THEOLOGIA MORALIS

CONCINNATA

A R. P. ALPHONSO DE LIGORIO

RECTORE MAJORE CONGREGATIONIS SS. REDEMTORIS

PER APPENDICES IN MEDULLAM

R. P. HERMANNI BUSEMBAUM

SOCIETATIS JESU.

Adjunctis in calce Tomi II. EPISTOLIS ENCYCLICIS, ET DECRETIS ad mores spectantibus

SS. D. N. BENEDICTI PP. XIV.

Quæ insuper propriis in locis opportunè adnotantur;

Additâ quoque perutili INSTRUCTIONE ad praxim Confessariorum.

AD USUM STUDIOSÆ JUVENTUTIS PRÆFATÆ CONGREGATIONIS.

EDITIO SECUNDA

In pluribus meliùs explicata, uberiùs locupletata, utilibus adaucta quæstionibus, ac quoad plures sententias reformata.

DICATA

SS. REGNANTI PAPÆ D. N.

BENEDICTO XIV.

TOMUS PRIMUS.

NEAPOLI MDCCLIII.

Ex Typographia Johannis de Simone.

SUPERIORUM PERMISSU.

Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus.
Malach. 2. 7.

BEATISSIMO AC SANCTISSIMO
PATRI BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO.

ALPHONSUS DE LIGORIO.

TUÆ Dignitatis Majeſtas, Beatiſſime Pater, doctrinæ, atque eruditionis tuæ faſtigium, ne Tibi hoc meum Opus Morale ſimpliciori, ac prorſus humili ſtylo conſcriptum, exhiberem, aut ſuadere me omninò, aut dubitantem deterrere magnopere debuiſſent: Summa verò Sanctitatis Tuæ benignitas, ac ferventiſſimus zelus qui in Te ſemper enituit, prius ut optimi Præſulis Singularum Eccleſiarum partes abſolveres, & deinde ut Summi univerſalis Eccleſiæ Paſtoris muneri vigilantiſſimè ſatisfaceres, me impulerunt, ut hos tenues labores meos, quos nonniſi pro Animarum ſalute ſuſcipere, & in publicam edere lucem conſtitui, Tibi libentiſſimè dedicarem. Cùm enim fuiſ-

ſem Dei beneficio vocatus ad Miſſionum miniſterium pro adjuvandis Populis per rura diſperſis, iiſque potiſſimùm qui ſpiritualibus magis deſtituuntur auxiliis, viſa mihi ad hoc fuit neceſſaria ſcientia pluſquam mediocris Rerum Moralium, quæ tum ad inſtruendas, tum ad regendas Animas eſſet accomodata. Qua de re tam pro mea, quàm pro Juvenum noſtræ Sodalitatis intelligentia opportunum duxi Opiniones probabiliores, utilioreſque ad Animarum ſalutem ſeligere. Cùmque plurimis per plures annos relectis Auctoribus tam benignæ, quàm rigidæ ſententiæ, alios nimium benignitati indulgentes, alios nimium auſteritati addictos comperiſſem, operæ pretium me facturum credidi, ſi librum ederem qui mediam viam tenens, ſententias magis veritati conſonas, magiſque ſcitu neceſſarias ad conſcientias dirigendas exponeret; Atque, hac arrepta opportunitate multa in eo ad praxim pertinentia, quæ Sacrarum Miſſionum exercitio didiceram, Fratribus meis committerem. Opus Deo juvante cæpi, & abſolvi, proponendo mihi pro doctrinarum exponendarum methodo Medullam P. Buſembai Soc. Jeſu, & abſolutum typis demandavi: quod cùm universè fuerit acceptum, rurſuſque debuerit publici juris fieri, in meliorem ordinem redegi, diligentiùs quibusdam doctrinis enucleatis, compluribus aliis adjectis, additiſque inſuper aliquibus Diſſertationibus de Infallibilitate Definitionum Pontificiarum, & de earundem ſupra Concilia Superioritate.

At quia libri omnes qui ex Thologiæ principiis Fidei, ac morum controverſias pertractant, Tibi ſoli debentur, qui & ſummus es Theologiæ Princeps, unuſ-

unuſque Eccleſiæ Moderator, Divinæ Veritatis conſervator, & vindex, unuſque controverſiarum Judex, ab ipſo Deo ſingulari providentia ad hoc conſtitutus, prout dixit Maximianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus (Epiſt. ad Orientales): „ (Omnes fines
„ Terræ, omneſque veram Fidem profitentes in Ro-
„ manorum Pontificum potentiam tanquam in So-
„ lem reſpicere, quem de ceteris mortalibus ex ter-
„ rarum Orbe Conditor Orbis elegit, cui Cathedram
„ magiſterii principaliter poſſidendam tenere, per-
„ petuo privilegii jure conceſſit, ut quiſquis Divi-
„ num aliquod, ſive profundum noſſe deſiderat, ad
„ hujus præceptionis oraculum, doctrinamq; recurrat.

Hinc juſtè hoc Opus Tibi dicandum exiſtimavi, eoque magis, quòd una ex præcipuis cauſis quæ me ad illud edendum induxerunt, fuit ut cognitas Omnes haberent ſaluberrimas Bullas, Epiſtolaſque Encyclicas tuas, quæ tantopere profuerunt, & proderunt uſque ad Seculorum conſummationem univerſali morum reformationi cunctorum Fidelium: quandoquidem in eiſdem S. T. ſumma prudentia neque ad nimium rigorem, neque ad nimiam benignitatem declinans, ſed temporum defectui condeſcendens, mira ſuavitate diſpoſuit id quod cum ingenti animi fortitudine ſibi propoſuerat.

Fuit præterea mihi conſilium plurimas in medium doctrinas proferre, quas ex aureis tuis Operibus ſum edoctus, quibuſque S. T. non pauca immortali recordatione digna, atque ediſcenda univerſæ Reipublicæ Litterariæ tradidit. Hæc enim tua grandis doctrinæ eminentia non minùs quàm reliquæ quæ in Te elucent virtutes, nempe morum integri-

tas,

tas, admiranda a Propinquis alienatio, Prudentia singularis, incomparabilis salutis Animarum zelus, & summo Sacerdotio apprime necessarius, Te supremo Pontificatu dignissimum reddiderunt.

Demum si Librorum dedicationes solent testes esse grati animi, ac non immemoris acceptorum ab aliquo magno Principe beneficiorum, cùm unus ipse sim ex Fratribus Congregationis SS. Redemtoris, cui Tu nuper Apostolicam Auctoritatem benignissimè accomodasti, oportebat jure merito, ut Tibi uni hoc Opus sisteretur, ac præterea nemini.

Tu igitur, Beatissime Pater, per illam, qua genus humanum complecteris charitate, per curam illam quam Christianis omnibus enixè & debes, & præstas, per illum ipsum cujus in Terris vice fungeris Jesum Christum, excipe pietate qua soles hoc qualecumque munusculum quod Tbi sacro, & præsento, ut modereris, corrigas, deleas quicquid in eo veritati absonum visum fuerit, & si quid boni est, faveas, & tuearis; paternaque, ac Apostolica Benedictione tua prosequi non dedigneris tum opus ipsum, ut Animarum prosit saluti, tum me, Sodalesque meos, ut in nostro ministerio Divinæ Gloriæ cooperantes, uberrimum in vinea Domini fructum reportare valeamus.

Nostrum autem erit jugiter Deo fundere preces, ut universo Christiano Orbi Sanctitatem Tuam diu servet incolumem, diuque in Terris relinquat, quo tandem aliquando non sine Omnipotentis Dei præsidio Catholicæ Religionis hostes, omnesque a vera Fide aberrantes ad ovile Christi, Fideliumque cætum ad unicum salutis portum felicissimè deducantur.

AD LECTOREM

Qui rogatur legere hanc Præfationem pro intelligentia totius Operis.

Cùm præcipuum sit intentum nostræ minimæ Congregationis SS. Redemtoris Missionibus vacare, cùmque Missionariorum exercitio necessariò annexum sit munus conscientias Hominum instructionibus & Confessionibus dirigere; Ideo plurimis ab hinc annis excogitavi Juventuti Sodalitatis nostræ librum de re morali tractantem tradere, qui mediam inter alios aut nimis rigidos, aut nimis benignos viam teneret. Opus absolvi, sed quia nimis festinanter fuit illud typis demandatum, ut aliis satisfacerem, mihi non satisfeci: plura enim in eo vel non bene excussa exciderunt, vel confuso ordine fuerunt exposita. Idcirco, cùm ea diligentiore examine, necnon clariore methodo indigere animadvertissem, animum ad hanc secundam editionem applicui, in qua ad meliorem ordinem omnia redigere curavi, & utilissimis doctrinis librum copiosiorem reddere. Nonnullas etiam opiniones (temporis decursu rebus ad seduliorem trutinam revocatis), hominem me agnoscens, reformavi. Neque in hoc erubui, cùm D. Augustinus non erubuerit in pluribus se retractare; Sicut etiam D. Thomam fecisse testantur Cajetanus, Catharinus, & Capreolus, ac ipse Doctor Angelicus (3. p. q. 9. a. 4.) sic fassus est: *Quamvis alibi aliter scripserim*. Ut enim Tullius dixit: *Sapientis est mutare consilium*. Et alibi: *Nunquam laudata fuit in una sententia permansio*.

Nemini autem superfluum videatur post tot libros scientiam moralem pertractantes hunc me suscepisse laborem, quasi actum agerem; cùm etenim plurimos legerim Auctores, alios inveni qui plus æquò indulgentes iis qui (ut ait Isaias *cap.* 30.) dicunt: *Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt, loquimini nobis placentia*; consuunt pulvillos sub eorum capite, ut in peccatis miserè conquiescant: Haud enim dubitandum multum detrimenti Dei Ecclesiam sentire ex istorum Auctorum sectatoribus, cùm major hominum laxioris vitæ pars ad illos concurrat. Contra verò reperi alios, qui ad reprobanda assueti quæcunque extremam rigiditatem non sapiunt, consilia cum præceptis confundunt, novisque mandatis conscientias aggravant, humanam imbecillitatem nihil pensi habentes, nihilque memores illius sacri Canonis (*ap. ult. de Transact.*) qui admonet: *In his verò in quibus jus non invenitur expressum, procedas æquitate servatâ, semper in humaniorem partem declinando, secundùm quod personas & causas, loca & tempora videris postulare*. Et hoc modo jugum Christi Domini, quod est suave, intolerabile reddunt, viamque salutis sic pluribus præcludunt, juxta illud S. Ambrosii: *Sunt etiam in nobis qui timorem Domini habent, sed non secundùm scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere*. *In Psal.* 118. *Serm.* 5. Utraque sanè extremitas maximè periculosa, nam prima spatiosam viam relaxatione ad perditionem aperit; Altera (ut ait perdoctus Cabassutius *in Theor. Jur. Præf. ad Lect.*) duplici tramite urget Animas in ruinam, erroneâ scilicet conscientiâ, & desperatione; cùm plurimi, auditâ hac rigidiore doctrinâ, in mortalia labuntur, vel credentes inesse lethale peccatum ubi non est, vel nimiâ difficultate deterriti, impossibile putantes eo modo posse salvari, salutis suæ curam penitus abjiciunt.

Propterea in lucem edere deliberavi hoc novum opus, quod inter opiniones nimis benignas & nimis severas medium locum teneret; quodque non tam diffusum esset ut non facilè legeretur, nec tam breve ut in multis deficeret. Concinnatas in hoc reperies omnes quæstiones, & res morales, quæ magis ad praxim deserviunt. Ut verò sententias veritati conformiores seligerem in quacunque quæstione, non parum laboris impendi; per plures enim annos quamplurima Auctorum classicorum volumina evolvi tam rigidæ quàm benignæ sententiæ, usque ad famigerata Opera Continuatoris Honorati Tournely, & P.

Di-

Danielis Concina, quæ ultimò (ut arbitror) in publicum prodierunt. Præsertim autem sedulam operam navavi in adnotandis doctrinis D. Thomæ, quas in suis fontibus observare curavi. Insuper in controversiis intricatioribus etiam doctos Juniores consului.

Præterea hìc invenies in suis propriis locis diligenti studiò adnotatos textus tum Canonicos tum Civiles ad rem pertinentes. Item Propositiones damnatas,& (quod utilius) Decreta recentiora Summorum Pontificum, & præcipuè Bullas Sanctionesque nuper editas a SS.D.N.Papa Benedicto XIV. Necnon plurima hìc exposui, quæ magis Missionum, & Confessionum exercitiò, quàm librorum lectione didici. Ut autem justa methodus servaretur, Medullam P.Busembai præmittendam censui, qui Auctor in methodo res morales exponendi equidem præcellens fuit,& quoad sententias,aliquibus exceptis,non contemnendus. Sed ut Tyronibus nostræ Congregationis, juxta finem mihi principaliter propositum, magis prodessem. ad modum captu faciliorem meas Appendices studui exarare; In hoc enim maximè incubui, ut potiùs in claritate, quàm in sermonis elegantia abundarem.

In delectu autem sententiarum ingens cura mihi fuit semper rationem auctoritati præponere; & priùs quàm meum ferrem judicium, in eò (ni fallor) totus fui; ut in singulis quæstionibus me indifferenter haberem, & ab omni passionis fuligine expoliarem; Quod satis, benevole Lector, tibi suadere poterit Elenchus quæstionum, in quibus sententias quas in priore editione tenueram mutavi (Elenchum istum invenies statim post Indicem Capitum sub initio utriusque Tomi). Ceterùm satègi ut plurimum meam exponere sententiam, justum pondus tribuendo majoris, vel æqualis, vel minoris probabilitatis cuique sententiæ, prout meæ imbecillitati visum fuit, ne ancipitem relinquerem Lectorem, more aliquorum, qui sententias aliorum tantùm referentes, non parùm exosos Legentibus se præbent. Ubi verò non inveni rationem pro una parte convincentem, non sum ausus oppositam ut improbabilem damnare, more aliorum qui nimis facilè reprobant opiniones, quas plures & graves Auctores tuentur; quorum doctrinas prælaudatus N. SS. P. Benedictus (longè ab illis alienus qui eas liberiùs parvipendent) in suis elaboratis Operibus, & omnigerâ eruditione refertis, non sine æstimatione commemorat, & sæpe eis utitur: quin etiam ipsorum opinionibus non parùm defert, iisque innixus in multis Christi Fideles instruit, ut videre est in suo Bullario.

Non autem hìc mens mihi est loquendi de quæstione illa, an liceat sequi opinionem minùs probabilem in concursu probabilioris: Quæstio quidem quæ per duo ferè secula, & præcipuè nostrâ ætate labores tot Sapientum exhaurivit, quorum ii, qui acriore calamò scripserunt, minùs (meò judiciò) veritatis detegendæ finem quem intendebant sunt assecuti; Nam si ipsi moderatiùs se continuissent, aliis se reddidissent gratiores, & magis Christianæ Reipublicæ, ut veritas pateferet, profuissent. Præscindo igitur ab hac quæstione, sed tantùm dico me ignorare, quomodo possint rejici ut improbabiles opiniones illæ, quæ aliquò gravi non carent fundamentò verisimilitudinis, vel auctoritatis, & contra oppositis sententiis nulla assistit infallibilis auctoritas, aut evidens ratio, quæ de veritate convincere possit.

Quamvis autem sedulam curam adhibuerim ne menda irreperent, tamen quia ob loci distantiam Typographo assistendi mihi non fuit facultas, vitari non potuit, quominus nonnulli excidissent errores, quos emendatos in calce Tomi invenies. Vale.

ELEN-

E L E N C H U S

Quæstionum in quibus Auctor post primam hujus libri editionem, rebus hic ad novam trutinam revocatis, & rationibus accuratiùs perpensis, aut se retractavit, aut aliqua in melius reformavit. In qualibet autem harum Quæstionum priùs adnotatur locus libri primæ editionis, postmodum locus hujus secundæ, ubi facta est correptio.

QUæstio 1. An legatarius possit sibi compensare legatum relictum in testamento non solemni? In priori libro (*col.13. vers3. Probabile etiam.*) relata est opinio *Lessii*, *Mol. Gran. Salmanticensium*, *&c.* qui id probabile dixerunt. Sed in hoc præsenti libro id reprobatum est; Vide *lib.nn.35.pag.12. vers. Attamen*.

Qu. 2. An debitor donans aliquid suo creditori, immemor debiti, excusetur a restitutione? In primo libro (*col.13.v. Hinc I.*) relata est opinio *Rebellii*, *Carden. & Dianæ*, qui probabilem putarunt opinionem affirmativam. Sed vide limitationem in hoc *l.1. num.34. & l.3. num.700. v. Qu.2.*

Qu. 3. An fur mittens Domino rem furatam per virum fidelem teneatur ad iterum restituendum, si ille non reddat? In primo libro [*col.14. v.* VI. *Similiter.*] *Palaus*, *Sotus*, *Ledesma*, *& Gabriel* adducuntur qui id negaverunt. Sed in hoc absolutè affirmandum probatur; Vide *l.1. num.39.*

Qu. 4. An sit obligatio ex superfluis statui elargiendi eleemosynam pauperibus laborantibus paupertate communi? In primo libro (*col.80. lit.A.*) relata est opinio *Soti*, *Nav.S.Antonini*, *Vasq.&c.* qui negarunt. Sed in hoc melior visa est sententia opposita; Vide *l.2. num.32. v. Quæritur.*

Qu. 5. An sit obligatio corrigendi peccantem ex ignorantia in legem humanam? In primo libro (*col.83. lit.A. v. Quæritur hic.*) visa est probabilior opinio negativa. Sed in hoc affirmativa probabilior visa est; Vide *l.2.num.36.*

Qu. 6. An qui inducit, sive directè, sive indirectè proximum ad peccandum semper peccet peccatò scandali? In primo libro [*col.85. litt.A.*] dictum est cum *Palaa*, *Sanch. Bonac. Azor. &c.* probabile esse quòd is non peccet contra charitatem, nisi expressè intendat ruinam spiritualem alterius. Sed in hoc visa est vera sententia affirmativa; Vide *l.2. num.45.*

Qu. 7. An semper in Confessione sit explicanda circumstantia inductionis ad peccandum? In primo libro (*col.86. v. Nota.*) reprobata est sententia negativa. Sed in hoc vide *dicta l.2.num.46.*

Qu. 8. An sit peccatum mortale petere ab aliquo quidquam quod ille non præstabit sine mortali, si jam sit paratus ad peccandum? In primo libro (*col. 86. v. Quær. II.*) relata est opinio *Soti*, *Suar. & Azor.* qui id negarunt. Sed in hoc dictum est sequendum esse oppositum; Vide *l.2. n.47.*

Qu. 9. An peccent graviter mulieres ad sui ornatum partem pectoris ostendentes? In primo libro (*col.89. lit.C. & col.250. in fine.*) actum est de hoc puncto sequendo doctrinam *Laymanni*, *Cajet. Nav. Salmant. &c.* Sed vide quomodo limitatur in hoc; Vide *l.2.num.55. v. Quæritur.*

Qu. 10. An liceat famulo comitari Herum ad lupanar, vel eum ducere curru vel sella? In primo libro (*col.94. lit.B.*) relata est opinio *Busembai*, *Nav. Manuel. &c.* dicentium licere solà ratione famulatûs. Sed in hoc requiritur saltem causa gravis damni subeundi; Vide *l.2. num.64.*

Qu. 11. An liceat famulo ratione famulatûs deferre munera meretrici Domini? In primo libro (*col.94. in fine Qu.2.*) relata est opinio *Busembai*, *& Sanchez* id permittentium, si sit de esculentis, & poculentis. Sed in hoc negatur; Vide *l.2.n.65.*

Qu. 12. An liceat famulo ob metum mortis subjicere humeros, vel deferre scalam Domino ascendenti ad fornicandum, aut vi aperire januam? In primo libro (*col.95. Qu.4.*) id omninò negatum est. Sed in hoc vide *dicta l.2.n.66.pag.116.v. Qu.IV.*

Qu. 13. An liceat vendere vinum ei qui vendet mixtum aquâ? In primo loco (*col.96. lit.C. v. Pariter.*) adducta est opinio affirmativa *Palai*, *Sanch. & Tamb.* si æquè commodè aliis vendi non possit. Sed in hoc id non admittitur, nisi ob metum mortis, vel infamiæ; Vide *l.2.n.69. v.Quær.VII.*

Qu. 14. An liceat vendere ornatus puellæ abusuræ? In primo libro (*col.96. lit.D. v. Eodem.*) relata est opinio *La-Croix* citantis *Navar. Azor. Sanch. Bonac. &c.* qui dicunt licere, si illa æquè emeret ab aliis. Sed in hoc id non admittitur, nisi venditor notabile patiatur incommodum; Vide *l. 2. num.71. v. Eodem.*

Qu. 15. An liceat Aurigis, & Nautis ob solum lucrum mercedis vehere meretricem ad Amasium? In primo libro (*col.98. v.8. Licet.*) dictum est licere cum *Salm. Sanch. Azor. Nav. &c.* Sed in hoc non admittitur nisi ob metum gravis damni; Vide *l.2. num.75. v. An autem.*

Qu. 16. An sit peccatum mortale sine gravi causa petere mutuum ab Usurario parato, vel Sacramentum a Sacerdote peccatore parato ad ministrandum? In primo libro (*col.97. num.4. v. Utrùm autem*, *& num.7. v. Sed quæstio.*) relata est opinio *Lugonis*,

gonis, *Soti*, *Sanch. Cajet. Led. Man. &c.* qui id negarunt. Sed in hoc dictum est id esse mortale tam contra charitatem, quàm contra justitiam, nisi gravis causa necessitatis, vel utilitatis interveniat; Vide *l.2. num.47. & 77. v.4. Licitum*, loquendo de Usurario, & *num.79.* de Sacerdote peccatore.

Qu. 17. An volenti frangere jejunium liceat sine gravis incommodi causâ cibos præbere? In primo libro [*col.97. num.7. v. Volenti.*] adducta est opinio *Lessii*, *Cajet. Nav. & Vasqu.* id affirmantium. Sed in hoc reprobatum est; Vide *l.2. num.80.*

Qu. 18. An in materia simoniæ, & usuræ possit deduci in pactum obligatio antidotalis? In primo libro (*col.118. lit.A. v. Quæritur in fine.*) dictum est cum *Salm. Val. Cajet. Pal. Less. &c.* id licere, si pactum sit remunerandi in genere, nullâ additâ novâ obligatione. Sed id omninò reprobatur; Vide *l.3. num.53. & num.764.*

Qu. 19. An juramentum execratorium sit verum juramentum? In primo libro [*col.146. lit.A. v. Notandum.*] dictum est cum *Salm. Busemb. Sanch. Pal. &c.* id communiter negari. Sed in hoc affirmatur, si in juramento expressè nominetur *Deus*; Vide *l.3. num.143.*

Qu. 20. An in juramento assertorio sit mortale jurare cum defectu justitiæ? In primo libro [*col. 148. lit.A.*] dictum est probabiliùs esse tantùm veniale. Sed in hoc additur esse mortale, si juratur ad firmandam detractionem; Vide *l.3. n.146.*

Qu. 21. An peregrinus possit dispensari in votis, juramentis, & legibus ab Episcopo loci, ubi reperitur? In primo libro [*col.758. lit.E. v. Nota hic.*] id omninò negatum est. Sed vide *hic l.1. n.158.*

Qu. 22. An maritus possit occidere eum qui vult cum sua uxore adulterari? In primo libro [*col.239. v. Dicendum II.*] id absolutè negatum est. Sed in hoc id non reprobatur, si vir ante factum occidat, ne adulterium eveniat; Vide *l.3. n.391. v. Quando.*

Qu. 23. An peccent graviter spectatores qui ad comœdiam turpem concurrunt pecuniâ, vel plausu? In primo libro [*col. 251. v. Quæres 2.*] dictum est probabile esse non peccare spectatores secundos, nempe sine quibus etiam comœdia repræsentaretur. Sed in hoc visum est oppositum; Vide *l.3. num.427. v. Num autem.*

Qu. 24. An Beneficiarius expendens fructus Beneficii superfluos ad suam sustentationem in usus profanos, teneatur ad restitutionem? In primo libro [*col. 270. v. Utrùm autem.*] probabilior cum *S.Thoma*, *Sot. Lugo*, *Pal. Less. &c.* visa est opinio negativa. Sed in hoc probabiliorem diximus oppositam, per se loquendo; Vide *l.3. num.492.*

Qu. 25. An fur teneatur restituere cum damno graviore, nempe si res non posset mitti ad Dominum, nisi expensis majoribus quàm sit valor rei? In primo libro [*col.265. lit.B.*] adducta est opinio *Salmanticensium*, *Soti*, *Less. Pal. Bon. & Bus.* id negantium. Sed in hoc oppositum tenetur, nisi expensæ sint longè majores; Vide *l.3. n.598. 697. & 753.*

Qu. 26. An accipiens rem a fure, qui rem furatam cum suis permiscuit, teneatur ad restitutionem? In primo libro (*col.295. lit.B.*) adducta est opinio negativa *Tamburrini cum Sanch. & aliis.* Sed in hoc omninò reprobatur; Vide *l.3. num.612.*

Qu. 27. An Beneficiarius omittens Officium uno die possit excusari a restitutione, si suppleat in alio? In primo libro (*col.310. in fine Qu.5.*) relata est opinio affirmativa *Salmant. Molfes. Palud. Bonac. &c.* Sed in hoc tenetur negativa; Vide *l.3. n.667.*

Qu. 28. An Beneficiarius omittens partem Officii minorem quàm integræ Horæ, teneatur ad restitutionem? In primo libro [*col. 311. Qu.5.*] relata est opinio negativa *Navarri*, *Toleti*, *& Viva*. Sed in hoc verior visa est opposita; Vide *l.3. n.668.*

Qu. 29. An Beneficiarius simplex omittens Officium teneatur restituere omnes fructus Beneficii? In primo libro (*col.312. Qu.10. v. Quid &c.*) adducta est opinio *Henrici*, *Medinæ*, *& Manuelis*, qui dicunt teneri ad restitutionem tantùm tertiæ partis fructuum. Sed in hoc illa reprobatur; Vide *l. 3. num.673. v. Quid*, *pag.353.*

Qu. 30. An licitum sit donum accipere a donante debitis gravato? In primo libro [*col.327. lit.B.*] relata est opinio affirmativa *Lessii*, *Mol. Nav. Laym. &c.* Sed in hoc refutatur; Vide *l.3. n.622.*

Qu. 31. An sit necessarium in mutuo ad exigendum interesse, ut moneatur mutuatarius de justo titulo, qui jam adest? In primo libro (*col. 343. lit. E. v. Sed dubitatur.*) delatum est opinioni negativæ *Lessii*, *Lugonis*, *Bon. Trull. &c.* Sed in hoc verior visa est affirmativa; Vide *l.3. num.769. v. Sed dubitatur.*

Qu. 32. An mutuator possit retinere lucrum exactum, si aderat justus titulus, sed non monuit de eo mutuatarium, & contraxit bona fide? In primo libro (*col. 344. Quæst. III.*) adducta est opinio affirmativa [licèt tamquam minùs probabilis] *Lugonis*, *Dianæ*, *Sà*, *& Tanneri*. Sed in hoc refutata est; Vide *l.3. num.773.*

Qu. 33. An liceat res pretiosas quamplurimi vendere? In primo libro [*col.355. lit.D.*] relata est opinio affirmativa *Soti*, *Tol. Dianæ*, *Bann. Val. Reg. &c.* Sed in hoc probabilior visa est contraria; Vide *l.3. num.808.*

Qu. 34. An, factò monopoliò injustò a Mercatoribus, liceat aliis eodem pretio merces vendere? In primo libro [*col.357. lit.G. v. Sed hinc.*] relata est opinio affirmativa *Salm. Bon. Trull. Reg. Med. &c.* Sed in hoc omninò melior visa est negativa; Vide *l.3. num.817. v. Sed hic*, *pag.408.*

Qu. 35. An liceat rem infimò pretiò emere ab aliquo nesciente ejus valorem? In primo libro [*col. 357. lit. H. v. Idem.*] amplexata est opinio negativa. Sed in hoc defenditur opposita; Vide *l.2. num. 819. v. Idem.*

Qu. 36. An liceat Clerico conducere prædia a-

liena

liena ad saginanda propria animalia, ut postea vendat? In primo libro [*col.* 361. *v. Quæres.*] dictum est licere, si conductio non afferat magnam distractionem a ministerio sacro. Sed in hoc id non admittitur, quia non caret cupiditate turpis lucri; Vide *l.*3. *num.*835. *v. An verò*.

Qu. 37. An, pereunte re censitâ, pereat census de jure naturali? In primo libro (*col.*366. *v.Quær.*3.) dicta est probabilis sententia negativa cum *Soto,Pal. Salmant. Covarr. &c.* Sed in hoc omninò tenendam diximus affirmativam; Vide *l.*3. *num.*847.

Qu. 38. An cogens cum injuria alterum ad ludendum possit retinere lucratum? In primo libro [*col.*375. *lit.D.*] adducta est opinio negativa. Sed in hoc probabilior visa est sententia affirmativa, modò ille qui cogit, non superet coactum in peritia ludendi; Vide *l.*3. *num.*880.

Qu. 39. An sit gravis obligatio relinquendi sua bona suis Fratribus, & Sororibus? In primo libro (*col.* 398. *lit.A.*) relata est opinio *Salmanticensium, Nav. &c.* dicentium non esse, nisi illi extremè indigeant. Sed in hoc diximus omninò tenendum peccare graviter relinquentem bona extraneis, si Fratres graviter indigeant; Vide *l.*3. *num.*946.

Qu. 40. An liceat revelare crimen alterius ad vitandum damnum proprium, si notitia criminis vi aut dolò excipiatur? In primo libro [*col.* 407. *lit. A. v. Sed hic.*] dicta est probabilis opinio affirmativa cum *Salmant. Lessio, & P. Nav.* Sed in hoc melior visa est opposita; Vide *l.*3. *num.* 969. *v. Sed hic magna*.

Qu. 41. An qui alteri occultam contumeliam irrogavit teneatur ad satisfactionem? In primo libro [*col.*410. *v. Sed Quær.* 1.] relata est opinio negativa *Laymanni, & Molinæ*. Sed in hoc diximus omninò sequendam affirmativam; Vide *l.*3. *n.*985.

Qu. 42. An lædant jejunium electuaria sumta in modica quantitate ad delectationem? In primo libro [*col.*419. *lit. F.*] adducta est opinio negativa cum *Salmant. Sylvest. & Abb.* Sed in hoc dictum est contrariam omninò tenendam; Vide *l.*3. *num.*1019. *Quær. II.*

Qu. 43. An potio chocolatis possit sumi toties quoties in die? In primo libro [*col.*425. *v.Notandum.*] dicta est probabilis opinio affirmativa *Patris Viva*, si sumatur ut potus usualis. Sed in hoc talis potio non admittitur, nisi pro uno tantùm cyatho in die, ratione consuetudinis; Vide *l.*3. *num.*1023. *v. Secunda in fine*.

Qu. 44. An Religiosus expendens cum licentia generali Prælati ad usus illicitos, peccet contra paupertatem, & teneatur ad restitutionem? In primo libro [*col.*450. *lit.E. v. II. Quæstio.*] vocata est non improbabilis sententia negativa cum de *Alexandro, Suar. Bonn. Lugo, &c.* Sed in hoc affirmativa amplexata est; Vide *l.*4. *num.* 31. *& l.*3. *num.*873.

Qu. 45. An Patronus debeat præsentare digniores ad Beneficium curatum? In primo libro [*col.* 469. *lit.A.Quær.*2.] dicta est probabilis opinio negativa cum *Palao, Garcia, P. Nav. Rodr. &c.* Sed in hoc dictum est, omninò tenendam affirmativam; Vide *l.* 4. *num.* 97.

Qu. 46. An Episcopus conferens Beneficium simplex minùs digno peccet mortaliter? In primo [*col.* 291. *Quær.* 2.] delatum est sententiæ negativæ cum *Navarro, Sà, Soto, Dicast. Gutt. Diana, &c.* Sed in hoc probabilior dicta affirmativa; Vide *l.*4. *n.*103.

Qu. 47. An Episcopus conferens Beneficium curatum minùs digno, teneatur ad restitutionem? In primo libro [*col.* 292. *v. Magis.*] probabilis visa est opinio negativa *Navarri, Henrici, Ledesm. &c.* Sed in hoc amplexata est opposita; Vide *l.*4. *num.*109.

Qu. 48. An graviter peccet, & teneatur ad restitutionem, qui recipit Beneficium curatum cum animo dubio, vel conditionato suscipiendi Sacerdotium intra annum? In primo libro [*col.*471. *lit.A.*] adducta est opinio negativa *Navarri, Barbosæ, Garciæ, &c.* Item opinio *Salmanticensium*, qui eam admittunt tantùm, si animus est conditionatus. Sed in hoc melior visa est opposita, sive animus sit dubius, sive conditionatus; Vide *l.*4. *n.*114.

Qu. 49. An pluralitas Beneficiorum sit vetita non solùm de jure Canonico, sed etiam naturali? In primo libro [*col.*473. *lit. A.*] dicta est probabilis opinio negativa cum *Lupo, Innoc. Fill. Valent. Led. &c.* Sed in hoc omninò tenendam diximus affirmativam, nisi accedat Dispensatio Pontificia, & justa causa; Vide *l.*4. *n.*117.

Qu. 50. An possit sine peccato gravi permutari Officium Divinum in aliud notabiliter brevius? In primo libro [*col.*494. *lit.A.*] dicta est probabilis opinio affirmativa, exceptò Officiò Palmarum cum Officio Paschæ, vel Pentecostes, ut tenent *Sylvest. Salmant. Villalob. Diana, &c.* Sed in hoc non est admissa ut probabilis; Vide *l.*4. *n.*161. *v. Quær.III.*

Qu. 51. An Matutinum possit recitari duabus horis post meridiem? In primo libro [*col.*496.*lit.D.*] probabilis dicta est opinio affirmativa cum *Salmant. Sanchez, Tamb. Molfes. Led. &c.* Sed in hoc dictum est tenendam esse oppositam; Vide *l.*4.*num.*174.

Qu. 52. An peccata multiplicentur ex diversitate objectorum totalium, nempe si quis uno ictu occidit quatuor homines? In primo libro [*col.*564. *v. An autem.*] dicta est probabilis opinio negativa cum *Suar. Lugo, Busemb. Viva, &c.* Sed in hoc amplexata est opposita; Vide *l.*4.*num.*45.

Qu. 53. An Confessarius in mortali successivè absolvens plures Pœnitentes unum peccatum committat? In primo libro [*col.*563.*v.II. Quoad actus.*] visa est probabilis opinio affirmativa cum *Salmant. Lugone, Viva, Sporer, &c.* Sed in hoc reprobata est; Vide *l.*5.*num.*50. *Qu.*6.

Qu. 54. An, citra, infamationem possit quis dissolvere amicitiam alicujus, narrando ejus defectus naturales, ut ipse succedat loco expulsi? In pri-

mo libro [*col.576. lit.A.*] relata est opinio affirmativa *Salmanticentium*, *Soti*, *Bonac*, *Arag. Prado*, *&c.* Sed in hoc amplexata est opposita ; Vide *l.5. n.72. v. An citra*.

Qu. 55. An liceat se inebriare ex consilio Medicorum, si inebriatio æstimatur necessaria ad morbum expellendum ? In primo libro [*col. 577. v. a. Non est.*] adducta est opinio affirmativa *Busembai*, *Sylv. Cajet. Lessii*, *Salmant. &c.* Sed vide quomodo in hoc limitata est, *l.5. num.76. Qu.I.*

Qu. 56. An liceat se inebriare ad vitandam mortem, quam alter ei minatur ? In primo libro [*col. 578. lit.C.*] dicta est probabilis opinio affirmativa *Lessii*, *Laym. Bonac. Busemb. &c.* Sed in hoc amplexata est negativa ; Vide *l.5. n.76. Qu.II.*

Qu. 57. An satisfaciat qui se confitetur tempore Missæ ? In primo libro [*col.210. Quær.2.*] adducta est opinio affirmativa *Palai*, *Hurtadi*, *La-Croix*, *Pichler*, *Gob. &c.* modò aliquo modo attendat simul ad Missam. Sed in hoc amplexata est negativa; Vide *l.3. num.314.*

Qu. 58. An liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri, si Monasterium sit opulentum ? In primo libro [*col.130. v. Sed quæritur.*] relata est opinio affirmativa *Salmanticentium*, *Navarri*, *Tol. Palai*, *Sanch. Bon. Soti*, *&c.* Sed in hoc amplexata est opposita ; Vide *l.3. n.92. vers. Secunda*.

MONITUM AD LECTOREM.

BEnigne Lector, te admonitum volo, ne existimes me opiniones illas approbare, ex eo quòd non reprobem ; eas enim quandoque fideliter exponam cum suis rationibus & Patronis, ut alii pro sua prudentia, cujus ponderis sint, dijudicent. Deinde advertas, quòd cùm aliquam opinionem veriorem voco, tunc contrariam non habeo ut probabilem, etsi non expressè ut improbabilem damnem. Insuper, quando unam ex sententiis probabiliorem appello, nullò judiciò datò de probabilitate alterius, aut utor hoc verbô, *non audeo damnare*, non propterea intelligo eam probabilem dicere, sed judicio prudentiorum remittere.

EMINENTISSIMO SIGNORE.

GIovanni di Simone pubblico Stampatore, supplicando espone a V. Em. come desidera di nuovo dare alle stampe l'Opera di *Teologia Morale del R. P. D. Alfonso de Liguori R. M. della Congreg. del SS. Redentore*, già una volta approvata da V. E. con alcune Addizioni del medesimo. Pertanto supplica V. Em. di rimetterne la Revisione a chi meglio le parerà, e l'avrà a grazia, ut Deus &c.

Admodum Reverendus D. Joannes Baptista Coppola Ecclesiæ S. Mariæ Virginum Parochus, & S. Theologiæ Professor revideat, & referat. Datum Neap. hac die 19. Octobris 1751.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

JULIUS NICOLAUS EP. ARCAD. CAN. DEP.

JUssu Eminentiæ Vestræ legi librum, cui titulus *Theologia Moralis Concinnata a Rev. P. D. Alphonso de Ligorio, Rectore Majore Congregationis SS. Redemtoris*, nihil in eo offendi, quod bonis moribus, christianæve pietati adversetur; nil rigidum in eo reperi, quod pia mater Ecclesia abhorret, nil laxum, quod Animarum jacturam permittit, sed totum quod in eo est, christianam sapit doctrinam, inconcussaque principia, quæ ad mores corrigendos, & peccata cognoscenda necessaria sunt, continet; Auctor enim mirâ industriâ, maximôque labore expositam doctrinam, & ex Canonum statutis, civilisque Jurisprudentiæ Sanctionibus desumsit; & si quid ex istis fontibus ad plenam totius Moralis Theologiæ defuit, aut ex tuta Angelici Præceptoris doctrina, aut ex Auctoribus moralem Theologiam tractantibus primi subsellii collegit, adjunctis etiam Decretis Regnantis Summi Pontificis Benedicti XIV. ad mores corrigendos emanatis. Opus sanè omnibus Ecclesiasticis, & præcipuè Confessariis perutile, dum hoc unico habet quidquid ad prudentem doctumque Moderatorem conscientiarum

infor-

informandum, instruendumque necessarium est, dignum certe pro publica utilitate existimo posse typis demandari; si E.V. beneplacitum accesserit. Neapoli ex Ecclesia Parochiali Sanctæ Mariæ Virginum, quinto Kal. Maji 1753.

Humill. & addictiss. Famulus

Joannes Baptista Coppola S. Mariæ Virginum Parochus.

Attenta supradicta relatione Dom. Revisoris; Imprimatur. Neap. hac die 15. mensis Maji 1753.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

JULIUS NICOLAUS EP. ARCAD. CAN. DEP.

S. R. M.

SIGNORE.

Giovanni di Simone pubblico Stampatore, supplicando espone alla M. V. come desidera di dare di nuovo alle stampe l' Opera di *Teologia Morale del R P. D. Alfonso de Liguori*, già una volta approvata da V. M. con alcune Addizioni del medesimo. Per tanto supplica V. M. di rimetterne la Revisione a chi meglio le parerà, e l'avrà a grazia &c.

Admodum Rev P. M. F. Cherubinus Pellegrino in hac Regia Studiorum Universitate Professor in Cathedra Textus D. Thomæ revideat, & in scriptis referat. Neapoli die 18. *mensis Maji* 1752.

C. GALIANUS ARCHIEP. THESSALON. CAPPELL. MAJOR.

Opus Theologico-Morale, secundis curis adornatum ab P. Alphonso de Ligorio vidi, & probavi. Scopulos vel laxitatis, vel rigoris nimii, in quos plerique impingunt, vir Cl. arte mira declinat. Opus animis dirigendis opportunum, & Regiis juribus non adversum, cusoria arte dignum reor. Neapoli ex Ædibus S. Dominici Majoris die 16. mensis Aprilis 1753.

F. Thomas Cherubinus Pellegrino
Ord. Prædic. S. Th. M. Regiusque Professor.

Die 7. mensis Maji 1753.

Viso Rescripto Suæ Regalis Majestatis sub die tertii currentis mensis, & anni, ac relatione Reverendi P. F. Cherubini Pellegrino de Commissione Rev. Regii Cappellani Majoris, ordine præfatæ Regalis Majestatis.

Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, decernit, atque mandat quòd imprimatur cum inserta forma præsentis supplicis libelli, ac approbationis dicti Reverendi Revisoris. Verùm in publicatione servetur Regia Pragmatica, hoc suum.

CASTAGNOLA. FRAGGIANNI. GAETA. PORCINARI.

Ill. Marchio Danza Præf. S. R. C.
tempore subscriptionis impeditus.

In Archivio Regalis Jurisdictionis
Reg. fol. 48. *a t.*

Athanasius.

Carulli.

TO-

TOMUS I.

TOMUS II.

INDEX

I N D E X
CAPITUM, ET DUBIORUM,

Cui adnectuntur omnia Summaria, quæ ſingulis Capitibus, & Dubiis infra apponentur, ut ſimul hìc præ oculis habeantur cunctæ res & quæſtiones quæ in Libro continentur.

Litera l. *denotat librum*, n. *numerum marginalem*, v. *verſiculum*.

L I B E R I.

(I)

L I B E R I.
De Regula Actuum humanorum.
T R A C T A T U S I.
De Regula Interna, ſive Conſcientia.

CAP.

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum. *pag 84.*

TRACTATUS I.

TRA-

LIBER III.

ARTI-

ARTICULUS II.

Quis vota indirectè possit irritare? pag.197.

DUBIUM VII.

Quid sit Commutatio Voti? pag.198.

243. Quando possint commutari vota? 244. An possit quis commutare sibi votum in opus æquale? 245. An valeat commutatio in minus sine justa causa? 246. Vide alia notanda. 247. An habens facultatem possit commutare in aliquantulum minus? 248. An, factâ commutatione, possit vovens implere votum per primam promissionem? 249. An factâ impossibili re commutatâ, teneatur vovens implere primam? An qui immemor voti præstat opus promissum, a voto liberetur? [*V. etiam l.1.n.163. v.2. dr.*]

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, & quis possit dispensare in votis? pag.201.

250. Quæ causa requiratur ad dispensandum? 251. Quid si dispensatio sit facta bonâ fide, sed sine causa? Quid si dubium sit, an adfuerit causa? 252. Quæ causæ sufficiant ad dispensandum? 253. An sufficiat imperfecta deliberatio, aut libertas? 254. Vide alia notanda. 255. An dispensari possit votum factum in beneficium tertii? Et quid de voto, & juramento *Perseverantiæ*, quod præstatur in quibusdam Congregationibus? 256. Qui possint dispensare? An Papa in votis sollemnibus? An Episcopi in votis simplicibus? Qui possint facultatem dispensandi delegare? An habentes facultatem, valeant dispensare cum seipsis? [*Vide etiam n.249. v. Ultimò.*] 257. An Prælati Regulares possint dispensare in omnibus votis Religiosorum? An Novitiorum? An Secularium? 258. De votis reservatis plura notabilia. 259. An juramentum Castitatis, aut Religionis sit reservatum sicut votum? 260. An, commutatò votò reservatò, materia subrogata etiam reservata sit? 261. An etiam sint reservata vota Castitatis, & Religionis conditionalia, aut pœnalia? 262. An peregrini possint dispensari ab Episcopo loci in votis, & legibus communibus? Remissivè ad *l.1. num.158. & l.3. n.232.*

TRACTATUS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto. *pag.207.*

CAP. I. *Quid tertium Præceptum*, Memento, &c? *pag. ibid.*

263. An hoc Præceptum sit naturale, vel ceremoniale? 264. An per hoc Præceptum præcipiatur cultus interior? Et an hoc Præceptum sit affirmativum? 265. An observantia Dominicæ sit de jure Divino? 266. An Episcopi possint Festa indicere? 267. A quo tempore incipiat obligatio Festi? 268. Ad quid obliget hoc Præceptum? Quibus Festis permittantur opera servilia in Regnis Siciliæ? 269. An sit obligatio audiendi Concionem? Et qualis sit obligatio Episcoporum, & Parochorum concionandi? 270. Qui teneantur observare Festa? [*Vide*

etiam l.1. num.154. & hoc l.3. n.1012.] 271. An in Festis licet injungere servilia Infidelibus?

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur? pag.210.

272. Quæ sint opera servilia? 273. An sit duplex peccatum peccare in die festo? 274. Quæ opera non sint servilia? 275. An itinerari? 276. An ducere currus, vel jumenta onusta? 277. An molere? 278. An docere, scribere, canere &c. etiam si fiant ob lucrum? 279. An transcribere? 280. An pingere? 281. An delineare, retrahere, & an sculpere? 282. An liceat, Typographis componere? Et an distillare? 283. An venari, & piscari? 284. Quæ sint opera forentia vetita in Festis? 285. An liceant venditiones, & contractus? 286. An liceant nundinæ, & mercatus? 287. An liceat excommunicare, conficere Testamenta, & similia?

DUBIUM VII.

Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, ob quas opera prohibita liceant? pag.214.

288. Qui possint *Dispensationem* dare ad laborandum? [*Pro Parocho vide etiam num. 1032. v. 3. Parochi, pag.498.*] 289. Quinam laborantes excusentur ex *Consuetudine*? 290. An vertentes segetes &c. An Barbitonsores, & Sutores? Et quid sufficiat ad notitiam consuetudinis? 291. Quomodo excuset *Pietas*? 292. An liceat in Festo verrere Templum, ornare Altaria, erigere Sepulchrum, &c. 293. An liceat laborare ad subveniendos pauperes, vel locos pios? 294. Quomodo excuset *Charitas* erga Proximum? 295. Qomodo *Necessitas*? 296. An excusentur famuli a Domino coacti ad laborandum? 297. An pauperes reficientes vestes, &c. 298. An liceat in Festo coquere cibos, occidere animalia, conficere pastillos, & colligere fructus? 299. An conficere panem? 300. An mederi, conflare lectos, coquere calcem, vitrum &c. Ea an ferrare equos? 301. An liceat laborare pro magno lucro? Et an ferrare equos? 301. An liceat laborare pro magno lucro? Et an ob id etiam omittere Sacrum? [*Vide etiam num.332.*] 302. An ad vitandum otium? 303. An excusentur Instauratores viarum &c. & Sartores perficientes vestes in Festo? 304. Quomodo excuset *Utilitas* ad publicam lætitiam? 305. Quomodo excuset *Parvitas materiæ*? [*Vide etiam l.7. num.436.*] 306. An peccet graviter mandans sex famulis laborare per horam? 307. Unde sumatur gravitas materiæ in forensibus.

DUBIUM III.

Quæ opera Festis præcipiantur? pag. 219.

308. Quomodo præcipiatur in Festis auditio Concionis, & Missæ? 309. An satisfaciat recitans sub Missa Officium, &c. [*Vide etiam l.4. num. 176. v. Circa, in fine.*]? An inserviens Missæ? 310. Quænam omissio sit gravis in audiendo Sacro? 311. An

liceat

366. An

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem?

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privatâ authoritate iniquum aggressorem?

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.

Quid sit, & an liceat Duellum?

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat Bellum?

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat?

CAP. II. *De Sexto Præcepto, & Nono. Non Mœchaberis, & Non concupisces &c.*

DUBIUM I.

An, & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia extra matrimonium?

TRACTATUS V.
De Septimo Præcepto.
Non furtum facies.
TRACTATUS PRÆAMBULUS.
DE JUSTITIA, ET JURE. pag.280.

486. Qualiter dividatur Justitia, & qualiter Jus? 487. Quid sit Dominium & Ususfructus? 488. Quot sint peculia filiorumfamilias? 489. Quæ sint bona uxorum? 490. Quot bona Clericorum? Et præsertim I. Quæ sint *Patrimonialia*? II. Quæ *Industrialia*? III. Quæ *Patrimonialia*? IV. Quæ *Ecclesiastica*? 491. Hinc quær. I. An Clericus teneatur necessariò pauperibus succurrere? Qu. II. Qui veniant nomine pauperum? Qu. III. An præferendi pauperes loci? Qu. IV. An superflua possint reservari? Qu. V. An Clericus habens sua, possit vivere ex bonis Beneficii? Qu. VI. An etiam Pensionarii teneantur superflua erogare in usus pios? 492. Qu. VII. An Beneficiarii malè expendentes reditus, teneantur ad restitutionem? Qu. VIII. An peccent graviter qui malè accipiunt superflua a Beneficiario? [*Vide etiam num.*722.]

493. Quot modis acquiratur dominium I. *Occupatione*. 494. II. *Nativitate*. 495. III. *Alluvione*. 496. IV. *Specificatione*. 497. V. *Accessione*. 498. VI. *Confusione*, vel *Commixtione*. 499. An idem quod currit in mixtione pecuniæ, currat aliarum rerum. 500. VII. *Ædificatione*. 501. VIII. *Plantatione*. 502. IX. *Perceptione fructuum*. 503. X. *Traditione*. 504. *De Præscriptione*, & conditionibus requisitis ad præscribendum; & I. De Bona Fide. 505. II. De Titulo justo; & an sufficiat titulus coloratus, vel existimatus. 506. III. De Continuata Possessione, & de tempore requisito ad præscribendum. [usque ad *n.*510.] 511. Quando Præscriptio interrumpatur? 512. An heres possessoris malæ fidei possit præscribere? [Sed vide etiam *num.*516.] 513. An possit præscribi libertas a solvendo debito, aut mulcta? 514. Quibus detur restitutio in integrum circa bona præscripta? 515. IV. Conditio ad præscribendum est, ut res sit apta præscribi. 516. Decisio quatuor Aularum facta Neapoli circa Præscriptiones. 517. An in conscientia res præscripta possit retineri, etiam ubi lex præscriptionis non viget?

C A P U T I.
De Furto.
D U B I U M I.
Quid sit Furtum, & quale peccatum? pag.292.

518. Quid est Furtum? 519. An liceat (puta uxori, famulo) aliquando auferre alienum ob bonum finem?

520. An ob necessitatem? Qu. I. An captivi apud Turcas possint alienum surripere ad se liberandum a captivitate? Qu. II. An pauper extremè indigens possit accipere, antequam petet? Qu. III. An possit accipere rem magni valoris? Qu. IV. An

fur teneatur restituere, si consumserit rem ablatam in extrema necessitate? Qu. V. An surripiens in extrema necessitate teneatur ad restitutionem, si fiat dives? Et hic quæritur, an dives satisfaciat suæ obligationi, si det mutuò rem Pauperi? Qu. VI. An dives non subveniens teneatur postea ad restitutionem?

521. Quando liceat creditori facere compensationem? 522. An famuli possint sibi compensare salarium pro suis operibus? [Sequitur idem 523.& 524.] 525. An Christiani possint auferre res Turcarum?

D U B I U M II.
Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum? pag.298.

526. Quæ sit quantitas gravis respectu ad diversa genera personarum, vel ad diversas circumstentias? 527. Id elariùs elucidatur. 528. Conclusio & probabilior sententia? 529. Quid de furto rerum expositarum, nempe fructuum, & lignorum? 530. Quæ quantitas sit gravis in furtis minutis? [*Vide etiam num.*533.& 534.] 531. Quid si sit animus restituendi brevi tempore, vel partem complentem materiam gravem? 532. An sit mortale furari parum Reliquiæ sacræ?

D U B I U M III.
Quando graviter peccet, qui multa minuta furta committit? pag.301.

533. Quid si qui furatur, non habeat animum ditescendi? Quid si habeat? 534. An furtula facta a diversis coalescant? Et an tunc restitutio possit fieri pauperibus? 535. Quid si plures furentur parva, alterò alterum nesciente? 536. Quid si mutuò sciant, & eodem tempore furentur? 537. Quid si unusquisque moveatur exemplò alterius? [*Vide etiam l.*2. *num.*45.] 538. An sit mortale furari quid leve post completam materiam gravem?

D U B I U M IV.
Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum? pag.303.

539. Quid de furto uxorum, & virorum? 540. An uxor possit dare eleemosynas &c? 541. An aliquando possit expendere? 542. An liceat ipsi subvenire Parentibus &c? 543. Quale furtum filiorum sit grave? 544. An filius possit a Patre mercatore surripere mercedem pro opera sua? [*Vide etiam l.*1. *num.*35. & *hoc l.*3. *num.*488. *vers.III.*] 545. Quid de furtis famulorum in esculentis &c? 546. De restitutione facienda ab uxore, & filiis.

C A P U T II.
De Restitutione.
D U B I U M I.
Quid sit Restitutio, & qui teneatur ad eam? pag.305.

547. Quid est restitutio, & an debeatur tantùm ex læsione Justitiæ commutativæ? 548. Quæ sint Radices restitutionis? 549. Quæ culpa Theologica,

& quæ

& quæ Juridica? 550. Ex qua culpa oriatur obligatio restituendi? 551. Quid si quis leviter alterum lædat, animò graviter nocendi? 552. An culpa venialis inducat obligationem restituendi? [*Vide etiam num.994.*] 553. An ex levi furto possit aliquando oriri gravis obligatio restituendi? 554. An ad restitutionem in contractibus requiratur culpa Theologica? [*Vide etiam l.1. n.150.*] 555. An idem in Officiis? 556. Quid de injuria materiali, & formali? Et vide ibi resolutiones.

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem? pag.309.

557. Quoruplices dicuntur cooperantes? 558. Quid de *mandante*?

559. Quid de *consulente*? An præbens pravum consilium, & postea revocans teneatur ad restitutionem? 560. Quær. I. Executò consiliò, quinam primò teneatur? 561. Quær. II. Quid si damnum etiam fine consilio evenisset? 562. Quær. III. Quid in dubio, an consilium fuerit causa damni? 563. Quær. IV. Quid si alter fit determinatus ad damnum, & tu tantùm suadeas modum? 564. Quær. V. An teneatur ad restitutionem suadens damnum ex ignorantia culpabili? 565. Quær. VI. An parato inferre majus damnum possit suaderi minus?

566. Quando tenetur ad restituendum *dans iniquum suffragium*? 567. Quando teneatur *palpo*? 568. Quando *præbens recursum*? 569. An emtor rei furtivæ possit illam reddere furi ad recuperandum pretium? 570. An idem possit emtor malæ fidei? 571. Quando teneatur participans? Quid si ob metum? [*Vide etiam l.2. num. 66. v. Quær. IV.*] 572. Quid si impedias alium ne reparet damnum alterius? 573. Quomodo teneantur *causæ privativæ*? 574. Vide alios casus apud Busemb. usque ad *num.* 578.

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine? pag.317.

579. Qui teneantur restituere in solidum? [*Vide etiam l.1. num.38.*] 580. Qui teneatur primò restituere? 581. Quid si damnificatus condonet restitutionem?

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni? pag 318.

582. Quid si quis impedit fine vi aut fraude aliquem a consecutione justi boni? 583. Quid si quis impedit mendaciis, ne Fisco applicentur bona propter gabellam non solutam? [*Vide etiam l.4. n.237.*] 584. Quid si quis ex odio, fine vi aut fraude, efficit ne alter aliquod bonum obtineat? 585. An suadens Episcopo conferre Beneficium minùs digno peccet, & teneatur ad restitutionem? Quid si Beneficium debebatur alicui ratione concursùs? [Remissivè ad *l.4.num.109.*] 586. An teneatur ad restitutionem occidens aliquem, ut alteri homicidium

imputetur? [Remissivè ad *num.636.*] 587. An teneatur damnum impediens vi aut fraude &c? Quid si precibus importunissimis, aut metu? 588. Quid si Religiosus suadeat Testatori relinquere bona suo Monasterio, relictâ Ecclesiâ Matrice?

DUBIUM V.

Cui, vel quibus restituendum? pag.320.

589. Quid si creditor fit incertus? 590. An, traditâ re pauperibus, fit restituenda Domino comparenti? 591. Quid notandum circa Compositionem in debitis incertis? [usque ad *num.594.*] 595. Quid circa furta minuta? 596. An bona certa fint restituenda Domino, vel Possessori? 597. An fur teneatur rem mittere Domino cum magno suo damno? 598. Quid si sumtus pro missione excederent valorem rei? [*Vide etiam num. 697. & 753.*] 599. Quid si acceperis a possessore rem non suam? 600. Emtor rei furtivæ an possit eam reddere furi? [*Vide dicta num.569.*] 601. An revendens rem emtam bona fide teneatur pretium restituere emtori? 602. Quid notandum circa thesauros inventos? 603. An inventor rei perditæ possit eam sibi retinere? 604. Quid notandum circa res captas venatione? 605. Quid si quis venatur in locis reservatis? 606. Quæ venatio vetetur Clericis, & Religiosis?

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive a possessore bonæ fidei? pag.327.

607. Ad quid teneatur possessor bonæ fidei? 608. Quid si acceperit a fure, qui potens fit restituere? 609. Vide alios casus. 610. Quos fructus tenetur restituere possessor bonæ fidei? 611. Quid si acceperit rem commixtam cum bonis furis? 612. Quid si per illam acceptionem fur factus fit impotens? [*Vide dicta num.492. v. Qu.VIII. & dicenda num.722.*] 613. Quid si quis projicat in mare gemmam, quam putabat valere decem aureos, si illa valebat centum?

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore? pag.329.

614. Ad quid teneatur possessor malæ fidei? Vide resolutiones. 615. Quid notandum circa obligationem solvendi gabellas? [usque ad *num.617.*] 618. An Dominus possit sibi retinere expensas utiles in re factas a fure? Et an fur teneatur ad omnia damna, saltem confusè prævisa? [*Vide etiam dicta num.613. in fine.*] 619. Cui crescat pretium rei ablatæ? 620. Quid si apud furem pereat res, quæ æquè periisset apud Dominum? 621. Quid si quis occidat alterius agnum, qui postea pluris valuisset? Et quid si fur consumat tempore majoris pretii agnum

an

an Confessarius debeat monere de restitutione pœnitentem qui est in bona fide, si prævideat monitionem non profuturam? [*Vide etiam de Pœn. l.6. num.613.*] 683. Quot peccata committat negligens restituere? [*Vide etiam l.5. num.40.*]

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat? pag.357.

684. Cui facienda restitutio, si res extet? 685. An pretium rei venditæ possit solvi creditori venditoris? 686. An pecunia furtiva, immixta propriæ, restituenda sit ante alia debita? 687. An priùs restituenda debita certa, quàm incerta? 688. An priùs solvenda debita ex delicto, quàm ex contractu? 689. Quæ alia debita priùs solvenda? 690. At semper præferendi creditores hypothecarii anteriores, etiam ex hypotheca tacita? An autem personales anteriores? 691. An præterri possit creditor personalis pauperior? 692. An priùs exigens? 693. An creditor, cui inter plures facta est solutio, possit eam retinere? 694. An famuli possint accipere salarium a debitis gravato? [*Vide etiam n.612.*] 695. An uxor, & filii alimenta?

ARTICULUS III.

Quæ a restitutione excusent? pag.360.

696. Quæ excusent ex parte debitoris? 697. Quid si non possit restituere, nisi cum graviori damno? [*Vide etiam num.598. Item num.701. & 702.*] Quid si Dominus æquale damnum sit passurus? Quid si Dominus sit abusurus re restituenda? [*Vide etiam pag.316. v. Secus; & num.753.*] 698. Vide alios casus. 699. Quid si debitor cedat bonis? 700. Quando excusetur restitutio ex parte creditoris? Quær. I. An liceat rem alienam retinere, vel accipere ex præsumto consensu Domini? [*Vide etiam l.4.num.18.*] Qu. II. An debitor donans immemor debiti excusetur a restitutione? 701. Quid si debitor restituendo se conjicere deberet in necessitatem extremam? 702. Quid si in necessitatem gravem? 703. Quid si creditor sit in eadem necessitate? 704. An debitor differens restitutionem ex justa causa, teneatur reddere interesse quod patitur creditor? 705. An heres Rei teneatur ad damna, quando Reus cui successit, fuit capite damnatus? 706. An possessor bonæ fidei in dubio, an factus sit ditior, teneatur restituere? [*Vide dicta l.1. num.83.84.& 85.*]

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus? pag.366.

707. Quid est contractus, & quotuplex? 708. Quotupliciter perficitur? 709. Quid si quis contrahat sine animo contrahendi? [*Vide dicta num.642.*] 710. Quid si sine animo se obligandi? [*Vide dicta pag.171. v. An Autem, & p.183. v. Quær. II.*] 711. An contractus sine sollemnitatibus obliget in conscientia? [*V. etiam l.1. num.151. & hoc l.3. n.927.*]

712. An oriatur obligatio ex contractu de re turpi? [*Vide l.4.num.616.*] Et cui facienda est restitutio juxta primam sententiam?

☞ 713. *Adverte hìc, quòd in Summario apposito in corpore libri error irrepsit, nam ibi perperam notatur quæsitum, quod non est in corpore; & frustra de illo actum fuisset, cùm in quæsito præcedenti utrunque comprehendatur.*

714. An quando actio est debita, sed non ex justitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum? [*Vide etiam num.777.*] 715. Quando dolus, vel error irritet contractum? [*Vide dicta n.700. v.Qu.II.*] 716. Quid si dolus fuerit circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui?

717. An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto? An metum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio? Quid si contractus sit initus per metum reverentialem, aut per preces importunas? 718. Quid si per metum levem? 719. An metum passus possit rem repetere a tertio possessore?

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione? pag.372.

720. An simplex promissio obliget sub gravi? Quid si promissio reddatur nociva; vel si accidat mutatio? [*Vide dicta de Juram. num.187. v. Sed dubium, & de Voto ex num. 224.*] 721. Qui sint inhabiles ad donandum? 722. An debitis gravati? [*Vide dicta num.492. v. Qu.VIII. & num.612.*] 723. Quid de donatione inter conjuges? 724. Et inter Patrem ac filium? 725. An obliget donatio ante acceptationem? 726. Quid si donatio sit facta ad pias causas? 727. An donatio firmata juramentò possit revocari ante acceptationem? [*Vide etiam num.180.*] 728. Quando obliget donatio facta absenti? 729. An possit acceptari donatio post mortem donantis? 730. Quid si donatio fuerit mandata fieri a nuncio, & ipse omiserit? 731. An, mortuò donatariò ante acceptationem, possit heres acceptare? 732. An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatæ? 733. An donatio ultra summam 500. solidorum teneat? 734. An sit obligatio implendi modum, sive finem donantis? 735. An promissio prodiga sit valida? [*Vide de Juram. num. 185. & de Matr. l.6.num.551. v. Cùm autem.*] 736. Quid si donatio fiat ad alliciendum? 737. Quid si ob causam falsam? Et quid si causa sit secundaria?

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari? pag. 377.

738. Quid si donatarius sit ingratus? 739. Quid si donanti nascatur proles post donationem? 740. Quid si donatio fuerit inofficiosa? [*Vide etiam de Voto num.215.*]

A R T I C U L U S II.

Quid sit Negotiatio, & quibus illicita ? pag. 413.

D U B I U M IX.

Quid sit contractus Census, & an liceat? pag. 416.

D U B I U M X.

Quid sit Cambium ? pag 422.

D U B I U M XI.

Quid sit Locatio, & Conductio ? pag. 423.

D U B I U M XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli ? pag.426.

D U B I U M XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus ? pag. 427.

cum

DU-

L I B E R III.

L I B E R III.

C A P U T II.

Quid de Præcepto, Nono, & Decimo?

C A P U T III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

D U B I U M I.

Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio? pag. 481.

1004. De unica comestione.

1005. De abstinentia a carnibus, ovis, & lacticiniis? 1006. An abstinentia a lacticiniis in Quadragesima obliget sub gravi? 1007. Dub. I. An hæc abstinentia obliget etiam in Dominicis Quadragesimæ? 1008. Quinam in Quadragesima excusentur ad edendas carnes, aut lacticinia? 1009. Dub. II. An in jejuniis extra Quadragesimam sit abstinendum a lacticiniis de jure communi? Dub. III. An ubi viget consuetudo abstinendi? Dub. IV. Au liceat edere biscottos ovis confectos? 1010. Dub. V. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova? 1011. Dub. VI. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis? 1012. Dub. VII. Quibus pueris possint ministrari carnes? 1013. An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem, & ad abstinendum a piscibus? 1014. Quid in mensa privata? [*Vide etiam in fin. lib. Dub.* 1. *pag.* 679.] 1015. De sancitis a N. SS. P. Bened. XIV. I. De obligatione sub gravi. II. De cibis in cœnula adhibendis. III. De hora prandii. IV. De epulis vetitis ad carnes dispensatis. V. De Dominicis Quadragesimæ. VI. De Bulla Cruciatæ. VII. De jejuniis extra Quadragesimam. Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium? An dispensatis ad carnes permittantur tantùm carnes salubres? [*Vide etiam in fin. p.*679. *Dub.* 2.]

1016. De hora debita refectionis. An antevertens notabiliter horam meridianam, graviter peccet? 1017. De divisione prandii &c. ap. Bus. 1018. Qu. I. An liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum? 1019. Qu. II. An electuaria fragant jejunium? 1020. Qu. III. Per quantum temporis prandium interrumpatur? Qu. IV. An quis, postquam surrexit a mensa, possit ad eam redire? Qu. V. Quantum liceat protrahere prandium?

1021. An liceat sumere lac, jusculum, & similia? 1022. Qu. I. An liceat potus vini? Qu. II. An potus cervisiæ, ac limoniadis dictæ *Sorbetto*? 1023. Qu. III. An liceat potio *Chocolatis*?

1024. De *Collatiuncula vespertina*. 1025. Quænam *quantitas* permittatur in cœnula? Et quæ in Vigiliis Nativitatis Domini, Paschatis, aut Pentecostes? 1026. Quænam *qualitas* ciborum in cœnula permittatur? 1027. Dub. I. An liceat sumere ova? Et an parum casei? 1028. Dub. II. An pisces? 1029. Dub. III. An panis coctus, & jusculum ex herbis? An legumina?

1029. *Vers.* 3. *In Confessione*, quæ sit parva materia carnium, aut aliorum ciborum? Et an sit vetitum, sæpius in die quid parum edere? 1030. Qu. I. An bis eomedens culpabiliter, teneatur ad jejunium? Qu. II. Quid, si inculpabiliter? Qu. III. An liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii? [*Vide etiam l.*2.*num.*80.*pag.* 118.]

D U B I U M II.

*Quæ causæ excusent a jejunio? pag.*495.

1031. Quatuor sunt causæ excusantes a jejunio, I. Dispensatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. Vide omnia quæ de his dicit Busemb.

1032. I. Causa est *Dispensatio*. Possunt enim a jejunio dispensare 1. Papa. 2. Episcopi. 3. Parochi. 4. Prælati.

1033. II. Causa est *Impotentia*. Quinam excusentur de *Impotentia Physica*? Resp. 1. Infirmi. 2. Pauperes? 1034. Quinam excusentur de *Impotentia Morali*? Resp. 1. Qui laborant dolore capitis; Vel qui nequeunt dormire: An autem hi teneantur mane sumere cœnulam? 2. Milites. 3. An Uxores timentes indignationem Virorum; & an Viri non potentes reddere debitum? 1035. 4. Adolescentes. 1036. 5. Senes. Dub. 1. An Sexagenarii robusti teneantur jejunare? 1037. Dub. 2. An Feminæ Quinquagenariæ? 1038. Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi? 1039. Dub. 4. An Religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia Regulæ? 1040. Dub. 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget sexagenarios?

1041. III. Causa est *Labor*. Quæ sint artes per se laboriosæ? An exeusentur Tonsores, & Sartores? An Pictores, Scribæ, & Horologiarii? An Molitores, Argentarii, & Sculptores? 1042. Qu. 1. An excusentur Artifices divites? 1043. Qu. 2. An excusentur Artifices qui possunt jejunare sine gravi incommodo? 1044. Qu. 3. An excusentur ipsi in diebus, in quibus non laborant? 1045. Qu. 4. An excusentur, qui assumunt laborem in fraudem jejunii? 1046. Qu. 5. An qui laborant ob rarum lucrum? [*Vide dicta num.*301. *p.*217.& *num.*332.*p.*222.] 1047. De Itinerantibus? Dub. 1. Quale iter sufficiat ad excusandum? Dub. 2. Au excusentur iter facientes equis, vel rhedis?

1048. IV. Causa est *Pietas*. An hoc casu opera pietatis possint sponte suscipi? 1049. 1. Quando excusentur Inservientes infirmis? 2. Quando Peregrinantes ad Loca sacra? 3. Quando Concionatores? 4. Quando Cantores? 5. Quando Lectores? 6. Quando Advocati, Judices, Medici, & alii Professores? 7. Quando Confessarii?

1050. An absentes a Patria teneantur ad jejunium in ea præceptum? Et an ad jejunium loci ubi sunt? Remissivè ad *pag.*64. *num.*156.

L I B E R IV.

De Præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

CAP. I. *De Statu Religioso*.

DU-

D U B I U M I.

Quid sit natura Statûs Religiosi? pag. 507.

1. Quid Status Religionis? Et qui sint Religiosi? 2. An Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum maneat obstrictus votis? 3. An teneatur ad observantiam suæ Regulæ? 4. An promotus ad Parochiam teneatur ad Habitum, & Regulam?

D U B I U M II.

Quæ requirantur ad valorem Professionis Religiosæ? pag. 509.

5. Quæ conditiones requirantur ad Professionem Religiosam? I. Aptitudo voventis. Quid de ætate, & exploratione puellarum suscipientium Habitum Religiosum? 6. II. Requiritur consensus Prælati Ordinis? 7. III. Ut Professio sit spontanea? 8. Quomodo & quando Professus possit reclamare de nullitate suæ Professionis?

D U B I U M III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis? pag. 510.

9. De obligatione Religiosi tendendi ad perfectionem? 10. Quando Religiosus peccat graviter contra hanc obligationem? 11. An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi? 12. An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia? 13. An Prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum?

D U B I U M IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum? pag. 512.

14. Ad quid obligetur Religiosus ex voto *Paupertatis*? An Manuscripta, Reliquiæ, & Picturæ sint propriæ Religiosorum? 15. An possint habere peculium? 16. Quæ non repugnent voto Paupertatis? 17. An & quomodo peccet Religiosus accipiens, vel absumens sine consensu Superioris? 18. An excuset a mortali licentia præsumta? [*Vide etiam dicta l. 3. num. 700.*] 19. An peccet Religiosus absumens bona in alium usum, quàm ei sint data? 20. An possit renuntiare, vel non acceptare sibi debita? 21. An facere donationes remuneratorias? 22. An testari? 23. An aliis largiri, quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum? 24. Quænam quantitas in Religioso sit gravis? 25. An peccet graviter, si accipiat parva usque ad magnam quantitatem? 26. An impotens restituere teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum? 27. An peccet mutuans res ad usum concessas? 28. An abscondens res, ne Superior de eis disponat? 29. Quid, si Prælatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos? 30. An hæc licentia sit de se invalida? 31. An subditus, obtentâ licentiâ generali, peccet contra Paupertatem, & teneatur restituere, tam ipse, quàm accipiens, si expendat in

usus turpes? [*Vide etiam dicta l. 3. num. 873.*] 32. An Superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi? 33. An excuset licentia petita, & injustè negata? 34. An accipiens aliquid a Religioso sine licentia, possit aliquando id retinere? 35. An votum Paupertatis possit per consuetudinem abrogari? 36. An Abbatissa possit liberè bona Monasterii administrare? An instituere Beneficia, & ea auferre; necnon conferre Capellanias &c?

37. De Voto *Castitatis*. Hìc etiam agitur de *Clausura* Religiosorum.

38. Ad quid obligetur Religiosus ex voto *Obedientiæ*? Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si Prælatus non jubeat *in virtute Obedientiæ*, vel sub pœna gravi? 39. An teneatur ad ea quæ indirectè pertinent ad Regulam? 40. An ad ea quæ sunt contra, vel supra Regulam? An teneatur assistere morbò contagiosò infectis? 41. Quid, si Regula obliget sub peccato? 42. Quid, si non sub peccato? 43. An obligentur Religiosi ad nova Statuta Capitulorum? 44. An teneatur obedire Prælatis Regulam reformantibus? 45. An Prælati possint præcipere sub peccato actus internos? 46. An Religiosus non obediendo dupliciter peccet? 47. An teneatur obedire, si dubitat, utrùm res præcepta sit licita? [*Vide etiam l. 1. num. 24.*] Quid, si habeat opinionem probabilem, quòd non teneatur? 48. An Religiosus validè voveat sine licentia Prælati? 49. An teneatur obedire Prælato jubenti revelare secretum commissum? 50. An Religiosus teneatur ad vota in Professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non prævisa? [*Vide etiam l. 3. num. 226.*] An valeat licentia impetrata a Prælato Inferiori, si a Majori fuerit priùs denegata?

51. *Moniales* quibus Superioribus teneantur obedire? 52. An Abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in conscientia? 53. An cum ipsis dispensare in Regulis, & Votis? 54. An irritare Vota emissa cum suo consensu? 55. An Vota Novitiarum? 56. Plura notanda circa Obedientiam Monialium debitam Episcopo? 57. An Moniales in actu Visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum Episcopo interroganti? 58. De Confessariis Monialium, remissivè. 59. Plura notanda de Electione Abbatissæ?

60. De Privilegiis Regularium, & Monialium. Et an Moniales gaudeant Privilegiis Religiosorum ejusdem Ordinis? 61. Et I. An Abbatissæ possint dispensare in jejuniis, Officio, &c. II. An Moniales possint absolvi ab Episcopo? III. An omnes Regulares possint Divina peragere tempore Interdicti? 62. An Laici possint sepelliri in Ecclesiis Monialium? 63. De Privilegiis Regularium circa Divinum Officium? 64. An Prælatus possit Privilegia limitare?

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem? pag.534.

65. Quibus non liceat Religionem ingredi? 66. In qua necessitate Parentum prohibeatur filiis Religiosos fieri? 67. Quando filii jam professi teneantur a Religione egredi ad subveniendum Parentibus? 68. An peccent filii Religionem ingredientes, invitis, aut insciis Parentibus [*Vide etiam dicta l.2. num.50.*] 69. Quando prohibeatur Parentibus Religionem intrare ob necessitatem filiorum? 70. An liceat relinquere Fratres aut Sorores in necessitate? 71. An debitis gravati possint Religionem ingredi? Quid, si jam sint professi? 72. Voventes Religionem quando teneantur vel excusentur ingredi? 73. Quando liceat ad aliam Religionem laxiorem, val strictiorem transire? 74. An Parochi possint Religionem ingredi, Episcopò contradicente? 75. An Episcopus possit impedire Clericos a Religione? 76. An, & quando Episcopi possint deserere Ecclesias suas, aut permutare? 77. An peccent graviter Parentes, avertendo filios a Religione? 78. An, & quomodo aliquis vocatus ad Religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere?

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti, & fugitivi? pag.543.

79. Ob quas causas possint Religiosi e Religione expelli? 80. Quæ possint acquirere Ejecti? Quæ Apostatæ? 81. Ad quid teneantur Ejecti? [*An teneantur ad officium? Vide num. 142. v. Dub.1.*] 82. Ad quid Prælati teneantur erga Apostatas, vi Ejectos?

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum? pag.545.

83. Quid est Beneficium? 84. Quotuplex est?

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia? pag.545.

85. Quibus modis acquirantur Beneficia? 86. Quinam sint proprii collatores Beneficiorum? 87. Quid, & quotuplex sit Jus-patronatus? 88. Quando Patronus teneatur præsentare? 89. An pendente lite currat tempus præsentationis? 90. Quid faciendum, si multi præsententur?

91. An peccent graviter non præsentantes digniores ad Beneficia? Certum est de promoventibus ad Cardinalatus, & Episcopatus. 92. Id certum est etiam de Episcopis non eligentibus digniores ad Parochias. 93. Quid, si ad Beneficia simplicia? [usq. ad 96.] 97. An Patroni non præsentantes digniores peccent graviter? 98. An ad idem teneantur resignantes? 99. Verior sententia aff. 100. An eligendi digniores ad Prælaturas Regulares? 101. Vera sententia. 102. An electio digni, omissò digniori, sit valida? 103. Probabilior sententia. 104. An Episcopi digniores sint transferendi ad majores Ecclesias? Et hic, an translatio Episcoporum vetetur jure Divino? 105. Quid, si adsit justa causa? 106. An eligentes minùs dignum teneantur ad restitutionem? Et cui? 107. Sententia negativa an sit probabilis? 108. An teneantur ad restitutionem id suadentes? [*Vide etiam dicta l. 3. num. 585.*] 109. Quid, si Beneficium conferatur per concursum? 110. An eo casu minùs dignus electus teneatur resarcire damnum Ecclesiæ, vel digniori? 111. An Examinatores teneantur denunciare digniores?

ARTICULUS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum? pag. 554.

112. Quænam qualitas requiritur in eo, cui Beneficium confertur? 113. An requiratur in eo voluntas clericandi? Quomodo peccet recipiens Beneficium simplex cum animo ducendi postea uxorem? 114. An peccet graviter recipiens Beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi Sacerdotium intra annum?

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia? Et quinam Beneficiarii teneantur ad residentiam? pag. 555.

115. An & quando liceat habere plura Beneficia? vide alia apud Busemb. 116. Quotuplicia sint Beneficia? Et quæ sint incompatibilia? 117. An pluralitas Beneficiorum sit vetita de Jure Divino, vel Ecclesiastico? 118. Quæ causæ cohonestent pluralitatem Beneficiorum? Et an, si quis habens unum Beneficium simplex accipiat alterum, vacet primum?

119. De obligatione *Residentiæ*. Vide quæ habentur apud Bus. 120. Quinam Beneficiarii ad Residentiam obligentur?

121. De *Residentia Pastorum*. Qu. I. An Curati teneantur residere de Jure Divino? 122. Quid notandum circa Residentiam Episcoporum? 123. Quid circa Residentiam Parochorum? Dub. 1. An Parochi indigeant licentiâ in scriptis? Dub. 2. An Parochi habentes justam causam possint abesse per duos menses sine licentia? Quid si urgeat aliqua necessitas? Quid si absint per modicum tempus? 124. Qu. II. Quo in loco Beneficiarii teneantur residere? Et præsertim ubi Episcopi? Et ubi Parochi? 125. Qu. III. Quænam causæ excusent Pastores a Residentia? Et I. De causa *Charitatis*. II. De causa *Necessitatis*. III. De causa *Obedientiæ*. IV. De causa *Utilitatis*. 126. Qu. IV. Quando & quomodo Pasto-

LIBER IV.

F I N I S.

f Breve

Breve N. SS. P. Benedicti XIV. de reformatione Feſtorum pro Regnis utriuſque Siciliæ.

AD tertium Decalogi præceptum de *Dierum feſtorum obſervatione*, quod explicuimus *lib. 3. num.* 268. addendum hìc opportunè judicavimus pro Regnis utriuſque Siciliæ Breve paucis ab hinc annis editum die 22. Decembris 1748. a Benedicto XIV. quem Deus diu nobis ſervet, cujus initium, *Cùm ſicut*, quo SS. Pontifex inſtantibus Rege noſtro Carolo, ac Epiſcopis Regni Siciliæ citra Pharum, necnon Meſſanenſi, & Panormitanò Archiepiſcopis, quibus Breve derigitur, *Pauperum calamitatibus ſublevandis, Sanctorumque dierum cultui amplificanda*, Feſtis quibusdam diebus ſervilia opera exercere poſſe permittit. Iis igitur mandat SS. Pontifex in hæc verba: *Ut diebus Dominicis, Paſchatis, Reſurrectianis, & Pentecoſtes, aliiſque per annum Dominicis diebus; necnon diebus Circumciſionis, Epiphaniæ, Aſcenſianis, Corporis Chriſti, & Nativitalis Domini, diebus Purificationis, Annunciationis, Aſſumtionis, Nativitatis, & Conceptianis Beatæ Mariæ Virginis Immaculatæ; Natali die SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, die feſto omnium Sanctorum, ac feſta die cujuſvis præcipui quarumcunque Civitatum, vel locorum Diœceſum prædictarum Patrani pro veteri Eccleſiæ Catholicæ inſtituta, Sacris non tantùm adſtare Chriſti-Fideles veſtrarum reſpectivè Civitatum & Diœceſum teneantur; ſed etiam a ſervilibus operibus feriati ſint. In reliquis verò feſtis, ſive per Apoſtolicam hanc Sanctam Sedem, ſive per Synodales quarumcunque Diœceſum & Provinciarum hujuſmodi Conſtitutiones, ſive quacunque alia de cauſa, etiam ex cauſa voti per Chriſti-Fideles Civitatum, Diœceſum, & Provinciarum hujuſmodi, earumque majores facti, quod, quoad hanc partem auctaritate noſtra Apoſtolica per vos cammutari valumus, præceptis præſcriptiſque, Sacroſancto Miſſæ Sacrificio interſint; ceterùm negotiis familiaribus, ſervilibuſque ſuis operibus ſine ulla prorſus conſcientiæ ſcrupulo incumbere integrum cuique ſit. Ubi verò obtingit unum eumdemque Epiſcopum duabus præeſſe Eccleſiis invicem canonicè unitis (quod potiſſimùm in Regno Siciliæ citra Pharum evenit), quarum unaquæque ſuum habet præcipuum Patronum, homines tantùm illius Diœceſis, cujus Patroni feſtivus dies recurrit, non verò alterius, volumus & præcipimus eodem die, tum Miſſæ Sacrificia adeſſe, tum a ſervilibus operibus ſibi temperare.*

Hortatur deinde ſupradictos Epiſcopos ſubdens: *Ut Populos veſtræ curæ commiſſos quam ſepiſſime edoceat s, quæ ad juſtam legitimamque dierum feſtorum celebrationem pro temporum varietate pertinere videbuntur, quâ ſpiritûs alacritate, quâ mentis contentiane, quâ cordis humilitate aſtare oporteat SS. Altaris Sacrificio, in quo Chriſtus Dominus tradit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis, quam frequentes Divinis Officiis Sacris Cancionibus, Chriſtianæ Doctrinæ explicationibus & explanationibus eſſe debeant, & quanti piaculi ſit eos temerare dies, quos ad ſui Nominis gloriam amplificandam ſibi Dominus conſecravit. Ne autem per eos dies potiſſimùm Chriſti-Fidelium corda graventur in crapula & ebrietate ac cogitationibus ſecularibus, quàm diligentiſſimè curare debetis, ut prafana quæque ludicra, & minùs religioſa publicis locis quàm longiſſimè amoveantur, etiam invocatò, ſi opus fuerit, auxiliò brachii ſecularis; quod ſanè non defuturum neuticam dubitamus; memores ſemper Prophetici illius Oraculi, quò ſollemnitates, quas vitiaſa conſuetudine homines deturpant, tamquam ſtercus a Dea projiciendas, & diſperdendas eſſe declaratur.*

Ne verò Cnnſtitutiones Concilii &c. Brevi huic obſtare poſſe quis autumet, ejus robur denique firmat addendo: *Non obſtantibus Apoſtolicis ac in Univerſalibus, Provincialibuſque, & Synodalibus Conciliis editis generalibus vel ſpecialibus Conſtitutionibus & Ordinationibus, necnon Provinciarum, Civitatum, Diœceſum, & locorum prædictorum, etiam juramentò, confirmatione Apoſtolica vel quavis firmitate alia roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, privilegiis quoque, indultis & literis Apoſtolicis in contrarium præmiſſorum quomodolibet congeſtis, confirmatis & innovatis. Quibus omnibus & ſingulis illorum tenores præſentibus pro plenè & ſufficienter expreſſis, ac de verbo ad verbum inſertis habentes, illis aliàs in ſua robore permanſuris ad præmiſſarum effectum ac vice dumtaxat ſpecialiter derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcunque.*

Oratio S. Thomæ Aquinatis ante ſtudium.

CReator ineffabilis Dominus meus & Deus meus, Tu qui de theſauris tuæ Sapientiæ novem Angelorum Choros condidiſti, & eos ſuper Cœlum Empyreum miro ordine collocaſti, atque elegantiſſimè partes univerſi diſtribuiſti, Tu, inquam, qui verus fons luminis & Sapientiæ diceris, atque ſupereminens principium, infundere digneris ſuper intellectûs mei tenebras tuæ radium claritatis, duplices a me removens tenebras, peccatum ſcilicet, & ignorantiam, in qua natus ſum; Tu qui linguas infantium facis diſertas, linguam meam erudias, atque in labiis meis gratiam tuæ Benedictionis infundas. Da mihi intelligendi acumen, retinendi

aendi capacitatem, interpretandi subtilitatem, addiscendi facilitatem, & loquendi gratiam copiosam. Ingressum instruas, progressum dirigas, egressum compleas. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Ne locus iste inanis remaneret, libuit hic adnotare aliquas Benedictiones, quarum frequens est usus.

Benedictio in Articulo mortis.

Cujus facultatem impertiendæ ex concessione facta sub die 4. Maji an. 1747. a N. SS. P. Benedicto XIV. habent omnes Episcopi, ac qui ab Episcopis delegati fuerint.

Modus impertiendi. *Post Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ-Unctionis, hæc Benedictio datur iis infirmis qui eam petierint, aut verisimiliter petiissent, vel dederint signa contritionis, & postea sensuum usu fuerint destituti. Excommunicatis verò, impœnitentibus, & iis qui in manifesto mortali moriuntur, omninò deneganda est. Sacerdos hanc facultatem habens, ingrediendo cubiculum infirmi, dicat:*

Pax huic domui, & omnibus habitantibus in ea.

Aspergat Aquâ Benedictâ, dicens: Asperges me hissopo, & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor. *Psalmus* 50. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Gloria Patri, &c. *Et repetitur Antiph.* Asperges, &c.

Si infirmus Confessionem petat, Sacerdos illum audiat; Secus excitet illum ad contritionem, & hortetur ut sese Deo offerat ad acceptandum quidquid ei voluerit, & ut mortem acceptet in satisfactionem pœnarum, quas pro peccatis meretur; Piisque verbis consolabit eum ad spem vitæ æternæ. Postea dicat:

℣. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
℟. Qui fecit Cœlum & Terram.

Antiph. Ne reminiscaris Domine delicta Famuli tui [*vel* Ancillæ tuæ], neque vindictam sumas de peccatis ejus. Kirie eleison. Christe eleison. Kirie eleison. Pater noster.

℣. Et ne nos &c.
℟. Sed libera &c.
℣. Salvum fac servum tuum [*vel* Angillam tuam] Domine.
℟. Deus meus sperantem in te.
℣. Domine exaudi &c.
℟. Et clamor meus &c.
℣. Dominus vobiscum, &c.
℟. Et cum spiritu tuo.

O R E M U S.

Clementissime Deus, Pater Misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui neminem vis perire in te credentem atque sperantem, secundùm multitudinem miserationum tuarum respice propitius famulum tuum N. quem Tibi vera Fides, & Spes Christiana commendant. Visita eum in salutari tuo, & per Unigeniti tui Passionem & Mortem, omnium ei delictorum suorum remissionem, & veniam clementer indulge, ut ejus Anima in hora exitûs sui Te Judicem propitiatum inveniat, & in Sanguine ejusdem Filii tui ab omni macula abluta transire ad vitam mereatur perpetuam. Per eundem, &c.

Tunc dicto ab uno ex Clericis astantibus: Confiteor Deo &c. *Sacerdos dicat:* Misereatur &c. Indulgentiam &c. *Deinde:*

Dominus noster Jesus-Christus Filius Dei vivi, qui B. Petro Apostolo suo dedit potestatem ligandi atque solvendi, per suam piissimam Misericordiam recipiat confessionem tuam, & restituat tibi stolam primam quam in Baptismate recepisti, & ego facultatem mihi ab Apostolica Sede tributa Indulgentiam Plenariam, & remissionem omnium peccatorum tibi concedo. In nomine Patris, &c.

Per sacrosancta humanæ reparationis Mysteria remittat tibi Omnipotens Deus omnes præsentis, & futuræ vitæ pœnas, Paradisi portas aperiat, & ad gaudia sempiterna perducat. Amen.

Benedicat te Omnipotens Deus, ✠ Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Amen.

Si verò infirmus sit adeo morti proximus, ut neque Confessionis generalis faciendæ, neque præmissarum precum recitandarum tempus suppetat, statim Sacerdos ei Benedictionem impertiatur, dicens: Dominus noster Jesus-Christus, &c. *ut supra.*

Benedictio contra Mures, Locustas, Bruchos, & vermes noxios.

Nonnullæ de hoc Benedictiones circumferuntur, quæ reprobatæ sunt; idcirco hic affertur illa quam N. SS. P. Benedictus XIV. cùm esset Archiepiscopus Bononiæ, suis Parochis proposuit, eâque refert in suis Notificationibus [tom. 1. pag. 351.] usum fuisse Benedictum XIII. in infestatione insectorum Campaniam Romanam devastantium. Antiph. Exurge Domine, adjuva nos, & libera nos propter nomen tuum. *Ps.* Deus auribus nostris audivimus, Patres nostri annuntiaverunt nobis. ℣. Gloria Patri &c. *& repetitur Antiphona.*

℣. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
℟. Qui fecit Cœlum, & Terram.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiscum.
℟. Et cùm spiritu tuo.

ORE-

O R E M U S.

PReces nostras, quæsumus Domine, elementer exaudi, ut qui justè pro peccatis nostris affligimur, & hanc Murium [*vel* Locustarum, *vel* Vermium] persecutionem patimur, pro tui Nominis gloria ab ea misericorditer liberemur; ut tuâ potentiâ procul expulsi [*vel* expulsæ], nulli noceant, & campos, agrosque nostros in tranquillitate ac quiete dimittant, quatenus ex eis surgentia, & orta tuæ Majestati deserviant, & nostræ necessitati subveniant. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

O R E M U S.

OMnipotens sempiterne Deus, omnium bonorum remunerator, & peccatorum maximus miserator, in cujus Nomine omnia genuflectuntur, cœlestia, terrestria, & infernalia, tuâ potentiâ nobis peccatoribus omnipotenter concede, ut quod de tua misericordia confisi agimus, per tuam gratiam efficacem consequamur effectum; quatenus hos pestiferos Mures [*vel* Locustas, *vel* Vermes] per nos servos tuos maledicendos maledicas, segregando segreges, exterminando extermines, ut per tuam clementiam ab hac peste liberati gratiarum actiones Majestati tuæ liberè referamus. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Exorcizo vos pestiferos Mures [*vel* Locustas, *vel* Vermes] per Deum Patrem Omnipotentem ✠, & Jesum Christum Filium ejus ✠, & Spiritum Sanctum ab utroque procedentem ✠, ut confestim recedatis a campis & agris nostris, nec ampliùs in eis habitetis, sed ad ea loca transeatis, in quibus nemini nocere possitis; pro parte Omnipotentis Dei, & totius Curiæ cœlestis, & Ecclesiæ sanctæ Dei, vos maledicens, ut quocunque ieritis, sitis maledicti [*vel* maledictæ], deficientes de die in diem in vos ipsos [*vel* ipsas], & decrescentes, quatenus reliquiæ de vobis nullo in loco inveniantur, nisi necessariæ ad salutem & usum humanum. Quod præstare dignetur qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & seculum per ignem. Amen.

Aquâ Benedictâ aspergantur loca infecta.

Benedictio Equorum, & Animalium.

℣. Adjutorium nostrum, &c.

℟. Qui fecit Cœlum, & Terram.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus, &c.

℣. Dominus vobiscum.

℟. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus refugium nostrum & virtus, adesto piis Ecclesiæ tuæ precibus auctor ipse pietatis, & præsta, ut quod fideliter petimus efficaciter consequamur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosum B. Antonium variis tentationibus probatum inter Mundi hujus turbines illæsum transire fecisti, concede famulis tuis, ut & præclarò ipsius proficiamus exemplò, & a præsentis vitæ periculis, ejus meritis, & intercessione liberemur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Oremus. Benedictionem tuam, Domine, hæc animalia accipiant, quâ corpore salventur, & ab omni malo per intercessionem Beati Antonii liberentur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Deinde aspergatur animal Aquâ Benedictâ.

THEO-

THEOLOGIA MORALIS.

LIBER PRIMUS.

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS,

De Regula Interna, sive Conscientia.

Advertendum quòd quicquid invenitur virgulis signatum, est Busembai, cujus methodus optimè inserviet ad res & quæstiones elucidandas; insertis, ubi oportet, Authoris utillimis Notulis, scriptis diversis litteris, duosque inter asteriscos conclusis. Quicquid autem virgulis non signatum legitur, Authoris est, per distinctas Appendices appositè accomodatum.

Quoad citationes in Libro, *l.* librum indicat, *n.* numerum, *v.* versiculum.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

1 „ RESPONDEO I. Conscientia est
„ dictamen rationis, seu actus in-
„ tellectûs, quo judicamus aliquid
„ hìc & nunc agendum, vel omit-
„ tendum esse, vel fuisse, tanquam
„ bonum, vel malum; idque vel per modum
„ præcepti, vel consilii. Hæc communiter est
„ recta, dictans quod verum est: aliquando
„ tamen non est recta, dictans aliquid aliter
quàm sit, v. g. esse bonum, quod est ma- „
lum: diciturque Erronea, quia contingit „
cum errore: idque vel vincibiliter, seu cul- „
pabiliter, quando scilicet error vitari potuit „
ac debuit: vel invincibiliter, quando error „
moraliter vitari non potuit; ideoque nec vo- „
luntarius est, & consequenter non imputa- „
tur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia „
Recta secundùm quid, sive in ordine ad nos. „
Ex D Th. Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 2. *n.* 1. & c 3.

Resp. 2. Non tantùm Conscientia recta, sed „ 2
etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid „
per modum præcepti, obligat, ut eam sequa- „
ris; & si contra facies, peccas, & quidem pec- „
cato ejus speciei, contra cujus virtutis spe- „
ciem intellectus peccare judicat. Ratio prio „
ris est, quia Conscientia recta est regula pro- „
xima voluntaris, derivata a prima & prin- „
cipali regula omnium actionum humanarum, „
scilicet Lege Divina, & æterna S. Th 1. 2 *q* 19. „
ar. 4. Ratio posterioris est, tum quia, si intel- „
lectus voluntati proponit malum, esto ma- „
lum non sit, si tamen putans esse malum, „
vult illud facere, jam voluntas verè consen „
tit in malum, habetque sufficientem affectum „
ad peccatum illud quod apprehendit; tum „
quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (ut „
a SS. Patribus communiter explicatur) quod „

 „ non

non est secundùm conscientiam, *peccatum est*, ut dicitur ad *Rom*.14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid ut bonum & præceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud liberè respuendo, vel omittendo, consentit in trasgressionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit actui speciem, prout hìc & nunc ab intellectu proponitur. S.Thom *loc. cit. art*.5.

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus, & similes.

3 1. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet. S.Thom. *l.c.*

2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. Laym. *l*.1.*tr*.1. *c* 4.

3. Scrupulosus, licèt putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat; quia non sunt liberæ. Bec. *in* t.2.*tr*.1.*c*.4 *q*.7. Laym *l.c.*

4 Resp. 3. Si sit conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas, & peccas, si contra eam & si secundùm eam opereris; graviùs tamen (ceteris paribus) si contra. Bress. Bardi. *d*.3. *c*.5. Ratio prioris est, tum quia non agis secundùm regulam humanorum actuum, tum quia voluntas, cùm per se sit cæca, debet sequi rationis judicium: si enim, perseverante illo judicio, appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum D. Th. docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat a culpa: cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum quod fit ex conscientia erronea dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. S. Thom. *l.c.* Bon. *t*.2. *d* 2. *q* 4.

Unde resolvuntur casus sequentes.

5 1. Homo in tali casu constitutus, v.g. qui sibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eo quod, stante conscientia erronea, non possit effugere peccatum: absolutè tamen, & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere: sed potest, & debet eandem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabilis), & tunc operari. Vide Laym. hìc *l*.1.*t*.1.*c*.4. & Bec. *in* 1. 2.*t*.1.*c*.4. *q*.7.

2. Qui peccavit ex conscientia erroneâ, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumstantiam in Confessione, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem. Card. de Lug. *disp*.15. *num*.503. 6

Clariùs hæc explicanda. I. Igitur distinguendum inter *Conscientiam*, & *Synteresim*; *Synteresis* enim ex D. Thoma (*p*.1.*qu*.79. *art*.12.) est notio principiorum universalium, nempe: *Deus est colendus: Quod tibi non vis alteri ne feceris*, & similia. Ex hac autem Synteresi, sive ex his genericis principiis provenit inde judicium sive dictamen practicum, quô intellectus practicè judicat, quid hìc & nunc agendum; & hoc dictamen dicitur *Conscientia*. 7

II. Distinguendum inter Conscientiam *Rectam* dictantem rei veritatem, & in *Erroneam* dictantem errorem. Conscientia autem erronea alia est *Invincibilis*, prout vel cùm nulla erroris dubitatio in mentem occurrit, vel cùm post debitam diligentiam adhibitam ad veritatem inveniendam, error vinci seu deponi non potest; Et tunc juxta eam tenemur operari; Conscientia enim est proxima operandi regula. Ita communis DD. cum *Scoto, & aliis*; vide *Analect. De Consc. D*.3.*qu*.2. *Concl*.4. Alia *Vincibilis*, & est cùm vinci debet & potest, & insuper advertitur ad obligationem vincendi, ut docent *Salmant. tr*.20.*c*.14. *ex n* 9. *cum S. Antonin. Nav. Cajet. Sanch. Pal. Vasqu. & aliis communissimè*. Ibique notant *Salm. n* 15. ad ignorantiam vincendam non quidem requiri diligentiam maximam, sed sufficere communem sive ordinariam. Stante verò hac vincibili conscientiâ, peccas, sive contra eam, sive contra Legem agas. Vide dicenda ex *n*. 158.

Quæritur hic 1. An possit dari conscientia contra præcepta Juris naturæ? Sed de hac quæstione vide dicenda *num* 16. & fusiùs *num*.169. 8

Quær. 2. An conscientia invincibiliter erronea non tantùm excuset a peccato, sed reddat etiam opus meritorium? Negant *Eliz. Contenson. &c.* Sed affirmant communissimè *La Croix lib*.1.*num*.14.*cum Sylv. Mald. Azor. Suar. Sanch. Vasq & pluribus aliis*, ex *D. Thoma* 1.2.*qu*.19. *art*.6. & *D. Bernardo*, qui *de Præc. & Disc. cap*.12. & 17. 9

& 17. docet eum qui Prælato obedit ex recta intentione, meritoriè agere, quamvis materialiter erret contra Legem. *Vide d. n.* 169.

10 III. Distinguendum inter conscientiam Certam, Probabilem, Dubiam, & Scrupulosam. Conscientia *Certa* est ea quæ dictat aliquid sine ulla prudenti formidine oppositi. *Probabilis* est quæ cum gravi fundamento uni parti adhæret, cum formidine tamen oppositi. *Dubia* est quæ neutri parti assentit, ita ut judicium prorsus suspensum remaneat. *Scrupulosa* denique est ea quæ ex levi formidine dubitat de alicujus actionis honestate. De his autem infra singulatim agetur.

CAPUT II.

De Conscientia dubia.

DUBIUM I.

Quid sit conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

11 Resp. 1. Dubium est suspensio assensûs circa objectum apprehensum. Idque est duplex. Speculativum, seu Universale, quando in genere dubitatur, v. gr. an contractus usurarius sit illicitus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu particulare, cùm dubitatur, an his circumstantiis, v. gr. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculativè dubia, quæ speculativè. Ita Navar. Laym. Sanch. Becan. in t. 2. *tr.* 1. *c.* 4. *q.* 8.

12 Notandum est, quòd communiter ab Authoribus dubium dividitur etiam in *Negativum*, & *Positivum*. *Negativum* est, quando ex neutra parte occurrunt rationes probabiles. *Positivum* autem est, quando pro utraque parte, saltem pro una adest grave motivum sufficiens ad formandam conscientiam probabilem. Hinc meritò alii dicunt, idem esse dubium Positivum, ac opinionem probabilem, de qua infra. Vide *La Croix* lib. 1.

Resp. 2. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat, & quidem peccatò ejusdem rationis, ac speciei, cujus est peccatum de quo dubitat. Ita Sanch. Bonac. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia *quod non est ex fide, est peccatum*, idest, quod non fit cum determinato judicio conscientiæ, est illicitum. Idque verum est, etiamsi speculativè non dubitet: v. g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere, dubito tamen, an hìc & nunc mihi liceat, peccò docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde, si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum (sive mortale, sive veniale), ita ut malitia in confuso proponatur, dicit Vasq. 1. 2. *d.* 529. *c.* 2. & *alii*, esse mortale; quod negant Navar. Valent. &c. vid. Bonac. Laym. *l.* 1. *tr.* 2 *c.* 4. *n.* 7. 13

14 Magna est hæc quæstio inter DD., quâ culpâ peccet, qui sciens agit aliquid malum, ignorans tamen, an sit grave, vel leve? Tres sunt sententiæ apud *La Croix* l. 1. n. 3. *Prima* dicit peccare graviter; Ita *Castropal. Bonac. Azor.* & alii. *Secunda* dicit peccare graviter, vel leviter, prout in specie est grave, vel leve peccati objectum. Ita *Sanch. Vasq.* &c. *Tertia* tenet peccare leviter semper ac agens non advertit ad periculum peccandi graviter, nec ad obligationem examinandi; tunc enim peccans, & ad hæc non advertens, non est positivè indifferens ad malitiam gravem. Ita *Nav. Valent. Gran.* & alii plurimi: & hanc *Sanch.* probabilem, *Croix* autem loc. cit. meritò vocat probabiliorem; modò objectum non sit certè per se peccatum grave, & malitia ejus nec in confuso quidem apprehendatur; quia tunc non adest perfecta aversio a Deo. Secus verò, si quis nollet actionem examinare, ne ab illa impediatur; hic graviter utique peccaret, ut ait *Croix* l. 1. n. 4.

Resp. 3. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere. Et quidem non per solum affectum, & voluntatem: (hoc 15

„ (hoc enim non sufficere, rectè docent *Vasq. Sanch. l. 1. mora. c. 9. & alii communiter*, contra *Cajet.*), quia adhuc exponeret se periculo peccandi; sed per motivum rationabile, quale est 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium (*Sanch. Becan. loc. cit.*). 3. Auctoritas viri alicujus docti & pii. Quod si tamen dubium sine ratione, & justa causa temere conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi: Et ita explicari potest *Cajet.*

16 „ Resp. 4. Si dubium oritur ex obligationibus, & præceptis contrariis, v. gr. utrùm quis die festo teneatur apud ægrotum manere, omissô Sacrô, an verò Sacrum audire: tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse, alioqui enim exponet se periculo peccandi. Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. gr. quia solus est, vel quia ex Confessione rem intellexit, consideret, quantum res & tempus fert, utrùm ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. gr. in casu dicto minus malum est, omittere Sacrum, quàm deserere infirmum; quia de Sacro audiendo est præceptum affirmativum tantùm, & juris humani, at de infirmo est negativum, & juris naturalis. *Sanch. Bec. l. c.* Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest: ideoque tum cessat obligatio minor: vel, si sint, aut videantur æquales, utralibet. Vide *Laym. l. 1. tr. 2. c. 3 & 5. Fill. t. 21 c. 4. Bonac. l. c. p. 6. n. 27.*

17 Quær tur 1. An possit dari conscientia invincibiliter erronea circa jus Naturæ? Respondetur, quòd potest dari circa conclusiones mediatas, non autem circa prima principia, & conclusiones ab illis immediatas, ut esset auferre alienum invitô Dominô: occidere innocentem: fornicari &c. Est communis sententia cum *S. Thoma*, & *S. Bonav.* apud *Croix* lib 1. n. 720. Et contraria fuit proscripta Romæ anno 1685. contra *Lovanienses*, ut ibid. n. 726. Vide dicenda infra de *Legibus hoc l. 1. num. 169. & sequ.*

18 Quæritur 2. An peccet formaliter, qui desiderat committere aliquod malum, nempe fornicationem, putans per errorem, solum desiderium fornicandi sine effectu non esse peccatum? *Prima* sententia dicit peccare formaliter culpâ gravi, quia jam voluntate amplectitur objectum cognitum ut malum. Ita *Oviedo*, & *alii* apud *Croix* l. 1. n. 34. & *Sanch. Dec. l. 1. c. 16. num. 17.* probabile putat. *Secunda* tenet peccare tantùm materialiter, quia, licèt is velit objectum malum, tamen invincibiliter credit desiderium illius non offendere Deum. Ita *Sanct. Gran.* &c. apud *Croix* l. 1. num. 35. qui cum *Sanch. & Card.* putat hanc probabiliorem. Sed ego omninò primæ sententiæ adhæreo; nescio enim intelligere, quomodo qui vult deliberatè elicere actionem, quâ scit offendi Deum, possit invincibiliter credere Deum non offendere illam cupiendo; saltem quando cupit efficaciter, dum jam efficaciter & deliberatè voluntas tunc amplectitur malum, & se avertit a Deo?

Dices, quomodo iste peccabit formaliter, illô suô desiderio, si malitiam ejus ignorat? Respondetur: Quamvis detur, quòd ignoret malitiam illius actûs interni, certò tamen agnoscit malitiam actûs externi; si ergo vult illum exequi, jam cognitum ut malum, quomodo a peccato excusabitur? Omnes quidem ex ipso lumine Naturæ dignoscunt teneri ad obediendum suo Creatori; quando igitur quis deliberatè vult agere id quod scit a Deo sibi vetitum, necessariò simul agnoscit, quòd malè agit; & quamvis reflexè tunc non peccet, putando solum actum externum esse peccatum; exercitè tamen & in facto esse jam peccat, volens negare Deo, pro tempore quô cogitat peccatum consummare, debitam obedientiam. Instabis: Plures rustici ideo non confitentur de his pravis desideriis, quia credunt tum tantùm peccare, cùm peccatum externè consummant. Respondeo; illi potiùs falsò decipiuntur in credendo, quòd non teneantur confiteri peccata quæ non consummant; sed prudens Confessarius judicare debet, quòd cùm consenserunt in peccatum consummandum, verè & formaliter peccaverunt, voluntate prava se a Deo avertentes. Ex his omnibus opinionem contrariam cum aliis doctis Recentioribus parùm probabilem censeo.

DU-

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia?

19 *An liceat sequi opinionem probabilem, relictâ probabiliori?*
20 Resolutiones.
21 *An liceat cum injuria alterius uti opinione probabili?*
22 *An liceat uti opinione probabili, omissâ tutiori?*
23 *An liceat uti opinione probabiliter probabili?*
24 *An aliquando sit obligatio sequendi probabilem, relictâ probabiliori?*
25 *An Confessarius absolvere debeat Pœnitentem contra propriam opinionem?*
26 *Quando sit illicitum uti opinione probabili, relictâ probabiliori, vel tutiori?*
27 *Quid de Judice?*
28 *Quid de Medico?*
29 *Quid de Conferente Sacramenta?*
30 *An liceat sequi probabilem quoad jurisdictionem Confessarii, & quoad contrahendum Matrimonium?*
31 *An ad præsumendam jurisdictionem sufficiat error communis?*
32 *An aliquando liceat suscipere, aut etiam ministrare Sacramenta cum probabili?*
33 *An liceat sequi probabilem cum periculo damni alterius? Et quid si adsit probabilitas juris?*
34 *Quid si quis donet immemor debiti?*
35 *An aliquando cum probabili possit fieri compensatio?*
36 *An excusetur a mortali detegens crimen alterius publicum in alio loco, vel tempore?*
37 *An narrans crimen alienum ad consilium &c? Vel uni viro probo?*
38 *An debitor teneatur solvere in solidum, si præsumatur socium restituisse?*
39 *An mittens rem furatam per virum fidelem, si illa pereat, teneatur rursus restituere? Et quid si Confessarius imponat de furto dici Missas?*
40 *An liceat occidere furem?*
41 *An hoc liceat Clerico, aut Religioso?*
42 *An liceat occidere invasorem famæ, aut honoris, aut castitatis?*
43 *An liceat cum opinione probabili uti notitiâ Confessionis?* Remissivè *ad l. 6. n. 561.*
44 *DISSERTATIO pro usu moderato opinionis probabilis.*

19 SUnt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergo hìc, an & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Resp. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minùs tutam (hoc est, quæ minùs remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera), relictâ probabiliore, & tutiore propriâ: seclusâ tamen omni injuriâ, & periculô proximi; & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur *Laym.* & *Bonac. t.2 d.2. q 4. p.9.*

Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi auctoritate, vel non levis momenti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis), non agit temere, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentium, & artis peritorum consilium: tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quale sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parùm refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè; speculativum enim illud judicium, eo ipso quòd fortè incertum, & falsum sit, non debet esse regula operationis, cùm operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quam viri docti ut probabilem, & in praxi tutam defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter.

Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.

1. Confessarius, aut alius vir doctus potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit favorabilior, prætermissâ etiam propriâ probabiliore, & tutiore. Ita *Sanch Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundùm eadem principia, ut monet *Sanch l. c. c.19. Becan. num.16.* 20

2. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem a quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculativè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi indicare non prohibet *Laym. l.1 t.1 c.5. Bonac. p.9.*

3. Pœ-

3. Pœnitentem, qui secundùm probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundùm communem sententiam debet Confessarius, & quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali, absolvere, licèt ipse judicet doctrinam illam esse falsam: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l.1.t.1.c.5. num* 10. Additque *Diana. p.2. tr* 13. *R.*11. ex *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio sit, tametsi non sit proprius ejus Confessarius.

4. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodo is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanchez l.*1. *c.*9. *n.*24. *Bonac.* & alii contra *Navarrum*.

5. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem subditus tenetur obedire etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem; v. gr. si paululùm ægrotus probabiliùs, & tutiùs putes te teneri ad jejunium; comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam, at probabilem. Ratio est, quia in dubio præsumitur pro Superiore. *Laym l.*1. *t.*1. *c.*5. *n.*11. & 12.

6. Potest advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem. Ita *Laym. Bonac. q* 4. *p.*9. Ratio est, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio: Vid. *infra l.*5. *c.*3. *d.*3.

Dixi 2. in responsione; *seclusâ injuriâ*, quia, si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est*.

Unde resolvuntur hi Casus.

21 1. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculativè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti, sed quoad ea, quæ a Ministro præstanda sunt, utendum est sententiâ securiore, & materiâ, ac formâ certâ, v. gr. in Baptismo.* Contraria sententia est interdicta nunc ab Innoc. XI. die 2 Martii 1679. Propos. 1.* Ratio est, quia, licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiam; quia tamen effectus Sacramenti, ut remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet a vera materia, & forma, graviter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris potest præberi sub conditione; v.g. Baptismus morituro in aqua rosacea mixta, si naturalis desit, quia tunc proximus juvari debet, ut potest: & ex duobus malis minus eligendum. Vide Laym. hic, & Suar. t.4. d 26. s.6. Bec. c 4 q.9.

2. Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora; nec uti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. Sanc. Bonac. *l. c.* Baldel. *de conscientia dubia*, vid. infra *l.*5. *c.*3. *dub.*7.

Dixi, *si adhuc sit Probabilis*: quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem censuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio.

Unde resolvitur hic casus.

Non licet nunc absolvere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores antehac id senserint; horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit; præcipue accedente decreto Clem. VIII. Bonac. *l.c. n.*17. & *alii communiter*.

Plures gravissimas quæstiones hic ad trutinam revocare oportet.

Quæstio I. est, an liceat sequi opinionem probabilem, relictâ tutiori? Hæc autem quæstio, cùm valde sit ad praxim necessaria, & multâ discussione indigeat, peculiarem de ea instituemus Dissertationem, quam invenies positam in fine hujus Dubii *num.* 44. 22

Quæstio II. celebris est, utrùm liceat sequi opinionem probabilem, relictâ probabiliori? Sed quia abunde, & undique hæc quæstio ab Auctoribus agitata legitur, ipsos passim observare potes. Lege præsertim recentes libros, qui nunc temporis hinc inde prodierunt, sat fusè & doctè hanc materiam discutientes. Aliæ verò urgent quæstiones, quæ indigent majori disceptatione; Et has ego diligentiùs pertractare operæ pretium existimavi.

Quæstio III. an possumus licitè uti opinione probabiliter probabili? 23

Prima sententia affirmat cum *Card. in Prop. Innocentii XI. Diss.* 1v. *c.*3. *ex n.* 17. *Tamb. Arsd.* & *alii* apud *Croix lib.*1. *num.*368. quam & ipse *Croix* probabilem vocat. Ratio, quia idem est dicere, aliquam opinionem esse probabiliter probabi-

babilem, ac dicere quòd possit prudenter judicari, illam opinionem habere grave fundamentum, cum quo quisque licitè operatur juxta laudatum axioma: *Qui probabiliter agit, prudenter agit*. Et sic probat Carden. n. 24. dicens: *Si Theologus mihi testatur, aliquam opinionem esse certò probabilem, jam licitè possum illâ uti, prout concedunt etiam DD contrariæ sententiæ (Duart, & Viva loc. ut infra); & tamen illa opinio non erit mihi, nisi probabiliter probabilis, dum ex Theologi consilio ego non facio judicium certum, sed tantùm probabile de probabilitate opinionis*.

Secunda sententia tamen mihi probabilior negat cum *Duart in Prop. damn.* Verbo *Opinio. qu.* 484. & *Viva Prop. 3. Innoc. XI n.* 10. *cum Suar. Arting. Mendo, & aliis apud Card. n.* 10. Ratio (petendo altiùs radicem) videtur esse hæc: Nos ad licitè operandum debemus habere certitudinem mortalem de honestate actionis, vel directam, si utamur opinione moraliter certâ, vel reflexam, si opinio sit tantùm probabilis. Et hoc per aliud principium certum, quod est illud: *Qui probabiliter agit, prudenter agit*. Quod idem est ac dicere: Qui utitur opinione, quæ gravi nititur fundamento, prudenter, ac proinde licitè operatur. Ad formandum verò hoc certum judicium reflexum requiri videtur, ut probabilitatis fundamentum sit certum, non autem tantùm probabile, ideoque fallibile; Aliàs fallibilitas altera illa constituit nos potiùs in dubietatem, cum qua videmur imprudenter operari.

Croix autem *d. l.* 358. approbat primam sententiam ut probabilem, & ait hanc quæstionem esse tantùm de nomine; nam in facto esse pro opinione probabilirer probabili prima sententia intelligit de opinione verè, & solidè probabili, de qua certò possumus uti juxta communem; *Secunda* autem sententia intelligit de opinione dubiè probabili, de qua certò non possumus uti. Sed ad evitandum errorem malumus dicere cum *Croix*, quòd ad deducendas in praxim opiniones, debent ipsæ nobis esse certò probabiles, & ut meliùs dicamus, verè seu realiter probabiles, ne operemur cum conscientia dubiè probabili.

24 Quæstio LV. An aliquando sit obligatio sequendi probabilem, relictâ probabiliori? Affirmant DD. I. quando Superior præcipit cum probabili opinione, & res præcepta sit licita, tunc subditus, etsi ipse putet probabiliùs rem esse illicitam, tenetur obedire. Est commune apud *Croix lib.* 1. *n.* 433. imò *Cardenas* vocat certam, Idem tenet *Sanch Dec. lib.* 6. *c.* 3. *n* 6. Sed *num* 7. limitat dicens: *Secus tamen esset, si daretur opinio probabilis dicens in aliquo casu subditum non teneri obedire Superiori; tunc enim credens eam opinionem probabilem, non tenetur obedire, quia potest alterutram tutò sequi*. Casus esset, si ipse ex obedientia grave timeret damnum, ut *Sanch. Sayr. &c. apud Mazzotta Theol. Mor. de Consc.* D. 1. qu. 3. c. 3. Et hanc sententiam *Moya* vocat communem, quia tunc subditus utitur probabilitate proximâ, juxta quod dicit *Lugo de Just. D.* 16. *n.* 47. *ex Suar. & Sanch.*

II. Quando pœnitens vult sequi opinionem probabilem, licèt Confessarius putet minùs probabilem; tunc enim tenetur Confessarius etiam delegatus, si Confessio fuit jam incœpta, eum absolvere ex sententiâ communiter jam receptâ, uti docent *Salm. de Pœnit. c.* 12. *n.* 44. *cum Sot. Nav. Suar. Sanch. Sylvest. Con. &c.* quam sententiam *Croix d. l.* vocat communissimam, & certam. Et tenetur quidem sub mortali absolvere, nisi excuset parvitas materiæ, nempe si Confessio sit de solis venialibus, aut ita brevis, vel de materia non verecunda, vel si Confessio sit ita facilis pœnitenti, ut ipsi grave onus non videatur esse, repetere cum alio Confessionem: Ita docent *Suar. Sanch. &c. apud Salm. d. l. n.* 45. 25

Quod autem dicit *Busemb.* hîc *n.* 3. quòd Confessarius debet absolvere pœnitentem, etsi judicet falsam illius opinionem, intelligendum, nisi judicet omninò falsam; Quia tunc nec tenetur, nec potest absolvere, cùm pœnitens, præsertim rudis, teneatur hoc casu dimittere suam opinionem, aliter non esset bene dispositus, ut rectè advertunt *Lugo de Sacr. Pœn. Disp.* 23. *n.* 47. & *Croix tract. de Off. Conf. lib.* 1. *qu.* 36. *vers. Dico* 2. Secus verò, si haberet aliquam existimatam probabilitatem, ita ut opinio illa reputetur verè probabilis inter DD. probatæ authoritatis: Tunc enim, si pœnitens tenet illam ut probabilem, Confessarius, quamvis putet improbabilem, tenetur eum absolvere, semper ac illa opinio non sit omninò improbabilis ex evidentia rationum, aut ex prohibitione Ecclesiæ. Ratio, quia pœnitens non tenetur sequi opinionem Confessarii, ut dispositus sit censendus; sed sufficit, ut sibi formet conscientiam per aliquam rationem, quam judicet probabilem, ut communissimè docent *Suar. Sotus, Tol Nav. Laym Card. Tirill &c.* apud *Croix l.* 1. *n* 243. Quare, cùm pœnitens in tali casu ritè sit dispositus, injuriam illi faceret Confessa-

fessarius, si absolutionem ei negaret. Ita *Lugo dict. Disp.23. n.46. Sanch. Dec. l.1. c.9. n. 30. cum Valent.* Et ita etiam *Laym Cardcn. Tirill. Schild. Lochn. Diana, Mendo, Stoz. & Illſ.* apud *Croix lib. 1 n.445. cum Soto in 4. D. 18. qu. 2. ar. 5. ad 5. §. Unde*; ubi ait: *Quis Sacerdos existimet opinionem esse falsam, non tamen inde existimare debet sibi non licere ipsum absolvere, siquidem propter probabilitatem excusabitur ille a culpa.* Idem tenet *Mercat. de Contr. cap. 15. Candid. & Machad. cum Less. Vasqu. Sal. Nav Med. Suar. Azor. Reg. Bec. & Sanch.* apud *Moya*. Idem *Viva in prop 40. Alex. VII. in fine, & Croix l. 3. p. 1. n. 911.* Qui referunt, sic respondisse in simili casu Revisores Romanos Societatis Jesûs ad Provinciam *Gallo belgiam*. Et huic sententiæ consentiunt etiam plures DD. Probabilioristæ. *Pontasius*, jam rigidæ Fautor sententiæ (*ver. 6. Confessarius c. 2.*) sic loquitur: (Fatendum tamen, quòd si Confessario persuasum foret opinionem sui Pœnitentis esse probabilem, tunc ei absolutionem posset impertiri, quandoquidem tunc contra conscientiam suam non ageret.) Idem asserit *Cabassut. Theor. Juris &c. l. 3. c. 13. n. 13.* dicens: (Quivis Confessarius absolvere debet eum Pœnitentem qui non vult ab opere abstinere, quod secundùm probabilem piorum, & Doctorum aliquot hominum non reprobatam in Ecclesia authoritatem est licitum, quamvis juxta probabilem aliorum auctoritatem, quam ipse sequitur Confessarius, habeatur minùs probabilis, ut ostendunt *Nav. Sylvius, & alii.*) Et rationem dat *Cabassutius*: (Quia esto Confessarius aget contra propriam opinionem, non tamen contra propriam conscientiam, cùm teneatur absolvere dispositum.) Idem tenuit *Victoria* (*de Conf. n. 109.*), sic inquiens: (Sed quid facit (Confessarius) quando ambæ opiniones sunt probabiles? Respondeo, tenetur absolvere in tali casu. Probatur apertè, talis enim est in gratia, & Confessor scit esse probabilem ejus opinionem; Ergo non debet ei negare absolutionem . . . Ergo sufficit probabilitas, etsi non sit major, & etiamsi sit minor.) Idem docuerunt *Adrianus de Confes. q. 5. d. 7. Navar. Manual. c. 26. n. 4. & Palud. in 4. D. 17. q. 2. a. 1.* quos omnes citant Probabilioristæ pro sua sententia. Bene tamen advertit *Croix l 6. p. 2. n. 1737.* quòd si pœnitens ostendat se paratum ad sequendum id quod est probabilius, vel tutius, tenetur Confessarius (per se loquendo) eum dirigere secundùm opiniones probabiliores, & etiam tutiores; quia, cùm hoc majoris sit perfectionis, tenetur Confessarius incumbere majori profectui sui pœnitentis. Dixi, *per se loquendo*, quia spectabit autem ad prudentiam Confessarii perpendere, utrùm benignioris, vel an tutioris sententiæ usus suo pœnitenti sit profuturus.

III. Tenetur Confessarius sequi probabilem, relictâ probabiliori, quando pœnitens possidet rem bonâ fide cum probabili; tunc enim si Confessarius existimet contrariam tantùm probabiliorem, nequit obligare pœnitentem ad restitutionem; nam jus illius certum possessionis prævalet opinioni probabiliori Confessarii, quæ non est certa. Ita apud *Croix lib. 3. nu. 563. Laym. Vas. Card. Sanch. Lug. Pal.* An autem Possessor bonæ fidei, superveniente dubio teneatur aliquid restituere pro rata dubii? Vide dicenda infra *num. 83*.

Item docent DD. obligationem esse sequendi probabilem, relictâ probabiliori. I. Si agatur de valore Matrimonii, quia favor Matrimonii opinionem probabilem reddit probabiliorem pro ipso. II. Si hoc postulet emolumentum, præsertim spirituale proprium, vel alienum ex lege Charitatis. III. Quando agitur de valore testamenti, vel de favore Religionis, vel piæ causæ; vel de potestate Clavium, vel de jurisdictione Ecclesiæ, vel immunitate. Vide *Croix d. l. 1. ex n. 459*.

26 Quæstio V. In quibusnam casibus certum sit, non esse licitum uti opinione probabili, relictâ probabiliori, vel tutiori? Respondetur in quatuor casibus, scilicet in medendo, in judicando, in collatione Sacramentorum, & quando timetur periculum damni alieni.

27 Certum est I. quòd Judex tenetur judicare juxta opinionem probabiliorem, cùm sit damnata *proposs. 2 ab Innoc. XI.* quæ dicebat: *Probabiliter existimo, Judices posse judicare juxta opiniones etiam minùs probabiles*. Sed de hac materia vide dicenda *Lib IV. num. 189. & 190.*

28 Certum est II. quòd Medicus tenetur uti opinione, non solùm probabiliore, sed etiam tutiore. In medicamentis tamen idem videtur esse tutius, quod sanè est probabilius.

Sed quæritur 1. utrùm, quando non apparet medicamentum certum, possit Medicus uti remedio minùs sibi probabili, probabiliore relicto? Affirmant *Azor. Arag. Montes. Salas &c. apud Salmant. de V. Præc. c. 1. n. 143.* Sed ipsi negant ut probabilius *num. 144.* cum *Soto Suar. Bon. & Sanch. Dec l. 1. c. 9. n. 41.* Ratio, quia Medicus ratione officii, & taciti contractus tenetur non solùm ex charitate, sed etiam ex justitia meliori modo, quo potest, providere saluti infirmi, a quo

a quo stipendium accipit. Ita *Salm. num.*147. cum *Tapia*, & *Bardi* contra *Sanch.* qui *loc. cit.* sentit teneri tantùm ex charitate.

Quær. 2. an quando desperatur de salute infirmi, liceat Medico applicare infirmo remedia, quæ ipse dubitat, an proficiant, vel noceant? Commune, & certum est 1. quòd si probabile sit remedium fore profuturum, tunc potest, imò tenetur Medicus illud applicare, quando certius non habet, ut *Salm. n.*150. *in fine*. Certum est 2. non licere applicare infirmo etiam desperato remedium, de quo ignoratur, an sit salutare, vel noxium, ad experimentum faciendum. Ita communiter *Nav. Perez. Villal. Azor. Pal. Salas, &c. cum Salm. n.*148. Ratio, quia illicitum est experimentum quærere cum periculo mortis, saltem accelerationis illius. Certum est 3. cum *Sanch n.*42. *Valent. & Salm. n.*152. *in fine*, quòd si remedium est dubiè profuturum, & certò non nociturum, equidem infirmo est applicandum.

Inde ad quæsitum respondeo, quòd duplex est sententia. *Prima* negat, quia, ut supra dictum est, nunquam licet exponere infirmum periculo mortis, vel eam accelerandi. Ita *Salm d. c.* 1. *n.* 150. cum *Pal. Villal. Az. Sylv. &c. Secunda* tamen sententia, quæ satis probabilis est *ibid.* & eam tenent *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 9. *n.* 39. *cum Valent.* item *Bon. Bardi, Reg. & Fill. ap Salm. n.*149. affirmat esse licitum, quia quando de infirmo desperatur, conformius est prudentiæ, & voluntati infirmi, tutiusque est applicari remedium dubium cum aliqua spe salutis, quàm illud omittere cum certitudine mortis, præsertim si infirmus expressè in hoc consentiat. Notat autem *Sanch n.* 42. *cum Nav.* quòd esto Medicus nequeat contra suam opinionem author esse remedii, si tamen illud ab aliis doctioribus approbatur, potest eo uti, infirmo consentiente.

29 Certum est III. quòd in collatione Sacramentorum Minister debet uti opinione moraliter certa ex *proposit. damn.* 1. *Innocentii XI.*: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis uti opinione probabili de valore Sacramenti, relictâ tutiori; nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententiâ probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, & Episcopalis.*

Quapropter in collatione Sacramentorum nequimus uti neque probabili opinione, neque probabiliori, sicuti improbabiliter tenet *Nat. Alex.* contra communem; neque probabilissimâ quidem, quæ etiam est intra terminos probabilitatis, ut ait *Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 106. Tantùm igitur possumus uti & debemus opinione moraliter certa; nisi adsit necessitas, in qua sola uti probabili possumus.

30 Notandum tamen 1. quod addit *Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.*108. dicens, quòd quando opinio est certè probabilior, & practicè censetur tuta, possumus eam sequi ex rationabili causa, etiam in collatione Sacramenti, ut *Salas, Fill. Sanch.* apud *Croix n.*109. Rationabilis autem causa est magna utilitas proximi, vel nimia molestia Ministri. Ideoque rectè in Sacramento Pœnitentiæ absolvitur tantùm probabiliter dispositus, aliter vix aliquis absolvi posset: Sic enim præsumitur Christus voluisse administrari tale Sacramentum. Ita *Croix d. lib.* 6. *n.* 119. cum *Card. Ills.* & alii ex *S. Th.* apud *Croix n.* 108. docente: *Non est quærenda certitudo in omnibus; sed in unaquaque materia secundùm proprium modum.*

Notandum 2. quòd uti possumus probabili, quando aliunde potest, & præsumitur Ecclesia supplere, uti evenit in Sacramento Pœnitentiæ quoad supplendam jurisdictionem, & in Sacramento Matrimonii quoad convalidandum contractum probabiliter validum. Hanc vocat communissimam sententiam *Croix l.* 6. *n.* 117. *cum Suar. Less. Con. Reg. &c. Viva prop.* 1. *Innoc. XI. n.* 20. *Spor. de Consc. c.* 1. *n.*56. vocat moraliter certam, & idem dicit *Dicast.* apud *Salm. de Pœnit. c.* 11. *n.*74. *Lugo D.* 19. 5. 2. *n.* 21. testatur hanc esse praxim totius Ecclesiæ; & idem asserunt *Suar. Arria. Dian.* apud *Card. prop.* 1. *Inn. Diss.* 11. *n.* 166. *& seqq.*

Advertit tamen *Croix ibid.* quòd non possumus uti opinione probabili in prædicta materia; *Primò* si opinio esset contra stilum Curiæ Romanæ, cum *Card* & aliis. *Secundò*, si probabilitas non sit juris, sed tantùm facti, *Croix loc. cit. cum Averf. & Gorm. contra Tamburrinum, & alios. Tertiò*, si opinio non sit certò probabilis, & ut talis a DD. communiter admissa, sed sit tantùm probabiliter probabilis; Tunc enim, ait *Croix*, non est certum quòd suppleat Ecclesia, ideoque non licet secundùm eam operari, & citat *Card.* Sed non bene, sciendum enim est, quòd ex diversa ratione fundant Doctores prædictam sententiam, scil. suppleri ab Ecclesia jurisdictionem, ubi utimur jurisdictione probabili: Nam alii docent hoc evenire ex errore communi, qui tunc adest, ut *Sanch. Less. & alii apud Card. d. Diss* 11. *in Prop. &c. num.*142. Et ex hac ratione, ut error possit dici communis, requiritur, prout ait *Card.*

n. 157. quòd opinio communiter recepta sit ut probabilis.

31 Sed ex sola ratione erroris communis docet *Card. n* 157. Non esse certum, quòd jurisdictio suppleatur ab Ecclesia; Nam, licèt communissima sit sententia apud *Croix lib 6. n.* 122. quam *Card.* vocat certam *n.* 155. supplere Ecclesiam, ubi cum errore communi adsit etiam titulus putativus, collatus a Superiore ad talem jurisdictionem; & ideo rectè dicunt *Cardenas apud Croix n.* 158. *& Mazzot. de Sacr. Pœn. §. 3. pag.* 407. *cum Sanch. de Matrimonio lib.* 1. *D.* 22. quòd pro titulo putativo sufficit Confessarium designari ab Ordinario ad audiendas Confessiones; Sententia tamen quòd Ecclesia suppleat cum errore communi tantùm sine titulo, est tantùm probabilis, ut tenent *Viva qu. 8. art. 1. n.* 16. *cum Pal. & aliis, ac Pont. Dian. & ceteris apud Croix lib. 6. num.* 115. *& Fel. Potest.* Imò verò *Buf. de Pœnit num.* 8. eam ait esse communiter negatam, & *Sanch.* vocat improbabilem. Ideoque docet *Card. n.* 157. non possumus eâ uti, ne Sacramentum exponatur periculo frustrationis; & *Croix lib. 6. n.* 115. dicit primam sententiam non videri tutam in praxi. Sed circa periculum frustrationis, vide dicenda in quæst. sequenti *num.* 32.

Alii verò DD. meliùs ex alio principio petunt certitudinem, quòd Ecclesia suppleat in usu jurisdictionis probabilis, nempe ex consuetudine universali Ecclesiæ, quam communiter affirmant DD. Ita *Card. l c. num.* 166. Quare docet ipse *n.* 161. certum esse, quòd Ecclesia suppleat, ubi adest opinio verè probabilis cum *Dian. Lug. Arriag. Suar. & Bon. apud Card.* qui asserunt hanc esse communem DD. Secus verò si opinio sit tenuiter vel dubiè probabilis, ita ut de ejus probabilitate dubitent sapientes, ut *Card. n.* 172. Et affert ipse exempla diversarum opinionum laxarum *ex n.* 178. *& seq.* quas sequi minimè possumus.

32 Quæritur hìc, an quod dictum est de administratione Sacramentorum, dicendum sit etiam de susceptione; ita ut non possint suscipi cum opinione probabili?

Prima sententia affirmat cum *Croix lib. 6. n.* 105. *Card. Diss. 2. c. 3. n.* 18. *in Prop.* 1. *Innoc. XI. Et Viva super eadem Prop.* 1. Ratio eorum, quia specialis reverentia debita Sacramentis exposcit, ut ea non exponantur periculo frustrationis. Hinc ex *d. Prop.* 1. damnata ab *Inn. XI.* quoad collationem Sacramentorum dicunt *Carden. & Viva d. loc. num.* 38. contrariam opinionem virtualiter damnari, cùm idem sit periculum frustrationis in susceptione, quàm in administratione.

Secunda sententia verò negat, & hanc tenent plures AA. graves, ut *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 9. *n.* 33. *Pontius de Matr. l.* 4. *c.* 25. *n* 9. *Vasq.* 1. 2. *D.* 2. *p.* 5. *n.* 5. *Salon.* 2. 2. *qu.* 63. *a.* 4. *contr.* 2. *Sayr. in Clavi reg. l.* 1. *c.* 7. *num.* 4. *Perez in Laur. Salm. Certam.* 10 *c.* 12. *& alii apud Carden. num.* 17. Item *Sporer de Conf. c.* 1. *n.* 57. Et *Viva in sua Theologia Moral. de Pœnit. q.* 3. *Art* 3. *n.* 9. videtur se revocare, saltem quoad opiniones ex parte suscipientium, quæ passim a Fidelibus in praxim deducuntur, & has asserit esse practicè probabiles. Ratio istius secundæ sententiæ est, tum quia Sacramenta non magis exposcunt, quàm eis præsteiur reverentia probabilis, sicut aliis præceptis Divinis; tum quia, ut ait *Sanchez*, qui prudenter agit, nullam utique censetur injuriam Sacramento irrogare. Ideoque dicunt licitè posse suscipi, & etiam administrari Sacramentum cum opinione probabili, & cum periculo nullitatis, quando charitas non læditur, nimirum si periculum non adsit gravis damni suscipientis inviti. Et hanc sententiam ait *Mag Hezes in explicatione d.* 1. *Prop. Inn. apud Card. nu.* 27. non amisisse suam probabilitatem ex propositione damnata; quia non constat eam damnatam fuisse respectu reverentiæ erga Sacramentum potiùs, quàm respectu charitatis erga suscipientes. Tantò magis, quòd istam opinionem in conferendis, & non jam suscipiendis Sacramentis damnatam vidimus.

Neque obstat dicere, quòd jam Propositio damnata excludebat usum opinionis probabilis, ubi aderat grave damnum suscipientium; Ideoque dicendum sit, quòd Propositio vel fuit damnata frustra, vel quòd damnata fuit ratione non jam charitatis, sed reverentiæ erga Sacramentum. Nam responderi posset in Propositione excludi tantùm damnum gravissimum, propter quod tantùm Sacramenta Baptismi, & Ordinis limitabantur a Propositione ad administrandum ipsa cum probabili: Ideoque Pontifex justè prohibuit etiam alia Sacramenta administrari cum periculo damni suscipientis sine suo consensu. Secus autem dicunt, ubi in susceptione, & etiam in administratione, suscipiens, cedendo juri suo, suo periculo assentiret, & assentire posset, ut supponitur, sine proprio damno gravi; quod non censetur adesse, si quis susciperet Sacramentum Pœnitentiæ cum periculo nullitatis; extra tamen mortis periculum, in quo quisque con-

constitutus non posset sine peccato recipere absolutionem cum periculo evitabili nullitatis.

33 IV. Sciendum est, quòd nemo uti potest opinione probabili cum periculo damni, vel injuriæ proximi, ut ex *Bus. n.* 19.

At hìc maximè advertendum, quòd non possumus uti probabili cum damno proximi, quando probabilitas est tantùm facti, non autem si (in aliquibus casibus) adest probabilitas juris, quæ reddit nos moraliter certos practicè benè operandi & prudenter, utendo opinione probabili de jure, vel probabilitate proximâ, ut communiter docent Authores nostri cum *Suarez* 1. 2. *tom.* 3. *D.* 12. *Sect.* 6. & *Soto de Just. lib.* 3. *qu.* 6. *ar.* 5. *ad* 4. qui ait: *In omnibus negotiis magni momenti, etiam in magnam injuriam tertii, licitum est sequi opiniones probabiles*. Sed hìc dices: Cur opinione probabili de jure in aliis materiis uti possumus, & non etiam in Sacramentis, & pharmacô præbendô infirmis, cùm in utroque damnum Proximus pati possit? Egregiè respondet *Suarez loc. cit.* dicens distinctione utendum: (Interdum enim opiniones sunt circa jus, scilicet an hoc sit prohibitum, necne? Interdum verò circa res ipsas, ut in Sacramentis, an hoc modo facta teneant? Et in medicina, an hoc pharmacum sit utile, vel perniciosum? Dicendum I. Quotiescumque est opinio probabilis hanc actionem non esse prohibitam, potest aliquis formare conscientiam certam tali opinione. Præter Authores citatos favent huic conclusioni multa, quæ adducit *Navarrus d. cap. Si quis autem. n.* 12. 48. & *in Summa c.* 27. *n* 288. *Sylvest. Angel. Verb. Opinio*; Significat *S. Antonin.* 1. *p. tit.* 3. *c.* 10. Ratio est, quia excedit ordinarium humanæ facultatis majorem cognitionem obtinere in actionibus; Item quia esset intolerabile onus obligare omnes homines ad conferendas singulas opiniones. Præterea existimo illam rationem sufficientem, quia quandiu est judicium, quòd nulla sit lex prohibens actionem, talis lex non est sufficienter proposita, donec certiùs de illa constet. Dicendum II. Quando opiniones versantur circa res ipsas, sæpè tenetur homo præferre certam probabili, quando scilicet ex justitia, vel charitate tenetur vitare damnum quod in re ipsa subest. Unde confirmatur ex differentia de jure, vel de re; Nam primum dicit ordinem ad operantem, & omninò tollit periculum malitiæ; Secundum verò dicit ordinem ad rem ipsam, & non tollit periculum detrimenti, quod est in ipsa. Unde in priori est sufficiens excusatio sequendi probabile judicium, quia nondum lex est sufficienter proposita; hìc autem nulla est sufficiens excusatio, cùm satis constet periculum in re ipsa manere.) Huc usque *Suarez*.

Ad quod clariùs explicandum, dico quòd opinio probabilis aliter se habet, quando versatur circa substantiam rei, hoc est an res existat, vel non? Aliter circa modum rei, nempe an res sive actio sit honesta, vel non? Nam quando opinio versatur circa substantiam rei, opinio quantumvis probabilis non potest sufficere, ut sit quod non est: ex. gr. ut sit Sacramentum, quod probabiliter videtur esse Sacramentum, sed revera non est Sacramentum; vel pariter ut sit medicina, quod est revera potiùs venenum, cùm de facto noceat. Quando verò opinio versatur circa modum rei, an sit honesta, vel non; Tunc opinio probabilis bene efficit, ut actio sit honesta, licèt fortè per se non sit. Ratio quia (ut latè probabitur in *Differt. de Usu opinionis probabilis* positâ in fine hujus *Dubii ex n.* 44.) in iis casibus in quibus probabiliter opinamur legem prohibentem non adesse, vel saltem non esse satis manifestè propositam, tunc lex non obligat; & ideo tunc operatio, eo quod non sufficienter inveniamus eam a lege prohibitam, utique remanet honesta & licita. Hinc DD. notant quosdam casus, in quibus dicunt licitum esse uti hac probabilitate juris.

Et I. docet *Card. cum Reb. & Dian. apud Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 452. quòd excusatur a restitutione debitor, qui immemor debiti donavit tantundem creditori; dummodo (ut distinguit *Croix*) debitor memor tunc debiti non donasset. Sed quomodo debito certo potest satisfieri cum satisfactione tantùm probabili? Respondet *Card.* quòd rectè satisfit cum satisfactione probabili probabilitate juris, ut esset hæc; secus si esset probabilitas tantùm facti. 34

II. Sic etiam defenditur sententia, quòd in compensatione, licèt regulariter fieri compensatio nequeat, nisi creditum sit liquidum; Attamen docent DD. quòd in aliquibus casibus potest fieri tantùm cum probabilitate crediti, si adsit probabilitas juris, ut tenent *Salm. de Restit. c.* 1. *num.* 319. & 320. ubi vocant hanc probabilitatem juris probabilitatem proximam, cum qua licitè operamur. 35

Hinc 1. probabile dicunt posse diffamatum pecuniâ sibi compensare famam ablatam a diffamante, cùm probabile sit diffamantem teneri cum pecunia compensare famam abla-

B 2 tam,

tam, si nolit, vel nequit famam restituere. Ita probabile putat *Lugo de Justit. D.16. n.95. & 9·. cum Tanner. De la Crux*, *Dian. & Salm. n.* 321. *cum Tamb. Less. Mol. Arag. Led. &c.*

2. Probabile esse dicunt *Salm. eod. num.* 321. cum *Bon. Rebel. Sylvio*, *Diceast. Vill. &c.* item *Lugo num. 95.* diffamatum ab alio, quem ipse infamavit, posse uti compensatione, sequendo opinionem probabilem id asserentem quoad restitutionem; saltem, ut ait *Diceast. apud Croix 3 p. 2. n 455.* excusatur is a fama restituenda, donec fama ei ablata ab altero restituatur.

3. Probabile etiam esse censent *Salm l.c. cum Less. Mol. Gran &c. cum Lugo loc. c.* legatarium ex testamento non solemni posse compensare legatum sibi relictum.

Et quare in his casibus, & non in aliis possit fieri compensatio cum probabili? Respondent *Salm. hic n.*323. quia in his casibus dicti DD. potuerunt habere rationes speciales, quas ipsi dicunt nescire; ideoque acquiescunt probabilitati extrinsecæ præfatorum AA. classicorum. Sed in *eodem tract. de Rest. cap. 4. num.* 148. rationem produnt, dicentes quòd, cùm DD. dicunt neminem posse sibi compensare creditum quod non est certum, intelligunt loqui in eo casu, quo ipsum creditum est dubium; non autem quando creditum est certum, & dubium versatur tantùm circa modum satisfactionis, an possit ille satisfacere sibi per compensationem, vel aliter; quia tunc bene potest uti opinione probabili circa modum. Ita *Salm. & Lugo d. D* 16. *num.* 47. *ex Suar. & Sanch.*

Attamen *Croix l. 3. p. 1. n.962. cum Ills.* omninò negat in tribus casibus supra relatis posse fieri compensationem, cùm nemini liceat compensare creditum nisi certum. Ego autem, ut fatear quid sentiam, dico quòd in primo casu compensationis famæ cum pecunia sequor quod tenet *Croix*. Contrariam verò opinionem non audeo improbabilem dicere, ob rationem mox allatam, nempe quòd ibi agitur non de jure, sed potiùs de modo compensationis. In secundo autem casu probabiliùs mihi videtur non teneri detractorem famam restituere, donec sua fama ipsi restituatur, cùm ibi suum jus non solùm sit certum, sed etiam in eodem genere, saltem si diffamatio ex utraque parte sit ejusdem speciei. In tertio verò casu non valeo acquiescere relatæ opinioni; gravissima enim est sententia (licèt alii probabiliter etiam contradicant), quòd ex testamento nullo nullum jus acquiratur, ut tenent *Mol. Lugo, Vasq. Sanch. Salm. &c.* Vide *l. 3. n.909.* Ideo, cùm jus legatarii sit prorsus incertum, nescio quomodo possit ipse compensare adversus heredem possidentem. Vide dicenda *l. 3. n.* 544.

III. Sic etiam esse probabile probabilitate 36
juris alii tenent, quòd si quis crimen alienum jam publicum in uno loco detegat in alio, ubi est occultum, non peccet graviter neque contra charitatem; Ratio, quia, publicatâ semel alicubi delicti infamiâ, omnes habent jus ad eam cognoscendam, ut in convictu humano indemnes se servent a consortio delinquentis; idque, ut dicit *Lugo*, ad publicum expedit bonum, quòd unusquisque ab aliis cognoscatur qualis publicè est, ne alii decipiantur in ejus convictu, & actionibus: quæ communis utilitas (ait *Lugo*) præponderat damno delinquentis. Ita contra *Sot. Mol. Less. Bon. &c.* tenent *Lugo de Justit. c. 14. n. 80. Cajet. Opusc. tom.* 10. *tract. 31. Resp. 9. Croix l. 3. p. 2. num.* 1220. & 1222. *ac Salm de Rest. c. 4. n.*61. *cum Nav. Bann. Serra, Fagund. Fill. Mach. &c.* Et hunc *Salm* testantur esse communem usum timoratorum. Omnes autem concedunt, quòd si criminis notitia alibi facilè pervenire potest, non peccant quidem graviter qui crimen ibi patefaciunt, ut *Lugo l. c. num.* 80. & *Salm. num.* 56. *cum Less. Mol. Cajet. & aliis communiter*. E converso bene excipiunt *Lugo loc. cit. Sporer* de 8. *Præc. c. 4. num.* 70. Si crimen non sit absolutè publicum in aliqua Civitate, aut alio publico loco; sed tantùm respectivè in aliqua Communitate privata, Monasteriô, Familiâ, Scholâ. An autem tunc possit crimen manifestari in aliis Monasteriis ejusdem Ordinis? Affirmant *Mol.* & *Reb.* apud *Croix n.* 1221. Sed probabiliùs negat *Croix*, si Religiosi sint addicti certis locis, ita ut non soleant ad alium mitti cum frequenti communicatione. Utrùm verò crimen injustè publicatum in uno loco possit ulteriùs publicari? Negant *Bonac. Steph. &c* Sed affirmant *Less. Bonasp. Burg. Petsch.* ap. Croix *cit. n.*1228. Modò crimen non sit falsum; aliàs si hoc non liceret, ait *Croix*, vix unquam quis posset loqui de delictis publicis, quæ ut plurimum injustè incipiunt publicari.

Similiter docent *Less. Bon. & Dian apud Salm. d. l. num.* 62. quod detegere crimen in alio tempore publicum, sed nunc occultum alicujus qui jam honestè vivit, non esset contra justitiam, sed tantùm contra charitatem; dummodo non detur occasio judicandi apud nescientes, adhuc illum in crimine permanere; & proba-

ba-

babilem vocat *Croix d. l. 3. p. 2. n. 1222.* si simul patefacias resipiscentiam. Dixi *contra justitiam*, nam DD. apud *Salm. & Croix ll. cit.* uniformiter affirmant esse peccatum contra charitatem. Intellige autem hoc de publicitate facti, non juris; nam si crimen sit publicum publicitate juris, non obstante oblivione, videtur semper perseverare facultas illud publicandi data a Judice. Et ideo qui tale crimen manifestat, minimè peccat, ut notat *Croix ib. cum Less. Lugo, &c.*

37 IV. Sic etiam est probabile non esse grave narrare alicui injuriam sibi factam ad petendum consilium, sive ad leniendum dolorem, sive solatii causâ, ut asseritur quasi certum ex omnibus DD. apud *Salm. c. 4. de Rest. n. 46.*

Major difficultas est, an liceat narrare crimen occultum uni vel alteri viro prudenti sine ulla ex prædictis causis? *Laym. Less. &c. apud Bus.* dicunt communiter esse grave, & oppositum *Bus. n. 7.* dicit non esse universim satis tutum. Attamen *Trull. Nav. Covarr. Reg. P. Nav. Diana, &* alii plures apud ipsum, ut referunt *Salm. c. 4. n. 47.; item Cajet. 2. 2. q. 73. a. 2.* (& probabile putant *Bonac. Trull. Dic. & Serra apud Salm. c. 4. n. 47.*) docent non esse grave; & pariter consentit *Tamb. in Decal. pag. 291. n. 7.* cum *Azor. &c. ac Less.* qui excipit, si præsertim præ aliis nollet delinquens infamari apud aliquem, puta Prælatum, &c. Huic sententiæ apertè etiam adhæret *S. Thomas Quodlib. XI. art. 13. ad 3. ubi* sic ait: *Quod si ex incautela alicui dixerit hoc* (idest Proximi peccatum), *ita tamen quòd non proveniat inde aliud, vel infamia, vel vituperium Proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licèt incautè agat.* Ex quo infertur S. Doctorem non existimasse gravem infamationem, quòd peccatum alterius alicui viro probo manifestetur.

38 V. Sic etiam defendi posset sententia *Salm. de Rest. c. 1. n. 152.* approbata a *Roncaglia de Restitutione cap. 5. qu. 5.* scilicet quòd debitor in solidum ex furto nesciens an socius satisfecerit, non teneatur restituere, nisi partem suam. Ratio, ut dicunt, quia post factam diligentiam dubius de defectu alterius, dubius est etiam de obligatione, quæ non possidet; dum malum non est præsumendum, nisi contraria præsumtio prævaleat, nempe si ille alius consocius esset valde pauper, vel adhuc malè viveret.

Et hæc sententia probabilis alicui videri posset ex probabilitate juris intrinsecâ, vel extrinsecâ, cùm prædicti DD. probabiliter præsumant restitutionem in isto casu, & liberant debitorem a restitutione totius, non autem suæ ratæ.

Tantò magis, quia aliàs creditor posset dupliciter recipere satisfactionem ab illis in solidum. Ideoque ad servandam æqualitatem dici posset probabile esse de jure, quòd sicut ipse est in contingentia lucrandi amplius: nempe si socius restituat totum, & dubitans restituat partem suam; Sic etiam æquum videtur, ut sit in periculo amittendi partem. Omnia hæc dici possent; sed omnia non satis mihi probantur.

VI. Similiter probabilem putant aliqui DD. sententiam, quòd si fur mittat Domino rem furaram per hominem fidelem, sive per Confessarium, ad nil aliud tenetur, si Confessarius non reddat Domino. Hanc tenent *Pal. Soto, Led. Gabr. &c.* & probabilem vocant *Trul. Fill. &c. apud Salm. de Rest. c. 1. num. 187.* Eandem sententiam tenent *Cenedo, & Dian.* qui vocat hanc tutam in praxi apud *Tamb. lib. 8. tract. 4. c. 1. §. 5. n. 7. & Felix Potestà* (vide *num. 179*) fortiter tuetur hanc cum *Soto* dicens: Si fur ex consensu expresso creditoris hoc faceret, certè ad nil ampliùs teneretur; Idem ergo dicendum, si hoc agit ex consensu tacito, qui certò præsumitur; aliàs creditor esset irrationabiliter invitus, dum certè fur non tenetur se prodere: Taciti autem, & expressi consensûs eadem est vis. Sed oppositum docet sententia communis & tenenda cum *Less. lib. 2. c. 16. num. 67. Lugo de Just. D. 21. totâ sect. 5.* qui mordicus eam tuetur, & contrariam vocat parùm probabilem spectatâ ratione, & citat pro se *S. Antonin. Nav. Sayr. P. Nav. Sylvium, &c.* Item *Sporer de Rest. c. 4. n. 25. cum Mol. Tol. Reb. Fab. Salm. loc. cit. Croix lib. 3. p. 2. num. 364. & 462.* Ratio, quia debitor tenetur efficaciter, & cum effectu reddere Dominum indemnem. Et hoc sive restituatur res furata in individuo, cùm furis crimen sit jam vera causa, ut tunc res pereat, prout bene ajunt *Lugo, & Sporer cum aliis*; sive restituatur valor rei, & mittatur ad creditorem. Quo casu fortiùs probatur nostra sententia, ex eo quod dominium pretii illius manet apud furem, donec pecunia ad creditorem perveniat, adeo ut potest illam repetere ad suum libitum; si ergo perit, cur perire debet creditori innocenti, & non furi qui adhuc illius Dominus est? Ratio autem a priori est, quia debitor ex delicto tenetur ad omne damnum, etiam fortuitum (ut certum est apud Doctores), quod Domino evenit ex sua injusta ablatione; ergo quomodocunque res pereat, 39

etiam

etiam sine ulla nova culpa furis, debet damnum Domino resarciri. Dices: eo casu, cùm fur non teneatur se prodere, præsumitur creditor consentire, ut debitum per aliam restituatur periculo suo; aliàs irrationabiliter peteret, ut fur restitueret per seipsum. Respondeo: non tenetur quidem fur per seipsum restituere, sed tenetur verè & cum effectu indemnem suum creditorem reddere; & cùm faciat id quod potest ad restituendum, hoc sufficit utique ad ipsum excusandum a novo peccato, non autem ad liberandum a restitutione. Creditor autem, licèt præsumatur consentire in missionem, non tamen censetur, nec tenetur remittere jus suum, donec creditum consequatur; Irrationabiliter quidem ipse peteret, ut fur se proderet; sed non irrationabiliter petit, ut indemnis servetur. Nec valet dicere, quòd si creditor expressè consentiret in hujusmodi missionem, jam fur liberaretur; nam tunc creditor virtute sui expressi consensûs debitum haberet pro accepto, & periculum in se susciperet; sed in casu nostro nec præsumitur, nec tenetur habere debitum pro accepto, nisi cum effectu recipiat. Olim primam sententiam verè probabilem censebam, sed ex rationibus mox allatis meliùs postea perpensis, de illius probabilitate valde dubito; At quia *Lessius*, & *Sporer* cum *Tamb.* non audent primam opinionem damnare, nec ipse audeo.

Quid, si cùm Dominus sit certus, Confessarius imponat furi, ut det pauperibus pro Anima Domini, & ille dat? *Tamb. d. l. n.* 8. dicit, quòd si teneri potest prima sententia, potest etiam & hæc; quia Dominus non debuit esse invitus, quòd fur Confessario bona fide judicanti obediat dando eleemosynam. Tantò magis quia, si denuò ille restituat, Dominus plus recipiet suò creditò, recipiendo creditum, & bonum spirituale per eleemosynam jam illi applicatum. Hujusmodi satisfactioni nec etiam acquiesco. Quamvis eum qui vellet hanc opinionem sequi, non audent damnare *Sporer n.* 20 *& Tamb. n* 8. Secus tamen esset (dicit idem *Tamb.*,) si Confessarius mala fide suaserit furi restituere pauperibus; quia tunc videtur Dominus nunquam consensisse in hoc casu, & rationabiliter invitus præsumitur.

40 VII. Sic etiam probabilis est de jure opinio, quòd liceat occidere furem in magna quantitate, si aliàs res recuperari non posset de facili. Non sufficit autem furtum unius aurei ex *Prop. damn.* 31. *Inn. XI.* quæ dicebat: *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei*. Intellige, nisi illud aureum necessarium esset ad tuendam vitam propriam, aut alienam; vel pro aliqua gravissima necessitate, ut omnes Expositores *Lumb. Hoz. &c.* docent *cum Salm. de Homicidio Præcep. V c.* 1. *n.* 77.

Sententia autem, quòd liceat occidere in furto magni momenti, est ut communis recepta a *Salm d. l. n.* 81. *cum Sot. Nav. Less Ca. Lu. Suar. Fill. & Sylv. Tabien. Covarr. Gers. &c. ibid. n.* 80. Et probatur *Exod.* 22. *v.* 2. ubi sic habetur: *Si effringens fur domum, seu suffodiens inventus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis*. Probatur etiam ex c. *Interfecisti*. 2. *de Homic.* &c. 6. *Dilectio. de Sent. excom.* Ratio autem est, quia nullus tenetur sua bona relinquere, nisi proximus sit in necessitate extrema; Aliàs teneremur permittere occidi nos ab injusto invasore, ne ille vitam spiritualem perdat. Omnia autem jura concedunt vim vi repellere. Vide *n. sequ* 41. *& lib.* 3 *n.* 381.

Quantus verò debeat esse valor rei ad permittendum homicidium? *Bon Lu. Reg & Mol. apud Salm. num.* 85. dicunt sufficere valorem unius aurei, si fur vult illud eripere, resistente Domino, vel custodiente, ratione contumeliæ. *Salm.* tamen meritò vocant hanc sententiam nimis laxam cum *Dian.* ob Prop. d. damnatam, in qua *Lastra*, *& Lumb.* dicunt esse damnatam simul hanc opinionem.

Bon. cum Trull. & Sayr. Soto, Aragon apud Salm. n. 86. *&* 87. docent non esse sufficientem valorem quinque aureorum *Jason* tamen censet hunc valorem jam satis esse, & *Salm. ibidem*, dicunt probabiles esse ambas sententias. Sed hanc opinionem *Jasonis* rectè rejicit *Viva*, nec est admittenda, nisi attentis circumstantiis extraordinariis loci, temporis, & personæ, ut *Salm.* subjungunt *d. loc.*

Consequenter dicunt *Salm. cum Les. Bon. Sot. &c. n.* 88. contra *Sylv. & Covar.* posse Dominum occidere furem fugientem, si aliter res recuperari nequiret. Contrarium tamen docent ut probabilius *n.* 92. si res jam esset in tuto posita, & fur impediret Domino rem suam recuperare; sed probabilior mihi videtur opposita cum *Lug. Les. & Vasq. apud Salm. num.* 91. quia Dominus jus habet semper ad recuperandam rem suam, & si impeditur, injustè impeditur.

An autem Clerico etiam, & Religioso liceat 41 occidere invasorem rei magni momenti? Negant aliqui apud *Lessium*; sed affirmant *Lugo D.* 10. *n.* 178. *Salm. l. c. n.* 81. *cum Less. Bec. Tann. & com-*

& communiori sententia apud Viva in Prop. 17. *damn. ab Alex. VII. n.*10. *ex c. Dilecto.* 6. *de Sent. Exc. in* 6. ubi: *Cùm omnes leges vim vi repellere permittant, licuit utique ipsi Decano, si prædictus Ballivus cum bonis suis mundanis injuriosè expoliare præsumpserit.... se tueri*. Et infra supponit Papa non potuisse armis secularibus se defendere, & ideo ad arma Ecclesiæ confugisse, ut notant *Salm. d. n.*81. *in fine*.

42 Quæres inde, an liceat occidere invasorem famæ vel honoris? Pro fama conservanda nullo modo licet quenquam occidere, ut constat ex *propos.* 18. *damnata ab Alex. VII.* quæ dicebat: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit, &c.* Ratio, quia ad famam tuendam vel suppetunt alia media, vel si non suppetunt, non sunt permittenda homicidia, quæ sæpissime evenirent ex hallucinatione passionis cum magno Reipublicæ detrimento. Pro honore autem tuendo, an liceat hominem necare? Adsunt tres sententiæ. *Prima* negat cum *Sylvest. Tann.* &c. *apud Salm. loc. c. n.*67. *Secunda* affirmat *cum Less. c.* 9. *n.*78. *Lugo D.* 10. *Sect.* 10. *& Prado, Nav. Mol. Dic. Fag. Bann. Serra*, &c. apud *Salm. n.* 68. *Tertia* verò sententia, cui subscribimus, tenet quòd si injuria timeatur inferenda per verba, vel signa, tunc non licet occidere invasorem; Ratio, quia hujusmodi injuria vel aliâ viâ reparari potest, vel si non potest, non est tanta, ut reparari permittatur occisione hominis. Secus dicendum si invasor conetur percutere fuste, vel alapâ. Ita *Less. c.* 9. *n.* 77. *Viva in d. prop.* 18 *Al. VII. n.* 9. *Salm. n.* 71. *cum Nav. Sylve. Sot. Azor. Trull.* &c. Et rectè id limitant solùm pro viris nobilibus, quibus fuga magnum inferret dedecus, *Lugo* l. c. n. 187. & *Dic.* D. 10. n. 73. Viri autem plebæi, vel Ecclesiastici aut tenentur fugere, aut injuriam sufferre; ipsis enim talis injuria tantum non infert dedecus, ut reparari possit morte invasoris. Excipe tamen, nisi percussio ex se gravem afferat læsionem, vel gravior læsio timeatur ex accensa iracundia invasoris, ut notant *Salm. l. c. n.* 71. Vide dicenda *l.* 3. *n.* 381.

Sic pariter licitum est occidere invasorem castitatis, si aliter invasio vitari nequit. v. gr. fugiendo, &c. Tum quia in læsione castitatis magnum adest periculum consensûs: tum quia castitas est quid majus vitâ corporis. Ita communiter *Salm. l. c. n.* 72. *cum Nav. Mol. Less. Az* &c. An autem mulier honesta invasa teneatur clamare? Vide dicenda *De* 6. *Præc. Lib.* 3. *Dub.* 1. *n.* 430. *vers. Utrùm*.

VIII. Etiam probabile videtur probabilitate juris posse Confessarium uti notitiâ Confessionis, modò certè probabile sit, quòd non adsit fractio sigilli, nec gravamen Pœnitentis, quamvis de his non habeatur moralis certitudo. Sed vide quod de hoc puncto notabimus in Sacr. Pœn. *Lib.* 6. *num.* 561. 43

DISSERTATIO 44

Pro usu moderato Opinionis probabilis.

I. Ante omnia animadvertenda est differentia quæ vertit inter opinionem probabilem, probabiliorem, probabilissimam, & moraliter certam. Opinio *probabilis* est ea quæ nititur gravi ac solidò fundamentò verisimili, vel intrinsecò rationis, vel extrinsecò authoritatis, quod trahere ad se valeat assensum viri prudentis, quamvis cum formidine oppositi. *Probabilior* est ea quæ nititur fundamentò graviori, sed etiam cum prudenti oppositi formidine; ita ut contraria non desinat esse verè probabilis, seu graviter verisimilis. *Probabilissima* est ea quæ nititur gravissimò fundamentò, ita ut opposita sit tenuiter probabilis, scilicet quæ fundamentum leve vel quasi leve habeat; Quia verò probabilissima probabilitatis fines non excedit, licèt inter probabiles principem teneat locum, ideo non excludit omnem prudentem formidinem, quòd contraria possit esse vera. Opinio denique, sive sententia (ut propriùs dicenda) *moraliter certa* est illa quæ omnem prudentem formidinem falsitatis excludit, & cujus opposita est omninò improbabilis. Hac distinctione prænotatâ, sciendum Authores diversè sensisse circa licitum delectum opinionum libertati faventium. Alii enim censerunt omnem opinandi usum esse illicitum, adeo ut nec probabilissimam quidem opinionem liceret sequi, ut *Sinnichius, Ventroehius &c.* & isti dicuntur *Tutioristæ rigidi damnati*; horum enim doctrina proscripta fuit ab Alexandro VIII. in Prop. 3. quæ dicebat: *Non licet sequi opinionem inter probabiles probabilissimam*. Alii autem tenuerunt non esse licitum usum opinionis nisi probabilissimæ, cujus opposita nullum motivum nisi leve, vel ferè leve videatur habere; sed hi paucissimi sunt, ut infra, & dicuntur *Tutioristæ mites non damnati*. Alii verò dixerunt licere uti opinione, quæ validiori nititur motivò; & hi dicuntur *Probabilioristæ*. Alii demum, *Probabilistæ* vocati, putarunt

tarunt licitum esse usum opinionis solidè probabilis in concursu opinionis æquè probabilis, ac etiam probabilioris.

De prima sententia rigidorum Tutioristarum futile est hìc disceptare, cùm ipsa jam per damnationem Pontificis sit eliminata. De hac autem ultima sententia Probabilistarum, quòd liceat sequi opinionem minùs probabilem, relictâ probabiliori, jam diximus, quòd cùm hæc quæstio undique ab Authoribus agitatur, apud ipsos observari potest. Hic tantùm operæ pretium puto agere de quæstione, utrùm licitus sit usus opinionis probabilis, omissâ tutiori, saltem si opinio libertati favens firmiori fundamentô nitatur?

45 II. Prima sententia *Tutioristarum mitium*, ut supra diximus, tenet illicitum esse uti opinione etiam probabiliori pro libertate, semper ac opposita pro Lege habeat pro se grave motivum, quamvis minùs probabile; Et tantùm admittunt usum opinionis probabilissimæ, cujus opposita sit improbabilis, vel tantùm tenuiter probabilis, careatque ullô solidô fundamentô, quòd vera esse possit. Ita *Prosper Fagnanus in c. Ne innitaris. De Constit. n.* 402. qui loquens de opinione probabili, quam solùm licet sequi, sic eam definit: *Est ea in qua, omnibus sigillatim perpensis, scilicet rationibus ac authoritatibus, & in unum conflatis, usque adeo acquiescat intellectus, ut concipiat rem ita esse, & judicet sine ulla trepidatione ac formidine opinionem illam esse veram; ex quo tandem certitudo moralis, etsi non evidens & demonstrativa, resultet*. Ita Fagnanus, quamvis advertat *Cabassutius* ipsum videri sibi contrarium *eod loc. n.* 225. & 227. ubi admittit opinionem probabilem, saltem stante, ex alia parte opinione minùs probabili. Eandem primam sententiam videntur tenere *Genett. tom.* 1. *tract. de Consc. & Habert. tom.* 3. *de Consc. c.* 4. *q.* 1. qui ait: *Falsum est bonam esse Conscientiam, quæ utitur opinione probabili, nisi illa sit moraliter certa*. Idest, ut ipse antecedenter explicat, quæ prorsus excludit erroris formidinem, ita ut opposita nullo modo probabilis appareat. Ita rigidissimus *Habert*, qui ceterùm alibi non dubitavit sine scrupulo docere opinionem illam *omninò erroneam, & hæresi proximam* (ut eam vocat *Bellarm. l.* 4. *de Pontif. c.* 2.), nempe quòd Papa, adhuc ex Cathedra definiens in materia Fidei & morum, possit errare; Fortè quia hæc falsissima sententia, & a nostris Authoribus communiter reprobata, ipsi moraliter certa, & ab omni erroris formidine immunis videatur.

III. Hæc autem prima sententia universè rejicitur a Doctoribus, non solùm Probabilistis, 46
qui admittunt usum opinionis probabilis in concursu probabilioris, & asserunt hanc benignam sententiam esse communem, ut dicunt *Suarez, Castropal Medina, Sporer, Pelbartus, Bonacina, Montesinus cum Carden. Sfondrato. in sua Theol. Schol. in tract. de Consc. Card. de Lugo de Just. D.* 1. *n.* 97. *& de Sacr. Pœn D.* 23. *n.* 39. *Card. Toleto Instr. Sac. l.* 3. *c.* 20. *n.* 7. *Abelly Medul. p.* 2. *tr.* 2. *c.* 1. §. 3. qui citat pro hac sententia *Isambertum, Du-Vallium, Gammachæum*, omnes hos Doctores Sorbonicos, cum *Christiano Lupo D. Lovaniensi to.* 9. *p.* 1. *D.* 1. *c.* 1. qui defendit hanc sententiam tenuisse etiam Majores nostros, cum Summis Pontificibus; & Ecclesiam Catholicam semper eam permisisse. Non solùm, dico, præfata sententia Tutioristarum ab his confutatur, sed etiam a Probabilioristis, qui admittunt usum opinionis probabilis, modò appareat verisimilior, seu firmiori fundamentô munita. Ita *Cabassutius Theor. juris l.* 3. *c* 12. *Juenınus Instit. Theol. to.* 6. *p.* 7. *D.* 4. *c.* 3. *art.* 3. *concl.* 2 *Tournely de Consc. c.* 7. *ar.* 5. *con.* 3. ubi ait sufficere *motiva clarè præeminentia*. *Natal Alex Theol. tom* 7. *p.* 1. *c.* 4. *Reg.* 18 dicit: *Tutiorem opinionem sequi non tenentur, cum opposita sententia verior, & probabilior est*. Ubi meliùs dixisset *verisimilior, & probabilior*, cùm veritas sit una, nec latitudinem habeat circa plus, & minus. Id *Nat.* confirmat in *Reg.* 24 *Sylvester verb. Dubium*, ubi ait: *Si detur quòd opinio securior sit minùs probabilis notabiliter, non est eligenda necessariò, quia jam cessat ratio dubii; Si verò sit minùs probabilis, sed non notabiliter, etiam non est eligenda necessariò*. Ita etiam *S. Antoninus p.* 1. *tit.* 3 §. 10. dicens: *Potest quis tenere unam partem opinionis, & secundùm eam operari, dummodo talis opinio non sit contra Authoritatem expressam Sacræ Scripturæ, aut determinationem Ecclesiæ; Et quando etiam ex contrarietate opinionum non inducitur ad dubitandum, sed bonam conscientiam, & crudelitatem format de eo quod credit, tamquam probabiliori parte*. Ita etiam *Nider in consol. tim. c.* 11. quasi iisdem verbis. Ita *Gerson* (*tract. de contr. p.* 2. *prop.* 12.): *Probabilis certitudo sufficit in moralibus .... Quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius, licèt magis declinet ad istam quàm ad aliam, quod sufficit*. Ita *Card. Hostiensis in c. Si vir de Cogn. Spir. Ubi sunt diversæ opiniones, & jura,*

semper

semper humanior est præferenda, *idest rationabilior & æquior*. Ita *Paludanus in c. Capellanus. de Fer. n. 2.* qui ait quòd inter multas opiniones *tenenda sit*, *quæ meliori & subtiliori nititur fundamento*. Ita denique *Vvigandt. de Consc. Exam. 4. qu. 1.* qui asserit hanc esse communem Thomistarum, & omnium DD. Et ita sentiunt ferè omnes Probabilioristæ cum Clero Gallicano (apud *Jueninum loc. cit. ar. 4.*), qui regulas præscribens pro licito probabilium usu, sic inquit: *Altera*, *ut circa probabiles de Christiana Doctrina sententias*, *sequamur id quod Viennense OEcumenicum Concilium circa infusas tam parvulis quàm adultis in Baptismo virtutes*, *decrevit his verbis*: Nos hanc opinionem . . . tamquam probabiliorem, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem duximus eligendam. *Quod Concilii judicium eo magis ad regendos mores pertinere constat*, *quò magis ex ipsis Fidelium sanctitas ac salus pendet*.

47 IV. Secunda igitur sententia nostra & communis tenet licere usum opinionis saltem probabilioris, etsi contraria pro lege sit probabilis. Probatur c. 7. fin. causa 30. q. 3. ubi sic legitur: *Illud etiam nec canonica institutione definimus*, *nec interdictione aliqua deputamus*; *sed propter eos qui diversè de eo sentiunt hoc loco aliquid commemoramus*. *Si quis suæ spiritualis Commatris filiam fortuitò in conjugium duxerit*, *consiliò maturiori servatò*, *eam habeat*, *atque honestè legitimo conjugio operam det*. De quo Canone loquens *Cabassutius* (Theor. Jur. l. 3. c. 13. n. 11.) sic ait „ (Nihil ausus est „ (Canon Concilii Tibur.) generatim definire, „ eo quod multi contrariam sequebantur opinio„ nem, ut testatur Concilium; providet nihil„ ominus, ut conjuges, de quibus incertum erat „ an validè contraxissent, contractô antea Matri„ moniô liberè utantur „.) Ecce quomodo tunc temporis opinio quidem contraria de nullitate erat tutior, sed quia Patres Synodi opinionem de validitate existimarunt probabilem, àut probabiliorem, ideoque eam sequendam esse dixerunt.

48 V. Item in c. *Quæsitus. de Cognat. Spir.* Ibi casus sic enunciatur: Si vir vel mulier scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit, an propter hoc separari debeant? Deinde Alexander III. duas circa hanc quæstionem Authorum opiniones recenset: *Quamvis generaliter sit constitutum*, *ut separari debeant*; *quidam tamen humaniùs sentientes aliter statuerunt*. Hinc definit Pontifex: *Ideoque nobis videtur*, *quòd sive ex ignorantia sive ex scientia id fecerint*, *non sunt ab invicem separandi*. Nota quòd Pontifex, licèt judicarit separationem generaliter fuisse constitutam, tamen dixit non esse præcipiendam, ob opinionem aliorum humaniùs sentientium.

VI. Item clarè probatur c. *Placet. de Conv. conjug.* ubi casus fuit, quòd mulier quædam credens maritum mortuum, Professionem in Religione cum voto fecerat; virô tamen reversô, de Monasterio educta fuerat. Quærebatur, an post viri obitum ipsa teneebatur redire ad Monasterium? Respondit Pontifex: *Quòd licèt votum ejus usquequaque non tenuerit*, *eatenus tamen fuit obligatorium*, *quatenus se poterat obligare*: *Promisit enim intrando Monasterium*, *se non exacturam carnis debitum*, *quod erat in potestate ipsius*; *Redire verò ad seculum in ejus potestate non erat*, *sed in potestate mariti*; *Et ideo quantum ad ipsam tenuit votum*, *quod post viri obitum tenere non desiit*, *cùm ad eum casum*, *a quo efficax poterat habere principium*, *pervenisse noscatur*. *Consultius itaque*, *congruentius ad salutem*, *ut ad Monasterium redeat*, *ubi bonâ ductâ intentione Professionem fecerat*, *& habitum Religionis accepit*. *Si verò ad hoc induci non poterit*, *ipsam invitam non cogendam*. Probabilis & tutior quidem erat opinio, imò hæc videtur fuisse sententia Pontificis, ut illa mulier ad Monasterium rediret; sed quia Pontifex probabile existimavit votum ipsius irritum fuisse, quatenus mariti juribus repugnabat, pronuntiavit non esse cogendam ad reditum. 49

Idem etiam videtur profectò sensisse S. Augustinus, cùm dixit (Epist. 19 ad S. Hieron): *Alios* (idest Scriptores non Canonicos) *ita lego*, *ut quantâlibet sanctitate doctrinâque præpolleant*, *non ideo verum putem*, *quia ipsi senserunt*, *sed quia mihi vel per illos Authores Canonicos*, *vel probabili ratione*, *quod a vero non abhorreat*, *persuadere potuerunt*. Sufficiebat igitur S. Doctori probabilis ratio, quæ tantùm a vero non abhorreret.

VII. Probatur etiam nostra sententia rationibus, certisque argumentis. Ratio I. quia 50
si opinio probabilis, (ut ait *Cabass. loc. cit.*) non sufficeret ad licitè operandum, *plus exigeretur in actibus humanis*, *quàm permittit humana invincibilis ignoratio circa res*, *quarum noluit Deus certam notitiam homini conferre*. Non aliam enim nisi hanc probabilem certitudinem requirit a nobis Deus ad honestè

C ope-

operandum, ut docet *Jo: Gerson tr. de contr. p. 2. prop. 12.* ubi ait: „ (Probabilis certitudo sufficit in moralibus, ut non exponat quis se periculo, ut dicunt DD. de præparatione ad Missam, & similibus, ubi requiritur status gratiæ, quòd sufficit ad hoc probabilis conjectura, quia certitudo alia citra revelationem non habetur, prout in moralibus dicit Aristoteles sequendam esse grossè & figuraliter; quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem opinionum alterius partis, licèt magis declinet ad illam, quàm ad aliam, quod sufficit. „)

51 VIII. Ratio II. & præcipua est, quia qui probabiliter agit, prudenter agit; saltem si operatur ex opinione probabiliori, quia operatur cum recta ratione, quæ valet sibi trahere assensum viri prudentis (prudentia enim non aliter definitur a S. Thoma 2. 2. q. 57. ar. 4. cum Aristotele, quàm *recta ratio agibilium*); & ideo prudenter agendo non peccat.

IX. Sed ut ex principiis res sumatur, dicendum quòd actus opinandi nihil aliud est nisi assentiri uni opinioni probabili, quæ apparet verisimilis, sive probabiliter vera, cum formidine tamen oppositi; Sic enim distinxit Aristoteles Scientiam, Prudentiam, & Opinionem: *Rectè igitur intelligitur tum Scientia, per quam certè judicamus de speculabilibus: Tum Prudentia, per quam certè judicamus de agibilibus: Tum Opinio, per quam probabiliter judicamus cum formidine oppositi*. Ita *Philosoph lib. de Anima cap. 2 num. 7.* Ad judicandum igitur, quòd aliquid sit licitum juxta opinionem probabilem, non est opus, ut judicemus opinionem esse omninò veram, sed sufficit si judicemus esse probabiliter veram, idest grave motivum habere quòd sit vera, licèt in oppositum adsit formido Et hæc est differentia inter Scientiam & Opinionem: Adhærere scientiæ, est sequi veritatem certam: adhærere opinioni, est sequi veritatem probabilem. Unde Aristoteles lib. 7. Ethic. c. 7. n. 5. deridet eos, qui *ita firmiter adhærent suæ opinioni, ut alius scientiæ*. Confirmat hoc *D Bernardus de Consid. l. 5. c. 2. num. 5.* dicens: *Ceterùm opinio certi nihil habet, verum per verisimilia quærit potiùs, quàm apprehendit*. Ex quo constat opinionem non posse esse judicium certum de rei veritate, cùm oriatur ex motivo fallibili. Et id clariùs confirmat *S. Thomas 2. 2. q. 1. a. 4.* ubi ait: *Assentit intellectus alicui dupliciter; Uno modo, quia ad hoc movetur ab ipso objecto &c. Alio modo, non quia sufficienter movetur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntariè declinans in unam partem magis, quàm in aliam. Et siquidem hoc fit cum dubitatione & formidine alterius partis, erit opinio: si autem fit cum certitudine absque tali formidine, erit fides*. Idem D. Thomas 1. p. qu. 75. a. 9. ad 4. dicit: *Opinio significat actum intellectûs, qui fertur in unam partem cum formidine alterius*. Ex quibus omnibus concluditur, quòd veritas cognita sine formidine dicitur certitudo; veritas autem probabiliter cognita cum formidine dicitur opinio. Volunt Adversarii, ut vidimus, quòd opinio verè probabilis sit illa tantùm, quæ, hinc inde omnibus pensatis, cognoscitur vera: ita ut oppositum videatur certè falsum. Sed errant in terminis, nam hoc dicendum de scientia, sive de certitudine morali, non autem de opinione probabili, quæ de se affert, ut sit fallibilis, & ejus contraria sit etiam probabilis, idest probabiliter vera. Veritas igitur certa pertinet ad judicium scientiæ, veritas probabilis pertinet ad judicium opinionis; cùm veritas propria opinionis alia non sit, quàm probabilitas.

X. Certum est ideo, quòd agere cum certitudine, non est agere opinando; e converso agere opinando, non est agere cum certitudine, sed ex motivo gravi verisimili, cum formidine oppositi. Tutioristæ autem cum Natali Alex. l. 3. de Pecc. Reg. 19. videntur velle adstruere, quòd etsi liceat opinari in rebus merè speculativis, non tamen liceat in materia morum, circa quam dicunt, quòd opinari non esset actus prudentiæ. Sed in hoc manifestè errant; nam in primis eis expressè obstat damnatio prædictæ Prop. 3 ab Alex. VIII. quæ hujusmodi usum opinandi interdicebat, dicendo: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*. Deinde respondetur, quòd actus opinandi in agibilibus, non solùm est actus prudentiæ, sed est ipsa prudentia, quæ, cùm aliud non sit, quàm *recta ratio agibilium*, ut definitur a D. Thoma cum Aristotele, ut supra, necessariò respicere debet ambiguitatem rerum agibilium; ad differentiam scientiæ, quæ respicit certitudinem.

XI. Quòd autem opinari pertineat ad prudentiam, certum est apud D. Thomam loc. cit. ad 2. ubi ait: *Prudentiam esse in opinativa parte Animæ, & versari circa operabilia contingentia, scilicet quæ aliter se habere possunt*. 52
Quòd S Doctor clarè docet, quòd opinari pertinet ad prudentiam, etsi res aliter se habere possit, quàm homo opinetur; & in loc. cit. id clarè

rè confirmat Cajetanus, dicens quòd opinari est actus prudentiæ: *Eodem Aristotele teste* (lib. 6. Ethic. ad Nic. c. 5.) *qui ait, virtutem prudentiæ* (*ad quam propriè spectat morum directio*) *respicere pro suo objecto usum opinandi circa res, quæ aliter se habere possunt*: *Cùm autem duæ sint Animæ partes rationem habentes* (idest pars scientifica, & pars opinativa), *alterius erit ipsa prudentia virtus ipsius* (*inquam*) *opinativæ partis; nam opinio circa id versatur, quod aliter se habere potest, & ipsa prudentia*. Qua de re actus opinandi est ipsa prudentia; & constat, quòd opinari non est ad certas tantùm sententias se tenere, sive ad scientiam, quæ nullo modo ad prudentiam pertinet; sed est adhærere opinioni gravi & rationabili fundamentò præditæ, licèt cum formidine oppositi; Quapropter qui sic operatur, omoinò prudenter operatur.

53 XII. Ratio III. quia lex, ut obliget debet esse manifestè nota: Circa quod animadvertendum est quòd non datur culpa, ubi lex non adest, ex illo Apost Rom. 4. 15. *Ubi non est lex, nec prævaricatio*. Quem locum S. Augustinus c. 7. commentans ait: *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces*. Hinc ait D. Thomas in 4. Dist 15. q. 2. a. 4. ad 2. 9.: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur*. Lex autem, ut obliget debet esse certa. *Erit autem lex manifesta*, ait S. Isidorus in c. *Erit autem*. dist. 4. Et sic pariter docent communiter DD. cum Sanch. Cajet. Bannez, Perez, Medina, Ledesma, & alii eum Croix n. 272. & Carden. Disp. 15. c. 10. n. 551. Probatur ex cap. Cum jure. 31. de Off & Pot. Jud. Delegat. ubi legitur: *Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur*. Lactantius l. 3. Inst. c. 21. ait: *Stultissimi est hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrùm vera aut falsa sint dubitatur*. Id confirmatur ex c. Sicut quædam. Dist. 14 ubi S. Leo sic scripsit: *In iis quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec Decretis SS. Patrum invenitur adversum*. Quibus verbis patet Pontificem permisisse, ut posset teneri in dubiis & obscuris, quod non adversatur Evangelio, aut SS Patribus; aliàs expressisset quòd in obscuris tutius sequi teneremur. Confirmatur ex c. Suas. de Simon. Ubi Innoc. IV. sic decernit: *Non peccat mortaliter, qui sequitur intellectum alicujus gravis Authoris, dummodo tamen error versetur circa subtilitatem legum*. Per hanc autem *subtilitatem legum* intelligitur juxta Panormitanum dictum aliquod legum obscurum, quod Interpretes diversè explicant.

XIII. Hinc S Thomas in Quodlib. 14. de Verit. q. 17. ar. 3. docet: *Unde nec ex imperio alicujus Regis vel Domini ligatur aliquis, nisi imperium attingat ipsum cui imperatur. Attingit autem ipsum per scientiam; unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti. Et ideo ille qui non est capax notitiæ, præceptò non ligatur; nec aliquis ignorans præceptum Dei ligatur ad præceptum faciendum, nisi quatenus tenetur* (& potest, ut explicat idem S. D. 1. 2. q 6. a. 8.) *scire præceptum: Si autem non teneatur scire, nec sciat, nullò modò præceptò ligatur*. Patet autem ex supra dictis, quòd scientia idem est ac notitia certa; ideo ibidem subdit Angelicus: *Sicut in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum* (funes enim non ligant, nisi applicantur); *ita in spiritualibus præceptum non ligat, nisi per scientiam*.

XIV. Objiciunt I. plura sacræ Scripturæ testimonia, & in primis illud Eccli. 37. 20. *Ante omnia verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile*. Dicunt verbis his significari quòd non liceat operari, nisi priùs veritatem actionis assequamur. Sed resp. id a textu Græco apud *Calmet* sic verti: *Omnis actionis initium est ratio; & antequam aliquid facias, consultò opus est*. Certi ergo esse debemus in agendo, non jam de veritate, sed de ratione, sive honestate actionis. Item objiciunt illud Christi Domini: *Ego sum via, veritas, & vita. Jo.* 14. Dicunt, Salvator dixit: *Ego sum veritas*, non *probabilitas*. Item illud: *Omnia mandata tua veritas. Ps.* 118. Ergo veritas eligenda est, non probabilitas. Resp. his verbis sacri Interpretes dicunt nihil aliud significatum fuisse, nisi quòd Deus vera docet, & vera promittit; sic enim S Bernardus (*Serm. 7. in Cœna Dom.* vel quisque est Author) explicat illud Joannis: *Ego sum* via *sine errore*, veritas *sine falsitate*, vita *sine morte*. *Ego sum* via *in exemplo*, veritas *in promisso*, vita *in præmio*. Illud autem Psalmi declarat Bellarminus: *Justissima lex Domini est immutabilis & indispensabilis, & simul nihil falsi continet; promissiones enim & comminationes omninò impleri debent*. Omittimus alios textus, quos opponunt, quia facilè illis quisque respondere valet. 54

XV. Objiciunt II. quòd etiamsi opinio libertati favens sit probabilior, cùm verò contraria adhuc est probabilis, in hoc dubio veritatis possidet Lex Naturalis, prout æterna, & antece- 55

C 2 dens

dens omnem Hominis libertatem; & ideo opinio etiam minùs probabilis pro lege eligenda est, semper ac verisimilis apparet. Respondetur; possidet Lex utique, si extat; sed si non extat, quomodo possidet? Si ergo probabilius est quòd Lex in aliquo casu non adsit, probabilius consequenter est quòd nec etiam possideat. Præterea; etsi Lex fortè existeret, in eo casu non est intimata sufficienter ut obliget; Lex enim probari oportet, ut liget (sicut jam supra ostensum est); Quomodo autem dici potest Lex satis probata, quando probabilius est eam non adesse? Quapropter, etsi Lex adesset, hìc & nunc defectu debitæ promulgationis certè non obligat. Hæc responsio reddit, ut mihi & aliis clarè videtur, sententiam Tutioristarum omninò improbabilem & insufficientem.

56 XVI. Objiciunt III. illud Eccli. 3. 27. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Hoc autem periculum transgrediendi Legem, ut dicunt, non satis effugit qui utitur opinione etiam probabiliori, dum opposita adhuc grave fundamentum sibi retinet quòd vera esse possit. Respondent aliqui, quòd licèt huic periculo transgrediendi Legem equidem se committat, qui sequitur opinionem minùs vel æquè probabilem, non tamen qui sequitur probabiliorem, quæ in concursu minùs probabilis evadit moraliter certa. Sed hæc responsio minimè potest Tutioristas convincere, quia rectè respondent Fagnanus & Habert, quòd semper ac opinio pro Lege (quamvis minùs probabilis) retinet grave motivum verisimile, adhuc dubium & periculum manet Legem transgrediendi. Quis enim vir prudens (ait Habert) sumeret poculum, si quinque Amici asserant esse venenatum, licèt alii decem hoc negent? Et satis convincenter sic loquitur, supposito quòd sit obligatio etiam materialis peccati periculum vitandi. Revera enim minimè probatur ab aliis Authoribus id quod asserunt, nempè quòd opinio probabilior respectu ad minùs probabilem evadit moraliter certa; Nam si hoc esset, etiam in Sacramentis conferendis uti possemus opinione probabiliori, relictâ tutiori; Sed hoc communiter a Doctoribus negatur ex Prop. 1. damn. ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem, relictâ tutiore*. Ex quo constat quòd in collatione Sacramentorum inter opiniones probabiles semper tutior est tenenda; & ratio utique est, quia opinio probabilior minimè dici potest moraliter certa, si opinio opposita grave fundamentum adhuc retinere videatur, quòd possit esse vera.

XVII. Vera igitur responsio hæc est: Nulli dubium quòd in operando moraliter certi esse debemus de honestate nostrarum actionum, & quòd agamus sine periculo peccati; Sed distinguere oportet periculum peccati formalis a periculo materialis. Quisque tenetur quidem vitare periculum peccati formalis, quod propriè peccatum est, & offensa Dei, quatenus est transgressio Legis Divinæ jam cognitæ cum malitia, seu prava voluntate, quæ sola peccatum format; non autem tenemur vitare periculum peccati materialis, quatenus est transgressio Legis ignotæ, seu non sufficienter intimatæ, ut supra diximus; Et hoc tantò magis si probabilius fundamentum habeamus, quòd Lex non existat. Quid enim aliud est peccatum materiale, nisi physica materia peccati, expers & segregata ab omni malitia? 57

Sufficit igitur ad vitandum periculum peccati formalis, ut in operando, si certi non sumus de veritate rei, simus saltem moraliter certi de honestate actionis: Qui autem operatur ex opinione probabili, aut saltem probabiliori, certus est de honestate suæ actionis, ergo minimè peccat, ut dicit P. Wigandt Exam. 3 q. 1. ubi ait: Operans ex opinione probabiliori licitè operatur, quia operatur ex sententia communi & tuta, immuni a periculo inhonestatis; & si fortè errer, excusatur ab errore, cùm sit hic in tali casu invincibilis.

XVIII. Certum est autem quòd ad habendam certitudinem moralem alicujus sententiæ non requiritur, ut Authores oppositam docentes omni ratione adhuc levi careant: Sed sufficit, si sententia illa, omnibus perpensis, ita vera appareat, ut contrariæ vix supersit apparentia veritatis, ut ait Croix l. 1. n. 181. Vel ut docet ibid. Lessius, ut contraria non videatur satis probabilis. Certitudo enim aliquando non resultat ex uno principio convincente, sed ex multis conjecturis gravibus & verisimilibus, quæ ad idem conferant, ut dicunt S. Antonin. & Sylv. apud Croix n. 184. his verbis: *Certitudo moralis non resultat ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis & figuralibus, magis ad unam partem quàm ad aliam se habentibus: seu ex iis quæ pluribus, & maximè sapientibus apparent vera*. Et huic consentiunt etiam Adversarii; nam *Nat. Alexand. l. 3. de Pecc. Reg.* 18. ait: *Præsumtio vehemens pro certitudine habenda est*. Ac *Fagnanus* in c. *Innita-* 58

nitatis. de Const. dicit: *Etsi argumenta seorsim sumta non concludant omninò, sed sint tantùm probabilia; tamen si simul jungantur, & sint multi ponderis, sunt apta generare moralem certitudinem, ut virtus apprehensiva concipiat absque ulla formidine rem ita esse.*

59 XIX. Hujusmodi autem moralis certitudo nostræ sententiæ hauritur ex rationibus certisque principiis supra positis, nimirum I. Quia Lex sequendi in omnibus dubiis circa mores eas solas sententias, quæ sunt certæ, esset intolerabilis & impossibilis humanis viribus; Nam S. Antoninus p. 1. tit. 1. c. 10. p. 10. reg. 7. dicit: *Non solùm autem dicitur impossibile, quod absolutè non est possibile, sed etiam videtur interpretandum secundùm virtutem Epikejæ in Lege nova esse impossibile, quod vix est possibile, utpote nimiam habens difficultatem; Aliàs quomodo salvaretur illud: Onus meum leve &c.* II. Quia qui probabiliter agit, saltem ex opinione probabiliori, prudenter agit, ut probavimus cum S. Thoma. III. Quia Lex non obligat, nisi sit manifesta. Hæc omnia simul conserta, unà cum authoritate communi, reddunt nostram sententiam, quòd liceat operari cum opinione saltem probabiliori, si non directè, tamen reflexè moraliter certam.

60 XX. Quòd autem ad rectè operandum sufficiat agere ex certitudine reflexa, nullo modo negari potest; in humanis enim actibus inter tantas tenebras versantibus necesse fuit, ut Divina Providentia aliquam regulam hominibus præberet, per quam in rebus obscuris se gerere valerent. Aliàs, si non liceret uti principiô reflexô, conjux qui dubitaret de valore Matrimonii, non posset reddere debitum petenti in bona fide; sed in hoc contrarium sancitum est in c. *Dominus. de Secundis Nupt.* Dominus etiam qui possideret rem bona fide, in omni dubio an illa sit aliena, teneretur restituere; quod est contra sententiam communem omnium Theologorum. Quomodo igitur conjux potest reddere in dubio Matrimonii? & possessor bonæ fidei potest in dubio retinere? nisi ex illo principio certo reflexo, quòd in dubio nullus est sua possessione privandus? Quomodo etiam poterit subditus obedire præcepto Superioris in dubio an res præcepta sit honesta, non nisi eôdem principiô reflexô, quòd in dubio possidet Superioris potestas? Unde S. Augustinus in c. *Quid culpatur, causa 4. q. 1. dist. 7.* sic docuit: *Vir justus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo jubente bellare, si vice pacis ordinem servans, quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, aut utrùm sit, certum non est.* Et sic pariter docuit D. Bernardus de Præcep. & Discipl. c. 12. dicens: *Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud aliud secus omninò accipiendum est, quàm si præciperet Deus.*

XXI. Hinc Cardinalis Cajetanus *to. 1. opusc. tr. 31. resp. 12.* expressè docet, quòd actio dubiè licita ob judicium directum dubium, devenit licita practicè per judicium reflexum; Ibi enim dubium proponens, an quis manente scrupulo possit operari? Dicit: *Distinguere oportet de modo, an hujusmodi hæsitatio sit modò speculativô, vel practicô, hoc est, an dubitat de licito secundùm se, vel ut est ratio operis sui hic & nunc; nam, si quis dubitaret an pulsare in die festo sit licitum? & tamen non dubitaret sibi tunc esse licitum, iste non peccaret pulsando quantumcunque esset dubitatio, de actu pulsandi secundùm se; Et similiter quantumcunque esset maximus timor de eodem.* En quomodo *Cajetanus* dubium distinguit speculativum & directum secundùm se, a practico & reflexo respectu ad operantem hìc & nunc; Et dicit quòd directum judicium non reddit illicitum actum, qui sit juxta judicium reflexum; Licèt enim actio secundùm se sit dubia, ipsa tamen hìc & nunc est licita. Ita e converso peccaret qui juxta judicium speculativum directum haberet quidem certitudinem de honestate actionis, sed hìc & nunc practicè & reflexè dubitaret an eam exequi possit. *Intellectus* (enim sequitur Cajet.) *siquidem speculativus nihil dicit de operando.* Quò apertè Author instruit, quòd conscientia speculativa fit certa practicè per dictamen reflexum. *Non est ergo spectandum* (sic concludit) *ad hæsitationem de licito absolutè, sed ad rationem operandi in singulari* (en dictamen practicum reflexum); *Si enim applicatio ad operandum certa est, stante scrupulo licitè operamur.* Et ita ipse conciliat duas diversas opiniones circa hoc punctum antecedenter adductas: *Prima ad hæsitationem intellectûs in se videtur respexisse; secunda autem de fidei certitudine, ut est ratio operis intelligenda est.* 61

Idem docet *Petr. Nav. in c. Si quis autem. de Pœn. Dist. 7. n. 57.* ubi postquam dixit, quòd peccat operans ex aliqua opinione cum formidine oppositi; deinde n. 61. explicat id intelligendum, cùm quis ageret tantùm ex dictamine speculativo dubio, secus autem si ageret formans sibi dictamen certum practicum ex

ju-

judicio reflexo, & pro hac doctrina eundem Cajetanum citat. Sic autem ait: *XIV. Declaro quæ diximus procedere, quando dubitatio evenit in ipsa operatione ... Nam licèt in genere habeam dubitationem, in singulari autem operatione non dubito, tunc non incurritur peccatum*. Et pariter n. 63. inquit: *Distinguere oportet, an hujusmodi dubitatio sit modò speculativè, vel practicè; hoc est an dubitet de licito secundùm se, vel ut est ratio operis sui hìc & nunc*. Exemplum affert: *v. g. si quis dubitaret speculativè, sed non practicè, an sibi liceat legere Scholastícos in die festivo, hic* (ait) *non peccaret prælegens quantumcunque magna esset dubitatio apud eundem de actu prælegendi secundùm se, an sit licitus &c. Facit, quòd si certitudo speculativa exigeretur, non solùm rudes, qui solâ certitudine ab aliis acceptâ sunt contenti, sed etiam Doctores possint periculo se exponere*.

Dices; quando adest periculum peccati materialis, extat Lex universalis, ut partem sequamur tutiorem. Sed huic breviter respondeo; de hac Lege universali ubi constat? Nonne, ut ipsa obliget, debet esse nota? Sed quomodo dici potest nota, quando communiter Theologi illam negant adesse, omnesque conveniunt saltem ex opinione probabiliori licitum esse operari?

62 XXII. Objiciunt IV. & dicunt: Lex est per sacros Canones patenter intimata, ubi traditur illa celebris regula: *In dubiis via tutior est eligenda*, ut habetur I. in c. *Illud Dominus. de Cler. Excom*. II. *In Clementina*, *Exivit*. §. *Item quia*. III. In c. *Juvenis*. 3. *de Sponsal*. IV. In c. *Ad audientiam. de Homic*.

63 Antequam respondeamus, prænotandum 1. quòd tenemur utique abstinere ab operatione, antequam diligentiam adhibeamus ad veritatem inquirendam, quia tunc, cùm dubium adhuc sit vincibile, error erit culpabilis. Prænotandum 2. quòd aliud est dubium, in quo hæret assensus; aliud est opinio probabilis, quæ valet trahere sibi prudentem assensum. Prænotandum 3. quòd in dubio practico tenemur eligere partem tutiorem; secus in speculativo, cùm ex dictamine practico certi sumus de honestate actionis. Proinde trifariàm intelligi scripsit S. Antoninus regulam prælaudatam: *In dubiis via tutior est eligenda*, I. respondit intelligi de majoritate meriti, non de salutis necessitate; Sic enim ait S Archiepiscopus *p. 2. tit. 1. c. 2.* loquens de Montibus Pietatis, an sint liciti: *Inducunt illud, in dubiis tutior via est eligenda. Respondetur hoc esse verum de honestate & meriti majoritate, & non de salutis necessitate quoad omnia dubia*.

II. Respondet S. Antoninus regulam illam procedere in dubiis, non verò in probabilibus; en ejus verba: *Item, cùm dicitur a quibusdam, quòd exponere se periculo peccati mortalis est mortale; respondetur, emere dicta jura non est exponere se periculo peccati mortalis, simpliciter loquendo, sed bene cum ista conditione adjuncta, scilicet dubitando ibi esse mortale, sumendo propriè dubium .... Sed qui emit prædicta jura, potest non dubitare de hoc, sed opinari licitum esse, ex quo per Ecclesiam non est determinatum contrarium, & multi Sapientes licitum asseverent*. Id confirmat Sylvest. verb. Opinio: *Nec obstat quòd in dubio tutior pars est eligenda, quia non est in dubio qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem*.

III. Respondet S. Archiepiscopus prædictam regulam valere in dubio practico de honestate actionis, non verò in speculativo de veritate opinionis; Ita in p. 1. tit. 3. c. 10 §. 10. ubi sic ait: *Qui amat periculum, peribit in illo: sed ad hoc respondetur, quòd utique ille qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiamsi illud non esset mortale, sumendo propriè, & strictè, prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis quis declinet ad unam, quàm ad aliam. Sed si dubitat leviter quis, & per modum scrupuli, sicut dubitat seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipsi sententiæ, quòd tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium non peccat .... Et hoc nisi ipsa opinio præsumta esset contra manifestum testimonium Scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ; talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundùm opinionem probabilem*.

Notandum autem, quòd illud S. Antonini, *sed si dubitet leviter & per modum scrupuli*, non quidem intelligit S. Archiepiscopus de quacunque apprehensione contra opinionem moraliter certam, quæ omnem prudentem formidinem excludat; sed vocat dubium leve respectu ad dubium rigorosum antecedenter expressum, scilicet quod caret ullo assensu, quin operans ad aliquam partem declinet; in quo dubio constitutus utique peccaret: Sed non peccat qui utitur opinione probabili cum formidine oppositi, ut expressè addit dicens: *Sicut dubitat seu formidat habens opinionem de aliquo, quia inhæret illi sententiæ, quòd tamen formidet de opposito; sic agendo contra tale dubium* non

non peccat .... Talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundùm opinionem probabilem.

64 XXIII. Hic oportet nunc respondere ad Canones, quibus magnopere innituntur Tutioristæ ad excludendum usum probabilitatis; Et videndum in quibusnam casibus & circumstantiis præ laudati textus sint locuti. Et quoad I. in *c. Illud. de Sent Excom.* ibi meritò depositus fuit ab Innoc. III. quidam Episcopus, qui non obstante publica fama de excommunicatione contra eum emanata, temere celebrare voluit; tenebatur enim in dubio saltem inquirere de veritate excommunicationis, priusquam celebraret: *Quia in dubiis* (ait Pontifex) *via tutior est eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potiùs abstinere, quàm Sacramenta Ecclesiæ celebrare*: Qua de re ignorantia Episcopi erat quidem vincibilis, imò ipse quasi certus erat de inhabilitate ad celebrandum sine ulla probabilitate in oppositum.

65 II In *Clementina*, *Exivit*. ibi Fratribus Minoribus rogantibus Apostolicam Sedem, an sub gravi tenerentur ad ea, quæ in Regula S. Francisci verbis imperativis exprimebantur? Respondit Pontifex: *In his quæ animæ salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientiæ, pars securior est tenenda*. Hinc sancivit ad illa teneri. Sed peto, ex præfatis Pontificis verbis quid infertur? nihil aliud quidem, nisi quòd Pontifex cernuit ipsos Fratres practicè utique dubitantes (ut arguitur ex verbis textûs): Quin circa aliqua ad Regulam ipsorumque statum pertinentia, dubitationum in ipso fluctus aliqui generentur non solùm cum formidine, sed etiam cum gravi conscientiæ remorsu, teneri ad servandum quod tutius erat, ad graves nimirum remorsus conscientiæ vitandos. Hucusque textus. Quibus quidem remorsibus angentibus, eis operari quod non erat tutius non licebat. Secus autem, dicimus, quòd Pontifex sancivisset, si ipsi cum opinione probabili (quæ non apparet in eo casu extitisse), practicè dubium deponentes, egissent: Tunc enim non graves conscientiæ remorsus, sed simplex formido tantùm eorum actionem consecuta esset; quæ formido, semper ac cum ignorantia invincibili conjuncta est, nequaquam actiones illicitas reddit.

66 III. In *c. Juvenis. 3. de Sponsf.* Casus ibi fuit: Quidam Juvenis cùm adhuc esset septennis, matrimonium contraxerat cum puella, qua mortuâ, duxerat illius consobrinam; cùm autem dubitaretur, an primum matrimonium fuisset invalidum defectu impotentiæ viri, Eugenius III. jussit fieri separationem etiam *propter honestatem Ecclesiæ*, dicens: *Quia igitur in his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*. Ex quo cernitur I. quòd Pontifex jubendo separationem habuit etiam respectum ad publicam honestatem, scandalumque vitandum. Cernitur II. quod Eugenius in hac sanctione illud, *quod certius existimamus, tenere debemus*, non protulit respectu ad juvenem, qui bene conscius erat, an tempore primi conjugii fuisset potens vel impotens; sed respectu ad Judicem, qui inter jura dubia partium sanè id quod est certius debet tenere. 67

IV. In *c. Ad audientiam*, *de Homic.* quidam Sacerdos vulneravit hominem, qui deinde e vita decessit; Postea dubitabatur, an hic ex illo vulnere periisset? Clemens III. definit conveniens esse, ut Sacerdos tanquam ut irregularem se gereret, dicens: *Cùm in dubiis semitam debemus eligere tutiorem, vos convenit injungere Presbytero, ut non ministret*. Hinc Navarrus, & Suarez rectè dicunt, quòd ibi non agebatur de observantia legis naturalis, sed tantùm de justo respectu, & decentia Sacrificii, ob quam conveniens erat Sacerdotem a celebrando se abstinere, ne si fortè postmodum comprehenderetur ipse verè fuisse homicida, cum scandalo Populi inveniretur celebrasse. Quis dubitat aliquando decere, quòd per legem positivam ex rationabili causa, etiam in dubio, prohibeatur aliqua actio secundùm se licita?

XXIV. Insuper opponitur textus in *c. Fraternitatis. 6. de Frig. & Malefic.* ubi casus fuit, quòd aliqua puella quæ cuidam nupserat, & deinde fuerat separata ob copulæ impotentiam; postea cum alio matrimonium contraxit, a quo cognita fuit. Pronuntiavit Pontifex, quòd licèt sententia fuerit lata per *errorem probabilem*, tamen quia res tempore separationis erat *dubitabilis*, & postmodum mulier inventa fuerat capax matrimonii, ideo præcepit discedere a secundo, & ad primum accedere. Ex hoc textu deducunt, quòd probabilitas non secernatur a dubio, cùm Pontifex, postquam dixerit: *Sententiam divortii per errorem, licèt probabilem, novimus esse prolatam*. Subjunxit: *Quandiu articulus iste dubitabilis erat*. Sed respondetur; quis negabit opinionem probabilem constituere dubium speculativum? sed quid inde? Jam vidimus ex doctrina S. Antonini, Cajetani, &c. ut supra, quòd in du- 68

dubio speculativo licitè utimur opinione probabili, saltem si firmiori ratione polleat, modò practicè simus moraliter certi de honestate actionis. Quod videtur ex ipso textu probari, nam ibi Pontifex declaravit mulierem (alteri nubendo) cum illo dubio, non peccasse, nec fornicatam fuisse, quia probabiliter egerat; sed cognitâ deinde veritate potentiæ, eam sancivit ad primum virum redire. En verba Pontificis, qui, postquam dixit: *Sententiam divortii per errorem licèt probabilem novimus esse prolatam*, addidit: *Quandiu articulus iste dubitabilis erat, præsumi non debet, quòd fornicaretur cum illo; sed amodo non debet cum illo aliquatenus remanere*. Ceterùm in pluribus aliis casibus extra has circumstantias minimè protulerunt Canones prælaudatam regulam, *in dubiis tutior via eligenda est*, esse servandam. Sed in rebus controversis judicarunt sufficere opiniones probabiles, ut supra vidimus in probatione nostræ sententiæ *num.* 47. 48. & 49.

69 XXV. Objiciunt V. Plures authoritates S. Augustini, & Sancti Thomæ; Opponunt 1. illud D. Augustini (*de Utilit. Credent. lib.* 2. *c.* 11. *contra Academicos*): *Tria alia Hominum genera profectò improbanda ac detestanda: Primum est opinantium &c.* Quò videtur S. Doctor omninò reprobare usum opinandi. Sed rectè respondet Tournely in *tract. de Consc. c.* 7. *ar.* 5. *concl.* 3. Omnia quæ ibi dicit S. Doctor nihil pertinere ad casum nostrum, nam ibi non sumit opinionem prout sumitur a nobis, sed eam confundit cum errore; eosque opinari, ait, qui in errorem versantur, inquiens: *Quod opinamur, debemus errori &c. Id probabile Academici vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare*. Significans quòd Academici temere opinabantur de omnibus, sine regugula ulla ad honestum; sufficiebat enim ipsis quævis ratio delectabilitatis, aut utilitatis propriæ, & illam vocabant probabilem. Unde idem sic arguit M. Tullium: *Id igitur audiens adolescens, insidiabitur pudicitiæ uxoris alienæ &c.* Aliter autem est opinatus D. Augustinus, cùm est locutus de opinione probabili juxta sensum nostrorum Theologorum; Nam de hac sic dixit (Epist. 118. ad Januar.): *Nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipsum Dominus dedit Discipulis, tamquam ad insigniorem commemorationem, post cibos offerri & accipi liceat corpus & sanguis Domini. Honestiùs autem arbitror eâ horâ fieri, ut etiam qui jejunaverit post oblationem possit accurrere. Quapropter neminem cogimus Dominicâ illâ Cænâ prandere; sed nulli etiam contradicimus*.

XXVI. Opponunt 2. textum illum S. Augustini in lib. 1. de Bapt. ubi cùm quidam dubitaret, an licitè reciperet Baptismum apud Donatistas, respondit S. Doctor c. 3. *Si dubium haberet non illic rectè accipi quod in Catholica Ecclesia rectè accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad Salutem Animæ pertinentibus, vel eo solo quòd certis incerta præponeret*. Ex quo inferunt semper peccare qui agit incertus de peccato. Sed respondetur I. quòd in tali casu agebatur de re necessaria ad salutem, & ideo tutius tenendum erat. Respondetur II. quòd ille certè peccabat, cùm nulla probabilitas ei assistere poterat, quâ dubium deponeret, & certus practicè fieri posset, quòd non peccaret, Baptismum apud Donatistas suscipiendo. 70

XXVII. Opponunt 3. illud D. Augustini *Tene certum, dimitte incertum*. in c. *Si quis. de Pœn. D.* 7. Sed respondetur hoc dixisse S. Doctorem pro eo qui vellet omittere pœnitentiam in vita, dum sanus est, eamque differre usque ad mortem; en ejus verba: *Agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus... Quod horum futurum sit, nescio. Ergo tene certum, & dimitte incertum*. In hoc casu quis excusabit temerarium illum peccatorem a peccato? Quis hoc negare potest esse contra prudentiam? Sed quid ad casum?

XXVIII. Opponunt 4. Doctrinam D. Thomæ in Quodlib. 8. ar. 3. *Quod agitur contra legem semper est malum; nec excusatur per hoc quòd est secundùm conscientiam*. Sed revera ex dicendis S. Thomas ibi non aliud docet, nisi quòd cùm aliquis habet opinionem probabilem pro sola parte legis, sine probabilitate in contrarium pro libertate, tunc peccaret si vellet sequi partem libertati faventem. Et quòd res sic habeat, observandum quòd ibi D. Thomas quæstionem proponit: *Utrùm qui habet plures Præbendas peccarit?* Supponit autem Angelicus, quòd opinio Magistrorum sit tantùm pro parte legis, ex verbis quæ subdit: *Videtur quòd qui habet plures Præbendas, peccat ex hoc quòd opiniones Magistrorum sunt in contrarium*. Deinde in corp. art. dicit: *Aut ergo ille qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures Præbendas, facit contra opinionem veram*. Unde supponit, quòd ille temere agat contra communem Magistrorum opinionem, de qua licèt non habeat certitudinem, nullam ta- 71

tamen habet probabilitatem in oppositum. Deinde respondet, quòd duplici modo potest is peccare, nimirum aut agendo contra legem, aut contra conscientiam: *Respondeo, quòd duobus modis aliquis ad peccandum obligatur, aut faciendo contra legem, ut cùm aliquis fornicatur; alio, faciendo contra conscientiam*. Et loquens de eo qui contra conscientiam agit, ait quòd si ille temere agat, sive cum certitudine, sive cum opinione dubia de malitia illius actionis, quin dubium practicum deponat, semper peccat contra conscientiam: *Ex conscientia obligatur aliquis ad peccatum, sive habeat certam fidem de contrario ejus, sive habeat opinionem cum aliqua dubitatione*. Postmodum loquens de eo qui agit secundùm conscientiam, sed contra legem, sic inquit: *Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam*. Tò *illud quod agitur contra legem*, omninò intelligendum, cùm agitur contra legem, quam quis scit, vel saltem scire potest, & negligit. Aliàs, si scire non possit, non peccat; quia ignorantia tunc est invincibilis, ut alibi docuit idem *S. Doctor* 1.2. *q.* 76. *ar.* 2. ubi dixit: *Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quæ scire non potest; unde eorum ignorantia invincibilis dicitur, quia studiô superari non potest*. Et revera agere contra legem nihil aliud propriè est nisi agere contra legem illam quæ scitur, vel quam culpabiliter negligitur scire; Alioquin qui ageret contra legem, peccaret etiamsi ageret ex opinione probabiliori, ac etiam ex probabilissima; quod omninò certè alienum est a sensu D.Thomæ, ex aliis ejus contextibus, ut dicit S. Antoninus *p.* 1. *ar.* 3. *c.* 10. §. 10. ubi præcisè loquens de prædictis Angelici verbis ait: *Hæc verba D. Thomæ non possunt intelligi, nisi de his ubi manifestè patet ex Scriptura vel Ecclesiæ manifestatione, quòd sit contra legem Dei; & non de illis intelligitur, ubi non apparet: Aliàs sibi contradiceret in eodem libro, quod non est dicendum*. Hic autem locus de eodem libro intelligi potest Art. 15. ejusdem Quodlibeti, ubi D. Thomas dicit: *Quandoque verò error conscientiæ non habet vim excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut cùm procedit ex ignorantia ejus quod quis scire tenetur, & potest*. Aut potest intelligi Articulus 10 in Quodlibeto 3. ubi ait: *Qui assentit opinioni Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id quod publicè tenetur secundùm Ecclesiæ authoritatem, non potest a vitio excusari*.

Explicavit igitur D. Thomas casum, quô agens peccaret contra legem. Quærit inde, quando peccat contra conscientiam? Et dicit quòd si ipse credit non licere plures habere Præbendas, liquidem peccat. Si verò non credit certè, sed remanet dubius propter contrarias opiniones; & tunc ait quòd operans cum dubio, scilicet practico, etiam peccat. Si autem ex contrariis opinionibus non remanet practicè dubius, sed operatur cum dictamine practico probabili, tunc non peccat. En ejus verba: *Aut illa opinio Magistrorum non est vera, sed magis contraria quam ipse sequitur; ita quòd verè licet habere plures Præbendas. Et tunc distinguendum est; aut talis habent conscientiam de contrario, & sic item peccat contra conscientiam faciens, quamvis non contra legem. Aut non habet conscientiam de contrario, seu certitudinem* (In Editione Romana legitur *sed certitudinem*, at alii meliùs legunt *seu certitudinem*, aliter non bene connecterentur verba quæ sequuntur); *sed tamen in quandam dubitationem inducitur a contrarietate opinionum: Et sic si manente tali dubitatione plures Præbendas habet, periculo se committit; & sic procul dubio peccat. Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat*. Ex quo patet quidnam Angelicus voluit sic docere; nimirum quòd si operans ageret cum dubio practico, Tò *manente dubitatione*, utique peccaret: non enim sufficit ad licitè operandum solum judicium directum de probabilitate opinionis. Secus verò si addatur judicium practicum certum, sed reflexum de usu licito illius opinionis, per quod honestas actionis reddatur operanti moraliter certa, ut rectè intelligenda sunt verba: *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non peccat*. Hoc commentum non est meum, sed plurimorum Sapientum, & præsertim Doctissimi Christiani Lupi Doctoris Lovaniensis, qui sic explicat præfatum textum D. Thomæ *to.* 9 *p.* 1. *Diss.* 1.

Opponunt 5. alium textum D. Thomæ in Quodlibet. 3. *ar.* 15. *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali agitur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur*. Ergo, inferunt, sequi aliquam opinionem, de qua veritas expressè non habeatur, saltem per rationem probabilissimam, non potest esse sine peri- 72

D ricu-

riculo peccati. Sed valde errant a sensu D.Thomæ, nam ibi S Doctor non loquitur de operante, sed de Doctore aut nimis laxo, aut nimis rigido, qui incautè determinaret sine sufficienti fundamento usum alicujus opinionis esse licitum, vel illicitum: *Quia* (sequitur Angelicus) *error quo non creditur esse peccatum mortale, quod est mortale, conscientiam non excusat a toto, licet fortè a tanto. Error verò quo creditur esse mortale, quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale*. Explicans autem *S. Antoninus* præfatum textum D.Thomæ (*p.2. tit.2.c.11.§.28*) sic ait: *Notandum est quod dicit D. Thomas in quadam quæstione de Quodlibeto, videlicet quòd quæstio quâ quæritur de aliquo actu, utrùm sit peccatum mortale vel non, nisi habeatur Authoritas expressa Sacræ Scripturæ, aut Canonis, seu determinationis Ecclesiæ, vel evidens ratio, nonnisi periculosissimè determinatur. Nam si determinetur quòd sit ibi mortale, & non sit mortale, peccabit contrafaciens; quia omne quod est contra conscientiam, ædificat ad Gehennam. Si autem determinetur quòd non sit mortale, & secundùm rei veritatem sit, error suus non excusabit eum a mortali*. Qua de re statuit *S. Antoninus*, loquens priùs de Doctore rigido, nullo modo excusari a peccato, qui damnat aliquam opinionem de mortali in dubio legis, nempe cùm non apparet pro lege prohibente Authoritas expressa Scripturæ vel Ecclesiæ, nec evidens ratio, quia non habens certitudinem de lege, alios ad eam obstringit, periculoque sic damnationis exponit. (Intelligant hoc qui turò procedere putant, cùm benignas sententias satis probabiles de mortali facilè damnant.) Ita *S.Antoninus* de Doctore rigido. Loquens verò de laxo, sic ait: *Sed hoc secundum videtur sanè intelligendum, quando scilicet erraret ex crassa ignorantia; Secus si ex probabili, puta quia consulit peritos in tali materia, a quibus sibi dicitur illud tale non esse mortale. Videtur enim tunc ignorantia quasi invincibilis, quæ excusat a toto. Et hoc quantum ad ea quæ non sunt expressè contra jus Divinum vel Naturale, vel contra articulos Fidei, decem Præcepta, & hujusmodi, in quibus ignorans ignorabitur*.

Attende igitur ex *D. Antonino*, quòd minimè se exponit periculo peccati, qui utitur opinione probabili, nimirum si consulit Peritos; etenim tunc, etiamsi erraret contra legem, quia tamen erraret contra legem dubiam, dum opinio non est *expressè contra jus Divinum vel Naturale* (nota verba), non peccat; *videtur enim tunc ignorantia quasi invincibilis, quæ excusat a toto*.

Sequitur S. Archiepiscopus: *Etsi diceretur hic esse usuram, & usura est contra Decalogum. Resp. usuram esse contra Præcepta Decalogi verum est reductivè: Sed hunc contractum esse usurarium non est clarum, cùm Sapientes contraria sibi invicem sentiant*. (Adverte quòd jam vertebat inter Sapientes de illo casu magna quæstio) *Quòd autem volentes probare contractum esse illicitum inducunt illud*: In dubiis tutior via est eligenda; *probatur hoc esse verum de honestate & meriti majoritate, non de salutis necessitate quoad omnia dubia; Alioquin oporteret omnes Religionem intrare, cum tutior via sit, quàm in seculo permanere*. Attende insuper valde importare similitudinem allatam de Religione; nam sicut quisque in seculo manens bene potest salvari, quamvis sit tutius in Religionem ingredi; ita pariter sequens opinionem probabilem libertati faventem in dubio legis, bene etiam potest salutem suam obtinere. Deinde ait: *Item cùm dicitur a quibusdam, quòd exponere se periculo peccandi mortaliter, est mortale. Respondetur emere dicta jura non est exponere se periculo peccati mortalis, simpliciter loquendo; sed bene cum ista conditione adjuncta, scilicet dubitando ibi esse mortale, sumendo propriè dubium, cùm scilicet non magis declinet ad unam quàm ad aliam secundùm rationem* (quod propriè est dubitare, nempe suspendere judicium, quin ulli partium præstetur assensus). *Sed qui emit prædicta jura, potest non dubitare de hoc, sed opinari licitum esse, ex quo per Ecclesiam non est determinatum contrarium, & multi Sapientes licitum asseverent*. Ait igitur *S. Antoninus* quòd non dicitur dubitare qui assentit alicui opinioni probabili, quæ approbat contractum ut licitum; Additque licitum esse sequi opinionem illam, quia oppositum non est certum; & quia plures inter Sapientes (licet alii contrarium sentiant, ut ait supra S. Antoninus) contractum illum licere opinantur.

73 Demum pro conclusione hujus materiæ rursus animadvertendum, quod supra alibi notavi, certum esse quòd in opinionibus perfectius est tenere tutiores; Et si Pœnitens paratum se ostendat ad sequenda tutiora, tenetur Confessarius, per se loquendo, secundùm illa eum dirigere, ut majori suo profectui incumbat. *Dixi per se loquendo*, quia sicut periculosum est dirigere aliorum con-

conscientias per opiniones non satis probabiles; Sic etiam periculosum est imponere quibusvis obligationem operandi secundùm rigidiores sententias. Imò juxta S. Bonaventuram damnosior est rigiditas, quàm laxitas: *Cavenda* (ait S. Doctor) *est conscientia nimis larga, & nimis stricta; nam prima generat præsumtionem, secunda desperationem. Prima sæpe salvat damnandum; Secunda contra damnat salvandum*. Idem sentit *Gerson* (*de Vita Spir. p. 3. lect. 4. coll. 10.*): *Fit ut per tales assertiones publicas nimis duras, & strictas, præsertim in non certissimis* (nota), *nunquam eruantur homines a luto peccatorum, sed in illud profundiùs, quia desperatiùs, immergantur*. Idcirco in praxi Confessarius potiùs debet esse benignus, quàm rigidus cum Pœnitentibus; etenim S. Greg. Naz. Orat. 26. hortatur Sacerdotes, ut cum Pœnitentibus leniter agant, ex illo Apost. ad Gal. 6. *Instruite in spiritu lenitatis*. S. Bernardus serm. de S. Andr. loquens de Confessario dicit: *Habeat in voluntate compati, & liberare eum, & nitatur aliquid detrahere severitati, imitans dulcedinem Domini sui*. Addit serm. 42. in Cant. *Mallem aliquando tacuisse, & dissimulare, quod perperam deprehendi, quàm ad tantam reprehendisse perniciem*. S. Odilo Abas (apud Ribaden. p. 2. die 1. Jan.) reprehensus de nimia benignitate ab aliquibus in administrando Sacramento Pœnitentiæ, respondit: *Etiamsi damnandus sim, malo tamen de Divina Misericordia, quàm ex duritie damnari*. B. Humbertus Dominicanorum Generalis (in Gloss. Prol. Const. Ord. lit. I.) dixit salutem Animarum impediri pluries per nimiam austeritatem in opinionibus: *Terrentur enim* (addidit) *homines ex hoc in tantum, ut salutem negligant; ideircò relaxanda est quantum fieri potest austeritas, & agendum benignè, quia sic meliùs trahuntur ad salutem, cùm sententiæ mitiores tenentur*. S. Bernard. Senensis to. 1. fer. 2. post Dom. Quinq. ser. 3. ar. 2. c. 1. in fine scripsit: *Secundùm Scotum, & Hostiensem, quando sunt diversa jura & opiniones, quæ tamen non sunt contra Deum & bonos mores, ceteris paribus humanior præferenda est*. Hinc Francol. (de Discipl. Pœnit. l. 3.) refert S. Antonium, S. Raymundum, S. Nic. Tolentinum, S. Joan. Capistranum &c. fuisse in Sacramento Pœnitentiæ administrando benignissimos. Hoc tamen semper intelligendum cum grano salis, scilicet modò opiniones sint verè ac solidè probabiles, & tutæ in praxi.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

74 *An in dubio semper eligenda tutior via?*
75 *An in dubio Legis, aut voti, teneamur ad impletionem?*
76 *Quid si votum sit certum, & impletio dubia? Et quid si probabiliter judicetur votum, Officium &c. impleta fuisse?*
77 *Quid si constet de Lege & dubitetur, an recepta &c?*
78 *An tenearis ad jejunium in dubio, utrùm expleveris annum 21?*
79 *Quid in dubio, an cœperit vel finitrit hora jejunii?*
80 *An dubitans de jejunio possit communicare?*
81 *Quid in dubio de valore Matrimonii?*
82 *Quid in dubio de solutione, si debitum est certum?*
83 *Quid in dubio de debito?*
84 *Quid si contra Possessorem adsit ratio probabilis, & nulla pro ipso?*
85 *Quid, si Possessor, superveniente, dubio neglexit inquirere?*

Respondeo: Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resolvere, 74
non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati (etiam minùs tutam), dummodo sit in possessione suæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis*. Ratio est, quia talis non agit temere, cùm utatur sua libertate: quod cuivis licet, quandiu non constat esse eâ privatum, cùm eam, ut cetera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg. 12. in 6*. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium: *In dubio tutior via est eligenda*; quia intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera certum, tum hanc esse eligendam: quòd si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii; ut *Navarr. Sanch. Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Fill. n. 157. & 160.*

Porro pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumtio in foro externo; is enim censebitur possidere. Præsumtio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam

transfert. *Bard. d.* 5. *c.* 5. Unde cum *Sanch. Laym. l. c. & aliis resolvuntur Casus seq.*

75 1. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunii, item, an votum, vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio est, quia, cùm lex, & votum, ut obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fill. Lay.* Contra verò, si vovisse constet, & dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch Laym. Bonac. l. c. Fil. n* 163.

Quæritur, an in dubio voti sit obligatio illud implendi? Affirmant *Corduba*, *Perez*, *Vasq.* & alii pauci apud *Sanch Dec l.* 1. *c.* 10. *n.* 36. Sed communissimè negant ipse *Sanch loc. cit.* cum *Suar Sà*, *Lop. Henr. Manuel. Rebell. Palaus lib.* 1. *tr.* 1. *disp.* 3. *pu.* 9. *n.* 2. cum *Villal.* & *Jo. Sanch Sporer de Consc. c.* 1. *n.* 72. *Croix l.* 3. *p.* 1. *n* 382. *Salm de Voto c.* 1. *n* 143. *cum Trull. Dian. Leandr. Prado*, *Delbene*, *Mazzot. de Consc. dub. D.* 1. *qu* 3. *c.* 3 *Tamb. Dec. l.* 1. *c.* 3. §. 7. *v. Votum.* ubi ait sic passim docere AA. *Anacl. de Voto qu.* 2. *concl* 3. *cum Engel* & *Reg.* vocans hanc sententiam communem DD. Et constat *ex c. Ex parte.* 18 *de Censibus*, ubi in dubio an alii post emissa quædam vota tenerentur ad plus, vel ad minus, sancitum fuit ad minus tantùm teneri; Ac ideo notat ibi *Glossa*: *In dubiis liberum est sequi quod magis placuerit*. Atque hoc procedit, etiamsi probabilius sit votum fuisse emissum, ut tenent *Tamburr. & Sanch. ll. c.* cum *Sot.* & *Salas*, *Renzi de Voto c.* 2. *sect.* 3. *qu.* 17. cum *Fagund.* item *Laym. Pal. Ovied.* apud *Croix loc. c. ac Salm. n.* 142. *cum Trull. Villal. Prado*, *Bonac. Leandr.* & *Diana*. Ratio potissima, quia, sicut requiritur certa scientia de lege, ut ipsa obliget (nam in dubio possidet libertas), prout docet *S. Thomas Quodlib.* 14. *de Verit. ar.* 3. ubi ait: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti*. Sic ad obligationem voti, quod est instar legis particularis quam quisque sibi imponit, nemo tenetur, semper ac de voto non sit certus, vel saltem unicam habeat probabilitatem pro emissione voti, & nullam pro carentia, ut ait *Sanch. loc. cit. contra Salas*; Sed de hoc vide dicenda *n.* 84.

75 E converso si quis est certus de voto, & dubitat an impleverit, tenetur quidem ad votum, quia tunc votum possidet. Notandum tamen, quòd si quis probabiliter judicet implevisse votum, sive pœnitentiam, aut Officium, & similia, ad nil aliud tenetur, quia Deus contentus est de probabili legum satisfactione. Ita communiter *Roncaglia de Euch. c.* 5. *qu.* 7. *Salm. de Voto c.* 1. *n* 145. *cum Laym Diana*, &c. *Viva de Sacr. Pœnit. qu.* 2. *art.* 2. *n.* 4 *Lugo de Pœn D.* 16. *n.* 60. *& Bardi*.

2. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto: ut, si sciat se vovisse Religionem, dubitet autem, utrùm certam, an verò in communi tantùm: Item vovit abstinere a copula, dubitat verò, an ab omni, num ab illicita tantùm: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

77 3. Si constet de lege, dubium autem sit an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximatis, teneris lege. Ratio est, quia, cùm constat de lege, pro ea stat præsumtio, & possessio, proindeque allegant eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi: ideoque, dum non probat, lege tenetur. *Laym l.* 1. *c.* 4. *c.* 3. *Sanch. Fill.* contra *Salas*, & *Azor.* qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, eâ te non teneri.* (*Vide dicenda tract. sequent. de Legib. n.* 97.)*

78 4. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione. Contra verò res se habet, si dubites de ætate ad Ordinem sacrum, vel Beneficium requisitâ; quia præsumtio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Laym. l. c. nu.* 35. *Sanch. d.* 40. *&* 41.

79 5. Si cras sit jejunium, & post examen dubites, an sit audita duodecima noctis hora, potes cœnare, & carnibus vesci: quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit jejunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione: cùm constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus. *Sanch. Laym l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. gr. quia aliqua horologia pulsarunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam

unum

,, unum errare. *Laym.* & alii communiter.
,, * (*Vide dicenda de Euch. l.6.n 282.*)*

80 ,, 6. Si dubites, utrùm mediam noctem ,, cœnando excesseris; vel masticando aliquid ,, deglutiveris, non licet celebrare, vel Eucha- ,, ristiam sumere. *Sanch. l.2. de matrim. d* 41. ,, *num* 40. *Fagund. p.3. l 3.c.5. num.*18 tum quia ,, lex jejunè sumendi est in possessione: tum ,, quia gravis est irreverentia. Quanquam con ,, traria sententia *Laymanno l* 1. *t.*1.*c.* 5.*n.*36. ,, probabilis, *Diana* verò *to.*2. *tr.*4. *de Sacram.R.* ,, 29. tuta etiam in praxi videatur; eo quòd ,, lex Ecclesiastica in casu dubio non videatur ,, tam arctè constringere conscientias: & in ,, dubio factum præsumi non debeat: ne- ,, que censeatur irreverens, qui juris præ ,, sumtionem sequitur. * (Vide infra *l.* 6. ,, *n.*281.) *

In dubio an deglutiveris aliquid, vel an post mediam noctem, negant *Roncaglia de Euch. c.5. qu.6.* & *Salm. de Euch. c.6. n* 69. *cum Sanch Vill.& Fag.* te posse communicare; quia legi certæ, ut ait, scilicet communicandi jejunus, non satisfacis per dubiam satisfactionem. Attamen *Palaus Disp.3 p.8.n.9. Busemb de Sacr. Euch.l.6.n.*281. *cum Laym Diana*, *Tamb cum Sà &c. de Confess. c.2 n.2 n.*29. *& Sporer de Sacr. Miss. c.6. num.* 274. *cum communiori*, meritò probabile esse dicunt in his dubiis posse te communicare. Tenent enim, legem jejunii potiùs esse prohibitivam, nempe ne quis communicet non jejunus; In dubio autem, an factus sit vel ne casus, quo vigeat prohibitio legis, non tenemur abstinere a re vetita, dum adhuc tunc possidet libertas. Licitè ergò in dubio de fractione jejunii te communicas; cùm enim tibi eo casu tantùm vetita esset Communio, quo jejunium fregisses, bene jam possides libertatem communicandi, usquedum de fractione tibi non constat.

Croix autem *l.6. p.*1.*n.*576 *cum Lugo de Sacr. D.* 15.*n.*14. casus distinguit, & dicit, quòd si scias certò fuisse jejunum ante mediam noctem, & dubites, an postea aliquid deglutiveris, probabilius esse cum *Laym. Lug. Carden Dic. &c.* posse te communicare, quia in dubio quis habet jus communicandi, nisi certò sciat sibi prohiberi. Si verò scias aliquid deglutisse, sed dubites, an ante, vel post mediam noctem, dicit *Cro.* contrariam esse probabiliorem, licèt rectè admittat etiam probabilem esse sententiam *Dic. Jo: Sanc. Gob. & Bos.* cum aliis nuper citatis, qui Communionem concedunt; Et probabilem vocant *Spor. l c. &* apud *Croix Med. Laym. Card &c.* quia adhuc possidet libertas.

Et quòd lex jejunii sit *prohibitiva*, non autem politiva, patet ex Concilio Africano *can.* 8. quod habetur in *cap.* 49. *Dist* 1. *de Consecr.* ubi sic sancitur: *Sacramenta Altaris nonnisi a jejunis hominibus celebrentur*. En præceptum prohibitivum, Tò enim *nonnisi* est propositio exceptiva, ita ut non præcipiatur ibi jejunium, ut requisitum Communionis, sed prohibeatur cibus ut impedimentum, ne quis conjungat cibum terrenum cum Divino. Item in *Conc. Tolet. VII can.*2. legitur: *Nullus post cibum potumque quantumlibet minimum sumtum Missas facere præsumat*. Demum ex Conc. Costant. *Sess.* 13. §. *in Nom. SS. & indiv. Trin. Sacrorum Canonum authoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ servavit, & servat, quòd hujusmodi Sacramentum, non debet confici post cænam, nec a fidelibus recipi non jejunis, nisi in casu infirmitatis, &c.* Ita apud *Lugo de Sacram Euch. D.*15. *num.*19. Quadere desumitur his Canonibus tantùm vetitum fuisse injejunis celebrare, aut communicare. Quoties igitur quis dubitat non esse jejunum potest communicare, quia in dubio an locus factus sit prohibitioni non communicandi, possidet utique communicandi libertas.

7. Si post contractum bonâ fide matri- ,, 81 monium, dubium de valore superveniat, ,, quod post veritatis inquisitionem depelli non ,, possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam ,, exigi potest: quia dubium superveniens bo- ,, næ fidei possessori obesse non debet: vide ,, *Sanch. lib.*2. *de matrim disp.*41. *num.*47. *Bonac. loc. cit.** (*Et vide dicenda lib.6. num* 803.)* ,,

8. Qui certus est de debito, & dubitat an ,, 82 solverit, tenetur solvere. *Suar. Vasq. Lugo,* ,, *Dian. p* 2. *t.*6. *misc. R.*59. nisi etiam creditor ,, dubitet, tunc enim *Tan. in t.*2. *d.* 2. *q.*6. *d.*4. ,, putat non teneri; quod *Laym. l.*1. *tr.*1. *c.*2. ita ,, limitat, ut teneatur non ad integram solu- ,, tionem, sed ad partem ejus, pro qualitate ,, dubii: quod *Dian. p.*4. *t.*3. *R.* 35. amplectitur ,, ut probabile. ,,

Certus igitur de debito, & dubius de solutione tenetur satisfacere, prout certum habet *Sanchez Dec. l.*1.*c.*10.*n.*12. Si verò etiam creditor dubitat, putat *Tann.* ut supra *ap. Bus.* non teneri; & hoc probabile putant *Laym. l. cit. n.*42. *& Sporer de Consc. c.* 1. *n.*85. licèt iste contrarium censeat probabilius. Sed huic minimè acquiesco cum *Tamb. Dec. de Conf. c.*2. §.7. *verb.*

Resti-

Restitutio, qui rectè ait tunc omninò prævalere certitudinem debiti quod possidet. Non audeo tamen improbabile censere, quòd opinatur *Laym. l. cit.* & probabile putant *Dian. & Tamb.* atque *Sporer* probabilius, scilicet in eo casu debitorem teneri tantùm ad partem pro rata dubii. Sed contra valdè rationabiliter ait *Layman* non audere condemnare creditorem, qui totum acciperet.

83 Sed hìc quæritur I. An possessor bonæ fidei, superveniente dubiô, teneatur aliquid pro rata dubii restituere? Si dubium est æquale pro & contra, communis est sententia cum *Sanch.* in Dec. *l.1.c.* 10.*n* 9. adversus paucos, possessorem ad nihil teneri, ex *Reg 65. de Reg. Jur. in* 6. ubi legitur: *In pari causa melior est conditio possidentis*. Et Reg. 128. *In pari causa possessor potior haberi debet*. Sed quid, si rationes contra possessorem sint validiores? *Prima* sententia dicit, quòd licèt ipse habeat rationem probabilem pro se, tenetur tamen in eo casu ad restitutionem pro rata illius majoris propensionis, quia conditio possidentis est quidem melior in pari, non autem in dubio inæquali; Ita *Sanch. de Matr. l. 2. D. 41. num. 19. cum Con. Val. & Led.* apud *Salm. de Rest. c. 1. num. 67. Secunda* tamen communior & probabilior sententia docet ad nihil eum teneri, nisi moraliter constet rem esse alienam. Ita *Palaus tr. 1. D 3. p. 2. num. 11. Lugo D. 17. num. 93. Roncaglia de Rest. c 2. qu. 3. R 2. cum Laym. Carden. Dic. Tamb. Dian. Burgh & aliis apud Croix l. 3. p. 2. num. 563. Mazzot. De Consc. c. 3. Sporer. de Consc. c. 1. Sect. 4. num. 66. cum Mol. & S. August. l. de Fid & Op. c. 7.* relato in *can. Si Virgo. 34. 9. 1.* qui ait: *Possessor rectissimè dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum*. Dum autem certò non constat, (ait *Sporer*) rem esse alienam, tandiù possessor ignorat se possidere alienum. Ratio præcipua hujus sententiæ est, quia per possessionem bonæ fidei acquiritur verum jus; possessio enim a Juristis sic definitur: *Jus insistendi in re non prohibita possideri*. Quapropter dominium rei donec dubium est, possessor retinet jus insistendi; ita tamen ut ante diligentiam adhibendam ad veritatem assequendam, ipse tenetur rem servare; at post diligentiam, & veritate non assequutâ, potest illam consumere, & etiam alienare, admonitô verùm emtore de dubio vertente super re. Et propter hanc potissimam rationem *Sanchez Dec. dict. num 9.* mutavit sententiam alibi defensam, & secundam est secutus. *Cardinalis* etiam *Sfondratus in Reg. Sac. l. 1. §. 20. num. 11.* dicit non esse procedendum contra possessionem, nisi ex certitudine. Hinc parùm probabile videtur id quod hìc addit *Roncaglia l. c. c. 2. q. 3. R 2.* nempe quòd si rationes possidenti faventes sint tantùm tenuiter probabiles, tunc ipse teneatur rem restituere, saltem quoad majorem partem; Nam si contra possessorem rationes sint taliter probabilissimæ, ut fundent contra ipsum moralem certitudinem, tunc ipse tenetur totam rem restituere; si autem secus, ad nihil tenetur.

Quæritur II. Quid si contra possessorem 84
adsit ratio probabilis, & nulla pro ipso? *Prima* sententia tenet, quòd si ratio illa probabilis generat assensum opinativum unicum, quòd res sit aliena, ita ut possessor nullum habeat assensum, quòd res sit sua; tunc tenetur restituere. Secus si adhuc probabiliter putaret rem esse suam. Ita *Sanchez Dec. l. 1 c. 10. n. 9.* citans *Vasquez*; *Palaus tom. 1. tr. 1. Disp 3. p. 2. Renzi de 7. Præc. c. 3. Sect. 2. qu. 15. Tamb. Dec. l. 1. c. 3. 5. 7. verb. Restitution. 7. Viva opusc. de Consc. dub. qu. 2. ar. 1. num. 8. in fin.* ubi dicit, quòd cùm possessor habet rationem probabilem contra, & nullam pro se, tunc habet moralem certitudinem, quòd res sit aliena. *Secunda* sententia, quam tenet *Salas 1. 2. qu. 21. tr. 8. Disp. unic. Sect. 23. num. 231.* dicit quòd adhuc quando rationes pro contraria parte assensum generant, modò non convincant, nec assensus sit certus moraliter, sed merè opinativus, includens formidinem quæ necessariò in opinione includitur, tunc possessor potest rem retinere, quia possessio præponderat omnibus rationibus non convincentibus.

Præfatæ opiniones videntur sic posse reconciliari. Certum est, quòd legitima possessio cuique tribuit jus certum rem retinendi, donec non constet de jure alterius, ut dicunt communissimè *Palaus*, *Laym. Sporer*, *& alii cit.* ut sup. cum *Croix dicto num. 563.* Et ipse *Viva loc. cit.* id concedit, dicens quòd *possessio bonæ fidei parit jus certum, quòd prævalere debet juri probabili, & non moraliter certo alterius*. Ratio est, quia possessio legitima fundat de se præsumtionem certam de justitia possessoris, ut dicunt *Wigandt Exam 3. de Consc. & Lugo de just. D. 17. num. 94.* Ergo etiamsi adsit judicium probabile contra possessorem, & nulla probabilitas illi assistat, adest tamen præsumtio orta ab ipsa possessione, quæ tribuit ei jus certum, quod nequit superari, nisi a jure

certo

certo alterius per rationes certas convincentes.

Quapropter prima sententia dicens, quòd possessor teneatur restituere, quando habet assensum opinativum contrarium, & nullum pro se, sanè est intelligenda, quando possessio esset ex aliqua parte infirma, utpote dubia, vel incœpta cum dubia fide, ita ut nulla legitima præsumtio ex ea oriri videatur pro possessore; tunc enim verè nulla probabilitas ipsi assisteret, unicumque judicium opinativum tunc ipse haberet rem esse alienam. Secus verò, si haberet possessionem certam, ac legitimam bonæ fidei; quia tunc sola possessio, etiamsi nulla alia ratio ei suffragaretur, præberet illi jus certum, quod superari non potest nisi a rationibus certis oppositis, non autem ab opinione probabili, quæ necessariò formidinem includit. Et hoc clarè innuit *Lugo citatâ D.17. n.94.* ubi ait possessionem de se parere præsumtionem prævalentem pro possessore, ne ipse sit privandus, donec non constet de jure alterius per probationem superantem præsumtionem possessionis. Unde rectè concludit *Croix l. 1. num.* 501. quòd licèt pro possessore non sit probabile argumentum, si tamen pro petitore non sit argumentum nisi probabile, possessor adhuc licitè retinet, quia possessio est jus certum retinendi, contra quod non prævalet nisi certitudo. Hoc idem dicetur pariter de Matrimonio probabiliter nullo; vide *lib.6 n.904.*

85 Quæritur III. Quid si possessor bonæ fidei, dubio superveniente, negligat culpabiliter diligentiam adhibere, sed postea non possit verus Dominus amplius adinveniri? *La Croix l.3. p 2. num 564. Ronc. l. cit. & Salm n.64 cum Sanch. Less. &c.* dicunt tunc possessorem teneri rem restituere pro rata dubii. Contra verò *Palaus tom 1 tr 1. D 3. p 2. num.9. Bonac. de Contr D 1. q.2. p.2 num.8. Tamb de Consc. c.3. v. Restitutio, num. 9. cum Dian. & Reb.* probabile putant, quòd possessor, quamvis peccarit mortaliter, diligentiam omittendo, tunc tamen ad nihil tenetur, cùm ex una parte damnum illatum sit dubium, & ex alia jus possessionis bona fide acquisitum ipse adhuc retineat. Veriùs autem censeo dicendum, quòd talis possessor teneatur aliquid restituere (vel Domino, vel pauperibus si Dominus sit incertus); Ratio est, quia cùm ipse culpabiliter Dominum privarit spe, quam Dominus ad rem habere poterat, & illa spes erat quidem pretiô æstimabilis, jam damnum certum est illatum Domino, qui spem illam etiam certè possidebat. Puto tamen non esse faciendam restitutionem pro quantitate dubii, ita ut si rationes ex utraque parte essent æquales, res sive ejus pretium pro medietate sit restituendum, sed minùs, & fortè valde minùs; quia illa spes Domini non poterat æstimari pro medietate valoris rei, sed multò minoris, stante æquali probabilitate rationis ex una parte, & certo jure possessionis ex alia, quæ possessori favebat, & adhuc favet; possessio enim rei multò quidem majoris æstimatur, quàm possessio spei.

Notat autem I. *Tamb. l.c. n.5. cum Villal. & aliis*, quòd si possessor incipiat dubitare, per rationes probabiles, tenetur quidem inquirere veritatem; secus verò si dubitaret per rationes tantùm tenues. Notat II. *Croix l. 3. p. 2. n. 562. cum Vasquez, Lay. Pal. Sanch. Mol. &c.* & non improbabile putat *Ronc. d. qu. 3. n. 1.* quòd cùm possessor (etiam qui cum dubio incœperit possidere) rem habuerit a possessore bonæ fidei, si postea diligentia sit impossibilis, nihil tenetur restituere; ipse enim in omne jus illius legitimè tunc succedit.

CAPUT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

Respond. 1. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita communiter *Navar. Azor.* & ceteri. 86

Resp. 2. Licet operari cùm conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quòd sit scrupulus: sed sufficit quòd contra eum agatur ex habituali, vel virtuali judicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit, cùm ad bene operandum sufficiat

„ ficiat judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem, cùm ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile. *San. h. l. 1. c. 10. Reg. Becan. Fil. n. 176.*

Quæritur, an liceat operari contra scrupulum, eò non depositò? Negant aliqui pauci apud *Salm tract. 20. c. 7. num.* 8. Sed affirmandum cum vera & communi sententia, quam tenent cum *Busemb. Sanch. Dec. l. 1. c. 10 num.* 80. *Bon. de Pecc. D. 2. q. 4. p. 8. prop. 3. num. 6. Ronc. de Consc. c. 4. q. 2. Croix l. 1. num. 557. & sequ. Mazzot. de Consc. q. 3. c. 6. qu. 1. Salm. loc. c.* cum *Pal. S. Antonin. Gerson. Nav. Cajet. Prado, Sylvestr. Fill. Salas*, & aliis plurimis. Ratio, quia scrupulus, cùm ex levi fundamento procedat, non aufert quidem judicium ante habitum (saltem per consilium Directoris) de honestate actionis, ut certè aufert dubium, de quo ait *Sanch. loc. c.* intelligendos esse Authores qui contradicunt. Unde rectè dicit *Bonac.* quòd non peccat scrupulosus operans contra scrupulum, quia non agit contra verum conscientiæ dictamen, sed contra inanem timorem ex scrupulo ortum. Et ideo si ipse nequit tam citò se determinare, non peccat, quamvis operetur cum actuali peccati timore, qui non tollit judicium virtuale, non esse peccatum; cùm tale judicium jam ipse scrupulosus habuerit de talibus actionibus, & censeatur adhuc illud habere, quandiu non occurrit certa ratio, licèt tunc non advertat ob impetum timoris. Quòd si fortè ipse inveniat aliquando errasse, nihil officit, pergat, quia sciens timores suos esse communiter vanos, sitque nimia difficultas examinandi omnes, prudenter contemnit omnes. Per accidens autem erit, si quandoque materialiter peccet. Ita *Croix loc. cit. & Tamb. in Dec. l. 1. c. 3. §. VIII. cum Vasq, Val. &c.*

Hinc duo inferunt Doctores, I. Sufficere scrupuloso ad non peccandum, quòd ipse non formet judicium determinatum, quòd sit peccatum illud quod agit. Ita *Salm. loc. cit. num. 11.* cum *Gerson. tract. de consc.* qui ait tunc peccatum mortale committi, quando peccatur contra conscientiam formatam: *Conscientia* (autem dicit) *formata est, quando post discussionem, & deliberationem ex diffinitiva sententia rationis judicatur aliquid faciendum, aut vitandum.* Et hoc certum est apud omnes, ut dicetur *lib. 5. de Pecc. num. 3. & 5.* Inferunt II. Aliquando etiam teneri scrupulosum adversus scrupulos operari, si scil. ex scrupulorum anxietate grave damnum possit timeri, in valitudine corporis, vel mentis, vel etiam in profectu spirituali. Ita *Sanch.* loc. c. num. 81. cum *S. Antonin. Gerson. Valent. Cordub. Mazzot. qu. 3. c. 6. Salm. loc. c. num.* 10. *cum Cajet. Pal. Fill. Bonac. Navarr. &c.*

„ Resp. 3. Signa conscientiæ scrupulosæ sunt: 87
1. Pertinacia judicii, quâ doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio stant, nisi suo. 2. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. gr. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. 3. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpe judicium esse inquietum. 6. Si Confessarius judicet te esse scrupulosum. 7. In particulari signa scrupuli præsentis hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi & turbari. 2. Si aliàs expertus sis te similia apprehendisse sine fundamento. „

„ Resp. 4. Remedia conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confessarii, vel alterius viri docti, ac pii acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullius scrupuli causâ, immo nullo modo recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hæc faciendo agit quod in se est, non peccabit. „

Hoc remedium omninò acquiescendi consilio Directoris, unicum remedium scrupulosorum vocat *Valent. cum S. Ant. Syl. Nav. apud Tamb d. l. n. 4.* Rectè enim agit sic operans, ut est commune apud *Bon.* & apud omnes Magistros spirituales; Captivare enim tunc debet intellectum judicio Confessarii, qui est interpres Divinæ Voluntatis, quodcumque aliud scrupulus dictet, ut *Less. apud Croix l. 1. n. 520.* Et ita *S. Franciscus Salesius, S. Philippus Nerius, S. Teresia, S. Bern. B. Henr. Sus. Gerson.* aliique innumeri docent.

„ III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Sylv. IV.* Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minùs etiam tutas. *Fill. c. 4. n.* 122. „

„ 122. V. Non judicare quicquam esse mortale, nisi certò sciat, *Azor. l. 2. c. 20. Vasq. Sanch. Fill. t. 2. cap.* 4. VI. Nunquam otiari, quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum judicium: superbus prudentiæ non confidat; rudis instructionem petat, timidus meditetur Bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum privilegia, 1. quòd non teneantur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam, quantam alii, & quòd, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possint liberè agere quod volunt nisi certum, & evidens sit esse peccatum; vide Vasqu. in 2. d 57.

Expedit enim, ajunt *Tamb. cum Gran. Dec. l. 1. c. 3. §. 8. n. 7 & Mazz cum Laym* scrupulosis, ut utantur tali libertate in agendo; nec postea de talibus actionibus se accusent in Confessione; Ita ut aliquando istis consilium dandum sit, ut liberè agant, ubi jurare non possint esse mortale: Ita *Pal. cum Sanch. & Vasq.* Et licèt aliquando errent, non peccant sic agendo; cùm hoc eis expediat ad evitanda majora damna, ut *Villal.* cum communi.

„ 2. Quòd nihil teneantur repetere ex præteritis Confessionibus, nisi certò sciant illud esse mortale, & se ritè confessos non esse. Non est autem certus scrupulosus, quandiu dubitat; Unde suadet Layman, ut nunquam confiteatur dubia. Et *Sà C. Dubium. Sanch. Azor. &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. *(*Imò addit Tamb. Dec. lib. 1. c. 3. §. 8. num. 7. cum Joann. Sanc quòd aliquando quis taliter potest angi scrupulis & tenebris, quòd, etiamsi ei videatur posse jurare pravis cogitationibus consensisse, adhuc tenere debeat non peccasse. Hinc ait Wigandt tr. 2. Exam. 2. qu. 2. minimè audiendum scrupulosum qui vellet repetere Confessiones; nam dato quòd aliqua peccata non sit confessus, tamen ob grave suum damnum, & ob periculum perpetuò hærendi in tanta anxietate, excusatur ab integritate Cnfessionis.*) *Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non possit rectè rem examinare. Unde, esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem Confessionis, cùm ab ea minores sæpe difficultates excusent, ut notant *Konin. Laym. Bonac. Azor. Bec. IX.* Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupules, vel dubia (maximè si semel ad satietatem audiverit), quia alioquin nunquam fontem scrupulorum exhauriret. Vide apud *Laym. hìc c 6. Filliuc. Sanch. hìc, & l. 2. de matr. d. 4. Azor. t. 1. l. 2. c. 20. Bresserum l. 6. toto. Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bonac. d. 1. q. 4. p. 9.* „

Hìc valde proderit ad sedandas conscientias scrupulis agitatas, ut Confessarius eis ante oculos exponat has egregias doctrinas, quas hic subdo. Natalis Alexander Theol. Dogm. mor. l. 2. c. 4. R. 1. dicit: Quòd autem scrupuli asperni debeant accedente prudentis, pii, doctique Directoris judiciò, & contra illos sit agendum, constat ex c. *Inquisitioni*. de Sent. exc. *Si quis autem habet conscientiam ex crudelitate levi ... ad sui Pastoris consilium licitè potest agere*. Id confirmat S. Antoninus ex Joanne Gersone, qui (tract. de præpar. ad Miss.) sic scribit: *Qui renuunt credere Superiorum & Prudentum consilio ad tales scrupulos deponendum, & agendum contra eos, errant multipliciter. Decipiuntur in hoc multi ex simplicibus, distinguere nescientes inter ea quæ portio Animæ superior, & ea quæ inferior patitur absque superioris assensu*. Hinc affert illud B. Bernardi, qui dixit Discipulo cuidam scrupuloso: *Vade, & in fide mea celebres*. At dicet aliquis, utinam esset mihi S. Bernardus! nunc verò, dum Superioris mei mediocrem sapientiam inspicio, non audeo illi conscientiam meam committere; Respondet S. Antoninus ex eodem Gersone: *Quisquis ita dicis, erras; non enim commisisti te in manibus hominis, quia literatus, quia pius &c. sed quia tibi est præpositus. Quamobrem obedias illi, non ut homini, sed ut Deo... Caveas ad extremum, ne dum quæris securitatem, in gravem ruas præcipitationis foveam.* Hinc S. Philippus Nerius suis Pœnitentibus (ut in Vita l. t. c. 20.) sic ajebat: *Si qui proficere in via Dei cupiunt, submittant se Confessario docto, cui obediant ut Deo. Qui ita operatur, fit securus a reddenda ratione cunctarum actionum suarum*. Dicebat item, *fidem præstandam esse Confessario, quia Dominus eum errare non permittet. Nihil esse securius, quàm in operando voluntati Directoris obtemperare; Nihilque periculosius, quàm suipsius judiciò se dirigere*. Pariter S. Franc. Salesius (Introd. cap. 4.) loquens de directione Patris spiritualis, scribit ex V. Joanne Avi-

Avila, nullo meliori modo de Dei voluntate apertè nos certos fieri, quàm per humilem obedientiam ipsius præceptis. Hoc etiam confirmat Glossa in cap. Ad aures. De Temp.Ord. lit. f. in fine: *Si verò dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ excusatur a peccato, licèt in veritate sit malum*. 23. q. 1. *Quid culpatur*. 2. S. Bernardus (de Præcep.& Disc c. 12.) ait: *Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omninò accipiendum est, quàm si præcipiat Deus*. S. Ignatius Lojola (in Constit. Soc Jes.): *Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur*. Idest (ut in Declarat.): *In quibus nullum manifestum est peccatum*. B. Humbertus (in l. de Erud. rel. c. 1.): *Nisi apertè sit malum quod præcipitur, accipiendum est ac si a Deo præciperetur*. B. Dionysius Chartus. (in 2. Dist. 39. qu. 3.): *In dubiis an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati, quia etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus*. Idem docet S. Bonav. in Spec. Disc. c. 4. Idcirco Joan. Gerson. *Conf. 6.* inquit: „ Scrupulosis contra scrupulos agendum est, & fixò operis pede certandum. Scrupulos compescere melius quàm per contemtum nequimus, & regulariter non absque alterius, & præsertim Superioris consiliò. Alioquin timor immoderatus, aut inconsulta præsumtio præcipitat. „ Propterea S. Philippus Nerius maximè suos hortabatur, ut scrupulos enixè contemnerent, vanum peccandi timorem superando. Hic enim timor, bene advertit Gerson (in tr. de Consc. & Scrup), non constituit conscientiæ dictamen ad peccatum patrandum; Sic enim ibi scribit: *Conscientia formata est, quando post discussionem & deliberationem ex definitiva sententia rationis judicatur aliquid faciendum, aut vitandum; & contra eam agere est peccatum. Timor verò seu scrupulus conscientiæ est, quando mens inter dubia vacillat, nesciens ad quid potiùs teneatur; non tamen vellet omittere quod sciret esse placitum Divinæ Voluntati; & contra istum timorem seu scrupulum facere non semper est peccatum, licèt periculosum valde sit* (intellige nisi timor contemnatur ut vanus, maximè si accedat Directoris consilium; ideo addit Gerson): *Et quantum fieri potest abjiciendus, & extinguendus*. Concludit Nat. Alex. loc. cit subdens regulam S. Antonini pro scrupulosis: *Inter duram & benignam sententiam circa præcepta, benigna interpretatio ceteris paribus facienda est*.

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPUT I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

90 *Quid sit Lex?*
91 *Quis ad eam teneatur?*
92 *An Lex iniqua obliget?*
93 *An in dubio de justitia, teneamur Lege? Vide etiam n. 99.*
94 *An Leges latæ a Tyrannis obligent?*
95 *An obliget Lex non promulgata?*
96 *Quid notandum circa Promulgationem Legis?*
97 *Quid circa Legem dubiam? Et in dubio an Lex existat? An adsit causa excusans? An Lex sit promulgata? An usu recepta?*
98 *Quid in dubio, an Superior sit legitimus? Et an excedat suam potestatem?*
99 *Quid in dubio an Lex sit justa? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris?*
100 *An Lex humana possit præcipere actus internos? Et an prohibere externos occultos? Vide ibid. quær. III. An in dubio si res sit licita, subditus teneatur obedire?*

RESpondeo: Lex, & præceptum, prout „ 90
hic indistinctè accipitur, est recta agen- „
dorum, aut omittendorum ratio. Interim, „
cùm a Superiore non Communitati, sed a- „
licui tantùm, aut aliquibus in particulari ali- „
quid præcipitur, non appellatur Lex, sed „
præceptum tantùm. *Suar. Laym. Bonac. d. 1. q. 1. p. 1.* Undè resolves. „

1. Ad Legem, seu Præceptum quis tene- „ 91
tur: non ad Consilium: cùm hoc tantùm „
dirigat, illud verò obliget. *ibid.* „

2. Cùm iniqua Lex est, & contra rationem, „ 92
non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.* „

3. Cùm dubium est de justitia, teneris lege; „ 93
quia legislator possidet jus præcipiendi: idem- „
que regitur altiore consilio; ac potest habe- „
re rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, „
etiam obligare, licèt contra justitiam legis „
sint rationes probabiles; quia aliàs nimia „
„ dare-

„ daretur licentia legibus non parendi, cùm „ vix possint esse tam justæ, quin aliqua ap- „ parens ratio dubitationem movere possit. 94 „ *Suar. l.* 1. *c.* 9. *Bon. p.* 8. *n.* 11.* (*Vide n* 99.)*
„ 4. Leges, & sententiæ latæ a Tyrannis „ obligant, si ii pacificè Regna possideant, & „ a Republica tolerentur. Nec obstat, quòd „ sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla: „ id enim verum est de sententia, prout est „ præcisè a Tyranno: non autem prout est a „ voluntate, saltem interpretativâ, & impli- „ citâ Reipublicæ, quæ dum Tyrannum, & „ judices ab eo constitutos repellere nequit, „ tacitè confert iis potestatem gubernardi, eo- „ rumque leges, & acta ratificat. *Less. l.* 2. *c.* „ 29. *d.* 9. *Sal. d.* 10. *s.* 3. *n.* 14. * (*Idem dicunt* 95 „ *Salm. c.* 2. *n.* 10. *cum Pal. &c.*) *
„ 5. Non tenetur quis ad legem, nisi pro- „ mulgata sit, sive denunciata. *S. Th.* 1. 2. *qu.* „ 90. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. *Molina*, *Salas*, *Sua-* 96 „ *rez*, & alii communiter.

Circa Promulgationem Legis, I. Notandum est id quod docet *S. Thom.* 1. 2. *qu.* 90. *art.* 4.: *Promulgatio necessaria est*, *ut lex habeat suam virtutem*. Et *in c. In istis*. *Dist.* 4. habetur: *Leges tunc constitui*, *cùm promulgantur*. Ratio, quia lex nequit obligare, nisi perveniat per promulgationem ad notitiam Communitatis. Hinc lex non obligat, si denuntietur tantùm personis particularibus. Ita *Salmant.* (ex quibus ferè has omnes Adnotationes excerpsi in præsenti Tractatu de Legibus, fusè ab eisdem ac eximiè congestto) *de Leg. c.* 1. *n.* 74. 75. *&* 76. *cum Suar. Pal. Bon. Less. &c.* Sufficit autem ad obligandum, quòd lex communiter, & solemniter publicetur in locis; ita ut possit pervenire ad notitiam majoris partis Communitatis, licèt a singulis ignoretur. Vide *Salm. ibid. num.* 77. 78. *&* 79.

II. Notandum circa modum promulgationis, quòd leges Cesareæ, sive Principum subjectorum Imperatori, debent promulgari in singulis Provinciis, seu Civitatibus Metropolitanis; & non obligant, nisi post duos menses a promulgatione. *Auth. Ut factæ novæ*. *Coll.* 5. Circa autem leges aliorum Principum, quæritur I. an non obligent, nisi factâ promulgatione, non solùm in Curia, sed in singulis Provinciis? *Prima sententia*, quam tenent *Valent. Pal. Suar. Bon. &c.* dicit non obligare, nisi aliter statuatur a Principe, vel a Consuetudine. Et idem de lege Pontificiâ dicunt *Sot. Medin. Conrad. &c. apud Salm. de Leg. c.* 1. *n.* 84. *&* 85. item *Fel. Dec. Zabarel. Butr. Immol. &c. ap. Palaum de Leg. D.* 1. *p.* 11. *n.* 3. Ratio, tum quia ubi non adversatur particularis dispositio, standum est juri communi Imperii; tum quia, juxta sententiam, quæ refertur *num.* 139. Lex non obligat, nisi priùs acceptetur; acceptari autem nequit lex, nisi priùs promulgetur. Saltem, ait *Mazzot. de Leg. c.* 6. *qu.* 1. *cum Suar. de Leg. l.* 3. *c.* 17. ex præsumta benignitate Pontificis Leges etiam Romæ promulgatæ non obligant alibi, nisi notitia pervenerit ad Communitatem. *Secunda* verò sententia censet Leges tam Pontificias, quàm Civiles obligare statim ac promulgantur in Curia. Hanc ut probabiliorem tenent *Salm. l. c. n.* 86. *cum Laym. Pont. Suar. Tap. Vill. Gran. &c.* Et de Legibus Pontificiis tenet ut certum *Palaus l. c. p.* 12. *n.* 2. *cum Panorm. Nav. Sylve. Az. Vasq. Bon.* qui dicunt pro his sufficere, ut publicentur Romæ; sic enim ajunt esse consuetudinem.

Quæritur II. an, ut lex obliget, requiratur spatium duorum mensium a promulgatione? Tres sunt sententiæ. *Prima* dicit statim obligare. *Bon. Vasq. Villal. &c. apud Salm. c.* 1. *num.* 91. Ratio, quia lex, cùm promulgatur, jam in suo esse integro constituitur. *Secunda* dicit obligare statim, vel quasi saltem, existentes in Curia; alios autem non obligare, nisi post sufficiens tempus, plùs minùs juxta distantiam locorum. *Pal. Suar. &c. Tertia* dicit, quando in lege non determinatur tempus ad obligationem, nullos obligare, neque in Curia existentes, nisi post duos menses a promulgatione; sed transactis duobus mensibus, jam arbitriô prudentum taxatis, omnes obligare. Ita *Salm. ib. n.* 91. *&* 92. *cum Soto*, *Val. Sà*, *Reg. Bon. &c.*

Adduntur hìc variæ quæstiones circa Legem 97 dubiam.

Quæritur, an in dubio si lex existat, lex obliget? Respondetur minimè obligare post adhibitam sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, præcisô tamen scandalô, vel aliô notabili inconvenienti, quia tunc possidet libertas. *Salm. de Leg. c.* 2. *n.* 110. *cum Suar. Sanch. Pal. & communiter*. Et idem dicunt, si dubitetur, an aliquid comprehendatur sub lege: seu an lex extendatur ad aliquid. Idem in dubio, an incœperit legis obligatio; secus autem in dubio, an finierit. *Salm. ib. n.* 120. *cum Laym. Sanch. Pal.*

Quid in dubio, an causa, quam habes, sit sufficiens ad te excusandum a lege? Quicquid

dicat *Salas*, verius est te teneri ad legem; quia tunc possidet lex antecedenter ad tuam libertatem. *Salm. ibid. num.* 112. *cum Sanch. Pal.&c.*

Quid in dubio, an lex sit promulgata? Legem non obligare tenent *Dicast. apud Croix ibid. n.* 590. & *Salm. d. c.* 2. *n.* 110. Excipit tamen *Croix*, si lex fuerit jam usu recepta.

Quid in dubio, an lex usu recepta sit? Adsunt tres sententiæ. *Prima Sententia* tenet tunc legem non obligare, saltem si sit pœnalis, ut *Azor. to.* 1. *l.* 2. *c.* 19. *qu.* 12. *Salas D. un. n.* 169. & *Dian. Tap. &c.* apud *Salm de Leg. c.* 2 *n.* 113. Et universaliter de omni lege hoc tenent *Nav. Rebell. Felin. Dec. &c.* apud *Pal. de Consc. disp.* 3. *p.* 7. *n.* 4. & probabile putant ipse *Pal. Sporer de Consc. c.* 1. *n.* 81. ac *Tamb. de Consc. c.* 3. §. 7. *verb. Leges*. Ratio, quia tunc, cùm dubitetur de receptione Legis, dubitatur etiam, an Lex unquam obligaverit; & ideò possidet libertas; Hanc autem opinionem dicunt esse probabilem, quia probabile putant esse necessariam acceptationem Legis ut ipsa obliget, juxta sententiam referendam *num.* 136. *Secunda* sententia, quam tenet *Croix l.* 1. *n.* 591. dicit Legem obligare, si sit Ecclesiastica; secus verò si sit Civilis. *Tertia* tamen sententia sequenda affirmat Legem obligare. Et hanc tenent *Pal. loc. c. n.* 3. *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 11. & *Salm. loc. c. n.* 114. Ratio 1. quia cùm constet de Lege, pro ea stat possessio, regula enim generalis est, ut factum præsumatur, quod de jure faciendum erat, prout hic præsumitur facta acceptatio. Ratio 2. quia Lex, cùm jam lata & promulgata fuerit, non indiget acceptatione, ut præfati AA. censent: Saltem, ut rectè dicunt *Croix l.* 1. *n.* 591. & *Mazzot. cap.* 6. *qu.* 6. lex, modò non sit certè abrogata, ante acceptationem jam habet vim obligandi; unde, licèt quis non peccet contra legem, quia ipsa nondum est recepta; peccat tamen, quia eam non acceptat, prout dicemus *dict num.* 136.

98 Quid in dubio, an Legislator sit Superior legitimus? *Sanch* dicit teneri subditum ei obedire, quia Superior jam possidet jurisdictionem probabilem. E contrario *Mendo apud Croix cum Vasq. Salas, Arav. & Dian. apud Salm. d. c.* 2. *n.* 118. negant, quia, cùm dubium sit jus præcipiendi, dubia etiam est possessio. *Croix cum Oviedo lib.* 1. *nu.* 593. hanc probabiliorem putat, quando tamen Superior nullam sui officii possessionem acceperit; Secus si pacificè jam possideat suam potestatem; & ita probabiliùs dicunt etiam *Salm. cum Sanch. Tapia d. n.* 118.

Quid in dubio, an Superior suam potestatem excedat? Tunc non teneri subditum obedire censent *Adrian. Rodr. Vasq. Sal. ap. Pal. de Consc. D.* 3. *p.* 13. *n.* 1. & *alii ap. Croix l.* 1. *n.* 594. Sed veriùs contradicunt *Nav. de Rest c.* 3. *d.* 12. *n.* 252. *Palaus n.* 2. *cum Tol Mol. Az. Sà, &c. communiter, cum Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 3. *n.* 23. quia possessio stat pro potestate Superioris. Limitat tamen *Sanch. ib.* & *n.* 24. *cum Sot. Lor. Lop. Tap. Sal. &c.* si res præcepta sit nociva subdito, vel tertio, aut valde difficilis vel molesta.

An autem subditus teneatur obedire in dubio de justitia Legis? Negant *Dicast.* & *alii apud Croix l.* 1. *n.* 595. quia tunc non habetur possessio pro jure Superioris. Sed omninò affirmandum cum *Bon. de Leg. D.* 1. *q.* 1. *p.* 7. §. 3. *n.* 11. qui citat *Vasq. Suar.* & *Salas*; *Salm. de Leg. c.* 1. *n.* 15. *cum aliis* communiter. Ratio, quia revera in dubio Superior possidet jus præcipiendi. 99

Quid in dubio, an lex præcipiat, vel suadeat? Aut an obliget sub gravi, vel levi? Resp. tunc Legem aut non obligare, aut non obligare sub gravi, ex regula juris 59. *ff de Regulis jur: Semper in dubiis benigniora sunt præferenda*. Ita *Croix n.* 596. *cum Nav. Sanch. & contra Laym.* Contra, in dubio an lex sit abrogata, aut dispensata; vel adsit causa excusans a lege? ad eam tenemur ex communi. Vide *Spor. n.* 82. *Salm. n.* 112. *Tamb. n.* 2. *ll. cc. Croix n.* 597. & 598

Quid in dubio, an legem impleveris? In dubio negativo teneris implere, secus in positivo. *Carden. & Illust. cum Croix lib.* 1. *n.* 600. *Vid. dicta de Conscientia num.* 76.

Circa materiam Legis humanæ nota sequentes quæstiones.

Quæritur I. An lex humana possit directè præcipere actus internos? Probabiliùs negant *Salm. c.* 1. *nu.* 66. *cum S. Th. Caj. Suar. Bon. &c.* contra alios, quia Legislator humanus nequit judicare de internis. 100

Quæritur II. An possit lex humana præcipere actus indirectè internos ob connexionem cum actibus externis? Distinguitur: Potest, si actus interior per se eum exteriore conjungitur. Et duplici modo potest conjungi, vel tanquam forma constituens actum externum in esse morali actûs virtutis: Sic requiritur consensus internus ad Matrimonium contrahendum, ad contractum ineundum &c. Vel tanquam causa cum effectu: Et sic qui prohibet

hibet homicidium, prohibet etiam voluntatem occidendi. Ideo *cap. Commissa*. §. *Ceterùm*. *de Electione in 6*. obligatur Clericus ad resignationem Beneficii, si receperit illud animô non se ordinandi intra annum. Ita *Salm. d. c. n. 69. cum Tapia, Caj. Pal. &c.*

Si verò actus interior per accidens conjungatur cum interiore, tunc non potest præcipi a lege humana, puta si præcipiatur dari eleemosynam ex vera devotione &c. Ita *Salm. ibid. num. 70. cum Suar. Pal. Tapia, &c. contra Caj. & Sot.*

Quæritur III. An actus exteriores occulti possint a lege humana prohiberi? Affirma; & sic prohibetur sub excommunicatione hæresis externata, licèt occulta; sic sub irregularitate homicidium occultum. Actus enim occulti, licèt non cadant sub judicio, cadunt tamen sub lege, ut docet *S. Thom.* Vide *ibid. Salm. n. 71. & 72.*

Utrùm autem in dubio an res sit licita, teneatur subditus obedire? Negant *Sylvest. Ang. Hostiens. & c. apud Sanch. Dec. l. 6. c. 3. n. 19.* qui dicunt tunc eum nec teneri, nec posse obedire, nisi priùs inquirat a Peritis, quòd res saltem non sit certè illicita. Sed veriùs affirmat *Sanch. l. c. cum Nav. Val. &c. ex D. Thom. de Verit. q. 17. a. 5. ad 4.* qui docet non pertinere ad subditos, sed tantùm ad Superiores inquirere de honestate rei præceptæ; ideoque bene potest & tenetur subditus obedire, semper ac ei non constet rem esse malam. Vide *Croix l. 1. n. 439.*

Quæro etiam hìc, an tenearis parere legi fundatæ in falsa præsumtione? Universè negat *Rebel. ap. Croix de Rest n. 174.* Sed *Mol. & alii ib. ac Mazzot. de Leg. c. 5. qu. 7.* meliùs affirmant teneri ad legem, puta reficiendi damnum ex tuo animali causatum, etiam sine tua culpa; quia finis legis est, non solùm punire culpam, sed etiam reddere homines cautiores. Hoc tamen non ante sententiam Judicis. Si verò tuum animal non intulit damnum, sed juridicè probetur intulisse, tunc nón teneris solvere etiam post sententiam, præcisô scandalô; & poteris compensare, si solvisti; quia tunc lex esset certè injusta, falsum præsumendo, & in foro interno præsumtio debet cedere veritati. Vide *Mazz. ib.* Et vide *l. 3. n. 554. in fin.*

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum?

RESpondeo: Præceptum dividitur 1. universalitèr in Affirmativum, & Negativum. Illud est quod bonum præcipit, hoc quod malum prohibet. Differunt inter se, quòd Affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore; v. gr. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat & semper, & ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.* 101

2. In Naturale, & Positivum. Præceptum Naturale, seu juris naturæ, est dictamen, seu judicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab Authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit; quale est illud: Bonum est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi (exceptâ circumstantiâ Sabbati), multaque alia derivantur. Præceptum Positivum, seu juris positivi est quod liberâ Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet; v. g. Præceptum de Baptismo, jejunio quadragesimali, &c. 102

Porrò, quomodo Præcepta Positiva mutari, ac variari possint, ac soleant, Naturalia verò semper maneant, vide apud *Scho-*

lasti-

„ *lasticos*, & *Less. l.* 2. *de Jure*, *& Just. c.* 2.
„ *d.* 2.

103 „ Resp. 2. Præceptum Positivum dividitur „ in Præceptum Juris Divini, quod scilicet a „ Deo traditum est; & in Juris humani, quod „ ab homine. Positivum Divinum dividitur in „ Præcepta Veteris, & Novæ legis. Lex ve„ tus continebat præcepta moralia, cœremo„ nialia, & judicialia, de quibus vid. *S. Th.* 1. „ 2. *q.* 103. Lex nova continet præcepta super„ naturalia Fidei, & Sacramentorum. Positi„ vum humanum dividitur in præceptum Ju„ ris Ecclesiastici, sive Canonici, quod aucto„ ritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, „ aut Concilii, statutum est: & Juris Civi„ lis, seu Politici, quod fundatur in potesta„ te seculari.

104 Certum est dari in hominibus potestatem ferendi leges; sed potestas hæc quoad leges Civiles a Natura nemini competit, nisi Communitati hominum, & ab hac transfertur in unum, vel in plures, a quibus Communitas regatur. Hinc Summus Pontifex nequit leges Civiles ferre, nisi in Populos qui ejus temporali ditioni subduntur; Poterit tamen abrogare, vel corrigere Leges Civiles aliorum Principum, si opponantur æquitati. Ideo in *c. Cùm haberet. De eo qui duxit matr.* abrogatur lex prohibens alimenta dari filiis illegitimis.

Reges autem & Principes Supremi, qui superiorem non agnoscunt, Leges Civiles ferre possunt in suis ditionibus, & ad eas in conscientia obligare. Vide dicenda *hoc l. n.* 145. Circa Reginas Regni heredes dubitatur inter DD. Nam si conjugatæ non sint, certum est posse ferre leges; si verò sint conjugatæ, etiam constante Matrimonio, ad ipsas pertinere potestatem gubernandi, & inde ferendi leges, probabilius putant *Salm. c.* 3. *n.* 10. *cum Suar. Pal. &c.* contra aliquos.

Eandem potestatem habent Respublicæ. Aliæ verò Civitates non esemtæ nequeunt ferre leges, nisi ex consuetutine, aut concessione Principis. Possunt tamen aliqua statuta condere, quibus vi contractûs obligentur Cives; vel alia præcepta statuere temporalia (non perpetua), revocabilia tamen a Principe, quibus subditi teneantur. Vide *Salm. ibid. n.* 12.

Quoad leges autem Ecclesiasticas, certum est adesse in Ecclesia potestatem eas ferendi immediatè a Christo Domino Ecclesiæ Institutore communicatam. Et hanc potestatem certò tenendum est reperiri apud Summum Pontificem, tanquam Caput Universale, Christi Vicarium, & Successorem S. Petri, cui totum Ecclesiæ regimen a Christo fuit commissum independenter a Conciliis, ut *Salm. de Leg. c.* 3. *n.* 14. *cum Bellar. Caj. Laym. Pal. &c.*

Concilia Generalia etiam possunt ferre leges pro tota Ecclesia, modò sint congregata de licentia Summi Pontificis, & pro loco ac tempore ab ipso assignatis. An autem leges, seu Definitiones ab Œcumenicis Conciliis editæ robur habeant ante Pontificis Confirmationem? Affirmant aliqui, si consensus accesserit Pontificium Legatorum. Sed omninò dicendum necessariò requiri expressam Papæ Confirmationem, quando ipse non est Concilio personaliter præsens; Legatis enim nulla tribuitur facultas confirmandi Synodorum statuta, quæ ceterùm nullam majorem authoritatem habent, quàm ipsis Pontifex impertitur, ut docet *S. Thomas de Potentia &c. qu.* 10. *art.* 4. *ad* 13. & cum eo communiter nostri DD. ut *Card. Turecrem. Suar. Laym. Pal. Tapia, &c.* cum *Salm. de Leg. cap.* 3. *n.* 24. contra recentiores Gallos. Et confirmatur exemplò tot Conciliorum Generalium, quæ post confectas Definitiones necessarium duxerunt Confirmationem Pontificis petere & obtinere; Ut factum fuit in Concilio Nicœno, & ultimò in Conc. Tridentino, sicut legitur *Sess.* 25. *in fine*. Hinc meritò ab Alex. VIII. proscripta fuit Propos. 29. quæ dicebat: *Futilis & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium OEcumenicum Authoritate, atque in Fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.*

Hanc falsissimam Propositionem plenè & ex principiis confutari valde prodest ad firmanda tam Fidei, quàm morum Dogmata; Omnes enim Propositiones a Pontificibus damnatæ, licèt non omnes sint hæreticæ, sed aliæ temerariæ, aliæ erroneæ, aliæ scandalosæ, &c. tamen, accedente Pontificis Definitione, tenendum est de Fide, quòd illæ Propositiones verè sint temerariæ, vel aliâ inficiantur notâ, quam ipsas pati Pontifex declaravit; & ideo esset quidem hæreticus, qui easdem tamquam veras & licitas sequeretur, aut propugnaret, ut bene ait *Viva in Qu. prod. ad Prop. damn. n.* 2. Qua de re operæ pretium censuimus peculiarem super prædictam Propositionem Dissertationem conficere, quam reperies in fine hujus Dubii *n.* 100.

Verum est quòd ceteris Apostolis etiam fuit collata potestas universalis Ecclesiam gubernandi; diversò tamen modò, ac fuit commissa S. Pe-

Petro, qui poterat eos obligare, & ipsorum leges abrogare, ut *Salm. d. c. 3. n. 15. & 16. cum Bell. Suar Caj. Sot. &c.*

Hinc Episcopi, qui successores sunt Apostolorum, bene ferre possunt leges pro suis Diœcesibus sine consensu Capituli, *ex c. 2. de Majorit. & c. 2. de Constit. in 6.* Exceptis rebus, quæ cedere possunt in præjudicium Capituli, vel Cleri, ut in *cap. Quanto. De his quæ fiunt a Prælato*. A quonam verò hanc potestatem legislativam Episcopi recipiant? Alii dicunt recipere immediatè a Christo Domino, quia ab ipso est Dignitas, & Officium Episcopale institutum, ut *Vasq. Victor. &c. apud Salm. d. c. 3. n. 20.* Alii dicunt recipere a Pontifice, ut *S. Thomas, S. Antonin. Sot. Pal. &c. apud Salm. ibid. n. 21.* Et sic definitum videtur a Gregorio in *cap. Decreto. Dist. 6.* ubi: *Romana Ecclesia vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis*. Ceterùm hæc quæstio est tantùm de nomine; nam ex una parte certum est quòd Episcopi, licèt immediatè recipiant hanc potestatem a Christo, semper tamen suscipiunt cum subordinatione ad Papam; Et ex alia, licèt Episcopi recipiant a Pontifice, possunt tamen leges ferre absque ejus licentia; modò non opponantur Legibus Pontificiis; & modò potestas circa aliqua non sit Pontifici reservata. Vide *Salm. d. c. 3. n. 18. & 19.* Archiepiscopi autem non possunt ferre leges in Diœcesibus suffragraneis, nisi ex consuetudine id habeant. Vide *Salm. ib. n. 22.*

Concilia Provincialia, sive Nationalia alicujus Nationis; sive Provincialia alicujus Metropolis, nempe Episcoporum cum suo Archiepiscopo; sive Synodalia, in quo Episcopus cum suis Parochis, &c. conveniunt, ferre etiam possunt leges perpetuas pro suo territorio. Vide *Salm. d. c. 3. n. 25.*

Capitula autem nequeunt condere leges sine consensu Episcopi (nisi tantùm circa suos Capitulares, ut probabile putant *Pal. Suar. &c.*). Ita *Salm. d. c. 3. n. 31. cum Sylvest. Tapia &c.* An verò, mortuô Episcopô, possit Capitulum ferre legem pro tota Diœcesi, usquedum revocetur ab Episcopo successore? Affirmant *Salm. ibid. n. 33. cum Laym. Bon. Pal. Suar. &c.* quia, sede vacante, Capitulum succedit loco Episcopi.

Abbatissæ possunt etiam ferre præcepta pro recta gubernatione Domûs, & adhuc sub culpa gravi obligare, ut dicunt *Sanch. Dec. l. 6. c. 1. n. 17. & Mazzot. tr. 1. D. 2. Qu. 1. c. 2. q. 3.*

105 Communiter autem lex humana dicitur alia *Canonica*, sive *Ecclesiastica*: Alia *Civilis*. Lex *Civilis* dividitur in leges Imperiales, quæ dicuntur jus commune, divisum in Digestos, Codicem, & Instituta: Et in leges Regias particulares Regnorum, quæ dicuntur Jus Municipale.

Lex autem *Canonica* comprehenditur in quinque voluminibus, quorum I. est *Decretum* Gratiani (quod veriùs vim legis non habere, præter illam quam ex se habent decreta in ea contenta, dicunt *Salm. c. 1. n. 43. cum Caj. Sot. Suar. &c.* contra aliquos). II. *Decretales* (*Decretum* citatur per Causas, Distinctiones, & Canones, *Decretales* per Capitula). III. *Sextus Decretalium*, qui etiam citatur per Capitula, sed additò in *Sexto*. IV. *Clementinæ*, & *Extravagantes*. V. *Bullarium*. Hi libri constant Sanctis Pontificum, & Conciliorum Statutis, & sine dubio vim legis habent.

106 Quæritur hîc, an Declarationes Sacræ Congregationis Cardinalium vim legis habeant? Nulli dubium quòd pro casibus particularibus, pro quibus fiunt, obligant ut leges, prout est commune apud *Salm.* de Legib. *c. 3. n. 30. & Croix l. 1. n. 574.* Dubium est, an obligent pro casibus similibus? Duplex est sententia, utraque probabilis, ut rectè dicunt *Salm. n. 28. in fin.* cum Tapia. *Prima Sententia* asserit, quòd tales Declarationes, si sint munitæ sigillô, & subscriptione Em. Cardinalis Præfecti, robur habent obligandi omnes, quia talem potestatem declarandi Cardinales habent a Pontifice, ut apparet ex Bulla 74. *Sixti* V. Nec obstat non esse promulgatas, quia promulgatione indigent leges novæ, non jam Declarationes de legibus jam promulgatis. Ita *Garcia, Salas, Rodr.* apud *Salm. n. 29.* cum *Fagn. Barb.* &c. apud *Croix n. 574.* Sed dicunt esse necessarium, quòd in ipsa Declaratione exprimatur eam fuisse promulgatam, aut saltem latam mandatô Summi Pontificis.

Secunda verò sententia dicit, quòd, licèt tales Declarationes magni sint ponderis, non obligant tamen universè; nisi sint, non solùm Papa consultô & mandante editæ sed etiam sint ejus mandatô speciali solemniter promulgatæ pro tota Ecclesia; ita ut præcipiat Pontifex ab omnibus illas observari. Tunc enim tantùm ipse loquitur ut Ecclesiæ Caput, & Doctor, alioquin videtur loqui solùm ut Præses illius Congregationis, cui non videtur tunc com-

communicare totam suam authoritatem, & infallibilitatem. Ita *Sanch. de Matr. l* 8. *D.* 2. *n.* 10. *Croix l.* 1. *n.* 215. 216. *&* 217. *cum Carden. & Teill.* & confirmat *n.* 574. *cum Bon. Pont. Loth. Belb.* Idem sentiunt *Mazzot. tr.* 1. *D.* 2. *q.* 1. *c.* 2. *q.* 3. *Salm. c.* 3. *n.* 30. *cum Tapia*, *Vasq. Villal. Dian. Lez.* Ratio, quia tales Declarationes, quando fiunt de rebus dubiis, se habent ut novæ leges. Et sic videmus (ut dicunt *Salm.*) multoties illas esse inter se oppositas.

Decisiones autem Rotæ minorem utique quàm Declarationes S. C. authoritatem habent. *Croix l.* 1. *n.* 576. *cum Luca*, *&* *Fagund.* apud *Tamb. Dec. l.* 8. *Tr. de Præfect.* § 2. *n.* 16.

An verò Regulæ Cancellariæ obligent ubique? Negat *Less. in Auctar. v. Beneficium*, qui ait obligare tantùm in Curia Romana; & huic adhærent *Diana*, & alii. Sed affirmat *Mazzot. l. c. qu.* 3. *cum Az. Gomez*, *&c.* Quia sic fert praxis. Vide *Croix l.* 1. *n* 575.

Quæritur hìc, utrùm quando casus est expressus in lege, sed non modò exempli, facienda sit extensio legis ad alium casum, ubi eadem ratio currit? Affirmat *Meroll. cum aliis*, etiamsi lex sit odiosa. Sed probabilius putat oppositum *Mazzot. tr.* 1. *D.* 2. *Q.* 1. *c.* 3. *qu.* 5. *cum Pal & Bon.* quia ratio legis non est lex. Et tantò minùs in pœnalibus, aut correctoriis, *ut Sanch. de Matr. l.* 10. *c.* 4. *n.* 3. Excipiunt tamen si sit in *correlativis*, ut sunt vir, & uxor; vel in *æquiparatis*, ut sunt electio, præsentatio, &c. vel in *connexis*, ut sunt Diaconus, & Subdiaconus.

DE CONSUETUDINE.

107 *De Consuetudine* hìc tractandum, de qua nihil habetur apud *Busemb.*

Dictum est de Lege scripta, nunc aliqua sunt addenda de Consuetudine, quæ dicitur lex non scripta.

Ut Consuetudo vim legis habeat, tria requiruntur, I. quòd introducatur non a persona particulari, sed a Communitate, saltem a majori parte Communitatis, quæ capax sit ferendi leges, licèt actu leges ferre nequeat; nam Consuetudo tunc habet vim legis ex tacito Principis consensu. *Salm. de Leg. c.* 6 *ex n.* 6. *cum S. Th.* Notandum hic, quòd mulieres nequeunt introducere consuetudinem contra leges proprias virorum, nec viee versa; Ut neque Ecclesiastici contra Leges Laicorum, vel contra, nisi materia sit communis. *Salm. ib. n.* 8. *&* 37. Hinc etiam circa res spirituales Clerici non obligantur ad consuetudinem factam a Laicis. *Salm. ib. n.* 38. *cum Sanch. Pal. &c.* Mercatores tamen, quia distinctam faciunt Communitatem, possunt introducere Consuetudinem obligantem omnes. *Salm. ibid. n.* 8. *cum Pal. Suar. Bon. Tap.*

II. Requiritur, ut Consuetudo sit rationabilis; quare nulla valet Consuetudo contra legem naturalem, aut Divinam, sed tantùm contra humanam. Addendum tamen, non requiri bonam fidem; nam etiam peccando potest fieri Consuetudo. *Salm. c.* 6 *n.* 11. *cum Suar. Pal. &c.* Consuetudo enim triplicem statum habet: In initio, introducentes Consuetudinem contra legem, omnes peccant. In progressu non peccant illâ jam a majoribus introductâ utentes, sed possunt a Principe puniri. In fine autem nec peccant, nec puniri possunt illâ jam præscriptâ utentes. Ita *Salm. ib. n.* 13. *cum Pal. Caj. Sot Laym. &c.*

III. Requiritur tempus diuturnum continuatum cum repetitis actibus. Quodnam autem tempus sufficiat? *Prima sententia* dicit relinqui arbitrio Prudentum, juxta repetitionem actuum, & negotiorum qualitatem. *Vasq. Tap. Vill &c. apud Salm. de Leg. c.* 6. *n.* 15. *Secunda sententia* dicit sufficere, & requiri decennium; hoc enim est longum tempus requisitum a jure ad Consuetudinem introducendam; nisi aliud sit alicubi sancitum, ex *L. ultima C. de Præscriptione*. Ita *Salm. n.* 15. *cum Laym. Suar. Pal. &c.* licèt doceant primam esse valde probabilem.

An verò hoc decennium sufficiat contra Leges Canonicas? Affirmant *Less. Sà*, *Azor. Pal. Nav. &c.* Negant tamen ut verius *Salm. d. c.* 6. *num.* 17. *cum Laym. Bon. Suar. Regin &c. ex c. de Quarta*, *& ex c. Ad aures. de Præscriptione*. Notant autem *Salm cum Granad. Salas, &c. n.* 18. sufficere dictum eximii Doctoris, etiam moderni asserentis legem abrogatam esse, ut a Lege deobligemur.

Dicitur autem requiri *tempus continuatum*; nam si interrumpatur etiam per unicum actum a majori parte Communitatis, vel si interim Princeps puniat Consuetudinem introducentes, Consuetudo non præscribitur. Ita *Salm. d. c.* 6. *n.* 18. *cum Laym. Suar. Bon. Pal. &c.*

Dicitur autem *repetitis actibus*; ad Consuetudinem enim requiritur 1. Ut actus sint repetiti per plures vices juxta Prudentum arbitrium, ut *Salm. ibid. n.* 22. *cum Pal. Bon. Suar. &c.*

&c. contra *Lesſ. Reg. Sà, Diana, &c. n.* 21. qui dicunt duos, vel tres actus ſufficere. 2. Ut actus ſint liberi, non autem per vim, aut metum, aut ignorantiam poſiti, puta ſi Populus cenſeat exiſtere Legem, quæ revera non eſt. *Salm. d. c. 6. n.* 24. *&* 25. *cum S. Th. Dian. Tap. &c.* 3. Requiritur, ut actus ſint notorii, ſaltem notorietate facti, ut *Salm n.* 27. *cum Pal. Suar. Bonac. Dian. Baſil. &c.* contra aliquos, qui requirunt notorietatem etiam juris, ut ſententiâ Judicis Conſuetudo probetur.

IV. Requiritur ad Conſuetudinem perficiendam intentio ſe obligandi, vel Conſuetudinem introducendi. Quare nulla fit Conſuetudo, ſi Populus, aut major ejus pars agit ex devotione, gratitudine, & ſimili; aut ſi læſerit legem animò tantùm non ſatisfaciendi ex levitate. *Salm. d. c. 6. n.* 28 *cum Pal. Laym. Bon. &c.* Hic autem animus cognoſcitur ex circumſtantiis, nempe ſi Conſuetudo conſtanter obſervetur, & cum non levi incommodo: ſi tranſgreſſores puniantur: ſi ita ſentiant communiter homines pii. *Croix lib.* 1. *n.* 571. *& Salm. ib. n.* 30. In dubio autem, an Conſuetudo ſit ex devotione, vel obligatione? ſub gravi, vel levi? an obliget ad culpam, vel pœnam tantùm? Benignior pars tenenda eſt; nam nulla lex obligat, niſi de ea conſtet. Ita *Salm d. n.* 30. *cum Pal. Suar. Bon. Dian. &c.* Et ita *Croix lib.* 1. *n.* 592. Qui notat tamen ibi cum *Carden.* quòd univerſales Conſuetudines Eccleſiæ de ſe obligant. Hoc intelligendum verò de conſuetudinibus propriè ut talibus obligantibus ſumtis, ut de conſuetudine jejunandi in Vigilia Pentecoſtes, & de alia aliqua ſimili, ſi adeſt. Nam aliter dicunt plures AA. de conſuetudine abſtinendi a lacticiniis in Vigiliis extra Quadrageſimam; de qua vide *l.* 3. *n* 988. Et aliter dicunt aliqui etiam de conſuetudine Monialium recitandi Officium in privato. Sed de hoc vide *l.* 4. *n.* 122. quid alii communiùs & probabiliùs dicant.

V. Requiritur conſenſus Principis ex *l. de quibus. ff. de Leg.* Requiritur enim, ut habeatur conſenſus ſaltem tacitus generalis Principis, ſcilic. approbandi quamcunque legitimam Conſuetudinem, quando illam ſpecialem Conſuetudinem Princeps ignorat. Ita *Salm. c. 6. n.* 33. *cum S. Th. Pal. Suar. Sanch Laym Bon. Tapia, &c.* Quando verò Princeps reſiſtit, tunc nulla fit Conſuetudo. *Salm. ibid. n.* 31. Hinc dicunt *n.* 32. *cum Laym. Bon. Suar. Barboſ. &c. contra alios*, nullam dari Conſuetudinem contra Immunitatem Eccleſiaſticam.

Quoad effectus autem Conſuetudinis pertinet, notandum quòd Conſuetudo poteſt non ſolùm tollere Legem, ſed etiam pœnam illius, remanente culpâ, vel contra. Vide *Salm. d. c. 6. ex n.* 35. Poteſt etiam Conſuetudo validare contractum irritatum per Legem. *Salm. de Matrim. c.* 11. *punct.* 2. Poteſt etiam introducere nova impedimenta irritantia Matrimonium. *Salm. ib punct.* 1.

Sed quid ſi a Lege prohibeatur contraria Conſuetudo? Diſtingue: ſi apponatur clauſula, *non obſtante quacunque Conſuetudine*, intelligitur reprobari Conſuetudo oppoſita præterita, non verò futura. *Salm. de Leg. c. 6. n.* 42. *cum Suar. Tapia, Vill.* Si autem clauſula reprobat quamcunque Conſuetudinem futuram, adhuc *Salm. ibid. num.* 43. *& de Matrim. d. c.* 11. *n.* 33. *cum Suar. Baſil. Bon. &c.* dicunt probabilius eſſe poſſe Conſuetudinem talem legem abrogare.

Quid ſi reprobetur omnis Conſuetudo futura, ut irrationabilis? Reſpondetur, quòd ſi reprobetur tamquam contraria Legi naturali, ſeu Divinæ, nulla tunc Conſuetudo valere poteſt. Si verò reprobetur ut irrationabilis pro tempore quo fit Lex, tunc ex nova cauſa rationabilis reddi poteſt, & valere. *Salm de Leg. d. c. 6. n.* 44. *cum Suar. Baſil. Tap. Dian.*

Poteſt denique Conſuetudo Legem dubiam interpretari; & hæc interpretatio vel poteſt eſſe authentica, ita ut illa interpretatio ſit nova Lex: Vel poteſt eſſe probabilis, cùm Conſuetudo præcedat, vel Legem ſubſequatur; Lex enim non intelligitur derogare Conſuetudini antecedenti, nec Conſuetudo Legi, niſi expreſsè opponantur. Et ad hanc Conſuetudinem probabiliter interpretantem minus tempus requiritur, quàm ad Conſuetudinem Legi adverſantem præſcribendam. Communiter autem aſſerunt DD. Leges interpretandas eſſe juxta loci Conſuetudinem, etſi verba Legis minùs propriè accipienda ſint. *Salm. d. c. 6. ex n.* 45.

Poteſt autem Conſuetudo per contrariam Legem a Superiore revocari.

Sed quæritur 1. An per Legem generalem derogetur Conſuetudini ſpeciali alicujus loci? Reſpondetur negativè, niſi in Lege mentio fiat illius Conſuetudinis, vel in ea revocetur quæcunque Conſuetudo. Et probatur ex *c.* 1. *De Conſuetudine in* 6. ubi ſic habetur: *Non enim cenſetur abrogata Conſuetudo ſpeciali Lege, quia præſumitur Princeps ignarus talis Conſuetudinis.* Vide *Salm. d. c. 6. n.* 52 Si verò Princeps noti-

tificatus de Consuedine nolit Legem revocare, tunc censetur revocata Consuetudo. *Salm. ib. n.53. cum Pal. Suar. Bon. &c.* Episcopi tamen per eorum leges abrogant quamcunque Consuetudinem particularem, quia præsumuntur ipsi plenam notitiam habere Consuetudinum Diœcesium suarum. *Salm. ibid.* Nota autem, quòd prædicta doctrina procedit de Consuetudine jam præscriptâ, non autem de incæpta. *Salm. n.54 cum Masc. Glos. &c. contra Suar.*

Quæritur 2. An positâ clausulâ revocatoriâ cujusque Consuetudinis, intelligatur revocata etiam Consuetudo immemorabilis? Nega, nisi exprimatur; quia, quando Superior vult etiam illam revocare, id exprimit. *Salm. ib n.55. cum Abb. Suar. Bon. Pal. & Garcia* qui affert plures Declarationes S. C.

Potest autem aliqua Consuetudo abrogari per aliam contrariam, quæ repetitis Actibus, modò ut supra, præscribatur. Vide *Salm. d. c. 6. n.56. & 57.*

DISSERTATIO.

Super Proposit. 29. damnatam ab Alexandro VIII. quæ dicebat: *Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium OEcumenicum Authoritate, atque in Fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.*

110 HAEc celeberrima quæstio, & hoc tempore tam fortiter agitata, sicut ad eam pertractandam integrô libellô (qui tamen lucem non vidit) aliquando meduxit; ita nunc me urget, ut in ea aliquantulum immorer. Hinc pateat mihi Lector, si a meo instituto nimis recedere videar. Duo hìc valde magni ponderis enucleanda occurrunt: Primum, an Authoritas Summi Pontificis extra Concilium in rebus Fidei & Morum decernendis sit infallibilis? Alterum, an Authoritas Papæ sit supra OEcumenicum Concilium?

§. I. De Infallibilitate Papæ.

Circa hanc Pontificis infallibilitatem plures adsunt opiniones. *Prima* est Lutheri & Calvini, qui hæreticè docent Papam loquentem etiam ut Doctorem universalem, etiamque unà cum Concilio, esse fallibilem. *Secunda* sententia omninò opposita est Alberti Pighii sententis Papam non posse errare etiam privatè loquendo. *Tertia* est nonnullorum dicentium Papam esse fallibilem extra Concilium docentem. Circa quod pro rei majori elucidatione præsciendum hanc sententiam amplexatam fuisse Clerum Gallicanum anno 1682. cùm illas quatuor celebres Propositiones emanavit; Quarum, omissis aliis ad præsentem materiam non pertinentibus, secunda asserit: *Sic inesse Apostolicæ Sedi rerum spiritualium Potestatem, ut simul valeant Synodi Constantiensis Decreta de Authoritate Conciliorum; Nec probari ab Ecclesia Gallicana, qui eorum Decretorum ad solum schismatis tempus Conciliaria dicta detorqueant.* Quarta autem: *In Fidei quoque quæstionibus præcipuas Summi Pontificis esse partes, ejus Decreta ad omnes Ecclesias pertinere; Nec tamen irreformabile esse Judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit.* Et in eodem Gallicanæ Facultatis Decreto demandatum fuit, ut nullus Lauream Doctoratûs reciperet, nisi has Propositiones publicè priùs propugnasset, & exinde ad eas sustinendas juramentô se adstringeret. Postmodum ab Alexandro VIII. per Bullam quæ incipit: *Inter multiplices*, anno 1690 præfatum Facultatis Parisiensis Decretum irritum declaravit, nullamque de eo rationem habendam esse præcipit. Sed Ludovicus Maymburgus (cui postea se adjunxit alter Ludovicus Dupinus), dimisso habitu Societatis Jesu, imò ab illa meritò expulsus, ad eas tuendas se obtulit, sicut audacter fecit, donec inopinatâ morte dignam suæ audaciæ a Deo mercedem recepit. Verumtamen circa annum 1693. iidem Episcopi, qui ad eas quatuor Propositiones emanandas conspiravere in Consessu habitô anno 1682.; postea per Epistolam ad Innocentium XII. missam ab omnibus illis se retractarunt. Idemque Christianissimus Rex Ludov. XIV. Edictum publicè priùs editum pro observatione antecedentis Parisiensis Decreti, aliô publicô Edictô revocans, aliam retractationis Epistolam ad Pontificem transmisit. Vide de hoc *Gravezon tom.8. p.1. fol.192. Roncaglia in Animadvers. ad Nat. de Alex. §. xi. sup. Conc. Constant. & Milante locô infra citandô.* Hactenus de Tertia sententia. *Quarta* verò communis sententia, cui nos subscribimus, est quòd, licèt Romanus Pontifex quatenus particularis persona, sive privatus Doctor possit errare (sicut etiam est fallibilis in quæstionibus meri facti, quæ ex hominum testimoniis præcipuè pendent); Cùm tamen Papa loquitur tanquam Doctor universalis

falis definiens ex Cathedra, nempe ex Potestate Suprema, tradita Petro docenti Ecclesiam, tunc dicimus Ipsum in controversiis Fidei & Morum decernendis omninò infallibilem esse. Hanc sententiam tuentur D. Thomas 2. 2. qu. 1. a. 10. Turrecrem. Sotus, Cajet. Alex. de Ales, S. Bonav. B. Aug. Triumph. Nic. de Lyra. S. Franc. Sal. Spondan. Tomasf. Lud. Bail, Duvallius, aliique innumeri citati a Milante Episcopo Stabiensi in suis doctis Exerc. 19. sup. Prop. 29. Alex. VIII.; Et communiter reliqui Theologi omnes, ut testantur Card. Gotti De Ver. Eccl. Jesu Chr. tom. 1. c. x1. §. 1. Milante loc. cit. & Troila in sua Theol. Dogm. tract 6. De Pontif. d. 1. §. 2. n. 14. Adsunt aliqui inter hos, qui dicunt Papam esse quidem infallibilem, sed tum tantùm cùm in quæstionibus definiendis maturè procedit, Sapientum judicium audiendo; Sed rectiùs alii dicunt hanc conditionem solùm de congruentia esse, non autem de necessitate; infallibilitatis enim promissionem necesse est, ut omnes, qui Pontificiam infallibilitatem tuentur, non Consiliariis, nec examini, sed soli Pontifici factam fuisse fateantur: Aliàs Hæretici semper objicere possent sufficiens examen non extitisse, sicut de facto Sectarii in Tridentinum opposuere. Ad providentiam autem Spiritûs Sancti pertinebit (ut rectè ait Suar. 5. De Fide sect. 8.), quòd Pontifex non temerè nec imprudenter unquam in tantis rebus agat, & decernat.

111 Nostra conclusio probatur I. Ex Scripturis, & præcipuè ex illa Matt. 16. 18. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. *Natalis Alexander* pro *Petra* explicat Ecclesiam; sed inepta interpretatio, quæ ineptum redderet sensum, nimirum (ut ipse intelligit) *super hanc Ecclesiam ædificabo Ecclesiam meam*. Attamen ex ipso sensu patet, quòd totus sermo dirigitur ad Petrum; & communiter SS. Patres, ut Basilius, Cyprianus, Chysostomus, Hilarius, Tertullianus, Epiphanius, & Origenes (apud Jos. Baron. contra Piccinin. Diss. 2. cap. 3.) dicunt nomine *Petræ* intelligi Petrum; & signanter S. Basilius *l. 2. contra Eunom.* ait de Petro: *Quoniam fide præstabat, Ecclesiæ ædificationem in seipsum recepit*. Et S. Leo ser. 94. de Transfig. *Tantum in hac fidei sublimitate complacuit* (Christo); *ut Beatitudinis felicitati donatus, sacram inviolabilis petræ acciperet firmitatem, supra quam fundata Ecclesia portis inferi & mortis legibus prævaleret*. Item S. Cyprianus *lib. de Unit. Ecclesiæ* dicit: *Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & Cathedra una monstretur*. Et alibi adversus Novatianos post verba: *Tu es Petrus, & super hanc petram &c. Et pasce oves meas*, subdit: *Super illum unum ædificat Ecclesiam, & illi pascendas mandat oves suas*. Item S. Leo *ser. 3. in Anniverf. Assumt.* ita Christum loquentem Petro repræsentat: *Cùm ego sim inviolabilis Petra ... tamen tu quoque petra es, qui mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia.* Et id magis patet ex Concilio Chalcedonensi Action. 3. apud Bellarm. Contr. tom. 1. pag. mihi 540. ubi dicitur: *Appellat Petrum Petram Ecclesiæ Catholicæ.* Hinc addit Bellarm. „(Catholici docent hac metaphorà significari Petro esse commissum Regimen totius Ecclesiæ, & præcipuè circa Fidem; Petræ enim fundamentalis hoc est proprium, totum ædificium regere, & substentare.„). Accedit S. Cyrillus Alexand. dicens: *Secundùm hanc promissionem Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione manet immaculata*. Si itaque hujusmodi ædificium est Ecclesia, adversus quam Inferi prævalere non possunt; ut illa non possit ruere, necesse est basem ejus & fundamentum neque destrui posse, ne, destructò fundamentò, tota domus corruat. Ideo Origenes in hoc loco dicit: *Si prævalerent Inferi adversus Petrum, in qua Ecclesia fundata est, contra Ecclesiam etiam prævalerent*. Probatur quoque ex Luca 22. 32. *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*. Ex quo pariter textu affirmat Maldonatus Authores collegisse Pontifices esse perpetuò infallibiles.

Probatur II. ex Conciliis OEcumenis, & I. ex Concilio Chalcedonensi, ubi (ut refert D. Thomas in Opusc. Contra errores Græc.) habetur: *Omnia ab eo*, scil Papâ, *definita teneantur, tamquam a Vicario Apostolici Throni*. In ejusdem Synodi Act. 2. cùm legeretur Epistola D. Leonis, dictum fuit anathema iis qui ita non crederent. Deinde ibidem Act. 3. Patres Concilii Pontificis doctrinam ut Beati Petri amplexi sunt, & universa Concilii Dogmata petierunt Sedis Apostolicæ Authoritate firmari. II. Ex Concilio Lugdunensi OEcumenico 2. habetur: *Ipsa quoque Sancta Romana Ecclesia Summum Principatum super universam Ecclesiam obtinet, quem se ab ipso Domino in B. Petro, cujus Romanus Pontifex est Successor, cum Potestatis plenitudine recepisse recognoscit*; *Sic, si* 112

quæ de Fide subortæ fuerint quæstiones, suo debent judicio definiri. III. Ex Concilio Florentino, ubi in sess. ult sic legitur; *Definimus Romanum Pontificem in universum Orbem habere Primatum, & Successorem esse Petri, totiusq. Ecclesiæ Caput, & Christianorum Patrem, ac Doctorem existere: & Ipsi in B. Petro regendi Ecclesiam a D. N. Jesu Christo plenam Potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur*. Si ergo certum est Papam esse totius Ecclesiæ Doctorem, certum quoque tenendum Ipsum debere esse infallibilem, ne Ecclesia a suo Magistro aliquando decipi possit. Accedit Concilium Viennense XV. Generale sub Clem V. ubi sic sancitum fuit: Dubia Fidei declarare, ad Sedem dumtaxat Apostolicam pertinere.

113 Probatur III. ex SS. Patribus; S. Irenæus lib. 3. c. 3. scribit: (Omnes a Romana Ecclesia necesse est, ut pendeant tanquam a Fonte, & Capite.) S. Athanasius in Epist. ad Fel. Pap. dicit: (Romanam Ecclesiam semper conservare veram de Deo sententiam). Et in eadem Epistola, ad Pontificem S. Doctor suum sermonem dirigens, sic eum alloquitur: (Tu profanarum Hæresum, atque imperitorum omniumque infestantium Depositor; Princeps, & Doctor, Caputque omnium Orthodoxæ Doctrinæ, & immaculatæ Fidei existis). Theodoretus Episc. Alianus in Epist. ad Leonem Papam inquit: (Ego, Apostolicæ vestræ Sedis expecto sententiam, & supplico, & obsecro V. S. ut mihi opem ferat justum vestrum & rectum appellanti judicium). S. Cyprianus Epist. 8. lib. 1. scribit: (Deus unus est, Christus unus est, & una Ecclesia, & Cathedra una super Petrum Domini voce fundatam. Aliud constitui Sacerdotium novum, fieri præter unum Sacerdotium non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit). Et idem Cypr. in lib. de Unitat. Eccl. (Qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? S. Hieron. in Epist. ad Damasum Papam. scibit: (Cum successore Piscatoris loquor... super illam Petram (scil. Cathedram Petri) ædificatam Ecclesiam scio, quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio... Quicunque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est). S Basilius Epist. 52. ad Athan. scribit: (Romanum Pontificem compellendum esse, ut quid credendum sit, si per Concilium definiri non donetur, ipse determinaret). S. August. lib. 1. contra Julianum cap. 5. (Per Papæ Rescriptum causa Pelagianorum finita est). S. Thomas quodlib. 10. a. 6. (Magis standum est sententiæ Papæ, ad quem pertinet determinare de Fide, quàm quorumlibet sapientum). Et 2. 2. q. 11. a 2. ad 5.: (Postquam essent aliqua Ecclesiæ authoritate determinata, hæreticus esset, si quis repugnaret; quæ quidem authoritas principaliter residet in Summo Pontifice.). S Bon. in summa Theolog. q 1. a. 3. D. 3. (Papa non potest errare, suppositis duobus: Primum quòd determinet quatenus Papa; Alterum, ut intendat facere Dogma de Fide.)

Probatur IV. ex ipsa Schola Gallicana, falsò 114 enim nobis objicit Hottingerus hæreticus dicens: Gallia universa a vobis dissentit. Quandoquidem asserit Milante Exercit. 19. sup. dict. Prop. 29. Alexand. VIII. paucos esse Gallos, qui Romani Pontificis infallibilitatem contendunt, respectu ad Gallos Nobiliores, qui illam propugnant, præsertim Petrus Matthæi in Sum Const Spondanus an. 1415. n. 16. dissereas in Decr. Const. Bosvinus tom. 4. de Concordia. Idem aliquando docuit Gerson de Pot. Eccl. cap. 10. dicens: (Tandem ex his dicere possumus, quòd plenitudo potestatis est a Christo collata Petro, sicut Vicario suo, & suis Successoribus.). Ita scripsit hic Doctor iu præfato loco. Ceterùm nulli dubitandum quòd Gerson, ut ait P. Victoria in suo Tract. de Authoritate Papæ & Concilii tr. 5. *per omnia fuit infestissimus Authoritati Summorum Pontificum, et multos alios infecit suo veneno; parùm enim differt a Schismate ejus sententia de Athoritate Papæ*. Idem statuere conati sunt Episc. Gallicani antiqui an. 1626 ar. 137. & in Conc. Generali Lugdun. 2. (ubi præ ceteris numerabantur Episcopi Galli, qui Græcorum confessionem acceperunt), scil. quòd Sancta Romana Ecclesia plenum Principatum obtinet super Universalem Ecclesiam, &c. ut infra referetur. Et quamvis Universitas Sorbonica (ortum agnoscens a Roberto Sorbon ex anno 1253. Confessario S. Ludovici, erectaque a Carolo Rege an. 1290. in Universitatem) contrariæ fuerit sententiæ, hoc tamen accidit tantùm ex tempore Concilii Constantiensis operâ Gersonis, & Almaini, qui in eadem Universitate adscripti ad comprimendum trium Pontificum Schisma, ad Concilium, tanquam ad Judicem Superiorem, & in hujus-

hujusmodi casu necessarium, causam deferendam existimarunt. Novissimi verò Sorbonici non attendentes, quòd ipsorum Majores de Papa dubio sint loquuti, eorum innixi authoritati, dixerunt Judicium Romani Pontificis non esse infallibile, nisi Ecclesiæ, sive Generalis Concilii consensus accedat. Ceterùm ante Concilium Constantiense, & Basileense advertit Raynaldus scriptor Gallus in Opusc de Rom. Pont. omnes Theologos anteriores unanimiter docuisse definitiones Pontificias, etiam extra Concilia, rem facere de Fide. Immo habetur apud Nauclerum part. 4 lib. 8. c. 6. quòd Facultas Parisiensis anno 1320. damnavit tanquam hæreticos articulos Marsilii Paduani dicentis: Romanum Pontificem esse fallibilem. Et anno 1534. (ut apud eundem Nauclerum) damnavit eundem errorem contra Joannem Morandum. Item Duvallius Doctor Gallus, qui scripsit circa annum 1712 de Sup. Pont p. 1. q. 7. refert consuetudinem fuisse Facultatis Parisiensis, ut ab ea Laureati protestationem nunquam Ecclesiæ Romanæ contradicendi præmitterent. Idem Author refert ipsam Facultatem damnasse ut hæreticum Marcum Antonium de Dominis, quia docebat Pontificis authoritatem esse fallibilem. Ideo præfatus Duvallius, quamvis ejusdem Sorbonæ Doctor loco citato non dubitavit sic scribere: *Opinio quæ Romæ tenetur, vacat omni temeritate, cùm totus Orbis, exceptis pauculis Doctoribus eam amplectatur, et præterea rationibus validissimis tum ex Scriptura, Conciliis, et Patribus, tum ex principiis Teologiæ petitis confirmetur*. Et part. 4 q. 7. subdit: *Nemo nunc est in Ecclesia, qui ita pro certo sentiat, præter Vigorium & Richerium, quorum si vera esset sententia totus ferè Orbis Christianus, qui contrarium sentit, in Fide turpiter erraret*. Propterea addit quòd Opinio de prælatione Conciliorum Authoritati Romani Pontificis, *a temeritate inobedientiæ vix potest excusari; fovet enim ut plurimum inobedientiam & dissidia multa; magnosque tumultus semper in Ecclesia excitavit*. Hinc videre est apud Troila tract. 6. de Sum. Pont. ar. 6. ex n. 54. & ap. Milante in Exercit. Dogm. 19 super Prop. 29. Alex. VIII. quot Concilia Provincialia Gallicana plausuerint Pontificis infallibilitati. Synodus ipsa Parisiensis anno 1626. in art. 137. ubi Tit. Monita Cleri Gallicani ad Dominos Archiepiscopos Regni, ecce quid sensit: (Hortamur igitur Episcopos omnes, ut Sanctam Apostolicam Romanamque Ecclesiam, utpote ex Dei sponsione infallibili Ecclesiarum Matrem....) Et infra loquens de ipso Romano Pontifice: (Is enim Successor est Petri, super quem Christus Jesus Ecclesiam fundavit, quando illi claves Regni Cœlorum, & donum infallibilitatis in causis Fidei reliquit.). Valdè autem notandum id quod Episcopi Galliarum (ut refert Milant. l. cit.) in obsequium Bullæ, quam Innocentius X. emanavit in confixione Janseniarum Thesium, ad Ipsum scripserunt; & inter cetera verba hæc: (Hujus doctrinæ lucem pristino decori restituit prolatum a S. V. postulantibus Galliarum Episcopis Decretum; De quo in negotio illud observatione dignum accidit, ut quemadmodum Innocentius I. Pelagianam Hæresim damnavit olim, sic Hæresim ex adverso Pelagianæ oppositam Innocentius X. Auctoritate suâ proscripserit. Enimvero vetustæ illius ætatis Ecclesia, Cathedræ Petri Authoritate fulta, quæ in Decretali Epistola Innocentii elucebat, Pelagianæ Hæresis absque cunctatione subscripsit. Perspectum enim habebat, non solùm ex Christi D. pollicitatione Petro factâ, sed etiam ex actis priorum Pontificum, & ex anathematismis adversus Apollinarium, & Macedonium nondum ab ulla Synodo OEcumenica damnatos, a Damaso paulò antea jactis, judicia pro sanciendâ regulâ a Pontificibus lata, *Divinâ æquè, ac summâ per universam Ecclesiam Auctoritate* niti, Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequia præstare teneantur.) Deinde præfati Episcopi Bullam venerantes eam promulgare promittunt. Hinc colligitur, quàm fuerit nova sententia Cleri Gallicani, & quàm diversa ab illa quam Majores sui enixè tenuerint, & propugnarint.

Probatur V. rationibus; Prima ratio est D. Thomæ, qui 3. p. q. 25. a. 1. docet pollicitationem infallibilitatis in rebus Fidei tantùm Successoribus Petri esse factam, & ideo dicit Ecclesiam non posse errare, quia Papa errare nequit: *Ecclesia universalis* (verba D. Thomæ) *non potest errare, quia Ille qui in omnibus exauditus est pro sua reverentia, dixit Petro: Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua*. Secunda ratio est ejusdem S Doctoris, qui alibi 2. 2. q. 1. a. 10. ait, quòd in Ecclesia non posset una Fides servari, nisi per ejus Caput Pontificem quæstiones Fidei diffinirentur: *Et ratio est, quia una Fides debet esse totius Ecclesiæ (secundùm illud 1. ad Cor. 1.), quod servari non posset, nisi quæstio Fidei determinaretur*

tur per Eum, qui toti Ecclesiæ præest. Ratio tertia est inveterata Ecclesiæ consuetudo; Hac ratione pro nostra sententia tuenda utitur eruditissimus Melchior Canus in suo perdocto Opusculo de Locis Theologicis lib. 6. cap 7. ibi ait: (Si nullus itaque (sic Author arguit) legum Christi ferior est interpres, quàm perpetuus Ecclesiæ usus, Ecclesia verò in Fidei rebus, non ad Antiochenum, Alexandrinum, Hierosolymitanum, sed Romanum Pontificem omni tempore recurrerit, ejusque judicia uti irrefragabilia semper tenuerit; Cur dubitabimus illum Petro in hac prærogativa dare successorem? Hoc ipso rerum testimoniô roboratur: Nam Christi de Petro, & Successoribus vaticinia in Romana Ecclesia videntur impleta. Cùm ceteræ Apostolorum Ecclesiæ, vel ab Infidelibus occupatæ, vel ab Hæreticis affectæ aliquando fuerunt: hæc una tot inter Hostes nec Infidelibus, nec Hæreticis valuit expugnari. Hinc quæri solet, an hæreticum sit asserere, posse quandoque Romanam Sedem, quemadmodum & ceteras, a Christi Fide deficere? Ei faciant satis Hieronymus perjurum dicens, qui Romanæ Sedis Fidem non fuerit secutus; Cyprianus dicens: Qui Cathedram Petri, supra quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia esse non confidat; Synodus Constantiensis hæreticum judicans, qui de Fidei Articulis aliter sentit, quàm S. Romana Ecclesia docet. Illud postremò addam, cùm ex Traditionibus Apostolorum ad evincendam Hæresim argumentum certum trahatur; constat autem Romanos Episcopos Petro in Fidei Magisterio successisse, ab Apostolis esse traditum, cur non audebimus assertionem adversam tanquam hæreticam condemnare? Sed nolimus Ecclesiæ judicium antevertere: Illud assero, & fidenter quidem assero, pestem eos Ecclesiæ & perniciem afferre, qui aut negant Romanum Pontificem Petro in Fidei Doctrinæque Authoritate succedere, aut certè astruunt Summum Ecclesiæ Pastorem, quicunque ille sit, errare in Fidei judicio posse. Utrumque scilicet Hæretici faciunt: Qui verò illis in utroque repugnant, hi in Ecclesia Catholici habentur.) Hucusque Canus; Cui valde favet id, quod D. Cyprianus sedulò advertit in Ep. 3. lib. 1. dicens: *Neque enim aliunde Hæreses obortæ sunt, quàm inde quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia Sacerdos, & ad tempus Judex vice Christi cogitatur*. Et ratio hujus gravis sententiæ Cypriani est, quia Romanæ Sedis Decretis illi qui pertinaciter restiterunt, primùm (ut bene advertit cit. Episcopus Stabiensis.) Schismatici facti sunt, deinde Hæretici.

Ex his omnibus tandem inferunt DD. prout Suar. lib. 3. De Fidei defens. Bannez, & Bellarm. lib. 4. de Pont. cap. 2. nostram sententiam esse saltem Fidei proximam; & *contraria* (dicit Bellarm. l. cit.) *videtur omninò erronea, & hæresi proxima*.

Objiciunt Adversarii plures Pontifices in Fidei judiciis erraſſe. Sed facili negotiô nos ab hac oppositione possemus expediri, generaliter respondendo cum Cano, & Bellarmino, quòd ii Pontifices, qui erraſſe adducuntur, non ut universales Ecclesiæ Doctores, sed tantùm privatè locuti fuerint, ut ex Historiis patere demonstrant. Sed ne ex aliquibus gestis, quæ passim, & instanter, sed nimis discerpta ab Adversariis adducuntur, quis fortè decipiatur, nobis ad singula libet respondere.

Objiciunt I. quòd Liberius Papa Arianam 116 Hæresim non dubitaverit subscribere. In hoc autem sciendum, quòd cùm Liberius primùm ad Mediolanense Conciliabulum subscribendum reluctaret, in exilium a Constantio Imperatore fuit expulsus, ac in ejus locum ab Arianis suffectus fuit Felix II. Indeque Ariani in Conventu Firmicensi novam Fidei formulam prodiderunt, in qua dolosè dixerunt Filium Patri similem in substantia. Hanc Liberius tœdiô exilii victus impudenter subscripsit; Ob quam rem ab exilio revocatus Romam devenit, sed a Romanis ob hujusmodi flagitium aversis rejectus fuit, & in ejus locum Felix advocatus; qui postmodum ob sui constantiam in abjicienda Arianorum formula damnatus capite plexus est. At Liberius, Felice defunctô, cùm resipuisset, eandemque formulam damnasset, denuo Pontifex est acclamatus. Liberii itaque privatus lapsus, cùm ipse non ex Cathedra docuerit, nostram non infirmat sententiam.

Objiciunt II. Vigilium Papam in Epist. ad 117 Theodoram Imperatricem anathema dixisse iis, qui duas in Christo naturas confiterentur, in quo videtur ipse Pontifex Hæresi Euthichetis adhæsisse. Sed hîc notandum, ut refert Baron. an. 547. n. 40. quòd hunc errorem Vigilius professus est tempore, quo, expulsô Imperatricis ope Silveriô legitimô Pontifice, ipse Papa, potiùs Antipapa, fuit creatus; Sed postmodum, cùm idem, mortuô Silveriô, legitimè Sedem Pontificiam est adeptus, nullimodè errorem

errorem

rorem illum protulit unquam, aut simulavit.

118 Objiciunt III. in eundem Vigilium, quòd approbasset tria Capitula, quæ postea damnavit Concilium Constantinopolitanum Generale, jam ab ipso Vigilio inde confirmatum. Sciendum hìc quòd Justinianus Imperator, operâ Theodori Cæsariensis, Edictum prodidit, in quo tria Capitula continebantur, scil. damnatio memoriæ & scriptorum Theodori Mopsuesteni, Ibæ Episcopi Edessæ, & Theodori Episcopi Ciri, in quibus errores Nestorii excusabantur. At quia in Conc. Chalcedonensi præfatorum Authorum laudabilis mentio facta fuit, plures Episcopi Edictum illud reprobarunt. Deinde Constantinopoli consensu Pontificis Conciliô convocatô, juxta Cæsaris Edictum, tria illa Capitula fuerunt confirmata; Et Vigilius ad suasionem Imperatoris Edictum clam subscripsit. Sed, ut hoc propalatum fuit, magna in Ecclesia scissio orta est; Qua de re Vigilius decrevit, ut effectus Edicti suspenderetur, & res ad Generale Concilium revocaretur. Deinde idem Vigilius in quodam suo Rescripto, *Constitutô* Vigilii vocatô, damnavit quidem scripta Theodoreti, & Ibæ, sed personas a censuris immunes reliquit; Verum est, non negamus, quòd postea annô sequenti Imperatora Vigilio revocationem *Constituti*, & Concilii Constant. confirmationem obtinuit; Sed ex hac revocatione quid aliud inferre possunt Adversarii, nisi ad summum id quod dicit S.Gregorius lib.3.Epist.2. *Non enim mutatio sententiæ, sed inconstantia sensûs in culpa est*. Si quis autem dixerit, quòd Vigilius in suo *Constituto* in Fide erravit, pariter dicere debet, quòd erravit & Synodus Chalcedonensis, quæ idem declaravit ac Vigilius in suo *Constituto*. Ceterùm constat rem hanc non ad Fidem pertinuisse; quòd enim Theodoretus, & Iba non solùm malè, sed etiam malâ fide scripsissent, & ideo non tantùm scripta, sed etiam personæ fuissent damnandæ, meri facti res erat. Hinc ne dicantur Concilia inter se discrepasse, dicendum quòd in Chalcedonense fuit pertractatum de Personis, in Constantinopolitano autem de Scriptis. Hinc S.Gregorius monuit: *Scire vos volo, quòd in ea* (scilicet in Synodo Chalcedonensi) *de personis tantùm, non autem de Fide aliquid gestum est*.

119 Objiciunt IV. Maymburgus, & Jueninus in VI. & VII.Synodo Honorium Papam ob Epistolas ad Sergium Monothelitarum Principem damnatum ut hæreticum fuisse, in Actione enim 13. VI. Synodi sic legitur: *Simulque anathematizare prævidimus & Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eo quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quòd in omnibus ejus mentem secutus est, & impia dogmata confirmavit*. Ac proinde Concilium Romanum II. sic de eo declaravit: *Honorium judicatum fuisse post mortem a VI Synodo, quia de hæresi fuit accusatus*. Hocque asseritur confirmatum a S. Leone Papa in epistola ad Constantinum Imperatorem, in qua legitur Leo inter Hæreticos enumerasse etiam Honorium.

Resp. I. Non desunt plures Scriptores, qui asserunt epistolas enunciatas a Græcis fuisse suppositas, & Roncaglia in *Animadv.cit. ad Nat.* dicit peritiores Criticos asserere, quòd Acta præfatæ Synodi ad nos adulterata pervenerint. Nec adulteratio hæc gratis asseritur, sed eam ut certam testatur S. Gregorius *l. 5. Ep. 14.* Et videtur clarè etiam probari ex eadem Synodo, in qua alibi tantùm damnati leguntur ii qui in epistola Agathonis Papæ ad Imperatorem nominati fuerunt; & in ea epistola nulla mentio de Honorio facta fuit, imò fuit pronunciatum, Romanam Cathedram nunquam defecisse, & nunquam deficere posse. Et hoc sanè creditur Agatho promutiasse ad omnem evellendam erroris suspicionem adversus Honorium, cujus innocentia antea diu discussa, & enixè a S. Maximo propugnata fuerat, & patefacta judiciô Joannis Papæ antecessoris Agathonis. Pariter Acta VII. Synodus corrupta fuisse testatur Anastasius Bibliothecarius *in Præfat.Hist. ad VI. Synodum*. Ad Concilium autem Romanum respondetur, id Patres Concilii asseruisse ducti ex falsis corruptisque Actis prædictæ VI. Synodus, ut supra ostensum est. Pariter epistolam S. Leonis suppositam fuisse a Græcis latè multisque validis argumentis probat Baronius ad annum Christi *683. n. 19. & sequenti*.

Sed adhuc admissis pro veris tum Actis præfatarum Synodorum, tum epistolâ Leonis; Resp. II. quòd epistolæ Honorii bene possunt explicari in sensu Catholico, ut tenent *Frassen, & Tournely*, ac id affirmant viri dignissimi, ut S.Maximus, qui in disputatione contra Pyrrhum eodem tempore Honorii eum defendit, & de Monothelitarum erroribus indemnem fecit. Idem scripsit Anastasius Honorii Secretarius. Idem Joannes IV. in Apologia pro Honorio ad Constantinum Imperatorem, ubi asseruit

feruit, quòd Pyrrhus festinabat quidem ad sensum suum Honorium attrahere, sed Honorius a falso dogmate prorsus fuit alienus. Honorius enim duas in Christo voluntates, & operationes fassus est, sed prudenti consiliò nomina prohibuit unius vel duarum voluntatum, quæ tunc erant inaudita; tunc enim temporis, cùm Monothelitarum error exurgeret, & Cyrus Alexandrinus unam in Christo operationem, Sophronius autem Hierosolymitanus duas prædicaret, Honorius ad sedandam imminens schisma in sua prima epistola scripsit abstinendum tam a voce unius operationis, ne videretur cùm Euthychianis unam in Christo naturam agnosci; quàm a voce duarum operationum, ne cum Nestorio duas personas supponi appareret. Et hoc patet ex epistola II. ipsius Honorii ubi sic habetur: *Referentes ergo, sicut diximus, scandalum novellæ adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes prædicare, sed pro una, quam quidam dicunt, operatione nos unum operatorem Christum Dominum in utriusque naturis veridicè confiteri*. Ita apud *Frassen tom. 7. tract. 1. Disser. 2. ar. 1. sect. 2 qu. 2.* Nec obstat illud quod Honorius etiam scripsit: *Unam tantùm voluntatem fatemur Domini nostri Jesu-Christi*. Nam ibi tantùm de Humana Natura Christi locutus est, cùm dixerit in Homine Christo non adfuisse duas pugnantes voluntates, alteram carnis, alteram spiritûs, sed unam spiritûs tantùm; in Christo enim caro non concupiscebat adversus spiritum: *Quia profectò* (en sua verba) *a Divinitate assumta est nostri Natura, non culpa... Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit vel contraria, aut super legem natus est humanæ conditionis*. Hinc prædictus Joannes scripsit: *Secundùm hunc igitur modum dictus Decessor noster scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duæ voluntates contrariæ in membris ipsius penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex prævaricatione primi hominis*. Ita apud *Nat. loc. cit.* qui non dubitavit id confirmare dicens, quòd Honorius in suis epistolis *locutus est mente Catholica, siquidem absolutè duas voluntates Christi non negavit, sed voluntates pugnantes*.

Resp. III. Datò etiam quòd Honorius verè errasset, ait *Natalis* dicendum a Fidei tramite illum non deviasse, sed non virtute quâ debuit Monothelitis repugnasse. Et quamvis *Natalis* credat VI. Synodum verè Honorium damnasse, dicit tamen non damnasse ut hæreticum sententiâ & pertinaciâ, sed ut Fautorem Hæreticorum ob patrocinium ipsis impensum; pro cujus probatione affert epistolam Leonis II. ad Constantinum Pogonatum pro confirmatione Synodi, ubi Leo scripsit: *Anathematizamus Theodorum, Cyrum, Sergium, Pyrrhum, necnon & Honorium, qui profanâ proditione immaculatam* (Ecclesiam) *maculari permisit*. Et quamvis in Canone VI. Synodi asseratur *Honorius mentem Sergii in omnibus secutus, & impia dogmata confirmasse*; hoc intelligendum, ait *Natalis*, non consentiendo, sed connivendo, seu silentium indicendo; Hæreticos enim dicit in eandem impietatem rendisse, sed ipsi pravi dogmatis assertione, Honorium Catholici dogmatis dissimulatione. Hinc infert, quòd licèt Honorius hæreticus non fuerit, meritò tamen damnatus fuit ob negligentiam in damnanda Monothelitarum hæresi. Sic etiam sentit Author anonymus in *lib.* cui titulus: *Gallia vindicata Diss. 2. §. 1. n. 9* respondens Ludovico Maymburgo: *Quis nescit epistolas Honorii privatas fuisse, non dogmaticas, in quibus nihil Honorius definivit, sed tantùm suam privatam sententiam aperuit*. Conceditur enim errare posse Pontifices ut homines, scriptis privatis respondendo, non autem ut Magistros Ecclesiæ, Fideles docendo: *Cùm hoc privilegium* (addit) *infallibilitatis in publicum Ecclesiæ bonum vergat, noluit Deus illud personæ, sed officio adnecti; Et tunc solùm præsto esse, cùm Pontificali Officio fungeretur*.

Objicitur V. Quòd S. Cyprianus fortiter restitit Decreto Stephani Papæ, & ad futurum Concilium appellavit. Sed respondetur I. quòd S. Martyr nunquam hoc Dogma putavit spectare ad Fidem, sed tantùm ad Disciplinam, dum Ipsemet scripsit ad Jubajanum Epist. 73. in hac controversia quemlibet Episcopum se gerere posse juxta suum arbitrium. Stephanus enim nunquam declaravit hoc esse de Fide, sed tantùm ad ipsum Cyprianum scripsit: *Si quis a quacunque Hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est*. Et quia Cyprianus putabat vetustam traditionem esse, ut Baptizati ab Hæreticis iterum rebaptizarentur; ideo Concilium Generale expetivit, ut ex testimonio tot Episcoporum praxis Ecclesiarum, hujusque rei veritas innotesceret. Præterea, esto Cyprianus priùs restiterit, tandem Decreto se subjecit, ut testantur quamplurimi AA. Cabass Baron. Tomass. Lud Bail, & alii apud Milante, & hoc absolutè ex Majorum testimoniis testatus est S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferum. Sed nolo hic multus esse,

se, cùm altiùs hæc prima Conclusio confirmabitur ex dicendis mox in secunda, ad quam nunc veniamus.

§. II. *De Auctoritate Pontificis supra Concilium.*

121 PRænotandum I. hoc quòd Papa sit supra Concilium, non intelligendum de Papa dubio tempore Schismatis, cùm probabiliter dubitetur de legitima ejus electione; Quia tunc quisque debet Concilio subesse, sicut definivit Concilium Constantiense in Seff. 4. Tunc enim Generale Concilium Supremam Potestatem immediatè habet a Christo, sicut in tempore Sedis vacantis, ut bene advertit S. Antonin. p. 3. tit. 23. cap. 2. §. 26. Prænotandum II. Idem valere respectu Pontificis hæretici manifesti & externi, non autem occulti aut mentalis. Quamvis Alii rectiùs dicant tunc nequaquam Papam a Concilio tanquam a suo superiore authoritate privari posse, sed immediatè expoliari a Christo, supposità conditione depositionis, prout ad id requisità. Pronotandum III. Quòd Concilium Generale respectu Papæ potest multipliciter intelligi; Primò, cùm Concilium sine Papa consideratur; & tunc nullam Concilium auctoritatem habet, nisi in casibus prædictis Schismatis, & Hæresis: quia Concilium est Episcoporum Congregatio sub Papa uti Capite constituta. Secundò, quando in Concilio præsidet Papa, ut Caput a corpore (nempe ab Episcoporum cœtu) non divisum; vel quando Concilium confirmatur a Papa; tunc nequit Concilium intelligi esse supra Papam, nam aliàs Concilium nullà indigeret Papæ auctoritate, vel aliàs Papa authorizaret contra seipsum, quod nequit subsistere. Tertiò, cùm Concilium est congregatum a Papa, & Papa consideratur ut Caput, & Episcopi ut corpus a Capite divisum, in hoc sensu quæritur, an Papa sit supra Concilium, vel e converso?

122 Circa hoc quæsitum *prima* Hæreticorum sententia est, quòd Concilium sit supra Papam, ut Calvinus, & alii Huic autem sententiæ adhæserunt Episcopi Conciliabuli Basileensis cum Joanne Antiocheno; Et tempore Schismatis Joannes Gerson, de quo ait Victoria: (Ille Doctor per omnia fuit infestus auctoritati Pontificum, & multos infecit suò venenò). Et sic etiam tenuere Almainus, Aliacensis, & alii pauci illius temporis, quorum sententiam Fagnanus ait pro nihilo esse habendam, eo quod ex ambitione ortum habuit in Concilio Basileensi, dum de eis fuit benemeritus Felix V. Antipapa, postquam Eugenium IV. deposuerunt. Clerus autem Gallicanus declaravit, ut supra relatum est, Decretum Concilii Constantiensis de auctoritate Synodi supra Papam etiam extra Schismatis tempus extendendum. Differt tamen hæc a sententia Hæreticorum, qui dicunt Papam non esse totius Ecclesiæ Caput, sed tantùm Romanæ; Catholici verò dicunt Papam esse Caput totius Ecclesiæ, non autem in Concilio congregatæ & collectivè, sed divisivè singularum Ecclesiarum, ut se habet Generalis respectu ad Monasteria Religionis. Adest *secunda* sententia Glossæ in cap. *Nisi competerent*. 2. qu. 7. dicentis, quòd Papa sit supra Concilium; tamen, ubi Ipse sponte se subjiciat Concilio, Concilii sententiæ teneatur parere. Hoc verò rectè reprobant S. Antonin. Cajet. Bellar. &c. Quia, cùm Auctoritas Pontificia sit de jure Divino, non potest Papa ei renunciare, ut declaravit Bonif. VIII. in Extrav. *Unam sanctam. De Major. & obed.* dicens: *Potestas Suprema a Deo solo, non ab homine poterit judicari*. Secus verò esset, si ageretur tantùm de judicio discretivo (non autem coactivo), ut aliqui Papæ fecerunt, dum accusati causas suas in Concilio discuti voluerunt. *Tertia* tamen sententia, cui subscribimus, tenet Papam non dubium semper esse supra Concilium Generale, sive supra omnes Ecclesias, etiam collectivè sumtas. Et hanc tuentur S. Thom. S Bonav. Alex. de Ales, S. Joan. a Capistr. S. Bern. Sen. B. August. Triumphus Baron. Bellarm. Sfondratus, Pallavic. Emman. Schelstrate, Lupus, Cabass. Cajet. Gotti, & alii nostri AA. communiter; Vide apud Milant. l. cit.

123 Probatur I. ex Scripturis, & 1. ex Luca 22. 31. *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Observa, quòd Christus Dom. pro solo Petro rogavit, qui solus Fratres confirmare debebat. Ergo, si Fides Petri deficere potuisset, Fratres non valuissent confirmari a Petro. Falsum est nonnullorum Parisiensium commentum, qui hoc loco putant Christum orasse pro Ecclesia universali, sive pro Petro ut totius Ecclesiæ figuram gerente; Dominus enim designavit unam tantùm personam, *Simon, Simon*; Et cùm cœ-

pisset loqui in plurali: *Satan expetivit vos, ut cribraret*; Deinde mutavit loquendi formam: *Ego autem rogavi pro te*. Certè, si de tota Ecclesia locutus fuisset, multò rectiùs dixisset, rogavi pro vobis. Verba porrò illa, *confirma fratres tuos*, manifestè revincunt Christum non fuisse Ecclesiam allocutum; Qui enim fingi possunt Ecclesiæ Universalis Fratres? Nec audiendi sunt qui docent Christum orasse hoc loco pro perseverantia Petri, laborant namque ad interpretanda in eo sensu posteriora illa verba, *confirma fratres tuos*. Est itaque habenda textûs expositio, ut privilegium Petro, & Successoribus ejus Christus impetraverit, ne aliquid contra Fidem possent docere. Ita scripsit Agatho Papa in Epistola ad Constantinum Imper. quæ lecta est in VI. Synodo, & ibi ab omnibus probata: *Hæc est vera Fidei Regula* (verba Epistolæ), *quam tenuit Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, quia dictum est Petro*: Ego autem rogavi pro te, &c. *Huic Dominus Fidem Petri non defecturam promisit, & confirmare Eum Fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis Prædecessores confidenter fecisse semper cunctis est agnitum*. Ita elegantiùs S. Leo etiam monuit in serm. 3. Assumt. ad Pontific. *In Petro ergo omnium fortitudo munitur, ut firmitas, quæ Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur*. Probatur 2. ex Act. Apost. cap. 15. 7. ubi, Conciliò inter Apostolos initò, sic Petrus affatus est: *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere*. Quibus verbis sat disertè Petrus significavit Deum tantùm Ipsi, & Successoribus suis Potestatem docendi Gentes, quid debeant credere, tradidisse. Probatur 3. ex Joan. 21. v. 16. & 17.: *Pasce agnos meos . . . pasce oves meas*. Hinc D. Cyprianus Epist. 9. lib. 3. ait: *Ecclesia est Plebs Sacerdoti adunata, & Grex Pastori suo adhærens*. Eusebius Emissenus in serm. Nat. S. Jo: dicit: *Priùs agnos, deinde oves commisit, quia non solùm Pastorem, sed Pastorem Pastorum eum constituit*. S. Bernar. lib. 2. de Consid. ad Eug. III. addit: *Habent illi assignatos Greges, Tibi universi crediti: uni unus*. Sic loquuntur Patres; probent autem Adversarii, ubi in Scripturis habeatur, quòd oves in Concilio desinant esse oves subjectæ suo Pastori, immo quòd oves ibi in Pontificis Pastorem commutentur. E contrario in Scriptura legitur, quòd Pontifex fuit positus ut Pastor, non tantùm ovium, sed totius ovilis, quando Christus pronunciavit Jo. 10. 16.: *Fiat unum ovile, & unus Pastor*. Nec obstat dicere, quòd Act. 8. Apostoli miserint Petrum unà cum Joanne in Samariam; nam non miserunt imperiò, sed consiliò tantùm, prout Rex a suis Ministris dicitur etiam ad bellum missus.

Probatur II. Ex Conciliis, & I. Ex Con- 124
cilio Nicœno Can. 18. ubi sancitur: (Omnes Episcopi in gravioribus causis liberè Apostolicam appellent Sedem, cujus dispositioni omnes majores causas antiqua Apostolorum auctoritas reservavit). De quo Canone Julius I. memoratur; & Nicolaus I. dicit, quòd Concilium sic non esset allocutum, nisi infallibilem in Pontifice agnovisset Potestatem. Rursusque habetûr in Can. 29. ejusdem Nicœnæ Synodi (ut apud Fagnan. cap. *Nullus de Elect. num* 49): (Ille qui tenet Sedem Romæ, Caput est omnium Patriarcharum, sicut Petrus, ut qui sit Vicarius Christi super cunctam Ecclesiam Christianam). Si ergo Papa est supra Ecclesiam, necessariò supra Concilium erit, quod Ecclesiam repræsentat, ut Constantiensis Synodus in relato Decreto quartæ sess. expressit. II. Ex Concilio Chalcedonensi habetur (ut legitur apud D. Thom opusc. contra Græcos): *Omnia ab eo* (scilicet a Papa) *definita teneantur, tanquam a Vicario Apostolici Throni*. Refert insuper Bellarm. tom 2. lib. 2. pag. mihi 87. ex Act. 3. ejusdem Concilii, ibi damnatum fuisse Dioscorum, quia Romanum Pontificem ausit judicare & damnare, etiamsi hoc fecerit suffultus auctoritate Synodi Ephesinæ generaliter congregatæ. Ergo bene arguit Bellarm. si Dioscorus cum generali Concilio Papam non valuit judicare, profectò infertur Concilium non esse supra Papam. III. Ex Concilio Constantinopolitano IV. ubi in sess. V. sic habetur: *Neque nos sanè novam de illo judicii sententiam ferimus, sed jam olim a SS. Papa Nicolao pronunciatam, quam nequaquam possumus immutare*. Et in Can. 2.: *Itaque BB. Papam Nicolaum tanquam Organum Sancti Spiritus habentes, &c.* Ergo hoc Concilium declaravit sententiam Pontificis esse immutabilem. IV. Ex Concilio Constantiensi, ubi, ut refert Bellarm. approbata fuit Epistola Martini V. in qua de hæresi suspectos sic interrogare præcipiebatur: *Utrùm credant, quòd Papa sit Successor Petri, habens Supremam Auctoritatem in Ecclesia Dei?* At certè Potestas Supre-

Suprema illa est (rectè arguit Bellarm.) quâ nulla est major, & cui nulla æqualis. Deinde habetur, quòd Idem Concilium Constantiense damnavit Propositionem 37. Wiclephi, quæ dicebat: *Papa non est immediatus, & proximus Vicarius Christi*. Si ergo Papa est immediatus Christi Vicarius, necessariò dicendus etiam Superior Conciliò, aliàs non immediatus, sed vix mediatus Vicarius Christi dici deberet. Valde etiam nostram sententiam confirmat Concilium Florentinum, prout relatum est supra in probatione primæ Conclusionis, ubi Papa appellatur totius Ecclesiæ Caput, Doctor, & Pastor; Caput enim non pendet a membris, Doctor non instruitur a discipulis, Pastor non regitur ab ovibus. Maximè autem urget Concilium Lateranense V. sub Leone X. sess. 11. in quo Decretum Basileensis Conciliabuli fuit reprobatum, & sollemniter recepta fuit Constitutio Leonis X. *Pastor AEternus*, in qua perspicuis verbis fuit declaratum: *Solum Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia Auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus & potestatem habere, nedum ex S. Scripturæ testimonio, dictis SS. PP. ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria eorundem Conciliorum confessione manifestè constat*. Huic autem expressæ definitioni Potestatis Pontificiæ supra Concilia, duo tantùm ait Bellarminus objici posse: primum, quòd hoc Concilium non fuerit Generale, quia Episcopi nec ad numerum centesimum pervenerunt. Sed Bellarm. respondet hoc vix dici posse, dum Concilium legitimè convocatum fuit, omnibus patuit, & in eo verus Pontifex præsedit; & ideo hoc Concilium ut certè legitimum & OEcumenicum communiter habetur, prout videre est apud Cabass. Graves. Baron. Tomassin. &c. Alterum, quòd Concilium non fuerit ab omnibus receptum; Sed hoc parùm refert (addit Bellar.), nam constat Conciliorum Decreta approbatione Populi non indigere, cùm non ab eo Auctoritatem accipiant. Et, si Decreta circa mores aliquando per desuetudinem abrogari valent, quia ex temporis diuturnitate præsumitur ipse Pontifex in abrogationem consentire, hoc tamen nequit esse in Decretis circa Fidem, quæ postquam sunt constituta, necessariò immutabilia evadunt: *Quòd verò* (subjungit Bellar.) *Concilium hoc rem istam non definivit propriè ut Decretum Catholicâ Fide tenendum, dubium est; Et ideo non sunt propriè hæretici, qui contrarium tenent, sed a temeritate magna excusari non possunt*. Idemque tenent Ludovicus Bail, & alii apud Milant. l. cit.

125 Probatur III. ex definitionibus Pontificum (quos ideo Novatores ambitionis, temeritatisque arguunt); Quamvis enim non videtur probare definitio Judicis illius, qui an Judex sit, in dubium revocatur; Attamen negari non potest, saltem magnum pondus nostræ sententiæ addere tot definitiones Pontificum, qui justè existimantur, quòd non ita facilè has Sanctiones emanassent, nisi in Ecclesia fat universè hæc sententia esset recepta. Infallibilia autem esse Romani Pontificis Decreta definivit Anacletus cap. *Sacrosâncta*. *Dist.* 22. *& cap. Facta* 9. *Q.* 3. Gelasius cap. *Cuncta*. 9 *Q.* 3 & præcipuè Paschalis II cap *Significasti*. *Extrav. de Elect.* qui ita decrevit: *Omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem robur acceperunt, & in eorum statutis Rom. Pontificis patenter excipiatur auctoritas*. Bonifacius VII. in cap *Sacrosancta*: *de Major & Obed.* dicens: *Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, definimus, & pronunciamus omninò esse de necessitate salutis*. Leo. IX. scribens ad Leonem Acridanum cap. 31. dixit: *Petrus, & ejus Successores liberum de omni Ecclesia habent judicium*. Idem declaravit Innoc I. in Epist. ad Carthaginenses. Idem Dionysius Papa Ep. 2. ad Severum. Idem Greg. Magnus lib. 4. Ep. 52. Has quidem Sanctiones, licèt in causa propria, ut vocitant Galli, editas; Gersoni tamen, & quibuscunque aliis Auctoribus præferendas esse constat. Et quod Potestas Romani Pontificis sit Superior omni Concilio magis patet ex irritatione Canonis 28. Concilii Chalcedonensis, quam decrevit S. Leo Papa contra Privilegium primi loci post Romanum Pontificem delatum a Concilio Antistiti Costantinopolitano adversus Episcopum Alexandrinum; Sic enim S. Pontifex (*Ep.* 53.) scripsit ad Pulcheriam Augustam: *Consentiones verò Episcoporum, Sanctorum Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unitâ nobiscum vestrâ Fidei pietate, irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus*. Si Concilia Pontifici superiora essent, quomodo S. Leo hujus Synodi Canonem irritare potuisset? Hinc Nicolaus I. (*Ep* 8.) ad ostendendum, omnes Conciliorum Sanctiones nullo robore pollere, nisi a Romano Pontifice firmentur, sic scripsit de S. Leone, qui non solùm præfatum

Canonem Chalcedonensis irritum fecit, sed etiam Acta Ephesini Concilii rescidit, quamvis unanimi consensu omnes Patres illa approbassent: *Non ergo dicatis non eguisse vos in causa pietatis Romanæ Ecclesiæ, quæ collecta Concilia sua auctoritate firmat. Unde quædam eorum, quia consensum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt. Quomodo non eget qualibet Synodus Romanæ Sedis, quando in Ephesino Latrocinio, cunctis Præsulibus probantibus, nisi magnus Leo, divinitus excitatus, totum Orbem, & ipsos quoque Augustos concuteret, Religio Catholica penitus corruisset?*

126 Probatur demum ex ratione, quia Regimen Monarchicum inter alia est optimum, ut docet D. Thom. in 4. contra Gentes cap. 76. his præstantibus verbis: *Optimum Regimen multitudinis est, ut regatur per unum; pax enim, & unitas subditorum finis est Regiminis, unitatis autem congruentior causa est unus, quàm multi, unde Christus Jo. 10. 16. dixit: Et fiet unum ovile, & unus Pastor.* Calvinus docuit Christum non istituisse Gubernium Monarchicum in Ecclesia, sed communiter oppositum verè docent Catholici cum D. Cypriano; & idem Gerson scripsit: *Hæreticum esse qui contrarium tenet: nullam aliam politicam constituit in Ecclesia Christus præter Monarchicam.* Adde, si Regimen in Ecclesia non esset Monarchicum, non satis a Deo Ecclesiæ bono provisum esset; nam cùm rarò Concilia conveniant, & rarò convenire possint, ob incommoda, dispendia, bella, rarò etiam hoc Regimen existeret. Et ideo D. Antonin. p. 3. tit. 22. cap. 2. §. 3. dixit Christum Dominum Monarchiam in Ecclesia instituisse, Pontificem Vicarium Sui constituendo. Quapropter pluries accidit, ut notat Bellar. lib. 4. de Rom. Pont. cap. 7. Pontifices absolutè Hæreses sine Concilio damnasse, ut Pelagii, Priscilliani, Joviniani, Vigilantii, aliorumque multorum, quæ eo ipso, quòd a Papa damnatæ fuerunt, a tota Christi Ecclesia pro veris Hæresibus habitæ sunt. Hinc docet D. Thomas, quòd auctoritatem, quam Concilia præseferunt, totam a Pontificia Auctoritate exhauriunt; Et ideo a Concilio ad Papam bene appellari potest, sed non a Papa ad Concilium. S. Thom. Qu. X. de Potentia a. 4. ad 13. Sic loquitur: *Sicut posterior Synodus potestatem habet interpretandi Symbolum a priori Synodo conditum... ita & jam Rom. Pontifex suâ potest; Cujus Auctoritate solâ Synodus congregari potest, & a quo sententia Synodi confirmatur, & ad Ipsum a Synodo appellatur.* Et in opusc. Contra Impugn. Relig cap. 4. dicit: *SS. Patres in Concilio congregati nihil statuere possunt, nisi Auctoritate Romani Pontificis interveniente.* Accedit S. Jo. a Capistrano de Papa, & Concilio dicens: *Patet igitur expressimè Papam supra Concilium, & non Concilium supra Papam jurisdictionem plenariam in omnib obtinere; Et Concilium quamtumlibet OEcumenicum Papæ subjici, & obedire teneri, a quo Salus Fidelium post Christum pendet.* S. autem Antoninus *p. 1. ti. 23. de Appel. Pap. c. 3. §. 3.* Non abstinuit a declarando opinionem contrariam esse hæreticam, his verbis: *Sed nec ad Concilium Generale a Papa appellari potest, quia Papa omni Conciliô superior est; nec robur habet quicquid agitur, nisi auctoritate Rom. Pontificis roboretur, & confirmetur. Sentire ergo, quòd a Papa ad Concilium appellari possit, est hæreticum.*

Objiciunt Adversarii I. Et dicunt, si ergo 127
Pontifex est supra Concilia, hæc inutilia sunt, & frustra ipsi Pontifices toties, ut Fidei quæstiones decernerentur, Concilia indixerunt. Sed responsio cuique patet, non enim Pontifices Concilia dicuntur convocasse, quia de Fide controversias definire non valerent, sed hoc fecerunt, ut, rebus magis ad trutinam mandatis, Hæretici validiùs convincerentur, & Dogmata Fidei, totius Ecclesiæ judiciô examinata, statuerentur firmiùs, ac faciliùs a Fidelibus reciperentur. Et ideo (ut Adversarii opponunt, sed immeritò) plures Pontifices post suas Definitiones Concilia convocarunt; Sed omnia, quæ in Conciliis sunt unquam diffinita circa res Fidei, a Pontificia approbatione auctoritatem exhauserunt, prout declaravit Lateranense Ultimum sess. XI. ubi sic habetur: *Consueverunt antiquorum Conciliorum Patres pro eorum, quæ in suis Conciliis gesta fuerunt, corroboratione a Romanis Pontificibus, subscriptionem, approbationemque humiliter petere, & obtinere, prout ex Nicæna, Ephesina, Chalcedonensi, Sexta Constantinopolitana, Septima Nicæna, Romana sub Symmacho Synodis habitis, eorumque gestis manifestè colligitur.* Ita apud Porrect. in D. Thom. 2. 2. q. 1. a. 10.

Objiciunt II. textum Math. 18. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum .... quòd si te non audierit, dic Ecclesiæ.* Ergo, dicunt, si correctio a Petro ad Ecclesiam est deferenda, Potestas suprema est in Concilio per Ecclesiam designato. Et confirmant ex verbis Innocentii IV. in cap. Ad Apostolicæ. de Sent. & re judic. in 6. Qui Friderico II. scripsit, se paratum esse de consilio Concilii 128

cilii suam revocare sententiam. Sed respondetur, quòd Christus non direxit Petro verba illa ut suo Vicario, sed omnibus Discipulis & Fidelibus, præceptum correptionis imponendo. Deinde per illa verba, *dic Ecclesiæ*, non fuit designatum Concilium (quod rarò habetur), ut possit corrigere delinquentes, sed nomine Ecclesiæ intelliguntur Superiores jurisdictionem habentes, ut docet Chrysostomus Hom. 61. in. Matth. *Dic Ecclesiæ* (explicat), *Præsulibus scilicet ac Præsidentibus*. Ad illud autem Innocentii respondet Bellarm. lib. 2. de Conc. cap. 18. posse intelligi de judicio discretivo, non decisivo. Præterquamquod ibi non agebatur de quæstione Fidei decernendâ, sed tantùm de sententiâ punitionis moderandâ, si id pro pace cum Imperatore per Pontificem excommunicato conciliandâ conveniens visum fuisset. Hinc S. Irenæus *l. 3. adv. Hær. c. 3.* loquens de Ecclesia Romana, ait: *Ad hanc enim Ecclesiam propter principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam* (hoc est, eos qui sunt undique Fideles), *in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quæ ab Apostolis est traditio*.

Objiciunt III. D. Leonem, Euthichetis Hæresi damnatâ, judicium illud passum esse denuo in Synodo Chalcedonensis discuti; Ex quo inferunt ipsum Pontificem sensisse suam Definitionem sine Concilio fallibilem esse. Sed respondetur, quod S. Pontifex non ideo permisit Synodum, quia suam Sanctionem non censuerit irreformabilem, sed ut error pleniori judiciô Concilii potuisset aboleri, & omnia exorta dissidia, juxta Imperatoris desiderium, hoc modo sedari. Hoc patet ex ejusdem S. Leonis Epistola 17. Patetque ex ejusdem Synodi subsequenti Decreto, ubi sancitum fuit: *Definitio omnibus placet: per os Leonis locutus est Petrus: hæc Fides Patrum: qui aliter sentit anathema est*.

129 Objiciunt IV. Concilia Constantiense, & Basileense. De Constantiensi duo Decreta opponunt edita, unum in sess. 4. quo dictum fuit: *Hæc Sacrosancta Synodus Ecclesiam repræsentans potestatem a Christo immediatè habet, cui quilibet cujusque Dignitatis, etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, & extirpationem dicti Schismatis, & reformationem generalem Ecclesiæ in capite, & in membris*. Hoc Decretum editum in sess. 4. fuit postea confirmatum in sess. 5. Sed antequam ultra procedamus, circa Decreta hæc sciendum, ut referunt Milant. loc. cit. & Troila Tract. 7. §. 8. n. 58. ex Emmanuel Schelstrate de Sensu Decret. Conc. Constant. quòd Sacrum Cardinalium Collegium cum tribus Nationibus (adversus Germanicam) interfuerunt in Sessione, tantùm ob timorem Sigismundi Imperatoris, sine animo articulum definiendi; Atque inscriptis Patres sunt protestati de nullitate Sessionis hujus. Verba autem Protestationis Cardinalium, & trium Nationum, factæ die 29. Septembris an. 1417. hæc fuerunt: *Clerus & Populus nonnullorum Regnorum nondum clarè & solidè huic Sacro Concilio adhæserunt propter rumores discordiarum, quas in eodem Concilio fieri audiunt, fides jam de eodem Concilio dicitur vacillare &c.* Ita ap. Ronc. in Animadvers. in Nat. to. 20. p. mihi 115. Insuper testatur Card. Turrecr. lib. 2. de Ecclesia cap. 99. & 100. quòd, *sicut apertissimè patet ex gestis illius Congregationis, Decreta illa, si ita sunt appellanda, facta sunt solùm a Patribus aliquibus obedientiæ Joannis XXIII.* Qui Patres tantùm ad tertiam partem pertingebant; qua de re (asserit Milante loc. cit.) Concilium definitionem illam emanavit, cùm nondum fuerit OEcumenicum. Et ideo quisque videt cujus roboris sit illud Decretum tam tumultuariè editum, saltem sine unanimi suffragio Patrum; Nam, ut scripsit idem Joannes XXIII. Duci Bituricæ apud Troila n. 59. non fuerunt data suffragia per singulos, uti oportebat, sed incongruenter statutum fuit quamlibet Nationem unum suffragium habere. Et hoc factum confirmat Cardinalis Aliacensis in Tract. de Eccl. Auth. p. 1. cap. 4. qui in Concilio adfuit, hocque dubium in illo proposuit, ne ipsius Acta deinde in dubium de nullitate vocarentur. Hinc præfatus Cardinalis Turrecrem. loc. cit. qui etiam Synodo interfuit, & Cajet. p. 1. de Auth. Papæ cap. 8. absolutè asserunt Decreta illa nullius fuisse momenti, cùm non intervenerit Ecclesia; Prout etiam affirmavit Eugenius IV. in Apologia contra Basileenses, affirmans, *Quod ibi actum est, universæ Ecclesiæ non debet adscribi*.

Præterea, adhuc præfatis Decretis admissis, respondent Bellarm. Turrecrem. Spondan. & alii, 130
quòd Decreta illa fuerunt pro Papa dubio, & tempore Schismatis tunc grassantis, cùm inter tres Pontifices tunc constitutus quisque Pontificiam Dignitatem sibi vindicabat; sed ii omnes a Concilio fuerunt depositi, & Martinus V. eodem tempore a Cardinalibus Pontifex legitimè creatus. Et hoc bene constat ex ipsius Concilii verbis, ut supra relatis: *Cui quilibet.... obedire*

dire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, & extirpationem dicti Schismatis. Nec officiunt verba subsequentia: *Et reformationem generalem Ecclesiæ Dei in Capite, & in membris.* Nam primò respondet Troila Tract. 7. a. 7. §. 8. n. 54. ex doctissimo Emman. Schelstrate de Sensu Decr. Conc. Constant. quòd prædicta ultima verba fuerunt a Basileensibus adulterata in secundo Decreto, ubi eadem verba primi Decreti identicè leguntur repetita, additis illis, *& reformationem, &c.* Deinde respondetur, quòd Decreta illa loquebantur in subjectâ materiâ, scilicet in casu Papæ dubii, in quo (ut notatum est, in præmissis) Suprema Potestas est in Concilio tam quoad materias Fidei, quàm quoad definiendum quis sit verus Pontifex, tunc enim quisque definitioni Concilii subjici debet. Tunc autem temporis in dubium revocabatur, quis esset verus Pontifex; Et quamvis legitimus Pontifex esset Joannes XXIII. ut aliqui contendunt, attamen hoc ubique non constabat; quapropter, ut habetur ex Historiis (apud Suarez. De Fid. l. 3. c. 18.), ipse Joannes ad Ecclesiæ pacem firmandam sponte Pontificatum resignavit. Idem confirmatur ex declaratione ejusdem Synodi Constant. in sess. 5. ubi dictum fuit: *Item declarat, quòd quicunque qui mandatis hujus S. Synodi, & cujusque alterius concilii Generalis super præmissis, seu ad ea spectantibus factis, vel faciendis, obtemperare contempserit, &c.* Ex quibus verbis sat patet Synodum locutam esse tantùm de Conciliis, quæ celebranda fuerint *super præmissis, &c.* Quæ autem erant illa *præmissa*, nisi Schisma sopiendum, Pontificesque dubii deponendi? Hæc enim fuit vera causa hujus Synodi celebrandæ, nempe eventus Papæ dubii. Cæterùm in Congregatione habita die 11. Septembris an. 1417. communiter decisum fuit, quòd *Papa ritè & canonicè electus a Concilio ligari non posset.* Si igitur est certum, Papam non posse ligari legibus Concilii, certum est etiam Concilium non esse supra Papam, nec a Papa appellari posse ad Concilium.

131 Nec obstat quod objicit *Jueninus Inst. Theo Diss.* 4. q. 3. a. 10. scilicet Martinum V. (ut in ult. Sessione Concilii legitur) per Advocatum Concilii hæc denuntiari jussisset: *Se omnia, & singula determinata in materiis Fidei per Concilium Constantiense conciliariter tenere velle, inque sic conciliariter facta approbare, & non aliter, nec alio modo.* Ergo (dicunt) etiam Martinus confirmavit Decreta Quartæ, & Quintæ Sessionis. Nam respondetur I. Per illa verba, *in materiis Fidei*, Martinus tantùm comprehendere voluit Decreta adversus Wicleffum, & alios Hæreticos in Concilio damnatos, non verò Decreta de superioritate Concilii; hæc enim Decreta non ad Fidem, sed ad reformationem tantùm spectabant, ut ipsi PP. dicebant, *ad reformationem generalem Ecclesiæ Dei in Capite, & in membris.* Ergo Decreta illa minimè confirmare voluit Martinus. Resp. II. Decreta illa Pontifex non solùm non approbavit, sed expressè reprobavit; Cùm enim a Concilio damnatus fuisset ut hæreticus quidam libellus a Joanne Falckemberg editus contra Regem & Nationem Poloniæ, Martinus obstitit, declaravitque hanc non esse Fidei causam. Et ex hoc, cùm Poloni ad futurum Concilium a Martino appellassent, Pontifex Constitutionem edidit, in qua dixit: *Nulli fas est a Supremo Judice, videl. Apostolicâ Sede, seu Romano Pontifice Jesu-Christi Vicario in Terris appellare, aut illius judicium in causis Fidei (quæ tanquam majores ad ipsius, & Sedem Apostolicam deferendæ sunt) declinare.* Hujus Constitutionis meminit *Joannis Gerson in Dial. Apolog. pro Conc. Const.* & hujus causâ edidit Tractatum: *An liceat a Pontifice appellare?*

132 Accessit inde Synodus Basileensis, quæ non solùm Decretum Constantiensis confirmavit, sed etiam Concilium supra Papam indubium esse definivit, proposuitque tanquam credendas de Fide sequentes tres impias Propositiones:

I. *Veritas de Potestate Concilii Generalis, universalem Ecclesiam repræsentantis, supra Papam, & quemlibet alterum, declarata per Constantiense, & hoc Basileense Generalia Concilia, est veritas Fidei Catholicæ.*

II. *Veritas hæc, quòd Papa Concilium Generale, universalem Ecclesiam repræsentans, actu legitimè congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, sine ejus consensu nullatenus auctoritativè potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas Fidei Catholicæ.*

III. *Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans, est censendus Hæreticus.*

Tandem usque adeo Basileensium Antistitum audacia pertransiit, ut postquam Eugenius Concilium Ferrariam transtulit, ausi fuerunt ipsum a Sede Papali deponere, & hæreticum declarare, ac Amadæum Sabaudiæ Ducem in ejus locum sufficere nomine Felicis; Reclamantibus tamen, & a Concilio recedentibus ferè cunctis Episcopis, ut testantur D. Antoni-

toninus *Hist. tit.* 22. *cap.* 10. §. 4. & Spondanus ad an. 1431. qui de hac iniqua depositione sic scripsit: *Crescente dissentione, adeo diminutus est eorum numerus, ut, cùm judicium in Eugenium intentarunt, vix triginta adfuerint, & in ejus depositione septem tantùm Episcopi*. Adeo ut ipse Felix postea suæ electionis nullitatem agnoscens, ab omni jure ad Papatum se abdicavit, & Nicolao V. Eugenii Successori obedientiam humiliter præstavit.

133 Ludovicus Dupinus, quem secuti sunt aliqui alii ex Gallis, hunc Basileensem Conventiculum OEcumenicam Synodum non erubuit appellare, dicens ipsam legitimè a Martino V. fuisse indictam, ab Eugenio autem IV. ut legitimam confirmatam, & demum a Nicolao V. in omnibus approbatam. Ad horum falsissimas suppositiones refellendas longa utique ac integra dissertatio requireretur, sed ne nimis a meo proposito recedam, breviter respondeo, & dico quòd hujusmodi Basileensis Conventus nullo modo Generalis Concilii nomen meretur; & hoc ex ipsius gestis, quæ dubitari non possunt, apertè constat. Primò, quia numerus Episcoporum fuit in eo tam exiguus, ut nullà ratione potuerit unquam universalem Ecclesiam repræsentare. In Sessione enim II. & III. in quibus præfatæ definitiones editæ fuerunt, septem vel octo tantùm Episcopi adfuerunt; idque habetur ex Responso ipsius Synodi dato 6. Id. Nov. 1640. ubi legitur: *Cùm tempore primæ dissolutionis prætensæ pacis Prælati essent in Concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque medietas numeri Suppositorum in Concilio haberetur, quæ præmissis actibus interfuit, &c.* Et licèt, auctò deinde Antistitum numerò, in Sess. XVIII. fuerint Decreta II. Sessionis renovata; refert tamen Cardinalis Turrecremata *in Resp. ad Basileenses* habità in Conc. Florentino, & in *Summ. de Eccl. lib.* 2. *cap.* 100. quòd in illa Sess. XVIII. non omnes consenserunt, sed plures protestati sunt; alii verò consensum præstiterunt, vel ut privatæ personæ, vel potiùs violenter; alii tandem noluerunt intervenire, cùm Decreta ederentur non per solos Episcopos, ut opus erat, sed *per multitudinem populi parvi pretii, & nullius auctoritatis*. Quod confirmatur ex Oratione Cardinalis Atelatensis (quæ legitur apud Æneam Sylvium *in Act. Basil.*), qui cùm esset præcipuus promotor præstantiæ Concilii supra Papam, ibi fortiter conquestus fuit de hoc Prælatorum dissensu, & ideo præfata Decreta inferioris potiùs Cleri suffragiis, quàm ipsorum, adscripsit, dicens: *Opus Dei hac vice fuisse autumo, ut Inferiores ad dicendum reciperentur*. Et prædictus Æneas Sylvius in Oratione habita an. 1452. adversus Australes (ut fert Ludovicus Muratorius *tom.* 2. *in suis Anecdotis*) de relatis Decretis loquens, dixit: *Inter Episcopos vidimus in Basilea coquos & stabularios Orbis negotia judicantes*.

Secundò nequit Concilium Basileense nuncupari œcumenicum, quia ibi non adfuerunt Lagati Pontificii, ut oportebat. Quomodo enim Concilium dici potest œcumenicum, ubi Caput suum deest, quando existit Papa certus? S. Thomas *Op. contr. Impug. Relig. cap.* 4. docet: *Sancti Patres in Conciliis congregati nihil statuere possunt, nisi auctoritate Romani Pontificis interveniente*. Et Glossa *in Dist.* 17. *verb. Gener. Conc.* ait: *Universale* (Concilium) *est quod a Papa, vel ejus Legato cum omnibus Episcopis statuitur*. Hinc Nicolaus I. *Epist.* 7. ita scripsit: *In universalibus Synodis quid ratum, nisi quod Sedes B. Petri probavit, ut scitis, habetur? Sicut e contrario quod ipsa sola reprobavit, hoc solùm modo constat hactenus reprobatum*. Si igitur loquimur de Sessione II. ut supra habita 14. kal. Mart. an. 1432. habetur ex *Act. miss. lib* 2. quòd Cardinalis Julianus, tunc temporis S. Sedis Legatus, jam antea die 8. Febr. se de præsidentia Concilii exoneravit. Adde quòd Eugenius post primam Sessionem jam Concilium revocaverat, ut refert Didacus Payva ex Alexandr. *art.* 3. *num.* 1. Ita pariter in Sess. XVIII. Legati Pontificii defuerunt, nam alii abfuerunt, alii autem non ut Legati, sed ut privatæ personæ subscripserunt, ut supra diximus, & ostendit Roncaglia in *Animadvers. ad Nat. Al. sup. Conc. Bas* §. 1.

Tertiò præterea scitur suffragia data in præfata Synodo minimè fuisse libera, ut refert Cardinalis Turrecr. & ut asseruit Eugenius in suà Bullà ad Archiep. Colon. editâ 3. Idus Febr. an. 1431. dicens: *Plerique accedere sunt coacti, in quibus nec vis nec potestas Concilii Generalis consistit, quorum deliberationes minimè sunt liberæ, cùm abeorum qui compulerunt, voluntate dependeant*. Quapropter S. Antoninus *p.* 3. *tit.* 22. *cap.* 10. §. 4. vocavit hanc Basileensem Synodum *Conciliabulum viribus cassum, & Synagogam Satanæ*. S. Jo: de Capistrano *de Papæ & Conc. Auct. cap.* 2. appellavit illam *Synodum profanam, excommunicatam, & Basiliseorum speluncam*. Episcopus Meldensis Le-

Legatus Caroli VII. ad Eugenium (apud Raynad. *ad an.* 1441. *num.* 10.) nuncupavit: *Dæmonum catervam*. Florentinum in Sessione habita an. 1439. prid. Non. Sept. damnavit Declarationes Basileenses tamquam impias, & scandalosas. Concilium demum Lateranense V. ut legitur in Bulla Leonis V edita, præfatô Conciliô approbante, Synodum Basileensem Conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius authoritatis agnovit. Quis ergo modò Concilium illud legitimum dicet, quod temerarii, profani, & diabolici grande nomen promeruit? Postquam igitur Eugenius Basileensem Synodum revocavit, prorsus quidem illigitima ipsa evasit. Nec obstat, quòd Eugenius deinde dissolutionem illius revocasset, ut Adversarii objiciunt; nam refert Card. Turrecrem. *dict. lib.* 2. *c.* 10. hanc revocationem ab Eugenio metu exortam fuisse, & ipsius Constitutionem revocationis quodammodo ipsô nesciente fuisse publicatam. Scripsit enim S. Athanasius (*Ep. ad solitar.*): *Non est censenda ejus sententia, quam minæ & terrores extorserunt, sed ea quam protulit, cùm liberos haberet affectus*. At datô quòd Eugenius liberrimè dissolutionem Concilii revocasset, ipse tamen ut patet ex ejusdem Epistolis *lib.* 15. *p.* 117. & 123. & *lib.* 17. *p.* 201. expressè declaravit Decisiones tantùm ad extirpandam Hæresim, & pacem inter Principes statuendam editas, non autem adversus Pontificiam Potestatem pertinentes, confirmasse. Atque in ipsa Constitutione revocationis *Dudum*, duas conditiones apposuit; unam ut Legati ab eo deputati *ad Concilii præsidentiam cum effectu admitterentur*. Alteram, ut expressit: *Ut omnia & singula contra Authoritatem nostram facta priùs omninò tollantur*. Sed Patres Basileenses neutrum implevere; Neque enim Decreta abstulerunt, neque Legatos in Sess. XVIII. admiserunt, nisi exutos omni jurisdictione coactiva, contra Eugenii intentionem; imò nec etiam Legatorum assensum in Sess. XVIII. ubi Decretum de præeminentia Concilii fuit renovatum, curaverunt obtinere; Nam testatur Card. Turrecrem. in præfata Respons. ad Basileenses in Concilio Florentino, quòd in dicta Sess. XVIII. Præsidentes Pontificis *non consenserunt, imò contradixerunt, & protestati sunt. Licèt aliqui non ut præsidentes, sed ut privatæ personæ, & quasi violenter, cùm aliter non admitterentur ad præsidentiam, in renovationem illam consenserunt*. Deinde, cùm ipsi Basileenses Patres instanter postmodum ab Eugenio approbationem Decretorum suorum petiissent, illam nunquam Eugenius concedere voluit, ut ipse Eugenius in Concilio Florentino declaravit, inquiens: *Nos quidem progressum Concilii approbavimus, non tamen ejus Decreta*. Et cùm Rex Romanus ac Imperii Electores instassent pro Decretorum confirmatione, Eugenius scribens ad Legatos suos in Germania, quamvis Concilia tum Constansiense, tum Basileense in sua Epistola fassus sit venerari, verumtamen ibi expressè protestatus est ea suscipere, *absque tamen præjudicio juris, dignitatis, & præeminentiæ S. Sedis Apostolicæ, ac potestatis sibi & in eadem canonicè sedentibus concessæ*. Atque in Synodo Florentina ad proscribendas Propositiones Concilii Basileensis, Concilium Pontifici præferentes, Constitutionem edidit *Moyses* (quæ legitur in nova Editione Veneta Conciliorum *tom.* 18. *num.* 1202.), in qua habetur: *Quas Propositiones juxta pravum Basileensium intellectum, quem facta demonstrant, velut S. Scripturæ, & SS. Patrum, & ipsius Constantiensis Concilii contrariis, tamquam impias, scandalosas, necnon in manifestam Ecclesiæ scissuram... cedentes, ipsô Sacrô approbante Conciliô, damnamus & reprobamus*. Vide hìc autem quàm futilis sit verborum istorum ingeniosa interpretatio Natalis Alexandri, dicentis quòd ideo Eugenius Propositiones illas damnavit, quia hæresis notâ inurebantur qui adversus eas sentiebant; Nam ad istius commenti insussistentiam probandam sufficit verba relatæ Bullæ relegere, quibus clarè patet noluisse quidem Pontificem ab hæresi tutari solùm qui contra Concilium sentiebant, sed expressè damnare voluisse & reprobare *tamquam impias, scandalosas, necnon in manifestam Ecclesiæ scissuram cedentes* Propositiones illas, *juxta* (nota) *pravum ipsorum Basileensium intellectum*, qui asserebant Concilium præstare Pontifici etiam certo: & hujusmodi intellectum, quem facta demonstrabant (cùm Patres Basileenses Eugenium monuerint, citarint, &c.), utique Pontifex improbavit.

Instant Adversarii, & ajunt præfatam Constitutionem *Moysis* postmodum abolitam fuisse a Nicolao V. Sed revera in Litteris Nicolai (ut videre est apud ipsum Natalem *art.* 4. *num* 15.) nihil aliud repetitur, quàm confirmatio possessionum & collationum Beneficiorum, quas fecerant Basileenses, nullâ penitus factâ mentione potestatis prætensæ Concilii supra Papam. In-

134 Instat ultimò pro superioritate Concilii Ludovicus Maymburgus, objiciens eosdem Pontifices aliquando Conciliorum Superioritatem supra Papam fuisse confessos. Et opponit I. factum Syricii, qui ab aliquibus Episcopis requisitis super errore Bonosi, nempe quòd B.V. Maria alios post Jesum filios suscepisset; respondit super hanc controversiam se non posse judicare, cùm ejus judicium Concilio Capuensi commissum fuerat. Sed respondetur 1. quòd hoc argumentum probaret nimis, nam hoc modo Papa non solùm Generali Concilio inferior esset, sed etiam Provinciali, utpote erat Capuense. Resp. 2 quòd hæc verba falsò Syricio apponuntur; cùm tantùm in Epistola 79. Ambrosii reperiantur. Resp. 3. quòd, datò etiam quòd sint Syricii, Syricius ibi non declaravit se Synodo inferiorem, sed significavit dedignari suâ Auctoritate ex declaratione illius Concilii causam judicare; Et patet ex verbis ibi: *Nos quasi ex Synodi Auctoritate judicare non convenit*. Vide Troil. loc. cit. Opponit II. Maymburgus testimonium Sylvestri II quòd *si Romanus Episcopus Ecclesiam non audierit, ut Ethnicus habendus sit*. Respondetur illud testimonium non fuisse Sylvestri, sed Gerberti Monachi, qui (ut referunt Baronius anno 992. & Spondanus anno 991. n. 2.) dum fuisset illegitimè assumtus ad Rhemensem Archiepiscopatum, Arnulphô injustè depositô, & tunc contendebat sui confirmationem, non obstante dissensu Pontificis, Seguino Metropolitano verba illa scripsit. Sed postmodum idem Gerbertus, cùm favore Orthonis Imperatoris ad Pontificatum assumtus esset, ipsemet Arnulphum in suam Rhemensem Ecclesiam restituit. Opponit III. Maymburgus confessionem Pii II. qui in sua Bulla Retractationis fassus est ipse antea in Synodo Basileensi antiquam sententiam de Superioritate Concilii tutatus fuisse: Ergo, arguit Maymburgus, hæc est antiqua sententia. Sed respondetur opus esse legere Bullam præfatam (apud Troilam Tract. 7. art. 7. n. 9.), & ibi patenter quisque intelliget, quo sensu Pius asseruerit sententiam illam *antiquam*; antiquam, quia ipse priùs, cùm non esset Pontifex (tunc temporis dictus Æneas Piccolominus), pro superioritate Concilii contenderat; Sed postea, veritate perspectâ, adhuc ante Pontificatûs ademtionem se retractavit, ut patet ex Epistola ab ipso ad Eugenium IV missa. Hinc cernitur, quàm fraudulenter miser Maymburgus gestis, verbisque utatur.

Adversarii pro eorum opinione stare dicunt 135 *Cardinales Cusanum & Aliacensem*, item *Gersonem Almainum, Adrianum VI. Panormitanum, Alphonsum Tostatum, Dionysium Carthusianum, & Driedonem*. Sed operæ pretium est observare cum Roncaglia *in Animadvers. §. x. in Natalem de Alex. de Conc Constant.* Quot exceptiones prælatorum auctoritatibus opponantur. *Cardinalis* enim *Cusanus*, licèt priùs in *libro de Concordia* Concilium Papæ prætulisset, tamen postea non obscurè oppositum se sensisse ostendit; Signanter *in Epist. 2. de Usu Calicis ad Bohem.* docuit Romanam Ecclesiam esse, ac jugiter futuram Columnam veritatis, & proinde nunquam a Fide defecisse, nec alterius Sedis correctione indiguisse; ac veritatem certò apud eos inveniendam, qui a Romano Pontifice non separantur. *De Alphonso Tostato* refert *Spondanus* ad annum 1447. quòd ipse ideo. Papæ prærogativis fuit infensus, quia quædam suæ theses Eugenio IV. non fuerunt acceptæ, & repulsæ fuerunt a Cardinali Turrecremata; proinde scripsit *Spondanus*, quòd ipse *in Pontificum Auctoritatem invectus pro studio tuendi sua apparuit; sed cùm non obtinuit quod petiit, non potuit adeo genio imperare, ut non acerbiùs rem in contradictores ageret* Verumtamen ipse Tostatus *in cap. 16. Matth.* sic scripsit: *Voluit Christus, quòd Confessio Fidei esset per Petrum solum, ut innuitur quòd talis Fides tenenda est, qualem prædicat Romana Sedes, quæ est Mater & Caput Ecclesiarum, cui Petrus præfuit.* De *Panormitano* (*in Compendio* gestorum ejus inter vitas Pontificum descriptas a Ciaconio) legitur, quòd hic Doctor fuit a Rege Aragonense, contra Eugenium irritato, ad Synodum Basileensem datâ operâ missus, ut Romani Pontificis Auctoritatem impugnaret, prout jam egisse refert *Panzaroli de Leg. Interpret.* subdens eundem, *ex pluribus responsis editis magnam pecuniam conflasse, pleraque indigna egisse*. Ceterùm legens quæ ipse scripsit in *cap Significasti. de Elect* circa Potestatem Conciliorum, nunquam asserere poterit ipsum infallibilitatem Conciliis tribuisse adversus Pontificis Potestatem.

De auctoritatibus *Alliacensis*, *Gersonii*, & *Almaini* scribit *Andreas Duvallius* eas non multò faciendas, cùm præfati Auctores tempore Schismatis scripserint. Addit *Thomassinus dissert. 15. in Conc. n 24 Gersonium* scripsisse exasperatum schismatis pertinacis importunitate; *atque ideo plurimùm degenerasse a reverentia*

Pontificum Gallicanorum, qui cum Leone adfuere Romanæ Synodo. Antiquitas ergo eorum, & numerus anteponi debet novitati & paucitati per abrupta molienti sese extricare a schismate intricatissimo. Jactant etiam habere *Adrianum VI.* Sed revera hic Pontifex, dum privatus Doctor fuerat in Lovanio, nil aliud scripsit (*Sum. Theol. in 4. sent. de Sac. confir.*) quàm posse Pontificem in sua Decretali hæresim docere, scil. ut intelligendum, quatenus doceat prout Doctor privatus, non verò ut Doctor Ecclesiæ. Quis enim negabit Papam ut hominem erroribus posse esse obnoxium? Jactant etiam *Dionysium Carthusianum* pro ipsis esse, sed qualis fuerit hujus Doctoris sententia, valde dubium est; nam hic expendens in *lib. de Auctoritate Papæ & Conc. part. 1. art. 48.* dicit Papam intolerabiliter vitiosum subjici Concilio; sed ibidem aliter loquitur dicens: *Papam, ut summum Ecclesiæ Pastorem*, non posse a Generali Concilio judicari aut deponi, *quia ut talis est Superior, & Prælatus, & Judex Ecclesiæ*. De auctoritate *Driedonis* (ut observari potest *in lib. 4. c. 4. in fin.*), ipse nihil aliud sentit, nisi quòd Pontifex Concilio subjiciatur, si Doctrinam Evangelio contrariam pertinaciter defendat, quod nemo negat. En quomodo istæ omnes auctoritates ab Adversariis Romanæ Sedis adductæ, aut infirmæ sunt, aut dubiæ.

Ex his omnibus denique, in unum colligendo sensum Scripturarum, Pontificum, Patrum, ipsorumque Conciliorum, quisque animadvertere potest nostram sententiam non esse tam nostram, quàm totius Ecclesiæ sententiam, regulam, & sensum. Et ideo non ipsam, sed potiùs oppositam, ut futilem, sæpiusque convulsam, meritò censendam ac rejiciendam.

DUBIUM III.

An vis, & substantia Legis Positivæ dependeat ab acceptatione Communitatis?

136 *An obliget Lex non acceptata?*

137 *Quid si Lex a majore parte Populi non accipiatur? Quanto tempore præscribantur Leges?*

138 *An peccent Legem non acceptantes? Et an Lex pendeat ab acceptatione Populi? Quid circa Leges Pontificias? Quid circa Civiles?*

139 *Quid si Lex sit ardua, vel abrogata? vel si major pars eam non receperit?*

136 Resp. Etsi ita sentiant Canonistæ, item *Navar. Azor. &c.* citati a *Laym. lib. 1. tr. 4. c. 3.* eo quòd ponant leges hâc tacitâ conditione ferri, si a Populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere a Populi acceptatione, & consensu; sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare Populum ad recipiendum. Unde a *Laym. l. c.* resolvuntur hi Casus.

1. Episcopis ex officio incumbit novas Leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per suas Diœceses, atque in usum deducere.

137 2. Si lex in Provincia promulgata sit, sed a majore parte Populi non accipiatur, nec observetur; tunc, si Legislator id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra, sequi debet.

3. Si deinceps nesciat non accipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non ampliùs obligat. Ubi & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta. *Navar. Azon. Suar.* * (*Sed vide dicenda n. 139. v. Lim. 2.*) *

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & datâ occasione etiam observes; sed alii plerique e Communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi fortè peccaverint, non recipiendo legem, nec in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa: quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor. l. 5. c. 4. Laym. hic c. 3. Sal. de leg. disp. 13. s. 3.*

138 Quæritur, an Lex obliget de se independenter ab acceptatione Populi? Certum est, peccare Legem justam non acceptantes ex Prop. 28. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat Legem a Principe promulgatam.* Ratio, quia, licèt

cèt Lex de se non obligaret, nisi Populus eam acceptaret; tamen Princeps jus habet, ut subditi justas Leges suas recipiant. Dubium fit, an essentia Legis pendeat ab acceptatione Populi, ita ut ipsa non liget, donec Populus acceptet? Et hìc distinguendum inter Leges Ecclesiasticas,& Civiles. Et quoad leges *Ecclesiasticas* certum est, quòd Summus Pontifex potest obligare ad Leges Populum Christianum independenter ab illius acceptatione, quia certum est Papam non recipere potestatem legislativam a Populo, sed a Christo Domino, qui dixit: *Pasce oves meas. Quodcunque ligaveris super terram &c.* Et idem dicitur de Episcopis, qui vel immediatè, vel mediatè (ut supra) per Christi Vicarium ab eodem Domino potestatem habent. Vide *Salm c.1. n.94* An autem idem sit quoad Leges *Civiles*? Vid. *infr.*

Quæstio igitur est, an lex, ubi non exprimitur velle Principem obligare independenter ab acceptatione Populi, de se obliget sine Populi consensu?

Circa leges Pontificum, vel aliorum Prælatorum, *prima sententia* negat ex *c. 3. dist. 4. §. Legis*; ubi habetur ex *S. Aug.*: *Leges constituuntur, cùm promulgantur; confirmantur, cùm moribus utentium approbantur*. Ratio, quia hoc spectat ad suave regimen Ecclesiæ, ut perturbatio Populi evitetur. Ideoque multa Decreta Pontificia de facto non obligant, quia non sunt acceptata. Ita Cabass. Theor. Jur. l. 1. c. 4. n. 5. *Et Val. Fill. Reg. Bon. Cov., & alii apud Salm. c. 1. n. 98.*

Secunda sententia contraria, cui subscribimus, affirmat, quia Prælati Ecclesiastici non habent potestatem a Populo, uti prænotatum est a principio. Ad textum *S. Aug.* respondetur, Leges per acceptationem confirmantur factô, non jure. Ita *Salm. ibid. num. 99. & seq. cum Laym Suar. Pal. &c.* Notatur autem, quòd lex tunc dicitur recepta, cùm major pars Communitatis eam recipit in totum, vel in partem. *Salm. n 97 cum Bon. & Val.*

Idem, quod dicunt de Legibus Pontificiis, dicunt etiam de Legibus Civilibus *Busemb. cum Pal. Suar Laym. &c apud Salm. cit. c. 1. nu. 101.* (Quamvis negent alii *ibid. cum Croix l. 1. num. 591.*) Ratio, quia obligatio legis oritur non ex acceptatione Populi, sed ex ipsa potestate Principis, quam habet condendi leges independenter a Populo.

Limitant aliqui DD. (sive lex sit Civilis, sive Ecclesiastica) 1. si lex sit difficilis observantiæ, vel contraria consuetudini: quod judicatur ex arbitrio Prudentum; Vel si plures ab ea appellent. Ita *Pal. Suar. Salas apud Salm ibid. n. 104.* Contrarium tamen sentiunt *Tap.* & *Gorgon. ib. n. 105. Salmanticenses* adhærent primæ sententiæ, quando lex sit adeo dura, ut per epikejam judicetur, quòd si Legislator illas circumstantias advertisset, legem minimè emanasset.

Limitant 2. si lex fuerit abrogata per desuetudinem a majori parte Populi. Sed dubitatur inter DD. an præscriptio per decennium sufficiat ad abolendas leges Ecclesiæ? Negant *cum Busemb. ut supra n. 3. Salm. de Leg. c. 6. n. 17. cum Bon. Laym. Diana*, &c. quia ad præscribendum adversus Ecclesiam requiruntur 40. anni, ut habetur ex *c. De quarta. & cap. Ad Aures. de Præscript* Sed *Lessius l. 2. c. 6. n. 47. & Pal. Sà, Gran. Nav & Azor. apud Salm. l. c.* probabiliter dicunt sufficere decem annos, sive leges sint receptæ, sive non; quia non major ratio habenda est de consuetudine contra legem Ecclesiasticam, quam Civilem, cùm nullum jus inter has leges distinguat. Respondet autem *Lessius* ad citatos textus, eos non loqui de Legibus, sed de juribus, & bonis immobilibus Ecclesiæ præscribendis; nomine autem jurium Ecclesiæ non veniunt quidem Ecclesiæ leges. Quando verò lex nunquam fuerit recepta, certè sufficit decennium pro utraque lege sive Civili, sive Ecclesiastica, ut dicit *Buf. hìc n. 3.* Et tunc, licèt primi non observantes peccarint, præsentes tamen non peccant. *Salm. n 106. cum Suar. Bon. Pal. & communiter cum Busemb hìc num. 5.* 139

Limitant 3. Si major, & sanior pars Populi legem non receperit; quamvis enim primi non acceptantes peccent, si desuetudo nondum sit præscripta; ceteri tamen non tenentur ad legem; nam præsumitur Princeps nolle hos obligare ad observandum quod non est a majori parte receptum. Ita *Salm n. 107 cum Suar. Pal. Tap. &c. cum Buf hìc n. 2. & Less. l. 2. c. 22 n. 98*

Quæritur hìc, an si Populus supplicet Principem, ut revocet legem, teneatur illam observare? Negant *Bon. Villal. Salas, &c. apud Salm. c. 1. n. 111* Sed rectè contradicunt *Salm. cum Suar. & Pal.* At si Princeps audiat supplicationem Populi, & taceat, nec instet pro observantia, censetur legem abrogare; nisi aliud conjiciatur ex circumstantiis. *Salm. c. 1. n. 112. cum Pal. Bon. Salas, & aliis.*

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

140 Respondeo: Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos jusserit, non solùm Ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato; eoque gravi, aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita Theologi communiter, *S. Thom. Suar. Salas*, *&c.*

Ut lex obliget, quatuor conditiones requiruntur. I. Ut lex sit pro tota Communitate. II Ut Legislator habeat publicam potestatem. III. Ut lex sit perpetua. IV. Ut sit ad bonum commune; deinde sit honesta, justa, & possibilis. Vide *Salm. de Leg. c. 1. ex n. 7.* Hinc Lex differt a Præcepto, seu Mandato, nam Præceptum fertur pro persona particulari, & etiam a persona privata. Deinde Præceptum est ad tempus, cùm spiret morte mandantis; nisi res non sit ampliùs integra, vel nisi Præceptum sit ad causas pias, vel pariter favorabiles. Vide *Croix lib. 1. n. 565. & 556. Salm. d. c. 1. n. 5.*

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Graviter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

2. Cùm res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit: quia id eum posse negant *Suar. Laym* & alii communiter: v. g ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. Vid *Less. l. 2. c. 4 d. 9. Salas d. 10. s. 7* *(*Est communissimum apud Salm. de Leg. c. 2. n. 18. Tenent tamen in Tract. 15. de Statu Rel. c. 6. ex num 85. cum S. Th. Valent. &c. contra Sanch Vasq &c. posse Prælatum Regularem præcipere sub gravi, quod a Regula præceptum est tantùm sub levi, si timeatur, quòd Regula aliter non observetur.*)* 141

Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gravis ratione circumstantiarum; ut v. gr. contemtûs, scandali, magni boni communis, vel finis a Legislatore intenti. Sic abstinentia a pomo in Paradiso, in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. *Suar. l. 3. c 25.* 142

Nota quòd in quacunque materia contemtus formalis legis, aut Legislatoris (quod est contemnere legem, vel Legislatorem, seu Superiorem, quà Superior est) semper est peccatum mortale. *Salm. c. 2. n. 28. cum S. Th. Suar. & communi*. Secus si contemnatur res præcepta, quia parvi æstimatur, vel ex indignatione particulari contra Superiorem. *Salm. c. 2. n. 35. cum Sanch. Cajet. &c.* Contemtus enim non quà Superioris, sed quà singularis personæ, v. g. quia indocti, imprudentis, &c de se non est culpa mortalis; nisi forsan judicium sit graviter temerarium. Ita *Salm. ibid. num 40. cum Pal. Sanch. Less. Bon.* Hinc dicunt raró contingere peccatum mortale ratione formalis contemtûs.

4. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub culpa tantùm levi: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantùm. Ita *Suar. Less. l. c. contra Vasq* 143

Quæstio est, an Legislator in materia gravi possit obligare tantùm sub levi? *Prima sententia* negat; quia gravitas obligationis non dependet ex voluntate Superioris, sed ex gravitate materiæ. Ita *Bellarm. Reg. Sot. Vasq. Bec. Secunda* tamen *sententia* probabilior affirmat, quia

quia in legibus obligatio taxatur a Legislatore juxta finem intentum, ad quem aliquando expedit non imponere obligationem gravem in gravi materia. Ita *Lessius lib. 2. c. 41. n. 45. Salm. de Leg. c. 2. n 20 cum Sanch. Pal. Bon. Val. &c.* Sicut bene quis potest vovere in quacunque materia, etiam gravissima, tantùm sub levi, ut *S. Antonin Pal. Sanch. &c apud Salm. ib.*

144 „ 5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc. „ I. Si materia sit gravis, & non constet in „ contrarium de voluntate præcipientis. Unde „ *Cajet in sum. verb. Cler.* docet Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta „ juris positivi aves, & canes sequuntur ad „ venandum. II. Si verba magnam vim habent, „ ut jubemus, interdicimus, in virtute sanctæ „ obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel „ graviter mandamus, &c. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert usus, & consuetudo inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres, ut patet in lege jejunii Ecclesiastici, & abstinentiæ a carnibus; item Communionis annuæ, „ quas graviter obligare probant hic *Tol. Laym.* „ *c. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4*

145 Docet Auctor legem obligare sub gravi, si magna pœna in ea adjiciatur. Hic addendæ sunt plures quæstiones scitu necessariæ; Et ante omnia est notandum, quòd alia est Lex purè pœnalis, quæ nullum dat præceptum, v. gr. Qui hoc fecerit, solvat pœnam. Et hæc non obligat in conscientia, etiamsi pœna sit gravissima, ut *Salm. c. 2. n 53. cum Nav. Pal. Tap. Regin. &c.* Hinc leges Oppidorum prohibentes sub pœna cæsionem lignorum, sive herbarum, piscationem, venationem, non obligant sub culpa; sic enim habet consuetudo. Ita *Salm. ib. n. 54. cum Nav. Val. Montes. &c.* Alia est Lex non purè pœnalis, seu mixta, quæ præcipit, & pœnam imponit, v. gr. Nemo hoc faciat sub pœna, &c.

Omnes leges sub pœna excommunicationis latæ sententiæ obligant graviter; Est commune. V. *Salm. c. 2. num 44.*

146 Quæritur 1. An obliget sub gravi lex, quæ præcipit sub pœna Suspensionis, Interdicti, vel Irregularitatis? Negant obligare sub gravi, cùm illa possint incurri sine peccato gravi, *Cajet. Val Salon.* (*& Azor.* quoad Suspensionem) apud *Salm. ib. num 45.* Contradicunt tamen *Salm.* tam quoad Irregularitatem cum *Sanch. Pal. Tap. &c* quàm quoad Interdictum, & Suspensionem, si sint majores, prout Suspensio ab Officio vel Beneficio ad longum tempus, & Interdictum ad omnem usum, quæ dicunt non posse incurri sine peccato gravi Ita *Salm. de Censur. c. 1. n. 126. ex Suar. Bon. Con. Pal &c. ib. n. 124.* Et idem dicunt de aliis pœnis spiritualibus gravissimis *dict. n. 45. ut sup.*

Quid si tales pœnæ sint ferendæ sententiæ, an obligent sub gravi? Alii affirmant: Alii probabiliùs negant, ut *Salm de Leg. cap. 2. n. 46. cum Cajet. Pal. Suar. Sanch. Vasq &c.* Nisi dicatur, quòd censura incurratur *sine alia monitione;* Vel nisi de se materia sit gravis.

Quæritur 2. An Leges assignantes pœnam temporalem, & simul præcipientes, obligent ad culpam, an solùm ad pœnam? *Prima sententia* negat, nisi ipsa Lex exprimat velle obligare etiam ad culpam. Ita *Nav. Man c. 23. n. 55. Cajet. in Sum. v. Clericus §. Verùm.* Item *Mencada, Gomez, Immola ap. Salm. de Leg. c. 2. n. 47.* & probabilem *ibid.* vocant *Val. Bon. Dian. Tap. ac Vill.* & loquendo de lege civili probabilem etiam putat *Mazzot. de Leg. q. 2 c. 1. cum Vill.* Ratio, quia, licèt Principes bene possint obligare tam ad pœnam, quàm ad culpam, tamen eùm non sint imponenda onera sine necessitate, non præsumuntur ipsi velle ad culpam obstringere, quando sufficit pœna ad eos coërcendos: Et ita hujusmodi leges dicunt a consuetudine interpretari. Probabiliùs verò contradicit *secunda* sententia, quàm absolutè tenent *Salm. l. c. n. 49.* & probabiliorem *ibi* censent *Val Bon. Dian Tap. & Vill.* Ratio, quia hæc est differentia inter legem *purè pœnalem*, quæ obligat ad solam pœnam, & hæc est quando in ea tantùm pœna assignatur; & legem *mixtam*, quæ obligat etiam ad culpam; & hæc est quando ultra pœnam Præceptum adjungitur; ipsò enim præceptô tunc creditur Superior velle ad culpam obligare, ne frustra videatur præcipere. Vide etiam dicenda *de Rest. l. 3. n. 616.* 147

148 Quæritur 3. An incurratur pœna ante Judicis sententiam? Pœnæ spirituales. cùm imponantur ipso facto, non indigent sententiâ; Est communis apud *Salm. c. 2. n. 57* Et idem de pœnis privativis; nisi a reo subiri non possint sine infamia. *Salm. ibid. n. 58 cum Suar. Vasq. Bon. &c.* Vel nisi aliter se habeat aliqua particularis consuetudo in aliquo loco. *Salm. nu. 60.* Adde, nisi pœna consistat in privatione alicujus juris acquisiti, quia tunc semper requiritur de-

declaratio juridica pœnæ, vel saltem criminis, etiamsi pœna imponatur *ipso facto incurrenda, nullâ expectatâ declaratione Salm. ib. n. 59. & 60. cum Sot. Cajet. Less. Pel. &c.*

Quod mox dictum est de pœnis privativis a fortiori dicendum, de positivis. *Salm. nu. 61. & 64. cum S. Th. Sanch. Vasq. Mol. Sà, Sot &c* Et sic dicendum de omnibus Legibus privantibus beneficiis jam obtentis; idque ratione simoniæ, vel alienationis bonorum beneficii, &c Ubi semper requiritur declaratio Judicis. *Salm. d. n. 62. cum DD. cit.*

Pœnæ autem inhabilitantes obligant ante Judicis sententiam, ut est pœna imposita a Tridentino non residentibus non lucrandi fructus, & similia. Vide *Salm ib. n. 62.* Idem quando pœnæ sunt conditionales, v. g. ut habens Beneficium curatum, si non ordinetur Sacerdos infra annum, sit ipsô factô privatus beneficiô, ut ex *Cap. Licet de Elect in 6.* Sic etiam Clericus beneficiatus non deferens habitum, ipsô factô privatur privilegiô fori. *Salm. c. 2. num. 63 cum Sanch Pal Bon &c.*

150 Quæritur 4. An pœna conventionalis in contractibus debeat solvi ante sententiam? *Prima Sententia* affirmat, quia quisque tenetur ante sententiam pactum observare. Ita *Bon. Suar. Mol. Sà ap. Salm. c. 2. num. 66. Secunda sententia*, quam æquè probabilem vocant *Salmanticenses num 67. & tenent Nav. Less. Sanch. Vasq. Laym. Pal. &c.* negat, quia sentiendum est, contrahentes non aliter velle sibi imponere pœnam, quàm juxta dispositionem juris circa Leges pœnarum, quæ nonnisi post sententiam contrahuntur. Profectò tenetur reus post sententiam ad pœnam; Sed notandum est, non teneri eum ad solvendam pecuniam, nisi petatur a parte. Et si pœna sit nimis dura, ultra sententiam requiritur præceptum Judicis, & Ministrorum executio. Vide *Salm. c. 2 n. 70.*

Deinde notandum, quòd Leges, quæ fundantur in falsa præsumtione, de se non obligant in foro conscientiæ, quando præsumtio certè sit falsa. Sic enim heres non tenetur, omissô inventariô, ad omnia debita solvenda, si hereditas revera non est solvendo. Vide *Salm. c. 2. ex n. 78.*

151 An quando Lex requirit aliquam conditionem, sine qua irritet actum, uti Lex irritans testamentum sine sollemnitatibus, vel Lex irritans alienationem bonorum Ecclesiæ sine consensu Capituli, obliget in conscientia? *Prima sententia* negat, *ut Nav. Covar. Tap. Syl Medin. & alii ap. Salm. c. 2. n. 45. &* 103. Ratio, quia tales Leges fundantur in præsumtione fraudis, quæ tunc non adest. *Secunda sententia* affirmat, quia tales leges non solùm fundantur in præsumtione fraudis, sed etiam in periculo illius, quod semper adest. Ita *Salm. cum Sanch. Pal. nu. 104.* Utraque est probabilis, sed secunda probabilior.

Quæritur hìc ultimò, quando teneamur tol- 152
lere impedimenta, vel ea non apponere, quæ obstant impletioni Legis? Prænotandum est ad quæstionis solutionem, aliud esse quòd quis non obligetur a Lege, sive ab illius obligatione extrahatur: Aliud quòd excusetur a transgressione Legis, manendo tamen sub ejus obligatione. Unde fit, ut dupliciter possis te impedire ab observatione Legis; vel apponendo causam, quâ extraharis a Legis observatione, scilicet si ab hoc loco, ubi est præceptum audiendi Sacrum, discedas ad alium, ubi tale præceptum non viget: Vel efficiendo opus, quod licèt impediat te ab observarione Legis, non te extrahit tamen a Legis obligatione; nempe si die Dominico discedas a loco Sacri ad silvam, ubi etsi Sacrum audire nequeas, ab illius obligatione tamen non extraheris. Deinde notandum est, quòd contra Leges naturales nunquam licet apponere impedimentum, ut ab illius obligatione extraharis; Secus autem dicendum de Legibus humanis, quæ non obligant cum tanto rigore. Ita *Salm. c. 2. num.* 158. 159. & 160.

Hinc infertur non peccare excommunicatum, si Sacrum non audiat, & absolutionem non procuret; nam per impedimentum excommunicationis jam extrahitur ab obligatione audiendi Sacrum. 2. Non peccat contra Præceptum jejunii, recitandi Officium, &c. qui suâ culpâ incidit in infirmitatem, etsi præviderit. Nec qui die jejunii pedester iter agit, vel multùm laborat, ex quo excusetur inde a jejunio; etiamsi ex pravo fine iter assumat, nempe ad furandum &c. Ita *Salm c. 2. n. 161. cum Sanch. Medin. Henr. &c.*

An verò peccet contra Legem, qui eo animo id impedimentum apponit, ut a Legis obligatione extrahatur, scilicet si fatiget, ut non jejunet? Affirmant peccare *Pal. Salas, Med. &c. ap. Salm. c. 2. n. 163* Quia nemini debet prodesse sua fraus. Negant tamen peccare contra jejunium *Sanch. Fill. Azor. Vill. &c.* Quam satis probabilem sententiam meritò vocant *Salm. ib. n. 164.* Quia tunc ille utitur jure suo, quo potest extrahi ab obligatione Legis; in quo nulla est

la est

la est fraus: Prout si quis exeat a sua Patria, ubi est obligatio jejunandi, ut eximat se a jejunio.

Peccat verò contra præcepta naturalia, vel Divina qui prævidens se hominem occisurum in ebrietate, ab ebrietate non abstinet. Vel qui non procurat absolutionem excommunicationis tempore Paschali, tunc enim urget gravius præceptum radicàliter Divinum Communionis. Sic etiam peccat, qui se inebriat, vel somno se tradit tempore audiendi Sacrum, vel recitandi Officium, quia illa præcepta tunc jam eum obligant, neque per eas actiones a præcepto extrahitur. Ita *Salm. ibid. n. 162. cum communi.*

C A P U T II.

De Subjecto, cui datur Præceptum.

D U B I U M I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

153 *An ad Leges obligentur ebrii, infideles, ignorantes, &c?*
154 *An Legislator teneatur ad Legem?*
155 *Quando pueri obligentur ad Leges Ecclesiasticas?*

153 „ RESpondeo. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui, etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, & consensûs. Pars prior est communis, & certa. *Fil. c. 21. cap. 11. qu. 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum quia præceptum, cùm sit directivum, supponit usum rationis: tum quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione, & voluntate utuntur. Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset.

Pro majori claritate notanda est regula: aliud est ad Legem non teneri; sicut non tenentur ad Lèges Ecclesiasticas Infideles, pueri, amentes. Aliud a Lege excusari; sicut excusantur ebrii, ignorantes, dormientes. Hinc est peccatum præbere carnes in die vetito secundis, non verò primis. Sicut etiam peccatum est incitare omnes istos ad aliquid malum jure naturæ.

Unde resolves hos casus.

„ 1. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Th. q. 96. a. 5. ad 3. Sylv. Suar. Bonac. Laym. l. 1. c. 4. c. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide *Fill. t. 21. c. 5.* 154

Ita ex communi *Salm. d. c. 3. n. 37.* Num autem Legislator teneatur ad suam Legem sub gravi, vel levi? Alii dicunt sub gravi, sicut Lex alios obligat, ut *Sot. Laym. Vasq. &c. ap. Salm. ib. n. 38.* Sed probabile est, præcisô scandalô, tantùm teneri sub levi; quia tantùm ex honestate obligatur ad legem. Ita *Salm. ib. n. 42. cum Less. Azor. Bon. Pal. &c.* Limitatur tamen, si Lex lata sit de taxatione pretii, vel de irritatione contractûs; tali legi enim tenetur stare etiam Princeps ad servandam æqualitatem. Vide *Salm. ib. n. 43. & 44.*

„ 2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per Baptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

„ 3. Etsi pueri ratione utentes legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. gr. Confessionis annuæ, secundùm *Navar. Henriq. & Azor.* item abstinentiæ a carnibus, auditionis Sacri, secundùm *Sanch.* &c. obligentur quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi annô 14. puellæ 12. absolutô. Ita *Sotus. Vasq. de pœnit. q. 90. a. 2. Sà v. Censura.* 155

Quæritur, an pueri statim ac pervenerint ad usum rationis, teneantur ad Leges Ecclesiasticas audiendi Sacrum, abstinendi a carnibus, vel lacticiniis, & confitendi? Affirmant *Salm. de Leg. c. 3. num. 52. cum Pal. Laym. Bon. Sanch. &c.* Atque peccare dicunt Parentes, qui negligunt impletionem ipsorum. Et regulariter ajunt hunc usum rationis judicandum advenire, expletô septenniô. Conveniunt tamen puerēs ante pubertatem non obligari ad pœnas *ib. n. 50. in fine;* Nec ad Communionem ante decennium; nisi in articulo mortis, si sit usus rationis, ut *Salm. de Euch. c. 7. a. n. 15.* Negant verò *S. Anton. Sot. Sà, Henr. Match. ap. Salm. n. 51.* dicentes non teneri statim,

post

post aliquod tempus. Hoc tempus *Sà* ait esse tempus pubertatis. *Sotus* vero & *S. Anton.* dicunt saltem esse decimum annum, vel nonum cum dimidio in fœminis. Sed hæc opinio meritò rejicitur communiter, ut ait *Croix l. 3. p. 1. n. 615.* An verò obligentur pueri, qui ante septennium pervenerint ad usum rationis? Negant *Diana*, *Sanct. Burgh. ap. Croix l. 1. n. 676.* qui probabile putat, quia leges positivæ attendunt tantùm ad ea quæ communiter contingunt. Sed probabilius *Bosco ibid.* affirmat teneri.

155 4. Infantibus non baptizatis, & perpetuò amentibus licitè dantur carnes diebus vetitis, & imponuntur opera servilia festis; non tamen ebriis, cùm legi maneant subjecti; uti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius operâ uteretur, quasi instrumentò, ut *Laym. l. 1. t. 4. c. 10. Bonac. p. 6.* & *Sanch. 1. Moral. c. 12.*

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt?

256 *An Peregrinus teneatur ad Leges loci ubi est?*
257 *An teneatur ad Leges Patriæ? Deinde ponuntur resolutiones plurium casuum.*
258 *An peregrini possint dispensari ab Episcopo loci in legibus, & in votis?*

156 SUppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicèt certo tantùm in loco, urbe v. gr. vel parochia obligat; aliud universale, seu juris communis, quo totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animò non manendi, sed tantùm subsistendi per aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores; non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

Respondeo, non obligari. Ita *Nav. Sanch. Less. l. 4 cap. 2. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa; atque adeo non obligant, nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. gr. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hìc valet illud: *Si fueris Romæ*, &c. Addit *Laym. c.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium in loco exemto, quòd is æquiparetur loco sito extra territorium.

Pro majori claritate notandum est I. Certum esse, quòd peregrinus accedens ad aliquem locum animò ibi manendi perpetuò, statim obligatur Legibus loci. An autem obligetur, si maneat vel animum habeat manendi tantùm per majorem anni partem? Negant *Hostiens. Palud. Palac. Led. Med. Turrecr.* & alii apud *Suar. to. 5. de Rel. l. 2. c. 14.* quia, ut dicunt illi, advenæ usque acquirant verum domicilium saltem per animum perpetuò illic manendi, non fiunt subditi Superioris illius loci. Sed oppositum sentio cum communi sententia, quam tenent *Sanch. de Matr. l. 3. D. 23. n. 11.* & *14. cum Sylvest. Tab.* &c. *Salm. de Leg. c. 3. n. 55.* qui ut certam asserunt, & *Suar. l. c.* qui contrariam non putat practicè probabilem. Hinc Episcopus loci potest eum excommunicare, &c. Dubium est, an transiens per locum, si permaneat ibi pro minori parte anni, teneatur Legibus illius, v. gr. audiendi Sacrum &c.? Affirmant *Covar. Tap. Pont. ap. Salm. de Leg. c. 3. n. 16. ex S. Ambrosio* docente; *Cùm Romam venio, Sabbatum jejuno*. Sed alii æquè probabiliter, ut dicunt *Salm.* negant teneri, semper ac mansio sit pro minori parte anni; non dicitur enim alicubi moraliter commorari, qui non est ibi saltem pro majori parte anni. Ita *Salm. ib. n. 58 cum S. Anton. Sanch. Bon. Azor Tol.* &c. Illud autem *S. Ambros.* intelligitur, quando evitandum sit scandalum. Limitatur tamen hæc doctrina 1. in Legib. de jure communi, vel circa solemnitates contractuum, aut circa commoda ipsius loci, v. gr. de non extrahendo triticum, arma, &c. 2. Limitatur si eædem Leges vigeant in patria peregrini; licèt *Sanctius cum Dian.* huic contradicat. 3. Limitatur, si peregrinus ibi delinquat contra jus commune; tunc enim fit subditus ratione delicti ex *cap. Finali. de Foro compet. Salm. d. n. 58.* Vide *Busemb. num. 159.*

Notandum II. Absentes non teneri ad Leges Patriæ, ut communissimum est *ex cap. Ut animarum. de Const. in 6.* Etiamsi Lex sit de jure communi; quando peregrinus est in loco, ubi illa abrogata est. *Salm. c. 3. n 62. cum Pal. Less. La* &c. Et hoc etiamsi discederet a patria ad eximendum se a Lege. *Salm. nu. 63 cum Pal. Bon. Sanch.* &c. Hinc docet ibi *Palaus cum Basilio*, posse peregrinum, qui nolit confiteri peccata

casa reservata proprio Parocho, aliò discedere, ut ab alio absolvatur; quia tunc utitur jure suo. De quo vide dicenda *De Pœnit. l.6. num.* 581. & 582. Et hoc etiam valet, si ille maneat in sua Patria, sed in loco exempto, ut tenent *Salm. de Leg. d. c. 3. num. 64. cum Lay. Bon. Pal. Salas, Diana, Tap.* An verò pro locis exemtis intelligantur etiam Conventus Regularium? Negant *Suar. Corink. ap. Salm de Cens. c. 1. n.113.* Sed dicunt intelligi tantùm Oppida, & Ecclesias intra Diœcesim, alienæ tamen jurisdictioni subjectas. Sed affirmant *Salm. ib. n. 114. cum Avil. Henr. Sayr. Candid. & Dian.* Et id confirmant *de Leg. d. c. 3. n. 64. in fine*. Quia tam loca, quàm personas Tridentinum exemtas appellat *Sess. 14. c. 5. de Ref. in fin.* Et valde probabile est.

Ex quibus resolves hos Casus.

1. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exemto a jurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Laym. c. 11. num.* e.

2. Si quis die jejunii, aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exemto, ubi tunc non est jejunium, aut festum; potest ibi comedere, exercere servilia. *Laym. loc. cit. cap. 11. Bonac.*

3. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco illo sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potest v. g. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio sabbatis intra Nativitatem, & Purificationem vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, validè (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.*

4. Potest quis discedens mane ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium istâ die, cùm illud jam violaverit, ideoque servare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentiam a carnibus, cùm illa adhuc possit ibi servari, eo quod sit dividua. Vid. *Sanch. l. c. Less. c. 2. d. 8.*

5. Si quis abiturus est locò, ubi est jejunium, sciatque certò perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, unde abit (cùm illa abstinentia sit dividua); potest tamen ibi mane jentare, & meridie prandere, ut contra quosdam docent *Less.* & *Sanch.* supra. *(Et probabile putant Salm. de Leg. c. 3. n. 70. cum Suar.)*

6. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. l. 3. de Matrim. d. 18. & 1. mor. c. 12.* contra *Navarrum* peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt, v. gr. non teneri cum mane audire Sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit festum; quia si mansisset in loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd prævidens impedimentum teneatur prævenire; quia id tunc tantùm verum est, quando, manente vi præcepti, quis est impediendus; hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. *(Ita etiam Salm. d. c. 3. n. 67. cum Pal. Tapia, Salas, &c. Secus tamen esset, si ibi unum illud Sacrum diceretur quia teneretur audire, antequam discederet; Non tenetur autem expectare. Salm. n. 66.)* Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest, nisi quid obstet. *Sanchez l. 1. moral. c. 12. & lib. 3. de matrim. dub. 8. num. 21.*

Hìc magna quæstio occurrit disceptanda, an peregrini possint dispensari ab Episcopo loci ubi sunt, tam in Legibus communibus (puta jejunii, vel abstinentiæ ab opere servili), quàm in votis, & juramentis? Adsunt quatuor sententiæ. *Prima*, quam tenent *Pontius de Matr. l. 8. c. 4. n. 7. Joseph de Januar.* vide *in tract. de Leg.* & cui adhæret *Tanner.* apud *Croix l. 6. p. 3. n. 754.* plobabilemque putat *Palaus de Leg. tr. 3. D. 6. §. 2. n. 5.* affirmat universè tam pro Legibus, quàm pro votis. Ratio, quia peregrinus per illum accessum, quamvis unius diei, fit verè subditus Superioris loci, ubi reperitur, ut dicunt *Suar. Salas, ac Pontius cum Palao de Leg. D. 1. p. 24. n. 12.* Vide dicta n. 156. Quamobrem sicut peregrinus tenetur ad leges loci illius, ita æquum est, ut gaudeat etiam privilegiis. *Secunda* sententia prorsus opposita, quam tenent *Sylvest. Abb. Tab. Ang.* apud *Pal. de Leg. D. 6. § 2. n. 5.* item *Palud. Med. Led. Hostiens.* apud *Suar. de Rel. l. 2. c. 14.* dicit, quòd peregrinus quoadusque acquirat alicubi verum domicilium (idest per animum perpetuò ibi manendi), nunquam fudbitus est 158

censendus; & ideo nec tenetur ad Leges loci, nec potest dispensari in Legibus communibus, neque in votis aut juramentis ab illius Episcopo. Ad confirmationem hujus sententiæ *Farinac.* & *Garz.* apud *Pal. n. 7.* afferunt quamdam Declarationem S. C. Concilii approbatam a Gregor. XIII. ubi dictum fuit posse peregrinum recipere beneficium absolutionis a peccatis in loco ubi est, sed non posse dispensari ab Episcopo illius. Sed *Mazzot de Leg D. 4 qu. 1. c. 3. q. 1.* dicit hanc Declarationem non constare authenticè; saltem, ut infra videbimus in quarta sententia, communiter illa non fuit recepta. Tantò magis, quia *Henriqu. l. 14. de Irreg. c. 18. §. 2.* affert aliam diversam Declarationem S. Pii V. ubi Pontifex declaravit Episcopum loci bene posse dispensare in votis Scholasticorum Salmanticæ commorantium. Hanc secundam sententiam etiam putat probabilem *Pal. n. 5.* Attamen *Suar. loc. cit.* improbabilem eam putat, quoad eximendum peregrinum a servandis legibus loci, si ibi maneat majori parte anni. *Tertia* sententia, quam tenent *Pal. dict. D. 6. n. 5. & 6. cum Nav. & Menoch.* qui plures alios refert, censet peregrinum, adhuc transeuntem, benè posse dispensari ab Ordinario loci in legibus etiam communibus, quia ipse quoad leges bene, subditur jurisdictioni illius Superioris; non autem quoad vota & juramenta, quia hæc jurisdictio pendet a consuetudine, & a conniventia Episcoporum, quæ non habentur pro hujusmodi dispensationibus, prout aliàs habentur pro absolutione peccatorum, & censurarum eis annexarum. *Quarta* sententia communissima, ut ait *Croix l. 6 p. 2. n. 721.* & communiter recepta, ut asserunt *Salm. de Leg. c. 3. n. 55.* cui subscribimus tenet posse peregrinum dispensari ab Episcopo loci, non solùm in legibus, sed etiam in votis, & juramentis, modò ibi sit animò permanendi per majorem anni partem. Ratio, quia ex illa diuturna habitatione contrahitur quasi domicilium, ut probant *Abbas, & Innoc.* Quapropter tunc peregrinus dispensatur non jam ratione consuetudinis, & conniventiæ sui proprii Superioris, sed ex propria auctoritate Ordinarii loci, cui peregrinus per illud quasi domicilium tunc verè subditur. Ita *Sanch de Matr l. 3. D. 23 n. 12. & 13. cum Henr. Ang. Arag.* &c. *Less. l. 2. c. 40. n. 122. Croix loc. c. cum Laym. Salm loc. c. Sporer de Leg. c. 1. n. 254. cum Suar. & Manuel apud Pal. loc. c. n. 3.* Et idem sentit *Sanch. loc. c. cum Henr. & Mm.* quoad dispensationem facultatum concessarum Episcopis a Tridentino in *cap. Liceat*. Atque idem quoad conferenda omnia Sacramenta, præter Ordinem, ut dicunt etiam *Croix cum Laym. & Salm. ll. cc.* Circa verò Matrimonium, vide *lib. 6. n. 1083.*

DUBIUM III.

An Peregrini, & Vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Respond. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita 159
Laym. Sanch. Azor. Konin. Less. Reginal. Fill. contra *Navar. Suar. Sà, &c.* Et quoad vagos etiam* (*ut cum Busf. tenent Less. Laym. Sayr. &c. apud Salm. qui contradicunt c. 3. n. 69. in fine*)*, contra *Bonac. & Sanch.* Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cùm illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri, quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*; quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, in quo morantur; ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis.

Unde resolves hos Casus.

1. Tales non tenentur audire Missam, & 160
possunt opera servilia exercere die illic festo: non tenentur jejunare, nec abstinere a carnibus, quando illic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque, secluso scandalò, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. c. 4. c. 1. n. 4.*

2. Peregrinis non licet frumenta evehere vel vendere supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sunt. *Panorm. Regin. Sanch. n. 26.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. *Laym. c. 12. n. 3.*

Un-

Unde resolvitur hic Casus:

„ Belga aliquis veniens Coloniam, v.g. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, & Purificationem abstinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym.l.c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sunt in usu in loco, ubi morantur?

161 „ RESp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita *Sanchez 2.mor.cap.12.Suar.Laym.&c.*

Unde resolvuntur sequentes Casus.

„ Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem, si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadrages. carnibus vesci. *Sanch.Suar.Bon.p.6.n.61.*

„ 2. Si quis ex Diœcesi Catholica, v.g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v.gr. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, ut docet *Sanch.l.c.Salas n.69.Bon. n.46.Less.l.4.c.2.d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licèt hæc tuta sit, ut etiam docet *Laym.*

„ Addidi *ex Diœcesi Catholica:* quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum, & contemtum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Laym l.1.t.4.c.11.n.8.*

CAPUT III.

De Modo, quo observanda sunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

RESpond. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant, v.g. præceptum dilectionis Dei. Ratio est, quia tantùm præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v.gr. ut honorentur parentes; non autem finis, aut modus præcepti, ut docet *S.Thom.1.2.q.100.a.10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud 1. *Cor.13. Si linguis hominum loquar, &c.S.Thom.Suar. Sanch.* 162

Unde resolvuntur sequentes Casus.

„ 1. Si quis jejunet, vel intersit Sacro ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum, quia implet substantiam illius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur; ut docet *Sanchez 1.mor.c.14. Laym.l.1.t.4.c.4 n.6.Card.de Lugo disp.22.f.2. n.23.* * (*Cum Salm.de Leg. c.2. n. 147. &* 148.) *

„ 2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licèt actus ipse sit peccatum, *ibid ll. cc.* * (*Nota tamen hic prop. damn. ab Alex.VII. n.14.: Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.*) *

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi?

„ RESp. Quòd non * (*Requiritur tamen intentio faciendi illud quod est Præceptum, ut Salm. c.2. n. 139. cum Bus. infra Dub IV.*)* Ita sentit *Sanch.Vasq.* 1.2.q.100.a 9. & alii communiter. Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, 163

 „ v.g.

v. gr. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere: sive ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut illud fiat, quia præcipitur, sed tantùm ad materialem, sive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *inf. l. 3. tr. 3. c. 1. d. 3.*

Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. gr. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit Sacro, is satisfecit. Neque, ut quidam volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actûs præcepti. *S. Thom. Henr. Fill. t. 3 c. 7 q. 7.*

2. Is votum, juramentum, & pœnitentiam Sacramentalem verè implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi: modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio est, quia vota, &c. sunt leges, quasi peculiares, quas homo sibi, vel alteri imponit, unde tantùm obligant ab substantiam actûs. *Suar. Azor. Less. Laym. n. 6.*

DUBIUM. III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere?

164 Resp. Satisfacit. Ita *Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. 2 c. 7. dub.* 10. contra *Navar. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis injuncti: ergo, illâ positâ, non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. gr. satisfacere, vel nòn. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd votô obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet animô non implendi, non satisfaciat. Ratio est, quia hæ, & similes obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate Legislatoris: ideoque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti. *Kon. n. 309. v. Less. l. c. & Laym. l. c.*

Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Sacerdos, qui legit Horas non eâ devotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.*

2. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse ultimum (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud), licèt intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa; etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus Legislatori. *Card. de Lugo. loc. cit.*

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id quod præceptum est?

Resp. Quod sic. Ratio est, quia, cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humanô modô ut implenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive Divini debet esse actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, ut velit, sive intendat facere hoc, quod est præceptum, v. gr audire Sacrum, jejunare, &c. Est communis. Vid. *Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suarez. Sanch.* 165

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Qui audivit Sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque, aut nesciens, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur, postea compos sui factus audire aliud Sacrum. *Suarez, Sanch. Salas d. 9. n. 32.*

2. Is, qui audivit Sacrum, jejunavit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim

enim fuit actus humanus defectu voluntarii. *Vasq.Suar Azor. Fill.n 232.*

Dixi *prorsus violenter*; Quia, si famulus, v.gr. metu domini, aut puer metu magistri Sacrum audiat (etsi non sit auditurus, si magister abesset), is, etsi perversâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio est, quia metus non tollit libertatem. *Sanch.Sal.l.c Lay l.2.t.4 c 4.n.12*

3. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad Sacrum tantùm, ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum *Card. de Lugo l.c n.23.*

4 Nec satisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, v.gr. orat, &c. quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri?

166 RESP. 1. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione Ordinis, & Beneficii, satisfacit unâ recitatione. *Sanch.l.1.c.14 Sal. Bonac.p.10.*

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Cùm Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo Sacra.

2. Votum, & Pœnitentia in Confessione injuncta plerunque non implentur per actum aliàs debitum; quia hæc plerunque non est mens voventis, & Confessoris. Vid. *Suarez t.3.in 3.p Sanch. 1 mor.c.14.*

Dixi *plerunque*; Quia subinde Confessarii injungunt opus aliàs præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v.gr. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, & mens se obligantis. *Sanch. Sal. l.c.*

Resp. 2 Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici Præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerunque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Azor. p.1.l.7.c.5 Sanch.l.1.c.14.*

Unde resolves.

1. Potest quis, eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes votô, aliave ratione debitas. *Bon.p.10 n.8.*

2. Potest item qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus Altaribus celebrantur. *Sanch.1.mor.c.14. 12. Major in 4.dist.18.*

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

RESP. Si violet præcepta materialiter tantùm diversa, ita ut licèt sint plurium Legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & versentur circa materiam eandem numerô cum iisdem circumstantiis, unum tantùm peccatum committit: Si verò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numerô diversam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diversæ. Ita *Sanch. l. 9. de matrim. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Sal. C. de Lugo d. 16. n. 245.* * (*Vide dicenda lib. 5. num. 33.*) * 167

Unde resolvitur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit Sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, & Sacro uno; quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motivum proximum, v. gr. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lug. l.c.*

2. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confessione explicandum est: quia

„ quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo „ debita servetur; juramenti autem, ne Deus „ vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hìc „ rationes formales; utì & sunt in omissione „ Missæ, quæ & propter festum, & ex injun„ cta pœnitentia audiri debet. *Card. de Lugo* „ *l. c.*

„ 3. Si ligatus cum ligata adulteretur, du„ plex peccatum injustitiæ committit, unum „ contra propriam uxorem, alterum contra „ maritum adulteræ: utì etiam, si quis uno actu „ occidat plures, sunt plura homicidia, quia „ in istis materia est numerò diversa. *Lay. l.* „ *1.t.2.c.10.n.3 Sanch.Card de Lugo.l.c.*

CAPUT IV.

Quæ excusent a transgressione præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

168 „ RESpond. si sit invincibilis, excusat; quia „ nemo peccat, nisi actu voluntario; hic „ autem cognitionem præsupponit. Si autem „ sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; „ qualis est, cùm poteras, & tenebaris scire, „ aut discere, & in mentem veniebat dubi„ tare, nec studuisti intelligere. *S. Th. Sanch.* „ 10. *mor. c. 6. & cæteri communiter*, contra Pa„ laum.

Unde resolvitur.

„ 1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de „ præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non „ peccat: similiter in aliis, ut si occidas ho„ minem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

„ 2. Si in aliqua re tantùm advertas mali„ tiam unius generis, illam solam contrahis; „ ut v. gr. si quis cognoscat feminam, quam „ scit non esse suam, ignorat autem consan„ guineam, is fornicationem tantùm, vel a„ dulterium committit, non incestum. *Laym. l. 1.* „ *t. 2. t. 4. Bon. l. c.*

Opinio illorum, qui asserebant nullam ignorantiam circa præcepta naturalia excusare a peccato, etiamsi fuerit invincibilis, jam damnata fuit ab Alexandro VIII. in Propos. 2. Baii, quæ dicebat: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ non excusat a peccato formali.* Quæstio tamen magna inter DD. vertit, an possit dari ignorantia invincibilis in Præceptis de lege naturali? Ante omnia tria genera Præceptorum naturalium consideranda sunt, I. Alia sunt *Præcepta communissima*, quæ sunt quædam prima principia per se nota, prout sunt illa: *Malum est vitandum. Quod tibi non vis, alteri ne feceris;* & similia. II. Alia sunt ut *Conclusiones immediatæ* seu *proximæ*, quæ ex istis primis principiis clarè inferuntur, prout sunt Præcepta Decalogi. III. Alia verò sunt Præcepta, quæ inferuntur difficiliori discursu, & dicuntur *Conclusiones mediatæ* seu *remotæ*, prout sunt Præcepta de vitandis usuris, odio in Proximum, &c. His positis, nullo modo dubitandum, quòd circa Præcepta primi generis nulla detur ignorantia invincibilis, quia illa prima principia ex ipso lumine naturæ cuique hominum rationis composi sunt manifesta. Dubium igitur occurrit, an circa alia Præcepta secundi & tertii generis possit dari invincibilis ignorantia? Negant *Sinnichius, Polancus, & Contensonius in sua Theol. t. 1. l. 6. Diss. 3. c. 1.* dari ignorantiam invincibilem, adhuc in conclusionibus remotioribus contra legem naturalem, & etiamsi nulla dubitatio habeatur de peccato, quia, ut ajunt, ignorantia provenit, vel quoniam oculi lumini Divino voluntariè clauduntur, vel quoniam obex illi opponitur, culpabilem reddens ignorantiam, saltem in causa. Vera tamen & communis sententia docet in præceptis secundi generis, idest Decalogi, non dari ignorantiam invincibilem, nisi in paucis, & per breve tempus; vel nisi additâ quâdam circumstantiâ apparenter cohonestante. Bene autem dari in conclusionibus mediatè ab his deductis; Ita *La Croix l. 1. n. 720. cum S. Thom. S. Bonav. P. Alb. M. Sylvio, Duvallio, Gammachæo, Maldonato, Medin. Cardub & Gonet*, qui (*in tr. de Probab. in fin.*) oppositam opinionem meritò vocat singularem & improbabilem. Ita etiam *Salmant. tr. 24. c. 14 n. 19. & de Leg. c. 1. n. 26. cum Soto, Prado, Sanch. Suar. Azor. Vasq. Tapia*, & aliis communiter. Probatur ex *S. Thom. l. 2. q. 94. a. 4.* ubi: *Quædam verò quæ subtiliori consideratione rationis a Sapientibus* 169

tibus judicantur esse observanda; & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinâ, quâ minores a Sapientibus instruantur. Hujusmodi autem sunt præcepta de non faciendis usuris, non odisse, &c. ut declarat *qu.* 100. *l. cit. a.* 11. Hinc non bene objicitur, ignorantiam circa illa non excusare, quia quisque sufficiens lumen habet ad ea cognoscenda; Nam patet ex D. Thoma in imperitis non esse manifesta illa præcepta, quæ tantùm a a Sapientibus sciuntur: Sic enim S. Doctor paulò ante dixerat: *Quædam verò sunt, ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum, quas considerare non est cujuslibet, sed Sapientùm*.

170 Si autem hujusmodi Præcepta non omnibus sunt per se nota, etiam a peritis possunt invincibiliter ignorari; nullus enim est (ut rectè ait *Croix l.* 1. *n.* 720.) qui certè judicare possit de omnibus conclusionibus mediatè deductis, quia, cùm ipsæ non sint per se notæ, facilè potest quis errare ex mala habitudine naturæ in applicatione rationis ad circumstantias casûs particularis, prout dicit *S. Thom.* 1.2. *qu.* 94. *a.* 4. *Sed quantum ad proprias conclusiones rationis practicæ nec est eadem veritas seu rectitudo apud omnes, nec est etiam æqualiter nota apud quos est eadem veritas*.. Addit enim, quòd licèt deposita sint reddenda, in aliquo tamen casu, nempe si Dominus repetat ad impugnandam Patriam, illicitum esset illa reddere. Inde sequitur: *Sic igitur dicendum, quòd lex naturæ quantum ad prima principia communia est eadem apud omnes quoad rectitudinem & notitiam, sed in paucioribus potest deficere quoad rectitudinem & notitiam vel ex passione, vel ex consuetudine, vel ex mala habitudine naturæ*. Idest ex prava naturæ inclinatione, vel obtenebratione, quæ cùm non sit a voluntate, sed a natura, evenit quòd omnes ejus effectus non sint peccata, nisi voluntas accedat. Atque *eadem qu.* 94. *a.* 5. addit, quòd lex naturæ est immutabilis quoad prima principia, *potest tamen mutari & in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes observantiam talium præceptorum*. Explicat hoc Gonet (*Man.* 4. *pag.* 29.) *in aliquo particulari*, quòd mutatis circumstantiis non lex, sed materia legis mutatur. Ad decernendum autem, quòd in aliquo casu sufficiant quædam causæ ad mutandum, vel non, in obscuris quis habebit lumen tam manifestum, ut errare non possit?

Certum est autem hominem omninò excusari, si ea, quæ etiam scire debet, scire non potest, ut idem *S. Thomas* docet (1. 2. *qu.* 76. *a.* 2): *Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quæ scire non potest; unde eorum ignorantia invincibilis dicitur, quia studiô superari non potest*. Quô autem studiô superari potest ignorantia illa, cujus nulla dubitatio in mente insurgit? Hinc S. Doctor (1. 2. *qu.* 94. *a.* 6.) ait: *Quantum ergo ad principia communia lex naturalis non potest deleri in universali; deletur tamen in particulari operabili, secundùm quòd ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiscientiam ... Quantum verò ad alia præcepta secundaria potest lex naturalis deleri in cordibus hominum vel propter malas persuasiones, &c.* Mala autem persuasio erit quidem non recta, sed bene esse poterit invincibilis, & sine culpa; Si enim (ut bene ait *Croix lib.* 1. *n.* 741.) quis aliquid sibi persuasum habet, & ne dubium quidem de illo sibi occurrit, ignorantia utique erit ei invincibilis.

Accedit S. Antoninus, qui (*p.* 2. *tit.* 1. *c.* 2) de Montibus Florentiæ loquens, sic inquit: „ Et si diceretur hìc esse usuram, & usura est circa Decalogum. Resp. usuram esse circa præcepta Decalogi, verum est reductivè; sed hunc contractum esse usurarium, non est clarum, cùm Sapientes contraria sibi invicem in hujusmodi sentiant. Cùm autem dicitur ignorantia juris naturalis non excusare, intelligitur de his quæ expressè per se, vel reductivè sunt circa jus naturale & Divinum, ut contra Fidem, vel præcepta per evidentes rationes, vel determinationem Ecclesiæ, vel sententiam communem DD.; & non de his quæ per multa media, & non clara probantur esse contra præcepta, & articulos „. Hucusque *S. Antoninus*. Idem tenet *Vvigandt* (quamvis *Contensonis* eximius venerator) qui (*Exam.* 2. *n.* 17.) dicit in Præceptis primæ & secundæ classis, scil. Decalogi, non dari ignorantiam invincibilem, sed dari in conclusionibus ex illis per longum discursum deductis, in quibus *illi excusantur* (ait) *ab observantia legis, quibus lex non est sufficienter intimata*. Idem docet doctissimus Episcopus Torni (*in Adnot. ad Ep. l.* 2. *pag.* 190.) ubi declarat non aliud tenuisse Cajetanum (a *Contensonio* pro se allatum), qui dicit: *Hominem facientem quantum in se est in opinionum delectu a Divina Bonitate excusari, si veritatem non assequens a recta deflectat morum regula; non exigit magis Deus ab homine*. 171

Ra-

172 Ratio igitur nostræ conclusionis ex prædictis est, quia nullum potest esse peccatum nisi voluntarium, ut constat ex D. Augustino (*lib. 1. de Retr.*): *Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non est voluntarium*. Necnon ex *D. Thomæ* (*1 2. qu. 19. a. 6.*): *Manifestum est, quòd illa ignorantia quæ causat involuntarium, tollit rationem boni, & mali moralis*. Sed nihil volitum quin præcognitum, ergo etiam in iis, quæ homo scire tenetur, si nullam dubitationem de sua obligatione habet, omninò a peccato excusatur ob ignorantiam invincibilem; quia tunc ob inadvertentiam nullo modo ea superari potest, ut rectè tuentur tanquam veram sententiam contra paucos *Salm tr. 20. c. 14. n. 9.* cum *S. Antoni. Nav. Salas, Caj. Ang. Armil. Vasq. Sanchez, Pal. Tap.* &c. communissimè. Hinc *Sanchez*, plures ait inveniri invincibiliter ignorantes perjurium esse peccatum, ob tuendam propriam vel alienam vitam, aut honorem. Et pariter non semel contingere pueros ignorare malitiam pollutionis, dicunt *Salas, Diana, & Franc. de Lugo ap. Salm. d. c. 14. n. 33.* qui censent hoc posse teneri, si reperiatur in eis nullum dubium de malitia adfuisse.

173 Objiciunt I. Adversarii plures auctoritates D. Augustini, & I. illam (*in Psalm. 118. conc. 25.*): *Nullus est qui faciat alteri injuriam, nisi qui fieri sibi nolit, & in hoc transgreditur naturæ legem, quam non finit ignorare*. Sed respondetur S. Doctorem ibi disertè loqui de illo primo principio, *quòd tibi non vis, alteri* &c. Quod rectè dicit non sini ignorari.

Objicit II. *Contensonius* illud S. Augustini (*l. 7. de Pecc. mer. c. 36.*): *Nec tamen ideo confugiendum ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat excusationem; aliud est enim nescisse, aliud nescire voluisse*. Ibi enim clarè loquitur Sanctus de ignorantia vincibili animadversa.

Objicit III. idem *Contens.* illud aliud D. Augustini (*Epist. 105. ad Sixtum*): *Inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamentò propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat . . . quia & ipsa ignorantia in iis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio*. Ex hoc textu autem nescio quidem quid inferre velit *Contensonius*? Numquid ob pœnam peccati originalis damnandi sint invincibiliter legem ignorantes? Facilè verò intelligendus S. Augustinus locutus fuisse de ignorantia Infidelium, quibus ob culpam originalem sæpe Deus denegat lumen, saltem manifestum, de veritate Fidei; & ideo damnantur ob ignorantiam non legis naturæ, sed Mysteriorum Fidei, quorum notitiam Deus utique illis concessisset, si jus naturale, quod satis noverunt (saltem quoad principia universalia), observassent, ut docet D. Thomas. Ceterùm S. Augustinus pluribus in locis excusat a peccato ignorantes invincibiliter; in *Libro* enim *de Liber. arbr. c. 19.* sic ait: *Non tibi deputatur ad culpam quòd invitus ignoras, sed quòd negligis quærere quòd ignoras*. Et a ibi *c. 12.* *Non enim quòd naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum, sed quòd scire non studuit*.

Objicit IV. Genetus illud D. Thomæ in *Quolib. 3. ar. 10.* *In his verò quæ pertinent ad Fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri; in talibus enim ignorantia non excusat*. Hucusque verba S. Doctoris refert Genetius *to. 1. c. 2. qu. 10.* Sed tæduit ipsum alia verba sequentia adjungere, quia fortè ei non illa arridebant: Subjungit enim ibi immediatè S. Thomas: *Alioquin immunes a peccato fuissent qui secuti sunt opinionem Arii, Nestorii, &c. . . Qui enim assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id quod publicè tenetur secundùm Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari*. Observa igitur in quo casu docet Angelicus non excusari sectantes opinionem erroneam alicujus Magistri, scilicet quando opinio est contra manifestum Scripturæ testimonium, vel contra definitionem promulgatam ab Ecclesia.

Quæritur inde, an ignorantia excuset a pœna Legi annexa? Respondetur ex *Laym. l. 1. Tract. IV. c. 20.* quòd qui ignorat inculpabiliter Legem, excusatur a culpa, & ab illius pœna. E converso qui scit legem, sed ignorat pœnam illi annexam, minimè excusatur a pœna. Ita *Lay. cum communi ib. n. 6.* Excipitur 1. Si pœna sit gravissima excedens meritum criminis. 2. Si sit censura Ecclesiastica, quam ignorantes non incurrunt, nisi ignorantia sit crassa, seu culpabilis, ut docet *Lay. cum communi de Cens. c. 5. n. 7.* Et constat ex *cap. 2. de Const. in 6.* Idem autem efficit ignorantia, quàm oblivio Legis *Lay. ib.* Ratio est, quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia, sive virtualis contemtus Legis. Vide *l. 7. n. 47.* 174

Immo

Immo si censura sit indicta præsumentibus, sive temere, consultò, aut scienter peccantibus; tunc excusat ignorantia etiam crassa, non autem affectata (quæ adest, cùm quis studiosè negligit scire legem, ut liberiùs agat); quia hæc scientiæ æquiparatur. Ita *Laym.d.c* 5. Vide *l. 7. n. 47. & 45.*

DUBIUM II.

An Metus excuset?

175 „ RESp. Si ex metu facis, quod simpliciter „ malum est, peccas quidem; minuitur „ tamen per metum malitia, quia minuitur „ libertas. Interim sæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cùm eorum observatio „ cederet in grave alicujus incommodum: & „ tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm „ præceptum non liget. Est communis.

Unde resolvuntur.

„ 1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis. * (*Et si aliquando videatur licere violari præceptum negativum, v. gr. non furandi, non occidendi, puta ad defensionem vitæ propriæ &c. tunc dicitur, præceptum non existere Vid l. 2. n. 51.*) *

„ 2. Metus gravis, v. gr. mortis, &c. sæpe „ non tantùm excusat a præcepto positivo, „ tam Divino, quàm humano; sed quandoque „ etiam ab affirmativo naturali, & sic (ut „ *Sanch z 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum „ periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec t. 2 l. 3 c. 6. Azor. 1 p. l. 1 c. 11. Laym l. 1 t 4. c. 14.* Excipe tamen casum „ de quo infra, *l 2. ex n. 25.*

„ 3. Si observatio legis humanæ necessaria „ sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris fit, quàm „ vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. gr. si dux mandat militi „ non discedere ex statione; item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros „ tempore pestis. *Laym.* * (*Cum Salm c. 2. n. 127.*) *

„ 4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam „ Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi, v. *Sanch. 1. mor. c. 18.* ut si v. gr. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea in gradu prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere (in speciem), non tamen posses consummare; quia, cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanch de matr. l. 7. d. 5 n. 4.*

„ 5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut Divini concurrentis, ut v. gr. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium Fidei, vel contemtum Religionis. *Sanch. l. c. Con. p. 3. t. 2. d. 13. dub. 12.* * (*Ita etiam Salm. ibi. n. 130.*) * „

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

RESp. 1. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas: Quare id præcipuè hìc dubitatur, an qui non potest implere totum, teneatur ad partem? „ 176

Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. Ex intentione Legislatoris. 2. Ex ratione, fine, & materiâ legis. 3. Ex judicio prudentum. 4 Ex communi usu. Ita *Sanch. 1. mor. c. 9. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.* „

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest; quia dividuæ sunt. *Laym. l. c. & Bon.* „ 177

2. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, „

K te-

„ tenetur iis, quibus potest. Ita *Laym.l.c.* & *Bonac.*

„ 3. Qui potest notabiliem partem Sacri (v. gr. usque post Consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio, & solet, tenetur, alioquin non. *ibid. v. infra de Horis*.

„ 4. Si quis carens Breviariô pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

„ 5. Qui obligatur visitare Limina Apostolorum Romæ, & scit se eo pervenire non posse, non tenetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur, *ibid.* & *Suar. Azor. Bonac. d.1. q.8 p.1.*

DUBIUM IV.

An excuset Dispensatio?

178 *An excuset dispensatio facta ex justa causa? Quid si sine justa causa?*
179 *An existente causa teneatur Superior dispensare?*
180 *An valeat dispensatio inferioris?*
181 *An existente justa causa valeat dispensatio facta mala fide Superioris?*
182 *An in dubio dispensatio censeatur valida?*
183 *An quis possit dispensare cum seipso?*
184 *An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum?*
185 *Quid si causa exposita fuerit falsa?*
186 *Vide alios casus?*
187 *An dispensatio strictè accipienda? Et an detur dispensatio tacita?*
188 *De iis qui possunt dispensare de potestate ordinaria?*
189 *Num Papa in Præceptis Divinis?*
190 *Num Episcopi? & in quibus?*
191 *An inferior dispenset in Legibus Superioris, ubi dispensatio non est reservata?*
192 *Quid in dubio, an casus egeat dispensatione?*
193 *Quid de potestate delegata? Et an hæc exspiret morte concedentis?*
194 *Quando Prælati Regulares possint dispensare?*
195 *Quot modis cesset dispensatio?*
196 *Quomodo cesset I. per Cessationem causæ?*
197 *Quomodo II. per Revocationem dispensantis?*
198 *Quomodo III. per Renunciationem dispensati?*
199 *An cesset Lex cessante fine Legis?*
200 *II. De Interpretatione Legis?*
201 *III. De Epikeia Legis.*
202 *APPENDIX Busembai.*
De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ, usque ad num. 208.

„ RESP. In jure humano dispensatio Legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat a transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15 Salas d. 20.* 178

Ratio est, quia, cùm sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi 1. *Ex justa causa*, quia, si temere, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quàm petens dispensationem, contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excuset. *Sanch l.8. d.18. Suar. Fil. n 438.* & quidem (ut vult *Suar.*) mortaliter; venialiter, ut *Pontius* apud *Dian. p. 8. t. 3. R. 8. 9. & 10.* * (*Idem tenent Salm. de Leg. c. 5. n. 66. cum Sanch. Laym. Pal. &c. præcisô tamen scandalô, &c. Utentem autem tale dispensatione commune est non peccare graviter, & probabile nec etiam leviter, ut Salm. n. 76. cum Suar. Pal. Pont. &c.*)*; quem, si dubitet an causa sit justa, posse dispensare, vult *Sanch.* * (*Cum Salm. n. 75. Tapia, Gran. Dian. Quia possidet potestas dispensativa. Secus esset, si dubitaret, an adsit causa.*) * contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel jus præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dia p. 8 t. 3 R. 27 & 28* contra *Suar Sanch &c.* „

Quæritur, an existente causâ, teneatur Superior dispensare? Distingue: si causa sit tantùm sufficiens, ut dispensatio sit permissa, non autem debita, potest licitè Superior eam concedere, & negare; vel uni concedere, & alteri negare; quia, licèt expediat bono subditi dispensatio, expedit verò bono communi Legis observantia. Ita *Salm. d. c 5. n. 80 cum Conin. Pal Bon. Sanch Suar &c.* Si verò causa sit talis, quæ efficiat dispensationem esse debitam, nempe ad evitandum damnum commune, vel privatum magni momenti: vel ad utile commune, vel magnum particulare; (expedit enim aliquando dispensare, etiam pro bono particulari, quod indirectè redundat ad bonum commune. Et ideo docet *S Thom. 1. 2. qu. 97. a. 4* quòd convenit dispensare, quando aliàs majus bonum privati impediretur. Ita *Salm de Matr. c. 14 n. 20. cum Con Sanch & Aversa*) tunc tenetur Superior dispensare, alioquin peccaret 179

gra-

graviter, vel leviter juxta materiam. Denegatâ tamen (etiam injustè) dispensatione, nequit subditus agere contra Legem; nisi talis causa urgeat, ut eum extrahat a Lege: Quare, si Episcopus injustè neget dispensationem publicationum ante Matrimonium, potest, urgente gravi causâ, illud contrahi sine eis. Ita *Salm. De Matr.c.8.n.92.cum Con.Sanch.Pal.Sot.& aliis.*

180 „ Dixi 2. *Legislatoris*; quia dispensatio inferioris in lege Superioris sine justa causa invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio est, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. *Suar. l.6.c.19 Sanch l 8.de matr.d.17.* Validè autem, & licitè inferior potestate ordinariâ dispensat ex justa causa in lege Superioris 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. gr. in jejuniis, celebrandis festis, &c.*(*Vide n.190.circa fin.*)* 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni Communitati, ut non conveniant alii. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, & periculum in mora *Dian p 8.t.3 R.12 ex Gran Sâl.Gord.& Pal.* qui addit 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior dispenset, ut *Dian l c.R.95.* 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm Palaum, non opus est dispensatione, cùm præsumtio sit pro libertate, *Barb. Dian p.3. t.6.R.28 p 4 t.3.R.46 p 8 t.3.R.72.& 95.* Unde resolv. *(*Vide num. 192*)*

„ 1. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch d.17 n.3.Suar.Vasq.*

„ 2. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa, etiam a Papa facta, est invalida, ut *Sanch Suar.ll.cc*

„ 3. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbitretur *(*In bona fide, ut Sotus, Laym Sanch.Azor.cum Salm.c 5.n.71 Sed oppositum est tenendum Vide de Voto l.3.n.251.*)* Aut (etsi non arbitretur, & temere dispenset) reipsa tamen sit. *Sanch. l.c.c. Azor. Sà, Salas, n 81.*

181 Quæstio est, si Superior malâ fide dispenset, judicans non subesse causam, at causa revera existat, an valeat dispensatio, & dispensatus illâ uti possit? *Prima sententia* dicit valere, si fiat a Legislatore, non autem si ab inferiore; quia illi data est facultas dispensandi tantùm cum causa. Ita *Pal. Azor. Covar.ap.Salm.c.5.n.78. Secunda sententia* probabilior, & communior dicit, quòd, existente causâ, valet dispensatio, & licitè dispensatus utitur illâ, a quocunque Superiore illa sit impensa. Ratio, quia valor dispensationis non pendet a cognitione causæ, sed ab existentia illius; sicut valet electio capacis ad Beneficium, licèt capacitas ignoretur ab Electore, *ex cap.Nihil. De Electione.* Ita *Salm.d.c.5.n.79.cum Sanch. Suar. Tap. Basil. Dian.Vill.*

182 „ 4. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in favorem actûs, ne pereat, probabile putat *Sanch &c.* cum *Dian p.3 t.6.R.9.p 4.t.3.R.45.64 p. 8.t.3.R 62.** (*Cum Salm.n.88.Vide l.3.n.251.*)*

183 „ 5. Habens potestatem generalem dispensandi potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian.p.8.t.3.R.10* contra *Suar.** (*Ita Salm. c. 5. n. 60. & 61. cum S.Thom Caj.Lay.Pal.Bon.&c. Quia est jurisdictio purè voluntaria, quæ etiam erga seipsum exerceri potest. Hinc bene sibi dispensare potest in votis, juramentis, jejunio &c.*)*

184 „ 6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum; (modò causa sit justa). Item data sine ullis verbis, solâ mente. *Turrian.Dian. p 8 tr 3.R.17.76.p.4.t.4.R.118.*

Quæritur, an valeat dispensatio extorta per metum? Resp. quòd, quando causa dispensationis existit, dispensatio semper est valida; dummodo non constet Superiorem dispensasse sine animo dispensandi; metus enim voluntarium non tollit, sicut tollit vis. Obtentio autem talis dispensationis est etiam licita, si justè Prælato metus incutitur; nempe si subditus minatur se conquesturum apud supremum Superiorem: vel justam accusationem laturum de aliquo suo crimine. Illicita autem esset, si metus sit injustus; ideoque dispensatio tunc pro libito a Superiore posset postea revocari. Ita *Salm. d.c.5.num.82 83.& 84.cum Sanch.Pal.Suar Bon.* Quando verò Superior metu coactus verbis tantùm concedit dispensationem, non autem animô, tunc certè ipsa est nulla; Ceterùm, nisi constet defuisse animum, hoc non est præsumendum. *Salm d.n.82.ex c.22.Qu.5.*

185 „ 7. Qui impetravit dispensationem (v.gr. in impedimento dirimente matrimonium, & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium, dicit *Pont.de matr l.8 c.16.* ex *c. Cùm inter.* Sed contrarium tenet *Pal. tom.1.t.3.d.6.p.16 §.5.ex cap Sup.literis, v. Dian p.8.t.3.R.69.** (*Vid.de Matr.l.6.n.1131.*)*

Quæritur, an petitio fubreptitia, vel obreptitia vitiet difpenfationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur; Obreptitia, quando mendacium apponitur. Refp. regula fit, quòd tunc difpenfatio erit nulla, quando tacetur veritas, quæ de ftylo Curiæ debebat neceffariò exprimi; vel allegatur falfum, quòd de jure taceri debebat. Ita *Salm. de Matr. c.14. n.33. cum Sanch. Pal. Con. Suar. &c.* Alia regula eft, fi tacetur, vel exponitur fa'sò caufa tantùm impulfiva, valet difpenfatio; Secus verò, fi caufa effet motiva, ita ut fine ipfa Superior minimè difpenfaffet. *Salm. 16. n. 35.*

Quid fi plures caufæ allegentur, quarum aliæ fint falfæ, aliæ veræ? Refp. quòd femper ac vera fit una ex illis, quæ fufficiens fit ad difpenfandum, valida eft difpenfatio. *Salm. de Matr. d. c.14 n.36. cum Bafil. Sanch. Pal Suar.* Quid autem in dubio, an caufa falsò allegata fuerit motiva, an impulfiva? Tunc valida cenfenda eft difpenfatio facta, cùm in dubio jura faveant valori actûs *ex l. Quoties. ff. de Rebus dubiis*. Ita *Salm. ibid. n.37 cum Dicaft. Bafil. Sanch. Pal. &c.*

186 8. Subditus bonâ fide difpenfatione petens, rationibus Superiori allatis, poteft, difpenfatione impetratâ, effe fecurus, V. *Lay l.1. t.4. c.22.* *(*Idem dicunt Salm. n.71. & 76. cum S. Thoma, Sanch. & Bon*)*

9. Peccat, qui aliquem inducit ad difpenfandum fine caufa, vel allegatâ falsâ causâ. *Nav. Sanch. l.8. de matr. d.18. n.8. Fill t.10. n.314. Salas difp.20. f.6. n.58.* qui addit, id verum effe, etfi difpenfans excufetur ob bonam fidem.

10. Difpenfatio poteft impetrari non tantùm pro ignorante, fed etiam invito, quando neceffitas exigit, *Sanch. Beja* contra *Suar.* vid. *Dian. p.8. t.3. R.86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana; nifi impetretur a perfonis conjunctis, vel confanguineis intra quartum gradum, vel faltem a Confeffario. *Marcus Leo in praxi p.1. 34.* * (*Ita Salm. de Matr. c.14. n.38 ex c* Si motu proprio. De Præben. in 6. *A principali tamen, opus eft, ut difpenfatio acceptetur, ut Sanch. &c.*) *

Quæres, An, ceffante causâ difpenfationis, ceffet ipfa?

Refp. pro hoc fervient fequentes Regulæ.

1. Si tantùm impulfiva, feu minùs principalis caufa ceffet, manet difpenfatio.

2. Etfi ceffet pars caufæ motivæ, feu principalis, manet difpenfatio v. *Dian. p.8. t.3. R.62.*

3. Si, commifsâ facultate difpenfandi, priufquam difpenfetur, ceffet omninò caufa principalis, nulla eft difpenfatio.

4. Si, difpenfatione redactâ ad actum irrevocabilem, ceffet tota caufa, non ideo ceffat, vel vim amittit: v. gr. difpenfatum fuit in impedimento confanguinitatis, propter paupertatem feminæ, licèt, contractô matrimonô, divitias obtineat, non eft irritum. Idem eft, fi Beneficium per difpenfationem obtinueris, & poftea ceffet caufa, ob quam difpenfatum fuit.

5. Si factâ difpenfatione, ceffet omninò caufa finalis, & actus poffit facilè revocari, v. gr. difpenfatum eft in voto caftitatis propter vehementes tentationes, quæ poftea ceffant, an revivifcat votum? Vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & poftea convalefcit, an teneatur recitare, jejunare? &c. Affirmant *Sanch. Amicus, Portel. Bonac. &c.* quia aliàs non effet jufta. Negativam tamen fententiam probabilem, & in praxi tutam effe cenfet *Dian. p.8. t.3. R 24. ex Sal Gran. &c.* fi quidem difpenfatio fuerit abfoluta: quia obligatio legis femel extincta non revivifcit: & quod deftructum eft, non reproducitur, nifi ab eo, qui producere poteft. Vid. *Suar. de leg. c.22. Laym. Præpof &c.* qui rectè id concedunt, quando non eft de re dividuâ, & fucceffivâ; aliàs negant. Unde, fuppofita probabilitate fententiæ negativæ *Gran. Diane, &c.* fequentes Cafus (in quibus tamen alii meliùs contrarium fentiunt) refolvunt. *(*Vide num. 196.*)*

1. Cum quo difpenfatum eft propter morbum in efu carnium, poteft vefci, licèt omninò convalefcat.

2. Cum quo propter infirmitatem difpenfatum eft in voto Religionis, poftquam convaluit, non tenetur. *Dian. p.6. t.7. R.45.*

3. Cùm quo proter oculorum infirmitatem difpefatum fuit in onere recitandi Horas, etfi convaluerit, non tenetur legere.

Deinde notandum, quòd difpenfatio, cùm fit odiofa, ftrictè eft accipienda *c. 1. §. 1 De Filiis Presb. in 6.* Poteftas contra difpenfandi, cùm favorabilis fit, latè accipitur, ut *Sanch. Gran. Martin ap. Salm. de Leg. c.5. n.10.* 187

Bene autem dari poteft difpenfatio tacita, quæ colligatur ex conjecturis, ut fi fciens Præla-

latus, te eſſe excommunicatum, confert tibi beneficium, tunc tacitè diſpenſat. Requiritur tamen ad hoc præſumtio voluntatis præſentis Superioris, vel antecedentis ad actum; Non enim ſufficit præſumtio de futuro, v. gr. ſi ſciret, diſpenſaret. Tantùm licentia præſumta de futuro admittitur, non verò diſpenſatio, quæ eſt vulneratio Legis. Vide *Salm. de Leg. c.1. ex n.11. cum Suar. Laym. Pal. Sanch.*

Quæritur, an Superior videns ſubditum agere contra Legem, & tacens, cùm facilè poſſet corrigere, cenſeatur diſpenſare? Affirmant *Salm. de Leg. c.5. nu.15. cum Tap. Sanch. Pal. Suar.* Quia non eſt tunc præſumendum delictum Superioris, qui aliter ex officio, & ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secus tamen dicendum, ſi Superior non poſſet corrigere ſine incommodo. *Salm. ib. n.17.*

De iis, qui poſſunt diſpenſare.

188 Poteſtas diſpenſandi alia eſt ordinaria, alia eſt delegata. Summus Pontifex poteſtate ordinariâ poteſt diſpenſare in quibuſcunque Legibus Canonicis, etiam ſanciris ab Apoſtolis, tanquam particularibus Prælatis Eccleſiarum, ut ſunt jejunium Quadrageſimale, obſervatio Feſtorum in Dominicis, &c. Ita *Salm. c.5. n.30. cum S. Thom. & commun.* Non verò in Legibus traditis ab Apoſtolis, quas ipſi acceperunt a Chriſto Domino, tanquam Auctore principali, ut ſunt Leges circa formas, & materias Sacramentorum; circa oblationem Sacrificii, &c.

189 Num autem Papa poſſit diſpenſare in aliquibus Præceptis Divinis? *Prima ſententia* affirmat ex poteſtate delegatâ a Deo, quando expedit diſpenſatio. Ita *Sanch. Canus, & Bon. ap. Salm. de Leg. c.5. n.25.* qui vocant hanc ſatis probabilem. *Secunda*, quam probabiliorem putant *Salm n.26. cum S. Th. Pal. Suar. &c.* negat, quia nullibi hæc conceſſio reperitur Papæ facta a Deo. Objiciunt: cur diſpenſare poteſt, ut Miniſter Ordinis, & Confirmationis ſit ſimplex Sacerdos? Reſp. quòd ex jure Divino Epiſcopus in his eſt Miniſter ordinarius, non autem neceſſarius. Ita *Salm ib. n.27.* Sed vide dicenda *de Matr. l.6. n.1117. infra*, ubi dicemus ſecundam ſententiam omninò tenendam.

Certum autem eſt poſſe Pontificem, & Prælatos diſpenſare in votis, cùm in his gerant vicem Dei. Ita *S. Thom. 2.2. quæſt. 88. a.12. Vide Salm. de Voto Tract. 17. c.1. ex n.84.*

Epiſcopus poteſtate ordinariâ poteſt diſpenſare in omnibus Statutis ſive Epiſcopalibus, ſive latis a Synodo Diœceſanâ, independenter a Capitulo, & Clero, ut ſupra diximus. Et idem poteſt Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non poteſt Vicarius Generalis, niſi expreſsè ab Epiſcopo ei concedatur. Vide *Salm. c.5 n.31. & 32.* Epiſcopi poſſunt etiam diſpenſare in Legibus Concilii Provincialis in ſuis Diœceſibus; modò non ſint Concilio ſpecialiter reſervatæ. Hoc enim expedit ad bonum regimen. *Salm. c.5. n.33. cum Sanch. Suar. Bonac. Pal. &c.* 190

Notandum, quòd Legislator non poteſt diſpenſare in ſua Lege, ſi Lex tranſeat in contractum, ut ſi dicat: *Guadeant immunitate habitantes in tali loco &c.* Vide *Salm. ib. n.35.* Poteſt autem inferior diſpenſare in Lege Superioris, ſi in Lege generaliter permittatur diſpenſatio, v.g. ſi dicatur: *Donec diſpenſetur. Salm. c.5. n.37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. &c.*

Poſſunt etiam Epiſcopi diſpenſare in rebus quæ communiter eveniunt in jejuniis, eſu ciborum, obſervatione Feſtorum, recitatione Officii, votis non reſervatis. *Salm. c.5 n.38. cum Pal. Baſil. Bon. Sot. Suar &c. cum Buſ. hìc.*

Item in Legibus latis a Papa pro illa particulari Diœceſi, in quibus videtur relicta facultas diſpenſandi illius Prælato. *Salm. d. c.5. n.39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. &c. cum Buſ.*

Item poteſt Epiſcopus diſpenſare in Legibus communibus Pontificiis, v. gr. in impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus, in Votis reſervatis, & ſimilibus, quando non eſt facilis aditus ad Papam, & periculum eſt in mora; quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c.5. n.39. cum Sanch. Buſ. Pal. Tap. Gran. Salas, &c.* Et hoc etiamſi ſit facilis recurſus ad habentem facultatem diſpenſandi ex privilegio Pontificis. *Salm ib. cum Tap. & Martin. de Cenſ. c.2. n.65.* Parochi poſſunt etiam diſpenſare cum ſuis ovibus in jejunio, & obſervatione Feſtorum, ubi non eſt facilis recurſus ad Epiſcopum, *Suar. & Tap.* Immo ex conſuetudine, etiamſi ſit facilis recurſus ad Epiſcopum, poſſe ſemper Parochos diſpenſare in his duobus Præceptis teſtantur *Sanch. Gran. Syl. ap. Salm. d. c.5. n.40.* Vide *lib 3. n.288.*

Et in his omnibus dicuntur Epiſcopi diſpenſare jure ordinario, cùm talis facultas eis competat vi proprii officii, cui eſt perpetuò annexa. *Salm. d. c. 5. n. 40. cum Sua. Pal. Baſil. &c.* Et ideo bene poſſunt eam aliis delegare, ut cer-

certum est. Vide *n.193.* cum *Salm. de Voto c.3.n.83.*

191 Quæritur 1. An præter dictos casus possit inferior dispensare in Legibus Superioris, in quibus non sit reservata dispensatio? *Prima sententia* affirmat; quia hoc ipso, quòd Superior eam non reservat, videtur eam concedere; aliter ad quid deserviret reservatio? Ita *S. Anton. Cov. Sot.* & probabilem vocant *Pal. Bon. & Machad. ap. Salm c.5. n.41.* & 42. Et probant *c. Nuper. de Sent. excom.* ubi quæsitum fuit a quodam Episcopo, an potuisset absolvere ab excommunicatione a jure lata? Respondit Pontifex: *Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* Et ibi Glossa verb. *Retinuit*, sic addit: *Et est hic argumentum Episcopos posse dispensare, ubi specialiter dispensatio non est inhibita. Et concessum videtur, quod non est prohibitum l. Nec non. ff. Ex qui. caus. ma.* &c. Hanc satis probabilem censeo. Sed probabiliorem puto *secundam sententiam*, quam communem vocant, & tenent *Salm d.c.5.n 43. cum S. Thom. Suar. Pal. Sanch.* &c. Ratio, quia inferior non habet jurisdictionem in leges Superioris, nisi ubi expressè vel tacitè ab eo recipiat facultatem. Et probatur *ex c. Dilectus. De Temp. Ord* ubi habetur inhibitum esse Episcopo in legibus juris communis dispensare, *cùm illi hujusmodi dispensatio a canone minimè sit permissa*. Respondetur autem ad textum supra allatum in *c. Nuper.* quòd illud est tantùm sancitum de absolutione a censuris, utpote necessaria ad recipienda Sacramenta, non autem de dispensatione in leges.

192 Quæritur 2. quid in dubio, an casus indigeat dispensatione? Respond. quòd sive dubium sit positivum, sive negativum, potest subditus uti suâ libertate. Consultius tamen est tunc adire Prælatum, qui declaret, vel dispenset; cùm in tali dubio bene possit etiam Prælatus inferior dispensare sine concessione Legislatoris. Ita *Salm d.c.5.n 45. cum Pal. Sà, Dian. Laym.* Idem dicunt *ib. Suar. & Sanch* de dubio circa vota reservata. Idem in dubio, an adsit causa sufficiens ad dispensandum. *Salm. ib. n 46. cum Caj.t. Gran. & Syl.* Idque asserit *Croix l.1.n.804.* tenere *Sanch. Gob. & Tap.* quia potestas dispensandi latè interpretanda est, & dispensans non obligatur ad examen de plena sufficientia causæ. Notat autem *Palaus tr. 3. D.6 p.7.n.12. cum Cov. Sanch. Suar. Bas.* &c. quòd potestas, quam habent Prælati inferiores dispensandi ratione Officii in legibus Superioris, utpote in casibus qui frequenter occurrunt debet dici potiùs ordinaria, quàm delegata.

Circa potestatem autem delegatam dispensandi, notandum, quòd quisque habens potestatem ordinariam potest eam delegare; Et tunc si delegatio est per modum commissionis pro certo casu, expirat morte concedentis, si res sit adhuc integra; Si verò per modum gratiæ, tunc non expirat, ex *regula 16. juris in 6.* Pariter quisque inferior, qui jure ordinario potest dispensare in Legibus Superioris (ut possunt Episcopi in jejuniis, votis, &c. uti supra diximus *n. 190*) possunt etiam delegare potestatem dispensandi; modò hoc eis non sit limitatum. Vide *Salm. c. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit subdelegare, nisi sit Delegatus a Principe, sive a Papa, ut *ex cap. fin. §.1 De Off. & Pot. Deleg.* Vel nisi sit ab inferiore Ordinario delegatus ad Universitatem causarum, *ex Leg. 1. §. An ab eo quis, & a quo* Aut nisi concessa sit facultas subdelegandi. Vide *Salm. c.5 n.52.* 193

194 Nota, quòd Prælati Regulares non possunt dispensare in Regula, nisi iis concedatur a *Privilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Privilegii* quod ex se muneri Prælati adnectitur possunt Prælati etiam inferiores dispensare 1. In rebus levibus, quæ scil. sub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In statutis propriis, scil. quæ sunt propria illius Conventûs. *Peyrin. 2. Tom. 2 qu. 1. p. 5. & Pal d. p. 7 cum aliis.*

Ratione autem facultatis iis concessæ a *Jure*, Prælatus dispensare nequit in votis essentialibus *ex c. Cùm ad Monast. De Statu Monach.* In aliis verò regulis bene potest in casu particulari, nisi expressè sit ei interdicta dispensatio. Ita *Peyrin. cum Rodr. Angel. Syl. Turrec. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati habent a jure, ut *Gloss c. Monachum. 20. qu 4.* Et ratio est, quia cùm lex humana non possit providere omnibus casibus, expedit, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non sufficienter provideretur bono communi. Et ideo *ex S. Thom 1. 2. qu. 97. a. 4. in corp.* quisque Rector habet potestatem dispensandi in lege humana ex justa causa. Sed adverte dicta *num. 191.* An autem subditus teneatur obedire Prælato præcipienti aliquid contra Regulam? Resp negativè, si certum sit rem præceptam esse contra Regulam, atque constet Prælatum in illa non posse dispensare, vel non duci ex causa justa, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l.6.c.3. lib.8. Salm. de Stat.*

Stat. Rel.c.6.n.72. At *ib.n.66. & 67.* dicunt Prælatum jubentem aliquid probabiliter licitum, vel quod non sit certè injustum, justè jubere; aliàs magna confusio adesset, si jubere nequirent Prælati, nisi evidenter justè. Vide dicta *n 24.*

195 An autem facultas delegata dispensandi sit latè, vel strictè interpretanda? Resp. latè, si concessa sit per modum gratiæ, ut supra; strictè, si per modum commissionis pro certo casu. *Salm.de Leg.c.5 n.52.cum Sanch.Laym. Tap Baf.&c.* Ipsa verò dispensatio, cùm sit odiosa semper strictè sumenda est; nisi dispensatio sit debita: vel sit ex motu proprio Principis: vel sit inserta in corpore juris: vel tandem nisi concedatur Communitati, vel ad bonum commune; In his enim casibus latè accipienda est. Ita *Salm.d.c.5.n.54.cum Tapia.*

Quæritur autem, quotupliciter dispensatio cessare possit? Ad hoc prænotandum est, quòd, si dispensatio jam sortita sit suum effectum, vel si dispensationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris: tunc etiam, cessante causâ, dispensatio non cessat. Vide *Salm. de Leg.c.5. n.86.& 87.*

Notandum etiam est circa causas dispensationum, quòd aliæ causæ per se excusant a præcepto, puta jejunii, Officii Divini &c. Et illæ non egent dispensatione, si sint certè, vel saltem probabiliter justæ. Aliæ verò sufficiunt ad dispensationem, sed eâ indigent: Sufficiens nempe causa est Dignitas petentis, aut Superioris, ut benignum se ostendat: Necnon utilitas communis, vel privata, & similes Vid. *Salm.c.5.n.73.& 74.* In dispensationibus autem impedimentorum in Matrimoniis sufficit pro causa solutio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ, ut est praxis. *Salm n 72.cum communi.*

196 Tribus autem modis dispensatio cessare potest. I. per *Cessationem causæ*. II. per *Revocationem dispensantis*. III. per *Renunciationem dispensati*.

Et I. per *Cessationem causæ*, si cessat causa motiva, & totalis. Secus autem, si cessat causa impulsiva; aut cessat motiva, sed non totaliter; nam si aliquid istius perduret, adhuc perdurat dispensatio, ut *Bus.n.2.cum Salm.* At si dubium sit, an totaliter cessaverit? Standum est pro dispensatione, quæ possidet. *Sal. d.c.5.n.58.*

Quæstio verò est, an, certò cessatâ totaliter causâ, pereat dispensatio? *Prima sententia* affirmat, quia valor dispensationis pendet a voluntate Superioris, qui præsumitur nolle dispensare, nisi pro tempore, quo causa duret. Ita *Sanch.Con.Trull Dic.Bon.&c.ap.Salm.c.5.n. 89. Secunda sententia* negat; Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per dispensationem, non redit, nisi rursus imponatur a Legislatore: Ita *Salm.d.c.5.n.90. cum Basil.Suar. Pal. Sà, Perez, Laym Dian.&c.* Idem dicunt *Salm. de Matr.c. 14. n. 28.* Et probabile vocant *Sanch.Dicast & Trull.* Et probatur ex *Reg.73.de Reg.jur.in 6.16. Factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.* Secus verò dicendum, si dispensatio non fuerit concessa absolutè, sed sub conditione expressâ, vel tacitâ, si causa perduret. Ita *Salm.loc. cit.* Et quidem probabiliter.

Sed difficultas magis urget, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolutè, & quando sub tacita illa conditione, *si causa duret?* Resp. quòd, si causa judicatur perpetua, tunc dispensatio censetur data absolutè, etsi postea per accidens causa cesset. Hinc dicunt *Salm n 91.* quòd si quis obtineat dispensationem ab Officio, vel abstinentiâ a carnibus pro infirmitate, quæ existimatur perpetua; tunc, etiamsi valetudo superveniat, potest uti dispensatione. Sed huic minimè acquiesco, quia in iis casibus, puto dispensationem omninò censendam esse factam sub conditione. Consentio autem cum *Salm.n.92.* quòd irregularis, qui obtinuit dispensationem ob paupertatem parentum, ob inopiam Ministrorum, vel ob honestatem morum, bene possit illâ uti, etsi casu postea cessent illæ causæ. Secus autem, si causa judicatur tantùm pro tempore duratura; Hinc si quis obtinet dispensationem a jejunio ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuò duratura, cessante causâ, cessat dispensatio.

Quando verò dispensatio sit absolutè concessa, non cessat per unum actum; v.gr. obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum Matrimonium, mortuâ Conjuge, perdurat dispensatio; nisi fuerit concessa pro speciali casu, scilicet ad ducendam virginem a te defloratam; & sic de similibus. Ita *Salm. d c.5 de Leg.ex n.91.usq.94 cum Bon. Laym.Sanch Basil &c.*

II. Cessare potest dispensatio per *Revocationem Dispensantis*. Et quidem, cessante causâ, vel aliâ novâ contrariâ superveniente, Superior dispensationem revocare potest; immo tenetur, cessante totaliter causâ motivâ. Peccabit tamen (sed tantùm leviter) revocans sine causa, licèt revocatio valeat. *Salm. 16.n. 97.cum Bon.& Tap.* 197

Etiam

Etiam Prælatus inferior, qui potest concedere dispensationem sive jure ordinario, sive ex commissione Legislatoris, potest ex justa causa dispensationem revocare; sine tamen causa, nulla erit revocatio. *Salm. d. c. 5. n. 99. cum Bon. Sanch. Salas*, &c.

Notandum hìc, quòd dispensatio, quæ absolutè sit concessa, non cessat morte dispensantis, quicunque ille sit, sive supremus, sive inferior; cùm dispensatio sit gratia, & gratia non spiret morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, *donec ei placuerit*, vel *ad suum arbitrium*; tunc enim morte ejus spirat, si res adhuc sit integra: puta si Confessarius nondum incœperit audire Confessionem. Si verò dispensatio concessa sit, *donec revocetur*, tunc non spirat morte concedentis: Idem si concessa sit *ad arbitrium Sedis Apostolicæ*, vel *Episcopi*; tunc neque spirat morte Pontificis, aut Episcopi. Vid. *Salm. d. c. 5. n. 95. & 96.*

198 III. Cessat dispensatio per *Renunciationem dispensati*, quod ipse bene facere potest, quando effectus dispensationis nondum sit secutus; nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cujus favorem sit impensa dispensatio; Vel nisi Prælatus præcipiat subdito uti dispensatione concessa, ex justa causa. *Salm. d. c. 5. n. 100. cum Cajet. & Tap.*

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expressè, & etiam tacitè; & consummatâ renunciatione, nequit illâ ampliùs uti. Consummata autem intelligitur renunciatio, quando a Superiore renunciatio acceptatur, aliàs dispensatio durat. *Salm. c. 5. num. 101. cum Suar. Tap. Bon.* &c.

Quando autem intelligatur facta tacita renunciatio dispensationis? Alii dicunt, quando dispensatus per decennium illâ non utitur, cùm uti possit, ut ait *Martin* Alii (ut *Sanch. & Gordon.*) quando dispensatus actum contrarium ponit, puta si, obtentâ dispensatione ad contrahendum cum una, quærat inde contrahere cum alia. Sed per ista signa nullo modo censeri factam renunciationem, tenendum esse dicunt *Salm. d. c. 5. n. 102. cum Suar. & Tap.* Hinc inquiunt, quòd dispensatus ad contrahendum cum una, bene potest illâ dispensatione uti, etiam postquam cum alia contraxerit, quæ mortua sit; Vel postquam emiserit votum castitatis, voti dispensatione postea tantùm obtentâ. Denique, qui habuit dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illâ uti, etsi Officium, & jejunium postea servaverit. Ita *Salm.* 16. *n.* 103. Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis. II de Interpretatione. III. de Epikeia.

I. De Cessatione Legis.

Nota, quòd per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, nisi expressè dicatur: *Non obstante quacunque lege particulari*. *Salm. c. 4. n. 14. cum Sanch. Pal. Suar. Bon.* &c. 199

Sed hìc notanda est quæstio illa magna inter DD., an cesset Lex, cessante fine adæquato Legis? Finis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis; nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hòc positò, certum est, quòd cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cessat Lex; ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex, cùm sit inutilis, vim amittit obligandi. *Salm. de Leg. c. 4. n. 3. cum S. Thom. & communi.* An verò tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria consuetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ib. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel, saltem probabile sit (ut *Salm. ib. cum Palao, & Gran.*) cessasse in communi finem Legis adæquatum.

Quæstio urget, an cesset Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilior sententia* negat, si tantùm cessat privativè, scil. si Lex tunc redderetur inutilis; Nam si cessat contrariè, quando scil. materia Legis redderetur in illo casu nociva, vel valde difficilis; tunc omnes asserunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ sententiæ est, quia, licèt cesset finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6. & 7. cum S. Thom. Sot. Suar. Pal. & communiori*. *Altera* verò *sententia* (quam tenent *Cajetan. opusc. 10. 1. num. 12. qu. 2. Sylvest. verb. Lex q. 8. & 9. Ang. ibi num. 4 Cas. 7. item Valent. Trusq. Hurt. & Carden ap. Croix l. 1 num. 867 Gran. Henr. Castr. ac Diana ap. Salm. l. c.* qui *num. 5.* rectè dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem; sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg. qu. 4 Art. v. num. 5 cum Panorm. Led. Sà*) tenet, quòd cessante fine adæquato, etiam privativè in casu particulari, cesset obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocunque casu cessat finis Legis, Lex etiam cessat; & sit

cu-

cut cessante fine Legis pro uno tempore, cessat Lex, licèt non cesset pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licèt non cesset in communi. Sic ajunt evenire etiam in Legibus naturalibus; Correctio enim fraterna non obligat, ubi non speratur fructus. Item etiam tenet *Tamb. in Dec. l. 2. c. 1. §. 7. num. 38. cum Abb. Nav. Comit. &c.* Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cùm in utroque casu æquè Lex reddatur inutilis, cessante fine legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licèt in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis prolis; Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis; immo in illa, ultra periculum malæ educationis, sunt alia damna, scil. habetatio mentis, subjectio rationis sensui, &c. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus. Vid. *Viva super Prop. 48. Inn XI.* Utrùm autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculô, & scandalô? Affirmant ob eandem rationem *Felm. Alb. Masc. Decian.* & inclinat *Laym. l. 1. c. 14. n. 5.* Sed negandum cum *Palao de Fide D. 2.* qui citat *Tol. Suar. Sanch. &c. ac Tamb.* qui dicit, quòd in hoc non cessat omninò periculum, vel non cessat omninò finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cùm finis probibitionis sit, non solùm ut vitetur damnum conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam ut servetur obedienria Ecclesiæ in materia tam periculosa; & ne detur ansa Hæreticis, vel malis Scriptoribus perniciosa typis demandare; Ideo bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse januam impunè legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum.

200 *II. De Interpretatione Legis.*

Interpretatio authentica Legis a nullo fieri potest, nisi ab ipso Legislatore. Interpretatio autem doctrinalis, quæ est declaratio mentis Legislatoris, fieri potest a quocunque Doctore. An verò possit fieri interpretatio Legis, si in ea omnis interpretatio prohibetur? Negant *Salm. c. 4. num. 23. cum Reg. Henr. &c.* Sed affirmant *ib. Pal. Salas, &c.* quia, tunc (dicunt) excludentur ab ea interpretationes tantùm frivolæ, non verò prudentes.

Regulæ in interpretandis Legibus, sunt videl. 1. Ut attendatur mens, sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc, si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quàm verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundùm proprium sensum, semper ac non sequatur aliquod absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, & hic accipiendus est in pœnalibus; potest esse etiam civilis, & hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actûs. 5. Quòd Lex in favorabilibus amplietur, restringatur in odiosis. Quando verò Leges sint favorabiles, quando odiosæ, primarium motivum Legis attendendum est. Vid. *Salm c. 4. §. 2.*

Quæritur, an Lex extendenda sit de casu ad casum? Regulariter non, etiamsi similis ratio concurrat, quia non datur obligatio Legis, ubi Legislator voluntatem obligandi non manifestat. *Salm. c. 4. num. 33. cum Pal. Suar. Tap. &c.* Secus verò dicitur, si currit eadem adæquata ratio pro aliis casibus, ad quos censendum sit Legislatorem voluisse Legem extendi; ut *Salm. ib. n. 34. ex communi cum Suar. Laym &c.* Et probatur *ex ult Reg juris in 6.* ubi hoc exprimitur. Hoc enim currit in *correlativis*, nempe in Viro, & Uxore: Sponsâ, & Sponsô: Servô, & Dominô. Quare si datur Servo posse communicare cum Domino excommunicato, datur etiam Domino communicare cum Servo excommunicato. Ita *Salm. de Leg. c. 4. n. 34. & 35.* Idem dicitur de *æquiparatis*; hinc quod disponitur pro electione, & postulatione, dispositum censetur etiam de præsentatione, & possessione. Idem de *connexis*, seu *contentis*; cui enim conceditur facere Testamentum, datur etiam facere Codicillum. Cui prohibentur ova, prohibentur etiam lacticinia. *Salm. ib. n. 34.*

Tria tamen sunt hic notanda: I. quòd Lex lata pro uno casu, potest Legislator velle, quòd valeat pro similibus; & sic præsumitur quando Lex inseritur in corpore juris. II. quòd, licèt Lex non extendatur ad alios casus, Judex tamen debet juxta casum decisum judicare ex *L. Nam. ff. de Leg.* III. Quòd in Legibus pœnalibus non fit extentio a casu ad casum, nec quoad pœnam, nec quoad præceptum, etsi currat eadem ratio, ex *L. 42. ff. de Pœnis.* Ita *Salm. c. 4. ex n. 37. cum Bon. Sanch. Pal. Suar. Laym. &c.* Hinc excommunicatio pro

L co-

cogentibus mulieres ad ingressum in Monasterium, non intelligitur pro cogentibus viros. Pariter excommunicatio pro aliquid facientibus, non extenditur ad mandantes, &c. Et sic de aliis. Vide *Salm.ib.n.38*.

201 *III. De. Epikeja Legis*.

Epikeja, seu Epikia est exceptio casûs ob circumstantias, ex quibus certò, vel saltem probabiliter judicatur Legislatorem noluisse illum casum sub Lege comprehendi. *Salm.c.4.n.41.cum Pal. & Martin.*

Hæc Epikeja non solùm locum habet in Legibus humanis, sed etiam in naturalibus, ubi actio possit ex circumstantiis a malitia denudari. *Salm.ib.n.42.& 43.*

Ut tamen detur locus Epikeiæ, non solùm debet Lex cessare in casu particulari negativè, quia nimirum deficeret tunc finis Legis; sed debet cessare contrariè, nempe quòd Lex reddatur damnosa, vel nimis onerosa: Quare potest negari ensis depositus domino, si ille sit abusurus. Ita *Salm.ib.n.44.cum S.Thom.* Sufficit autem, si aliter Lex redderetur nimis dura, ut *Salm. ib.n.45.cum Arav. Gord. &c.* Hinc excusatur ab auditione Sacri, qui timet notabilem jacturam bonorum. Et etiam excusatur ab observatione Festi, qui aliter amitteret cogitur magnum lucrum, ut *Suar.& Pal. ap. Salm.ib.in fin.* Et super hoc vide dicenda *l.3. n.301.*

202 APPENDIX Busembai.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

„ Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ „ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, „ operæ pretium censui quædam circa hujus „ rei praxim pœnitentibus, & Confessariis „ utilia hic subnectere:

„ Et quidem tria potissimùm circa hanc rem „ requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, „ in quibus nimirum casibus dispensationes „ istæ concedi soleant. 2. Circa formam „ literarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio „ Confessario committitur, quarum verba „ nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda „ sunt. 3. Circa ipsam executionem „ dispensationis, quæ nimirum in ea observanda „ sint. De quibus ex *Bon. Dian.p.4.t.4. R.71.& p.8.t.1.R.103.&c.usque ad R.111.* „ *& Marci Pauli Leonis volumine integro ea* „ *de re edito*.

„ Resp. 1. In triplici materia (pro cujus „ diversitate diversa quoque est forma) dispensationes, „ sive gratiæ illæ concedi solent. „ 203

Prima est in votis, v.gr. ut votum Religionis, „ ob inopiam parentum, vel fratrum, „ similive ex causa liceat differre: ut quis a „ voto simplici, castitatis, vel etiam Religionis „ (postquam matrimonium contraxit) „ absolvatur ad manendum in matrimonio, „ debitumque licitè petendum: ut a voto Religionis „ (ob debilitatem virium, per quas „ ejus onera ferre non possit, aut ob metum „ incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur „ in ordine ad contrahendum matrimonium. „

Secunda in impedimentis occultis matrimonii, „ sive ea impedientia tantùm, sive „ etiam dirimentia, sive matrimonium cum „ iis publicè contractum sit, sive contrahendum, „ dummodo de eo privatim fuerit actum, „ & conclusum, præsertim bonâ fide; „ sive etiam quando contracto superveniunt. „ Circa quæ *notandum* 1. Impedimenta occulta „ dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licèt uni, alterive „ innotuerint, ad forum tamen contentiosum „ non sunt deducta *(*Vide l.6.n.1115.*)*. „ 2. Etsi aliqua impedimenta, v.gr. cognationis „ spiritualis, naturâ suâ sint publica, cùm contrahantur „ in facie Ecclesiæ; fieri temen potest „ per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. „ Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt „ contracta. 2. Ob distantiam loci a loco contractæ „ cognationis. 3. Per mortem eorum, „ qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus „ contractionis. „

Tertia in variis censuris, ut excommunicationibus, „ suspensionibus (item irregularitatibus), „ præsertim occultis, ad absolvendum „ ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. „ Item ad condonandam obligationem restitutionis „ ob Horas neglectas, ad commutandum „ onus recitationis Horarum, eligendum „ Confessarium, etiam pro reservatis; transeundum „ ad aliam Religionem, sive Ordinem „ (pro utroque foro), etiam post apostasiam „ a suo. „

Resp. 2. In formulis frequentioribus ipsius „ Brevis Apostolici verba, quæ substantialia „ continent, & difficultatem habent, sunt „ hæc: „ 204

Si

Si est ita: vel *quatenus si ita est*; Quorum sensus est, si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. gr. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, & sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrinque consenserint), & periculum revelationis, ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentalia, v. gr. bonâ fide actum esse, & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde, etsi in iis, vel in aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. v. M. *Leon. p 2 f. 226. & p. 3. f. 391.* *(Vide hic Bullam Ben. XIV. l. 6. n. 1131.)*.

2. *Si periculum immineat revelationis*. Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur), si non subsequatur matrimonium, docet *Marc. Leo p. 2. f. 230* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur a matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. V. *l. c. f. 233.*

3. *Et scandalum*. Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 2. 30. & 317.*

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & novum, validumque liberè præstet (ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat). *Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem, ut illum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba vel signa sufficientia, v. gr copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leo p 552.* *(Vide dicenda l. 6. de Matr. n. 1119.)*.

5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem priùs satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis: neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit. Vide *Leon. p. 382. 384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit, si juratus promittat, se satisfacturum, cùm primùm poterit.

Resp. 3. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc facienda. 205

1. Literæ sacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu, *Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.*

2. In Confessario hoc requiritur. 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Greg. XIII. Anno 1582. Confessariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, ab eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leo f. 22 Dian. p. 8 t. 3. R. 104* Contrarium tamen docent *Sanch & Perez de matr. d. 48 f. 5 n. 7.*

3. Confessarius ad id electus 1. Debet dispensare in ipsa Confessione, vel saltem immediatè post. *Dian. p. 4 t. 4 R 7 Leone p. 1. f. 54. & 28.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere per diligens examen pœnitentis, nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus, & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. *Leon. Dian. p. 8. t. 3. R.* 206

L 2 108.

108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen condonare potest. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam a Rituali Romano probatam, & post verba ista (*Absolvo te a peccatis tuis*) addere: *Et eâdem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere: necnon dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris, &c.* Si verò sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l. 7. num. 116.* Absolutâ dispensatione, debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita ut ad probandum servire non possint, aliàs incurrit excommunicationem majorem, *Leon. f. 229.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere ne viâ quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo factâ: ideo enim inscribitur, *gratis ubique*. aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

207 1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ; quòd enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leon. p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

2. Ex privilegio Soc. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem; Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla; *ita Auct. cit.* Et patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: Ideo enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate, quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse reperis*. V. *Auct. cit.** (*Vide de Matr. l. 6. n. 1131.*)*

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leon. f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*, quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan Dian. l. c. & p. 8. s. 5. R. 105.*

5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integrâ: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Grac. &c.* contra *Nav. Bon. &c.* 208

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præcepto Fidei.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

1 *Quæ Mysteria credenda necessitate medii?*
2 *An Mysteria Trinitatis & Incarnationis sint credenda explicitè?*
3 *Quæ ex præcepto scienda? & an memoriter?*
4 *Quale sit Objectum Fidei materiale, & quale formale?*

EX iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda 1 sunt necessitate medii, seu finis; sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus, inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.*

Resp. 1. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, & Remuneratorem bonorum esse, juxta illud Apostoli ad *Hebr. 11. Credere oportet. Trid.*

„ *Trid. sess. 6. c. 8. 2.* Post sufficientem Evan-
„ gelii promulgationem, credere explicitè, ut
„ vult *Mol.* aut saltem implicitè, ut probabi-
„ liter quidam docent cum *Con. & Laym.*
„ Christum, & Sanctissimam Trinitatem. Vid.
„ *Escob. ex 2. c. 9. n. 20.* ubi ex *Vasq. l. 2. d. 126. c. 3.*
„ docet culpabilem ignorantiam horum My-
„ steriorum, sive negligentiam ea discendi
„ esse grave peccatum, distinctum ab eo, cu-
„ jus est causa. V. *Dian. p. 3. t. 5. R. 47. &*
„ 48.

2 Quæritur, an Mysteria SS. Trinitatis, & Incarnationis sint credenda fide explicita necessitate medii? *Prima* sententia, quam probabiliorem puto, tenet quòd per se credenda sunt necessitate medii, ex *Apost. 1. ad Cor. 3.* ubi habetur: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Ergo salus obtineri non potest sine fide explicita hujus Fundamenti. Ita *S. Thom. 2. 2. qu. 2. a. 7. Lugo D. 12. n. 106. & Salm. de Præc. Fid. c. 2. n. 15. & 17. cum Prado, Vill. Azor. &c.* Per accidens verò, & in aliquo casu raro potest aliquis salvari cum fide implicita prædictorum Mysteriorum, ut docet idem *S. Thom. l. c. a. 3. ad 7. cum Salm. l. c. n. 16. & 17. Secunda* autem sententia satis probabilis censet necessitate præcepti omnes teneri credere hæc Mysteria explicitè, necessitate verò medii sufficere credere implicitè. Ita *Rich. Diana, &c. ap. Salm. num. 15. & Viva super Prop. 65. Innoc. XI. num. 10. cum Suar. & Sot.* putat non esse necessariam necessitate medii Fidem explicitam Mysteriorum Trinitatis, & Incarnationis, sed sufficere Fidem explicitam tantùm in voto. Hinc, quamvis sint damnatæ *Propos. 64. & 65. ab Innoc. XI.* quæ dicebant: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Jesu Cristi. = Sufficit illa semel credidisse.* Dicit tamen *Viva cum Marc.* probabiliter non esse necessariò repetendas Confessiones factas cum ignorantia prædictorum Mysteriorum; cùm ex præfata opinione jam probabile sit fuisse validas, si ignorantia fuit inculpabilis. Certum enim est talem ignorantiam, si sit vincibilis, peccatum esse lœthale.

„ Porrò implicitè credere dicitur, qui cre-
„ dit aliquid explicitè, in quo alterum im-
„ plicitè est; v. gr. si credas, quod credit Ec-
clesia. V. *Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. c. 8.* „

Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fi- „ 3
delis sub mortali explicitè credere, & scire, „
crassò saltem modò, & quoad substantiam, „
tenetur hæc. „

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. „
3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sa- „
cramenta maximè necessaria; ut Baptismum, „
Eucaristiam, & Pœnitentiam; reliqua au- „
tem tunc, quando vult suscipere. *Suar.* „
Sanchez, Fill. n. 39. Quæ omnia intellige, „
nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia „
excuset. „

Unde resolvitur.

1. Non omnes tenentur sub mortali hæc „
prædicta scire memoriter, aut eo ordine, „
aut iis verbis, quibus proponuntur: sed quo- „
ad Orationem Dominicam, scire omnia bo- „
na petenda esse a Deo, quæ est ejus sum- „
ma: quoad Symbolum verò, Præcepta, & „
Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de sin- „
gulis rectè responderet. *Bonac. Laym. l. c. c. 9. San-* „
ch. l. 2. c. 3. „

2. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ di- „
scendi memoriter Symbolum, & Oratio- „
nem Dominicam, & Salutationem Ange- „
licam, velitque *Barb. p. 3. c. 27.* non esse ab- „
solvendum, qui ob negligentiam, vel ve- „
recundiam ea addiscere non curat; consue- „
tudo tamen, ut notat *Navar. & Lopez*, ex- „
posuit obligationem non esse ultra veniale: „
* (*Ita tenet etiam Viva super Prop. 1. Alex.* „
VII. cum Azor. Trull. & Villal. apud Salm. de „
Præc. Fidei c. 2. n. 47. ex Concilio Rhemensi & „
Toletano 4.) * Uti nec est ultra veniale, „
nescire facere Crucem, ut docet *Sanch.* con- „
tra *Syl.* qui docet esse mortale. „

3. Moraliter nihilominus necessarium est, „
ut rudiores memoriâ teneant Symbolum „
suâ linguâ: quia alioquin non possunt ha- „
bere sufficientem cognitionem articulo- „
rum. „

4. Falsa est opinio quorundam Canoni- „
starum, rusticis esse satis, articulos Fidei, „
aliaque dicta credere implicitè, credendo „
quicquid credit Ecclesia. „

5. Excusantur ii, quibus aut defuit do- „
ctor, aut nunquam venit in mentem obli- „
gatio similia discendi, aut qui nimis sint „
rudes, ita ut non possint ea comprehende- „
re, aut retinere; quod sæpe contingere do- „
cent

„ cent *Azor. & Bec.* contra alios.
„ 6. Si Confessarius probabiliter judicet pœ-
„ nitentem ignorare ex Doctrinâ Christianâ ea,
„ quæ scire tenetur (quòd de literatis , vel
„ frequenter confitentibus præsumendum non
„ esse, monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*), debet eum
„ interrogare de negligentia in iis addiscen-
„ dis: cùm per eam plurimi graviter peccent.
„ *Led. Azor. t. 1. l. 1 c. 8. Trull. l. 1. c. 8. d. 4.*
„ 7. Possunt absolvi (contra quosdam) qui
„ ignorant ea , quæ sub mortali scienda esse
„ dixi. Ratio est , quia licèt peccarint omit-
„ tendo discere , possunt tamen de hoc dole-
„ re, cum proposito discendi. *Sanch.* * (*Cùm*
„ *Salm. de Præc. Fid. c. 2. n. 58. Nisi priùs bis ad-*
„ *moniti neglexerint addiscere.*)* Quod si ta-
„ men ignorarent ea , quæ necessitate medii
„ scienda sunt, deberent instrui ante absolu-
„ tionem. *Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. c. c. 3.*
„ *n. 21.*
„ 8 Parochus suas oves (sicut parens li-
„ beros) tenetur sub mortali per se, vel alium
„ docere ea saltem, quæ sub mortali scire te-
„ nentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Filliuc. Palaus, Trull.*
„ *l. 2. c. 1. Kon &c.*

4 Notandum, quòd objectum *Materiale* Fidei est illud, quod credendum est, nempe omnes Articuli Fidei nobis ab Ecclesia propositi ad credendum. Objectum *Formale* est motivum, quo credere debemus: & est Deus revelans, quatenus est infallibilis Veritas, sive quatenus est infallibiliter Verax, ita ut nec falli, nec fallere possit.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei?

5 *Quos, & quando obliget præceptum Fidei?*
6 *Notandæ Propos. damnatæ in hac materia.*
7 *Quoties teneamur in vita elicere actus Fidei, & Spei?*
8 *Quoties circa Charitatem?*
9 *Quando Hæreticus tenetur suam Sectam ejicere?*
10 *An circa Fidem liceat sequi opinionem minùs probabilem?*
11 *Quando teneamur Fidem exteriùs confiteri? Et qui teneantur jure Ecclesiastico ad externam Professionem Fidei?*

5 „ RESpond. 1. Præceptum Fidei internum
„ obligat 1. Pueros inter fideles educa-
„ tos , quando rationis usum perfectè conse-
cuti Mysteria Fidei audiunt , apprehendunt- „
que , quòd illa credere sit res necessaria ad „
salutem ; peccantque mortaliter omittendo, „
Sanch. Bon. t. 2. d. 3. p. 3. addens plurimos eo- „
rum excusari inadvertentiâ, aut invincibili „
ignorantiâ. 2. Adultos infideles, quando ta- „
tio incipit dictare, res Fidei sufficienter pro- „
positas esse, & contrariam sectam esse fal- „
sam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Con. d. 14. de Fide.* „
Fill. n. 25. 3. Quando urget tentatio contra „
Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quòd ta- „
men non convenire scrupulosis, rectè mo- „
net *Sanch.* quia hi, avertendo mentem ad „
alia objecta, faciliùs superant. Et in his duo- „
bus casibus præceptum obligat per se , in „
sequentibus per accidens. 4. Quando tenta- „
tio urgens contra alias virtutes aliter supe- „
rari nequit. 5. Quando facienda est profes- „
sio Fidei exterior; vel ex præcepto elicien- „
dus est actus alterius virtutis, v. gr. Spei , „
Charitatis, Pœnitentiæ, quæ Fidem suppo- „
nat. *Bonac. qu. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra „
Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quo- „
tannis. Vide *Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* „

Certum est hominem teneri ex lege naturali ad Deum per Fidem, Spem, & Charitatem se convertere ; & ideo elicere earum virtutum actus, cùm quæque virtus suis actibus vivat. Hinc ante omnia notandæ sunt omnes Propositiones proscriptæ super hac materia; Videl. 6

Prop. 1. ab Alex. VII. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi Præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Prop 16. ab Inn. XI. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale secundùm se.*

Prop. 17. ab eod. *Satis est actum Fidei semel in vita elicere.*

Prop. 6. ab eod. *Probabile est ne singulis quidem rigorosè quinquenniis pro se obligare Præceptum Charitatis erga Deum.*

Quæritur autem, quoties in vita teneamur elicere actus Theologales? 7

Quoad Præceptum Fidei spectat, plures sunt opiniones. *Scotus* censet teneri nos ad eliciendos actus Fidei omnibus diebus Festis. *Nider* quoties Mysteria in Ecclesia celebrantur Sed *Salmant. de Præc. Fid. c. 2. n. 31. Et Croix lib. 2. n. 51.* horum opiniones minimè approbant ; Imò *Oviedo apud Croix ib.* asserit illas passim rejici ab aliis. *Lugo apud Croix d. num. 51.* rectè dicit , toties Fideles teneri ad repetendos

actus

actus Fidei, quoties sufficiat ad profitenda Mysteria nostræ Religionis. At quia hæc regula est obscura, sat probabiliter putant *Salm d c.2. cum Sanch. Trull. Bann Led & aliis* teneri saltem semel in anno Fideles ad exercendum actum Fidei. Advertunt tamen cum *Suar. Prado*, & idem dicit *Croix loc. cit.* quòd huic præcepto fit satis etiam per exercitium aliarum virtutum, sive per susceptionem Sacramentorum, sive ex quacunque alia occasione actus Fidei ponantur.

Num autem teneamur ad eliciendos hos actus Fidei formaliter, scilicet ex motivo Dei revelantis? Affirmat *Viva d. prop. 1. Al. VII. n. XI. Quicquid sit*, ut addit, *an semper Fides sit supernaturalis, si nitatur huic motivo saltem languidè attactio*. Notat verò *n. 7. in fine*, quòd viri timorati nullo modo circa hoc anxii sint, cùm vix accidat, eos abunde huic præcepto non satisfacere. *Croix* etiam *d. n. 51.* dicit non esse rationem, cur quis ob id scrupulosè se divexet; cùm huic præcepto fit satis (ut asserit *num. 27.*) audiendo Missam, adorando Crucifixum, formando Crucem, orando, &c. quamvis hæc non fiant reflexè ex motivo Fidei. Qui enim, ait, sæpius posuit Fidem tanquam regulam suarum actionum, quibus ad Deum vult tendere, quicquid postea boni agit, ex eadem regula jam ad Deum dirigit exercitè, licèt non advertat. Aitque *Hurtad. apud Carden. in prop. 17. Inn. XI.* hos actus esse verè actus Fidei, quia radicaliter ex motivo Fidei oriuntur. Insuper *de Lug. de Fid. disp. 13. n. 45.* sic docet: *Cùm materia honestè, & inhonestè operandi frequenter occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui Fidem Christianam semel amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciat præcepto Fidei.*

8 Quòd autem pertinet ad actus erga præceptum Charitatis, jam adnotavimus supra damnatam fuisse propos. *Ne singulis quidem rigorosè quinquenniis* hoc præceptum obligare per se. *Palaus apud Croix d. l. 2. n. 141.* dicit esse peccatum grave differre actum Charitatis per triennium. *Cardenas* contra censet esse grave differre ultra mensem. Alii tamen, ut *Hurtad. Illsf. Mendo &c.* apud *Croix loc. cit.* dicunt requiri elici actum Charitatis erga Deum saltem semel in anno: Et hanc sequuntur *Salm. tract. 21. c. 6. n. 12 cum Trull. Tapia, Lastra.* Notat autem *Card. apud Croix ibid. n. 142.* quòd sufficit elicere actus Amoris, etiamsi eliciantur in ordine ad implenda alia Præcepta, vel ad aliam virtutem exercendam, puta ad se confitendum, ad vincendam tentationem. Insuper dicit *Croix n. sequ. 143.* esse veros actus Amoris, quibus bene satisfit huic præcepto, omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo, ut eleemosynam, jejunium, & similia: Talis autem rectus finis, dicit quòd præsumitur in eis, qui jam sciunt sic placere Deo, modò non operentur ex fine pravo. Addit etiam *Croix* satisfieri adhuc orando, signanter cum Oratione Dominicali, ubi dicitur: *Sanctificetur &c. Adveniat &c. Fiat voluntas tua, &c.*

Ex iis resolvuntur hi Casus.

1. Hæreticus, quandiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia Fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter *Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2 t. 2. c. 10. & 12.* 9

2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt persuasum est a pueritia, nos abjicere, & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque, tanquam pestem fugiendos; non possunt, stante hac persuasione, salvâ conscientiâ, nos audire, & laborant ignorantiâ invincibili, cùm non dubitent esse in bona via. *Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulteriùs inquirere, & a Deo petere lumen: quòd si negant, peccant contra Fidem, cùm non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quòd si deinde nostra Fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibid. V. Ferdin. de Castro Palao t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Notanda est hic *prop. IV. damn. ab Inn. XI. Ab Infidelitate excusabitur non credens ductus opinione minùs probabili*. Ex hac aliqui non rectè inferunt prohiberi in omni materia sequi probabilem, relictâ probabiliori: Nam respondet *Viva in d. prop. num. 5.* quòd, etsi liceat sequi opinionem minùs probabilem, nunquam tamen liceat cum periculo gravis damni, quando illud vitare non pendeat ab opinionis probabilitate; ut est in collatione Sacramentorum, in medendo &c. & hoc esset pariter verum in sequendo sectam minùs probabiliter veram; A probabilitate enim opinionis fit quidem, ut peccatum formale vitetur in aliis humanis actionibus, sed non potest fieri, ut sit vera secta non vera. Et semper ac secta 10

cta sit falsa, nunquam cum quacunque probabilitate vitatur periculum damnationis, cùm non vitetur periculum carendi Fide necessaria ad salutem, Gratiâ Sacramentali, &c. Adde quòd Infidelis nunquam habere potest veram probabilitatem suæ sectæ sine culpa; Si enim oraret, Deus absque dubio infunderet lumen suum in illum de vera Religione. Ita *Viva*.

11 „ Resp. 2. Præceptum exteriùs Fidem confitendi jure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impedienda, privativè, vel contrariè subtraheretur. Dixi *privativè*, ut si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrariè*, ut si alioqui Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo; v.gr. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemtus Religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hìc contingit; quia finis præcepti est Charitas *S.Th. 2.2.q.3.a.2 Suar.Reg.Fill tr.22.c.3.qu.1.*

Unde resolvuntur hi Casus.

„ Si hæretici conculcent Imagines, aliisque injuriis Fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.

„ Resp. 3. Ad professionem Fidei externam jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill.t.2. tr.22.c.3.* sequentes personæ:

„ 1. Provisi de Beneficio curato, idque intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *sess.24.c 22.de ref.*

„ 2. Provisi de Canonicatu, vel Dignitate in Cathedrali Ecclesia: idque non tantùm coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam in Capitulo, *ibid.* additâ pœnâ, (ad quam non videntur teneri ante sententiam), ut alioqui fructus non faciant suos. *V. Sanch.l.2. c. 5. Barb. de potestate Episc. 3. p. a.61. n. 29.*

„ 3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo provinciali, cui intererunt, *Tridentin. sess. 25.*

„ 4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam militarium; Pius V. autem apud *Rodr.t.2. q reg.q.72.* ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum, sine prævia professione. *Vid. Fill t.22.c.3. q.11. Barb. remiss. s. 24. n.12.* Verùm, ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet *Sanchez c.3.n.4.* „

Unde resolvitur.

1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus. „

2. Etsi probabile sit hanc professionem posse fieri per procuratorem; ut docet *Azor. Nav. & Sanch.* probabilius tamen est teneri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio est, tùm quia aliàs non videtur fieri satis juramento, quòd personaliter faciendum esse docet Glossa apud *Fill.* tum quia ita decidit Rota apud *Garz. l.3.de benef.c.3.* „

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs Fidem veram negare, aut falsam profiteri?

12 *An liceat unquam positivè Fidem negare?*
13 *An uti verbis ambiguis? An tacere?*
14 *An fugere? Vide alia ibid.*
15 *An uti vestibus, vel signis Infidelium?*
16 *An audire conciones Hæreticorum? Vide alia ibid.*

RESp. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo: *Qui negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est, licet tamen dissimulare, quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis, & indifferentibus, ob justam causam, & cùm non est necessitas fatendi. Est *comm. S.Thom. Kon.disp.15. dub.2.n.9. Laym. l. 2.t.1.c.11.* „ 12

Unde resolvitur.

1. Rogatus de Fide in odium religionis, sive publicâ auctoritate, sive privatâ; nullo „

modo

modo potest utendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis ita respondere, ut præsentibus videatur Fidem negasse; multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. *Azor. Fill c.3.n.97.*

2. Qui rogatus seu privatâ, seu publicâ auctoritate vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare Fidem, sed nolle prodere. Unde, si sic potest molestâ inquisitione liberari, licet; ut habet *Kon. l. c.* Generatim enim verum non est, quòd interrogatus auctoritate publicâ teneatur positivè Fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur Fidem negasse. *Kon. d. 15 dub. 2. Navar. Azor. Sanch. Bec.c.9.q.4.* * Hac de re vide *Prop. bʃ.* 18. inter damnatas ad Innoc. XI.

14 3. Non negat Fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm ejus operâ oves indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, & in bonum earum reservet, tenetur fugere. *Reg.l.17.n.26.Bec.c.9.Fill n.75.&c.*

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret; v. gr. si, aliis rogatis, an Fidem negare vellent, iisque respondentibus, quòd non, tu taceres. *ibid.* Vid. *Bon.l.c.Laym. l.2 t.1 c.11.Tol.l.4.*

5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant, gestatô signô, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quòd se non prodant, videantur Fidem negasse, ut v. gr. si quidam antea noti essent & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch.n.19.Bec.Reg.Fill.n.88.&c.*

6. Cùm non rogaris de Fide, non solùm licet, sed sæpe melius est ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere Fidem, quàm fateri: ut si latens inter hæreticos plus boni facis: vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. gr. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum detectionis, si torqueris. Unde temerarium plerunque est offerre se ultrò. *S.Thom.Sanch.Laym c.11.n.2.*

7. Redimere pecuniâ, ne de tua Fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpe magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam servare, ac Fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non est uti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quàm quòd essent signa professiva falsæ Religionis, seu cultûs; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis: item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch.l.2. c 4.Fill n.9.&c.comm.* 15

9. Licitus autem modus est, quando subest causa (ut v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes), uti vestibus, & signis infidelium, quæ aliquem alium usum habent, quàm profitendæ Religionis, quales sunt vestes talis Nationis (non Religionis), quibus uterentur, etsi converterentur, ut sunt vestes, & signa Nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum Religiosorum, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantùm indicium nitidioris cultûs, ut saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonziorum in Japonia. Item dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur; v. gr. flavô annulô in pallio Francofurti, &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non propriè professiva Fidei. Quæ sententia probabilis est. Vid. *Sanchez 2 mor. c.4. Bec. 22. c.9.q.5.d.6 Laym. l.2.t.1.c.11. Covar.* contra *Caiet.Nav.Tol.*

10. Licitus item modus est, cùm Catholicus transit per loca hæretica, & periculum grave ei imminet vitæ, v. gr. vel bonorum (non tamen, si derisio tantùm, vel vexatio, ut habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandam Fidem, vesci carnibus die prohibito, quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Nec hoc est Fidem negare, cùm esus carnium non sit institutus ad professionem Religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v. gr. in odium Fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis Fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra Fidem, qui ederet sine protestatione: secus, si protestaretur. *Sanch. Azor.Bec.&c.comm l.c.* 16

11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva Fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. *Fill.Azor.Sanch.ll.cc.* Unde, seclusis a-

iiis, v. gr. scandalô, periculô, prohibitione, & si ex justa causa fiant, licent.* (*At in Synodo Neapolitana expressè prohibetur assistere concionibus, catechismis, & quibuscumque ritibus hæreticorum, ex quocunque prætextu. Estque Casus reservatus cum excommunicatione ipso facto. Ceterùm Salm. Tract. 21. c. 2. n. 522. tenent licere, modò absit scandalum, periculum perversionis, & communicatio impietatis*)* Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, seclusis aliis, quia non est aliud, quàm obligare se ad eum olim erudiendum in Fide Catholica.

12. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. gr. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplô Naaman Syri: de quo vide *Bec. Fill. Sanch l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a Fide discedant, cùm tamen reipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta est Catholicos paulatim pervertere; & insuper conciliare auctoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ Fidei), non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratûs contrahant matrimonium coram Ministro hæretico, peccant contra Fidem, etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. a. 3. Pal. tr. 4. d. 1. p. 13. q. 12. 13. 14.* testaturque contrahens ceremoniâ illâ se illum agnoscere veræ Fidei Ministrum; quæ sunt intrinsecè mala. *Mald. 2. 2. qu. 2. a. 3.* quia auctoritas Ministri, & consequenter doctrina ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili,* vel potiùs testantur se contraxisse; modò priùs, vel posteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

CAPUT IV.

De Infidelitate & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas?

RESPOND. 1. Infidelitas generatim est tri- 17
plex: *Prima* dicitur Negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de Fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati: quia, si fecissent, quod in ipsis erat, Deus Fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui Fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut Hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quòd privativè opponantur Fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res Fidei. *Thom. Sanc. Vasq. Laym. c. 10.*

Resp. 2. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi Fidei est triplex, scilicèt Paganismus, qui Fidei nondum susceptæ, Judaismus, qui Fidei susceptæ in typo, & Hæresis, quæ Fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia a Fide revocatur ad hæresim, a qua tantùm differt, quòd Hæresis sit error Fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hic tantùm, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

RESP. 1. His casibus, qui colliguntur ex 18
c. Nullus. c. Omnes. c. Judæi. 1. Non licèt cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subjici. 9 Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum

est

est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* probibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas * (*Adire Synagogas curiositatis causâ, non esse peccatum grave dicunt Salm.Tr.21.c.2.n.123. in fine cum Bon.Con.Pal. &c.*) *; cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas Christianæ Religionis: tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis, vid. *Laym.l.2.t.1.c.12.& 17.Sanch. l.2 c 3.Fill.tr.22.c.5.n.128.*

Resp. 2. in decem dictis casibus communicare cum Judæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia, si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis: Laicus verò excommunicationis (*c. Constituit,* 17.q 2.), quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solent. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. vid. *Auth supra cit. & Bon. l. c.* item *Laym. l.2. t. 1. c. 17.* * (*Principes Christiani possunt permittere Judæis, & Paganis, aut Hæreticis libertatem conscientiæ tantùm ob bonum Religionis, & ob spem conversionis; Non autem ob temporale emolumentum. Salm.Tr.21.c.3.n.5. Bene autem potest Ecclesia, & quicunque Princeps Supremus compellere Judæos, & Paganos subditos ad audiendam Fidem nostram. Salm ibid n. 8. cum Suar.Az.Bec.Bon.&c. (contra Con.& Val.); & constat ex praxi, quæ viget Romæ.*) *

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis?

19 RESp. Hæresis est error intellectûs liber, & pertinax contra Fidem, in eo, qui Fidem suscepit. Ita commun *Suarez, Becan.c.14.q.1.* Unde patet, ad Hæresim, ut & Apostasiam, duo requiri, 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare non est hîc acriter, & mordicus suum errorem tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi in terris Ecclesiâ, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. *Sanchez, Vasq.Laym. l.2 t.1.c.13.* & alii commun. Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum *Konink.* faciliùs sic explicant alii, eam tunc esse, cùm, etsi objectum Fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. V. *Con.d.18.*

Unde resolves.

1. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm Fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill.t.22.c.6.q.4.*

2. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo Fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*: quia negativè tantùm dubius, hoc est suspendens judicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium: ergo nec erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quòd virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti *Sà, Azor.l 8.c.9 q.5 Tol.* contra *Sanch.& Mald.* *(*Vide dicenda lib. 7.n. 302*)*

3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam, esto ex ignorantia etiam culpabili & crassâ sententiam suam mordicus tueatur, *Laym l.c.n 2.*

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium Fidei, dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. *ibid.& Kon.l.c.*

5. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales: habentque Fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym l.c.*

6. Cùm hæresi, & quævis infidelitas mor-

talis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure positivo Ecclesiæ, uti etiam formalis disputatio Laici de Fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo, *Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. disp. 3 qu 2. p. 5.*

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italiâ mortale, probabile tamen est, ob gravium Doctorum Authoritatem (*Sanch de matr. t. 2 l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l 8 d. 3. c. 3. Reg tr 2. l. 32. n 169. Basilii Pontii de matr. c. 6.* V. *Card. de Lugo de Sacramentis in genere, disp. 8. sect 14. n. 120.*), in Germania licere ex gravi causa, salvô tamen jure naturali, & semotô periculô tum contrahentis, tum prolis: unde de iis initiô consuli debet, ut Catholicè educentur. V. *Bec. l. 5. c. 19 Dian p. 3. t 4. R 269.*

8. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in Confessione explicare, qualis illa sit, eo quòd omnes ejusdem speciei sint, docent *Reg. Dian. t. 1. tr. de circumst. Reg. R. 46. citans alios, & Escob. Ex. 2. c. 9.* Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur *Card. de Lugo de pœn. d 16. n. 288. & n. 291.* (*Vide dicenda l. 5 n 50.*)

TRACTATUS II.

CAPUT. UNICUM.

De Præcepto Spei.

20 PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & Divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus; ita ut omnia potiùs parati simus perdere, quàm Deum, & Divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget?

Resp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini usum rationis assecuto Deus, & Beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita *Becan. c. 17. q. 7. n. 2. Turr.* & ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in Justitia Divina persistere, nec meritoriè operari possumus. *Schol.*

Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita *Auth. cit.* & *Fill. tr. 22. c. 8 n. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. Vid. *Fill. l. c. 2. Laym l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. q. 3.*

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia: v. gr. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere Cœlum, si sibi relinquat Terram.

2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, & veniâ peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. gr. auxiliis Gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit injuriosum Misericordiæ Dei. *S. Th. q. 20. a. 3. Laym l. 2. t 2. c. 2. n. 3.*

3. Mortale etiam est præsumere de Misericordia Dei, v. gr. dum quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quandiu bene valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Thom. q. 21. ar. 1. Laym. l. c.*

Denique mortale est odisse Deum (odiô scilicet abominationis, seu aversionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. V. *Laym l. c. Bon. disp. 3 q. 3.*

Objectum igitur materiale Spei primarium 21
est Deus possidendus, secundarium sunt omnia media ad Deum acquirendum. Objectum autem formale Spei, seu motiva, quibus speramus, sunt Omnipotentia, Misericordia, & etiam Fidelitas Dei, ut alii bene addunt. Alii vice Misericordiæ ponunt Bonitatem Divinam

vinam erga nos, quæ quidem ad idem reducitur, quàm Misericordia; Quibus addenda merita Jesu Christi nostri Redemtoris.

Dicit *Busemb. hic n.* 3. peccare graviter eum qui vult in peccato perseverare usque ad mortem, sperans quòd se pœnitebit ante mortem; Et citat *S. Thom.* & *Layman*, sed hoc non dicunt neque *S. Thomas*, neque *Layman. S. Thomas* enim 2. 2. *q.* 21. *a.* 1. in corpore circa finem docet tantùm; quòd *præsumtio sit* (sunt ejus verba) *sperare veniam sine pœnitentia, vel Gloriam sine meritis*. Addit autem *d. l. a.* 2. *ad* 3. quòd *peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ, sit præsumtio, & auget peccatum. Peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi a peccato, & pœnitendi de peccato, non sit præsumtio, & minuit peccatum; Quia per hoc videtur habere voluntatem minùs firmatam ad peccandum*. Quare secundùm *S. Thom.* non est peccatum contra Spem, velle perseverare in peccato usque ad mortem sub spe tunc pœnitendi. Verum est tamen, quòd difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum; cùm ex communi consensu DD., qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc rectè ajunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei cap.* 4. *num.* 17. & *Croix lib.* 2. *num.* 126. quòd qui differt pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra Spem; dum spes illa remissionis tantùm concomitanter se habet ad peccatum; sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra Spem peccare, quando spei facilitas de veniâ obtinendâ fieret illi ratio, seu motivum ad peccandum influens; Secus verò dicendum, si ille peccaret ex passione, sperando concomitanter peccatum illud postea simul sibi remitti.

TRACTATUS III.

De Præcepto Charitatis.

CAPUT. I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22 *Quomodo Deus amandus?*
23 *Quando obligat præceptum Charitatis?*
24 *Resolvuntur Casus.*

22 Charitas Dei est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem.

Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio est, quia finis ultimus plùs est diligendus, quàm omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto), sed appretiativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; velisque potiùs omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi male velle. *S. Th.* 2. 2 *q.* 27. *a.* 3. *Azor. Sanch. Bec.* 2. 2. *c.* 19.

23 Resp. 2. Probabile est præceptum Charitatis Dei obligare I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, a quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. * Hac de re vide Propos. oppositam damnatam ab *Alex. VII. Prop.* 1. * Ita *S. Thom. q.* 89. *a.* 6. *Navar. Val. &c.* comm. (Notat autem *Con. disp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter; sed tantùm, si differat notabiliter, v. gr. ultra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob.* ex *Petro Hurt.* 2. 2. *d.* 172. *s.* 1. §. 24. quòd, si positivè non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull.* tamen l. 1. c. 5. *d.* 13. *n.* 9. monet expedire, ut quis se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constat, quando obligent vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eo quòd tunc securissima via eligenda sit. V. *Laym l.* 2 *t* 3 *c.* 2. *Bonac. l.* 2 *q.* 4. *p.* 2. *Hurt.* 2. 2. *disp.* 174. *s.* 6. §. 17. * (*Et probabilissimum est cum Spor. n* 35. & *March.*) *

24 1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

» 2. Mor-

„ 2. Mortaliter peccat etiam, si quis amet
„ Deum amore appretiativè seu æstimativè
„ minore, quàm creaturas.
„ 3. Peccat item contra Charitatem Dei, si
„ quis Deum non diligat principaliter propter
„ se, tanquam finem ultimum omnium rerum;
„ sed tantùm propter aliud, v.gr. vitam æternam,
„ vel ad evitandum infernum: Quod esse mor-
„ tale docet *Sylvest.* & *Navar.* quia scilicet
„ Deus non diligeretur appretiativè super om-
„ nia, si aliud ab illo amaretur, ut finis prin-
„ cipalis. Addo *principalis*, quia (ut bene ait
„ *Tolet.l.4.c.9.*) Deus propter retributionem vi-
„ tæ æternæ amari potest, sed minùs princi-
„ paliter, ut scilicet vita æterna, vel alia Dei
„ dona sint tantùm causa movens, ut faciliùs,
„ expeditiùs, & ferventiùs diligatur.
„ 4. Mortale, & gravissimum omnium est,
„ si quis Deum formaliter oderit odiò inimi-
„ citiæ, seu malevolentiæ (amori amicitiæ
„ opposito), v.gr. si optes Deum non esse,
„ non habere scientiam, potentiam, &c. De
„ his vid. *Laym. l.c. Bon. l. c. Sanch. l.2. c.3.*
„ & *5. Reg. l.17.*

Objectum materiale Charitatis erga Deum, primarium est Deus, secundarium nos, & Proximus; indirectè autem sunt omnia, quæ augent Divinam Gloriam. Objectum verò formale est Deus, quatenus est infinita Bonitas, prout est radix, & aggregatio omnium perfectionum. Sed *Gonet* censet objectum formale Charitatis esse Divinæ Naturæ Bonitatem, prout est radix cunctarum perfectionum, sed virtualiter distincta a perfectionibus. *Boyvin* autem dicit esse quamlibet perfectionem Divinam, propter quam Deus diligitur. Ceterùm ex communi sensu Sapientum verus actus amoris est dicere: *Deus meus, quia es Bonitas infinita, sive quia es infinitè Bonus, amo Te super omnia.*

Diligere autem Deum propter beneficia, non est verus actus Charitatis, sed gratitudinis, ut dicunt *Habert.* & *Croix lib. 2. n. 147.*; Nisi, ait *Habert*, spectentur beneficia uti communicationes Bonitatis Divinæ; tunc enim in iis amamus non utilitatem nostrûm qui accipimus, sed Bonitatem Dei qui communicat.

Nota hìc propos. damn. 10. ab *Alex. VIII: Intentio, quâ quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut obtineat cœlestem Gloriam, non est recta, nec Deo placens.* Tunc tamen (dicit *Layman* de Charitate *cap. 2.*) quis in hoc peccaret, quando actuali intentione nollet amare Deum, nisi propter spem, aut timorem.

CAPUT II.

De Præceptis Charitatis erga Proximum.

CHaritas proximi præcipit 1. Ordinem in „
eo diligendo 2. Dilectionem inimico- „
rum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fra- „
ternam. Deinde prohibet 1. Odium pro- „
ximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, „
aliudve grave damnum, vel malum infera- „
tur. De quo postremò agetur in Decalogo: „
de reliquis hìc. „

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur?

25 *Qualis est ordo Charitatis erga seipsum, & Proximum?*
26 *An liceat aliquando se privare bonis spiritualibus? Vel se exponere periculo peccandi ob Charitatem?*
27 *Quando teneamur succurrere proximo?*

R Resp. 1. Ordine Charitatis quisque te- „ 25
netur post Deum diligere 1. Seipsum, „
secundùm bona spiritualia. 2. Proximum, „
quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bo- „
na corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. „
5. Denique seipsum, & deinde proximum „
quoad bona externa. Ita *Laym. l.2.t.3.c.3* ex „
S.Th. & communiter. „

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Peccat contra Charitatem sui, qui sa- „
lutem suam spiritualem, vel corporalem ne- „
gligit: quod grave est, si fiat sine causa, & „
cum gravi damno, v.gr. mortis, vel gravis „
morbi; *Trull. l. 2. c.6. d.1.* „

Nota, quòd per se loquendo potest quis privare seipsum bonis spiritualibus non necessariis ad salutem ob bonum Proximi spirituale, vel corporale, ut esset omittere ingredi in Religionem, ad alendos Parentes suos, vel Filios.

Sam.

Salm.de Præcepto Charitatis c.6.n.26. Sed vide dicenda *l.4.n.78.*

Pariter licitum est ob salutem spiritualem Proximi se exponere probabili periculo peccandi; quia periculum illud, quando adest gravis causa illud subeundi, non judicatur voluntariè suscipi. Ita *Salmant.d.l.n.27.cum Sanchez ex S.Basilio*; Imò *n.18.cum Val.Azor.& communi* dicunt ad hoc teneri, qui dubitat de suo periculo, dum periculum Proximi e contrario est certum; nempe si infans certò sit moriturus sine Baptismo, si tu non accedas, licèt accedere non possis sine subversionis periculo.

„ 2. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale*. *Laym. ibid.*

27 „ 3. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æquè certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. gr. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. *S.Aug lib.de mend.S.Th.q.20.a.5. Regin. c. 4.*

„ Dixi, *in extrema;* v. gr. quâ certò putetur moriturus in mortali; quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substitutò æque idoneò. *Valent.& Laym l.c.*

Tenetur quidem quisque succurrere Proximo in extrema necessitate spirituali, adhuc cum jactura suæ vitæ. Dummodo tria consilent, 1. Ut sit æquè spes juvandi, ut ait *Buf. cum Laym.* 2. Ut Proximus nullum alium habeat a quo sublevetur. 3. Ut Proximus certò damnandus sit, nisi a te adjuvetur; ita ut (addit *Malderus*) tibi constet Proximum aliter non esse convertendum contritione, vel alia operatione Divinæ Gratiæ.

Hinc si Proximus sit in necessitate tantùm gravi, non teneris ei succurrere cum periculo vitæ, famæ, vel bonorum; nisi sis Pastor, ut ait *Buf.*; vel nisi tuum damnum temporale esset leve, ut *Salm.Tract.21.c.6.n 34.* Hinc dicunt *Salm.ibid n 32. cum Suar. Pal. Con. ex S. Thom. 2.2. q.26. a.5. ad 3.* quòd non teneris retrahere peccatores cum tali periculo: nec ad Indos convertendos navigare; Cùm sint alii, qui hoc facere possunt: & aliàs fructus sit incertus, ut etiam notat *Tamb. Bon. de Char.p.4. n.2.& Pal.p.9.n.9.*

Secus verò te teneri dicunt I. *Salm. d.num. 32.* si Communitas aliqua esset in gravi necessitate spirituali; quia tunc grave damnum commune præcavendum est, quàm suum particulare. Hinc inferunt teneri cum periculo vitæ ministrare Sacramenta Populo, qui aliàs esset in periculo amittendi Fidem; Vel si tempore pestis Populus sit omni Sacerdote destitutus, ut *Laym. de Charitate c.3. n.3.*

Dicunt II. teneri in gravi necessitate, qui ex officio debet subvenire, modò speret fructum. Hinc tenentur ex justitia Pastores, scilicet Episcopi, & Parochi cum periculo vitæ, ministrare ovibus Sacramenta necessaria, ut Baptismum, & Penitentiam, non verò alia. Nec Pastor potest tunc officium renunciare (licèt possit alios substituere cum justa licentia Ordinarii, ut *Laym. ex communi cum Valent.de Char.c.3.n.3.Pal.p.9.n.13.*). Ita *cum Busf. Salm. d.c.6. n.33. & 34.cum S.Thom.Pal.&c.* Et hoc certum esse dicit *Croix.lib.2.n.174.* Ubi addit *Suar.*quòd Pastor tenetur etiam cum magno suo damno temporali procurare magnam utilitatem spiritualem subditi.

Quænam autem sit necessitas spiritualis extrema, & quænam gravis? *Croix.d.l.n.175.cum Carden. Valent.&c.* dicit extremam esse, quando Proximus est in proximo periculo damnationis, vel peccandi ex vehementia passionis. (Sed melius dicunt *Salm.n.32.& Pal.d.n. 9.cum Bon.* neminem teneri cum periculo vitæ, aut bonorum extrahere alios a peccatis, a quibus possunt ipsi se liberare per seipsos, aut per pœnitentiam.) Grave autem esse, quando ex circumstantiis salus æterna ei difficilis redderetur.

An autem sit obligatio absolvendi moribundum cum periculo vitæ? Affirmandum, si is habituatus sit in peccatis, & sit adeo rudis, ut nesciat actum contritionis elicere. Ita *Pal. p.9 n.6.Con.D.13.dub 7,n.90.Nav c.24.n.9.Salm.n. 31.Mazzot.c.2.§.3.&c.* Tempore autem pestis censeo cum *Laym.* ut supra, contra *Pal.d.n. 6.in fin.* teneri Sacerdotes, deficientibus aliis, absolvere moribundos cum periculo vitæ, quia in tanta multitudine morientium nunquam deficiet hujusmodi ignorantes.

Quæritur, an quis teneatur occidere nocentem pro tuenda vita innocentis? Affimat *Laym. de Charitate d.3.n.5.* ut probabilius cum *Nav. Mol.&c.*; nisi non possit occidere sine gravi incommodo. Sed veriùs negatur, ut infra de V.Præc. *lib.3.n.390.*

4.Or-

Etiam Prælatus inferior, qui potest concedere dispensationem sive jure ordinario, sive ex commissione Legislatoris, potest ex justa causa dispensationem revocare; sine tamen causa, nulla erit revocatio. *Salm. d. c. 5. n. 99. cum Bon. Sanch. Salas, &c.*

Notandum hic, quòd dispensatio, quæ absolutè sit concessa, non cessat morte dispensantis, quicunque ille sit, sive supremus, sive inferior; cùm dispensatio sit gratia, & gratia non spiret morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, *donec ei placuerit*, vel *ad suum arbitrium*; tunc enim morte ejus spirat, si res adhuc sit integra: puta si Confessarius nondum incœperit audire Confessionem. Si verò dispensatio concessa sit, *donec revocetur*, tunc non spirat morte concedentis: Idem si concessa sit *ad arbitrium Sedis Apostolicæ*, vel *Episcopi*; tunc neque spirat morte Pontificis, aut Episcopi. Vid. *Salm. d. c. 5. n. 95. & 96.*

198 III. Cessat dispensatio per *Renunciationem dispensati*, quod ipse bene facere potest, quando effectus dispensationis nondum sit secutus; nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cujus favorem sit impensa dispensatio; Vel nisi Prælatus præcipiat subdito uti dispensatione concessa, ex justa causa. *Salm. d. c. 5. n. 100. cum Cajet. & Tap.*

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expressè, & etiam tacitè; & consummatâ renunciatione, nequit illâ ampliùs uti. Consummata autem intelligitur renunciatio, quando a Superiore renunciatio acceptatur, aliàs dispensatio durat. *Salm. c. 5. num. 101. cum Suar. Tap. Bon. &c.*

Quando autem intelligatur facta tacita renunciatio dispensationis? Alii dicunt, quando dispensatus per decennium illâ non utitur, cùm uti possit, ut ait *Martin*. Alii (ut *Sanch. & Gordon.*) quando dispensatus actum contrarium ponit, puta si, obtentâ dispensatione ad contrahendum cum una, quærat inde contrahere cum alia. Sed per ista signa nullo modo censeri factam renunciationem, tenendum esse dicunt *Salm. d. c. 5. n. 102. cum Suar. & Tap.* Hinc inquiunt, quòd dispensatus ad contrahendum cum una, bene potest illâ dispensatione uti, etiam postquam cum alia contraxerit, quæ mortua sit; Vel postquam emiserit votum castitatis, voti dispensatione postea tantùm obtentâ. Denique, qui habuit dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illâ uti, etsi Officium, & jejunium postea servaverit. Ita *Salm.* 16. *n.* 103. Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis. II de Interpretatione. III. de Epikeia.

I. De Cessatione Legis.

199 Nota, quòd per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, nisi expressè dicatur: *Non obstante quacunque lege particulari. Salm. c. 4. n. 14. cum Sanch. Pal. Suar. Bon. &c.*

Sed hic notanda est quæstio illa magna inter DD., an cesset Lex, cessante fine adæquato Legis? Finis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis; nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hôc positô, certum est, quòd cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cessat Lex; ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex, cùm sit inutilis, vim amittit obligandi. *Salm. de Leg. c. 4. n. 3. cum S. Thom. & communi.* An verò tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria consuetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ib. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel saltem probabile sit (ut *Salm. ib. cum Palao, & Gran.*) cessasse in communi finem Legis adæquatum.

Quæstio urget, an cesset Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilior sententia* negat, si tantùm cessat privativè, scil. si Lex tunc redderetur inutilis; Nam si cessat contrariè, quando scil. materia Legis redderetur in illo casu nociva, vel valde difficilis; tunc omnes asserunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ sententiæ est, quia, licèt cesset finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6. & 7. cum S. Thom. Sot. Suar. Pal. & communiori.* *Altera* verò *sententia* (quam tenent *Cajetan. opusc. 10. 1. num. 11. qu. 2. Sylvest. verb. Lex q. 8. & 9. Ang. ibi num. 4. Cas. 7. item Valent. Tap. Hurt. & Carden. ap. Croix l. 1. num. 867. Gran. Henr. Castr. ac Diana ap. Salm. l. c.* qui *num. 5.* rectè dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem; sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg. qu. 6. Art. v. num. 5. cum Panorm. Led. &c.*) tenet, quòd cessante fine adæquato, etiam privativè in casu particulari, cesset obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocunque casu cessat finis Legis, Lex etiam cessat; & fit

cu-

cut cessante fine Legis pro uno tempore, cessat Lex, licèt non cesset pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licèt non cesset in communi. Sic ajunt evenire etiam in Legibus naturalibus; Correctio enim fraterna non obligat, ubi non speratur fructus. Item etiam tenet *Tamb. in Dec. l. 2. c. 1. §. 7. num. 38. cum Abb. Nav. Comit. &c.* Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cùm in utroque casu æquè Lex reddatur inutilis, cessante fine legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licèt in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis prolis; Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis; immo in illa, ultra periculum malæ educationis, sunt alia damna, scil. habetatio mentis, subjectio rationis sensui, &c. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus. Vid. *Viva super Prop. 48. Inn XI.* Utrùm autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculô, & scandalô? Affirmant ob eandem rationem *Feltn. Alb. Masc. Decian.* & inclinat *Laym. l. 1. c. 14. n. 5.* Sed negandum cum *Palao de Fide D. 2.* qui citat *Tol. Suar. Sanch. &c. ac Tamb.* qui dicit, quòd in hoc non cessat omninò periculum, vel non cessat omninò finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cùm finis prohibitionis sit, non solùm ut vitetur damnum conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam ut servetur obedientia Ecclesiæ in materia tam periculosa; & nedetur ansa Hæreticis, vel malis Scriptoribus perniciosa typis demandare; Ideo bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse januam impunè legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum.

200 *II. De Interpretatione Legis.*

Interpretatio authentica Legis a nullo fieri potest, nisi ab ipso Legislatore. Interpretatio autem doctrinalis, quæ est declaratio mentis Legislatoris, fieri potest a quocunque Doctore. An verò possit fieri interpretatio Legis, si in ea omnis interpretatio prohibetur? Negant *Salm. c. 4. num. 23. cum Reg. Henr. &c.* Sed affirmant *ib. Pal. Salas, &c.* quia, tunc (dicunt) excludentur ab ea interpretationes tantùm frivolæ, non verò prudentes.

Regulæ in interpretandis Legibus, sunt videl. 1. Ut attendatur mens, sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc, si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quàm verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundùm proprium sensum, semper ac non sequatur aliquod absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, & hic accipiendus est in pœnalibus; potest esse etiam civilis, & hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actûs. 5. Quòd Lex in favorabilibus amplietur, restringatur in odiosis. Quando verò Leges sint favorabiles, quando odiosæ, primarium motivum Legis attendendum est. Vid. *Salm c. 4. §. 2.*

Quæritur, an Lex extendenda sit de casu ad casum? Regulariter non, etiamsi similis ratio concurrat, quia non datur obligatio Legis, ubi Legislator voluntatem obligandi non manifestat. *Salm. c. 4. num. 33. cum Pal. Suar Tap. &c.* Secus verò dicitur, si currit eadem adæquata ratio pro aliis casibus, ad quos censendum sit Legislatorem voluisse Legem extendi; ut *Salm. ib. n. 34. ex communi cum Suar. Laym &c.* Et probatur *ex ult Reg juris in 6.* ubi hoc exprimitur. Hoc enim currit in *correlativis*, nempe in Viro, & Uxore: Sponsâ, & Sponsô: Servô, & Dominô. Quare si datur Servo posse communicare cum Domino excommunicato, datur etiam Domino communicare cum Servo excommunicato. Ita *Salm. de Leg. c. 4. n. 34. & 35.* Idem dicitur de *æquiparatis*; hinc quod disponitur pro electione, & postulatione, dispositum censetur etiam de præsentatione, & possessione. Idem de *connexis*, seu *contentis*; cui enim conceditur facere Testamentum, datur etiam facere Codicillum. Cui prohibentur ova, prohibentur etiam lacticinia. *Salm. ib. n. 34.*

Tria tamen sunt hic notanda. I. quòd Lex lata pro uno casu, potest Legislator velle, quòd valeat pro similibus; & sic præsumitur quando Lex inseritur in corpore juris. II. quòd, licèt Lex non extendatur ad alios casus, Judex tamen debet juxta casum decisum judicare ex *L. Nam. ff. de Leg.* III. Quòd in Legibus pœnalibus non fit extentio a casu ad casum, nec quoad pœnam, nec quoad præceptum, etsi currat eadem ratio, ex *L. 42. ff. de Pœnis.* Ita *Salm. c. 4. ex n. 37. cum Bon. Sanch. Pal. Suar. Laym. &c.* Hinc excommunicatio pro

cogentibus mulieres ad ingressum in Monasterium, non intelligitur pro cogentibus viros. Pariter excommunicatio pro aliquid facientibus, non extenditur ad mandantes, &c. Et sic de aliis. Vide *Salm.ib.n.*38.

201 *III. De. Epikeja Legis.*

Epikeja, seu Epikia est exceptio casûs ob circumstantias, ex quibus certò, vel saltem probabiliter judicatur Legislatorem noluisse illum casum sub Lege comprehendi. *Salm.c.* 4.*n.*41.*cum Pal. & Martin.*

Hæc Epikeja non solùm locum habet in Legibus humanis, sed etiam in naturalibus, ubi actio possit ex circumstantiis a malitia denudari. *Salm.ib n.*42.*&* 43.

Ut tamen detur locus Epikejæ, non solùm debet Lex cessare in casu particulari negativè, quia nimirum deficeret tunc finis Legis; sed debet cessare contrariè, nempe quòd Lex reddatur damnosa, vel nimis onerosa: Quare potest negari ensis depositus domino, si ille sit abusurus. Ita *Salm.ib.n.*44.*cum S.Thom.* Sufficit autem, si aliter Lex redderetur nimis dura, ut *Salm. ib.n.*45.*cum Arav. Gord.&c.* Hinc excusatur ab auditione Sacri, qui timet notabilem jacturam bonorum. Et etiam excusatur ab observatione Festi, qui aliter amitteret cogitur magnum lucrum, ut *Suar.& Pal. ap. Salm.ib.in fin.* Et super hoc vide dicenda *l.*3. *n.*301.

202 APPENDIX Busembai.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

„ Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus, & Confessariis utilia hic subnectere:

„ Et quidem tria potissimùm circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex *Bon. Dian.p.*4.*t.*4. *R.*71.*& p.*8.*t.*1.*R.*103.*&c.usque ad R.*111. *& Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

„ Resp. 1. In triplici materia (pro cujus diversitate diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent. 203

„ *Prima* est in votis, v.gr. ut votum Religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa liceat differre: ut quis a voto simplici, castitatis, vel etiam Religionis (postquam matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: ut a voto Religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

„ *Secunda* in impedimentis occultis matrimonii, sive ea impedientia tantùm, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publicè contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bonâ fide; sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licèt uni, alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta*(*Vide l.*6.*n.*1115.)*. 2.Etsi aliqua impedimenta, v.gr.cognationis spiritualis, natura suâ sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri temen potest per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci a loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4.Per ignorantiam hujus contractionis.

„ *Tertia* in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus), præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confessarium, etiam pro reservatis; transeundum ad aliam Religionem, sive Ordinem (pro utroque foro), etiam post apostasiam a suo.

„ Resp.2. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici verba, quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc: 204

Si

Si est ita: vel *quatenus si ita est*; Quorum sensus est, si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. gr. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, & sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrinque consenserint), & periculum revelationis, ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentalia, v. gr. bonâ fide actum esse, & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde, etsi in iis, vel in aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. v. M. *Leon. p. 2 f. 226. & p. 3. f. 391.* *(Vide hìc Bullam Ben. XIV. l. 6. n. 1131.)*.

2. *Si periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur), si non subsequatur matrimonium, docet *Marc. Leo p. 2. f. 220* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur a matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. V. *l. c. f. 223.*

3. *Et scandalum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 2. 30. & 317.*

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimitum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & novum, validumque liberè præstet (ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat). *Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba vel signa sufficientia, v. gr copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leo p. 552.* *(Vide dicenda l. 6. de Matr. n. 1119.)*.

5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem priùs satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis: neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit. Vide *Leon. p. 382. 384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit, si juratus promittat, se satisfacturum, cùm primùm poterit.

Resp 3. Circa praxim, sive executionem 205
hujus dispensationis, hæc facienda.

1. Literæ sacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu, *Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.*

2. In Confessario hoc requiritur. 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Gregor. XIII. Anno 1582. Confessariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, ab eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leo f. 22 Dian. p. 8 t. 3. R. 104* Contrarium tamen docent *Sanch & Perez de matr. d. 48 f. 5 n. 7.*

3. Confessarius ad id electus 1. Debet 206
dispensare in ipsa Confessione, vel saltem immediatè post. *Dian. p. 4 t. 4 R 7 Leone p. 1. f. 54. & 28.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere per diligens examen pœnitentis, nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus, & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. *Leon. Dian. p. 8. t. 3. R.* 108.

108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen condonare potest. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam a Rituali Romano probatam, & post verba ista (*Absolvo te a peccatis tuis*) addere: *Et eâdem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere: necnon dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris, &c.* Si verò sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l. 7. num. 116.* Absolutâ dispensatione, debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita ut ad probandum servire non possint, aliàs incurrit excommunicationem majorem, *Leon. f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere ne viâ quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo factâ: ideo enim inscribitur, *gratis ubique*. aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

207 1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ; quòd enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leon. p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

2. Ex privilegio Soc. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem; Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla; *ita Auct. cit.* Et patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: Ideo enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate, quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse reperis*. V. *Auct. cit.* *(*Vide de Matr. l. 6. n. 1131.*)*

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leon. f. 28. Dian. p. 4 t 4. R. 71. Reg. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*, quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 5. R. 105.*

5. Commissio hujus dispensationis non 208
expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integrâ: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8 t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Grac. &c.* contra *Nav. Bon. &c.*

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præcepto Fidei.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

1 *Quæ Mysteria credenda necessitate medii?*
2 *An Mysteria Trinitatis & Incarnationis sint credenda explicitè?*
3 *Quæ ex præcepto scienda? & an memoriter?*
4 *Quale sit Objectum Fidei materiale, & quale formale?*

EX iis, quæ fideles explicitè credere te- 1
nentur, quædam necessariò credenda sunt necessitate medii, seu finis; sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus, inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.*

Resp. 1. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, & Remuneratorem bonorum esse, juxta illud Apostoli ad *Hebr. 11. Credere oportet.* *Trid.*

„ *Trid. sess. 6. c. 8.* 2. Post sufficientem Evan-
„ gelii promulgationem, credere explicitè, ut
„ vult *Mol.* aut saltem implicitè, ut probabi-
„ liter quidam docent cum *Con. & Laym.*
„ Christum, & Sanctissimam Trinitatem. Vid.
„ *Escob. ex 2. c. 9. n. 20.* ubi ex *Vasq. l. 2. d. 126. c. 3.*
„ docet culpabilem ignorantiam horum My-
„ steriorum, sive negligentiam ea discendi
„ esse grave peccatum, distinctum ab eo, cu-
„ jus est causa. V. *Dian. p. 3. t. 5. R. 47. &*
„ *48.*

2 Quæritur, an Mysteria SS. Trinitatis, & Incarnationis sint credenda fide explicita necessitate medii? *Prima* sententia, quam probabiliorem puto, tenet quòd per se credenda sunt necessitate medii, ex *Apost. 1. ad Cor. 3.* ubi habetur: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Ergo salus obtineri non potest sine fide explicita hujus Fundamenti. Ita *S. Thom. 2. 2. qu. 2. a. 7. Lugo D. 12. n. 106. & Salm. de Præc. Fid. c. 2. n. 15. & 17. cum Prado, Vill. Azor. &c.* Per accidens verò, & in aliquo casu raro potest aliquis salvari cum fide implicita prædictorum Mysteriorum, ut docet idem *S. Thom. l. c. a. 3. ad 7. cum Salm l. c. n. 16. & 17. Secunda* autem sententia satis probabilis censet necessitate præcepti omnes teneri credere hæc Mysteria explicitè, necessitate verò medii sufficere credere implicitè. Ita *Rich. Diana, &c. ap. Salm. num. 15. & Viva super Prop. 65. Innoc. XI. num. 10. cum Suar. & Sot.* putat non esse necessariam necessitate medii Fidem explicitam Mysteriorum Trinitatis, & Incarnationis, sed sufficere Fidem explicitam tantùm in voto. Hinc, quamvis sint damnatæ *Propos. 64. & 65. ab Innoc. XI.* quæ dicebant: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Jesu Cristi. = Sufficit illa semel credidisse.* Dicit tamen *Viva cum Marc.* probabiliter non esse necessariò repetendas Confessiones factas cum ignorantia prædictorum Mysteriorum; cùm ex præfata opinione jam probabile sit fuisse validas, si ignorantia fuit inculpabilis. Certum enim est talem ignorantiam, si sit vincibilis, peccatum esse lethale.

„ Porrò implicitè credere dicitur, qui cre-
„ dit aliquid explicitè, in quo alterum im-
„ plicitè est; v. gr. si credas, quod credit Ec-
clesia. V. *Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. c. 8.* „

Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fi- „ 3
delis sub mortali explicitè credere, & scire, „
crassô saltem modò, & quoad substantiam, „
tenetur hæc. „

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. „
3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sa- „
cramenta maximè necessaria; ut Baptismum, „
Eucaristiam, & Pœnitentiam; reliqua au- „
tem tunc, quando vult suscipere. *Suar.* „
Sanchez, Fill. n. 39. Quæ omnia intellige, „
nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia „
excuset. „

Unde resolvitur.

1. Non omnes tenentur sub mortali hæc „
prædicta scire memoriter, aut eo ordine, „
aut iis verbis, quibus proponuntur: sed quo- „
ad Orationem Dominicam, scire omnia bo- „
na petenda esse a Deo, quæ est ejus sum- „
ma: quoad Symbolum verò, Præcepta, & „
Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de sin- „
gulis rectè respondeat. *Bonac. Laym. l. c. c. 9. Sanch. l. 2. c. 3.* „

2. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ di- „
scendi memoriter Symbolum, & Oratio- „
nem Dominicam, & Salutationem Ange- „
licam, velitque *Barb. p. 3. c. 27.* non esse ab- „
solvendum, qui ob negligentiam, vel ve- „
recundiam ea addiscere non curat; consue- „
tudo tamen, ut notat. *Navar. & Lopez*, ex- „
posuit obligationem non esse ultra veniale: „
* (*Ita tenet etiam Viva super Prop. 1. Alex.* „
VII. cum Azor. Trull. & Villal. apud Salm. de „
Præc. Fidei c. 2. n. 47. ex Concilio Rhemensi & „
Toletano 4.) * Uti nec est ultra veniale, „
nescire facere Crucem, ut docet *Sanch.* con- „
tra *Syl.* qui docet esse mortale. „

3. Moraliter nihilominus necessarium est, „
ut rudiores memoriâ teneant Symbolum „
suâ linguâ: quia alioquin non possunt ha- „
bere sufficientem cognitionem articulo- „
rum. „

4. Falsa est opinio quorundam Canoni- „
starum, rusticis esse satis, articulos Fidei, „
aliaque dicta credere implicitè, credendo „
quicquid credit Ecclesia. „

5. Excusantur ii, quibus aut defuit do- „
ctor, aut nunquam venit in mentem obli- „
gatio similia discendi, aut qui nimis sint „
rudes, ita ut non possint ea comprehende- „
re, aut retinere; quod sæpe contingere do- „
cent

„ cent Azor. & Pec. contra alios.
„ 6. Si Confessarius probabiliter judicet pœ-
„ nitentem ignorare ex Doctrinâ Christianâ ea,
„ quæ scire tenetur (quòd de literatis , vel
„ frequenter confitentibus præsumendum non
„ esse, monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*), debet eum
„ interrogare de negligentia in iis addiscen-
„ dis: cùm per eam plurimi graviter peccent.
„ *Led. Azor. t. 1. l. 1 c. 8. Trull. l. 1 c 8. d. 4.*
„ 7. Possunt absolvi (contra quosdam) qui
„ ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse
„ dixi. Ratio est, quia licèt peccarint omit-
„ tendo discere, possunt tamen de hoc dole-
„ re, cum proposito discendi. *Sanch.* * (*Cùm*
„ *Salm. de Præc. Fid. c. 2. n. 58. Nisi priùs bis ad-*
„ *moniti neglexerint addiscere.*) * Quod si ta-
„ men ignorarent ea, quæ necessitate medii
„ scienda sunt, deberent instrui ante absolu-
„ tionem. *Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. c. c. 3.*
„ *n. 21.*
„ 8 Parochus suas oves (sicut parens li-
„ beros) tenetur sub mortali per se, vel alium
„ docere ea saltem, quæ sub mortali scire te-
„ nentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Filliuc. Palaus*, *Trull.*
„ *l 2. c. 1. Kon &c.*

4 Notandum, quòd objectum *Materiale* Fidei est illud, quod credendum est, nempe omnes Articuli Fidei nobis ab Ecclesia propositi ad credendum. Objectum *Formale* est motivum, quo credere debemus: & est Deus revelans, quatenus est infallibilis Veritas, sive quatenus est infallibiliter Verax, ita ut nec falli, nec fallere possit.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei?

5 „ RESpond. 1. Præceptum Fidei internum
„ obligat 1. Pueros inter fideles educa-
„ tos, quando rationis usum perfectè conse-
cuti Mysteria Fidei audiunt, apprehendunt- „
que, quòd illa credere sit res necessaria ad „
salutem; peccantque mortaliter omittendo, „
Sanch. Bon. t. 2. d 3. p. 3. addens plurimos eo- „
rum excusari inadvertentiâ, aut invincibili „
ignorantiâ. 2. Adultos infideles, quando ra- „
tio incipit dictare, res Fidei sufficienter pro- „
positas esse, & contrariam sectam esse fal- „
sam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Con. d. 14. de Fide.* „
Fill. n. 25. 3. Quando urget tentatio contra „
Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quòd ta- „
men non convenire scrupulosis, rectè mo- „
net *Sanch.* quia hi, avertendo mentem ad „
alia objecta, faciliùs superant. Et in his duo- „
bus casibus præceptum obligat per se, in „
sequentibus per accidens. 4. Quando tenta- „
tio urgens contra alias virtutes aliter supe- „
rari nequit. 5. Quando facienda est profes- „
sio Fidei exterior; vel ex præcepto elicien- „
dus est actus alterius virtutis, v. gr. Spei, „
Charitatis, Pœnitentiæ, quæ Fidem suppo- „
nat. *Bonac. qu. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra „
Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quo- „
tannis. Vide *Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* „

Certum est hominem teneri ex lege naturali ad Deum per Fidem, Spem, & Charitatem se convertere; & ideo elicere earum virtutum actus, cùm quæque virtus suis actibus vivat. Hinc ante omnia notandæ sunt omnes Propositiones proscriptæ super hac materia; Videl. 6

Prop. 1. ab Alex. VII. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi Præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Prop 16. ab Inn. XI. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale secundùm se.*

Prop. 17. ab eod. *Satis est actum Fidei semel in vita elicere.*

Prop. 6. ab eod. *Probabile est ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare Præceptum Charitatis erga Deum.*

Quæritur autem, quoties in vita teneamur elicere actus Theologales? 7

Quoad Præceptum Fidei spectat, plures sunt opiniones. *Scotus* censet teneri nos ad eliciendos actus Fidei omnibus diebus Festis. *Nider* quoties Mysteria in Ecclesia celebrantur Sed *Salmant. de Præc. Fid. c. 2. n. 31. Et Croix lib. 2. n. 51.* harum opiniones minimè approbant; Imò *Oviedo apud Croix ib.* asserit illas passim rejici ab aliis. *Lugo apud Croix d. num. 51.* rectè dicit, toties Fideles teneri ad repetendos

actus

actus Fidei, quoties sufficiat ad profitenda Mysteria nostræ Religionis. At quia hæc regula est obscura, sat probabiliter putant *Salm d. c. 2. cum Sanch. Trull. Bann. Led. & aliis* teneri saltem semel in anno Fideles ad exercendum actum Fidei. Advertunt tamen cum *Suar. Prado*, & idem dicit *Croix loc. cit.* quòd huic præcepto fit satis etiam per exercitium aliarum virtutum, sive per susceptionem Sacramentorum, sive ex quacunque alia occasione actus Fidei ponantur.

Num autem teneamur ad eliciendos hos actus Fidei formaliter, scilicet ex motivo Dei revelantis? Affirmat *Viva d. prop. 1. Al. VII. n. XI. Quicquid sit*, ut addit, *an semper Fides sit supernaturalis, si nitatur huic motivo saltem languidè attacto*. Notat verò *n. 7. in fine*, quòd viri timorati nullo modo circa hoc anxii sint, cùm vix accidat, eos abunde huic præcepto non satisfacere. *Croix* etiam *d. n. 51.* dicit non esse rationem, cur quis ob id scrupulosè se divexet; cùm huic præcepto fit satis (ut asserit *num. 27.*) audiendo Missam, adorando Crucifixum, formando Crucem, orando, &c. quamvis hæc non fiant reflexè ex motivo Fidei. Qui enim, ait, sæpius posuit Fidem tanquam regulam suarum actionum, quibus ad Deum vult tendere, quicquid postea boni agit, ex eadem regula jam ad Deum dirigit exercitè, licèt non advertat. Aitque *Hurtad. apud Carden. in prop. 17. Inn. XI.* hos actus esse verè actus Fidei, quia radicaliter ex motivo Fidei oriuntur. Insuper *de Lug. de Fid. disp. 13. n. 45.* sic docet: *Cùm materia honestè, & inhonestè operandi frequenter occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui Fidem Christianam semel amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciat præcepto Fidei.*

8 Quòd autem pertinet ad actus erga præceptum Charitatis, jam adnotavimus supra damnatam fuisse propos. *Ne singulis quidem rigorosè quinquenniis* hoc præceptum obligare per se. *Palaus apud Croix d. l. 2. n. 141.* dicit esse peccatum grave differre actum Charitatis per triennium. *Cardenas* contra censet esse grave differre ultra mensem. Alii tamen, ut *Hurtad. Illsf. Mendo &c.* apud *Croix loc. cit.* dicunt requiri elici actum Charitatis erga Deum saltem semel in anno: Et hanc sequuntur *Salm. tract. 21. c. 6. n. 12 cum Trull. Tapia, Lastra.* Notat autem *Card. apud Croix ibid. n. 142.* quòd sufficit elicere actus Amoris, etiamsi eliciantur in ordine ad implenda alia Præcepta, vel ad aliam virtutem exercendam, puta ad se confitendum, ad vincendam tentationem. Insuper dicit *Croix n. sequ. 143.* esse veros actus Amoris, quibus bene satisfit huic præcepto, omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo, ut eleemosynam, jejunium, & similia: Talis autem rectus finis, dicit quòd præsumitur in eis, qui jam sciunt sic placere Deo, modò non operentur ex fine pravo. Addit etiam *Croix* satisfieri adhuc orando, signanter cum Oratione Dominicali, ubi dicitur: *Sanctificetur &c. Adveniat &c. Fiat voluntas tua, &c.*

Ex iis resolvuntur hi Casus.

1. Hæreticus, quandiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia Fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter *Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2 t. 2. c. 10. & 12.* 9

2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt persuasum est a pueritia, nos abjicere, & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque, tanquam pestem fugiendos; non possunt, stante hac persuasione, salvâ conscientiâ, nos audire, & laborant ignorantiâ invincibili, cùm non dubitent esse in bona via. *Laym. c. 10 Sanch. l. 2. c. 1.*

3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulteriùs inquirere, & a Deo petere lumen: quòd si negant, peccant contra Fidem, cùm non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quòd si deinde nostra Fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibid. V. Ferdin. de Castro Palao t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Notanda est hic *prop. IV. damn. ab Inn. XI.* 10
Ab Infidelitate excusabitur non credens ductus opinione minùs probabili. Ex hac aliqui non rectè inferunt prohiberi in omni materia sequi probabilem, relictâ probabiliori: Nam respondet *Viva in d. prop. num. 5.* quòd, etsi liceat sequi opinionem minùs probabilem, nunquam tamen liceat cum periculo gravis damni, quando illud vitare non pendeat ab opinionis probabilitate; ut est in collatione Sacramentorum, in medendo &c. & hoc esset pariter in sequendo sectam minùs probabiliter veram; A probabilitate enim opinionis fit quidem, ut peccatum formale vitetur in aliis humanis actionibus, sed non potest fieri, ut sit vera secta non vera. Et semper ac se-

cta

cta sit falsa, nunquam cum quacunque probabilitate vitatur periculum damnationis, cùm non vitetur periculum carendi Fide necessaria ad salutem, Gratiâ Sacramentali, &c. Adde quòd Infidelis nunquam habere potest veram probabilitatem suæ sectæ sine culpa; Si enim oraret, Deus absque dubio infunderet lumen suum in illum de vera Religione. Ita *Viva*.

11 „ Resp. 2. Præceptum exteriùs Fidem confitendi jure naturali obligat; duplici casu, „ scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel „ utilitas proximo impedienda, privativè, vel „ contrariè subtraheretur. Dixi *privativè*, ut „ si ideo cessaret magnus honor in Deum, „ vel utilitas in proximum redundans. Dixi „ 2. *contrariè*, ut si alioqui Deus afficeretur „ injuriâ, vel proximus gravi malo; v. gr. si „ inde penderet aliorum conversio, aut per- „ versio, contemtus Religionis, scandalum, „ &c. Ratio responsionis est, quia actus vir- „ tutis tunc videtur præceptus, quando est „ necessarius ad finem præcepti, quod hìc con- „ tingit; quia finis præcepti est Charitas *S.Th.* „ *2.2.q.3.a.2 Suar.Reg.Fill tr.22.c.3.qu.1.*

Unde resolvuntur hi Casus.

„ Si hæretici conculcent Imagines, aliis- „ que injuriis Fidem afficiant, tenetur eam „ suâ confessione tueri Catholicus, si quidem „ inde prudenter speret profectum.

„ Resp. 3. Ad professionem Fidei externam „ jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, se- „ cundùm *Tridentinum*, cum juramento obe- „ diendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill.t.2.* „ *tr.22.c.3.* sequentes personæ:

„ 1. Provisi de Beneficio curato, idque in- „ tra duos menses a die possessionis coram „ Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel „ Officiali, *seß.24.c.12.de ref.*

„ 2. Provisi de Canonicatu, vel Dignitate „ in Cathedrali Ecclesia: idque non tantùm „ coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam „ in Capitulo, *ibid.* additâ pœnâ, (ad quam „ non videntur teneri ante sententiam), ut „ alioqui fructus non faciant suos. *V.Sanch.l.2.* „ *c. 5. Barb. de potestate Episc. 3. p.a.61. n.* „ *29.*

„ 3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in „ prima Synodo provinciali, cui intererunt, „ *Tridentin. seß. 25.*

„ 4. Extendit Pius IV. hanc legem ad om- „ nes Prælatos Religionum, etiam militarium; Pius V. autem apud *Rodr.t.2. q reg.q.72.* ad „ omnes promovendos in Doctores, Magi- „ stros, Regentes, Professores, additâ excom- „ municatione latæ sententiæ, & privatione „ omnium beneficiorum in eum, qui alios „ promovet ad talem gradum, sine prævia „ professione. *Vid. Fill t.22.c.3. q.11. Barb.* „ *remiß. s. 24. n.12.* Verùm, ubi hoc decre- „ tum non est receptum usu, non obligare „ monet *Sanchez c.3.n.4.* „

Unde resolvitur.

1. Non tenentur ad dictam professionem „ provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tan- „ tùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm „ simplicibus. „

2. Etsi probabile sit hanc professionem „ posse fieri per procuratorem; ut docet *Azor.* „ *Nav. & Sanch.* probabilius tamen est te- „ neri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio est, „ tùm quia aliàs non videtur fieri satis jura- „ mento, quòd personaliter faciendum esse „ docet Glossa apud *Fill.* tum quia ita deci- „ dit Rota apud *Garz. l.3.de benef.c.3.* „

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs Fidem veram negare, aut falsam profiteri?

12 *An liceat unquam positivè Fidem negare?*
13 *An uti verbis ambiguis? An tacere?*
14 *An fugere? Vide alia ibid.*
15 *An uti vestibus, vel signis Infidelium?*
16 *An audire conciones Hæreticorum? Vide alia ibid.*

Resp. Nullo casu licet, sive voce, sive alio „ 12
signo fiat, dicente Christo: *Qui negaverit coram hominibus*, *&c.* Interim verò, etsi „ licitum non est mentiri, seu simulare, quod „ non est, licet tamen dissimulare, quod est, „ sive tegere veritatem verbis, aliisve signis „ ambiguis, & indifferentibus, ob justam causam, & cùm non est necessitas fatendi. Est „ *comm. S.Thom.Kon.disp.15. dub.2.n.9.Laym.l.* „ *2.t.1.c.11.* „

Unde resolvitur.

1. Rogatus de Fide in odium religionis, si- „ ve publicâ auctoritate, sive privatâ; nullo „ modo

„ modo poteft utendo reftrictione mentali, aut
„ verbis ambiguis ita refpondere, ut præfen-
„ tibus videatur Fidem negaffe; multò minùs
„ dicere, fe effe hæreticum, vel Calviniftam,
„ vel non Catholicum. *Azor. Fill c.3.n.97.*
„ 2. Qui rogatus feu privatâ, feu publicâ
„ auctoritate vel tacet, vel refpondet obfcurè,
„ vel ait fe nolle refpondere, fe jure non ro-
„ gari, non teneri fe, nec velle aliis dicere
„ quid ipfe credat, ac fimili modo tergiver-
„ fatur, non videtur negare Fidem, fed nolle
„ prodere. Unde, fi fic poteft moleftâ inqui-
„ fitione liberari, licet; ut habet *Kon. l. c.* Ge-
„ neratim enim verum non eft, quòd inter-
„ rogatus auctoritate publicâ teneatur poiiti-
„ vè Fidem profiteri, nifi quando id neceffa-
„ rium eft, ne præfentibus videatur Fidem ne-
„ gaffe. *Kon. d. 15 dub. 2. Navar. Azor. Sanch.*
„ *Bec.c.9.q.4.* * Hac de re vide *Propof.* 18. inter
„ damnatas ad Innoc. XI.
14 „ 3. Non negat Fidem, fed prodit, qui fu-
„ git: quod etfi liceat, non tamen Paftori, tunc
„ cùm ejus operâ oves indigent: uti contra,
„ fi eis confultius eft, ut ad tempus fe fub-
„ ducat, & in bonum earum refervet, tene-
„ tur fugere. *Reg.l.17 n.26. Bec.c.9. Fill n.75.&c.*
„ 4. Si quo cafu tacere effet negare, tunc
„ id non liceret; v. gr. fi, aliis rogatis, an Fi-
„ dem negare vellent, iifque refpondetibus,
„ quòd non, tu taceres. *ibid.* Vid. *Bon.l.c.Laym.*
„ *l.2 t.1 c.11.Tol.l.4.*
„ 5. Si Princeps generali lege jubeat, ut
„ fideles fe prodant, geftatô fignô, vel fiften-
„ do fe, vel aliter, non tenentur, cùm nemo
„ teneatur verum dicere, nifi fpecialiter ro-
„ gatus. Excipe, nifi eæ fint circumftantiæ, ut
„ hoc ipfo, quòd fe non prodant, videantur
„ Fidem negaffe, ut v. gr. fi quidam antea no-
„ ti effent & tunc ex hoc putarentur defeciffe.
„ *Sanch.n.19. Bec. Reg. Fill.n 88.&c.*
„ 6. Cùm non rogaris de Fide, non folùm
„ licet, fed fæpe melius eft ad Dei honorem,
„ & utilitatem proximi tegere Fidem, quàm
„ fateri: ut fi latens inter hæreticos plus bo-
„ ni facis: vel fi ex confeffione plus mali fe-
„ queretur, v. gr. turbatio, neces, exacerbatio
„ Tyranni, periculum defectionis, fi torque-
„ reris. Unde temerarium plerunque eft offer-
„ re fe ultrò. *S.Thom. Sanch. Laym c.11.n.2.*
„ 7. Redimere pecuniâ, ne de tua Fide fiat
„ inquifitio, licitum eft, & fæpe magna vir-
„ tus difcretionis eft vitam ad Dei gloriam fer-
„ vare, ac Fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non eft uti veftibus, aut „ 15
fignis infidelium, quæ alium ufum non ha- „
berent, quàm quòd effent figna profeffiva „
falfæ Religionis, feu cultûs; uti effent ve- „
ftes, quarum ufus eft in facrificiis: item „
incenfio thuris, aut genuflexio coram idolo; „
item fumtio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch.l.2.* „
c.4. Fill n.9.&c.comm. „
9. Licitus autem modus eft, quando fub- „
eft caufa (ut v. g. ad evitandum grave peri- „
culum, ad obtinendam victoriam, eludendos „
hoftes), uti veftibus, & fignis infidelium, „
quæ aliquem alium ufum habent, quàm „
profitendæ Religionis, quales funt veftes ta- „
lis Nationis (non Religionis), quibus ute- „
rentur, etfi converterentur, ut funt veftes, „
& figna Nationis Turcicæ. Quod verum eft, „
etfi fint veftes ipforum Religioforum, dum- „
modo non habeant peculiare fignum profi- „
tendi erroris, fed fint tantùm indicium ni- „
tidioris cultûs, ut faga Prædicantium in Ger- „
mania; vel eminentioris vitæ inter fuos, ut „
togæ Bonziorum in Japonia. Item dicen- „
dum eft de fignis, quibus Judæi utuntur; v. „
gr. flavô annulô in pallio Francofurti, &c. „
quia hæc funt figna merè politica, & diftin- „
ctiva unius generis hominum ab alio, & „
non propriè profeffiva Fidei. Quæ fententia „
probabilis eft. Vid. *Sanchez 2 mor. c.4. Bec. 22.* „
c.9.q.5.d.6 Laym. l.2.t.1.c.11. Covar. contra *Ca-* „
jet. Nav. Tol. „
10. Licitus item modus eft, cùm Catho- „
licus tranfit per loca hæretica, & pericu- „
lum grave ei imminet vitæ, v. gr. vel bo- „
norum (non tamen, fi derifio tantùm, vel „
vexatio, ut habet *Bec. c.9.*) ad diffimulan- „
dam Fidem, vefci carnibus die prohibito, „
quia præceptum Ecclefiæ non obligat fub „
tali periculo. Nec hoc eft Fidem negare, „
cùm efus carnium non fit inftitutus ad pro- „
feffionem Religionis; & Catholici etiam „
mali, & gulofi id faciant. Si tamen ex cir- „
cumftantiis fieret fignum profeffivum, ut fi „
v. gr. in odium Fidei convivæ ftatuerent, ut „
qui eft hoftis Fidei Pontificiæ, comedat car- „
nes, peccaret contra Fidem, qui ederet fine „
proteftatione: fecus, fi proteftaretur. *Sanch.* „
Azor. Bec. &c. comm l.c. „ 16
11. In Germania audire conciones hæreti- „
corum, deducere funus, affiftere Baptifmo „
pro patrino, non habentur figna profeffiva „
Fidei, vel communionis cum hæreticorum „
facris. *Fill. Azor. Sanch. ll.cc.* Unde, feclufis a- „

„ liis, v. gr. fcandalô, periculô, prohibitione,
„ & fi ex justa causa fiant, licent. * (*At in Syno-*
„ *do Neapolitana expressè prohibetur assistere*
„ *concionibus, catechismis, & quibuscumque ri-*
„ *tibus hæreticorum, ex quocunque prætextu. Est-*
„ *que Casus reservatus cum excommunicatione*
„ *ipso facto. Ceterùm Salm. Tract. 21. c. 2. n. 522.*
„ *tenent licere, modò absit scandalum, pericu-*
„ *lum perversionis, & communicatio impietatis*)*
„ Imò patrinum fieri talis infantis, videtur
„ potiùs optandum, seclusis aliis, quia non est
„ aliud, quàm obligare se ad eum olim eru-
„ diendum in Fide Catholica.

„ 12. Infidelium, & hæreticorum sacris non
„ licet ita interesse, ut eis communicare cen-
„ searis; alioquin licet, v. gr. ut quis spectet
„ tanquam comœdiam, aut famulatum præ-
„ stet politicum domino suo, exemplô Naa-
„ man Syri: de quo vide ***Bec. Fill. Sanch l. c.***
„ *Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

„ 13. Si Princeps hæreticus mandet sub gra-
„ vissima pœna omnibus subditis, adire con-
„ ciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se
„ hac re aliud nihil exigere, quàm obedien-
„ tiam civilem, nec velle cogere, ut a Fide
„ discedant, cùm tamen reipsa contrarium vel-
„ le videatur (nam obedientiam suorum ali-
„ ter exercere potest, & hæc res ex se apta est
„ Catholicos paulatim pervertere; & insuper
„ conciliare auctoritatem hæresi, ac vilipensio-
„ nem veræ Fidei), non licet obedire. Atque
„ ita bis rescripsit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2.*
„ *c. 4. n. 27. Fill. & Azòr ll. cc.*

„ 14. Catholici viventes inter hæreticos, si
„ ex præcepto Magistratûs contrahant matri-
„ monium coram Ministro hæretico, peccant
„ contra Fidem, etiamsi contraxerint ante,
„ vel contracturi sint postea coram Sacerdote
„ Catholico. *Kon. d. 15. a. 3. Pal. tr. 4. d. 1. p. 13.*
„ *q. 12. 13. 14.* testaturque contrahens ceremo-
„ niâ illâ se illum agnoscere veræ Fidei Mi-
„ nistrum; quæ sunt intrinsecè mala. *Mald. 2.*
„ *2. qu. 2. a. 3.* quia auctoritas Ministri, & con-
„ sequenter doctrina ejus augetur, concurri-
„ turque ad ritus hæreticos, quos Minister isto
„ actu exercet. Licitè tamen contrahunt co-
„ ram Magistratu civili, * vel potiùs testantur
„ se contraxisse; modò priùs, vel posteriùs ri-
„ tu Catholico contrahant: quia hæc actio est
„ instituta ad finem politicum, ut conjuges
„ habeantur, & proles non censeantur illegi-
„ timæ.

CAPUT IV.

De Infidelitate & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas?

RESpond. 1. Infidelitas generatim est tri- „ 17
plex: *Prima* dicitur Negativa, eorum „
scilicet, qui nihil unquam de Fide audive- „
runt. Quæ non tam est peccatum, quàm „
pœna peccati: quia, si fecissent, quod in „
ipsis erat, Deus Fidem eis non abscondisset. „
Secunda dicitur Contraria, eorum scilicet, „
qui Fidem sibi sufficienter propositam vel „
contemnunt, vel ei contradicunt pertinaci- „
ter, ut Hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, „
quòd privativè opponantur Fidei, & est „
culpabilis ignorantia, vel error circa res Fi- „
dei. *Thom. Sanc. Vasq. Laym. c. 10.* „

Resp. 2. Infidelitas Contraria ex triplici „
modo repugnandi Fidei est triplex, scilicèt „
Paganismus, qui Fidei nondum susceptæ, „
Judaismus, qui Fidei susceptæ in typo, & „
Hæresis, quæ Fidei susceptæ veritati repugnat. „
Apostasia a Fide revocatur ad hæresim, a qua „
tantùm differt, quòd Hæresis sit error Fidei „
ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò „
ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.* „

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hìc tantùm, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

REsp. 1. His casibus, qui colliguntur ex „ 18
c. Nullus. c. Omnes. c. Judæi. 1. Non li- „
cèt cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. „
3. Nec uti communi balneo. 4. Nec me- „
dicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis da- „
tas recipere, emere tamen licebit præscrip- „
tas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ip- „
sorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec „
servituti subjici. 9 Prohibentur publicis of- „
ficiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum „
„ est

est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* probibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas * (*Adire Synagogas curiositatis causâ, non esse peccatum grave dicunt Salm. Tr. 21. c. 2. n. 123. in fine cum Bon. Con. Pal. &c.*) *; cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas Christianæ Religionis: tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis, vid. *Laym. l. 2. t. 1. c. 12. & 17. Sanch. l. 2 c 3. Fill. tr. 22. c. 5. n. 128.*

Resp. 2. in decem dictis casibus communicare cum Judæis ex genere suo videtur esse mortale, Ratio, quia, si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis: Laicus verò excommunicationis (*c. Constituit, 17. q 2.*), quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solent. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. vid. *Auth supra cit. & Bon. l. c.* item *Laym. l. 2. t. 1. c. 17.* * (*Principes Christiani possunt permittere Judæis, & Paganis, aut Hæreticis libertatem conscientiæ tantùm ob bonum Religionis, & ob spem conversionis; Non autem ob temporale emolumentum. Salm. Tr. 21. c. 3. n. 5. Bene autem potest Ecclesia, & quicunque Princeps Supremus compellere Judæos, & Paganos subditos ad audiendam Fidem nostram. Salm ibid n. 8. cum Suar. Az. Bec. Bon. &c. (contra Con. & Val.); & constat ex praxi, quæ viget Romæ.*) *

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis?

19 RESP. Hæresis est error intellectûs liber, & pertinax contra Fidem, in eo, qui Fidem suscepit. Ita commun *Suarez, Becan. c. 14. q. 7.* Unde patet, ad Hæresim, ut & Apostasiam, duo requiri, 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare non est hîc acriter, & mordicus suum errorem tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi in terris Ecclesiâ, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. *Sanchez, Vasq. Laym. l. 2 t. 1. c. 13.* & alii commun. Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum *Konink.* faciliùs sic explicant alii, eam tunc esse, cùm, etsi objectum Fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. V. *Con. d. 18.*

Unde resolves.

1. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm Fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill. t. 22. c. 6. q. 4.*

2. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo Fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*: quia negativè tantùm dubius, hoc est suspendens judicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium: ergo nec erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quòd virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti *Sà, Azor. l 8. c. 9 q 5 Tol.* contra *Sanch. & Mald.* * (*Vide dicenda lib. 7. n. 302.*) *

3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam, esto ex ignorantia etiam culpabili & crassâ sententiam suam mordicus tueatur, *Laym l. c. n 2.*

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium Fidei, dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. *ibid. & Kon. l. c.*

5. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales: habentque Fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym l. c.*

6. Cùm hæresi, & quævis infidelitas mor-

talis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure positivo Ecclesiæ, uti etiam formalis disputatio Laici de Fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo, *Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. disp. 3 qu 2. p. 5.*

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italiâ mortale, probabile tamen est, ob gravium Doctorum Authoritatem (*Sanch de matr. t. 2 l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l 8 d. 3. c. 3. Reg. tr 2. l. 32. n 169. Basilii Pontii de matr. c. 6.* V. *Card. de Lugo de Sacramentis in genere, disp. 8. sect* 14. *n.* 120.), in Germania licere ex gravi causâ, salvô tamen jure naturali, & semotô periculô tum contrahentis, tum prolis: unde de iis initiô consuli tui debet, ut Catholicè educentur. V. *Bec. l. 5. c. 19 Dian p. 3. t 4. R 269.*

8. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in Confessione explicare, qualis illa sit, eo quòd omnes ejusdem speciei sint, docent *Reg. Dian. t. 1. tr. de circumst. Reg. R. 46. citans alios, & Escob. Ex. 2. c. 5.* Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur *Card. de Lugo de pœn. d* 16. *n.* 288. *& n.* 291.* (*Vide dicenda l. 5 n 50.*)*

TRACTATUS II.

CAPUT UNICUM.

De Præcepto Spei.

20 PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & Divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus; ita ut omnia potiùs parati simus perdere, quàm Deum, & Divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget?

Resp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini usum rationis assecuto Deus, & Beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita *Becan. c. 17. q. 7. n. 2. Turr.* & ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in Justitia Divina persistere, nec meritoriè operari possumus. *Schol.*

Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita *Auth. cit.* & *Fill. tr. 22. c. 8 n. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. Vid. *Fill. l. c. 2. Laym l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. q. 3.*

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia: v. gr. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere Cœlum, si sibi relinquat Terram.

2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, & veniâ peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. gr. auxiliis Gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit injuriosum Misericordiæ Dei. *S. Th. q. 20. a. 3. Laym l. 2. t 2 c. 2. n. 3.*

3. Mortale etiam est præsumere de Misericordia Dei, v. gr. dum quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quandiu bene valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Thom q. 21. ar. 1. Laym. l. c.*

Denique mortale est odisse Deum (odiô scilicet abominationis, seu aversionis) v g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. V. *Laym l. c. Bon. disp. 3 q. 3.*

Objectum igitur materiale Spei primarium est Deus possidendus, secundarium sunt omnia media ad Deum acquirendum. Objectum autem formale Spei, seu motiva, quibus speramus, sunt Omnipotentia, Misericordia, & etiam Fidelitas Dei, ut alii bene addunt. Alii vice Misericordiæ ponunt Bonitatem Divinam 21

vinam erga nos, quæ quidem ad idem reducitur, quàm Misericordia; Quibus addenda merita Jesu Christi nostri Redemtoris.

Dicit *Busemb. hic n.* 3. peccare graviter eum qui vult in peccato perseverare usque ad mortem, sperans quòd se pœnitebit ante mortem; Et citat *S. Thom.* & *Layman*, sed hoc non dicunt neque *S. Thomas*, neque *Layman. S. Thomas* enim 2. 2. *q.* 21. *a.* 1. in corpore circa finem docet tantùm, quòd *præsumtio sit* (sunt ejus verba) *sperare veniam sine pœnitentia, vel Gloriam sine meritis*. Addit autem *d. l. a.* 2. *ad* 3. quòd *peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ, sit præsumtio, & auget peccatum. Peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi a peccato, & pœnitendi de peccato, non sit præsumtio, & minuit peccatum; Quia per hoc videtur habere voluntatem minùs firmatam ad peccandum*. Quare secundùm *S. Thom.* non est peccatum contra Spem, velle perseverare in peccato usque ad mortem sub spe tunc pœnitendi. Verum est tamen, quòd difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum; cùm ex communi consensu DD., qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc rectè ajunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei cap.* 4. *num.* 17. & *Croix lib.* 2. *num.* 126. quòd qui d[illegible]ert pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra Spem; dum spes illa remissionis tantùm concomitanter se habet ad peccatum; sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra Spem peccare, quando spei facilitas de veniâ obtinendâ fieret illi ratio, seu motivum ad peccandum influens; Secus verò dicendum, si ille peccaret ex passione, sperando concomitanter peccatum illud postea simul sibi remitti.

TRACTATUS III.

De Præcepto Charitatis.

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22 *Quomodo Deus amandus?*
23 *Quando obligat præceptum Charitatis?*
24 *Resolvuntur Casus.*

22 CHaritas Dei est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem.

Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio est, quia finis ultimus plùs est diligendus, quàm omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto), sed appretiativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; velisque potiùs omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi male velle. *S. Th.* 2. 2 *q.* 27. *a.* 3. *Azor. Sanch. Bec.* 2. 2. *c.* 19.

23 Resp. 2. Probabile est præceptum Charitatis Dei obligare I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, a quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. * Hac de re vide Propos. oppositam damnatam ab *Alex. VII. Prop.* 1. * Ita *S. Thom. q.* 89. *a.* 6. *Navar. Val. &c.* comm. (Notat autem *Con. disp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter; sed tantùm, si differat notabiliter, v. gr. ultra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob.* ex *Petro Hurt.* 2. 2. *d.* 172. *s.* 1. §. 24. quòd, si positivè non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull.* tamen l. 1. c. 5. *d.* 13. *n.* 9. monet expedire, ut quis se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constat, quando obligent vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eo quòd tunc securissima via eligenda sit. V. *Laym. l.* 2 *t.* 3 *c.* 2. *Bonac. l.* 2 *q.* 4. *p.* 2. *Hurt.* 2. 2. *disp.* 174 *s.* 6. §. 17. *(*Et probabilissimum est cum Spor. n* 35. *& March.)**

24 1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

2. Mor-

Salm. de Præcepto Charitatis c.6.n.26. Sed vide dicenda *l.4.n.78.*

Pariter licitum est ob salutem spiritualem Proximi se exponere probabili periculo peccandi; quia periculum illud, quando adest gravis causa illud subeundi, non judicatur voluntariè suscipi. Ita *Salmant.d.l.n.27.cum Sanchez ex S. Basilio*; Imò *n.18.cum Val. Azor.& communi* dicunt ad hoc teneri, qui dubitat de suo periculo, dum periculum Proximi e contrario est certum; nempe si infans certò sit moriturus sine Baptismo, si tu non accedas, licèt accedere non possis sine subversionis periculo.

» 2. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale*. *Laym. ibid.*

27 » 3. Tenetur quisque proximo in extrema » necessitate spirituali constituto succurrere, » etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æquè certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. gr. » teneris cum vitæ periculo baptizare, vel » absolvere moriturum, si alius non adsit, qui » faciat. *S. Aug lib. de mend. S.Th.q.20.a.5. Regin. c. 4.*

» Dixi, *in extrema*; v.gr. quà certò putetur moriturus in mortali; quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substitutò » æque idoneò. *Valent.& Laym.l.c.*

Tenetur quidem quisque succurrere Proximo in extrema necessitate spirituali, adhuc cum jactura suæ vitæ. Dummodo tria consilent, 1. Ut sit æquè spes juvandi, ut ait *Bus. cum Laym.* 2. Ut Proximus nullum alium habeat a quo sublevetur. 3. Ut Proximus certò damnandus sit, nisi a te adjuvetur; ita ut (addit *Malderus*) tibi constet Proximum aliter non esse convertendum contritione, vel alia operatione Divinæ Gratiæ.

Hinc si Proximus sit in necessitate tantùm gravi, non teneris ei succurrere cum periculo vitæ, famæ, vel bonorum; nisi sis Pastor, ut ait *Bus.*; vel nisi tuum damnum temporale esset leve, ut *Salm.Tract.21.c.6.n.34.* Hinc dicunt *Salm.ibid n 32.cum Suar. Pal. Con. ex S. Thom. 2.2. q.26. a.5. ad 3.* quòd non teneris retrahere peccatores cum tali periculo: nec ad Indos convertendos navigare; Cùm sint alii, qui hoc facere possunt: & aliàs fructus sit incertus, ut etiam notat *Tamb. Bon. de Char.p.4. n.2.& Pal.p.9.n.9.*

Secus verò te teneri dicunt I. *Salm. d.num. 32.* si Communitas aliqua esset in gravi necessitate spirituali; quia tunc grave damnum commune præcavendum est, quàm tuum particulare. Hinc inferunt teneri cum periculo vitæ ministrare Sacramenta Populo, qui aliàs esset in periculo amittendi Fidem; Vel si tempore pestis Populus sit omni Sacerdote destitutus, ut *Laym. de Charitate c.3. n.3.*

Dicunt II. teneri in gravi necessitate, qui ex officio debet subvenire, modò speret fructum. Hinc tenentur ex justitia Pastores, scilicet Episcopi, & Parochi cum periculo vitæ, ministrare ovibus Sacramenta necessaria, ut Baptismum, & Penitentiam, non verò alia. Nec Pastor potest tunc officium renunciare (licèt possit alios substituere cum justa licentia Ordinarii, ut *Laym. ex communi cum Valent.de Char.c.3.n.3.Pal.p.9.n.13.*). Ita *cum Bus. Salm. d.c.6. n.33.& 34.cum S.Thom.Pal.&c.* Et hoc certum esse dicit *Croix.lib.2.n.174.* Ubi addit *Suar.* quòd Pastor teneturetiam cum magno suo damno temporali procurare magnam utilitatem spiritualem subditi.

Quænam autem sit necessitas spiritualis extrema, & quænam gravis? *Croix.d.l.n.175.cum Carden. Valent.&c.* dicit extremam esse, quando Proximus est in proximo periculo damnationis, vel peccandi ex vehementia passionis. (Sed melius dicunt *Salm.n.32.& Pal.d.n. 9.cum Bon.* neminem teneri cum periculo vitæ, aut bonorum extrahere alios a peccatis, a quibus possunt ipsi se liberare per seipsos, aut per pœnitentiam.) Grave autem esse, quando ex circumstantiis salus æterna ei difficilis redderetur.

An autem sit obligatio absolvendi moribundum cum periculo vitæ? Affirmandum, si is habituatus sit in peccatis, & sit adeo rudis, ut nesciat actum contritionis elicere. Ita *Pal. p.9 n.6.Con.D.13.dub 7,n.90.Nav c.24.n.9.Salm.n. 31.Mazzot.c.2.§.3.&c.* Tempore autem pestis censeo cum *Laym.* ut supra, contra *Pal.d.n. 6.in fin.*teneri Sacerdotes, deficientibus aliis, absolvere moribundos cum periculo vitæ, quia in tanta multitudine morientium nunquam deficiet hujusmodi ignorantes.

Quæritur, an quis teneatur occidere nocentem pro tuenda vita innocentis? Affirmat *Laym. de Charitate d.c.3.n.5.* ut probabilius cum *Nav. Mol.&c.*; nisi non possit occidere sine gravi incommodo. Sed veriùs negatur, ut infra de V. Præc. *lib.3.n.390.*

4. Or-

„ 4. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, a qua multum pendet; uti etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less. l. 2. c. 9. d. 6. Laym l. c.*

„ Resp. 2. Quoad proximos inter se servandus est hic ordo, 1. Qui melior est, magis diligendus est, eâ dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reverentia. Sic v. gr. plùs diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis quàm filii, vel uxor; magisque benefactores, quàm ii, quibus benefecimus. *Laym l c. & comm.* 2. Appretiativè, & dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum possessum, cum beneficentiâ, magis diligendi sunt, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur.

Unde resolves.

1. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam), Primò omnium uxori, quia est una caro cum viro. 2. Filiis. * (*In æquali necessitate primò est succurrendum filiis, quàm Parentibus. Salm. de IV. Præc. c. unic. num. 21. cum S. Thom. & communi.*) * 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*, quia in hac parentes, eo quòd vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, & liberis *Laym. ibid. num. 5. & 6.* * (*Sed contradicunt Salm. d. num. 21. Nota hic, quòd in extrema necessitate præferendi sunt Parentes creditoribus. Salm. n. 25. cum Caj. Soto, contra Nav &c.*) *

„ 2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres. *Bannez* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. *V. Laym hic l. c.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

28 *An quisque teneatur inimico exhibere communia signa dilectionis?*
29 *An injuriam remittere?*
30 *An abominatio sit licita? An in Confessione explicanda sit species mali proximo voliti? Et an aliquando liceat proximo velle malum?*

CErtum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi, cum *S. Th. 2. 2. q. 25. a.* 1. communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi? 28

Resp. 1. Quilibet homo, saltem privatus tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita *comm. cum Laym. c. 4. ex S. Thom l. c. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*, qualia secundùm *Cajet. v. odium*, sunt quæ Christiano debentur a quovis Christiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio autem est, quia ista negare est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset verbi gratiâ 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vid. *Azor. to. 2. l. 11. cap.* 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odii declaratio. *Lay. l. c.*

Unde resolves Casus sequentes.

1. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo, & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fil. tr. 28. c. 1.* Dicò, *per se*: quia, si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere esset grave: uti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando prævenire; v. gr. subditus Prælatum. *Lay. l. c.*

2. Non

2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. gr. oratione Dominicâ, & quæ pro communitate instituitur, nec a communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione; quia hæc sunt communia dilectionis signa, ideoque contra hæc facere, v. gr. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex consuetudine salutare, solô inimicô exclusô, est ex genere suo, & regulariter mortale. *S.Th.Nav.Laym. ll.cc.* Addo 1. *ex genere suo*: quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. gr. si pater, vel Superior filio, vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia, si persona multò major inferiorem non resalutet, v. gr. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat *Sa, ver. Charitas Bon d.3 q.4.p.3 V.Azor.3.p.l.12.c.2.13.*

Quæritur, an tenearis salutare inimicum? Resp. negativè, regulariter loquendo, quia per se omissio salutationis non est signum odii, nisi antea solebas eum salutare: vel nisi ex circumstantiis colligatur ex odio non salutare: vel ille sit tuus Superior: vel nisi occurrentibus pluribus, inter quos est ille, reliquos, eô exceptô, salutes. Ita *Palaus de Char. p. 6. n. 5. cum Val. & Con. Salm. tr.21.c.6.n.21. Mazzot. de Char. c. 2. §. 2. qu 3. Bon. de Char. D.2. q.2. Tamb. de Char. c. 1. n. 11. Spor. de I. Praec. n. 29.* Teneris tamen resalutare, quia aliàs censeris inimicum contemnere, & in hostilitate velle perseverare, ut communiter cum *AA. cit.* docetur. Excipe, nisi esset Prælatus, Parens, vel Judex; vel nisi hoc facias non ex odio, sed ex justo dolore acceptæ injuriæ, ut *Spor. Mazz. & Hurt. ap. Tamb. ll. cc.* Modò (ut benè advertunt *Ronc. & Mazz. cum Tamb.*) ex brevi tempore injuriam acceperis. Religiosus autem, qui renueret per notabile tempus, puta post hebdomadam, colloqui cum inimico, meritò dicit *Spor. n. 34.* non esse absolvendum.

29 3. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trul. l.15.c 5.d.5. ex Azor. & Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eo quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. *(*Ita etiam probabiliter Sporer de 1. Praec. c.6. n 44. cum Tamb. ex comm. quia videtur supra humanam fragilitatem læsum cogere statim ad reconciliationem faciendam, nondum sedata perturbatione. Unde expectandum tempus opportunum; & interea sufficiet, quòd offensus deponat odium.*)* Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus: imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam juridicè potest compensationem petere, dummodo in utroque casu ponatur odium, ut docent *Valent. Nav. Lay. l.2.s.3.c.4.* Quòd si tamen pœna sit valde gravis, verbi gratiâ, capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest, eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet *Syl. & Fill. t.28 c 11. q.9.*

Licèt quivis teneatur inimico injuriam remittere, dicunt tamen *Salm. Tract 21.c.6.n.18.* quòd nemo tenetur vindictam publicam condonare; cùm pœna cedat in bonum Reipublicæ. Sed ibi fatetur *Bannez* cum *Busemb. ut supra* difficile esse tunc non uti livore vindictæ, si pœna sit capitis, vel mutilationis: Et hoc dicendum est de quacunque pœna gravi, quia difficile est, ut offensus diligat vindictam publicam propter amorem communis boni disjunctè ab amore propriæ vindictæ, ut benè advertunt *Laym. de Charitate c. 4. Assert. 3. Spor. de I. Praec. c.6. n.20. Viva de Charit. a. 5. n. 3. & Roncagl. tr.6.c.2.qu.2.* Hinc adhæreo *Antoin. de Virt. Th. c.2.q.3.* quod practicè loquendo nunquam liceat expetere punitionem inimici, *etsi justam, & legitimâ auctoritate faciendam.*)*

Resp. 2. Etsi odium inimicitiæ, sive personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale: odium tamen abominationis, sive qualitatis, quô non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam aversamur, sæpe licitum est, ut docet *Kon. a. 29. d.3.* & communiter. 30

Unde resolves sequentes Casus.

1. In Confessione satis esse, si dicas, te grave malum voluisse proximo: nec opus esse explicare speciem mali, v. gr. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub una ratione mali. *Caj. Bon. Turr. Trull. l.1.c.5.* docent probabiliter: sed con-

108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen condonare potest. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam a Rituali Romano probatam, & post verba ista (*Absolvo te a peccatis tuis*) addere: *Et eâdem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere: necnon dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris, &c.* Si verò sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l. 7. num. 116.* Absolutâ dispensatione, debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita ut ad probandum servire non possint, aliàs incurrit excommunicationem majorem, *Leon. f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere ne viâ quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo factâ: ideo enim inscribitur, *gratis ubique*, aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

207 1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ; quòd enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leon. p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

2. Ex privilegio Soc. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem; Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla; *ita Auct. cit.* Et patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: Ideo enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate, quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse reperis*. V. *Auct. cit.* (*Vide de Matr. l. 6. n. 1131.*)

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leon. f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*, quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan Dian. l. c. & p. 8. t. 5. R. 105.*

5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integrâ: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Grac. &c.* contra *Nav. Bon. &c.* 208

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præcepto Fidei.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

1 *Quæ Mysteria credenda necessitate medii?*
2 *An Mysteria Trinitatis & Incarnationis sint credenda explicitè?*
3 *Quæ ex præcepto scienda? & an memoriter?*
4 *Quale sit Objectum Fidei materiale, & quale formale?*

EX iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt necessitate medii, seu finis; sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus, inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.* 1

Resp. 1. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, & Remuneratorem bonorum esse, juxta illud Apostoli ad *Hebr. 11. Credere oportet.*

Trid.

„ *Trid. sess. 6. c. 8. 2.* Post sufficientem Evan-
„ gelii promulgationem, credere explicitè, ut
„ vult *Mol.* aut saltem implicitè, ut probabi-
„ liter quidam docent cum *Con. & Laym.*
„ Christum, & Sanctissimam Trinitatem. Vid.
„ *Escob. ex 2. c. 9. n. 20.* ubi ex *Vasq. l. 2. d. 126. c. 3.*
„ docet culpabilem ignorantiam horum My-
„ steriorum, sive negligentiam ea discendi
„ esse grave peccatum, distinctum ab eo, cu-
„ jus est causa. V. *Dian. p. 3. t. 5. R. 47. &*
„ 48.

2 Quæritur, an Mysteria SS. Trinitatis, & Incarnationis sint credenda fide explicita necessitate medii? *Prima* sententia, quam probabiliorem puto, tenet quòd per se credenda sunt necessitate medii, ex *Apost. 1. ad Cor. 3.* ubi habetur: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Ergo salus obtineri non potest sine fide explicita hujus Fundamenti. Ita *S. Thom. 2. 2. qu. 2. a. 7. Lugo D. 12. n. 106. & Salm. de Præc. Fid. c. 2. n. 15. & 17. cum Prado, Vill. Azor. &c.* Per accidens verò, & in aliquo casu raro potest aliquis salvari cum fide implicita prædictorum Mysteriorum, ut docet idem *S. Thom. l. c. a. 3. ad 7. cum Salm l. c. n. 16. & 17. Secunda* autem sententia satis probabilis censet necessitate præcepti omnes teneri credere hæc Mysteria explicitè, necessitate verò medii sufficere credere implicitè. Ita *Rich. Diana, &c. ap. Salm. num. 15. & Viva super Prop. 65. Innoc. XI. num. 10. cum Suar. & Sot.* putat non esse necessariam necessitate medii Fidem explicitam Mysteriorum Trinitatis, & Incarnationis, sed sufficere Fidem explicitam tantùm in voto. Hinc, quamvis sint damnatæ *Propos. 64. & 65. ab Innoc. XI.* quæ dicebant: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Jesu Cristi. = Sufficit illa semel credidisse.* Dicit tamen *Viva cum Marc.* probabiliter non esse necessariò repetendas Confessiones factas cum ignorantia prædictorum Mysteriorum; cùm ex præfata opinione jam probabile sit fuisse validas, si ignorantia fuit inculpabilis. Certum enim est talem ignorantiam, si sit vincibilis, peccatum esse lethale.

„ Porrò implicitè credere dicitur, qui cre-
„ dit aliquid explicitè, in quo alterum im-
„ plicitè est; v. gr. si credas, quod credit Ecclesia. V. *Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. c. 8.*

Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crassò saltem modò, & quoad substantiam, tenetur hæc. 3

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria; ut Baptismum, Eucaristiam, & Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanchez, Fill. n. 39.* Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset.

Unde resolvitur.

1. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur: sed quoad Orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse a Deo, quæ est ejus summa: quoad Symbolum verò, Præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis rectè respondeat. *Bonac. Laym. l. c. c. 9. Sanch. l. 2. c. 3.*

2. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque *Barb. p. 3. c. 27.* non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, ut notat. *Navar. & Lopez*, exposuit obligationem non esse ultra veniale: * (*Ita tenet etiam Viva super Prop. 1. Alex. VII. cum Azor. Trull. & Villal. apud Salm. de Præc. Fidei c. 2. n. 47. ex Concilio Rhemensi & Toletano 4.*) * Uti nec est ultra veniale, nescire facere Crucem, ut docet *Sanch.* contra *Syl.* qui docet esse mortale.

3. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores memoriâ teneant Symbolum suâ linguâ: quia alioquin non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

4. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos Fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quicquid credit Ecclesia.

5. Excusantur ii, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sint rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere; quod sæpe contingere do-
cent

„ cent *Azor. & Bec.* contra alios.

„ 6. Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex Doctrinâ Christianâ ea, quæ scire tenetur (quòd de literatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse, monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*), debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis: cùm per eam plurimi graviter peccent. *Led. Azor. t. 1. l. 1 c. 8. Trull. l. 1 c 8. d. 4.*

„ 7. Possunt absolvi (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio est, quia licèt peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch.* * (*Cùm Salm. de Præc. Fid. c. 2. n. 58. Nisi priùs bis admoniti neglexerint addiscere.*) * Quod si tamen ignorarent ea, quæ necessitate medii scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. c. c. 3. n. 21.*

„ 8 Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur sub mortali per se, vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Filliuc. Palaus, Trull. l 2. c. 1. Kon &c.*

4 Notandum, quòd objectum *Materiale* Fidei est illud, quod credendum est, nempe omnes Articuli Fidei nobis ab Ecclesia propositi ad credendum. Objectum *Formale* est motivum, quo credere debemus: & est Deus revelans, quatenus est infallibilis Veritas, sive quatenus est infallibiliter Verax, ita ut nec falli, nec fallere possit.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei?

5 *Quos, & quando obliget præceptum Fidei?*
6 *Notandæ Propos. damnatæ in hac materia.*
7 *Quoties teneamur in vita elicere actus Fidei, & Spei?*
8 *Quoties circa Charitatem?*
9 *Quando Hæreticus tenetur suam Sectam ejicere?*
10 *An circa Fidem liceat sequi opinionem minùs probabilem?*
11 *Quando teneamur Fidem exteriùs confiteri? Et qui teneantur jure Ecclesiastico ad externam Professionem Fidei?*

5 „ RESpond. 1. Præceptum Fidei internum obligat 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfectè consecuti Mysteria Fidei audiunt, apprehenduntque, quòd illa credere sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo, *Sanch. Bon. t. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inadvertentiâ, aut invincibili ignorantiâ. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res Fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Con. d. 14. de Fide. Fill. n. 25.* 3. Quando urget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quòd tamen non convenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, faciliùs superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio Fidei exterior; vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. gr. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ Fidem supponat. *Bonac. qu. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis. Vide *Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* „

Certum est hominem teneri ex lege naturali ad Deum per Fidem, Spem, & Charitatem se convertere; & ideo elicere earum virtutum actus, cùm quæque virtus suis actibus vivat. Hinc ante omnia notandæ sunt omnes Propositiones proscriptæ super hac materia; Videl. 6

Prop. 1. ab Alex. VII. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi Præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Prop 16. ab Inn. XI. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale secundùm se.*

Prop. 17. ab eod. *Satis est actum Fidei semel in vita elicere.*

Prop. 6. ab eod. *Probabile est ne singulis quidem rigorosè quinquenniis pro se obligare Præceptum Charitatis erga Deum.*

Quæritur autem, quoties in vita teneamur elicere actus Theologales? 7

Quoad Præceptum Fidei spectat, plures sunt opiniones. *Scotus* censet teneri nos ad eliciendos actus Fidei omnibus diebus Festis. *Nider* quoties Mysteria in Ecclesia celebrantur. Sed *Salmant. de Præc. Fid. c. 2. n. 31. Et Croix lib. 2. n. 51.* horum opiniones minimè approbant; Imò *Oviedo apud Croix ib.* asserit illas passim rejici ab aliis. *Lugo apud Croix d. num. 51.* rectè dicit, toties Fideles teneri ad repetendos actus

actus Fidei, quoties sufficiat ad profitenda Mysteria nostræ Religionis. At quia hæc regula est obscura, sat probabiliter putant *Salm d. c. 2. cum Sanch. Trull. Bann Led & aliis* teneri saltem semel in anno Fideles ad exercendum actum Fidei. Advertunt tamen cum *Suar. Prado*, & idem dicit *Croix loc. cit.* quòd huic præcepto fit satis etiam per exercitium aliarum virtutum, sive per susceptionem Sacramentorum, sive ex quacunque alia occasione actus Fidei ponantur.

Num autem teneamur ad eliciendos hos actus Fidei formaliter, scilicet ex motivo Dei revelantis? Affirmat *Viva d. prop. 1. Al. VII. n. XI. Quicquid sit*, ut addit, *an semper Fides sit supernaturalis, si nitatur huic motivo saltem languidè attacto*. Notat verò *n. 7. in fine*, quòd viri timorati nullo modo circa hoc anxii sint, cùm vix accidat, eos abunde huic præcepto non satisfacere. *Croix* etiam *d. n. 51.* dicit non esse rationem, cur quis ob id scrupulosè se divexet; cùm huic præcepto fit satis (ut asserit *num. 27.*) audiendo Missam, adorando Crucifixum, formando Crucem, orando, &c. quamvis hæc non fiant reflexè ex motivo Fidei. Qui enim, ait, sæpius posuit Fidem tanquam regulam suarum actionum, quibus ad Deum vult tendere, quicquid postea boni agit, ex eadem regula jam ad Deum dirigit exercitè, licèt non advertat. Aitque *Hurtad. apud Carden.* in *prop. 17. Inn. XI.* hos actus esse verè actus Fidei, quia radicaliter ex motivo Fidei oriuntur. Insuper *de Lug. de Fid. disp. 13. n. 45.* sic docet: *Cùm materia honestè, & inhonestè operandi frequenter occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui Fidem Christianam semel amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciat præcepto Fidei*.

8 Quòd autem pertinet ad actus erga præceptum Charitatis, jam adnotavimus supra damnatam fuisse propos. *Ne singulis quidem rigorosè quinquenniis* hoc præceptum obligare per se. *Palaus apud Croix d. l. 2. n. 141.* dicit esse peccatum grave differre actum Charitatis per triennium. *Cardenas* contra censet esse grave differre ultra mensem. Alii tamen, ut *Hurtad. Illsf. Mendo &c.* apud *Croix loc. cit.* dicunt requiri elici actum Charitatis erga Deum saltem semel in anno: Et hanc sequuntur *Salm. tract. 21. c. 6. n. 12 cum Trull. Tapia, Lastra.* Notat autem *Card. apud Croix ibid. n. 142.* quòd sufficit elicere actus Amoris, etiamsi eliciantur in ordine ad implenda alia Præcepta, vel ad aliam virtutem exercendam, puta ad se confitendum, ad vincendam tentationem. Insuper dicit *Croix n. sequ. 143.* esse veros actus Amoris, quibus bene satisfit huic præcepto, omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo, ut eleemosynam, jejunium, & similia: Talis autem rectus finis, dicit quòd præsumitur in eis, qui jam sciunt sic placere Deo, modò non operentur ex fine pravo. Addit etiam *Croix* satisfieri adhuc orando, signanter cum Oratione Dominicali, ubi dicitur: *Sanctificetur &c. Adveniat &c. Fiat voluntas tua, &c.*

Ex iis resolvuntur hi Casus.

1. Hæreticus, quandiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur eredere; quia Fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter *Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2 t. 2. c. 10. & 12.* 9

2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt persuasum est a pueritia, nos abjicere, & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque, tanquam pestem fugiendos; non possunt, stante hac persuasione, salvâ conscientiâ, nos audire, & laborant ignorantiâ invincibili, cùm non dubitent esse in bona via. *Laym. c. 10 Sanch. l. 2. c. 1.*

3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulteriùs inquirere, & a Deo petere lumen: quòd si negant, peccant contra Fidem, cùm non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quòd si deinde nostra Fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibid. V. Ferdin. de Castro Palao t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Notanda est hic *prop. IV. damn. ab Inn. XI. Ab Infidelitate excusabitur non credens ductus opinione minùs probabili*. Ex hac aliqui non rectè inferunt prohiberi in omni materia sequi probabilem, relictâ probabiliori: Nam respondet *Viva in d. prop. num. 5.* quòd, etsi liceat sequi opinionem minùs probabilem, nunquam tamen liceat cum periculo gravis damni, quando illud vitare non pendeat ab opinionis probabilitate; ut est in collatione Sacramentorum, in medendo &c. & hoc esset pariter in sequendo sectam minùs probabiliter veram; A probabilitate enim opinionis fit quidem, ut peccatum formale vitetur in aliis humanis actionibus, sed non potest fieri, ut sit vera secta non vera. Et semper ac secta 10

cta sit falsa, nunquam cum quacunque probabilitate vitatur periculum damnationis, cùm non vitetur periculum carendi Fide necessaria ad salutem, Gratiâ Sacramentali, &c. Adde quòd Infidelis nunquam habere potest veram probabilitatem suæ sectæ sine culpa; Si enim oraret, Deus absque dubio infunderet lumen suum in illum de vera Religione. Ita *Viva*.

11 Resp. 2. Præceptum exteriùs Fidem confitendi jure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impedienda, privativè, vel contrariè subtraheretur. Dixi *privativè*, ut si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrariè*, ut si alioqui Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo; v.gr. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemtus Religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hìc contingit; quia finis præcepti est Charitas *S.Th. 2.2.q.3.a.2 Suar.Reg.Fill tr.22.c.3.qu.1.*

Unde resolvuntur hi Casus.

Si hæretici conculcent Imagines, aliisque injuriis Fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.

Resp. 3. Ad professionem Fidei externam jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill.t.2. tr.22.c.3* sequentes personæ:

1. Provisi de Beneficio curato, idque intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *sess.24.c.22.de ref.*

2. Provisi de Canonicatu, vel Dignitate in Cathedrali Ecclesia: idque non tantùm coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam in Capitulo, *ibid.* additâ pœnâ, (ad quam non videntur teneri ante sententiam), ut alioqui fructus non faciant suos. *V.Sanch.l.2. c. 5. Barb. de potestate Episc. 3. p.a.61. n. 29.*

3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo provinciali, cui interfuerunt, *Tridentin. sess. 25.*

4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam militarium; Pius V. autem apud *Rodr.t.2. q reg.q.72.* ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum, sine prævia professione. *Vid. Fill t.22.c.3. q.11. Barb. remiss. s. 24. n.12.* Verùm, ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet *Sanchez c.3.n.4.*

Unde resolvitur.

1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus.

2. Etsi probabile sit hanc professionem posse fieri per procuratorem; ut docet *Azor. Nav. & Sanch.* probabilius tamen est teneri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio est, tùm quia aliàs non videtur fieri satis juramento, quòd personaliter faciendum esse docet Glossa apud *Fill.* tum quia ita decidit Rota apud *Garz. l.3.de benef.c.3.*

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs Fidem veram negare, aut falsam profiteri?

12 *An liceat unquam positivè Fidem negare?*
13 *An uti verbis ambiguis? An tacere?*
14 *An fugere? Vide alia ibid.*
15 *An uti vestibus, vel signis Infidelium?*
16 *An audire conciones Hæreticorum? Vide alia ibid.*

12 Resp. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo: *Qui negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est, licet tamen dissimulare, quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis, & indifferentibus, ob justam causam, & cùm non est necessitas fatendi. Est *comm. S.Thom.Kon.disp.15.dub.2.n.9.Laym.l. 2.t.1.c.11.*

Unde resolvitur.

1. Rogatus de Fide in odium religionis, sive publicâ auctoritate, sive privatâ, nullo modo

modo potest utendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis ita respondere, ut præsentibus videatur Fidem negasse; multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. *Azor. Fill c.3. n.97.*

2. Qui rogatus seu privatâ, seu publicâ auctoritate vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare Fidem, sed nolle prodere. Unde, si sic potest molestâ inquisitione liberari, licet; ut habet *Kon. l. c.* Generatim enim verum non est, quòd interrogatus auctoritate publicâ teneatur positivè Fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur Fidem negasse. *Kon. d. 15 dub. 2. Navar. Azor. Sanch. Bec. c.9. q.4.* * Hac de re vide *Propos.* 18. inter damnatas ad Innoc. XI.

14 3. Non negat Fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm ejus operâ oves indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, & in bonum earum reservet, tenetur fugere. *Reg. l.17. n.26. Bec. c.9. Fill n.75. &c.*

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret; v. gr. si, aliis rogatis, an Fidem negare vellent, iisque respondentibus, quòd non, tu taceres. *ibid.* Vid. *Bon. l. c. Laym. l.2 t.1 c.11. Tol. l.4.*

5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant, gestatô signô, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quòd se non prodant, videantur Fidem negasse, ut v. gr. si quidam antea noti essent & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. n.19. Bec. Reg. Fill. n.88. &c.*

6. Cùm non rogaris de Fide, non solùm licet, sed sæpe melius est ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere Fidem, quàm fateri: ut si latens inter hæreticos plus boni facis: vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. gr. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum detectionis, si torqueris. Unde temerarium plerunque est offerre se ultrò. *S. Thom. Sanch. Laym c.11. n.2.*

7. Redimere pecuniâ, ne de tua Fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpe magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam servare, ac Fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non est uti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quàm quòd essent signa professiva falsæ Religionis, seu cultûs; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis: item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumtio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c.4. Fill n.9. &c. comm.* 15

9. Licitus autem modus est, quando subest causa (ut v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes), uti vestibus, & signis infidelium, quæ aliquem alium usum habent, quàm profitendæ Religionis, quales sunt vestes talis Nationis (non Religionis), quibus uterentur, etsi converterentur, ut sunt vestes, & signa Nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum Religiosorum, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantùm indicium nitidioris cultûs, ut saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonziorum in Japonia. Item dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur; v. gr. flavô annulô in pallio Francofurti, &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non propriè professiva Fidei. Quæ sententia probabilis est. Vid. *Sanchez 2 mor. c.4. Bec. 22. c.9. q.5. d.6 Laym. l.2. t.1. c.11. Covar.* contra *Cajet. Nav. Tol.*

10. Licitus item modus est, cùm Catholicus transit per loca hæretica, & periculum grave ei imminet vitæ, v. gr. vel bonorum (non tamen, si derisio tantùm, vel vexatio, ut habet *Bec. c.9.*) ad dissimulandam Fidem, vesci carnibus die prohibito, quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Nec hoc est Fidem negare, cùm esus carnium non sit institutus ad professionem Religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v. gr. in odium Fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis Fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra Fidem, qui ederet sine protestatione: secus, si protestaretur. *Sanch. Azor. Bec. &c. comm l. c.* 16

11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva Fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Unde, seclusis a-

M liis

liis, v. gr. scandalô, periculô, prohibitione, & si ex justa causa fiant, licent.* (*At in Synodo Neapolitana expressè prohibetur assistere concionibus, catechismis, & quibuscumque ritibus hæreticorum, ex quocunque prætextu. Estque Casus reservatus cum excommunicatione ipso facto. Ceterùm Salm. Tract. 21. c. 2. n. 522. tenent licere, modò absit scandalum, periculum perversionis, & communicatio impietatis*)* Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, seclusis aliis, quia non est aliud, quàm obligare se ad eum olim erudiendum in Fide Catholica.

12. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. gr. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplô Naaman Syri: de quo vide *Bec. Fill. Sanch l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a Fide discedant, cùm tamen reipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta est Catholicos paulatim pervertere; & insuper conciliare auctoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ Fidei), non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratûs contrahant matrimonium coram Ministro hæretico, peccant contra Fidem, etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. a. 3. Pal. tr. 4. d. 1. p. 13. q. 12. 13. 14.* testaturque contrahens ceremoniâ illâ se illum agnoscere veræ Fidei Ministrum; quæ sunt intrinsecè mala. *Mald. 2. 2. qu. 2. a. 3.* quia auctoritas Ministri, & consequenter doctrina ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili,* vel potiùs testantur se contraxisse; modò priùs, vel posteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

CAPUT IV.

De Infidelitate & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas?

17 Respond. 1. Infidelitas generatim est triplex: *Prima* dicitur Negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de Fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati: quia, si fecissent, quod in ipsis erat, Deus Fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui Fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut Hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quòd privativè opponantur Fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res Fidei. *Thom. Sanc. Vasq. Laym. c. 10.*

Resp. 2. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi Fidei est triplex, scilicèt Paganismus, qui Fidei nondum susceptæ, Judaismus, qui Fidei susceptæ in typo, & Hæresis, quæ Fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia a Fide revocatur ad hæresim, a qua tantùm differt, quòd Hæresis sit error Fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hìc tantùm, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

18 Resp. 1. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus. c. Omnes. c. Judæi.* 1. Non licèt cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subjici. 9 Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est

est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas * (*Adire Synagogas curiositatis causâ, non esse peccatum grave dicunt Salm.Tr.21.c.2.n.123. in fine cum Bon.Con.Pal. &c.*) *; cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas Christianæ Religionis: tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis, vid. *Laym.l.2.t.1.c.12.& 17.Sanch. l.2 c 3.Fill.tr.22.c.5.n.128.*

Resp. 2. in decem dictis casibus communicare cum Judæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia, si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis: Laicus verò excommunicationis (*c.Constituit, 17.q 2.*), quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solent. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. vid. *Auth supra cit. & Bon. l. c.* item *Laym. l. 2. t. 1. c. 17.* * (*Principes Christiani possunt permittere Judæis, & Paganis, aut Hæreticis libertatem conscientiæ tantùm ob bonum Religionis, & ob spem conversionis; Non autem ob temporale emolumentum. Salm.Tr.21.c.3.n.5. Bene autem potest Ecclesia, & quicunque Princeps Supremus compellere Judæos, & Paganos subditos ad audiendam Fidem nostram. Salm.ibid n. 8. cum Suar.Az.Bec.Bon.&c. (contra Con.& Val.); & constat ex praxi, quæ viget Romæ.*) *

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis?

19 RESp. Hæresis est error intellectûs liber, & pertinax contra Fidem, in eo, qui Fidem suscepit. Ita commun *Suarez, Becan.c.14.q.2.* Unde patet, ad Hæresim, ut & Apostasiam, duo requiri, 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare non est hìc acriter, & mordicus suum errorem tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi, in terris Ecclesiâ, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. *Sanchez, Vasq.Laym. l.2 t.1.c.13.* & alii commun. Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum *Konink.* faciliùs sic explicant alii, eam tunc esse, cùm, etsi objectum Fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. V. *Con.d.18.*

Unde resolves.

1. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm Fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill.t.22.c.6.q.4.*

2. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo Fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*: quia negativè tantùm dubius, hoc est suspendens judicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium: ergo nec erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quòd virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti *Sà, Azor.l 8.c.9 q 5 Tol.* contra *Sanch.& Mald.* * (*Vide dicenda lib. 7.n. 302*) *

3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam, esto ex ignorantia etiam culpabili & crassâ sententiam suam mordicus tueatur, *Laym l.c.n 2.*

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut a suo errore cesset discessurus, si sciret esse contrarium Fidei, dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. *ibid.& Kon.l.c.*

5. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales: habentque Fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym l.c.*

6. Cùm hæresi, & quævis infidelitas mor-

talis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure positivo Ecclesiæ, uti etiam formalis disputatio Laici de Fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo, *Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. disp. 3 qu 2. p. 5.*

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italiâ mortale, probabile tamen est, ob gravium Doctorum Authoritatem (*Sanch de matr. t. 2 l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l 8 d. 3. c. 3. Reg tr 2. l. 32. n 169. Basilii Pontii de matr. c. 6. V. Card. de Lugo de Sacramentis in genere, disp. 8. fect 14. n. 120.*), in Germania licere ex gravi causa, salvô tamen jure naturali, & semotô periculô tum contrahentis, tum prolis: unde de iis initiô consuli debet, ut Catholicè educentur. V. *Bec. l. 5. c. 19 Dian p. 3. t 4. R 269.*

8. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in Confessione explicare, qualis illa sit, eo quòd omnes ejusdem speciei sint, docent *Reg. Dian. t. 1. tr. de circumst. Reg. R 46. citans alios, & Escob. Ex. 2. c. 9.* Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur *Card. de Lugo de pœn. d 16. n. 288. & n. 291.** (*Vide dicenda l. 5 n 50.*)*

TRACTATUS II.

CAPUT. UNICUM.

De Præcepto Spei.

20 PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & Divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus; ita ut omnia potiùs parati simus perdere, quàm Deum, & Divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget?

Resp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini usum rationis assecuto Deus, & Beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita *Becan. c. 17. q. 7. n. 2. Turr.* & ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in Justitia Divina persistere, nec meritoriè operari possumus. *Schol.*

Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita *Auth. cit.* & *Fill. tr. 22. c. 8 n. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. Vid. *Fill. l. c. 2. Laym l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. q. 3.*

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia: v. gr. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere Cœlum, si sibi relinquat Terram.

2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, & veniâ peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. gr. auxiliis Gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit injuriosum Misericordiæ Dei. *S. Th. q. 20. a. 3. Laym l. 2 t 2. c. 2. n. 3.*

3. Mortale etiam est præsumere de Misericordia Dei, v. gr. dum quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quandiu bene valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Thom q. 21. ar. 1. Laym. l. c.*

Denique mortale est odisse Deum (odiô scilicet abominationis, seu aversionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. V. *Laym l. c. Bon. disp. 3 q. 3.*

21 Objectum igitur materiale Spei primarium est Deus possidendus, secundarium sunt omnia media ad Deum acquirendum. Objectum autem formale Spei, seu motiva, quibus speramus, sunt Omnipotentia, Misericordia, & etiam Fidelitas Dei, ut alii bene addunt. Alii vice Misericordiæ ponunt Bonitatem Divinam

vinam erga nos, quæ quidem ad idem reducitur, quàm Misericordia; Quibus addenda merita Jesu Christi nostri Redemtoris.

Dicit *Busemb. hic n.* 3. peccare graviter eum qui vult in peccato perseverare usque ad mortem, sperans quòd se pœnitebit ante mortem; Et citat *S.Thom.* & *Layman*, sed hoc non dicunt neque *S.Thomas*, neque *Layman*. *S.Thomas* enim 2.2.*q*.21.*a*.1. in corpore circa finem docet tantùm; quòd *præsumtio sit* (sunt ejus verba) *sperare veniam sine pœnitentia*, *vel Gloriam sine meritis*. Addit autem *d.l. a.* 2. *ad* 3. quòd *peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ*, *sit præsumtio*, *& auget peccatum*. *Peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendæ*, *cum proposito abstinendi a peccato*, *& pœnitendi de peccato*, *non sit præsumtio*, *& minuit peccatum*; *Quia per hoc videtur habere voluntatem minùs firmatam ad peccandum*. Quare secundùm *S. Thom.* non est peccatum contra Spem, velle perseverare in peccato usque ad mortem sub spe tunc pœnitendi. Verum est tamen, quòd difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum; cùm ex communi consensu DD., qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc rectè ajunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei cap.* 4. *num.* 17. & *Croix lib.* 2. *num.* 126. quòd qui differt pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra Spem; dum spes illa remissionis tantùm concomitanter se habet ad peccatum; sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra Spem peccare, quando spei facilitas de veniâ obtinendâ fieret illi ratio, seu motivum ad peccandum influens; Secus verò dicendum, si ille peccaret ex passione, sperando concomitanter peccatum illud postea simul sibi remitti.

TRACTATUS III.

De Præcepto Charitatis.

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22 *Quomodo Deus amandus?*
23 *Quando obliget præceptum Charitatis?*
24 *Resolvuntur Casus.*

CHaritas Dei est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem. 22

Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio est, quia finis ultimus plùs est diligendus, quàm omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto), sed appretiativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; velisque potiùs omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi male velle. *S.Th.* 2.2 *q*. 27. *a*. 3. *Azor. Sanch. Bec.* 2.2.*c*.19.

Resp. 2. Probabile est præceptum Charitatis Dei obligare I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, a quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. * Hac de re vide Propos. oppositam damnatam ab *Alex.VII. Prop.* 1. * Ita *S. Thom. q.* 89. *a.* 6. *Navar. Val. &c.* comm. (Notat autem *Con. disp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter; sed tantùm, si differat notabiliter, v. gr. ultra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob.* ex *Petro Hurt.* 2. 2. *d*.172. *s.* 1. §.24. quòd, si positivè non memineris te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull.* tamen l. 1. c. 5. *d.* 13. *n.* 9. monet expedire, ut quis se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constat, quando obligent vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v.gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eo quòd tunc securissima via eligenda sit. V. *Laym l.* 2 *t* 3 *c.* 2. *Bonac. l.* 2 *q.* 4. *p.* 2. *Hurt.* 2. 2. *dist.*174 *f.*6.§.17.* (*Et probabilissimum est cum Spor. n* 35. *& March.*)* 23

1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat. 24

2. Mor-

Salm.de Præcepto Charitatis c.6.n.26. Sed vide dicenda *l.4.n.78.*

Pariter licitum est ob salutem spiritualem Proximi se exponere probabili periculo peccandi; quia periculum illud, quando adest gravis causa illud subeundi, non judicatur voluntariè suscipi. Ita *Salmant.d.l.n.27.cum Sanchez ex S.Basilio;* Imò *n.18.cum Val.Azor.& communi* dicunt ad hoc teneri, qui dubitat de suo periculo, dum periculum Proximi e contrario est certum; nempe si infans certò sit moriturus sine Baptismo, si tu non accedas, licèt accedere non possis sine subversionis periculo.

„ 2. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym. ibid.*

27 „ 3. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æquè certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. gr. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. *S.Aug lib.de mend.S.Th.q.20.a.5. Regm. c. 4.*

„ Dixi, *in extrema;* v.gr. quâ certò putetur moriturus in mortali; quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substitutò æque idoneò. *Valent.& Laym.l.c.*

Tenetur quidem quisque succurrere Proximo in extrema necessitate spirituali, adhuc cum jactura suæ vitæ. Dummodo tria concurrant, 1. Ut sit æquè spes juvandi, ut ait *Bus. cum Laym.* 2. Ut Proximus nullum alium habeat a quo sublevetur. 3. Ut Proximus certò damnandus sit, nisi a te adjuvetur; ita ut (addit *Maldērus*) tibi constet Proximum aliter non esse convertendum contritione, vel alia operatione Divinæ Gratiæ.

Hinc si Proximus sit in necessitate tantùm gravi, non teneris ei succurrere cum periculo vitæ, famæ, vel bonorum; nisi sis Pastor, ut ait *Bus.*; vel nisi tuum damnum temporale esset leve, ut *Salm.Tract.21.c.6.n.34.* Hinc dicunt *Salm.ibid.n 32.cum Suar. Pal. Con. ex S. Thom. 2.2. q.26. a.5. ad 3.* quòd non teneris retrahere peccatores cum tali periculo: nec ad Indos convertendos navigare; Cùm sint alii, qui hoc facere possint: & aliàs fructus sit incertus, ut etiam notat *Tamb. Bon. de Char.p.4. n.2.& Pal.p.9.n.9.*

Secus verò te teneri dicunt I. *Salm. d.num. 32.* si Communitas aliqua esset in gravi necessitate spirituali; quia tunc grave damnum comnune præcavendum est, quàm tuum particulare. Hinc inferunt teneri cum periculo vitæ ministrare Sacramenta Populo, qui aliàs esset in periculo amittendi Fidem; Vel si tempore pestis Populus sit omni Sacerdote destitutus, ut *Laym. de Charitate c.3. n.3.*

Dicunt II. teneri in gravi necessitate, qui ex officio debet subvenire, modò speret fructum. Hinc tenentur ex justitia Pastores, scilicet Episcopi, & Parochi cum periculo vitæ, ministrare ovibus Sacramenta necessaria, ut Baptismum, & Penitentiam, non verò alia. Nec Pastor potest tunc officium renunciare (licèt possit alios substituere cum justa licentia Ordinarii, ut *Laym. ex communi cum Valent.de Char.c.3.n.3.Pal.p.9.n.13.*). Ita *cum Bus. Salm. d.c.6. n.33.& 34.cum S.Thom.Pal.&c.* Et hoc certum esse dicit *Croix.lib.2.n.174.* Ubi addit *Suar.* quòd Pastor tenetur etiam cum magno suo damno temporali procurare magnam utilitatem spiritualem subditi.

Quænam autem sit necessitas spiritualis extrema, & quænam gravis? *Croix.d.l.n.175.cum Carden. Valent.&c.* dicit extremam esse, quando Proximus est in proximo periculo damnationis, vel peccandi ex vehementia passionis. (Sed melius dicunt *Salm.n.32.& Pal.d.n. 9.cum Bon.* neminem teneri cum periculo vitæ, aut bonorum extrahere alios a peccatis, a quibus possunt ipsi se liberare per seipsos, aut per pœnitentiam.) Grave autem esse, quando ex circumstantiis salus æterna ei difficilis redderetur.

An autem sit obligatio absolvendi moribundum cum periculo vitæ? Affirmandum, si is habituatus sit in peccatis, & sit adeo rudis, ut nesciat actum contritionis elicere. Ita *Pal. p.9 n.6.Con.D.13.dub 7,n.90.Nav c.24.n.9.Salm.n. 31.Mazzot.c.2.§.3.&c.* Tempore autem pestis censeo cum *Laym.* ut supra, contra *Pal.d.n. 6.in fin.* teneri Sacerdotes, deficientibus aliis, absolvere moribundos cum periculo vitæ, quia in tanta multitudine morientium nunquam deficiet hujusmodi ignorantes.

Quæritur, an quis teneatur occidere nocentem pro tuenda vita innocentis? Affirmat *Laym. de Charitate d.c.3.n.5.* ut probabilius cum *Nav. Mol.&c.*; nisi non possit occidere sine gravi incommodo. Sed veriùs negatur, ut infra de V.Præc. *lib. 3. n. 390.*

4.Or-

2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. gr. oratione Dominicâ, & quæ pro communitate instituitur, nec a communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione; quia hæc sunt communia dilectionis signa, ideoque contra hæc facere, v. gr. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex consuetudine salutare, solô inimicô exclusô, est ex genere suo, & regulariter mortale. *S.Th. Nav. Laym. ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*: quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. gr. si pater, vel Superior filio, vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia, si persona multò major inferiorem non resalutet, v. gr. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat *Sa, ver. Charitas Bon d.3 q.4.p.3.V. Azor.3.p.l.12.c.2.13.*

Quæritur, an tenearis salutare inimicum? Resp. negativè, regulariter loquendo, quia per se omissio salutationis non est signum odii, nisi antea solebas eum salutare: vel nisi ex circumstantiis colligatur ex odio non salutare: vel ille sit tuus Superior: vel nisi occurrentibus pluribus, inter quos est ille, reliquos, eô exceptô, salutes. Ita *Palaus de Char. p. 6. n. 5. cum Val. & Con. Salm. tr.21. c.6. n.21. Mazzot. de Char. c. 2. §. 2. qu 3. Bon. de Char. D.2. q.2. Tamb. de Char. c. 1. n. 11. Spor. de I. Præc. n. 29.* Teneris tamen resalutare, quia aliàs censeris inimicum contemnere, & in hostilitate velle perseverare, ut communiter cum *AA. cit.* docetur. Excipe, nisi esset Prælatus, Parens, vel Judex; vel nisi hoc facias non ex odio, sed ex justo dolore acceptæ injuriæ, ut *Spor. Mazz. & Hurt. ap. Tamb. ll. cc.* Modò (ut benè advertunt *Ronc. & Mazz. cum Tamb.*) ex brevi tempore injuriam acceperis. Religiosus autem, qui renueret per notabile tempus, puta post hebdomadam, colloqui cum inimico, meritò dicit *Spor. n. 34.* non esse absolvendum.

29 3. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trul. l. 15. c 5. d. 5. ex Azor. & Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eo quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. *(*Ita etiam probabiliter Sporer de 1. Præc. c.6. n 44. cum Tamb. ex comm. quia videtur supra humanam fragilitatem læsum cogere statim ad reconciliationem faciendam, nondum sedata perturbatione. Unde expectandum tempus opportunum; & interea sufficiet, quòd offensus deponat odium.*)* Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus: imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam juridicè potest compensationem petere, dummodo in utroque casu ponatur odium, ut docent *Valent. Nav. Lay. l.2. t.3. c.4.* Quòd si tamen pœna sit valde gravis, verbi gratiâ, capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest, eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet *Syl. & Fill. t.28 c 11. q.9.*

Licèt quivis teneatur inimico injuriam remittere, dicunt tamen *Salm. Tract 21. c.6. n.18.* quòd nemo tenetur vindictam publicam condonare; cùm pœna cedat in bonum Reipublicæ. Sed ibi fatetur *Bannez* cum *Busemb. ut supra* difficile esse tunc non uti livore vindictæ, si pœna sit capitis, vel mutilationis: Et hoc dicendum est de quacunque pœna gravi, quia difficile est, ut offensus diligat vindictam publicam propter amorem communis boni disjunctè ab amore propriæ vindictæ, ut benè advertunt *Laym. de Charitate c. 4. Assert. 3. Spor. de I. Præc. c.6. n.20. Viva de Charit. a. 5. n. 3. & Roncagl. tr.6. c.3. qu.2.* Hinc adhæreo *Antoin. de Virt. Th. c.2. q.3.* quod practicè loquendo nunquam liceat expetere punitionem inimici, *etsi justam, & legitimâ auctoritate faciendam.*) *

Resp. 2. Etsi odium inimicitiæ, sive personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale: odium tamen abominationis, sive qualitatis, quô non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam aversamur, sæpe licitum est, ut docet *Kon. a. 29. d.3.* & communiter. 30

Unde resolves sequentes Casus.

1. In Confessione satis esse, si dicas, te grave malum voluisse proximo: nec opus esse explicare speciem mali, v. gr. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub una ratione mali. *Caj. Bon. Turr. Trull. l. 1. c. 5.* docent probabiliter: sed con-

trarium probabiliùs docent *Suar. & Pal t.6.d. 4.p.1.* * (*Prima autem sententia neque probabilis est, si quis efficaciter proponat aliquod speciale malum alicui inferre; tunc enim omninò explicanda est species mali, quia tunc illud pravum propositum sumit speciem ab opere externo, sive damno intento.*) *

Sic licet proximo velle malum aliquod, v. gr. temporale (dummodo non sit justiò gravius), quatenus id illi bonum est, v.gr. morbum, vel adversitatem, ut a peccatis emendetur. *Bon d.3.q.4.p.ult.§.1. ex multis*. Cavendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium, vel alienum, licet mala pœnæ inefficaci affectu aliis velle: quia, cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. v. *Less.l.2. c.47.* * (*Vide dicenda lib.5.num.21.* *)

2. Sic licet v.gr. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, juxta illud *Galat. 5. Utinam abscindantur*. Item tristari de eo quòd dignitates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset a peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bon Azor. & Palaus tr.6. p.1.n.11.* excusant a peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quòd ob deformitatem vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. * (*Sed hoc minimè admittendum, ut rectè dicunt Salm. de Pecc. tr. 20.c.13.n.46 & Roncaglia tr.2.c.3.*) * Etsi verò sibi ipsi optare mortem *Nav* & ceteri dicant esse mortale, ad evitanda tamen gravia mala, v.gr. afflictionem internam, id licere volunt *Sanch. Sot. Gran. Dian. p.5.t.14.R.92.* * (*Ita etiam rectè admittit Viva sup. prop.14. Inn. XI.n.3. si quis vitam experiatur morte amariorem, ex Eccl.30 ubi:* Melior est mors, quàm vita amara. *Sic enim Elias 3 Reg.9.* petivit animæ suæ, ut moreretur, *ad evitandas Jezabelis insidias*)* Ita & *Trull l.1.d.2.n.11.* excusat feminam, quæ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala a marito, v.gr. infligenda. Mulierculæ tamen ob minimas molestias mortem optantes *Dian l.c.* mortalis damnat, nisi (ut plerunque fit) excuset defectus advertentiæ, & deliberationis. * (*Et non est improbabile cum Potestà de I. Pr.num.298*) *

3. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat, ut eum suô colloquiô, & solatiô privet, atque ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum; si verò nihil mali optando tantùm fugias, quia naturæ est deformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, & peccatum, si fit sine ratione: quale non erit, si sit persona valde aspera, modò absit contemtus, scandalum, & vindictæ cupiditas. vid. *Bon.l.c.*

Nota hìc tres propos. damn. *ab Innoc. XI.*

Propos. 13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu appetere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

Propos. 14: *Licitum est absolutò desideriò cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.*

Propos. 15: *Licitum est Filio gaudere de parricidiò Parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.*

DUBIUM III.

De Præcepto Eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

31 *An teneamur dare eleemosynam ex bonis vitæ, aut statui necessariis?*

32 *An succurrere pauperibus in necessitatibus communibus?*

33 *An possimus facere eleemosynam de bonis alienis?*

Suppono 1 Hujus præcepti obligationem nasci ex duplici capite 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona vel necessaria, vel superflua. 31

Suppono 2. Duplicem dari necessitatem proximi, I. dicitur *extrema*, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis, & diuturni morbi, secundùm *Dian. p. 5.tr.8. R.1.* II. *Gravis*, ex qua imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel status, unde

unde fiat, ut difficulter se possit sustentare; v. gr. si non possit vivere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus mendicare. 3. Dicitur communis, quâ laborant mendici triviales, *Laym l.2.tr.3.c.6.*

Suppono 2. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ, sive naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quo modo seculares rarò putant se habere superflua, ut docet *Laym. & Nav c.24.* Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem, (qualia tamen non sunt quæ ad quemcunque statum, & pompam quisque sibi requirit), spectatis etiam communibus eventibus, heredibus, necessitate futurâ &c. non sunt superflua. * (Nota hìc propos. damn. 12. ab Inn. XI. quæ dicebat: *Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita, vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.*) *

Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi pauper esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. Est communis. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. 2. Probabile est, ex superfluis naturæ, & status teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum; idque, ut *Azor.t.2 l.12.c.7. Syl. & Fumus* volunt, sub mortali, contra *Medin.* qui vult esse tantùm consilii. Ratio est, quia, cùm in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ; hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. v. *Laym. loc. c.* * (*Et hoc tenendum cum Viva ind prop.12.n.8. & Bonc.tr.6 c.3.qu.2 cum Suar. Pal ac Az. & Salm.tr.21.c.7 n 12.cum comm ex D.Thom.2.2.q.32.a.5.ad 3. Et videtur clarè inferri ex præfata prop.12. Notat tamen Viva, quòd neque in gravi, neque in extrema necessitate pauperis teneatur dives magnam pecuniam erogare, cùm hæc sint mediæ valde difficilia, & ferè moraliter impossibilia. Tenetur verò Beneficiarius, nisi reliquum velit aliis piis operibus applicare.*) *

Resp. 3. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. *Suarez, Laym. ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. &c.* contra *Suar. Kon. &c. v. Dian p.5.t.8.R.5.*

Addo *ordinariè*: quia, si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quàm mors pauperis, non teneteris. *Azor.l.c.*

Resp. 4. Probabile est, quòd proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire cum modico detrimento proprii status: quia parvô suô incommodô teretur magnum incommodum proximi impedire. *Laym.l.c.S.Thom.Bon.d.3.q.4 p.6.*

Ex dictis collige.

1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. *Vasq.&c.* si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch.Dian.p.5.t 6.R.39.*

2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum a periculo mortis. *Sà, & Konin. disp.27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

3. Si proximus tantùm egeat usu rei, satis est illam commodare, v. gr. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. *Laym Bonac.ll.cc.*

Resp. 5. In communibus pauperum ne- 32
cessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. Ita *commun. S. Thom. Suar. Bellarm.* contra *Nav & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum, sicut seipsum: tum quia alioquin pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, ut rectè *Medina*: idque, si nulla sit justa causa negandi: aliàs sub nullo, vide *Lay. Bonac.l c.*

Quæritur, an in communibus pauperum necessitatibus teneamur dare eleemosynas ex superfluis statui? Negant *Navar. Vasq apud Bus.* idem *S. Antonin. & Gabriel. apud Laym & Sotus Sylvester, & alii plures apud Croix l. 2. n. 202.* Et probabile vocat *Carden. cum Medin. &c. apud Croix ibid n.203.* Ratio istorum, quia communiter obligatio eleemosynæ non oritur ex superfluitate bonorum, sed ex urgenti proximi necessitate. Melius contradicunt tamen *Salm. Tract.21.c.12.n.17. Et Viva super propos.12. Innoc.*

vid. suo loco *præcept.4 & 6.c.1.d.4.* v. *Bon. disp.4 q 4. p.6. Dian. p.5. t 8. R 25.* ubi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium. * (*Circa uxores vide lib.3.n.540.*) *

3. Tutores, & Curatores, qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent quorum sunt. *Vasq. Azor. Con. Dian. p.5. t.8. R. 35.*

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

34 *Ob quale peccatum Proximi teneamur ad correptionem?*
35 *An ob peccatum leve?*
36 *An ob peccatum factum ex ignorantia?*
37 *Quid si correptio omittatur ob timorem?*
38 *An in dubio teneamur corripere?*
39 *An quando absit periculum relapsus? Vel si adsit alius idoneus? Vel non sit spes fructûs? Vel si expectetur occasio?*
40 *Qui teneantur corrigere?*
41 *Quinam ordo servandus in correptione?*
42 *Resolutio plurium casuum.*

34 Correptio fraterna est admonitio, quâ quis proximum conatur revocare a peccato. De qua certum est, præceptam esse jure tum naturali, quo membra unius corporis se mutuò juvare tenentur, tum Divino positivo, *Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipsum. Bec.2.2 c.21. Laym. c.7. Fill. Bon p.7.* Quæritur autem, quæ sit ejus materia? Et quos, & quomodo obliget?

Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Ita communiter. Et ratio est, quia, cùm vitam spiritualem tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale:* quia, etsi etiam veniale sit materia correctionis, non tamen graviter obligans; nec nisi facillimè possis.

35 Hinc dicit *Laym.* peccati venialis correptionem rariùs esse præceptam; Excipitur nisi esset Prælatus Religionis, qui aliquando tenetur sub gravi corrigere leves subditorum culpas, ex quibus incipiat minui vigor disciplinæ cum magno Religionis detrimento. Ita *Laym. de Charitat. c.7. n.3. cum Bus. infra n.40.* Et vide *lib.4 n.13.*

36 Quæritur hic, an sit obligatio corrigendi peccata facta ex ignorantia invincibili? Respondetur distinguendo, si peccata sint contra jus Naturæ, correptio fieri debet: quia tunc illa sunt intrinsecè mala, ut commune est apud *Croix l.2 n.214.* Et idem dicit *Oviedo* cum communi de ignorantia juris Divini. Nisi tamen desperetur fructus, aut timeatur, quòd mala ex materialibus fiant formalia, ut communiter dicunt *Salm.tr. 21.c.7.n.53. & Roncaglia de char. c.3.q.4 cum aliis.* Si verò sint contra Jus Positivum tantùm, probabile est privatis non esse obligationem, saltem non sub gravi, corrigendi; secus autem Prælatis, Parentibus, Confessariis, Magistris; quia ipsis specialiter incumbit docere subditos. Ita *Salm. d.n.53. cum Bann. Ledesm.* Item *Bon. de Char. q.4. p.7. n.11. Nav c.24. n.12. Viva de 4. Præc. q.11. a.6. n.11. Pal. de Char. D.3. p.4. n.2.* Ratio, tum quia proximus non est in peccato, quo deficiente, non urget præceptum correctionis; tum quia ille nil agit intrinsecè malum. Sed probabiliùs & communiùs *Palaus n.3. Con. D.28. d.4. n 38. Sanch. de Matr. l.2. D.38. n. 5. Mazzot. de Char. c.2. §.6. Croix l.2. n 214. cum Burgh. & aliis* docent omnes teneri ad correctionem, quia illa trangressio, licèt materialis, & non intrinsecè mala, attamen positâ lege, adhuc est mala, & ideo per correptionem tenemur eam impedire.

37 Dixi 2. *per se*, quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem putet se non ita strictè obligatum, vel minùs esse idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. V. *S. Thom. 2.2 q.33. a.2.* & ceteros supra cit.

Nota hic doctrinam *S. Thom. 2.2 q.33. a.2. ad 3.* ubi ita docet: *Hujusmodi omissio est peccatum veniale: quando timor, vel cupiditas tardiorem facit hominem ad corrigendum: Non tamen ita, quòd si ei constaret, quòd Fratrem posset a peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes.*

38 Resp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis, I. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus Superior.

Ita ut, si non constaret de peccato proxi-

mi,

mi, nempe si notitia de peccato illius nobis perveniret tantùm per auditum, aut per alia signa dubia, non tenemur corripere. *Salm Tract. 21.c.7.num.52.cum Sanch. Dian &c.* Nisi suspicio sit de homicidio, vel de damno communi; vel nisi quis esset Prælatus, *qui in dubio debet corripere, cùm is ex officio teneatur peccata subditorum inquirere: licèt potiùs tunc expediat, ut correptionem faciat in communi, ut *Salm.* cum aliis *d n.52.cum Bus.*

39 „ II. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantùm danda est.

Quæritur, utrùm, quando abest periculum relapsûs, sit obligatio corripiendi fratrem non emandatum? *Prima* sententia negat, eamque tenent apud *Salm. Tract. 21.c.7.num.49. Sà, Abul. Pal. Regin. Con. Dian. Villal. &c.* & valde probabilem vocant *Laym de Charit c.7.num 2.vers. Corripe.cum Sylvest. Turtian. & Glossa in cap. Si quis. 24.q.1.* Ratio istorum, quia neque ipse quidem peccator tenetur statim peccatum delere per pœnitentiam; Tantò minùs igitur illum a peccato sublevare tenetur alter, cui incertus est emandationis fructus. Ideo ait *Laym.* præcipi in *Ecclesiast. c.29. Corripe proximum, ne fortè iteret.*

Secunda tamen sententia contraria meritò probabiliorem putant *Salm. ibid. num. 50. cum. Suar. Bon. Less &c.* Ratio, quia frater in peccato constitutus jam gravem patitur necessitatem, a qua teneris illum, si potes, eripere; ideoque Christus Dominus præcepit: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Nec officit opposita ratio, nam bene per accidens aliquando potest esse obligatio major aliena, quàm propria: v.g. potest quis ob amorem paupertatis non se eripere a gravi egestate, sed alter dives tenetur ei subvenire, si potest.

„ III. Si alius æquè idoneus non adsit, qui „ correpturus putetur. IV. Si sit spes fructûs, „ quia desperato fine, cessant media. V. Si sit „ bona occasio, locus, & tempus opportunum, „ possisque sine tuo gravi damno facere. Quòd „ si horum aliquid desit, præceptum non obli„ gat. Unde patet ejus omissionem in privatis „ vel nullam esse, vel levem culpam. v. *Bon.* „ *loc.cit.*

40 „ Resp. 3. Etsi hoc præceptum obliget om„ nes etiam subditos magis tamen Prælatos. „ Ratio prioris est, quia omnes sunt commem„ bra, teneturque sibi extrema officia Chari„ tatis præstare. Ratio posterioris est, quia sub„ diti ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & justitiâ tenentur. Unde peccare pos- „ sunt etiam graviter, veniales culpas non im- „ pediendo, si vigor disciplinæ per hoc minua- „ tur. * (*Vide lib. 4. num. 13.*) * Eademque fe- „ rè est ratio de patrefamilias, præsertim erga „ liberos. *Laym.l.c.n.5. Pal. Trull l.1.c.5.d.13. &* „ *15. & cæteri.* „

Omnes, qui tenentur ad correptionem vel ex officio, vel ex stipendio, tenentur ad eam, etiam cum periculo vitæ; & non solùm in necessitate extrema (in qua tenentur omnes), sed etiam in gravi, ut *Salm. cum S. Thom & communi Tract.21.c.6. num.33.* Hanc obligationem extendunt *Salm. ibid.c.7.num 58 cum S. Th. Pal. &c.* ad Patrem, Maritum, Confessarium, Dominum, Magistrum, Curatorem. Ad eam autem alii, ut *Tapia* cum *Suar. &c.* putant teneri tantùm ex charitate Prælatos, qui tantùm ex officio tenentur: Sed communiùs alii cum *Sanch. Cajet. Dian. &c.* dicunt teneri ex justitia, ratione officii. Addunt *Salm. ibid. n.67. in fine*, Concionatores teneri peccata publica reprehendere, etiamsi ideo damna privata timeantur. Hoc tamen intelligendum, si ex reprehensione aliquis fructus speretur, & majus damnum commune non timeatur.

Resp. 4. Ordo in correptione servandus „ 41
est, quem Christus præscripsit *Matt. 18.* scilicet primò, ut corripias privatim: deinde coram testibus: tum ad Prælatum Ecclesiæ, sive Superiorem deferas. Excipe tamen I. Nisi præstet Superiori viro probo, & prudenti, quàm aliis testibus innotescere; prout cautum est *in Regula S. Aug.* * (*Vide lib. 4. num. 243. & sequ.*) * II. Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest publicè corripi. III. Nisi vergat in grave damnum tertii, aut Communitatis, si Superiori non statim innotescat: v.gr. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat; tunc enim immediatè Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est privato; *Fill t.28.c. 7.num.149. & 155* IV. Quando corripiendus est contentus, ut Superiori statim significetur, ut est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc juri suo renunciaverunt. Vid. *Suar. Becan. Laym. hìc, Sanch. Fill. l.c.* „

Ex dictis resolvitur.

1. Qui facilè potest impedire peccatum mor- „ 42
tale proximi, & ob mali temporalis timo- „ rem neglexit, peccat mortaliter. Ita *Laym.* „ *Sua-*

*Suarez, Sanchez l.6.mor.c.*18. Vid. *Palaum ibi.*

2. Si certò constet, fratrem perfectè emandasse peccatum occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsûs, vel damni ipsi, aut alteri, non licet (etiam in Societ. JESU) denuntiare patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem consentiat. *Sanch.2.mor.l.6.c.18.n 40.& 60.Pal.de Char.t.6. d.3.p.12. Fill.Trull.l.1.c.5.d.14.Suarez, Hurt.d.* 163. & denique *Card. de Lugo Resp mor.l.4. d.*46. ubi tamen notat, in Soc. JESU casum esse rarissimum. *(*Vide lib 4.n.245.)* Ratio autem est, quia cessat motivum charitatis, atque adeo ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem (ut C. *Lugo l.c.* notat ex *Suar*) mortale ex genere suo. Vid. *Dian. p.4.t.4.R 71.*

3. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni, vel relapsûs ipsi, vel alteri, vel Communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. *Pal. l.c.Trull.d.16.num.*

4. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, ut corripiantur; non tamen multùm, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale ejus signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos; quia illi specie boni communis sæpe se quærunt. *Hurt. &c. Dian p.7.tr.13.R.10.& 12.*

5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, ut peccata publica, & occulta impediant; quia cum Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt t.2.d.162.sec.7.§.60.*(apud *Dian p.7. t.3.R.28*) atque hanc esse omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Christus verbô, & exemplô docuerat: additque idem esse de magistratibus, & concionatoribus. Licèt verò hi non teneantur ad id ex justitia (sicut Prælati, & Magistratus), tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum auctoritas ad bonum commune est necessaria), etiamsi non sit spes emandationis. *Con. Hurt. Dian.l.c.R.13.*

6. Correptio adhibenda est non semper statim, sed cùm major fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, ut ferventiùs resipiscat. *Dian.p.7.t.3.R.29.& 30.* ex *Reg. Fill. Trull.* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus. *ibid.R.32.*

DUBIUM V.

De Scandalo.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

43 *Quale est scandalum Activum, & quale Passivum?*
44 *Resolutio plurimorum casuum ap. Bus.*
45 *Quando scandolum sit speciale peccatum?*
46 *An circumstantia inductionis sit necessariò in Confessione explicanda?*
47 *An liceat petere aliquando a parato ad peccandum id quod ille non præstabit sine peccato?*

RESp.1. Scandalum dicitur peccatum occasio-
natum, & est duplex, Activum, & Paf- 43
sivum. *Activum* est dictum, vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex *S.Th.2.2.q.43. a.1.Sanch.Azor.Laym. c.13. Bon.d.2 q.4.p.2.* Dixi *minùs rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, ut si justa de causa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Activum aliud est per se tale, aliud per accidens. *Per se* dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideò aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v.gr. si adulter alienam solicitet ad adulterium. *Per accidens* dicitur, quando indirectè, & interpretativè tantùm causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum ad inducendum alterum hìc & nunc ad peccatum, & nihilominus facis: ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quòd habeas veniam: Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. V. *Sà v. Clericus, Laym. Bon. l.c.* Scandalum *Passivum* est ipsa ruina, sive peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti, vel facti. Quod dividitur

ditur in *Datum*, seu *Pusillorum*, quod oritur ex activo: & in *Acceptum*, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitiâ: quale erat odium, & invidia Pharisæorum in Christum, occasione ejus dictorum, vel factorum: unde hoc dicitur *Pharisaicum*. Ex his patet.

1. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passivum consequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua naturâ suâ sequi possit: ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat; sicut etiam contra, passivum potest dari sine activo. *Laym. ibid.*

2. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggravantem; v. gr. qui visô alterius furtô, etiam furatur, non ideo peccat graviùs. *Laym. ibid.*

3. Non semper esse scandalum, si peccas coràm aliis, sed tantùm quando, attentis circumstantiis, tam personæ agentis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent. *Sanch. Laym. l.2. t.3. c.13.*

4. Omne scandalum activum, directè intendens ruinam proximi esse speciale peccatum contra Charitatem, ut habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controvertunt Scholastici, & parùm refert ad praxim. *Sanch. l.7. c.6. & 9. Azor. 1. p. l.4. c.7. Bon. l. c.*

Unde resolves hos Casus.

44 1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens, vel veniale sæpe transit in mortale, ratione scandali, v. gr. si jocosum verbum proferat Religiosus coram feminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Laym. l. c.*

2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantùm. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanch. l.1. c.6. n.11.* ex communi contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet a simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

3. Scandalizans committit, præter peccatum scandali, etiam peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanchez, Azor. Laym. Bonac. l. c. Card. de Lugo de pœnit. d.16. s.4. Dian. de Sacr. t.2. t.4. a.114.* Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. *Tamb. de Exped. Conf. l.2. c.1. n.9. cum Lugo* ait, quoad inductos, sufficere, si dicas: *Fui multis occasio peccandi meô exemplô.* * (Vide *lib.5. n.50.*)*

4. Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit *Sà*: si quis tamen mudô exemplô suô alios ad furtum induxit, neque aliô peculiari modô, v. gr. exhortatione, consiliô, mandatô est cooperatus, non tenetur ad restitutionem, quia talis inductio est tantùm contra Charitatem, non contra Justitiam. *(*Ita etiam Sanch. Dec. l.1. c.6. n.5. & Salm. de Rest. c.1. n.114. cum Mol. Bon. Dic. & aliis communiter cum Roncaglia de Char. c.6. qu.2. qui rectè ait, quòd licèt is peccet etiam contra justitiam, juxta probabiliorem sententiam, quem sequemur num. sequ. 45. non tenetur tamen ad restitutionem, quia non est causa, sed tantùm occasio damni.*)* Idem docet *Less.* si cum *Cajo*, v. g. potites eâ intentione, ut ipse, consumtis pecuniis, furetur. Vid. *Less. c.9. d.16. n.110.*

5. Non censetur dare scandalum, qui, licèt publicè peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum; vel qui sunt ita promti, v. gr. si quis fornicetur coram aliis, qui sunt parati idem facere, nec ejus exemplô moventur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch. 1. mor. c.6. n.6.*

6. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat malè sentire de Fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Unde patet faciliùs dari scandalum ab iis, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quàm ab aliis. *Con. d.32. n.33.*

45 Hìc operæ pretium est ad trutinam revocare tres quæstiones valde scitu, & ad praxim necessarias. Quæstio I. Quandonam scandalum sit speciale peccatum? Adsunt tres sententiæ. *Prima* asserit tunc tantùm scandalum esse speciale peccatum contra charitatem, quando directè intenditur spiritualis ruina proximi. Ita

San-

Sanchez dec. l.1 c.6. n 3. Bonac. to.2. d.2. de Peccatis q.3. punct.2. §. un. n.13. cum. Pal. Azor. Bannez, Trull. &c. apud Salm. tr.21. c.8. n.51. Ratio horum DD. quia, ut peccatum aliquod ſit ſpecialiter diſtinctum, requiritur ut habeat ſpecialem finem contra virtutem oppoſitam. At cùm proximi ruina non intenditur, non ſpecialiter læditur charitas, ſed potiùs illa virtus, ad quam lædendam proximus inducitur; Ideo tale ſcandalum ad illam ſpeciem reducitur peccati, ad quod proximus inducitur, ſive directè, juſſu, conſiliô; ſive indirectè, verbis, aut exemplô.

Secunda ſententia, quam tenent *Lugo D.16. ſect. 4. ex num.157. cum Navar. & Tamb. Meth. exped. Conf. l. 2. c. 1. num. 105. cum aliis recentioribus*, diſtinguit, & dicit poſſe aliquem tripliciter inducere alterum ad peccatum, I. Directè & formaliter, intendendo illius ſpiritualem ruinam. II. Directè, ſed non formaliter, quando ſcilicet vult, ut alter caſtitatem violet, non jam ut animam perdat, ſed ut ipſi inducenti ſatisfaciat. III. Indirectè, nempe quando ex ſuo exemplo alter accipiet occaſionem peccandi. Hinc ajunt, quòd ſi ſcandalum accidat primo & ſecundo modo, peccat ſcandalizans, non ſolùm contra charitatem, ſed etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quando verò tertio modo peccat, ſcilicet prævidendo, ſed non intendendo peccatum proximi, tunc peccat tantùm contra charitatem, non autem contra virtutem quæ læditur, unde non tenetur illius ſpeciem explicare. Ratio, quia reliquæ virtutes non obligant, ſaltem graviter (prout ait *Lugo*), ut impediamus in aliis vitia oppoſita, ſed tantùm ne poſitivè intendamus proximum inducere ad eas offendendas.

Tertia ſententia, cui ſubſcribo, tenet quòd qui directè vel indirectè inducit proximum ad peccatum, dupliciter peccat, ſcilicet tam contra charitatem, quàm contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quòd peccet contra charitatem, mihi videtur non poſſe negari, & neſcio acquieſcere primæ ſententiæ expoſitæ; Si enim charitas obligat ad proximum corrigendum, & impediendum, cùm poſſumus, ne ruat in peccatum; quantò magis obligat ad eum non impellendum ad peccatum conſiliô, vel exemplô? Nec obſtat ratio allata, quòd ad charitatem lædendam requiratur finis eam lædendi ſpecialis; nam generaliter ſufficit ponere deſtructivum cujuſvis virtutis, ut illa offendatur, etſi hoc non intenditur; prout ſi quis occidit inimicum in Eccleſia, etiamſi non intendat Religionem offendere, tamen non ſolùm peccat contra juſtitiam, ſed etiam contra Religionem, cùm ipſo facto illam lædat. Et ſic tenent *Lugo loc. cit. num.159. Roncagl. de Scand. c.6. q.2. Tamb. loc. cit. Salm. l. c. num 53. cum Soto, Val. Suar. Tap. Prad.* Et hanc expreſsè docet *S. Thomas*, quamvis enim *Sanchez* citet ipſum pro ſua ſententia *in 2. 2. q 43. a 3.* verumtamen *a.1. ad 4.* S. Doctor ita loquitur: *Quando aliquis ſuô malô factô, vel verbô intendit alium ad peccatum inducere; vel etiamſi ipſe non intendat, ipſum factum eſt inductivum ad peccatum; tunc ille dat occaſionem ruinæ, unde vocatur ſcandalum activum.* Quòd autem is peccet etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum (etſi indirectè) inducit. Ratio eſt, quia quælibet virtus non ſolùm contrarios prohibet actus, ſed etiam prohibet, ne detur occaſio aliis inductiva ad peccandum; tunc enim occaſio illa, eſto non ſit cauſa de ſe influxiva, eſt tamen cauſa moralis, ut proximus peccet; dicitur *cauſa moralis*, quæ in ſubſtantia æquivalet cauſæ directè inductivæ ad peccatum, cùm ſine ea proximus non peccaret. Ita *Cajet. 2. 2. q 43. a. 1. Sanch. l. cit. Roncaglia loc. ut ſup. & Salm. num.55. cum Laym.* Vide dicenda in *quæſt. III. num.47. circa fin.* Qui tamen ſuô exemplô induceret alium ad furandum, licèt peccet contra juſtitiam duplici peccatô, non tenetur verò ad reſtitutionem, ut comm. docent DD. cum *Sanch. Salm. Ronc. &c.* Ratio, quia exemplum illud non eſt cauſa directè influxiva, ſed tantùm occaſio, quæ non præſtat ad furandum poſitivum influxum, qui requiritur ad obligationem reſtitutionis.

Quæſtio II. An circumſtantia inductionis ad fornicationem ſit in Confeſſione explicanda? 46
Negant *Lugo de Pœn. D.16. & Tamb. in Meth. Conf. c.3. § 4 n.24 cum Jo. Sanch & Vaſqu. Leandr.* cum aliis apud *Salm. de Pœn. c.8. n.107* qui dicunt ſufficere fateri fornicationem, quia malitia inductionis ſive ſcandali (ut ajunt) jam habetur, licèt non ita gravis, quando aliquis non ſollicitat, ſed conſentit; adhuc enim participat cum altero in ſuo peccato, & eſt cauſa cooperans ad ejus ruinam: quare ſolùm videtur aggravari magis hæc malitia intra eandem ſpeciem, quando quis poſitivè ſollicitat. Et idem ait *Lugo* dicendum de collocutione turpi, & ſimil. Contradicunt tamen *Sanch. Dec l.1 c.6. n.14. Pal. t. 1 tr. 6. D.6 p.3. n.4. & Salm. cum Diana, Con. Fill. &c.* dicentes omninò explicandam eſſe circumſtantiam ſollicitationis, cùm hæc ſit peccatum diſtinctum

stinctum a peccato, ad quod proximus inducitur. Hic tamen ratione non obstante, videtur satis probabilis prima sententia *Lugonis*, cùm etiam in cooperatione ad fornicationem adsit peccatum contra charitatem, bene distinctum a peccato cooperationis ad fornicationem, cooperando ad ruinam alterius partis, juxta mox dicta in quæstione antecedenti, & dicenda in quæst. sequenti; Unde infert *Lugo*, inductionem non esse nisi circumstantiam aggravantem intra eandem speciem.

Ex hac autem sententia *Lugonis*, & aliorum ut supra, scil quòd circumstantia sollicitationis sit ejusdem speciei, quàm cooperatio ad fornicationem, infertur quòd cooperatio ad fornicationem (licèt in ipsa fornicatione necessariò contenta) sit peccatum distinctum tam contra castitatem, quàm contra charitatem; Unde qui fornicatur, secundùm hanc sententiam, non unum peccatum committit, sed plura contra castitatem; & tot (ut arguo) quot peccata tu committeres, si ad invicem cum altero pollutionem faceres; Tunc enim unum peccatum ageres, quia te polluis; secundum, quia polluis alterum; tertium, quia cooperaris, ut alter te polluat; præter duo alia peccata, quæ committis contra charitatem, cooperando ad pollutionem illius, & ad actionem ipsius, ut tu polluaris. Omnia hæc peccata enumerantur etiam in fornicatione; & pariter in sodomia, adulterio, & incestu. Hæc autem diversa peccata non certè sunt explicanda in Confessione ab eo qui fornicatur, nam sufficienter illa exprimit fatendo fornicationem; & ut ipse fornicando jam confusè illa apprehendit, ita etiam in confuso Confessarius ipsa intelliget.

Dici posset cum *Suar. apud Salm tr. 21. c. 12 de Peccat. n. 60* quòd, cùm plura objecta mala respiciunt unum actum, tunc unum peccatum constituunt, etiamsi per se seorsim divisum unumquodque objectum eorum suam propriam malitiam completè haberet, prout dicit *Spor. de Pœnit. c. 3. n. 435.* de Sacerdote celebrante in mortali, qui licèt plures actiones per se malas perpetret, nempe indignè consecrando, sumendo &c. tamen, ut tenet *Sporer*, quia omnes illæ actiones unum ministerium Sacrificii respiciunt, unum sacrilegium ipse committit. Et sic pariter dici posset in fornicatione, ubi, quamvis plures actiones pravæ concurrant, omnes per se singularem malitiam habentes, quia tamen unum peccatum fornicationis respiciunt, ideo (præcisò peccatò inductionis) unum peccatum constituunt. Sed regulam, quam ponit *Suarez* ut supra, negant *Salm. n. 91. cit.* & dicunt, quòd sicut plura objecta prava, specificè distincta in uno actu (puta in occisione Sacerdotis), plura peccata efformant specie diversa; ita plura objecta ex se propriam malitiam completam habentia, etiam in uno actu plura peccata numerò diversa constituunt. Quod autem Missa celebrata in mortali sit unum Sacrilegium, hoc negamus cum *Croix*. Vide dicenda *l. 4. num. 48.* His tamen non obstantibus, non improbo opinionem eorum, qui dicunt fornicationem esse unum peccatum; sed magis mihi arridet sententia *Lugonis*, ut supra, qui in quacumque fornicatione plura peccata agnoscit. Unusquisque abundet in sensu suo.

Quæstio III. An sit peccatum scandali petere ab alio aliquid, quod ipse non præstabit sine peccato, si jam paratus sit ad peccandum? Hic distinguendum: si res quæ petitur sit de se intrinsecè mala, ita ut nullo modo præstari possit sine peccato, prout est petere fornicationem a meretrice parata; non desunt plures DD. qui dicunt non esse peccatum scandali; quia, cùm talis mulier sit semper in actuali aut virtuali voluntate peccandi, non censetur graviter, sed leviter cooperari, qui occasionem ei præbet peccatum illud exequendi. Ita *Sotus l. 6. de Just. qu. 1. ar. 5.* item *Henriqu. Azor Valent. Metin. Salon. Manuel, Lop. &c. apud Sanch. Dec. l. 1. c. 6. n. 13. cum Comink. & Salas apud Bonac. de Pœn qu. 5. Sect. 2. p. 2. § 3. d. ff 3. n. 19. & 20.* Veneror tantorum DD. auctoritatem, sed non auderem recedere a sententia contraria, quam sequendam censeo, & tenent *Sanch. loc. c. n. 14. cum Cajet. Nav. & Fill* item *Bonac. de Peccat. D. 2. qu. 4. p. 2. § un. n. 21. Roncaglia tr. 6. de Charit. c. 6. qu. 6. Tamb. Dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 65. & Sporer in V. Præc. c. 1. ex n. 15* qui vocat communem & certam. Ratio mihi valde potens, quia, licèt meretrix sit in actuali voluntate peccandi, certè tamen sibi infert ruinam graviter majorem, opere complendo illud particulare fornicationis peccatum. Is igitur, qui illi cooperatur ad peccatum consummandum, dupliciter graviter peccat, tum contra charitatem, tum contra castitatem, ut mox meliùs patebit ex infra dicendis. 47

Si autem res quæ petitur sit indifferens, & bene possit præstari sine peccato alterius, ut esset petere mutuum ab usurario, juramentum a falsum juraturo, Sacramentum a Sacerdote peccatore, & similia; *prima* sententia tenet

net non esse peccatum grave, petere prædicta sine justa causa. Ratio, quia (ut ajunt), cùm usurarius ille, aut Sacerdos, &c. jam habeat voluntatem deliberatam peccandi, non inferes ipsi grave damnum, si proponas illi occasionem, quâ exequatur peccatum præter tuam intentionem; ea enim anticipatio operis externi peccatum illius tantùm accidentaliter variat. Ita *Lugo de Just. D.25. ex n.234. Cajet 2.2.qu.78.a.4.& in Summa v.Usura, Sot. loc.c.dub.1.Nav.summa c.17.n.262. Sà v.Usura n. 5.item Arag.Led.& alii apud Sanch. Dec l:3.c. 8.n.23.* & probabilem putant ipse *Sanch. Pal. & Tamb.*

Secunda verò sententia, quam amplectimur, tenet id esse peccatum mortale tam contra charitatem, quàm contra virtutem, ad quam lædendam occasio proximo præbetur, petendo ab illo mutuum, Sacramentum, aut juramentum sine gravi causa; nam, cùm adlit gravis causa, petens omninò excusatur, ut docet *D Th.2.2.q.78.a.4.cum S.August.Elbel de Scand.n. 365. & aliis communiter ap.Salm. de Contract.c.3. n. 120.* quia licitè potest homo, causâ alicujus sui notabilis boni permittere peccatum alteriùs, quod provenit tantùm ex illius malitia. Petens autem sine justa causa peccat primò contra charitatem, quia est causa moralis, ut proximus patiatur grave damnum spirituale; nam præscindendo a quæstione, an actus externus augeat malitiam actûs interni, ut tenent *Scotus*, & sui Discipuli cum *Dupasqu. Theol to 4.Disp.2.qu.5.* quia (ut dicunt) integritas, seu difformitas actûs externi diversa est ab integritate actûs interni, cùm actus externi & interni sint diversæ rationis: Vel an, manente voluntate plenâ erga peccatum, actus externus nihil addat malitiæ actui interno, ut tenent probabiliùs *D.Thomas, Gonet in Clypeo to.3. disp 7. art. un. Estius l.2.dist.42.§.2. & alii*, quia tota malitia actûs externi consistit in voluntate. Sed quicquid sit de hoc, etiam Thomistæ, prout declarat *Estius*, dicunt quòd, cùm contingit perpetratione operis mali voluntatem magis affici ad rem concupitam, tunc sine dubio per opus externum additur aliquid malitiæ, quia tunc ipsius voluntatis malitia augetur. Quapropter, quamvis, speculativè loquendo, sit probabilior Thomistarum sententia, practicè tamen dicimus, quòd ex communiter contingentibus per actum externum semper augetur malitia voluntatis, ob ejus majorem complacentiam, conatum, diuturnitatem, &c. ut advertit bene *Habert de Act Hum.c.8.qu.2.* Hinc *Estius loc.cit.in fin.* sic concludit: *Ceterùm, quoniam externum opus revera peccatum est, hinc fit, ut semper dicendum sit plus mali eum fecisse qui peccatum opere perpetravit, quàm qui in sola voluntate continuit*. Cùm igitur peccator actu externo notabilem majorem ruinam sibi infert, non potest excusari a peccato gravi contra charitatem, qui sine gravi causa cooperatur illi ad opus exequendum; Charitas enim nos obligat ad vitandum damnum grave proximi, quotiescunque sine notabili incommodo id possumus. Cùm autem habemus gravem causam petendi, non possumus sine gravi incommodo a petendo abstinere;& ideo tunc equidem excusamur; secus verò, si causa sit levis, & tantò magis si sit illicita, aut vana. Ita *Busemb.n.49 Sanch. Dec.l 3 c.8.n. 22.& 23. cum Valent. Arag & Conrad. Sylvest.v. Usura, 7.qu.1.Molin.to.2.de Just D.335.Concl.4. Roncaglia tr.6.de Charit c.6.qu 6.Tamb.Dec.l.5 c. 1.§.4 n.76.Salm.de Contract.c.3.n.123.& tr.21.c.8. n.123. cum Pal.Bann.& Trull.Bonac.de Pecc.D.2. q.4.p.2.n.21.cum Suar.& Fill.*& censet *Bon* rationem primæ sententiæ non videri satis firmam. Item *Sporer in V. Præc.c.1. n 46.cum S. Antonin.Vasq.Pont.Palud.Aug & aliis ap. AA cit.* Et eandem nostram sententiam sequitur etiam *P. Elbel de Scand.n.365.* asserens hanc esse communem.

Probabiliter tamen *Spor n.47.cum Less. Hurt. & aliis* excusat ab hoc peccato contra charitatem petentem sine justa causa mutuum ab usurario parato, si usurarius ob multitudinem petentium æquè certè ac facilè præstabit alteri pecuniam illam ad usuras; quia tunc non adest obligatio impediendi peccatum, quod ille æquè certè aliàs patraret. Verùm dicimus, quòd petens sine gravi causa, etiam in casu mox posito, non excusatur ab alio peccato gravi contra virtutem, ad quam lædendam moraliter inducit proximum. Et hoc, etiamsi daretur casus, quem practicè jam diximus moraliter impossibile est evenire, quòd opere externo non augeretur malitia proximi parati ad peccandum. Ratio, quia sine justa causa nunquam licet cooperari ad actionem objectivè malam; concurrere enim moraliter, etsi permissivè, ad actum objectivè malum sine justa causa, per se semper est malum; Prout certum est, quòd inducere amentem ad pejerandum, fornicandum, &c. etiamsi ille non peccet, est grave peccatum contra virtutes oppositas, ut communi-

O 2 ter

ter dicunt *Salm. de Leg. c. 3. n. 49. & Busemb. n. 155. cum Laym. Bonac. Pal. Sanch. Gran. &c.* Hinc eodem modo petens sine gravi causa mutuum ab usurario, Sacramentum a Sacerdote peccatore, quamvis parato, peccat non solùm contra charitatem, sed etiam contra justitiam, aut Religionem, ut dicunt *Salm. loc. cit. de Contract. c. 3. n. 123. & de Sacr. c. 8. n. 36. Sanch. Dec. loc. c. cum Sylvest. Mol. Valent. Pal. Trull. Villal. Ban. Tap. apud Salm. in fine.*

Notant autem *Sporer l. cit. num. 75. & Pontius de Matr. l. 5. c. 18. n. 51. cum Soto, & Cajet.* quòd ad mutuum licitè petendum ab usurario non requiritur praecisa necessitas, sed sufficit quaevis notabilis utilitas, sive ad conservationem, sive ad decentiam status, aut familiae: puta (ut ait *Pont. cum iisdem DD. cit.*) si vir nobilis petat mutuum ad exercenda torneamenta cum suis amicis, & aliàs abstinendo aliquam notam incurreret.

ARTICULUS II.

An, & quando Scandalum passivum permitti possit? aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat?

48 *Quando Scandalum passivum permitti possit?*
49 *An sufficiat sola utilitas ad petendum mutuum ab usurario, & Sacramenta a Ministro excommunicato, vel peccatore?*
50 *An aliquando teneamur omittere, vel differre bona Spiritualia, ad vitandum Scandalum alterius?*
51 *An aliquando teneamur omittere quaedam Praecepta?*
52 *An dimittere bona temporalia? An peccet graviter mulier utens veste virili? Vide ib. alios casus.*
53 *An puella decenter ornata teneatur se avertere a conspectu alicujus particularis eam concupituri?*
54 *Quid si se ornet ornatu superfluo?*
55 *Quid si putet in genere aliquos scandalizandos? Et an peccent graviter mulieres pectus ostendentes?*
56 *Quomodo peccent obscaena componentes, aut repraesentantes, aut pingentes?*
57 *An liceat suadere minus malum, ad majus evitandum?*
58 *An aliquando liceat permittere ruinam Proximi?*

48 „ RESP. 1. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate propriâ, vel alienâ. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus. *Laym. c. 13.* ex commun.

Unde resolvuntur hi Casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, vel ab infideli juramentum per falsos Deos, a concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret: cùm enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. *Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6. d. 5. num. 15.*

Resp. 2. Ex causa necessitatis, vel utilitatis potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest: ideoque licet talia petere ex rationabili causa; etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum Pusillorum, quàm Pharisaicum. Item major, si plures sint scandalizandi; si timeatur peccatum grave; & denique, si certò praevideatur, quàm aliàs. *Laym. loc. cit. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.* * (*Sufficit inde causa solius utilitatis alicujus momenti ad petendum mutuum ab usurario, ut Viva ex communi, & Salm. Tr. 21. c. 8. n. 76. cum Caj. Nav. Bon. &c. Et ad petenda Sacramenta a Ministro peccatore, aut excommunicato tolerato, ut Laym. de Charit. c. 13. n. 8. cum Sanch. & Nav. ex S. Th. Vide dicta n. 47.*) * 49

Resp. 3. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, praesertim Communicati, grave damnum imminet. Unde bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cujusquam scandalum. *Fill. 28. c. 8.* 50

Resp. 4. Bona spiritualia (& secundùm *Lorcam* apud *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, juxta illud *Matth. 15. Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur: faciliùs verò, ac saepius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum Pusillorum: v. gr. ingressus Religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi speretur. *Laym loc. cit.*

Docet *S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 7.* quòd aliquando tenemur differre bona spiritualia non necessaria ad salutem, ob scandalum Pusillorum, non verò ob Pharisaicum. Attamen notandum hic est ex *Laym. de Charit. c. 13. n. 8. cum S. Thom.* quòd scandalum Pusillorum post monitionem fit Pharisaicum. Hinc, quamvis quis debeat differre ingredi

gredi Religionem ob scandalum propinquorum, si illorum consensus brevi speretur, ut ait *Buf.* Potest tamen rectè ingredi, si ipsi pergant resistere, ut *Laym. cum S. Antonin. Palud. &c. loc cit. n.8. in fine*. Sed quoad hoc punctum vide omninò dicenda *lib.4. num 68*.

Et hic præterea notandum certum esse, ut dicunt *Salm. de IV. Præcepto cap. un. num. 7.* posse filios, insciò patre, Religionem ingredi, aut Clericatum sumere; Maximè si sciant, patrem ex affectu carnali impediturum; quòd regulariter accidit, ut bene advertit *Pinamon. de Vocation. cap. 3. circa initium*. Hinc docet *S. Th. 2.2 q.189. a.6. in corp.* quòd *rectè possunt filii, prætermissa parentum obsequiò, Religionem intrare, etiam contra præceptum parentum*. Et *art. 10. in corp.* dicit quòd *filii non debent consilium sumere, nisi ab his, de quibus speratur, quòd prosint, & non impediant. ex Eccl. 37.: Cum viro irreligioso tractas de sanctitate, & cum injusto de justitia?* Atque *dicto ar. 10. ad 2.* affert *S. Cyrillum*, qui super illa Evangelii verba: *Permitte me renunciare his, qui domi sunt, &c.* sic loquitur: *Communicare proximis, indicat adhuc languentem, & retrocedentem: propter quod audit a Domino: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est Regnô Dei. Respicit retro, qui dilationem quærit cum propinquis conferendi*. Vide alia valde utilia, quæ dicentur super hoc punctô *cit. l.4. n.68*.

Tunc tantùm filiis non liceret ingredi Religionem, quando relinquerent parentes in necessitate gravi, vel fratres in extrema, ut *Salm de Stat Rel. cap. 3. n. 53. & c. cum S. Th. & communi*. In dubio tamen, an necessitas sit talis, permittitur ingressus; cùm in dubio possideat libertas, ut docet *Sanch. Decal. l.4. cap. 20. num 6*. Vide dicenda *dict. l.4 ex num. 66*.

51 „ Resp. 5. Ad vitandum grave scandalum Pusillorum quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti. V. *Laym. l.2. t.3. c.13.* Ratio hujus est, quia tunc, concurrente duplici præceptô, scilicet naturali de cavendo scandalo, & positivô, majus, & fortius est naturale.

Quæstio est, an ad vitandum scandalum Proximi sint omittenda Præcepta? Certum est I. Quòd præcepta, quæ omitti non possunt sine peccato, hæc nunquam prætermittenda sunt ob alterius scandalum, sive sit pharisaicum ex illius malitia, sive pusillorum ex ejus infirmitate, aut ignorantia. Hujusmodi sunt præcepta Fidei, & Sacramentorum, quæ sunt necessaria ad Salutem, ut docet *S. Thomas 2. 2. qu. 43 art. 7.* Item omnia præcepta naturalia; Et quamvis DD. aliqui dicant aliquando posse omitti præcepta naturalia affirmativa, nempe corrigendi peccatores, vel puniendi delinquentes, quando magis timetur damnum, quàm speratur fructus; Tamen meliùs dicit *Palaus de Charit. to 6. D.6. p.16. n. in fin.* tunc veriùs in iis casibus ipsa præcepta cessare, & non obligare. Certum est II. Quòd alia præcepta positiva nec etiam omitti possunt, si scandalum Proximi esset pharisaicum, quia tunc potiùs daretur illi occasio bona aliorum malitiosè impediendi, ut ait *Sporer de 5. Præc. c.1. n.29. ex D. Thom. d. qu. 43. a.8.*

Dubium autem est, an sint omittenda præcepta positiva, ad scandalum pusillorum vitandum? *Prima* sententia probabilis, quam tenent *Nav. Summ c.14. n 44. Vasqu. qu 43 ar. 7. d.1. Palaus d.p.16. n.3. cum Baf. de Leon.*, & probabilem putat *Croix l.2 n.244. ac Tamb. Dec. l.3. c.2 n.8.* negat, quia præcepta etiam positiva & humana non cessant obligare, quando scandalum non est datum, sed acceptum; magis enim tunc obstringit obligatio implendi præcepta tibi injuncta, quàm vitandi omissionem præcepti alteri impositi. Affirmat 2. sententia probabilior, quàm tenent cum *Busemb. Laym. de Charit c.3. n.10.* qui vocat communem, *Canus in Rel. de Pœn. p. 5. Suar. D. 10. de Scand. Sect. 4. n.9. Roncaglia de Char. c.6 q.7. Spor. de 5. Pr. c.1. n. 29. & Salm. tr. 21. c.8. n. 87. cum Valent. Sylv. Bann. Led Hurt. Med. Gord. & Lorca* (citant etiam *Salm. S. Thom. in d. a.7.* sed revera S. Doctor ibi, non loquitur de præceptis, sed de bonis spiritualibus, pro quibus veriùs intelligenda sunt consilia). Ratio hujus sententiæ est, quia præceptum generale de vitando scandalo Proximi, cùm sit naturale, præferendum est præceptis positivis. At quia magnum esset incommodum mulieris, si ipsa ob scandalum alterius ad longum tempus abstinere a Missa teneretur, ideo valde probabiliter dicunt *Laym de Charit. c 13. n.10. & Sporer d. c.1. n. 29 & 37.* quòd illa ad hoc non tenetur, nisi pro una vel altera vice. Imò tenet *Elbel de Scand. cum Illf. aliisque pluribus*, bene posse illam semel vel iterum omittere Sacrum, sed ad hoc non teneri, cùm accidat scandalum omninò ex alterius malitia.

Ex dictis resolvuntur hi Casus.

1. Prælati Ecclesiastici non tenentur (imò „ 52
nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ con- „
fer-

„ servanda sunt necessaria, v. gr. lites, &c. „ omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò „ etiam Pusillorum: etsi his priùs reddi de- „ beat ratio rectitudinis. *Dian.p.5.t.7.R.24.* Ex „ *S.Thom.&c.*

Quæritur, an ad vitandum scandalum sint dimittenda bona temporalia? Distinguit *D. Thomas*, & docet 2.2 *q* 43 *a*.8.quòd si bona sint propria, *tunc vel totaliter dimittenda, vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam monitionem*; Nam, factâ monitione de veritate justitiæ, scandalum evadit pharisaicum, de quo nihil ampliùs curandum, ut docet idem *D. Thom.eod.loc.* Imò dicunt *Palaus da Char.to.6. D.6.p.17.Sanch Dec.l.1.c.7.num.11. et Sporer de V. Præc.c.3.n 32.cum Suar. Dian.&c.*nunquam esse obligationem gravem, pati magnam jacturam in bonis propriis, ne Proximus patiatur scandalum, etiam ex infirmitate. Ratio, quia charitas erga Proximum non obligat cum tanto incommodo. Hoc tantò magis procedit, si bona sint commissa ad conservandum, ut bona Ecclesiæ committuntur Prælatis, & similia: Ipsa enim nec etiam possunt dimitti propter scandalum alterius, utì possunt dimitti bona privata. Quamvis, ut monent rectè *Laym. de Charit. c.13. n.9.cum S. Antonin. & Palud. ac Sporer loc. c. d. n.*32. etiam pro iis differri debet exactio, donec instruantur debitores de sua obligatione. Imò dicunt *S.Antonin.Cajet. & Val apud Laym. ibid.* quòd si adhuc post monitionem populi scandalum nec etiam cesset, & magna immineat fructûs spiritualis jactura, tunc meliùs se geret Prælatus, si procuret Ecclesiæ assensum, ut debitum remittatur. Attamen bene ait *Laym.* in hoc pensandas esse circumstantias tam bonorum dimittendorum, quàm scandali eventuri; & ne fortè ex remissione malitia debitorum magis augeatur; Nam *S.Thom.* de eo casu *d.ar* 8. sic loquitur: *Propter scandalum pharisaicum non sunt bona temporalia dimittenda, quia hoc & noceret bono communi; daretur enim malis occasio rapiendi; & noceret rapientibus, quia retinendo non sua, in peccato remanerent.*

„ 2 Si femina utatur veste virili, vel contra, „ tantùm ex levitate, sine prava intentione, „ aut periculo scandali, & libidinis, veniale tan- „ tùm erit; aliàs mortale; nullum verò, si ex „ necessitate.*Dian.p.5.tr.7.R.32.* ex *S.Th.Syl.&c.*

Si mulier utatur veste virili, ex se non est peccatum grave; sed posset grave esse ex circumstantiis periculi libidinis, vel scandali, ut *Laym. de Charitate d.cap* 13. *in fin. & Salm. Tract.*21.*d.cap.*8 *num.* 62. Et hoc indicat *S.Thom.* 2. 2. *q.*169 *art.* 2. *ad.* 3. Secus autem est tantùm veniale; & aliquando nullum, si adsit justa causa, v.gr ad se occultandum, ut docet *Laym. ibid cum Navar. & Cajet.* qui dicit præceptum *Deutor. c.* 22. prout ceremoniale jam cessasse.

3. Peccatum, ex quo Confessarium in Con- „ fessione (ex infirmitate tamen) graviter scan- „ dalizandum nosti, debes reticere. *Laym. l.c.* „ ex *Nav. &c.* „

4 Uxor semel, vel iterum debet omitte- „ re jejunium, ex quo maritus graviter offen- „ detur, & orietur discordia. *ibid.* „

5. Si, ituiô te ad Sacrum die festo, ex- „ citanda sit gravis rixa, vel cædes, non te- „ neris ire. *ibid.* „

6. Superior peccata subditi sæpe potest dis- „ simulare, ad vitandas turbas, & majora ma- „ la, quæ alioqui teneretur punire. „

7. Mulier, quæ scit in se, vel in sui a- „ 53
spectu aliquem in particulari scandalizandum, „ mortaliter peccat, si datâ operâ ei se con- „ spiciendam offerat: adeoque potest, & de- „ bet non tantùm publicô, sed etiam Sacrô „ abstinere die festo semel, aut iterum, ad „ peccatum illud evitandum. Dixi 1. *aliquem* „ *in particulari*: quia ob timorem scandali alicu- „ jus ex Communitate in genere, vel etiam „ plurium, abstinere, nimis esset difficile, & „ plenum scrupulis. Dixi 2. *semel, aut iterum*: „ quia sæpe, nimis esset grave, & durum. „ *Bonac. Sanch.Laym. l.c.n.* 10. & alii. V. *Dian.* „ *p.*5.*t.*7. *R.* 21. & 22. ubi in contrarium citat „ aliquot Auctores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum „ aliorum scandalum. „

Si ergo agitur de omittendis rebus præceptis, nempe Missâ a puella, ne se offerat conspectui juvenis, a quo scit turpiter concupisci, juxta secundam sententiam relatam *num.* 51. debet ipsa semel & iterum omittere Sacrum. sed probabiliter etiam juxta aliam primam sententiam *ibidem* allatam, ut ait *Tamb Dec. l.* 4. *c.* 2. §. 2. *n.* 8 bene posset, imò teneretur, non obstante scandalo illius, Ecclesiam adire ad Sacrum audiendum.

Si verò agatur de re non præcepta, quæritur, an peccet mortaliter puella, ad conspiciendam se præbens viro, scandalum passuro? Affirmant cum *Busemb S. Antonin.Sylvest Nav. Azor. &c. apud Sanch. Dec l.*1.*c.*6 *n* 16. qui asserit hoc esse commune, quando illa se offert, nul-

nullam aliam causam habens rationabilem, puta invisendi amicas, eundi ad Ecclesiam, &c. Sed valde probabiliter negant peccare graviter *Cajet. 2.2.q. 154. a. 4 in fin. & qu. 169. art. 2. ad 5. Sanch. loc. c. n. 17 cum Nav. Med. & Azor* item *Sporer de 5. Praec. c. 1. n. 34. & 35 cum Armill. & Pal. Less. l. 4 n. 113. Salm. tr. 21. c. 8. n. 59.* & probabile putat *Croix l. 2. n. 247. cum Bonac. & Diana.* Sufficit enim, ut dicunt, ad eam excusandam saltem a mortali, causa, ne ipsa suâ libertate privetur; cùm ex una parte hoc scandalum non est datum, sed acceptum ex malitia viri; & ex alia vice esset res valde incommoda mulieri, & scrupulis obnoxia, si expendere deberet semper, an habeat justam causam egrediendi, vel non. Nequirem autem (ut bene ajunt *Pal. ius to. 6 D. 6. p. 7. n. 4. Sanch. d. n. 17 & Sporer n. 35*) illam excusare a mortali, si ipsa ex vanitate ducta, etsi scandalum illius viri non intendat, datâ operâ ejus aspectui se offerret. Hinc rectè dicunt *Sporer n. 36 & Dian. p. 3. tr. 7 R. 3. cum Hurt.* teneri mulierem sub gravi scandalum viri determinati vitare, si posset commodè aliam Ecclesiam adire, per aliam viam progredi, a fenestra abstinere, & similia. Hoc tamen non intelligendum ad longum tempus, sed tantùm pro una vel altera vice, donec alter advertere possit se fugi ab illa, ut diximus *dict. num. 51. in fin.* & asserit *Sporer n. 37.* dicens in hoc omnes consentire. Nequirem etiam mulierem a mortali excusare, si illa peteret aliquem locum, quem non adiret, nisi sciret ibi amasium adesse, ut rectè advertit *Sporer n. 35.*

54 8 Mulier, quae ex ornatu, etiam conveniente suo statui, probabiliter praevidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi *ad breve tempus*: quia ad longum, nimis illi grave foret. Vid. *Diana l. c.*

Salmant. Tr. 21. c. 8 n. 59. cum Caj. Trull. Pal. Nav. &c. asserunt nullo modo peccare mulierem se ornantem juxta suam conditionem; si hoc faciat ad placendum viro suo, vel ut sponsum inveniat, ut docet etiam *S. Thom. 2. 2. q. 169 a. 2.* vel tantùm, ne sua libertate privetur *Salm. d. 1 n. 60.* juxta dicta mox *num 53.*

9. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconvenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causâ, ut videantur pulchrae, & procum faciliùs inveniant, seclusis aliis, non nisi veniale est), teneretur eum omninò dimittere, etiam sub mortali; quia nullum habet jus ad illum ornatum, & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest. Vid. *Sylv. v. ornatus.* *(Idem sentiunt Salm. tr. 21. c. 8. n. 60. ac Laym. tract. 3. c. 13. in fine; Lessius autem l. 4 c. 4. ex n. 112. censet tantùm per breve tempus feminam teneri abstinere ab illo superfluo ornatu. Nota autem hic quod docet S. Thomas 2. 2. q. 169 a. 2. ubi dicit mulieres, appetentes placere viris ex vanitate, quandoque peccare tantùm venialiter. Alibi verò S. Doctor in Epist. 1. ad Tim. c. 2. in fin. sic ait:* Ornatus simplex, servatâ rectâ intentione, consuetudine, & conditione status, non est peccatum. De fucato autem semper est peccatum; mulieribus enim non permittitur ornari, nisi propter viros, & viri nolunt decipi, ut fucatae eis appareant.) * Alii tamen, ut *Caj. Nav. 23.* videntur docere, eam tantùm teneri sub veniali (sed minùs probabiliter), quando in particulari lapsus praevidetur, & brevi tempore abstinendum est; qui etiam cum *Azor. Less. & Bonac.* excusant a mortali eas, quae ex consuetudine loci media ubera detegunt fucô, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodo non aliorum lasciviam, sed tantùm majorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave, & mortale peccatum hujusmodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, ubi non est, introducere. *Nav. n. 19 Less. 112. Laym. l. c. &c.* vid. *Bonac. de mat. q. 4 p. 9. n. 17.*

10 Si mulier non in particulari, sed in genere tantùm aliques in se scandalizandos putet, modò eorum lasciviam non intendat, nec ei placeat (licèt ei placeat, quòd laudetur ut formosa), non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali, v. g. fucando faciem, in ò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valde turpis per se, ac directè ad libidinem provocans. Ratio est, tum quia est scandalum potiùs acceptum, quàm datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum provocat, ut docent *Laym. & Bon.* Tum quia nimis grave esset isti sexui, praesertim si maritum quaerant, perpetuò sic abstinere, cùm illa occa- 55

„ occasio sit universalis, & perpetua; nec formosiores unquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hac re vide apud *Dian. t.1.R.30.Bardel.l.3.d.5.num.13.* Interim feminam nudum pectus gerentem non malâ intentione, etsi quidam excusent a mortali, ego tamen, inquit Sà, difficilè absolverem. Et certum est; quòd Confessario incumbat hujusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. Vid. *Sà, verb.Ornatus, &c. ll.cc.*

Quæritur, an peccent graviter mulieres ad sui ornatum ubera ostendentes? Acriter invehunt contra hunc morem *Natalis de Alex. Dec. l.4. art.5. reg.8. de Scandalo, & Roncaglia de Charit. c.6. q.5. Resp.3.* dicentes hoc per se esse peccatum mortale, quia per se aliis grave scandalum affert; Et hoc probari inquiunt ex SS. Patribus, qui hujusmodi consuetudinem magnopere increpant. Cùm ego munus Concionatoris gessi, pluries etiam hunc perniciosum usum fortiter conatus sum exprobare; sed cùm hic officium agam scriptoris de scientia morali, oportet, ut dicam quod juxta veritatem sentio, & quod a DD. didici. Non nego I. quòd illæ feminæ quæ hunc morem alicubi introducerent, sanè graviter peccarent. Non nego II. quòd denudatio pectoris posset esse ita immoderata, ut per se non posset excusari a scandalo gravi, tanquam valde ad lasciviam provocans, uti bene ait *Sporer de V. Præc. c.1. n.29* Dico verùm III. quòd si denudatio non esset taliter immoderata, & alicubi adesset consuetudo, ut mulieres sic incederent, esset quidem exprobranda, sed non omninò damnanda de peccato mortali. Id tenent communissimè *Cajet. Lessius, Laym. Bonac. Salm.* & alii plurimi *Cajetanus in 2. 2. qu.169. art.2. vers. Secundò,* sic ait: *Pectus a mulieribus nudum alicubi defertur, quod juxta morem Patriæ non est de se mortale.* Idem docet *Lessius l.4. c.4. ex num.112.* dicens: *Potest esse peccatum mortiferum, si pudenda non satis tegerentur; Secus in nudando pectore, ut Cajet. Fum. Nav. nam partem illam nec natura, aut pudor postulat absolutè tegi. Grave tamen esset hujusmodi morem introducere.* Sententiam hanc dicit esse communem *Laym. l.3. tr.3. c.13. in fin n.6.* Idem censent *Azor. de 4. Pr. c.18. Sanch. Dec. l.1 c.6 n.7. Bonac. de Matr. qu.5. punct 9. n.17. & Salm. de VI. Præc. c.3. n.16. cum Sylv. Fill. &c.* (contra *S. Antoninum, Ros. & Eliz.*); quia (dicunt) pectus non est pars vehementer provocans ad lasciviam. Videtur etiam huic adhærere *S. Thomas 2. 2. qu.169. art.2.* ubi loquens de ornatu superfluo mulierum (ut patet ex *3. objectione*), sic ait: *Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale.* Deinde addit: *In quo tamen casu possent aliquæ excusari, quando non fieret ex aliqua vanitate, sed propter contrariam consuetudinem: quamvis talis consuetudo non sit laudabilis.* Deridet autem *Roncaglia* hanc rationem consuetudinis excusantis, dicens: *Potestne quæcumque consuetudo dare jus ad id quod aliis de sua natura præbet gravem occasionem peccandi?* Sed immeritò deridet, nam patet, quòd consuetudo sic incedendi, non quidem dat jus ad id quod est contra jus naturale, sed bene diminuit vim concupiscentiæ; ubi enim non est mos, majus scandalum dabunt illæ mulieres, quæ brachia aut crura ostendent, quàm eæ quæ pectus, ubi talis viget consuetudo; quia assuefactio efficit, ut viri ex tali visu minùs moveantur ad concupiscentiam, pro ut experientiâ constat. SS. autem Patres aut modò concionatoriò sunt locuti, vel de usu immoderato, ut diximus. Tandem idem *Roncaglia loc. cit. in fin.* concedit modicam discooperitionem pectoris excusare a peccato gravi. Ceterùm non dubito, quòd sententiâ ut supra relatâ cum magna discretione oportet ut prudens Confessarius utatur, ne indulgeat nimiæ mulierum licentiæ, quæ libidinem involvet, cùm piè viventes non sic incedant. Bene enim *Croix l.2. n.248. cum Eliz.* advertit, quòd ejusmodi feminæ denudatione pectoris non rarò quærunt inhonestè appeti a viris, ut illos sibi irretiant & captivent; & hanc ob causam rectè putat *Eliz.* plures feminas damnationem pati. Hine non dubito, quòd hujusmodi indecens mos enixè a Prædicatoribus, & Confessariis, quantum fieri potest, coërcendus est, & extirpandus.

11. Peccant etiam graviter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. *Bon. Sanch & Fill.* „ 56

Procul dubio componentes, sive repræsentantes comœdias valde turpes excusari non possunt a peccato gravi. *Sanch de Matr. l.9. D. 46. n.42. cum S. Anton. Ang. Sylv. & &c.* Et ob quodcunque lucrum, ut *Tambur. Dec. c.8. §. 5. num. 1.*

Pari-

Pariter graviter peccant pingentes, sive exponentes publicè imagines obscœnas, scil. detectis pudendis, sive tenui velò coopertis, ut *Salm.Tr.21.c.8 n.64.cum Sanch & Trull.* Secus, si detectis aliis partibus, pudenda tegantur. *Salm.ib.cum Turr.Dian.& pluribus aliis.*

57 Utrùm liceat suadere, aut permittere minus malum ad majus evitandum? *Prima sententia* negat, prout tenet *Laym. de Charit. c. 12.n 7 cum Azor.& aliis*. Ratio, quia comparativum non tollit positivum; unde qui suadet minus malum, verè malum suadet. Limitat verò *Laym. cum Azor.* nisi malum illud sit virtualiter inclusum in illo alio majori; Sic parato aliquem occidere potes suadere, ut manum tantùm amputet; eidem tamen, non alteri designato; Sic etiam volenti adulterari potes suadere fornicationem cum soluta in generali, non autem in particulari. Admittunt hoc *Salm l.c* dummodo ille decreverit utrumque malum patrare, cum *Nav.&c.* At *Laym.* indistinctè loquitur, & *Sanch* cum secunda sententia, ut mox dicetur, hanc limitationem expressè rejicit; quia (dicit) tunc minus malum proponitur, non ut alter illud perpetret, sed ut a majori retrahatur.

Secunda igitur sententia probabilior tenet, licitum esse minus malum suadere, si alter jam determinatus fuerit ad majus exequendum. Ratio, quia tunc suadens non quærit malum, sed bonum, scilicet electionem minoris mali. Ita *Sanch.de Matrim.l 7.D.XI num.15.cum Sot. Mol.Nav Medin Sylvest & aliis pluribus: Salm. tr 21.c 8 n.58* cum *Caj.Sot Pal Bon &c.* Hinc docet idem *Sanch n.19 cum Caj Sot.Covarr.Valent.* parato aliquem occidere, licitè posse suaderi, ut ab eo furetur, vel ut fornicetur. Et probat *ex S.August in c. Si quod verius.33.q.2.* ubi: *Si enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterium, & non faciat homicidium: & vivente uxore sua, alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat.* Ex quibus verbis, *jam faciat adulterium*, probat *Sanch d n.15. cum Soto, Mol Nav. Abb.&c.* S Doctorem, non tantùm permittendo, sed etiam suadendo locutum fuisse. Et hoc addit *Sanch. n. 23. cum Salon.* licere non solùm privatis, sed etiam Confessariis, parentibus, & aliis, quibus ex officio incumbit impedire peccata subditorum.

58 „ Resp 6. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit, ut peccet, sed tantùm, non auferendo occasionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permissio sit impeditiva majoris mali. „

Unde resolves.

„ 1. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos novit, ut sic deprehensi puniantur, & resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura, *Sanch. Laym. Bonac.* *(*Et hæc sententia videtur satis communis cum Sanch. de Matr.l. 10. D.12. n. 52. qui citat pro ea S.Th. Sot.Led.Nav.Sà, &c.*)* „

„ 2. Probabile est non licere talia ultrò ponere, aut iis objicere: quia positivè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quàm poneret. *Sà v. peccatum*, & *Sanch* qui ex eadem causa docet non licere marito dare uxori ansam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. l.2.t.3.c.13.* Quod confirmari potest exemplò Judith, quæ vix aliter videtur fecisse, *c.9.* Cùm enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. Vid. *Bon. d.2. q.4. p.2. Palaum hic.* „

*(Et hoc probabile putant etiam *Viva de IV. Præc. qu. XI. Art.5. num. 12. vers. Infertur IV.*)* *Laym.de Char.c.13.n.5.cum P.Nav.Item Elbel de Scand.n.387.& Sporer de V. Præc.c.1.num 65. cum Dian. & Tamb.* & probat ex *l. Si quis servus, C. de Furtis*, ubi permittitur domino tradere servo sæpe sollicitato a fure res, *ut ad furem deferat, ut sic fur deprehensus cum re furtiva, & punitus, non ampliùs sollicitet: Quem textum dicit Sporer cum P.Nav. Pal. ap. Tamb. locum habere etiam in foro Conscientiæ. Contradicunt tamen Sanch. de Matr. l.10. D.12. num. 53. cum Sà, item Bon. de Scand. D 2 q 4. p.2. n.34. & Spor.l.c.n.63. vocans hanc probabiliorem,* quia ut dicunt, hæc videtur positiva inductio, sive ad peccatum cooperatio, quæ est intrinsecè mala. Sed hoc non obstante, satis probabilis videtur prima sententia, quia cùm maritus, vel dominus præbet ansam mæchandi, vel furandi, non verè inducit ad peccandum, sed præbet occasionem, & permittit peccatum alterius, ex justa causa, scil. ut se indemnem servet a periculo damni obventuri.

Aliud enim eſt inducere, aliud præbere occaſionem: Illud eſt intrinſecè malum, non autem hoc; alioquin nunquam liceret, etiam ex cauſa juſta, petere mutuum ab uſurario, juramentum ab infideli, &c. Quod contra communem DD. ſententiam (quicquid aliquis dicat), & contra *D Thomam cum S. Auguſt. 2. 2. qu. 78. a. 4.* Unde *S. Thomas ibi* hanc regulam dat: *Inducere hominem ad peccandum, nullo modo licet. Uti tamen peccatô alterius ad bonum, licitum eſt.* Imò S. Doctor videtur *ibidem* etiam opinioni mox allatæ expreſsè adhærere, exemplô decem virorum, qui dixerunt ad Iſmael (*Jer. 41*): *Noli occidere nos, quia theſauros habemus in agro.* Et quos S. Doctor aſſerit minimè peccaſſe.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

59 RESp. Cooperari tantùm materialiter, ſubminiſtrando tantùm materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, ſi ſequentes conditiones adſint, I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundùm ſe bona, vel ſaltem indifferens II. Si bonâ intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem non tenearis propter cauſam rationabilem. Circa quam notant *Sanch. & Laym* etſi ejus gravitas certâ regulâ definiri nequeat, ſed prudentis judiciô metienda ſit; tantò tamen graviorem requiri, 1. Quantò gravius eſt peccatum, cujus occaſio datur. 2. Quantò probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quantò certior eſt affectus peccati. 3. Quantò propinquiùs tua cooperatio peccatum attingit. 4 Quantò minus juris habeas ad tale opus. 5. Denique quantò magis peccatum cum juſtitia pugnat, idque propter damnum tertii. *Laym. l. 2. tr 3 cap. 13.*

S. Anton. Gabr Sylveſt. &c. apud Sanch in Decal l 1. c. 7. n 4. videntur ſentire, nullo caſu licitum eſſe cooperari ad peccatum alterius: At hoc communiter DD permittunt, ſi debitæ conditiones adſint. Vide *Tambur. Dec. l. 5. c. 1. §. 4.* Et *Sanch loc. cit.* cenſet Authores citatos locutos fuiſſe caſu, quo abſit juſta cauſa excuſans; vel quando cooperatio ſit intrinſecè mala. Semper autem eſt intrinſecè mala illa actio, quæ ex ſe determinata eſt ad peccatum: uti eſſet, quærere domino concubinam, idola fabricare, & quid ſimile. Secus, ſi actio poteſt fieri ſine peccato, puta miniſtrare menſæ, aperire januam. &c Hinc ad licitè cooperandum peccato alterius, vide conditiones requiſitas apud *Buſemb.* ut mox ſupra.

Unde reſolves hos Caſus.

60 1. Hoc modo licitè materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo, quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c. ex Sanch l. 7 de matr. d. 11. n 11.*

61 2. Licitè quoque poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, ſi conjugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum: imò ad id tenetur ex juſtitia, ſi eum exi-

„ exigentem non possit a proposito avocare. „ *ibidem* * (*Item ait Viva de Matr. Q. 7. A. 2. num. 6. cum Sanch & Bon. Sententia tamen opposita, quam rectè probabiliorem putat Croix l. 6. p. 2. n. 252. cum Pont. Sylv. Comit. &c. docet, conjugem tunc non teneri, nec posse reddere debitum. Vide dicenda l. 6. num. 944.*) *

62 „ 2. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè; imò Confessarius præbere debet petenti etiam privatim, si ex sola Confessione ejus peccatum novit. *ibid*, * (*Et ita tenendum ex communissima sententia cum Spor. de Sacr. Pœn. n. 869. &c. contra Petrocor. Vide dicenda l. 6. num. 658.*) *

63 „ 4. Excusantur a peccato famuli, si ratione sui famulatûs præstent quædam obsequia, quæ sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. gr. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantùm remotè se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret. Unde tamen non sequitur, alteri cuivis licere ea præstare. *Bon. p. 11. cap. 26. Azor. t. 2. l. 12. c. ult. q. 8. Laym. l. 2. t. 3. c. 13. Sanch. l. 1. mor. c. 7. num. 21.*

Ad distinguendum autem, quando cooperatio sit materialis, & quando formalis, alii dicunt ut *Cardenas, & M. Milante in prop. 51. Inn. XI.* quòd cooperatio tunc est materialis, quando ipsa per accidens & remotè conducit ad peccatum alterius; tunc autem formalis, quando per se, vel ob aliquam circumstantiam adjunctam, proximè conducit ad executionem peccati, licèt per se esset indifferens. Sed meliùs cum aliis dicendum illam esse formalem, quæ concurrit ad malam voluntatem alterius, & nequit esse sine peccato: Materialem verò illam, quæ concurrit tantùm ad malam actionem alterius, præter intentionem cooperantis. Hæc autem est licita, quando per se actio est bona vel indifferens, & quando adest justa causa & proportionata ad gravitatem peccati alterius, & ad proximitatem concursûs qui præstatur ad peccati executionem. Ratio quia, cùm tu præstas actionem indifferentem sine prava intentione, si alter illâ abuti voluerit ad suum peccatum exequendum, non teneris nisi ex charitate illud impedire; & quia charitas non obligat cum gravi incommodo, ideo ponens tuam cooperationem cum justa causa, non peccas: tunc enim peccatum illius non provenit ex cooperatione tua, sed ex malitia ipsius, qui tuâ actione abutitur. Nec valet dicere, quòd tua actio, etsi indifferens, conjuncta tamen cum circumstantia pravæ intentionis alterius, evadit mala; nam revera actio tua non est per se conjuncta cum mala voluntate illius, sed ille conjungit suam malam voluntatem cum actione tua; Unde tua actio non erit tunc causa per se influens in peccatum, sed tantùm occasio quâ ille abutitur ad peccandum.

Quær. I. An famulus ratione famulatûs possit comitari herum ad lupanar, vel sternere equum? 64
Affirmant *Busemb. hic cum Nav. Man. &c. ap. Sanch. Dec. l. 1. c. 7. num. 22.* At probabiliùs non sufficit ad id sola ratio famulatûs, etiamsi sine famuli ope herus adiret; saltem requiritur metus gravis damni. Ita *Sanch. l. c. Viva in prop. 51. Inn. XI. n. 5. Salm. tr. 21. c. 8. n. 72.* Qui rectè advertunt id nunquam licere, si herus ex comitatu animosior reddatur. An autem liceat famulo deducere concubinam in domum heri? Dicit *Sanch. l. c. n. 25. cum Nav. & Man.* quòd si inter dominum & concubinam jam conventum erat, tunc famulus sola ratione famulatûs excusatur, quando dominus etiam sine famulo æquè peccatum committeret (Aliàs non excusatur nisi ex metu gravis damni, ut *Sanch. n. 22.*). Et idem ait *n. 25.* de famulo deferente concubinam curru vel sellâ. Sed meritò id non admittunt *Carden. & Milant. in d. prop. 51. & P. Concina to. 2. pag. 284. & 285.* Idque tantò magis non admittendum de famulo vocante concubinam ad domum heri, contra *Azor.* Et idem dico de Aurigis & Nautis vehentibus meretricem ad amasium, qui tantùm excusari possunt ob metum gravis damni; vide *num. 75.*

Quær. II. An liceat famulo deferre munera meretrici ratione famulatûs? Affirmant, loquendo tantùm de esculentis & aliis munusculis, *Bus. & Sanch. l. 1. c. 7. n. 29. Spor. de 5. Præc. c. 1. n. 99. & Pal. de Char. p. 11. n. 4. cum Nav. & Az.* Sed veriùs *P. Concina to. 2. pag. 284.* putat hoc esse intrinsecè malum, quia revera munera per se turpem amorem fovent. 65

Quær. III. Utrùm liceat famulo ostium meretrici aperire? Negat *Croix l. 2. n. 252.* At communiùs affirmant cum *Bus. Salm. d. c. 8. n. 74. Lay. de Charit. c. 13. Ref. 5. Tambur. cum Sanch. Dian. Azor. Sà, Rodr. &c.* Nec officit prop. 51. *Inn. XI.* dicens: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum adscendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Nam ly *aperiendo januam* ex ipsomet contextu intelligitur de apertione per vim confecta, ut rectè dicunt *Roncaglia de Char.* 66

*Char Tr.6. in Reg. pro praxi n.4. post cap.6. Salm ib. n.*74. Modò (ajunt) ipsò non aperiente, adsit alius qui aperiat.

Quær. IV. An ex metu mortis vel magni damni liceat famulo subjicere humeros, vel deferre scalam domino ascendenti ad fornicandum, vi aperire januam, & similia? Negant *Viva, & Milante in d.prop.*51.*P.Concina to.*2.*pag.*280.*Salm. n.*75.*Croix l.*2.*n.*244. & alii. Quia, ut dicunt, tales actiones nunquam licent, utpote intrinsecè malæ. Sed contradicunt *Busemb. infra num.*68. *Sanch.d.c.*7.*n.*22.*& Less.l.*2.*c.*16.*n.*59. quorum sententia spectatâ ratione mihi probabilior videtur. Ratio quia, ut mox supra diximus, cùm tu præstas actionem per se indifferentem, scil. quæ potest esse bona & mala, non teneris nisi ex charitate ab illa abstinere, ne alter eâ abutatur ad peccandum; Quando autem aliàs grave damnum metuis, licitè permittere potes peccatum alterius; nam ex una parte charitas te non obligat cum gravi damno peccatum ejus avertere; & ex alterâ, malitia alterius nequit mutare naturam tuæ actionis, ita ut de indifferenti evadat intrinsecè mala. Et idem mecum sentit doctus Auctor continuation. *Tournely to.*2. *p.*303. dicens: *Non teneor grave subire detrimentum, ut alterius peccatum avertam; ipse sanè malitiam suam sibi imputet*. Nec valet dicere, quòd præfatæ actiones sunt per se malæ, quia cooperantur ad peccatum stupri; Idque probari ex ipsa prop. damn. ubi dicitur, *aut quid simile cooperando*. Nam respondetur, quòd Tò *cooperando* non intelligitur de cooperatione formali, sed de materiali, cùm de ea solùm locuti sint AA. propositionis, & in tali sensu certè fuit propositio proscripta. Non autem verbis, *si id faciat metu notabilis detrimenti*, comprehenditur metus mortis; ibi enim declaratur qualis metus non excuset, *puta ne a domino maletractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur*; quæ mala certè non comprehendunt damnum mortis. Quia tamen prædictæ cooperationes verè concurrunt ad damnum stupri, quamvis solùm materialiter concurrant ad peccatum stupratoris, puto nullum alium timorem excusare cooperantem nisi mortis; Nam aliàs ob solum metum jacturæ facultatum, vel infamiæ, non licet concurrere ad dehonorationem puellæ deflorandæ. Vide dicenda *l.*3.*n.*571. ubi dicemus non licere pariter tibi scalam vel claves tradere furi, nisi ob timorem mortis, vel infamiæ cum *Tournel. l. c.* Tradere autem gladium occisuro nunquam licet, quia non licet innocentem, ut tu mortem vites, ut bene docent *Conc. to.*7.*p.*168.*& Tourn.*304.*Vide l.*3.*n.*697.

67 Quær. V. An liceat famulo ob metum gravem scribere vel deferre literas amatorias concubinæ domini? Quidquid alii dicant, puto cum *Salm.n.*68.*Sanch.n.*26.*Viva n.*5. *Laym. Bon. Tamb. &c.* hæc nunquam licere, quia formaliter concurrunt ad peccatum heri, fovendo turpem ejus amorem. Et hoc censeo dicendum cum *Sanch. & Salm.n.*67. (contra *Pal. & Reb. ap.Tamb.n.*18.) etiam in dubio an literæ contineant amatoria; Quia, cùm constet de turpi amore, moraliter creditur turpia continere. Si verò contineant sola signa urbanitatis, etiam requiritur ad excusandum famulum causa justa, ultra obsequium famulatûs, ut dicunt *Salm.Sanch.& Tamb.ll cc.*

Quær. VI. An liceat famulo ministrare carnes in die vetito? Negant *Salm.c.*8.*num.*81. *cum Pal. Vasq. Dian &c.* Advertunt tamen in dubio præsumendum herum justâ causâ excusari. Sed vide *sequ.num.*69. *Qu.VII.* 68

5. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatum habent, aut juvant, v.gr. subjicere humeros, admovere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam; deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. communis ratio famulatûs non sufficit, sed exigunt majorem necessitatem, & causam, ut licitè fiant; v.gr. periculum gravis, aut saltem notabilis damni, si detrectent: *ibid.* "(*Sed vide dicta mox supra ex n* 66.)"

„
„
„
„
„
„
„
„
„

6. Sic enim excusantur caupones vendentes carnes in die jejunii comesturis, & vinum ebriosis, si alii æquè venderent. *Sanch. Bon. &c.* „ 69

Quær. VII. An liceat cauponibus vendere vinum iis quos ebriandos prævidet? Excusat eos *P.Conc.n.*29. ex metu mortis, aut mutilationis, quia (ut ait) *tam venditio quàm potius sunt actiones indifferentes, & ex sola malitia bibentis intemperanter ebrietas accidit*; unde infert cauponem nonnisi ex charitate teneri impedire ebrietatem illorum. Probabiliùs tamen mihi videtur dicendum cum *Bus. hic n.*6. *Bon. & Sanch. Elb.n* 383. *Spor. de* 5.*Prae. c.*1.*n* 81. *Tamb n.*36. *& aliis* satis communiter *apud Cro.n.*261. quòd caupones satis excusantur ob metum cujuscunque gravis damni, puta si aliàs notabiliter læderetur ex diminutione emtorum. Ratio quia, cùm nullum eo casu grave damnum temporale obveniat ebriaturo, charitas non obligat cum gravi incommodo peccatum illius vitare. Et idem dico cum *Bus. ut supra n.*6.*& Sanch.ib.ac Mazzot. to.*1.*pag.*480. de præbente carnes comesturis in die vetito. Illud autem quod dicunt *Tamb. n.*37. *cum Sanch. & Pal.* scil. licitum esse vendere vinum iis qui revendent mixtum aquâ, si æquè commodè nequeant aliis vendere; id non admittimus nisi ob metum mortis vel infamiæ.

7. Ea quæ ad peccatum proximè con- „ „ currunt,

„ currunt, vel inducunt, vel cum justitia pu-
„ gnant, etsi ex genere suo sint indifferentia;
„ v. gr. hero alterum occisuro gladium dare,
„ ostendere illum, qui ad necem quæritur, com-
„ pulsare campanam (sine scandalo tamen)
„ ad concionem hæreticam, meretricem, etsi
„ conductam, ac paratam e domo evocare, &
„ ad herum deducere, furi scalam applicare,
„ gerenti injustum bellum dare mutuas pe-
„ cunias, pagum hæretico domino vendere,
„ gravissimam causam requirunt, hoc est, me-
„ tum tanti mali, quod secundùm leges chari-
„ tatis nemo teneatur subire ad evitandum
„ malum alterius, v. gr. si aliàs occidendus
„ esset, *Laym. c. 13 num. 4.*

70 „ 8. In civitatibus, in quibus vitandi ma-
„ joris mali causâ permissum est, licet domum
„ locare usurario (excipit tamen jus Alieni-
„ genum), & meretricibus: maximè si alii con-
„ ductores desint; nisi tamen meretrices gra-
„ viter nocerent vicinis honestis, vel ob si-
„ tum ansam majorum darent peccatis. *Sanchez
„ l. 1. mor. c. 7 Bon. l. c.* *(Ita etiam Salm. Tr. 21.
„ c. 8. n. 65. cum Trull. Vasq. Prado, Led. & Viva
„ cum Suar. Less. Az. & aliis communiter.*

71 „ 9 Excusantur a mortali, imò etiam veniali,
„ si causa adsit, artifices, qui faciunt aut ven-
„ dunt res indifferentes, quibus quis bene po-
„ test uti, licèt plurimi abutantur, v. gr. aleas,
„ fucos, gladios. Ratio est, quia remotè tantùm
„ ordinantur ad peccatum, & simpliciter im-
„ pediri non possunt. Quod si tamen abusu-
„ rus esset contra justitiam, non liceret; v. gr.
„ si occisuro dares gladium ob magnum pre-
„ tium, quod offert. Item, si quis sciat hunc
„ innocentem non pervertendum, nisi per has
„ suas merces: quia modicum lucrum certæ
„ saluti alterius est postponendum. *Sanch. l. c.*
„ Malum non est præsumendum: unde licitè
„ possunt vendi aleæ, fuci, gladii, venena
„ (scil. ea tantùm, quæ possunt deservire etiam
„ ad medicinam) cuicunque, quem abusurum
„ fore non constet. *(Ita Salm. de Contract. c. 2.
„ n. 32 cum S. Thom. & communi)*

Dubium autem versatur, quando verosimiliter creditur emptor abusurus? *Busemb. hìc cum Sanch.* dicit non licere illa vendere ob lucrum. At *Tambur. l. 5. c. 1. §. 4. num. 33.* Et *Salm. ib. num. 33. cum Bon. R. bell. Tapia Sylvest.* dicunt licere, si venditor non posset sine damno a venditione recedere: Sive ut loquitur *Tamb.* si jacturam pateretur, res suas non vendendo.

Eodem modo licitum esset vendere ornatus puellæ abusuræ, si illa ab aliis æquè emeret, ait *Croix l. 2. n. 263. cum Nav. Azor. Sanch. Bon. Dian.* Cùm, negando tunc venditionem, neque impediretur peccatum. Sed hoc non admittendum, juxta dicta *num. 47. vers. Secunda.* Nisi venditor alioquin notabile patiatur incommodum.

10. Excusantur etiam, qui ob justam cau- „ 72
sam vendunt agnum Judæo vel Infideli u- „
suro ad sacrificium. Item qui Judæorum Sy- „
nagogas, hæreticorum templa, legitimo Ma- „
gistratu permittente, ædificant, vel restaurant: „
præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Navar.* „
l. 5. conf. 1. d. Judæis Laym. l. 2. t. 3. c. 13. n. 4. Ve- „
nena autem vendere, nisi iis, qui bene usu- „
ri putantur, v. gr. ad confectionem colorum, „
vel medicinam, non licet. v. *Sanch. 1. mor. c. 7.* „
Unde venditio veneni, quod non servit, nisi „
ad hominis occisionem, simpliciter est mala. „

11. Christiani captivi, ex gravi metu, in „ 73
triremibus Turcarum, vel Hæreticorum, li- „
citè remigant contra Catholicos; sarcinas, „
machinas, arma ad bellum necessaria conve- „
hunt, propugnacula ædificant, &c. Ita proba- „
biliter *Less. Sanch. Suar. Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* con „
tra *Tol.* & alios, qui docent peccare mortali- „
ter. Quòd si tamen eo loco res esset, ut hæc „
negantes a magno periculo classem Christia- „
nam eriperent, vel victoriam conferrent, te- „
nerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. „
Suar. Less. Sanch. l. c. „

12. Incolæ urbis, vel provinciæ, quam Ty- „ 74
rannus occupavit, licitè manent inter iniquos „
possessores, eosque cogente imperiô juvant „
excubiis, fossione, contributione: idque ex „
legitimi Principis præsumto consensu: ex quo „
etiam talia obsequia licitè promittunt cum „
juramento, ad majora mala sua, & legitimi „
Principis declinanda. *Laym. l. c. n. 5.* „

13. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollan- „ 75
dia, etiam sine gravi metu, si absit prava in- „
tentio, licitè vehunt annonam ad castra hæ- „
reticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus, „
facerent: quia, nisi id faciant, excludentur o- „
mni lucrô tanquam osores boni publici. v. „
Less. l. 2. c. 9 Sanch. l. 1. c. 7. Fill. t. 22. c. 5. „

An autem liceat aurigis, aut nautis vehere meretricem ad amasium pro sola mercede lucranda? Affirmant *Sporer de V. Præc. c. 1. n. 94. Salm. d. c. 8. num. 72. cum Meroll. & Diana ap. Tamb. d. c. 1. §. 4. n. 30.* Sed rectè negant *Sanch. Dec. l. 1. c. 7. n. 25. Bon. de Matr. p. 14. num. 6. Ronc. de Char. c. 6. Reg. in praxi num. 2. & Viva in prop. 51.*

Inn.

Inn XI. num. 5. qui contrariam opinionem ait non esse solidè probabilem; Hi omnes dicunt eos tantùm excusari ob grave damnum vitandum: Imò *Angles ap. Sanch.* putat id nunquam licere, utpote intrinsecè malum.

Adduntur alii casus: 1. Peccat puella acce-
76 ptans munera ab amasio, qui turpiter eam concupiscit, quia fovet amorem. *Croix l. 2. n. 264. cum Spor.*

2. Peccat reddens gladium occisuro, nisi metus gravis incommodi excuset. *Croix n. 265. cum Sanch. Bon. &c.* Sed vide *pag.* 315. *v. Secus.*

3. An liceat petere juramentum a pejera-
77 turo? Negant *Vasq. & Sotus apud Croix l. 2. n. 268.* item *Pontius de Matr. l. 5. c. 18. n 62. ex D. Aug. & D Thom. 2. 2. qu 98. a. 4. ad 4.* Ratio, quia (ut ait *S. Thom.*) *in juramento ejus, qui falsum jurat, non videtur esse aliquod bonum, quò uti liceat.* Sed probabiliùs affirmant *Salm tr. 21 c 8. n. 78. & Bon. de 2. Præc. D. 4. p. 11. n. 1. cum Caj Salon Suar. Reg. Fill & Tamb. & Diana apud Croix l c.* Modò adsit justa causa, nempe si Judex petat juramentum ratione Officii (quod idem *S. Thom l. c. in corp.* etiam admittit); vel si magni tua intersit uti pejuriò ad fraudes alterius manifestandas, ut jus tuum consequaris: Et sic non deest bonum utile petentis, quod sufficit pro justa causa Et ita intelligendus *D. Thomas* ex contextu verborum in *l. cit.* Commune autem est licere petere ob aliquod bonum juramentum a juraturo per falsos Deos Ita *S. Thom. ibid. & Sanch. Dec. l. 3. c. 8. n. 21. cum Gabr. Suar. Sayr. &c. contra Abulens.* Si verò res sit vera, & alter ignoret: Vel sit falsa, & alter credat veram, non licet ab eo petere juramentum, ut dicunt *Salm c. 8. n. 79. & 80.* Sed hoc intelligendum, si absit justa causa, ut supra.

4. Licitum est petere mutuum ab usurario propter aliquod bonum; est communis sententia cum *S. Thom.* qui 2. 2. *q. 68. a. 4.* sic docet: *Licet ab eo, qui usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius.* Idque licet, si adsit causa vel necessitatis, vel notabilis utilitatis, ut dictum est *n 49.* & ut dicunt *Salm. d c. 8. n. 76. & 77. cum Caj. Nav. Sanch. Bon. Pal.* Asserit autem *Lugo D. 25. n. 235.* commune esse inter DD. sufficere ad excusandum petentem mutuum ab usurario a peccato gravi quamcunque utilitatem etiam modicam. Sed huic non acquiesco juxta dicta *num. 47.* Ratio, quia ad excusandum grave peccatum, gravis requiritur causa. Secus igitur dicendum, si adsit notabilis utilitas, ut ajunt *Croix l. 2 n 272 & Sporer de V. Præc. c. 1. n 75.* Et tunc licet etiam offerre ei usuras, conditionatè dicendo: *Si vis usuras, dabo; ut Mol. Sanch Hurr. Tamb apud Croix l. 2. n 267.* Immo licitum est etiam absolutè eas offerre, dicendo: *Da mihi mutuum, & ego tibi solvam usuras*, ut dicunt *Lugo Disp 25 num. 227. Sanch. Dec. c. 8. n 26. cum Trull. Bann. Dian Spor. n. 77. & alii apud Salm. de Contr. c. 3. n. 121.* Et licèt *Salm. ib cum S. Th. Bon &c.* oppositum verius censeant, rectè tamen probabilem vocant primam sententiam; quia illa oblatio revera semper est conditionata, scilicet si nolis dare gratis, offero usuras. Sed hoc nequaquam admitterem, si alter non esset paratus ad mutuum dandum sub usuris; quia aliter, qui sic eum alliceret ad mutuandum, directè induceret ad peccandum. Notant autem *Salm. d. c. 3. de Contr. n. 122.* quòd requiritur major causa ad petendum mutuum ab eo, qui scitur non daturus, nisi sub usuris: requiritur saltem magna utilitas, ut supra.

5. Non peccat in [illegible] in nu- 78
merandis pecuniis, scribendis rationibus, deferendo pignore, exigendis usuris amicabiliter; cùm ad hoc mutuatarius non sit invitus. *Croix cum Tamb. l. 2. n. 268. C. 3. D. 7. n. 18.* Hinc optimè docet *Lugo dict. D. 25. n. 224.* famulos adjuvantes usurarios tunc graviter peccare, cùm eorum actiones graviter displicent mutuatariis. Vide dicenda *de Contr. l. 3. n. 789.*

6. Licet dare mutuum abusuro, si adsit causa, scilicet si aliter ille multùm possit nocere. Ita apud *Croix n. 269. Azor. & Less* qui tamen dicit, non excusare causam lucri etiam justi.

7. Probabiliùs licet petere Sacramenta a Sa- 79
cerdote excommunicato tolerato; quia ipse tunc minimè peccat ea ministrando. *Tambur. l. V c. 1. § 4. n. 40 cum Sanch. & Hurt.* contra *Suar.* Vide dicenda *lib. 7 n. 139.*

Conveniunt etiam DD. licitum esse, petere Sacramenta a Sacerdote, qui est in mortali, si adsit necessitas, aut notabilis utilitas. Sed dubium est, si utilitas non sit magna, an tunc liceat? Affirmant *Azor. Hurt. & Dian. ap. Croix l. 2. n. 272.* Sed negandum cum *Croix*, juxta dicta *num. 47.* etiamsi Sacerdos sit paratus ad sacrilegè ministrandum.

Volenti autem frangere jejunium, ubicun- 80
que inveniet cibos, licet eos præbere, dicendo conditionatè: *Si vis jam comedere, cœna apud me*, ut dicunt *Spor. de V. Præc. n. 84. & Less. l 4. c. 2. num. 24. cum Nav. Cajet. apud Viva de Præc. Dec. Q. 10. A. 4. num. 6.* Ratio, quia peccatum tunc

jam

jam est internè patratum, nec impediri potest, ut supponitur. Sed huic opinioni nec acquiesco, & sequor *Salm tr 21.c.8 n.81. & Ronc. de Char. c.6 q 6.* qui cum *Pol Vasqu Dian &c* oppositum sentiunt, quia id in iis circumstantiis est objectivè malum, ad quod non licet cooperari, nisi tantùm permissivè, modò adsit causa gravis, juxta nostrum principium positum *num 47. vers. Secunda*, & toties repetitum, nempe quòd ad permittendum grave peccatum proximi, quod ille committet ex occasione a nobis præstitâ, non sufficit, quòd alter sit paratus ad peccandum, sed insuper requiritur gravis causa necessitatis, vel saltem utilitatis, quæ nos deobliget a præcepto charitatis: Alioquin graviter peccamus tam contra charitatem, quàm contra virtutem, quæ a proximo læditur.

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

Hujus præcepti, prout est affirmativum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis, quâ interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quò internum testamur, ut oratio, sacrificium, &c. de quibus vid. *Schol. 1. 2. & 3. parte*. Prout verò est negativum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per excessum, ut Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, ut Irreligiositas cum suis.

Ex hac igitur Religionis virtute tenemur ad orationem, quæ ex *S. Thom 2 2 qu.83.a.1.* definitur: *Petitio decentium a Deo*. Et probabilius est, orationem nobis esse necessariam necessitate medii cum *Suar Less. Lay. Bon. Azor. &c. apud Salm Tr.21.c 9 n.11. ex S.Th. ib* contra *Syl Led. Villal &c* qui putant, necessitate præcepti. Quando autem obliget præceptum orationis? *Salm. ib. num 19. cum Trull. & Vill. contra alios*, censent obligare per se triplici tempore, scil. in instanti usûs rationis, in articulo mortis, & semel saltem in anno. Dicitur *per se*, nam per accidens, certum est obligare, quando urget magna tentatio, quæ aliàs vinci nequeat: vel quando urget magna calamitas Populi, aut proximi. *Salm loc. cit. n.15.*

CAPUT I.

De Superstitione, & speciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

1 *Quid est Superstitio?*
2 *Quotuplex est Superstitio?*
3 *Quis committat Superstitionem falsi cultûs?*
4 *Quis cultus superfluus?*

1 Resp. 1. Superstitio est falsa religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi Numinis. *Less.* Et convenit cum definitione communi ex *S. Th.* quâ dicit esse vitium, quod religioni opponitur secundùm excessum. Dicit *per excessum*; non quòd Deus nimiùm coli possit, aut majore honore, quàm dignus sit: sed id intelligitur secundùm circumstantias, eo quòd exhibeas cultum, vel quem non debes, vel eo modo quo non debes, vel illi cui non debes.

2 Resp. 2. Superstitio est duplex: Alia *cultûs indebiti*, sive incongrui, quô verus Deus, sed modô indebitô, colitur, tribuendo ei cultum *falsum*, & perniciosum, vel *superfluum*, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac præscriptum. Alia est ratione *rei cultæ*, cùm scilicet cultu Deo debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam observantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Laym l.4 t.10.c.1. ex S.Th q 92.a.2.*

Ex quibus resolves.

3 1. Superstitionem *cultûs falsi* committit I. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. gr. circumcisionem, immo-

immolationem agni, &c. quia hæ significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. II. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. gr. sacrificando, absolvendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. l. 2 de superstit. c. 2.* III. Is qui suâ auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia ad Dei cultum. IV. Qui falsas Reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has, vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, sive ad devotionem augendam. V. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: sæpe tamen excusatur ignorantiâ, vel simplicitate. *Less. l. 2. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nov. c. 12. Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

4 2. Superstitio *cultûs superflui* est, v. gr. I. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis qui dicatur Joannes, vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex se ipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. II. Jejunare die Dominico, cùm non jejunas aliis diebus. *(Quamvis ex c. Sacerdos 26. Qu. 6. vetetur jejunare in die Dominico, ad extirpandam hæresim Manichæorum negantium Resurrectionem Christi Domini; qui tamen mortificationis causâ jejunaret, non peccaret, ne leviter quidem, ut ait Urva l. 2. Q. 5. Art. 1. num. 3. imò mereretur, cùm talem hæresim jam Ecclesia aboleverit. Etsi Salm. Tr. 21. c. XI. num. 8. dicant melius esse abstinere a tali jejunio; & ideo communiter docere DD. quòd jejunium promissum in die Dominico possit in Sabbato adimpleri: Et si quis voverit jejunare per mensem, non teneri in die Dominico, nisi expressè intenderit.)* Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, aliasque ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda est), quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, & similia, bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, ut docet *Tol. Less l. c. d. 1. Nov & Laym.* quia est materia levis, & actio ex se non mala, & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in Templo canas, ore vel organô notabiliter lascivam vel ad impuritatem provocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, ut *Laym l. c. ex comm.*

DUBIUM II.

De Divinatione.

Quid, & quotuplex sit?

5 *Quid est Divinatio?*
6 *Alia est cum expressa invocatione Dæmonis, alia cum tacita.*
7 *An divinare sit semper peccatum mortale?*
8 *Resolutio casuum.*
9 *An liceat divinare per somnia?*
10 *An sit licita Astrologia, & qualis?*
11 *An liceat adhibere Sortem divinatoriam?*

RESP. 1. Divinatio est, cùm quis opem dæmonis tacitè, vel expressè invocat, 5
ut noscat res contingentes & liberè futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, involvitur tacita idololatria, quòd Dæmoni tribuatur cultus divinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, aliisque modis occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, v. *Delr l. 4. c. 2. q. 2. Sanch 2 mor. cap. 38.*); nihilominus illicita est, eo quòd commercium habeatur cum Dei jurato hoste, quod importat quandam proditionem, & apostasiam a Deo, ac forte etiam (ut vult *Suar.* contra *Valent.*) superstitionem. V. *Laym. c. 3. Bon p. 3. S. Thom. 2. 2. q. 95. a. 1.*

Respond. 2. Divinatio est duplex: una, in 6
qua est invocatio, vel pactum expressum cum dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia: ut, cùm Dæmon occulta docet per Pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave signa in aëre, aquâ, igne, speculis: Alia est, in qua tantùm est invocatio, vel pactum tacitum, seu interpretativum: ut cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio; ad quam ea sunt impro-

,, improportionata. *S.Thom.q 95.* Cùm verò u-
,, triusque speciei variæ rurius lint species, eas
,, hìc omitto, quòd secundùm sententiam com
,, muniorem, in genere moris non differant,
,, nec specialem habeant malitiam; idéoque in
,, Confessione non sit opus explicare, an v.g.
,, facta sit divinario ex speculis, aëre, mortuo,
,, &c. Exprimendum tamen necessariò est, u-
,, trùm invocatio, sive pactio expressa, an ta-
,, cita intervenerit; quia, sive hæc moraliter
,, inter se specie differant, sive non, norabili-
,, ter tamen mutant judicium Confessarii. * (*Me-*
,, *liùs, quia invocatio expressa sæpe adjuncta ha-*
,, *bet alia peccata, scil. hæresim, adorationem*
,, *Dæmonis, &c. Ceterùm probabile est de se*
,, *non esse obligationem explicandi, ut Salm.*
,, *Tract.21.c.11.n.29.& 30.cum Victor.*) * V. *Laym.*
,, *l.c.Sanch l.c. Less.l.c.d.5. Del.l.4.disp.4.c.2. Bon.*
,, *q.5.p.4.*

Divinatio per expressam Dæmonis invocationem dicitur *Oraculum*, si fiat per idola. *Necromantia* specialirer, si per apparentem mortuorum resuscitationem; nam generalirer Necromantia comprehendit alias etiam species Divinationis. *Oniromantia*, si per somnia. *Præstigium*, si per fictas figuras. *Aruspicia*, si per signa in extis animalium. *Geomantia*, si per figuram in terra. *Hydromantia*, per figuram in aqua. *Aëromantia*, in aëre. *Piromantia*, in igne.

Per tacitam verò invocationem dicitur *Astrologia*, si fit per situs, & motus astrorum. *Auspicium*, per signa volucrum. *Augurium*, per signa animalium: *Omen*, si fiat per casum, v. gr. per occursum funeris &c. *Sortilegium*, si fiat ex sorte, v.gr. ex aperitione libri, jactu taxillorum.

7 ,, Resp. 3. Divinatio, quæ fit per actum ex-
,, pressum, & quâ Dæmon expressè invocatur,
,, excusari non potest a mortali; eam verò,
,, quæ fit per actum tantùm implicitum, ali-
,, quando excusari a mortali quidam asserunt;
,, videlicet tunc, cùm vel intercedit simplici-
,, tas, & ignorantia non crassa, neque affe-
,, ctata; vel fides certa non adhibetur, sed tan-
,, tùm timor quidam, aut suspicio concipitur
,, eventûs futuri. *Laym l 4.tr.10.c.3. Sanch.Less.*
,, *Suar.Cajet.Bald.l.3.t.4 d 3 num.2. &c.* eo quòd
,, tunc superstitiosa verè non sit, cùm inten-
,, tio non sit talis. V *Suar. Less. Sanch. Laym.*
,, *Cajet. Navar.Sayr. Valent.& Tanner. d.5. de rel.*
,, *q 7.disp.1.num.21.& dub 2 n 25.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Expressè censetur invocare, seu conve- ,, 8
nire, & pactum facere cum Dæmone, qui ,,
vel verbis Dæmonem invocat; vel saltem ,,
factô aliquid usurpat, per quod scit, aut pu- ,,
tat Dæmonem cooperari. ,,

2. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis, ,,
& naturaliter improportionatis utitur ad ali- ,,
quid cognoscendum, vel efficiendum. Ne- ,,
que requiritur, ut Dæmon aliquando pactus ,,
sit, se ad talis vani medii adhibitionem con- ,,
cursurum, eo enim ipso, quo quis vanita- ,,
tibus iis utitur, Dæmon se immiscet, licèt ,,
præter intentionem utentis sit eum invoca- ,,
te, ut docent *Suar.Less.& Sanch.ll.cc.* ,,

3. Non excusatur a peccato, qui utendo ,,
talibus rebus, quas constat esse naturaliter ,,
improportionatas, potestatur, se nullum cum ,,
Dæmone commercium intendere, quia reipsa ,,
facit contra suam protestationem. Cùm enim ,,
nec Deus, nec Angeli boni talibus se mi- ,,
sceant, Dæmon implicitè iis invocatur, ut ,,
præter citatos docent *Laym.& Bonac.ll.cc.* ,,

4. Neque is excusatur, qui talia media ,,
utilia credit propter experientias, quia has ,,
Dæmon procurat, ut Homines paulatim il- ,,
laqueet, & ad similia usurpanda inducat. ,,
V. *Sanch. 2. mor. c. 38.* * (*Cum Viva loc.cit.* ,,
num.2.) * ,,

5. Si quis ab astris, somniis, similibusve ,,
ita dependeat, ut omnes pene actiones suas ,,
& vitam juxta ea regulare velit, eum mor- ,,
taliter peccare docent *Less Suar.Sanch.l.c.** (*I-* ,,
dem Salm.c.11.n 64.cum Nav.Trull.& Pal.) * ,,

6. Ex talium observatione semel, atque ,,
iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ,,
sub mortali non teneris, veniale tantùm esse ,,
censent *Cajet. & Arm.* V. *Somnium*; Utì & ,,
subinde timere leviter, ne ita sit, aut eve- ,,
niat, quod portendunt, ut notat *Suar.Sup.* ,,
*l.c.** (*Idem dicunt Salm.d.c.11.n.64.*) * ,,

Quæritur, an divinare futura per somnia, 9
semper sit illicitum? Respondetur, si somnia sint certò, vel probabiliùs a Deo, possumus, imò tenemur eis credere; cùm Deus promiserit aliquando per somnia loqui, ut *Numer. 12. Per somnia loquar ad illum.* Ita *Salm. c. 11. num. 60. cum S. Thom. S.Greg Niss.Suar. Less. &c.* E converso grave peccatum esset credere somniis diabolicis, ut *in c. Episcopo. 26. q. 5. Salm. num. 66. cum Laym. Less. &c.* Quandoque tamen potest homo rudis excusari

a mortali ratione simplicitatis, vel quia solùm tenuiter credit eisdem, ut benè advertunt *Anacl. tr. 5. D. 2. n. 22 & Bus. mox infra.* Quid in dubio, an somnia sint a Deo, vel Dæmone? Resp. si non constet certò, vel probabiliter somnia esse a Deo, non licet eis credere; ita *Salm. num. 61. cum Suar. Less. Sanch. Pal. &c. ac Sporer de 1. Præc. n. 19. ex comm.* Ratio, quia Deus, cùm immittit somnia, simul etiam reddit hominem certum, vel ferè certum, quòd ab Ipso immittantur. Pro regula autem discernendi, an somnia sint a Deo, vel a Dæmone, observandum, an somnium impellat ad opus bonum, vel malum, aut præsumtuosum. Item an post somnium homo sentiat perturbatum, & minùs promtum ad opera pietatis; vel alacrem, & promtum, tunc enim potest prudenter censere somnium esse a Deo. Ita *Elbel de 1. Præc. n. 491. & Anacl. l. c. n. 23. ex comm. DD.*

„ 7. Communiter, & ut plurimum in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid istorum intervenit, quæ a mortali excusare dicunt, ut verbi gratiâ, quòd fides integra non adhibeatur. *Sanch. l. c. n. 13. Caj. in summ. Armil. &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valde periculosam, juxta illas suas actiones dirigere, etiam non credendo. V. *Sanch. l. c.*

„ 8. Licita est 1. *Physiognomia*, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum; 2. *Chiromantia*, si ex lineis, & partibus manuum consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones, & affectus probabiliter conjectet. * (*Idem Salm. num. 73. & 74. cum Azor. Bon. Sanch.*) * 3. Item divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item alia, quâ ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisve actionibus naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, v. gr. serenitas, pluvia, &c. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos, & naturales, ut ventos, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imò etiam, cùm ex puncto nativitatis, sive horoscopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis utuntur. *Less. l. 2. c. 43. d. 7.* „

Alia est *Astrologia Naturalis*, quæ conjicit pluvias, tempestates, sterilitates Terræ, & similia; & hæc non est illicita, ut ait hìc *Bus. cum Salm. Tr. 21. cap. 11. n. 35.* quamvis ut plurimum sit inutilis, & incerta. Alia est *Judiciaria*, quæ ex signis in astris prædicit futura contingentia, quæ pendent ex hominum voluntate; Et hæc, si fiat de persona particulari, illicita est, ut dicunt *Salm. d. 1. n. 46. cum Trullench. Sanch. Salas, &c.*, contra *Palaum, & alios apud ipsum*; Etiamsi, non ut certò, sed ut conjecturaliter, seu probabiliter fiat, ex *Constit. Sixti V. Moderator Cœli. ann. 1586.* ubi damnantur etiam illi, qui id non certò affirmare audent, aut protestantur. Licitam autem esse censent, si fiat in generali, puta si prænuncientur bella, seditiones &c. Ita *Salm. ibid. num. 48. ex S. Thom.* Qui *p. 1. q. 115. a. 5. ad 3.* sic loquitur: *Plures homines sequuntur passiones, ad quas cooperari possunt corpora cœlestia. Pauci autem sunt, qui passionibus resistant: Et ita Astrologi, ut in pluribus, vera possunt prædicere, & maximè in communi, non autem in speciali.* 10

Quæritur inde, an liceat Astrologia, quæ prædicit ex horoscopo, & puncto nativitatis inclinationes, temperamenta alicujus? Distingue, si prædicit ut certa, certò illicita est, cùm omnia sint incerta. Ita *Salm. d. c. 11. n. 50. cum Sanch. Trull. Suar.* & alii communiter; Putant tamen esse tantùm peccatum leve, ut *n. 52. cum Laym. Suar. Sanch. &c.* contra *Fill. & Trull.* Si verò prædicit, ut tantùm probabiliter, seu conjecturaliter, licita est, ut *Salm. num. 53. cum S. Th. Suar. Pal. Bon.*

9. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt: ut circa effectus contingentes, & liberos, aut quæ a Deo pendent; ut circa statum animæ, dona Gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furtô, thesaurô absconditô. V. *Less. l. c. & Bon. d. 2. q. 2. n. 11. Suar. Sanch. l. c. Bon. n. 11.* „

Prædicere futura contingentia libera conjecturaliter tantùm ex signis avium &c. dicunt *Salm.*

Salm n.69. in fine cum Less. Pal. Sanch. Fill. &c, non esse illicitum: quia constellatio, quæ potest homines commovere ad bellum, potest etiam illa signa causare in avibus.

„ 10. Peccant, qui Ægyptios de fortuna
„ consulunt, & quidem, si fiat cum firma
„ fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si ve-
„ rò causâ curiositatis, vel risûs; ut fit com-
„ muniter, venialiter tantùm. *Fill. & Sanch.*
11 „ 11. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per
„ sortes divinatorias, ad futurum, vel occul-
„ tum aliquid cognoscendum, quasi sortibus
„ vis aliqua divina insit: ut si quis v. gr.
„ ex taxillorum projectione, & dispositione
„ divinet, quis sit obtenturus victoriam, be-
„ neficium, &c. Idem ferè est de sortibus
„ consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac,
„ vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*, quia
„ aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ ne-
„ cessitas, & honestas exigit; aptiorque mo-
„ dus dubium vincendi non apparet: dum-
„ modo fiant præmissâ oratione cum debita
„ reverentia; & indicium non expectetur, nisi
„ a solo Deo: v. gr. si quis hærens in bivio
„ aliter quoad viam se determinare non pos-
„ sit: vel si divino instinctu, aut jussu fiant,
„ ut 1. *Reg.* 10 in electione Saulis contigit.
„ *Fill. Sanch. Bon. l c.*
„ 12. Sortes divisoriæ sine superstitione, et
„ plerunque licitè fieri possunt, sive ad ho-
„ nestum ludum, sive ad hereditatis divisio-
„ nem, sive ad litis compositionem, dum-
„ modo litigantes, qui æquale jus habent,
„ consentiant, quia nihil aliud continent,
„ quàm contractum inter eos, qui ad aliquam
„ rem jus habent, ut illius sit, cui sors ob-
„ tigerit. Sic etiam, si plures mortem me-
„ riti sint, nec expediat omnes puniri, for-
„ te definiri potest, quis ex iis sit occiden-
„ dus. Dixi, *plerunque*: tum quia in ele-
„ ctionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, ut *Laym.*
„ *l. 3. t 4. & Bonac.* tum quia officia secularia
„ non sorte, sed secundùm personarum apti-
„ tudinem sunt dividenda, etsi inter plures
„ æquè aptos, & dignos sorte agi possit. V.
„ *Less. c 43.*

Sortes in electionibus ad Officia secularia licitæ sunt, modò fit inter dignos. *Sporer de 1. Præc. c. 9. n. 21. cum S Th. qu. 97. a. 8. Sanch. & comm.* Quoad verò Officia, vel Beneficia Ecclesiastica vetantur *c. Ecclesia. de Sortilegiis*. An autem talis electio sit nulla? Affirmant *Panorm. & Villal. ap. Salm. c. 11. n. 91.* Negant tamen *Salm. num. 92. cum Suar. Sanch. Laym. &c.* Et quidem probabiliùs, quia nullibi talis electio sancitur invalida. Excipitur tamen sola electio Prælati habentis jurisdictionem *ex c. Quia propter. de Elect.*

An liceat usus Sortium in decidendis litibus circa Officia, aut Beneficia Ecclesiastica? Affirmant *Lay. Less. Host. Abb. &c. ap. Salm. n. 85.* Negant verò *Felin. Farin. & Salm. num. 88. cum Suar. Sanch. &c.* Et quidem veriùs, nam ex *c. Ecclesia. Extra de Sortil.* universè prohibetur electio Ecclesiastica per sortes. In casu nostro talis electio alterius ex litigantibus jam fieret per sortem saltem completivè. Hoc tamen licere dicunt *Salm. ibid.* si hæc electio fieret auctoritate Judicis, quia tum vitatur periculum vitiosi ingressûs, cùm Judex habendo jurisdictionem ad collationem legitimum titulum conferat.

Ultimò notandum est *ex Salm. ib. n. 95. cum S. Thom. Suar. Pal. &c.* quòd sors divinatoria, etiamsi a Deo expectetur, tunc tantùm licita est, quando I. Adsit urgens necessitas salutis. II. Divina non convertantur ad terrena negotia. III. Non mittatur sors in electionibus Ecclesiasticis, quæ fieri debent instinctu Spiritûs Sancti; Hinc ratiò licitam esse dicunt *Salm. d. n. 95.*

13. Potest excusari a superstitione, qui „
modò illicitò futura se velle divinare osten- „
dit joci causâ. Ratio est, quia non est „
actus superstitiosus, nec affectatio cogni- „
tionis Dei propriæ, sed tantùm vanitas „
aliqua, *Suar. & Sanch. Regin. l. 17. num. 170.* „
* (*Cum Salm. d. c. 11. n. 33. Modò credat illa* „
esse falsa.) * „

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex sit Idololatria?

RESP. 1. Ea est, quando tribuitur honor „ 12
creaturæ, sicut Deo. *S. Thom. q. 94.* „
art. 1. Id verò fit, ut docet *Less. l. 2. c. 43.* „
non tantùm sacrificiò, sed etiam quovis si- „
gno honoris, quo quis creaturæ, tanquam „
Deo, se submittere intendit, v. g. genu- „
flexione, suffitu, detectione capitis ad sta- „
tuam Jovis. „

Q 2 „ Resp.

13 „ Resp. 2. Idololatria est duplex: alia *Materialis*, sive simulata, ut cùm quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia *Formalis*, ac propria, vel perfecta, ut cùm quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a Dæmone, aliâve creaturâ obtinendi, ipsi, quasi Deo, cultum defert. *Laym. l. c. ex S. Aug. & S. Th.*

Unde resolves.

„ 1. Idololatria etiam materialis, & ficta est grave & mortale peccatum: quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem; sæpe etiam contra confessionem Fidei externam. *Sanch. l. 1. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.*

„ Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis est peccatum gravius, quàm perfecta. V. *Laym. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. l. 1.*

DUBIUM IV.

Quid; & quotuplex sit Vana Observantia, & unde colligatur?

14 „ RESp. 1. Ea est superstitio, quâ mediô aliquô improportionatô, & a Deo non institutô procuratur aliquis effectus, v. gr. sanitas, scientia, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 1. Bonac. & alii.* Differt autem a divinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eadem, quòd utraque nitatur pactô Dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accomodari debent.

„ Resp. 2. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. *Prima* dicitur *Ars notoria*, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione &c. utitur ad scientiam repente, ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. *Secunda* dicitur *Magia* (quod nomen alioqui generale est), quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia* est *Observatio eventuum*, quâ ex consideratione alicujus eventûs conjicitur, quid sit futurum: ut v. gr. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. *Quarta* dicitur *Observatio sanitatum*, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione Reliquiarum cum vana circumstantia, v. gr. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. c. 40. num. 11. Fill. t. 24. c. 6. num. 157.*

15 „ Resp 3. Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio est, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a solo Deo expectari debet: tum quia nititur pactô cum Dæmone. *Less. Bon q. 5. p. 4. & alii.* Nec potest excusari a mortali ex parvitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent *Auct. supra cit. dub. 2. resp. 3.* 1. ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. 2. Si non adhibeatur fides, licèt timeatur ita esse, vel futurum. Vide dicta de divinatione *num. 8. casu 7. & Less. dub 8. num. 53 & 66.*

16 „ Resp 4. Vana observantia cognosci potest, 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum; si nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, ut verbi gratiâ, si flagellatio fieri debeat certâ horâ, numerô, manu, flagrô sericô; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. gr. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item, si ponatur vis in modo scribendi, v. gr. Evangelii S. Joannis a

„ Vir-

Virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. *Delrio l. 3. q. 5. Sanc. c. 42. num. 43.*

Ex dictis resolves.

17 1. Superstitiosum est: 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud usurpare ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. gr. sibi aliquid boni, vel mali eventurum, ut si mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere, tanquam faustos, alios verò infaustos, ideoque negotium omittere, v. gr. die Veneris nolle ungues præscindere. 5. Feminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse Defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si unguentò armariò, quò gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certò festò, v. gr. S. Joannis, certæ adhibeantur orationes, vel festò S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur, cui debeant nubere. 10. Si quis quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis vis, v. gr. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine prævia Confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est ea per orationes petere, ac sperare. *Delr. l. 3. p. 2. r. 4. s. 7. Suar. c. 15. Less. c. 4. d. 3. Sanch. n. 24. & 37. Fill. num. 150.*

2. Superstitiosum non est: 1. Observare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. gr. die S. Joannis Baptistæ), purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba sacræ Scripturæ, vel Reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa Templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere; die alicujus certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. Vide *Navar. in man. c. 11.* Addit *Laym. ex Cajet.* si homines rudes bonâ fide, & ex devotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum observent; aliquando in sua simplicitate relinquendos, cùm difficulter abducantur ab eo, quod bonâ fide a suis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. gr. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero & magnitudine candelarum, & similia, si fiant in memoriam alicujus mysterii, v. gr. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in majore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus a rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenent *Navar. in man. c. 11.* V. *Sanch. Laym. Bonac. ll. cc.*

Quæstio est, an detur, & sit licita virtus (vocata Magia naturalis) in aliquibus vocatis *Salvatores*, qui medentur quibusdam morbis signo Crucis, aut verbis Sacris, aut inhiatione? Affirmant *Azor. & alii ap. Salm. Tr. 21. c. 11. n. 113.* & dicunt dari hanc virtutem naturalem. Alii *n. 114.* dicunt non dari talem virtutem neque naturalem, neque gratis datam. *Salm.* tamen ex *num. 115. cum Delrio, Nav. Sanch. Vill. Suar. Less. Trull. Pal. Hurt. & aliis* probabiliter dicunt dari in aliquibus hanc virtutem, sicuti notum est Reges Gallos sanare Strumas (ut agnoscit *S. Thom. cum Bonif. VIII. in Canoniz. S. Lud.*), & Reges Hispanos sanare scrophias. Hanc virtutem tamen ajunt non esse naturalem (etsi hoc aliquibus gravibus DD. satis probabile videtur); nam aliàs omnes homines ejusdem temperamenti eandem virtutem haberent; sed esse gratis datam a Deo ad bonum publicum, juxta *Apost. Cor. 12. 9. Alii gratia sanitatum &c.* 18

Hic autem non frustra referre curavi illud quod inveni in *Martyrologio Romano* adnotatum sub die 5. *Martii* de miraculosa sanatione a morsibus serpentium eorum, qui credentes januam Templi S. Phocæ Martyris, invocatâ ipsius intercessione, attigerint: *Antiochiæ* (verba Martyrologii) *Natalis S. Phocæ Martyris, qui post multas quas pro nomine Redemtoris passus est inju-*

injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodie quoque Populis eo miraculo declaratur, quod si quispiam a serpente morsus fuerit, ut januam Basilicæ Martyris credens attigerit, confestim evacuatâ virtute veneni sanatur.

19 Bene verò advertunt iidem *Salm.* arcere dos esse, qui carbones contrectant: Qui halitu fornacem tepefaciunt, vel hominem occidunt: Qui madidi vinô sanant: Qui, adstante alio Salvatore, virtutem amittunt: Qui talem virtutem ab alio discunt: Qui dicit talem habere virtutem, quia natus est in die festa Parasceves, vel quia est septimus filius (sed in isto *Viva* dicit posse dari aliquam virtutem naturalem): Qui certis verbis utitur, quibus credit inesse virtutem, cùm gratia confertur personæ, non autem verbis, & signis. Ita *Salm. n.*118. *cum Suar. Sanch. Del Rio Pal. Hurt. &c.*

20 Advertunt etiam, quòd in dubio præsumendus est aliquis effectus potiùs provenire a causa naturali, quàm a superstitione. Ita *Sporer de* 1. *Præc. c.* 9. *n.* 31. *cum S. Aug. Sanch. Laym. Elbel num.* 501. *Croix l.* 3. *p.* 1. *num.* 28. *& Salm. Tract.* 21. *c.* 11. *n.* 112. *cum S. Thoma*, qui docet 2.2. *q.* 60. *a.* 4. *in corp.*: *Ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus id ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.* Rectè tamen consulunt *AA. citati* tunc præmitti protestationem, nolendi effectum, si aliqua superstitio subsit. Si verò certò probabiliter constet rem nullam habere vim naturalem ad aliquem effectum, in dubio censetur potiùs provenire a Dæmone, quàm a Deo, cùm Divina promissio de illo non habeatur, ut docent *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 40. *num* 2. *cum Gersone, & Spor. num.* 33. *cum S. Th.* 2.2 *qu* 96 *a.* 2. An autem liceat usus pulveris *sympathici*? Respondet *Elbel n.* 516. Doctores satis communiter negare, quia incredibile videtur qualitates hujus pulveris in distans habere vim operandi; Unde *Elbel* censet hujusmodi usum non facilè approbandum. Ait tamen in casu urgenti permitti posse, modò vulneratus non nimium distet, v. gr. ultra 300. passus; & modò protestatio præmittatur. Ratio, quia probabile est dari *actionem in distans*, Ceterùm valde probabiliter mihi videtur hoc esse licitum, si talis pulvis non in magna distantia applicetur; ducor ex iis quæ dicit celebris Philosophus Purchotius in suis *Instit. Phil. to.* 2. *p.* 1. *Phys. sect.* 5. *c.* 11. ubi sic ait: *Pulvis vitrioli calcinati, qui sympathicus appellatur in sanguinem, e vulnere recens emissum injectus, ipsi vulneri aliquot passibus remoto mederi, ac sanguinem sistere observatur. Id verò aliter fieri non concipitur, quàm per profluvium substantiale, sive per spiritus vitrioli, qui calentibus adhuc sanguinis particulis admixti, ad ulnus, unde expressus est sanguis, feruntur; & tanquam cunei quidam apertis meatus, quibus effluit sanguis, penitus obstruunt.* Ungere autem in distans gladium adhuc calentem sanguine vulnerati, superstitiosum esse ait *Croix n.* 29. *cum Burgh.* & asserit commune. Sed ex eadem ratione, ut supra, probabiliter id etiam permittit *Sporer l. cit.* Adhuc enim in dubio, an effectus proveniat a causa naturali, jam diximus ex communissima DD. superstitiosum non esse illum procurare, saltem protestatione præmissâ.

Quando autem adhibentur aliqua signa Crucis, vel tot Pater &c. in dubio, an adsit ibi aliqua superstitio, *Less. l.* 2. *c.* 44 *num* 46. ea permittit, præmissâ expressâ protestatione. Consentiunt *Spor. n.* 34 *& Tamb. l.* 2. *c.* 6. *§.* 1. *num.* 12 si urgeat notabilis necessitas. Damnat verò *Spor. c.* 9. *num.* 32. *cum communi*, tanquam superstitiosum regulariter, certis festis, horis &c. herbas, aut fructus colligere, nisi circumstantia temporis conferat ad herbarum virtutem, ut in vere, æquinoctio, &c. Damnat etiam *Spor. num* 28 circumducere equos per Templa, nisi expectetur effectus per merita Illorum; Unde ait, quòd ubi adsit hujusmodi consuetudo, ipsa est abroganda; at si non possit sine offensa Populi auferri, saltem ipse docendus est, quô animô id faciendum.

„ 3. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò ejus observatio, aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licèt illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transit, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. *Sanch.* 2. *mor. c.* 38. *Bon. q.* 5 *p.* 4. *Laym. l.* 4 *t.* 10. *c.* 4.

Quid de Ensalmis? Ensalmus dicitur, quia communiter ex verbis Psalmorum componitur, & ordinatur ad morbos sanandos. Si Ensalmus est *Invocativus*, scilicet petens salutem a Deo, quin credatur infallibiliter effectus, licitus est. Secus si sit *Constitutivus*, scilicet si ei tribuatur virtus infallibilis. Ita *Salm. Tr* 21. *c.* 11. *n.* 124. *&* 125. *cum Nav. Az. Bon S. Ant. Suar.* Hinc illicitus est Ensalmus (docet *S. Thom* 2.2. *q* 96. *a.* 4.), si in eo invocetur indirectè Dæmon, aut nomen inusitatum Angelorum; vel si in eo falsa, aut vana misceantur, vel adhibeatur 21

beatur certus modus scribendi, proferendi, &c.

22 An detur naturalis Fascinatio? Affirmant *Salm n.* 103. *cum S.Thom.* 1. *p. q.* 117. *a.* 3. *ad* 2. qui dicit: *O uli autem inficiunt aërem continuum usque ad determinatum spatium*. Hinc dicunt *Salm n.* 138. quòd talis, qui in se experitur hanc pestiferam qualitatem, tenetur abstinere a nimio consortio hominum non necessario, vel oculos declinare. Dicunt verò *n.* 135. contra *Azor. l.* 9. *c.* 25. superstitiosam esse fascinationem vulgarem, quæ a vulgo creditur, scilicet quòd aspicientes invidô animô noceant; & ideo tanquam superstitiosa vetanda esse oscilla, seu turpicula, quæ contra fascinationes imponuntur. Sed si adhibeantur adversus fascinationem naturalem, ut supra, nescio cur illa sint tam rigorosè damnanda; unde enim certò apparet, quòd dicta oscilla nullam naturaliter virtutem habeant ad illum malignum effluvium medendum? Consentit mihi *Sporer de* 1. *pr. c.* 9 *num.* 31. qui, ut supra retulimus, ait in dubio prudenti, an res applicanda habeat vim naturalem, licitè potest adhiberi, cum communissima DD. *ex S. August.* Tantò magis, quia communiter eis certa fides non præstatur.

D U B I U M V.

Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli?

23 RESp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis, ex pacto, & cooperatione Dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. l.* 4. *c.* 10. *Fill. t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur *Amatorium*, seu *Philtrum*, cujus usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, si maleficiô sic infecti labantur, eos verè peccare; quia libertas non aufertur. Aliud dicitur *Veneficium*, quô alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur. *Fill. l. c. n.* 183. *Azor. t.* 1. *l.* 9. *c.* 26.

24 Resp. 3. Contra maleficia uti licet, 1. Remediis petitis ex medicina. * (*Plures enim herbæ, ut ruta, salvia &c. contra maleficia naturaliter prosunt, quia virtute naturali corrigunt pravos humores, ope Dæmonis commotos; non verò licet uti virgâ lupi, pulvere aspersô corpori &c. & similibus, quæ naturaliter conferre nequeant ad sedandos humores.* Vid. *Salm. c.* 11. *num.* 143. *&* 135.) * 2. Exorcismis & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum, per quæ Dæmon nocet, absque tamen alio maleficio: *Navar.* & communiter alii. * (*Est commune etiam apud Salm. c.* 11. *n.* 158.) *

4. Si maleficus licitô modô potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecuniâ inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere), si nolit. *Lugo*, *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 53. Idque, etiamsi constet, eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cùm habeam jus petendi, quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. * (*Ita Salm. ib. n.* 154. *cum Pal. Suar. &c. contra Caj.*) * V. *Sanch. l.* 7. *de matr. d.* 94 *n.* 11. *Fill. n.* 192. *Less. l.* 2. *c.* 44. *d.* 6. contra *Delrium*. 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum: v. gr. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tandiu nociturum, quandiu meleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerunque fit cum tali aliqua conditione, v. gr. ut tandiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa), licebit illi se signare, lavare, &c. *Suar. Less. l.* 2. *c.* 44. *num.* 45. * (*Ita etiam Elbel num.* 534. *Salm. num.* 161. *Sanch. Pal. Trull. &c.*) * Ratio est, quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eo medio, sed tantùm tollendi signum, & dissolvendi pactum cum Dæmone. Unde ulteriùs patet, licere repercutere sagam, quæ te tetigit; eâ enim repercussâ solet noxa cessare, ut habet *Less. loc. cit. & Sanch. lib.* 7. *de matr. d.* 95. *&* 96. 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere, quia id esset in-

ducere

„ ducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Leff. &c. ll. cc. 7.* Si „ dubitetur, an possit sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet „ *Laym. l. 4 tr. 10. c. 4. n. 9. Sanchez, & Suarez,* „ quia est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi potest, eum qui signa posuit, „ posse ea sine novo maleficio destruere, quàm „ eum, qui non posuit. Unde, si hic suam „ operam offerat, priùs erit examinandus de „ modo solvendi. Vide *Laym. hîc, Bon. d. 3.* „ *q. 5. p. 5.*

25 Quær. 1. An liceat petere a Malefico parato, ut maleficium eum alio maleficio tollat? Affirmant *Angel. & Aureol. ap. Salm. c. 11. n. 146.* sicut dicunt etiam licere ad propriam utilitatem petere Sacramenta a Sacerdote sacrilego. Sed tenenda est negativa sententia *cum Leff. l. 2. c. 44. n. 35. & Salm. num. 143. cum S. Th. & pluribus*. Ratio, quia Sacerdos sacrilegus potest ministrare Sacramenta non sacrilegè; Sed Maleficus nequit conficere maleficium sine Dæmonis cooperatione, quod est intrinsecè malum. Nec officit illum esse ad id paratum, juxta dicta *lib. 2. n. 47.*

Quær. 2. Utrùm liceat petere a Mago solutionem maleficii in dubio, an sciat vel ne modum licitum solvendi? Certum est licere, si constet, quòd Magus modum licitum non ignorat, etiamsi ille modô illicitô sit usurus, quia id suæ malitiæ imputatur. Ita communiter cum *Busemb. ut supra n. 4. Salm. d. c. 11. n. 151. & Sporer de 1. Præc. c. 9. n. 43 cum Lay Sanch & Leff.* Idem dicunt *Tamb. c. 6. §. 2. n. 9. Spor. n. 40 Viva Q. 5. A. 5. n. 4. cum Sanch. Trull. Fill. & Elbel n. 532. cum Suar. & Sayr* licere, si sit certò probabile, quòd Maleficus sciat modum licitum. Sed quid in dubio negativo? Censet *Tamb n. 10.* & non reprobat *Viva num. 3.* quòd aliquando etiam liceat petere, quia non raro præsumitur ex communiter contingentibus maleficos modum licitum non ignorare. Sed contradicit sententia communis, quam tenent *Sanh. de Matr. l. 7. D 95. num. 13 Leff. l. 2. c. 44. n. 46. Viva l. c. n. 3. Salm. num. 152. cum Pal. Laym &c.* Ratio, quia præsumendum, quòd Magi non sciant nisi modos illicitos. Ceterùm, si in aliquo casu habeatur justa præsumtio, quòd maleficus sciat modum licitum solvendi maleficium, puta per ablationem signi, satis probabilis videtur opinio *Tamburrini*; cui tunc non obstaret sententia communis opposita, nam (ut ait *Tamb*) DD contrarii loquuntur, quando dubium aliter non possit deponi. Advertunt autem eum *Bus. Sporer num. 43. Viva l. c. & Elbel n. 533. cum Laym. Leff. & Del. Rio* faciliùs præsumendum, quòd sciat solvere maleficium modô licitô is qui signa posuit, illa auferendo, quàm alius qui non posuit.

Hìc notandum est, communem esse sententiam cum *Salm. c. 11. n. 172. Suar. Les. Del Rio, Pal. Sanch. &c.* adesse Striges, quæ ope Dæmonis asportantur de loco in locum corporaliter. Nec obstat *c. Episcopi, 26. qu. 5.* ubi prohibetur sub pœna excommunicationis fidem præbere talibus anicularum næniis; nam ibi prohibetur asserere simul, quòd ambulent eum Herodiade, vel Dea Diana. Vide *Elbel n. 527.* qui asserit cum *Del Rio, & aliis*, contrariam opinionem, quam tenuerunt Lutherus, Melancton, & quidam alii Catholici, nempe hoc evenire per meram illusionem, & vim phantasiæ, esse valde perniciosam Ecclesiæ, quia conducit ad eximendas hujusmodi Lamias a pœnis ipsis indictis; quod gravis damni est Christianæ Reipublicæ. 26

Malefici autem incurrunt excommunicationem ex *cap. Si quis Ariolos.* Hanc autem *Salm. c. 11. n. 101. cum Tabien & Del Rio* tenent esse latæ sententiæ, cùm in *d. cap.* dicatur: *Anathema sit*. At *Suar Sanch Az. Les. &c. n. 200.* tenent esse ferendæ sententiæ; Et dicunt, quòd verba *anathema sit* in materia Fidei significant hæreticum jam ab Ecclesia præcisum: Sed in aliis materiis significant separationem tantùm faciendam. 27

Incurrunt etiam excommunicationem Bullæ Cœnæ, si in iis conjungatur Hæresis; vel (ut dicunt *Salm.*) vehemens suspicio illius, nempe quando ineunt pactum expressum cum Dæmone, vel quando miscent res Sacras, vel Diabolum adorant, vel consulunt de iis quæ ipse cognoscere nequit. Ita *Salm. num. 203. cum Suar. Az. &c.* Sed hæc intelligenda, quando adsit error Fidei in intellectu, ut ait *Spor. de 1. Præc. c. 9. n 45.* Nam aliàs non datur Hæresis formalis, etiamsi quis expressè exteriùs Fidem neget, ut certum est *cum Bus ut supra de Pr Fid. lib 2. num. 19.* Et sine Hæresi formali excommunicatio Bullæ minimè incurritur, ut certum est *ap. Laym.*

Quæres: Quomodo Confessario agendum „ 28
eum Divinatoribus, Magis, &c.? „

Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de „ variis superstitionibus, 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. gr. an ratione „ „ vehe-

„ vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, a-
„ varitiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi,
„ quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De aposta-
„ sia, idololatria, & hæresi: abnegant enim
„ Christum, & Deum: renunciant Sacramen-
„ tis: habent Dæmonem pro Deo, vel sancto:
„ nec damnatum putant, aut miserum, & con-
„ sequenter illius asseclas non esse damnan-
„ dos. 3. De blasphemiis in Deum, & San-
„ ctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sa-
„ cris, ut aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. 4.
„ De luxuria, & commixtione cum Dæmone.
„ 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch.*
„ *Fill. Bon. l. c.*

„ Resp. 2. Monendi sunt, eos teneri 1. Pa-
„ ctum expressum, si quod habent cum Dæmo-
„ ne; aut commercium abjurare, & dissolve-
„ re. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque
„ instrumenta artis comburere. 3. Combure-
„ re chirographum, si habent: si verò solus
„ Dæmon id habeat, non necessariò cogendus
„ est, ut reddat: quia pactum sufficienter dis-
„ solvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata
„ resarcire, ad quod proinde etiam tenetur Fi-
„ scus (ubi veneficorum bona confiscantur); utì
„ & heredes, si ad eos bona deveniant. *Laym.*
„ *l. c. Suar. t. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. c. c. 40.*
„ *Fill. &c.*

„ Resp. 3. A Parochis moneri, & a Con-
„ fessariis examinari circa hoc præceptum po-
„ tissimùm debent 1. Opiliones, qui variis de-
„ diti esse solent observationibus, ut gregem
„ suum a lupis, vel scabie, vel aliis incom-
„ modis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa
„ equos sanandos utuntur verbis vel ex Psal-
„ mis, vel ex Oratione Dominicâ desumtis.
„ 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus,
„ & superstitiosis observationibus utuntur, vel
„ recurrunt ad peritos talium artium. 4. Ve-
„ tulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu
„ vel ex matrice vanas, & superstitiosas adhi-
„ bent orationes. 5. Milites, qui deferunt se-
„ cum sacra nomina, vel orationes ad certitu-
„ dinem, quòd in bello, vel duello non sint
„ vulnerandi, nunquam aquâ, igne, vel subitâ
„ morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

„ IRreligio, quæ Religioni opponitur per de-
„ fectum, vel tendit directè ad irreveren-
tiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Perju- „
rium: Vel tantùm tendit ad irreverentiam „
rerum sacratum, & est Sacrilegium, aut „
Simonia. De Perjurio in secundo præcepto; „
de reliquis hìc. „

DUBIUM I.

Quid sit Tentatio Dei.

29 *Quid est Tentatio Dei?*
30 *An in Tentatione Dei detur parvitas materiæ? Et quæ sit Tentatio interpretativa?*
31 *An peccet qui petit a Deo miraculum?*
32 *An qui offert se ad martyrium? Et an qui respuit medicinas?*

RESp. Tentatio Dei est dictum, vel fa- „ 29
ctum, quò quis explorat, num Deus „
sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam „
perfectionem habeat. *S. Thom 2. 2. q. 92. a. 1.* „
Sanch &c. Ea est duplex, scilicet vel *forma-* „
lis, quando quis expressè dubitans de aliqua „
Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si „
quis petat miraculum, quò patefiat Fidem „
Catholicam esse veram: vel det se præcipi- „
tem ex turri, ut experiatur, an Deus sit „
misericors, eum eripiendo a læsione: Vel „
est *implicita*, & *interpretativa*, quando quis, „
etsi expressè non intendat Deum tentare, „
id tamen petit, vel agit, quod suâpte na „
turâ eo referri videtur; ut si quis se com- „
mittat periculo, a quo vel nullo modo, vel „
vix possit eripi, nisi miraculosè; vel si me- „
dia naturalia omittat, sperans a solo Deo „
effectum, v. gr. in morbo periculoso respuens „
medicinam, petensque, ac sperans a Deo te- „
merè sanitatem. *Nav. c. 11. Less. n. 4.* Item si „
sine necessitate, & causâ rudis absque præ- „
paratione velit concionari, sperans a Deo „
sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less.* „
Laym. l. 4. t. 10. c. 5. „

Unde resolves.

1. Tentatiò Dei *formalis* est peccatum ex „
genere suo mortale, in quacumque etiam „
materia. Ratio est, quia includit dubitatio- „
nem de perfectionibus Dei, quæ in gravem „
Dei contemtum redundat, vel magnam ir- „
reverentiam, curiosiùs agendo cum Deo, „
quasi cum ludione. *Less. l. 2. c. 45. d. 1. Sanch.* „

R „ *l. 2.*

„ *l.2 c.34. Suar & ceter. commun.*
„ 2. *Interpretativa* tentatio, cui dubitatio „ illa deest, plerunque est tantùm peccatum „ veniale ob imperfectionem actûs, ignoran- „ tiam, inconsiderationem, vel parvitatem pe- „ riculi. Imò sæpe nullum est peccatum, quan- „ do scilicet justa causa subest, v. gr. Dei instin- „ ctus, necessitas, vel pia utilitas. *Sayr. Tolet.* „ *Cajet S. Thom. 2.2.q.92.*

30 Quæstio est, an detur parvitas materiæ in tentatione Dei ex materiæ levitate? v. gr. si in morbo levi respuas medicinas, expectans a Deo sanitatem, non petendo tamen expressè miraculum, & similia? Affirmant *Tol. Bon. Say Val ap. Salm. Tr.21. c.12. n.2.* Sed negant ut probabilius *Salm cum Suar. & Pal.* Sed prima sententia mihi probabilior videtur cum *Anacl. q.1. num.8. Elbel num 560. & Sporer de 1. Præc. c.10. num.10. cum Tol Sanch. Less & Laym.*

„ 3. Si quis in puteum se conjiciat, ad de- „ clarandam Dei erga se providentiam, aut „ supra prunas ambulet, ad innocentiam o- „ stendendam, est interpretativa tentatio Dei: „ uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt „ per ferrum candens, aquam ferventem, vel „ frigidam. * (*Tales probationes sunt vetitæ c.1.* „ *& 2. de Purgat Vulgar. ut communiter Salm c.12.* „ *num 5. & 6.*) * &c de quibus v. *Binsfeld.* & „ *Delrium l.4. disq.* Licèt enim Deus aliquando „ tales purgationes miraculosè probarit, id con- „ tigit, vel quia Deò inspirante factæ sunt, vel „ quia innocentes ad eas compulsi sunt libera- „ ti. *Bonae. d.9. p.1.*

31 Peccat, qui absolutè petit a Deo, vel offert miraculum ad conversionem Hæreticorum, cùm sufficiant nostræ Fidei testimonia, *Salm. c.12 n.7 cum Suar. Pal. Sanch.* Si verò aliquando sit firmissima spes conversionis, tunc poterit peti a Deo miraculum sub conditione, si ei placuerit, *Salm. ibid.* Ceterùm *Sporer l.c. cum communi* ait satis esse licitum petere a Deo miraculum, quoties adsit utilitas gravis ad nostram aut aliorum salutem, vel ad Divinam Voluntatem implendam. Et idem clarè docet *D. Thom. 2.2 q 97. a.2.* ubi ait non tentare Deum qui signum ab eo petit, *ut aliis demonstret*; vel *ad hoc quòd instruatur, quid circa aliquod factum sit placitum Deo. ibid. ad 3.*

32 Item peccat qui periculo mortis, vel mutilationis se objicit ad perferendum martyrium sine justa causa; nam in casu necessitatis, si aliàs Fides, aut salus multorum periclitetur: vel ad vitandas blasphemias, in quibus casibus martyrium est in præcepto: vel in casu utilitatis, ad exaltandam Fidem, aut Dei Gloriam; tunc licet martyrio se offerre, ut docet *S. Th. 2.2. qu.144 a.3. ad 1.* Vid. *Salm. n.9.*

Item peccat qui respuit medicinas; nisi faciat ad se mortificandum, modò absit periculum mortis, ut *Viva q.6. a.3. n.6. & Salm. num 9. cum Cajet. Nav & Sanch.*

Quæritur, an Tentatio Dei expressa differat specie ab interpretativa? Affirmant *Suar. & Bon.* At probabiliùs negant *Salm. n.11.*

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit Sacrilegium?

33 *Quid, & quotuplex Sacrilegium?*
34 *Quales species Sacrilegii sint explicandæ?*
35 *Quæ sint Sacrilegia Personalia?*
36 *Quæ Localia?* 37. *An vetentur in Ecclesia Mercatus, Convivia, Judicia, &c.?* 38. *An sit Sacrilegium extrahere hominem ab Ecclesia, atrio, &c.?* 39. *An omne furtum in Ecclesia sit Sacrilegium? An in Sacristia?*
40 *Quæ Sacrilegia Realia?*
41 *An liceat vasa & vestes sacras convertere in usum profanum?*
42 *An sit Sacrilegium lædere bona Ecclesiasticorum? Detinere Legata pia? Decimas non solvere?*
43 *An sit Sacrilegium mentaliter peccare in Ecclesia? An omittere Sacramenta tempore debito?*
44 *An censuræ contra sacrilegos incurrantur ipsò facto?*
45 *An sit Sacrilegium furari Reliquias?* 46. *An peccare in die festo?* 47. *An violare vota?* 48. *Vide alia ibid.*

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, „ 33
„ hoc est dicatæ cultui Divino, & pecca- „ tum mortale ex genere suo, si opus spe- „ cialiter repugnet cum rei sanctitate; non „ verò, si generaliter tantùm repugnet, quo- „ modo omnia peccata mortalia generaliter „ repugnant sanctitati, v. g. Templi, ita ut „ ibi cum veniali peccato committantur. Est „ autem Sacrilegium triplex: *Personale*, quo „ persona; *Locale*, quo locus; & *Reale*, quo „ res aliæ violantur. *S. Th. 2. 2. q. 99. a.3.* & „ ceteri Theologi.

Explicanda est in Confessione species Sacrilegii, an fuerit Personale, Locale, aut Reale. *Viva de Præc. Dec. q.6. a.1. num.1. & Salm. c.12. cum S. Th. & communi.* Quæstio est, 34
an

an prædictæ species sint subalternæ, vel infimæ? *Prima sententia* tenet esse subalternas continentes sub se alias species infimas. *Ita Suar. Pal. Less. &c. ap. Salm. c. 12. num. 17.* cum *Bus.* (vide *num. 47. infra ibi n. 5.*) & *Elbel. de Sacril. n. 565. cum Fill.* Et ideo dicunt percussionem Clerici specie differre a concubitu cum eo. *Secunda tamen sententia* tenet esse infimas, ut *Viva q. 6. a. 1. n. 2. & Salm. cum Cajet. Trull.* Ita ut, si quis violat Sanctimonialem verberando, aut cum ea concubendo, unum Sacrilegium formaliter committit. Et sic sentit *D. Thom. 2. 2. qu. 99. a. 4. ad 2.* ubi ait: *Possibile est aliqua duo peccata differre specie secundùm materiales actus, convenire autem in specie secundùm unam rationem formalem sacrilegii; puta si quis Sanctimonialem violaverit verberando, vel concubendo.* Et hæc est probabilior. Docet verò *ibid.* S. Doctor præfatas species habere diversos gradus, significans eos constituere quidem circumstantias aggravantes, non autem speciem mutantes.

Unde resolves.

35 „ I. *Personale* sacrilegium est percussio Clerici, pertractio ejusdem ad judicium seculare, item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de qua v. infra *c. 4. e. 2. dub. 2. n 6.*

36 „ II. *Locale* sacrilegium est omnis actus, quò Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis illicita, & notoria. * (*Ut probabiliter tenent etiam Viva Qu 6. A. 1. n. xi & Tamb cum Vasq Pont. Diana, Con. Tol. apud Salm. Tract 6. e. 8. n* 101. *contra Salm ib. cum Suar. Bon. Lug Pal &c. & Elbel n. 556. qui probabiliùs dicunt etiam occultam effusionem esse Sacrilegium.* Vide *dicenda de VI. Præc. num* 458. *versic.* II. Circa locum, &c) * Item sepultura excommunicati, vel non baptizati; item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes ejus immunitati, ut negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia secularia, stipulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ directè ad profanos usus convertatur; si reus ex Ecclesia, velut asylo, extrahatur; nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit. Denique si furtò auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. c. 7. Bon. q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. gr. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium docet *Dian. p. 1. t. 3. R. 27.* ex *Fagun.* & sex aliis, contra *Suarez*, *Laym. &c.*

Similiter violatur locus Sacer, si in eo fiant conclamationes, deambulationes, mercatus, strepitus judiciorum secularium, non verò Ecclesiasticorum pietatem spectantium. Aliquando tamen judicia secularia, aut parlamenta licita sunt in necessitate, v. g. ob pluviam, solis æstum: modò fiant sine strepitu, & desit alius locus opportunus. Pariter non videtur culpa gravis aliqua moderata deambulatio in Ecclesia, aut privata comestio, etiam sine necessitate, si absit scandalum, & clamor. Ita *Viva ib. n. x1. ex S. Th. cum Sal. n. d. e. 12. n 25.* 37

Sacrilegium est extrahere violenter hominem ab Ecclesia, etiam interdicta, vel polluta; & ab ejus cœmeterio, atrio, claustro, dormitorio, ambitu continuo cum Ecclesia: Item a Domibus Religiosorum clausu â sepiis. Vide *Salm. Tr. 18. e. 3. a. n 81.* Ceterùm, præter hunc casum violatæ Immunitatis, ad incurrendam speciem sacrilegii nomine loci sacri intelligitur tantùm Ecclesia, non alia loca, cùm in odiosis strictè facienda est interpretatio, ut notat *Elbel de Sacril. n. 566. cum Laym. Bon &c.* 38

Quæritur, an omne furtum in Ecclesia sit Sacrilegium? *Prima sententia cum Tamb in Meth. Conf l 2 c 8 cum Pal. Azor Lug & Dian. Less Con Henr. &c. Salm Tr. 6 c 8 n* 102 tenet non esse Sacrilegium, nisi furtum sit de re Ecclesiæ commodatâ, vel commissâ ibi custodiæ causâ: nam aliæ res profanæ ad locum sacrum minimè pertinent. *Secunda tamen sententia* probabilior affirmat ex *c. Quisquis. 17. q 4.* ubi absolutè damnatur ut sacrilegus, qui non *sacrum de sacro* furatur; nec id limitatur ad depositum tantùm. *Ita Elbel n. 8 cum Fill. Val, & Salm Tr 6 c. 8. num 102 cum Pal. Dic. Vasq. Bon Lay &c* Rectè tamen *Salm* probabilem vocant primam sententiam. An autem sit Sacrilegium Locale furari e Sacristia? Negat *Sanch. de Matr D. 15. n 23.* contra aliques. Certum autem est non esse Sacrilegum furtum in Claustris, nec in Oratorio domûs privatæ. In Oratoriis verò Xenodochiorum, vel Eremitoriorum, licèt non benedictis ab Episcopo, justè putat *Sanch.* furta esse sacrilega. Vide *Viva d. loc. n. 13.* 39

„ 3. *Reale* sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur, cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, & in- 40

„ ſtrumentorum ſacrorum : v. gr. ſi quis calice utatur in convivio , ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad uſus profanos applicet : intellige de iis, quæ conſecrari, vel ſaltem benedici ſolent : nam ad nuptias, vel communem uſum adhiberel tapetes, candelabra, pelvim, imò & manutergium, & cetera, quæ mediatè ſerviunt miniſterio ſacro, non eſſe peccatum docet *Tambur. expedit. Sacrif. l. 1. c. 2.* niſi fiat ex aliquo contemtu ſaltem implicito, ut ſi ſemper, & indifferenter ſic utaris ſupradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aquâ, inceiſô, & ſimilibus benedictis, quòd in modicis iſtis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Eccleſia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide *loc. cit.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio ſacrarum Imaginum, & Reliquiarum. Item abuſus Scripturæ ſacræ, v. g. ad ſtabiliendas hæreſes, vel res turpes. Item raptura bonorum Eccefiæ, ſuppreſſio piorum legatorum, vel jurium Eccefiæ deſraudatio, &c. Vid. *Fill. tr. 24. c. 9. Regin. l. 19. n. 57. Suar.*

Concilium Tridentinum *Seſs. 4. in fine* vocat temeritatem, torquere verba S. Scripturæ ad ſcurrilia, fabuloſa, vana, adulatoria, detractoria, &c. Vid. *Salm. c. 12. n. 82.*

41 Quæritur 1. an vaſa, & veſtes ſacræ poſſint converti in uſum profanum? Affirmant *Salm. tr. 21. c. 12. n. 32.* ſi illæ jam amiſerint formam & benedictionem. Sed alibi *c. 10. n. 145.* omninò negant cum *S. Thoma* qui *p. 3. qu. 83. a. 3. ad 3. Et c. 39. diſt. 1.* dicit: *Pallæ, velum, candelabrum, cathedra, & alia, quæ in Sacrario fuerint, non debent admitti in uſum laicorum, ſed eſse comburenda*. Meliùs autem diſtinguit *Roncaglia de 1. Præc. c. 6. qu. 7.* & dicit, quòd ſi res ita totaliter immutetur, ut ad communem materiam redeat, ſicut ſi calix igne vel ferrô ad communem maſſam argenti reducatur, tunc licet in uſum profanum convertere. Ita ipſe cum *Bon. Pal. Suar. & Baur.* Secus ſi totaliter non difformetur; Hinc non licet ex veteri Caſula veſtes profanas reſarcire: & hoc adhæret ei quod dicit *S. Thom.* ſupra. Ideò alii dicunt non licere hujuſmodi veſtes ad uſus profanos vendere, aut oppignorare. Vide *Salm. d. c. 10. n. 145.*

42 Quæritur 2. an læſio quorumcunque bonorum Eccleſiaſticorum ſit ſacrilegium? Reſp. negativè, ſed tantùm bonorum, quæ *pertinent ad ornamentum Eccleſiæ, aut ſunt deputata ad ſuſtentationem Miniſtrorum*, ut loquitur *S. Th. 2. 2. q. 99. a. 3.* Ly *ad ſuſtentationem Miniſtrorum*, intellige, quâ tales ſunt, ut rectè dicit *Tamb. Dec. l. 2. c. 6. §. 3. n. 9.*

Quæritur 3. an ſit Sacrilegium injuſtè detinere legata relicta Eccleſiæ pro ejus ſervitio? Affirmat *Leſs. l. 1. c. 16. n. 30.* Sed negat *Tamb. dict. l. n. 10. cum Pal. & Salm. c. 10. n. 35. &c.* Quia, donec dicta bona ab Eccleſia non poſſideantur, non ſunt ſacra.

Quæritur 4. an ſit Sacrilegium non ſolvere Decimas? Affirmat *Leſs. l. 2. c. 16. n. 18. Elbel n. 569. cum Val. Spor. &c.* Sed negat *Croix l. 3. p. 1. n. 52. & Tamb. d. l. n. 11. cum Pal* Dicunt tamen eſſe peccatum gravius irreligioſitatis; quia ſolutio Decimarum eſt ordinata in recognitionem Divini Dominii.

Notandum, quòd per meros actus internos non violatur ſanctitas loci; ideoque non committit ſacrilegium, qui in Eccleſia habet voluntatem occidendi hominem extra illam. Secus, ſi quis extra Eccleſiam proponit occidere in Eccleſia. Ita *Salm. c. 12. n. 28. cum aliis communiter.* 43

Palaus Tr. 17. D. 2. p. 2. tenet omittere Sacramenta tempore debito, eſſe Sagrilegium. Probabiliùs verò negatur, ſed eſſe dicitur peccatum contra obedientiam Eccleſiæ debitam. *Salm. c. 12. n. 38.*

Item notandum eſt, quòd cenſuræ contra ſacrilegos latæ non incurruntur ipſo facto, niſi a percutientibus Clericum: Itemque a violantibus Immunitatem Eccefiaſticam, imponendo tributa, uſurpando bona: & ab effringentibus Eccleſias, & ſimul expoliantibus rebus ſacris, ex *c. Conqueſt. 22. de Sent. excom. V. Salm. n. 24.* Incendiarios autem Eccleſiarum probabilius eſt non eſſe excommunicatos ipſo facto, ut *Salm. n. 40. cum Caj. Sylv. Nav.* 44

Grave Sacrilegium committit, qui furatur Reliquiam, etiam in parva quantitate, ſi ſcit dominum ob hoc eſſe valde contriſtandum. Ita *Leand. Prad. Nav. Mol. ap Salm. Tr 21. c. 10 n. 108.* 45

Quæritur 5. An tempus ſit objectum Sacrilegii, ſcil. ſi quis peccet die feſto &c.? Negant *Lugo de Ben. D. 16. n. 523. & Salm c. 12. n. 36. cum Leſs. & Pal. & Tamb. Meth. Conf. lib. 2. c. 7. §. 5. n. 40.* Niſi notabilis irreverentia irrogetur cultui Divino, ut ſi quis in die Veneris Sancti exhiberet comœdias, ludos publicos, &c. 46

Quæritur 6. an violatio voti ſit Sacrilegium? Negant *Tamb. cum Suar. Dec. l. c. n. 12. & 13. & Pal. Tr. 17. D. 2. p. 3. §. 2.* Dicunt enim eſſe peccatum perfidiæ, ſeu contra fidelitatem Deo de- 47

debitam, ut *Croix l. 3. p. 1. n. 55.* cum *Tamb. in Dec. loc. c. n. 13.* Affirmat verò *S. Th. 2. 2. q. 99. a. 3. ad 3.* Et sequuntur *Salm. c. 12. num. 22.* Qui autem violat votum castitatis probabiliùs committit sacrilegium. Vide *Elbel n* 584.

4. Peccatur etiam Sacrilegiò peccatò o-
48 missionis, v. gr. si quæ ad Sacrificium spectant, ut corporalia, & similia, sint valde immunda *Bon. de Euch.* *(*Qui p 9. n. 23. cum Fill. Suar. Reg. & c. dicit esse mortale. V. l. 6. n. 384*)*

5. In Confessione exprimenda est species, & materia sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpe divisam malitiam habet, v. gr. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam, v. gr. si sit contra Eucharistiam, addit, secundùm Gordonum, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nudâ manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. Chrismate delibuta non licet feminis, & laicis. * (*Licet verò Clericis etiam primæ tonsuræ, ut Tamb. ibid. n. XI. cum Suar.*) *Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale. *Suar. Tamb. l. c.* §. 1. sine causa autem veniale esse, docet *Suar. Coninch.* & alii communiter; (licèt *Tamb. l. c.* ex *Sà*, &c. contrarium censeat probabile.) *(*Cum Secto, & Bartol. ab Ang Sed Sà ap. Tamb. & Sot. Henr. Sanch. Fag. & Tamb. apud Pasqu. ut refert Croix l. 6. p. 2. n. 358. censent nullum esse peccatum. Pro Monialibus verò adest privilegium, ut Salm. c. 10. n. 132.*)* ut & si corporalia, vel purificatoria laventur ab iisdem. V. *l. 6. n. 385.* Cetera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguntur, ut mappas, vestes Sacerdotales immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym Tamb. l. c.* ubi ex *Palao*, &c. idem concedit de Reliquiis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant; vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Laym.* de pyxide, sive ciborio, & lunulâ benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt: ex *Laym. & Bonac.* imò etiam ante lotionem. *Laym. Tamb. l. c.*

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quotuplex?

49 *Quid est Simonia?*
50 *An possit dari parvitas materiæ in Simonia?*
51 *Quando sit Simonia dare temporale pro spirituali?*
52 *An sit Simonia dare Beneficium alicui, ut se sustentet; vel sola ratione amicitiæ, aut precum?*
53 *An sit Simonia deducere in pactum obligationem antidoralem?*
54 *An dare spirituale principaliter ob temporale?*
55 *An sit Simonia accipere aliquid pro administratione Sacramentorum? Et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum?*
56 *Quid intelligitur per* Munus a manu?
57 *An sit Simonia dare mutuum ob spirituale?*
58 *An solvere pensionem ob Beneficium?*
59 *An dare aliquid, ut alter præstet quid spirituale pro seipso accipiente?*
60 *An dare Beneficium cum aliquo onere spirituali? An resignare, vel præsentare cum onere?*
61 *Quid per* Munus ab obsequio?
62 *An sit Simonia inservire ob Beneficium?*
63 *Quid per* Munus a lingua?
64 *An sit Simonia dare aliquid Mediatori, ut obtineat tibi Beneficium?*
65 *Quid si sit Intercessor mediatus?*
66 *Quid si promittas dare eleemosynam alicui Monasterio?*
67 *Quæ sit Simonia* Mentalis? *Quæ* Conventionalis? *Quæ* Realis?
68 *Quæ juris Divini, quæ humani?*
69 *An detur Simonia tantùm de jure humano?*
70 *An vendere Beneficia sit Simonia de jure Divino?*
71 *An sit Simonia vendere Juspatronatûs? Et an de jure Divino? An vendere jus Sepulturæ?*
72 *An Beneficia possint permutari?*
73 *Quomodo possit permutari Beneficium cum pensione? Et cujus auctoritate? Et an Episcopi possint pensiones constituere? usque ad num. 76.*
77 *Quomodo in Beneficiis liceat transigere? usque ad num.* 80.
81 *Quomodo fieri possint Renunciationes Beneficiorum? usque ad n.* 84.
85 *Quotuplex sit Simonia* Confidentialis*? Et quæ ejus pœna? usque ad n.* 90.
91 *Quomodo fiat Simonia pro ingressu ad Religionem?* 92. *An liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri?*
93 *An liceat pro catechizando, &c.?*
94 *An pro instruendo aliquo in sacra Doctrina?*
95 *An pro absolvendo, &c.?*
96 *An pro danda dispensatione in Matrimonio?*

97. An

97 *An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem?*

98 *An ad redimendam vexationem?* 99. *An possit pecuniá redimi vexatio circa possessionem Beneficii?* 100. *Quid si nondum sit acquisitum jus in re? Quid si quis corrumperet Electores, ne te eligant?* 101. *Quid si alter solis precibus impediret?* 102. *An possis dare pecuniam, ne alter se opponat ad tuam electionem?* 103. *An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum? An, ut non concurrat ad beneficium, quod tu cupis?* 104. *Vide alia apud Busemb.*

49 RESpond. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretiô temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. *S.Th.* 2. 2. *q.*100. *a.*1. *Laym. l.* 4. *tract.*10. *c.*8. *&c.* Dicitur 1. *voluntas emendi, &c* quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renunciationis; quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, ut gratitudinis, sive antidoralis, non sufficit; v.gr. quando quis sperat, vel intendit tantùm, non tamen obligat. *Sà, v. Simonia*. Ratio est, quia non facit contractum. V. *Bon. de Simon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. *Less. l.*2. *c.*35. *d.*20. * (*Sed vide dicenda num.* 54.) Dicitur 2. *pretiô temporali*: sive illud sit *muneris*, sive *linguæ*, ut est laus, vituperium, patrocinium; sive *obsequii*, & *famulatûs*. Dicitur 3. *spirituale*; quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut Gratia, & dona Spiritûs Sancti, sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia: sive sit effectus, & usus potestatis supernaturalis, ut consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficii, aliique actus jurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *spirituali annexum*: ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa; sive antecedenter, ut jus patronatûs respectu beneficii; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum infra dicendum: sive consequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Unde patet, malitiam simoniæ consistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretiô æstimantur, & contractibus subjiciuntur; atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate: quia nullum donum Gratiæ, licèt parvum, potest vendi sine gravi irreverentia tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale, ob actûs imperfectionem, & ignorantiam: *Suar. t.* 3. *de rel. l.* 4. *cap.* 36. *Azor. Fill. Laym l.c. Less. l* 2. *c.*35 *d.* 1.

Quæritur I. An possit dari parvitas materiæ in simonia? In simonia de jure naturali est communis sententia negativa *ap. Salm. n* 8. *&* *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.*195. *cum Suar. Sanch. &c.* contra *Mol. Reg &c. ib.* Sed in simonia tantùm de jure Ecclesiastico *Nav. Z-roll.* (quibus videtur adhærere *Croix l* 4. *n.* 682.) probabiliter docent posse dari parvitatem materiæ. Et disparitatem assignat *Croix*, quia, quando non accipitur temporale pro pretio rei spiritualis, sed acceptio prohibetur ad cavendam tantùm speciem simoniæ, re ipsâ non fit injuria rei spirituali, sed peccatur tantùm contra præceptum Ecclesiæ, in quo potest utiquè dari parvitas materiæ. 50

Quæstio II. Est, an semper ac datur temporale pro spirituali, vel contra, sit simonia? 51 *Prima sententia* affirmat *cum Azor. Durand. Adrian. &c. ap. Salm tr.*19. *de Simonia c.*1 *n* 26. *Secunda sententia*, quam tenent *Salm. ib n.*32. & vocant communem *cum Caj. Sanch. Suar. Less. Laym. Tol. &c.* negat, quando datur gratis, quamvis cum animo alliciendi, seu obligandi (non rigorosè ex justitia, sed tantùm ex gratitudine, sive ex benevolentia) alterum ad retribuendam rem spiritualem pro temporali, vel contra; Ita ut obligatio alterius antidoralis, seu gratitudinis principaliter intendatur, & retributio minùs principaliter; Et probant *ex c Quàm pio.* 2. *q.* 2. Et hoc, etiamsi in eodem actu retributio offeratur, *ex c. Placuit.* 1. *&c. Dilectus* 2. *q.* 1. Hinc licere dicunt tibi dare aliquid Episcopo, vel ei inservire (cui aliàs non esses serviturus), ut tibi ex gratitudine conferat Beneficium; dummodo absit aliquod pactum, utì dicunt *Salm. d c* 1. *num.*55 *&* 56. *cum Sot. Suar. Valent. & communi*. Et dummodo non inservias, ut Episcopus conferat tibi Beneficium, quasi pretium tui obsequii, ut bene notat doctus *P. Elbel de Sim. n.*617. E converso si inservis primariò ad captivandam Episcopi benevolentiam, & secundariò ad obtinendum Beneficium, non com-

mit-

mittis simoniam, etiamsi, amotâ spe Beneficii, non inservires, utdicunt *Salm. l.c. cum aliis.* Et etiamsi talem spem exprimas Superiori, ut addunt *Val. Pal. Sot. Rodr. & c. apud Salm. n.56. in fin.* quia licitum est, ut ajunt, petere ab alio, quod ille ex naturali obligatione præstare tenetur: Sed sapienter monent *Mazzot. de Sim to.2. § 2.p.219 & Croix cum Suar l. 3. p 1. n.74.* id cavendum ob periculum pactionis, aut saltem scandali, maximè si detur aliquid tempore quo agitur de conferendo Beneficio.

Ceterùm, rectè advertunt *Roncaglia de Sim. cap 1. qu. 5. & ipsi Salm. num. 57. cum Sanchez, Bonac. &c.* quòd ubi alius deest titulus, nempe stipendii, tollendæ injustæ vexationis, &c. Quando datur aliquid solo intuitu obtinendæ rei spiritualis, vel contra, præsumenda tunc sit intentio saltem virtualiter simoniaca, scilicèt commutandi temporale cum spirituali; nisi constet de opposito, vel aliter colligatur ex circumstantiis, nempe ex parvitate muneris, ex pietate, vel nobilitate dantis &c. Et hoc constat ex *c. Tua nos de Sim.* ubi Pontifex loquens de illo, qui bona sua Ecclesiæ donabat, rogans ut ad Canonicatum admitteretur, & de Canonicis eum admittentibus ait: *Si tamen is, qui talem donationem fecit, eâ intentione ducatur, ut per temporalia bona spiritualia valeat adipisci; & Clerici qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri; sine dubio tam isti, quàm ille apud districtum Judicem culpabiles judicantur.* Vide quæ dicentur *num. 54.* Et maximè nequit excusari a simonia mentali (ut bene sentiunt *Ronc l c. Reg VI. in praxi, & Elbel de Sim. nu.617.*) is qui Episcopo gratis inserviret animô eum obligandi ex gratitudine, etsi non ex justitia, ad retribuendum Beneficium, juxta mox dicenda *num. 53.*

Non autem damnandus de simonia Episcopus, qui Beneficium confert Clerico in recognitionem obsequii præstiti, ut dicunt *Elbel num 619 & Croix num. 75. cum Suarez.*

52 Item, si Episcopus conferat Beneficium gratis alicui, ut se honestè sustentet, non est simonia; *Croix l. 3 p. 1. n.83 cum Less. Lay. &c.* Immo collatio facta indigno, solâ ratione consanguinitatis, amicitiæ, sed gratis, est quidem illicita, sed non simoniaca. Ita *Salm. c.1. n.58. cum S.Th.2.2. q.100. a.5. ad 2. Caj. Suar. Pal. &c.* Idem dicunt *Laym. l.4. tr.10. c.8. n.26. cum Nav. Less. Cajet. Suar. &c.* item *Elbel n.612. ac Croix l.3. p.1. n.84.* si Collator det Beneficium indigno præcisè ob preces alicujus, vel ob vitandum aliquod injustum damnum, ut ait *Croix cum Less.* Contradicit huic *D. Tho. 2. 2. q. 100. a 5. ad 3* Sed prima sententia videtur probabilior, cùm ibi nulla intercedat venditio rei spiritualis pro temporali; & ideo ipse *D.Thom. l. c. ad 2.* concedit non esse simoniam, *dare aliquid spirituale propter quamcunq carnalem affectionem. Unde hoc non pertinet ad contractum venditionis, in quo fundatur simonia*

Quæritur autem hic III. An sit simonia, deducere in pactum obligationem antidoralem? Negant. *Hurt. Cœlest. Rocal. &c. apud Dianam p. 6. tr. 7. R.42.* item ipse *Diana cum Vidal, & Jo: de Soria*, quamvis *p.3. tr.2 R.64.* in praxi hoc non approbet. Ratio illorum, quia non censetur simonia committi, quando pactum fit de obligatione gratitudinis, quæ jam inest. Quapropter, dicunt, si licebit aliquid spirituale intendere ex gratitudine obtinere, cùm quis præstat aliquid temporale; licebit etiam id in pactum deducere. Sed omninò affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Laym. tr.10 c.ult. §.2. n.9 Viva in Prop.45. Innoc. XI. n.2. Elbel de Sim. n.5?6. & Suar. Bon. Fill. Cov. ac alii apud Salm tr.19. c.1. n.64.* Ratio, quia ex pacto illo novum inducitur onus. Distinguunt autem *Salm c.1. n.66. 67 & 68. cum Val. Caj. Pal. Less &c.* & dicunt, quòd si pactum novam obligationem addat præter antidoralem, puta, si des, aut promittas alteri pecuniam, ut ipse sit obligatus ad tibi in genere remunerandum, non est simonia, quia nullum novum onus imponitur. Sic etiam, si petas aliquid spirituale gratis sine obligatione rigorosâ: quemadmodum frequenter, dantes eleemosynam, solent a paupere preces petere; & in hoc revera consentiunt omnes, etiam Auctores secundæ sententiæ. Secus autem censent, si pactum novam obligationem adderet; & hoc esset, quando peteretur in specie quid spirituale pro re temporali traditâ; Nisi ibi alius titulus interveniret, nempe stipendii, damni emergentis &c. ut infra. Sed neque distinctio hæc mihi ullo modo arridet, nam (ut bene arguunt *Viva l.cit. & Roncaglia de Sim. c.1. qu.5. in fin.*) pactum semper aliqnam novam invehit saltem fidelitatis obligationem, quæ, cùm sit aliquo pretio æstimabilis, certè pactum simoniacum reddit. Ideo enim in *c. Quàm pio. c. 1. q. 2.* dicitur 53

tur: *Omnis absit pactio, omnis conventio esset*. Quoniam in hac materia quodcumque pactum, quomodocunque onerosum, est simoniacum, etiamsi non obliget rigorosè ex justitia. Et idem dicendum de hujusmodi pacto in contractu mutui, ut probat *Viva* in *Prop.42. Innoc. XI.* Præterea hic advertendum cum *Viva in prædict. Prop.* 45. *n.* 3. & *S.Thom. q* 13. *d. Malo ar.* 4. quòd licèt possit mutuator exposcere a mutuatario, ut satisfaciat suæ obligationi antidorali (intellige semper sine pacto), quia mutuator dat quod suum est; hoc tamen nequit exposcere dans aliquid spirituale, precisè ob ejus collationem, quia suum non præstat, sed quod Christi est: Unde, licèt possit aliqua gratitudo exerceri erga collatorem rei spiritualis ob ejus benevolum animum, non potest tamen exerceri in gratuitam compensationem ipsius rei spiritualis.

54 Quæritur IV. an sit simonia mentalis, dare spirituale principaliter ob temporale, vel contra? Negant *Sotus*, *Val. Caj. Sanch. Less. Laym. &c. ap. Salm. Tr.* 19. *c.* 2. *de Simonia n.*59. Sed omninò est affirmandum, & contrariam opinionem rectè asserunt *Salm. ibid. num.* 60. fuisse damnatam ab Inn. XI. *in Proposit.* 45. quæ dicebat: *Dare temporale pro spirituali, non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra. Et Prop.*46. *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo, etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.*

Meritò hoc damnatum est, nam, quamvis ibi dicatur ob motivum, non pretium, & certum sit, simoniam non committi, nisi interveniat venditio rei spiritualis; attamen ibi revera motivum idem est quàm pretium. Quando enim, ut rectè notant *Viva in d. pr. num.* 6. *& Salm. cap.* 2. *num.* 58. datur res merè spiritualis, uti sunt Sacramenta, Beneficia, &c. principaliter propter temporalem rem alicujus magni momenti (secus si parvi), quæ apta sit moraliter pervertere voluntatem alterius; tunc spirituale difficilè datur omninò gratis, sed practicè datur cum aliquo pacto implicito imponendi alteri novam obligationem: & sic motivum virtualiter convertitur in pretium. Et hoc patet ex ipsa *dict. Prop.* 46. ubi additur in fine: *Imò etiamsi temporale sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.*

Quæritur V. An liceat accipere aliquid pro administratione Sacramentorum? Resp. I. Quòd in administratione Sacramentorum, aliarumque functionum spiritualium est simonia accipere pecuniam, tamquam pretium rei sacræ, vel laboris intrinseci in iis actionibus requisiti. Secus, si labor sit extrinsecus, puta si Sacerdos deberet celebrare cum cantu, vel tali horâ, aut locô, & simili. Ita *Roncagl de Simon. c.*2. *qu.*2. *pag.* 206 & *Salm c.*2. *n.* 19. *cum Cajet. Sot Less. Sanch. Pal. Tol.* & aliis communiter. Resp. II. E converso non est simonia accipere pecuniam, non ut pretium, sed ut stipendium sustentationis, etiam pro labore intrinseco in talibus ministeriis impendendo: Unusquisque enim, qui in commodum alterius se occupat, debet ex justitia ab eo sustentari, ex illo *Luc.* 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Ita communiter etiam DD. ut *Anacl. de Sim. q.*3. *n.*28. *Cabass. Th J. l.*5 *c.* 5. *nu.* 14. & *Suar. Less. Tol. Sanch. & alii apud Salm. n.* 21. cum *S.Thom.* 2.2. *q.*100. *a.*3. qui sic docet: *Vendere quod spirituale est in hujusmodi actibus, aut emere, simoniacum est. At accipere aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium, secundùm ordinem Ecclesiæ, & consuetudinem approbatam, licitum est.* Hæc autem consuetudo invenitur approbata ex *c.*12. *de Præbend.* & *c.Ex his.*22. *causa* 12. *q.* 1. Idque currit, etiamsi Minister aliunde sit locuples ex bonis propriis, vel Ecclesiasticis, ut adhuc communiter dicunt *Roncagl. & Salm. ll.cc.* cum *Suar. Less. Sanch. &c.* ac *S. Thoma*, præcipuè in *Quodlib.*6 *a.*10. Quia, ut ait *Apost.* 1. *Cor.*9. *Nemo militat suis stipendiis.* Hinc licitum est etiam de tali stipendio pacisci, dummodo non excedatur taxa, vel consuetudo, prout dicunt *Ronc. ibid.* cum *Laym. Pal. Gutt.* & *Salm. n.* 22. cum *Suar. Tol. Sanch. ac aliis passim.* Nec obstant *c. fin. de Pactis*, & *c. Si nos. de Sim.* ubi prohibetur quodvis pactum in spiritualibus; nam præfati textus vel explicandi sunt de pactis inhonestis, ut sentit *Ronc.* cum *Gloss.* in *c. ult. de Pactis*. Vel, ut asserit *Less. l.*2. *c* 35. *num* 99. *cum Sot.* illis per contrariam consuetudinem derogatum est, prout probat ex *c. ult. de Pactis*. 55

Quæritur VI. An pariter sit simonia celebrare Missas, administrare Sacramenta, assistere in Choro, concionari, & similia principaliter ob temporale emolumentum? *Prima sententia* pariter affirmat cum *Viva in dicta prop.*

prop.45.n.7.& Carden.cum aliis apud La Croix *l.3.p.1.n.60.ex S.Thom.* qui *Quodlib.8.a.11.* dicit, quòd qui ad Ecclesiam vadit principaliter ob distributiones, peccat mortaliter ob simoniam; nisi principaliter intendat Deum, & secundariò distributiones. Hinc inferunt, ordinariè committere simoniam celebrantes in mortali.

Secunda tamen probabilior quidem sententia, quam tenent *Salm. de Sim. c.1.n.60. Suar. de Relig. tr.3. l.4.c.44.n.11. Pal. tr.17. D.3. p.4.n.3. Coreglia in d. prop.45. cum Sot. Dian. & c.* item *Sanch. Sylv. Con. Mald. & alii apud Croix l.c. n.62.* dicit simoniam tunc tantùm intervenire, quando temporale accipitur pro pretio spiritualis, unum cum alio æquiparando; non verò, quando accipitur tanquam stipendium ad sustentationem Ministri, qui prædicta munera exercet: quod stipendium debetur ex justitia, ut *Elbel n.621. cum Laym. & Pal.* Confirmat *Croix d. n. 62.* rectè sic arguens: Qui dat stipendium principaliter propter Missam, quæ certè res spiritualis est, nunquid dicitur simoniacus? Sic vice versâ neque simoniam committit, qui dicit Missam principaliter ob stipendium. Illicitum enim non est, ut notat cum *Nav. & Suar.* ordinare rem spiritualem, etiam principaliter, ad finem temporalem honestum.

Nec obstat præfata *prop. 46. Ly: Etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale.* Ibi enim, ut diximus *in quæst. præced.* motivum accipitur per idem ac pretium rei spiritualis; At in casu nostro temporale accipitur, ut stipendium non rei, sed personæ occupatæ in gratiam alterius, cui deb ta est sustentatio, ut supra declaratum est. Nec etiam obstat quod ait *S.Thom. in cit. Quodlib* 8. Nam animadvertere oportet, quòd in nostro casu dupliciter potest lucrum intendi, vel ut finis operis, vel ut finis operantis; Cùm lucrum intenditur, ut finis operis, ita ut ipsum opus spirituale intendatur vendi, tunc certè committitur simonia; & sic intelligendus S Doctor (ut dicunt *Salm. nu. 61.*), dum ibi dicit: *Et ideo Simoniam committit, qui hujusmodi actum vendere intendit ... Si distributiones recepit quasi finem sui operis principaliter intentum*. Secus verò dicendum, quando lucrum intenditur, ut finis operantis, scilicet ratione operationis personæ occupatæ in gratiam alterius, quia tunc lucrum accipitur pro stipendio sustentationis, & non est simonia. Hinc dicunt *Salm. c.2. n. 32. cum Sanch.* licitè Oeconomum accipere stipendium a Parocho ad vices suas præstandas; Dicunt etiam *n. 15. cum Suar. & Laym.* quòd, tametsi sit simonia dare pecuniam pauperi, ut pro te applicet orationis suæ impetrationem, aut satisfactionem, licitum tamen est dare, ut pro te oret, ad modum stipendii. Hoc verò aliâ ratione admittit *D. Thom. 4.5. D.25. qu.3. a.2 9.2.* dicens: *Qui dat pecuniam pauperibus, ut pro eo orent, non emit orationem, sed dat ad alliciendum*. Ceterùm qui sacra Ministeria peragunt principaliter ob emolumentum temporale, non facilè excusari possunt a culpa veniali, cùm sit quædam inordinatio dirigere spiritualia ad temporalia, ut ajunt *Salm. n.60.*

Communiter autem a DD. cum *S.Th.* ea, quæ habent rationem pretii in simonia, tripliciter denominantur, nimirum *Munus a manu*, *Munus ob obsequio*, *Munus a lingua*, *ex c. Sunt nonnulli. 114. 1.q.1.* De singulis hìc videndum.

56 I. Per *Munus a manu* intelligitur pecunia, & quodcunque temporale, quod pretiò æstimabile est. Hinc simonia est dare rem spiritualem cum pacto, ut alter remittat debitum; & etiam, ut solvat pecuniam aliàs debitam, quia spiritualia omninò gratis, & sine respectu ad temporalia danda sunt. *Salm. c.1. n.24. cum S.Th. Suar. &c.* Simoniacum etiam esset pactum de præstando mutuo in futurum, ut certum est. Vide *Salm. c. 1. n.34.*

57 Sed quæritur 1. an sit simonia dare mutuum, ut eodem tempore beneficium, aut alia res spiritualis retribuatur, vel contra? Videtur, quòd non, pariter ac si mutues cum pacto, ut alter se obliget ad remutuandum in futurum, esset quidem usura; non verò si cum pacto, ut eodem tempore alter aliud tibi remutuet; sicuti quoad mutuum approbant *Salm. de Contract. c.3. nu.62. cum Less. Vill Dian. &c.* & docet *S.Th. 2.2. q.78. a.2. ad* 4. Ratio, quia nihil tunc pretiò æstimabile percipitur ultra sortem. Sed in casu nostro omninò tale pactum tenendum est, ut simoniacum: Quia hìc simonia est tradere quicquid temporale pro spirituali. Ita *Viva in d. prop. 45. num. 3. & Salm. c. 1. n.36.* communiter *cum Lay. Less. Bon. Pal. Nav. Fill. &c.*

58 Quæritur 2. an inter munera a manu computetur pensio, nempe si Episcopus dans alicui beneficium, peccet cum eo conveniendo, ut pensionem alteri solvat? Respondetur affirmativè, cùm tale onus sit pretiò æstimabile.

bile. *Salm.c.1.n.39.cum Suar.Val.Tol.* & communi. Hinc certè simonia est pacisci cum aliquo, ut, si te adjuvet ad obtinendum beneficium, illi pensionem solvas V. *Salm ib.*

59 Quæritur 3. an sit simonia dare aliquid temporale sub conditione, ut alter præstet rem spiritualem in commodum tamen suipsius, nempe, si promittas dotem puellæ, si ingrediatur in Monasterium: munera adolescenti, si frequentet Sacramenta? Respondetur negativè, quia hæc est simplex donatio, licèt sub conditione, quæ tamen non addit onus. *Salm.c.1.n 40.cum Suar. Less. Pal. &c.* Secus si imponeretur obligatio simpliciter, v.gr. ingrediendi Religionem &c. ut docet *S Thom. 2.2. q.* 100 *a 3. ad* 4. Vel si conditio esset de præstando aliquid in utilitatem dantis, puta, si ingressus illius in Religionem cederet in dantis commodum; tunc enim esset quædam commutatio temporalis cum spirituali. Ita *Salm ibid.n.41.cum Lay.Pal.& Suar.* Vide dicenda *num.91.*

60 Quæritur 4. an sit simonia dare beneficium cum pacto, ut alter subeat aliquod onus etiam spirituale? Respondetur, quòd si beneficio de jure, vel ex illius institutione inest onus, v.g. docendi, canendi &c. Vel si ab Episcopo cum Capitulo imponatur beneficio vacanti onus aliquod honestum, v.gr. infirmis assistendi &c. certè non est simonia, ut *Salm.d c.1.n 42. & 43.* ex communi cum *S.Tho.ex c. Significatum. de Præb.* Dubium est, an a resignante, vel præsentante ad beneficium possit beneficiario imponi aliquod onus spirituale? Affirmant aliqui *ap. Sanch. Cons.tom.1.c.3. Dub.25.n.6.* Sed dicendum est, quòd, licèt in aliis rebus spiritualibus possit dari commutatio, v.gr. applico pro te Missam, ut mane applices pro me: in beneficiis tamen quodcunque pactum est simonianicum, ex *c. Quàm pio.1.q.2.* Ita *Sanch.loc. cit.& Salm.c.1.n.44. cum Suar. Bon. &c.*

61 II Sequitur *Munus ab obsequio*, per quod intelligitur omne quod ad servitutem pertinet, ut est famulari, docere, &c. ad finem obtinendi aliquid spirituale. Hinc certè est simonia, conferre beneficium famulo, ut gratis inserviat, vel ut compensetur ei famulatus præstitus. Et sic contra, si famulus inserviat, ut loco salarii beneficium consequatur. *Salm.c.1.n.25.& 30.cum Lay.Less.Suar.& communi.* Hinc rectè inferunt *Salm.d n.30. cum Torre*, sine dubio simoniacos esse Episcopos, qui volunt famulos sibi inservire solà, vel ferè solà spe beneficii. Advertunt tamen, in omnibus prædictis casibus non incurri pœnas, nec obligationem restitutionis, nisi pactum expressum intercedat, *ex c.Mandatum, de Sim.* utì infra de pœnis *num.106.*

Utrùm autem sit simoniacus famulus, qui gratis inservit Episcopo, cum spe tamen beneficii, sed sine ullo ne tacito quidem pacto? Negant *Laym.Suar. Less Sanch &c. ap. Croix n.97.* Imò *Sanch ib.* contra *Carden. & Pith.* dicit non esse simoniam, licèt principaliter ob beneficium famuletur. sed hoc nullo modo admittendum juxta dicta *num. 51.& 52.* 62

III, Sequitur *Munus a lingua*, per quod intelliguntur laudes, favores, intercessiones, preces, & similia, quæ pretiô sunt æstimabilia. V. *Salm. c.1. n 25.* Hinc est simonia, si Episcopus det alicui beneficium, ut illum laudet, faveat &c. Vel si dicat: *Non conferam tibi beneficium, nisi talis persona me roget. Salm. c.1.num.31. cum Less. Lay. Bon. Suar. & communi.* 63

Quæritur hìc 1. an sit simonia, si des pecuniam Mediatori, ut tibi obtineat beneficium, vel Ordinationem? Dicendum est, quòd si des non pro mediatione, sed pro labore suscipiendo, vel pro damno subeundo, aut lucro amittendo ab eo, & pecunia sit utique cum illis proportionata, non est simonia. Ita *Less.l.2.c.35.n.46.Croix n.91. Salm.c.1.num.50. cum Sanch.Suar.Pal. &c.* Idem ibi dicunt *Sanch. Pal.cum Suar.Mendo &c. ap Croix n 93.* si des pecuniam famulo Episcopi, ut facilem tribuat aditum; Vel si des ei gratis, ut factus benevolus obstacula removeat. Pariter probabiliter dicit *Croix n.94.* contra *Pal.* non esse simoniam, dare pecuniam alicui, ut tibi notitiam tribuat de beneficiis vacantibus; quia hæc valde remotè se habent ad consecutionem rei spiritualis. 64

Nec etiam esse simoniam (licèt sit periculosum) dicunt *Salm.n.51.cum Bon.Pal.Az. Sanch.Fill.&c.* si des alicui pecuniam, ut tua merita simpliciter Episcopo proponat; quia ad simoniam requiritur, ut obtentio rei spiritualis sit immediatus finis præstationis pecuniæ: non autem sufficit, quòd sit quid consequens ex alio immediato, nullam habens connexionem cum illo, ut dicunt *Salm. ib. cum Suar. Nav.Garcia.* Sed valde timendum est, ne alter relinquat officium informantis, & officium sumat intercedentis.

E contrario dicendum est veram esse simoniam

niam (etiam de jure Divino, ut tenent *Salm. d.c.1.n.53.cum Suar. Bon. Fill. Sor.* contra *Sanch. & Nav.*), si des pecuniam mediatori, non gratis ad conciliandam illius amicitiam, ex qua motus te adjuvet; sed cum pacto, ut intercedat ad rem spiritualem obtinendam, *ex Extrav 2. de Sim.* ubi: *Simoniam committi, cùm pecunia datur pro collatione . . . favore, seu mediatione*. V. *Salm. d.cap.1.n.52.& 53.* Et oppositum puto improbabile, quicquid dicat *Elbel. n. 607. cum aliis*; Nam, licèt detur temporale immediatè pro alia re merè temporali, prout est illa intercessio; verumtamen *sic per pecuniam parares tibi viam ad rem spiritualem obtinendam*, ut in simili casu ait *S.Thom. 2.2. q.100.a.2.ad* 5. & in nostro particulari *Croix l.3.p.1.n.90. ac Fill. Anacl. &c. ap. Elbel n.608.*

65 Quæritur 2. an sit simonia dare pecuniam Intercessori mediato, scil. ut ipse intercedat apud alterum, qui tibi obtineat beneficium a collatore? *Sanch. Cons. Tom.1.l.2.c.3. D. 26. n.7. Vasq. & alii* putant probabile non esse simoniam (licèt oppositum censeant probabilius). Ratio, quia datur tunc pecunia pro re temporali, quâ non proximè, seu immediatè, sed remotè paratur via ad beneficium: *Diana* tamen *p.10. Tr.4. Ref.151. & Croix l.3.p.1.n.90.* meliùs dicunt contrariam esse sequendam; & an prima sit probabilis, *Diana* dubitat, cùm se remittat judicio Sapientum; Et meritò dubitat, secundùm mox supra dicta.

66 Quæritur 3. an sit simonia, si promittas pecuniam alteri ad erogandam illam in eleemosynam alicui Monasterio, vel pauperibus, si ille obtinebit tibi beneficium? Negant *Salm. d.c.1.n 54.cum Dian Soria, & Rocafull.* Intellige, si pecunia datur omninò gratis, & in eleemosynam, quæ jam constituit titulum honestum excusantem a simonia, sicut excusat titulus sustentationis &c. ut supra.

67 „ Resp.2. Simonia est triplex: *Prima* dici-
„ tur *Mentalis*, cùm exteriùs vel nihil datur
„ temporale (& dicitur *Purè mentalis*), vel
„ cùm aliquid datur (& dicitur *Mixtè men-*
„ *talis*) cum intentione obligandi ad redden-
„ dum spirituale, sine ullo pacto externo. *Se-*
„ *cunda* dicitur *Conventionalis*, quæ ad ipsum
„ pactum exterius procedit sine reali execu-
„ tione; diciturque *Pura*, si sistat in mutua
„ conventione; *Mixta* autem, si de reali, &
„ conventionali aliquid participet, ut v.gr. si
„ ex altera tantùm parte realiter compleatur,
„ Atque huc reducitur Simonia *Confidentiæ*,
cùm quis alteri dat beneficium, ut illud si- „
bi, vel alteri resignet, vel cum onere dandi „
certam partem fructuum. *Tertia* dicitur *Rea-* „
lis, quæ scilicet utrinque realiter comple- „
tur. Vid. *Less. l.c.d.6.* „

2. Simonia dividitur in eam, quæ est *ju-* „ 68
ris Divini, estque prohibita propter mali- „
tiam suam, v.gr. Hostiam consecratam ven- „
dere: & eam, quæ est *juris humani*, estque „
mala tantùm propter prohibitionem, & sic „
ab Ecclesia prohibetur 1. Venditio beneficio- „
rum, secundùm id, quod in ipsis temporale „
est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi „
fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè „
tantùm ordinatorum ad res sacras, v.gr. Sa- „
cristæ, OEconomi, Advocati Ecclesiæ, * (*Sci-* „
licet qui specialiter constituitur Advocatus ab „
Ecclesia. Adde Vicedomini, & Castaldi, *seu* „
Majordomi *ex c. si quis. 1. & c.Salvator.qu.1.* „
Vide *Salm.c.1.n.13.*)* Thesaurarii. 3. Obli- „
gatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alte- „
ri, ut det beneficium. 4. Pactio de resignan- „
do beneficio, vel solvendâ pensione, si al- „
ter beneficium tibi impetret. 5. Permuta- „
tio, & resignatio beneficiorum; item re- „
servatio pensionis ex beneficio resignato, & „
in casu permutationis beneficiorum æquatio „
fructuum, &c. si absque Superioris auctori- „
tate fiant; quæ si accedat, licita erunt. 6. „
Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro „
examine ad Parochiam, ex Trid. *sess.24 c.18.* „
pro collatione Ordinum, pro tonsura, lite- „
ris dimissoriis, ex *Trid. sess.21.c.10.* Excipi- „
tur tamen decima pars aurei pro Notario, „
si salarium non habeat, & consuetudo per- „
mittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione „
ad Religionem, non pro statu tantùm (is „
enim spiritualis est, ideoque jure Divino „
invendibilis), sed etiam pro onere sustenta- „
tionis: nisi Monasterii tenuitas, vel con- „
suetudo contraria excusent. Vide *Laym. c.* „
ult. Bonac. d.1.qu.1. & 2. Less. Azor. 3.p.l.12. „
cap.14. „

Quæritur, an possit dari simonia de jure humano, quin sit simonia de jure Divino? Negat *Gonet in Diss. de Prob. n.147.* quia homines, ait, minimè possunt rerum naturam immutare, ut sit simonia, quod simonia non est. Communis tamen est sententia opposita *ap. Salm. & Croix l.3.p.1.n.57. cum Suar & Carden.* qui probant rectè posse Ecclesiam efficere, ut materia alicujus sui Præcepti sit materia alicujus virtutis, sicut hìc Religionis. 69

Vide *Croix loc. cit.* Et vide *l. 6. n. 465. circa fin.*
Sed pro majori intelligentia singula discutere satagimus in sequentibus quæstionibus.

70 Quæstio I. quonam jure simonia sit vendere beneficia? Esse simoniam tantùm de jure Ecclesiastico tenent *Nav. Less. Garcia, Panorm. &c. cum Decio*, qui dicit esse communem sententiam Canonistarum *ap. Salm. c. 2 n. 57. & Bon.* putat probabilem. Ratio, quia in beneficiis duo dicunt esse jura, unum ad exercendas spirituales functiones Ordinis, vel jurisdictionis; & hoc est certè invendibile jure Divino. Alterum ad redditus temporales, quod mentaliter separari potest, sicut in calice separatur valor argenti, & consecrationis; & ideo tale jus est invendibile tantùm jure Positivo.

Salm. tamen *ib. n. 59. & 60. cum Caj. Sot. Bon. Pal. Sanch. Lay. Val. &c.* asserendum esse dicunt, quòd sit simonia de jure Divino ex *S. Thom.* qui docet, aliud esse temporale in calice, quod est antecedenter annexum ad spirituale; aliud, quod subsequenter, ut in beneficiis, in quibus jus ad redditus subsequenter, & ita annexum est cum jure ad Officia Ecclesiastica, ut nullo modo separari possit, cùm jus temporale essentialiter datur propter Officium spirituale; ita ut si consideretur jus ad redditus separatum a jure ad Officia sacra, jam ampliùs dici non posset jus beneficiale, nec beneficium. Hinc inferunt *Salm. d. n. 59.* nullam esse dispensationem in venditione beneficii, licèt a Pontifice obtineatur. Notant tamen *num. 63.* quòd Papa bene separare potest jus ad redditus a jure ad Sacra; & ita concedere potest, ut vendantur redditus tanquam merè temporales: vel ut aliqua super beneficium pensio imponatur, separando tunc partem fructuum illius, & alicui tradendo, & confirmant *c. 3. num. 20.*

Nota hìc obiter, beneficiariis concessum esse locare fructus beneficii usque ad triennium, sed non ultra. Locare autem Decimas esset simonia. Vide *Croix n. 124. & 125.* Sicut etiam esset simonia elocare rem spiritualem, puta calicem; licèt compensandum sit detrimentum temporale, *Croix n. 156.*

71 Quæstio II. an sit simonia vendere Juspatronatûs? Loquimur non de Jurepatronatû Civili, sed Ecclesiastico, quod ab Ecclesia conceditur iis, qui ad Templa construenda, vel dotanda concurrunt. Hoc jus quoad honores, & subventiones, quæ Patronis debentur, bene vendi potest, quia quoad illa non dicitur spirituale, ut *Salm. c. 2. n. 75.*

Dubium est, an vendi possit jus præsentandi ad beneficium? Respondetur, quòd, si tale jus est affixum rei, venditâ re, jus transfertur simul cum re in emtorem, ut *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 4. ad 3.* Sicut etiam transferri potest donatione, aut titulô hæreditariô V. *Salm. ib. num. 76.* Extra hos casus vendi nequit tale jus sine simonia de jure Positivo, *ex c. De jure. & c. Præterea extra. De Jurepatr.* Hinc est simonia, si Patronus vendat pluris rem ratione talis juris, vel imponat præsentato, v. gr. ut suis expensis litiget, & probet jus ad illum Patronum spectare. Secus verò dicunt *Salm. ib. n. 77. in fine*, quando, vertente litigio circa Juspatronatûs, apponitur conditio, ut, si intra tot menses præsentatus præsentationem suam non fuerit prosecutus, Patronus possit alium præsentare; quia tunc ille remanet in sua libertate, nec obligatur ad probandum jus Patroni pro illo, sed pro se, si voluerit consequi beneficium. Ita *Salm. ib. num. 77.* At in hoc magnum censeo esse periculum, quòd virtualiter vendatur talis præsentatio pro expensis, quæ de jure a Patrono fieri debebant.

An autem venditio talis Jurispatronatûs sit vetita etiam jure Divino? Affirmant *Less. Pal. Laym. &c.* apud *Salm. d. c. 3. num. 78.* Quia jus tale est quid spirituale, cùm procedat a potestate jurisdictionis Ecclesiasticæ. Negant verò *Sanch. Sot. Sil. Nav. Torre, Dec. & alii*, quorum sententiam dicunt *Salm. ib. n. 79 & 80.* non esse minùs probabilem. Ratio, quia potiùs tale jus est quid temporale, cùm sit temporalis favor concessus ab Ecclesia, quatenus ipsa exercet potestatem non jam jurisdictionis, sed politicam (eminenter in illa contentam), ad quam spectat favores temporales distribuere.

Notandum hìc, quòd vendere jus Sepulturæ in loco sacro ob digniorem locum, probabiliter non est simonia, ut ait *Croix l. 3. p. 1. n. 185. cum Barb. Burgh. & Caram.* contra *Suar. &c.*

Quæstio III. an possint permutari beneficia? 72
Certum est, quòd in aliis rebus spiritualibus præter beneficia, licita est permutatio, quando res sunt merè spirituales, v. gr. *ego dico Missam pro te, ut pro me dicas tot Rosaria, &c.* Quando verò res coalescunt ex spirituali, & temporali, tunc distinguendum, nam si res temporales sint antecedenter annexæ rebus spiritualibus, ut argentum Calicibus, arculæ Reliquiis,

liquîs, ipsæ bene permutari, aut vendi possunt; modò ratio habeatur solius valoris rei temporalis. Ita *S.Th.2.2.qu* 100.*art.4. Salm.c.3.n.18. Elbel de Sim.n.600.cum Suar & communi*. Secus verò dicendum, si res temporales consequenter annectantur, ut fructus beneficiis, in quibus quæcunque permutatio est simoniaca sine auctoritate Superioris, non jam ex jure Divino, sed ex jure Positivo *ex c. Quæsitum. de Rer. permut.* Hinc Episcopi possunt concedere permutationes beneficiorum sistentium in Diœcesibus, ut *S.Thom.2.2.q* 100.*a.1.ad* 1.*ex c. Universorum. De Rer permutat.* Modò beneficia non pertineant ad Pontificem, ut *in Extravagan. Dudum. Ben. II.* Et idem possunt Abbates facultatem Episcoporum habentes. *Salm. ex num.21.cum Suar. Bon. &c.* Hoc tamen non currit, si quis ad beneficium sit tantùm electus; vel si lis vertat super beneficio. V. *Salm. ib.num.26.*

Licitum est autem volentibus permutare beneficia antecedenter pacta convenire, & etiam se obligare ad pœnam solvendam a retrocedente, ut *Less. l.2.c.35.n* 104.*in fine*; Dependentet tamen a consensu Prælati, quia tunc obligatio non est nisi conditionata. *Salm. d. c. 3. num.27. cum Sanch Pal. Val Suar. Less. Laym. &c. ex c. Inter cetera. de Præb.*

Sed quæritur, an, permutatione postea effectum non habente, possint propriâ auctoritate redire ad sua beneficia? Negant *Salm.c.3. num.28. cum Panor. & Gomez*, qui pro hac sententia affert plures Decisiones Rotæ; quia renuncians amittit titulum, ac possessionem beneficii, unde ad redeundum eget novâ collatione; Meritò dicunt tamen contrariam etiam esse probabilem, quam tenent *S. Anton. & Sylv.* Ratio, quia renunciatio illa est conditionata, si Prælatus consentiet; unde, non accedente postea Prælati consensu, omninò invalida est.

73 Quæstio IV. an possit beneficium cum pensione permutari?

Prænotandum, quòd eo casu ad acquirendam pensionem quatuor requiruntur *ex Less.l.2 c.34. Dub.38* nempe 1. Ut obtinens sit capax, scilicet legitimus, non excommunicatus, & saltem tonsuratus. 2. Ut adsit justa causa, v. gr ad alendum pauperem, ob bonum Ecclesiæ, ad æqualitatem compensandam; aliàs obtinens non erit tutus in conscientia, etiamsi Papa dispensaverit, ut *Less. ib.num.224. cum Tolet. & communi*. Utrùm autem requiratur etiam consensus Patroni? Negat *Less. cum aliis*, nisi beneficium resignetur; quo casu debet fieri mentio Patronatûs. 3. Requiritur, ut pensio sit moderata, ita ut juxta usum non excedat tertiam partem redditûum beneficii. 4. Ut interveniat legitima auctoritas, quæ certò est in Pontifice.

Hic positis, dubitatur 1. utrùm Episcopi possint constituere pensiones in beneficiis? Affirmant *ap.Less.ib.c 4 n.205.Gigas cum Felin.Immola, Decio, &c.* si adsit justa causa, nempe ad alendum Parochum senem, & ineptum: ad finiendam litem super beneficio, &c ut habetur ex *c. Nisi essent 21. de Præb. & c. Audivimus. 3. de Collusione.* Item ad compensandam æqualitatem in permutatione beneficiorum *ex c. Ad quæstiones. de Rer. permutatione*. Alii tamen cum *Less. ib. & Salm c.3. n.31.* dicunt solum Pontificem posse constituere pensiones, quia talis est Curiæ stylus, qui facit jus. Vide *n.81. vers.II.Absolutè*. 74

Sed notandum hic 1. quòd pensionarii ex *Bulla Pii V.* tenentur recitare Officium B Mariæ Virginis, aliàs non faciunt fructus suos, Vide *Less. d. c. 35. num.208.* Hoc tamen intelligitur, si pensio sit Clericalis, ita ut requirat primam tonsuram; non verò si sit merè laicalis, ita ut ejus fructus Pensionarius non exigat ut Clericus, sed ut Laicus, prout tenent *Salm. de Benef. n.64. cum Azor. Nav & Pal* Item intelligitur, si Pensionarius non sit Clericus in Majoribus, vel Religiosus; nam si recitet Officium majus, vel alias preces a sua Religione præceptas, ad parvum non tenetur. Ita communiter *Salm. ibid. cum Az. Led. Pal. Bon. &c.*

Notandum 2. quòd, cùm quis resignat beneficium cum pensione in favorem tertii, non potest exigere hypothecam, vel fidejussionem, aut anticipatam solutionem a pensionario, nisi hæc simul a Papa admittantur; quia jura prohibent circa beneficia omnia pacta, quæ de jure in eis non insunt. Unde censet *Less. ib num 95.* in tali casu non esse obligationem solvendi pensionem, & beneficium vacare.

Dubitatur 2 quomodo possit beneficium permutari cum pensione, & cujusnam auctoritate? 75
Distinguendum, si pensio est spiritualis, potest fieri permutatio, sed auctoritate Pontificis, non Episcopi: nisi pensio illa spiritualis sit insuper erecta in titulum beneficii, uti sunt præstimonia, quia tunc sunt vera beneficia, & Episcopus rectè potest concedere permutationes beneficiorum, ut *Salm c. 3. num. 29.* & uti diximus supra *quæst.præc.* Si autem pensio

est

est merè temporalis, neque auctoritate Pontificiâ potest fieri talis permutatio, cùm sit simonia contra jus Divinum, ut *Salm. c 3. n. 29. cum Suar. Bon. Tor. Villal &c.* Pontifex tamen, ut supremus Dispensator, præscindendo a permutatione, sicut potest beneficio plures fructus addere, sic potest ab illo partem fructuum detrahere, & alteri dare, ut docet *Less. d c. 35. num. 89. & 91.* ubi hoc dicit esse certum cum communi DD. Et consentiunt *Salm. cum c. t Ad. num 30.* ut dictum est in *Qu. I. num. 70*

76 Sed magna quæstio est, quando beneficia permutanda inæqualia sunt, an liceat inæqualitatem compensare per aliquam pensionem, seu pecuniam auctoritate Pontificis? Affirmat probabiliter *prima sententia*, quam tenet *Less. d. c. 35. num. 101. cum Caj. Sot. Sylv. Angel &c.* Ratio, quia tunc nudi tituli beneficiorum simpliciter commutantur, sed separantur a proventuum juribus, quæ temporalia sunt, & per alium contractum compensatur excessus, ut loquitur *Less. c. 35. num. 102. vers. 3.* & probat *ex c. Ad quæstiones. 6. de Rer. permut.* ubi Clemens VIII. approbat permutationem duarum Ecclesiarum Parochialium, compensato per pecuniam excessu ditioris. Negat verò *secunda sententia* probabilior, quam tenent *Anacl. de Benefic tr. 11. D. 2. qu. 5. num. 50. cum Laym. Cov Vasq. & Salm. c. 3. num. 34. cum Nav. Sanch. Fill. Suar. Bon.* Quia esset simonia contra jus Divinum, dum emeretur spirituale pro temporali; ille enim excessus consequenter est annexus titulo spirituali beneficii. Ceterùm dicunt *Salm. num. 35.* posse Pontificem approbare contractum, non per modum permutationis, sed separando a beneficio pinguiori partem fructuum, & alteri dando, ut mox supra diximus.

Certum est autem esse simoniam, compensare pecuniâ excessum, qui sit in re spirituali, puta ob majorem dignitatem, jurisdictionem. Contra verò non est simonia commutare beneficium pinguius cum alio digniore, modò nullus habeatur respectus ad compensandum excessum reddituum cum excessu dignitatis. V. *Salm. ib. n. 32.*

77 Quæstio V. est, quomodo in beneficiis liceat fieri transactio?

In aliis materiis spiritualibus certum est, quòd licet transactionem facere etiam auctoritate propriâ *Salm. c. 3. num. 42.* Sicuti licet rem spiritualem cum alia permutare, uti diximus *supra qu. 3.* Sed in beneficiis requiritur saltem auctoritas Episcopi, etsi transigatur spirituale pro merè alio spirituali, *ex c. Super eo. & c. Statuimus de Transact.* ut *Salm. d. num. 43. cum Suar. Pal. &c.* Advertendum tamen, hoc non tollere, quòd partes possint acquiescere, sua jura cedendo, vel se remittendo Arbitris, qui saltem sint Clerici; Modò nulla fiat divisio jurium, aut reddituum, & nullum cedenti onus imponatur, *ex d. c. Super eo. Salm. ib. num. 40. & 48. cum Lay. Bon. Fill. Pal. Suar.* Simonia autem est, litem componere interventu sortium sine consensu Superioris, cùm omnis pactio sit illicita in beneficiis. *Croix l 4. num. 5058. cum Suar. &c.*

Sed dubitatur 1. an licitè Episcopus possit litem componere cum aliquo onere, ita ut obtinens beneficium solvat aliquid cedenti? De se non videtur licere, cùm commutetur spirituale pro temporali; sed ob aliquas causas cohonestari potest: 1. ob bonum pacis, quæ conducit etiam ad bonum spirituale ex *c. Nisi. de Præb.* 2. ob æquitatem, ne cedens remaneat sine alimentis, quibus eget. 3. ob laborem, & expensas, quas cedens sit passus, & alter passurus foret, si ille non cederet. *Salm c. 3. n 44. Pal. Bon &c.* Quinimmo *Laym. l. 4. Tr. 10. c. 8. p. 5. n. 58 cum Suar. & Abb. & Salm. c. 3. n. 48. cum Pal. Fill. Bonac.* docent datum esse etiam Arbitris (qui tamen sint Clerici) componere lites cum tali onere, modò non sit annua pensio, & modò non removeatur beneficium a possessore; & constat posse fieri ex *c. De cetero. de Transact.* 78

Dubitatur 2. an Episcopus ob bonum pacis in tali commutatione possit imponere super beneficio pensionem solvendam cedenti, ejus vitâ durante? Negant *Salm. c. 3. num 46. cum Azor. Bon &c.* Et sic pluries decisum in Rota testatur *Bon.* Quia de Curiæ stylo dicunt hujusmodi transactiones non admitti. Contrariam tamen tenent *Laym. loc c. d. nu. 58. cum Abb et Pal. Suar Torr. Prad. Menno ap. Salm. d nu. 46.* quam ipsi satis probabilem vocant. Ratio, quia, etsi (ut ajunt *Salm. n. 45*) solus Papa possit imponere perpetuas pensiones beneficiariis, ut supra diximus; In transactionibus tamen ex communi DD. dicunt, jura, & usum jam introduxisse, quòd Episcopi ob bonum pacis possint pensiones imponere, non utique beneficiariis, sed super eisdem beneficiis pro vita pensionariorum. Et hoc constare ait *Laym ib ex c. Nisi essent. de Præb* Et idem posse ait *Laym. ibid.* Judices Ecclesiasticos. 79

Dubi-

80 Dubitantur 3. an possit admitti ab Episcopo talis transactio cum pensione super beneficio, si partes priùs de illa convenerint, sed dependenter ab Episcopi consensu? Negant *Laym & Reg.* Sed probabiliùs affirmant *Salm. n. 47 cum Bin & Torre.*

81 Quæstio VI. quomodo Renunciationes beneficiorum fieri possint?

Renunciatio beneficii facienda est in manu Prælati illius, qui illud conferre potest; Itemque debet ab eo acceptari, ex *c. Admonet. de Renunc.* Aliàs nulla est, & beneficium non vacat, ut *Salm. c. 3. n. 49. cum Garcia, & Covar.* Hoc tamen non currit in beneficiis litigiosis, vel in electionibus ad ea, quæ validè renunciantur propriâ auctoritate, ex *c. 2. de In integrum restitut. & c. Sanè. de Renunciat.*

Pluribus autem modis renunciatio beneficii fieri potest. I *Purè, & absolutè*, & in illâ nulla intervenit suspicio simoniæ.

II. *Absolutè*, sed *non purè*, si fiat sine designatione personæ, sed cum onere pensionis: circa quam, si pensio est temporalis, diximus supra *n 75.* esse jam nullam renunciationem hujusmodi factam in manu Episcopi. Sed dubium est, an valeat renunciatio cum onere pensionis spiritualis? Est duplex sententia, utraque probabilis, ut ait *Salm. Prima* affirmat cum *Malder. Gigas, Felin. Immola, Nav. Rebuf &c. ap. Salm. c. 3. n. 59.* Cùm valde probabile sit, posse ex justa causa imponi talem pensionem ab Episcopis in beneficiis. Negant tamen *Salm. d. n. 59. cum Azor Bon. &c* excepto casu gravissimæ necessitatis, quia dicunt, quòd ex *Const. 5. Pii V. Intolerabilis*, fuit ademta talis facultas Episcopis. *Idem tenet Less v. n. 74.*

III. Renunciatio fieri potest *purè*, sed non *absolutè*, nempe si fit in favorem certæ personæ sine onere; Et hæc non jam prohibetur jure Divino, si finis adsit honestus, sed jure Ecclesiastico, nisi fiat in manu Pontificis. Est commune. Vide *Salm. c. 3. n. 52.*

82 Sed quæritur, an sit simoniaca talis renunciatio in favorem tertii facta in manu Episcopi? Bene distinguunt *Salm. n. 53. cum Sanch. Bon. Sot. Torre, &c.* si pactum præcedat cum Episcopo, ut, factâ resignatione, beneficium tertio conferatur, certè esset simonia; Secus verò, si non adsit pactum, quia tunc remanens Episcopus in sua libertate, si postea illi conferret, liberè aget. Peccaret tamen renuncians tali modo contra Religionem, & ob id posset ab Episcopo privari beneficio, ut dicunt *Salm. d. c. 3. n. 54. cum Less. Suar. &c.*

Notandum autem, quòd valde probabile est non esse illicitum, si resignans etiam in eadem renunciatione declaret Episcopo suum desiderium, quòd beneficium conferatur certæ personæ: modò absit pactum, aut conditio rigorosa suspendens (sicut intelligendus est *Motus proprius S Pii V. an. 1658.* ut dicunt *Salm. c. 3. n. 56.*). Ratio, quia revera tunc renunciatio fit simpliciter, & Episcopus liber est ad conferendum beneficium, cui vult. Ita *Salm. ib. num. 55. cum Nav. Azor. Pal. Sanch. Torre, & Garcia.* 83

Sed dubium est, an, factâ resignatione cum conditione in favorem tertii in manu Episcopi, possit hic admittere resignationem, conditione rejectâ? Affirmant *Sanch. cum Soto, S. Anton. & Sylv. ap. Less. l. 2. c. 35. n. 85. & Covarr. Arag. & Villal. ap. Salm. c. 3. num. 57.* Quia talis conditio, tanquam turpis, habetur ut non adjecta: Negant verò *Less. d. l. & Salm. d. nu. 57. cum Suar. Pal. &c.* quia dicunt non posse resignationem pro una parte admitti, & pro alia rejici. Utraque est satis probabilis, ut dicit *Torre ap. Salm. ibid.* 84

Quæstio VII. quandonam resignatio beneficiorum *confidentialis* sit simoniaca? 85

Sciendum, quòd ex *Constitutionibus Pii IV. & S. Pii V. in 7. Decretal. c. 9. & c. 10. de Benef. collat juxta Trid. Sess. 24. c. 9. & 19.* prohibentur omnes resignationes confidentiales factæ cum *accessu*, *regressu*, vel *ingressu* ad beneficium, vel cum confidentia recipiendi fructus ex beneficio resignato; nam si confidentia esset de alia re temporali, præter fructus beneficii, esset quidem simonia, sed non confidentialis, ut benè notat *Croix l. 3. p. 1. num. 68 cum Suar. Laym. &c.* Per *accessum* dicitur, si resignes beneficium alicui cum confidentia, ut ipse postea renunciet, & illud alteri conferatur. Per *regressum*, si resignes beneficium, servato jure regrediendi ad illud in aliquo casu. Per *ingressum*, si resignes beneficium tibi collatum, antequam illud possideas, servato jure possessionem ingrediendi, v. gr. *si aliquis moriatur &c.*

Si quis autem resignat beneficium alteri sine pacto, sed cum spe, ut ille ex sola gratitudine iterum resignet in tui favorem, vel solvat aliquid ex beneficii fructibus, certum est non esse simoniam de jure Divino, nec Canonico antiquo; licèt sit valde periculosum, & ut plurimùm simonia, ut *Salm. c. 3. n. 65.*

Sed quæritur hìc 1, an ex jure novo ex *dd.* Con- 86

Constitut. Pii IV. & S. Pii V. reprobetur talis resignatio cum spe sine pacto? Duplex est sententia satis probabilis, ut dicunt *Salm. ib. n. 66. Prima* affirmat cum *Pal. Suar. Bon. &c.* & probant ex verbis *Bullæ S. Pii V.* ubi dicitur: *Si quid .... etiam simplicis donationis titulo perceperit*. *Secunda* tamen sententia probabiliùs negat; Ratio, quia in iis Constit. renovatur tantùm decretum Tridentini solùm damnans confidentias, quibus inducitur nova obligatio (cum pacto expresso, vel tacito, ut explicant *Nav. & Rodr. ap. Salm. n. 69. in fine*). Per verba autem allata Pontifex nil aliud præcipit, quàm quòd confidentia simoniaca præsumatur, si probetur donatio postea facta. Ita tenent, & fusiùs probant *Salm. d. c. 3. n. 67. & 68. cum Suar. Sà, Vill. Nav. Less. Sanch. Az. &c.*

87 Quæritur 2. si resignans declaret suam intentionem esse, ut alter remaneat obligatus ad resignandum in futuro, sed sine alterius promissione, utrùm sit vera simonia confidentialis? Affirmant *Pal. & Dian. ap. Croix l. 3. p. 1. num. 65.* Sed probabiliùs negant *Nav. Az. Less. Suar. & alii ib.* quia deest tunc pactum ex utraque parte obligatorium. Secus tamen dicendum, advertit *Croix num. 66. cum communi*, si ille resignet, declarans velle, ut solvatur alicui pensio ex fructibus, quia hoc est signanter expressum in Bulla.

88 Quæritur 3. an in dictis Constitutionibus comprehendatur confidentia, etiam in permutationibus beneficiorum? Negant *Suar. & Pal. cum Nav. ap. Salm. d. c. 3. n. 7.* Cùm de permutationibus in iis non fiat mentio. Sed oppositum dicendum esse dicunt *Salm. ib. cum Arav. & Torre*. Et probant ex *Bulla S. Pii V.* ubi, ut referunt, expressè dicitur: *Ac etiam omnes permutationes, præsentationes, collationes .... & alias dispositiones nullius momenti fore*. Sed videndum diligentiùs esset, quomodo præfati Auctores prædicta verba explicent.

89 Ultimò duo sunt notanda, I. quòd per hanc simoniam, etiamsi fuerit tantùm conventionalis, incurruntur pœnæ, videl. 1. Interdictum ab ingressu Ecclesiæ. 2. Excommunicatio Papalis ipso facto. 3. Nullitas collationis, & obligationis solvendi fructus. 4. Privatio aliorum beneficiorum antea obtentorum. V. *Salm. d. c. 3. n. 79.* Hæc tamen ultima non incurritur, nisi post sententiam Judicis, saltem declaratoriam, ut *Salm. ib num. 72 cum Suar. Laym. Sanch. Henr. Torre*. Vide *num. 112.*

Notandum II. quòd, si quis resignet beneficium cum confidentia, adhuc cum expresso pacto, sed auctoritate propriâ, minimè impetrando assensum Superioris, peccaret utique, sed non incurreret prædictas pœnas; quia talis resignatio de se est nulla, etiam quando illa simoniaca pactio non intervenisset. *Salm. d. num 73. cum Nav.* Secus verò dicendum; si pactum valeret, nisi obstaret simonia, quia tunc pœnæ incurruntur, etsi resignatio sit nulla. *Salm. ib. cum Nav.* Hinc bene inferunt. *Elbel num. 639. & Croix l. 4. n. 958. cum Fill. &c.* quod si quis resignet Beneficium in manu Superioris, postquam convenit occultè, ut resignatarius retribuat sibi aliquid, non solùm resignatio est nulla, sed resignans amittit titulum, cùm inter alias pœnas simoniæ sit inhabilitas ad idem Beneficium. 90

Quæstio VIII. qualiter committatur simonia pro ingressu ad Religionem? 91

Certum est, ut docet *S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4.* esse simoniam aliquid dare, & accipere pro ingressu Monasterii *ex c. Quàm pio. qu. 2.* Hinc I. non licet admittere aliquem in Monasterium propter bona, quæ offert; esset enim vendere statum Religiosum, nisi ille simpliciter exprimat sine pacto velle ingredi cum bonis suis. Pariter non licet præstare servitutem Monasterio tanquam pretium admissionis; nisi quis inserviat ad sibi conciliandam benevolentiam Religiosorum, ut in illud admittant, ita *Salm. c. 2. n. 47. cum S. Anton. Syl. & Sanch.*

II. E converso dicit *S. Thom. loc. cit.* non esse simoniam, si quis eleemosynas Monasterio eroget, ut faciliùs ex gratitudine admittatur: Uti nec etiam, si Religiosi donis inflectant aliquem ad ingressum in Monasterium. Imò, ut dicit *Bonac.*, nec si Monasterium solvat illius debita, ad removenda impedimenta ingressûs, relictâ tamen ingrediendi libertate: Vel si Monasterium promittat eum admittere, postquam artem didicerit; quia tunc non imponitur onus, sed conditio declaratur requisita, si cupit admitti. *Salm. n. 48. cum Regin. Az. Syl.*

III. Licitum est etiam, prout communiter docent *S. Thom. 2. 2 qu. 100. ar. 3. ad 4. & Cabass. Th. J. l. 5 c. 5. n. 12. cum Bon. Cajet. Nav. Tol. Suar. &c.* si Monasterium est egens, pro sustentatione ingressuri accipere aliquid, uti dotes Monialium, & distributiones, quæ solent aliis Monialibus distribui. Notat tamen

men *Sanch. ap. Salm.* vix excusari posse Monasteria, quæ petunt uberiorem dotem propter ignobilitatem personæ, vel alium defectum; nisi ex hoc eveniret Monasterio detrimentum in honore, in bonis, & simili; quia hoc jam esset temporale damnum. Et sic permittitur recipere plus pro admittenda tertia sorore, aut viduâ, sene, infirmâ, &c. Vid. *Salm. d.c.2.n.50.*

92 Sed quæstio magna est, an liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri, si Monasterium sit opulentum? *Prima* sententia quam tenent *Sot.l.9.q.6.ar.2.Pal.D.3.p.9.n.4. Bon.D 1 q.4.§.8.n.2.Sanch.Conf.c 3.D.23.n.1. Elbel de Sim n.603.*& *Salm.d.c.2.num.53.*cum *Lezan Sylvest. Arag &c.* affirmat. Ratio quia, ut dicunt, hæc non est simonia neque de jure naturali, neque positivo. Non de jure naturali, quia ex una parte non recipitur temporale, nisi pro temporali sustentatione præstandâ; ex alia parte nequit dici, quod ii, qui ingredi postulant, aliquod jus habeant ad bona Monasterii, cùm ipsa vel propriâ industriâ a Monasterio sunt adepta, vel ei ab aliis liberè sunt donata. Neque de jure positivo, nam si aliqua jura videantur id prohibere, nullus verò textus prohibet expressè aliquid recipi pro sustentationis titulo. Quòd si, ajunt, unquam talis extitit prohibitio, ipsa per contrariam consuetudinem ablata est. Non negant tamen *Elbel*, & *Salm. num.54.* cum *Sylv. Torre, Vill. &c.* quòd hoc saltem excusari non poterit ab avaritiæ labe.

Secunda verò sententia, quam sequimur, & tenent *Cabass. l.c.n.3.cum S.Bon.Suar.l.4.de Sim. Laym.tr.10.c.ult.§.4.n.39.Cajet.2.2.q.100.a.3. Ronc.de Sim c.2.q.6.& alii*, quibus clarè consentit *D.Thom.d.q.*100.*a.3.ad 4.* qui docet tunc tantùm licere aliquid exigere, *si Monasterium sit tenue*; (Et *ibid.*) *si ad hoc non sufficiant Monasterii opes.* Ratio potissima, & mihi valde urgens est, quia postulans, etsi ante receptionem nullum jus habeat ad bona Monasterii, postquam tamen receptus est, habet quidem jus ad illa pro sua sustentatione. Quapropter, si Monasterium est opulentum, & aliquid pro sustentatione illius temporis exigit, vendit ei jus, quod ille post receptionem jam est adepturus; Et quamvis illa sustentatio sit aliquid temporale, est verò quid consequenter annexum ad spirituale; unde, sicut non potest vendi jus ad redditus Beneficii, vel ad Decimas percipiendas, quia hi sunt proventus rei spirituali consequenter annexi; ita nec jus ad alimenta in Monasteriis. Hinc ex *c. Quoniam. de Sim.* vetitum fuit aliquibus Monialibus recipere temporalia prætextu paupertatis ab ingressuris ad ipsarum sustentationem. Et in *Extrav.1. de Sim.* prohibetur sub excommunicatione aliquid accipi ad quemcunque finem pro ingressu ad Religionem, nisi quis liberaliter dare voluerit. Et cùm hæc sit simonia de jure Divino, ut probavimus, frustra affertur ab Adversariis in contrarium consuedo, de qua tamen valde dubito; exceptis Monasteriis Monialium, ut infra videbimus. Secus autem dicimus, cùm Monasterium est inops; quando enim ipsum non habet bona sufficientia ad aliorum sustentationem, tunc nihil vendit, cùm recipiendus nullum habiturus sit jus ad bona quæ Monasterium non habet. Et in hoc communiter DD. conveniunt. Atque *Cabass. l c.n.13.* advertit, ad exigendum aliquid a recipiendis non requiri arctam necessitatem, sed sufficere illam, quâ Monasterium non posset aliàs commodè eis alimenta subministrare; Tridentinum enim *Sess.25.c.3 de Reg.* sic providit: *In temporalibus Monasteriorum facultatibus eam ineundam esse rationem, ut Monialium numero* commodè *sustentari posset.*

Contra nostram autem sententiam non valet dicere cum *Salm.* quòd, sicut Sacerdos, etsi opulentus, potest licitè recipere pecuniam ab altero ad celebrandum pro stipendio suæ sustentationis, sic Monasterium a postulante pro eodem sustentationis titulo. Nam respondetur, quòd Sacerdos recipiendo eleemosynam pro Missa, licitè eam recipit tanquam stipendium suæ sustentationis, quæ ex justitia illi debetur, ut statuimus supra *num.55* Monasterium verò nihil potest exigere pro onere quod assumit sustentandi ingressurum, quia (ut diximus) ingressurus post receptionem habet jus ad sustentationem ex bonis Monasterii, utpote receptioni annexam.

Excipitur tamen I. Si aliquid recipiatur a postulantibus pro alimentis tempore Novitiatûs, id enim expressè permittitur a Tridentino *Sess.25.c.16.de Reform.* Excipitur II. Si recipiendus sit infirmus, senex, hebes ingeniô, vel similis, quia tunc Monasterium licitè accipit aliquid temporale ab illo, tum pro carentia servituris, quam alius sanus vel juvenis præstaret; tum pro incommodo temporali extraordinario, quod pro ipso Monasterium est subiturum. Et hoc est certum apud

T. omnes,

omnes, ut afferunt *Salm. n.* 51. Excipiuntur III. Monasteria Monialium, quibus Clemens VIII. (ut referunt *Nav. Bassæus*, *Less.* & *Bon.* apud *Cabass. n.* 17.) indulsit posse pacisci de dote recipiendarum pro earum sustentatione. Ratio hujus indulgentiæ videtur, quia Monasteria Monialium faciliùs sunt obnoxia diversis infortuniis, ut experientiâ patet, quàm Monasteria virorum. An autem excommunicatio inflicta in *Extrav.* 1. *de Simon.* omnibus exigentibus & solventibus pro ingressu Monasteriorum hodie sit usu aboleta? Videntur affirmare *Nav* & *Less.* sed *Cabass. n.* 17. ait illam adhuc posse vigere pro Monasteriis virorum.

Ex dictis resolves.

93 „ Simonia est concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris, non intrinseci (is enim facer est, & inæstimabilis; scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus), sed extrinseci, non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris, vel cantûs in Missa, vel ratione alterius incommodi pretiô æstimabilis. Ratio est, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem; non autem ad aliquid temporale; sicut doctio quæcunque etiam Theologiæ, quæ pretiô æstimabilis est. *Bon. l. c. Suar. Fill &c. v. infra l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Lay. l. 1. §. 4.* (Vide *dicta n.* 55.)*

94 Quær. an sit simonia accipere aliquid ad instruendum alios in sacra Doctrina? Distinguitur, si instructio tendit ad bonum tantùm spirituale aliorum, est simonia; quia tunc est res merè spiritualis, pro qua nullum potest accipi pretium. Hinc est simonia accipere aliquid pro concione, ut prêtium pro labore illius intrinseco, utì pro studio, defatigatione, prout docent *Less. lib. 2. c. 35. n. 76. & Salm. c. 2. n. 42. cum S. Thom. & communi*; Nisi accipiatur ut stipendium sustentationis, utì dicunt *Less. c. 35. n. 7. & Salm. d. c. 2. num 20. cum S. Thom. Torre, Sanch. Vill. &c.* Vide dicta *n.* 55. Secus verò, si instructio tendat etiam ad aliquod bonum temporale alterius, ad utilitatem, honorem, oblectationem, prout est instructio ad interpretandas Sacras Scripturas, ad deducendas Theologicas conclusiones, ad expugnandas hæreses. *Croix n.* 179. *Less. ib. n.* 80. *cum Sot. Cajet. Vict. Salm. ib. n* 43. *Elbel n.* 610. *ex D. Thom.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 3. ubi dicit: *Qui docet scientiam, potest stipendium accipere, quasi operas suas locans.* Hinc licitum est etiam accipere aliquid pro docenda Theologia Morali, ut est probabilius *ap. Croix, l. 3. p. 1. n.* 165. & 184. Item pro impertienda licentia docendi Theologiam cum titulo Magisterii, ut patet ex usu Universitatum; sive pro dando consilio morali, quia est instructio temporalis, quamvis conducat ad pacem conscientiæ; Secus autem, si consilium tenderet ad bonum tantùm spirituale alterius: puta, ut moveatur ad pœnitentiam, &c. *Salm. ib. n.* 45.

2. Item Simonia est dare, vel accipere pretium pro absolutione a peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Laym. l. c. n.* 10. 95

Accipiuntur solutiones in dispensationibus in Matrimoniis, &c. etiam per modum sustentationis onerum Pontificatûs; Item per modum commutationis, sicut vota commutantur in eleemosynas. Et conceditur etiam Episcopis, in talibus dispensationibus accipere aliquid eleemosynis distribuendum (modò ipsis, vel suis nihil perveniat) per modum pœnæ, vel commutationis, non autem per modum sustentationis, hoc enim vetitum est illis *ex c. Jaccbus. de Simon.* & a *Trident. sess.* 24. *c.* 6. *Salm. cum S. Thom. d. c.* 2. *n.* 36. & 37. 96

* Quæritur hic, an sit simonia dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem? Distingue, & affirma, si omissio dirigitur a potestate spirituali, ut esset omissio absolvendi, dispensandi, eligendi &c. *ex c. Præsbyter. de Simonia*, ubi prohibetur, ne ob pretium negetur pœnitentia, nisi talis absolutio esset sacrilega, aut injusta. V. *Croix a n.* 175. Secus autem non est simonia, si actus spiritualis dependeat a libertate, ut esset omissio orandi, dandi eleemosynam, celebrandi; nisi alter ad ea teneatur ex justitia. *Salm. c.* 2. *ex n.* 27. *cum Led. Vill. &c.* 97

3. Non est simonia dare aliquid ad redimendam vexationem a negante Sacramenta in necessitate. *Suar. Less. Laym.* Vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficii, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia si nondum habes jus in re, etsi possis redimere vexationem ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstan- 98

„ ſtandum inducatur.

In hoc ſedulò attende duas regulas traditas a *S.Th. 2.2.q.100.a.2.ad 5.* Prima eſt, quòd, quando jus eſt certum, & in re jam quæſitum, licet tollere injuſtam vexationem, dando aliquid temporale, ex communi *cum Nav. Man.c.23.n.102. Salm.c.3.num.3. Elbel de Sim. n.616. & aliis*. Dicitur *jus certum*, nam ſi dubium ſit, non licet; quia tunc per temporale acquireretur ut certum, jus ſpirituale quod erat dubium. Dicitur per *injuſtam vexationem*, nam ſi ſit juſta, neque licet. Dicitur item *dando aliquid temporale*, non enim poſſet dari ſpirituale pro redimenda vexatione, quia daretur ſpirituale pro re temporali, qualis eſt vexatio. *Salm. d.n.4. & 6. cum communi.*

99 Quæſtio tamen eſt, an poſſit redimi pecuniâ vexatio circa poſſeſſionem beneficii? *Prima ſententia* negat, quia talis poſſeſſio eſt res ſpiritualis, vel ſpirituali annexa, cùm per poſſeſſionem acquiratur jus ad exercenda ſpiritualia. Ita *Viva de Benef. q.9.a.6. Bon. Garcia, Abb. &c. ap. Salm.c.3.n.7.* *Secunda* tamen *ſententia* probabilior, quam tenet *Buſ.* hìc, *& Croix l.3.p.1. n.140. Ronc.c.3.q.4. Leſſ. lib.2.c.35. nu.* 109. qui vocat communem cum *Suar. Fill. Sanch. Led. &c. ap. Salm.n.*8 affirmat licere, quia jus quidem ad beneficium ſpirituale eſt, non autem poſſeſſio. Hanc rectè ſequuntur *Salm. num.9. & Croix d. n.* 140 ſemper ac ſit certè acquiſitum jus ad poſſeſſionem; tunc enim vexatio non eſſet circa jus ſpirituale, ſed circa factum poſſeſſionis, quod eſt temporale, & ſic videtur ſentire *D.Th. l.c.a.2.ad 5.* docens: *Sed poſtquam jus alicui jam acquiſitum eſt, licet per pecuniam injuſta impedimenta removere*. Secus tamen dicendum cum *Salm.n.8 in fine*, ſi jus revocetur in dubium probabile, ut mox ſupra diximus. Notandum autem hìc in *Trid. ſeſſ.24 c.14.* præcipi Epiſcopis, ne permittant pro admiſſione ad poſſeſſionem beneficii ſolutionem ullam, aut promiſſionem, utpote *ſimoniacæ labis, aut avaritiæ ſuſpicionem habentes*, reprobatâ quacunque conſuetudine in contrarium: Tantùm permittit Concilium, ſi ſit conſuetudo, dare aliquid in uſus pios convertendum. Sed hæc intelliguntur 1. non de omnibus Beneficiis, ſed tantùm de Canonicatibus, & Præbendis in Eccleſiis Cathedralibus, aut Collegiatis, ut probabiliter ait *Bon. de Sim. q.7.§.3.n.4. & Barb. in d.l. Conc.* Intelliguntur 2. de recipientibus aliquid pro admiſſione ad poſſeſſionem, non verò de dantibus ad tollendam injuſtam vexationem ut ſupra; Nam Bulla S. Pii V. *Durum nimis*, edita an. 1570. pro obſervantia præfatæ Sanctionis Concilii id explicat, & confirmat tantùm pro recipientibus, bis verbis: *Præcipimus Epiſcopis, Capitulis, &c. ne retineant fructus, neque alia petant, vel exigant, &c.*

Secunda regula eſt, quòd, ſi jus non ſit in re jam acquiſitum, ſed ad rem, non licet pecuniâ vexationem tollere, *ex c. Matthæus. de Sim.* ubi damnatur, qui, obtentâ electione, pecuniam obtulit, ne alii electores impedirent confirmationem; cùm ad confirmationem nondum haberet jus acquiſitum. Hinc ſimonia eſt offerre pecuniam Epiſcopo, qui injuſtè nollet me præſentatum inſtituere, vel me dignum eligere; quia tunc per pecuniam non ſolùm amoverem impedimentum, ſed etiam rem ſpiritualem adipiſcerer. Ita *Buſ.* hìc & *Sanch. Conſ. l.2.c.3. D.20.n.3. Salm d.c.3 n.9. cum Laym Caj. Sylv. &c.* Et dicunt, quòd hæc eſſet ſimonia de jure Divino cum *Soto, Suar. &c.* contra tamen *Pal. Laym. Bon. &c. ib. n.12.* Notant tamen *Buſ.* hìc *& Salm. n.11. & 13. cum Leſſ. Soto, Fill. Suar. &c.* quòd hæc regula non currit, ſi aliquis Electorum vi vel fraude alios Electores corrumperet, ne me eligant, quia tunc non agit tanquam elector. Immo non currit, ſi vexatio eſſet ab his, qui tantùm obeſſe poſſunt, *Suar. de Sim. c.50. n.23 Pal. de Sim. p.20. n.4. Anacl. eod ti. §.13. n.* 310. *Elbel de Sim. n.614.* Secus verò, ſi poſſint obeſſe, & ſimul prodeſſe inſtituendo, præſentando, vel confirmando; quia tunc, quod datur eis ne obſint, neceſſariò datur etiam, ut proſint, conſenſum non negando; & ſic pecuniâ tunc directè ſterneretur via ad beneficium obtinendum. Ita tenendum omninò cenſeo cum *Anacl. n.314. Suar. n.18. Elbel l. cit. & Salm. ib. cum aliis cit.* quando datur pecunia, ut Elector ſuum votum non neget, etiamſi injuſtè negaret; Quicquid dicat *Pal. l.c.n.4.* aſſerens ut probabile non eſſe ſimoniam, ſi detur pecunia tantùm ad removendum pravum illius affectum. Dicunt autem *Sanch. Conſ. l.2.c.3. d.30.n.5. & Leſſ. l.2.c.35.n.107.* ſimoniam non committi, quando datur pecunia Electori, non jam ut proſit præſtando votum, ſed tantùm ad redimendam iniquam vexationem, quâ ille obeſſet per vim, aut fraudem, vel ſubornationem aliorum, ut ſupra. Et ſatis probabile hoc videtur ſaltem caſu, quo dans pecuniam manifeſtaret non aliud velle, quàm

, quòd alter non obsit injustè, ut *Mazzot. c.3. q 1.p.236.*

201 Sed hic quæritur 1. Si aliquis non vi vel fraude, sed precibus aut muneribus Electores mihi propensos impediret, ne conferant mihi digno Beneficium, an possim pecuniam illi dare, ut cesset? Negat *Sot. apud Less. dict. c.35. n.* 109. Sed *Croix l.3. p.1. n.* 147. *cum Suar. Laym.* item *Salm. d. c. n.* 13. *cum Sanch. Val. & Bon.* rectè affirmant licere; quia, ut ait *Less.* si licitum est dare pecuniam, ut alter cesset a me vexando contra justitiam, licet etiam dare, ut cesset a vexatione contra charitatem; Cùm revera talis vexatio sit res temporalis, quam aliâ re temporali redimo; & ex alia parte pecunia mea nonnisi valde remotè sternit viam ad beneficium.

202 Quæritur 2. an possim dare pecuniam, ut alter se non opponat ad meam electionem, quamvis nesciam Electores esse mihi propensos? Negant *Salm. ib. n.* 14. & citant *Sanch. & Less.* At notandum est, quòd *Lessius d. c.* 35. *num.* 106. loquitur ibi de præstatione factâ illi tantùm, qui possit prodesse, & obesse; sed quoad alium, qui posset solùm obesse, & iste vellet iniquè se opponere, peccando saltem contra charitatem, probabile videtur juxta eandem doctrinam *Lessii* ut supra, quòd liceret dare pecuniam, ut cesset ab illa illicita impeditione. Et hoc tenet *Croix l. cit. d. n.* 147. qui cum *aliis DD. cit.* asserit, quòd semper ac alter sine rationabili causa moveat Electores precibus vel muneribus, ut mihi non faveant, sed alteri; non est simonia, si dem ei pecuniam, ut cesset ab illa vexatione iniqua contra charitatem.

203 Quæritur 3. an liceat dare pecuniam Electoribus, ne eligant indignum, vel ut eligant dignum? Respondetur licitum esse dare, ne eligatur indignus, si constet Electores paratos, aut saltem inclinatos esse ad indignum eligendum; quia Ecclesia habet jus acquisitum, ne detur ei minister ineptus, ut *Less. d. c.35. n.* 112. *cum communiori*, *Croix a n.* 146. Pariter *Salm. d. c.3. num.* 15. *cum Caj. Laym. Sot. Suar. &c.* dicunt hoc licere, ne eligatur minùs dignus; & etiam, ut eligatur dignus, vel dignior in communi, ut *num.* 16. *cum Caj. & Laym. &c.* Non licet verò dare pecuniam, ut eligatur aliquis dignus, etiam dignissimus in particulari, nisi in casu necessitatis, nempe si inter omnes unus tantùm dignus inveniatur, quem illi nollent eligere. Et quamvis talis electio secundùm jura esset nulla, posset tamen peti confirmatio illius a Pontifice. Ita *Less. c.35. D.19.*

Quæritur 4. An sit simonia dare pecuniam competitori, ut desistat concurrere ad Beneficium, quod tu prætendis? Negant *Elbel de Sim. n.*609. & *Pasqu. apud Croix l.3. p.1. n.*142. Quia, ut ajunt, hæc abstinentia a concursu ex una parte nequit dici aliquid spirituale, quod ematur; & ex alia parte competitor nihil positivè confert ad Beneficii collationem, sed tantùm negativè se gerit. Verùm huic opinioni non assentior, & rectè *Croix l.c. cum Diana, & aliis* dicit eam veluti contra communem non esse admittendam. Ratio, quia, ut docent communiter *Less. Suar. Pal. Barb. &c. ap. Croix ib. cum S. Thom.* 2. 2. *q.* 100. *a.*2. *ad* 5. tum dumtaxat licet per pecuniam vexationem removere, cùm vexatio est injusta; non verò cùm est justa, aliàs per pecuniam directè pararetur via ad Beneficium, quod omninò est illicitum.

Quæritur 5. An liceat, urgente necessitate, dare pecuniam Sacerdoti nolenti sine illa administrare Sacramenta? Negant *D. Thom. Alensis, &c. apud Less. l.2. c.35. n* 37. quia, ut dicunt, emere Sacramenta nunquam est licitum, utpote intrinsecè malum. Sed rectè affirmant ipse *Less. n.*38. & 39. *cum Adrian.* item *Suar. de Sim. l.4. c.12. n.*13. *Gerson de Sim. Rat.*6. *Cajet. qu.* 100. *a.*2. *Dian. p.5. tr.7. R.*16. & *Sporer de 5. Præc. c.1. n.*109. cum *S. Bonav. Vasqu. Pont.* & aliis communiter. Ratio, quia hoc non est emere Sacramentum, sed vexationem redimere; vel potiùs (ut ait *Less. num.* 41.) permittere cum justa causa peccatum alterius. Hinc *Diana, & Hurt.* dicunt hoc licitum esse non tantùm in Sacramento Baptismatis, & Pœnitentiæ, ut plures ex DD. cit. volunt; sed etiam in aliis Sacramentis, prout consentit etiam *Less. d. n.* 38. Et non tantùm in casu gravissimæ necessitatis, ut ajunt *Suar.* & *Less* sed etiam necessitatis gravis, puta si quis impleturus esset Præceptum Paschale Confessionis & Communionis, vel peteret Viaticum aut Extremam Unctionem, vel esset in peccato mortali, vel etiam carere deberet frequenti usu Sacramentorum, denique quotiescunque aliquis non posset sine gravi incommodo aliquo Sacramento carere. Quod videtur sanè cohærere iis quæ diximus de scandalo *num.* 47. *v. Secunda verò*, ubi vidimus cum *D. Thom. D. August.* & communi, cuique esse licitum causâ cujusdam sui no-

notabilis boni permittere alterius peccatum, quod dumtaxat ex ejus malitia provenit.

104 4. Nec similiter Simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis pro Missis, concionibus, aut de eo etiam pacisci. Ratio est, quia non datur, tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ; nec pro operatione spirituali, ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta: proindeque non est eleemosyna, sed debitum justitiæ. *Suarez*, *Laym. l.4.tr.* 10.*cap. ult. &c.* contra *Rich. Sylv. &c.* * (*Vid. dict. num.*55.)

5. Non est simonia reddere, vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi *temporalem*: quia spiritualis, quæ datur v. gr. Concionatori, vel Coadjutori Episcopi propter officium ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt a beneficio, nisi quòd non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, ut v.gr. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest: redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B.V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio est, quia qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ. *Less. c.*35. *dub.* 21. *Suar. c.*26. *n.* 5. *Laym. l.c. n.*46.

6. Non est Simonia juris divini (etsi quandoque juris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v. gr. beneficium pro beneficio, Reliquias cum Reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, ut si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Ratio quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec solvit debitum justitiæ, sed antidorale: quo non excluditur, quin gratis detur. * (*Sed vide n.*51. *&* 54.) * Rectè tamen monet *Suarez*, hujusmodi dona ob præsumtionem valde cavenda. Item donare, promittere, vel negare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis: v. gr. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio est, quia hìc non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, & modo. *Suarez l.*4. *c.*45. *Laym. d.c. n.*8. * (*Vide num.* 59.) *

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna Simoniæ?

RESP. 1. Sola simonia Confidentiæ, & Realis in Ordine, Beneficio ecclesiastico, & Religionis ingressu pœnas juris ipsò factò inducit: licèt ob ingressum Religionis rarò incurratur, ut dictum est, vel ob tenuitatem monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam. * (*Sed vide n.*92.) * *Suar. c.* 56. *&* 57. *Less. d.*23. *Laym. l. c.* §.7. 105

In venditione igitur aliarum rerum, nempe Sacramentorum, jurisdictionis, pensionis, aut Capellaniæ non collativæ, etsi peccatur, nulla tamen incurritur pœna. *Less. l.* 2. *c.* 35. *num.* 23. *& Salm. c.* 4. *n.* 1. *cum communi. Vide num.* 112. 106

Quæritur I. an ad incurrendas pœnas requiratur, ut simonia sit ex utraque parte completa? Duæ sunt sententiæ ambæ probabiles. *Prima sententia* negat, ut tenent ipsi *Salm.* 107

c. 4.

c.4.n.9.cum Sot.Caj.Pal.&c. Dicunt enim sufficere, quòd tradatur res spiritualis; nam, re traditâ, venditio perficitur, etiamsi pretium non sit solutum, modò de eo fides præstetur, ut ex *l.2.ff.de Contrah.empt.* Attamen *secunda* communior & probabilior sententia, quam tenent *Less.l.2.c.35.dub.27.Nav.Man c.23.n.104. Suar.de Sim c.56.n.33.Anacl a n.240.Croix n.112. Roncaglia c.1.q.2.Elbel n.628.* item *Laym Sanch. Covarr. Moya, &c.apud Salm.n.7.* qui probabilem vocant cum *Palao, & aliis*, dicit requiri impletionem ex utraque parte. Ratio 1. quia nòn omninò perficitur venditio simul & emptio, nisi traditâ re, & pretiô. Ratio 2. quæ mihi magis urget, quia in jure nullibi infliguntur pœnæ contra simoniam non utrinque completam, & *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, ut habetur in *c. 49. de R.J. in 6.* Et hunc esse Curiæ Stylum (qui pro lege habetur cum *Elbel, & communi*) testantur *Nav. & alii*, nimirum non judicandi pœnas fuisse incursas, nisi simonia fuerit ex utraque parte consummata. Hinc inferunt DD. quòd accipiens beneficium cum pacto præstandi pecuniam, non tenetur ante solutionem beneficium resignare, nec fructus restituere. Notandum tamen 1.cum *Less. ib n.15.& Salm.n.6.* quòd, si pars tantùm promissi solvatur, jam ex utraque parte intelligitur perfecta simonia. Notandum 2. quòd ex simonia utrinque completa, quantumvis occulta, incurruntur pœnæ, ut in *Extr.2. de Sim.* Vide *Elbel num. 620.* Notandum 3. quòd si simonia sit confidentialis, pœnæ incurruntur etiam per simoniam conventionalem mixtam, scil. ex una parte completam, ex Bulla S. Pii V. *Intollerabilis. §.3.* Vide *Anacl. l. 5. Decret. tit.3. n. 284. Elb. num.629.* & vide *infra num.111. circa fin. Resp.4.*

Quæritur II. An committat simoniam, & pœnas incurrat, qui obtinet Beneficium per fictam pecuniæ promissionem non impletam? Dicunt *Pichler lib.5.tit.3.n.13. & Pontas v. Simonia, cas.5.* hunc satis simoniam committere, quia ad ipsam incurrendam non requiritur, ut factò res temporalis tradatur, sed sufficit, quòd per motivum rei temporalis obtineatur spiritualis. Ego tamen dicendum censeo, quoad culpam hunc non posse excusari a peccato simoniæ, quia saltem cooperatur ad simoniam Collatoris; nam quoad seipsum puto probabiliùs cum *Elbel nu. 625. & aliis gravibus DD.* peccare quidem graviter ob deceptionem alterius in re gravi, sed non peccatò simoniæ, cùm, non interveniente voluntate se obligandi ad promissionem, non adsit vera emtio, quæ ad simoniam requiritur. Quoad pœnas verò simoniæ puto cum *Croix l.6. p.2.n.270. & 204* eum illas non incurrere, cùm desit simonia utrinque completa, ut mox supra dictum est in præcedenti quæstione.

Quæritur III. an incurrantur pœnæ per simoniam tantùm de jure Ecclesiastico statutam, puta, si quis emat Officium Sacristiæ, &c. vel si resignet beneficium cum pensione ex propria auctoritate, ut supra notavimus? Affirmant *Elbel n.627.* ac *Nav. Sotus, Vill. &c ap Salm. d.c.4.n 10.* qui dicunt esse valde probabile; Sed non minùs probabilem rectè vocant negativam sententiam *Salm.n.11. ib cum Sanch Rodr. Dian Aragon. &c.* ac *Ronc.c.4.q.1. Resp 4* Ratio, quia jura, quæ pœnas imponunt, intelligenda sunt communiter de simonia rigorosa, quæ sit etiam contra jus Divinum; & probatur *ex Extravaganti 2. de Sim.* quæ incipit: *Cum detestabile scelus simoniacæ pravitatis tam Divinorum, quàm sacrorum Canonum auctoritas abhorreat, &c.* 108

Certum est autem, quòd ex *c. 1. Extrav. de Simon* dantes, & accipientes quid pro ingressu in Religionem, incurrunt ipso facto excommunicationem Papalem. Sed notandum est 1. *cum Nav.Sanch. Bon.&c. ap.Salm. n 12.* illam non incurrere nisi præsumentes, ut colligitur ex textu; Hinc ignorantes, etiam culpabiliter, excusantur. Notandum 2. valde probabile esse, non incurri in simplici ingressu, sed in professione, ut *Salm ib. cum Bon Pal. &c.* Notandum 3. cum *Less. d. c.35. num.131. & Nav. Sylv. Pal. ap. Salm. ib* hanc Extravagantem, ut supra, saltem quoad hanc excommunicationem, non esse usu receptam. Notandum ultimò, quòd professio, etiam simoniacè facta, valida certò est, ut docet *S.Th.q 100. a.6.ad 5.* Si verò accipiens sit integra Communitas, aut Capitulum, ultra excommunicationem (quam verò diximus non esse usu receptam) incurrit suspensionem etiam Papæ reservatam ab Officio, executione juris capitularis, & administratione jurisdictionis; Item incurritur ex utraque parte infamia juris, & consequenter irregularitas. Simoniacè autem admissus debet transferri in arctius Monasterium; sed hoc non ante sententiam. *Elbel num.626. ex ead. Extr.2.*

Resp. 2. Ob simoniacam collationem, & „ susceptionem Ordinum, etiam primæ ton- „ suræ, incurritur excommunicatio, & suspen- „ sio 109

„ sio Papalis. *Less. disp. 24. Laym. loc. cit.*

Ultra excommunicationem, & suspensionem Papalem, quas Episcopi simoniacè ordinantes, & ad id mediatores, incurrunt ipsô factô, *ex c. Cùm detestabile, Extr. 4.* incurrunt etiam interdictum ab ingressu Ecclesiæ. Et, si violaverint suspensionem, aut interdictum, suspenduntur a regimine Ecclesiæ, & privantur perceptione fructuum, *ex Motu Sixti V.* Vide *Salm. d. c. 4. n. 14.*

Ordinati autem, ultra prædictam excommunicationem, & suspensionem ipsô factô *ex d. c. Cùm detestabile*, & maximè *ex Bulla Sixti V.* suspenduntur ab exercitio suorum Ordinum, sed illius tantùm, quem simoniacè Ordinatus suscepit, ut docet *Less. c. 35. num. 135.* & probabile putant *Salm. c. 4. num. 15.* Et suspenduntur etiam a spe ascendendi ad Ordines superiores. Notant verò *Less. d. l. num. 136. cum communi, & Salm. d. num. 15. cum Sot. Laym. Sanch.* non incurri suspensionem hanc, si, Ordinatô ignorante, alius simoniam commiserit. Deinde notant *Salm. d. num. 15. in fine, cum Pal & Less. ib num. 134.* quòd, licèt ex Bulla Sixti V. hujus suspensionis absolutio a Pontifice ipsimet reservetur, & revocentur quoad hoc facultates concessas Religiosis, & etiam Episcopis in *Trid. Sess. 24. c. 6.* In hac tamen parte dicunt præfati *Less. & Pal.* Bullam non esse receptam.

110 Quæritur, an incurrantur prædictæ pœnæ in collatione simoniacâ primæ tonsuræ? Affirmant hic *Bus. & Covar. ap. Less. c. 35. num. 133.* Quia *ex Trid. sess. 21. cap. 1.* prohibetur accipi aliquid, etiam sponte oblatum ab Episcopo, & ejus Ministris, adhuc pro collatione primæ tonsuræ, vel pro Literis Dimissoriis, seu Testimonialibus, pro sigillo, & aliis; & contra facientes declarantur *in fine* incurrere pœnas de jure inflictas. Negant verò probabiliter *Salm. c. 4. num. 15. cum Pal.* quia tonsura non est verus ordo; Et idem docet *Less. num. 133.* (licèt pro se citetur a *Bus.*) dicens, in nullo jure adesse pro his excommunicationem statutam, nec Concilium voluisse novas pœnas injungere. Pariter dicit, durum videri incurrere censuram Episcopos, & Ministros accipientes aliquid sponte oblatum, licèt ipsi peccent. Imò id permittit *D. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 2. ad 4.* dicens: *Si verò (aliquâ) exigantur quasi quædam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia, si desit intentio emendi, vel vendendi.. & præcipuè quando aliquis voluntariè solvit.* Attamen S. Doctor loquutus est de simonia juris Divini; Jure autem ecclesiastico hoc vetitum est in Tridentino *loc. cit.* ubi reprobantur quæcunque consuetudines etiam immemorabiles, utpote quæ potiùs abusus dici debuissent. Ceterùm *Croix l. 3. p. 1. num. 167.* videtur non improbabiliter censere ibi reprobari consuetudines tantùm quæ ante Concilium fuerunt, tanquam fortè immoderatas, non autem quæ nunc sunt dandi aliquid moderatum, & quæ præsumi possunt ex justa causa introductæ, istæ enim bene valere possunt juxta dicta de *Leg. l. 1. num. 108. v. Sed quid.* Hinc ait *Mazzot. de Sacr. Ord. c. 1. §. 6. pag. 239. cum Nav. & Lop.* Episcopum non committere simoniam, si recipiat aliquid sponte oblatum post (non autem ante) collatum Ordinem, hoc enim expressè permittitur in *cap. Sicut. 1. qu. 2.* modò Episcopus id non petat. Sic pariter videtur permitti etiam Notariis, juxta consuetudines locorum approbatas, aliquid pro sua sustentatione exigere, si pro opera sua præstanda quoad Acta Ordinationum conficienda nullum salarium sit eis assignatum, ut ex eodem Concilio deducitur.

Resp. 3. Ob simoniam *Realem* in Beneficio ecclesiastico incurritur I. Excommunicatio Papalis. II. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio: Unde talis non facit fructus suos. Idque etiam, licèt a tertia persona taliter provisus id ignoraverit, ut habetur ex *c. Nobis fuit. de Simon.* Nisi tamen contradixerit * (*Prout sancitum est in c. 33. de Sim. Hic tamen notandum cum Less. c. 35. num. 145. & Elbel num. 652. quòd non obstante tua contradictione, nec etiam posses Beneficium acceptare, si scias pecuniam revera datam fuisse a tertio pro collatione; nam textus te excusat solo casu, quo contra prohibitionem tuam* (*verba textûs*) *aliquis, te penitus ignorante, promisit & exolvit*)*; Vel nisi a tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; Vel nisi bona fide possederit Beneficium per triennium * (*Ut communiter docent Less. d. c. 35. num. 140. Laym. l. 4. tr. 10. c. ult. Bon. p. 2. num. 20. Elbel num. 640. cum Suar. Pal. &c. Nec obstat Regula Cancellariæ, ubi requiritur absolutè, ut Beneficium obtineatur* sine ingressu simoniaco; *nam intelligitur de eo, qui culpabiliter ingreditur, Elbel ibid. cum Anacl. Hinc non tenetur Beneficiatus restituere* (*nec etiam ante triennium*) *fructus bona fide consumtos, si ditior non evaserit, ut S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. Salm. c. 4. num. 18. ac Elbel n. 646. Qui valde probabiliter* 111

„ addit

addit neque esse restituendos fructus perceptos intuitu stolæ, & aliarum functionum Parochialium, nempe exequiarum, concionum, administrationis Sacramentorum, &c. Ratio, quia fructus isti non dantur ut redditus Beneficii, sed ut stipendia Officii; ita ut juxta communem sententiam DD. de illis potest Parochus liberè disponere, etiam ad usus profanos, ut dicunt Lugo de Just. D 4. n.23. Bon. D.4. p.2. n.19. Busemb. (vide l.4. num. 185.) & Sanch. Conf. l.2. c.2. d.45. num.4. qui eam vocat longè probabiliorem cum Nav. Panorm. Host. Soto, Sylvest. Covarr. & aliis pluribus, contra solum Innoc.) III. Efficitur inhabilis ad idem Beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum. Aliis tamen Beneficiis jure ipso non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis. *Suar. c 54. n.7.* *(Si verò quis bona fide Beneficium adiit, licèt obtinuerit per simoniam tertii, probabilitèr potest Episcopus cum eo dispensare ad idem Beneficium, dummodo priùs illud Beneficiatus renunciet. Ita S. Thom. 2.2. q.100. a.6. ad 7. & Elbel n.642. ex c.59. de Electionibus)*.

Resp 4. Simonia confidentiæ completa, datô, & acceptô Beneficiô, licèt accipiens promissionem vicissim non impleverit, inducit I. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. II. Annullat resignationem & collationem Beneficii, in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. III. Privat omnibus Beneficiis, & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. IV. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. *Less. c.35 n.26. Suar. c.43. Laym. n.76.*

112 Hic ante omnia notandum, quòd nomine Beneficiorum, & Officiorum, ad quæ omnis electio simoniaca est ipso jure nulla, ut decernitur in *Extravag. 2. de Sim.* non veniunt Vicariæ amovibiles ad nutum, nec pensiones, nec Capellaniæ non collativæ, nec Officia Inquisitoris, Legati, aut cujusque habentis jurisdictionem spiritualem ad tempus; quia hæc non sunt propriè Officia ecclesiastica: Et licèt illa vendere sit simonia de jure positivo, non tamen incurruntur pœnæ, ut communissimè dicunt *Salm. c.4. n.18. cum Suar. Pal. Sanch. &c.* item *Viva Opusc. de Benef. q. ult. a.3. num.9. cum Fill. & Reg.* contra *Garziam*. Neque incurritur ulla pœna in venditione Commendarum Equitum, aut Coadjutoriæ beneficii, ut ait *Croix l.3. p.1. num. 114.* Neque in venditione Sacramentorum, aut jurisdictionis spiritualis, ut *Less. cap. 35. num. 23. & Salm. c.4. num. 1. cum communi*.

Quær. I. An autem sint invalidæ electiones simoniacæ Generalatûs, Abbatiæ, Provincialatûs, Prioratûs, Rectoratûs, aliorumque Officiorum spiritualium in Religionibus? Negant *Bonac. q.7. p.2. & Viva loc. cit.* Sed veriùs affirmandum, ut docent *Cabass. Theor. J. l.5. c.8. num.5. Sanch. Conf. l.2. c 3. d.104. num. 5. & 11. cum Sylvest. Cajet. Arm. & Lop.* item *Less l.2. c.35. num.137. & Elbel num.622.* qui rectè addit *num.638.* non videre quâ conscientiâ excusari possint a labe simoniæ Electores illi, qui eligunt aliquem in Generalem, cum pacto ut ipsi postea eligantur in Diffinitores, Guardianos, &c. Ratio hujus sententiæ est, quia, licèt prædicta Officia revera Beneficia non sint, expressè tamen comprehenduntur nomine Officiorum in præfata *Extravag. 2.* ubi sic dicitur: *Per electiones verò, provisiones &c. quas simoniacâ contigerit labe fieri, & quæ viribus omninò careant in Ecclesiis*, Monasteriis, *Dignitatibus*, Prioratibus, *Officiis ecclesiasticis, & quibusve Beneficiis, cuique jus nullatenus acquiratur*.

Quær. II. An prædictæ pœnæ ob Beneficia simoniacè accepta incurrantur ab ignorantibus?

Resp. Si ignorantia fuit omninò inculpabilis, certè negandum, ex *cap. 23. de R. J. in 6.* ubi dicitur: *Sine culpa, nisi causa subsit, non est aliquis puniendus*. Hic tamen notandum cum *Elbel num. 656.* quòd, non obstante hac inculpabili ignorantiâ, provisio Beneficii semper erit nulla, cùm inhabilitas ad idem Beneficium non sit pœna, sed statuitur in jure ad præcludenda mala. Poterit tamen eo casu Episcopus dispensare, post tamen renuntiationem Beneficii, ut supra dictum est *num. 111.* Quid verò, si simoniacus sciverit committere simoniam, sed ignorarit invincibiliter pœnas? Quoad censuras, certè non eas incurreret, ex sententia communi; Vide *lib.7. de Cens. n.43.* Quoad reliquas tamen pœnas, probabilius & communius est eas incurrere, ut ait *Elbel n.657.* cum *Az. Laym. &c.* sed *num.658.* probabilem putat sententiam negativam quam tenet *Pichler*; eo quod pœnæ a jure statutæ non incurrantur ab ignorantibus, ut dicunt *Sanch. Krimer &c.* apud *Pichler*, qui eâ ratione dicit excusari ab impedimento criminis mulierem ignorantem esse conjugatum virum, cum quo peccat.

Quær. III. An Beneficiarius simoniacus incurrat ipso facto privationem Beneficiorum antea

tea

tea obtentorum, & inhabilitatem ad alia Beneficia obtinenda? Quoad pœnam privationis, communissimè docent DD. cum *Busemb. ut supra*, non privari Beneficiarium Beneficiis antea obtentis, nec fructibus eorum ante sententiam Judicis condemnatoriam, quia nulla lex habetur hanc pœnam expressè ipso facto designans. Ita *Sanch. l. cit. d. 14. num. 16. Laym. c. 8. num. 75. Bon. p. 2. diff. 2. Suar. c. 58. num. 6. & Salm. c. 4. num. 19. cum Fill. Pal. Rodriq. &c.* Excipitur 1. simonia commissa ab Examinatoribus Beneficiorum in Synodo electis, qui si aliquid occasione examinis recipiant, privantur ipso facto Beneficiis ante ritè obtentis ante omnem sententiam, ut expressum habetur in Trid. *Sess. 24. c. 18. de Reform.* Excipitur 2. simonia confidentialis ex *Motu S. Pii V. Cum primum*, editô annô 1566. ubi acceptantes Beneficium in confidentiam privantur omnibus Beneficiis, etiam justè priùs obtentis, & tenentur ante sententiam ea dimittere. Sed ad hanc pœnam incurrendam in his casibus requiritur sententia saltem criminis declaratoria, ut tenent *Suar c. 24 n. 13. Sanch. d. 24. n. 13. Laym. c. ult. §. 8. ac Salm. c. 3. n. 73 cum Henr. &c.* Ratio, quia omnes pœnæ privantes juribus jam quæsitis non incurruntur ante sententiam saltem declaratoriam criminis, ut diximus *lib. 1. num* 148. & juxta probabilissimam sententiam, quam sequuntur *Sanch. de Matr l. 2. D. 53. num. 5. Less. l. 2. c. 29. d. 8. & c. 34. d. 34. Cajet in Sum. v. Pœna Sot. l. 1. q. 6. a. 6. & Salm. cum Mol. Salas, Pal. Led. Granat. de Leg. cap. 2. num. 60.* (contra *Vasq. Bon. &c.* qui volunt non requiri ullam sententiam, si reus potest pœnam subire sine infamia). Quia nimis rigidum est, ut reus pœnas ex seipso exequatur, & bonis possessis se privet.

Quoad autem inhabilitatem incurrendam ad alia Beneficia obtinenda, *prima* sententia tenet incurri ante sententiam Judicis condemnatoriam. Ita *Bonac. D. 1. q. 7. p. 2. diff. 2. Laym l. 4. tr. 10. c 8 num. 4. Fill. tr. 45. c. 13. q. 9. num. 26.* item *Ugol. Henr. Met. Lop. & Rodr.* apud *Salm. c 4. n. 20.* Ratio quia ita expressè habetur in Motu S. Pii V. *Cum primum* ut supra, ubi sic sancitum fuit: *Qui Beneficium aut Officium ecclesiasticum simoniacè adeptus fuerit, perpetuò sit inhabilis ad ea, & quæcumque alia Beneficia obtinenda.* Ad incurrendas autem pœnas inhabilitantes nulla requiritur sententia, ut dictum est *lib. 1. de leg. num. 149.*

Secunda verò sententia communior & probabilior, quam tenent *Sanch. Cons. l. 2. c. 3. d. 104. num. 14. Nav. de Simon. Cons. 92. Cabass. Theor. J. l. 5. c. 8. n. 9. Suar. de Rel. to. 1. l. 4. c. 58. n. 11. Viva Opusc. de Benef. q. ult. a. 3. n. 2. Elbel de Simon n 627.* cum *Anacl. Pichler, Salm. c. 4. n. 21. P. Nav. l. 2. de Rest. c. 2. n. 43.* & probabilem vocant *Less. & Pal. apud Salm.* negat incurri prædictam inhabilitatem ante sententiam Judicis condemnatoriam. Ratio 1. quia Bulla relata S. Pii revera intelligenda est tantùm pro foro externo, cùm loquatur de convictis; ibi enim sic dicitur: *Quicunque detestabile crimen simoniacæ pravitatis commisisse convictus fuerit &c.* Ratio 2. quia, esto Bulla intelligatur de foro interno, tamen ipsa non fuit recepta, ut asserunt *Suar. P. Nav. Sanch. Salm. ll. cit.* Saltem, ut ait *Viva*, Bulla usu recepta est tantummodò in primo sensu fori externi. Nec huic obstat sententia, quam secuti sumus *lib 1. n. 97.* scil. quòd in dubio, an lex recepta sit, lex bene obligat; Nam hìc non versamur in dubio, sed in opinione probabili, cùm valde probabile sit ex auctoritate DD. ut supra, hanc legem non fuisse receptam. In dubio enim præsumtio stat pro lege, cùm delictum, in non recipiendo legem justam, non præsumatur. Quando autem probabile est, quòd obligatio legis nunquam incæperit (vel quòd lex aboleta sit) tunc cessat præsumtio pro lege, & possidet libertas, ut docent *Sanch. Laym. & Pal.* cum *Salm. de Leg c. 2. n. 120.* Nemo tamen dubitat, quòd inhabilitas ad idem Beneficium simoniacè acceptum incurratur ipso facto ante omnem sententiam, cùm hoc statutum sit de jure antiquo in *Extrav. 2. de Simon.* de cujus receptione non dubitatur. Notat autem *Sanch l. c n 15.* cum *Nav* & aliis, quòd, secutâ sententiâ Judicis condemnatoriâ, simoniacus erit quidem in conscientia inhabilis ad quæcunque alia Beneficia, cùm per sententiam evadat infamis, & consequenter irregularis.

Cùm autem mentionem fecerim de præfata *Extravaganti* 2. hìc adnotare censui id, quod in fine illius sancitum inveni; Ibi enim præcipitur *omnibus & singulis Ecclesiasticis, & secularibus in virtute sanctæ Obedientiæ, ut eos omnes, quos Simoniam hujusmodi commisisse, vel procurasse, aut mediatores esse scieverint, Pontifici per se vel alios revelare quanto citius non omittant, etiamsi complices fuerint... Quod si non fecerint, absolvi non valeant, donec prædicta revelent, & complices detecti mitiùs puniuntur.* Sed prædicta Extravagans in hac parte non fuit usu recepta, nec ad id obli-

gatur ullus, nisi sit Curialis Sedis Apostolicæ, ut asserunt plures AA. graves apud *Cabass. Th. Jur. l. 5. c. 8. n. 5.* qui pro hoc citat *Nav. Cajet. Suar. &c.*

Quæritur IV. An electio Summi Pontificis simoniaca sit invalida? Negant *Suar. de Sim. c. 57. ac Fill. &c. ap. Viva Op. de Benef. q. 10. a. 1. n. 8.* & probant ex *c. Licet. 6 de Elect.* ubi Alex III. statuit, *ut ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui a duabus partibus Cardinalium concordantibus electus fuerit & receptus*. Ratio, quia si talis electio esset irrita, posset sæpè Ecclesia esse sine Capite; saltem esset aliquando incerta. Affirmant tamen veriùs *Cabass. Th. Jur. l. 5. c. 8. n. 17. Bon q. 7. p. 2. & Viva l. c.* ex communiori sententia. Probatur clarè ex *c. Si quis. Dist. 79.* ubi Nicolaus II. sic sancivit: *Si quis pecuniâ vel gratiâ humanâ, sine concordia & canonica electione, & Cardinalium & sequentium religiosorum Clericorum fuerit Apostolicæ Sedi inthronizatus; non apostolicus, sed apostaticus habeatur*. Clariùs confirmatur ex *Conc. Later.* sub Julio II. *Sess. 5.* ubi dictum fuit: *Sacrò approbante Conciliò statuitur, ut electio Romani Pontificis per simoniam facta, eo ipso nulla existat, & sic electo nulla in spiritualibus vel temporalibus tribuatur facultas*. Ex quibus verbis patet nec Pontificem sic simoniacè electum posse suam validare electionem. Nec obstat textus in *c. Licet*, supra allatus, nec ratio adducta quòd Ecclesia remaneret sine Capite; nam ut rectè dicunt *Less. l. 2. c. 35. n. 146. & Viva ibidem* cum sententia communi, ex vi *l. Barbarius*, positô communi errore cum titulo colorato, si occulta esset simonia, eo casu Ecclesia suppleret jurisdictionem; unde omnes actus hujusmodi Pontificis bene erunt validi, & ejus definitiones adhuc infallibilem habebunt auctoritatem, ut declaratur in citato *c. Licet*. Secùs si simonia esset publica. Quòd autem Bulla Julii II. ut supra non sit recepta, ut ait *Suarez*, dicit *Viva* frivolum esse effugium.

ARTICULUS III.

An, & cui restituendum quod simoniacè acceptum?

113 *Nihil spirituale simoniacè acceptum restituendum, nisi Beneficium, & eorum fructus.*
114 *Restituendum est pretium acceptum pro Beneficio, Ordinatione, &c.*
115 *Cui restituendum?*
116 *Cui restituendi fructus Beneficii simoniacè accepti?*
117 *Qui possint dispensare in prædictis pœnis? Usque ad num. 120.*

113 RESp. 1. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter Beneficium (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Less.*) est restituendum. Ratio est, quia cetera vel restitui non possunt, ut Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam: cùm Canones aliud non statuerint, *ex Less. n. 68. Suar. Fill. &c.* * (*Idem tenent Salm. c. 4. n. 23. 27. & 28 cum Sanch Soto, Pal.*) * contra *Azor. Laym. Bon. d. 1. q. 7. p. 5. diff. 2.* Dixi *præter beneficium*; quia hoc retineri non potest, etiam ante judicis sententiam: ut patet tum *ex 2. Extrav. Cùm detestabile, de Simonia* * (*Idem dicendum pro pretio accepto pro collatione Ordinum, & ingressu Religionis ex c. De hoc, & c. Veniens. de Sim. Vid. Salm. c. 4. n. 29.*) * V. *Bon. loc. cit.* ubi addit etiam fructus perceptos esse restituendos, tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cùm adeptio beneficii simoniaca sit ipso facto irrita: tum quia sic expressè habetur in *Extr. Cùm detestabile, de Simonia*, V. *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 6. Nav. l. 5. Cons. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 21.*

114 Resp. 2. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat, item pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius nonnisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium maneat; quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem usum convertatur. Vid *Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.* * (*Cum Pal. Laym. Sanch. apud Salm. ib. n. 31. in fine, & Elbel n. 635. ut habetur in Extr. Sanè. de Sim. ubi dicitur quòd bona simoniacè accepta pro ingressu ad Religionem*, ad communem usum Monasteriorum possint retineri, & applicari) *

115 Resp. 3. Acceptum pro beneficio, aliave re spirituali, non secutâ collatione, jure naturæ restituendum est ei, a quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cùm

„ non

„ non præstetur id, pro quo est datum. Si „ verò res tradita sit, simoniâ utrinque completâ, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti; quia Ecclesia utrumque punire intendit, ut *Less. Lay hic l. cit.* §. 9.

Quæritur hic 1. qui rem spiritualem cum simonia jam tradidit, & pretium accepit, cuinam illud restituere debeat? Tres sunt sententiæ. *Prima* tenet, ante sententiam pretium restituendum esse ei qui dedit; quia, cùm recipiens incapax fuerit ex jure positivo illud acquirendi, dominium remansit apud dominum. Ita *Less. l. 2. cap. 35. n. 171. cum Val. Sot. Sanch. Bann. Arag. Rodr. &c. apud Salm. c. 4. num. 30.*

Secunda tenet esse restituendum Ecclesiæ, in qua est Beneficium, *ex c. De hoc. & c. Audivimus. de Sim.* Et hoc in pœnam irreverentiæ irrogatæ Ecclesiæ in venditione rerum suarum. Ita *S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. & 5. Salm. d. num. 31. S. Anton. Laym. Suar. Caj. &c. cum Bus. ut supr.* Et hæc videtur probabilior.

Tertia dicit, ex consuetudine posse restitui etiam pauperibus, ut etiam admittit *S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. & q. 62. a. 5. ad 2. cum Pal. Vict. Covar. &c.* & probabilem vocat *Laym. ap. Salm. d. n. 31.* Quare recipiens pretium juxta has sententias, satis omnes probabiles (ut rectè dicunt *Salm. n. 31.*) poterit, prout voluerit, illud restituere vel danti, vel Ecclesiæ, vel pauperibus; & etiam sibi ipsi, si egens sit, ut *Salm. ib. cum Sanch.* Pretium verò pro ingressu in Religionem restituendum est ipsi danti, ut afferat ad Monasterium, ad quod transfertur, & quod alere eum debet, ut ex *c. Veniens. de Sim.* Si tamen remaneat, potest Monasterium datum retinere, ut *Sanch. Pal. Suar. & Laym ap. Salm. l. c.*

116 Quæritur 2. cui autem sint restituendi fructus Beneficii per simoniam acquisiti? Restituendos esse Ecclesiæ docet *S. Thom. q. 100. a. 6. ad 4.* Modò commodum non recipiant ex hoc qui simoniam commiserunt. Sed probabile est posse restitui etiam pauperibus, vel successori in Beneficio; vel etiam se componere cum Pontifice pro dictis fructibus, ut *Salm. ib. n. 32. cum Nav. Sylv. & Sanch.*

117 Videndum hìc ultimò, quinam possit in prædictis pœnis absolvere, aut dispensare? Certum est *ex c. pen. de Sim.* quòd excommunicationem, & suspensionem in Ordine simoniacè suscepto solus Pontifex potest absolvere; nisi dictæ censuræ sint occultæ, quas potest tunc absolvere etiam Episcopus, *ex c. Liceat. 6. sess. 24. Conc. Trid.* Et etiam Confessarii Mendicantes, ut ex comm. ait *Elbel nu. 645. cum Suar. Pal.* Dicunt autem *Less. l. 2. c. 35. n. 34. & Salm. cap. 4. num. 34. in fine*, quòd Bulla in contrarium *S. Pii V.* in hoc non est recepta.

Quoad verò suspensionem Ordinum ritè susceptorum probabile est posse illam absolvere Episcopum, ut *Salm. n. 34. cum Suar.* Licèt putent probabilius oppositum cum *Pal. & Sylv.* casu, quo Clericus scienter cum simonia ordinatus sit; & idem dicunt *ib.* de suspensione Ordinantis. 117

Quoad inhabilitatem denique obtinendi alia Beneficia, præter illud simoniacè obtentum, potest Episcopus dispensare, ut *Salm. n. 38. cum Sanch. Sylv. Immola, Felin.* Excipitur si fuerit simonia confidentialis; aut si simoniacus expectet sententiam, quia tunc est irregularis ex infamia juris. *Salm. d. n. 38. in fine, & Elb. n. 631. & 645. cum Less. Pal. Henr. &c.*

Dubium magnum est, an Episcopus dispensare possit ad habendum ipsum Beneficium simoniacè acceptum? Prænotanda sunt in hoc verba Pontificis *in c. penult. de Elect. Si alicujus electionem propter simoniam, eo ignorante, ac ratum non habente, commissam, contigerit reprobari; cum eo super prælatione, ad quam electus fuerat „ illâ vice non poterit Episcopus dispensare; quamvis circa eum, qui ignoranter suscepit simplex beneficium per simoniam post liberam resignationem, Episcopi dispensatione tollatur.* Hinc ad dubium respondetur I. quòd, si Beneficium fuerit simplex (etiam Canonicatûs, vel Dignitatis, cui non insit cura Animarum, ut *Sanch. & Nav. ap. Salm. c. 4. n. 35.*) & fuerit acceptum per simoniam ignoranter (scilicet, quando simonia fuerit commissa ab alio, Beneficiariò ignorante, ut communiter intelligunt *DD. d. n. 35. in fine*); Tunc potest Episcopus dispensare etiam in illa vacatione; dummodo beneficiarius sponte renunciet. *Salm. d. n. 35. cum Syl. Nav. Sanch. Pal. &c. V. n. 111.* Respondetur II. quòd, si autem Beneficium sit curatum, non potest Episcopus dispensare in illa vice; sed potest in alia vacatione cum ignorante. *Salm. n. 37. cum Panor. Pal. Sanch. &c.* Respondetur III. quòd, si scienter simoniacè quis acceperit Beneficium sive simplex, sive curatum, etiamsi sponte renunciet, nequit Episcopus cum illo dispensare ad idem Beneficium habendum, neque pro illa, neque pro alia vice, ut docet *S. Thom. d. q. 100. art. 6. ad 7. & Salm. ib. num. 38. cum Sot. Pal. & Sanch.* Quamvis possit Episco-

ſcopus diſpenſare ad alia Beneficia obtinenda, niſi fuerit ſimonia confidentialis, ut mox ſupra diximus *num.* 117. *in fine.*

119 Quæritur 3. An prædictas diſpenſationes poſſit impertiri etiam Epiſcopus, cum quo commiſſa eſt ſimonia? Negant probabiliter *Panormit &c.* Sed probabilius affirmant *Salm. ib. n.* 29 *cum Nav & Sanch. ex c. Si quis Præsbyter. de reb. Eccl. alien. & ex c. penult. de Sim.* ubi facultas Epiſcopis conceditur indiſtinctè.

120 Quæritur 4. an Pontifex conferens Beneficium alicui, quem ſcit inhabilem ad illud accipiendum ob ſimoniam, cenſeatur diſpenſare? Affirmant probabiliter *Salm. loc. cit. n.* 40. *cum Pal. Suar. Sot. &c.* Et idem dicunt *ib. cum Sot. & Torre*, ſi Pontifex Beneficium vendat alicui. Vide *Croix n.* 232. Notandum tamen, quòd, ſi Papa confirmat electionem, neſciens vitium ſimoniæ, etiamſi in Bulla dicat ſe ſupplere omnes defectus, non valet confirmatio, quia illud intelligitur de aliis defectibus in electione, non de ſimonia, ut *Croix n.* 234.

TRACTATUS II.

De ſecundo Præcepto Decalogi.

» PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam uſurpationem nominis Dei, qualis potiſſimùm fit blaſphemando, temere jurando, vovendo, & non ſervando, de quibus hic agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex Blaſphemia?

221 *Quid eſt Blaſphemia?*
222 *Quotupliciter blaſphematur contra Deum?* 223. *Quando eſt denuncianda blaſphemia hæreticalis?*
224 *Quæ Dicteria ſint vel non blaſphemiæ? &* 225.
226 *An explicandum, ſi quis directè intendat Deum inhonorare?*
227 *Ad quid tenetur conſuetudinarius?*
228 *Quid, ſi quis proferat:* ô Mors Dei! o Vulnera Chriſti! *iraſcens contra hominem?*
229. *An ſit blaſphemia maledicere creaturis, & diebus?*
230 *An maledicere Mortuis? An maledicere Fidei?*
231 *An imprecari aliis, vel ſibi Dæmonem?*
232 *An differant ſpecie blaſphemiæ contra Deum, & Sanctos?*

» REſp. Blaſphemia directè oppoſita laudi Dei, eſt verbum maledictionis, vel convicii, ſeu contumeliæ in Deum, ſive id fiat attribuendo creaturis, quæ ipſi debentur, ſive etiam dicendo vera, ſed quæ ad ejus dehonorationem ſeu vilipenſionem tendant: ut ſit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. ita *commun. DD. S. Thom.* 2. 2. *q.* 13. *Bon. diſp.* 3. *q.* 8. *Sanch.* 2. *mor. c.* 82. *Laym. l.* 4. *t.* 10. *c* 6. *&c.* 121

Unde reſolves.

» 1. Blaſphemat, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item, qui ait se aliquid acturum eo invito: item, qui eum negat: qui jurat ſeriò per Deos falſos: qui eum vocat tyrannum, injuſtum, nolle, aut non poſſe nos juvare, non curare noſtra: dæmonem eſſe fideliorem, plùs poſſe: non omnia bene eſſe ordinata, meliùs in creatione quædam fieri potuiſſe, aut debuiſſe, &c. Quæ quidem ſi quis credat ita eſſe, & non tantùm in ira, aut deſperatione effutiat, tunc eſt blaſphemia hæreticalis, ideſt cum hæreſi conjuncta: quod in Confeſſione eſt addendum, quia ſpecie differt ab imprecativa. *Hurt.* 2. 2. *d* 91. *ſect.* 12. §. 54. 122

Qui audit aliquem proferentem blaſphemiam hæreticalem, tenetur eum denunciare infra ſex dies, ut ait *Viva de* 1. *Præc. q.* 6. *a.* 2. *n.* 11. Secus autem, ſi blaſphemia non ſit hæreticalis; nam licèt *ex Decr. Julii III. Pii I. & Conc. Later.* obligatio ſit denunciandi, ut dicunt *Salm. Tract.* 21. *n.* 129. *cum Sanch.* Sed *Tamb. Dec. lib.* 2. *c.* 6. §. 4. *n.* 6. *& Viva d. loc.* dicunt, quòd propter deſuetudinem hæc Decreta non videntur hactenus obligare. 123

Inſuper notandum, quòd blaſphemia eſt dicere: *Velit nolit Deus. Pereat Deus. A diſpetto di Dio. Nego Sacramenta.* Item dicere *Dæmonem ſanctum, omnipotentem*; non verò, ſi nominetur *potens, ſapiens, &c.* ſecundùm ſuam naturam; modò his verbis non intendatur ei aliquis honor tribui. Nec eſt blaſphemia, quando verbum mutatum, aut dimidiatum pronunciatur, v. gr. *Nego Di . . . Santo Di . . . Santo Diana*; probabiliter cum *Viva loc. cit. n.* 8. *Tamb. n.* 18. *& Cro. n.* 252. *cum Cob. & Tann.*

Neque, dicere contra homines: *Sangue di Dio, Corpo di Dio. Viva n.* 9. *ex communi cum Lay. & Tamb. n.* 25. niſi indignatio ſit directa contra Deum. Et ſic tenendum cum *Buſ. & aliis infr. num.* 128. Quicquid dicat *Gro. l.* 3. *par.* 1. *n.* 248. nempe quòd hæc verba per ſe ſemper præſeferunt vilipenſionem Dei. 124

Ne-

Neque est blasphemia dicere: *Per vitam Dei*, vel *Sanctorum*. Communiter *Viva ib. & Tamb. n.22. cum Sanch.* contra *Dcian.*

Neque, dicere: *Renego Deum, si te non percussero*. Ita *Tamb. n.22. cum Salas*, & videtur probabile contra *Sanch.* & *Pal.* quia tunc hæc verba proferens non habet animum negandi Deum, casu quo non percusserit; sed quia certè vult percutere, ideo dicit Deum non credere, si non percusserit; volens tandem sic dicere: Sicut certum est quòd Deum non negabo, ita certum habeo quòd te percutiam.

Neque, dicere: *Hoc est verum, sicut Deus. Tamb. n.16. cum Azor. Bon. Med.* (*contra Suar. & Sot.*) Et hanc sententiam communem asserit esse *Mazzot. cum Bonac. & aliis*, quia tunc communiter non æquiparatur veritas creata cum increata, sed solùm indicatur similitudo quædam mixta cum aliqua hyperbole.

Neque, dicere: *Sic erat a fato destinatum. Tamb. ibid cum Sanch.* Neque, afferre verba Scripturæ ad dicendam facetiam; modò quis non utatur ad turpia, & non fiat tam sæpe, ut contemtum sapiat. *Tamb. cum Villal. ib. & Gob. ap. Cro. n.251.* Neque jurare per membra honesta Christi. *Tamb. n.23. cum Sanch.* Secus si juretur irrisoriè, vel per membra inhonesta. Ideò vera blasphemia est dicere: *Potta di Cristo*; *Potta di S. Paolo*; si intelligatur per ly *potta*, natura mulieris, quam tale verbum significat; Sed talis significatus communiter neque intenditur, neque scitur; ideo communiter loquendo prædicta blasphemia a mortali excusatur: Tantò magis, quia verbum *potta* est æquivocum, dum Italicâ linguâ denotat (etiam de se) non aliud, quàm interjectionem furoris, ut observavi apud Vocabularium Etruriæ Linguæ recenter editum, Et hoc probabile rectè censet *Mazzot. de Blasph. §.2. du.2.*

Sic quoque excusari possunt a mortali rustici, qui blasphemant Deum, vel Sanctos, addendo: *Fuori di Dio*; aut *se l' ho fatto io.* Licèt enim de se esset vera blasphemia, quia talis conditio non tollit injuriam, quæ primis verbis Deo, vel Sanctis irrogatur, cùm bene doceant *Sanch Decl.2.c.32.n.3. Sporer de 1. Præc. c.10 n.22. Palaus tr.17. disp.2.p.2.§.1.n.3. cum Suar & Valent* item *Elbel n.180. & Croix l.3.p.1.n.250. cum Tamb & Dic.* ad peccatum blasphemiæ non requiri affectum inhonorandi Deum, sed sufficere solam prolationem vergentem ad Divini honoris diminutionem; Quicquid dicat *Gob.* apud *Croix*, putans non esse blasphemiam, si quis ex gravi causa proferat tantum fictè verba blasphema. Hinc dicunt *Sanch. num.41.* & *Sporer loc. cit. cum Tamb.* quòd omnis blasphemia etiam jocò prolata est mortale, nisi jocus tolleret omnimodam rationem irriverentiæ in Deum (quod dicunt rarò evenire), prout ait *Sanch.* si quis causâ joci vel irrisionis juraret per falsos Deos. Attamen Auctor neurericus libelli, cui titulus (*Istruz. per gli Confess. di Terre e Villaggi c.4. pag.141.*) & *P. Sarnell.* Auctor libri (*Opera contro la Bestemmia part.2. pag.52.*), item *P. Mazzott. de Blasph. l. c. cum Diana, & aliis* probabiliter inquiunt facilè ob ignorantiam posse excusari a mortali rusticum, qui non aliter intendit Sanctum blasphemare, quàm additò, *se l' ho fatto io*; intendens sic non blasphemare. Secus verò dicendum, si is talia verba addat, non ad tollendam malitiam blasphemiæ, sed pœnitentiâ ductus, vel ad reparandam blasphemiam jam prolatam.

„ 2. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licèt verba non adsint; ut spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. imò etiam solà mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei. 125

„ 3. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra contumeliosus est, intellige, ut Sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor censeatur tangi, quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si jocò fiat, verbi gratiâ, si sanctos Crispinum, & Crispinianum voces *sutores*, Joannem, & Paulum *eunuchos*: grave verò erit, si contemtim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos hæc dicas. Licèt verò blasphemiæ in Deum non admittant materiæ parvitatem, multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. *Esc.t.1.Extr.*

„ 4. Blasphemat item qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios, aut alias, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione, aut modo loquendi, ac circumstantiis important imminutionem divini honoris, aut improperii: licèt enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè, & virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpe fit veniale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

„ 5. In Confessione exprimendum est, si 126

„ quis

„ quis (quod tamen rarò contingit) directè, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit . *Laym. l. c.** (*Cum communi apud Salm.Tract.21. c.3. n.123. cum Less. l.2. c.45 n.33. Secus, si tantùm ex ira blasphemet.*) *

„ 6. Blasphemat item, qui injuriosè usurpat membrum Christi: v. gr. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cùm ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri . *Laym. ibid. num.12.*

127 „ 7. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere . Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eo quod juramenta ita impetu naturali effusa non sunt voluntaria nec in se, nec in causa, utpote retractata proposito efficaci . *Laym.l.1. t.2.c.3.n.6.* V. *Escob.t.1.c.3.num.26.* Si non conetur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Laym. l. c.*

Hic advertendum, quòd aliqui hujusmodi blasphemantes dicunt se non animadvertisse ad malitiam blasphemiæ. Ajunt quidam DD. quòd isti aliquando ob impetum iræ, vel habitûs contracti possunt sine advertentia blasphemare. Sed puto cum Auctore citato (*Istr. &c. pag.145.*) semper adesse in blasphemando aliquam advertentiam saltem confusam de malitia illius prolationis; ira enim, aut habitus ordinariè non ita intellectum obtenebrant, ut penitus ad malitiam blasphemiæ non advertatur, licèt ipsa reflexè non cognoscatur.

„ 8. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subita commotione, tametsi non satis excusare videatur quod quidam ajunt, iis verbis aliud se non intendere, quàm usurpare tanquam interjectiones significativas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia iræ, & feriæ voluntatis significativa: tum quia, tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

128 „ 9. Quòd si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. gr. o Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantiis, quibus contemtus importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio Nominis Divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia grave, ut *Cajet. & Armilla*, V. *Blasphemiæ*, *& Sanchez.** (*Vide d n.124.*)* Quanquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus ejusque sacra censetur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines a similibus dictis, ut notant *Laym. l. c.*

Quæritur hic, utrùm sit blasphemia maledicere creaturis? Distinguitur, si maledicitur creaturis cum relatione ad Deum, sicut esset maledicere pluviæ, ventis, ut a Deo imperatis, vel additò verbò *Dei*, v.g. *Mannaggia il fuoco di Dio* (Vide *Tamb. & Mazzot.*), certè blasphemia est. Idem dicendum, si maledicatur creaturæ, quæ de se specialem relationem ad Deum habet, uti est Animæ nostræ, Fidei Catholicæ, Cœlo, & similibus, vide infra. Secus autem, si indignatio fertur in creaturas sine relatione ad Deum. *Viva d.q 6. a.2. n.7. cum Bonac. & Less. ex D.Thom.2.2. q 76. a.2.* qui docet: *Maledicere rebus irrationabilibus in quantum sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ; maledicere autem eis secundùm se consideratis, est otiosum, & vanum.* Hinc *ex Viva & aliis* non est grave maledicere simpliciter horæ, diei, anno, nisi addatur verbum *Sancto*; vel nisi de se dies præseferat quid speciale Sanctitatis, ut dies Paschatis, Epiphaniæ, Natalis, Pentecostes, ut docent *Salm tr.21.c.3.n.121. Elbel de 2. Præc. cum Sanch. Lay. Spor* & expresiùs Auctor *l.cit.* (*Istruz.per li Conf. di Terre &c. pag.142.*) Ratio, quia prolatio, ubi aliquid speciale relucet aut explicatur sanctitatis, semper saltem indirectè ad Deum refertur, qui omnis Sanctitatis est Auctor. 129

Sed hìc quæritur, an sit vera blasphemia maledicere toti Mundo, vulgo: *Mannaggia tutto il Mondo*? Hunc casum, quantumcunque Morales AA. revolverim, disceptatum non inveni; tantùm illum vix indicatum reperii apud duos Auctores . Auctor citatus (*Istruz. &c.*) *De 2. Præc. Dec pag.ibi 143.* nimis obiter asserit hanc maledictionem non esse per se gravem blasphemiam. Sed oppositum veriùs omninò censeo, & ducor argumentò illius communis sententiæ, quam universè DD. tradunt, & dicunt, quòd jurare per creaturas excellentiores, in quibus specialiter relucet Bonitas, Sapientia, aut Potentia Divina, nempe per Cœlum, per Terram, & etiam per Animam

(ut

(ut probabilius rectè censent *Salm de Jur.c.2. n.28.* cum *Suar. Sanch. & Fac.*) & similia, sit verum juramentum. Ita in tractatu de Juramento *Busemb. num.* 128. *Laym. c.1.n.5. Sporer c.1.n.7. Pal D.1. p.1.n 5. Salm c.n.12. Bonac. qu.1. p.1.n.4. Fel. Potest c.2. n.1554.* Et hoc clarè probatur ex *Deut.c.5.& 4.* ubi Moyses juravit dicens: *Testes invoco Cœlum, & Terram.* Et ex *Matth.c.5. Nolite jurare omninò per Cœlum... & per Terram.* Ubi *S. August. lib.1. de Serm. Dom c.17.* ait: *Cùm juras per Cœlum, aut Terram, non te arbitreris non debere Domino jusjurandum tuum.* Sicut igitur, dico, jurare per prædictas creaturas est verum juramentum, quia, cùm in ipsis specialiter resplendeat Dei Potentia, indirectè per eas Deus in testem invocatur; ita ob eandem rationem maledicere eisdem creaturis est vera blasphemia, quia in ipsis indirectè Deus contemnitur. Et hoc sensit quidem *Felix a Panormo de 2. Præc. c.1.n.* 1542. ubi dicit convicium in creaturas non esse blasphemiam, nisi specialiter in eis Divina Bonitas reluceat, ut in Cœlo, Terra, & Anima. Bene tamen excusaretur a peccato blasphemiæ, qui malediceret Mundo, intelligens Mundum illum qui Deo & Sanctis adversatur, juxta illud *Joan.* 15. 18. *Si Mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odiò habuit.* Sed ordinariè loquendo, censeo rusticos, qui Mundo maledicunt, ut plurimum graviter peccare, dum ipsi de tali maledictione cum magno horrore se accusant.

Maledicere autem Diabolo rectè putat *Tamb. Dec.l.2 c.6.§.4.n.11.* raro esse peccatum mortale, quia semper solet ille maledici ut auctor malorum, vel ut Dei inimicus; quò pactò, abstrahendo ab impatientiæ actu, ne veniale quidem esse dicit *Tamb. ib.* & probabiliter consentit *Mazzot. de 2. Præc.q.3.c.2.§.1.& Elb.l n.21.*

Notant autem *Viva n.10.& Tamb n.18. cum Bon Lazar.& Pal.* quòd in dubio, an aliqua sit, vel ne blasphemia, minimè ut blasphemia est sumenda.

130 Quæritur etiam hic, utrùm *maledictio mortuorum*, quæ vulgò dicitur, *Bestemmia de' Morti*, sit vera blasphemia? Casus apud Doctores morales non invenitur; tantùm de eo fit mentio apud Auctorem Libelli enunciati (*Istruz. per gli Conf. di Terre, &c.*) Qui libellus dignus habitus est magnâ laude, & approbatione Illustrissimi, & doctissimi Episcopi D. Julii Torni nimiâ eruditione, & famâ præclari. Et insuper apud librum etiam citatum: *Opera contra all' abuso della bestemmia*, revisum ab Illustrissimo, & perdocto D. Caitrenli Scaja Oriæ Episcopo, tunc temporis in Academia Neapolitana publico & egregio Theologiæ Professore. In utroque libello dicitur prædictam nequaquam esse blasphemiam, sed levem dumtaxat maledictionem. Idemq. postea inveni tenere *Mazzott. to.1.pag.338.*

Et ita omninò tenendum censeo, quicquid aliqui dicant, ut ostendi in quadam Dissertatiuncula ad formam Epistolæ, quam olim hac super re typis demandavi. Tota ratio in summa est, quia hujusmodi maledictio nequaquam continet, neque in se ex objecto, neque per relationem ad mentem proferentium, injuriam aliquam contra Animas Purgatorii, ut Contrarii contendunt. Non ex objecto, quia vox hæc *Mortui* aliud in se non significat propriè, quàm *Cadavera*; ad summum significat *homines vità functos*; non autem Animas Purgantes, nisi fortè in aliqua circumstantia sermonis, ubi expressa (& sic respondetur Adversariis) de sacris rebus mentio fiat; puta, quando dicitur: *Missa, Dies, aut Congregatio Mortuorum.* Ceterùm in aliis locutionibus ordinariè talis vox nec in se, nec per communem acceptionem significat *Animas Purgatorii*, uti quando dicitur: *Ille timet a mortuis: Mortuis minimè prodest ornatum sepulchrum*, & similia. Et hoc in dubium non videtur posse revocari.

Instant, quòd maledicentes mortuis saltem maledicunt ipsa eorum Animabus, quæ separatæ a corporibus repeçiuntur. Sed eadem responsio currit, cùm maledictio mortuorum, secundùm propriam significationem, potiùs refertur ad corpora, quàm ad Animas. Unde sicuti maledicere vivis ab omnibus non æstimatur peccatum grave, ita nec maledicere mortuis. Et certum est, quòd tales mortuis maledicentes communiter nullò modò intendunt eorum Animabus maledicere. Præscindunt revera a consideratione Animarum, & corporum. Imò, ordinariè loquendo, nequaquam intendunt maledicere mortuis; sed exprobare vivis, ad quos maledictionem illam instar injuriæ dirigunt. Ideo rectè Auctor citatus libelli (*Istruz. per gli Conf. ut sup.*) prædictam maledictionem vocat magis propriè *imprecationem*. Et hoc ex praxi patet Confessariorum, qui, si interrogent pœnitentes, an intenderint maledicere Animabus Sanctis, vel saltem Animabus mortuorum? cum horrore respondent; *Absit, avertat Deus.*

Con-

Confirmat nostram assertionem regula generalis, quam assignat *Laym. l.4. Tr. 20. cap. 6. num.* 12. ubi sic docet: *Si pœnitens neget affectum indignationis suæ erga Deum directè se extendisse, sed solùm adversus hominem, cui iratus fuerit; tunc Confessarius attendat ad verba: Si enim secundùm se Divini honoris diminutionem nullam exprimunt, non censenda est blasphemia, atque mortale peccatum.*

Ad hoc accedit alia regula generalis, quòd ad certò damnandum aliquid de gravi peccato, de ejus gravi malitiâ constare debet. Imò signanter quod blasphemias, docent *Pal. Bon. Lazar. cum Tamb. l. 2. c. 6. §. 4. n. 19. & Viva q 6 a. 2. n* 10 quòd in dubio, an aliqua sit, vel ne blasphemia, minimè ut blasphemia sumenda est. Quomodo igitur damnari potest maledictio mortuorum, ut peccatum mortale, quando in se, ut diximus, nullam continet injuriam in Deum, vel Sanctos; neque ad ipsos mortuos refertur a proferentibus, qui eam proferendo, nec, quid dicant, intelligunt?

Super hoc puncto pro mea securitate consului Venerabiles, & celeberrimas Congregationes Sacerdotum Missionariorum Neapolis tum Regularium, tum Secularium, & uno ore mihi responderunt, talem maledictionem nequaquam accipiendam esse, ut blasphemiam, nec ut peccatum grave. Et responsiones illorum in præfata mea epistola extensas inserui.

Ex quibus omnibus operæ pretium puto, ut Confessarii, & Prædicatores sedulò curent instruere Populos rudes super hoc puncto, ne tot Animæ ex ignorantia ob erroneam conscientiam peccati mortalis miserè pereant. Nec officit dicere, quòd ex hac notitia frequentior erit abusus hujus maledictionis: nam respondetur melius esse permitti innumera venialia, quàm unum mortale. Et utinam, dico, tales ignorantes propter horrorem peccati gravis abstinuissent a dicta maledictione! Malum est, quòd adhuc cum tali conscientia peccati gravis non desistunt a vitio, & e converso ob eam ignorantiam damnantur.

Pariter hìc adnotamus non esse in se blasphemiam, si quis maledicit *Fidei* alicujus; modò non exprimat, nec intendat Fidem sanctam, sive Christi. Ratio, quia nomine Fidei non significatur de se Fides Christi: Intelligi enim potest etiam Fides humana. Et revera Fidei maledicentes, nunquam intelligunt blasphemare Fidem sanctam. Et ita *Mazz. l.c.*

Utrùm autem sit mortale hominibus maledicere, sive malum imprecari? Vide dicenda *lib. V. num* 83.

10. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgura, &c. etsi multi confundant cum blasphemiis, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio, quæ plerunque (saltem, quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis: quia, cùm se homines reflectunt, ajunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita ut videantur interjectiones tantùm quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parùm deceat tam absurdis interjectionibus uti. *Bon. l. c ex Nav. Tol. Reg. &c. Bald d. 25. n* 10. ubi etiam censet veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eo quod non lædat graviter charitatem. * (*Sic etiam veniale tantùm est imprecari alicui sine animo, quòd arripiatur a Dæmone. Ita Escob. apud Tamb. l. 2. c. 6. §. 4. n. 12.*) * Verùm *Molin &c* non audent id excusare a mortali, propter fœditatem, horrorem, & perversitatem. Grave autem est, si subditi Superioribus, filii parentibus (licèt materialiter tantùm) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est grave contra debitam reverentiam. *Bald. loc c.* vide infra. *l. 5. c. 3. d. 16.*

11. In ira usurpare dæmonem sine imprecatione, non est per se peccatum; assidua tamen ejus nominatio non decet christianum: & ratione scandali posset esse gravis. *Laym l.c.*

12. In Confessione exprimenda est qualitas blaphemiæ, videlicet utrùm contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile secundum *Suar. Sanch. Regin. Azor. Laym. Dian. R. 50 Lug. d. 15. n. 2.* contrarium tamen tenet *Trull. l. 1. n. 11. d. 2. n. 5. cum Dian. p. 1. de Circumst. R. 30.*

An blaphemia contra Deum differat specie a blasphemia contra Sanctos? Affirmat probabiliter *Bus. cum aliis*; Sed etiam probabiliter negant *Salm. d c. 3. num. 124. cum Caj. Bann. Bon. Sanch. Fill. &c.* Et probabile putat *Viva d q. 6. a. 2. n. 6.* Quia communiter injuria contra Sanctos mediatè ad ipsum Deum refertur. Tenent tamen *Salm num. 125. cum Bon.* quòd ob aliam rationem debet exprimi in Confessione, an blasphemia fuerit contra Deum, vel contra Sanctos; quia dicunt prædictas blasphemias, ultra propriam malitiam, contine-

re

re aliam speciem distinctam contra Latriam, vel Duliam. At *Viva d. num. 6. in fin. Tamb in Meth. Conf. l. 2. c. 3. §. 1. & Elbel de 2. Praec. n 9. cum Azor. & c.* probabiliùs hoc negant, dicendo quòd tunc tantùm peccatur contra Duliam, quando blasphemia profertur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam, absque relatione ad Deum, ita ut in Ipsos terminetur, & sistat: Sed, cùm ii, qui blasphemant Sanctos, veriùs (communiter loquendo) eos injuriâ afficere intendunt, non ob praecisam propriamque Ipsorum excellentiam, sed quatenus ad Deum mediatè referuntur: ideo juxta primam probabilem *Salmanticentium* sententiam, non contra Duliam, sed tantùm contra Latriam peccant, & propterea non tenentur explicare, an Deum vel Sanctos blasphemarint.

CAPUT II.

DUBIUM I.

Quid sit Juramentum?

133 *Quid est juramentum?*
134 *Quae sint vera juramenta?*
135 *An dicere per conscientiam meam, vel Animae meae?* 136. *An dicere: Juro ita esse?* 137. *An dicere: Tam verum est, quàm sol lucet: vel verum est sicut Evangelium?* 138. *An jurare per creaturas?*

133 Respond. Juramentum est invocatio tacita, vel expressa Numinis Divini, tanquam primae, & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei. Haec autem invocatio in eo consistit, quòd jurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id, quod jurat, testari & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, sive in hac vita, sive in altera), tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. Ita communiter *DD. S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1. Bon. d 4. q. 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. c. 1.*

Unde resolves.

134 1. Quoad forum internum jurat, quisquis interiùs intentionem habet sive formalem, sive virtualem, & invocat Deum in testem, sive his sive illis verbis, ac signis, sive etiam nullis usus sit: ita ut, si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet esse juramenta, verè juret: & econtra; *Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3. c. 1. Laym. l 4 t. 3. c. 1.* Quoad forum autem externum, quaenam formulae jurandi rationem habeant, ac proinde quae verba licitè usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

2. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est usus.

3. Veram rationem juramenti habent hae formulae, testor Deum, vel invoco Deum testem. Item, *auff meinem eidt: hermeinem eidt*, nisi aliud de usurpantis intentione constet, quia multi ita loquuntur, v. gr. *ich schvver e dir ein eidt*, vel *her meimem eidt*, hoc vel, vel illud faciam: quorum tamen mens non est seriò id jurare, sed tantùm iracundè, & graviùs affirmare. *Laym. l. c. c. 2.*

4. Fides a Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem, uti & formula illa Principum, *her Unser Furstlichen Ehren, oder Crevven*, etsi non sint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur locô juratae promissionis: uti & si a personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *her meiner Aklichen Ehren, Crevven, und Sladben*. V. *Laym. l. c. c. 2.*

5. Formulae hae, Deus novit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narrativè proferri, non invocativè (atque adeo non sunt juramenta), nisi aliud constet, aut circumstantiis probetur. *Laym. l. c. n. 4. Bonac. q. 1. p. 2.* ex *Suar. Less. Sanch. &c.*

Pariter dicere: *Vivit Deus, Deus est veritas*, non est Juramentum, si enunciativè profertur, ut *Caj. Led. &c. ap. Salm. Tr. 17. c. 2. n. 25.* At *Salm. cum Azor. Fagun. Sot. Trull.* dicunt talia verba ex usu communi accipi ut prolata invocativè, & ut vera juramenta.

6. Non sunt juramenta, quae dicuntur per modum sponsionis: v. gr. expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita sit, &c. Vid. *Sanch. l. c. n. 42.* *(*Vide n. 43.*)*

7. Non verè jurat, qui, ut juramentum coactus vitet, dicit se jurare per omne id, per quod potest; quia, cùm res nulla sit, per quam absque necessitate jurare licitè possit, censetur per nihil jurare intendisse.

8. Non sunt juramenta (quod Confessarii, & Catechistae moneant, ne ex erronea

X con-

„ conscientia peccetur) *verè*, *certè*, *in veritate*, *fide boni viri*, *per fidem meam*, *fide boni Christiani*, *vel Sacerdotis*, *vel Regis*. * (*Ita Salm. Tr. 17. c. 6. n. 23. cum Soto*, *Suar. Less. Sanch. Less. Villal.*) *

135 „ Nec per *conscientiam meam*, *super conscientiam meam*, *&c.* ut habent *Less. c. 42. d. 1. Bon. l. c.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitiâ veritatis; nec in testem adducitur Deus. Esset tamen juramentum dicere, *per Fidem Catholicam*, *per sanctum Evangelium*; quia tunc censetur in testem adduci illius Fidei, & Evangelii Auctor. V. *Laym. l. c.*

Dicere igitur: *Per conscientiam meam*, *super meam conscientiam*, *in conscientia*, non est juramentum, ut docent *Less. l. 2 c. 42. n. 4. Elbel de 2. Pr. n. 47 ac Salm. d. c. 2. n. 28. cum Led. & Villal.* quia nullus in testem adducitur, & sensus est: *Quod dico, est quod mihi dictat conscientia mea.* Idem videtur tenendum, cum Auctore ut sup. (*Istruz. &c pag. 152.*) si dicas: *Per conscientiam Animæ meæ*; Nam conscientia principaliter ibi, non Anima, nominatur & intenditur. Secus, si dicas: *Per Animam meam*; probabiliùs hoc esse verum juramentum, dicunt *Salm. ib. cum Suar. Fag. & Sanch. Elbel dict. n. 47. Renzi de Jur. qu. 17. pag. 123. & Bus. n. 150.* Quia in Anima singulariter resplendet Deus, qui in testem tunc censetur adduci. Vide dicta *nu. 129. V. Sed hic*.

136 Item dicere: *Juro ita esse*, non est verè juramentum, quia tunc nec explicitè, nec implicitè Divinum testimonium imploratur. Ita *Salm. c. 2. num. 24. cum Suar. Sanch. Bon. &c.* Nisi præcesserit interrogatio de jurejurando, quia tunc per interrogationem præcedentem illud *juro* satis determinatur ad verum juramentum.

137 „ 9. Non jurat, qui dicit, tam verum est, quàm sol lucet, quàm hic sedeo, ambulo, &c. Unde, etsi comparatio falsa sit, tantùm est mendacium, cùm nullus in testem invocetur. Idem est, si dicas, quod dico, est Evangelium, est instar fidei, est de fide, &c. * (*Dicere, est verum hoc sicut Evangelium, non regulariter est juramentum, ut Salm. ib. n 27. cum Sanch. & Pal. Et idem tenet Auctor libelli cit.* (*Istruz. &c.*) *pag. 153. quia hæc verba denotant potiùs assimilationem, quàm invocationem, ut mox infra subdit Bus.*) *

„ 10. Quamvis hæ, & similes comparationes, tam verum est, quàm Deus est, quàm Christus est in venerabili Sacramento, quàm verum est Evangelium: item, tam sum innocens, quàm B. Virgo, vel S. Franciscus, &c. communiter videantur continere juramentum cum blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem invocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum, & animus proferentis sit significare tantùm similitudinem, ut sensus sit, hoc verum esse solummodo, sicut alterum est verum suo modo. Tunc verò esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundùm æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate Fidei. *Sanch. 2. mor. c. 31.*

„ 11. Non est juramentum, cùm quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, ut si dicas: *Juro per hanc barbam*, *vestem*, *&c.* Censetur autem juramentum, cùm fit per creaturas nobiliores: cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet, ac elucet: sic v. gr. dum juratur *per cœlum*, intelligitur illius habitator: dum *per terram*, is cujus hæc est scabellum: dum *per templum*, is qui ibi colitur: dum per *aliquod Sacramentum*, is qui instituit; dum per *Crucem*, is qui in ea fixus est; dum *per Evangelia*, ea tangendo, aut nominando, is cujus ea verba sunt. *Bon. q. 1. p. 1. n. 4. Suar. Sanch ll. cc.* 138

DUBIUM II.

Quotuplex sit Juramentum?

RESP. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant, ut in Confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bon. p. 2.* Itaque dividitur: 139

Primò in *Verbale*, & *Mixtum*; cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu Crucis, Sceptri, Evangeliorum: vel & verbis simul, & actione corporali, unde & vocatur

tur juramentum corporale. V. *Bon. p. 2.*

140 Secundò in *Invocatorium*, seu Contestatorium, & in *Execratorium*, seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter, ut testis, invocatur; hoc autem, quo non solùm vocatur ut testis, sed etiam ut vindex, cùm jurans se, vel alium dilectum, vel aliquid sui, aut suorum subjicit Deo puniendum, si falsum dicat: ut, *ita me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus, ut hinc nunquam sanus surgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me Deus subitanea morte: in aeternum damnet: super animam meam, &c.* in quibus, quando falsò juratur, an sit conjuncta altera species malitiae contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controvertunt. Negant *Suar. Valent. &c.* quia non solet quis etiam amico suo tale malum ex animo imprecari; sed potiùs cogitat Deum non facturum esse. V. *Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

141 Tertiò in *Assertorium*, & *Promissorium.* Illud est, quo praeterita, vel praesentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui *Comminatorium*, ut v. gr. per Deum ego te caedam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, utrùm per Deum, an Sanctos juraris: quia est ejusdem speciei malitia, cùm jurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.*

142 Quaeritur, an omnia ista juramenta sint ejusdem speciei? Negat *Pal.* Sed meliùs affirmat sententia communis cum *Salm. tr. 17. c. 1. n. 18. & 19. cum Sot. Less. Sanch. &c.*

143 Notandum autem, quòd praedicta verba: *Occidar, si hoc non est*, & similia, quamvis sint vera juramenta, si per modum execrationis dicantur, quia significant: *Deus, quem in testem invoco, me occidat, si hoc non est verum.* Ceterùm communiter non continent, nisi quandam sponsionem, seu poenae obligationem, & significant: *Si non est ita, spondeo meam vitam, vel poenae mortis me submitto.* Ita *Salm. tr. 17 c. 2. num. 26. cum Pal. Fag. Trull. Villal. Buf. D. 1. num. 6. Sanch. Dec. l. 3. c. 2. num 256. Elbel num. 52.* Secus verò, si Deus ibi expressè nominetur, dicendo: *Deus me perdat, si mentior*, quia tunc jam invocatur Deus ut vindex mendacii, si fortè profertur. *Sanch. Salm. Elbel ll. cit. cum Buf.* mox supra *num. 140.* Dicere autem: *Habeat ut haereticus, si hoc est falsum*, non est verum juramentum. Sicut neque etiam, regulariter loquendo, dicere: *Tot Angeli tollant Animam meam, quot vicibus hoc feci.* Vel: *Ita faveat mihi Deus, sicut &c.* Ita *Salm. num. 27. cum Pal. & Sanch.* Neque est juramentum dicere: *Juro per istam Crucem*, Cruce tamen non demonstratâ, vel signatâ. *Salm. n. 24. cum Sanch. Fag. & Vill.*

DUBIUM III.

An, & quando sit licitum jurare?

144 *An liceat jurare? Et quae requirantur ad licitè jurandum?*
145 *Quid de Judicio requisito?*
146 *Quid de Justitia? An sit mortale defectus justitiae in juramento assertorio? Quid de dicentibus,* per Deum te occidam?
147 *Quid de Veritate requisita?*
148 *Quae certitudo requiratur ad jurandum?*
149 *An liceat petere juramentum a pejeraturo?*
150 *An excusentur a mortali rustici pejerantes? Et quomodo admonendi?*

Resp. Juramentum, si debitô modô fiat, licitum est, est de Fide. Et quidem est actus Religionis, ut omnes docent. Tunc autem debitô modô fit, cùm in eo observantur haec tria, 1. Est *Judicium*, quod exigit, ut cum discretione, prudentiâ, consideratione, ac reverentiâ, non sine necessitate, aut gravi causa fiat. 2. Est *Justitia*, quae exigit, ut quod juratur, sit res justa, licita, & honesta. 3. Est *Veritas*, ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horum minor, aut major in Deum injuria, aut irreverentia redundare censetur, ita quoque majus, aut minus committatur peccatum. 144

Unde resolvitur.

1. Quoad *Judicium*, si hoc solum desit, ut plurimùm est veniale tantùm: ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine. V. *Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.* 145

2. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiae, quam jurans admittit in vesti-

„ vestigatione veritatis, vel tollendâ consuetudine. *Sanch. n.10.*

„ 3. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sine attentione, sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

146 „ 4 Quod ad *Justitiam* spectat, peccat mortaliter, qui jurat se facturum rem mortaliter malam: ut se aliquem interfecturum, quia est gravis irreverentia, divinâ auctoritate se ad peccatum mortale quasi obligare, ita ut hìc duæ malitiæ concurrant: una, quòd velit malum: altera, quòd ad hoc abutatur auctoritate Dei odiô habentis omne malum. *Bon. l.c.p.3. Less. l.2.c.42.d.3.*

Hoc certum est in juramento promissorio, sed quæstio est, an sit peccatum grave defectus justitiæ in juramento assertorio, si quis cum juramento se jactet de aliquo peccato? *Prima sententia* affirmat *cum Sot. Led. Tol. &c. ap. Salm. c. 2. n. 46.* Sed probabiliùs dicendum non esse nisi veniale contra Religionem, ut *Salm. num. 47 cum Suar. Sanch. Pal. Tamb. & Leand.* Ratio, quia ideo in juramento promissorio id est mortale, quia juramentum assumitur ad firmandam voluntatem exequendi malum; In tali verò assertorio non assumitur ad confirmandam complacentiam, sed tantùm pronuntiatur ad alios certiores reddendos de suo peccato, quod non est nisi quædam animi levitas venialis. Secus tamen dicendum, ut bene advertunt *Salm. ib. cum AA. cit.* si quis juramentum assumeret ad firmandam detractionem, quia juramentum tunc sumitur, ut medium ad infamiam alterius certiorem reddendam.

Notandum autem hìc, quòd ex ira proferentes verba videlicet: *Per Deum, per Christum te occidam*, communiter non peccant graviter, quia ex ignorantia, aut indeliberatione ut plurimùm excusantur. Ita mecum sentit Auctor cit libr. (*Istruz. &c.*) *pag.* 154.

„ 5. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam: cùm ibi levis tantùm irreverentia censeatur. *Bon. ibid. Less l.c.* *(*Ita etiam tenent Tann. Spor. Sanch. &c. Sed magis mihi arridet sententia opposita, quam tenet Elbel num 97. cum Marchi. Turr. &c. quia non levis, sed gravis irriverentia videtur invocare Deum in testem ac fidejussorem peccati, quamvis levis.*)*

„ 6. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia Evangelica: ut se non ingressurum Religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon loc. cit.*

147 „ 7. Quod ad *Veritatem* spectat: cùm hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia; quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere testando falsum. Nec hìc excusat levitas materiæ: quia, sive hæc sit gravis sive levis, seria sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale juramentum dicitur Perjurium *S. Thom 2.2. q. 79. a. 7. Less. Sanch. Bon l c.* *(Hac de re lege *Prop.* 24 inter damnatas ab Innoc. XI.)*. An autem, & quando perjurium possit esse veniale per accidens? *(*Scilicet ob defectum deliberationis, vel advertentiæ. Salm. Tr.17 c.2.n.28. & 29.*)*. Vide *Escob. to. 1. c 3. n. 6.*

„ 8. Nec excusatur, vel qui jurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitet, etsi a parte rei verum sit. *Sot Nav. Bon. l.c.*

148 Ad rectè tamen jurandum non requiritur certitudo absoluta, & omninò infallibilis, sed sufficit aliqua certitudo moralis, sive quædam probabilitas, quæ ad quandam certitudinem moralem pertingat. Ita *Tamb. c.2. §. 1. n. 6.* Immo *Salm c.2. n. 42. cum Suar. Pal. Less. Bon. Azor. Val. &c cum communi & eod. c. n. 49.* expressiùs ajunt sufficere in juramento sive assertorio, sive promissorio probabilitatem veritatis assertæ, vel impletionis exequendæ rei promissæ; modò, intelligendum, non habeatur ratio probabilis in oppositum. Hinc dicunt posse quidem affirmari cum juramento, quod auditum est a persona ita fide dignâ, ut moraliter certos nos faciat. Hoc tamen non currit in judicio. *Salm. d.c.n.44. cum Sanch. Pal. Bon. &c.* Vide *Bus. n.* 144.

149 „ 9. Peccat æquè graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse pejeraturum. Excipe, nisi justâ causâ, & necessitate exigat *(*Dicunt verò Pal. tr. 14. D. 1. p. 10. n. 9. & Elbel de Jur. n. 110. sufficere causam utilem honestam. Vide dicta l. 2. n. 77.*)* quia tunc perjurium ex sola pejerantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cùm utatur suo jure. Quod tamen extra judicium rarò habet locum in privatis personis. *S. Thom. q. 29. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. c. 8.*

„ 10. Non pejeravit, qui juravit aliquid reipsa falsum, quod ipse bonâ fide, & cum

ratione putavit esse verum.

150 II. Excusari subinde quidam simplices a mortali perjurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cùm usurpant quasdam formulas juratorias, ut, per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem, sed tantùm apprehendunt confusam aliquam rationem mali non tanti momenti. Vid. *l. c. Laym. c.* 14.

Immo notandum, quòd communiter rustici non apprehendunt gravitatem perjurii, dum se confitentes de juramentis parùm, vel minimè distinguunt juramenta vera a falsis; Et hoc ex praxi in Missionibus jamdudum intellexi. Quare pro iis, qui consuetudinem taliter ad pejerandum habent, Confessarios censeo abstinendos esse ab instruendis his talibus de peccato gravi, quod revera est in perjurio; ne peccata materialia in iis ob malum habitum, quem habent, formalia evadant; Ex regula generali, ut docet *Bus. de Sacramento Pœn. cum Lug. Sanch. & Laym. Viv. l. 6. n. 609.* Vide *l 6. n. 609.* Bene tamen tales consuetudinarii sunt fortiter monendi, ut deinceps desinant falsum jurare.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione?

151 *An liceat jurare cum Amphibologia?*
152 *An verò cum Restrictione mentali?*
153 *Resolvuntur casus, de Confessario affirmante nescire peccatum confessum.* 154. *De Reo, vel Teste non legitimè interrogato.* 155. *Quid si legitimè rogetur, & æquivocè juret?* 156. *Et an Reus capitalis teneatur crimen confiteri?* 157. *De Pœnitente interrogata de peccato confesso.* 158. *De paupere indigente re alienâ.* 159. *De debitore, qui aliàs non tenetur.* 160. *De rogato a Judice, an sit locutus cum Rea, & similibus?* 161. *De creditore asserente nihil sibi solutum.* 162. *De adultera negante crimen.* 163. *De requisito ad mutuandum.* 164. *De mercatore, &c.* 165. *De famulo asserente Dominum non esse domi.* 166. *De Assumendis ad Doctoratum.* 167. *De asserente acceptionem pecuniæ, quam non recipit.* 168. *De asserente falsum, addendo submissè aliquid verum.*
169 *An liceat alicui non rogato æquivocè jurare?*
170 *Vide alios casus apud Busemb.*
171 *An liceat jurare sine animo jurandi? Sed de hoc vide fusiùs num. 172. Dub. 5. Quær. an simulatio sit aliquando licita?*

Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est malum: quia ubi est jus occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod si sine justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem, cùm sit gravis irreverentia ad alterum in re gravi decipiendum usurpare juramentum. Ita communiter DD. *Sanch. l. 3. c. 6. Bon p. 12. Laym. c. 13.* 151

Ad majorem claritatem pro hìc dictis, & dicendis in hac materia tam difficili plura sunt distinguenda. Primo loco distinguendum, aliam esse *Amphibologiam*, sive æquivocationem; aliam *Restrictionem mentalem*.

Amphibologia triplici modo esse potest, I. Quando verbum habet duplicem sensum, prout *Volo* significat velle, & volare. II. Quando sermo duplicem sensum principalem habet, v. gr. *Hic liber est Petri*, significare potest, quòd Petrus sit libri dominus, aut sit libri auctor. III. Quando verba habent duplicem sensum, unum magis communem, alium minùs: vel unum literalem, alium spiritualem, ut verba illa, quæ dixit Christus de Baptista: *Ipse est Elias.* Et Baptista dixit: *Ego non sum Elias.* Quo sensu viri spirituales cibos delicatos, dicunt eis nocere, idest mortificationi; Doloribus afflicti dicunt bene valere, idest quoad robur spiritûs. *Cardenas Diss. 19. n. 47.* Sic etiam quis interrogatus de aliquo, quod expedit celare, potest respondere, *dico non*, idest dico verbum *non*. *Card. num* 52. de hoc dubitat, sed, salvô meliori consiliô, videtur immeritò, cùm verbum *dico* verè duplicem sensum habeat, significat enim proferre, & asserere, in nostro autem sensu *dico* idem est ac *profero*.

His positis, certum est & commune apud omnes, quòd ex justa causa licitum est uti æquivocatione modis expositis, & eam juramentô firmare. Ita *Less lib. 2. c. 42. n. 47. Carden. Diss. 19. num. 35. Salm. Tr. 17. de Juram. c. 2. num. 115. ex S. Hieron. in c. 22. qu 2.* qui dicit: *Utilem simulationem, & in tempore assumendam;* quod explicans *S. Th 2. 2. qu. 111. a. 1. ad 2.* ait: *S. Hieronimus utitur largè nomine simulationis pro quacunque fictione.* Ratio, quia tunc non

non decipimus proximum, sed ex justa causa permittimus, ut ipse se decipiat; & ex alia parte non tenemur ad mentem aliorum loqui, si justa causa subsit. Justa autem causa esse potest quicunque finis honestus ad servanda bona spiritui, vel corpori utilia. *Salm. ib. n.*109. *cum Val.Sanch.Bon.& Leand.*

Utrùm autem jurare cum amphibologia, sive restrictione non purè mentali ut infra, sine justa causa, sit peccatum mortale? Affirmant *Viva in prop.*2-.*damn.ab Inn.XI.*item *Tol.Ang.Arm. Nav.&c.ap.Sanch.Dec l.*3.*c.*6.*n.*22. Idemque tenet *Busemb.cum Laym.Sanch.& communi*, ut asserit. Sed immeritò citat *Sanch.*& vocat suam sententiam communem; dum oppositam sequitur *Sanch. l.c.* & eandem tenent *Lugo de Fide D.*4. *num.* 65. *Caj.*2.2.*qu.* 89. *a.*6.*ad* 4.*dub.*2.*Salm.c.*2. *n.*108. *cum Sot. Val. Prado, Hurt. Candido, Leand. &c.* item *Less. l.* 2. *c.* 42. *num.* 48. *Pal. tr.* 14. *D.* 1. *p.* 7. *num.* 3. & probabilem putat *Bus. n.*170. 3. Ratio hujus probabilioris sententiæ est, quia in hujusmodi juramento jam adsunt veritas, & justitia; deficit tantùm judicium sive discretio, cujus deficientia non est nisi venialis. Nec obstat quod ait *Viva*, scilicet quòd taliter jurans exercitè invocat Deum ad testificandum falsum; nam reipsa invocat ad testificandum verum, juxta suum sensum; quamvis permittat ex justa causa, ut alter ex sua incuria, vel inadvertentia decipiatur. Excipiendum tamen cum *Salm.l.c.& aliis communiter*, nisi hoc fiat in judicio, vel in contractibus. Ex præfata autem sententia infertur, quòd ad sic jurandum (præterquam in judiciis, & contractibus) non requiritur causa absolutè gravis, sed sufficit quævis rationabilis causa, puta ad se liberandum ab importuna, & injusta interrogatione alterius, ut dicunt *Salm.num.*109.*cum Val.Sanch. Bon. Pal. &c. Roncaglia de Jur. c.*4.*qu.*2.*R.*3. *Elbel num.* 129. Hìc tamen notandum 1. cum *Rone. l. c.* majorem causam requiri ad æquivocandum cum juramento, quàm sine illo. Notandum 2. cum *Salm. d. num.*109. quòd quò verba majorem occasionem præbent errandi, major causa exigitur: Unde dicunt, quòd quando verba ferè nullam causam præbent errandi, ut sunt verba per se æquivoca, duplicem sensum æquè habentia, tunc levissima causa excusat.

152 *Restrictio* autem *mentalis* alia est *purè mentalis*, quæ nullo modo ab aliis percipi potest: alia *non purè mentalis*, quæ ex adjunctis circumstantiis innotescere potest.

Restrictio *purè mentalis* nunquam est licita, nec juramentum super eâdem, ut patet tribus propositionibus damnatis ab Inn. XI. in quibus Prima *num.*26. dicebat: *Si quis vel solus, vel coram aliis: sive interrogatus, sive propriâ sponte: sive recreationis causâ; sive quocunque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod re verâ fecit; intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit; vel aliam viam ab ea, in qua fuit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.*

Secunda 27. dicebat: *Causa justa utendi his amphibologiis, est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas; vel ad quemlibet virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

Tertia 28. *Qui, mediante commendatione, vel munere, ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis exigi solet, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

E contrario licitum est justâ causâ uti restrictione *non purè mentali*, etiam cum juramento, si illa ex circumstantiis percipi potest, ut *Salm. n.*117. *cum Gonet, Sot. Caj. Lug. Pal. Laym. Val. Suar. Tol. Fill.& plurimis aliis cit. cum communi n.* 118. Vel si respondeatur ad mentem interrogantis, ut *Card. ib. num.*48. *cum Suar. & Lugo*. Et probatur *ex Joan.*7. ubi Christus dixit: *Non ascendo ad diem festum hunc*. Et tamen narrat Scriptura, quòd postea ascendit: *Non ascendo*, subintellexit, *manifestè*, ut rogabant Discipuli, sed *ascendo occultè*. Pariter ex *Matth.*24. ubi Dominus dixit: *De die illa nemo scit... neque Filius*, subintelligendo, *ad manifestandum*, ut Discipuli petebant, prout explicat *D.August. sp.*6.*in Prol.* Vide *Sanch. Dec. l.*3.*c.*6.*n.*23. Idem tenet *Wigandt tr.*10. *Ex.*4. *n.*60.*cum Gonet, & aliis communiter*, asserunt enim *Salm. l.c.* nullum invenisse ex Catholicis id negantem. Ratio, quia, si non liceret uti restrictione non purè mentali, non existeret modus secretum licitè celandi, si quis nequiret aperire sine damno, vel incommodo; Quod utiquè esset æquè perniciosum commercio humano, quam mendacium.

Hinc infertur I. Confessarius affirmare potest etiam juramentô, se nescire peccatum auditum in Confessione, subintelligendo, *ut hominem*, non autem ut *Ministrum Christi*, ut do- 153

docent *S.Thom.2.2.q.70.a.1.ad 1. Lugo Disp.23.* (qui tamen *n.75.* explicat alio modo illud verbum *nescire per scientiam, quæ utilis sit ad respondendum.*) Item *Sporer de Præc.n.119.& Elbel de Jur. n.149.* cum aliis communissimè. Ratio, quia interrogans non habet jus, nisi ad sciendam notitiam communicabilem, qualis non est illa Confessarii. Et hoc etiamsi alter interroget, an audierit ut Minister Christi. *Lugo n.66. Viva in prop.27. Inn. n.3.& 13. Rone.de 2. Præc.c.4. Reg. prax n.2.& Elbel de Juram.n.130. cum aliis.* Quia Confessarius semper censendus respondere ut homo, nam ut Minister Christi non potest loqui. Hinc dicunt *Card. Diss.19.n.39.in fine,& 67.ac Fel.Pot. de Jur. nu.*1734. quòd quoties tenetur quis occultare infamiam alterius, licitè dicit, *nescire*, scilicet *non habeo scientiam utilem ad respondendum*; sive *non scio tanquam manifestabile*, ut *Card.cum Lug. d.loc.n.43.& 44.* Et si quis temere petat a Confessario, an audierit tale peccatum in Confessione, bene potest respondere: *Non audivi*, scilicet, *ut homo, vel ad manifestandum, Card.cum Lug.n 66.*

154 II. Reus, aut testis a Judice non legitimè interrogatus potest jurare, se nescire crimen, quod revera scit; subintelligendo, nescire crimen, *de quo legitimè possit inquiri*, vel nescire *ad deponendum*. Ita *Cajet.Opusc.to.1.tr.31.R.5. Sporer de 2. Præc.c.1.n.120.& 121.Azor.to.1.l.11. c.4. Roncaglia de 2. Præc.c.4. qu.2.R.3. Sanch. Dec. l.3.c 6.n.23.& 26.cum Nav. Val.Tol.&c.* ex eodem *D.Thom. 2.2.q.69. a.1.* Idem, si testis ex alio capite non teneatur deponere, nempe si ipsi constet crimen caruisse culpâ, ut *Salm. d.c.2. n.259.& Elbel n.145.* Vel si sciat crimen, sed sub secreto, cùm nulla præcesserit infamia, ut *Card.ib.n.51.* Reus tamen, vel testis, qui legitimè a judice interrogatur, nequit ullà æquivocatione uti, quia tenetur justo præcepto Superioris parere. Est communis, *Salm.c.2.n.146. cum Sot Less.Sanch.&c.cum Bus.n.2.* Et idem dicendum de juramento in contractibus onerosis, quia aliàs injuria alteri irrogaretur, *Salm ib.* Excipe in judicio, si crimen fuerit omninò occultum; tunc enim potest, imò tenetur testis dicere, reum non commisisse. *Tamb. c.4. §.2. num.4. cum Card. & Pot. ut sup.* Et idem potest reus, si non adest semiplena probatio &c. *Tamb §.3. n.2* cum communi, quia tunc Judex non legitimè interrogat.

155 Sed quæritur hîc 1. an, si talis reus, vel contrahens æquivocè jurando decepit, possit absolvi, nisi veritatem manifestet? Negant aliqui non improbabiliter; sed ut probabilius affirmant *Salm.n 147. cum Sanch. &c.* Quia tali juramentô (quod perjurium nequit dici) non peccavit contra justitiam commutativam, sed contra legalem, & ideo bene absolvi potest. Tenetur verò contrahens alteri satisfacere, si potest alia viâ: At si non potest, dicunt *Salm.* teneri denuò in judicio detegere debitum. Sed etiam excusarem, si omninò esset impotens ad satisfaciendum in præsenti, & in futuro.

Quæritur 2. an reus legitimè interrogatus possit negare crimen, etiam cum juramento, si grave damnum ex confessione ipsi immineat? Negant *Elbel n.144 cum D.Thom. d.art. 1.ad 2.* & quidem probabiliùs, quia reus tenetur tunc pro communi bono damnum illud subire. Sed satis probabiliter, *Lugo.de Just. D. 40.n.15. Tamb.l.3.c.4.§.3. n.5. cum Sanch.Viva qu. 7. a.4. n.2. Spor. de 2.Præc.c.1. n.15.* item *Elbel d. n.144. Carden. in Prop. Inn.XI. Diss.19.n.78.* cum *Nav. Less.Sà,& Fill.& aliis plurib.* dicunt posse reum, si sibi immineat pœna mortis, vel carceris, aut exilii perpetui, amissionis omnium bonorum, triremium, & similis, negare crimen, etiam cum juramento (saltem sine peccato gravi), subintelligendo *non commisisse, quatenus teneatur fateri*, modò sit spes vitandi pœnam. Ratio, quia lex humana non potest sub gravi obligare homines cum tanto onere. Additque *Elbel* hanc sententiam, licèt minùs probabilem, insinuandam tamen esse reis, & Confessariis, ut liberentur illi a culpa gravi, in quam facillimè incident, si ad confessionem criminis obstringentur. Vide dicenda *lib 4.n.274.* 156

III. Pœnitens interrogatus a Confessario de peccato confesso potest jurare non commisisse, subintelligens *illud, quod confessus non sit.* Ita *Card. Diss.19.n.48. Salm.n.118. in fine. Sanch.n.14. Spor. de 2. Pr.c.1.n.105.* Hoc tamen intelligendum, nisi Confessarius justè interroget ad noscendum statum pœnitentis, *ex Prop.58. damn.ab Inn.XI.* 157

IV. Indigens bonis absconditis ad sustentationem, potest judici respondere, se nihil habere. *Salm.n. 140.* Pariter heres, qui sine inventario occultavit bona, si non tenetur ex illis satisfacere creditoribus, potest judici respondere, nihil occultasse, subintelligens *de bonis, quibus satisfacere teneatur. Salm. l.c.& Ronc.c.4. Reg.2. in praxi.* 158

V. Qui mutuum accepit, sed postea satisfecit, potest negare accepisse mutuum, subintelligens, *ita ut debeat solvere. Salm. n. 140. & Spor. de 2.Præc.c.1.n.122. cum Suar.Nav.Az. Laym.* 159

Laym. Sanch. Cov. & aliis. Sic pariter, si quis fuit coactus ad Matrimonium, potest Judici asserere etiam cum juramento *non contraxisse*, scil. *liberè* ut par erat. *Tol. l. 4. c. 21. Laym c. 14. n. 8. Nav. in c. Humanæ aures. 22. qu. 5. & Sporer l. cit.* qui idem ait de eo, qui irrita Sponsalia inivit. Pariter qui Matrimonium promisit, sed inde non teneatur ad illud, potest negare promissionem, scilicet *ut ex illa teneatur. Salm. n.* 140. Qui non tenetur ad gabellam, potest respondere nihil ferre, scilicet *ex quo gabellam debeat*. *Carden. n. 77. Salm. n. 140. Spor. l. c. n. 121. cum Led.* Qui venit de loco falsò putato infecto, potest negare venire ex illo, scilicet *ut pestilenti*, quia hæc est mens custodum. *Salm. n. 141. Less. c. 42. num. 47. Sanch. Dec. l. 3. c. 6. n. 35. & Spor. l. c. n. 120. cum Tol. Nav. Suar. Henr. Rodr. &c.* Imò hoc admittunt *Tol. Less. & alii plures ap. Spor.* etiamsi ille celeriter transisset per locum infectum, modò sit certus nil luis contraxisse, quia posset intelligi non venisse, ut ab ipso periculum sit timendum: Sed huic ego non omninò acquiesco. Admittunt etiam *Salm. d. l. cum Buf.* quòd si quis a fure vi obligetur ad promittendam pecuniam cum juramento, potest subintelligere: *Dabo, si tibi debuero, seclusò juramentò*; Quia dicunt promissionem illam ex circumstantiis posse admittere talem amphibologiam. Pariter Uxor, cui constet Matrimonium esse nullum, potest Judici, vel Confessario, qui aliàs non vellet eam absolvere, promittere cum juramento cohabitare cum viro, etsi non intendat; intelligens de cohabitatione licita. *Salm. d. n.* 141.

160 VI. Rogatus a Judice, an sit locutus cum reo, potest negare, intelligens, non locutus fuisse ad cooperandum crimini. Canonicus obligatus ad secretum, potest jurare nihil manifestasse, si verè nihil eorum, quæ sub gravi tenebatur celare, manifestavit. Ita *Salm. nu.* 142. qui asserunt hæc omnia passim obvia esse apud omnes Auctores. Pariter *ex Less. c. 42. n. 48. cum Alex. Bart. &c.* qui eligendus est in officium, interrogatus, an habeat aliquod impedimentum, potest negare, si revera illud non sit tale, quod impediat.

Pariter si quis invitatus interrogetur, an sit bonus cibus, qui revera sit insipidus, potest respondere, esse bonum, scilicet, *ad mortificationem*. *Carden. Diss. 19. n. 74.* Sic etiam dicunt *Carden. n. 76. & Croix l. 3. p. 1. n. 302.* licitè proferri ceremonias: *Osculor manus, &c. Offero me famulum &c.* quia ex communi usu accipiuntur, ut verba materialia, prolata tantùm ad honorem. Licitum est etiam celare veritatem cum causa; v. gr. si quis petat a te pecuniam, potes respondere: *Utinam haberem!* Vel *gauderem habere, &c. Carden. Diss. 19. n. 53.*

Sed quæritur 1. an creditor ex instrumento possit asserere cum juramento nihil sibi solutum, si revera sit pars soluta, sed ipse ex alio capite habeat creditum, quod probare non possit? Respondetur posse, dummodo non juret eam quantitatem sibi deberi ex illo instrumento; nec aliis creditoribus anterioribus damnum inferatur. Ita *Salm. c. 2. n. 143. cum Sanch. Pal. Leand. &c.* 161

Quæritur 2. an adultera possit negare adulterium viro, intelligens, ut illi revelet? Potest æquivocè asserere, non fregisse matrimonium, quod verè persistit. Et si adulterium sacramentaliter confessa sit, potest respondere: *Innocens sum ab hoc crimine*, quia per Confessionem est jam ablatum. Ita *Carden. Diss. 19. n. 54* Qui tamen hic advertit, quòd nequit id affirmare cum juramento, quia ad asserendum aliquid sufficit probabilitas facti; sed ad jurandum requiritur certitudo. Sed respondetur, quòd ad jurandum sufficit certitudo moralis, ut diximus *supra. Dub 3. n. 147. cum Salm. c. 2. n. 44. Less. Sanch. Suar. Pal. & communi*. Quæ certitudo moralis remissionis peccati potest quidem haberi, quando quis bene mortaliter dispositus recipit Pœnitentiæ Sacramentum. 162

Ad quæsitum verò dicunt *Salm n. 144. cum Soto* non posse feminam adulterium negare, quia esset pura restrictio mentalis. *Card.* tamen *num. 69.* admittit in periculo mortis licere uti methaphorâ, quæ communis est in Scriptura, ubi adulterium sumitur pro idolatria; ut ex *Ezech. 23. 27. Quia adulteratæ sunt .... & cum idolis fornicatæ sunt*. Imò si crimen est verè occultum, probabiliter cum *Buf. infra n. 4 & Less. Trull. ib. ac Sanch. l. 3. Dec. c. 6. num. 41. cum Sot. Sayr. & Arag.* potest mulier negare cum juramento, & dicere: *Non commisi*; eodem modo, quo reus potest dicere Judici non legitimè interroganti, *crimen non commisi*, intelligendo non commisisse, ita ut teneatur ei manifestare, ut *Tamb ex comm. c. 4. §. 3. n. 1. & 2. Et Viva q. 7. a. 4 n. 2.*

Quæritur 3. an requisitus ad mutuandum, possit jurare non habere pecuniam, quam revera habet, intelligendo, non habere, *ut ad mutuum præstet?* Negant *Salm n. 145. cum Sot. Henr.* Ratio, quia illa restrictio ex circumstantiis percipi nequit. Sed hoc intelligendum, si ve- 163

si veritas nullo modo percipi possit; nam si posset conjici ex aliqua circumstantia, nempe paupertatis, vel indigentiæ mutuatarii, bene posset ipse intelligere, non habeo superfluum, ut possim mutuare. Ita *Ronc. de 2. Præc c. 4. Reg. 2. in praxi*, *Viva q 7. a. 4 n. 2. cum Sanch. Bon. Syl. &c. Card. Diss. 19. num. 48 cum Suar. & Lug. de Pœnit. Disp. 23. sect. 4. n. 75.* qui sic docet: (Qui habet unum panem sibi necessarium, verè respondet se nullum habere ei, qui petit panem commodatum; quia nullum habet, quem commodare possit, de quo solo ille interrogat.) Et idem dicit *Card. n. 73.* de pecuniâ petitâ, si domino sit necessaria.

164 Quæritur 4. an mercatores possint jurare, mercem cariùs ipsis constare, intelligendo *cum alia merce*? Affirmant aliqui, sed meritò negant *Salm. d. n. 145.* Probabiliter tamen posse ait *Croix l. 3. p. 1. n. 30r. cum Gob.* quando tales non intelligunt de mero pretio rei, sed computant in eo expensas pro vectura, pro apotecha &c.

165 Quæritur 5. an famulus ex jussu domini possit negare, ipsum esse domi? *Card. Diss. 19. n. 75.* admittit posse figere pedem in lapidem, & respondere, *non est hic*; Quia non est restrictio mentalis; Sed huic non assentior, si alter nullo modo possit id advertere. Potiùs concederem posse dicere, *non est hic*, scilicet non in hac janua, vel fenestra. Item ait *Carden.* posse respondere, *egressus e domo est*, intelligendo *in præterito*; Non enim tenemur, ait cum *Less. ut supra*, respondere ad mentem interrogantis, si adsit justa causa. Secus, si ille rogetur, an hac mane dominus egressus sit? ut *Croix l 3 p. 1. num 284.* Sic etiam *Card. num. 72.* ait de viro nobili qui est in luctu, posse respondere famulum, esse foris, scilicet esse remotum a consortio, ut ex usu loquendi solet intelligi.

166 Quæritur 6. an Assumendi ad gradum doctoratûs possint jurare cum æquivocatione conditionem requisitam non veram, scil. vacasse tot annis illi scientiæ &c. si tales sint æquè idonei ac alii Doctores? Vide *Tamb Dec. l. 3. c. 2. § ex n. 11.* qui affirmat, & justam causam ait tunc esse sic jurandi, ne repellantur qui jam digni sunt. Sed quicquid sit de hoc, probabile magis mihi videtur non pejerare Doctorandos Neapoli, qui more solito scribunt manu propriâ in suscipiendo Matriculas: *Dico con giuramento essere il primo anno istitutista &c.* cùm revera id non sit. Ratio, quia verbum illud *juro*, sive *dico cum juramento*, ut supra diximus *Dub. 1. num. 136. cum Salm c. 2. n. 24. Bon. Sanch. Suar.* de se non est juramentum, nisi præcedat interrogatio de juramento; sed hæc interrogatio Neapoli vel omninò non fit, vel non fit de vero juramento, sed tantùm de illa scriptione materiali, quæ ex usu communi videtur non apprehendi ut verum juramentum.

Quæritur 7. an possit quis licitè coram Notario asserere accipere pecuniam, quam verè non recipit? Affirmat posse *Tamb. ib. n. 20 & 23.* Sensum impropriando, scil. jurando, pecuniam pro accepta habere, vel accipere, quia certus sit moraliter alterum brevi pecuniam sibi fore soluturam. Et videtur probabile ex communi usu loquendi. 167

Quæritur 8. an liceat jurare aliquid falsum, addendo tamen submissâ voce circumstantiam veram? Affirmat *Hurtad. & Prado cum aliis ap. Salm c. 2. n. 136. contra Torre*, quia dicunt, quòd ut locutio sit vera, sufficit, ut externis concordet conceptui mentis, sive nutibus, sive voce submissâ explicetur, & per accidens est, ut alter non audiat. At meliùs *Salm. n. 138.* id admittunt, si tamen aliquo modo possit ab altero percipi illa submissa prolatio, licèt ejus sensus non percipiatur; Secus si omninò alterum lateat. 168

1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte suâ jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tolet. l 4. c. 21.* eo quod non habet rationem æquivocandi. „ 169

Probabiliùs tamen *Salm. c. 2. num. 142. in fine* cum communissima contrarium dicunt, nempe quòd, quando adest justa causa necessitatis, vel utilitatis, potest quis uti amphibologiis in juramento, etiamsi ad jurandum sponte se offerat.

2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum justè exigitur, ut a judice, vel superiore in re gravi. *Bon. l. c.* „ 170

3. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm veniale, ut probabiliter docet *Sanch. l. 3. c. 6.* contra alios: quia solâ discretione, sive judiciò caret. V. *Bon l. c.* „

4. Licèt æquivocè jurare, si juramentum exigatur injustè, ut v. gr. si quis exigat jura- „

,, ramentum, qui jus non habet, v.gr. judex
,, incompetens: vel si non servet ordinem
,, juris. Item, si exigatur per vim, injuriam,
,, metum, v.gr. si vir exigat juramentum ab
,, uxore de adulterio occulto; si latrones exi-
,, gant a te lytrum cum juramento. *Sayr l.4.*
171 ,, *c.3.& l.1.c.17. Less.Trull.l.2.c.1 d.15.*
,, 5. Qui exteriùs tantùm juravit sine ani-
,, mo jurandi, non obligatur, nisi fortè ra-
,, tione scandali; cùm non juraverit, sed lu-
,, serit. In foro tamen externo potest cogi,
,, ut servet. *Sanch 7. mor. c. 10. n. 11. Trull. l 2.*
,, *c. 1. d. 10.* * (*Sed de hoc vide mox dicenda*
,, *Dub. sequ. num. 172. vers. Quæritur.*)*

Quæritur hìc ultimò, an simulatio sit licita? Respondetur: Simulatio *formalis*, nempe cùm quis intendit per factum externum aliud significare, quàm in animo habet; hæc nunquam est licita, quia est verum mendacium facti, ut docet *D.Thom 2.2.qu.111.a.1.* Simulatio verò *materialis*, scilicet cùm quis aliquid agit, non intendens deceptionem alterius, sed aliquem suum finem; hæc est licita cum justa causa, semper ac ex circumstantiis alii possint cojicere ad alium finem id agi, prout dictum est de restrictione non purè mentali *num.152.* Sic Josue *cap.* 8. licitè fugit, non intendens significare metum, sed ut hostes longè abducerentur ab urbe *Hai*, & reliqui milites irruerent in Urbem. Ita etiam Christus Dominus *Lucæ 24.* apud Emmaus *finxit longiùs ire*, non intendens, ut Discipuli hoc crederent, sed volens significare, se revera iturum fuisse longiùs, nisi ab eis invitaretur. Ita *Croix l.3.p.1.n.298.*

DUBIUM V.

Quæ, & quanta sit obligatio juramenti promissorii?

172 *Quotuplex veritas affirmanda sit in juramento promissorio? Quale autem peccatum sit juramentum promissorium fictum, & quomodo obliget?*
173 *An peccet graviter non implens promissum in re parva?*
174 *An obliget juramentum metu extortum?*
175 *Quid, si sit errore, vel dolò extortum?*
176 *An obliget juramentum de re mala, aut vana?*
177 *Quid de juramento in favorem tertii?*
178 *An juramentum non ludendi excludat ludum moderatum?*
179 *An obliget juramentum factum contra primum?*
180 *An juramentum sequi debeat conditionem promissionis?*
181 *Quomodo obliget juramentum servandi statuta alicujus Collegii?*
182 *De juramento Medicorum non visitandi &c.*
183 *De juramento servandi secretum, dicendi veritatem, & solvendi debitum.*
184 *An obliget juramentum factum concubinæ non cognoscendi aliam?*
185 *An promissio prodiga cum juramento obliget?*
186 *An obliget juramentum redeundi ad carcerem? De juramento Parentum ac Dominorum puniendi filios, aut famulos.*

RESP. 1. In juramento promissorio duæ ,, 172
affirmantur veritates, una de præsenti ,,
primaria, quòd scilicet jurans habeat ani- ,,
mum implendi quod promittit; altera se- ,,
cundaria de futuro, quòd scilicet impletu- ,,
rus sit suo tempore quod promittit: sive ,,
promittat Deo, & est votum cum jura- ,,
mento; sive homini, & est jurata promis- ,,
sio humana. Unde oritur obligatio implen- ,,
di, si rationabiliter possit. Ita communiter ,,
DD. ut *Laym. l.4. t.3. c.6. Bon p 7.* ,,

Unde resolves.

1. Defectu primæ veritatis jurans verè pec- ,,
cat mortaliter, si vel non habet animum ,,
implendi, sive materia sit parva, sive ma- ,,
gna: licita, sive illicita: vel si dubitat, an ,,
facturus sit, necne, quod jurat: vel si pu- ,,
tat sibi moraliter impossibile, ut impleat ,,
quod promittit; quia quoad istam veritatem ,,
præsentem, promissorium ab assertorio non ,,
differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *ib* ,,

* (*Peccat quidem graviter, qui promittit aliquid cum juramento, putans impossibile, ut impleat. Ita hìc Bus. Sed addendum cum Salm. c. 2. nu. 49. cum Azor. Suar. Fag. Leand. &c. secus esse, si probabilem rationem haberet implendi.*)*

Quæritur, quale peccatum sit juramentum promissorium fictum, & ad quid obliget? Distingue: Tripliciter potest quis fictè promittere cum juramento, I. Sine animo jurandi. II. Sine animo se obligandi. III. Sine animo implendi. Et I. Si quis jurat *sine animo jurandi*, peccat quidem, & patet ex prop. 25. damn ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive sit gravis.* Ratio, quia tunc illudit Di-

vino

vino testimonio. An autem hic peccet graviter? Resp. affirmativè, si juret sine animo implendi promissionem; si verò cum animo implendi, peccat tantùm venialiter, ut communissimè dicunt *Sanch. Dec. l.3. c.6. n.10. Roncaglia de Juram. c.4. q.1. R.3. Tamb. de Juram. l.3. c.3. §.2. n.4. Elbel de Jur. n. 120. Mazzot. eod. tit. c.3. §.3. q.3.* Rectè verò excipiunt, si juramentum fiat in contractibus, vel coram judice; quia tunc, licèt non sit perjurium, est tamen gravis deceptio contra justitiam.

II. Si autem jurat *fine animo se obligandi*, sed cum animo implendi, *Cajet. 2. 2. qu. 89. a. 6. Croix l. 3. p. 1. num. 279.* item *S. Antonin. Nav. Scotus, Tab.* & alii communiùs apud *Sanch. loc. c. n. 5.* tenent hunc peccare mortaliter, tum quia sic jurans, falsò significat habere intentionem se obligandi, quam verè non habet; tum quia, ut sentit *Croix* tamquam probabilius, videtur gravis irriverentia adducere Deum in testem, & nolle ejus testimoniò obstringi. Sed valde probabiliter idem *Sanch. n. 7. Tamb. n. 6. Elbel n. 121. Renzi de Juram. p. 125. q. 6 & Ant. a Spiritu S.* cui adhæret *Ronc. l. c. R. 4.* tenent hunc non peccare nisi venialiter. Ratio, quia taliter jurans, cùm habeat animum implendi, quamvis non intendat se obligare, ex una parte non jurat falsum, quia asserit verum de voluntate præsenti; ex alia parte, cùm hic voluntatem non habeat se ullo modo obligandi ex vi juramenti, de cujus intrinseca ratione est inducere obligationem Religionis, revera non jurat, ut ex communi dicunt *Salm. tr. 17. c. 1. n. 19. Elbel loc. c. Sporer in 2. Præc. c. 1. n. 134. &c.* & ideo juramentum hoc idem est ac si factum sit sine animo jurandi, quod non est nisi veniale, quando verum asseritur, ut supra dictum est.

An autem sic jurans cum animo jurandi, sed sine animo se obligandi, teneatur ad servandum juramentum? *Prima* sententia negat, tum quia hujusmodi juramentum fuit invalidum, ut supra; tum quia Deus juramenta promissoria non acceptat, nisi juxta jurantium intentionem, *ex c. Humanæ aures. qu. 5.* ubi dicitur: *Divina judicia talia foris nostra verba audiunt, qualia ex intimis proferuntur*. Ita *Pal. tr. 14. D. 1. p. 8 num 8. Salm. d. c. 1. num. 25. Ronc. R 4. Tamb. num 7. Mazzot. l. c. Elbel n 125. & Sanch Dec l. 3. c 10. n. 8.* cum *S. Bonav. S. Antonin. Scoto, Sylvest. Nav. Arm. Gabr. Ang.* & aliis cum communi, ut asserit *Azor.* Et clare favet *D. Thom. in 3. D. 39. qu. 1. a. 3. qu. 3.* ubi ait: *Si autem simpliciter juret absque dolo, tunc in foro conscientiæ non obligatur, nisi secundùm suam intentionem*. Et idem confirmat 2. 2. qu. 89. a. 7. ad 4.: *Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur secundùm intentionem jurantis*. Is autem jurat sine dolo (ut dicit *Elbel n. 118. cum Ill.*) qui jurat alicui nullum jus habenti ex justitia ad rem promissam. *Secunda* tamen sententia affirmat teneri ad servandum juramentum. Hanc tenent *Less. l. 2. c. 42. n. 37.* (licèt vocat oppositam valde probabilem) *Cajet. 2. 2. q 89. a. 7. Suar. c. 7. Sot. l. 8. q. 1. a. 7.* item *Valent. Sayr. Fill. Arag. apud Bonac. t. 2. D. 4. q. 1. p. 7. n. 3. & Renzi de Juram. pag. 125. q. 5.* Ratio, quia, qui jurat cum animo jurandi, jam verum juramentum emittit, & ideo tenetur efficere, ad servandam reverentiam Divini Nominis, ut verum evadat quod jurat; nec potest à juramento separare obligationem implendi promissum, cùm obligatio oriatur ex ipso juramento, de cujus natura est, ut effectum habeat quod juratur, ne vocetur Deus in testem falsitatis. Et in hoc apparet differentia inter votum, seu contractum, & juramentum; nam in illis obligatio pendet ab intentione voventis vel contrahentis; in juramento autem ex vi ipsius juramenti. Utraque sententia est probabilis, sed prima est probabilior; nam ratio hujus secundæ sententiæ supponit ut certum, tale juramentum sine animo se obligandi emissum, esse verum juramentum; Attamen probabilius est, & commune, ut asserunt *Salm. c. 1. n. 19. cum aliis ut supra*, & etiam *Viva in prop. 25 Inn. num 13.* (contra *Less. d. n. 37.*) quòd hujusmodi juramentum non sit verum juramentum, tum quia caret conditione necessaria ad naturam juramenti promissorii, qualis est animus se obligandi; tum quia juramentum sequitur naturam promissionis quam confirmat, ut certum est *ap. Bus. num. 280 cum Less. Bon. &c.* At promissio sine tali animo facta non est quidem promissio, sed simplex propositum; ergo evanescente promissione, evanescit etiam juramentum, & habetur ut factum sine animo jurandi, quod certè, ut vidimus, nullum est. Si autem nullum existit juramentum, nulla existit obligatio illud implendi.

III. Si demum quis jurat *sine animo implendi*, sed cum animo jurandi, & se obligandi, certè peccat mortaliter, quia tunc etiam de præsenti deficit veritas. An autem is obligetur ad implendum promissum? Respondetur

detur affirmativè, quia viget tunc essentia & obligatio juramenti. *Tamb. n.7. Mazzot. l.c.* & *Sanch. l 3. c* 10. *num.5.* cum *S. Bonav. Leon.* & *Suar.* qui oppositum vocat improbabile. Et hoc dicendum, etiamsi is nullum habuerit animum se obligandi ex vi promissionis, quia obligatur aliunde ex vi juramenti, ut *Sanch. n 6 Tamb. ibid.* & *Mazzot. l c.* Qui etiam rectè advertit, quòd is, qui habet verum animum jurandi, & nihil cogitat de juramenti obligatione, verè obligatur, quia obligatio sequitur ex ipsa juramenti natura, & qui vult actum, vult consequenter ejus proprietates. Idem ait, si ille ignoret obligationem juramenti; sed huic probabiliùs contradicunt *Salm. d.c.1.n.23.* loquendo de voto, ubi ex sententia communissima dicunt, quòd si quis ignoret votum trahere secum obligationem, & cum hoc errore emittat votum, obligationem nolendo, is ad votum non obligatur; quia nemo obligationem contrahit, nisi volens sibi illam imponat. Vide dicenda *de Voto num.* 201. *vers. Sed quær. I.* Et vide mox supra dicta, ubi vid, demus cum *D. Thoma* juramentum non obligare ultra intentionem voventis. Si autem quis injustè cogatur, puta a latrone, ad aliquid promittendum cum juramento, potest licitè intendere non velle implere promissum, si relaxationem juramenti obtinuerit. Ita probabiliter *Croix l. 1. p. 3 n 278. cum Suar. Sanch. & Diana*.

173 „ 2. Defectu secundæ veritatis verè pejerat „ is, qui quod promisit, postea non implet, „ si rationabiliter implere potest. Id solùm „ hic dubitatur: an qui promisit rem exiguam „ cum juramento, ut v. gr. dare alteri unum „ pomum, vel nummum pro eleemosyna, „ vel castigare prolem, vel inter vendendum „ nolle se minori pretiô vendere, vel nolle „ primum locum occupare, aut præcedere in „ ingressu portæ, &c. an, inquam, sub gra- „ vi peccato teneatur hæc servare? Ubi specu- „ larivè quidem videtur, quòd sic, quia verè „ adductus est Deus ut testis, quòd sis factu- „ rus: ergo si sine causa non facit, quantum „ in se est, facit Deum testem falsum. *Cajet.* „ *Val Tol. l 4 c.* 22. Nihilominus probabiliter „ alii tenent contrarium, ut *Sanch. V. Laym.* „ *sup c.4.*

Et hæc est sententia communior, & quidem probabilior, scil. non esse obligationem gravem ad præstandam rem promissam cum juramento, si sit parva materia: Ita *Croix l 3. p.1.num.305. Tamb. c.3. §.3. n.4. Elbil n.73. Salm. c.2 n 53. cum Sot. Sanch. Suar. Azor Trull.* & plures alii. Ratio, quia (ut rectè ait *Tamb.*) ibi invocatur Deus ut testis voluntatis præsentis, non autem executionis rei promissæ; Non servare autem promissa, probant *Salm ex S. Thom.* non esse mendacium, sed infidelitatem, quæ nequit esse gravis in materia levi. Hinc, si quis jurat servare secretum, illud postea non servando, haud graviter peccat, nisi manifestet illud cum gravi læsione proximi, vel Communitatis. Ita *Salm. c.2 n.88. cum S Anton. Pal. Sanch. Nav. & aliis omnibus, ut supra.*

„ 3. Illud certum est, quòd si ex eo quòd „ jurasti, tantummodo parum aliquid non „ serves, non est grave: v. gr. si jurasti te „ non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. l.1. l.4 c.12 n.21.* „ quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic „ excusantur, qui jurant servare statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis, &c. „ si postea parvum aliquod statutum violent. „ Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis „ ministris justitiæ; ut & de eo qui ex summa, „ quam alteri se daturum jurasset, parum tantùm detraheret. *Navar. Suar. Sanch.* Vide „ *Laym. Bon. p. 14.* „

„ 4. Obligaris probabiliter juramento promissorio, etsi extortum a te sit per injuriam, ac metum, ut si oblitus uti æquivocatione, jurasti prædonibus dare lytrum, „ usurario usuram. *Bec. 2. 2. q. 82. &c.* Negat tamen *Azor. p.1. l.1. c.* 11. *q.13.* in materiâ matrimonii, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum nullum „ est; hinc etiam juramentum extortum de „ eo contrahendo videtur relaxatum ipso jure, „ ait *Cajet. v. Perjurium. Suar c.9 Sanch. Bon. p. 9.* „ 174

Quæstio magna est, num obliget in conscientia juramentum metu extortum? Dicitur *in conscientia*, quia in foro externo, ubi præsumitur non adfuisse animus jurandi, certè non obligat tale juramentum, *ex c. Verùm. de Juram.* Quoad forum autem internum *prima* sententia negat obligare *cum Azor. S. Anton. Sylv. Lop. Angel. Panorm. & aliis ap Sanch. de Matr. l. 4. D.20. n.3* qui eam probabilem vocat, *ex Authent. Sacramenta C. Si adversus venditionem*: ubi dicitur, talia juramenta nullius momenti esse habenda. Hinc dicunt, quòd promissio sic jurata vel irrita est, vel rescindibilis a metum passo. *Secunda* tamen sententia longè probabilior, quam tenent *S. Thom. 2.2. qu 89 a.7 ad 3. Salm. de Contract. c.1. num.62. cum Bon. Sot Less.*

Sanch.

Sanch. Suarez Elbel n 57. qui vocat communissimam, *& Viva de Juram. q. 7. Art. 4 num* 7. (qui vocat communem) dicit tale juramentum obligare. Ratio, quia tenemur efficere, ut verum sit quod juramus, ne Deum testem falsi faciamus. Ideo *ex c. Cùm contingat. de Jurejur. in 6. & aliis, ut infra*, regula est, quodlibet juramentum servandum esse, quod sine peccato impleri potest. Respondetur autem, *Authenticam* citatam non receptam, vel expresse revocatam fuisse a *c*. 8 *&* 15 *de Jurejur.* Notandum autem, quòd metum passus tempore, quo ad impletionem ex vi juramenti tenetur, potest illius relaxationem petere ab Episcopo, vel a quocunque, qui possit juramenta commutare, ut *Salm. loc. cit. n* 65 *cum Lug. Villal. & Led.* Et si jam solverit promissum, potest in judicio repetere, vel occultè sibi compensare, *ut Viva l. c.* Vide *de Contr. num* 717. *vers. Quær*. 2.

175 „ 5 Obligaris item, etsi juramentum sit
„ errore, aut dolò extortum, si dolus, vel
„ error versetur tantùm circa circumstantias
„ accidentales non magni momenti: nam si
„ versetur circa substantiam, ut v. gr. si annu-
„ lum te daturum alteri jures, putans esse fer-
„ reum, cùm sit aureus; vel circa circumstantias
„ magni momenti, quibus cognitis non juras-
„ ses, non obligaris. V *Sanch. l. 3. c.* 11. *nu.* 11.
„ *Suar &c.* * (*Hanc doctrinam circa qualitates*
„ *accidentales probabilem putant Salm. de Con-*
„ *tract. c.* 1. *n.* 21. *Sed oppositam censent probabilio-*
„ *rem. Sed vide n* 187 *v. Sed debitum. & de Voto.*
„ *hoc lib.* 3. *n.* 198 *vers. Certum est. Et n.* 225.)*

176 „ 6. Non inducit ullam obligationem, si
„ jures rem malam, aut vanam, aut inutilem,
„ aut (ut habet *Cajet.*) indifferentem, quæ nec
„ ex fine, nec ex circumstantiis cohonestatur;
„ quia juramentum non potest esse vinculum
„ iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otiosa-
„ rum, ad quas Deus non vult nos obligari.
„ *Bonac.* & alii communiter. Ubi nota ex *Laym.*
„ *sup. c.* 6. juramentum non convalescere, etsi
„ talis res illicita, & vana, postea mutatis cir-
„ cumstantiis fiat honesta, cùm juxta reg. 18.
„ juris in 6. non firmetur tractu temporis, quod
„ initiò non subsistit * (*Cum Salm. c.* 1. *ex n* 55.
„ *Hinc etiam adde cum Elbel num* 60. *Pal. &*
„ *Tamb. quòd si juramentum sit de servando ali-*
„ *quo a lege prohibito, non valet, etiamsi lex*
„ *prohibeat tantùm sub pœna*; *Secus, si sit de ali-*
„ *quo a lege permisso*)*

177 Juramentum in favorem tertii, semper ac impleri potest, sine peccato implendum est; etiamsi sit contra consilia Evangelica, *Salm c.* 2. *num* 69 *cum Pal. Less. Sanch. Suar. &c.* Et etiamsi promissio facta irrita sit a jure in odium iniqui creditoris, velut promissio solvendi usuras, ut *ex c. Debitores. de Jurejur.* Et certum hoc esse apud omnes asserit *Sanch. Dec. l.* 3. *c.* 11 *num.* 3. Vel promissio facta meretrici, licèt tale juramentum fuerit illicitum, ut *Mol. Suar. Caj. Sanch. cum Salm. de juram. c.* 2. *num* 69 Intellige si meretrix jam opus suum præstiterit; secus, si non. *Spor. c.* 1. *num.* 55. *Laym. c.* 6 *n.* 2. *Elbel n* 88.

Aliter tamen dicendum, si promissio sit irrita a jure, quia esset contra bonum commune; Ratio, quia tunc ipsa impletio illicita esset. Ideo non obligat juramentum metu extortum super professione, matrimonio, sponsalibus, renunciatione fori Ecclesiastici, si sit Clericus: Item super donatione a Clerico, vel a milite factà concubinæ. Ita *Salm. de Contr. c.* 1. *n.* 67. *ex c. Diligenti. de Foro compet. cum Bus. n.* 174.

Quæritur autem, cùm contractus est irritus a jure in favorem tantùm promittentium, utrùm tunc juramentum firmet contractum, ita ut promissarius ex eo acquirat jus justitiæ? Affirmant *Azor Sanch* & alii. Sed probabiliter negant *Elbel num.* 61. *ac Spor. c.* 1. *num* 52. *cum Tamb. Potest. Pichl. &c.* Ratio, quia nullo modo juramentum habet vim firmandi hujusmodi contractum; non ex se, quia solùm obligat virtute Religionis; non ex jure positivo, nam, licèt ex *c.* 28. *de Jurejur &c.* tales contractus debeant servari ob juramentum, nullibi tamen habetur servandos esse ex justitia; Et ideo hæc obligatio non transit ad heredes jurantis; & ipse jurans deobligatur, relaxatò juramentò. Vide *Elbel n.* 64

7. Nec obligaris implere, si quid jurasti „
contra consilia Evangelica, ut non ingredi „
Religionem, non dare eleemosynam, &c. „
Mol. Sanch. Laym. l. 4. *t.* 3. *c* 6. Et licèt peccaris „
talia jurando, non tamen peccas non implen- „
do. *Cajet. V. Perjurium.* * (*Ita Salm. c.* 2 *n* 58. „
Nisi juramentum fiat in favorem tertii, cum „
Less. Sanch. Suar. Pal. &c. ut mox supra, & eod. „
Bus. mox infra)*. „

8 Teneris implere, nec potest commuta- „
ri in aliquod opus melius, ut verbi gratia „
religionem, si aliquid jurasti in utilitatem, „
aut gratiam alicujus hominis, aut aliquorum; „
dummodo sit honestum, & sine peccato im- „
pleri possit. Unde, verbi gratiâ alumnus, qui „
juravit se servitturum Principi, aut huic, vel „
isti Ecclesiæ, &c non potest ingredi religio- „
nem sine relaxatione. Excipe tamen, si ju- „
„ rasses

„ tasses Titiæ eam ducere: nam eo casu po-
„ tes, eâ relictâ, ingredi religionem: quia ju-
„ ramentum sortitur naturam actûs, cui appo-
„ nitur; promissioni autem matrimonii hæc ta-
„ cita conditio inest, *nisi ingrediar religionem*.
„ Vide *Laym.c.6.Bon d.4 q.1 p.3*.

178 Quæritur 1. an juramentum non ludendi obliget ad abstinendum etiam a ludo licito, & modicæ quantitatis? Resp. si juramentum sit factum non ludendi in genere, conveniunt omnes non obligare ad abstinendum a lusu honesto, & moderato. Vide *Salm c.2. num 95*. Dubium est, si juramentum expressè, & specialiter factum sit abstinendi etiam a ludo licito, & moderato, an obliget? Negant *Dic.Nav.Rodr.& Bassæus ap. Salm.num 94*. Quia talis lusus pertinet ad virtutem eutropiliæ. Sed affirmandum est *cum Salm.n.96. Tamb. Pal. Bon.Sanch. & communiori*; Quia actus majoris virtutis est se abstinere etiam ab aliquo actu virtuoso ad majorem perfectionem. Hinc si jurans, majus bonum expressè intenderit in abstinendo se à ludo, puta, ut Deo vacet, se mortificet, &c. tenetur implere; secus si sine tali fine juraverit. *Salm.num.95. & 100. in fin.* In hoc autem ludo bene potest dari materiæ parvitas, quæ metienda est juxta finem intentum a jurante. Vide *Salm.num.98.* Potest etiam talis jurans dare pecuniam alteri ad ludendum, & ipsum observare, & etiam adjuvare; quia hoc propriè non est ludere. *Salm. n.99 cum Sanch.Bon.Trull.Fag.&c.*

179 Quæritur 2. an obliget juramentum factum contra prius juramentum? Distinguendum, si juramentum alteri opponitur in *actu jurandi*, puta si jurasti non ampliùs jurare, & postea jures, v. gr. jejunare, teneris ad jejunium; quia secundum juramentum est tunc de materia licita, quamvis peccasti jurando. E converso juramentum secundum est nullum, si opponatur priori in *materia jurata*, quia tunc esset de materia illicita: Hine si jurasti matrimonium Cajæ (imò etiam si simpliciter promisisti, ut docet *Sanch de Matr.l.1.D.50.num.2.*), & postea jures Titiæ, hoc secundum non obligat; etiamsi postea Caja remittat promissionem, ex regula: *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit. de Reg. Juris in 6.* Ita *Croix l.3. p.1 num.323.cum Sanch.Pal.Tamb & Salm c.1. n.102. & 103. cum Suar.&c.* Notat tamen *Croix ib.cum Sanch Tamb.& communi*, quòd si contractus posterior juratus impleatur, validus est, quamvis illicitus, quia per juramentum non invalidatur actus, qui aliàs validè fieri poterat.

An autem valeat votum contra aliud votum? Vide *infra de Voto n.210. vers. Notandum*.

Resp. 2. Juramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio, vel propositum, cui est annexum. Ratio est, quia accessorium sequitur principale; ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum. *Less.l.2.c.42.d.2. Bonac. d.4.q.1.p.6.Trull.l.2.c.1.d.17.* „ 180

Unde resolves.

1. Titius, qui cum juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu. * (*Et hoc habetur in c.25. de Jurej.*) * „

2. Qui urbanitatis causâ juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra juramentum, si coactus ab altero priùs sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa, vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam, nisi me coëgeris, quâ sublatâ, non obligat, & consequenter nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo. *Bon. loc.cit. Sanch.Less.Trull.* „

3. Qui juravit se servaturum decreta, & regulas, vel statuta alicujus Congregationis, Universitatis, vel Capituli, tantùm tenetur servare ea quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur a majore parte Capituli; nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter a statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. loc.cit. Azor. Less. Dian.p.2.tr.6.R.39.* „

In omni autem juramento promissorio, fictione juris, tacitè subintelliguntur sequentes conditiones, I. *Si potuero*, quia nemo censetur se obligasse ad rem impossibilem physicè, vel moraliter, sc. cum permagna difficultate non prævisâ. Ita *Sporer c.1.num 77.Laym.c.9. num.4. Elbel num.70.* II. *Salvò jure Superiorum*, ex c.19. *de Jurej.* III. *Si is, cui fit promissio, acceptet, vel non remittat*: Hæc enim est promissionis natura, quam sequitur juramentum. *Elb ib.* IV. *Si res non fuerit notabiliter mutata*. Vide *num. 187.* V. *Si & altera pars fidem servaverit:* Intellige, si promissio fuit mutua, ex *c.75. de R.J. in 6.* Quæ-

181 Quæritur, quomodo obliget juramentum servandi statuta alicujus Collegii, Congregationis &c.? Attende quatuor regulas communiter a DD. in hoc puncto traditas, I. Quòd tale juramentum intelligitur de statutis editis, non edendis. *Salm. c. 2. num. 72.* II. Quòd juramentum intelligitur obligare sub gravi, aut levi, vel tantùm ad pœnam, vel tantùm sub consilio, sicut obligat statutum. *Elbel num. 91. Salm. num. 78. cum Pal. Sanch. Bon. &c.* III. Quòd tale juramentum non obligat ad statuta, quæ non obligant ob impossibilitatem, vel ob desuetudinem, vel quia sic sunt usu recepta; etiamsi juramentum præstetur de aliquo statuto particulari. *Salm. num. 79. cum Suar. Bon. Sanch. Prad. &c.* IV. Quòd neque etiam obligat, si aliquod statutum a majori parte Communitatis non observetur. *Salm. num. 80. cum Sà, Sanch. Azor. &c.* Hinc inferunt *Salm. num. 83. cum Sanch. Pal. Trull. &c.* quòd Officiales, qui jurant servare taxam præscriptam, non peccant aliquid aliud recipiendo, si taxa, sive stipendium sit insufficiens.

182 Quæritur ultra, qualiter obliget juramentum, quod præstant Medici apud Collegia ex præcepto *S. Pii V. in Motu proprio an. 1566. Supra gregem*, non visitandi infirmos ultra tertium diem, nisi certificentur de Confessione infirmi per rescriptum Confessarii? Dicunt *Salm. c. 2. num. 91. cum Sanch. Caj. Prad. Trull. Leand. &c.* tale juramentum non obligare, si non sit usu receptum, prout non esse receptum in Hispania testantur (sicut videtur nec etiam receptum esse Neapoli). Hinc dicunt ibi, tunc Medicum tantùm teneri, quando prævidet in infirmo probabile periculum mortis, & simul probabiliter credit eum esse in mortali, vel necessarium esse, ut disponat de rebus suis ad solvenda debita, tollendas lites &c. *Salm. ib. num. 92. & P. Elbel de Jur. num. 91.* In Diœcesi autem Neapolitana per ultimam Synodum factus est casus reservatus cum excommunicatione, nam antea erat sine excommunicatione; ibi enim *num. 4.* sic dicitur: *Medici, qui visitantes in lecto infirmos post tres dies a visitatione non curaverint, ut prædicti infirmi peccata sua idoneo Confessario confiteantur, aut aliàs non deseruerint, secundùm terminos constitut. S. Pii V. & Innocentii XI.* Sed, ut dixi, hujusmodi Constitutio non videtur Neapoli usu recepta, ut plures Sapientes mihi asseruerunt, quando infirmitas levis est; Dum verò periculosa est, viget Constitutio, & reservatio. Hinc ait *Mazzott. de Sacr. Pœn. to. 3. pag. 287. & pag. 550.* loquens de prædicto Casu reservato, ait Constitutionem S. Pii a consuetudine ita temperatam esse, ut intelligatur tantùm de morbis periculosis. Excusaretur tamen Medicus, si per alium moneret infirmum, vel si certè censeret monitionem non profuturam: Dicitur *certè*, nam in dubio teneretur monere. Ita *Elbel d. num. 89. citans Sanch. Bon. Tamb. &c.* Idem ait *Mazz d. p. 287.* qui addit sufficere testimonium domesticorum, vel ipsius infirmi de Confessione recenter peracta, si sint fide digni. Sed in hoc regulariter dico domesticos facilè ut suspectos habendos.

Qualiter autem intelligendum sit tale juramentum, ubi est usu receptum? *Nav. Rodr. Graff. Veg &c. ap. Salm. num. 90.* tenent intelligi de morbo gravi, vel dubiè gravi. *S. Anton.* contra, & *Sylv. ib.* dicunt intelligi de quocunque morbo. Probabiliùs *Salm. ib. cum Caj. Bon. Pal. Suar. Trull. Leand. &c.* censent intelligi de morbo, de quo morale periculum sit, ut fiat gravis. Vide dicenda de *Sacr. Pœn. lib. 6. num 665.*

" 4. Qui juravit se servaturum secretum, " 183
" non peccat contra juramentum, illud detegendo, quando non potest illud celari absque gravi suo, vel alterius damno, quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione, *si non noceat*. *Syl Bon. Sanch. Trull. loc. cit.* * (*Quoad revelandum secretum. Vide dicenda lib. 3. num. 952.*) * "

Juramenta autem de servando secreto, quæ præstantur in Congregationibus circa electiones, vel alia, obligant graviter vel leviter, juxta nocumentum quod afferre possunt. Ita *Elbel num. 90. cum Henno*, quia obligatio juramenti sequitur obligationem secreti. Idem dicunt *Spor. tr. 3 c. 1. n. 42. Croix l. 3. p. 1. num. 329. &c.* de juramento servandi secretum circa artem conficiendi aliquam medicinam. Imò, non obstante juramento, teneris ex charitate eam revelare, si aliter quis subiret grave periculum mortis; cùm juramentum non sit vinculum iniquitatis. Ita *Croix cum S. Th. Suar. &c.*

" 5. Qui juravit Judici, se dicturum quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. *Less. Bon. Trull. l. c.* "

" 6. Qui juravit, se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi juramenti solvere, si a creditore terminus solutionis prorogetur: quia, cùm hic cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter juramenti. *Azor. Bon. Trull. l. c n. 18.* "

Quæritur 1. utrùm, qui promittit concubinæ cum juramento aliam non cognoscere, teneatur 184

neatur ad illud? Negant *Dian. cum Fag.* Quia finis talis promissionis fuit pravus, nempe conservandi amicitiam; & quia tale juramentum præberet occasionem permanendi in peccato. Sed affirmant probabiliùs *Salm c.2. cum Sanch. & Prad.* Quia ex regula generali impleri debet juramentum semper ac impleri potest sine peccato: Occasio autem illa venit per accidens.

185 Quæritur 2. utrùm promissio prodiga cum juramento obliget? Affirmant *alii ap. Salm. v. ib. num.71.* Sed probabiliùs negant *Salm. d. loc. cum Sot. Suar. Trull &c* quia talis promissio saltem est leviter mala, & ideo juramentum, cùm non sit vinculum iniquitatis, non obligat ex *Reg. Non est juris in 6: Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Salm. num.68.* Vide dicenda *de Matr. l. 6. num.851. v. Cùm autem.*

186 Quæritur 3. utrùm qui promisit redire ad carcerem cum juramento, teneatur ad illud cum probabili timore mortis, vel gravissimi damni injusti? *Prima sententia* negat, quia esset actio mala sponte morti se offerre. Ita *Vasq. Nav. Pont. Covarr. Tamb. Reg. ap. Salm c.2. num.74. Secunda sententia* multò probabilior affirmat, quia, positâ promissione, redire esset opus virtutis. Ita *Salm. num.75.* (licèt primam vocent probabilem) *cum Bon. Sanch. Less. Suar. Laym. Toled. &c.*

Parentes, aut Domini jurantes punire filios, vel famulos, raiò peccant, si juramentum non impleant, vel quia delinquentes jam sint emendati, aut emendationem promiserint; vel quia juramentum fuit de re inutili, aut potiùs de vindicta inordinata. Ita *Laym. n.9. c.14. Anacl. D.2. num.22.* & *Elbel n.87.* cum *Gob.* aliisque satis communiter. Additque *Elbel* plerunque talia juramenta fieri sine intentione jurandi, sed tantùm terrendi.

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit?

187 An excuset mutatio circumstantiarum?
188 An excuset cessatio causæ finalis?

187 „ Resp. Tales casus, præter ea quæ ex superioribus colliguntur, a *Tol. & Caj.* recensentur isti, I. Si quod bonum erat tempore juramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti, quàm impleri. *Sanch. c.15.* * (*Cum Salm. c.2. num.65.*)* II. Si juramentum mutes in opus aliquod apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, ut habet *Tol. cap.22.* Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum jurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei, ut si v. gr. jurasses aliquem punire justâ punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine perjurio condonare: quia juramentum obligabat, servato eodem statu, in quo non pœniteret. *Laym. cap 9.* IV. Si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maximè si magis illius destructiva; ut si verbi gratiâ ex correctione impœnitentis filii notaretur is magis destruendus, quàm emendandus, aut sit turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore, & sic præstet non corrigere. *Regin. lib.18. cap.56. Bon. &c p.14.* * (*Hinc si pœna, quam minatur pater, parùm conducat ad correctionem, ipse non tenetur implere, saltem non sub gravi. Salm. num.63. cum Soto, & Sanchez. Excusatur autem ab implendo juramento, qui jurat comminatoriè ex ira, vel non seriò, ut solent pueri Salm. n.62. & 63. cum Bon. & Cajet. Vide dicta n.186. in fine.*)* V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio juramento tacitè subintelligi natura, & DD. docent. Tales autem sunt, ut *Laym.* dicit (*sup. c.9.*) 1. si potero. 2. salvo jure Superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. * (*Quid si superveniat circumstantia non prævisa? Vide dicenda de Voto num.225.*)* 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens Dubium „

Non tenetur quis implere juramentum, quando supervenit notabilis mutatio, v. gr. periculum mortis, infamiæ, vel alterius gravis damni, quia non censetur in tali casu voluisse se obligare, cùm per mutationem tunc res sit diversa, quàm promissa; In dubio autem, an mutatio sit notabilis, tenetur. *Salm. de Jur. c.3. n.20. cum Pal. Sanch. Trull. Leand &c.*

Sed dubium est, num sit de se sufficiens illa mutatio, etiam non notabilis, quâ tamen prævisâ, ille juramentum non emisisset? *Prima sententia* affirmat *ex S. Thom. in 4. dist.38. q.1. a.3 q.1. ad 1.* qui sic docet: *Id liberare a voti, vel jura-*

juramenti obligatione, quod si a principio notum fuisset, ea fieri impediret. Ratio, quia intentio seobligandi tunc vel deest, vel sic interpretatur. Ita *Mol. S. Ant. Nav. Syl. Henr. &c. ap. Salm. d. c. 3 num. 21*.

Secunda sententia tenet non sufficere, quia obligatio non est desumenda ex promissione, quæ in futurum non fieret; sed ex illa, quæ jam facta est. Ita *Salm. ib. n. 22. cum Sot. Sanch. Pal. Val. &c.* Meritò tamen dicunt non posse negari probabilitatem primæ sententiæ. Imò ipsimet *Salm. c. 1. num. 152.* censent illam esse notabilem mutationem, quæ si a principio cognita fuisset, jurans non promisisset; quod utique cum prima sententia cohæret. Vide *de Voto num. 226.*

188 Adde, quòd cessat obligatio juramenti, aut voti, si cessat causa finalis illius, v. gr. promisisti pauperi eleemosynam, sed ille postea fit dives: promisisti non ingredi talem domum ob periculum, sed illud cessat: promisisti peregrinationem ob salutem patris, sed ille moriatur, & similia. Ita *Salm. c. 3. num. 16. cum Sanch. Suar. Bon. Trull. &c.* Secus verò, si cessat causa tantùm impulsiva. *ibid.*

D U B I U M VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem?

189 *Quis possit irritare juramenta? Et quis dispensare?*
190 *An dispensans in votis possit & in juramentis?*
191 *De Commutatione, & Relaxatione juramenti.*
192 *Quid si juramentum sit factum in favorem tertii?*
193 *An possit remitti ab ipso tertio?*
APPENDIX De ADJURATIONE, & præcipuè de Adjuratione Dæmonum.

189 „ RESP. De hoc ex conditionibus jam positis, & potestate Superiorum in suos, „ ac suorum vota, a *Laym.* hîc *c. 11.* & aliis „ communiter hæc traduntur.

„ 1 Quod spectat ad irritationem, irritare, „ & annullare potest juramentum omnis Superior, maritus, aut dominus, qui, & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c. 69. num. 7. Suar. Azor. Fill. l. 25. c. 9. p. 17. dub. 6.* „ V. Caput sequens.

„ 2. Possunt & iidem irritare juramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam promissionem, seu contractum „ infirmare iis concessum est. „

3. Quoad dispensationem, quicunque ha- „ bet potestatem ordinariam, vel delegatam, „ vel privilegium dispensandi in votis, potest „ in iisdem dispensare, etiamsi jurata sint. „

Quæritur hîc, an qui habet facultatem delegatam dispensandi in votis, possit dispensare in juramentis? *Prima sententia* probabilis negat, quia vinculum voti, & juramenti diversum est; & ideo ex stylo Curiæ facultas quoad juramenta specialiter conceditur. Ita *Less. lib. 2. c. 42. num. 6. & Sanch. Bon. Azor. ac Led ap. Salm. de Juram. c. 3. num. 3. Secunda* verò *sententia* non minùs probabilis affirmat, quia juramenta præstita soli Deo, licèt sint vincula diversa a votis, in ordine tamen ad dispensationem, ut vota reputantur argumento *l. Tantùm ff. de Servo corrupto.* ubi: *Dispositum in uno æquiparatorum, censetur dispositum in altero.* Illa autem specialis concessio quoad juramenta ex Stylo Curiæ fit ad majorem cautelam. Ita *Salm. d. n. 3. cum Caj. Pont. Suar. Pal. Trull. Dian. Prad. Arag. &c.* Et idem dicitur quoad juramenta facta homini, quando obsint bono communi; Imò hujusmodi juramenta sunt per se nulla, vide dicta *n. 177.* 190

4. Quoad commutationem, eadem est „ ratio, quæ de dispensatione. „ 191

5. Quod attinet ad remissionem, sive re- „ laxationem, juramentum factum in favo- „ rem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, „ cui factum est, aut cui is, & promissa ma- „ teria subjecta est. „

6. Et is quidem potest remittere, etsi ta- „ lis favor ei juratus esset propter Deum: v. „ gr. si quis propter Deum jurasset paupercu- „ læ eam ducere, potest ipsa juramentum illud „ relaxare, ut habet *Navar* & alii, contra *Sotum*, & *Sylv.* quia, licèt juramentum prin- „ cipaliter factum sit propter Deum, quia ta- „ men executio est in favorem hominis, ab „ hominis etiam voluntate dependet. „

7. An etiam civilis potestas relaxare pos- „ sit juramenta suorum subditorum in tem- „ poralibus, quando justa causa subest, v. gr. „ quia metu, vel per aliam injuriam extorta „ sunt, controvertitur. Alii negant, alii ajunt „ apud *Lay.* Probabile est, quod docet *Sanch. l. 3. c. 12. cum Suarez*, non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica, quando dis- „ pensat, sed tantùm indirectè, v. gr. ratione „ materiæ, vel supplendo vicem ejus, cui ju- „

„ ratum

„ ratum eſt, & qui remittere debeat. Plura „ ad forum externum ſpectantia circa juramen- „ tum, vide apud *Laym ſupra c.*11. *Bon l.c.*

192 Pro majori claritare dicendum I quòd, ſi promiſſio in favorem hominis, firmata juramentô, nondum acceptata ſit, non eſt obligatio illam implendi, & revocari poteſt; quia juramentum tunc eſt acceſſorium, & ſequitur naturam promiſſionis. Secus autem, ſi promiſſio principaliter fuit facta Deo. Hoc certum eſt, Vid. *Salm. de Juram. c* 2 *num* 56. *cum Suar. & Leſſ. & fuſiùs de Contract. c.*4. *n* 70.

Dicendum II. quòd, ſi talis promiſſio ſit acceptata a tertio, cui facta fuit, tunc ſine ejus conſenſu nec etiam a Pontifice relaxari poteſt. Eſt adhuc commune *ap. Laym. de Juram. c.*11. *num.*15. *cum S. Thom.* 2.2. *q.*89. *ar* 9. *ad* 3. *Tamb. l.*3 *c.*7. §.3. *num.*2. *Salm. c.*2 *num.*68. *Croix l.*3. *p.*1. *num.*358. Et hoc, etiamſi juramentum principaliter ſit factum in honorem Dei, ut dicit *Croix ib. cum Sanch. Suar Leſſ Lug Dia Moya. &c.* ſemper ac per acceptationem ſit tertio jus acquiſitum. Sed de hoc juramento principaliter in Deum emiſſo magna vertitur quæſtio, circa quam vide dicenda *cap.*3. *de Voto n.*255.

Limitatur tamen Dictio II. mox lata in tribus caſibus, I. Si jurans ſit ſubditus, & juramentum ſit circa ea, quæ Superiorum poteſtati ſubduntur, ut docet *S. Thom. loc. cit.* Ideo Pontifex irritare poteſt omnia juramenta circa Beneficia, Officia Eccleſiaſtica &c. Parentes etiam poſſunt irritare juramenta impuberum, non verò puberum circa res proprias ipſorum: Tutores pupillorum: Superiores Religioſorum: Viri uxorum circa bona dotalia: Domini Servorum. Vid. omnia *ap. Salm. c.*3 *ex num.*4. *cum Buſ. num.*2.

Lim. II. Si juramentum non poſſet ſervari ſine damno communi, prout eſſet juramentum non denunciandi, non accuſandi &c. vel ſuper contractu a lege vetito, v. gr. ſolvendi pœnam, ſi quis reſiliat a ſponſaliis; quod prohibetur *c. Gemma de Sponſ.* (An etiam ſolvendi perdita ludo prohibito, ut dicunt *Salm*? Vide dicenda de *Ludo tr. de Contr D.*13.) Talia juramenta veriùs relaxatione non indigent, cùm de ſe ſint nulla, juxta dicta *n.*177. *v. Alter.* Eſto tamen eſſent valida, ab Eccleſia relaxari poſſunt. *Salm. ib. n* 6 *cum Sanch. Pal. & Guttier.* Nomine autem Eccleſiæ veniunt non ſolùm Pontifex, ſed etiam Epiſcopi, Capitula Sedibus vacantibus, & alii juriſdictionem Epiſcopalem habentes, ut *Salm. num.*7. *&* 8. & etiam Confeſſarii delegatam facultatem habentes diſpenſandi in votis, qui poſſunt etiam talia juramenta relaxare, ut *Buſ. num* 3. *& Salm. num* 9 *cum Rodr. & Ledeſm.*

Lim. III. Si juramentum ſit dolô, aut metu extortum; tunc enim etiam ab iiſdem, ut ſupra, relaxari poteſt in pœnam extorquentium, ut certum eſt apud omnes; etiamſi juramentum ſit extortum ab alio tertio, inſciô principali. *Salm num* 7. *cum Suar Sanch Pal Mol. Arag.* Imò hoc currit, etſi promiſſio non eſt indebita, puta de ſolvendo debito vero; ſed juramentum injuſtè ſit extortum; Et etiamſi extorqueatur juramentum per metum levem, ſaltem pro foro interno, ut *Salm. num.* 8. *cum Sanch. Suar. & Pal. ex c Scilicet. &c. Accepta. de R. ſt. ſpol.* ubi ſolum juramentum omninò ſpontaneum relaxari nequit.

Quæſtio tamen eſt, an juramentum factum in favorem tertii ceſſet ex illius remiſſione, etiamſi promiſſio principaliter ſit facta Deo? 193
Negat *S. Thom.* 2 2 *qu* 89. *ar.* 9. *ad* 2. niſi appoſita ſit conditio, ſcilicet, ſi ita videbitur ei, cui promittitur; Et idem tenent *Salm c.*3. *num.*10. generaliter loquendo cum *Sot Syl. Sanch. Bon. Pal. &c.* E converſo *Buſ* hìc *num.*6. *cum Nav & Croix l* 3. *p.*1 *num.*358. *cum Gob. Tamb.* probabiliter tenent ceſſare obligationem. Ratio, quia, licèt promiſſio ſit facta Deo, fuit tamen ſemper facta dependenter a voluntate hominis, cui juratum eſt, ſcil. ſi ille non remittat executionem. Et hanc quoque ſequuntur *Salm num.*14. *cum Sanch. Pal. Trull. Prad Fag. Leand. &c.* contra *Sot. Syl. &c.* ſemper ac, licèt juramentum principaliter ſit factum in honorem Dei, promiſſio tamen tota cedat in favorem partis, puta ſi quis intuitu pietatis juret huic Eccleſiæ Calicem dare, huic pauperi eleemoſynam, hanc Religionem ingredi. An autem Juramentum, vel Votum *Perſeverantiæ*, quod emitti ſolet in aliquibus Congregationibus, poſſit relaxari, vel diſpenſari ab Epiſcopis, ſine Congregationis conſenſu? Vide dicenda *num.*255. *infra.*

APPENDIX

DE ADJURATIONE.

I. ADjuratio eſt invocatio Dei, vel rerum ſacrarum, aut Sanctorum, ad inducendum aliquem ad quoddam agendum, vel omittendum. Ita *S. Thom.* 2 2. *q.*90. *ar.*1. Alia autem eſt *Solemnis*, quæ fit a Miniſtris, & modis ab Eccleſia conſtitutis; alia *Privata*, ſine hujuſmodi

jusmodi solemnitatibus. Item alia est *Deprecativa*, prout fuit illa Principis Sacerdotum: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus &c. Matth 26.* Alia *Imperativa*, quæ competit tantùm Superioribus erga subditos, & Exorcistis erga Dæmones.

II. Ut adjuratio sit licita, tria requiruntur, sicut in juramento, scil. I. *Veritas*, idest ut adjurans verè intendat assequi quod petit, & vera sit causa ob quam petit; Carentia autem hujus veritatis rarò erit plusquam venialis, nempe si fictus pauper per Deum petat eleemosynam, ut dicunt *Sanch. Dec. l. 2. c. 42. num. 5. Sporer de 2. Præc. c. 1. n. 163. Elbel Conf. 6. n. 153.* II. *Justitia*, ex cujus carentia certè graviter peccaret rem petens graviter malam, ex communi DD. Quid si rem petat leviter malam? Tenent esse veniale *Salm. de 2. Prac. c. un n. 4. Sporer num. 165. cum Suar. Bonac. Sanch. & Tab.* Sed meliùs *Elbel num 97.* dicit esse mortale, quia satis gravis videtur irreverentia inducere alterum ad rem malam ope Divinæ auctoritatis. Vide dicta *num. 146. v. 5. Venialiter.* III. *Judicium*, idest debita discretio, cujus carentia certè non est nisi venialis.

III. Tantùm creaturæ intellectuales possunt directè adjurari, ut Homines, & Dæmones. Indirectè autem etiam irrationales, ut sal, nubes, locustæ, &c. adjurando vel Deum, ut earum usu nos adjuvet; vel Dæmones, ut per eas desistant nocere, prout docet *S. Thom. 2. 2. q. 90. a. 3 cum aliis communiter.*

IV. Privatim omnibus quidem licitum est adjurare; solemniter autem tantùm Ecclesiæ Ministris ad id constitutis, & cum Episcopi expressâ licentiâ. Ita communiter *Salm.* cum aliis, ex *Luca 10. 19 Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.* Et ex *Marc. 16. In nomine meo Dæmonia ejicient.*

V. Præsertim autem circa *Adjurationem Dæmonum*, duo præcipuè hìc sunt notanda, I. Ut cum eis adjuratio sit imperativa, non verò deprecativa. II. Ut fiat tantùm ad amovenda damna & vexationem obsessi, non autem ad vanitatem vel curiositatem; Hinc dicunt DD. communiter cum *Salm. de 2. Prac. c. un. num. 56.* non posse excusari a peccato gravi, qui multos sermones inutiles haberet cum Dæmone obsidente.

Sed quæritur 1. an sit mortale quærere a Dæmone unam vel alteram rem curiosam? Affirmat *Palaus*, quia tunc Exorcista potiùs videtur deprecativè quærere, quàm imperativè. Sed probabiliùs est tantùm veniale, si revera adjuratio fiat imperativô modô. Ita *Sanch. Dec. l. 2. c. 42. num 25.* item *Cajet. Suar. Nav. Sot. communiter cum Salm. num. 55. & 56.*

Quæritur 2. quæ liceant Exorcistis a Dæmone interrogare? Licet quidem interrogare omnia, quæ ad ejus expulsionem conducunt. *Salm num. 51. cum S. Th. & communi.* Hinc possunt quærere numerum, & nomina eorum qui in obsesso habitant, & a quanto tempore, ut habetur in Rituali Rom. Item causam sui ingressûs. Item signum sui egressûs, ut communissimè contra *Sotum* permittunt *Sanch. n. 28. & Salm. cum Pal. Del Rio, Trull. &c.* An autem liceat quærere imperativè a Dæmone manifestationem alicujus veritatis? Negat *Elbel Conf. 6 num. 156.* quia (ut ait) non videntur Ministri aliam habere potestatem, nisi interrogandi tantùm ea quæ ad eum expellendum conferunt. Sed probabiliùs & communissimè affirmatur licere, si id conducat ad Divinam gloriam. Ita *Sanch. num. 24. ac Cajet. Sot. Bonac. Tab. &c. cum Salm. num. 59.* Atque expressè hoc docet *D. Thom. 2. 2. q. 95. ar. 4. ad* 1. ubi ait: *Aliud autem est inquirere aliquid a Dæmone sponte occurrente, quod quandoque licet propter utilitatem aliorum, maximè quando Divinâ virtute potest compelli ad vera dicenda. Et aliud est Dæmonem invocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso*; Quod certè malum est.

Quid si Dæmon assignaret pro causa sui ingressûs, obsessum invalidè fuisse baptizatum, an hic rebaptizandus esset sub conditione? Ex una parte videtur negandum, quia nulla Dæmoni præstanda est fides. Ex alia videtur affirmandum, quia Dæmon ex vi Exorcismi tenetur patefacere veritatem. In hac difficultate rationabiliter opinantur *Salm. num. 69.* hunc non esse rebaptizandum, nisi aliunde adsint validæ conjecturæ non accepti Baptismi, nempe si baptizans fuerit maleficus, vel hæreticus, vel muliercula parùm instructa, vel acer inimicus Parentum baptizandi, qui dixerit velle ulcisci, & similia.

Exorcista autem, ut obsessus verè liberetur, sedulò curet sequentia observare, 1. Priùs bene exploret, an ille revera obsideatur a Dæmone. 2. Muniat se Fide, Fiduciâ, & Charitate; insuper & oratione, ac jejuniô, aliàs parùm proficiet. Dicunt tamen *Salm. num. 7.* Exorcismum suam vim habere, etiamsi fiat ab eo qui est in peccato. 3. Inducat obsessum ad Con-

fessionem, confidentiam, & orationem. 4. Utatur Exorcismis in Ecclesia Romana, vel saltem in sua Diœcesi approbatis. Utatur etiam invocatione nominum Jesûs, Mariæ, &c. item signô Crucis, ac Reliquiis Sanctorum, aut Aquâ benedictâ, Agnus Dei, &c. 5. Caveat, ne cum Dæmone jocetur, sed potiùs pauca proferat, & non permittat ei plura loqui, sed imperet tacere. 6. Caveat etiam, ut advertit *Rituale*, ne ob dictum Dæmonis, confugiat ad Magos, ut maleficium dissolvant. Jubeat tamen Dæmonem dicere, an ibi sit ob maleficium; & ut signa malefica reddat, vel revelet. 7. Regulariter Exorcismum faciat in Ecclesia, januis apertis, nisi honesta adsit causa (ut dicitur in *Rit.*), ut fiat domi. 8. Excludat mulieres, pueros, & viros otiosos, quorum modica fides expulsioni obstare potest. 9. Repetat pluries comminationem, & verba quibus observat Dæmonem magis angi, semper augendo pœnam. Demum advertat nulla adesse signa infallibila egressûs; probabilia tamen signa sunt, si per longum tempus obsessus sit a molestiis immunis; item Dæmonum confessio, ingens vomitus rerum putridarum, aut halitus valde fœtidus; item magni clamores, qui ibi audiantur; item si obsessus remaneat in terram dejectus & quasi mortuus, ac similia. Probabiliùs autem non licet concedere Dæmoni, quòd invadat aliud corpus hominis, vel bestiæ, ut exeat ab energumeno, sicut ille promittit, ut censet *Elbel n.167.cum Bon.Tamb.& aliis* contra *Pal.&c.*

Communiter autem dicunt DD. Exorcismos habere vim infallibilem expellendi Dæmones tanquam ex opere operato. Ita *Sporer de 2. Præc.num 167.Sanch.d.c.42. num.16. Pal.p.4.n.19. Elbel n.160.& Salm. num.17.& 22.cum Gajet.Sot. Trull. &c.* Nec obstat, quòd pluries Exorcismi effectum non habeant; nam ut dicunt *Salm.* semper illi aliquem effectum sortiuntur, si non completè, saltem imperfectè, vires Dæmonum attenuando. Vide alia apud *Del Rio* fusè de hac materia tractantem.

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit Votum, & quotuplex?

---

194 Quid est Votum?
195 Quotuplex est Votum?

RESP. 1. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili, & meliori. *S.Th.* 2.2.q 88 Vid. *Sanch. & Lay l.4.t.4.* Unde patet, quòd Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare, dum vovemus quædam Sanctis, sensus est, voveri ea Deo in honorem simul Sanctorum.* (*Ut ex communi acceptatione Ecclesiæ, Salm de Voto, cap.1.n 29*)*, sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis multi casus resolvuntur, quos, ut vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubiis proponam.* 194

Resp. 2. Dividitur Votum, I. in *Absolutum*, & *Conditionatum*. Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut voveo eleemosynam; hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut, nisi hac positâ, non exurgat obligatio: ut voveo eleemosynam, si sanitati restituar, vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In *Solemne*, & *Simplex*. Illud est, quod ut tale acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: votum castitatis, quod majoribus Ordinibus annexum est, & votum professionis religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum, quòd votum solemne reddit personam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum. Vid. infra *lib.4.c.t. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale votum, v. gr. castitatis (excipio quod in Societate JESU emittitur post Novitiatum), aut ingrediendæ Religionis, etsi reddat contractum, v.gr. matrimonii illicitum, non tamen invalidum. Vid. infra *lib.6. de Matrimonio*. III. In *Reale*, & *Personale*. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa pretiô æstimabilis promittitur, ut calix, eleemosyna: hoc autem, cùm aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, ut votum jejunii, peregrinationis, abstinentiæ a lusu. His aliqui adjungunt Mixtum ex utroque, ut si voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. Vide *Less.l.2.c.40.* 195

DU-

DUBIUM II.

Qua requiratur Voti deliberatio, & intentio?

196 *De deliberatione requisita ad Votum.*
197 *De Voto emisso ex metu.*
198 *De Voto emisso ex errore.*
199 *An obliget simplex propositum?*
200 *An ad Votum sufficiat promissio implicita?*
201 *Quale propositum voluntatis requiratur ad votum? Hinc plura quæruntur, & I. an teneatur ad votum, qui positivè noluit promittere, & se obligare? II. Qui non habuit animum implendi? III. Qui negativè noluit se obligare, sciens obligationem voti? Qu. I. Quid si nesciens? Qu. II. Quid si quis voluit promittere, & positivè noluit se obligare? Qu. III. Quid si quis dubitat, an se voluerit obligare? Vel an noverit obligationem voti? Quid si dubitet, an fecerit propositum, aut votum?*

196 RESP. Cùm voti obligatio sit gravissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, quâ quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita Doctores communiter. *Less. Bon. d. 4. qu. 2. p. 1.*

Unde resolves.

1. Ætas, & usus rationis ad vovendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cùm semiplena animadversione, vel deliberatione, v. gr. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguâ mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usum auferente. *Azorius, Sanch Trull. l. 2. cap. 2. d. 1.* Ubi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem factô votô mox pœniteat; item motum iræ rarò, & vix unquam impedire usum rationis. * (*Hinc videndum, an adsint alia circumstantiæ adjunctæ. Vide Salm. c. 1. num. 11. Peccat autem saltem venialiter, qui levi consideratione emittit vota magni ponderis. Salm. n. 13. Licèt inde ad ea sit obligatus. n. 14.*) *

3. Quòd si is, qui scit se vovisse, dubitat, an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis: si quidem vovit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu; quia eum jus in tali non præsumit: & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vovit, obligat: quia possessio est pro voto, cùm præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, utrùm ante, an post septennium voverit, teneri vorô vult *Sanch & Pal.* negat *Dian. &c.* * (*Sed probabiliùs Sanch*) *

In quocunque autem dubio, an defuerit plena deliberatio, valet votum. *Salm c. 1. num. 147. cum Suar. Sanch. Pal. &c.* Idem in dubio, an vovens emiserit votum metu coactus, vel an metus fuerit gravis. *Salm. ib. cum Bon & Trull.* Secus in dubio, an materia fuerit honesta, vel possibilis; quia tunc votum nondum possidet *ib. cum Pal. Sanch & Suar.*

4. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, & sic volita in causa, non sunt valida, cùm non sint volita in seipsis, & directè; bonum autem non consurgat, nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè & in causa. *Laym. l. 4. t. 4. c. 1. num 4.*

5. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum, ut votum extorqueretur, valida sunt, 197
quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata. * (*Sicut etiam valida sunt vota facta ex metu intrinseco, aut justè incusso. Salm c. 1. n. 161. ex c. 1. & 2. de Adult*) * Facta autem in metu injustè incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt ex *communi*, non quia non sint voluntaria, sed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim injustæ coactioni; idque, sive metus sit gravis, sive levis; dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat. *Suar. de Voto l. 1. cap. 8. Sanch Fill t. 26. c. 1.*

Sed quæstio hæc est, an votum emissum ex metu gravi injusto incusso sit invalidum, saltem ex jure Ecclesiastico? *Prima sententia* negat cum *Suar. Pal. Baf. Syl.* & meritò probabilem vocant *Bon. & Trull. ap. Salm. c. 1. num. 163.* Exceptô tamen votô solemne emissô in Professione Religiosa, quod certè est nullum, ex *c. Perlatum. De Iis quæ vi, &c. Secunda* probabilior affirmat, *ut Bus. & Salm. ib. num. 164. cum Trull. Bon. Sanch. Less Val. Sot. Azor. Nav. &c. ex c. Ad audientiam. de Iis, quæ vi.* Ubi dicitur: *Debere carere robore firmitatis, quæ metu fiunt.* Et *ex cap. Cùm locum. de Sponsal.* ubi: *Cùm locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit.* Excipitur tamen, si metus justè illatus fuerit, ex *c. 1. & 2. de Adult.*

Vide

Vide *Salm.n.*161. Utrùm autem votum ex metu levi injustè emissum sit invalidum? Affirmat hìc *Buf cum Suar. & Fill.* item *Nav. & alii plures ap.Sanch Dec.l.4 c.3.num.*23. Ratio (ut dicunt), quia ideo metus irritat votum, eo quod plenam consensûs libertatem auferat; Ergo metus quoque levis irritabit, quando eamdem libertatem aufert, & causa est, ut votum fiat. Et hanc opinionem probabilem vocat *Sanchez*. Sed probabilior est sententia opposita, quam tenent *Sanchez num.*24 cum *Sot Val. Sà, Azor. & c ac Salm.c.*1.*num.*161. qui vocant communem, & probant ex *c.Perlatum.de iis, quæ vi & c* Ratio, quia non censetur causa rei tam gravis, prout est votum, levis metus, qui de facili rejici potest, ut pariter dicemus *de Contract n.*718.

198 6. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, sive rationem formalem, ac motivum vovendi, votum nullum est. * (*Cum Salm. c.*1.*num.*155.)* ut v.gr. 1. Circa *substantiam*, si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus: vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis Sancti Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa *conditionem substantialem*: si quis v. gr. voveret se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis servari accuratè, & tamen non ita esset: vel si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa *causam finalem*: si quis v. gr. voveret aliquid in gratiarum actionem pro sanitate parenti redditâ, & is re ipsâ non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. * (*Cum Salm c.*1 *num.*158. & *c.*3.*n.*15 & 16.)* Et ratio nullitatis talium votorum est, quia hìc deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam est contrarium consensui, quàm error. *Fill.t.*25.*c.*1.

Certum est, quòd error circa substantiam invalidat votum; etiamsi fuerit concomitans, idest non dans causam voto, puta, si adhuc, errore cognito, tu vovisses. Ita *Sanch. de Matr l.*7. *D* 18 *num.*6.& *Dec.l.*3.*c.*11.*num.*42. Et etiamsi talis error fuerit quantuncunque crassus *Sanch. ib. de Matr.num.*7. Et certum est etiam, quòd invalidat votum error circa circumstantias substantiales, idest quæ pertinent ad substantiam rei promissæ, juxta exempla a *Buf.* hìc posita

Secus verò, si error, licèt dederit causam voto, sit circa conditiones, quæ substantiam rei non afficiunt, puta, si quis voveat dare eleemosynam pauperi putato probo, amico: tenetur dare, etsi postea cognoscit improbum, inimicum, quamvis, his cognitis, antea non vovisset. Ita *Salm.de Vot.c.*1.*n.*156. Aliter, ut dicunt, quot contractus, quot matrimonia, quot Professiones, quot Ordinationes infringi oporteret, si pateret aditus ad eas annullandas propter circumstantias accidentales præter substantiam non prævisas. Citant *Salm.* pro se *Sot. Less. cum Sanch.* At non bene, quia *Sanch. loc. cit. Dec. l.*4. *cap.*2. *num.*11. adhæret *Busembao*, qui *supra num.*175. dicit probabiliter cum *Suar.* quòd invalidat juramentum (& idem est de Voto) error etiam circa circumstantias accidentales, si hæc sint magni momenti, & si, ipsis cognitis, juramentum emissum non fuisset. Et hoc quoad contractus jam probabile putant *Salm.de Contract. c.*1.*n* 21. Ideoque quoad vota etiam probabile videtur. Vide dicenda *n.*226.

7. Vota, quæ emittuntur post Novitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonii carnalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

8. Si error circa conditionem substantialem sit de re parvi momenti, non redditur votum irritum: ut iter peregrinationis, quam quis vovit, sit paulò longiùs, quàm putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsivam, valet votum. * (*Salm. c* 1.*num.*158)* quia illa est tantùm causa secunda, quâ sepositâ, actus est sufficienter voluntarius secundùm substantiam. * Neque talis error in ceteris contractibus actum vitiat: v. gr. vovit aliquis peregrinationem Romam studiò colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse Romæ, quem etsi intelligat deinde isthic non esse, non ideo desinit obligari votò. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare ultra intentionem voventis. *Sanchez l.*4.*c.*2.*Less c.*40.*d.*2.

9. Ad votum non sufficit nudum propositum, licèt firmissimum: quia qui tantùm proposuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem promisit, obligatur sub peccato, & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon.p.*1.*Laym l.c.*

An

199 An negligens propositum bonum, peccet venialiter saltem? Affirmant *Less. Pal. &c. ap. Salm. de Vot c.1. num 17.* ob inconstantiam sine causa tunc intervenientem. Negant tamen *Bus. Sanch. Dec l.4.c.1. num 21. cum Sot. Arag. Azor. & Salm. num 18 cum Dic. Val. Suar. Tol. &c.* quia (dicunt) defectus constantiæ de se non est culpa, nisi præceptum adsit. Utraque est probabilis.

200 „ 10. Ad votum aliquando sufficit promissio
„ implicita, ut patet in susceptione Ordinum
„ sacrorum, ubi licèt non dicatur, voveo, vel
„ promitto castitatem, votum tamen hoc fit
„ implicitè, hoc ipso quo sciens Ecclesiam an-
„ nexuisse iis Ordinibus istud votum, eos su-
„ scipis. An verò, si quis planè id ignoraret,
„ adhuc censeretur vovere ex implicita inten-
„ tione, dubium est. Aliqui ajunt, aliqui pro-
„ babiliùs negant; dicuntque talem teneri ad
„ castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ
„ præcepto. *Sanch. de matrim l. c. d.87. num.23.*
„ *Bonac. c. 2. p. 1. & comm.* * (*Sed censet Laym*
„ *probabiliùs teneri ex præcepto Ecclesiæ ad vo-*
„ *tum emittendum. Sed vide de hoc dicenda de*
„ *Sacr. Ord. lib 6. ex num* 808.)*

201 „ 11. Si quis haberet intentionem promit
„ tendi quidem, sed tamen se non obligandi,
„ nullum esset votum, secundùm *Nav. Sylv.*
„ *Sanch num.27. Less.l.2.c.40.dub 1.num.6. Bon* &
„ alios, contra *Cajet.* quia talis non vult vo-
„ vere, cùm apponat conditionem contra sub-
„ stantiam actûs. Unde *Lugo. d.24. de Just. sect.1.*
„ & alii contendunt talem non posse dici pro-
„ mittere. Verùm videtur esse quæstio de no-
„ mine. Si verò haberet animum vovendi, &
„ se obligandi, non tamen implendi; tunc et-
„ iam graviter peccaret, & votum esset vali-
„ dum. *Sanch. Fill. Bon p.1. num. 14 Laym &c.*

Plura hic distinguere oportet, & I. Si quis vovet cum animo positivo non promittendi, nec se obligandi, certè votum est nullum, ut *Saln... 7 c.1. num.19 cum S. Thom. & communi.* II. Si vovens habet animum promittendi, & se obligandi, sed cum intentione non implendi; dicendum est teneri ad votum, ex communi sententia, quam docent *Less. l.2 c.40. num.7. Sanch Dec l.4.c 1. num.23. & Salm. n.21. cum Suar. Cajet Azor. Bonac. &c.* contra *Valent.* Ratio, quia obligatio voti non pendet ab intentione implendi, sed a voluntate se obligandi, quæ jam adest. III. Si vovens habet animum promittendi, & implendi, sine tamen animo positivo se obligandi; tunc, si iste satis sciat obligationem voti, sed ad eam non advertat, cùm votum emittit, & negativè se habeat, non volendo nec excludendo illius obligationem; tenetur quidem ad votum, quia qui vult actum antecedentem, vult (saltem implicitè) ejus obligationem consequentem. Ita communiter *Sanch de Matr. l. 1. D.9. num.11. Pal. to.3 tr.15. D.1. p.3. num.2. Tamb l.3. c.12. §.1. num.6. Salm. l.c. num.23.* & alii passim.

Sed quær. I. An teneatur ad votum, qui nescit voti obligationem, & negativè se habet, non explicitè neque implicitè intendens illam suscipere? Affirmant *Pal. l.c. num.2.* & *Suar. de Voto c.3. num.9.* quia hic censendus est voluisse promittere, juxta modum & intentionem, quam habent alii ritè voventes. Sed veriùs negant *Sanch. de Matr. l.1. D 9. num 2.* cum *Led. Arag.* & *Man.* item *Croix l.3 p.1. num.365. Tamb. l.c. n.8. & Salm. n.23.* qui asserunt hanc esse ferè omnium doctrinam. Ratio, quia nemo obligationem contrahit, nisi velit illam sibi imponere; hic autem nullo modo eam vult suscipere, nec formaliter in se, nec virtualiter in promissione, cùm erret in substantia, judicando talem obligationem non esse voto annexam. Secus tamen dicendum, ut bene advertunt *Sanch. & Tamb. ll. cit.* si quis voluerit vovere modò ordinariò quò alii vovent, quia tunc jam implicitè voluit obligationem contrahere.

Quær. II. An teneatur ad votum, qui velit promittere, & sciat obligationem voti, sed nolit ad votum se obligare? *Prima* sententia, quam tenent *Sot. de Just l.7 q.1. a 2. ac Prado, Arag. Gutr. &c.* apud *Salm c.1. num.24.* dicit obligari, quia, positâ voluntate verum emittendi votum, nequit ab eo separari obligatio, quæ oritur ex voto. *Secunda* verò sententia communior, & probabilior negat, & hanc tenent *Sanch. Dec. l.4. c.1. num 27. Less l.2. c.40. num.6. Pal. tr.15. D.1. p.3. num.2 & Salm. num.25. cum Suar. Azor. Bonac. Valent. & Trull.* Ratio, tum quia qui vult apponere conditionem contrariam substantiæ contractûs, invalidum contractum reddit; tum quia lex (prout votum est lex particularis) non obligat, nisi juxta legislatoris voluntatem. Hinc inferunt *Salm* quòd is qui promittit sponsalia, vel sacros Ordines accipit, aut Religiosam Professionem emittit, animò non se obligandi, non tenetur ad sponsalia, neque ad votum. Vide de hoc dicenda *de Ord l.6. num.809.* Quale autem peccatum sit sic vovere sine animo se obligandi? Dicunt *Sanch. num.38. Pal. num.5. & Salm.* cum *Suar. Bonac. Trull. Reg & Vill.* ordinariè non esse nisi veniale, propter quandam inordinationem.

Dici-

Dicitur *ordinariè*, quia in Professione Religiosa, & susceptione sacrorum Ordinum procul-dubio esset mortale, quia esset deceptio in re gravissima. Vide dicta *de Juram. num.* 172. *v.* II. *Si autem*.

Quær. III. An teneatur ad votum, qui dubitat, an vovendo voluerit se obligare? *Tamb.* putat probabile non obligari; Sed dicendum oppositum cum *Croix l.3.p.1 num 384 Gob Dian* & aliis *ibid.* communiter; quia donec constet de invaliditate actûs, præsumtio est pro illius valore, ut *Menoch. &c. ibid* communiter docent. Idem dicendum, ut rectè ait *Croix num* 386. contra *Gobat.* si quis dubitet, an noverit vel animadverterit obligationem voti, quia ex communiter contingentibus quisque censetur scire & advertere, quòd omne votum obligationem pariit illud implendi. Quid si quis dubitat, an fecerit votum, vel propositum, sed meminit credidisse graviter peccaturum, si promissionem non implevisset? Censet *Croix num.* 366 hunc non obligari, quia saltem votum est dubium, cùm plures rudes adhuc nudum propositum facientes censeant erroneè ad illud sub peccato teneri. Sed huic non consentio, & puto hunc censendum verè vovisse, & voti contraxisse obligationem; cùm enim jam apprehenderit peccate non implendo promissum, rectè arguitur illam revera agnovisse, & sibi imposuisse.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia Voti?

202 RESP. Ea debet esse possibilis (cùm impossibile nec efficaciter intendi possit, nec ad illud sit obligatio); & non solùm bona, sed etiam melior, quàm oppositum, sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch l 9 c 7. Laym Nvar &c.*

Quid, si quis voveat de re possibili simul, & impossibili? Respondetur teneri ad partem possibilem, si est divisibilis, puta, si conjux voveat castitatem, tenetur ad non petendum. Ita etiam valet votum, si principale illius est possibile, licèt accessorium sit impossibile. Secus, si è converso Vid *Salm c.1. ex n.75.* Quid, si votum sit disjunctivum? Vide *num. sequ.* (*vers. Pariter.*)

Unde resolves.

1. Invalidum est votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri illo votò ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de quo Scholastici, *Nav c.12 n 63. Suar. l.2 c.3. Sanch. de matrim. l.9. d.35.* 203

Salm c.1. num 80. *cum Sanch. Pal. Trull. Prad.* asserunt votum de vitandis omnibus venialibus, etiamsi esset de plenè deliberatis, omninò invalidum esse, prout de re moraliter impossibili, *ex c.23 Sess.6. Trid.* Quoad votum autem S. Theresiæ, agendi quicquid perfectius intelligeret, respondent illud ex speciali instinctu Spiritûs Sancti emissum fuisse. Vide *Salm.num* 83. Sed veriùs dicit *Croix l.3.p.1 num* 401. *cum Suar.* bene valere votum de vitandis venialibus deliberatis, cùm hoc revera non sit impossibile, & personæ perfectionis amantes illa satis evitant. Votum autem abstinendi a venialibus in aliqua materia determinata, communiter validum est, maximè in personis magnæ virtutis; in aliis verò modicæ virtutis erit materia impossibilis; imò in aliquibus materiis, puta cogitationum inhonestarum, otiosarum &c. cùm sint inevitabiles quoad omnes, votum est nullum. Ita *Salm.n* 81. *cum Caj Sanch Suar &c.*

Pariter nullum est votum de vitandis mortalibus, & venialibus collectivè. Et etiam votum vitandi mortalia, aut venialia divisivè; quia nullum est illud votum disjunctivum, cujus pars est apta, & pars inepta, & vovens ad neutra voluit determinatè se obligare, puta, si voveas aut orare, aut ludere, votum totum est nullum. *Salm. n.* 83. & 141. *cum Sanch. Trull. Villal. & Leand.* Ita etiam *Pal p.8.§.1.num.8 & Croix l.c.num.* 402. Qui tamen rectè advertunt, quòd

quòd si ad tale votum quis se obligavit, in quantum potest, tenetur quidem ad fugam saltem mortalium. Ac teneri etiam censeo ad vitanda venialia deliberata, juxta quod dixi mox supra.

204 „ 2. Invalidum est votum de re vanâ, vel „ inutili, vel indifferente, nisi ex circumstan- „ tiis, aut fine fiat bona: *(*Modò circumstan- „ tia non ex sola relatione voventis, sed ex se ad „ bonum finem conducat. Salm. c. 1. num. 57.*)* „ quia Deo displicet stulta promissio, & hinc „ eam non acceptat: ac peccat venialiter talia „ vovens, ut v. gr. si quis decidens ex equo, „ voveat non ampliùs equum ascendere. *Na- „ var c. 12 Sanch. 4 mor. c. 7.* *(*Cum Salm n. 55.*)*

205 „ 3. Invalidum est vovere mala, & qui vo- „ vet mortale, peccat mortaliter; qui autem „ veniale, eum venialiter tantùm peccare di- „ cunt *Sà, Sylv. &c.* V. *juramentum*: licèt mor- „ taliter peccare velit *Caj.* V. *votum*, & *Less l. 2. c. 40. d. 5.* quod videtur probabilius.

Probabilius etiam mihi est vovere malum, etiam veniale, de se esse culpam gravem; cùm de se blasphemia sit velle, ut malum cedat in honorem Dei; sed communiter ob ignorantiam hoc non est nisi veniale, ut bene notant *Salm. c. 1. num. 71. in fine*. Idem diximus de Juramento *n. 146 v. Venialiter*.

206 „ 4. Invalidum est votum, cui adjungitur „ finis, vel alia circumstantia mala, tenens se „ ex parte rei votæ: ut v. gr. vovet quis elee- „ mosynam ad obtinendam vanam gloriam, „ aut impetrandum per eam victoriam inju- „ stam, felicem successum furti, adulterii, &c. „ aut in gratiarum actionem pro successu ta- „ lis peccati; quia dario eleemosynæ ad talem „ finem est actio blasphema, quasi Deus pecca- „ ta promoveat, ideoque non potest esse ma- „ teria voti. *Cajetan. Nav. c. 12. Sanch c. 6 Laym. „ l. 4 t. 4. c. 2 n. 8. Fill t. 26. c. 5.*

„ 5. Validum autem est, etsi ei adjungatur „ finis, vel alia circumstantia mala tenens se „ tantùm ex parte voventis: ut verbi gratiâ, „ si quis ex vana gloria, aut ex ira erga im- „ portunum mendicum, voveat ei dare elee- „ mosynam: quia tunc res ista bona est, quam „ vovet, licèt ipse voveat malè, & cum pec- „ cato, *ibid.*

Nota igitur hìc differentiam inter finem pravum ex parte *rei votæ*, & ex parte *voventis*: Nam finis ex parte *rei votæ*, est quando res promissa dirigitur ad pravum finem, nempe si voveas jejunium, ut ex illo plausum captes; & tunc votum est nullum, ut communiter docetur cum *Bus. Laym l. 4. Tr. 4. c. 2. num. 7. Salm c. 1. n. 67.* Et idem tenendum dicunt *Salm. num. 68.* cum aliis, etiamsi finis pravus voti non sit primariò, sed tantùm secundariò motivus; seu sit impulsivus, sed sine quo votum non fieret. Idem dicendum, si finis sit indifferens, vel merè temporalis; unde si quis vovet jejunium, ut parcat sumtibus; eleemosynam, ne æstimetur avarus, nullum est votum. Valet autem votum emissum ad obtinenda a Deo temporalia, vel ad gratias ei agendas, quia bonum est hæc a Deo sperare, aut pro ipsis gratias agere. Ita *Laym. ib num. 10. & Salm. num. 70. cum Sanch. Pal. Trull. Bon. &c.* Notant tamen *Laym. num. 7. & Salm. num. 69. cum Caj. Sanch. Bon. & communi*, quòd si opus pravum non ponitur ut finis voti, sed ut simplex conditio, nempe si quis voveat jejunium, si inimicum occidet, si furtum faciet; tunc valet votum, quia, impletâ conditione positâ, honestum est in se votum implere.

Ita ergo dicitur, quando finis pravus est ex parte rei votæ. Aliter tamen esset, quando finis pravus est ex parte *voventis*, scilicet quando non res vota, sed ipse vovendi actus dirigitur ad pravum finem, puta, si quis externè voveat jejunium, ut ex illa emissione voti ab aliis laudetur, tunc valet votum, ut dicit rectè *Bus. num. 5. sequ. cum communi apud Laym. ib. & Salm. num. 67.* Hinc dicit *ibid. Laym.* quòd qui ex appetitu deordinato vescendi piscibus vovet fieri Cathusianum, tenet votum. Sed hoc minimè mihi probari videtur, si comestio piscium, & non quidem bonum spirituale Religionis sit finis illius voti; Nam tunc ipsa materia voti, quæ est susceptio statûs Religiosi dirigitur ad vanum finem, qui votum infirmat, ut supra dictum est cum communi.

6. Validum item est votum factum ex „ affectu erga rem bonam, ut bona est, etsi „ conjuncta cum causa mala: ut si quis vove- „ ret eleemosynam, si ex duello evaserit salvus, „ si non capiatur in furto, si filius sibi nasca- „ tur ex adulterio, quod parat, &c. licèt enim „ duellum, furtum, adulterium velle, malum „ sit; tamen his positis non lædi, non infa- „ mari, prolem gigni mala non sunt, sed Dei „ dona; & votum non cadit super ista mala, „ sed super hæc bona, considerata (ut suppo- „ no) quatenus in se bona sunt. *Navar. Laym. loc. cit.* „

7. Invalidum est, & veniale peccatum, „ 207
vovere bonum, quod est impeditivum bo- „

„ ni majoris, ut præsertim sunt vota contra consilia Evangelica, ut v. gr. manere in seculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam *Navar num. 29. Suar. Fill. c. 1. qu. 7. num. 58. Sanch. &c.* *(Item dicunt Salm. num. 37. cum S. Thom. 2. 2. qu. 89. a. 7. ad 2.*

„ 8. Si tamen aliquod bonum, per se & absolutè minus, fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet: ut v. gr. si quis videret susceptionem Ordinum sibi damnosam. Vid. *Bon. p. 1.*

208 Ita etiam *Salm. num. 37.* Quæstio autem vertitur, an valeat votum de non petendo voti dispensationem, commutationem, aut irritationem, etiam cum justa causa (nam sine justa causa, certum est quòd valet)? *Prima sententia* negat *cum Sot. Trull. Tamb. Sanch. &c. Secunda* verò affirmat cum *S. Ant. Bon. Suar. Fill. &c. ap. Salm. c. 1. num. 49. & 50.* Et hæc videtur probabilior; advertendo, quòd casu quo sit utilius ab bonum spirituale petere dispensationem, votum non obligat, quamvis fuerit validum. Hoc tamen votum semper a Superiore relaxari potest, cui salva semper est sua potestas. *Salm. num. 51. cum Sanch. Pal. Suar.* Notandum autem, quòd vovens non petere dispensationem, potest petere commutationem; & e converso. Vid. *Salm. num. 52.*

209 „ 9. Matrimonium ordinariè invalidè vovetur, quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi *ordinariè*, quia validè vovetur 1. Si quis ad hoc obligetur; aut quia sine injuria, aut gravi infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum a sponsalibus non potest recedere. 2. Si id Reipub. valde utile futurum existimetur, ut quia, v. gr. ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem peccandi adeo sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse, ut nubat: in quo tamen ultimo *Laym.* & alii dissentiunt. Vid. *Bon. l. c. Fil. num. 6. Nav. Suar. l. c. Laym num. 12.*

Votum nubendi, per se loquendo, nullum est, etiamsi sit de ducenda paupere, meretrice, vel ad tollenda aliena peccata, quia semper cœlibatus est Deo gratior. Est commune *ap. Salm. c. 1. n. 38. & 39. cum Sanch. Leand. Pal. Torre, Prad.* Secus, si votum sit emissum ad scandalum, vel honorem puellæ ex obligatione reparandum; vel ad bonum commune, ut addit *Bus.* vel ex supposito, quòd vovens vellet nubere, teneatur ad votum, ut *Salm. num. 38. in fin.*

Sed magna quæstio est, an, qui vovet nubere ob expertam sui fragilitatem, teneatur ad votum? *Prima sententia* negat, quia tale votum esset de se impeditivum majoris boni, nempe ingrediendi Religionem, aut servandi cœlibatum; Deinde, quia tale votum esset inutile, cùm, tali votò non obstante, vovens liberè posset Religionem ingredi; maximè, dum matrimonium est infimum remedium concupiscentiæ. Ita *Less. l. 2. c. 40. num. 44. & Pal. Sot. Prado, & alii ap. Salm. c. 1. num. 40.*

Secunda tamen *sententia* certè, & longè probabilior, quam tenent *cum Bus. Sanch. Dec. l. 4. c. 8. num. 53. Viva de Spons. q. 1. a. 3. ex num. 3. Salm. de Voto c. 1. n. 41. & 42. cum Bell. Nav. Caj. Bon. Trull. &c.* dicit votum esse validum, supposito quòd talis nolit uti aliis remediis; Quia in tali casu matrimonium est majus bonum, cùm ad concupiscentiam sedandam eis, qui alia remedia meliora suscipere nolunt, ideo matrimonium a Deo concessum sit; De his enim ait Apostolus: *Melius est nubere, quàm uri.* Maximè, quia hic frequenter recidens teneretur ex jure naturæ nubere, posito quòd nollet aliis remediis uti. Dices: ergo Subdiaconus vovens castitatem posset nubere, si non posset se continere, cùm nubere sit illi melius bonum? Sed respondetur, quòd hìc ob bonum commune expedit magis votum in suo robore manere, quàm ille sic consulat suæ fragilitati. Vide *Salm. num. 45.* Dicunt autem *Salm.* teneri ad Matrimonium qui nolit, vel *non possit* alia remedia adhibere. Sed meliùs dicunt *Laym. l. 4. tr. 4. c. 2. num. 12.* citans SS. Hieronymum, & Ambrosium, ac *Storer de Voto num. 61. & 62.* quòd tenetur ad Matrimonium, qui aliud remedium adhibere *nolit*, non autem *non possit*; Nullus enim, qui velit opportunis remediis uti, dici potest, quòd non possit ea adhibere; quis ceterùm prohibetur uti saltem oratione, quâ proculdubio potest omnes concupiscentias superare, ex illo *Luc. 11. Omnis qui petit accipit?*

Quæritur hìc, an, si quis nimis pronus ad vovendum voveat non ampliùs vovere, nisi cum licentia Confessarii; si autem postea voveat, v. gr. jejunium, valeat votum? Respondeo cum *Laym. lib. 4. Tr. 4. c. 2. num. 5.* & dico 1. Quòd primum votum est quidem validum, cùm sit de meliori bono. 2. Quòd peccavit ille emittendo secundum votum. 3. Dico, quòd, primô votô non obstante, tenetur ad secundum, quod cùm habeat objectum bonum, fatis 210

tis est validum. Excipio, nisi ille statuerit nolle futura vota valere, nisi accesserit Confessarii consilium; tunc enim nullum erit secundum votum, modò non retractetur expresse, vel virtualiter, scilicet si memor primi voti secundum emitteret.

Notandum denique, quòd qui plura vota incompossibilia emitteret, servare debet illorum dignius, alioquin prius posteriori præfertur. Ita *Laym.eod.loc.cum Trull. & Bus.num.* 225. 2. contra *Sanch* qui dicit, tunc esse in arbitrio voventis servare quod malit. De juramento autem contra aliud juramentum. Vide *dicta supra num.*179.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta obligatio Voti?

211 *An votum de re levi aliquando graviter obliget?*
212 *Quid si negligas votum de re levi per annum?*
213 *Vide alia apud Busemb.*
214 *An Heres teneatur ad vota defuncti?*
215 *An Pater possit per vota lædere legitimam filiorum?*
216 *De votis de facto alieno.*
217 *An vota possint impleri per alium?*
218 *An peccet impediens impleri conditionem appositam in suo voto?*
219 *Notanda circa conditiones in votis.*
220 *An transacto die promisso, tenearis ad votum?*
221 *An votum indeterminatum semper obliget? Et quæ dilatio sit mortalis?*
222 *Quid si quis voveat Religionem sine certo loco, vel certa Religione?*
223 *Quid si quis voveat non ludere sub pœna?*
224 *Plura notabilia advertenda circa vota; & præsertim, an teneas votum, si superveniat circumstantia non prævisa?*

211 „ RESp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, quâ se vel multùm, vel parùm, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat a voluntate, & facto hominis tanquam prævia conditione, ut tantum, vel tantum obliget. Ita *commun.* Vid *Lay.c.*3. *Bon. p.*5.

Unde resolves.

„ 1. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit. * (*Neque etiam si vellet sub gravi se obligare. Salm. c.*1.*num.*106.) * *Navar. num* 40. *Sanch.l.*3.*c.*12. *Laym.l.c.* Verbi gratiâ, vovisti recitare quotidie *Salve Regina*: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parva. *Sanchez l.*4 *c.*12. *Laym.l.c. Azorius l.*21. *cap.*15. „

Quæritur, an transgressio voti sit mortale, quando tota ejus materia parva est? Affirmant *Caj.Tol.& Cord.ap.Salm.c.*1.*num.*112. eodem modò, quo in juramento promissorio, si quid leve promittitur, peccat graviter (ut illi dicunt), qui illud non implet. Sed tenendum oppositum cum *Bus.& Less.l.*2.*c.*40.*num.*56. *Sot. Suar. Trull Bon.Pal.&c.ap.Salm.num.*113. Quia votum est lex particularis, & lex non obligat, nisi juxta materiæ gravitatem. Imò idem dicendum de juramento promissorio, ut *Salm.num.*114.*cum aliis*, & diximus supra *num.*173.

Hinc infertur, quòd votum vitandi peccatum non obligat, nisi juxta illius gravitatem: puta, si voves vitare mendacium, mentiendo peccas tantùm leviter; sed dupliciter contra veracitatem, & contra votum. *Salm. num.* 115. *cum Sanch.Trull.Nav.&c.* Nisi tamen vitatio illius peccati ob causas sit res magni momenti, prout mendacium valde indecens esset personæ in dignitate constitutæ: vel nisi per illud peccatum multùm quis impediatur a profectu in virtutibus. *Salm.ibid.*

„ Imò, etsi totò annò omittas, esse tantùm veniale, eo quòd materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docet *Dian. t.*5.*misc.num.*24. *ex Soto*, *Arag & Tann.* 2. 2. *d.* 4.*dub.*3. contra *Valent.&c.* „ 212

Sic etiam dicunt *Salm.c.*1. *n.*115. *cum Villal. &c.* Sed rectè hoc intelligendum esse advertunt, quando promissio illarum levium materiarum facta est in honorem diei, sicut censendum est in omnibus votis personalibus, nisi constet de opposito, ut dicunt communiter *Salm. l c.& Croix l.*3 *p.*1. *num.*450. *cum Sot. Suar. Laym. Dian. Pal &c.* Nam contra, si levis rei promissio sit facta per modum unius, ita ut dies non assignetur ut terminus, sed ne ultra obligatio differatur, tunc materiæ coalescunt, & possunt pervenire ad mortale: Quare, si voveas dare quotidie parvam eleemosynam, peccas graviter, si quotidie omittas, votò factò per modum unius. Ita *Salm c.*1.*d num.*115 *cum Sanch. Suar.Trull Leand &c.* Hinc notant, quòd circa vota realia, nisi aliud constet, regulariter dies

non apponitur ad finiendam, sed ad sollicitandam obligationem, & ideo materiæ coalescunt, ut docent communiter *Salm num.131. cum Suar. Pal. Bon Vasq & Croix l c.cum aliis, ut supra*. Vide dicenda *num.220. v. Utrùm*.

213 2. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantùm leviter. * (*Ut justè probant Salm. c.1.num.109. cum Mol. Suar. Pal. Fill &c. cum communiori, & probabiliori contra Sotum, Pont. Cordub. &c.*) *, communiter tamen censetur voluisse se obligare graviter, nisi aliunde constet. Unde violans tale votum peccat graviter ex genere suo. Vid. *ib.*

3. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, seriò deinde dolet, quòd fecerit, non peccat graviter, modò retineat animum implendi. *Sà, v. votum.*

4. Qui violat votum de re jam ante præceptâ, verbi gratiâ, qui post votum castitatis fornicatur, debet in Confessione addere, quòd votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat, quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c.6. Less. d.7. Sanch c.5. Fill. c.2.q.7.* * (*Ex communi enim bene valet votum de re aliàs præcepta. Salm. c.1.num.32. cum S. Thom. contra Gers. S. Anton. &c. num.30.*) *

5. Alienô votô nemo obligatur ex vi illius voti. Unde, si qui Canones videntur indicare, filium a patre religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. *Suar. c.5. Sanch. Laym. c.5.n.6.* * (*Salm. c.1.n.118.*) *

6. Cùm heres teneatur solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex justitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. solvere. *ibid.*

214 Certè Heres tenetur solvere vota realia defuncti, sicut alia debita *ex l. secunda ff. de Pollic. & ex c. Licet. de Voto*. Ex quo potest cogi ad solvendum per excommunicationem. Hinc talia vota debent satisfieri ante legata, sed post debita justitiæ. *Salm a.t.n.125.*

215 Quæritur hìc, an Pater in morte per vota possit lædere legitimam filiorum? *Prima sententia* affirmat cum *Nav. Sylv. Dia. Lop. Sega, &c. ap Salm c.1.num.126.* Sicut etiam (isti dicunt) potest Pater gravare legitimam donationibus remuneratoriis. Sed tenendum oppositum cum *secunda sententia*; Potest enim Pater in vita sua votis moderatis minuere aliqualiter legitimam filiorum, vel ascendentium; non tamen in morte, ubi juxta legem de bonis suis disponere debet; & legitima, cùm debeatur de jure, nequit gravari debitô voluntariô, ex *Eccles. 34: Immolantis ex iniquo oblatio est maculata*. Ita *Salm. num.127. cum Sanch. Laym. Bon. Pal. Trull &c.*

7. Eodem modo, si Communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. Vid. *Laym* hìc *c.3.* 216

8. Cùm quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, ut verbi gratiâ rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumtus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm ut conetur eam filio persuadere: sic qui Missas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quando stipendium, ac sumtus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumtibus, si prior non præstet, ad quod se obligavit. *Sanch. Laym. num.7.*

9. Vota personalia non implentur, nisi per voventem; unde qui vovit peregrinationem Romam, v. g. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *ibid.* 217

10. Vota realia solvenda sunt ex proprio: unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet; quia tunc quod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. V. *ibid.*

Immo bene satisfacit voto, aut juramento eleemosynæ, qui illam ab alio eo fine præstitam, ipsô insciô, postea ratificat, cùm noverit; quia tunc jam adimpletur votum cum consensu voventis. Ita *Salm c.1 num. 122. cum Sanch. Bon Trull. &c.* Et satis probabile videtur; sicut enim tali modo bene satisfieret promissioni alteri homini factæ, sic etiam satisfit promissioni factæ Deo.

11. Vota conditionalia non obligant, cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut aut malitiam: ut verbi gratiâ, vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis, qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò, etsi malitiosè per fraudem, dolum, 218

„ lum, &c. impediveris, adhuc probabile est, te „ voto non teneri, ut habet *Laym. c 6.* ex *Suar.* & „ alus* (*Ex hac est probabilior ex Salm. n. 173 cum* „ *Pal. Fill. &c. contra Az. Bon. &c. Quia jam non* „ *impletur conditio, licèt per culpam voventis.*)* „ Interim *Laym.* rectè hìc advertendum mo- „ net ad intentionem voventis: ut v. gr. si „ filius vovet se ingressurum religionem, nisi „ pater contradixerit, videtur ejus intentio „ fuisse, nisi contradixerit ex se, suâ sponte „ sibi relictus, &c.

At si dolosè impedias, peccas; Vovisti v. gr. Religionem, si Pater approbet; si tu precibus, vel rationibus impedis consensum Patris, non peccas; secus, si impedias vi, vel fraude. Item vovisti castitatem, si Deus per annum te liberet a mortali: si tu ex fragilitate cadis, non peccas respectu voti; Secus, si studiosè pecces, ut solvaris a voto. Et sic de ceteris. Ita *Salm. c. 1 n. 171. cum Laym. Pal. Sanch &c.*

219 Quoad conditiones autem votorum notandum 1. Quòd omnes conditiones turpes, aut impossibiles vota reddunt nulla. *Salm. c. 1. n. 165.* Notandum 2. quòd ad obligationem voti non sufficit, ut conditio impleatur æquivalenter, sed debet impleri specificè; v. gr. vovisti Religionem, si soror tua nupserit; non sufficit, si illa moriatur. *Salm ib. n 169.*

220 „ 12. Qui vovit rem certam, & determi- „ natam, v. gr. hunc calicem, si ea res pereat, „ non tenetur ad alium, cùm id non soleat „ intendi: si autem eam rem vendiderit, pro- „ babilius videtur esse, teneri dare pecuniam, „ quam accepit: quia qui vovet rem, cense- „ tur promittere omnem ejus utilitatem.

„ 13. Qui vovit aliquid faciendum certo „ tempore, ut jejunare hoc, vel isto die, illo „ transacto, sive cum culpa, sive fine culpa „ ejus, ad nihil tenetur; & neque, si prævi- „ derit impedimentum eo tempore superven- „ turum, tenebatur prævenire, cùm hæc non „ soleat intentio voventis esse. *Suar. Nav l. 1.* „ Vid *Bon. p. 5.*

Sed eadem regula, quam diximus *supra n. 212.* currit hìc, ex communi cum *Salm c. 1. n. 120. &* 130. Ad nihil enim teneris, transactò die, si dies appositus est ad finiendam obligationem, ut censendum est in votis personalibus, nisi constet de opposito, ut communissimè dicunt *Croix l. 3 p. 1. n. 450. cum Sot Pal. Laym. Dian. &c. Salm. c. 1. infra num 115. V. Infertur 2. cum Trull. Suar Sanch. &c.* Secus, si diem apposuisti tantùm ad sollicitandam impletionem, sicut e converso judicandum est regulariter in votis realibus, præcisè, si ille dies nullam habeat magis specialem rationem, quàm alii, ut *Salm. ib. n. 131. cum Suar. Pal. Bon. &c.* ac *Croix l c. cum aliis, ut supra.*

Utrùm autem in dubio, an dies sit appositus ad finiendam, vel ad sollicitandam voti executionem, tenearis ad votum pro diebus transactis? Negat *Dian. p. 3. tr. 5. R 26.* quia, ut ait, vota in dubio non obligant, cùm strictè sint interpretanda, ex regula communiter tradita a DD cum *Cajet. Laym. &c.* Affirmant verò generaliter loquendo *Sporer de 2. Præc. n. 109. & Salm. c. 1. n. 132. cum S. Thom Sanch. Pal. Trull. Azor. & Bon.* Rationem dant *Salm.* quia, cùm votum sit certum, & dubitetur tantùm de circumstantia excusante, possessio stat pro voto. Sed hæc ratio non convincit, posset etiam ei responderi, quòd hìc dubitatur de circumstantia, quæ afficit substantiam voti, & ideo votum ipsum redderet dubium, juxta dicta *n. 198.* Hinc mihi rectiùs distinguendum videtur, & dicendum, quòd in votis personalibus in dubio non teneris satisfacere prò diebus transactis; Secus autem in votis realibus. Ratio, quia ex una parte regula firma est, quòd pro eo stat possessio, pro quo stat præsumtio, ut docent DD. communiter cum *Busemb* (vide *lib. 1. n. 74. v. Porrò*) *Croix l 1. n. 509. Sanch Dec l. 1. c. 10. n. 13. cum Sot. Mol. Arag. & Menoch.* Ex altera parte communissima est sententia, quòd nisi de opposito constet, ut supra prænotatum est, in votis realibus dies præsumitur appositus tantùm ad sollicitandam obligationem, ut *Salm. c. 1. num. 131. cum Suar. Sanch Vasq Pal. Bon Prado, & Croix l. 3. p. 1. num. 450 cum Laym. Sot. & Dian.* Nisi tamen votum habuisset specialem connexionem ad diem, puta si vovisses dare eleemosynam in hebdomada Jubilæi, vel in Sabbatis per annum, quia v. gr. in anno illo gratiam receperis, ut *Sporer num 106. & Salm num. 129 cum aliis.* Secus, si dies nullam connexionem habuisset cum voto, nempe si vovisses dare eleemosynam in Sabbatis per annum, nullâ habitâ ratione speciali illius anni, ut rectè ait *Sporer num. 106. in fine.* In votis contra personalibus præsumitur dies appositus ad finiendam obligationem, ut dicunt *Salm cap. 1. num. 115. & Croix loc. cit. cum aliis, ut supra allatis.* Hinc in votis realibus, quia præsumtio est pro voto, pro ipso est etiam possessio, & ideo implendum etiam pro diebus transactis. Secus verò dicendum in votis personalibus, in quibus præsumtio

fumtio eſt in oppoſitum, & ſic *Salm.* ſunt intelligendi, dum ipſi *dict.c.1.n* 115. ut certum aſſerunt, quòd in votis perſonalibus præſumitur dies appoſitus ad obligationem extinguendam.

221 „ 14. Qui vovit aliquid ſine certo tempore, verbi gratiâ, peregrinationem, tantùm tenetur implere, cùm commodè primùm poteſt: quia ſic moraliter quiſque cenſetur intelligere ſuam promiſſionem, ut habitâ commoditate non nimis diu differat, quamvis minor cauſa ſufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill.c.4.qu.10. Suar. Laym. cap.3. Bon &c.*

Votum indeterminatum quoad tempus, v. gr. de Roſario diurno, jejunio in Sabbatis, obligat perpetuò, niſi aliud colligatur ex circumſtantiis. *Salm cap.1.num.140. communiter.* Si dubium tamen ſit, an votum fuerit pro anno, vel menſe, non teneris, niſi ad minus. *Salm. num.146 cum Sanch. Trull. Suar. Bon. &c. ex cap.18. de Cenſib.*

Quæritur, an faciens votum pro tempore indeterminato, peccet mortaliter, ſi diu differat implere? Certum eſt, quòd ſi votum eſt in perpetuum obſequium Dei, puta ingrediendi Religionem, Xenodochio inſerviendi, & ſimilibus, peccat ethaliter qui diu differt, ſi adſit opportunitas implendi, & non excuſet racuſet rationabilis cauſa. Dicunt autem *Armill. Rodr & Led. apud Salm. de Statu Rel. tr.15. c.2.n. 32.* differre votum Religionis per duos vel tres annos, non eſſe mortale; Sed hæc opinio meritò videtur laxa aliis, ut *Sporer de 2. Præc.n 117. Salm. l c. & Sanch. Dec. l 4 c.14 num 22.* Alii verò, ut *Sanch l.c. & Croix cum Pal.* univerſaliter loquendo, dicunt eſſe mortale differre per ſex menſes, & his adhærent *Salm. d. n.32. cum Trull & Garcia*, putantes mortalem fore dilationem ultra ſex menſes. Conſentit etiam *Sporer* ſi vovens excedat ætatem 40. annorum; Cenſet tamen cum *Tamb.* excuſari a mortali juvenem 15. vel 16. annorum, qui differt per tres vel quatuor annos; quia (ut dicunt) hoc tempus videtur parva materia reſpectu ad ſervitium totius vitæ; Sed huic non omninò acquieſco, niſi adſit juſta cauſa dilationis. Juſtæ autem cauſæ differendi ſunt, ſi vovens ſperet dilatione Parentes emolliendos: Item ſi obſtet gravis neceſſitas ſpiritualis, aut corporalis ſororum vel fratrum. Ita *Croix l.3.p.1.n 446 cum Pal & Gob. Bon. de Voto q.2.p.5 n.3. cum Arag & Tabien Sanch. d. l 4. c.14.n 5 & 6 & Salm. dict.c.2.n.32. cum Suar. Machad. Pell. Trull. ac Garcia.* Bene tamen advertunt *Sporer, & Salm.* in his caſibus ſedulò cavendum, ne dilatio ſit nimia, aut ne periculum adſit votum nunquam implendi; quod periculum non raro deeſt in votis Religionis, pro quorum exequutione Dæmones innumera excitant diſſidia, & impedimenta.

Si autem votum ſit in obſequium temporale, ſcil. tot jejuniorum, peregrinationum, &c. cenſet probabile *Sporer de 2. Præc. num.116. cum Tamb.* quamcunque dilationem non pertingere ad mortale. Et favet *Sanch d l.4.c.14.n.21.* referens *S. Antonin.* qui dicit illam eſſe moram mortalem, *quando fit dilatio per longa tempora, & ex ipſa dilatione eſt periculum oblivionis, vel impotentiæ implendi.* Sed veriùs dicendum peccare mortaliter, qui ſine juſta cauſa notabiliter votum differt implere, nempe ultra duos vel tres annos, ut rectè ſentiunt *Croix l 3 p 1.num.446. & Salm. de Statu Rel. cap.1. num.32 cum Pal. Trull & Garcia.* Putat autem *Croix, cum Diana*, quòd ſi voviſti ſingulis menſibus confiteri, poſſe ex cauſa differre per duos vel tres dies ultra menſem.

„ 15. Qui vovit aliquid ſine certo loco, v. gr. ingredi religionem S. Benedicti, ſatisfacit intrando quodcunque Monaſterium illius Ordinis, in quo ſerventur ſubſtantialia regulæ. Neque tenetur pro admiſſione peragrare provinciam, ſed ſatis eſt adire loca aliquot non nimis diſſita; Et ſatisfacit voto, ſi poſtquam ingreſſus eſt, remittatur, aut egrediatur (ſaltem cum juſta cauſa, qualis eſt v. gr. gravis ac diuturna triſtitia, & anxietas, ſive ex natura ipſa, ſive aliunde nata. *Eſcob. ex Sanch. t.1. l.4 c.16. num.160.*) ante profeſſionem. V. *Trull l.2.c.2.* , o *num.7 & 8* 222

„ 16. Qui vovit aliquid ſine certa qualitate, v. gr. religionem in genere, poteſt ingredi quamcunque, etiam laxiorem, modò ſerventur eſſentialia, & ſit approbata. Similiter, ſi quis vovit triticum, &c. non tenetur dare optimum, quod habet, ſed ſatis eſt (loquendo de obligatione præcisè) ut det, quod non ſit planè ineptum * (*Idem Salm c.1. num. 140. cum Laym Suar. Bon. &c. Qui vovet dare Calicem, ædificare Eccleſiam, debet implere juxta uſum communem.*) *.

„ 17. Qui vovit aliquid ſine certa quantitate, v. gr. eleemoſynam, pecuniam, frumentum, &c. ſatisfacit dando quantum voluerit * (*Salm. ib cum cit. DD.*) *; modò non tam parum, ut videatur potiùs irridere ſuum votum, quàm implere. Ratio horum omnium „ peti-

„ petitur ex intentione voventis, quâ nemo „ censetur se obligare, nisi ad id quod commodè potest, & communiter est decens „ *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

„ 18. In dubio de mente voventis, debet „ fieri interpretatio secundùm verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potiùs communem, & usitatam acceptionem. *Fill. t. 26. c. 2. Laym. c. 3* *(*Salm. ex n. 134*)*

223 „ 19. Qui vovit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm *Sanchez* „ dare toties decem, quoties ludit, quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4.* Vide *Trull. Dian. p. 5. t. 9. R. 60*

Bene distinguunt *Salm. c. 1. num. 177.* Si votum fuit simplex de solvenda pœna, si luserit; tunc sufficit solvere pœnam pro prima vice cum *Sanch. Bon. Sà, Dian.* Et satis probabile vocat *Laym. & Pal.* Secus si votum fuit duplex, scilicet de non ludendo, & de pœna solvenda: Tunc quoties transgreditur votum, solvenda est pœna; nisi hæc sit gravissima, ut peregrinatio, elargitio magnæ eleemosynæ, quæ non soleat communiter repeti. Ita *Salm. ib. cum Laym. Pal. Trull. Sanch. Dian. &c.*

Hic advertendum, quòd in tali voto pœnali duplici, si relaxetur primum, relaxatur etiam secundum, prout primi accessorium. *Salm. c. 1. num. 176. cum Pal. Laym. Sanch. &c.* Notandum deinde, quòd qui invincibiliter ignorat, sive obliviscitur votum principale, aut votum de pœna, ad eam non tenetur. V. *Salm. ib. num. 175. & 177.*

224 Plura ultimò hìc pariter sunt notanda, & I. quòd vota semper sunt interpretanda juxta benigniorem partem. *Salm. c. 1. n. 148.* cum *Laym. Cajet.* & aliis communiter. Notandum II. quòd fractiones votorum sunt ejusdem speciei: hinc, si quis habens votum castitatis fornicetur, potest seorsim fractionem voti confiteri. *Salm. c. 1. n. 101.* Sed quid, si quis voveat jejunium ex speciali motivo temperantiæ? *Val. Sanch. Bon. &c. ap. Salm. n. 102.* probabiliter tenent committere duo peccata jejunium frangendo. Ita pariter conjugem voventem castitatem, ex motivo amoris ad castitatem, si petat debitum, dicunt committere duo peccata. Sed probabiliùs tenendum cum *Salm. & Caj. Trull. Suar. & Prad.* tales committere unum mortale contra votum, quia ex voto obligationem tantùm fidelitatis erga Deum sibi imponunt, non aliam. Notandum III. quòd si quis voveat disjunctivè rem bonam, vel malam, aut vanam, aut impossibilem, votum nullum est. *Salm. c. 1. n. 141.* Si verò utraque pars est materia apta, illa quæ eligitur, præstanda est; etiamsi post electionem altera pars pereat, seu impossibilis reddatur. E converso, si pereat una pars, aut impossibilis reddatur ante electionem, non teneris ad alteram, nisi tuâ culpâ res periit, aut fuisti in mora eam tradendi, aut determinandi. Ita *Salm. d. n. 141. & 142. cum Sanch. Pal. Mol. &c.*

Quæritur hìc, an unam partem jam electam possit vovens cum altera commutare? Negant probabiliter *Pal. & Sanch. cum aliis ap. Salm. de Voto c. 3. num. 107.* Unde, si electa sit pars, cujus materia sit reservata, ut castitas, &c. requiritur dispensatio Papalis. Affirmant tamen *Leand. & Tamb. cum pluribus ap. ipsum*, & non minùs probabile meritò vocant *Salm. ib.* Ratio, quia, non obstante electione facta, votum adhuc remanet disjunctivum, nec per determinationem peractam vovens se privavit libertate alteram eligendi partem.

Qui vovet per mensem audire Sacrum, probabiliter non tenetur in Festis audire duo; Sicut probabile etiam est hoc, si imponatur a Confessario pro pœnitentia. *Salm. c. 1. num. 136. cum Pal. Tamb. Suar. Trull. &c. Spor. de 2. Præc. c. 2. num. 96. ac Croix de Pæn. n. 281.*

Qui vovet Rosarium, satisfacit recitando tertiam partem, quia communiter sic intelligitur. *Salm. c. 1. num. 136. cum Pal. Tamb. Prad. &c.* Et satisfacit recitando alternatim, quia tale votum obligat instar Officii Divini. *Salm. ib. cum Trull. Tamb. Dian. Leand. &c.* Et etiam satisfacit dividendo Decades, *ib. cum Sanch. Trull. Bon. &c.*

Qui vovet jejunium, potest comedere lacticinia, ut *Salm. c. 1. num. 137. cum Sanch. & Pal.* Si vovet jejunium per mensem; non tenetur in Dominica; vel si vovet in vigilia alicujus Sancti, quæ veniat in Dominica, potest anticipare jejunium in Sabbato, *ib. cum Bon. Trull. Dian. &c.* Si vovens jejunium comedit carnes, non tenetur ad jejunium: ad differentiam jejunii præcepti ab Ecclesia, quæ duplici præcepto imponit & jejunium, & abstinentiam a carnibus, juxta *Salm. ib. cum Sanch. Azor. Syl. &c.* & prout declaravit regnans Pontifex Ben. XIV. vide *lib. 4. n. 992.* An vovens jejunium singulis Sabbatis teneatur ad votum, si in Sabbato cadat Natalis Domini? Probabiliter negant *Molin. Azo. Fag. Dian. Rodr. Villal. ap. Salm. c. 1. num. 138.* & probabilem vocant *Bon. de Voto p. 6. n. 9. & Tamb. de Vot. §. 6. n. 13.* Nisi expressè intenderit adhuc eo die se velle obligare, quia

tunc

tunc proculdubio tenetur. Affirmant tamen *Salm.* ut probabilius *num.* 139. *cum Suar. Sanch. Vasq.* Vide mox dicenda *num.* 226.

Si quis immemor voti, vel pœnitentiæ injunctæ, &c. præstet opus debitum, bene satisfacit per voluntatem generalem, quam quisque censetur habere satisfaciendi priùs suis obligationibus, ita *Sporer tr.* 1. *de Consc. n.* 50 *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 14. *n.* 15. *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 11. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 11. *n.* 9. Certus autem de voto, cùm habet rationem probabilem ei satisfecisse, ad nil aliud tenetur, ut *Roncaglia de Voto cap.* 2 *q.* 4. *R* 2. *cum Boss. p.* 2. *tit* 1. *n.* 1670. *& Lugo, Salm. Laym. Viva, &c.* Vide dicta *l.* 1. *n.* 76.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio Voti?

225 *Tollitur obligatio voti* 1. *Per materiæ mutationem.* 2. *Per auctoritatem humanam. Vide Resolutiones.*

226 *An sit obligatio implendi votum, si superveniat circumstantia non prævisa?*

225 RESP. Dupliciter tolli potest, 1. Nullius auctoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione, ut si materia antea honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ, vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis absolutè, aut moraliter, vel desitione conditionis, a qua pendebat. 2. Interventu auctoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione, de quibus sequentibus dubiis. Est communis, *Sanch. l.* 4. *c.* 24. *Less. l* 2. *c* 24. *Suar. Fill. t.* 26. *c.* 8.

Unde resolves.

1. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen, postquam jam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius, & alterum cessat. Quòd si verò sit æquale, aut nescias, utrum sit melius, implendum est quod priùs vovisti, & ruit posterius; si & hoc nescis, libera est electio. V. *Trull. l.* 2. *c.* 2. *d.* 9.

3. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc, si commodè talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. gr. vovisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

4. Si verò dividi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potest: ut v. gr. 1. Qui non potest jejunare totâ hebdomadâ, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummavit post votum castitatis, tenetur non petere debitum: cùm eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet). Vid. *Bon. p.* 7. §. 1.

5. Quòd si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per se seorsim intenta, sed dependenter a priori, tanquam illius appendices, & modi; tunc, si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contra: ut: v. gr. vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem. V. *Sanch. l* 4. *cap.* 10. *Bon. d.* 4. *c* 2. *p.* 4. § 4. *Trull l.* 2. *cap.* 1. *d.* 10.

Hic quæritur, an sit obligatio implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, quâ prævisâ, quis votum non emisisset? Est communis sententia apud *Salm in tr. de Juram c.* 3 *n.* 20. *cum Sanch. Pal. Trull &c.* (vide dicta *n.* 187 *v. Sed dubium.*), quòd in omni promissione, prout est etiam votum, mutatio materiæ de se notabilis obligationem aufert. Ratio, quia per mutationem res fit diversa, quàm promissa. Sed quid, si nova circumstantia accidat non prævisa, puta si quis vovisset jejunare omnibus feriis sextis, an teneretur ad jejunium in die Nativitatis Christi Domini, quem diem exclusisset, si prævidisset? Affirmant *Salm de* 3. *Præc. c.* 2. *num.* 104. *cum Nav. Vasqu. Sylvestr. aliisque cum Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 11. *num.* 61. (Sed notandum, quòd *Sanch. hoc loco* loquitur de præcisio casu jejunii, quia censet circumstantiam Festi non efficere notabilem mutationem: Verùm circa nostrum quæsitum oppositam tenet sententiam, ut infra) Ratio, ut dicunt, quia ad eximendum voventem ab obligatione voti, non est attendendum ad id quod ipse promisisset, si meminisset, sed potiùs ad id quod actu promisit. Et probant ex *cap. Explicari de Observ. Jejun.* ubi Onorius III dixit: *Qui nec votô, nec regulari observantiâ sunt adstricti, in feria sexta, si fe-*

stum

ftum Nativitatis Dominicæ, die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis. Negant verò teneri ad votum *Mol. tom. 2. de Just. disp.* 272. *Azor.* 1. *p. l.* 11. *cap.* 2. *qu.* 3. item *Fagund. Diana*, & alii apud *Salm. loc. cit. de* 3. *Præc num.*103. loquendo de prædicto casu jejunii (de quo vide etiam dicta *n.*224. *circa fin.*); & loquendo genericè de omni nova circumstantia notabili superveniente, tenent *S. Anton Nav. Sylvestr. Henr. &c. in tr.* ut supra *de Juram. c.*3. *n.*21. Et hanc sententiam expressè tenet *D. Thomas in* 3 *dist* 38. *qu.* 1. *a.* 3. *qu.* 1. *ad* 1. ubi sic docet: *Id liberare a voti, vel juramenti obligatione, quod si a principio notum fuisset, ea fieri impediret.* Ratio, quia tunc intentio se obligandi vel deficit, vel sic interpretatur. Et huic sententiæ dicunt ibid *Salm. num.* 22. non posse denegari probabilitatem; Imò ipsimet *Salm c.* 1. *n.*152. censent illam esse notabilem mutationem, quæ si a principio fuisset cognita, quis non se obligasset. Hæc secunda sententia mihi videtur non minùs probabilis, imò fortè probabilior, quàm prima. Ratio generalis, quia, superveniente circumstantiâ non prævisâ, quâ votum onerosius redditur, materia voti fit diversa quàm promissa. Et sic respondetur ad rationem oppositam, quia vovens teneretur ad plus quàm promisit. Respondetur autem ad definitionem Onorii III. ut supra, quòd ibi Pontifex non explicat, an circumstantia diei Nativitatis Domini fuerit vel non prævisa; quare textus explicari potest (sicut intelligit *Azorius l. c.*) de iis qui expressè voverint servare jejunium etiam in die Natalis, quo casu certè tenentur ad votum, ut diximus *supra n.*224. *circ. fin.*

DUBIUM VI.

De Voti irritatione.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam Irritationem?

227 RESP. Cùm non debeat violari cujusquam dominium, ac quilibet dominus possit uti suâ libertate, hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicujus voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacunque sint, ad suum libitum sine ulla causa validè irritare directè; hoc est, potest velle, & pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo etiam casu obligatio postea reviviscat (etsi peccent, si absque causa irritent, ut docent *Less l.* 2. *c.*40. *num.*75. *Navar. Suar. Fill.*) Porrò hoc jus provenit ex jure positivo, quô datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ita communiter DD. V. *Sanch. l.* 4. *c.* 24. *num.*30. & 31.* (*Sed provenit etiam ex jure naturali, ut Salm. c.* 3. *n.*27. *cum S. Thom.* 2. 2. *q.* 185. *a.* 5.)*

228 Quæritur, an liceat irritare vota sine causa? Certum est pro valore irritationis nullam causam requiri: Et commune est, quòd non sit mortale, ut *Salm. de Vot. c.* 3. *num.*29. & *Less l.* 2. *c* 40. *n.*69 cui videtur id certum cum *Palud. Sylve. & Ang.* Dubium est, an sit veniale? *Prima sententia* affirmat cum *Bus. Less &c.* quia dissonum est Superiorem sine causa uti hac potestate. Sed de se loquendo verius est nullum esse peccatum, quia vota subditorum sub hac conditione consensûs Superiorum emittuntur; unde obedientia sufficit pro causa. Ita *Salm. num.*30. *cum S. Anton. Caj. Syl. Azor. Tamb. &c.* Dixi *de se* loquendo, quia difficulter aliunde poterit excusari a veniali, vel quia facit actum otiosum, vel quia irrationabiliter profectum alterius impedit, ut rectè ait *Less. l. cit. num.*70. Sufficit verò quævis causa rationabilis ad excusandum a veniali, ut *Elbel num.*254. *ac alii*. Et idem tenet *Sporer de* 2. *Præc. n.*34. *cum Soc. Val.*

Val. Med. &c. communius non peccare graviter Superiorem, qui dederit permissivè licentiam, & postea revocaverit; Imò probabile putat nc veniale quidem esse, nisi promiserit non revocare. Valida est autem irritatio omnium votorum in genere, etiam futurorum, ac etiam renuente subdito. *Salm. cum Pal. &c. n. 34. & 35.*

Unde resolves.

„ 1. Quivis pater, & in ejus defectu avus „ paternus, tutor, imò etiam mater, non tan„ tùm si nutrix sit, sed etiam in priorum de„ fectu, & secundùm quosdam, reliquis defi„ cientibus, etiam magister, vel herus, ut *Suar.* „ *Less. d. 10. num* 78. contra *Sanchez*, potest di„ rectè irritare vota liberorum impuberum, ut „ colligitur ex *c. Mulier. 32 q. 2. c. 1. & 22. q. 1. & c. Si* „ *quis de reg.* Impubertas autem secundùm jura „ finitur in masculis annô decimô quartô com„ pletô: in feminis, duodecimô completô, a „ die nativitatis computando, ut *Sanch. loc. cit.* „ *Laym. l. 4. c. 7 n. 10. Bon. disp. 4 q. 2. p. 6. § 2.*

229 Clariùs singula explicanda: Pater, sive Avus paternus in ejus defectu, potest irritare quæcunque impuberum vota, sive personalia, sive realia; adhuc castitatis, & Religionis, etiamsi filius sit doli capax, & etiamsi votum sit de peculio castrensi, vel quasi, ut *Salm. c. 2. n. 45. ex S. Thom. 2. 2. qu. 88 ar. 9. cum Caj. & Sanch. Suar. Trull. Lay. Less. Pal. &c. ex c. 1. 20. qu. 1 & 2.* Et ratio est, ut ait *Sanch. l. 4. c. 18. num. 5.* quia in tali ætate deficit perfecta deliberatio ad tantam obligationem; Quare ad talem defectum natura prospexit, præbendo parentibus facultatem talia vota irritandi. In dubio autem, an votum sit emissum ante vel post pubertatem, adhuc potest Pater irritare, quia possidet sua potestas. Ita *Sanch. Dian. Mich. cum Elbel num* 251. Qui rectè idem ait dicendum in dubio, an filius post pubertatem votum ratificaverit. Filiorum autem puberum non possunt parentes irritare vota personalia, puta castitatis, frequentiæ Sacramentorum, &c. Nisi præjudicent domesticæ gubernationi, prout vota longæ abstinentiæ, peregrinationis, jejunii incompatibilis cum modo familiæ, &c. Ita *Salm. num 46. cum S. Thom. Less. Syl. Tamb. Pal. &c.* Bene autem possunt irritare (indirectè tamen, ut *Bus. cum Laym. Art. seqn. 232.*) vota realia puberum in minori ætate, quia in ea carent ipsi administratione bonorum. *Salm. ib. n. 47. cum S. Thom. Sanch. Trull. &c.* Excipe, si votum sit de peculio castrensi, vel quasi; vel si filius exierit a patria potestate. *Salm. n.* 48. Item votum eundi Romam pro absolutione excommunicationis, ex *c. Relatum. de Sent. excom.* Facultatem autem, quam habet Pater erga filios legitimos, eandem habet erga illegitimos, ut *Sanch. l. 4. c. 35 n. 81 cum Pal. & Tamb. & est commune ap. Salm. d. c. 3. n. 33. infra.* Notandum hìc, quod dictum est de Patre, dici etiam de Tutore respectu pupilli, & de Curatore respectu minoris. Et, si sint plures Tutores, vel Curatores, quilibet eandem potestatem habet, *Salm. c. 3 n. 49. cum Suar. Sanch. Bon. Trull.*

Quæritur est, an mater possit irritare vota filiorum? Si mater sit designata tutrix, aut curatrix, certè potest, quod tutores, & ceteri ut supra possunt. Sed quid, si non sit ut talis designata, & filius careat patre, vel avo paterno? *Sanch. Suar. Pal. &c. ap. Salm. c. 3. n. 50.* putant tunc filium esse sui juris: Sed oppositum dicunt esse probabile, scilicet quòd in eo casu incumbit matri esse curatricem, ut probabiliùs tenent *Salm. ibid. cum Tamb. Prad. Leand.* quia rationabile est, ut mater vel avia minori provideat; Et ideo bene potest eorum vota ut curatrix irritare. 230

Sed magis dubitatur, an mater, præsente patre, vel tutore, possit filiorum vota irritare? Est duplex sententia probabilis. *Prima* negat, & dicit, quòd, solùm deficiente patre, & tutore, potest mater irritare vota impuberum; & deficiente matre, idem potest avus, & avia ex parte matris. Ita *Suar. Sanch. Tamb. Laym. Pal. Trull. Bon. &c. ap. Salm. c. 4 n. 51.* *Secunda* non minùs probabilis, ut meritò ajunt *Salm. n. 52.* (quam tenent *Prad. & Philiarch. ac Roncagl. de Vot. c. 5. q. 3. R. 3.*) asserit matrem, etiam præsente patre, vel tutore, posse irritare vota omnia impuberum, etiam castitatis, & Religionis; & etiam vota personalia puberum, quæ præjudicant gubernationi domûs; non verò realia, quorum administratio pertinet ad patrem, vel curatorem. Ratio, quia talis potestas, licèt non civiliter, naturaliter tamen etiam est in matre, cui filii tenentur obedire, etsi cum subordinatione ad patrem; ita ut potest pater irritare vota filiorum, contradicente matre: sed non sic mater, contradicente patre. Et probatur ex *S. Thom. Op. 17. c. 13 a. 10.* qui parentibus indistinctè præbet facultatem irritandi vota filiorum.

Quæritur ultra, an vota filiorum, & aliorum subditorum, velut Religiosorum, uxorum, &c. ut infra, donec irritentur, sint valida in iis quæ Superiorum mandatis, aut jurisdictioni non præjudicant? 231

dicant? Negat *prima sententia*, & proinde ea non indigere dicit relaxatione, si sine consensu Superiorum sint emissa; quia tales subditi carent usu voluntatis, cujus dominium est penes Superiores. Ita *Val. Angel. Mareh. Rice. Rosell. & alii*, & probabilem vocant *Leand. Torres, & Peyrin. ap. Salm. cap. 1. n. 182.* Et sibi favere ajunt *S. Thom. 2. 2 q. 88. a. 8. ad 3.* qui sic dicit: *Nullum votum Religiosi est firmum sine consensu Prælati*: Et idem dicit de voto uxoris, &c. *Secunda* tamen *sententia* probabilior, quam omninò tenendam dicunt *Salm. ib. num. 183. cum Caj. Nav. Tamb. Pal. Trull. Fill. Azor. Sanch. Suar. & aliis pluribus* affirmat valida esse talia vota, sive sint realia, sive personalia, nisi irritentur; quia subditi revera non carent voluntate, sed eam subjicere debent voluntati Superiorum, si contradicant. Et sic intelligendus est *S. Thom.* qui loco citato nihil aliud docet, quàm tale votum non esse *firmum*; quia, ut dicit *in resp. ad 1. & 4*: *In eorum voto intelligitur debita conditio, si suis Superioribus placuerit, vel non renitantur.* Quare sufficit, quòd illi non renitantur, ut impleatur conditio voti, & votum sit firmum.

232 Quæritur denique hìc, utrùm, si per errorem communem cum titulo, quis existimabatur Prælatus, Maritus, Pater, &c. sit valida votorum irritatio ab eis facta, sicut validi sunt actus jurisdictionis ex *l. Barbarius ff de Offic. Præt.* Negant *Sanch Bon. Trull. Pal. & alii ap. Salm. c. 3. num. 71.* quia differt actus dominii ab actu jurisdictionis. Probabile tamen contrarium censent *Salm. ib. cum Prado*, quia in his eadem ratio currit.

233 " 2. Vota Religiosorum *.(*Quæcunque, etiam*
" *interna, ut Salm. n. 27. cum Soto Sanch. Laym. &*
" *Rone. q. 2. quia Religiosus transtulit in Prælatum*
" *totum suum velle, & nolle.*) * (non tamen
" Novitiorum) * (*Licèt vota personalia Novitio-*
" *rum suspendantur. Vide Salm. c. 3. num. 42. &*
" *43.*) *, etiam sub prædecessoribus emissa, irri-
" tare possunt directè, præter Papam * (*Papa*
" *omnia quidem potest directè irritare vota Religio-*
" *sorum; Et Episcopus Monialium subjectarum.*
" *Salm. num. 33.*) * Abbates, Guardiani, Priores,
" & Rectores, * (*Et etiam Prælati secundarii,*
" *absentibus primariis. Salm. num. 40.*) *; ac pro-
" babiliter etiam Abbatissæ * (*Cum Salm. n. 41.*) *,
" ut habet *Suarez l. 7. de voto, c. 7. num. 19. Regin.*
" *l 81. num 342. Fill. Bon. l. c. num. 76.* Excipitur
" tamen votum transeundi ad Religionem stri-
" ctiorem. V. *Binsfeld. 3. p. Ench. c. 9. Less. num. 73.*
" *Sanch c. 24. num 3. Bon. l 5.* * (*Hoc votum nec*
" *Papa potest irritare. Salm. num. 38.*) *

3. Idem potest, secundùm *Sanchez l. 9. de* " 234
matrim. d 39. maritus respectu votorum uxo- "
ris: licèt probabiliùs id alii limitent ad ea "
vota, quæ mariti juri præjudicant. *Laym.* "
hìc c. 7. Fill. tr. 26. c. 8 q. 8 Less. d. 19. n. 83. & d. 15. "

Sed probabilior, saltem extrinsecè, videtur contraria sententia, quòd vir possit directè omnia vota uxoris irritare, licèt non præjudicent usui Matrimonii, vel prolis educationi, vel gubernationi domesticæ (ut tantùm concedunt DD. contrariæ sententiæ *ap. Salm. c. 3. num 57.*). Et maximè probatur ex *Num c. 30* ubi dicitur: *Si maritum habuerit, & voverit aliquid, si audiens vir statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, propitius erit ei Dominus.* Quod non de solo voto abstinentiæ, sed de omni voto interpretantur 70. Interpretes, & *S. Ambr. ap Salm. n. 58.* sic dicit: *Evidentissimè apparet ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota, abstinentiæ, vel Religiosæ conversationis liceat sibi sine ejus licentia Deo offerre.* Pariter *S. Thom. 2. 2. q. 88 a 8. ad 3.* docet votum uxoris ita nullum esse sine consensu viri, sicut votum Religiosi sine consensu Prælati: *Nullum votum Religiosi* (verba *S. Thomæ*) *est firmum, nisi de consensu Prælati; sicut nec votum puellæ, nisi de consensu Patris; nec uxoris, nisi sit ex consensu viri.* Et ratio est, quia expedit valde ad pacem familiæ, ad mutuum amorem fovendum, quòd uxor voluntatem totaliter a viro dependentem habeat, & sic impetus feminarum retundantur. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 39. num 4. cum Soto, Sà, & Salm. loc. cit. cum Sanch. Prado, Tamb Dian. Rodr Fag. Villal. Ledesm. Leand. Arag. &c.* Contra *Sporer de Voto c. 3. num. 27 cum Nav. Sylv. Az &c.* Sed etiam isti contrariam sententiam probabilissimam vocant *ap. Salm. ibid* Hinc vir potest irritare etiam vota castitatis, & Religionis uxoris exequenda post mortem viri. *Salm. n. 59 cum Sot. Arag. Leand. Fag. &c* item *Sanch l c num 16 & Disp. 40. n. 17. cum Pal. Led. & Vega*, contra *Nav. Cajet. &c.*

E converso notandum I. quòd uxor nequit irritare vota viri, nisi sibi præjudicent, ut votum longæ peregrinationis, magnæ abstinentiæ, vestiendi habitum Eremitæ, & similia. *Salm cum Bus. art. seq. n. 242. infr. 2.* Et etiam votum non petendi debitum, ut probabiliùs tenent *Sporer l c num. 28. cum Laym. Trull. Henr. Fag &c.* (contra *Less Sanch Basil. &c.*) *ap. Salm nu. 56.* quia valde gravosum esset pudori uxoris cogi semper ad petendum. Talia vota docent DD. communiter esse irritanda; At potiùs videntur esse 235

invalida, utpote de materia inepta, ficut sentiunt *Salm ib.n.55.*

236 Notandum II. quòd si conjuges mutuo consensu voveant castitatem, aut Religionem, nequeunt vota invicem irritare, quia virtualiter uterque cedit juri suo. Est commune, ita *Salm.cum Sanch.Suar. &c. num 56. & Buf. art. seq. num.7* qui bene addit secus esse, si uterque independenter ab altero vovisset. Sed vide dicenda *n.239.v. Quid autem.* Conjuges isti, si post tale votum mutuo consensu emissum revocent pactum, & coëant, licèt non peccent contra castitatem, peccant tamen contra votum, nisi a gravissima causa excusentur. *Salm. num.59. cum Suar.Pal.Bon.Sanch &c.*

" 4. Qui semel votum irritavit, si postea " nolit, non ideo revalidatur, ut vult *Sà*, V. " *irritatio voti.* * (*Sic Salm.n.70.cum Soto, Sanch.* " *Trull contra aliquos*)*

237 " 5. Nullus supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subjectionem, v.gr. " ante matrimonium: facta verò intra tempus " subjectionis, de re implenda post tempus " subjectionis, v.gr. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare. *Bon.l.c.* * (*Cum* " *Salm c.3.n.74.Val.Dian.Tamb.&c. ac Sanch. de* " *Matr.l 9.D.39.n.16.cum Sot.&c.Vid.dict n.134*)*

Non potest vir directè irritare vota ab uxore emissa ante matrimonium, sed bene potest illorum suspendere executionem, quatenus præjudicant suæ potestati. *Salm c.3 n.35. cum Sanch. Val. Pal. Suar. &c.* Vota autem Religiosorum certum est quòd per professionem extinguuntur, ut habetur ex *c.Scriptura. de Voto.* V. *Elbel num.253.& Salm ibid.*

" 6. Votum, de quo dubium est, utrùm emisseris tempore libertatis, an subjectionis, non " posse irritare Superiorem, docet *Salas* 1.2. *q.* " 21. & *Caram.l.3.c.1.d.1.* Sed contrarium tenent *Suar.Sanch.Bon.&c.cum Bard.l.6.c.1.§.28.*

Quæritur igitur, utrùm vir, vel Prælatus possit directè irritare uxoris aut Religiosi vota, de quibus dubitatur, an sint emissa ante vel post subjectionem? Affirmat *Sanch. Dec. l.4. cap.32. num.7. ex Suar.* (cum aliis *ap. Buf. ut supra*). Ratio, quia, ut ait, possessio præsentis voluntatis subditi est certa, cùm certum sit illam esse uxorem, vel Religiosum; at exceptio quoad illa vota est dubia; Quare, usquedum probetur exceptio, scil. quòd vota sint emissa ante subjectionem, prævalet certa possessio Superioris. Sicut a pari conjux dubitans de valore Matrimonii tenetur reddere alteri petenti ob certam suam possessionem, ut habetur ex *c. Dominus. de Sec. nuptus.* Ita *Sanchez*; Sed pace tanti Doctoris oppositum sentio. Non dubito (ut diximus *num. 229.*), quòd Pater possit irritare vota filii, quando dubium est, an filius pertingerit, vel non ad pubertatem, quia eo casu possessio stat pro potestate Patris, ut diximus *d. n. 229.* Secus verò e converso dico tenendum hìc, cùm vota sint certa, & possessio viri, vel Prælati sit dubia, eo quod dubitatur, an vota sint vel ne emissa tempore, quo jam incæperit subjectio. Differt autem paritas conjugis petentis debitum, nam ibi ille habet certam possessionem super totum corpus conjugis dubitantis, & ex possessione jus certum habet illò utendi. Aliter tamen est in nostro casu, in quo vir, vel Prælatus non habet possessionem totalem super voluntatem uxoris aut Religiosi; Habet quidem possessionem super voluntatem præsentem subditi, sed non habet super præteritam; Et ideo prædicti non possunt directè irritare vota, de quibus dubitatur, an sint de materia ipsis subjecta. Possunt tamen indirectè, juxta dicenda *Art. sequ num.241.*

7. Vota facta tempore subjectionis possunt " 238
adhuc irritari post illud; v.gr. quando filius " jam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ratificasset, putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma esse novisset, " & independenter a prioribus ratificasset, ut " *Less.l 2.c.40. dub.19.* * (*Et Elbel num. 252. cum* " *Spor.Tamb &c.*)* "

Et hæc est probabilior, scilicet quòd vota facta tempore subjectionis, etiam post illud irritari possint a Padre, ut tenent contra alios *Salm.c.3. num.73. cum Sanch. Suar. Trull. Caj. Bon Pal.&c.* Modò filius non confirmet votum in pubertate; Et ut probabiliter addit *Buf. cum Less.* modò sciat tunc vota fuisse infirma.

Vota tamen realia puberum nequit Pater irritare, postquam ipsi emancipati sunt. *Salm. d.num.73.* Nec Prælatus vota Religiosi, si iste non sit ampliùs illi subjectus; nec vir vota uxoris, factò divortiò formali. V. *Salm. n.72.*

8. Supradicti possunt revocare, ac directè " 239
irritare vota, etsi semel ea ratificaverint, quia " non privarunt se dominiò, & potestate sua. " V. *Suar.de voto l.6.c.6.* Quòd si tamen id sine " causa fiat, erit secundùm quosdam peccatum mortale, licèt probabiliùs id negent " *Suar.l.c.c.4. & Laym.* hìc. "

Quòd validè possint Superiores irritare vota subdi-

subditorum, tametsi illa ratificaverint, videtur certum, quia ipsi, etiamsi velint, nequeunt sibi adimere potestatem dominativam, quam in subditos habent. Ita communiter *Sanch. Dec.l.4.c.27.num.9. Elbel de Voto n.259. & Salm. c.3.num.66. cum Cajet.Suar.Pal.Sayr.Trull.Prado, &c.* Et hoc valet non tantùm pro Patre respectu filii, & Prælatô respectu Religiosi; sed etiam pro Viro respectu uxoris, ut valde probabiliter tenent *Sanch. de Matr.l.9. D.40. n.17. cum Sot. Led. Arag. & Vega*, item *Tamb. Dec.l.3. c.16.§.3.num.48. & Salm.l.c.ex num.64.* cum aliis cit. (contra *Elbel n.259. & Sporer de 2. Præc.c.3. num.32.&c.*). Ratio quia vir habet veram potestatem directam irritandi vota uxoris, etiam castitatis, & Religionis, ut dictum est *n.234*.

Certum contra est, quòd omnes præfati Superiores, si sine justa causa irritant vota subditorum, postquam positivè illa approbaverint, peccant tam ipsi, quàm subditi relaxationem petentes. (Dixi, *si positivè approbaverint*, nam secus esset, si tantùm permiserint subditos vovere, vel exequi rem voto promissam, ut *Salm. ib. num.69. cum Sanch. & Pal.*) Sed dubitatur an irritando peccarent graviter, vel leviter? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* asserit graviter ex *Num.30.* ubi de viro consentiente ad uxoris votum, & postea irritante dicitur: *Portabit ipse iniquitatem ejus*. Ratio quia, posito suo consensu, tenetur votum non impedire. Ita *Salm.num 67.cum Caj.Sanch Lay.Ledesm.&c. Secunda* tamen *sententia* fortè probabilior asserit, peccare leviter, seclusô scandalô, aut contemtu, quia Superior utitur jure suo; & irritando votum non est causa violationis illius, cùm subditus nec ipse tunc violat votum. Ita eum *Bus. hic* tenent *Suar.l.6.c.4. Bonac. p.7.§.2 num.29. Sotus de Just.l.7.q.3.a.1. Tamb.loc. cit.num.37.& Trull Pelliz. Dian. Pcyr. apud Salm. num 67.* Eandemque tenet *Sporer loc.c num.34. cum Val.Med.& communiori*. Veruntamen idem *Sporer num.32.& Less.l.2.c.40.n.95 ac Elbel n.258. cum Laym.* ab his excipiunt virum, qui suo positivo consensu votum uxoris approbasset, maximè si esset votum castitatis, quia tunc (ut dicunt) ipse jam cessit juri suo, unde nec validè irritare posset, & si irritaret, graviter peccaret. Sed hi AA. loquuntur juxta sententiam quam ipsi tenent, scil. quòd vir tantùm ex potestate indirecta possit vota uxoris irritare; Ajunt enim in hoc differre Prælatum respectu Religiosi a Marito respectu uxoris, quia Prælatus, cùm habeat potestatem directam irritandi, non potest juri suo renunciare; potest tamen Maritus, ad quem spectat potestas tantùm indirecta. Sed nos juxta prædictam sententiam relatam *dict. num.234.* dicimus cum *S. Thoma* eandem potestatem dominativam, quam habet Prælatus in Religiosum, habere virum in uxorem; unde sicut non potest Prælatus illam sibi adimere, ita nec vir respectu uxoris. Hinc satis probabiliter videtur opinari secundùm supra dicta *Tamburrinus loc. cit. num.53.* quòd vir sine causa irritans votum castitatis uxoris, etiam postquam positivè approbaverit, non peccet plusquam venialiter.

Quid autem, si conjuges mutuò consensu voverint castitatem? Certè vir eo casu remanet obstrictus suo voto, quod ab uxore non potest quidem irritari. Sic etiam ait *Sanch. dict. D.40. num 20.* nec virum posse votum uxoris irritare, & eum sequuntur *Salm.n.59. & alii communiter*. At ego non invenio rationem certam quâ damnare possim *Palatium & alios apud Sanch. loc.c. num.19.* qui contradicunt; nam, si vir (prout concedit ipse *Sanch.* ut vidimus) potest validè irritare votum uxoris, ipsô approbante emissum, cur non poterit, arguit *Palatius*, si mutuò consensu ipse etiam castitatem voverit? Attamen, cùm hæc opinio sit contra communem, & *Tamburr.* in hac difficultate involutus, dubium indecisum reliquerit; ita & ego sapientibus decernendum remitto.

9. Prælatus potest irritare votum subditi, a prædecessore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen a Superiore. V. de his *Bon.l c.§.3. Laym.c.7.* * (*Et hoc validè, & licitè Salm.cum Sanch.Pal.Suar.Tamb &c.*) * „ „ „ „

240 Si loquamur de mancipiis, Dominus potest irritare quæcunque eorum vota realia, nisi illi aliquid de proprio habeant; & personalia, quæ Domino præjudicant, prout Religionis, longæ peregrinationis, &c. Non verò castitatis, vel moderatæ orationis, aut jejunii &c. Ita *Salm. c.3.n 62.& 63. cum aliis*.

Vota autem famulorum nequeunt ab heris irritari, sed tantùm suspendi possunt pro tempore famulatûs, quatenus debitis obsequiis præjudicant. *Salm.d.n.63.cum Sanch Suar.Bon.*

ARTICULUS II.

Quis vota indirectè possit irritare?

„Resp.

241 RESp. Si alicui non quidem voluntas voventis, ſed voti materia ſit ſubjecta, ita ut in hanc jus habeat, is tale votum poteſt irritare, irritatione indirectâ; hoc eſt ejus obligationem ſuſpendere, inquantum ſuo juri præjudicatur; idque ex lege naturæ docente, quòd nemo poſſit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. *S.Thom. in 4. d.38.Suarez, Leſſ.&c.ll.cc.*

Unde reſolves.

242 1. Sic irritare poſſunt, præter ſupra nominatos, Pater reſpectu filiorum puberum, quandiu manent in domo paterna, nec ſunt emancipati: item tutor puberis, uſque ad annum vigeſimum quintum, in iis quæ eorùm poteſtati officiunt. *Laym. c.7.* * (*Vide Art.1.antec n.229.*)*

2. Idem poteſt uxor reſpectu mariti, v.gr. ſi is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare ſeorſim, quæ derogant vitæ ſociali, & uſui dominii, quod habet in corpus mariti. *Leſſ. n 83. Fill. n.273.* * (*Vide ſupra Art.1.num 235.*)*

3. Item Dominus, & Domina reſpectu famulorum, ut ſi ii voverint jejunium, quo fierent inepti ad obſequia Domini: quale votum non eſt caſtitatis, vel brevis orationis. *Leſſ.num.86.*

4. Item non tantùm Pontifex reſpectu omnium fidelium, ſed etiam Epiſcopi, & Principes reſpectu ſubditorum, quando materia illis præjudicat. Denique Superiores reſpectu novitiorum in iis, quæ impediunt novitiatûs exercitia. *Leſſ d 13. num.8*

5. Non poſſunt irritari indirectè vota de re aliàs præceptâ, v. gr. non furandi, quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erat ampliùs ſubjecta: v. gr. vota ſervi implenda, cùm erit liber: & conjugis, cùm alter erit mortuus. * (*Sed probabiliùs hoc negatur de viro quoad vota uxoris, ut ſupra Art.1.antec.num.234.*)*

6. Poteſt quis etiam indirectè irritare vota longè ante facta, quàm ſibi materia ſubjiceretur; v.gr. facta a conjuge longè ante matrimonium.*(*Salm.c.3 n.75 ut ſupra n.237.*)*

7. Poteſt quis etiam vota a ſe vel anteceſſore conceſſa, & confirmata indirectè irritare, ut patet ex art. ſuperiore. Excipe tamen, niſi ſuo jure ceſſiſſet, & hanc conceſſionem ſubditus acceptaſſet: ut v. gr. in voto caſtitatis, mutuo mariti, & uxoris conſenſu facto. Secus tamen eſſet, ſi vel ſola uxor, vel uterque independenter ab altero voviſſet. * (*Vide ſupra art 1.n.239.*)*

8. Vota indirectè tantùm irritata reviviſcunt, & obligant, quando alteri deſinunt præjudicare. V. de his *Bon p 7 Laym. cap.8.* * (*Vota autem directè ſemel irritata nunquam reviviſcunt, ut Elbel num.266. cum Sanch. Val. & Fill.*)*

DUBIUM VII.

Quid ſit Commutatio Voti?

243 *Quando poſſint commutari vota?*
244 *An poſſit quis commutare ſibi votum in opus æquale?*
245 *An valeat commutatio in minus ſine juſta cauſa?*
246 *Vide alia notanda.*
247 *An habens facultatem poſſit commutare in aliquantulum minus?*
248 *An factâ commutatione, poſſit vovens implere votum per primam promiſſionem?*
249 *An factâ impoſſibili re commutatâ, teneatur vovens implere primam?*
An qui immemor voti præſtat opus promiſſum, a voto liberetur?

RESp. Commutatio eſt ſubſtitutio alterius operis honeſti locô ejus, quod votô promiſſum erat, ſub eadem obligatione. 243
Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima*, ad commutationem voti requiritur auctoritas Eccleſiaſtica, 1. Quando commutatio fit in paulò minus bonum; quòd ſi notabiliter minus ſit; dicetur diſpenſatio. 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni *(*Cum Salm. c.3. num. 130.*)* 3. Quando fit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent ſufficere auctoritatem propriam; Hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur. * (*Eſt commune cum Salm.n.132. exceptis tamen votis reſervatis.*)* Voco autem *melius*, quod eſt tale in ordine ad utilitatem ſpiritualem voventis, & Deo gratius. * (*Cum Salm n 142 Tutior eſt commutatio in frequentiam Sacramentorum, Sanch Tamb Bardi, Baſſæus ap. Salm. l.c.*)*

244 Quæritur, an votum poſſit propriâ auctoritate commutari in opus evidenter æquale? Adeſt

Adeſt duplex ſententia probabilis. *Prima* probabilior negat ex *S. Th. in 4. Diſt. 38. q. 1. a. 4. qu. 4.* qui rationem profert: *Quia commutatio eſt quidam contractus, qui perfici nequit abſque conſenſu ejus, qui vicem Dei gerit in terris, ſcilicet Prælati.* Deinde quia, ſuppoſitâ promiſſione, magis gratum cenſetur eſſe Deo, ut vovens fidelis ſit ei præſtando rem promiſſam, quàm aliam æqualem. Ita *Sanch. in Dec.* ubi, licèt antecedenter *l. 3. c. 19. num. 9. in fine, & l. 4. c. 5. n. 28.* contrarium cenſuerit, ſe revocat tamen *l. 4. c. 49. n. 12. & 21. cum Caj. Covar. Sot. Azor. & Suar. Pal. Leand. Lay. Fill. Reg. &c. cum Salm. c. 3. n. 134.* Quâ poſitâ ſententiâ, alii dicunt talem commutationem eſſe tantùm peccatum leve, ut *Sanch. Leand. Ledeſm. Dian. Mendo, & alii ap. Salm. num. 135.* quia, ut dicunt, eſſet infidelitas in re modica; Quare, ſi jam præſtita ſit materia commutata, ſufficit, quòd vovens ſuppleat aliquid: Et idem dicendum aſſerunt, ſi materia præſtita fuerit minor promiſsâ. Alii tamen ſentiunt eſſe peccatum grave, ut *Salm. cum Pal. Suar. Azor. Prad. &c.* quia de tali commutatione, prout irritâ, nulla ratio habenda eſt. De hoc vide *num. ſequ. 245.*

Secunda tamen *ſententia*, quam rectè ſatis probabilem vocant *Salm. ib. n. 133.* & tenent *Elbel n. 304. Henr. Medin. Major ap. Sanch. loc. cit.* item *Tamb. Dec. l. 3. c. 1b. §. 5. num. 14. cum Sà, Rodr. Bon. Fag. Dian. Villal.* & probabilem vocant *Suar. Aragon ap. Sanch. & Trull. Leſſ. &c. ap. Salm. ibid.* affirmat cuique licere commutare ſuum votum cum opere evidenter æquali. Ratio, quia præſumitur Deus æquè acceptare opus quoad ſubſtantiam æquale, ob benignitatem Divinam, ſaltem ut hilariùs ei oblatio præſtetur; quâ ſuppoſitâ præſumptione, ratio promiſſionis, ut ſupra, ceſſat. Doctrina autem, & ratio allata a *S. Th.* intelligenda eſt de opere minori; nam aliter, nec etiam valeret commutatio in evidenter melius, quam valere non dubitat communis ſententia, etiamſi ſit materia diſparata, ut *Salm. c. 3. num. 132. cum Sanch. Azor. Val. Suar. Lay. & aliis contra paucos*, & probatur *ex c. Super his de Voto*. Conveniunt autem etiam primæ ſententiæ DD. quòd, ſi materia ſi certò æqualis, & probabiliter, aut dubitanter ſit melior, tunc propriâ auctoritate rectè fit commutatio. Ita *Salm. c. 3. num. 134. in fine cum Sanch. Suar. Pal. &c.* quia tunc materia ſemper eſt moraliter melior, ut *Salm. ib. n. 144. in fine*.

,, *Secunda* regula. Ad commutationem voti in ,, æquale ſequiritur cauſa, licèt minor, quàm ad diſpenſationem, quia diſpenſatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud ſubrogat. Unde ſi fiat in melius, nulla cauſa requiritur; ſi in æquale cum auctoritate Superioris, ſufficit major in illud propenſio. * (*Ut Salm. num. 145. cum Laym. Cajet. &c. vel minus periculum transgrediendi, ut Elbel num. 306. cum Sanch. Pal. & Croix.*) * Si verò dubitetur, an ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in implendo. Vide *Leſſ. l. 2. cap. 40.*

245 Quæritur, an, ſi commutatio fiat in minus ſine juſta cauſa, ſit non ſolùm illicita, ſed etiam invalida? *Prima ſententia* cum *Sanch. l. 4. c. 51. num. 8. & Dian. Candid. &c. ap. Salm. c. 3. num. 147. & Tamb. de voto §. 5. num. 9.* dicit eſſe validam, modò ſuppleatur defectus; quia, ſi non eſſet major obligatio erga homines, quàm ſupplendi; tantò magis erga Deum, cum quo mitiùs agitur. Et hæc cohæret cum ſecunda opinione relatâ ſupra *num. 244.* *Secunda* verò *ſententia* dicit eſſe invalidam, ſicut invalidam eſſe diſpenſationem ſine juſta cauſa docet *S. Thom. 2. 2. qu. 88. a. 12.* Ratio, quia Prælatus nequit excedere facultatem, quam habet ſibi a Deo delegatam, ſcilicet commutandi tantùm cum cauſa juſta. Ita *Salm. num. 148. cum Mar. Pal. Trull. &c.* Utraque eſt probabilis. In dubio autem, an cauſa commutationis fuerit ſufficiens, vel non? docet *D. Thomas 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2.* poſſe voventem acquieſcere judicio commutantis.

Unde reſolves.

246 1. Quamvis oratio abſolutè ſit melior jejunio, non licet tamen propriâ auctoritate hoc in illam commutare; quia hìc & nunc poteſt jejunium eſſe Deo gratius, utpote utilius ad bonum ſpirituale hujus hominis. *Leſſ. d. 16. Sanch. c. 56.* * (*Aſſerit Lokn. in Inſtruct. &c. unam Confeſſionem, vel Communionem valere pro Roſario totius hebdomadæ. Sed huic, generaliter loquendo, non acquieſco.*) *

2. Omnia vota perſonalia propriâ auctoritate commutari poſſunt in votum religionis: imò ipſo jure omnia vota realia ſic mutantur in profeſſione. * (*Sic S. Thom. apud Salm. c. 3. num. 129.*) *

3. Qui habet votum religionis, non poteſt illud propriâ auctoritate commutare in ſuſceptionem Epiſcopatûs, tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quàm religio, licèt perfectiorem eſſe ſupponat: tum quia

,, non

non constat, quòd illud hìc & nunc sit Deo gratius: tum quia sic respondit Innocentius III. apud *Bon. in secundum præceptum d.4.q.2. p.7.* Idem docet *Less.l.2.c.4.d.16.a.103. Azor. Sanch.Laym.l.4.t.5.c.6.num.15. Palaus d.3 t.16. num.2.Fagun.Dian.p.6.t.6.R.62.*

4. Qui habet facultatem dispensandi .* (*Etiam delegatam, ut veriùs Laym. Less. Pal. Suar.cum Salm.c.3.num.81 contra Nav. Sanch. &c.*)* habet etiam commutandi; non tamen contra, quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare, nisi in æquale: quod moraliter, & non scrupulosè æstimandum est, ut monet *Laym.c.8.* In qua æstimatione, ait *Cajet.* non negligenda sunt concomitantia: v. gr. in voto peregrinationis habenda ratio non tantùm laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. *Suar.Less.* Vide *Bon.p.7.§.3.* * (*Ex c.Magna. de Voto.*)*

247 Quæritur, an habens facultatem tantùm commutandi, possit commutare in opus aliquantulùm minus? *Prima sententia* (quam satis probabilem rectè vocant *Salm. c.3. n.138.*) affirmat, modò excessus non sit notabilis. Ratio, quia, si potestas commutandi non esset talis, esset pluribus anxietatibus obnoxia, & ideo inutilis: cùm difficillimum sit æqualitatem invenire in re subrogata. Deinde quia, si probabile est, posse fieri commutationem auctoritate propriâ in æquale, probabile etiam esse debet, quòd habens facultatem commutandi, possit commutare in aliquid minus, aliter talis potestas nihil operaretur. Ita *Sà, Bon. Trull. Dian. Leand. Metin.* & probabile vocat *Less. ap.Salm.d.num.138. Secunda* verò *sententia* tenet faciendam esse commutationem in rem æqualem, æqualitate tamen morali, non mathematicâ, itaut parva credatur esse differentia, & nullus excessus manifestè appareat. Ita *Salm.num.139.cum Caj.Pal.Suar &c. cum Busemb. & Lay.* Et sic sententia revera cum prima conciliatur.

Notandum hìc, quòd rectè potest opus personale commutari in reale; & e converso, & perpetuum in temporale. *Salm.c.3. n.140. cum Less.Suar Lay.Pal.&c.* Rectè autem *Elbel num. 308. in fin. cum Gob. & Tamb.* monet Confessarium, ut conetur talia opera voto substituere, quæ pænitenti videantur magis utilia, & non nimis difficilia.

5. Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in ejus favorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. *Less. n.97. Sanchez, Fill. num.289.* 248

Si votum commutatum est in minus, vel æquale, procul dubio potest adhuc eligi primum opus. Est commune *ap. Salm. c.3. n 167. cum Sanch Pal. Suar. &c.* Dubium est, si commutatio facta sit in melius cognitum, & acceptatum? Tunc *Suar. Fill. Regin. &c.ap. Salm.n.68.* negant posse voventem redire ad primum. Sed probabiliùs id concedunt communiter *Less.l.2. c.40.num.111. Sanch.l.4.c.55. num 26. Elbel n. 318. & Salm.num.169. cum Lay.Bon.Pal.Tamb. Dian. Trull &c.* Quia commutatio fit in favorem voventis. Excipit *Sanch. cum Suar. num.27.* si talis commutatio fieret consultò, & in majorem Dei cultum. At veriùs dicunt *Salm num.170. cum Pal. Prad. & Villal.* neque adhuc talem commutationem obligare, saltem sub gravi, nisi fiat novum votum; quia quodcunque propositum non obligat, nisi interveniente promissione, & animò se obligandi, ut docet *S.Thom. 2.2.q 88.a.1.ad 2.* Ex his omnibus infertur, quòd vovens, etsi redierit ad primum opus, potest tamen iterum redire ad secundum subrogatum. Et præterea, si plùries facta est commutatio in diversa opera, vovens potest eligere eorum quodcunque malit. *Salm. ib. num. 169. in fine, & 171. cum Trull. Dian. & Vill.* Si quis tamen post acceptationem rei subrogatæ iterum voveat rem commutatam, tunc tenetur ad utramque præstandam, si intendat se obligare novò vinculò voti. In dubio autem præsumi, quòd habuerit animum se obligandi novò votò, dicunt *Trull & Bon.* At *Salm. num.171.* putant etiam probabile esse oppositum, & sic teneri tantùm ad rem commutatam; Et hoc mihi est probabilius, quia votum dubium non obligat, juxta dicta *l.1. num.75.*

6. Si voti legitimè a Superiore commutati materia, sive opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta est. Vid. *Laym. Bon.ll.cc.* 249

Factâ voti commutatione, etiamsi res subrogata fiat impossibilis culpâ voventis, vel si ipse eam non impleverit, non tenetur ad primam; v. gr. pro eleemosyna subrogatum est jejunium tali die, si tunc jejunare non potuisti, vel noluisti, peccasti, sed non teneris ad eleemosynam, quia per commutationem prima

ma obligatio extinguitur; ita *Sanch. l.4. c.55. num.15.* & *Salm.c.3.num.65. cum Laym. Pal. Trull. Suar.* & *Elbel n.317. ac Spor.c.3 num.126. cum communissima*. Hoc tamen non currit, si commutatio fiat auctoritate propriâ, tunc enim, si non impletur secundum opus, implendum est primum; quia non extinguitur tunc prima obligatio, sed satisfit per impletionem superabundantem, vel saltem æquivalentem, ut supra; & hoc certum est *Salm.n.166. cum Tamb. Leand.* &c.

Ultimò pro complemento hujus Dubii quæritur 1. an habens facultatem commutandi vota pro aliis, habeat etiam pro se? Resp. affirmativè, sicut de facultate dispensandi docent communiter *Sanch. de Matr. l.8. D.3. num.8.* & *9. Dec. l.4. c.18. n.42.* & *45. Bon p.7. §.4. num.31.* Ita *Salm. cap.3. num.128. cum Tamb. Suar. Trull. Azor. Dian. Prad. Leand. Rodr.* &c. & probant ex *S. Thom. 2.2 qu.185. a.8.* ubi docet posse Prælatum sibi dispensare. Quæritur 2. An qui immemor voti præstat opus promissum, a voto in posterum liberetur? Vide dicenda de *Rest. num. 700. v. Quæstio illa*.

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, & quis possit dispensare in votis?

250 *Quæ causa requiratur ad dispensandum?*
251 *Quid si dispensatio sit facta bonâ fide, sed sine causa? Quid si dubium sit, an adfuerit causa?*
252 *Quæ causæ sufficiant ad dispensandum?*
253 *An sufficiat imperfecta deliberatio, aut libertas?*
254 *Vide alia notanda.*
255 *An dispensari possit votum factum in beneficium tertii? Et quid de voto, & juramento* Perseverantiæ, *quod præstatur in quibusdam Congregationibus?*
256 *Qui possint dispensare? An Papa in votis solemnibus? An Episcopi in votis simplicibus? Qui possint facultatem dispensandi delegare? An habentes facultatem, valeant dispensare cum seipsis?*
257 *An Prælati* Regulares *possint dispensare in omnibus votis* Religiosorum? *An* Novitiorum? *An* Secularium?
258 *De votis reservatis plura notabilia.*
259 *An juramentum* Castitatis, *aut* Religionis *sit reservatum sicut votum?*
260 *An, commutatô votô reservatô, materia subrogata etiam reservata sit?*
261 *An etiam sint reservata vota* Castitatis, & Religionis *conditionalia, aut pœnalia?*
262 *An peregrini possint dispensari ab Episcopo loci in votis, & legibus communibus? Remissivè ad l.1. num.158.*

RESp. 1. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, justa causa requiritur; qualis v.gr. est 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reip. * (*Et etiam Familiæ; vel major profectus voventis. Salm. c.3. num.125. cum S. Thom. Suar. Sanch. Et etiam in dubio de hoc. Pal. & Suar. ibid.*)* . 2. Notabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfectio actûs, vel levitas, ac facilitas, ex qua processit votum. *Suar. loc. cit. cap.17. Fill. num.260. Sanch. l.4. c.45.* Vide *Bon. p.7. num.24. Laym c.8. n.5.** (*Hinc monet Inn. III. in cap. Magnæ. de Voto, tria attendenda esse in dispensatione votorum*, 1. Quid liceat secundùm æquitatem. 2. Quid deceat secundùm honestatem. 3. Quid expediat secundùm utilitatem. *Ex quo ait Elbel num.277. cum Sporer c.3. num 42. tunc dispensandum in voto, quando illud vergeret in ruinam, aut laqueum animæ ob perplexitatem, vel quando speratur major utilitas spiritualis.*)* 250

Quæritur hìc an valeat dispensatio si bona fide credatur adesse justa causa, quæ revera non sit? *Prima* sententia, quam tenent *cum Bus.* (*l.1. num.180. num.3. ibi in fin.*) *Sanch. Dec. l.4. c.44. n.10. Less. l.2. c.40. num.119. Salm. de Voto tract.17. c.3. n.119. cum Tamb.* & *Leandr. ac tr.11. de Leg. c.5. num.71.* ubi citant etiam *Laym.* sed non bene, ut infra videbimus; affirmat valere dispensationem, quia talis censenda est Voluntas Divina, ne conscientiæ anxietatibus vexentur, & permaneant firmæ determinationes Pastorum, prout necesse id videtur ad rectum regimen Animarum. *Secunda* verò sententia, quam tenet *Palaus de Voto tr.15. D.2. p.9 num.4. cum Basilio, & Salas*, contradicit: Et hanc sequimur, si postea certum comperatur non adfuisse causam, vel non sufficientem; primæ enim sententiæ, licèt a tantis AA. tuitæ, obstat tamen principium certum, quòd in Lege Superioris invalidè dispensat Inferior sine sufficienti causa. Secus autem dicendum puto, si dubium sit, an adfuerit causa, vel an sufficiens; tum quia in dubio tunc stat pro valore dispensationis; tum quia in eo casu urget ratio primæ sententiæ, nempe quòd esset res nimis scrupulis obnoxia, si homines post obtentam dispensationem inquirere tenerentur de ejus valore; & cùm hoc frequenter acci- 251

 deret,

deret, bene tunc præsumitur Deus ratam habere dispensationem illam ad conscientias pacandas, & ad rectam gubernationem. Ubi autem certè detegitur nullitas causæ, rectè ait *Palaus* quòd minimè præsumitur Deus favere velle errori manifesto (quicquid dicat *Diana p.1.tr.10.R.33.*). Et sic revera loquitur *Laym. tr.4. de Leg. c.22 num.12.* ubi dicit posse dispensatum bene acquiescere dispensationi, *donec veritas non appareat in contrarium*, citans *Sot Nav. Suar. &c.* Et consentit nobis *Palaus*, qui ait casu quò causa est dubia, legitima præsumitur dispensatio. *V. l.1.n.182.* Valde autem probabile est cum *Salm. de Leg. c.5. ex num. 75.* validam esse dispensationem, etiamsi mala fide a dispensante ipsa fuerit impertita, si revera aderat justa causa, ut diximus *lib.1. de Leg. num.* 181.

252 Sufficit autem pro causa ad dispensandum periculum transgressionis ob indispositionem particularem voventis, vel ob communem fragilitatem hominum; Sufficit etiam magna difficultas in executione, non solùm si non fuit prævisa, ut dicunt *Sanch. Pal. Suar.* Sed etiam, si prævisa fuerit, ut censent *Salm c.3. num.* 124. *cum Leand. & Tamb.* Tum quia tunc etiam adest periculum transgressionis, tum quia res multò difficilior apprehenditur dum instat executio, quàm cùm deliberatur: Et etiamsi talis difficultas ortum habeat ex fagilitate voventis, ut *Suar. Pal. Laym. Trull. cum Salm. ib.* Sufficit etiam, si vovens vexetur magnis scrupulis. *Salm. ib cum Sanch. Trull. Fag. & Tamb.*

253 Præterea, etiamsi absit periculum transgressionis, & magna difficultas in executione, sufficit pro causa, quòd votum emissum sit immaturè, scilicet cum nimia facilitate, vel ex imperfecta deliberatione, vel sine perfecta libertate; *Sanch. l.4.c.45.num.28. & Caj. Pal. Suar. &c. cum Salm c 3. num.* 122. Ob hanc rationem vota impuberum sine alia causa possunt absolutè dispensari sine aliqua commutatione, ut *Sanch. ib num.30. & Tamb. Pal. Caj. Suar. &c. cum Salm.* 123. Idem dicendum est, si votum sit emissum ob metum levem incussum ab extrinseco, *Sanch. n.32. & Pal cum Salm.* Idem, quando imperfecta deliberatio, aut libertas in vovendo processit ex tristitia, sive irâ, sive metu intrinseco naufragii, mortis, vel alterius mali; quia tunc immaturè vota fieri solent, & ideo possunt dispensari sine commutatione. Si autem constaret tunc maturam adfuisse deliberationem, tunc dispensationi admisceatur aliqua commutatio. Sicut etiam fieri debet, si cessat causa impulsiva voti. Ita *Salm. eodem n.23. cum Pal. Sanch. & Tamb.*

" 1. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. *Bonac. l. c.* 254
" 2. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sà*.
" 3. Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata, & juramenta pia soli Deo facta. Vid. *Suar. l.6. de voto Sanch. l.8. de matr. dub.4.* * (*Ut diximus supra num.190. An autem juramenta Religionis, castitatis &c. sint reservata, ut vota? Utraque est probabilis, ut dicemus infra num.259. vers. Quæritur* 1.) *
" 4. Ante voti acceptationem a certa persona, aut Ecclesiâ, non censetur ei jus acquisitum, ideoque sine ejus injuriâ potest dispensari, vel commutari. 255

Sed hic fusiùs discutienda est quæstio, an votum redundans in utilitatem hominis possit dispensari, aut commutari sine ejus consensu? Resp. 1. quòd si votum nondum a tertio est acceptatum, communissima est sententia posse commutari, ut *Elbel num. 309. & Sanch. Decl 4.c.41 num.7. cum Caj. Sà, Nav. Syl. Azor. Suar. &c.* Etiamsi promissio non in solum Deum, sed peculiariter etiam in personam directa fuerit, puta, si vovens dixerit: *Promitto cum voto dare tali pauperi &c.* sed promissio non fuerit acceptata neque ab illo, neque ab aliis nomine illius, ut addit *Sanch. ib. num.10. & 11. cum Suar. Syl. Armill. &c.* Et etiamsi promissio facta sit in honorem Sancti illius Ecclesiæ, requiritur acceptatio ab illius Rectore, ut commutatio non ampliùs fieri possit. *Sanch. n.12. cum Caj. &c.* Respondetur 2. quòd si promissio fiat soli Deo dandi aliquid pauperibus indeterminatis, tunc semper commutari potest, etsi promissio alicui ex pauperibus postea manifestetur, & ab illo acceptetur, ut *Sanch. ib. num.14. cum Suar. Lug. de Just. D.29.n 93. Tamb. l.2.c.7.§.6.num.3. cum Pal.* Respondetur 3. quòd, si e converso promissio facta sit in utilitatem solius hominis, & sit acceptata, nullatenus sine ejus consensu revocari potest, ut diximus supra *c.2 D.7.num.192.*

Dubium magnum est, utrùm votum principaliter emissum in honorem Dei, sed secundariò, seu minùs principaliter etiam in favorem alicujus tertii determinati, puta talis Ecclesiæ, vel pauperis, possit commutari, postquam ab his sit acceptatum, sine eorum consensu?

ſenſu? Negant *Elbel n.309. Leſſ. l.2. c 40. n.90. Sanch ibid. num. 18. Salm. cap.3. num.156. cum Suar. Moy2. &c.* Ratio, quia tunc jus acquiritur Ecclesiæ acceptanti, aut pauperi, cujus ſimul in voto ratio habita eſt, v. gr. ob ſpecialem affectionem, aut illius neceſſitatem. Alii tamen, ut *Sporer de 2. Præc. cap.3. num.113. cum Henr. Viva de Jubilæo qu. 12. a.1. num. 3. & Fagund. Trull. Leand. ap. Salm. num.* 155. dicunt ſatis eſſe probabile, quòd bene poteſt tale votum commutari auctoritate Prælati, vel propriâ, etiam poſt acceptationem. Et huic opinioni conſentit *Cajet.* (*ap. Sanch. ib. num.* 17.) qui loquens *de cap Licet. de Regular.* ubi diſponitur, quòd profeſſus in Religione, licèt ejus Prælatus illum acceptaverit, poteſt in meliorem tranſire; *Caj.* reddit rationem, quia ille propter Deum, non propter Prælatum ſe Religioni donavit, & ideo poteſt ſuum votum propriâ auctoritate, etiam poſt acceptationem, in melius commutare. Conſentit etiam *Nav.* (*ap. eundem Sanch. ibid.*) qui hæc ait: *Cùm quis emiſit votum dandi alicui certam quantitatem, etiam poſtquam acceptata eſt, poſſet Pontifex commutare, quòd principaliter ea promiſſio non ſit facta in gratiam hominum, ſed in Dei cultum.* Et quod *Nav* dicit de Pontifice, idem dicendum eſt, ut ait *Sanch* de aliis Prælatis ob rationem allatam. Ratio igitur hujus ſententiæ, ut loquitur *Fagund ap. Tamb. Dec. l.3. c.17. §.2 n.15.* eſt, quia hæc vota principaliter diriguntur in Deum in finem *cujus*; & pauper eſt ſolùm finis *cui* minùs principalis, ſive acceſſorius, qui finem principalem ſequi debet. Etſi enim promiſſio ſit peculiariter ad hunc pauperem, fit tamen propter Deum; hinc Deus eſt tota cauſa promiſſionis, & per accidens ſe habet, quòd acceptaverit pauper, qui ſi adhuc aliquod jus acquiſierit, acquiſivit tamen dependenter a Beneplacito Dei, cui debet ſervari promiſſio.

Notandum pariter eſt hìc 1. quòd talis ſimplex promiſſio facta homini, etiam acceptata, etſi obligaret, non obligaret tamen ſub gravi, juxta valde probabilem ſententiam *Salmanticenſium de Contr. cap.4 n 82. cum Caj Bann. &c.* utì fuſiùs dicemus *de Contract. num.720.* Notandum 2. quòd idem, quod dictum eſt de voto, dicendum eſt de juramento principaliter emiſſo in honorem Dei, ut probabiliter cenſet *Tamb. l.2 c 8. § 6. n.3. & c.17. §.2. n.15 cum Fagundez*, quòd poſſit relaxari ab Epiſcopo, ſine conſenſu partis. Sed notandum 3. quòd hoc intelligitur de ſola promiſſione gratuita; Secus verò dicendum, ſi pars acceptans ſe ad aliquod onus obligaret in commodum promittentis; tunc enim, cùm intercedat ibi contractus onerosus utrinque obligatorius, promiſſio, & conſequenter juramentum non poteſt remitti promittenti, niſi altera pars conſenſerit, juxta legem contractuum. Et ſic evenit in Juramento *Perſeverantiæ*, quod præſtatur in V. Congregatione PP. Miſſionis S. Vincentii a Paulo, necnon in noſtra minima Congregatione SS Redemtoris, ubi Oblati, licèt principaliter in obſequium Dei juramentô promittant perſeverare in Congregatione; attamen, quia eodem tempore Congregatio eos acceptando ſe obligat ad ipſos ſuſtentandos & inſtruendos, atque ad non dimittendos ſine juſta & gravi cauſa (de qua autem Superiores non tenentur dimiſſis rationem reddere); ideo cùm intercedat hìc contractus ultro citroque obligatorius, nequit juramentum ab alio remitti, quàm ab ipſa Congregatione, vel a Summo Pontifice, prout ſupremô bonorum Eccleſiaſticorum Dominô. Id patet ex Monito SS. Domini Noſtri Benedicti XIV. §. 32. pro anno Jubilæi 1750. ubi dicitur: *Denique quoad vota noverint* (Confeſſarii) *ſibi abſtinendum ab eorum* (votorum) *commutatione, in quibus agitur de præjudicio tertii. Quare in eo, quod pertinet ad vota, quantumvis ſimplicia, ſeu* Perſeverantiæ, *ſeu alia emitti ſolita in aliqua Congregatione, vel Communitate, & in vota obligatoria a tertio acceptata, non ſe ingerant.* Ita præfatus Pontifex Noſter apud *F. Theodorum a Spir. S. in Tract. de Jubil.* noviſſimè edito Romæ eodem anno 1750. Qui *c.XI. §.2. num.10.* quæſtionem proponens, an votum, vel juramentum perſeverandi, emiſſum in Congregationibus a Sacerdotibus, ſive Mulieribus Oblatis poſſit commutari in vim Jubilæi? Reſpondet negativè, hanc rationem adducens: („Non quia reſervatum, ſed quia emiſſum eſt per modum contractûs oneroſi ultro citroque obligantis. Nunquam enim Summus Pontifex confert facultatem ad commutandum votum, ubi læditur jus aliorum, *ex c. Cum ſit. de Reſcriptis.* Nec obſtat, quòd votum hoc perſeverandi principaliter fiat in Dei cultum, ſecundariò in Congregationis obſequium; quia hoc non adimit, quin ſequatur inter voventem vel jurantem, & Congregationem contractus ex utraque parte obligatorius, & proinde quin jus Congegationi quæſitum læderetur, ſi ejus irrequiſito conſenſu votum emiſſum commutare-

taretur. Ex eadem ratione sequitur commutari non posse votum ab Alumnis Collegiorum emissum pro Missionibus ad Infideles, &c. cum de tertii præjudicio tractetur, &c.). Ita prædictus Auctor. Et idem SS. Pontifex Bened. XIV. in Epist. circul. ad Confessarios Romæ datâ die 3. Dec. 1749. sic ait: *Rispetto poi alla commutazione de' Voti, ne' quali si tratta di pregiudizio del terzo, che viene proibita a' Penitenzieri, scrive molto bene il Suarez (to. 2. de Rel. l. 6. c. 15. num. 7.) de' Voti che si fanno di* Perseveranza *in qualche Congregazione, e che assumono una natura di contratto, e di reciproca obbligazione tra essi e la Congregazione che li riceve; dai quali i Penitenzieri non possono dispensare, parla molto a proposito il P. Siro, &c.* Ita in *dict. Ep. §. 5. n. 67. in fin.*

256 „ Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omnibus Prælatis, qui habent jurisdictionem in foro externo, vel privilegium. *Less. l. 2. c. 40. num. 12. Sanch. c. 37.* & commun. Unde dispensare possunt sequentes, I. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. II. Episcopus respectu suorum subditorum; non autem Parochus, quia tantùm habet jurisdictionem fori interni. *Suarez loc. cap. 12.* III. Prælati Regulares exemti respectu suorum Religiosorum, & Novitiorum: idque circa vota, quæ vel in seculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. *Less. n. 8. & 107. Sanch. l. 9. de matr. d. 29.* non autem Prælati non exemti, neque Abbatissæ. * (*Neque Pœnitentiarii, neque Vicarii Episcopi, nisi facultas specialiter eis delegetur. Salm. c. 3. num. 84.*) * *Suar. Less. ll. cc.* IV. Ex Privilegio Papæ, Confessarii Ordinum Mendicantium secundùm concessionem, & moderationem suorum Superiorum, ut notat *Less. d. 13. num. 108.*

Quæritur, an Papa possit dispensare in votis solemnibus? Quoad Clericos in sacris bene probabiliter potest in voto castitatis, cùm satis probabiliter hoc votum sit jure Ecclesiastico tantùm sacris Ordinibus annexum (*V. l. 6. n. 807*). Ita *S. Thomas 2. 2. qu. 88. art. 11. & Salm. de Ordin. t. 6. num. 11. cum aliis, contra Gon. &c.* Majus dubium est, an Papa possit dispensare in votis Religiosorum? Negant *Sotus, Sylvestr. Arag. Turr. &c. apud Salm. de Statu Relig. c. 1. num. 41.* quia vota hæc sunt essentialiter annexa statui Religioso de jure Divino. Sed probabiliùs & communiùs affirmant *S. Thomas in 4. D. 38. q. 1. a. 4. q. 1. ad 3. & Salm. ibid. n. 42 cum S. Antonin. Pal. Suar. Less. Sanch. Pont. Cajet. Lez. Pell.* Et licèt videatur *S. Thomas* se revocasse *2. 2. d. q. 88. a. 11.* Verùm *Caj. ib. ac Salm. d. c. 1. num. 41. cum Az. & Basil.* non ineptè S. Doctorem explicant intellexisse, Pontificem in eo tantùm sensu non posse dispensare cum Monacho, ut simul sit conjugatus, & Monachus remaneat. Ceterùm in primo *loco cit.* expressè docuit bene posse Pontificem dispensare, cum causa tamen urgentissima, nimirum ob bonum commune Ecclesiæ, vel alicujus Regni, aut Provinciæ. Ratio, quia rectè censetur hoc Pontifici concessum, cui concessit Deus totius Ecclesiæ regimen. Certum est autem Papam posse dispensare in votis simplicibus, & Episcopos in non reservatis. Quâ verò ratione possint? Vide dicenda de *Matr. l. 6. num. 1117.* Certum etiam est, quòd omnes Prælati, qui jure ordinariò habent facultatem dispensandi in votis, possunt eam etiam aliis delegare, ut *Salm. de Voto c. 3. n. 83.* Quamvis autem, qui dispensandi facultatem habent, sive ordinariam, sive delegatam, nequeant vota propria irritare, quia nemo potest emittere votum sub conditione sui consensûs, ut certum est cum *Sanch. Pal. & Croix l. 3. p. 1. num. 485.* Bene tamen possunt ea secum dispensare, cùm sit actus jurisdictionis voluntariæ. Ita *Less. l. 2. c. 40. num. 116. Croix l. c. & lib. 1. num. 799. cum Laym. Suar. Sanch. Bon. Fill. &c. Elbel n. 278. cum Ills.* qui asserit esse communem sententiam contra *Henno*, & alios aliquos.

Vota autem Religiosorum dispensari possunt a suis Prælatis, etsi fuerint emissa cum licentia ipsorum; & etiamsi fuerit votum transeundi ad strictiorem Religionem, si utilius noscatur Religiosum manere in sua. Vide *Salm. c. 3. num. 90 & 91.* Sicut posset etiam Episcopus cum suis subditis dispensare in voto ingrediendi in arctiorem Religionem, votò Religionis quoad substantiam relictò; cùm nullo jure talis dispensatio inveniatur reservata; ita *Less. l. 2. c. 40. num. 107. & Sotus, Sanch. Arag. Ledesm. &c. cum Salm. c. 3. num 91.* Facultas autem dispensandi potest a dictis Prælatis delegari etiam simplici Clerico tonsurato. Vide *Salm. c. 3. n. 85.* Vota tamen substantialia, vel ipsis annexa, prout votum non edendi carnes, renunciandi dignitates &c. quæ solent emitti in aliquibus Religionibus, nequeunt dispensari, nisi a Pontifice. Est commune *cum Salm. num. 29.* Præterea Vota Novitiorum, si non sunt reservata, possunt dispensari tum a Prælatis Religionis, tum etiam ab Episcopis propriis, ut docent *Sanch. Pal. Bon. Pelliz. cum Salm. c. 3. n. 89.* 257

Immo

Immo ex communi DD cum *Less. l. 2. c. 40. num. 154 & Nav. Sanch. Pal. Tamb & quampluri. mis cum Salm. c. 3. num. 89.* Omnes Confessarii Regulares possunt dispensare vota quorumcunque Fidelium intra, & extra Confessionem (nam minimè requiritur, ut qui facultatem habet, dispenset in Confessione): & hoc ex diversis Privilegiis Pontificiis, quæ afferunt *Salm. d. n. 89. Elbel n. 280.*

Eandem facultatem habent Legati a latere, & Nuntii in Provincia sibi commissâ: Item Capitulum, Sede vacante, & Abbates Episcopalem jurisdictionem habentes. *Vid. Salm n. 58.*

258 „ Resp. 3. Supradicti omnes Papâ inferiores „ possunt dispensare in omnibus votis, exce- „ ptis quinque soli Papæ reservatis, scilicet vo- „ tô Castitatis perpetuæ, Religionis approba- „ tæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, „ ad S. Jacobum Compostellam, & Ultramari- „ na, sive in terram Sanctam. *V. Bon. Less.* „ *Laym. ll. cc.*

Quoad vota reservata plura sunt notanda. Notandum I. quòd facultas dispensandi in his non intelligitur concessa a Pontifice, nisi adsit concessio specialis, vel saltem generalis per clausulam, quâ talis facultas expressè concedatur, ex *Extrav. Et si Dominici. 2. de Pœnit. & Remiss.* ubi Pontifex præcipit non relaxari talia vota: *Nisi ex speciali licentiâ, & certâ scientiâ nostrâ*. Atque *in c. Si Episcopus. eod. tit.* dicitur: *In generali concessione non veniunt ea, quæ non esset quis verosimiliter concessurus.* Et est commune. *Vid Salm c. 3. num. 116.* Si verò concedatur facultas dispensandi reservata, ad omnia extenditur, si nullum votum excipitur. *Suar. Pal. &c. cum Salm. ib.*

Notandum II. quòd Episcopi, & similem jurisdictionem habentes possunt rectè dispensare in votis reservatis in urgenti necessitate; puta, si non sit facilis accessus ad Papam, & in mora sit periculum gravis damni vel spiritualis, prout violationis voti, scandali, rixarum, aut alius peccati; vel periculum temporalis proprii aut alieni, nimirum gravis infamiæ mulieris, & similium. Ita *Less. l. 2. c. 40. num. 126. & 127. Sanch. l. 4. c. 4. n. 44 & Lay. Barb. Suar. Pal. Syl. Tamb. & alii cum Salm c. 3 n. 96.* An autem eo casu possint in his votis dispensare etiam Confessarii Mendicantes? Negant communiùs *Tamb. Croix, Sanch. Spor. &c.* Sed *Elbel num. 270. cum Anal Henr. Bass. &c.* putat probabile, quòd possint; quia Episcopi tunc dispensant vero jure ordinario, ut valdè probabiliter docet *Less. ibid. cum Nav. Sylvest. & Sot.* Vide dicenda *l. 6. de Matr. num. 1129. vers. Quæritur*. Adverte autem hic, quòd prædicta procedunt, quando dispensatur votum reservatum, puta castitatis, ad contrahendum Matrimonium; tunc enim requiritur, ut periculum sit in mora, & non pateat facilis recursus ad Papam. Nam si Matrimonium est jam contractum, etiam sine tali periculo possunt Episcopi, sicut & Confessarii Mendicantes, dispensare in voto castitatis ad petendum debitum. Vide *de Matr. l. 6. num. 989. 990 & 1129.*

Advertendum autem quòd prædicta facultas, quæ probabiliter conceditur Episcopis, & aliis quibus ab ipsis communicata est potestas dispensandi in votis reservatis, urgente necessitate ut supra, non conceditur Confessariis in Jubilæo habentibus a Papa facultatem dispensandi in votis simplicibus; nam quod conceditur Episcopis propter ipsorum ordinariam potestatem, non conceditur Confessariis in Jubilæo. Ita rectè ait *F. Theod. a Sp. S. De Jub. cap. 11. §. 2. num. 21.* Advertendum etiam, quòd dispensatio præfata non est concedenda, nisi quatenus necessitas obligat; unde, si sufficiet suspendi votum, non potest dispensari: Item, si dispensetur cum adstricto voto castitatis, ut nubat cum aliqua ad reparandum ejus honorem, nequit ille cum alia nubere. *Sanch. num. 40. & Salm. ib. in fine cum Laym. Suar. Pal. Tamb &c.*

Notandum III. quòd prædicta vota minimè sunt reservata, I. Si sint emissa sub obligatione levi, ut *Sanch. Dec. l. 4. c. 40. num. 47. & Salm. d. c. 3 num. 103. cum Pal. Trull. &c.* II. Si sint emissa ex metu, etiam levi, ab alio incusso, quia tunc non sunt facta cum plena libertate. *Salm ib. cum Tamb. Bassæo, Leand. &c.* III. Si votum non sit perfectum ex parte materiæ: & ideo non est reservatum votum non nubendi, non fornicandi, non petendi debitum; neque servandæ virginitatis, si intendatur tantùm conservatio illius, secus si abstinentia ab omni actu venereo; neque votum castitatis pro aliquo tempore. Neque votum emittendi votum castitatis, aut Religionis, vel suscipiendi Ordines Sacros, quia non est votum castitatis factum, sed faciendum. Ita *Laym. Suar Pal. Prad. &c. cum Salm. n. 104.* Neque votum servandæ castitatis conjugalis. *Salm. ib. cum Sanch. Trull. &c.* IV. Item nec est reservatum votum Religionis non approbatæ. Nec votum peregrinationis ad Romam &c. si non sit emissum solâ devotionis causâ, & præ-

præcisè illorum locorum; unde, si quis vovet Romam ire ad visitandam Imaginem S Mariæ Majoris &c. votum non est reservatum. *Sanch. ib num 77. & Pal. Fag. &c. cum Salm. num.* 105. V. Quamvis vota sint reservata, non sunt tamen reservatæ circumstantiæ ipsorum, puta peregrinandi mendicando, ingrediendi Religionem arctiorem, potest enim Episcopus dispensare, ut is ingrediatur laxiorem; item, si votum sit ingrediendi statim, potest Episcopus cum causa dispensare, ut differatur ingressus. *Sanch. num. 74. & Pal. Tamb. Bas. &c. cum Salm. num.* 106. VI. Nec est reservatum votum disjunctivum, puta Religionis aut jejunii, saltem si non elegerit partem reservatam, ut *Sanch. n. 45. Less. num.* 124 *& Pal. Laym. &c. cum Salm num.* 107. Dubium est, an sit reservatum, si pars reservata jam electa fuerit? Affirmant *Sanch. Pal. &c.* Sed probabiliter etiam negant *Salm ib. cum Leand. Tamb. & aliis pluribus*, juxta dicta *num.* 224. V. *Quæritur hic*.

An autem Episcopus post matrimonium contractum dispensare possit votum castitatis emissum a conjuge? Vide dicenda *de Matrim. l. 6. num. 989 & 990* ubi probabile est cum *Sanch. & aliis* posse, sive votum sit emissum ante, sive post matrimonium. Et idem posse Confessarios Mendicantes, dicitur *ibid num.* 1129. Sed plures hic remanent quæstiones resolvendæ.

259 Quæritur 1. an juramentum castitatis, sive Religionis sit reservatum pariter ac votum? Adsunt tres sententiæ. *Prima sententia* affirmat cum *Less. Fill. Lay. & Azor. apud Viva de Jubil. q. 12. num* 12. quia in æquiparatis dispositum de uno, censetur etiam de altero, *ex cap. Postquam. de Elect. in 6.* Sed hæc ratio non videtur satis firma, dum communiter docent DD. vinculum voti, quod obligat ex fidelitate, & reverentiâ erga Deum, majus esse vinculô juramenti, quod obligat tantùm ex reverentia, ut docet *S Thom 2. 2. q 89. a 8.* & ideo talia juramenta a Pontificibus non solent reservari, ut dicunt *Viva loc. cit. & Dia. p 4. Tr. 4. Ref. 69. cum aliis*. *Secunda sententia* cum *Sanch. de Matr. l. 8. D. 13. num. 4. & Sot Caj. Azor. Val. & Salm c. 3. num* 108. cum aliis distinguit: si juramentum includat votum, seu promissionem obligatoriam erga Deum, dicit esse reservatum; secus, si non includat. Sed hæc sententia nec etiam videtur congruenter loqui, nam quando supponuntur in tali juramento adesse duo vincula, scilicet juramenti, & voti, tunc dicendum votum esse reservatum, sed non juramentum. *Tertia* igitur *sententia* cum *Viva, & Dian. loc cit. cum Trull. Tabien Led. Pelliz. &c.* & probabilem vocat *Sporer de 2. Praec. c. 3. num. 97. cum Tamb.* congruentiùs loquitur, & tenet, quòd minimè sit reservatum tale juramentum; & si fortè in ipso sit votum inclusum, votum equidem erit reservatum, sed non juramentum. Et hoc puto verè intellexisse *Sanch. loc. cit.*

Sed dubium magnum est, quandonam judicandum sit votum inclusum adesse, vel non in tali juramento? *Sanch. d loc. num 4. Diana, & Viva d. loc.* putant, ut plurimùm in tali juramento includi etiam votum; maximè, ait *Sanch.* quando offertur res Divinum honorem respiciens. Admittit tamen posse dari tale juramentum sine voto, quando quis inducatur ad jurandum ab aliquo motivo humano, puta, si ob officium amissum, vel ex ira erga propinquos juret Religionem. Sed propriùs loquendo dicendum esse censeo, quòd si talis jurans intenderit se obligare ad Religionem duplici vinculô, nempe voti seu promissionis obligatoriæ sub gravi, & ampliùs vinculô juramenti; tunc licèt dispensetur a juramento, remanet tamen ligatus votô. Sed si intenderit se graviter obligare tantùm vinculô juramenti; ita ut emittat juramentum Religionis non ad firmandam alio vinculo suam promissionem, sed ad firmandum suum nudum propositum, seu promissionem de se non obligatoriam, tunc tenetur sub gravi tantùm ex vinculo juramenti, a qua obligatione per relaxationem juramenti omninò liberatur; quia tunc obligavit se Deo, non ut creditori suam promissionem acceptanti, sed ut testi exigenti veritatem sui testimonii in re promissâ, seu propositâ; ut in hoc rectè loquitur *Sanch. d. num 4. cum Lopez, & Valent.*

In dubio autem, an adfuerit tale votum sive promissio obligatoria, jam communis est regula, quòd votum dubiè emissum non obligat. Vide *Busemb de Consc lib. 1 n 75.*

Quæritur 2. utrùm, commutatô votô reservatô, materia subrogata etiam reservata sit? 260
Affirmant *Azor & alii ap. Leand* quia tunc idem vinculum voti transfertur in illam. Sed communiter & probabiliùs negant *Less l 2. cap. 40. num. 124. Sanch Dec. l. 4 c. 40. n. 46. & Suar. Laym. Pal. Tamb. Bas. &c. cum Salm. c. 3. num. 109* Ratio, quia, licèt materia subrogata habeat idem vinculum voti; sed, cùm non sit reservata, secum minimè trahit reservationem, quæ primæ

mæ materiæ tantùm addicta erat.

Quæritur 3. an votum conditionale Castitatis &c. sit reservatum? Prænotandum 1. quòd si conditio sit de præterito, vel præsenti, certè votum remanet reservatum, quia tunc revera non dicitur conditionale, sed absolutum; cùm conditio non suspendat obligationem. Vide *Salm. de Matr. c. 7. num. 1.* Idem dicendum, si conditio sit de futuro necessario, quæ habetur ut non apposita; vel etiam de futuro contingente, quod sit commune, v. gr: *Si vixero, si potuero &c.* Idem si conditio apponatur animô suspendendi non obligationem, sed executionem voti, v. gr: *Voveo ingredi Religionem, si vigesimum annum attigero: Si cursum studiorum consummavero.* Vide *Salm. de Vot. c. 2. n. 38.* Prænotandum 2. ut certum, quòd si conditio nondum sit impleta, potest votum dispensari a quocunque habente facultatem ordinariam, quia reservatio intelligitur de obligatione consummatâ. Est commune cum *Salm. de Voto cap. 3. num. 3.*

261 Magnum dubium est, an sit reservatum votum conditionale de futuro, conditione jam impletâ? Adest triplex sententia probabilis. *Prima* affirmat, sive votum sit conditionale, sive pœnale; quia, verificatâ conditione, perficitur votum, & fit absolutum, ac si tunc esset emissum. Ita *Sot. Azor. Pont Covar. &c. ap. Salm. d. c. 3. num. 113.* *Secunda sententia* dicit, reservatum quidem esse votum conditionale, non autem pœnale, cùm pœnale non fiat ex affectu ad Religionem, aut Castitatem; immo potiùs ex horrore erga illas, dum promittitur in pœnam. Ita *Less. l. 2. c. 40. num. 132. & Laym. Suar. Bon. &c. ap. Salm. ib.* *Tertia* verò *sententia* valde probabilior, quam tenent *Sanch. Dec. l. 4. cap. 40. num 93. Salm. ib num. 114 & 115. cum Tol. Trull. Prado, Led. Dian. & pluribus aliis*, & *Elbel num 286.* vocat probabilissimam *cum Pal. Fill. Spor. & March.* docet omnia vota sive conditionalia, sive pœnalia non esse reservata; Ratio, quia votum, ut sit reservatum (prout admittere videntur omnes, etiam Auctores secundæ sententiæ), debet procedere ex perfecto, & solo affectu ad rem promissam: Sic enim reservatio intelligenda est. Votum autem pœnale tale non est, ut patet; neque votum conditionale, ubi conditio præfertur rei promissæ, & ideo principalis affectus magis est ad conditionem. Quare, licèt, impletâ conditione, reddatur obligatio absoluta, votum tamen cùm procedat ex affectu imperfecto, non est reservatum. Secus tamen dicendum, ut bene ait quidem Neutericus (*F. Theodor. in tract. de Jubil. c. XI. §. 2. num. 9.*), si quis voveret Religionem cum conditione, v. gr. *si Mater obierit*; quia tunc votum potiùs est absolutum, quamvis ad executionem, durante Matris vitâ, non obliget: particula enim *si* non raro æquivalet particulæ *quando*.

Utrùm autem peregrini possint dispensari ab Episcopo loci ubi reperiuntur, in votis & juramentis? Probabilius negatur cum *Sanch. de Matr l 3. D. 23. num. 12. & 13. Salm. de Leg. cap. 3. num. 55.* & aliis communiter contra *Fontium, Pal. & Joseph de Januar.* Nisi animum saltem habeant manendi ibi per majorem anni partem. Vide tamen quæ fusè de hac quæstione diximus *l. 1. de Leg. num. 158.* Et vide etiam dicenda *num. 332. in fin. v. An autem.* ubi satis probabile est cum *Suar. Pont. Salas, Pal. Sanch Salm. &c.* peregrinos fieri verè subditos Superioris illius loci, ubi sunt, etiamsi per breve tempus ibi commorentur. 262

TRACTATUS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid tertium Præceptum. Memento, &c.

263 *An hoc Præceptum sit naturale, vel ceremoniale?*
264 *An per hoc Præceptum præcipiatur cultus interior? Et an hoc Præceptum sit affirmativum?*
265 *An observantia Dominicæ sit de jure Divino?*
266 *An Episcopi possint Festa indicere?*
267 *A quo tempore incipiat obligatio Festi?*
268 *Ad quid obliget hoc Præceptum? Quibus Festis permittantur opera servilia in Regnis Siciliæ?*
269 *An sit obligatio audiendi Concionem? Et qualis sit obligatio Episcoporum, & Parochorum concionandi?*
270 *Qui teneantur observare Festa?*
271 *An in Festis liceat injungere servilia Infidelibus?*

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus „ 263
aliquod sanctificari, sive impendi cul- „
tui divino, est naturale, & adhuc obligat: „
quatenus verò tempus id designatur die Sab- „
„ bati,

„ bati, est cerimoniale, & in novo Testamen-
„ to abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia desi-
„ gnatus dies Dominicus, & Festi, præscri-
„ ptusque modus colendi, ut quædam opera
„ illis diebus fiant, quædam non: hæc prohi-
„ bentur, illa præcipiuntur. *Bon. Laym. ex*
„ *D. Thom. 2. 2. q. 122.*

Quæritur 1. an præceptum de Sabbato sanctificando fuerit *Naturale*, aut *Ceremoniale?* Respondetur unà cum *Busemb.* quòd præceptum, prout determinavit in aliquo anni tempore esse Deo vacandum, fuit Naturale, & obligavit omnes, & ideo inter Decalogi præcepta computatur; prout autem determinavit diem Sabbati a vespera usque ad vesperam (ut in *Levit* 23.), fuit ceremoniale, & obligabat tantùm Hebræos. Est commune cum *Catechism Rom. 3. p. in Præc. Dec. num 4. & 6. & S. Th. 2. 2 qu. 122. a. 4. ad* 1. qui sic docet: *Præceptum de sanctificatione Sabbati est partim morale, partim ceremoniale. Morale quidem est quantum ad hoc, quod Homo deputet, aliquod tempus vitæ suæ ad vacandum Divinis. . . Sed in quantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis Mundi, est ceremoniale. . Unde ponitur inter Præcepta Decalogi, in quantum est morale, non in quantum est ceremoniale*. Vide *Salm. de 3. Præc.* hoc punctum fusè differentes *c. 1. a num. 1. usq. ad* 7.

264 Quæritur 2. an in hoc præcepto præcipiatur cultus Dei etiam interior? Resp. negativè, quia finis præcepti non cadit sub præcepto. Ita *S. Thom. d. loc. a. 4. in corp.* ubi docet solum cultum exteriorem in hoc præcepto juberi. *Cat. Rom 3. Præc. n. 1. cum Sanch. Sot. Nav. Fill. Bon. & Salm. de 3. Præc. c. 1. ex num 9.* contra *Scotum, Tab. &c.*

Quæritur 3. an hoc præceptum sit affirmativum, aut negativum? Et respondetur esse affirmativum, dum non obligat semper, & ad semper. *Suar. Sanch. Pal. Leand Fag cum Salm. ibid. num. 15.* contra *Caj. & Fill. &c.* qui tuentur esse negativum, cùm in eo nihil positivum Judæis præcipiebatur; sed hoc negatur. Vide *Catech. Rom. num* 11.

265 Quæritur 4. an observantia diei Dominici sit de jure Naturali sive Divino, vel tantùm Ecclesiastico? *Prima* sententia asserit de Divino; quia Dominicus dies successit loco Sabbati, quod jure Divino erat institutum ad Deum colendum. Ita *Abb. Ang. Panorm ap. Salm* & his adhæret *Croix l 3. p. 1 num. 691 cum March. & Spor.* qui dicit excusatum in Festo a Missa teneri in Dominica colere Deum saltem aliquo actu interno. Sed longè probabilior, & communis est *secunda* sententia, quòd sit de jure Ecclesiastico ex *Catech. Rom. num. 19.* ubi: *Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei Sabbati cultus in Dominicam transferatur diem*. Idem docet *S. Thom. 2. 2. qu. 122. a 4. ad 4: Observantia diei Dominicæ succedit observantiæ Sabbati non ex vi legis, sed ex institutione Ecclesiæ*. Ed ideo observantia Dominicæ ab Ecclesia mutari, & dispensari potest; quamvis dispensari non posset, quòd nullus sit dies festivus cultui Divino specialiter deputatus. Ita *Sanch. Cons. l. 5. cap. 2. Dub. 1. ex n. 2. Elbel n. 340. cum Suar & Salm. c. 1. n. 28. communiter cum S. Th l. c. mox supra n. 263. S. Anton. Fill. Caj. Bon. & cum aliis Carden. in pr. 52. p. 2. num. 15. ac Bellarm.* Sed urget magna oppositio, videlicet: Præceptum Sabbati erat certè naturale, & morale, nam ideo inter Decalogi præcepta numeratum fuit; Ergo Dominica, quæ Sabbato substituta fuit, etiam de jure naturali sive Divino est. Respondetur, quòd, licèt sit de jure Divino & naturali, ut designetur aliquod tempus determinatum ad Deum colendum, determinatio tamen hujus cultûs, & dierum quibus conferendus erat, fuit a Christo dispositioni Ecclesiæ relicta; ita ut posset nunc Papa decernere, ut observantia Dominicæ duraret tantùm per aliquas horas, & quòd licerent aliqua opera servilia, ut dicunt *Salm. d. num. 38.* Et ideo præceptum hoc, quoad exhibitionem cultûs, est quidem Divinum; sed quoad determinationem cultûs, & temporis, est Ecclesiasticum. Vide *Salm. d. n. 38. & 39. & in fine Proœmii ad 3. Præc.*

Quæritur 5. an Episcopi possint pro suis Diœcesibus Festa indicere? Constat posse ex *cap. Conquestus. de Feriis*. Sed dubium est ex *Bulla Urb. VIII.* ubi in Domino monentur Episcopi, ut abstineant a Festis instituendis; Verùm probabiliùs illa verba sunt potiùs monitiva, quàm præceptiva. Vide *Salm. c. 1. n. 113. & 114.* 266

Dubium majus vertitur, an requiratur consensus Cleri, & Populi? Affirmandum est cum *Azor. Covar. Bon. Trull &c. & Salm. ib. num. 116. ex d. c. Conquestus. de Fer.* Notandum tamen, quòd sufficit, si Clerus, & Populus non contradicant. Notandum deinde, quòd, licèt Episcopus, illis contradicentibus, nequeat Festa indicere perpetuò, potest tamen unâ, vel alterâ vice. Immò *Suar. Bon Trull. Pal. Barb &c. ap. Salm num. 117.* dicunt sufficere ex consuetudine solum Cleri consensum; sed huic contradicunt

dicunt *Salm.num.*118. juxta jus antiquum. Notant tamen, quòd, attento jure novo ex *Bulla Urb.VIII Universa*, editâ an. 1642. possunt Episcopi sine consensu Populi, & Cleri instituere Festa perpetua. Ita *Salm. num* 119. *&* 120. *cum Bordon.* Sed contradicit *Croix*, dicens non teneri Populum servare Festum indictum ab Episcopo sine ejus, vel Cleri consensu, cum *Barb.Cav.Gob &c. num* 619. Et quidem probabiliùs, nam ex una parte certum est ex *dict. cap.Conquestus*, non posse Episcopum sine consensu Cleri & Populi Festa indicere; Ex altera autem parte in præfata Bulla (juxta verba ipsius relata apud *Salm.*) non aliud dicitur, nisi quòd Episcopi abstineant de facili Festa instituere: Unde non bene, saltem non satis deducitur hanc facultatem absolutè Episcopis concedi.

Utrùm autem Episcopi possint Festa instituere in honorem Sanctorum tantùm beatificatorum? Affirmant *Suar.Trull.Fag.&c. ap. Salm. num* 121. Sed ipsi ut veriùs negant cum *Sanch. Barb Villal.Dian.&c.num.*122. Principes seculares etiam posse indicere dies festos, saltem quoad abstinentiam a servilibus, dicunt *Sà, Sylv. &c.* Sed negant communiùs *Azor. Sanch. Eill. & plures alii cum Salm, num.*125.

267 Quæritur 6. a quonam tempore incipiat obligatio diei festi? *Ang.Panor.&c.* tenent incipere a vespera ad vesperam. Probabiliùs verò incipit a media nocte ad aliam; talis enim est usus hodiernus Ecclesiæ Romanæ. Verum est tamen, quòd possunt institui Festa usque ad meridiem, aut noctem. Ita *Nav. Suar.Pal.&c. cum Salm. num.*131. *& Elbel de 3. Præc. num* 331. Notandum autem, quòd, si festum ob diem impeditam transferatur in aliam quoad Officium, non transfertur obligatio audiendi Sacrum, & abstinendi a servilibus. Est commune, vide *Salm.num.*133. quia talis est communis praxis Ecclesiæ.

268 Quæritur 7. an hoc præceptum obliget sub gravi, & ad quid obliget? Ad primum respondetur affirmativè, cùm damnata fuerit ab Inn. XI. prop. 52. dicens: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, sepositò scandalò, si absit contemtus*. Ad secundum respondetur, quòd obligat ad audiendum Sacrum ex *cap. Vice illius. de Tregua, & cap. Si quis. de Consecr. Dist.*1. Et ad abstinendum a servilibus ex *Lev.* 23. 7 *& ex c.*1. *Licèt de Fer.* Et hoc non solùm in Dominicis, sed etiam in aliis Festis.

Hìc opportunè advertendum, quòd ex Brevi edito die 22. Dec. an. 1748. a nostro Pontifice Bened. XIV. pro Regnis utriusque Siciliæ permittuntur opera servilia in Festis, exceptis *diebus Dominicis Paschatis Resurrectionis, & Pentecostes, & aliis Dominicis per annum; necnon diebus Circumcisionis, Epiphaniæ, Ascensionis, Corporis Christi, & Nativitatis Domini; diebus Purificationis, Annunciationis, Assumtionis, Nativitatis, & Conceptionis B. Mariæ V. Immaculatæ; Festo SS. Ap. Petri, & Pauli, Omnium Sanctorum, ac præcipui quorumcunque locorum Diœcesum Patroni*. Pro aliis Festis præcipitur tantùm auditio Sacri.

Utrùm autem sit obligatio etiam audiendi concionem? Sic videtur præcipi in *cap. Sacerdote. Dist.*1. *de Consecr.* Sed respondetur negativè cum *Salm & Bus Dub. num* 308. Explicat autem *Glossa* textum cit. loqui tantùm de contemnentibus concionem. Et, ut notat *Suar.* nil aliud ibi præcipitur, quàm ut Episcopi, & Parochi diebus Dominicis, & solemnioribus per se, aut per alios idoneos, concionem faciant; & in Adventu, & Quadragesimâ saltem tribus diebus in hebdomada prædicent, si ita oportere duxerint. Ex quibus verbis non imponitur alia obligatio, quàm Episcopis, & Parochis prædicandi. 269

Hìc obiter advertendum, quòd in *Trident. sess.*5 *c.*2. *de Ref.* præcipitur tam Episcopis, quàm Parochis obligatio concionandi suis Populis in Dominicis, & Festis solemnibus, his verbis: *Omnes Episcopos & Prælatos teneri per seipsos, si legitimè impediti non fuerint ad prædicandum* (vel per idoneos, si impediti fuerint). *Si quis autem hoc adimplere contemserit, districtæ subjaceat ultioni. Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicunque curam Animarum obtinent, per se, vel alios idoneos, si legitimè impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo quæ omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate, & facilitate sermonis vitia quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat.* Idem præceptum renovatur Episcopis in eodem Concilio *Sess.*24. *c.*4. Hinc non dubito cum *Salm de 3. Præc. c.*1. *n.*143. *&* 144. *& Barbos.* quin prædictum præceptum obliget tam Episcopos, quam Parochos graviter, & absolutè. Nec obstat id quod sentit *Suarez apud Bonac. D.*5. *q.un. p.*2. *in fine*, nempe quòd hoc præceptum non obliget tam rigorosè, ita ut graviter peccent Parochi qui interdum, vel sæ-

pius omittunt concionari: Id opinatur *Suarez* tam ex consuetudine sic legem interpretante, quàm ex ipso Concilio, ubi in *dict. cap.4. sess.* 24 cùm agitur de hac obligatione Episcoporum, dicitur, *si ita oportere duxerint;* Et huic interpretationi adhærent *Bonac. loc. cit. & Pal. tr.9. D.9. p.4. num.5.* Sed bene respondent *Salm. loc. cit. num.*143. quòd conditio illa refertur ad tempus tantùm Adventûs, & Quadragesimæ, ut patet revera ex contextu Concilii, sed non ad alia anni tempora. Communiter tamen DD. in tali præcepto admittunt parvam materiam; *Roncaglia de 4. Præc. c.5. q.6.* vult parvam materiam esse tantùm duodecimam partem concionum infra annum: Sed hoc videtur nimis rigidum. *Salmaticenses* autem *n.*145. rationabiliter asserunt non excusari a culpa gravi Parochos sæpius prædicationem omittentes, quò videntur *Salm.* excusare Parochos interdum omittentes. Hinc non improbabiliter videntur tenere *Bonac. & Pal. locis cit.* non peccare graviter Parochos, qui interdum concionari omittunt; secùs verò, ut ajunt, si omitterent per unum integrum mensem continuum, aut per tres menses discontinuos in anno. Tantò magis, quia in *Trident. dict. sess.5. c.2. in fine* dicitur, quòd si ab Episcopo ipsi Parochi, *moniti, trium mensium spatiò muneri suo defuerint, per censuras &c. cogantur, ut officium suum impleant.* Ex quo videtur in hac materia ejus parvitatem majorem latitudinem habere. Notant demum *Salm. d. num.* 145. bene posse Parochos conciones omittere; ut postea opportuniùs suppleant.

270 Quæritur 8. quinam teneantur observare Festa? Respondetur omnes Fideles rationis compotes, idest circa finem septennii. Ita ex communi *Croix l.3. p.1. & n.615. Salm. c.1. n.151.* contra alios, quorum opiniones passim rejiciuntur. Hinc pueri, qui ante septennium certò pervenerint ad usum rationis, tenentur, ut censent *Salm.152. cum Suar. Nav. Azor. &c.* Contra verò non tenentur, si post septennium dicto usu carerent *ib. num.*153. Sed satis probabile est, ut tenent *Elbel de Leg. n.369. & Croix l.1. n.676.* cum *Burg. Diana, Sanch. & Ills.* pueros ante septennium, etiamsi usum rationis acquisierint, non teneri ad leges positivas, quia istæ non obligant nisi secundùm communiter contingentia; hac enim ratione *D. Thom.* 2. 2. *qu.* 147. *a.4. ad* 2. excusat a jejunio juvenes ante 21. annum, etiamsi aliquis non indigeret frequenti cibo: *Quia* (ut ait) *Legislator attendit id quod communiter & in pluribus accidit.* Idem autem dicunt *Sanctius, Dian. & Burgh. ap. Croix l.6. p.2. num.*2026. de præcepto annuæ Confessionis; Sed tenendum cum *Palao de Sacr. Pœnit. p.20. §.2. num.* 2. qui dicit esse communem sententiam cum *Sylv. Suar. Con Nav Laym. Vasq. Bon. &c.* bene obligari ad Confessionem pueros conscientiam peccati mortalis habentes, dum ex *c. Omnis utriusq. sexus. de Pœn. & rem.* præcipitur, quòd omnis fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, teneatur ad annuam Confessionem. *Ad annos discretionis,* bene explicat *Glossa, idest, cùm est doli capax.* Post septennium verò, in dubio rationis adeptæ pueri certè tenentur ad omnes leges, quia tunc sine dubio præsumtio ex communiter contingentibus stat pro obligatione, ut *Elbel ibid. & Sanch. Bon. Dian. &c. ap. Salm. d. num.*152. Qui autem simul esset cœcus, mutus, & surdus non tenetur adesse Missæ, quia non posset præstare moralem assistentiam; secùs si tantùm sit cœcus, vel surdus. *Croix l.3. p.1. num.* 616. An teneantur peregrini ad observanda Festa? Vide dicta supra *lib. 1. num.* 158. & dicenda hoc *l.3. num.*332. *in fin. v. An autem.*

An autem liceat in Festis injungere opera servilia Infidelibus? Negat *Fernand. ap. Tamb. c.3. §.1. num.*17. Sed affirmant *ib. Dian. & Merolla cum Croix, & Gran. n.*578. Et *Viva, Tamb. & Elbel num.* 410. meritò putant non improbabile: cùm *Layman* permittat injungi perpetuò amentibus servilia: utrique enim sunt extra legem, dum Apostolus nos instruit, quòd *Ecclesia non judicat de iis, qui foris sunt.* 1. Cor. 271

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

282 *An*

Nota delle [illegible] .
1817.

Gennaro Longobardi — alla casa — X — 2
Pietro Pagano — X — alla casa — 2
Giuseppe Cianci — [illegible] alla casa — 2.
Carmine Corrale — alla casa — X — 2
Raffaele Barba — alla casa — X — 2
Basilio Calvanese — 3
Franc.co Insolino [illegible] — 9
M.o Vincenzo Barba — alla casa — X — 1
Gennaro Lanzara — 60 — 2
Gennaro Apostolico — alla casa — 1
Antonio Apostolico — alla casa — 1
Michele di Martino — [illegible] 60 — 2
Giuseppe Luigi Bisogni — 45 45 — 3
Lorenzo Feminiani — 50 — 2
[illegible] — 30 — 1

„ nâ, & turpi. Cajet. Suar. Laym. l.c. &c. contra
„ Sylv & Canonistas.

„ 2. Impertinens quoque est, sive fiat cum
„ defatigatione, & labore, sive non; sive bre-
„ vi, sive longo tempore, &c. quia nihil ho-

naturam operis. „
non est, ideoque nec prohibi- „ 274
ludere, choreas ducere, instru- „
ica pulsare, iter facere pedibus, „
, vel navi: unde etiam ad hæc „
unt licita. *Navar. cap. 13. Tolet. &* „
de fest c. 27. „
it licitum in die festo itinerari pe- 275
, vel curru? Negant *Abul. Caj. Syl.*
rmandum est ex communi cum *Bus.*
ræc. q. 9. num. 8. Elbel num. 403 & Salm.
. Et sententia opposita nunc relin-
ut antiquata, bene ait *Roncaglia*

utem sit licitum uti lecticâ ab ho-
rtatâ? Negat *Croix l. 3. p. 1. n. 577.*
Tamb. eum *Ills.* Sed in hoc dico
esse consuetudinem locorum, quæ
n urbe Neapolis, & excusat a cul-
dvertit *Mazzotta de 3. Præc. c. 1. §. 1.*
rvile est, ducere jumenta sine „ 276
id sit iter facere, ut ait *Fill.* „
. Ducere autem jumenta, cur- „
vigium onustum mercibus, est „
r. l. c. Fill. l. c. Quòd si tamen an- „
lia itinera incœpta sint, conti- „
m permittitur, vel ob publicam „
vel ob damnum, quod aliàs se- „

ravis est, an liceat ducere currus,
ta onusta in die festo? Triplex est
Prima tenet hoc esse per se opus
isô labore. Ita cum *Bus. Bon. Disp.*
um. 25. cum Reg. & S. Anton. Navar.
p. Sal c. 1. num 249. Secunda sententia
tere sub gravi, non autem per se,
aboris, si is esset gravis in impo-
evandis oneribus; Secus si labor
s. Ita *Tamb. Dec. l. 4. c. 3. §. 1. num. 12.*
ch. Conf. l. 5. c. 2. d. 7. num. 10. Pal. ap.
249. in fin. & Elbel de 3. Præc. n. 404.
ia probabilior, saltem hodie, quam
. 9. Art. 1. num. 9. Roncaglia c. 3. qu. 4.
o. *cum aliis*, censet omninò lici-
solùm iter incœptum continua-
inchoare. Ratio, quia in tali
nes non insumunt tempus nota-
aliquando sit notabile, excusatur
vel ob evitandum grave damnum, vel ob pu-
blicam utilitatem, vel denique quia adest uni-
versalis consuetudo, quam adesse meritò asserit
Mazzot. to. 1. pag. 405 Idemque ait de nautis *p. 409.*
An autem liceat in Festis molere? Conce- 277

 dit

dit *Sanch.Consf.l.5.c.2 d.13.* si sit mola, quæ agitur aquâ, vel ventô; non autem, si agitur bestiis, & in qua requiritur magnus labor, & occupatio. Ex qua doctrina satis probabiliter inferunt *Tamb.num.14. & Croix. num.578.* quòd quando cooperatio, & applicatio hominis est modica, non sit illicitum, saltem graviter, etiam cum bestiis molere.

An autem liceat Ferrariis equos iter agentium ferrare? Vid. *Dub.sequ.II n 300.*

278 „ 5. Item nec servile est, sive gratis, sive „ pro pretio docere, studere, scribere, transcri- „ bere, & secundùm quosdam, ut *Medin.Lopez,* „ *& Armillam*, quorum sententiam probabi- „ lem putat *Laym.* contra *Fill. Azor.* & alios „ multos, pingere, etiam coloribus (nam de „ rudibus lineamentis plerique concedunt); te- „ rere tamen colores, & non pingere, sed „ tingere, ut v.gr. colorare asseres, vel pan- „ nos, dealbare parietes, illiberale est.

Hic plura sunt distinguenda.

Quæritur 1. an docere, scribere, ludere, canere &c. sint *servilia*, si fiant ob lucrum? Affirmant *Abul.Azor.Tabien.&c.ap.Salm.c.1.n 263.* quia, licèt tales actiones sint liberales, ex lucro tamen fiunt serviles. Sed tenendum est oppositum ex *S.Th.2.2.qu 122.art.4.ad 3. cum Sot. Nav.Suar. & Salm. num.264.* Ratio, quia intentio operantis non potest opus mutare.

279 Quæritur 2. an transcribere sit opus servile? Affirmant *Caj Nav.Sanch Sylv.&c.ap.Salm.c.1. num.268.* quia transcribere, dicunt, non est opus mentis, cùm multi transcribunt etiam quod non intelligunt. Sed negant communissimè, & probabiliùs. *Elbel num.399. Ronc.c.3. q.4.Resp.1.Salm.c.1.num.270. cum Suar. Sà, Trull. Bon. & Viva Q.9. Art.1.num.3. cum Pal. & communi*, quia transcribere, sicut scribere ordinatur ad mentem instruendam; Et ideo *Elbel num.400. Viva ib.* notat, *ex Tamb.* licere etiam transcribere notas musicas, & rationes; & etiam characteres componere, ut *Lay.cum Dian.Buss. n.282. sequ. Mazzot. & Elbel num 401. cum Spor. Tamb.Mayr.& pluribus* contra *Pal.*

280 Quæritur 3. an pingere sit opus servile? *Prima sententia* negat cum *Lopez, Med. Ang. Sylv. Sayr.Armilla, Rosell.Barbos.ap. Salm.c.1.n 237. & ap.Buss.& Lay.* Ratio, quia, ut dicunt, tale opus propriè servile non est, sed potiùs liberale, prout simillimum ac scribere. Saltem non esse servile, si fiat recreationis causâ, admittunt *Azor. Reg.Fill.&c. ap.Bon.Disp.5. qu.un. p.2.n.25.* Hanc sententiam *Spor.num.45.* vocat probabilissimam. *Secunda* tamen communior sententia tenet esse opus servile, quia non potest dici actio liberalis, cùm non tendat ad mentem instruendam, ut tendit scriptura, sed solùm ad assimilandas imagines rerum. Deinde, quia pingere simillimum est ac sculpere, & acu depingere, quæ ex communi sunt servilia. Ita *Salm.num.238. cum Caj. Suar. Pal. Sanch. & aliis.*

His tamen non obstantibus, *Lay. Tr.7. c.2. num.3.Viva q.9.A.2.n 4. Elbel num.395. Olzmann n.541. Ronc.ib.q 4. Anacl. Tr.10.q.2. Tamb. l.4.c.3. §.1.n.8.cum Sà, Pelliz. & Pal.* admittunt primam sententiam esse probabilem, modò id fiat sine magno apparatu, scilicet colores miscendo, tabulas edolando, &c. Ratio, quia pingere, licèt requirat operationem materialem, non videtur tamen propriè posse dici actio servilis; Immò potiùs dicenda videtur liberalis: nam, sicut scriptura exprimit conceptus internos, ita pictura exprimit imagines rerum, ut dicunt *Castropal. Tamb.& Viv.* Vel, ut ait *Lay.* videtur pingere esse actio liberalis, quatenus tendit ad animum recreandum. Negari non potest prædictam opinionem satis esse probabilem, ut rectè dicit *Mazzotta*; Nam, etsi non constaret, quòd pingere sit opus liberale, nec etiam constat esse servile; quod utique constandum fore videtur, ut posset dici prohibitum. Probabiliùs enim videtur esse actio, saltem *media*, & *communis* servis & liberis, dum sæpe communiter observamus nobiles viros non erubescere hanc operationem pingendi addiscere, & exercere; opera enim, *in quantum* (loquitur *S.Thom.2.2.q 122.a.4.ad 3.*) *sunt communia servis & liberis, servilia non dicuntur.* Saltem, ut dicit *Ronc. in Reg.Prax.* non sunt dimittendi sine absolutione, qui hanc opinionem, ut probabilem sequuntur.

Communiùs autem admittunt *Sporer tr.3. in Dec.c.4.Fel.Pot.n.2033. Mazzot. & alii ap. Tamb. & Viva*, non esse opus servile delineare, retrahere imagines vel exemplaria acu, ut solent Feminæ: hæc enim, ait *Tamb.* magis referuntur ad exercendum ingenium, quàm ad operandum. Excusant etiam *Azorius, Fill. Sylv. & Ang ap Bon.ib.num.25.in fine* puellas acu pingentes, ut addiscant, cum *Pal. Sà, March. ap. Buss. hic num.283. in fin.* 281

Ars tamen sculptoria communiter, saltem in æstimatione hominum, inter artes mechanicas numeratur. Vide *Tamb. cum Pal. ibid. num.19.*

„ 6. Vi-

282 6. Videntur etiam excusari posse in Typographis literarum collocatores, quando post Divina collocant neglectum pensum, ut habet *Laym.* hìc. Imprimere tamen servile habetur. *Escob. E. 5 c. 4. Suarez, Laym. &c.*

7. Excusat etiam *Fill.* hìc *n.* 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione potiùs ad experientiam, & peritiam fit, quàm ex officio, & arte. * (*Admittit eam Croix num. 578. si parva sit applicatio. An autem ob eandem rationem liceat emundare triticum manibus? Tamb. §. 1. in fine in dubium revocat. Ceterùm P. Michel ap. Elbel n 408. permittit ad vitandum otium leves labores, ut decerpere rosas, decorticare poma, &c. Sed in his potiùs dicendum puto, quòd requiratur majus temporis spatium ad materiam gravem.*) *

283 8. Servile aliqui non putant (alii contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium, aliaque pejora vitandi) venari. *Granat. 2. 2. c. 3. t. 12. a 4. s. 7. num. 65.* aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratiâ), & similia; piscatio tamen moderata esse debet. Vid *Laym. & Fill. t. 27. c. 9. q. 12. Bon d. 5. qu. 1. p. 2. num. 25. Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes, *Arm. Azor. Palaus, Sà, Marcant.* V. *Dian. p. 5. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R 62.*

Quæritur, an venatio, aucupatio, & piscatio sint opera vetita in Festis? Adest duplex sententia. *Prima* affirmat, quia dicunt esse opera servilia, maximè si fiant ob quæstum, ut *Sylv. Angel. Corell. &c. ap. Salm c 1. num. 141. Secunda* tamen *sententia* probabilior, & communior negat esse prohibita, etsi fiunt causâ lucri; vel quia non sunt verè opera servilia, ut tenent *Lay c. 2. num 4 Elbel num. 402. Sanch. Conf. l. 5. cap 2. D. 14 & 15. Nav. Medin. Granad. Rodr. Lop.* Vel quia saltem excusantur a consuetudine, ut rectè tenet *Olzm n. 542 Viva Art. 1. n. 15. cum Pal. Sanch Trull. Fill. Leand. Fag. &c.* Modò, intellige, hæc fiant sine magno labore: aliàs frustra videretur Pontificem dispensasse in piscatione halecum in *c. 3. de Feriis*.

284 Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non servilia, quæ dicuntur forensia, ut sunt mercatus, placitum, judicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis judicialis, idest actiones, quæ ad decisionem causarum tam civilium, quàm criminalium, tam Secularium, quàm Ecclesiasticarum spectant. Ita *commun. DD. ex c. 2. de feriis*.

Unde resolves.

1. Festo non licet citare, adducere testes, idest, exigere juramentum judiciale, proferre, aut exequi sententiam, quæ, si feratur, est irrita. V *Laym. l 4 t. 7. c. 2. n. 7.*

Prohibetur in Festis præstare juramentum judiciale pro rebus temporalibus, ut *S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 10.* Sed licitum est præstare juramentum Inquisitoribus; & etiam juramenta, quibus confirmantur contractus permissi in die festo. *Viva a. 2. num* 15. Prohibentur etiam formatio processûs, citatio partis, & sententiæ prolatio, sive executio, nisi aliter requirat necessitas, aut pietas, *ex c. ult. de Feriis*.

2. Nec licet emere, & vendere res non necessarias, negotiari publicè, vel privatim, inire contractus emtionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excusentur); quia intelliguntur nomine mercatûs, qui prohibitus est *c. 1. de feriis*, ut docet *Bon. ex Suar. c. 13. & Fill. t. 27. c 10 q. 2. n. 180* * (*Vide n. sequ. v. An autem.*) * 285

Nundinæ universales ex consuetudine jam permittuntur, & alicubi etiam nundinæ particulares in quavis hebdomada, ut *Viv. q. 9. Art. 2. num. 2. cum Pal & Salm. c. 1. num. 276. & 278. & ibi Sanch. Caj. Sot. &c. cum Croix. num. 606.* qui *cum Pal. & Tamb* dicit, quòd ex consuetudine nunc videtur omninò licitus esse mercatus. Emtiones autem mercium certè sunt vetitæ a jure Canonico, ut ait *Sanch. D. 25 num. 3. &c. ap. Salm num 279.* At ubi est contraria consuetudo, excusantur, *Sanch. & Viv. ib.* Consuetudo enim (ait *Mazzott. §. 2.*) in hoc magna ex parte legem abrogavit. Hinc notant *Salm.* permitti in Festis vendere poculenta, & esculenta, etsi ad gulositatem, cum *Caj. Sanch. Nav. & Bus. D. 2.* juxta *Decretum S. C. Rituum ap. Salm. n. 286.* Item vendere calceos, candelas, & similia, quorum pretium jam æstimatum sit. Item vendere domum, equum, merces, etiam præsentes, & quamvis in hoc multum tempus impendatur; tum quia sic fert timoratorum usus; tum quia Ecclesia tantùm venditionem in publicis officinis prohibuit ratione scandali. Ita *Salm. ex num. 280. cum Sanch. Nav. &c. & Croix n. 606. cum Pal Tamb & Ills.* 286

An autem nomine mercatûs vetentur etiam locationes, negotiationes, & similia? Affirmat *Bus. cum Tab. Sylv. &c.* Sed communiùs negant

Sanch.

Sanch.c.2.D.26.n.3. Viv. Art.2.n.4. Salm.c.1. num. 284.cum Trull Pal.Azor.& Leand. Quia talis est sapientium consuetudo, quâ videtur derogatum *Decretis S.Pii V. Cùm primum an. 1566.& Sacræ C.Rituum ap. Salm. num 286.* Hinc licitos esse omnes contractus, si fiant sine instrumentis, & judicis auctoritate, dicunt *Sanch. Ills. & alii ap.Croix n.606.* Ideò venditionem magni momenti cum solemnitate *Mazzot. d.§.2.* damnat de mortali. Sed *Viva* asserit ex communi *cum Palao Qu.9 Art.2.n.4.* quòd permittitur conficere testamenta, contractus celebrare, aliosque similes actus facere, qui non requirant strepitum judicialem; Et revera ubique inter nos in Festis stipulantur istrumenta; Quamvis Notarii alicubi solent ad hoc petere ab Ordinario generalem licentiam, quæ ceterùm communiter conceditur.

287 „ 3. Festo licet excommunicare, dispensa-
„ re, judicem privatim informare, Advoca-
„ tum consulere, consilia conficere, eligere,
„ &c. quia non requirunt strepitum judicia-
„ lem. V. *Bon.l c.* * (*Est communis apud Viva*
„ *Q.9. Art.2. num. 4. Licitum est etiam conferre*
„ *Beneficia, & etiam jurisdictionem exercere*
„ *sine strepitu judiciali; Item emancipare, &*
„ *etiam appellare, Viva ib*) *

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, ob quas opera prohibita liceant?

---

288 *Qui possint* Dispensationem *dare ad laborandum?*
289 *Quinam laborantes excusentur ex* Consuetudine?
290 *An vertentes segetes &c? An Barbitonsores, & Sutores? Et quid sufficiat ad notitiam consuetudinis?*
291 *Quomodo excuset* Pietas?
292 *An liceat in Festo verrere Templum, ornare Altaria, erigere Sepulchrum, &c?*
293 *An liceat laborare ad subveniendum pauperibus, vel locis piis?*
294 *Quomodo excuset* Charitas *erga Proximum?*
295 *Quomodo* Necessitas?
296 *An excusentur famuli a Domino coacti ad laborandum?*
297 *An pauperes reficientes vestes, &c?*
298 *An liceat in Festo coquere cibos, occidere animalia, conficere pastillos, & colligere fructus?*
299 *An conficere panem?*
300 *An mederi, conflare ferros, coquere calcem, vitrum &c? Et an ferrare equos?*
301 *An liceat laborare pro magno lucro? Et an ob id etiam amittere Sacrum?*
302 *An ad vitandum otium?*
303 *An excusentur Instauratores viarum &c? & Sartores perficientes vestes in Festo?*
304 *Quomodo excuset* Utilitas *ad publicam Lætitiam?*
305 *Quomodo excuset* Parvitas materiæ?
306 *An peccet graviter mandans sex famulis laborare per horam?*
307 *Unde sumatur gravitas materiæ in forensibus?*

Tales præcipuè sunt septem: Prima, *Dis-* „ 288
„ *pensatio* Episcopi, vel habentis pote-
„ statem quasi Episcopalem, uti Superiores
„ Religionum; imò & Parochi, quando non
„ datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar.*
„ *c.33. Laym.c.4.n.2.Bon p.1.n.20.*

In præcepto abstinendi ab opere servili dispensare potest *primò* Pontifex, ut supremus Legislator & Pastor, in omnibus festivitatibus, & pro tota Ecclesia. *Secundò* Episcopus in sua Diœcesi: & etiam Capitulum, Sede vacante; Necnon Prælati Regulares erga suos Religiosos subditos, & eorum domesticos. Et notandum, quòd Episcopi dispensare possunt etiam in Festis communibus; notandum tamen, quòd, si in iis dispenseat sine justa causa, peccant graviter, & invalida est dispensatio; secus, si dispensent in Festis Synodalibus, sive particularibus loci. *Tertiò* Parochus dispensare potest, quando subditus nequit adire Episcopum, sed tantùm ad tempus, & pro aliquo particulari casu. Ita *Sanch.conf.lib.5.c.2.d.20.n.2.& Caj.Sot. Nav. Suar. Pal. Az. Trull. cum Salm.c.1 n. 359 & Viva A.2.num.13.* qui notat, quòd Vicarius Generalis etiam potest dispensare, sed tantùm ex speciali mandato; nam ex generali ei non committuntur illa, quæ gratiam sapiunt, ut ait *Tamb.Dec.l 4.§.2.n.3.cum Meroll. Barb.& Sanch.* Etiam verò præsente Episcopo Parochi ex consuetudine possunt dispensare in minutis & frequentibus necessitatibus, in iis tamen rebus tantùm, in quibus ex consuetudine introductum est ipsos dispensare, prout in jejunio, & in vacatione ab operibus servilibus in Festis. Ita *Viva l cit.Tamb.ut supra n.37. & c.5 §.7.n.56.cum Thom.& Jo.Sanch.Sporer de Leg.c.1.num.349. cum Suar. Mazzot.de Leg.tr.1. D.4.qu.1.c.2. ac Salm. de Leg.c.5 num.40. communiter.* Censet autem *Elbel de 3.Præc.num.414.cum Suar.Sylve.Fill &c.* quòd, urgente necessitate, sufficit etiam dispensatio præsumta, si Dispensator adiri nequeat. Hic autem

autem notandum, quòd habens potestatem ordinariam potest eam alteri delegare; non autem si habeat delegatam. *Croix num.584. cum Tamb. &c.*

289 „ Secunda, *Consuetudo*; nam sic licent nundinæ illæ, in festis passim haberi solitæ, & „ præparationes deliciarum non necessariarum, „ ut cupediorum, placentarum, & similium „ ciborum artificiosorum: item emtiones, & „ venditiones rerum parvi momenti. *Bonac.* „ *l.c. Laym.l.c.*

290 Hinc ex consuetudine *Salm c.t. num.348. & Sanch.ap.Viv. Art 2.n.12.* excusat eos, qui in area vertunt, aut separant segetes, & hortulanos rigantes olera. *Fernandez autem ap. Dian. cum Tamb.num.13.* excusant Barbitonsores ex consuetudine (& idem ait *Viva ib.* dici posse de Sutoribus calceantibus novos calceos). Notat autem *Viva* quòd communiùs DD. dubitant de tali consuetudine approbatâ, de qua pariter dubitant *Sanch D.27.num.1. & Salm.c.t.n 243. cum Caj & Tol.* Admittunt tamen probabiliter *Mazzot.Elbel n 417 Tamb.§.2.num 13.& Viva l.c.* eos excusari posse, vel ex parvitate materiæ, scilicet si unum, vel alterum tondeant, vel ex necessitate rusticorum, quibus tantùm in Festis conceditur tonderi. Et id concedunt *Salm cum Trull. & Pasqu num.341.* non solùm, quando rustici alibi habitant, ut admittit *Sanch.* sed etiam in eodem loco, ubi degit Barbitonsor, ex consuetudine jam introductâ. Excusant eos etiam *Viva, Mazzot.& Tamb cum Fern. ib & Croix cum Dian.& Ills.num.591.* ratione notabilis lucri cessantis, si aliàs a plerisque relinquerentur cum gravi jactura lucri; cum *Spor. num.55.* qui universè permittit id cum *Fern. Dian &c* ex consuetudine ferè ubique tolerata.

Notandum autem circa consuetudinem id quod dicit *Viva Art 2 n 8.* scil. quòd ad excusandum sufficit probabilis consuetudo: sufficit enim, ut dicunt *Salm. de Leg c.6 num.18. cum Salas, Gran &c* dictum unius doctoris eximii, etiam moderni, qui consuetudinem afferat. Bene autem advertit *Mazzot.de 3. Præcept.c.2.* quòd in dubio de consuetudine possidet Præceptum, unde petenda est dispensatio; Secus si probabile sit adesse consuetudinem.

291 „ Tertia, *Pietas* in Deum, per quam licent „ opera, quæ proximè (non quæ remotè) spe- „ ctant ad cultum Dei; ut pulsare campanas, „ circumferre imagines, vel cruces in suppli- „ catione. Ornare autem, & verrere templa, „ ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differan- „ tur, venialia habentur. *Fill.n.218. Bon.l.c.* „

Quæritur hic 1. an liceat in die festo verrere Templum, coquere Hostias, ornare Altaria aut Ecclesiam tapetis, tabulata erigere necessaria ad Festivitatem, vel Sepulchrum, & similia? Tres sunt sententiæ. *Prima* sententia cum *Conrad. & aliis ap Dian.* dicit hæc esse illicita sub gravi, nisi excuset rationabilis causa, quia sunt verè servilia; Sed hæc est contra communem. *Secunda* sententia *cum Viva Art.2.n.10 Suar.Tol.Croix n 586. & Tamb § 2.n.3.* dicit non esse servilia; sed si possent expediri in die præcedenti, esset veniale transferre illa ad diem festum. *Tertia* sententia satis probabilis tenet hæc ne sub levi quidem vetari in die festo; tum quia est communis consuetudo; tum quia hæc opera per se proximè concurrunt ad cultum Divinum. Ita *Elbel n.420 Salm cap.t. num 259.cum Dian.Pasq.Leand &c.* Notant autem *Viva, & Tamb ib* quòd scienter præparare tabulata in die festo ad videndam processionem, de se esset peccatum grave; sed, si non sint facta pridie, licitè fiunt in die festo: Et idem tenet *Mazzot.l c.* 292

Quæritur 2. an ob solam pietatem, sine actuali necessitate, liceat in Festis laborare, scilicet conficere vestes pro pauperibus, colere agros Ecclesiæ, vehere lapides, & ligna ad ejus ædificium, dealbare parietes Templi? Affirmant *Angel.v. Feriæ, num.9.& 28. Tab. v. Festæ, num.18 & 37 Gloss. in c. Conquestus.de Feriis, v. Pietas, Sà v. Festum. Vill c 22. num 80. Fill. tr.27. num.156.* item *Perez, Sylve. Palac.&c. ap. Sanch. conf.l 5.c.2.Dub.23.* Limitat tamen *Sylve.* modò non sit in Dominicis, & Festis solemnioribus, nec usque ad ultimam defatigationem. Moventur, quia ex *c. Conquestus.de Feriis*, excusantur judicialia, *si necessitas urgeat, vel pietas suadeat*: Ergo similiter dicunt excusari servilia. Et hæc ratio non videtur spernenda, cùm de eodem jure ecclesiastico, ut supra *num.265.* vetantur judicialia ac servilia; In æquiparatis autem, ubi currit eadem ratio, eadem currit legis dispositio, ut ex communi diximus *de Leg. l.1.num.106 in fin.* Negant verò alii licere, nisi actu urgeat necessitas, vel saltem nisi interveniat licentia Episcopi; quia talia opera de se sunt servilia, & nonnisi remotè concurrunt ad cultum Divinum. Judicialia verò, ut supra, de se non sunt servilia, & ideo permittuntur ob pietatem. Præceptum autem colendi Deum, abstinendo a servilibus operibus, est altioris 293

tioris ordinis, quàm opera pietatis. Hæc secunda sententia mihi videtur certò probabilior cum *Sanch.l.c. num 3. Pal.tr.9. D un. p.10 n.2. Bon.p.3. num.6.& Salm.c.1 num.260. cum Suar. Caj. Nav. &c.communiter.* Hinc dicunt *Viva art.2. num.8. Tamb.num.18. Spor.tr.3 c.4 num.53. Ronc.c.3 qu.5. & Salm. num.357.* tum solùm licitum esse laborare, cùm pauper actu graviter indiget; vel (prout addunt *Ronc.& Salm.ibid.cum AA. cit.*) ita indiget, ut nisi in festo laboretur, non posset suæ necessitati subveniri, & aliàs ipse pauper stipendium operariis non valeret solvere. Idem tenet *Escob de 3.Præc.*dicens licere extruere Ecclesiam, ejus agros colere &c. si ipsa sit adeo paupercula, ut aliunde sibi providere non valeat. Advertunt *Tamb.l.c. cum Fag.* ad hoc non sufficere necessitatem communem, sed requiri, ut noscatur hujusmodi pauper in particulari, vel gravis & certa necessitas in aliqua Universitate. Loquendo autem de locis piis *Salm.n.260.* sic ajunt: *Ceterùm, quia ferè omnes Ecclesiæ, & Monasteria jam his temporibus egestate laborant; idcirco pro his, sive pro Hospitalibus, Confraternitatibus, & similibus possunt licitè homines laborare, Templa extruendo, segetes metendo, agros colendo, &c.* Ita *Salm. ib.cum Suar. Sot.Pal.Bon.Trull. Caj. Sanch. &c.* Sic pariter permittit *Mazzotta* laborare ad conficienda ornamenta necessaria pro Ecclesia indigente.

294 ,, Quarta, *Charitas* erga proximum; per
,, quam licent, & valent actus judiciales pau-
,, perum orphanorum, viduarum, & miserabi-
,, lium personarum, ne expensis graventur.
,, Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis
,, oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, cau-
,, sæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus,
,, & infirmis pro tunc egentibus subvenire.
,, Item emere, & vendere rusticis, qui aliis
,, diebus impediuntur. *Laym. c.2.n.7. V. Dian.*
,, *t.1. R.34.*

295 ,, Quinta, *Necessitas* propria, vel aliéna,
,, corporis, vel animæ; si nimirum sine gra-
,, vi incommodo, aut detrimento aliquid o-
,, mitti non possit. Quo modo excusantur 1.
,, Judicia, quæ celeritatem requirunt; v.gr. si
,, latro sit fugitivus, nisi tunc capiatur. 2. Ser-
,, vi, & ancillæ coacti a dominis laborare, nec
,, audentes recusare: quod si tamen frequen-
,, ter contingat, eos deserere debent, *Suarez,*
,, *Laym loc.cit.*

295 Famuli coacti a dominis ad laborandum in die festo, nisi sit in Festi contemtum, satis excusantur ob timorem gravis indignationis domini, aut gravis incommodi, v.gr. si timeant dimitti, quin possint statim, aut de facili alium dominum invenire. Ita *Croix cum Ills. num.593. Ronc c.3 q.5. Elbel de 3. Præc. num.377. Viva Art.2. num 9. Salm.c.1.n 346 cum Pal. Suar. Azor. Bon. Nav. Sanch.* Quòd, si talis timor non adsit, veriùs dicunt *Sanch num.18 Salm. n.347. Ronc.ib. contra Bus.* ipsos teneri statim dominos deserere; nisi sint addiscentes, vel obligati ad famulandum usque ad certum tempus, si hi verè grave damnum paterentur. Idem quod de famulis, dicitur de filiis, aut uxoribus, quæ cogantur ad laborandum a viris, si nequeunt renuere sine timore gravis damni, aut gravis indignationis, ut *Viv.& Salm.ib.cum cit. AA. cum Mazzot.*

3. Excusantur iidem, & similes reficien- ,, 297
tes suas vestes, cùm id aliis diebus non pos- ,,
sint *(*cum Lay.& Spor.num.50.*)*. 4. Paupe- ,,
res, qui se, suosque alere non possunt, ope- ,,
rantes privatim, sine scandalo, maximè quan- ,,
do multi dies festi concurrunt. *Bonac. n.13.* ,,
(Cum Sanch l.2.D.18.n.15.& Salm. num.331. ,,
cum Azor. Suar. Pal &c.) ,,

5. Excusantur Coqui, & Culinarii. Cer- ,, 298
tum est licere coquere cibos, ut DD.commu- ,,
niter *cum S.Th.2.2.q.122.a.4.ad 4.et 5.* Et quoad ,,
ipsos præparandos pertinet, licitum est etiam ,,
animalia occidere, & excoriari, si pridie com- ,,
modè non potuerit fieri, ut solet evenire in ma- ,,
gnis Civitatibus; non autem in Oppidulis, ,,
nisi sit in tempore æstivo, vel nisi concurrant ,,
plura Festa. *Sanch.d.D.18. n.6. Salm. c.1. cum* ,,
Pal num.333. ,,

Licitum esse etiam Artocopis facere pastillos, saltem ex consuetudine, ajunt *Sanch n.3. Salm num.334.cum Sot. & Trull.* Sed meritò negat *Tamb. §.2.n.11.* nisi sint pro cibo proprio tantùm illius diei; vel opus esset ad publicam abundantiam.

Utrùm liceat conficere cibos ad delectationem, puta sacchares conditos, &c? Negat *Sanch. num.15.* cui adhærent *Salm.338. & Ronc.* nisi sint, ut dicunt *Salm. ad modum victus diurni*; vel nisi occurrat improvisa aliqua specialis causa invitandi amicos; vel nisi, addit *Roncaglia*, tales cibi in die antecedenti non sic commodè, vel sanè fieri possint. Sed *Pal. ap. Tamb. num.9.* dicit hos cibos, etsi superfluos, & ad delectationem, excusari consuetudine, & meritò probabile putat *Tamb.num.10. cum Fagund.* Et consentit *Viva Art.2.num.6. vers.2. cum Azor. & Mazzotta c.2 pag.408.*

Per-

Permittunt etiam ex consuetudine *Mazzot. ib. Viv d.num 6 & Fag. Pal.ap. Tamb. d.l. & n.22.* colligere fructus in die festo, etiam non necessarios ad usum diei, ut integriores serventur. Et hoc faciliùs permittendum, si periculum sit, ut ab aliis surripiantur, vel a pluvia contaminentur; Unde usu receptum est multis in locis colligi in die festo olivas, castaneas, & alios fructus sylvestres. Certum est autem licere in Festis præstare opera, quæ sunt necessaria ad usum quotidianum, ut sternere lectos, purgare domum aut vestes, utensilia culinaria lavare, & similia. *Elbel num.394.cum Spor.num.42. Henno, &c. communiter.*

299 „ 6. Excusantur Pistores, & Laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. „

Utrùm liceat conficere, & coquere panem? Quoad Pistores seu Furnarios, ait *Viva* communiùs a DD. non excusari, si possint illum conficere die antecedenti; Et idem dicunt *Sanch.D.18 num.3. & Bon.p.3.n.9.* sed excusant, si interveniat concursus Festorum, aut multitudo emtorum, vel utilitas Populi. Probabiliter tamen *Mazz.d.c. & Salm.num.335. cum Sà, Azor. Pasq. Leand. &c.* universè tales excusant, etsi ad panem conficiendum farinam cribrent, triticum terant. Ratio, tum quia semper adest aliqua ex causis excusantibus, a *Sanch. & Bon.* mox assignatis; tum quia panis diurnus est aptior ad victum, & aliàs minima ejus penuria apta esset ad Populum commovendum; tum quia adest consuetudo Romæ, & crederem posse dici ubique cum *Spor. n.55.*

Ita quoad Pistores, sed quoad alios, an adsit consuetudo permittens conficere panem? Meritò dubitat *Tamb.num.9.* nisi concurrant plura Festa; vel nisi panis coctus non sit satis aptus; vel denique nisi sit necessarius ad usum illius diei, ut dixit de pastillis, quia tunc reducitur ad præparationem proprii victûs. Ita *Tamb.n.9. & 11.cum Sanch.Bon.& Fag.* De Lanionibus autem, vide dicta *num.298*

300 „ 7. Chirurgi, Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. „

Licitum est coquere calcem, vitrum, saponem, quia talium coctio plures requirit dies; Et hæc potest aliquando etiam inchoari die festo ad vitandum grave damnum, ut *Sanch. n.21. & Sot. Pal. Trull. Nav. &c. cum Salm.d.n.348.*

Licitum est pariter ferrare equos itinerantium, vel eorum, qui summo mane iter sunt acturi, aut in agrum egressuri ad laborandum, nam aliàs grave damnum paterentur. Est commune, *Salm.c.1.n.353. cum Sanch. num.14. Sot. Trull. Nav. &c. cum Mazzot. d.c.2.* Idcirco pariter possunt refici vomeres eorum, qui aliter die sequenti laborare non valerent. Sic etiam reficere vias, pontes, ut *Mazzot.*

„ 9. Excusantur Molitores *(Vide supra Dub. I. num.277.)*, & Naucleri pendentes a ventis. 10. Piscatores halecum, thynnorum, &c. qui certò tantùm anni tempore id possunt. „

Quæritur hinc 1. an occasio quærendi magnum lucrum excuset ab exercendis servilibus in die festo? Duplex est sententia probabilis. *Prima* affirmat, ut tenet *Sanch.Conf.c.2.D.19. cum Caj. & Nav Holz.n.Renzi de III. Præc.c.3 qu.13.Sporer de 3. Præc.cap.4. n.51. Mazzot. c.2. Elbel num. 402. Bon.p.3.num.15. Viva Art.2. num.9. in fin. Tamb. c.3.§.2.n.50.cum Dian & Fill. Armill. & aliis ap. Salm c.1. num.349.* Ratio quia amissio magni lucri (scilicet extraordinarii, non autem mercedis diurnæ) idem est ac magnum damnum; ideo in *c. Licet. de Feriis.* Alexandrum III dispensasse fertur capere alecias in Dominicis, & aliis Festis, exceptis solemnioribus (sed non sub mortali, ut notat *Sanch. num 4.*). Idque *Bus.* hic *cum Gob. Caj Nav.ap.Sanch.* rectè extendunt ad piscationem thynnorum. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Ronc.c.3.q.5. R.11. & Salm ib n.350.cum Suar.Reg Pal.Abul* &c. negat excusare; quia, ut dicunt, non est idem amittere lucrum, quàm damnum pati. Sed verè negari non potest, primam satis esse & fortè magis probabilem; cùm communiter illi, qui laboribus se sustentant, raras habent occasiones talis magni lucri acquirendi, & existimant magnum damnum sustinere, quando magnum lucrum amittunt; in idem enim revera coincidunt, aliquid amittere, & prohiberi acquirere quod ampliùs acquiri non potest, ut ait *Spor. d. num 51.* Saltem in tali circumstantia dicendum videtur præceptum Festi, prout humanum, non obligare cum tanta jactura, ut ait *Tamb.* Necnon *Ronc. d. l.* non negat saltem excusare magnum lucrum speratum, si esset tale, quod ex eo posset quis multas necessitates patiens sibi providere & suis, cum *Suar. Reg. & Fill.* 301

Ob eandem rationem probabiliter dicunt *Tamb.c.2.§.2.n.7. & Mazzot.de 3.Præc c.3.§.2.contra Salm n.352.* excusare excusare etiam ab auditione Sacri, notabilis lucri amissionem. Vis

Ee de

tioris ordinis, quàm opera pietatis. Hæc secunda sententia mihi videtur certò probabilior cum *Sanch.l.c. num 3. Pal.tr.9. D un. p.10 n.2. Bon.p.3. num.6.& Salm.c.1 num.260. cum Suar. Caj. Nav. &c.communiter.* Hinc dicunt *Viva art.2.num.*8. *Tamb.num.*18. *Spor.tr.3 c.4 num.*53. *Ronc.c.3 qu.*5. *& Salm. num.* 357. tum solùm licitum esse laborare, cùm pauper actu graviter indiget; vel (prout addunt *Ronc.& Salm.ibid.cum AA. cit.*) ita indiget, ut nisi in festo laboretur, non posset suæ necessitati subveniri, & aliàs ipse pauper stipendium operariis non valeret solvere. Idem tenet *Escob de 3.Præc.* dicens licere extruere Ecclesiam, ejus agros colere &c. si ipsa sit adeo paupercula, ut aliunde sibi providere non valeat. Advertunt *Tamb. l. c. cum Fag.* ad hoc non sufficere necessitatem communem, sed requiri, ut noscatur hujusmodi pauper in particulari, vel gravis & certa necessitas in aliqua Universitate. Loquendo autem de locis piis *Salm.n.*260. sic ajunt: *Ceterùm, quia ferè omnes Ecclesiæ, & Monasteria jam his temporibus egestate laborant; idcirco pro his, sive pro Hospitalibus, Confraternitatibus, & similibus possunt licitè homines laborare, Templa extruendo, segetes metendo, agros colendo, &c.* Ita *Salm. ib.cum Suar. Sot.Pal.Bon.Trull. Caj. Sanch. &c.* Sic pariter permittit *Mazzotta* laborare ad conficienda ornamenta necessaria pro Ecclesia indigente.

294 „ Quarta, *Charitas* erga proximum; per
„ quam licent, & valent actus judiciales pau-
„ perum orphanorum, viduarum, & miserabi-
„ lium personarum, ne expensis graventur.
„ Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis
„ oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, cau-
„ sæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus,
„ & infirmis pro tunc egentibus subvenire.
„ Item emere, & vendere rusticis, qui aliis
„ diebus impediuntur. *Laym. c.2.n.7.* V. *Dian.*
„ *t.1. R.34.*

295 „ Quinta, *Necessitas* propria, vel aliena,
„ corporis, vel animæ; si nimirum sine gra-
„ vi incommodo, aut detrimento aliquid o-
„ mitti non possit. Quo modo excusantur 1.
„ Judicia, quæ celeritatem requirunt; v.gr.si
„ latro sit fugitivus, nisi tunc capiatur. 2. Ser-
„ vi, & ancillæ coacti a dominis laborare, nec
„ audentes recusare: quod si tamen frequen-
„ ter contingat, eos deserere debent, *Suarez,*
„ *Laym loc.cit.*

295 Famuli coacti a dominis ad laborandum in die festo, nisi sit in Festi contemtum, satis excusantur ob timorem gravis indignationis domini, aut gravis incommodi, v. gr. si timeant dimitti, quin possint statim, aut de facili alium dominum invenire. Ita *Croix cum Ills. num.*593. *Ronc c.3 q.5. Elbel de 3. Præc. num.*377. *Viva Art.2. num 9. Salm.c.1.n 346 cum Pal. Suar. Azor. Bon. Nav. Sanch.* Quòd, si talis timor non adsit, veriùs dicunt *Sanch num.*18 *Salm.n.*347. *Ronc.ib. contra Bus.* ipsos teneri statim dominos deserere; nisi sint addiscentes, vel obligati ad famulandum usque ad certum tempus, si hi verè grave damnum paterentur. Idem quod de famulis, dicitur de filiis, aut uxoribus, quæ cogantur ad laborandum a viris, si nequeunt renuere sine timore gravis damni, aut gravis indignationis, ut *Viv.& Salm.ib.cum cit. AA. cum Mazzot.*

3. Excusantur iidem, & similes reficien- „ 297
tes suas vestes, cùm id aliis diebus non pos- „
sint *(*cum Lay.& Spor.num.*50.)*. 4. Paupe- „
res, qui se, suosque alere non possunt, ope- „
rantes privatim, sine scandalo, maximè quan- „
do multi dies festi concurrunt. *Bonac. n.13.* „
*(*Cum Sanch l.2.D.18.n.15.& Salm. num.*331. „
cum Azor.Suar.Pal &c.)* „

5. Excusantur Coqui, & Culinarii. Cer- „ 298
tum est licere coquere cibos, ut DD.commu- „
niter *cum S.Th.2.2.q.122.a.4.ad.4.et* 5. Et quoad „
ipsos præparandos pertinet, licitum est etiam „
animalia occidere, & excoriari, si pridie com- „
modè non potuerit fieri, ut solet evenire in ma- „
gnis Civitatibus; non autem in Oppidulis, „
nisi sit in tempore æstivo, vel nisi concurrant „
plura Festa. *Sanch.d.D.18. n.6. Salm c.1.cum* „
*Pal num.*333. „

Licitum esse etiam Artocopis facere pastillos, saltem ex consuetudine, ajunt *Sanch. n.3. Salm num.334.cum Sot. & Trull.* Sed meritò negat *Tamb.* §.2.n.11. nisi sint pro cibo proprio tantùm illius diei; vel opus esset ad publicam abundantiam.

Utrùm liceat conficere cibos ad delectationem, puta sacchares conditos, &c? Negat *Sanch. num.* 15. cui adhærent *Salm.*338. *& Ronc.* nisi sint, ut dicunt *Salm. ad modum victus diurni*; vel nisi occurrat improvisa aliqua specialis causa invitandi amicos; vel nisi, addit *Roncaglia*, tales cibi in die antecedenti non sic commodè, vel sanè fieri possint. Sed *Pal. ap. Tamb. num. 9.* dicit hos cibos, etsi superfluos, & ad delectationem, excusari consuetudine, & meritò probabile putat *Tamb.num.*10. *cum Fagund.* Et consentit *Viva Art.2.num.6. vers.2. cum Azor. & Mazzotta c.2 pag.*408.

Per-

Permittunt etiam ex consuetudine *Mazzot. ib. Viv. d. num 6 & Fag. Pal. ap. Tamb. d. l. & n. 22.* colligere fructus in die festo, etiam non necessarios ad usum diei, ut integriores serventur. Et hoc faciliùs permittendum, si periculum sit, ut ab aliis surripiantur, vel a pluvia contaminentur; Unde usu receptum est multis in locis colligi in die festo olivas, castaneas, & alios fructus sylvestres. Certum est autem licere in Festis præstare opera, quæ sunt necessaria ad usum quotidianum, ut sternere lectos, purgare domum aut vestes, utensilia culinaria lavare, & similia. *Elbel num. 394. cum Spor. num. 42. Henno, &c. communiter.*

299 „ 6. Excusantur Pistores, & Laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. „

Utrùm liceat conficere, & coquere panem? Quoad Pistores seu Furnarios, ait *Viva* communiùs a DD. non excusari, si possint illum conficere die antecedenti; Et idem dicunt *Sanch. D. 18 num. 3. & Bon. p. 3. n. 9.* sed excusant, si interveniat concursus Festorum, aut multitudo emtorum, vel utilitas Populi. Probabiliter tamen *Mazz. l. c. & Salm. num. 235. cum Sà, Azor. Pasq. Leand. &c.* universè tales excusant, etsi ad panem conficiendum farinam cribrent, triticum terant. Ratio, tum quia semper adest aliqua ex causis excusantibus, a *Sanch. & Bon* mox assignatis; tum quia panis diurnus est aptior ad victum, & aliàs minima ejus penuria apta esset ad Populum commovendum; tum quia adest consuetudo Romæ, & crederem posse dici ubique cum *Spor. n. 55.*

Ita quoad Pistores, sed quoad alios, an adsit consuetudo permittens conficere panem? Meritò dubitat *Tamb. num. 9.* nisi concurrant plura Festa; vel nisi panis coctus non sit satis aptus; vel denique nisi sit necessarius ad usum illius diei, ut dixit de pastillis, quia tunc reducitur ad præparationem proprii victûs. Ita *Tamb. n. 9. & 11. cum Sanch. Bon. & Fag.* De Lanionibus autem, vide dicta *num. 298.*

300 „ 7. Chirurgi, Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. „

Licitum est coquere calcem, vitrum, saponem, quia talium coctio plures requirit dies; Et hæc potest aliquando etiam inchoari die festo ad vitandum grave damnum, ut *Sanch. n. 21. & Sot. Pal. Trull. Nav. &c. cum Salm. d. n. 248.*

Licitum est pariter ferrare equos itinerantium, vel eorum, qui summo mane iter sunt acturi, aut in agrum egressuri ad laborandum, nam aliàs grave damnum paterentur. Est commune, *Salm. c. 1. n. 253. cum Sanch. num. 14. Sot. Trull. Nav. &c. cum Mazzot. d. c. 2.* Idcirco pariter possunt refici vomeres eorum, qui aliter die sequenti laborare non valerent. Sic etiam reficere vias, pontes, ut *Mazzot.*

„ 9. Excusantur Molitores * (*Vide supra Dub. I. num. 277.*), & Naucleri pendentes a ventis. 10. Piscatores halecum, thynnorum, &c. qui certo tantùm anni tempore id possunt. „

301 Quæritur hinc 1. an occasio quærendi magnum lucrum excuset ab exercendis servilibus in die festo? Duplex est sententia probabilis. *Prima* affirmat, ut tenet *Sanch. Cons. c. 2. D. 19. cum Caj. & Nav. Holz. n. Renzi de III. Præc. c. 3 qu. 13. Sporer de 3. Præc. cap. 4. n. 51. Mazzot. c. 2. Elbel num. 402. Bon. p. 3. num. 15. Viva Art. 2. num. 9. in fin. Tamb. c. 3. §. 2. n. 80. cum Dian. & Fill. Armill. & aliis ap. Salm. c. 1. num. 349.* Ratio quia amissio magni lucri (scilicet extraordinarii, non autem mercedis diurnæ) idem est ac magnum damnum; ideo in *c. Licet. de Feriis.* Alexandrum III dispensasse fertur capere alecias in Dominicis, & aliis Festis, exceptis solemnioribus (sed non sub mortali, ut notat *Sanch. num 4.*). Idque *Bus.* hic *cum Gob. Caj. Nav. ap. Sanch.* rectè extendunt ad piscationem thynnorum. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Ronc. c. 3. q. 5. R. 11. & Salm. ib. n. 250. cum Suar. Reg. Pal. Abul.* &c. negat excusare; quia, ut dicunt, non est idem amittere lucrum, quàm damnum pati. Sed verè negari non potest, primam satis esse & fortè magis probabilem; cùm communiter illi, qui laboribus se sustentant, raras habent occasiones talis magni lucri acquirendi, & existimant magnum damnum sustinere, quando magnum lucrum amittunt; in idem enim revera coincidunt, aliquid amittere, & prohiberi acquirere quod ampliùs acquiri non potest, ut ait *Spor. d. num 51.* Saltem in tali circumstantia dicendum videtur, præceptum Festi, prout humanum, non obligare cum tanta jactura, ut ait *Tamb.* Necnon *Ronc. d. l.* non negat saltem excusare magnum lucrum speratum, si esset tale, quod ex eo posset quis multas necessitates pariens sibi providere & suis, cum *Suar. Reg. & Fill.*

Ob eandem rationem probabiliter dicunt *Tamb. c. 2. §. 2. n. 7. & Mazzot. de 3. Præc. c. 3. §. 2.* contra *Salm. n. 252.* excusare excusare etiam ab auditione Sacri, notabilis lucri amissionem. Vi-

communem sententiam. Alii plus quàm duas horas, ut *Viva cum communiori*, ut asserit, & *Dian.Gran.Henr.Bassaus,Leand.Val.Ills.ap.Salm. num.319.in fin.& ap.Croix d.lum Tamb.c.3.§.2. num.1.* qui dicit esse hanc sententiam nostrâ ætate jam receptam. Alii ut *March & Gob.ap. Croix ib.* requirunt tres horas, quod *Viva & Mazzot.* etiam admittunt, si aliqualis necessitas, vel alia causa concurreret, per se sola non sufficiens ad excusandum. *Bus.* pariter *cum Fill.* ait durum esse damnare peccati mortalis laborem duarum, vel trium horarum. Concludit *Croix*, quòd communior, & probabilior nunc est sententia non esse mortale, nisi laboretur saltem multùm ultra duas horas, nimirum puto duas horas cum dimidia; Et sic censeo probabiliùs tenendum.

306 Quæritur 2. an peccet graviter, qui die festo mandat sex famulis, ut laborent per horam? *Conich.in Clypeo Tom.3.art.5.* affirmat, & pariter non negat *Arsdek.* cujus opinionem dicit probabiliorem *Croix num.581.* casu quo dominus mandet, ut laborent successivè; nam si eodem tempore, consentiunt omnes cum *Sanch. Bon. Trul.&c.ib.num.580.* non esse mortale. Cæterùm probabilior, & longè communior est sententia, quòd in utroque casu non est mortale, ut *Viva Art.2.num.11. cum Bon.Sanch.Dec. l.1.c.4 num.12. Ronc.c.3.q.5.in fine,& Salm.cap.1. num 324.cum Trull.Dian.Pasq.* Ratio, quia operæ famulorum non uniuntur in unum: nequit autem dominus peccare magis, quàm ipsi famuli, qui tantùm leviter in hoc peccarent, cùm leviter tantùm unusquisque deficeret ab obligatione vacandi Deo. Secus certò esset, si dominus uni famulo mandaret pluries laborarare in die festo usque ad materiam gravem.

307 „ In forensibus autem, & judicialibus materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob.E.5.c.3.num.14.ex Palao l.1.tr.9.d.2. p.3. num. 4.* Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licèt brevi tempore fiat. Quod intellige (secundùm prædicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset. *(*Vide dicta num.286.in fin.*)*

DUBIUM III.

Quæ opera Festis præcipiantur?

---

308 *Quomodo præcipiatur in Festis auditio Concionis, & Missæ? Et Parochis concionari? Remissivè.*
309 *An satisfaciat recitans sub Missa Officium, &c? An inserviens Missæ?*
310 *Quænam omissio sit gravis in audiendo Sacro?*
311 *An liceat audire successivè duas Missas dimidias?*
312 *E quo loco possit audiri Missa?*
313 *An in audienda Missa requiratur attentio interna?*
314 *An satisfaciat se confitens tempore Missæ?*
315 *An extasim patiens?*
316 *An dormitans?*
317 *An confabulans, se vertens, aut calceans, aut deambulans, aut colligens eleemosynas, canens &c?*
318 *In qua Ecclesia audienda sit Missa?*
319 *Quinam satisfaciant audiendo Missam in Oratoriis privatis? An satisfaciant audientes in litore, aut Castris?*

Resp. præcipitur 1. Auditio concionis, non „ 308
tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. V. *Trid f.24.c.4.de reform.Fill.* hîc *c.8. Bon.d.1. d.5.q.1.p.2.num.27.Suar.&c.* Dixi, *nisi quatenus, &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua Mysteria Fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est supra *l.2.tr.1.c.1.* tenentur lege charitatis (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. *Bon. d.2.in præc. 2.num. 28.* addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull.l.1.c.1.d.4.num.12. Fag. &c.* *(*Quando autem Episcopi teneantur concionem facere? Vide dicta n.269.v Hîc autem.*)* Præcipitur 2. speciali præceptô obligante sub mortali, audire Missam, hoc est moraliter, & humanâ assistentiâ, sive præsentiâ ei interesse. Est communis ex *cap.Omnes fideles*, & ex *cap. Missas, de Consecrat.dist.1.* contra *Ang. & Rosellam*, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. *(*Est præterea damnata hæc Propos. ab Innocent. XI. Propos.52.*)* Obligat hoc præceptum omnibus festis omnes baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est, quia est universale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. C. *Lugo d.22.f.1.& 2.* ex *Nav. Sanch. & Conin.*

Unde resolves.

1. Non est obligatio audiendi concionem „ in

in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cùm *Trident. sess. 24. c. 4. de reform.* dicat, *teneri, ubi id commodè fieri potest*; tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor Navar. Cened Zerol. p. 1.* V. *præd. Trull l. 2. c. 1 d. 4.* Vide *Barb in Trident. sess. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis quovis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulgent. nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4. R. 22.* ex *Rodriq &c.* * (*Vide dicta supra num. 269.*)*

2. Non est obligatio ad audiendam Missam feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato majoris Hebdomadæ, neque diebus Rogationum: *Azor. Henriq. Suar. d.* 88. *sect. 5.*

3. In die Nativitatis Christi tantùm teneris audire unam Missam. *Nav. Suar. Fill.*

309 4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in Confessione; ut contra *Cajet. Sylv. Ang. Armill.* docent *Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c.* Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri.* (*Idem sentiunt Spor. c. 4. num. 16. Elbel num. 359. Salm. de Matrim. c. 6. num. 20. cum Pal. Bon. Sanch. & communissimè.*)*, ut v. supra *l. 1. t. 2. cap. 3. dub 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmant *Regin. l. 19. num. 14.* dummodo intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suarez d. 88. sect. 6. Azor. c. 7. q. 6. Gordonus, Card. Lugo l. c.* si quidem possit differre Confessionem, nec adsit necessitas præcepti Confessionis. Idem dicit *Bonac. disp. 4 q. ult. p. 1.* Ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam, vel denique ob bonam fidem. * (Vide *infra num. 314.*)*

5. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. gr. vinum, hostiam, thus, &c. quia, cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse, dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. V. *Bon.* * (*Ita etiam Lugo Disp. 22. Sect. 1. num. 24. & Salm. de Sacr. Mis. cap. 6. num. 21. cum Sà, Nav. Sylv. Dic. &c. Et sic tenendum cum Elbel num. 356. Pal. & Bon. si sit per breve tempus, vel non exeatur ab Ecclesia contra Dic. Leand. & Diana. ap. Salm. d. num. 21.*)*

6. Peccat, qui non audit integram Missam; 310 & quidem venialiter, si omittatur parva pars: mortaliter, si notabilis, verbi gratiâ media, vel tertia pars. *Laym.* tamen, & alii durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio usque ad finem adsit. Addit que communiter excusari a mortali, qui audiunt a principio Epistolæ, vel secundùm alios Evangelii usque ad finem, vel ab initio usque ad Communionem. V. *Bon. l. c. d. 4. q. ult Card. Lugo d. 22 sect. 1 n. 3.*

Quæritur 1. quænam omissio in audiendo Sacro sit peccatum grave? Diversæ sunt sententiæ. *Prima* dicit esse grave omittere ab initio usque ad Epistolam exclusivè; ita *Tol. Bon Nav. Torr. ap. Croix l. 3. p. 1. num 665. Secunda* dicit esse grave, si omittatur inclusivè usque ad Epistolam. Ita tenent *Viva q. 9. Art. 3 n. 2. Croix, & Salm de Mis. Sacrific. c. 6. num. 2. cum Sot' Suar. Tab. Azor. Fag. Con Henr. Dic. &c.* cum communiori, ut asserunt *Salm. Tertia* sententia dicit non esse grave, si omittatur ab initio usque ad Evangelium inclusivè, modò audiatur usque ad ultimum Evangelium. Ita *Dicast Pal. Lug. Tamb. Sà, ap. Salm. & Cr.* Et probabilem hanc censent *Olzmann de 3. Præc. num 525. Elbel n. 258 & apud Salm ib. Suar. Azor. Bon Lay. Henr. Rodr &c.* Etiamsi omittatur *Credo*, ut *Lug. Henr. Burgh ap. Croix l. c.* quia *Credo* non est pars regularis. Hinc dicunt non peccare graviter, qui veniat ante Offertorium, ex quo, teste Isidoro, olim Missa incipiebat. Secunda sententia mihi est probabilior; Sed hanc ultimam (rectè dicunt *Salm.*) quis neget esse probabilem in re, quæ pendet ab æstimatione hominum, cùm sit fulcita tot & talibus Auctoribus?

Qui autem omittit omnia post Sumtionem, non peccat graviter, est commune cum *Croix num 666.* Neque si omittat omnia ante Epistolam simul, & omnia post Sumtionem, ut *Suar. Ills. Fag. ap Croix.* Quid si omitteret etiam Epistolam? *Baun. & Llamas* etiam excusant, sed contradicunt *Pal. Suar. Con. &c. communiter ap. Croix.* Omittere autem solum Offertorium sive ante, sive post Consecrationem non est grave, ait *Pasq. ap. Croix n 667.*

Quoad Canonem autem certum est minorem omissionem esse grave. Quare grave quidem est omissio Consecrationis, & Sumtionis simul, ut communiter *ap. Salm num. 3. & Croix d. n. 667.* Idem si omittatur a Consecratione usque ad

Pater

Pater noster exclusivè. *Salm ib. cum Leand. & aliis ap. Croix*. Sed dubitatur, an omittere tantùm Communionem, vel Consecrationem sit grave? Affirmant ex communiori *Reg Bon. Con. Averſ. &c. cum Croix ib. Ronc.c.2.q.1. Pal de Euch p.16.num.6. Holzm c 1.n.52. Salm. ib. num 4.* Immo *Pasq.* dicit esse grave, etsi una Consecratio omittatur, quia probabiliùs Sacrificium in Consecratione consistit. Alii tamen, ut *Lugo de Euch. D.22. num 4. Tamb. l.6.c.2. §.1. num 3. Diana p.5 tr.13 R.61. Escob d 17.num.126.* a gravi excusant, etiamsi tota Consecratio omittatur; cùm satis non constet, utrùm essentia Sacrificii sit verè in Sumtione, vel Consecratione; Et probabile putat *Elbel n.358.* cum *Suar Hurt. Fag. Burghaber, &c.* valdeque adhærent *Sporer, Viva, Layni & Mazzot.* Prima sententia videtur probabilior, quia, ut ajunt *Salm. & Holzmann*, licèt non constet, an essentia Sacrificii consistat in Consecratione, vel Sumtione, constat tamen utramque ad integritatem substantialem Missæ pertinere. At quia contra non constat, an Ecclesia præcipiat sub gravi audientibus utrique parti interesse, ideo secunda sententia non videtur improbabilis. In die autem Parasceve non est obligatio audiendi Missam, si in eo occurrat Festum Annuntiationis, ut ait *Mazzot.de 3.Præc.c.3. §.1.* cum communi, contra *Vasqu.*

Quæritur 2. an qui veniret ante Consecrationem, nec posset aliam Missam audire, teneatur saltem illam partem audire? Negat *Sanctius*; At omninò affirmandum cum *Sanch. Dec.l.1.c.19.num.6.& Salm.de Sacr. Miss.c.1. n.13. cum Lug. Suar. & communi*, quia remanent ea, in quibus consistit Sacrificium. Sed si veniret post Consecrationem, tunc non teneri reliqua audire dicunt *Henr. & alii ap. Salm.ib.* Et hoc est probabilius, juxta dicenda de *Sacr. Miss. l 6.num.305.* ubi dicemus probabiliùs essentiam Sacrificii in sola Consecratione specierum consistere.

Quæritur 3. an omittens levem partem Missæ, teneatur supplere, si possit? Negat *Fill.* quia si omisit cum causa, tunc non peccavit; si sine causa, tunc jam veniale commisit. Sed probabiliùs contradicunt *Salm.n.15. cum Leand.* quia, cùm potest, tenetur Missam integram audire.

311 ,, *. Non peccat, saltem mortaliter, qui
,, a duobus Sacerdotibus successivè duas dimi-
,, dias Missas audit, ut habet *Navar. c.21. Sà,*
,, *Sot.Ledesiq. Dian t.1 tr.3. R.18. Bon. d.4 qu.ult.*
p.11. Hurt. contra *Suar. Con. Fag* quia audit ,,
integram Missam. Ob quam caussam est ,,
probabile, * (*nunc improbabile, ob damnatam ab Innocent.XI. propos. 53.*) * etsi simul ,,
audiat, ut habet *Bon.l c.Hurt.& Dian.* contra ,,
Regin.Con.Card.Lugo, &c. quorum sententia ,,
videtur probabilior. ,,

Quæritur igitur, an satisfaciat præcepto Missæ audiens duas illius dimidias partes successivè a duobus Sacerdotibus? Ad hoc prænotanda est propositio 53. damnata ab Inn.XI. quæ dicebat: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui ejus duas partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit*. Sed dubium est, si audiat successivè? *Prima* sententia, quam tenent *Navàr c.21.num.2. Sa v.Missæ auditio n.2. Layman c.3.in fine. Marchant.tr.4.tit 2. q 1.d.2.item Sot.Bon.Pal.&c.ap.Salm de Sacr. Miss. c.6.num.7.Corden ap.Croix l.3.p.1 n 611* & probabilem putant *Salm.& Croix ll.cc. Viva de 3.Præc. Qu.9. Art.3.n.1. cum Diana, Pasqualig. & Tamb. de 3.Præc c.2.num.10. Mazzot c.3.§.1.* affirmat satisfacere, etiamsi audiantur duæ partes dimidiæ inverso ordine, & etiam cum aliqua interpositione temporis, nimirum horæ, ut sentit *Mazzot.* Ratio hujus sententiæ, tum quia auditio tunc benè terminatur ad unam Missam integram, si non physicè, saltem moraliter; Tum quia, cùm Christus sit principalis offerens Missæ, jam illæ duæ partes ab ipso integrantur; Tum quia illæ duæ medietates, licèt non sufficiant ad unitatem Sacrificii, sufficiunt tamen ad unitatem obsequii ab Ecclesia præcepti, cùm jam præstetur assistentia partibus Sacrificium componentibus. Hanc sententiam non negamus esse probabilem; saltem extrinsecè; Imò si quis audiat Missam ab uno Sacerdote usque ad Consecrationem exclusivè, & ab altero a Consecratione usque ad finem, vocamus probabilissimam. Si verò audiat ab uno usque ad Consecrationem inclusivè, & ab altero usque ad finem, probabiliorem censemus *secundam sententiam*, quòd non satisfaciat, ut tenent *Suarez de Festis sect.2. Sporer de 3.Præc c 4. num. 23. Tamb. d. num 10. Lugo disp.22. n.8.cum Azor. & Coninch.* Ratio potissima, quia Ecclesia præscribit audire & assistere Missæ, quæ sit unum integrum Sacrificium; Sed sicut non dicitur unum Sacrificium illa Missa, quæ ab uno Sacerdote celebratur usque ad Consecrationem, & ab altero usque ad finem; ita nec dici debet assistere uni Sacrificio, qui duas Missæ dimidias partes a diversis Sacerdotibus audit.

Nec

Nec obstat dicere 1. ut ait *Viva*, quòd si dicatur Missa ab uno, & eo deficiente, ab altero perficiatur, unum dicitur Sacrificium; nam respondetur tunc verè unum Sacrificium perfici, sed aliter res se habet in casu nostro, ubi duæ dimidiæ partes minimè unum Sacrificium integrant. Non obstat 2. dicere cum *Croix*, quòd cùm Christus sit principalis offerens, bene ex illis duabus partibus unum conficitur Sacrificium; quia respondetur, quòd licèt Christus in illis duabus Missis sit unus offerens, tamen quia Christus tunc bis offert, ideo non jam conficitur unum Sacrificium, sed verè sunt duo Sacrificia diversa, quibus assistens quis per dimidias partes, non potest dici quòd uni Sacrificio assistat, sed duobus Sacrificiis imperfectis. Ceterùm omnes conveniunt, & dicunt quòd qui sine justa causa duas medias Missas sic audiret, nullo modo excusaretur saltem a peccato veniali, ut ajunt *Salm. Viva*, & *alii communiter*.

312 „ 8. Non satisfacit, qui sub Sacro dormit, „ * (*Vide infra num.316.*) * pingit, docet; vel „ qui est post murum, aut aliam rem, tali „ loco, unde nihil audiri, videri, vel notari „ possit, quid fiat; quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicunque (licèt si post ostium, aut „ columnam, vel in fenestra, vel procul a „ templo) ita est præsens, ut ex signis externis colligere possit, quid a celebrante agatur, spectatâ loci naturâ (etiamsi per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat); „ sitque pars per moralem conjunctionem ejus „ multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in „ conspectu altaris. *Bon. l. c.*

Idem, quod *Bus.* asserit, docent *Lug. Reg. Dic. Leand. Bord. ap. Salm. de Sacr. c.6. num.23.* Sufficit enim audire Missam in Choro post Altare, vel per fenestram, quæ fert in Templo, etsi non cernatur Sacerdos; modò per alios assistens advertere possit, quid fiat. Ita *Croix. num.641. & Mazzot. l. c.* qui subdit bene posse audiri Missam post Altare; & etiam post parietem, aut columnam, modò assistens uniatur aliis audientibus. Et adhuc e loco extra Templum, si junctus sit multitudini protensæ usque ad Altare; ut admittunt etiam *Croix n.642. & Elbel num.334.* cum communi. Dicit autem *Mazzot.* non satisfacere qui in magna Basilica esset in aliqua Capella, & in altera distantissima fieret Sacrum; sed hoc non videtur probabile, si is bene possit respicere celebrantem, & quid agat; quisque enim qui adest in Templo, quamvis procul ab Altari, satis præstat Missæ moralem assistentiam, ut bene ait *Sporer de 3. Præc. c.4 num.8.*

An autem possit audiri Missa ab eo, qui e domo sua, interjectâ viâ, respicit Altare? Affirmant *Sporer n.9. & 11. ac Lug. Dic. Gob. &c ap. Croix n.643.* Sed ipse parùm assentit. Tamen sententia *Lugonis* probabilis videtur, si parva sit distantia, ut ipse ait; quia jam satis moraliter assistit, ut dicit adhærens *Mazzot.* Et probabiliorem hanc vocat *Elbel n.355. cum Escob. & plurib.*

„ 9. Audiens debet esse attentus, saltem „ 313 „ virtualiter, & in confuso, ut aliquo modo „ advertat, quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit, quid fiat, licèt peccet irreverentiâ, non tamen damnandus est mortalis. „ Imò *Con.3.p.q.83. cum Sylv. Rosel. & Med.* docet eum satisfacere, qui voluntariè totô Sacrô est distractus, modò sibi sit præsens, & „ eum reverentia externa assistat; Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bon.* & „ alios. V. *Con. l. c. & Card. Lugo num.26. & 27.* „ Plura de tota hac materia vide supra *l. 1.* „ *num.163 & 165.* „

Circa debitam attentionem ad Missam, quæritur 1. an ad satisfaciendum præcepto Missæ requiratur etiam attentio interna? Adest duplex sententia. *Prima* negat, quia Ecclesia actus internos non præcipit; itaque sufficit assistere attentione externâ morali, ita ut possimus testari quæ fiunt. Ita *Lugo D.22. S.2. num.17. & Con. Dic. Pell. Henr. Syl. Med. Hurt.* & alii multi *ap. Salm. de Sacr. Mis. cap. 6. num. 38.* Et probabilem vocant *Laym. Less. Mazzotta c.3. §. 1. ac Spor. num. 18. &c. Secunda* tamen sententia communior & probabilior, quam tenent *S.Thom. in 4. D.15 qu. 4. a.2. qu.4. Elbel num.335. Spor. num.14. Laym. Bon Dian. & alii cum Salm. de 6 num.39.* affirmat requiri attentionem internam; quia Ecclesia, licèt non possit præcipere directè actus internos, potest tamen indirectè. Juxta autem sententiam hanc, sufficit (ut dicunt *Salm. n.41 cum Caj. Sot. Suar. Nav loc. cit. num 10.*) ad satisfaciendum, sicut in Officio, attentio virtualis, scil. quòd quis sub initio habeat intentionem attendendi, & illam non mutet; Nam si postea distrahatur, etiam advertenter, sed non advertat se distrahi a Missa, vel ab Officio, etiam satisfacit: quia iste, licèt voluntariè se distrahat, non tamen distra-

distrahitur voluntariè a Missa. Ita *Salm.n.42. cum Caj. Sot. Suar. Nav. & Sanch.* cum pluribus. Attentio autem sufficiens ad Missam triplex est, 1. ad verba & actiones Celebrantis, animô colendi Deum. 2. ad Mysteria, vel ad Deum, scil. ad contemplanda ejus Attributa, Amorem &c. modò attendatur ad principaliores partes Missæ, & præcisè ad Consecrationem, & Sumtionem; At post factum, bene advertit *Elbel num.337.cum Tamb.& Spor num.16.* quòd nemo anxius esse debet ob scrupulum hujus attentionis non præstitæ, quia sufficit habuisse intentionem generalem colendi Deum.

Ceterùm primam sententiam, quam *Croix l.4. n.1344.* vocat spectatâ ratione probabiliorem, & *l.3.p.1.num.658.* vocat communem, negari non potest esse satis probabilem, juxta dicenda *de Hor.Can lib.4 num.154.* Et a fortiori quoad Missam audiendam, cui sufficit præstare assistentiam moralem, ut dicunt *AA. citati cum Renzi de 3. Præc.c.3.qu.5.* quin expresse requiratur oratio. Saltem (dico), stante authoritate tot tantorumque DD. hanc sententiam tuentium, fat dubia videtur Ecclesiæ Lex (ab AA. contrariis supposita), quæ etiam ad attentionem internam, ac ad orationem audientes obliget, cùm plures graves DD. ut *Less. Suar. Med. &c.* doceant ad Missam audiendam non esse opus orare, sed tantùm intendere Deum colere. Hinc *Croix l.6. p.2. num.* 1740. ponit contrariam inter sententias rigidas periculosas in praxi, ratione scrupulorum, quibus illa semper est obnoxia. Intelligitur tamen, nisi distractio sit talis, ut audiens nullo modo attendat ad Missam, ut notat *Croix l.3.p.1.num.659.*

314 Quæritur 2. an satisfaciat, qui tempore Missæ se confitetur? Resp. negativè cum sententia communi, quam tenent *Salm. de Sacr. Miss.c.6. num.46. Tamb de 1. Præc.c.5.n.25. Escob. c.9.n.183. Bon.de Euch.q.ult p.11 num 16.* qui a contraria sententia se retractavit, *Holzmann de 3. Præc. cap.1. num.* 527. qui oppositam vocat improbabilem; item cum aliis *Lugo de Euch.D.22. num.22.* qui docet hanc nostram omninò tenendam. Utuntur autem ex diversis rationibus, *Bon.* enim *& Bass.* negant, quia non oraret; sed huic obstat id, quod docent *Suar. Less. Med. Gob. ap. Croix num.* 634. ut mox supra diximus, scilicet quòd sufficit audire Missam colendo Deum, pro quo cultu oratio non est absolutè necessaria. Meliùs *Tamb Dic. Pasq.&c.* negant, quia nec esterna præstaretur attentio, dum confitens tunc adesset ut reus, non jam ut offerens Sacrificium cum Sacerdote. *Secunda* verò sententia affirmat satisfacere, si se confitens aliquo modo attenderet simul ad Missam. Hanc tenent *Pal.Tr.22.pu.16.num.4. cum Reg. & Molf. Gob.tr.5.n.258. Less.Conf mor.v. Missa. cas.2.* (sed *Less.* requirit audiri saltem bonam partem Sacri extra Confessionem); Item *Hurt. de Resid. p.1. R.8.num.26.* Et probabilem putant *Croix l.3. p.1. num 655.& Elbel de 3.Præc.num.345.* cum *Pichler, ac Pell.* Ratio, quia talis bene assisteret moraliter, dum per piam actionem Confessionis satis Deum directè coleret. Item (dicunt *Gob. & Elbel*) Confessio facta Sacerdoti est ac si fieret Christo, quis autem negabit confitentem Christo peccata sua, Missæ non satisfacere? Et idem dicunt *Elbel num.342. & Pal.ac Gob. apud Croix num.656.* de Sacerdote excipiente Confessiones. Hæc *secunda* sententia non videtur omninò probabilitate destituta, & olim probabilem ipsemet censui; Sed quia postmodum observavi eam a pluribus gravibus DD. rejici, modò non audeo probabilem dicere. Absolutè autem illam tenet, & consulit *Croix l.c. cum Less.* casu, quo obligati ad Missam, essent famuli, qui aliter non confiterentur: tunc enim (ut ait) saltem præsumitur quòd Ecclesia consentiat. Commune verò est, quòd satisfacit qui inter Missam examinat suam conscientiam; sicut qui legit librum spiritualem, nisi legeret historiam sacram animò discendi stylum, ut *Suar. Croix num.654. &c.* Sicut etiam celebrans potest audire Missam alienam, ut probabiliùs putant *Croix n.657. & Spor. num.* 16. quia hic dum celebrat, jam orat.

Quæritur 3. an satisfaciat præcepto qui, dum Sacrum audit, extasim patitur? Negant *Lugo, Torre, Leand.ap.Salm.c.1 num.205.* quia tunc, cùm sit alienatus ab usu sensuum, non assistit præsentiâ humanâ, & morali. Sed satisfacere affirmant *Salm.ex num.205 cum Suar.Trull.Led.&* aliis: Quia tunc adest attentio ad Deum, quæ perfectior est præ aliis, ut communiter docent *DD.cum S.Th.2.2.qu.83. a.* 13. Utraque est probabilis. 315

Quæritur 4. an dormitans inter auditionem Sacri, vel recitationem Officii, satisfaciat? Respondetur *cum Sanch Consl.7.cap.2.D.33 Nav.& Salm.d.c 6.num.48.* quòd si post debitam intentionem audiat Sacrum, vel recitet Horas eâ attentione, quâ saltem advertat non omittere audire vel dicere ullum verbum, licèt vexatus a somno non attendat ad significationem, 316

satis-

satisfacit, & saltem non peccat graviter.

317 Quæritur 5. an satisfaciat, qui audit Sacrum confabulando? *Bus.* hic affirmat, si confabulatio ei non impediat advertere, saltem in confuso, quid fiat. Sed veriùs contradicunt *Salm.d.c.6 num.50 cum Suar.Dicast.& Fil.* & eis adhærent *Laym.Bon.Trull.cum Sot.Med & aliis ap.Croix num.653.in fin* qui dicunt non satisfacere, si confabulatio esset per magnam Missæ partem, & de re seria; Secus, si esset per parvam partem; vel discontinuatim de re levi, quæ omnem attentionem non impediret, & sic sentit etiam *Elbel num 343.* Sed huic ultimo non omninò acquiesco; dum confabulatio etiam de re levi potest impedire attentionem externam.

Qui autem dum audit Missam, se vertit, aut calceat, probabiliter satisfacit, ut dicunt *Dic. Leand Nav.Caj.Bon &c. cum Salm.n.52.* Qui tamen deambularet audiendo Missam, dubitat *Bon.* an peccet graviter; Sed dicunt bene satisfacere *Dic Gob.cum aliis.ap.Croix.num.652.* Qui autem magnam Sacri partem insumit in colligendis eleemosynis, a pluribus excusatur, si sit in Ecclesia parva, secus in magna: Ita *Henr.cum aliis ap. Salm num.52.* Sed *Lessius ap. Croix.d num 652.* indistinctè eos excusat, si simul attendant ad Missam; Et verè talis distractio non videtur esse incompossibilis. Musici, Organœdi, & alii etiam satisfaciunt, si dum canunt, vel pulsant instrumenta, simul ad Missam attendunt; dum id etiam refertur ad eundem Dei cultum, ut *Croix. d.num.652. & Spor.num.16.*

318 „ 10. Præceptum audiendæ Missæ impletur „ quocunque in loco, sive in Parochiali, aut „ Cathedrali, sive in Regularium Ecclesia, sive „ in Oratoriis privatis; sive extra Ecclesiam „ audiatur. Ratio est, quia Ecclesia tantùm „ auditionem Missæ præcipit, non autem lo„ cum: ergo quovis loco impletur. * (*Ita „ Salm.de Sacrif.Missæ c 6. num.1. cum Lugo Dic. „ &c.communiter. Sed quoad Oratoria privata, „ viden.sequ 319.*)* *Tol.l.6.c.7. Azor c.6 Rodr. „ Nav Fil.Nug Suar.Con Bon.d.4.qu.ult.c 32.n 2.* „ & plures. Quæ doctrina, licèt certa satis „ sit, nihilominus, quia post omnes supra ci„ tatos Auctores a quodam Moderno, viro „ aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari „ dubio examinanda est, ne cui (quia liber „ obvius est) scrupulus, aut conscientia na„ scatur erronea.

319 Missam audiendo in Oratoriis privatis satisfaciunt Domini, & omnes de familia, cum descendentibus, & uxoribus, ac famulis eorum. Est commune *ap.Croix l.3.p.1. n.627* Quinam veniant nomine familiæ? Veniunt omnes agnati, & cognati, qui habitant in domo Privilegiati, vivuntque ejus expensis. *Roncaglia de Sacr.Miss c.5.q 3 v Sextò.& Cro l.c.* Item *Pell. & Tamb. contra Bard.ib.* putant extendi privilegium ad fratres & ejus uxores in eadem domo degentes, etsi habeant redditus, & mensam separatam. Item venire possunt omnes famuli in servitio existentes, ac ejus expensis viventes. Ita *Ronc. l.c. cum Pignatell. & Barb.* Sed notanda verba Indulti Pontificii (ut referuntur *ap.Tamb.Meth.Cel.Miss.l.1 c.6 § 4 n.1.*): *Volumus autem, quòd familiares servitiis tuis non necessarii ibidem Missæ interessentes, ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia minimè liberi censeantur.* Dicit autem *Tamb. num. 31.* quòd hujusmodi Indultum, quatenus est privilegium, est ampliandum, & largè interpretandum. An autem satisfaciant famuli habitantes extra domum? Negant *Barb Lez. & Gob. ap.Croix l.6.p.2.num 272* qui probabile putant; Sed affirmant *Mazzot.tom 3 pag.183. cum Tamb. item Pell. Dian & Quartus ap. Croix l.c.* An verò alii extranei audientes satisfaciant? Negant *Spor. num 24. Dian.Pasq.* ex verbis Bullæ Privilegii, ubi dicitur: *Volumus autem, ut qui non sunt de Familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia.* Alii tamen affirmant, ut *Pal. Azor. Pellis Barb.cum Suf. &c.* quorum sententiam putat *Croix l 3.p.1. n 6.8.* cum *& Gob.*esse probabilem: Quia revera (ajunt) audiunt illi Missam, & de loco non adest præceptum: Bullam autem dicunt *Pasq & March.* loqui de jure antiquo, quo Missa audienda erat in Parochia, cui juri nunc abrogatum est; & illa formula ponitur ad servandum tantùm stylum antiquum Curiæ. Sed hoc non obstante sequor primam sententiam, ut conformiorem verbis Bullæ cum *Elbel de 3. Præc n 360 Tamb. Meth.Cel Miss.l.1.cap.4 § 4.num.34.& Mazzot. de Sacr. Miss.c 3. p.183.* qui oppositam opinionem omninò rejiciunt. Censent autem *Pasq.& Pignatell* Dominum, etiam dum in rure est per breve tempus posse uti privilegio habendi Oratorium privatum, cùm privilegium sit personale: Contradicit tamen *Roncaglia de Sacr. Miss. cap. 5. qu.2. vers. Quarto;* Cùm in Brevi exprimi soleat, Oratorium erigendum esse in loco habitationis.

Probabilem putavit *Ronc. vers.Quintò,* opinionem

nem *Barbosæ*, posse celebrari Missam, etsi Dominus non intersit, modò assistat Familia; dum quoad verba: *In præsentia Domini, & Familiæ, & Hospitum nobilium*, Ly *et* sumitur pro *vel*, aliàs non sufficeret præsentia Domini, si abesset Familia. Sed hodie sancitum habemus a SS. nostro Pontifice Benedicto XIV. (in Decreto posito in calce Libri, vide *part.2. n.5.*), quòd non possit celebrari in Oratorio privato, nisi actu intersit aliqua persona ex iis quibus Indultum principaliter concessum est, & directum. Dicit *Quartus* apud *Croix l.6.p.2.num.266.* illicitum esse ponere lectos ad dormiendum supra Oratoria, vel Ecclesias. *Pignatellus* tamen cum *Rone loc. cit. vers. Primò, in fine*, putat hoc non esse de præcepto, sed de convenientia.

Probabile autem est, quòd satisfaciat quicunque audit Missam in litore, aut in castris, *Croix n.629. cum Bon.&c.D.D.cit.* Notandum hìc, quòd Oratoria in domibus Episcoporum, Religiosorum, vel Missionariorum privilegiatorum, vel alibi erecta, & benedicta ab Episcopo, cum janua in via (intellige hoc pro domibus laicorum), illa non sunt jam Oratoria privata, sed veræ Ecclesiæ; Quare in iis audientes Missam bene satisfaciunt. Vid. *Croix num.626.* Et Vid. *Tr. de Euch.lib.6. num.359.* Et vide alia *ibid.n 357.*

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis majoribus?

320 RESpond. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Auctorum (quos vide *superiore dub.cas.ult.*) & ut ait *Card Lugo disp.22. sect.1.num.2.* certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t.4. cap 7* & in *Resolutionibus moralibus in forma manualis editis cap* 8 in dubium vocet, scrupulumque movere conetur. Ratio est 1. Quia nullum extat eâ de re præceptum. 2. Quia *cap. Ut Dominicis*, jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui, propriò Parochô contemptô, illic Missam audire vellent: ergo sine contemtu (formali) licet. 3. Quia *c. Si quis, de Consecr.* jubentur ii, qui habent Oratorium domi, in majoribus festivitatibus audire sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4 Quia universalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & Confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantùm, ut loquitur *Marchant. loc.cit.* insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trident. sess.22. cap.7.* tantùm dicit, populum debere moneri (non autem teneri), ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis majoribus. Vide *Fagund. Lugo, Barbos. Zened. Trull. l.3.c.1. dub 6.*

Neque obstant, quæ *March.* objicit, ut: 321 1. Quòd jura antiqua decernant contrarium, eo quòd Sixtus IV. *De Tregua, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis, & festis. Nam imprimis ex illo *Sixti* decreto nihil sequitur, cùm is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur, non teneri*. Cùm enim honestissimum sit populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere; nam inde scandala, & proprii Parochi contemtos sequi possent: Et hoc est, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua jura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. *Cajet. Lugo, &c. Auctor.cit.*

Nec obstat 2. Quòd multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint: hoc tamen tempore, post tot, & tam ampla privilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem, post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ut vid. seq. Resp.*), an aliqui id doceant, nescio.

Nec 3. Locus Trident. paulò ante in resp. citatus, quem objicit, ut patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminent. Cardinalium, Auctorumque communi explicatione.

Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mul- 322 ctis, aliisque pœnis cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *March l.c.* ubi ait, *Regulares ita communiter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria*: & contra Auctorem Parochiani obedientis. Ratio autem est, quia, ut ait *Novar.* Episcopus non potest tollere (nec restringere) jus commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Auct sup cit S.Ant p.2. tit 9 c.10. §.1.d.4. Sylv.v.Missa. Tolet. Laym lib.4.t.7 cap.3.* &c.

dit *Sanch.Conf.l.5.c.2 d.13.* si sit mola, quæ agitur aquâ, vel ventô; non autem, si agitur bestiis, & in qua requiritur magnus labor, & occupatio. Ex qua doctrina satis probabiliter inferunt *Tamb.num.14. & Croix. num.578.* quòd quando cooperatio, & applicatio hominis est modica, non sit illicitum, saltem graviter, etiam cum bestiis molere.

An autem liceat Ferrariis equos iter agentium ferrare? Vid. *Dub sequ.II n 300.*

278 „ 5. Item nec servile est, sive gratis, sive
„ pro pretio docere, studere, scribere, transcri-
„ bere, & secundùm quosdam, ut *Medin.Lopez,*
„ *& Armillam*, quorum sententiam probabi-
„ lem putat *Laym.* contra *Fill. Azor.* & alios
„ multos, pingere, etiam coloribus (nam de
„ rudibus lineamentis plerique concedunt); te-
„ rere tamen colores, & non pingere, sed
„ tingere, ut v.gr. colorare asseres, vel pan-
„ nos, dealbare parietes, illiberale est.

Hic plura sunt distinguenda.

Quæritur 1. an docere, scribere, ludere, canere &c. sint *servilia*, si fiant ob lucrum? Affirmant *Abul.Azor.Tabien.&c.ap.Salm.c.1.n 263.* quia, licèt tales actiones sint liberales, ex lucro tamen fiunt serviles. Sed tenendum est oppositum ex *S.Th.2.2.qu 122.art.4.ad 3. cum Sot. Nav.Suar. & Salm. num.264.* Ratio, quia intentio operantis non potest opus mutare.

279 Quæritur 2. an transcribere sit opus servile? Affirmant *Caj Nav.Sanch Sylv.&c. ap. Salm.c.1. num.268.* quia transcribere, dicunt, non est opus mentis, cùm multi transcribunt etiam quod non intelligunt. Sed negant communissimè, & probabiliùs. *Elbel num.399. Ronc.c.3. q.4. Resp.1.Salm.c.1.num.270.cum Suar. Sà, Trull. Bon. & Viva Q.9. Art.1.num.3. cum Pal. & communi*, quia transcribere, sicut scribere ordinatur ad mentem instruendam; Et ideo *Elbel num.400. Viva ib.* notat, *ex Tamb.* licere etiam transcribere notas musicas, & rationes; & etiam characteres componere, ut *Lay.cum Dian. Bus. n 282. sequ. Mazzot. & Elbel num 401. cum Spor. Tamb.Mayr.& pluribus* contra *Pal.*

280 Quæritur 3. an pingere sit opus servile? *Prima sententia* negat cum *Lopez, Med. Ang.Sylv. Sayr.Armilla, Rosell.Barbos.ap. Salm.c.1.n 237. & ap.Bus.& Lay.* Ratio, quia, ut dicunt, tale opus propriè servile non est, sed potiùs liberale, prout simillimum ac scribere. Saltem non esse servile, si fiat recreationis causâ, admittunt *Azor. Reg. Fill.&c. ap.Bon.Disp.5. qu.un. p.2.n.25.* Hanc sententiam *Spor.num.45.* vocat probabilissimam. *Secunda* tamen communior sententia tenet esse opus servile, quia non potest dici actio liberalis, cùm non tendat ad mentem instruendam, ut tendit scriptura, sed solùm ad assimilandas imagines rerum. Deinde, quia pingere simillimum est ac sculpere, & acu depingere, quæ ex communi sunt servilia. Ita *Salm.num.238. cum Caj. Suar. Pal. Sanch. & aliis.*

His tamen non obstantibus, *Lay. Tr.7. c.2. num.3.Viva q.9.A.2.n.4. Elbel num. 395. Olzmann n.541. Ronc.ib.q 4. Antel. Tr.10.q.2. Tamb. l.4.c.3. §.1.n.8.cum Sà, Pelliz. & Pal.* admittunt primam sententiam esse probabilem, modò id fiat sine magno apparatu, scilicet colores miscendo, tabulas edolando, &c. Ratio, quia pingere, licèt requirat operationem materialem, non videtur tamen propriè posse dici actio servilis; Immò potiùs dicenda videtur liberalis: nam, sicut scriptura exprimit conceptus internos, ita pictura exprimit imagines rerum, ut dicunt *Castropal. Tamb.& Viv.* Vel, ut ait *Lay.* videtur pingere esse actio liberalis, quatenus tendit ad animum recreandum. Negari non potest prædictam opinionem satis esse probabilem, ut rectè dicit *Mazzotta*; Nam, etsi non constaret, quòd pingere sit opus liberale, nec etiam constat esse servile; quod utique constandum fore videtur, ut posset dici prohibitum. Probabiliùs enim videtur esse actio, saltem *media*, & *communis* servis & liberis, dum sæpe communiter observamus nobiles viros non erubescere hanc operationem pingendi addiscere, & exercere; opera enim, *in quantum* (loquitur *S.Thom.2.2.q 122.a.4.ad 3.*) *sunt communia servis & liberis, servilia non dicuntur.* Saltem, ut dicit *Ronc. in Reg.Prax.* non sunt dimittendi sine absolutione, qui hanc opinionem, ut probabilem sequuntur.

Communiùs autem admittunt *Sporer tr. 3. in* 281
Dec.c.4.Fel.Pot.n.2033. Mazzot. & alii ap. Tamb. & Viva, non esse opus servile delineare, retrahere imagines vel exemplaria acu, ut solent Feminæ: hæc enim, ait *Tamb.* magis referuntur ad exercendum ingenium, quàm ad operandum. Excusant etiam *Azorius, Fill. Sylv. & Ang ap Bon.ib.num.25.in fine* puellas acu pingentes, ut addiscant, cum *Pal. Sà, March. ap. Bus. hic num.283. in fin.*

Ars tamen sculptoria communiter, saltem in æstimatione hominum, inter artes mechanicas numeratur. Vide *Tamb. cum Pal. ibid. num.10.*

„ 6. Vi-

282 6. Videntur etiam excusari posse in Typographis literarum collocatores, quando post Divina collocant neglectum pensum, ut habet *Laym.* hìc. Imprimere tamen servile habetur. *Escob. E. 5 c. 4. Suarez, Laym. &c.*

7. Excusat etiam *Fill.* hìc *n.* 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione potiùs ad experientiam, & peritiam fit, quàm ex officio, & arte.* (*Admittit eam Croix num. 578. si parva sit applicatio. An autem ob eandem rationem liceat emundare triticum manibus? Tamb. §. 1. in fine in dubium revocat. Ceterùm P. Michel ap. Elbel n 408. permittit ad vitandum otium leves labores, ut decerpere rosas, decorticare poma, &c. Sed in his potiùs dicendum puto, quòd requiratur majus temporis spatium ad materiam gravem.*)*

283 8. Servile aliqui non putant (alii contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium, aliaque pejora vitandi) venari. *Granat. 2. 2. c. 3. t. 12. a 4. s. 7. num. 65.* aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratiâ), & similia; piscatio tamen moderata esse debet. Vid *Laym. & Fill. t. 27. c. 9. q. 12. Bon d. 5. qu. 1. p. 2. num. 25. Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes, *Arm. Azor. Palaus, Sà, Marcant.* V. *Dian. p. 5. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R 62.*

Quæritur, an venatio, aucupatio, & piscatio sint opera vetita in Festis? Adest duplex sententia. *Prima* affirmat, quia dicunt esse opera servilia, maximè si fiant ob quæstum, ut *Sylv. Angel. Corell. &c. ap. Salm c. 1. num. 141. Secunda* tamen *sententia* probabilior, & communior negat esse prohibita, etsi fiunt causâ lucri; vel quia non sunt verè opera servilia, ut tenent *Lay c. 2. num 4 Elbel num. 402. Sanch. Cons. l. 5. cap 2. D. 14 & 15. Nav. Medin. Granad. Rodr. Lop.* Vel quia saltem excusantur a consuetudine, ut rectè tenet *Olzm n. 542 Viva Art. 1. n. 15. cum Pal. Sanch Trull. Fill. Leand. Fag. &c.* Modò, intellige, hæc fiant sine magno labore: aliàs frustra videretur Pontificem dispensasse in piscatione halecum in *c. 3. de Feriis.*

284 Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non servilia, quæ dicuntur forensia, ut sunt mercatus, placitum, judicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis judicialis, idest actiones, quæ ad decisionem causarum tam civilium, quàm criminalium, tam Secularium, quàm Ecclesiasticarum spectant. Ita *commun. DD. ex c. 2. de feriis.*

Unde resolves.

1. Festo non licet citare, adducere testes, idest, exigere juramentum judiciale, proferre, aut exequi sententiam, quæ, si feratur, est irrita. V. *Laym. l 4 t. 7. c. 2. n. 7.*

Prohibetur in Festis præstare juramentum judiciale pro rebus temporalibus, ut *S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 10.* Sed licitum est præstare juramentum Inquisitoribus; & etiam juramenta, quibus confirmantur contractus permissi in die festo. *Viva a. 2. num* 15. Prohibentur etiam formatio processûs, citatio partis, & sententiæ prolatio, sive executio, nisi aliter requirat necessitas, aut pietas, *ex c. ult. de Feriis.*

2. Nec licet emere, & vendere res non necessarias, negotiari publicè, vel privatim, inire contractus emtionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excusentur); quia intelliguntur nomine mercatûs, qui prohibitus est *c. 1. de feriis*, ut docet *Bon. ex Suar. c. 13. & Fill. t. 27. c 10 q. 2. n. 180* *(*Vide n. sequ. v. An autem.*)* 285

Nundinæ universales ex consuetudine jam permittuntur, & alicubi etiam nundinæ particulares in quavis hebdomada, ut *Viv. q. 9. Art. 2. num. 2. cum Pal & Salm. c. 3. num. 276. & 278. & ibi Sanch. Caj. Sot. &c. cum Croix. num. 606.* qui *cum Pal. & Tamb* dicit, quòd ex consuetudine nunc videtur omninò licitus esse mercatus. Emtiones autem mercium certè sunt vetitæ a jure Canonico, ut ait *Sanch. D. 25. num. 3. &c. ap. Salm num 279.* At ubi est contraria consuetudo, excusantur, *Sanch. & Viv. ib.* Consuetudo enim (ait *Mazzott. §. 2.*) in hoc magna ex parte legem abrogavit. Hinc notant *Salm.* permitti in Festis vendere poculenta, & esculenta, etsi ad gulositatem, cum *Caj. Sanch. Nav. & Bus. D. 2.* juxta *Decretum S. C. Rituum ap. Salm. n. 286.* Item vendere calceos, candelas, & similia, quòrum pretium jam æstimatum sit. Item vendere domum, equum, merces, etiam præsentes, & quamvis in hoc multum tempus impendatur; tum quia sic fert timoratorum usus; tum quia Ecclesia tantùm venditionem in publicis officinis prohibuit ratione scandali. Ita *Salm. ex num. 280. cum Sanch. Nav. &c. & Croix n. 606. cum Pal Tamb & Ills.* 286

An autem nomine mercatûs vetentur etiam locationes, negotiationes, & similia? Affirmat *Bus. cum Tab. Sylv. &c.* Sed communiùs negant

Sanch.

Sanch.c.2.D.26.n.3.Viv. Art.2.n.4. Salm.c.1. num. 284.cum Trull Pal. Azor.& Leand. Quia talis est sapientium consuetudo, quà videtur derogatum *Decretis S.Pii V. Cùm primum an. 1566.& Sacræ C.Rituum ap. Salm. num 286.* Hinc licitos esse omnes contractus, si fiant sine instrumentis, & judicis auctoritate, dicunt *Sanch. Ills. & alii ap.Croix n.606.* Ideò venditionem magni momenti cum solemnitate *Mazzot. d.§.2.* damnat de mortali. Sed *Viva* asserit ex communi *cum Palao Qu.9 Art.2.n.4.* quòd permittitur conficere testamenta, contractus celebrare, aliosque similes actus facere, qui non requirant strepitum judicialem; Et revera ubique inter nos in Festis stipulanrur istrumenta; Quamvis Notarii alicubi solent ad hoc petere ab Ordinario generalem licentiam, quæ ceterùm communiter conceditur.

287 „ 3. Festo licet excommunicare, dispensare, judicem privatim informare, Advocatum consu'ere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum judicialem. V. *Bon. l.c.* * (*Est communis apud Viva Q.9. Art.2. num. 4. Licitum est etiam conferre Beneficia, & etiam jurisdictionem exercere sine strepitu judiciali; Item emancipare, & etiam appellare, Viva ib*)*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem: Prima, *Dispensatio* Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem, uti Superiores Religionum; imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar. c.33. Laym.c.4.n.2.Bon p.1.n.20.* „ 288

In præcepto abstinendi ab opere servili dispensare potest *primò* Pontifex, ut supremus Legislator & Pastor, in omnibus festivitatibus, & pro tota Ecclesia. *Secundò* Episcopus in sua Diœcesi: & etiam Capitulum, Sede vacante; Necnon Prælati Regulares erga suos Religiosos subditos, & eorum domesticos Et notandum, quòd Episcopi dispensare possunt etiam in Festis communibus; notandum tamen, quòd, si in iis dispensent sine justa causa, peccant graviter, & invalida est dispensatio; secus, si dispensent in Festis Synodalibus, sive particularibus loci. *Tertiò* Parochus dispensare potest, quando subditus nequit adire Episcopum, sed tantùm ad tempus, & pro aliquo particulari casu. Ita *Sanch.conf. lib.5.c.2.d.20.n.2.& Caj.Sot. Nav. Suar. Pal. Az. Trull. cum Salm.c.1 n. 359 & Viva A.2.num.13.* qui notat, quòd Vicarius Generalis etiam potest dispensare, sed tantùm ex speciali mandato; nam ex generali ei non committuntur illa, quæ gratiam sapiunt, ut ait *Tamb. Dec.l 4.§.2.n.3. cum Meroll. Barb.& Sanch.* Etiam verò præsente Episcopo Parochi ex consuetudine possunt dispensare in minutis & frequentibus necessitatibus, in iis tamen rebus tantùm, in quibus ex consuetudine introductum est ipsos dispensare, prout in jejunio, & in vacatione ab operibus servilibus in Festis. Ita *Viva l cit. Tamb.ut supra n.37. & c.5 §.7.n.56. cum Thom.& Jo.Sanch.Sporer de Leg. c.1.num 349. cum Suar. Mazzot.de Leg.tr.1. D.4.qu.1.c.2. ac Salm. de Leg.c.5 num.40. communiter.* Censet autem *Elbel de 3.Præc.num.214.cum Suar.Sylve.Fill &c.* quòd, urgente necessitate, sufficit etiam dispensatio præsumta, si Dispensator adiri nequeat. Hic autem

autem notandum, quòd habens potestatem ordinariam potest eam alteri delegare; non autem si habeat delegatam. *Croix num.584. cum Tamb. &c.*

289 „ Secunda, *Consuetudo*; nam sic licent nundinæ illæ, in festis passim haberi solitæ, & „ præparationes deliciarum non necessariarum, „ ut cupediorum, placentarum, & similium „ ciborum artificiosorum: item emtiones, & „ venditiones rerum parvi momenti. *Bonac. l. c. Laym.l.c.*

290 „ Hinc ex consuetudine *Salm c.1.num.348. & Sanch.ap.Viv.Art.2 n.12.* excusat eos, qui in area vertunt, aut separant segetes, & hortulanos rigantes olera. *Fernandez autem ap. Dian. cum Tamb.num.13.* excusant Barbitonsores ex consuetudine (& idem ait *Viva ib.* dici posse de Sutoribus calceantibus novos calceos). Notat autem *Viva* quòd communiùs DD. dubitant de tali consuetudine approbatâ, de qua pariter dubitant *Sanch D.27.num.1.& Salm.c.1.n 343. cum Caj & Tol.* Admittunt tamen probabiliter *Mazzot.Elbel n 417 Tamb.§.2.num 13.& Viva l.c.* eos excusari posse, vel ex parvitate materiæ, scilicet si unum, vel alterum tondeant, vel ex necessitate rusticorum, quibus tantùm in Festis conceditur tonderi. Et id concedunt *Salm cum Trull. & Pasqu num.341.* non solùm, quando rustici alibi habitant, ut admittit *Sanch.* sed etiam in eodem loco, ubi deest Barbitonsor, ex consuetudine jam introductâ. Excusant eos etiam *Viva, Mazzot.& Tamb cum Fern. ib & Croix cum Dian.& Ills.num.591.* ratione notabilis lucri cessantis, si aliàs a plerisque relinquerentur cum gravi jactura lucri; cum *Spor. num.55.* qui universè permittit id cum *Fern. Dian &c* ex consuetudine ferè ubique tolerata.

Notandum autem circa consuetudinem id quod dicit *Viva Art 2 n 8.* scil. quòd ad excusandum sufficit probabilis consuetudo: sufficit enim, ut dicunt *Salm. de Leg c.6 num.18. cum Salas, Gran &c* dictum unius doctoris eximii, etiam moderni, qui consuetudinem asserat. Bene autem advertit *Mazzot.de 3. Præcept.c.2.* quòd in dubio de consuetudine possidet Præceptum, unde petenda est dispensatio; Secus si probabile sit adesse consuetudinem.

291 „ Tertia, *Pietas* in Deum, per quam licent „ opera, quæ proximè (non quæ remotè) spe- „ ctant ad cultum Dei; ut pulsare campanas, „ circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, „ ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Fill.n.218. Bon.l c.* „

Quæritur hic 1. an liceat in die festo verrere Templum, coquere Hostias, ornare Altaria aut Ecclesiam tapetis, tabulata erigere necessaria ad Festivitatem, vel Sepulchrum, & similia? Tres sunt sententiæ. *Prima* sententia cum *Conrad. & aliis ap. Dian.* dicit hæc esse illicita sub gravi, nisi excuset rationabilis causa, quia sunt verè servilia; Sed hæc est contra communem. *Secunda* sententia *cum Viva Art.2.n.10 Suar.Tol.Croix n 586. & Tamb § 2.n.3.* dicit non esse servilia; sed si possent expediri in die præcedenti, esset veniale transferre illa ad diem festum. *Tertia* sententia satis probabilis tenet hæc ne sub levi quidem vetari in die festo; tum quia est communis consuetudo; tum quia hæc opera per se proximè concurrunt ad cultum Divinum. Ita *Elbel n.420 Salm.cap.1. num 259.cum Dian.Pasq.Leand &c.* Notant autem *Viva, & Tamb ib* quòd scienter præparare tabulata in die festo ad videndam processionem, de se esset peccatum grave; sed, si non sint facta pridie, licitè fiunt in die festo: Et idem tenet *Mazzot.l c.* 292

Quæritur 2. an ob solam pietatem, sine actuali necessitate, liceat in Festis laborare, scilicet conficere vestes pro pauperibus, colere agros Ecclesiæ, vehere lapides, & ligna ad eius ædificium, dealbare parietes Templi? Affirmant *Angel.v. Feriæ, num.9.& 28. Tab.v. Festæ, num.18 & 37. Gloss. in c. Conquestus. de Feriis, v. Pietas, Sà v. Festum. Vill c 22. num.80. Fill. tr.27. num.156.* item *Perez, Sylve. Palac.&c. ap. Sanch. cons.l 5.c.2.Dub.23.* Limitat tamen *Sylve.* modò non sit in Dominicis, & Festis solemniotibus, nec usque ad ultimam defatigationem. Moventur, quia ex *c. Conquestus. de Feriis*, excusantur judicialia, *si necessitas urgeat, vel pietas suadeat*: Ergo similiter dicunt excusari servilia. Et hæc ratio non videtur spernenda, cùm de eodem jure ecclesiastico, ut supra *num.265.* vetantur judicialia ac servilia; In æquiparatis autem, ubi currit eadem ratio, eadem currit legis dispositio, ut ex communi diximus *de Leg. l.1.num.106 in fin.* Negant verò alii licere, nisi actu urgeat necessitas, vel saltem nisi interveniat licentia Episcopi; quia talia opera de se sunt servilia, & nonnisi remotè concurrunt ad cultum Divinum. Judicialia verò, ut supra, de se non sunt servilia, & ideo permittuntur ob pietatem. Præceptum autem colendi Deum, abstinendo a servilibus operibus, est altioris 293

tioris ordinis, quàm opera pietatis. Hæc secunda sententia mihi videtur certò probabilior cum *Sanch.l.c. num* 3. *Pal.tr.9. D un. p.10 n.2. Bon.p.3. num.6.& Salm.c.1 num.*260. *cum Suar. Caj. Nav. &c. communiter.* Hinc dicunt *Viva art.2. num.*8. *Tamb.num.*18. *Spor.tr.3 c.4 num.*53. *Ronc.c.3 qu.*5. *& Salm. num.*357. tum solùm licitum esse laborare, cùm pauper actu graviter indiget; vel (prout addunt *Ronc.& Salm.ibid.cum AA. cit.*) ita indiget, ut nisi in festo laboretur, non posset suæ necessitati subveniri, & aliàs ipse pauper stipendium operariis non valeret solvere. Idem tenet *Escob de* 3.*Præc.* dicens licere extruere Ecclesiam, ejus agros colere &c. si ipsa sit adeo paupercula, ut aliunde sibi providere non valeat. Advertunt *Tamb. l. c. cum Fag.* ad hoc non sufficere necessitatem communem, sed requiri, ut noscatur hujusmodi pauper in particulari, vel gravis & certa necessitas in aliqua Universitate. Loquendo autem de locis piis *Salm.n.*260. sic ajunt: *Ceterùm, quia ferè omnes Ecclesiæ, & Monasteria jam his temporibus egestate laborant; idcirco pro his, sive pro Hospitalibus, Confraternitatibus, & similibus possunt licitè homines laborare, Templa extruendo, segetes metendo, agros colendo, &c.* Ita *Salm. ib. cum Suar. Sot. Pal. Bon. Trull. Caj. Sanch. &c.* Sic pariter permittit *Mazzotta* laborare ad conficienda ornamenta necessaria pro Ecclesia indigente.

294 „ Quarta, *Charitas* erga proximum; per quam licent, & valent actus judiciales pauperum orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis pro tunc egentibus subvenire. Item emere, & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. c.2. n.7.* V. *Dian. t.1. R.*34.

295 „ Quinta, *Necessitas* propria, vel aliena, corporis, vel animæ; si nimirum sine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt; v.gr. si latro sit fugitivus, nisi tunc capiatur. 2. Servi, & ancillæ coacti a dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent, *Suarez, Laym loc. cit.*

295 Famuli coacti a dominis ad laborandum in die festo, nisi sit in Festi contemtum, satis excusantur ob timorem gravis indignationis domini, aut gravis incommodi, v. gr. si timeant dimitti, quin possint statim, aut de facili alium dominum invenire. Ita *Croix cum Ills. num.*593. *Ronc c.3 q.5. Elbel de 3. Præc. num.*377. *Viva Art.2. num* 9. *Salm.c.1.n* 346 *cum Pal. Suar. Azor. Bon. Nav. Sanch.* Quòd, si talis timor non adsit, veriùs dicunt *Sanch num.*18 *Salm. n.*347. *Ronc.ib. contra Bus.* ipsos teneri statim dominos deserere; nisi sint addiscentes, vel obligati ad famulandum usque ad certum tempus, si hi verè grave damnum paterentur. Idem quod de famulis, dicitur de filiis, aut uxoribus, quæ cogantur ad laborandum a viris, si nequeunt renuere sine timore gravis damni, aut gravis indignationis, ut *Viv.& Salm.ib.cum cit.AA. cum Mazzot.*

„ 3. Excusantur iidem, & similes reficientes suas vestes, cùm id aliis diebus non possint *(*cum Lay.& Spor.num.*50.)*. 4. Pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes privatim, sine scandalo, maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bonac. n.*13. *(*Cum Sanch l.2.D.*18.*n.*15.*& Salm. num.*331. *cum Azor. Suar. Pal &c.*)* 297

„ 5. Excusantur Coqui, & Culinarii. Certum est licere coquere cibos, ut DD. communiter *cum S.Th.*2.2.*q.*122.*a.*4.*ad.*4.*et* 5. Et quoad ipsos præparandos pertinet, licitum est etiam animalia occidere, & excoriari, si pridie commodè non potuerit fieri, ut solet evenire in magnis Civitatibus; non autem in Oppidulis, nisi sit in tempore æstivo, vel nisi concurrant plura Festa. *Sanch.d.D.*18. *n.*6. *Salm c.*1. *cum Pal num.*333. 298

Licitum esse etiam Artocopis facere pastillos, saltem ex consuetudine, ajunt *Sanch. n.*3. *Salm num.*334.*cum Sot. & Trull.* Sed meritò negat *Tamb.* §.2.*n.*11. nisi sint pro cibo proprio tantùm illius diei; vel opus esset ad publicam abundantiam.

Utrùm liceat conficere cibos ad delectationem, puta sacchares conditos, &c? Negat *Sanch. num.* 15. cui adhærent *Salm.*338. *& Ronc.* nisi sint, ut dicunt *Salm. ad modum victûs diurni*; vel nisi occurrat improvisa aliqua specialis causa invitandi amicos; vel nisi, addit *Roncaglia*, tales cibi in die antecedenti non sic commodè, vel sanè fieri possint. Sed *Pal. ap. Tamb. num.* 9. dicit hos cibos, etsi superfluos, & ad delectationem, excusari consuetudine, & meritò probabile putat *Tamb.num.*10.*cum Fagund.* Et consentit *Viva Art.2.num.*6. *vers.*2. *cum Azor. & Mazzotta c.*2 *pag.*408.

Per-

Permittunt etiam ex consuetudine *Mazzot. ib. Viv. d. num 6 & Fag. Pal. ap. Tamb. d. l. & n. 22.* colligere fructus in die festo, etiam non necessarios ad usum diei, ut integriores serventur. Et hoc faciliùs permittendum, si periculum sit, ut ab aliis surripiantur, vel a pluvia contaminentur; Unde usu receptum est multis in locis colligi in die festo olivas, castaneas, & alios fructus sylvestres. Certum est autem licere in Festis præstare opera, quæ sunt necessaria ad usum quotidianum, ut sternere lectos, purgare domum aut vestes, utensilia culinaria lavare, & similia. *Elbel num. 394. cum Spor. num. 42. Henno, &c. communiter.*

299 „ 6. Excusantur Pistores, & Laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum.

Utrùm liceat conficere, & coquere panem? Quoad Pistores seu Furnarios, ait *Viva* communiùs a DD. non excusari, si possint illum conficere die antecedenti; Et idem dicunt *Sanch. D. 18 num. 3. & Bon. p. 3. n. 9.* sed excusant, si interveniat concursus Festorum, aut multitudo emtorum, vel utilitas Populi. Probabiliter tamen *Mazz. l. c. & Salm. num. 335. cum Sà, Azor. Pasq. Leand. &c.* universè tales excusant, etsi ad panem conficiendum farinam cribrent, triticum terant. Ratio, tum quia semper adest aliqua ex causis excusantibus, a *Sanch. & Bon.* mox assignatis; tum quia panis diurnus est aptior ad victum, & aliàs minima ejus penuria apta esset ad Populum commovendum; tum quia adest consuetudo Romæ, & crederem posse dici ubique cum *Spor. n. 55.*

Ita quoad Pistores, sed quoad alios, an adsit consuetudo permittens conficere panem? Meritò dubitat *Tamb. num. 9.* nisi concurrant plura Festa; vel nisi panis coctus non sit satis aprus; vel denique nisi sit necessarius ad usum illius diei, ut dixit de pastillis, quia tunc reducitur ad præparationem proprii victûs. Ita *Tamb. n. 9. & 11. cum Sanch. Bon. & Fag.* De Lanionibus autem, vide dicta *num. 298.*

300 „ 7. Chirurgi, Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno.

Licitum est coquere calcem, vitrum, saponem, quia talium coctio plures requirit dies; Et hæc potest aliquando etiam inchoari die festo ad vitandum grave damnum, ut *Sanch. n. 21. & Sot. Pal. Trull. Nav. &c. cum Salm. d. n. 348.*

Licitum est pariter ferrare equos itinerantium, vel eorum, qui summo mane iter sunt acturi, aut in agrum egressuri ad laborandum, nam aliàs grave damnum paterentur. Est commune, *Salm. c. 1. n. 353. cum Sanch. num. 14. Sot. Trull. Nav. &c. cum Mazzot. d. c. 2.* Idcirco pariter possunt refici vomeres eorum, qui aliter die sequenti laborare non valerent. Sic etiam reficere vias, pontes, ut *Mazzot.*

9. Excusantur Molitores * (*Vide supra Dub. I. num. 277.*), & Naucleri pendentes a ventis. 10. Piscatores halecum, thynnorum, &c. qui certo tantùm anni tempore id possunt. „

Quæritur hinc 1. an occasio quærendi magnum lucrum excuset ab exercendis servilibus in die festo? Duplex est sententia probabilis. *Prima* affirmat, ut tenet *Sanch. Cons. c. 2. D. 19. cum Caj. & Nav. Holz. n. Renzi de III. Præc. c. 3 qu. 13. Sporer de 3. Præc. cap. 4. n. 51. Mazzot. c. 2. Elbel num 402. Bon. p. 3. num. 15. Viva Art. 2. num. 9. in fin. Tamb. c. 3. §. 2. n. 80. cum Dian & Fill. Armill. & aliis ap. Salm c. 1. num. 349.* Ratio quia amissio magni lucri (scilicet extraordinarii, non autem mercedis diurnæ) idem est ac magnum damnum; ideo in *c. Licet. de Feriis.* Alexandrum III dispensasse fertur capere alecias in Dominicis, & aliis Festis, exceptis solemnioribus (sed non sub mortali, ut notat *Sanch. num 4.*). Idque *Bus. hic cum Gob. Caj. Nav. ap. Sanch.* rectè extendunt ad piscationem thynnorum. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Ronc. c. 3. q. 5. R. 11. & Salm ib n. 350. cum Suar. Reg. Pal. Abul &c.* negat excusare; quia, ut dicunt, non est idem amittere lucrum, quàm damnum pati. Sed verè negari non potest, primam satis esse & fortè magis probabilem; cùm communiter illi, qui laboribus se sustentant, raras habent occasiones talis magni lucri acquirendi, & existimant magnum damnum sustinere, quando magnum lucrum amittunt; in idem enim revera coincidunt, aliquid amittere, & prohiberi acquirere quod ampliùs acquiri non potest, ut ait *Spor. d. num. 51.* Saltem in tali circumstantia dicendum videtur, præceptum Festi, prout humanum, non obligare cum tanta jactura, ut ait *Tamb.* Necnon *Ronc. d. l.* non negat saltem excusare magnum lucrum speratum, si esset tale, quod ex eo posset quis multas necessitates patiens sibi providere & suis, cum *Suar. Reg. & Fill.* 301

Ob eandem rationem probabiliter dicunt *Tamb. c. 2. §. 2. n. 7. & Mazzot. de 3. Prae c. 3. §. 2.* contra *Salm n. 352.* excusare excusare etiam ab auditione Sacri, notabilis lucri amissionem. Vi-

communem sententiam. Alii plus quàm duas horas, ut *Viva cum communiori*, ut asserit, & *Dian.Gran.Henr.Bassæus,Leand.Val.Ills.ap.Salm. num.319.in fin. & ap.Croix d.l.cum Tamb.c.3.§.2. num.1.* qui dicit esse hanc sententiam nostrâ ætate jam receptam. Alii ut *March & Gob.ap. Croix ib.* requirunt tres horas, quod *Viva & Mazzot.* etiam admittunt, si aliqualis necessitas, vel alia causa concurreret, per se sola non sufficiens ad excusandum. *Bus.* pariter *cum Fill.* ait durum esse damnare peccati mortalis laborem duarum, vel trium horarum. Concludit *Croix*, quòd communior, & probabilior nunc est sententia non esse mortale, nisi laboretur saltem multùm ultra duas horas, nimirum puto duas horas cum dimidia; Et sic censeo probabiliùs tenendum.

306 Quæritur 2. an peccet graviter, qui die festo mandat sex famulis, ut laborent per horam? *Conich.in Clypeo Tom.3.art.5.* affirmat, & pariter non negat *Arsdek.* eujus optnionem dicit probabiliorem *Croix num.581.* casu quo dominus mandet, ut laborent successivè; nam si eodem tempore, consentiunt omnes cum *Sanch. Bon. Trul.&c.ib.num.580.* non esse mortale. Cæterùm probabilior, & longè communior est sententia, quòd in utroque casu non est mortale, ut *Viva Art.2.num.11. cum Bon.Sanch.Dec. l.1.c.4 num.12. Ronc.c.3.q.5.in fine, & Salm. cap.1. num 324 cum Trull.Dian.Pasq.* Ratio, quia operæ famulorum non uniuntur in unum: nequit autem dominus peccare magis, quàm ipsi famuli, qui tantùm leviter in hoc peccarent, cùm leviter tantùm unusquisque deficeret ab obligatione vacandi Deo. Secus certò esset, si dominus uni famulo mandaret pluries laborarare in die festo usque ad materiam gravem.

307 „ In forensibus autem, & judicialibus materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. E.5.c.3.num.14.ex Palao l.1.tr.9.d.2. p.3. num.4.* Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licèt brevi tempore fiat. Quod intellige (secundùm prædicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset. * (*Vide dicta num.286 in fin.*) *

DUBIUM III.

Quæ opera Festis præcipiantur?

308 *Quomodo præcipiatur in Festis auditio Concionis, & Missæ? Et Parochis concionari? Remissivè.*
309 *An satisfaciat recitans sub Missa Officium, &c? An inserviens Missæ?*
310 *Quænam omissio sit gravis in audiendo Sacro?*
311 *An liceat audire successivè duas Missas dimidias?*
312 *E quo loco possit audiri Missa?*
313 *An in audienda Missa requiratur attentio interna?*
314 *An satisfaciat se confitens tempore Missæ?*
315 *An extasim patiens?*
316 *An dormitans?*
317 *An confabulans, se vertens, aut calceans, aut deambulans, aut colligens eleemosynas, canens &c?*
318 *In qua Ecclesia audienda sit Missa?*
319 *Quinam satisfaciant audiendo Missam in Oratoriis privatis? An satisfaciant audientes in littore, aut Castris?*

RESp. præcipitur 1. Auditio concionis, non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. V. *Trid. s.24. c.4. de reform. Fill.* hic *c.8. Bon.s.1. d.5.q.1.p.2.num.27. Suar.&c.* Dixi, *nisi quatenus, &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua Mysteria Fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est supra *l.2.tr.1.c.1.* tenentur lege charitatis (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. *Bon. d.2. in præc. 2. num. 28.* addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull.l.1.c.1.d.4.num.12. Fag. &c.* * (*Quando autem Episcopi teneantur concionem facere? Vide dicta n.269.v Hìc autem.*) * Præcipitur 2. speciali præceptò obligante sub mortali, audire Missam, hoc est moralì, & humanâ assistentiâ, sive præsentiâ ei interesse. Est communis ex *cap. Omnes fideles*, & ex *cap. Missas, de Consecrat dist.1.* contra *Ang. & Rosellam*, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. * (*Est præterea damnata hæc Propos. ab Innocent. XI. Propos.52.*) * Obligat hoc præceptum omnibus festis omnes baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est, quia est universale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. C. *Lugo d.22.s.1.& 2.* ex *Nav. Sanch. & Conin.* 308

Unde resolves.

1. Non est obligatio audiendi concionem

in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cùm *Trident. sess. 24. c. 4. de reform.* dicat, *teneri, ubi id commodè fieri potest*; tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor Navar. Cened. Zerol. p. 1. V. præd. Trull l. 2. c. 1 d. 4.* Vide *Barb. in Trident. sess. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis quovis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulgent. nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4. R. 22.* ex *Rodriq &c.* * (*Vide dicta supra num. 269.*)*

2. Non est obligatio ad audiendam Missam feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato majoris Hebdomadæ, neque diebus Rogationum: *Azor. Henriq. Suar. d 88. sect. 5.*

9. In die Nativitatis Christi tantùm tenetis audire unam Missam. *Nav. Suar. Fill.*

309 4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in Confessione; ut contra *Cajet. Sylv. Ang. Armill.* docent *Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c.* Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri. * (*Idem sentiunt Spor. c. 4. num. 16. Elbel num. 359. Salm. de Matrim. c. 6. num. 20. cum Pal. Bon. Sanch. & communissimè.*)*, ut v. supra *l. 1. t. 2. cap. 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmant *Regin. l. 19. num. 14.* dummodo intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suarez d 88. sect. 6. Azor. c. 7. q. 6. Gordonus, Gard. Lugo l. c.* si quidem possit differre Confessionem, nec adsit necessitas præcepti Confessionis. Idem dicit *Bonac. disp. 4. q. ult. p. 1.* Ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam, vel denique ob bonam fidem. * (Vide *infra num. 314.*)*

5. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. gr. vinum, hostiam, thus, &c. quia, cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse, dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. V. *Bon.* * (*Ita etiam Lugo Disp. 22. Sect. 1. num. 23. & Salm. de Sacr. Mis. cap. 6. num. 21. cum Sà, Nav. Sylv. Dic. &c. Et sic tenendum cum Elbel num. 356. Pal. & Bon. si sit per breve tempus, vel non exeatur ab Ecclesia contra Dic. Leand. & Diana. ap. Salm. d. num. 21.*)*

6. Peccat, qui non audit integram Missam; 310
& quidem venialiter, si omittatur parva pars: mortaliter, si notabilis, verbi gratiâ media, vel tertia pars. *Laym.* tamen, & alii dubium putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio usque ad finem adsit. Additque communiter excusari a mortali, qui audiunt a principio Epistolæ, vel secundùm alios Evangelii usque ad finem, vel ab initio usque ad Communionem. V. *Bon. l. 1. d. 4. q. ult Card. Lugo d. 22 sect. 1. n. 3.*

Quæritur 1. quænam omissio in audiendo Sacro sit peccatum grave? Diversæ sunt sententiæ. *Prima* dicit esse grave omittere ab initio usque ad Epistolam exclusivè; ita *Tol. Bon Nav. Torr. ap. Croix l. 3. p. 1. num 665.* *Secunda* dicit esse grave, si omittatur inclusivè usque ad Epistolam. Ita tenent *Viva q. 9. Art. 3 n. 2. Croix, & Salm de Mis. Sacrific. c 6. num. 2. cum Sot. Suar. Tab. Azor. Fag. Con Henr. Dic. &c.* cum communiori, ut asserunt *Salm.* *Tertia* sententia dicit non esse grave, si omittatur ab initio usque ad Evangelium inclusivè, modò audiatur usque ad ultimum Evangelium. Ita *Dicast Pal. Lug. Tamb. Sà, ap. Salm. & Cr* Et probabilem hanc censent *Olzmann de 3. Præc. num 525. Elbel n. 258 & apud Salm ib. Suar. Azor. Bon Lay. Henr. Rodr &c.* Etiamsi omittatur *Credo*, ut *Lug. Hen. Burgh ap. Croix l. c.* quia *Credo* non est pars regularis. Hinc dicunt non peccare graviter, qui veniat ante Offertorium, ex quo, teste Isidoro, olim Missa incipiebat. Secunda sententia mihi est probabilior; Sed hanc ultimam (rectè dicunt *Salm.*) quis neget esse probabilem in re, quæ pendet ab æstimatione hominum, cùm sit fulcita tot & talibus Auctoribus?

Qui autem omittit omnia post Sumtionem, non peccat graviter, est commune cum *Croix num 665.* Neque si omittat omnia ante Epistolam simul, & omnia post Sumtionem, ut *Suar. Ills. Fag. ap Croix.* Quid si omitteret etiam Epistolam? *Baun. & Llamas* etiam excusant, sed contradicunt *Pal. Suar. Con. &c. communiùs ap. Croix.* Omittere autem solum Offertorium sive ante, sive post Consecrationem non est grave, ait *Pasq. ap. Croix n 667.*

Quoad Canonem autem certum est minorem omissionem esse grave. Quare grave quidem est omissio Consecrationis, & Sumtionis simul, ut communiter *ap. Salm num. 3. & Croix d. n. 667.* Idem si omittatur a Consecratione usque ad

Pater

Pater noster exclusivè. *Salm ib. cum Leand. & aliis ap. Croix*. Sed dubitatur, an omittere tantùm Communionem, vel Consecrationem sit grave? Affirmant ex communiori *Reg. Bon. Con. Avers. &c. cum Croix ib. Ronc.c.2.q.1. Pal de Euch p.16.num.6. Holzm c.1.n.52. Salm. ib. num 4.* Immo *Pasq.* dicit esse grave, etsi una Consecratio omittatur, quia probabiliùs Sacrificium in Consecratione consistit. Alii tamen, ut *Lugo de Euch. D.22. num 4. Tamb. l 6.c.2. §.1. num 3. Diana p.5 tr.13 R.61. Escob d 17.num.126.* a gravi excusant, etiamsi tota Consecratio omittatur; cùm satis non constet, utrùm essentia Sacrificii sit verè in Sumtione, vel Consecratione; Et probabile putat *Elbel n.358.* cum *Suar. Hurt. Fag. Burghaber, &c.* valdeque adhærent *Sporer, Viva, Laym & Mazzot.* Prima sententia videtur probabilior, quia, ut ajunt *Salm. & Holzmann*, licèt non constet, an essentia Sacrificii consistat in Consecratione, vel Sumtione, constat tamen utramque ad integritatem substantialem Missæ pertinere. At quia contra non constat, an Ecclesia præcipiat sub gravi audientibus utrique parti interesse, ideo secunda sententia non videtur improbabilis. In die autem Parasceve non est obligatio audiendi Missam, si in eo occurrat Festum Annuntiationis, ut ait *Mazzot. de 3. Præc. c.3. §.1.* cum communi, contra *Vasqu.*

Quæritur 2. an qui veniret ante Consecrationem, nec posset aliam Missam audire, teneatur saltem illam partem audire? Negat *Sanctius*; At omninò affirmandum cum *Sanch. Dec. l.1.c.19.num.6. & Salm. de Sacr. Miss. c.1. n.13. cum Lug. Suar. & communi*, quia remanent ea, in quibus consistit Sacrificium. Sed si veniret post Consecrationem, tunc non teneri reliqua audire dicunt *Henr. & alii ap. Salm. ib.* Et hoc est probabilius, juxta dicenda de *Sacr. Miss. l.6. num.305.* ubi dicemus probabiliùs essentiam Sacrificii in sola Consecratione specierum consistere.

Quæritur 3. an omittens levem partem Missæ, teneatur supplere, si possit? Negat *Fill.* quia si omisit cum causa, tunc non peccavit; si sine causa, tunc jam veniale commisit. Sed probabiliùs contradicunt *Salm. n.15. cum Leand.* quia, cùm potest, tenetur Missam integram audire.

311 „ 7. Non peccat, saltem mortaliter, qui „ a duobus Sacerdotibus successivè duas dimidias Missas audit, ut habet *Navar. c.21. Sà, Sot. Henriq. Dian. t.1. tr.3. R.18. Bon. d.4. qu. ult. p.11. Hurt.* contra *Suar. Con. Fag.* quia audit integram Missam. Ob quam caussam est probabile, * (*nunc improbabile, ob damnatam ab Innocent. XI. propos. 53.*) * etsi simul audiat, ut habet *Bon. l. c. Hurt. & Dian.* contra *Regin. Con. Card. Lugo*, &c. quorum sententia videtur probabilior. „

Quæritur igitur, an satisfaciat præcepto Missæ audiens duas illius dimidias partes successivè a duobus Sacerdotibus? Ad hoc prænotanda est propositio 53. damnata ab Inn. XI. quæ dicebat: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui ejus duas partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit*. Sed dubium est, si audiat successivè? *Prima* sententia, quam tenent *Navar c.21. num.2. Sa v. Missæ auditio n.2. Layman c.3. in fine. Marchant. tr.4. tit 2. q 1. d.2. item Sot. Bon. Pal. &c. ap. Salm de Sacr. Miss. c.6. num.7. Carden ap. Croix l.3. p.1 n 611* & probabilem putant *Salm. & Croix ll. cc. Viva de 3. Præc. Qu.9. Art.3. n.1. cum Diana, Pasqualig. & Tamb. de 3. Præc c.2. num.10. Mazzot c.3. §.1.* affirmat satisfacere, etiamsi audiantur duæ partes dimidiæ inverso ordine, & etiam cum aliqua interpositione temporis, nimirum horæ, ut sentit *Mazzot.* Ratio hujus sententiæ, tum quia auditio tunc benè terminatur ad unam Missam integram, si non physicè, saltem moraliter; Tum quia, cùm Christus sit principalis offerens Missæ, jam illæ duæ partes ab ipso integrantur; Tum quia illæ duæ medietates, licèt non sufficiant ad unitatem Sacrificii, sufficiunt tamen ad unitatem obsequii ab Ecclesia præcepti, cùm jam præstetur assistentia partibus Sacrificium componentibus. Hanc sententiam non negamus esse probabilem; saltem extrinsecè; Imò si quis audiat Missam ab uno Sacerdote usque ad Consecrationem exclusivè, & ab altero a Consecratione usque ad finem, vocamus probabilissimam. Si verò audiat ab uno usque ad Consecrationem inclusivè, & ab altero usque ad finem, probabiliorem censemus *secundam sententiam*, quòd non satisfaciat, ut tenent *Suarez de Festis sect.2. Sporer de 3. Præc. c.4. num. 23. Tamb. d. num.10. Lugo disp.22. n.8. cum Azor. & Coninch.* Ratio potissima, quia Ecclesia præscribit audire & assistere Missæ, quæ sit unum integrum Sacrificium; Sed sicut non dicitur unum Sacrificium illa Missa, quæ ab uno Sacerdote celebratur usque ad Consecrationem, & ab altero usque ad finem; ita nec dici debet assistere uni Sacrificio, qui duas Missæ dimidias partes a diversis Sacerdotibus audit.

Nec

Nec obstat dicere 1. ut ait *Viva*, quòd si dicatur Missa ab uno, & eo deficiente, ab altero perficiatur, unum dicitur Sacrificium; nam respondetur tunc verè unum Sacrificium perfici, sed aliter res se habet in casu nostro, ubi duæ dimidiæ partes minimè unum Sacrificium integrant. Non obstat 2. dicere cum *Croix*, quòd cùm Christus sit principalis offerens, bene ex illis duabus partibus unum conficitur Sacrificium; quia respondetur, quòd licèt Christus in illis duabus Missis sit unus offerens, tamen quia Christus tunc bis offert, ideo non jam conficitur unum Sacrificium, sed verè sunt duo Sacrificia diversa, quibus assistens quis per dimidias partes, non potest dici quòd uni Sacrificio assistat, sed duobus Sacrificiis imperfectis. Ceterùm omnes conveniunt, & dicunt quòd qui sine justa causa duas medias Missas sic audiret, nullò modo excusaretur saltem a peccato veniali, ut ajunt *Salm. Viva*, & *alii communiter*.

312 „ 8. Non satisfacit, qui sub Sacro dormit, „ *(*Vide infra num.316.*)* pingit, docet; vel „ qui est post murum, aut aliam rem, tali „ loco, unde nihil audiri, videri, vel notari „ possit, quid fiat; quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicunque (licèt si post ostium, aut „ columnam, vel in fenestra, vel procul a „ templo) ita est præsens, ut ex signis externis colligere possit, quid a celebrante agatur, spectatâ loci naturâ (etiamsi per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat); „ sitque pars per moralem conjunctionem ejus „ multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in „ conspectu altaris. *Bon. l. c.*

Idem, quod *Bus.* asserit, docent *Lug. Reg. Dic. Leand. Bord. ap. Salm. de Sacr. c.6. num.23.* Sufficit enim audire Missam in Choro post Altare, vel per fenestram, quæ fert in Templum, etsi non cernatur Sacerdos; modò per alios assistens advertere possit, quid fiat. Ita *Croix. num.641. & Mazzot. l. c.* qui subdit bene posse audiri Missam post Altare; & etiam post parietem, aut columnam, modò assistens uniatur aliis audientibus. Et adhuc e loco extra Templum, si junctus sit multitudini protensæ usque ad Altare; ut admittunt etiam *Croix n.642. & Elbel num.334.* cum communi. Dicit autem *Mazzot.* non satisfacere qui in magna Basilica esset in aliqua Capella, & in altera distantissima fieret Sacrum; sed hoc non videtur probabile, si is bene possit respicere celebrantem, & quid agat; quisque enim qui adest in Templo, quamvis procul ab Altari, satis præstat Missæ moralem assistentiam, ut bene ait *Sporer de 3. Præc. c.4 num.8.*

An autem possit audiri Missa ab eo, qui e domo sua, interjectâ viâ, respicit Altare? Affirmant *Sporer n.9. & 11. ac Lug. Dic. Gob. &c ap. Croix n.643.* Sed ipse parùm assentit. Tamen sententia *Lugonis* probabilis videtur, si parva sit distantia, ut ipse ait; quia jam satis moraliter assistit, ut dicit adhærens *Mazzot.* Et probabiliorem hanc vocat *Elbel n.355. cum Escob. & plurib.*

9. Audiens debet esse attentus, saltem „ 313 virtualiter, & in confuso, ut aliquo modo „ advertat, quid fiat. Hine si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit, quid fiat, licèt peccet irreverentiâ, non tamen damnandus est mortalis. „ Imò *Con. 3. p. 9 83. cum Sylv. Rosel. & Med.* docet eum satisfacere, qui voluntariè totò Sacrò est distractus, modò sibi sit præsens, & „ cum reverentia externa assistat; Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bon.* & „ alios. V. *Conf. c. & Card. Lugo num.26. & 27.* „ Plura de tota hac materia vide supra *l. 1. num.163 & 165.* „

Circa debitam attentionem ad Missam, quæritur 1. an ad satisfaciendum præcepto Missæ requiratur etiam attentio interna? Adest duplex sententia. *Prima* negat, quia Ecclesia actus internos non præcipit; itaque sufficit assistere attentione externâ morali, ita ut possimus testari quæ fiunt. Ita *Lugo D.22. S.2. num.17. & Con. Dic. Pell. Henr. Syl. Med. Hurt.* & alii multi *ap. Salm. de Sacr. Mis. cap. 6. num. 38.* Et probabilem vocant *Laym. Less. Mazzotta c.3. §. 1. ac Spor. num. 18. &c.* *Secunda* tamen sententia communior & probabilior, quam tenent *S.Thom. in 4. D.15 qu. 4. a.2. qu.4. Elbel num.335. Spor. num.14. Laym. Bon Dian. & alii cum Salm. de 6 num.39.* affirmat requiri attentionem internam; quia Ecclesia, licèt non possit præcipere directè actus internos, potest tamen indirectè. Juxta autem sententiam hanc, sufficit (ut dicunt *Salm. n.41 cum Caj. Sot. Suar. Nav loc. cit. num 10.*) ad satisfaciendum, sicut in Officio, attentio virtualis, scil. quòd quis sub initio habeat intentionem attendendi, & illam non mutet; Nam si postea distrahatur, etiam advertenter, sed non advertat se distrahi a Missa, vel ab Officio, etiam satisfacit: quia iste, licèt voluntariè se distrahat, non tamen distra-

distrahitur voluntariè a Missa. Ita *Salm.n.42. cum Caj. Sot. Suar. Nav. & Sanch.* cum pluribus. Attentio autem sufficiens ad Missam triplex est, 1. ad verba & actiones Celebrantis, animò colendi Deum. 2. ad Mysteria, vel ad Deum, scil. ad contemplanda ejus Attributa, Amorem &c. modò attendatur ad principaliores partes Missæ, & præcisè ad Consecrationem, & Sumtionem; At post factum, bene advertit *Elbel num.337 cum Tamb. & Spor num.16.* quòd nemo anxius esse debet ob scrupulum hujus attentionis non præstitæ, quia sufficit habuisse intentionem generalem colendi Deum.

Ceterùm primam sententiam, quam *Croix l.4. n.1341.* vocat spectatâ ratione probabiliorem, & *l.3.p.1.num.658.* vocat communem, negari non potest esse satis probabilem, juxta dicenda *de Hor.Can lib.4 num.154.* Et a fortiori quoad Missam audiendam, cui sufficit præstare assistentiam moralem, ut dicunt *AA. citati cum Renzi de 3. Præc.c.3.qu.5.* quin expressè requiratur oratio. Saltem (dico), stante authoritate tot tantorumque DD. hanc sententiam tuentium, fat dubia videtur Ecclesiæ Lex (ab AA. contrariis supposita), quæ etiam ad attentionem internam, ac ad orationem audientes obliget, cùm plures graves DD. ut *Less. Suar. Med. &c.* doceant ad Missam audiendam non esse opus orare, sed tantùm intendere Deum colere. Hinc *Croix l. 6. p.2. num.* 1740. ponit contrariam inter sententias rigidas periculosas in praxi, ratione scrupulorum, quibus illa semper est obnoxia. Intelligitur tamen, nisi distractio sit talis, ut audiens nullo modo attendat ad Missam, ut notat *Croix l.3.p.1.num.659.*

314 Quæritur 2. an satisfaciat, qui tempore Missæ se confitetur? Resp. negativè cum sententia communi, quam tenent *Salm. de Sacr. Miss.c.6. num.46. Tamb. de 1. Præc.c.5.n.25. Escob. c.9.n.183. Bon. de Euch.q.ult p.11 num 16.* qui a contraria sententia se retractavit, *Holzmann de 3. Præc. cap.1. num.* 527. qui oppositam vocat improbabilem; item cum aliis *Lugo de Euch.D.22. num.22.* qui docet hanc nostram omninò tenendam. Utuntur autem ex diversis rationibus, *Bon.* enim *& Bass.* negant, quia non oraret; sed huic obstat id, quod docent *Suar. Less. Med. Gob. ap. Croix num.* 634. ut mox supra diximus, scilicet quòd sufficit audire Missam colendo Deum, pro quo cultu oratio non est absolutè necessaria. Meliùs *Tamb Dic. Pasq.&c.* negant, quia nec externa præstaretur attentio, dum confitens tunc adesset ut reus, non jam ut offerens Sacrificium cum Sacerdote. *Secunda* verò sententia affirmat satisfacere, si se confitens aliquo modo attenderet simul ad Missam. Hanc tenent *Pal.Tr.22.pu.16.num.4. cum Reg. & Molf. Gob.tr.5.n.258. Less.Conf mor.v. Missa. cas.2.* (sed *Less.* requirit audiri saltem bonam partem Sacri extra Confessionem); Item *Hurt. de Resid. p.1. R.8.num.26.* Et probabilem putant *Croix l.3. p.1. num 655. & Elbel de 3.Præc.num.345.* cum *Pichler, ac Pell.* Ratio, quia talis bene assisteret moraliter, dum per piam actionem Confessionis satis Deum directè coleret. Item (dicunt *Gob. & Elbel*) Confessio facta Sacerdoti est ac si fieret Christo, quis autem negabit confitentem Christo peccata sua, Missæ non satisfacere? Et idem dicunt *Elbel num.342. & Pal.ac Gob. apud Croix num.656.* de Sacerdote excipiente Confessiones. Hæc *secunda* sententia non videtur omninò probabilitate destituta, & olim probabilem ipsemet censui; Sed quia postmodum observavi eam a pluribus gravibus DD. rejici, modò non audeo probabilem dicere. Absolutè autem illam tenet, & consulit *Croix l. c. cum Less.* casu, quo obligati ad Missam, essent famuli, qui aliter non confiterentur: tunc enim (ut ait) saltem præsumitur quòd Ecclesia consentiat. Communo verò est, quòd satisfacit qui inter Missam examinat suam conscientiam; sicut qui legit librum spiritualem, nisi legeret historiam sacram animò discendi stylum, ut *Suar. Croix num.654. &c.* Sicut etiam celebrans potest a 1. dire Missam alienam, ut probabiliùs putant *Croix n.657. & Spor. num. 16.* quia hic dum celebrat, jam orat.

Quæritur 3. an satisfaciat præcepto qui, dum Sacrum audit, extasim patitur? Negant *Lugo, Torre, Leand.ap.Salm.c.1.num.205.* quia tunc, cùm sit alienatus ab usu sensuum, non assistir præsentiâ humanâ, & morali. Sed satisfacere affirmant *Salm.ex num.205 cum Suar.Trull.Led.*& aliis: Quia tunc adest attentio ad Deum, quæ perfectior est præ aliis, ut communiter docent *DD.cum S.Th 2.2.qu.83. a.* 13. Utraque est probabilis. 315

Quæritur 4. an dormitans inter auditionem Sacri, vel recitationem Officii, satisfaciat? Respondetur *cum Sanch.Conf.l.7.cap.2.D.23 Nav. & Salm.d.c 6.num.48.* quòd si post debitam intentionem audiat Sacrum, vel recitet Horas eâ attentione, quâ saltem advertat non omittere audire vel dicere ullum verbum, licèt vexatus a somno non attendat ad significationem, 316

satis-

nem *Barbosæ*, posse celebrari Missam, etsi Dominus non intersit, modò assistat Familia; dum quoad verba: *In præsentia Domini, & Familiæ, & Hospitum nobilium*, Ly *et* sumitur pro *vel*, aliàs non sufficeret præsentia Domini, si abesset Familia. Sed hodie sancitum habemus a SS. nostro Pontifice Benedicto XIV. (in Decreto posito in calce Libri, vide *part.2.n.5*), quòd non possit celebrari in Oratorio privato, nisi actu intersit aliqua persona ex iis quibus Indultum principaliter concessum est, & directum. Dicit *Quartus* apud *Croix l.6.p.2.num.266.* illicitum esse ponere lectos ad dormiendum supra Oratoria, vel Ecclesias. *Pignatellus* tamen cum *Rone loc. cit. vers. Primò, in fine*, putat hoc non esse de præcepto, sed de convenientia.

Probabile autem est, quòd satisfaciat quicunque audit Missam in litore, aut in castris, *Croix n.629. cum Bon. &c. DD. cit.* Notandum hic, quòd Oratoria in domibus Episcoporum, Religiosorum, vel Missionariorum privilegiatorum, vel alibi erecta, & benedicta ab Episcopo, cum janua in via (intellige hoc pro domibus laicorum), illa non sunt jam Oratoria privata, sed veræ Ecclesiæ; Quare in iis audientes Missam bene satisfaciunt. Vid. *Croix num.626.* Et Vid. *Tr. de Euch. lib.6. num.359.* Et vide alia *ibid. n.357.*

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis majoribus?

320 „ RESpond. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Auctorum (quos vide *superiore dub. cas. ult.*) & ut ait *Card Lugo disp.22. sect.1. num.2.* certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t.4. cap 7* & in *Resolutionibus moralibus in forma manualis editis cap* 8 in dubium vocet, scrupulumque movere conetur. Ratio est 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia, *cap. Ut Dominicis*, jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui, propriô Parochô contemptô, illic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *c. Si quis, de Consecr.* jubentur ii, qui habent Oratorium domi, in majoribus festivitatibus audire sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4 Quia universalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & Confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantùm, ut loquitur *Marchant. loc. cit.* insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trident. sess.22. cap.7.* tantùm dicit, populum debere moneri (non autem teneri), ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis majoribus. Vide *Fagund. Lugo, Barbos. Zened. Trull. l.3. c.1. dub 6.*

Neque obstant, quæ *March.* objicit, ut: 1. Quòd jura antiqua decernant contrarium, eo quòd Sixtus IV. *De Treguæ, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis, & festis. Nam imprimis ex illo *Sixti* decreto nihil sequitur, cùm is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur, non teneri*. Cùm enim honestissimum sit populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere; nam inde scandala, & proprii Parochi contemptos sequi possent: Et hoc est, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua jura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. *Cajet. Lugo, &c. Auctor. cit.* 321

Nec obstat 2. Quòd multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint: hoc tamen tempore, post tot, & tam ampla privilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem, post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ut vid. seq. Resp.*), an aliqui id doceant, nescio.

Nec 3. Locus Trident. paulò ante in resp. citatus, quem objicit, ut patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminent. Cardinalium, Auctorumque communi explicatione.

Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mulctis, aliisque pœnis cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *March l.c.* ubi ait, *Regulares ita communiter responderé, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria*: & contra Auctorem Parochiani obedientis. Ratio autem est, quia, ut ait *Novar.* Episcopus non potest tollere (nec restringere) jus commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Auct sup cit S. Ant p.2. tit 9 c.10. §.1. d.4. Sylv. v. Missa. Tolet. Laym. lib.4. t.7 cap.3.* 322

 „ &c.

„ *&c.* & commun. omnes Theologi, & Ca-
„ noniſtæ moderni: afferuntque *Azor.t.1.lib.7.*
„ *cap 8 q.6. & Card.Lugo diſp.22.lib.1.* pro hac
„ ſententia declarationem Cardinalium in *Tri-*
„ *dent.* quæ expreſsè habet: *Non poſſe Ordina-*
„ *rium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam*
„ *Miſſam, vel Concionem in propria Parochia,*
„ *etiam in caſu negligentiæ, & contumaciæ.* Et,
„ ſi quis his duobus, tanquam Regularibus,
„ minùs fidat, legere poteſt eandem declara-
„ tionem apud *Barb.in Trident. ſeſſ.22.cap.8. de*
„ *de Sacrif. Miſſ. & ſeſſ.24. de refor. c. 4. num.12.*
„ Item *tract de Offic. & poteſt. Parochi*, ubi ean-
„ dem ſententiam *Barb.* ipſe ſequitur, & pro
„ ea ſupra viginti Auctores celebres partim
„ Theologos, partim Canoniſtas, quà Regu-
„ lares, quà non Regulares citat. Vide *ejuſ-*
„ *dem Remiſſiones* in Trident. impreſſ. Antuer-
„ piæ Anno 1644.& *Zerolam in praxi Epiſco-*
„ *pali p.2.v.Parochia, & p.1.v Miſſa*, 6.6. Idem
„ diſertis verbis confirmat Clemens VIII. An-
„ no 1592. 22. Decemb.decreto ſuo, circa hanc
„ ipſam controverſiam Ducati excitatam, quo
„ eam dirimit, his verbis: *Præſenti noſtro de-*
„ *creto ſancimus, licere ſecularibus, Chriſtique*
„ *fidelibus univerſis, Miſſas diebus Dominicis,*
„ *& Feſtis aliis majoribus audire in Eccleſiis*
„ *tam Fratrum Prædicatorum, quàm aliorum*
„ *Mendicantium, nec non etiam Collegii Societ.*
„ *JESU, juxta eorum privilegia, & antiquas*
„ *conſuetudines, dummodo id in contemtum*
„ *Parochialium Eccleſiarum non faciant: & tam*
„ *dictis fratribus Prædicatoribus, ac Presbyte-*
„ *ris dictæ Societatis, quàm aliis privilegiatis,*
„ *quibus id a Sede Apoſtolica indultum eſt, ido-*
„ *neis tamen, & ab Ordinario approbatis, pec-*
„ *cata ſua, etiam Quadrageſimali, & Paſcha-*
„ *li, & quovis alio tempore confiteri licitè poſ-*
„ *ſe, &c.* Quòd ſi verò dicta privilegia, &
„ alia ſimilia clariùs cognoſcere lubet, inſpi-
„ ciatur (ut alia taceam) Compendium pri-
„ vilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leo-
„ nis X. clara ſunt verba Pauli III. in *Extrav.*
„ datâ Anno 1549. Calend. Novemb. quæ in-
„ cipit, *Licèt debitum;* quâ *omnibus Chriſti*
„ *fidelibus, cujuſcunque conditionis, qui verbi*
„ *Dei prædicationibus in templis ejuſdem Socie-*
„ *tatis interfuerint, concedit, ut ibidem Miſſas*
„ *audire, & Sacramenta recipere liberè, & li-*
„ *citè valeant, neque ad id ad Parochiales Ec-*
„ *cleſias accedere teneantur.* Porrò, ne quis mi-
„ retur, tam ampla privilegia Regularibus
„ conceſſa a variis Pontificibus, placebit in-

ſpicere eorum Bullas, in quibus reperiet mo- „
tiva graviſſima: aut ſi nec inſpicere lubet, „
recogitet ſaltem, Deum ipſum Innocentio „
III. (dum vidit Eccleſiam Lateranenſem „
jam jam ruituram) oſtendiſſe eam ſuſtenta- „
ri a S.Dominico, & S.Franciſco. Conſide- „
ret, quòd, ſicut olim in varias orbis pla- „
gas, & in ipſam Germaniam doctrina Chri- „
ſti translata eſt operâ Regularium, ita ſine „
eorum ſubſidio conſervata diu non fuiſſet, „
vel ſaltem minùs floruiſſet. Et denique, ne „
Regularibus ſuccenſeat quiſquam, quòd pri- „
vilegia ſua tueantur, ſciendum eſt, quòd „
ſine conſenſu Sedis Apoſtolicæ iis renuncia- „
re, aut cedere non poſſunt, ut *v. lib 2. De-* „
cret titul.43.de Arb.cap.5. imò, etſi faciant, ir- „
ritum fore, & peccaturos: quia injuriam „
inferrent Ordini, & Eccleſiæ toti. Nunc ad „
argumenta *Marchantii* breviter reſpondeo. „

1. Affert auctoritatem cujuſdam P.Capuc- „ 323
cini, qui Parochianum obedientem ſcripſit; „
Et huic quidem me paulò ante ſat multas, „
graveſque auctoritates oppoſuiſſe exiſtimo. „

2. Ait, quorundam Epiſcoporum praxim „
eſſe contrariam, eamque fundari in jure an- „
tiquo, & novo. *Trid.l.c ſeſſ.22.& ſeſſ 24* ubi „
dicit, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ „
intereſſe, ad audiendum verbum Dei, & „
rudimenta Fidei: hæc autem in pleriſque lo- „
cis ruralibus docentur in Miſſa: ergo etiam „
ad Miſſam poſſunt compelli. „

Reſp. 1. Praxim iſtam (ſicubi eſt) pauco- „
rum eſſe, & contrariam praxi communi E- „
ſcoporum, in omnibus regnis, & provin- „
ciis, & inſuper Præſulis ſummi. „

2. Praxim iſtam ne fundari in jure anti- „
quo, cùm illi (ſi quod fuit) per privilegia „
ſit derogatum, & abrogaverit conſuetudo. „
Nec in novo, tum quia *Trident. loc. cit.* lo- „
quendo de concionibus, & catecheſi, nul- „
lam fecit mentionem Miſſæ: & in pœnali- „
bus non valet illatio; Tum quia *Trident.* „
expreſsè addit (quod *Marchantius* in ſua ci- „
tatione omittit, cùm tamen ad rem pluri- „
mùm faciat), *ſi commodè fieri poteſt;* Tum „
quia nec illam quidem obligationem, quo- „
ad conciones, eſſe receptam oſtendit uni- „
verſalis Eccleſiæ conſuetudo; eo quòd fortè „
regulariter *commodè fieri non poterat*, ut no- „
tat *C. Lugo loc. cit.* Neque Catecheſis com- „
muniter docetur in Miſſa, niſi fortè in pa- „
gis, ubi rariùs contendunt Regulares cum „
Parochis de re præſenti. Denique neſcio, an „

„ non

„ non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, queritur, quòd, etsi Episcopi, Ordinis mendicantes meritò colere, & adjuvare deberent, non solùm id negligant, verùm etiam Concilii Tridentini, verbis in pravum sensum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

„ 3. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis, subjungitque: *Quis verò audeat hæc contemnere, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

„ Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sint similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprii Parochi audiant Sacrum extra Parochiam: aut, si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel usu abrogata. Ita *Auct. cit. commun.* Videri potest *Card. Lugo loc. cit. Barbos. & Zerol. ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Pontani* Concionatoris regii, cujus titulus: *Responsa ad quæsita cujusdam primarii Prælati, &c.* excusus primùm Gallicè Nancæi, Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recursus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Rictii, anno 1674. Mitto rationes ceteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur: cùm eam, utpote honestam imprimis, atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam: ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccati Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione Sacri?

---

324 *Quæ sint causæ excusantes? An habens privilegium Oratorii teneatur conducere Sacerdotem?*

325 *Quomodo excusentur navigantes, vel carcerati, vel infirmi, aut excommunicati?*

326 *An excusentur custodientes domos &c? vel timentes carcerari, aut assistentes infirmis?*

327 *An uxores, filii, & famuli timentes offensionem Dominorum?*

328 *An aliquando viatores?*

329 *Quæ distantia ab Ecclesia excuset ab audienda Missa?*

330 *An excusentur feminæ ratione luctûs, vel partûs, vel quia non habent vestes convenientes? Et an puellæ pregnantes, vel tempore quo faciendæ sunt proclamationes pro ipsis?*

331 *An possit omittere Sacrum puella sciens ab aliquo turpiter concupisci?*

332 *An excuset amissio magni lucri? An aliud bonum spirituale majus?*

An peregrini ad breve tempus commorantes teneantur audire Missam in loco, ubi est de præcepto?

RESp. Duæ sunt causæ, quarum altera si „ 324
adsit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etsi id consilii sit) preces interim ullas locò Missæ dicere, ut habet *Nav. c.13. Suar. Fill.t.5.c.5.q.11.*

„ Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis; aut difficultas ex notabili incommodo, proprio, vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris; quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & benevolæ matris. *Bon.d.4.q.ult. p.ult.Navarr.Fill.t.5.c.7.q.11 Suar d.85.*

„ Secunda causa est quodcunque motivum rationabile, quo quis bonâ fide putat se excusari. V. *Suar.in 3.p.s.6 c.5.Laym & Ban.l.c.*

Excusat igitur ab audienda Missa quævis causa mediocriter gravis, scilicet, quæ involvit notabile aliquod incommodum aut damnum in bonis Animæ, vel Corporis proprii, vel proximi. Ita communiter cum *Bus. DD. ap. Croix l.3.p.1.num.675.Salm.de Sacrif.Miss.c.6.num.63.& Mazzotta de 3.Præc.c.3.§ 2.*

Rectè autem docet hìc *Bus.* & est commune *cum Dian.ap.Croix n.676.& Salm d.c.6. n.62.* quòd habens privilegium Oratorii non tenetur Sacerdotem conducere, ut Missam ipse audiat. Sed quid, si Missa jam dicatur gratis, vel facilè gratis haberi possit? *Suar. Meroll. Escob.Pelliz.&c.ap.Croix n.576.& Salm.ib. num 61. cum Fill. Pal. Trull.* putant adhuc non teneri Missam audire, si aliàs erat excusatus; quia privilegium datur ut favor, non ut onus; Et ideo nemo tenetur uti privilegiò suò, nam aliter privilegium redderetur gravosum. Probabiliùs tamen teneri dicit *Croix num 676.cum Lugo, Tamb. & communiori*, ut asserit. Ratio, quia, licèt non teneatur quisque uti privilegiò suò, tenetur tamen satisfacere præcepto, dum potest sine notabili incommodo.

Unde resolves.

1. Excusantur, qui sunt in navigatione, „ 325
„ vel

„ vel carcere. Item in morbo, vel convale- „ scentia, in qua obsit prodire foras. Item qui „ sunt in excommunicatione, vel interdicto, „ de quo suo loco.

Infirmi excusantur, quando prudenter timent non leve damnum, vel moram notabilem ad convalescendum. Ita *communiter DD. Caj. Sot. Suar. Nav. & alii cum Salm. de Sacr. Miss. c.6 num.18. & Elbel de 3. Præc. n.366.* apud quem *Gobatus cum Sanch.* excusat etiam eum qui ægrâ valetudine laborans timeret exeundo notabile gravamen capitis, virium lassitudinem, cruditatem &c. Sed quid, si dubium sit, an incommodum sit leve, vel sufficienter grave? Standum est consilio Medici, aut Superioris, aut Parochi, vel alius viri prudentis; Et etiam suo judicio potest acquiescere infirmus, si prudenter ita judicet. Sed quid, si adhuc, consiliô petitô, maneat dubius? *Suar.* dicit tunc petendam esse dispensationem; sed *Pal. Gob. Bon. ap. Croix num.679. & Salm. ib. num.59.* dicunt absolutè non teneri ad Missam; quia, stante periculo gravis damni, præceptum Ecclesiæ tunc non possidet adversus infirmum; Et idem sentit *Lugo.* Saltem (ait *Gob*) tunc judicandum est, Matrem Ecclesia in tali casu non obligare. Vide *Croix ib.* Et est valde probabile cum *Mazzot. l. c.*

Excommunicatus, vel interdictus non peccat, omittendo Missam, & sic pariter carceratus, etiamsi negligant absolutionem, vel libertatem; quia isti non obligantur auferre impedimenta remota. Est commune contra paucos *ap. Salm. de Sacrif. Miss. c.6 num.53. cum Nav. Suar. Azor. Bon. Sà, Pal. &c.* Modò, bene advertunt *Sporer tr.3. c.4. num.26. & Elbel n.365.* ipsi non ideo ex proposito negligant liberationem, ne teneantur ad Missam. Imò probabiliter dicunt *Bon. & Trull.* ipsos non excusari, si de facili possent absolutionem, aut libertatem obtinere, & negligunt; quia quisque tenetur cum levi incommodo tollere impedimenta, ut gravi præcepto satisfaciat.

326 „ 2. Item, qui custodiunt castra, urbem, „ gregem, domum, infantes, vel puerum (qui „ in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest), aut ægris solatiò sunt, aut coquere debent, & similia „ curare, quæ omitti non possunt. *Bon. Con.* „ *n.86 & 314.*

Excusantur igitur custodientes domos, vel greges, ex communi cum *Lay. Bon. Pal. & Salm. c.6 num.72.* At si sint plures custodes, & una dicatur Missa, debent alternatim eam audire. Ita *Salm. d. c.6. num.68. cum Suar. Nav. Bon. Lay. Cov. &c.* Et ita pariter, si a viro, vel uxore manendum sit domi ad custodiam, non potest vir cogere illam, ut semper domi maneat, cùm sit socia, non famula, quæ e converso cogi posset; sed etiam posset dominus manere domi quandoque, ut famula audiret Missam, nam illius utilitas dominum excusaret. Ita *Croix cum Steph. & Gob.* Pari modo excusantur ab audiendo Sacro Matres, quæ non habent domi cui relinquere parvulos sine periculo, & contra non possent eos adducere in Ecclesiam sine notabili astantium perturbatione. Ita *Salm. num.73. cum Suar. Bon. Trull. & Elbel n.389. cum Laym. & c. communiter.* Probabiliter excusatur etiam qui timet carcerari, si Ecclesiam adeat. *Croix n.689. cum Henr. Dic. & Gob.*

Excusatur etiam qui nequit Missam audire, quin relinquat infirmum sine assistentia ad cibum, sive ad remedia præstanda; vel quin infirmus, relictus ab illo, gravem turbationem patiatur. Ita *Pal. Dic. Fill. Suar. Sot &c. cum Salm. d. c.6. num 76.* Et hoc, etsi adesset alius assistens, sed infirmus putaret illius assistentiam esse sibi necessariam, & aliàs gravem pateretur tristitiam. Ita *Pasq ap. Croix num 680. & Mazzot. loc. cit.*

3. Item, cui periculum est gravis offen- „ 327 sionis mariti, parentum, vel dominorum. „ *Henr. Suar. Fill. num.226.* Si tamen id ferè „ semper fieret, de alio medio laborandum „ esset. „

Excusantur famuli, quando eorum ministerium est communiter necessarium, & omittere nequeant sine gravi incommodo dominorum; Debent tamen mediocrem diligentiam adhibere, ut Missam non omittant, ita *Salm. n.74. cum Con. Suar. Pal. & Dic.* Imò notat *Croix n.685. in fin. cum Pal.* eos teneri ad hoc, adhuc cum mediocri molestiâ seu vigiliâ, non autem cum notabili diminutione somni. At si ministerium non sit ita necessarium, domini procul dubio peccant, si famulos impediant Sacrum audire. Ipsi autem famuli tenentur tunc audire, adhuc contra dominis jussum, nisi gravem indignationem timeant; vel nisi statim, & de facili non possent alium dominum invenire, ut bene ait *Croix l.3. p.1. n 685. cum Pal tr.22. p.ult. num 6.* Quicquid dicant *Spor. de 3. Pr. c.4. n.34. & Salm. num. 75. &c.* sentientes, famulos per aliquot vices semper excusari. Notat autem *Mazzot. d. §. 2.* quòd minimè peccant domini,

mini, si tempore Missæ præcipiant famulis, quæ nequeant differri juxta communem vivendi modum (intelligendum, sine notabili ipsorum dominorum incommodo). Et tunc sanè excusantur etiam famuli si tempore Missarum sint occupati in obsequio actuali & necessario, ut ait *Spor. d. num. 24. cum Salm. &c. ut supra.*

Sic pariter excusatur uxor, si ex accessu ad Ecclesiam timeat gravem indignationem viri iracundi, vel zelotypi; secus, si levem. Communiter *Pal. Suar. Bon. Azor. cum Salm. d. c. 6. n. 67. Mazz. l. c. & Elb. n. 369.*

Ex justa causa, notat *Croix num. 688. cum Tamb. & Fag.* posse Patrem detinere filium domi clausum in pœnam, etsi Missam non audiat. Idem ait *Elb num. 380.*

328 „ 5. Item, si quis alioqui amissurus esset „ occasionem commodam itineris, v. gr. so„ cios, cùm viam ignoret, vel pericula me„ tuat. Aliàs verò tenetur ad Missam ante „ iter, vel in itinere. *Suarez sect. 6. Rodriq. Bo„ nac. loc. cit.*

Excusatur etiam viator, si aliàs perderet expensas itineris, quas faceret socius, ut *Suar. Dic. Gob. ap. Croix num. 582. & Salm. num 69. cum Bon. &c. ac Elbel num. 382.* Vel si graviores expensas subire deberet, si relinqueret occasionem illam ob Sacrum audiendum, ut addit *Elbel l. c.* Vel si non esset securus in itinere sine comitiva. *Elbel ibid.* Vel si societas illius multùm eum sublevabit, & longæ viæ auferet tœdium, quod certè videtur grave incommodum, vel saltem est conjunctum cum periculo gravis incommodi, ut *Tamb. Suar. Dic. Gob. Henr. ap. Croix. ib.*

329 „ 5. Si sit gravis difficultas eundi ad Eccle„ siam ob distantiam, v. gr. unius, vel alterius „ milliaris Germanici, vel etiam minoris spa„ tii: maximè si via sit molesta, cœlum plu„ vium. Ubi habenda est ratio personarum, „ loci, temporis, & consuetudinis. *Bon. Suar.* „ *Fill. l. c. Marcb. Ref. past. t. 4. c. 6. n. 7.*

Pro distantia excusante, alii assignant tria milliaria nostratia, alii duo, alii unum. Sed hoc judicandum ex circumstantiis personæ, temporis, &c ut *Bus. Viv. Salm. ex communi.* Ordinariè tamen milliaris distantia non excusat, ut bene ait *Croix num. 687.* Sed *Dicastillus ap ipsum ibid.* non obligat mulieres nobiles, & teneras ad 1500. passus; obligat verò alias mediæ sortis, & rusticas ad longius spatium. E converso *Salm. d. c. 6. num. 65. cum Suar. Pal. Trull. Fill. &c.* quibus adhæret *Croix cum Dian. Gob. & Fag.* dicunt, quòd regulariter excusat distantia leucæ, sive trium milliarium, idest (ut *Croix*) unius bonæ horæ, seu 5. quadrantium iter pedibus agentes; & minùs, si esset molestia nivis, imbris, vel alia causa. Et idem tenet *Mazzot.* dicens absolutè, quòd distantia trium milliarium omnes excusat.

„ 6. Si ex consuetudine patriæ feminæ egre- „ 330 di non soleant tempore luctûs, vel etiam „ post partum. *Syl. Cajet. & Fill. n 229.* „

Excusantur igitur viduæ ratione luctûs, ut *Spor. n. 35. & Elbel num. 384.* ac etiam filiæ, & sorores, ut addit *Mazzot. cum Suar.* Sed talem consuetudinem (ajunt *Fill Villal.* & alii) non esse extendendam usque ad mensem a morte viri; Quamvis, si alia esset consuetudo in aliquo loco, non esse damnandam de peccato gravi docent *Pal. Dic. & Fill. cum ceteris ap. Salm. n 82.* Illæ tamen, quæ e domo jam egrediuntur ad alia, non sunt excusandæ, ut rectè notant *Salm. ib. cum Pal.* Alicubi etiam ex consuetudine virgines excusantur a Missa, ne in publicum exeant, *Salm num 81. cum Fill. Pal. & Suar.* qui tamen cum *Azor. & ceteris* meritò advertit talem consuetudinem moderandam esse, quoad fieri potest.

7. Si quis non habet vestes statui sui con- „ venientes, *Navar. Henr. Sà, Azor. Bonac. l. c.* „

8. Si quæ ex occulta fornicatione præ- „ gnans metuat, ne id advertatur, si prodeat. „ *Lay. l. 4 t. 5.* „

Bene excusantur cum *Bus. & Elbel num. 367.* mulieres non habentes vestes decentes juxta suum statum, vel famulum, aut sociam, sine quibus magnò rubore suffunderentur, ut ait *Mazzot. l. c.* Sed meritò advertunt *Salm de Sacr. Miss. c. 6. n 64 Led. Suar. Fill. Dic. Pal. &c.* non esse excusandas ab audienda Missa valde mane, si possunt; aut in Ecclesia remotâ, ubi Populus non concurrit. Idem dicitur de puella inhonestè prægnante, si posset in aliquo loco occultè, & sine nota Missam audire. Ita communiter cum *Bus. infr Elbel n 367 & Pal. Lay Reg &c cum Salm. ib.* Sic etiam possunt aliquando excusari puellæ, quæ ab Ecclesia exeunt, quando fiunt proclamationes pro earum matrimoniis, etsi ideo omittant Sacrum, si ob id notabilem verecundiam pati debeant. Ita *Elbel n 384* idemque sentit *Spor c 4 n. 35* de mulieribus nobilibus; Hoc autem raro & difficilè puto admitti posse; at si revera puella ex hoc tantum ruborem patetur, ut magnum incommodum subiret, eo

casu

caſu non improbo. *Croix* verò *n.690.* abſolutè tales puellas excuſat, ubi adeſt hujuſmodi conſuetudo. Pariter conſuetudo excuſat puerperas, domi ſe continentes poſt partum per aliquod tempus (v. gr. per ſex hebdomadas ex communi uſu, ut teſtantur *Sporer, & Elbel*), etiam poſtquam convaluerint. Ita *Spor. num.35. Elbel num.384.& Salm.c.6.num 79.cum Pal. ex c. un. de Purif. poſt part.* Non verò excuſantur mulieres ob menſtruum. *Salm.num* 80.

331 „ 9. Si quæ ſciret, alteri, a quo perditè a„ maretur, ſecuturam occaſionem peccati, ſi „ prodiret. *Sà, Fill. num.*227.

Quæſtio magna eſt, an puella ſciens ab aliquo turpiter concupiſci, poſſit omittere Miſſam? Tres ſunt ſententiæ. *Prima*, quam tenent *Laym.de Char.c.13.n.10. Sporer de 3. Præc.c.1.n.29. & 37. Val. Lop.ap. Salm.d.cap.6.n.77.* dicit poſſe; Et bis, vel ter etiam teneri omittere. *Secunda cum Pal & Henr.* dicit teneri audire Miſſam, non obſtante ruinâ alterius, quæ illi voluntariè evenit. *Tertia* cum *Mazzot.c.3.§.2* qui aſſerit communem cum *Suar. Sà, Fill. Bon. Sanch. &c. ap. Salm.* docet poſſe quidem omittere ad evitandum proximi damnum: Sed non teneri, quia utitur jure ſuo, & damnum ille ſuâ culpâ patitur. Hæ ſententiæ omnes ſunt probabiles, ſed prima probabilior. Ratio, quia præceptum naturale de vitando ſcandalo præferendum eſt poſitivo de audienda Miſſa. E converſo, quia charitas non obligat cum gravi incommodo, non tenetur puella abſtinere a Miſſa plus quam ſemel, vel iterum. Vide *dicta de Char. l.2. n.51. & 53.*

332 Quæritur hîc in fine, an amiſſio notabilis lucri excuſet ab auditione Sacri? Negant *Salm. de 3.Præc.c.1.num.352.* Sed ſatis probabiliter affirmant doctus *P. Holzmann de 3. Præc. cap.1. num.258.Viva Art.3.num.7.Mazzot.l.c. Elbel num. 368.cum Anacl.Dian.&c. Tamb.c.2.§.num.7.cum Azor.Baſſ.ap.Croix num.*681. ob eamdem rationem, quâ diximus ſupra *num.* 301. excuſari qui, ne amittat extraordinarium lucrum, laborat die feſtivo; ex ratione generali, quia Præcepta Eccleſiaſtica non obligant cum gravi incommodo. Idem tenet *Gob.* qui excuſat pauperem etiam ob lucrum unius ducati, & duorum alium tenuis fortunæ. Et injuſtè *Salm. loc. cit.* rejiciunt prædictam ſecundam ſententiam, cùm *de Sacrif. Miſ.c.6. num.69. cum Suar. Pal. Bon. &c.* non negent excuſari viatorem, qui, ne amittat ſolas expenſas, quas ſperat a ſocio, Sacrum omittit. Utrùm autem excuſetur, qui in Sabbato venatum iret, ubi Miſſam audire nequit? Vide *dicta n.301. circa fin.* Verùm *Dic.& Gob.ap. Croix n.* 684. excuſant Aurigas, qui non poſſunt audire Sacrum, quin vecturam relinquant cum notabili jactura. Idem ait *Mazzot.d.§.2.* de Tabellariis, & Cuſtodibus Gabellarum, qui timeant notabilem jacturam; Idemque dicit de nautis, vectoribus mercium, qui nequeant audire Miſſam ſine magno incommodo. Illud autem non admittimus, quòd aliqui AA. addunt *ap. Croix loc. cit.* ſcilicet quòd, etſi quis poſſit ſine tanto damno omittere vecturam, adhuc tamen is excuſari poſſet ex conſuetudine aliorum, quam habent vehendi. Pariter *ib.* dicunt *Suar.& Gob.* excuſari Molitores, ſi causâ Miſſæ eis eveniret jactura mediocriter gravis. Valde autem probabiliter excuſatur, qui ob Miſſam audiendam omittere deberet negotium cum damno gravi, ut *Suar Dic.Caj &c.cum Salm.n.70.*

Non excuſatur autem ex communiori cum *Paſq ap.Croix num 683.* qui omitteret Sacrum ob aliud bonum ſpirituale, quamvis majus. Probabiliter tamen *ib.* admittit *Ills.* excuſari, qui omitteret Miſſam pro ſe confitendo, ſi aliàs deberet aliquandiu permanere in ſtatu peccati mortalis; & idem tenet *Croix cum Leſſ. num.665.* Item excuſatur a Miſſa, qui aliàs non poſſet impedire blaſphemias, rixas, furta, &c. *Elbel num.* 391. An autem Peregrini teneantur audire Miſſam, quæ audienda eſt ex peculiari præcepto loci, ubi ſunt, etiamſi per unum diem ibi commorentur? Affirmant *Suarez de Rel.l.2.c.14 a num.9. Pont.de Matr. l.8.c.4. num.7. Joſ.de Januar & Salas ap. Pal. de Leg. D.1. p.24 num.12.* qui meritò probabile id vocat cum *Sanch.Dec.l.1.c.12.num 37.& Salm. de Leg.cap.3. num.*58. Ratio, quia Peregrini verè fiunt ſubditi Superioris loci ubi ſunt, licèt per breve tempus ibi commorentur. Probabiliùs tamen negant *Sanch.l.c.num.38.cum Tol. Azor. Sayr.&c. Bon.D.1 qu.1.p.6.num.6 & 43. Sylve. v. Jejunium qu.2.num.7. Elbel de 3. Pr.n.383.* item *S.Antonin. Gran.Vega, &c. ap. Salm.l.c.* Ratio, quia Superior loci non habet juriſdictionem in peregrinos, niſi ii maneant, vel ſaltem animum permanendi habeant per majorem anni partem. Vide dicta *de Leg l.1.num.156.&* 158.

C A P U T II.

De quarto Præcepto. *Honora Patrem, &c.*

DU-

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes?

333 *Quæ teneantur filii præstare Parentibus circa Amorem?*
334 *Quæ circa Reverentiam?*
335 *Quæ circa Obedientiam? Vide alia ibid.*

333 Resp. Tenentur vi hujus præcepti, tum Genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, & quandiu subjectus iis est, *amorem*, *reverentiam*, & *obedientiam* præstare, ita ut, si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: quod faciliùs fiet respectu parentum, quàm aliorum. Ita communiter. V. *Fill. t.28.p.2. c.1.Reg.l.2.c.1.&c.*

Unde resolves.

1. Contra *amorem* graviter peccat filius. I. Si signa odii parentibus ostendat, & asperè tractet. II. Si torvô oculô ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odiô haberet. III. Si non subveniat in gravi necessitate spirituali, vel corporali *(*Hinc etiam graviter peccant filii negligentes preces, & Sacrificia offerri pro Parentibus. Salm.tr.24. c.un.n.4.*)* IV. Si non impleat eorum testamenta, & legata, modò heres sit. V. Si grave malum, v.gr. mortem illis optet. *Nav.Reg. l.20.num* 8. *Fill.t.28.c.1.q.3.& 7.*

Graviter ideo peccant filii, si non curent, ut parentes in articulo mortis constituti suscipiant Sacramentum Pœnitentiæ, & alia. *Bon. de IV.Præcep.p 4.num.5.Fill.n.3.Salm.de IV.Præc.* Tr.24 *c.un.num.4.cum Azor.Nav.Trull.* Idem, si impediant parentes, ne faciant testamentum. *Bon.ib Tamb. num.5.* Quod tamen intelligitur, si malis artibus impediant; secus verò, si modis permissis id faciant, tunc ab omni culpa immunes erunt.

334 2. Contra *reverentiam* peccat graviter filius I. Si percutiat etiam leviter, secundùm *Regin.* II. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. *(*Ita omnes communiter; & rectè advertit Sporer de 4. Præc cap 5. num.32. quòd in his filius dupliciter peccaret, contra justitiam, & contra pietatem.*)* III. Si graviter Parentes contristet. *Reg. l.20. num.24. Fill.cap.17. num.17.* *(*Etiamsi verba non sint graviter contumeliosa, ut probabiliùs ait Buf. mox infra, & Bon. de 4. Præc. p.3. num. 4. contra Elbel eod.tit num.557. dicentem non esse mortale, si iracundia Parentum non oriatur ex ipso verbo aut facto, cùm hoc sit leviter injuriosum, sed ex sinistra apprehensione, vel eorum indispositione; Nam si tunc non læditur graviter reverentia, saltem graviter violatur amor erga Parentes, eos sine justa causa graviter & deliberatè contristando.*)* IV. Si animô deliberatô ad gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus quibus sciat graviter offendendos. *(*Hinc bene ait Roncaglia de 4. Præc.c 1.R.1. in praxi non excusari a mortali, qui Matrem vocet:* Pazza, ubriaca, bestia, strega, ladra, *& similia. Qui verò diceret tantùm:* Vecchia, stordita, ignorante, *& similia, puto non posse de se absolutè damnari de mortali, nisi Parens graviter de his verbis offendatur. Peccat autem graviter filius, qui Parentes frequenter torvis oculis aspicit, aut verbis asperis alloquitur, ita ut videatur eos odiô habere. Buf. ut supr. & Bon n.3. cum Sylvest.Graff.&c.Elbel n.550.Ronc R.2.*)* V. Si maledicta, aut convicia in eos conjiciat. *(*intellige in præsentia, ut videbimus in subsequenti Adnotatione. Idem, si Parentes deliberatè gestu vel risu subsannet, ut Sporer num.31. & alii. Dicitur* deliberatè, *nam in his, & similibus ut supra, sæpe excusantur filii a mortali propter indeliberationem actûs, ut notant Bon. & Elbel.*)* VI. Si Parentes pauperes despiciat, vel nolit agnoscere: Quòd si tamen exteriùs tantùm dissimulet se nosse, & nolit apud se habere ex justa causa, dummodo eos provideat de necessariis, *Bon. num.4.* excusat eos a peccato gravi, eo quòd rationabiliter non sint inviti. *(*Hinc probabiliter ap. Salm. de 4 Præc.n.5. Azorius, Nav. Tol. & Trull. excusant eo casu filium a mortali, 1. si grave damnum passurus esset. 2. si Parentes infami crimine essent notati. 3. si solùm exteriùs dissimularent, sine interno contemtu, quia tunc* (ut ait *Bon.*) *ipsi Parentes non censentur graviter, aut rationabiliter inviti.*)* VII. Si in foro externo filius etiam de vero crimine Parentes accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel conjurationis in Principem, cùm non sit alius corrigendi modus. Vid *Bonac.l.c.*

Absolutè dicit *Sporer d.c.5.n.30. & 31.* filium male-

maledicentem Parentibus, sive eos subsannantem, non excusari a peccato mortali, sive faciat in eorum præsentia, sive in absentia. Nescio quomodo hic Auctor, quamvis in aliis suis sententiis satis æquus, hoc potuerit absolutè asserere: Nam, ut ipsemet fatetur *de 8. Præc. c.6.num.*135. & omnes docent, reverentia sive honor non læditur, nisi per contumeliam illatam in præsentia offensi; vel in absentia, sed eo fine, ut alter rescìat, prout dicemus infra *num.*986. agendo de restitutione honoris. Præterea accedit id quod dicunt plures graves DD. ut *Conink. de Ritu V. Sacr.a.*3. *dub.*1. *num.* 230. *Pontius de Matr.l.*10.*c.*10. *num.*15. & asserit commune, *Tol.l.*5.*c.*8.*num.*11. *Nav.c* 27. *num.*256. *in fin.* item *Azor. Vasq. Sà, &c. apud Salm. de Matr. c.*15. *num.*64. Ajunt enim præfati AA. per copulam fornicariam occultam in Ecclesia non committi sacrilegium, nec pollui Ecclesiam: Ratio, quam tradit *Con.* & referunt *Salm.* quia reverentia Ecclesiæ debita consistit in opinione hominum, sicut fama: ergo sicut homines non fiunt infames, nisi crimina innotescant, ita reverentia loci sacri non violatur, nisi publicè pateat de crimine. Quidquid sit de hac sententia, quæ satis est probabilis, ut dicunt *Salm. num.*65. licèt opposita mihi sit probabilior, quia irreverentia tunc irrogatur Deo, qui in Ecclesia speciali modo assistit, & omnia occulta respicit. (Vide *infra de 6. Præc. num.*458.) Quod mea interest hìc, est ratio adducta, nempe quòd reverentia non læditur nisi per manifestationem contumeliæ. Quomodo igitur peccabit graviter filius clam maledicens Parenti, aut subsannans in ejus absentia, cùm non adsit tunc neque contumelia, neque irriverentia? Et hoc puto dicendum, etiamsi hoc faciat coram aliis. Attamen non nego in hoc adesse quandam vilipensionem exercitam, repugnantem reverentiæ Parentibus debitæ, specialemque malitiam contra pietatem continentem, sed quæ non pertingit ad peccatum mortale; nisi casu quo filius eis malediceret animô malevolô, aut cum magno contemtu, nempe si malediceret coram aliis eo fine, ut illi deinde Parentibus deferant, vel fortè saltem videndo quòd deferent.

Dicunt autem *Viva, Elbel, Tamb. Mazzot. & Bon. cum aliis*, filium Parentibus maledicentem graviter peccare, sive illi sint vivi, sive defuncti; sed præfati AA. (aliquantulùm nimis inconsideratè) non explicant, an maledictio fiat cum animo, vel sine animo malevolo. Veruntamen omninò intelligendum non peccare graviter, si sine tali animo maledicat. Et revera *Nav. & Fill.* quos citat *Bon.* pro hac doctrina, sic intelligunt; *Navarrus* enim *Man.c.*14. *num.*12. *v. Sexto*, dicit peccare filium, *qui ex animo Parenti maledicit, sive vivo, sive defuncto; si tamen oretenus tantùm maledixerit, non ampliùs quàm venialiter offendit*. Idque quasi eisdem verbis confirmat *Filliucius c.*1.*n.*17.

3. Contra *obedientiam* graviter filius peccat „ 335
I. Si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ „
pertinent ad gubernationem domûs, bonos „
mores, vel animæ salutem. *Fill. num.* 20. „
II. Si contra voluntatem parentis ducat u- „
xorem se indignam. Indigna autem dici- „
tur, cum qua non potest contrahere sine de- „
decore juxta suæ regionis usum: *(*Vide di- „
cenda de Matr.l.6.num.*851.)* non tamen pot- „
est exheredari. idcirco. * (*Vide l.*3.*n* 929.)* „
III. Si sine justa causa nolit eam ducere, „
quam vult parens, maximè si inde sopi- „
rentur odia, aut parentum necessitas leva- „
retur: Erit autem justa causa, v. gr. si sit „
impar familiâ, si infirma, deformis, fatua, „
vel immoriggera IV. Si, inconsultis paren- „
tibus, nubat, * (*Sed probabiliter hoc negatur. „
Vide de Matrim. lib.*6. *num.*850.)* ut habet „
Sanch. Potest tamen, ubi consuluit, ipsis in- „
vitis prudenter contrahere cum se digna; „
cùm circa electionem statûs sit sui juris. *Less.* „
*l.*2.*c.*40.*num.*43. *Sanch.lib.*4.*c.*15. *Fill. q.*10.*n.*20. „
An, & quomodo peccent liberi furando a „
parentibus? Vid infra *l.* 3. *num.*543. Item, an „
alienare possint bona? Vid. infra, *l.*3. *t* 5 *c.*3. „
*d.*1. *l.*3 *t.*5 *c.*4.*d.*1. „

Tenetur igitur filius obedire Parenti in iis quæ mox dicta sunt, & peccant graviter peccatô speciali, in Confessione explicando, si materia sit gravis, & Parens præceptô expressô, & seriô id mandaverit, secus si tantùm monuerint, ut *Sporer de 4. Pr c.*5. *num.*14. *Roncaglia c.*1. *q* 3. *& Holz.n* 555. Additque *Bonac. eod tit. p* 6. *num.*3. *cum Nav & Rod.* filium tum speciale hoc peccatum committere, cùm Parens imperat aliquid, intendens obligare ad obediendum obedientiâ sibi debitâ. Imò dicunt *Sporer num.*16. *& Elbel de 4. Præc. n.*55c. *cum March.* tunc filium graviter peccare, quando ordinariè præceptum transgreditur; Secus si aliquoties ex negligentia.

Præterea hìc advertendum, filium non teneri obedire in iis quæ pertinent ad statum eligendum. Hinc graviter peccant Parentes, qui

qui eos cogunt, etiam indirectè, invitos ad vitæ statum eligendum sive Religiosum, sive Clericalem, sive conjugalem; Vel contra, si eos injustè retrahunt, etiam sine vi vel fraude, a statu Religioso, Clericali, vel conjugali, sine justa causa; quia Parentibus specialiter incumbit consulere bono spirituali filiorum. Ita *Mol. to.5. D.51. num.2. Elbel num 538. & Sporer num 21. cum communi*. Unde si filius se sentiat a Deo vocatum ad Religiosum vel Clericalem statum, & advertat Parentes injustè impedituros, consultiùs aget rem eis celando, Divinamque Voluntatem exequendo. Ita *Eibel l.c & Bon.l.c num.2. cum Sayr. Molf. Fill. & aliis*. Dictum est autem *injustè*, nam secus dicendum, si Parentes ob justam causam contradicerent, puta si remanerent in necessitate; vel si aliàs extingueretur nobilissima Familia, ut ait *Elb.num 539.* In hoc tamen secundo casu puto non teneri filium ob id suam vocationem deserere. Vide alia, quæ de hac materia fusè dicentur *lib 4 num.66. & 68.*

„ 4. Tenetur proles alere parentes egentes, „ adeo ut, si in gravi necessitate aliter juva- „ ri non possint, teneatur manere in seculo „ (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè „ valde probabile periculum salutis immine- „ ret) * (*Vide infra de Statu Relig lib.4. num.66. ubi etiam de fratribus num.71.*) * &, si Reli- „ gionem sit ingressus, teneatur egredi, & ju- „ vare parentes: dummodo eorum necessitas „ ejus professionem antecesserit *Fill q.5.num.9. Bon.q.1.p.6.* * (*Vid.d.l.4 n.67.*) *

„ 5. Si verò necessitas post professionem su- „ perveniat, si extrema sit, tenetur egredi, „ petitâ priùs, licèt non obtentâ, veniâ. Si „ autem sit gravis tantùm, in qua utcunque „ possint vivere, non tenetur quidem, potest „ tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo „ casu tenetur, in quantum non obstat suo „ intento, deferre habitum, & observare sub- „ stantialia Religionis: at, postquam parenti- „ bus subventum est, redire. V. *Less. l.2.c.41. dub.3.* * (*Vide & infra de Statu Rel.l.4.n.67.*) *

DUBIUM II.

Ad quid teneantur Parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. gr. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis conservationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. disp.5.q.1. Azor.p.2.l.2.q.17. Fill.tr.28.c.2.* 336

Resolvuntur hi Casus.

1. Graviter peccant parentes, qui sine justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. Vid. *Bon.* hic, & *Fill. t 21.p.2. c.2. & infra tr.5.c.1.* * (*Justa autem causa est, si proles sit i legitima, ut probabiliter Laym. Dian. Henr. Salm. de IV. Præc. num.36. in fin. Vide de Rest.num.656.*) *

2. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat justam excusationem * (*V.gr. sit debilis, aut nobilis ob consuetudinem. Salm.num.35. cum Nav. Azor. Tull. &c.*) *: tunc verò tenetur sub gravi peccato bonam nutricem quærere. *Bon. d.6. q 1. p.6. Laym.* Item tenetur secundùm jura prolem alere ad finem anni tertii. * (*Si verò mater non possit lactare, tenetur pater ad expensas lactationis, Croix l.3.p.1. n.697. Et Salm. de 4.Præc.c un.num.3.cum communi.*) * Postea educatio usque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater dives. *Fill Laym.l.5.t.10.c.3. Regin. l.20.num.32.*

3. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo jus civile a canonico correctum juxta *cap. Cùm haberet.*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, juxta suum statum, nisi tamen aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spuriis præstare. *Fill. l.c.t.28.c.2.num.28. Layman.l 5. tract 10.p.3.c.5.* Vide infra *tr.5.c 4.d 5.q 1.* Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hereditatem secundùm suum statum.

„ ſtatum. 2. Si bona dilapidando impotentes
„ ſe reddant ad liberos honeſtè ſecundùm ſta-
„ tum ſuum educandos, ac dotandos, *Bonac.*
„ *d.6.§.2. ex Azor. Fill.&c.* 3. Si ſine legitima
„ cauſa filiæ dotem negent (vel filium exhe-
„ redent), v.gr. quia vult ingredi, vel eſt in-
„ greſſa Religionem, vel quia ipſis invitis nu-
„ pſit, licèt ſe indigno. *Bonac. loc.cit. ex Azor.*
„ *Reginald.* &c. vel quia filius, Ordinem ſa-
„ crum ſuſcepit; Sicut enim Pater tenetur
„ dotare ſuas proles pro matrimonio, vel in-
„ greſſu Religionis: ita etiam ad ſuſcipien-
„ dos ſacros Ordines. Neque hæc donatio eſt
„ revocabilis: imò ſic donata non poſſe com-
„ putari in legitimam, aut diviſionem cum fra-
„ tribus, docet *Barb cap.*17. Contrarium tamen
„ tenet *Molin.&c* cum *Dian p 8.t 6.R.91 & 92.*
„ * (*Et Salm. de IV. Præc. num.*78. *At vide di-*
„ *cenda de Contr. ex num.*935. *Ubi etiam vide*
„ *de aliis bonis a filiis in collationem adducen-*
„ *dis.*) *

337 Quæſtio eſt, an Pater teneatur dotare filiam contra ejus voluntatem nuptam? Diſtingue; affirma, ſi filia ſit nupta major 25. annis, etiamſi indigno, ut *Sanch.de Matr.l.4 D.26.n.11. Salm.de IV.Præc.num.40.cum Bon.Trull.&c.* Sed dubium majus eſt, ſi nupta ſit minor 25. annis? Alii etiam affirmant abſolutè: Alii tantùm ſi nupſerit digno: Alii dicunt patrem eam teneri tantùm ad alimenta, ſi tamen ipſa egeat; & hoc, etſi nupſerit indigno, ut *Sanch. num.18 & 19.Salm.num.41.cum Mol.Trull Cor.* Et hoc eſt probabilius; Hinc infert *Sanch. n.* 20. *cum Trull.& Bann.ap.Salm.num.*42. quòd ſi etiam filius nuptias ineat, patre invito, tenetur pater alere eum indigentem, & uxorem ejus.

338 Notandum obiter hìc eſt, nuperrimâ S.R. Neapolitani Conſilii, junctis quatuor Aulis, Sanctione, cui Regia Majeſtas annuit 15. Decembris 1742. ſancitum fuiſſe „ (non licere parentibus ſine juſta cauſa a jure approbatâ, vel a judice approbandâ, liberos, & filios ſeu aliquem illorum immeritò e domo ſua expellere, eiſque extra domum præſtare alimenta. Et e converſo filiis, & liberis, ſeu alicui ipſorum facultatem non eſſe diſcedendi ab obſequio patris pro libito, & alimenta habendi extra domum paternam. Sed voluntatem non morandi cum parente tunc filiis prodeſſe ad exigenda ab illo extra domum alimenta, cùm eorum voluntas eſt cauſa virtutis, non cauſa vitii, quâcunque aliâ interpretatione, & rerum forſan judicatarum auctoritate ſublatâ, deinceps perpetuâ lege inviolabiliter hoc obſervandum definitum eſt.) „

4. Parens tenetur proli ſubvenire, relictâ „ 339
Religione, iiſdem caſibus, quibus proles pa- „
renti, quos vide *ſuperiore dubio caſ.4. & 5.* „
5. Parentes gravi obligatione tenentur in- „
ſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſa- „
riis ad ſalutem. Hinc graviter peccant, 1. „
Si, quantum in ipſis eſt, non curent, ut „
bonis moribus imbuantur, doctrinam Chri- „
ſtianam, ſeu Fidei rudimenta addiſcant, pra- „
vorum conſortia vitent, mandata Dei & „
Eccleſiæ obſervent, Sacramenta frequentent, „
a peccatis abſtineant, *Azor. Fill. Bon.l.c.* 2. Si „
occaſiones peccandi ab iis non avertant, vel „
in locis, aut domibus ſuſpectis habitare per- „
mittant: *Trul t 1 d 3 num 4* 3. Si conſiliò, „
vel exemplò malò depravent. 4. Si non ob- „
jurgent, puniantque diſſolutos: moderatè ta- „
men, nam peccant etiam verberando im- „
moderatè, v.gr. ut notabiliter lædantur. *Sot.* „
Sylv.Bon l c.& d.3. de contract q ult p.3. „
6. Tenentur etiam proli relinquere liber „
tatem circa electionem ſtatûs. Unde pec- „
cant invitos ad matrimonium, vel Religio- „
nem cogendo, vel abſtrahendo. * (*Vide di-* „
cta n.235. v.Præterea, & dicenda l.6.n.851.in fin. „
v. Parentes.)* Et quidem *Trid. ſeſſ.25. de Reg.* „
18. excommunicat cogentes ad Monaſterium „
filias. „
7. Etſi frater fratri, vel ſorori, ſaltem in „ 340
extrema, vel quaſi extrema neceſſitate te- „
neatur ſubvenire lege tum charitatis, tum pie- „
tatis; non tamen eſt ea obligatio, quæ in- „
ter parentes, & liberos, cùm non ſit iſta de- „
pendentia. V. *Leſſ l.2.c.3 f num.*34. Unde, ſi „
profeſſus eſt in Religione, non tenetur egre- „
di, ut eis ſuccurrat. *Trull.l 2.c.2. d.24.n.8. ex* „
Suar.&c. * (*Vide l.4.num 71.*)* „

Notandum tamen hìc, quemvis in utroque foro teneri, ſi poſſit, alimenta, & dotes præſtare fratribus, vel ſororibus in eorum non ſolùm extremâ, ſed etiam gravi neceſſitate. Ita *Salm.de IV.Præc num 69.cum Azor Trull Fag.Barboſ.Men &c* Extendunt DD. doctrinam hanc ad fratres ex eodem patre natos, licèt ex diversâ matre; nam iſti ut utrinque conjuncti in jure reputantur ex *L.Cùm plures. §. Cùm tutor. ff. De Adminiſtratione Tutorum* Si verò fratres, ſicut & ſorores, ſint tantùm uterini ex parte matris, tunc eſt obligatio eos alendi, ſed non ſorores dotandi.

Quæres, an filius aliquando poſſit a pa- „ 341
„ tre

„ tre privari hereditate?

„ Resp. Poteſt ex juſta cauſa, aliàs non: eadem in teſtamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie*, C *de Inoff. teſt.* Talis autem cenſetur I. Ingratitudo (niſi in gratiam patris redierit, ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum), ut ſi affecit patrem gravi injuriâ, vel ejus vitæ inſidiatus eſt, vel manus injecit, vel maleficis ſe immiſcuit. *Bonac.d.3. q.7.p.3. ex Cov.Sanch.Azor Mol.&c.* II. Si novercam, ſeu patris uxorem cognoverit carnaliter; ſi parenti furioſo, vel carcere detento noluit ſuccurrere, fidejubendo: ſi impedierit patrem teſtari: ſi bona parentum dilapidaverit, cum gravi ipſorum diſpendio. III. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam elegerit, &c. Circa quas nota valere has cauſas, quando filius aliunde habet, unde vivat; nam alimentis ad vitam neceſſariis privari non poteſt, cùm debeantur jure naturæ, quod a jure civili tolli non poteſt. *Bon d.6.q.1.p 6.§.3. ex Sanch. Mol.Azor. Regin. Fill.Trull l.4 c.1 d.3.& t.2 l.7.c.17.* * (*Secus de neceſſariis ad ſtatum. Salm. ib. num.43. cum communi. Circa autem exhæredationem filiorum, vide de Contract n 929.& 930.*)*

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum ſunt loco?

„ Tutor (idem eſt de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejuſque bona ritè, & fideliter adminiſtrare. Ratio eſt: Quia in hunc finem conſtituitur, & aſſignatur pupillo patris loco. Quare, ſi delinquat, vel notabiliter ſit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compenſationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& ſaltem de dolo, & culpâ latâ): imò etiamſi tutoris officium exercet pretiô (quod tamen ſi ab initio non eſt conſtitutum, cenſetur ſuſcepiſſe gratis), tenetur etiam de levi culpa. *Bon. de contract.d.3.q.19.p.4.*

Unde reſolves.

„ 1. Tutor tenetur tueri perſonam pupilli, dum opus eſt, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare per ſe, vel per alios. *Bon. l.c.*

2. Tenetur bona pupilli fideliter adminiſtrare, ideoque (officium tutoris ſuſcipiens) inventarium conficere, alioqui damna ex ejus defectu ſecuta reſarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad uſus inutiles concedere. „

3. Tutor (uti & Curator) tenetur conſervare omnia jura, bona, & actiones pupilli (vel minoris), & bona aliàs peritura vendere, pecuniamque convertere in emtionem bonorum ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit utilius. *Ibid. ex Rebel. p.2 l.22. q.17.* „

4. Si Tutor, vel Curator pecuniam pupilli convertit in ſuos uſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor, *l.c.Rebell.q.17.* „

5. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſuâ culpâ non percepit. *Sylv. v. Tutor. §.4. Reb.l.c.* „

6. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli perſolvere, ita tamen, ut, quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. *Silv. Reb.ll.cc.Tab.ibid.* „

7. Tutor, vel Curator non poteſt donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli, quia non ad deſtruendum, ſed ad tuendum eſt conſtitutus, *ib.* Excipe donationem remuneratoriam: ſic enim poteſt v. gr. ſtipendio debito pro liberali ſervitio aliquid addere ex liberali donatione. *Mol. Lugo d 23.ſect.10. Sanch. Trull l.7. cap.17. d.8.* Vid. *Dian.p.8.t.6.R.17.* „

8. Denique tenetur (officiô finitô) reddere rationes quia hoc onus eſt commune eorum, qui bona aliena adminiſtrant. V. *Bon. de con.d.3 q.19 p.4.* & infra hoc libro *t.4.c.3.in appendice ad contractus.* „

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga ſe invicem?

342 *Quid teneantur Superiores præſtare ſubditis? An Principes teneantur eligere digniores ad officia?*

343 *Quid teneantur famuli præſtare Dominis?*

344 *An famuli non impedientes furta rerum Domini, teneantur ad restitutionem?*
345 *An famulus conductus ad annum, discedendo possit petere stipendium?*
346 *An ægrotans teneatur postea famulatum supplere?*
347 *An elapsò triennió possit salarium esigere?*
348 *Quando famulus inserviens, nullâ statutâ mercede, possit esigere stipendium?*
349 *Quando possit mercedem sibi compensare?*
350 *An Servi capti in bello possint fugere ad suos?*

342 RESp. 1. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. ad *Tim. Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt, ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, ut servent præcepta Dei, & Ecclesiæ. *Bon. dub. 16. q. 1. p. 8.*

Quær hic obiter, an Principes seculares teneantur eligere digniores ad Officia secularia? Affirmant *Salm. de IV. Præc. n 104 cum Sot. Bann. Less Trull. &c* Negant verò *Caj. Vasq. Lugo &c. ib.* modò Officia non indignis distribuantur: quia, ut isti dicunt, hæc Officia non pertinent ad justitiam distributivam, nec sunt bona communia, sed potiùs Regis, qui, sufficit, si dignè, non autem dignissimè Rempublicam regat. Utraque est probabilis, sed prima sententia probabilior, quia aliàs Respublica grave pateretur nocumentum; ob quod motivum *Lugo D. 34.* licèt *num. 19.* oppositum sustinuerit, tandem *n. 21.* concludit regulariter teneri Principes digniores eligere, exceptò unò vel alterò Ministrò. An autem Reges possint Officia secularia vendere? Negant *Adrian. Ang. Turr. & Med. ap. Salm. l. c. n. 94 ex 1. Hæc lex ff. ad leg. Ju. de Ambit.* ubi hoc expressè prohibetur. Affirmant verò *Nav. Caj Sot. Sanch. Az. &c. cum D. Thom. Opusc. 21. ap Salm. ex num 95.* Modò venditio sit omninò necessaria ad utilitatem Reipubl. & modò vendantur moderatò pretiò, ac dignis, & quantum fieri potest dignioribus. Ceterùm omnes cum *D. Thoma* conveniunt hanc venditionem non expedire, intellige de Officiis majoribus Magistratuum, quibus datur justitiam ministrare; non autem de minoribus, quibus competit tantùm eam exequi. Vide *Salm. l. c.*

1. Peccant domini graviter 1. Si sine justa causa impediant famulos, ne festis Missam audiant: vel si festis opera servilia imponant: vel si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nav c. 14 &c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. *Bon. loc. cit.* *(*Communiter cum Salm. de IV. Præc. n. 140.*)*

2. Peccant item graviter I. Si gravibus injuriis afficiant, diabolos, canes, &c. appellent. *Bon. l. c. & Trull. l. 4. c. 1. d. 6.* licèt *Dian. p. 7. t. 7. R 47.* excuset a peccato talem contumeliam, quòd ex ira, & indeliberatione soleat proferri *(*Et revera communiter hæ non habentur ut graves injuriæ*)* II. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem justam (dummodo fideliter servierint) non solvant, vel differant sine rationabili causa. *ibid.* III. Si ante elapsum terminum temere domo expellant: in quo casu (nisi gravissimâ ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis *(*Ut Salm num. 150. cum communi: Nec famulus injustè expulsus tenetur redire ad complendum tempus; intellige, si tempus conventionis sit jam transactum, & per ipsum non defuit, ut compleret; Tunc enim tenetur Dominus ad salarium promissum. Sed dubium est, si famulus causâ expulsionis nullum damnum passus fuisset, an totum salarium ei deberetur? In hoc probabiliter opinari possumus, juxta dicenda num. 345. quòd Dominus in pœnam injustitiæ teneretur in conscientia solvere ei saltem majorem quàm dimidiam partem salarii; imò, ut notat Less. l 2. cap. 24. n 8. teneretur ex l. Qui operas. 38 & l. 16. ff. Locati. totam mercedem tribuere; Sed hoc, dicimus, nonnisi post sententiam, juxta regulam omnium legum pœnalium.*)* *Less. Azor c. 14. q. 1. Fill. n. 117. Regin. Mol &c. Escob t. 3. E 9. q 33.* IV. Si eum, qui liberos, aliosve domesticos verbis, exemplô, vel moribus pravis corrumpit, & reprehensione non emendatur, e domo non dimittant. *Nav c. 14, Azor. Trull d. 61. n. 2.*

3. Herus non tenetur famulo infirmo (quandiu ægrotat) dare salarium; nisi in extrema, vel gravi necessitate (tunc enim debet ex charitate); imò sumtus in ejus curationem impensos potest repetere. *Molin l. 1. t. 28. c 4. n 8. Escob t. 3. e 9.* *(*Salm ibidem cum Molin. Azor. Less. communiter num. 149. Vide dicenda hoc lib. num 864.*)*

Resp. 2. Famuli, ceterique subditi tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præstare. 343

„ ſtare. Ratio patet ex dictis, quia ſunt illis
„ quaſi loco parentum. *S.Thom.2.2.q.103. Re-*
„ *gin.l.20.num.26.*

Unde reſolves.

„ 1. Peccant famuli graviter I. Si non la-
„ borent, vel ſerviant fideliter: tenenturque
„ ad compenſationem damni. *Molin. Leſſ l.1.*
„ *c.24.* II. Si grave damnum inferant, vel in-
„ ferri permittant, cùm poſſint impedire *Nav.*
„ *c.14 n.22. Fill.t 28. c.3.q.10. Regin.l c.* *(*Cum*
„ *Mol Leſſ.Az.& Salm.n.138 ac communi.*)* Et
„ quidem, ſi damnum illud inferatur ſive a
„ conſamulis, ſive ab extraneis in rebus, qua-
„ rum cura ipſis commiſſa eſt, a reſtitutione
„ non poſſunt excuſari. *Molin. Leſſ l.2.c.23.p.*
„ *30.num 65. Fill t.36.c.9.q.9. num* 114. III. Si
„ ſine graviſſima cauſa diſcedant a Domino
„ ante terminum elapſum; ultra hunc verò
„ manere non tenentur, etiamſi morbô impe-
„ diti ſervire aliquandiu non potuerint. *Molin.*
„ *loc.cit. Regin num.517. Eſcob. E.7.num.50.* IV.
„ Si Domino in rebus magni momenti non
„ obediant. *Bonac.loc.cit.*

344 Quæritur 1. an famuli non impedientes furta rerum Domini, teneantur ad reſtitutionem? Alii universè affirmant, ut *Renzi de IV. Præc. c.1.qu 21.& de VII.Præc.ſect.3.qu.25. cum Pontio, & Diana* (*contra Reb.Mol.Bon.*) Quia (ut dicunt) ex ipſa ratione famulatûs unicuique famulorum videtur Dominus in cuſtodiam res ſuas committere. Alii verò, ut *Leſſius l 2.c.13. num.75.Lugo de Juſt.D.19.Holzmann de Reſt num. 437. Salm. de 4. Præc. num.138. cum Mol. Az.&c.* communiùs, & probabiliùs diſtinguunt & dicunt, quòd ſi damnum fit a domeſticis, & res non ſit famulis ſpecialiter commiſſa ad curam (ut tenendum omninò cum *Buſ.& communi*), non tenentur famuli ad reſtitutionem; tunc enim ipſi peccant tantùm contra charitatem, non autem contra juſtitiam; quia non obligantur ex juſtitia res Domini a domeſticis tueri. Secus tamen, ſi furtum fiat ab extraneis, ut *Salm.l c cum communi, & Tamb. Dec.l.8.tr.4. c 3.§.6.* Qui addit in eo caſu unumquemque famulum teneri ad reſtitutionem in ſolidum; quiſque enim ipſorum, cùm poterat, tenebatur totum damnum impedire; & ſi nequibat ſolus impedire, debebat ſaltem alios conſamulos advocare ad furtum impediendum.

345 Quær. 2. an famulus locans operas ſuas ad annum, ſi ante annum culpâ ſuâ diſcedat, poſſit ſtipendium petere pro tempore, quo inſervivit? Affirmat communis ſententia, contra *Mol.* (niſi grave damnum inde domino evenerit); quia ſervitus exhibita meretur utiquè mercedem ſuam, quamvis non totam conventam; unde tenetur dominus ſolvere ſaltem parum minus dimidiæ partis ſtipendii. Ita *Azor.p.2. l 2.c.29.q 7. Fill.tr 28 p.2 c.3.n.67.Sylve. v. Famulus, qu 5.& Trull.Dian.Fagund cum Salm.de IV. Præc.n.132.*

Quær. 3. an famulus locans operas ſuas ad annum, ſi per menſes ægrotet, teneatur operas ſuas ſupplere? Minimè ex *comm cum Salm. ib.num.133. cum Azor.Bon &c.* quia promiſſio tempori determinato alligata eſt. Salarium verò pro tempore ægrotationis petere nequit, ut dictum eſt ſupra cum *Buſ.n.342.in fin.v.Herus.* 346

Quær. 4. an famulus, elapsô trienniô, poſtquam diſceſſit a domino, ſalarium petere poſſit, & occultè ſibi compenſare? Affirmant *Sanch. de Matr.l.7.D.37.num.17.& Salm. num 134 cum Mol.Fag Villal.& aliis*; quia, licèt in foro externo famulus poſt præſcriptionem triennii amittat actionem petendi ſalarium, ut dicunt *Cov.Med.& Llamas ib.*(contra *Mol.*) juxta legem Hiſpanicam, ſive Bullam 33. S Pii V. quâ poſt biennium a ſervitio præſtito adimitur famulo actio petendi ſalarium; ſive juxta Sanctionem S R Conſilii Neapolitani, junctis quatuor Aulis, relatam *infra num.516.* quâ elapſis duobus menſibus, poſtquam famulus a Domino diſceſſerit, negatur ei facultas mercedem in judicio petendi: Attamen in foro conſcientiæ famulus jus ad ſalarium ſemper retinet; & dominus, ſi certus ſit non ſolviſſe, ſemper ad ſolutionem teneri videtur; tantò magis, quòd in dicta Deciſione (pro noſtro Regno emanata) dicitur, actionem denegandam eſſe famulo non præſcriptionis ope, ſed vi præſumtæ ſolutionis. Hoc verò intelligendum, ſi famulo moraliter conſtet Dominum non legitimè præſcripſiſſe; nam ſi aliàs Dominus præſcripſiſſet ſolutionem per triennium cum titulo, & bona fide, eo caſu nec Dominus teneretur ſolvere, nec famulus poſſet ſalarium ſibi compenſare, etiamſi certus eſſet de ſolutione non facta; quia Dominus tunc ratione præſcriptionis acquiſivit jus non ſolvendi, juxta dicenda *infr. n 517.* 347

Quær 5 an famulus nullâ ſtatutâ mercede inſerviens, poſſit juſtum ſtipendium (ſaltem infimum) petere, vel occultè ſurripere? Diſtingue, ſi dominus hujuſcemodi famulorum operas conducere ſolebat, affirma. Secus, ſi non; quemadmodum acci- 348

accidit cum pueris, quos Nobiles, aut Episcopi rogantur in suam familiam admittere; tunc enim sufficit, si Domini tribuant eis victum, vestes, & habitationem, cùm talis sit consuetudo. Ita *Salm.ib.num.*135.*cum Mol.Azor.Trull.Villal. Fag. &c.* Famulis autem, qui inserviunt Magistris, ut artes ab ipsis apprehendant, certè nullum salarium debetur. *Salm.num* 136.*cum Azor Mol. Reb.Fag.* Nisi aliter sit in usu quoad aliquam artem; ex nobilitate enim artis quandoque aliquid a discipulo magister exposcit, ut est ars horologia costruendi. Ex ignobilitate verò sæpe discipulus debet aliquid a magistro recipere, ut est ars malleatoris, &c. Videndum igitur est, juxta prudentum arbitrium, quid ex usu in qualibet arte observetur.

349 „ 2. Famuli non peccant, si sustentationem, „ vel mercedem justam Domino negante, u- „ tantur compensatione occultâ, *Mol.l.c. Fill.* „ *tr.*36. *c.*6. *q.*3. dummodo tamen alius modus „ non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quàm „ debetur: neque scandalum, aut aliud incom- „ modum grave timeatur. Vide *Bon. de restit.* „ *d.*2.*q.ult.p.*2.*num.*16. * (*Hac tamen in re animadverte Prop.*37.*inter damnat.ab Inn XI.*) *

„ 3. Similiter pro obsequiis, ad quæ non „ tenebantur, præstitis (si quidem illa non gra- „ tis, & liberaliter, sed animô mercedis ex- „ hibuerint) licitè ex rebus domini accipere „ compensationem, quæ aliter obtineri non „ possit, docet *Nav.c.*17.*n.*108. *Less.l.c.* Plura de „ his v. infra. *tr.*5.*c.*1.*d* 4.& *c* 3.*d.*10.& *Bon. d.*6. „ *q.*1.*p.*8. * (*Nisi sponte suas operas auxissent.* „ *Salm.n.*136.*cum Mol.Soto, Dian.&c.*) *.

350 An autem famuli possint compensare sibi salarium pro majori opera præstita? Vide *dicenda num.*522.

Notanda est hìc obiter illa quæstio ad praxim utilis, an servi justô bellô capti licitè possint ad suos fugere? Negant *Mol. Sylv.Panorm. & alii ap. Salm.de IV.Præc. num.*115. quia tales servi censentur tanquam perpetuò ad servitutem damnati, cùm dominus justè eos possideat. Contrarium tamen communiùs & probabiliùs tenent *Less.l.*2.*c.*5.*num.*24. *Sot. Lug.Pal. Fill.Vasq.& quamplures cum Salm.n.*116. Ratio, quia tale jus Gentium faciendi servos homines in justo bello captos taliter acceptatum est, ut ipsis relicta sit fugiendi libertas. Et patet ex *Instit.lib.*2. *Tit.*1.*de Rer. divis.* ubi *n.*17. de illis dicitur: *Qui tamen, si evaserint nostram potestatem, & ad suos reversi fuerint, pristinum statum recipiunt.*

DUBIUM V.

Ad quid teneantur Conjuges erga se mutuò, vi hujus Præcepti?

Respond. Uxor in iis, quæ spectant ad „ 351 domûs gubernationem, & bonos mo- „ res, tenetur obedire marito; hic verò uxo- „ rem, non ut servam, sed ut sociam tracta- „ re. Ratio est, quia maritus est caput, & u- „ xor commembrum. *Navar.c.*14.*n.*20. *Trull.* „ *Fill.t.*28.*c.*9.*q.*6.*n.*144.*& comm.* „

Unde resolves.

1. Conjuges peccant 1. Si debitâ inten- „ tione non contrahant matrimonium. 2. Si „ sine dispensatione prætermittant proclama- „ tiones. 3. Si Sacramentum matrimonii in „ statu peccati mortalis recipiant. 4. Si utan- „ tur matrimoniô contra naturam, vel modô „ indebitô, vel cum periculo abortûs. 5. Si „ debitum sine justa causa negent. 6. Si cum „ periculo pollutionis tactus habeant impu- „ dicos. „

2. Peccat graviter uxor 1. Si maritum ri- „ xis, vel aliter verbis ad gravem iram, vel „ blasphemiam provocet. *Fill.l c. num.*145.& „ *Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra „ voluntatem viri, & consuetudinem fœmina- „ rum similis statûs, nisi tamen ex parapher- „ nalibus, si habet. 3. Si, spretô virô, sibi im- „ perium vendicet. 4. Si nolit sequi virum „ domicilium mutantem, dummodo possit si- „ ne periculo vitæ, & salutis; & contrarium „ non sint pacti: & maritus post nuptias non „ sit factus vagus. *Navar Tol.Bon.p* 7. V infra „ *t.*5.*c.*1.*dub.* 5. Si sine sufficienti indicio malè „ judicet de mariti continentia. 6. Si sine ju „ sta causa, debitum neget: v. infra *l.*6. 7 Si „

„ se

„ se ingerat in administrationem domûs sine „ justa causa, qualis est, si v. gr. maritus pro- „ digus bona familiæ dilapidet. *Sylv. Trull. c. 1. d. 4. num. 18.* * (*Vel si sit incurius, vel minùs a- „ ptum ad familiam gubernandam. Elbel to. 2. „ Conf. 21. cum Fill. Gob. & Henno.*)*

352 Quær. 1. an uxor nobilis teneatur præstare viro præcipienti officia vilia, v. gr. cibos condire, verrere domum &c.? Affirmant *Ang. Tiraq. &c.* Sed probabiliùs negant *Sanch. de Matrim. l. 6 D. 6 n. 14 Salm. de IV. Præc. n. 59. cum Syl. Garc. Fag. &c.* quia uxor est socia, & ideo non tenetur præstare famulæ opera, quæ ipsam dedecent. Et si ipsa præstaret, posset sibi compensare.

353 Probabiliùs valet pactum non mutandi domicilium, nolente uxore, ut *Sanch de Matrim. l. 1. D. 40. num. 2. cum Lop. Pal. &c. contra alios*. Sed hoc intelligendum, nisi nova & gravis causa superveniat. *Sanch num. 23. Salm. de IV. Præc. n. 61. cum Nav. Syl. Fag. &c.*

Quær. 2. an teneatur mulier sequi virum missum in exilium? Negant *Henr. & Bartol. ap. Salm ib. num. 62.* quia non tenetur uxor innocens viri pœnam subire. Sed probabiliùs affirmant *Salm. ib. & Sanch. lib. 1. D. 41. num. 11. cum aliis*; quia tenetur uxor sufferre non pœnam, sed infortunium viri. Et idem dicit *Sanch. & Pal.* si vir alicubi excommunicetur. E converso dicunt *Salm. cum eisdem DD.* quòd, si mulier necessitate coacta mutet domicilium, vir comitari eam debet.

354 Quær. 3. an uxor, mortuô virô, teneatur ex bonis dotalibus solvere debita contracta ad alendam familiam? *Prima* sententia affirmat, si vir erat pauper, dum debita contraxit, secus si locuples; quia pauper non tenebatur alere uxorem, ergo tenetur ipsa solvere quod conversum est in sui utilitatem. Ita *Fag. Bartol. Lupus, & alii ap. Sanch. l. 9. D. 4 num. 5. Secunda* verò probabilior sententia negat, sive vir fuerit pauper, sive locuples; Ratio, quia actio creditorum repetendi mutui facti est personalis, scil. tantùm contra virum; & licèt in viro ratione inopiæ suspensa erat obligatio uxorem alendi, non erat tamen extincta; quare si ex mutuo aluit, suum debitum præstavit. Ita *Sanch. num 29 Salm de IV. Præc num. 64. cum Mol Trull. & Bon.* qui tamen limitat, si vir contraxerit debita nomine uxoris, vel ipsâ sciente; vel si vir protestatus sit nolle, stante suâ inopiâ, gratis eam alere. Et quod dictum est hîc de alimentis uxoris, dicitur etiam de alimentis filiorum; ut *Salm. loc. cit.*

Quær. 4. an uxor ad secundas transiens nuptias debeat filiis primi matrimonii reservare quicquid a primo viro accepit, retentô tantùm usufructu? Affirma ex *Auth. Ex testamento, & Auth. In donat. C. de Sec. Nupt.* si accepit titulô lucrativô; secus tamen, si onerosô, vel si accepit ab extraneo. Et idem dicitur respectu viri de rebus donatis a prima uxore. *Sanch. l. 6. D. 41. Salm. n 66. cum aliis.* 355

3. Peccat graviter maritus 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat uxorem. „ 356
* (*Et tale peccatum esset duplicis malitiæ, ut „ Salm. num. 67.*)* 2. Si impediat illam circa „ præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine justa causa. „ *Sayr. l. 7. c. 7. Nav. c. 14.* Si verò impediat etiam „ sine causa circa ea bona, quæ consilii tantùm sunt, ut est Confessio, Communio, &c. „ communiter tantùm peccat venialiter, nisi „ constet, quòd illa magnam ex iis utilitatem „ percipiat. *Sayr Fill Bonac. q. 1. p. 7. Trull.* 3. Si cædat graviter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habitâ ratione conditionis, & statûs, „ quandoque potest. * (*Consentit huic Elbel „ Conf. 21. num. 588. cum Gob*)* 4. Si alimenta „ neget, nisi tamen uxor a consortio mariti „ propriâ culpâ discesserit. 5. Si negligat gubernationem domûs, & rem familiarem. 6. „ Si uxori non cohabitet, vel sine justa causa diu absit. 7. Si, cùm possit, alimenta non „ procuret. V. *Fill. num 140. & 141. Nav. c. 14. „ num. 19 Tol l. 5 c 2. Sanch. l. 10. de matr. disp. 18. „ num. 16. Bonac. p. 7.* „

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

357 *Ad quid teneantur Parochi circa residentiam?*
358 *Ad quid circa Sacramenta ministranda, præsertim tempore pestis?*
359 *An teneantur celebrare pro Populo?*
360 *An concionari, & Populum instruere, &c.? De quo vide etiam dicta num. 260. Quomodo Parochi teneantur corrigere subditos? Dub. I. An ad id teneantur ex charitate, vel ex justitia? Dub. II. An teneantur inquirere mores subditorum? Dub. III. An teneantur non deserere oves etiam cum periculo mortis?*

RESp. Curatus, sive parochus jure divino tenetur 1. Residere in sua Parochia. „ 367
„ *Trid.*

Trid.sess.23.c.1.de ref. Barb.de off. Paroch.cap.8. num.1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex justa causa, & licentiâ Episcopi ad breve tempus abesse. V. *Navar. cap.5. Azor.t.2.l.2.c.4.Possev Barb Trull.l.4.cap.1.d.8.* * (*Quoad residentiam, vide dicenda de Benef. l.4.ex num.101.*) *

358 2. Tenetur administrare Sacramenta * (*Non solùm in necessitate extrema, sed etiam gravi, Salm.Tr.21.de Charit.c.6.num.33.cum S.Thom. & communi. Et ibi addit Bon teneri Parochum etiam inquirere graviter indigentes.*) * Quoties, & quanto cum periculo, v. infra 1.& *Bon.tr.1.d.2.q.3.p.2.Possev.Barb ll.cc.* * (*Quoad Sacramentum Pœnitentiæ, vide Bus.de Pœn.l.6. num.525. Resp.2. & 3. Quoad Eucharistiam autem, tenetur ministrare quoties oves rationabiliter petunt. Vide Bus.de Euch. d.l.6. n.245. Tempore autem pestis probabile est non teneri ministrare Eucharistiam cum periculo vitæ. Vide de Eucharist.eod.l.6.n.233.*) *

359 3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol.l.3.c.5.* Sed negant *Suar. Con.in 3.p q 83.art.1.d.1.* cùm nullo jure id cautum sit. Vid. *Bon q.ult. Barb l.c.*

Nota hìc, quòd a nostro præsenti SS.Pontifice Bened.XIV.ex Epist. Engyclicâ editâ anno 1744. V. *in calce Tom.II. in Epist. positâ num.6.* statutum est quemcunque Parochum, sive habentem sive non congruos reditus, teneri omnibus Dominicis, & festis diebus applicare Missam pro Populo. Et quamvis concessum sit alicui Parocho, si aliter vivere nequeat, applicare Missam pro eleemosynam præbente in diebus festis; sancitum est tamen, ut debeant ipsi in aliis diebus ferialibus Missas pro Populo supplere. Et quoad Vicarios seu Oeconomos Ecclesiarum vacantium, data est facultas Episcopis assignandi eis congruam fructuum portionem, ut pariter possint diebus festis pro Populo celebrare.

360 4. Docere populum concionando, arguendo, &c. per se, vel per alios. *Tol.l.5.c 5.Possev. Barbos.Trull.ll.cc.* * (*Vide dicta de 3. Præc. num. 269. v. Hìc autem. Pariter Superiores Religionum etiam tenentur prædicatione pascere subditos, tanquam eorum Pastores. Elb. Conf 21. n. 583. cum Henno.*) *

361 5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se, vel per alium, ut constat ex *Trident. sess.24. c.4. de reform.* idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios, ut eam audiant, discant & sciant) docent *Trul. l.1.c.1.d.4.num.7. & 8. Bald.t.2. ht. d.48. Sanch. Pal. Barb. &c.* * (*Bene autem potest huic obligationi doctrinam Christianam explicandi per alium satisfacere. Trull. & Led. apud Salm.Tr.21.c 2.num.55.*) *

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poss.Reg.tom.2.l 20.cap 5.f.3. Barb. cap.7.* vide supra.

Parochi (& tantò magis Episcopi) tenentur sub gravi corrigere oves, in peccato mortali vel ejus proximo periculo existentes, etiam cum discrimine vitæ; & non solùm in extrema, sed etiam in earum gravi necessitate, semper ac adest spes emendationis. Ita communiter *Bon. D 3.q.4. p 4. num 5. cum Val. Mald. & Reg.* item *Viva de 4. Pr q 11. a.6.num.12. Mazzot. to.1. pag.458 Salm.tr.21. cap.6. num.33. cum Suar. Con. & Trull.* Vide etiam dicta *lib.2. n.40.* Præterea Parochi tenentur cum quocunque incommodo auferre scandala; unde si aliquis subditorum sit incorrigibilis, sed si ò pravò exemplô sit aliis occasio ruinæ, tenetur Parochus tale damnum impedire, saltem Episcopum certiorando, non tantùm semel, sed quousque scandalum perseverat, & spes effulget, ut illi occurri possit.

Sed dubitatur I. An ad id Pastores teneantur ex charitate vel justitia? *Suarez*, & Tapia *apud Salm.l.c.c.7.n.58.* censent teneri solùm ex charitate. Sed probabiliùs tenentur ex justitia, ut sentiunt *Roncaglia de Charit. Qu. IV. q. 1. Holzmann eod. tit. num 192. Pal.tr.6. D.3. p.7. n.8. cum Cajet. & Con. Salm. l. c. cum Sanch. Val. Dian. & Trull.* Ratio, quia ad hoc utiquè a Communitate stipendium Pastoribus tribuitur, ut singulorum procuret salutem, & proinde vitia corrigat.

Dubitatur II. An Pastores teneantur inquirere mores subditorum? Respondetur affirmativè ex communi sententia, ut docent *D Thom. 2.2.q 33.a.2. ad 4. & Salm. cum Laym. Cajet. Soc. Led Vill &c.* Ratio, quam tradit *D.Thomas*, est, quia illi qui specialem obligationem habent incumbendi saluti alicujus certæ personæ, sicut habent Pastores erga singulas suas oves, tenentur

nentur non solùm corrigere delinquentes, sed etiam prospicere, an obligationi suæ satisfaciant. Secus verò dicendum de aliis qui generalem obligationem habent erga proximos, istis enim sufficit corrigere eos tantum quos lapsos vel in proximo periculo labendi animadverterit.

Dubitatur III. An Episcopi & Parochi teneantur non deserere oves etiam cum periculo mortis? Respondetur cum *D. Thom.* 2. 2. *q.* 185. *a.* 5. qui sic docet: *Ubi subditorum salus exigit Pastoris præsentiam, non debet Pastor personaliter suum Gregem deserere, neque propter aliquod commodum temporale, neque etiam propter aliquod personale periculum imminens, cùm bonus Pastor animam suam ponere teneatur pro ovibus suis*. Sic enim habetur in *Joan. c.* 10 & hæc verba non solùm consilium, sed etiam præceptum continent, ut rectè probant *Salm. tr.* 21. *c.* 2. *num* 76. *ex c. Scifcitaris.* 7. *q.* 1. ubi clarè hoc exprimitur. *Si verò* (subdit *S.Thom.*) *subditorum saluti possit sufficienter per alium provideri, tunc licet vel propter aliquod commodum Ecclesiæ, vel propter personæ periculum, Gregem deserere*.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum?

361 RESP. Inter præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos.

Unde resolves.

1. Discipuli peccant 1. Si præceptoribus, & pædagogis non exhibeant honorem, & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos conviciis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum, aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasii sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Scientias superstitiosas, aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non solvant, cùm possint. Vide *Navar. c.* 23. & 25. *Fill. tr.* 28. *p.* 2 *c.* 10. *q.* 1.

2. Magistri, & Pædagogi peccant 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulò promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa, & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi, ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justò, vel quàm Gymnasii leges, aut consuetudo permittant. 7. Doctoratûs insignia negent dignis, indignis conferant, quod *Navar.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Jure Canonico, Civili, & Medicinâ: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet *Caj.* vid. *Doctor.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant. V. *Tull.* l. 4. *c.* 1. *d.* 11. 362

TRACTATUS IV.

De quinto, & sexto Præcepto.

CAPUT I.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio injusta; de qua quæritur quæ, & quando sit injusta 363

Adnotandum hic obiter ex *c. Pro humani. de Homicidio, in 6.* quòd mandantes occidi Christianum per Assassinos, sive eos recipientes, defendentes, aut occultantes, ipso facto incurrunt excommunicationem, ac depositionem ab omni dignitate, officio, & Beneficio. Insuper per *d. c. Pro humani*, tales habentur tanquam banniti; ita ut amittant omnia sua bona, & datur facultas cuilibet eos necandi. Intelligendum hoc tamen est post sententiam declaratoriam, ad quam autem emanandam sufficiunt tan-

tantùm probabilia argumenta. Ita enim habetur *in fine d. c.* ubi dicitur: *Et postquam probabilibus constiterit argumentis aliquem scelus tam execrabile commisisse, nullatenus alia sententia adversus eum requiratur*. Intellige non requiri aliam sententiam decisoriam; Ita *Mol. Bann. Gom. Farin. & alii ap. Salm. de V. Prae. cap. 1. num.* 190.

Advertendum verò hìc est 1. quòd isti post sententiam declaratoriam, ut dictum est supra, ipso facto excommunicationem incurrunt, & privantur dignitatibus, & Beneficiis, quæ ipso jure vacant, ut *Azor. & Gonzal. ap. Salm. ibid. num.*191. Advertendum 2. quòd solô mandatô prædictæ pœnæ incurruntur, cùm in *d. c.* dicatur: *Quanquam mors ex hoc forsan non sequatur*. Et ita *Mol. Cov. &c. ap. Salm. d. n.* 191.

364 Dubium tamen est, an etiam Assassini incurrant præfatas pœnas, cùm textus tantùm mandantibus eas imponat? *Prima* sententia affirmat, quia Assassini proximiùs ad homicidium concurrunt; unde ex identitate motivi isti etiam comprehenduntur. Tantò magis, quia Pontifex ideo expressè ipsos non comprehendit, quia ibi loquebatur de Assassinis infidelibus, quibus non poterat pœnas imponere. Ita *Salm. ib. num.* 188 *cum Farin. Barb. Gom. & aliis*. Notant autem *Salm. num.* 193. *cum Alciat. Gabr. Farin.* &c. non censeri Assassinos, nisi qui homicidium patrânt cum pacto, ut mandans aliquid temporale eis persolvat. *Secunda* tamen sententia cum *Caj. Nav. Suar. Azor. Fag. Syl. &c ap. Salm. num.* 187. probabiliùs negat, tum quia pœnæ non sunt extendendæ, tum quia textus loquitur de iis, qui per Assassinos infideles occidebant Christianos; unde motivum legis formaliter diversum apparet.

365 Notandum hìc, quòd S. Pius V. sub excommunicatione ipso facto prohibuit Principibus, ne permitterent agitationes taurorum, sive ferarum in foro; & singulis Christianis, ne cum illis congrederentur; item Clericis, ne talibus spectaculis assisterent. Clemens tamen VIII. postea has pœnas abstulit pro Regnis tantùm Hispaniarum quoad omnes, exceptis Religiosis. Vide *Salm. de V. Prac. c. 1. num.* 20.

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

RESpond. Absque divina auctoritate non licet seipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio est, quia est contra charitatem sui; & fit injuria Reip. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. *(An occidens seipsum peccet etiam contra justitiam? Affirmant Salm. de V. Praec. 1. num. 111. cum Less. Bann. Sed negant ibid num. 110. Lugo, Nav. Fagn &c.)* 366

Dixi 1. *absque auctoritate divina*, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel inculpatâ ignorantiâ. Dixi *directè*, quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conservandi vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. *S. Thom* 2. 2. *q* 64. V. *Fill.* hìc *t. 29. cap. 4 q 5. & Bec. 2. 2. 3. cap. 7. qu.* 8.

Unde resolves.

1. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum, *C. Lugo d. 10. q. 1.* *(Ob magnum bonum commune, vel ob specialem obligationem ex pacto vel officio, quam habet, miles, Gubernator, Episcopus, Parochus, licitè possunt & tenentur mortem perferre. Elb. num. 10. Salm de Rest. c 2. num. 33.)* Item potest ad evertendam turrim hostilem aut perdendos hostes, pulve-

rem

„ fem incendere, etsi sciat se obstruendum; „ uti & navem mergere, vel incendere, ne „ hostis eâ potiatur, cum gravi Reipub. damno, „ ut docent *Less. l.2.c.9. num.32. Fagund.t.1. l.5.* „ *c.11.** (*Et Salm. de V. Præc.c.1. n.123. cum Bon.* „ *Trull.&c.*)* Similiter licet se objicere telo, „ vel ictui ad servandam vitam Principis, a- „ mici ad mortem injustè damnati vices sub- „ ire: *Less. l.2 c.9. num.30.* vel in naufragio ta- „ bulam cedere, ex *Tol.Less l.c.Lopez p.1.cap.65.* „ *(*Etiamsi tabula jam sit capta, ut Lug. Trull.* „ *& Salm.de Rest.c.2.num.34 contra Sot.Rodr.&c.* „ *Vide dicenda num 970.*)* Item servire pe- „ ste infectis, vel ad fugiendum incendium ex „ alto se præcipitem dare, cum certo pericu- „ lo mortis. *Less. & Fill. loc. cit Laym. cap.* „ *1. num.3.* C *Lugo disp 10. s. 1.* *(*cum Salm.* „ *num.35.*)* Ubi tamen eversionem illam tur- „ ris, & combustionem navis (si quidem nul- „ la sit spes evadendi) timidè, & nonnisi ex „ gravissima, v.gr. boni publici causâ, videtur „ concedere. V. *num.51.52 &c Malderum tr.3.* „ *c.1 dub.19. Dian.p.5 tr.4.R.26. Fagund.p.5 c.11.* „ *num 6.& seq.*

„ 2. Etsi Virgini non liceat ad castitatem „ servandam directè se occidere, licet tamen „ ei certo periculo mortis se exponere, etiam „ pro sola integritate corporali, licèt rationa- „ bilitet præsumeret, se non consensuram; quia „ integritas ista magni æstimatur. Vid. *Laym.* „ *c.1.num.3.*

367 Hinc Quær. I. An liceat se occidere ob vitandam mortem duriorem? Resp Directè se occidere nunquam licet; & si homines venerantur aliquos qui hoc fecerunt, dicendum eos fecisse ex Divino instinctu. Ita communiter DD quicquid dixerit S. Hieronymus *in cap. 1. Joan.* relatus in *cap.2 23 qu 5.* ubi legitur: *In persecutionibus non licet propriâ perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur.* Verùm illud *absque eo* explicari posset, scil. neque exceptô casu quo castitas periclitatur, ut explicat *Laym.* Licet verò se indirectè occidere, puta si quis se ejiciat per fenestram, ut effugiat incendium, præsertim si adsit aliqua spes mortem evadendi; ita cum *Bus. ut supra* docent *Lugo D.10 num 50 cum Less & Sporer de V. Præcept.c.3. num 24* Ac *Elbel num.13* hoc permittit etiam reis detentis in carcere ad evadendam certam sententiam mortis, vel etiam carcerem perpetuum, ut *num.16.*

Quær II. An autem liceat navim incendere cum evidenti periculo vitæ, ne illa veniat in manus hostium? Negat *Renzi de V. Præcept. c.2.qu.3.cum Diana ex D. Thoma 2.2.qu.64.art.5.* Sed affirmat *Lugo num.52. cum Less.* licere, si sit aliqua spes saltem modicissima vitandi mortem; vel etsi mors sit certa, vitari tamen expediat damnum publicum. Dicit autem *Mazzot. de Rest. ob Homic.c.1.cum Bus.* hic *num.2.* posse virginem, ad servandam castitatem ab invasore, se conjicere in certum periculum vitæ, sed non mortem certam: Quod non improbabile videtur, cùm ob bonum virtutis non dubitent DD. communiter asserere, quòd liceat vitam periculo exponere, v. gr. cedere tabulam in naufragio amico naufraganti, ut *n. antec.366.* dicunt *Bus. cum Less. Tol. & Salm. cum aliis.* Tantò magis, quia in casu prædicto stupri semper adest periculum consensûs.

Sed hic magis urget quæstio III. An virgo teneatur potiùs permittere se occidi, quàm violari: puta, si invasor minetur ei mortem, si copulæ non acquiescat? Adest duplex sententia. *Prima*, quam tenent *Sot. Tol. Nav. Lopez,* & alii *ap.Salm. de V.Præc. cap.1. n.127.* dicit quòd, licèt possit, non tenetur tamen femina mortem pati, sed potest tunc permissivè se habere, dum accidit copula; modò voluntate positivè resistat, & consensûs periculum absit; Quia, ut dicunt, illa permissio non est tunc cooperatio moralis, sed tantùm materialis, & ideo ob periculum mortis satis excusatur. *Secunda* sententia, quam tenent *Salm.loc.cit.num.128. cum Lugo, Az. Bon. Fil. Pal. &c.* docet hoc omninò illicitum esse, quia, cùm femina possit copulam impedire, si timore inducta quiescit, sua tunc cooperatio verè moralis & voluntaria fit; In femina enim illa quies in copula reputatur ut actio. Hæc ratio tamen non convincit, quia illa quies feminæ revera non potest dici actio, dum nullo modo est positiva; ideo prima sententia (speculativè loquendo) suâ, probabilitate carere non videtur. Non tamen negandum secundam sententiam in praxi omninò suadendam esse, saltem ob periculum consensûs, quod in illa permissione facilè adesse potest. 368

3. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere judici plectendum; licèt positivè seipsum perimere non possit, etiamsi a judice id ei committatur. Vid. *Less. c.9. d.6. C.Lug d.10 de just. s.1. num.38.* contra *Vasq. 1. 2. d.172.c.3.* „ 469 „ „ „ „

Quær. hic, an possit Reus ex præcepto Judicis ipse se occidere? Affirmant *Vasq. Bonac.*

Vid. Arag. & Cord. ap Salm. de V. Præc. c. t. num. 118. Si enim, dicunt, posset Reus os aperire, ut venenum in eo infundatur, sic etiam potest manibus illud haurire, & sic etiam gladiò se transfigere; Tunc enim Judex constituit Reum carnificem suipsius, quod probabiliter posse fieri videtur *cum Elbel de Homic num.* 9. qui citat *Haunold. Ills. &c.* Verùm *Salm. n* 117. cum *S. Thom. Bus. Suar. Sot. Laym. & comm.* negant, quia occisio suipsius, ut intrinsecè mala, nec a Judice potest præcipi, nec a Reo patrari. Concedunt tamen communiter posse Reum scalam ascendere, collum gladio adaptare &c. cùm hæ actiones tantùm remotè ad mortem tendant.

Notandum verò cum *Salm. num.* 120. *Nav. Lop. Salon. &c.* graviter utiquè peccare, qui venenum hauriunt, vel a vipera morderi patiuntur ad experiendum antidotum; nisi eis constet ex experimento, vel judicio peritorum, nullo probabili periculo mortis se committere. Et idem dicendum de funambulis ludentibus per funem in locis altis cum probabili periculo vitæ. *Salm. ib. cum eisdem, & Sylv.*

370 „ 4. Etsi Carthusianus in extrema ægritu-
„ dine possit servare vitam vescendo carnibus.
„ *(*Etiam in probabili periculo mortis, ut Az. Med.*
„ *Vict. contra Vasq. Gran. et Salm. de Leg. c.* 2. *num.*
„ 138. *Qui tamen primam sententiam sat probabi-*
„ *lem vocant*;)* Idque probabiliter ei tum li-
„ ceat, atque adeo non peccet, qui inscio præ-
„ beret cibos ex carnibus, *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 7.
„ *R.* 70. Licitè tamen, & laudabiliter etiam
„ tum omittit, cum certo periculo mortis
„ *(*Et hoc certum esse censent. Salm. loc. c. n.* 136.)*,
„ ut contra *Vasq. et Gran.* docet *Dian. p.* 5. *d.* 4. *R.*
„ 32 ex *Vict. Lor. etc.* quia rationabiliter negli-
„ git vitam pro bono communi Ordinis. *C.*
„ *de Lugo d.* 10. *num.* 33. contra *Azor. et Escob. t.* 6.
„ *c.* 7. ubi docet, teneri carnibus vesci, si exi-
„ git necessitas, ita ut aliter vitam conserva-
„ re non possit: quod *Sanch. p.* 2. *cons. l.* 5. *cap.* 1.
„ *d.* 35. cum aliis sex ita distinguit, si necessi-
„ tas vescendi sit ab intrinseco, v. gr. morbo,
„ ex quo judicio Medicorum convalescere non
„ possit nisi usu carnium, ait probabilius esse,
„ eum non teneri vesci (tametsi licitè possit);
„ quia morietur naturaliter ex morbo, cujus
„ ipse non est causa: Si verò sit ab extrinse-
„ co, v. gr. si ob inopiam aliorum ciborum fa-
„ me moriendum esset, teneri vesci, quia
„ mors illa, cùm sit violenta, ipsi imputare-
„ tur. * (*Et hoc meritò ut certissimum judicant*
„ *Salm. de Rest. cap.* 2. *num.* 27. *et de Leg. loc. cit.*
„ *num.* 135.)*

5. Licet carnem vigiliis, & inediâ mo- „ 271
deratè affligere: qui autem advertens vitam „
iis notabiliter minui, nihilominus continua- „
ret, peccaret graviter, ut notat *Laym. d.* 3. „
de just. t. 3 *p.* 3. *c* 1. *num.* 5. Ex *Caj.* Etsi hic multi „
ob bonam fidem, & zelum Deo placendi ex- „
cusentur. V. *Bon. d.* 2. *q. ult. s.* 1. *p.* 7. *num.* 9. *Fill.* „
l. c. C. Lugo de just. d. 10. *sect.* 1. *num.* 22. 33. 36. *&c.* „
Ubi rectè notat, aliud esse procurare abbre- „
viationem vitæ, seu mortem positivè sibi „
afferre: aliud permittere, vel periculum ejus „
subire, vel non adhibere media ad averten- „
dam. Prius ait esse illicitum; v. gr. pœni- „
tentiis indiscretis, carnisque macerationibus „
vitam notabiliter abbreviare; posterius verò „
sæpe licere: * (*Ita etiam Lugo de Just. D.* „
10. *num.* 22. *& Salm de Rest. c.* 2. *n.* 30. *cum* „
Gran. Vill. Sayr. &c. Si macerationes fiant consiliò „
prudentis Prælati, vel Confessarii; esto vita „
etiam per 12. *annos esset abbrevianda, ut alii ibi* „
dicunt.)* Ideoque non teneri Carthusianum „
carnibus vesci, nec aliquem alium uti pre- „
tiosâ, & exquisitâ medicinâ, ad mortem „
vitandam; nec secularem, relictô domiciliô, „
quærere salubriorem aërem extra patriam. „
* (*Ut Lugo, Bon. Trull. Vill. cum Salm. ibid. n.* „
26. *Sufficit enim uti mediis ordinariis.*)* „

6. Excusantur ægri, qui paulò ante mor- „ 372
tem, causâ humilitatis, vel boni exempli, „
petunt humi collocari, quia non intendunt „
vitam abbreviare. V. *Vasquez l. c.* Addit *Laym.* „
l. 3 *t.* 3. *p.* 3. *cap.* 1. *num.* 5. non teneri quemquam „
mediis extraordinariis, & nimis duris, verbi „
gratiâ, abscissione cruris, &c. vitam conser- „
vare; nisi tamen ea communi bono sit ne- „
cessaria. * (*Ita communiter Lug. Sot. Bann. Bon.* „
cum Salm. ib. n. 50.)*. V. *Less. loc. cit. Sanch. in* „
opusc. t. 1. *l.* 5. *c.* 1 *d.* 34. Ubi dicit infirmum in „
periculo mortis, si sit spes salutis, non pos- „
se medicamina respuere. Non videtur tamen „
virgo ægrotans (per se loquendo) teneri „
subire manus Medici, vel Chirurgi, quando „
id ei gravissimum est, & magis, quàm mor- „
tem ipsam, horret. *Escob. E.* 7. *c.* 8. *ex Turrian.* „
Jum. p. 1. *cap.* 263. *d.* 5. * (*Ita Salm. de Rest. cap.* 3. „
num 26. *cum Less. Sanch. Dian. &c. Posset tamen* „
virgo permittere tangi; Imò teneretur sinere, ut „
ab alia femina curetur, ut rectè ait Diana.)* „

Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit „ 373
necessarium ad conservationem corporis to- „
tius, quia nemo est suorum membrorum ab- „
solutè dominus. *Less. l.* 2. *c.* 9. *d.* 14. „

Unde

Unde resolves.

„ 1. Non licet se castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non est necessarium. *S.Th. 2.2.qu 65.a.1.Less.Mol.Fill t.29.c 49.3 &c.*

„ 2. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui. V. *Laym.l.3 t.3.c.1.*

374 Quæritur, an liceat pueros castrare ad vocem in eis conservandam? *Prima* sententia probabilior negat cum *Bus.* hîc *Sporer de V. Præc. c.3.n.33.& Salm.de Rest.c.2.num.45.et de V. Prae. num.121. in fin. et ibid Lug Bon.Dian.Villal.etc.* Si enim, dicunt, pro bono Animæ id non licet, quantò minùs pro lucro temporali? Deinde ajunt, quòd conservatio vocis non est bonum tanti momenti, ut liceat agere quod natura reprobat. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Tamb l.6.c.2.§.3.n.4.Trull Salon.Pasqual.ap.Salm.de Rest. d. num.* 45. & probabilem putant *Mazzot. de Rest.qu.3.c.1.§.1.Elbel num.29.* (qui insinuandam censet ob praxim toleratam) affirmat licere, modò absit morale periculum vitæ, & non fiat pueris invitis. Ratio illorum (quæ videtur non improbabilis) est, tum quia eunuchi utiles sunt bono communi ad Divinas laudes in Ecclesiis suaviùs canendas; tum quia conservatio vocis non parvi quidem momenti in eis dicendum est bonum, cùm per illud conditionem notabiliter in melius mutent, & per totam vitam nobilem & pinguem sustentationem sibi comparant; Et ideo tantum bonum justa esse causa videtur, ut cum illo tale corporis nocumentum resarciri licitum possit; Tantò magis, quòd hoc in dies in usum deducitur, & ab Ecclesia toleratur, ut ait *Elbel.*

375 „ Quæres, an sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit?

„ Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentiâ, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbatâ phantasiâ, id facerent; vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd si constet, quempiam seipsum occidisse, & dubitetur, utrùm deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi privatur sacrâ sepulturâ, cùm præsumatur secundùm opus externum voluntariè esse factum: nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur. Si verò dubitetur, a seipso, an ab alio, verbi gratiâ, sit præcipitatus in aquam; delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sine evidentibus indiciis. *Molin. t.3.d.20.* Vid *Laym.l.c.cit.num* 8. Vid. etiam *Escob E.7.qu.8* ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ. „

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem?

RESp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infra, nulli id licet, nisi auctoritate publicâ, & juris ordine servato, ut patet *Exod.22. et Rom.13.* „ 376

Unde resolves.

„ 1. Non licet marito uxorem, aut Patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges civiles id permittentes in jure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. * (Hinc damnata est opinio contraria ab Alexand. VII. Propos.19.) * Secus est de proscriptis, quos occidendi cuivis auctoritas publica datur: idque non injustè, cùm ad Reip. defensionem sit necessarium. * (*Modò occisio non fiat extra territorium proscribentis; Nisi præsumatur licentia alterius Principis. Salm. de V. Præc. cap.1. num.19.* Vide *n.380 vers.Decius*) * Peccant tamen, qui non ex zelo justitiæ, sed odio, aut privatæ vindictæ causâ faciunt. Vid. *Laym. loc.cit.*

377 „ 2. Peccat Princeps, vel Magistratus (regulariter loquendo), ut v. infra *l.5 cap 3. d.1.* qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi privatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex iure naturæ actus publicus fieri debet ex scientia, „ & au-

,, & auctoritate publica. Vid. *Caj. v. homici-*
,, *dium, Fill tr.29.cap.2.qu.6.num.27. Bon.loc.cit.*
,, *p.1.num.7.* V. & infra *l.5.c.3 d.1.* *(*Excipe 1. si*
,, *crimen sit notorium. 2. Si esset periculum se-*
,, *ditionis, aut esset dedecus Regis, si juridicè*
,, *procederetur. Salm.ib.num 18.*)*.

378 Notandum hìc 1. Clericis, etiam laicalem potestatem habentibus, illicitum esse Reos pœnà mortis damnare, ex *cap. Sententiam. de Cler. percussore*. In hoc tamen potest Papa dispensare, ut *Salm. de V. Præc. cap.1.num.13. et 14.* cum *S.Thom.* &c. Et ipsi Episcopi, vel similes, habentes dominium temporale loci alicujus, possunt licitè committere laicis potestatem suam ad causas sanguinis. *Salm.ib. num.16.* cum *S.Th. Bon.Trull.etc.*

379 Notandum 2. quòd Judex tenetur sub gravi concedere Reo tempus sufficiens ad Confessionem, etsi timeretur periculum direptionis. *Salm.c.1. num.21.* cum *Nav. Syl. Trull.* &c. Tenetur etiam concedere tempus pro sumtione Communionis (nisi tamen grave damnum timeatur); cùm Reus sit tunc in articulo mortis, in quo præceptum Communionis obligat jure Divino: *Salm.ib.cum Suar.Nav.Lug.&c.* & de hoc adducunt Motum proprium *S. Pii V. ib.* Et tunc etiam non jejunus Reus potest communicare, quia tunc verè est in articulo mortis, ut *Salm. ib. cum Nav. Bon. Suar. Lugo, &c.* Et laudabiliter potest communicare eâdem die mortis, modò Communio præcedat per horam executionem, ut *Sà, & Fagund.ib num 22.*

Notandum 3. quòd, si Reus nolit se confiteri, post adhortationem licitè potest occidi a carnifice, quia tunc sua damnatio suæ culpæ tribuitur. *Salm.num.23.* cum *Trull. Bon. Salm.* & aliis.

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privatâ auctoritate iniquum aggressorem?

380 *An liceat tueri vitam cum morte invasoris? An autem vetetur reis, & præcisè Bannitis armis se defendere?*

381 *An liceat viro honorato occidere invasorem sui honoris? An autem id liceat plebejo, vel Ecclesiastico, si fugere possit sine periculo vitæ? Et quid si contumelia sit jam illata?*

382 *Vide plu es resolutiones P. Busembai.*

383 *Qu. 1. An liceat occidere furem rei magni valoris? Qu. 2. Quantus debeat esse iste valor? Et quid si valor sit modicus, sed res tollatur cum violentia? Qu. 3. Quid si fur rem jam abstulerit, & resistat Domino volenti eam recuperare?*

384 *Qu. 4. An liceat Clericis & Religiosis furem interficere? Et utrùm tunc incurrant irregularitatem?*

385 *Qu. 5. An liceat cuique per famulos armis sua defendere?*

386 *Qu. 6. An liceat occidere invasorem pudicitiæ?*

387 *An liceat prævenire aggressorem?*

388 *An liceat occidere falsum accusatorem?*

389 *An possis, & tenearis tueri vitam innocentis?*

390 *An etiam cum morte invasoris?*

391 *An liceat occidere invasorem honoris, vel pudicitiæ alterius? Et quid si femina consentiat?*

392 *An possimus, & teneamur tueri bona Proximi, etiam cum occisione furis?*

RESp. Jus naturæ permittit, ut vim vi ,, 380
repellas, & aggressorem, qui iniquè eri- ,,
pere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam ,,
honestè agendam tibi sunt necessaria, ut bo- ,,
na temporalia, honores, pudicitiam, membro- ,,
rum integritatem, prævenias, & occidas: Ita ,,
tamen, ut id fiat animo se defendendi, & ,,
cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, ,,
non inferendo majus damnum, nec utendo ,,
majore vi, quàm necessarium est ad arcen- ,,
dam injuriam. Ita comm. *S.Thom. 2.2. q.74.* ,,
a 7. Mol. &c. Less dub.8.num.44. ,,

Et cum *D.Thoma* admittit *Catech Rom de 5.Pr. num* 8. ubi dicitur: *Licet salutis suæ tuendæ causâ alterum occidere;* subdens satis apparere, quòd hujusmodi homicidium a Lege Divina non vetatur. Et ita *Lugo de Just. D.10 num.138. Less l. 2. c.9.d.8 cum S.Anton. Azor Bann. Sot &c. communiter*; contra *Gers. Ricc. de S Vict. Hugon &c. ap. Salm. de 5 Præc.cap.1.num.51.* Id probat *S Thom l.c. ap. Bus* ex illo *Exod.22.* ubi dicitur: *Si effringens fur domum, sive suffodiens inventus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* Hinc subdit S.Doctor: *Sed multò magis licitum est defendere propriam vitam, quàm propriam domum.* Idem probatur ex *cap. Significasti. 8 de Homic. & c Si verò. 3. de Sent. exc.* ubi dicitur: *Cùm vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant.* Sed dices: Qui injustum invasorem occidit ad suam vitam tuendam, excedit moderamen, præferendo vitam temporalem propriam æternæ vitæ proximi sui. Respondetur cum *Less.l.2.cap.9.num 51. Soto q.1.a 8. Petrocor.l.4.c.3.q.3. & aliis communiter*, tum nos

nos teneri præferre bonum altioris ordinis proximi bono inferiori nostro, cùm vita ex. gr. nostra est absolutè necessaria ad salutem spiritualem proximi, ut si infans aliàs est decessurus sine Baptismo. Secus verò, si ipse invasor ex sua malitia in periculum damnationis se conjicit; tunc enim, cùm quisque jus habeat ad vitam suam tuendam, licitè vim vi repellit, etiam cum damnatione invasoris. Eademque ratio valet, si timeatur ab invasore vulnus grave, aut deformitatem auferens, ut *Salm. tr.* 10. *cap.* 8. *num* 6. & *Ronc. de* 5. *Præc. c.* 3. *q.* 1. Et eadem ratio currit pro defensione honoris, & bonorum fortunæ, ut infra. Hinc etiam Clericus, aut Religiosus potest occidere invasorem suæ vitæ, neque tunc incurrit excommunicationem, aut irregularitatem, ut *Salm. l. c. cum aliis cit. ex dict. cap. Significasti. & Clem. si furiosus. de Hom.* (Vide dicenda de *Cens. l.* 7. *num.* 382.) An autem fiat vel ne irregularis Clericus adulter, qui ob se defendendum a marito eum occidit? Vide *infra hic n.* 398. *v. In ordine.* Ubi distinguitur, si invasio prævideatur proxima, vel remota. Dixi autem *potest*, nemo enim tenetur aggressorem occidere, sed licitè & laudabiliter potest occisionem propriam permittere, ne alter vitâ temporali & æternâ privetur, ut dicunt communiter *Less. num.* 55. *cum S. Ant. Sylv. & Salm. n.* 50. *cum Sot. Bann. &c. contra Abul. & Fagund.* qui non sunt audiendi. Excipiunt 1. *Salm.* quando vita invasi esset valde utilis bono communi. Excipiunt 2. *Less. n.* 56. *cum S. Ant. & Salm. cum aliis*, quando ipse esset in peccato mortali, quia tunc omninò teneretur se defendere.

„ 1. Non licet reo occidere ministros justi-
„ tiæ, a quibus ad carcerem, vel supplicium tra-
„ hitur * (*Vide l.* 4. *num.* 279.) *: uti nec licet
„ id proscripto, ut notat ex communi *Laym.*
„ *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. quia non sunt iniqui aggressores.

Decius, & *Carterius apud Tamb. l.* 6. *c.* 1. *num.* 8. & plures Auctores apud *Clarum*, & *Nellum*, ut refert *Azor. p.* 3. *cap.* 1. *qu.* 11. tenent licitum esse Proscriptis se defendere, quia lex humana auferre nequit jus, quod unusquisque habet ad suam vitam tuendam; Et probabilem hanc opinionem putat *Azor. l. c.* & idem videtur sentire *Tamb. l. c.* Sed omninò tenenda est opposita cum *Ronc. de* 5. *Præc. c.* 3. *q.* 3. *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 816. *Salm. c.* 1. *n.* 19. *Elbel de Homic. n.* 35. *cum Sà, & communi.* Ratio, quia lex humana bene potest cuilibet tribuere jus necandi reum, & vice versa auferre ipsis jus se defendendi; aliàs possent rei etiam a carnifice se tueri, quod nullus admittit. Certum est autem licere unicuique Proscriptos occidere; non verò alios reos, etiamsi essent publicos grassatores, & etiam capite damnatos, nisi ipsi vellent tibi rapere magnam quantitatem (juxta infra dicenda *num.* 183.). Ita *Croix l.* 3. *p.* 1. *num.* 796. & *Elbel num* 55. & 56. Hinc peccant Satellites, aut Milites, qui reum, cujus captio ipsis mandata sit, fugientem aut resistentem interimunt, nisi hoc auctoritate publica eis sit mandatum: Id verò tantùm fieri potest, si capiendus sit reus sufficienter diffamatus alicujus criminis capitalis, & non possit alio modo capi; & aliàs, eò dimisso, graviora mala ab ipso timeantur. Ita *Croix num.* 797. *Elbel num.* 54. & *Diana p.* 8. *tr.* 7. *R.* 44. *cum Farinac. & Claro.*

2. Etsi ob contumeliam aliquam, verbi „ 381
gratiâ, si viro honorato dicatur, *mentiris*, „
non liceat alterum occidere, eo quòd aliter „
repelli possit, ac soleat (*Less. Azor. Hurt. &c.* „
Dian p. 5. *t.* 4. *R.* 12. *et* 13.); licere tamen, si ag- „
gressor fustem, vel alapam viro valde ho- „
norato impingere conaretur, quam aliter a- „
vertere non posset, docent cum *Dian. loc. cit.* „
R. 4. *Lessius*, *Hurt.* & alii 12. „

3. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputa- „
tione brachii, vel aliter arcere injustam vim „
potes, non licet occidere. Unde si quis sit „
persona talis, cui non sit dedecus fugere, „
debet fugere potiùs, si potest, & salvare se: „
* (*Nisi sit periculum percussionis in fugiendo;* „
Et ita tenendum cum Lugo D. 10. *num.* 166. *et* „
Salm. cap. 1. *cum Tapia &c. contra aliques n.* 19. „
qui dicunt improbabiliter, etiam plebejo fugam „
esse ignominiosam. Unde Clerici, et Religiosi „
tenentur fugere, si possint sine periculo vitæ, „
quia ipsis fugere non est probrosum, sed honorificum, ut Lugo l. c.) * Secus tamen, si „
turpe sit fugere, v. gr. viro nobili, vel Of- „
ficiali bellico; nisi rursus hic & nunc id tali „
turpe non esset, ob præstantiam invasoris, „
vel alias ejus qualitates, v. gr. quia ebrius est, „
vel amens; talem enim occidere non licet, „
quando potes fugere. *Mald. Dian p.* 5 *tr.* 4 *R.* 9. „
V. *Laym l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *cap.* 3.

Quæritur igitur, an liceat viro honorato occidere invasorem injustum sui honoris in re gravi? *Prima* sententia negat, quia contumelia potest & debet aliâ viâ, quàm occisione, vitari. Ita *Holzmann de* 5. *Præc. c.* 1. *num* 589. *ac Sylvest. & Tanner. apud Salm. de* 5. *Præc. cap.* 1. *num* 67. *Secunda* verò sententia communis admittit licere, modò invasor conetur, non solùm

tum verbis vel signis te dehonorare, sed etiam factis, puta fuste vel alapâ. Dicitur, *non solùm verbis*, quia verba bene possunt aliis verbis compesci; satis enim honorem tuum tueris, nec peccas (nisi excedas, aut facias ex ira), si ad honorem tuum tutandum alteri contumeliam tibi dicenti respondeas, & probes ipsum esse mendacem, vel si occultum verum suum crimen objicias, ut dicunt *Roncaglia de 7. Præc. cap. 1. q. 2. et Salm. de Rest. c. 4. num. 17. cum communi*. Crimen *verum*; nam objicere falsum esset grave peccatum ex prop. damn 43. ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere*. Et ex prop. 44. dicente: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alieni, ut suam justitiam, et honorem defendat; & si hoc non est probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia*. E converso reales injuriæ, cum jam irrogatæ sint, non possunt aliâ viâ resarciri; non quidem repercutendo, quia hoc illicitum est, ut patet ex prop. 30. damn. ab Innoc. XI: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat*. Nec etiam tales contumeliæ possunt reparari per juris remedia, quia honor semper remanet graviter læsus, ut bene ajunt *Ronc. l. c. q. 6. R. 2. et Lugo D. 10. num. 187.* Ideo probabilissima est prædicta secunda sententia, quòd liceat conantem percutere, eum vulnerando, & adhuc occidendo repellere, si aliter percussio vitari nequeat. Ratio, quia unicuique competit jus tuendi honorem suum, etiam cum morte aggressoris, quando ille sponte in hoc periculum se conjicit, juxta mox dicta *num. antecedenti*. Ita communiter *Lugo D. 10. num. 187. Nav. Summ. c. 15. num. 3. Mol. to. 4. tr. 3. D. 17. Less. l. 2. cap. 9. n. 78. Pichler l. 5. ti. 12. n. 8. Sporer tr. 5. in 5. Præc. c. 2. num. 204. cum Laym Ronc. l. c. cum Carden.* item *Vasqu. Azor. Fill. Tap. Fag. &c. apud Salm. de 5. Præc. c. 1. num. 69 et 71.* qui eandem sententiam sequuntur; sed requirunt, quòd percussio illa sit per se gravis, vel quòd alia gravior timeri possit, alioquin dicunt *num. 85.* barbarum esse vitam hominis auferre præcisè ob vitandam contumeliam: Sed nos dicimus cum *Lugo, et aliis* sufficere, quòd timeatur percussio graviter probrosa; Et quidem nescimus, quomodo præfati *Salm.* qui mordicus defendunt licere, & barbarùm non esse, interimere aggressorem facultatum, asserere hìc possint barbarum esse occidere, ob gravem ob contumeliam vitandam, invasorem honoris, qui multò pluris æstimatur ab hominibus, quàm bona temporalia, ut sapienter loquitur *Lugo d. num. 187.*

Nec valet dicere cum *Holzmann*, quòd non liceat occidere hominem propter opinionem solùm probabilem, sicut non licet cum probabili expoliare possessorem bonis suis. Nam respondetur hoc procedere, quando ex parte possessoris jus est certum, & ex altera tantùm probabile, prout est in casu proposito facultatum. Secus verò dicendum in casu nostro, quia hìc pugnant duo jura certa; si enim invasor habet jus certum ad vitam, invasus etiam habet jus certum ad suum honorem, quem ipse defendere potest vim vi repellendo. Nec obstat, quòd jus invasoris ad vitam sit altioris ordinis, & ideo præferendum, nam ut diximus, & concedit idem *Holzmann num. 584.* præceptum charitatis tunc obligat postponere bonum nostrum inferius bono superiori alterius, quando proximus est in extrema necessitate; non autem quando ipse voluntariè in periculum se immittit. Et si velis dicere, quòd in hoc casu jus invasi ad suum honorem est incertum; respondeo a pari, quòd ob eandem rationem etiam est incertum jus invasoris.

Illud autem quod dicunt *Salm. num. 75. cum Bann. Sot. Trull. &c.* quòd, si percussor post impactam alapam, alteram iterare conetur, liceret tibi illum repercutere, non in vindictam, sed in defensionem novæ percussionis. Hoc sedulò explicandum; nam dicimus 1. eo casu non licere quidem eum occidere, aut vulnerare, ne denuo honor tibi auferatur; honor enim tam unâ, quàm pluribus alapis æstimatur ablatus; saltem, ex iteratis alapis dehonoratio non crescit in materia gravi; unde si tu ad vitandas novas alapas occidas, peccas utiquè, quia excedis moderamen, dum ad repellendam injuriam levem grave damnum proximo infers. Excipe, nisi deinde timeres ab illo novas percussiones, quæ, præcisâ contumeliâ, gravem læsionem tuo corpori afferrent, & tu alio modo invasorem repellere non posses; cuilibet enim licet a gravi læsione se defendere. Dicimus 2. nec licere tibi illum repercutere eisdem alapis, nisi hoc esset necessarium ad eum terrendum, vid. *n. sequ. v. 7.* & sic repellendum. Si tamen tu percuteres alterum, sine tamen gravi læsione corporis, postquam ille alapam tibi impegit; non facilè te damnarem de mortali, quia juxta æstimationem

nem hominum non videtur gravi injuriâ affici, qui alapam recipit ab altero ejusdem conditionis, quem prius ipse percusserit.

382 4. Non licet occidere furem ob res exiguas. Licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen aliâ viâ, verbi gratiâ, juris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare, quando jura significant furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quòd plerunque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi: & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo quod aufert, nisi occidendo, id licet: Ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimum unius aurei secundùm *Molin. t.4. t.3. d.16. n.7.* Vid. *Laym. c.3.* Vel potiùs secundùm alios apud *Dian. p.5.t.4.R.18.* duorum: quanquam & hoc *Dianæ loc.cit.* nimis laxum videatur: imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris hìc censet, etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem fur verbi gratiâ usurpet, vidente ac resistente domino, aut custode, aut huic vim faciat, verbi gratiâ, repetentem incipiat ferrô invadere, permittunt cædem *Bon Dian.l.c.**(*Sed vide infr.n.383.q.2.in fin.*)*; Uti etiam, si dubium sit, an res possit aliter salvari, aut recuperari. *Bon.loc.cit.* quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amittendi res suas. V. *Laym.c. 1. Navar. Less. Dian l c.*

5. Probabilius est hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Jura verò in contrarium afferri solita intellige, quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis. *Laym.loc cit.** (*Cum aliis infra, vide num.384.*)* *Tann. tr.3. d.4. qu 8. d.4. Escob. E.7.c.8.* ubi etiam docet ex *Tann. t.3.d.4. num.68.* licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter evadere.* (*Vide infra num 386.*)*

6. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & injuriam potiùs pati: *(*Vide dicta n.380*)* sed non tenetur, eo quòd alter suâ malitiâ sit in isto periculo. *Laym.ibid.*

7. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel aggressor jam fugit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, ut docent *Tol Rodr.* Sed *Henr.& Nav.cap.15 num.5. Fern.p.1.c.9.§.1.* dicunt, si læsus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris.* (*Sed oppositum tenendum omninò cum Lugo D.10. ex num.189. & sequ. Viva in prop.17. Alex.VII.num.9. cum Sot. Mol. Vasq. & alii comm.ap.Lugo. Ratio, quia tunc non recuperatur honor per se, sed per damnum alterius apud homines improbos, quod est intrinsecè malum. Et nequeo intelligere, cur sententia contraria non debeat dici proscripta ex prop. 30. damnata ab Inn.XI. relata num.381. quæ permittebat repercutere percutientem, qui fugit, si aliter ignominia, vitari nequibat.*)* Concedit tamen *C. Lugo, Molin. Less. &c.* cum *Dian. p. 8. t.7.misf.R.47.* licere furem fugientem, verbi gratiâ, cum equo tuo, conficere telô, vel sagittâ, quia invasio adhuc durat. *(*Vide infra Qu. 1. in fine.*)* Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit; si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. p.5.t.5.R.37.& p.8.t.7.R.47.**(*Vide infra Qu.3*)*

8. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet, etiam filio, religioso, & subdito se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum Parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda, ut bella, &c. *Syl Bon.*

Adverte hìc quatuor Propos. damnatas, I. 383
Prop.31. ab Inn XI quæ dicebat: *Regulariter possum occidere furem pro conservatione unius aurei.* II. Prop.32 *Non solùm licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.* III. Prop. 33. *Licitum est tam heredi, quàm legatario contra injustè impedientem, ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra earum possessionem injustè impedientem.* IV. Prop. est 18. ab Alex. VII. damnata: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare.* His positis, quæritur 1. an liceat occidere furem rei magni momenti? Negat *prima* sententia, quam tenent *Gerson tr. de Euch & Abul. Abb. Cov. Sylvest. & Tab. ap. Salm. de 5. Præc. cap 1 num.80.* Ratio, ut isti dicunt, quia ex præcepto charitatis debemus

mus præferre vitam proximi rebus temporalibus. Eamque probant ex *cap. Suscepimus. de Hom.* ubi Pontifex duos damnavit Religiosos, quia alter ipsorum interfecit duos latrones, vestes eis eripere conantes, *quoniam* (verba textûs) *expediebat potiùs rerum sustinere jacturam, quàm pro conservandis vilibus rebus & transitoriis, tam acriter in alios exardescere.* *Secunda* tamen probabilissima & communis sententia affirmat; hanc tenent *S.Antonin.3.p.ti.4.c.3.§.15. Sotus de Just. l.1. qu.1. a.8. Less. l.2.cap.9. d.11. Lugo D.10 num.175.Caj.2.2.q 64.a.7.Croix l.3.p.1. num.*808. *Elb.l de Hom.ex num 64. Ronc.de 5.Præc. cap.3.q.5.& Salm.num.*81. *cum Bon. Suar. Prado, &c.*& clarè adhæret*S.Thom.q.74.a.7.v. Sed contra.* Et probatur 1. ex illo *Exod.*22.2. prout retulimus supra *num.*380. Ex quo textu *S.Thom loc.cit.* infert multò magis licere vitam tueri, ergo supponit pro certo textum permittere occidi invasorem bonorum. Probatur 2. ex *cap. Dilecto de Sent.Exc.in* 6.ubi dicitur: *Licuit utiquè ipsi Decano, si prædictus Ballivus cum bonis suis mundanis injuriosè expoliare præsumserit . . se tueri.* Deinde subditur: *Et quoniam adversus ejus nimiam potentiam sufficiens temporalis defensio sibi fortè non aderat &c.* Ex quo supponit Papa potuisse armis secularibus se defendere, si vires suppetebant. Probatur 3. ratione, quæ inter alias mihi potior est, eamque tradunt *Lugo, & Salm.* quia præceptum charitatis non obligat præferre bona proximi altioris ordinis, nisi quando (ut supra diximus) proximus est in extrema necessitate; non verò quando ipse sponte se exponit mortis periculo. Et sic omninò eliditur ratio Adversariorum; nam aliàs nec etiam licitum esset occidere injustum vitæ invasorem, quod omnia jura admittunt. Ad textum autem in *cap. Suscepimus*, oppositum ut supra, rectè respondent *Salm. num.*84. ibi meritò damnatos fuisse Religiosos, quia res non erat tanti momenti; nec timor mortis inferendæ a latronibus ibi jam vinctis, qui a vinculis se solvere nitebantur, potuit occidentem excusare, cùm interim bene valebat fugere, & a periculo se liberare. Hinc dicimus cum *Less d. dub.*11. *Sot l.c. & Salm. num.*88. *cum Bon. Prado, Trull. Dic. Sayr. & aliis communiter*, licere furem eminus telò occidere, si ipse rem asportet, & præmonitus de suo periculo, eam nolit dimittere, ut benè explicat *Bonac.p.*10.*n.*2.

Quæritur 2. Quantus debeat esse valor rei, ut liceat furem interficere? Certum est ad furem occidendum duo requiri: primò, quòd res aliâ viâ nequeat recuperari; secundò, quòd res sit magni momenti, quale utiquè non est valor unius aurei, ut habetur ex dicta prop. damn. 31. Nisi in aliquo casu raro, quò cuidam tale furtum ingens damnum afferat, puta (ut ait *Viva in prop.*17. *Alex.VII.num.*10.) si artifici tollatur instrumentum similis valoris, quo sublato, ipse non possit suam suorumque vitam sustentare. Hinc generaliter loquendo dicunt *Viva l.c. & Elbel de Hom.n.*65. illam esse magnam summam, quâ ablatâ, deficeret alicui sustentatio pro se & suis. *Salmaticenses* verò, & *Vasqu. ac Mol apud Lugo D* 10. *num.*178. ajunt sufficere jacturam illam, quæ notabile damnum domino afferret, juxta qualitatem personæ; nam, ut bene ait *Roncaglia de 5.Præc.cap.3.q.5.* furtum decem aureorum, quod alicui grave damnum possit esse, alteri opulento potest esse leve. Ceterùm *Carden in 2.Crisi D.*21.*num.*88. censet respectu cujuslibet summam 400. argenteorum (apud nos 40 ducatorum) esse magnam. Et regulariter rectè dicunt *Salm. num* 87. sequendam esse sententiam *Soti, & Arag.* (quibus consentiunt *Sayr Bon & Trull.*& oppositam rectè rejicit *Viva*) non licere occisionem pro furto quatuor vel quinque aureorum; Necnon bene advertunt *Lugo num* 178.*& Salm num.*86 tempore *Soti* quinque aureos sive ducatos pluris æstimari, quàm nunc decem, quia processu temporis crevit copia pecuniæ, & rerum pretium. An autem liceat occidere furem auferentem rem modici valoris cum resistentia domini, aut custodis illius? Affirmant *Mol. to.4.tr.3. Bon. p.*10.*n.*1. & videntur adhærere *Lugo D.*10.*n.*178. *Spor.tr.5. cap.*2. *num.*157. *& Viva l.c.num.*10. *ac Ronc. loc.cit.* (modò, ut isti duo ajunt, resistens sit vir nobilis) quia tunc cum illa re, honor etiam aufertur. Hanc sententiam *Tamb l.4.cap.*1.*§ 2 n.*3. non reprobat, nec ipse prorsus reprobo; Sed multò magis mihi arridet sententia contraria, quam tenent *Salm.num.*85.*& Diana p 5.tr 4. R.*18. id non admittentes. Ratio, quia, licèt talis ablatio fiat cum speciali injuria domini ratione violentiæ; attamen, cùm non omnis injuria dehonorationem afferat, hic mihi videtur per illam ablationem non propriè aut graviter honorem lædi, juxta æstimationem hominum; quis enim graviter dehonoratus æstimabitur, quia fur violenter ab eo rem aliquam arripuerit?

Quæritur 3. an liceat tibi interimere furem, si rem ablatam adhuc extantem ille in tuto posuerit, & tu velis eam recuperare? Negant *S.Antonin.Sot.Bon.Sayr.& alii apud Salm. d.cap.*1. *num.*92.

num. 92. qui hanc sententiam probabiliorem putant. Ratio, quia eo casu fur non est invasor, sed tantùm injustus rei detentor; & ideo non licet eum occidere, sed solùm apud Judicem accusare; aliàs enim magna sequeretur Reipublicæ perturbatio. Sed probabilior mihi videtur sententia affirmans casu, quo non sit spes rem aliâ viâ recuperandi. Ratio, quia tunc latro, quamvis non sit invasor personæ, adhuc tamen est invasor rei, cùm tibi contendat rem tuam accipere. Ita *Less. c.9. num.75. Lugo D.*10. *num.*181. *& Vasq. Tann. Mald. Dian. apud Salm. num* 91. *cum Bus. ut supra n.*382.*v.*7.

384 Quæritur 4. an liceat etiam Clericis, & Religiosis occidere injustum aggressorem suorum bonorum magni momenti? Affirmant probabiliùs cum *Bus. Lugo D* 10. *num.*175. *Elbel n.*82. *& Salm cum Less Bec.* & aliis communiùs. (Vide *dict. lib.*1. *num.*41.) Ratio, quia jus defensionis est de lege naturali, & ideo unicuique competit. An autem hoc casu incurrant irregularitatem? Vide *de Irregul.l.*7.*n* 382. ubi probatur sententia negativa.

385 Quæritur 5. an liceat alicui sua defendere armis etiam per famulos? Probabiliter affirmant *Sporer num.*169.*& Elbel num.*66. *cum Nav. Lugo, Laym. &c.* quia id quod aliquis potest facere per se, potest etiam per alium. Hinc infert *Elbel ib.* unicuique licere ratione charitatis vi repellere alterum injustè accedentem ad expoliandam domum proximi sui; Et probabiliter consentiunt *Salm.d.c.*1.*num* 103 cum aliis communiter. Sicut etiam dicitur pro defensione honoris, & pudicitiæ. Vide dicenda ex *n.*389.

386 Quæritur 6. an liceat occidere invasorem pudicitiæ? Si licitum est hoc ad tuendum honorem, & facultates, multò magis dicendum licere pro tuenda pudicitia, quando aliud non suppetit remedium. Ita *Lugo n* 195. *Mol. D.*17. *num.* 10 *&* 11. *Less l.*2 *c.*9 *dub* 12. *Anacl de* 5. *Præc. q.*2.*num.*19. *Elbel de Homic. num.*61. *Sporer tr.*5. *in* 5.*Præc.c.*2.*num.*265. *Salm de* 5. *Præc.c.*1. *n.*96.*cum Bon.Trull.Fill* & aliis communiter. Et hìc bene advertunt *Lugo num.*196.*& Ronc. de* 5. *Præc. c.*3. *Reg.*5. *in praxi*, quòd non solùm licebit puellæ, dum actu violenter tangitur ab altero, sed etiam immediatè post, eum percutere alapis, pugnis, fuste, & etiam ictibus non periculosis. Ratio, quia nisi tali modo ipsa suam constantiam & displicentiam ostendat, non facilè ille discedet. Hinc semper ac id non fiat ad vindictam, non tantùm permittendum, sed etiam mulieri est consulendum, ut alter saltem resipiscat, & alia vice eam non sollicitet.

" 9. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quòd de facto paret insidias ad mortem, ut si uxor verbi gratiâ sciat se noctu occidendam a marito, si non potest effugere, licet ei prævenire. *Navar. Less.num.*45. *Fill.num.*39." 387

Quæstio tamen est, an liceat prævenire aggressorem? *Prima* sententia negat cum *Sylvio, Nav. Trull &c.ap.Salm.de Hom c.*1.*num.*54. Quia prævenire inimicum, solùm paratum ad aggrediendum, non esset vera defensio. *Secunda* tamen sententia affirmat cum *Lugo, Bann. Vasq. Mol. &c. ib.num.*55. quia, isti dicunt, ad occidendum invasorem pro sua defensione non est opus, ut alter jam incœperit lædere, sed sufficit, si sit paratus ad lædendum.

Rectè tamen *Tamb.Dec.c.*1.§.2.*num.*15. cum *Bus.* hìc, *& Ronc. c.*3.*q.*2.*ac Salm. num.*56. 57.*&* 68. cum *Sot. Azor. Cov. Dian. & aliis* has sententias conciliant, & distinguunt: Si quis ex aliqua actione noverit inimicum esse determinatum ad invadendum, puta, si certò moraliter sciat illum jam ad hoc parasse arma, vel mandatum dedisse servo; tunc, si aliter effugere nequit, licitè potest prævenire: Aliàs *ridiculum esset* (bene ait *Ronc. l. c.*) *velle cogere eum ad expectandam aggressionem, quando justè timeret non posse ampliùs eam repellere*. Secus verò dicendum, si non certò sciat, sed tantùm suspicionem, seu dubium timorem habeat de invasione; impium enim est ob dubiam violentiam proximum vitâ privare.

" 10. Hinc etiam dicunt alii, ut *Sanchez*, 2.*mor. cap.*29 & alii, licere occidere eum, qui apud Judicem falsâ accusatione, aut testimoniô, &c. id agit, unde certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficiliùs concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est invasio, sed justa defensio: positô, quòd de alterius injuriâ constet, nec sit alius evadendi modus. *Less.* tamen, *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. Vid. *Esc. Ex* 7 *c.*8. *Hurt.Lugo d.*10.*s.*7.*Dian.p.*8.*t.*7.*R.*52. * (*Nota Prop.*18.*damn ab Alex.VII*: Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum vitare. *Ratio damnationis, quia tunc reus in judicio potest, & debet se defendere.*) *" 388

" 11. Quandocunque quis juxta supradicta " habet 389

„ habet jus alium occidendi, id potest etiam „ alius pro eo præstare; cùm id suadeat charitas. „ *Fill.Tan.t.3.d.4.q.8. Mol.d.18.* An autem, & „ quando ad hoc teneatur? V. *Less.l.2.c.9.d.13.* „ *Dian p.5.t.4.Ref.6.14.20.*

Dicendum igitur est I. Licitum esse defendere vitam proximi cum occisione injusti invasoris. Ita *S.Thom.2.2 q.60.a.6. ad 1.* ubi ait: *Vel potest dici, quòd Moyses occidit Ægiptium, defendendo eum qui injuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Unde Ambrof.dicit in lib 1 de Offic.c.36. quòd* qui non repellit injuriam a socio, cùm potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit: *Et inducit exemplum Moysi.* Et hoc currit, etsi proximus innocens vellet pati occidi, cùm ipse non sit dominus vitæ suæ: & ideo nequit aliis jus defensionis adimere *Less l 2.c.9.n.87. Lugo, Bon. Dic.* & alii communiter cum *Salm. de Hom.c 1. num.94.* Sed dices: Si invasus cedit juri suo, quomodo poteris tu jus ejus defendere cum morte aggressoris? Respondeo: Proximus ille invasus duo jura (ut sic dicam) quodammodo ad vitam suam habet, alterum ad vitam, alterum ad ipsam defendendam: Juri ad vitam non potest quidem cedere, cùm non habeat illius dominium; unde non posset alterum inducere ad ipsum occidendum, & quamvis permitteret occidi, occisor semper contra justitiam peccabit. Juri verò tuendi suam vitam bene potest cedere, permittendo quòd alter eum occidat, juxta dicta *n.380.* Hinc, cùm tu occidis aggressorem innocentis, non defendis jus quod ille habet ad se defendendum, cui ipse jam cessit; sed defendis jus quod habet ad vitam, cui ille cedere non potest. Nec occidens eo casu irregularitatem incurreres. *Salm.ib.num 65.* cum *Suar. & Bon. Sporer de 5.Præc.c.2.n.169* cum communissima.

Sed hìc quæritur, an sit obligatio defendere vitam innocentis ab invasore? Resp. quòd Magistratus, & Principes utiquè ex justitia ad hoc tenentur; & quando agitur de bono Reipub. tenentur etiam cum periculo vitæ, utpote latrones publicos de medio tollere &c. Et pariter ad hoc tenentur milites specialiter conducti ad Civitatem defendendam; Vitam verò privati hominis non tenentur ii cum tanto periculo tueri. *Salm. d. num 98.* cum *Less.* Hic autem obiter adverte, quòd Episcopi, & Parochi, in ordine ad spiritualia, tenentur adjuvare singulas suas oves adhuc cum periculo vitæ. Ita *Salm.ibid.* Hinc Parochi etiam cum periculo vitæ tenentur ministrare ovibus Sacramentum Baptismi, aut Pœnitentiæ; non autem Eucharistiæ, neque tempore pestis, ut tenent *Dicast* & alii apud *Salm. de Euch. cap.9. num.20* quod ipsi probabile putant. Vide *dicta l.2 num.27.* & vide infra *de Euchar.lib.6.n.232.*

390 Sed dubium majus est, an, si innocentem positivè nolentem occidi defendere non possis sine occisione invasoris, tenearis, si possis sine periculo tuæ vitæ, invasorem occidere? Affirmant *Salm.cap.1.num.100.* cum *Nav.Mol Bon.Sà,* &c. quia, dicunt, ex Præcepto Divino charitatis quisque tenetur defendere vitam innocentis, cùm commodè possit. Probabiliùs tamen negant *Less l.2 c.8 num.92. & Lugo Disp.10. n. 2*8. Ratio 1. quia præceptum charitatis eo casu non obligat, cùm præstet evitare tunc mortem æternam aggressoris, quàm mortem temporalem innocentis. Ratio 2. quia in occisione alterius nunquam evitari potest magnum incommodum ob timorem inimicitiarum, publicæ justitiæ, &c Saltem quis non dicet, horrorem inquinandi manus humano sanguine magnum afferre incommodum, ad quod equidem præceptum charitatis non censetur obligare? Excipe casum, quo persona invasa esset persona necessaria ad bonum publicum. Excipit etiam *Sporer l c.num.170.cum communi,* ut asserit, si invasus sit Parens, filius, uxor, aut frater, quia tunc obligat pietas ad eos tutandos.

391 Dicendum II. Fas esse pariter occidere invasorem pudicitiæ, vel honoris proximi, si invasio fiat factò, scil. percussione, &c. Secus, si tantùm per verba (ut dictum est supra *n.382.*). Ita *Lugo D.10 n.203. Less c.9 d.13. & Salm n.96. cum Bon. Fill Dic. Trull &c. contra Sporer n.169.* qui id negat (sed minùs probabiliter) esse licitum, nisi persona contumeliis affecta sit conjuncta, ut supra, vel Princeps, aut Dominus.

Quando autem femina consentit, vel saltem, si positivè non resistit, non licet ejus pudicitiæ invasorem interficere, quia tunc non esset vim vi repellere. *Salm num 97.* Si verò femina sit tibi consanguinitate valde propingua, dicunt *Lessius, Sporer num.173.* & cum aliis *Salm. l c.* quòd posses, etiam feminâ ad copulam consentiente, ejus invasorem occidere, si aliter tuam infamiam evitare nequeas. Hæc autem intelligenda ante factum, nam in ipso facto, vel post, certè non licet occidere, ut patet ex prop. 19. damn. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Non peccat maritus occidens propriâ auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Notant etiam *Lessius l.2.c.9.num.88. & Salm. dict.cap.1.num 97.*

quòd

quòd non ideo licebit viro uxorem necare, si ipsa audacter velit adulterari; quia vir potest aliis mediis injuriam reparare, eam baculô percutiendo, vel adulterum minis abigendo. Adverte hìc autem illud quod habetur in c Si verò. 1. de *Sententia excommunicationis*; ubi definitur, quòd percutiens clericum turpiter agentem cum matre, filiâ, sorore, & uxore, immunis est ab excommunicatione, sed non a culpa.

392 Dicendum III. nos teneri ex charitate defendere etiam bona proximi, quando commodè possumus, aut cum levi nostra jactura, non verò cum gravi. *Bon. Trull. Dic. &c.* communiter *ap. Salm. de Hom. c. 1. n. 103.* At si aliquid expendimus pro defensione bonorum alicujus, possumus etiam occultè compensare. *DD. ib.*

Sed quæritur, an quis ob tuenda bona proximi magni momenti possit etiam occidere furem, si oporteat? DD. qui id negant ob defendenda bona propria, tantò magis negant ob defendenda aliena, ut *Gers. Sylvest. &c. ap. Salm c. 1. num* 80. Quia, dicunt, Charitas magis obligat ad tuendam vitam unius, quàm bona alterius. Sed satis probabiliter contrarium tenent *S. Anton. 3. p. tit. 4. c. 3. §. 15. Less. l. 2. c. 9. n.* 88. *Lugo D. 10. num. 202. & Nav. Mol. Bon.* cum *Salm. num. 104.* Ratio, quia vitam proximi præferre debemus bonis alterius, quando ille est in necessitate involuntariâ, non autem quando ipse in necessitate sponte se constituit, ut pluries repetivimus in præsenti *Dubio*. An autem liceat expellere fœtum pro tuenda vita Matris, vide dicenda *Dubio sequ. n. 396. & 396.*

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

---

393 *An unquam liceat occidere innocentem directè?*

394 *An aliquando liceat procurare abortum? Qu. I. An liceat matri sumere pharmacum directè ad fœtum inanimatum expellendum? An autem liceat mulieri oppressæ statim expellere semen viri aggressoris? Qu. II. An liceat matri sumere medicamentum directè ad expellendum morbum, cum periculo abortûs fœtûs animati? Qu. III. Quando censeatur proles animâ informata? 305 Qu. IV. Quibus pœnis subjiciantur procurantes abortum? Qu. V. An incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum faciunt? 396 Qu. VI. An procurantes abortum in dubio de animatione fœtûs incurrant irregularitatem? 397 Qu. VII. Qui possit relaxare pœnas pro abortu inflictas?*

398 *Quando imputetur alicui ad peccatum homicidium casuale? An adulter occidens adulteræ maritum aggressorem incurrat irregularitatem? Et an incurrat, si, ipsô prævidente, adultera occidatur?*

RESP. Directâ intentione, & scienter nunquam licet, nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat: Indirectè autem, & per accidens aliquando licet, utendo nimirum suo jure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat. *S. Th.* & Doctores communiter. 395

Unde resolves.

1. Si Tyrannus minitet Urbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & civem pro Repub quia homo est tantùm pars moralis Reipub. a qua non accipit esse, & vivere, sicut membrum corporis a corpore, *Mol. t. 4. t. 3. d. 10. Less. Fill. &c.* * (*S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 6. Salm. de Rest. c. 2. num. 52.*)*

2. Potest tamen Respublica eo casu talem cogere, ut Tyrannum adeat, &, si nolit, tradere; cùm ex charitate, & justitiâ legali teneatur vitam exponere pro Repub Unde, si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari ejus morti, sed tantùm permittere; cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reipubl. *Molin l. c. Less. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. num. 11. Laym &c.* * (*Sotus Aragon. Turrian &c cum Salm ib num 57. dicunt non posse Remp. tradere illum invitum, quia cooperaretur ad ejus mortem, quod est intrinsecè malum. Sed probabilior videtur prima sententia cum Lugo D. 10. num. 113. quia videtur non posse negari, quòd eo casu innocens teneatur se tradere, ut concedit idem Sotus; Si ergo ille se tradere tenetur, bene potest Resp eum tradere, si ipse culpabiliter recuset.*)* Limitat tamen *Lugo d. 10. de just.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Republ alienâ.

3. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, quâ quispiam istic sedens esset obterendus, licet

„ ni-

,, nihilominus (dummodo tamen , ſi infans
,, eſt, ſit baptizatus , ut monet C. *Lugo* , &
,, *Eſc. E.7. c.8.*) fugere cum ejus periculo, &
,, interitu , præter tuam intentionem . *Leſſ.*
,, *num.58. Fill.num 36* * (*Salm de Reſt. c.1. n 64.*
,, *& 65 cum Prado Vill. Tapia Sanch. Dic.&c*) *
,, 4. Similiter ad expugnandam urbem, &
,, victoriam reportandam , ſi neceſſarium ſit,
,, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi
,, multi ſunt innocentes: quia horum mors præ-
,, ter intentionem ſequitur. *Leſſ.c.*
,, 5. Non licet occidere obſides, etſi qui eos
,, miſerunt, non ſervent fidem: quia ſunt in-
,, nocentes. *Bon.t.2.d.2.q.ult. ſect.3.p.7. Dian.p.5.*
,, *l.4. R.25.* contra *Azor.&c.*

394 ,, Quæres , quando liceat procurare abor-
,, tum?
,, Reſp. Quicunque malitioſè in ſe, vel al-
,, tero curat abortum , peccat graviter , ſive
,, fœtus ſit animatus, quia eſt verum homici-
,, dium, ſive non, quia tendit ad occiſionem
,, hominis, & eſt contra naturam generatio-
,, nis, *Leſſ. l.10. num.61.* Si tamen ad vitam
,, matris conſervandam omninò ſit neceſſa-
,, rium, ſequentes Regulæ tenentur: 1. Si fœ-
,, tus mortem matri allaturus ſit probabiliter,
,, necdum ſit animatus animâ rationali (ani-
,, mari autem communiter ajunt mares die
,, quadrageſimo , femellas verò octogeſimo:
,, quæ res valde incerta eſt), quidam permit-
,, tunt , etiam directâ intentione expelli , ut
,, *Sanch l.9. de matr. d.20. n.9 & 10. Henr.&c.* con-
,, tra *Leſſ.l.2.c.9.d.16.* & alios, quorum ſenten-
,, tia in praxi ſuadenda: quorſum enim dire-
,, ctè expellas, cùm indirectè liceat, & ſuffi-
,, ciat? 2. Si verò fœtus ſit animatus, mater-
,, que judicetur moritura cum prole, niſi me-
,, dicinam ſumat ; licet eam ſumere , & ſe-
,, cundùm quoſdam tenetur, intendendo dire-
,, ctè ſuam tantùm ſanitatem, etſi indirectè,
,, ac conſequenter deſtruatur fœtus : quia in
,, pari neceſſitate mater poteſt magis proſpi-
,, cere ſibi, quàm proli. 3. Si verò cum mor-
,, te matris ſpes vitæ, & baptiſmi prolis ef-
,, fulgeat, tenetur mater ſecundùm pleroſque
,, ſub mortali abſtinere ab omni remedio de-
,, ſtructivo prolis, quia tenetur vitam corpo-
,, ralem exponere pro extrema neceſſitate ſpi-
,, rituali infantis. Contrarium tamen docet
,, *Lud. Lopez*, quod *Sà*, V. *Charitas* dixit eſſe
,, probabile. V. *Leſſ. l.c. Sanch. Fill. c.29. t.6. q.1.*
,, *Bon t 8. a.3.*

Quæritur igitur I. An liceat matri in morbo extremo conſtitutæ ſumere pharmacum ad expellendum directè fœtum inanimatum? Certum eſt quòd expellere fœtum , quamvis inanimatum, per ſe eſt peccatum mortale, & expellens *de homicidio tenetur* , ut dicitur in *c. Si aliquis. de Homic.* quia, licèt vitam homini non adimat, proximè tamen vitam hominis impedit . Dubium eſt , an id liceat, quando aliter matris vita periclitatur? *Prima* ſententia affirmat , eamque tenent graviſſimi AA. *Sanch. de Matr. l.9. D.20 num.9 Laym. l.3. tr.3. p.3 c.4 num 4. cum S. Antonin. Sylveſt. Nav.&c.* item *Petrocorenſ. to 2 tr.2. l.4. c.3. q.1. Viva in prop. 34. Innoc. XI n.11. Mazzot. to.2. pag 470. & alii.* Ratio, tum quia, cùm fœtus ille ſit pars viſcerum, non tenetur mater eum ſervare cum tanto vitæ ſuæ diſcrimine ; tum quia mater eo caſu poteſt illum expellere tanquam ſuæ vitæ aggreſſorem ; & licèt fœtus non ſit aggreſſor voluntarius , non tenetur tamen mater negligere ſuam vitam præſentem ad ſervandam vitam futuram prolis, maximè quia, pereunte matre , fœtus minimè animabitur. Rectè verò excipit *Sanch num 7.* (idque aſſerit ut commune apud omnes, contra paucos aliquos), ſi dubium adſit, an fœtus ſit vel ne animatus; eo quòd tunc intrinſecè malum eſt, innocentem poſitivè periculo necis exponere. *Secunda* ſententia communior docet , licere quidem matri ſumere medicamentum directè ad curandum morbum , etſi fœtus indirectè expellatur; non verò directè ad fœtum expellendum. Ita *Leſſ l.2. c.9. num.61. Lugo de Juſt. D.10 num.131. Pont. de Matr. l.10. c 13 num.2 Fill. to.2. tr.29. c.6. num.104. Spor. de Matr. c 4. num.704. Carden in prop.34. Innoc XI. num 28. Bon de Reſt. D.2. p.7. num.3. Salm. de Reſt. c.2. num.62. Croix l 3. p.1. num.825. Holzmann de 5 Præc. cap 1 num 579. Elbel de Matr num.464.* & alii plurimi. Ratio, quia, ſi nunquam licitum eſt expellere ſemen, etſi ex ejus abundantia mors timeatur, tantò minùs licebit expellere fœtum , qui eſt propinquior vitæ humanæ. Nec valet dicere fœtum inanimatum eſſe partem matris, nam reſpondetur fœtum non pertinere ad integritatem corporis materni, ſed eſſe inchoativè condiſtinctum individuum humanum. Excipe, ut bene advertunt *Sporer num 706. & Holzm. l.c.* ſi fœtus eſſet corruptus, quia tunc non eſt jam fœtus , ſed maſſa putrida , quæ ampliùs non eſt capax animationis.

Utraque ſententia eſt probabilis, ſed ſecundam tanquam tutiorem cenſeo in caſu noſtro

omni-

omninò amplectendam, cùm prima nihil ad praxim possit deservire, & frustra videtur circa eam DD desudare; ad quid enim (bene ait noster *P. Busemb.*) velle sumere pharmacum directè ad expellendum fœtum, cùm possit & sufficiat indirectè expelli? In duobus dumtaxat casibus posset prima sententia in praxim deduci; primus casus esset si mater aliàs parturiendo experta fuisset periculum mortis; At propter hoc non licet fœtum expellere, ut cum communi docent *Sanch l.c.num.*10.*Petrocorensf d. q.*1.*Azor.cap.*4 *q.*2. contra aliquos. Ratio, quia fœtus eo casu non est aggressor præsens, cùm periculum multùm sit distans, & poterit mater ex alia causa interim obire. Idque confirmatur ex alia doctrina communi, quam tradunt *S.Thomas*, *Nav.Cajet.* & alii apud *Sanch. num.*2. *ex c. Aliquando.* 22.*q.*2. scil. nunquam licitum esse matri ob quodcunque periculum sumere potionem ad conceptionem impediendam. Secundus casus esse posset, quando mater, nisi fœtum expelleret, periculum occisionis a conjunctis, vel suæ famæ subiret; sed hoc certè est illicitum, ex Prop. 34. Innoc. XI. quæ dicebat: *Licet procurare abortum ante animationem fœtûs, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* Ratio, quia aliud est quòd fœtus sit aggressor per se, & ab intrinseco; aliud quòd per accidens, & ab extrinseco: Potest enim quisque occidere aggressorem, ne ab illo occidatur; nequit tamen occidere alterum, ne occidatur ab hoste.

Dicunt verò *Sanch.de Matr.l.*2 *D.*22. *num.*17. *& Viva in dicta prop.*34. *num* 17. quòd mulier vi oppressa a viro posset incontinenti semen receptum expellere, tanquam sui honoris aggressorem, ad infamiam vitandam; pariter ac licet viro nobili occidere invasorem actu volentem eum fuste percutere (ut diximus supra *num.*381.), quamvis hoc non liceat post percussionem inpactam. Sed huic opinioni acquiescere nequeo, nam si mulier posset tunc expellere semen tanquam aggressorem sui honoris, posset etiam postea; quod ipsimet AA. non concedunt. Nec valet dicere cum *Sanch.* licitum esse mulieri eo casu continuò semen expellere, quia tunc semen non est adhuc in pacifica possessione uteri; nam ut bene docet *Pont.de Matr.l.*10.*cap.*12.*num.*1. statim ac vir semen effundit, feminæ matrix illum recipit, & clauditur. Et hoc negari non potest ab ipso *Sanch.l.*9.*D.*16.*num.*3.*cum Salm. de Matr.cap* 13. *num.*75 *Sporer de Matr.c.*2.*num.*493. & alii s communiter (vide *de Matr l.*6.*num.*923.) qui dicunt non peccare mortaliter uxorem, quæ reddit debitum, ipsâ incubâ; ideo quidem, quia (ut mox dictum est) matrix mulieris clauditur statim ac semen excipit; aliàs illud statim effunderetur & frustraretur, & idcirco esset procul dubio peccatum mortale; hinc rectè dicunt *Salm. loc. cit. num.*75. quòd non peccaret uxor, si ex aliqua justa causa se erigeret continuò post receptum semen, nisi hoc faceret pravô animô illud disperdendi, ut dicit etiam *Sanch. l.*9.*D* 20.*num.*3. Bene autem admittimus id quod dicit *Sanch l* 2.*D.*22. *num* 17. nempe quòd mulier vi oppressa licitè potest se vertere & coitum interrumpere, quamvis semen viri esset effundendum; quia hoc per accidens & ob solam maliriam viri eveniret. Unde bene concludit *Croix l.*3.*p.*1. *num.* 824. *cum Cardin.* esse quidem licitum semen inæ invasæ repellere semen, ne immittatur; non autem ejicere, si jam sit immissum.

Quæritur II. An liceat matri sumere pharmacum directè ad expellendum morbum, si inde timeatur indirectè abortus fœtûs animati? Respondetur: Si remedium directè tendat ad occisionem fœtûs, ut esset dilaceratio uteri, percussio ventris, &c. hæc quidem nunquam licet. Si autem tendat directè ad servandam vitam matris, ut esset purgatio corporis, scissio venæ, balneum, &c. hæc certè licita sunt, quando aliter certò moraliter judicatur mater cum prole moritura. Sed quæstio est, an liceat matri sumere medicamentum, quando dubitatur, an pereunte matre proles possit supervivere, & baptizari? Affirmant *Holzmann de* 5. *Præc. c.*1.*num.*779 *Salm.de Rest c.*2.*num.*66.*cum Prado*; quia (ut dicunt) obligatio mortem perferendi ad procurandam vitam æternam proximi in extrema necessitate constituti, tunc solùm adest, quando constat jacturam temporalis vitæ esse absolutè necessariam ad vitam spiritualem alterius (ut etiam ajunt *Satus*, *& alii ap. Salm.* generaliter loquendo); non autem quando salus spiritualis proximi est incerta, prout in casu nostro de ea multipliciter dubitari potest. Et huic opinioni videntur favere *Sanch.de Matr l.*9.*D.*20.*num* 17. *& Renc. de* 5.*Præc cap.* 2. *qu.*3. dicentes, tunc solùm illicitum esse remedium sumere cum periculo vitæ prolis, quando certum vel saltem probabilius est prolem vivam edendam. Sed huic sententiæ nec valeo acquiescere, nam sicut quando certa est mors prolis, si mater medicinam

einam sumat, & aliàs est certa mors matris, si a medicina abstineat, tenetur utique mater ex ordine charitatis abstinere a medicina, & præferre suæ vitæ corporali vitam spiritualem prolis; Sic etiam ex eadem charitate tenetur abstinere, quando dubitatur de salute matris, & prolis. Et etiamsi mors matris esset moraliter certa, si non sumat remedium, nec etiam tunc auderem ei medicinam permittere, si aliqua rationabilis spes effulgeret, quòd mortuâ matre proles superviveret, & baptizari posset; quia nemini licet, ob tuendam suam vitam temporalem, positivè exponere proximum in necessitate constitutum periculo mortis æternæ. Secus verò puto dicendum cum *Elbel, & Petrocorens.to.2.l.4.tr.2.c.3.q.2.* si nulla spes rationabilis esset de vita prolis post mortem matris, ita ut possit illa deduci ad baptismi gratiam; quia tunc non videtur charitas obligare matrem in extrema necessitate positam, vitam suam negligere, a remediis abstinendo, ob exiguam & remotissimam spem vitæ prolis. Hinc rationabiliter dicunt *Salm. num.65.* medicos in hoc casu quoad pharmaca præstanda matribus non esse scrupulosè angendos, eo quòd probabilissimum est id quod dicunt iidem *Salm. ac Sanch. d. num.17. Lugo D.10 num.135. Ronc. d.q 3.* rarissimum esse casum, & moraliter impossibilem, ut pene miraculum sit, quòd pereunte matre proles supervivat, ut baptismum recipere possit. Idque mihi confirmarunt plures artis medicæ Periti, quos consului; quia matre laborante lethali morbô humores corrumpuntur, & inficiunt fœtûs alimentum.

Quæritur III. Quandonam censeatur proles animâ informata? Damnata fuit prop. 35. ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Videtur probabile omnem fœtum quandiu in utero est, carere animâ rationali, & tunc primùm incipere eandem habere, cùm paritur; ac consequenter in nullo abortu homicidium committi*. E converso malè dixerunt aliqui fœtum in primo instanti quo concipitur animari, quia fœtus certè non animatur antequam sit formatus, ut colligitur ex S. Script. *Exod.21.* ubi juxta versionem 70. dicitur: *Qui percusserit mulierem pragnantem, & illa abortum fecerit, si fœtus erat formatus, dabit animam pro anima; si nondum erat formatus, mulctabitur pecuniâ*. Certum est itaque fœtum non statim animari; Hinc *Less. l.2 c.9. num. 65.* censet ex Hyppocrate masculum ad summum animari die 30. vel 35. vel 40. vel 45. Feminam verò die 35. vel 40. vel 45. aut 50. Et idem sentiunt *Lugo D. 10. num.133. & Bon. ac Fill. ap. Salm. c.2. num.59.* Attamen *Busemb. supr. num.294. Elbel de Matr. num.470. & Salm. cum S. Thom. Azor. Sylvest.* & communi, ut fatetur idem *P. Holzmann*, dicunt masculum formari, & animari spatiô 40. dierum, feminam autem 80. Et hanc sententiam sequi forum externum quoad pœnas homicidis inferendas, testatur *Anacl. & c. apud Elb. num 470.* Immo *S. Thom. dist.3.q.5.a.2.* sic ait: *Maris conceptio non perficitur, nisi usque ad 40. diem, ut Philosophus in 9. de Animalibus dicit; Feminæ autem usque ad 90. Sed in compositione corporis masculi videtur Augustinus superaddere sex dies.*

Quæritur IV. Quibus pœnis subjiciantur procurantes abortum? Sixtus V. anno 1588. Bullam edidit, quæ incipit, *Effrænatam*, & habetur in Bullario *tom.5. pag. mihi 25.* In ea Pontifex omnes *scienter* procurantes abortum fœtûs sive animati sive inanimati, & quocumque modo in hoc consentientes, vel præbentes mulieribus venena sterilitatis, subjecit cunctis pœnis, quæ debentur homicidis de jure Civili & Canonico, ut sunt privatio omnis privilegii clericalis, dignitatis, aut Beneficii ecclesiastici, necnon inhabilitas ad ea in posterum obtinenda; Insuper præsertim imposuit eis irregularitatem, & excommunicationem, ipso facto (effectu secuto) incurrendas, quarum dispensationem, & absolutionem Romano Pontifici reservavit. Attamen Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apostolica*, edita an. 1591. abstulit irregularitatem, & excommunicationem pro abortu fœtûs inanimati; reliquit verò tam irregularitatem quàm excommunicationem Papæ reservatas pro abortu fœtûs animati; sed quoad excommunicationem concessit facultatem ab ea absolvendi tam Episcopis, quàm aliis ab ipsis specialiter ad hos casus deputatis. Cùm autem Sixtus excommunicationem inflixerit tantùm *scienter* abortum procurantibus, excusat ab illa ignorantia etiam crassa, ut docent communiter DD. cum *Sanch. de Matr. l.9. D. 32. & aliis*, ut dicetur *l.b.7 n.47.* An autem excuset ignorantia affectata? Adhuc probabile est vide *ibid. num. 48.* Et idem videtur dicendum de irregularitate ibi imposita, juxta probabilem sententiam relatam *d l.7. n.35t.* 395

Quæritur V. An incurrant excommunicationem mulieres pregnantes, quæ abortum sibi procurant? *Prima* sententia communissima affirmat cum *Viva in Prop 34. Innoc. XI n. 18. Bon. de Rest. D.2 q. ult. sect.1. p.7. num.6.* qui dicit hanc

hanc esse usu receptam, & *Sporer de Matr. c.4. num.* 718. *cum Fill. Dic.* qui eam tenet ut certam. Rationes sententiæ hujus mox referentur in expositione secundæ sententiæ subsequentis. *Secunda* autem sententia valde probabilis, & attentâ ratione intrinsecâ probabilior, negat cum *Avila de Censur. p.2. cap 5. D.3. dub.*12. *Lezana to.3. v. Aborsus, num.*11. *Salm. de Rest. cap.*2. *num.*70 *cum Naldo*, *& Alphons. de Leone*; Eandemque tenet *Lugo Resp Mor. Dub.*4. *n.*4. (ait tamen hic standum esse usui communi, si iste aliter Bullam explicuit), & non improbabilem vocat, imò enixè tuetur *Roncaglia de 5. Præc. cap.*2. *q* 6. Tota hujus dubii resolutio pendet ex verbis Bullæ, *Effrænatam*, in præcedenti quæst. IV. enunciatæ Sixti V. in qua prædicta excommunicatio inflicta est contra procurantes abortum. Dicunt DD. contrarii, in fulminatione excommunicationis præfatæ satis expressè comprehendi etiam prægnantes, quia in §. 1. Bullæ dicitur: *Ac etiam prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter præmissa fecerint*. Item in §. 5. Pontifex loquens de venenatis potionibus sterilitatis, inquit: *Ac mulieres ipsas, quæ eadem pocula sponte ac scienter sumpserint*. Sed respondetur in utroque paragrapho Pontificem patenter loqui (ut sedulò in Bulla observavi) tantùm de pœnis temporalibus contra homicidas statutis; nam cùm deinde Papa gradum facere voluit ad pœnas spirituales, præsertim ad præfatam excommunicationem infligendam, in §.7. sic subdit: *Insuper, ut immanissimi hujus delicti gravitati non solùm temporalibus, verùm etiam spiritualibus pœnis prospiciamus & consulamus, omnes & singulos cujuscunque gradûs, status, &c. qui vel quæ uti principales, vel ut sociæ ad tale facinus committendum, opem, consilium, favorem, potionem, vel alia medicamenta scienter dederint, &c.* Loquendo hìc igitur Pontifex de pœnis spiritualibus, non nominat mulieres prægnantes, sed tantùm eos vel eas, *qui vel quæ dant opem, consilium, &c.* Instant Adversarii & dicunt, saltem in hoc §.7. comprehendi prægnantes, cùm ibi dicatur: *Qui vel quæ uti principales, vel ut sociæ ad tale facinus committendum &c.* Sed rursus respondetur hìc sub nomine *principales* non quidem intelligi ipsas prægnantes, sed principales cooperatores, qui opem, vel consilium, aut medicamenta præbent, ad distinctionem sociarum, quæ ad abortum mediatè concurrunt. Et revera nullo modo hìc intelligi possunt prægnantes, nam aliàs Pontifex non dixisset, *qui vel quæ &c.* Quomodo enim masculi possunt medicamentum sumere ad procurandum abortum mulierum? Ratio autem, cur Papa exemisse præsumitur prægnantes ab hac excommunicatione, verosimiliter opinantur *Lugo*, *& Salm. cum aliis ut supra*, quia fortè compassus est infirmitati feminarum, quæ dum impulsæ a vehementi timore damni obventuri hæc medicamenta sumunt, & dum a tanto facinore non abhorrent, facilè etiam excommunicationem parvipenderent; & ideo Pontifex ad vitandum novum animæ laqueum, & alia pericula, præsertim sagrilegarum Confessionum, eas noluit comprehendere. Saltem ait *Ronc. l.c.* cùm dubium sit, an hæc excommunicatio lata sit etiam contra prægnantes, valde probabiliter ipsæ ab ea excusantur, juxta quæ diximus *lib.*7. *de Censur. num.*67.

396. Quæritur VI. An procurantes abortum irregularitatem incurrant in dubio, an fœtus sit vel ne animatus? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Salm. de Censur. cap.*7. *num.*19. *& de Rest. cap.*1. *num.*59. *Viva in prop.*34. *damn. ab Innoc. XI. num.*18. *cum Sanch. Mol. &c. apud Elbel de Matr. num.*479. Ratio, tum quia in omni homicidio dubio incurritur irregularitas, prout habetur ex *c. Ad audientiam. de Homic. & c. Significasti.* ac *c. Petitio. eod. tit.* Tum quia in dubio fœtus præsumitur masculinus. Hinc dicunt, quòd procurans abortum post 40. dies, habendus est ut irregularis; Sic enim ajunt *Fill. & alii apud Tamb. loc. infra citando* judicari in foro externo, & sic etiam servari in S. Pœnitentiaria. *Secunda* tamen verior sententia negat, eamque tenent *Tamb. Decl. l.*1. *c.*3. §.6. *v. Irregularitas*, *& de Censur. l.*10. *cap.*5. *n.*18. *cum Præpos. & Giballin.* item *Moya tr.*5. *q.*6. *n* 6 *cum Pell. Mach. Leand. & Verde*; *Elbel l.c. cum Sporer, Diana, Bardi, & aliis*; & idem sentit doctus Auctor neothericus Libelli, cui titulus (*Istruz. per li Novel. Conf.*) *p.*2. *c.*18. *n.*464. *&* 465. Ratio convincens, quia irregularitas non incurritur, nisi expressa sit in jure, ut dicitur in *cap. Is qui. de Sentent. exc. in* 6. Vide dicenda *lib.*6. *num.*345. In hoc autem casu irregularitas nullibi habetur expressa, nam licèt in præfatis textibus imposita fuerit irregularitas aliquibus, de quibus dubitabatur, an ipsi fuissent vel ne causa homicidii; homicidium tamen erat certè commissum. At in nostro casu, cùm dubia sit animatio fœtûs, dubia quoque est patratio homicidii; hicque casus nullibi quidem est expressus in jure, & ideo procurans abortum non est habendus irregula-

regularis. Secus verò dicendum, si dubium esset, an aliquis suô consiliô vel operâ ad mortem certam fœtûs jam certè animati cooperatus fuerit. Nulla autem præsumtio esse potest (ut sine fundamento asserunt *Salm.*), quòd fœtus sit masculinus; imò potiùs præsumi potest femineus, quia ex frequentiori eventu, ut audivi, amplior est numerus feminarum, quàm masculorum; saltem de hoc utrinque æquè dubium est. Addit non improbabiliter *Tamb. l.c. in Dec.* quòd possessio in hoc casu stat pro priori statu, priùs enim fœtus est inanimatus, quàm animatus. Hinc valde probabile est, ex dictis supra in quæst. III. non censendum irregularem, saltem in foro interno, qui intra 80. dies a fœtûs conceptione abortum procuravit. Quod autem hic dicitur de irregularitate, dicendum etiam de excommunicatione, juxta dicenda *lib 7.num.67.* & de aliis pœnis, ut bene ait *Elbel l.c.*

397 Quæritur VII. Quinam pœnas pro abortu commemoratas valeat relaxare? Quoad excommunicationem pro abortu fœtûs animati, jam diximus ex Bulla Greg. XIV. solos Episcopos, & alios ab eis specialiter ad hos casus deputatos posse ab ea absolvere. Sed dubium fit, an possint absolvere Confessarii, qui generalem facultatem ab Ordinario habent absolvendi ab omnibus casibus ipsi reservatis? Negant *Salm. de Rest. c.2. num.67. Dian. p.7 tr.5. R.15 & 19. Rone. de 5. Praec. c.2. q.5. R.1. & alii*, dicentes requiri deputationem specificam ad hunc casum abortûs. Idque arguunt ex verbis præfatæ Bullæ *Greg.* relatis a *Bonac. to 3. D.2. q.2. p.10. num.15.* ubi dicitur: *Quilibet Presbyter tam secularis, quàm cujusvis Ordinis regularis, ad Christi Fidelium Confessiones audiendas, & ad hos casus specialiter per loci Ordinarium deputatus, plenam, & liberam in foro conscientiæ tantùm absolvendi habeat facultatem.* Sed valde probabiliter affirmant posse absolvere idem *Bonac. l.c. n.16. de Viva Opusc. de Censur. q.7. a 2. num.7.* & adhæret *Elbel de Matr. num.471.* ac non improbabile putat *Sporer de Matr. c.4. num.720.* Ratio, quia verba illa, *ad hos casus specialiter deputatus*, non referuntur ad casum abortûs, sed ad Confessarium; ita ut non potest quidem quicunque Confessarius hunc casum absolvere (ut falsò opinati sunt aliqui apud *Dianam*), sed bene potest is, quem Episcopus specialiter deputat ad hos casus absolvendos, vel speciatim exprimendo casum abortûs, vel generatim concedendo facultatem absolvendi ab omnibus casibus sibi reservatis. Et rectè ajunt *Bon. & Viva* usum receptum sic interpretasse præfatam concessionem, cùm gratiæ largè interpretentur; & sic ipsemet firmè testor universè practicari in Missionibus, pro quibus, ad hunc casum abortûs absolvendum, contenti sunt Sacerdotes Missionarii, quòd Episcopi generaliter eis facultatem impertiantur pro cunctis casibus ipsis reservatis.

Pariter præterea dicit multò probabiliter *Elbel dict. num.471.* ab hac excommunicatione posse etiam absolvere omnes Prælatos majores Regularium jurisdictione quasi Episcopali gaudentes; sed tantùm subditos suos, pro quibus possunt etiam alios deputare. Item addunt *Sporer p.4. c.4. num.721. & Elbel ibid.* (qui asserit in hoc satis communiter DD. convenire), quòd omnibus Confessariis Mendicantibus competit in foro externo facultas ab hac excommunicatione absolvendi, quia Pontifex, etsi negavit hanc facultatem Confessariis ab Episcopo non specialiter deputatis, non censetur tamen eam voluisse denegare Confessariis privilegiatis, quibus aliunde concessa est facultas in casus Papæ reservatos. Ceterùm post *prop.12.* damnatam ab Alexandro VII. certum esse debet (ut consentit idem *Elbel eod. l.*), quòd si alicubi Episcopus sibi reservaverit casum abortûs, vel homicidii voluntarii, nullus Regularis poterit ab eo absolvere sine Episcopi licentia.

Quoad irregularitatem autem pertinet, per se loquendo, solus Papa potest in ea dispensare, non verò Episcopi, etiamsi abortus esset occultus; quia in facultate eis concessa a Tridentino in *cap. Liceat. 6. Sess.24.* expressè est exceptum homicidium voluntarium. Verùm quoad alias pœnas in Bulla Sixti inflictas, scil. privationis Beneficiorum, & inhabilitatis ad ea; ad privationem requiritur quidem sententia condemnatoria, vel saltem declaratoria criminis, cùm sit privatio juris acquisiti, ut diximus *lib.1. n.148.* utque hic dicit *Elbel n.478.* Quoad inhabilitatem autem dicimus, eam incurri ante omnem sententiam, juxta dicta *eod. num.148.* & ut fusiùs dicemus *lib. 6. num.705.* (quicquid dicant *Sporer de Matr. cap.4. n.722. & Elbel l.c.*); quia inhabilitas non privat jure acquisito, sed acquirendo. An verò Episcopi possint in hac inhabilitate dispensare? Concedunt *Elbel de Leg. n 642. & de Matr. num.474. ac Sporer p.4. c.4. n.722.* & meritò censet non improbabile *Ronc. de 5. Praec. c.2. qu.6.* (contra *Anacl.*). Ratio, quia

quia in omnibus pœnis a jure generaliter latis, & non specialiter Papæ reservatis possunt Episcopi dispensare, ut genericè loquendo communissimè docent apud *Elbel S Bon.Scot. & alii.* Idque colligitur ex *c. Nuper. 29. de Sent.excomm.* ubi, habitô sermone de excommunicatione, dicitur: *Quia tamen conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi*. Et *ibidem* subdit Glossa: *Et hic est argumentum Episcopos posse dispensare, ubi specialiter dispensatio non est inhibita; & concessum videtur quod non est prohibitum*.

398 Ultimò oportet hìc aliqua addere *de homicidio casuali*, multùm scitu necessaria. Dupliciter contingere potest homicidium casuale, vel dando operam rei licitæ, vel rei illicitæ. Unde has regulas dat *S.Th.2.2 q.64.a.8.* dicens: *Secundùm jura, si aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum*. Et hoc etiamsi (ut ex comm notant *Salm.de Pr.V.c.1. n.133.*) homicidium in causa prævisum fuerit. *Si verò* (sequitur S Doctor) *det operam rei illicitæ, non evadit homicidii reatum*. Duo igitur sunt regulæ, quæ in hac materia communiter assignantur, I. Quando quis dat operam rei licitæ, & ex ea per accidens sequitur homicidium, ille excusatur, etiamsi illud prævideret, modò non intenderit, & sufficientem diligentiam posuerit ad illud vitandum. II. Secus verò si dat operam rei illicitæ, & homicidium prævideat; quia tunc, licèt illud non intendat, & diligentiam adhibeat, ne sequatur, non excusatur. Sed advertendum, quòd ad imputandum huic homicidium, non sufficit quòd opus sit per se illicitum, sed requiritur ampliùs quòd sit illicitum præcisè respectu ad homicidium. Hinc quæritur, quodnam opus dicendum sit propriè illicitum respectu ad homicidium? Omissis diversis sententiis super hoc dubio, rectè distinguendum est cum *Salm loc cit.* Et dicendum I. Quòd si opus de se est frequenter periculosum, ita ut ex eo communiter mors accidat; tunc homicidium ei, qui illam ponit, semper imputatur, licèt quamcunque diligentiam adhibeat ad damnum præcavendum. Unde rei homicidii sunt, qui calce percutiunt mulierem prægnantem, vel terrefaciunt, ex quo abortus evenit; parentes suffocantes infantem in lecto; hominem mactantes, jaciendo lapides fundâ, causâ ludendi. Vide *Salm.* cum aliis *d.num.136.* Hinc sancitum fuit *in c.fin. de Hom.in 6.* irregularem effici, qui mandarit aliquem verberari, licèt prohibuerit occidi, si mandatarius occidat. Dicendum II. Quòd si opus illicitum sit quidem periculosum, sed rarò, ita ut rarò ex eo mors eveniat; tunc sufficit ad excusandum, si diligentia apponatur ad eam vitandam, saltem in foro conscientiæ. Hine excusatur ab homicidio Clericus, qui casu necaret hominem, dans operam venationi ferarum aliàs ei prohibitæ, si diligentiam debitam adhibuerit. Ita *Ronc. de Cens. c.3. qu.3. Salm.n.147.* cum *Pal. Bon. Henr. Medin.* &c. Dicendum III. Quòd si opus non sit de se periculosum, quamvis sit illicitum, nunquam imputatur homicidium illud exercenti, si casu ex eo mors eveniat: Puta, si Clericus tempore Interdicti pulsaret campanam, & casu tintinnabulum cadens viatorem opprimeret. Item, si ex fornicatione commissa moriatur femina in partu. Adde, si adulter cum discrimine inculpatæ tutelæ virum adulteræ occidat. Ita *Less. l.2.cap. 9. D.15.num.13. Salm. num.138.* cum *Suar.Pal.Cor.&c.* Hoc tantùm certum est in ordine ad restitutionem.

In ordine verò ad irregularitatem, magna est inter DD. controversia, an evadat irregularis adulter, qui occidit maritum aggressorem, ob inculpatam suæ vitæ defensionem? Communiter DD. docent, quòd si aduter possit fugere, & non fugiens occidit maritum, non excusatur ab irregularitate. Ita *Salm. de Censur. c.8. num.52. & Sporer. de 5. Præc. c.2.num.181.* qui asserit hoc certum esse apud omnes. Ratio (ut rectè dicunt *Salm.*), quia ipsi fugere in eo casu non est probrosum; & si fortè fuga aliquam ignominiam ei irrogaret, tenetur eam pati, cùm ipse in tales angustias suâ culpâ se immiserit. Sed quid, si non posset fugere sine periculo vitæ? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia absolutè affirmat adhuc irregularitatem incurrere. Ita *Nav Man, cap.27. num.238. & S.Anton Mol.Gutt ap Laym. l.3. de Just tr.3. p.2. cap 10. num.2.* Et probant ex *cap Dilectus. de Homic.* ubi dicitur, quòd dans operam rei illicitæ fit irregularis, si mors inde sequatur. *Secunda* sententia opposita absolutè negat incurrere; & hanc tenent *Sylvest v Homicidium, 3 q 4. Bon. D.7 q.4. Less l.2 cap 9. n 106. cum Bann.Med.&c.* item *Avila, Sot Tab Leand, Dia 7.ac Henr. ap. Salm.l.c. num 49* Ratio, quia homicidium non provenit tunc ex adulterio nisi per accidens; per se autem provenit tantùm ex injusta invasione mariti, cujus vim

licitè potest adulter vi repellere ad suam vitam tuendam. Dicunt autem præfatum textum in *c. Dilectus*. intelligi, quando res illicita cui datur opera, est proximè & per se periculosa homicidii, non verò quando est periculosa per accidens & remotè, ut esset in hoc casu adulterium, quod esset potiùs occasio, quam causa homicidii, cùm ex illo raro homicidium eveniat. *Tertia* sententia, quam tenent *Suar. D.46 sect.1.n.12. Laym l.c. Sporer ut supra n.182. cum Fill. Roncaglia de Censur. cap.3. q.4. & Salm.l.c num.50 cum Pal.Con.Vill.Cornejo, &c.* Distinguit & dicit, quòd si adulter, prævidendo invasionem mariti, temerè accedat, & illum occidat, tunc sit irregularis; Secus si accedat clam, & cum debita cautela, ne a marito inveniatur. Et huic sententiæ me adjicio, si periculum invasionis prævideatur proximum & facillimum, ut bene exprimit *Roncaglia*; quia eo casu adulterium est proximè periculosum homicidii: Secus, si periculum sit remotum, & adulter cautè accedat, juxta mox supra dicta. Et ita videntur omnes prædictæ sententiæ satis conciliari. Quid, si vir cognitò adulteriò occidat uxorem, erit ne adulter irregularis? Affirmant *Nav. & alii*, negant verò communiùs DD. apud *Sporer num.82* Sed ipse *Spor. & Lay. loc. cit.* eodem modo distinguunt, ut in præcedenti quæstione; eodemque modo ipsis consentio, si uxoris occisio proxima & facillima prævideatur; secus si remota, & difficilis.

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.

Quid sit, & an liceat Duellum?

399 *Quid est Duellum, & an unquam liceat ad illud provocare? Quid, si Duellum esset fictum?*

400 *Quando liceat Duellum acceptare? Et an liceat illud indicere contra falsum accusatorem?*

401 *Quæ sint pœnæ Duello imposite?*

399 " RESP. Duellum est duorum (vel subinde " plurium) certamen, quod ex condi-" dicto, uno indicente, & altero acceptante, " suscipitur: ita ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi com- " muniter sit mortale peccatum, licitum ta- " men est ex justa causa, quæ* semper est at- " tendenda. Vid. *Trid. sess.25. cap 19 de refor.* " *Sanch.2 mor.c.39.* Item de pœna duellantium. " Vide infra *num.401*. "

Unde resolves.

1. Duellum non est licitum ad indagan- " dam veritatem vel justitiam, vel purgatio- " nem objecti criminis, aut litem terminan- " dam: quia est fallax, imò superstitiosum me- " dium ad eum finem, cùm etiam innocens " homicidium & facere & pati possit. *Trull.* " *l.5.c.2 d.13.num 12.** (*Ut c.1.& 2. de Purg. Vulgari.cum Salm.de V.Præc c.1.num 181.*)* "

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam " vindicandam, neque ob solam ostentatio- " nem. "

Hic quæritur, an liceat suscipere duellum fictum ad vitandam infamiam? Affirmant *Tamb l.7.c 1.num.17. cum Escob. & Boss.* Sed omninò negandum cum *Bus. & Salm. de 5.Præc. cap.1 num.180.Elbel num.135. Croix l.3. p.1. num. 840 Holz num.604 cum communi*. Ratio, tum ob vitandum scandalum aliorum; tum quia Clemens VIII. in Constit. *Illius vires*, an. 1592. hoc prohibuit, vetando *duella etiam non fatalia*. Et ideo non licet Ducibus permittere duella militibus, etiam contra hostes, ad ostensionem virium. *Sanch Dec.l.2 c.39.num.12.Salm. ib.num.180.cum Nav.Bon.Pal.Caj.*

3. Nec item ad evitandam ignominiam: " quia apud bonos, & prudentes honorem " non perdet: imò nec apud alios, si provo- " canti dicat, se eum non æstimare dignum " cum quo congrediatur, contra leges divinas, " & humanas; Interim iturum se in dies li- " berè suas vias, paratumque semper fore, & " nunc esse, contra quemvis invasorem se " tueri. *Trull. l.c.num.4.* * (*Ita etiam Sanch.* " *l.c. Salm.num.163.cum Soto, Nav.Azor. Caj. &* " *aliis. Damnata autem fuit Prop.' 2. ab Alex.* " *VII. quæ dicebat: Vir equestris ad duellum pro-* " *vocatus potest illud acceptare, ne timiditatis* " *notam apud alios incurrat.*) * "

4. Duellum licet acceptare, vel offerre " 400 ad conservandam æstimationem exercitûs " apud hostes, eosque debilitandos, vel ad ter- " minandum bellum cum minore damno. V. " *Sanch.l.c.* "

5. Acceptare item licet, si quis aliàs te " " occi-

„ occisurus concedat tamen arma, ut sic for-
„ tunam experiaris: quia est tantùm defensio,
„ positò quòd aliter non possit evadere. Si-
„ militer, si Judex duos ad mortem damna-
„ tos vellet duello congredi: quia alter alte-
„ rius esset constitutus minister justitiæ *Trull.*
„ *loc. cit.*
„ 6. Denique, si vir nobilis in aula regia,
„ vel Militaris in castris, provocatus sisteret
„ se, meræ defensionis gratiâ, cum spe præ-
„ valendi, privandus alioqui, ob suspicionem
„ ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Prin-
„ cipis, non audet eum damnare *Laym. l. 3.*
„ *t.3. p.3. c.3.* eundem excusat *Hurt. 2. 2. d. 170.*
„ *s.8. §.73. Less c.9 d 8. Fill. c 8. q.6. Nav c.13.*

Quæritur igitur 1. an liceat viro nobili, vel militari acceptare duellum, & adhuc illud offerre, si aliàs, honore amissô, certè privandus esset officiô, quò se & familiam substentat? Affirmant *Holzmann de 5. Præc. c.3. n.608. cum Pieler, & Anacl.* item *Sporer eod. tit. cap.2. n. 204. ac Elbel n.118. & 128. cum aliis.* Ratio, ut dicunt Auctores præfati, quia eo casu non solus honor defenditur, sed etiam bona ad vitam necessaria, quorum jactura certò supponitur non posse aliter reparari. Et huic sententiæ adhærent *Lessius l 2 c.9. n.49. Sanch. Dec. l 2 c.39. num.7. Pal. tr.6. D.6. p.7. n.9 cum Con. & Val.* dum dicunt licitè posse acceptari duellum ad necessariam defensionem bonorum magni momenti; hocque probabile putant *Roncaglia de 5. Præc. c.4 q.2. R.3. & Croix l 3. p.1. n.836.* modò actu alter bona invadat, & actu pugnandum sit: non verò si in posterum. Sed hodie hæ ambæ prædictæ opiniones ampliùs non sunt probabiles, ex prima & quarta inter quinque Propositiones, quas noster SS. P. Regnans Benedictus XIV. nuper damnavit in sua Constitutione quæ incipit, *Detestabilem*, edita die 13. Nov. an. 1752. Propositiones enunciatæ hæ sunt:

I. *Vir militaris, qui nisi offerat & acceptet duellum tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad Officia militaria ineptus haberetur, indeque officiò, quò se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis aliàs sibi debitæ, ac promeritæ spe perpetuò carere deberet, culpâ & pœnâ vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.*

II. *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratiâ, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certò sciunt pugnam non esse sequuturam, utpote ab aliis impediendam.*

III. *Non incurrit ecclesiasticas pœnas contra duellantes latas Dux vel Officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, vel officii.*

IV. *Licitum est in statu hominis naturali acceptare & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando aliò remediò earum jacturа propulsari nequit.*

V. *Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui Civitatis malè ordinatæ, in qua nimirum vel negligentiâ, vel malitiâ Magistratûs, justitia apertè denegatur.*

Quæritur 2. an liceat innocenti duellum indicere adversus falsum accusatorem, quando aliud remedium non suppetit ad evitandam injustam sententiam mortis? Affirmant *Lugo D.10. n.184. Sanch. in Dec. l 2. c.39. num.7. Bann. Caj. Azor. Nav. Trull. ap. Salm. de V. Præc. num. 168.* Ratio istorum, quia cuilibet licet vitam defendere contra injustum invasorem, prout existimatur hic iniquus accusator. Sed tenendum cum *Salm. ib. num.163. ac Suar. Arag. Hozes, &c. ap. eosd.* illicitum esse. Ratio, quia defensio hoc casu esset excessiva, ut probatur ex *S.Th. 2. 2. q.64. art.7.* dum mors non procederet tunc directè ex omissione duelli, sed ex injusta sententia judicis; & contraria videtur sanè fuisse reprobata ab Alex. VII. in Prop.18. quæ dicebat: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo certò imminet iniqua sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare.*

Quæritur hic 3. quænam sint pœnæ duello impositæ? Resp. tres esse ex Trident. *Sess.25. c.19.* I. Excommunicatio ipso facto incurrenda, & Pontifici reservata, quam etiam incurrunt Patrini, consulentes (intellige efficaciter, secus si non persuaserint, ut bene ait *Elbel de Hom. n.122.*); item favorem præbentes, Domini dantes locum; ac etiam spectatores, non quidem illi qui obiter transeundo ibi reperiuntur, sed qui de industria spectant, & suâ præsentiâ quodammodo approbant & animant duellantes, prout Gregor. XIII. & Clemens VIII. explicant Tridentinum, vide *Elbel d. num.122.* II. pœna est proscriptio omnium bonorum, cum perpetua infamia; Hæc tamen pœna non videtur recepta in nostris partibus. III. est privatio Sepulturæ Ecclesiasticæ, si duellantes in ipso conflictu decedant. Excipiunt *Elbel num. 142. Tamb. Dian. &c* si ipsi alibi moriantur, vel si ante mortem signum præbeant pœnitentiæ; Sed in præfata Bulla, *Detestabilem*, etiam isti privantur sepulturâ Ecclesiasticâ, quamvis 40
(ut

(ut ibi dicitur) *Sacramentis muniti decesserint.* Illæ autem pœnæ incurruntur tantùm ob duellum strictè sumtum, scil. conventô locô, tempore, & armis; non verò ob conflictum improvisum, quamvis pugnantes ex eodem impetu rixæ perrexerint ad aliquem locum idoneum. Ita valde probabiliter *Elbel num.* 122. *cum Dian. Bonæsp. &c. communissimè.* Idemque probabiliter dicunt *Tamb. Dec.l.6 c.1. §.3 num.11. Dian p.5 tr.13.R.39. ac Elbel n.*137. si quis alteri dicat, *tecum pugnabo primâ vice, quâ mihi obviaveris*; Nam eo casu postea, etiam habitô conflictu, isti non incurrunt pœnas, quia tunc deest designatio loci, & temporis.

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat Bellum?

402 „ RESP. Bellum defensivum, quo scilicet „ vis injusta repellitur, licet etiam pri„ vata auctoritate: offensivum verò, quo vis „ infertur, ut liceat, tres conditiones requi„ rit, 1. Ut geratur auctoritate Principis, vel „ Magistratûs nullum agnoscentis Superiorem: „ qualis est Papa, Imperator, Reges, & quæ„ dam Resp. verbi gratia Venetorum, Genuen„ sium, &c. 2, Ut adsit justa causa, eaque gra„ vis; verbi gratia, necessitas boni commu„ nis, & quietis conservandæ, recuperatio in„ justè ablatorum, coërcitio rebellium, defen„ sio innocentum, &c. Vid. *Laym. hìc, & Mol.* „ *t.1.d.*104. *Dian.p.6 t.4.R 3.* * (*Justa etiam cau„ sa est bellum indicendi, si impediatur præ„ dicatio Evangelii, ut Salm tr.21.cap.3.p.2.*)* „ 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc est, non „ ex odio, sed ex amore boni communis, quan„ quam, si hæc ultima sola desit, non sit ob„ ligatio restitutionis. Ita commun. cum *D.* „ *Thom.q.41. Laym.l.2. t.3.cap.12.*

Unde resolves.

1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licèt se defendere, quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. *Fill. num.*185. „

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, ut certus sit de ejus justitia, & gravi causa. Ad quod sequentia conducent, 1. Ut curet habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam a suis impediantur, vel intervertantur litteræ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantùm a suis Consiliariis, sed etiam a diversis Theologis curet justitiam belli secundùm leges Evangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique, licet sufficiat opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis. *Fill. t.29.c.9.q.4. Trull.l.5.c.2.d.3.* ubi cum *Dian. p.4 t.4.R.72.* docet licere etiam Principi concedere repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas v. apud *Pal. t.1.c.6.d.5. p.4.* & hic infra *Art. seq.* 403

Quæritur, an Princeps cum sola opinione probabili pro se possit inferre bellum alteri Regnum bona fide possidenti? *Prima* sententia affirmat cum *Sanch. Dec. l.1.c.9. num.36. & Azor. Fill. Trull. Escob. &c.* apud *Salm. tract.21.c.8. num.20.* Et hanc sequitur *Sporer de V. Præc. c.2. num.100.* Ratio istorum, quia Princeps non debet inferioris esse conditionis personæ privatæ; si enim privatis conceditur facultas litem movendi super re ab alio possessa, quando habet pro se solam opinionem probabilem, quòd sit sua, cur non concedenda est Principi adversus alterum facultas indicendi bellum, saltem ad partem Regni ab altero possessi vindicandam, cùm non adsit Judex supremus, qui inter ipsos valeat litem secundùm jus decidere? *Secunda* sententia tenet, quòd ut Princeps non possidens possit bellum inferre, pollere debeat opinione saltem probabiliori. Ita *Suar. & Victoria*; saltem ad partem Regni obtinendam, ut dicunt *Bann. Prado, & Ledes.* apud 404

apud *Salm. loc cit. num.* 25. Ratio, quia in eo casu potius est jus non possidentis; & sicut ei, si esset persona privata, res a Judice adjudicanda esset, juxta sententiam de qua loquemur *lib 4. num* 2‥. *quar. I.* Ita Princeps, cùm non possit Judice‥ competentem adire, bene potest bellò rem sibi vindicare. Hanc probabilem vocat *Croix l. 3. p. 1. num* 869. Sed *tertia* sententia longè mihi probabilior docet non posse Principem adversus alterum bona fide possidentem bellum indicere, nisi certitudinem sui juris habeat. Ratio potissima est, quia possidens (cùm possessio certum jus ipsi tribuat rem retinendi, juxta dicta *lib. 1. n. 53. &* 54.) nequit unquam re possessâ expoliari, nisi constet, quòd illam injustè retineat. Ita *Palaus to. 1. tr. 1. D. 2. pu. 7. num. 5. Elbel de Bello Conf.* 6. *num.* 149. qui nostram sententiam habet ut certam, *Holz. de 5. Pr. num. 602. Salm loc. cit. n. 22. & 26. cum Vasqu. Montesin. Villal. & Salas*. Idem tenent *Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 25.* & *Tamb. Dec. l. 1. cap. 3. § 4. n.* 30. dicens hanc esse legem Canonicam, etiam a Regibus observandam, neminem posse expoliare alterum bona fide possidentem, nisi habeat certitudinem sui juris; Et putat opinionem contrariam improbabilem ex principiis intrinsecis. Mihi autem, licèt secunda sententia satis probabilis, speculativè loquendo, etiam intrinsecè videatur; tamen multùm arridet quod ait *Roncaglia de Charit. c. 5. qu* 7. cui adhærent *Salm. num.* 24. nimirum quòd bellum communiter talia fert secum flagitia & damna Religioni, innocentibus, honori mulierum, &c. ut practicè vix unquam justum videri possit, si ex solis probabilibus rationibus, & non certis inferatur.

405 3. Perspectâ justitiâ belli, debet ea proponi parti adversæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ut probabilius est, si cæptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, saltem plerunque ex charitate mox finiri. V. *Mol.* supra *d. 103. Trull. l. 5. c. 2. d. 3.*

4. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum, item aliquid in pœnam illatæ injuriæ. *Dual.* Hinc potest victos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, & cetera quæ ad securitatem sunt necessaria. *Con. Dian. p. 6. d. 4. R* 22.

5. Principes tenentur stipendia solvere militibus, alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. *Con. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R.* 29.

6. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici a bello alioqui per se justo abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. V. *Pal. Dian. p 6 t. 4. R. 7.*

7. Etsi per se loquendo, in bello justo liceat advocare Infideles in auxilium, per accidens tamen subindè, imò plerunque non licet, ratione scandali, aut periculi in Fide; verbi gratia, ne subditi pervertantur, sacra profanentur, &c. *Reg. tom. 2. l. 21. num. 10. Fill. num. 81.* 406

8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello justo auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ Fidei. V. *Con. tr. de Charitate d. de Bello.*

Quæritur an liceat Regibus Catholicis in bello justo contra alium Catholicum Principem in auxilium vocare Hæreticos, aut Gentiles? *Prima* sententia universè affirmat cum *Farinac. Themudo, Salcedo, Aponte, & c. apud Salm. de V. Præc. cap. 8. num. 32. Secunda* sententia tenet hoc absolutè esse illicitum ex *Exod. 34. v. 12.* ubi habetur: *Cave ne unquam cum habitatoribus terræ istius jungas amicitias, ne sint in offendiculum in medio tui.* Ita *Ramirez, Pizarrus*, & alii plures quos congerit *Diana p. 10. tr. 2. Addit. Ref. 2. Tertia* sententia verò dicit, per se licitum esse advocare Hæreticos aut Gentiles, sed plerunque per accidens esse illicitum ob damna Religioni imminentia. Ita cum *Busemb.* tenent *S. Antonin. Sylvestr. Suar. Conineh. Prado, Tapia, Pal. & Bon. apud Salm. num.* 34. Hæc tertia sententia speculativè est quidem probabilis, sed secunda in praxi videtur omninò tenenda cum *Sporer num.* 107 & *Salm. num. 35. cum Mol. Con. Dian. Prado, Lorca, & Villal* Ratio, quia est moraliter impossibile, quòd contractâ societate cum Hostibus Fidei, præfata damna Religioni non obveniant.

9. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem, 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendii exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias a variis pagis, ne istic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura syngra- 407

pha

pha ad domos diversas. *Molin.Bec.Dian.p.6. t.4.R.27.& 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

10. Miles, qui in bello & justo, & injusto paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem, si militet in bello injusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset; tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditior. V. *infr.*

408 11. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de Justitia belli, quandiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positivè reddat dubium; quia potest præsumere pro suo Prinpe, cui in dubio debet obedire, ejusque auctoritas plerunque illi sufficiet ad formandum etiam positivè judicium probabile de justitia causæ, ne cum dubia fide operetur. V. *C.Lug.d.18.de just.s.1.num.21.* Si verò non sit subditus, tenetur priùs inquirere, & postea saltem probabile formare judicium, bellum esse justum. *Mol.d.113 num.171. Laym. l.2.t.3.cap.12.n.8. Azor.Mald.Reg.* contra quosdam apud *Dian.tom.2.tr.5.misc.R.96.& tom.3. R.7. Card. de Lugo l.c. Escob. E.7.c.8.*

Quæritur, an milites bellare possint cum dubio de justitia belli? Distinguendum cum *Bas.* si ipsi sunt subditi Regis bellum inferentis, tunc nisi certi sint de belli injustitia, possunt, imò tenentur obedire Principi jubenti. Ita communiter *Sanch Dec.l.6 c.3.num.15. Sporer de V. Præc. cap.2.num.102.& Salm. de eod. Præc.cap.8.n.29. cum Suar.Mol. Pal. Bann. Salas, & Villal.* Et habetur expressum in *c. Quid culpatur. Dist.23.q.1.* ubi S.August. sic docet: *Vir justus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illò jubente bellare, si quod sibi jubetur vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrùm sit, certum non est.* Ratio, quia subditi tenentur obedire, ubi peccatum non est certum; & insuper præsumere debent bellum esse justum, quoties contrarium non constat. Secus verò dicendum de non subditis, qui nequeunt militare, nisi priùs certi fiant de justitia belli. Ratio, quia, cùm agatur de damno tertii, nequit illud inferri, nisi constet de injustitia possidentis. Ita comm. *Cajet. 2. 2 q.169 art.2. ad 4. Sanch.Sporer ll.cit.& Salm.num.30.cum Led. Mol. & Villal. contra aliquos apud Palaum.*

De militibus autem alienigenis stipendiò conductis idem dicendum quod de subditis; intellige tamen, si reperiantur conducti ante bellum excitatum; nam alioquin, si post bellum indictum conducantur, etiam hi certificari debent de justitia belli. Ita *Sporer, & Salm. ll.cc. cum AA. citatis.*

12. Miles intelligens bellum esse injustum, in quo est, non potest absolvi, nisi velit, quam primum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, verbi gratiâ, cæde, prædâ, &c. V. *Laym l.2.t.3.c.12.* An autem talis possit occidere militem hostilem se invadentem. V. *Escob.E.7.c.8.*

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat?

RESp. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea omnia facere, quæ ad finem 409
belli sunt necessaria; verbi gratia, occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reip. hostilis, alterque finis belli obtineri non possit. *Mol.Bel. p.2.c.10.11.& 12. Laym.Fill.num.191.&c.* Ratio est, quia cùm sint pars Reip. possunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reip. dominio subsunt. * (*Dicit tamen Sporer de 5. Pr. num.122. quòd transactò bellò, restituenda sunt Ecclesiasticis omnia ablatâ, nisi ea in usum justi belli absumta sit.*) *

Unde resolves.

1. Per accidens licet aliquando comburere 410
etiam Ecclesias, & hostes ex iis extrahere, in iis spoliare, & occidere, si v. gr. Ecclesia velut castro ad repugnandum utantur. *Sylv.v bellum, num.11. Sà, Bon. p.ult.§.3.*

2. Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematis, dummodo absint mendacia; etsi etiam hæc, v. gr. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, verbi gratia, veneno inficere puteos, aquas, glan-

glandes, sunt contra jura belli, nec licent. *Mol. d.* 111.

3. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut si hostes eam non servent: aut denique conditiones, ac circumstantiæ plane sint mutatæ. *Dual. Palaur*, *Dian. l. c. R.* 10. vide etiam *Laym. l. 3 t. 3. t. 3. c.* 12.

4. Capti in bello etiam ex parte capientium justo, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti vero in bello ex parte capientium injusto & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Laym. l. 2. tr. 3 cap. 12. num.* 16. An obsides liceat occidere, vide supra *dub. 4 e* 5.

5. Potest quidem aliquando (raro tamen, & nonnisi ob causas gravissimas) dari urbs in prædam; milites tamen privata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, & ministri. *V. Sà, ver. Bellum*, *Lay. hic tr. 3. c. 12. Fill. num.* 198. *Dian p. 6. t. 4 toto*. Dum autem urbs spoliatur injuste, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet *Dian. l. c. R. 31. ex Sylv. Nav. &c.* Item *p. 3. t. 5. R.* 86. Vide infra *t. 4. c. 2. d.* 4.

6. Milites peccant cum onere restituendi, si a rusticis, aliisve, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri: siquidem donationes istæ plerunque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare; nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate. *Mol. Con. Palaus, Bec. &c. Dian. p. 6 t. 4. R* 21. * (*Milites tenentur etiam restituere omnia damna, quæ inferuntur ab hostibus, & ipsi non impediunt. Ita Elbel num.* 154. *Quia ipsi tenentur ex justitia damna Reip. impedire. Peccant item milites, si aufugiant, victoriâ adhuc non desperatâ, vel si discedant a castris sine justa causa; secus, si discedant ex gravi necessitate ob neglectum stipendium. Elbel num.* 180. *cum Pal. Laym. Sporer, &c.*) *.

7. Repressalia licita sunt his conditionibus. 1. Ut manifeste constet cives alterius Reipub. fecisse injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recusent administrare justitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut princeps supremus, causa cognita, id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quam justa satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas Ecclesiasticas. *Mol. Dian p. 4. t. 4. R. 72. ex* 18. *aliis*.

Quæres. Ad quem pertineant bona hosti- 411
bus erepta?

Respond. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ, mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. 2. Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injuste possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia deportarunt. *Valent. tom. 3. d. 4. q. 3. Mol. d. 18. & Hurt. t. 2. d. 169 f. 12. §. 119.* ubi requirit, ut una saltem nocte possederint. Vide etiam *Sylv. Bonac. loc. cit.* de peccatis in bello committi solitis. *Trull. lib. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. R* 23. ubi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPUT II.

De Sexto Præcepto, & Nono.

Non Mæchaberis, & Non concupisces &c.

Conjungo hæc duo Præcepta, quia utro- 412
que idem explicitè, vel implicitè prohibetur, scilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus, vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitivæ, aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ distinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis, ut sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis, & perfectos, ac consummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rursus sunt duplices. Alii enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. gr. adulterium, incestus, &c.

„ &c. Alii innaturales sunt, seu contra natu-
„ ram, in quibus conditiones a natura insti-
„ tutæ, v.gr. identitas speciei, vas debitum,
„ &c. non servantur. Et hi etiam in ratione
„ luxuriæ differunt specie, quæ in illis va-
„ riatur secundùm modos, quibus committun-
„ tur, naturæ repugnantes.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia extra matrimonium?

413 „ Resp. Ad id dignoscendum, distinguen-
„ da est imprimis intentio, & delecta-
„ tio venerea, & venereorum ab intentione,
„ & delectatione sensitiva, & sensitivorum a-
„ liorum, quæ consistit in quadam proportio-
„ ne, & conformitate rei tactæ cum organo
„ tactûs. Deinde sciendum, intentionem, &
sensum venereorum esse mortalem, & ex- „
cludere a Regno cœlorum, secundùm Apo- „
stolum ad *Gal* 5. „

Nunc ægrè materiam illam tractandam aggredimur, cujus vel solum nomen hominum mentes inficit. Det mihi veniam quæsò castus lector, si plures quæstiones, & circumstantias a *P. Busembao* omissas, hic discussas, & declaratas inveniet: Utinam verò breviùs, aut obscuriùs explicare me potuissem! Sed cùm hæc sit frequentior atque abundantior Confessionum materia, & propter quam major Animarum numerus ad Infernum delabitur: imò non dubito asserere, ob hoc unum impudicitiæ vitium, aut saltèm non sine eo, omnes damnari quicunque damnantur; Hinc opus mihi fuit ad instructionem eorum qui Moralem scientiam cupiunt addiscere, ut clarè, (licèt quo castissimè fieri potuit) me explicarem, & plurima particularia discuterem. Oro tamen studiosos qui ad munus audiendarum Confessionum se parant, ut hunc Tractatum de Sexto Præcepto, quemadmodum & alium de Debito Conjugali, non legant, nisi cùm fuerint ad excipiendas Confessiones jam proximi; legantque ob hunc unicè finem, omnem prorsus curiositatem abjicientes; Atque eo tempore sæpiùs mentem ad Deum elevent, & Virgini Immaculatæ se commendent, ne dum aliorum Animas Deo student acquirere, ipsi suas amittant.

Quamvis sub hoc Præcepto *non Mœchaberis* 414 tantùm exprimatur adulterium, quod propriè significat vox græca *mœchia*; Nihilominus omnis actus venereus extra matrimonium eodem Præcepto vetatur. Vide *Salm. de VI. Præc. c.* 1 *num* 3 qui fusè hoc probant cum *S. August. & S. Ambr.* Nam, etsi fornicatio minus sit malum, quàm adulterium, attamen, quia a lege Naturæ copula carnalis tantùm ad Matrimonium est ordinata, per quod proles non solùm gigni, sed etiam bene educari possint; ideo in hoc Præcepto Deus prohibuit omnem coitum extra Matrimonium, & simul omnem actum venereum, qui ad generationem ordinatur. Præterquamquod fornicatio jam alibi expresè vetita a Deo invenitur, prout *Lev.* 19. 29 *Deut* 23. 17.

1. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & „ 415
similia, si extra matrimonium fiant, ex in- „
tentione actûs luxuriosi, vel ob delectatio- „
nem veneream, etiamsi non illam perfectam, „
quæ est in seminatione, sunt tamen semper „
„ pec-

„ peccata mortalia: quia eo animo, extra ma-
„ trimonium, sunt impudica, & naturâ suâ
„ talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill t.30.*
„ *c.9.num.294 Less.l.4.c.3.d.8. Sanchez l.9.d.46.*

Quæres an in genere luxuriæ detur parvitas materiæ? Prænotandum, quòd distinguunt DD. delectationem veneream sive carnalem, scil. cum commotione spirituum genitalium, a delectatione sensitiva sive naturali. Hinc duo dubia agitantur:

Dubium I. est, an detur parvitas materiæ in re venereâ? *Sanch. de Matrim. l.9. D.46. n.9.* seclusô periculô pollutionis, vel consensûs in actum carnalem, sentit dari parvitatem materiæ, prout esset attrectare manum, vel pedem feminæ, brachium premere, villicare, seu intorquere digitos. Et idem tenent *Nav. Sotus, Salas*, & plures apud *Salm. cap.3. num.79.* Idem videtur etiam tenere *Tamb. Dec. de Impud. c.8. §.1. num.8. & 9.* Sed *Tamb.* aliâ viâ incedit; Distinguit enim cum *Palao* (qui vocat hanc sententiam communissimam), & dicit non dari quidem parvitatem materiæ in re venerea, in qua quævis parva delectatio graviter est mala: Sed dari tamen in materiâ luxuriæ, quæ latiùs patet ad sensum tactûs. Hinc dicit tactum levem ex joco, vel cum delectatione non venereâ, culpam venialem non excedere. His tamen non obstantibus, omninò tenendum est cum *Viva in Trut.* super Prop. 40. damn. ab Alexand VII. & *Salm. c.3. num.81.* ac *Moya, & Corell:* quòd omnis delectatio carnalis sive luxuriosa, cum advertentiâ & deliberatione capta, sit mortale peccatum, maximè post prædictam prop. 40. quæ dicebat: *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, seclusô periculô ulterioris consensûs, & pollutionis.* Si enim in osculis non datur materia levis, nec etiam danda est in aliis tactibus cum delectatione carnali. Ratio, quia quævis carnalis delectatio, sive commotio spirituum generationi deservientium est quædam inchoata pollutio, seu motus ad pollutionem. Meritò igitur *Salm. c.3. num.65.* cum *Caj. Bon. Tamb. Lo.* actus supra relatos, scil. villicare manum feminæ, intorquere digitos, &c. damnant peccati mortalis, ob delectationem carnalem, quæ tunc habetur, vel saltem ob illius proximum periculum. Et meritò pariter *Croix l.3. p.1. num.911.* rejicit opinionem *Arriage*, qui dicit non graviter peccare, qui sponte consentit in tales motus leves carnales sponte obvenientes.

416 Dubium II. est, an detur parvitas materiæ in delectatione sensibili, sive naturali, nempe, si quis delectetur de contactu manûs feminæ, prout de contactu rei lenis, puta rosæ, panni serici, & similis? *Prima* sententia affirmat cum *S. Anton. Sylvio, Salas, Nav. Fill. Hurt. Meya*, & pluribus apud *Salm. cap.1. num.36.* & adhæret *Bus. infra num.4.* *Secunda* tamen sententia negat cum *Caj. Diana*, & aliis apud *Salm. n.40. in fine*. Ratio, quia tactus, secundùm sunt delectabiles juxta sensum tactûs, per se ad pollutionem ordinantur. Et hanc puto omninò tenendam, dum meritò dicunt *Salm. num.48.* cum *Fill. Trull. Diana, &c. ac Roncaglia de 6. Præc. c.1. qu. 2.* primam sententiam non esse practicè probabilem, quia ob corruptam naturam est moraliter impossibile habere illam naturalem delectationem, quin delectatio carnalis & venerea sentiatur, maximè a personis ad copulam aptis, & maximè si actus illi habeantur cum aliquo affectu, & mora, ut ait *Elbel de 6. Præc. num.186.* Hinc rectè dicunt *Sporer de Matr. c.3. num.687. cum Sanch. l.9. D.46. & communi, ac Croix l.3. p.1. num.804.* regulariter primam sententiam non esse practicè probabilem, quia per se est mortale se exponere periculo consentiendi in delectationem veneream. Excipit tamen *Croix* aliquem, a quo abesset tale proximum periculum. Id verò vix tantùm admitterem cum *P. Holzmann de 6. Præc. c.2. n. 706.* in aliquo casu raro, quo per longam experientiam quis esset moraliter certus nullum periculum consensûs ipsi imminere; sed hic casus quando erit?

2. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum „ 417
„ perfectis, sive consummatis: ideoque in con-
„ fessione explicandum, utrùm sint habiti cum
„ simili sexu, an diverso; cum libera, an con-
„ jugatâ, cognatâ, persona sacrâ, &c. *Less. d.15.*
„ *Sanch. l.1. c.2.*

„ 3. Oscula, amplexus, compressiones ma-
„ nuum, & similia non obscœna, si fiant tan-
„ tùm officii, * (Ut *S. Thomas 2.2. qu.154. art.4.*)*
„ aut moris patrii, aut amoris honesti, vel
„ benevolentiæ augendæ causâ, etiamsi dele-
„ ctatio venerea subortatur (modò in eam non
„ consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill.*
„ *l.c. num.171.*

Rectè tamen notat *Croix l.3. p.1. num.900.* quòd oscula, etiam habita ex more Patriæ, si habeantur cum morâ, vel ardore, ordinariè sunt mortalia. Idem ait cum *Sporer* de osculis

iis in ore, vel si quis ore excipiat linguam alterius. Advertit e converso cum *Sanch. &c. num* 952. quòd osculari pueros (intelligendum de valde pueris), etiam cum sensibili delectatione, non est ordinariè, nisi veniale; quia delectatio illa ordinariè non est nisi naturalis.

418 Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, jocn, curiositate, levitate, petulantiâ, imò etiam sensualitate, sive affectu sensuali, ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus causâ: & si præter intentionem suboriatur, eâ repulsâ, ac tunc abstinendo ab illis), venialem culpam non excedunt. Vide *Fill.* hìc. *Less. Sanch loc. cit. Dian. p.4.t.3.R.136.* Contrarium tamen est tutius. V. *Trul l.6.c.1.d.12.num.8.* * (*Sed vide dicta num.*416.)*

419 5. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantùm, aut levitate * (*Non esse mortalia dicunt etiam Salm. c.3.num.13.& num.68. cum Sanch & Bon modò absit turpis delectatio.*)* seclusò tamen scandalò, & periculò consensûs venerei. * (*Sive carnalis delectationis: Ideoque non excusatur a mortali, qui cum commotione spirituum, & sine justa causa propria pudenda tangeret. An autem conjux seipsum voluptuosè tangens, peccet? Vide dicenda de Matrim. l.6.n.937. Morosè autem aspicere commixtionem animalium, periculosum est, ut bene notant Salm. num.13. & Croix n 903. Excusantur verò conjungentes equos, tauros, & similes ad procreandam prolem; modò absit animus libidinosus, ut bene ajunt Tamb. l.7.c.8.§ 2 num.5. Elbel num 211. & Holzm num.711.*)* Imò, si tactus talis, aut aspectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut v. gr. si frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensûs in eam, si improvisò præter intentionem fortè obveniret. *Less. num.63. Fill. num.214. Sanch l 9 d.21.*

420 6. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diversi sexûs, aut concubitûs humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est), etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari a mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc absint. *Sanch num.23 & 29. Fill. num.218. Laym. &c.* * (*Cum Tamb & Salm d.n 13.*)*.

Notandum I. quoad tactus impudicos, quòd eos sola necessitas excusat; Hinc Medici tangentes, aut aspicientes ex necessitate pudenda personæ, etiam diversi sexûs, non peccant, esto per accidens involuntariè pollutionem patiantur. *Tamb 6. Dec de Impud cap.3. num.49.* ex communi cum *Salm. cap.3. num.12. & 68. ex S. Thom. 2.2. q.154. a.4. & Spor. de Matr. n.674* Vide dicenda ex *n.481*. Hoc speculativè verum est; utinam tamen practicè Medici in his juciter non peccarent! Non excusatur autem a mortali qui sine tali necessitate tangit alterius pudenda, etiam personæ ejusdem sexûs, nisi fortè fiat per jocum, aut ex petulantiâ, vel curiositate, ut cum *Bus.* hìc *num.7* tenent *Tamb Dec.c 8.§.2.n.4. & Croix num.906* Quid si quis tangeret alterius verenda super vestes? *Croix num.904. cum Sanch* nec etiam excusat a mortali, nisi faciat ex quadam petulantiâ, vel cum levi delectatione non carnali. Et ità meritò *Salm c.3. num 49.* practicè etiam damnant de mortali si ita tangantur pudenda diversi sexûs, etiamsi fiat per transendam, quia valde periculosum est. *Croix* autem *num. 902.* probabiliter excusat a mortali ancillas tangentes pudenda puerorum, dum illos vestiunt, nisi cum morâ, aut carnali delectatione hoc agant. Notandum II. tangere genitalia brutorum non esse ordinariè nisi veniale, ut dicunt *Croix l.3.p.1 num 902. Sanch. de Ma.l.9 D.46 num.15. &c.* Secus probabiliùs dicendum, si fieret talis tactus usque ad pollutionem, ut dicunt *Croix l. c. Holzm. num.711. Eibel de 6. Pr num. 211. & Sporer de Ma. cap.3. num 697 cum Bon. Salas, & Tamb.* (contra *Dian. ex Sanch.* putantes hoc non esse mortale). Ratio, quia, licèt hoc fieret tantùm levitatis causâ, tamen est actio per se vehementissimè excitans ad venerem. Notandum III. cum *Bus.* hìc *num.7. & Salm c.3. num.13* quoad aspectus, non esse de se mortale, citra periculum consensûs venerei, aspicere pudenda personæ ejusdem sexûs, nisi aspiciens esset valdè propensus ad sodomiam, ut notant *Salm. cap.3.* cum *Sanch & Fill.* Vel nisi, adderem, pulcher adolescens aspiceretur nudus.

Sed quæritur I. an aspicere pudenda perso- 421
næ diversi sexûs, vel concubitum humanum cum voluntaria delectatione visûs, sit de se mortale? Negant *Caj. & Nav.* apud *Sanch. de Matr.*

Matr lib.9.D 46.num.21. Quia, dicunt, delecta tio ex visu non est talis, sicut ex tactu, quòd ad venerea inducat; potest enim quis sistere in delectatione tantùm naturali. Sed cum *Sanch. num 22. & S.Anton. Gers. Less. Fill. &c. ac Salm. c 1. num.7.9. & 12.* omninò dicendum est esse mortale, nisi visio fieret a loco longinquo, & tempore brevissimo, ut *Salm. num. 13. & Ronc. c.1.qu 1.* Ratio, quia talis turpis aspectus proculdubio valde ad luxuriam excitat. Excusant tamen a mortali *Salm.num.12 in fin.* si absit periculum commixtionis, ratione ætatis puerilis, vel etiam senilis, vel frigidæ complexionis; at hoc nec admittendum puto, cùm saltem ex visu turpi oriatur periculum concupiscendi. Dicunt item *Salm.c.3. num.12.* virum aspicientem pudenda adolescentium non peccare mortaliter, nisi esset vehementer proclivis ad sodomiam. Sed ego difficulter excusarem a mortali quemcunque deliberatè aspicientem pulchrum adolescentem nudum.

Notant autem *Salm.* eodem loco in fine cum *Sanch. & Fill.* quòd aspectus peccaminosi induunt, sicut tactus, eandem speciem objecti; & ideò dicunt explicandam esse in Confessione qualitatem personæ, quæ fuit turpiter aspecta. Sed huic doctrinæ veriùs contradicit *Croix l.6. p.2. num. 120.* ubi ait, quòd qui sine ullo desiderio personam venereè aspicit, non tenetur dicere qualis fuerit persona. Quomodo enim femina, aspiciendo turpiter Sacerdotem nudum, committet sacrilegium, quod consistit in violatione personæ sacræ, cùm ibi nulla violatio intercedat? Et quomodo quis aspiciens turpiter consanguineam, committet incestum?

422 Quær. 2. an sit aliqua culpa aspicere partes honestas personæ pulchræ sexûs diversi? *S. Anton. Less. Tol. Caj. Fill. Dic. &c* cum *Salm c.1. n 2.* dicunt hoc esse per se licitum, prout licitum est aspicere quascunque res pulchras ad visum a Deo creatas; ideò tenent nullam esse culpam per se, præcisâ curiositate, aspicere mulierem pulchram; Sed in praxi puto hoc rarò excusari a veniali, nisi fiat ex urbanitate debitâ, aut aliâ justâ causâ. Secus tamen meritò dicunt, si aspectus esset diuturnus, quia tunc excusari nequit a veniali, & etiam a mortali, si proximum sit periculum turpis concupiscentiæ, vel morosæ delectationis, quæ proculdubio aderit, quando in aspiciendo adest commotio spirituum. Ita *Salm. ib. num.3. cum Less. Caj. S.Anton. Fill. &c. ac Holzm. num.712.* & *Elbel num.188.* Imò valde meritò ait *Roncaglia de 6.Præc.c.1. Reg. in praxi 1.* diuturnum mulieris pulchræ aspectum, maximè si quis inordinato amore erga ipsam afficiatur, non esse sine gravi peccandi periculo. Et idem meritò dicit de diuturno colloquio vano cum puella, inordinatè dilecta, cui valde adhærent *Salm. cap.3.num 22 & c 7 n 34.ex D. Thom.* saltem propter proximum periculum labendi.

Aspicere autem partes minùs honestas, sed haud turpes mulieris, scilicet pectus, brachia, crura, seclusô periculô lapsûs, & modò aspectus non sit diuturnus, ut supra, de se non est mortale Ita *Salm.3.num.13.cum Sanch.Nav. Caj.&c.* Dictum est *de se*, nam bene inquit *Holzm. d.num.712.* id facilè mortale esset in aspiciente valde ad venerem proclivo. 423

Aspicere picturas obscœnas tantùm ex curiositate, non est mortale, ut dicit *Tamb. Dec. c 8.§.5.num.1.* si delectatio turpis, & ejus periculum absit. Sed in praxi virum morosè aspicientem pudenda mulieris depictæ difficulter puto excusari a mortali, quia difficulter se liberare hic poterit a delectatione turpi, vel ab ejus probabili periculo, ut *Elb.n.195.* nisi aspiceret per brevissimum tempus, & in magna distantia, ut bene ait *Ronc.c.1 q.1.* 424

Quær. 3. an liceat mulieri se ornare? Respondetur affirmativè, si ornat se pro decentiâ sui statûs, vel juxta morem Patriæ. *Salm. de VI.Præc c.13.num.16.* Et idem, si hoc faciat, ut virò suo placeat, vel ut sponsum reperiat, ut docet *S.Thom 2.2.q 169 a 2.* Mulier autem, quæ sine recto fine se ornaret, certè peccaret, & quidem graviter, si hoc faceret ad provocandos viros, ut ipsam concupiscant; leviter verò, si faceret tantùm ex levitate, aut vanitate. Ita *Caj. Less Sylv.&c.* cum *Salm loc. cit. num.15 ex S.Thom eodem loc.* Et idem dicendum de muliere se fuco pingente, ut *Salm.num 16. cum S.Thom. dict.a 2. ad 1 & 3.* qui excusat pariter mulierem, quæ se fucaret faciem ad suam turpitudinem tegendam. Vide alia dicta de scandalo *lib 2. num 55.* ubi diximus, quòd mulier juxta consuetudinem loci fuco se pingens, & aut aliquantulùm ubera detegens, non peccat graviter, per se loquendo, si inde in generali alii scandalizentur. Dubium est, si sciat aliquem in particulari scandalum pati? Vide dicta *cod.l 2 num 54.* Mulier autem utens veste virili ex se non peccat graviter; Sed non rarò erit mortale; Vid. *ibid. num.52. v.2. Si femina.* 425

7. Aspectus verò, & subinde etiam (ra- „
„ riùs

„ riùs tamen propter periculum adjunctum) „ tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexûs, citra affectum, & periculum consensûs venerei, excusari posse a mortali, ut v. gr. quando simul aliqui natant, „ vel lavant, docet *Laym.l.3.f.4.* ex *Sanch.l.5. mor.c.6.num* 12 13. & *num.*27. 28. *Trull. d.*12. *num.*15. * (*Nullo modo tamen excusarem te a mortali, si tangeres pudenda adolescentis pulchri*)*.

416 „ 8. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & dona amatoria, „ si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia; secus tamen, si „ fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel „ cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. *Sanch.d 46 q.3.Fill.t.30.c.10.q.7.*

Quæritur 2. an sit peccatum mortale verba turpia proferre? Quicquid in hoc puncto diversè DD. sentiant, dicendum I. de se non esse malum verba turpia proferre, aut audire (idem enim dicitur de proferente, quàm de audiente); sed hoc pendet ex bono, vel malo fine, quo verba proferuntur. Ita *Sanchez de Matr.l.9. D 46.num.34.* Dicendum II. quòd loqui turpia ob vanum solatium, sive jocum, de se non est mortale. Ita cum *Bus.* hic *Sanch. num.*35. cum *S.Anton Nav.* & *Tamb. Dec.cap.*8. §.4. *num.*1. Nisi audientes sint ita debiles spiritu, ut scandalum patiantur, ut *Sanch n.*36. cum *Nav.* &c. Aut, nisi verba sint nimis lasciva, ut addunt *Salm cap.*2 *num.*19. Hinc notant *num.*20. cum *Dicast.* dicteria turpia, quæ proferuntur a messoribus, vindemiatoribus, & mulionibus, non esse mortalia; quia ludicrè dicuntur, & audiuntur. Sic etiam dicunt cum *Bus. Sanch.n* 44. *Tamb.*§.5 *n.*1. & *Spor. de Matr. n* 695. de se esse tantùm veniale legere libros turpes ex curiositate, sine turpi delectatione, vel ejus proximo periculo. (Sed id sedulò satagant Confessarii prohibere, quantum valeant, juvenibus, qui ex hujusmodi lectionibus universè magnam Animæ ruinam hauriunt.) Et idem dicendum de audiente prædicta verba ob vanum solatium, ut *Sanch. num.*38 *cum Caj.* Dicendum III. cum eodem *Sanch. num.*39. esse sine dubio mortale dicere turpia ob delectationem captam ex cogitatione ipsarum rerum turpium, vel cum periculo talis delectationis, ut rectè addit *Tamb l.c.* sive cum periculo gravis scandali, quod frequenter adest, cùm talia proferuntur coram juvenibus, vel puellis, ut bene advertit *Elbel n.* 194. Hinc tenent *Salm. cap.*5.*num.*19. non excusari a peccato gravi, qui nominat pudenda, aut modum copulandi, maximè coram adolescentibus, & mulieribus juvenibus honestis. Nominare autem pudenda sui proprii sexûs coram aliis sexûs ejusdem, puto, communiter loquendo, non esse grave.

Mortaliter etiam utiquè peccant, qui ob jactantiam narrant sua turpia peccata; Et tunc peccant non solùm peccatô scandali propter audientes, sed facillimè etiam peccatô complacentiæ de ipsis peccatis, ut rectè dicunt *Salm.cum Dic.num* 21; Et ideò in Confessione explicare debent speciem peccati, de quo se jactarint. Colloqui autem honestè cum puellis extraneis, de se non est nisi veniale; sed ratione periculi, maximè in conversatione diuturnâ, potest esse grave, ut diximus cum *Salm. num.*22. *Ronc.c.*1.*R.g.*1. *in praxi.*

Quæres 2. an sit mortale audire comœdias turpes? Respondetur, quòd, si comœdia non sit notabiliter turpis, illam audiens non peccat mortaliter, nisi qui expertus sit suam fragilitatem. Ita *Sanch. de Matrim.l.9. D.*48.*n* 42. Si verò in comœdiâ repræsententur res notabiliter turpes, vel modò turpi, mortale quidem esset illam spectare ob delectationem consurgentem ex ipsis rebus turpibus; veniale autem ob curiositatem tantùm, aut ob vanum solatium, seclusô periculô consensûs in turpem delectationem. Ita *Sanch. d. num* 41. & *Tamb.* §.5. *num.*1. *cum Diana, Rodr. Lorca,* &c. Quicquid sit (ut ait *Tamb.*) de cooperatione, quam quisque afferret suâ pecuniâ concurrens ad talem repræsentationem. 417

Num autem graviter peccent omnes, qui pecuniâ, vel plausu ad hujusmodi comœdias notabiliter turpes concurrunt, etiamsi sine ipsis comœdia repræsentaretur? Negant *Turrianus, Baldi,* & *Baldel. apud Croix l.*2 *num* 239. Et huic opinioni olim adhæsi; Sed meliùs nunc censeo affirmandum cum eodem *Croix,* & *Holzmann de Charit.cap.*4 *num.*242 Ratio, quia isti, etsi materialiter, tamen positivè cooperantur ad actionem graviter peccaminosam; quæ cooperatio non est licita, nisi fiat ex gravi causa necessitatis, vel utilitatis. Et idem rectè dicit *Holzm.* de iis qui ex officio impedire tenentur, vel etiam qui aliàs impedire commodè possunt. Non damnarem verò de mortali simplices spectatores, præcisô periculô turpis delectationis ut supra, sine quibus comœdia etiam

etiam fieret; isti enim neque essent causa illius turpis repræsentationis, quia non positivè ad illam influerent; neque occasio, quia (ut supponitur) etiam sine ipsis comœdia ageretur. Excipe Clericos, & Religiosos, qui non possunt ibi interesse sine gravi laicorum scandalo; Et excipe etiam laicos, sine quibus comœdia non fieret.

428 Certum est autem repræsentantes, seu componentes has comœdias notabiliter turpes nullo modo excusari posse a peccato gravi, ob scandalum aliorum, quamvis non intentum. *Sanch. l. c. num. 42. cum S. Anton Sylv. Ang. &c.* Nec lucrum quamvis magnum eos excusare potest, ut rectè notat *Tamb. ibid.* Vide alia dicta *de Scandalo lib. 2. num. 56.*

429 ,, 9. Choreæ, nisi malo fine fiant, aut cum
,, periculo aliquos, aut seipsum incitandi ad
,, libidinem, vel cum alia circumstantia ma-
,, la, secundùm se non sunt malæ, nec actus
,, libidinis, sed lætitiæ. Quando verò sancti
,, Patres eas interdum valde reprehendunt, lo-
,, quuntur de turpibus, & earum abusu. V.
,, *Caj. v. Chorea. Fill. num. 223.* * (*Choreæ, ut*
,, *docet S. Antonin. p. 2. ti. 6. c. 6. per se licitæ sunt,*
,, *modò fiant a personis secularibus, cum per-*
,, *sonis honestis, & honestò modò, scil. non ge-*
,, *sticulationibus inhonestis. Idem dicunt Salm.*
,, *cap. 3. num. 17. & 18. cum Azor. Caj. Fil. Bon.*
,, *&c. In choreis autem leviter apprehendere ma-*
,, *num feminæ vel non erit culpa, vel ad sum-*
,, *mum venialis, ut notat Caj. ibid. Sum. v. Cho-*
,, *rea, & consentit probabiliter Sporer de Matr.*
,, *c. 3. n. 694. Vetitum autem fuit Clericis a Trid.*
,, *sess 24. cap. 13. choreis illicitis assistere, saltem*
,, *illas ducere. Vide Salm. ibid.*) *
,, 10. Exhibentes comœdias turpes, item
,, facientes libros, aut picturas incitantes ad
,, libidinem peccant mortaliter: quia sunt rui-
,, na proximi; cùm moraliter certum sit mul-
,, tos inde ad peccatum incitandos. *Fill. n. 211.*
,, Similiter Magistratus, qui permittunt exhi-
,, beri turpes comœdias, peccare mortaliter
,, docet *Hurt.* & concedit *Bald.* si auctorita-
,, tem illis præbent, approbent, vel foveant:
,, addit tamen posse aliquando excusari, si ad
,, majus malum impediendum non puniant,
,, & tantùm tolerent. Vid. *Dian. p. 5 t. 15 R. 82.*
430 ,, 11. Persona soluta permittens se tangi ab
,, alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, ut
,, prehensio, contrectatio manûs, amplexus,
,, & oscula juxta morem patriæ, non peccat,
,, nisi ei constet fieri pravo affectu; huic enim
cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* et- ,,
iam tunc admitti posse, ne tangens infa- ,,
metur. * (*Sive ne suspicionem infamiæ in-* ,,
gerat, vel ne alii scandalizentur. Ita cum ,,
Fill. Salm. cap. 3. num. 62. cum Sà, Azor. Caj. ,,
Bon. Tenetur tamen resistere, si tactus fiant ,,
clam, & certum sit malitiosè fieri. Salm. ib. ,,
Tamb. §. 4. num. 25. Croix lib 2 num. 249.) * Ad- ,,
mittens autem tactus impudicos (ut ma- ,,
millarum & obscœnarum partium) vel o- ,,
scula furtiva * (*Ut dicunt etiam Salm. d. n.* ,,
22.) *, & morosa, vel indecentia, peccat: ,,
quia præsumitur affectus malus. V. *Fill. l. 30.* ,,
num. 169. & infra *l. 5. c. 1. dub. 2.* ,,

Utrùm autem mulier vi oppressa, ad vitandos impudicos tactus alterius, teneatur etiam clamare, si oporteat? Affirmant *Salm ib. cum Caj.* ex communi, ut asserunt; & probant ex *Deut. 22. 23.* ubi damnatur ad mortem puella, *quia non clamavit, cùm esset in Civitate.* Sed valde probabiliter dicit *Bonac. de VI. Præc. q. un. num. 10. cum Soto, Nav. & Reg.* non teneri mulierem ad clamandum cum periculo notabilis damni, sive infamiæ, vel nimiæ verecundiæ; quia tunc, si aliter jam resistat quantùm potest, non tenetur cum tanto suo incomodo vim repellere. Excipe, si adsit periculum proximum consentiendi. Nec obstat textus Deuteronomii, supra relatus; nam præceptum illud erat præceptum judiciale pertinens quidem ad judicium externum, in quo damnari præcipiebatur puella quæ violata fuisset, & non clamasset, *cùm esset in Civitate;* quia præsumebatur ipsa (ut commentat *Cornel. a Lap.*) *stupro consensisse, & ideo non clamasse.* Et idem sentiunt *Menoch. & Gordon. cum Philone* apud *Calmet* super textu citato. Præterea, nemo dubitat omnia præcepta judicialia Veteris Legis jam omninò cessasse per præcepta judicialia perfectiora Legis Evangelicæ, ut probat doctus *Frassen to. 6 de Leg. D. 3. a. 2. qu. 4. concl. 1. in fine.* Non negandum tamen, quòd si mulier sit in periculo proximo consentiendi in copulam, ob experientiam anteactam, vel ob sui cognitam fragilitatem, teneatur utiquè clamare ad se liberandam ab illo congressu.

Quæres, an, & quatenus liceant tactus, a- ,, 431
spectus, &c. inter conjuges, vel sponsos? ,,
Resp. 1. Conjugibus licent, si referantur ,,
ad copulam; ad hanc enim licitè se exci- ,,
tant. Alio autem fine, v. gr. voluptatis cau- ,,
sà si fiant, sunt peccata venialia: quia ma- ,,
trimonium eos cohonestat, ac defectus debi- ,,
,, ti

„ ti finis non est mortalis; nisi tamen habean-
„ tur cum periculo pollutionis: quæ, cùm iis
„ sit illicita, eo casu erunt mortalia, regula-
„ riter saltem. *Sanch.l.9 d.46.n.7. Fill.n.357.* &
„ alii. * (*Vide lib.6. num.834.*) *
„ Resp. 2. Sponsis tactus impudici non li-
„ cent; pudici verò in partibus honestis licent,
„ si ex iis tantùm intendant delectationem
„ sensitivam; secus, si veneream. *Sanch. l.c.*
„ *num 50. &c. Bon. p.9. num.6. &c.* * (*Sed vide*
„ *dicenda l.6.n.754.*)*

D U B I U M II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales?

„ RESp. Eæ dicuntur, in quibus fit com- 432
„ mixtio eo modo, quo natura instituit;
„ v.gr. quando servantur sexus diversus, spe-
„ cies eadem, vas, & modus naturalis, &c.

Unde resolvitur tales esse has sequentes, quæ ideo in Confessione sunt exprimendæ.

„ 1. Est fornicatio, quæ est concubitus so-
„ luti cum soluta (hoc est, quæ sit libera a
„ votô, matrimoniô, religione) ex mutuo
„ consensu. Ad hanc reducitur 1. Concubina-
„ tus, qui est fornicatio continuata. Unde
„ concubinarius (sicut & meretrix) ordi-
„ nariè non debet absolvi, nisi dimissâ con-
„ cubinâ, aut muliere suspectâ, cujus reten-
„ tio scandalum daret, licèt cum ea non pec-
„ caret. *Sanch.l.1. mor.c.8. Navar.cap.3. Filliuc.*
„ *t.30.cap.2.num.56.* 2. Congressus cum alterius
„ sponsa, quæ est fornicatio intra eandem spe-
„ ciem gravior, & in Confessione aperienda;
„ saltem respectu sponsæ, ut docet *Rod. t.3.*
„ *cap.109. Sanch de Matr.t.1.l.1.d.2.num.6. Fag.*
„ *t.1.l.4.c.3. Fill.l.2.tr.30. cap 2.n.53.* contra Co-
„ *var. Vivald. Ledes. Azor.* quorum sententiam
„ (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in
„ praxi tutam censet *Dian.p.1.tr.7.Res.5.*

Attende hìc prop.25. damn. ab Alex.VII. quæ dicebat: *Qui habet copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.*

Deinceps notandum, proculdubio fornicationem vetitam esse de jure Naturæ, cùm Natura ordinet copulam tantùm ad matrimonium, quô non solùm proles generari, sed etiam bene educari possit. Ideo fornicatio semper est intrinsecè mala, licèt aliquando per accidens a fornicario proles bene educaretur; Ratio,

tum

tum quia in hoc ob magnum periculum hallucinationis, causâ nimiæ delectationis, facillimè errari potest; tum quia natura considerat, quæ communiter, non quæ per accidens eveniunt; tum quia de se est contra jus naturæ carni rationem subjicere, ut accidit in fornicatione ob delectationem actûs. In matrimonio autem, esto eadem delectatio interveniat, Deus tamen speciali providentiâ disponit, ut talis deordinatio absit. Vide *Ronc. de VI.Præc.c.*1 *q.*2.

433 Quæritur hîc 1. an peccet graviter mulier, non resistens turpi congressui alterius ob metum mortis, quamvis non consentiat? Alii omninò affirmant, quia talis immobilitas esset quædam cooperatio voluntaria, cùm possit se agitando congressum aliquo modo impedire. Ita *Lugo de Just. & Jure Disp.*10 *n.*197. *Ronc. ibid. q.*3. *cum Fill. Azor.* quos saltem in praxi puto sequendos. Alii verò negant Vid dicta *lib.*3. *n.*368.

334 Quær. 2. an permitti possint meretrices? *Prima* sententia probabilis affirmat, eamque tenent *Salm. de* 6. *Præc.c.*2. *n* 91. *cum S.Thom. Cov. Trull. Led. &c.* huicq. clarè adhæret *S. August. l.*2. *de Ord. cap.*4. Ratio, quia, demtis meretricibus, pejora peccata evenirent, nempe sodomiæ, bestialitatis, mollitierum; præter prævaricationem mulierum honestarum; Ideo *S. Aug. l. cit.* ait: *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus*. Verùm *secunda* sententia, practicè probabilior, negat; & hanc tenent *Roncaglia de* 6. *Pr. c.*2. *qu.*6. *Nav Man.c.*17. *n.*195. *cum Cornel. Gutt. & aliis ap. Salm. n.*83. Ratio, quia per meretrices hæc mala graviora non evitantur, eo quòd in hominibus luxuriosis ex facili & frequenti cum meretricibus congressu libido altiores figit radices; & ideo, cùm hoc vitium frequentiâ magis augeatur, ipsi non desinunt committere pollutiones, & peccata nefanda, saltem cum ipsis meretricibus; necnon haud se abstinent a sollicitandis feminis honestis. E converso permissione meretricum innumera alia mala superadduntur, nempe plures puellæ prostituuntur, adolescentes parentes parvipendunt, bona dissipant, studia scientiarum negligunt, rixas excitant, honestas nuptias respuunt. Ceterùm, bene advertit & probat *P. Spatnelli* in suo *Opusculo de Abusu meretricii*, quòd licèt in vastis Urbibus meretrices permitti possent, nullo tamen modo in aliis locis permittendæ sunt.

435 Concubinatus autem propriè est concubitus soluti cum soluta, impropriè verò cum uxorata vel uxorato; dummodo habeantur invicem uxorio modo, sive in una met domo, sive in alia, ut constat ex stilo Curiæ Romanæ, & ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *cap.* 8. Nota hìc ante omnia prop.41. proscriptam ab Alex.VII. quæ dicebat: *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgò* regalo, *dum deficiente illâ nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tediò magnò concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur*. Item nota alias tres prop. damnatas ab Inn.XI. 61. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo ex proposito quærit, aut se ingerit.* 62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.* 63. *Licitum est directè quærere occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, aut temporali nostro, vel proximi.*

Hinc quæritur I. An aliquando possit absolvi concubinarius, qui concubinam ejicere e domo non posset sine scandalo, aut infamiâ? Communiter loquendo, non est absolvendus, ut cum *Bus.* dicunt *Salm.c.*2. *num.*27. Ratio, quia in diuturno concubinatu est moraliter impossibile rem aliis non fieri notam: Non negant tamen *Salm. ib.* in aliquo casu rarissimo posse absolvi; puta (ut ait *Spor. de Pæn num.*329. *cum Gob.*) si aliter non possit vitari grave damnum famæ, vel fortunarum, juxta dicenda *de Pæn. n.*455. Sed eo casu dico omninò expedire, quòd saltem differatur absolutio, donec experimentò probetur continentia pœnitentis; nisi casus esset, quòd pœnitens (satis aliàs dispositus, ut supponitur) non ampliùs redire posset ad se confitendum; vel si immineret necessitas communicandi, ad vitandam positivam infamiam.

Quær. II. An extra prædictum rarissimum casum infamiæ, aut scandali, possit absolvi concubinarius, antequam concubinam dimittat, si sedulò eam dimittere promittat? Alii concedunt pro prima, vel secunda vice, ut *Diana, Sancius, Megala, & F. Anton. a Sp.S.* apud *Salm. c.*2. *num* 28. Alii omninò negant etiam pro prima vice, quando occasio est proxima. Ita *Nav Pal. Azor Tol. Fill. &c.* cum *Diana*, se revocante apud *Salm. num* 22 Alii denique, ut *Salmant. d. n.*32. cum *Trull. Sylv Rodr. Lop.* distinguunt sic: Si concubinarius est publicè notus, minimè est absolvendus, etiamsi det signa magni doloris, nisi concubinam dimittat, aut nisi 436

Mm poss-

postquam (concubinâ extra domum degente) per aliquod tempus notabile ad eam non accesserit. Ratio, tùm quia scandalum pareret videre eum, qui adhuc domi concubinam retinet, vel ejus domum frequentat, ad Eucharistiam accedere; tum quia publicus peccator non debet absolvi, nisi etiam publicè pœniteat, & scandalo satisfaciat (Sed ista ratio universaliter non semper locum habet). Si verò concubinarius est occultus, nec etiam absolvi potest, nisi in aliquo casu raro: puta, si vir nobilis doleat profusis lacrymis, vel post terribilem concionem auditam, vel si confiteatur territus a morte socii, vel a magno periculo mortis evasus. Ita *Lugo de Pœn. D.10.num.151.& Salm. num.34.cum Pal. La. Dic. Trull. &c.* Hoc tamen tantùm admittendum puto, quando sit moraliter impossibile, quòd concubina ante absolutionem brevi dimitti possit; vel quando urgeat necessitas communicandi ab vitandam magnam infamiam, juxta mox dicta *num.435. in fine*. Nam aliàs, saltem consultius quidem est, semper absolutionem differre; quia experientiâ nimis constat, quòd, obtentâ absolutione, difficulter occasio postea aufertur, & sic facillissimè reditur ad vomitum.

437 Quær. III. An concubina, quæ a concubinario sustentatur, possit absolvi, antequam a domo illius discedat? Rectè negant *Salm.c.2.ex num.43.* Excipiunt tamen *num.44.* primò, si ex discessu ei grave eveniret damnum, puta infamiæ, vel aliorum scandalum. Secundò, si femina nequiret manuum labore se alere, aut in alia domo deservire, aut mendicare sine dedecore, aut alio gravi incommodo. Emendicare autem illi, quæ non est ad id assueta, semper magnum incommodum afferre videtur, ut ait *Hurt. ib.* Sed his casibus regulariter est differenda absolutio.

438 Quær. IV. An possit absolvi, qui, causâ artis licitæ exercendæ, est in proximâ occasione peccandi? Probabiliter respondent *Salm.c.2. n.45.cum Suar. Caj. Card.* posse quidem absolvi, si ille esset moraliter impotens ad officium suum deserendum, & peccaret, non ex vi occasionis, sed ex propria fragilitate, & inde ostenderet signa veræ pœnitentiæ, cum proposito occasionem cavendi quantùm potest. Hinc communiter possunt excusari a deferenda occasione, qui ratione officii cum feminis versando peccant, ut dicunt *Nav. Hurt. Lopez, &c* cum *Salm n.47. & Milant.in pr. 61 Inn.XI* Idem dicitur de Chirurgis, qui feminis medendo sunt in occasione peccandi. *Salm. ibid. cum Sanch. Nav. Hurt.* Idem de Parocho, qui in audiendis feminarum Confessionibus voluntariè se polluit; Hi possunt absolvi, quin officium deserant; secus tamen dicendum de Confessario simplici, qui tenetur abstinere a Confessionibus excipiendis, nisi fortè ex hoc infamiam subiret. *Salm.num.48 cum Pal Nav.Hurt.&c.* Potest etiam absolvi femina, quæ peccat occasione hospitandi, & ideo cadit cum diversis; & etiamsi cadit cum aliquo particulari, modò proponat inde evitare sola cum solo conversari. Ita *Salm.n.49.cum Nav. & Trull.* Si tamen, adhuc remediis adhibitis, peccans eodem modo relabitur, nullâ apparente probabili spe emendationis, tunc nullo modo absolvendus, nisi occasionem deserat, vel specialia signa doloris exhibeat, juxta dicenda *de Pœn l.6.n.456*.

Quær. V. An possint absolvi famulæ cum heris peccantes, si etiam antea cum eis peccaverint? Si illæ bis, vel semel tantùm peccaverint, & post admonitionem Confessarii occasionem tollere curaverint, tunc absolvi posse rectè dicunt *Salm cap.2 num 50.* Secus, si occasionem removere neglexerint, *ibidem* Quare nunquam eas absolverem, si peccatum fuerit frequens; nisi in casu gravis necessitatis proposito supra in *qu.* III. Et etiam in eo experimentum quærerem. 439

Quær. VI. An possit absolvi uxor, si ipsa est in occasione proxima peccandi cum suo viro, qui eam contra naturam cognoscat, vel prostituat? Respondetur negativè cum *Salm. c.2. n.52 cum Sanch.* Tenetur enim tunc divortium facere; sed hoc intelligendum, nisi ad hoc sit moraliter impotens, ut dictum est in *qu* IV. *ut supra*. 440

Quær. VII. An quis teneatur tollere occasionem proximam peccandi cum concubinâ, etiam cum suo gravi damno temporali; puta, si amasius debitor esset concubinæ in magnâ summâ? Negant *Tancred. Sanctius, & Ant. de Sp.S.* apud *Salm num.57.* Sed contrarium omninò tenent *Salm.* quia damnum spirituale magis, quàm temporale præcavendum est. Verùm hæc ratio, si hic valeret, valere deberet etiam pro casibus supra allatis *qu.* III. & IV. ubi iidem *Salm.* probabiliter excusant aliquando eos, qui ad grave damnum evitandum occasionem non deserunt. Quapropter primam sententiam probabilem censeo, si amasius non posset solvere sine magno detrimento suæ famæ, vel sui status, ita ut ille in gravem necessitatem redigeretur. Sed in omnibus his casibus expedire repeto, ut differatur absolutio usque ad emendationem. 441

Plura

Plura hîc adduntur scitu utilia in hac materiâ.

442 I. A Conc. Trid. *sess* 14. *c*.8. indicta fuit pro concubinatu pœna excommunicationis ferendæ post tertiam monitionem; & insuper pœna ejectionis extra Oppidum, vel Diœcesim, imploratô brachiô Seculari. II. In crimine hoc, cùm sit mixti fori, procedi potest tam a laicali, quàm ab Ecclesiastico Judice. III. Clericus concubinarius ex Conc. Trid. *sess*. 25. *c*. 14. post primam monitionem privatur tertiâ parte fructuum Beneficii; post secundam verò privatur pensionibus, & Beneficii administratione; deinde post tertiam omninò Beneficiô expoliatur; denique excommunicatur, & tunc potest etiam Curiæ seculari ab Episcopo tradi. Vide *Salm. t*.2. *num* 60. Probabiliter autem non privatur tertiâ parte fructuum (ut dictum est) Clericus, qui etiam post monitionem tantùm semel peccaverit. *Salm. ibid. num* 64. Notandum autem 1. nomine fructuum non comprehendi distributiones quotidianas, ut a S.C. fuit decisum apud *Salm. num*.66. Notandum 2. pœnas pecuniarias hujus criminis ad pios usus ab Episcopo applicandas esse, *Salm. num*.67. Notandum 3. quòd Clericus non privatur fructibus Beneficii, nisi post sententiam. *Salm. n*.68.

Utrùm autem Clerici concubinarii publici sint etiam ipso jure suspensi? Affirmant *Barbosa, S. Anton Nav. Sylvest. &c. ap. Salm c*.2. *n*.70. dicentes, ipsos incurrere talem suspensionem tam ab Officio, quàm a Beneficio ex *c. Sacerdotes. Dist*. 50. Et sic declaratum esse a S.C. Concilii. Sed negant probabiliter *Sotus in* 4. *D*.5.*q*.5.*a* 6. *Fill. t*. 27. *num*. 174. *ac Trull. Suar & Fagund. ap. Salm. ibid*. qui huic sententiæ adhærent. Ratio, quia de tali suspensione non constat; imò potiùs probatur oppositum ex Tridentino *loc. cit*. ubi dicitur, quòd si Clericus concubinarius secundæ monitioni non paruerit, ab Episcopo suspendatur ab administratione Beneficii; ergo supponit Concilium nullam esse suspensionem anteriùs ipso jure latam. Ad Declarationem autem S. C. respondent eam non esse authenticam; & etiamsi esset authentica, aliam non habere auctoritatem, quàm sententia probabilis Doctorum.

443 " 2. Stuprum, hoc est defloratio virginis, " ipsâ invitâ; quia, si consentiat, erit tan" tùm fornicatio simplex, nec circumstantia " in Confessione aperienda, ut probat *Less. & Sanch. l*.7 *disp* 12. contra *Nav. Azor*. & alios.

Et cum *Bus. & Sanch*. consentiunt *Salm. de Vl. Præc. c*.4. *num*.2. *& Ronc. c*.3. *qu*.2. *cum Barb. Bon. &c*. Dicunt tamen *Bonac. & Salm. num*.13. *cum Less. Fill. Diana*, quòd fornicatio cum virgine consentiente potest esse aliunde speciale peccatum, scilicet ratione infamiæ, vel mæroris parentum, vel rixarum, odii, &c. Vide dicenda *de Sponsalibus, l*.6. *num*.748.

3. Raptus, cùm scilicet persona aliqua " 444 (sive masculus, sive femina, sive nupta, sive " innupta) libidinis causâ abducitur illatâ vi " sive abductæ, sive iis, quorum potestati subest. " * (*Scilicet parentibus, aut tutoribus, aut viro; non autem si sint fratres, & mulier sit sui juris. Ronc. qu*.3. *cum Mol.*) * Si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, insciis parentibus, " non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. *Lug. d*.16. *num*.137. *Fill. num*.10. Vid. *Bon*. " Idem dicit *Dian. p*.1. *t*.7. *R*.37. *ex Less. l*.2. *c*.19. " *d*.1. *Sanchez de matr. t*.2. *l*.7. *d*.4. *n*.5. *&c*. "

Ex Tridentino *S*.24 *c*.6. raptor tenetur mulierem ducere, aut dotare; nisi mulier sit meretrix, aut malæ famæ. Quando tamen adest Raptus cum violentia, matrimonium semper est nullum, etiamsi cum rapta sint sponsalia contracta. Constituunt raptum etiam preces importunæ. Num autem etiam dolus? Vide *Salm. de Vl. Præc. c*.4. *num*.28. Vide alia *de Matr. l*.6. *n*.1046.

4. Adulterium, cùm scilicet uterque, vel " 445 alteruter coëuntium est conjunctus matri" monio, etiamsi adulterantis conjux sit con" tentus: esto enim tunc illi non fiat injuria, " fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic " præcepto. Quòd si femina adulterans sit con" jugata, gravius habetur, quàm si vir, pro" pter incommoda graviora, v. gr. damnum " veri heredis, prolis incertitudinem, &c. Si " verò uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, " quia sunt duæ injuriæ in utriusque conjugem, " in Confessione exprimendæ. *Fill. t*.26. *cap*.4. *num* 85. *&* 89. "

* (*Nota* hîc prop. 50. damn. ab Inn. XI. quæ dicebat: *Copula cum conjugatâ, consentiente marito, non est adulterium; ideoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum*.*

446 Qui sodomiticè uxorem cognoscit, probabiliùs etiam adulterium committit, quia est contra bonum datæ fidei, ut *Sanch. de Matr. l* 9 *D*.18. *num*.4. *Ronc. c*.4. *qu*.3. *cum Azor. &c. Salm de Vl. Præc. c*.5. *num*.15. cum communi contra paucos. Et debet explicari sodomia commissa esse cum propriâ conjuge, ut *Salm ibid*.

447 An verò sit adulterium copula habita cum
Mm 2 despon-

desponsatâ per verba de futuro? Probabiliùs negatur cum *Sanch.de Matr.l.1. D.2.n.2. Salm.d. c.5.num.10. Roncaglia ibid. qu.5.* Censent autem *Ronc.& Salm.de Matr.c.1. num.11.* quòd si unus ex sponsis cum aliâ personâ fornicetur, debet aperire in Confessione circumstantiam sponsalium, tanquam mutantem speciem, ratione injuriæ alteri illatæ: Probabilius verò satis est cum *Trull.Pont.Dian.Covar. &c.* sicut probabile etiam putant *Sanch. & Lay.* esse tantùm circumstantiam aggravantem, cùm sponsus per *sponsalia* nullum acquirat jus super corpus alterius. Vide *de Matr.l.6.num* 848.

448 „ 5. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine usque ad quartum gradum, eo gravius peccatum, quo gradus est propinquior: quem proinde in Confessione exprimere, saltem securius est, ut habet *Navar. c.6. C. Lugo d.16. num.312.* Sicut etiam multò gravior est incestus cum consanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v. gr. cum matre, quàm cum noverca; cum sorore propria, quàm cum sorore uxoris; & rursus gravior est cum affine, quàm cum cognato spirituali, vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, utrùm cum matre, an cum filia, an sorore. *C.Lug.l.c.& Escob de actibus humanis E.2.c.6.* ubi ex *Hurt. d.9. de pœn. diff.* 4. probabile dicit, incestum in eodem gradu, & linea, ejusdem esse speciei (eo tamen graviorem, quo gradus est vicinior stipiti); & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem revocatur, tanquam analoga, fornicatio cum filia Confessionis; cùm propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in Confessione exprimendam esse, probat *Sanch.l.8.de matr.d* 55. *Con d.32. Fagund.* & ceteri probabiliter contra *Sà*, V. *Confessio*, & *Dian.* V. *Card. Lugo num.355.*

Ad majorem horum claritatem, quæritur I. An omnes incestus quoad gradus sint ejusdem speciei? Vide dicenda *de Sacr. Pœn. lib.6. n.465.* ubi hoc sat probabiliter affirmatur (excepto tantùm primo gradu consanguinitatis in linea recta) cum *Caj.Sot.Lug.Bon.&c.*

449 Quær. II. An incestus cum consanguinea differat specie ab incestu cum affine? Utraque sententia est probabilis. *Prima* cum *Croix l.6. p.2. num.1073. Caj. Lug. Dian. ex S.Thom.* negat, quia in utroque casu contra reverentiam conjunctis debitam pariter peccatur. *Secunda* sententia cum *Vasq.Dicast.* & aliis *ibid.* affirmat; ratio illorum, quia videtur totaliter diversa reverentia debita ob sanguinis conjunctionem, quàm ob conjunctionem affinitatis. Vide *dict. l.6.num* 464.

Quær. III. An incestus inter cognatos spirituales sit diversæ speciei, quàm inter consanguineos, & affines? Absolutè affirmandum cum *Salm. & S.Thom.* qui 2.2. *qu.154. a.10. ad 2.* docet per copulam inter cognatos spirituales *committi sacrilegium ad modum incestûs*. An autem tunc sit explicandus gradus cognationis? Affirmant *Salm.ibid.num.40.* sed probabiliùs negat *Croix num.1078.* Pariter incestus inter cognatos legales, nempe ratione adoptionis, est diversæ speciei ab aliis enunciatis, & explicari debet. Vide *Salm. ib. num.41.* 450

Quær. IV. An Confessarius rem habens cum filia spirituali occasione Confessionis, debeat hoc explicare in Confessione? *Prima* sententia affirmat, quia Pater cum filia spirituali contrahit quandam extraordinariam familiaritatem, & obligationem ducendi illam ad salutem; & ideo videtur specialis turpitudo illam trahere ad perditionem. Ita *Salm. c.5.n.43. cum Soto, Sanch. Fag. &c. Secunda* tamen probabilior sententia negat cum *Fill.tr.30.n.105. Spor. de Matr. cap.2. num.610. Elb. de 6.Præc.num.* 141. *Holzm. eod. 2 i. num.669.* item *Vasqu. Bon. Pont. Dic. Dian. Trull. Leand.&c.* apud *Salm. num 42.* Ratio, quia nec est incestus, dum inter illos nulla intervenit cognatio; neque est sacrilegium (intellige quoad hanc circumstantiam), dum nulla Sacramento injuria irrogatur. Rectè verò advertit *Elbel l. c. cum Henno*, Parochum peccantem cum tali pœnitente peccare etiam contra justitiam, cùm ex justitia teneatur suas oves pascere ex Trident. non solùm verbô, sed etiam exemplô. 451

Quær. V. An propinqui, obtentâ dispensatione ad matrimonium contrahendum, si ante matrimonium fornicentur, incestum committant? Affirmant probabiliter *Major, & Gallego apud Croix l.6.p.2.n.1077.* quia impedimentum propinquitatis non censetur auferri per dispensationem, nisi tantùm ut ipsi conjuncti possint matrimonium contrahere, non autem fornicari. Sed non minùs probabiliter contradicit *Sanch. de Matr. l 7. D.67. num 9. cum Caj. Arm. & Vega*, & idem sentit *Lugo de Just. D.3. n.* 133. Ratio, quia dispensatio non concedit quidem fornicationem, sed tollit prohibitionem matrimonii; ubi autem matrimonium non est vetitum, ibi non est incestus; ergo, cessante ma- 452

matrimonii prohibitione, cessat tanquam accessoria prohibitio specifica fornicationis.

453 Nota hìc, quòd omnes tactus inter consanguineos, saltem primi, & secundi gradûs, sunt incestus, juxta receptam sententiam. Vide *Dub sequ.num.*469.

454 „ 6. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ „ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ „ sic violantur, sunt locus, & persona. Unde „ sacrilegium est 1. Omnis actus luxuriosus „ exterior (qualis etiam est v.gr. pollutio, & „ probabiliter etiam tactus impudici. V. *Lug. num* 464.) in loco sacro, hoc templo, vel „ cœmeterio: nisi tamen fiat a conjugibus ex „ necessitate, v. gr. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quàm exterior in persona, vel cum „ persona votò castitatis consecrata: circa quem „ tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrùm fuerit votum solemne, an simplex: Sicuti neque, si duplici titulò sit sacrata, v. gr. quia est Sacerdos, & Religiosus: „ quia est moraliter una numero malitia. *Sanchez de matr. l.7.d.27.n.27. Henr.* & ceteri quos „ citat *Diana* & sequitur *p.1.t.7. R.3. V.Car. Lugo d.16 de Pœn.s.4.Bon.q.4 p.17.Esc.E.8.*

Pro clariori intelligentiâ, quæstiones super hoc punctum segregatim exponam quoad sacrilegium circa *personam*, circa *locum*, & circa *res*.

455 I. Circa *personam*, quæritur I. An Sacerdos, qui sit etiam Religiosus, peccans contra castitatem, duo committat sacrilegia? Prima sententia affirmat, quia talis, ut Religiosus debet servare castitatem ratione voti: ut Sacerdos autem, ratione præcepti Ecclesiæ. Ita *Less. l.4 cap.3.num.*87. *Con.Led.&c.* Sed negant veriùs *Sanch. de Matrim.l.7 D.27. num.*28.& 31. *Pal. Az.Trull &c.*cum *Salm de VI.Prec. c 6.num.*7. Ratio, quia, quamvis ex duplici præcepto talis Sacerdos maneat obstrictus votò castitatis, attamen contra idem præceptum, & ex eodem motivo peccaret; dum Sacerdos, non jam ex Ecclesiæ constitutione, ut isti censent, sed tantùm ratione voti sacris Ordinibus annexi ad castitatem obligatur, juxta probabiliorem sententiam. Vid.*de Ord.lib.6.num.*807. Præterea, etiamsi obligatio castitatis in Sacerdote immediatè esset tantùm ex Ecclesiæ precepto, is tamen lædendo castitatem etiam peccaret contra Religionem, juxta communem DD. sententiam *ibid.* allatam, quia Ecclesia ex solo motivo Religionis ob reverentiam sacri Ordinis cœlibatum suis Ministris imponit; Rectè enim Ecclesia potest efficere, ut materia alicujus sui præcepti sit materia alicujus virtutis, ut probat *Croix l.3.p.1 num 57. cum Suar. & Carden. Vide l.6.num* 465. *circa fin.*

456 Quær. II. An persona Sacra rem habens cum aliâ sacratâ, duplex sacrilegium committat? Quicquid dicat *Sà*, omninò est affirmandum cum *Less l.4.c.4.num.*84 *Elbel de 6.Præc. num.*248. *Salm.c.6.num.5.cum Fill.Bon.* & communi, quia is dupliciter Religionem offendit, scilicet peccatò propriò, & peccatò alterius, cui cooperatur.

457 Quær. III. An habens votum castitatis sacrilegium committat, si alterum suo consilio inducat ad carnale peccatum? Affirmant probabiliter *Lugo, Leand. Perez, cum Salm.c.6. n.*10. Ratio, quia, ut isti dicunt, non induceret ille alios ad castitatem lædendam, nisi ipse ad libidinem positivè affectus esset, ideoque ipse quoque castitatem offendit. Sed satis probabiliter etiam negant *Sanch. Dec. tom.2. l.5. cap.6. num.*11.*& Dicast. &c.* apud *Salm. ibid. n.9.* Quia castitatis votum emittens, non alienam, sed tantùm propriam castitatem respicit. Attamen prima sententia mihi certò probabilior videtur, si ille ex positivo affectu ad libidinem alterum ad peccandum induceret; secus, si ex alio pravo fine. Omninò autem tenendum cum *Salm.c.6. num.*13. & 14. contra paucos, sacrilegium utiquè committere Religiosum, qui morosè delectaretur de peccato carnali alterius, vel qui alterum suis manibus pollueret, etiam sine sua delectatione.

458 II. Circa *locum*, quæritur I. An copula maritalis, aut occulta habita in Ecclesia, aut sine alia culpa, sit sacrilegium? Prænotandum, quòd ex *c.unic.de Consec. Eccl. & ex c. Ecclesiis. de Consec.Dist.*1. prohibetur sanguinis, aut seminis voluntaria effusio, per quam (modò effusio certè sit peccatum mortale, & sacrilegium) Ecclesia remanet polluta, donec iterum benedicatur. Sed dubium est, quænam autem effusio ad id sufficiat? Adsunt tres sententiæ, omnes satis probabiles, ut ajunt *Salm.de Matr. cap.*15. *num.*65. *in fine*. *Prima* sententia tenet, præcisò scandalò, nunquam esse sacrilegium copulam maritalem, sicuti nec sanguinis effusionem ob defensionem factam; quia prædicta lex, cùm sit pœnalis, strictè est intelligenda, nimirum de sola effusione illicita. Ita *Alens. Sà, Basil. Henr.* & probabilem putant *Sotus, Dic. &c.* apud *Salm.loc.cit.* *Secunda* sententia distinguit, & dicit

cit committi quidem facrilegium, & Ecclesiam pollui per sanguinis aut seminis effusionem publicam; non verò per occultam, scilicèt nemini notam, aut tantùm duobus, aut tribus. Ita *Pontius de Matr.l.10.cap.10.num 9* item *Nav. Vasq. Tol. Azor. Con. &c.* apud *Croix l.6. p.2. num.1070. & apud Salm.num.63. & 64.* ubi hanc sententiam *Dic.* vocat probabilissimam, & *Pont.* communem. Ratio, quia, ut isti inquiunt, talis effusio non est sacrilegium de Jure Divino, sed tantùm de Jure Ecclesiastico, quo sola publica effusio prohiberi videtur; dum tantùm per istam aufertur in opinione hominum reverentia loco Sacro debita; & saltem ob tantorum DD. auctoritatem hanc sententiam probabilem rectè putant *Salm. num 65*. Notant tamen, quòd, ut effusio dicatur jam publica, sufficit, si manifestetur verbis; aut si vir, & femina in eodem toto cubare cernantur. *Tertia* sententia probabilior dicit, adhuc per copulam maritalem occultam committi sacrilegium, & Ecclesiam pollui, nisi fiat ex morali necessitate: Ratio, quia textus citati universè loquuntur de quacunque effusione; & sic rectiùs intelligendi, dum etiam per copulam occultam, & licitam Ecclesiæ gravis injuria irrogatur; & ipsa etiam probabiliùs polluitur, quamvis tamen, cùm sit crimen occultum, non sit obligatio a Divinis officiis abstinere. Ita *Sanch de Matr.l.9. D.15.n.12. Bon.de Matr.q.4.p ult.num.6. Holz. de 6.Pr.n.667. Croix l 6 p.2 n 1071.Salm ibidem num 66 & 67 cum Suar. Less. Sylv.* Opinantur autem isti DD. tunc conjuges in morali necessitate esse, quando sunt in periculo incontinentiæ, vel quando diu in Ecclesiâ permanere deberent, nempe per 10. dies, ut aliqui censent; alii per 20; alii verò per mensem. Et casu, quo conjuges judicarent per mensem in Ecclesia esse mansuros, etiam ab initio mensis copulari possunt. Ita *Sanch. & Salm. n. 67.* cum aliis.

459 Quær. II. An autem soli tactus impudici habiti in Ecclesia sint sacrilegia? Negant plures DD.ut *Sanch.de Matr.lib.9.D.15.num.21.cum Cajet Nav.& Bon.Fag Zan Dian. Candid. Leand. &c.* apud *Moya*; Et quidem probabiliter, dummodo absit periculum pollutionis; Ratio, quia talibus tactibus non violatur Ecclesia, adeo ut impediantur Divina Officia, ideòque cessat ratio sacrilegii. Sed probabiliùs contradicunt *Elbel de Sacril. num 576. Holzmann de 6 Præc. n. 721.* item *Sylvestr Cordub Lop. & Manuel* apud *Sanch.loc.cit.ex num.15.* Ratio, quia tactus inhonesti eandem malitiam habent, quàm ipsa copula, & ideo sunt sacrilegi, non ob violationem Ecclesiæ, statutam fieri tantùm per pollutionem, sed ob gravem irreverentiam quæ loco sacro irrogatur. Non ideo enim pollutio est sacrilegium, quia polluitur Ecclesia; sed ideo polluitur Ecclesia, quia pollutio est sacrilegium.

Per *locum* autem Sacrum comprehenditur 460
omnis locus ab Episcopo benedictus, & deputatus ad Officia Divina, aut ad mortuos sepeliendos a tecto usque ad pavimentum. Non autem comprehenduntur Cellæ, Claustrum, Sacristia, Dormitorium, Tectum supra Ecclesiam, Janua extra limen Ecclesiæ, Atrium. Ita *Salm. de Matr.loc cit & de VI.Præc.c.6.num.20 69 & 70. cum Sanch Dic. Boss.* Nec etiam veniunt Oratoria privata; nisi sint erecta auctoritate Episcopi, ut fieri solent in Hospitalibus, quia tunc sunt veræ Ecclesiæ, & ibi omnes Missam audire possunt, ut *Salm.tr.18.cap.3. num 87. cum Pal. Suar. Fag &c.* Secus autem, si sint merè privata, quamvis ibi dicatur Missa ex concessione Episcopi. Hanc tamen facultatem, nunc Episcopis ademtam esse, & soli Pontifici reservatam dicunt *Salm de Euch cap.4 num 49.* Vide dicenda *de Sacr.Euch.l.6.num.357.*

Quær. III. An verba, & aspectus lascivi in 461
Ecclesiâ habiti sint sacrilegia? Tres pariter adsunt sententiæ. *Prima* dicit omnes actus externos, etiam leviter turpes, in Ecclesia habitos esse sacrilegia. Ita *Sylv. & Cordub* apud *Salm. de VI. Præc. cap.6. num 20.* *Secunda* sententia damnat, ut sacrilegia, tantùm actus externos graviter turpes. Ita *Sanch.de Matrim.l.9 D.15. num.20. Salm. ibid. ex num.21. cum Suar. Molin. Dic. &c.* *Tertia* sententia non minùs probabilis, quam tenent *Tol.Con.Vasqu Basil.Dian Valent &c* apud *Salm.num.19. Holzm de 6. Præc. num.721.* vocans communem, & ut certam alibi sequuntur *Salm.de Matrim c.15. num.68 in fine* (licèt hic sibi contradicant), negat tales actus, aut leviter, aut graviter turpes esse sacrilegos. Ratio, quia hujusmodi colloquia, aut aspectus turpes, sive etiam oscula libidinosa (secluso semper periculo pollutionis), licèt sint mortalia, & moraliter deformia, non tamen continent per se gravem deformitatem physicam contra reverentiam loco sacro debitam.

Quær. IV. An sint sacrilegia cogitationes 462
turpes habitæ in Ecclesia? Rectè distinguunt *Salm ibidem num 24. cum Soto, Nav. Azor. Suar. &c.* Affirmant, si desideria sunt deliberata peccandi

candi externè in Ecclesia, etiam si illa extra Ecclesiam habeantur, juxta dicta hoc *lib. 3. n. 43. cum Salm. &c.* communiter. Secus dicendum, si desideria sint peccandi extra Ecclesiam, contra *Medin.* Si verò consensus sit peccandi intra Ecclesiam, sed occultè, sacrilegium est, juxta nostram sententiam allatam mox *n. 4, 8.* quamvis opposita sit etiam probabilis.

463 III. Circa *res Sacras*, est etiam sacrilegium abuti rebus sacris ad turpiter peccandum; ideò sacrilegium quidem committit, qui indutus ad Missam se pollueret &c. ut *Dian. & Tancred.* apud *Salm. c. 6. num. 37.*

Dubitatur, an Sacerdos gestans Sacramentum Eucharistiæ, peccando externè vel internè contra castitatem, committat aliud sacrilegium? Affirmant communiter *Tamb. de Sacr. Pœn lib. 2. cap. 7. num. 12. & Sanch. cap. 6. num 36.* cum aliis. Ratio, quia Sancta sanctè tractanda. Sic pariter dicunt *Salm. num. 37. cum Lugo, Tamb. &c.* non posse excusari a sacrilegio, qui se pollueret statim post Communionem, scilicet post mediam horam, aut paulò minùs.

Non autem committit sacrilegium, qui peccat gestando Reliquias, aut Agnos cereos; neque, si illas daret amasiæ titulò donationis. Secus, si daret in pretium peccati: Nam esset tunc sacrilegium, & simonia: *Salmant. c. 6. num. 37. & 38. cum Azor & Fill.*

An autem sit sacrilegium peccatum carnale commissum in diebus festis? Affirmant aliqui; Sed probabiliùs negatur cum *Salm.* Quia finis præcepti, non cadit sub præcepto. Vide dicta hoc *l. 3. num. 46. & 263.*

DUBIUM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

RESP. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ; ita ut juxta tales modos species varientur; hinc resolvitur, tales species esse sequentes. 464

1. Est congressus inordinatus, hoc est innaturalis, sive indebitus concumbendi modus, cum scil. servatur quidem identitas speciei, diversitas sexûs, & debita naturæ organa, sed inordinatò tantùm modò acceditur: v. gr. cum vir succumbit, vel aversè accedit more pecorum, vel a latere, vel stando, aut sedendo, aliâve ratione insolitâ: quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, aut effundendi seminis; aliàs, si hoc periculum caveatur, aut non fit, eo quòd matrix feminæ satis attrahat semen, & retineat, ut fit plerunque, non contra, sed præter naturam erit: & veniale grave, imò nullum, si gravis causa adsit, v. gr. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio sive utriusque, sive alterius conjugis aliter fieri non patitur. *Fill. tr. 30 c. 8 q. 8. num. 137.* * (*Vide dicenda de Matr lib. 6. n. 823 & sequ.*) *

2. Mollities, sive pollutio, & est cùm absque congressu, seu copula, voluntariè procuratur fluxus seminis, sive id foras effundatur, uti in maribus, sive intus defluat in matricem, ut in feminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpe aliam habet adjunctam, v. gr. fornicationis, adulterii, incestûs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicujus personæ liberæ, conjugatæ, &c. quod proinde si fiat, in Confessione aperiendum est. Plura de mollitie v. sequenti dubio. 465

3. Sodomia imperfecta, & est congressus debito quidem sexu, maris nempe cum femina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. gr. adulterii, si fiat cum conjugata; incestûs, si cum consanguinea. *Bon q. 4. de matr. p. 11. num. 1. Fill. loc. c. num. 158.* 466

4. Sodomia perfecta, & est congressus duorum ejusdem sexûs, ut maris cum mare, vel feminæ cum femina; & potest etiam

habe-

„ habere alias malitias adjunctas, v. gr. incestûs: „ quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet *Escob de act. hum.E.2.c.6.* „ sed satis esse dicere, coivi cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec „ contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, „ fuerisne agens, an patiens, dicit *C. Lugo d. 16. num 423.* contra *Dian.tom.2.t 4. de sacram. R.159.& p.6 t.6.R.36.*

Quaestio magna est, in quonam actu consistat sodomia? Alii tenent consistere in concubitu ad indebitum vas, alii in concubitu ad indebitum sexum. Utraque sententia est probabilis, & in utraque sententia cernitur specialis deformitas, quam habet sodomia contra naturam, quae requirit utrumque servari ad generationem, idest debitum vas, & debitum sexum.

Primam autem sententiam, quòd sodomia fit in congressu ad indebitum vas, tenent *Trull. Reg.Henr.Covar.Lez Leand Llamas*, & communiter Juristae apud *Salm.de VI. Praec.c.7. ex n* 81. Hinc dicunt veram sodomiam committere, qui coit in vase praepostero cum persona etiam sexûs diversi. *Secunda* verò sententia probabilior, & communis Theologorum tenet consistere in congressu ad indebitum sexum. Ita *S.Thom. 2.2.q.154.a.11.Less.l.4.cap.3. n.89 Holzmann de 6. Praec. num.676. Elbel num. 263.ac Salm.l.c. cum Sà, Azor, Bon. Caj.* & aliis plurimis. Ratio, quia vera & propria sodomia committitur in accessu ad personam, cum qua nullo modo generatio fieri potest. Hinc infertur I. esse veram sodomiam coitus feminae cum femina, ut dicunt *S.Thom. l.c. Ronc.de 6. Praec. c.ult.q.1. Holzm. l.c.Spor.de Matr.cap.3 num.626. Salm.num.80. cum Caj.&c* Quamvis non improbiliter sentiat *Elbel l.c.cum Fel.Pot.de 6.Pr num.*2171. hujusmodi concubitum, etiam cum affectu ad vas praepostcrum, non videri nisi sodomiam impropriam, cùm inter feminas non possit dari copula perfecta. Infertur II. esse veram sodomiam quemcunque concubitum, sive corporum conjunctionem habitam cum persona ejusdem sexûs, sive in vase praepostero, sive in alia parte; semper enim adest tunc, regulariter loquendo, affectus ad indebitum sexum, ut teneat *Tamb.in Met.Confes.c.7.num.64.Roncaglia l.c. Croix l.3.p.1. num.920.& l.6. p.2. n* 1082. *Salm.loc cit. n.*81. Hinc dicunt *Roncaglia, Tamb. num.70.& Salm.num.87. in fine* contra *Graff.* non esse necessariò in Confessione explicandum, si pollutio fuerit intra, vel extra vas; sufficit enim confiteri, *peccavi cum puero*, ut Confessarius judicet adfuisse sodomiam cum pollutione. Si verò non adfuerit pollutio, deberet explicari. Infertur III. cum *Salm.num* 82. *ac Caj.Sà, Bon. Tamb.* & communiori, coitum viri in vase praepostero mulieris esse sodomiam tantùm imperfectam, specie distinctam a perfecta, ut ait *Tamb num.74.* Qui notat *num.64. cum Fill.* & rectè consentiunt *Holz. num* 720. *& Spor. n 336. cum communi*, ut asserit, quòd, si vir coiret inter crura, brachia, aut alias partes mulieris, esset quaedam copula inchoata, saltem in affectu. Hinc dicunt praefati *Spor. Holzm.& Tamb. num.77. cum Angel.* quòd Confessarius intelligens mulierem cognitam fuisse extra vas naturale, aut praeposterum, non debet quaerere, in quo loco, vel quomodo. An autem pollutio in ore sit diversae speciei? Affirmant *Sporer n.637.* cum aliquibus *ap. Dian.* & hoc peccatum vocant irrumationem. Sed probabiliùs dicunt *Holzm. l.c.& Fill.tr.30 num.155.cum Caj. Graff. &c.* quòd si vir polluitur in ore feminae erit copula inchoata, ut supra: si verò in ore maris, erit sodomia. Quale verò peccatum sit coire cum femina mortua? Dicendum cum *Holz. n.720. Salm num 74.Spor.num.639. cum Tamb.&c.* communiter, non esse fornicationem, quia fit cum cadavere; nec bestialitatem, ut quidam volunt, sed esse pollutionem, & fornicationem affectivam.

Dubitatur 1. an pollutio habita tangendo puerum, aut mulierem dormientem, aut doli incapacem, aut pudenda bestiarum, sed absque concubitu, sit diversae speciei a simplici pollutione? *Prima* sententia affirmat, & dicit talem pollutionem cum puero esse sodomiam, cum femina verò esse copulam inchoatam. Ita *Spor.num.635.& Dic. & Diana* apud *Salm. cap.7. num.9. Secunda* verò sententia cum *Salm.n.10. cum Caj. Azor. Trull. Bon. &c.* tenet esse simplicem pollutionem. Ratio, quia, quando abest concubitus, dicunt de materiali se habere, quòd fiat pollutio tactibus propriis, vel alienis; Sufficit tunc confiteri, *habui pollutionem tactibus alienis*; Quando enim non adest concubitus, non adest affectus ad sexum, sed ad pollutionem. Et haec est probabilior. Notat ideo *Roncaglia de VI. Praec. c.7. qu.6. cum Bon. Trull. & Fill.* quòd si quis polluitur tactibus alienis, non oportet ut explicet, an tactibus viri, vel feminae; quia, cùm tantùm pollutio tunc intendatur, etiam de materiali se habet, si tactibus viri, vel feminae illa eveniat. Secus tamen 467

men dicendum, si facta sit tactibus conjugatæ, vel votum castitatis habentis.

468 Dubitatur 2. an in peccato sodomiæ explicandum sit, si quis fuerit agens, vel patiens? Negant *Salm.cap.7.num.87.cum Dian.&c.* quia, dicunt, taliter coëuntes communiter ambo polluuntur. At veriùs explicandum est, secundùm *Holzm.n.678.Mazzot.to.1.pag 13.& Tamb.Leand. Lugo, &c.* apud *Salm.num* 86. Quia in agente multò faciliùs adest pollutio, quàm in patiente.

469 Dubitatur 3. an sodomia inter consanguineos, aut affines addat speciem incestûs? Tres sunt sententiæ. *Prima* universè negat cum aliquibus apud *Diana*, qui eos sequi videtur; Quia dicunt incestum committi tantùm, quando adest coitus in vase debito cum mixtione sanguinum; Sed hæc non videtur satis probabilis. *Secunda* sententia, quam tenent *Bon. de Matr. p.4. num.*10. *& 11.* item *Azor.Cand.&c.* apud *Salm c.7. n.*90. dicit coitum sodomiticum inter propinquos in 1.& 2. gradu esse quidem incestum, cùm hic sit vetitus de jure naturali; non verò coitum inter propinquos in 3.& 4. gradu, qui prohibetur tantùm a jure positivo in ordine ad matrimonium; quare dicunt coitum sodomiticum, qui non dicit ordinem ad matrimonium, non esse vetitum inter tales propinquos de jure positivo, præcisè ratione propinquitatis. *Tertia* sententia, quam probabiliorem puto *cum Lugo de Pœn.D.* 16. *a n.*345. *Roncagl.c.ult.q.*2. *Croix l.*6.*p.*2. *n.*1082. *cum Sylve.& Graff.* item *Leand.Dic.&c.cum Salm. num.*92. docet omnem coitum, sive naturalem sive innaturalem inter propinquos usque ad 4. gradum, sive sint consanguinei sive affines, sive sint cognati legales sive spirituales, induere malitiam incestûs. Ratio, quia ex lege Ecclesiæ jam debetur his omnibus reverentia & pietas, quæ si deturpatur coitu naturali, tantò magis coitu innaturali. Sic etiam dicunt *Salm. num.*94. incestum committere, qui polluitur tactibus alicujus conjuncti in quarto gradu. Idemque dicendum videtur de aliis tactibus impudicis; Et hoc *Salm. ibid.* asserunt esse commune. Notandum verò, ut certum, explicandum esse in Confessione, si somodia sit habita cum violentia, vel cum persona ligata votò castitatis: Et insuper, si cum conjugata, quia fides matrimonii postulat, ut conjux nullo concubitu carnem suam cum aliis dividat. *Sanch Trull.cum Salm.ib. ex n.*98.

470 Quoad pœnas autem hujus criminis, sciendum sodomitas a Lege Civili damnari pœnâ mortis, & combustionis; A Jure autem Canonico ex Bulla S.Pii V. apud *Salm.cap.7.n.*107. tam Clericos, quàm laicos Religiosos hoc dirum nefas *exercentes* (verba Bullæ) *omni privilegiô Clericali, officiô, Beneficiô præsentis Canonis auctoritate privari*. Et insuper præcipit S. Pontifex, ut ii potestati seculari tradantur.

Hic plures quæstiones agitantur, circa quas, 471 brevitatis gratiâ, dicimus probabilius esse ad prædictas pœnas incurrendas requiri, I. Ut sodomia sit consummata cum pollutione intra vas, ut contra *Laguna* tenent *Roncagl. de VI. Præc.cap ult.q.*5. *Bon.de Matr.q.4.p.*11*n.*2. *Holzm. cap.*3.*num.*719. item *Suar. Nav. Fill. Azor.Barb. cum Salm.cap.*7. *num.*109. & communi. Nam lex pœnalis semper exigit, ut crimen sit perfectum, & consummatum. II. Ut sodomia sit maris cum mari, nam coitus sodomiticus maris cum femina, non est vera sodomia, ut *Bon.loc.cit.num.*5. & cum *Azor.Hurt.Dic.* & communiter tenent *Salm.ibid. num.*111. contra *Lez. & Garcia*. Hinc probabiliter notant *Salm.n.*112. *cum Bon.&c.* quòd sodomia cum femina non comprehenditur sub reservatione sodomiæ. Secus verò, si sit reservatum peccatum contra naturam. An autem, reservatô peccatô contra naturam, comprehendatur pollutio? Videtur de se comprehendi. Sed *Salm.num.*115. *in fine cum Hurt.* negant, quia Episcopi, ut dicunt, communiter pollutiones in hujusmodi reservatione comprehendere non intendunt. III. Quoad pœnas Clericorum pertinet, ut actus sodomiæ sit frequentatus, sive usu continuatus, ut ait *Nav.* Hoc enim importat verbum *exercentes*, ut supra in Bulla expressum. Ita *Bon. num.*2. *& Salm. n.*121. *cum Barb. Suar.Hurt. Henr.* & communi, contra *Lop.Farinac.&c.* Hinc excusatur, qui semel, vel bis peccaret.

Sed magis dubitatur 1. an Clerici sodomiam patientes, pœnas incurrant? Negant *Hurt.Graff. &c.* apud *Salm. num.*120. quia dicunt, verbum *exercentes* propriè significare actionem, non passionem, & hæc satis probabilis videtur. Contrariam verò meritò tenent esse probabiliorem *Salm.num.*117. *cum Dian. Bon. Barb.&c.* quia patientes etiam sunt veri sodomitæ; pari modo ac feminæ a pœnis adulterorum, licèt sint tantùm patientes, non excusantur.

Dubitatur 2. an prædictæ pœnæ ante sen- 472 tentiam incurrantur? *Prima* sententia affirmat, quia Pontifex dixit: *Præsentis Canonis auctoritate privamus*. Ita *Azor. Dic. Farin. Garc. &c. n.* 124. *Secunda* tamen verior & communior sententia negat cum *Salm.*125. *Suar.Nav.Bon.Barb.*

Leſſ. Fill. Trull. Dian. Hurt. &c. Ratio, quia (ut probant *Salm tr.11 cap.2. ex num.69.*) nulla pœna privans aliquo jure acquiſito incurritur, niſi poſt ſententiam, quamvis in lege exprimatur pœna ipſo facto incurri. Imò etſi ibi dicatur: *Nulla expectatâ Judicis ſententiâ*; tunc enim ſaltem requiritur ſententia declaratoria criminis. Ratio, quia nimis dura eſſet lex, quâ per ſeipſum quis pœnas exequi teneretur, priuſquam per ſententiam damnaretur. Vide dicta *l.1. n.48.*

473 Dubitatur 3. an Clericus beſtialitatem exercens pœnas ſodomitarum incurrat? Affirmant *Quaranta, Ledeſ. Rodr. &c.* apud *Salm. n.128.* Quia, ut dicunt, etiam lex pœnalis extendi debet de caſu ad caſum, quando currit eadem ratio, & crimen eſt gravioris malitiæ, ut eſſet in hoc caſu. Sed oppoſita tenenda eſt cum *P. Concina c.15. Salm. n.129.* cum *Barb. Bon. Dian. &c.* Quia ratio primæ ſententiæ currit in lege præceptiva, quæ omninò pendet a ratione legis; Non verò currit in lege pœnali, quæ pendet non ſolùm a ratione legis, ſed etiam a voluntate Legiſlatoris; Ideoque in ea non valet argumentum a pari.

474 „ 5. Beſtialitas, quod eſt graviſſimum inter „ omnes; & eſt congreſſus, in quo non ſervatur identitas ſpeciei; v.gr. ſi homo coëat „ cum beſtia, ſive ejuſdem ſexûs ſit, ſive non. „ * (*Beſtialitas eſt gravius peccatum, quàm ſodomia; Quia non ſolùm ibi non ſervatur debitum vas, nec ſexus, ſed neque debitum genus. Salm. cap.7. num.139.*) * Neque opus eſt „ explicare, qualis, ſive cujus ſpeciei fuerit: „ quia eſt differentia tantùm materialis, & in „ genere entis; non autem formalis, & in genere moris. *Eſcob. E.2. cap 6. Fill. tom.2. t.30. cap 7 num.131.* * (*Hoc eſt commune cum Salm. cap.7. n.139. & Elbel n.260. cum Henno, &c.*) *

Sed dubitatur, an opus ſit explicare, an beſtia illa fuerit mas, aut fœmella? Affirmant *Croix l.3. p.2. Elbel num.261. Holzm. num.681.* quia (ut dicunt) moraliter diverſa eſt deformitas congreſsûs cum beſtia mari, & cum fœmella. Sed communiter (ut fatetur idem *Elb.*), & probabiliùs negant *Fill. tr.30. cap.8. n.161. Tamb. Dec. l.7. cap.8. §.5. num.1. Felix Pot de 6. Pr. n.2182. Azor l.3. cap 22. qu.3. Renzi de 6. Pr. cap.8. q.16. cum Graff. & de Januar.* Ratio, quia tota eſſentialis deformitas hujus facinoris conſiſtit in acceſſu ad diverſam ſpeciem; unde circumſtantia ſexûs omninò accidentalis eſt, nullamque in genere moris differentiam involvit. Tactus autem impudici cum beſtia, licèt non ſint propriè peccata beſtialitatis, tamen habent aliquam ſpecialem turpitudinem, ut ait *Elbel loc. cit.* ſaltem venialem.

6. Ad beſtialitatem autem revocatur pec- „ 475
catum cum Dæmone ſuccubo, vel incubo. „ Cui peccato ſuperadditur malitia contra religionem; & præterea etiam ſodomiæ, adulterii, vel inceſtûs, ſi affectu viri, vel mulieris ſodomitico, adulterino, vel inceſtuoſo „ cum Dæmone coëat. Vide *Bon. de matr. q.4. p.12. Fill. num.162.* „

Bene ait *Buſ.* quòd congreſſus cum Dæmone reducitur ad peccatum beſtialitatis, ut dicunt etiam *Tamb. l.c. Elbel n.262 cum Bon. Fill. & Salm. n.141. cum Caj. Az. & Trull.* Præter autem crimen beſtialitatis accedit ſcelus ſuperſtitionis. An autem qui coit cum Dæmone apparente in forma conjugatæ, monialis, aut conſanguineæ, peccet ſemper affectivè peccatô adulterii, ſacrilegii, aut inceſtûs? Videtur universè affirmare *Buſ. cum aliis ut ſupra*; ſed valde probabiliter negandum, ſi concubens delectetur de muliere illa a Dæmone repræſentata, non quâ nuptâ, aut moniali, ſed quâ pulchrâ, juxta ſententiam *Lugonis, Pal. Vaſq.* & aliorum plurium, qui valde probabiliter docent, quòd delectatio moroſa non involvit ſpeciem objecti de quo aliquis delectatur, niſi circumſtantia perſonæ intret in delectationem; vide *lib.5. num.15.*

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

eam leviter influente? Quid si causa sit in eodem genere luxuriæ; & si lapsus fuerit frequens? Quid si causa sit in alio genere? An saltem sit veniale eam ponere?

485 *De pollutione secuta in somno. An mutua pollutio habeat diversam malitiam?*

476 „ RESp. Auctoritate Scripturæ, quæ molles „ a regno cœlorum excludit 1. *Cor.* 6. „ docent omnes, nullo casu licitum esse in- „ tendere, vel procurare directè mollitiem, ne „ causâ quidem sanitatis, ac vitandæ aliàs cer- „ tæ mortis. Causam dat *Sanch.l.9.d.*17. quòd „ natura administrationem feminis extra ma- „ trimonium, in omni eventu, homini de- „ negarit, eo quòd adeo vehemens sit in ea „ re sensus voluptatis, ut homines passione „ excæcati passim sibi facilè persuaderent, ha- „ bere se justam causam irritandi feminis, unde „ plurima, gravissimaque vitia contra bonum „ commune, & in impeditione generationis „ emergerent.

Adverte hìc 1. ante omnia Prop. 49. damnatam ab Inn. XI. quæ dicebat: *Mollities jure Naturæ prohibita non est; Unde, si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.* Hæc meritò est damnata, si enim fornicatio est mala, quia est contra educationem prolis, pejor est pollutio, quæ est contra prolis generationem. Adverte 2 quòd pollutio spadonum, & puerorum (licèt isti semen perfectum non habeant) nihil differt a pollutione adultorum. Adverte 3. quòd omnes pollutiones secundùm se sunt ejusdem speciei, quocunque modo fiant, si fiunt sine concubitu, ut dicunt *Azor p.3.l.3. cap.*21. *Bon.de Matr. qu* 4. *p.*10 *num.*15. *Anacl de* 6 *Pr. num* 49. vide *dicta n.* 467. Dicitur *secundùm se*, quia ratione circumstantiæ possunt ei adjungi aliæ malitiæ specie distinctæ, puta si polluatur Sacerdos, additur sacrilegium; si conjugatus, adulterium; si cum desiderio peccandi cum alia persona, additur malitia juxta qualitatem personæ concupitæ; item additur alia malitia, si quis polluitur se delectando de concubitu imaginato cum aliqua persona, mari, vel femina nupta vel soluta, juxta dicenda *l.* 5. *num.* 15. Item si polluitur tactibus alienis,

477 „ 1. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi „ medii inter urinam, & semen (cum quo co- „ loris, & viscositatis similitudinem gerit) sine „ ingenti illa delectatione, non est vera pol- „ lutio, &, si proveniat sine omni commotio- „ ne sensûs venerei, ut quandoque fit, de ea „ non magis laborandum, quàm de sudore, „ dicit *Caj.* Si verò fiat cum sensu carnis, & „ commotione spirituum generationi servien- „ tium, tum ei cooperari, vel causam præ- „ bere, non est, vel est peccatum; idque ve- „ niale, vel mortale, ad eundem modum, quo „ de pollutione dicetur. *Sanch. l. 9. d.* 45. *n.*32. „ *Laym.l* 3.t 4.*num.*18. „

Quæritur, utrùm distillatio voluntaria sit peccatum mortale? Distinguendum; si ipsa contingat cum notabili commotione spirituum, procul dubio est peccatum mortale; quia talis notabilis commotio est pollutio inchoata. Et idem dicendum si distillatio fit in magna quantitate, quia talis notabilis distillatio non potest esse sine notabili carnis rebellione; unde sicut graviter peccat qui notabilem commotionem procurat, ita etiam qui magnam procurat distillationem. Ita *Sanch. de Matr. l.* 9. *D.* 17. *num.* 17. & *D.*45. *num.*41. *Sporer eod. tit. num.*659. *Elbel de* 6. *Pr. num.* 259. *Holzmann eod.tit.num.*692. *Tamb. Dec.l.*7.*cap.*3. §.5.*num.*53. & alii communiter. Hinc tenemur sub gravi obligatione non solùm hujusmodi distillationem directè evitare, sed etiam indirectè, vitando omnes causas proximè in eam influentes, pari modo ac dicemus de pollutione *infra n.*484. Si verò distillatio fit in modica quantitate, & sine delectatione, & commotione, tunc sine peccato possumus illam permittere, ut dicunt *Caiet.* & *Margar.apud Sanch.l.*9. *D.*45. *num.*2. *Salm. de* 6.*Præc cap.*7.*num.*35. *cum D.Thom Sayr.Bon.* & aliis communiter; quia de tali fluxu non est magis curandum, quàm de emissione cujuscunque alterius excrementi, de quo natura se exonerare solet. Imò *Holzmann, Tamb. Sporer, & Elbel ll. mox cit.* dicunt id permitti etiam cum levi carnis commotione. Rectè verò advertit *Sanch.apud Salm. d. num.*35. *in fine*, & consentit *Bon.de Matr.q* 4.*p* 8 *num* 17. quòd directè & datâ operâ procurare quamcunque distillationem, etiam levem, nullo modo potest excusari a peccato mortali; quia revera quæcunque distillatio semper, vel ut plurimum, secum fert aliquam commotionem, & aliquantuli seminis effusionem.

2. Si semen judiciô medicorum transivit „ 478 in materiam venenosam, licet eam medi- „ camentis expellere, etsi præter intentionem „ sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch.* „ *de Matr.l.*9.*D.*17.*num.*16. *Fill. tr.*30.*c.*8.*n.*150. „ *Trull. l.*6.*c.*1.*d.*8.§.1. „

Hanc sententiam non admittunt *Salm.de 6. Præc.cap.7.num.27. & Roncaglia cod. tit. c.7. qu. 3.* tum quia (ut dicunt) impossibile est semen corruptum expellere, quin verum semen simul emittatur; tum quia non desunt alia remedia ad medendum semen corruptum, quia opus sit illud ejicere. Sed communiùs DD. hanc sententiam nostri *P. Busemb.* amplectuntur. Ratio, quia medicamenta illa per se directè solùm tendunt ad expulsionem seminis corrupti; effusio autem aliqualis veri seminis sequitur per accidens, & præter intentionem, quod non potest dici illicitum, cùm omnes concedant licitum esse remediis alios expellere humores nocentes, quamvis per accidens sequatur pollutio; sicut etiam licet pharmacum sumere ad morbum expellendum, etsi indirectè expellendus sit fœtus inanimis, juxta pariter communem sententiam relatam *num.* 394. Ita *Sanch. l.9.D.17.num.15.& D.45.num.9. Spor. de Matr.n.643. Tamb.l.7.cap.7.§.2.num.8. Anacl. de 6.Præc. num 47.Bon.Matr q.4.p.10.num.12. Dian p.2.tr.16. R.56.Croix l.3.p.1.num.926.cum Laym.* Hanc secundam sententiam longè probabiliorem censeo, modò tamen 1. Semen certò sit corruptum, non verò si dubiè. 2. Expulsio seminis corrupti possit fieri sine sensu libidinis, ut bene advertit *Anacl.* 3. Alia non sint remedia ad semen corruptum medendum. Nunquam tamen est licitum tactu semen corruptum expellere, etiamsi absit periculum consensûs; sic tenendum cum *Spor num.643.& Croix l.c.n.926. cum Laym.Fil.* & communi (contra *Bon. l.c. & Tamb d.§.2.num.8.*). Ratio, quia, licèt permittatur remedium, eo quòd illud solùm tendit de se ad expellendum semen corruptum, nullo modo tamen est permittenda confricatio, quia ista tendit de se ad commovendos spiritus carnales, & semen verum expellendum, quod nunquam est licitum; Hinc sapientissimus & piissimus *Sanchez*, quamvis contrarium priùs tenuerit in *tract. de Matr.* tamen in *Dec. l.5 cap.6. num.12.* non dubitavit se retractare. An autem liceat sumere medicamentum ad semen verum corrumpendum, & postea ejiciendum resolutum in sanguinem, aut alium humorem? Negat *Sporer d. num 643. cum Diana*, quia (ut dicit) id repugnat seminis institutioni. Sed valde probabiliter id concedunt *Sanch.l.9. D.17 num.15. Bon.p.10.num.12 Anacl. num 47. Ronc. q.3.&c.* Ratio, quia natura non obligat ad conservandum semen cum periculo vitæ: Si enim, ait *Sanch.* licet amputare testiculos ad tuendam vitam, quamvis homo sine illis omninò impotens reddatur ad generandum, cur non licebit semen corrumpere?

3. Non tenetur quis (modò tamen absit „ 479
periculum consensûs in voluptate, nec vo- „
luntariè promoveat) impedire pollutionem „
sponte sua evenientem, aut jam cœptam, „
v.gr. in somno, reprimere, sed potest sani- „
tatis causâ sinere, ut natura se exoneret: „
quia id non est procurare, sed pati, ut ef- „
fluat, quod aliàs corruptum sanitatem læ „
deret. Unde idem admittit *Sanch.* etiamsi „
orta esset prius ex culpa; modò de ea do- „
leat, & consensum ulteriorem abstrahat, ad- „
ditque plerunque expedire, munire se cru „
ce, & sine alio attactu, quietis manibus, „
rogare Deum, ne permittat lapsum in de- „
lectationem *Sanch.d.17 n.17.Trull.l 6 c.1.d* 10. „

Quando pollutio incipit in somno, & emissio contingit in vigilia semiplena, tunc si homo aliquam experitur delectationem non plenè deliberatam, non peccat quidem nisi venialiter, ut bene notant *Salm de 6 Præc c.7.n.74.* ***ac Concina n 48*** & patebit ex dicendis *lib.5.n 5.& 5.* Quando verò emissio incœpit in somno, sed postea consummatur in plena vigilia, eo casu (modò absit consensus in delectationem, vel proximum consensûs periculum ex præterita experientia) non tenetur homo illam cohibere; tum quia difficillimum est avertere exitum seminis jam e lumbis decisi, ut communiter dicunt DD. cum *Salm l c. Nav. Azor. Trull &c.* tum quia non tenetur persona, cum periculo morbi ex semine corrupto retento, effusionem illam impedire, ut docent *Sanch. de Matr. l.9. D.17.n.16. Conc.l c.Spor. de Matr n.657.Holzmann de 6.Pr.num 688.Tamb.l.7.cap.7.§.2 num.17.* & alii communiter; tunc enim ille pollutionem non vult, sed merè patitur. Benetamen monet *Gerson Alph 38 l.3. prop.9.* quòd eo casu *pro executione virtutis, & evitatione periculi, videtur expediens, ut homo conetur prohibere quantum sentit, & commodè fieri possit*. Saltem (dicendum cum *Sanch.*) tunc expedit signô crucis se munire, atque mentem ab illa turpi delectatione avertendo, ac nomina sanctissima Jesûs & Mariæ invocando, eos ferventer orare, ne ullum lapsum permittant.

4. Licitum est ob finem honestum, v.gr. „ 480
minuendæ tentationis, sanitatis, tranquilli- „
tatis animi, optare simplici affectu sponta- „
neam, & naturalem exonerationem naturæ; „
modò desiderium illud non sit causa efficax „
„ pollu-

pollutionis. *(*Et hanc probabiliorem censent Salm. num 75. cum S. Ant. Trul. Fag. Dian. &c.*)* Similiter licet etiam de ea gaudere, viâ naturali, & sine peccato factâ: quia objectum istius desiderii, & gaudii non est malum. *(*Modò* (*notat Ronc. cap. 7. in Reg. prax. n. 40.*) *pollutio non sit orta ex somno turpi, vel ex tactu proprio, ut dicemus lib. 4. num. 20. semper autem licet delectari, non de causa, sed effectu secuto, scil. de exoneratione; vide ibid.*)* quanquam ejusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene observent. *Less. d. 14. n. 15. Laym. n. 17.*

481 5. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, prævidet inde naturaliter secuturam pollutionem (idque multò magis valet de distillatione), quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat; tunc, modò absit periculum consensûs in delectationem, non tenetur abstinere a tali actione, quia prosequenti suum jus non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc, non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ, tangere se ex necessitate, feminas castè. & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti juxta morem patriæ, si alioqui incivilis habendus esset. Quòd, si tamen periculum esset consentiendi in delectationem (quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) a causâ illâ, quantumvis licitâ, abstinendum esset; proindeque Confessarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Navar. cap. 16. Laym. n. 16.* Monet autem *Laym.* eum, qui in actionibus honestis, & utilibus talem miseriam experitur, faciliùs liberari contemnendo, quàm æstimando, quia imaginatione, & timore augetur.

6. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicitâ, otiosâ, vel minus necessariâ, & hæc sit causa propinqua, ac naturâ suâ ad venerem ordinata, ut sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens moraliter in effectum consentire censetur. Quòd, si res illa sit causa tantùm remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis est v. gr. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensûs), secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideo velle censetur effectum. *Fill. tr. 30. cap. 8. q. 6. num. 152. Sanch. l. c. Less. l. 4. cap. 3. d. 14. V. Dian. p. 5. tr. 13. R. 4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; ut, si causa sit peccatum mortale, etiam ipsam fore mortalem: si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore (seclusô semper periculô consensûs); hinc venialem v. gr. esse illam, quæ provenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l. 6. cap. 1. d. 9. ex Lopez, Henriq. Vasq. Bon. de matr. p. 10. Vid. Dian. p. 1. t. 2. misc. R. 56.*

Clariùs & distinctiùs hæc omnia explicanda & discutienda hìc operæ pretium est. Si causa pollutionis est in ipsam graviter influens, & homo non abstinet a causa sive actione illa ponenda, patet quòd pollutio imputatur ad peccatum, etiamsi non fuerit intenta, modò saltem in confuso sit prævisa. Hujusmodi autem causæ sunt proculdubio omnes illæ, quæ per se sunt graves culpæ in genere luxuriæ, nempe tactus vel aspectus pudendorum alieni aut proprii corporis, cum delectatione turpi & deliberata; aspectus concubitûs humani, & cogitationes morosæ de rebus venereis. Omnes igitur pollutiones ex his causis provenientes, certè sunt mortalia. Ita *S. Thom. 2. 2. qu. 154. a. 5.* & alii communiter. Et tunc actus ille turpis, qui est causa pollutionis, habet specialem malitiam contra naturam, ut ait *Sanch. de Matr. l. 9. D. 45. num. 21.* & certum est apud omnes. Idem rectè dicit *Sporer de Matr. num. 647.* de pollutione orta ex actionibus, quæ, licèt sint veniales per se & ex objecto, evadunt tamen mortales ratione periculi proximi consentiendi in turpem delectationem. Hinc dicendum non excusari a malitia pollutionis, qui polluitur ex diuturno colloquio cum puella a se inordinatè dilecta, ut bene inquiunt *Petrocorens. to. 2. de 6. Pr. cap. 4. pag. 214. & Salm. de 6. Præc. 7. n. 34. cum S. Th. Opusc. 64. cap. de Fluxu libid.* ubi expressè id docet. 482

Excipitur tamen, si præfatæ actiones ponantur ex causa necessaria, vel utili, vel convenienti animæ aut corpori; tunc enim pollutiones ex ipsis provenientes, adhuc prævisæ, non sunt peccata, dummodo absit consensus, vel ejus periculum. Ita communiter *Salm. num. 45. & 46. Croix l. 3. p. 1. num. 925. Roncaglia d. 6. Pr.* 483

6.Pr.cap.7.q.9. & alii ex D.Thom.l.c. Ratio, quia tunc homo potiùs patitur, quàm agit; dum pollutio non ex sua malitia, sed ex infirmitate naturæ procedit, ut testatur *D. Gregor. in c. Testamentum. Dist.6.* Hinc, etiam prævisâ pollutione involuntariâ, licet I. Parochis, & etiam aliis Confessariis, audire Confessiones mulierum, ac legere tractatus de rebus turpibus; Chirurgis aspicere & tangere partes feminæ ægrotantis, ac studere rebus medicis: licet quoque aliis alloqui, osculari, aut amplexari mulieres juxta morem Patriæ, servire in balneis, & similia. Ita *S.Thom.p.3.qu.80. a.7. Sanch. dict. D.45. ex num.4. usque ad 8. Bon. de Matr. q 4. p.10. num 6 Sporer l.c.num.650. Anacl. de 6. Pr. num.53. P.Holzmann cod.tit num.690. Salm.l.c.num.48. 53. & 55. in fin.* item *Petrocorens. to.2. de Temp. pag. 215. cum S.Anton. Nav. & Caj.* II. Licet alicui, qui magnum pruritum patitur in verendis, illum tactu abigere, etiamsi pollutio sequatur. Ita *Bon.l.c.num 8. Laym l.3.sect 4.n.19. cum Sanch. Fill.tr.30 num.150. Spor.num.650. Croix num.926. cum March.Salm.n.49. cum Trull. & Diana*; item *Cajet. Nav. Vill. Led. Zanard. Bass. apud Moyam.* Rectè verò id prohibet *Ronc. l. c.* si pruritus non sit valde molestus; Permittit tamen eo casu pati aliquam commotionem, si quis non habeat virtutem illum tolerandi. III. Sic etiam licet, etiam prævisâ pollutione, equitare causâ utilitatis. *Bon.num.7, Sanch. n. 7. cum Nav. Armill. Vasqu Lop. &c. Salm. num. 53. cum Less. Azor. & Dic.* Et etiam causâ recreationis, ut *Spor.num.650. Anacl.num.53.* item *Laym. Pal. Sanch. &c. apud Croix num.925. ac Holzmann n. 690. cum Pichler*, & communi, ut asserit. IV. Licet decumbere aliquo situ ad commodiùs quiescendum. *Salm. num.53. & 55. in fin. Spor. num.650. Sanch. Pal. Laym. &c. apud Croix n. 925. Holzm.num.690.* cum aliis communiter. V. Cibos calidos aut potus moderatè sumere, & honestas choreas ducere. *Spor.num.650. Salm.l.cit. cum S.Antonin. Tol. Less, Holzm. d. num.690. cum Pichler &c.* communiter.

Quid, si chirurgus in feminis medendis aliquoties miserè consenserit in pollutionem, an teneatur officium derelinquere? Probabile est quòd non tenetur, modò proponat debitis mediis se munire, ut dicunt *Salm. de 6. Pr. cap. 2. num.47. cum Nav. Hurt. Ant. a Sp.S. &c.* Vide dicenda in *lib.5. num.63. v. Quæritur.* Idem dicitur de Parocho, qui in eamdem miseriam pluries lapsus fuerit in excipiendis Confessionibus; Secus verò de simplici Confessario, qui sine gravi detrimento famæ vel facultatum exercitium deserere possit audiendi Confessiones, ut *Salm. n.48. cum Palao, & aliis cit.* At quid, si hujusmodi personæ semper vel ferè semper lapsæ fuerint, & nulla rationabilis spes effulgeat emendationis? Tunc dicimus teneri cum quacunque jactura officium deserere, juxta dicta hoc *l. 3. num.438.*

Quæstio autem hìc magna agitur, an sit mortalis pollutio prævisa, quæ involuntariè sequitur ex causis leviter ad eam influentibus? 484
Plures diversæ adsunt sententiæ. I. sententia affirmat esse mortales omnes pollutiones prævisas, & non impeditas, etiamsi causæ aliàs sint licitæ. Ita *Val.Metin Manuel, &c. ap. Sanchez l 9.D.45 num.10.* II. sententia, quam tenet *Armilla ap. eundem Sanch. num.11.* dicit quamcunque causam, etiam venialiter illicitam, efficere pollutionem mortalem. III. sententia, quam sequuntur *Sor.Ang.Gerson Lop. &c. apud Sanch.num.12.* tenet omnem causam, quæ in se est peccatum mortale, constituere etiam mortalem pollutionem, quæ ex illa sequitur. Et pro hac sententia stat *S. Thom. 3.p. qu.80. a. 7.* ubi ait: *Quandoque verò* (pollutio nocturna) *est cum peccato, puta cùm provenit ex superfluitate cibi, vel potûs; Et hoc etiam potest esse peccatum veniale, vel mortale.* IV. sententia communis, & probabilior docet pollutionem non esse mortalem, nisi proveniat ex causa per se mortali in genere luxuriæ. Ita *Less. l.4.c.3.num.102. Spor. de Matr.c.3.n 647. Croix l.3. p 1. num. 922. Sanch. de Matr l.9. D.45. num 18. cum Sylvest. Abul Sà, Ang. Turr. Henr. &c.* item *Roncaglia cap. 7. qu. 9. R.2. Elbel de 6. Præc.num. 257. Anacl. cod tit n.54. Holzm.num.690. Bon.qu.4. p.10 num.5. Salm c.7.num.47. cum S.Antonin Suar. &c.* Ratio, cur causa debet esse per se mortalis, est, quia, cùm pollutio non sit volita in se, sed tantùm in causa, eo gradu mala erit, quò mala est ipsa causa. Ratio autem, cur debet insuper esse mortalis in eodem genere luxuriæ est, quia, cùm causa leviter ad pollutionem concurrat, non est gravis obligatio causam illam vitare ob pollutionem, quæ præter intentionem accidit.

Hinc infertur I. non esse nisi venialem pollutionem, quæ oritur ex colloquio non diuturno cum puella, vel levi aspectu, aut curiosa lectione venialiter turpi; quia, ut dictum est, cùm causæ istæ leviter influant, pollutio subsequens potiùs a causa naturali, quam ab illis procedit. Ita *Sanch. dict. D 45. num.18.*

*num.*18.*Salm.cap*7 *num.*52. *cum aliis, ut supra*. Idem de pollutione involuntariè orta ex lectione turpi facta ob curiositatem, sine pravo animo, aut periculo se delectandi de ipsis rebus obscænis dicunt *Less l* 4. *c.*3. *num* 102: *cum Sà, Bon q* 4.*p.*10.*num.*9 *cum Vasqu. Tamb.* §.2.*n.*8. *Spor.n.*648. *cum Sanch* Valde probabiliter tamen tenent *Salm num.*48. & consentit *Ronc.q.*7.*n.*11. non excusari a mortali eum, qui frequentem pollutionem expertus sit ex aliquibus causis in eodem genere luxuriæ, quæ vehementiùs ad pollutionem influunt, licèt per se non pertingant ad mortalia, uti sunt nimirum curiosa lectio turpis, aspectus picturæ obscenæ, vel coitûs animalium, tactus propriorum verendorum, aut alterius ex levitate, & similia. Ratio, quia respectu istius personæ ob suam pravam dispositionem talis causa non leviter influit. Secus verò dicunt, si pollutio ex hujusmodi causis rarò eveniat, ut *Salm. l.c.* Et secus etiam, si causæ sint omninò leves, prout essent visus partium honestarum mulieris, lectio leviter turpis, colloquium cum femina non diuturnum, vel leviter obscænum. Ratio; quia hominibus est quasi moraliter impossibile omnes has causas communiter evitare. Ita *Sanchez num.*18 *& Salm.num.*50.

Infertur II. non esse mortalem pollutionem, quæ præter intentionem accidit ex causis illicitis adhuc mortaliter in alio genere, quàm luxuriæ, puta ex ebrietate, vel ex comestione carnis nimis immoderatâ, aut in die vetito. Ita cum *Busemb Sanch.num.*20. *Bon p.*10. *num* 6. *Less.l.*4.*cap.*3.*num.*99. *Salm.num.*54. *cum Sot. Spor. num.*649 *cum Suar.Nav.Vasqu Laym.* & aliis citatis supra *num.* 484. Ideo S. Gregor. in *c. Testamentum. Dist.*6. loquens de pollutione orta ex superfluitate cibi vel potûs, dixit tantùm aliquem reatum contrahi: *Cùm verò* (verba Pontificis) *ultra modum appetitus in sumendis alimentis rapitur, habet exinde animus aliquem reatum*. Quòd verbum *aliquem* explicans *Glossa*, inquit, *idest veniale peccatum*. Tantò magis non erit mortalis pollutio, quæ oritur ex causis venialibus in alio genere, ut ex equitatu, esu calidorum, situ, & aliis similibus actionibus. Sed hìc controvertitur, an sit saltem veniale peccatum, ponere has causas leviter illicitas in alia materia, sine rationabili motivo, quando ex illis aliquis prævideat pollutionem pati? Negant *Holzmann de* 6 *Pr. c.*1. *num.*690. *Croix l.*3 *p.*1.*num.*924. *cum Arriaga, & Rodr.* Quia (ut dicunt) tunc pollutio oritur potiùs ex naturæ infirmitate, quàm ex causa illa, quæ nonnisi per accidens & remotè ad pollutionem concurrit. Sed probabiliùs affirmant *Sanch num.*21.*Less.cap.*3. *num.*99. *Ronc.q.*7. *Spor. num.*649. *Bon. p.*10. *num.*6. *Salm. cap.*7. *n.*52. *cum S.Greg. S.Antonin. Nav. Suar. & Dic.* Ratio, quia sine causa rationabili permittere pollutionem semper videtur aliquid indecens & deordinatum. Sed ab hoc veniali excusat quidem quævis causa rationabilis necessitatis, utilitatis, aut convenientiæ, ut cum *Laym. l* 3. *sect.*4. *num.* 12. docent communiter DD. citati *n.*483. Et hoc etiamsi causa illa esset venialiter illicita in eadem materia luxuriæ, ut communiter dicunt *Salm. n.*51. *&* 63. *Ronc. q.*7. *R.*3. *Spor. num.*650.*Holzm.n.*690. ut mox supra dictum est.

7. Pollutio in somno facta est mortalis, 485
1. Si ante directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. Quando per somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; aliàs non. *Fill.q.*5.*num.*148.*Trull.l.c.num.*9. * (*Sed vide de hoc l.*5. *num.*20.) *

Quæres, an mutua pollutio inter mares, vel feminas procurata sit mollities tantùm, an sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem sine concubitu, esse tantùm mollitiem: si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua conjunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam sodomia. *Fill.t.*30 *c.*8. Plura de tota hac materia. V. infra *l.*5.*c.*1. *d* 2.*a.*2. de peccato in genere, & auctores citatos. * (*Vide de hoc supra Dub. anteced.n* 467.) *

TRACTATUS V.

De Septimo Præcepto.

Non furtum facies.

Cum hoc prohibeatur omnis injusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit, 1. per furtum, & rapinam; 2. per omissionem reparationis damni illati, 3. per iniquitatem contractuum, de his tribus hìc agendum.

TRA-

TRACTATUS PRÆAMBOLUS.

DE JUSTITIA, ET JURE.

486 Antequam aggrediamur tres hos perdifficiles sequentes Tractatus de Furto, Restitutione, & Contractibus, ad meliùs intelligenda ea, quæ dicentur, aliqua generalia de Justitia, & Jure expedit prænotare.

Justitia dividitur communiter in Legalem, Distributivam, & Commutativam. *Legalis* respicit Jura Legum, & pœnas. *Distributiva* respicit personarum merita, quoad præmia, & honores *Commutativa* autem respicit æqualitatem valoris rerum, juxta hominum æstimationem, ut tantum domino reddatur, quantum ab eo surreptum, vel quantum damni ei illatum est.

Jus autem dividitur in *Jus in re*, & in *Jus ad rem*. *Jus in re* est, quando res ipsa habetur obligata, & ideo tribuit rei vindicationem seu actionem in rem ipsam, v. gr. venditor, qui tradidit rem, actionem in ipsam rem habet pro pretio: Beneficiarius per collationem habet jus in Beneficium, & similia. *Jus* autem *ad rem* est, quando res nondum est obligata, sed tantùm jus habetur ad eam acquirendam. Ideo jus ad rem tribuit tantùm actionem personalem contra impedientem acquisitionem rei.

Deinde Jus in re dividitur in *Dominium*, & *Usumfructum*. *Dominium* aliud est *jurisdictionis* erga subditos, ut habet Pater erga filios, Episcopus erga Diœcesanos &c. Aliud *proprietatis* erga res, sive servitutes. Item dominium aliud est *directum*, ut habet Princeps in feudis, & Dominus in prædio dato ad emphyteusim: Aliud est *utile*; quod habet Feudatarius, & Emphyteuta. 487

Ususfructus autem est jus utendi, & fruendi aliquâ re, fructus ex ea percipiendo. Hic notandum ab usufructuario differre usuarium, qui alicujus rei usum habet, v. gr. horti, ex quo colligere potest fructus pro sua familia, & suis hospitibus; non autem potest illos alienare, *l. Plenum. ff. de usu &c.* Ita pariter habens domûs usum, potest eam habitare, sed non locare, nec alteri concedere usum, si ipse eam non habitet. Notandum præterea, quòd usufructuario incumbit solvere expensas pro fructuum perceptione, & tributa seu collectas super rem impositas, ut *ex l. Hactenus. ff. de Usufr.* Deinde tenetur rem bene colere, arbores mortuas substituere. Ad magnas autem expensas non tenetur ipse, sed proptietarius.

Filiusfam dominium habet peculii Castrensis, & quasi Castrensis. In quo notandum, quòd peculium filiorumfam. quadruplex est: *Castrense*, *Quasi Castrense*, *Profectitium*, & *Adventitium*. Et I. *Castrense* dicuntur bona illa, quæ filius acquirit in castris & in militia, sive hæc sint debita, ut stipendia, sive hæc sint acquisita per donationem a Præfectibus militiæ, vel a Parentibus, aut ab aliis occasione militiæ, 488

litiæ, ut *Less.l.2.cap.4.num.7.Lugo D.5. num.15.*
II. *Quasi Castrense* dicuntur bona, quæ filius acquirit in Officiis publicis Judicis, Advocati, Lectoris, Medici, &c. Istorum duorum peculiorum pertinet ad filium plenum jus quoad proprietatem, & usumfructum. Et hoc etiamsi merces exigatur a privatis, *Lugo num. 16. cum Sylve. Mol &c.* Idem ait *Lugo num.17. cum Nav. Mol.* de Notariis sive publicarum causarum, sive privatorum contractuum. Pro aliis verò Artificibus, etsi Publico inserviant, eorum tamen merces non pertinet ad peculium quasi castrense; Excipit tamen *Sanch. ap. Lugo num.18.* Architectos Principis, vel Communitatis. Omnia autem bona donata intuitu exercitii prædictorum Officiorum sunt quasi castrensia, *Lugo n. 19.* Hujusmodi adhuc sunt omnia quæ acquiruntur a filiof. ex Officio clericali, ex *Auth. Presbyteros. 1. C. de Episc.& Cler.* Imò idem dicitur de omnibus quæ Clerico adveniunt ex quocunque titulo. *Lugo num.21. cum Mol. Sanch. & communi.* Hocque rectè dicit *Lugo num 22.* contra aliquos de Clericis etiam tonsuratis, cùm textus *cit.* exprimat etiam Cantores.

III. Peculium autem *Profectitium* sunt bona, quæ proficiscuntur de rebus paternis, & filius lucratur in ipsis negotiando: Peculium hoc totum pertinet ad Patrem quoad fructum, & proprietatem. Etiam dicuntur bona profectitia illa, quæ donantur filio intuitu Patris: Secus verò, si donantur filio intuitu suipsius, etsi occasione Patris filius cognitus sit a donante, *Lugo num.37.* In dubio autem, an aliquid sit donatum intuitu Patris, vel filii, erit totum filii, si ipse bona fide incœperit possidere; aliàs dividendum pro rata dubii. Bona verò donata filio a Patre in patrimonium ad suscipiendos Ordines sacros non sunt numeranda inter profectitia, sed bene sunt conferenda cum aliis fratribus, cùm ille hereditatis portionem exposcit, ut *Lugo l.c. cum Mol.* & ut dicemus *num.956.* Dubium sit 1. an quod lucratur filius ex bonis paternis sit profectitium? Affirmant *Sylv. Az. &c. ap. Lugo num.40.* Dicunt verò *Gom. Bart. Tab. Ang &c. ibid.* esse partim profectitium, partim adventitium. *Lugo* autem cum *Mol.* tenet esse profectitium, si filius nomine Patris negotietur, adventitium verò si nomine suo, puta si ipse furatus sit pecuniam a Patre, vel si pecunia otiosa erat apud Patrem. Certum autem est, ut docet *Lugo d. num.40.* quòd si filius negotietur extra domum Patris ex aliis bonis quàm paternis, lucrum non erit profectitium. In dubio tamen, an lucrum provenerit ex bonis Patris, vel alterius, tum tantùm profectitium præsumitur, cùm filius administrabat bona paterna; *Lugo num.41. cum Gom. Bart. &c.* Dubium sit 2. an filius pro labore præstito in beneficium Patris possit stipendium exigere? Affirmant *Nav. Less. Ang. Lop. ap. Sanch. l.1. cap.2. d 8. n.1.* & probabile putant *Laym l.3.tr.4.cap.8.num.6. & Bus. infr. num. 544.* Negant verò *Mol. & alii plures cum Sanch. loc. cit. & Croix l.3.p.1.num.1054.* Rectè autem distinguit *Lugo D.5. num.42.* & ait, quòd si filius extra domum Patris habitet, nec a Patre alitur, id quod lucratur est adventitium; profectitium verò, si in domo paterna degat, & a Patre alitur, necnon obsequia illa sint Patri debita; Quæ si tamen excedant, bene potest filius petere stipendium. Sed hìc dubium sit 3. utrùm, si prædicta obsequia fuerint excedentia, & filius non petierit stipendium, præsumatur illud remisisse? Omninò affirmant *Mol. D.234. & Sanch l.c. num 4.* quia hoc præstat bono communi, ut inter Parentes & filios frequentia jurgia vitentur. Sed probabiliùs docet *Lugo d. num.42. cum Nav. Less. Ang. &c. ut supra,* quòd si filius potens non petat, rationabiliter remisisse censeatur. Secus si renuat poscere ex paterna reverentia; debet tamen eo casu detrahere alimenta a Patre percepta. Vide etiam dicenda *num.544.*

IV. Peculium tandem *Adventitium* sunt bona, quæ filiof. proveniunt aliunde, quàm ex bonis paternis, vel intuitu Patris acquisitis. Horum bonorum filius proprietatem habet, Pater verò acquirit usumfructum, etiamsi sint bona majoratûs. *Lugo D.5. num.30.* Quandoque tamen filius etiam talem usumfructum acquirit, nempe I. Quando præcisè ususfructus donatur filio, vel donatur aliquid filio, Patre contradicente. II. Si filius unà cum Patre succedit in hereditate fratris, vel sororis. Ita *Less. l.2.c.3. num 9.10. & 11. & Lugo D 5. num.23. cum aliis.* III. Addit *Lugo ibid.* si filius accipit dotem, Patre non se obligante: Vide alia apud *Lugo.* Exceptis autem his casibus, filius de bonis adventitiis non potest disponere sine consensu Patris, nec testari, etiam cum suo consensu, nisi ad pias causas, ex *c. Licet. 4. de Sepult. in 6.* Potest tamen universè testari de castrensi, & quasi castrensi peculio, ut *ibid.* Ususfructus autem peculii adventitii, erit Patris, quandiu vivit, etiamsi filius exierit a patria potestate; nisi filius electus sit ad Episcopatum, vel

ad magnam dignitatem, scil. si fiat Cardinalis, Præfectus Urbis majoris, Consiliarius regius, Magister militum; tunc enim totus usufructus pertinet ad filium, ut *Lugo num. 24. Salm. tr. 12. cap. 2. num. 128. Holzmann part 4. n. 274.* Si verò Pater emancipet filium, dimidia pars usufructûs erit Patris, & dimidia filii, *Lugo, & Holzmann ibid.* Hoc intelligitur tamen, si emancipatio fuerit voluntaria Patris; nam si filius emancipetur ratione matrimonii, ex jure Hispano tunc usufructus erit totus filii; si verò ratione status religiosi a filio assumti, usufructus erit totus Patris, *Lugo ibid.* Hìc notandum I. quòd si Pater permittat filio discedere e sua domo, non censetur remittere prædictum usumfructum, nisi filius dimittatur ad quærendum sibi victum; vel nisi filius, vidente & tacente Patre, fructus expendat, ut *Lugo num. 27. ex l. Cum oportet. C. de Bonis quæ liber.* Notandum II. quòd si bona sint usu consumtibilia, tunc Pater potest de illis disponere, cum obligatione reddendi filio tantundem, *Lugo num. 35. & Mol.*

489 Bona Uxoris alia sunt *dotalia*, alia *paraphernalia*, quæ sunt res quas uxor attulit, vel sibi reservavit ultra dotem. Bonorum *paraphernalium* uxor habet plenum dominium, & usum, *l. Ac lege. ff. de Pactis*. Bonorum autem *dotalium* proprietas spectat ad uxorem, usufructus verò & plena administratio ad maritum, *l. 2. ff. de Jure dotium*. Hinc uxor post mortem viri omnibus creditoribus personalibus præfertur. Et adhuc, vivente viro, si ipse vergit ad inopiam, potest uxor dotem repetere, *ex ead. l.* Deinde notandum, quòd si dos consistat in pecunia, vel rebus usu consumtibilibus, tunc dominium dotis plenè transit ad virum, cum obligatione tantundem restituendi, Matrimoniò solutò, *l. Res in dotem. ff. de Jure Dotium*. Deinceps notandum, quòd si bona doralia, etiam stabilia, dentur viro æstimata, animò ut æstimatio venditionem constituat, tunc vir etiam eorum dominium acquirit, & solutò Matrimoniò, non tenetur nisi ad pretium reddendum. *l. Quoties. ff. de Jure Dotium*. Et in prædictis duobus casibus, si pereunt dicta bona, viro pereunt, *l. cit. Res in dotem*.

490 Clericorum bona quadrupliciter distinguuntur, videlicet I. Bona *Patrimonialia*, quæ dicuntur ea quæ ipsis obveniunt ex quacunque causa prophana. II. Bona *Quasi Patrimonialia* seu *Industrialia*, & dicuntur ea quæ Clerici acquirunt ex Ecclesiasticis functionibus sine Beneficio, ut ex concionibus, Missis, &c. III. Bona merè *Ecclesiastica*, & sunt illa quæ acquiruntur ex Beneficiis. IV. Bona tandem *Parsimonialia*, quæ sunt illa quæ Clericus ex redditibus Ecclesiasticis subtraxit de sua substentatione, vivendo parciùs quàm honestè vivere potuisset.

I. Quoad bona *Patrimonialia* certum est, 491 quòd Clerici plenum eorum dominium habent, ut patet ex *c. Relatum. 12. de Restam.* II. Idem est de bonis *Industrialibus*, ut communiter docent DD. cum *Sanch Conf. l. 2. c. 2. dub. 35. & 45. Less. de Just. l. 2. cap. 4. dub. 6 Lugo de Just. D 4. num. 23. Anacl tr. 7. D 4. q. 3. Viva Opusc. de Benef. q. 3. a. 1. num. 5. Salm. tr. 12. cap. 2. num. 138. cum Pal. Con. &c.* Ex quo infert *Anacl. num. 27. cum Less. & aliis*, quòd si Clericus vivat aut expendat de bonis his, vel propriis in pias causas, possit tantundem accipere de bonis ecclesiasticis, & de eis ad libitum disponere; quia, cùm jus habeat vivendi ex Beneficio (ut infra videbimus in quæst. V.), non tenetur vivere ex bonis propriis; unde, si de iis vivat, potest uti compensatione. Hoc tamen non admittendum puto, si Clericus non habeat superfluum de bonis Ecclesiasticis, atque hìc & nunc teneatur de bonis propriis pauperi subvenire; Secus autem, si hìc & nunc non teneatur ad eleemosynam, habeat tamen intentionem compensandi. An verò Distributiones quotidianæ Canonicorum computentur inter bona Industrialia? Negant *Nav de Redit. Eccles. q. 1. n. 74. Sanch. l. c dub 46.* Quia (ut dicunt) Distributiones verè sunt partes redituum Beneficii, & ideo eandem naturam ac onus sortiuntur, quàm alii Beneficii fructus. Sed probabiliùs affirmant *Lugo D 4. num. 25 & Salm. c. 2. num. 140. cum Azor. Sylvest. Angel. Bon. & Cov.* Ratio, quia præfatæ Distributiones, licèt ex titulo Beneficii proveniant, non tamen dantur immediatè pro titulo, sed pro servitio personali, tanquam personæ stipendium.

III. Idem quod de bonis Patrimonialibus, & Industrialibus, dicitur de *Parsimonialibus*, ut possit Clericus ad libitum de eis disponere, ut docent *Nav. de Red. q. 1. Mon. 30. Less. c. 4. num. 29. Caball. Th. Jur. l. 2 c. 16. num. 8. Anacl n. 28. Mazzott. to. 2 pag 420. & Less. d. c. 4. num. 39. cum Sot Cov & aliis* (contra *Petrocor l. 4 de Benef. cap. ult. q. 7.* & alios paucos). Et idem expressè docet *S. Thom. 2. 2. q. 185. a. 7.* ubi ait: *De his autem, quæ sunt specialiter suo usui* (scil. Clerici) *deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis*. Ratio, quia præfata bona non dan-

dantur ut fructus Beneficii, sed ut stipendia laborum iis qui Ecclesiæ inserviunt. Nec obstat textus in *cap. Ut Episcopi. 12. qu. 1.* quem opponit *Petrocor.* ubi legitur: *Quidquid verò de provisione suæ Ecclesiæ fuerit, sive de agris, sive de fructibus, omnia in jure Ecclesiæ reservare censuimus.* Nam respondetur ex prædictis, bona Parsimonialia non esse de provisione Ecclesiæ, sed de provisione seu stipendio laborum Ministri, ut sancitum fuit in Conc. Agath. *Can 36* ubi dictum fuit: *Clerici omnes, qui fideliter Ecclesiæ deserviunt, stipendia tantis laboribus debita, secundùm servitii sui intuitum vel ordinationem Canonicam, a Sacerdotibus seu Episcopis consequuntur.*

IV. Major difficultas est de bonis merè *Ecclesiasticis*, quæ propriæ sustentationi supersunt, an de iis possint Clerici sine injustitia malè disponere? Certum est, quòd Beneficiarii tenentur sub mortali reditus superfluos suæ sustentationi in usus pios aut in pauperes elargiri. Ita *S. Thom 2.2.q 185.a.7. Lugo D.4. num.9. Sanch. Cons.l.2. c.2. dub.28. Salm. tr.12.c.2.n.141. & 144. cum Mol.Con. Pal. & communi.* An verò ad id teneantur virtute justitiæ, vel Religionis, infra dicetur. Hìc autem sedulò notandum, quòd in hoc, ut materia censeatur gravis, requiritur quantitas multò major, quàm in furto, ut dicunt *Lugo num. 42. cum Mol. Henr. Holzm. de Just. num. 203. & alii ex D. Thom loc cit* qui requirit *multum excessum* ad malam fidem Clerici constituendam. Quænam autem sit illa notabilis quantitas? *Concinchius, Polaus, & alii ap. Mazzot. to.2. p.419.* requirunt quartam vel quintam partem superfluorum. Sed veriùs sufficit pars vigesima ad materiam gravem constituendam, ut ait idem *Mazzott.* & tenent *Lugo D 4. num 44. ac Croix l.4. num 1358.* qui cum *Hunolsto* meritò sententiam *Concinchii* reprobant.

Sed quær. I. An Clericus teneatur ex superfluis necessariò pauperibus succurrere? Negant *Azor. p.2.l.7 c 11.q.2.cum Nav. & Viva Opusc. de Benef. q.2 a 4 num 12* qui dicit cum *Vasqu. & communi*, posse Clericum superfluum erogare sive in pauperes, sive in alios pios usus pro suo libito; quia sufficit illud applicare in Dei cultum, & non dissipare, ut loquitur *Trident. Sess. 25. cap. 1. de Ref.* Sed excipiendum omninò mihi videtur cum *Lugo D.4. num.15. & 39. ac Less. cap 4. num 47.* si adsint pauperes in gravi necessitate temporali vel spirituali constituti; tunc enim non potest Clericus superflua in alios usus pios expendere, quia tunc urget præceptum naturale charitatis, ex quo, si habet bona propria superflua statui, jam tenetur sub gravi iis illa elargiri. Et hìc advertit *Viva l.c.cum Vasqu.* Pastores, ut Episcopos & Parochos, teneri insuper inquirere hujusmodi pauperes; non tamen Beneficiarios non Pastores.

Quær. II. Qui veniant nomine pauperum? Veniunt quidem non solùm ostiatim mendicantes, sed etiam ii qui aliter nequeunt suum statum conservare. Veniunt etiam consanguinei, si verè pauperes sint, ita ut aliàs non possint proprium statum sustinere, ut *Sanch. Cons. l.2.cap.2.D.28.num.21. Laym l.4.tr.2.cap.3.num.3. Croix l.4 num 904.cum Azor. Pal. &c. communiter.* Et patet ex *Trid.sess.25.c.1. de Ref.* ubi interdicitur Beneficiariis, *ne ex reditibus ecclesiasticis consanguineos familiaresve suos augere studeant... Sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.* Hos autem consanguineos indigentes potest Clericus præferre aliis pauperibus, etiam graviùs egentibus (quicquid dicat *Laym.loc.cit*). Ratio, quia, ut bene advertit *Viva l.c.a.2.n.2. cum Mol. & communi*, subventio propinquorum egentium pertinet etiam ad proprium statum Clerici servandum, cùm illorum paupertas in ipsius dedecus redundet. Unde *Tolet. l.5. cap. 4. Concl. 3.* sic scripsit: *Episcopus, subtractis his quæ ad decentem victum pertinent, & subtractis his quæ gratiâ pietatis* (nota) *& charitatis potest in alios consanguineos indigentes aut famulos distribuere, tenetur residuum dare pauperibus sub mortali.* Idque expressum habetur in Decreto indicto a Cardinali Polo Legato Apostolico an. 1566 apud *Thomasin de Eccles Discipl.to.3. p.3.l 3.c.32.* quô præceptum fuit Beneficiariis Angliæ (prout etiam olim præceperat S.Gregorius instruens Augustinum Anglorum Apostolum): *Ne sumtuum moderatio avaritiæ tribuatur, quicquid ex fructibus Ecclesiarum, deductis eis quæ earum muneribus sustinendis, & ipsis atque ipsorum Familiaribus necessaria sunt, superfuerit, id omne juxta illa quæ B. Gregorius Papa Augustino de fructibus Ecclesiæ dispensandis rescripsit, ad pauperes Christi alendos distribuant.* Hinc dicit *Croix l 4 num 904.cum Az. Pal. &c* quòd sub nomine victûs Beneficiario debiti veniunt omnia necessaria ad se & Familiam sustentandam; Adque Familiam spectant Parentes, Fratres, nepotes, & alii consanguinei. Item advertunt *Laym.l.4. tr.2. cap.3. num.3. Roncaglia Cons. 6. num.6. & Viva loc cit. cum aliis*, quòd si Beneficiarius statum suum mutet ex assumtione

ad Beneficium, tunc potest subvenire consanguineis, saltem proximioribus, ut ipsi quodammodo decenter vivant juxta suam Dignitatem. Hoc tamen rectè ait *Roncaglia loc. cit.* procedere pro Episcopis, aut assumtis ad similem Dignitatem, non verò pro Parochis.

Quær. III. An in distributione præferendi sint pauperes loci in quo est Beneficium? Dicunt *Salm. tr. 12. cap. 2. num. 143. & Holzmann p. 4. tr. 1. num. 210.* quòd, licèt congruentius sit bona distribui pauperibus loci, de hoc tamen non est obligatio; nisi ibi sint pauperes extremâ, vel etiam gravi ægestate laborantes. Sed *Azor. p. 2. l. 7. c. 11. q. 2. Bon. de Benef. D. 4. p. 2. n. 3. & Mol. D. 145. cum Nav.* hanc limitationem negant, & censent satis esse, si bona superflua in quosvis pauperes (intellige æquè egentes) erogentur, nisi testatores oppositum expresserint, vel saltem tacitè significarint. Ratio, quia Canones (præcisè in *cap. Sancimus. 31. Cauf. 12. qu. 2.*) indistinctè præcipiunt eleemosynam fieri, sive in cives, sive in exteros. Et hoc videtur satis probabile, quia pauperes loci non habent, saltem non constat habere peculiare jus ad illa bona. Excipit *Mol.* si aliud exigat bonum commune illius Diœcesis, puta si subveniendum sit Collegio educandorum, &c.

Quær. IV. An Beneficiarii possint superflua reservare in futurum ad usus pios? Negat *Nav.* dicens ea statim esse distribuenda. Sed veriùs docet *S. Thomas 2. 2. q. 185. a. 7. ad 4.* (quem sequitur *P. Holzm. p. 4. num. 207. cum aliis*) dicens: *Si quis, necessitate non imminente providendi pauperibus, de his quæ superfluunt ex proventibus possessiones emat, vel in thesauro reponat in futurum utilitati Ecclesiæ & necessitatibus pauperum, laudabiliter facit*. Bene tamen advertit *Holzm. l. c.* quòd eo casu cautio adhibenda est, ne morte adveniente tales reditus fortè a consanguineis diripiantur.

Quær. V. An Clericus, qui habet ex suis unde vivere, possit se sustentare ex reditibus Beneficii? Negant aliqui pauci; sed affirmandum cum *Habert de Just. to. 4 cap. 21. in fin. Petrocor. de Benef. cap. ult. q 8. Fagnan. c. Si quis. de Pecc. Cler. Anacl qu. 3. num. 27. Holzm. num. 208. &c. communiter*. Rectè enim ait *Fagnanus*, quòd primis Ecclesiæ seculis nulli Clerici admittebantur, nisi qui relictis omnibus propriis bonis de solis Fidelium oblationibus vivere volebant. Secundo autem tempore, si id servare nolebant, permittebatur eis vivere ex proprio patrimonio, modò nihil de oblationibus exigerent. Tertio demum tempore, scil. postquam Clerici portionem suam a Mensa Episcopali separatam habere cœperunt, & Beneficia fuerunt illi credita, mos inolevit, ut ipsi, separatò Patrimoniò, de Ecclesiæ bonis viverent. Et hoc sane est rationi naturali omninò consonum, justum enim est, ut qui Altari servit, de Altari vivat, juxta illud: *Quis militat suis stipendiis unquam? Ap. 1. Cor.* Fortè ne divites qui Reipublicæ inservientes stipendia habent, injustè accipiunt? Per accidens autem est, quòd sint divites, vel pauperes. Et hanc sententiam expressè tenet *D. Thom. 2. 2. qu. 185. a. 7. ad 3.* Rectè verò limitat S. D. si casus occurreret, quòd aliquis pauper esset in gravi necessitate, nam tunc ait: *In tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere posset*. Ratio patet, quia tunc jam habens superfluum statui, pauperi graviter egenti succurrere tenetur.

Quær. VI. An sicut Beneficiarii erogare tenentur superflua in usus pios, ita etiam Pensionarii? Affirmant *Sanch. Consl. l. 2. cap. 2. dub. 47. Mazzott. to. 2. pag. 421. & Salm. tr. 12. cap. 2. n. 147. cum Mol. & Pal.* modò Pensio sit Ecclesiastica, aut detur Ecclesiasticis; Secus si sit merè Laicalis ob titulum merè secularem, & detur laicis ob obsequia præstita, puta Principibus, Equitibus, &c. aut si detur Clericis ob aliquod munus temporale, nempe Cantoris, Procuratoris, &c. Ratio, quia, cùm hæc obligatio sit annexa reditibus Beneficii, Pensio illa Ecclesiastica, ex fructibus Beneficii detracta, transit cum eodem onere. Satis tamen probabiliter negat *Lugo D. 4. num. 32. cum Vasquez, Gigas, Cov. &c.* & ita decisum habetur in Rota Rom. ap. *Azor.* Ratio, quia, dum Pontifex justam ob causam extrahit Pensionem ex fructibus Beneficii, jam eosdem fructus applicat in usus pios; unde fructus isti non ferunt secum obligationem, ut iterum piè applicentur. Idem ait *Manstrius D. 14. qu. 2. a. 3. num. 69. cum Bon. &c. contra Nav. Azor &c.* de Equitibus Commendatariis S. Jacobi Calatravæ, Alcantaræ, S. Stephani Florentinæ, &c quibus a Greg. XIII. jam concessum est testari.

Quær. VII. An Beneficiarii expendentes reditus superfluos Beneficii in usus profanos, teneantur ad restitutionem? Hæc quæstio magnopere inter DD. agitatur, & ideo in ejus discussione diutius immorabor. *Prima* sententia probabilis, & valde communior inter Recentio- 492

centiores negat. Hanc tenent *Less. de Just. l. 2. cap. 4. num. 43. Mol. to. 1. tr. 2. D. 143. Cabass. Th. Jur. l. 2 cap. 26. num. 7. Sporer de 7. Prae. cap. 1. num. 113. Azor. p. 2. l. 7. cap. 9. Viva Opusc. de Benef. q. 2. ar. 3. n. 2. Mazzot. to. 2. pag. 419. Sanch. l. 2. Cons. c. 2. d. 37. n. 2. Anacl. tr. 7. D. 4. qu. 3. num. 34. Holzmann p. 4. de Just. num. 196. Salm tr. 12. cap. 2. num. 155. cum Pal. Con. &c. Lugo de Just. D 4. num. 2. cum Soto, Gers. Abul. Vasqu. Adrian. Tab. Cov. Corduh. Arag &c.* Auctores hujus sententiæ diversis rationibus utuntur. Major pars eorum sic ratiocinantur: Omnes Clerici antiquitus in communi vivebant, & bona Ecclesiastica singulis distribuebantur prout opus erat ad cujusque sustentationem; reliquum verò applicabatur fabricæ Ecclesiarum, & pauperum subventioni. Sed Simplicius Papa, qui creatus est an. 465. in *c. De redditibus.* 28. *Caus.* 12. *qu.* 2. eo quòd frigescente charitate fortè Episcopi non tam fideles erant in tali distributione, fructus bonorum Ecclesiasticorum in quatuor partes divisit, primam applicando Episcopis, secundam Clericis, tertiam fabricæ Ecclesiarum, quartam pauperibus. Idque confirmavit Gelasius in *c. Concesso.* 26. & Gregorius in *c. Cognovimus.* 29. *d. c.* 12. *q.* 2. Hinc dicunt, quòd licèt ante hanc divisionem nullus Clericorum ad ea bona jus haberet, post tamen divisionem eorum dominium ipsi adepti sunt, cùm illa ab Ecclesia ad proprium usum fuerint eis deputata. Idque confirmant ex Concilio Trid. *Sess.* 24. *c.* 12. *de Reform.* ubi præcipitur, quòd Beneficiarius omittens recitationem Horarum, *privetur dimidiâ parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac residentiæ fecit suos.* Ergo, ut arguunt, Concilium supponit Clericum verè dominium ipsorum fructuum acquisivisse. Ex quibus concludunt obligationem, quam habent Beneficiarii erogandi superflua pauperibus, non oriri ex justitia, sed ex virtute Religionis, quæ non obligat ad restitutionem.

Cabassutius verò *l. c. cum Azorio* aliâ viâ incedens hanc sententiam tuetur, dicit enim hanc obligationem Beneficiariorum erogandi superflua in usus pios non esse de lege naturali justitiæ, quia Fundatores Beneficiorum liberè & sine ullo pacto donant Clericis eorum fructus; sed esse tantùm de lege Ecclesiæ, quæ intendit ipsos obligare virtute Religionis vel charitatis ad applicandos hujusmodi fructus superfluos in usus pios, tanquam bona dicata Deo, & ex pietate donata. Nec obstat, quòd ait *Nav.* hanc obligationem restitutionis oriri ex præsumta mente testatorum, qui videntur bona reliquisse cum tacito pacto, quòd Clerici, detractâ suâ sustentatione, reliqua in pios usus expenderent. Respondet enim *Cab.* noluisse quidem testatores, ut sua bona luxui Clericorum deservirent, sed non censendum voluisse eos adstringere ad illam obligationem; quemadmodum quicunque testator minimè intendit, ut heres suus bona relicta dissipet, si tamen iste dissipabit, non ideo peccabit contra justitiam, quia illa testatoris intentio non fuit in pactum expressè deducta. Et pro hac sententia non potest negari fuisse etiam *D. Thomam*; non jam in *Summa* 2. 2. *qu.* 185. *a.* 7. ut censent *Salm.* quia ibi loquitur tantùm de iis quæ *specialiter sunt suo usui* (scil. Beneficiarii) *deputata*, idest assignata suæ necessariæ sustentationi, ut Contrarii explicant. Sed expressè id docet in *Quodlib.* 6. *a.* 12. *ad* 3. ubi distinguit bona ecclesiastica assignata pauperibus, ab iis quæ assignantur Clericis, prout sunt Præbendæ, de quibus ait ipsos nullam debere restitutionem; Hæc S. Doctoris verba: *Aliter ergo dicendum est de illis ecclesiasticis bonis, quæ principaliter sunt attribuenda necessitatibus pauperum, & ex consequenti necessitatibus Ministrorum, sicut sunt bona Hospitalium &c. Et aliter de illis bonis quæ principaliter sunt attributa usibus Ministrorum, sicut sunt Præbendæ Clericorum, & alia hujusmodi. Nam in primis bonis peccatum committitur, non solùm ex abusu, sed etiam ex ipsa rerum conditione, dum aliquis in suos usus assumit quod est alterius; Et ideo tenetur ad restitutionem, tanquam defraudator rei alienæ. In secundis verò non committitur peccatum, nisi per abusum, sicut & de bonis Patrimonialibus dictum est. Unde non tenetur quis ad restitutionem, sed solùm ad pœnitentiam peragendam.*

Non possum negare hanc sententiam esse satis probabilem, saltem ob auctoritatem *D. Thomæ*; sed probabilior mihi est sententia opposita docens Beneficiarium obligari ad restitutionem. Hanc tenent *Nav in tr. de Reditib. Eccl. qu.* 1. *Mon.* 4. *S. Antonin. p.* 3. *tit.* 19. *seu* 20 *c.* 2. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 3 *num.* 3. *Bon. de Benef. D.* 4. *p* 2. *n.* 9. *Petrocor. to.* 4 *de Ben. c. ult q* 7. *Manstrius D.* 14. *q.* 2. *a.* 3. *n.* 69. *Habert to.* 4. *de Just. cap.* 21. *Jo. Syrus in S. Ant. Rediv. pag.* 119. *num.* 11. item *Henr. Alens. Lopez, Valdens. apud Salm c.* 2. *num.* 152. *& Sylvest. Palud. B Dionys. Carth. Panorm. Arm. Host Ang Ricc. Major, &c. apud Lugo D.* 4. *num.* 1 His accedit doctus *P. Concina*, cujus eruditissimum opus nuper in manus mihi pervenit, ubi *to.* 2. *Diss.* 6. *c.* 18. id

id fusè & egregiè probat. Idem tenent *Roncaglia tr.13. de 7. Pr.c.6.Reg.1 in praxi*, ubi censet hanc nostram sententiam absolutè veram, & citat *Petr. de Soto* (*de Vita Sac. in princ.*) qui vocat appositam *errorem gravissimum contra bonos mores, & justitiam*; citat etiam *Archidiaconum*, qui vocat illam *juris hæresim*; *Comitolum* vocantem *novam & periculosam*; & *Tannerum*, qui putat sententiam nostram *unicè veram*. Ad momenta hujus sententiæ elucidanda longâ dissertatione opus esset, sed brevi nos expedimus; & dicimus certum esse, ut ipsi Adversarii fatentur, quòd ante suppositam divisionem Clerici minimè erant domini bonorum Ecclesiasticorum, cùm omnia erant communia; & certè tunc temporis quidquid ipsi sibi vendicabant præter necessariam sustentationem, restituere tenebantur. Probare igitur deberent Adversarii, quo tempore Clerici horum bonorum dominium adepti sint. Dicunt fuisse adeptos per divisionem factam & præceptam per Simplicium, ut supra, quâ supponunt specialiter deputatam fuisse portionem Clericis, & portionem suam pauperibus. Sed pace tantorum Doctorum qui hoc asserunt, videtur hæc divisio omninò gratis asseri, cùm de illa quantumcunque celebriores Historicos recentiores revolvissem, ut *Natalem Alexandrum*, *Thomasinum &c.* nullum quidem vestigium de hac divisione facta invenire potui. Quinimò multa suadent hanc divisionem non esse factam; etenim nullibi (ut bene ait *Habert l. cit.*) videmus hanc portionem pauperibus, aut fabricis assignatam fuisse. Et si alicubi Hospitalia erecta sunt, communiter comperitur ipsa a particularibus Fundatoribus fuisse dotata; ubi enim inveniuntur hæc Xenodochia fundata ex Decimis, aut reditibus Ecclesiasticis? Saltem hoc non constat, & usquedum non constat, pauperes jus primævum retinent ad ea bona Ecclesiastica, tenenturque ex justitia Beneficiarii superflua eis ministrare: prout quicunque debitor non eximitur ab onere solvendi, usquedum de solutione non constat. Tantò magis, quòd nequaquam invenimus illam suppositam divisionem a Simplicio, aut alio Pontifice ordinatam fuisse; tantùm in textibus citatis, ut observo, Pontifices præceperunt, ut reditus Ecclesiastici ab Episcopis in quatuor partes distribuerentur, ne pauperes defraudarentur alimentis ad ipsos spectantibus. Nulla igitur ex quovis capite dominii adeptio pro Beneficiariis ex prædicta divisione probari potest.

Dicunt, ut videtur adstruere *Cabassutius*, saltem per voluntatem Fundatorum Beneficia instituentium Clerici fructuum beneficialium dominium acquisiverunt. Sed hoc etiam probandum esset. Imò pariter videtur testatores non intendisse bona sua in dominium Clericorum relinquere, sed potiùs in manus Ecclesiæ, ut ipsa postmodum per suos Prælatos Ministris bona illa committeret, ut ex eis ipsi sustentarentur, & superfluum pauperibus erogarent. Et quòd hæc fuerit intentio Fundatorum, testatur Concilium Aquisgranense an. 816. ubi in *Can.* 116. dicitur: *Fideles ob Animarum suarum remedium suis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut his & Milites Christi alerentur, Ecclesiæ exornarentur, & pauperes recrearentur*. Unde plures AA. ut *Fill. Petrocor. Thomasin. & Natal. Alexandr.* constanter sentiunt nunquam Beneficiarios dominium adeptos esse fructuum Beneficiorum. Sed quidquid sit de voluntate testatorum, de qua non constat, prout utiquè etiam constare deberet, ut certè dici posset eos dominium talium bonorum in Clericos transtulisse: saltem Ecclesia, quæ bonorum Ecclesiasticorum (ut omnes fatentur) supremum dominium habet, noluit suos Ministros eorum aliud acquirere dominium, nisi limitatum, cum onere scil. superfluum reddendi pauperibus, ut valde probabiliter ex Tridentino *l. cit.* ut supra tenent *Roncaglia, Bonac. Laym. cum Palud.* & non dissentit *Habert*. Prout enim, si alicui dentur centum aurei ad peregrinationem agendam, cum pacto, ut quod superest, pauperibus eroget, iste acquirit dominium centum aureorum, sed gravatum, ita ut teneatur ex justitia superfluum pauperibus elargiri; ita & Beneficiarius. Quòd autem Ecclesia revera hoc dominium, si concessit, limitatum quidem concesserit Beneficiariis, cum onere certo superfluum distribuendi pauperibus, pluribus probatur testimoniis. Gratianus *in Causa* 12. *q.* 1. *post cap.* 25. & 27. quærens, an Mensa communis scindi potuerit in plures Præbendas? Respondet affirmando, eo quòd sicut superflua Mensæ communis olim erant pauperibus eroganda, sic hodie superflua cujusque Præbendæ; quô Gratianus ostendit, quòd sicut antiquitùs Ecclesiastici onus justitiæ habebant superfluum bonorum communium pauperibus distribuendi, sic etiam habent postea, cùm Præbendas inceperint possidere. „(Ita & Præbendæ Ecclesiasticorum (verba Gratiani), eâdem charitate manente, piè & religiosè possunt distribui; nec tunc rebus Ecclesiæ *ut pro-*

priis,

priis, sed ut communibus utilitatibus deservituris.) „ Ex quo patet Præbendas non jam institutas fuisse, ut essent totaliter propriæ Clericorum; sed eis reale onus aliorum piorum usuum annexum esse. Item in Concilio Mediol. 1. an. 1565. sub D. Carolo Borrom. *pag.* 39. sic dicitur: *Si verò qui Beneficia Ecclesiastica obtinent, quorum fructus ad eos sunt attributi, si uberiores sint quàm ad tuendam vitam requiratur, dubitare non debent ad eum finem hanc copiam illis esse attributam, ut præter ea, quæ ad victum satis essent, suppeterent etiam quibus pauperum inopia sublevaretur*. Et idem sancitum fuit de Episcopis in Capitularibus Caroli Magni lib.6. cap.58. in Conc. Gall. *to.2.pag.*429. ubi: *Episcopus Ecclesiasticarum rerum potestatem habeat, ad dispensandum erga omnes qui indigent; participet & ipse quibus indiget*. Item D. Petrus Damianus apud *Baronium* an. 1055. sic quemdam Episcopum monet: *An ignoras, quia ad hoc Ecclesiis prædia conferuntur, ut ex eis pauperes sustententur?* Deinde subdit, quòd prioribus seculis agri Ecclesiæ donati vendebantur, & pretium distribuebatur pauperibus, sed postea: *Procedente tempore Ecclesiarum Rectoribus visum est, ut ipsa potiùs prædia traderentur, ut scilicet non modò Clericos Ecclesia pasceret, sed & refrigerii stipem indigentibus ministraret*. Ex quibus omnibus videtur patenter concludi, quòd nulla in Ecclesiis fuit portio pauperibus deputata, sed bona Ecclesiastica fuerunt in confuso tam Episcopis, quàm Beneficiariis assignata, ut seipsos, & deinde pauperes sustentarent; ac proinde dicimus Beneficiarios omnes superflua pauperibus non erogantes teneri ex justitia ad restitutionem.

Quær. VIII. An donò accipiens a Beneficiario hæc bona superflua peccet graviter, & teneatur ad restitutionem? Quoad restitutionem pertinet, teneri negant omnes AA. qui in præcedenti quæstione censent Beneficiarium non obligari ex justitia ad talia bona in pios usus eroganda. Nos tamen distinguendum putamus: Si Beneficiarius ob talem donationem non redditur impotens ad satisfaciendum præfatæ suæ obligationi, nihil tenetur restituere accipiens, cùm valde sit probabile, ut docent *Laym Bon. Palud. & Roncaglia*, ut supra retulimus, quòd Beneficiarius bene habeat dominium fructuum superfluorum, etsi gravatum onere illos in pios usus elargiendi. Ergo, si eos donat, suum donat, & aliunde jam poterit satisfacere; quod si non faciet, id proveniet ex sua malitia, non ex acceptatione donatarii, ut rectè ait *Lugo D.4. num.*48. Si verò per talem donationem Clericus redditur impotens, dicimus probabiliùs accipientem teneri ad restitutionem, juxta nostram sententiam, quâ tenuimus Beneficiarium obligari ex justitia dare superflua pauperibus; tunc enim donatarius accipiendo verè influit in damnum pauperum, qui jus habent ad illa bona, prout in simili casu id fusè probabimus *de Contract. num.*722. Dixi *probabiliùs*, non enim nego posse accipientem excusari a restitutione propter probabilitatem contrariæ sententiæ.

Sed, admissâ sententiâ contrariâ tamquam probabili, scil. quòd absit peccatum contra justitiam, nunc dubium occurrit, an accipiens peccet cooperando peccato donantis contra Religionem aut charitatem, ut supponunt præfatæ sententiæ Auctores? Affirmant *Mazzott. to 2. pag.*419. & *Sanch. Consf.c.2. D.*38. *n.*14. citans *Nav. Sylvest. &c.* communiter, ut asserit. Ratio, quia accipiens verè cooperatur ad consummationem peccati donantis, concurrendo ad translationem dominii rei donatæ, quod non transfertur nisi per acceptationem. Sed probabiliùs (juxta illam sententiam) dicimus cum *Lugo D.4. num.49. Bus.l.4 num.183. Holzm. p.4 de Just. num.*211. & *Salm. tr.12. c.2. num.*143. accipientem non peccare neque contra Religionem, neque contra charitatem, nisi petat, vel inducat ad donandum. Non contra Religionem, quia tunc ipse minimè cooperatur peccato donantis; Licèt enim dominium rei non transferatur sine sua acceptione, tamen peccatum donantis jam per ipsam oblationem, etiam externè, omninò consummatum est; per accidens autem se habet, quòd oblatio effectum habeat vel non, per acceptionem vel refutationem donatarii; prout nihil minuit vel addit ad peccatum homicidæ, quòd ex vulnere lethali ab ipso inflicto mors vulnerati sequatur, vel non. Neque contra charitatem, ratione damni quod ex illâ donatione pauperibus obvenit, quia charitas non obligat hominem, ut cum suo æquali incommodo alienum nocumentum evitet, prout ait *Lugo l.c. n.*50. *cum Less.*

An autem Regulares facti Episcopi possint liberè disponere de bonis Ecclesiasticis, & Patrimonialibus? Probabiliùs negatur; Vide dicenda *lib.4. de Statu Relig. num.2.* ubi *Salm. cum aliis* secus dicunt de bonis Parsimonialibus.

DE

DE ACQUISITIONE DOMINII.

493 Tribus modis Dominium acquiritur: 1. Jure Naturali, seu Gentium. 2. Jure Civili, aut Canonico, scil. per præscriptionem, & usucapionem. 3. Voluntate privatâ Hominum, per contractus. Addi posset alius modus Jure Belli; sed iste magis pertinet ad Jus Gentium. Jure autem Gentium pluribus modis dominium acquiritur.

Et I. *Occupatione*, *ex* §. *Feræ. Instit. de Rerum divisione.* ubi sic dicitur: *Quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.* Quid de Thesauris inventis. *Vid. infra n.*602. Quid de Venatione, & Piscatione. *Vide n.*604. Certum autem est omnia bona inventa restituenda esse domino certo, si iste inveniatur. An verò post inquisitionem, dominô non inventô, sit obligatio restituendi res inventas pauperibus? Triplex adest sententia. *Vide Dub.* 5.*num.*603.

494 II. Acquiritur dominium *Nativitate*, per quam nostra fiunt, quæ nascuntur a propriis animalibus, *ex* §. 1. *Item ea. Eod. loco Instit.* Hinc ad usufructuarium spectant partus ovium, equarum &c. salvô semper numerô matrum.

495 III. *Alluvione*, per quam, si aliquid latenter & insensibiliter tuo fundo adjicitur, tibi acquiritur. Secus autem, si patenter adjiceretur pars de prædio alterius; tunc enim ipsa ad eundem pertineret, *ex* §. *Præterea eod.loco*. Statutum etiam est *ibidem*, quòd si alveus fluvii divertat ad aliam partem, novus alveus fit publicus, aut alterius, si iste erat fluvii dominus; Antiquus autem alveus accrescet iis, qui agros utrinque habent.

496 IV. *Specificatione*, quando forma datur in alienam materiam, v.gr. si bona fide ex aliena lana vestem tibi conficias, dominus illius efficeris, domino lanæ pretium solvendo, §.*Cum ex aliena. eod. loco*. Cum limitationibus tamen ibi expressis. Idem, si facias pretiosam picturam, vel scripturam in vili tabula, vel tela aliena, ut ait *Tambur. ex* §.34. *ibid.* Secus tamen esset, si de alienis uvis vinum faceres; illud enim ad dominum uvarum pertinet; ita *Tamb.* Sed contradicit *Croix lib.*3.*p* 2. *num.*121. Dicit etiam *Cro. num.* 123. quòd, si ex alieno frumento farinam facias, farina est tua. Et idem dicit. si de aliena quercu facies navem *n.*124. *cum Haunoldo.* Secus verò, si navem facias de asseribus alienis, quia tunc navis adhuc in primos asseres reduci posset. Probabiliùs autem addit *Cro. num.*123. *cum Glos. ad* §.25. *Instit.* & *Haun. contra alios*, ad acquirendum dominium per specificationem, bonam fidem requiri.

V. *Accessione*, quando alicui rei accedit ornamentum, licèt pretiosius, puta, si vesti tuæ intexetur purpura aliena, vel tuo auro aliena gemma, purpura, & gemma a te acquiritur. §. *Si tamen. eod. loco*. Limitant DD. nisi ornamentum facilè divelli posset. *Cro. ib. num.*126. *cum Lugo*. 497

VI. *Confusione*, *vel Commixtione*: *Confusio* est, quando duo corpora liquida, aut liquefacta (ejusdem, sive alterius speciei) ita coëunt in unum, ut post confusionem nulla pars assignari posset, quæ de utroque non participet; utpote si misceatur vinum cum vino, aurum cum auro, vel argentum cum stanno, &c. *Commixtio* autem est, quando miscentur solida, ut nummi cum nummis, frumentum cum frumento, itaut de quovis grano separato dici non possit, quòd illud sit utriusque materiæ, *Cro. lib.*3.*p.*2. *num.*116. His positis, sciendum quoad *Confusionem*, quòd si Confusio consensu dominorum, vel casu sit facta, tunc res erit communis, & Judicis arbitriô dividenda, ex §. *Si duorum.* 27. *eod Instit.* V. *Tamb. Dec. l.*8.*tr.*3.*c.*3.§.4.*num.*11.*cum Palao*, *Croix l.*3.*p.*2.*num.*117. Si verò Confusio altero nesciente, vel invito sit facta, tunc dominium rei tibi acquiritur, si operâ tuâ facta sit confusio, & ampliùs sit tua major materiæ pars; teneris tamen rei alienæ pretium solvere, *ex dicto* §. 25. Ratio, quia tunc aliena res habetur ut accessoria ad rem tuam. Non verò, si tua pars esset modica, *Tamb. ib. cum Azor.* Quòd si res sint æquales, tunc tota materia erit communis, *Tamb. eod loc.* Quoad *Commixtionem* autem, si hæc sit pecuniæ, habetur lex expressa, quòd miscens alienam cum pecunia sua animô dominium totius habendi, totius fit dominus, etiam alterô insciô, vel invitô; Nam in *l. Si alieni. ff. de Solutionibus.* sic dicitur: *Si alieni nummi, inscio vel invitô dominô, soluti sunt, manent ejus, cujus fuerant. Sed, si mixti aliis sunt, ita ut discerni non possint, ejus fieri, qui accepit, in libris Cassii scriptum est; ita ut furti actio Domino cum eo, qui dedisset, competeret.* Hinc etiam quando mixtio, quæ discerni non potest, facta sit malâ fide, nummi fiunt accipientis, sive furis. Hoc tamen intelligendum, quando major pars pecuniæ sit miscentis; secus, si minor, vel æqualis, quia tunc totus cumulus communis erit, 498

erit, ut *Lugo, Mol. Vasq. & Die. ap. Cro. l. 3. p. 2. num.* 118. Et idem esset, si commixtio fieret, vel consensu Dominorum facta fuisset, ut diximus; vide *dict.* §. 27. & §. 28. *Quod si. eod. Instit.*

499 Quæritur autem, an idem, quod in nummis, currat in mixtione aliarum rerum, frumenti, leguminum, &c.? Negant *Gloss. in d. l. Si alieni, Anacl. Theol. Mor. tract. 7. D. 5. q. 3. n. 28. & 29. cum Haun. ap. Cro. ib. num.* 119. Quia dicunt id tantùm de pecuniæ statutum fuisse ob specialem rationem, quoniam pecuniæ sunt in quotidiano hominum commercio, cui valde officere posset, si earum dominium, cùm miscerentur, incertum maneret. Sed *Lugo de Just. D. 6. num 64. & Dicast.* affirmant omnes res, quæ post mixtionem discerni nequeunt, a miscente acquiri, ob generalem rationem quam assignat *Glossa in d. l. Si alieni*, scilicet quòd mixtio æquivalet rei consumtioni; Et hanc *Tamb. d. l. num.* 17. asserit esse communem cum *Less. Sylv. Vasq. & aliis, ex l. Idem Pomponius. ff. de Reivindic.* Quandoquidem, ut advertit *Tamb. num.* 18. miscens habet animum acquirendi dominium; vel saltem contrariam voluntatem non habeat, & pars sua sit principalior.

Notandum autem, quòd si res extat in cumulo permixta sive apud furem, sive apud alium, dominus illius, prout habens jus in re, retinensque dominium una cum fure, pro sua parte præ omnibus creditoribus est satisfaciendus; immo potest ipsemet ex cumulo accipere quantum suum est. Ita *Less. l. 2. c. 20. n.* 157. & *Salm. de Contract. c. 3. n.* 110 *cum Pal. & Trull.* Et probant *ex l. 3. §. Pomponius. ff de Reivindicat.* ubi sic: *Si quid, quod ejusdem naturæ est, ita confusum, & mixtum est, ut separari nequeat, pro parte vindicandum.* Hoc quidem probabile est: Sed non minùs probabile est, ut dicunt *Lugo de Just. D. 6. num 66. & D. 20 num.* 172. *Sanch. Dec l. 1 cap. 23 num 24 & Tamb. de Rest. c. 3. §. 4 n.* 26 (qui ceterùm probabilem censet sententiam *Lessii*) quòd fur per commixtionem devenit absolutus dominus totius cumuli, ita ut jure possit dominium illius in alium transferre, cum onere aliunde restituendi debitum. Tantùm ait *Pal. de Just. D un p. 21 n.* 5. quòd dominus rei permixtæ habebit actionem implorandi a Judice, ut ex cumulo illo partem suam ei adjudicet.

500 VII *Ædificatione*, *ex §. Cum in suo. eod. Instit.* ubi statuitur, quòd, si tu ædifices in solo tuo de aliena materia, omne cedat solo, sed tenearis reddere duplum pretii illius materiæ; Et si ædificium ruat, possit dominus materiam illam sibi vindicare. V. *Croix loc. cit. n.* 128. E converso in §. 30. statuitur, quòd si ædifices scienter ex materia tua in solo alterius, ædificium illius est, & tu materiæ dominium amittis. Ex quo colligitur, in eo casu ne pretium quidem illius te posse repetere, quia præsumtio sit te donare voluisse. Secus autem, si constat noluisse donare, *ex l. 2. C. de Reivindicat.* Tunc enim, dirutô ædificiô, potes tuam materiam vindicare, & interim etiam pretium repetere ex æquitate, juxta utilitatis æstimationem, ut *Croix num.* 130. *cum Illsuneh, & Haun. ex l. 38. ff. de Pet. hæred.*

VIII. *Plantatione*, *ex §.* 31. ubi statuitur, quòd si tu ponas alienam plantam in solo tuo, illa tua fiat; sic e converso, si ponas tuam in solo alterius, planta illius erit, si jam radices egerit. Et ibi pariter statuitur, quòd planta posita prope confines fundi alieni, quæ in illud radices jecerit, sit communis. Vid. *Cro. num.* 132. Notandum hìc autem, non licere arboris in alieno fundo positi succidere radices, aut ramos porrigentes in agrum proprium, nisi alter monitus eos tollere nollet, ut dicunt *Schengiderv. & alii ap. Croix. d. num.* 132. Idem quod dictum est de planta, statuitur de frumento sato, quod etiam solo cedit, *ex §.* 32. Et qui seminaverit mala fide, neque expensas repetere potest, ut *Cro. d. num.* 132. *cum Haun.* Pariter in §. 33. statuitur, ut literæ, licèt aureæ, cedant chartis; Sed hodie ex consuetudine, asserit *Cro. num.* 134. *cum Illsunc, Haun. & Tamb.* contrarium vigere. 501

IX. *Perceptione* fructuum, si facta sit bona fide, & fructus sint consumti. *§. Si quis a non Domino. eod. Instit.* 502

X. *Traditione*, per quam dominus vult in alterum alienare suæ rei dominium. *§. Per traditionem. eod. Instit.* 503

Jure autem *Positivo Civili*, seu *Canonico* acquiritur dominium per *Præscriptionem*, seu *Usucapionem*, quæ propriùs dicitur de rebus corporalibus fieri. Ad *Præscriptionem* quatuor requiruntur conditiones: I. Bona Fides. II. Titulus justus. III. Continuata Possessio. IV. Ut res illa præscribi possit. 504

I. igitur conditio est *Bona Fides*, *ex Reg. 2. jur. in 6.* quâ quis prudenter, non jam ex ignorantia crassa, credat rem esse suam. Hinc qui ab initio dubitat, an res sit sua, nequit inchoare possessionem. Si verò ad possessionem bonæ fidei dubium supervenit, præscriptio non

interrumpitur; modò interim diligentia adhibeatur ad veritatem inquirendam. Id tenet *Anacl D 6. q.2. num.*12. tanquam communius, & probabilius. Vide dicenda *num.*521.

505 II. Conditio est *Titulus justus*, puta emtionis, donationis &c. saltem rationabiliter sive probabiliter præsumtus, etsi revera non intervenerit. Notandum tamen, quòd Titulus non semper requiritur, sed tantùm quando præsumtio est contra possessorem, ut mox dicemus. Ad præscribendum autem sufficit titulus coloratus: *Croix l.3. p.2. num.*498. cum communi. Sufficit etiam titulus existimatus, puta si existimes rem Patri tuo fuisse donatam. Vide *Croix num.*499.

506 III. Conditio est *Continuata Possessio* per tempus a jure definitum. Si enim adest Titulus, res usu consumtibiles, seu mobiles triennió præscribuntur, ex *l.un.Cod.de Usuc.* & §.1. *Inst.de Usuc.* ibi: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium usucapiantur*. *Bonacina* tamen *de Rest. qu.ult.p.2. §.2.* dicit hoc esse inter præsentes, sed inter absentes requiri quatuor annos; Sed hanc distinctionem nec textus agnoscit, nec ceteri DD. nam *Less.l.2.c.6. num. 22. cum communi, Verde Instit. Civ. l.2. de Usucap. Lemma* 8. *num.*451. *Anacl.loc cit. num.*21. indistinctè illi dicunt sufficere triennium ad mobilia præscribenda. Idem dicit *Croix l.3.p.2.num.*529. Et adhuc pro rebus spectantibus ad Ecclesiam, ut *Mol.Laym.Pal.Sanchez,Lugo,ibid.*(contra *Sylvest. Covarr. Less. &c.*) *Busembaus* autem *de Rest. num.*610. *circa fin.cum Trull.& Salon.* dicit, quòd ad præscribendos fructus collectos sufficit biennium inter præsentes, & quatriennium inter absentes.

507 Debita ex rebus mobilibus, sicut etiam fructus, pari modo ac mobilia præscribuntur, *Croix l.3. p.2. num.*522. *cum Dic. & pluribus*; quia accessorium sequitur principale. Aliæ verò actiones non præscribuntur nisi per 30. annos. Vide *Croix num.*539.

Si quis per triennium possedit Beneficium Ecclesiasticum, vel ipsius fructus, jam præscribit ex Regula Cancellariæ relatæ in extensum *ap. Croix l.4. n.*689. Etiamsi titulus fuerit nullus, ut *Croix n.*716. *cum Nav. Sot. Sà, Less. &c.* contra alios. Modò absit ingressus simoniacus, vel intrusio, ut dicitur in Regula prædicta Cancellariæ. *Ingressus* autem *simoniacus* est, si quis sciens simoniam a se vel ab alio tertio commissam ingrediatur Beneficium, *Croix n.* 709. Vide dicta *de Sim. n.*111. Secus verò, si fuerit a tertio, ipsò nesciente; ut *Croix ibid. cum Less. Suar.Sanch.Pal.Luca, &c.* Vel si post simoniam supervenerit titulus coloratus, *Croix* cum *Gom. & Chok. contra Lugo num.*710. Ad excludendum autem Beneficiatum, simonia debet esse utrimque completa. *Croix num.*712. Vide dicta *n.*105. *Intrusio* deinde intelligitur, si ipse se immittit in Beneficium sine vera collatione, aut institutione, aut confirmatione, aut expeditione Literarum Pontificiarum; vel si post excommunicationem, suspensionem, aut amotionem per sententiam saltem declaratoriam, &c. Vide *Croix ex num.* 713. Possessio decennalis majores favores habet. Vide *ibi num.*715.

Res verò immobiles non præscribuntur, nisi per spatium 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes. Ita ex communi *Bonac.ib. Anacl.n.*22. Notandum, autem, quòd *Præsentes* dicuntur, qui in eadem Provincia; Absentes, qui in diversis Provinciis habitant, sive res sita sit in eadem Provincia, sive alibi, ut *Anacl* ait *n.*23.*ex l.ult.C.de longi temp. &c.* Sed *Lugo de Just. & Jur. Disp.*7.*n.*67. *cum aliis* dicit censeri absentes etiam eos, qui, esto in eadem Provincia, in diversis tamen degunt locis, qui proprium Gubernatorem habent, licèt eidem Principi, vel Senatui subditum. Si quis autem partim fuerit præsens, & partim absens, anni absentiæ sunt duplicandi, v.gr. si fuerit præsens octo annis, & duo absens, hi duo duplicandi sunt, & inde 12. anni ad præscriptionem requiruntur. *Anacl num.*24. 508

Quando autem non adest Titulus, ad præscribenda sive mobilia, sive immobilia requiruntur 30 anni. Est commune cum *Anacl. & Bon. ex l.Sicut in rem. Cod. de Præscr.*30. *vel* 40. *an.* Idem ait *Tamb.Dec.l.8 tract.*1.*c.*4.§.1.*num.*3.*cum Mol. & Less.* qui notat deinde, quoad mobilia sine Titulo præscribenda, nihil in Jure esse constitutum: Unde videntur etiam 30. anni requiri. 509

Ad præscribenda bona Ecclesiæ, vel locorum piorum requiruntur 40. anni, ex *Auth. Quas Actiones. Cod. de Sacr. Eccl.* Immo, quoad bona Ecclesiæ Romanæ requiritur præscriptio centenaria, ut *Anacl. num.*25. Dubitatur autem, utrùm res mobiles Ecclesiarum etiam triennió præscribantur? Affirmant *Bonac loc.cit.Less. lib.*2. *c.*6 *num.*12. *cum Laym. & aliis pluribus ap. Anacl. num.*27. Et probant ex *d. Auth. Quas Actiones*. Negant verò *ib. Ostiens. Panorm. cum Anacl.* Probantque *ex c.*1. *D de Integr. Rest.* eo quòd, ut isti dicunt, concessio locis piis facta a Jure Canonico, 510

ttonico, ut non præscribantur eorum bona nisi spatiò 40. annorum, non distinguit mobilia ab immobilibus. Utraque est satis probabilis.

521 Dicitur autem *Possessio continuata*, nam præscriptio interrumpitur vel *naturaliter*, si præscribens amittat possessionem, aut ei superveniat mala fides; vel *civiliter*, si ab altero lis super rem intimetur: nisi alter injustè hoc faciat ad interrumpendam præscriptionem. *Less. num.49. Anacl. num.30. cum aliis.*

Si verò bonâ fide possidere incœpisti, & supervenit dubium, teneris inquirere, an res sit aliena. Quod si non comperias, potes pergere ad eam possidendam, & præscribendam. Ita *Croix l.3.p.2. n.482. Lugo D.7.n.17. Less. Mol.* & communi (contra *Adrian.*). Et favent *c. Si virgo. 34. qu.* 1. *& c. fin. de Præscr.* Dicitque *Croix n.548.* quòd per litis contestationem non interrumpitur præscriptio triennalis. Notat etiam *Dicast. ibidem* posse quemque præsumi bonâ fide incœpisse possidere; Et hoc valere pro foro interno, etiamsi bona fides sit ex ignorantia juris manifesti, dicunt *Lugo, Less. Pal. & alii ap. Croix n.484.* Quia leges ideo tunc improbant præscriptionem, quoniam non præsumunt perfectam bonam fidem. Sed tamen probabilior videtur sententia contraria, quam tenet *Croix ib. cum Dic. Mol. &c.* Ratio, quia ad præscriptionem non tantùm requiritur fides theologicè, sed etiam civiliter bona, cùm tantùm ex vi legum dominium acquiratur. Ait autem *Lugo ap. Croix n. 489.* quòd si fides tua sit solùm venialiter mala, potes præscribere; & id deducit ex Conc. Carthag. *in c. fin de Præscript* ubi damnatur sola fides cum peccato mortali.

512 Heres possessoris malæ fidei probabiliùs non præscribit, ut ex communi tenent *Mol. Disp. 65. & Croix num.490. cum Dic. & c.* Excipiunt *Lessius, Palaus, Covarr. Crotus, & alii ibid.* si præscribens sit heres heredis; Sed hoc probabiliùs etiam negat *Croix cum Lugo, &c.* Secus verò dicendum de successore particulari, ut emtore, legatario, &c. *Croix num. 491.*

513 Per bonam fidem potest quisque præscribere libertatem a solvendo debito, si invincibiliter illud ignoret, *Lugo D.7. num. 49. & Croix num.493.* Et sic etiam præscribet libertatem a solvenda mulcta, si intra certum tempus non exigatur, etsi sciat illam debere. *Croix n.494.* cum *Mol. Cov &c.* Notandum autem, quòd si quis possessionem dimittat, ut alter habeat, si hic non acquirat, prior retinet, quia semper inest conditio, ut alter acquirat. Ita ex *l. 34. ff. de Acqu. poss. Croix num.517.* Possessio autem nequit dimitti, nisi animus sit manifestatus, ut *Lugo D.23. num.59. & Croix ibid. cum Suar. & Dic.* Ratio, quia, cùm possessio consistat in facto externo, nonnisi alio externo facto amittitur.

Sedulò insuper advertendum, quòd aliquibus personis privilegiatis datur restitutio in integrum per quatuor annos post præscriptionis tempus, ad recuperanda ea quæ per præscriptionem amiserant, prout Minoribus, & Ecclesiis, aut aliis locis piis; Item mulieribus, & rudibus, ut probabile putant *Palaus, Lessius, &c. ap. Croix l.3. p.2. num.558.* Item uxoribus quoad bona dotalia; Item iis qui probent, ut alii opinantur, ideo non interrupisse præscriptionem, quia invincibiliter ignorarint; Sed hoc negant *Haunold. Fachinæus*, & meritò *ibid.* de hoc dubitat *Croix cum Dic.* Alioquin sic jurgia etiam sæpissime manerent, & facilè frustraretur lex præscriptionis. 514

IV. Conditio est, *ut res sit apta præscribi*; nam res furtivæ, aut vi possessæ nunquam præscribuntur a fure. Res autem, quas bona fide tertius possessor a fure accepit, non præscribuntur adhuc cum titulo, nisi spatiò 30. annorum inter præsentes, & 40. inter absentes. Si verò Titulus non adsit, res furtivæ nunquam a quocunque præscribuntur, ut notat *Verde loc. cit.* & annuit *Anacl. num.18.* Res Fisci tantùm præscribuntur per 40. ann. Quædam autem res nunquam præscribi possunt, ut sunt res publicæ, Jura spiritualia, prout jus Decimarum, jus conferendi beneficia, non autem juspatronatûs. *Anacl. num.17.* 515

Probabile autem censet *Verde loc. cit.* quòd Heres cum bona fide ritè possit præscribere rem, quam Testator malâ fide possedit. Sed ut diximus supra *num. 512.* id probabiliùs negant *Mol. Cro. &c.* communiter. Imò notandum, hoc Neapoli reprobatum esse ex recenti Decisione Quatuor Aularum edita ann. 1738. Quamvis ceterùm admittatur ibi Præscriptio legitima 30. ann. in tertio possessore, in quo sancitum est præsumendam esse bonam fidem, nisi mala fides apertis argumentis, non tantùm præsumtionibus, ab Actore probetur. Item decisum fuit, Advocatos, & Procuratores litium post biennium non posse agere pro suis laboribus: Notarios pro scripturis, copiâ non traditâ, non posse agere post biennium; copiâ autem traditâ, omnem actionem eis interdici: Pharmacopolos contra principalem, post biennium; contra Hæredes autem, post duos menses: 516

Pp 2 Fabros,

Fabros, post annum: Famulos, & similes, post duos menses. Notandum tamen hæc locum habere, ut ibi statuitur, *nisi scriptura publica, vel privata producantur*; Et insuper ibi dicitur, hæc decerni *non ope præscriptionis, sed vi præsumtæ solutionis*; Quare infertur, quòd debitor, qui certus esset solutionem non esse factam, ex dicta Decisione minimè ab obligatione solutionis eximitur.

517 Communis autem est sententia apud Jurisconsultos & Theologos, quòd etiam in foro conscientiæ per præscriptionem acquiritur dominium, ut habetur apud *Croix l.3.p.2.n.470.* & eam tenet & fusè probat *Lugo de Just. D.7. ex num.4 cum Caj. Sot. Cov. Mol. Less. Sylve. &c.* communiter, contra aliquos paucos. Id probat præsertim *Lugo num.5. ex Conc. Lat.* relato in *c. final. de Præscript.* ubi tantùm reprobatur præscriptio malæ fidei, & clarè approbatur præscriptio bonæ fidei, his verbis: *Unde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte habeat rei alienæ conscientiam*. Ratio autem est, quia bene potest lex humana transferre dominium de uno in alium ob bonum commune, ad vitanda jurgia, & ne dominia rerum remaneant incerta. Sed quæstio hìc maximè utilis agitur apud *Tamb. Dec. lib.8. tr.1. c.4. §.2.* an in locis, ubi lex præscriptionis non viget in foro judiciali, possit quis illâ uti in foro conscientiæ? Et primo loco ait *Tamb.* videri negandum, cùm is tantùm ex lege possit Jus accipere rem retinendi. Enixè tamen tenet *num.8.* talem bene uti posse præscriptione de Jure communi, saltem ante sententiam, ubi Jus Commune præscriptionis Lege Municipali non sit explicitè abrogatum; Prout Neapoli expressè in Decisione relata statutum est illud, quòd Heres Testatoris mala fide rem possidentis nunquam præscribere possit. Ceterùm, quoad alias præscriptiones a Jure Communi statutas, nihil verè in nostro Regno derogatum expressè invenitur; Immo *Verde loc.cit. Lemma 4. n.424. cum Starban. Gallup. Prato, & Amato, contra Ursil. & Rovit.* tenet in Regno servari quidem præscriptionem: *Juri enim standum* (ait Verde); *cujus oppositum non invenitur in Regno sancitum*. Quare concluditur (prout etiam me docuit Doctissimus Episcopus Torni) licitè nos uti posse in conscientia præscriptionibus Juris Communis in Regno, & in omni loco, ubi oppositum per Municipalem Legem expressè sancitum non habetur.

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid sit Furtum, & quale peccatum?

518 *Quid est furtum?*
519 *An liceat aliquando auferre alienum ob bonum finem?*
520 *An ob necessitatem? Qu. I. An captivi apud Turcas possint alienum surripere ad se liberandum a captivitate? Qu. II. An pauper extremè indigens possit accipere, antequam petat? Qu. III. An possit accipere rem magni valoris? Qu. IV. An fur teneatur restituere, si consumserit rem ablatam in extrema necessitate? Qu. V. An surripiens in extrema necessitate, teneatur ad restitutionem, si fiat dives? Et hìc quæritur, an dives satisfaciat suæ obligationi, si det mutuo rem pauperi? Qu. VI. An dives non subveniens, teneatur postea ad restitutionem?*
521 *Quando liceat creditori facere compensationem?*
522 *An famuli possint sibi compensare salarium pro suis operibus? Sequitur idem 523. & 524.*
525 *An Christiani possint auferre res Turcarum?*

Resp. Est occulta, & injusta rei alienæ „ 518
ablatio, invitò rationabiliter dominò. „
Quòd, si res sit sacra, dicitur sacrilegium, „
de quo supra. Si apertè cum vi fiat, est rapina, „
a furto specie distincta. Licèt autem „
furtum, ceteris paribus, quàm rapina, levius „
sit, & ex genere suo minimum inter „
ea, quæ circa proximum committuntur, est „
tamen mortale, si quantitas sit notabilis. Ita „
communiter omnes. Vid. *Bon.d.7.qu.8.* „

Unde resolves.

1. Qui alienum accipit per jocum, vel ob „ 519
ob bonum, aut commodum illius, a quo „
accipit, non furatur: v.gr. si uxor auferat a „
marito pecunias, ne ludis, aut comessationibus „
prodigat; aut vinum, ne inebrietur: „
aut librum hæreticum, ne legat: aut famulus „
det eleemosynam non nimis magnam „
valde indigenti, in qua dominus rationabiliter „
non sit invitus, a quo tamen ob verecundiam, „
vel aliam causam non audeat „
„ petere.

,, petere. V. *Leff. l.2. cap. 12.*
520 ,, 2. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumtum; siquidem re, & spe indigens fuit. Idem docent *Lessius, loc. cit. d.4. Malderus, Dian. &c.* de necessitate gravi. Verùm id probabilius alii negat, cum *Laym. l.3. t.3. p.1. cap.1. num 7. ex S.Thom 2.2. qu 66. num 7 Sylv. Ang* V. *Dian t.1. p.2. t. misc. R.20. C. Lug. d.16 s.7.* * (*Adverte hìc Prop. 36. damnatam ab Innoc XI: Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*) *

Certum est eum, qui est in extrema necessitate constitutus, posse alienum surripere, quantum sufficit ad se a tali necessitate liberandum. Ita communiter DD. cum *D.Thom. 2. 2. qu.66. a.7.* Ratio S.Doctoris quia in tali casu omnia sunt communia, jus enim Gentium, quô divisio facta fuit bonorum, non potest derogare juri naturali, quod cuique competit sibi providendi, dum extrema necessitate laborat. Idem dicitur, quando necessitas est proxima extremæ, aut illi æquivalens; in tali enim necessitate, quæ vocatur aliàs gravissima, seu quasi extrema, potest etiam quis sibi providere per media ordinaria, non autem exquisita & extraordinaria. Ita communiter *Lugo de Just. D.16. n. 154. Leff. l.2. cap.21. n.71. Sporer tract.5. cap.5. n.103. Salm. de Rest cap.5. num.38. cum Nav. Sot. Cajet. Prad. &c. Viva in prop 36. damn. ab Innoc. XI. n.14. cum Sylvest. Azor. Croix l.3. p.1. n.957. cum Carden. Haunold. & Tamb.* qui vocat sententiam certam. Talis autem gravissima necessitas putatur, quando quis est in probabili periculo incurrendi mortem, ut *Roncaglia de Charit. cap.2. qu 3. Holzmann eod. tit. num. 172. ac Vasqu. Val. Nav Moya, Dic. &c.* apud *Croix l 2. num.195.* Aut verò in periculo amittendi membrum aliquod principale, aut aliquem sensum, puta oculorum. *Pal. Dic. & Tamb. ap. Cro. ibid.* Item quando quis est in proximo periculo incidendi in perpetuam captivitatem, sive pœnam triremium, vel gravissimum aut perpetuum morbum, vel infamiam. *Lugo loc. cit Sporer tr.5. cap.5. num.85. Ronc. l. c. Eibel de Rest. num.271.* Non enim opus est ut dicunt *Lugo, & Elbel ex D. Thom.* & aliis, quòd hujusmodi mala actu inferantur, sed sufficit quòd proximè & moraliter certò immineant: Imò ait *Holzm loc. cit.* quòd de eis adsit periculum certò probabile. Sed dubitatur, an putetur eâdem necessitate laborare Pater, qui ob inopiam est in periculo prostituendi filiam? Affirmat *Bon.* & consentit *Mazzot. loc cit. cum Cajet. Suar. &c.* Sed probabiliùs contradicunt *Salm. d. num.39.* quia nulla necessitas potest cogere aliquem ad peccandum, cùm possit aliâ viâ, saltem mendicando, suæ necessitati subvenire. Sed quid, si aliquem virum honoratum valde puderet mendicare vel laborare, an possit ex alienis sibi providere? Negant *Salm num 39. cum Sot & Prado*, dicentes hanc potiùs judicari necessitatem gravem, quàm extremam, cùm bona temporalia tantùm ordinentur ad vitam, non ad honorem servandum. Affirmant verò *Viva l. c. num.3 Ronc l.c. Mazzot to.2. pag.375. ac Leff. Pal. & Dic. ap. Croix l 3 p.1. num.952.* item *Bann. & Serra ap. Salm.* Hocque probabilius mihi videtur, si pudor mendicandi esset tantus, ut potiùs ille mortem subire vellet, quàm mendicare.

Sed hìc plures quæstiones occurrunt. Quær. I. An dicantur esse etiam in tali necessitate gravissima ii qui sunt captivi apud Turchas, ita ut liceat ipsis alienum surripere ad se redimendum? Quæstio hæc pendet ab alia, an divites teneantur redimere tales captivos? Negant *Hurt. in 2. 2. D.159. sect. 3. § 21. & Sporer tr.3. cap. 6. num.59.* Quia dicunt hos non esse in extrema necessitate, cùm libertas non requiratur ad vitam, & aliàs requireretur magna summa ad ipsos redimendos, & facilè pretium redemtionis augeretur. Excipiunt tantùm, nisi quis captivus esset interiturus ex tristitia, vel aliis ærumnis. Item addit *Sporer*, quòd si quis captivus petat eleemosynam, tenetur dives saltem aliquid dare pro sua redemtione. E converso dicunt *Filliuc. tr 28. c.3. num 76. & Azor. to.2. l.12. cap.8 qu 5. cum Caj. & Major*, quòd divites tenentur ad redimendum vicinum, quem sciunt captivum esse. Ceterùm, si absolutè ajunt DD. ut supra, & ipse *Sporer* fatetur, quòd quisque possit alienum surripere ad se liberandum a perpetua captivitate, vel etiam ab ejus periculo, cur non tenebitur dives ad eum liberandum aliquô saltem mediocri subsidiô; & cur non poterit ille alienum auferre, si nullam aliunde probabilem spem habeat suæ redemtionis? Sed generaliter loquendo, hìc adjicere libet judicium perdocti *P. Concinæ*, qui differens de dubio, an divites teneantur hujusmodi captivos redimere? *to.2 D 6. c 9 n.7.* sic ait: ,, (Captivitas ex se grave malum est, ad quod tollendum plus minusve divites adstringuntur pro majori, aut minori divitiarum abundantia. Si captivitati junctum

sit

sit aliquod grave periculum amittendæ Fidei aut vitæ, si captivus utilis sit Reip.; tum gravior est divitum obligatio, quando hæc omnia illis perspecta sunt. Si captivorum redemtio maximam divitiarum summam exigeret, non auderem cuique diviti onus imponere similes captivos in libertatem redigendi. Hoc quippe onere divitibus injecto, possent Infideles extremis malis captivos torquere, Christianorumque opes brevi expilare. Spectandæ ergo sunt circumstantiæ omnes, & juxta illarum diversitatem divites plus minusve obligantur.)„ Attamen in hoc dubio, quod mihi ingentem confusionem ingessit, & in quo DD. tam obscurè loquuntur, ipse nihil decidere audeo. Sufficit utriusque partis momenta proposuisse. Sapientiores decernant.

Quær. II. An pauper in extrema necessitate possit occultè alienum surripere, antequam petat? *Coninchius D.27. de Charit. dub.10. n.158.* censet pauperem peccare mortaliter, si subripiat non petendo; quia non dicitur extremè indigere, qui petendo sibi subvenire potest. *Lessius* verò *l.2.cap.12. Laym l.3.tr.1. cap.1.num.7. & P. Concina to.2.D.6.cap.9.num.11.* dicunt eum teneri ad petendum, sed non peccare nisi venialiter, si non petat; quia dominus tunc non est invitus quoad substantiam, cùm pauper jus habeat ad illa bona, sed tantùm quoad modum, ordinem invertendo, quod non est amplius quàm veniale. Sed melius distinguendum cum *Lugo D.16.num.140.* qui dicit: Si res illa peculiaris non est absolutè necessaria ad inopiam pauperis sublevandam, pauper peccabit mortaliter etiam illam subripiendo, nam aliàs omnes mendici possent impunè accipere aliena non petita, eo quòd perirent nisi eis ab alio subveniatur, quod falsum est. Si verò pauper peculiari illa re extremè indiget, ita ut dominus teneatur omninò eam dare, quia ipso non dante pauper periret; tunc iste, ut ait *Lugo*, occultè accipiendo non peccat mortaliter; nec venialiter imò dico, cùm ille habeat eo casu absolutum jus ad rem illam accipiendam, juxta *D. Thom. 2.2. q.66. a.7.*

Quær. III. An pauper extremè indigens possit accipere rem magni valoris, si illa sit absolutè necessaria ad suam vitam servandam? *Prima* sententia negat; hanc tenent *Croix l.3. p.1 num.953. Concina to.2. D.6. cap.9. n.6.* & probabilem vocat *Sporer de Charit. cap.6. num.54.* (*Croix* autem citat *Lugo D.16. a num.147.* Sed non bene, quia *Lugo* loquitur tantùm de obligatione divitis, dicens ipsum non teneri extraordinariam summam expendere ad pauperem sublevandum, in quo dispar currit ratio, ut infra videbimus.) Ratio autem hujus sententiæ est, quia charitas, ex qua solùm tenetur dives ad eleemosynam, ut supra diximus, non obligat eum tanto dispendio. Et quamvis in extrema necessitate pauper habeat jus ab bona aliena, non tamen babet jus ad bona extraordinaria, sed tantùm ad ea quæ ordinariè sufficiunt ad vitam sustentandam. *Secunda* tamen sententia verior affirmat, eamque tenent *Spor. de Charit. cap.6. num.53.* consentitque *Lugo l. c. num. 146.* dummodo dives per talem ablationem non constituatur in æquali necessitate, & *Croix loc. cit.* putat practicè probabilem. Ratio, quia revera in extrema necessitate, cùm omnia fiant communia, pauper jus habet ad accipiendum omne id quod est necessarium ad suam vitam servandam, *ita ut* (sicuti docet *D. Thom. 2.2. qu.66. a 7. ad 2.*) *per talem necessitatem efficitur suum id quod quis accipit*; Nec distinguit S. Doctor inter rem parvi vel magni momenti. Non autem obstat communis doctrina, quam tradunt *Lugo D.16. n.150. Laym l 2 to.3 cap.6. num 4 Spor. de Charit c.6. n.51. Roncaglia eod. tit. cap.2. q.3. R.3. Dian. p.5 tr 8. R.6.* cum communi, & consentit *P. Conc l.c. num 6.* nempe quòd dives non tenetur permagnam summam erogare ad proximum liberandum a morte, maximè si ipse deberet e suo statu decidere; eo quòd charitas non obligat cum tanto incommodo: Unde ajunt *Lugo l.c. & Pal. Con. ac Tamb. apud Croix l.2. num.201.* neminem obligari pro vita alterius expendere ter vel quater mille aureos, etiamsi non excideret a suo statu; Nisi (excipiunt *Spor. & Croix cum Tamb. ll. cc.*) pauper esset persona conjunctissima, puta pater, vel filius. Nam respondetur, quòd, licèt hæc sententia, & ratio sit vera respectu divitis, diversa tamen currit ratio respectu pauperis; Rectè enim discurrit *Lugo n. 143.* & dicit, quòd sicut ab initio ante divisionem bonorum omnia erant communia, unde quisque poterat ex eis accipere quantum erat ei necessarium; sed nullus quidem tenebatur ipsi ex justitia bona dare. Sic etiam in casu extremæ necessitatis, cùm omnia tunc fiant communia, potest utiquè pauper accipere bona divitis, sed non tenetur dives ex justitia dare. Quapropter casu quo pauper est in extrema necessitate alicujus rei magni valoris, justè potest eam accipere, quia jus habet

ad

ad illam arripiendam; non ideo tamen dives tenetur dare, cùm ipse tantùm ex charitate obligatur, quæ non obstringit cum tanto incommodo. Quod autem dicit *Sporer eod. n.54.* scil. quòd eo casu dives etiam impediendo, quominus pauper rem accipiat, non peccaret contra justitiam; mihi non videtur probabile, quia pauper habet jus ad eam accipiendam, & consequenter, ne alter ab ea accipienda impediat.

Quær. IV. An fur consumens rem ablatam in extrema necessitate, teneatur semper ad restitutionem? *Prima* sententia negat, quam tenent *Palaus to.1 tr.7.D.2 p.10. n.3 cum Con & P. Nav. Diana to.8. coord. tr.7. R.14.* & æquè probabilem vocat *Spor. de 7.Pr.c.5.n.*102. satisque probabilem putant *Less.l.2 c.16 n.7.& Tamb l.8 tr.2 cap.6 §.2. n.3.* Ratio, quia, cùm in extrema necessitate omnia fiant communia, fur sicut habet jus accipiendi bona aliena, sic habet consumendi, non secus ac de novo surripiendi. *Secunda* verò sententia gravissima & communior affirmat; & hanc tenet *Less l.c.Sylve. v. Furtum, qu.5. Armil. eod.v. num.10. Azor.l.12. cap.7. & P. Concina to 4. de Furto cap.5. qu.4.* Ratio, tum quia obligatio jam contracta ex injusta acceptione non extinguitur ex superveniente necessitate; tum quia necessitas furis non tribuit ei dominium rei alienæ, sed tantùm dat jus utendi, & obligationem suspendit restitutionis. His tamen non obstantibus non puto improbabilem primam sententiam, quia pauper in tali necessitate, ut docet *D. Thom. l. supra cit.* surripiens alienum, suum efficit. Obligatio autem restitutionis eo casu non solùm suspenditur, sed etiam verè extinguitur consumtione rei, quia dominus teneretur consentire consumtioni, adhuc si res apud ipsum inveniretur. Hoc tamen limitandum dico, 1. Si ille sit pauper non tantùm re, sed etiam spe, ut dicemus in Qu. sequenti. 2. Si pauper absolutè indigeat re illa peculiari, nec aliter possit sibi subvenire, ut dixi in Qu. præcedenti.

Quær. V. An surripiens rem alterius in extrema necessitate, hac cessante, teneatur illam restituere? Hæc quæstio ab illa alia pendet, utrùm dives satisfaciat suæ obligationi, si pauperi extremè indigenti rem qua ille eget mutuet, aut donet sub pacto restitutionis, si deveniat ad meliorem fortunam? Adest triplex sententia. *Prima* affirmat, & hanc tenent *Tol. l.5.cap.24 Nav. in Man.cap.17.num 61.* item *Less. Vasq.Cov.Adrian. apud Croix l.2.num.207.* & probabilem putat *Lugo D.16. num.167.* casu quo res data sit magni momenti. Ratio, quia charitas, ex qua procedit hoc eleemosynæ præceptum, obligat tantùm ad subveniendum proximo indigenti; ergo sufficit, ut aliquo modo ei subveniatur, quo ille a sua necessitate eximatur, quin res absolutè donetur. *Secunda* sententia negat, eamque tenent *Azor.to.2.l.12.c.9. qu.1. Sot.de Just.l.4.qu.7. a.1. ad 4. Sanch. Conf. p.1. cap.5. dub 5. num 56.* cum communi, ut asserit, item *Suar. Bon. Pal. Bann. &c. ap. Salm. tr.21.c.7. num 8.* Ratio, tum quia dives ex præcepto naturali tenetur eleemosynam dare extremè indigenti, obligatio autem dandi eleemosynam involvit obligationem donandi; cùm verò datur res ad mutuum, non fit donatio, sed una obligatio mutatur in aliam; Tum quia in extrema necessitate omnia sunt communia, unde dives tenetur ex justitia rem tradere pauperi, cùm ille justè possit eam surripere, etiam invitô dominô, & suam facere, ut docet *S. Thom. 2.2. qu.66. a.7. Tertia* sententia longè communior & verior, quam tenent *Pal. tr.6. D.2. p.4. num.9. P. Holzmann de Charit. cap.3. n.182. Spor. de 7.Pr.cap.5.num.99. Croix l. c. cum Val.* qui vocat certam, & *Bann.* qui primam sententiam putat falsissimam, ac *Salm cum Reg. Med. Trull. Villal. Dian.* & omnibus aliis AA. citatis pro secunda sententia, distinguit & docet, quòd si pauper tempore necessitatis est absolutè pauper, tunc dives tenetur omninò gratis ei succurrere, quia tunc absolutè obligatur ad præstandam eleemosynam. Secus, si alter habeat aliunde bona, aut spem moralem sive probabilem habendi; tunc enim sufficit rem ipsi mutuare, quia tunc ille non est absolutè pauper, nec posset rem alterius absolutè arripere, & suam facere. Et hanc sententiam expressè tenet *D.Thom. Quodlib. 5. a. 17.* ubi supponens quòd pauper non sit carens bonis propriis, ut in *respons. ad* 1. sic inde ad 2. docet: *Unusquisque tenetur ad liberandum proximum a morte secundùm suam conditionem; & hoc quidem convenienter implevit qui pecuniam mutuavit; non autem tenetur condonare in casu quo ille poterat per mutuum liberari.*

Sic igitur pariter dicendum in quæstione primo loco proposita de surripiente bona aliena in extrema necessitate: Nihil tenetur ipse restituere, si tempore necessitatis erat absolutè pauper, ut dicunt *Lugo D.16. num.171. & Salm. de Rest cap.5. num.35.* (contra *Laym l.3. tr.3. p.1. cap.1. num.7.* ac alios *apud Salm. ibid.*). Ratio,

tio, quia, ut docet *D.Thom.l.c.* qui est absolutè pauper potest licitè ex rebus alienis sibi subvenire, & efficit suum id quod accipit: Rectè autem excipiunt *Salm.loc.cit.num.35.* si res accepta, cessante necessitate existat in propria specie, tunc enim dicunt, quòd tenetur eam restituere; Ratio, quia, cùm illius rei solus usus erat ei necessarius ad suam necessitatem sublevandam, non poterat illius dominium sibi abdicare. Pauper autem, qui aliunde bona habuit vel spem habendi, ut supra diximus, bene tenetur restituere rem acceptam & consumtam in necessitate, quia quando rem accepit, non fuit absolutè pauper.

Quær. VI. An dives non subveniens pauperi tempore quo ille erat in extrema necessitate, teneatur postea ad restitutionem? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Carden. in 1. Crisi D.26. num.76. cum Hurt. Laym.l.3.tr.3.p.1. cap.1.num.7.* item *Prado & Arag. ap.Sal n. de Rest. num. 33.* eamque putat probabiliorem *P. Concina to.2. de Eleem.cap 9.qu.10* Ratio, quia pauper in extrema necessitate habet verum jus ad bona divitis, & ideo, si dives illa non tradat, peccat contra justitiam, & tenetur restituere. Aliàs, si non peccaret contra justitiam, sed tantùm contra charitatem, posset ipse sine injustitia etiam impedire pauperem, ne in tali necessitate suum arriperet, nec teneretur ad restitutionem damnorum obvenientium filiis pauperis, qui ex illa impeditione mortem subiret; quod nemo dicit. Hinc inferunt, quòd, si dives sive impedit, sive negligit dare eleemosynam in eo casu, tenetur, adhuc sublatâ necessitate, resarcire omnia damna pauperi illata. *Secunda* verò sententia probabilior, quam tenent *Less l.2.cap.12.n.25 Lugo D 16. ex n. 143. Holzmann de Charit cap 3 num.182.* cum communi, ut asserit & *Salm. loc. cit. num 34. cum Suar. Con. Bann. Sanch. Vasq.* negat teneri divitem ad restitutionem damnorum, si negligit dare eleemosinam. Ratio, quia talis obligatio est ex præcepto charitatis, quæ ad restitutionem non obligat. Et quamvis pauper in extrema necessitate habeat jus ad bona divitis apprehendenda, cùm illa eo casu fiant communia, non acquirit tamen eorum dominium; tunc enim non quoad dominium, sed tantùm quoad usum bona aliena communia evadunt. Sed dices: Si dives non obligatur ad subveniendum pauperi ex justitia, quomodo poterit pauper justè rem ejus surripere, ipsô invitô, vel nesciente? Respondeo cum *Lugo* eodem modo, ut diximus in *Qu. III.* Ante divisionem bonorum omnia erant communia, & quisque poterat ex eis accipere sibi necessarium, sed nullus tenebatur ipsi ex justitia dare. Idem dicendum in casu extremæ necessitatis, cùm omnia tunc fiant communia, potest pauper accipere bona divitis, sed dives non tenetur dare ex justitia. Cùm autem pauper habeat jus ad accipiendum, peccat proculdubio dives contra justitiam, si illum impedit ab accipiendo, & tenetur ad omnia damna filiis aliisque heredibus necessariis ex tali impeditione obvenientia. Si verò non impedit, sed tantùm negligit dare, ad nihil postea tenetur. Unde concluditur, quòd pauper potest justè bona divitis accipere, sed dives non tenetur ex justitia dare.

Ultimò hìc notandum, quòd in sola autem gravi necessitate, prohibetur surripere rem alienam ex *prop. damn. 36.* mox supra relata. Excipit *Viva in d. prop. 36. num. 10.* quando pauper ad levandam suam non levem miseriam, quamvis non extremam, aliquid leve surriperet, probabiliter judicando dominum opulentem ex pietate non esse invitum, saltem quoad substantiam; Rectè tamen advertit hujus epikejæ usum non debere esse facilem, nec in materia gravi, quia divites in hoc etiam quoad substantiam sunt rationabiliter inviti.

„ 3. Nec item furatur, qui accipit in com- „ 521
„ pensationem justam, si aliter sibi debitum „
„ accipere nequeat, v. gr si famulus justum „
„ stipendium non possit aliter obtinere; vel „
„ iniquè inductus sit ad serviendum iniquô pre- „
„ tiô. Vide *Laym.l.c & Tol l 5. c.15.* „

Nota quoad *compensationem* I. Quòd compensatio potest fieri etiam in alia specie, si non potest fieri in eadem. *Croix lib 3.p.1 n 967.*

Nota II. Quòd compensatio regulariter peti debet per judicium; sed hoc omittere est tantùm veniale peccatum, *ex Salm de Rest. c.1. num.313. in fin. cum Lug. &c ac Croix num. 965. Tamb. & aliis.* Imò nullum, si aliàs timeantur inimicitiæ, amissio expensarum, & similia, ut rectè docet *Laym.*

Nota III. Quòd, licèt ad compensationem requiratur certitudo crediti ex communissima *apud Croix num 962.* Quamplures tamen, & graves Auctores apud *Salm. de Restit c.1 n.220.* admittunt posse fieri compensationem cum credito tantùm probabili in tribus casibus, scilicet quando compensatur fama cum pecunia; infamia cum infamia data; & legatum reli-

ctum

ctum in testamento non solemni: Sed vide quæ de his diximus *de Conscientia lib.*1.*n.*25.

522 Nota hìc Propos. 37. Innoc. XI. quæ dicebat: *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè Heris suis subripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salariò, quàm recipiunt. Salmanticenses de IV. Praecepto num.*130. *cum aliis*, loquentes *de hac prop. damn.* dicunt I. quòd si famulus sine necessitate liberè conveniat cum Domino de stipendio inferiori, postea nihil poterit sibi compensare; Secus, si ex necessitate, ad levandam nimirum suam miseriam, conveniat salariò notabiliter minori justò; Ratio, quia Decreta Pontificia non intelligunt obligare famulum contra justitiam. Ita *Salm. de Restit. cap.* 1. *num.* 317. *& Viva in d. prop.*37. *num.* 12. *cum Less. Suar. Mol. &c.* contra *Croix l.*3.*p.*2.*num.*975. qui ait nihil penitus posse famulum surripere post pactum, quia jam cessit juri suo; sed respondetur, quòd famulus, cùm cogitur ad sic conveniendum a sua paupertate, tunc non cedit juri suo spontè, sed coactè; & ideo ipsius paupertas nequit excusare Herum, ut non solvat ei saltem infimum stipendium. Quando autem famulus coactus a necessitate convenit pro parvo pretio, poterit sibi compensare usque ad pretium infimum, ut ait *Viva dict.n.*12. *cum Less. Suar. Mol. & Dic.* Hoc tamen currit, nisi Dominus alios famulos pro eodem parvo pretio jam justè invenisset; Vel nisi ipse famulus de se oblatus fuisset, & Dominus ex pietate sine indigentia ipsò uteretur. *Viva d. num.*12. *in fin. & Salm de IV. Prae.num.*126. *cum Mol. Sot. Nav. Villal.* Quando verò famulus esset vi compulsus ad serviendum pro parvo pretio, posset sibi compensare usque ad pretium medium, ut *Viva num.*14. *cum Mol. & Dic.*

523 Dicunt II. *Salmanticenses* quòd si famulus ex electione propria augeat operas debitas; nihil potest surripere, quia tunc censetur operam suam condonare ad conciliandam sibi Domini gratiam; secus autem, si ex voluntate Domini expressa, vel tacita, quia tunc servanda est regula illa, nempe quòd quivis operarius dignus est mercede sua. Ita *Salm. de IV. Prae. cap.*4 *n.*126. *& de Rest. cap.*1. *num.*128. *cum Mol. Set. Villal. Nav. Dian. Fagund. Bass.* & ita etiam *Corella cum Filguera, Toresil. Lastra, & Hozes super d. prop.* 37. Consentitque huic *Croix l.*3.*p.*2.*n.*976.

524 An autem famulus, si evidenter sibi constet de injustitia sui stipendii, possit tunc ex proprio judicio facere sibi hujusmodi compensationem? Negant *Croix lib.*3. *p.*2. *num.*976. *Carden. sup. Prop. Innoc. XI. Diss.*23. *cap.*2. *art.*2. *num.*62. *&* 63. *& Viva in d. prop.*37. *num.* 1. Et dicunt, quòd famulus, sive quicunque alius mercenarius non debet sibi compensare, nisi ex judicio communissimo peritorum, aut viri valde docti, & in re morali versati; Ideoque inquiunt ad hoc non sufficere judicium Confessarii mediocriter docti. Attamen *Salm. de IV. Prae. num.*137. dicunt famulum posse etiam ex proprio judicio sibi compensare suam operam, si ipse certè judicet majus stipendium mereri. Quod sanè videtur satis probabile mihi & aliis doctis recentioribus, si hic famulus, vel quicunque alius mercenarius sit vir prudens, timoratus, & verè aptus ad rectè judicandum, ac certus sit de justitia compensationis, remotò omni hallucinationis periculò. Sed hæc rarissimè evenient. Nec obstat supradicta *Prop.*37. damnata, quæ meritò proscripta fuit, quia nimis generaliter loquebatur.

Quæritur hìc obiter, utrùm Christiani possint licitè subripere res Turcarum? Resp. si 525
Christiani sint in locis Turcarum captivi, certum est posse eos surripere a Dominis quantum sufficit, ut redimantur, & ad Patriam redeant in compensationem injustæ servitutis, & damnorum, quæ ratione servitutis patiuntur. Ita habetur ex Decreto Congr. SS Off. die 25. Aug. 1630. *ap. Peyrin. de Priv. Minim. to.*3.*c.*4. *n.*29. ubi sic fuit declaratum: *Qui captivi injustè detinentur ab Infidelibus, possunt a dominis particularibus accipere sine injustitia, quantum sufficit ad congruam compensationem, etiam pro sufficientia redemtionis ab illis, vel ab aliis qui sunt partes Reip. sive Judeæ, sive Turcæ.* Dubium sit, an quilibet Christianus possit surripere bona Turcarum? Negant *Azor. to.*1. *l.*8. *cap.*24.*q.*12. *& Fill. tr.*22.*c.*5. *num.*123. Sed affirmant probabiliter *Mol. to.*1. *tr.*2.*D.*37.*lit.D. cum Cajet.*2.2.*q.*66.*a.*8. item *Victorel. Naldus, Duvall. Rebell. Velasqu. Covarr. & alii ap. Dian. p.*5. *tr.*13. *R.* 98. qui probabile putat. Ratio, quia sic rectè præsumi potest ei concedi a Principibus Christianis, qui jus habent spoliandi Turcas omnibus bonis, ac locis ab ipsis usurpatis. Consentit etiam *Felix Pot. de* 7. *Prae. num.*2653. modò (rectè limitat) non adesset inter Turcas tempus treguæ, vel Salviconductûs; vel nisi aliquis Turca degat in locis Christianorum, sive liber, sive servus, maximè si adsit ut publicus negotiator sub fide Regia.

DUBIUM II.

Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

526 *Quæ sit quantitas gravis respectu ad diversa genera personarum, vel ad diversas circumstantias?* 527. *Id clariùs elucidatur.* 528. *Conclusio & probabilior sententia?*
529 *Quid de furto rerum expositarum, nempe fructuum, & lignorum?*
530 *Quæ quantitas sit gravis in furtis minutis?*
531 *Quid si sit animus restituendi brevi tempore, vel partem complentem materiam gravem?*
532 *An sit mortale furari parum Reliquiæ sacræ?*

526 „ VAriæ ea de re sunt sententiæ. *Nav.* nimis scrupulosè statuit medium Regalem; alii nimis laxè 10. aureos; moderatiùs *Tol. Med. Less. &c.* duos Regales: etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

„ Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metiendà est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ, cui aufertur: si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana graviter lædatur, quomodo respectu valde divitis, imò etiam Regis, unus, vel alter aureus notabile quid videtur: respectu verò mediocriter divitum, quatuor circiter Regales, sive medius Imperialis: respectu mechanicorum duo: respectu pauperis, unus. Ita nunc plerique cum *Bon.*

Unde resolves.

„ 1. Grave peccatum est auferre rem parvam domino valde proficuam, verbi gratia, sartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat. *Less. l.* 2. *cap.* 12. *d.* 8.

„ 2. Grave item est (etsi non in specie furti), si fur sciat ex jactura rei parvæ domino secuturam valde magnam molestiam, v. gr. quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. V. *Bon. d.* 2. *qu.* 8. *par.* 1.

527 Quoad hoc punctum tam ad praxim scitu necessarium, nempe quænam sit materia gravis in furto, operæ pretium est plura hìc elucidare. Quidquid aliqui dicant, commune est apud DD & non videtur posse negari, quòd ad determinandam hujus materiæ gravitatem, non possit absolutè pro omnibus eadem quantitas assignari, sed ipsa dimentienda sit respectivè ad circumstantias personæ, rei, loci, & temporis; cùm enim furti gravitas consistat in quantitate damni quod proximo infertur, facilè nocumentum quod respectu unius leve erit, respectu alterius erit grave. Ideo enim *S. Thom. Opusc. de Erud. Princ. l.* 7. *cap.* 8. dixit: *In amissione unius gallinæ plus pauper gravatur, quàm unus multùm dives gravaretur in mille marcis.* Ideo etiam ait *Laym l.* 3. *tr.* 3. *p.* 1. *cap.* 1. *cum Nav Bus.* & communi, quòd auferre acum sartori poterit aliquando esse grave furtum, si ille eâ carens nequiret sibi de victu providere. Ceterùm ad justam dimensionem faciendam hujus gravitatis, rectè dicunt *Salm. de Rest. cap.* 5 *num.* 12. magnopere conferre judicia Sapientum, quorum major auctoritas in hoc punctomihi videtur majorem constituere probabilitatem. Quapropter diversas Doctorum sententias sedulò hìc congerere curavi; & ne pluries citationes eorum repetam, omnes AA. quos observavi hìc simul refero. Hi sunt videlicet *Less. de Just. l.* 2 *cap.* 12 *ex num.* 31. *Lugo eod. tit D.* 16 *num.* 27. & 28 *Laym. l.* 3. *tr* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 3. *Bon de Rest D.* 2 *qu.* 8. *p.* 1. *n* 7. *Fill tr.* 31. *c.* 10 *n* 239. *Salm de Rest. c.* 5 *ex n.* 15 *Habert to.* 4 *p.* 2. *cap.* 8 §. 5. *P. Concina to* 4 *c.* 3. *Spor. de* 7. *Præc. cap.* 5. *ex num.* 31. *Holzm. eod. tit. c.* 1. *n.* 732. *Roncaglia eod. tit. c un. q.* 4. *Anacl. tr.* 9 *D.* 5. *qu.* 1. *num.* 8. *Elbel Conf* 10. *n* 288. *Wigandt tr.* 9. *Ex.* 3. *q.* 2. *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 987. *Mazzot. to* 2 *pag.* 297. *Tamb. Dec l.* 8. *tr.* 2. *cap* 2. *num.* 2. *Viva de Rest. q.* 7. *a.* 5. *num.* 5. *Tol. l.* 5. *cap.* 16. *num* 3. *Fel. Potestà de* 7. *Pr. cap.* 3. *n.* 2618. Et quoniam Auctores isti, in assignanda materia gravi, diversis pecuniæ nominibus utuntur; ideo hìc opus est referre plures pecuniæ species quas ipsi nominant, & earum æstimationem, secundùm iidem DD explicant. *Pazius* sive *Paceus* juxta *Laym.* valet quatuor vel quinque asses, sive grana nostrata. *Regalis* juxta *Tamb.* valet tarenum unum, ac quinque grana monetæ siculæ; & ad eundem valorem in circa reducitur *Julius*, *Argenteus*, sive *Carolenus* noster. *Florenus* juxta *Lessium*, & *Anacl.* valet quatuor Regales; juxta *Lugonem* valet quinque; juxta verò *Fillucium* sex Regales. *Imperialis* juxta *Busembaum* valet octo Regales. *Aureus* juxta *Tamb.* & *Fel. Potestà* valet 12. vel 13. Julios;

lios; Et ad idem reducitur in circa *Scutus*, sive *Ducatus* noster.

Communiter DD. dicunt in furto illam esse gravem materiam, quæ alicui juxta suam conditionem in die sufficeret pro sui suæque familiæ sustentatione; in qua, ut bene advertit *Croix num.985. cum Spor. Gom. & aliis*, non solùm computatur victus, sed etiam vestitus, & habitatio. Sed regula hæc, cùm sit valde obscura & confusa, nec universè possit pro omnibus valere; idcirco afferemus DD. qui pro diversis personarum generibus gravem materiam assignant. Et I. Respectu *pauperum mendicantium* assignant pro gravi materia paucos nummos *Habert, Elbel, Spor. & Holzm.* Alii verò communiùs assignant unum Regalem, & aliquando etiam dimidium (sed in casu raro, ut dicunt *Salm.*). Ita *Buf. Leff. Bon Viva, Anacl. Escob. Renzi, Mazzott. Wigandt cum Bann. & Serra*; item *Nav. Reg. ac Diana apud Lugo*. II. Respectu *pauperum laborantium*, generaliter loquendo, dicunt *Laym. & Lugo* eam esse gravem materiam, quæ pertingit ad valorem victûs diurni, sive ad mercedem mediocrem, quæ datur Fossori pro uno die. Alii tamen distinctiùs loquuntur; *Roncaglia, & Habert* assignant pro materia gravi unum Julium. Alii verò communiùs dicunt esse duos Regales, tam pro Fossoribus, quàm pro Artificibus, sive Mechanicis; ita *Laym Leff. cum Medin. Bon Viva. Wigandt, Concina, Renzi, Escob. Mazzot. Tamb. Buf Holzm. Serra ap. Salm & Nav. Reg. ac Dian. ap. Lugo*. Verumtamen pro Artificibus *Sotus, & P. Nav. ap. Leff.* requirunt pro materia gravi plus quam duos Regales, & idem dicunt *Elbel, & Potestà*; *Filliucius* requirit tres Julios, *Lugo* autem quatuor Argenteos. Hinc probabiliter, dico, pro Fossoribus sufficere duos Regales, pro Artificibus autem requiri ad materiam gravem saltem duos Regales cum dimidio, si similem aut majorem mercedem ipsi quotidie lucrentur. Rectè tamen advertit *Habert*, quòd si quis operarius vix se sustentaret lucrando septem vel octo Asses singulis diebus, pro hoc talis summa erit siquidem gravis. III. Respectu *communiter* sive *mediocriter divitum*, qui vivunt propriis redditibus, *Concina, & Roncaglia* assignant pro materia gravi tres Julios; *Laym* 12. vel 15. *Pazios*, idest sex Regales in circa; Communiùs verò *Busemb Leff. Bon. Gordon. Habert, Viva, Anacl. cum P. Nav Elbel, Tamb. Holzm Potest. Wig. cum Bann.* item *Serra, Reg. Dian. cum Salm.* dicunt pro his materiam gravem esse quatuor Regales, sive Julios. Imò *Fill. Escob. Mazzot. Renzi, & Tamb.* extendunt usque ad quinque Regales. Hoc tamen rectè advertit *Viva*, non intelligendum de illis qui, licèt vivant propriis redditibus, tamen strictè vivunt; pro his enim certè puto tres Regales esse gravem materiam; imò etiam minus pro eis qui nimis miserè se & familiam sustentant. E converso pro persona absolutè opulenta *Sporer* requirit unum Florenum; *Lugo* verò 6. vel 7. Argenteos. Quoad Mercatores autem tenuis fortunæ puto esse materiam gravem duos Regales cum dimidio. Pro aliis autem mediocris fortunæ puto cum *Elbel, Viva, Anacl. & Croix* esse quatuor Regales. Pro Mercatore verò valde divite *Croix num.987.* requirit unum Imperialem, sive octo Regales; *Tamb. Renzi, & Potestà* requirunt unum Aureum; *Laym.* autem *Elbel, Holzm. & Ang. Sylvest. Rodr. Arag. Cordub. apud Salm.* requirunt tres Florenos. IV. Respectu *Magnatum* ditissimorum *Sylvest. Ang. Arag Cordub. Rodr. ap. Salm.* requirunt pro materia gravi plus quàm duos Aureos; *Viva* autem, *Elbel cum Sporer, & Croix* requirunt saltem duos Aureos. Communiùs verò sufficere ad materiam gravem unum Aureum dicunt *Bon Gordon. Mazzott. Fill. Anacl. Tamb. Lugo cum Nav. Reg & Diana, Leff. cum Sot. & P. Nav. Roncaglia, Holzm.* Et hoc procedere etiam respectu *Regum* dicunt *Filliuc. Ronc Holzm. & Lugo*; quia licèt respectu ipsorum unus Aureus videatur levis materia, revera tamen (ut ajunt) gravis est, spectatis Regum oneribus & muneribus. *Salm.* dicunt saltem sufficere pro Regibus unum Aureum cum dimidio. Alii verò probabiliter dicunt requiri saltem duos aureos, ut *Croix, Bon. Buf. Spor. Mazzot Elbel, Tamb. Viva, & Serra ap. Salm.* Imò *Potestà* pro Regibus requirit plus quàm duos Aureos; & plurimi alii extendunt usque ad tres Aureos, ut *Wigandt cum Bann. & Serra, ac Laym. cum P. Nav. Ang. Sylvest. Sot. Arag. Rodr. Corduba, & communi*, ut asserit *Laymann*. V. Respectu tandem alicujus Communitatis, censent *Sanchez, & Cardenas ap. Croix l.3. p.1. num.1012.* unum Aureum semper esse materiam gravem. Sed *Croix* probabiliter dicit, quòd si Communitas esset valde opulenta, posset materia gravis ulteriùs extendi, modò duos Ducatos non excedat.

Ex his omnibus concludo quid probabilius mihi videtur. Et quidem 1. Respectu *Mendicantium* puto esse materiam gravem unum Julium, seu Carolenum; & minùs, si aliquis pau- 528

per minus quotidie eleemosynis lucretur. 2. Respectu *Fossorum*, & similium operantium, communiter loquendo, duos Julios; Pro *Artificibus* verò duos Julios cum dimidio. 3. Respectu *communiter*, *sive mediocriter Divitum* quatuor Julios; & minùs pro iis qui ex propriis miserè vivunt; verùm pro *absolutè Divitibus* quinque vel sex Julios; Et idem censeo pro *Mercatoribus* valde opulentis. 4. Respectu *Magnatum* ditissimorum unum Aureum. Et idem puto pro Communitate valde opulenta; saltem pro hac dico sufficere ad gravem materium Aureum cum dimidio. Respectu autem *Regum* duos Aureos.

529 „ 3. Plus requiritur ad notabilem quanti„ tatem in rebus, quæ ultro proveniunt, & „ sunt valde expositæ, v. gr. fructus ad viam „ publicam. Vide *Less. l. c.*

Quæritur 1. An lignare in sylva aliena in magna quantitate sit peccatum mortale? Si sylva spectet ad privatum; quippe erit mortale, ut tenent communiter omnes cum *Croix l. 3. p. 2. num. 253.* Si verò spectet ad Communitatem, negant *Dic. & Burgh. ap. Croix num. 254.* Sed veriùs ipse *Croix cum Bon.* affirmat. Attamen *Sanchez Conf. l. 1. cap. 5. d. t. n. 35. cum Nav. Salon. Bann. & Henr.* dicit non esse mortale lignare sive in sylva Communitatis, sive privati, modò non fiat magna strages. Ratio, ut dicunt, quia Resp. transferens sylvam in privatam personam, non majus jus dedit, quàm ipsa Respub. habebat; at quando sylva erat Communitatis, cædentes tantùm tenebantur ad pœnam. Deinde addunt divisionem rerum videri ab initio factam sub hac conditione, quòd si quis cæderet ligna ex sylva aliena, non teneretur nisi tantùm ad pœnam post sententiam. Ita *Sanchez*, sed huic opinioni probabiliùs contradicunt *Sot. Arag. Lop. Cord & c. communiùs cum ipso Sanchez n. 32. & Croix l. c.*

Quær. 2. An liceat in vinea aliena comedere uvas? Affirmant *Covarr. Valer. Ripa, &c.* apud *Lugo D. 16. num. 33.* modò quis uvas foras non asportet; Adducuntque illud *Deut. 23. v. 24.* ubi dicitur: *Ingressus vineam proximi tui comede uvas, quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum. Si intraveris in segetem Amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autem non metes.* Et idem quod dicitur de uvis & spicis, ait *Abulensis* apud *Cornel. a Lap.* intelligi de pomis, ac aliis fructibus. Idque Josephus Hebræus, & plerique alii apud *Calmet in l. c.* dicunt intelligi non solùm de incolis, sed etiam de omnibus viatoribus, quibus hoc permitti ajunt ad refocillandas vires. Sed *P. Holzmann de 7. Præc. num. 758.* (cui adhæret *Lugo loc. cit.*) sentit ex *Lyrano in d. loc. Deut.* illud concessum fuisse tantùm Hæbreis ex speciali Dei permissione; vel solis vinitoribus, qui in vinea laborant. Et huic ultimæ interpretationi favent versio Chaldæa, & Arabica apud *Calmet*, ac etiam Hebræa, quæ verba illa, *foras tamen ne efferas tecum*, legit: *& non ponas in vas tuum*, idest *in calathum tuum*, ut *Calmet* explicat. Ceterùm probabiliter ait *Lugo* de jure naturæ licere comedere unum vel alterum uvarum racemum (idest unam, vel alteram uvam); Pariquè modò concedit comedere ex pomario alieno unum vel alterum pomum: Id enim prohibere videtur durissimum, & contra humanitatem. Et huic secundæ sententiæ videtur accedere Ugon Cardinalis, qui præfatum textum sic explicat: *Hoc non servatur hodie ad literam, sed in contrarium dispensatum est propter malitiam hominum.* His tamen non obstantibus satis probabilis videtur prima sententia; Nam quòd permissio illa fuerit pro solis Hebræis, nullô validô videtur niti fundamentô. Quòd autem fuerit pro solis vinitoribus, huic obstat 1. auctoritas aliorum ut supra, & maximè Josephi Hebræi, quæ in hac materia multùm valet, cùm ipse præ aliis meliùs nosset Hebræorum mores. Obstant 2. verba textûs, *ingressus vineam proximi tui*, quæ magis propriè intelliguntur de viatoribus, quàm de in vinea laborantibus. Obstat 3. factum Apostolorum *Lucæ 6. v. 1.* qui juxta hanc legem, *cùm transirent per sata, vellebant spicas, & manducabant confringentes manibus*. Ipsi autem objurgari fuerunt a Pharisæis, non quia hoc illicitè facerent, sed quia facerent in die Sabbato: At Christus Dominus eos omninò excusavit.

4 Plus item, si quis a diversis, vel ab „ 530
uno interpolatim parva, & plura furetur. „
Vide *Less. l. c. num. 46.* „

Docent *Less. Trull. Vill. apud Salmant. d. c. 5. num 19.* in furtis minutis requiri ad materiam gravem duplò majus; nempe si materia gravis sit per se v. gr. quatuor Julii, per furta minuta ad materiam gravem requiruntur octo Julii. Eandem quantitatem requirit *P. Holzmann de 7. Præc. num. 745.* si hæc furtula fiant diversis; atque si fiant per notabilia intervalla, requirit triplum. Mihi tamen æquius videtur, ut dicunt alii *ap. Elbel de 7. Pr. Conf. 11. n. 325.* quòd si furtula fiant eidem per intervalla, aut diver-

diversis eodem tempore, requiritur & sufficit ad materiam gravem simplum cum dimidio, e.gr. sex Julii. Si verò utrumque concurrat, nempe si fiant a diversis, & discontinuatim, censeo requiri duplò majus, scil. octo. Hoc tamen intelligitur cum *Less. & Lugo D.16.n.51.* modò furta non fiant per partes ex industria; & modò inter furta interponatur magnum intervallum. Addunt *Laym. Bon. Lug &c. ibid.* furta minuta non coalescere, si fiant a pluribus, & magno intervallo intercedente, videlicet anno. Immo *Sanch. Dec. l.7 cap.21.n.10. Ronc. Viva prop 29. Alex VII. n.17. cum Trullench. &c.* (contra *Rebell. & Croix lib. 3. p.1. num.1011.*) excusant a restitutione sub gravi, etsi furtula accipiantur ab uno, annô interjectô. Rejiciunt autem *Viva & Ronc. c. un. q.5.* opinionem *Filliucii, Dianæ, Salaz. Vidal. Tol. &c. apud Salm. loc. cit.* qui excusant, si adsit intervallum 15. dierum, vel mensis ut admittit *Nav. ap. Sanch.* Nisi, excipit *Viva*, materia sit valde modica. Hinc magis mihi arridet quod sentit *Roncagl. ibid.* scilicet saltem requiri interpolationem duorum mensium, dum agatur de materia, quæ, licèt non sit gravis, tamen proxima est materiæ gravi.

531 Non est mortale per se loquendo surripere quamcunque summam cum animo restituendi statim, v.gr. intra quadrantem, *Croix l. 3. p.1. num.1602. cum Less. Lug Vasqu &c.* Idem est, si intra illud breve tempus quis vult restituere tantùm illam ultimam partem complentem materiam gravem, aut si ad breve tempus restitutionem differat. *Croix ibid. cum Vasqu. Sanchez, Rebel. Reg. Sayr.* & aliis plurimis.

532 Quæritur hic, an sit mortale furari parum Reliquiæ sacræ? Nullidubium quòd in Districtu Romano est mortale, cùm Clemens VIII. & Paulus V. excommunicationem indixerint contra eos, qui invitis Rectoribus Ecclesiarum furantur Reliquias etiam minimas. Secus probabiliter ait *Croix l.3. p.2. num.1603.* cum *Sanch. Bon. Castrop. Dian. & Baldell.* si quis furetur extra Districtum aliquid minimum, ipsam Reliquiam non deformans, neque minuens illius æstimationem; nisi sit aliqua Reliquia insignis, aut rara, ut puta Sanctæ Crucis, Capillorum B. Mariæ V. &c.

D U B I U M III.

Quando graviter peccet, qui multa minuta furta committit?

---

533 *Quid si qui furatur, non habeat animum ditescendi? Quid si habeat?* 534. *An furtula facta a diversis coalescant? Et an tunc restitutio possit fieri pauperibus?*

535 *Quid si plures furentur parva, alterô alterum nesciente?*

536 *Quid si mutuò sciant, & eodem tempore furentur?*

537 *Quid si unusquisque moveatur exemplô alterius?*

538 *An sit mortale furari quid leve post completam materiam gravem?*

533 RESp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. Vide *Less. loc. cit. Sanch. l.7. cap.21.*

Unde resolves.

1. Si quis ex occasione tantùm furatur, sive uni, sive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere singulis furtis, non peccat graviter, neque ea simul sumta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch. l.7. c.21. Bonac. qu.8. p.2.* * (*Etsi nunquam adverterit ad culpam gravem, ut Tamb. Croix, Carden &c. communiter. Vide dicenda num.553.*)*. Verùm & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p.3. t.6. R 25.*

534 2. Si autem per plura parva furta uni, vel pluribus facta habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter eâ intentione: ac, licèt executio singulorum sit tantùm venialis ex se, ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis, *Lessius, l.2. cap. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent graviter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ, v. gr. si sartor particulas panni a diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. * (*Nota autem hîc Prop. 28. damn. ab Inn XI:* Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.) * Interim hi excusantur subinde a gravi peccato.

1. Ex

„ 1. Ex eò, quod dictum est casu primo. 2.
„ Si id faciant, ut se servent indemnes, vel
„ quia aliàs non lucrarentur, vel pretium au-
„ gere deberent, & tunc non invenirent em-
„ tores, *Rosella.* V. *Emtio.* 3. Si aliàs non ha-
„ beant, unde se, vel suos alant.

534 Hic quæritur I. An furtula facta diversis personis coalescant, & gravem obligationem pariant restitutionis? Negant *Ang. Med. & P. Nav. apud Sanch. Dec. l. 7 cap. 12. num. 10.* & probabile putat *Croix l. 3. p. 1. num. 1013. cum Esp.* Nisi fur magnam quantitatem auferre intendisset; vel nisi Domini læsi unam Communitatem constituerent. Sed meritò dicit *Lugo de Just. D. 16. num. 48.* hanc opinionem ab omnibus rejici, cùm contraria sit communis, & tenenda cum ipso *Lugo, & Sanch l. c. n. 15. Salm. de Rest. cap. 5. num. 19. Croix ibid. & aliis.* Et veriùs videtur cum *Salm l. c. & Milante in dict. prop. 38.* oppositum expressè damnatum, cùm præfata propositio genericè loquebatur. Ratio patebit ex quæstione sequenti, quam apud nullum Auctorem discussam inveni.

Quæritur II. Si furtula, quæ simul ad magnam quantitatem perveniunt, sint facta diversis Dominis certis, an fur teneatur sub culpa gravi eis restitutionem facere: vel an satisfaciat, debita illa pauperibus distribuendo? Ex una parte videtur dicendum sub gravi restitutionem faciendam esse Dominis, nisi excuset periculum famæ amittendæ, vel gravissimum damnum aut incommodum. Ratio, quia, licèt Domini non sint graviter læsi, fur tamen certè non potest sibi retinere magnam quantitatem ablatam; nam (ut dicunt *Sanch. Dec. l. 7. cap. 12. num. 15.* & aliqui alii apud *Lugo D. 16. num 49.* etsi in alio proposito) præceptum non furandi non solùm prohibet, ne quis alios graviter lædat, sed etiam ne ditescat notabiliter ex ære alieno. Quapropter, cùm fur certè ad restitutionem teneatur, non videtur satisfacere, si restituat pauperibus; quia his restitutio facienda est tantùm, quando creditores sunt incerti, non verò quando sunt certi: Propterea quod, restituendo pauperibus, cùm restitutio sine magno incommodo possit fieri ipsis Dominis, non videtur fur restituere ablatum personis debitis, sed alienis, ad quas nullum jus spectat; & ideo non videtur suam obligationem implere. Sed probabiliùs mihi & aliis doctis junioribus dicendum videtur, quòd hujusmodi fur non peccet graviter, si non restituat Dominis certis, cùm commodè possit; & satisfaciat suæ gravi obligationi, si debita pauperibus distribuat. Ratio, quia, ut docet *Lugo l. c. num. 5.* & consentit *Sanch l. c. cum Vasq. Val. P. Led. & Reb* præceptum non furandi, non tam intendit vitare emolumentum proprium, quàm damnum proximi. Si ergo singuli Domini non fuerint graviter læsi, fur non tenetur sub gravi obligatione eis restitutionem facere. Attamen, cùm ipse notabiliter ditescendo ex bonis alienis, grave inferat damnum Reipublicæ, ideo Reip. damnum restituere debet. Eo igitur casu sub gravi tenebitur Reip. restitutionem facere, Dominis verò tantùm sub levi. Unde videtur, quòd sufficienter fur satisfaciet suæ gravi obligationi ex præsumto consensu Reip. si restituat pauperibus, aut locis piis, qui sunt egentiores Reip partes. Sed dices: Nunquam præsumitur Resp. velle quòd fur restituat pauperibus cum culpa veniali, a qua ipse nullo modo excusari potest, dum sine suo gravi incommodo debitum Dominis restituere posset. Respondeo: Cùm in hoc non censetur graviter invita Respub. ad quam (ut diximus) principaliùs tunc pertinet jus rei ablatæ, si restituatur pauperibus; ideo probabiliter videtur dici posse, quòd fur semper excusabitur a mortali, si pauperibus restituat: & etiam a veniali si aliqua rationabilis causa adsit.

3. Si plures simul, vel successivè plura „ 535
furta parva alicui faciant, quæ simul sum- „
ta graviter illi noceant; tunc, si alter de „
altero non sciat, nullus peccat graviter: v. „
gr. si viatores ex vinea unam, alteramve „
uvam rapiant, & comedant, etsi hoc lice- „
re dicant *Covar. Val. & Ripa*; * (*Vide dicta* „
num 529.) * Contra *Dian p. 3 t. 6. R. 30.* Si au- „
tem singuli conspirent, singuli graviter pec- „
cant. Si denique de se mutuò sciant, nul- „
lus tamen alteri sit causa furti, probabilius „
est non esse mortale, ut docent *Less. Tan.* „
&c. contra *Suar. Vasq* V. *Bon l c.* „

Probabilissima est hæc sententia *Bus* scilicet, si plures medica furantur, neminem peccare graviter, etsi mutuò sciant grave damnum Domino fieri, nisi ex communi consilio faciant. Ita etiam tenent *Habert to. 4. c. 7. §. 5. q 6. Lugo D. 16. n. 55. Salmant. de Restit. cap. 5. n 28 cum Less Sanch. &c.* Et hoc, etiamsi singuli eodem tempore furentur, ut cum *Bus* censet *Less. cap. 12. num 52 de Justit. cum Soto, & Sanch. Dec. lib. 7. cap. 21 num. 24.* contra *Lugo.* Ratio, quia tunc, nemo est causa damni, quod per accidens ab aliis domino evenit. 536

Si au-

537 Si autem plures plura parva furentur, itaut unusquisque moveatur exemplô alterius, quamvis sine communi consilio, *Laym Ov. d. Steph &c. ap. Croix l.3. p.1. num.* 1009. dicunt omnes peccare contra justitiam. Sed probabiliùs *Lessius, Lug. Salm. & Tamb. ibid.* tenent peccare tantùm contra charitatem (& graviter, si materia est gravis) ratione scandali, non verò contra justitiam; quia exemplum non est causa positivè influens in damnum alienum, ut diximus *l. 2. num.* 45. communiter *cum Sanch. Salm. Mol. &c.*

538 Si quis post completam materiam gravem furatur adhuc aliquid aliud leve, *Lug. D.* 16. *num* 43. *& Croix loc. cit. num.* 1027. *cum Spor. Dic. &c.* tenent esse peccatum mortale, toties quoties aliquid leve surripitur. Sed *Lessius cap.* 12. *num* 44. *& Salm. de Rest. cap. 5. num. 23. cum Tapia, & Diana* hujusmodi furtum leve dicunt non constituere peccatum mortale, nisi pertingat ad aliam novam quantitatem gravem; & hoc *Bonac. de Rest. D. 2. qu. 8. p. 2. num. 5.* meritò putat valde probabile.

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

539 *Quid de furto uxorum, & virorum?*
540 *An uxor possit dare eleemosynas &c?* 541. *An aliquando possit expendere?* 542. *An liceat ipsi subvenire Parentibus &c?*
543 *Quale furtum filiorum sit grave?*
544 *An filius possit a Patre mercatore surripere mercedem pro opera sua?*
545 *Quid de furtis famulorum in esculentis &c?*
546 *De restitutione facienda ab uxore, & filiis?*

539 „ RESp. Licèt verè furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi patrisfamilias invito quid auferant, plerunque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale, cùm plerunque hìc dominus aut non rationabiliter invitus, aut saltem minùs invitus sit, ut ab his, quàm ab aliis, auferatur: vel, etsi valde invitus sit, sæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quam accipitur, v. gr. ad ludendum, potandum, &c. V. *Caj. V. Furtum. Less. cap.* 12. *num.* 76.

Unde resolves.

„ 1. Uxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat, invitô maritô, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia, licèt media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trull. l. 7. cap. 6. d. 8. num. 7. &c.*

„ 2. Similiter peccat graviter maritus contra justitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile uxori surripiat, sine ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, si quidem libera eorum administratio ipsimet uxori competat, quia par est ratio mariti, & uxoris, quoad bona propria. Vide *Villalub. t. 2. d. 13. Trull. l. 6. cap. 1. d. 9.*

540 „ 3. Uxor potest dare eleemosynam, & munera, secundùm consuetudinem aliarum mulierum illius loci, & conditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat; quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest. *(*Ita Lugo D. 16. num. 64. communiter cum Mol. Less. Con. Bon. Reg &c. ap. Dian to. 1. p. 2. tr. 1. Ref. 32.* Et hoc etiamsi uxor habeat bona propria, ut *Lugo, Bon. Gob &c. cum Croix loc. cit. n. 1025.*)* *ibid. num. 13. Dian p. 1. t. 3. R. 22 & p 5. t. 8 R. 34.* ubi cum *Mol.* & 10. aliis docet, posse eam insciô maritô dare vigesimam partem annui censûs, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam statûs, & maritus irrationabiliter sit invitus. *(*Sed hoc ita universaliter dictum reprobant Lugo D. 16. num. 16. Sporer, & Tamb cum Croix eod loc cit. num* 1021. *Tamb. Dec l 8. tr. 1. cap. 2. § 3. num. 14 id tantùm admittit quando divitiæ non multum excedunt*)*. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, ut mariti conversionem impetret; vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bonac. Regin* & alii 10. contra *Con. &c.* Vid. *Dian p. 2 t 16. R. 23. & p 5 t 8 R. 34.*

541 „ 4. Uxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domûs: Item, quæ acquirit suâ industriâ. *(Demtô tamen labore, quem præstare debet Familiæ, ut bene advertit *Croix ib num.* 1018.)* ; Item paraphernalia, hoc est, bona, quæ, præter dotem marito allatam, sibi reservavit. *Trull loc. cit.* & ceteri comm. *(*Item potest uxor liberè dispo-*

„ *nere*

*nere de iis quæ sibi reservavit de bonis a viro sibi assignatis pro vestitu, aut sustentatione Familiæ ad certum tempus, modò honestè Familiam jam sustentarit. Ita Croix l.3.p.1. num.1024. cum Pal Nav. Less. Mol. Bon. &c.)**

5. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causâ, si vir sit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo; vel pro victu, vestibus, ceterisque sibi, vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpe non intelligunt, & frustra ab illis paterentur. *Bonac. Trull. l.c.*

542 6. Uxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita ut miserè secundùm statum suum vivant, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo post mortem viri omnia computet in in sua parte) eis subvenire, quia jure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. *Nav. Palaus, Less. l.2 cap.12 d.14. Dian. p.5. t 8. R.34.* ubi illam potestatem extendit ad fratres, & sorores, quod etiam *Less. l.c. & Trull. l.6. cap.1. d.9.* judicant probabile. * (*Cum Lugo D.16. n.71. Mol. Sanch. &c.*)*

543 7. Filius peccat graviter, invitis parentibus, notabilem summam accipiens, qualis nnn semper est, secundùm *Less cap.12.* si filius patri prædiviti duos, vel tres, imò secundùm *Sanch.* quinque, vel sex aureos furetur: eò quòd parens sit minùs invitus, & filius sit aliquid patris. Unde non tenebitur ad restitutionem, nisi fortè coheredibus graviter noceat.

Dicit *Salas* apud *Croix lib.3.p.1. num.1032.* non esse grave furtum filii 20. vel 30. aureorum a Patre possidente annuos 1500. aureos; & non improbat *Lugo D.16. a num.76.* si Pater non sit tenax, & filius adoleverit, ac accipiat ad usus honestos. *Lessius, Nav. & Fill. ap. Spor. de 7. Pr. cap.5. num.57.* dicunt non peccare graviter filium furantem 2. vel 3. aureos a Patre divite. Idem ait *Holzm. n 755.* de furante a Principe 50. aureos, vel 10. a prædivite; imò *Bannez* extendit ad minus 50. aureis. Sed hanc opinionem *Bannezii* reprobant *Lugo, & Croix loc. cit.* Admittunt verò *Nav. Sot. Laym &c. ibid.* quòd si Pater mittat centum aureos filio in studiis versanti, poterit filius insumere quinque aureos in recreationes honestas ex præsumpto Patris consensu.

544 8. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecuniâ sibi suppeditatâ ad usus honestos, putat *Less. cap. 22. d.13.* eum peccare mortaliter: etsi excuset a restitutione, si pater rogatus facilè condonaturus putetur.

9. Si filius, v.gr. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest a patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo, & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter *Laym. l.3. s.5. t.4. cap.8. Dian. p.4. t.4. R.66.*

Ita etiam sentiunt apud *Moya Tract 6. Disp.4. Qu.1. ex num.1. Nav. Escob. Ang. Gom.* cum communiori, ut asserit *Molin.* & non improbabile putant *Less, Villal. Lop.* Et hoc concedit *Serra*, etiamsi filius serviat gratis, ignorans quòd possit servire cum mercede, si præsumitur, quòd si non ignoraret, minimè operam gratis impendisset. Et in dubio, ut censet *Moya*, tenendum est filium noluisse gratis servire. Unde videtur hic posse filius sibi compensare mercedem eodem modo, quo Clericus posset sibi compensare de fructibus Beneficii, quod de bonis patrimonialibus ignoranter impendit in sui substentationem, nisi expressè voluerit compensationi renunciare; quia in dubio nemo præsumitur velle se suo jure privari, ut dicunt *Leand. ibid. cum S. Thom. Caj. Pal. Less. Mol. & Nav.* Verùm *Lugo D.5. num.42. & Moya cum Mol. Med. Sylvest. & aliis* tenent nullo modo filium posse hoc salarium a Patre exigere, quia secundùm jura Filius debet Patri suas operas, & industrias; & quidquid ex bonis paternis acquirit, Patri acquirit, ut probat *Sanch. Conf.1 c.2. D.8. & 9.* Et cùm hæc sententia sit valde probabilis, imò probabilior cum *Croix l. 3. p. 1. num.1054.* Ideo, si Pater negaret salarium, vel Filium puderet illud petere, meritò ait *Croix ib. num.5035.* minimè posse Filium occultè sibi illud compensare, cùm compensatio non sit licita, nisi ubi jus est certum, sed hìc jus Filii est valde dubium. Dices: Prima opinio est saltem practicè probabilis probabilitate juris, seu proximâ, prout dicunt DD. de eo qui potest compensare famam sibi ablatam cum pecunia, vel non restituendo famam alteri detrahenti (Vide dicta *l.1. num.35.*). Sed respondetur ibi supponi diffamatum habere certum jus ad suam famam, & dubium est tantùm de modo. Sed hìc valdè dubitatur, an filius habeat jus se compensandi in casu proposito; Quando autem jus sive creditum non est

certum,

certum, omnes conveniunt ad dicendum quòd non licet compensare; Vide *Salm. de Rest. c.4. num.*148. Si verò filius præstet in beneficium Patris majora opera & obsequia, quàm tenetur, an eo casu possit exposcere stipendium a Patre? Vide dicta *num* 488.*vers.III.*

545 „ 10. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis faciliùs (ut & Religiosi) excusantur; cùm in his dominus, aut prælatus sæpe tantùm sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinaria acciperentur. *Laym. Esc. & Less. d.*2.*c.*12. *d.*8.*n.*48. Ubi docet, quòd furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ vendi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed ad comedendum tantùm accipiantur. * (*Ita etiam Cajet. Nav. Bannez, Moya, Sanch. ap. Croix l.3.p.1.num.*1016. *Sed meritò hoc non admittit Sporer to.*5.*cap.*5.*num* 58. *si magna esset quantitas.*) *

546 „ 11. Cùm a gravi peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel, si ea non habet, post mortem patris afferre in divisionem hereditatis, si quantitas rei ablatæ sit valde magna, nec pater restitutionem tacitè, vel expressè dimiserit. Famuli verò, si sine magna difficultate restituere non possint, jubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. *Laym. l.*3. *t.*3.*p.*1.*cap.*1.

CAPUT II.

De Restitutione.

DUBIUM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneatur ad eam?

547 *Quid est restitutio, & an debeatur tantùm ex læsione Justitiæ commutativæ?*
548 *Quæ sint Radices restitutionis?* 549. *Quænam est culpa Theologica, & quæ Juridica?*
550 *Ex qua culpa oriatur obligatio restituendi?*
551 *Quid si quis leviter alterum lædat animò graviter nocendi?*
552 *An culpa venialis inducat obligationem restituendi?*
553 *An ex levi furto possit aliquando oriri gravis obligatio restituendi?*
554 *An ad restitutionem in contractibus requiratur culpa Theologica?* 555. *An idem in Officiis?*
556 *Quid de injuria materiali, & formali? Et vide ibi resolutiones.*

RESP. 1. Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam; ita ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, verbi gratiâ, contra charitatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur; sed ea tantùm, quæ est contra justitiam, in qua propriè injuria infertur, hoc est, læditur aliquod jus proximi, quod his habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v. gr. furando, defraudando, destruendo rem alterius, negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, convitiando, & similibus. 547

Aggrediamur nunc ad hos duos discutiendos Tractatus *de Restitutione*, & *de Contractibus*, qui, cùm permultis implicatissimis quæstionibus & dubiis solutione difficillimis conserti sint, maximâ digni sunt animadversione, & ad praxim ita scitu necessarii, ut si in his Confessarii non bene sint versati, eos in multa offendicula incurrere oporteat. Facilè continget in hoc meo libro, & potissimùm in hac secunda editione, omnium sensui me non fore satisfacturum: Ab illis enim, qui rigidæ vel benignæ sententiæ plus fortè quàm par est amantiores sunt, aut nimis austerus habebor, quia a multorum graviumque Auctorum sententiis recessi; aut nimis indulgens, quia plures opiniones libertati faventes tanquam probabiles approbavi. Testor Deum, cujus honorem, & Animarum salutem mihi proposui, quòd quidquid scripserim, non ab aliqua passione impulsus, aut verbis aliquorum Auctorum addictus, vel austeritati aut benignitati nimis adhærens, ad hæc scribenda me induxi. In qualibet quæstione præviò diuturnò studiò curavi quidem veritatem investigare, præcipuè in iis quæ ad praxim magis faciunt; & propterea non solùm diligenti trutinâ perpendere elaboravi rationes quas Doctores Classici tradunt; sed etiam plures doctos Recentiores consulere non neglexi, adeo ut

aliquando in recto judicio de aliqua quæstione faciendo multos dies consumserim. Siquidem non tanquam ovis (ut verbis utar Rigoristarum) semitas Scriptorum cœco ductu sectatus sum, sed operam dedi, ut veritatem assequerer, aut sententias quæ magis veritati accedunt amplexarer. Pro viribus sum conatus semper rationem auctoritati præponere; & ubi ratio me convicit, non renui Auctoribus plurimis contraire, etiam iis quibus magis forsan adhærere potuissem, utpote quia, cùm hanc scientiam addiscerem, ad manus meas ante alios illi pervenerunt. Hinc, benevole Lector, ne putes me Auctoribus benignæ sententiæ omninò addictum, si eos sæpiùs me citare observas; nam ad hoc opus conficiendum non prætermisi etiam rigidæ sententiæ Auctores legere, & præcipuè Merbesium, Contensonium, Habert, Natalem Alexandrum, Jueninum, Cabassutium, Tournely, Genettum, Petrocorensem, P. Concinam, &c. paratus quidem a sententiis meis desciscere, dummodo suis rationibus de veritate me convicissent. Sed quomodo me convincere poterant, dum videbam, quòd ipsi ut plurimum magis conviciis & subsannationibus, quàm vi rationum sententias suas suadere conantur? Quomodo in omnibus adhærere potuissem iis qui opiniones suas sæpius veriores, & Evangelio conformiores prædicant, nonnisi quia rigidiores sunt; & frequenter insultant, in oppositas, tanquam falsas ac Evangelio adversas, nonnisi quia libertati favent?

Ceterùm in dubiis discutiendis æqualis mihi scrupulus fuit, tam sententias libertati faventes, & a ratione alienas utì probabiles admittere, quàm damnare ut improbabiles eas quæ validò quòdam fundamentò innixæ mihi videbantur. Cùm certum sit, vel ut certum tenendum, prout communiter DD. docent, & ipse doctus R. P. *Concina*, quamvis rigidarum sententiarum celebris fautor, in suo eruditissimo opere Theologiæ Dogmatico-Moralis me instruit, quòd Hominibus imponenda sub culpa gravi non sunt, nisi evidens ratio id suadeat. Æquè enim nefas est a culpa excusare qui reus est, quàm innocentem tanquam culpæ reum judicare, ut sedulò monuit *S. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 11. §. 28.* ubi differens, quando aliquid damnandum sit de mortali vel non, sic scripsit: *Nisi habeatur auctoritas expressa S. Scripturæ, aut Canonis, seu determinationis Ecclesiæ, vel evidens ratio, nonnisi periculosissimè determinatur. Nam si determinetur, quòd sit ibi mortale, & non sit, mortaliter peccabit contrafaciens, quia omne quod est contra conscientiam ædificat ad Gehennam. Si autem determinetur, quòd non sit mortale, & secundùm rei veritatem sit, error suus non excusabit a mortali . . . Quando scilicet erraret ex crassa ignorantia: secus, si ex probabili, puta quia consuluit peritos in tali materia, a quibus sibi dicitur illud tale non esse mortale; Videtur enim tunc ignorantia quasi invincibilis, quæ excusat a toto. Et hoc quantum ad ea quæ non sunt expressè contra jus Divinum, vel Naturale, vel contra articulos Fidei, decem Præcepta, & hujusmodi, in quibus ignorans ignorabitur.* Item S. Bonaventura dixit: *Cavenda est conscientia nimis laxa & nimis stricta, nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem; Prima sæpe salvat damnandum, secunda contra damnat salvandum.* Quapropter semper timor mihi fuit, ne Deus æquè rationem a me exigeret, si opiniones laxas ut probabiles approbassem, quàm si probabiles, ut laxas reprobassem. Humanæ conditionis præsenti fragilitate spectatâ, non est semper verum, tutius esse Animas per viam arctiorem dirigere, cùm videamus Ecclesiam tam nimiam libertatem, quàm nimium rigorem, sæpe proscripsisse. Unde *Gerson de Vita Spir. part. 3. lect. 4. coll. 10.* animadvertens damna sententiarum excedenter rigidarum, sic advertit: *Fit ut per tales assertiones publicas nimis duras & strictas, præsertim in non certissimis, nequaquam eruantur Homines a luto peccatorum, sed in illud profundiùs, quia desperatiùs, immerguntur.* Et hoc magis urgere debet in materia restitutionis, ubi in dubio possessor bonæ fidei, cùm jus certum habeat ad rem possessam, non debet expoliari, nisi moraliter constet rem esse alterius, juxta regulam communiter receptam etiam ab AA. rigidæ sententiæ, ut testatur *Lugo de Just. D. 17. num. 86.* & sic revera tenent *Gonet Diss. de Prob. Habert tom. 4. pag. mihi 76. Nat. Alex. l. 4. Reg. 29. Wigandt Ex. 1. q. 7. P. Henno, &c.* Vide dicta *lib. 1. n. 83.* Communiter enim dicunt saltem in materia justitiæ valere regulam illam, quòd in dubio melior est conditio possidentis. De reliquo tandem me protestor, quòd si in aliquo erravi, opto ut error mihi ostendatur; nam paratus sum illico me retractare, nec erubescam, prout non erubui id facere in hac mea secunda editione, in qua a pluribus recessi opinionibus, quæ mihi

hi

hi postmodum vel nimis benignæ, aut nimis rigidæ visæ sunt.

Restitutio igitur est *actus justitiæ*, sed addendum est *Commutativæ*; non enim debetur restitutio ex læsione justitiæ *Legalis*, quæ respicit jura legum, & pœnas; neque ex læsione justitiæ *Distributivæ*, quæ respicit merita personarum. Quare Episcopus conferens Beneficium simplex indigno, nihil tenetur restituere digno, ut probabiliter dicetur *n.585. & l.4.n.106.* Quid verò si Beneficium sit curatum? Vide *eodem loco n. 109.*

Tantùm igitur ex læsione justitiæ *Commutativæ*, quæ respicit jus rei, oritur obligatio restitutionis. Ex læsione autem aliarum virtutum nulla oritur obligatio restituendi, ut *Croix l.3. p.2. num.295. cum Sot. Lugo, Bann. Tamb. &c. contra Less. & Cov.* Quare dicunt præfati DD. quòd si actio ex alia virtute, quàm ex justitia sit debita, non est restituendum quod accipitur pro ea servanda.

548 Notandum est I. quòd *Radices restitutionis* duæ communiter assignantur; Prima *ex injusta acceptione*, cui adjungitur radix ex injusta damnificatione. Secunda *ex re acceptâ* sive *ex injusta retentione*, cui adnectitur obligatio restituendi ex contractu.

549 Notandum II. quòd alia est culpa *Theologica*, quæ respicit conscientiam, & est eadem, quàm peccatum mortale, aut veniale. Alia *Juridica*, quæ dividitur in *latam*, scil. quando omittitur diligentia, quam communiter omnes adhibere solent: *levem*, si omittitur diligentia, quam omnes diligentes adhibent: Et *levissimam*, si omittitur diligentia, quam diligentissimi ponunt. Hinc resolvitur, quòd qui damnum minimè prævidet, nec intendit, certò ad nihil tenetur, etsi operam daret rei illicitæ, uti fur qui penitus fortuitò domum alienam incenderet. Ita *Salmant. de Restit. cap. 1. num 14 cum Less. Bon. Rebell. & aliis.*

550 His positis, quæritur I. Ex quali culpa oritur obligatio gravis restitutionis in delictis? Respondetur oriri tantùm ex culpa lata conjuncta cum culpa gravi Theologica; Ita *Viva de Restitutione qu.1. art.4. num.2. Salmant. de Restit. c.1. num.16. cum Lugo, Laym. Sot Less. Nav. Azor &c. Croix l.3. p.2. num. 184. & 185.* Item *Cabassut. Theor. Jur. &c. l.6. cap.17. num.2. Ronc. de Rest. cap.1. q 4. & alii communiter.* Ratio quia, ut docent *Lugo de Just. D.8. num.50. & alii*, restitutio communiter accipitur ut pœna; & ideo dicimus, quòd ut debita æqualitas servetur, ad obligationem gravem restituendi rem gravis valoris, requiritur culpa theologica gravis: *Theologica*, quia, cùm conscientia oneretur de obligatione, oportet ut in conscientia adfuerit delictum: *Gravis*, quia, ut conscientia teneatur ad gravem obligationem, oportet ut gravis fuerit culpa.

Quæritur hic II. Si quis committat culpam juridicam levem, sive levissimam contra justitiam, sed cum animo nocendi graviter, an teneatur ad damnum ex illa secutum? Affirmant *Lugo D 8. n. 75. & Salm. de Rest c.1. n 22. cum Mol &c.* Ratio, quia tunc ille pravus affectus efficit, ut effectus damni secuti sit voluntarius. Negant verò *Sanch Conf. l.1. cap.4. d 5. num.9. cum Angles*, item *Nav & Turr. ap. Salm num.21.* Ratio, quia ad obligationem restitutionis non sufficit solus pravus affectus, sed requiritur etiam actus externus completè injustus. Sed in hoc dubio mihi videtur omninò vera sententia *Lessii l.2. cap.7. num.25.* qui alia via casum resolvit, & sic distinguit: Si ille prudenter dubitans, an ex sua actione damnum proximo obveniat, committit culpam levem, sive levissimam, omittendo eam diligentiam, quam tenebatur adhibere, tunc peccat quidem graviter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem. Secus, si omnem debitam diligentiam adhibeat; quia tunc nullam culpam committit contra justitiam, & ideo ad nullam tenetur restitutionem, licèt aliunde ob pravum animum peccet contra charitatem. 551

Quæritur III. Utrùm peccatum veniale contra justitiam inducat obligationem restituendi? Resp. si est veniale ratione parvitatis materiæ, certè obligat ad restitutionem sub levi. Si verò est veniale ratione inadvertentiæ, sive indeliberationis, hoc quæritur an obliget ad restitutionem? *Prima* sententia affirmat, sed ejus Auctores sunt divisi apud *Lugo de Just. D.8. num.56.* nam alii, ut *Vasquez, & Turr.* dicunt tunc esse obligationem restituendi totum damnum, quin tamen explicent an sub gravi culpa, vel levi; Alii autem, ut *Laym. l.3. tr.3. p.1. cap.5. sect 5. num.4. Mol to.3. tr.2. D. 698. num.7. Croix l.3. p.2. num.191. cum Sot Bonac. Reginal. & aliis*, dicunt esse obligationem restituendi pro ratione culpæ: Hinc *Bonac. D.1. q.1. pun.3.* ait posse culpam ita levem esse, ut non obliget, nisi ad centesimam partem damni; Si verò sit gravior potest obligare usque ad decimam partem; casu autem quo dubitatur an culpa fuerit venialis, aut mortalis, obligandus est damnificator usque ad medietatem 552

damni, ita *Bonacina*. *Secunda* tamen ſententia probabilior & communior, quam tenent *Petr. Nav.l.2.cap.1 num 4 Leſſ.l.2.cap.7.num 27.Sanch. Dec.l.2 cap.25.num.160. Lugo dict. D 8.num 57.* qui omninò exiſtimat veriorem cum *Henriq. Sà, Rodriqu. Salas & aliis pluribus, Roncaglia de Reſt c 1 q 4. Viva de Reſt.q 2 a.4.n.3. cum Azor & Fill ap abaſſut Theor Jur. & c l.6.c.17.n 2* docet in eo caſu nullam eſſe obligationem reſtituendi. Ratio, quia culpa venialis ex indiliberatione non eſt ſimpliciter delictum & injuria, & ideo non poteſt parere obligationem reſtitutionis: ſicut ex contractu, ubi non adfuit conſenſus plenè deliberatus, non oritur obligatio; & ſicut etiam non obligat votum emiſſum ſine plena deliberatione: Actus igitur non perfectè deliberatus nequit eſſe cauſa perfectæ obligationis. Dixi, *nullam obligationem*, nec ſub gravi, nec ſub levi: Non ſub gravi, quia obligatio gravis non habet proportionem cum illa culpa levi; Non ſub levi, quia levis obligatio non habet proportionem cum re gravi, ut ex ſuis principiis optimè arguit doctiſſimus *Lugo n 58. & 60* qui poſt D Thomam non temere inter alios Theologos facilè Princeps dici poteſt, cùm in dubiis diſcutiendis, hic Auctor ſæpe nullo præeunte falcem ita ad radicem ponit, ut rationes, quas ipſe in medium adducit, difficulter ſolvi valent.

553 Quær. IV Utrùm ex peccato levi ob parvitatem materiæ contra juſtitiam poſſit aliquando per accidens oriri gravis obligatio reſtituendi? Affirma, & caſus eſt, quando in ultimo furtulo complente materiam gravem non advertit fur ad furtula præterita; tunc enim tenetur ſub gravi ad reſtitutionem ſaltem illius ultimi furtuli; Ita *Lugo D.8. n.62. Viva d.qu.2. num 5.* cum *Carden. Tambur. & La Croix l.3 p.2. n.245 (contra Dian. Ovied. Petſch. & c. apud ipſum)*. Et ratio eſt, quia obligatio gravior tunc non oritur ex illa ultima acceptione injuſta, quæ, cùm ſit tantùm culpa levis, non poſſet gravem obligationem parere; ſed oritur ex injuſta retentione gravis materiæ culpabiliter jam acceptæ: Vel, ut ait *Croix loc.cit* oritur ex gravitate materiæ debitæ propter illas leves ablationes formaliter injuſtas. Sufficit autem ad vitandum mortale, ut reſtituatur tantùm materia illa parva, gravem materiam complens, ut probabiliùs tenent *Sanch Leſſ.Vaſqu.Reb.Bon.& c. cum Croix num.249.* contra *Medinam, Lop.Eſp.& c.*

554 Quær. V. An etiam in contractibus requiratur culpa theologica pro obligatione reſtitutionis? Certum eſt, ut ait *Lugo de Juſt. D.8. num.101.* tam Leges, quàm contrahentes bene poſſe ſe ipſos obligare ad reſtitutionem ſine ulla culpa theologica. Sed dubium eſt, an de facto obligentur? Affirmant *Laym l.3 ſect.5.tr.3. p.1.cap.5.num.2. cum Navar Molin. Vaſq.Turrian. & alii ap. Lugo num 99* & dicunt in contractibus obſtringere ad reſtitutionem ſolam culpam juridicam; & quidem leviſſimam, ſi contractus eſt in commodum committentis culpam: latam, ſi in commodum alterius contrahentis: levem, ſi in commodum utriuſque. Ratio illorum, quia id poſtulat æqualitas contractûs, ut ubi majus eſt commodum, major appenatur diligentia. Sed valde probabiliter negant *Sotus de Juſt.l.5.qu.7.a.2. Tol.l.5 cap.18. Sà v. Culpæ num.2. Lugo l c.num.106. Croix l.3 p.2.n.177 Salm. de Reſt.cap.1. num.32. cum Tap. Led. Filliuc. Leſſ. & c. Ronc. de Reſt. cap.1. qu.5.* Ratio, quia ex una parte non eſt æquum aliquem obligare ad pœnam gravem ſine ſua gravi culpa; ex alia non præſumitur, ſaltem non conſtat, quòd aliquis voluerit ſe obligare in conſcientia ad ſatisfaciendum damnum factum cum ſola culpa juridica. Leges autem quæ adducuntur in contrarium obligantes cum ſola culpa juridica, vel præſumunt culpam theologicam, ut ait *Viva de Reſt.qu.2.ar.4. num 4.* vel obligant ſolùm pro foro externo; vel non ſunt receptæ in alio ſenſu, ut dicunt *Lugo, Salm. & c.* Illæ verò Leges quæ in aliquibus caſibus omninò præcipiunt reſtitutionem, iſtæ quidem obligant, etiamſi abſit peccatum, ſed non ante ſententiam Judicis, ut communiter dicunt *Salm.Viva, & alii*; Quicquid alii dicant. Vide dicta *l.1.n.100. in fin verſ. Quær., pag.37.*

Pariter in Officiis eſt probabile ex eadem ratione, quòd nemo tenetur ad reſtitutionem, 555
niſi ex culpa lata conjuncta cum gravi theologica. Ita *Salmant. de Reſtit.cap.1.num.27.* cum *Vaſqu.Sot.Leſſ. Lugo, & c.* Tenetur tamen etiam ex culpa levi juridica, qui recipit ſtipendium, ut dicit *Laym.* vel qui promittit diligentiam majorem communi debitâ: vel ſi Officium de ſe exigat magnam diligentiam, *ut Salmant. cum aliis d l.num 28.* Sed ſemper intelligitur, quòd culpa juridica ſit conjuncta cum gravi peccato, ut graviter obliget.

Reſp. 2. Ex data reſponſione patet, tene- „ 556
ri ad reſtitutionem eos, qui intulerunt in- „
juriam damnoſam. Hæc autem eſt duplex, „
ſcilicet materialis, ut v. gr. cùm quis rem „
„ alie-

„ alienam destruit, accipit bonâ fide, vel re-
„ tinet, id est, probabiliter judicans id sibi li-
„ cere, vel esse suam: & formalis, quâ quis
„ rem alienam destruit, accipit, vel retinet
„ malâ fide, id est, cùm sciat, vel scire pos-
„ sit, ac debeat, id sibi non licere, & rem
„ non esse suam. V. *Laym.l.3.t.2.cap.1.Less.l.2.*
„ *c.7.d 6.Bonac.d.3.q 1.p.6.*

Unde resolves.

„ 1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nul-
„ lum est damnum secutum, ut si adulterium
„ commisit, sine damnificatione alterius, non
„ tenetur in conscientia ad restitutionem; cùm
„ hæc sit reparatio damni: potest tamen a ju-
„ dice cogi ad satisfaciendum pro injuria.
„ 2. Quisquis intulit injuriam damnosam,
„ etiam materialem tantùm, tenetur restitue-
„ re, sed nonnisi id, quòd ex alterius re ad-
„ huc habet, vel quo ex ea factus est ditior.
„ 3. Qui intulit injuriam formalem, sive rem
„ adhuc habeat, sive non, tenetur restituere,
„ & quidem tantùm, quantum est damnum
„ secutum. An verò sufficiat culpa venialis,
„ controvertunt Auctores, & sententia utra-
„ que probabilis videtur, ac in praxi tuta;
„ saltem quando non commodè potest resti-
„ tuere. V. *Auct. cit. & Laym.l.3.t.2 Less.l.2.c.7.*
„ *d.1.num.27. C.Lugo disp.8.sect 5.n.56.*

D U B I U M II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

---

557 *Quotuplices dicuntur cooperantes?*
558 *Quid de* mandante?
559 *Quid de* consulente? *Quær.I. An præbens pravum consilium, & postea revocans teneatur ad restitutionem?* 560. *Quær. II. Executo consilio, quinam primò teneatur?* 561. *Quær.III. Quid si damnum etiam sine consilio evenisset?* 562. *Quær. IV. Quid in dubio, an consilium fuerit causa damni?* 563. *Quær. V. Quid si alter sit determinatus ad damnum, & tu tantùm suadeas modum?* 564. *Quær.VI. An teneatur ad restitutionem suadens damnum ex ignorantia culpabili?* 565. *Quær.VII. An parato inferre majus damnum possit suaderi minus?*
566 *Quando tenetur ad restituendum* dans iniquum suffragium?
567 *Quando teneatur* palpo?
568 *Quando* præbens recursum?
569 *An emtor rei furtivæ possit illam reddere furi ad recuperandum pretium?*
570 *An idem possit emtor malæ fidei?*
571 *Quando tenetur participans? Quid si cooperetur ob metum?* 572. *Quid si impedias alium, ne repares damnum alterius?*
573 *Quomodo teneantur* causæ privativæ?
574 *Vide alios casus apud Busemb. usque ad n. 578.*

RЕspond. Tenentur omnes illi, qui qun- „ 557
quo modo sunt causa influens & effi- „
cax damni secuti; ac qui ex officio, & ob- „
ligatione justitiæ obligati cavere damnum, „
non caverunt. Ita communiter Doctores. „
Unde concludunt, teneri ad restitutionem „
comprehensos sequentibus verbis: „
Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, „
Participans, mutus, non obstans, non manifestans. „
Patet ex sequentibus Casibus. „
1. Tenetur ad restitutionem mandans, sive „ 558
expressè mandet, sive tacitè, dictô nimi- „
rum, vel factô, ex quo verbi gratiâ, fa- „
ciat; non autem tenetur, qui ratum tan- „
tùm habet opus suo nomine factum; uti „
nec mandans, si ante executionem manda- „
tum retractet, idque mandatario innotescat: „
quia tunc non est vera causa. *Mol.Less.l 2.c.3.* „
d.3. Fill t.32.num.54. „
2. Tenetur item consulens, aut precibus, „
ac promissionibus ad damnificationem in- „
ducens, * Juxta *prop.29.* damnatam ab In- „
nocentio XI * Quòd si tamen ante execu- „
tionem consilium suum retractet, & quan- „
tum potest contrarium suadeat, etsi non „
persuadeat, probabile est excusari a restitu- „
tione; maximè si eum, cui damnum para- „
tur, moneat, ut caveat. V. *Bonac. & Tan.* „
2.2.d 4.qu 6. dub.14. Sà v. Consilium, & Dian. „
tract.2.misc.res.18.& t.5 resol 83. „

Quær. I. An consilium dans, si postea revocet illud, teneatur ad restitutionem damni post revocationem secuti? 559

Prima sententia, quam tenent *Habert de Rest.to.4.cap.4.§.2.qu.3. Less.l.2 cap.13.n.16. Lugo de Just.D.19.num.27. Croix l.3.p.2 n 28 Holzm. de Rest.cap.3 num 429 Storer eod. tit. cap.3. num 21. cum Tol Com Laym Mol & aliis communissimè, distinguit: Si consulens dederit simplex consilium, vel falsum, vel modô auctoritativô; tunc consilium revocando, vel falsitatem ostendendo, excusatur a restitutione; secus si insinuarit

rit motivum, sive modum inserendi damnum. Ratio, quia, adhuc revocatò consiliò, hæc pergunt semper movere. Sicut enim, dicunt, qui ignem in alienam segetem injecit, tenetur ad damnum, etiamsi postea dolens conatus fuerit ignem extinguere; ità & consulens. *Secunda* autem sententia, quam tenent *P. Concina to.7. p.134 Merb. p.1.qu.182. Concl. 2. Salm. de Rest. ca.1. n 117. cum Reg. Villal. &c. Az p.3. l.4. c.11. qu.2 Dian.p.2.tr.16.R.17.* cum *Nav. & Salon Roncaglia de Rest.c 4.qu.4.R.2.* item *S. Antonin Sylvest. Fill.ap.Spor.num 22.* & probabilem putant *Less. num 18. Spor.l.c. Elbel de Rest. to.3.num.143. Bon. D.1.q.2.p 6 Viva de Rest.qu 3 a.2.num.3. Roncaglia de Rest.cap.4 qu.4 R 2.* vocat sententiam probabilissimam, & *Laym. l.3.tr.5.p.3. cap.5. num 7.* valde probabilem vocat, excusat a restitutione, semper ac consulens conetur postea meliori modò quò potest damnum dissuadere, saltem adducendo rationem salutis æternæ, quæ debet Christiano præponderare omnibus aliis rationibus mundanis. Nec obstat paritas ignis allata, nam eo casu ignis necessariò operatur; sed revocatò consiliò, damnum non ampliùs ex vi consilii evenit, sed ex sola malitia executoris. Hanc secundam sententiam satis probabilem, sed primam probabiliorem censeo. Rectè verò notant *Salm. num.158. & Sper.n.22. cum aliis*, quòd si consulens nequeat avertere executorem a damno inserendo, tenetur ex justitia monere lædendum, ut se caveat.

560 Quær. II. Secutò damnò ex consilio, quinam primò teneatur ad restitutionem? Respondeo cum *Croix lib. 3. p. 2. num. 56. de Lugo, & Less.* Si consilium sit utile illud præbenti, ipsum primò teneri: Secus, si soli executori. Si autem sit utile utrique, utrumque teneri pro rata; & idem puto, si ex damno illato neutri utile evenerit. In defectu autem alterius, tenentur in solidum.

561 Quær. III. An teneatur qui consilium dedit restituere, si damnum etiam sine consilio evenisset? Respondeo cum *Viva d. qu. 3. art.3. num 3. Less Mol. Vasq & communi, ac Bus.* hìc *n.8.* quòd, si executor de se erat determinatus ad damnificationem, tunc suasor ad nihil tenetur. Ratio, quia ubi intercesserit tantùm injuria, sed sine damno, nulla datur obligatio restitutionis, ut bene advertit doctus *P. Holzmann n.436.cum P. Elbel ex S. Thoma Opusc.73.cap.* 20. qui docet: *Si aliquis passus sit injuriam, & non damnum, illi non est facienda de jure restitutio realis, sed tantummodo secundùm genus injuriæ facienda est emendatio per similem satisfactionem*. Secus autem (rectè ait *Viva*), si executor etiam a consilio motus fuerit; quia tunc verè est efficax concausa damni.

Quær. IV. Utrùm in dubio, an tuum con- 562
silium, sive mandatum, consensus, recursus, palpatio, taciturnitas, &c. fuerit causa damni, aut mortis alterius, tenearis ad restitutionem? *Prima* sententia valde probabilis affirmat, eamque tenent *Habert t.4.cap.4.§.2. qu.4. Lugo D.19. num.21. Sanch de Matr. l.2. D 41. num. 17. & Dec. l.1 cap.10. num.44. cum Cov. Ang. Boss Felin. &c. Croix l.3.p 2 num.574. Roncaglia de Rest. c.4. qu.1. R.3.* & valde adhæret *Less l 2. cap.27. num 13.* licèt priùs in *cap.13 num.38.* expressè contrarium tenuerit. Ratio 1. quia in tali dubio possidet delictum pravi consilii, cùm enim consilium erat de se aptum ad damnum suadendum, in dubio præsumitur ipsum fuisse causa damni; Prout, si quis infligat alteri vulnus aptum de se ad occidendum, si alter postea decedit, præsumitur ex illo vulnere decessisse; unde consulens homicidium, ad se liberandum probare deberet ex alia causa mortem, aut aliud damnum provenisse. Ratio 2. quia pro eo stat possessio, pro quo stat præsumtio; non præsumitur autem executor damnum intulisse sine consilio, quia nemo præsumitur malus; saltem non præsumitur determinatus ad damnum inferendum; ergo possessio stat pro obligatione consulentis, & hoc casu ruit possessio quam ipse habet super bonis suis. Excipiunt tamen *Sanch. & Ronc.* nisi adsint aliæ conjecturæ quæ contrarium suadeant; puta (ut ait *Sanch in Dec. d. num.44.*) si homicida erat acer inimicus occisi, vel necem jam minatus fuerat, & similia: Item si executor, fide dignus, affirmaret non esse impulsum a consilio, ut dicunt idem *Sanchez, Habert, & Mazzotta* Commune autem est inter DD. cum *Less.l.2.cap.27.num.13. & Ronc. d.c.4. qu.1.* quòd in dubio, an consilium datum sit, vel an damnum sit illatum, ad nullam restitutionem consulentem teneri.

Secunda verò sententia satis probabilis negat in tali dubio obligationem esse restitutionis; ita *cum Busemb. Less. l.2. c.13. num.38. cum P. Nav. & Sylvest.* qui vocat communem, *Salm. de Rest.cap.1.num.113. cum Henr. Dic. & Reb.* item *Met. apud Sanch. loc. cit.* & probabilem putat *Elbel de Rest. num.146. cum Sayr. Dian.* & aliis pluribus. Et hanc videtur expressè tenere *D. Thom.2.2 qu.62. art.7.* ubi docet: *In aliis autem casibus enumeratis non semper obligatur aliquis*

ad

ad restituendum ; Non enim semper consilium, vel adulatio, vel aliquid hujusmodi est efficax causa rapinæ. Unde tunc solùm tenetur consiliator, aut palpo ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quòd ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsequuta. Ergo juxta *D.Thomam* probari debet consilium certò fuisse causa damni; verbum enim illud *probabiliter* (si sit ex una parte) significat persuasionem moraliter certam, quòd consulens fuerit causa damni, ut bene explicat Doctus *P. Concina to.7. de Just. Diss.2. cap.9. §.1. num.14.* dicens : *Per Tò probabiliter S. Doctor intelligit moralem persuasionem , & certitudinem.* Ratio hujus sententiæ est illa regula generalis, quòd nemo obligatur ad restitutionem, nisi omninò de tali obligatione constet, nempe quòd ipse fuerit vera causa damni. Ad 1. autem rationem, quòd præsumatur influxus, quando delictum de se aptum est influere; respondetur ex *D.Thom. loc. supra cit.* quòd ad obligationem restitutionis non sufficit consilium de se aptum esse ad influendum, sed insuper requiritur quòd revera influat; cùm autem ex *D.Thoma* consilium non semper est causa damni: *Non enim semper* (verba S. Doctoris) *consilium vel adulatio est efficax causa rapinæ*; influxus non præsumitur, nisi probetur. Dispar autem est ratio vulneris adducta, quia vulnus lethalis de se necessariò est causa mortis, non ita consilium. Ad 2. rationem scil. quòd delictum executoris non præsumitur, respondetur quòd regula hæc currit pro eo qui omninò innocens est, non autem pro eo qui jam delinquentem se prodidit; cùm enim ipse omninò voluntariè crimen patraverit, vel præsumitur ipse ex sua mala voluntate fecisse, vel saltem de hoc positivè est dubitandum, & in dubio suis bonis non est alter expoliandus. *P. Concina l.c.* addit tertiam sententiam dicens, quòd in tali dubio consiliator teneatur restituere tantùm pro rata dubii. Sed huic obstat, quòd vel certè possidet consilium, & tunc ille tenetur ad totum damnum ; vel non certò possidet consilium ; & tunc ad nihil tenetur, quia melior est conditio possidentis bona sua ; quod in materia justitiæ certum esse omnes docent, ut vidimus *n.547.* Certum autem mihi est cum *Sanch Dec.l.c.num.41.* quòd in dubio, an consilium fuerit causa occisionis, consulens habendus est irregularis, quia, cùm homicidium sit certum, quisque in dubio an sit ad illud cooperatus, censendus est irregularis, ut patet ex *c. Ad audientiam. & c. Significasti. de Homic.* juxta dicta *n.396.* Pariter certum mihi est, quòd si tu pravò consiliò revera movisti aliquem ad damnum inferendum, teneris ad restitutionem, etiamsi certè alter non defuisset, qui idem illi persuasisset. Ita *P. Concina loc. cit. §.1. qu.1.* cum communi, & *Spor. num.7. cum aliis.*

Quær. V. Quid, si alter jam sit determinatur ad damnum, v. gr. ad occidendum, & tu suadeas, tantùm modum, nempe, ut occidat venenò, non gladiò : in illo non in alio loco, vel tempore? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* dicit te teneri ad restitutionem, quia suadendo modum concurris ad substantiam damni ; suadendo verò, quòd damnum citius inferatur, totius es causa damni, cùm alter per illud tempus potuisset animum mutare. Ita *Cajet.2.2. qu.62. a.7. Viva de Rest. qu.3. a 3. num.5. cum Mol Reb. &c. Secunda* sententia te absolutè excusat a restitutione, modò certum sit alterum suum pravum animum non mutaturum. Ita *Lugo D.19. num.9. & 15. Laym. l.3.tr.2.cap.5. num.5. Less.l.2 cap.13. num.6. Spor. cap.3. num.27. Holzmann de Rest. cap.3. num.437.* & probabilem putant *Salm.cap.1 num.111. cum S.Ant. Prado, Sylve. Nav. &c.* Ratio, quia consulens tunc non est causa efficax mali quoad substantiam damni; Et hæc est mihi probabilior. Nec valet dicere, hypothesim illam suppositam, quòd alter certè damnum sit illaturus sine consilio, semper esse incertam, cùm animus humanus semper sit mutabilis. Nam respondetur 1. quòd in tali dubio influxus consulentis ad damnum secutum non est certus, juxta id quod mox supra diximus. Resp. 2. (quod magis urget) possessionem hìc stare pro determinatione prava voluntatis executoris. Et sic pariter *Holz. l.c. & Laym. ibid. cum Adrian. S.Ant. Sylve. Palud. Mol. Nav. Less. contra Vasqu.* probabilissimè excusant a restitutione eum qui materialiter cooperatur ad damnum domini, quando scil. alter sine sua cooperatione adhuc certè damnum intulisset, v. gr. si quis teneat scalam, ei qui etiam ascenderet sine suo auxilio. 563

Quær. VI. An teneatur ad restitutionem fuadens damnum ex ignorantia, sed cum culpa gravi? Resp. cum *Viva d. Art.3. num 7.* ex *Laym. Holz.c.2.num.432. Less.cap.7.num.34.* distinguendo: Si consilium dans ex suo statu, v.gr. Advocati, aut Confessarii existimatur peritus, tenetur ; quia tunc verè decipit. Contra tamen, si noscatur ut rudis ; quia tunc damni illatio magis imputatur ei, qui imprudenter sequitur ejus consilium ; nisi cum consilio ad- 564

fuit

fuit etiam dolus, sive intentio damnificandi. Hoc tamen procedit, quando agitur de damno solius petentis consilium; nam secus dicendum, si agitur de damno tertii. Notandum autem hic, quòd dans consilium noxium tenetur postea facere quantum potest, ne accidat damnum, etsi inculpabiliter egit. Eodem modo, qui sine culpa gravi ignem accenderit in domo aliena, tenetur ex justitia impedire, si potest sine magno incommodo, ne ex sua actione alter lædatur. Ita *Viva cum Sanch. & Less. & communi d. l. num. 9.*

565 Quær. VII. an parato inferre majus damnum possit suaderi minus adversus eandem personam, v. gr. volenti occidere aliquem, suaderi, ut solùm eum percutiat? Affirma cum *Viva d. l. num. 10. Sanch. Bonac. Bus.* hic *n. 11. & communiori*. Dixi adversus *eandem personam*, quia adversus aliam in particulari nequit suaderi damnum quantumcunque minus. Ita *Viva cum communi apud Bon. d. num. 10. in fin.* Addit *Viva*, quòd solùm in genere potest suaderi illi, ut potiùs minus malum faciat; vel etiam suaderi, minus malum esse furari a Petro divite, quàm a Paulo paupere. Immo concedit posse dici illi qui vult furari a Titio, ut furetur ab alio in genere, quia sic avertitur ab illo furto, & nulli e converso in particulari fit injuria. Sed huic ego non acquiesco *cum Spor. c. 3. num. 27* quia sic jam suadetur damnum alterius. Concedit idem *Viva super Prop. 36 Inn XI.* volenti furari a Petro aliquid, ob quod ille in extremam redigeretur paupertatem, posse suaderi, ut subripiat aliquantulum a Paulo ditissimo, qui aliter in hoc esset irrationabiliter invitus.

566 „ 3. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio est causa efficax damni. *Less. d. 3. num. 23. Fill. c. 32. cap. 1.*

Ideoque ultimi, qui iniquum dant suffragium, peccant, sed non tenentur ad restitutionem, cùm non sint causa damni, nisi ex condicto egerint.

Sed quæritur, utrùm, si quis dubitat, an suum suffragium fuerit ex prioribus & necessariis ad damnum alicui inferendum, teneatur ad restitutionem? Adest triplex sententia. *Prima* sententia dicit ad nihil teneri, & hanc tuentur *Reb. Henr. Gran. Dian. & alii apud Lugo de Just. D. 19. num 20. & Sporer de Rest. c. 3. n. 34.* vocat non improbabilem. Ratio, quia in dubio melior est conditio possidentis exemtionem ab obligatione restitutionis. *Secunda* sententia, quam tenent *Salm. de Rest. cap. 1 n. 123. cum Bon. Dic. &c.* dicit omnes teneri ad restitutionem in solidum, quia omnes isti fuerunt concausæ totius damni; Aliàs, si primi tantùm tenerentur, cùm primi sint ignoti, nemo teneretur, & a nullo resarciretur damnum: Sed huic respondetur quòd hoc per accidens se haberet. *Tertia* tamen vera sententia docet singulos teneri pro rata ad totum damnum reparandum. Ratio, cur non teneantur in solidum ad totum damnum, est, quia hic dubium intervenit, an quisque illorum fuerit vel non causa damni: Et in tali dubio nemo tenetur ad restitutionem certam. Ratio, autem quod singuli teneantur pro rata, est, quia quisque saltem suo suffragio deterioravit jus quod damnificatus habebat ad exigendam restitutionem damni ab aliis suffragium præbentibus. Ita *Lugo D. 19 n. 22. Sporer l. c. n. 35. Mol. D. 736. num. 6.* Notandum autem hic cum *P. Concina c. 9. §. 2. num. 27.* quòd si ille qui debet ferre ultimo loco suffragium, prævideat alios se revocaturos; tunc tenetur ad restitutionem damni, si ferre suffragium negligat. In dubio autem dicit hic Auctor non præsumi alios non mutaturos consilium; Consentio, si alii inculpabiliter erraverint; Secus, si culpabiliter, quia tunc possidet prava eorum voluntas.

4. Item palpo, aut qui laude, adulatione, „ 567
vel exprobatione ignaviæ, aliterve alium ad „
damnum inferendum excitat, animat. *Less.* „
Fill. l. c. *(*Dummodò judicet, sic ad damnum in-* „
fluere, licèt non intendat Salm. de Rest. c. 1 n. 128.)* „

5. Item qui inferenti damnum præbet re- „ 568
cursum, illum receptat, illius furta, aut „
instrumenta occultat, vel ea emendo rapi- „
nas fovet, &c. *ibid.* Hi enim omnes, uti „
& is, cui res furtivæ traditæ sunt in custo- „
diam, tenentur (non manifestato fure) resti- „
tuere domino. Et sic peccare eos, qui a sar- „
toribus emunt fragmenta panni, seu ve- „
stium, docet *Villalob.* apud *Dian. p. 4. tr. 4. R. 176.* „
Licèt *ibid. Sanch.* excuset eos, qui illa emunt „
a sartoribus magistris, eo quòd his plerun- „
que detrahatur plus a justa mercede, quàm „
mereantur illa fragmenta, ideoque licitè ea reti- „
neant. *(*Huic doctrinæ non acquiesco, quia potiùs* „
censeo plerumque oppositum accidere. Communi- „
ter tamen, nisi contraria indicia urgeant, sartor „
non præsumitur fraudasse)* Neque hic a peccato „
excusari caupones, qui a filiisfamilias acceptant „
pecunias, aliasve res parentibus surreptas, no- „
tat *Laym. lib. 3. t. 2 cap. 5. Bonac. &c.* Qui verò „
post delictum ipsum reum juvat ad fugien- „
dum (non concurrendo ad delictum), non „
„ tene-

„ tenetur restituere, modò non det illi spem
„ refugii in posterum: Tum quia non est cau-
„ sa damni: Tum quia reo licet fugere, ut in-
„ fra dicetur, *lib.4.d 7*.

Receptans igitur tenetur ad restitutionem, quando receptatio est causa furti. Sic tenentur ad damna Domini non impedientes famulos damnificantes in confidentiam ipsorum. Ita *Salmant de Rest.cap.1.num.125. & alii communiter*. Non tenetur autem, qui post furtum juvat furem ad fugiendum, modò non influat ad damna futura, ut bene notat *Busemb.* hìc *in fine*, & consentit *P.Concina p 127.n.30.* Nec tenetur, qui receptat furta, vel furem, non quà furem, sed quà amicum, cognatum: vel ratione officii, uti stabularius, etsi recipiat furem ante delictum. Ita *Conc.l.c.Salmant.d num.125. circa finem ex communi*. Hoc tamen intelligendum, modò, ut diximus, non influat ad furta futura, ut bene advertit *Croix num.37.*

569 Utrùm autem emtor rei furtivæ possit illam furi restituere ad recuperandum pretium? *Prima* sententia tenet, quòd possit, quia in hoc non infert Domino damnum, cùm reponat rem in eundem statum in quo erat. Ita *Lugo de Just.D.17 num.29. cum Nav Sylv Ang.Mald.* & aliis (ut asserit) recentioribus communiter: ita etiam *Less.l 2.c.14 n 14 Holzmann c.3 n 450. Salm.de Rest.c.1 n.83. cum Prado, Rebell.Bann.Elb. de Re n.38. cum al. satis comm* *Secunda* autem sententia, quam tenent *Cajet.2.2.q.62.a 6.Concina to. 7 p 112.& Croix l 3.p 2.n.100.cum Mol Layn.& aliis*, dicit teneri emtorem rem Domino restituere, quia res erepta a manu furis jam adepta est meliorem statum; & ideo, si furi eam redderet, illam in deteriorem statum dejiceret, & sic injuriam Domino irrogaret; nemini enim licet vestem alterius in ignem injicere, ut suam salvet. Hæc sententia est quidem multùm probabilis, sed non minùs probabilis, & fortè probabilior est prima; & valde me urgent hæ duæ rationes, quas subdo. Prima, quia non teneris rem Domino servare cum tuo damno, & ideo potes permittere, ut fur rem illam recipiat, ne pretium tuum amittas; Prout si rem alienam in via inventam abstulisti, & postea scias damnum te passurum, si eam retineas, bene potes illam in eodem loco reponere, & permittere ut alter auferat, licèt id faciendo in deteriorem statum rem immittas; tunc enim acceptio furis evenit ex sua malitia, & tua cooperatio est tantùm permissiva detrimenti alieni, quod tu evitare non teneris cum proprio damno. Secunda ratio, quia, cùm quisque jus habeat ad sua bona recuperanda, nemini interdicitur actio illa quæ per se est necessaria & directa ad suum damnum reparandum, licèt indirectè & per accidens damnum alteri eveniat; Quemadmodum si quis non possit vitare mortem ab hoste insequente, nisi equò conculcando puerum baptizatum, licitè quidem currit, etiamsi mors pueri sequatur, ut communiter docent DD. cum *Less.l.2 cap.9. num.58. Cordub & Caj.* item *Busemb. de V.Præc. l.3. num.393. infr. num.5. cum Lugo, & Escob. Salm. de Homic. cap.1. num.24. ac de Rest.cap.1.num.64. cum Sanch. Dic. Prado, Tann. Villal. &c.* Ita in casu nostro, in quo emtor habet jus ad rescindendum contractum, ut suum pretium recuperet; & quoniam illum non potest rescindere, nisi rem furi restituat, per se necesse est ei rem reddere furi ad suum recuperandum; Atque ideo tunc licitè reddit, esto rem in deteriorem statum injiciat, quia rescissio contractûs est ipsi directè licita, ac necessaria; & damnum Domino per accidens infertur. Dices: Ergo juxta sententiam hanc, casu quo fur minetur rem tuam auferre, nisi accipias & tradas ei alienam, poteris hanc surripere, ne tuam amittas? Respondetur: Hoc facere non possum, quia non habeo jus inferendi alteri damnum, ut bona mea servem; & ideo si id faciam, illicitam ac injustam actionem faciam. Sed ad rescindendam emtionem illam, certum jus habeo, & eam rescindendo licitam actionem facio; unde si ex ipsa damnum proximo evenit, per accidens evenit, illudque licitè præter intentionem meam permitto, ut me servem indemnem; prout licitè permitto mortem pueri, juxta mox dicta, ut consulam vitæ meæ, quia jus habeo ad eam servandam. Tandem distinguere oportet terminos, qui ab Adversariis confunduntur: Aliud enim est rem alterius auferre, aliud non servare: Aliud damnum alteri inferre, aliud damnum alterius permittere. Advertendum tamen hanc sententiam tunc tantùm posse habere locum, quando emtori nulla alia suppetit via recuperandi suum pretium, quàm restituendo rem latroni.

Majus autem dubium urget, an possit rem 570
furi restituere emtor malæ fidei? Negant hoc communiùs DD. cum *Less.Mol & aliis ap. Bus. Dub.V.num.600. & Salm.loc.cit.num.87 cum aliis.* Sed adhuc affirmant *Holzm.c.3. num.455. Elb.l.c. n.39. & Tol. Dian. Prado, Sylv. Ang. ap. Salm. d. num.87.*

num 87. item *Alensis*, *Gabriel. ap. Lugo l. cit. n.* 77. Et hanc sententiam vocant non improbabilem *Less. l. c. n.* 21. *ac Malaer.* Et quidem non immeritò *Bus.* putat absolutè probabilem, imò *Lugo* dicit fortè probabiliorem; Ratio, quia, licèt ille peccaverit, rem mala fide emendo, tamen post emtionem habet jus æquè ac emtor bonæ fidei ad contractum rescindendum, rem furi reddendo, ut supra probatum est. Nec obstat dicere (ut ait idem *Lugo*), quòd hic intervenerit injusta acceptio emtoris; nam ipsa postquam retractatur, non est de facto causa, ut Dominus rem suam amittat: Revera enim (ut diximus *num.* 551.) ad obligationem restitutionis requiritur, ut actio acceptoris non solùm sit injusta, sed etiam ut realiter influat in damnum alterius; in hoc autem casu acceptio emtoris, licèt fuerit Domino injuriosa, nullum tamen damnum ipsi intulit, cùm damnum jam illatum extiterat per acceptionem furis, ut dictum est *num. præced.*

571 „ 6. Item participans de præda, aut quo- „ quo modo cooperans: ut agens excubias, ap- „ plicans scalas, parans instrumenta, conficiens „ literas, &c. in bello iniquo tormenta adve- „ hens; Excusantur tamen (modò actio per se „ non sit mala) qui ea non sponte, sed justo „ metu coacti faciunt, v. gr. cum rustici, fur- „ tò a suis militibus factò, coguntur eorum „ prædas avehere, vel pecora abigere. *Less.* „ *l.* 5. *num.* 19.

Participantes dupliciter intelligi possunt, nempe in re furata, & in actione furti. Participantes in re furata, tenentur quidem restituere, quantum de illa ad ipsos pervenit. Quoad participantes verò in actione furti, videndum, an ipsi concurrant ad totum damnum, vel ad partem, juxta dicenda *num.* 579. Sed quæstio est, si participatio sit in actione furti, an excusentur a culpa, & a restitutione ii qui cooperantur aliquo modo ad illationem damni, ob metum gravis detrimenti? *Prima* sententia inter recentiores communissima, quam tenent *Salm. tr.* 13. *de Rest. cap.* 1. *num.* 127 & 129. *Storer de* 7. *Præc. c.* 3. *num.* 41. & *Holzmann de Rest. cap.* 3. *num.* 443. *Viva eod. tit. qu.* 3. *a.* 4. *num.* 10. *cum Less. l.* 2. *c.* 12. *num.* 29. & 30. *Bon. de Rest. D.* 1. *qu.* 2. *p.* 10. *num.* 8. distinguit: Si actiones cooperantis remotè concurrant ad furtum, ut esset, scalam tenere furi ascendenti, tradere ipsi claves sive instrumenta ad reserandam arcam, deferre prædam jam ablatam, & similia; tunc cooperans ob metum mortis, vel alterius gravis mali, excusatur tam a restitutione, quàm a culpa; quia istæ sunt actiones per se indifferentes, neque lædunt dominum, nisi ex malitia furis. Secus, si actiones sint proximè influentes in furtum, ut fores effringere, incendere domum, claves falsas conficere, res furatas per fenestram ejicere, pecora e stabulo abjicere, & similia; tunc cooperans non excusatur neque a culpa, neque a restitutione. Ratio, ut dicunt, quia actiones hæ, utpote intrinsecè malæ, non possunt ob quemcunque metum excusari. Ita AA citati; Imò *Salm. tr.* 21. *cap.* 8. *num.* 75. se revocantes, dicunt etiam actiones prioris generis primô locô relatas, pariter esse intrinsecè malas. Ratio, ut ajunt, quia istæ actiones proximè influunt in peccatum injustitiæ quod fur committere intendit, & ideo evadunt intrinsecè malæ, ac formaliter injustæ, etiamsi ponantur ad mortem evitandam. Et quamvis ob tantum periculum licitum sit tibi surripere vel destruere bona aliena, quia in eo casu dominus esset irrationabiliter invitus, si nollet consentire, ut tu in necessitate extrema constitutus sua bona acciperes vel perderes ad servandam vitam; non tamen potes ob quemcunque metum proximè cooperari injustæ actioni furis; quia tunc formaliter concurreres ad peccatum ipsius, & justitiam læderes; ideoque si id agis, peccas, & ad restitutionem teneris. Tantùm te excusant *Viva*, & *Roncaglia de Rest. cap.* 3. *qu.* 9. si malum quod tibi imminet sit magnum, & incommodum quod dominus est passurus sit leve; vel si damnum, adhuc te non adjuvante, pariter inferretur: cui quoque consentit *Laym. l.* 3. *tr.* 2. *cap.* 5. *num.* 5. cum *S. Antonin. Palud. Mol. P. Nav. Adrian.* & *Sylvest.* juxta dicta *num.* 563.

Secunda verò sententia, quam tenent *Busembaus* (Vid. *l.* 2. *n.* 68.) *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 7. *n.* 30. & *Less. l.* 2. *c.* 16. *n.* 59. censet ejusmodi participantes non peccare, si ob metum magni nocumenti præfatas actiones præstant. In hoc dubio, ut meum judicium proferam, illud Sapientibus submittens tanquam minus sapiens, nemine me præcedente, sic dico: Peccatum hoc cooperantis considerari potest vel respectu domini damnum passuri, vel respectu furis damnum inferentis. Respectu domini dico, quòd, si tu solùm times damnum facultatum, non poteris sine peccato concurrere ad damnum alterius, ut in propriis bonis te serves indemnem; nisi id facias animô compensandi, ut ajunt *Bon. Viva*, & *Less. cum Nav. ll. supra citatis*. Si autem times malum

malum superioris ordinis quàm bonorum, nempe mortem, aut mutilationem membri, vel gravem infamiam; tunc poteris sine peccato, si præter tuam intentionem facias, cooperari ad damnum alterius; quia tunc dominus tenetur consentire, ut adhuc cum jactura suorum bonorum tu vitæ aut honori tuo consulas, aliàs esset irrationabiliter invitus. Respectu verò ad peccatum furis, secundam sententiam probabiliorem censeo. Ratio, quia omnes præfatæ actiones tam primi, quàm secundi generis sunt revera indifferentes, cùm juxta finem quô fiunt, vel licitæ vel illicitæ esse possint. Si enim tu præstas illas cum pravo fine nocendi domino, certè erunt tibi illicitæ: Si verò præstas ad damnum tuum in vita vel honore præcavendum, tunc licitæ tibi erunt; Et quòd fur illis abutatur ad suam pravam voluntatem exequendam, hoc per accidens se habet, tuque solùm materialiter tunc cooperaris ad peccatum illius, quod ex justa causa licitè permittis. Nec verum est, quòd formaliter tunc concurris ad peccatum furis; nam hoc esset, si positivè tu influeres in suam malam voluntatem; quando autem tantùm actiones illas præstas, quibus fur postea abutetur ad damnum inferendum, non erit quidem causa damni actio tua, sed sola malitia furis, juxta quæ fusiùs diximus *de Char. l. 2. n. 66. vers. Quær. IV.* Et quòd actiones illæ non sint formaliter influentes ad peccatum furis, nec intrinsecè malæ, ut Adversarii autumant, mihi videtur indubitabile; nam aliàs, si fur te cogeret ad arcam tuam confringendam, ut tradas ei pecuniam ibi contentam, non posses sine peccato hoc facere, quia formaliter cooperareris ad illius peccatum. Sed hoc quis sanæ mentis asserere audebit? Expressè autem favet mihi doctrina *P. Molinæ*, qui *tom. D. 105. Concl. 5.* sic docet: „(Mortis metu, vel mutilationis membri fas est ejusmodi captivis nocumentum inferre Christianis in bonis externis ad Infidelium imperium, ea destruendo, capiendo, &c. Quoniam in eo eventu sunt in extrema necessitate eorum bonorum ad vitam conservandam. Ergo quantum fas est cuique in extrema necessitate sumere de bonis aliorum ad conservandam propriam vitam, tantum damnum fas erit ejusmodi captivis inferre bonis aliorum ad vitam tuendam)„ Hæc *Molina*. Idem mecum tuetur *Continuator Tourneiy to. 1. pag. 303. in fine*, ubi sic loquitur: „(Non enim teneor grave subire detrimentum, ut alterius peccatum avertam; ipse sanè (*nempe fur*) malitiam suam sibi imputet; hæc mihi perperam imputaretur, cùm id unum intendam, ut rebus meis consulam, easque a damno liberem.)„

Majus dubium est an talis cooperans teneatur ad restitutionem? Affirmant omnes AA. pro prima sententia citati, ut supra diximus; Sed spectatâ ratione intrinsecâ, cum *P. Milante* mihi probabilius videtur eum neque peccare, neque ad restitutionem teneri. Hæc quæstio pendere videtur ab alia relata *pag. 295. Qu. V.* scil. an surripiens bona alterius in extrema necessitate, illâ cessante, teneatur ad restitutionem? Ibi diximus veram sententiam esse quòd tenetur, si spe non fuerit pauper; secus, si pauper fuerit re, & spe. Atque sic videretur dicendum in præsenti casu, nempe quòd participans, si metu mortis, vel gravis infamiæ ad alienum damnum concurrat, tunc tantùm eximatur a restitutione, quando tempore cooperationis erat absolutè pauper, non solùm re, sed etiam spe. Sed hìc sentio, eâdem ut supra distinctione utens, quòd si participans adjuvat furem ad inferendum damnum ob metum similis gravis damni in bonis propriis, eo casu tenetur ad restitutionem; quia nemo potest ad damnum alterius cooperari, ut proprium damnum bonorum evitet. Secus puto, si is furem adjuvaret coactus metu mortis, vel gravis infamiæ: Ratio, quia tunc iste non tenetur ad restitutionem neque ex re accepta, neque ex injusta acceptione. Non ex re accepta, quia in nihilo factus est ditior; non ex injusta acceptione, quia non peccavit, ut jam probavimus. Sed dices, cur ille qui in extrema necessitate utitur re aliena, tenetur restituere, quando non est absolutè pauper? Resp. is ideo tenetur, quia, cùm possit ex proprio sibi subvenire, accipiendo aliena, quando non potest accipere proprium quod alibi habet, tunc evadit ditior, & proptèrea tenetur. Sed in casu nostro cooperans in nihilo fit ditior, & ideo nihil tenetur restituere; nec aliàs obligatur offerre & substituere bona propria ad damnum alterius reparandum. Mihi consentit doctus *P. M. Milante* in prop. 51. Innoc. XI. ubi ait, quòd is qui præstat hujusmodi actiones adjuvantes furem, non peccat, nec tenetur ad restitutionem, sic enim scribit: ***Ideoque iis innoxiè cooperatur, quicunque ex metu cadente in virum constantem ad ea concurrit. Ut quid aliena rapere malum est, & quidem ab intrinseco? Procul dubio ex eo solùm, quia invitus patitur malum; at in***

casu præfato dominus invitus non foret circa malum quod pateretur, ablata nimirum re: sic præsumendum est, cùm ille non possit præsumi invitus in casu quo cooperanti in furtum tam grave damnum immineret; Nemo quippe potest proponere vitam proximi temporali bono, ut est omnium sensus, & naturæ dictamen. Hinc asserit hunc cooperantem bene excusari tam a culpa, quàm a restitutione. Idem infertur ex sententia *Laymanni*, qui *l.3.tr.1.c.1. num.7. cum P. Nav. & Med.* in simili casu sic dicit: *Si quis merces alienas in mare abjiciat, ne ipsemet pereat, non tenetur ad ullam restitutionem, cùm nec injuriam intulerit, nec rem alienam possideat.*

Secus autem omninò dicendum censeo, si quis cooperaretur ad confirmandam vel augendam malam voluntatem furis, puta si furi terga servaret (vulgò *guardasse le spalle*), vel si annuntiaret ei horam opportunam furando, & similia; quia in his influeret in ipsam pravam voluntatem furis, eum saltem animosiorem reddendo, & sic formaliter cooperaretur ad illius peccatum, quòd nunquam licet. Secus etiam dicendum, si quis cooperationes illas præstaret occisuro, tradendo gladium sive claves ad occidendum, vel humeros subjiciendo ad ascendendum, aut scalam deferendo, &c. Ratio, quia is proximè cooperaretur ad mortem alterius, quod omninò est illicitum, etiamsi hoc faceret ad propriam mortem evadendam; in hoc enim proximus esset rationabiliter invitus; nec ullus potest, ut suam vitam servet, concurrere ad alterius mortem, quia in periculo æqualis damni melior est conditio possidentis. Hinc diximus *de Charit. lib.2.c.t. n.66.* quòd, cùm dominus vellet ascendere ad stuprandam virginem, nullius damni metus, præterquam mortis imminentis, posset famulum excusare in adjuvando dominum, scalam deferendo, subjiciendo humeros &c. quia sola vita famuli prævalet virginis honori. Miror hìc autem, cur *P. Milante*, cùm dixerit *loc. supra cit.* præfatas actiones quoad cooperationem ad furandum non esse intrinsecè malas; ibidem asseruerit easdem esse intrinsecè malas quoad cooperationem ad fornicandum, dum æquè in utroque casu nulla disparitas possit assignari, ut rectè advertunt *Salmant. d. tr.21. cap.8. n.75.* Sed nos ex propriis principiis rem absumentes, censemus patenter probasse, quòd in neutro casu cooperationes illæ, justâ & proportionatâ causâ interveniente, sunt intrinsecè malæ.

572 Hic obiter notandum, quòd si tu impedias Titium, ne ipse reparet damnum Caii, peccas contra charitatem, sicuti peccaret Titius, si malitiosè permitteret damnum illud, non verò contra Justitiam; unde non teneris ad restitutionem. Ita *Croix cum Mol. Less. Lugo* (contra *Nav. & Medin.*) Secus dicendum, si impedit vi, vel fraude.

573 7. Item tenentur causæ, quæ privativè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans, cùm potest: aut non obstans, non manifestans, sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex justitia damnum cavere. *S. Th. 2. 2. qu. 62. a. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux tenentur ad restitutionem damnorum, quæ a feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam, dantur. Item Consiliarii, Canonici tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item Tutores, Administratores bonorum, &c. non impedientes damna Pupillis, Minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Mol. d.116. Fill. t.32 cap.2. qu. 12.* vide supra *l. 3. t. 3. cap. 2.* * (*Peccant etiam famuli cum custodientes bona Domini, & tenentur ad restitutionem, si non impediant damna ab extraneis. Salm. de W. Praec. num. 128. cum Lugo, Mol. &c. Sed omninò Vide dicta hoc l. 2. n. 344 pag. 229*) * Item Principes, & domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus, & ceteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. *Dian. p. 8. t. 7 R. 38.*

574 8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; ut v. gr. si fur homicida non fuit efficaciter motus mandatô, consiliô alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, ita ut videas, te nihil impetraturum, etsi neges; tunc enim non teneris restituere, licèt pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bon. l. c.*

575 9. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium efficaciter induxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam justitiæ. *Less. c. 3. d. 4. Bon q. 2. p 4. Dian. t. 5. misc. R. 64. Tan 2. 2 d. 4. qu 6.*

" *qu.6.d.14.* * (*Vide dicta pag.210. n.562.*) *

576 " 10. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantiam, & modum actûs damnosi, v.gr. si quis tantùm impellat alium, ut citiùs, vel animosiùs, hoc, vel illo loco, vel modo noceat, vid. *Laym. l.2.f.5.t.2.cap.5.* * (*Vide dicta supra n 563.*) *

577 " 11. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico *eidem*, quia non licet impedire damnum unius eum injuria alterius. * (*Vide dicta hic num.565.*) *

578 " 12. Non tenetur item (contra *Navar. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio Confessiones audiat, ut Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem, quia, etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positivè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpâ latâ: quia tunc consiliô suô est causa efficax damni. Vid. *Less. & Bon. d.1.q.2.11. Laym.l.3. t.4.cap 7.* & infra *l 6.c.2.dub.5.* * (*Vide dicenda l.6. de Pœn.num 523. & 524.*) *

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

579 " RESP. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim, atque alii aliis plùs, minùsve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxûs ordo, & mensura restitutionis desumenda est. Ita communiter Doct.

Unde resolves.

" 1. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. *Laym. l.3.tr.2.cap.6.*

2. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes id fecerint, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cùm unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde, si unus eorum restitutionem fecit, potest a reliquis, nimirum a principali totum, aut, si is nolit, a reliquis pro rata singulorum repetere. *Bonac.de Rest.d.1.qu.2.p.11.ex Vasqu. Mol.Fill.&c.* "

Quæritur, an singulæ causæ ad damnum concurrentes, teneantur in solidum? Distingue: Si res est individua, ut incendere domum, occidere hominem, trahere navem &c. tunc quisque cooperans tenetur in solidum: Et hoc etiamsi sine illo damnum eveniret. Ratio, quia tunc moraliter totus effectus a singulis procedit; propter enim concursum, particularis cooperatio cujusque unam actionem constituit contra justitiam; unde quia damnum ex hac unica actione evenit, omnes in solidum obligantur ad restitutionem. Ita probabiliter *Salm.de Rest.1.n.151 cum Soto, Bon. Sanch.Cajet.&c.* Et idem tenet *Less.l.2.c.13.dub 4.n.34.*(Excipit autem *num.35.* si quis non concurreret ad damnum immediatè, sed tantùm mediatè, præbendo instrumenta, juvando conscendere, &c.) Sed adhuc probabilis est sententia *Navarri c.17. num.17.& 21. Sylvest.v.Restit.num.3.qu.6.Ang.v. Furtum,* §.16. & satis probabilem eam vocant *Lugo de Just. D.19. num.83.& Sporer de 7. Præc. cap.3. num.76. cum Dicast. & aliis:* Dicunt isti, teneri cooperantes tantùm ad suam partem, si damnum etiam sine ipsis fieret. Ratio (ut ait *Lugo*), quia cùm obligatio restitutionis pendeat ab influxu seu causalitate in damnum, obligatio non debet esse major, quàm est ipse influxus; ergo sicut partialiter quisque concurrit, ita partialiter obligatur. Prout enim qui concurreret tantùm ad partem alicujus damni dividui, licèt cum aliis concurreret ad totum damnum, tamen ad solam suam partem tenetur ob partialitatem rei circa damnum causatum; ita qui concurrit partialiter ad damnum individuum, ob partialitatem causalitatis, sive influxûs, partialiter tantùm tenetur, quia solùm partialiter damnum ab ipso procedit. Et huic doctrinæ non videtur dissentire *Lessius*, in contrarium adductus; nam *dict. num 35.* ipse tum obligat cooperantem ad totum damnum, cùm *sine ipso, vel alio similem opem conferente, damnum non fieret*, verba *Lessii*. Secus autem omninò

mninò dicendum cum *Lessio dub.2 num 2. Salm. num.151. & communi* (quicquid dicant aliqui *ap. Salm.num 149.*), si damnum sine ipsius ope non obveniret; quia tunc certè tenetur ad totum, etiamsi, ipsò non opitulante, alter eandem opem certè præbuisset.

Si autem res est dividua, ut furari vineam, thesaurum &c. tunc motor principalis tenetur ad totum, cooperantes verò tantùm ad partem suam, etiamsi communi consiliò ad damnum concurrant. Ita *Lugo D 19.num 99 Salm. c.1.num.147.cum Bon, Dic. Less Nav.Molin.* contra *Croix lib.3.p.2.n.62.* qui putat in casu communis consilii quemque teneri in solidum. Si verò omnes invicem se excitent sive moveant ad damnum (ita ut singulis non concurrentibus damnum non eveniret, ut dicit idem *Croix n.53.*), certè singuli tunc in solidum tenentur; ita *Bus. Roncaglia, & Salmant. d.l. num.148.* Cùm autem dubitatur, an quisque fuerit causa totius damni, non tenetur nisi ad partem suam, juxta id quod diximus supra *Dub 2. num.562.*

Utrùm, quando plures tenentur in solidum, quisque teneatur restituere totum, si dubium sit, an socius restituerit? Vide quæ diximus *de Conscientia lib.1.n.38.pag.13.* ubi parti affirmativæ adhæsimus. Advertendum tamen hîc, ut vir valde doctus mihi suasit, quòd rudes, etsi teneantur in solidum, rarò expedit eos obligare ad totum; cùm difficulter isti sibi persuadeant teneri ad restituendam partem a sociis ablatam. Quinimo satis præsumi valet, quòd ipsi domini quibus debetur restitutio, consentiant, ut illi restituant tantùm partem ab eis ablatam; cùm aliter valde sit timendum, quòd nihil restituant, si obligentur ad totum.

580 „ 3. Quòd si actio damnificans fuit lucrati„ va, & apud aliquem ex cooperatoribus res „ ablata adhuc existit, aut is eam malâ fide „ absumsit, tenetur is primo loco restituere „ ipsam, vel æquivalens; & si ille non faciat, „ reliqui. *Less.lib.2.c.3.*

„ 4. Si actio damnificans non fuit lucrati„ va, quia res periit, & destructa est, ut fit „ v.gr. in combustione, mutilatione, detra„ ctione, tunc ante alios primò tenetur resti„ tuere qui mandavit, vel qui causa fuit pri„ maria, vel executor primarius, ut in bello „ Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, „ vel quia non vult, vel quia non potest, te„ nentur reliqui, v. gr. ceteri. Quod etsi de „ militibus speculativè verum sit, practicè ta„ men ii excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia do„ minorum voluntas non est, nec expectatio, „ ut plus restituant, quàm partem suam; ideo„ que, si hanc possunt, ad id tenentur: uti & „ si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. „ *Laym l.3. t.2. cap.6. num.5. ex Cajet. Mol. &c.* „ Imò *Bon.de Restit.1. q.2.p.10. num.13. ex Nav.* „ *cap.17. Vasqu. Less.d 4.num.37.* dicit militem „ gregarium, qui alios non induxit, non te„ neri ad restitutionem totius damni illati a „ toto exercitu, sed tantùm pro sua parte. „ V. supra *t.4.c.1.d.5.a.3.*

Ordo restitutionis est quoad cooperantes: I. Tenetur restituere mandans, sive consilium dans alteri ad faciendum damnum in gratiam sui, ut *Salm cap.1.num.140.cum Less. & Lug. ac Croix l.3.p.2. num.55. cum Nav.* contra *Vasqu. & Turrecrem.* II. Tenetur executor. III. Tenentur aliæ causæ positivæ, ut consilium dantes in gratiam alterius &c. IV. Causæ negativæ. *Salm. d.l. num.140 & 145.*

5. Si damnum passus condonet restitutio„ nem principali damnificanti, etiam minùs „ 581 principales liberantur, non autem vice ver„ sa: quia, ruente principali, ruit accessorium, „ non contra. *Laym. l. supra cit.* „

Hîc notandum, quòd si creditor promittat alicui ex debitoribus æquè principalibus, eum non molestare, censetur remittere partem illius; nam, si totum exigeret ab aliis, ille cogeretur ab illis ad restitutionem, & sic promissio frustranea esset.

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni?

---

582 *Quid si quis impedit sine vi aut fraude aliquem a consecutione justi boni?*

583 *Quid si quis impedit mendaciis, ne Fisco applicentur bona propter gabellam non solutam?*

584 *Quod si quis ex odio, sine vi aut fraude, efficit ne alter aliquod bonum obtineat?* 585. *An suadens Episcopo conferre Beneficium minùs digno peccet, & teneatur ad restitutionem? Quid si Beneficium debebatur alicui ratione concursûs? Remissivè ad l.4. n.109.*

586 *An teneatur ad restitutionem occidens aliquem, ut alteri homicidium imputetur? Remissivè ad num.636.*

587 *An teneatur ad damnum, impediens vi aut fraude*

de &c? Quid si precibus importunissimis, aut metu?

588 *Quid si Religiosus suadeat Testatori relinquere bona suo Monasterio, relictâ Ecclesiâ Matrice?*

582 ,, REsp. Attendendum, an lædatur jus ali-
,, cujus, quod a natura, lege, vel aliter
,, habeat: & an per vim, fraudem, calumniam,
,, & mendacia quis alium impedierit: num
,, verò aliter. Inde enim apud *Laym. loc. cit.*
,, *Bon. qu.2. p.12.*

Resolves sequentes Casus.

,, 1. Qui alterum impedivit a consecutione
,, rei debitæ ex justitia, tenetur ad restitutio-
,, nem. *Less. cap.12. d.18. Fill. t.32. cap.3. qu.12.*
,, *num.72.*

,, 2. Si res non erat debita ex justitia, sed
,, conferenda ex libera voluntate, tunc qui
,, sine vi, fraude, & calumnia collatorem in-
,, ducit, ut v. gr. officium, vel legatum, be-
,, neficium ecclesiasticum, & similia dona gra-
,, tuita non conferat, cui apud se constitue-
,, rat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel al-
,, teri etiam minùs digno; etsi sæpe is possit
,, graviter peccare, præsertim si id ex odio,
,, malo fine faciat; non tamen tenetur ad re-
,, stitutionem, *Azor. 3. p. l 4. c.9. Vasq. Sà, Bon.*
,, *p. 12.*

583 Quær. hìc I. An qui fraudibus seu mendaciis, aut falsis testibus impedit, ne Fisco applicentur bona, quæ ob crimen, e. gr. non soluti vectigalis, vel aliud essent Fisco addicta, teneatur ad restituendum? Respondetur cum *Less. l.2. cap.12. num 124. Sanch. Dec l.2. cap.22. num.22. Lugo de Just. D 18. num.108. & Salm. de Rest. cap.1. num.104 cum Dian. Bann. Azor. Tanner.* ac aliis communissimè, quòd post sententiam certò tenetur; secus verò ante sententiam, quia ante sententiam nullum jus acquirit Fiscus ad pœnam, quæ non nisi post sententiam debetur; Vel quia sic saltem accipitur communiter hoc Fisci jus ad pœnas.

584 Quær. II. An, qui impedit alium a consecutione justi boni ex odio, sed sine vi, aut calumnia, teneatur ad restitutionem? Adest duplex sententia. *Prima* sententia probabilis affirmat; hanc tenent *Scotus in 4. Dist. 15. Cajet. 2 2. qu.62. a.2. Salm de Rest c.1. n.103. cum Bann. Lugo de Just. D.18 num.98.* item *Covarr & Major ap Less. l 2 cap.12 num 128. & alii ap. Lugo.* Probant ex *l.2. §. Ideo Labeo. ff. de Aqua plu. arc.* ubi dicitur: *Qui avertit torrentem, ne sibi noceat, unde factum sit, ut vicino noceatur, cum eo aquæ pluviæ arcendæ agi non posse a vicino; modò hoc non hòc animô fecit, ut vicino noceat, sed ne sibi noceat.* Probantque ratione, quia animus injustus quandò conjungitur cum opere externo, efficit ut idem opus, quod sine tali animo injustum non erat, injustum cum illo reddatur. Idem videtur sentire *D Thom. 2. 2. qu.62. a.2. ad 4.* ubi ait: *Ad quartum dicendum, quòd aliquis potest impedire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter. Uno modo justè, puta si intendens utilitatem Ecclesiæ procuret quòd detur personæ digniori, & tunc nullo modo tenetur ad restitutionem. Alio modo injustè; puta, si intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam.* Et tunc dicit, quòd tenetur ei totum damnum resarcire, si Episcopus erat determinatus ei dare Beneficium; si verò non erat determinatus, tenetur tantùm ad æstimationem spei, quam ille ad Beneficium habebat.

Secunda verò sententia communis (ut fatentur iidem *Salm. loc. cit. num.102.*), & probabilior negat teneri ad ullam restitutionem; eamque tenent *Less. l c. Petrocorens. l.4. de Justi c. ult. qu.6. Pal. tr.13. de Ben. D.2. p.11. §.5. num.3. cum Vasq. Gutt. Nav. & Reb. Roncaglia de 7. Præc. cap.3. qu.4. cum Ant. a Sp. S. Sporer tr.4. de Rest. c.2. num.213.* qui vocat sententiam veram & communem cum *Tamb. l.8. tr.3. cap 4 §.2. num.4 Viva de Rest. qu.2. a.1. num.5 Laym. l.3. tr.2 cap.6. num.1. Holzmann tr 2. de Rest. cap 5. n.539. Elbel de Rest. Conf.4. num.108. Bon. D 1. qu.2. p.12. n.2 Mol tom 3. D.272. num.4 Sanch. Cons l.2. c.1. d.49 n 27. Croix l.3. p.2. num.148. cum Turr. Espars. &c. Mazzot. to. 2. p.200.* Eandemque sententiam, ut certam tenet *Sotus de Just. l.4. qu.6 a 3. ad 6.* versùs finem, quem malè citant pro se *Salm d num.103.* nam *Sotus* sic expressè ait: *Ad propositum igitur nostrum, qui suo utens jure Præbendam absque vi & fraude sibi vel amico procurat, etiamsi ex odio alterius id faciat, & contra charitatem delinquat, ad nullam tenetur restitutionem.* Ratio, quia nemo potest obligari ad restitutionem damni, nisi sit efficax causa illius damni, & in illud positivè influat; ad damnum autem afferendum, non sufficit intentio, sed requiritur actio externa, quæ non solùm sit occasio (ut esset in præsenti casu), sed etiam sit vera & efficax causa damni; nam aliàs, si illud evenit, aliunde evenit, & merè fortuitò. Unde, si tu hujusmodi nocumentum fortuitum

tuitum proximo optabis, peccabis quidem, vel tantùm contra charitatem, vel tantùm affectivè contra justitiam, non autem effectivè, cùm ille non habeat jus; & ideo opus externum cum pravo animo conjunctum non erit effectivè, sed tantùm affectivè injustum, ex quo nulla oritur obligatio restitutionis; Falsò enim dicitur is effectivè pati injustum damnum, qui privatur re ad quam nullum jus habet. Ad textum autem ut supra oppositum, respondetur 1. cum *Leff. Ancl. & Croix*, illam esse legem pœnalem, quæ ante sententiam non obligat. Deinde respondetur 2. cum *Soto*, quòd lex illa justè prohibuit arcere aquam ex intentione nocendi vicino, quando nulla utilitas ex hoc tibi provenit; unde rectè ait *Sotus*, quòd eo casu tu non habes jus arcendi aquam, & arcendo peccas contra justitiam ex vi legis id prohibentis. E converso, si id facias ad tuam utilitatem, ne aqua tibi noceat, non peccas contra legem, quæ negat actionem vicino, semper ac tu arces aquam, *ne tibi noceat*, etiamsi facis, ut vicino noceas. Nec etiam obstat doctrina *S. Thomæ* supra allata, nam explicat *Sotus eod loc. cit.* S. Doctorem intelligere, impedientem aliquem ab obtitenda Præbenda tunc teneri ad restitutionem damni, quando impedit injustè, ut S Doctor exprimit nempe vi vel fraude; Nec obstat, quòd ibi dicat: *Puta, si intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam*; Nam Angelicus hìc supponit injustitiam, cujus causa sit odium: *Facere enim ex odio* (ait *Sotus*) *non te onerę restitutionis gravat, sed facere injustè, scil. nullo tuo jure, sed violando alienum.*

585 Hinc infertur I. quòd si quis ex odio, sed sine vi vel fraude suadet Episcopo, etiam determinato ad conferendum Beneficium digniori, ut conferat minùs digno, non tenetur ad ullam restitutionem; quia non lædit justitiam, avertendo Collatorem a conferendo Beneficio, ad quod alter jus non habebat. Ita *Glossa in c.2. de Offic. Cust. Sotus l.c. Sylv. v. Episcopus*, n. 10. *qu. 9. Leff. n. 128. Laym. num. 2. Ronc. d. q 4. Holzm. num. 250. Pal. tr. 13. de Ben D. 2. p. 11. §. 5. n 3. cum Vasqu. Gutt. & Reb. Sporer tr. 4 cap 2. num. 213. cum Mol. & communi*, item *Sà, Fill. Nav. & Dic. apud Salm de Rest c. 1. num.* 106. qui hoc probabile vocant *num* 107. licèt oppositum alibi probabilius putent *in tr. de Benef. n.* 371. Dicendum tamen cum probabiliori sententia teneri ad restitutionem eum qui post concursum impedit digniorem a consequendo Beneficio, juxta dicenda *l. 4. num.* 109. Infertur II. propter eamdem rationem non teneri ad restitutionem, qui sine vi vel fraude impedit testatorem, ne relinquat hereditatem alicui, qui ad illam nullum jus habet. *Laym. l. c. num. 1. Elbel de Rest. n. 108. Tamb. l. c. Spor. n 113. cum Sanch. Sot. Mol. &c.*

An autem, si quis occidat aliquem, intendens, ut homicidium alteri imputetur, teneatur damnum restituere quod ex imputatione ille passus fuerit? Vide *num* 636. 586

„ 3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferendâ, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam collatorem induceret, ne ei daret, aut eum a petitione (cùm quivis habeat jus petendi) aut consecutione talis rei per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cùm etiam quivis jus habeat, ne iniquè impediatur); is teneretur ad compensationem damni arbitriò viri prudentis, juxta certitudinem, vel probabilitatem, quâ alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, dummodo tamen eo sit dignus: nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè læserit. *Leff. l. 2 c. 12. d. 18 Mol t. 1. d. 135. Sà, V Restitutio, num* 221. V. *Bon. loc cit.* „ 587

Censent *Salmant de Contract c. 5 num* 20. quòd æquiparantur vi preces importunissimæ, aut metus reverentialis, maximè si ei addantur verba aspera, vel torvus aspectus, vel preces, ut dicunt *de Matrim c. 9. num* 37.

Nota hìc autem, quòd graviter peccat Religiosus, qui suadet Testatori, ut suo Monasterio potiùs, quàm Ecclesiæ Matrici bona relinquat, ex *Clem* 1. *de Privil.* in qua etiam adest excommunicatio. Non tenetur tamen ad restituendum, quia Ecclesia nullum habet jus quæsitum; Ita *Sanch. Conf. l. 2. c. 1. dub 49 n. 38. Lugo Disp. 18. num. 95. & Croix l. 3. p. 2. num* 74. *Mol.* Immo *Sanchez* putat Religiosum non peccare, si bonò zelò hoc faciat, nempe pro majori utilitate Testantis, modò non petat pro se, vel amicis. 588

DUBIUM V.

Cui, vel quibus restituendum?

595 *Quid*

595 *Quid circa furta minuta?* .
596 *An bona certa sint restituenda Domino, vel possessori?*
597 *An fur teneatur rem mittere Domino cum magno suo damno?* 598. *Quid si sumtus pro missione excederent valorem rei?*
599 *Quid si acceperis a possessore bonæ fidei rem non suam?*
600 *Emtor rei furtivæ an possit eam reddere furi? Vide etiam dicta num.569.*
601 *An revendens rem emtam bona fide teneatur pretium restituere emtori?*
602 *Quid notandum circa thesauros inventos?*
603 *An inventor rei perditæ possit eam sibi retinere?*
604 *Quid notandum circa res captas venatione?*
605 *Quid si quis venatur in locis reservatis?*
606 *Quæ venatio vetetur Clericis, & Religiosis?*

589 RESP. Attendendum ad naturam justitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter. V. *Less. & Laym. hic, cap.9.*

Unde resolves.

1. Quando bona restituenda, sive debita quæcunque sunt certa, hoc est, cùm, cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illi restituere; tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti, vel a mercatore, v.gr. per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, & jam is discessit, nec scis, quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi: post quam, si spes non sit sciendi dominum, probabile est, quòd non tenearis ea dare pauperibus (licèt ita plerique cum *S.Thoma* sentiant. * (*Quorum sententiam vocant communem Salm. de Rest cap.1. num.214. Sed vide n.603.*)* & sit magis pium, ac practicè suadendum); sed possis tibi retinere, ut docet *Petrus Navarrus*, quem sequitur *Laym. hic, & Less. l 2. cap.14. dub 7. num.48.* idque *Dian p.2.t.3. misc R 5.* dicit esse tutum in praxi. * (*Cum Pal. & Dic. apud Salm. ibid. num.213. exceptis debitis ob usuram, aut simoniam ex textibus allatis in fine hujus n.*)* Si verò ea habeas ex delicto, ut furto, usurâ, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest; ut saltem, cùm corpori domini non prosit, prosit ejus Animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores, ut videbis apud *Laym. hic* * (*Quin inquirantur pauperes, ut Less. Nav. &c. cum Salm. c.1 n.215. & sufficit elargiri pauperibus cujuscunque loci, ut Salm. ib. cum Sot. Reb. &c. contra Bann. &c. Quòd autem furta incerta debeant restitui pauperibus, aut locis piis, habetur ex c. Cum tu. de Usur. & c. De hoc. de Simon. ubi præcipitur usurariis restituere dominis, vel eorum heredibus*, vel his non superstitibus, pauperibus. *Id autem communiter DD. extendunt etiam ad loca pia, ut Salm. de Rest. cap.1. num. 216. Croix l.3. p.2. num.94. Less. l.2. c 14. num 33. cum Nav. cap.17. num.33. Bon. de Rest. D.1. q 3. p.4. num 5. cum Az. Mol. Vasq. P. Nav. Fill. &c*)*

Quæritur, si res post debitam diligentiam adhibitam ad inveniendum dominum tradita sit pauperibus, & postea dominus compareat, utrùm ei restituenda sit? Negant *Nav. Sot. Henr. Led. ap.* Croix *l.3. p 2. num 95.* item *Cajet & Bonac ap. Sporer de Rest cap.3. num.* 104. Quia, cùm debita diligentia est præmissa, pauper, aut locus pius, absolutè acquirit dominium rei. Dicitur *quando debita diligentia est præmissa*, nam aliàs certum est apud omnes rem domino comparenti restituendam esse; quoniam nulla ratione tunc poterit in pauperem dominium transferri, cùm eo casu dominus sit rationabiliter invitus. Communiùs verò *Laym. l.3. tr 1. cap.5 num.24. Salm. tr.12. cap.2. n* 85. *Pal. de Just D un. p.19. num.7 Less. l.2. cap.14. num.43. Spor l.c. num.113. & Cro l.c. cum Mol Dian &c.* dicunt, quòd si res extat, pauper debet eam restituere domino comparenti; si verò est consumta, tantùm id in quo factus est ditior. Ratio, ut ait *Palaus*, quia, licèt dominium rei in pauperem translatum sit, res tamen adhuc extat tunc in æquivalenti. Sed hæc ratio non videtur congrua, nam si rei dominium verè translatum est, nulla deberetur restitutio, sive res extat, sive non. Meliùs igitur distinguendum cum *Lugo de Just. D.21. num.*102. juxta ea quæ de inventore rei perditæ fusiùs dicemus *infra num.603. cum eod. Lugo, Holzmann, & Croix l.c. n* 82. (qui *num.95. supra citato* non sibi cohæret): Quando, spectatis omnibus circumstantiis, non est ampliùs possibile quòd dominus inveniatur, tunc pauper acquirit rei absolutum dominium, sine ullo onere restitutionis. Quando verò adhuc post diligentiam adest aliqua spes inveniendi dominum rei, tunc pauper non acquirit ejus dominium, & proinde debet eam domino servare, ipsique restituere si compareat; Additque *Lugo ibid.* ex ipsa manifestatione domini tunc communiter argui, 590

quòd non adfuerint debitæ circumstantiæ ad transferendum irrevocabiliter dominium in pauperem. Sed vide omninò dicenda *dict. n.603*. Rectè tamen excipiunt *Sporer d. num. 113. & Wigandt tr.8. Ex.3. num 50.* nisi pauper aut locus pius bona fide rem jam præscripserit, quia virtute præscriptionis tunc dominium irrevocabile verè acquirit.

591 Notandum quòd super his debitis incertis bene potest fieri Compositio per Bullam Cruciatæ, quæ refertur *ap. Tamb. tr. de Bull. Cruciatæ cap. 18* pro Regnis Hispaniarum, Sardiniæ & Siciliæ, & pro omnibus aliis particularibus, quibus Bulla communicatur. An autem valeat hujusmodi Compositio, facta sine sufficienti causa? Affirmant *Corduba, Turr. Alens. ap. Lugo D.21. num.95.* Sed negant *Covarr. Sot. Nav. Mol.* & alii communiter *ibid.* Veriùs tamen distinguendum cum *Lugo*, & dicendum valere, si restitutio sit facienda ex sola lege Ecclesiastica, puta ex fructibus ecclesiasticis malè perceptis; Secus, si restitutio aliunde sit debita. Ratio primi, quia Pontifex in lege propria validè dispensat; Ratio secundi, quia bonorum aliunde debitorum Pontifex non est absolutus Dominus. An autem id possit Pontifex pro bono spirituali communi? Vide *Lugo num.96.* & vide quæst. *num. sequ.*

592 Quæritur autem, an Compositione factâ debitor ad aliquid teneatur, si postea Dominus certus compareat? Dicunt alii teneri restituere id in quo factus est ditior. Ita *Vill. Rodr. ap. Tamb l.c. §.5. num.9. & Caj. Sot. &c. ap. Renzi de 7. Pr. cap.3. qu.26.* Ratio, quia non præsumitur Pontifex dominos rebus suis expoliare voluisse. Alii verò dicunt ad nihil teneri, ut *Salm. de Rest. cap. 1. num.17. cum Trull. Dic. Tap. &c.* & idem tenent *Lugo D.21. 98. & Tamb. l.c.* semper ac præmissa sit debita diligentia. Ratio, quia Pontifex, ut Administrator bonorum temporalium, quatenus spectat ad bonum spirituale, tunc transfert dominium per Compositionem propter bonum publicum.

Notat autem *Viva loc.cit. num.3. cum Villalob. Dian. & Mendo*, idemque dicunt *Trull. & Henriq. ap. Croix loc. cit. num. 413. cum Bus. infra Dub.7. art.3. num. 2.* hujusmodi Compositionem posse fieri etiam ab Episcopo, cùm hoc nullo jure sit reservatum Papæ, & videatur esse juxta voluntatem creditorum pro bono Animarum suarum. Sed contradicunt veriùs *Lugo n.107. ac Mol. cum Rodr. Turr. Cord. &c. ap. Croix loc.cit.* Ratio, quia id non potest efficere Episcopus nec ratione administrationis talium bonorum incertorum, cùm ea pertineat ad solos Reges, vel ad Pontificem; nec ratione supremæ potestatis mutandi voluntates Dominorum, cùm hæc pertineat ad solam Sedem Apostolicam, ex *Clem. Quia contingit. de Rel. dom.* ubi dicitur: *Quia contingit, cùm ea quæ ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salvâ Sedis Apostolicæ Auctoritate) converti.* Sed quoad ultimas voluntates, vide *l.6. n.329*.

Compositio hæc solet etiam concedi pro fructibus Ecclesiasticis malè perceptis, *Croix n.416.* 593
Dicunt etiam *Escobar l.37. cap.12. num.7. Tamb. Dec. l.8. tr.3. cap.1. §.3. num.19.* item *Vasqu. Lop. & alii ap. Dian. p.4. tr.4. Ref.46.* Compositionem fieri posse etiam pro furtis minutis commissis ab iis, qui vendunt civibus vinum, oleum, &c. Sed tenendum oppositum cum *Croix l.3. p.2. num.417. Diana l.c.* Quia talis restitutio omninò facienda est eisdem civibus defraudatis. Vide mox dicenda *num.595*.

An verò, si creditor sit notus, sed tam longè absit, ut res pauperibus dispensari possit, fieri tunc valeat Compositio? Affirmant *Turr. Covar. Rodr.* & putat probabile *Lugo num.139.* 594
Sed videtur probabilius oppositum cum *Soto, & Henr. ap. Croix n.418.* quia Compositio conceditur tantùm, quando creditor est incertus. An autem Heres, qui Compositionem obtinuit, teneatur summam relaxatam tribuere aliis creditoribus certis sui Testatoris? Affirmat *Molina*; sed negat *Lugo D.20. num.12.* & assentit *Croix num.419.* si concessio facta est illi, non ut heredi, sed ut tali personæ. Secus verò, si facta sit ei ex vi potestatis quam Testator habuit.

„ 2. Qui multis minutis furtis, v. gr. olei, pa- „ 595
„ nis, vini, &c. damnum intulit multis civi-
„ bus, eum teneri restituere, non pauperibus,
„ sed ipsis civibus (minoris deinceps venden-
„ do, aut majore mensurâ, donec veniatur ad
„ æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq. & Escob.* di-
„ cunt esse probabile, quòd possit dare paupe-
„ ribus, præsertim civitatis ejusdem.

Alii igitur dicunt, ut *Escobar l.3. c.12. n.71. Anacl. de 7. Præc. D.5. num.20.* item *S.Thom in 4. sent. D.15. qu.1. a.5. Vasqu Lopez, & alii ap. Dianam p.4. tr.4. R.46.* quòd pro hujusmodi fortulis commissis a venditoribus publicis restitutio potest fieri pauperibus; cùm regula sit generalis, debita incerta pauperibus esse restituenda, ut in simili casu de usurario, qui pluribus incertis defraudavit, sancitum est in *c. Cum tu. de Usur.* Advertunt tamen restitutionem facien-

ciendam esse pauperibus ejusdem loci, quia cùm Communitas illius loci sit læsa, illi damnum resarciendum est; Nisi (excipit *Bonac. de Rest. D.1.q.3.p.4.num.*10.) damnum sit illatum aliquibus paucis personis incertis; quia tunc ait restitutionem posse fieri pauperibus alterius loci: Et hanc sententiam *Diana l. c.* non audet dicere improbabilem propter auctoritatem *D. Thomæ*. Alii verò, quorum sententiam tanquam communissimam suadendam puto, dicunt talem restitutionem omninò quoad fieri potest faciendam esse civibus ejusdem loci, ubi fraus commissa est. Ratio, quia, cùm existant damnum passi, & aliquo modo cogniti, iis quantum fieri potest damnum compensari debet. Ita *Laym.l.3.tr.1.c.*10. *num.*2. *Concina to.*7. *D.*2. *cap.*13. *num.*10. *Spor. de Rest. cap.*3. *num.*117. cum communi ut asserit, *Croix l.* 3. *p.*2. *n.*417. *Diana l.c. Tamb.l.*8.*tr.*3.*cap.*1 §.3 *num.*19. *Salm. de Rest.cap.*1.*num* 215.*cum Dic Reb & Tap.* Verumtamen censeo, juxta dicta *num.*534. *pag.* 302. quòd hujusmodi venditores non teneantur sub gravi restituere civibus; satisfaciunt enim suæ gravi obligationi, si pauperibus restituant. Quapropter excusantur etiam a veniali, si restituant pauperibus, accedente aliqua rationabili causa, puta si non possint restituere civibus sine aliquo notabili incommodo; vel si urgeat necessitas aliquorum pauperum valde indigentium, quibus præsumantur cives illi non esse inviti restitutionem fieri.

596 „ 3. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori justo, a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus. Unde quod acceptum est a depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut utilitatis spoliarentur; & damnum, atque lucrum cessans compensari deberet.

„ 4. Excipitur tamen hinc, 1. Si horum nihil interesset, ut si sine illorum damno, infamiâ, domino restituatur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumturi, vel ablaturi cum injuria domini; quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potiùs Capitulo restituenda sunt. Item accepta a filiofamilias, pupillo, furioso, uxore, religioso; si sint ex iis bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerunque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam, si bona alicujus publicata, & Fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita Fisco debent reddi.

„ 5. Cùm quis, ignorato domino, cui restituendum erat, non præmissâ aliquâ diligentiâ, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti: secus, si diligentia sit præmissa. V. *Less.l.*2.*c.*14.*dub.*3.

„ 6. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumtu, tunc, si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem bene accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus. At si adhuc non sit spes, reputatur incertum. *Tol. l.*5.*c.*24. 597

Quæritur, an fur teneatur restituere rem ablatam cum qualicunque suo damno? *Prima* sententia affirmat cum *Cajet.* 2. 2. *qu.*62.*a.*5. *ac Vasqu. Nav Cov. Arm. &c. apud Lugo de Just. D.*20. *num.*184. Ratio, quia Dominus debet servari indemnis cum quocunque furis detrimento, quod suæ malitiæ imputandum est. *Secunda* verò sententia communissima, & probabilior negat; hanc tenent *Bus.* (vide *n.*677.) *Bon. de Rest.D.*1.*q.*5.*p.*1.*n* 5. *Less.l.*2.*c.*15.*n.*50. *Mol.to.*3. *D.* 752.*num.*5.*Holz.n.*493. *Fill tr.*32. *cap.*4. *q* 8.*n.*111. *Salm.de Rest. cap.*1. *num.*195. *cum Pal.* item *Lugo loc.cit.num.*185. *cum Scoto, Gabr. Ang. Salon Arag. &c.* cum communi, ut asserit *Croix l.* 3. *p* 2. *num.*368. Ratio, quia justitia, cùm sit virtus, & prudenter præcipiat æqualitatem servari, non potest obligare ad restituendum cum quocunque gravissimo damno debitoris, quod esset contra charitatem, & aliàs Dominus esset irrationabiliter invitus. Si autem res in individuo non posset ad Dominum mitti, nisi eum tanto damno, fur potest & debet eam vendere, & pretium Domino transmittere, ut dicunt *Lugo num.*189. *& Croix num.*370. Casu verò quo creditor simile damnum, vel parùm minus sit passurus, tenetur omninò debitor ei satisfacere, ut communiter ajunt *Less. cap.*16. *num* 22. *Tamb l.*8 *tr.*4 *cap.*1. §.8 *num.*4. *cum Nav. Val. Caj &c. ac Lugo num.*186. qui dicit in hoc attendendum non solùm damnum emergens creditoris, sed etiam lucrum cessans. Bene tamen advertunt ipse *Lugo num.* 188. *& Croix num* 372. *cum Ills. & Haun.* quòd damnum creditoris & debitoris pensandum est comparativè ad subjectum; fieri enim potest, ut damnum decem nummorum respectu debitoris inopis sit longè majus, quàm damnum centum re- 598

Tt 2 spectu

respectu creditoris opulenti; & sic vice versa.

Sed ceteris paribus difficultas est, quænam mensura damni assignanda sit, ut debitor excusetur a restitutione facienda creditori? Et in hoc distinguendum: Si sit spes, ut res vel pretium alio tempore restituatur Domino, vel ejus heredibus, sine magno damno debitoris; & tunc probabiliter dicunt *Bon. loc. cit. Lugo num.* 191. *Less. cap.* 15. *num.* 50. restitutionem posse differri. Si verò desit talis spes, ita ut Dominus esset re privandus; & tunc adhuc probabiliter dicunt *Less. loc. cit. & Dicast. apud Croix n.* 365. (qui id non reprobat cum *Lugo n.* 184.) quòd si res parvi sit momenti, & damnum furis esset duplò majus, tunc posset restitutio applicari pauperibus, vel operibus piis; quia in hoc præsumitur Dominus assentiri. Si tamen esset res magni momenti, *Sylvester*, & *Petsch. apud Croix loc cit.* excusant furem a restituendo Domino immediatè, casu quo expensæ faciendæ essent æquivalentes rei valori; Sed hoc communiter non admittunt *Tamb. loc. cit. num.* 4. *Sporer tr.* 4. *cap.* 3. *num.* 162. & *Croix num.* 368. *cum Lugo, Vasqu. & Ills.* Excusant autem *Scotus, Gabr. & Ricch. apud Croix num.* 365. si sumtus essent majores debitò. Probabiliùs verò *Sporer*, *Tamb. & Mol. ll. cc.* excusant solo casu, quò sumtus essent longè majores; immo *Lugo num.* 150. obligat furem, etiamsi passurus sit damnum duplò majus. Quando autem damnum esset omninò excessivum, sufficit restituere pauperibus, ut communiter dicunt cum secunda sententia, ut supra relata, ipse *Lugo*, *Sporer l. c. & Bon. cum Sayr. & Vill. apud Salm.*

599 7. Cùm quis accepit rem alienam a possessore bonæ fidei putante rem esse suam, cùm non sit, tum, si quidem intervenerit aliquod justum pactum, ut depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, non domino, qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius graviore incommodo, infamiâ, &c. *Vasq. Azor. p.* 3. *l.* 4. *cap.* 3. *qu.* 2. Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum novisti, & sine incommodo fieri possit.

600 8. Quando a fure, vel alio venditore quis emit, sive malâ, sive bonâ fide rem furtivam, tenetur restituere domino, non furi. Ita communiter *Molin. Regin. t.* 1. *l.* 10. *cap* 5. *num.* 40. *Toletus* autem *l.* 5. *c.* 17. *Sylv. Ant. Mald. in* 2. 2. *tit.* 4 *cap.* 3. *dub.* 2. probabiliter sentiunt posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet, quia non constituit rem pejore loco, quam ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. * (*Vide dicenda num.* 569. & 570.) * Quod *Navar. Trull. l.* 7. *cap.* 11. *d.* 4. admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat, vel si certò sciat, furem redditurum rem domino, vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita ut conveniri non possit. Quòd si autem pretium suum recuperare non possit a venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum adscribere. Quòd si porro sciens rem esse furtivam, emat eo fine, ut invento vero domino restituat, tunc si emit parvò pretiò, tenebitur id ei dominus refundere, cùm utiliter ejus negotium gesserit: secus autem, si pretium esset ferè æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini utiliter redimendo. Vide *Less. l. c. c.* 14. *d.* 3. *Dian. p.* 2. *t.* 3 *R.* 5.

9. Si bonâ fide rem alienam, v. gr. equum emisti ab altero, v. gr. Petro, & vendidisti tertio, verbi gratiâ, Paulo, & postea cognoscatur esse Joannis, eoque repetente a Paulo, Paulus repetat pretium a te, existimat quidem probabile *Nav. & Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 68. non teneri te Paulo id reddere (si in nullo factus sis ditior); sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm *Sotus*, *Salon. Less. Sayr. Bon. de rest. q.* 4. *p.* 2. rectiùs docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere: tum quia vendidisti rem vitiosam: tum quia teneris de evictione emtori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. Quòd si tamen Paulus, cùm possit, tibi non restituat equum, sed Joanni, & hoc ipso impediat, quominus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. *Bon. Less. &c.* Vid. *Trull. c.* 11. *d.* 21. 601

Primam sententiam *Navarri*, ut supra sequuntur etiam *Cajet. Medin. Sylv* & probabilem vocant *Valent. & Bon. apud Salm. de Restit. c.* 1. *num.* 88 Ratio, quia tunc non teneris ex injusta acceptione, cùm emisti bonâ fide, ut supponitur; neque ex injusta retentione, cùm res ampliùs apud te non extet. Pro evictione autem dicunt sufficere, si cedas emtori actionem, quam habes adversus furem. Contraria tamen sententia ait, quòd teneris pretium reddere

dere emtori, si ab ipso res evicta est; Ratio potissima est, quia venditio fuit nulla, cùm vendideris rem cum vitio occulto, nempe alienam; si autem res ab ipso non sit evicta, nec probabiliter evincenda, nihil vero domino teneris restituere, cùm processeris bonâ fide. Ita *Lugo D* 26.*num*.18. *cum Mol. Sot. Turr. &c.* communiter ut asserit; item *Salm num*.88. *cum Less. Dic. Sot Reb. &c. cum Busemb hìc* Sed huic obstat *l Rem alienam* 28. *ff. de Contract emt.* ubi sancitur venditionem rei alienæ validam quidem esse quoad translationem dominii pretii; Hinc infra *de Contract. Dub*.8. *num*.820. *iidem Salm. de Contr. cap*.2. *num*.31. *cum Pal. Bon &c.* item *Lugo D*.26.*num*.18. *Less l*.2.*cap*.20. *num*.122. ex præfata lege absolutè docent, venditorem rei alienæ tum solùm teneri ad evictionem, cùm vendit malâ fide; Si autem bona fide, teneri tantùm ad id in quo factus est ditior. Ergo venditio, etsi fuerit rei alienæ, non fuit totaliter nulla. Quadere potiùs concluditur primam sententiam esse communiorem, & probabiliorem; Et ita tenet etiam *Bus. infra pag*.228. *v* 6.

602 „ Quæres, cui restituendi, sive dandi sint „ thesauri, & alia inventa, quæ habentur pro „ derelictis? Resp. Quando nullius domini sunt, „ jure naturali, & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & „ leges aliter quid ordinari, quod conservan„ dum est. De quo v. *Less. l*.2.*c*.5. *d*.10. *Laym.* „ *l*.3.*t*.1.*cap*.5.

Circa thesauros jura disponunt I. Ut thesaurus, si inveniatur in loco proprio, fit inventoris. II. Si in loco alieno, sed inveniatur casu, dimidium fit inventoris, & dimidium domini loci; & ad hoc dimidium præstandum domino inventor tenetur in conscientia etiam ante sententiam judicis; Ratio, quia jus positivum potuit hoc disponere, non obstante jure naturæ, ob bonum commune. Ita *Salm. Tract* 12. *de Just. & Jur cap*.2.*num* 93.*cum Laym. Lug. Less. Pal &c.* Licèt de hoc dubitare videantur aliqui apud *Tambur. in Decal.* Si verò thesaurus inveniatur in loco alieno, non casu, sed ex industria, insciô dominô: tunc statuit *L.unic.C.de Thes* ut totus reddatur domino loci. Sed quia lex hæc est pœnalis, non obligat, nisi post sententiam, ut dicunt *Salm. d. n* 93.*cum Laym. Less & aliis citatis*. Pars autem, quæ pertinet ad dominum loci, si locus habeat dominum utilem, & dominum directum, inter ipsos dividenda est; nihil verò debetur usufructuario, *Salm. cum Lug. Pal. & Reb d l.num*.97. III. Si thesaurus inveniatur in loco publico, aut sacro, dividendus est inter inventorem, & Fiscum, aut Prælatum. *Vide de Rest. qu* 2. *Art*.2. *num*.3. IV. Si autem inveniatur per artem magicam, applicandus est Fisco totus: Quam legem pariter, ut pœnalem, non obligare, nisi post sententiam, dicunt *Salmant. d. l. num* 91.*cum Lug Less. &c.* Et adhuc post sententiam dominum fundi innocentem non privari suâ parte in tali casu, censent *Salm. eod. loc. num*.91. *in fin.* Sed aliter disponunt jura Regni nostri, circa thesauros inventos: Si enim inveniuntur in loco publico, & arte non propriâ, tunc toti applicantur Fisco: Si verò inveniantur in loco privato, & casu, tunc tertia pars spectat ad Fiscum, tertia ad inventorem, & tertia ad Dominum fundi. Sed vide alia *ap. Salm. l c.*

Quæritur, an inventor rei perditæ, dominô non inventô, possit illam sibi retinere? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia affirmat, modò inventor omnem debitam diligentiam adhibuerit ad dominum inveniendum. Hanc tenent *Sotus l*.5. *de Just.q*.3.*a*.3.*ad* 2.*Nav l* 4.*de Rest. c*.2.*num*.75.*Dian.p*.2.*tr*.17 *R*.5. *Sà verb.Thesaurus. n*.4. item *Merchad. Led Escob. &c. apud Croix l*.3. *p*.2. *num*. 89. Et probabilem vocant *Less. l*. 2. *cap*.14. *num*.48 *Lugo de Just. D*.6.*num*.139. *Holzmann p*.4.*de Just. num*.59. *Salm. tr*.12 *c*.2.*num*.84. *Croix loc. cit. cum Vasqu. Malder. Med. Salas, Henr. Rodr. &c.* ac valde probabilem vocat *Laym. l*.3. *tr*.1.*cap*.5.*num* 24. Ratio, quia, dominô non inventô, post omnem (ut dictum est) diligentiam adhibitam, res censetur dominô carere, & ideo fit primi occupantis. *Secunda* sententia valde communior censet inventorem rei non posse illam sibi applicare, sed debere elargiri in usus pios: Hanc ut probabiliorem tenent *Palaus D un.p*.19.*num*.4 *Less l c. Cajet. Sum. v. Furtum, Laym l.c. Salm. num*.85. *cum Tap. & Reb.* Ratio, quia præsumitur voluntas domini esse, quòd, si ipse rem perditam habere non possit, saltem illa pro Anima sua erogetur. *Tertia* sententia verior & sequenda, quam tuentur *Lugo dict D*.6.*n*.104. *& fusiùs num*.140. *Holzm. de Just num*.51 *&* 54. *& Croix l*.3.*p*.2.*n*.89. distinguit & dicit: Quando adhuc post diligentiam possibile est dominum invenire, tunc res vel pretium servari debet; quòd si utrumque servari nequeat, res vel pretium omninò est erogandum in usus pios, juxta præsumtam voluntatem domini, qui adhuc illius rei dominium retinet, semper ac res potest in manus suas redire. E converso, quando res, 603

spe-

spectatis circumstantiis longitudinis temporis, vel distantiæ loci, vel eo quòd res non possit ampliùs a domino pro sua recognosci, ut accidit in nummis ordinariis, non videtur possibile, ut ad dominium redeat; tunc illa fit nullius, & ideo acquiritur a primo occupante, qui illam non tenetur dare juxta voluntatem prioris domini, eùm ille per impossibilitatem eam recuperandi ejus dominium prorsus amisit. Et hanc sententiam expreisè tenet *S.Thom.2.2.q.66.a.5.ad 2.* ubi ait: *Et similiter si (res) pro derelictis habeantur, & hoc credit inventor, licèt sibi eas retineat, non committit furtum*. Ratio a priori est, quia jus gentium tribuit privatis dominium rerum non ad aliud, quàm ut illis utantur; hinc quando est impossibile rem pervenire ad ipsorum usum, illa tanquam derelicta evadit nullius, & redit ad primævum jus naturæ, ac ideo fit primi occupantis sine ulla obligatione.

604 „ Quæres 2. an, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione justè prohibitâ?

„ Resp. Id æstimandum partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, „ ac juribus particularibus, ut vide apud *Laym. l.c l.3.t.1.cap.5.num.14.& Less cap 8.d.9.& Sà*, „ V.*Venatio*.

Ex quibus resolvitur hic Casus.

„ Venator iniquus tenetur restituere saltem „ damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

Quoad *Venationem*, quær. 1. si fera, aut avis ab uno sit vulnerata, ab alio capta, ad quem pertineat? Ex *l. Naturalem. §.Illud ff de Acq.rer. dominio.* pertinet ad capientem, quia multoties fera vulnerata non capitur. Ex qua ratione *Molin.& Less.* inferunt, pertinere ad vulnerantem, si constet feram, manus vulnerantis effugere non posse; si verò sit dubium, dividenda est. Ita *Laym.de Just.& Jur.c.5.n.12.*

Quær 2. ad quem pertineat avis, cui unus laqueum tetendit, alius capit? Probabiliùs *Laym. d.l. cum Mol. Sà*, contra *Nav.& Covar.* dicit, pertinere ad laqueum tendentem, qui certè avem capturus esset.

605 Nota, quòd legem prohibentem venationes tantùm Reges ferre possunt, & alii quibus Rex tanquam privilegium tale jus concesserit. *Laym eod.loc.*

Quær. 3. utrùm venatores, in locis a Rege reservatis venando, peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem? Affirmant *Laym.n.14 & Less.cap.5.num.44.* & dicunt teneri restituere Regi non feras captas, sed valorem ipsarum juxta spem, quam Rex habebat capiendi. *Diana* tamen *cum Dicast. & aliis apud Busemb. n.614.v.5.Spor.tr.6.n.159 cum Sot.Mol Lay &c* excusant venatorem a restitutione, & a peccato gravi, saltem si loca non sint conclusa. Quod etiam admittit *Less d.n.44* si damnum non fuerit notabile, cùm feræ non sint magni pretii, vel non sint multæ; tunc enim dicit, prohibitionem accipi ex communi judicio factam tantùm sub veniali. Immo addit ibi cum *Mol.* quòd semper excusari possint venatores a restitutione, quando pœna injuncta est, quia illam tantùm videntur tunc Principes intendere.

Quær. 4. utrùm venatio Ecclesiasticis prohibita sit? *Ex c. 1. de Clerico venatore*, sic habetur: 606 *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum canes, aut accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet; quòd, si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus a Communione: si Presbyter, duobus: si Diaconus, ab omni officio suspendatur*. In quo notandum 1. quòd hanc prohibitionem communiter intelligunt DD de venatione clamorosa cum strepitu, ut *Salm. de Just.& jur.cap 2 num 64 & Laym d l num 15.cum Abb. & aliis Canonistis*. Tridentinum tamen *sess.24 cap 12.* circa finem generaliùs loquitur: *Ab illicitisque venationibus, aucupiis &c. abstineant*.

Notandum 2. quòd etiam venatio clamorosa non est vetita sub gravi, nisi sit frequens, ut *ex textu c.t.* & insuper sit cum scandalo, vel magnis expensis. Ita *Less & Vasq.ap. Lugo de Just.D 6.n 51 & Pal.Reb.ap.Salm l.c.* Idem tenent *Sporer de 7.Præc.c.1.n.15.& Mol. ap. Lugo ib. & Cajet. Abb. ac Sà* apud *Laym.l.c. num. 15.* qui dicunt ex sola causa venationis, nisi aliud adjunctum sit, non esse de facili Clericum damnandum peccati mortalis; Ratio, ut ajunt, quia talis venatio de se non est gravis deordinatio; idque arguitur ex ipso Canone supra citato, ubi imponitur pœna suspensionis ferenda, & ad tempus; talemque suspensionem testantur hodie non esse in usu. Immo sentit *Laym.l.c.* cum *Less Sà, Val. &c.* quòd fieri potest, ut talis venatio omni culpâ vacet, si sit rara, & moderata: vel si sit causâ necessitatis, vel exercitii. Proinde doctus Neutericus Auctor libri cui titulus (*Istruz. per li Nov. Conf.*) ait venationem non clamorosam ad honestam recreationem omninò esse licitam; clamorosam verò, juxta communiorem sententiam,

ratio-

ratione Canonum non esse de se peccatum mortale, nisi adsit contemtus, aut contumacia.

Strictiùs autem venatio clamorosa vetatur Religiosis *Clem. 1. §. Porrò. de stat. Monach.* Sed iis, præcisô scandalô, dicit *Palaus* nec etiam esse peccatum grave. Et hoc admittunt *Salmant. d. num. 64.* Si bis, vel ter contingat, & sine magno strepitu fiat.

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive a possessore bonæ fidei?

607 *Ad quid tenetur possessor bonæ fidei?*
608 *Quid si acceperis a fure, qui potens sit restituere?*
609 *Vide alios casus.*
610 *Quos fructus tenetur restituere possessor bonæ fidei?*
611 *Quid si acceperit rem commixtam cum bonis furis?* 612. *Quid si per illam acceptionem fur factus sit impotens ad restituendum?*
613 *Quid si quis projiciat in mare gemmam, quam putabat valere decem, si illa valebat centum aureos?*

607 RESP. qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea meliùs cognoscit; tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantùm, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, una cum ejus fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores *Mol. Sanch. Less. l. 2. c. 6. Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Laym. l. 3. t. 2. c. 2.*

Unde resolves.

1. Si vestem v. gr. bonâ fide donatam a fure, aut alio portasti, & fere attrivisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere, quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attrivisses; si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. *Bon. l. c. Laym. num. 1.* V. *Trull. l. 7. c. 11. d. 1.* Si autem res, quam a fure bonâ fide accepisti (sive donatione, sive emtione), sit usu consumtibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita ut discerni nequeat; etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere, *Navar Sylv. Sayr. Less. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam commixtionem bonâ fide factam est in te translatum dominium, ut colligitur *ex l. Si alieni nummi, ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potiùs, quàm illa pars censeatur aliena; atque adeo periit obligatio realis, & tantùm manet personalis in venditore. Vide *Dian. p. 4. tr. 4. R. 66. Trull. l. 7. c. 11. d. 2. Less. l. 2. cap. 20 d. 18.* ubi addit esse valde probabile, jurique naturæ conforme, quòd verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex illo cumulo sibi satisfiat ante alios, imò possit ex eo occultè accipere.

Hoc tamen intelligendum est, quòd in ta- 608
li casu semper teneris reddere domino, in quo factus es ditior, etiamsi latro potens sit restituere; quia nemo lucrari potest cum jactura alterius. Vide *Tambur. de Rest. c. 3. §. 4. & Bon. d. loco num. 5.* qui hoc pro certo supponunt. Sed quoad mixtionem vide *pag. 288. num. 498 & 499.*

Dicunt *Bann Led. & alii apud Salm. num. 35 in fine*, quòd accipiens rem consumtibilem, v. gr. pecuniam bonâ fide a fure, non tenetur illam, etiamsi extet, domino reddere, si fur potens sit restituere; quia pecunia furis est obnoxia jam restitutioni pariter, ac illa furtiva, cùm dominus non habeat jus, illam specie pecuniam petere a fure. Sed hæc opinio non videtur mihi probabilis, cùm ratio non probetur; nam dominus nunquam censetur amittere jus in pecuniam suam in specie, cùm nulla sit major ratio in aliis, quàm in rebus usu consumtilibus.

7. Milites bonâ fide militantes, intellectâ 609
postea belli injustitiâ, id tantùm restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. *Bon. loc. cit.*

3. Qui bonâ fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem postea usurarium esse cognoscit, non in plus tenetur, quàm factus est ditior. Vide *Laym. l. 3. tr. 2. cap. 3.*

4. Possessorem bonæ fidei, si adhibitâ diligentiâ inclinet in eam partem, quòd res non sit sua, teneri aliquid restituere juxta inclinationem, docet *Con. d. 3. dub. 10. num. 39.* At *Palaus t. 1. d. 2. p. 2. num. ult.* putat ad nihil teneri, quia possessio, contrariis rationibus

non

non convincentibus, præponderat: Idem docent *Vasq.apud Escob.t.2 cap.3 num.154.Dian. p.4 t.3.R 24.& 26.* Si neglexit investigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l.c.* ad nihil teneri. * (*Vide dicta lib.1. num 83. & 85.*)*

5. Si bonâ fide rem vendidisti donô tibi datam, teneris restituere pretium, quia factus es locupletior, & satis debet esse tibi, non habere minus, quàm ante. Quòd si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur, *ibid. & Vasqu. cap. 9. §. 2. Mol. Less. l. 2. cap.14.d.3.*

6. Si bonâ fide rem ipse emisti, & vendidisti sine lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est. *Molin loc. cit. Less.lib.2 cap.14.d* 1. contra *Vasquez,&c.*

7. Si rem alienam bonâ fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; secus, si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior); vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bonac. Trull l.7.c.11 d* 1.

8. Si alienâ re lucratus es, tanquam instrumentô, v. gr. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti: vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit, ut instrumentum operantis. *Laym l.c.num.3. ex S.Thom.&c.*

610 9. Fructus omnes rei, sive ii sint merè naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ut fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina; sive sint simul industriales, sive mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ut v.gr. segetes, & quæ serendo gignuntur: item vinum, oleum, lana, &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur: hi, inquam, fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent, deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licèt is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. V. *Laym l c.* * (*An teneatis restituere pretium libri alieni locati? Negat Laym.quia liber non videtur de se aptus ad gignendos fructus. Sed veriùs tenendum oppositum cum P. Concina to.7. pag.110 num 3. Salm.de Re. cap.3. num 70. qui citant Lugo, Prado, Sanch & Less. Et idem dicendum de veste, torque aureo, equo, & simili; quia, licèt non sint apti fructus gignere, sunt tamen per se locabiles*)*. Si tamen fructus illi reales bonâ fide possessi fuerint tempore a lege præscripto ad usucapiendum illos (quod, si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium: si autem non adsit titulus, anni 20. cum bona fide), non sunt restituendi: quia usucapio transfert dominium. *Salon.Trull l 7.c.11 d 3.* *(*Ita Lugo, Less. Caj Sot. Mol. & alii communiter; vide dicta num. 517. Quoad verò præscriptionem & ejus requisita, vide quæ fusè diximus hoc lib. 3. ex n.504*)*

611 10. Si a fure accepisti (sive bonâ, sive mala fide) rem usu consumtibilem, v. gr. vinum, oleum, triticum, cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita ut discerni non possit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens, quia fur per commixtionem illius rei cum propria acquisivit ejus dominium, atque adeo illud tanquam verus ejus dominus potuit transferre, *Navarrus, Sanch.Less.Bon. Trull.l.7.cap.11. d.3.* V. *Dian. p.2 tr.5 misc.R.40.* * (*Ita etiam dicunt Salm.de Rest c.1 num.46 cum Sanch.Reb.Dic.&c.*)*

612 Sed quid, si recepisti a fure rem jam commixtam cum illius bonis, & per illam tuam acceptionem fur factus sit impotens ad restituendum? *Sporer de 7. Præc. num.250. & Tambur. de Rest c.3 § 4 num 26* ajunt probabile esse quod dicunt *Less.Mol.&c.* ad nihil teneri donatarium, qui accipit rem a debitore non solvendo; quia debitor dat rem suam, & damnum per accidens creditoribus obvenit: Quapropter, cùm debitor per illam commixtionem, quæ æquivalet consumtioni, jam acquisierit totale dominium cumuli, ut dicunt *Lugo de Just. D.6. num.172. Sanch. Dec.l.1.cap 23. num.34. & Tamb. loc.cit.* Ideo probabile esse dicunt *Tamb.& Spor. ll.cc* quòd donatarius possit rem illam accipere, & retinere. Sed huic opinioni obstat primò id quod valde probabiliter docent idem *Less. l.2.cap.20 num 157.& Salm.de Contract. c.3.n.110. cum Trull.* ut dictum est *num.499. vers. Notandum*, contra *Lug.Sanch.&c.* nempe quòd, cùm cumulus ille extat, sive apud debitorem, sive apud alium, dominus rei permixtæ habet jus in rem, retinetque verum dominium in illo acervo unà cum debitore. Quâ sententiâ po-

sitâ,

sitâ, donatarius rem illam permixtam accipiens semper teneretur ad restitutionem, quia tunc non acciperet rem donantis, sed alienam. Sed magis obstat sententia, quam veriorem putamus, & referemus *num.* 722. contra *Less. & Mol.* ut supra, scilicet omninò peccare contra justitiam accipientem rem a debitore non solvendo creditoribus, quia efficaciter influit in alienationem rei cum creditorum detrimento. Hinc dicimus in casu proposito cum *Sanch. d. num.* 34. *eod. Tamb.* & communi sententia *ap. Spor. loc. cit.* accipientem teneri domino rem permixtam restituere.

613 Quæritur hic, ad quid teneatur qui in mare projecerit gemmam, putans valere decem aureos, si illa revera valebat centum? *Prima* sententia dicit teneri ad centum, quia injustè damnificans cum culpa mortali tenetur ad omne damnum factum, licèt ignoratum. Ita *Lugo de Just. D.* 8. *n.* 63. *Pallav. ac Ills. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 194. & aliqui docti Juniores. *Secunda* tamen sententia, quam sequuntur *P. Holzmann de Rest. n.* 544. *Pontius in Cursu Theol. D.* 52. *qu.* 2. *Concl.* 2. *n.* 6. *Croix l. cit. cum Dicast. Mazzott. de Rest. tr.* 4. *D.* 1. *qu.* 3. *c.* 3. *q.* 5. *Esparsa q.* 34. *Diana p.* 11. *tr.* 2. *R.* 34. & alii docti Juniores dicunt teneri tantùm ad decem, modò invincibiliter credat gemmam non pluris valere, & ne in confuso quidem dubitet de suo reali valore; quia non censetur volitum damnum illud quod non est cognitum; ideo quoad illum excessum deest voluntas damnificandi. Et satis probabilis hæc sententia mihi videtur; Rationem enim a principiis petendo, dico quòd secundùm omnes ad restitutionem requiritur culpa theologica; & tanta est culpa, quanta invincibiliter apprehenditur: Ita ut ille, qui proximo damnum infert, plùs aut minùs peccat, quantò plùs vel minùs æstimat damni valorem. Juxta autem culpam correspondere debet obligatio restitutionis; Si igitur culpa est tantùm pro decem, obligatio restitutionis nequit esse pro centum; Ipse enim *Lugo loc. cit.* fatetur, quòd si damnificans putet rei valorem esse levem, & eam destruit, non tenetur (saltem sub gravi) ad integrè restituendum, quia deest injuria gravis erga dominum. Ob eamdem ergo rationem ille, qui apprehendit invincibiliter rem valere minùs sui veri valoris, non tenetur excessum suæ æstimationis restituere, cùm gravior injuria desit: nam est communis axioma apud Philosophos, quòd *sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis*. Nec obstat dicere, quòd damnificans tenetur ad omne damnum illatum; hoc enim intelligendum est, modò damnum illud sit aliquo modo, saltem in confuso, animadversum, ut ceterùm ordinariè accidit; non verò si prorsus invincibiliter fuit incognitum, ut advertunt *Croix d. n.* 194. *Mazzotta l. c. c.* 2. *n.* 4 & *P. Holzmann de Rest. tr.* 2. *n.* 592. *Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 118. & 124.

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore?

Resp. Id juxta supradicta æstimandum a quantitate tum juris quod alter habet, tum damni quod injustè infertur, cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente, & consensû rationabiliter præsumatur. 614

Unde resolves.

„ 1. Si damnificator habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda in solidum; si autem tantùm habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur; cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

 „ 2. Qui

„ 2. Qui in loco publico suae civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. gr. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur. „ * (*cum Laym. de Just. cap. v. num. 18. Hinc ad nihil teneretur ante sententiam*.) *

„ 3. Graviùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati; etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpe non intendit, ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

„ 4. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian. ex Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9. Ref. 39.* contra *Bon. &c.* * (*Vide dicta num. 604. & 605.*) *

„ 5. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omninò tamen improbabiliter id alii quidam negant, eo quòd consuetudo interpretetur non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm ut deprehensi mulctentur. Vid *Nav cap. 23. Sà, v. Gabella. Bonac. qu. 9. p. 1. num. 5. ex Navar. Fill. t. 28. num. 11. Less. Mol. d. 9. Dian tr. de leg. Ref. 19. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 8. n. 4. & 5.* vide etiam *Dian. p. 1. t. 11. Ref. 38. & p. 2. t. 17. R. 38.* ubi ex *Cajet. Med. Soto, &c.* docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familiæ necessaria, v. gr. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

615 Nota I. probabile esse, quòd possint fraudari tributa quoad usum proprium, ut docet *Soto, Bon. Cajet. Led. Ang. Tab. & alii apud Lugo D. 36. num 29.* Et probabile censent *Viva de Restitut. Qu. 7. Art. 7. Filliuc. Molin. & alii apud Croix d. l. num 273.* Ratio, quia (ut ait *Bonac.*) ita hoc videtur receptum.

Nota II. probabile esse, quòd pauperes non peccent, si fraudent gabellas ad solatium paupertatis, scilicet ad alendos seipsos, aut suos, vel ad solvenda debita. Ita *Lugo, Less. & Sanch. apud la Croix d. l. num. 274.* Celebris autem est quæstio illa inter DD. utrùm fraudantes gabellas teneantur ad restitutionem? Negant *Nav. Angel. Beja, apud la Croix d. l. num. 269. cum Sà, & aliis apud Less. cap. 32 Dub. 8* qui dicunt, legem gabellarum esse purè pœnalem, atque ideo non obligare, nisi post sententiam judicis. Et probabile vocant *Less. Bonac. Boss. p. 1. § 24. num. 290 & 296. Gallego Ref. Mor. Dub. 19.* qui citat *S. Antonin. & Lop. Dian. p. 1. tr. 1c. Ref 19. cum Sayro, & Jo. Sanch apud Boss.* Communior tamen sententia, quam *La Croix* rectè probabiliorem vocat, & *Busemb.* communiter in praxi tenendam, docet fraudantes teneri ad restitutionem. Ratio, quia sicut Rex tenetur vacare saluti Populi, administrationi justitiæ, & aliis oneribus; sic e converso tenetur Populus ex justitia solvere Regi vectigalia ad ejus sustentationem. Ita *Lugo, Sanch Dicast. & alii apud la Croix d. num 269. P. Concina to. 6 p. 420. Viva de Rest. qu. 7. a. 7. num. 1. cum Mol Cajet &c Roncaglia de Rest. c. 1c. qu 4 Holzmann de Leg num 258.*

An autem in dubio de justitia tributi teneantur Populi solvere? Plures sunt sententiæ, nam in dubio negativo affirmant teneri *Less. l. 2. cap. 33. D. 8. num. 64.* cum *Soto, Mald. Palac. &c. apud Lugo de Just. D. 36 num. 86.* Ratio, quia in dubio præsumendum est pro justo præcepto Principis, cujus auctoritas est in possessione præcipiendi. Sed negant *Host. Sylvest Arm Med. Gabr. Antonin. Cajet. Cordub.* cum *Sanch. Dec l. 6. cap. 4. num 5. & Dian. to. 3. tr. 3. R. 39. cum Fill. Arag. Vill. &c. Mol. D. 674. n. 6 & 9 & Lugo D. 36. n. 89.* qui vocat hanc sententiam probabiliorem, & communem ferè omnium. In dubio autem positivo dicunt adhuc teneri *Vasqu. Suar. & Turr.* apud *Lugo num 91.* Sed negant *Less. loc. cit. n 67.* dicens esse communem, *Sanch dict. l. 6. cap. 3. n. 7. Lugo loc. cit.* cum *Malder* & alii apud *Dianam*; Idem tenent *Laym l. 3. tr. 2. cap. 3 num. 6 & Spor. de 7. Præc. cap. 5 num. 152 cum Az. Caj. Sylv.* & vocat veriorem & communem. Ratio (ut dicunt), quia in dubio melior est conditio possidentis bona, cùm ei qui petit incumbat probatio debiti. Vide alia super hanc materiam apud *Croix lib 3. p. 2. num. 272. & 282. Lugo, disp. 36. num 41. Sanch. Conf. Dub. 10. num 5 Less cap 32. num 61.* Præsertim *Lugo, Less. Sanch. cum Croix num. 272.* dicunt esse probabile, subditos non teneri tributum offerre, nisi rogentur; vide *Sanch. ib. num. 11.* Sed rectè ait *Croix* probabilius esse oppositum. 616

An emens mercem a defraudante gabellam tenea- 617

teneatur ad ipsam? Affirmat *Sylvest.* sed probabiliter contradicunt *Sporer de 7. Pr. num.* 151. *Sanch. Mol. Bonae. Less. & Die. apud Croix l. 3. p. 2. num.* 276. modò non positivè cooperetur ad defraudationem; quia gabella non est onus strictè reale gravans mercem, sed merx est velut res obligata pro gabella.

618 „ 6. Ceterùm ordinariè injustus, seu malæ
„ fidei damnificator, aut possessor tenetur non
„ tantùm restituere rem ablatam, & fructus
„ perceptos (exceptis suis expensis * (*Sed ex L.*
„ *Adeo.* 7. §. *Ex diverso. ff. de Acquir. dom. possessori*
„ *malæ fidei negatur actio ad repetendas expen-*
„ *sas. Hinc probant Sanchez de Matrim. l. 6. D.* 58.
„ *num.* 35. *& Lugo putat tutam sententiam, posse*
„ *Dominum retinere expensas utiles in re factas*
„ *a fure. Attamen Lugo cum Mol. Less. Pal. Na-*
„ *var. Cov. &c. apud Croix l. 3. p. 2. num.* 221. *oppo-*
„ *sitam meritò vocat probabiliorem; Præfata au-*
„ *tem lex prout pœnalis non obligat nisi post sen-*
„ *tentiam*) *, & industriâ) sed etiam farcire
„ damnum emergens, & lucrum cessans, cùm
„ verè sit injusta causa talium damnorum.* (*Et-*
„ *iamsi hæc damna sint ignorata; modò sint præ-*
„ *visa saltem confusè, ut advertunt Croix l. 3. p.* 2.
„ *num.* 198. *Salm. & alii eit num.* 613. *infin.*) *.
„ Unde, si dominus, re suâ retentâ per cul-
„ turam vel negotiationem percepturus fuis-
„ set ex agro suo aut pecuniâ centum flore-
„ nos, & alter parum, vel nihil, debet is do-
„ mino suo satisfacere pro centum illis flore-
„ nis: quamvis communiter soleant domini
„ plurimum remittere, si res componatur. *Laym.*
„ *l. 3. tr. 2. c. 4. num.* 7.

619 „ 7. Si res aliena, dum injustè detinetur,
„ crescat, ut si pretium ejus augeatur, domino
„ crescit, ac proinde id ei præstari debet, Vid.
„ *Laym. hic lib. 3. t. 2. c. 4.*

620 „ 8. Si res aliena, dum injustè detinetur,
„ pereat, aut deterior fiat, idque casu, vel justâ
„ hostium incursione, vel naturaliter, & cer-
„ tum sit apud dominum æquè perituram fuis-
„ se, non tenetur alter restituere: quia nihil
„ novi detrimenti domino apud furem, v. gr.
„ accidit, quod non apud ipsum. Si verò non
„ fuisset peritura apud dominum, vel saltem
„ non nisi per injuriam, tunc injustus deten-
„ tor adhuc tenetur ad restitutionem, licèt si-
„ ne culpa sua res perierit. *Laym. tr.* 2. *cap.* 4.
„ *num.* 2.

„ 9. Si res aliena apud iniquum detento-
„ rem pereat, idque ipsius culpâ, aut quia is
„ absumsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc
etiamsi domino relicta fuisset certò peritu- „
ra, nihilominus tenetur pro ea domino sa- „
tisfacere, ut est communis apud *Laym. l. c.* „
Less. &c. „

Pro majori claritate quæritur, an teneatur fur ad restitutionem rei apud ipsum deperditæ, quæ æquè apud dominum peritura fuisset? Distinguendum: Si res periit apud furem sine culpa sua, neque alterius, & eodem tempore ac periculo quo apud dominum fuisset peritura, fur non tenetur ad restitutionem; quia furtum, licèt fuerit commissum cum injuria, non tamen fuit efficax causa damni; justitia enim commutativa ad restituendum non obligat, nisi damnum effectivè accidat. Ita *Busemb. ut mox supra Laym. de Rest. cap.* 4. *ex communi, Salm. eod. tit. c.* 1. *num.* 52. *cum Less. Pal. Dic. &c. Spor. num.* 162. *Holzmann num.* 400. Et confirmatur ex *l.* 1. *ff. Ad leg. Rhodiam &c.* ubi dicitur non teneri ad restitutionem nautam, qui ex una in aliam navem deteriorem, invitô dominô, transtulit mercem, quæ periit, pereunte primâ navi in eadem tempestate. Sed dices: Quomodo extinguitur sine satisfactione obligatio restitutionis ex injusta acceptione jam contracta? Respondeo: extinguitur eventu illius communis periculi, quô fit ut nullum damnum ex furto domino eveniat; non enim facienda est reparatio damni quod non adest, cùm restitutio ad hoc tantùm debetur, ut damnum reparetur; Probavimus autem *num.* 561. ex *D. Thoma*, quòd sola injuria non obligat ad restitutionem, ubi damnum non intercessit.

Dixi 1. *sine sua culpa*, nam si fur rem consumsit, vel ex negligentia culpabili perdidit, antequam periculum illud eveniret, tenetur quidem ad restitutionem, ut dicunt *Bus. supra num* 9. *Salm. l. c. & Laym. cum Mol. & communi.* Quamvis *Spor. de Rest. num.* 168. *& Less. l. 2. cap.* 12. *num* 93. *cum Vasq. & aliis* excusent furem a restitutione, si rem ipse consumserit eodem loco, & intra idem tempus, quô jam præviderit rem apud dominum æquè perituram; Quod probabile rectè putant *Laym. num.* 2. *ac Lugo D.* 18. *num.* 79. quia revera fur eo casu nec etiam est causa damni. Dixi 2. *fine culpa alterius*, nam ut bene advertit *Elbel de Rest. n.* 77. tenetur quidem fur ad restitutionem, si res periisset apud ipsum, non casu, sed injuriâ alterius; quia tunc jam iste alter obligationem contraxisset restitutionis; unde remanet ad eam obstrictus fur, qui priùs obligationem contraxit; Ita *Elbel, Holzm. Bus. Spor. & alii commu-*

 niter.

niter. Dixi 3. *eodem tempore & periculo*, nam si transactô periculô illô communi fur non restituat, & postea res pereat in alio periculo, dicunt *Salm loc.cit.num.51.cum Pal. Dic. & Less.* furem teneri ad restitutionem, quia non restituendo fuit in mora culpabili. Sed adhuc probabiliter *Croix l.3.p.2.n.218* excusat furem a restitutione, semper ac evenit commune periculum, in quo æquè apud dominum res peritura fuisset: Rectè enim ait *Croix*, teneri tunc quidem furem ratione moræ ad restituendos fructus, quos dominus ex re percepturus fuisset; quia mora fuit causa, quòd dominus damnum illorum fructuum pateretur; non tamen tenetur rem restituere, cùm non mora, sed periculum fuerit vera causa, quòd dominus rem amitteret.

621 Si quis occidit agnum alterius, qui nunc valeat quinque denarios, sed postea valiturus erat decem, dicunt *Sotus, Bann. Salon &c. cap. Croix l 3. p.2 num 236.* restituendos esse decem denarios. Sed probabiliùs *Less. Mol & Dic. cum Croix ibid.* tenent ex communi restituendos tantùm quinque. Benè tamen excipit *Croix* cum *Lugo*, nisi Dominus pretiô illô non possit emere similem agnum, vel quia caret pecuniâ, vel quia non habet ampliùs opportunitatem emendi; Hoc tamen intelligendum, si Dominus reservaturus fuisset ad tempus incrementi.

Quid si Dominus consumturus fuisset rem tempore vilioris pretii, fur verò consumsit tempore incrementi? Sentiunt *Mol Vasqu. Laym Less. &c. ap. Salm. de Rest cap.1. num.58.* furem non teneri nisi ad pretium vilinrem, tum quia restitutio facienda est juxta quantitatem damni Domino illati; tum quia venditio facta tempore incrementi est fructus industriæ, qui non debetur Domino: Et hanc sententiam *Salm.* probabilem putant. Sed mihi videtur omninò verior opposita, quam tenent *Lugo D.18.n.126 Pal. de Just.q.un.p.24 §.9 P Concina to 7. pag.106. num.24 & Salm. num 59. cum Sylve. Reb & Vill.* Ratio, qui res Domino fuo fructificat, licèt Dominus fructum non percepturus fuisset. Nec fructus ille est fructus industriæ, sed fructus rei; unde deductis expensis totus ei debetur. Quid si Dominus consumturus fuisset agnum tempori vilioris pretii, & apud furem crevit valor, sed postea apud ipsum decrevit ad pristinum valorem? Bene respondet *P. Concina l c. pag 105. num.21.* furem teneri ad restituendum vilius pretium, quoniam restitutio non obligat nisi ad mensuram damni illati.

10. Qui fingens se pauperem, vel alium, quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur; *secus, si fuit magna; tunc enim, quia subintelligitur conditio hæc (si pauper est) tenetur restituere secundùm *Molin.* danti; secundùm Palaum, vel danti, vel aliis pauperibus. V. *Escob.t.3. E 2.c.6.num 109.* 622

* 11. Qui extrema necessitate consumsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cùm jure eam consumserit; nec ratione contractûs, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tuâ culpâ. *Less. Hurt. Trull. Dian.4.p.5.tr.8.R.10.* Imò probabiliter ne id quidem, quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumsit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem in tali casu habebat. *Con. Pal Hur. Dian. loc. cit. R.8.* contra *Less & Vasq* sicut neque si in ipsâ necessitate accepisset, & consumsisset *Dian. l.c. R 9. Azor. & 6* aliis contra *Lessium*. *(*Vide quæ diximus pag.295. Quæst.IV.*)* * 623

Certum est autem, quòd mutuatarius, qui in extrema necessitate rem mutuatam consumit, tenetur adhuc restituere mutuum; quia tunc consumit rem propriam, cùm rei mutuatæ transferatur dominium in mutuatarium. 624

Quæritur, utrùm emens rem alienam cum dubio an sit venditoris, & postmodum, factâ diligentiâ, dubium evincere non possit, ad quid teneatur? Dicunt aliqui teneri ad totam rem reddendam vel alteri de quo dubitat an sit sua, vel pauperibus, si ignoretur persona. Sed probabiliùs tenetur ad rem dividendam pro qualitate dubii, cùm ex una parte non faveat illi possessio incepta cum dubia fide, & ideo nequit rem sibi totam retinere; ex altera parte non videtur æquum teneri totam restituere, cùm dubium est an res sit aliena. Ita *Lugo D.17.num.80.& 81 Less.l 2.cap.14.num.15.Pal. D.3. punct.3. num.2. Salm. c. num.62. cum Dic. & Villal.* 625

ARTICULUS III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, verbi gratiâ per mutilationem, occisionem, &c.

626 *Ad*

626 *Ad quid tenetur occisor?*

627 *An impotens restituere in uno genere, teneatur in alio?*

628 *Quid si quis occidens Cajum, putarit occidere Titium? Et an iste incurrat irregularitatem, aut excommunicationem Canonis? 629. Quid si quis incenderit domum Titii, putans Caji?*

630 *An valeat remissio Patris occisi in præjudicium filiorum?*

631 *Vide alios casus. Quibus heredibus facienda restitutio?*

632 *An homicida teneatur restituere bona, quæ occisus aliis dedisset ex liberalitate? 633. Quid si damnum istorum intenderit?*

634 *Ad quid teneatur homicida creditoribus occisi?*

635 *Quid si homicidium imputetur alteri, & hoc occisor advertat? 636. Quid si hoc etiam intendat?*

637 *Ad quid tenetur invasus excedens moderamen inculpatæ tutelæ?*

638 *Quid si provocans occidat alterum pugnam acceptantem?*

639 *An detrahendum pretium laboris, quem occisus sustinuisset pro lucro amisso?*

626 „ RESP. Injustus occisor, aut mutilator in conscientia tenetur tantùm restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur restituere secundùm rigorem, cùm sint bona altioris ordinis, quæ pecuniâ æstimari non possunt. Ita contra *Sotum*, *Sylv.* *&c.* probat *Less.l.2 cap 9 d 23*. V *Laym.l.3.s.3.* „

627 Quæritur, an impotens restituere in uno genere bonorum, teneatur restituere in altero inferiori, puta si quis hominem occidit, aut vulneravit, aut infamavit, teneatur pecuniam dare, si nequeat aliter damnum compensare? Adest duplex probabilis sententia. *Prima* affirmat cum *Soto de Just l.4 q.6.a.3.ad 3. Caj. Sum v. Restitutio*, item *Sylve.Mercad.Arm.Arag &c. ap. Lugo D 11.num 4* Et pro hac sententia videtur esse *D.Thom.2.2.q.42.a.2.ad 1.* ubi ait: *Cùm aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore.* Idem repetit *ibid ad 2.* loquens de restitutione famæ: *Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare.* Ratio, quia qui non potest totum damnum, tenetur saltem compensare partem quam potest. *Secunda* verò communior & probabilior sententia negat; camque tenent *Lessius l.2.cap.9.num.141. Lugo loc.cit. a num 5 & Disp.15.num.23. Lay lib.3.tract.3.p.3. cap.6.num 2. Bonac.D 2 q.ult. sect.2.p.10. num.10. Sanch. Cons. lib.1.cap.4.d.1.num.7. Croix l.3.p.2. num.299. Sporer de 8.Præc.cap.6.num.127. Salm.de Rest.cap.2. num 80. & cap.4.num.142. cum Bann. Vasq.Vict.Fill.P.Nav.&c.* Ac probabilem putat *P.Concina to.7. pag.110.num.7.* Probatur 1. *Exod. 21. 19.* ubi dicitur, quòd convalescente vulneratô, *percussor erit innocens, ita tamen, ut operas ejus, & impensas in medicos restituat*. Ergo sufficit restituere tantùm damna in bonis illata, quin sit obbligatio restituendi aliquid pro vulnere; alioquin (bene arguit *Lugo*) percussor non diceretur innocens. Probatur 2. ex *l. fin. ff.de His qui effud &c.* ubi dicitur vulnerans teneri ad expensas curationis, & mercedes, quibus cariturus est vulneratus: *Cicatricum autem aut deformitatis nulla fit æstimatio; quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Probatur 3. ratione, quia justitia commutativa obligat ad restituendum juxta æqualitatem damni illati; ubi autem restitutio facienda sit in genere diverso, nulla adest æqualitas, nec ulla erit unquam compensatio damni; per quamcunque enim pecuniam damnum minimè reparabitur, neque in toto, neque in parte: Et sic respondetur oppositæ sententiæ. Communiter tamen præfati AA. monent congruum esse, ut Confessarius imponat pœnitenti pro pœnitentia, vel ex æquitate aliquid læso elargiri.

„ 1. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel, licèt fuerit talis, si tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem, si prævidit, & non cavit. *Bon d.2.qu ult s 2 p 1.* „

„ 2. Qui occidit Cajum, putans esse Titium, 628
tenetur ad restitutionem; quia actio ista est Cajo injuriosa. *Bon.l.c.commun.* „

Quær. I. An occidens Cajum putans occidere Titium, teneatur ad restitutionem? Affirmat *Bus.* hìc *cum communi*. At negant alii, quia homicidium respectu Caji est merè casuale, & involuntarium. De hoc vide in quæstione sequenti dicenda, quæ ad idem coincidunt. Sed hìc dubium fit, an incurrat excommunicationem Canonis, qui volens occidere Clericum Petrum, per errorem invincibilem occidit Clericum Paulum? Negat *Diana p.9.tr.4 R.31.* cum *Suar.de Censur.D.22.sect.1.n.54.Concina to.2.D.53. num.3.*

num.3. & probabile vocat *Tamb. Dec.l.6.cap.4. §.3. num.29.* Ratio, quia respectu Pauli percussio illa non fuit voluntaria, sed merè casualis & affectiva; solus autem affectus percutiendi Petrum fuit voluntarius, sed solus affectus non est sufficiens ad inducendam excommunicationem. Probabiliùs tamen dicunt incurrere *Sanch.de Matr l.9 D.32. num.26. cum Cordub.& Cov.Viva de Rest.q.7.a 1.num.7. Bon.de Cens. D.1.q.2.p.1.num.20.cum Mol. Reb.* & aliis communiter, ut fatetur ipse *Tamb. num.* 28. Ratio, quia occidens Clericum ideo incurrit excommunicationem, quoniam injuriam irrogat statui Clericali; qui autem unum Clericum pro alio percutit, licèt erret in personam, jam lædit statum Clericalem, quia Clericum vult lædere, & de facto Clericum lædit. Sed dices, cur iste excommunicationem Canonis incurrit, & non obligationem restitutionis? Respondetur: differentia est, quia restitutio non debetur personæ, nisi ob injuriam personæ illatam; sed excommunicatio incurritur ob injuriam factam statui ecclesiastico, quæ in hoc casu jam adest; & quam is respectu Pauli sit accidentalis, & materialis, respectu verò statûs est substantialis & formalis. Tantò magis puto occisorem in eo casu non excusari ab incurrenda irregularitate, ut docet *Sanch.l.c.cum Cov.Cordub Led.Veg 1, & c* contra *Fill tr.20 cap.3. qu.10.Spor.de 5.Praec.cap.3.num.206.& Tamb.l.c. num 35. cum Con.Henr. & Farin.c,* qui afferunt pro se quandam Declarationem S. C. Concilii an.1587. apud *Dian.loc.cit.* ubi declaratum fuit, quòd mandans occidere Petrum, non incurrit irregularitatem, si mandatarius errans occidit Paulum. Sed respondetur: in hoc casu ideo mandantem non esse irregularem, quia respectu occisionis Pauli non potest dici, quòd ille fuerit verus mandans, cùm mors Pauli accidat omninò per errorem mandatarii, non propter mandatum; sed qui unum pro alio occidit, verus dicitur homicida. Nec obstat dicere, quòd si quis projiciens lapidem vult occidere inimicum, & occidit merè casualiter amicum, non incurrit irregularitatem, ut dicunt *Bon.loc cit.cum Suar & Sayr.* Sic etiam dicendum de eo, qui volens pugione occidere inimicum, casu occidit amicum. Sed respondeo: in primo casu tantùm adest pravus affectus, non autem externum homicidium, cùm occisio illa omninò accidat præter voluntatem. At in casu nostro adest affectus, & homicidium externum, cùm occisor velit interficere hominem, & de facto hominem interficiat, licèt erret in personam.

629 Quær. II. An autem, si quis velit incendere domum Titii inimici, & incendat domum Caji amici, teneatur Cajo restituere damnum? *Prima* sententia cum *Bonac. de Rest.in partic. Disp.2.q.ult.sect 2.p.2. num.8.cum Haunold. & aliis apud Croix l.3.p.2. num.*200. absolutè affirmat. Ratio, quia omnis actio contra justitiam executa cum advertentia parit onus restitutionis; nec excusat error personæ domini, cùm error sit tantùm circa qualitatem, non circa substantiam. *Secunda* sententia cum *Leandro tr.10.qu.28 Mol to.3.D.127.num 4.Tamb.Dec. l.8.tr.3. §.6.num.2. verb. Dixi; Sporer tr.4. de Rest. c.2 num.139. Lugo de Just. D.17.num.78.& D.18. num 86.Croix l 3.p.2. num.*200. cum aliis doctis Junioribus, & præsertim doctissimo Magistro meo Illustrissimo Episcopo Tornac, negat teneri ad restitutionem, modò is non intenderit, ne confusè quidem, incendere domum alterius quàm Titii; nempe si non fuerit sic animò actualiter saltem implicitè comparatus, quòd etiamsi scivisset domum esse Caji, adhuc incendisset; quia tunc censetur damnum intulisse Cajo, non ut Cajo, sed ut domino domûs; & ideo tunc cuique domino damnum resarcire debet. Secus verò, si nullum alium intenderit lædere, quàm Titium inimicum, invincibiliter credens domum esse Titii. Ratio, quia ad obligationem restitutionis, quæ oritur ex damnificatione, principaliter factâ propter injuriam, requiritur injuria formalis; nec sufficit injuria materialis, & tantùm affectiva, opere externo non completa, ut esset hæc; *Cardinalis* enim *de Lugo* sic loquitur: Cùm ego intendo damnum inferre Titio, animò illi tantùm injuriam irrogandi, quocunque alio excluso; si postea per errorem invincibilem lædo Cajum, injuria respectu Titii non est formalis, & effectiva, sed dumtaxat materialis, & affectiva, ac merè accidentalis, cùm mihi non fuerit animus eum lædendi, nec in particulari, nec in generali; Et ideo non teneor illi restituere damnum, quod oritur ex injuria. Nec obstat dicere, quòd ad obligationem restitutionis satis est intendere aliquam actionem injustam, & eam exequi. Nam respondent DD. citati, quòd ad onus restitutionis ratione damnificationis non sufficit sola actio materialiter injusta, sed insuper requiritur actio formaliter, seu voluntariè injuriosa in alterum qui læditur. Hæc autem actio injuriosa voluntaria deest in casu nostro cum accidat actio præ-

præter intentionem, quæ non est alicui formaliter injuriosa: Si enim intendo tantùm lædere Titium, & quemcunque alium excludo, tunc neminem voluntariè offendo, non Titium, quia de facto is non læditur; non alterum, quia respectu istius mea actio est prorsus involuntaria, & ideo error est circa substantiam. Et ob eamdem rationem idem dicunt *Spor. de 5. Præc. c.3. num.206. Fill. tr.20. cap.3. q.10. Croix l.3. p.2. n.201. Leand loc. cit. Tamb. l 6 cap.4. §.3. num.31.* (contra *Bon. l c. cit n.8. cum Cov. Gom. & Sanch. l.9. D.32. num.27. Suar. &c.*) de eo qui occidit amicum, invincibiliter credens esse suum inimicum.

Idem etiam dicunt de furto *Mol. loc. cit. Lugo D.17. num.78. Sporer tr.4. de Rest. c.2. n.139* & probabile putant *Leand. & Tamb. ll. cc.* Ait enim *Lugo*, quòd si fur, rem injustè accipiendo, vult illam absolutè possidere, tunc saltem in confuso vult injuriam inferre domino, quicunque ille sit; Secus verò inquit, si acciperet sub expressa conditione, si res sit v. gr. Principis; quia tunc non intendit absolutè possidere. Sed huic doctrinæ non acquiesco, & adhæreo sententiæ, quam tenet *Sanch. Dec. l.2. c.23. n.157.* In furto enim non attenditur cui volueris facere injuriam, sed an verè volueris rem accipere invitô dominô; cùm in hoc videatur differre obligatio restitutionis ob damnificationem a restitutione ob furtum; nam in damnificatione principaliter intenditur injuria in personam domini, & accessoriè illius damnum; in furto autem principaliter intenditur lucrum injustum, & accessoriè injuria domini; & ideo error domini in casu furti videtur esse circa qualitatem, in casu verò damnificationis circa substantiam.

630 „ 3. Si læsus ante mortem omnia remisit,
„ ad nihil tenetur occisor: quia filiis non fit
„ injuria in bonis, nisi quatenus læduntur in
„ parte contra ejus voluntatem (volenti enim
„ non fit injuria); ergo sicut per eum jus ac-
„ quirunt, sic etiam amittunt: etsi non rectè fa-
„ ciat parens, si filii valde egeant. *Less. l.2 c.9.*
„ *d.26.* *(*Ita etiam Salm. de Rest. cap.2. num 113.*
„ *cum Sanchez, Soto, Bonac. & communiter, contra*
„ *Croix l.3. p.2. num.310. cum Lugo: Factâ autem*
„ *remissione injuriæ, non intelligitur facta re-*
„ *missio damnorum; Vide ibi num.112.*)*

631 „ 4. Etsi præcisè pro vita, membro, occi-
„ sione non sit obligatio restituendi: per sen-
„ tentiam tamen judicis cogitur injurians sa-
„ tisfacere pro injuria.

„ 5. Consilium est, ut Confessarius pro his
injungat eleemosynas, & Missas pro salute „
occisi. „

6. Si occisus, vel mutilatus fuerit servus, „
vel animal, tunc etiam pro vita, & mem- „
bris facienda est restitutio: quia horum vi- „
ta pretio æstimatur; ac proinde tantum de- „
bet restitui, quanti potuisset vendi; & pro „
mutilatione, vel cicatrice, quanto pluris „
vendetur. „

7. Pro expensis funeris nihil restituitur; „
quia illæ aliquando faciendæ tandem fuis- „
sent: Nisi fortè occasione illatæ necis, ver- „
bi gratiâ extra patriam, majores fieri opor- „
tuerit. „

8. Restitui debent impensæ factæ in cu- „
rationem, & medicamenta vulnerati, vel „
occisi. *Fill. t.32. cap.8. num 202.* „

9. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel „
vulneratione cessarunt; non quidem tam in „
in solidum, ac si de facto essent acquisita, „
sed pro majore, aut minore spe, quam læ- „
sus habuit illa acquirendi. V. *Trull. lib.7.* „
cap 8. d 3. „

10. Si homicida a Magistratu plectatur, „
verius est adhuc teneri ad damna sarcienda, „
cùm morte sua tantùm satisfaciat justitiæ „
publicæ, non heredibus necisi. Qui tamen, „
cùm plerumque aliud non exigant, videntur „
esse contenti, ac proinde heredes homicidæ „
ad nihil tunc teneri. *Fill. loc. cit num.214.* „

11. Debet autem restitutio fieri tantùm „
parentibus interfecti, filiis, & uxori: quia hi „
soli directè læduntur: cùm moraliter cen- „
seantur una persona cum occiso. Nisi ta- „
men occiderit animô etiam nocendi aliis: „
nam tunc etiam his restituere teneri, dicit „
Card. Lugo de Just d.11. num.8. ex Less. V. *Trull.* „
l. c. d.4. „

Quæritur I. Quibus heredibus teneatur homicida restituere damna? Et quænam damna restituenda sint? Certum est I. quòd heredibus necessariis, ut filiis, parentibus, & etiam uxori, restituendum est damnum, & lucrum cessans, non tantùm illud quod cessavit in vita occisi, sed etiam post ejus mortem, juxta tempus quod defunctus verisimiliter victurus creditur, attentâ ætate, valetudine, &c. ut rectè docet *Sanch Cons. l.1 c.4. d.2. num.10. cum Panorm. Gom. Ang. Palac &c.* Sed hoc lucrum non est restituendum integrum in re, sed juxta spem, ut idem *Sanch.* bene advertit cum *S.Th. Nav. Sot. Salon Arag. & aliis*, contra *Panorm. Gom. & alios.* Certum est II. quòd restituendum est heredibus

bus non necessariis omne debitum reale contractum cum defuncto ante ipsius obitum, nempe damnum ejus bonis irrogatum per occisionem, & lucrum quod amisit vulneratus tempore quo vixit; Non autem lucrum quod cessavit a tempore mortis, cùm id non fuerit debitum reale cum defuncto contractum, ut dicunt *Sotus*, *& alii Docti apud Sanch. loc. cit. dub. 3. num. 9* & consentit *Croix l. 3 p. 2. num 309* Dicit autem *Croix ibid*: quòd si nullus superfuerit heres, restitutio dictorum debitorum realium facienda est pauperibus. Addit etiam *Croix eodem num. 309.* quòd si uxor (& idem dicendum esset de filiis, & parentibus) postea æquè commodè nupserit, vel si quis ipsi alimenta præstiterit, huic nihil restituendum, quia tunc reipsa non patitur damnum.

632 Quæritur II. An homicida teneatur restituere fratribus, consanguineis, vel aliis bona, quæ occisus illis probabiliter daret, si viveret? Tres sunt sententiæ. *Prima* universè affirmat, quia, illi, quamvis jus non haberent ad talia bona, habebant tamen jus, ne vi impeditus fuisset defunctus ea ipsis elargiri. Ita *Vasquez*, *Scotus*, *Azor. & alii apud Salm. de Restit. cap. 2. num. 105.* *Secunda* dicit, restitutionem deberi tantùm fratribus, præter parentes, uxorem, & filios. *Tertia*, & quidem probabilior sententia, quam tenent *Bus. infra num. 13. cum Less. & Truil.* item *P. Concina to. 7. pag. 214. num. 18. & Salmant. d. l. num. 107. cum Soto*, *Lugo*, *Fill. Bon. &c.* docet, nihil deberi aliis, nisi Parentibus, filiis, & conjugi, etiamsi homicida illorum damna prævideret. Nec obstare ajunt *Salm. num. 108. & Lugo Disp. 11. num. 117.* id quod dicit *Sanchez Cons. l. 1. cap 4. d. 3. num. 11.* esse semper contra justitiam, impedire vi aliquem a consecutione boni, cùm hujusmodi impeditio prævidetur; Nam respondent justitiam non obligare ad non apponenda ea (etiam vi vel fraude) ex quibus per accidens, & remotè sequitur aliquod damnum, quia tunc vis, aut fraus non censetur esse illius causa nec physica nec moralis. Regula autem, quâ quis habet jus, ne vi impediatur a consecutione justi boni, currit quando directè intenditur illius damnum, non verò, si eveniat per accidens.

633 Contra autem dicunt *Salm. d. l. n. 108. cum Cajet. Mol. &c.* teneri homicidam ad restituendum, si damna illorum intenderet; Sed concedunt, satis esse probabilem sententiam oppositam, scilicet tunc etiam ad nihil teneri, cùm deficiat ibi opus externum contra justitiam erga damnificatos, ut tenent *Sanch. Sot. Trul. Dic Bon. d. num. 108.* juxta dicta *supra num. 583.* Sed huic sententiæ nescio acquiescere, nam occidens, animô nocendi directè aliis, certè peccat contra justitiam erga illos, cùm quisque habeat jus, ne vi impediatur a consecutione justi boni; Tunc enim occidens jam opere injusto externo lædit illos, & ideo teneri eos indemnes reddere rectè dicunt *P. Conc. l. c. Tamb. de Restit. ex homic. c. 4 §. 3. num. 13. cum Less. & Viva de Rest. Qu. 7. Art 1. num. 8. in fine*, *Croix l. 3. p. 2. num. 310. Elb. cum Henr. & Ills.* Neque hic valet dicere, quòd per accidens obveniat illis damnum; nam, licèt homicidium secundùm se sit per accidens causa damni, attamen, cùm damnum illorum directè intenditur, tunc homicidium evadit causa proxima, & moraliter per se influens in damnum.

„ 12. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obvenit; contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationem casûs præcedentis) est; cùm occisio illa non sit directè causativa illius damni. V. *Laym. l. c. num. 4.* „ 634

In hac quæstione, scilicet an homicida teneatur restituere creditoribus occisi damnum eis illatum? Tres sunt sententiæ. *Prima* dicit teneri, si homicida prævidit eorum damnum. Ita *Sanch. & Tap. apud Salm. de Rest. cap. 2. n. 110.* *Secunda* dicit teneri, sive prævidit, sive non; quia creditores jus habebant exigendi sua credita ab occiso. *Molin. & Laym. apud Salm. d. num. 110.* *Tertia* autem sententia, quam tenent *Tambur. de Restit. cap. 4. §. 3. num. 12. cum Less. Soto, Bec. Dicast. &c. Salm. d. l. num. 11. & Viva de Rest. qu. 7. Art. 1. num. 8.* docet non teneri ad restitutionem, etiamsi prævideritdamnum, modò non intenderit; quia damnum illorum tunc evenit per accidens. Secus, si damnum creditorum directè intendisset, ut *Tamb. d. l. n. 13. & Viva*; Et hoc rectè vocat communius & probabilius *P. Concina to. 7. p. 214. num. 10.* juxta mox supra dicta *num. præced.*

„ 13. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate, quia damnum illorum per accidens sequitur. V. *Less. l. 2. c. 9. d. 26. Trull. loc. cit.* * (*Vide dicta mox num 632.*) „

„ 14. Nec tenetur ad damna, quæ v. gr. provenient ex morte alicujus innocentis, quia per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia hujus mors „ 635

„ non

„ non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitiâ accusatorum. Vide *Bon.d.2.q.ult.§.2.p.2.*

Quær. I. An tenearis restituere damnum alteri obveniens ex tuo homicidio, nempe si illi crimen imputetur? Respondet *Less.lib.2.cap.9. Dub.16.num.*110. quòd certè ad nihil teneris, si non advertas ad damnum illi eventurum. Quid si advertas? *Navarrus apud Sanchez Conf.lib.1. cap.4 dub.5. num.6. aliique apud Less.lib.2.cap 9. num.*111. dicunt teneri ad restitutionem, quia tunc fuisti causa efficax damni. Probabiliùs tamen negant teneri *Less.dict.num.*111.*cum Soto, Lopez, & aliis*; item *Sanchez num.7.Tamb.Dec. lib.6.cap.4.§.1.num.3.* Ratio, quia non censetur alteri injuriosa actio illa, ex qua provenit damnum non ex se, sed ex errore aliorum, licèt error prævideatur; Modò tamen (ut benè limitant *Less.num.*114.*Tamb.num.4. & Croix lib.3. par.2.num.*157.) actio illa exterior non sit talis, ut ea, ejusque circumstantiæ proximè influant moraliter ad imputationem in tertium, puta, ut dicunt *Viva de Rest. q.7.art.1. num.5.Tamb. & Croix ll.cc.* si occidas indutus vestibus, vel armis Pauli, vel in domo, aut agro, aut cum famulis Pauli. Nisi (addunt tamen *Less loc.cit. & Petsch.apud Croix*) quis in hujusmodi actionibus utatur jure suo; quia tunc nemini infert injuriam, quamvis peccare possit contra charitatem, si tunc parùm ipsius intersit jure suo uti.

636 Sed majus dubium fit, si non solùm advertas, sed etiam intendas, ut homicidium tuum alteri imputetur? *Lugo de Just. Disp.8. num.75. cum Caj. Ricc. Cord. Ang. &c.& D.*11. (Et idem sentit *Viva loc.cit.* sibi non bene congruens cum a se dictis *q.2.a.1.num.5.*) affirmant tunc teneri ad restitutionem; quia, licèt tua actio sit causa remota imputationis, tua tamen prava intentio nocendi efficit, ut sit causa moralis illius damni. Verùm adhuc probabiliùs puto nec etiam eo casu teneri, ut docent *Less. num.*113. *Sanchez num.9. cum Angles, Tambur. & Croix num.*156. *cum Diana, &c.* Ratio, quia semper ac actio ex se, vel ex ejus circumstantiis, non sit proximè causans imputationem, ut supra explicatum est, intentio prava juxta communiorem sententiam non efficit, ut sit injustum illud opus, quod de se externè graviterque non est injustum respectu tertii. Sed dices; sicut quis occidens hominem, ut noceat fratribus, aut aliis quibus ille benefaciebat, licèt ex liberalitate, prout diximus *num.*633. tenetur eis damnum restituere: Sic etiam tenetur qui alium occidit, ut alteri homicidium imputetur. Sed respondetur differre casus, nam ibi damnum fratrum illorum per se necessariò, & proximè erat conjunctum cum morte benefactoris; at in casu præsenti damnum ejus cui imputatur homicidium non est necessariò per se, & immediatè conjunctum cum morte occisi, sed remotè & merè per accidens, cùm propriè pendeat ex judicio aliorum putantium ob extrinsecas conjecturas ipsum fuisse homicidam; Unde hìc homicidium est tantùm occasio imputationis, non verò causa, quia non influit proximè, & directè.

Quær. II. An teneatur ad restitutionem damni invasus, qui excedit moderamen inculpatæ tutelæ? Negant *Sot. Mol. Sylv. Ang &c. apud Lugo disp.9 num.*51. & *Tamb.* probabile putat; quia tunc invasor censetur cedere juri suo. Attamen *Lugo num* 50. & *Croix l.3. par.2. n.*305. *cum Sanchez, Nav. Vasq. & aliis communiter* probabiliùs putant teneri ad totum damnum, quia excedendo jam gravem injuriam alteri infert, & invasor utique habet jus, ut a nemine exprivata auctoritate injustè occidatur. 637

Censet autem *Suarez apud Croix lib 3.par.2. num.* 307. quòd si quis provocet alterum ad pugnam, & illo acceptante, occidat, tenetur restituere damnum; quia provocatio fuit vera damni causa. Sed probabiliùs contradicunt *Lugo Disp.*12.*num.*58.*cum Vasquez, & aliis*; quia, licèt provocans peccet contra charitatem, dum autem alter pugnam acceptat, pugnando non peccat contra justitiam. 638

Quær. III. An in restitutione lucri amissi ab occiso propter occisionem debeat detrahi pretium laboris, quem ille pro lucro obtinendo impendere debuisset? Affirmant *Mol. Rebell. Diana &c. apud. Croix loc. cit. num.*312. Negant verò communiùs DD. cum *Steph.* ut asserit *Croix*; sed rationabiliter sententias conciliat *Bonac.* dicens illud tantùm detrahendum, quod præsumitur occisum libenter daturum fuisse pro redemtione laboris. 639

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

640 *Ad quid tenetur stuprator, si virginem vi corruperit?*

641 *Ad quid, si virgo consenserit?*

Xx 642 *Quan-*

642 *Quando defloratur sub pacto matrimonii teneatur ad illud? Corruptor fictè promittens tenetur ad matrimonium? 643. Lim. I. Quid si puella potuit advertere fictionem? Dub. 1. Quid si vir sit melioris conditionis? Dub. 2. Quid si puella disparitatem ignoraverit? Dub. 3. An his casibus vir teneatur saltem ad damna? 644. Lim. II. Quid si timeatur malus exitus, vel scandalum propinquorum? & quid si immineat dedecus Familiæ? 645. Lim. III. Quid si vir extorqueat solos tactus? 646. Lim. IV. Quid si femina jam sit corrupta? 647. Lim. V. Quid si non stet per virum, quòd matrimonium fiat?*

648 *An si virgo violata renuat nubere, teneatur vir eam dotare?*

649 *An vir habens votum castitatis teneatur ducere violatam sub pacto matrimonii?*

650 *Ad quid teneatur vir violans consanguineam, cui conjugium promisit? Quid si fictè promisit cum pacto impetrandi dispensationem?*

640 „ RESP. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum, idque vel matrimoniò, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualem manens virgo invenisset. *V. Sanch. l.7.d.14. Fill.t.32.c.8. n.209.* * (*Hinc si stuprator non possit dotare, tenetur ducere. Tamburr. de Rest. cum Lug. c.v. num.27. Nisi magnus sit excessus. Vide infra num. sequ. 641. & 649. in fin.*) *

Unde resolves.

„ 1. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Unde si stuprum mansit clam, aut non impedivit, quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Less. Bonac. q.4. de matr. p.7.* * (*At si virgo, antequam nubat, satisfactionem petat, tenetur stuprator satisfacere, licèt stuprum sit occultum. Tamb. d. l. num.32.* *)

641 „ 2. Item ad nihil tenetur, si defloravit consentientem, absque vi, fraude, vel promissione matrimonii, quia non est facta injuria, *ib & Trull. d 2.*

Laymann putat, quòd, etiam consentiente virgine, debeatur satisfactio parentibus, quibus fit etiam injuria. At probabiliter hoc negant *Lug. Less Mol. &c. apud la Croix lib 3. p.2 num.316.* qui rectè probabile dicit; cùm verè injuria fiat tantùm puellæ, quando ipsa dissentit. Dicunt, quòd tunc peccetur aliquando contra charitatem tantùm quoad parentes.

„ 3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè: nisi fortè preces tales fuerint, ut cum vi, & coactione æquiparentur; ut si conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. gr. si fuit illius dominus, vel vir magnæ auctoritatis. *Trull c 9. d.3.*

„ 4. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, ubi alter ex parte sua acceptavit, & implevit, tenetur & alter implere, etiamsi fictè contraxerit, quia tenebatur ex justitia verè contrahere, cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vovisset. *Less. l.2. c.10. d.3. & 4 Trull. d 3.* 642

„ 5. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere casu, quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis usus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti: quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putavit esse virginem, cùm tamen non esset. 4. Si ex matrimonio grave damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse jam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus; tunc enim his casibus solùm teneretur curare, ut æquè commodè nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. V. *Sanch. 1. de matr. d.10. l.1. Trull. l.7. cap 9 d.3.* „

Omnia seduliùs discutienda, & elucidanda sunt. Quæritur I. An qui per fictam promissionem matrimonii copulam extorserit a virgine, teneatur eam ducere? *Prima* sententia dicit non teneri, sed satisfacere, si damnum reparet eam dotando. Ita *Gabriel, & Barth. Ledesm. apud Salm. de Matrim cap.1. num.33.* idem tenet *Præposit. apud Tamb. Dec. l.7 c.5. § 3 n.44.* & probabile putat *Dic. apud Salm.* (qui citant etiam *S. Antoninum*, sed non bene, nam hic *p.2. ti.5. cap.6. §.1.* expressè tenet oppositum.) Ratio istorum, quia in hoc casu stuprator non tenetur vi promissionis, cùm defecerit consensus; tenetur tantùm ex damno illato; ergo sufficit ei, si damnum resarciat. *Secunda* tamen communis sententia, omninò tenenda, docet ipsum obligari ad matrimonium. Hanc tenent *D. Thom Suppl. q.46. a.2. ad 4.* & sequuntur *Busemb. ut supra, Sanch. de Matr. l.1. D.10. num.3. Lugo D.12. num.20. Less. l.2. cap.10. num.20. Escob.*

de

de Rest.cap.7.num.36.Tamb.l.cit.Pal.de Sponf.D.1. p.2. num.3. Elbel de Matr.num.14. Salm.l.c. n.34. Croix l.6 p.3.num.69. Viva de Matr.q.1.a.2.num.3. Laym.l.5.tr.10.p.1.cap.1.n.11. Holzmann de Matr. cap.1 num.119. & alii passim. Præfatam sententiam probat *P. Holzm. ex cap.1. de Adulter.* ubi dicitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit, & habebit eam uxorem; Si verò Pater virginis dare noluerit, dabit pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt*. Sed ex hoc textu nostra sententia non satis probatur, nam docent *Laym l.13 tr.3.p.3.cap.13.num 3 cum Nav. Mol. Azor. P. Nav. &c. & Tournely pag.362. Resp.4* quòd lex præfata non obligat in conscientia ante Judicis sententiam. Hic tamen notandum, quòd omnes conveniunt apud *Lugo D.12. num.11.* defloratorem teneri in conscientia, vel ducere violatam, vel aliter damnum reparare; Hinc, si non possit damnum resarcire, dicendum cum *Lugo num.18.* omninò teneri ad eam ducendam; Nisi (bene excipit ipse *Lugo ibid. cum Mol*) conditio viri multùm excederet feminæ conditionem, quia nemo tenetur restituere cum suo damno nimis excedenti debitum, juxta dicenda *num 697*. Meliùs autem nostra sententia probatur rationibus intrinsecis. Ratio 1. est, quia aliter, si deflorator virginem deceptam non ducat, nunquam ei reddet æquale, nec damnum adæquatè reficiet. Ratio 2 quia in contractibus innominatis, *do ut des*, *facio ut facias*, quando alter ex sua parte implevit, tenetur alter implere ex justitia, quamvis fictè contraxerit. Ut enim humanum commercium rectè servetur ob bonum commune, ipsum jus naturæ exigit, ut omnis fraus a contractibus absit; & propterea obligat decipientes, ut in pœnam suæ fraudis teneantur ita reddere omninò indemnes proximos deceptos, ac si nulla fraus intercessisset. Unde sicut in aliis contractibus, quando res non est integra, tenetur ex. gr. venditor tradere domum venditam, pro qua pretium jam accepit, quamvis fictè contraxerit, juxta communem sententiam, quam referemus de Contract. *num.709.* Ita in casu præsenti deflorator, etiamsi aliunde posset damnum resarcire, tenetur omninò matrimonium promissum contrahere.

643 Hæc verò sententia limitatur I. nisi femina ex verbis, aut aliis conjecturis facilè poterat advertere deceptionem promittentis; tunc enim non tenetur deflorator promissionem servare, cùm ipsa eo casu videatur sponte voluisse decipi. Ita communiter *Sanch. dict. D.10. num.7. cum D. Thom. D. Antonin. Ang. Sylvest. Tab. &c.* Hinc docet *Less. cap.10 num.24.* quòd si vir inconstanter fuerit locutus, vel usus fuerit verbis ambiguis, vel nimias adhibuerit exagerationes, tunc non tenetur ad matrimonium. An autem eo casu teneatur ad damnum compensandum? mox infra videbimus Dub.3. Sed hic dubitatur 1. An teneatur stuprator ad nuptias fictè promissas, si ipse notabiliter excedat in nobilitate vel divitiis conditionem mulieris, & illa jam noverit disparitatem? *Palaus loc. cit. & Pontius de Matr. l.12. cap.2 num.15. Croix l.6. p.3. num.71. Laym. de Sponf. cap 1. num.11. cum Nav. Vasqu. &c.* tenent non sufficere solam inæqualitatem ad liberandum virum a matrimonio promisso, sed insuper requiri, ut ex aliis circumstantiis puella potuerit deceptionem percipere, cùm non rarò viri feminas dispares ducant. Sed valde probabiliter eum excusant cum *Busemb. ut suprà Salm. loc. cit. num.37. Lugo de Just. D.12. num.21.* cum communi, *Sanch num.5. cum S. Antonin. Nav. Sylvest. Ang. Arm.* & aliis pluribus. Ratio, quia ipsa disparitas conditionis de se ingerit motivum prudenter dubitandi de veritate promissionis; quòd si femina eo casu non dubitavit, ut debebat, hoc per accidens se habet, & suæ negligentiæ imputandum. Sicque expressè docuit *D. Thom. Suppl q.46. a.2. ad 4.* ubi dixit, quòd sponsus extorquens copulam a virgine per fictam promissionem, *tenetur eam ducere uxorem, si aliam non duxerit; sed si aliam duxerit, sufficit si ei de nuptiis provideat; Et ad hoc etiam non tenetur, ut quidam dicunt, si sponsus sit melioris conditionis, aut aliquod signum evidens fraudis fuerit, quia præsumi probabiliter potest, quòd sponsa non fuerit decepta, sed decipi se finxerit*. Et in his casibus vir non tenetur ad matrimonium, etiamsi juramentò promissionem firmaverit, ut dicunt *Lugo num. 22. & Sanch. l.1. D 9. num.8 & D 10 num.8. cum S. Antonin. Sylvest. Cajet. Sot. Nav.* & aliis plurimis. Ratio, quia juramentum non obligat, nisi juxta intentionem promittentis. Quanta autem debeat esse hæc disparitas ad liberandum virum a matrimonio? *Lessius d. c.10. num 21.* requirit, ut vir sit longè nobilior, nempe si sit filius Comitis, & mulier sit filia fabri; sed *Sanch. dict. D.10. num.6. cum S. Antonin & Nav.* ait multò minorem disparitatem sufficere, nempe si nobilis ducere debeat filiam agricolæ, vel si ipse sit notabiliter opulentior, ut *ibidem* subdit *Sanch.*

cum Nav. Lop. **Cordub.** *Veracr.* & admittit idem *Less loc.cit.*

Dubitatur 2. An deflorator eo casu teneatur ad matrimonium, saltem si puella omninò disparitatem ignoraverit? Affirmant probabiliter *Less.l.c. num.*22. & *Buss. de Matr. cap.*1. *d* 2. Quia tunc mulier nullo modo potuit deceptionem advertere. At valde adhuc probabiliter negant *Lugo D.*12.*num.*31. & 32. *Viva l.c.num* 4. *Salm.de Matr.cap.*1.*num* 38.*cum Cornejo*, *Sanch num.*21. & probabile putant ipse *Less. loc cit.* & *Cordub. Man. P.Led.Veracr. apud Sanch* Ratio, quia deflorator non obligatur nisi ad æqualitatem injuriæ illatæ; injuria autem illata in hoc consistit, quòd ipse non servet id quod mulier petiit, & propter quod copiam sui corporis ei fecit. Ergo ad reparandam injuriam illam non tenetur vir reddere plus quàm mulier petiit; Mulier autem ignorans conditionem viri, nihil aliud petiit, quàm ut alter ejusdem suæ conditionis, vel parùm excedentis eam duceret. Si igitur vir multò melioris conditionis eo casu sibi matrimoniò copularet, redderet plus quàm est æquale injuriæ illatæ, dum redderet id quod illa nec petiit, nec petere intendit; & ideo non tenetur eam ducere, sed sufficit, si damnum reparet dotando, vel de nuptiis providendo

Dubitatur 3. Utrùm casu quo mulier ob disparitatem cognitam, vel ob alias conjecturas potuit percipere deceptionem, teneatur saltem vir ad damnum compensandum? Affirmant *Sotus,Nav.Cord.& alii ap.Sanch.dict.D.*10. *num.*18. quia ipse jam injustè puellam defloravit. Sed probabiliùs negant *Lessius c.*10.*n.*24 *Lugo D* 10.*n.*30. *Sanch.n.*19. *cum S.Antonin. Sylvest.Tab. Ang Arm. Lop.&c.*Ratio, tum quia, quando puella deceptionem jam percepit, vel prudenter percipere debuit, tunc rectè præsumitur liberè consensisse; tum quia ad obligationem restitutionis non sufficit animus internus, sed ampliùs requiritur actio externa injusta per se apta ad damnum inferendum, ut diximus *num.*584 Hinc si damnum evenit sine tali actione, per accidens evenit, & nulla debetur restitutio. Idque expresśè tenet *D.Thom. loc. cit.* ut vidimus, ubi docet stupratorem ad nihil teneri, si sit melioris conditionis, vel aliud signum dederit deceptionis.

644 Limitatur II. Si timeatur ex matrimonio pessimus exitus, ut si puella noscatur nimis levis, ut dicunt *Buss.ut supra Lugo D.*10.*n.*22 & *Sanch.D.*10.*num.*20.*cum Man.* & *Henr.* Idem dicunt *Sanch. ibid. cum S.Antonin.* & *Salm. num.* 40. *cum Dic.* si timeantur magna scandala, vel rixæ inter consanguineos contrahentium. Sed quoad hoc punctum vide quæ dicemus de Matr. *num* 851.*vers.Ad id autem.* Casu verò quo ex tali matrimonio dedecus obveniret familiæ viri, ratione disparis conditionis, puto ipsum minimè teneri virginem violatam ducere, sive fictè sive verè promisit: Nam si fictè promiserit jam probavimus non teneri ad matrimonium, imò nec etiam ad damna, ut mox supra diximus. Si autem verè, nec etiam tenetur ducere, quia promissio est nulla, cùm sit de re illicita, utpotè de matrimoniò cum dedecore familiæ, prout dicemus *de Matr d. num* 851. *cum Laym. Roncaglia, &c* Sed dices: Si virgo deflorata condonat viro obligationem matrimonii promissi, validè condonat, etiamsi ex condonatione infamia suæ familiæ obveniat, quia jus ad matrimonium ipsi propriè competit, & ideo illi liberè potest cedere, ut probabilissimè dicunt *Lugo D.*12 *num.*9 *cum Vasq* (contra *Cordub.* & *alios*) *Less.cap.*10 *num* 9.*Laym l.*3 *tr* 3.*p.*3.*c.*13. *num* 2.*Ronc de* 7.*Præc.cap.*2.*q.*1.*R.*2. Ergo a pari videtur dicendum, quòd si vir promittat ducere feminam cum dedecore familiæ, validè promittit. Sed respondetur, quòd dispar est ratio inter promissionem & contractum consummatum; nam promissio non potest esse valida, nisi sit de re licita, cùm justitia non potest obligare ad illicitum, juxta dicenda *num.*712. Et ideo promissio de ineundo matrimonio cum dedecore familiæ non est valida, quia est de re illicita. Contractus verò consummatus potest esse quidem illicitus & validus. Cùm ergo puella corrupta condonat matrimonium, validè condonat, quamvis illicitè (si immineat familiæ infamia), quia cedit juri suo; & sicut illa potuit antecedenter consentire ad damnum deflorationis, sic etiam potest deinde cedere juri acquisito; Sed si tantùm promitteret cedere, nulla esset promissio, tanquam de re illicita propter infamiam suæ familiæ. E converso, si talis vir contrahit matrimonium cum puella, etsi illicitè, validè tamen contrahit: At si matrimonium solùm promittit, invalidè promittit; Sicut si quis habens votum castitatis contrahit matrimonium, validè contrahit; si verò solùm promittit, invalidè promittit, & ad nihil tenetur, nisi aliunde teneatur ad damnum illatum, ut supra diximus.

Limitatur III. Si vir habeat solos tactus cum virgine; ita *Sanch.l.*1.*D.*10.*n.*14.*cum Nav. Lugo* 645

Lugo D.12.num.27.Croix l.3.p.2.num.329. Modò (ut bene excipiunt *Lugo num.48. & Croix l.c. cum Sanch.* qui adhæret *num.24.*) ipsi tactus aut familiaritas cum femina non innotescant, ita ut ipsa, nisi ducatur, infamiam subire debeat. Hæc tamen exceptio valet, quando vir solos tactus petierit cum pacto matrimonii; nam aliter dicendum, ut infra videbimus, si ille simul tactus & copulam postulaverit. Ratio autem, cur vir solos tactus exigens non teneatur ad matrimonium, est, quia tactus non afferunt tantam injuriam, quæ proportionem habeat cum onere ducendi; & ideo mulier facilè tunc potuerit fictionem promissionis advertere. Rectè verò advertit *Lugo loc.cit.* quòd hoc procederet si femina esset humilis conditionis; secus, si esset nobilis & honesta, & ex illis tactibus multùm deturpata remaneret, ita ut sine spe matrimonii minimè eos præstasset; tunc enim probabiliùs tenetur vir eam ducere, quia injuria esset eo casu satis æqualis nuptiis promissis. Idem censet dicendum *Lugo ibid* etiam quoad feminam humilis conditionis, si vir petiisset simul ab ea tactus & copulam; quia tunc, ut ait, femina nequisset advertere fictionem. Sed pace tanti Doctoris meliùs dicendum mihi videtur cum *Tamb* quem sequitur *Spor de Matr num.602* eo casu omninò excusandum virum ab onere matrimonii, quia tunc nulla adfuisset fictio promittentis, nec mulier præstitit, id quod vir petebat sub promissione conjugii; & ideo, cùm fraus abfuerit, non tenetur ipse nisi ad compensandum damnum infamiæ, quam fortè ex illis tactibus mulier esset subitura: ita *Tamb. Dec.l 7. cap.5. §2.n.41* Et hìc mihi permittatur obiter verbum dicere de hoc Auctore, qui ab aliquibus ut nimis laxus reputatur, & nimis parvipenditur. Negari non potest, quòd Auctor iste multùm facilis fuit ad tribuendum probabilitatis pondus pluribus opinionibus, quæ probabiles dici non merebantur, unde cum cautela legendus est. Ceterùm ubi ille ex sua sententia loquitur, ut verbis utar doctissimi & illustrissimi Episcopi D. Julii Torni, sanè theologicè loquitur, & ex propriis principiis quæstiones resolvit, ita ut sententiæ, quas ipse probabiliores judicat, Sapientum judiciô, ut plurimum probabiliores sunt.

646 Limitatur IV. Si vir feminam cognoverit, existimans esse virginem, sed corruptam invenerit. Ita *Salm.de Matr. cap.1.num.39. Sanch. ead.D.10,num.11. cum Lop.& Cordon.* item *Spor. Laym.Holzm.Ronc & c. comm.* Idemque dicendum putat *Sanch.ibid.* pro quocunque alio notabili errore viri. His tamen casibus putant *Sanch l.c.Spor.num.602.& Lugo D.12.num.25.* teneri virum aliquid compensare feminæ ratione copulæ traditæ; Nisi femina deceperit fingens se virginem; quia tunc una deceptio cum altera compensatur. Ita præfati Auctores; sed probabiliùs docent *Lessius cap.10.num.30.Ronc.de Matr.cap.2 q.5. Concina to 7. p.216.& 218.* in eo casu virum ad nihil teneri; nisi pactum præcessisset dandi aliquid; vel nisi ex copula illa mulier infamiam contraxisset; nam aliàs pro damno violatæ honestatis, probabiliùs non debetur, cùm tale damnum nullâ pecuniâ compensari possit, prout diximus pariter de restitutione vitæ & famæ ablatæ; vide dicta *num.627.* Immo probabiliter ait *Elbel de Rest. num.221.* quòd si puella ideo infamatur, & a meliori connubio impeditur, quia ipsamet stuprum clam passum manifestat, ad nihil tenetur stuprator. Ratio, quia ipsamet sola tunc est causa sui damni. Quid si vir ante copulam non ignoraverit feminam illam esse corruptam? Adhuc teneri ad eam ducendam sentiunt *Cordub. Man. & Lop.ap.Sanch.num 22* Sed meliùs distinguendum: Si femina fuerit corrupta extra matrimonium, tunc dicendum cum *Sanch. ibid. & Salm.num.39.* teneri virum tantùm ad damna, non verò ad matrimonium, quia revera matrimonium cum femina inhonestè corrupta est longè majus, quàm copula exacta. Si verò femina sit bonæ famæ, & fuerit corrupta ex matrimonio, *Sanch.num.23.cum Henr.& Veracr.* censet virum tunc non teneri ad matrimonium, nisi femina infamiam ex copula contraheret. Sed veriùs dicendum cum *Lugo n.34. & Salm. l.c.* virum semper teneri ad eam ducendam, quia tunc copula revera est æqualis ad matrimonium promissum, ad quod vir obstrictus remansit per deceptionem commissam, ut diximus in principio hujus quæstionis *num.642.*

Limitatur V. Si non stet per virum, quominus matrimonium fiat; sed stet per puellam, quæ deflorationi consensit sub illa ficta promissione; tunc enim vir ad nihil teneretur, etiamsi verè promisisset; ergo tantò magis si fictè promisit. Excipe, si ipse se finxerit melioris vel æqualis conditionis feminæ, cùm fuerit inferior, quia tunc obligatur eam dotare; ita *Lugo D 12. num 28* Dubium est, quando non stet per puellam, sed per ejus Parentes, an eo casu vir teneatur damnum compensare? Negant 647

gant *Sanch D.10. num.16. & Lugo n.29. cum Turr.* Ratio, quia tunc non tenetur ratione fictæ promissionis, cùm per eam teneretur tantùm ad conjugium, ac si verè promisisset; nec ratione damni illati, quia damnum tunc non provenit ex sua fraude, sed ex repugnantia Parentum. Sed veriùs mihi videtur tenendum oppositum cum *Sylvest. Nav. Henr. ap. Sanch. num.15 & Vasq. ap. Lugo l.c.* Ratio, quia, si deflorator verè promisisset conjugium, jam teneretur, ut supra diximus, ad damnum compensandum; etiamsi per ipsum non stet quominus matrimonium ineatur; quando promissio principaliter facta fuerit ad damnum compensandum. Quando autem promissio fuit ficta certè non ob aliud fuit facta, nisi ad damnum reparandum; & ideo ad illud puto omninò teneri, ac si damnum compensare promisisset.

648 Quæritur deinde II. Si virgo corrupta nolit matrimonium contrahere cum stupratore (dicitur stuprator qui corrumpit invitam; *deflorator* autem qui consentientem), an teneatur ipse eam dotare? Negant *Mol. Covarr &c.* Sed probabiliùs affirmant *Lugo D.12 num.12 & Croix l.3.p.2.num 213.* cum *Less. Az. Bon. & Turr.* Ratio, quia non est æquum, ut puella ob injuriam stupratoris suâ libertate privetur. Si autem ipsa, cùm esset vi corrupta, nollet dotem, sed peteret matrimonium, *Azorius* ad illud obligat stupratorem; sed communiter *Lessius cap. 10. num.13. & Lugo l.c. num.13. cum Gob. ap. Cro. ib* dicunt satis esse, ut ille dotando damnum compenset: intellige autem, nisi interfuerit promissio, saltem ficta, ut supra diximus; aut nisi non possit aliâ viâ damnum reparari, quàm per nuptias, ut notat *Croix l.c.* cum eisdem AA. Dummodo verò (ut advertunt *Lugo num.18. & Tamb.*) non sit magna disparitas, juxta supra dicta *num. 643.*

649 Quæritur III. An vir habens votum castitatis vel Religionis teneatur ducere virginem defloratam post veram vel fictam promissionem matrimonii? Si votum fuit emissum post promissionem, commune est Doctorum ap. *Croix l.3.p.2.n.320.* teneri virum ad conjugium, quia tunc votum est nullum, cùm factum fuerit in injuriam puellæ. Dubium est, si fuerit emissum ante promissionem? *Prima* sententia negat teneri, & hanc tuentur *Laym.l.5 tr.10.p.1.c.2. num.5. cum Nav. Rodr. Diana 3. p.tr.4. R.280. Salm. de Rest. cap.3. num. 23. cum Sylvest. Prad. & Dic.* item *Perez, Hurt. & Gob. ap. Croix l.3.p.2. num.320.* & probabilem vocant *Lugo D.12.n.41. ac Sanch. de Matr. l.1. D.45. num.2. cum Man. ac Vivald.* & probabiliorem putat *P. Concina to.7. D.3 c.2 n.10.* Ratio, quia tunc corruptor non tenetur ratione damni illati, quia defloratio injusta sine promissione non obligat præcisè ad matrimonium cum deflorata, sed ad alterutrum, vel ad eam ducendam, vel ad dotandam; Neque tenetur ratione promissionis, cùm illa fuerit nulla. Nec obstat, quòd fictè promittens obligatur ad matrimonium ratione delicti; nam respondent AA. citati, delictum fictè promittentis in hoc esse, quòd cùm poterat apponere verum consensum, fraudulenter non apposuit. In præsenti autem casu, stante votô, corruptor non poterat verum consensum præstare, & ideo tenetur tantùm ad damnum, dotando, vel de nuptiis providendo, eodem modo ac si sola defloratio sine promissione intercessisset.

Secunda verò sententia probabilior, quam tenent *Lessius l.2. cap.10. num.22. Sanch. de Matr. l.1. D 45. n.3. Lugo D.12 n.42. cum Vasq. Con Reg. & Gutt. Tamb. Dec.l.7.c 5.§.2. num.34. Spor. de Matr. cap.3. num.601. Croix l.3.p.2. num.320.* docet talem stupratorem omninò teneri ad matrimonium. Ratio 1. quia (ut diximus) damnum deflorationis nunquam adæquatè reparatur, nisi per solum conjugium. Ratio 2. quia obligatio ducendi defloratam oritur non ex eo quòd tenebatur corruptor verè promittere, & non promisit, sed ex ipso delicto fraudis, in cujus pœnam, ut probavimus, remanet ipse obstrictus ad reddendam indemnem alteram partem deceptam, tali modò ac si non intervenisset fraus; Hoc enim expostulat æquitas naturalis contractuum propter bonum commune. Et sic respondetur rationi oppositæ sententiæ. Nec obstat votum emissum, quô vigente, videtur corruptor non potuisse ad matrimonium se obligare. Nam respondet *Lugo*, communem esse sententiam, quòd debita onerosa semper sint præferenda debitis, quæ obligationem trahunt ex libera voluntate hominis, prout sunt vota. Ita communiter docent *Less. l.2. cap.15. num.35. Mol. D.790. Bon. de Rest. D.1.q 8.p.2.num 12. Lugo D.20. num.140. cum Nav. Man Med. Reb. Reg.* Et probatur ex *l. Inter eos. §. Is quoque. ff de Re jud.* ubi dicitur: *Qui ex causa donationis convenitur, in quantum facere potest condemnatur, & quidem is solus, deducto ære alieno.* Ratio, quia in promissione gratuita semper subintelligitur conditio, *dabo, si potero, vel nisi status rerum mutetur.* Et signanter loquendo de votis id docent

cent *Laym l.4.tr.4.cap 3.qu.6.num 13. Sanch. Dec. l.4.cap.15.num.39. Bon.10.2. D.4.q.5. §.2. n 26. Pal. D 1.p 16.num 10. Salm. de Vot cap.1.num.125. cum Trull. & Leandr.* Eo quòd vota non sunt solvenda nisi ex bonis ipsius voventis; bona autem voventis sunt ea sola, quæ remanent deducto ære alieno, ex *l. Mulier. ff de Jure Dotium*. Hinc est, quòd si quis voverit dare bona sua Ecclesiæ, & postea damnum alicui inferat, priùs tenetur resarcire damnum, & deinde implere votum. Sicque votum castitatis semper intelligitur emissum sub conditione, nisi advenerit obligatio alteri damnum compensandi. Et hoc censet valere *Lugo D.12.n.50.* etiamsi virgo violata fuerit conscia voti; & meritò probabile putat *Croix d.num 320.* (contra *Sanch & Less.*) ex infra dicendis. Sed dices: Si hoc esset, ergo posset deflorator sine dispensatione matrimonium contrahere? Non desunt AA. qui dicunt posse, ut *Less.l.4 c.10. num 24. Spor. de Matr. cap.3.num.601. Tamb. loc. cit. num.36. & Trull Candid. &c. ap. Salm. de Rest. c 3. num. 22.* qui censent dispensationem non esse tunc necessariam ad contrahendum, sed tantùm eam suadent, ut vir possit deinde etiam petere. Sed præterea respondeo cum *Lugo D. 12. num. 41.* quòd, licèt talis vir nequisset matrimonium promittere, poterat tamen promittere se impetraturum dispensationem, & ad hoc stuprator jam se obligavit ratione deceptionis, copulam extorquendo sub promissione matrimonii; unde tenetur ipse dispensationem impetrare; qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media necessaria ad finem conducentia, cùm possit ea ponere sine gravi incomodo. Deflorator autem in hoc casu facillimè potest dispensationem obtinere, & ideo tenetur: Prout si Religiosus teneatur alicui damnum resarcire, & possit restituere, laborando, vel petendo a Prælato facultatem, ad id tenetur. Hæc secunda sententia mihi certò & longè probabilior videtur. An autem prima sententia sit probabilis, dubitat *Tamb num 35.* imò *Sporer* ait non esse audiendum *Dianam* qui eam tuetur. Ego ipsam nec probabilem nec improbabilem dicere audeo.

Illi autem opinioni quam tenent *Laym eod. loc. cit & Nav. Manuel & Vivald. ap. Lugo D.12. num.40.* nempe quòd si vir non possit eo casu damnum resarcire, nec etiam tenetur ad matrimonium. Huic dico opinioni non valeo acquiescere; veriùs enim contradicit sapientissimus *Lugo num.41.* & sequitur *Sporer de Spons. cap.3. num.595.* Ratio, quia certum est apud omnes, quòd injustus deflorator, etiamsi matrimonium non promiserit, ad illud tenetur, si non possit aliter damnum resarcire, ut docent communiter *Less. l.2. cap.10. num.13.* ipse *Lugo num 11. & Salm. de Rest. cap.3. num.9. cum Bonn Dic. Villal. &c.* Tantò magis igitur stuprator, quando matrimonium fictè promisit, ad illud tenetur, si aliter damnum nequeat compensare. Modò (bene excipit *Lugo num. 18.*) ipse non sit multò melioris conditionis, ut diximus.

Quæritur IV. Ad quid teneatur, qui sub promissione matrimonii violaverit consanguineam? 650
Duo casus in hoc sunt distinguendi. Primus casus est, si vir promisit matrimonium expressè sub pacto impetrandi dispensationem; & tunc, quando impedimentum est tale, ut in eo Pontifex nunquam vel rarò soleat dispensare, prout inter consanguineos in 1. vel 2. gradu transverso, utiquè promissio erit omninò invalida, atque ideo non erit alia obligatio, quàm resarciendi damna. Quando verò impedimentum est tale, in quo Papa dispensare soleat, alii dicunt promissionem matrimonii esse invalidam, ut *Innoc. Hostiens. Abb. Præpos. Sylvest. Henr. Villal Vict. Led. &c. ap. Sanch. de Matr. l.5 D 5.num.5.* qui probabile putat; & ita tenent omnes qui excusant in casu præcedenti ab obligatione ducendi stupratorem habentem votum castitatis; idque fortiùs dicunt in hoc casu, ubi adest impedimentum non solùm impediens, sed etiam dirimens. Ratio, tum quia hæc conditio rejicitur a contractu matrimonii, tanquam impossibilis; ea enim quæ a voluntate Principis pendent, impossibilia dicuntur, *ex l. Continuus. 137. §. Cum quis. ff. de Verb. Sign.* Tum quia impediti ad matrimonium, sicut sunt inhabiles ad contrahendum, ita ad promittendum; & pro hac opinione *Diana p.6. in fin. R. 290.* adducit plures Decisiones Rotæ Rom. Alii tamen communiùs & veriùs docent talem promissionem satis obligare; ita *Lugo D.13. num.53. Laym. l.5. §.10 p.2 cap.7. num.4. Sporer de Spons. cap.1. n.211. cum Pal. Con. & Dic. Salm. de Matr. cap.2. num.74. cum Pont. Bon. Reb. & Led. Sanch. l.c. num.12. cum Mol. Cov. Lop. Gom Holzmann de Matr. cap 3. n.191.* cum aliis communiter ut asserit. Ratio 1. quia matrimonium promissum sub tali pacto reverà est possibile, id enim quod Princeps concedere solet, minimè impossibile reputatur, ut habetur ex *l. Apud Julianum. §. Constat. ff. de*

de Leg. 1. Tum quia omnis contractus, licèt pro tempore impedimenti non sit validus, potest tamen esse validus respectu ad tempus, quò impedimentum aufertur; actus enim factus tempore inhabili, valet, juxta Jurisperitorum axioma, pro tempore habili ad quod refertur. Et sic respondetur rationibus oppositis. Hinc stuprator eo casu bene tenetur ad dispensationem impetrandam, & deinde ad matrimonium contrahendum.

Secundus casus est, si promissio matrimonii est absoluta, nullâ factâ mentione dispensationis; tunc dicit *Sanch.dict.D.5.num.26.cum Cov. Nav.Gutt.Led.Lop.&c.* promissionem esse omninò nullam, utpote de re bonis moribus adversa, ex *l. Si stipuler. 35. ff. de Verb. oblig.* Sed veriùs adhuc puto cum *Lugo D.13. n.54. Croix l.3.p.2.num.314. Tamb. Dec l.7.cap.6.§.3. num.37. cum Mol.Tab.Arm.ap. Sanch. num.25.* qui vocat probabile, promissionem esse validam, si impedimentum promittendi jam notum fuerit. Ratio, quia conditio illa de dispensatione impetranda semper in tali promissione subintelligitur tacitè apposita; prout si Religiosus promittit aliquid dare, valet promissio, quia subintelligitur conditio apposita de licentia Prælati. Ideo in tali casu vir etiam tenetur ad procurandam dispensationem, & ad matrimonium, cùm taciti & expressi eadem est ratio.

Major difficultas est, quando stuprator fictè promisit matrimonium cum pacto impetrandi dispensationem. Hic rectè distinguunt idem *Lugo num. 55. & Tamb. num 37.* quòd, si mulier prudenter advertere potuit fictionem promissionis, vir adnihil tenetur, quia tunc ipsa sponte decipi voluit. Secus, si mulier non potuit advertere; quia tunc deflorator ratione fraudis tenetur ad matrimonium, & consequenter ad dispensationem impetrandam. At quid, si deflorator fictè, sed absolutè conjugium promiserit consanguineæ, non advertens ad impedimentum? Respondeo: Si ipse culpabiliter non adverterit, tenetur pariter ad matrimonium, quia jam fraudulenter egit. Si verò inculpabiliter, tunc dico, quòd quando dispensatio non potest obtineri sine gravi incommodo, non tenetur ad matrimonium, quia ad hoc præcisè non se obligavit, stante ignorantiâ inculpabili impedimenti; sed bene tenetur ad damnum compensandum ratione deflorationis extortæ; Et si non possit damnum compensare, adhuc tenetur ad matrimonium, prout tenetur quisque injustus deflorator. Ita *Lugo*, & *Tamb. ll.cc.* Quando autem dispensatio facilè impetrari potest, & sine gravi incommodo, tunc dico omninò teneri virum ad matrimonium, eo quòd qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ordinaria quæ de facili adhibere potest, ut diximus mox supra *n.649.* in præcedenti quæstione de eo qui habens votum castitatis virginem violavit sub vera promissione matrimonii; Deflorator enim fictè promittens matrimonium, tenetur ad illud ratione fraudis eodem modo, ac si verè promisisset, ut pluries repetivimus.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro Adulterio?

RESP. Cùm ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hereditatem, &c. patet, quòd uterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione majoris mali. Est communis. *V. Laym. l. 3. t. 3.p.1. cap.14.* 651

Unde resolves.

1. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles ejus spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere, se esse illegitimam. *Fill.tr.32.q.222.* 652

2. Debet tamen, si potest, aliis industriis damnum compensare, v. gr. 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu cor-

„ corporis detrahendo. 3. si habet bona pro-
„ pria, plus legitimis, quam spurio, relinquen-
„ do. 4. eum inducendo, ut, relicta heredi-
„ tate, vel ejus parte, amplectatur statum Ec-
„ clesiasticum, vel Religiosum, si idoneus sit,
„ &c. *Trull.loc.cit.d* 4.

653 Quær. I. An adultera teneatur se prodere, si sciat prolem non esse legitimam, ad evitandum detrimentum mariti, & filiorum legitimorum? Affirmant *Adrian. Palud. &c. ap. Cro.l.3.p.2.num.332.* Sed negant *Sotus, Major, & alii ibid.* nisi ingens sit damnum; nempe Regni, Principatûs, & similis. Alii verò, ut *Cajet. Less.Scotus, Vasqu.Med.Ricc.&c.ap.Lugo D.13. num.45.* negant ullo casu teneri matrem se infamare; & probant ex *cap.Officii.9.de Pœn.& Rem.* ubi dicitur: *Mulieri, quæ ignorante maritò de adulterio prolem suscipit, quamvis id viro suo timeat confiteri, non est pœnitentia deneganda.* Ultima tamen sententia vera, & satis communis, quam omninò sequendam puto, & tenent *Lugo num 45.cum Soto, Cov. Mol. Tol.Val.Turr.&c.Cro num 333.Ronc.de 7.Præc.c.2. qu.4.R.2. cum Az. Fill. Diana, & Tamb. Spor. de Matr.cap 2.num.562. Elb.eod.tit. num 457. Laym. l.3.tr.4.num.1.* Et huic se adjungit *Less l.2.c.10. num 58.* Hæc sententia distinguit: Si damnum famæ multùm præponderet damno mariti & filiorum legitimorum, tunc non tenetur mater illud subire: Secus verò, si infamia non sit tanta Hinc infertur matrem teneri se prodere I. Si ipsa sit perditæ famæ, ut *Lay.Ronc. Lugo, Croix &c.* Bene tamen advertunt *Lugo num 57.& Elb. num 458.* non sufficere quamlibet suspicionem de adulterio, sed requiri ut alii vulgò de ea malè sentiant. Idem autem, quod de femina malæ famæ dictum est, dicunt *Lugo*, & *Less.* de femina vili; modò (addit *Lugo*) sit adeo abjecta, ut non esset longè magis æstimabilis fama sua, quàm damnum aliis inferendum. II. Si alioquin timeatur publicum damnum, nempe si spurius sit perditis moribus imbutus, & succedere debeat Regno, vel Principatui, ut *Ronc & Laym.cum Less.* III. Si mater se manifestando filio spurio, verosimiliter speraret filium crediturum, bonisque cessurum, nec timeretur ulterior magna infamia, aut vexatio matris, ut docent *Lugo num.60. Ronc.cum S.Antonin. & Less. Croix n.33. Holzmann, Spor.Tamb.l.7.cap.3.§ 4 num.15.* Idem dicendum videtur, si mater posset damnum vitare, se manifestando soli marito; sed bene ajunt *Lugo*, & *Spor.* rarò ad hoc teneri uxorem, eo quòd rarò ex tali manifestatione ipsa non sit subitura magnam vexationem, & hoc satis indicare videtur textus in *c. Officii*, supra relatus.

Sed dices, nec teneri matrem se prodere apud filium, quia justitia commutativa non obligat ad reparanda damna bonorum cum detrimento famæ, quæ est superioris ordinis. Et ideo ex communiori & probabiliori sententia ut dictum est *pag.333.n.627.* non tenetur detractor, qui non potest aliter famam restituere, eam cum pecunia compensare. Ex altera vice non videtur posse dici mater modicam infamiam pati, se prodendo apud filium, cùm communiùs doceant DD. cum *Lugo D.14. num.52. & Salm.de Rest.cap.4.num.48.Sot. Bann.Prado, Reb. Vill.Tap.&c.* quòd infamatio apud unum vel alterum virum, adhuc sit gravis ponderis. Sed respondetur: Aliud est teneri ad compensandam famam cum facultatibus: aliud teneri suam famam prodere ad damnum illatum reparandum. Non enim tenetur qui alterum infamavit pecuniâ famam compensare, quia fama nullâ pecuniâ reparari potest. At cùm quis damnum bonorum alteri intulit, tenetur quidem cum damno æquali, ac etiam aliquantulùm majori, illud resarcire, quando per manifestationem facti, quamvis cum infamatione manifestantis, damnum reparatur. In eo solo casu posset is excusari, quò certum esset, quòd ad damnum resarciendum longè majus detrimentum, ut diximus, incurrere deberet. In casu autem nostro non est certum, quòd mater se manifestando apud solum filium, gravem patiatur infamiam; dum satis probabilis est sententia, quòd revelatio criminis apud unum vel alterum virum cordatum non sit gravis infamatio; juxta dicta *l. 1. num.27. pag.13.* & in præsenti casu id dicunt *Lugo, & Spor.ll.cc.* Cùm ergo ex una parte mater sit certè obstricta ad damnum viro & aliis filiis reparandum; & ex altera non sit certa excusatio, quia certum non est, quòd ipsa, revelando suum crimen filio, tale longè majus damnum incurrat, quod sufficiat ad eam excusandam; ideo possidet obligatio restitutionis, & proinde tenetur mater se prodere. Imò hoc puto dicendum, non solùm si mater spem moraliter certam concipiat præcavendi damnum, ut asserunt *Less. Ronc. & Conc to.2.pag.222.* sed etiam si habeat spem tantùm verisimilem, ut dicunt *Spor. Lugo, & Holzmann*, ex eadem ratione, quia in dubio semper possidet obligatio matris. Se-

cus ſi nulla eſſet ſpes, aut valde exigua Hinc ajunt *Tamb. num.16 & Elbel num.460. cum Bambuſt.* in praxi rarò teneri matrem ſe manifeſtare marito, aut alio, quia rarò fieri poteſt, quòd ex tali manifeſtatione non ſit ſubitura ingentia damna; & contra, rarò continget quòd filius credat, & teneatur credere matri, ut mox infra videbimus in ſequenti quæſtione.

654 Quær. II. An eo caſu teneatur ſpurius credere matri? Affirmant *P. Concina pag 22?.n* 10. *Tamb l.7.cap.3.§.4 num.*10.*& Hoſt Panor. Med. Adrian & Vaſq ap. Lugo D 13. num* 61. ſi mater ſit fide digniſſima, ſpectatis circumſtantiis, nempe amore in filium, & ſua præſenti probitate, puta ſi tunc pœnitentem vitam ducat, Sacramenta frequentet, &c. aut ſi ſit in articulo mortis, & ſuum dictum juramentò confirmet, ut dicunt *Tol. & Turr.* apud *Croix l.3. p.2. n.*334. Sed communiſſimè & probabiliùs filius non tenetur credere matri, etiamſi juramentò id aſſerat. Ita *Lugo d. num.61. Salm. de Reſt. cap.3. num.29. cum Trull. Dic Vill. &c. Holzm de 6. Præc. cap.1. num.657.* cum communi, ut aſſerit, *Leſſ. l.2. cap.10 num.51. Laym. l.3 tr.3. cap.14. num.1. cum Abb. Rich. Sà, &c. Roncaglia de 7. Præc. cap.2. q 4. R.2. cum Azor. Fill. Dian. &c. Sporer de Matr cap.2. num.555. Croix l.c.* Id probatur I. quia filius eſt in poſſeſſione legitimitatis, cui cedere non tenetur, niſi convincatur quòd ſit adulterinus, vel illegitimus, ut habetur ex *l. Filium. ff. de His qui ſunt ſui &c.* Vide *Lugo D 13. num.*16. Probatur 2. quia nemo tenetur credere uni teſti, etſi probatiſſimo, ut patet ex *c. Relatum. de Teſtam.* ubi dicitur, etiam quoad legata pia requiri ſaltem duos teſtes, *tribus aut duobus legitimis teſtibus requiſitis, quoniam ſcriptum eſt Deut.* 17. *In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum*. Et ex *c. Licet. de Teſtib.* ubi: *Licet quædam ſint cauſæ, quæ plures, quàm duos exigant teſtes: nulla tamen eſt cauſa, quæ unius teſtimoniò, quamvis legitimò terminetur*. Hoc enim dicunt *Laym. & Holzm.* quòd fuit neceſſarium pro communi bono ad fraudes avertendas. Secus tamen dicendum, ut bene ajunt *Lugo num 62. Holzm Ronc. Spor. Leſſ. Salm. Croix ll. cc.* ſi adſint indicia ita vehementia, ut filius etiam in foro externo tanquam ſpurius condemnaretur, prout ſi mater clarè oſtenderet impotentiam vel abſentiam mariti tempore procreationis; tunc enim tenetur ille ut ſpurium ſe habere, quia quiſque tenetur ſe conformare in conſcientia foro externo, ubi forus non nititur falsâ præſumtione.

3. Quod attinet ad ipſum adulterum ſpu- „ 655
rii patrem, etiam ipſe ſæpe excuſatur vel „
in toto, vel ex parte, ſive quia damnum „
ab adultera compenſatum fuit, vel compen- „
ſandum creditur; ſive quia huic reſtitutio non „
poteſt fieri ſine periculo vitæ, diſpendio fa- „
mæ, turbatione, & diſcordiis familiarum; „
ſive quia non eſt certus, filium eſſe ſuum. „
V. *Leſſ l.2. cap.10 d.6. Bon. de Matr. qu 4. p.15.* „
Trull l 7. cap.8 d 7. „

Ceterùm adulter tenetur reſtituere omnia damna, ſcilicet hereditatem relictam a viro adulterinæ proli, & alimenta ab eo data puero a tertio ætatis anno; Nam uſque ad tertium annum mater tenetur eum lactare. Dixi *lactare*, nam ad alias expenſas tenetur pater. Si verò mater non poſſit lactare, non ipſa, ſed adulter tenetur ſubire expenſas ad lactandum, ut dicunt *Salm. de 4 Præc. c. unic. num.3. cum communi:* Niſi pater ſit impotens, quia tunc tenetur mater.

Quætitur 1. an, ſi adulteri ſint divites, & 656
exponant prolem Hoſpitalibus, teneantur reficere illis expenſas factas pro nutrienda prole? Affirmat *prima* ſententia, quam *Salm* communem vocant *de Reſt. cap.3. num.28. cum Mol. Leſſ. Sanchez, &c.* item *Elb. de Matr. num.461. Spor. eod. ti. num 528. Lugo D.13. num.5. &c.* Ratio, quia hæc pia Opera unicè pro pauperibus ſunt inſtituta. Negat verò *ſecunda* ſententia, quam tenent *Henriqu. Dic. Roder. de Acun ap. Salm n.29. Renzius de 6. Pr. cap.5. qu* 8. & probabilem vocant *Salm num 29. Elbel, Sporer ll. cc & Croix l.3. p.2. n.159.* Eandemque ſententiam docet *Laym. de Ju. l.3. tr.4. cap.14. num* 4. ſi Hoſpitale ſit opulentum, ſecus ſi pauper. Sed universè præfatam ſententiam ego puto probabiliorem; Ratio, quia hujuſmodi Hoſpitalia non ſolùm ſunt inſtituta ad ſubveniendum pauperibus, ſed etiam divitibus in infamiæ periculo, in quo ipſi ſolent vel procurare abortum, vel prolem necare ne infamentur; & huic malo intendunt Hoſpitalia occurere; Imò dico iſta potiùs, quàm pro pauperibus, erecta eſſe pro pueris ſpuriis, ad eos liberandos a diſcrimine mortis æternæ, & temporalis, quam facilè ſubirent ob infamiæ timorem, ſi adulteri ex proprio eos alere deberent.

Quær. 2. ad quid teneatur adulter ſi dubium 657
ſit, an proles ſit ſua, vel mariti? *Laym. cit. loco num.* 3. licèt contrarium putet probabile, probabilius tamen eſſe dicit, teneri ad damnum pro rata dubii. Communiter verò contraria ſen-

sententia excusat ab omni restitutione adulterum; modò non sit certus prolem esse suam. Ratio, tum quia possidet matrimonium, & filius legitimus reputatur, nisi constet oppositum; Tum quia melior est conditio adulteri possidentis bona sua, de quibus non tenetur se spoliare pro obligatione dubia. Ita *Tournely to 1 p 365 Elbel de Matr. num.443. cum Soto, Nav. Spor. Salm de Restit. cap 3.n.30 cum Less Pal. Sanch. Dicast Trull. & aliis*, & est commune *ap. Croix num. 335. cum Lugo D.13.n 17. La. Az. Concina, &c.*

658 Et ob eandem rationem idem tenent valere, si dubium sit inter duos adulteros, cujus sit proles. Ita *Salm. d l n.32. cum Sot. Sanch. Trull. Lop. & c contra Dicast Mol. & alios*: Quæ utiquè sententia, spectatâ ratione, & absolutè loquendo, probabilior est; nemo enim tenetur ad damnum, nisi certò moraliter constet ipsum fuisse causam damni, ut probavimus supra ex *num.562.* cum *D Thom 2 2.q.62.a.7.* Nec obstat dicere cum *Roncaglia*, quòd possidet obligatio adulterorum ex actione injusta ab eis posita; Nam respondetur, quòd ad obligationem restituendi, ex una parte non sufficit actio injuriosa, sed insuper requiritur damnum ex actione certè secutum, ut docuit idem *S.Thom.* cujus verba retulimus *n.* 561. Ex altera, ut quis teneatur ad restitutionem non sufficit posuisse actionem aptam ad damnum causandum, sed requiritur, ut actu moraliter certè illud intulerit. Non semper autem adulterium est causa prolis, sicut non semper consilium est causa damni, juxta *D.Thom.* cujus textum *vide d.num.562.* Per accidens verò est, ut prolem nullus alere teneatur, cùm incertus sit pater. Hanc sententiam *Croix l.3. p.1 num.724.* (loquens de spurio nato ex muliere soluta) vocat probabilem cum *Gob. Less. & Fill* (contra *Bardi*), & communem asserit *Lugo D.13.num.19.* Attamen ipse *Croix l.3, p.2. num.337.* cum *Lugo num.24.* loquens de prole adulterina, absolutè dicit cum *Illr.* adulteros teneri ad alimenta pro rata dubii; quia, licèt nemo teneatur ad damnum in dubio, an ab ipso sit illatum; tamen hìc (dicit) quisque adulter posuit certam causam damni; nam uniuscujusque copula fuit causa incertitudinis, ne ab aliquo ipsorum determinato exigantur alimenta, & in hoc damnum videntur singuli consensisse, copulam patrando causantem hujusmodi damnum. Sed hæc ratio universè non suadet, quia videtur tantùm valere pro secundo adultero, qui sciens adulterium factum ab altero cum adultera rem haberet, advertens suô secundô adulteriô fieri causam incertitudinis, ne possint a primo adultero exigi alimenta; vel locum haberet si plures adulteri ex communi consilio adulterium patrarent. At non valet quidem ratio pro adultero anteriori, qui nihil adverteret de adulteriis futuris. Et ut secundus teneatur, requiritur ultra, ut ipse advertat ad illud damnum quod evenire potest ex suo adulterio: Quia tamen rarissima erit hæc advertentia, rarissima etiam erit hæc obligatio adulteri; Et ita mecum sentit *Elbel de Rest. cap.18.num 452.& 453. cum Petschascher, & Babestuber*: Vide dicta *num 562.*

Quær. 3. an adulter certus de prole teneatur ad damna, si ipse non fuit causa suppositionis, scil. si ipse non induxit mulierem, ut mulier supponeret viro suo prolem uti filium suum, sed negativè se habuit? Tres sunt sententiæ. *Prima* sententia docet, teneri semper ad omnia damna; quia ipso suo crimine fuit causa suppositionis, nempe quòd proles credatur mariti; quemadmodum, ut adultera sit causa suppositionis, sufficit, ut constante matrimonio prolem suscipiat. Hanc tenent *Salm. d Restit.cap.3. num.36. cum Caj. Less. Mol. &c.* & vocant communem. *Secunda* verò sententia excusat adulterum; quia tunc adulter non est ipse causa suppositionis, nec illam intendit, sed est mater; Sicut non est causa abortûs, qui fornicatur cum muliere, licèt conjiciat eam in necessitatem abortûs. Ita *Sot. Trull &c. ibid.* *Tertia* sententia apud *Tambur. Decal l.7. cap.3.§.5. num.5. & 6.* distinguit, & dicit, quoad alimenta, teneri patrem illa subministrare, & hoc *Tambur.* supponit ut certum; quia pater tenetur de se alere filium. Quoad hereditatem verò proli relictam, dicit non teneri; quia de hoc esset causa per accidens, & remota; & hanc tenent *Sotus de Just l.4 q.7.a.2. & Henriquez lib.2. de Matr. cap.2.num.3.* & probabilem vocat *Tamb. l.c. & Diana cum Bart. a S. Fausto ap. Lugo de Just. D. 13. num. 10.* Sed longè probabilior mihi est prima sententia, teneri in eo casu adulterum tam ad alimenta, quàm ad hereditatem, quam unâ cum adultera tenetur ipse compensare filiis legitimis. Ratio potissima, quia, licèt adulter tantùm permittat filium suum supponi, tamen filium procreando est causa proxima, & directa moralis omnium damnorum, cùm in moralem necessitatem supponendi prolem ponat adulteram, cui est inde moraliter impossibile prolem e domo ejicere propter infamiam quam subiret. Ita *Less.l.2.cap.10.num.45. P.Con-* 659

rina to 7.pag.222.num.7.Croix l.3.p.2.n.336.Elbel l.c. & Lugo loc. cit. num.11.cum Vasqu. Caj. Sylv. Nav Mol.Az. & aliis communiter, qui (ut asserit *Lugo*) præfatas duas sententias rejiciunt. Secus autem dicendum ait *Lugo num. 13. cum Vasqu.* si adultera sine sua infamia, & periculo suppositionis possit prolem extra domum tenere, & alere.

ARTICULUS VI.

Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, in inductione ad peccatum, avocatione a Religione?

660 *An restitutio facienda in alio genere? De restitutione famæ vide dicenda num.988. Vide hic alias resolutiones.*

661 *Quid si quis inducat alterum ad peccandum?*

662 *Ad quid tenetur, qui abduxerit Novitium, vel Religiosum a sua Religione?*

663 *De restitutione ob omissionem Officii Divini. 664. Quær.I. Quid si fructus Beneficii non percipiantur? 665. Qu.II. Quid si omittatur Officium sine culpa? 666. Qu.III. An restitendi fructus intra primos sex menses? 667. Qu.IV. An omittens Officium possit postea supplere alterâ die? 668. Qu.V. Quid si omittatur pars minor, quàm integræ Horæ? 669. Qu.VI. Quid si recitentur Horæ sine attentione interna? 670. Qu.VII. An excommunicatus teneatur restituere fructus? 671. Qu.VIII. An omittens incurrat aliam pœnam? 672. Qu.IX. Cui facienda restitutio? 673. Qu.X. An omnes fructus restituendi? Et quid de Beneficiario simplici? 674. Qu.XI. An teneatur ad Officium habens tenue Beneficium? 675. Qu. XII. An Canonici non assistentes, vel non psallentes in Choro teneantur ad restitutionem Distributionum, & Præbendarum? Dub.1. An peccent graviter Canonici, qui Choro non assistunt? Dub.2. Quid teneantur restituere, si Choro non intersint? Dub. 3. An satisfaciant Choro, qui tantùm intersunt, & non recitant? Dub. 4. An satisfaciant Choro, qui submissè recitant?*

660 „ RESp. 1. Juxta dicta, si restitui non pos-
„ sunt bona ablata ex bonis ejusdem or-
„ dinis, non est obligatio faciendi ex bonis
„ diversi ordinis.* (*Vide dicta num.627.*)*

Unde resolves.

„ 1. Pro fama restituenda est: cùm id non
„ potes, non teneris ad pecuniam, & bona
„ fortunæ, nisi per sententiam a judice co-
„ garis sic satisfacere. Eadem est ratio de re-
„ liquis. Quòd si tamen, lædendo famam, in
„ bonis etiam fortunæ, alteri damnum alla-
tum esset, constat ex supradictis, quid fa- „
ciendum sit. Porro de læsione famæ, &c. „
*vide dicenda num.*988. „

2. Si quis alterum induxit ad peccatum „
suasione, vel exemplô suô, tenetur quidem „
ex charitate, quoad potest, eum revocare „
ad meliorem statum, sed non ex justitia. „
Less.l.2.c.8.d 2.num.20.Laym.c.8 num.1. „

3. Si quis autem induxit fraude, dolô, in- „ 661
justô metu, &c. tenetur ad id ex justitia: „
quia quisque habet jus, ne injustè lædatur „
in bonis spiritualibus. Unde, si lædatur, de- „
debet id spirituale restitui, si potest, *ibid.* „

An autem teneatur tunc ex justitia se cooperari, ut alter convertatur? *Croix l 3.p.2.num.* 340. putat probabiliter teneri; sed non negat oppositum esse etiam probabile cum *Sanchez*.

4. Si quis aliquem (etiam Novitium) ab- „ 662
duxit ab ingressu religionis, tamen sine vi „
& fraude, etsi graviter peccarit, id irratio- „
nabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei „
rursus suadere ingressum ex charitate; non „
tamen ex justitia vel illi, vel religioni te- „
netur, quæ nullum adhuc in eum jus ac- „
quisivit. V. *Laym.l.3.t 2 cap.*8. „

5. Si quis religiosum ad apostasiam indu- „
xerit suasione, aliave cooperatione, obliga- „
tur ex justitia religioni ad restitutionem, „
non quidem ut ipse (quod aliqui volunt) „
loco alterius ingrediatur, sed ut suadeat al- „
teri, quoad potest, reditum, & compenset „
monasterio commoda, quæ ex hereditate, „
bonis, vel industriâ alterius expectabantur. „

Qui per vim, fraudem, aut metum gravem impedit, vel avertit aliquem a Religione, graviter peccat contra justitiam, est commune apud *Croix l.3.p.2 num.*307 *cum Less Dic. Bugh. & Steph.* Probatur ex Tridentino *Sess. 25. cap.* 18. *de Regul.* ubi excommunicatur qui puellam a Religione impedit. Probabilius autem est, quòd is qui hunc impedit, non teneatur alium adducere ad Religionem, ut ait *Croix ibid cum Sanch.* contra *Nav.* Tenetur tamen reparare damna ob id Monasterio provenientia, ut communiter dicunt DD. cum *Lugo D.9. num* 40. Et hoc dicendum etiam probabiliùs, etiamsi ille aversus simplex erat Novitius, ut *Lugo n.39. & Less. cum aliis apud Croix ibidem*, contra *Sanchez*, qui putat oppositum probabile, dicens Monasterium non acquirere jus in Novitium, nisi post Professionem. Hic autem videndum

De Restitutione ob omissionem Divini Officii.

Ex decreto Concilii Lateranensis sub Leo- 663
ne

ae X. aucto a S.Pio V. anno 1571. Beneficiarii tenentur restituere fructus Beneficii pro rata omissionis Officii, elapsis sex mensibus a die possessionis Beneficii. In præfato enim Concilio *Sect 9. §. Statuimus*, sic dicitur: *Statuimus quoque, ut quilibet habens Beneficium, si post sex menses, obtentô Beneficiô, Officium Divinum non dixerit, legitimô impedimentô cessante, fructus non faciat pro rata omissionis recitationis Officii, & temporis*. Deinde S. Pius V. in sua *Con tit.* 186. quæ incipit, *Ex proximo Lateranensi*, editâ an. 1571. sic sancivit: *Statuimus, ut qui Horas omnes Canonicas uno vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii fructus, qui illi vel illis diebus responderent, qui verò Matutinum tantùm dimidiam, qui ceteras alias Horas aliam dimidiam, qui Horam singulam sextam partem fructuum ejus diei amittant; tametsi aliquis Choro addictus non recitans omnibus Horis Canonicis cum aliis præsens adsit, fructusque & Distributiones fortè aliter assignatas solâ præsentiâ juxta statuta, consuetudinem, vel aliàs sibi lucrari fecisse prætendat: Is etiam præter fructuum, & Distributionum amissionem, grave peccatum intelligat se admisisse. Item ille qui primis sex mensibus Officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, grave peccatum intelligat admisisse, &c.* Hujusmodi autem restitutio certè debetur ante Judicis sententiam, ut patet ex damnatione ab Alexandr. VII. prop.20. quæ dicebat: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quòd sit pœna*.

664 Super hoc puncto plures quæstiones occurrunt; Quær. 1. An Beneficiatus fructus non percipiens teneatur ad Horas recitandas? Respondetur: Si ipse careat spe recuperandi fructus, & non negligenter se gerat in illis exigendis, non tenetur. Ita *Viva de Rest. qu.7.a.9. num.2. Croix l.4. num.* 1193. *Bon. de Hor. Can. D.1.q 2.p.4.n.25. & Lugo Resp. Mor. dub.5.n.5.* Ratio, quia non est æquum, ut aliquis subeat onus Officii, si fructus non percipiat sine sua culpa. Excipe I. Si Beneficiatus justè privetur fructibus in pœnam alicujus criminis; *Bon. loc cit. cum Azor.* Secus si injustè privetur, ut idem *Bon. cum Suar. Molf. Azor. Laym. Lop. Garz. &c.* Excipe II. Si spem certam habeat exigendi fructus sequentibus annis, ut *Lugo l. c. num.5. cum Suar, Croix l c.*

Quid si vertatur lis super Beneficio? Distinguendum: si Beneficiarius nondum acceperit possessionem Beneficii, *Cajetanus v. Hora, Nav. in c. Quando, cap.7. num.29. & Sanch. Consl l.2. cap.2. d. 76. num.6. cum Corduba* dicunt teneri ad recitandum Officium, semper ac verisimiliter putet pro se ferendam esse sententiam. Ratio, quia Beneficiarius per solam collationem jam acquirit dominium Beneficii ex *c. Si tibi. de Præb. in 6.* Quapropter, cùm a die collationis ad ipsum fructus pertineant, justum est ut ipse onus Officii subeat. Communis tamen & vera sententia docet hunc non teneri ad Officium. Ratio, quia Beneficiarius ad Officium non tenetur nisi ex perceptione fructuum; is autem cui collatum est Beneficium, habet quidem jus in illo, & ad possessionem accipiendam, sed ante possessionem non habet jus ad fructus percipiendos, tale enim jus non acquiritur nisi per possessionem. Ita *Habert to.4. pag.232 q.7. P. Concina t.7. pag.411. Continuator Tournely to.1. pag. 620. Salm. tr.16. cap.2. num.26. cum Suar. Pal. Lugo, Bon. Fill. Rodr. &c.* Bene tamen excipiunt, nisi stet per Beneficiarium, quin possessionem adipiscatur; quia ex *reg. 25. in 6. Mora sua cuilibet est nociva*. Nec obstat, quòd fructus reserventur proviso; nam respondet *Habert loc. cit.* etiam fructus Beneficii vacantis sæpe reservari Beneficiario futuro, & tamen nemo dicet hunc teneri ad Officium. Hoc autem Beneficium usquedum liti subjicitur, habetur pro vacante, ut ait *Concina loc. cit.* Et sic respondetur rationi oppositæ sententiæ.

Si verò Beneficiarius jam fuerit adeptus possessionem Beneficii, tunc, si ipse habet spem moraliter certam vincendi litem, utiquè tenetur ad Officium, ut docent *Less. l.2. cap.34. n.173. Suar l.4. cap.29. num.7. & 10 Lugo loc. cit. dub.5. n.9. Conc. pag 412 num.27 Salm. num.38. cum Pal. Fill.* & aliis communiter. Secus, si absit hæc spes, & dubium sit, cui adjudicandi erunt prædicti fructus; quia nemo obstringendus est ad onus certum ob mercedem incertam. Ita *Lugo n.14. Salm. num.39. cum Sanch Led. Pell. & Tamb. l.2 c.5. §.1. num.30. cum Bon.* Et hoc dicendum, etiamsi Beneficiarius emolumentum ex fructibus Beneficii jam perciperet, sed ob aliquod manuale servitium (ut rectè notant *Lugo num.5. & Salm. n.38.*), ob quod non foret privandus tali emolumentô, etiamsi litem amitteret. Si autem Beneficiarius vincet litem, sentit *Salas ap. Croix*, ipsum teneri fructus sequestratos largiri pauperibus. Sed meliùs censent *Lugo n.5. & Salm. num.39. cum Bon.* nullam esse obligationem restitutionis ei qui sine culpa sic omisit

misit Officium, unde licitè eos retinere potest, sicut licitè retinet fructus maturatos a tempore vacationis Beneficii, etsi Officium non dixerit.

665 Quær. 2. An omittens Officium sine culpa teneatur ad restitutionem? *Prima* sententia affirmat cum *Led. & aliis apud Viva l.c. n.2. v. Inf. secundò*, qui probabilem putat: Negat verò *secunda* sententia probabilior, quam tenent *Less. l.2. cap.34. num.180. v. Quintò*, *P. Concina to.2. pag. 417. num. 5.* & ipse *Viva cum Sanch.* & communiori. Ratio, tum quia cessante culpâ cessat pœna restitutionis fructuum, ut colligitur ex verbis Concilii Lateranensis, *qui officium non dixerit, legitimò impedimentò cessante, fructus suos non faciat*; tum quia, ut censent *Sylvest. v. Clericus, 4. num.16 cum Innoc. Panormitan. Butr. & idem Less. l. c. num.179 cum Palud. & Rosell.* (contra *Ang. & Cov.* qui tamen fatetur contrarium esse commune) hujusmodi restitutio non debetur de jure naturali, cùm fructus Beneficii non dantur pro mercede recitationis, sed pro sustentatione Beneficiati, cum onere tamen Officii; ante enim Concilium Lateranense, ait *Lessius*, nullus erat Canon, quô hæc restitutio præcipiebatur. Bene autem potuit Ecclesia, omittentibus restitutionem imponere ipso facto, & ante omnem sententiam; sed cùm hæc restitutio proculdubio sit pœna (ut non dubitat *Viva in cit. prop. 20. num.3.*), ipsa omninò culpam requirit; & ideo satis a restitutione excusantur officium inculpabiliter omittentes.

666 Quær. 3. An omittens Officium infra sex primos menses teneatur ad restitutionem? Affirmant *Suar. de Rel. l.4. cap.29 & Val. cum aliis ap. Viva l.c. num.2. v. Inf. sextò*. Sed negant probabiliùs *Less. cit. cap.34. num 167. Concina to.2. pag.416 num 3. & Viva cum Vasqu.* & communiori. Ratio est eadem, quam mox adduximus, quia restitutio fructuum non debetur nisi de lege Ecclesiæ, quæ hanc pœnam injunxit tantùm omittentibus post sex menses. Advertendum tamen, quòd isti non excusantur a culpa gravi, ut habetur ex Bulla S. Pii V. *ut supra*.

667 Quær. 4. An Beneficiarius omittens Officium in uno die possit supplere in alio? Omnes docent, & non dubitandum, hunc non excusari a peccato mortali, ut diximus haberi etiam in præfata Bulla S. Pii V. Dubium fit, an quoque excusetur a restitutione fructuum? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Molf. to.1. tr.5. cap.5. num.17. Salm. tr.16. cap.4. num.65.* qui citant *Palud. & Quintan.* item *Henr. Suar. & Fill.* (Sed *Dian p 2 tr.12. R.24.* asserit *Henr.* esse pro contraria sententia, & *Filliucium*, ac *Suar.* loqui tantùm pro casu præcedentis quæstionis); ac probabilem vocat *Bon. de Horis Can. D.1. q.5. p.2. num 5.* Ratio, quia in tali casu iste jam rependit æquale, prout si Capellanus omittit Missam uno die, bene potest altero supplere. *Secunda* verò sententia communissima, cui adhæreo, & quam tenent *Bon. loc. cit. Viva d. a.9. num.2. Roncaglia de Hor. Can. cap.4. q.7. R.2. cum Nav. Pell. Bass. &c. ap. Salm. l.c.* item *P. Conc. to.2. pag.420. cum Leand.* qui dicit hanc omninò tenendam, *Croix l. 4. num. 1209.* qui contrariam non putat probabilem. Ratio, quia onus Officii est addictum dici, unde qui illud non implet non potest implere in alio; & hæc videtur fuisse vera mens S. Pii V. dum sancivit non facere fructus suos, qui *Horas Canonicas uno vel pluribus diebus intermiserit:* Ubi notandum non dixisse Pontificem *omiserint*, sed *intermiserint*, quô verbô satis significavit, non lucrari fructus qui uno die Officium intermittit, etiamsi in altero suppleat; quia, licèt is dici possit quòd Horas non omiserit, nequit verò dici quòd non intermiserit. Hinc bene arguit *Roncaglia*, quomodo ille qui uno die fructus sui Beneficii jam amisit, poterit altero die reacquirere? Tantò minùs deinde approbo id quod subdunt *Salm. ibid.* nempe quòd Beneficiarius omittens Officium possit supplere aliis piis operibus. Nec etiam acquiesco ei quod dicit *Roncaglia*, nimirum quòd, cùm sub nomine pauperum veniant etiam Animæ Purgatorii, si Beneficiarius applicat preces pro ipsis, possit liberari a restitutione: Non acquiesco, dico, quia Papa omninò imposuit omittentibus restitutionem fructuum.

Quær. 5. An omittens partem minorem quàm integræ Horæ, teneatur ad restitutionem? Si partes omissæ materiam gravem non constituerent, commune est nullam deberi restitutionem, ne sub veniali quidem; etiamsi fructus illi parti respondentes ad magnam quantitatem pertingerent. Ratio, tum quia sic fert Chori usus, tum quia a S. Pio V. tantùm omittentibus aliquam Horam imposita est restitutio: qui autem partem levem illius omittit, non potest dici Horam omisisse, ita *Suar. l 4. cap.3. num.13. Bon. D.1. q.5 p.2. num.11. Salm. tr.16. cap.2 num.56. & P. Conc. to.2. pag.419. n.8. in fine*. Et hoc verum putant *Pal. to.2. cap.7. D.2. p.7. num.6. Salm. l.c. n.56. cum Fill. P. Nav. Pell. Dian. &c.* 668

&c. 2a

&c. ac probabile censet *Bon.* etiamsi partes in pluribus Horis constituerent simul gravem materiam; quia præceptum recitandi integrum Officium diversum est a præcepto restitutionis, quæ (ut dictum est) non debetur de jure naturæ, sed ex mandato Ecclesiæ, pro omissione singularum Horarum. Sed his non obstantibus, verius mihi videtur oppositum, quod docent *Suar.de Rel l.4.c.30.num.13. P.Conc. l.c. Bon.de Hor Can.D 1 q.5.p.2.num.15. cum Garc. &c* nempe non excusari a restitutione, qui in in uno Officio per plures leves omissiones ad gravem materiam pertingit. Ratio, quia ex Conc. Lateranensi absolutè præcepta fuit restitutio fructuum *prorata omissionis Officii*; ubi nota, non dici ibi pro rata omissionis cujuslibet Horæ, sed *Officii*: ergo ex Concilio omittens partem notabilem Officii jam tenebatur ad restitutionem. Postea S. Pius V. suam Bullam emanavit, quâ nihil quidem de illa Constitutione Concilii immutavit, sed *expressiùs providere volens*, ut dixit, solùm definivit, quantum fuerit restituendum pro omissione singularum Horarum; ex hac autem definitione perperam infertur, quòd Pontifex voluerit eximere omittentem partem notabilem totius Officii a restitutione jam a Concilio illi imposita, quamvis non omittatur pars notabilis uniuscujusque Horæ. Tantò magis deinde rejicimus cum *Salm. ibid. Bon. Pal. &c.* id quod dicunt *Fill. Pell. & Dian. ac Viva* putat probabile cum *Nav. & Tolet.* nimirum non teneri ad restitutionem, qui omittit partem notabilem alicujus Horæ; nam qui partem notabilem omittit, verè non recitat Horam, sicut verè Missam omittit qui partem ejus notabilem non audit.

669 Quær. 6. An teneatur ad restitutionem Beneficiarius qui recitat Officium sine debita attentione? Qui externè voluntariè se distrahit, certè non satisfacit Officio, & tenetur restituere. Dubium est de se distrahente interiùs; de hoc magna est quæstio de qua fusè agemus *lib.4. num.177.* ubi probabiliorem esse sententiam dicemus, non satisfacere. Sed quia oppositam sententiam non possumus negare adhuc esse probabilem, hìc dicimus non esse obligandum Beneficiarium ad restitutionem fructuum, semper ac bona fide eos perceperit; quia positô jure certô quod ipse habet ad res suas bona fide possessas, non tenetur ad restitutionem, nisi sit certus de obligatione restituendi. Magnus Rigoristarum princeps *Prosper Fagnanus* gravem scrupulum imponit Confessariis absolventibus pœnitentem, qui non vult restituere juxta opinionem probabiliorem sui Confessarii, quia ejus sententiæ tanquam sui Judicis pœnitens ut reus parere debet. Sed gravior quidem scrupulus videtur mihi & communiter aliis innumeris Doctoribus, etiam rigidæ sententiæ fautoribus, angere debere Confessarios damnantes ad restituendum pœnitentes, qui ex una parte habent opinionem probabilem eos excusantem a restitutione, & ex altera habent jus certum possessionis ad bona sua, quibus expoliari non debent, nisi constet de obligatione restitutionis, juxta dicta *num.547.* Præterea diximus *l.1. num.25.* quòd pœnitenti, qui habet pro se opinionem probabilem, nequit denegari absolutio, ut communiter docetur, & fatentur etiam plures inter Probabilioristas quos ibi retulimus. Nec obstat dicere, quòd pœnitens debet se uniformare judicio Confessarii; nam Confessarius non est judex controversiarum, prout est summus Pontifex, sed tantùm Judex dispositionis pœnitentium, & satisfactionis injungendæ, ut habetur ex Trident. *Seß. 14. cap.5.* ubi dicitur: *Jesus-Christus Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit tanquam præsides & judices, ad quos mortalia crimina deferantur, qui pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim Sacerdotes judicium hoc incognitâ causâ exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potiùs in specie sua ipsi peccata declarassent.* En igitur patet, pœnitentem in hoc tantùm sequi debere judicium Confessarii, ut peccata apud eum deferat, & pœnitentiam acceptet. E converso pœnitens post Confessionem suorum peccatorum habet jus certum ad absolutionem, quæ non potest ei denegari, nisi aliunde sit indispositus; neque potest quidem dici indispositus, quia non sequitur opinionem Confessarii, ad quem certè non pertinet reprobare opiniones quas alii Sapientes approbant, sed tantùm judicare an pœnitens rectam vel ne conscientiam sibi formet. Sed instabit *Fagnanus*: Hæ sunt principia probabilistica. Ego nescio, an sint probabilistica, vel antiprobabilistica, cùm plures etiam inter Probabilioristas illa sequantur. Hoc unum scio, quòd in omnibus scientiis regula probata est, ut sequamur principia magis recepta a Sapientibus, prout sunt ista quæ invenio

venio passim teneri a Scriptoribus undique doctrinâ & pietate conspicuis, qui in faciem Ecclesiæ sua volumina ediderunt, & quibus adhærere consultius tutiusque mihi esse judico; quod enim docetur *ex unanimi Theologorum consensu* (ait *continuator Tournely tom.* 1. *pag.*293.), *magni esse debet ponderis, quia ubi est aliqua obscuritas, id sequendum est in praxi quod prudentissimi quique judicant*. Neque hic Auctor dixit hoc loquens de opinione omninò communiter recepta, sed de quadam sententia, cui plures graves Auctores contradicunt.

670 Quær. 7. An excommunicatus teneatur restituere fructus Beneficii? Certum est teneri excommunicatum tempore collationis, quæ fuit nulla, *Viva num.*7. Secus, si post collationem incidit in excommunicationem. Ita *Laym. l.*1.*tr.*5.*p.*2.*c.*2.*num.*9. *Continuator Tournely to.*2. *p.*486. *Pal.D.*2.*p.*11.*n.*4 *Sanch. de Matr.l.*3. *D.*51. *num.*12. *Salm. de Censcap.*3. *num.*115. *cum Henr. Bon. Con. Avila, Hurt. & aliis pluribus* (contra *Suar. Cov. Fill. Sayr. &c.*). Et quidem probabiliùs; Ratio, quia pœnas, quæ actionem requirunt, ut diximus *l.* 1. *num.* 148. reus non tenetur subire, nisi post sententiam. Et sic videtur significare textus in *c. Pastoralis.* 53. §. *Verum. de Appell.* ubi dicitur: *Illi proventus ecclesiastici meritò subtrahuntur, cui Ecclesiæ communicatio denegatur*. Tò autem *subtrahuntur*, ait *Tournely*, potiùs indicat expoliationem quæ fit ab homine, quàm quæ ipso jure inducitur, ut etiam explicat *Glossa*. Tantò magis, quia Pontifex respondet ibi interrogationi factæ, an Clericus excommunicatus potuisset privari a Judice ecclesiasticis Beneficiis. Hæc tamen sententia procedit, si Beneficiarius per se, vel per alium jam muneri suo satisfecerit. Si autem ob injustam excommunicationem abesset a Choro, posset percipere fructus Beneficii, & etiam distributiones. Ita *Viv. num.* 8. *cum Sà, Fill. Av. &c.* Quid, si excommunicatio sit justa, sed excommunicatus non assistit Choro, quia non stat per ipsum, ne absolvatur? *Sà, Henr. & Ugolin.* concedunt huic distributiones; sed negant communiùs, & multò probabiliùs, *Viv. cum Suar. &c. ibidem*.

671 Quær. obiter 8. omittens, ultra restitutionem, quamnam aliam pœnam incurrat? Incurrit pœnam privationis Beneficii, si admonitus, saltem bis, post sex menses Officium omittat intra 15. dies, *ut Suar. apud Viv. d. l. num.*10 *ex Conc. Lateran.*

672 Quær. 9. omittens cui debeat facere restitutionem? Resp. pauperibus, vel fabricæ Beneficii, ut *ex Decr. S. Pii V.* sive Ecclesiæ, sive domûs Beneficii, sive in augendis agris, ut *Suar. & Vasq. apud Viv. d. l. num* 11. Non autem (ait *Viva*) potest dare fabricæ alterius Ecclesiæ, nisi fabrica sit in utilitatem pauperum, vel nisi Ecclesia propria non indigeret restauratione, & aliæ Ecclesiæ eleemosynis indigerent ut reficerentur, ut ait *Concina to* 2. *p.*425. *num.*24. Nomine autem pauperum intelliguntur pauperes cujuscunque loci, & etiam intelliguntur ipsi defuncti. Et etiam ipse Clericus sibi potest applicare dictos fructus, si verè pauper est, ut dicunt *Palaus tr.*7. *D.*2. *p.*7. *num.*12. *cum Nav. Suar. Bon. Tol & Viva cum Less ex communi d. num.* 11. *in fine*. Excipitur tamen, si ille in fraudem Officium omittat, sciens posse retinere fructus ob paupertatem, ut bene advertunt *Pal. & Viva*. Addunt *Palaus tr.* 7. *D* 2. *p.*7. *num.*11. *cum Suar. & Bon & Salm. de Hor. Can c.*2. *num.*60. *in fin. cum Nav. Pell Reg Fill. Quintan & communi*, posse Beneficiarium satisfacere restitutioni, si quæcunque alia pia opera pro defunctis offerat æquivalentia recitationi omissæ, nempe (ut explicat *Quintan. ap Salm. num* 66.) auditionem Sacri, flagellationem, lucrationem Indulgentiarum, & similia: Sed huic supra *num.*667. *Quæst* 4 *in fine* non acquievimus. Tantùm admittendum videtur cum *Concina pag.* 427. posse Beneficiarium fructus restituere, ut celebrentur Missæ, vel alia suffragia applicentur pro Defunctis.

Quær. 10. An Beneficiarius restituere debeat omnes fructus, juxta Officia quæ omisit? Affirmant *Suar. Valent. Azor.* quia sic loquitur Bulla. Sed *Sanch. Conf. to.*1. *l.*2. *cap.*2. *d.*83. *num.*3. *Sotus de Just. l.*10. *qu.*5. *a.*6. *Less l.*2. *cap.*34. *n.*133. *Viva l. c num.*13. *& Salm tr.*16. *cap.*2. *num.*59. *cum Pell Vasq Led. Vill. Dia Henr Rodr. Bonae &c.* Probabiliter dicunt ex benigna interpretatione ipsos non teneri omnes fructus restituere, sed tantùm eos qui respondent ad onus Officii omissi. Ratio, tum quia Bulla S. Pii sic recepta est, & sic explicata usu, utpote conformiore æquitati naturali; tum quia durum videtur eodem modo obligari Episcopos, Parochos, & Capellanos qui ferunt alia onera, ac simplices Beneficiarios. Quare dicunt, Episcopum, vel Parochum teneri restituere tertiam, vel quartam partem fructuum, retinendo alios pro aliis oneribus, quibus ipsi satisfaciunt: Canonicos, dimidiam partem: Habentes Capellaniam, dimidiam, vel tertiam partem. (Capella-

pellanus enim tenetur ad Officium, cùm quælibet Cappellania conferenda ab Episcopo, & ejus auctoritate erecta, est verè Beneficium, etsi sit ad nutum amovibilis: Secus, si non sit erecta auctoritate Episcopi, licèt ab ipso conferatur. Ita *Salm. de Horis Can. cap.2. num.59. cum Suar. Pell.Vill.&c.*). Ratio, quia isti omnes recipiunt fructus non solùm pro Officio, sed pro aliis etiam oneribus. *Henriquez autem apud Sanch.Consil. lib.2.cap.2.D.84.num.4.* dicit, Episcopum & Parochum teneri tantùm ad quintam partem, quod *Viva* etiam approbat *in prop. 20. Al.VII. num.6. in fin. & de Horis Can.qu.3.Art.3.num.8.in fine*: Canonicum ad quartam, ut etiam *Viva d.num.8. in fine*.

Quid de Beneficiario simplici? Rectè *Viva cum Bon. d. l. de Rest.num.13. in fine* dicit teneri ad omnes fructus; quia onus gestandi habitum, vivendi castè &c. compensatur cum privilegiis Clericalibus. Attamen *Henr. apud Sanch. d.loc.* dicit teneri tantùm ad tertiam partem, ratione aliorum onerum: Et asserit hanc esse communem recentiorum cum *Manuel, & Metina*, quorum opinionem ait *Sanch.* esse rationi consonam. At hanc opinionem meritò ait *Lessius l.2.cap.34. num.177.* esse laxam; Unde rationabiliter eam limitat ad eos Beneficiarios tantùm, qui præter Horas Canonicas alia onera habent, idque juxta onerum proportionem.

674 Quær. 11. an teneatur ad Officium, habens tenue Beneficium? *Salm. de Horis Can. c.2. n.48. cum Nav Laym.Pal.Sà, &c.* teneri censent, quia S.Pius V. hunc non excludit. Negant tamen *apud Moya Tract.2. de Rel. Disp.2.qu.4.n.8. Malder.Escob. Quintan. Dian. & Arag.* qui testatur hanc esse communem recentiorum; Et idem sentiunt *Lessius l.2.c.34.num.169.Sanch l.2.Conf. cap.2. d.66. item Rodr. Molf. Vega, Led. Torre, & Pell. ap. Salm d.cap.2.num.46.* (quamvis *Less. & Pell.* sentiant teneri hunc Beneficiarium recitare saltem Dominicis, & diebus festivis.) Ratio, quia *ex cap. Is, cui. De Præb. in 6.* in jure tenue Beneficium non reputatur pro Beneficio; In præfato enim Canone habens tenue Beneficium non excluditur ab alio Beneficio obtinendo, cùm ibi prohibeatur Beneficium provideri tantùm obtinenti aliud Beneficium sufficiens: *Is cui* (verba textûs) *conceditur, ut Auctoritate Apostolicâ uni personæ idoneæ in sua vel alia Ecclesia providere alicui, aliud sufficiens Beneficium obtinenti provideri non potest.* Addit ibi *Glossa: Ergo si non est sufficiens, secus est.* Deinde infra rationem adducit: *Quia Beneficiatus idoneus non est, & jure communi Beneficiatus beneficiari non mandatur ex c. Quia in tantum. de Præb.* Habens igitur tenue Beneficium, si potest beneficiari, ergo reputatur in jure tanquam non Beneficiatus: & proinde censetur eximi ab onere Officii. Quæritur autem, quodnam Beneficium judicetur tenue? Dico non audiendos aliquos, qui contra communem asserunt tale judicari Beneficium quod non pertingit ad 20. vel 30. aureos. Meritò tamen *Viva in prop.20.Alex.VII.num.7. Sporer de Hor.Can. cap.1.num.27. Elbel eod.ti. num.421. Tamb.l.2. c.5. §.1.num.24.& Salm.d.cap.2.num.48. cum Mald.ac aliis communiter* censent probabile, tenue existimari illud Beneficium quod non pertingit ad tertiam partem sustentationis; Et adhæret *Sanch. Consil.l.2.c.2.Dub.67.num.4.cum Suarez*, putans Beneficium tenue illud quod non pertingit ad tertiam, vel non magis declinet ad tertiam ultra quartam partem. Sustentatio autem rationabiliter dicit *Viva loc.cit.* mensurari juxta diversitatem Patrimoniorum, quæ in diversis locis solent Clericis assignari. Hinc *Sotus ap.Sanchez num.5.* bene obligat ad Officium Beneficiarium, qui percipit annuos aureos octo. Sed *Sanchez* excusat, etiamsi percipiat 16. aureos; Verùm huic minimè acquiesco. Communis enim sententia est apud *Croix l.4. n.1195.* nullo modo excusari ab Officio Beneficiarium percipientem tertiam partem sustentationis. Idemque rectè censet dicendum *Croix num.1196. cum Vasquez*, si dubium sit, an Beneficium sit tenue; quia, cùm Beneficium sit certum, & tenuitas excusans sit dubia; possessio stat pro Beneficio, & proinde pro obligatione Officii. Meritò addunt *Lugo Re.Mor Dub.6.num.5. cum Suar. & aliis, Croix num.1193. & Tamb.l.c.num.26.* neque excusari Beneficiarium, si ob suam culpam Beneficium factum sit tenue; vel si ipse speret in posterum uberiores fructus exigere, tunc enim unus annus compensatur cum alio, contra *Palaum to 2. D.2. p.1. § 2. num.18.* Pariter addit *Croix ibid.* teneri ad Officium qui acceptat Beneficium cum onere solvendi omnes fructus pro pensione. Sic etiam, si non faciat fructus suos, quia non residet, ut ait idem *Croix l.c. cum Suar. Lugo, &c.* Hoc tamen limitant *Buf. & Sanch.* si absit cum licentia; Sed id rectè rejiciunt *Tamb. num.23. & Croix ibid. cum Azor.* cùm ille possit fructus percipere, si velit.

Quær. 12. an Canonici non assistentes, vel 675 non

non psallentes in Choro, teneantur ad restitutionem Distributionum, & Præbendarum? Plura dubia hic discutienda sunt. Certum est, quòd Clerici Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum tenentur ad Officium in Choro ex *c.* 1. *de Cel.Miss.cap.Fin. Dist.*92. & ex Trident. *Sess.* 24. *cap.* 12. Atque tenentur quotidie assistere, nisi alibi alia sit institutio, vel consuetudo; vel nisi necessitas cogat, ut in alio loco extra Ecclesiam Officium persolvatur, & adsit licentia Episcopi, quando ad ipsum aditus patet, ut ait *Viva de Rest.qu.*7.*a.*9.*num.*14. Imò probabiliter putat *Bon.* cui adhæret *Viva*, Canonicos bene Distributiones lucrari, si recitent in Sacristia ob aliquam causam, etiam sine licentia Episcopi, si ipsa licentia præsumatur; in Sacristia enim reputatur Officium moraliter ac in Ecclesia recitari.

Sed dubitatur 1. an peccent graviter Canonici, qui Choro non assistunt? Negant plures DD. antiqui, ut *Nav.de Orat.cap.*5.*num.*14.*Sylvest.v.Hora q.*11.*Cajet.eod.verb.*§.5. item *Ang. Val Barb.Pell Reg. Tamb.ap. Salm.tr.*16 *cap.*4. *num* 2. Tum quia de hoc non adest præceptum expressum; tum quia obligatio assistendi Choro oritur ex Distributionibus; ergo, cùm his Canonici renunciant, omni obligatione se liberant. Sed veriùs *Suar l.*4.*cap.*17. *Bon. D* 11. *q.*1.*p.*2. *P Concina to.*2.*pag.*510 *num.*4. *Viva loc.cit. num* 14 *Continuator Tournely tom* 1.*pag.*642. *Salm. loc.cit. num* 3 *cum Vasqu.Pal.&c.* docent peccare mortaliter, qui a Choro absunt notabiliter, ultra tempus a Tridentino permissum. Ratio, quia ex *c. Si quis Presbyter.Dist.*113. Depositioni subjicitur Clericus non recitans in sua Ecclesia; tum quia obligatio assistendi non oritur ex Distributionibus, sed ex primaria institutione ipsius Beneficii; Tridentinum enim *Sess* 24. *cap* 12. loquens de Canonicis præcipit: *Omnes compellantur in Choro ad psallendum instituto, hymnis, & canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devotèque laudare.* Diximus autem 1. *notabiliter*, nam si absit Canonicus per tres vel quatuor dies, est communis sententia non peccare graviter; Ita *Salm.cap* 4.*num.*1. *& Croix l.*4. *num.*876. *cum Sylvest Bon.Cov.Vasq.& Suar. l.*4.*cap.*13. *num.*8. *&* 9. qui tamen dixit, præfatam sententiam non videri certè improbabilem, sed se nolle suum judicium interponere. Diximus 2. *ultra tempus permissum*, quia Tridentinum permittit Canonicis, sicut Episcopis, per tres menses abesse. Rectè autem docet *S.Thom.*2.2.*q* 91.*a.*2. *ad* 3. quem sequitur *Viva l.c.v.Dico tertiò*, *cum Val. Fill.& Bov.* contra *Nav.& alios*, Episcopos non obligari ad Chorum; tum quia sic fert consuetudo; tum quia ipsi majoribus negotiis vacare debent, quæ Chori assistentiam non compatiuntur.

Dubitatur 2. quid teneantur restituere Canonici Choro non interessentes? Certum est ipsos non posse lucrari Distributiones, etiamsi alii Consocii eas illis remittant, ut habetur ex Trident. *Sess* 24. *cap* 12. ubi dicitur: *Distributiones verò, qui statis Horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collusione aut remissione exclusâ, his careant.* Nota, *remissione exclusâ*, nam, ut bene advertunt *Croix l* 4 *n* 877. *& Concina to.*2. *pag* 523.*num* 4. si portiones illæ præsentibus jam sint præstitæ, isti licitè possunt donare eas absentibus: Modò hoc non fiat ex pacto, & in fraudem legis, ut ait *ibid. Croix cum Sanch. & Lugo*, quia hæc esset palliata collusio. Non privantur autem Distributionibus, qui absunt ex legitimis causis de quibus agemus *l.*4. *ex num* 126.

Hæc quoad Distributiones. An verò non assistentes teneantur etiam fructus Præbendæ restituere? Sic habetur in Trident *loc.cit. Primò annò privetur unusquisque dimidiâ parte fructuum, quos ratione etiam Præbendæ, ac residentiæ fecit suos. Quòd si iterum eâdem fuerit usus negligentiâ, privetur omnibus fructibus. Crescente verò contumaciâ, contra eos juxta sacrorum Canonum Constitutiones procedatur.* Ex sacris autem Canonibus, ut dicunt *Salm.* .4. *num.*12. illi expolientur ipsis Beneficiis. Hoc verò ajunt *Salm d.cap* 4. *num* 9. ex communi, non fieri nisi post sententiam: Sed contrarium hodie tenendum, ut mox videbimus in Dubio sequenti.

Dubitatur 3. an satisfaciant Choro, & lucrentur Distributiones, Canonici qui tantùm assistunt, & non recitant? Affirmat *Sanch. Cons. l.*2.*cap.*2.*dub.*99.*num.*2. *cum Met Arag.& Panorm.* Et consentiunt *Bon.de Hor Can.D.*1.*q.*3.*p.*2. §.1. *num.*18.*& Salm.cap.*4 *num* 5. *cum Pal. Suar. Less. Pell. & Led.* pro iis Ecclesiis, ubi talis viget consuetudo, quam asserunt adesse ferè in omnibus Ecclesiis. Sed hodie, aliis omissis, causa finita est ex Bulla *Cùm super oblatas*, (vide in calce Tomi II. *Epist Encycl. num VI.*) ubi SS. noster Pontifex postquam asserit præfatam opinionem absonam esse menti Conc Tridentini, atque pluries improbatam a Congregatione ipsius Concilii, dicit: *Verùm, nisi illis præstò sit Apostolicum, non præsumtum vel abroga-*

rogatum, sed legitimum ac vigens privilegium, jure ac meritò verendum est, ne isti, dum ita se gerunt, Præbendarum ac Distributionum fructus minimè suos faciant, & consequenter ne ad eorum restitutionum teneantur. Ex quo verbo *verendum* rectè infert *Concina to.2. pag.518.n.22.* ita infirmatam esse contrariam opinionem, ut non ampliùs probabilis dici possit; tale enim verbum importat formidinem practicam, cum qua certè non licet operari. Sed quidquid aliqui dixerint super præfatam Bullam, idem SS.Pontifex omnia dubia abstulit novô Brevi quod direxit die 19. Januarii an. 1748. ad Emin. Card. Delphinum Patriarcam Aquilejensem, incipiens, *Dilecte Fili, &c.* (vide apud *Concina pag.520. num.29.*) Ibi noster Pontifex consuetudinem Canonicorum tantùm interessendi Choro, extirpandam esse declarat, sic dicens: *Itaque a te, dilecte Fili noster, poscimus & flagitamus, ut non solùm hujusmodi* abusum & corruptelam *ab Ecclesiastica disciplina absonam, & Canonicis ordinationibus ac nostræ quoque Constitutioni* contrariam *penitus evellere & eradicare adnitaris: Verùm etiam ipsos suaviter fortiterque admoneas, ut in posterum, eâ quâ decet ac* tenentur *reverentiâ, Choro intersint, adsistantque, necnon pari pietate, attentione, ac vigilantiâ omninò* canere vel psallere *cum ceteris studeant ac contendant. Deinde iisdem edicas, & notum facias, nos (quemadmodum per hasce nostras in forma Brevis Litteras tibi declaramus & injungimus)* decernere atque statuere, *sicut in eadem Constitutione nostra innuimus, ipsos suosque successores Canonicos Choro quidem interessentes adsistentesque*, minimè verò canentes, psallentesve, nullo pacto ex Præbendis & Distributionibus facere fructus suos, atque adeo restitutioni *obnoxios esse, ac fore*. Ex quo Diplomate remanet tandem decisum, quòd Canonici vel non interessentes, vel non canentes, aut psallentes in Choro, nedum Distributiones quotidianas amittunt, sed etiam non faciunt fructos suos ex Præbendis, atque ad restitutionem sunt obnoxii.

Dubitatur 4. an satisfaciant Choro, qui submissè recitant psalmos, alteram partem audiendo? Loquendo de Choro in generali, an isti satisfaciant Officio adsunt duo sententiæ. *Prima*, quam tenent *Cajet. Summ. v. Hora, in fine, Arm.eod.v num.22.Nav.in cap.10.num.80.& alii apud Salm tr.16 cap.1. num.25.* dicit non satisfacere, quia non communicant cum aliis canentibus. *Secunda* verò sententia valde probabilis, & communior affirmat; hancque tenent *Sanch.Consil.to.2.l 7.cap.2.dub.14.num 2. Less. l.2.cap.34. num.184. Suar.to.2 l.4. cap.12. num.8. Fill.tr.26.cap.6. num.195. Concina tom.2. pag.513. num.9. Bon.D.1.q.3.p.2.§.1. num.16. Salm.l.c. cum Sot.Trull.Vill.&c.* Ratio, quia ad satisfaciendum Officio in Choro non est necesse, ut quisque audiat omnes voces alterius partis, unaquæque enim pars cum alia unum corpus constituit, & mutuò communicat.

Loquendo autem de Choro Canonicorum, an ipsi submissè recitando satisfaciant Choro, & lucrentur Distributiones? Affirmat *Sanch.l.c. cum aliis*. Sed communiter, & meritò id negant *Less.Fill.ll.cit. Concina pag.513.num.9. Tournely to.1.pag.638. & Bon.loc.cit. num.17.cum Suar. P.Nav.& Rodr.* Ratio, quia Distributiones debentur solùm iis qui Choro inserviunt; servitium autem Chori, ut habetur ex *Clement. 1. de Cel. Miss.* in eo consistit, ut Clerici conveniant in Ecclesia ad Officium psallendum; Ergo qui non psallunt, sed Officium submissâ voce recitant, non possunt dici Choro inservire. Censet tamen *Bonac.l.c.cum Suar. Fill. &c.* quòd Canonici ita recitantes possunt saltem percipere mediam partem Distributionem; Sed SS. noster Pontifex Bened. XIV. ut mox supra vidimus in præcedenti Dubio, expressè declaravit, Canonicos non canentes vel psallentes, non solùm amittere omnes Distributiones, sed etiam teneri ad restituendos fructus Præbendæ.

DUBIUM VII.

De Circumstantiis restitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

tione pænitentem qui est in bona fide, si prævideat monitionem non profuturam?

683 *Quot peccata committat negligens restituere?*

676 „ RESp. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco restitui, quo jus, & interesse damnificati requirit, & commodè, ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria ultra debitum. Vid. *Laym. hic l.3. tr.2. cap.10. Fill. tr.32. cap.4. qu.11.*

Unde resolves.

„ 1. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. gr. Confessarium *(*Quid, si Confessarius non restituat? Vide* de Conscientia *quæ diximus lib 1. num 9*)*

677 „ 2. Possessor malæ fidei, v. gr. fur, debet suis sumtibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet; tunc enim plerumque ex præsumta mente domini posset restituere pauperibus, vel in usus pios. *Bon qu 6 p.1.*

Quæstio est, an fur teneatur rem reddere domino, etiam cum sumtu majori, quàm res valet? Affirmant *Nav. Val. Dicast. Cajet &c. apud Salm. de Restit cap 1 num 195.* Sed negant *Salm. d l cum Soto, Pal. Bon Less &c cum Bus. hic* Vide dicta supra *num 597. & 598.* & dicenda infra *num. 697.*

„ 3. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet, *l. c.*

678 „ 4. Debita ex contractu eo loco, & tempore solvi debent de quo inter partes conventum fuit expressè, vel tacitè. Vid. *Less. & Bonac l c.*

Regulariter, præcisis pactis, solutio in contractibus, quoad locum, fieri debet in loco, ubi contractus fuit initus; Et expensis illius, in cujus favorem fuit contractus. Quoad tempus autem, si istud non sit conventum, non peccat graviter debitor, si non restituat, donec moneatur ab altera parte; nisi illa ob timorem, oblivionem, aut impotentiam omittat monere; vel nisi debitor obligarit se cum juramento; quia juramentum de se obligat quamprimum. Ita *Salm de Rest. cap. 1. num. 254. cum Pal Covar. &c.* Monent autem *ibi num. 255. Lug. Bon. Trull &c.* non esse damnandum de culpa gravi, qui differt solvere debitum ex contractu sine gravi damno creditoris, licèt iste petat, quia talis dilatio non videtur tunc graviter ei injuriosa: & adhæret *Bus. num. sequ.*

679 „ Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solveret. V. *Bon de contract d. 1. q 6. p 1.*

Certè excusatur a peccato gravi, qui differt restitutionem per breve tempus, in quo Dominus nec damnum patitur grave, nec graviter censetur invitus; Ita *Salm. de Rest. cap. 1. num. 253 cum Lugo, Caj. Bon. &c. Palaus*, ordinariè loquendo, spatium 20. dierum putat esse breve.

680 Utrùm, si debitor habet justam causam differendi restitutionem, teneatur deinde restituere omne damnum quod creditor ex dilatione patitur? Respondetur: Si debitum non est ex delicto, non tenetur, ut ex communi docet *Lugo D 8. num. 35 & Croix l. 3. p. 2 n 2 2.* Si verò ex delicto est, nec etiam teneri, si dilatio sit justa, dicunt *Nav. Dic. Burgh & Dian. apud Croix ibidem* qui probabile putat; quia, ut ajunt, tunc circa dilationem creditor esset irrationabiliter invitus; Sed communiùs & probabiliùs tenetur, ut docent *Lugo D. 2 num. 17. Less cap. 16 num 32. & Mol Laym. Reb. Tamb aliique cum Croix loc. cit.* Ratio, quia, licèt justa dilatio posterior non sit causa damni, tamen revera causa fuit illa prima injusta acceptio.

681 „ 6. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per heredes, absolvi non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens, *Sylv Sayr. Bon. Trull cap. 14. d. 11.*

Certum est non posse absolvi, qui potens non vult restituere, nisi in morte, vel per partes. Limita 1. Nisi ille sit in bona fide, & monitio prævideatur non profutura, ut *Salm. de Rest c. 1. num. 256. cum Dicast & Nav Sylv &c.* Limita 2. Nisi adsit justa causa, nimirum scandalum, infamia, & similia, si statim fieret restitutio, *Salm. d. l. num. 259. cum Lugo, Dic. Bon. Bann. &c.*

682 Quæritur hic 1. utrùm sit absolvendus debitor

bitor antequam restituat? *Prima* sententia dicit bene posse absolvi, non solùm primâ, sed etiam secundâ vice, si det vera signa doloris, & propositi. Ita *Viva de Rest.q* 1.*a*.5.*num* 2.*cum Nav.Val. Led.Sayr. &c. Mazzot to* 3.*pag*.577. Et probabilem putant *Salm de Rest. cap*.1.*num*.258. *cum P.Nav. & Dic.* etiamsi pœnitens monitus prima vice culpabiliter non restituerit. Sed mihi omninò placet secunda sententia, quam tenet *P Concina to* 7.*pag* 85.*num*.25. regulariter non esse absolvendum debitorem, nisi priùs restituat, quando ipsi restitutio est moraliter possibilis: Sicut non est absolvendus concubinarius, antequam concubinam abjiciat; experientiâ enim satis compertum est, quòd debitores post absolutionem rarissimè restituunt, prout concubinarii rarissimè concubinas dimittunt. Unde *S Thom de Villan. fer.6. post* 4 *Dom. Quadr* rectè monuit: *Priùs ergo vadat & concubinam e domo pellat, pecuniam alienam restituat . . . & tunc ad Confessarium redeat, ut absolvatur*. Ceterùm bene ait *Conc l.c num*.24. quòd si revera prudens Confessarius deprehendat debitorem sincerè paratum esse restituere, cùm primùm poterit, & restitutio non possit fieri citò, rectè poterit eum absolvere pro prima vice; Imò probabilissimè id admittunt *Salm. num*.258 & *Lugo de Just D*.20. *num*.213. etiam pro secunda, & tertia vice, si tales occurrant circumstantiæ, quòd Confessarius solò propositò restitutionis contentus esse debeat.

Quær. 2. utrùm, si pœnitens sit in bona fide, & Confessarius prævideat monitionem restitutionis minimè esse profuturam, debeat monere? De hoc dubio vide dicenda *de Pœn. l.6 num* 613 ubi partem negativam probabimus cum *Lugo*, *Sanch. Cano*, *Laym. Salm. Ronc. Spor.* & aliis communiter contra paucos; Si enim Confessarius cum magna prudentia officiò suò fungi debet, quomodo prudenter se geret, si pœnitentem monebit, prævidens quòd ille animæ detrimentum patietur, & e converso damnum creditoris non amovebitur?

683 Quær. 3 quot peccata committat, negligens culpabiliter restituere? *Prima* sententia, quam *Salm.* probabilissimam vocant, tenet tot peccata distincta committere, quot interfunt occasiones restituendi, & quoties proponit non restituere; imò quoties per somnum, aut per alia distrahitur. Ita *Bon Vasq Dic. Trull Bann. &c. apud Salm.cap*.1.*num*.252. *Secunda* sententia docet unum peccatum committere, licèt per annum, & ampliùs in eadem voluntate non restituendi perseveret. Ratio, quia tale peccatum, quamvis physicè interrumpatur, moraliter tamen non censetur interruptum, quoties non retractatur mala voluntas, quæ virtualiter semper permanet in effectu retentionis. Ita *Lugo de Pœn. D*.16. *num*.549. *cum Nav. Gabr Tanner & Salm.loc.cit. cum P.Nav.Arag. & Dian. cum aliis*. Hinc dicunt, sufficere pœnitenti confiteri omissionem restitutionis, quin tempus exprimat, quia diuturnitas temporis non est nisi circumstantia aggravans. Utraque sententia est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior. Vide *lib*.5.*de Pecc.n*.44.

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat?

684 *Cui facienda restitutio, si res extet?*
685 *An pretium rei venditæ possit solvi creditori venditoris?*
686 *An pecunia furtiva, immixta propriæ, restituenda sit ante alia debita?*
687 *An priùs restituenda debita certa, quàm incerta?*
688 *An priùs solvenda debita ex delicto, quàm ex contractu?*
689 *Quæ alia debita priùs solvenda?*
690 *An semper præferendi creditores hypothecarii anteriores, etiam ex hypotheca tacita? An autem personales anteriores?*
691 *An præferri possit creditor personalis pauperior?*
692 *An priùs exigens?*
693 *An creditor, cui inter plures facta est solutio, possit eam retinere?*
694 *An famuli possint accipere salarium a debitis gravato?* 695. *An uxor, & filii alimenta?*

RESp. Certum est, non necessariò ordinem servari, quando debitor omnibus solvere potest; quando verò tantum non habet, aut heredibus reliquit, sequentes Regulæ servandæ. 684

1. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, sive ex furto, sive ex deposito, sive inventione, &c. debet priùs restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter, si res emta ad creditum, pretiò non solutò, adhuc extet, *Nav. Sylv. Bon.q*.3. *p*.2. Hoc tamen *Less cap*.15 *d*.2. contra *Bon. &c* limitat, nisi venditor ab emtore fidejussorem vel pignus accepit.

Quæritur, an venditor rei, extante re, sit præ- 685

præferendus pro pretio aliis creditoribus emtoris? Certum est 1. quòd, si venditor non acceperit ab emtore nec pignus, nec fidejussionem, neque fidem de pretio, ipse debet præferri, quia tunc adhuc retinet rei dominium, ex *l. Quod vendidi. 19. ff. de Contr. emt* & ex §. *Venditæ. Inst. de Rer. Div.* Vide *n. 796. & Salm. de Rest. c. 1. num. 231.* Certum est 2. quòd, si venditor acceperit pignus, vel fidejussionem, nullam habet prælationem, quia tunc jam est securus de pretio. Ita *Lugo D. 20. num. 15.* Quæstio igitur est, quando venditor rem tradidit, & de pretio tantùm fidem accepit? *Prima* sententia dicit, tunc præferendum esse venditorem; & hanc tenent *Salm. loc. cit. num. 232. cum Sylvest. Bon. Bann. Tap. Vill.* (citant etiam *Lessium*, sed non bene, nam *Lessius l. 2. cap. 15. num. 11.* ubi citatur, loquitur de casu quò non sit data nec etiam fides de pretio). Ratio, tum quia hoc postulat æquitas naturalis; tum quia dominium rei, licèt eo casu translatum fuerit, est tamen translatum sub conditione pretii solvendi; unde talis res manet hypothecata solutioni pretii. *Secunda* verò sententia probabilior, quam tuentur *Mol. to. 2. D. 536. Laym. l. 3. sect. 5. tr. 2. cap. 11. num. 2. Pal. D. 1. p. 18. §. 14. num. 5. Lugo D. 20. n. 17. cum Vasqu. P. Nav. Cov. Azor. &c.* tenet nullam venditori prælationem deberi. Ratio, quia, cùm dominium jam translatum sit, venditori remanet tantùm creditum personale erga emtorem; nulloque jure habetur, quod res venditori hypothecata remaneat, donec ei pretium solvatur; Aliàs emtor non posset de illa pro suo libito disponere, quod nemo dicit.

686 An pecunia autem furtiva, immixta propriæ, sit ante alia debita restituenda? Affirmant rationabiliter *Palaus, Rebell. & Croix l. 3. p. 2. num. 375.* quia tôtus cumulus est specialiter obligatus Domino pecuniæ ablatæ. Vide dicta *num 499. pag. 289. v. Notandum*.

687 „ 2. Si restitutio facienda ratione injustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quam incerta, *Bonac. Less. d. 1.* quia illa jure naturæ debentur suis dominis, hæc autem jure solo positivo pauperibus.

Quamvis probabilis sit sententia cum *Bus. Less &c.* imò communis cum *Salm. de Rest. c. 1. num. 230. & Croix lib 3. p. 2. num. 377.* quòd priùs restituenda sint debita certa, quàm incerta. Attamen etiam probabile est, quòd si debitor non possit utraque restituere, restitutio fiat pro rata etiam pauperibus pro debitis incertis. Ita tenent *Bann. Mol. Rebell.* & probabile vocant; *Tapia, Villal.* Imò *Lugo* vocat probabilissimum apud *Salm. de Rest. c. 1. num. 229.* Ratio istorum, quia prælatio creditoribus certis non debetur neque jure positivo (quod est certum), neque jure naturæ, ut supponit *Bus.* Sed æquè de jure Naturæ pauperes succedunt in locum creditorum incertorum, ut dicunt *Cajet. 2. 2. q. 62. a. 9. ac Covarr. Arag. & Tap. ap. Salm. de Rest. c. 1. num. 210.* Talis enim præsumitur voluntas creditorum, ut quod ipsis nequit restitui, restituatur pauperibus pro ipsorum Animabus.

3. Priùs facienda est restitutio debitorum „ 688
licitè contractorum, quàm usurarum; cùm „
in his dominus non fuerit simpliciter invitus. „

Quæritur, utrùm debita ex delicto sint solvenda ante debita ex contractu? Tres sunt sententiæ apud *Salm. de Restit. c. 1. ex num. 234.* quas ipsi vocant omnes probabiles, & in praxi tutas. *Prima* præfert debita ex delicto, quando non intervenit hypotheca, vel pignus in contractu, aut non extet res in propria specie; quia retinere rem injuriosè ablatam, est gravior injuria, quàm non solvere rem debitam ex contractu; ideo illa priùs est reparanda. Ita *D. Th. Opusc. 73. c. 17. Rebell. Med. &c. Secunda* præfert debita ex contractu, scilicet onoroso; (nam debita ex gratuito, certum est solvenda esse ultimo loco, ut *Bus. n. sequ.*). Ratio, quia aliàs solverentur debita ex ære alieno; maximè cùm creditor dedit æquivalens. Ita *Caj. Nav. Valent. &c.* Sed hanc sententiam dicit *Lugo D. 20. ex num. 33.* nullam præseferre rationem magni momenti. *Tertia* communior & probabilior dicit, prædicta debita solvenda esse pro rata, nisi adsit res in specie, vel hypothecata, ut supra. Ratio, quia ex nullo jure habetur in his aliqua prælatio facienda. Ita *Lugo D. 20. n. 36. Less. l. 2. c. 15. n. 16.* item *Bon. Dic. Vill. Pal. Laym. &c. ap. Salm. n. 236.*

4. Debita ex titulo oneroso priùs solven- „ 689
da sunt, quàm quæ debentur gratuito, v. „
gr. ex promissione; quia hæc includunt ta- „
citam conditionem, nisi quid obstet. Hinc „
debita defuncti solvenda sunt ante omnia „
legata, etiam pia, *Navarr. Sylvest. Con. q. 8. p. 2.* „

5. In reliquis debitis servandum est jus „
particulare loci, si tale sit, & non repugnet „
juri naturæ. Si nullum sit, sequendum est „
jus commune, secundùm quod 1. Solvenda „
sunt debita, ad quæ bona debitorum expres- „
sè fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahen- „
da est. * (*Dos ex Laym. præfertur omnibus cre-* „
„ *ditis*

„ *ditis hypothecam tacitam habentibus*.) * 3. „ Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, a quibus usuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos servanda est. Vid. *Laym. l.3. tr.2. c.11.* Ubi addit, e bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inventarii, apertionem testamenti, item ad Medicos, & Pharmacopolas pertinent. V. *Filluc. c.4.q.13.*

690 Quoad creditores hypothecarios nulli dubium est, præferendos esse anteriores, etiam ex hypotheca tacita, qui si tempore antecedant alios creditores ex hypotheca expressa, adhuc præferendi sunt, ut tenent communiùs *Lugo D 20.num.41.cum Mol Vasqu. & alii apud Croix l.3.p.2 num 392.* contra *Nav. Sylvestr & Angel.* Notandum tamen, quòd inter creditores hypothecarios semper omnibus est præferendus supra rem creditor, qui pecuniam dedit ad illam emendam, vel ad reficiendam, v. gr. domum; vel ad custodiam, vel ad cultum agrorum; vel ad collectionem segetum, ex *l.3. ff. Qui potiores &c.* Vide *Salm. de Rest. c.1. num.211.* Dubium est quoad personales. *Prima* sententia tenet, omnibus his satisfaciendum esse pro rata. Ita *Pal.tr.32.D.18.§ 18 num.5 Holzmann de Rest.tr.2.num.4-7.& Less. Bon. Vasquez, Azor &c. apud Salm de Restitut.cap.1 num.245* Ratio, quia his non bona debitoris, sed obligata est persona, quæ æquè omnibus est obnoxia. Et probant ex *l.1. ff. de Separat.* ubi dicitur: *Licet alicui, adjiciendo sibi creditorem, creditoris sui deteriorem conditionem facere*. Ergo, inferunt, creditor anterior non habet jus ad illius bona. *Secunda*, quam tenent *S. Antonin.p.2. tit 2. cap.7 § 3. Sylvest v. Restitutio, qu.5. Diana p.3. tr 5. Res. 10 Nav. Ang. Arag. Bon. Baldi cum Lugo de Justit. Disp. 10. num.148. Bon. qu.18. num.18. Croix l 3.p.2. num.402. Concina to 7.p.178.n.17. Salm. d.l n.246 cum D Th Suar Val Tol Sà, &c.* docet præferendos esse anteriores, *ex regula 45. Juris in 6. Qui prior est tempore, potior est jure*. Licèt enim Jus Civile sic loquatur tantùm de creditoribus hypothecariis; Jus tamen Canonicum loquitur de omnibus, & fundatur in jure naturali; Creditor enim anterior personalis, quamvis directè personam debitoris, indirectè tamen habet obligata etiam ejus bona, in quibus non debet præjudicari a creditore superveniente. Utraque est probabilis, sed secunda probabilior.

Quæritur, an debitor impotens satisfacere 691 omnibus suis creditoribus personalibus, possit præferre pauperiorem diviti, vel non egenti? Duplex datur sententia, utraque probabilis, ut rectè dicunt *Salm. de Restit cap.1. num 247. Prima* affirmat. Ratio, quia obligatio restitutionis datur ad reparandum damnum proximi, plus autem damnum patitur pauper, si ei non fiat restitutio, quàm non indigens Ita *D.Thom Op.73.c.18. Mol Sà, Med. &c* & probabilem putat *Less. Laym. ap Salm. l.c. Secunda* sententia probabilior negat, quia nullo jure talis prælatio datur; Hinc pro rata restituendum. Ita *Lugo D.20. num.161. Pal. Less. Vasq. Azor Dic. &c.* Excipiunt *Salmant. d. num. 247. cum Less. lib.2. cap.15. num.26.* si creditor esset extremè, vel graviter indigens; Tunc certum esse dicunt, istum esse præferendum ex charitate.

Quæres, utrùm priùs exigenti non liceat „ 692 priùs solvere?

Resp. 1. Solvens scienter posteriori, prætеritò qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. *Less. d.5. ex l. Scimus, §. Et si præterea. C. de jure delib.*

2. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (sive in judicio, sive extra), teneris ei in integrum solvere; quia diligentia fecit eum potiorem, *Nav. Sylv. Bon. loc. cit. ex l. Pupillus ff Quæ in fraudem &c.*

Si talis creditor petiit solutionem in judicio, communiter dicunt DD posse illum exactum retinere. Ita *Lugo D.20. num.177* quia leges dant prælationem etiam in conscientia ei qui priùs obtinuit sententiam; & post eam etiam debitor debet ei solvere in conscientia, ut ait *Lugo num.170 cum Mol. & Vasqu.* et quòd lex dat creditori hoc privilegium propter reverentiam judicii publici. Si verò is petiit extra judicium, & exegit, *Lugo num 176.* sentit non posse retinere exactum, quia præjudicavit creditoribus anterioribus, quibus competit prælatio, juxta suam sententiam, ut diximus *num 690.* Attamen *Salm c.1. num 249 cum Less Bann Vill. Dic. Nav. Sylve. & Bus ut supra, & Cabassut l. 6. cap. 23. num. 14.* rectè dicunt probabilius esse, quòd possit retinere, ex *d. l. Pupillus*, ubi dicitur:

tur: *Si verò justè exegerit, ceteri creditores neglexerint exactionem . . id quod acceperit creditor revocari nullo pacto potest, quia alii creditores suæ negligentiæ expensum ferre debent.* Idipsum clariùs confirmatur ex *l. Si non. 6. §. 1. ff. de Bon. auct. Jud. &c.* ubi habetur: *Statuendum, ne alterius aut negligentia, aut cupiditas huic qui diligens fuerit noceat. Quòd si utroque instante tibi gratificans tutor solvit, æquum est aut priùs eandem portionem mihi quæri, aut communicandum quod accepisti.*

„ 3. Debitor sciens statum suum labentem, „ non potest non petenti integrè satisfacere, „ sed debet omnibus personalibus solvere pro „ rata (si tamen iste solutionem accepisset, an „ posset retinere, controvertitur. V. *Bon. Less. loc. cit. Trull. l. 7. cap. 14. d. 12.*); Nec potest uni „ solvere, omissis aliis, nisi secundùm ordi- „ nem supradictum.

693 Alii autem, ut *Lessius l. 2. cap. 15. num. 41. & Dicast. Dian. Villal. Led. &c apud Salm. de Restit. cap. 1. num. 250.* dicunt, quòd creditor, cui facta est solutio integra, possit illam retinere, licèt debitor sit impotens aliis satisfacere. Ratio, quia solutum non revocatur, *ex l. Qui autem, & l. Pupillus. ff. Quæ in fraudem &c. Cardinalis de Lugo D. 20. num. 178. & 179.* distinguit & dicit, quòd si creditor malâ fide solutionem accepe-rit, tenetur restituere aliis creditoribus; Secus, si bona fide, quia is non tenetur ex injusta acceptione, eo quòd bona fide accepit; non ex injusta retentione, quia per solutionem acquisivit dominium accepti. Sed veriùs *P. Concina to. 7. pag 180. n. 22. Pal. D. 1. p. 18. §. 21. n. 6. Tournely pag. 299. & Salm. n. 251. cum Bann. Tap. Bon. Az. & Turr.* dicunt, ipsum in conscientia teneri aliis pro eorum rata satisfacere; Quia ex jure naturali nullum jus habet, ut sibi integrè solvatur, cùm debitor non possit satisfacere omnibus: jure autem positivo prædictæ leges statuunt solutum non posse repeti in foro externo, sed non quòd possit retineri. Præterquamquod præfatæ leges, ut supra vidimus, intendunt solùm præmio afficere diligentiam creditoris exigentis, non autem dare illi jus retinendi id quod injustè debitor solvit. Nec prodest creditori, quòd acceperit in bona fide, nam licèt accipiendo non fecerit injuriam aliis creditoribus, facit tamen retinendo cum damno ipsorum, qui saltem æquale jus habebant ad bona debitoris.

694 Utrùm famuli possint recipere salarium a domino debitis gravato? Rectè possunt, si in bona fide famulatum præstiterunt. An verò ipsi teneantur discedere, si advertant, dominum ex tali famulatu impotentem reddi ad satisfaciendum debitis? Affirmant *Nav. Adrian. & Ang apud Lay. de Restit. cap. 11. num. 8.* Negat tamen *Mol.* (& non improbabiliter ait *Laym.*); Nam ipsi neque contra justitiam peccant, si a domino rogati famulentur, & mercedem accipiant; neque contra charitatem, si defuturi non sint alii ad famulandum. Sed vide *dicta num. 612.*

Utrùm filii, & uxor possint accipere alimenta a debitis gravato? Affirmant *Laym. d. l. num. 9. cum Sanch. & Croix l. 3. p. 2. num. 387.* contra *Henriqu. & alios*: etiamsi paterf. alia debita contrahat ad eos alendos, cùm ipse ad eos alendos ex justitia teneatur; Modò isti non habeant aliunde sustentationem. Immò docet *Laym. cum Nav. Vasqu. & Mol. contra Sylv.* quòd uxor possit vivere ex bonis viri usurarii, qui non est solvendo, licèt alere se possit bonis propriis, vel propinquorum; quia vir non minùs tenetur alere uxorem, quàm usuras restituere. Nequit tamen uxor uti ad sustentationem familiæ pecuniis a viro datis ad solvenda debita; nisi in casu, quo familia graviter egeret, tune enim huic priùs vir succurrere tenetur: ideoque uxor tunc utitur jure suo. Ita *Laym.* qui subdit mercedes operariorum ad necessarios usus debitoris præferendas esse etiam creditoribus hypothecariis. 695

ARTICULUS III.

Quæ a restitutione excusent?

ficatem gravem? 703. Quid si creditor sit in eadem necessitate?

704 *An debitor differens restitutionem ex justa causa, teneatur reddere interesse quod patitur creditor?*

705 *An heres Rei teneatur ad damna, quando Reus cui successit, fuit capite damnatus?*

706 *An possessor bonæ fidei in dubio an factus sit ditior; teneatur restituere?*

696 „ RESp. 1. Ex parte debitoris excusant ea, „ quæ faciunt, ut creditor rationabiliter „ debeat esse contentus; etsi de facto non sit „ contentus, *commun. Doct.*

Unde resolvuntur Casus sequentes.

„ 1. Excusaris in foro conscientiæ (juxta „ sententiam probabilem) a compensatione „ damni, si illud datum sit sine tua culpa „ theologica gravi, hoc est mortali peccato, „ nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde „ sis factus ditior. Unde excusaris, si v.gr. aliquem occidisti ex subita ira, ut si fuerit „ motus tantùm primò primus, vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc „ ortum sit incendium, &c. Quòd si advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam „ homines ejusdem conditionis communiter „ præstare solent, graviter peccas, & teneris „ restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundùm culpam juridicam, quæ sæpe non est peccatum; & dividitur in latam, levem, & levissimam. „ * (*Vide dicta num.549.*) *

„ 2. Excusaris a restitutione incertorum, si „ fecisti compositionem cum Episcopo vel Papa, *Less.cap.10.d.11. Bon. q.ult.p.2.* * (*Quòd possit etiam Episcopus componere, tenent Trull. Villal.Henr.Dian. Sed oppositum tenendum cum Lugo, Mol.&c. apud Croix l.3.p.2. num.413. Vide dicta ex num.592.v.Notat.*) *

„ 3. Item, si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti „ eam des; & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. V. *Laym. l.3.t.2.cap.12.*

697 „ 4. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno tibi, vel Reipub. „ inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum, „ tunc enim differre potes, dum cesset ista „ impotentia, *Lay.loc.cit.ex Sylv.Nav.&c.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, „ uti & in sequentibus casibus. * (*Vide dicta num.598.*) * „

Teneris autem restituere etiam cum tuo damno, si omissâ restitutione Dominus æquale damnum sit passurus. Ita *Salm. de Rest.c.1. num.270 cum Pal.Less. & Dic.* Cessationem autem lucri dicunt *Salm.num.271.* non esse causam justam differendi restitutionem; Nisi (excipit *Beja ap. Croix lib.3. p.2. n.424.*) ex dilatione creditor nullum damnum patiatur. Vide alia circa dilationem restitutionis apud *Croix n. 425.* Probabilissimum autem est cum *Lugo D.21. num.26. & Croix num.426. cum Nav.Sot.Mol.Less. &c.* (contra *Az.Sanch. Bon &c.*) te non teneri restituere rem, quâ Dominus est abusurus ad peccandum; Imò si ille prævidetur abusurus in damnum tertii, peccares restituendo, quando posses negare sine tuo graviori damno, juxta dicta *pag.316.v.Secus.* Idque expressè docet *S.Thom.2.2. q.62.a.5.ad 1.* ubi dicit: *Quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei cui restitutio facienda est, vel alteri, non ei debet tunc restitui; quia restitutio ordinatur ad utilitatem ejus, cui restituitur.* Et tunc peccares restituendo non solùm contra charitatem, ut dicunt *Mol. & Dic.* sed etiam contra justitiam, ut docent *Salm l.c.Concina to.7.p.168. & Lugo num.29.cum Less.Pal. Bon. Sot.* aliisque communiter apud *Croix num.427.* Ratio, quia proximus habet jus, ne tradas aliquid alteri in ejus perniciem.

5. Si ad restituendum sis impotens; ut si „ 698 vivere non possis secundùm decentiam tui „ status justè a te acquisiti. * (*Secus injustè acquisiti, Salm.cap.1.num.269.*) * Unde, si nobilis v. gr. non potest statim solvere, nisi „ se privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus, nisi „ vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut „ magnum damnum subeat, potest differre, „ & paulatim restituere sine jactura sui status, „ *Lay.l.c.Bon.* * (*Est commune apud Croix l.3. p.2.num.320.*) * „

6. Quòd si tamen tuâ culpâ in illas angustias delapsus sis, v.gr.luxuriâ, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quòd jam sine status tui amissione non „ possis satisfacere, *ibid.* „

7. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs, quàm „ is, sustinere debes, cùm ejus conditio sit „ melior. Excipitur extrema necessitas, in qua, „

„ quoad usum, sunt omnia communia, *ibid.*
„ *(*Communiter omnes cum Laym. apud Croix*
„ *num.430.*)*
„ 8. Quòd si item damnum quod timetur
„ ex restitutione, non esset propriorum bono-
„ rum, sed in hoc præcisè tantùm, quòd spo-
„ liet se rebus debitis, non potest ideo dif-
„ ferre restitutionem: quia hoc non est pati
„ in suis rebus, neque suum statum amitte-
„ re, sed est dimittere alienum, & reverti ad
„ statum proprium, *Sayr.Bonac.*
„ 9. Item excusaris a restitutione, si fieri
„ nequit absque periculo salutis animæ tuæ,
„ vel tuorum; ut v. gr. si non possis absque
„ peccato, ut si sit periculum, ne uxor, aut
„ filiæ se prostituant, ne filii se dent latroci-
„ niis, ne ipse per impatientiam incidas in
„ desperationem, *Bon.Less.Mol.Fill.*
„ 10. Item, si non possis restituere absque
„ periculo vitæ, vel notabili detrimento fa-
„ mæ: cùm aliàs plus damni sustineres, quàm
„ intulisti, *Bon d.1.q.ult.p.1.* *(*Nisi jactura fa-*
„ *mæ sit minima respectu damni in bonis cre-*
„ *ditoris, Salm.cap.1.num.283. Vide dicta n.653.*
„ *pag 361.v. Sed dices.*)*
699 „ 11. Item, si cedas bonis; quia leges con-
„ cesserunt, ut qui contraxit multa debita, nec
„ habet unde solvat, possit cedere bonis, ea
„ relinquendo in manibus creditorum, & tunc
„ maneat liber, ita ut etiam in conscientia
„ sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ
„ ad sustentationem sunt necessaria. Quòd si
„ tamen postea redeat ad pinguiorem fortu-
„ nam, tenetur adhuc restituere, ex *L. Cùm*
„ *& filiifam. C.Qui bon.Nav.Bon.Less.* *(*Imò ex*
„ *Laym.cap.12.qu.1. remanet obligatus ad labo-*
„ *randum, & acquirendum, ut solvat.*)* *Ex quo*
„ *Trull.l.7. d.15.cap.5.* sic limitat: si acquirat
„ plus, quàm ad decentiam statûs est necessa-
„ rium, ex dicta *l.Cùm &c.* Nisi tamen debi-
„ ta proveniant ex delicto, v. gr. furto; eo
„ enim casu tantùm posse retinere, quæ sim-
„ pliciter necessaria sunt ad victum, docet
„ *Navar. Salon Less.loc.cit.* etsi hic concedat ea,
„ quæ post cessionem justè acquiruntur, licitè
„ teneri, si ad statum sint necessaria. V. *To-*
„ *let.Laym.l.3.cap.12. Less.l.2.cap.16.d.3.Bonac.*
„ *Trull.l.c.* Porrò, etsi cessionem dictam non
„ habere locum in bonis ex delicto provenien-
„ tibus communiter teneant DD. cum *Laym.*
„ *loc.cit.* Contrarium tamen ex *Less. Dian. &c.*
„ docet *Trull loc.cit.* Denique, etsi debitor prin-
„ cipalis cesserit, non ideo liberantur fidejus-
sores, *Card.Lugo, Dian. p.7.t.8. R.18. & alii.* „
Resp. 2. Ex parte creditoris excusat, 1. „ 700
Si is cui debet restitui, semel remiserit, ex- „
pressè, vel tacitè, v gr. si laceraverit tuum „
chirographum, vel tibi reddidit. Remissio „
autem hæc debet esse libera; non metu, „
fraude, vel mendacio extorta, *Fill.tr.32.c.5.* „
q.9. Less.l.2.cap.16.d.2. „
2. Excusat in foro conscientiæ, si solvi- „
sti ei, cui debebat tuus creditor, *Less. d.5.* „
Bon.p.3. 3. Si compensatio facta est credito- „
ri per commodum æquivalens, v. gr. per pro- „
curationem officii non gratis factam. 4 O- „
mitti, aut saltem differri potest restitutio, „
imò aliquando debet, si creditor sit abusu- „
rus, v.gr. si quis pecunias tibi mutuo da- „
tas repetat ad fornicandum, vel aliter pec- „
candum. Item si eas repetat ad peccandum „
contra justitiam, sive inferendum damnum „
injustum tertiæ personæ: nisi tamen ex nega- „
tione restitutionis timeretur majus malum. * „
(*Vid.dict pag.361.n.697.& pag.316.vers.Secus.*)* „

Quær. hic I. An liceat tibi rem alienam retinere, vel accipere ex præsumta voluntate Domini, nempe quòd si peteres, libenter ille donaret? Respondetur affirmativè cum sententia satis communi, quam tenent *Sanch. Dec. l.7.cap.19.num 13. cum Ang. Nav. Arag. Mendoz. Lop. Lugo D.21. num 54. & 63. cum Sylvest. Tab. Sayr.Holzmann tr.3. pag.483. num.600. Croix l.3. p.2.num.462.cum Less.Sà,Reg.& Dic.* Et expressè eam docet *S.Antonin. 2.p.tit.1.cap 15.init.* ubi loquens de obligatione restitutionis, ad quam tenetur qui accipit alienum invitô Dominô, sic subdit: *Invitò Dominò dicitur, quia, si credit Dominum permissurum, & subest justa causa credendi, non tenetur.* Ratio hujus sententiæ est, quia malitia furti non tam consistit in ditescendo ex re aliena, quàm in ditescendo cum damno Domini graviter inviti, cùm hoc præceptum non furandi tantùm ordinetur ad charitatem erga proximum servandam, ut diximus *pag.362.num.534. v. Quær.II.* & docet *Lugo cum aliis D.16.num.49.* Unde, ut excuseris in tali casu a peccato, sufficit ut Dominus non sit positivè invitus. Id confirmatur ex *l.46. §.7.ff.de Furtis*, ubi legitur: *Rectè dictum est, qui putavit Domini voluntate rem attingere, non esse furem; Quid enim dolò fecit, qui putat Dominum consensurum fuisse?* Confirmatur etiam ex doctrina *S.Thomæ 4.15.q.2.a.5.qu.4.* qui ait non esse proprietarium Religiosum, qui donat aliquid, ponens spem in ratihabitione Prælati;

lati; Ratihabitio autem semper de futuro est. Oppones id quod ait *Suar.to.3. de R. l. l8. c.11.* nempe quòd licentia interpretativa, quatenus daretur si peteretur, non est licentia, sed esset si peteretur; ideoque nnn sufficit ad valorem actûs, v. gr. ad Confessiones audiendas, ad assistendum matrimoniis. Sed respondetur cum *Lugo, & Holzm. ll. cc.* quòd ad audiendas Confessiones, atque assistendum matrimoniis, requiritur facultas præsens positiva, quæ non habetur, nisi de præsenti concedatur. Sed ad rem alienam accipiendam vel retinendam non requiritur positiva voluntas Domini, sed sufficit, ut diximus, quòd ipse non sit positivè invitus; Saltem ad te excusandum a culpa gravi, nam si putas Dominum invitum quoad modum, tunc non excusaberis a veniali, ut rectè docet *Sanch. loc. cit. cum Nav. Cajet. Arm. Sà, Reb. Led. &c.*

Quær. II. An debitor aliquid donans suo creditori immemor debiti, excusetur a restitutione? Negant *Sanch. Dec. l. 1. cap. 13. n. 11. Laym. l. 3. tr. 2. cap. 12 num. 9. Sporer de Confe. tr. 1. cap. 1. num 90. Bon. de Leg q. 1. p. 10. num. 13 Dian q. 3. tr. 6. R. 57 Salm de Leg. cap. 2. num. 146 &c.* Ratio, quia, cùm is sit debitor tum ex titulo justitiæ, tum ex titulo donationis acceptatæ, non potest unâ solutione his duabus obligationibus ex diversis titulis ortis satisfacere. Nec obstat 1. ut dicunt, quòd debitor, si memor sui debiti fuisset, non donasset, sed potiùs debitum solvisset; quia in contractibus non attenditur voluntas conditionalis, sed actualis. Nec obstat 2. quòd donatio fuerit facta per errorem, sive propter ignorantiam debiti, dantem causam donationi; nam, ut dicunt *Less l. 2 cap. 17. n 28. Sanch & alii* communiter, adhuc in contractibus gratuitis error non invalidat actum, etiamsi causam illi dederit, nisi adfuerit error in motivo donandi; Hinc, si quis promiserit eleemosynam pauperi, quia pauperem eum judicavit, non tenetur illam præstare, si postea sciat eum non indigere, quia error hìc fuit in substantia: Contra verò, si postea sciat pauperem illum fuisse suum calumniatorem, tenetur dare, etiamsi non fecisset promissinnem, si priùs hoc novisset. Vide dicenda *num. 71.*

Limitant! verò præfatam sententiam, 1. Si obligatio restitutionis proveniat ex præcepto ecclesiastico, puta si Beneficiarius, obstrictus ad restitutionem fructuum ob omissionem Horarum, vel Residentiæ, eleemosynas postmodum erogaverit immemor suæ obligationis. Ita *Laym. Spor. & Dian. ll. cc.* Et idem dicunt *Roncaglia de Leg. cap. 5. in fine, ac Bon. l. c. p. 10. num. 13.* de omni restitutione ob debita incerta. Limitant 2. Quando probabiliter præsumitur creditor libenter debitum remissurus, si rem cognitam haberet, *Laym. & Spor. ibid.* Limitant 3. Si obligationes essent aliunde quàm ex justitia, puta si quis immemor voti, pœnitentiæ sacramentalis, aut præcepti ecclesiastici, opus debitum præstaret, quia tunc bene satisfaceret, ut docent *Laym l. 1 tr. 4. cap 4. num. 7. Suar. de Rel. l. 4. cap. 26. num. 8. Sanch. Dec. l. 1. cap. 13. n. 10. Ronc. loc. cit. & Busemb. pag. 68. v. 2. Is votum.*

Secunda verò sententia, quam tenent *Carden. in 1. Crisi d. 64. a num. 24. Rodr. p. 2. c. 49. Concl. 2. Mazzot. de Rest. to. 2. pag. 366. Croix l. 3. p. 2. n. 452. cum Reb. Tamb. l. 1. cap. 3. §. 7. v. Solutio, num. 4.* cum suo Magistro *Baldello* (& probabilem censet *Diana*, se revocans a prima sententia *p. 5. tr. 13. R. 94.*), affirmat talem donantem bene satisfacere suo debito ex justitia (Et idem esse ait *Mazzot.* si quis conferat suo creditori gratis officium aliquod seculare, quod sit pretiô æstimabile). Ratio, quia in omni liberali præstatione quisque præsumitur priùs velle satisfacere obligationibus justitiæ. Idque probatur ex *l. Cùm pluribus. 97. ff. de Solution.* ubi dicitur, quòd qui ex pluribus causis alteri debet pecuniam, & solvendo non exprimit ex qua causa solvat, censetur solvere pro causa potiore; hæc sunt verba textûs: *Cùm ex pluribus causis* (nempe propter infamiam, vel pœnam, vel hypothecam) *debitor pecuniam solvit, utriusque demonstratione cessante, potior habebitur causa ejus pecuniæ quæ sub infamia debetur, mox ejus quæ pœnam continet, &c.* Et ratio ibi subditur (quod magis urget), quia præsumitur, quòd si debitor fuisset admonitus, pro causa potiore solvisset: *Quòd verisimile videretur, diligentem debitorem admonitum, ita negotium suum gesturum fuisse.* Sic textus, ubi *Glossa ad verb. Admonitum*, addit, *idest suâ discretione, vel ab amicis*. Accedit alia ratio, quia oblivio debiti efficit, ut donatio fuerit omninò involuntaria; qui enim donat, censetur semper hanc actualem voluntatem (saltem implicitam) habere: *Dono, nisi tenear ex aliquo alio titulo potiore.*

Prima sententia est communior, & quidem valde probabilis; sed hæc *secunda* suâ probabilitate non caret. Ad rationem enim præcipuam primæ sententiæ, nempe quòd in contractibus non conditionalis, sed actualis voluntas attendi-

tenditur; respondetur, quòd in nostro casu non sola voluntas conditionalis habetur, quæ nunquam in actu adfuerit, sed habetur vera voluntas, ut supponimus, anteriùs absolutè habita solvendi debitum, quæ semper perseverat, quamdiu non revocatur. Sed dices: debitor donans non potest in uno actu duas voluntates oppositas habere, unam donandi, alteram solvendi debitum. Sed respondetur, quòd donans immemor debiti potiùs censetur velle solvere ex prima voluntate habita, quàm velle donare. Tota igitur quæstio reducitur ad videndum, an in hac solutione prævaleat prima voluntas generalis habita solvendi debitum, an secunda actualis donandi; sed videtur satis probabile, quòd prævaleat prima voluntas, tanquam potior & præcedens. Hocque probatur ex concessis ab eisdem DD. contrariis; Concedunt enim *Laym. l.1.tr.4.cap.4.num 5. Sanch. Dec. l.4.c.8. n 17. cum Led.* juxta etiam quæ diximus *pag* 186. *num.* 210. quòd si quis emiserit votum non vovendi, & statuerit nolle futura vota valere, & postea immemor primi voti secundum emittat; tunc nullum erit hoc secundum votum, dummodo primum non retractet expresè, vel virtualiter, nempe si memor primi secundum faciat. Sic pariter *Sanch loc.cit. & Laym l.3.tr.5. cap. 4. num.3. ex l. Si quis. de Legatis*. 3. dicunt non valere posterius testamentum contra prius habens clausulam, ut per nullum aliud censeatur revocatum, nisi in secundo testamento per aliam clausulam expressè primum revocetur. In his casibus quæro, cur valet primum votum, primum testamentum, & non secundum? Nulla utiquè alia ratio assignari potest, nisi quia illa prima generalis voluntas habita prævalet secundæ voluntati actuali. Si ergo talis impletio (loquendo de voto) satisfacit Deo, cur non homini? Præterea concedit *Laym. l.1.tr.4.cap.4.num.7. v.Ceterùm*, quòd si quis promittit aliquid dare, & promissio acceptatur; si postea illud donat, primæ donationis immemor, ad nihil aliud tenetur: Hic rursus rogo, quare hic non tenetur ad primam donationem, cùm prima & secunda donatio sint duo actus distincti, nisi quia prævalet anterior voluntas solvendi debitum, quàm donandi? Nec valet dicere, quòd ambo isti actus pendeant ex eodem titulo liberalitatis; nam certum est hunc donantem potuisse ex eodem titulo donationis se obstringere ad duas obligationes. Quapropter in tantum is immemor primæ donationis per secundam illi primæ satisfacit, in quantum prævalet voluntas generalis jam priùs habita potiùs solvendi debitum ex anteriori donatione contractum, quàm iterum donandi. Id quidem fortiùs dicendum in casu nostro, ubi agitur de solvendo debito contracto ex justitia, quod striçtiùs obligat, quàm debitum ex donatione.

Sed occurrit hìc alia urgentior difficultas, nimirum quòd debitum certum non compensatur probabili satisfactione. Sed respondetur cum *Cardien. Croix, & Mazzot.* hoc procedere, quando adest sola probabilitas facti, non autem quando accedit probabilitas juris. Clariùs explico: Quando debitum est certum, & probabilitas versatur circa factum solutionis, certè ex probabili solutione debitor non liberatur, quia solutio probabilis æquare non potest debitum certum. Sed hìc probabilitas non est circa veritatem sive factum solutionis, sed circa effectum illius, scil. quòd per solutionem illam debitum sit probabiliter satisfactum, eo quòd probabiliter adfuit satisfaciendi voluntas; hæc enim est probabilitas juris, sive proxima, quâ debitor bene uti potest, ut diximus *lib.1. pag. 11. num.33. cum Suar. Sot. Nav. Sylvest. Ang. Lugo, Salm. & aliis*.

Quær. III. Quando debitor in necessitate constitutus excusetur a restitutione? Hìc distinguenda est primò necessitas gravis ab extrema; & dicendum, quòd si debitor aliter sibi non potest subvenire, nisi per bona quæ restituere deberet, tunc non tenetur ea restituere, & in extremam necessitatem se conjicere, etiamsi creditor in eadem necessitate constituatur, nisi debitum ei restituatur. Hæc est sententia communis, ut testantur *Salm. de Rest. cap. 1. n.271.* Et hoc etiamsi extet res debita in specie, ut docet *Less. l.2. cap.10. cum Caj. Sot. & Toll. ac Sporer de Rest. cap. 4. num.77. contra Nav.* Ratio, quia tunc omnia fiunt communia, cessatque potestas dominii jure Gentium introducta. Excipe tamen cum *Less. & Pal. par.7. tr.32. D.1. q.17 §.2 n 6.* nisi præcisè ob subtractionem illam Dominus in extremam necessitatem sit conjectus, quia auferre alicui rem sibi ad vitam necessariam, est idem ac eum occidere; unde in eo casu melior debet esse conditio Domini priùs possidentis. An autem, transactâ hujusmodi necessitate, debitor teneatur ad restitutionem? Distinguit *Less. loc.cit. num.4.* & ait, quòd si restitutio debebatur ex contractu, tunc quando per illum fuerat dominium rei jam translatum in debitorem, certè debet tantundem restitui; 701

stitui; quia tunc debitor consumsit quod erat suum, unde debitum perseverat; Si verò res non fuerat translata in dominium alterius, ut in deposito, precario &c. tunc adhuc probabile esse dicit *Less. cum Pet. Nav.* non teneri debitorem ad restitutionem. Si autem restitutio facienda erat ex delicto, *Lessius num. 5.* dicit probabile esse adhuc cum eodem *P. Nav.* non esse obligationem restituendi; sed probabiliùs rectè ipse cum *Scoto, Rich. Palud. Sylv.* putat restitutionem esse faciendam. At vide dicta *pag 295. Quær. IV.* ubi distinximus pauperem in re, & in spe. Id autem quod licitum est auferre pro necessitate propria, licet quoque pro necessitate suorum, nempe Uxoris, Parentum, & Filiorum; Ita *Less. num. 14. cum Sot. Lop. & Tolet.* qui admittit etiam pro necessitate Fratrum.

702 In gravi autem necessitate, plura alia distinguere oportet; & dicendum I. Quòd si solus debitor est in necessitate gravi constitutus, certè potest restitutionem differre, quando debitum est ex contractu, ut fatentur omnes apud *Croix l. 2. p. 2. num. 430.* Si verò ex delicto, negant posse differri restitutionem *Sotus, Mol. &c. ibid.* Sed communiter affirmant *Pal. loc. cit. num. 4. Salm. num. 272. & Croix eodem loco cum Lugo, S. Anton. Scoto, Nav. Az. Sylv. Laym.* Quòd si necessitas autem prævideretur perpetua, in eo casu putat *Croix num. 431.* debitorem teneri restituere saltem diversis vicibus parcissimè vivendo; Citat autem ibi *Ills.* qui dicit posse excusari etiam in perpetuum, si damnum subeundum a debitore esset notabiliter majus damnô creditoris; Et idem sentit *Lugo D. 21. num. 21.* qui subdit tamen *num 22.* quòd ad excusandum debitorem ex contractu, deberet is subire damnum duplò excedens debitum; ex delicto, damnum quatuplò excedens debitum, & damna creditori obvenientia ex omissione restitutionis, ad quæ fur procul dubio tenetur. Dicendum II. Quòd pariter excusabitur debitor, si restituendo decidendus sit e suo statu justè acquisito, ita ut in gravem necessitatem incidere debeat. Ita *Palaus loc. cit. num. 1. Viva de Restit. qu. 6. art. 1. num 3. & 7. cum Tamb. & Bon. Salm. loc cit n. 269. cum Prado, Bann. Villal. Dic. Tapia.* Dixi *justè acquisito*, nam secus dicendum si status injustè acquisitus fuisset ex usuris &c. ut communiter limitant *Pal. dict. n. 4. & Salm. dict. num 269. cum AA. cit.* Sicut etiam limitant *Pal. ibid cum Sylv. ac P Nav. atque Croix dict. num 430. cum Laym. & communi*, si debitor propriâ culpâ, nempe ludis & commessationibus in illum miserum statum devenerit: Sed in hoc casu mihi & aliis doctis junioribus durum videtur damnare debitorem ad restituendum. Hîc autem bene advertunt *S. Antonin. p. 2. ti. 2. c 8. Elbel de Re. n. 347. Holzm. num. 507. & Sporer c. 4. num. 65.* cum communi, quòd licèt tunc debitor ad restituendum non teneatur totaliter mutare statum, tenetur tamen illum diminuere quantum potest, scil. dimittendo splendorem equorum, famulorum &c.

Sed dubitatur 1. an in gravi necessitate debitoris, & creditoris sit obligatio restituendi? Respondetur; si creditor jam necessitatem gravem patitur, & debitor tunc eâ non laborat, sed laborabit restituendo, certè tenetur restituere, quamvis in necessitatem gravem sit constituendus; quia in æquali necessitate gravi præferendus est creditor, ut magis ab ea eximatur ipse creditor innocens, quàm debitor; sive hic sit ex delicto, sive ex contractu. Ita communiter *Less. dict. cap. 10. num. 30. Salm. dict. cap. 1. num. 270. & Croix loc. cit. num. 430. cum Az. Laym. Dic. Mol. Sporer &c.* Si verò debitor jam constitutus sit in necessitate gravi, dubium est, an teneatur restituere, quando creditor eâdem necessitate laborat? *Prima* sententia affirmat cum *Prado, Trull. ap. Salm num. 273.* Et hanc sequitur ut probabiliorem *Roncaglia de 7. Præc. cap. 9. qu 2.* quando debitum est ex delicto. Ratio istorum, quia extra casum, quô debitor in extremam necessitatem decidere debeat, in æquali necessitate semper reputanda est melior conditio creditoris innocentis; Secus tamen censet *Roncaglia* si debitum esset ex contractu. *Secunda* verò sententia tenet in eo casu posse debitorem etiam ex delicto differre restitutionem, dummodo res ablata non extet in specie, & modò non præcisè per illam ablationem creditor in gravem necessitatem sit conjectus. Ita *Less. num. 19. Pal num. 7.* & probabilem vocant *Ronc. & Trull. cum Sylvio ap. Salm. loc. cit.* qui eam æquè probabilem putant; Et revera videtur suâ probabilitate non carere, quia in eo casu, si restitutio facienda esset, non tantùm æquale damnum debitor sustinere deberet, sed multò majus quàm creditor; cùm enim is gravi necessitate jam laboret, certè non posset restituere, nisi cum gravissimo incommodo, ita ut quasi ad extremam necessitatem se conjicere videretur. 703

Dubitatur 2. an talis debitor restitutionem differens ex justa causa teneatur reddere creditori interesse, quod hic patitur ex dilatione? Negat *Palaus loc. cit. §. 10. num. 2. cum P. Nav. &* 704

Lessio

Less. ex parte, quia, ut dicit, damnum creditori tunc non obvenit ex illa prima injusta acceptione, sed ex retentione posteriori, quæ justè fit. Sed probabiliùs dicendum cum *Viva loc.cit. num.7.Salm num.274. Bon. & Villal* quòd si debitum sit ex contractu, tunc non debetur interesse, quando justè differtur solutio; Secus verò si ex delicto, quia tunc prima injusta acceptio revera fuit culpabilis causa damni. Vide dicta *num.680.*

705 Quær. IV. Quando Reus morte plectitur, an heres ejus teneatur restituere damna causata per crimen? Negant *Sectus &c. ap.Croix l.3. p.2.num.265.* Sed contrarium est dicendum cum *Croix, Sporer, & aliis communiter*. Censet tamen probabile *Croix ibid.cum Sot.Less. Fill.Bus. &c.* excusari heredem a restitutione, si compensatio damnorum non petatur; quia tunc partes præsumuntur condonare; nisi res adhuc extaret, ut bene limitant *Croix, & Sporer*: Vel nisi, *ait Lugo*, damnum esset valde grave.

706 Possessor bonæ fidei in dubio, an factus sit ditior, ad nihil tenetur; quia tunc possessio est pro libertate. Ita *Croix l.3. p.2. num.568. cum Sanch Tamb. Rosm.&c.* Pariter etiam in dubio, an debeas plus vel minus, teneris tantùm ad minus, *Croix ibid.* Sic quoque in dubio, an sis cooperatus ad damnum alienum, non teneris, *Croix num 574.* In dubio autem, an res restituenda sit materia gravis, aut levis? Teneris sub gravi rem restituere, ne exponas Dominum periculo grave damnum sustinendi. Ita *Croix cum Carden.num.575.*

An autem possessor bonæ fidei superveniente dubiô, an res sit aliena, & dubio manente post debitam diligentiam adhibitam, teneatur aliquid restituere? Respondetur negativè: Vide quæ super hac quæstione fusè diximus *lib. 1. num.83. & 84.* Et quid, si superveniente dubio, negligat inquirere? Vide ibi *num.85.*

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus?

707 *Quid est contractus, & quotuplex?*
708 *Quotupliciter contractus perficitur?*
709 *Quid si quis contrahat sine animo contrahendi?* 710. *Quid si sine animo se obligandi?*
711 *An contractus sine solemnitatibus obliget in conscientia?*
712 *An oriatur obligatio ex contractu de re turpi?* 713. *Quid si fiat pro crimine, cui leges resistunt? Et cui facienda tunc restitutio?*
714. *An, quando actio est debita, sed non ex justitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum?*
715 *Quando dolus vel error irritet contractum?* 716. *Quid si dolus fuerit circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui?*
717 *An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto? An metum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio? Quid si contractus sit initus per metum reverentialem, aut per preces importunas?* 718. *Quid si per metum levem?* 719. *An metum passus possit rem repetere a tertio possessore?*

RESp. Est pactum, sive consensus duorum, „ quò scienter, liberè, & legitimè uterque se vicissim, vel nimirum saltem una „ pars se alteri acceptanti obligat, quocunque „ signo externo id fiat: ut v.gr. in contractu „ mutui, ex una parte mutuans se obligat non „ repetere mutuum ante certum tempus; ex „ altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione „ autem, vel donatione absoluta, una pars tantùm obligatur post alterius aceeptationem. „ 707

Prænotandum alios esse contractus nominatos, ut sunt emtio, mutuum, &c. Alios innominatos, quorum *ex l. Naturalis.ff.de Præscript. verb.* quatuor dantur species, scilicet: *Do ut des: Facio ut facias: Do ut ut facias: Facio ut des.*

Notandum deinde alios esse contractus nudos, alios vestitos, nimirum stipulatione, juramentô. Pro nudis autem regulariter non conceditur actio in foro externo.

Sed quæritur 1. quot modis contractus perficiuntur? Resp. quatuor modis, I. *Consensu*, ut in emtione, locatione &c. Et, si in istis convenitur de scriptura, ista magis ad probationem, quàm ad constitutionem deserviet, *ex §. Un. Inst. de Obl.ex consens.& l. S.C.de Transf.* Excipe, nisi partes intendant suspendere consensum, donec scriptura fiat; & hoc esse judicatur, quando ab initio de scriptura conveniunt, *l. Contractus. C.de Fide instrum.* II. Contractus perficiuntur *verbis*, prout in stipulatione. III. *Scripturâ*, ut in contractu censûs. IV. *Traditione*, ut sunt mutuum, donatio, depositum, commodatum, pignus: qui omnes contractus, nisi traditâ re, non perficiuntur. Ita communiter 708

niter *Lugo, Less. Mol &c. cum Salm. de Contr. c. 1. n. 5.*

Hinc in contractibus, qui solo consensu perficiuntur, nequit una pars, alterâ invitâ, resilire; Secus, si contractus scripturâ, aut traditione indigeant. Ceterùm in foro conscientiæ contrahentium intentioni standum est; Ita communiter *DD. apud Salm. ibid. n 6. cum Less. l. 2. cap. 17. num. 19 Cov. Gom. &c.*

709 Quær. 2. an, si quis externis signis contraheret, sed sine contrahendi animo, in conscientia teneretur ad contractum? Resp. negativè ex communi cum *Sanch. de Matr. l. 1. disp. 9. num 5 & Lugo, Sylv. Prado cum Salm ib. n. 7.* Excipe, nisi in aliquo contractu oneroso alter contrahens jam partem suam præstaverit, tunc enim teneris tu implere tuam, etiamsi fictè promiseris, juxta dicta de stupratore fictè promittens matrimonium, vide dicta *num. 642.*

710 Quær. 2. an qui, sciens obligationem contractûs, velit quidem contrahere, sed nolit se obligare, remaneat obligatus in conscientia? Adest duplex sententia probabilis, *Prima sententia* affirmat cum *Less. Soto, Dic. Pont. &c. apud Salm. de Matr. cap. 1. num. 27. Secunda* verò *sententia* probabilior negat cum *Sanch. de Matr. l. 1. D. 9. num 5. Bon. eod ti. Qu. 1. p. 1. num. 5. & Salm. d. num. 28. cum Pal. Con. Aversf. Vill. Bec. Cornejo, &c.* Ratio, quia conditio apposita contraria substantiæ contractûs, contractum invalidat; qua ratione in *c. fin. de Condit. appos.* dicitur, quòd conditio contraria substantiæ matrimonii ipsum annullat, licèt adsit intentio contrahendi. Vide dicta *de Juram. pag. 171. vers. An autem*; *& de Voto pag. 183. v. Quær. II.*

711 Quær 4. utrùm contractus sine debitis solemnitatibus celebratus obliget in conscientia? Duplex datur probabilis sententia. *Prima* negat; quia leges irritantes tales contractus fundantur in præsumtione non solùm doli, sed etiam periculi; & ideo potest Lex humana omninò tollere naturalem obligationem contractûs initi: Sic enim Ecclesia nullum reddidit Matrimonium sine Parocho, & testibus contractum. Ita *Less. l. 2. cap. 19. num 35. Lugo D. 22. s. 9. num. 252. Salm. de Contr. cap. 1. n. 50 cum Vasq. Trull. Bon. & aliis.*

Secunda sententia omninò opposita, quam tenent *Sotus de Just l 4. q. 5. Mol. D. 81. Sà v. Contractus. num. 1.* item *Abbas, Innoc. S. Antonin. & alii apud Cabass. Theor. Jur l. 6. cap. 3. num. 2.* & meritò probabilem vocant *Lugo, Less. & Salm. num. 50. & 52.* affirmat hujusmodi contractus obligare, quia in illis humana lex, quamvis neget actionem civilem, non tamen tollit naturalem obligationem, ad quam solus quidem consensus sufficit. *Tertia* sententia, quam sequuntur *Sanch. Consl. l. 4. c. 1. d. 14. cum Henr. Lop. &c. Cabass. l. c. cum Bann. & Beja* (& his se postmodum adjungit *Sotus loc cit qu. 5. a. 3.*), docet in his contractibus præferendum esse possessorem, donec per sententiam Judicis condamnetur ad restituendum; & probatur ex *c. Cùm sunt. de Reg. Jur.* ubi: *Cùm sunt partium jura obscura, reo potiùs favendum est, quàm actori*. Hanc sententiam non solùm puto, sed in praxi omninò tenendam, eo quòd (juxta principium in hoc libro toties statutum), cùm possessio jus certum tribuat, nequit possessor re expoliari, nisi constet de jure alterius; Vide dicta *l 1. num. 35. v. Attamen, & n. 83.* Procul tamen dubio tenetur possessor stare sententiæ Judicis, si damnetur ad restituendum, ut bene addit *Cab loc. cit num. 5. in fin.* An verò possit Judex eo casu judicare contra possessorem, si probabilior sit Judici opinio possessori opposita? Probabiliùs nego, juxta dicenda l. 4. *num. 210. v. Quær. II.*

„ 1. Si alteri promisisti, aut donasti interiùs tantùm, aut si externò signò quidem, alter autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris. „

„ 2. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat. V. *Less. l. 2. c. 17. d. 8.* „

„ 3. Item si materia contractûs sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam. „ 712

Quæritur I. An inducant obligationem pacta de re turpi, puta de patrando homicidio, adulterio, furto, sacrilegio, fornicatione, & similia? Certum est, quòd ante patrationem peccati nullus est contractus, & nullam parit obligationem, quoniam justitia nullo modo potest obligare ad illicitum; unde certum est, quòd eo casu nec promittens tenetur dare pretium conventum, nec alter retinere potest pretium acceptum. Dubium est, an post opus illicitum præstitum sit obligatio solvendi pretium promissum; & alter possit illud retinere? Quoad meretrices commune est, & certum inter DD. quòd possint retinere pretium meretricii præstiti. Ita *S. Thomas 2. 2. q. 32. a. 7. ad 2. & q. 62. a. 5. ad 2.* ubi docet: *Cùm quis dat meretrici propter fornicationem, mulier potest sibi retinere quod ei datum est. Sed si superfluè aliquid per fraudem aut dolum extorsisset, teneretur eidem restituere*. Et ita *Continuator Tournely to. 1. pag. 330. sect. 4.* & omnes alii communiter;

niter; Et probatur ex *l.44.ff.de Condit.ob turp.caus.* ubi dicitur: *Sed & quod meretrici datur, repeti non potest . . . quia licèt turpiter faciat quòd sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cùm sit meretrix*. Pro aliis verò maleficiis, puta pro ferenda sententia injusta, vel patrando homicidio, adulterio, fornicatione, &c. duplex est sententia probabilis; *prima* negat esse obligationem solvendi pretium, aut posse illud retineri; ita *Adrianus in 4. de Rest.§. Restat.Comitol.l.3.D.5.Jo.Med.C.de Rest.Nav.Man.cap.17. num.38.* (quamvis *Less. & Lugo* asserant *Navarrum* alibi mutasse sententiam) *Continuat. Tour.l.c.pag.330 ac alii apud Concina to.7.pag.147. num.5.* & probabilem vocant *Less. l.2.cap.14.n. 60. Roncaglia de 7.Præc.cap.6.qu.4. & Dian.p.2.tr. 2.Misc.R.40.* atque huic adhæret *Conc.l.c.* Probatur 1. hæc sententia ratione, quia actio illicita nullô pretiô digna est, cùm peccatum non est vendibile. Probatur 2. ex *l. Mercedem. C. de Condict.* ubi dicitur: *Ob turpem causam ex stipulatione contra bonos mores interpositâ denegandas esse actiones*. Item ex *l. Pacta. C de Pactis: Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiant, nullam vim habere, indubitati juris est*. Si igitur pactum ante impletionem est nullum, non potest per impletionem validari; regula enim communis est, quòd illud quod ab initio non subsistit, tractu temporis convalescere nequit. Censentur autem leges istæ non solùm prohibere actiones ipsas illicitas, sed etiam solutionem pretii pro illis, eo quòd solutio fomentum præberet similibus sceleribus. Accedit quòd leges quæ non nituntur falsâ præsumtione, bene obligant in conscientia. Unde *S.Thom.2.2.q.32.a.7. ad 2.* ait: *Apud illos qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem*. Et *q.62. a.5.ad 2. Ille qui accipit contra legem, non debet sibi retinere*. Juxta autem hanc sententiam dubitatur cuinam facienda est restitutio accepti? *Sotus, & Covarruvias* censent faciendam esse illi qui dedit: Sed probabiliùs & communiùs tenet *Less. num.61. cum S.Antonin. Nav. & aliis* erogandam esse pauperibus, vel locis piis; absurdum enim est, & contra mentem legum, ut illi fiat restitutio, quem potiùs leges punire quàm juvare intendunt.

Secunda verò probabilior sententia & communis, quam tenent *Sanch.Dec.l.3.c.9.n.27.& 28.Less.l.2.cap.14.num.52.& cap.18.num.18. Salm. de Rest.cap.1.num.154.Croix l.3.p.2.num.692.Viva de Rest.q.1.a.1.num.3. Lugo de Just. D.18.num.59. cum Vasq.Sot.Mol.Turr.Cov.Cajet. Arag. & aliis communiter*, docet teneri promittentem solvere pretium; & contra, recipientem non teneri ad restitutionem. Ratio, ut quidam dicunt, quia opus malum, etsi pretiô dignum non sit, quatenus est malum, est tamen pretiô dignum, quatenus est alteri utile, vel delectabile. Sed hæc ratio tenuis mihi videtur, nam, ut docent communiter DD cum *D.Thoma*, nullum pretium meretur res, quæ cedit tantùm in utilitatem emtoris, & ejus privatio nullum affert incommodum venditori pretiô dignum. Nec valet dicere, quòd præstans opus illicitum justè pretium accipit pro rectitudine quâ privatur; hujus enim rectitudinis privatio, cùm sit res merè spiritualis, nullo modo videtur esse pretiô æstimabilis. Ratio potior mihi est, quia in quocunque contractu oneroso, *do ut des, facio ut facias* (ut statuimus ex communi sententia *num. 632.*), lex naturalis dictat, quòd cùm quis partem suam præstiterit, tenetur alter suam implere, quam licitè præstare possit. Unde, si alter opus suum (etsi illicitum) jam præstitit, teneris tu pretium promissum ei satisfacere. Sed dices: hoc currit quando utraque pars est pretiô æstimabilis; at hìc actio illicita præstita nullô pretiô digna est. Respondeo: actio illa peccaminosa nullô quidem pretiô est digna, quâ illicita est; sed bene pretium meretur, quâ est temporaliter laboriosa, vel ignominiosa, vel periculosa illam præstanti; pretium enim & actio tunc conveniunt saltem in genere rei temporalis. Et quamvis ignominia illa, sive periculum, nullo pretio compensari possit, & ante pactum nihil compensare tenearis, cùm sint res diversi ordinis, inter quas nulla datur proportio, & ideo qui famam alteri abstulit, non tenetur pecuniâ infamiam compensare, si nequeat famam restituere, ut ex probabiliori sententia diximus *num. 627.* Positô tamen contractu, & præstitâ ab altero actione peccaminosâ, teneris tu pretium promissum solvere, non jam ad compensandum damnum alterius, sed ad implendam obligationem naturalem, ex qua (ut diximus) quisque tenetur suam partem promissam implere, postquam alter suam præstitit. Aliàs (rectè ait *Lugo l.c.*) non videtur, quomodo possit obligari stuprator, qui virginem violavit sub fictâ promissione matrimonii, ad eam ducendam, ut diximus *pag.338. num.643.* ex communi sententia. Ad leges autem civiles pro prima sententia allatas, respondet *Less. d.cap.14. num.57.* quòd

quòd licèt ipsæ rescindant hujusmodi pacta, & auferant omnem obligationem civilem, ob quam possit peti in judicio promissum; tamen non irritant acquisitionem rei ex tali causa. Et hoc satis significat lex in principio hujus quæstionis relata, quâ declaratur meretrix posse retinere pretium sui meretricii, *quia, licèt turpiter faciat quòd sit meretrix, non tamen turpiter accipit cùm sit meretrix*.

Quæritur II. An si vir donet feminæ ad extorquendam copulam, possit illa retinere, copulâ non concessâ? Si adfuerit pactum de copula explicitum, vel implicitum, tunc certè tenetur restituere; Secus verò, si donum datum est ad animum alliciendum, quia datio illa fuit omninò liberalis; Quemadmodum si quis det pecuniam Episcopo tantùm ad alliciendum, ut conferat Beneficium, justè potest Episcopus retinere, si non confert. Ita communiter *Lugo D. 18 num 49 Mol.to.3 D 737. Roncaglia de 7. Præc. cap.6.q.2.& Salm de Rest cap.1.num.165 cum Prado, Tap.Vill.Dic.Reb ll.&c.* Bene tamen advertunt *Salm.ibid* difficulter excusari mulierem accipientem tale munus a peccato scandali, quia munere accepto vir ardentior & audacior redditur ad eam concupiscendam. Unde dixit *D Thom.l 4.de Erudit.Princip.* ex D.Hieronymo: *Matrona non est casta, quæ, cùm rogatur, munera accipit*.

714 Quæritur III. Si actio sit debita ex alia virtute quàm ex justitia, puta jejunium in Quadragesima, an restituendum sit pretium pro illa actione acceptum? Affirmant *Less. Medin. &c. apud Croix lib.3.p.2.num.295.* Sed communiùs & probabiliùs negant *ibid Sot.Lugo, Bannez, Tamb. Dian & alii*. Ratio, quia præbens pretium tunc acquirit jus, quô antea carebat.

„ 4. Item si contractus sit factus vi, dolo, „ vel errore versante circa rei substantiam: v. „ gr. si acetum pro vino, vitrum pro gem„ ma vendidisti.

„ 5. Non est invalidus contractus (etsi ali„ quando ob injuriam possit rescindi), si error „ vel dolus interveniat circa qualitatem, aut „ circumstantiam accidentalem, v gr. emisti „ vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum; „ nisi fortè intentio contrahentis fuerit con„ ditionata non obligandi se, nisi existente „ tali qualitate, aut circumstantia; qualis vir„ tualiter fuisse censeri potest, si error verse„ tur circa circumstantiam valde immutantem „ objectum, & nimis excedentem ejus existi„ mationem, ut notat *Laym.l.3.t.4.c.6.*

Contractus est nullus, si dolus, vel error sit contra substantiam contractûs. Est commune; 715
Less.l.2.cap.17.num 27. Salm. cap.1, num.19. cum Trull. Bon. Villal. &c. ex S.Thom. p.3.q.51:art.2. ad 7. Et hoc, etiamsi dolus, aut error non dederit causam contractui, idest etiamsi, patefactô errore, pars adhuc contraxisset: quia semper deficit actualis consensus, *Salm.ibid cum Sanch. Bon Con. Trull. Aversf. &c.* Communis e converso est sententia, quòd, si error sit non circa substantiam, sed circa qualitatem rei, & non dederit causam contractui, contractus sit validus, *Less.ib.num 28.cum S.Antonin.Soto, Caj.* Hinc ait *Less* quòd, licèt una pars decepta fuisset in pretio ultra dimidium, contractus non posset rescindi, alterâ nolente, sed solùm ad æqualitatem reducendus esset; *Salm. tamen c.1. num.20.cum Molin.* dicunt posse rescindi.

Sed majus dubium est, si dolus, vel error 716
fuerit tantùm circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui, ita ut, illô manifestatô, pars non consensisset, utrùm validus contractus remaneat? Negant *P. Concina to 7.pag. 246.Basil.& alii apud Salm. de Matr. cap.10. n.12. & Præpos.cum Medina apud Sanch.de Matr.l.7. D. 18.num.17.& Salm.de Contr.cap.1.num.21* probabile putant. Ratio, quia, licèt qualitas in esse physico sit quid accidentale, in esse tamen morali habet rationem substantiæ. Oppositum tamen est communiter traditum a DD. & probabilius cum *Lugo D.22.num 92.Sanch.de Matr. l.1.D.64 num.3. Less.l.c.num.29. Laym.l.3.tr.4.c.5. n.3.Pal.tr.14. D.2 p.5. num.19. Ronc. de Contr. q.5. R.2. Tournely to 1.pag.415.Salm.loc.cit cum Mold. Prado, Trull &c.* Ratio, quia contractus hìc non est invalidus neque de jure positivo, neque naturali. Non de jure positivo, cùm ex *Inst.l.4 ti.13. de Except.* sic habeatur: *Si metu coactus, aut dolô inductus, aut errore* (intellige circa qualitatem) *lapsus stipulanti Titio promisisti quod non debueras promittere, palam est te jure civili obligatum esse, & actio quâ intenditur dare te oportere efficax est: Sed iniquum est te condemnari, ideoque datur tibi exceptio, quòd metûs causa, aut doli mali, &c.* Non de jure naturali, nam ad contractum validandum sufficit animus voluntarius quoad substantiam, licèt sit involuntarius quoad accidentia: Nisi (ut bene advertunt cum *Bus* hic *n.5 ut supra Tournely l. c. & Spor.de 7. Præc. n 86. cum Sanch.ac Laym.*) contrahens expressè consentiat sub conditione, si talis adsit circumstantia, quia tunc qualitas transit in substantiam. Communiter autem DD. ut ait *Concina*

cum Buf.Leff.Spor.Tourn &c. docent ſemper poſſe irritari talem contractum a decepto ratione injuriæ, & defectûs conſensûs; & teneri deceptorem ad damna ex deceptione orta, *ex l. 13. de Act. emtoris*. Et quando res adhuc integra eſt, ajunt *Leff l.c. Laym n.6 Pal.n.23. Spor. de 7. Pr cap 2 n.98.* quòd ſi error fuit invincibilis, non tenetur deceptus in conſcientia implere contractum, etiam oneroſum, poſtquam noverit veritatem, quæ ſi ab initio ei nota fuiſſet, minimè conſenſiſſet: Ratio, quia hæc eſt tacita mens contrahentium, non ſe obligandi ad contractum, quando ſe deceptos deprehendunt; idque dicit confirmari a conſuetudine receptâ. Quando verò res non eſt integra, nempe ſi altera pars jam implevit, tunc ſi illa non erat conſcia erroris, licèt tu non habeas actionem ad reſciſſionem, adhuc tamen contractum potes reſcindere in conſcientia, ſi res eſt magni momenti, & deceptio fuit cauſa contractûs, ut *Sylv.& Nav.apud Leff.cum Laym.& Buf. d. num.5. in fine*. Si autem altera pars conſcia erroris erat, tunc potes contractum irritare, ut ſupra, etiam in judicio; Notandum tamen, quòd in conſcientia altera pars errorem tibi manifeſtare non tenebatur. Ita *Leff. loc. cit. num.33*.

717 „ 6. Nec eſt invalidus contractus, ſive one-
„ roſus, ſive gratuitus, ex metu, licèt gra-
„ vi, injuſtè incuſſo, cùm adhuc ſimpliciter
„ ſit liber, & voluntarius: licèt poſſit a judi-
„ ce reſcindi pro arbitrio metum paſſi. Ita
„ communiter apud *Sanch.d.8. num.4.Card.Lugo,*
„ *d 22.Laym.loc.cit.cap.5.* Excipiuntur tamen a-
„ liqui contractus, qui ipſo facto ſunt irriti
„ (ſaltem ex jure poſitivo), ſi ex metu gravi
„ fiant; talis eſt 1. Contractus matrimonii,
„ etiamſi juramentum acceſſerit, *ex cap. Cum*
„ *loco, & cap.Veniens.* * (*Utrùm currat idem in*
„ *ſponſalibus? Affirmant Salmant.de Matrim c.1.*
„ *num.62. cum Sanch. Averſ.Covarr.Bec. At proba-*
„ *biliùs Con.Trull.Dic.Hurt.Led. dicunt ſponſalia*
„ *eſſe tantùm reſcindibilia. Vide de Matr. l.6.*
„ *num.844.*) * 2. Profeſſio religioſa, *ex cap.1.*
„ *De his*. 3. In aliis quibuſcunque votis. * (*Et-*
„ *iamſi vovens voluerit ſe obligare.Salm.de Contr.*
„ *cap.2 n.12. ex communi. Vide dicta n.197.*) * 4.
„ Contractus dotis promiſſæ, vel ſolutæ, qui
„ in hoc ſequitur naturam matrimonii, cui
„ acceſſorius eſt: *Leg. Si mulier. §. Si dos ff. Quod*
„ *metus cauſâ*. 5. Promiſſio, vel traditio, in
„ rebus Eccleſiæ, *cap.15.qu 6.* 6. Auctoritas tu-
„ toris per metum extorta, *Leg. 1.§.ult.ff. de*
Auctor. tutor. His addunt alii plures, ut pro- „
miſſionem, & donationem gratuitam, re- „
nunciationem beneficii, juriſdictionem per „
metum extortam. Verùm hi controvertun- „
tur, vide *C. Lugo de juſt d.22. num.115 & ſeq.* „

Quæritur 1. an contractus per metum gravem initus ſit ipſo facto invalidus? Adeſt triplex ſententia probabilis. *Prima* ſententia affirmat; Ratio 1. quia ſi hujuſmodi contractus naturaliter eſſet validus, ex injuſtitia oriretur juſtitia, cùm ex contractu per injuriam extorto oriretur obligatio, quæ eſt actus juſtitiæ. Ratio 2. quia, ſi contractus valeret, utiquè transferretur dominium rei traditæ, & metum incutiens eam retinere poſſet, ſaltem uſque ad Judicis ſententiam; ſed hoc omnes negant; ergo contractus per ſe eſt nullus, ſaltem de jure poſitivo, ex *l Qui in carcerem. 22. ff. de Eo quod metûs causâ* ubi dicitur contractum ex metu initum, *nullius eſſe momenti*. Ita *Mol to.2. D.326. Felix Pot de Contr. n 2259. cum Vill. Dian. Leand.* item *Sylveſt. Rebell & alii apud Salm. de Contr.cap.1.n.10.* qui probabilem vocant. *Secunda* ſententia tenet contractus gratuitos eſſe invalidos, non verò oneroſos. Ita *Sot.in 4 D.29.q.1.a.3. Pont. de Matr l 4 cap.6.n.4. cum Medm. Arag Reb. &c.* & quoad donationes hæc videtur eſſe *D.Th. 2.2.q.89 a.7 ad 3.* ubi ait: *Talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit hoc meretur, ut ei promiſſio non ſervetur*. Ratio, quia ad liberalem donationem, ad differentiam aliorum contractuum, requiritur de jure naturali voluntas omninò libera. *Tertia* verò ſententia probabilior & communiſſima, quam tenent *Lugo de Contr. D 22.num.115. Leff.l.2 cap.17. dub 6.* qui vocat ferè communem, *Salm. d c.1. num. 11. Roncaglia de Contr. cap.un.q.4. R.1. Fill. tr.33.c.2.n.32. Azor.to.1.l.1.cap.11. Renzi de Contr. cap.5.q.3. Viva q.1.a.3.num.11.* & alii innumeri, docet talem contractum eſſe quidem reſcindibilem, non verò invalidum, neque de jure naturali, neque poſitivo. Non naturali, quia metus non tollit ſimpliciter voluntarium, ut *D. Thom.1.2.q.6.a.6.* Non jure poſitivo, dum in *l. Si mulier. ff. de eo quod metus &c.* præcipitur Judicibus, ut tales contractus reſcindant; ergo per ſe lex habet eos ut validos. Excipe tamen Matrimonia per metum gravem inita, quæ certè per ſe ſunt nulla ex jure Canonico. Vide *de Matr.lib.6.n.1053.* cui adjunguntur. I. Profeſſio Religioſa *cap.1. de his quæ vi.* II. Electio Prælati, *cap. Periculum. §. Ceterum. de Electione in 6.* III. Auctoritas Tutorum extorta per metum.

metum, *l.1.§.ult.ff.de Auctor.Tut* IV. Traditio rerum Ecclesiasticarum, ex *cap. Pervenit.de Jurejur.* V Jurisdictio Ecclesiastica per metum acquisita, & etiam civilis, *l.2.ff.de Judæis* VI. Absolutio a censuris (non verò inflictio illarum). VII. Renunciatio Beneficiorum, vide *Lessium cap.17. dub.6 a n.37.*

Quær. 2. an metum passus possit pro suo arbitrio rescindere contractum sine auctoritate Judicis? Negat *Croix l.3.p.2 num* 638. & eum sequitur *Mazzot de Contr.to.2.pag* 40. qui dicunt hoc prohiberi, ne jurgia multiplicentur, si cuilibet liceret rem repetere propriâ auctoritate. Sed affirmat communis sententia tenenda, quam tradunt *Less.d.c.17 num.38.*& vocat communem, *Sporer tr.6.cap.2.num.123 Fill.l.c.num.33 Laym. de Contr cap.6.num 2.Pal tr.2. D.1.p.12.num.6.ad 2. Viva l.c.Salm d cap.1 num.16. ad 2. Renzi loc.cit. Ronc.d q.4 R 1.cum Mol. & Reb.* Unde inferunt, quòd metum passus bene potest occultè sibi compensare; intellige, si petat, & alter nolit contractum rescindere Et contra qui metum incussit, tenetur restituere rem extortam, statim ac alter petat. Ita *Pal.l.c.Viva d.num 11.in fin. Less num.38 Fill num.35.*

Idem autem, quod dictum est de contractibus initis ob metum gravem, dicendum cum *Pontio de Matr.l 4.cap.11 num.3.& 4.* de initis per metum reverentialem. (Etsi *Pontius d.num.3.* teneat contractus merè gratuitos, juxta suam sententiam ut supra in quæst. 1. esse non solùm irritandos ad nutum, sed ipso jure irritos.) Alii tamen DD. tum tantùm id admittunt, cùm metui reverentiali adjiciuntur etiam verbera, aut minæ, aut diuturna indignatio, sive torvus aspectus, dura verba, & similia, quæ verè gravis mali timorem immittant. Ita *Sanch de Matr l 4 D.6. num 14 Viva de Matr. q 4 a.3.num 7.Salm eod tit.c 9. num.33. & 34. cum Pal. Dic & c. communiter* Idem in substantia sentit *Pontius*, sed meritò ait *l 4 cap.5. ex n.3. cum aliis*, metum reverentialem per se esse gravem, quia aliud est operari ex reverentia Superiori debita, aliud ex metu reverentiali, qui necessariò induit timorem alicujus gravis damni imminentis ex obedientia non præstita, puta diuturnæ indignationis, &c. ut supra. An autem preces importunæ constituant metum gravem? Affirmat *Pontius ibid. n.17. cum Nald. Lupo, &c.* Sed veriùs negandum, nisi preces addantur metui reverentiæ erga Superiorem: Ita *Sanch.l.4.D.7.num.7. cum alu ib. & Salm l.cit. num.37.cum Pal.Bon.Cov Dic.Hurt.& plurib.* Et bene advertit *Sanch. ib.num.8.* non omnes preces assiduas dici importunas, sed tantùm quæ sunt instantissimæ, & sæpius inculcatæ. Quarum autem personarum respectu detur metus reverentialis? Ultra proprium Patrem, Episcopum, Magistratum, dicit *Sanch l 4. D.5. ex n 26. cum aliis*, dari etiam respectu Soceri, Avi, Curatoris, Matris (si tamen sit austera, & minas soleat exequi); & etiam Fratris majoris, aut Patrui, si cum eis habitetur, & ab eis alimenta præbeantur.

Sed quæritur 3. utrùm contractus ex metu levi initus sit rescindibilis arbitriò metum passi? 718 *Prima* sententia affirmat in foro interno; nam in externo non datur actio *ex l.6.ff.de Eo quod metus &c.* Ratio, quia quicunque metus injuriam infert, ex qua incutiens commodum reportare non debet; Unde sicut ipse tenetur in conscientia relaxare promissionem tali metu extortam; sic contra promittens in conscientia non tenetur illam adimplere. Ita probabiliter *Less. l.2.cap.17 num.46 cum Nav.Sot.Sylvest. &c.* item *Sanch.de Matr l.4. D.19.num.6. Pal.d.p.12.num.6. ad 2 & Salm. de Contr.cap.1. num.14. cum Mol. Trull. Dic. & Reb.* Bene tamen excipiunt Matrimonium (juxta nostram sententiam, vide *de Matr.l 6.num.1056.*), & Professionem religiosam. An etiam votum? Vide dicta *de Voto n.197. Secunda* verò sententia mihi probabilior, quam tenent *Pontius de Matr. l 4.cap.10. num.5. Tamb. Dec.l.1.cap.2.§.6. num.4. & Viva de Matr. q 4.a.2. num.6.cum Per Med &c.* dicit neque in foro externo, neque interno rescindi posse contractum initum ex metu levi. Ratio, quia non præsumitur consensisse ex metu, sed verè sponte, qui noverit esse levem, & cùm facilè potuisset, non rejecit. Excipienda tamen censent *Salm. l.c.* omninò esse sponsalia; quæ etiam per metum levem contracta rescindi possunt per judicis sententiam, ex maxima libertate quam sponsalia requirunt.

Quær. 4. utrùm, si interfuerit metus gravis 719 injustus dans causam contractui, & res pervenerit ad tertium possessorem bonæ fidei, possit metum passus ab illo rem revocare, & ille teneatur restituere? Negat *Lay.* Sed rectè communiùs affirmant *Salm. de Contr. cap.1. num 15. cum Lugo, Sanch. Syl.* Quia res semper transit cum vitio suo, etiamsi metus non sit ab illo tertio incussus; Et patet *ex l 14. §.3. de Eo, quod metus, &c.* ubi: *In hac actione non quæritur, utrùm is, qui convenitur, an alius metum fecit? Sufficit enim hoc docere, metum illatum.*

 7. Non

7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filiifamilias, uxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quidam casibus, de quibus V. *Less. l.2.c.17.d.4.* & infra hic *c.4.d.1.*

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

---

720 *An simplex promissio obliget sub gravi? Quid si promissio reddatur nociva, vel si accidat mutatio?*

721 *Qui sint inhabiles ad donandum?* 726. *An debitis gravati?*

723 *Quid de donatione inter conjuges?* 724. *Et inter Patrem & filium?*

725 *An obliget donatio ante acceptationem?* 726. *Quid si donatio sit facta ad pias causas?* 727. *An donatio firmata juramentò possit revocari ante acceptationem?*

728 *Quando obliget donatio facta absenti?*

729 *An possit acceptari donatio post mortem donantis?* 730. *Quid si donatio fuerit mandata fieri a nuncio, & ipse omiserit?*

731 *An, mortuò donatariò ante acceptationem, possit heres acceptare?*

732 *An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatæ?*

733 *An donatio ultra summam 500. solidorum teneat?*

734 *An sit obligatio implendi modum, sive finem donantis?*

735 *An promissio prodiga sit valida?*

736 *Quid si donatio fiat ad alliciendum?*

737 *Quid si ob causam falsam? Et quid si causa sit secundaria?*

720 RESp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis supra de Voto *l.3. tract.2. cap.3.*

Et quibus, & doctrina præcedentis dubii resolvitur.

1. Promissio acceptata a promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata? Non convenit inter Doctores, *Caj.* negat, quem sequitur *Marat.to.2. de just. d.19 s.10.* Alii (fortè probabiliùs) affirmant cum *Vasq.1.p.d.65. cap.7. num.4 Fill.Mald.&c.* Dixi *secundùm se*, quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, v. gr. ratione gravis damni, quod aliàs promissarius pateretur: ut si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus aliunde sibi non prospexisset. Vid. *Less.l.2.cap.18 d.5.*

2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sà*, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum, aut faciat instrumentum: sed plerunque tantùm intendere declarare suum propositum. V. *Escob. t.3.E.5.cap 6.& Mol.* Hinc, ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, ut exprimatur causa, propter quam promittitur; alioquin præsumitur errore, vel joco facta, *Trull.l.7.c.16. a.6. ex Covarr. & Villal.*

In hac quæstione tres sententiæ adsunt omnes satis probabiles. *Prima* dicit, quòd quævis promissio acceptata obligat sub gravi, & ex justitia, quia fidelitas promissa jus præbet promissario ad rem promissam. Ita *Sanch. de Matr.l.1.D.5.num 20. Laym.tr.4.c.12.num.1. cum S.Anton. Covarr.Pal.Trull. &c ap. Salm. de Contr. cap 4.num 79.* *Secunda sententia* dicit, quòd qualis sit obligatio, pendet ex voluntate, quam promittens habuit. *Bus.hìc num.2.& Lugo D.23. num.89.Spor.num.65.& Holzm num.702. Mol.Vill. Reb.Reg.&c.ap.Salm.num.80 & 81.* In dubio tamen, ait *Lugo*, non censeri factam obligationem, nisi per verba obligatoria sit expressa; Vide *Lugo D 23. S.6 num.29.* Immo *Sà ap. Bus.* nisi addatur juramentum, aut instrumentum. Ceterùm in dubio, an quis voluerit se obligare ex justitia, vel ex fidelitate, & an graviter vel leviter, probabilissimum mihi dicendum videtur cum *Lugo D 23.num 90 Mol.to.2. D.262. Spores de 7. Pr c.2. num 69. Holzman tr.3. num.702.* eum non esse obligatum nisi sub levi. Et hìc advertunt *Sanch. de Matr. l 1. D.6. n 24. Spor.num.68.* & alii communiter apud *Tournely to.1.pag. 556. v. Fatentur tamen*, ad constituendam materiam gravem in promissione requiri materiam quadruplò majorem, quàm in furto mortali, quia promissor agit de proprio, fur de alieno. *Tertia sententia*, quam tenent *Salm. ex num 82 cum Bann. Caj. Lea. Henr Diana, &c.* dicit simplicem promissionem non obligare, nisi sub levi, quia tantùm obligat ex fidelitate; & probant ex *S.Thom 2.2.q 88 a.3. ad 1.* qui docet promissionem obligare tantùm secundùm honestatem, non autem secundùm jus civile, idest secun-

secundùm justitiam, ut explicant *Salm.* Et insuper probant ex *L. Juris Gentium. §. Si cum nulla. ff. de Pactis*, ubi dicitur, quòd nuda pactio obligationem non parit. Et huic adhæret *P. Conc. to. 7. p. 637. num. 13.* sentiens rarò esse obligationem ex justitia in simplici promissione.

Notandum autem est ut certum, quòd quævis promissio, etiam acceptata, non obligat, si postea promissum reddatur impossibile, seu valde nocivum, vel illicitum, vel inutile: Et generaliter, loquendo, quoties supervenit notabilis mutatio rerum, quæ si prævisa fuisset, non fuisset facta promissio; Quia semper promissio facta præsumitur sub tali tacitâ conditione. Ita communiter *Viva de Contr. q. 8. Art. 2. num. 16 & Salm. cap. 4 num. 78. Continuator Tourn. to. 1. pag. 558. n. 5.* Idque expressè docet *D. Thom. 2. 2. q. 110. a. 3. ad 5.* ubi loquens de obligatione promissoris ait: *Si verò non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quòd animum mutat. Potest tamen excusari ex duobus, uno modo, si promisit id quod manifestè est illicitum . . . Alio modo si sunt mutatæ conditiones personarum, & negotiorum; Ut enim Seneca dicit* (*l. 4. de Benef. cap. 24 & 35.*): Ad hoc quòd homo teneatur facere quod promisit, requiritur, quòd omnia immutata permaneant.

721 „ 2. Donare non possunt 1. Carentes usu rationis. 2. Muti, & surdi nati, secus si tantùm sint surdi, vel muti; vel, licèt utrumque, si norint scribere. 3. Senes deliri, sive bis pueri, secus si sint judiciò vegetò. 4. Pupilli, vel impuberes (nisi ad pias causas): donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. (Vide infra *cap. 4. d. 1.*) 5. Damnatus criminis capitalis. Vide *Dian. p. 8. tr. 6. R. 3.*

„ 4. Qui præsunt Civitatibus, Universitatibus; Reipub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas, *Sanch Dian. p. 8 t. 6. R. 16.* Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium Regni, vel Status (præsertim si debitis gravati iis satisfacere non possunt, vel subditi nimium graventur exactionibus), possunt eæ revocari a Successore, *Bast. Lugo, &c cum Dian p. 8. tr. 6. R. 18. & 122.*

722 Adde: Neque donare potest debitis gravatus. Sed hìc quæritur, utrùm licitè possis tu a debitis gravato accipere donum? Affirmant *Lessius l. 2 c. 20 num 168. Mol. to. . D. 28. Nav l. 3. c. 4. num. 217.* item *Trull. Diana cum Laym. apud Salm. de Contract cap. 4 num. 91.* & probabile putant *Lugo de Just. D. 20. num. 116. & Pal. de Just. tr. 32. D 1. p. 14. num. 7.* Hi dicunt te non peccare contra justitiam, & ideo non teneri ad restitutionem, nisi induxeris ad donandum, esto scias propter hoc donantem fieri impotentem ad solvendum. Ratio, quia ille bene potest dominium transferre, cùm adhuc sit verus dominus rei quæ donatur; & tu rem acceptando uteris jure tuo; justitia enim non obligat, ut renuas accipere donum ob damnum alterius vitandum, cùm illud per accidens eveniat, & tu non sis causa motiva damni, sed tantùm permissiva, quæ non obstringit ad restitutionem. Additque *Lessius*, cui adhæret *Molina*, neque peccare contra charitatem, quia charitas non obligat, ut repudies commodum suum ad servandos creditores indemnes. *Secunda* tamen sententia verior, & communis, quam tenent *Pal loc. cit. Bonac de Rest. D. 1. qu. 8. p. 2. Lugo loc. cit. cum Cajet Sot Nav. Sylvest. Palud. Ang. Covarr. & Reb ac Salm loc cit n. 92. cum S. Antonin. Prado, Salon. & Arag.* docet donatarium mala fide accipientem omninò teneri ad restitutionem damni, quod obvenit creditoribus. Ratio 1. quia creditores etiam personales jus habent ad bona donata, nam licèt in debitis personalibus directè sit tantùm persona obnoxia, tamen creditores indirectè habent etiam jus ad rem, sive ad bona debitoris, ut probabiliùs dicunt *Lugo dist. D. 20. n. 148. Croix l. 3 p. 2. num 403. Roncaglia de 7. Præc. cap. 8. qu 6. Salm de Rest. cap. 1. num 246.* & alii relati *num 690.* contra *Pal. & alios ibid.* Et quamvis debitor donans sit dominus rei quæ donatur, attamen (ut ait *Pal. cit. p. 15. num. 7.*) habet illius dominium infirmum, nimirum sub onere solvendi quod debet, adeo ut nequit de re illa ad suum libitum disponere; quapropter dominium illud sicut est in debitore, sic transit cum eodem onere in donatarium. Ratio 2. magis urgens, & convincens est, quia sicut donans lædit justitiam, se reddendo impotentem ad solvendum (quod nemo dubitat), ita etiam lædit accipiens, qui positivè cooperatur actioni donantis injustè cum damno creditorum; & licèt donatarius non sit causa motiva, est tamen vera causa influxiva & efficax alienationis rei in damnum creditorum, contractus enim donationis (ut dicemus infra *n. 725.*) non consistit in sola voluntate donantis, sed etiam in voluntate acceptantis, quâ contractus constituitur, & sine qua nulla existit alienatio, sive donatio. Notandum autem hìc 1. quòd de jure positi-

positivo creditores infra annum a die scientiæ habent actionem contra recipientem titulô sive lucrativô, sive onerosô, ad vindicandam rem scienter acceptam in ipsorum fraudem, nullô restitutô pretiô, ex *l. Quia debitores. l. Qui autem. §. Simili. ff Quæ in fraud. &c. ac l. penult. Cod. eod. tit.* Notandum 2. nihil posse accipi titulô lucrativô per ultimam voluntatem a debitore in præjudicium creditorum, ex *l. Qui autem. ff tit. cit.* Vide *Lugo D. 22. n. 107.*

723 Adde: Inter conjuges, quamvis alii contractus sint validi *ex l. 5. ff. de Don inter vir. & ux.* donatio tamen est nullius momenti, *l. 2. §. Secundum. ff. eod. tit.* Potest tamen conjux retinere, vel distrahere rem donatam, si donans sciat, & non contradicat. Ita *Sanch. de Matr. l. 6. D. 11. num. 2. Salm. cap. 4. n. 100. cum Pal & Villal.* Semper tamen talis donatio juramentô firmatur, ut *Less l. 2. cap. 18. num. 88. Sanch. ib n. 2. Salm. n. 101. cum Syl. Tapia, &c.* Firmatur etiam morte donantis, modò iste ante donatarium decedat; & modò res in vitâ tradita sit, *Salm. d. n. 101.* Immo ab initio valida est donatio inter conjuges, si sit remuneratoria, vel sit causâ mortis, vel si ex illa donans non fiat pauperior, nec donatarius ditior; item si vir sit prodigus; vel si uxor donet viro, ut consequatur aliquam Dignitatem, &c. Vide *Salm. num* 102.

724 Præterea invalida est donatio inter Patrem, & filium sub patria potestate adhuc manentem, *l. 2. C. de Inofficiosâ donatione*. Sed est communis, quòd firmatur juramentô, vel morte Patris. E converso similiter est valida in casibus ut supra mox enumeratis pro donatione inter conjuges; Vel si fiat causâ studiorum, ut *Bus. hic n. 5.* Vel si fiat causâ Matrimonii; vel si filius sit tantùm naturalis; vel si Pater fructus peculii adventitii filio donet Hæc tamen intelliguntur, nisi donatio sit inofficiosa (vide *num.* 740.), scilicet lædens aliorum filiorum legitimas, vel creditores, *Salm. num.* 104 *cum Nav Syl Tapia, & Less. num.* 90. qui notat donationes factas a Matre, vel a filiis Parentibus per se firmas esse.

„ 5. Donatio patris filio facta studiorum cau„ sâ est valida, nec filius tenetur computare „ in legitimam; tum quia fuit loco alimen„ torum; tum quia, si detrahatur, jam non „ fuit donatio contra hypothesim. *Wading* & „ 6 alii cum *Dian. p. 8. t. 6. R. 23. & 29.* Sed *Trull.* „ limitat, nisi constet, contrariam intentio„ nem patris fuisse. Quòd si tamen de ea non „ constet, præsumendum esse de pietate pa„ tris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem „ bonorum, nec debere conferri in commune, „ nisi pater protestatus fuerit, se velle in „ legitimam computari. Ita etiam *Wading. ex l. si Pater* 2. *ff familiæ ercisc.** (*Vide n* 955)* „

„ 6. Si Pater officium filio emit, debet pretium computari in divisione cum fratribus: „ non autem, si illud gratis a Principe obtinuit: uti neque quæ filio intuitu merito„ rum patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia, *Molin. Fagund. Dian. p. 8. tr. 6. R. 127. & 128.* „

725 „ 7. Donatio ante acceptationem non parit „ obligationem, ne naturalem quidem; pot„ estque revocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare. Præsenti autem, & tacenti fa„ cta, censetur ab eo acceptata; quia in fa„ vorabilibus habetur pro consensu, *Molin* & „ alii 18. *Dian p. 8. t. 6 R. 80 98 & 108* Pro al„ tero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Eccle„ siæ, vel causæ piæ: nam hanc sine accepta„ tione valere, & irrevocabilem esse, est pro„ babile, *Laym Dian. loc. cit R. 106. & p. 3. t. 5 Ref.* 107. Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater, „ vel mater pro filio, etiam emancipato, tu„ tor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, servus pro Domino, mo„ nachus pro monasterio; imò etiam, secundùm multos, quicunque alterius curam ge„ rit, ut Prælatus pro Religioso, maritus pro „ uxore, Dominus pro servo, &c. stipulari „ Denique idem jura permittunt Judicibus, & „ Notariis publicis, *Sanch. Molin. Trull &c. Dian. p 8. tract 6 R 97.* „

Communis est sententia (quicquid dicat *Diana p. 5. Ref.* 116.), quòd donatio ante acceptationem nullam obligationem inducit, *Less. l. 2. cap. 18. num 34. Viva de Contr. q. 8. art 2.* Hoc autem alii dicunt, ut *Mol. & Covarr. ap. Less. d. cap. 18. num. 17.* provenire ex solo jure positivo, & *Less.* probabile vocat; sed veriùs putant *Sot. de Just. l. 3. q. 3. a. 3. Sanch. de Matr. l. 1. D. 6. num. 10. Less cap. 18. n. 39. Lugo D 23. n. 38. cum Vasq. Turr. & alii*, ut infra, putant provenire etiam ex jure naturali sive Gentium; tum quia quævis promissio tacitam conditionem habet, si acceptetur; tum quia promissio effectum obligationis non parit, donec de ea fiat promissario manifestatio, in qua formaliter consistit actus promissionis, alias non esset promissio, sed tantùm propositum, ut rectè dicit *Less. ex S. Th.*

qui

qui ideo docet 2. 2. q 88. a. 1. promissionem unius hominis non posse alteri fieri, nisi per signa externa, idest per promissionem significatam; Post significationem autem, nisi donatarius acceptet, nec ipsi postea ullum jus acquiritur, nec in donante oritur obligatio, cùm nulla obligatio contrahatur, nisi per mutuum partium consensum, juxta *l. 1. ff. de Pactis* Ita communiter *Croix l. 3. p. 2. num. 765. Lugo D. 23. Sect. 3. 4. & 5. Salm. cap. 4. n. 68. cum Pal. Sot. Prado, Trull. Tap. &c. Less. l. 2. cap. 18. num. 34.* Limitant verò 1. *Sanch. de Matr. l. 1. D. 6. num. 11. & Villal. D. 3. n. 4* si donatio sit facta infantibus, quia tunc lex pro eis acceptat. Limitant 2. *Less. num. 36. & Laym. cap. 1. num. 2.* si donatio fiat Civitati ad repada ædificia.

726 Sed quær. 1. utrùm donatio facta ad pias causas ante acceptationem valeat? Affirmant *Less. loc. cit.* & probabile putat *Bus. ut supra cum Laym. & Diana*, item *Mol. Felin. &c. ap. Sanch. de Matr. l. 1. D. 6. num. 16.* Ratio istorum, quia acceptatio requiritur tantùm de jure positivo, & civili; non autem de jure naturali, & Canonico. Sed probabiliùs negant *Sanch. l. c. cum Cov. ac Salm. cap. 4. num. 69. cum Pal. Vill. Reb. &c.* Ratio, quia ad donationem de ipso jure naturæ, ut mox dictum est supra, requiritur acceptatio, sine qua nulla adest donatio. Secus verò dicendum, si donatio sit facta Deo, videlicet: *Promitto Deo, dare tali Ecclesiæ, &c.* Quia, cùm intentio feratur in Deum, tunc donatio valet ut votum, prout dicunt *Sanch. & Salm. cum Sylv. Ros. Ang. &c.* Non autem, si promissio immediatè sit facta Ecclesiæ. Notant tamen *Salm. loc. cit.* quòd donatio Ecclesiæ facta, potest a quocunque particulari acceptari nomine illius. Notant præterea *Lugo l. c. & Sanch. num. 17.* in dubio de intentione donantis præsumi habuisse animum vovendi, quia in causis piis, dum in absentia promissio fit, communiter intentio fertur in Deum. An autem eo casu possit Episcopus in tali donatione adhuc acceptata dispensare, sine loci pii consensu? Probabile est, vide *de Voto pag. 202. n. 255. v. Dubium*.

727 Quær. 2. utrùm ante acceptationem revocari possit donatio juramentò firmata? Negat *Laym. tr. 4. cap. 11. num. 3. cum Covarr.* quia juramentum servandum est semper ac sine peccato servari potest. Sed communiter affirmant *Sanch. de Matr. l. 1. D. 7. num. 24 Viva de Contr. q 8. a. 2 num. 3. cum Trull. Bon. Salm. ib. num. 70. cum Pal. Gutt. & Mol.* quia juramentum sequitur naturam actûs, scil. donationis, quæ de se revocabilis est, donec acceptetur *ex l. finali C. de non num pec.*

Donatio facta absenti, si per nuntium fiat, potest revocari, donec coram nuntio acceptetur: non enim sufficit, si acceptatur coram aliis, *Less. l. 2. cap. 18. num. 42. Viva d. a. 2. n. 9. cum Sancio, & pluribus contra Syl. & alios*. Si verò donatio offeratur per literas, *Viva* dicit sufficere, ut literæ ad donatarium perveniant; At *Less. ib. num. 43. & Salm. cap. 4. num. 73.* dicunt requiri ampliùs, ut remittantur literæ, vel nuntius acceptationis, ut donatio sit valida. 728

Quæritur 3. utrùm post mortem donantis possit donatio validè acceptari? Distinguit *Less. l. 2 cap. 18. num. 44. vers. Petes, cum Mol.* Si donatio jam facta est, & donans ante mortem mittat nuncium, aut epistolam, tunc censet posse acceptari. Ratio, quia donatio permanet virtualiter in literis, vel nuncio misso. Et idem probabiliter tenent *Sanch. de Matr. l. 1. D. 6. n. 5. atque Salm. c. 4. n. 75. Lugo D. 23. n. 75. & 81. Viva d. a. 2.* Sed probabiliùs hoc negant *Lopez, Isern. Tiraq. Decius, & alii ap. Sanch. ib.* & probabile censent *Salm. d. num. 75.* quia post mortem donantis nequit voluntas ejus uniri cum donatarii consensu, ut ad acceptationem requiritur. Hinc dubium oritur, an donatarius possit rem retinere, si donationem acceptavit post mortem donantis? Ex his sententiis ambabus probabilibus meò judiciò infero, quòd si acceptaverit in bona fide, cùm jam acquisierit legitimam possessionem, justè potest retinere. Secus, si cum mala, vel dubia fide, juxta dicenda *num. 763.* ubi tenebimus, non posse cum dubio, etiamsi positivo, inchoari præfatam legitimam possessionem. 729

Si autem, ajunt *Lugo n. 75. Less. n. 46. & Sanch. ib.* donatio nondum sit facta, sed mandata fieri a nuncio, per illum etiam munere misso, tunc donatio post mortem donantis ampliùs acceptari nequit, ex *l. Inter causas. ff. Mandati &c.* ubi expressè declaratur mandatum expirare post mortem mandantis. Hoc tamen non obstante, dicit *Sà* donationem posse acceptari, quia hîc mandatum, cùm sit quædam gratia facta, non expirat morte mandantis; Et hoc *Less. ib. & Viva num. 11. cum Sporer, & Tamb. apud Croix l. 3. t. 2. num. 220.* meritò probabile putant. Hinc juxta primam sententiam dicunt *Sanch. num. 8. Spor. de Rest. cap. 4. num. 21. Croix l. c. & Less. ib. cum Mol.* quòd si res culpâ nuntii non sit tradita ante mortem mandantis, nuntius tenetur ad duplicem restitutionem, nempe heredibus 730

bus defuncti ratione rei, quæ ad ipsos pertinet; & donatario ratione damni illati. Sed juxta secundam sententiam, tenetur tantùm restituere donatario, ut dicunt *Sà v. Donatio, Tamb. l. 8 tr. 4. c. 1. §. 5. num. 11.* & probabile putat *Spor. & Less. loc. cit.* Advertendum tamen cum *Lugo n. 78. & Mol. ac Sanch. ibid. ex cad. l. Inter causas*, quòd si donatio facta fuerit a nuncio, inscio mortis mandantis tam nunciô, quàm donatariô, tunc donatio valebit, ut clarè colligitur ex *ead. l. Inter causas*, ubi subditur: *Si tamen* (mandatum) *per ignorantiam impletum est, competere actionem utilitatis causa dicit.*

731 Quær. 4. an, mortuô donatariô ante acceptationem, suus heres possit donationem acceptare? Affirmat *Sanch. cod loc. num. 6. cum Mol. Suar. Tiraquel. Covarr. &c.* quia heres repræsentat personam defuncti. Negant tamen probabiliùs *Less. l. 2. cap. 18. num. 35. & Salm. cap. 4 num. 74. cum Pal. & Rebell.* Quia heres succedit in juribus realibus defuncti, non autem personalibus, ut est jus acceptandi donationem. Concedit tamen *Less. d. loc.* quòd, si heres sit filius donatarii, ex æquitate posset acceptare, cùm talis præsumenda tunc sit mens donatoris.

732 „ 8. Etsi acceptes donationem verbalem, „ quâ tibi Cajus, v. gr. dat equum absentem, „ non acquiris jus in re, & dominium equi „ ante traditionem. Unde, si interea Cajus „ det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is „ dominium acquirit; tu autem habes actionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod „ habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est rei traditionem, „ vix differt a promissione, ut *Less. l. c. dub. 2.*

733 „ 9. Donatio, utì & remissio debitorum liquidorum, una vice, & uno animi motu, „ uni, aut pluribus facta, ultra summam 500. „ solidorum (quæ summa hodie ad 700. vel „ secundùm quosdam ad 800 aureos Italicos „ excurrit, ut ex Claro, &c. notat *Laym. l. 3. tr. 4. cap. 12. num 15.*) non tenet quoad hunc „ excessum, sed lege ita statuente, ob commune bonum, potest a donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea „ insinuata sit, aut juramentô firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemtionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendiô, vel ruinâ destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in remunerationem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus a belli duce, ex bonis proprius mobilibus, vel hostium spoliis. Vide *Less. loc. cit. lib. 2. cap. 18. num. 102 Laym. l. 3. t. 4. cap. 12. num 15. Tanner. d 6. de just. qu. 2 dub. 2. num. 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c* quare, si „ tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, „ tenetur donatarius reddere ipsi, aut heredibus repetentibus; si non repetatur, potest „ retinere. Vid. *auth. cit.* * (*Idem dicitur de donatione omnium bonorum. Salm. c. 4. n. 97. 98. & 99.*) * „

„ 10. Si donationi apponatur modus, taci- „ 744
tè, vel expressè, non quidem obligando, sperando, &c. aliquid alterum facturum; vel „ animô eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: v. gr. dat „ aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum; „ si postea non consentiat, non tenetur datum reddere: nam, etsi non dedisset, si „ scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, „ ut ponitur. Secus esset, si verè intendisset „ eam obligare, & hac conditione dedisset. „ *Less. cap. 18 d 16. & 17.* „

Ita *Less.* etiam *l. 2. cap. 18. num. 124 & Salm. de Rest cap. 1. num. 165. cum Mol. Dicast. Lug. Tap. &c.* Vide dicta *pag 369 v Quær. II.* Benè autem hìc advertunt *Salm. ib.* quòd puella accipiens donum post illicitam petitionem, difficulter excusabitur a peccato scandali, ex *S. Thom.* Addit *ib Lessius* cum *Mol.* quòd, si legatum sit relictum puellæ, ut nubat, potest ab illa retineri, etiamsi maneat cælebs; &, si moriatur ante nuptias, legatum transit ad heredes puellæ. Quando autem donans intendit ad aliquem finem obligare, si finis est principalis, debet donatarius illum præstare, nisi ab alio impediatur. Si verò finis sit secundarius, tunc donatio non est irrita, sed potest a donante irritari. Ita *Less. num. 126. cum Medin.* Immo addit, quòd, si detur aliquid Monasterio sub aliquo onere, non potest repeti, si onus non impleatur, sed tantùm cogi Monasterium ad implendum, si possit.

Quæritur utrùm promittens prodigè aliquid feminæ ob copulam, teneatur post copulam dare? 735
Affirmant *Lugo, Fill. Sanch ap. Salm. de Rest. c. 1. n. 166.* Quia, positâ promissione, datio tunc est debita, non prodiga. Negant autem probabiliùs *Sotus, Bann. Trull &c. cum Salm num. 167.* etsi adfuerit juramentum, quia promissio non tollit dationem prodigam esse illicitam; ideo res promissa reducenda est ad æqualitatem, juxta communem æstimationem, & si res est indivi-

indivisibilis, nihil debetur. Vide dicenda de *Matr. l.6.n.551. v. Cùm autem*. Non negandum tamen, quòd femina honesta pro usu suis corporis potest recipere quanto plus, ut docet *Less. l.2. cap.14.num.53.*

736 „ 11. In similibus donationibus allectivis „ potest aliquis, v. gr. prædicta puella, acce- „ ptare, etsi non intendat præstare, quod do- „ nator speret, cùm donatio sit absoluta ani- „ mô alliciendi, non obligandi. Unde, si spe „ frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi „ sub tali obligatione, non tenetur puella cre- „ dere: quia eo ipso, quòd donator non ex- „ pressit conditionem, præsumitur fine ea de- „ disse, & repetere vel animô vindictæ, vel „ ut consensum extorqueat, *Less.l.c. Dian p.1. t.2.m. R.4.*

737 „ 12. Non tenet donatio ob causam præ- „ teritam, vel præsentem, quæ verè non est, „ ut v. gr. si dem tibi aliquid, quia apud Prin- „ cipem meam causam transegisti: vel quia „ pauper es, & revera non ita est; teneris „ restituere. cùm sit error in formali causa, & „ principali. Unde qui mentiuntur se paupe- „ res, cùm non sint, debent aliis pauperibus „ eleemosynam restituere. Aliud est, si error „ sit tantùm in causa secundaria; ut v. gr. si „ verè sint pauperes, & simulent insuper san- „ ctitatem, ad hominum misericordiam pro- „ vocandam: quia tunc primaria intentio dan- „ tium est dare pauperi, *Bon.Less. v.Dian. p.8. t.6 R 89.*

Docet tamen *Less l.2.cap.18 num.129.* quòd, si error sit circa causam secundariam, licèt donatio non sit irrita, esset tamen irritabilis a donante; immo, si donatarius sit causa erroris, tenetur ipse errorem detegere; nisi donans ita sit affectus, ut censeatur non revocare donationem, etsi errorem agnosceret. In dubio autem, ait *Less.* restituendum esse pro rata dubii. V. *Less. ex num 131.* Sed *Croix n.61.* adhæret *Bus. cum Dic &c.*

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari?

738 *Quid si donatarius sit ingratus?*
739 *Quid si donanti nascatur proles post donationem?*
740 *Quid si donatio fuerit inofficiosa?*

Resp. 1. Donatio inter vivos, hoc est, „ 738 quia quis vult, se vivo, rem absolu- „ tè alterius esse, potest revocari (etsi res jam „ tradita sit) tribus casibus; nisi tamen do- „ natio fuerit remuneratoria, aut facta sit Ec- „ clesiæ, vel Monasterio. „

Sunt autem hi Casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: „ ut si donanti atroces injurias inferat, si in- „ opiâ pressum non alat, &c. Quod notan- „ dum pro filiis, quibus parentes omnia do- „ narunt, & eos postea negligunt. *Sylv Less. Bon. Trull.c.17. d.12.* *(*Adde, si donatarius „ adulteretur cum uxore, vel filia donantis. Vi- „ de Salm cap.4 num.107.*)* Neque valet pa- „ ctum, ut donatio non possit ob ingratitu- „ dinem revocari, *Bartol. & alii 8. Lugo, Dian. p.8.t.6. R. 57.* Debet tamen ingratitudo co- „ ram judice probari, ante cujus sententiam „ donatarius non tenetur restituere, *Mol.Lugo, & alii 4.Dian.l.c.R 58.* post eam verò, etiam „ fructus perceptos post litem contestatam, *Mol.* „ *Dic.Dian R.58.* Ab heredibus autem non pot- „ est revocari ob eas causas, ob quas donator „ ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit; se- „ cus, si ignoravit, *Gom. Hurt. Wading. Lugo, Dian.l.c.R 54.* „

2. Et quidem revocatio etiam habet lo- „ cum in legato respectu legatarii, si defun- „ ctum testatorem gravi injuriâ afficiat, v gr. „ uxorem ejus carnaliter cognoscat, *Mol. Dicast Dian l.c R 58.* „

3. Non habet autem locum I. In dona- „ tionibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, „ vel Clericus fuerit ingratus, quia facta est „ ob bonum animæ testatoris, & principaliter „ Deo, qui ingratus esse non potest, *Less. Lugo, Hurt.Hun.Vad Dian l.c.R.56* II In donatio- „ ne remuneratoria (v.gr. pro beneficiis aliàs „ non debitis, & aliquo modo æquivalenti- „ bus) quia potiùs est remunaratio, quàm do- „ natio. Remuneratoria autem censetur 1. si „ donator in ipsa donatione expressè memine- „ rit meritorum; vel 2. si de meritis constet; „ 3. in dubio, *Dian. l.c. R.115 116.17.19 20. ex Barbos. &c.* „

4. Si quis prole carens magnam partem „ 739 bonorum donaverit, & postea nascatur pro- „ les: quia ex juris dispositione inest donatio- „ ni hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi „ liberi. Et quidem, si facta sit extraneo, re- „ voca-

„ vocari poteſt tota: ſi alicui aſcendentium, „ ut patri, vel avo, vel Eccleſiæ, aut cauſis „ piis, tantum revocari poteſt, quantum ne„ ceſſarium eſt, ut filii habeant legitimam. „ Quamquam rectè notat *Leſſius*, ad ædifica„ tionem expedire, ut, quod Eccleſiæ, vel Mo„ naſterio datum eſt, Prælatus totum reſti„ tuat. Porro etſi juraverit ſe non revocatu„ rum donationem, adhuc poteſt, liberis na„ tis, revocare; quia hoc juramentum non „ excludit dictam tacitam conditionem Excipe, „ niſi expreſsè etiam hanc conditionem excluſe„ rit: tunc enim ipſe revocare non poſſet: „ poſſent tamen ejus liberi poſt mortem pa„ tris, *Bon.Leſſ cap.*18.*d.*14 An autem hæc re„ vocatio locum habeat, ſi filii naſcantur ille„ gitimi, qui poſtea legitimentur? V. *Dian.* „ *loc. R.*63 & 64 Item, an in donatione remu„ neratoria, *Ref.* 65. ubi cum *Mol.* & aliis ſex „ negat, niſi excedat cauſam. *(*Poteſt tamen* „ *donatarius retinere rem, donec illa a donan„ te repetatur, Leſſ.l.2.cap.*18 *num.*110. *Pal. Vill.* „ *cum Salm.cap.*4 *num.*110.)*

740 „ 5. Si donatio fuerit inofficioſa, contra of„ ficium paternæ pietatis, ut ſi pater tantum „ donet, ut filii priventur ſuâ portione legi„ timâ: tunc enim poſt mortem patris poſ„ ſunt filii revocare, *Navar.cap* 26. *Leſſ.loc.cit.* „ licèt donatio fuerit juramentò confirmata, „ *Megal & alii* 5. *Dian. p* 8 *t.*6.*R* 66. Imò etiam „ vivente patre; licèt enim ante mortem pa„ tris non debeatur legitima ut tradenda, de„ betur tamen ut conſervanda. Hinc, ſi pa„ ter bona diſſipet, poteſt a filio per judicem „ cogi, ut ſervet legitimam; ne is poſt mor„ tem patris careat alimentis. Ita probabili„ ter *Dian.loc.cit* ex aliis 6. contra *Leſſ.* &c. An „ autem, & quando donatio reſcindenda in „ totum? vide *Dian loc cit.*

Notandum, quòd donatio, ſi eſt inofficioſa tantùm re, infirmatur quoad partem, in qua filii fraudantur: Si autem re, & conſiliò, ſcil. animò fraudandi filios, tunc tota infirmatur, quando fit extraneis; quando verò fit aliis deſcentibus, vel piis cauſis, etiam quoad partem tantùm infirmatur, *Leſſ.l.*2.*cap.*18.*n* 112. *Salm cap.*4. *num.*111. *cum Vill. & Gom. Diana p.*8.*tr.*6. *Ref.*66. *P.Conc.to.*7. *pag.*441.*n.*13. *Cabaſſ. l.*6.*cap.*29.*num.*1.*ex Bartolo in l.*1.*C. de Inoff. don. & ex l. Si totas.* 5. *ac l. Si Mater.* 7. *C. eod. tit.* Notandum autem, quòd donatarius in tali caſu ante ſententiam Judicis nil tenetur reſtituere filiis. Ita *Salm. ibid. cum Pal. & Villal.* Deinde notandum cum *Laym.l.*3 *tr.*4. *cap.*12. *num.*18. *Nav. cap* 26 *num.*19.&c quòd Parentes, licèt nequeant donationibus minuere filiorum legitimas, poſſunt tamen contractibus oneroſis, & donationibus remunatoriis. Imò *Cardenas cum Lop Rodr. Nav. Vega*, *Cord. ap. Croix l.*3.*p.*2. *num* 812. dicunt Patrem poſſe inſumere ſua bona in opera pia, etiam in præjudicium legitimæ filiorum, modò illi non priventur alimentis jure naturæ debitis, quia jus civile nequit præjudicare cauſæ piæ. Sed huic opinioni contradicunt *ibidem Sanch Gutt.* idemque ſentiunt *Leſſ.Salm Diana, Concina, & alii*, ut mox ſupra diximus. Utraque ſententia videtur probabilis.

6 Per ſupervenientiam liberorum, ut probabiliùs affirmat *Dian p.*8. *tr.*6. *R.*78. ex aliis „ 4. contra quoſdam Si tamen pater non re„ vocaverit, non poteſt a filiis poſtea natis „ revocari, niſi pro ratione Falcidiæ, ſive ex „ teſtamento, ſive ab inteſtato ſucceſſerint, „ *ibid.* „

DUBIUM IV.

Quid ſit donatio mortis causâ? Et an poſſit revocari? Et quomodo, & quibus competat?

741 *Quando donatio cauſa mortis cenſeatur revocata?*
742 *An valeat hæc donatio in abſentem?*
743 *Qui poſſint donare cauſa mortis?*

RESp. 1. Donatio mortis causâ, quâ quis „ 741 ſic donat, ut velit rem eſſe alterius „ primùm poſt ſuam mortem, ut ſi dicas, do „ tibi hoc poſt mortem meam, vel cùm mo„ riar, vel quia timeo me nunc moriturum, „ revocari poteſt etiam tribus caſibus his: *(*In* „ *dubio donatio eſt cenſenda inter vivos, &* „ *irrevocabilis, Lugo, Prado, Sylv.Vill.apud Salm.* „ *cap.*4.*num.*113.)* „

1. Si donatorem pœniteat, ſive expreſsè, „ ſive implicitè, ut ſi rem illam donet alte„ ri, *Leſſ loc.cit.* „

2. Si dedit intuitu alicujus inſtantis peri„ culi, ex quo metuit mortem, hoc ipſo, quo „ periculum evaſit, cenſetur tacitè revocata „ donatio; ut ſi quis det in gravi morbo, vel „ inſtante prælio, *Bon.diſp.*3.*q.*13.*p.ult n* 20. „

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, „ „ ipſo

„ ipso jure revocata est: ut etiam accidit in „ testamentis, & legatis. Secus est in promis„ sione, & donatione inter vivos, quæ tran„ sit ad hæredes. Quòd si donator promiserit „ se non revocaturum, transit in donationem „ inter vivos. Vide *Less. cap.18.d.14.num.116.* „ *Mol.d.286.* & *d.288. Azor.l.11.cap.11.qu.4. Bo-* „ *nac.loc cit.*

742 „ Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præ„ sentem, *Dian.loc.cit.R.66.* & alii 5. Nec va„ let in absentem sine nuntio ad hoc desti„ nato, vel epistolâ: licèt valeat, ut fidei„ commissum, si fuerint adhibiti testes, *Dian.* „ & *e.loc.cit.* Valet autem probabiliter, etsi do„ natarius præsens tacuerit.

743 „ Resp. 3. Donare mortis causâ possunt o„ mnes, & soli, qui possunt testari, exceptò „ filiôfamilias, qui, licèt testamentum con„ dere nullo modo possit, cùm hoc sit juris „ publici, donare tamen mortis causâ, cùm „ id sit juris privati, potest, si adsit patris „ consensus expressus: imò sine hoc donare „ eum posse, non tantùm de castrensibus, sed „ etiam de adventitiis probabile censet *Dian.* „ *l.R.68.* & *69.* *(*Si nimirum filius ex conces„ sione Patris habeat de istis usufructum*, & „ *administrationem, ut Salm.cap.4.num.116.cum* „ *Palao intelligunt.*) * Hinc donare sic pos„ sunt minores 20. annis, etiam sine consen„ su sui curatoris, *Dian.l.c.R.71.ex Mol* & aliis.

„ 4. Non autem usurarius, nisi priùs usu„ ris satisfecerit, vel cautionem præstiterit; „ Potest tamen ad causas pias, *ibid. R.73. ex* „ *Fagund.* & aliis 6. Nec surdus, & mutus à „ natura, secus, si a casu superveniente (vel „ si surdus sit, aut mutus tantùm), licèt do„ nare inter vivos possit, secundùm quosdam, „ *Azor.Dian.p.5.t.6.D.12.*

DUBIUM V.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

744 *Quid est Commodatum?*
745 *Quid Precarium? Et quando cesset Precarium?*
746 *Quid Depositum?*
747 *Vide casus de Commodatario.*
748 *Vide de Depositario. Quomodo peccet Depositarius utens re depositâ; & quid teneatur restituere?*
749 *An isti teneantur ex culpa tantùm juridica?*
750 *Ad quid teneantur artifices, quibus res traditur?*
751 *An in dubio præsumatur culpa?*
752 *Quis tenetur salvare rem alienam potiùs quàm suam? Vide alia ibid.*
753 *In quibus casibus Depositarius possit rem denegare?*

RESp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis quoad solum usum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem; implicitè, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas, quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum. „ 744

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus (in quo differt a commodato), sed donec concedens repetat, sive expressè, sive tacitè, ut si det alteri, aut vendat, *Laym.l.3.t.4.c.14.* „ 745

Precarium cessat per mortem accipientis, non autem per mortem dantis, si ab heredibus non revocetur, *L. Cùm Precarium. ff. de Prec. Vide Viva de Contract.qu.9.art.2.num.9.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, &c. „ 746

Unde circa hæc resolvuntur.

1. Commodator non potest repetere absque injustitia ante definitum tempus, *Laym. l.3.t.4.cap 14.* „ 747

2. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simile damnum impenderet commodatario ex rei ante tempus repetitione, ut habet *Less. c.27. d 5.* quia, ut ait *Navar.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti, *Laym.l.c.* „

Nota cum *Viva ib. num.7.* quòd in re commodatâ expensæ ordinariæ debent fieri a Commodatario, ut alere equum, &c. expensæ autem extraordinariæ a Commodante, ex *l. In rebus. de Commod.*

3. Si depositarius bonâ fide existimet depositori non displiciturum, si re depositâ u- „ 748

Ccc 2 „ tatur,

„ tatur, licebit uti, aliàs non, *Leff. l. c. d.* 2.
„ 4. Si depositum sit res usu consumtibilis,
„ ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponen-
„ do absumitur, eaque tradita sit certo nume-
„ ro, pondere, & mensura, non videtur depo-
„ sitarius peccare saltem graviter iis utens, si
„ certus sit, se tantundem ejusdem bonitatis
„ habiturum, quando repetetur, *Leff. loc. cit.* Se-
„ cus, si pecunia tradita fuerit sacculô, vel
„ arcâ inclusa, vel munita sigillô, *Sylv. Azor.*
„ *Leff. Bon. v. Trull cap.* 25. *d.* 1.

Ita etiam *Viva loc. cit num.* 4. *cum Mol. verf. Notat.* Deinde notandum, quòd Depositarius utens malâ fide re depositâ, tenetur restituere valorem usûs; at si utatur bonâ fide, tenetur in quo factus est ditior, quando intelliget id domino displicuisse. Ita *Viva n.* 3. *cum Hurt.* Quando autem dominus concesserit usum rei consumtibilis, saltem tacitè; tunc depositum transit in mutuum, ex communi cum *Leff. Mol. &c. ib. contra Hurt.* Saltem quando depositarius re actualiter utitur ex consensu domini.

749 „ Verùm si is, cui res commodata, locata,
„ deposita, & pignorata est, negligenter cu
„ stodiat, ita ut pereat, negligentia autem
„ non sit theologica culpa mortalis, probabi-
„ le est, quod dixi ex *Soto*, *Sà*, non teneri
„ ad restitutionem in conscientia. * (*Ut etiam*
„ *tenent Salm de Rest. c.* 1. *n.* 32. *cum Lugo, Led. Ronc.*
„ *Cabaff. l.* 6. *c.* 9. *n.* 2. *&c. vide dicta n.* 554)*. Alii
„ tamen aliter sentiunt, nimirum teneri re-
„ stituere, qui juridicam culpam in custodien-
„ do contraxerit, si ea fuerit lata; & subinde
„ si levis tantùm; imò & aliquando fit levis-
„ sima, nimirum quando depositio facta est
„ in commodum utriusque, & si pretium pro
„ custodia accipiat. V. *Leff. cap* 7. *d.* 8. *Laym. tr.* 4.
„ *cap.* 25. ubi docet depositarium tantùm tene-
„ ri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æ-
„ quiparetur.
„ Dicitur autem juridica culpa lata, seu craf-
„ sa, cùm quis facit, aut omittit, quod ut
„ plurimum non facerent, vel omitterent in
„ ea re homines suæ professionis; ut ver. gr.
„ si quis rem apud se depositam relinquit in
„ loco publico, etsi inadvertenter. Levis au-
„ tem dicitur, cùm quis facit, vel omittit,
„ quod non facerent, vel omitterent homi-
„ nes suæ professionis diligentes: ut si quis
„ depositum relinquit in suo cubiculo, sed ne-
„ gligit ostium claudere. Levissima dicitur,
„ cùm facit, vel omittit, quod non facerent

homines diligentissimi: ut si quis ostium „
quidem obserarit, sed neglexerit tentare ma- „
nu, an esset bene clausum. „
5. Sartores, molitores, & ceteri artifices, „ 750
quibus res traditur polienda, vel immutan- „
da; item nautæ, caupones, apud quos res „
deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia „
depositio fit etiam in commodum ipsorum; „
imò *Syl. v. Nauta*, vult eos teneri ex levis- „
sima: *ex l.* 1. *ff. Depositi*, idque cautum esse „
ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam *Leff.* „
& Trull. cap. 25. *a.* 1. putant esse probabile in „
utroque foro, si quis eis rem expressè tra- „
diderit custodiendam: si autem ipsis tantùm „
videntibus deposuerit, v. gr. in diversorio, „
navi, &c. ne ex lata quidem teneri. V. *Bon.* „
Trull. Dian. p. 1. *l.* 8. *R.* 74. „
6. Si depositarius (idem est de commo- „ 751
datario) dubitet, an depositum suâ culpâ „
perierit, non tenetur in conscientia ad re- „
stitutionem, *Sanch. de Matr. l.* 2. *d.* 41. *num.* 18. „
quia in dubio non præsumitur delictum, ex „
l. Merito, ff. pro socio. v. Dian. p. 2 *t.* 9. *R.* 49. In „
foro tamen externo, si res depositarii man- „
serint incolumes, præsumitur de dolo, nisi „
depositarius probet, depositum casu periisse, „
& non potuisse simul cum rebus suis (im- „
minente v. gr. incendio) servari: tunc enim „
non tenetur, quia præsumtio doli cessa- „
ret. V. *Palaum, to.* 1. *de conf. d.* 3. *p.* 4. *Trull.* „
cap. 25. *d.* 1. „

752 Hic pro regula generali distinguitur cum *Viva ib. num* 2. Quando res perit in incendio, naufragio, &c. si contractus sit in favorem dantis, & res est minoris, vel æqualis valoris, quàm res tua; tunc poteris rem tuam præferre, & salvare: At si res alterius sit longè pretiosior, eo casu potes petere compensationem pro re tuâ deperditâ. Si verò contractus fuit in commodum tui, tunc teneris rem domini præferre, nec potes petere compensationem, *Leff. num.* 27. *& Viva qu.* 9. *art.* 2 *n* 2. *cum commun.*

7. Si Domino repetenti depositum remi- „
serit per hominem, qui fidelis habebatur, „
isque sibi retinuerit, vel perdiderit, Domi- „
no periisse dicit *Molin.* citatur ab *Escob.* V. „
Trull loc. cit. „
8. Deponens rem usu non consumtibilem, „
potest a depositario pro ejus usu aliquid ac- „
cipere; quia is est pretiô æstimabilis (licèt „
eo casu non depositi, sed locati, & conducti „
contractus sit dicendus). Secus, si sit usu „
consumtibilis: tunc enim depositum, eo ipso, „
„ quòd

„ quòd depositarius incipit eo uti, induit na-
„ turam mutui, ex quo (seclusâ ratione lu-
„ cri cessantis, &c.) nihil licet accipere, ut
„ v. *dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trull. l. c.*

753 Notandum hîc, quòd depositarius in quatuor casibus potest depositum domino denegare: 1. Si per sententiam sint addicta omnia bona depositantis. 2. Si comprehendat certò rem esse furatam. 3. Si habeat ipse certam causam compensationis. 4. Si prudenter certò timeat illum abusurum re depositâ contra justitiam, puta gladio ad occidendum; quia tunc peccaret, gladium reddendo, contra charitatem, ut *Viva de Rest q. 4. a. 5 num* 1. Immo *Less l 2. cap 16. d. 4. Salm. & Viva num. 2. ac Tamb contra Mol* putant veriùs, quòd peccaret etiam contra justitiam; quia valde proximè cooperaretur ad homicidium; Vide dicta *num. 697.* Dixi tamen *certò timeat*, nam in dubio, vel pari probabilitate de damno, gladius restitui debet, nisi dominus sit furiosus, ut ait *Viva ib.*

Dubium est, an idem currat, si dominus abusurus sit re non contra justitiam, sed contra alias virtutes? Negat *Sanch. & Bon. e. q. ult. p. 1.* Sed adhuc peccare reddentem contra charitatem veriùs dicit *Less. loc. cit. cum S. Thom.* Nisi non reddendo grave timeat incommodum.

DUBIUM VI.

Quid sit Mutuum?

754 *Quomodo mutuum distinguatur a permutatione, pignore, &c.?*
755 *Quando restitui debet mutuum, si non est præfixus terminus?*
756 *An repeti possit mutuum datum Ecclesiæ, Universitati, vel Minori?* 757. *Quid si detur filiosam?*

754 „ RESP. Est contractus, quo rei alicujus nu-
„ merô, pondere, vel mensurâ constan-
„ tis dominium a mutuante in mutuatarium
„ transfertur, cum obligatione restituendi ean-
„ dem, vel similem specie, & bonitate. Pro-
„ priè autem mutuum ferè est in rebus usu
„ consumtibilibus, inter quas etiam est pecu-
„ nia: quæ, licèt non absumatur, nec pereat
„ in se, perit tamen exponenti. Distinguitur
„ a permutatione, quod in ea reddatur res al-
„ terius speciei; item a pignore, hypothecâ,
deposito, commodato, & locato; quòd do- „
minium in iis non transferatur, sed usus „
tantùm. *Bon. disp. 3. q. 3. p. 1.* „

Unde resolves.

1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, „
alioqui ad damnum tenetur in conscientia. „
2. Item non repetere rem ante tempus, „
nisi ipse sit in pari necessitate. „

Si non est præfixus terminus ad restitutionem, debes mutuum reddere, quando a mutuante interpellaris; Intellige post aliquod tempus competens arbitriô prudentum, nam aliàs mutuum potiùs tibi obesset, quàm prodesset. At teneris reddere etiam non petitus, si non petatur ob oblivionem, reverentiam, aut distantiam: Mutuans verò non petens, cùm facilè possit, censetur indulgere dilationi. Ita *Laym tract. 8. cap. 15. num. 2. Pal. Rebel. cum Salm. de Contr. cap. 3. num. 4.* 755

3. Item præstare casum fortuitum mutua- „
tarius tenetur, cùm penes hunc rei domi- „
nium sit, & rem eadem quantitate, & qua- „
litate reddere suo tempore. „
4. In vero mutuo lucrum aliquod accipe- „
re non licet, quia est usura, de quo *dub seq.* „

Sed hic notandum 1. quòd mutuum præstitum Ecclesiæ, Causæ piæ, aut Universitati non potest repeti, nisi probetur in utilitatem illius conversum fuisse, *l. Civitas. ff. Si certum petatur.* Et idem dicitur de mutuo dato Minori, qui aliàs non tenetur, etiam major factus, restituere, *l. 3. C. Quando fiscus tur.* Si tamen Prælatus cum consensu Capituli (& idem dicitur de Gubernatore cum consensu Officialium) recipiat mutuum nomine Ecclesiæ, ipsa semper tenetur solvere; dum Prælati cum Capitulo rectè alienare possunt res mobiles Ecclesiæ, *Less l. 2. cap. 20. num. 13. Salm. ib. num. 6. cum Laym. Mol. & Pal.* 756

Notandum pariter 2. quòd mutuum datum filiisf. ut sic putatis, & carentibus bonis castrensibus, sine saltem tacito consensu parentum, neque ab illis postea restituendum est, saltem in foro externo, *l. 1. C. de S. C. Maced.* Quô privilegiô filii uti possunt, etsi ei renuncient, *Less. cap. 20. num. 8. Salm. num. 7. cum Pal. Dic. & Bon.* Excipitur 1. Si mutuum sit in aliis rebus, quàm in pecuniâ, de qua lex loquitur Excipitur 2. Si filius juravit solvere; quamvis post solutionem habeat actionem ad repetendum; immo potest relaxationem juramenti 757

sibi

sibi procuravit, *Salmant. cum cit. DD. num.*8. Excipitur 3. Si mutuum datum sit, sciente & non contradicente patre; aut si conversum sit in utilitatem patris, aut filiorum in rebus quas pater eis præbere tenebatur: Item si res mutuata adhuc extet; vel si pater solitus fuerit solvere debita filiorum; ita *Salm. num.*9.

Dubium est, an filiusfam. in primo casu posito liberi sint a restitutione mutui, non solùm in foro externo, sed etiam interno? Negant *Bon. Dic. Cov. & Rebel ap. Salm. num.*10. quia Jus Civile non tollit obligationem naturalem. At satis probabiliùs affirmant *Less. d. cap.*20 *n.*8. *& Sanch. Laym. Pal. &c. cum Salm. n.*10 quia lex bene potest cum justa causa naturalem obligationem auferre; & sic fecisse judicatur in hoc casu ad providendum damno parentum, & nequitiam fœneratorum avertendam: Non videtur autem posse negari, quòd Potestas suprema humana, ob altum dominium quod habet, bene potest propter bonum commune transferre dominium rerum ab uno in alterum, ut patet in lege præscriptionis; Vide dicta *n.*517.

DUBIUM VII.

Quid sit Usura?

---

758 *Quando committatur usura?*
759 *An usura sit mala de jure naturæ?*
760 *An mutuans possit aliquid exigere, si obligetur solutionem expectare per longum tempus?*
761 *De usura mentali. Qu. I. Quando ex ea oriatur obligatio restitutionis? Qu. II. Utrùm mutuans possit retinere id de quo dubitatur, an gratis sit datum?*
762 *An liceat dare mutuum ob spem lucri?*
763 *An mutuans possit retinere quod mutuarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum?*
764 *An obligatio antidoralis possit in pactum deduci? Vide alios casus ap. Bus.*
765 *An possit exigi aliquid ob* Periculum sortis? *Quid de* Montibus Pietatis?
766 *An liceat pactum* Pœnæ conventionalis? 767. *An dicta pœna debeatur ante sententiam?*
768 *An & quando possit aliquid exigi ob* Damnum emergens, *vel ob* Lucrum cessans? 769. *Quot conditiones requirantur ad hoc interesse exigendum? An in contractu oporteat monere mutuatarium de damno emergenti, vel alio justo titulo? An possit mutuans tale interesse exigere, si ipse se offerat ad mutuandum?*
770 *An liceat mutuanti pacisci ab initio de certa pecunia solvenda pro damno, vel lucro incerto?*
771 *An possis exigere lucrum cessans, si aliam substituas pecuniam ad negotium non destinatam?*
772 *Quid si dicas: Negotiarer, nisi essent mutuum petentes?*
773 *Quid si aderat justus titulus aliquid exigendi, sed mutuans bona fide inierit contractum usurarium?*
774 *Quæ pacta liceant in mutuatione?*
775 *An sit illicitum pactum* Legis commissoriæ? 776. *An fructus pignoris debeant restitui? Quid si pignus datum sit pro dote?*
777 *An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, sed non ex justitia? An, ut desistatur ab injuria?*
778 *An valeat pactum, ut injuria condonetur?*
779 *An pactum, ut conferatur officium?*
780 *An pactum, ut præstentur debita ex gratitudine?*
781 *An pactum remutuandi?*
782 *An pactum, ut res in eadem specie reddatur?*
783 *An usurarius acquirat dominium lucri usurarii?* 784. *Quid de fructibus rei usu consumptibilis?*
785 *Ad quid teneatur præbens consilium, aut dans pecuniam pro mutuo usurario?*
786 *An peccet deponens pecuniam apud abusurum ad usuras?*
787 *An Principes, &c. cooperantes, ut solvantur usuræ, teneantur ad restitutionem?*
788 *An liceat creditori mutuantis exigere usuras?*
789 *An peccent famuli cooperantes Dominis usurariis?*
790 *An liceat petere mutuum ab usurario? Remissivè. Quomodo heredes Usurarii teneantur ad restitutionem?*
791 *Vide alios casus apud Bus.*
792 *Quæ obligatio, & pœna usurariorum?*

RESpond. Est lucrum immediatè prove- „ 758
niens ex mutuo: ita ut mutuans su- „
pra sortem, id est, summam capitalem, lu- „
cretur aliquid, quod sit pecuniâ æstimabile, „
ita ut lucrum tale præcisè intendatur ratio- „
ne mutui. Quod planè iniquum est, & gra- „
ve peccatum contra jus humanum, & Di- „
vinum; cùm mutuans acquirat lucrum ex „
re jam non ampliùs suâ: quia res mutuata „
jam transiit in dominium mutuatarii, ut pa- „
tet ex definitione. Et regula generalis est: „
Omne pactum, vel gravamen, sive onus „
additum mutuo, præter id quod ei proprium „
& intrinsecum est, reddit contractum usu- „
rarium, *Bon. d.*3 *qu.*3. *p.*3. *Card. Lugo, &c.* „

Certum est, quòd usura etiam de jure na- 759
turali est illicita, nec per usum rei mutuatæ potest aliquid ultra sortem exigi, ut communiter dicunt Theologi, & Juristæ *cum S. Th.* 2. 2. *q.*78. *a.*1. *ex cap. Super eo. de Usuris.* Ratio est, quia, ut docet *S. Thom. loc. cit.* licèt in re, quæ usu

non

non consumitur, prout in domo, equo, possit usus a re distingui: in re tamen usu consumtibili, ut in vino, tritico, pecuniâ, non adest usus rei distinctus a dominio, cùm usus rei sit ipsa rei consumtio; & ideo in mutuo ex suâ naturâ transfertur rei dominium in mutuatarium: Si igitur aliquid exigeretur pro usu rei consumtibilis, injustè quidem exigeretur, ait *S.Th.* & omnes, quia exigeretur pro re, quæ non extat. Quidam autem Neutericus in libro recenter edito laboriosè conatus est probare, pecuniam de se non esse sterilem & infructiferam, sicut aliæ sunt res usu consumtibiles; cùm ex communi commercio hominum, ut asserit, quamplura lucra ex pecuniâ observemus oriri. Hinc infert, præcisis justis titulis periculi, damni, &c. de quibus infra dicemus, licitè posse aliquid exigi a mutuo pecuniæ ultra sortem, modò lucrum sit moderatum, & modò mutuatarius sit dives, & pecuniam illam in augendis bonis suis impendat. Sed meritò hæc nova opinio interdicta est ab hodierno nostro summo Pontifice Benedicto XIV. in Epist. Encyclicâ editâ anno 1745. quæ incipit: *Vix pervenit*, & extensa afferetur in fine *To.II.*, vide *num.VII.* Ratio certa est, quia lucrum quod recipitur ex pecunia, totum oritur, non ex ipsâ pecuniâ, quæ, cùm omninò sterilis sit, fructum parere haud potest, sed oritur ex merâ industriâ hominum: Nec pro eo, quòd mea pecunia alteri proderit ob suam industriam, possum ego ultra sortem aliquid ab eo exigere; pariter ac, si vendo rem, quæ emtori valde utilis erit propter industriam suam, non possum propter hoc aliquid recipere ultra justum rei pretium. Ratio de se patet, & aliâ declaratione non indiget. Ad illud autem, quod opponitur, Judæis Deum permisisse ex *Deut.* 28. fœnerari ab alienis, respondet *S.Th.ap.Salm. cap.3. num.27.* quòd tunc non permisit Deus usuras, sed concessit hoc modo accipere Gentium bona, quæ Dominus Judæis largitus est. Lege *P.Concinam*, qui peculiari volumine hanc falsam opinionem fusè & perdoctè confutavit.

Hìc autem notandæ tres Prop. damnatæ. Prima ab Inn XI. *num.41* dicebat: *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario accipere, & eo titulo ab usura excusari.*

Secunda ab eod. Inn. *num 42: Usura non est, dum aliquid ultra sortem exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum.*

Tertia ab Alex. VII. *num 42: Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

Sed quæritur, an pro obligatione, cui se 763 submitteret mutuans non repetendi mutuum, nisi post multum tempus, possit aliquid ultra sortem exigere, etiamsi nullum incommodum ex dilatione ei eveniat? Adsunt tres sententiæ. *Prima sententia* communis negat, & hanc tenent *Less.l.2.cap.20.num.127.Viva in dict. prop. 42 num 10 Laym.l.3.tr.4 c.16.7. Lugo D.25.n.17.* qui vocat contrariam falsissimam, & communiter ab aliis reprobatam. Ratio, quia talis obligatio est intrinsecè annexa mutuo, quòd non repetatur statim; sicut igitur non potest aliquid exigi ex eo, quòd solutio expectetur pro aliquo tempore, ita nec pro tanto tempore; aliàs, dicunt, facilè tali modo multoties usura palliari posset, illam exigendo non pro mutuo, sed pro obligatione expectandi solutionem. Et huic videtur favere damnatio secundæ Prop. allatæ.

Secunda sententia dicit, quòd, licèt in mutuo sit obligatio expectandi solutionem per aliquod tempus; quando tamen obligatio est de non repetendo, nisi post multum tempus, puta per triennium, tunc, cùm illa non sit intrinseca mutuo, potest aliquid licitè exigi. Ita *Medina de Rest.q.32. §.Inde, Serra, Led.ap. Salm n.25.* ibique probabilem putant *Trull.Henr.ac Bassaus*, atque non improbabilem putat *Sporer de 7. Præc. cap 4. num.71.* Et hæc sententia verè non videtur sua probabilitate carere; si enim licitè aliquid exigere potest, qui obligatur ad mutuandum infra longum tempus, ut docent DD. communiùs cum *Mol.ap Viva in d.prop.42.n 5.* cur non potest, qui obligatur non repetere suum, nisi post diuturnum tempus? Vide mox infra dicenda.

Tertia sententia parùm huic secundæ dissimilis, quam tenent *Salm.ib.num 26 cum Bann. Prado, Arag. & Caram.* dicit, quòd, licèt, adhærendo primæ sententiæ, exigere aliquid præcisè pro tempore sit usura; attamen, cùm sit moraliter impossibile, quòd per multum tempus expectando mutuans non patiatur aliquod periculum, damnum, vel incommodum, aut saltem non impediatur ab exercendo aliquem actum liberalitatis, aut alterius decentis operationis; idcirco potest aliquid ultra sortem recipere, & pacisci.

Sed

Sed dices I. Obligatio expectandi per aliquod tempus inest cuilibet mutuo, unde sicut in mutuo ad 15. dies adest obligatio non repetendi intra 15. dies, ita & in mutuo ad tres annos est obligatio per tres annos non repetendi; quia tunc obligatio illa expectandi per tres annos est intrinseca tali mutuo, aliàs mutuator venderet suam commoditatem: Nec talis obligatio expectandi per tantum tempus dici valet pretiô æstimabilis, cùm ipsa non procedat ex justitia, sed ex eadem liberalitate, ex qua procedit beneficium mutuandi. Sed responderi potest: Cuilibet mutuo est quidem intrinseca obligatio expectandi per aliquod tempus ordinarium; verumtamen mutuo in particulari, cum pacto expectandi per tempus extraordinarium, non est intrinseca, sed omninò extrinseca talis obligatio; & ideo illa non procedit ex liberalitate, sed ex justitia, ratione pacti quod ex justitia obligat ad expectandum pro tanto tempore. Hinc, si mutuans aliquid accipit pro tali obligatione, ritè accipit, non ratione commoditatis quâ privatur, sed ratione oneris ex pacto sibi impositi, quod onus utiquè est pretiô æstimabile, ut fatetur ipse *Lugo l.c num.24. cum aliis*. Dices II. Obstat tertia Propositio proscripta mox supra relata, ex qua videtur omninò vetitum aliquid exigi pro obligatione expectandi *usque ad certum tempus*. Sed respondetur: Dicta Propositio meritò fuit damnata, quia per illa verba nimis generalia comprehendebatur cujuscunque temporis expectatio, etiam ea quæ mutuo est intrinseca; Non autem ibi prohibetur aliquid exigi pro obligatione expectandi per tempus extraordinarium, quæ obligatio est mutuo extrinseca. Et hìc obiter notandum, nonnullos induci ad reprobandas cunctas opiniones, quæ aliquam similitudinem habent cum Propositionibus damnatis; ineptè putantes, eas ita generaliter proscribi, ut nullam patiantur exceptionem, vel justam interpretationem. Quod revera est contra naturam Propositionum damnatarum; juxta enim omnium DD. consensum, non sunt clausis oculis rejiciendæ omnes opiniones, nisi expressè aut virtualiter in proscriptis contineantur. Ceterùm, regulariter loquendo, Propositiones damnatæ intelligendæ sunt uti jacent, & in sensu rigoroso, atque ab Auctoribus illarum intento. Præterquamquod quædam opiniones (prout dici potest esse hanc de qua loquimur) damnatæ sunt, quia nimis generaliter loquebantur, & ideo non sunt extendæ ad omnes casus particulares, qui propter aliqua momentosam circumstantiam distinguuntur.

„ 1. Peccat graviter ex genere suo exercens 761
talem usuram, etsi sit mentalis tantùm, sine externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exteriùs pactô id non exprimat: sicut realis, seu exterior usura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata, cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emtionis, locationis, &c. in quo tamen revera usurarium quid intervenit. Vide exempla apud *Tolet l.5 cap.31.* „

Hic non est sermo de usura mentali, quæ in solo animo sistit sine datione mutui, hæc enim ad nullam restitutionem obligat; Sermo autem fit de usura mentali, quæ conjuncta est cum mutuo, sine tamen pacto expresso vel tacito lucrandi aliquid supra sortem, ad distinctionem usuræ realis, quæ oritur ex pacto. Quæritur I. Quando ex hac usura mentali oriatur obligatio restitutionis? Dicimus I. Quando usura mentalis est ex parte utriusque, ita ut mutuans accipit lucrum tamquam pretium mutui, & mutuatarius ut tale etiam solvit, tunc certè lucrum restituendum est. Dicimus II. Quando usura mentalis est ex parte solius mutuatarii, qui dat lucrum ut pretium & mutuator accipit bonâ fide ut gratis datum, tunc non tenetur hic restituere ex injusta acceptione, sed tantùm ex re accepta, cùm noverit mutuatarium non gratis præstitisse. Dicimus III. Quando contra usura est solùm ex parte mutuantis, eo quòd mutuatarius dederit gratis, & mutuans recepit ut pretium, tunc si noverit illum liberaliter donasse, potest retinere.

Quæritur II. In dubio, an mutuatarius dederit aliquid ultra sortem gratis, vel ut pretium mutui, utrùm mutuator possit illud retinere? Certum est, licitè posse mutuantem accipere a mutuatario dona liberalia, ut docent omnes cum *D Th 2.2 q.78.a.2 ad 3.* Si verò dubium sit, an mutuatarius dederit gratis, vel non? Respondent *Less l 2.cap 20.num.4. & Salm.cap 3 num.21.* quòd, si mutuans accepit munus in bona fide, potest supervenient dubio illud retinere; secus verò, si accepit cum dubio. Sed quid, si acceperit cum dubio positivo, sive cum probabilitate veræ donationis? Admittit *Sporer de 7. Præc.*

7.*Prae.num*.80. posse retinere, utens opinione probabili; sed communiter, & rectè id negant *Less l.c.Concina to.7.pag.540.n.3. Continuat.Tournely to.1.pag.515. v. Cùm dubia, & Salm. tr.14 c.3. num.31.cum Sot.Bon.Cov.Prado, Arag. &c.* Ratio, quia cum tali dubio nequit mutuatuor inchoare possessionem rei alienæ; Item, quia in dubio mutuatarius regulariter præsumitur coactè dedisse, quia difficulter homines gratis sua largiuntur, ut fatetur ipsemet *Sporer num.*77. Ceterùm in hoc dubio deserendum est illi parti, pro qua est potior præsumtio; hinc ajunt *Salm. d. num.*31. *Sporer loc. cit. Less. cap.*20. *dub.* 6. præsumendum esse mutuatarium moraliter certò donasse, si non sit pauper, aut avarus, aut non dederit impulsus ex metu, neque ex molestia, vel petitione mutuantis. Idemque dicunt *Salm.num.*43. *cum S.Antonino*, si mutuatarius per scripturam asserat, liberaliter se donasse, nisi constet in fraudem usuræ id scripsisse. Oppositum verò præsumitur cum *Salm.num* 42. si mutuans ante donationem significarit velle aliquid ut sibi debitum; aut si mutuatarius sit pauper, vel non solitus donare, vel si solvat ante redditionem mutui; quia tunc facilè præsumitur dare, ne cito cogatur ad mutuum reddendum. Idem rationabiliter censeri dicunt *Nav. & Med. apud Salm.* contra *Diast.* si mutuatarius acceperit mutuum ad usus necessarios, quia talis necessitas tollit, aut saltem infirmat præsumtionem, quòd ille omninò gratis donaverit.

762 „ 2. Non est usura si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantùm speret aliquid „ ex gratitudine, & eâ intentione illi aliquid donetur; licèt illud ut finem principalem intendat, *Mol.to.2.p.*305 *num.*5. *Lugo D.*25.

Quæritur I. An liceat dare mutuum sub spe lucri? S *Thomas* 2.2. q.78.a.2.ad 3. sic distinguit: *Si aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat, quasi per obligationem pacti taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obsequio, vel a lingua, perinde est ac si expectaret vel exigeret munus a manu . . . Si verò munus non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia, quæ sub æstimationem pecuniæ non cadit, licet hoc accipere & exigere, & expectare.* Hinc inferunt 1. *Cajet.Pal. Prado, Trull. & Vill. ap Salm cap.*3. *num* 34. in foro conscientiæ non non esse signum usuræ mentalis, quòd quis non mutuaret, si crederet mutuatarium nullam recompensationem redditurum. Inferunt 2. itdem *Cajet.Prado ibid.cum Trull. Serra, & Salas,* posse mutuantem licitè talem spem mutuatario etiam manifestare: Sed bene advertunt *Salm.l.c.cum Lugo &c.* hoc non carere vehementi suspicione usuræ, juxta dicta *de Simonia pag.* 134.*num.*51. Unde rectè dicunt *Salm.& Viva in prop.*42.*Inn.XI. num.*15. taliter mutuantes ordinariè censendos esse usurarios.

Sentiunt autem *Bus. ut sup. Salm. cap.*3. *n.*33. *& Less.c.*20.*n.*37.*cum P.Nav. ex Soto*, non esse illicitum mutuanti dare mutuum sub spe lucri, etiamsi talis spes sit principale motivum mutuandi. Sed veriùs puto cum *P. Concina to.*7. *pag.*462.*num.*10. hoc esse omninò illicitum, ex textu *Luca* 6. ubi præcipitur: *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Si textus hic non explicatur saltem de hac principali spe, nescio in quo alio casu explicari poterit. Ratio autem nostræ sententiæ est, quia, si non licet dare mutuum principaliter ob lucrum ex mutuo percipiendum, nec etiam licet mutuare principaliter ob spem lucri. Id omninò confirmatur exemplò simoniæ, quæ incedit quidem pari passu cum usura; Circa enim simoniam jam probavimus *pag.* 135. *v. Ceterùm*, & *pag.* 136. *n.* 54. quòd si quis det temporale solo intuitu obtinendæ rei spiritualis, tunc censetur habere intentionem saltem virtualiter simoniacam, ut patet ex propos. damnata 46. Inn.XI. quæ dicebat non esse simoniam dare temporale pro re spirituali, *etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale.* Idem dicendum in mutuo, quando etenim mutuum datur principaliter ob spem lucri, tunc ipsum lucrum speratum, cùm sit principale motivum mutuandi, virtualiter convertitur in pretium mutui. Et hoc clarè colligitur ex *cap. Consuluit. de Usuris*, ubi sic habetur: *Consuluit nos tua devotio, an ille usurarius debeat judicari, qui (non aliàs mutuò traditurus) eo proposito mutuam pecuniam credidit, ut, licèt omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat. Verùm, quia quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur:* Date mutuum nihil inde sperantes; *hujusmodi homines pro intentione lucri quam habent, cùm omnis usura prohibeatur in Lege, judicandi sunt malè agere, & ad ea quæ taliter sunt accepta restituenda in animarum judicio efficaciter inducendi.* Bene autem ait *Concina pag.*460 *n.* 6 minimè peccare mutuantem, qui mutuum dat ad captandam alterius benevolentiam, etiamsi hæc benevolentia sit principale motivum mutuandi, quia beneficium gratuitum ex se pertinet ad conciliandam mutuam

 benevo-

benevolentiam: Imò addo, etiamsi secundariò speretur aliquod lucrum, ita ut lucrum sit causa impellens ad mutuandum; (non tamen, si hac spe deficiente, mutuum non daretur, quia tunc saltem præsumitur animus usurarius.) Ita ex *D. Thom. 2. 2. qu. 78. a. 2.* ubi ait: *Si* (mutuans) *accipiat aliquid non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat. Recompensationem verò eorum quæ pecuniâ non mensurantur, licet pro mutuo exigere, puta benevolentiam & amorem ejus qui mutuavit, vel aliquid hujusmodi*. Et in *Disp. de Malo q. 13 a. 4.* dicit licere mutuanti adhuc hujusmodi donum sperare; modò (intelligendùm, ut diximus) hæc spes non sit causa finalis mutui; nam, licèt speculativè loquendo, differat sperare lucrum ex benevolentia, & sperare ex justitia, in praxi tamen facillimè hæc confunduntur.

763 Quæritur II. An mutuans possit retinere, quod mutuatarius dedit non ex merâ gratitudine, sed ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum, aut ne æstimetur ingratus? Affirmant *Lay. tr. 4. cap. 16 num 1. Lugo, Pal. Sot. Dia. & Salas ap. Salm. c. 3. p. 3. num. 35.* quia ex *S. Th.* & communi, requiritur ad usuram, quòd detur ex vi pacti, sive ut debitum ex justitiâ; dari autem ex tali timore non efficit, quòd detur ut pretium: Lex enim mutui non prohibet, ut alter nolit ingratus apparere; *Salm.* autem, licèt primò dicant talem donationem difficulter non esse usurariam, cùm rarissimè præsumenda sit merè voluntaria, attamen re vera postea primæ sententiæ adhærent, dicendo quòd, si donatio verè fuerit gratuita, bene potest retineri; Etsi enim illa sit alioquin involuntaria, nequaquam verò tale involuntarium illam irritat, cùm non proveniat ab extrinseco cogente, sed ab intrinsecâ necessitate, vel voluntate ipsius mutuatarii. Ita *Salm. n. 36. cum Serra, Trull. Prad. & Soto*, qui advertit discernendum semper esse, an mutuans recipiat ratione amicitiæ, vel an ratione mutui.

764 ,, 3. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid ,, donatum, non gratis, non ut putabat, sed ut ,, ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior, evasisset, ut ,, habet *Sà, v. Usura. Card. Lugo, d. 25. sect. 3.*

Adverte hìc prop. 42. damnatam ab Inn. XI. quæ dicebat: *Usura non est, dum aliquid ultra sortem exigitur ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum*. Rectè notat *Viva in d. prop. n. 6.* quòd in illa verba *ex gratitudine debitum* cadit damnatio, nam mutuatarius non tenetur bonis suis satisface e obligationi gratitudinis, cùm possit satisfacere, mutua tem laudando, pro eo orando, &c. An autem obligatio antidoralis, seu gratitudinis possit unquam in pactum deduci? Omninò negandum, ut clarè infertur ex præfata propositione, nam id quod in pactum deducitur, jam dicitur debitum. Vide dicta *de Simonia pag 135. num 52.*

4. Nec est usura dare mutuum, alterius ,, amicitiæ captandæ causâ, atque ulteriùs inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretiô, *Card. Lugo l. c.* ,,

5. Pactum tamen de obtinendo a mutuatario (vel ejus operâ) officio aliquo, illicitum est, & usurarium Ita commun. *Mol d. 310. Less. Sal. C. Lugo.* * (*Cum Viva in Prop. 42 Inn. XI. num 15. & Salm. c. 3. n 58 communiter.*) * contra *Navar.* Etsi *Salas de usura d 9 num. 4.* eum excuset, qui muruat aliquid pactô, ut statim præterur aliquod beneficium ex gratitudine. Vid. *Trull. l 7. cap. 19 disp. 7.* * (*Prout excusatur etiam, qui mutuat cum pacto, ut alter remutuet in præsenti: Secus, in futurum. Vide n. 781. & dicta de Sim. n 57.*) * ,,

6. Pactum, ut a mutuatario conferatur ,, beneficium Ecclesiasticum, est usura (& simonia), quia cogitur is subire novum onus. ,,

7. Non est usura, cùm quis, non potens ,, sua recuperare, mutuat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc jure jam ante debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem *Bon. q. 3. t. 3. num. 15. ex Azor. Reg. &c.* * (*Vide de Sim num 98.*) * ,,

8. Nec est usura exigere aliquid ratione ,, 765
periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretiô æstimari potest, quòd quis se in tale periculum, & difficultatem conjiciat, *Con. d. 3. q. 3. p 5.* Necesse tamen esse, ut periculum istud, &c. deducatur in pactum expressè, vel tacitè, docet *Lay. m l. 3 t 4 cap. 16. num. 9. ex Medin. Val. Mol. Less. &c.* Idem dicit *C. Lugo num. 80.* Et sic liciti sunt *Montes Pietatis*, ut vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum a Rep vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conservationem talium montium. *V. Tol. l. 5. cap. 18. Less. l. 2. cap. 20. Bon. loc. cit. p. 13.* ,,

Magna

Magna agitur quæstio, an ratione periculi amittendæ sortis liceat aliquid supra sortem exigere? *Prima* sententia negat, eamque tenent *Nav cap* 23.*num*.81. *Sot.l* 6 *q*.4.*a*.1.*ad*1. *Tol. de* 7. *Peccat cap* 11. *Nat. ab Alex. l*.3.*a*.5. *Reg*.3. *Genett tr*.4 *cap* 7.*q* 3. Rationes hujus sententiæ infra exponemus in objectionibus ad secundam sententiam, quam sequimur. *Secunda* igitur sententia probabilior, & satis communis, quam tenent cum *Bus.ut supra*, *Less.l*.2.*c*.20. *n*.111. *Sylvius in* 2.2 *q* 77 *a*.1.*q*.4. *Sylvester v. Usura*, *Continuator Tournely to*.1 *p*.499. *Wigandt tr*. 9. *Ex*.8. *Resp* 9. *Fagnan. in c.Naviganti.l* 5.*tit.de Usur. Petrocorensis to* 2.*pag*.387. *Cabassut. Th.J. l*.6.*cap*.8. *num* 2. *Lugo D*.25.*num*.77.*&* 79. *Salm. cap*.3. *cum Mol.Val. Sal. Trull*. & aliis innumeris, affirmat licitè posse aliquid moderatum accipi propter periculum sortis; Dummodo 1. periculum sit verum & extraordinarium, non autem commune, amittendi sortem, vel eam non recuperandi sine magnis expensis & laboribus, nempe si detur mutuum homini dubiæ fidei, vel pauperi (intellige, si ipsi des mutuum, præter id quod tu præcisè teneris ex præcepto illi mutuare, ad ejus præsentem inopiam sublevandam). Dummodo 2. non recuses assecurationem sortis, si tibi offeratur per pignus, aut fidejussionem; & non cogas mutuatarium ad tale periculum transigendum, ut rectè notant *Less num*.36. *&* *Salm.num*.85.*in fine*. Cæterùm bene exigere potes a mutuatario id quod alter tibi daret pro assecuratione sortis, licèt mutuum postmodum integrè tibi reddatur. Ratio, quia te exponere tali periculo, verè est pretiò æstimabile. Id confirmatur 1. ex Concilio Lateranensi *Sess*.10. sub Leone X. ubi pro usura damnatur quodlibet lucrum ex re infrugifera perceptum, seclusò tamen titulò laboris, aut sumtûs, aut periculi: *Quando videlicet* (verba Concilii) *ex usura rei quæ non germinat, nullo labore, nullo sumtu, nullove periculo, lucrum, fœtusque conquiri studetur*. Confirmatur 2. ex doctrina *D. Thomæ Opusc*.75. *cap*.6 (*ap. Petrocor l c*.) ubi S Doctor sic ait: *Res quæ extra periculum possidentur ejusdem speciei, plùs æstimantur, quàm eædem existentes in periculo; & ideo ad naturam rei convertitur recompensatio, quæ propter periculum æstimatur plùs vel minùs valere*. Confirmatur 3. ex Declaratione S. C. de Propag. Fide, quam referunt *Cabassutius*, *& Tournely ll.cc. ac Bancel Sum.Mor.v.Usura*. Casus fuit hic: Apud Sinenses lege statutum erat, ut in mutuo acciperentur 30. pro centum, sine respectu ad damnum emergens, vel lucrum cessans; & quia in recuperanda sorte erat periculum fugæ debitorum, aut tardæ solutionis, vel repetendi pecuniam cum onere recurrendi ad Judices, quæsitum fuit, an hoc liceret. Respondit S.C. approbante Innoc. X. (& hæc Declaratio an. 1645. fuit Romæ typis demandata) *Censuit S.C. Cardinalium S. Rom. Ecclesiæ, ratione mutui immediatè præcisè nihil esse exigendum ultra sortem principalem; Si verò aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminentis, & qualitatis ejusdem, ac servata proportione inter periculum & id quod accipitur*. Deinde Pontifex præcepit omnibus Missionariis sub excommunicatione latæ sententiæ, ut omnia hujus Decreti observarent, & illis uterentur. Nec obstat dicere, quòd non constet de hac Declaratione, ut ait *Henricus a S.Ignatio ap.Tournely l.c.* Nam *Thomas Hurtadus Ethica pag*. 402. affert exemplar hujus Declarationis authenticatum per Notarium Apostolicum. Opponit deinde idem *Henricus* præfatam Declarationem non esse approbativam, sed tantùm tolerativam; Sed respondetur, quòd S. C. dixit ibidem, mutuantes *non esse inquietandos*, *dummodo habeatur ratio probabilitatis periculi*, quæ utique verba non meram tolerantiam, sed positivam permissionem significant. Præterea quod Pontifex, ut diximus, positivè præcepit observantiam hujus Decreti; Unde (bene ait *Tournely*) inaudita fuisset hæc agendi ratio, si Pontifex præcepisset Decreti observantiam, cùm haberet sibi persuasum, aut dubitaret hanc esse usuram. Demum opponit prædictus *Henricus* id procedere in casu extraordinario periculi longè majoris quàm periculi communis. Respondetur, quòd S.C. respondit de periculis, de quibus fuit quæsitum, nempe fugæ, tardæ solutionis, & difficultatis exigendi, quæ pericula inter extrinseca non sunt extraordinaria.

Objicitur I. Fur, cùm restituit ablatum, non tenetur restituere pretium periculi; ergo tantò minùs tenetur illud restituere mutuatarius. Si enim periculum amittendæ sortis non est titulus qui furem obstringat ad aliquid ultra sortem Domino solvendum, nec etiam mutuanti erit justus titulus exigendi; nudum enim pactum titulum non præstat. Sed respondetur: Nemo dubitat, quin ob damnum emergens possit mutuans aliquid ultra sortem exigere, & tamen, si damnum non est deductum in pactum, nihil potest exigere, quia deest pactum, ut dicemus *num*.769.*v. Sed dubitatur*. Ergo damnum

emergens nec etiam est titulus accipiendi ultra sortem, sed bene est titulus justè deducendi in pactum exactionem. Ita a pari, periculum sine pacto non est titulus percipiendi aliquid ultra sortem, sed bene est titulus justè paciscendi, eòm mutuans in gratiam alterius in se suscipiat periculi onus, quod per se est pretiò æstimabile. Fur autem, quia inter ipsum & Dominum nullum pactum intercessit, ideo nihil ratione periculi ultra sortem tenetur restituere. Unde pro conclusione regula certa sit, quòd, ut mutuans licitè possit aliquid ultra sortem exigere, requiritur, ut pactum justum intercedat; ut autem pactum sit justum, requiritur ut mutuans aliquod onus extraordinarium in se suscipiat. Sicut ergo ipse potest justè pacisci aliquid exacturum ob damnum emergens certum, sic etiam, ut exigat aliquid (etsi minus) ob damnum probabile, quemadmodum est damni periculum. Ideo bene ait *Tournely pag.* 500. quòd creditum periculosum non potest tanti vendi, quanti creditum securum.

Objiciunt II. textum in *c. Naviganti. de Usuris*, ubi sic dicitur: *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Huic textui multipliciter respondetur. Respondent 1. *Laym. Barbos. Palaus*, & *Cabassut. l.c. num.* 3. ibi mendum irrepsisse & omissam esse particulam *non*. Hancque interpretationem bene fieri posse dicit *Tournely* ex contextu Canonis præfati, ubi enim sermo deinde immediatè fiat de mutuante granum aut vinum, qui aliquid exigit ob dubium decrementi pro tempore restitutionis, subditur: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini &c. non debet ex hoc usurarius reputari.* Idem igitur dictum censetur pro primo casu, particula enim *quoque* id satis ostendit; Aliàs (ait *Tournely*) potiùs debuisset Pontifex apponere particulam *sed*, si contractum illum usurarium declarare intendisset. Respondetur 2. cum *Fagnano in dicto c. Naviganti*, & *Salm. de Contr. cap.* 2. *num.* 145. quòd præfatus textus intelligitur tantùm pro foro externo, ubi talis contractus pro usurario habendus esse decernitur; & ideo non dicitur ibi illum esse usurarium, sed quòd *usurarius est censendus*. Prout pariter ait *Fagnanus*, si Episcopus accipit gratuitum munus ab aliquo, cui postea gratis confert Beneficium, in foro externo censebitur simoniacus, sed talis utiquè non erit in conscientia. Respondetur 3. cum eodem *Cabassut.* item *Lugo D.* 25. *num.* 78. *Less. cap.* 20. *num.* 116. *Salm. cap.* 3. *num.* 92. cum *Laym. Pal. Cov. Tap. Vill.* & aliis communiter, textum intelligi pro casu, quo mutuans ex vi ipsius mutui obligaret mutuatarium ad talem contractum assecurationis ineundum; Vel casu quo (ut sentit *Petrocor. to.* 2. *pag.* 288.) mutuans intendat omninò ex mutuo lucrari, ita ut aliter non mutuaret. Idque expressè sentit etiam *D. Thom. Opusc.* 75. *cap.* 6. (apud eundem *Petrocor.*) ubi dicit: *Quòd si mutuans non sperat lucrum pro mutuo, sed onus periculi quod suscipit petit sibi compensari, ita ut esset dispositus ad mutuandam gratis pecuniam, si tale periculum in se non sumeret, certè tunc non peccat.*

Circa autem *Montes Pietatis*, quos meminit *Busembaus* mox supra, advertendum hos approbatos fuisse a Concilio Lateranensi sub Leone X. sub hac limitatione: „(Concedit tantùm accessionem ad solas ministrorum expensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem, ut præfertur, pertinentium pro eorum indemnitate dumtaxat ultra sortem, absque lucro eorundem Montium.)„ Hinc advertunt *P. Concina to.* 7. *pag.* 481. *num.* 4 & *Tournely to.* 1. *pag.* 521. quòd, ut licitè tales Montes erigantur, tres conditiones requiruntur: I. Ut pecunia tradatur pauperibus intra limitem certæ summæ, pro tempore determinato restituendæ. II. Ut pignus a debitoribus exhibeatur, illudque custodiatur a ministris, & tempore præfinito vendatur sub hasta, ac retentò pretiò, quod Monti debetur, reliquum restituatur Domino pignoris, vel pauperibus, si hic inveniri nequit; vel etiam eidem Monti, ut ait *Roncaglia de Usur. q.* 3. *in fine*: Quod etiam admittit *Concina pag.* 482. *num.* 5. si Mons sit pauper, & prematur necessitate succurrendi pauperibus, ut concesserunt aliquibus Montibus Sixtus V. & Clemens X. Hic autem notandum cum *Concina l. c. num.* 6. peccare divites, qui sine necessitate accipiunt mutuum a Monte, ut aliàs lucrentur, & ideo tenentur illico pecuniam restituere. Hoc autem intelligendum dicerem, si Mons esset pauper, quia tunc deficeret subventio pauperum, pro quibus illi Montes sunt instituti. *Pasqualigus* autem apud *Concina num.* 7. affert quasdam Literas Pauli III. quibus asseritur licitè concedi posse aliquam annuam accessionem iis, qui pecuniam otiosam in præfatis Montibus collocant. Sed *P. Ballerinus ibid.* clare & meritò evincit

vincit has literas apocriphas. Adducit tamen *P.Concin.to.7.pag 483.num.9.* alias Litteras ejusdem Pauli III. Julii III. & Pii IV. in quibus id conceditur, sed cum hisce limitationibus, ut deponentes pecuniam id faciant zelô charitatis erga pauperes, & aliàs paratas habeant emptiones, ex quibus licitè lucrari possent. An verò sit licitum etiam privatis hujusmodi Montes instituere? Affirmat *Less l.2 c 20.num.194.*

765 „ 9. Nec est usura, si timens difficultatem, „ aut fraudem mutuatarii in reddendo tempo- „ re constituto, paciscaris, ut, si tunc non sol- „ vat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, „ quæ pœna licitè exigatur, dummodo non „ fiat aliâ intentione, quàm ut mutuatarius „ sic quasi constringatur, ne suâ culpâ fallat. „ Unde, si mutuatarius absque sua culpa non „ possit solvere, non licebit pœnam exigere, „ ut habet *Tol sup.cap.22.* qui ait, manifestum „ esse argumentum pravæ intentionis, si optes „ non solvi tibi præfixo tempore, ut pœ- „ nam recipias: ac simpliciter usuram fore, „ si certò sciens alterum non valiturum sol- „ vere, adhuc tali pœnâ oneres. V. *Bonac.* „ *d.3.q.3.p.7.Mol t.2 d.317 Less.l.2 c.20 d.15.*

Licitum est igitur in mutuo pactum *pœnæ conventionalis*, ut tenent communiter *Lugo D.26. sect.6.Sot l.6 qu.1.a.3.Tournely to.1.p.511.cum Henrico a S.Ign.Holzm de Contr.c.3.n.759.lVigandt tr. 9.Ex.8 q.3 ad 13. Cabassut.Th.J.l.6.c.7.n.1.Less l.2 cap 20.n.128. Anacl.q.4.n.38.& Salm.c.3.n.75.cum Scot. Trull. Vill. &c.* Ratio autem, cur hoc pactum sit licitum, est, quia talis pœna apponitur, ut contractûs firmitati consulatur, & avertatur negligentia mutuatarii. Ad licitè verò hoc pactum apponendum requiritur 1. ut mora debitoris sit notabilis, & culpabilis. 2. ut absit animus lucrandi per pœnam appositam; qui animus præsumitur, si oneretur debitor ad restituendum pro tempore, quo scitur eum solvere non posse. Ita *cum Bus Salm num.75.& 76.* Adde 3. ut pœna sit moderata, & culpæ proportionata. V. *Salm d.num.76.*

767 An autem dicta pœna debeatur ante Judicis sententiam? Negant *Sanch.de Matr.D.37.n.4 & Pal.Dian &c ap.Salm.ib.num.77.* quia ratio generalis de pœnis est, ut non debeantur ante sententiam. Oppositum tamen tenent probabiliùs *Continuator Tourn to.1.pag.512.Holzmann, Less.l.2.c.10 d 14.in fine,& Sylv.Villal & alii cum Salm.num 77.* Quia hæc pœna magis habet rationem pacti, quàm pœnæ.

768 „ 10. Nec est usura, pacisci, & accipere „ aliquid ratione damni emergentis (siquidem „ mutuum verè illius causa sit), aut lucri ces- „ santis, vel cessaturi, dummodo de hoc præ- „ moneatur mutuatarius: ut si volebas domum „ reficere, aut poteras nunc commodo tempore „ emere triticum, privando autem te tuâ pe- „ cuniâ in dando mutuo, corruit domus, & „ postea cariùs emes triticum. Item non pot- „ eris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, „ & volebas negotiando, ita ut mutuatio sit „ verè causa lucri cessantis. Ubi notat *Tol.* sup- „ ponendum in hoc titulo lucri cessantis, 1. „ Quòd verè volueris cum ea pecunia nego- „ tiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis „ negotiando, aliterve lucrari, quàm sic mu- „ tuando, ita ut mutues tantùm in gratiam „ mutuatarii. Ut minus exigas, quàm lucra- „ ri poteras, & deductis expensis, quia lu- „ crum cessans non est actu, sed in potentia, „ & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde „ ad arbitrium viri prudentis, pro majore, vel „ minore ejus certitudine, æstimare id pote- „ ris, & sic eum mutuatario de eo pacisci. „ *S.Thom.a.1. ad 2. Mol. d.324. Sal dub.26.&c.* „ *Card.Lug.d.25. sect 6.Bonac.qu.3.p.4.* Hinc qui „ non habuit animum negotiandi, vel si non „ erant, nec brevi sperabantur merces, vel non „ erat moraliter certus de lucro, nihil potest „ accipere ultra sortem: quia mutuatio ista „ verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem „ ex causa usura est, si mercatores creditò ven- „ dentes aliquid ultra pretium rigorosum ac- „ cipiant titulò lucri cessantis, verbi gratia, „ rem tantùm valentem 100. vendant pro 105. „ numerandis post annum; quia vendendo ad „ creditum (quod est virtualis mutuatio) plu- „ res habent emtores, pluresque res vendunt, „ & sic compensatur lucrum cessans, atque „ adeo illud non cessat ratione hujus vendi- „ tionis, *Dian.p.2.t.24 Trull cap 19. d.9 vid dub. seq.* Hac in re perlege Propos 41. inter pro- „ scriptas ab Innoc XI. „

Certum est ob titulum *Damni emergentis* licitum esse mutuanti exigere id quod sibi interest causâ mutui. Ita omnes cum *D.Thom. 2.2.q.78.a.2.ad 1.* qui rationem dat, inquiens: *Hoc enim non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare.* An autem id liceat ob titulum *Lucri cessantis*? Dubitat *Sotus l 6 q.1.a.3.* & absolutè negant *Scotus, Durandus, & alii apud Azorium*; hisque videtur adhæsisse idem *S.Thom. loc.cit* ubi subdidit: *Recompensationem verò damni quod consideratur in hoc, quòd de pecunia non*

non lucratur, non potest in pactum deducere, quia non debet vendere id quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo. Sed communiter alii DD. affirmant, ut *Cajet.2.2. q.62.ar.4.Sylvius 2.2 q.77.a.1.qu.5. Less.l.2.cap.20. dub.10.Genettus to.1.pag 233.q.1. Petrocor to.2. pag 399.q.12 Wigandt tr.9 Ex.8 q.2.Resp.8. Continuator Tournely to.1. pag.504. Anacl.q 4 n.36. Salm. tr. 14 c.3.n.79.cum P. Nav. Laym.Val. Bon. Reb. &c.* Hunc titulum approbat *l.13.ff.Rem rat.hab.* & expressè videtur approbasse SS. noster Pontifex Bened XIV. in *Epist.Encycl. de Usuris* (vide *Epist. VI. in fin. To.II.*) dicens: *Neque item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contractus rectè collocari & impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam*(nota)*ad licitam mercaturam & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.* Ratio nostræ sententiæ est, quia, ut docet idem *S.Thom.2.2. q 62.a.4.* dupliciter potest aliquis damnificari, uno modo auferendo ei quod actu habebat; *Alio modo impediendo, ne adipiscatur quod erat in via habendi; & tale damnum non oportet recompensare ex æquo, quia minus est habere aliquid virtute, quàm habere actu*. Idque in *Resp. ad 2.* dicit S. Doctor valere etiam pro lucro quod aliquis sperat ex sua pecunia, en verba D. Thomæ: *Nam ille qui semen sparsit in agro, nondum habet messem in actu, sed solùm in virtute, & utrumque potest multipliciter impediri*. Nec officit, quòd S.Doctor id intelligat, (ut habetur ex *objectione 2.*) de lucro cessante ob moram mutuatarii non solventis tempore præfinito, nam sive lucrum cesset ob moram mutuatarii, sive ob causam mutui, eadem ratio currit exigendi lucrum cessans, cùm tale interesse non debeatur mutuanti, nisi ob compensationem damni, quod in utroque casu æquè illi obvenit. Ad textum autem *D.Thomæ* primò locò relatum, respondet *Sylvius loc. c.* S.Doctorem negare ibi, quòd mutuator possit exigere integrum lucrum assequendum, non verò partem ejusdem; Et meritò sic respondet, cùm ipsemet S. Doctor in secundo loco supra allato doceat furem teneri compensare damnum, *non autem ex æquo*; rationem adducens, *quia minus est habere aliquid virtute, quàm habere actu*. Si ergo fur tenetur recompensare Domino lucrum cessans ex furto, juxta tantùm æstimationem spei; cur juxta eandem æstimationem mutuator non poterit exigere lucrum cessans ex mutuo?

Ad hujusmodi tamen interesse exigendum 769 tres conditiones requiruntur: I. Conditio, ut interesse ab initio in pactum deducatur; nam post contractum mutuans nihil petere potest, etsi immemor fuerit de suo damno: Nisi vi, metu, vel fraude coactus sit a mutuatario, ut *S.Th.d q.78.a 4.& ad 2. Less. num.79. & alii*; Vel nisi involuntariè coactus sit ad mutuandum, quamvis licitè, v.gr. a Rege ad bonum publicum. Pariter tenetur mutuatarius ad damnum, & lucrum cessans, si justè interpellatur ad solutionem, vel terminus præfixus elabitur, & ipse culpabiliter non solvat, *S.Thom d.l. ad 1.& Salm c.3.num.82.*

Sed dubitatur hìc, an in contractu sit necesse præmonere mutuatarium de vero damno, vel alio titulo justo, pro quo possit exigi aliquid ultra sortem? *Prima* sententia negat, quam tenent *Lugo D.25.num.74.& 182. cum Sot. Salas, Aragon Salon &c.* item *Cajet. Tap. Vil ap Salm. cap.3.num 83.* Ratio, quia mutuatarius nequit rationabiliter alligare suam intentionem ad titulum injustum, sed debet contrahere juxta capacitatem materiæ, & in titulum justum consentire. Maximè quia regulariter mutuatarius non retardaretur a contractu, ex eoquòd nosset justô titulô lucrum exigi. *Secunda* tamen verior sententia docet monitionem esse necessariam; ita cum *Bus. ut supra, Less cap.20. num.110. P.Concina to 7. pag 406. n.4 & pag.465. Continuator Tournely to.1. pag 505. v. Quarta, Salm.loc cit. cum Laym Pal. Dic.&c.* Ratio, quia mutuatarius putans contractum usurarium, non consentit in contractum justum, in quem fortè non consentiret, si nov isset justum titulum; putans enim titulum esse injustum, fortè contrahit sperando non solvere usuras, vel solutas eas sibi compensare, vel saltem quòd alter tempore mortis restituat; Alioquin, bene ait *Concina*, posset fortè evenire, quòd ille majus detrimentum ex mutuo, quàm commodum, retraheret. Sed ratio magis universalis est, quia ad contrahendum non sufficit voluntas interpretativa, seu conditionalis, ut dicemus *num.-73* Sed requiritur voluntas actualis, aut virtualis, aut saltem aliquando habita, & non retractata, juxta dicenda *lib 6. de Sacr. Miss num 324* Ergo mutuans, si lucrum sibi cessat, imputet suæ negligentiæ; ait enim *S.Thom.q.3.de Malo a 4 Debebat sibi cavisse, ne detrimentum incurreret; nec ille qui mutuum accipit debet damnum incurrere de stultitia mutuantis*. Secus verò dicendum, si revera existeret titulus justus, & tam

tam mutuans quàm mutuatarius in contractum consentirent, omni meliori modô quô possent, ut mox dicemus in quæstione IV. *n.773.*

II. Conditio est, ut non plus exigatur, quàm sit lucrum, quod speratur ex alio contractu licito, juxta æstimationem spei, & periculi, & deductis expensis. V. *Salm. num* 84. An autem deducenda sit æstimatio laboris in tali lucro impendendi? Affirmant probabiliter *Gaj. Tap. Villal.* Sed probabilius negandum censent *Less. num* 89. & *Salm d. n.*84. *cum Bon. Trull. Pal Dic. Salas*; quia non tenetur mutuans detrahere æstimationem cessationis laboris, quem ipse libenter subiturus esset; Aliàs, si labor compensandus esset, rarò a mercitoribus aliquid exigi posset pro lucro cessante. Verumtamen ex æquitate censeo aliquam detractionem faciendam esse casu, quo esset cessatio a magno labore, a quo mutuans ut se liberaret, probabiliter aliquid impenderet.

III. Conditio est, ut mutuum verè sit causa damni, vel lucri cessantis; nam, si mutuans aliam habet pecuniam, quam ad negotiandum subllituit; vel si lucrum, quod amittit ob mutuum ex mercaturâ faciendâ, potest & vult sibi comparare ex aliâ viâ, aut arte, cui mercando non potuisset vacare; tunc nequit exigere aliquid, nisi esset pro majori molestiâ subeundâ in illâ aliâ viâ lucrandi. Vide *Less. c.*20. *n.*89. *Salm. c.* 3. *num* 85. *cum Pal. Trull &c.*

An autem mutuans licitè exigat interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, si mutuet non compulsus alterius precibus, sed ipse se offerat ad mutuandum? Negant *Conradus*, & alii quidam *ap. Less l* 2. *cap.*2. *num.*101. Quia cùm mutuator non rogatus, sed sponte mutuum offert, lucrum non cessat causâ mutui, vel mutuatarii, sed ipse mutuans lucrum sibi impedit. Sed probabiliùs affirmant idem *Less. Lugo D* 25. *num.*107 *cum Mol Nav. Tol Val. Bann. &c.* Ratio, quia mutuator tunc non offert mutuum absolutè, sed sub conditione, ut ei compensetur lucrum cessans; & sic mutuatarius, acceptando mutuum, est vera causa cessationis lucri, verèque impedit, quin mutuator ex sua pecunia justè lucretur. Prout si quis in gratiam alterius offerat omittere jactum retis, licitè exigit pretium spei jactûs illius, quia alter est vera causa, ut captio piscium sperata illi impediatur.

Sed hic plures quæstiones sunt enucleandæ.

770 Quæstio I. An liceat mutuatori pacisci ab initio de certa pecunia solvenda, quando damnum emergens, vel lucrum cessans est incertum, seu tantùm probabiliter futurum? Distinguit *P Concina to.* 7. *pag* 408 *n* 5. & *pag* 438. *qu.*4. & dicit, quòd, si est certum damnum eventurum, vel lucrum cessandum, nempe quia occasiones lucrandi sunt actu vel proximè præsentes, & dubitatur solùm de ejus majori vel minori quantitate, tunc bene potest taxari arbitriô prudentum, & in pactum deduci quantitas solvenda. Secus verò, si damnum non est certè eventurum, vel si occasiones lucrandi tantùm probabiliter occurrere possent. Ratio, quia his casibus posset accidere, quòd damnum non eveniat, vel occasiones non occurrant, & tunc mutuator ex solo mutuo lucraretur. Sed veriùs censent *Salm. cap.* 3. *n.*84. *cum Malder. Vill. Gutt Tap Tamb. Dec. l.*8. *tr.*3. *c.*8. §.3. *num.*4 & 14 *cum Nav & Salas*, item *Sylvius*, & *Decoq ap. Tournely to.*1. *pag* 506. *v Quæres*, licitè posse mutuantem pacisci de aliqua certa quantitate solvenda, debitâ servatâ proportione juxta timorem damni, vel spem lucri futuri. Ratio, quia sic debita æqualitas jam bene servatur; nam sicut, damnô non eveniente, lucraretur mutuans, ita contra, eveniente damnô, lucrabitur mutuatarius. Nec refert, quòd damnum eventurum postmodum non accidat; quia pactum de auctario non fit pro damno futuro quod fortè non eveniet, sed pro periculo ejus probabili quod actu supponitur, & actu est pretiô æstimabile: Prout si quis vendit jactum retis, non vendit quidem pisces, qui fortè non capientur, sed vendit spem eorum probabilem, quæ jam de facto existit. Objicitur *l. Quemadmodum.* § *Item Labeo. ff. Ad l. Aquil.* ubi statuitur, quòd si quis frangit retia, nihil tenetur solvere Domino pro spe piscium capiendorum, sed solùm damnum retium. Sed respondetur cum *Glossa* (ibi verbô *Fieri.*), quòd tunc Dominus præcisè ex Lege Aquilia nullam habet actionem pro impedita spe captûs piscium; sed bene habet aliunde actionem ex *l Si jactum.* 13 *ff. de Act. emt & vend.* ubi sic dicitur: *Si jactum retis emero, & rete jactare piscator noluit, incertum hujus rei æstimandum est.* Subdit Glossa: *Æstimatur quantum est verisimile, quòd esset captum.* Unde apparet licitè posse compensari damnum probabiliter ex mutuo eventurum, quamvis incertum.

Ob eandem rationem probabiliter ait *Bon. D* 3 *p.*4. *num* 13. mutuatorem, qui non certò, sed tantùm probabiliter erat destinaturus pecuniam ad negotiationem, posse aliquid exigere pro rata

ta probabilitatis. Sed dices: si potest aliquid exigi pro probabilitate applicationis pecuniæ, ergo posset etiam aliquid exigi pro possibilitate applicandi. At respondeo negando paritatem: possibilitas est mera potentia, seu non repugnantia applicationis; unde mutuator ex ea nullum habet actuale, & positivum fundamentum lucri futuri, sed tantùm negativum. E converso probabilitas futuri lucri habet quidem positivum fundamentum talis lucri, sive spei illius, & ideo est pretiô æstimabilis. Quid si mutuator solùm animi pendeat, velit an non negotiari? Adhuc affirmant *Tamb.l.9 tr.1.cap.3.§.4.n.3.* & *Lugo D.20.num.2.cum Salas*, posse aliquid exigere, quia pariter est pretiô æstimabile, privare se in gratiam mutuatarii hac potestate deliberandi, destinandique pecuniam ad negotium, cùm non teneatur gratis ea spe & potestate privari: Prout si quis hæreat, an cras possit aut velit vel ne piscari, bene potest aliquid exigere, si in gratiam tui se obligat ad non piscandum. Et hoc neque improbabile videtur, cùm hæc privatio obligatoria, cùm teneatur mutuator non repetere mutuum per aliquod tempus, est aliquo pretio æstimabilis.

Quamvis autem sub initio liceret in pactum deducere, ut diximus, damnum eventurum, vel lucrum cessandum incertum; nunquam tamen licebit ab initio per pactum exigere hujusmodi interesse, ut communiter docent *Lugo D.25.num.106.Azor.3.p.l.5.cap.5.q.3.Concina to.7. pag.446.num* 8. Ratio, quia si mutues centum, & pro lucro cessante accipis decem, non jam mutuas centum, sed nonaginta; privare autem mutuatarium ex pacto ante tempus commoditate pecuniæ mutuatæ, onus est, & illud imponere est usura. Concedit tamen *Azorius loc.cit.* posse exigi sub initio lucrum conventum in alia specie; Sed rectè hoc etiam reprobat *Concina loc. cit.* quia privare mutuatarium illa re ante tempus, etiam onus est.

771 Quæstio II. An possis exigere lucrum cessans ob mutuum pecuniæ destinatæ ad negotiandum, si aliam pecuniam habeas non destinatam, quam tamen negotiationi substituere posses? Et quidem, si illam aliam pecuniam reservasses ad usum familiæ, nimirum ad domum alendam, filias dotandas, senectutem solandam, vel ne tuum statum periculo exponas; tunc licitè exiges lucrum cessans, quia non teneris ratione mutui tuam providentiam negligere. Ita *Less.l.2. cap.20. num.87. cum Nav. & Salm.cap.3.num.*86.ut certum supponunt. Sed dubium est, quid, si sine tali incommodo posses aliam pecuniam supponere? Negant probabiliter alii tunc posse aliquid exigere, quia tunc tibi non cessat lucrum ex causa mutui. Sed *Less.l.c. Pal.D.4.p.15.n.7.Tamb.l.9. tr.1 cap.3.§.4 num.2. Spor.de 7. Pr.cap 4.n.44. cum Mol.Laym. & Lugo, Croix l.3.p.2.num.*861. item *Valent.Trull.Villal.* (& meritò probabile putant *Salm.ib.*) affirmant, potiùs, quòd statueris illam solam pecuniam negotiationi, & periculo exponere, licitè posse petere lucrum cessans, quia verè tunc mutuatio est causa, ut tibi cesset lucrum speratum ex illâ pecuniâ; nec teneris in gratiam mutuatarii pecuniam non destinatam negotiationi exponere. Hoc tamen non admitterem, nisi, cùm mutuum das, verè habeas animum pecuniam illam reservatam negotiationi non substituere.

Quæstio III. Utrùm, si pecuniam non destinaveris absolutè, sed conditionatè ad negotium, uti si dicas: *vellem negotiari, nisi multi peterent mutuum*, tunc possis exigere interesse? *Less.l.2.cap.20.num* 90. dicit probabile esse, quòd possis; nam etsi ob multitudinem mutuum accipientium nulla mutuatio sit causa de se, sed omnes simul sint causa lucri cessantis, attamen verum est, quòd tu, ut illis mutues, jam de facto lucrô privaris, & ex alia parte mutuatarii in hoc non putant injuriam sibi fieri. Et idem sentiunt *Laym.l.3.tr.4 cap.16.num.*8. *Tamb l.9.cap.3.§.4.num.4.Spor.de 7.Pr.cap 4 n 44.* Sed dices: ille usuram committit, quia efficaciter vult lucrari ex mutuo, & inefficaciter ex negotiatione. At responderi potest: iste quamvis habeat voluntatem inefficacem negotiandi, vult tamen efficaciter justè lucrari; & quia jam potest justè lucrari ex negotiatione, ideo justè lucratur ex mutuo, cùm mutuum sit huic vera & efficax causa, ut lucrum ex negotiatione ipsi cesset. Rectè verò advertit *Less. num.* 95. non facilè hoc admittendum ob periculum palliandi usuras; Nam (ut notat *Bus.* hic cum *Tol.*), ut quis ab usuræ labe sit immunis, mallet debet lucrari negotiando, quàm mutuando; & mutuare debet tantùm in gratiam mutuatarii. 772

773 Quæstio IV. Utrùm, si quis bonâ fide ineat contractum usurarium, & lucrum exigat; re postea cognitâ, possit illud retinere, si verè poterat contrahere ex justo aliquo titulo, nempe ratione periculi, lucri cessantis, &c? *Prima sententia* affirmat, quia quisquis bonâ fide contrahit, semper intendit contrahere modò licitô,

tò, quo potest. Ideo enim hoc tali modò contraxit, quia licitum putavit; quare virtualiter intendit contrahere quocunque licito modo, quo contractus cohonestari poterat. Ita *Lugo Disp.25.Sect.9.* & *Sà, Dian. Tanner. ap. Salm. c.3. num.38.* & *Tamb. l.8. cap.8. §.3. num.21.* *Secunda* tamen verior sententia, quam tenent *Salm. cap.3.n.39. Less. cap.20 n.104. Concina to 7.pag.46*. *Contin.Tournely to.1. pag.515.* negat posse eo casu mutuatorem lucrum perceptum retinere. Ratio, quia minimè dici potest ipsum voluntatem virtualem sive implicitam habuisse, cùm non de alio contractu quàm de usurario cogitaverit. Eo casu tantùm habuisset voluntatem interpretativam, quæ non sufficit ad contrahendum, ut diximus supra *n.769.v Sed*. Nec obstat dicere, quòd mutuator iste potest retinere lucrum, tamquam possessor bonæ fidei, qui tenetur tantùm ad id in quo factus est ditior; nequit autem dici ditior factus ille, cui ratione mutui cessavit lucrum quod justè percipere poterat. Nam respondetur, quòd ad justè exigendum in mutuo aliquid ultra sortem, omninò requiritur, ut mutuatarius de justo titulo moneatur, ut diximus supra *dicto num.769*. Aut saltem, ut tam mutuator, quàm mutuatarius expressè vel implicitè consentiant in titulum justum, saltem explicitè intendentes contrahere omni meliori modo quo possunt; Quòd e converso sat probabiliter sufficit ad exigendum id quod licitè exigi poterat ex illo justo titulo, quamvis non expresso, ut dicunt *Croix l.3. p.2 num.924.* & *Salm. Tournely loc. cit.* ac probabile putat *Less. num 105*. Ceterùm SS. noster Pontifex Bened. XIV. in sua Bulla *de Usuris* (vide in calce *Tomi II. Epist. Encycl. num.VI.*) sapienter sic instruit: *Qui ab omni usuræ labe se immunes & integros præstare volunt . . admonendi sunt, ut contractum instituendum antea declarent, & conditiones inferendas explicent, & quem fructum ex eadem pecunia postulent*. Et hic sedulò animadvertendum est id de quo in eadem Bulla Pontifex monet Confessarios: *Ab extremis longè se abstineant; etenim aliqui tanta severitate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumptam accusent. Contra verò nonnulli indulgentes adeo sunt, ut quodcunque emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant, sed priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter ceteros prædicantur. Deinde eas partes suscipiant, quas tum ratione, tum auctoritate planè confirmatas intelligent. Quòd si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omninò contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam sequuntur; Neque illam gravibus censuris notandam asserant, si præsertim ratione, & præstantium Virorum testimoniis minimè careat*. Hoc, ut adverterent, cuperem, qui in Scriptores non humilis notæ non dubitant plurimis conviciis sæpius insultare, eo quòd eorum sententiis contradicunt.

Quæstio V. Quænam pacta licitè apponi possint in mutuo? Præ omnibus in hoc attendenda est generalis illa regula tradita a *S Thom. 2.2. qu.78. a.2.* quòd omne onus pretiò æstimabile impositum in mutuo, tanquam debitum ex justitiâ, vera sit usura. Secus, si exigatur res, quæ pecuniâ non mensuratur, ut benevolentia, amicitia, & similia: ita S. Doctor. Item certum est, nec etiam esse usuram exigere ex mutuo rem aliàs ex justitiâ jam debitam; Hinc licitè in mutuo potest exigi, ut alter cesset a vindicta privata, a vexatione injusta, &c. Ita *Less. l.2. cap.20 num.57. Salm.cap.3. num.54. cum Pal Trull Caj &c.* 774

Sed dubitatur 1. an in mutuo possit apponi pactum *Legis Commissoriæ*, scil. quòd, non factâ solutione pro certo tempore, pignus acquiratur a mutuante? Communiter negant DD. *Pal. Navar. Bon. &c. cum Salmant num 47.* Nisi pignus non valeat pluris, quàm sors; vel nisi sit pactum (certè licitum), ut si tali tempore non fiat solutio, vendatur pignus, & de pretio mutuans retineat tantùm suam sortem. Utrùm autem valeat pactum, ut in pœnam non impletæ solutionis amittatur pignus, etsi pluris valeat? Negant *Vasq Pal. & Cov.* Sed probabiliter affirmatur cum *Bon Trull. Azor. Reg. &c ap. Salm. num 48.* juxtà dicta *num 766.* ubi pœna conventionalis licita jam fuit probata. 775

Notandum est autem, quòd, si mutuator accipiat locò pignoris rem fructiferam, tenetur fructus ejus in sortem commutare; Et ideò pactum, quô creditor uti possit pignore, ejusque fructibus frui, donec debitum solvatur, dictum *Antichrèseos* (vulgò *Contratto a godere*), communiter rejicitur de se, præcisò aliò titulò, tanquam usurarium: Est certum cum *S.Thom. 2.2. q.78. n.2.* & *communi*, contra *Dianam*; quia, cùm res adhuc remaneat in dominio mutuatarii, illi soli fructificat, *ex cap. 1. & 2 de Usuris*. Immo tenetur mutuans reddere fructus illos, quos suâ culpâ negligit colligere. Vide *Salm. c.3 num 46.* 776

Excipitur tamen pignus pro dote promissâ datum,

datum, cujus fructus non computantur in dotem, ad onera Matrimonii sustinenda, ut *Concina p.467.num 6 & Petroc. p.289.q.7. ex c. Salubriter. de Usuris*, ubi dicitur: *Generum ad fructus possessionem, quæ sibi a Socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, in sortem computandos, non esse obligandum.* Et hoc currit, esto fructus pignoris onera Matrimonii excedant, quando pignus conceditur absolutè: & tempore, quo dos constituitur. Secus tamen, si detur tantùm in dotis securitatem, aut dote jam constitutâ; Secus item, si gener onera Matrimonii non sustineat. V. *Salm cap.3. ex num 40.*

777 Dubitatur 2. an possit in pactum deduci, ut reddantur a mutuatario, quæ ab eo sunt debita, non ex justitiâ, sed ex charitate, aut Religione; nempe ut Medicus medeatur, si alius non est: Advocatus patrocinetur: Dives succurrat in necessitate gravi; Item, ut qui vovit eleemosynam, eam præstet: ut Missam præceptam audiat &c? *Azorius 3.p.l 5 cap.7 qu 15.Bon.D.3.q 3.p.3.num.7.* item *Cov. Salas, Trull. Reg.&c. ap.Salm. cap.3. num.55.* negant id posse fieri sine labe usuræ, quia pactum addit onus justitiæ, quod priùs non aderat; & hanc tenet *Urva prop.42 Inn XI.n.15.* dicens omne pactum, novum onus imponens mutuatario, usurarium esse. Contradicunt tamen *Lugo, d.25 sect 5. n 49. Less l.2 cap.20. d.8. Concina to 7. pag 468. num.2. Tournely p.509. Salm. d loc. cum Valent Pal. &c.* quia, ut inquiunt, talis obligatio superaddita non meretur pretium, cùm sit in utilitatem tam mutuantis, quàm mutuatarii, qui implendo exoneratur ab obligatione, quam jam habebat. Addunt, si ex sententiâ omnium potest deduci in pactum mutui, ut alter desistat ab injuriâ inferendâ homini; tantò magis ab injuriâ inferendâ Deo. His non obstantibus, huic secundæ sententiæ, pace tantorum Doctorum, nunquam valui acquiescere, quia omne onus quod imponitur mutuatario ex pacto, tenetur ipse præstare ex justitia, & ideo evadit quidem pretiô æstimabile; ita ut si post tale pactum Medicus ille non medeatur, Advocatus non patrocinetur, tenebitur utiquè ex justitia compensare damnum quod eveniet ex omissione medelæ, vel patrocinii præstandi, ad quod damnum resarciendum priùs certè non erat obligatus. Quid ergo refert, quòd pactum impositum cedat, vel non, in utilitatem mutuatoris, cùm usura in hoc consistat, quòd exigatur ex mutuo onus pretiô æstimabile? Et miror, cur *Salmanticenses*, qui loquentes de simonia *c.2. n.41.* (& ut diximus *num.59.*), tanquam certum asseruerunt ex *D.Thoma*, simoniam committere qui dat aliquid alicui cum obligatione præstandi aliquod opus spirituale, licèt illud non sit in commodum dantis, eo quòd esset contractus onerosus; hic verò teneant non esse usuram, similem imponere obligationem; cùm ex communi axiomate dicatur: Quod in spiritualibus est simonia, in temporalibus est usura. Ceterùm omnes rectè docent non inferre usuram pactum solvendi id quod jam priùs erat debitum ex justitia, vel tollendi injustas vexationes, vel condonandi injurias, præcisâ satisfactione debitâ mutuatario; quia tunc nihil exigitur pretiô æstimabile, vel de quo mutuatarius pretium petere potuisset; ita *Concina pag 468 num 1. Tournely to.1. pag 509. & alii.*

Dubitatur 3. an possit deduci in pactum, ut mutuatarius faciat injuriæ condonationem, ad quam neque ex charitate tenebatur, sed poterat justè satisfactionem petere? Affirmant *Sot. Nav. & Sylv. apud Salm. cap.3 num.57.* quia læsio tunc ratione amicitiæ naturaliter condonari solet. Longè tamen probabiliùs & veriùs negant *Lugo d.25. s.8. num.38 Laym. Bon. Pal ap. Salm ib.* Quia adderetur obligatio verè pretiô æstimabilis. *Lessius* autem *l 2. cap.20. d.7. & Salm. l. c. cum Trull. Serra, Prado, &c.* adhærent secundæ sententiæ, quando esset pactum justitiæ; Secus verò, si esset fœdus amicitiæ, ut loquuntur, ex qua exigatur, ut alter libenter injuriam remittat; Sed bene advertunt, hoc palliatæ usuræ periculô non carere. 778

Dubitatur 4. an liceat pactum, ut mutuanti officium conferatur? Alii dicunt, quòd, si hoc petatur ex justitiâ, esset quidem usura, & est communis cum *S.Thom.2.2 q 78 a.2. ad 3* & aliis, contra paucos *ap. Salm. cap 3. num.58.* Secus verò, si petatur ex amicitiâ, aut gratitudine; *Salmant.* autem *ibid.* dicunt hoc practicè non posse admitti, nisi fortè in aliquo casu raro. Sed ego absolutè nunquam admittendum esse dico *ex prop.42. Innoc. XI. ut supra allatâ*, ubi ab usurâ excusabatur aliquid ultra sortem exigi, tanquam ex gratitudine debitum. Hinc officium sic recipiens, teneretur illud resignare ex justitiâ, vel pretium officii in sortem computare, nisi mutuatarius hoc nolle præsumatur; cùm aliàs collatio jam valida existimetur. Vide *Less. l.2. cap.20. num.62. Lugo num 42. Salm. num.59.* 779

Dubitatur 5. an liceat obligare mutuatarium ad ea, quæ ex gratitudine tenebatur præstare, 780

v.gr.

v.gr.ut emat sibi necessaria a mutuante, suam domum locet, agrum cum justâ mercede colat, &c? Omninò negandum cum *Bus. n.* 12. non solùm si hæc exigantur ut debita ex justitiâ, sed etiam ut debita ex gratitudine, juxta eandem prop 42. ut diximus; *Salm.* autem *cap.* 3. *num* 271. dicunt, quòd simpliciter rogare mutuatarium ad hæc liberè præstanda ex amicitiâ, de se non esset illicitum; Et in hoc videtur expressè consentire *S. Thom.* 2. 2. *qu.* 78. *a.* 2. *ad* 3. ubi dicit; *Si verò munus non quasi ex obligatione exhibetur, sed ex benevolentia quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, exigere, & expectare.* Hæc autem doctrina currit speculativè loquendo, sed in praxi rectè dicunt *Salm. loc. cit.* esse valde periculosam. Nec admittendum id quod ait *Laymann l.* 3. *tr.* 4 *cap.* 16. *num.* 3. licitum esse obligare mutuatarium ad hæc præstanda, si obligatio imponatur non ut onus, sed ut conditio sine qua non daretur mutuum; quia, acceptatâ conditione, reipsa jam onus imponitur. & mutuatarius obligatur ad illud: quod nunquam licet ex *D.Thoma* vide *num. sequ.*

781 Si pactum autem sit remutuandi, *S.Thom.* 2. 2. *qu.* 78. *a.* 2. *ad* 4. sic docet: *Licet simul mutuanti unum aliquid mutuum recipere; Non autem licet obligare ad mutuum imposterum faciendum.* Licitum igitur est mutuatarium obligare ad remutuandum eodem tempore mutui; quia potes ab altero petere officium amicitiæ, quod ille a te postulat; modò illud non sit ipsi magis onerosum. Et sic pariter posses petere, ut eodem tempore domum tibi locet, frumentum vendat, &c. Secus autem, si obligares in futurum; ita cum *S.Thom. Less l.* 2 *cap.* 20. *num.* 53. *& Salm cap.* 3 *n.* 62 *&* 64. *cum aliis, contra Bann. & Rodr. &c num* 63. qui excusant ab usurâ pactum adhuc in futurum remutuandi, sed improbabiliter.

782 Dubitatur 6. an liceat pactum, ut reddatur res mutuata in eadem specie, & quantitate, quando creditur pluris valitura?

In hoc certum est 1. quòd licet, si æquè dubium est, an valor rei sit augendus, vel minuendus; Vide *Less. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 145. Certum est 2. quòd, si rem servaturus eras usque ad tempus, quo ejus valorem augendum esse certò credas, potes petere, ut reddatur res in eadem quantitate, vel ejus incrementum, deductâ tamen æstimatione periculi, vel expensarum in re servandâ. Ita *Habert to.* 4. *pag.* 242. *in fin. Concina to.* 7. *p* 471. *num.* 11. item *Bon. Dic. Reb. &c. cum Salm. cap.* 3. *num.* 67. Certum est 3. quòd licet mutuare vetus frumentum, ut reddatur novum, quod non credatur pluris valiturum, nec melius veteri. Ita *Salm. ib. cum Pal. Mol. Trull. &c. cum Bus. num.* 11.

Quæstio igitur est, an possis petere, ut tibi reddatur res, quam non es servaturus, in eadem quantitate, eo tempore, quo credis eam pluris valituram? Affirmant *Sot. & Mol. ap. Less. d cap.* 20. *num* 154. Et his adhæret *Bus. hic infr. n.* 18. quia, ut dicunt, hæc est natura mutui, ut res in eadem quantitate reddatur; & quia per mutuatarium stat, ne res reddatur ante illud tempus. Sed docet *Less* hanc sententiam tunc esse probabilem, cùm fuisset dubium, an pretium foret augendum, vel an rem tu servasses (in quo casu etiam puto, rem valore jam auctam cum aliquâ detractione reddendam esse, juxta prædicti dubii æstimationem, ne quid ex mutuo lucreris; positô quòd non fuisses certò rem servaturus); nam alioqui rectè dicit *Less.* non videre, quo jure possis æqualem mensuram recipere. *Salm.* autem *num.* 70. *cum Bon. Azor & Trull.* prædictam sententiam approbant, si ex vi pacti attendatur tantùm ad rei substantiam, præcisâ consideratione valoris, & incrementi. Sed hæc præcisio non video, quomodo licitè posset fieri, quando res non foret servanda pro tempore redditionis; & certò, vel probabiliùs pluris valitura creditur.

Certum autem puto e converso cum *Salm. num.* 76. quòd, si certò, vel probabiliter res tempore restitutionis censeatur minùs valitura, poteris majorem mensuram petere, ut te serves indemnem.

Hæc dubia tamen locum habent, quando cogitatur, & creditur res pluris valitura; Si verò bonâ fide nulla habeatur consideratio de incremento, vel decremento rei; bene potes pacisci, ut res in eadem quantitate tibi reddatur. Ita *Less. cap.* 20. *num.* 149. *P Conc. loc. cit. ac Laym. &c. cum Salm. num.* 72. Hoc tamen non dici posse de mutuo pecuniæ, tenent *Salm. n.* 73. *cum Sà, Pal. Trull. Tol. &c.* quia in pecunia principaliter attenditur valor. Sed *Azorius, Navarr. & alii apud eosd. Salm. n.* 72. *in fine cum Bus. infr. num.* 17. bene valere pactum, ut reddatur pecunia in eadem specie, & numero monetarum, quando nullum cogitatur, nec intenditur incrementum, & sic expressè sit conventum: Horumque sententia est mihi probabilior, saltem si commune sit periculum incrementi, vel decrementi, ut sentit *P. Concina to.* 7. *pag.* 473. *num.*

473. *num.* 14. Pactum autem reddendi pecuniam in alia specie, quam traditur, omninò usurarium est, quia imponitur onus pretiô æstimabile, ut dicunt *Salm cap.* 3. *num.* 74. *Concina loc.cit.* & alii communiter. Usque adhuc de pactis; circa quæ bene advertit *Anaclet. de Us. qu.* 4. *in fin.* cum aliis communiter, quòd contractus in aliqua Regione usitatus, & a viris probis celebrari solitus, non est facilè damnandus. Sed procedamus ad alias quæstiones, quæ supersunt.

783 Quæstio V. utrùm usurarius acquirat dominium lucri usurarii? Affirmant *Lugo D.* 25. *n.* 206. *ac Scot. Sà, Nav &c. ap. Salm. c.* 3. *num.* 106. quia mutuatarius, quamvis coactè det, & ideo usurarius teneatur ad restitutionem, dat tamen liberè, & transfert dominium; sicut transfert qui metu coactus rem vendit. Sed oppositum tenendum cum *S.Thom.* 2.2 *qu.* 78 *art.* 3. *& communi cum Salm. cap.* 3. *num.* 107. *Conc to* 7. *p.* 534. *num* 4. *Tournely to.* 1. *p.* 514. Et ratio est, quia contractus usurarius est omni jure nullus; Nuda autem traditio rei dominium non transfert, ut habetur in *l. Nunquam. ff. de Acquirendo rerum dominio*.

784 Circa fructus autem acquisitos per usuras acceptas, docet *ib S.Thom.* quòd, si percepti sint ex re usu consumtibili, tunc restitui non debent, quia sunt fructus industriæ; Secus, si percepti sint ex re non usu consumtibili, puta ex domo, agro, *quia* (verba *D.Thomæ*) *sunt fructus rerum, quarum alius est dominus, & ideo et debentur*. Et hoc valet, etiamsi usurarius fructus non percipiat, si aliàs dominus percepisset. Quid de fructibus, quos dominus non fuisset percepturus, sed usurarius percepit? *Lugo d.* 25. *s.* 11. *num.* 209. dicit non esse restituendos, quia ex suâ sententiâ usurarius dominium usurarum acquirit, & tantùm tenetur mutuatarium indemnem servare. Sed nos contrarium in nostrâ sententiâ ut supra dicendum putamus cum *Salm. n.* 113. *Tourn.l.c.& Conc.num.* 5.

785 Quæstio VI. utrùm dans consilium pro usuris, aut præbens pecuniam usurario, ut mutuet, teneatur ad restitutionem? Negant *Lugo D.* 25. *num* 117. *& Sà, Tol. Syl. Med &c. ap. Salm. cap.* 3. *n.* 115. quia hi non sunt causa efficax damni, cùm possit postea debitor solutionem usurarum negare. Sed respectu hujus rationis longè probabiliùs (saltem, dico, quoad suadentem usuras) teneri affirmant *Bus. hic cum Less. l* 2. *cap.* 20 *num* 178. *Lugo D.* 25. *num.* 116. *Salm. ib. cum Pal. Bon. Trull. &c.* quia verè ipse tunc est causa injusti contractûs; & licèt debitor posset non solvere, si tamen solvet ex causâ suâ injustè solvet. Commune autem est *ib.* quòd non peccat, nec ad restitutionem tenetur, qui in gratiam mutuatarii illa faceret; Et ideo ex aliâ ratione prima sententia est satis probabilis, quia rationabiliter in illis mutuatarius præsumitur consentiens, ut ait *Lugo loc. cit.* Quoad eum autem qui tradit pecuniam usurario, ajunt *Concina to.* 7 *pag* 524. *num.* 7. *Less c.* 20. *num* 178. *& Salm loc.cit cum Bon. Trull. &c.* peccare, & teneri ad restitutionem; quia proximè cooperetur ad damnum mutuatarii. Sed *Lugo eod. num.* 116. rectè excipit ob eandem rationem, nisi præstet pecuniam in gratiam mutuatarii: Vel nisi, addendum dico, non posset ipse pecuniam tradens eam negare sine damno superioris ordinis, quàm esset mutuatarii damnum, juxta dicta *pag* 314. *num* 571. *v. Secunda*.

Quæstio VII. an peccet, & teneatur ad restitutionem deponens pecuniam apud eum, quem scit abusurum ad usuras? Respondent *Less. lib.* 2. *cap.* 20. *D.* 21. *& Salm. cap.* 3. *num* 116. *cum Pal. Lug. Bon & Trull.* quòd is peccaret utiquè contra charitatem, si usurarius non haberet aliàs, unde usuras exerceret; Sed non teneretur ad restitutionem, quia in hoc injuriam non irrogaret mutuatariis. Teneri tamen sentit *P. Concina to.* 7. *p.* 525 *num* 8. *ex D.Thoma* 2.2. *qu.* 78. *a* 4 *ad* 3. ubi dicit: *Quòd si quis committeret pecuniam suam usurario non habenti aliàs unde usuras exerceret, vel hac intentione committeret, ut inde copiosiùs per usuram lucraretur, daret materiam peccandi, ut & ipse esset particeps culpæ* Unde si talis deponens est particeps culpæ, non erit quidem particeps alterius culpæ, quàm injustitiæ, quam perpetrat mutuator. Sed hoc non obstante, veriùs mihi dicendum videtur, quòd deponens non teneatur ad restitutionem; sua enim actio non est injuriosa, sed potiùs gratiosa mutuatario, cùm hic potiùs gratam habeat, quàm ægrè ferat depositionem pecuniæ, ut in necessitate sibi providere possit. Positô ergo quòd mutuatarius in hoc non sit invitus, deponens, licèt sit particeps injustitiæ, quatenus lædit virtutem justitiæ in generali, juxta sententiam quam tenuimus in *Tract. de Charit pag* 105 *n.* 45. *v. Tertia*, ubi diximus præbentem occasionem peccandi, non solùm lædere charitatem, sed etiam virtutem ad quam lædendam proximum inducit; non tenetur tamen ad restitutionem, quia non lædit justitiam in particulari, nempe peculiare jus alterius, nec ei injuriam 786

juriam irrogat, cùm ille non sit invitus. Et sic intelligi potest *S.Thomas*.

787 Quæstio VIII. an Principes, Judices, & Advocati, qui sunt causa, ut usuræ solvantur, teneantur ad restitutionem? Respondetur teneri: sicut tenentur etiam illi, qui non excludunt a suis locis usurarios, *ex c.1. de Usuris in 6.* Immo excommunicantur ipso facto in *Clement. Ex gravi. de Usuris*; nisi tamen ob bonum publicum hoc permittere expediret. Ita *Less. num. 179. Salm. c.3. num. 117. cum Pal &c.*

788 Quæstio IX. an si usurarius sit tibi debitor, possis tu licitè exigere usuras, quas illas tibi assignat exigendas a mutuatario? Nega: atquè si exigis, teneris ad restitutionem; modò tamen tibi constet illud debitum esse pro usuris, *Salm. c.3. num. 118.*

789 Quæstio X. an peccent famuli cooperantes dominis usurariis? Certum est, quòd famuli minùs principales, qui tantùm scribunt, numerant pecunias, deferunt pignus, & similia, non tenentur ad restitutionem, nec peccant. Ita *Salm. c.3. num. 118 cum Tamb. Dec. l. 5. c.1. § 4. n. 49. & Bus. circa fin. hujus Dubii*. Dubium est de iis, qui exigunt usuras, & ad solutionem cogunt, an teneantur ad restitutionem? *Sà, Syl. Tabien. Vega apud Salm. ibid.* licèt dicant peccare, excusant tamen a restitutione, quia isti non sunt verè causa exactionis, vel tantùm sunt materialis, & remota; *Salm.* autem *ib. cum Pal. Val. Med. Sal. &c.* putant teneri, cùm verè sint causæ injustæ proximè cooperantes; Et hoc videtur probabilius cum *Tamb. eod. loc.* si ipsi cooperantur in re ingratâ debitoribus, prout esset, si cogerent eos ad solutionem, subscriberent apodixas: Secus, si in re illis non ingratâ, nempe, si eos hortarentur simpliciter ad solutionem, vel exigerent usuras sine coactione; quia in hoc debitores non censentur invitii. Sed non ex ... arem exigentem a peccato cooperationis ratione solius famulatûs.

790 Quæstio XI. an heredes Usurarii, vel alterius debitoris teneantur ad restitutionem insolidum? Distinguendum: si debita sint hypothecaria ex contractu, communis est sententia, omnes in solidum teneri. Dubium est, si debita sint personalia defuncti ex delicto? Adhuc teneri insolidum docent Canonistæ cum *Sylvio, Salas, Lopez, Major, &c. apud Continuat. Tournely to. 1. pag. 518.* Idque arguunt ex *c. Tua nos. 9. de Usur.* ubi dicitur: *Filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, quâ Parentes sui.* Sed satis probabiliter *Tournely loc. c. cum Azor. Cajet. Tol. Bon. Bann. Med. Habert, Pontas, Sambov. &c.* dicit hos heredes teneri solùm pro rata, nisi ipsi delicto defuncti cooperati fuerint; Et probatur ex *l.1. C. de Delictis defuncti l. 4. ti. 17.* ubi dicitur: *Post litis contestationem, eo quia vim* (seu damnum) *fecit defuncto, successores ejus insolidum; alioquin in quantum ad eos pervenit, convenire juris absolutissimi est*. Rationem dat *Cajetanus* respondens ad textum *Tua nos*, supra oppositum, & dicit „ : (Filii tenentur sicut & Pater obligatione scil. personali suorum bonorum; Sed in hoc est differentia, quòd Pater est tota illa persona, ac per hoc habet totam obligationem; quilibet tamen heres (scil. filius) est pars illius personæ, & consequenter partem tantùm obligationis subit.) „

Quæstio XII. Hic etiam pertineret quærere, an licitum sit petere mutuum ab usurario, & illas ei offerre? Sed de hac satis dictum est supra *de Charitate l. 2. num. 47 & 77.*

„ 11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut restituatur novum (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat novum fore melius, & majoris pretii, *Sylvest. Navar. Trull. d. 15. num. 11.* 791

„ 12. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cùm privet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas, *Less. l.1. c. 20. d. 8. Card. Lugo d. 25. num 46. V. Lay. l.3. t.4. cap. 16. num 3. Bon l. c. p. 2.*

„ 13. Usura est, mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber a tributis, vel oneribus justis solvendis, *Salas, C. Lugo num. 64.* ex communi. 14. Item mutuare eâ lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat a debitore mutuantis, a quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia, si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit usura, *ibid. & Bon l. c.*

„ 15. Item, si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, vel alibi (cum majoribus sumtibus, vel laboribus), ubi plus valet, *ibid.*

„ 16. Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget, *ibid.*

„ 17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuo, v. gr. 100. „ flore-

,, florenos, non potest exigere plus, quàm eo-
,, rum pretium, & valor tunc fuerit. Unde,
,, si eorum valor tunc augeatur, non potest
,, repetere 100. quia reciperet aliquid supra sor-
,, tem. Quòd si valor decrescat, debet mu-
,, tuatarius reddere plus, quàm 100. quia aliàs
,, non restitueret ad æqualitatem. *Vid. Less. l.2.*
,, *c.20.n.149. Laym. l.3.t.4 c.16 n.16. Bonac. loc.cit.*
,, *p.3.* * (*Vide n.782 vers. Hæc dubia.*) *

,, 18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut
,, vini, tritici, &c. aliter se res habet, quia,
,, si quis ver. gr. mutuet alteri 10. modios tri-
,, tici, sive pretium crescat, sive non, potest
,, repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in
,, pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter
,, conventum sit ob certas, & licitas causas)
,, nisi valor, sive pretium. Unde non debet
,, restitui nisi pretium æquale. At verò in fru-
,, mentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non
,, petitur mutuum frumentum propter pretium
,, frumenti, sed propter ipsum corpus, & sub-
,, stantiam: ergo, etsi crescat pretium illius,
,, potest repetere tot mensuras, quot dedit mu-
,, tuo. Interim tamen quidam de his rebus
,, eodem modo loquuntur, quo de moneta. V.
,, *Lay. l. c. n.14. & Bon. l. c.* * (*Vide dict. n 782.*) *

792 ,, Quæres: Quæ obligatio, & pœna sit usu-
,, rariorum, & cooperantium?

,, Resp. 1. Usurarius etiam non manifestus,
,, ac heredes tenentur restituere; imò etiam
,, omnes ii, qui ex parte usurarii cooperantur
,, efficaciter; ver. gr. judices, domini tempo-
,, rales, notarii, famuli, advocati, qui quovis
,, modo juvant, vel cogunt mutuatarios ad
,, solutionem usurarum. Dixi (positivè, seu
,, efficaciter) quia habendo se negativè, pos-
,, sunt permittere usurarios, ob justam causam,
,, & necessitatem pauperum. Præterea in pra-
,, xi, ex præsumta voluntate mutuatariorum,
,, ferè excusantur minùs principales famuli. *
,, (*Vide dict. supra num. 789. & l 2. num. 78.*) *

,, 2. Usurarius publicus, sive notorius non de-
,, bet admitti ad Communionem Altaris, nec
,, absolvi, donec restituat usuras, nec sepeliri in
,, loco Sacro; & qui scienter sepelit, ipso facto
,, est excommunicatus. 3 addit *Laym. l c. n.21.*
,, ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi
,, ante mortem restituerit. V. *Less. Bon. Trull.*
,, *cap. 14. d. 22.* * (*Item usurarii sunt infames.*
,, *Salm c.3 n.125.*) *

DUBIUM VIII.

De Emtione, & Venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit Emtio, & Venditio?

Quid

793 „ RESP. Est contractus, quo pretium pro „ merce solvitur; completurque mercis „ traditione. Venditio contra. Justitia ejus in „ hoc consistit, ut pretium sit justum, sive „ exæquet valorem rei, & contra. Aliàs, si „ sine legitimo titulo secus fiat, committetur „ injustitia gravis, vel levis, pro gravitate ex„ cessûs, qui proinde ad restitutionem in con„ scientia obligabit; etsi, in foro externo ad „ restitutionem ferè non cogatur quis, nisi ul„ tra dimidium defraudaverit. V. *Laym. c.17.* „ *Bon. d.3 q.2. p.1. & 4.*

794 Notandum I. Quòd, ut contractus emtionis sit validus, requiritur determinatio pretii, quæ si remittatur ipsi emtori, nullus est contractus, *l. Quòd sæpe. ff. de Contrahendâ emtione.* Secus, si remittatur tertio, *l. ult. C eod. tit.* sive judicio Prudentum, ut rectè ait *Dicast.* An autem valeat emtio facta pro justo pretio, sine determinatione? Affirmat *Palaus disp 5. p.1. num 2 Salm* autem *de Contr. c 2 num 2* negant cum communi, nisi pretium sit jam a lege taxatum. Et sicut pretium, sic etiam (ut valeat contractus) res debet esse determinata, saltem in spe, ut quando venditur hic jactus retis. V. *Salm ib. num 3.*

Quæritur hic, an quando data sit arrha, liceat danti resilire a contractu cum jactura arrhæ? Respondeo cum *P. Concina to.7. pag. 267. num.2.* quòd licitè potest ex consuetudine, quæ regulariter talis est. Excipitur, nisi arrha data sit pro majori securitate contractûs jam initi. Utrùm autem in dubio, an arrha data fuerit pro securitate, liceat danti resilire? Videtur negare, *La-Croix l 6. p. 2. n. 134. ex Onnate de Contr. to. 2. D. 34. sect. 1.* quia natura hujus contractûs arrhæ est, ut detur pignus ob statuendam obligationem ad non recedendum a contractu, sub pœna pignus amittendi. Sed affirmat *Concina loc. cit.* Et hoc verum mihi videtur in iis contractibus, ubi regulariter talis est consuetudo; quisque enim præsumitur velle contrahere juxta consuetudinem, quâ regulariter fiunt contractus.

Notandum II. Quòd contractus emtionis solo consensu perficitur, nisi ante emtionem conveniant partes conficere scripturam, ex § *un. Inst de Oblig. ex conf. & §. Emtio. de Emt. & Vend.* Dominium autem rei non transit ad emtorem, nisi factâ traditione, ut est commune, contra *Pal. Nav.* & videtur certum esse ex §. *Utique. Inst. de Emt. &c.* ubi: *Qui nondum emtori traditit rem, adhuc ipse dominus est.* 795

Immo nec transfertur dominium rei, etiam emtori traditæ, donec ab emtore pretium solvatur, sive offeratur, aut saltem præstetur pignus, vel fidejussio, aut saltem fides de illo, *ex §. Venditæ. Inst. de Rerum divisione*, ubi dicitur: *Venditæ verò res, & traditæ non aliter emtori acquiruntur, quàm si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti expromissore, vel pignore dato . . Sed si is, qui vendit, fidem emtoris secutus fuerit, dicendum est emtoris fieri.* Vide dicta *pag. 358. n. 685.* Quæstio autem hic fit, an gabella debita pro venditione, solvenda sit Gabellario tempore contractûs, vel tempore traditionis? *Vasquez, P. Nav. &c.* apud *Salm. c. 2 num 4.* dicunt tempore traditionis; Et probabile putant *Salm.* Sed rectè probabiliùs censent oppositum cum *Pal. Vill. Prado, Bon. Dic.* & idem tenent *Less. l.2 c.21. n.1. Lugo D 26 num.5. & Contin. Tourn. to.1. pag. 438.* Ratio, quia contractus emtionis solo consensu perficitur, ut habetur ex §. *un. Inst de Obl ex consensu*, ubi dicitur: *Consensu fiunt obligationes in emtionibus, locationibus . . Ideo autem istis modis obligatio dicitur consensu contrahi, quia neque scripturâ, neque præsentiâ omninò opus est; at nec dari quicquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio.* 796

Notandum III. Quòd quando venditio est conditionata, impletâ conditione, contractus retrotrahitur ad diem venditionis; ideoque fructus interim percepti pertinent ad emtorem. Hoc tamen est, quando conditio adjecta est casualis: secus, si potestativa, scil cujus impletio sit in potestate emtoris. Ita *Less. Mald. &c. cum Salm num.25.* 797

Notandum IV, quòd periculum, & commodum 79

modum rei regulariter ſpectat ad dominum rei, ſed in contractu venditionis, emtione perfectâ, ſpectat ad emtorem, ſemper ac eſt vendita res determinata, etiamſi res non ſit tradita, vel tradita ſine habita fide de pretio, niſi aliter conventum ſit. Ita ex *§. Cùm autem. 3. Inſt. de Emt. & vend. l. Id quod. 7. ff. de Peric. & comm. & l. Poſt perfectam. 1. C. eod tit.* Excipe tamen, ſi venditor ſit in mora tradendi; tunc enim ad ipſum pertinet periculum, ex *l. 17 ff. de Per. & comm.* Idem, ſi culpa venditoris res fuerit deſtructa, vel deteriorata, ex *l. 2. eod tit.* Vide *Croix l. 3. p. 2 num. 725.* Perfectâ autem emtione, ſi aliter conventum non fuerit, fructus rei pendentes ſpectant ad emtorem, ut communiter docent *Leſſ. l. 2. c. 21. num. 100. Sporer de 7. Præc. c. 5. n. 93. Continuat. Tournely to. 1. pag. 450. Lugo D. 26. Sect. 14. Croix l. c. num. 977. cum Mol. Laym &c.* Et hoc currit etiam pro foro conſcientiæ, ut *Spor. cum Mol. & communi*. Dicit tamen *Tournely. cum Lugo*, quòd hoc valet quoad æſtimationem, quam habent fructus tempore emtionis: Si verò fructus tempore venditionis erant immaturi, cùm poſtea ſunt maturi, certum eſt quòd eorum incrementum debetur venditori, ut *Leſſ. & Molina ap. Lugo D. 26. num. 212. ac Tourn. loc. c.* Imò ſentit *Lugo ib.* fructus tunc pro rata augumenti dividendos, ſed hoc mihi non arridet.

Ita quoad fructus pendentes; Quoad fructus verò futuros rei, dubitatur 1. Ad quem ſpectent ipſi, re non traditâ, vel traditâ ſine pignore, aut datâ fide de pretio, ita ut dominium rei adhuc fuerit apud venditorem? *Prima* ſententia, quam tenent *Tournely to. 1. pag. 451. num. 4. & Bonac. de Contr. D. 3. q. 2. p. 7. §. 1. num. 4. cum Covarr.* dicit ſpectare ad venditorem, ex regula illa generali, quòd res ſuo domino fructificat. *Secunda* tamen ſententia communis, & verior, quam tenent *Leſſ. l. 2. c. 21. num. 109. Croix l. 3. p. 2. num. 978. Salm. de Contr. c. 2. num. 17. cum Sylveſt. Tap. Mald. Spor. de 7. Præc. c. 5. n. 94. cum S. Antonin. Arm. P. Nav. & Laym* docet, fructus ſpectare ad emtorem, niſi aliter conventum ſit. Ratio, tum quia, cui debetur res, debentur etiam fructus tanquam acceſſorii; tum quia æquum eſt, ut ad eundem emtorem ſpectet commodum fructuum, ad quem ſpectat rei periculum, ut mox ſupra dictum eſt. Nec obſtat regula enunciata, quòd res domino fructificet; nam reſpondetur, hoc intelligi de domino abſoluto, non autem de domino rei, quæ debetur alteri, ad quem rei periculum ſpectat. Nec deinde obſtat dicere, iniquum videri, quòd emtor percipiat fructus, & venditor non poſſit pretiò frui; Nam reſpondetur, hoc commodum emtoris bene compenſari cum periculo rei ab ipſo aſſumto; Ceterùm pretium ſolvendum per ſe æquale eſt pretio perſoluto, niſi ex mora ſolvendi venditor patiatur aliquod intereſſe ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis; tunc enim emtor ſanè teneretur illud ei reſarcire, ut omnes docent cum *Spor. n. 96.* Certum autem eſt, quòd ſi venditor intenderet non ratam habere venditionem, niſi poſtquam pretium ſolvatur, eo caſu tam periculum rei, quàm commodum fructuum ad ipſum ſpectat, ut *Spor. l. c. cum P. Nav. & Laym.*

Diximus autem, *niſi aliter conventum ſit*, nam ſi res non ſit tradita, vel tradita ſit ſine pignore, aut fide de pretio; tunc dubitatur 2. an poſſit venditor paciſci, ut fructus ad ipſum ſpectent, donec pretium ſolvatur? *Prima* ſententia negat cum *P. Concina to. 7. pag. 269 n. 11. & S. Antonin. Sylveſt. Major. Arm. Gabr. &c. apud Dian. p. 4. tr. 4. R. 139.* qui probabilem putat. Ratio, quia venditor, concedendo dilationem ad ſolvendum pretium, nequit per hoc tempus proventum exigere; compenſatò tamen intereſſe ab emtore, ſi tempore præfinito fuerit in mora ſolvendi. *Secunda* verò ſententia communior, & probabilior affirmat, eamque tenent *Mol. D. 368. num 9. Fill. tr. 35. c. 8 q. 2 n. 177. Viva de Contr. q. 2. a. 6 Spor. l. c. n. 96. Sanch. Conſ. l. 1. c. 7. dub. 21. num. 3. cum Nav. Ang. Tab. Caſtro, &c. Bon. D. 3. q. 2. p. 7 §. 1. num. 5. cum Cov. Gom. & Reb.* & idem tuetur *Petrocorenſ. to. 2. pag. 393.* Ratio, quia venditor juſtè poteſt dominium directum transferre in emtorem, & reſervare ſibi dominium utile, ut fructus percipere valeat, uſquedum pretium ſolvatur; & tunc non exigit fructus ratione ſolutionis dilatæ, ſed ratione ipſius venditionis hôc pactô initæ. Hoc tamen caſu bene ait *Petrocor. loc. cit.* quòd ſi prædium pereat, vel deterioretur, non poſſet venditor exigere id quod ratione præfatorum fructuum emtor promiſerit ei correſpondere.

Quæritur 1. cujuſnam ſit res emta pecuniâ alienâ? Reſpondetur emtoris, ſi emat nomine ſuo, *ex l. Si eo. C. de Reivindicatione*, ubi dicitur: *Si ex ea pecunia, quam depoſueras, is apud quem collocata fuerat ſibi poſſeſſiones comparavit, ipſique traditæ ſunt . . ab eo invito in te transferri injurioſum eſt*. Excipe, ſi pecunia ſit Eccleſiæ, minoris, & militis, ut *Bon. Rebel. Syl. &c. cum Salm. c. 2. num. 29.* Quia tunc illis res acquiritur. 799

Quær. 2.

800 Quær. 2. An valeat contractus, si vendatur res aliena? Resp. ex *l. Rem alienam. 28. ff. de Contr. emt.* validum esse quoad translationem dominii, non quidem rei, sed pretii; unde vendens malâ fide acquirit dominium pecuniæ, sed tenetur emtori omnia damna restituere: qui autem vendit bonâ fide, tenetur restituere de pretio tantùm id, in quo factus est ditior, sed non ad evictionem; sicuti nec etiam, si malâ fide vendidit, ad evictionem tenetur, si alter scienter ab illo rem alienam emerit, ex *l. In emtione. §. Etiamsi. ff. eod. tit.* Ita *Salm. c. 2. n. 31. cum Lug. Less. Bon. Pal. Reg. Dic.*

801 „ 1. Quòd spectat ad emtorem, is potest emere viliùs, quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quòd venditor necessitate ductus vendat viliùs; quia venditio manet voluntaria, inquit *Cajet.* Vid. *Bon loc cit. num. 21. & 23.* Potest nihilominus graviter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas, *Laym. l. c. num. 10.*

Notandum est 1. quòd res in manu mercatoris ratione sui laboris & operarum pluris æstimantur, quàm in manu alterius. Propterea tamen non est illicitum alteri rem vendere tanti, quanti venditur a mercatore, *Less. l. 2. c. 21 num 24. Salm. c. 2 num. 21. cum Lug. Bod. &c.*

Notandum 2. quòd concursus emtorum, & penuria mercium auget pretium rei; paucitas contra emtorum, & copia mercium minuit pretium, *Salm. cap. 2. num. 102. cum communi, P. Concina to. 7. p. 301. num. 101. Tournely to. 1. pag. 442.*

802 Notandum 3. quòd pretium rei decrescit, quando res est parùm utile emtori, & hic in gratiam venditoris emit. Est communis sententia cum *Tournely to. 1. pag. 443. & Salm. cap. 2. num. 103 & 105. in fine cum Bon. Dic. Reg. & aliis.* Hinc fit, quòd merces ultroneæ licitè possunt viliùs emi, ut communiter docent *P. Concina to. 7. pag. 301. num. 18. Tournely, l. c. Diana p. 1. tr. 8. num 36 & Salm num. 105.* cum aliis communiter, contra *Roncaglia de Contr. c. 3. q. 5. R. 4.* qui ait ex hoc solo capite, quòd res ultrò a venditore offeratur, non esse causam, ut pretium rei decrescat, nisi accedat alia circumstantia, nempe paucitatis emtorum, vel pluralitatis offerentium: Sed veriùs alii DD. communiter, ut diximus, contrarium docent, quia regulariter in hujusmodi ultroneis venditionibus pauci inveniuntur emtores. At dubitatur 1. Quanti vilescat res ultrò oblata? *M. Serra 2. 2. q. 77. a. 1. dub. 3. cum Conrad. & Reb. Salas, Palac. Barth. a S. Fausto, & Megala ap. Dian. p. 1. tr. 8. R. 78.* sentiunt vilescere usque ad dimidium. Sed probabiliùs *Cajet. 2. 2. q. 77. a. 1. Bon. D. 3. q. 2. pu 4. n. 23. Fill. tr. 35. c. 4. num. 70. Sporer de 7. Pr. num. 21. Diana l. c. R. 36. Mazzott. to. 2. pag. 111. Tamb. l. 8. tr. 3. cap. 7. §. 4. num 6.* censent vilescere tantùm pro tertia parte. Dubitatur 2. An idem currat, quando venduntur merces ob paupertatem? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent cum *Busemb. Cajet. d. a. 1. Conrad Resp. cas. p. 1 q. 157. Bon. loc. cit. cum Soto, Sà, Vasq. & aliis, Dian. d. R. 78. cum Nav. Terr. & Vill.* Ratio, quia res ultronea de se pretiò decrescit juxta communem æstimationem; inopia autem venditoris non efficit, ut pretium mutetur. Negat autem *secunda* sententia, quàm tenent *Tournely to. 1. pag. 442. & Salm. cap. 2. num 105. cum P. Nav. Reg. Dic.* Ratio, quia hoc videtur adversari charitati, & justitiæ, emere viliùs a paupere, qui necessitate coactus vendit. Excipiunt *Salm & Concina ll. cit.* si res ematur tantùm in gratiam venditoris, ita ut aliàs non emeretur. Hæc *secunda* sententia est quidem æquior, & omninò suadenda; sed spectatâ ratione, *prima* sententia non videtur improbabilis; Dummodò, excipio, res emenda non sit de iis, quæ communiter emuntur, & offeruntur, ut frumentum, oleum, vinum: Secus de aliis, quæ non ita facilè venduntur. Neque in eo casu officit, quòd emtor re illâ indigeret, quia id per accidens esset, & casus non mutat pretium rerum. Quando verò alter vendit coactus a necessitate, & tu non emis merè in gratiam sui, facilè potes peccare contra charitatem, ut bene ait *Mazzotta l. c.* emendo tantò vili pretiò, quantò emeres merè in gratiam venditoris. Qui autem venderet in gratiam emtoris, sentio non posse vendere plus pretiò supremò, nisi concurreret aliqua extraordinaria circumstantia, nempe raritas rei, multitudo emtorum, incommodum venditoris, vel specialis ipsius venditoris affectus ad rem, ut dicemus infra: Aliàs, si adesset tantùm commodum, vel affectus emtoris ad rem, utiquè non liceret augere pretium, ut dicemus cum *S. Thoma num. 806.*

Notandum 4 quòd si tam emtor, quàm venditor ignorent pretium rei, tunc justum erit pretium illud quod convenitur, quia uterque tunc exponitur periculo jacturæ. Ita *Tournely to. 1.*

to.1.p.446. cum Bannez. Item notandum cum eodem *Tourn. p.447*. quòd si aliqua res minoris valeret in uno loco, & majoris in alio, potest majoris vendi in loco minoris pretii, dummodo venditor assumat in se periculum transvehendi rem ad locum pretii majoris.

„ 2. Emtor potest emere minoris, ex eo „ quòd multa simul emat; quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde meritò „ pretium decrescit, *Bon.l.c.p.4.num.13.ex Less. Reg.* *(*Est commune cum Less.c.21.n.38. Lugo* „ *&c. apud Salm.num.149.*)*

803 „ 3. Quoad venditorem, is communiter „ debet vendere secundùm pretium taxatum „ a lege, vel magistratu; quòd, si nullum „ est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non „ consistit in indivisibili, ut anxiè scrupulari „ oporteat, sed dividitur in infimum, medium, „ & summum, sive, ut alii vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita ut intra latitudinem hujus pretii vendere, & emere liceat, „ nunc summo, nunc infimo.

Notandum est 1. quòd taxa facta pretii a Republicâ obligat in conscientiâ, ut *S.Thom. 1.2.q.96 art.1. ad 3. cum communi*; etiam Ecclesiasticos (licèt sit probabile alias leges Ecclesiasticos non obligare), *Salm.c.2.num.*118. Intelligitur tamen, nisi notabiliter res mutentur, ut *Less.c.21.d.2.Salm.ibid. cum Reg. Trull. Dic.&c.* Vel nisi taxa a majori parte Populi non servetur, sciente Principe, & non puniente, *Salm. num.116.& 135.* Utrùm autem tunc res optima possit cariùs vendi, vel misceri cum aliâ, ita ut fiat sicut aliæ res communes? Affirmant probabiliter *Salm.c.2.num.*128.*&* 130. *P.Concina to.7.tr.306. num.29.& Tournely to.1. p.447.* Ratio, quia Princeps, taxando pretium, respicit tantùm valorem mercis ordinariæ. An verò venditor possit cogere emtorem solvere in determinata specie pecuniæ? Probabile esse, quòd possit, dicunt *Salm.* Negant verò *P.Conc. l.c. num.*28. Ego censeo posse cogere ad solvendum pecuniâ usuali, nempe æneâ pro rebus vilibus, argenteâ pro rebus magni valoris. Probabile autem est in annis valde sterilibus, taxam non obligare, ut *Nav. Bon.Mol.Cov. Pal. &c. contra Lesdem.Ban.Tap.Azor.&c.* Vide *Salm.c.2.ex n.132.*

804 Notandum 2. quòd pretium variari potest, ratione temporis, & loci; debet enim attendi tempus, in quo res traditur, & locus, ubi est res quæ venditur, non autem ubi fit contractus, nisi venditor conveniat huc rem transferre, *Salm.cap.2.num.98.& 99.cum Lug.Dic &c. & Tourn. ut sup. num.*802.*in fin.* Hinc res pretiosa potest parvi emi, ubi parvi æstimatur; & res vilis magni vendi, ubi magni æstimatur. Vide *dicenda n.*808. E contrario venditor non potest alicubi rem vendere pluris, quàm ibi æstimatur, licèt emerit cariùs, & multum expenderit ad illam vehendam, ut docet *S.Th. Less.Bon.&c.cum Salm.num.*100.

Notandum 3. quòd pretium rerum vilium minorem latitudinem habet, quàm pretiosarum; vinum enim, aut simile quod valet 5. potest vendi 6. vel 4. Aut si valet 10 potest vendi 12. vel 8. ut dicunt *Tournely to.1. pag.442. & Cajet. ap. Salm. num.79. in fine*; Aut si valet 100. potest vendi 105. & 95. *Less. c.21.n.10. & Concina to.7.pag.294.n.2.* Domus autem, aut villa, quæ fortè vendita est pro 20. mille, post annum emi poterit pro 12. mille. V. *Salm. ib. num.80.cum Less.Lugo, &c.*

Notandum 4. quòd, licèt in foro externo non invalidetur venditio, nisi deceptio sit ultra dimidium justi pretii; In foro tamen conscientiæ etiam deceptio infra dimidium obligat ad restitutionem; Et ita omninò dicendum (contra Juristas aliquos) cum *S.Th. 2.2. q.77.art.1.ad.1. Less.lib.2.c.21. num.21. Lugo D.16. num.81.& Salm c.2.num.85.cum communi.* Et hoc, etiamsi contractus fuerit initus bonâ fide, tunc enim decipiens tenetur saltem ad id, in quo factus est ditior. 805

Quòd si, ut supra notavimus cum *Tournely to.1.pag.446.& Salm.cap.2.num.*88. tam emtor, quàm venditor rei valorem ignorent, & uterque sorti se committant, ut lucrum vel damnum spectet ad eum, cui sors contigerit; tunc valet contractus, etiamsi postea inveniatur deceptio in dimidio, quia tunc sibi invicem censentur cedere excessum, ut rectè ajunt *AA. cit.*

Hic etiam advertendum, quòd communiter non præstatur fides mendaciis vendentium, dum satis noscuntur hæc esse communia stratagemmata; unde ipsi regulariter non tenentur ob id ad restitutionem, ut *Salm.c.2.n 84. cum Trull. Bon.& Reb.* Dixi *regulariter*, quia si aliquando venditor certè animadverteret, emtorem mendaciis credere, & ideo majoris emere, tunc quidem ab injustitia is non est excusandus.

4. Si quid emtori valde utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum: quia utilitas emtoris tota est „ ipsius, non venditoris, *Bon.l.c.n.27.ex Less.* „ „ 806

„ *l.2.*

„ l.2.c.27.d.4. F *ill.t.35.num.77.* * (*Ut communiter*
„ *Salm c.2 num.91.cum S.Thom.2.2.qu.77.a.1. qui*
„ *ait*: Si aliquis multùm juvetur ex re alte-
„ rius, ille verò qui vendit non damnificetur
„ carendo re illa, non debet eam supervendere.)*
807 „ 5. Licet autem vendere cariùs, quàm va-
„ let pretiò currenti, si alii boni tituli adsint,
„ & simul de hoc emtorem moneas; quia
„ tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt,
„ v. gr. lucrum cessans, aut damnum emer-
„ gens, aut incommodum, vel molestia tibi
„ obventura ex rei venditione: Aut affectus
„ in eam singularis, ut si acceperis a majori-
„ bus, a Principe. Item si res sint novæ, ra-
„ ræ, & singulares: ut v.gr. peregrini flores,
„ aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ,
„ numismata, *Laym.l.3.t.4.c.17.§.5.num.10. Bon.*
„ *l.c.n.15. ex Less. Reg.*

Certum igitur est posse rem pluris vendi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis causâ venditionis, ex *D.Thoma 2.2.q.77.a.1.* Modò de his emtor moneatur, ut communiter docent eum *Busemb.ut supra, Less.l.2.c.21.num.26. Lugo D.26.num.89.& Salm.c.2 n.89.cum Bon.Soto; Trull.Bann.Mald &c.* Et hoc, etiamsi pretium sit a Principe taxatum; quia taxa respicit rem tantùm secundùm se, ut *Salm l.c.cum Trull.& Salon.* An verò possit hujusmodi interesse exigi a venditore, si ipsemet se offerat ad vendendum? Negant *Tournely to. 1. p.444. in fine, & Bann. ac Trull ap. Salm. loc. cit.* Quia tunc ipse venditor, non jam emtor, esset causa talis damni. Sed probabilius mihi est oppositum, juxta dicta *de Usuris pag.290.n.768.v. An autem.* Ratio, quia emtor, acceptando contractum, jam ipse est vera causa damni venditoris.

Quær. I. An autem ratione specialis affectûs, quem habet venditor ad rem, possit eam pluris vendere? Negant *Tapia ap.Salm.cap.2. n.90.* quia ob hoc res non fit magis æstimabilis, cùm id nihil commodi afferat emtori. Sed communiter, & veriùs affirmant *Less. Lugo, ac Salm.ll.cit. cum Bon. Trull. Vill. & Mald.* Ratio, quia privatio rei, erga quam est quis specialiter affectus, verè est pretiò æstimabilis. Si autem valeret ratio *Tapiæ*, nec etiam ob danum emergens, aut lucrum cessans, posset res pluris vendi; quia neque illa afferunt emtori aliquid commodi.

808 Quær. II. An res, quæ non sunt necessariæ ad communem convictum, ut gemmæ extraordinariæ, equi pretiosi, aves indicæ, picturæ singulares, & similia possint vendi quanti plurimi? Idem quæritur de cantu, saltatione, abusu mulieris? Affirmant *Diana p.1.tract.8. Res.56 cum Sot. Tol.Ban Reg.Serra, Val. Arag. &c.* Et *Salm. cap.2. num 92.* rectè probabile vocant. Ratio est, quia cùm res non habeat pretium nec legitimum, idest a lege taxatum, nec vulgare, nempe juxta communem hominum æstimationem, illud putatur justum, quod convenitur. Attamen probabiliùs negandum puto, ut tenent *Lugo D 26. num 47. Less.c.21.dub.3. Tournely to. 1. p.441.& Salm.num.93.cum Pal.Bonac.&c.* Quia, tametsi pretium talium rerum magnam recipiat latitudinem, æquum verò est, quòd habeat quandam taxam, juxta arbitrium prudentum. Excipio tamen ex his mulieris honestæ usum, qui cùm sit pretiò inæstimabilis, sine injustitia poterit illa pro eo quamplurimi accipere. Notandum autem 1. eum *Lugo num.48. & Salm. num.94.cum Pal.Bon.& Prado*, quòd communis æstimatio rei in aliquo loco reddit justum qualecunque pretium, prout apud Japones magni æstimantur specula, cultelli, &c. Notandum 2. *cum Lugo D.26.num.45. Tournely pag.440. Concina p.299 num.13.& Salm.n.95.cum Dic.Tull. Bon. Bann.Dian.&c.* quòd res, quæ venduntur sub hasta, aut per venditrices, possunt quanti cariùs vendi, & quanti minùs emi, ex *l.2. C.de Resc. vend.* Modò absit fraus, & pretium non sit a lege taxatum. Ratio, quia tunc Potestas publica approbat pro justo pretium illud, quod publicè emtorum concursu probatur. Idem dicitur de redditibus Beneficiorum, Commendarum, &c. quæ locantur sub hastâ, quia tunc, si emtores concurrant, res fit æstimabilior; si non concurrant, fit vilior. Et non satis probabiliter videtur huic contradicere Auct. *Petrocor to.2. pag.349.* qui enixè conatur probare, quòd si res adjudicetur offerenti pro pretio notabiliter minori, deberet ipse legitimum pretium adæquare. Nam, si hoc esset, dico quòd casu quo emtor in licitatione offerret ultra pretium supremum, teneretur dominus rei excessum restituere; & hinc sequeretur, quòd res non posset adjudicari ultimo offerenti, si primus offerens jam supremum pretium obtulisset; sed hoc nemo dicet. Ergo, si res adjudicatur ultimo offerenti ultra pretium summum, hoc certè evenit, quia leges decernunt illud esse justum rei pretium. Ergo, si dominus potest retinere excessum, etiam emtor potest rem pretiò minori quàm infimò emtam retinere.

Hoc autem intellige, nisi adsit fraus, nempe nisi venditor celet vitium rei occultum, vel vo-

cet fictos emtores, &c. vel emtores eo veniant, ne plus offerant, quàm injustum pretium; vel pecuniâ, aut minis, aut precibus valde importunis impediant alios plus offerre; secus, si adhiberent tantùm simplices preces, *Salm. cap.2. num.58 & 92.cum Bon.Pal.Trull.Reg.P.Nav.Tap. &c.* In his omnibus consentit *Tournely pag. 446 cum Nav.* rectè addens, injustè quoque agere Proxenetas, qui eo tempore proponunt merces vendendas, quò sciunt adfuturos esse paucos emtores, ut res adjudicentur iis quibus favere volunt.

809 „ 6. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, possunt aliquantò cariùs vendere, quàm qui in magna quantitate; quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad eas conservandas; & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alii; dummodò pretium iis non sit taxatum, *Salas, Trull.d.15.num.11.* * (*Est communc apud Salm.c.2.num.149. cum Less. n.38.& Lugo.*) *

810 „ 7. Non licet cariùs vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, ne interveniat alius titulus ex supra enumeratis de usura: vel nisi aliunde crescat pretium, v.gr. ex frequentia emtorum, &c. *Bon.l.c. ex Less. Regin. Fill.&c.* V. *superiore dub.*

Potest igitur de se res cariùs vendi ob dilatam solutionem, vel emi ob anticipatam, ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, dummodo de his emtor moneatur. Notant tamen *Salm. cap. 2. num.241. cum Bann. & Villal.* non excusari, qui tantam habent copiam mercium, quòd opus eis sit partem earum ad creditum vendere; vel qui habent suprabundantem copiam pecuniæ, ut semper servent aliquid in deposito (Sed de hoc vide *dicta supra n 771.*). Rectè notant deinde, raro his venditoribus contingere hoc lucrum cessans, quia, si venderent pecuniâ numeratâ, tantas merces non distraherent; & sic jam lucrantur pecuniâ creditâ, quod lucrarentur numeratâ: Ex quo dicunt, eis satis esse vendere ad creditum pretiô summô id, quod aliàs infimô venditurî essent, sed non ampliùs.

Ratione autem periculi in exigendo pretio, etiam cariùs res licitè vendi potest, eodem modo ut dictum est supra de usurâ *num.766.* Sed in venditione certum est, de his titulis monendum esse emtorem, ut *Salm ib.cum Serra.*

Certum est etiam, rem posse cariùs vendi, si pretium tradendum sit tempore, quo res pluris est valitura, modò a venditore usque ad illud tempus res esset servanda; sicut contra potest viliùs emi, si res tradenda sit tempore, quo minoris valebit, *Salm.c 2.n.146 & 147.*

Quæritur, an juxta consuetudinem loci, præcisô quôcunque aliô titulô, liceat cariùs vendere rem ad creditum, quàm venderetur pecuniâ numeratâ? *Prima* sententia negat, eamque tenent *Nav.Man.c.23.num.82.* item *Val.Medin.Garc.Cord.&c.ap. Salm.c.2.num.150.* quia quicquid exigitur ob dilatam solutionem, est usura. *Secunda* verò sententia probabilis, quam tenent *Less.l.2 cap.21. num.56. Lugo D.26. n.107. cum Mol Cano, Tolet.Vict &c.Spor.de 7.Pr.n.24. & Salm.cum Soto. Pal.Sanch. Trull. Serra, Bann. Reb. Vill.&c.* asserit licitum esse. Ratio, quia communis æstimatio justum reddit pretium rerum, quæ communiter ad creditum venduntur, cùm plures emtores ad sic emendum conveniant, & ideo res pretiô augetur. Nec obstat, quòd emtores cogantur ad sic emendum a sua necessitate; nam hoc per accidens se habet, cæterùm verificatur, quòd eo casu concurrit emtorum multitudo, quæ justam reddit talem adauctam æstimationem; Tantò magis, quia in ea multitudine emtorum impossibile est non subesse aliquod periculum amittendi pretium. Nec valet dicere, quòd tunc non multitudo emtorum, sed modus sic emendi augeret pretium, & hic modus est usurarius; Nam respondetur, quòd revera non modus dat titulum augendi pretium, sed multitudo aliorum sic ementium, licèt multitudo ex tali modo oriatur. Ex dictis pariter est probabile licitum esse rem viliùs emere numeratâ pecuniâ ob anticipatam solutionem, si talis alicubi sit consuetudo. Ratio, quia tunc pauci sunt emtores qui emunt anticipatâ solutione; & contra multi sunt venditores tali modô vendentes, ex quo oritur, quòd merces de se decrescant. Ita *Less cap.21. num.61. Lugo D.26.num.120. cum Mol.Tol.Cano, Turr.Vict.Salon.Reb.&c.* item *Salm c.2.n.153.& 154.cum Sanch.Bon.Pal.&c.* contra *Bann. Azor. Valent.&c.* Nec obstat id quòd objicit *Habert to.4.pag.277.* nempe quòd ad hoc, ut valeret ratio paucitatis emtorum, oporteret ut hæc raritas adesset tempore traditionis rei, quando persi-

perficitur venditio; sed tempore traditionis non habetur hæc supposita paucitas emtorum. Nam respondetur, quòd contractus emtionis non perficitur tempore traditionis, ut supponit *Habert*; sed tempore contractûs initi, licèt dominium rei non transferatur nisi post traditionem, juxta dicta *n.* 705. An autem chirographa possint minoris emi ob anticipatam solutionem? Vide infra *num.*829.

812 „ 8. Licitum est vendere rem cum pacto de „ retrovendendo, id est, ut emtor teneatur „ tibi statuto tempore, vel cùm volueris, eam „ revendere; modò vera, & non ficta emtio „ fiat, nec palliata usura intercedat, *Mol. d.* 375. „ *Less.dub.*14. *&c.* Qui addunt, juxta æstimationem illius operis, ac pacti, pretium esse „ imminuendum. V. C.*Lug. d.*26. *num.*189.

Plures conditiones requiruntur, ut venditio cum pacto retrovendendi sit justa, I. Ut pretium minuatur juxta æstimationem gravaminis, quod sic emtori imponitur. Hinc pretium rei venditæ cum pacto retrovendendi, alii dicunt decrescere usque ad quartam partem, alii usque ad tertiam, alii ad arbitrium prudentum, ut *Salm.c.*2 *num* 59.*cum Less. Bon.& communi*; Sed *num.* 67. dicunt decrescere usque ad infimum pretium, non ultra: Sed parùm probabiliter, nam hoc revera decrementum dici nequit, quia emtor ad pretium infimum, etiam sine tali pacto, jus habet. II. Conditio, ut non apponatur pactum, quòd pluris, vel minoris retrovendatur; licitum autem est pactum, ut retrovendatur eodem pretio, licèt res pretiô augeatur, ut *Less. lib* 2. *cap.*21. *num.*115. *Bon. & Vill.ap. Salm num* 64. Ideo enim minoris emitur, quia venditor libertatem habet reemendi rem eodem pretio, quando res pretiô augetur. III. Conditio, quòd non imponatur, ut periculum rei venditæ sit apud venditorem, cùm illud per se spectet ad emtorem; Nisi minuatur pretium juxta æstimationem periculi. Ita *Salm. n.*65. V. *n.*842.& 840. IV. Conditio, ut res retrovendatur, sicuti traditur vacua, vel cum fructibus, *Salm. d. num* 65. Probabile autem est, quòd ob pactum retrovendendi venditor habeat actionem in rem, etiamsi emtor alteri eam vendiderit. V *Less.num.*121. *& Salm num.*66.

Si in venditione apponatur *Retractus Gentilitius*, sive pactum, ut consanguineus proximior venditoris jus habeat infra certum tempus rem reemendi, non poterit is rem reemere, ut aliis tradat; cùm hic *Retractus* tantùm institutus sit, ut bona conserventur in Familia; ita *Tournely to.*1.*p.*465. *Concina to* 7.*p.*290. *n.*7. *Sporer de* 7. *Pr cap.*5.*num.*100.*& Cabassut l.*6.*cap.*9. *n.*11. *cum aliis, ex l. Dubium.* 14. *C. de Contrah emt.* Si autem emtor velit rem vendere, tenetur monere consanguineos, qui si per duos menses noluerint emere, potest ille cuilibet vendere, ut *Sporer l.c.* Quando autem res venditur, consanguineô irrequisitô, ille poterit rem retrahere intra annum, & diem; ita DD. *ibidem* communiter, ex *l.* 2. *Feudorum apud Laym.*

An sit licitum pactum reemendi, ad arbitrium emtoris? *Prima* sententia negat, quam tenent *Habert to.*2.*pag* 267. *Continuator Tournely to.*1.*pag.*463.*Concl.*2. Ratio, quia, licèt hujusmodi contractus fiat sub nomine venditionis, revera tamen res non videtur vendi, sed tantùm in pignus dari, ita ut emtor percipiat fructus ex sua pecunia, quam potest recuperare ad suum libitum. Eandem sententiam sequuntur *Salm.cap.*2.*n.*61. *cum Vill. & Tap.* Modò tamen limitant, nisi de pretio tantùm minuatur, quantum valent fructus; vel nisi sub initio contractûs vendatur prædium cariori pretiô, juxta spem fructuum per aliquod tempus designatum percipiendorum. *Secunda* verò sententia communissima affirmat, & hanc tenent *Less.l.*2 *c.*21.*n.*113. *Lugo D.*26. *n* 200. *Mol. D.*377. *Pal tr.*33.*D.*5.*p.*31.*§.*1 *ex num.*1. *Sporer de* 7. *Præc. c.*5 *num* 101. *Viva de Contr.q.*2.*a.*3.*n.*12. *Mazzotta to.*2. *pag.*124.*Bon. D.*3.*q.*3.*p.*3. *ex num.*2. *cum Cov. Azor. Fill.& Garcia*; item *P.Nav. Malder. & Sylvest.apud Salm.num.*60. Hanc secundam sententiam certè probabiliorem puto, cum his tamen conditionibus, I. Ut adsit verus animus emendi & vendendi, non autem fœnerandi. II. Ut emtor majus pretium solvat, juxta æstimationem hujus oneris quod imponit venditori, reemendi rem quando ipsi emtori placuerit; in quo omnes conveniunt. Hoc autem onus putant aliqui apud *Viva l.c.* æstimari usque ad tertiam partem pretii. III. Ut non obligetur venditor reemere eodem pretio majori quod recipit, ut docet *Less.num.*118. Quicquid postmodum subdat, scilicet hoc excusari posse ex communi usu & æstimatione hominum; quod mihi minimè probatur: Hinc censeo non posse emtorem in tali contractu obligare venditorem, nisi ad solvendum solum pretium, juxta valorem rei tempore venditionis; & si res sit deteriorata, juxta valorem rei tempore reemtionis; excessus enim justi pretii datus venditori, totus ad illum spectat, ratione oneris ipsi impositi reemendi ad arbitrium 813

trium emtoris. His conditionibus servatis, nequaquam illicitum mihi videtur præfatum pactum reemendi: Sicut enim licitum est pactum retrovendendi in beneficium venditoris cum diminutione pretii, sic contra cum pretii augumento licitum dici debet pactum reemendi in beneficium emtoris, cùm ita gravamina utrinque compensentur. Neque dicatur hoc esse mutuum virtuale, cùm sit vera emtio & venditio, disparem quidem habens naturam a natura mutui, in mutuo enim res oppignorata perit mutuatario, sed hìc, si res pereat, emtori perit, aut deterioratur.

Nota hìc vetitum esse contractum *Mohatra*, scilicet quando quis emit a te mercem majori pretiô creditô, cum pacto explicito, vel implicito, ut tibi retrovendat minori pretiô numeratâ pecuniâ. Adest de hoc *prop. 40. damn.* ab Inn. XI: *Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri*. Ratio, quia patet esse palliatam usuram. Ceterùm, si res sine ullo prævio pacto retrovendatur, etiam pretiô infimô, eidem venditori, de se contractus licitus est, modò absit animus usurarius. Ita *Less. l.2.c.21.n.130. Tournely to.1. p.464. Salm. c.x. num.70. cum Tol. Nav. Pal. Bon & communi*. Addit imò *Lugo D.26. n.* 208. non esse illicitum venditori, si creditô vendat mercem, & dicat emtori: *Si volueris eam viliori pretiô vendere pecuniâ numeratâ, ego paratus sum emere*. Speculativè loquendo, hoc neque videtur illicitum, sed practicè puto difficillimè hunc venditorem carere animô usurariô.

814 „ 9. Monopolia, id est, cùm unus, vel plu-
„ res id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant;
„ vel cùm mercatores conspirant, non mino-
„ ris vendere, non sunt contra justitiam; mo-
„ dò non conspirent ultra justum pretium ven-
„ dere. Ita contra *Rebell. Navar. &c.* docent
„ *Mol. Less &c.* Qui tamen concedunt, esse con-
„ tra charitatem. Vid. *Cardin. Lug. d.26. sect 13.*
„ Porrò Principum, vel Magistratûs est, cùm
„ uni, vel paucis tale privilegium conceditur,
„ ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium
„ taxare, & sic prævidere, ne subditi graven-
„ tur. V. *Less c.21.d.20. Card. Lugo l.c. & Trull.*
„ *c.20.d.18.* ubi rectè notat *ex Navar. &c.* etsi
„ alia monopolia ex justa causa, auctoritate
„ Principis, vel Reipub concessa taxatô pre-
„ tiô sint licita, v. gr. bibliopolis, ut nemo a-
„ lius talem librum vendat, vel ut tantùm
„ sit unus, aut duo tabernarii in aliquo loco;
nihilominus quando unus, vel pauci propriâ „
auctoritate ea constituunt, v. gr. emendo „
merces certi generis, ut frumentum, vinum, „
oleum, &c. ut ipsi deinde arbitratu suo ven- „
dant cariùs, peccare semper etiam contra „
justitiam cum obligatione restituendi. „

Monopolium idem sonat ac venditio unius, 815
nam *Monopola* sonat unicus venditor. Quatuor igitur modis Monopolium contingere potest, I. Si Princeps alicui concedat privilegium, ut solus vendat aliquod genus mercium; & hoc certè licitum est. II. Si mercator impediat, ne aliæ merces advehantur, ut ipse merces suas vendat cum damno Reipublicæ; & hoc est certè illicitum, & tenetur ad damni restitutionem. Et idem dicendum de eo qui falsam notitiam spargit, naves esse submersas, aut similia mendacia. III. Si unus vel pauci omnes merces emant, ut deinde vendant quanti plurimi. IV. Si venditores conspirent inter se de pretio, ut non minoris vendant. Sed circa hos duos modos, hìc ultimo loco adnotatos, duæ magnæ agitantur quæstiones.

Quæritur I. An unus vel pauci Mercatores, 816
qui tempore messis aut vindemiæ emunt omne triticum, aut vinum pretiô vili tunc currente, ut postea cariùs vendant, peccent contra justitiam? Certum est 1. id licitum esse, si emantur merces non necessariæ ad vitæ sustentationem, vel ad communem Reipubl. statum, ut sunt gemmæ pretiosæ, equi generosi, ornatus mulierum, & similia. Certum est 2. licitum esse emere triticum, vinum, &c. ut postea vendantur Reipub. pretiô communi, quô venderent alii negotiatores ea de longè asportantes; vel ut vendantur civibus moderatô lucrô, postquam cives jam emerint sibi necessaria, & convenientia. Ita *Bon. D.3.q.2 p.2.n.3. Salm c.2.num 45.cum Trull Tap.ac Vill.* & sic etiam docet *S. Antonin p.2 tit.1 cap.23.§.15.* ubi ait: *Licitè potest Mercator annonas illas emere mercis tempore, cariùs postea venditurus, ut sic honestum per opera sua lucrum reportet*. Quæstio igitur est de ementibus res necessarias ad sustentationem, ut postea vendant cariùs ad suum libitum, an isti teneantur ad restitutionem? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Less. l.2. c.21.num.151. & Mol. D.145. in fin.* Ratio, quia hujusmodi emtores, quamvis peccent contra justitiam legalem, non tamen lædunt justitiam commutativam, cùm emerint pretiô currenti; Aliàs, ut dicunt, etiam eam læderent emtores, qui concurrendo simul caristiam inducerent,

rent, quia sic etiam ipsi essent causa, ut pretium augeretur. Hæc tamen sententia minimè mihi videtur probabilis, quia constitutio pretii non pendet a privato arbitrio venditorum, sed a communi æstimatione civium; Nec obstat paritas adducta emtorum concurrentium, quia tunc auctio pretii evenit per accidens; at hic pretium augetur ex sola venditorum voluntate. Unde rectè *S.Anton.l.c.* sic docuit: *Si autem annonas temporis emit, & tantùm congregat, ut postea compellantur homines emere ab uno ad placitum suum, & ideo vendit carè ut vult, enormiter peccat contra proximum, & Communitatem*. *Secunda* igitur sententia communis, & vera, quam tenent *Sotus l 6.de Just q.2. a.2.Sylvest v.Emtio.q.16.Contin.Tournely to.1. pag. 477. Viva q.2.a.4.Croix l.3.p.2.num 946.Salm.c.2. num.44.cum Trull. Bann.Tap.& Vill.* docet hos emtores teneri ad restitutionem damni arbitriò prudentum ceteris emtoribus, & Reipub. si merces vendant cariùs, quàm juxta fori æstimationem pretium curreret, si ipsi Monopolium non fecissent. Ratio, quia isti sunt causa, ut pretium injustè augeatur. Eandem sententiam sequitur etiam *Lugo D.26.num.176.* modò tamen pretium augeatur supra summum, quò merces venderentur, si factum non fuisset Monopolium. Ceterùm probabiliter censent idem *Lugo num.177. Bon.D.3.qu.2.p.5.n.4. Fill:tr.35.cap.8.num.214. Holzman de Contr.cap.4. n.805.Croix l.c.num 946 & apud Lugo d.num.177. Bann.Arag Eman.& Vega*, non peccare contra justitiam tales emtores si vendant pretiò summô, quod curreret, si monopolium non præcessisset. Ratio, quia quisque jus habet ad rem suam vendendam pretiò rigorosò. An autem hujusmodi venditor peccet tunc saltem contra charitatem? Affirmant plures, sed negant *Holzman cap.4. n.805. & Lugo D.26.n.178.cum Mol. & Less. cap. 20. num.168.* Modò alios non inducat ad cariùs vendendum; quia alioquin nemo tenetur negligere commodum suum, ut damnum alienum evitet.

817 Quæritur II. An Mercatores inter se conspirantes, ut merces vendant pretiò summô, teneantur ad restitutionem? Certum est teneri, si conveniant vendere pretiò ultra supremum; sicut pariter peccant contra justitiam artifices illi, & similes, qui inter se conveniunt de non locando operas suas, nisi pretiò summum excedenti, ut *Less.l 2. cap 21. n.147. Salm.de Contr.cap.2.num.58.* eum aliis communiter. Quæstio igitur est, quando conventio fit, ut merces non vendantur, nisi pretiò summô, an peccetur contra justitiam? *Prima* sententia affirmat quam tenent *Laym l 3.tr.4.c.18. num 42.Sot.l.6.qu 2.a.3.Tournely to.1.p 477. Sporer de 7.Præc.cap 5.num.103. Roncaglia de Contr. c.8. qu 2 R.3. & Reb.ac Dic. ap. Salm.* Ratio, tum quia ex *l.un.C.de Monop.* hoc graviter prohibetur sub privatione omnium bonorum, & perpetuò exiliò; tum quia hujusmodi Mercatores per medium iniquum cogunt alios emere pretiò illò supremò. *Secunda* tamen sententia dicit hos non peccare contra justitiam; & hanc tenent *Less l.2.cap.21.num.145. Lugo D.26.n.172. & 173.Viva de Contr. qu 2.a.4 num 2.* qui vocat communem *Fill. tr.35. cap.8.n.232. Holzman c.4. n 805. Tamb. Dec l.8.c.3.§.12.n.11. cum Mol. Bon. & Salm.cap.2.num.56 cum Tap.Bann.Reg.* & probabilem vocat *Laym.loc cit.num.42. cum P. Nav.* Prima sententia est quidem probabilis, sed hæc secunda non minùs probabilis videtur, & fortè probabilior, tum auctoritate DD. tum ratione; quia non aptè dicitur, quòd venditores convenientes vendere pretiò summô cogant alios ad sic emendum, cùm isti voluntariè emant; & si coguntur, non coguntur a venditoribus, sed a sua propria necessitate, quæ non potest dici vera coactio ex parte venditorum emanans. Rectè igitur loquendo, dicendum per talem conventionem emtores potiùs impediri ab emendo pretiò minori. Cùm autem sic impediuntur, non irrogatur eis injuria, nisi impediantur minis vel mendaciis, sicut accidit in omni alio contractu: Aliter, etiamsi aliquis tantùm suaderet venditori, ut venderet pretiò summô, etiam peccaret contra justitiam, & teneretur ad restitutionem; quod iidem Contrarii negant. Hæc ratio sumitur ex regula generali, ut diximus *pag 319. num.582. & 584.* Sicut enim non infertur injuria alteri, cui sine vi vel fraude impedias, ut testator relinquat hereditatem non debitam, etiamsi testator erat determinatus ad eam illi relinquendam; ita in casu nostro. Licèt igitur talis conventio sit illicita, quia est prohibita jure positivo, non est tamen injuriosa jure naturali. Nec valet dicere, quòd ipsa conventio venditorum, cùm ipsi mutuò obligentur ad non vendendum nisi pretiò summô, cogeret emtores ad sic emendum; Nam respondetur 1. quòd hoc pactum, cùm sit sponte initum, non est in illo nec vis, nec fraus. Respondetur 2. quòd hujusmodi conventio, cùm sit illicita, & contra charitatem, ut infra dicemus, nullam potest indu-

inducere obligationem, ex Reg. Jur. *69*. in 6.ubi: *In malis promissis fidem non expedit servare*; juxta dicta *num.712*. Hinc, posita probabilitate hujus secundæ sententiæ, probabilius est hos venditores non teneri ad restitutionem, prout diximus *pag.306. v. Ceterùm, & pag.351. n.669*. Non dubitatur autem, quòd Judex eo casu possit pretium supremum reducere ad medium, ut *Lugo num.177*. Nec dubitandum, quòd præfati venditores sic conspirando graviter peccent contra charitatem, ut docent *Less. cap.21. n.145. Salm. d. num.56. & Lugo n.175. cum Mol.* & communi, a qua ait *Lugo* non recedendum. Ratio, quia licèt charitas non te obliget ad vendendum infra pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissuadendum aliis, ne mitiori pretiô vendant: Sicut, esto charitas non te obliget ad dandam eleemosynam, videtur tamen te obligare ad non dissuadendos alios, qui eam largiri volunt.

Sed hìc aliud dubium fit, an factô monopoliô de pretio injusto a mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere? Negant *Tapia, Reb. & Dic ap. Salm. cap.2. num.57.* quia pretium illum injustum est. Sed affirmant *Salm. ibid. cum Bon. Trull. Reg. Medina, & Diana*. Ratio, quia illud pretium jam commune est, & currens; & per accidens se habet, ut ex injustitia aliorum adauctum sit. At prima sententia mihi omninò melior videtur, semper ac (intelligo) pretium fit ultra supremum; Ratio, quia pretium illud per injustitiam adauctum, semper, & per se injustum est, & ad justitiam reducendum. Illa autem minimè est dicenda justa æstimatio, quæ injusta deprehenditur, & ex injustitia est orta; imò neque æstimatio dici debet, sed potiùs deceptio & fraus. Ita tectè *Concina to.7 pag.186. num.5.*

818 „ 10. Venditor debet emtorem præmonere „ de notabili vitio rei, quod ei obesse potest, „ v. gr. si equus sit furiosus, domus ruinosa, „ oves morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui „ tenetur de fraude, & damno secuto: saltem „ si defectus fuerit in substantia, vel quanti- „ tate, v. gr. si deficiat in pondere, vel mensu- „ ra, aut vendiderit rem unam pro alia: & „ sic peccat mortaliter cum obligatione resti- „ tuendi, 1. Qui frumentum venditurus po- „ nit priùs in loco humido, ut intumescat. „ 2. Qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. „ Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, „ &c. V. *Less. Bon. Dian. p.1. t.8. R.51. Trull. d.11.* „ Quando autem venditor possit justè tacere „ vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine ob- „ ligatione restituendi pretium, vel rescinden- „ di contractum, vide *Card. Lugo d.26. f.8. n.128.* „ *& Trull. l.10. d.11.* ubi notat venditionem fa- „ ctam abignorante vitium rei esse validam: „ rescindendam tamen, vel reducendam ad „ æqualitatem, nisi venditor contra hoc ex- „ ceperit. „

Triplex igitur vitium potest esse in re vendendâ, I. circa *Substantiam*, ut si vendatur stannum pro argento. II. circa *Quantitatem*, si dentur 5. modia pro 10. III. circa *Qualitatem*, ut si vendatur vinum corruptum, pannum adustum.

Et I. si vitium fuit circa *Substantiam*, certè contractus est nullus, & venditor tenetur vel contractum rescindere (si alter vitiô manifestatô non emisset, ut docet *Less. lib.2. c.21. num.87.*), vel saltem excessum pretii reddere. 819
Idem contra, si emtor emat gemmam pro vitro, tenetur supplere pretium, saltem infimum, si dolum ipse non adhibuit, *Salm. c.2. num 171.* Excipe, si uterque forti se committant ob ignorantiam valoris, ut diximus *n.802. v. Not.4.*

Sed hìc dubitatur, an licitè quis emeret scienter argentum pro stanno, petendo a venditore ignorante, ut condonet, quod ampliùs valeat? Omninò negandum, contra aliquos, quia talis donatio, cùm procedat ex ignorantiâ, nulla est. Ita *Tamb lib 8. tract.3. cap 7 §.11. num.39. cum Salas, & Salm. c 2. n.172. Less. n 84.*

Idem, si venditor ob ignorantiam rem venderet infimô pretiô, etiamsi venditor non interrogaret emtorem de rei valore (nam, si interogaret, certè tenetur emtor valorem manifestare). Ita *Salm. ib. Lugo D.26. n 137. & Tamb. num.38. in fin.* Ratio, quia venditor tunc ob ignorantiam facilè pretium infimum acceptat. Excipit *Less.* nisi ignorantia esset communis in aliquo loco, per quam res viliùs æstimatur. Sed huic sententiæ nescio acquiescere. Non nego, quòd ratione illius donationis nihil emtor retinere possit, quia non est vera donatio, quicquid dicant *Cajet. & Arm. apud Lugo*; At nescio, cur non valeat hujusmodi contractus, ut vera venditio? Ex una parte enim emtor justè emit, infimum pretium solvendo; ex alia non valeo intelligere, unde ipse obligationem habeat certiorandi venditorem (sive interroget venditor, sive non) de rei valore ignorato, quando nullo modo eum positivè decipit, aut cogit ad vendendum: Quòd autem venditor ignoret pretium illud esse infimum,

mum, per accidens se habet, & ipsi imputandum est.

820 Si verò res mixta venditur ut pura, quando verè sit res perfectior aliis, & post mixtionem aliis non sit deterior, probabiliter vendi potest, vitiò non manifestatò, pretiò communi, *Salm. n 173 Less. n.83.* & consentit *P.Conc. p.307.n.30.* cum sententia ferè communi, ut asserit; modò, factâ mixtione, merx verè adæquet alias, quæ communiter venduntur. Sed dubitatur 1. an idem possit dici de vino mixto cum aquâ? Negant *ib. Salm.* sed fatentur graves DD. hoc admittere, ut revera admittit *Less. d.n.83. cum Lop. & alii, ut infra*. Et satis probabile videtur, nisi ex mixtione vinum acesceret, vel servari non posset ab emtore, qui ad servandum emeret, ut ajunt *Tamb. num.27. Serra 2.2. qu 77. ar.2. cum Soto, & Conrado, Jo. de la Crux, & Diana apud Moyam;* Saltem in hoc non videtur esse gravis injustitia.

821 Dubitatur 2. an sit injustitia vendere quid pro quo, ut solent pharmacopolæ, si quod traditur, sit æquè, vel ferè æquè utile? Negant probabiliter *Sporer cap.5. num.74. Salm. c.2. n.174. cum Lug. Sot. Dic. Medin. Salas, & Tamb. l.6.n.9.* dummodo exigatur justum pretium rei traditæ. Ratio, quia tunc non adest diversitas substantialis quoad finem emtoris. Rectè tamen advertit *Tamb.* quòd, ut venditor in hoc excusetur, debet esse certus, non dubius de tali æqualitate virtutis.

822 II. Si vitium est circa *Quantitatem*, quæritur, an excusetur qui utitur mensurâ diminutâ, ut consequatur justum pretium, aliàs non consecuturus ob injustam taxam, vel injustum monopolium ementium? Valde probabiliter affirmant *Lugo D.26 n.125. Laym. l.3 tr.4. c.17. §.2 num 15. Pal. D 5 p 22. num.5. Sporer de 7. Pr. cap.5. num 76 cum Sot Val. Tol. & Salm. cap 2 num.175. cum Reb Salas, & Dic.* Ratio, quia tunc iste vexationem suam justè redimit.

823 III. Si vitium denique est circa *Qualitatem*, quando est de se patens, non tenetur venditor illud manifestare, ut *S.Th 2.2. qu.77. art.3. cum communi*. Notant bene tamen *Salm. c.2. num. 176. cum Lugo, Lay. Dic. & Pal.* quòd, si venditori constet ignorantia emtoris, tenetur in conscientiâ vitium manifestare, vel damnum compensare; quamvis ceterùm (*ut dicit Tamb. ib. num.19. cum Less. & Mol.*) contractus sit validus; nisi, excipit *Less. l. 1. cap. 17. num. 33.* res adhuc sit integra. Excipitur item, si qualitas transierit in substantiam, puta, si emtor expressè dixerit, *nolo vinum, si non est vetus*, *Tamb. num.21. cum Dic.* qui etiam notat *n. 22.* quòd venditor dolò decipiens emtorem circa qualitatem, si res æquè illi non sit, vel ferè æquè utilis, tenetur vel contractum rescindere, vel damnum resarcire ad arbitrium emtoris; & idem dicit *Habert to. 4. pag. 281 qu. 3.* Quando autem vitium rei occultum, & nocivum sit emtori, ut si equus sit furiosus, domus ruinosa, rectè dicit hîc *Bus. cum Viv. art. 5. n.3.* teneri ex justitia venditorem illum de vitio monere. Notat etiam *Viva q.2. art.5. num.3. cum Less.* quòd, si emtor interroget, an res habeat certum defectum, tenetur venditor manifestare; aliàs venditio est nulla: Secus autem, si interroget in genere; tunc, si res est utilis ad finem emtoris, venditio est valida. Deinde notat *Tamb. d.§.11. num.29.* quòd si venditor protestetur, se nolle rationem dare de quocunque defectu, sed vendere uti vulgò dicitur: *A sacco d'ossa rotte;* tunc ad nihil tenetur. Unde meritò approbat *Tamb.* consuetudinem, quæ alicubi viget, præsertim in nundinis magnis, quòd ita vendantur animalia, etiamsi vitia sint occultissima. Ratio, quia ad tollendas lites ob commune bonum satis hoc cohonestari potest a consuetudine: Dummodo, intelligendum, non vendatur res ultra justum pretium, saltem supremum, quanti valet res, habitâ ratione illius vitii occulti.

11. Si scias occultè debitorem tuum non 824
esse solvendo, injustum videtur, iis, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretiò ordinariò; tum quia est dolus, tum quia vitium intrinsecum crediti non revelatur, *Bon. l.c.p.10 ex Less. c.21. d.10. Fill. &c.*

12. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretiò currente, & non dicere emtori (seclusò tamen dolò, fraudibus, & mendaciis, quibus emtorem allicere ad emendum ei non licet); quia pretium currens simpliciter adhuc est justum, *Bonac. qu. 2. p.5. num.12. ex Azor. & Filliuc. &c.*

Sed de hoc dubitatur inter DD. Alii enim, ut *Rodr. Med. Gabr. &c. ap. Salm. cap.2. num.107.* negant posse vendi pretiò currenti rem, quæ scitur mox minoris valitura, quia tunc res illa ex tali circumstantiâ minùs valet: Et hanc rectè *Salm. cum Pal.* probabilem vocant. Alii tamen affirmant, ut *cum Bus. Less. c.21 num.40. Tournely to. 1. p.448. Salm. n.108. cum Caj. Bon. Pal. Sot. Trull. ex S.Th. qui 2.2.q.77. art.3. ad 4.* qui expressè

pressè hoc docet. Ratio, quia non est respiciendus valor futurus, sed præsens, qui non variatur ex notitia particulari, sed ex communi æstimatione: Et hanc sententiam veriorem censeo, si verè notitia sit particularis, non autem si communis. Sic pariter contra, bene ajunt *P. Concina to.7. pag.* 302. *n.*20. *& Tournely pag.* 447. *cum Bann. Caj. Mald. & Salm.* licere cuique emere merces pretiô currenti, scienti pretium brevi augendum, quamvis hoc ignorent venditores, ut probatur exemplô Josephi *Gen.* 41. Item dicendum cum *Tournely p.*449.*& Concina p.*303. *num.* 21. bene te posse emere pecuniâ, quam privatè scis brevi prohibendam; modò, semper intellige, absint mendacia, vis, aut fraus. Utrùm autem emtor, aut venditor eo casu peccet contra charitatem, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno? Resp. *S.Th. l.c. Abundatioris esse virtutis, si pretium minuat.* Sed, si non minuit, regulariter non peccat, ut dicunt *Tournely d.p.* 449. *& Salm.ib.* quia sic ille consulit rebus suis, licèt damnum per accidens alteri eveniat: Certum autem est non teneri cum suo damno rem manifestare, ut *Continuator Tournely to.*1.*pag.*448. *Roncaglia de Contr. c.*5.*q.*6.*R.*2.*& Salm. cap.*2.*num.*108.*cum Less. Bon. Trull.&c.* Ratio, quia ex una parte non lædit charitatem, qui utitur jure suo justè consulens rebus suis, quamvis alter per accidens damnum ex eo patiatur; ex altera parte non tenetur notitiam illam manifestare cum suo incommodo, ut ajunt *Less.l.*2.*cap.*21. *num.*40. *& iidem Salm. ibid cum Sot.Caj.Bann.Pal.Bon.Nav.&c.* communiter. Dictum est *regulariter*, nam excipiunt 1. *Tournely, & Roncaglia*, si tali venditione emtor reduceretur ad extremam, vel gravem necessitatem; sicut enim charitas præcipit, ut subveniamus proximo graviter indigenti, sic vetat, ne in paupertatem ipse redigatur, ut nobis divitias comparemus. Excipit 2. *Roncaglia*, si ille causâ talis notitiæ venderet in majori qantitate, quàm foret venditurus cum gravi damno emtoris; nisi iste adhuc eandem quantitatem eodem pretio emturus fuisset ab aliis: At *Salm.l.c.* meritò sentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. Excipit 3. idem *Roncaglia*, si is posset mercem suam pluribus vendere, & vendit uni; vel si posset vendere alicui, qui statim iterum venderet aliis rem consumturis, & venderet alteri rem servaturo usque ad tempus diminutionis pretii. An autem in his omnibus casibus venditor semper graviter charitatem læderet, dubito, si attendatur ratio ab iisdem Auctoribus citatis, nempe quòd charitas non vetat, ne sibi quis consulat utendo jure suo; licèt alteri per accidens damnum obveniat.

13. Si cui datum est aliquid vendendum „ 825
pretiô, v. gr. infimô, vel moderatô, & is „
vendat rigorosô, probabile est, ut habet *An-* „
gel. v. Emtio, non teneri restituere, sed posse „
retinere excessum, cùm suâ industriâ acqui- „
siverit. Aliud tamen est de famulis merca- „
torum, quibus indeterminatô pretiô tradi- „
tur meliori modô vendendum, quô possunt, „
in utilitatem domini. V. *Less. d.*18. *C. Lugo* „
*d.*26.§.9. „

Quæritur, an traditâ tibi re ad vendendum, pretiô designatô, possis tibi retinere plus quod ex eâ retrahes? Certum est nihil posse retinere, si sis famulus stipendiatus domini rei, sive pretiô conductus ad vendendum. Alioquin, duo adsunt sententiæ: *Prima*, quam tenet *Buscmb. mox supra cum Ang.* & probabilem putant *Viva de Contr. q.*2.*a.*3.*num.*4.*ac Mazzotta to.*2. *pag.*122.*qu.*4. affirmat posse retinere, si ex tua industria vendas ultra pretium assignatum, quia excessus ille non rei, sed tuæ industriæ fructus est. *Secunda* tamen sententia vera, quam tenent *Less.l.*2.*c.*21. *num.*138. *Lugo D.*26.*num.*150.*Spor.Complem. de* 7.*Pr.cap.*5. *n.*38. *Roncaglia de Contr. cap* 9 *q.*1. *R.*2. *Tamb. Dec. l.*8. *tr.*3.*cap.*7.§.9.*num.*10. *Tournely to.*1. *pag.*473. *Concina to.*7.*pag.*293.*num.*13.*Salm.cap.*2.*num.*72.*cum Sylvest. Pal. Vill. & Fagundez* (qui *apud Renzi de* 7. *Præc. cap.*6. *qu.*10. primam sententiam putat improbabilem), negat te posse retinere illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quia assignatio illa facta est a domino, ne infra, non autem ne supra res vendatur. Excipiunt verò *Salm. num.*71.*& Roncaglia l.c.* consentitque *Croix l.*3.*p.*2.*num.*114. si dominus commiserit vendere in uno loco, & tu, factâ ibi diligentiâ, plus vendas in alio valde distanti. Sed meritò id negant *Lugo l.c. v. Quartò, Spor. Tamb. & Tournely locis cit.* tunc enim tantùm potes retinere pretium tui laboris, non autem totum excessum retractum ex re, quæ semper domino suo fructificat. Et idem dicendum sentio (quicquid dicant *Salm. num.*76.), si tibi alter commiserit aliquid tanti emere, & tu minoris emas, adhibitâ diligentiâ extraordinariâ; eo casu, præter valorem tui laboris, non poteris plus a Domino exigere, quàm impendisti, cùm nomine suo, non tuo rem emisti.

Bene autem poteris excessum ex te vendi-

ta retractura tibi retinere in sequentibus casibus: I. Si res tuâ industriâ sit meliorata, & ideo pluris vendas, ut concedunt *P. Concina*, & *Tournely ll.cit. cum Salm.num.*71. Ratio, quia, ut communiter docent *Mol.Dic.& alii cum Croix l.3.p 2.num* 213. fructus mixti, scil. provenientes iam ex natura rei quàm ex industria, non debent restitui domino a possessore tam bonæ quàm malæ fidei, nisi quantum respondent naturæ, non verò quantum respondent industriæ; fructus enim illi non sunt rei, sed hominis, occasione rei, vel per rem tanquam instrumentum sibi lucrantis. II. Si tacitè cum domino conveneris, nihil ei dare ultra pretium designatum; ita *Lugo l.c. & Salm. cum Pal.Salas, Led.&c.* Quod utiquè intervenire asserunt, si dominus pro tuo labore nullum assignet stipendium. III. Si lucrum sit parvi momenti, ut *Spor. & Tamb.ll.cit.* quia tunc facilè præsumitur dominus consentire, ut modicum illud lucrum tibi retineas. IV. Si tu, factâ communi diligentiâ; & pretiô majori non inventô, rem tibi emas, & postea pluris vendas, solvasque domino solum pretium assignatum. Ita *Lugo num.*150. *v. Quinto*, *Less. cap.*21. *num.*139.*Tournely pag.*174.*Viva l.c. & Salm.n.*75. *cum Vill & Mald* Et idem ait *Lugo num.*151. si alter tibi commiserit aliquid emere tali pretiô, & tu invenias rem pretiô minori; poteris tunc rem tibi emere, & postea eam vendere illi alteri pretiô majori, dummodo, adhibitâ diligentiâ ordinariâ, non invenisses occasionem rei emendæ, nisi illô majori pretiô. Additque *Lugo num.*152. tunc censeri, quòd tu volueris rem tibi emere, aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi excessum, & simul assumendi periculum rei, si fortè periisset. Id tamen bene advertit *Lugo*, non esse licitum Clericis, quibus interdicta est negotiatio, si ipsi ideo emant, ut postea non mutatam cariùs vendant, ut in *Dubio sequ.* fusiùs declarabimus.

Quid, si tu gratis te obtuleris ad vendendum, vel emendum? Nihil posse retinere dicunt *Mol. D.* 363. & *Less. cap.*21. *num.* 128. Sed *Roncaglia l c.Spor.num.*41.*cum Fagund Tamb.n.*6 dicunt posse tibi retinere pretium tui laboris, si non habueris animum donandi; Sic enim fuisti quidem mendax, & non fidelis, sed non fuisti injustus, cùm tuus labor jam pretiô dignus erat. Et hoc probabilius mihi videtur, modò dominus statuisset vendere rem illam, & modò alter non fuisset, qui gratis rem domino venderet.

14. Quando Sartoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eo quòd sint Parochiani mercatorum, vel sæpe ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo aliàs fideliter agant, quia nulli fit injuria: & cùm mercatorum plurimùm intersit, ut tamen ad ipsorum potiùs, quàm ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem, *Filliuc. Dian. p.*1.*t.*8. *R.*26. Negat tamen *Salas*, eo quòd mercatores falsò dicant se remittere, ut alliciant. 826

Cautè igitur, ut bene advertit *Cont. Tournely to.*1.*pag.*474. *vers. Colliges*, permittendum est Sartoribus ementibus pannos pro aliis, retinere aliquid de pretio; nam aliquando mercatores revera potiùs simulant ipsis donare, quàm donent, ita ut si dominus ipse adiret, pro eodem pretio rem obtineret. Ceterùm, si Sartor fideliter negotium domini gerat, & mercator ei aliquid donet verè gratis, quia suam officinam ille frequentat, vel ut eum alliciat ad suam officinam frequentandam, licitè Sartor posset retinere donatum, modò moralem diligentiam adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus pretiô minori, ita *Tournely l. c. Spor. de* 7. *Præc.cap.*5.*num* 37.*cum Busemb. mox supra*, & *Salm. cap.*2.*n.*76.*cum Fill. Trull. Dian. &c.* Præterea advertunt *Salm. ibid.* nihil posse exigere Sartores ob lucrum, quod iis cessat, cessando ab opere, causâ adeundi mercatores ad vestes emendas, quando ipsi ultrò ad emendum se offerunt; Hoc intelligendum, si alioquin alter non deesset, qui gratis domino emeret, ut diximus mox supra *n.anteced.in fin.*

15. Cùm res duobus insolidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vid, *Less loc.cit. & Card. Lugo, d.*26.*s* 9. 827

Si res igitur sit vendita uni, & postea tradatur secundo emtori, res illius fit. Excipe 1. nisi hic secundus emtor sit conscius prioris venditionis; Ita *Less l.*2.*cap.*19. *num.*142. *cum Gloss. in c. Si tibi. de Præb. in* 6. *P.Conc.to* 7. *p.*267 *num* 4. *Salm tr.*14.*num* 10. *cum communi*; Et hoc etiamsi hic secundus emtor sit persona privilegiata, ut *Tournely to.*1.*p.*456.*Conc. loc.cit. Salm.ib.cum Less.*

& aliis communiter; Tunc enim iste tenetur rem tradere primo emtori: sed non ante sententiam, nisi fortè ipse induxerit venditorem ad rem ei secundò vendendum, ut *Less. Salm. & Tourn. ll. cit.* Excipe 2. si primus emtor sit privilegiatus, nempe locus pius, aut Universitas; *Tournely p.455. Concina p.267.n.4. & Salm. num.9.* Excipe 3. si res sit tradita secundo titulò gratiosò, nam hic debet rem sibi traditam restituere emtori, qui jus habet ad rem, ex *l. Ignoti. C. de Revoc. his quæ &c.* Hæc tamen restitutio non debetur, nisi alius emtor petat intra annum, ex *l. 1. D. Quæ in fraud.* Ita *Less. Tourn. & Salm loc. cit.*

828 „ 16. Si res pereat ante traditionem, & „ sit certa, ac determinata, ver. gr. hæc domus, hoc dolium vini, perit emtori, nisi „ aliter expressè conventum sit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit 10 modios tritici ex granario, oves ex grege), aut si emat „ rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut acervum totum tritici uno floreno in singulas mensuras), tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum „ spectat ad venditorem. V. *Less. d. 1 2. l. c. Card. Lugo, d. 26. s. 14. num. 216. Laym. l. 3. t. 4. cap. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 8.* " (*Excipe, si emtor sit in mora, ne res sit dimensa, ex l. Lectos D. de Peric. Nota tamen, quòd incrementum, & decrementum rei etiam indeterminatæ spectat ad emtorem; Salm. c. 2. num. 12. cum Less Bon &c.*) "

„ 17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat „ post traditionem, perit emtori; licèt pretium „ nondum persolverit, quia res Domino perit, „ *Laym. Bon ll. cc.*

829 „ Quæres 1. an, & quomodo liceat emere „ chirographa, seu credita alterius?

„ Respond. Si credita imposterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in „ futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipatâ, est usura, „ seclusotamen lucro cessante, & damno emergente, *Bon. d. 3. q. 3. p. 10.* ex *Mol. Less. Toll. Fill.* „ quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi *certa*, quia „ si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is, „ qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo „ solutionis minor est, vel major; quia cum „ tali periculo, & difficultate minùs valent, *Bon. l. c. Trull. l. 7. c. 20. d. 8.* "

Creditum incertum, vel difficilis exactionis licitè potest minoris emi, etsi ementi sit facile illud integrè exigere; quia pretium sumitur a communi æstimatione, non ex circumstantia particularis ementis, ut dicunt ex *S. Th. 2. 2. q 77. art. 1. Less l. 2. cap. 21. num 76. Lugo d. 25. s. 7. num 94 Salm. cap. 2. num. 156 cum Mol Bon. Trull.* contra alios. Sed in dubium revocatur, an creditum liquidum possit licitè emi minori pretiò quàm infimò? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Cajet. v. Usura, Arm. eod. v. num. 33. Nav. c. 17. n 231. Sanch. Consl. l. 1. c. 7 d. 17. Tol. l. 5. c. 31. in fin Auctor in Add. ad Anacl. de Vendit. qu. VI. Tamb. Dec l 8. tr. 3. c. 5. § 8. num. 3. cum Dicast* & probabilem putant *Lugo D. 26. num 95. adhæretq. Azor. to. 3. l. 7. cap. 10. qu 5. v. In hac, cum Abb in c. Ex parte. de Alien. mut. & S. Bern Sen. p. 2. Serm. 34. Diana p. 1. tr. 8. Res. 49. cum Sà, Malder. Philiarcho, & Fab.* item *Innoc. Bannez, Trull. & Serra ap. Salm. cap. 2. n. 159.* refertque *Less. l. 2. cap. 21 num. 66.* sic docuisse Lovanii Cardinalem Bellarminum. Ratio, quia hic contactus non est mutui, sed emtionis, quâ non emitur pecunia, sed actio ad illam; & ideo justum censetur pretium, quod communiter negotiatores pro talibus chirographis solvere solent. *Secunda* verò sententia negat, eamque tenent *S. Thom. Opusc. 67. Less l. 2. cap. 21. num. 67. Lugo D. 26. n 96. Salm. num. 160 cum Pal Sylvest. &c. Croix l. 3. p. 2. n 984. Laym l. 3. tr. 4. c. 17. §. 5. n. 33. Azor l. c. Viva de Contr. q 2. a. 2. num. 8. Spor. de 7. Pr. c. 4. n. 49.* & alii plures. Ratio, quia actio ad creditum liquidum revera, cùm nullum adsit periculum, aut sumtus pro eo recuperando, tanti valet, quanti ipsa pecunia debita; unde emere viliùs actionem illam anticipatâ solutione, quando nullum intervenit incommodum, est virtualis usura. Hæc sententia est quidem suadenda ut communior & tutior, sed primam, tum ob auctoritatem DD. tum ob rationem, sicut *Azorius, & Layman* reprobare non audent, ita nec ego, modò absit omnis animus usurarius; Res enim naturales, ut bene ait *Petrocorens. tom. 2. pag. 348.* pretium non habent, sed tanti valent, quanti ab hominibus æstimantur, ex *l. Pretia. 62. D. ad l. Falc. ap Cabass.* Constat autem (ait *Layman*) quòd, cùm talia chirographa ad venditionem exponuntur, minoris communiter æstimantur, quàm præsentes pecuniæ, & hæc diminutio æstimationis oritur ex difficili exactione, a qua communiter præfata chirographa solent non esse immunia. Unde iidem

Lugo

Lugo l.c.num.99. Croix, *& Spor.* licèt secundam sententiam sequantur, dicunt tamen, quòd ea speculativè loquendo est vera, sed non practicè, nam in praxi communiter hujusmodi credita vix sunt libera a periculo exactionis, vel saltem a molestiis, & sumtibus. Cùm autem in praxi communiter hæc credita sint obnoxia hujusmodi periculis, & incommodis, idcirco non improbabile videtur, pretiò ipsam decrescere juxta communem hominum æstimationem, & ideo minoris emi posse. Alia autem est ratio mutui, alia emtionis; ex mutuo enim nihil præter sortem exigi potest, nisi titulus extrinsecus ipsi accedat; in emtione autem sola æstimatio hominum constituit justum pretium rerum, hicque præbet titulum minoris emendi.

830 „ 1. Usuram committunt 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt a creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt a debitoribus, concessâ dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali, *Bon.l.c.Nav.Mol.Sal &c.*

„ 2. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipendia, sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint solvenda, *Bonac. l. c. ex Regin Mol. &c.*

„ 3. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpâ creditum valeat minùs; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret * (*Hoc certum est ap omnes, vide Salm c 2.n.157.*) * *Mol.d.313. Fill.Bonac. loc cit.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent *Auct. cit.* Additque *Salas*, & *Mol. l. c.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere Magnatum debita, uni potiùs solvere, quàm alteri (nisi quis fortè jus præ aliis habeat. V. supra de ordine restit.): sed teneri omnibus solvere pro rata, *Bon. l.c.* V. *Trull.l.1.d.10.*

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

„ RESp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam * (*secus si in melius mutatam. S.Thom.2.2. qu.77. art.4. ad 1.*) *, cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod, quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractivum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in Sacris * (*tantùm, ut Salm. c.2 n.37. Lugo D.26. num 25. Less c.21. n.4. & alii communiter, ex c. Secundum. 6. Ne Cler. vel Mon. Id affirmat etiam de Novitiis Turr. ap. Lugo, sed Lugo meritò de hoc dubitat, quia Novitii in odiosis non veniunt nomine Religiosorum.*) *. ita ut mortaliter peccent * (*Ut habet communis, sed non contra justitiam. Et incurrunt suspensionem, & excommunicationem, ferendæ tamen sententiæ; Salm. ibid. De immunitate gabellarum autem, vide Salm. loc cit.*) *, si multam negotiationi dent operam, ut ait *Less. quem v. l.c.d.1. Laym.l.3.t.4. c.17.§.7. Bon. de contr. d.3. q.1. p.5. C.Lugo d.26. s.3.num.19.* 831

Communis igitur est sententia, non prohiberi negotiationem Clericis in Minoribus. Ita *Contin. Tournely to.1. pag. 468. num. 1. Habert to.4. p.287. Concina to 7. p 279. num. 5. Lugo D.26. num.25. & Salm tr.14. cap.2. num.37.* Dubitatur autem, an vetetur Beneficiatis in Minoribus? Negant *Mol. D.342. & Trull. ap. Salm. l.c.* qui id probabile putant

putant cum *Fill.to.2.tr.35. c.1. qu.8. num.*20. Sed meliùs tenendum oppositum cum communi sententia, quam tenent *Lugo D.26.n.26. Salm. Tourn.Conc.Habert.ll.cit.* item *Sà, Tab.Reb.Salas ap.Lugo, ex c. Placuit. 3. Cau.21.qu.3.* ubi prohibetur negotiatio non solùm Presbyteris, & Diaconis, sed etiam *Clericis*; quod saltem de Beneficiariis in Minoribus intelligendum est; Nec intelligi potest de Subdiaconis, dum in tertio seculo, quo peractum fuit Concilium Carthaginense III. cujus est præfatus Canon, nondum Subdiaconatûs ordo inter sacros connumerabatur; etenim adhuc tempore Urbani II. (qui vivebat anno 1031.) tantùm Ordines Presbyteratûs, & Diaconatûs erant sacri, ut patet ex Conc. Benevent. *Dist.60.c.4. apud Tournely to.10. pag.250.* Ratio autem, cur Beneficiariis negotiatio sit interdicta, est tum quia Beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpote addicti Ministerio ecclesiastico; tum quia ex Bullis Pontificum, ut asserit *Lugo*, Beneficiarii, non solùm in Majoribus, sed etiam in Minoribus constituti expoliantur bonis acquisitis ex negotiatione; ergo etiam iis negotiatio est interdicta. Sententia autem contraria, nescio quò validò fundamentò nitatur.

„ 1. Si Clericus semel, iterumque tantùm „ negotietur, in materia non gravi, v.gr. libros, cruces, &c. emat, ut occultè iterum „ vendat cariùs, non est mortale. *Less. Mald.* „ *Fill Dian.C.Lug.l.c.*

Non peccàt graviter Clericus bis, vel ter exercens negotiationem non turpem, nec in magnâ quantitate, quia Jura loquuntur de exercente. Ita *Less.lib.2.cap.21.num.4. Lugo d.26. num.24.Salm.de Contr.c.2 num 38.cum Fill. Trull. Villal &c. ex c. Multa.1. Ne Cler vel Mon.* ubi prohibetur Clericis, *negotium injustum exercere.* Hinc, etiamsi semel in materiâ gravi negotietur, nec etiam peccare graviter, probabiliter tenent *Caj. Salas, Delbene ap.Croi.l.3.p.2.n 1008.* Immo *Caj. Michaël de Palao, & Rodr.ap.Salm.ib.* dicunt non esse grave, etiam frequenter negotiari, quando fiat sine scandalo, & negotiatio non sit turpis, nisi præcedat monitio; Sed *Salm.* hoc veriùs inquiunt minimè admittendum, cùm iura ante monitionem graviter negotiationem prohibeant; monitio autem tantùm requiritur ad pœnas incurrendas, non verò ut hujusmodi exercitium sit illicitum, cùm illud a lege interdicatur, utpote statui Clericali per se indecens.

832 Nec etiam tamen peccat graviter Clericus, qui per alium negotiatur, dante ipso pecuniam, alio ponente industriam; est communis cum *Lay. Pal. ap.Croix ib. num.1009.* Immo alii *ap. Salm. cap.16.n.40.* eum excusant etiam a veniali; E contrario tamen *Salm. ibid. & Lugo D 26 n.36. in fin.* rationabiliter putant posse in eo adhuc graviter peccare, si sua superintendentia esset magna; quia tunc idem esset, ac si ipsemet negotiaretur.

Notandum hìc ex Bulla *Bened XIV.* contra 833 Clericorum negotiationem, edita Romæ 25. *Febr.an.1741.* quæ incipit *Apostolicæ*, statutum esse, quòd Constitutiones, & pœnæ contra Clericos negotiantes intelligantur etiam pro Clerico, qui non suo, sed alienô nomine quomodolibet illicitam negotiationem exercet. Item quòd negotia a Laicis incœpta, si ad Clericum quovis titulo deferantur, statim sint ab eo dimittenda; Quòd si non possint dimitti sine detrimento, permittitur continuatio, sed tantùm ad tempus, & per interpositam Laici personam, ac de licentia S.C Concilii (aut Ordinarii, si sit extra Italiam); Aliàs incurret Clericus eandem Spolii pœnam.

„ 2. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel „ 834 Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ „ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt „ fructus suorum prædiorum, vel agrorum, „ *Mol. Less. C.Lugo s.3.num 29.* Ut nec si gre- „ ges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant, C. „ *Lugo l.c.* Ubi tamen negant licere iis con „ ducere agros, ut fructus vendant, eo quòd „ (licèt non sit negotiatio propriè dicta) spe- „ cialiter illis sit prohibitum in *Conc.Carthag.* „ *v.loc.cit.* „

Certum est non esse licitum Clericis vel Re- 835 ligiosis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ita cum *Busemb.* ut suprà *Lugo de Contr.D.26 n 29.Less l.2.c.21.n 6. Laym de Contr. c.12.§ 7 num.40 Roncaglia de Contr c 2. qu 4 R.2. &c.* Ratio, quia (ut dixit *Bus.*), quamvis hæc propriè non sit negotiatio, tamen vetitum est a *Conc. Chalced.* (non *Carthag*) ut habetur in *c Pervenit 1. caus.21.q 3* ubi sic dicitur: *Pervenit in S.Synodum, quia de eis qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, & causas seculares suscipiunt; & seipsos quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domos autem secularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causâ suscipiunt. Decrevit igitur S. Synodus neminem deinceps eorum, sive Clericum, aut Monachum, conducere possessiones, aut miscere secularibus procurationibus.* E con-

converso licitum est Clerico emere agrum eum fructibus jam maturis, & illos vendere, quia tunc vendit fructus agri proprii. Ita *Salm.l.c.* cum *Mol.Fill.& Bus.ut mox infra*. Licitum esse etiam emere pullos equinos, ut postea domitos vendat, dicit *Palaus tr.16.D.4.p.13.§.3.n.3.cum Gutt.& Lassarte*; Sed hoc parùm mihi arridet.

An verò liceat Clerico emere pecora, vel porcos, ut vendat saginatos, vel ut ex fœtibus, lacte, lanâ lucrum faciat? Communiter id admittunt DD. si in propriis prædiis animalia saginentur, vel alantur, ut *Less.l.c.num.6.Lugo num.29. Pal. num.3.Laym.num.40.Salm.num.41. Ronc. l. c. R.1.* Sed dubitatur, an liceat ea alere ex prædiis alienis, ut postea vendantur? Si ad hoc conducantur prædia aliena, censeo omninò dicendum, quòd non liceat, ex citato *Conc.Chalced.* (Nisi alicubi contraria vigeret consuetudo.) Ratio, quia, si ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tantò magis videtur id vetitum ad animalia saginanda. An autem liceat Clerico emere fructus alienorum agrorum ad animalia saginanda,& saginata vendenda? Generaliter loquendo, id concedunt *Viva de Contr. q.2.a.4.num.7.& Salm.n.34.* modò absit scandalum. Sed negant *Laym.l.c.& Sporer tr.6.cap.5. num 102.* Verumtamen nequeo intelligere, cur hoc absolutè sit illicitum, cùm ex una parte hæc non sit negotiatio; emere enim rem, ut in melius mutata cariùs vendatur, certum est non esse negotiari, *sed præmium sui laboris accipere*, ut docet *D.Thom q.77.a.4. ad 1.cum aliis.* Ex alia parte nullo Canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis est, licitum esse quodcunque non constat a Lege prohibitum, ut fusè probatum est *lib.1.num.53.* Dicit *Laym.* hoc prohiberi, quia dedecet statum Ecclesiasticum. Sed respondeo, vel dedecet per se, vel propter scandalum aliorum: Quòd per se dedeceat, nequit dici; nam si hoc esset, etiam Clericum dedeceret animalia saginare in prædiis propriis, quod communiter DD. cum ipso *Laym* permittunt. Si verò ob scandalum, ergo, secluso scandalo, non est illicitum.

836 „ 3. Non peccat Clericus: 1. Si emat agrum „ cum fructibus jam maturis, illosque vendat; „ quia vendit fructus agri sui, *Card. de Lugo* „ *l.c.ex Molin.Filliuc.&c.* 2. Si id, quòd ad pro„ prios usus emerat, postea, vel quia non in„ diget, vel mutatò consiliò, cariùs vendat, „ *ibid.*

Notandum est deinde, quòd, ut negotiatio Clericis vetita sit, requiritur animus viliùs emendi, ut vendatur cariùs; unde licet eis vendere cariùs, ut emant viliùs, *Salm num 42.* Sic pariter non est vetitum Clericis, vel Monacis aliquid emere, ut consumant, & postea vendere, si pretium illius crescat, ut viliùs simile emant, quia *hæc non est propria negotiatio* (ait *S.Thom 2.2.q.77.a 4*), *nec pertinet ad negotiatores, sed magis ad OEconomicos, & Politicos, qui habent providere vel domui, vel Civitati de necessariis ad victum.* Item nec prohibetur iis emere plura pro securitate suæ provisionis, & quod superest etiam cariùs vendere, quia emit ne provisio deficiat. Ita *LugoD.26.n.32. Mazzott. to.2. p. 128.* Licitum etiam est Clericis emere ferrum, ad vendendos gladios: colores, ad vendendas picturas: lanas, ad vendendum pannum; modò tamen ipsi pannum conficiant, non autem per operarios conductos, quia aliter hoc valde accederet ad negotiationem. Ita *Lugo num.34. Salm. cum Mol. & Malder.* Et hoc affirmant, etsi lanæ essent propriæ; de hoc tamen dubitat *Lugo*. An verò liceat conducere equos ad eos locandos? Negat adhuc *Mol.* sed concedunt *Lugo, & Salm.num.42.*

An verò, & quomodo Clericis liceat ne- „ gotiari per alios non famulos, præsertim in „ necessitate? *V.C.de Lugo d.26.s.4.n 36.Trull.l.c.* „ *d.19 Barb.de jur.un.l.1.c.40.art.1.* „

Commune est apud DD. licitum esse Clerico negotiari pro sua vel suorum necessaria sustentatione. Ita *Lessius l.2.c.21. num.6. Lugo D. 26.n.37.& Salm. cap.2.num.39.cum Mol. Sà, Nav. &c. ex c. Multa. 1. Ne Cler. vel Mon.* ubi dicitur: *Nec tamen justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas, &c.* Sed hic dubitatur, quænam necessitas requiratur, vitæ, an status? Nimis rigidè *Laym cap.13. §.7. num.39.* requirit necessitatem ad vitam sustendandam. Sed communiùs & probabiliùs *Pal. tr.16. D.4. p.13.§.3. num.8. Sporer tr.6.cap.5.num.102. Croix l.3.p.2.num.1006.& Mazzot.de Contr.c.3.pag.127. in fin.* dicunt sufficere necessitatem gravem ad statum decentem, nempe si aliter Clericus cum sua Familia commodè sustentari nequeat. Ratio, tum quia Lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo; tum quia prohibitio, cùm facta sit ob decentiam status, non censetur prohiberi id quod necessarium est ad decentem statum servandum. 837

Notandum est ultimò, quòd negotiatio, licèt tantùm Clericis prohibita sit, adhuc tamen laicis aliquando illicita erit: nempe si unus, vel pauci mercatores emant in magnâ quan- 838

quantitate res necessarias ad victum, vestitum, vel ad usum communem civium, antequam hi sufficienter de illis sibi providerint, ut postea vendant pretiô majori, quàm juxta fori æstimationem venderentur. Ita *Salm.c.2. n.44.& 45.cum Trull.Sot.Sylv.&c.* Et addunt in hoc peccare eos contra justitiam, & teneri ad restitutionem. Sed oppositum non esse improbabile ait *Less. l.2.cap.21.n.151.* cui adhærent *Pal.Mol.Dic.& Dia. apud Salm.* dicentes, quòd illi potiùs peccant contra charitatem, & contra Justitiam legalem, non autem contra commutativam; quia non peccant emendo, nec peccant non vendendo statim, cùm nullus teneatur vendere res suas. Excipit tamen *Less.num.152.* si pretium, spectato tempore venditionis, esset irrationabile; Sed vide dicta *pag. 406. num.* 815. Admittunt autem *Salm. d. num. 44. cum communi*, posse mercatores vendere merces pretiô majori, si emant eas, antequam in Urbem invehantur. Sicut etiam admittunt, quòd dives in urgenti necessitate civium, possit emere frumenta, ut moderatô lucrô postea vendat, & sic eorum necessitati subveniat.

Valde refert hìc ultimô locô quærere, an liceat Clericis gerere negotia, sive procurationes Secularium? Certum est illicitum esse Clericis exercere officium Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris pupillorum, item Tabellionis, & qualecunque aliud officium publici ministerii, ex quo teneantur rationes reddere de justitia, vel de bonis administratis. Et ob eam causam tales Clerici sunt irregulares ex *cap.un.de Oblig. ad Ratioc.* Advertit tamen *Mazzotta de Irreg to.4. pag.463.cum Tamb Ugolin & aliis*, quòd si a Clerico suscipiatur administratio post Ordinationem, non incurritur Irregularitas, cùm hæc non inveniatur expressa in jure. Deinde advertunt *Salm. de Censur. cap.9.num.63. cum Pal. Bon. Cornejo, & Sayro*, quòd, ut Clericus qui hujusmodi officia exercuerit, possit ordinari, sufficit quòd, depositâ administratione, idoneam fidejussionem de gestis præbeat. Imò (ut addunt iidem *Salm. cum Pal. Suar. Bon. &c. ibid.*) sufficit, quòd reddat rationes, & administrationem deponat, etiamsi debita non solverit. Communiter autem DD. cum *Salm. n. 64* docent quòd Administratores locorum piorum, aut viduæ, aut pupilli indigentis, qui causâ pietatis tale onus susceperint, benè possunt ordinari etiam ante redditas rationes, argumentô ex *cap.1. Ne Clerici, vel Mon.cap.6. q.1.* & clariùs ex *c. Pervenit. 1. Cau. 21.qu.3. ac cap. Indicatum. 5. dist.89.*

Ad quæsitum veniamus; communiter docent *Lessius l.2.cap 21 num 6. Pal de Censur. D 6. p.13. num.8. Bon eod.tit.p.4. num.4. & Salm eod tit. c.9. num.28. cum Suar. Laym. & aliis*, illicitum esse Clericis procurationem gerere personæ secularis privatæ non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes, ut habetur ex *c. Sed nec. 4. Ne Cler. vel Mon.* ubi sic dicitur: *Sed nec procurationes villarum, aut jurisdictiones etiam seculares . . . Clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hæc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis (3. ad Tit.2.)*: Nemo militans Deo implicet se secularibus negotiis; *ab ecclesiastico fiat Ministerio alienus, pro eo quòd, officiô Clericali neglectô, fluctibus seculi, ut potestatibus placeat, se immergit*. Ex præfato autem textu infertur 1. talem Clericum incurrere suspensionem ab Officio, sed nonnisi ferendæ sententiæ, a qua excusabit ignorantia, etiamsi fuerit crassa; cùm ibi appositum sit verbum *præsumat*, quod importat omnimodam contumaciam per scientiam censuræ, ut dicemus *l 7. num.47.* Infertur 2. cum *Roncaglia de Contract. cap.2. Reg. in praxi* 5. illum Clericum seriò increpandum esse in hac materia, qui ita se immergeret in hujusmodi procurationibus, ut sua ministeria cogeretur negligere, prout deducitur ex verbis textûs allati, *officiô clericali neglectô, fluctibus seculi se immergit*. Hinc non auderem damnare de mortali Clericum, qui ob talem procurationem sua ministeria non negligeret: Maximè si id non faceret avaritiæ causâ, sed ad decentiùs statum suum & familiæ conservandum.

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Censûs, & an liceat?

839 *Quando census est licitus?*
840 *An liceat census super persona?*
841 *An pereat census, pereunte re censuatâ?*
842 *An liceat apponere in censu pactum assecurationis?*
843 *An sit licitus census redimibilis ex utraque parte?*
844 *An & quando liceat census vitalitius?*
845 *Quæ conditiones requiruntur in Bulla Nicolai V.*
846 *Conditiones requisitæ in Bulla S.Pii V. Conditio I. Ut census constituatur super re stabili, & designatâ. II. Ut pecunia numeretur. III. Ut non fiat*

fiat pactum de solutione anticipata. IV. *Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos.* 847. Dub. hîc. 1. *An, pereunte re, extinguatur census?* Dub. 2. *An, re per certum tempus non dante fructus, debeatur pensio?* Dub. 3. *An, pereunte re specialiter designata, maneant obligata alia bona hypotecata?* Conditio V. *Ut censuarius non privetur rem alienare.* VI. *Ne apponatur pœna pro pensione non soluta.* VII. *Ne census creetur ex pensionibus non solutis**. VIII. *Ut censitor non possit pretium repetere; & ut censuarius possit redimere.* IX. *Ut non vendatur aliis census majori vel minori pretiô.*

848 *An Bulla S. Pii obliget in conscientia?* 849. *Et an obliget, ubi non est recepta?*

839 ,, RESp. Is est, cùm certâ summâ pecuniæ,
,, v. gr. 100. florenis, emo a te jus per-
,, cipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certâ
,, aliquâ re tuâ utili, sive fructiferâ certam
,, aliquam pensionem, seu censum, v. gr. flo-
,, renos 5. annues, vel 6. prout consuetudine,
,, vel lege taxatum erit: Ita ut hìc non sit
,, mutuum, & usura, si aliàs pravam inten-
,, tionem non habeas, sed vera emtio, & ven-
,, ditio, quia emitur non præcisa ipsa pensio,
,, sed jus eam percipiendi * (*Ita Salm. cap. 4.*
,, *num. 24*)*, quod longè minùs valet, ideo-
,, que minoris emitur; licèt post multos an-
,, nos pretium longè superet, *Mol. Less. Lay. l. 3.*
,, *t. 4. cap. 18.* & ceteri communiter. Rectiùs ta-
,, men *C. Lugo d. 27. s. 2. num. 20.* probat, ad ex-
,, cusandum censum ab usura, dicendum esse,
,, non emi pensiones, neque jus ad illas, ne-
,, que fructus, sed potiùs partem ususfructûs
,, talis prædii, super quo census constituitur;
,, ita ut dominium totum directum prædii ma-
,, neat apud venditorem, dominium verò uti-
,, le, seu jus ususfructûs ex parte vendatur:
,, *Unde resolvuntur sequentes Casus, qui etiam*
,, *ex natura emtionis, & venditionis solvi pos-*
,, *sunt.*

,, 1. Hic contractus est injustus, si non ser-
,, vetur pretium justum a Lege, vel consue-
,, tudine probatum, quomodo pro Germania
,, constituit Carolus V. ut jus ad 5. tantùm pro
,, 100. ematur.

840 ,, 2. Non solùm licitus est census realis, id
,, est constitutus super re aliqua, ut supra di-
,, ctum, ex cujus utilitate pensio extrahatur,
,, ita ut ad quemcunque res transeat cum illa
,, obligatione, & onere: sed etiam (saltem
,, ex natura rei, & seclusâ prohibitione legis
,, positivæ) personalis, & constitutus imme-
,, diatè super persona, quæ suâ operâ, & in-

dustriâ utilis sit, & fructum aliquem pariat, ,,
vel bona in spe, vel re habeat, unde pen- ,,
sio duci possit: alioqui enim jus, quod ven- ,,
deret, non esset pretiô æstimabile, & sic ,,
contractus fictitius. Ita probabiliter *Cov. Less.* ,,
Sal. dub. 3. num. 2. &c. contra *Nav. Mol. C. Lugo* ,,
d. 27. num. 25. ubi censum merè personalem, ,,
illicitum esse, docet esse probabilius, & pro- ,,
lixè probat. ,,

An census personalis sit licitus de jure naturali? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Lugo D. 27. num. 25. cum Mol. Ang. Reb. Lop. &c. P. Concina to. 7. pag 576. §. 3. cum Panorm. Nav. Sylvest. &c.* Probant 1. quia persona non potest vendi, ex *l. Ob æs alienum. Et l. sequ. C. de Action. & Obl. ac cap. 2. de Pignor.* Probant 2. ex *Extrav.* 1. & 2. Martini V. & Callisti III. qui solos census reales approbarunt; & clariùs ex Bulla S. Pii V. in sua *Extrav. de Censibus*, qui expressè statuit censum super re immobili, & non aliter, constitui posse. *Secunda* verò sententia communior & probabilior docet esse licitum. Ita *Less. l. 2. cap. 22. dub. 4. Sot. l. 6. q. 5. ar. 1. concl. 4. Pal. D. 6. p. 11. num. 2. Abelly pag. 376. n. 2. Merbes to. 1. pag. 354. q. un. Habert to. 4. pag. 324. Cabassut l. 6. cap. 12. num. 5. Continuat. Tournely tom. 1. pag. 540 Wigandt tr. 9. Ex 8. num. 4 R. 1. Roncaglia de Contr. cap. 2. q 4. R. 1. Anacl. eod. tit. dist. 3. q. 6. n. 68. & Salm. cap. 4. num. 26. cum Cov. Bann. Trull. Prado, Salas, &c.* Probatur 1. ex *Constit.* Nicolai V. in sua *Extrav de Censibus*, ubi videtur clarè approbari census super personis, ut notant *Pal. Tournely, Salm. & Wig. ll. cc.* Hæc sunt verba Bullæ: *Cum opportuna contrahentium securitate, ac potestate vendentis, personas earumque proprietates, redditus, jura &c. census & omnia, & singula mobilia & immobilia bona obligandi, & obligari faciendi &c.* Idemque confirmasse Gregorium XIII. testantur *Palaus, & Wigandt.* Probatur 2. ratione, quia si quisque potest operas suas locare, potest etiam & vendere. In tali autem contractu propriè non emitur persona, sed impropriè, nam propriè emitur jus super industriam personæ; Sicut enim in censu reali non emitur prædium, sed emitur jus super fructus percipiendos ex prædio; sic in censu personali non emitur persona, sed jus ad percipiendos fructus industriæ & laboris personæ. Nec valet dicere hujusmodi contractum esse quoddam mutuum virtuale; nam in mutuo cogitur mutuatarius reddere eandem sortem, sed in censu capitale fit demortuum, & tantùm reddi potest ad arbitrium venditoris.

An autem sit licitus census personalis redimibilis ex utraque parte? Vide mox dicenda in *sequ. num* 843. Ad Bullas autem Martini V. & Callisti III. respondetur, quòd ibi minimè reprobatur census personalis, sed quia ibi tantùm agebatur de censibus realibus, de quibus quæsitum fuerat, an liciti essent; ideo Pontifices eos tantùm approbarunt. Hinc bene ajunt *Cabass l. c. Less. num* 47. *Salm num* 29. *& 33 cum Pal. Sot Vill. Prado, &c.* præfatas Bullas non obligare, cùm non sint præceptivæ, sed tantùm approbativæ conditionum in iis expressarum. In Bulla autem S. Pii V. præcipitur quidem non constitui censum nisi super re stabili, non tamen declaratur census personalis illicitus de jure naturali. An verò hæc Bulla S. Pii sit ubique recepta? Infra videbimus *num.* 848.

3. Iniqui sunt venditores, seu censuarii, qui emtoribus, sive censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos, *Bon d. 3. q. 4. p. 1 num 9 & 12.*

841 4. Sicut in emtione res perit damno emtoris, sic etiam in censu reali, si res, super quam impositus est census, pereat, vel fructus ejus absque culpa venditoris; tunc enim perit census, ita ut emtor, sive censualista non possit ampliùs recipere fructus, sive censum: quia qui emit, suo periculo emit, *Bon l. c. Fill. cap. 35 p. 2. n 225* * (*Vide n* 847.) * Unde ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

842 5. Licitum est, ut probat *Tol. l. 5. cap. 46. & Less cap. 22. d. 11.* contractui census adjungere aliud pactum assecurationis, ut si res, super quam fundatus est census, pereat, id fiat damnô venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restiturâ sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando, *Bon l. c. n* 20 * (*Vide infra p. 420. v. Dub. 2*) *

843 6. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, tum ex una parte, tum utriusque, ut patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm potest, reddendo emtori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Utrinque redimibilis dicitur, cùm ita conventum est, ut tam emtor, quàm venditor possit emtionem factam resolvere, & summam, quam dedit, repetere, *Less. d 10. Dian p. 2. t. 5 m. R. 76.* Vide dicta de pacto retro. end. in emt. *sup num* 812 & 813.

7. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emtoris, est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in Constit. Martini V. & Callisti III. PP. uti & Caroli V Imper usurarius contractus judicatur. Verùm id intelligi debet secundùm præsumtionem fori externi: præterquamquòd illæ Constitutiones multis locis catenus non sunt receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat *Laym l. 3. t. 4 c. 18.*

Quæritur, an sit licitus census redimibilis ex utraque parte? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* sententia negat, quam tenent *Sotus l. 6. q 5. a. 3 concl. 1. & Salm cap 4. num 41 cum Cov. Tap. Vill, &c.* Ratio, quia ubicumque traditur pecunia cum pacto eandem rursus recipiendi, est mutuum virtuale; unde quicquid ex eo percipitur ultra sortem, est usura. *Secunda* verò sententia affirmat, & hanc tenent *Lessius l. 2. cap. 22 dub 10 Laym l. 3 tr. 4 c. 18. num. 8. Pal. tom 6. tr. 32. D. 5. p. 24. §. 2. num 2 Spor. de 7. Præc. cap 6. num. 21.* item *Val. Salas, Diana, & a S. Fausto ap. Salm. num.* 40. Hæc sententia, spectatâ rei naturâ, satis probabilis mihi videtur, modò observentur limitationes, quas adnotavi circa pactum reemptionis, *num.* 813. Nam revera non potest assignari ratio disparitatis in venditione prædiorum, & in hac venditione censuum. Gratis autem asseritur hunc esse mutuum virtualem, cùm hic contractus omninò differat a mutuo; in mutuo enim, si perit res oppignorata, mutuatario perit; hìc autem, si perit res censuata, censitori perit. (Vide omninò quæ diximus dicto *num* 812.) Idque dicunt *Less. Laym. & Spor. ll. cit.* valere non tantùm pro censu reali, sed etiam pro personali; quod non est improbabile, si debita proportio servetur. Ceterùm, ut bene advertunt iidem *Laym. & Sporer*, hujusmodi contractus non caret periculô usurariæ intentionis.

8. Census vitalitius, quia est virtualis 844
sponsio, & nititur eventu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p. 7. t. 9. R. 70.* * (*Et communiter Less c. 22 Dub. 6. Salm. c. 4. num. 28 cum S. Thom. Pretium hujus census vitalitii constituitur juxta rationem ætatis & sanitatis: Hinc dicunt*

Bon.

" Bon.D.3 q 4 p unnum 18. & *Cabassut. l.6. c.12.*
" *num.8. quòd si censitor possit ad annum 60.*
" *pertingere, poterit quotannis exigere aureos* 10.
" *pro* 100. *Sed Lessius l.2 cap.22.num* 41.*cui à the*
" *rene Croix l* 3.*p.*2.*n.*1023.& *Mazzott. to.*2. *pag.*
" 142.*dicunt posse exigere unum pro septem vel*
" *octo; quod importat in circa* 12. *vel* 14. *pro*
" 100. *Et alibi* (*in Auctario v. Societas Offic.*)
" *ait Less. posse exigere aliquando usque ad* 16
" *pro* 100)"

845 Hic videndum, quæ conditiones requirantur ad licitam censuum constitutionem. De jure naturali, ut ait *Lessius l.2. c.22.n.74.* duæ tantùm conditiones desiderantur: prima, ut sit æqualitas inter censum & pretium; secunda, ut pacta præter naturam censûs adjecta, justè compensentur. De jure autem Canonico duæ habentur Bullæ, in quibus plures assignantur conditiones pro censibus instituendis. Prima est Nicolai V. incipiens. *Solicitudo*, edita anno 1452. pro utraque Sicilia: In hac approbatur census solitus institui in præfatis Regnis, etiam cum pactis & pœnis appositis pro securitate; modò serventur hæ conditiones, I. Ut census constituatur specialiter super re certa, & generaliter super omnibus bonis censuarii. II. Ut adsit pactum retrovendendi eodem pretio. III. Ut pensio solvenda non sit ultra decem pro centum. In hoc autem ait *Viva q 7.a.3.num.*14. standum esse consuetudini locorum.

846 Secunda Bulla posterior est S. Pii V. quæ incipit *Cum onus &c.* edita anno 1568. In hac plures aliæ conditiones præscribuntur; Et I. Ut census constituatur super re stabili fructifera, & designata: Unde excluduntur census personales, etsi cum hypotheca celebrentur, ut veriùs tenent *Viva de Contract. Q.*4 *art* 3.*n* 4 & *Salm. communiùs c.*4.*n* 41.*contra Nav* & *Lop. ap. Viva*, putantes in Bulla prœfundi a censu personali. Res autem stabilis reputatur domus, ager, & etiam officium perpetuum, & census perpetuus irredimibilis, imò etiam redimibilis, ut contra *Mol.* & *Azor.* probabiliter tenent *Pal. p.* 14 *n.*3. *Bon. Reb. Hurt.ap.Viva l.c.* Notat tamen *Viva* quòd, licèt res debeat designari, hoc tamen non tollit, quin possint obligari alia bona ad securitatem pensionis; quæ tamen pensio utiquè periret, pereunte re specialiter hipothecatâ; Vide *num sequ.*847.

II. Ut census ematur pecuniâ enumeratâ coram Notario, & testibus. Sed hic quæritur 1. an hæc conditio non obliget in foro interno, ita ut liceat in conscientia constituere censum ex pecunia antecedenter debita? Affirmant *Less l* 2. *c* 22 *n* 80. *Nav. de Usur. n* 88. *Dian p.*1.*tr.*8. *R.*14. *cum Megala, Mald. Val Jo. de la Crux, &c.* & probabile putat *Tamb de Contr.l* 9 *tr.*2.*cap* 6 § 2. *num* 4. Negant verò *Palaus tr.*33. *D* 6.*p* 16.*n* 8. cum *Med. Lop. &c.* item *Mol. D* 390. *Lugo D.*27. *num.*83.*cum Salon. Reb.* & aliis pluribus. Ratio, quia, cùm Bulla sit justè constituta ad vitandas fraudes, si in aliquo casu particulari cesset fraus sive injustitia, non cessat tamen ejus periculum. Hæc quidem secunda sententia est probabilior; sed prima non videtur improbabilis, casu quo omninò absit in casu particulari fraus aut injustitia: Licèt enim probabilius sit Legem non cessare, cessante fine legis in casu particulari, contraria tamen adhuc videtur probabilis cum *Caj Sylvest. Ang. Val. Carden. Sà, Viva, Salm* & aliis pluribus, ut diximus *lib.*1.*num*199. Si autem (loquendo in casu nostro) venditio rei frugiferæ per pecuniam creditam certè est valida & justa, cur injusta censenda est venditio censûs realis, quæ procul dubio vera venditio est, cùm vendatur jus ad fructus fundi, in quo census constituitur, ut bene arguit *Lugo loc. cit. num* 80. *cum Sot. Salas, &c.* ad probandum, quòd jure naturali minimè sit illicitus census constitutus ex pecunia credita. Quæritur hic 2. utrùm venditor censûs, si sit læsus in pretio, possit minuere pensionem, aut ipsam integram teneatur solvere, & censitor teneatur supplere pretium? Utraque videtur probabilis. Vide *Viva ib n* 5.

III. Ut solutio pensionis non fiat anticipatè, aut sic in pactum deducatur. Probabiliter tamen ait *Bon de Contr. D.*3 *q* 4.*p un.num.*26 *cum Mol D.*390. *Filt. Reb. Salas, Less. Azor.* & *Salon.* quòd si censuarius sponte vellet solvere anticipatè, hoc non prohiberi ex Bulla. Illicitum est autem obligare Censuarium ad solvendam pensionem suis expensis in domo Censitoris, quia hoc onus esset extra naturam contractûs, ut rectè ajunt *Viva q.*4.*a* 3.*num* 6.& *Bon loc.cit. num.*35.*cum Reb. Salas, & aliis*, contra *Rodr.* Intellige, nisi propter hoc onus pretium minuatur.

IV. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos; Hinc, si res hypothecata perit, nequit Censitor petere, ut alia substituatur; secus, si res reperiatur aliena; vel si reddatur infrugifera culpâ censuarii, ut *Less. Nav. &c.*

Sed dubitatur 1. an, præcisâ Bullâ S. Pii, 847
pereunte re, de jure naturali pereat etiam cen-

f s? *Prima* ſententia negat, & hanc tenent *Palaus tr.33.D.6 p.21.n.3.cum Sot.Cov.Palac.* item *Salm.cap.4.n.48.cum Salas, Mercad.Rodr.Martin. &c.* Ratio illorum, quia in cenſu præcipuè obligatio imponitur perſonæ, & acceſſoriè rei, quæ tantùm obligatur pro hypotheca, ſive pro aſſecuratione penſionis ſolvendæ: Hinc aſſerunt, quòd pereunte re hypothecatâ, non perit obligatio perſonalis cenſuarii. Sed venerando tot DD. auctoritatem, mihi omninò tenenda videtur *ſecunda* ſententia, quam tenent *Leſſius l.2. cap.22. num 34 Lugo D.27. n.103. Tol. l.5.qu.39.num.4 Mol.D.383. & 394. dub.3. Laym. l.3.tr.4.c.15 n.4.P.Concina to.7.pag.594 n 4.Roncaglia de Contr.cap.1.qu.4. R.5. Anacl. num.75.* item *Val. Reb. Med Vill. &c. apud Pal.n.2. & ap. Salm. num.47.* Ratio mihi potiſſima, quia in cenſu reali penſio non ſuper perſona conſtituitur, ſed ſuper re, ad cujus fructus jus venditur; Unde *Leſſius* rectè dicit falli *Sotum, & Covarr.* dicentes rem ibi obligari tantùm pro hypotheca debiti perſonalis; Nam revera in cenſu non obligatur res pro aſſecuratione penſionis ſolvendæ, ſed venditur jus percipiendi fructus ex re cenſita: Hinc ſicut, pereunte re, amittis jus ſervitutis quod ſuper illa haberes, puta transeundi, colligendi glandes &c. Ita etiam amittis jus percipiendi fructus per contractum cenſûs tibi acquiſitum, & eo caſu venditor ab omni obligatione liberatur. Ita *Leſſius*; Admittit tamen ipſe *Leſſ. ibid* & conſentiunt *Sporer tr.4.c.6.num.14. & Tamb.c.4.§.3.num.1.* pactum adjectum ſolvendi penſionem, adhuc re pereunte, ſuſtineri poſſe, ſi contractui cenſûs adjiciatur alter contractus aſſecurationis, dummodo penſio illa proportionatè moderetur. Sed neque opinioni iſtæ acquieſcere valeo; Licèt enim probabilem cenſui ſententiam *Lugonis, & aliorum*, ùt mox dicemus *v ſequ. Dubitatur* 2. quòd liceat pactum exigendi integram penſionem, etiamſi fundus per aliquot annos non det fructus, modò pretium minuatur, quia per pactum illud, virtualiter compenſantur penſiones minores ſolvendæ annis ſterilibus, cum penſionibus majoribus quæ ſolvendæ fuiſſent pro annis fertilibus, & relaxantur; & ſic jam adeſt æqualitas. Attamen in noſtro caſu, cùm pactum apponitur ſolvendi penſiones, etiam re pereunte, nulla æqualitas eſſe poteſt, dum penſiones ſolvendæ remanent in perpetuum; fructus enim anteriores relaxati, quacunque relaxatione facta, non poſſunt adæquare penſiones quæ in perpetuum ſolvi debent.

Dubitatur 2. an ſi res per certos annos non det fructus, attentâ Bullâ, debeatur integra penſio? Negant *Leſſ l.2.cap.22.num.82. & Mol. to.2. D.390.* ex hac Bulla *S.Pii*, ubi prohibentur *conditiones directè vel indirectè obligantes ad penſionem in caſibus fortuitis eum, qui aliàs ex natura contractûs non teneretur*. Sed probabiliter affirmant *Lugo D.27.num.71. cum Sot. Sà, Val. Salas, &c.* item *Nav. Bon. & Reb. apud Vival.c.num.7.* modò compenſetur pretiô periculum hoc quod venditor in ſe ſuſcipit. Ratio, quia licitum eſt contractui cenſûs realis adjicere alium contractum aſſecurationis, qui eo caſu virtualiter cenſetur appoſitus. Pactum autem hoc, aſſecurationis minimè videtur reprobatum a Bulla, nam Pontifex ibi prohibet tantùm pacta præter naturam contractûs qui celebratur. Quamvis enim in tali contractu pactum ſolvendi penſionem, etiam caſu quo res non fructificet, non ſit juxta naturam contractûs cenſualis, eſt tamen juxta naturam alterius contractûs adjecti aſſecurationis, ut dicetur infra de Contractu Trino. Putat autem *Lugo n.103.* quòd, ſi pars prædii facta ſit infructifera in perpetuum, tunc non debeatur integra penſio, etiamſi pars remanens reddat fructus ſufficientes ad penſionem. Sed probabilius mihi videtur oppoſitum, quod decretum fuit in quadam Deciſione Rotæ Romanæ (quam refert idem *Lugo num.105* idque non negat eſſe probabile), nempe deberi totam penſionem ex parte prædii remanente, niſi fructus ejus ad penſionem non ſufficiant, & ita tenet *Roncaglia de Contr.cap.1. qu.4. R 5. cum Duard.*

Dubitatur 3. An, pereunte re ſpecialiter deſignatâ, de jure naturali maneant obligata cetera bona venditoris in contractu generaliter hypothecata? Affirmat *Habert to.4.pag 324. verſ. Verùm*, & videtur ei favere citata Bulla Nicolai V. ubi conceditur poſſe conſtitui cenſum ſuper re certa, & generaliter ſuper omnibus aliis bonis venditoris. Sed mihi videtur probabiliùs negandum cum *Azorio p.3. l.12.cap.5. qu.5. & P.Concina to.7. pag.595.* Quia, pereunte tota re, totus cenſus perit, juxta mox ſupra dicta *Dub.1.* Nec obſtat, quòd in hujuſmodi contractu ſoleant ſubſtitui omnia venditoris bona; Nam cautio hæc ſolùm valet ad reddendum fundum ſecurum ab evictione, ut bene ait *Concina*, nempe ſi ille ſit gravatus aliis cenſibus, vel fideicommiſſo, &c. Non autem, quòd ſi fundus pereat, cenſus permaneat ſuper aliis bonis. Et ſic etiam intelligi ait *Azorius*

zorius Bullam Nicolai. Dicit autem *Roncaglia de Contr.cap.1.q.4.R.1.* ad constituendum censum satis esse designationem fundi, vel plurium aliquot fundorum in aliqua via, aut villa, quin necessaria sit designatio alicujus fundi in individuo; & testatur ita pluries decisum fuisse a Rota Romana ex *Clericato in Decision. Miscell. Dec.73.num.*8.

V. Ut non privetur censuarius rem vendere, aut donare. Debet tamen ille, si vendere vult, monere censitorem, num velit ipse emere eodem pretio? Et ideo debet expectare per mensem; Vide *Viva n* 8. *&* 9 Praecisâ verò Bullâ, licitum esse pactum non alienandi rem dicunt *Salm cap 4.num.40. cum Sot Cov. Pal. Sal. &c.* Sed, quando tale pactum non adest, praedictam monitionem semper faciendam esse asserunt cum *Val.Sal.& Pal.num.*50. Immo semper aequum esse putant, ut censitor in emtione praeferatur.

VI. Ne constituatur pro non soluta pensione alia poena, aut interesse lucri cessantis, scil. extrinseci, puta, si praestandum erat triticum tempore, quo valebat duobus aureis, & reddatur tempore, quo valet uno, ut *Mol & Hurt. ap. Viv.num.*20. Sed jure naturali appositio poenae proportionatae neque est illicita, *Salm. n.*38. Item de jure naturali ex dilatione solutionis bene potest exigi interesse; sed ex Bullâ ob fraudem usurariam nequit illud in pactum deduci, ut docet *Less.l.2.c.22.n* 85. In foro tamen conscientiae ob dilationem culpabilem tenetur debitor ad interesse etiam extrinsecum, *Less. num.* 83.

VII. Ne ex pensionibus non solutis novus census creetur. An autem id sit illicitum de jure naturali? Bene ait *Lugo D 27., num.* 98. hanc quaestionem pendere ex alia supra enunciata (vide *vers.*II. *Ut census pag.*415.), nimirum an liceat constituere censum ex pecunia debita?

VIII. Ut censitor non possit pretium unquam repetere, & contra possit censuarius semper redimere censum, factâ denunciatione per bimestre. Pactum autem quòd census non possit unquam redimi a censuario, per se non est illicitum; ita *Less.l.2.cap 22.num.*76. *& Salm c.4. n.*43. qui ajunt hoc omnes docere; Sicut enim censuarius potest vendere fundum, vel servitutem super illo in perpetuum, sic etiam jus ad ipsius fructus. Ob eandem rationem licitum quoque est constituere censum cùm pacto, ut non possit redimi nisi infra certum tempus, ut communissimè docent *Less.c.22.du.9.Sot.l.6. q.5.a.3.Concl.3.Pal.D.6.p.24.§.1.num.4.& Salm.d. num.43.cum Salas, Arag.& Reb.* contra aliquos: Modò (intelligendum) pretium proportionatè minuatur. Communiter etiam docent *P. Concina, & Salm.c.4.num.44.cum Lugo, Soto, Pal. Prado &c.* contra *Nav.* licitum esse pactum, ut census non per partes redimatur, sed totum simul; Justum enim est, ut sicut emptor totam summam numeravit, ita etiam totam simul recipiat.

IX. Ut non vendatur aliis census majori vel minori pretiô, quàm ab initio constitutus fuit. De jure autem naturali certum est, ut dicunt *Salm.cap.4 num.*35. censum non liquidum posse minori emi. Et etiam, attentâ Bullâ, probabilissimum videtur hoc fieri posse, ut ait *Viva q 4.a.3. cum Less Mol. & Bon.*

Quaeritur I. an haec Bulla S Pii obliget in conscientia? Negant *Habert to 4.pag.* 324. (dicens Bullam obligare in solis locis Sedi Apostolicae subjectis) *Sà v. Census, num.3. Megala 2.2.l.2.cap.7.q.2.num.*57. item *Nav. Sal Mol. apud Bon.de Contr.D.3.q.4.p.un.num* 45. & probabilem putant ipse *Bon. & Tamb l.9 tr.2 cap.6. § 2.n.*4. Ratio, quia in foro interno illae tantùm conditiones requiruntur, quae jure naturae ad constitutionem censûs sunt necessariae: Bulla autem est constituta ad tollendas fraudes, unde ubi fraudes absunt, Bulla non obligat in conscientia contrahentes, sed tantùm Judices, ne in foro externo contractum admittant. Probabiliùs tamen affirmant praefatam Bullam obligare etiam in foro interno *Salm. cap.4. n.*31. *Lugo D 27.num 83. Bonac.loc.cit.n 46.Less.l.2.c.22. num.*100 *& Viva de Contr.q.4. a.3.n.3.cum Salon. Trull.Hurt. & communi*, ut asserit. Ratio, quia, licèt contractus ex rei natura non sit usurarius, lex tamen positiva bene potuit illicitum eum reddere ob periculum usurae. Vide dicta supra *num.*846. *vers.* II. *Ut census*. 848

Quaeritur II. an praedicta Bulla obliget, ubi non est recepta? Negant communiter *Less.c.2. Dub.13.Tournely to.1.p.540. Mol.D.395. Bon.qu 4. num.43. Lugo D.27. num 61.cum Sot. Nav. Salas, & aliis*; Et sic tenendum censeo, quicquid dicant *Salm l.4.num.*32. Ratio, quia, licèt verius sit leges Pontificias non indigere subditorum acceptatione, prout (contra *Less.loc.cit.& Cabass.Val.Bon.ac alios*), tenuimus *lib.1.de Leg.n.97. in fin. &* 138.*cum Suar.Laym.Pal.Croix, &c.* Attamen communis est sententia, quòd ubi lex non est recepta, & per sufficientem desuetudinem est derogata, etsi primi legem non obser- 849

observantes peccaverint, præsentes verò ad eam non obligantur, ut tenent ipsi *Salm de Leg c.1. num 105. cum Az. Bon. Granad.* item *Suar. l.4.c.16. num.9. Pal.tr.3.D.1.p.13.num.5.& 9 & Less loc.cit.* ubi cum *Cov* asserit certum esse, quòd lex adhuc ecclesiastica desinit obligare, si per solum decennium non sit recepta; ut pariter diximus *dict. lib.1. n.139. cum Bus Nav.& Azor.* Bulla autem S. Pii non est recepta in duobus Regnis Siciliæ, ut testantur *Less.l.c.num 99. Salas apud Viva l.c.* item *Verde Inst.Civ.de Censib. l.3.num.2389. cum de Marinis, de Ponte, &c.* Nec est recepta in Hispania, ut dicunt *Salm.l.c. num 32.* Nec in *Belgio*, ut *Sporer tr.6.c.6. num.11. & Less. ibid.* Nec in Germania, ut idem *Less. Habert, ac Tanner. Ills. Phir. & Platell. apud Croix l.3.p.2 num.1019.* Neque in Gallia, ut *Less. & Platell. apud Croix ibid.* Nec etiam Romæ observatur, ait *Tournely pag.541.*

DUBIUM X.

Quid sit Cambium?

850 RESP. Cambium, quod permutationem significat, hìc accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione usuraria fiat, ob titulos justos tali lucrô æstimabiles, patet non esse malum. Unde cùm quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, seu manuale, 2. Cambium per literas, 3. Cambium reale, 4. Cambium siccum, seu fictum:

Circa ea resolvuntur.

851 1. Licitum est Cambium *minutum*, in quo dantur pecuniæ minores pro majoribus, vel contra: quia hìc sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirendâ, ut Campsarius quibusvis sit paratus; item puritas materiæ; & commoditas, ut cùm aurum, vel alia moneta commoda datur pro minuta, & incommoda, *Lay l.3.t.4. cap.19.num 4.* * (*Idque licet etiam eis, qui officium cambiendi non habent, Salm c.4 num.8 cum Pal Nav.*)*

2. Licitum est item Cambium *per literas*, cùm scilicet Campsor hìc, verbi gratiâ Monasterii prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v. gr. Francofurti refundit per suos factores; quia hìc etiam sunt justi tituli, scilicet virtualis trajectio pecuniæ, & ejus assecuratio. Tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam ejus Francofurtum transferat sine periculo. Minùs tamen Campsor exigere debet, quàm si realiter transtulisset, *Laym.l.c. Bon d.3.q 5.p.1. Navar. Less. &c.* * (*S Pius V. in Bulla de Cambiis, ad usuras amovendas, statuit non protrahi tempus solutionis cambii, nisi ad primas Nundinas; & solutiones esse faciendas ubi determinatæ sunt, ac juxta tempus communiter taxatum de uno alio loco. Vide Salm.cap.4.num.12*)*. 852

3. Item licitum est Cambium *reale*, cùm Campsor hìc Monasterii prior dat pecunias, ut per suos alibi eas recipiat a Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hìc. Titulus hujus Cambii est item translationis, & assecurationis: tantundem enim fecit Campsor, ac si pecunias Campsarii absentes sisteret hìc præsentes, vel, ut alii ajunt, ac si præsenti pecuniâ emeret absentem; quæ utiquè minùs valet; *Laym l.c.n.6.& 7. Bon. l.c.* * (*Probabiliter ait Croix l.3. p.2 n 1031. cum Less. Laym & Stor quòd licitè potest Campsor accipere lucrum cambii, esto translatio pecuniæ sit ipsi utilis; quia in communi æstimatione hæc translatio est digna pretiô, cùm communiter in ea incommodum adsit; commodum autem Campsoris tunc per accidens se habet.*)* 853

4. Illicitum est Cambium *fictum*, seu *siccum*, quod nihil aliud est, quàm titulus lucrandi; ut v. gr. Titius indigens pecuniis petit a Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, v. gr. vel alio loco distante solvendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in illis locis, imò forsan 854

nec

" nec habet illic correspondentem, idque con-
" stat Campsori: contractus hic est Cambium
" fictum, ac revera mutuum, ideoque pallia-
" ta usura. Excusabitur tamen Campsor, si
" lucrum illud exigat titulò lucri cessantis.
" Plura vid. apud *Tolet.l.5. cap.52. Bon. d.3.*
" *qu 5.p.1.*

Quæritur hic, an sit licitum cambium cum recambio, vulgò *Cambio colla ricorsa*? Casus est: Tu accipis Neapoli centum nummos a Campsore solvendos Siciliæ, sed quia non habes ibi nec pecuniam nec procuratorem, qui pro te solvat, rogas Campsorem, ut tibi concedat procuratorem suum Siciliæ residentem, ut nomine tuo solvat debitum ipsi Campsori cum lucro cambii. Campsor autem scribit ad suum procuratorem, ut tanquam procurator tuus solvat sibi Campsori cambium cum lucro, & tanquam procurator ipsius debitum recipiat; At quia tu non habes pecuniam Siciliæ, procurator ille rescribit Campsori, ut hic exigat suum debitum Neapoli cum alio lucro recambii. *Tamburrinus l.9. tr.3. cap.5.§.3.* dicit hunc contractum probabiliter esse licitum, citatque *Nav. Sà, Less. & Lugo.* Sed meritò hujusmodi contractum reprobant *P.Concina to.7. pag 549 num.2.Cabass.l.6 cap.10. num.7. & Sporer de 7. Pr. cap 6. num. 44.* qui ait saltem practicè hoc esse cambium siccum duplicatum: Atque ego censeo etiam speculativè, cùm revera in eo casu neque tu intendis pecuniam acceptam restituere, nisi Neapoli ubi accepisti; neque contra Campsor intendit exigere pecuniam creditam, nisi Neapoli ubi tradidit, ut ita ex sua pecunia lucrum percipiat. Nescio quomodo a labe usuræ manifestæ id excusari possit?

" 5. Quod attinet ad Cambium *Francofur-*
" *tense*, in quo mercatores dantes Cambium
" ad proximas nundinas, quo magis eæ distant,
" eo plus exigunt, si ideo præcisè plus exi-
" gatur, quia solutio diutiùs differtur, usura
" est; si autem ratione alterius tituli justi, v.
" gr. lucri cessantis, cùm pecunia mercatorum
" sit instrumentum lucrandi; quo si diutiùs
" carent, carent lucrò, & quo longius est tem-
" pus, eo plures Cambium petunt, ideoque
" crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est ju-
" stum, *Layl.c num.9. ex Mol. Less. &c.* * (*Hoc*
" *cambium puto licitum, dummodo Campsor ve-*
" *rè patiatur interesse. Sola autem dilatio solu-*
" *tionis, non erit certè causa justa augendi pre-*
" *tium, ut rectè notat P. Concina to.7. pag 557.*
" *num.2.*) *

" 6. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam " 855
adulterinam accepit, sive ex ignorantia, aut "
inadvertentia, non potest illam expendere: "
quia res vitiosa non potest tradi alteri, vi- "
tiò non detectò, ut supra *de Vendit.* Neque "
ex eo, quòd ipse deceptus est, potest deci- "
pere alios, cùm actio, quâ deceptus fuit, "
nullum ad hoc jus tribuat, *Bon. d.3. q.5. p.1.* "
ex Azor.Sanch.&c. "

Sed hic meliùs distinguendum puto: Si moneta non sit materialiter falsa, nempe si impressa sit signô Principis, & materia sit bona, ejusdemque ponderis, poteris eam expendere, cùm nullum alteri inferas damnum; ita *Sporer de 7.Præcep 5.num.30.& Croix l.3.p.2.num 960.* Si verò moneta adulterina sit etiam materialiter falsa, tunc certè non poteris illâ uti. Dubitatur autem, an si eam expenderis bona fide, tenearis ad restitutionem? Negant *Sylvest. & Ang. ap. Dianam p.2. tr.6. R.3.* qui probabile censet. Sed veriùs affirmant *P.Nav.ap. eundem Dian & Croix l.c. ac Sporer ibid.* qui ait in hoc omnes consentire. Ratio, quia tunc ad restitutionem teneris ex vi ipsius contractûs, quô obligaris solvere justum pretium prò re emta; cùm autem pecuniam stanneam pro argentea tradis, minimè justum pretium solvis.

856 Utrùm famulus recipiens pecuniam auream a domino, ut satisfaciat creditoribus domini, possit lucrari, illam cum ænea commutando? Affirmatur, quia est fructus industriæ; nisi sit contra expressam, vel tacitam domini voluntatem, *Salm.4 num.7 cum Lug.Pal.&c.*

D U B I U M XI.

Quid sit Locatio, & Conductio?

" Resp.

857 RESP. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certò pretiô, aut mercede, seu pensione constitutâ. Utenda conceduntur, v. gr. elocata domus, equus, servus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c.

Unde, consideratâ hujus contractûs naturâ, & juris dispositione, resolvuntur sequentes Casus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

2. Si, absque culpa conductoris, usus, vel fructus rei cesset, v. gr. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria), aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor a solvenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel aliâ re conductâ uti, vel frui, ut v. apud *Lay l. 3. t. 4. cap. 23. Less. l. 2. cap. 24 d. 2. &c.*

3. Servo, aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conventum, aut consuetudo ferat. V. *Sà, v. Conductio*.* (*Vide num. 864.*)*

4. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus, si magna sit clades. Quòd si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur, *Laym n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.* * (*Vid n 860.*)*

5. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri, *Lay. num. 8.*

6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. gr. conservare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem, seu dominum spectat: nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. *Laym l. c. num. 4.*

7. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere a locatore, & dum non solvuntur, retinere rem conductam, *Laym. l. c. Mol. d. 496.*

8. Etsi incendium plerunque accidat culpâ inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumtio sit, quia tamen sæpe id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostendat culpam. Vid. *Laym sup. num. 6. & Dian. p. 9. t. 7. R. 31.* ubi ex *Haun. & Berl.* docet, si constet accidisse culpâ certi, & determinati alicujus de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. gr. stabularii, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus, si culpâ alterius, vel si non constet, utrùm casu, an culpâ cujusquam acciderit.

9. Si conductor domûs, v. gr. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare: ceteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

10. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conductâ, nisi in his casibus: 1. Si pensionem non solvat; expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. gr. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in in re conducta malè versetur, v. gr. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices, *Laym. num. 9.* 858

11. Successor universalis, sive heres non potest ante completum tempus conductorem expellere: Partialis autem successor, ut emtor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, uti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. gr. ne res locata durante tempore locationis alienetur. Vid. *Less l. 2. cap. 24. & Laym l. 3. t. 4. num. 22.*

Commune est, & certum cum *Busemb.* ut supra, quòd Successor universalis non potest expellere conductorem, ut communiter dicunt *Lugo D. 29. num. 16. & Sporer de 7. Pr. cap 7. n. 32. cum aliis, ex l. Viam decima. C. de Locat.* Certum est etiam & commune, quòd possit eum expellere Successor particularis, uti emtor, legatarius, &c. ex *l. Emtorem. C. eod. tit.* Conductor autem habet eo casu actionem pro interesse contra locatorem, vel ejus heredem, ex *l. Qui fundum. 25. ff. de Locat.* Excipiunt tamen *Sporer num. 34. & Croix l. 3. p. 2. num. 1047.* si ager 859

jam

jam esset a colono elaboratus, vel seminatus; quia (ut dicunt) non patitur æquitas, ut colonus jacturam illam patiatur. Sed dico hanc exceptionem esse contra expressam juris sanctionem, cùm ex præfatis textibus Successor particularis habeat jus certum expellendi colonum; E converso non video, quomodo lædatur æquitas, cùm colonus jam habeat actionem contra locatorem, vel ejus heredem, repetendi damnum; expressè enim in *cit. l. Qui fundum*, (ubi sermo fit de legatario expellente colonum fundi legati) dicitur: *Et hoc detrimentum* (idest ab expulsione proveniens) *ad heredem pertinet*. Notandum autem hìc, quòd Minor tenetur stare locationi sui Curatoris: Beneficiarius, sui prædecessoris; Et uxor locationi sui Mariti. Vide *Croix l. 3. p. 2. n.* 1047.

860 Quæritur 1. an ob jacturam causâ sterilitatis possit colonus petere remissionem pensionis? De jure naturæ jactura sterilitatis per se spectat ad conductorem; Ob æquitatem tamen juris introductum est, si ingens sit damnum, ut aliquid remittatur; nisi sterilitas compensetur cum ubertate aliorum annorum, ut ex *l. 8. C. de Loc. & ex cap. Propter sterilitatem. de eod. tit.* ubi Gregorius IX. in quadam sua *Extravag.* sic sancivit: *Propter sterilitatem afficiendo magno incommodo conductores, vitiò rei, sine culpa coloni, seu casu fortuito contingente, colono Ecclesiæ pro rata pensionis remissio est facienda; Nisi cum ubertate præcedentis vel subsequentis valeat sterilitas compensari.* Hinc, si nulli fructus percipiantur, nulla debetur pensio, ut docet *Lugo D. 29. num. 40. ex l. Si merces. §. Vis major. ff. de Locat.* Si autem aliqui fructus percipiantur, ajunt *Less. l. 2. cap. 24. num. 17. & idem Lugo n. 43. cum Cov. Bartolo, & aliis*, tunc tantùm remissionem esse faciendam, quando, deductis semine, & expensis, non superest quod sufficiat saltem ad solvendam dimidiam pensionem. Verumtamen putant *Croix l. 3. p. 2. num.* 1049. *cum Laym.* & aliis, in hoc servandam esse consuetudinem locorum.

861 Quæritur 2. an liceat pauperi elocare jus mendicandi? Affirmant *Sanch. Consil. l. 1. c. 7. dub. 2. cum Henriqu. & Sporer de 7. Pr. n. 23.* Quia ex una parte contractus est justus, cùm utrinque æqualis sit sors lucrandi, & perdendi: & ex alia hoc idem esset, ac si pauper mediatè per alium eleemosynam peteret. Sed meritò negat *Lugo D. 29. num. 9. cum Rodr. & Cord. Concina to. 7. pag 629. num. 13. ac Croix l. 3. p. 2. num.* 1044. Ratio, quia, tametsi hic contractus sit justus inter locatorem & conductorem, est tamen injustus respectu ad Fideles eleemosynam dantes, qui pauperi tantùm volunt dare, non conductori, qui non est pauper, ut supponitur. Nec valet dicere, quòd Fideles mediatè dent pauperi; nam bene respondet *Croix*, quòd vi juris emti ad petendum, conductor non jam petit nomine pauperis, sed nomine suo; Et ideo nec mediatè, nec immediatè eleemosynæ illæ pauperi dantur. Secus autem dicendum censerem, si pauper non posset petere per seipsum; quia hoc casu, licèt eleemosynæ illæ hìc & nunc non perveniant ad dominium pauperis, prosunt tamen, ut eorum subventio sic manuteneatur; aliàs non inveniretur, qui pro paupere illo loca circumiret; & sic pauper destitutus maneret.

Quæritur 3. an Nuncius proficiscens ad eundem locum, licitè possit accipere a duobus duplicatam mercedem? De Aurigis ait *P. Concina to. 7. pag. 632.* nullam esse difficultatem, quòd possint, quia talis est consuetudo; De Nuncio verò opinatur æquum esse, ut dimidiam tantùm mercedem exigat a secundo conductore. Et hoc videtur satis probabile, cùm eo casu opera illius pro itinere, quod non suscipit gratiâ illius secundi conductoris, non videtur valere, quanti valeret, si pro eo solo iter susciperet. Ceterùm satis etiam probabile est, quòd possit totam mercedem exigere, ut tenent *Less. l. 2. cap. 24. num. 28.* cum communi sententia, ut asserit idem *Concina*, & probabilem putat *Croix l. 3. p. 2. cum Laym. & Pal.* Ratio, quia per accidens se habet, ut opera sua sit utilis duobus; de se autem ab unoquoque mercedem justam exigit, cùm unicuique se obliget ex justitia ad iter illud peragendum; quod si non peragit, peccat quidem injustitiæ contra jus utriusque. Vide dicta *de Cambio n. 853 in fine.* 862

Quæritur 4. an conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis? 863 Negant *Mol. & Velasqu. ap. Lugo D. 29. num 69.* Sed veriùs affirmant ipse *Lugo ibid cum Lop. & Croix l. 3. p. 2 num* 1053. quia, cùm quis se obligat ad aliquid faciendum, per se censetur obligatus ad id faciendum suis expensis: sicut si quis se obliget ad solvendam pensionem in domo locatoris, tenetur quidem ad sumtus, ut illuc pensio transmittatur. Intellige, dummodo in contractu locationis detrahatur aliquid de ordinaria pensione, cùm hoc onus meliorationum alienum sit a natura conductionis. Ceterùm expensæ modicæ, & ordinariæ in re

Iii con-

conducta faciendæ, regulariter spectant ad conductorem; extraordinariæ verò ad locatorem, ut *Croix l.c.n.*1052.*cum Sporer, & Tamb.*

864 Quæritur 5. an debeatur pensio famulo conducto ad servitium annuum, si ægrotet per aliquot menses, puta per trimestre? Affirmant *S.Antonin.Graff &c. apud Croix l.3.p.2.num.*1050. Sed veriùs negat communis sententia, quam tenent *Lugo D.*29 *num.*58.*& Croix l.c. in fin. cum Mol.Laym.& aliis*; Quia de justitia non debetur salarium pro obsequio non præstito. Putat autem *Azorius apud Lugo num.* 60. teneri saltem dominum ad præstanda famulo alimenta, & expensas necessarias pro curatione. Meliùs tamen dicunt *ibid. Rebel. & alii cum Diana*, non teneri nisi ad sumtus leves pro brevi infirmitate; Quinimo non immeritò ait *Lugo*, neque ad id obligandum esse dominum, nisi fortè aliquando ex charitate, casu scilicet quò infirmus esset in gravi necessitate. Bene tamen excipit *Roncaglia q.*3. *R.*2. nisi alicubi esset consuetudo, ut domini teneantur ad totum stipendium, si famulus, ad annum conductus, per aliquot dies ægrotet.

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

865 *Quid de Emphyteusi?* 866. *An debeatur pensio in gravi jactura fructuum?*
867 *Quid de Feudo?*
868 *Quid de Contractu Libellatico?*

865 „ Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ „ culturâ possit effici melior, conceditur alte- „ ri, vel in perpetuum, vel non breviùs sal- „ tem, quàm ad decennium; ita ut dominium „ ejus directum, & possessio civilis maneat „ apud dominum, qui tradit in Emphyteusim; „ dominium autem utile transferatur in Em- „ phyteutam, cum hoc onere, ut quotannis „ certum canonem, ut vocant, seu pensionem „ domino solvat; quam si totam solvere ne- „ gligat 26. annis continuis in Emphyteusi „ Ecclesiastica (tùm scilicet res est Ecclesiæ, „ vel pii loci), vel in seculari 36. annis, in- „ cidit ipso jure in pœnam commissi, ut do- „ minus eum expellere possit * (*Etiam au-ctoritate propriâ, ut multi cum Pal. p.*10. *n.*1. *&* 6. *Sed Less. dicit, præcedere debere monitionem. Vide Croix l.*3.*p.*2. *num.*1602.) *, etsi de „ solutione interpellatus non fuerit; Licèt enim „ *Bart.* & alii quidam apud *Dian.p.*8.*t.*7. *R.*36. „ dicant, si per 30. vel 40. annos non solve- „ rit, eum præscribere immunitatem in futu- „ rum, id tamen *IVesemb.* & alii 5. negant. „ V.*loc.cit.* Porrò, quid juris sit in hoc con- „ tractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ „ scriptô instrumentô concipi debet, ut valeat. „ Vide *Laym l.*3.*t.*4.*c.*23.*Less.l.*2.*c.*24.*d.*9. „

Utrùm Emphyteuta debeat pensionem, quando patitur gravem jacturam fructuum? Dicit *Palaus tr.*33. *D.*9.*p.*7. *num.*5. de juris rigore, & consuetudine, integram pensionem esse solvendam, ex *l.*1. *C.de Jure emphyt.* ubi sancitur, quòd; prædio manente in parte, solvenda est pensio. *Lessius* tamen *l.*2.*cap* 24. *num.*49. *&* 50. *ac Lugo D.*29 *n* 88. rectè sentiunt hanc legem esse intelligendam, quando pensio est modica respectu fructuum, & magis datur in recognitionem dominii directi, quàm ad fructus compensandos. Secus verò, si sit magna & ferè æqualis fructibus; nam tunc ex æquitate deberet minui, vel fundô pereunte ex parte, vel magnâ sterilitate adveniente. Utrùm autem Emphyteuta gaudeat privilegiis, quæ dominus directus in re habebat? Affirmant *Bartol. Jason. Tiraqu. &c. apud Croix l.*3. *p.*2.*num.*1064. Sed negant probabiliter *Less.Laym.Pal.&c. ibid.* Ratio, quia, cùm transfertur in Emphyteutam utile dominium rei, res fit sua; unde, si nimirum ipse sit laicus, non potest gaudere privilegiis Ecclesiæ, ad quam spectet dominium directum. 866

„ Resp. 2. Feudum est contractus similis „ Emphyteusi, quo res immobilis alicui con- „ ceditur, cum translatione dominii utilis. „ proprietate retentâ, sub onere non quidem „ aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, „ & obsequium personale directo domino. Quod „ si item non faciat Vassallus (sic enim dici- „ tur feudi acceptor), perdit feudum. Inter- „ dum etiam in feudo aliquid persolvi debet „ in recognitionem dominii directi, sed tunc, „ ex ea parte deficit a puro feudo, & decli- „ nat ad Emphyteusim. Porrò, quid juris sit „ circa feuda, pendet item a locorum consue- „ tudine: quæ juris communis sunt, v. *l.c.* 867

„ Resp. 3. Contractus Libellaticus, sive da- „ tio ad libellum dicitur, cùm Emphyteuta, „ vel Feudatarius rem illam, quam in feu- „ dum, vel emphyteusim accipit, simili con- „ tractu 868

„ tractu tradit tertio (ad quod tamen, si in „ decennium fiat, requiritur domini consen- „ sus): ita ut sit quasi subfeudum, & subem- „ phyteusis. Ita *Leff. d.1.n.6.*

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

869 *Quid est sponsio, & an sit licita?* 870. *An liceat spondere circa peccatum committendum?*
871 *Quid ludus, & quando licitus?*
872 *An sit restituendum lucratum a filiofam. aut Religioso?*
873 *Quid, si Religiosus ludat illicitè per licentiam generalem?*
874 *An Religiosus possit plus lucrari, quàm perdere?*
875 *An si exponat majorem summam, quàm possit, teneatur restituere lucratum?*
876 *Quantum filiusfamilias possit exponere ludo?*
877 *Quando ludens cum deceptione teneatur restituere?*
878 *An valeat sponsio, si unus spondeat majorem summam, quàm alter?* 879. *An si unus rem certò sciat, & manifestet? Vide alia ibid.*
880 *An cogens alterum ad ludendum possit retinere lucratum?*
881 *An teneatur restituere præsciens se victurum ob suam peritiam?* 882. *An qui utitur astutiis licitis? Quid, si utatur illicitis, & quantum debeat tunc restituere? An liceat ludere precibus sacris?*
883 *Agitur de ludo vetito.* 884. *Quæ sint Leges hunc ludum prohibentes?* 885. *An, & quomodo peccent I.* Laici *hoc lusu ludentes?* 886. *An peccet graviter ludens ob lucrum?* 887. *An victor ludô vetitô possit retinere lucratum?* 888. *Quid, si impediat Judicem, ne ipsum condemnet? Et an teneatur fateri veritatem Judici interroganti?* 889. *An possit retinere lucratum, si lusit animô repetendi?* 890. *An victus teneatur solvere?* 891. *Quid, si uterque renuntiaverit legi?* 892. *Et an victus poterit petere relaxationem juramenti?* 893. *An victus possit sibi compensare solutum?* 894. *An possit transigere, si fictè minitetur repetere in judicio?*
895 *II. Quoad* Clericos; *quinam Clerici comprehendantur?* 896. *An certè peccent graviter Clerici ludentes frequenter, & in magna quantitate?* 897. *Quid, si solùm frequenter?* 898. *Quid, si solùm in magna quantitate?* 899. *Quando non peccent graviter, nec leviter?*
900. *An hæc procedant in omni ludo chartarum?*
901 *III. Quoad* Religiosos; *an, & quomodo peccent Religiosi hoc lusu ludentes?*
902 *IV. Quoad* Episcopos, *quomodo ipsi peccent?*
903 *An peccent graviter Clerici, & Religiosi his lusibus assistentes?*

RESP. Sponsio est contractus, in quo duo „ 869
de veritate, aut eventu alicujus rei „ certantes sibi invicem aliquid spondent, ut „ ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit: „ v.gr. certo tecum 10. imperialibus hanc „ vel illam civitatem obsessam, captam &c. „ Ut licitè fiat, requiritur 1. Ut fiat super re „ dubia. 2. Ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, „ cum æquali incertitudine. * (*Æqualitas tunc adest, quando res est proportionata* „ *probabilitati alterius partis. Lugo D.31.n.77.*) * „ 3. Dubius eventus in utroque. 4. Ut uter- „ que eodem sensu accipiat id, de quo certatur, „ *Molin. Leff. Card. Lugo d.36. s.6.* „

Sed quæritur, an sint licitæ hæ sponsiones, vulgò dictæ *Scommesse*? Negant *S. Antonin. p.2. tit.1. cap.23. §.9. Sylvest. v. Negotium. quæst.4. in fin. & Concina to.7. pag.608. num.21. cum Gabr. &c.* Ratio, quia leges civiles has sponsiones reprobant, nisi fortè fiant causâ exercendæ virtutis, puta in palestra lottando, &c. Affirmant verò communiter *Azor. p.3. l.11. cap.19. dub.1. Sanch. Conf. l.1. cap.8. dub.32. num.2. Lugo D 31. num 73. Tournely to.1. pag.554. Ronc de Contr. c.3. qu.1. Wigandt tr.8. Ex.4. q.20. R 2. Salm. cap.4. num.74.* cum aliis pluribus. Ratio, quia hic est contractus fortunæ, quô uterque spondens exponitur pari periculo jacturæ, & lucri. Neque verum est leges prohibere sponsiones, nisi fiant circa corporis certamina, causâ odii, libidinis & similis; Aliæ verò sponsiones indifferentes potiùs approbantur, ut in *l. Si quis. ff. de Verb. Obl. & l. Si Pater. C. de Inoff. Test.* Hanc sententiam per se veram puto, quia sponsio per se est res indifferens. Tamen in individuo (cùm ex mea sententia non detur actio indifferens) regulariter censeo hujusmodi sponsiones non excusari a peccato veniali, quia in eis deest motivum cohonestans licitæ recreationis, sicut adest in ludo honesto. Et sic videtur intelligere *S. Antoninus l. c.* vocans tale lucrum *turpe*, utpote *nulli deserviens utilitati, sed vanitati, & prodigalitati*.

Nemo autem dubitat reprobandas esse sponsiones circa ingluviem, aut potum; vide *Lu-*

go l. c. Sic etiam per Bullam Pii IV. *in Eligendis &c.* prohibentur sponsiones circa dubiam electionem Pontificis, sive super ejus vitam & mortem, ut refert *Azor. l.c.c.10.dub.4.* Item testatur *Roncaglia l.c.q.2 R.2.* Gregorium XIV. per aliam Bullam, quæ incipit, *Cogitnos*, ampliasse præfatam Bullam Pii etiam ad electiones Cardinalium, & adhuc extra Urbem sub excommunicatione latæ sententiæ, Papæ reservatâ respectu ad electionem Pontificis; & respectu aliarum sponsionum, ipsæ annullantur in utroque foro, adeo ut quisque teneatur ad restitutionem ante omnem sententiam. Sic etiam, ut testatur *Sanch. l.c. num 4.* prohibentur sponsiones Scholasticorum Salmanticorum circa electiones ad cathedras.

870 Dubitatur 1. an sit licita sponsio circa peccatum committendum? Bene distinguit *Lugo D.31. num.75.* Si sponsio est de peccato patrando ab alio tertio, licita est, nisi spondens optet peccatum, vel opem ferat ad peccatum committendum. Ita *Lugo l c.& Sanch.num.6.* Advertunt tamen iidem *Lugo, & Sanch. cum Alcoz.* quòd eo casu optans peccatum, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, quia læderet quidem virtutem quam lædi optat, sed non læderet justitiam. Si verò sponsio est de peccato patrando ab uno ipsorum spondentium, licita erit, si tu v. gr. spondes alterum commissurum fore peccatum, quia tunc sponsio avertit a peccato; Secus, si sponderes te commissurum peccatum, aut alterum non commissurum; quia tunc sponsio ad peccandum induceret.

Sed dubitatur 2. an hoc casu, quòd sic illicitè sponderes, tenearis ad restitutionem? Rectè negant *Lugo num.75. Sanch. num.8. Azor. d.c.19. du.6.& Ronc. cap.3. qu.2. R.1.* Ratio, quia, licèt spondendo pecces, non tamen lædis justitiam, cùm tu non accipias tunc pretium, pro peccato commisso, sed pro eventu jam successo juxta pactum sponsionis. Et in hoc consentit etiam *S.Antonin.l.c.* ubi ait: *Non tamen restituere oportet de necessitate; sed pauperibus erogandum; & hoc magis ex consilio, quàm ex præcepto.*

871 „ Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, „ quod uterque deposuit. Hi contractus jure „ naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut iniquitas „ se misceat, nec peccati sit occasio: quia, „ sicut quivis suæ rei dominus potest alteri „ eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat, *Less. cap.26. d.1. Bon. d.2. q.3. p.1.* „

„ 1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea „ ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset a religioso, & filiofamilias non potente alienare, *Laym. l.3. t.4. cap.21.num.5.* „

Quod lucratur quis ludô a filiof. debet ei restituere, nisi sit de bonis castrensibus, &c. vel nisi ludus sit moderatus juxta decentiam; vel adsit tacita licentia parentum, *Salm. de Contr. cap. 4. num.54.* Idem dicendum de uxore, & Religioso, ut *Lugo, Mol. Azor. cum Salm. de Rest. cap.6 num.74.* Hoc tamen non intelligitur de ludis illicitis vetitis a Jure, a Regulâ, vel a Prælato, uti sunt ludi alearum, & taxillorum, & consequenter omnis ludus fortuitus, nisi fiat in parvâ quantitate, & in illis Religionibus, ubi usu permittitur ad recreationem, ut *Salm. ib.num.95. cum Dic.Peyrin. &c.* At in Religionibus reformatis talis ludus esset peccatum grave propter specialem Regulæ prohibitionem, ut communiter dicunt *Salm. ibid. cum Lugo, Diana, Dic. &c.* Et tunc lucratum omninò restituendum ipsi Religioso, vel Monasterio. Vide fusiùs infra dicenda super hoc puncto *n 901.* Ubi etiam agetur de quantitate, quam alii Religiosi possunt ludo exponere. 872

Hinc quæritur 1. si Religiosus, obtentâ licentiâ generali a Prælato expendendi aliquam summam, expendat in usibus illicitis, puta in ludis vetitis, aut cum meretricibus, &c. utrùm tunc peccet contra votum paupertatis, & tam ipse, quàm accipiens teneantur ad restituendum Monasterio? *Prima* sententia *cum Salm.de Rest.c 6. num 85. cum Nav. Sanch Less. Sylv. &c.* affirmat; Ratio, quia talis licentia a Superiore nec præsumitur data, nec dari poterat, cùm ipse non sit dominus, sed simplex administrator bonorum Monasterii. *Secunda* tamen sententia, quam tenent plures Auctores graves, ut *Suar. Lug. Hurt. Med. Salas, Lop. Pelliz. Reb. &c.* apud *Salm. ib. num 84.* quibus *Croix l.4. num.114.* adhærere videtur, censet nec Religiosum tunc peccare contra votum, nec restitutionem Monasterio deberi ab ipso, aut ab accipiente. Ratio istorum, tum quia (ut ait *Croix*) tunc licentia habetur ut data, non a Prælato administratore, sed a Religione dominâ, quæ in tali casu, licèt sit invita quoad modum, non est tamen quoad substantiam; & Religio præsumitur 873

fumitur (ut ait *Rebell.*) sæpe in eam consentire, ne periclitetur fama subditi, vel Superioris; Tum quia eo casu Superior aufert de se impedimentum, quantum potest; & ideo, cùm universaliter licentiam præbet, non est cur credatur eam limitasse ad usus tantùm licitos, ut dicunt *Croix, & Lugo cum aliis*. Sed his non obstantibus, censeo primam sententiam absolutè probabiliorem. Vide quæ fusiùs dicentur *lib.IV.num.*31.

874 Quær. 2. an Religiosus possit in ludo plus lucrari, quàm perdere possit? Distingue: Potest, si eodem jactu, exponendo v. gr. quinque argenteos, totidem a quatuor personis lucretur; vel si ludus moraliter non interrumpatur; quia tunc, sicut posset amittere pecuniam jam lucratam, unà cum suâ expositâ; ita bene potest plus lucrari, saltem duplum suæ pecuniæ expositæ, *Sanch l c.19.num.33.& Valent.Reb.&c. cum Salm.de Rest.cap.6.num.97.* Si verò ludus moraliter interrumpatur, vel si lusores sint omninò diversi, non potest pecuniam lucratam integrè exponere, quia illa non est sua, sed Monasterii. Concedunt tamen *Salm.ib.cum Lug.& Villal.* non interrumpi ludum, si de pluribus lusoribus unus substituatur alteri in eodem genere ludi; Aut si in alterâ die, urbanitatis causâ, ludatur cum eisdem. Idem de filiisf. docet, *Sanch.Consf.l.7.cap.8. D.8.num.2.* & idem de similibus ait *Rebell.*

875 Quær. 3. an Religiosus, qui sine licentia exponit ludo majorem summam, quàm possit, teneatur restituere lusori summam lucratam uno jactu supra illam, quam perdere poterat? Negant *Nav.Gabr.Armill. Graff.Tol. & alii apud Sanch Dec l.7.cap.19 num* 85. Ratio istorum, quia contractus aliquando bene potest esse validus ex parte unius, & invalidus ex parte alterius, ut sunt contractus cum Pupillo, & Ecclesiâ sine solemnitate initi, ex *l.Julianus.§. si quis. ff. de Act.emt. & cap. Si quia.* 12. *qu.*2. Hanc opinionem *Sanch. num.* 86. licèt oppositam vocet longè probabiliorem, putat tamen probabilem; Sed ratio allata nullo modo probabilis mihi videtur, in adducta enim paritate supponit lex adesse in contractu æqualitatem, & tantùm respectu deficientiæ solemnitatum favet Ecclesiæ, & Pupillo; At in casu nostro deficit æqualitas, & justitia contractûs, cui nescio, quomodo lex favere possit, cùm sit in substantia injustus. Hinc adhæreo secundæ sententiæ, quam tenent *l.7.c.19.n.85.& Salm.de Rest.c.6.n.98.Sanch. Dec.*cum *Less.Sanch.Villal.* &c. nimirum, quòd eo casu omninò, teneatur Religiosus ad restituendum; quia nequit lucrari tali contractu inæquali, & injusto. Et hoc congruit doctrinæ *Molinæ, Sanch. & Lugo apud Croix l.3.p.2.num.*1079. qui rectè dicunt, quòd si quis lucratur exponendo ad ludum pecuniam furtivam, extra quam nil aliud habeat quod tradat, tunc tenetur restituere lucratum, quia contractus fuit nullus, cùm exposuerit pecuniam, quam collusor acquirere non poterat.

Dicunt tamen *Salm.n.98.& Sayr.Henr. Salon. Sà, &c. ap. Sanch. num.*87. quòd, si alter lusor sciat, Religiosum, vel filiumf. non posse illam quantitatem exponere, tunc nihil repetere posse; quia volenti non fit injuria. Sed hoc veriùs negant *Salas ap. Lugo D.31.num.59.& Sanch. d.n.87.cum Sotò, Lop. Reb.&c.* Ratio, quia ille, esto colludat cupiditate ludendi attractus, non tamen censetur ita cedere juri suo, ut possit perdere, & non lucrari. Rectè tamen id admittit *Sanch. cum Lop.* solo casu, quo ex conditione colludentis, & ex parva quantitate ludo exposita, probabiliter præsumatur animus donandi; Vel, si ipse colludens non animô lucrandi, sed sed recreationis gratiâ ludit, nec esset res magni momenti, ut etiam bene subdit *Sanch.cum Reb.*

„ 2. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Nav.* apud *Less. loc.cit.d.*1.) alatur in distanti loco a parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v. gr. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet *Sot.l.c.Lay.&c.* Ac præterea potest etiam filius deponere quicquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare, *Laym. l.c.Bon. de Rest. d.*1.*q.*3.*p.*2.*num.*10.*& seq.* „ 876

Probabile tamen est, ut mecum sentierunt Juniores valde docti, quòd eo casu, si filiusf. nolit solvere amissum in ludo, licitè potest exceptionem opponere, nec tenetur solvere, reservando aliquid ex alimentis. Utrùm autem filiusf. possit unâ vice exponere, quod per totum annum perdere potest? Negant aliqui, sed probabiliùs affirmant *Sanch.& Diana.* Nec victor tunc tenetur inquirere, an filius potuerit, nec ne, illam summam exponere, nisi sciat, quòd iste solet cum aliis ludere. Ita *Sanch.Lug, &c. ap. Cro l.3.p.2.num.*1073.

„ 3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad „ luden- 877

„ ludendum; v.gr. si simularet se planè igna-
„ rum lusûs, & sic alterum multò imperitio-
„ rem provocaret, qui alioqui ludere noluis-
„ set, aut si conviciis lacesseret, ad quæ vi-
„ tanda alter consensisset in lusum, aliàs non
„ consensurus, *Mol. d.517. Lay. l.c. Bon. d.2.q.3.*
„ *p.2.num 3.*
878 „ 4. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, &
„ hæc alteri parti (v.gr. cujus pecunia major
„ est) sit nota, isque nihilominus spondere
„ velit, valet contractus probabiliter: quia
„ scienti, & volenti non fit injuria, ut dicit
„ *Navar. Medin. Sanch. Dian.* Contrarium tamen
„ probabilius docet *C. Lugo d.31. s.6. num.81. ex*
„ *Molin. Less. & Bon.* Si autem ignota sit, non
„ potest alter lucrari: quia non est æqualis
„ conditio utriusque, & alter nulli se expo-
„ nit periculo. *V. Azor p.3.l.5. c.25.q.7. Bon.d.5.*
„ *q.2.p.2.qu.36. num.3. Salas de ludo, dub.13.n.3.*
„ *Escob. & C. Lugo l.c.*

879 An valeat sponsio, si quis manifestet certò rem scire, & hoc non obstante alter perseveret in sponsione? *Prima sententia* cum *Viva de Ludo. art.4. Salm. de Contr. cap 4. num.64. & ib. Sanch. Trull. Dian. Villal.* affirmat valere, quia alter suæ pertinaciæ detrimentum imputare debet. Sed *secunda sententia* mihi multò probabilior, quam sequuntur *Lugo D.31. num.83. & Croix. l. 4. num.* 1068. tenet contractum esse nullum; pari modo, ac si quis pertinaciter emere velit gemmam falsam pro verâ: Tunc enim, quamvis venditor manifestet illi veritatem, si tamen ille pro verâ emat, adhuc emtio est nulla, cùm ibi non alius contractus interveniat, quàm emtionis; nec emtor animum habet transferendi dominium suæ pecuniæ alio titulo, quàm emtionis, quæ, cùm sit injusta quoad substantiam, nulla est. Excipitur 1. Si ille qui a principio certus videbatur de aliqua re, postea, altero contradicente, ac spondere volente, incipiat dubitare, advertens jam aliàs se deceptum deprehendisse, etiam in iis quæ sibi certa apparebant, tunc enim poterit lucrari. Ita *Lugo num.79. Tournely to.1. pag.555. Roncaglia de Contr. c.3. q.2. R.2. Anacl. de Spons. q.9. num.116. cum Mol.* Præterea ego exciperem, si sponsor deceptus suam assertionem pro certa haberet; Secus si haberet pro dubia, quia tunc sponte vult perdere: Quando enim credit certum quod ipse asserit, tunc spondet, non quia vult cedere juri suo, sed quia decipitur, unde non habet voluntatem perdendi; sed quando alter prodit suam assertionem ut certam, & ipse de assertione sua incipit dubitare, & tamen pertinaciter vult spondere, tunc cessat sua deceptio, & ipse verè vult perdere, casu quò res se habeat, ut alter asserit. Prout si venditor asserat gemmam esse falsam, & emtor jam dubitans vult pluris emere, etiamsi deinde detegatur falsa esse, bene poterit venditor pretium illud retinere.

5. Per se quidem, & jure naturæ licita „
est etiam sponsio de futuro eventu, qui da- „
mnum proximi conjunctum habet, ver. gr. „
Petrum intra annum moriturum (etsi enim „
detur occasio optandi, vel machinandi mor- „
tem Petro; id est per accidens; potestque „
idem periculum esse in censu vitalitio): „
jure tamen humano sæpe prohibetur, *Card.* „
Lugo l.c. num.74. „
6. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. „
gr. plus altero potaturum, sit illicita, quia „
inducit ad peccatum; quod tamen eâ lucra- „
tus es, non teneris restituere, *Sanch. Lug.* „
Dian. p.7. s.9. R.69. „
7. Probabile est, quod docet *Molin. &c.* „ 880
dum quis, minis, vel convitiis ad lusum „
inductus est, & perdit, victorem non te- „
neri restituere, quia talis absolutè volunta- „
riè lusit, *Bonac. l.c. ex Mol. & Gar.* contra *Azor.* „
Less. Regin. Fill. &c. communiter. „

Quær. igitur an, si quis cogat injuriosè alterum ad ludendum, possit postea retinere, quod lucratur? *Prima sententia* negat, quia damnum ex injuriâ secutum omninò est restituendum. Ita *Lessius l.2. c.26. num.9.* qui vocat communem cum *Malder. Stephan. & aliis ap. Croix l.3. p.2. num.*1080. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Molin. D.516. cum Trull. Hurt. Dic. & Dian. ap. Croix loc. cit. ac Garc. ap. Less. num.8.* & probabilem putant ipse *Less. & Bus. ut supra*, affirmat posse retinere; quia tunc non coactio, aut ludus, sed potiùs casus, aut peritia cogentis fuit causa damni: Si enim, dicunt, iste cogens perderet, jam solvere utiquè teneretur, & alter posset retinere, ut communiter docent *ib. S. Th. S. Anton. Less. &c.* Ergo vice versâ, si vincit, potest retinere. Hæc sententia, per se loquendo, mihi probabilior est (nisi collusor qui coëgit superaret coactum in peritia ludendi; eo enim casu sentio teneri ad restituendam saltem partem lucrati, juxta mensuram peritiæ quâ præcelleret alteri). Ratio, quia contractus ille, non obstante injuriâ metûs incussi, fuit satis utrinque voluntarius, & validus, juxta communiorem sententiam relatam

num.

*num.*717. Neque obstat dicere cum *Tournely to.*1.*pag.*553. quòd eo casu tenetur cogens ad restitutionem, quia esset causa damni, cùm ex sua injuria alter damnum patitur; Nam respondetur, ex *D.Thoma* 2.2.*q.*62.*a.*7. cujus verba retulimus *n.* 552.*v.Secunda*, quòd irrogans injuriam tunc tenetur ad restitutionem, quando injuria per se est conjuncta cum damno; sed in casu nostro damnum non est de se annexum injuriæ, cùm metum passus, sicut perdidit, ita æquè poterat lucrari; ergo damnum non provenit ex injuria, sive ex metu incusso, sed ex infortunio & casu. Dixi *per se loquendo*, nam si metum passus petat restitutionem pecuniæ amissæ, rectè docet *Less.l.*2.*cap.*26.*n.*10. teneri incutientem metum, lucratum restituere, juxta dicta *dict. num.*717. *vers. Quær.*2. Quid verò, si ille cogat tantùm per preces importunas? *Sanch. Nav. Sylv. ap.* Cro. *ib.* adhuc tenent non posse retinere. Sed longè probabiliùs contradicunt *Less.l.c. & plurimi cum Dian.* quia preces non tollunt voluntarium, sicut nec minæ, ut ex communi asserit *Bus. hic cum Ban. & Mol.*

Quid, si victus cogat injuriosè vincentem ad ulteriùs ludendum, & postea vincat aliud ultra amissum, an possit retinere? Negat *Croix l.*3.*p.*2 *num.*1080.*in fin.* nisi victor ex more lusûs haberet jus cogendi alterum ad ulteriùs ludendum. Sed alii DD ut *Adrianus*, *Tol. Mol. Gatc.&c. ap. eundem Croix l.cit.* dicunt non teneri ad restitutionem; Et hos sequor juxta mox supra dicta, nam idem est cogere ad ludendum, quàm ad ulteriùs ludendum. Potest tamen coactus, ut diximus, repetere quod post coactionem amittit.

881 „ 8. Communior sententia est, teneri resti-
„ tuere, qui lusit, vel certavit, certò præsciens
„ se victurum esse. Contrarium tamen, nem-
„ pe non teneri, dummodo dolus abfuerit, te-
„ nent *Tol. & Sà*, *V.Contractus*, quia non tene-
„ tur quis ex justitia suam peritiam, vel scien-
„ tiam adversario declarare: sed is suæ teme-
„ ritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo
„ deponere, cujus scientiam non notat. Vid.
„ *Bonac l.c.num.*4.*Dian.p.*7.*t.*9. *R.*62.

882 „ 9. Non tenetur restituere, qui utitur a-
„ stutiis illis, quas regulæ lusûs, & consuetu-
„ do recepta patitur; cùm uterque sciat, tales
„ astutias esse solitas; & sic tacitè in illas li-
„ berè consentiat, *Azor. Filliuc. Less Bonac l.c.*
„ *p.*2.*num.*2. ver.gr. 1. Si potiores chartas ha-
„ bens, & secus de victoria augeat sponsio-
nem, vel simulet metum, ut adversarius „
augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas ha- „
bere, dissimulet, augeatque sponsionem, ut „
sic relinquatur sibi, quod erat appositum, „
*Card. Lug.Sanch.Sal. Dian.p.*7.*t.*9. *R.*45. 3. Si „
inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius ne- „
gligentia, & absque fraude; secus, si ita se „
collocet, ut possit videre; vel si alium con- „
stituat, a quo admoneatur. 4. Si chartas a ter- „
go discat nosse inter ludendum, quas ante „
non signarat, nec noverat, *Trull.Sanch. Lug.* „
*Dian p.*4 *t.*9. *R.*50.& 52. „

10. Qui verò utitur fraudibus non adhi- „
beri solitis, vel colludenti ignotis: v. gr. „
suffuratur chartas, vel signis a tergo notat, „
vel utitur notatis, aut iis, quas ante novit, „
ignorante socio, vel arte quadam eas com- „
ponit, &c. tenetur restituere non tantùm „
lucrum; sed etiam quantum alteri valebat „
spes lucrandi, imò etiam colludendi, *Reg.* „
*Amic.Trull. Dian.l.c. R.*42. vid. etiam *p.*4. *t.*3. „
*R.*25. & *Bon.de rest d.*2.*q.*3.*p.*2. „

Certum est, quòd fraudator tenetur restituere non solùm id quod lucratus est, sed etiam quod alter justè lucraturus erat, si fraus abfuisset: ita *Less.l.*2.*cap.*26. *num.*13. & *Salm. cap.*4. *num.*58. *cum Bon. Vill. & Trull.* In dubio tamen, an alter fuisset lucraturus, non potest quidem fraudans retinere lucratum, quia saltem est dubius, an justè lucratus sit: sed non tenetur quantitatem expositam alteri dare, quia melior est conditio possidentis, cùm alter non erat certò lucraturus, ut dicunt *Less. loc cit.& Salm.ibid. cum Sylve. Diana*, *Vill. & Trull.* Sed meliùs sentit *Cont. Tournely to.*1.*p.*552. *cum aliis*, teneri ad dandum alteri quantum valebat spes victoriæ, quam colludens cessante fraude habuisset; Modò (intelligendum dico) in colludente potior fuisset spes lucrandi, quàm periculum perdendi; Ratio, quia eo casu spes illa, quâ alter per fraudem privatus est, jam aliquo pretio digna erat.

Qui lusit, quia fraudulenter monitus fuit ab altero, qui vidit socii chartas, certè lucrum restituere tenetur, nisi ante monitionem jam illum jactum (vulgò *Posta*) ludere statuisset. In dubio tamen, an fuisset lusurus, si monitus non fuisset? Alii dicunt teneri restituere totum lucratum; Sed probabiliùs teneri tantùm pro ratâ dubii judicat communis sententia cum *Croix l.*3 *p.*2. & *ib. Bon Sanch & Dian.* Quid, si post monitionem adhuc eventus ludi erat dubius? *Sanch. ib.* dicit non teneri ad resti-

restituendum aliquid; Alii dicunt teneri ad totum. Probabiliùs dico tunc teneri etiam pro ratâ dubii, cùm dubia sit illatio damni; Sed quia adfuit certa injustitia ob illam majorem fraudulentam probabilitatem vincendi, ideo tenetur ad aliquid. Nota hìc, non teneri lusorem monere alterum de suo errore, puta, si det manum, si numeret pro se minora puncta, *Croix ib. num.* 1043. *cum Sanch.* Quia sic fert communis mos lusorum.

„ 11. Si ludens habeat animum non solven-
„ di, vel si perdat, repetendi, non potest lu-
„ crari, atque adeo nec retinere, quod est lu-
„ cratus, quia fraudulenter decipit, nec alter
„ vellet cum eo ludere, si id sciret, *Less. l. c.*
„ *d.5. num.* 31. *Regin. num.* 388. *Bon l. c.*

„ 12. Peccant graviter, & communiter mor-
„ taliter, qui totos se lusibus tradunt, cum
„ sciant in gravia se inde peccata labi, aut
„ impotentes reddi ad solvenda debita, vel a-
„ lendos liberos, & uxorem, &c. *Sanch. Trull.*
„ *cap.* 27. *dub.* 1.

„ 13. Ludere pro Psalmo, vel Oratione Do-
„ minica recitanda, non est peccatum, nec ir-
„ reverentia, *Nav. Rebel. Sanch. Dian. p. 7. t. 9.*
„ *R.* 1.

Quæritur hìc, an liceat ludere precibus sacris, applicandis pro victore? Negant *Habert, ac Lopez, Vega, &c. apud Concina to. 7. pag.* 602. *num.* 4. quia non licet miscere sacra profanis; imò dicunt esse simoniam, si vellent victos civiliter obligare. Sed meritò affirmant licere idem *Concina l. c. & Tournely to. 1. pag.* 553. *cum Henrico a S. Ignatio.* Ratio, quia malum quidem est, adhibere spiritualia propter profana; adhibere verò profana propter spiritualia, licitum & bonum est: Idque probat piorum usus. Sicut autem licitum est permutare spirituale cum spirituale, ut diximus *de Simon. pag.* 140. *num* 72. sic etiam licet, nec est simonia, invicem se obligare ad præstanda spiritualia. Si verò unus luderet pecuniâ, alter precibus, hæc certè esset simonia.

883 „ 14. Peccat item ludens, si lusus lege posi-
„ tivâ sit prohibitus, ut lusus alearum, & si-
„ miles, qui magis in fortuna, & casu, quàm
„ in industria fundantur. At laicis ratione cir-
„ cumstantiarum sub veniali, clericis sub mor-
„ tali prohibentur, *Less. l. 2. cap. 26. num. 6.*
„ Intellige, si clericus crebrò, perque longum
„ tempus luserit, non autem, si per breve
„ tempus, & causâ recreationis, & absit scan-
„ dalum; quia Canones id prohibentes non

videntur recepti, nisi quantenus id fieret „
cum periculo scandali, ut habet *Less. dub.* 1. „
Laym. l. 3. tr. 4. cap. 21. num. 1. Notat autem *Dia.* „
par. 7. t. 9. R 2 & ex Lug. Dicast. Amic. Trull. &c. „
prædictis legibus per contrariam consuetu- „
dinem ita derogatum esse, ut non tantùm „
laicus, sed etiam clericus non peccet, si „
principaliter pro recreatione, & simul pro „
lucro moderato ludat chartis, vel aleis: In „
Religiosis tamen (apud quos disciplina re- „
gularis viget), uti & Episcopis, a peccato „
gravi excusari vix posse, *ibid. R ef. 4. ex Mo-* „
lin. Dicast. Lugo, &c. etsi *Sanch.* conetur ex- „
cusare, si urgeat necessitas, verbi gratiâ ex- „
citandi, aut recreandi infirmum, vel si pa- „
rum ludat ob solam recreationem. „

15. Si quis ludò tali vetitò lucratus fue- „
rit, juxta sententiam probabiliorem non te- „
netur ad restitutionem ante judicis senten- „
tiam: quia jura non annullant contractum, „
nec impediunt acquisitionem dominii, sed „
sed tantùm concedunt, ut possit repeti. An „
verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea „
adhuc solvere? Alii negant; vide *Less. hì dub. 5.* „
Molin. Regin. Fill. &c. Alii affirmant, ut *Azor.* „
Reb. Val. &c. apud *Bon. l c p 3 num. 2.* V. *Dian.* „
p. 2 tr. 7. R 8. & p. 7. t. 9 R. 21.

Omnia hæc, operæ pretium est, singula fusiùs, 884
& sedulius ad trutinam revocare. Ante omnia hìc prænotandæ sunt leges, quæ tam de jure Canonico, quàm Civili, prohibent ludos vetitos. De jure Canonico in *Can. 42. & 43. Apostol.* qui refertur in *cap. 1. Dist. 35.* sic habetur: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ, atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certè damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur: Similiter etiam Laicus.* Item in *cap. Clerici. de Vita & Hon. Cler.* dicitur: *Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Item in *c. Inter dilectos. De Excess. Prælat.* Pontifex declaravit indignum Beneficiò quemdam Clericum *aleatorem manifestum*, & proinde consuetudinem talis lusûs in Clericis penitus improbavit, eamque dixit *pravam, ac corruptelam.* Item Concilium Trid. *Sess. 22. c.* 1. quoad hanc materiam, & Clericos, antiquos Canones eorumque pœnas in usum revocari præcepit, non obstantibus quibuscunque consuetudinibus. De jure autem Civili in *l. Alearum. C. de Rel. & Sumtib. fun.* generaliter prohibetur usus alearum, adeo ut, *nulli liceat in publicis aut privatis domibus vel locis ludere, aut*

inspi-

inspicere; *Et si contra factum fuerit*, *nulla sequatur condemnatio* (id est victi [illegible] solvendum), *sed solutum reddatur*, *& actionibus competentibus repetatur ab iis qui dederunt*. Idem sancitur in *l.* 1. *&* 3. *C. de Alcatoribus*. Idem statutum est jure hispano pro ludentibus pecuniâ creditâ; Vide *Salm. de Contr. cap.* 4. *num.* 63.

885 Hinc videndum, an & quomodo peccent Laici, Clerici, Religiosi, & Episcopi, aleis ludentes. Et 1. quoad *Laicos* pertinet, commune & certum est inter DD. quòd hujusmodi lusus non est eis vetitus sub gravi, ut cum *Bus.* tenent *Sanch. Cons. l.* 1. *cap.* 8. *dub.* 25. *num.* 5. *Lugo de Just. D.* 31 *num.* 9 *Mol. de Just. D.* 510. *Hurt. eod tit. D.* 8. *diff. & Diana p.* 7. *tr.* 8. *Res.* 2. cum aliis communiter. Imò probabilissimum est cum *Bus.* quòd, respectu ad leges supra relatas, Laici ne venialiter quidem peccant, ut dicunt *Less. l.* 2. *cap.* 26. *num.* 6. *Sporer tr.* 6. *de* 7. *Praec. cap.* 6. *& Sà, Val.* & alii communiter apud *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1085. Quia (ut dicunt AA. praefati) leges civiles prohibentes obligant laicos tantùm ad poenam, non verò ad culpam; datur enim ibi victis actio repetendi amissum, ut ex *d. l. Alearum*, ut supra. Canon autem citatus *Episcopus*, quoad laicos est consuetudine derogatus, ut dicunt communiter DD. vide infra *num* 895. Dixi, *respectu ad leges relatas*; nam, utrùm peccent venialiter laici ludentes principaliter propter lucrum? Negant *Lugo* alii *ap Lug. n.* 4. Quia non est peccatum ordinare medium ad finem utilem, si ergo lucrum honestum est utile, ludere propter illud, culpâ caret. Sed probabiliùs, praecisis circumstantiis, puto cum *P. Concina to.* 7. *pag.* 601. *num* 3. non excusari a culpa veniali, quia (ut docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *a.* 4.) omnis negotiatio propter lucrum cupiditati deserviens, quandam turpitudinem habet. Idque clarè probatur ex *c. Quicunque.* 14 *Qu.* 4. ubi dicitur: *Quicunque tempore messis, vel vindemiae, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam; . . . hoc turpe lucrum dicimus*.

886 Sed dubitatur 1. an peccet graviter ludens ludô vetitô principaliter ob lucrum? Affirmant *Sylvest. v. Ludus. qu.* 4. *& Abul. Gabr. Ricch. ac Comit apud Dian. l. c. R.* 1. *& Cajet. S. Antonin. Gutt. &c. apud Sanch. l. c. c.* 8. *d.* 28. *num.* 7. Quia (ut dicunt), esto intentio lucri non sit mortalis, quando ludus est licitus, mortalis tamen est, quando ludus est prohibitus; quia in illo ludens intendit exspoliare proximum mediô illicitô. Sed communiter, & meritò negant peccare graviter *Sanch. d. num.* 6. *cum Alcoz. Mol. D.* 510. *Lugo D.* 31. *num.* 3. *Hurt. D.* 8. *diff.* 2. *& Dian. l. c. R.* 1. *cum Val. Reb. & communi*. Ratio, quia intentio lucri non potest esse mortalis, quando ludus est talis, ut per ipsum validè transferatur dominium, eo quòd tunc ludens licitô mediô intendit lucrum, licèt ludus, sive modus lucrandi sit illicitus. Imò *Lugo*, *& Diana*, probabiliter dicunt nec veniale esse, si ad honestum finem lucrum intendatur.

Dub. 2. an victor tali lusu teneatur restituere lucratum ante sententiam Judicis? Affirmant *Sylvest. S. Antonin. Arm. Tab. &c. apud Sanch. Cons. l.* 1. *cap.* 8. *d.* 1. *num.* 2. *ex dict. l. Alearum*, ubi dicitur quòd, si victus *solverit*, *solutum reddatur*, *& competentibus actionibus repetatur*. Sed negandum cum *Bus.* & communi sententia, quam tenent *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *num.* 3. *Lugo D.* 31. *num.* 60. *Salm. de Contr. cap.* 4. *n.* 61. *Sporer c.* 6. *n* 82. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n* 1086. *Sanch. l. c. num.* 3. (qui meritò dicit hanc sententiam omninò tenendam) *Less. cap.* 26 *num.* 17. qui vocat veram eum *Sot. Mol. Med. Cov.* & aliis communiter. Ratio, quia (uti patet ex verbis Legis, ut supra) ibi non declaratur irritus contractus, sed tantùm datur victo actio ad repetendum. Et idem dicunt *Salm. num* 63 *& Lugo num.* 67. de lege hispana vetante ludum ad creditum. Addunt tamen *Salm.* hoc valere solo casu quo victus liberè solverit, sciens ad id non teneri; Sed *Lugo num.* 67. *Dian l. c. R.* 24. *& Dic. apud Croix l. c. num* 1087. probabiliter dicunt victorem posse retinere lucratum, etiamsi victus ignoraverit posse negare solutionem; quia recepit ex contractu valido, & victus jam habebat obligationem naturalem solvendi, licèt ex jure positivo poterat exceptionem opponere. 887

Dub. 3. an si victor impediat, ne Judex eum obliget ad restitutionem, teneatur restituere? Respondetur affirmativè, si impediat vi vel fraude; secus, si alio modo. Ita communiter *Lugo D.* 31. *n.* 62. *Less. c.* 26 *n.* 21. *Sanch. dub.* 2. *n.* 2. *& Mol. Disp.* 514. Quia victor non tenetur restituere, nisi post sententiam. An autem victor interrogatus a Judice teneatur fateri quicquid ludô vetitô lucratum fuerit, & aliàs obligetur restituere? Negant *Mol. & Sanch. apud Lugo num.* 63. & alii cum *Dian. p.* 7. *tr.* 9 *R.* 27. & probabile putat *Less. num.* 21. si id probatum non sit saltem semiplenè. Ratio, quia, cùm victor examinetur criminaliter, ut puniatur privatione lucri in poenam criminis, non tenetur fateri, quando crimen est occultum. Sed 888

probabiliùs *Lugo num.64. Leſſ.d.num.21.& Croix num.1090.* affirmant. Ratio, quia hìc non agitur de punitione, ſed de reſtitutione conceſſa a lege, quæ eſt diſpoſitiva in favorem eorum qui perdunt, non autem pœnalis; ſi enim eſſet pœnalis reſtitutio non eſſet facienda victo, cùm ipſe etiam particeps fuerit delicti, ſed Fiſco, vel pauperibus. Regula autem, quòd reus non tenetur fateri veritatem occultam Judici interroganti ſine ſemiplena probatione, ut docent *Leſſ l.c.& cap.31.n.9.& Lugo n.63.* currit tantùm in cauſis criminalibus, non in civilibus.

889 Dub. 4. an qui ludit ludô vetitô cum animo repetendi in judicio, poſſit retinere lucratum? Negant *Leſſ.cap.26 num.31.& Mol Reg.ac Dic.apud Croix num.1088.* quia tolleret æqualitatem contractûs, cùm eo caſu poſſet lucrari, & non perdere. Sed probabiliùs affirmant *Lugo D.31.num.52. Sanch l.1. cap.8.dub.5.num.1. & Sporer num.84.* Ratio, quia ex una parte contractus fuit validus, cùm intentio non adimplendi minimè irritet contractum; & ex alia parte contractus remanſit æqualis, exceptio enim non ſolvendi utrique parti ſemper competebat. Hinc, ſi iſte lucratur, retinet ex contractu valido; ſi verò perdit, negat ſolutionem, utens beneficiô quod lex ipſi tribuit.

890 Dub. 5. an qui ludô vetitô perdidit, teneatur ſolvere? *Prima* ſententia valde probabilis affirmat, & hanc tenent *Sayr.l.9 cap.22 n.21.* item *Val. Bann & Reb.apud Bon de Ludo q.3.p.3. num.2.* & probabilem vocant *Lugo D.22. num. 301.& Salm.cap 4 num.62.* Ratio, quia jure naturali contractus fuit validus, & ideo victus illi tenetur ſtare, donec judicialiter exceptionem opponat, vel petat reſtitutionem. *Secunda* verò ſententia communior & probabilior negat, eamque tenent *Sanch. Dec. l. 2. cap.23. num.144. Leſſ.l.2 cap.26.num 24. Lugo dict. D.22. n.300. & D.31.num.77. Viva de Ludo q 9 a 4 n.11. Salm cap.4 num.62.& Sporer tr.6.in 7. Præc. cap.6. num 83. cum Nav. Tol. Mol. & Layn.* Ratio, ut dicunt *Salm l c. & cap.1.num.71. ac Leſſ.num.24.* quia in citata *l. Alearum. C. de Relig. &c.* videtur ablatam fuiſſe omnem obligationem ſolvendi adhuc naturalem, dum in ea ſancitur, *ut victus non cogatur ſolvere*. At fruſtra (ajunt) diceretur ludentem non poſſe cogi ad ſolvendum, ſi in foro conſcientiæ aliàs cogeretur. Sed hæc ratio probaret nimis, probaret enim quòd ex tali luſu vincens teneretur ante ſententiam reſtituere lucratum, quia, ſi victus obligationem naturalem non haberet ſolvendi, injuſtè ille acciperet; ſed huic contradicit communis ſententia, quam tenent ipſi *Salm. & Leſſ.* ut vidimus ſupra in dub. 2. Ratio igitur potior eſt; quia lex, etſi obligationem naturalem non auferat, cùm tamen ſit lata non tantùm in pœnam victoris, ſed etiam in favorem victi, dando jus victo ad ſe defendendum exceptione vel repetitione ſoluti, dat etiam jus abſolutum ad non ſolvendum; Ad quid enim is tenetur ſolvere, ſi poteſt ſolutum ſtatim repetere? Hoc confirmatur ex *l. Creditori.5.C.de Pactis*, ubi dicitur: *Fruſtra ſolvitur, quod ſtatim repetendum eſt*. Idque probabile putat *Lugo D 31.num.302.* (contra *Mol.*) etiamſi victus ob verecundiam non haberet animum excipiendi vel repetendi in judicio.

Dub. 6. an, ſi uterque ludens renunciaverit beneficio legis, poterit victus negare ſolutionem? Rectè affirmant *Leſſ.cap 22. num.26.& Lugo D 31.num.65.* ſi renunciaverint ſine juramento, quia beneficium legis datum eſt in bonum commune; & ideo invalida eſt ceſſio ludentium. Bene tamen advertit *Lugo ibid.* quòd ſi poſt ſolutionem fieret illa ceſſio, valida videretur & irrevocabilis; quia eſſet nova gratuita donatio independens a ludo. Si verò luſores renunciaverint beneficio cum juramento, rectè diſtinguit *Leſſ l.c.*& dicit, quòd ſi juraverint tantùm ſe ſoluturos, tenerentur quidem ſolvere, ſed poterunt poſtea ſolutum repetere. Secus, ſi juraverint etiam non repetituros, quia, licèt ludus ſit vetitus, permiſſum tamen eſt & licitum ſolvere tali ludô amiſſum, illudque non repetere; ac ideo valet quidem tale juramentum, utpote de re licita, ut mox videbimus in quæſtione ſequenti, contra *Salm.* 891

Quæritur enim, utrùm eo caſu poterit victus petere a Prælato relaxationem juramenti? Affirmant alii apud *Leſſ.cap.26.n.27.* prout dicitur de Juramento de ſolvendis uſuris. Sed veriùs negat *Leſſ.loc.cit.cum Mol.* quia hìc intervenit contractus validus, qui non intervenit in pacto ſolvendi uſuras. Dicunt autem *Salm. de Jur.cap.3.num.6.* prædictum juramentum ſolvendi amiſſum in ludo vetito, revera non indigere relaxatione, quia eſt de re illicita contra bonum commune, cùm ob commune bonum ſint vetiti tales luſus. Sed bene contradicit *Sporer de Jur.cap.1.num.51.* dicens verum eſſe, quòd juramentum contra id quod leges prohibent, per ſe eſt irritum, ut probat *Pa-* 892

laus

laus D.2.p.8. n.6. Sed in nostro casu advertendum, quòd lex, quamvis prohibeat hunc lusum, non prohibet tamen, sed bene permittit solvere perditum: Hinc concluditur, quòd juramentum ludendi lusu vetito esset quidem nullum, quia lusus est vetitus, & contra bonum commune; non autem est nullum juramentum solvendi amissum, quia hoc a lege non prohibetur; & ideo relaxatio juramenti nequit peti.

893 Dub. 7. an victus, qui jam solverit, possit occultè sibi compensare solutum? Affirmant *Adrianus*, & probabile putat *Angles apud Sanch. l.1.cap 8.dub 2.num.5*. Sed oppositum est omninò tenendum cum *eod.Sanch.Arag.Met. Lop.l.c. Sporer tr.6.cap.6. num.82. & Lugo D.31. n.71. cum Sot. Led. & communi*. Ratio, quia dominium pecuniæ solutæ jam validè translatum est, unde repeti non potest, nisi coram Judice.

894 Dub. 8. & ultimò, utrùm si victus fictè minitetur in judicio repetere solutum, possit titulò transactionis aliquid recipere a victore? Negant *Mol.D.514. Bon. de Ludo §.3. num.13. & Lugo D.31. n.72. cum Salas*, & fusiùs *D.22.n.167*. quia (ut dicunt) contractus ille transactionis factus est per dolum dantem causam contractui, scil. per metum qui revera non aderat, deficiente animo repetendi; & ideo victus nihil potest accipere, & si accepit, tenetur restituere. Sed probabiliùs affirmant posse accipere *Less.l.2.cap.17.num 42.Sanch.de Matr. l.4. D 9.n.9. Pal.to.1.tr.2.D.1.p.10.num.5. Dian.p.3.tr 4. n.24.& Trull.ac Dic. apud Croix l.3.p 2.num.1086*. Ratio, quia, licèt victus non habeat animum, habet tamen potestatem repetendi, quâ se privat imposterum per talem transactionem; & victor revera non dat, ut ille animum deponat, sed ut cedat juri suo repetendi, prout revera cedit.

895 II. Quoad *Clericos* verùm pertinet, aliter res se habet, quàm quoad Laicos. Sed prænotandum, quòd Canones vetantes ipsis ludos alearum afficiunt solos Clericos in Majoribus constitutos, & Beneficiatos, ut dicunt communiter *Roncaglia de Ludo c.1.q.3. Lugo de Just. D.31.n.12. cum Less. & Salas*, item *Sanch. Cons. l.1.c.8. dub.28.n.8. cum Nav. & Lop.* contra *Alcoz*. Ratio, quia (ut ajunt) Canon *Episcopus*, in principio relatus, quoad alios Clericos saltem ex consuetudine derogatus est, sicut quoad Laicos. Quoad Beneficiatos vide *pag.413.n 821. v Communis*.

895 At dubitatur 1. an prædicti Clerici in Sacris, aut Beneficiati peccent graviter, aleis ludendo frequenter, & in magna quantitate? *Salmanticenses de Contr cap 4.num.60*. quamvis probabilem putent sententiam affirmativam, negant tamen hos peccare mortaliter, cessante scandalo. Ratio eorum, quia præfatæ leges vel ab initio non obligarunt nisi ad pœnam, vel ex consuetudine sunt abrogatæ; & citant pro sua sententia *Sanch.Less.ac alios, apud Dianam*; Sed *Sanch. Lessius, & alii apud Dianam*, ut infra videbimus, expressè oppositum tenent. Unde omninò dicendum ipsos peccare mortaliter cum communi sententia, quam tenent *Sanch. d. dub.28.num.7.Less.l.2.cap.26.num.6.Sporer tr 6. in 7. Præc cap.6.num.80. Mol. D.512*. & alii infra citandi. Ratio, tum quia juxta Canones (ut pro certo habet *Dian.p.7.tr.9. R.3.*) damnantur de mortali Clerici publicè & frequenter aleis ludentes; tum quia, licèt Canones prohibentes hodie non sint in tota sua observantia (ut concedunt *Less. & Lugo ll.cc. ac Fill. tr.37. cap.4. num.59.*), tamen non sunt omninò aboleti, cùm lusus alearum de ipso jure naturali notabiliter dedeceat statum ecclesiasticum, ut mox dicemus Dubiô sequenti.

Dub. 2. an peccent graviter Clerici frequenter ludentes aleis, etsi in parva quantitate? 897
Prima sententia negat, quam tenent *Sylvest. v Ludus qu 4. Nav. Summ. cap.19. num.12*. item *Abb. S.Antonin.Gutt.Lop. apud Sanch. dub.28. n.6*. Ratio istorum, quia frequentia ludendi, licèt aggravet peccatum, non tamen mutat speciem, ut de veniali reddat mortale. *Secunda* verò sententia communissima, quam sequimur, & tenent *Cajet.2.2. q.168.a.3.dub.3.Ang.v Ludus, num.4. Arm eod.verb. § 4. Hurt. de Just. D.8. diff.3. Viva de Contr.qu.9.a.4.num.6 Sanch.l.c.num.7.cum Alcoz & Palac Laym l.3.tr.4. cap.21.num.1. Mol. D.512. Less.cap.26.num.6. Roncaglia de Ludo cap. 1. qu.3. R.2. Sporer l.c. num.80. & Dian. cum aliis dict. Ref.3.& p.4.tr.4.R.183*. ubi vocat hanc sententiam communem, aitque ab ea non discedendum. Idem sentit *Bus.* ut supra (modò tamen ludus non solùm sit frequens, sed etiam per longum tempus, ut etiam loquuntur *Less. & Wigandt tr 8 Ex.4 num.77.*). Ratio, quia, ut jam supra indicavimus, & ut docent *Sanch. num.6 & Mol.ac Ronc.ll.cc.* frequentia talis lusûs de jure naturæ dedecet valde Ecclesiæ Ministros. Neque consuetudo id excusare potest, quia, ut Pontifex declaravit in c. *Inter dilectos. de Vita & honest.Cler.* talis consuetudo, tanquam vera corruptela, est omni tempore improbanda & removenda. Qualis autem sit hæc frequentia mortalis? *Bordon* putàt esse ludere semel in hebdomada, sed *Ronc.* meritò id putat

tat nimis rigidum. Imò *Less. d. num 5. & Wigandt l.c.* sentiunt non damnandos de mortali Clericos ludentes ad breve tempus, etsi crebro, recreationis causâ, nisi propria statuta Diœcesis, vel Ordinis id prohibeant.

898 Dub. 3. an peccent graviter Clerici ludentes aleis in magna quantitate, etsi non frequenter? Affirmant *Sporer d.c.1. num* 80. & adhærent *Mol. D* 512. *ac alii apud Nav. Man. c.*24. *num.*9. Sed negat *Salas apud Lugo D* 31. *num.*11. & consentit *Laym d. cap.*21.*num.*1. citans *Less.* & *Reb.* nisi fiat publicè, & cum scandalo: Dicit enim *Laym.* quòd Canones (ut habetur in *cit. cap. Inter dilectos.*) loquuntur tantùm de publico aleatori, & his lusibus dedito.

899 Ex his omnibus dico I. non peccare graviter Clericos, qui raro, moderatè, & privatim sine scandalo aleis ludunt. Imò probabiliter nec venialiter, si ludant recreationis gratiâ in loco, ubi præfati Canones non rigidè observantur, ut dicunt *Mol.D.*512. *Laym. l.c. num.*2. *Sporer num.*80. & *Dian. p.*7. *tr.*9. *R.*3. *in fin. cum Dic. & Amico*.

900 Dico II. præfatas sententias, quæ damnant de mortali Clericos aleis ludentes, non procedere in ludis chartarum, qui non sunt meræ sortis seu fortunæ. Confundunt alii ludum alearum cum omni ludo chartarum: Sed immeritò, nam revera alea, ut Magistri Idiomatis latini docent, est nomen comprehendens solos ludos sortis, qui non ex arte, sed omninò a casu pendent, & hujusmodi sunt ludi talorum, tesserarum, & similium. Hinc dico, quòd lusibus illis chartarum, qui totaliter pendent a casu, ut sunt lusus vulgò vocati: *Bassetta*, *primera*, & similes; pro his quidem valent sententiæ præfatæ. Non autem pro aliis, qui sunt tam industriæ, quàm fortunæ, ut sunt illi qui dicuntur: *Ombre*, *tressette*, & similes. Pro his enim valde probabiliter puto, cum Auctore Libelli cui titulus (*Istruz. per li Novelli Confess.*) *p.*2 *cap.*17.*num.*297. *cum Passerin.* valere sententiam *Salmanticentium*, *ut supra*, scilicet non peccare graviter Clericos iis ludentes, nisi alicubi esset specialis prohibitio, aut scandalum. Circa quod bene insuper advertit *Molina dict. D* 512. pensandam esse qualitatem personæ, an fit magnæ vel parvæ æstimationis; Clerici enim, qui vitam non tam exemplarem ducunt, revera grave scandalum non ingerunt, si etiam frequenter aspiciuntur in talibus ludis versari, modò propria ministeria non negligant; imò nec ullum præbent scandalum, si mera recreationis causâ id faciant. Et hos verè dici potest excusari ab hodierna & universali consuetudine, quæ certè differt ab illa antiqua arcta primitivæ Ecclesiæ disciplina.

III. Quoad *Religiosos* autem pertinet, dicunt *Lugo D.*31. *num.*12. *Sanch. cap.*8. *dub.*28. *n.*9. & *Mol. D.* 521. *in fin.* ipsos propter eorum statum, & scandalum aliorum, faciliùs posse graviter peccare, aleis sive taxillis ludendo. Unde dicunt *Ronc. d. cap.*1. *qu.*3. *R.*2. & *Bann. apud Lugo d. num.*12. quòd Religiosi reformati, ut Cappuccini, Jesuitæ, Discalceati, & similes peccant, si semel his lusibus ludant. Et idem dicunt *Salm. de Rest. cap* 6. *num* 95. de eo, qui in his Religionibus viam talibus ludis aperiret. *Roncaglia* autem *l. c.* & *Sanch. num* 9. *cum Met.* dicunt adhuc Religiosos non tam arctæ observantiæ peccare graviter, si frequenter versentur in his lusibus, etsi sine scandalo. Sed *Salm. l.c. cum Peyrin. Dic. & Ant. a Spir. S.* dicunt, quòd; præcisò scandalò, & præceptò in contrarium, hujusmodi Religiosi excusantur a mortali, si ludant in modica quantitate; & etiam a veniali, si faciant ob rationabilem causam, puta ad solandum infirmum, aut socium tristem; Et hoc probabile mihi videtur, loquendo de ludis chartarum non meræ sortis, juxta id quod supra diximus de Clericis. Addunt *Salm.* id licitum esse etiam recreationis gratiâ, vel ubi consuetudine permittitur; sed huic non acquiesco, quia talis recreatio est per se indecens statui Religioso; nec consuetudo talem indecentiam cohonestare potest. Quantam verò summam possit Religiosus ludo exponere? Modò ludus non fit specialiter interdictus a Regula, *Sporer de* 7. *Præc. cap.*6. *num.*72. censet posse exponere tres florenos quotannis. Alii autem, ut *Lugo de Just. D.* 3. *num.* 144. *Elbel tom.* 2. *C.* 18. *num.* 655. *Sanch. Dec. l.* 7. *cap.* 19. *num.* 79. *cum Nav. Val. Graff. Salon.* & *Mol. D* 520. &c. probabiliter opinantur, quòd si Religiosus habet quotannis centum aureos, possit exponere quinque, dummodo tantundem in eodem anno non impendisset in alios usus non necessarios. Alii tandem, ut *Salm. c.*6. *num.*94. *cum Lugo, Mol. Azor. &c.* dicunt posse exponere, quantum sibi subtraheret parcè vivendo de iis quæ sibi ad usum sunt assignata.

IV. Et ultimò quoad *Episcopos* pertinet, illi si ludant aleis, cùm hoc valde dedeceat statum episcopalem, vix possunt excusari a mortali, ut dicunt *Sotus, & Salzed. apud Sanch. Conf. l.*1. *cap.*8. *dub.*28. *num.*5. qui *num.*9. *cum Alcoz.* ab- 902

solutè

solutè eos damnat de peccato gravi, nisi faciant ad recreandum infirmum. Extra tamen hanc vel similem causam, *Alcoz. apud Lugo D. 31. n. 12.* ait peccare mortaliter Episcopum, qui se mel ludat. Sed meritò (præcisis circumstantiis) *Lugo* hoc putat nimis durum: *Sanchez* autem *ibidem cum Met. & Reb. apud Dian. p. 7. tr. 9. R. 4.* excusat eum a mortali, si ludat semel ad recreationem; imò *Salas apud Lugo l. c.* eo casu excusat etiam a veniali. Ceterùm Episcopum ludentem ludo meræ sortis, etiam semel, difficulter puto excusari posse a scandalo gravi; Sicut etiam censeo, si frequenter versetur in aliis ludis chartarum non omninò fortuitis.

903 An autem peccent mortaliter Clerici, aut Religiosi, qui assistendo inspiciunt ludentes aleis? Hoc quidem prohibetur, ut vidimus, in *cap. Clerici. de Vita &c.* ubi eis præcipitur, *ne hujusmodi ludis intersint*. Communiter tamen negant DD. in hoc ipsos peccare mortaliter, nisi essent causa ludi mortalis, vel negligerent lusores corrigere, vel nisi de tali ludo, quatenus mortali, se complacerent; secus, si assisterent causâ tantùm se delectandi de industria vel fortuna ludentium. Ita *Sanch. Conf. l. 1. c. 8. dub. 29. cum Cajet. Sylvest. & Ang. ac Dian. p. 7. tr 9. R. 40.* Qua de re improbabiliter sentit *Bartholom. de S. Fausto apud Dian. l. c.* quòd Clerici & Religiosi assistentes ludis alearum non excusentur a mortali, eo quòd in Bulla S. Pii hoc interdicitur iis sub pœna excommunicationis; Sed censeo præfatum Auctorem quoad hoc in magnum irrepsisse errorem, nam *Sanch. loc. cit.* loquens de ludo alearum, nil penitus meminit de tali Bulla; meminit verò de ea paulò post *dub. 31. num. 5. & 12.* Sed ibi observatur Bulla S Pii loqui tantùm de Clericis & Religiosis assistentibus agitationibus taurorum, non autem lusibus alearum. Episcopi autem his lusibus ex proposito, & frequenter assistentes difficulter excusari possunt a peccato scandali gravis.

DUBIUM XIV.

Quid sit contractus Societatis?

RESp. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecuniâ, animalibus, industriâ, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt, quod, utì & damnum, pro ratione, & ratâ cujusque dividunt inter se. V. *Less. Laym. cap. 20. Bonac. q. 6. p. 1.* 904

Unde spectando id, quod ratio, & justitiæ natura hìc requirit, resolvuntur hi Casus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

2. Capitale, seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpâ, sociorum levissimâ, contribuenti perit. Ubi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum ac damnum est, si casu pereat; in Societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat a se; & sicuti commodum, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum & damnum. *Bon. loc. cit.*

Tres igitur sunt præcipuæ conditiones licitæ societatis, I. Ut societas fiat in negotiatione honesta. II. Ut damnum sortis spectet tantùm ad dominum. III. Ut servetur æqualitas, nempe ut æstimatio laboris unius æquiparet usum pecuniæ alterius. Vide *Salm. tr. 14. cap. 3. num. 96. Viva de Contr. qu. 9. a. 3. num. 2.* & alios passim. IV. conditio est, ut uterque socius 905

subeat

subeat onus damnorum, & expensarum. Nomine autem *damnorum* veniunt tantùm damna illa, quæ solo intuitu societatis obveniunt socio, puta si ipse causâ custodiendi, vel transferendi, vel comparandi merces diripiatur a latronibus, ut habetur ex *l.Cum duobus.* §.*Damna*, ubi dicitur: *Damni partem dimidiam* (alterum) *agnoscere debere tam pecuniæ, quàm rerum cæterarum, quas secum non tulisset socius, nisi ad merces communi nomine comparandas proficisceretur*. Non tamen veniunt damna, quæ remotè occasione societatis socius patitur, puta si occupatus in societate prætermittat acquirere legatum sibi relictum, negotiis domûs suæ providere, &c. ita *Bonac.de Contr. D.3.q.6.p.4. num.1. Continuator Tournely to.1. pag.523.& alii, ex l.Socium.* §.*Socius. ff. eod.tit.* ubi id expressè sancitur. Nec veniunt damna, quæ non contemplatione societatis, sed intuitu ipsius propriæ personæ obveniunt socio, ut legitur in eodem §.*Socius*, mox citato. Si autem causâ societatis vulneretur socius, vel ejus servus a latronibus, tunc solæ expensæ curationis debent esse communes, ex prædicta *l.Cum duobus* §.*Damna*.

906 Nomine autem *expensarum*, veniunt sumtus itinerum, transvectionum, solutionis vectigalium, conservationis mercium, &c. Sed hic dubitatur, an socius itinerans causâ societatis posset sibi deducere omnes expensas itineris? Negant *Sylve.v.Societas, qu.12. Ang. eod.v.n.12.* item *P.Nav Reb.ap. Bon.de Contr.D.3.q.6 p.4.n.4.* & probabile putat *Less l.2.cap.25.num.35.* Ratio, quia societas non tenetur subire sumtus, quos alter socius domi fecisset, sed solùm illos in quibus is damnificatur causâ societatis. Alii verò, ut *Roncaglia de Contr.cap.3.qu 2.R.2. Mol. D.418 num 2.Less l.2.cap.25.num.35. Nav. cap.17. num.283.& Bon l.c. cum Reg.& Salon.* concedunt posse integros deducere, modò aliter non sit conventum, & diversa non sit consuetudo; Et probant ex *l.Si frater.* §.*Si quis. ff. pro socio*, ubi dicitur, quod socius *viatica, & stabulorum, jumentorum, carulorum vecturas, vel sui, vel sarcinarum suarum gratiâ*, (societati) *rectè imputabit*. Unde, cùm lex absolutè concedat socio sibi recipere viatica cum ceteris expensis, non apparet ratio, cur ea non integrè recipiat. Hæc secunda sententia videtur probabilior, utpote juri conformior; Sed quia primam non audeo dicere improbabilem, ideo censeo, quòd si bona fide socius sibi expensas applicavit, poterit retinere; secus, si mala fide; quia, ut diximus *num.761.v. Quær.II.* cum opinione probabili, & non certa, non potest inchoari possessio.

Quæritur I. Si in societatem unus confert 907 pecuniam, alter laborem, an in fine societatis ante omnia restituendum sit capitale domino pecuniæ? *Prima* sententia, quam tenent *Glossa in l.1. C. pro socio, & Bartol. Accurs. Covar. &c. apud Pal.tr.33. D.8. p.3. num.1.* negat, & non solùm lucrum, sed etiam sortem inter utrumque socium dicit esse dividendam. Ratio, quia in societate omnia debent communicari, unde sicut mercator facit communem operam suam, sic alter debet suam pecuniam communem facere. Alii dicunt, quòd sicut ad dominum spectat capitale, & postea ejus lucrum; sic ad mercatorem priùs pretium suæ industriæ, & postea pars lucri; quod in idem coincidit. *Secunda* tamen vera sententia, quam tenent *Palaus l.c.num.2. Azor.l.9 cap.3 q.1.cum Baldo, & S.Bern.Sen.Lugo D.30.num.24. Petrocor.tom.2. pag. 405. Bonac.de Contr. D.3.p.3. num.2. Cabassut. l.6. cap.13.num.3.Escob.l.41.c.12.dub.1.n 82.Roncaglia de Contr.c.2.q.3. R.2.* docet sortem semper primò locò domino deducendam, etiamsi nullum lucrum supersit. Probatur 1. ex Bulla Sixti V. *Extravag. Detestabilis.* §. 2. ubi sic sancitur: *Si finitâ societate ipsum capitale extat, ei qui illud in societatem contulerit, restituatur, nisi socio recipienti fuerit communicatum, aut aliter inter contrahentes legitimè conventum sit*. Probatur 2. ratione, quia pecunia collata in societatem minimè fit communis inter socios quoad dominium, seu proprietatem, sed tantùm quoad usum, seu commoditatem, ut habetur ex *D.Thoma 2.2.qu.78.a.2.ad 5*: ubi S. Doctor ait: *Qui committit pecuniam suam mercatori per modum societatis, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, sed remanet ejus; ita quòd cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur*. Sicut ergo, si pecunia perit, domino perit; ita si superest, eidem superest. Nec obstat dicere, quòd in societate fiunt communia tam industria, quàm pecunia; Nam respondetur, ut jam innuimus, quòd in societate non communicatur pecuniæ proprietas, sed tantùm usus, seu commoditas; unde sufficit, ut uno conferente industriam, alter conferat pecuniæ commoditatem. Et ideo, si finitâ societate solùm remanet capitale, non erit injustitia, si totum domino restituatur; sicut enim socius amittit lucrum suæ industriæ, sic iste amittit lucrum commoditatis suæ pecuniæ, quæ cùm sit negotiationi exposita, bene apta est fructum reddere.

dere. Et sic etiam neque verum est id quod alii supponunt, nempe quòd unus conferat operam, & alter pecuniam; Nam revera ex una parte confertur opera, & ex altera non pecunia, sed pecuniæ commoditas præstatur; Unde non quidem debetur mercatori pretium sui laboris, & sui laboris lucrum; sed tantùm dimidium lucri spectat ad eum, ut fructus suæ industriæ, & dimidium spectat ad dominum fortis, ut fructus commoditatis suæ pecuniæ negotiationi expositæ, semper domino salvô suo capitali. Prout, si quis ad negotium confert navim, & alter operam, completô negotiô, navis quidem integra debetur domino, cùm tantùm usus navis sit collatus; & lucrum deinde est dividendum.

Quæritur II. Detractâ forte domino, quomodo dividendum est lucrum? In hoc valde obscurè, & confusè DD. loquuntur. Alii, ut *Less.l.2.cap.25.num 9. Viva de Contr.qu.9.a.3.n.5.* (& probabile putat *Croix.l.3.p 2.num.*1101.) dicunt, quòd, si unus confert centum aureos, & alter operam, tantidem æstimatam, tunc æqualiter dividendum est lucrum, & capitale, juxta primam sententiam allatam in præcedenti quæstione. Alii verò, ut *Cabassut. l.6. cap. 13. n.6. cum Ang.Sylvest.Nav.& P.Nav.&c.* dicunt, quòd deductô priùs capitali in beneficium domini, reliquum æquè dividendum, etsi valor operarum æquiparet valorem fortis. Pace tantorum Doctorum, censeo neutram prædictarum sententiarum æquitati conformem esse; prima enim plus æquô tribuit ponenti operam, ut jam diximus in *Qu. I.* secunda plus ponenti pecuniam. Hinc omninò mihi dicendum videtur cum *Roncaglia de Contr. cap.2. q. 3. R.2. & Pal. tr 33. D.8. p. 3. num. 2. & 3. cum Reb.* quòd, salvô capitali domino, lucrum dividendum est pro rata, habitâ ratione valoris industriæ ex una parte, & ex altera commoditatis præstitæ ex pecunia, juxta communem æstimationem lucri, quod communiter haberi solet ex pecunia applicata ad negotiationem. Hinc bene advertendum cum *eod. Ronc loc.cit. R 1. & Sporer de 7.Pr.c.6. num.*51. quòd aliquando industria mercatoris plùs valebit, quàm usus pecuniæ, & tunc proportionaliter debet lucrum distribui: Ita ut aliquando licitum poterit esse pactum, ut in fine etiam capitale dividatur, æquè interim distributô lucrô, prout fit ex consuetudine in pluribus locis in societate animalium, ut testatur *Cabassut.l.c.* Insuper advertendum, quòd aliquando valor industriæ decrescit, ob multitudinem Operariorum societatem petentium; Quâ ratione poterunt fortè excusari plures contractus, qui primo aspectu videntur injusti, eo quòd opera eorum in societatem collata juxta consuetudinem loci communiter non pluris ibi æstimatur.

E converso injustum omninò esset pactum, quòd, emtâ merce, ante omnia durante societate restituatur domino suum capitale, & deinde quòd superest æqualiter dividatur; nam, licèt compensentur mercatori fructus quos interim non percipit, cum medietate fortis, quam in fine societatis percipiet; tamen ponenti pecuniam minuitur periculum sui capitalis, dum in principio illud salvum facit, & mercator, si postea merx pereat, subjacet periculo fortis & lucri; ita optimè *Roncaglia l.c. R.3. in praxi*.

Quæritur III. An damnum fortis sit commune, quandò, uno conferente pecuniam, altero operam, pecunia casu perit? *Prima* sententia, quam tenent *Major in 4. Dist.15. qu 47. 9.Tertius Glossa in l.1.C.Pro socio* & alii *apud Azor.to.3. l.9. cap.3. q.3.* sic distinguit: Si fors perit, postquam socius suam operam posuit, tunc damnum totum spectat ad ponentem pecuniam; Si verò pecunia perit, antequam socius operam præstet, damnum debet esse commune. Ratio, ut dicunt, quia tunc, uno æqualiter conferente operam, & altero pecuniam, omnia fiunt communia lucra & damna. *Secunda* tamen & vera sententia, quam tenent *Glossa in l. Si non fuerint. ff. Pro socio. Nav. cap.17. n.252. Ang v Societas. num.17. Sylvest.eod.v.num.1. qu 6. Azor.l c. cum Bartol Baldo, S. Bern. Sen. & aliis*, docet damnum fortis ad solum dominum pecuniæ pertinere. Ratio, quia non est verum, quòd, collatâ pecuniâ, etiam fors conferatur; confertur enim tantùm pecuniæ commoditas, ut supra diximus in quæst. I. Unde, cùm, forte pereunte in principio contractûs, dominus illius nullam pecuniæ commoditatem conferat, sic etiam ad nihil tenetur alter, si nullam conferat operam. Et ideò diximus e converso, quòd, finitâ societate, priùs reddenda est fors domino pecuniæ, & postea lucrum, si remanet, inter socios dividendum.

Quæritur IV. An liceat pactum, quòd, forte pereunte, commune sit damnum inter ponentem pecuniam, & mercatorem? Respondetur: Si pactum fit, ut sicut damnum, ità & fors sit communis, tunc licitum est; quia sicut ponens operam habet commodum, ut ipsi tradatur media pars fortis, quamvis fors de jure

jure tota ad dominum spectet; sic æquum est, ut, forte pereunte, ipse subeat mediam partem damni, licèt damnum sortis ad ipsum non pertineat. Ita *Roncaglia cap.3.Reg.in pra.3.& Azor.to.3.l.9.cap.3.qu.4 cum Ang.Sylvest Rosell.& aliis*. Si verò pactum est, ut sors non sit communis, commune verò sit damnum, tunc certè illicitum est, & injustum, cùm nulla hìc detur justa recompensatio. Vide *Azor. Ronc.l.c.*

Quæritur V. Quandonam censetur inter Fratres contracta societas? & quid in ea servandum? Respondetur: non censetur facta societas, nisi expressè, vel tacitè ex conjecturis id habeatur; Unde, non quia Fratres habent patrimonium indivisum, & de communi mensa vivunt, inter ipsos contrahitur societas, nisi verò omnes in aliquo negotio se exerceant; vel nisi, uno negotiante, alii conferant bona sua. Ita *Azor.p.3.l.9.cap.19.qu 1. Mol. D.421. num.6.Bon.D.3.q.6.p 7.num 2.cum Fill.Roncaglia de Contr.cap.4.q.1.* Idque clariùs præsumitur, si omnes conferant in commune cuncta bona ad unumquemque spectantia. Hoc tamen intelligitur, quando unusquisque confert etiam bona propria, præter communia; Secus, si tantùm unus sua propria bona confert, puta lucra alicujus officii, vel artis, & alii sola bona communia; tunc enim is potest ea sibi compensare, ut dicunt *Azorius qu.5 cum Bart.& Baldo*, ac *Bon.n.7. cum Nav.* Et ita pariter, si unus majorem laborem conferat (ait *Bon.num.2 contra Mol.*) potest ille plus accipere, juxta æstimationem sui laboris. Si autem aliquis Frater absens negotietur communi nomine ex communibus bonis, intelligitur habere societatem, usquedum admoneatur ab aliis Fratribus, velle ipsos divisionem facere; & tunc neque etiam desinit societas pro negotiis inceptis; ita *Roncaglia l.c. cum Giribald* contra aliquos.

Quæritur VI. Quibus modis finiatur societas? Finitur I. completò tempore ad societatem constitutò, aut finità negotiatione, ex *l. Actiones. §. Item. ff. pro socio*. II. per mutuum sociorum consensum. Ad id autem sufficit etiam tacitus consensus, nempe si alter sociorum incipiat seorsim negotiari pro seipso, *l. Itaque. ff.eod.ti.* Si verò quis, sociò invitò, renuntiet ante tempus, tenetur ad interesse; Excipe 1. Si hoc est necessarium ad bonum publicum, ut si socius abesse debet causâ Reipublicæ, nec alium commodè subrogare possit. 2. Quando nulla subest spes obtinendi id, ob quod facta est societas. 3. Quando alter non servat pacta. 4. Quando alter grave damnum infert societati. Hæc tamen debent esse certa, aliàs possessio stat pro observantia contractûs. Vide *Bonac de Contr.D.3.q.6.p.ult. num.2.* III. Finitur societas morte alterius socii, nec transit ad heredes; Et hoc, etiamsi conventum sit, ut transeat societas ad heredes mercatoris, ex *l. Verum. § In heredem. ff. pro socio*. Ratio, quia in societate eligitur industria personæ; ignoratur autem qualis sit industria heredis. Excipit tamen *Bon. num.3.* nisi pactum juramentò sit firmatum: Sicut etiam non finitur societas circa negotia cœpta; neque circa vectigalia, seu alias res publicas conductas, ut *Mol. D.414.& Bon. ibid. cum Fill. &c.* communiter. IV. Finitur societas etiam per mortem civilem, idest per exilium, aut Professionem solemnem socii, ex *l. Verùm. §.fin ff.eod.* V. Finitur, si socius egestate vel infirmitate laborans, aut in carcerem conjectus non posset pecuniam, vel laborem promissum præstare. Item, si pereat pecunia collata, etiamsi socius habeat aliam, quam possit conferre. *Bonac. num 5.* Item, si res ita sint mutatæ, ut societas non sit ampliùs idonea, ex *cit. l. Verùm. §. fin.*

3. Potest tamen etiam fieri in hoc contra- 908
ctu, ut quis justè servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alii, assecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit *Lay.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. gr. spes est, quòd is quotannis lucraturus sit 30. cujus lucri dimidium, v.gr. jure societatis tibi debetur una cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duæ partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 10ò. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v.gr. annuis certis, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas indemnem. V. *Laym. & Bonac. ll.cc.*

Hæc est celebris illa quæstio *Trium contractuum*, an per eos possit lucrum certum exigi, salvo capitali? *Prima* sententia negat, quam tenent *Sotus l.6.q.6.a.2. Merbes.to.1.pag.348 Habert to.4 pag.317. P.Concina to.7.pag.489. Continuator*

nuator Tournely *to.1.pag.525.* (qui tamen *pag.531.* admittit contractum duplicem, ubi sola sors, vel solum lucrum assecuratur, in quo consentit etiam *Cabassut.l.6.cap.13.n.1.*), item *Bann. Reb.Prad.Tap. Led. & Mercad. ap. Salm. tr.14.c.3. num.96.* & videtur adhaerere *Azor.p.3.l 9.c.4. qu 5.* Ratio, quia per hujusmodi contractus adjunctos contractui societatis, societas destruitur, cùm de ejus natura sit, ut dans pecuniam sit in periculo lucri, & sortis, vel saltem alterutrius, juxta sententiam *Cabassutii, & Tournely*, ut supra: Destructô autem societatis contractu, deficit justus titulus, ex quo ille possit fructus exigere ex sua pecunia; & tunc exigeret lucrum ex mutuo, in quod transiret societas, dejectô totô periculô sortis & lucri in socium recipientem pecuniam. Nec obstat dicere, quòd si contractus isti, societati adjecti, fierent cum personis diversis, vel in diverso tempore cum eodem socio, jam persisterent; sic etiam, si fiunt eodem tempore, & cum eodem socio. Nam respondent Fautores hujus primae sententiae, quòd in iis casibus perseveraret societas; sed hìc societas destruitur, & sic deficit fundamentum, lucri ex ea percipiendi. Praeterea tuentur praefati AA. oppositam sententiam reprobatam jam fuisse a Sixto V. qui per Bullam, *Detestabilis*, editam anno 1586. (*in Bullario pag.* 154.) ubi in §. 1. sic dicitur: *Damnamus & reprobamus omnes contractus posthac ineundos, per quos cavebitur personis, pecunias, animalia, aut alias res societatis nomine tradentibus, ut, etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam sequi contingat, sors ipsa seu capitale semper salvum sit; sive ut de certa quantitate in singulos annos aut menses durante societate respondeatur.* Et ideo huic sententiae videtur adhaesisse noster SS. Pontifex Bened. XIV. in suo aureo Libro de *Synodo, l.7.cap.1.* ubi dixit, quòd licèt quaestio haec adhuc indecisa remaneat, cùm *plures, et non obscuri nominis Theologi posteriores trinum contractum ab usura absolverint*, hanc tamen sententiam sentit praefatae Bullae magis congruere. Accedit alia Bulla S. Pii V. qui in sua *Extravag. Cùm onus. §.4. de Censib.* sic dixit: *Conventiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractûs non tenetur, nullo modo valere volumus.*

Secunda verò sententia communior defendit licitum esse hunc trinum contractum, dummodo absit animus foenerandi, & omninò obligetur socius pecuniam accipiens, ut illam ad negotium applicet; Hanc tenent *Nav. Man. cap 17.num.254. Less.l.2 cap.25.n.23. Tol.l.5.c.41. num.3. Lugo D.30. num.40. Laym.l.3.tr.4.cap.18. num.11. Pal to.7.tr.32.D.8 p.5. Bon. D.3. qu.3. p.11. num.2. Escob.l.41.dub.3.num.88. Roncaglia de Societ. cap.3. qu.2. Mazzott.tom.2. pag.161. Spor. de 7. Pr.cap.6. num.58 Mol. D.416. Salm.tr.14. cap.3. num.100. cum Jo: Major. D. Parigin. & Sylvest. P. Nav. Arm. Med. Lop. Mald.* & valdè probabilem vocat *Azorius loc. supra cit.* saltem de jure naturali. Ratio praecipua hujus sententiae jam supra est tradita, nempe quòd, si hi tres contractus disjuncti valent, etiam conjuncti valere debent. Nec subsistere dicunt Auctores hujus secundae sententiae duo illa praecipua fundamenta Adversariorum, nempe quòd cessante periculô destruitur societas; & quòd de societate transit in mutuum. Nam, quoad primum, negant *Navarrus, & Lugo*, quòd periculô in socium conjectô, societas destruatur; Sicut enim in contractu commodati, quamvis periculum rei fortuitum de sui natura spectet ad dominum, justâ tamen compensatione factâ, potest illi adjici pactum, ut periculum spectet ad commodatarium, prout habetur ex *cap. un. de Commod.* neque tunc destruitur contractus commodati: Sic etiam in contractu societatis, de cujus essentia non est, ut sit commune periculum damni, prout asserunt Adversarii, sed id probare deberent, cùm imò potiùs oppositum clarè probetur ex *l. Si non fuerit. §. Ita. ff. Pro socio*, ubi dicitur: *Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit, Cassius putat.* De essentia ideo societatis tantùm esse dicunt, ut utraque pars aliquid conferat ad commune usum & lucrum, & aequalia sint commoda & incommoda; Ex quo fit, ut ex commodis aequalibus aequalia sint lucra, & ex aequalibus incommodis aequalia sint pericula: Unde quando quis assumit totum periculum, socium assecurando tum de sorte, tum de lucro, licèt majus sentiat incommodum, illud tamen sibi compensat commodô majoris lucri; contra verò conferens pecuniam, quamvis nullum sentiat incommodum periculi, sentit tamen incommodum minoris lucri, & sic fit aequalitas, ex qua principaliter constituitur societas. Quantum autem lucrum possit exigi? *Mag. Serra ap. Salm.* putat octo pro centum; *Bonacina* censet plus, si negotiatio esset lucrosior, & minùs periculosa; *Salmanticenses* autem di-

cunt, regulariter posse exigi quinque pro centum.

Ad secundum verò fundamentum, nempe quòd societas eo casu transiret in mutuum, quia, conjectô in socium totô periculô sortis, tunc etiam in eum transferretur sortis dominium, ita ut sine alterius socii injuria posset ille pro libito de tali pecunia disponere. Diversè respondent Fautores secundæ sententiæ. *Lessius num. 30. & Azorius loc. cit.* (quamvis hic contrariæ sententiæ adhæreat) dicunt, quòd hujusmodi contractus, licèt non remaneret societas, non tamen transiret in mutuum, sed in aliam speciem contractûs, nempe conductionis operarum socii, ut loquitur *Lessius*, vel contractûs innominati, ut ait *Azorius*, qui pro certo habet hunc contractum non transire in mutuum. Alii verò, ut *Lugo*, *Palaus*, *Escob.* & *Roncaglia*, respondent, quòd, non obstante periculô susceptô a socio, adhuc persistit societas: Sicut enim (inquiunt) in commodato, si commodatarius suscipit in se periculum rei commodatæ, non acquirit illius dominium, cùm permaneat contractus commodati, ut habetur ex *cit. cap. un. de Commodato*; Ita etiam in nostro casu socius ob periculum in se susceptum non acquirit dominium sortis, sicut in mutuo; etenim, quamvis ille solvendo in fine contractûs valorem sortis, & lucri conventi, non irrogaret damnum domino sortis; faceret tamen ei injuriam, si pecuniam non applicaret ad negotium, ita ut eo casu (ait *Lugo num. 43.*) posset justè cogi, ut pecuniam ad negotium applicet. Pariter addit *Lugo*, quòd si socius ille esset gravatus debitis, etiam hypothecariis, non possent creditores ejus habere actionem super hanc pecuniam; & contra, posset eam dominus sibi vindicare tamquam suam. Sed quòd hic contractus non transeat in mutuum, fortiùs probari dicunt ex textu supra relato in *l. Si non fuerint*, ubi dicitur bene posse coiri societatem, ut susceptô a socio periculô, alter nullam partem damni sentiat, & tamen lucrum communicetur.

Ad Bullam autem Sixti V. etiam multipliciter Auctores illius secundæ sententiæ respondent: *Lessius*, & *Salm.* dicunt prohibitionem Bullæ intelligi pro eo qui cogeret socium ad sic contrahendum ex vi ipsius contractûs societatis; Sed *Lugo*, & *Roncaglia c. 3. q. 2.* ajunt neque hoc illicitum esse, quia unusquisque potest uni contractui alterum unitum velle, quando nulla adest injustitia. Hinc *Lugo num. 37. & alii* dicunt Pontificem ibi nulla alia pacta reprobasse, nisi usuraria; & sic respondisse vivæ vocis oraculô eundem Sixtum, refert *Lugo ex Filluccio, & Comitolo*, qui Auctor insuper testatur sibi retulisse *P. Tucium*, quòd Cardinales Toletus, & S. Severina, quibus commissa fuerat cura hanc Bullam sanciendi, idem affirmassent. Item *Lugo* refert quandam Decisionem Rotæ Romanæ sub die 3. Junii 1602. ex *Cherubino in Comp. Bull. Schol. 1.* ubi decretum fuit præfatam Bullam solos comprehendere contractus usurarios de jure naturali vetitos, additis tamen majoribus pœnis. Demum respondent *Salm. cap. 3. num. 104. cum Less. & Malder.* Bullam vel receptam non fuisse, vel usu in hac parte abrogatam; testantur enim adesse consuetudinem immemorabilem tali modô contrahendi in Hispania, Gallia, & Italia, & ferè per totam Ecclesiam. Ad Bullam autem S. Pii V. vide quæ alii AA. respondent *pag. 421. n. 849.* Hanc secundam sententiam tot auctoritatibus, & rationibus roboratam non audeo reprobare, sicut neque audent *Ludov. Abelly de 7. Præc. §. 13. n. 6. & Auctor Petrocorens. to. 2. pag. 411.* quamvis isti contrariæ sententiæ adhæreant. Ceterùm, quia non potest negari hujusmodi contractum periculô non carere animi usurarii; hinc omninò censeo expedire, ut prima sententia universè omnibus suadeatur.

4. Societas etiam in pecoribus validè, & „ 909
licitè instituitur. Et interdum quidem ita, „
ut tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda, „
& nutricanda traduntur, quàm emolumenta, „
& fructus, ipsaque detrimenta, & damna „
danti, & accipienti communia sint: „
interdum verò ita, ut pecorum dominium, „
ideoque etiam periculum, sive casus fortuitus „
spectet ad solum dantem; emolumenta „
autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, „
ad utrumque. Vide *Less. hic*, & *Laym. l. 3.* „
t. 4 cap. 20. „

Hic operæ pretium est aliqua valde utilia ad praxim adnotare *de Societate Animalium*. Juxta naturam societatis, animalia quæ pereunt, domino tantùm perire debent. Iis autem pereuntibus, ad custodem pertinet probare, quòd illa sine sua culpa perierint; aliàs tenebitur restituere domino earum æstimationem, ut bene ajunt *Continuator Tournely to. 1. pag. 535. cum Sanbov. Pontas, & aliis*. Idque clarè probatur ex *l. Cum duobus. 52. §. Damna. ff. Pro socio*, ubi: *Quod si a furibus* (pecus) *subreptum sit, proprium ejus* (idest custodis) *detrimentum est, quia custo-*

custodiam præstare debuit, qui æstimatum accepit.

Quæritur 1. si rusticus petat a te pecuniam, ut pat bovum emat, & ad negotium applicet, revera tamen ille non emit boves, sed debitum suum estinguit, utrùm possis tu lucrum exigere? Bene distinguit *Roncaglia de Contr. cap.3. Reg. in praxi* 2. quòd si tu mala fide pecuniam dedisti, sciens illum non empturum boves, nihil exigere potes; nisi (intelligendum) aliunde pecuniam applicasses alteri negotiationi, & de hoc illum monuisses. Si verò bona fide dedisti, tenetur ille reddere tibi lucrum cessans: & tunc ad illud tenetur, etiamsi tu eum de tali lucro cessante non monuisses.

Quæritur 2. an sit licitum pactum, ut si ex grege aliquæ oves pereant, suppleri debeant ex fœtibus quæ nascuntur, & interim ceteri fœtus, lana & caseus æquè dividantur? Negant *Tamb. Decl.9.cap.11.num.2. & Sylvest. Ang. Tabien. &c. apud Azor. to.3. l.9.c.8.qu.12.* quia dicunt in hoc non servari æqualitatem. *Filliucius* autem *tr.38.c.6.n.*101. ait in hoc standum esse consuetudini locorum. Attamen dicunt iidem *Filliuc. Azor l.c.* cum aliis, item *Palaus tr.33.D.9. p.6.n.2. & Roncaglia de Contr. c.3. Reg. in praxi 2.* hunc contractum satis licitum esse, quia talis substitutio ovium resultat tam in gratiam pastoris, quàm ementis oves. Nec officit, quòd interim pastor amittere debeat lucrum fœtuum substituendorum, quia etiam interim socius amittit partem sui lucri. His tamen non obstantibus, prima sententia omninò vera mihi videtur, quia; licèt lucrum utrique priùs diminuatur, & utrique postea compensetur, tamen fœtus, qui substituuntur, æquè dividendi essent inter pastorem & dominum; at quando substituuntur, id certè magis cedit in utilitatem domini, quam pastoris, cùm dominus jam sibi compenset deinde jacturam lucri, sicut & pastor, sed interim dominus semper salvam sibi servat sortem, quæ ipsi diminui deberet, & ideo in contractu non servaretur æqualitas.

Quæritur 3. an liceat contractus societatis vocatus *ad caput salvum*, scil. quando traduntur pastori animalia, cum pacto reddendi ea salva in eodem numero in fine societatis, & lucrum dividendi? Per se loquendo, hic contractus illicitus est, ut bene ajunt *Roncaglia de Contr. cap.3.qu.3. Viva q.9 a.3.n.2. Azor. to.3. l.9. cap.8. q.10. cum Sylvest. & Reg.* quia sors debet stare periculo apponentis, res enim suo domino perit. Probabiliter tamen licitus fieri potest, si adjiciatur alius contractus assecurationis, compensando pastori per majorem partem fructuum onus talis periculi sortis in se suscepti; ita idem *Azor. l.c. cum Sylvest. & Ang. Ronc l.c. cum Pal. & c. Viva de Contr. q.9. a.3. num.8. cum Nav. Less. Trull. Rebell. & aliis*, contra *Bonac. & Reg. ibid.* qui videntur docere talem contractum esse usurarium, quia dum transfertur peculum animalium in alterum, jam transfertur eorum dominium per venditionem, ex qua non tenetur ille reddere nisi pretium; unde, si partem fructuum reddit, usurariè reddit. Sed *Less. cap.23. dub.3. & Viva cum Nav. & aliis* respondent in eo casu non haberi contractum venditionis, sed permanere societatem, & lucrum licitè exigi per aliud pactum assecurationis, prout dictum est supra *num.* 908 in quæstione trium contractuum. Quantum autem possit in hujusmodi contractibus accipi, ait *Viva l.c.* standum esse judicio peritorum, vel praxi timoratorum cujuscunque loci; rectèque addit, consultius esse hos contractus seorsim inire. Ad Bullam autem Sixti V. *Detestabilis*, ubi reprobantur contractus societatis, per quos cavetur, ut capitale semper domino salvum sit, vide quæ respondent DD. citati dicto *num.*908.*v. Ad Bullam pag* 442. Bene autem advertit *Roncaglia d. cap 3. Reg. in praxi*, certè injustum esse contractum, quò dominus dat boves æstimatos juxta præsentem valorem, cum pacto, ut si decrescant, finitâ societate, idem valor restitui debeat; quia deterioratio rei ad dominum pertinet, nisi aliunde hoc damnum compensetur. Quòd si tamen adesset pactum, ut in fine societatis non solùm lucrum, sed etiam sors animalium dividenda sit cum socio, tunc non quidem injustum erit pactum, ut si interim pereat capitale, pastor restituere teneatur domino medietatem sortis, prout dictum est *pag* 439. *vers. Quær. IV.*

Hîc ultimò quæritur, an filius negotians cum Patre ponente pecuniam, & ipsô industriam, possit accipere partem lucri suo labori & industriæ correspondentem? Affirmat *Roncaglia de Contr. cap.1. qu.5. R.2.* casu quo filius nomine proprio negotietur; secus, si nomine Patris; tunc enim tantùm potest accipere id, quod Pater pro tali labore alteri daret; Et idem dixit *Bus. de Furto, pag.*204.*num* 544 *cum Laym. & Diana*. In eo tamen casu ait *Roncaglia ibid.* posse Patrem detrahere sibi valorem alimentorum, quæ non ampliùs debet filio, cùm ha- 910

beat unde se alat. Sed cùm valde probabiliter neget *Croix l.3.p.1 num.1054. cum Mol.Moya, &c.* posse filiumf. stipendium petere a Patre pro suis laboribus impensis in ejus domo, ut tenuimus *dict. num.* 544. Hinc dicimus (contra *Ronc. & Bus.*) nullo mòdo posse filium illud occultè accipere, dissentiente Patre.

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio, & Fidejussio?

911 „ RESP. 1 Contractus Assecurationis est, „ quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emtio, quâ assecurans vendit suam obligationem præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam „ requiritur, ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non servaretur æqualitas „ *Less. Bonac. d.2. qu.9. p.3. Less. l.2. cap. 28. d.4. num.23.*

Unde resolves.

„ 1. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere. *Ibid. Bon.d.3. qu.9. p.3.* * (*Certum est. Ronc. Qu.9. cap.3 qu.22.*) *.

„ 2. Si res nondum est in tuto, etsi privatâ scientiâ sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit *Less.l.c.num.27.* Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æstimatur, & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verùm id *Bonac d.3.q.9. p.3. n.3.& Card. de Lugo d.31.f.7.* rectiùs negant.

„ 3. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat, eam jam periisse, non potest pacisci de ejus assecuratione. V. *Less.l.c.n.25.*

912 „ Resp. 2. Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non solverit. Ita „ commun. Doct.

Unde resolves.

„ 1. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretiô est æstimabilis. *Nav.Azor.p.3 l.11.cap. 12 d.5.Fill num.159.* * (*Est commune apud Viva num.3. Et sic mihi omninò videtur tenendum quicquid dicant Covarr. Maya &c. ap. Croix num. 1106.quia assumtio talis oneris proculdubio est pretiô æstimabilis.*) *.

„ 2. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, ut nec Clerici, nisi quatenus solvere commodè possunt, non egeant. V. *Laym Bonac.q.9 p 2. Less.l.c.cap.28.*

„ 3. Fidejussor non obligatur plus, quàm principalis; & hujus obligatio, si sit invalida, erit etiam fidejussoris, *Card. Lugo* &c. commun.

„ 4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi, factâ excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. *Azor l.c. Fill.num.153.*

„ 5. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ accedente fidejussori, &c. Vid. *Azor. d. 10. Bonac.*

„ 6. Ex fidejussione Religiosi propriâ auctoritate factâ, monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est. Vid. *Less.c.28.& Laym.c.29.num.7.*

„ 7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si is aufugit, non est ejus loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cùm nemo sit dominus vitæ, *Sylv.Bon.Less.d.7.n 41.*

„ 8. Si debitor suâ culpâ non solvit, tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare. Si verò sine culpa, v.gr. ob impotentiam, non solvit, ad solum debitum videtur teneri, *Azor. Sylv. Sà, Bonac. Trul. cap.26. d.2.*

DUBIUM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

913 *Quid est contractus Pignoris?*
914 *Quid si quis utatur Pignore?*
915 *Quæ liceant pignorari?*
916 *De contractu Antichrisicos?*

RESP. Pignus est contractus, quo debitor „ 913 dat creditori rem aliquam mobilem, „ vel immobilem, ut sit pro debito obligata, „ ex

ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quòd pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis, *Mol. Fill. Bon. q. 10. p. 1.* * (*Hypotheca specialis impedit vendi bona, non autem generalis. Viva num 8.*)*.

Unde resolves.

914 1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad usum tradita, *Bonac. l. c. ex Mol Reg. &c.* Si tamen utatur, v. gr. equô, vel agrô, debet valorem ûsûs sicuti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera computare in sortem, deductis expensis, quia alioqui committet usuram, cùm res domino suo fructificet. *Nav. Bon. Trull. cap. 26. d. 2.* * (*Præsumitur autem Dominus consentire, si nullum damnum ei sequatur, puta, si alter utatur librô, & simili, Viva num. 9.*)*.

915 2. Non possunt pignorari, quæ non possunt vendi, ver. gr. Ecclesiæ, *Molin. d. 530. Less. l. 2. cap. 28. d. 3. Bonac. l. c.*

3. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, ver. gr. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate, quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesiæ, & indigentibus subveniatur. Vide *Nav. cap. 17. Less. Bon. l. c.*

4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro majore quantitate. Neque potest vendere, debitore non solvente, nisi post biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. V. *Laym. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. num. 9.*

5. Eandem item non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur, *Azor. Fillius Bonac. d. 3. q. 10. p. 1. Trul. c. 26 d. 4.*

916 Quæres. Quid sit contractus Antichriseos, Germanicè *ein Pfandschafft*. * (*Apud nos*: A godere.)*

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. gr. agrô, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur.

Unde circa hunc ex supradictis resolves.

1. Contractus hic videtur juxta *Cajetan. Sot. &c.* (contra quosdam Jurillas) esse usurarius; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causâ solius mutui, quæ est usura. V. *Laym. l. 3. tr. 4. cap. 16. num. 17.* * (*Et certum est cum Palao apud* Croix. n. 1115. *Quare tenetur fructus etiam illos reddere, quos ex culpa levi neglexit percipere. Vasq. Pal. & c. ibid. Quid, si agrum incultum coluerit? Adhuc teneri fructus restituere, dicunt Mol. Bon. &c. contra Sà, Soto, &c. Vide Croix n. 1112.*)*

2. Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis: ut si v. gr. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eandem constituti exigi potest cum pacto redhibitionis, ut supra dictum est de censibus: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facilè damnandi illi, quia a Principibus in locum debitorum agros; pascua, officia, &c. in antichrisim habent. V. *Laym. l. c. & Binsfeld. de usuris. Mol. &c. Less. cap. 16. n. 137. &c.*

CAPUT IV.

De Tutela, & Testamentis.

DUBIUM I.

Quid sit Tutela, & Curatela?

917 *Quibus detur Tutor, & quibus Curator?*
918 *Ad quæ teneantur Tutores, & Curatores? An Pupilli, & Minores possint se naturaliter obligare, sine consensu Tutorum, &c? Vide infra vers. 6.* Pupillus.

RESp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona, & commoda Minorum cujuscunque sexûs, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex justitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractûs Differunt Tutor, & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datur personis, ut curet earum educationem, & institutionem: secundariò verò datur etiam bonis illarum respectu omnium negotiorum. Curator verò datur 917

Mi-

„ Minoribus, post annos expletos pubertatis, „ usque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis, nisi in certis casibus, & statur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Unde pro directione in foro conscientiæ, ex jure tum naturali, tum positivo communi resolves ex *Laym. & Tan. t.3.d.1.q.7.d.10.Bon.d.3.qu.19.*

918 „ 1. Tutores, sive sint testamentarii, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris, sive sint dativi, hoc est constituti a Judice, aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est præscripti a lege (qualis præ ceteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Minoris salvam, & integram restituendam: & universim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori: ita ut ad quemcunque pervenerint, possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. V. *Tan. l.c. Laym.l.3.t.4.c.9. Bon. l.c.*

„ 2. Bona Minorum tenetur Tutor, vel Curator administrare eâ curâ, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcavendo damna, quàm procurando commoda, & lucra Minoris; alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. Vide supra *l.2.t.3.cap.2.d.3.R 6.*

„ 3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltem sine Judicis decreto. * (*Sicut neque mobilia, quæ servari possunt, etsi adsit consensus tutoris. Salm c.1.num.40.*) *.

„ 4. Tutori, aut Curatori, & personis ei subjectis nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex illis bonis Minoris, quandiu illi tales sunt, nisi eum auctoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publicè, per privatum venditorem omnibus venalia exponuntur.

„ 5. Sine decreto Judicis non potest Minor remittere, vel renuntiare hereditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen Religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

„ 6. Pupillus, dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita ut si masculus est, non expleverit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur; vel alium sibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter, *Sanch. d.38. Less. l 2. c.17.num.61.Laym cap.9.num.7.* „

Certum est 1. quòd Minor, aut Pupillus etiam sine consensu tutoris, vel curatoris possunt se obligare circa bona castrensia, vel quasi castrensia; quia de his liberam administrationem habent. Vide *Salm.de Contr.c.1.num.39.* Certum est 2. quòd non possunt se obligare circa bona immobilia sine Judicis auctoritate, ex *l. Lex quæ.22. C.de Admin.tut.* quia jus omninò irritat ipsorum conventiones, ut habetur in *l. Si ad solvendum.7.C. de Prædiis Minor.* Circa autem mobilia nequeunt se obligare, saltem civiliter, sine consensu tutoris, vel curatoris; *Salm.num.41.* Sed quæstio est, an Pupillus, vel Minor circa prædicta bona mobilia, si contrahant sine auctoritate tutoris, vel curatoris, remaneant naturaliter obligati? Certum est, quòd si Pupillus, aut Minor contrahant cum tutore, vel curatore, minimè obligantur, ex *l.Non licet. C. de Contrab. emt. & l. Pupillus. 5. De Auct. tut.* Pariter idem communiter traditur a DD. si Pupillus non sit pubertati proximus, ut docent *Sanch.de Matr l.6. D.38.num.24. Lugo D.22. num.286. & Salm num.42.* & patet ex *l. Pupillus. 58. ff.de Act. & oblig.* Si verò Pupillus sit pubertati proximus, & contrahat cum extraneis, hic quæritur, an maneat naturaliter obligatus? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Lugo D.22.num.288. Less.l 2.cap.17.num 61. Sanch. l. c. num.31. Laym.l.3 Se 5.tr.4. cap.9.num.7. Pal. D.1. p.4.§.3. num.9. & Salm. n.45. cum Nav. Reg. Fill. Reb.Tann. & Diana.* Ratio 1. istorum, quia fidejussor Pupilli remanet civiliter, & naturaliter obligatus, ex communi sententia, ut asserunt *Salm.d.num.45. ex l.fin. de Jurejur. & l. Marcellus.25.ff. de Fidejuss.* Ergo, si fidejussor (arguunt) jam obligatur, etiam Pupillus obligatus intelligi debet; nam, deficiente obligatione principalis, deficere debet etiam obligatio fidejussoris, ut docet communis sententia ex *l. Cùm lex.46.de Fidejus.& l. Naturaliter. ff. de Condit. indeb.* Sed hæc ratio non satis evincit, quia probat nimis; probat enim, quòd Pupillus etiam civiliter teneatur. Ratio potior est, quia ex *l. Novatio. ff. de Novation.* habe-

habetur Pupillus obligari naturaliter, si promittit sine auctoritate tutoris; cùm in præfata lege dicantur creditores esse satisfaciendi, *dummodo obligatio aut civiliter teneat, aut naturaliter, ut puta si pupillus sine auctoritate tutoris promiserit*.

Secunda verò sententia negat Pupillum, vel Minorem remanere naturaliter obligatum; & hanc tenent *Bonac. de Contr. D.3. q.1. p.5. num.6. in fin.* item *Cov. Bann. Rodr. Die. &c. apud Salm. num* 44. & vocant probabilem *Sanch l.c. num.*20. *& Diana p.2. tr.5. R.*44. Ratio, quia ex *l. Pupillus.* 41. *ff. de Condit. indeb. & ex l. Pupillus.* 58. *ff. de Action. & obl.* expressè negatur Pupillus naturaliter obligari, & præcisè in *dict. l.* 58. sic dicitur: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur*. Sed hæc ratio non videtur firma, nam ibi casus est de Pupillo infante, ut exponit *Glossa*; Unde alia *Glossa in dict. l. Novatio*, ait tam relatam *l. Pupillus*, quàm alias, tantùm de Pupillo infante intelligendas esse. Hinc prima sententia verior mihi videtur. Ceterùm, probabilissimum est, quòd Pupillus non teneatur solvere quod promisit, ut tenet *Lugo D.*22. *num.*303. *cum Soto, Mol. Cov. &c.* & probabile putant *Salm. d. cap.*1. *num.*47. *cum Sanch. Reg &c.* Ratio, quia, cui competit actio ad repetendum, competit etiam exceptio ad retinendum, ex *l.8. ff. de Dol. mal. except. & ex reg. jur. in* 6. ubi: *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum admittendus*. Vide dicta *pag* 434. *num.*890.

„ 7. Eadem est ratio Minoris, si Curatorem
„ habeat: quem, si semel susceperit, tenetur
„ illi subesse jure communi usque ad annum
„ 25. expletum; & si litem habeat, tenetur
„ ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen
„ causis spiritualibus. Quòd si Curatore ca-
„ reat, valent acta per illos, ita tamen, ut,
„ si læsi sint, restituantur in integrum. Vid.
„ *Auth cit. & Bon. d.*3 *q* 5. *p. ult.*

„ 8. Etsi Minores sine Curatorem auctori-
„ tate donare non possint, nisi quæ ejus con-
„ ditionis adolescentes donare solent (in iis
„ enim præsumitur tacitus consensus Curato-
„ ris); qui tamen dona ab iis accepit, non te-
„ netur restituere, nisi repetantur legitimè; quia
„ probabile est valere naturaliter, tametsi non
„ civiliter, *Mol. Lugo, Trull Dian. p.*8. *t.*6. *R.*4 *&* 7.

„ 9. Tenentur Curatores, & Tutores sin-
„ gulis annis administrationis rationem red-
„ dere; ubi, si quis deses, aut noxius repe-
„ riatur, amovendus est, impositâ satisfactio-
ne, aliusque subrogandus. „

10. Si Tutor, vel Curator, post rationes „
officii redditas, fidelis deprehensus fuerit, de „
betur ei præmium; quod quibusdam locis „
est vigesima pars redditaum bonorum o- „
mnium Minoris, in aliis autem decima pars. „

11. Porrò, qui non possint esse Tutores, „
& Curatores; & qui a tutela, & curate- „
la excusentur, ne iis imponi possint, v. gr. „
habentes quinque filios superstites; pauperes, „
&c. V. apud *Tann. l.c. & Sà, v. Minor*, ubi „
sic habet: *Tutor non potest esse junior* 25. *an-* „
nis, nisi forte mater: nec Religiosus, nec fe- „
mina (nisi mater aut avia, & uxor casu an- „
te dicto): nec Clericus in sacris, si non velit, „
nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. „
Horum verò tutelam suscipere tenentur & E- „
piscopi, & Clerici, & Religiosi; quod ego, „
inquit, *de Religiosis universim non admitto.* „
V. *Laym, l. c.* „

12. Si Tutor, & Curator, cùm tenerentur „
tur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab „
eis accipere 5. pro 100. *Sà, v. Curator*. Vid. „
etiam *Navar. cap.* 25. *Plura vid. sup. l.*3. *tr.*3. „
*cap.*2. *dub.*3. „

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit Testamentum?

919 *Quid est Testamentum? De requisitis ad Codicillum; & quid importet* Clausula Codicillaris? 920. *Quotuplex est Testamentum?*

921 *Ex quibus capitibus Testamentum est nullum?*

922 *Quid, si desint solemnitates, & sit Testamentum ad pias causas?* 923. *Quid, si constet heredi voluntas Testatoris?* 924. *Quid, si non constet, an ipse teneatur credere uni testi? Et an testamentum nullum valeat quoad legata pia?* 925. *Quid, si Testamentum factum sit ab hominibus rusticanis?* 926. *Quid, si tempore pestis?* 927. *An Testamentum sine solemnitatibus obliget in conscientia?* 928. *Vide alios casus.* 929. *Quid de Testamento Clericorum, Novitiorum, & Militum?*

930 *Dub.* 1. *An legatum relictum virgini, ut nubat, possit ei dari, si fiat Religiosa? Dub.* 2. *An legatum relictum civibus loci possit dari extraneis? Dub.* 3. *An legatum relictum Orphanis possit dari eis, qui Parentes habent inutiles? Dub.* 4. *An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis quæ sine dote jam nupserint? Dub.* 5. *An legatum relictum puellis nupturis, possit dari viduis, ut iterum nubant?*

bant? Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis, possit dari virgini corruptæ? Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, si nubat? Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus heredes, si ante nuptias moriatur? Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in alia Divino cultui necessaria? Dub. 10. Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus?

921 *Quæstio I. An ultimæ voluntates possint commutari a Papa sine causa? Quæstio II. An ab Episcopis cum justa causa? Dub. 1. An tunc requiratur consensus heredis, & legatarii? Dub. 2. Quæ sint causæ justæ ad commutandum?*

919 RESP. 1. Testamentum est voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa heredis institutione*. Quod additur, ut distinguatur a reliquis ultimis voluntatibus; nam differt a legato, seu fideicommisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam a defuncto relicta, & ab herede præstanda: *(*Legata accipienda sunt a manu heredis. Vide Salm. c.5. num. 178.*)*; a codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum heredem, nisi ex privilegio, v. gr. in militia, sed ad aliquid in testamento explicandum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. Vid. *Laym. l.3. t.5. c.1. & seq. Tan. t.3. de 4 qu 8. Less. l.2. c.19. Bon. d.3. q.17. p.1.*

Ad Codicillum sive nuncupativum, sive in scriptis, sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, & feminæ (quamvis ad Codicillum in scriptis requiratur testium subscriptio), ex *l. ult. C. de Codicill.* Ad Codicillum verò inter liberos, & militis, sufficiunt duo testes; Vide *Lugo D.23. num.15.* Hìc notandum cum *eod. Lugo num.17.* quòd clausula in testamento apposita, scil. quòd si illud non valeat ut testamentum, valeat ut Codicillus, importat, ut si testamentum sit nullum, sive ob defectum solemnitatis, sive ob præteritionem heredis necessarii, heres ab intestato debeat solvere legata, ex *Auth. Ex causa. C. de Fil. præt.* & insuper ipse teneatur hereditatem restitucre heredi in illo testamento instituto, retentâ sibi quartâ trebellianicâ, ut colligitur ex *l. Posthumus. §. Si paganus. ff. de Injusto rupto test.* & si est heres necessarius, retentâ sibi portione debitâ.

920 Resp. 2. Testamentum est duplex. I. *In scriptis, seu clausum*: quod testamentum testator, sive suâ, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt *(*Adde infames de jure, fratres, patrem Testatoris, qui sunt in ejus potestate. Viva Qu.10. num 4. Salm. c.5. num.10 Adde heredem, sed non legatarios, non tutores, &c. Viva & Salm. Nec Religiosos, etsi isti peccent, si testentur sine licentia. Viva ib.*)*, (quibus adde ipsum heredem, & qui in ejus sunt potestate); sed masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octavus pro eo testis, dein omnes, & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per seipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Laym. l.c. Bon. dist.3. qu.12. p.1.* *(*Nullum est Testamentum scriptum ab ipso herede, saltem post sententiam. Salm. c.5. num.15.*)* II. Nuncupativum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, ut septem testes idonei supradicti convocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scriptam, vel voce articulatâ prolatam *(*Simul & eodem tempore, ut sint contestes. Salm. c.5. num.11. Per signa autem nequit heres institui. Quid, si Testator annuat? Probabile est posse sic institui, ex Lugo, Vasq. &c. Vide Salm. c.5. num.12. Maximè ad causas pias, Salm. n. 17. in fine cum Villal. Gom. &c. Et Croix num. 1130.*)*. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus a notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit non ad actûs substantiam servandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debitâ, dubiteturque, utrùm testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, nè actus omninò corruat, *Sanch. l.4. cons. Lugo t.2. de just. d.24. Bard. d.6. q.10. §.1.*

Porro præter has solemnitates jure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarii: qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur.

Notandum 1. cum *Lugo D.24. num.5.* qui citat *Vasqu. & Roncaglia de Testam. c.1. qu.3. R.2.*

cum

cum communiori, contra aliquos, ex *l. Hac consultissima. C. Qui testam &c. & l. Heres. 21. ff. eod. ti.* non sufficere ad valorem testamenti nuncupativi, quòd Testator declaret, se in tali schedula, puta sigillò signata, vel tali loco clausa nominare heredem, & alias dispositiones; sed requiri, quòd ipse coram testibus sufficientibus heredem nominet; & quoad alia, sufficere quòd se ad schedulam remittat.

921 Notandum 2. quòd ex triplici capite Testamentum potest esse nullum: I. ob defectum *solemnitatum* substantialium, quæ ab Auctore explicantur. II. ob defectum *complementi*, nam, si Testator moriatur, vel loquelam amittat, antequam testamentum compleat, Testamentum est nullum, etsi heredem instituerit, ex *l. Si quis. ff. de Test.* Hoc tamen currit, si constet Testatorem voluisse instituere alios heredes, vel legata ordinare; In dubio autem Testamentum valet. Sicut etiam valet, si heres sit causa pia, vel si in eo sint scripta legata pia, *Salm c. 5. cum Mol. Tap. Dic. &c.* III. Testamentum potest esse nullum ob defectum *libertatis*, eo quòd Testator non liberè egit, vel non compos mentis, vel deceptus, vel coactus vi, aut precibus importunissimis, vel metu reverentiali, *Salm. num. 20.* Secus, si Testator fuit inductus precibus simplicibus, suasione &c. Vid. *Salm. loc. cit.*

922 „ Quæres, an testamentum sit validum, cui
„ desunt solemnitates a jure civili requisitæ?
„ Resp. 1. Si testamentum factum sit ad cau-
„ sas pias, etiam in foro externo eas non re-
„ quiri, sed sufficere eas, quæ sunt juris gen-
„ tium, scilicet duos testes: in foro autem con-
„ scientiæ, suppositâ potestate disponentis, suf-
„ ficere scripturam, nutum, vel aliud signum
„ testatoris, absque ullo teste. Quòd si tamen
„ manus testatoris non extet, requiruntur duo
„ testes in foro externo, inter quos etiam fe-
„ mina esse potest. *Covarr.* & alii 12. *Dian. p. 7.*
„ *t. 6. R. 16.* * (*Cum Salm. c. 5. num. 17.*) * Item
„ Confessarius, vel Parochus esse potest, licèt
„ legata sint pro sua Ecclesia, idque ad hoc
„ tantùm, ut voluntas testatoris probari pos-
„ sit, & Judex pro ea sententiam ferat. Vid.
„ *Less. & Card. Lugo to. 2. d. 22. f. 9.* ubi etiam pro-
„ bat, in tali testamento ad pias causas non
„ esse necessariam heredis institutionem. At,
„ licèt morte interveniente non fuerit absolu-
„ tum, valet tamen quoad legata pia in eo jam
„ expressa, *Malder. Laym. Dian. par. 5. t. 16. R. 126.*
„ An autem tale testamentum ad causas pias
principaliter factum, si solemnitates desint, „
valeat quoad legata profana, controvertitur. „
Negant *Bonac. & Lugo*. Affirmant *Covar. Sà,* „
Less. Vill. Sanch. Barbos. Trull. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. „
tr. 6. R. 4. * (*Et hanc tenent Salm. num. 19. & Vi-* „
va a. 2. num. 5. cum communiori, & Ronc. cap. 2. „
qu. 6. R. 1. vocat communem, quia accessorium „
sequitur naturam principalis.) * Denique te- „
stamentum ad pias causas non solemne re- „
vocat aliud solemne, etsi hujus mentionem „
non faciat. *Molin. &c. Dian. p. 6. t. 6. R. 25. &* „
26. * (*Cum Viva n. 4.*) * idque, etiamsi prius „
etiam fuerit ad causas pias. *Mol.* & alii 6. „
licèt hoc posterius quidam negent. *V. l. c.* „
R. 26. 27. „

Quoad dispositiones pias certum est, quòd si constat heredi voluntas Testatoris, sive per verba, sive per nutum, aut scripturam, tenetur heres in conscientia vel cedere hereditatem loco pio, vel legata solvere. Ita communiter *Lugo D. 22. num. 267. Concina to. 7. pag. 647. num 9. Laym. cap. 7. de Testam. num. 5. Roncaglia cod tr. 2. qu. 2. R. 1. & Salm. c. 5. n. 18. cum Less. Dic. Vill. &c.* Unde infertur, quòd si Testator dedisset tibi aliquid; ut tanquam pauper retineres, vel ut in pias causas distribueres, tutè id faceres, etiam insciô, & invitô herede, prout docent *Lugo num. 268. Mol. to. 1. D. 134. & Salm. l. c. cum Dic. Vill. Cov. Com. &c.* 923

Ceterùm, si contra non constet heredi voluntas Testatoris, docet *Laym. ib. num. 4.* quòd ex certâ regulâ, omnium consensu receptâ, non tenetur heres in suo præjudicio credere uni testi, quamvis probatissimo, dum *in c. Relatum. 1. de Test.* expressè dicitur: *Tribus, aut duobus testibus requisitis.* Et in *c. Licet. de Testib.* dicitur: *Licèt quædam sint causæ, quæ plures exigant testes; nulla tamen est causa, quæ unius testimonio, quamvis legitimô, terminetur.* Hoc enim necessarium fuit ad bonum commune, ut fraudes evitentur, prout ajunt *Laym. ib. Holzmann de 6. Pr. c. 1. num. 657. & Croix lib. 2. p. 3. num. 1130.* Hinc docet *Laym. num. 5.* quòd heres non tenetur credere soli Parocho, nisi alius adsit contestans; & idem dicunt *Viva q. 10. ar. 2. num. 3. & Croix. ut sup.* Hìc autem quæritur, an testamentum nullum quoad causas non pias, valeat quoad legata pia? Alii negant, quia corruentè principali, corruit accessorium. Sed communior sententia affirmat, quia specialis ratio reperitur in accessorio, quæ non est in principali, nempe favor Religionis; & ideo ibi attenditur tantùm jus Canonicum. Ita *Laym.* 924

l.3 tr.3.c.2. & Ronc iglia de Testam. c.2. qu.6. R.2. eum Cov.

926 ,, Resp. 3. Tempore pestis non requiruntur
,, septem testes simul congregati ad testamen-
,, ti subscriptionem, sed sufficit, si singuli se-
,, paratim adhibeantur. Adde, æquitatem po-
,, stulare, ut, quando testis, vel Notarius ha-
,, beri non possunt, ultimæ voluntates validæ
,, pronuntientur, si de voluntate defuncti li-
,, quidò constet. Hinc in Camerâ Imperiali
,, valet testamentum, peste valde grassante,
,, conditum coram duobus, vel tribus testibus,
,, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc
,, vera sunt secundùm jus Commune Cæsa-
,, reum, seclusis specialibus locorum statutis.
,, Nam Venetiis v. gr. & Viennæ duo testes
,, ad testamentum sufficiunt. Vid. *Laym. l. cit.*
,, *cap. 2.* Imò absolutè loquendo tempore pe-
,, stis sufficere solemnitates juris gentium, at-
,, que adeo tres, vel duos testes, *Dian. p.7. t.6.*
,, *R 34.* ex *Sà, Lay.* &c. atque inter eos esse pos-
,, se feminam, & Notarium ipsum (tametsi
,, non sit immatriculatus); modò non sit con-
,, sanguineus, vel affinis defuncti, *R.36. ex*
,, *Menoch.* &c. nec opus esse, ut sint rogati,
,, vel audiant vocem testantis (etsi hoc qui-
,, dam requirant), modò eum videant, *R.37.*
,, *&* 38. neque invalidari, licèt ægrotus con-
,, valescat, *R.39.* ex aliis 8. Denique, si Paro-
,, chus scribat coram unico teste, habere vim
,, testamenti, saltem nuncupativi; dicit *Mo-*
,, *lin. & March* cum *Dian. l.c. R.34. &* 41. vide
,, etiam *p.5 t.2 R* 123.

927 ,, Resp 4. Etsi probabilis, & secura senten-
,, tia sit *Cov. Bon. d.3. q.1. p.4.* & aliorum, te-
,, stamentum factum ad causas non pias, sine
,, solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse
,, in foro conscientiæ, præterquam quoad le-
,, gata pia, *Molin. Lugo, Vasq. Sanchez, Dian.*
,, *p.7. t.6. R. 3.* contra *Barbos.* ita ut heres per
,, illud istitutus, & legatarius teneantur ad
,, restitutionem heredibus ab intestato. Con-
,, trarium tamen verius est, ideoque licitè re-
,, tinetur, quod tali testamento possidetur. Ra-
,, tio est, quia illæ solemnitates tantùm re-
,, quiruntur ad cavendam deceptionem, & ad
,, fidem in foro externo faciendam. V. *Less.*
,, *l.2. cap.19. d.3. C. Lugo disp.22. s.9.* Unde se-
,, cundùm hanc posteriorem sententiam resol-
,, ves sequentes.

Triplex etiam sententia (prout diximus de contractibus *pag 367. n.711.*) est pro Testamentis conditis sine solemnitatibus. *Prima* sententia tenet ea valere in conscientia, & naturalem parere obligationem; Ita cum *Bus. Less. l.2. c.19. d.3. Mol. D.81. Sà, & Sylve v. Testam. Roncaglia de Testam c.1. q.4. R.2.* item *Mald. Reg. &c. ap. Cabass. T. J. l.6. c.3. num.4* Et probant ex §. *Per traditionem. Inst. de Rer. div.* ubi: *Nihil est tam conveniens naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi.* Hinc *Less. Salas, Sayr. & Molf. ib.* dicunt heredem ab intestato, si certus sit de voluntate Testatoris, teneri eam exequi, & restituere hereditatem. *Secundam* verò sententiam omninò oppositam tenent *Suar. Bon. Cov. ap. Cab. l. c & Salm tr 74. c.1. num.52. cum Lay. &c.* quia lex solemnitatum non solùm fundatur in præsumtione fraudis, sed etiam in ejus periculo. Eandem sententiam sequitur *Lugo D.22. n.256. cum aliis*; sed excipit fideicommissa, ex §. *ult Inst. de Fideic. Tertia* sententia, quam amplectitur *Cabas. l.c. cum Sot. Sanch. Bann. & Beja*, tenet præferri debere possessorem. Primam, & secundam sententiam probabilem censeo, sed hanc tertiam probabiliorem, & in praxi omninò sequendam; quia potius omni jure est jus possessionis; Unde omninò dicendum puto, quòd heres non tenetur solvere; & contra, legatarii, si bona fide legatum acceperint, non tenentur restituere. Observa attentè quæ diximus *dict. num.* 711. Id tamen intelligendum, nisi accedat sententia Judicis, ut dicunt *Ronc. l. c. qu.5. & Cabass. l.c. cum aliis cit.* Nec obstat dicere, sententiam Judicis non obligare, si nitatur legi fundatæ in falsa præsumtione fraudis, quæ non adsit; nam, præterquamquod sententia tunc nititur legi quæ fundatur in periculo generali fraudum, ut respondet *Roncaglia*, quisque tenetur parere Judici præcipienti, semper ac ejus sententia non sit evidenter injusta, ob bonum commune pacis, ut litibus, & jurgiis finis imponatur.

1. Heres ab intestato, si sciat voluntatem ,,
defuncti tenetur restituere hereditatem, & ,,
solvere legata iis, quibus testamento minùs ,,
solemni, aut ex voluntate ejus debentur. ,,
Mol. Less. (*contra Bon. l. c.*) * (*Secus verò di-* ,,
cendum juxta contrariam sententiam proba- ,,
bilem mox supra allatam.) * ,,

2. Si dubius sit de voluntate testatoris, ,, 929
debet cum illis componere pro ratione du- ,,
bii: quia, cùm nec ipse, nec alii cœperint ,,
adhuc possidere bona fide, in dubio par est ,,
eorum conditio. *V. Bon. l.c.* ,,

3. Si heres ab intestato retineat heredita- ,,
,, tem,

„ tem, & legata, possunt illi, quibus aliquid „ per tale testamentum erat relictum, utì occultà compensatione, quia revera res illæ „ erant ipsorum. V. *Bon.l.c.** (*Sed hoc negamus. Vide dicta l.1.n 35.v. Attamen.*)*

„ Si heres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hereditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret; aut si, oblatò juramentò, jurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hereditatem tradere, & solvere legatum.

„ ⁊. Ob eandem causam idem dicendum est, „ si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hereditas, non ut fideicommissum, sed immediate perveniret ad alium, quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad juris subtilitatem, quando is, cujus interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide *Less.* „ *& C.de Lugo l.c.*

Ait *Lugo D.22.n.257.& 258* quòd, si Testator voce committat heredi fideicommissum, & heres tacet, tenetur heres utique illud implere; secus, si Testator committat ei legatum; Dicit tamen, quòd si heres solverit jam legatum, non potest repetere.

929 „ Resp. 5. Etsi probabile sit Clericorum, & „ Novitiorum testamenta facta ad causas non „ pias sine solemnitatibus juris non valere: „ *Molin.* & alii 3. Cùm tamen contrarium „ etiam sit probabile, ex *Suar.* &c. potest heres ex tali testamento hereditatem adire pro „ foro conscientiæ, *Dian.p 9 t.9 R.16.*

„ Resp. 6. Milites hujus temporis gaudent „ iisdem privilegiis testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur, *Dia p 7 t 15.R.24 & & seq.* ex aliis 13. contra *Bald.* &c. atque „ adeo sufficiunt in duo testes (licèt probabiliter nec hi requirantur, *R.45.*), etiam non „ rogati, *R.46.* & alii 4. contra *Molin. Lugo,* „ &c. etiam aliàs inidonei, modò non sint „ impuberes, nec cæci, vel servi, *R 47.Lugo, Vasq.&c* Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel ut sint „ in conspectu testatoris, *ibid.* Imò miles jure „ militari (quò præsumitur esse testatus in „ dubio) potest testari solo nutu, *R.49.* Potest „ etiam plura simul testamenta valida facere, „ vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere, *R. 53. & 55.* Valetque ejus „ testamentum etiam post missionem honestam, sed non ultra annum, *Molin.Lugo &c.* *R.61.* Denique possunt milites supradicto „ modo testari, tametsi sint surdi, & muti „ (saltem si in castris auditum, & vocem a- „ miserunt.) *Dian. R.48 49. & 59.* ex aliis. „ * (*Testamentum inter Liberos valet, ut dispositio facta ad causam piam. Vide Salm. cap. 5. num.20.*)* „

Hic plura dubia oportet adnotare circa materiam Legatorum. Dub. 1. An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis, quæ fiunt Religiosæ? Respond. Si legatum sit relictum personæ determinatæ, certum est posse dari; nisi aliter constet de mente Testatoris; ita ex *Auth. de Sanctiss. Episc.* §. *Et hoc.* Vide *Salm. cap.5. num.184.* Quid, si legatum relictum sit personis indeterminatis? *Prima* sententia negat deberi illud puellis Religionem ingredientibus; hanc tenent *Sanchez de Matr. l.1. D 33. num.32.Bon. D.3.qu.ult.p.ult.num.19. Mol. D 207. Barb.de Pot. Ep. Alleg.83.n.27. Roncaglia de Test. cap.7.q.2.R.3. Concina to.7. pag.679.n.10. & Lugo D.24 num.293.* cum communi, ut asserit. Ratio, quia mens Testatoris servanda est in specifica forma, semper ac servari potest; nec recurrendum ad ejus voluntatem præsumtam, quando habetur voluntas contraria expressa: Tales enim Testatores sæpe & piè providere sic intendunt solis puellis nubere volentibus, ne exponantur periculo prostitutionis. Nec obstat præfata lex in *Auth.cit.* quia ibi sermo fit tantùm de legato facto personæ determinatæ, unde nullum aliis damnum infertur, si ipsi ingredienti Religionem tradatur; sed in casu positò præjudicium irrogaretur aliis nubendis a Testatore nominatis. 930

Secunda verò sententia, quam tenent *Salm. c.5.num 185.Diana p.4 tr 14. Misc.R.35. cum Pontio, Natta, Boerio, & Ochagav.* ac adhæret *Less. l.2. c 18.num.123.* affirmat deberi legatum; quia in dicta *Authent.* assignatur ratio, cur legatum relictum certæ personæ ad nubendum, ei debeatur, si fiat Religiosa: *Quòd etiam profitentur religiosam*; scilicet ne puella relinquat statum religiosum, ut legatum consequatur. Cùm autem in legato relicto puellis indeterminatis idem legis motivum urgeat, ideo Religiosæ non sunt illò privandæ: *Ubi enim* (ut dicitur *in l. Illud. ff.ad l. Aquil.*) *eadem militat ratio, eadem militare debet juris dispositio*. Neque (ait *Lessius*) præfata lex Justiniani innititur præsumtæ menti Testatoris, sed absolutè vult favere pietati, etiam contra expressam Testatoris voluntatem; ita ut, si Testator expresse-

rit excludendas esse puellas Religionem ingredientes, talis dispositio rejicitur tanquam turpis. Hanc sententiam reprobare non audeo, sed prima mihi videtur certè probabilior; quia dispositio *Authentica* continet jus novum, quod, cùm exorbitet a jure communi non est extendendum de casu ad casum; Maximè quia talis extensio redundaret in præjudicium aliarum. Probabiliter autem dicit *Concina pag.*680. *n.*11. quòd, si non extarent puellæ, quæ nubere vellent, tradendum esset legatum Religionem ingredientibus; nisi ex mente Testatoris expressè oppositum colligeretur. Præterea addit *Barbosa d.All.*83.*num.*28. *cum aliis*, quòd si Testator relinquat alicui puellæ mille, si nubat, & centum, si ingrediatur Monasterium, debentur Monasterio omnia mille, si hoc sit factum in odium Religionis, quia tunc sic decernendum est in pœnam Testatoris: Secus, si id factum sit, eo quòd dotes Religiosarum sunt minores nubentium.

Dub. 2. An legatum relictum civibus loci, possit dari extraneis? Negandum, nisi isti animum habeant ibi perpetuò manendi, tunc enim ab initio pro naturalibus habentur; vel nisi sine tali animo ibi per decennium manserint, Ita *Salm. c.*5. *num.*186. *cum Lugo*, *Sanch. &c. ac Concina to.*7. *p.*681. *num.*14. *ex l.*1. *C. de Incolis*.

Dub. 3. An legatum relictum Orphanis possit dari pauperibus habentibus Parentes inutiles? Non concurrentibus verè orbatis Parentibus, videtur receptum apud omnes, quòd dari possit. Ratio, quia sic etiam impletur voluntas Testatoris, qui vult opitulari filiis non habentibus, a quo alantur, & tales sunt qui habent Parentes inutiles, ex celebri illo dicto apud *Glossam in c. Admove. caus.*33. *qu.*2. *verb.* Dixi: *Si te priveris, nec nomen habere mereris*. Ex ex *Glossa v. Inutilem. in c. Inter cetera. de Transf. Episc.* ubi dicitur, inutilem reputari ut mortuum. Huic adhæret id quod dicunt *Covarr. Bald. Palac. Perez, &c. ap. Sanch. l. c.* nempe quod Pater dicitur orbatus filiò, si filius est inutilis, ex *Glossa in l. Plagiarii. C. ad L. Flaviam de Plag.* Ex ex ead. *Glossa* dicitur vidua, quæ virum inutilem habet. Sic a pari dicendus Orphanus, qui Parentes habent inutiles; Ita *Roncaglia de Testam. c.*7. *qu.*5. *R.*1. *Concina tom.*7. *pag.*681. *num.*15. *Dian. p.*1. *tr.*2. *R.*52. *Salm. cap.*5. *num.*187. *cum Trull. &c.* ac adhæret *Lugo D.*24. *num.*303. An autem, concurrentibus verè orbatis Parentibus, hi sint præferendi? Affirmant omnes præfati Auctores cum *Sanch. Consl. l.*4. *c.*2. *dub.*13. qui vocat commune; Ratio, quia, cùm voluntas Testatoris possit impleri in sensu proprio, non debet impleri in improprio, *ex Clement. Quia contingit. de Rel. domib. & ex Trid. Sess.* 25. *c.*8. Sicut enim propriè vidua non est, quæ virum habet inutilem, sed quæ virò caret, ut dicunt *Sylve. Tab. & Ang. ap. Sanch.* Ita in casu nostro. Attamen videntur non omninò improbabiliter negare *Bonac. D.*3. *qu. ult. p. ult n.*9. *& Roncaglia l. c. R.*2. Ratio, quia id, licèt non congruat literis dispositionis, congruit tamen, imò magis accedit ad finem Testatoris, subveniendi paupertati filiorum, qui cùm Parentes habent inutiles, egentiores sunt verè orphanis, dum non solùm debent tunc propriæ, sed etiam Parentum indigentiæ providere.

Dub. 4. An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis, quæ sine dote jam nupserint? Resp. affirmativè, si sit relictum puellis determinatis, quia præsumitur Testator voluisse ipsis omninò providere ob peculiarem erga illas affectum, vel ut nubant, vel ut nuptæ decenter vivant: Secus, si indeterminatis, quia tunc censetur potiùs Testator voluisse subvenire nubendis, ut periculum prostitutionis vitarent. Quando verò legatum est relictum pro dotandis puellis pauperibus, bene potest dari nuptis; nam tunc perseverat finis Testatoris, nempe sublevandi ipsarum indigentiam. Ita communiter *Sanch. l.*7. *de Matr. D.*91. *num.*63. *Roncaglia de Test. c.*7. *q.*3. *R.*1. *Salm. cap.*5. *num.*188. *cum Trull. & Dian. Concina tom* 7. *pag.* 680. *num.*12.

Dub. 5. An legatum relictum feminis in matrimonium collocandis, possit tradi viduis iterum nupturis? Resp. affirmativè, si non sint aliæ feminæ ætate nubiles; secus, si adsint, quia nomine mulieris in matrimonium collocandæ, propriè intelligitur ea, quæ nunquam nupsit, vel si nupsit, invalidè nupsit, aut matrimonium non consummavit, ex *l. Hoc sermone. ff. de Verb. signif.* Ita communiter *Sanch. l.*7. *de Matr. D.*95. *num.*65. *Ronc. d. c.*7. *q.*3. *R.*4. *Conc. to.*7. *p.*681. *n.*13. *& Salm. c.*5. *n.*189. *cum Bon. Trull. &c.* Qui tamen rectè addunt cum *Ronc.* quòd, si legatum sit relictum pro nubendis feminis pauperibus, viduis etiam dari potest, quia verbi significatio utrisque convenit tam virginibus, quàm viduis.

Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis possit dari virgini etiam corruptæ? Distinguendum, si publicè constet de ejus corru-

ptione,

ptione, non potest tradi; quia non adimpleretur finis Testatoris, volentis tantùm subvenire iis, quæ verè virgines sunt. Secus, si clam sit corrupta, quia in communi æstimatione hæc pro virgine reputatur, ut colligitur ex *l. Liber. §. Quod autem. ff. de Legat.* Nec censetur Testator voluisse, quòd puella manifestet suam turpitudinem: Ita communiter *Concina to.7.pag.681.num.16. Roncaglia de Test. c.4.4. R.1. Salm c.5.num.190. cum Trull. Dian. Martin. a S.Jos. &c.* An autem puella corrupta possit tale legatum petere? Affirmant *Salm.l.c.* quia in favorabilibus verba sunt largè interpretanda, ut probant *in tr. de Leg. c.4.num.19.* Sed probabiliùs negant *Concina l.c. & Martin. a S.Jos. ap. Salm.* tum quia verba Testatoris servanda sunt in rigore, quantum fieri potest; tum quia talis interpretatio fieret in præjudicium aliarum. Et idem videtur sentire *Roncaglia loc. cit.* dicens illum, cui data est facultas a Testatore eligendi virgines pro legato, non posse eligere eam, quam certò scit corruptam, si absit scandalum. Conveniunt tamen *Concina*, *& Roncaglia* ad dicendum, posse illam petere, & eligi, si desint aliæ verè virgines.

Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, si nubat? Affirma; sic enim statutum est in *l. Quoties. 22. ff. de Condit. & demonstr.* Quia, ut habetur ex alia *l.2. C. de Indict. viduit.* multùm interest Reip. ut proles augeantur. Secus dicendum, si legatum relinquatur viduæ, ad viduitatem servandam, *Auth. Cui relictum. C. tit. cit.* Quia honestum est a secundis nuptiis abstinere; Ita *Salm. de Matr. c.1 num.109. & 110 & Concina pag.678 n.7.*

Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus heredem, si ante nuptias illa moriatur? Rectè distinguit *Lugo D 24. num.209 cum Sanch. & Mol.* Si legatum relictum sit puellæ intuitu subventionis illius personæ, ut possit nubere, tunc transit ad ejus heredem; Secus, si nullo habito respectu ad personam, sed tantùm ad operam piam peragendam; quia tunc est convertendum ad dotandam aliam pauperem; Vel si legatum sit relictum sub conditione necessariâ, ut puella nubat, sine intentione faciendi operam piam, quia tunc legatum erit profanum, & fiet caducum, ac ideo transibit ad heredem Testatoris.

Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in ornamenta, & alia Divino cultui necessaria? Negant *Panormitanus*, *& Lopez apud Sanch. Cons. l.4. c.2. du.14.* Sed probabiliter affirmant idem *Sanch. & Lugo D.24. n.304.* quia nomine fabricæ intelliguntur omnia necessaria ad servitium Ecclesiæ, nisi aliter constet de mente Testatoris.

Dub. 10. Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus? Resp. si legati executio relicta sit ad electionem heredis, potest ipse dare cuicunque verè pauperi. Si verò non est heredi electio commissa, tunc præferendi sunt I. Conjuncti Testatoris, ut communiter DD. cum *Barbosa de Pot. Episc. Alleg.83.n.17. & Roncaglia de Testam.c.7.q.6.R.2.* Et inter eos præferendi sunt proximiores, ut docet *D.Thom. 2.2. q.32.a.9.* Id enim exposcit ordo charitatis: Atque hoc (addit *Ronc.*), etiamsi adsint alii pauperiores. II. Pauperes concives Testatoris præferendi sunt ceteris extraneis, ut *Glossa in c. Pauperes. de Testam. & Ronc. l. c. cum Men.* utque colligitur ex *l. Præses. C. de Servit.* III. Magis indigentes, ut *S.Thom. l.c. art.2. ad 1. Ronc. l. cit.* Et etiam nobiles, ut addit *Barb. cum Surdo n. 18.* IV. Pauperes probatioris vitæ, *S.Th. ibid. art.9* Hinc dicunt *Laym. l.3. tr.5. c.11. n.6. Ronc. cum Men.* præferendos esse Religiosos, qui ex eleemosynis vivunt; Rectè verò censet *Ronc.* contra aliquos, non venire nomine pauperum Religiosos, qui habent redditus sufficientes, unde vivant. V. In æquali paupertate præferendæ sunt feminæ, quatenus istæ majori periculo peccandi sunt expositæ, idem *Roncaglia*. Cùm autem Testator dixerit, legatum inter pauperes distribuendum, non potest uni tradi; ita *Ronc. & Barb. n.19. cum Men. Bart. &c.* communiter. An verò eo casu possit executor etiam sibi aliquid applicare? Affirmant *Laym l.c. n.7. Sanch. Dec. l.2. c.11. n.54. & Barb l.c. vide n.22. & 54. cum Palac. Men. Gonzal. & aliis* communiter. Excipiunt tamen *Laym. & Sanch.* si Testator noverit ejus paupertatem, quia tunc censetur, quòd si voluisset illi subvenire, aliquid expressè reliquisset. Sed non improbabiliter *Roncaglia l.c.* hanc exceptionem non admittit, quia non præsumitur Testator eum voluisse inferioris conditionis facere, quàm alios pauperes; & si aliquid ei non reliquerit, id evenire potiùs censendum vel ex oblivione, vel inadvertentia, vel quòd noluisset Testator ruborem executori inferre, si inter pauperes eum numerasset.

Quæritur hic I. An Summus Pontifex possit sine justa causa validè commutare ultimas voluntates Testatorum? Nulli dubium, quòd Papa potest cum causa ultimas voluntates commutare, 931

mutare, ut patet ex *Clem. Quia contingit. de Domib. relig.* ubi dicitur: *Ea quæ ad certum usum largitione sunt destinata Fidelium, ad illum debeant, non ad alia (salvâ Sedis Apostolicæ auctoritate) converti*. Sed dubitatur, an id possit Papa sine causa? Tres sunt sententiæ apud *Sanch Cons. l.4 c.2. du.1. num 1. Prima* sententia affirmat, quam tenent *Armil. v. Legatum. n.55. Ang. eod. verb 2. num 12. Sylve eod. v.4 qu.12. & 13. Tabien & e. ap. Sanch l.c.* Ratio, quia omnia legata intelliguntur implicitè relicta ad arbitrium Papæ, vel Principis. *Secunda* sententia, quam tenent *Angles, Rosell. Covarr. &c. ap. Sanch n.2.* & cui adhæret *Croix l.4. num 842.* id admittit de potestate absoluta, non autem ordinaria. *Tertia* sententia verior, & communis, quam tenent *Bus. instr. num. 939. Sanch. num.4. cum Bart. Socin Laym. l.3. tr.5. c.11. num.11. Salm. cap.5. n.194.* cum communi, *Mol. l.4. de Primog. cap.2. num.10. & Lugo D.24. n.312.* (qui præfatas duas sententias falsas vocat), omninò negat posse Pontificem, aut Principem sine justa causa commutare Testatorum voluntates. Probatur 1. ex Trident. *Sess.22 c.6.* ubi (ut sentit *Laym l.c. cum Mol. D. 249.*) supponitur, tales commutationes posse fieri a Sede Apostolica, *nonnisi ex justa & necessaria causa*. Probatur 2. ratione, quia, licèt dispositiones Testatorum censeantur commissæ Papæ (vel Principi), non tamen ut domino, sed ut boni communis, aut piarum causarum dispensatori committuntur; unde, cùm Pontifex non sit dominus talium bonorum, non potest neque ex potestate ordinaria, neque extraordinaria convertere sine causa has dispositiones ad alium usum, quàm a Testatoribus sunt destinatæ. Si igitur legatum est profanum, poterit Princeps ob necessitatem publicam, vel aliam justam causam, in aliud legatum profanum, vel pium commutare; Si verò legatum est pium, poterit Papa, tantùm, justâ causâ interveniente, in aliud pium convertere.

Quæritur II. An Episcopi cum justa causa possint commutare pias dispositiones? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Angel. v. Legatum. 2. n.12. & 14. Sylve. eod. v. qu.12. Arm. num.55. Cas.56. & Rosell. Tab. ap. Sanch. Cons. l.4. c.2. du.2. num 2. & Beja* cum aliis *ap. Croix l.4. num 849.* qui huic sententiæ adhæret. Ratio 1. quia communis sententia (ut asserit *Croix ibid.*) tenet, apud Episcopos esse hujusmodi facultatem ordinariam commutandi, quia talis commutatio est quædam dispensatio in lege præscribente exactam impletionem ultimarum voluntatum; unde, quando dicitur fieri posse dispensationes, & non exprimitur a quo in Tridentino, satis intelligitur fieri posse ab Episcopis, ut eum pluribus docent *Suar. de Leg. l.6. c.14. num 8. & Sanch de Matr l.8. D.5* Hinc inferunt idem *Sanch l.c. du 7. & Lugo D.24 n.310.* quòd, si Testator reliquit alicui Ecclesiæ legatum pro festo anniversario, potest Episcopus illud ad tempus commutare in reparationem Ecclesiæ, quæ aliter non posset reparari. Ratio 2. quia, licèt Episcopus nequiret hoc facere ex potestate ordinaria, potest tamen ut Sedis Apostolicæ Delegatus, modò adsit justa causa judicio Episcopi: Idque probant ex Trid. *Sess.22. c.6.* ubi dicitur: *In commutationibus ultimarum voluntatum, quæ nonnisi ex justa, & necessaria causa fieri debent, Episcopi, tanquam Delegati Sedis Apostolicæ, summariè & extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacitâ veritate, vel suggestâ falsitate, fuisse narratum, priusquam commutationes prædictæ executioni demandentur*. Ita *Barbosa de Pot. Episc. Alleg 83. num 5. cum Sylve. v. Legatum 4 qu.12. Menea, Beja, Graff. Manaosa*, citatque etiam Rotam Rom. *Dec.1122.* Et ita etiam *Salm. de Leg c.5. n 67.*

Secunda verò sententia probabilior, quam tenent *Mol. de Just. D.249. Laym. l.3. tr.5. cap.11. num. 10 et Sanch. loc. cit. dub.2.* cum aliis, negat posse Episcopos, etiam cum justa causa, commutare ultimas voluntates. Ratio, quia ex *c. Tua. de Testam.* & ex Trid. *Sess. 22. cap.8.* imponitur Episcopis exequi exactè ultimas voluntates; Et hoc, etiamsi commutatio fieret in meliùs, ut dicunt *Barb. l.c. num.3. cum Imola, & Bonif. Laym. ibid.* ac adhæret *Lugo D.24. n.307 ex c. Conquestus. de Foro comp. et c. Quia nos. de Testam.* contra *Dianam p.2. tr.R.26. ac Sylv. Beja, Graff. Comit. Vasqu. et c. ap. Croix l 4 n 847* qui admittunt commutationem in melius. Nec probari dicunt primam sententiam a Trid. in *cit. c.6.* Nam ibi tantùm committitur Episcopis, ut, quando commutationes ultimæ voluntatis a Sede Apostolica eis committuntur, ipsi, antequam illæ executioni demandentur, examinent, an sint veræ causæ expositæ; Concilium enim in *cap.5.* immediatè præcedenti loquutum erat de executionibus dispensationum a sola Sede Apostolica obtentarum; Et hoc ajunt esse conforme *Clementinæ, Quia contingit, citatæ in l. Quæst.* Valde tamen probabiliter censet *Laym cit. n.11.* & consentiunt *Salm. c.5. num.196. cum Bon. & Trull.* quòd, si aliqua causa superveniat, vel si fuerit Testatori ignota, quam si ille cognovisset,

vissset, aliter disposuisset, tunc Episcopus cum herede potest ex epicheja interpretari voluntatem Testatoris, & legatum in alium usum convertere, puta si legatum sit relictum pro vasis sacris conficiendis, quibus Ecclesia non egeat, sed potiùs casulis. Quando autem legata pia nullo modo possunt applicari ad usum a Testatore intentum, illa non fiunt caduca, sed applicanda sunt in alium pium usum, arbitriò Episcopi, & Executoris, ut docent idem *Laym. ibid. cum Abb. et Lugo D. 24. num 305. ex c. Nos quidem. de Testam.*

Sed dubitatur 1. An in commutationibus ab Episcopis faciendis, requiratur etiam consensus heredis, & legatarii? *Abbas, et Petr. de Ubaldis ap. Barbos. de Pot. Ep. All. 83 n. 6.* dicunt requiri consensum heredis, ex *c. Nos quidem. de Testam.* Sed si heres nollet consentire, Episcopus solus potest commutationem exequi, ut ait *Roch. cum Felin ap. Barb. loc. cit.* Dicit autem prædictus *Petr. de Ubald. ibid. ex Bart.* quòd insuper requiritur consensus Ecclesiæ, cui factum est legatum; sed si neque Ecclesia vellet consentire, Episcopus solus commutare potest.

Dubitatur 2. Quæ sint causæ, ob quas Episcopus ultimas voluntates commutare valeat? Causa I. est, quando pecunia legata ad aliquem usum, non sufficit, *Barbos. de Pot. Ep. All. 83. num. 7. etc.* II. Quando usus legati non potest adimpleri, idem *Barb. num. 8. cum Riccio;* Vel si res legata nequeat deservire pro usu destinato, ob impedimentum facti, vel juris; ita *Barb. n. 9. cum Imola, Bonif. Abb. Innoc. Ubald. Socin. etc.* Hinc, si non potest Monasterium Monialium construi, ubi voluit Testator, puta in loco campestri, contra præscriptum a Concilio Trid. *Sess. 25. cap. 5.* potest Episcopus alium locum destinare, ut *Farinac. Alexandr. Riccius cum eod. Barb. num. 10.* Qui tamen notat cum *Ubald. & Genuens.* quòd, si impedimentum est facti, & non est perpetuum, debet expectari tempus opportunum, ex *c. Non est. et c. Quod super his. de Voto.* Si verò impedimentum est juris, distinguit idem *Petrus de Ubald.* quòd, si legatum est ad usus pios, tunc fit commutatio; secus, si ad usus inhonestos, puta, ut in Ecclesia fiant ludi theatrales, qui prohibentur in *c. Cùm decorem. de Vita, et hon. Cler.* tunc legatum est nullum, tanquam inutile, & fit caducum. III. Causa est, si legatum est factum ad usum non ita necessarium; tunc enim poterit Episcopus commutare in alium pium usum magis eidem Ecclesiæ necessarium: ita *Barb. num. 12. cum Riccio, et Genuens.* Vide mox dicta in *Qu. II.* Imò etiam ad alium usum fructuosum, si causa sit gravissima, & ita præsumatur mens Testatoris, ut addit *ibid. Genuensis ap. Barb. num. 13.* Sic pariter dicit idem *Barb. num. 14. cum Riccio,* quòd redditus alicujus Capellæ deputati pro Missis, Episcopus potest commutare in paramentorum emtione pro una vice tantùm.

DUBIUM III.

De Renunciatione hereditatum.

932 RESP. 1. Renunciatio futuræ hereditatis, nisi juramentò firmetur, nullius roboris est. Ratio est, quia ita jure cautum est propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renuntiet juri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi heres necessarius, post debitam sibi portionem integram a patre acceptam, reliquæ hereditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere.

933 Resp. 2. Renunciatio hereditatis, cùm odiosa sit, & contra jus commune, strictæ interpretationis esse debet.

Unde resolves Casus seq.

1. Non obstat renunciatio hereditatis, etiam jurata a filio facta, quominus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui heres; *Molin Sanch. l. 7. c. 7.*

2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renuntiavit in prima hereditate, succedere potest: imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessavit, *Mol. d. 579. num. 19.*

3. Filius post juratam renunciationem nihilominus succedere potest in iis bonis, quæ pater

pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit, sed propter civiles Constitutiones, & favores, *Mol. num.* 21.

4. Etsi filia accipiens dotem a patre dicat se eâ contentam, & renuntiare paternæ hereditati; pactum tamen illud est invalidum, eoque non obstante, potest petere complementum legitimæ portionis suæ. *Ex l. pactum dotale, C. de collat. L. si quando C. de pact. & c. Quamvis pactum, de pact. in 6. Mol. Sanch. lib. 6. cons. Lugo Respon. mor. lib. 6. dist. 24.*

5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo ad renuntiandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem, *Sanch. l. 4. de Matr. d. 9. Lugo l. c.* Ac licèt filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eam servare teneatur; si tamen dolus, vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti petere: eâque obtentâ, non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione processit. V. *Sanch. l. 2. mor. c. 13. Lugo t. 2. de just. d. 22. s. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.*

934 Resp. 3. Omne pactum, vel donatio de alterius viventis hereditate ipso jure irrita est; v. gr. irritum est pactum, quo Titius hereditatem, quam sperat a Sempronio, promittit, aut obligat *Cajo*. Ratio est, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit pactio, *Laym. c. 7. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hereditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renuntiatio fiat in favorem Communitatis, seu Collegii, hic enim cessat præsumtio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquisitis, & acquirendis disponere debeat, idque in favorem Communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis, *Sanch. c. 2. n. 54. Laym. l. c. num. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hereditatem personæ incertæ, ver. gr. si quæ mihi hereditas obvenerit, dum vixero, tua esto: cessat enim periculum, *Mol. Sanch. l. 7. cap. 2.*

935 Quæres, quousque se extendat constitutio *Trident. s. 25. c. 16. de regular.* irritans donationes, & renunciationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sive Vicarii, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causâ; quia hujus constitutionis ratio est, ne per renunciationem hereditatis novitiis imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus, quippe quæ usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum a novitio conditum, neque rumpitur, secutâ professione, etsi Monasterium in eo præteritum fuerit, *Sanchez l. 7. cap. 5.* Qui autem licitè a Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata, intuitu ingressûs in Religionem.

Resp. 2. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam, quia cessat ratio, *Sanch. num. 23.*

Resp. 3. Eâ comprehendi renunciationem Beneficii Ecclesiastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris ob quam libertas egrediendi a religione impeditur, *Sanch. n. 27.*

Resp. 4. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causâ impulsivâ ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint. Ratio est, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati novitiorum, *Nav. Less. l. 2. cap. 41. num. 40.* contra *Sanchez*, cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tutò retineri potest; donec per sententiam Judicis rescindatur.

Resp. 5. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita ut, eâ non secutâ, corruat, *Nav. Sanch. n. 17. Mol.* &c. Ratio est, quia donantes, seu renunciantes ægrè contristant donatarios, ut eos de possessione semel captâ dejiciant: & Monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad professionem inducantur, *Laym. c. 7. num. 8.*

Resp. 6. Non obstante hac constitutione, validas esse renunciationes, ante, vel post ingressum Societ. JESU factas, juxta ejus constitutionem. Ratio est, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi (juxta constitutiones) quia in iis donationibus,

quæ

quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum, *Mol. Sanch. Laym. loc. cit.*

DUBIUM IV.

Qui possint, & debeant esse Executores Testamenti?

936 RESP. 1. Illi a Testatore nominari possunt, unus, vel plures ex heredibus, vel non heredibus; nec tantùm masculus, sed etiam femina, *Sanch. Wading. Dian. p.8. t.5. R 4.* non tantùm laicus, sed etiam clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia, & quidem Generalis, si sit Soc. JESU; Fratres de Observantia nullo modo. Quòd si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti fit, acta ejus valent. Ita *Laym. cap.*11. Et ratio est, quia, spectato jure naturali, sufficit voluntas Testatoris executoris; nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantùm. V. *Bon. de contr. d.*2.*q.*18.*Dian. p.*8.*t.*5.*R.*9.10. Et, licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si expleverit annum 17. *Sanch. Lugo, Wading. Dian. p.*8.*t.*5.*R.*6. Nullus autem cogi potest, ut sit executor, *Dian l.c. R.*27. Detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus, *Molin. Lugo, Dian. p.*8.*t.*5.*R.*27 contra *Wald.*

Resp. 2. Si nullus a testatore nominatus est executor, executio pertinet ad heredem, etiam quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest, *Laym. l.c.*

Resp. 3. Executor non potest officiò fungi per alium, nisi testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarat, *Sanch. Card. de Lugo, Dian. punct.*8.*t.*5.*R.*26.

Quæres 1. An religiosus executor legatum in pias causas monasterio suo applicare possit? 937

Resp posse. Ratio est, quia, si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor, etiam indigens, eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit; cùm, si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterii distincta est a causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ a causa beneficiati. Unde etiam quivis jussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis, quia evidens est distinctio inter donantem, & accipientem, *Syl. Sanch. l.*6.*c.*11.*num.*56. V. *Dian. p.*8 *t.*5.*R.*46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco, vel personæ Sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causâ alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod causâ studii, saltem Teologici. 7. Ad costructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, ver. gr. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis, *Dia. p.*7.*t.*6.*R.*29. & 30. *ex Bald.* &c. multis.

Quæres 2. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda? 938

Resp. 1. Si incertitudo fit ex parte legatarii jure civili corruit legatum: v.gr. quia sunt duo ejusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiant, *Mol. &c. Dian. p.*3.*t.*5.*R.*58.*Trull. d.*12. 2. Legata ad causas pias ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca, sed plerunque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo fit ex parte rei legatæ, videndum; an terminos a natura habeat, ut ver. gr. bos, & equus, vel ab arte, & industriâ, ut domus, vestis, &c. Si a natura habeat, danda est una ex mediocribus, si ab arte, electio ad heredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensurâ con-

„ ſiſtentibus. Vid. *Laym.l.c.n.7.8.& 9.*
„ Reſpond. 2. Si acceperint ſummam pecu-
„ niæ diſtribuendam pauperibus, non tenentur
„ dare pauperioribus; poſſuntque etiam dare
„ hoſpitalibus, Eccleſiis (quæ ornamentis, vel
„ fabricâ indigent), Monaſteriis, vel iis, qui
„ ſecundùm ſuum ſtatum non poſſunt vivere,
„ ſive ii ſint opifices, ſive altioris conditionis,
„ etiam Nobiles, *Vaſq. Mol.* & alii 8. dummo-
„ do tamen non conſtet, vel ex ſignis colli-
„ gatur, aliam fuiſſe intentionem teſtatoris,
„ quæ ſemper attendenda eſt, *Dian. p.2.t.15.*
„ *R.8* Si verò deſignaverint ſemel certos pau-
„ peres, non poſſe eos variare, docet *Wading*,
„ ſed affirmat *Lugo. V.Dian.p.8.t.5.R.50.& p.2.*
„ *t.16* R.19. Poſſunt etiam ſibi ipſis, vel ſuis
„ cognatis, ſi verè pauperes ſint, & præſer-
„ tim ſi teſtator id ignoraverit, eam applicare,
„ *Wading. Dicaſtill. Dian. p. 8. tr. 5. R. 46.*
„ *&c.*

939 „ Quæres 3. An legata ad certas pias cau-
„ ſas poſſint ab Executore, vel Epiſcopo com-
„ mutari in alium pium uſum?
„ Reſp. 1. Si voluntas teſtatoris impleri pot-
„ eſt juſtè, & honeſtè, non licet eam com-
„ mutare in opus quantumcunque melius, niſi
„ ex diſpenſatione Pontificis, & juſta de cau-
„ ſa, *Mol. Vvad. Dian. p.1.t.17. R.28.& p.8.t.5.*
„ *R.63. &c.* communiter contra *Vaſq.* & ali-
„ quos, qui docent, Epiſcopum poſſe commu-
„ tare in æquale, vel melius. Interdum tamen
„ ad Epiſcopum, heredes, & executores per-
„ tinet, ſecundùm epikejam interpretari, non
„ alienum eſſe a defuncti voluntate, ſi muta-
„ tio fiat; ver gr. ſi teſtator pecuniam Eccleſiæ
„ leget ad calices comparandos, & Eccleſia non
„ egeat calicibus, ſed caſulis, *Mol. Lay.l.c.n.10.*
„ Vid. *Vaſq opuſc.de teſt. cap.8. §.5. d.3. num.104.*
„ *Trull.cap 18.d.12. Barboſ.de off. & poteſt. Epiſc.*
„ *(Vide dicta pag 454. Qu.II.)*
„ Reſp. 2. Si ad uſum a teſtatore deſtina-
„ tum applicari nequeunt, non ideo fiunt ca-
„ duca, ſed arbitriô Epiſcopi, & executoris ad
„ aliam piam cauſam applicanda ſunt: ita ta-
„ men, ut, quoad fieri poteſt, defuncti volun-
„ tas impleatur. Ratio eſt, quia is principali-
„ ter intendit ea in ſalutem animæ ſuæ ad
„ Dei honorem relinquere, *Molin.diſp.294. Bo-*
„ *nac. diſp.3. de cont. quæſt.ult.p.ult. Barb.de Offic.*
„ *Epiſcop.* *(Ex Tridentino ſeſſ.25. cap.8. Vide*
„ *Salm.c.5.num.193. & vide dicta num.931. verſ.*
„ *Quær.II.)*

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si teſtator pauperi determinato aliquid „ 940
legarit, hic autem ante ſolutionem moria- „
tur, heres illud tenetur alteri pauperi dare: „
quia præſumitur legatum pium factum in „
beneficium animæ teſtatoris, adeoque deſi- „
gnatio pauperis demonſtrativè, non taxati- „
vè facta fuiſſe: niſi tamen aliud conſtet, vel „
ex circumſtantiis colligatur de teſtatoris in- „
tentione de qua ſi maneat dubium, manet „
data reſolutio. *Mol.Sanch.Bard. D.6.c.10 §.7.* „
2. Si legata pia inveniantur inducta, & „
non conſtet de teſtatoris intentione, tene- „
tur heres ea ſolvere; quia præſumitur id for- „
tuitò, ac caſualiter, & non ex teſtatoris vo- „
luntate accidiſſe, *Bard d.6.cap.10. §.17.* „
Si Teſtator legaverit ſummam pecuniæ „
pro certo numero Sacrorum; heres autem „
eam ſummam Sacerdoti cuipiam bono tra- „
diderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdo- „
tis, aliamve ob cauſam dubitet prudenter, „
an Sacrificia illa ſint peracta, non tenetur „
curare ea iterum celebranda; quia ſatisfecit „
teſtatoris voluntati, *Bard.d.6.q.10.§.22.* „
Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordi- „ 941
ne, & modo heredes, & executores defun- „
cti voluntatem exequi debeant, & quis co- „
gere poſſit? „
Reſp. 1. Teneri ſtatim poſt aditam here- „
ditatem, confectumque inventarium, etiam „
intra annum, niſi juſtô impedimentô excu- „
ſentur. Imò in legatis piis intra ſex menſes, „
Mol.Vaſq.Dian.p.8.t.5.R 53. idque, etiamſi he- „
reditas non ſit adita, eo quòd heres vel an- „
te fuerit mortuus, vel eam repudiarit, *Covar.* „
& alii tres, *Dian.p.7.t.6. R 25.* Unde ſi dif- „
ferant notabiliter (præſertim ſolutionem „
piorum legatorum), aut negligant exequi, „
graviter peccant; tenenturque damnum, quod „
alii ipſorum culpâ acceperunt, compenſare, „
Bon.d.3 q 18.p.4.Nav.c.25. Lugo, Dian.p.8.tr.5. „
R.52. *(In foro igitur conſcientiæ heredes, &* „
exequutores tenentur ſub gravi ſtatim implere „
legata (maximè pia), cùm poſſunt. Ita com- „
muniter Salm.c.5. num.155. cum Lugo, Diana, „
S.Antonin.Trull.&c.). „
Reſp. 2. Ab utroque Judice, Eccleſiaſti- „
co, & ſeculari compelli poſſunt (ſi tamen „
laici ſunt.) Quòd ſi poſt annum a moni- „
tione judicis, vel Epiſcopi exequi negligant, „
omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, ſi „
heredes neceſſarii ſunt) ex teſtamento ipſis „
„ pro-

„ proveniente privantur. V.*Lay.l.c.tr.5.c.*11.*C.* „ *de Lugo d.*26.*de just. Dian.p.*3.*t.*3.*R.*59.*Valer.* „ *Trull.d.*11. immò, si intra annum negligant „ exequi, jus executionis devolvitur ad Epi- „ scopum, *Molin.*& alii 8. *Dian. p.*8. *t.*5. *R.*40. „ nec admittitur purgatio moræ, *Sanch.Dian.* „ *l.c.R.*33. & 54. Sed tenetur Episcopus exe- „ qui, removendo illos ab executione, & e- „ molumentis spoliando; atque in defectum „ Episcopi, idem potest Metropolitanus, *Mo-* „ *lin. Merol. Dian. R.*57.

„ Resp.3. Executor tenetur omnia exequi se- „ cundùm mentem testatoris; ad hoc tamen „ executor particularis non potest vendere bo- „ na defuncti; nisi hic ita statuerit: univer- „ salis autem potest, *Lugo D.*24. *sect.*16. *Dian.* „ *p.*8 *t.*5. *R* 32. Neque potest unquam, invito „ herede, rem legatam dare legatario: quia „ non potest, nisi per Judicem, spoliare he- „ redem suâ possessione, licèt teneatur mone- „ re Episcopum, ut heredem cogat, *Sanch.* „ *Lug. Dian.p.*8.*t.*5. *R.*39. Quod si bona non „ sufficiant ad legata omnia solvenda, distri- „ buenda sunt omnibus æqualiter pro rata (et- „ iamsi sint pia, & licèt uni res certa, & in „ individuo sit legata) nec licet uni præ aliis „ gratificari: quia par omnium est ratio, & „ jus, *Sylv.Sanch.Bon.Dian.Trull.l.*7.*c.*18. *d.*12.

„ Respond. 4. Tenentur Executores ratio- „ nem executionis (idque probabiliter, etiamsi „ testator eos hoc onere liberasset) exceptis „ iis, quæ testator jussit erogari secretò, *Dian.* „ *p.*8.*t.*5.*R.*34. & alii 35. Possuntque ad hoc „ cogi ab Episcopo, vel Capitulo, Sede vacan- „ te, *R.*36.& 37.& 62. nisi sint Regulares ple- „ nè exemti, quos cogi posse alii negant, af- „ firmant alii, ut vide *l. c.* Denique non de- „ betur iis salarium, cùm sit officium volunta- „ rium amicitiæ: si tamen damnum ex eo „ patiantur, vel sint etiam administratores bo- „ norum, debet assignari a Judice, *Lugo d.*24. „ *sect.* 16.*n.*335. Vid. *Dian. R.*30. plura de exe- „ cutione piarum, & ultimarum voluntatum. „ V. apud *Trul.& Dian.ll.cc & Barb.lib* 3.*de ju-* „ *re univ.cap.*27.* (*Nemo tenetur munus exequu-* „ *toris exercere, nisi jam acceptavit, aut lega-* „ *tum accepit, aliàs legatum amittit. Salm.cap.* „ 5.*num.*164.*cum Dicast. &c.*)*

DUBIUM V.

De iis, qui testari, & heredes institui possunt?

942 *Qui testari possint?*
943 *Qui possint heredes institui?* 944. *Vide resolutiones.*
945 *Quæ sit divisio heredum?*
946 *An sit obligatio gravis relinquendi bona fratribus, & aliis propinquis indigentibus?*
947 *Quantum debeatur heredibus necessariis?*
948 *Quæ sint causæ justæ exheredandi filios?* 949. *Vide de dubio super hoc puncto.*
950 *Vide alios casus, quando Testamenta infirmentur.*
951 *Quid possint petere spurii a Matre, & Patre?*
952 *Quid, si Pater relinquat bona alteri, ut reddat filia spuria?*
953 *Qui heredes succedant ab intestato?*
954 *Quomodo facienda sit collatio inter fratres?* 955. *An debeant conferri sumtus pro studio, Doctoratu, &c?* 956. *An Patrimonium datum ad suscipiendos Ordines?* 957. *An bona paterna, quæ filius expendit in ludis &c?* 958. *An expensæ factæ in nuptiis?* 959. *An vestes, & similia data a Parentibus?*
960 *Quid si conjuges transeant ad secundas nuptias?*
961 *De Falcidia, & Trebellianica debita heredibus?*

RESP. 1. Omnes homines liberam de suis „ 942 bonis testandi facultatem habent, nisi „ naturali, aut positivo jure prohibeantur. Na- „ turali autem jure testari vetantur infantes, „ furiosi, amentes, nisi tamen lucida inter- „ valla habeant, vel in una tantùm materia „ delirent, & aliis non, ut *Nav.Sanch.lib.*1.*de* „ *Matr. d.*8. Quid autem sentiendum de eo, „ qui ex morbo aliquandiu delirat. V. *Card.* „ *Lugo d.*14.*f.*4. Positivò autem, surdus simul, „ & mutus a natura, prodigus, servus, usu- „ rarius publicus, filiusfamilias de bonis ad- „ ventitiis * (*etiam de consensu Patris, nisi ad* „ *causas pias, ex l. Qui in potestate.* 6 *D. Qui* „ *testamenta, &c. & ex c.Licet. de Sepult in* 6)* „ (si quidem ante Clericatum advenerint, ut „ v. *C. de Lugo de just. d.*24. *num.*67.), impubes, „ captivus apud hostem damnatus ad mortem, „ si bona ejus confiscentur, *C. Lugo l. c. n.*72. „ professus religionem.

„ Dico, *professus*, quia novitius, cùm ad- „ huc sui juris sit, absque superioris licentia „ validè testari potest, etiam non servatâ ju- „ ris solemnitate, ut habet *Trull c.*18 *d.*5. *ex* „ *Sà, & Bon.* & si quidem intestatus decedat, „ proximi consanguinei in bonis succedunt. „ Similiter Religiosus Societatis, post emissa „ vota simplicia, etsi non licitè, validè ta- „ men potest testari; quia dominium bono- „ rum suorum retinet impeditum quasi voto „

 „pau-

„ paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen ullâ constitutione Canonicâ dispositio irritatur. Ita *Molin. Sanch.Layman*, qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque a Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

943 „ Resp. 2. Omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi, imò & communitas, heredes institui possunt; nisi specialiter prohibeantur. Ita *Bon.de con.d.4 quæst.ult.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in herede. Incapaces autem secundùm jura sunt 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc jus in eo rigore non sit receptum, *Less.lib.2.c.19.dub.5.Sanch.l.2.c.14. num 31.* 2. Civitas hostium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla: persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen activè intestabiles sunt, *Less. loc. cit.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur a bonis defuncti; ut 1. Heres (utì & legatarius) qui testatorem occidit, *l. ult. §.ult. ff. de bonis damnorum*. 2. Idem si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, heres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexit. V. *Mol. d.* 168. *&* 202.*C.de Lugo d.24.n.75.*

Unde resolves.

944 „ 1. Heredes institui possunt professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Observantia, & Capuccinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundùm *Trident.sess.25.cap.3.* utì & Professi Soc. JESU. Vide *Sanch.l.6 c.18. Bon.l.c. Laym.l.3. t.5. cap.15.* licèt contrarium probabilius esse putet *Vvading.tr. de cont.l 4.dub.1.* §.4. Vide *Dian p 9.t.9. R.16.*

„ 2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam Professæ hereditates accipere possunt, modò bona immobilia, quæ communi usui, & habitationi non deserviant, vendantur, & non deserantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hereditates*, quia sicut Minores, & Capuccini legata, & alia donata admittere possunt; iis etiam Soc. JESU, etsi intuitu alicujus professi tantùm ea deserantur. Vide *Laym.l.c.*

3. Testator potest quemvis extraneum instituere heredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè, *Bon.* & alii 5. *Dian.p.1.t.8. R.83.& 85.* Item *p.5.t.3.R.144.*

Quæres 1. Quæ sit divisio heredum? 945

Resp. Heres alius est ex testamento, alius ab intestato. Heres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm, v.gr. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel est heres necessarius, qui necessariò institui debet, ut sunt omnes in rectâ linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur, *Laym.c.5.num 9.*

An Testator teneatur sub gravi obligatione relinquere bona cognatis, qui non sunt hæredes necessarii, si ipsi graviter indigeant? Loquendo de fratribus, aut sororibus, negant *Salm. cap 5.num.87.* & dicunt esse obligationem tantùm sub levi, nisi illi sint in extrema paupertate, & citant *Lugo de Just. D.24. num.175.& Dian.p.1.tr.8 R.85.* Sed ipsorum pace nec *Lugo*, nec *Diana* hoc dicunt, sed isti cum *Sylvest. Sà, Bon. & Beja* asserunt absolutè esse obligationem relinquendi bona fratribus graviter egentibus, saltem quantum sufficiat ad sublevandam ipsorum indigentiam, juxta præceptum charitatis; Et cùm hæc sit materia gravis, non videmus qua ratione possit negari, quòd charitas ad hoc graviter obliget. Confirmatur ex eo, quod communiter docent *Laym.de Just. tr 4. c.13 num.5.cum Ang.Abb.Sylvest Sà, &c.* & iidem *Salm.de 4 Præc.4 un.num.69.* cum communi, scil. quòd unusquisque tenetur fratribus alimenta præstare; Adeo ut Clerici beneficiati tenentur ex fructibus Beneficii præferre fratres graviter indigentes aliis pauperibus, prout dicunt *Salm. l.c. cum Azor.Sylvest.Fag.Ang.&c.* Eadem igitur obligatio, quæ urget in vita, urget etiam in mor-

morte. Et hoc non tantùm ex generali præcepto charitatis, sed ex obligatione speciali pietatis, quam habemus erga fratres, & propter quam certum est, læsionem in fratres habere specialem malitiam, in Confessione explicandam, ut communiter dicunt DD. cum *Lugo de Pœnit. D.16.num.307. & Salm. eod.tit. c.8. n.82. & 87.* Hinc censemus omninò dicendum cum *Sporer de 4.Præc.cap.5.n.66. & Roncaglia de Conter. cap.4. Reg.1. in praxi* (qui citat etiam *Lugo loc. supra cit.*), quòd idem vinculum pietatis, graviter obligans ad fratres non lædendos, obligat etiam sub gravi ad subveniendum eis in gravi necessitate præ omnibus aliis pauperibus, sive operibus piis. Addit *Ronc. ibid.* quòd, si fratres sint pauperes, etiamsi gravem indigentiam non habeant, adhuc est saltem veniale eos præterire.

Erga verò alios consanguineos remotiores, putat *Sporer l. cit.* adesse eandem obligationem gravem eis succurrendi, si gravi vel adhuc ordinariâ paupertate laborent; quia censet offensam adversus eos diversam etiam speciem afferre. Attamen, cùm hæc opinio sit singularis hujus Auctoris, & communis sit sententia opposita, nempe quòd peccata contra ipsos speciem non mutant, ut docent *Lugo de Pœnit. D.16. n.308. Bon. eod. tit q.5. sect.2. p.2. §.3. diff.3. num.15. Salm. de Pœnit. c.8 num 89. Croix l.6. p.2. num.1009. cum Dic. &c.* Hinc non videtur adesse gravem obligationem ipsos præferendi aliis pauperibus. E converso, quia (ut dicunt *Lugo, & Salm. ll.cc. cum Tamb. Exp. Conf. c.5. §.2. num 9.*) offensa cognatorum, extra fratres, saltem aggravat culpam, esto speciem non mutet, ideo puto non excusari a veniali præteritio ipsorum, si graviter indigeant, cùm erga ipsos etiam adeit aliqua, licèt non ita stricta, obligatio pietatis.

947 „ Quæres 2. Quantum heredibus necessariis „ debeatur?

„ Respond. Jure novo legitimam portionem „ descendentium esse trientem hereditatis, si „ non sint plures, quàm quatuor liberi; si plu„ res, semissem. Similiter ascendentium por„ tio, etsi unus tantùm sit, est triens heredi„ tatis. * (*Sive tertia pars, ex communi DD. ut* „ *Salm. c.5. num 83.*) * idque absque ullo gra„ vamine, modo, & conditione; alioqui pro „ non appositis habentur. Quòd si autem ali„ cui ascendentium, vel descendentium por„ tio legitima non relinquatur, competit ei „ actio ad petendum complementum, vel ad „ rescindendum testamentum, ut ipso jure „ nullum; maximè si causa idonea exhæreda„ tionis non sit inserta, & probata, *Laym.* „ *cap.8. n.10.* „

Justæ causæ exheredandi filium sunt ex *Salm c.2. num.90.* 1. Si filius, cum peccato gravi, manus injiciat in parentem, aut contumeliam dicat, aut conetur occidere. 2. Si accuset parentem, aut sit testis vel procurator contra eum in causis criminalibus mortis, exilii perpetui, vel infamiæ, aut damni gravis; nisi crimen sit hæresis, vel læsæ Majestatis. 3. Si rem habeat cum uxore, vel unicâ concubinâ patris. 4. Si nolit fidejubere ad liberandum patrem a carcere. 5. Si prohibuit patrem testari. 6. Si filia, recusatò justô Matrimoniô, luxuriosè ut meretrix vivat; non verò, si nubat contra parentum voluntatem.

Quæritur hic autem, an Parentes possint exheredare filios nubentes cum indignis? Affirmant *Baldus, Goffred. & alii apud Sanch. de Matr. l.4. D.24. num.2. ex Authent. Ut cum. de Appell §. Aliud. quoque*; ubi dicitur filium exheredare posse ob gravem injuriam Patri illatam; & talem hanc esse dicunt. Sed omninò negandum cum *Sanch. num.3. ac Suar. Sot. Mol Palud. Tab. &c.* apud ipsum, ac *Bonac. de 4. Præc. p.5. §.3. num.3.* Ratio, quia in præfata Authentica expressè declaratur eo solo casu posse filiam exheredari, quò filia minor 25. annis, rejectis nuptiis a Patre oblatis, luxuriosè vixerit. Utrùm autem adhuc in hoc casu possit Pater filiam exheredare? Negant pariter *Bonac. l. c. & Sanch. l.4 D.25. num 2 cum Abb. Nav. Suar. Sylv. Ang. Henr. & aliis plurimis*. Ratio, quia jus Civile in hoc correptum est a Canonico, argumentò *cap. Gemma. de Desponsat.* ubi, ad servandam libertatem in Matrimonio, irrita declaratur quæcunque pœna in sponsalibus apposita: Cùm autem in Matrimonio ratio Sacramenti sit dignior ratione contractûs, ideo ad Potestatem ecclesiasticam principaliter pertinet de Matrimoniis disponere, & refellere statuta illa civilia, quæ omnimodam libertatem in Matrimoniis diminuunt. Contradicunt tamen *Sotus, Mol. Salon Led. Vega, Viguer. & alii apud Sanch. l.c. num.1.* horumque sententiam *Bonac.* vocat probabilem, & *Sanch.* probabilissimam. Ratio, quia in dicto *c. Gemma*, sermo est de pœna, cui sponsi ultra se subjiciunt, & ad quam nullo modo obstringebantur, nisi per pactum, quod quidem adversatur Matrimonii libertati; Sed in nostro casu agitur de pœna,

quæ

quæ filiis justè infligitur; justè enim ex omni jure filii privantur legitimâ, quando grave crimen contra Parentes committunt; quale autem majus crimen, quàm rejiciendo honestas nuptias velle filiam se prostituere? Utraque sententia est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior: Tantò magis, quia etiam pœna apposita in sponsalibus parti injustè resilienti, valet ex probabiliori sententia, ut diccmus *de Matr. l.6.num.852. vers. Notandum autem*. Adde, quòd plures AA. primæ sententiæ, ut supra, eam limitant, dummodo fœmina digno nubat; Ita *Suar. & alii ap. Sanch. l.c.num.3.* Alia vide *apud Salm. cap.2 num.90.* Filii e contrario Parentes exheredare possunt ob similes causas, quas videre poteris *apud Salm. num.91.*

949 Sed dubitatur 1. an in casibus enumeratis possint Parentes filiis etiam alimenta denegare? Affirmant *Vasq. & Sylv.* Sed communiùs, & longè probabiliùs negant *Salm. num. 92. cum Trull. & Villal.* si filii aliunde alimenta non habeant ad vitam necessaria; illa enim semper debentur, saltem ex jure Canonico, & naturali; & etiam dico de jure civili, ex quo tantùm exheredare filium conceditur Parentibus, non autem alimenta denegare.

Dubit. 2. si pater justam causam habens, de facto tamen non exheredet filios, possint isti privari hereditate? Respondendum negativè cum communi; ita *Mol. Lugo, Dic. Trull. & Salm. n.93.* Ratio, quia exheredatio non ex jure naturali, sed vim habet ex jure civili; quo insuper sancitur, ut causa exheredationis, non solùm in testamento inseratur, sed etiam legitimè probetur, ita in *Auth. Vivo C. de Liberis &c.*

Dubit. 3. an pater possit exheredare filium ob causas similes enumeratis? Affirmant *Tap. Vasq. Villal. &c.* Sed negant probabiliùs *Salm. cap.2. num 94. cum Lugo, Mol. Lop. &c.* Cùm in pœnalibus non fiat extensio de casu ad casum; Maximè quia in Jure prohibetur exheredatio ob alias causas, quàm expressas, ex *Auth. Ut cum. de Appell. §. Aliud.*

Dubit 4. an pater recipiens filium in suam gratiam, & injuriam remittens, possit adhuc exheredare? Negandum cum *Salm. n.95. Trull. Lugo, Mol. Villal. &c.* communiter: quia, remissâ injuriâ, pater non habet ampliùs justam causam exheredandi.

Dubit. 5. an, si filius pœnitentiam agat de crimine patrato contra patrem ante ejus mortem, possit pater eum exheredare? Negant *Trull. Syl. &c.* Sed probabiliùs affirmant *Lugo D. 25. num.168. & Salm num.96. cum Vasq & Mol.* quia pœnitentia in foro humano a pœna delinquentem non liberat.

His adde I. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem, II. Peccare parentes, si absque justa causa ex inordinato affectu erga liberos successionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt merita, & obsequia majora; si pusilli magno sumtu in studiis ali debeant: siqui plus egere videantur, *Dian. p.1. t.8. R.83.* Si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alii secus: imò pater id, quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo, *Trull cap.18.d.19. Bonac. Dian p.1.t.8. R.83.* III. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse heredes necessarios, respectu tamen matris esse; idque æquali jure cum legitimis Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere heredes, modò parentes superstites legi timâ portione non priventur. IV. Patrem, & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym l.c.n.12. 13.* Vid. *Bon. d.3. de cont qu. ult. p. 3.* V. Patrem non posse expensas factas pro filio studiis literarum repetere, siquidem eas liberaliter fecit, vel donavit; secus si habuit animum repetendi, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in divisione conferre in commune, quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium, *Azor. Villalob. Trull. t.1.l.4.c.1.d.3.* V. supra, *c.2. d.2. de donatione.* 950

Hic quæritur I. An filii illegitimi possint succedere Parentibus? Ante omnia advertendum, filios illegitimos alios dici *naturales*, alios *spurios*. *Naturales* dicuntur ii, qui nascuntur ex Parentibus solutis, inter quos matrimonium bene contrahi poterat, vel tempore conceptionis, vel tempore nativitatis. Omnes alii dicuntur *Spurii*, nempe si nascantur ex Parentibus incestuosis, vel adulteris, vel votò solemni ligatis. Istorum autem aliqui dicuntur geniti ex damnato concubitu, nimirum quando ob copulam est imposita Matri pœna mortis, puta si ipsa coierit cum ascendente, vel descendente, vel si cum adulterio intercesserit incestus, & in aliis casibus apud *Salm. c 5. ex num 48.* 951

Certum est autem, quòd Parentes tenentur ali-

alimenta præstare filiis, etiam spuriis, & adhuc ex damnato coitu natis, si isti nequeant aliunde sustentari. Et in hoc meritò jus Canonicum in *cap. Cùm haberet. de Eo qui duxit &c.* correxit jus Civile in *Authent. Ex complexu. C. de Incest. Nupt.* ubi vetitum erat spuriis etiam alimenta præbere. Quoad successionem verò, filii *naturales*, si Pater careat filiis legitimis, de jure novo communi (*Auth. Licet. C. de Natur. Lib*) possunt succedere Patri in omnibus bonis; Vide *Lugo D 24. num.*88. & *Less. cap.*19. *num.*71. Si autem Pater habeat filios legitimos, potest ipse relinquere naturalibus duodecimam partem bonorum, *Lugo ibid.* Et deficientibus filiis legitimis, naturales succedunt ab intestato Patri (non relinquenti tamen uxorem) in sextam partem hæreditatis, dividendam cum Matre, *Lugo num.* 9?. Ipsi verò filii naturales succedunt Matri æquè ac legitimi, non solùm ex testamento, sed etiam ab intestato, *Lugo num* 91. Filii autem *spurii* præter alimenta nihil penitus ex quocunque titulo possunt recipere a Patre, neque inter vivos, neque ex testamento, aut ab intestato; & si quid acceperint, tenentur in conscientia restituere heredibus Patris. Ita communiter *Salm. cap* 5. *n.*62. *Croix l* 3 *p.*2. *num.*1164 *Less. c.*19. *n* 58 *Lugo D.*24. *num.*92. & *Sanch. Consil. l.*4. *c.*3. *dub.*3. *num.*4. & vocant prædicti *Lessius*, *Lugo*, & *Sanch.* omninò improbabilem opinionem *Soti*, *Led* & *Angles* dicentium posse in conscientia spurios accipere inter vivos aliquid a Patre, modò non sint filii Clerici, vel Religiosi. Ratio, quia illi spurii effecti sunt per legem omninò incapaces in odium Genitorum, ut habetur ex *Novella* 7?. (*mihi* 89.) *c.*6 *ti. Quib. mod. nat. fil.* ubi dicitur: *Nulla eis participanda clementia est, sed sit supplicium etiam hoc Patrum, ut agnoscant eos nihil habituros.* An autem spurius possit succedere Matri? Negant *Covar.* & *Mol. apud Less. l. c. num* 64. qui hanc veriorem sententiam putat; sed dicit contrariam non esse improbabilem (& meritò, cum textus cit. loquatur de solis Patribus); Sicut neque improbabilem censet sententiam, quam tenent *Sà*, & *Henr.* scil. quòd possit spurius retinere ea quæ Mater ipsi reliquit, donec a Judice per sententiam illis privetur.

952 Quæritur II. Si Pater instituat heredem amicum, cum pacto, ut bona reddat spurio, & heres acceptet, an iste teneatur reddere in conscientiâ? Adsunt tres sententiæ probabiles, ut ajunt *Salm cap.*5. *ex num.*69. *Prima* dicit, talem heredem posse retinere, & pro suo arbitrio potest dare spurio, ex suâ gratuitâ donatione & contra potest negare, si velit: Quia ex unâ parte promissio illa contra leges eum non obligat; & vice versa verè est heres, & dominium acquirit hereditatis. Ita *Sanch. d. cap.*3. *dub.*10 *num.*9. *Mol D.*169. *Less. cap.*19. *num.*60 & *Lugo D.*24. *num.*95. qui vocat hanc veriorem, & communem cum *Vasq. Dian. &c.* *Secunda* sententia, mihi probabilior, dicit heredem tenere bona restituere heredi ab intestato, quia ex una parte non tenetur illa tradere spurio, cùm non teneatur gravamen illud observare, utpote appositum contra legem; ex altera non potest hereditatem retinere contra voluntatem Testatoris, qui nunquam intentionem habuit, ut apud eum bona remaneant. Ita *Sotus l* 4. *de Just. q.*5. *a.*1. *ad* 4. item *Salon. Led. Trull. apud Salm. l. c. num.*70 & valde probabilem hanc vocat *Sanch.* *Tertia* verò sententia, quam ut non minùs probabilem enixè tuentur *Salm. num.*73. & non immeritò, tenet heredem bene acquirere hereditatem, sed ex justitia pacti initi teneri eam reddere spurio. Ratio, quia promissio illa facta in pretium hereditatis promissæ, satis obligat heredem ex justitia, postquam hereditas est tradita; maximè, si ideo heres aliquam partem bonorum sibi acquisiverit. Ad objectionem autem, quòd illa promissio non obliget, tum quia facta est contra legem, & in ejus fraudem; tum quia gravamen illud, sive conditio est turpis, & ideo rejicitur a lege. Respondent, aliud esse quòd promissio sit contra legem, aliud quòd materia sive res fuerit promissa contra legem; Promissio enim facta ad obtinendam rem turpem, illicita quidem est, ac invalida ante traditionem rei turpis; postquam verò res turpis jam est tradita, promissio pretii valet & obligat, cjusque impletio licita est. Sicut enim qui promittit pretium meretrici, illicitè promittit, & ante copulam non tenetur promissionem implere; at copulâ secutâ, licitè pretium tradit, & ex justitia tradere tenetur, ut diximus *pag* 367. *n.*712. Ita a pari, quamvis heres illicitè promittat tradere spurio hereditatem, & peccet promittendo, quia fraudat legem; Licitè tamen potest, & debet ipsi tradere hereditatem ex pacto inito, postquam Testator ipsi hereditatem reliquit.

Quæres 3. Qui heredes succedant ab in- „ 953
testato, aut testamento rupto, vel irrito? „
Resp. I. Ante omnes alios patri succede- „
re legitimos liberos, & in demortuorum lo- „
„ cum

„ cum nepotes. II. Deficientibus descendentibus, patrem, & matrem defuncti, & in „ eorum locum avos, & avias. III. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex utraque parte conjunctos; idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre, vel „ matre conjuncti sunt. IV. Si ex fratribus „ vel sororibus utrimque conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed „ in stirpes. Si tamen fratres, & sorores utrimque conjuncti omnes mortui sunt, tunc „ eorum liberi, exclusis patruis ex una tantùm parte conjunctis, non in stirpes, sed „ capita, adeoque æquis portionibus succedunt; „ quia duorum fratrum filii, non suorum parentum loco, sed jure propriæ conjunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter juncti „ sint, æquales etiam in portione hereditatis „ esse debent. * (*Ita Salm. num.106. cum Lugo Mol. &c. contra alios.*) * V. Deficientibus fratribus, & sororibus utrimque conjunctis, „ eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores, ex una tantùm parte conjuncti, hoc „ tamen discrimine, ut, qui ex parte patris „ sunt juncti succedant in bona a patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. VI. „ Si fratres, & sorores, eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores collaterales, „ usque ad decimum gradum: & sit talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an ex „ altera parte, an ex utraque sint conjuncti. „ * (*Authent. Post Fratres. Cod. de Legit. Hered.*) * „ VII. In horum defectu succedit uxor, & „ denique in illius morte, fiscus secularis in „ bonis omnibus laici ab intestato defuncti: „ fiscus autem Ecclesiasticus in bonis Clerici, „ *Laym. c.6. num.1.2.3. & 4.*

954 Hinc quæritur 1. quomodo facienda sit inter fratres collatio bonorum a Parente defuncto provenientium? Hæc collatio, licèt de jure antiquo locum habebat tantùm, quando filii ab intestato Patri succedebant; de jure tamen novo, ex *Auth. de Trient. & Sem. §. Illud.* tenentur semper filii conferre bona a Patre obtenta, nisi Pater expressè eos a collatione exemerit; vel nisi aliquis eorum nolit habere cum aliis portionem, contentus iis, quæ in vitâ de bonis defuncti habuit. Poterit tamen petere, si aliquid a Patre in dotem, vel causâ Matrimonii aut simili ei fuerat promissum: nisi promissione illâ aliorum legitima læsa fuerit, *l. penult. & ult. ff. de Coll. dot Salm. de 4. Pr. c. un. num.75. cum communi.*

Quæritur 2. an sumtus a Patre pro filii studio, libris, Doctoratûs gradu facti, debeant in collationem, & portionem bonorum asciri? Resp. negativè cum communi, quia hæc cedunt in bonum commune, *Salm. ib. num.76. cum Nav. Bon. Mol.* Nisi (dicunt *Nav. Syl &c. ib.*) in manu Patris aderant bona propria filii, v. gr. castrensia, vel quasi castrensia; tunc enim censetur de illis filium in studiis sustentasse. 955

Extendunt 1. hanc doctrinam ad expensas factas pro aliquâ dignitate, tunc enim præsumitur Pater potiùs eas donasse; nisi aliud expresserit, aut sumtus scripserit in libro rationum cum filio, quia ex hoc contrarium judicatur. Extendunt 2. ad expensas factas, ut filius militiam ingrediatur, vel obtineat Beneficium, vel ut liberetur a vinculis, aut a pœna criminis. Ita *Salm ib num 77. cum Mol. &c.* Extendunt 3. ad expensas factas pro filii honestâ recreatione, *Nav Sylv. cum Salm. ib.*

Quær. 3. an conferri debeat Patrimonium a Patre filio donatum ad sacros Ordines suscipiendos, si donatio lædat aliorum filiorum legitimam? Negant *Gomez, Pereira, & alii ap. Salm. ib. num.78. ex Conc. Trident. Sess. 21. cap. 2.* ubi prohibetur omnis alienatio Patrimonii. Affirmant verò probabiliùs *Lugo D. 5. num.37. Salm. num.79. cum Vasq. Mol. Led. Bon. &c.* quia donatio, quæ lædit aliorum jus, est jure naturali illicita. Concilium autem (respondetur) non absolutè prohibet Patrimonii alienationem, sed tantùm quando Clericus aliter decenter vivere nequit: Hinc licitè Clericus potest sponte Patrimonium conferre, spe majorem portionem consequendi. *Salm. n 81.* 956

Quær. 4. an filius conferre teneatur, quæ de bonis paternis malè expendit in ludis, meretricibus, &c.? Affirmant *Nav. Syl. Bon Vasq. &c. ap Salm. ib num.82.* modò expensæ fuerint in magna quantitate, & Pater eas non remiserit. Negant verò *Salm num.83. & tract.13. c.5. num. 44. cum Mol. Sot. Fag.* modò filius plus non consumserit malè, quàm Pater contentus fuit, ut in suam substentationem, & honestas recreationes expenderet; Secus, si expensæ excessissent. His autem limitationibus utrinque positis, facilè hæ duæ sententiæ conciliantur. 957

Quær. 5. an expensæ factæ a Patre in die nuptiarum sint in collationem adducendæ? Resp. negativè cum communi, etiamsi filius habeat bona propria, nisi aliud expressè constet de volun- 958

voluntate Patris, *Nav.Mol.Bon.&c.cum Salm. de 4. Præc.num.85.*

959 Quær. 5. an mobilia, vestes pretiosæ, & similia data a Parentibus sint in collationem afferenda? Affirma, nisi Parentes expressè aliud disposuerint, ex *l. Ut a liberis. & l. Illud. C. de Coll.* Et idem de arrhis, & muneribus, *Salm. ib.num.86.cum comm.Sanch Bon.&c.* Idemque dicunt de vestibus pretiosis datis a viris uxoribus, constante matrimonio. Secus verò dicendum de vestibus ordinariis.

960 „ His adde 1. Si uxor, susceptis ex priori „ marito liberis, ad secundas nuptias transit, „ quicquid a priore marito, donatione, aut te„ stamento acquisivit, ejusdem matrimonii li„ beris cedere. Similiter, si maritus alteram „ uxorem ducat.

961 „ Adde 2. Heredem adeundo hereditatem, „ non commoda tantùm, & jura, sed etiam „ debita, & onera realia defuncti in se trans„ ferre. Interim tamen duplici beneficiò gau„ dere. 1. Ut supra vires hereditatis non ob„ ligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris, „ & solutis debitis, quartam partem *(*Quæ „ vocatur* Falcidia *in legatis, sive donationibus „ causâ mortis, non verò in legatis piis; ut Salm. „ c.5. num.196.* Trebellianica *autem in fideicom„ missis.*)* hereditatis obtinere debeat heres, „ vel heredes; & si eam non habent, lega„ tis, non tamen piis, ut notat *Trull.l.7.c.18. „ d.12. ex Authent.* similiter *C. ad legem Falc.* „ detrahere possunt, beneficiò legis *Falc. Laym. „ l.3.t.5.c.6. num.7.Sanch. l.4. cap.15.* Ut autem „ hoc beneficiò frui possit heres, conficere te„ netur inventarium * (*Intra 30. dies, & per „ alios 60. concludere. §. Si autem. D.Jur.Del.l.6. „ Tit.6.p 6. Nisi ad sit legitimum impedimen„ tum.*)* ; tametsi hanc obligationem testa„ tor possit remittere, respectu legatariorum, „ & fideicommissariorum, quibus ex mera „ liberalitate aliquid relinquit, non tamen re„ spectu creditorum, quibus præjudicare non „ potest. Universim enim ab onere inventa„ rii, & a rationibus reddendis eos, quibus „ potest relinquere bona, fine onere dandi „ partem aliis, potest liberare, iisque conce„ dere, ut eorum dictis, vel juramento ste„ tur, *Mol. C. de Lugo d.34.f.8.n.236.*

TRACTATUS VI.

De Præcepto octavo, nono, decimo, & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

Prohibetur hìc omnis injusta læsio famæ, „ & honoris proximi: ac præcipuè omnis „ falsitas, & mendacium: ac læsio verbalis, „ quæ fit tum in judicio falso accusando, vel „ verum celando, de quo supra: tum etiam „ extra perniciosè mentiendo, secreta revelan„ do, de quo V. *Bon.de rest.d.2.q.2.p.ult. Laym „ l.3.t.3.p.2.qu.5.* ac denique detrahendo. „

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quòd „ 962
Judicium sit firma animi sententia, seu „ assensus indubitatus; Suspicio, assensus in„ choatus, quo quis inclinat in unam partem, „ judicans probabiliter, latere aliquod funda„ mentum opinandi. Dubitatio autem non est „ affectus (nisi causaliter), sed quasi suspensio „ animi, in neutram partem inclinando. Quæ„ ritur ergo hìc non de suspicione, & judicio „ prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur, „ sed de imprudenti, & temerario, quod iis „ destituitur. Majora autem indicia requirun„ tur ad judicium, quàm ad suspicionem; & „ ad hanc, quàm ad dubitationem. „

Resp. 1. Judicium temerarium, cum ple„ na advertentia, de gravi malo proximi, com„ muniter est mortale, contra justitiam. Ita „ *Fill.Less.c.29 l.2. Lay.l.c.1.3.c.2.* Ratio est, quia „ proximo fit gravis injuria, dum sine causa „ improbus habetur, cùm habeat jus ad bo„ num nomen, & famam: præterquamquod „ ex his judiciis plerunque gravia mala se„ quantur. In Confessione tamen non opus est „ explicare speciem mali judicati; cùm omnia „ uni justitiæ commutativæ in specie infima „ adversentur, *Escob. E.10.c.4.num.36.* „

Dixi, *communiter*; quia, si judicium ha„ beat

„ beat magnam probabilitatem, etſi non omninò ſufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo diſtant, ut cenſeatur gravis injuria, judicare certum, quod eſt valde probabile, ver. gr. ſi judices juvenem ſolum cum puella inventum in cubiculo illicita tractaſſe. Ex quibus reſolvitur, peccari tantùm venialiter remotè judicando ſequentibus caſibus. V. *Tann. 2. 2. q. 3. d. 2.*

„ 1. Si nòn ſit grave malum, quod proximo temerè impingis; & ſic eum, qui judicat alium eſſe ſpurium, vel filium Judæi, a mortali excuſant, *Nav. Azor. & Leſſ.* contra alios apud *Dian. p. 5. R. 69.*

„ 2. Si ſit grave quidem, ſed non perfectè advertas.

„ 3. Si advertas quidem te malè judicare, non tamen advertas ſigna eſſe inſufficientia, nec de iis dubites.

„ 4. Si ſigna ſint ſufficientia ad opinionem ſaltem probabilem.

„ 5. Mortale etiam non eſt (per ſe loquendo), ſi de indeterminato tantùm judices: quia nulli ſit gravis injuria, *Eſc. loc. cit. ex Fagund.*

963 „ Reſp. 3. Suſpicio, & Dubitatio temeraria ex genere ſuo videntur eſſe peccata tantùm venialia, maximè ſi procedant ex errore intellectûs, quo indicia, ut ſufficientia, apprehenduntur. Ita *Laym. ex S. Thom. Nav. Molin. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Leſſ. l. 2. cap. 29. d. 3. &c.* contra multos, qui putant eſſe mortale. Ratio eſt quia communiter ſuſpicio tantùm eſt concitatio quædam ad aſſenſum: manet enim in mente ſuſpicantis aliquo modo bona exiſtimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cùm non totaliter deturbetur de poſſeſſione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

„ Dixi, *maximè, ſi ex errore*: quia talis, cùm non ſit per ſe voluntaria, nec pertinax, meretur excuſationem, ſi verò ex malevolentia in ſuſpicione gravi perſiſtas, erit mortale, ut docent *Leſſ. Fil. &c.* ob injuriæ gravitatem. Atque idem eſt de dubitatione poſitiva, orta ex malevolentia abſque cauſa: procedit enim ex contemtu alterius, proindeque gravis injuria reputatur.

964 Quæritur, an ſuſpicio, ſive dubitatio temeraria poſſit pertingere ad peccatum grave? *Prima ſententia* negat, & tenent *Caj. & P. Nav.* quibus adhæret *Lay. lib. 3. Tr. 3. p. 2 cap. 2. num. 6. cum Dian. Sà, Armill. &c. apud Salm. de Reſt. cap. 4. num. 102.* Ratio iſtorum, quia ſuſpicio, quantumvis temeraria, nunquam graviter famam alterius lædere videtur. *Secunda* verò probabilior *ſententia* affirmat, ſi ſuſpicio, ſive dubitatio ſine indiciis fieret de peccatis graviſſimis, ut eſſet de pio Religioſo ſuſpicari, quòd ſit hæreticus, vel quòd cum Matre inceſtarit; vel de viro communiter habito ut Catholico, quòd ſit Judæus, vel Atheus. Ratio, quia fortè major injuria iis irrogatur talia ſuſpicando, quàm ſi certum judicium haberetur illorum de delictis gravibus ordinariis. Ita *Lugo, Mol. Dic. &c. apud Croix lib. 4. p. 2. num. 1177. & Salm. ib. n. 103.* qui tenent hanc ut communem, & veram.

Quæres, quomodo diſcerni poſſit ſuſpicio „ 965
a judicio firmo, quando formido de oppoſito „
expreſsè non eſt conjuncta? „

Reſp. Cajetanus cenſet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, reſpondet ſibi certam, aut ferè certam videri; eum verò ſuſpicari, qui reſpondet ſe non eſſe moraliter certum, ſed facilè poſſe falli. V. *Bon. de reſt. d. 2. q. 7. p. 1.* „

D U B I U M II.

Quid ſit, & quàm grave peccatum Detractio?

966 *Quid ſit Detractio, & quid Contumelia?*

967 *An excuſetur a mortali, revelare defectus naturales alicujus, &c?*

968 *Quando liceat crimina prodere?* 969. *An id liceat ad vitandum damnum proprium, vel aliorum?*

970 *Quando Secretum ſit ſervandum?* 971. *Et quando poſſit manifeſtari? Et an ad vitandum damnum proprium? Quomodo autem peccent alienas literas legentes? Remiſſivè, vide lib. 5. n. 70.*

972 *An liceat famam ſuam tueri, alterum infamando?*

973 *An alterum infamare apud amicum?*

974 *An excuſetur a mortali, propalare crimen publicum in uno loco, in alio ubi non eſt notorium?* 975. *Quando crimen poſſit dici publicum?*

976 *An infamatus de uno crimine poſſit infamari de alio?*

977 *Quid, ſi detrahis ex loquacitate? Et quid, ſi referas audita?*

978 *Vide alias reſolutiones ap. Buſ.*

979 *Quomodo peccet audiens detractionem, & ad quid teneatur?* 980. *Quid, ſi ſit Superior?* 981. *Quid, ſi ſit particularis, & cùm poſſit, non avertit?*

982 *An*

966 RESp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio, vel denigratio. Differt a contumelia, quæ est injusta honoris diminutio 1. Objecto: quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo; quia contumelia instar rapinæ fit apertè contra præsentem: detractio ut plurimùm instar furti occultè, & contra absentem. Unde, licèt contumelia detractione gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo, etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio est, quia est gravius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam, quæ est majus bonum, quàm opes.

Hic quæritur, quando contumelia est peccatum mortale? Apud *Matth.cap.5.* habetur: *Qui dixerit fratri suo*, raca, *reus Concilii*; *qui autem dixerit*, fatue, *reus erit Gehennæ*. Explicant Interpretes apud *Corn.a Lap.* verbum *Raca*, significare hominem vituperabilem, sive sputô dignum; Illudque proferentem dici *reum Concilii*, quia in Concilio tantùm gravia crimina deferebantur. Sub verbo autem *Fatue* intelliguntur cuncta convicia gravem injuriam irrogantia. Hæc igitur verba contumeliosa per se sunt mortalia, nisi excuset circumstantia personæ, vel inadvertentiæ, vel animi nolentis graviter lædere. Ita præfatus *Corn.a Lap.& Concinato.4.p.604.num.3.* Hic verò *S.Thomas 2.2. q.72.a.2.ad 2.* sic rectè advertit: *Dicendum, quòd sicut licitum est aliquem verberare causâ disciplinæ* (puta Patri, Prælato, Domino, aut Magistro); *ita etiam potest aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conviciosum dicere.*

Omnes autem tenemur contumelias tolerare, animum vindictæ abjiciendo; Quandoque tamen expediens erit contumelias repellere; nempe cùm tolerantia prævidetur adscribi obsistendi impotentiæ, aut stultitiæ; vel si obesse possit bono communi, prout si Prælatus tolerando redderetur contemtibilis, & sic petulantia subditorum augeretur, ut *Concina p.606.n.5.*

Detractio alia est directa, & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua.

1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens ratione damni sequentis tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis, v.gr. sit stupidus, spurius, luscus, *Bon.t.2.d.2.q.4.p.2.* * (*Ita Lessius c.11. num.14.Salm.de Restc.4.num.45. cum Nav. Dicast.&c. Si verò dicantur in faciem, aliquando possunt esse mortalia, Salm. ib. Idem dicunt de defectûs natalium propalatione, quæ aliquando etiam potest esse mortalis, ut dicere de viro honorabili, exercuisse vilissimum officium, vel fuisse mancipium; Sed omnia hæc maximè pendent a circumstantiis.*) * 967

2. Plerunque etiam levis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, ver. gr. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando graviter esse possit) quia audientes plerunque interpretantur de naturali propensione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ, *S.Ant.1.p.t.8.c.4.Syl.Less.d.3.n.18.Laym. l.3.t.3.p.2.cap.3.num.3.*

3. Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant, v. gr. si dicas militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym.l.3.t.3.p.2.c.3.*

4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectatâ conditione, & statu illius, graviter noceas, & sic graviter pecces: ut si gravem, & optimi nominis Prælatum, aut Religiosum, mendaciis assuetum esse; virum gravem, ac consularem, illegitimè natum, Judæum, &c. dicas. * (*Item Salm ib.num 43.cum Less Nav. Dic.&c.*) * Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. gr. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum, *Card. Lugo d.14.num.49.*

958 „ 5. Crimen, aut defectum alicujus, modò „ verum, sæpe licet prodere ob justas causas: „ v. gr. 1. Cum expedit Superiorem scire suorum defectus, ut emendentur, de quo v. supra, *de Corr. Frat.* & si eos, qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum „ heris * (*vel Religiosorum Prælato ut Patri; „ vide dicenda lib. 4. num. 243.*)*, in ordine ad „ correctionem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant, „ communiter excusari docet *Trull. l. 7. cap. 10. „ d. 11. ex Bonac. &c.* uti & uxorem loquentem „ cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causa „ consilii, vel auxilii capiendi; in quo tamen „ videndum, ut cum minimo damno tertii „ fiat. 3. Causa cavendi alterius damni; ut „ si alicujus æstimatio falsò concepta de ejus „ doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Unde, „ cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famulâ, &c. licet manifestare (imò „ aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum, quod proximo timetur, sit majus, aut saltem æquale „ damno, quod ex manifestatione defectûs, aut „ criminis alterius ei obvenerit, *Less. l. 2. cap. „ 11. d. 12.*

969 Maximè hìc est advertenda doctrina *S. Th.* 2.2. *q.73. art. 2* ubi docet, illum propriè detrahere, qui malè loquitur de altero, intendens ejus famam denigrare; secus autem, si hoc non intendat, sed aliquid aliud. Ratio, quia (ut addit idem *S. Thom l. c.*): *Hoc non est detrahere per se, & formaliter loquendo, sed solùm materialiter, & quasi per accidens.* Unde infert S. Doctor, quòd *si verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, neque potest dici detractio.* Hinc dicendum cum *P. Concina pag. 626. num. 17. Tournely to. 1. pag. 272.* posse revelari crimen alterius I. ut proximus emendetur, deferendo illud Judici, aut Prælato, Domino, aut Parenti. II. ad damnum publicum vitandum. III. ad tuendum innocentem, puta, si innocens accusetur de homicidio, potes manifestare auctorem; vel si scis furem habitare cum alio ignorante, potes eum certiorare, ut sibi caveat, ita *Conc. loc. c. Tourn. p. 373. Lugo D. 14. num. 95 & Salm. tr. 13. c. 4. num. 64.* cum *Soto, Bann. & Tap.* ex S. Basilio, qui *in Regul. brev., Interr. 25.* ait, bene posse crimen revelari, quando necessitas poscit, ut periculo consulatur aliquorum. IV. Addunt *Lugo loc. cit. num. 112. Tournely l. c. Bon. p. 8. num. 1. & Salm. l. c. cum aliis cit.* quòd unusquisque ad evitandum grave damnum sui, vel aliorum, etiam in bonis fortunæ, licitè potest detegere grave crimen alterius; modò non intendat illum infamare, sed damnum proprium, vel alienum vitare; Sufficit autem, ut damnum vitandum sit grave, quamvis majus damnum immineat diffamato. Secus verò, si damnum vitandum sit leve, vel longè minus. Ita *Salm. ib. n. 65. cum Villal. Dic. Tap.* item *Elbel Conf. 12. num 353. Mazzot to. 2 p. 242. qu. 5.* & hoc satis probabile puto cum *Lugo d. D. 14. num. 97. & 112.* qui dicit eo casu te non teneri neque ex justitia, neque ex charitate proximi crimen occultare cum gravi tuo damno: Non ex justitia, quia proximus ad famam suam non habet jus ita strictum, ut obligentur alii ad tegendam veritatem, quando oportet eam patefacere ad proprium damnum effugiendum; Si enim spectat ad bonum commune, quòd sine sufficienti causa non manifestentur crimina occulta, magis ad commune bonum pertinet illa revelare, quando hoc est necessarium, ne alii errent cum notabili suo dispendio. Neque tenetur ex charitate, quia charitas non obligat cum tanto detrimento; Sicut enim non teneris impedire damnum proximi, etsi majus, cum gravi damno tuo; ita nec etiam teneris eo casu occultum crimen proximi celare; ita *Lugo*. Et hoc etiam in dubio de gravitate tui damni, quia in tali dubio favendum est innocenti, ut dicunt *Salm. ibid. cum AA. cit.* Hæc autem omnia intelligenda, modò non possit damnum aliter averti; Et modò non amplius; nec pluribus crimen manifestetur, quàm oportebit ad reparandum damnum, quod timetur.

Sed hìc magna quæstio occurrit, an, ad vitandum grave tuum damnum, possis crimen occultum alterius revelare, si notitiam acceperis injustè per vim, aut fraudem, puta aperiendo literas &c? In hac plures sunt sententiæ: *Sotus l. 5. de Just. q. 10. a. 2.* dicit non posse, etiamsi mortem subire deberes, & ferè consentit *Sanch. Cons. l. 6. c. 6. dub. 2. num. 6. Navarrus* autem *Man. c. 18 num. 54.* dicit non posse, si damnum irreparabile alteri immineat ex illa infamatione; secus, si reparabile. *Molina D. 37. n. 13.*

n.13. censet tunc tantùm posse revelare, quando longè majus detrimentum tibi times. *Lessius* verò *l.2. cap.11. num.55. P.Nav.l.2. de Rest. c.4.num.131. Mazzott.to.2.p.443.Concina to.4. pag. 627. num.* 18. (& probabile putant *Salm. c.5. num.65.*) dicunt posse te revelare ad quodcunque tuum grave damnum vitandum, quia, licèt peccaveris notitiam accipiendo, in gravi tamen necessitate poteris illâ uti, prout, quamvis injustè furatus sis equum, potes tamen adveniente necessitate illô uti, etiam cum damno domini. Inter has tam varias sententias, mihi magis arridet sententia *Lugonis D.* 14. *num.*101. quem sequuntur *Croix l.3.p.2.n.1233. Tournely pag.373.& Sporer de 8.Præc. c.4. num 46.* docet hic magnus Theologus, te non posse, generaliter loquendo, uti notitiâ illâ injustè acceptâ cum alterius damno, ob quodcunque damnum tuum effugiendum. Ratio, quia actio injusta, quâ tu secretum accepisti, obligat te ad restituenda omnia damna propter illam proximo obventura; Prout casu quo debitor est in extrema vel gravi necessitate non renetur restituere, etiamsi creditor eâdem necessitate laboret, ut diximus *pag.264.ex n.*701. Sed omnes (vide *ibid.*) *cum eodem Less.* dicunt, quòd teneris restituere, si præcisè propter illam subtractionem proximum in eandem necessitatem injeceris. Sic a pari in casu nostro, si tu, secretum revelando, damnum infers alteri, teneris ad restitutionem, cùm per illam fraudulentam secreti extorsionem, proximum conjecisti in necessitatem tale damnum patiendi. Et hanc sententiam tenet etiam *Laym.l.3. tr.3.p.2.c 5. num.3.* Tunc tantùm rectè admittunt *Lugo ex num.*103. *Spor. & Croix ll. cc.* te posse crimen manifestare, quando esset tibi permissum etiam per vim aut fraudem illud exquirere, & literas aperire; Et casus esset 1. Si revelatio esset necessaria ad commune bonum Reipubl. 2. Si is teneretur ex justitia secretum revelare, ad damnum tuum reparandum. 3. Si ille injustè te vexaret. Aliàs, non licet tibi alterius literas aperire, ad bonum tuum procurandum, vel ad malum aliquod vitandum, quia hoc esset contra commune bonum humani commercii; tantùm enim id permittunt Auctores, ad se tuendum ab injusta vexatione inimici, ut *Less.l.2. c.12. n.*133. *Laym l.3.tr.2 c.4.num.2. Bon.D.2.qu.3. p.un.n.5.& Salm.c.3.num.*85 *cum aliis* communiter. An autem possis defectum alterius detegere, ut ille excludatur ab amicitia alicujus, & tu ad illam admittaris? Vide *infra l.4. de Pecc. num.72. verbo Susurro*, ubi dicemus id illicitum esse.

970 Quandonam autem *Secretum* sit servandum? Prænotare oportet, quòd Secretum triplex esse potest, scilicet ex suâ naturâ, Promissum, & Commissum. I. Secretum *ex suâ naturâ*, puta, si casu aliquid scias, servare debes ex justitia, dum ex manifestatione graviter alter læderetur in fama, vel bonis; Nemo tamen tenetur illud servare cum periculo mortis, nisi damnum aliàs imminens sit commune, & grave. Ita *Sanch. Cons.Tr.2 c.6. D.2. Salm de Rest. c 4. num.76. cum Bon Dic.& Trull* Sed vide mox dicenda *num. sequ.*

II. Secretum *Promissum* regulariter obligat graviter, vel leviter juxta intentionem promittentis. Ita *Salm.num 77. cum Sanch. & Lug.* In dubio autem dicendum puto, neminem censeri gravi obligatione obstrictum, nisi de illa constet. Notandum autem est, quòd promissio secreti, etiam jurata, non obligat, quando tu revelare teneris; Unde Judici legitimè interroganti debes testari crimen alterius, etsi promiseris non detegere. At, si secretum sit tibi commissum, & aliàs non est publicatum, teneris servare etiam legitimè interrogatus, & potes respondere, te nihil scire, scilicet ad revelandum: quia Judex nequit abrogare jus naturæ, ex quo servandum est secretum commissum, nisi ex aliâ viâ res sit jam cognita, aut sit justa causa illam revelandi, ut infra. Ita *Lugo D.14.num.141. Bon.Dic.Pal. Nav. cum Salm. ib.num.78.*

III. Secretum autem *Commissum*, quod aliàs dicitur rigorosum, & absolutè naturale, potest committi expressè, vel tacitè, prout Medicis, Advocatis, Obstetricibus, Theologis consultis. Et hoc secretum strictiùs obligat; vide *Salm.d.c.4.n.75.& 79.*

Ex quatruplici autem capite potest manifestari secretum commissum, saltem sine peccato gravi, I. Ex præsumto consensu principalis, ut *Salm.d num.79 in fin cum Lug.Sanch.Valen.* &c. II. Ex parvitate rei sub secreto commissæ; vel si aliunde res sit cognita, vel publicata, *Salm.num.*80. An autem sit mortale, rem gravem sub secreto commissam uni, vel alteri viro probo sub eodem secreto revelare? Probabiliter negatur cum *Lugo D 14. num.147.Bon. Trull.Azor. Salm.ib. n* 80. Dummodo non detegatur personæ, cui creditur, quòd secretum committens specialiter voluerit celari; & ita etiam *Roncaglia de 7.Pr.c.4 q 4.& Mazzot.q.10.V.n* 973. III. Ex inadvertentia, vel indeliberatione; sive 971

ex

ex suppositione, quòd res non sit gravis. Notant tamen *Salm num* 81. *cum Sanch.* quòd, ut revelans excuseiur a mortali, debet certò credere rem non esse gravem. IV. Ex justa causa, nempe si servare secretum verteret in damnum commune, vel alterius innocentis, vel etiam ipsius committentis; quia tunc ordo charitatis postulat, ut reveletur: Unde, etiamsi jurasses, tunc detegere posses. Ita communiter *Salm. num* 82. *cum Mol. Dic Valen. Bann. Nav. Bon. Trull. Reg. &c.*

An autem quis possit revelare secretum ad proprium damnum grave effugiendum? Loquendo de secreto commisso, sive rigoroso, negat *de Alexandro Confess. Montal. pag.* 124 *q.* 9. *cum Scoto, Sylvest. & Reg.* Ratio, quia secretum servandum est semper ac sine peccato servari valeat; Et huic sententiæ adhæret *D. Thom. Quodlib.* 1. *a.* 15. ubi dicit secretum commissum servari debere, *quando de se celari potest sine peccato. Secunda* sententia, quam tenet *Mol. D.* 24. *num.* 2. censet, tunc posse tantùm revelari secretum, quando ejus observantia vergeret in multò gravius damnum ipsius manifestantis. *Tertia* verò sententia communior & probabilior, quam tuentur *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *cap.* 5. *n.* 2. *Sot. de Just. q.* 10. *a.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 51. *n.* 53. & 54. *Nav. c.* 18. *num.* 54. *Lugo D.* 14. *num.* 102. *Roncaglia de* 7. *Pr c.* 4 *q.* 3. *R.* 2. *Sporer de* 8. *Pr. to.* 1. *pag.* 156. *num.* 46. *Elbel to.* 2. *pag* 383. *num.* 390. *Bon. de Rest. D.* 2. *qu.* 2. *p. un num.* 8. tenet te posse aperire secretum ad vitandum tuum grave damnum, etiamsi inde alteri immineret periculum mortis, modò illud sine vi aut fraude exceperis. Ratio, quia non teneris cum tanto tuo incommodo damnum proximi vitare; Et non præsumitur quis ad tale onus se obligasse, nisi ex circumstantiis id certè appareat, ut addunt *Lugo d. D.* 14. *n.* 116. & *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1232. Nec obstat dicere, quòd spectet ad bonum commune secreta commissa servare, ne humanum perturbetur commercium: Nam respondet *Lugo*, ut diximus supra, hoc verum esse, nisi ex observantia secreti damnum alterius interveniet; eo enim casu magis ad bonum commune pertinet, ut unusquisque noscatur qualis est, ne alii ex ignorantia graviter errent, & perniciosè decipiantur cum damno innocentium. Præterea, si potest ille cui secretum est commissum illud revelare ad vitandum damnum innocentis, ex communi DD. ut supra vidimus; cur debet ipse inferioris esse conditionis aliorum, ne possit revelare ad damnum proprium effugiendum? Excipe tamen, ut communiter DD. docent, nisi ex tali revelatione immineat damnum commune grave. Dicimus *grave*, nam si esset leve, probabiliter etiam posses secretum revelare, ut grave damnum proprium vitares, ut dicunt *Sanch. Consc.* 6 *du.* 2. *num.* 5. & *Ronc. l. c. cum Trull.* Quia non videtur obligatio vitandi leve damnum commune te obstringere ad grave damnum tuum patiendum.

Hoc quoad secretum commissum, quid si sit promissum? Quando non promiseris cum obligatione servandi secretum etiam cum tuo damno, certum est te posse manifestare, cùm nemo censeatur ad secretum se obligare cum incommodo gravi Ita *Laym. Ronc. Spor. & Holzm. locis supra cit.* Quid verò dicendum, si expressè promiseris secretum non revelare, etiam cum dispendio vitæ, an revelare posses in periculo mortis? Affirmat satis probabiliter *Sporer de* 8. *Pr. c.* 4. *n.* 46. dicens tunc posse, & teneri, quia nulli est licitum propriam vitam prodigere; Et huic sententiæ se adjungit *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 4. juxta aliam sententiam ab ipso propugnatam *l.* 2. *c.* 3. *n.* 4. ubi tenet cum *P. Nav* (& idem tenent *Sot. Rodr. & Vega ap. Salm. de Rest. c.* 2. *n.* 34.) scil. non esse licitum alterius vitæ propriam postponere, puta cedendo cibum in penuria, aut tabulam in naufragio; quia ex præcepto charitatis quisque tenetur propriam vitam præferre alienæ. Sed, cùm sit etiam valde probabilis, & communior sententia opposita, quòd liceat ob honestum finem, conservationem propriæ vitæ omittere, ob alterius vitam servandam, ut tenent *Lugo D.* 10. *n.* 48. *Less. l.* 2. *c.* 9. *num.* 29. & 31. & *Salm. de Rest. c.* 2 *num.* 34 *cum Victor. Prado, Dian. ac Trull.* quia hoc non est directè sibi mortem inferre, sed vitam non tueri, quod licitum est ob justam causam: Ideo valde probabiliter DD. cum *Lugo D.* 14. *n.* 115. *Mol. D.* 37. *num.* 10. & *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1232. *cum Haun.* dicunt in casu proposito te satis obligari ad servandum secretum etiam cum discrimine vitæ.

Quomodo autem peccent aperientes & legentes literas alienas? Vide *lib.* 5 *n.* 70.

6. Hinc quoque, si quis injustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet (dummodo falsa non dicas) in tantum, quantum ad tuam famam conservandam necesse est, nec magis lædas, quàm lædaris, collatâ tuâ, & alterius personâ. Vide *Card. de Lugo num.* 50. „

* (*Ita*

* (*Ita Carden. apud Croix lib.3. p.2. num.1217. & consentit Tournely to.1. pag.381. Secus tamen, si agatur in judicio, & tu nullo modo possis probare illius crimen; quia tunc infamatio illius nihil tibi prodest. Omninò etiam peccas, si falsa dicas, ex Prop. 44. damnata ab Inn. XI. quæ dicebat*: Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat, &c.) *

472 7. Si quis solatii tantùm causâ, & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipsi imputanda est. * (*Est communissima apud. Salm. ib. num.46. Et communis cum Mazzot.to.2.p.444. cum Nav. Bon.Sayr.Led &c. Hinc probabiliter ait Mazz. cum, aliis excusari posse, saltem a mortali, famulos detegentes injurias illatas a dominis, uxores a viris, filios a Patre, Religiosos a Prælato.*) * Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertiùs nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium, *Less. Lay.Tann.2.2 q.8. d.2. d.4. Card. Lugo d.14.* & sic excusari posse famulos (saltem a mortali), qui injurias sibi ab heris suis, uxores, quæ a maritis, filios qui a patre, Religiosos, qui a Prælato illatas, doloris tantùm mitigandi causâ, refertur, docet *Trull. l.7. c.10.d.11.ex Less.Lay.Tann.Nav.Dia. p.2. R.39.* Idem putat *Caj.* dicendum, si crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit, ac si nulli diceretur; eo quòd damnum illud censetur leve; & sic *Trull.l.7.c.10.d.11.cum Dian.p.t. t.3.m.R.22.& p.2.t.5.m.R.33.* excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem: dicuntque cum *Tanner.Bon.Escob.E.9.* eam sententiam esse probabilem. Verùm hoc universim non videtur satis tutum, quia læsio famæ apud unam etiam personam censetur gravis, ut patet ex judicio temerario: imò sæpe quidam ægriùs fuerunt, se lædi apud unam personam gravem, quàm tres, vel quatuor alias. Unde *Suar. Fill. Less. Azor. & Lay.* putant communiter esse mortale. V. *C.Lugo l.c.*

Sed opposita sententia, nempe quòd revelare crimen alterius uni vel alteri viro probo, non sit mortale, satis est probabilis, ut dicunt *Less.l.2 c.11.num.70. Cajet.2.2.qu.73.a 2.* item *Nav.Trull.Covarr.P.Nav.Reg.Bonac.Tamb.* & alii quos retulimus *l.1.de Consc.pag.13 n.37.* Ratio, quia, cùm fama consistat in communi æstimatione hominum, non censetur absolutè diffamatus, qui apud unum vel alterum tantùm suam famam amiserit. Et huic sententiæ apertè adhæret *D.Thomas Quolib.11.a.13.ad 3.* ubi dicit: *Quòd si ex incautela alicui dixerit hoc* (idest crimen alterius), *ita tamen quòd non proveniat inde aliud, vel infamia vel vituperium proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licèt incautè agat.* Ergo S. Doctor putat non provenire illi infamiam, cujus crimen uni tantùm revelatur, nisi aliunde infamia ei proveniat, nempe si alter sit aliis manifestaturus. Secus autem ait *S. Thom.* si tu peccatum proximi amico revelares *ex malitia*, nempe ex pravo animo nocendi, tunc enim non poteris a mortali excusari. Nec dicas verbum illud *ex incautela*, intelligi pro inadvertentia, ex hac enim nunquam peccatur mortaliter; sed omninò intelligitur imprudentia, sive levitas animi, quæ tantùm est venialis; & tunc tantùm erit mortalis, cùm ex ea *inde provenit delinquenti infamia aut vituperium*. Nec obstat paritas judicii temerarii a *Busemb.* allata; nam bene respondet *Lessius loc.cit.* quòd ibi peccatum mortale non committitur ob damnum famæ, sed ob gravem injuriam quæ alteri irrogatur, cùm quisque habeat jus, ne falsum crimen ei imputetur, & adeo judicium temerarium est mortale, ut docet *D.Thom.2.2 q.60.a.3.ad 2.* dicens: *Hoc ipso quòd aliquis malam opinionem habet de alio, sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & ideo injuriatur ei.* Idque patet ratione, quia, si judicium temerarium esset mortale ob damnum famæ alteri proveniens, etiamsi tu ex justis indiciis, tibi tantùm notis, judicares de occulto illius crimine, adhuc graviter peccares, quod nemo dicet; ergo malitia judicii temerarii non sumitur ex damno infamiæ, sed ex contemtu, sive injuria, quæ proximo infertur.

8. Crimen simpliciter publicum, sive ut notorium jure, sive facto, manifestare aliis, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit jus ad famam, cùm ratio justi judicii, & evidentia facti faciat, ne de injuria justè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina. 474

Dixi: *non est mortale injustitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura,

„ ra, vel nonnisi post longum tempus, vel
„ aliter cum gravi mœrore ejus, qui commi-
„ sit, sæpe potest esse mortale contra charita-
„ tem, ut *Less. Val. Tol. l.5. c.65.* contra *Nav. &*
„ *Caj. V. C Lugo d.14. num 59. Fagund p.2. l.5. c.3.*
„ * (*Cum Salm. ib num.61. qui cum Nav. Bon.*
„ *Lug. Fill. & Croix num. 1222. tenent non esse*
„ *grave, neque ex justitia, neque ex caritate.*
„ *Vide lib.1. num 36. Ubi vide etiam de crimi-*
„ *ne in alio tempore publico. Concessum est hi-*
„ *storiographis scribere peccata alicujus non ni-*
„ *mis occulta. Ita Soto, Vasq. Dic. Mol. &c. apud*
„ *Salm num 37.*)*
„ 9. Similiter non est peccatum contra ju-
„ stitiam, saltem mortale, quærere causam
„ captivitatis alicujus, vel de ea loqui, sicut
„ enim captivitas est publica, sic etiam causa
„ videtur esse facta publica, *Sayr. Bon. Trull. l.7.*
„ *c.10. d.11.* Ubi eodem modo excusat eum, qui
„ refert delictum alicujus publicum, referen-
„ do simul pœnitentiam, & emendationem;
„ secus, si taceatur pœnitentia, quam fecit:
„ & sic ait peccare historiographos, describen-
„ do peccata mortuorum publica, & non re-
„ ferendo pœnitentiam, vel emendationem,
„ si resipuerint.
„ 10. Similiter manifestare crimen, quod
„ nondum est publicum; moraliter tamen cer-
„ tum est, brevi fore publicum (sive per fa-
„ cti evidentiam, sive per sententiam Judi-
„ cis) non est mortale, quia parùm nocet,
„ nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur
„ gravia damna, v.gr. in officio, &c. *Card.*
„ *Lugo l c num 92.*

975 Ut autem aliquod crimen possit dici publicum, censent *Mol. Lug. & Haun. apud Croix lib.3. p.2. num.1219. & Elbel Conf.13. num.379. cum aliis* sufficere, si in aliquâ Communitate octo personarum, quatuor illud sciant; vel si centum personarum, sciant quindecim; Vel si mille, sciant viginti in circa diversarum familiarum plusquam duarum: Publicum autem esse in aliquâ Viciniâ 40. personarum, si sciant 8. ex diversis familiis: Item, si in Oppido 5000. civium sciant 30 per illud dispersi. Addit *Stephan.* cum aliis, crimen dici famosum, si illius fama pervagatur per majorem partem Oppidi, Communitatis, Viciniæ, vel Parochiæ. Item dicunt *Mol & Lugo* dici infamatum in Regno, qui jam infamatus est in Curiâ, vel in alio illustri loco, ex quo facilè in Regnum fama dimanet.

976 „ 11. Infamem in uno crimine de altero
valde affini infamare, est tantùm veniale: „
ut v.gr. si de adultero dicas, quod miserit „
literas amatorias: quia tunc non notabiliter „
augetur infamia. * (*Nec si de publico fure* „
dicas esse perjurum; nec si de famoso lusore „
dicat omisisse Missam, non curare familiam. „
Ita Salm. num.52. cum Less. Lug. Bon. Tap. &c. „
Vel si dicas de milite fornicationem, vel duel- „
lum patrasse)*. De disparato tamen, & non „
connexo crimine infamare, est mortale: quia „
infamis in uno genere vitii non amisit jus „
famæ in aliis virtutibus. *Tan. d.4. de just q.8.* „
d.7. num.141. ex Nav. & Less. * (*Sic etiam di-* „
cunt Salm. ibid. cum Less. Lugo Bon. &c. esse gra- „
ve de femina diffamata de uno adulterio nar- „
rare aliud occultum.)* contra *Sylv. V. detra-* „
ctio Palud. &c. „
12. Detractio materialis ex loquacitate „ 977
orta est mortale, si gravem proximi læsio- „
nem importet, idque advertatur: quia etsi „
non intendatur directè læsio alterius; ea ta- „
men indirectè, & implicitè est volita, & „
æquivalet formali. Veniale autem tantùm „
erit, si non sequatur læsio gravis; quia sci- „
licet communiter non seriò accipitur, nec „
creditur. Similiter erit veniale tantùm, au- „
dita referre, ut audita tantùm, hoc est, ni- „
hil affirmando de rei veritate, sed dubitatio- „
nem potiùs suam de ea significando; ita ut „
nulla inde secutura putetur infamia, nec au- „
ditores rationabiliter sint credituri. Ita con- „
tra *Azor n.3. l.13 c.6* docet *Tanner. 2.2. d.4 qu 8.* „
dub.7. num.121 Esc E.10. c.4. n.40. eò quòd dif- „
famatio, si forte sequatur, imputetur audien- „
ti, si credat. Idem docet *C. de Lugo l c.* re- „
ctè limitans, nisi grave damnum ex modo „
narrandi, vel ex levitate audientium (qui „
temerè credituri sint, & vulgaturi) secutu- „
rum possis prævidere. Hinc peccas graviter „
contra justitiam, si referens grave crimen „
addas, id tibi dictum esse a viro fide digno, „
quia præbes sufficiens fundamentum creden- „
di. *V. Dian. t.5. m R.18.* „

Quæritur, an referre tantùm peccata occul- 978
ta alterius ut ab aliis audita, sit mortale? Dicendum I. Non peccas mortaliter, si ita referas, ut tibi probabile non sit ullam inde infamiam orituram, eo quòd alii non sint credituri. Dicendum II. Si audita referas coram iis, qui probabiliter sint credituri ex sola sua levitate, vel malitia, non peccas contra justitiam, quia non es causa efficax damni, sed merè per accidens; at peccas contra charitatem, quia quis-

quisque tenetur impedire grave damnum proximi, quantum commodè potest. Dicendum III. Si tandem ita referas, ut audientes probabiliter, & meritò sint credituri, puta si asseras audivisse a persona fide digna, tunc peccas etiam contra justitiam, quia das sufficientem causam credendi malum. Ita *Less. l. 2. c. 11. dub. 5. Lugo D. 14. num. 56. & 57. Sporer de 8. Præc. cap. 4. num. 62 cum S. Antonin. Caj. Sylvest. Lay. Tamb. & communi, Croix l. 3. p. 2. n. 1207. Salm. de Rest. c 4. num. 51. cum Soto, Trull. Vill. Sylvio, &c.* Additque *Less l. c. n. 24.* (& hoc *Salm. num. 49.* habent ut certum cum *Bann. Lugo, & Bon.*) quòd si referas crimen alicujus valde enorme, puta hæresis, rebellionis, aut sodomiæ, tunc peccas graviter, etiamsi dubitanter dicas, quia hæc sola suspicio horum valde infamat, juxta dicta *n. 964.* E converso, si referas crimen tanquam auditum a personis fide indignis, v. gr. ab inimicis infamati, &c. tunc non peccas mortaliter respectu infamati, ut *Salm. ibid.*

978 ,, 13. Mortuum infamare, minus grave est,
,, quam vivum: mortale tamen, & ad resti-
,, tutionem obligans, *Less. l. 2. cap. 11. d. 21. Bon.*
,, *d. 1. q. 3. p. 2.*

,, 14. Non esse mortale de aliquo ignoto,
,, vel indeterminato malè loqui, v. gr. in tali
,, loco esse multos improbos, in tali Collegio
,, unum Canonicum commisisse grave crimen,
,, v. gr. simoniam, docet *Escob. E. 10. c. 4. Fagund.*
,, quod *Trull. l. 7. cap. 10. d. 4 ex Bon. Azor. &c.* li-
,, mitat, si non sit tale, quod in alios redun-
,, det.

,, 15. Gravissimè autem peccant, qui Ordi-
,, ni; seu statui alicui Religiosorum in com-
,, muni, vel Monasterio detrahunt, dicendo
,, v. gr. quòd in eo malè vivatur, non serve-
,, tur observantia regularis, &c. *nisi id sit plane*
,, *notorium*: quia gravissimè nocent, tenentur-
,, que sub mortali ad restitutionem toti com-
,, munitati, a qua Superioris remissio excu-
,, sat, *Sot. Nav. Trull. c. 10. d. 14.* Talem autem
,, sufficienter confiteri, si dicat, detraxi cui-
,, dam Religioni, Ordini, vel Monasterio, &c.
,, sive sit communitas numerosa, sive non, do-
,, cet *Lug. & Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 1.*

,, 16. Similiter mortale est, tacitâ personâ,
,, nominare Monasterium, vel Ordinem reli-
,, giosum, ex quo aliquis grave peccatum oc-
,, cultum, v. gr. adulterii, vel fornicationis com-
,, miserit. *Nav. Trull. c. 10. d. 14.*

,, 17. Explicandum est in Confessione, an
,, apud multos, & quot circiter; an verò apud
unum tantùm alicui detraxerit. Ita proba- ,,
biliter *Bon. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 16. &* ,,
21. ex Sanchez, Sylv. Andr. num. 35. Sed *C. Lugo* ,,
d. 16. num. 135. 130. & 140. ex Nav. Salas, Con. ,,
&c. neget, dicitque contrarium esse proba- ,,
bilius. Nec omittendum, si quem infama- ,,
veris libello famoso; cùm id sit genus de- ,,
trahendi gravissimum, & ad plurimos per- ,,
tinens. Non tamen necessariò dicendum, in ,,
quo genere infamaveris: quia fama semper ,,
est ejusdem speciei in genere moris, *Card.* ,,
Lug. d. 16. num. 265. ,,

18. Peccat mortaliter contra justitiam, & ,, 979
tenetur ad restitutionem, ratione coopera- ,,
tionis is, qui audit detractorem, excitando, ,,
vel animando efficaciter: qui verò lætatur ,,
tantùm detractione auditâ; aut, licèt non ,,
lætetur, qui non impedit, cùm commodè ,,
possit, peccat pro ratione damni mortaliter, ,,
vel venialiter contra charitatem non ta- ,,
men tenetur ad restitutionem, nisi sit su- ,,
perior, pater, vel dominus: is enim ex of- ,,
ficio tenetur impedire subditum, ne alteri ,,
injustè noceat. ,,

Dixi, *si commodè possit*: quia non peccat, ,,
qui putat monitionem suam nihil profutu- ,,
ram: vel ex eo magnum incommodum me- ,,
tuit; vel qui rationabili verecundiâ prohi- ,,
betur, ob auctoritatem detrahentis. Debet ,,
tamen tunc discedere, si commodè potest, ,,
faciem tristiorem ostendere, vel aliò sermo- ,,
nem avertere, *Less. & Bon. l. c.* Hinc æqualis ,,
raro, inferior rarissimè, tenetur corrigere de- ,,
tractorem. 1. Quia audiens plerunque ne- ,,
scit, an quod dicitur, si notorium, tametsi ,,
ipse ignoraverit; & in dubio non est, cur ,,
damnet detractorem: In quo multi fallun- ,,
tur, existimantes, simul ac aliquid audiunt ,,
dici contra proximum, id sibi mox refutan- ,,
dum. *(*Excipe, si detrahens sit homo perdi-* ,,
tus, ut rectè ait Rone. de 7. Pr. c. 2. q. 11. R. 4)* 2. ,,
Quia, cœptâ detractione, sæpe meliùs con- ,,
sulitur proximo, si sinatur absolvi, quàm si ,,
abrumpatur; Nam, si distinctè explicetur, ,,
sæpe non tam graviter apprehenditur, quàm ,,
initio conceptum erat. 3. Quia sæpe sine ,,
gravi offensione non potes corrigere. 4. Quia ,,
sæpe alter habet justam causam manifestandi, ,,
præsertim uni soli, *C. Lugo l. c. n. 128. V. Dian. t. 3.* ,,
m. R. 24. & t. 5. m. R. 25. ,,

Sed meliùs hæc sunt explicanda. Quæritur, quomodo peccet audiens detrahentem? Resp. I. Qui inducit alterum ad murmurandum, certè

peccat graviter, & contra justitiam. Resp. II. Qui autem non inducit, sed tantùm gaudet de detractione gravi, peccat graviter, non contra justitiam, sed contra charitatem, cùm delectetur de gravi damno proximi; ita cum aliis *S. Th. 2. 2. q. 73. num. 4.* Excipiunt *Less. & Bon. ap. Salm. c. 4. de Rest. num. 69.* si ille non gauderet de infamiâ proximi, nec de detractione, sed de auditione rei novæ, seu de cognitione curiosâ alienorum criminum. Imò *Elbel n. 363. Roncaglia de 7. Præc. c. 2. q. 11. R. 2. Spor. de 8 Pr. c. 4. num. 106. cum Mol. Less. ac Lay. Bonac. p. 11 num. 5. & Salm. cum Tol. Dia. & Reg. ib.* dicunt non peccare graviter, etiamsi de ipsâ detractione delectetur, non causâ odii, vel gaudii de alterius damno, sed ex curiositate seu vanitate; idque deducunt ex *S. Th.* qui *loc. cit.* tunc tantùm docet esse grave, quando *placeat ei detractio propter odium ejus cui detrahitur*. Resp. III. Superior tam detrahentis, quàm detracti peccat graviter audiendo detractionem, si eam non avertat, cùm commodè possit; quia ipsi specialis obligatio incumbit corrigendi detrahentem, aut damno infamati obviandi, *S. Th. eod. l. c. Lugo D. 14. n. 133. Spor n. 107. cum comm.*

980 An autem Superior tunc peccet contra justitiam, & teneatur ad restitutionem? *Prima* sententia cum *Bus.* hìc affirmat, si Prælatus sit Superior detrahentis; quia, dicit, ipse tenetur ex officio obstare, ne subditus alteri noceat. *Secunda* sententia cum *Salm. d. c. 4. n. 70. Bann. & Tap. ibid.* affirmat, si sit Superior infamati, quia ex officio tenetur ad obviandum infamiæ subditi, quæ officit illi ad bonum spirituale in alios promovendum. *Tertia* tamen fortè probabilior sententia negat peccare contra justitiam, neque Superiorem detrahentis, cùm ipse non teneatur invigilare bono alterius non subditi (sed non excusatur a culpa gravi contra charitatem, & etiam contra justitiam, si sit Episcopus, vel Parochus & non corrigat, quia hi tenentur ex justitia ad corrigendos subditos, juxta dicta *pag. 232. v. Sed dubitatur*); neque Superiorem infamati, cùm ipsi non incumbat ex justitia bono temporali subditi attendere. Quòd autem infamatus impediatur sic, promovere spiritualem profectum aliorum, videtur esse per accidens. Ita *Sotus, Rebell. & Dic. ap. Salm. ib.* & consentit *Lugo D. 14 ex num. 130.* Bene autem advertit *Lugo n. 133.* quòd si infamatus, & infamans sint subditi, & infamatus imploret Prælati auctoritatem, ut fama ei restituatur; tunc ille ex justitia ad id tenetur, modò possit sine timore gravioris mali.

Dubium majus est, an persona particularis peccet graviter, si detractionem, cùm commodè possit, non avertit? Affirmat *Bus. hîc cum Lugo, Less. Bon. Dic. &c. ap. Salm. ib. num. 72.* Sed quia Auctores relatæ sententiæ plures addunt limitationes, quas afferunt *Bus. Lugo &c. num. 978. ut supra*; Censent absolutè *Salm.* dicendum esse cum communi Thomistarum, privatam personam nonnisi venialiter peccare, si ex verecundiâ, timore, vel negligentiâ detractioni non resistat, etiam cùm commodè possit: modò præter infamiam aliud damnum ex detractione non accedat. Ita *Ronc. de 7. Præc. c. 2. Reg. in prx. 7. Less l. 2. c. 11. num 22. Spor. num. 109. Mazzot. to. 2. p. 448. Elbel Conf. 12. num. 373. Salm. num. 74. cum Sot Bann. Tap. Reb. Tann Dian. &c. ex S. Th.* qui *2. 2. q. 73. a. 4.* sic docet: *Si verò non placet ei peccatum, sed ex timore, vel negligentiâ, vel verecundiâ, quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multò minùs, quàm detrahens; & plerunque venialiter*. Addit autem S. Doctor *plerunque* (ut notant *Salm.*), quia dicit postea in tribus casibus peccare graviter, nempe 1. si esset Superior. 2. si aliud damnum proximo immineret. 3. si ipse ob timorem ultimum finem in creaturâ constitueret. Præterea; præcisis his casibus, memoranda est alia doctrina *S. Thomæ 2. 2. q. 33. a. 1. ad 3.* relata per extensum *lib. 2. num. 37.* ubi docet excusari a mortali, qui ob timorem omittit facere correptionem, modò ei non constet, quòd correptio sit profutura. At quia in hac materia detractionis difficillimè constare potest correptionem proficere, & aliunde facillimè offenduntur detrahentes coram aliis correpti, imò periculum est, quòd potiùs augeant vel confirment detractionem; Ex omnibus his motivis simul congestis rationabiliter sustineri potest præfata communissima sententia excusans universè audientes a mortali, si correptionem omittant. Excusantur autem apud omnes etiam a veniali, qui, advertendo detractionem, vel discedunt, vel sermonem divertunt, vel faciem avertunt, aut tristem ostendunt, ex *Prov. 25. Dissipat facies tristis linguam detrahentem*. Ratio, quia istæ actiones sunt veræ correptiones. Vide *Salm. n. 72. Elbel n. 373. Mazzot. l. c. & alios* communiter.

982 » Quæres 1. an liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda?

» Resp. 1. Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cùm habeat jus

„ jus illud in necessitate revelandi.
„ Resp. 2. Si crimen sit falsum, non licet: quia esset mendacium perniciosum, *Sylv.* tamen, & *Nav.* putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam revocetur, eò quòd non sit infamia efficax. V. infra *l.4.num.*277.

983 „ Quæres 2. an liceat seipsum infamare?
„ Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita *Less. Fill. & Lay. l.3. t.3. p.2. cap.3. num.*14. quia non est contra justitiam, cùm sit famæ suæ dominus; nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conservanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.
„ Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mortale, ut v.gr. si tua fama sit necessaria muneri, vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem sequeretur.
„ Non est mortale, ad vitanda gravia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam suam tueri, nec talis dicitur se interficere, sed tantùm ex justa causa vitam morti exponere. *Less. Ang. Syl. Fill. Tann.* V. infra *l.4.n.*275.

984 Notandum autem est hîc, quomodò restituendus sit honor injustè ablatus? Certum est, quòd, si honor publicè sit ablatus per contumeliam, publicè etiam restitui debet coram illis, qui dehonorationi præsentes fuerunt; vel saltem per modum, quo satisfactio de facili ad ipsorum notitiam pervenire possit. Sufficit autem, ut satisfactio fiat per aliam personam, quæ nomine dehonorantis veniam petat, &c. Ita *Salm. de Rest. c.4. num.*110. *cum Trull. & Pal. & Nav.*

985 Sed quæritur I. An, si contumelia fuit occulta, debeatur satisfactio? Negant *Mol. D.*46. *ex num* 5. *& Laym. l.3. tr.3. p.2. c.7. n.6.* Sed isti Auctores diversâ ratione ducuntur; Ratio *Laymanni* est, quia in eo casu adest injuria sine damno, quò seclusò, nullam ait esse obligationem restitutionis. Ratio autem *Molinæ* est, quia, licèt damnum adfuerit, illud tamen transiit, & ampliùs non perseverat, cùm deinde offensor jam solitam debitamque honoris testificationem nunc offenso exhibeat, ut supponitur. Sed affirmandum reor omninò cum communi & vera sententia, quam tenent *Less. l.2. c.11. n.*144. *Salm. de Rest. c.4. num.*112. *cum Reb. Trull. Vill. Prado, & Serra*; *Sporer de* 8. *Pr. cap.4. num.*135. *Roncaglia de* 7. *Præc. qu.4. c.1. qu.2. R.3. cum S. Antonin. Lugo D.*15. *num.*54. qui dicit omninò tenendam, referens ex *Reb.* contrariam reprobatam fuisse Romæ a Censoribus Societatis JESU. Ratio, quia contra rationes primæ sententiæ probatur in tali casu, quòd bene adest damnum, & damnum perseverat. Quòd adsit damnum non videtur posse negari; nam, ut pro certo habet *S. Thom.* 2.2. *q.*72. *a.*1. *ad* 1. in omni contumelia, adhuc occulta, præter injuriam adest damnum honoris injustè læsi, cùm quisque habeat jus, ut debitus honor ei servetur. Quòd autem damnum hoc perseveret, pariter non est dubitandum, cùm honor offensi remanet læsus, usquedum per debitam satisfactionem reparetur: Non reparatur verò per signa communia postea exhibita, ut supponit *Molina*, postquam injuria est illata; quia, ut bene arguit *Lugo*, qui alteri injuriam irrogavit, in æstimatione hominum non videtur eum honorare sicut debet, imò potiùs videtur contemnere, si honore solito ipsum revereatur, quin veniam ei petat contumeliæ irrogatæ. Ceterùm ipsi *Mol. Laym.* non negant, quòd offensor teneatur petere veniam ab offenso, saltem ad reconciliandum animum illius exasperatum, juxta præceptum Salvatoris *Matth.* 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, vade priùs reconciliari fratri tuo.*

Quær. II. Quomodo facienda sit honoris restitutio? Resp. illam satisfactionem requiri, quæ censetur sufficiens ad manifestandam æstimationem, juxta conditionem personæ offensæ. Si enim dehonorans fuerit Superior, sufficiet, si honorabiliter dehonoratum salutet, domi invitet, benevolentiam ostendat, &c. Secus, si fuerit æqualis, vel inferior; tunc major satisfactio requiritur, nempe, ut præveniat in salutando, cedat locum, veniam petat, qui modus quidem aptior est ad contumeliam compensandam: Ceterùm talis petitio veniæ non est necessaria, nisi quando aliter satisfieri nequeat. Ita *Less. l.2. cap.*11. *num* 144. *Salm. d. cap.4. num.*112. *&* 114. *cum Caj. Trull. Bon. Dic. &c.* Ideo addunt, nunquam teneri Prælatum veniam petere a subdito, herum a famulo, virum ab uxore, nobilem a plebejo. 986

Quær. III. An veniæ petitio sit semper sufficiens satisfactio? Affirmant *Less. ib. num* 145. *cum Bon. Trull. &c. ap Salm. d. c. num* 115. Sed negant *Salm. num.*116. *cum Sot. Serra, Lugo, Led. & Ronc. l.c. cum S. Anton. Laym. & Ant. a Sp. S.* Quando enim, injuria est gravissima, puta, si sub- 987

Ppp 2 ditus

ditus inhonoret Superiorem, vel plebejus nobilem alapâ percutiat, ultra petitionem veniæ, tenetur petere illam flexis genibus, vel aliam similem humiliationem ostendere; Quæ quidem sententia probabilior est.

988 Ceterùm, quoad praxim diligenter advertendum puto, quòd multoties expedire continget, ut Confessarius omittat monere pœnitentem in bona fide existentem, qui alium inhonoravit, de satisfactione præstanda, in pluribus casibus: Et I. Si prævideat monitionem non profuturam, imò potiùs obfuturam, juxta regulam infra dicendam de *Sacr.Pæn.l.6.n.629.* dum experientiâ constat, quòd pœnitentes facilè tales satisfactiones promittunt, sed difficulter in facto esse adimplent, ob ruborem quem postea in hoc sentiunt, vel apprehendunt. II. Si probabiliter putet, dehonoratum magis recusare, quàm cupere illam publicam satisfactionem, ne memoria injuriæ acceptæ apud alios redeat, aut ne ipse rubore magis afficiatur, ut *Lugo D.* 15 *num* 58. *cum Mol.* Tunc verò bene advertit *Lugo ib.* aliam esse quærendam viam honorandi peculiariter offensum extraordinariis actionibus, in quibus aptiùs contineatur petitio veniæ. III. Idem dicendum, si probabile periculum sit, quòd in actu satisfactionis odia inter offensum & offensorem renoventur. IV. Si ex signis manifestè appareat remissio facta ab offenso, nempe si ille sponte ad offensorem accedat, atque valde familiariter, & jocosè cum eo tractet, & similia. Notant autem hîc *Salm. ib. num.*116.*cum Bon. Dic. Trull. &c.* non sufficere, ad præsumendam remissionem, simplicem familiarem conversationem offensi; Multi enim odium deponunt, & dissimulant injuriam acceptam ad evitandam notam, vel aliud damnum; sed satisfactionem verè non condonant.

589 Quær. IV. Utrùm, si tu offensus vindictam sumseris, liberetur offensor ab onere satisfactionis pro contumelia illata? Videtur quòd non, quia non videris recuperare honorem tuum læsum per læsionem honoris offensoris tui. Sed affirmandum cum *Lugo D.*15.*n.*58. & communi sententia. Ratio, tum quia per vindictam jam censeris tibi satisfieri; tum quia offensor tuus, tolerando posteriorem injuriam, videtur suam culpam recognoscere, & satisfacere pro offensa priùs tibi illata; Rectè verò censet *Lugo num.*50. quòd si injuria a te irrogata tuam primam offensam notabiliter excedat, teneris tu saltem secundùm excessum satisfacere.

Quær. V. Utrùm, si offensor a Judice publicè puniatur, adhuc teneatur in conscientia pro injuria illata satisfactionem exhibere? Probabilissimè negat *Lugo dict. D.*15. *num* 61. cum communi. Ratio, quia ipsa pœna inflicta pro honore tibi ablato videtur satis honorem tuum resarcire. Ita etiam, si offensor a Judice coactus debitam satisfactionem tibi præstiterit; tunc enim, licèt coactè, jam verè testificationem exhibuit æstimationis tuæ dignitatis. Dixi *debitam*, nam si satisfactio imposita a Judice non fuit sufficiens ad reparandum tuum honorem ablatum, adhuc remanet ei obligatio illum ad æqualitatem resarciendi. 990

DUBIUM III.

An, & quomodo fama restituenda?

RESP. Nisi sit causa excusans, patet ex ,, 991
natura justitiæ, & ex dictis de resti- ,,
tut. famam injustè ablatam restitui debere. ,,
Et quidem, si verum crimen quis narravit, ,,
debet opinionem conceptam, quantum pot- ,,
est, apud audientes abolere, dicendo v.gr. ,,
se malè dixisse, injuriam intulisse, deceptum ,,
esse, &c. Vel, si hac ratione parùm profi- ,,
ciatur, eum laudando in aliis rebus, crimen ,,
extenuando, honorem ejus in re alia pro- ,,
curando &c. sic enim sensim tantundem fa- ,,
ma ejus illustrabitur ex una parte, quantum ,,
,, ex

„ ex altera obscurata fuit. Quòd si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibitò etiam, si opus est juramentò). * (*Sufficit autem juramentum, quin adhibeantur etiam testes; ut tenent Nav. Trull. Dic.apud Salm.de Rest.c.4.num.129. contra Lug. Bon.&c. qui etiam testes requirunt.*) * apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia pervenit, sive apud auditores mediatos: ut contra *Less.* & *Tan.2.2.d.4.q6. d.6.num.146.* docet *Card. Lugo*, quia totum damnum famae, cujus causa es, teneris reparare.

„ Licèt aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. Vid. *Laym.l.3.t.3.p.2. c.7. Less.c.11.d.30.*

„ Dixi, *per se*; plerunque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam: tum quia eo ipso, quòd apud immediatos retractavit, implicitè illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus fortè revelaverint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelarunt. Vid. *Card. Lugo l.c.*

Quaeritur, an infamator teneatur famam restituere, non solùm coram auditoribus immediatis, sed etiam mediatis? *Prima* sententia, quam tenent. *Lugo D.15.num.15. cum Nav. Less. & Turr. Sporer de 8.Praec.cap.4 num.100.Croix l.3. p.2.num.1242.Salm. cap.4. num.122. Roncaglia de 7.Prae.cap.3.qu.1. Concina to.4. pag.670. n.5. Cont. Tournely pag.378.* distinguit: Si famam abstulisti apud auditores, quos putabas non revelaturos, non teneris restitutionem facere apud auditores mediatos, quia, cùm non praevideris damnum, non teneris illud reparare; tale enim damnum, si evenit, per accidens evevit: Secus, si praevideris alios facilè evulgaturos. *Secunda* verò sententia, quam (practicè loquendo) probabilem putant cum *Bus. Lugo n.16. cum Fabr. Holzm de Rest.c.3. num.301. Croix loc.c. Spor.num.102. & Salm.d.num.122.* tenet sufficere ut plurimum restitutionem facere apud immediatos; tum quia restitutio apud omnes mediatos saepe est moraliter impossibilis; tum quia per illam retractationem coram immediatis jam imponitur iis obligatio se retractandi apud alios. Sed, his non obstantibus, prima sententia est mihi verior; quamvis enim ad nihil tenearis, si auditores tui jam se retractent apud alios; quando tamen illi hoc facere negligunt, tenens damnum reparare, quantum est moraliter possibile: Prout, si incendisti segetem tui inimici, praevidens ignem facilè extensurum ad segetes finitimas, teneris utiquè totum damnum resarcire; cùm quisque teneatur restituere omne damnum, quod alteri provenit ex sua injuria, semper ac illud fuerit praevisum.

Notandum autem hic, quòd, cùm fama sit restituenda ab eo, qui verum crimen propalavit, tres modi a DD. assignantur: I. Modus, ut docet *S.Th.2.2.q.62.a.2.ad* 2. est, si diffamator dicat: *Se malè dixisse, vel quòd injustè diffamavit*. Sed hic modus, dicunt *Caj. Led. Less. ap. Salm.de Rest.c.4. num.130.* vix hodie sufficiens esse apud rusticos, & simplices. II. Modus, qui communiter aptissimus existimatur, est quòd, si restitutio famae alio modo facta potiùs noceat, quàm prosit, tunc melius est indirectè, occasione oblatâ, seriò, & pluries honorabiliter loqui de laeso, vel illum honorificè tractare. Ita *Salm.cum Caj. d. num.130.* III. Modus esset asserere: *Se falsum dixisse, errasse; se deceptum, vel mentitum fuisse*. Et licèt hunc modum adhiberi posse negant *Sotus Caj. Bann. Sylv &c.ap.Salm num.131.* putantes haec esse vera mendacia; Probabiliter tamen *Lugo d.15. num.30.Sanch. Dec. lib.3. cap.6.num.14. Wigandt pag.333.num.104.Less.cap.11.num.110. Roncaglia cap.3.q.2.R.2.Mazzot.to.2.p.451. cum communi*, ut asserit, *& Salm.ib num.233. cum Villal.Trull.Led. Serr.Tap.Prad.Sayr.P.Nav.* censent praedicta verba non esse mendacia, sed veras amphibologias; nam, ut *S.Th.1.p.q.17.a.1.* ait: *Ipsa peccata falsitates dicuntur in Scripturis, secundùm Psal.4. Ut quid diligitis vanitatem, & quaeritis mendacium?* Et idem habetur in *Jerem. 8. A Propheta usque ad Sacerdotes omnes faciunt mendacium*; idest peccatum. Pariter igitur qui peccat, bene potest dicere, *mentiri, sive errorem facere*. Hinc in nostro casu bene possumus, imò, si opus sit, tenemur talibus verbis ambiguis uti; dum *S.Th in 4 D.15.q.1. a.5. q.2. ad* 1. docet famam proximi omni modo possibili reparandam esse. Ita *Salm.d. n.133.* 992

1. Confessarii est, uti & Concionatorum, „ bene instruere suos, & monere de restitutione, ac fugâ vitii iam communis. „

2. Is, qui bonâ fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum „ de alio dixit, tenetur (intellectâ postea materiali injustitiâ) ad restitutionem, „ 993

„ licèt

„ licèt non tam strictè, quàm qui infamavit „ per injuriam formalem: hic enim tenetur „ restituere cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm, „ quatenus sine suo notabili incommodo potest, *Mol. Less. C. Lug. d.* 15. *num* 4. Similiter qui „ crimen narravit de uno, quod auditores ex „ errore intellexerunt de alio, licèt non ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error „ audientium causa fuit damni injusti), tamen „ ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm „ possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere, *Bonac. d.* 44.

994 Notandum tamen, quòd talis materialis detractor, si commodè possit, tenetur, statim ac advertit, famam restituere ex justitia; pari modo, quo incendens alterius domum sine culpâ, tenetur ex justitiâ statim ignem extinguere; aliàs damnum, quod inde sequitur, ipsi imputatur. Ita communiter *Less. l.* 2. *cap.* 11. *D.* 22. *Lug. D.* 15. *n.* 4. *Lay. Trull. Bon. Dic. &c. cum Salm. de Rest. c.* 4. *num.* 120. & 121.

An autem, qui injustè alium diffamavit, crimen ejus verum manifestando, teneatur integrè damnum, quod inde sequutum est, restituere? Negat *Sotus*, dicens teneri tantùm ad partem, cùm damnum proveniat non solùm ex manifestatione, sed ex ipso crimine commisso; & hoc probabile putant *Bon. & Trull. ap. Salm. num.* 125. Sed omninò oppositum tenendum cum *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1240. & *Salm. num.* 126 *cum Lay. Lug. Mol. Dic. &c.* quia hìc & nunc revelatio est causa vera & unica damni, dum sine ipsâ damnum omninò abfuisset.

995 „ 3. Qui detraxit alteri libellò famosò, te„ netur, ut efficax sit restitutio, eam facere „ contrariis scriptis, vel publicâ revocatione. „ *Sà, Bon. d.* 2. *de test. q.* 4. *p.* 9.

Notandum I. quòd libellus infamatorius conficitur, quando profertur scriptura, etsi brevissima, continens infamiam occultam alicujus, ut publica fiat. Unde non esset talis, si confectus esset ad ingenium ostentandum, non autem ad malum publicandum; vel si infamia jam esset facta publica; vel si quis ob bonum publicum proferret defectum grassantem in communem perniciem; vel si quis jocosa non gravia conscriberet. Ita *Salm de Rest. c.* 4. *num* 39. *cum Dic. Bon. & aliis*. Notandum II. cum *Mol. & Dic. ib. num.* 49. auctorem libelli censeri, & pœnis subjici etiam illum, qui aliquod signum infamatorium appendit ad januam domûs alicujus, ut publicè eum infamet. Dicuntur autem libelli famosi etiam schedulæ ad Judices delatæ contra aliquem sine nomine accusantis, per quas prohibetur Judicibus ad inquisitionem procedere in *c. Inquisitionis. §. Tertiæ. de Accusat.* Notandum III. Quoad pœnam contra tales libellos conficientes, adesse excommunicationem ferendam ex *c. Qui alterius.* 5. *q.* 11. Latam autem ipso facto, si libellus sit contra Papam, aut Cardinalem: Esset imò reservata, si libellus sit contra Statum Ordinum Minorum, aut Prædicatorum, aut aliorum communicantium, ut *Bon. Mol. Dic. &c. ap. Salm. ib. num* 45 Non verò, si contra Religiosum particularem.

4. Si ex læsione famæ ortum etiam est „ 996 alteri damnum fortunarum, ut si privatus „ est officiò, excidit spe divitis matrimonii, „ amisit dotem, &c. tunc & fama debet re- „ stitui, & damnum illud compensari, ad ar- „ bitrium prudentum. *(*Juxta spei æstimationem, „ ut Less. Lug. cum Salm. c.* 4. *n.* 124. *Notandum „ verò, quòd ad obligationem restituendi damna „ omninò requiritur prævisio ipsorum, saltem in „ communi. Salm. num.* 118. & 124. *Vide dicta „ pag.* 229. *num.* 613.*)*. Et quidem obligatio „ restitutionis famæ, cùm sit purè personalis, „ non transit ad heredes: obligatio autem com- „ pensationis dicti damni, cùm habeat respe- „ ctum ad bona infamatoris, transit ad he- „ redes. *Laym. l. c. cap.* 7. *num* 4. *cum Lugo Less.* „ *Bon. &c.* „

Quæres 1. quæ excusent a restitutione „ 997 famæ? „

Resp. Patere ex dictis *de Restit. ex n.* 696 „ Et 1. Excusatus es a famæ restitutione, si „ planè sis impotens. *(*Qui autem nequit re- „ stituere totum, tenetur quoad partem, quam „ potest. Salm. c.* 4. *num.* 124.*)*. „

2. Si crimen occultum quod dixisti, vel „ simile aliâ ratione fiat publicum. *(*Cum „ Lugo, Less. Bon. & Salm. num.* 139. *&c. Vel si „ auditores non credant. Salm. num.* 134.*)*. „

3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, „ ut infamati purgatione, vitæ probitate, te- „ stimoniò prudentum. *Less. l.* 2. *c.* 11. *d.* 24. *(*Ita „ etiam Salm. num.* 137. *cum Less. Dic. Trull. Nav. „ & communi)*. Etsi tunc pro damno, quod „ secutum est, debeat satisfieri, *C. Lugo d.* 15. „ *sect.* 3. „

4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem „ 998 oblivione deletam. Quo casu maximè prudentiâ opus est: nam aliquando periculosius „ est retractare renovando memoriam. *Vid.* „ „ *Card.*

„ *Card. Lugo d.15.s.3.num.35.*

Quid agendum, si dubium sit, an infamatio fuerit oblivioni data? Distinguunt DD. Si crimen, de quo alter est infamatus, fuerit verum, ait *Less.l.2.c.11.num.*100. non esse facilè revocandum, nisi evidens sit periculum, quòd infamia illa ex alia via ad memoriam redeat; Si verò crimen fuerit falsum, semper revocanda est infamatio, nisi constet de oblivione; ita *Lessius l.c. & Cajet.ac Dic. apud Croix l.3.p.2 num.* 1255. Hoc tamen advertunt procedere, si nullum periculum sit, ut per retractationem crimen memoriâ renovetur; Nam *Lugo D.15.num.35.& Holzmann de Rest.c.3. num.604.* dicunt, aliquando multò magis periculosum fore, quoad servandam famam proximi, detractionem retractare, memoriam renovando quæ fortè jam evanuerat, quàm tacere. Hinc ajunt *Concin. Tournely to.1.pag.380. Mazzotta to.2. pag.156 Holzmann l.c.& Salm.c.4.num.138.cum Less.Nav.Mol.Val.Bon.Trull. & Dic.* sufficere ad omittendam retractationem, quòd oblivio probabiliter credatur. Deinde censent *Less. & Salm.cum Lugo, & Bon.* crimen præsumendum oblitum, si per multum tempus nulla de illo mentio facta fuerit. Et in hoc insuper advertendum 1. quòd ad restitutionem famæ requiritur moralis certitudo, quòd detractor fidem obtinuerit apud auditores; aliàs, ex regula generali, nullum damnum dubium est de necessitate restituendum, prout diximus *pag.311.v Secunda*. Nec raro de facto accidit, quòd his detractionibus fides non præstatur; maximè si detractor loquatur ex ira, vel alia passione, & detractio testimoniis aliorum, aut aliter non firmetur. Advertendum 2. cum *Lugo d. n.35.* quòd retractatio per se affert infamiam retractanti, unde quando dubitatur de oblivione infamationis, non videtur quis teneri damnum certum pati, ad reparandum incertum damnum proximi. Et licèt injuria irrogata sit certa, & ideo possideat, attamen quia restitutio non debetur ob solam injuriam, sed ob damnum verè illatum, ut diximus cum *S.Thoma pag.310. num.561.* non videtur esse obligatio resarciendi damnum dubium cum damno certo restituentis, nisi quando solum periculum infamiæ alterius in aliquo casu magis æstimaretur, quàm infamia certa, sive damnum detractoris.

999 „ 5. Si is, cui detraxisti, tibi similiter de„traxerit, nec velit restituere; quia tunc „potes jure compensationis, seu retentionis „uti, dummodo infamia illata non redundet „in alios. Ita probabiliter *Tol. Less.Syl. Mald. Dian.t.2.tr.5.R.30. Molin.* contra *Cajet. Tan. C.* „*Lugo, & Nav.* „

Quæritur igitur I. An liceat compensare famam cum fama? Certum est 1. quòd, si alter tibi velit famam restituere, teneris tu pariter restituere famam ei ablatam. Certum est 2. quòd, si alter famam tibi jam abstulerit, non potes deinde in compensationem famam illi auferre; quia tunc non esset hæc compensatio, sed vindicta, cùm fama tua non reparetur per infamiam illius. Ita communiter DD. cum *Salm.tr.13 c 4.n.143.* Sed quæstio vertitur, an si alter nolit famam tibi restituere, possis tu compensationem facere, differendo restitutionem suæ famæ? *Prima* sententia negat, quam tenent *Nav.cap.18.num.47. Lugo D.15.num 45. Sporer de 8 Pr.cap.4.num.118 cum P. Nav. Cajet. Val. & Tann.* Ratio, quia compensatio tantùm conceditur ad reparandum damnum illatum; in nostro autem casu, tu non restituendo alteri famam, non jam recuperas famam tuam ab illo ablatam, & ideo non datur compensatio, cùm ipsa non reparet damnum illatum. *Secunda* verò sententia communior (imò communissima, ut fatetur idem *Sporer*), & probabilior, quam probabilem vocat *Lugo*, & tenent cum *Bus. ut supra, Lessius l.2. cap.11.n.133. Laym.tr.3.p.2.cap.7.num.4 Continuator Tournely to.1.p.381. Mol.D.49. Sylvius 2.2.q.62.a.2. Roncaglia de 7.Præc.c.3.qu.3 R 5. Holzmann de Rest.c.3. num.604 Wigandt tr.8. Ex.5.num.103. R.4 in fin. Sotus lib.4. de Just.a.3.ad 4. & Salm. l.c. num.143. cum Sà, Reb. Dic. Trull. Vill.&c.* concedit compensationem; Ratio, quia hoc casu non fit compensatio in reparatione proprii damni, cùm utriusque partis damnum permaneat; sed fit in retentione debiti, eo quòd potes tu retinere famam alterius, donec ille famam tibi restituat: Ait enim *Laymann*, regulam esse generalem, *quòd non cogeris jus suum alteri reddere, si ille recuset tibi reddere tuum*. Licèt ergo hæc quomodocunque dicta compensatio non auferat damnum tibi ablatum, aufert tamen, sive suspendit obligationem resarciendi famam alterius, usquedum ille tibi famam restituat.

Nec obstat dicere cum *Lugo*, quòd si posses retinere famam alterius cum illius damno, posses etiam famam illi tollere; quod nemo certè admittit. Nam respondemus, aliud esse damnum inferre, aliud illud permittere; aliud enim est positivè auferre famam proximi, a-

liud

liud omittere famam ei restituere, & negativè se habere; quia pro his duobus diversis actibus, diversa occurrit ratio: Tollere famam alterius, qui te infamavit, utiquè tibi non licet, quia infamia illius non reparat damnum infamiæ tuæ; omittere autem famam alteri restituere, licitum est, si justam causam habes omittendi; justa causa autem est hìc, ut diximus, quia non teneris reddere jus alteri debitum, donec ille jus debitum tibi reddat. Præterea, ablatio famæ de se positivè & principaliter tendit ad damnum proximi, & ideo est intrinsecè mala; Et quamvis id faceres, ut alter sic moveatur ad restituendam famam tuam, hoc tamen non potest reddere licitam tuam detractionem, cùm tale medium non sit per se aptum ad famam tuam reparandam. Non sic in omissione restitutionis, quia hæc omissio non tendit de se ad malum proximo inferendum, sed tantùm ad servandum te indemnem, ne obligeris famam restituere alteri, qui famam tuam renuit restituere.

1000 Quæritur II. An, quando restitutio famæ sit impossibilis, teneatur diffamator infamiam pecuniis compensare? *Prima* sententia probabilis affirmat, quia, cùm fama sit pretiô æstimabilis, debet compensari pecuniâ, si aliter resarciri nequit. Ita *Sylvius, Les. Sot. Arag. Tap. Covarr. &c. ap. Salm. de Rest. cap.4. num.*141. Et videtur clarè hanc tenere *S.Th.*2.2.*q.*62.*a.*2.*ad* 2. ubi dicit: *Vel si non potest famam restituere, debet ei aliter compensare, sicut & in aliis dictum*, scilicet pecuniâ, ut in solutione ad 1. jam dixerat. *Secunda* tamen probabilior sententia negat, quia justitia tantùm obligat ad reddendum ablatum, vel æquivalens; sed pecunia non est id, quod per detractionem ablatum est, nec æquivalens famæ ablatæ, cùm fama sit ordinis superioris ad pecunias, & ideo quibuscunque pecuniis nunquam satisfieri potest. Monent autem communiter DD. quòd, si infamator sit dives, & infamatus pauper, tunc, si nequit famam illi restituere, congruum est ut ille ex æquitate compenset infamiam eum aliquâ pecuniâ, si alter libenter illam acceptet. Vide *dicta num.*627.

1001 Quær. III. An infamatus, si alter famam sibi restituere nolit, vel nequeat, possit pecuniis illius compensari? Alii negant; Alii affirmant, ut *Less. l.2. cap.*11 *num.*136. *Mol. Bon Trull. Arag. Dian.* Sed difficultas hìc urget, quomodo possit fieri compensatio cum sola probabilitate debiti? Sed jam diximus *de Consc. lib.*1. *pag.*11. *num.*35. *vers. Hinc.* quòd a generali regulâ hunc casum specialiter DD. excipiunt *ap. Salm. de Rest. cap.*1. *num.*321. *cum Less Mol. Arag. Led. &c.* Et *Salm.* probabile hoc esse ajunt *c.*4. *num.*149. dicentes, quòd, cùm DD. doceant non posse fieri compensationem debiti probabiliter dubii, intelligunt loqui, quando ipsum debitum est dubium; non verò quando debitum est certum, & dubium tantùm versatur circa modum satisfactionis; tunc enim licitè potes uti probabili opinione, tibi satisfaciendo compensatione, vel aliter. Ita *Salm. l.c.* Sed vide dicta *pag* 11. *num.* 35. *& v. Attamen*, ubi contrariæ sententiæ adhæsimus.

Si non possis absque periculô vitæ. * (*Nisi alter ob tuam infamationem sit in eodem periculo vitæ, Salm d.n.*138. *Tenet tamen Croix num.*1251. *cum Ills. metum gravissimi damni temporalis in bonis, etiam excusare a restitutione famæ; Hoc tantùm potest admitti, si damnum bonorum sit respectivè majus, quàm famæ.*) * Vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris; Sic v. gr. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ suæ multò majoris momenti, sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ compenset. V. *Card. Lugo l. c.* * (*Ita etiam Less l.*2. *cap.*11. *num.*138. *& Salm. de Rest. cap.*4. *num.*136. *cum Bonn. Dic. Trull. &c. contra aliquos: Quia aliter non servaretur æqualitas.*) * 1002

7. Si infamatus sponte remiserit, (modò tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, statum) sive expressa, sive tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo. *Card. Lugo d.*15. *s.*3. *num.*28. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare, si nimirum ille sit ita affectus, ut, si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est invitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. V. *C. Lugo l.c.* 1003

Quæritur, an restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè fit in iis casibus, in quibus seipsum licet infamare; in quibus autem, & quàm graviter peccat se infamando, in isdem, & tam graviter peccat condonando, *Nav Trull. l.*7 *c.*10. *d.*28. * (*Per se loquendo non est mortale infamare seipsum (exceptis casibus*

bus ap. Buf. ut infra) ; *Ita Holz to* 1. *p.*203. *num.* 634 *cum Lay & communi, quia quisque est dominus suæ famæ. Est tamen veniale, si fit sine causa.*)*

„ 1. Condonans famæ restitutionem peccat „ mortaliter, 1. Si infamia redundet in alios „ 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir „ valde utilis Reip. & ex infamia fructus im„ pediatur. 4. Si fama sit necessaria ad mune„ ris gubernationem, *Sot. Less. Trull. l.c.* qui tamen „ notant, condonationem semper esse validam, „ quando fama non redundat in alios, secus „ quando redundat. Unde parentes non pos„ sunt condonare, quando redundat in filios; „ neque filii, quando in parentes. V. *Auct. cit.*

„ 2. Ex eo verò precisè, quòd infamatus, „ vel contumeliâ affectus, conversans cum „ infamatore, videatur remittere injuriam, non „ censetur condonare restitutionem famæ, vel „ honoris, sicut nec alia debita per familiari„ tatem. *Nav.c.*18.*Trull.d.*29.

CAPUT II.

Quid de præcepto Nono, & Decimo?

„ RESp. Prohibent omnes internas concupi„ scentias, & delectationes voluntarias „ illorum operum, quæ præceptis secundæ ta„ bulæ, præsertim sexto, & septimo vetan„ tur. Qua de re vide supra: & patebit ex „ dicendis de peccatis, infra *lib.V.*

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

„ RESp. Etsi ea sint plurima, præcipuè ta„ men toti Christiano Populo commu„ nia quinque numerantur. Ex quibus hîc a„ gendum restat de tertio, quia de 1. & 2. „ actum est in Præcep.3. Decal. De 4. & 5. infra „ lib.VI. de Sacram. *Contra porrò hoc præce„ ptum ex solo contemtu peccari, Propos. est „ proscripta ab Alex. VII. Propos.23.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio?

Et an parum casei? 1028. *Dub. II. An pisces?* 1029. *Dub. III. An panis coctus, & jusculum ex herbis? An legumina?*

1030 *Quæ sit parva materia carnium, aut aliorum ciborum? Et an sit vetitum, sæpius in die quid parum edere?*

1031 *Qu. I. An bis comedens culpabiliter, teneatur ad jejunium? Qu. II. Quid, si inculpabiliter? Qu. III. An liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii?*

1004 „ RESP. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, „ obligante sub mortali, requirit tres „ conditiones, *Laym.l.4.t.8.c.1.num.13.*

„ 1. Est unica tantùm comestio de die in „ ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria „ est conditio, ut secundâ comestione peccet „ mortaliter; reliquis autem supra secundam, „ ad summum venialiter tantùm, *Lay. cap.1.* „ *num.12. & 13.*

1005 „ 2. Est abstinentia ab usu carnium, itemque ovorum, & lacticiniorum; eo quòd ex „ carne originem trahant, multumque nutriant. Unde intra Quadragesimam jure communi prohibentur; extra eam permittuntur. „ Imò intra eam quibusdam locis consuetudo „ permittit, quæ ubique notanda est. *Bon. d.* „ *ult q 1 p.2. ex Sylv. Nav. Less. Azor. Layman l c.* „ *Fill. Fag. p.4 l.1 c 2.* Adde, dispensatum quoad „ carnes etiam lacticiniis, & ovis vesci posse, non tamen vice versâ: &, cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut contra *Reg. Less.* „ *Nav &c.* probabiliter docent *Azor. l.7.c.10.* „ *q 3 Fill. t 27.c.3.q.4 Tolet. &c.* * (*Sed hæc opinio* „ *hodie non est ampliùs probabilis ex Declaratione nostri SS. Pontificis Ben. XIV. Vide infra* „ *num 1012*)* Confirmatque *Bon l. c.* si esus „ carnium sit permissus ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum „ tantùm. Vide *Less. Fill. Azor. &c.* Ratio est, „ quia de essentia jejunii est abstinentia a carnibus.

1006 Quæritur, an abstinentia ab ovis, & lacticiniis in diebus jejunii obliget sub gravi? Damnata quidem fuit ab *Alex. VII. Prop. 32.* quæ dicebat: *Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.* Unde certum est prædictam abstinentiam in Quadragesima obligare, & quidem sub gravi, ut communiter DD. apud *Salm. Tract. 23. de Tertio Præcepto c. 2. n 34.*

1007 Sed dubitatur I. an abstinentia a lacticiniis obliget etiam in Dominicis Quadragesimæ? Negant *Pasqu. Fagund. Mendo, Mach. Gom. Llamas, &c.* apud *Salm. loc cit. num. 35.* Ratio istorum, quia in *c. Denique. Dist. 4.* prohibentur lacticinia solùm in diebus jejunii, ut refert ibi *Glossa*; Dies autem Dominici in Quadragesima non sunt dies jejunii, ergo non est in eis abstinendum a lacticiniis. Neque constat, ut dicunt, contrariam consuetudinem Fidelium animô se obligandi sub culpâ gravi fuisse introductam.

Quamvis præfata sententia non sanè comprehendatur sub Prop. relatâ *Alex VII.* Omninò tamen opposita est tenenda cum *Viva in d. Prop. 32. num. 9. Sanch. Cons. lib. 5. c. 1. D. 19. n. 30. cum Caj. Covar. Metin. &c. Salm. d. cap. 2. num. 35.* Ratio, quia ex *citato c. Denique.* universè præcipitur in diebus quadragesimalibus abstinentia a lacticiniis; Certum autem est, quòd dies Dominici, etiam Quadragesimæ dies sunt: Quare prima sententia sat probabilis non videtur, cùm plures eam improbabilem putent apud *Sanch d. num 3.*

Notandum 1. cum *Sanch. ibid. n. 4. & Salm.* 1008 *num. 40. Trull. Pasqu. & Machad* quòd pauperes, qui non habent, aut non possunt invenire aliud ad se alendum, quàm lacticinia, licitè in Quadragesimâ possunt ea comedere, & præbere domesticis, ac operariis suis. Idem dicit *Sanch.* de pauperibus mendicantibus. Et idem asserunt *Sanch. num. 6. & Salm. ibid.* cum *Trull. & Pasqu.* de iter agentibus, si in via non inveniant pisces ad emendum. Contradicunt tamen probabiliùs huic *Diana p. 10 tr. 14. R. 59 & Leand. ac Steph.* apud *Croix l. 3. p. 2. num 1323.* si hoc accideret tantùm per unum diem; nisi, ajunt, sit persona, quæ aliter non valeat commodè refici.

Notandum 2. cum *Sanch. num. 7. Holzmann de Pr. Eccl c. 1. num 4 v. Dices. Croix d. n. 1323.* cum *Dian. Pasqu & Salm. d. c. 2. num. 19.* cum *Vega, & Angles*, quòd in longa inedia per plures dies, ubi aliud, quàm panis, haberi non possit, liceret vesci non solùm lacticiniis, sed etiam carnibus. *Sanchez* tamen refert, ab *Angles, & aliis* non excusari pauperes, qui oleô carentes, laridô sibi herbas præpararent; Sed hoc valde rigidum mihi videtur, si carentia esset per notabile tempus, puta per hebdomadam: Unde saltem in tali necessitate probabiliorem censeo sententiam *Laymanni tract 8. c. 1. num 5. Holz. d. num. 4. & Elbel to. 2. pag. 156. cum Alense*, qui laridi usum pauperibus concedunt. Circa esum

esum autem laridi extra Quadragesimam, vide dicenda infra *n.*1010. *Dubitat.V.*

Notandum 3. plures DD. censere, quòd, qui in Quadragesima per plures dies careret piscibus, posset licitè jam lacticinia tunc comedere. Probabiliùs tamen dicit *Roncaglia Tr.9. cap 2 qu* 4. hoc tantùm permittendum assuetis piscibus vesci, non verò rusticis, qui pane, & herbis, aut leguminibus ordinariè aluntur; Nisi tamen (ut rectè notat *Bus.Dub.II. num* 2.) etiam istis cibis illi carerent ad sufficientiam. Cùm autem tales tenues cibi parùm sustentent, minimè tenentur ii ad unicam comestionem, ut dicunt probabiliter *Roncaglia l.c. Sanch. l.5.c.1. D.15.num.*4. cum *Anglis & aliis*, ac *Salm. c.2.num.*133. Et idem rectè docet *Sanch. ibid. num.*1. cum communi, si quis non haberet mane prandium sufficiens ad se pro totâ die sustentandum; Vel si in die præcedenti inediam sit passus, ut *Tamb. & Sanch.n.*4.cum *S.Th.&c.*

1009 Dubitatur II. An in diebus jejunii extra Quadragesimam teneamur sub gravi abstinere a lacticiniis de jure communi? Certum est in Quadragesima teneri ad abstinendum, ex propos. proscripta, supra relata. Dubium est, an teneamur extra Quadragesimam? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Covarr.* 4.*Var. cap.*2. *num.*15. *Gomez in Bulla*, *Claus.*7. *num.*3. Idque probant ex *c. Denique.*6. *Dist.*4. ubi Gregorius Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum sic scripsit: *Par autem est*, *ut quibus diebus a carne animalium abstinemus*, *ab omnibus quoque*, *quæ sementinam carnis trahunt originem*, *jejunemus*, *a lacte videlicet*, *caseo*, *& ovis*. Ubi notandum, quòd verba *par est*, non denotant hic consilium, sed præceptum, ut explicat ibi *Glossa*, & tenent communiter DD. cum *Diana p.*3.*tr.*6.*R.*80. *& Elbel to.*2. *pag.* 155. *num.*428. Confirmatur ex *cap. Rogationes.* 3.*dist.*3. ubi in Concilio Arelianensi dictum fuit, quòd in diebus Rogationum (in quibus olim jejunium servabatur) Fideles *cibis quatragesimalibus utantur*: Si ergo in Quadragesima vetantur lacticinia, vetantur etiam in aliis diebus jejunii. Hanc sententiam videtur etiam tenere *D.Thomas* 2.2 *qu.*147. *a.*8 *inc.* ubi loquens generaliter de jejuniis, sic ait: *Illos cibos Ecclesia jejunantibus interdixit*, *qui hominem ad venerea provocant*; *Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra nascentium & respirantium*, *& quæ ab eis procedunt*, *sicut lacticinia ex gressilibus*, *& ova ex avibus* . . . *Et ideo ab his cibis præcipuè jejunantibus Ecclesia statuit esse abstinendum*. Subdit verò *ibid. ad* 3. quòd: *In jejunio quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova*, *& lacticinia*; *circa quam abstinentiam in aliis jejuniis diversæ consuetudines existunt apud diversos*, *quas quisque observare debet*. Ergo S. Doctor sentit, quòd in cunctis jejuniis sola consuetudo, ubi viget, derogat obligationi abstinendi a lacticiniis.

Secunda verò sententia communis, quam sequimur, & tenent *Laym l.*4.*tr.*8. *cap.*1. *num* 3. *Sanch. Consil.*1.*c.*1. *dub.*20 *num.*2. cum *S.Antonin. Nav.Palae.Henr.&c.Bon.de Præc.Eccl. D.ult.qu.*1. *p.*2.*num.*2.*Contina to.*5.*pag.*188.*num.*5. *Salm tr.*23. *cap.*2.*num.*33. *cum Conc. Tolet. an.*1583. *Sperer de Jejun.sect.*2.*num.*9.*Viva in prop.*32. *Alexandri VII. num.*10.*Holzmann de Pr. Eccl. cap.*1. *num.*3. *Elbel to.*2.*pag.*155. *num.*428. docet de jure communi non vetari lacticinia, & ova; Ratio, quia contrarium, extra Quatragesimam, nullo jure probatur; in citato enim *c. Denique*, agebatur tantùm de jejunio quadragesimali, de quo erat quæsitum, ut patet ex *Glossa*, & ex ipso contextu Canonis, ubi dicitur, *a Quinquagesima propositum jejunandi suscipiant*; & deinde, *hujus sacri temporis*, *&c.* Et sic intelligunt *Panorm.Fagnan.* & alii communiter. Nec obstat aliud *cit.c. Rogationes*, quia illud statutum fuit pro illa particulari Ecclesia Arelianensi.

Dubitatur III. An ubi viget consuetudo abstinendi a lacticiniis in jejuniis extra Quadragesimam, talis consuetudo obliget sub gravi? *Prima* sententia negat, quam tenent *Sanch. Consil.l.*5.*cap.*1.*du.*21.*num.*2. *cum aliis*, *Villalob. Summa to.*1.*tr.*23.*diff.*8.*num.*1. & probabilem vocat *Tamb.Dec.l.*4.*r.*5.*§.*1.*num.*22.*cum Portell. Salas*, *Henr. &c.* Hæc sententia asserit, præfatam consuetudinem non obligare saltem sub gravi, etiam ubi viget, nisi constet esse introductam a Populo scienter, & animô se obligandi; nam aliàs censetur servata fuisse ex ignorantia, vel ex devotione sine obligatione. Ratio, quia, ad se obligandum ex consuetudine, non sufficit credere aliquam esse obligationem, sed requiritur, quòd constet majorem Populi partem habuisse animum graviter se obligandi, ut dicunt *Salm. de Leg. tr.*11. *cap.*6. *num.*28. *cum Suar. Pal. Bon. &c.* Unde dicunt, quòd in dubio tunc judicandum est pro libertate; nulla enim lex obligat, nisi probetur ut certa, & nemo præsumitur in dubio certum onus sibi imposuisse.

Secunda tamen sententia communis, quam

amplectimur, & docent *S.Thom.2.2.q.147.a.8. a 2 3. Azor.to.1.l.7.c* 10 *qu.1. Less.l.5.c.2.n.8. & 10. Laym.l.c n.3. Viva in d.prop.32.n.10. Roncaglia de 3. Pr. Q.2.c.1.q.3.in fin. Concina to 5.pag.*188. *n.5. Salm c.2.n.23.Bon. l.c.p.2. num.2.cum Nav.Sylvest. Valent. Fill. Reg &c.* communiter, tenet esse obligationem abstinendi a lacticiniis in locis, ubi ab immemorabili talis viget consuetudo. Ratio, quia in hoc casu possessio non stat pro libertate, sed pro obligatione consuetudinis; Regula enim generalis est, ut pluries diximus, quòd pro eo stat possessio, pro quo stat præsumtio; una autem ex conjecturis, quæ faciunt præsumere consuetudinem introductam animô se obligandi, est quando consuetudo constanter, & cum gravi incommodo a majori parte Populi observatur, ut dicunt *Suar. de Leg. l.7 c.15.num.*17. *Pal.to.1.tr.3. D.3.p.2.§.3. num.13. Diana p.3.tr.6. R.*80. utque diximus *de Leg. pag* 41. *vers. IV. Requiritur, cum Salm. & Croix*; quia non solet Populus constanter convenire in observantiam alicujus consuetudinis graviter onerosæ, nisi quando verè obligatum se sentit. Si ergo præsumtio stat pro consuetudine, quòd animô se obligandi sit a Populo introducta, pro ea quoque stat possessio.

Dubitatur IV. An in jejuniis Quadragesimæ liceat comedere in quacunque quantitate panes biscoctos ovis confectos, vulgò *Ciambelle?* Affirmat *Pasqualigus decis.*85.*num.3.* quia quantitas ovorum farinæ immixta ita absorbetur in ejusmodi compositione, ut nullo modo censeatur cibus ex ovis. Sed omninò negandum cum *Palao tr.*30 *D.3. p.2. num.6. Concina to.5.pag.*190. *num* 8. *& Salm. tr.* 23. *cap.* 2. *num.* 41. Ratio, quia substantia ovorum non deperditur per hoc quòd farinæ misceatur, aliàs quilibet posset in diebus prohibitis comedere cibum album, vulgò *mangiar bianco*, confectum ex carne, & farina. Dicunt tamen *Salm. l.c.* quòd DD. communiter admittunt sine jejunii læsione posse edi tantùm duos biscoctos, & citant *Dian. p.*1. *tr.9. R.*31. *Led.*2.*p tr.*27.*de Abstin.c.*2.*diff.*5. *Villalobos to.*1.*t.*23.*diff.*7.*num.*3. Sed *Diana* id tantùm admittit ratione consuetudinis; *Ledesma* verò, & *Villal.* dicunt duos biscoctos posse edi sine peccato gravi. Hinc mihi probabiliùs dicendum videtur, hujusmodi cibi esum non excusari a peccato veniali, nisi saltem aliqualis causa accedat.

1010 Dubitatur V. An, cui licitum sit edere lacticinia, liceat etiam edere laridum, & sagimen? Affirmant *Hostiens. Abbat. Sylvest. & Gloss. in c.Presbyter. Dist.*82. apud *Laym. Tract.*8. *c.*1.*n.*5.cum *Fagund.* apud *Bus.* Ratio, quia dicunt laridum & sagimen revera non esse carnes; cùm pinguedo crescat, etiam finitô naturali augumentô animalium; ideoque censent pinguedinem potiùs dicendam esse excrementum carnis, sicut est lac, quàm veram carnem; *Viva de 3.Prae.Dec.Qu.*10.*Art.*1.*num.*2. id putat probabile cum *Laym.* & *Azor.* quos citat; Sed *Azorius to.*1.*l.*7.*c.*10. *qu ult.* minimè id asserit esse probabile, tantùm non improbat; *Laymann* autem *loc.cit.* dicit expressè prædictam sententiam non esse practicè probabilem ob contrariam consuetudinem; Quamvis concedat posse eam inservire 1. ad permittendum lacticinia pauperibus. 2. Ut esus laridi, & sagiminis non facilè damnetur de peccato gravi. 3. Ut permittatur ancillis illa coquere, & etiam vesci, si nequeant resistere dominis hoc jubentibus. *Tamburr.* autem *Dec.lib.*4.*c.*5.*§.*1. *ex num.*14. distinguit, & dicit, laridum, sive pinguedinem nondum igne liquefactam, omninò censendam esse carnem; Si verò illa sit liquefacta, & in *sagimen* reducta, dicit probabile esse cum *Dian. Henriq. &c.* quòd inter lacticinia numerari possit.

His omnibus igitur non obstantibus (quicquid sit de pauperibus, & ancillis, ut supra dicit *Laym.*), omninò videtur non recedendum a sententia communi, quam docent *Sanchez Consil.*5.*c.*1.*D.*19.*in fine*, *& Dec.l.*4.*c.*11. *num.*48. *Bonac.D.*4 *qu.*2.*p* 6 *n.*23.*Concina to.*5.*pag.*159.*n.*2. *Elbel to.*2.*p.*156. *n.*430.*Roncaglia Tr.*9.*c.*1.*q.*3 *Milante pag.*266.*Salm.d.c.*2.*num* 15. cum *Trull.Henr. Rodr.*&c. Hi omnes dicunt laridum, & sagimen veras esse carnes, cùm verè de substantia carnis participent. Si verò adsit in aliquo loco diversa consuetudo, hanc servandam esse dicit *Bus num.*3.*in fine*.

Dubitatur VI. Quorum animalium carnes judicentur vetitæ in die jejunii? *S.Thomas* 2. 2. *q* 147.*a.*8. ait interdici carnes omnium animalium, *in terra nascentium & respirantium*. Sed ad discernendum, quæ animalia reputanda sint carnes, quamvis non leve judicium sit attendere, an illa diu extra aquam vivere soleant, magis tamen attendenda est communis æstimatio Fidelium, ac judicium medicorum, si reputent carnes, vel pisces; ita *Less l.*4.*cap.*2. *num* 8.*Concina to.*5.*pag.*159.*num.*2. *Elbel to.*2. *pag.* 155.*num.*427. *Holzmann to.*1. *pag.*333. *num* 4. *& Bon.de Pr.Eccl. D ult qu.*1.*p.*2. *num.*1. *cum Sylvest. Nav.Azor.Valent Laym.Fill.& Reg.* Hinc dicunt 1011

Tamb.

*Tamb. Dec.l.4.cap.5.§.1.num.*10. *Conc. Bon. Elbel, Holzm.ll.cit.* item *Reg.& Gob. apud Croix l.6.p.*2. *num.*1266. non vetari carnes limacum, testudinum, ranarum, locustarum, & concharum. Ratio, quia hujusmodi animalia saltem æquiparantur piscibus, cùm vix habeant sanguinem, vel sanguinem frigidum, vel nutriuntur piscibus, aut in aquis ad instar piscium. Idem ajunt *Milante p.*265.*& Tamb.dict.n.*12.de viperis, quæ similes sunt anguillis. Idem dicunt *Elbel, & Holzm ll.cit.* de lutris, castoribus, fibris, & de anatribus cujusdam generis. Aves tamen, ut *Mil.& Conc.ll cit.* licèt aliquæ nutriantur in aquis, habentur ut veræ carnes, prout sunt fulicæ, eorvi marini, & similes.

1012 Dubitatur VII. Quibus pueris licitè possint ministrari carnes? Certum & commune est posse pueris usu rationis carentibus ante septennium, sicut & amentibus; *Sanch. Dec. l.*1.*c.*12.*num.*6.*&* 16. *Salm. tr.*23.*c.*2.*num.*20. *cum Panorm. Bon. Trull.&c.* Idem dicitur de pueris, qui adhuc post septennium ad usum rationis non pervenerint, ut *Croix l.*3.*p.*2. *num* 1367. cum communi. E converso nequeunt carnes ministrari pueris statim ac, completò septenniò, usum rationis adepti fuerint, ut omninò tenendum cum *Sanch Laym. Bon. Pal. Salm. &c.* contra *S. Antoninum, &c.* Vide dicta *l.*1.*pag.* 63.*in fine, v. Quæritur.* Dubium fit, an possint dari carnes pueris, qui ante septennium jam habent usum rationis? Affirmant *Sancius, Diana, & Burgh ap.Croix l.*1.*num.*676. quia, ut dicunt, lex positiva tantùm respicit communiter contingentia. Sed communiùs & probabiliùs negant *Sanch. l.c. num.*6. *Azor. p.*1. *l.*7.*c.*17. *aliàs* 28 *q.*2.*in fine, & Salm d. num.*20. *cum Suar. Bon. V. ll. Trull. Fill.&c.* Ratio, quia Ecclesia pro hujusmodi abstinentiæ obligatione non quidem determinat tempus septennii, sed tempus quò pueri sunt capaces præcepti; & hoc sanè evenit, quando usûs rationis jam sunt compotes facti. In dubio autem, an aliquis puer pervenerit, vel non, ad usum rationis, possint ei carnes ministrari? Distinguendum: Si puer attigerit septennium, non possunt, quia tunc præsumtio stat pro usu rationis, & consequenter pro obligatione, ut rectè dicunt *Salm. l.c. cum AA.citatis.* Secus dicendum, si non attigerit; quia tunc præsumtio stat pro opposito, & ideo possessio stat pro libertate, ut *Salm. de Leg.c.*3. *num.*52. *Holzmann to* 1. *pag.*82. *num* 402.

1013 Quoad eos autem, qui in diebus jejunii dispensantur ad carnes, attentè oportet hic advertere, quæ nuper sancita sunt a SS. Nostro Pontifice *Bened. XIV.* in Epistola Encyclica, quæ incipit: *Non ambigimus*. Ipsam in calce hujus libri *num.* I. in extensum reperies: ibi SS. Pontifex, graviter dolens de perniciosa licentia plurimorum, hanc adeo invaluisse conqueritur, *ut*, *nullâ Apostolici Instituti* (verba sunt Epistolæ) *habitâ ratione, jejuniorum tempore palam, & impunè ab iisdem agitantur convivia, & epulæ interdictæ promiscuè inferuntur.* Hinc in prædicta Epistola, & clariùs in altera, quæ incipit: *In suprema*, (& hanc reperies positam *num* II.) ita Pontifex sancit: *Nos quibuscunque, quacunque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob legitimam causam, & de utriusque medici consilio (dummodo nulla certa, & periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri necessariò exigat) in Quadragesima, aliisque anni temporibus, & diebus, quibus carnium, ovorum, & lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omninò, nemine excepto, unicam comestionem servandam, & licitas, atque interdictas epulas minimè esse apponendas, tenore præsentium declaramus, & edicimus.*

Hic ab aliquibus dubitatum fuit, an dispensatus ad carnes licitè poterit aliquem pisciculum, sive cibum legalem, non in conviviis, neque cum scandalo, sed in privata mensa aliquando moderatè comedere? Ad hoc dubium quidam modernus Auctor (*de Petio in Addit. ad Fel. Pot.*) animadvertens relata verba SS. nostri Pontificis, quæ sub initio primæ Bullæ præmittuntur, ut supra: *Ut, nulla Apostolici Instituti, Sacratissimique Præcepti, habita ratione, jejuniorum tempore palam, & impunè ab iisdem aguntur convivia, & epulæ interdictæ promiscuè inferuntur.* Sic respondet: „(In conviviis igitur, lautiisque mensis promiscuè carnes, ac legales cibos comedere prohibetur. At, si privatæ sint mensæ, & nullum fit scandalum, dispensatos ad carnes, legales etiam cibos cum illis edere, si debita cum moderatione fiat, non ad satietatem, non immodicè, non ad gulæ delectationem, sed ad stomachi appetentiam, minimè censetur hac Bulla prohibitum; Nonne & actus posset esse temperantiæ, ut, si quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa SS. Pontifex vult esse vitanda, quæ Theologorum sensus probat, sed ea, quæ solùm abusum redolent lavitatis), „ Hucusque citatus Auctor, qui præterea notat in præfata, & se- 1014

& sequenti Epistola nostri SS. Pontificis Bened. XIV. non reprobari opinionem, quòd extra Quadragesimam non sit obligatio de jure communi, in diebus jejunii abstinendi a lacticiniis, juxta dicta *num.* 1009. Et quidem valde probabiliter, nam licet in præfata Epistola *In suprema*, ut supra, dicatur: *In Quadragesimæ, aliisque anni temporibus & diebus, quibus carnium, ovorum, & lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, &c.* Per hæc tamen verba, assertivè prolata, nulla apparet facta a Pontifice de hoc peculiaris sanctio; & illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur asserta relativè ad tempora Quadragesimæ, in quibus procul dubio eorum esus, est vetitus.

1015 Insuper aliâ Epistolâ editâ die 10. Junii 1745. quæ incipit: *Libentissimè*. (Vide Epistolam positam *num.III. in fine*) noster SS. Pontifex declaravit I. quòd duo prædicta præcepta pro dispensatis ad carnes, scilicet de unica comestione in die faciendâ, & de non permiscendis epulis, obligant sub gravi. II. quòd dispensati ad carnes in vespertina refectiuncula uti debeant *eo cibo, eâque portione, quibus utuntur jejunantes rectæ meticulosæ conscientiæ*. III. quòd iidem dispensati servare debent horam jejunantibus præscriptam. IV. quòd pro dispensatis ad carnes epulæ licitæ sunt ipsæ carnes, interdictæ verò sunt pisces, adeo ut utrumque simul adhibere non possint. V. quòd præceptum de dictis epulis non miscendis dies quoque Dominicos Quadragesimales complectatur. VI. quòd lex non respiciat eos, qui gaudent Bullâ Cruciatæ. VII. quòd prædicta duo præcepta urgeant diebus jejunii, etiam extra Quadragesimam. Hìc autem notandum, quòd dispensati ad carnes minimè prohibentur secundam comestionem facere, si sint dispensati ob debilitatem virium, ut *Salm.c.2.n* 26. cum *Wigandt*; Et idem declaratur in Epistola nostri Summi Pontificis verbis, ut supra: *Dummodo nulla certa, & periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, &c.*

Quæritur hic, an dispensatus ad carnes causâ valetudinis possit edere carnes porcinas? Negar *P. Concina to.5 pag.* 162. *num.*2. quia dispensatio intelligitur tantùm facta ad carnes salubres, non autem nocivas. Affirmant verò *Croix l.3.p.2. num.*1313. *Lugo D.3. num* 127. & *Tamb. Dec.l.4.c.5.§* 1. *num.*8. tum quia dispensatio indefinitè concessa ad omnes carnes, non est limitanda tantùm ad salubres; tum quia aliàs dispensatio esset obnoxia pluribus scrupulis, cùm valde quandoque sit incertum, quæ carnes noceant vel prosint. Tantò magis, quia carnes fuissæ fortè alicui proderunt, si cum magna appetentia illæ moderatè sumantur. Sed his non obstantibus, advertendum est Decretum Clementis XI. Romæ publicatum die 24. Febr. 1702. (relatum a *P. Concina loc.cit. num.*6.) ubi dicitur: *Animadvertant & medici, & qui petunt licentiam, ut attendant qualitatem carnium, quòd nempe sint salubres, quia hæ solùm permittuntur in Quadragesima his, qui ex justa causa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus.*

3. Conditio est certa hora refectionis; quæ „ 1016
est circa meridiem, nisi aliud loci consue- „
tudo ferat. Idque non mathematicè compu- „
tandum, sed moraliter. Dictam autem ho- „
ram notabiliter sine justa causa prævenire, „
mortale putat *Navar.* & quidam alii; sed pro- „
babiliùs docent esse veniale *Tolet* & *Filliuc.* „
eo quòd non violetur substantia, sed tantùm „
circumstantia. *Tol.Less.d.2.num.*13. Vid. *Laym.* „
*cap.*3. *num.*10. & *seq.* „
Dixi 1. *notabiliter, & sine causa*: quia præ- „
venire ex justa causa, v. gr. si iter facien- „
dum, si hospites dimittendi, &c. & absque „
ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & „
licitâ est, & laudabilis, si nihil ante sumas. „

Quæritur, an antevertens notabiliter sine causa horam meridianam graviter peccet? Primitùs, compertum est, horam refectionis fuisse vespere post solis occasum. Deinde retroacta est ad horam nonam, nempe ad horam mediam inter meridiem, & occasum. Verùm a XIV. seculo consuevit refectio fieri ad horam sextam, sive ad meridiem. Hæc autem hora non mathematicè, sed moraliter computanda est, ut docet *D.Thomas* 2.2.*q.*147. *a.*7. *ad* 2. ubi ait: *Ad jejunium requiritur hora determinata, non secundùm subtilem examinationem, sed secundùm grossam æstimationem; sufficit enim, quòd sit circa horam nonam*; hæc enim tunc erat hora refectionis. Quæ autem dicenda est notabilis anticipatio? Alii dicunt, si refectio anticipetur plus, quàm horâ; Alii tamen probabiliùs, si tantùm horâ, ut *Azor. to.*1.*l.*7.*c* 11.*qu.*4. *Concina to.*5.*pag.*271.*n.*6. *Elbel to.*2.*pag.*160.*num.*444. *Holzman. to.*1.*pag* 333. *n.*6. Quamvis apud plures Religiosos, ut ait *Elbel loc.cit.cum Croix, Spor.* & *Tamb.* receptissima sit consuetudo anticipandi prandium per integram horam.

horam. Ceterùm omnibus licitum est anticipare infra horam, etiam sine causa. An autem notabilis anticipatio sit mortalis? *Prima* sententia probabilis affirmat cum *Azor. loc. cit. Sanch. Dec. l. 4. c. 11. num. 51. & Nav. Sylve. Led. Cov. &c. ap. Salm tr. 23 cap 1. num* 86. & hanc probabiliorem putat *Concina loc. cit. num. 5.* Ratio, quia sicut datur præceptum de unica comestione, sic etiam datur de comestionis tempore. *Secunda* verò sententia communior, & probabilior negat, eamque tenent cum *Bus. Less. l. 4. c. 2. num. 15. Tol. l. 6. c. 2. Bon. qu. 1. p. 4. num. 3. Pal. p. 2. §. 3. num. 3. Laym. l. 4. tr. 8. cap. 1. num. 11. Sporer de 3. Præc. sect. 5. num. 23. Elbel p. 160. n. 442. Holzmann to. 1. pag. 333. num. 6. Salm. d. c. 2. num* 87. *cum Innoc. Ricch Archid. Vill. Fill. & Rodr.* Ratio, quia hora non est de essentia jejunii, ut ipsi Contrarii fatentur, sed est circumstantia tantùm accidentalis; Unde, sicut in Officio Divino, licèt hora recitationis sit præcepta, anticipatio tamen non est mortalis; ita nec etiam in jejunio. Hinc non valet dicere, quòd, esto horæ determinatio non sit de essentia jejunii, est tamen conditio ab Ecclesia præscripta; Nam respondetur, quòd hæc conditio vel non obligat sub gravi, vel an obliget sub gravi, saltem non constat; & ideo ad mortale non obligat, juxta dicta *pag. 19. num. 53.* Neque officit, quòd, anticipando, finis jejunii frustretur; quia (ut bene respondet *Elbel*) maceratio, quæ mane habenda erat, compensatur postea, licèt cum minori difficultate; sed hæc diminutio non reputatur gravis; præterea quod finis præcepti non cadit sub præcepto. Nemo autem dubitat, quin hujusmodi notabilis anticipatio sit saltem venialis; a quo excusat quælibet causa rationabilis, nempe iter inchoandum, urgens negotium, debilitas complexionis, urbanitas, & similia. Ita *Elbel, Holz. Sporer ll. cc. & Salm. n. 90. cum Pal. Az. Nav. &c.*

1017 „ 1. Non solvitur jejunium per divisio-
„ nem prandii, ob negotium incidens, vel si
„ quid sumatur per modum medicinæ, vel ob
„ debilitatem, aliamve causam rationabilem,
„ uti apud Religiosos faciunt ministri, & le-
„ ctores mensæ, quia non nisi unicam re-
„ ctionem intendunt. * (*Ita Caj. Bon. Less. Pal.*
„ *& Salm. num. 51. Et ita præscripsit S. Benedictus*
„ *in Reg. 28*)* Et hinc *Sanchez to. 2. opusc. l. 5. c. 1.*
„ *dub. 34 Escob. t. 1. E 7 c. 2. num. 29.* excusant fa-
„ mulos mensæ ministrantes, si aliquid præ-
„ gustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum
„ ut meliùs serviant, tum ut famem suble-
„ vent; intellige, si cum illorum refectione
„ licita moraliter uniatur. * (*Ut ait etiam El-*
„ *bel to. 2. pag. 161. num. 448. cum Less. Tamb. Spor.*
„ *num. 13. cum Azor Nav. Diana, & Croix l. 3. p 2.*
„ *num.* 1280.) * Nec solvitur per sumtionem
„ electuariorum, vel crebriorem haustum (ante
„ quem modicum sumere, ne potus noceat,
„ permittit *Azorius, Escob. t. 1. E 7. c. 3. n. 28.*); &
„ quidem toties, quoties biberit, dummodo
„ non in fraudem jejunii, verbi gratiâ 5. vel 6.
„ amygdalas, vel quid simile, *Regin. &c.* cum
„ *Dian. p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordinantur potiùs ad al-
„ terationem corporis, vel digestionem cibo-
„ rum, quàm nutritionem.

Quæritur I. an liceat sine fractione jejunii, 1018
sumere toties quoties libuerit aliquid cibi ante potum, ne potus noceat? Affirmant *Pasq. Fag. Dian & Leander (ap Salm c. 2. n. 66.)*, qui citat *D. Thom. Sylve. Sanch. Bon &c.* Sed rectè contradicunt *Salm. n. 68 cum Caj. Abul. &c.* qui dicunt nequaquam *D. Thomam*, nec alios citatos a *Leandro*, id permittere toties quoties, sed tantùm vix pro una vice, in quo consentiunt ipsi *Salm. & Concina to. 5 pag. 255. num. 3.* Alii verò, ut *Elbel to. 2. p. 165. num 446.* cum communissima, ut asserit, *Sporer sect. 5 num. 14. Laym. l. 4. tr. 8. c. 1. num. 7. Croix l 3 p 2. num. 1293.* id permittunt, si non fiat frequenter.

Quæritur II. an *Electuaria* frangant jeju- 1019
nium? Electuaria dicuntur ea, quæ ex electis rebus, puta ex sacchero & junipero, aut cedro conficiuntur, vulgò dicta *Conserve*, ut *Concina to. 5. pag. 203. num 8. & Elbel to. 2. p. 161. num. 447. cum D. Thom.* loco mox citando; non autem intelliguntur potiones de *Kaffè*, & herbâ *Thè*, quæ omninò ad libitum quidem permittuntur, ut bene ajunt *Croix l. 3. p. 2. n. 1292. Holzmann to. 1. p. 337. num. 21. Milante in Prop. Ex. 23. pag. 257. & Elbel p. 156 num. 423. cum communi*. De præfatis autem Electuariis sic docet *D. Thomas* 2. 2. *qu. 147. a. 6. ad 3.* ubi ait: *Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum; Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumtio; nisi fortè aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.* Hanc doctrinam S. Doctoris communiter sequuntur *Holz loc. cit. p. 338 R. 2. Elb. p. 161. num. 447. Spor. num. 12. & Salm. c. 2. num 52. cum Caj. Less Nav. Lay. &c.* An autem hæc, ob solam delectationem sumta, jejunium lædant? Negant *Salm. num. 53. cum Abul. & Sylve.* modò sumantur

in

in parva quantitate; & utuntur ratione *D.Thomæ*, scilicet quòd Electuaria non sumuntur ad nutriendum, sed ad digestionem adjuvandam; sicut vinum, etiamsi verè nutriat, & ad delectationem sumatur, tamen, quia non est ad nutriendum institutum, non frangit jejunium. Sed oppositum tenendum cum *Concina p.203. n.8* qui citat *Leand.Fag. &c. ac Dian. Coord. tr.6 R.95.num.2.* Ratio, quia ideo Electuaria licitè sumuntur in parva quantitate, eo quòd, cùm assumuntur ut medicamentum, adest sufficiens causa excusans a veniali; cùm autem sumuntur ad delectationem, deficit causa, & propterea nequeunt sumi sine culpa. Nec obstat ratio *D.Thomæ*, ut supra opposita; quia, cùm dicat S.Doctor non posse ea sumi per modum cibi, utiquè consequenter excludit posse sumi ad delectationem. Neque etiam valet paritas vini, nam vinum per se habet rationem potûs, & non cibi, ut per se habent Electuaria. Ceterùm, ad excusandum sufficit quælibet rationabilis causa, licèt non tam gravis, puta ad digestionem ciborum, ut ait S.Thomas, sive ad confortandum stomachum, ad tollendum fœtorem oris, ad conservandam vocem, & similia; Ita *Sporer d.num.14. & Elbel l.c.* Et sic probabiliter excusantur ii, qui aliquid sumunt, ne vires deficiant, quando prandium differre debent ultra horam communem, ut docent *Palaus to.7.tr.1.D.3.§.2.num.3. cum Azor. Tol.Sà, Nav.& Val.Less.ac Laym.ap. Croix l.3.p.2. num.1282.*

1020 Quæritur III. Per quantum temporis prandium moraliter non interrumpatur, itaut illud continuari possit? *Tamb.Dec.l.4.c.5.§.2 num.16. & Fill.* apud *Dian. p.1. Tr.9. Res.32.* dicunt, si nulla adsit causa, non interrumpi prandium per quadrans cum dimidio, etiamsi decreveris non ampliùs comedere; Imò *Elbel to.2. pag.158. num.438.* concedit id etiam per semihoram. Per horam verò procul dubio interrumpitur prandium, ut *Salm. tr.23. c.12. num.38.* Quando verò intercedit negotium *Sanch.Cons.l.5.cap.1. D.24.num.1.* cum aliis, & *Viva Qu.10. A.2 n.4.* dicunt, nec etiam per horam prandium interrumpi. Imò *Joan. Sanch.* extendit adhuc ad duas horas; Et quamvis hoc non admittant *Salm tr.23.c.2.num 49.* Attamen *Tamb. Dec.l.4. cap.5.§.2.num.15.* cum *Fag.& Lezan. Dian.* apud *Croix l.3 p.2 n.1279.* absolutè concedunt; Et sanè probabiliter, quando quis non sufficienter se refecit, ut ait *Holzmann to.1.pag.338.n.22.* Imò *Croix l.c. cum Leand.Steph.& Pasqu.* adhuc probabiliter concedunt, quantumcunque sit sero, posse eum redire ad prandium; Dummodo (addunt) retinuerit intentionem redeundi, & non sufficienter se refecerit; Sed casu quo aliquis non posset tolerare jejunium sine magno incommodo, puto, etiam sine illa intentione, posse redire, quia Ecclesia nunquam intendit obligare ad diem transigendum sine sufficienti refectione; Et hoc concedere videntur etiam ipsi *Salm.* sequenti *num.50. in fine* cum *Less.Trull.& Fill.*

Quæres IV. an quis, postquam surrexit a mensa animô non ampliùs comedendi, possit iterum ad comedendum redire? Negat *Nav.* Sed affirmant *Less.l.4.c.2.D.2. Roncaglia c.1.q.2. R.1.ac Bon. Trull.& Vill.* apud *Salm.c.2 n 50.* qui meritò probabile putant, si convivæ adhuc comedant, vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum, ut ait *Sanch.num.5.& Salm.n.16* cum *Villal.* quia adhuc moraliter censetur idem prandium durare. Id autem quod dicunt *Nav.Sylv.& Pal.* scilicet, quòd qui causâ itineris mane jentaculum sumpserit, non teneatur ad jejunandum, si postea non proficiscatur; Rectè id negant *Salm. Less.Trull.& Fill.* Nisi quando per illam unicam comestionem non possit is reliquo die commodè jejunare; Nam aliàs, cùm essentia non adhuc sit destructa, tenetur utiquè jejunium servare.

Quæritur V. Quamdiu liceat protrahere prandium? Probabiliter respondent *Tamb. l. 4. c.4. §.2.num.15. & Croix l.3.p 2. num.1283. cum Fagund.* licere usque ad duas horas; Imò *Elbel to.2.pag.158.num.437.cum Gobat* concedit usque ad tres, vel quatuor horas, saltem pro Germanis, juxta eorum morem; sed *Croix* meritò dubitat, an hæc consuetudo sit approbata; nisi, ut ait, post duas circiter horas apponantur sola bellaria, vel cibi leviores; maximè si postea vesperi omittatur refectiuncula; Hocque ego nec approbo, nec reprobo.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potûs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum *(*Est commune apud Salm. num.57. cum Sanch.Trull.&c.*)* 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dicast.* & alii 6 *Dian.p.9 t 6.R.14.* *(*Etiamsi solum succum deglutias. Salm. num 64. Et idem de uva, ex communi Salm. num.65. (contra Pal.) Et idem dicit Viva qu.10.a.1.num.8. de peponibus,* vulgò, 1021

„ *vulgò*, melloni d'acqua, *ut est communissima* „ *contra quemdam Anonymum*, *qui improbabiliter contrarium scripsit*.) * 3. Nisi quis in „ magna quantitate electuaria in fraudem jejunii sumeret. Qui verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non „ tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. *Laym.l.c.num.7.*

1022 Quæritur hic I. An potus vini frangat jejunium? Non dubitandum, quòd, ut testantur plures Patres, S.Chrysostomus, S.Hieronymus, S.Basilius, &c. juxta primam Ecclesiæ disciplinam antiqui Christiani in jejuniis omninò vinô abstinebant. Sed nec etiam dubitandum, quòd hodierno tempore potio vini non est interdicta, si sumatur in comestione, vel extra, ad sedandam sitim, adve digestionem juvandam, vide *P.Concina tom.5. pag.199.num.2.* Et patet *ex c. Denique. Dist.3.* ubi Gregorius Magnus sic ait: *Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omninò fugiamus*. Attamen dubium fit, an vinum sumtum extra refectionem ad sedandam famem lædat præceptum jejunii? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Sylvest. v. Jejunium. n.9. Nat. Alex.l 4.a.7. Reg.14.* item *S.Antonin.Abul.Reg &c.apud Salm.de 3.Pr.c.2.n.55.* Et hanc videtur tenere *D.Thomas in 4. Sent. D.15. q.3.a.4 q.1 ad* 1.his verbis: *Qui potat extra horam unicæ comestionis, non dicitur bis manducare, & propter hoc nec statutum Ecclesiæ frangit; nisi fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit*. Ratio igitur hujus sententiæ est, quia, licèt bibens vinum ad famem extinguendam non peccet frangendo jejunium, peccat tamen frustrando finem jejunii. Hæc sententia est probabilis, sed probabilior est mihi sententia opposita, quam tenent *Sanch.Consl.l.5.c.1.dub.23. num 3. Nav. Sum. c.21.num.13.Azor.l.7 c.10.qu.7. Roncaglia tr.9 c.1, q.6.* qui hodie certam vocat, *& Salm c.2.n.56. cum Less. Laym. Pal. Bon.* & aliis communiter. Ratio, quia, ut ipse *D.Thom. eod. l cit.* docet: *Statutum positivæ legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum, eo quòd modus virtutis non cadit in præcepto, sed est finis præcepti*. Si igitur modus virtutis, seu finis præcepti non cadit sub præcepto, ergo non peccat contra præceptum, qui modum virtutis, seu finem præcepti non observat, quia utitur jure suo. Neque huic obstat dicere, quòd, si hoc esset, non peccaret qui sine justa causa laborem assumeret, ut posset jejunium solvere; quod verum non est, ut dicemus in *Dub. sequ. num.* 1045. Sed respondetur, aliud esse apponere impedimentum contra præceptum, aliud contra finem præcepti: Quando labor assumitur ad non jejunandum, peccatur quidem contra jejunii præceptum, eo quòd Ecclesia, præcipiendo jejunium, præcipit simul non apponere impedimentum proximum ad jejunandum; At in nostro casu potus vini ad sedandam famem non est contra præceptum jejunii, sed contra finem jejunii, qui non cadit sub præcepto, & ideo talis potus non est saltem culpa gravis; & fortè per se nec venialis, quia potu vini non omninò frustratur finis jejunii, sicut frustratur per sumtionem cibi, qui ab Ecclesia vetatur.

Quæritur II. An frangat jejunium potus cervisiæ ex hordeo, & cerasis confectæ, aut aquæ mixtæ saccharo, & succo cinnamomi, vel mali cedrini, vulgò dictæ *Limonata*, sive *Sorbetto*? Certè si cum parva aqua magna rerum harum quantitas misceatur, jejunium frangitur; Secus, si parva quantitas cum magna quantitate aquæ, quia tunc judicantur isti veri potus, eo quòd alia, quæ cum aqua miscentur, ita liquefiunt, ut videantur propriam naturam amisisse. Ita communiter *Wigandt pag. 738. num.97. Roncaglia cap. 1. qu.6. Elbel. tom.2. pag. 156. num.* 433. cum communissima, *Concina to.5. pag.204. num.9. Viva q.10. a.1. n.8. Mazzotta to. 1. pag. 425. Croix l.3.p.2.num.1292.cum Leand.& Steph.Tamb. de Pr.Eccl.c.5.num.8. & Salm.c.2.num.57.* Nec obstat dicere, quòd aqua mixta saccharo, cùm congeletur, mutet naturam; quia mutatio naturæ importat privationem prioris esse, ad quod redire non possit; sed aqua congelata liquefit statim ac ori admovetur, ergo naturam non mutat. Confirmatur: si gelum mutaret naturam, accideret quòd in speciebus congelatis vini post Consecrationem desineret ibi esse Christus, sed hoc est contra Rubricam Missalis (*cap. 10. num.11.*), ubi præcipitur, ut si Sanguis congeletur, debeat igne liquefieri, & sumi. Instabis: Si quis uvam manibus exprimat, & succum tantùm deglutiat, quippe jejunium frangit, unde non refert, quòd aqua illa liquefacta deglutiatur. Sed respondetur: Liquor intra uvas non est quidem in forma potabili, sed in forma cibi, & per masticationem deglutitur; Sed aqua congelata non jam per masticationem deglutitur, sed ore immissa, citò per se ipsius oris calore liquefit, & ad pristinum statum redit, sicque naturam potùs non amittit, & ut potus habetur.

Quæritur III. An potio *Chocolatis* frangat 1023 jeju-

jejunium? *Prima* sententia, quam tuentur *Cardinalis Brancatius in sua Dissert. de Chocol. Escob. to.12.pag.93.dub.28 Hurtad. p.2.tr.10.c 5. num.98. Holzmann to.1.pag.337. n.21. Vrva de 3.Pr. qu.10. a.1.num.8.* item *Machad.Avila, Henriqu. Quintanad. apud Guimenium*, & probabilem putant *Felix Potestà pag.307.num.2877. & Tamb.l.4.c.5 §.2.num.13.* qui testatur probabilem etiam censuisse *Cardin. de Lugo*; negat jejunium frangere, modò fiat usus illius, ut est in Messico; non autem, si sumatur ad instar densæ pultis, puta si misceatur aquæ in majori aut æquali quantitate. Fundamentum hujus sententiæ est, prout aliqui ex citatis AA. dicunt, quia ratio potûs sumitur a materia prædominante, quæ hìc est aqua. Et hoc modo sentiunt citati Auctores hanc potionem posse sumi toties, quoties libuerit; Feruntque *Hurtadus & Illsune ap. Holzmann* eam licitam declarasse S. Pium V. Gregorium XIII. & Paulum V.

Secunda verò sententia, quam tenent *Sanch. Consil.5 c.1.dub 23.n.1.Sylvius 2.2.q.147.a 6.Laym. l.4 tr.8.c.1. P.Concina to.5.pag.207.n.4. Salm.c.2.n. 60.Dian.p.4.tr.4.R.194. Roncaglia tr.9 c.1.q.6.R.3. Tamb Dec.l.4.c.5.§.2.n.9.* & alii plures, docet frangere jejunium. Ratio, quia illa tantùm potio habet rationem potûs, quæ inservit ad vehiculum alimenti, non verò quæ ipsa alimentum est, ut est lac, & jusculum; ita & chocholates. Aliàs, si quis pisces contunderet, & in aqua mixtos sumeret, nec iste frangeret jejunium. Hoc tamen non obstante, prima sententia probabilior mihi est, sub limitationibus tamen, ut infra dicam. Ratio, quia potus chocolatis eo modo, quo admittemus, licèt non habeat rationem potûs, cùm non deserviat ad extinguendam sitim, ut certè sentio, & licèt aliquo modo nutriat; habet tamen rationem medicinæ, quatenus juvat ad vehendum cibum, sive ad caput, ac stomachum confortandum. Unde de hoc potu idem dici potest, quod diximus supra de electuariis *n.1019.*cum *D.Thoma 2.2 q.147.a.6.ad 3.*ubi ait: *Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum; unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio.* Sed hac ratione medicinæ non licebit sumere chocolatem, nisi in parva quantitate, & cùm aderit aliqua rationabilis causa, eo modo quo licitus est usus electuariorum. Hinc *P.Milante in Prop. Alex. VII Exerc 22 pag.257.* loquendo de electuariis, rectè ait: *Ego etiam ex fine in præsentiarum chocolatam ad consolidandum stomacum viri probi in moderata quantitate permittunt.* Accedit alia ratio extrinseca universalior & fortè potior, nempe consuetudinis jam hodie communiter receptæ, quæ negari non potest, & quam etiam testantur *Salm. num.62. in fine, & Vrva, Tamb. Holzmann ll.cit.ac Felix Potestà n.2879 cum Roncaglia loc.supra cit.* ubi sic ait: „ (Dixi chocolatum frangere jejunium; habeo tamen rationem extrinsecam, quâ certum mihi redditur, jejunium non frangere: Hæc autem fundatur in universali consuetudine, quam sciunt & tolerant Prælati Ecclesiæ, quæ consuetudo legi derogavit.) „ Hæc autem ratio consuetudinis (etsi in alio casu) confirmatur ex *D.Thom. 2.2.q.147.a.4.ad 3. in fine*, ubi differens de operariis, & peregrinantibus, an excusentur a jejuniis, ait excusandos esse, si immineat necessitas, & deinde subdit: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi fortè ubi est consuetudo, quia ex hoc ipso, quòd Prælati dissimulant, videntur annuere.* Cùm verò ratione consuetudinis potus chocolatis admittitur, censeo cum *Salmanticensibus dict.num.62. in fine*, hanc consuetudinem non adesse, nisi pro uno tantùm cyatho in diem, non toties quoties, ut alii dicunt.

Quænam autem quantitas censeatur parva, & juxta usum hodie permitti possit? Sanè improbabiter *Pasqualigus in suo Tract.de Jejun.* putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut possit sumi pro parva materia, ineptè dicens, quòd hujusmodi quantitas plus nutrit, quàm sex unciæ alterius cibi: Unde tantùm admittit octavam, vel sextam partem unciæ. Et huic opinioni videtur adhærere *P.Concina to.5.p.243. n.5.* ubi ait solùm posse admitti aliquid pulveris chocolatis cum aqua ita admixtæ, ut aqua sapida efficiatur, & stomacho attemperetur; Ceterùm *num.6.* non dubitat chocolatem posse sumi per modum medicinæ ad instar electuarii. Contra verò, meritò *Salm. num.63.* rejiciunt *Leandrum qu. 5. §. 4. & Turrian. Sum. p.1. cap. 256. dub. 37.* qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. Alii, ut *Pinellus ap.Salm.Felix Potestà, ac Auctor Adnotation. ad Anacl. de Pr. Eccl. D.2. q.1.num.6.* permittunt unam unciam & dimidiam chocolatis cum dimidia sacchari. Rationabiliùs tamen *Cardin. Brancatius* admittit potionem unius unciæ chocolatis (cum quinque unciis aquæ, ut ait) non frangere jejunium; Vel, ut admittunt *Escob. l.c.Salm.num.63.in fine, Vrva ut supra, & Renzius*

*zius de Pr. Eccl.c.2.q.*18. *cum Hurtad.* unam unciam chocolatis cum dimidia facchari. Spectatâ autem hodiernâ consuetudine, *P. Milante l.c. pag.*256. sic scribit: *Dico in præsentiarum esse absolutè licitam chocolatæ potionem in moderata sexquiunciæ quantitate* (idest unciæ cum dimidia), *quia parvitas materiæ ex consuetudine introducta & tolerata ab Ecclesia omninò excusat a culpa. Dixi ex tolerantia Ecclesiæ, quia ex laudata permissione hodie chocolata in præfata quantitate sumta communalis potus semel dumtaxat in die permissus evasit*. Et quidem valde probabiliter, dum communis usus fert, ut mihi constat, non minùs quàm unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis solere immitti. Dicit autem *Viva*, quòd tunc chocolates habet rationem potûs, quando uncia chocolatis, & media saccari, miscentur septem unciis aquæ. Sed hoc videtur contra communem usum, neque hoc congruit ei quod dicit ipse *Viva*, & quod proferunt *Leander, Diana, Escob. Potestà, &c.* nempe tunc chocolatem non habere rationem potûs, cùm illa æquat quantitatem aquæ. Unde meliùs videtur sufficere, quòd præfata permissa quantitas sumatur cum aqua, quæ de more solet in usualibus cyathis adhiberi.

1024 „ 2. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque: ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum; sine ea erit veniale tantùm, cùm non violetur substantia jejunii. * (*Ita Viva Qu.*10.*A.*3.*n.*5.*& Salm.*2.*num.*82.*cum Less. Tol. Sanch.Caj.Fill.& communi. Ibidem dicunt Fagund.& Leand. quod venatio sufficit pro causa justa tempus commutandi.*)*

Quoad ejus quantitatem, communiter designatur quarta vel quinta pars integræ cœnæ, ut contra *Dian.*1.*p.t.*4.*R.*117.*Turr. &c.* docet *Reg.c.*2.*l.*6.*num.*185. *Laym.c.*1.*num.*9. *Fill. t.*2.*tr.*27.*p.*2.*c.*2.*q.*7.*num.*33.dicens, ita decisum esse in celebri Academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserunt. Idem probat *Escob t.*1.*E.*13.*c.*3.*num.*61. siquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedet, quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis, minùsve peccat, quantò magis, vel minùs transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quàm religiosis, nobilibus, quàm plebeis, & in frigidis regionibus, quàm in aliis, ut notat *Laym.l.*4.*t.*8.*c.*1.*& Bonac.l.c.* Plus item quibusdam in locis in vigilia Nativitatis Domini, & alibi in cœna Domini, permitti ex consuetudine dicit *Med. Cajet. num.*34.*& Sanch.in opusc.Escob.t.*1.*E.*7.*c.*3. Quod *Bon.* non improbat, ubi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri, & casei, ut in regionibus septemtrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym.l.c.num.*9. „

In serotina igitur refectione duo spectanda sunt, quantitas, & qualitas cibi. Sed hic ante omnia animadvertendum præcipuè in his attendendam esse consuetudinem locorum, ut bene advertunt *Cajet.*2.2.*q.*147.*num.*6.§.2.& alii passim; Certum enim est, quòd ubi agitur de consuetudine, tam circa jejunium, quàm circa omnes alias Ecclesiæ leges, quibus nemo negat per consuetudinem derogari posse, auctoritas Doctorum recentiorum, licèt pauciorum, qui soli de posteriori moderna consuetudine testari possunt, pluris facienda est, & sine dubio præferenda auctoritati, etsi communiori, AA. antiquiorum, qui nihil de consuetudine imposterum introducenda scirè poterant. Cùm autem Auctores de aliqua consuetudine testantur, id non temerè, & sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est. His positis, omnibus patet, quòd antiquitus, præter unicam comestionem, nulla alia refectio cibi permittebatur. Tractu temporis introductum fuit aliquid parum sumere fructuum, herbarum, aut dulciarium, ad medicinam, ne potus noceret, ut testantur *D.Antoninus*, *& Cajetanus* de suo tempore. Postmodum consuetudo obtinuit, etiam ad nutriendum sumere aliquid panis, & fructuum, usque ad tres vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant; vel usque ad sex, ut alii putabant. Recentiorum autem, quoad quantitatem pertinet, alii, ut *Holzmann to.*1.*pag.*338.*n* 23.*cum Laym. Fill. Reg. Sporer to.*1.*pag.*283.*n.*26.*Viva ındt pag.*139.*Resp.*5. *Croix l.*3.*p.*2.*num* 1299. *cum Busemb. & Elbel to.*2. *pag.*175.*num.*481.*cum Henno, & aliis, Anacl. pag.* 387. *num.*27. dicunt ex consuetudine permitti jejunantibus quartam partem cœnæ; Sed hæc

Rrr 2 regu-

regula non multùm mihi arridet, nam vel potest esse nimis indulgens, & ideo reprobant eam *Salm.tr.23 cap.2.n.71 & Diana p.1.tr.9 R 1. cum aliis*, vel saltem est valde obscura, scrupulisque obnoxia. Meliùs igitur alii communiter asserunt permitti in collatiuncula octo uncias cibi; ita *Palaus to 7.tr.1.D 3.§.2 n 7.Roncaglia de 3.Pr.c 1.q.5.R.1.* qui asserit sic ferre hodie praxim timoratorum, *Viva cod.tit q 10 a.3. num.1.Tamb Decl.4.c.5.§ 3. num.1. Elbel to.2. pag. 180.n 493. Felix Potestà de Pr. Eccl. n.2886. Mazzotta to.1 pag 428.Diana p.1.tr 9.R.1.* qui ait hanc sententiam ab omnibus admittendam, & *Salm. cap.2. num 72.cum Vill.Turr.Pasqualig.Led.Trull. Leand.&c.* communiter, qui dicunt sic hodie tenere communem Piorum usum, & sic practicari ab eodem suorum Discalceatorum Ordine, sicut apud ipsos *Salm.* testatur *Fagundez ex Suarez* de Societate Jesu. Idem confirmat *P.M. Milante in prop.Alex VII. Exerc.23.pag.258.* qui Auctor, licèt rigidarum sententiarum fautor sit, tamen non dubitat sic asserere: „(Ut cœnula ista innoxia sit, debet esse modica, ita ut octo unciarum pondus ordinariè haud excedat quantitas illa, quæ pro refectione sumitur; ita quidem universim viri quà pietate, quà doctrinâ pollentes docent, & ad praxim deducunt. Dixi *ordinariè*, quia justa ex causa poterit esse majoris ponderis, quando videlicet aliquis majori eget nutrimentò.) „ Quod ultimum etiam communiter DD. admittunt. Quapropter, cùm censeant *Salm l.c.cum Sanch. Viva num.3.Elbel to.2.p.180 n 494.Sporer §.3.n 3. & Vivald.Tamb.Leand.ac Diana ap.Croix l.3.p.2. n.1300.* duas uncias in refectiuncula non reputari excessum gravem; consequenter tenere debent, eum a culpa excusari, qui majori indiget nutrimentò, & per duas tantùm uncias cœnulam excedit. Ceterùm, quantitas octo unciarum ita hodie usu recepta est, ut indistinctè permittatur, etiam iis qui cum illa ad satietatem reficiuntur, ut dicunt *Spor. ad 3.Pr. de Jejun.n 27.Croix n.1299 cum Vill. Fag. & Bon. Tamb §.3.num.1. Elbel to.2 pag.180.n 491.& Holzmann to.1.pag.339.n 24 cum communi.*

In Vigilia autem Nativitatis Domini ex consuetudine permittitur quantitas duplò major, ut dicunt *Viva a 3.num.2 Holzmann n.25. Mazzot to.1.pag.278 Roncaglia R 2.* Imò *Sanch. Cons. l.5.c 1 du 26. num.6. cum Met.n Elbel pag 181.n. 495.Pal § 2.n 7.& Salm.n.73.cum Mol.Barbos.Led. Fag.&c.* dicunt in ea nocte posse sumi quantumlibet de fructibus, herbis, & dulciariis, non autem de pane]; quia hanc asserunt esse consuetudinem Ecclesiæ ab omnibus receptam. Hanc tamen consuetudinem *Mazzotta* apud nos negat adesse, cui consentio & ego cum *Pasqu.Dec 92.n.2 & Renzi to 2. pag.589. qu.6.* saltem dubito, an hìc adsit ista consuetudo. Duplicem autem refectiunculam *Sanch. Azor. Diana, Tamb &c. apud Croix n.1301. ac Mazzotta, & Roncaglia ll.cit.* admittunt, etiamsi Vigilia Nativitatis adveniat in Sabbato Quatuor Temporum, hoc est etiamsi Festum Nativitatis accidat in die lunæ; quia id conceditur ratione lætitiæ, & solemnitatis. Probabiliùs tamen advertit *Sanch.l.c.n.6.* quòd, si quis in meridie anteverteret refectiunculam, non posset excedere octo uncias, quia tunc non adhuc Festum incœpit. In Vigilia autem Paschatis, aut Pentecostes dicunt *Viva, & Salm.* non permitti duplicem cœnulam, sed tantùm posse sumi ex consuetudine decem vel undecim uncias cum *Leand. Pasqualig & Quintanad.* sed de hac consuetudine apud nos etiam dubito.

Quoad qualitatem verò cibi in cœnula sumendi, hodie commune est posse comedi panem, fructus, oleas, herbas, & dulciaria, ut dicunt *Viva q.10 a.1.n 8.Salm c.2.n 77. cum Laym. Nav Azor Pal.&c.* communiter. Ceterùm, *Sporer to.1.ad 3.Pr.n.32. Elbel to 2 pag 176 num 483. cum March Tamb. & Burghaber*, dicunt, quòd spectatâ modernâ consuetudine, tuta est sententia, quòd in collatione vespertina non est attendenda qualitas ciborum, sed tantùm quantitas; adeo ut ex omnibus cibis, qui die jejunii sumi possunt in prandio, etiam piscibus, leguminibus, ovis, &c. adhuc liceat sumere in cœna. His videtur se adjungi *Bonac. de Pr.Eccl.D ult q 1.p.3.num.3.* dicens: *Ex quo patet in secunda refectiuncula magis servandam esse quantitatem, quàm cibi qualitatem.* 1026

Huic opinioni non universè acquiescendum est, nam dubitatur I. An in cœnula liceat sumere ova, cui hæc sint permissa? Affirmant *Sporer ut supra to.1. pag 284. n.32. cum Pasqualig. & Vivald.ap.Croix l.3 p.2.num.1303.* Sed hoc omninò negandum, ut dicunt *Viva qu. to a.3. num.3.Potestà de Pr. Eccl.n.2886. Mazzot to.1 pag. 427.Roncaglia l c.& Tamb l 4 c.5. §.3. num.5 cum Sanch.Fill.& Diana.* Ratio, quia ova sunt maximæ substantiæ, & ideo a consuetudine communiter rejiciuntur. Tantùm permittunt *Busemb ut supra, Laym l.4 tr.8. c.1.n 9. Holzmann to. 1.pag.339 n.23. & Elbel to.2. pag 176. n.483.* pro regionibus frigidioribus sumere parum casei, 1027

vel

vel butyri. Verumtamen *Viva*, *Potestà*, *Tamb. ll. cit. & Mazzotta tom. 1. pag. 427.* id indiscriminatim permittunt. Hocque probabiliter apud nos admittitur a pluribus perdoctis Junioribus, & praesertim a doctissimo meo Magistro, ac Illustrissimo Episcopo D. Julio Torni, pro eis qui jam dispensati sunt ad lacticinia; modò non sumatur plus quàm una uncia casei, vel ad summum una cum dimidia. Idem ait *Palaus* §. 2. *num* 6. de biscoctis cum ovis, vel butyro confectis, modò eorum non sumatur plus quàm una vel altera uncia.

Quod autem aliqui Juniores opinantur, nempe hoc vetitum esse in Epistola Encycl. N. SS. Pont. Bened XIV. (relata in fine Tomi II. *num* III), id satis non constat, nam ibi aliud non dicitur nisi iis, qui in diebus vetitis dispensati sunt ad carnes edendas, in collatiuncula vespertina, *non licere* (carnibus vesci), *sed opus habere*, *eo cibo*, *eaque uti portione*, *quibus utuntur homines jejunantes rectae meticulosae conscientiae*. Illud autem, quod aliàs probabiliter est licitum, utiquè meticulosae conscientiae non repugnat.

1028 Dubitatur II. An in coenula permittantur pisces? Hic plures occurrunt Doctorum sententiae. Id absolutè negant *Salm. c. 2. n. 80. cum Sanch. Led. & Pal.* ex communi, ut asserunt, etiamsi pisces sint parvi, & siccati; quia, ut ajunt, nullibi est haec consuetudo. Attamen *Laym. cit. num 9 cum Azor.* concedit pisciculum sale coctum. *Tamb.* autem *l. c. §. 3. num 3.* tenet pisces sale coctos sive parvos, sive magnos, hodie vetitos non esse; & assentit *Viva d. a. 3. num 3.* putans hanc consuetudinem jam introductam esse. Imò *Sporer loc supra cit pag. 284. num 32. & Elb. l pag. 176. n. 483 & Vrvald. March. Pasqualig. ac Burgh. apud Croix l 3. p 2. n 1302.* dicunt juxta hodiernam consuetudinem licitum esse vesci piscibus, prout in prandio, modò quantitas debita servetur. Ceterùm, *Bon. Disp. ult. q. 1. p 3. num. 3. & Viva d. n 3 ac Mazzot. to. 1. pag. 427.* probabiliter ajunt, hodie ex consuetudine jam apud nos recepta (quam mihi confirmarunt alii docti & probi Juniores) posse sumi in coenula exiguam partem, v. gr. duas vel tres uncias piscis majoris. Hancque consuetudinem confirmat, & approbat, ut licitam *M. Milante in prop. Alexandri VII. Exerc. 23.* ubi sic ait: *Nec scrupulosus quidem Theologus inficiari audet* (licitum esse vesci pisciculis recentibus), *praesertim quia viri prudentes ac docti, immò Regularium Communitates eisdem vesci in antipaschali jejunio consueverunt. Ut ingenuè meam hac in re proferam sententiam, attentâ praesenti disciplinâ, sine ullo scrupulo posse etiam magnos pisces in eadem quantitate permitti existimo . . . . Unde, sicut hodie in prandio licet grandes pisces comedere, licet pariter in coenula cum debito moderamine manducare.*

Dubitatur III. Utrùm liceat sumere octo uncias panis, cocti cum aqua, & oleo? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Diana p. to. tr. 14. R 58 Sporer to. 1 p. 284. n 32. cum Bassaeo, & Dress ac Bonac D ult q. 1. p. 3. n. 3.* citans *Azor. l 7 c. 8. q. 7.* (sed non bene, nam *Azorius* ibi nil aliud admittit, nisi aliquid panis, ne alii cibi soli noceant) item *Elbel to. 2 pag 181. n 499* qui probabilissimam vocat, & *Laym l. 4. tr 8. c. 1. num 9.* dicit non carere aliqua probabilitate. Ratio, ut dicunt, tum quia, si panis, & liquor sejunctim sumi possunt, cur non una simul? tum quia, licèt panis crescat pondere, non tamen acquirit rationem majoris substantiae quoad nutritionem, sed solùm rationem temperamenti quoad cibum vehendum. *Secunda* verò sententia tenendа negat, eamque docent *Palaus tr. 30. D 3. p. 2. n. 6. Laym l. cit. Fill. tr. 27. p 2. c. 2. n. 30. Roncaglia c. 1. qu 5. R. 2. Croix l 3 p n. 1303. Tamb. Decl 4 c 5 § 3 num 2.* qui oppositam non audet vocare probabilem, item *Salm. tr. 23. c. 2. n. 77. cum T. ull. Vill. d. & Reg.* idemque sentit *Viva Q. 10. a. 3. num 4.* qui asserit hanc esse communem, & contrariam non esse sequendam, ut communiter rejectam. Ratio 1. quia, esto panis coctus in aqua naturam non mutaret, tamen hujusmodi ferculum minimè est consuetudine receptum. Ratio 2. quia revera panis per decoctionem, & fermentationem cum aqua, aliam naturam acquirit, & ita fit quid unum panis & aqua, ut evadat una substantia major, & ab invicem separari nequeant. Tantùm ipse censeo admitti posse cum *Tamb. loc. cit.* ut quis actu, quo se reficit, infundens panem in aqua, aut vino, statim ori admoveat; quia tunc non intervenit fermentatio, & liquor deservit ad vehiculum cibi. Nec improbo quod ajunt *Salm. ibid.* nempe quinque uncias (aut saltem quatuor, ut ait *Roncaglia*) panis cocti non excedere notabiliter debitam quantitatem. 1029

Probabiliter autem licitum est in coenula edere jusculum ex herbis coctis cum acqua, & aceto, aut oleo, aut vino decocto, ut dicunt *Palaus p. 2. § 2. num 6 Diana p 10. tr. 14. R. 58. cum Laym. & Leand. & p. 9 tr. 6. R. 8. Viva q. 10. a. 3. n. 3. cum Bon. & Tamb. Mazzotta to. 1. pag. 427. ac Salm. cap. 2.*

cap. 2. num.77. cum Nav. & Azor. nec dissentit *Wigandt p.139.Resp.5.* si adsit aliqua causa, aliàs ait esse veniale: Bene tamen advertit *Viva loc. cit.* oleum, & acetum computanda esse in pondus. Admittunt autem *Salm. l. c.* octo uncias ex leguminibus igne tostis; Negant verò posse sumi legumina, cocta cum aqua, quia, ut dicunt, in hoc adversatur consuetudo. Sed id concedunt *Escob. to.12. l.45. du.54. num.293.& 294.Sporer l.c.num.32.& Elbel n.483.* Ceterùm, quod dictum est supra de pane decocto, fortiùs videtur posse dici de leguminibus, quæ minoris sunt nutrimenti, quàm panis.

„ 3. In Confessione non sufficit dicere, non
„ servavi, aut fregi jejunium, sed addendum,
„ utrùm refectione multiplici, an esu carnium.
„ Et, si hoc, utrùm semel, an sæpius quan-
„ titatem notabilem sumpserit: quia probabile
„ satis est etiam in hac materia, parvitatem a
„ mortali excusare, ut docet *Bonac.to.2.D.ult.p.1.*
„ *q.2.& Tann.t.3.d.3.q.3.dub.5.* v.gr. si coquus,
„ aut ægroti minister parum carnis prægustent,
„ *Escob.l c.num.54.Sanchez in opusc.t.2.l 5 c.1.dub.*
„ *12.n.10.* * (*Mediam unciam carnis, ait Pasqu.*
„ *esse materiam parvam, sed rejicitur a Salm.*
„ *c.2.num.17. qui dicunt materiam parvam esse*
„ *tantùm octavam partem unciæ, ut ajunt et-*
„ *iam Ronc. & Dian. apud Croix num.* 1305.)*
„ vel ex aliis cibis quartam tantùm partem
„ collationis serotinæ, sive unam vel duas un-
„ cias sumat: hanc enim esse materiam par-
„ vam, cum *Turrian.& Leon.* docet *Dian. p.5.t.5.*
„ *R.11.p.8.t.7. R.54.* esse probabile. Si autem
„ sæpius eodem die parum sumeret, peccaret
„ graviter: quia materiæ illæ coalescerent in
„ unam magnam, ut contra *Salas* docet *Dian.*
„ *p.3.t.6. R.43.* * Accedit auctoritas Pontificia
„ damnans opinionem oppositam. Vide *Pro-*
„ *pos.29.* inter proscriptas ab *Alexand.VII.** De-
„ nique, si sit in Quadragesima, utrùm frege-
„ ris esu ovorum, aut lacticiniorum? Tametsi
„ etiam *Dian.t.9. R.54. & t.6. misc. R.80.* citans
„ multos Doctores, dicat, certum esse, quòd
„ sit mortale, si non ex jure positivo, saltem
„ ex consuetudine, in omnibus ferè mundi
„ partibus recepta, vesci ovis, & lacticiniis in
„ quadragesima: probabile tamen est, & tu-
„ tum! (saltem in Germaniæ partibus) esse
„ tantùm veniale. *Laym.c.1.num.3.Fagund.l.1.*
„ *c.2.&c.* Tum quia, licèt consuetudo habeat,
„ ea tamen non semper sub peccato, præser-
„ tim mortali, obligat. V. *Filli.t.27. 3.Bonac.*
num.2. Tum quia Ecclesia non tam gravi- „
ter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis „
ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, „
quàm in carnibus. * (*Sed hodie hoc est im-* „
probabile ex Prop.32. damnata ab Alex.VII.re- „
*lata supra num.*1007.)*. Ob quam causam et- „
iam laridi, & adipis usum faciliùs concedi „
posse pauperibus, docet *Laym.l.4.t.8.c.1.num.5.* „
Imò ait, nec divitem propter eum usum „
continuò damnandum esse peccati mortalis, „
præsertim cùm *Syl.verb. jejunium*, & alii di- „
cant, ei, cui ovorum, & lacticiniorum usus „
permissus est, etiam laridi, & sagiminis per- „
missum videri, idque non improbet *Azor.* „
l.7.c.10.q.ult. V. *Laym.* hìc, *Fagund.p.4.l.1.c.2.* „
num.20. ubi dicit, pinguedinem inter carnes „
non computari. V. *Dian.p.1.t.9.R.21.* Verùm „
in his videndum ubique, quid recepta pio- „
rum consuetudo ferat, a qua non temerè „
recedendum. *Azor. l.7.c.10.q.ult.* * (*Vide di-* „
*cta num.*1010.)* „
Dixi: *si sit in Quadragesima*; quia extra eam „
licitè vescitur ovis, qui debet jejunare, v. „
gr. ob Jubilæum, *Henric. &c.* vel ex pœni- „
tentia sacramentali. *Fag.* vel ex voto, aut „
in vigilia. V. *Dian.p.1.c.9.R.5.& 6.* * (*Vide* „
*dicta num.*1009. „

Quæritur I. Utrùm, qui in die jejunii cul- 103
pabiliter bis comedit in notabili quantitate, peccet graviter, si iterum comedat? Affirmat *prima* sententia, quam tenent *Wigandt pag. 140.num.101.Resp.3. Sylve. v.Jejunium. num 22. Elbel to.2.pag.154.num 426. cum Med. & Henno*; item *Major, ac Montesin. apud Salm. de 3. Pr. c.1. num.7.* Ratio, quia, sicut præceptum abstinendi a carnibus est negativum, ita ut qui eas quoties comedit, toties peccet, prout omnes asserunt cum *Salm.c.2 num.29.Suar. Diana, &c.* communiter, contra *Palud.Tab.&c.* Sic est illud, per quod præcipitur abstinentia a secunda comestione. Negat verò *secunda* communis, & probabilior sententia, quam tenent *cum Busemb. num.1004.Sanch. Dec l.4.c.1.num.42.& 45. Holzmann to.1.pag.335.num.8. Anacl.pag.386. num.20. Mazzotta to.1.pag.426.Roncaglia de 3.Pr.c.1.qu.2. R.2.cum Azor.Suar.Fag.Palaus to.7.tr.1. D.3.p.2. §.2.n.8.cum Caj.Val.Sà, Tol.Laym.Henr.&c. Salm. l.c.& c.2.n.47.cum Bon.Trull.Fag.& Bass.* Ratio 1. ut alii dicunt, quia præceptum jejunii est positivum, cùm præcipiat principaliter per se unicam comestionem, unde non obligat semper ad semper; & proinde qui semel illud fregit, non peccat saltem graviter iterum comedendo; sed

hæc

hæc ratio non convincit, nam si hoc esset præceptum merè positivum, peccaret qui prorsus nihil per diem comederet. Ratio a potiori est, quia essentia jejunii consistit in unica comestione, ut elarè videtur docere *D.Thomas 2.2.qu.147.a.6.* dicens: *Ecclesiæ moderamine statutum est, ut semel in die a jejunantibus comedatur*. Quapropter, destructâ essentiâ jejunii, cessat præceptum. Dispar autem est ratio præcepti abstinendi a carnibus, ibi enim essentia præcepti consistit in abstinentia carnium; sed præceptum jejunii, ut diximus, consistit in unica comestione, quia, factâ secundâ comestione, jam jejunium solutum est; ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cùm ampliùs jejunium servare non possit. Adde, quòd hoc præceptum communiter sic DD. interpretantur; & hoc solum redderet probabiliorem sententiam nostram. Dixi autem *saltem graviter*, nam *Less.l.4.c.2.num.17. Fill.to.2.tr 27. n.24.& Croix l.3.p.2.num.1265.* cum communissima (contra *Pal. Anacl. & Salm. ll. cc.*) dicunt id esse veniale, eo quòd est contra finem legis, qui est carnis mortificatio: & quidem probabiliùs, quia contraire fini legis est quædam inordinatio, quæ ab omni culpa non videtur excusari.

Quæritur II. Utrùm, qui inculpabiliter bis comedit in die, teneatur abstinere a tertia refectione? Negant *Bonac.de Pr. Eccl. D. ult. qu.1. p.3.num.8. Holz.l.c.pag.325. Lay.c.1. n.13. Pal.p.2. §.2.n.9. Elbel l.c. & Sporer to.1. pag. 285.num. 39.* Quia, ut dicunt, adhuc in casu in advertentiæ jam destructa est essentia jejunii. Sed affirmant *Azor.Val.Sà,Nav.&c.apud Bon l.ut sup.* Ratio, quia is qui jejunium inadvertenter fregit, materialiter tantùm fregit, non formaliter; unde cùm primùm advertit ad jejunii legem, tenetur illam servare, ne formaliter lædat. Utraque sententia est probabilis, sed juxta dicta dicta in præced. Quæst. prima videtur probabilior.

Quæritur hìc III. an liceat cauponibus in die jejunii indiscriminatim ministrare omnibus cibos, & carnes? Affirmat *Viva Qu.10.A.4.n.7.* cum communi, etiamsi dubitent, an aliquis petens excusetur, quin eum interrogent; quia in dubio nemo præsumitur malus. Imò etiamsi certò sciant eum non excusari, concedunt tabernariis *Sanch. l.7* cum *Nav. Tol. Mol. &c.* apud *Viva ib.* posse adhuc invitare ad prandium; quia, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc est, *si vultis comedere apud me*. Ad carnes verò dicit *Viva* non posse invitare hospites, nisi expresè sub dicta conditione nuper enunciata. Sed hæc duo ultima non admittimus, nisi accedat gravis causa excusans a peccato scandali, prout diximus *l.2. pag.118. num.80.*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent a jejunio?

1031 *Quatuor sunt causæ excusantes a jejunio, I.Dispensatio. II. Impotentia. III.Labor. IV. Pietas. Vide omnia quæ de his dicit Busemb.*

1032 *I.Causa est* Dispensatio; *Possunt enim a jejunio dispensare 1. Papa. 2. Episcopi. 3. Parochi. 4. Prælati, de quibus singulatim agitur.*

1033 *II. Causa est* Impotentia. *Quinam excusentur de* Impotentia Physica? *Resp. 1. Infirmi. 2.Pauperes?* 1034. *Quinam excusentur de* Impotentia Morali? *Resp. Excusantur 1. Qui laborant dolore capitis; Vel qui nequeunt dormire: An autem hi teneantur mane sumere cœnulam? 2. Milites. 3. An Uxores timentes indignationem a Viris; & an Viri non potentes reddere debitum?* 1035. *4. Adolescentes.* 1036. *5. Senes. Dub. 1. An Sexagenarii robusti teneantur jejunare?* 1037. *Dub. 2. An Feminæ quinquagenariæ?* 1038. *Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi?* 1039. *Dub.4. An Religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia Regulæ?* 1040. *Dub.5. An jejunium subrogatum voto castitatis, obliget Sexagenarios?*

1041 *III. Causa est* Labor. *Quæ sint artes per se laboriosæ? An excusentur Tonsores, & Sartores? An Pictores, Scribæ, & Horologiarii? An Molitores, Argentarii, & Sculptores?* 1042. *Qu.1. An excusentur Artifices divites?* 1043. *Qu.2. An excusentur Artifices qui possunt jejunare sine gravi incommodo?* 1044. *Qu. 3. An excusentur ipsi in diebus, in quibus non laborant?* 1045. *Qu. 4. An excusentur, qui assumunt laborem in fraudem jejunii?* 1046. *Qu. 5. An qui laborant sine justa causa? Et an qui laborant ob varum lucrum?*

1047 *De Itinerantibus? Dub.1. Quale iter sufficiat ad excusandum? Dub. 2. An excusentur iter facientes equis, vel rhedis?*

1048 *IV.Causa est* Pietas. *An ideo opera pietatis possint sponte suscipi?* 1049. *1. Quando excusentur Inservientes infirmis? 2. Quando Peregrinantes ad Loca sacra? 3. Quando Concionatores? 4. Quando Cantores? 5. Quando Lectores? 6. Quando Advocati, Judices, Medici, & alii Professores? 7. Quando Confessarii?*

1050 *An absentes a Patria teneantur ad jejunium*

in

in illa praeceptum? Et an ad jejunium loci ubi sunt? Remissivè ad pag.54. n.156.

1031 REspond. Hæ sequentes; 1. Superioris *Dispensatio:* quà tamen non est opus, si necessitas sit evidens, sed in dubio tantùm: idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refectionem. Talis autem; Superior est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylv. & Sanch. de matr. lib.8 d 9. n.27. & in opusc t.2. l.5. c.1. dub.5. num.*18 absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, ut usus habet: quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab usu, & consuetudine, sine qua non licebit. V. *Trull. l.2. c.3. d.7.* Item Prælatus, & in ejus absentia Vicarius illius, ut habet *Sanch l.c.* respectu suorum Religiosorum. Non tamen Confessarius, licèt privilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet jurisdictionem in foro externo; *Sanch. loc.cit.* contra *Pal.* Unde tantùm potest judicare de justitia causæ. * (*Vel adesse causam ad non jejunandum. Viva d. num.5.*) * Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item cùm quis bonâ fide putat se a jejunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare docet *Cajet.* At si verè bonâ fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

1032 2. Causa est *Impotentia*, quà excusatur, qui sine notabili damno non possunt jejunare: ut sunt juniores usque ad annum 21. completum: quibus tamen post septimum annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, &c. * (*Etiamsi lactantes sint robustæ, ut Viva qu.10. Art.4. n.3. Salm. num.126. communiter. Idem Tamb. dicit de muliere mox concepturâ, si jejunium ei nocere probabiliter possit. Hinc probabilis metus gravis mali, ut ait Viva Art.4. num.2. aut gravis incommodi, ut dicit Croix l.3. p.2. num.1324. cum Bon. Tamb. & Pasqual. excusat a jejunio.*) * Ratio est, quia hi omnes egent alimento multiplicato: uti & tenes communiter sexagenarii, nisi evidenter constet posse jejunare sine damno. In dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam: quia cùm de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiat; tunc enim irrecuperabilis esset defectus. *Gra. t.2 d 6. tr.3. p.1. d 6. § 5 num.39. Escob. Lay l.4. tr.8. c.3. Tan.2.2. d.3. q.3. dub.5. Fill. tom.2. tr.27. p 2. c.6.* & ceteri communiter, contra *Nav. Sà, Sanch de matr. t.2 l.7. d.32. num.17. & par.2. consil l.5. c.1. d 4. num.7.* item *Dian p.1 tr.9 R.20.* &c. qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes a jejunio liberant. Quam sententiam *Trull.* tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, sequitur (cum *Malf. Ortiz. &c.*) *l.3 c.2 d.7. num.3.* præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria, liberat. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium; adduntque esse probabile, quòd sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eo quòd is in favorabilibus habeatur pro completo *Dian. p.5 t.14. R 83.* ex *Naldo, & Sanch.* Item *p.9 t.7. R.73. ex Trull.* & aliis 6. Eâdemque ætate, uti & ante annum 21. Regulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat *Dian. p.9 t.7. R 73.* ex aliis 4 qui etiam probabile censet excusari feminas quinquagenarias, *p 9. t.7. R.93.* ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione. Vide *Sanchez in opusc.* ubi ex *Navar. Gabr. Ang.* excusat eos, qui laborant tertianâ, vel quartanâ, item qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & & vesperi cœnam, notat *Dian. p.1 t.9. R 51. ex Fill.* & aliis 3. quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

3. Causa est *Labor*, vel Officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles*: cujus sententiam *Sanchez* dicit esse veram, si non suant, sed tantùm scindant corium, & materiam præparent); non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Laym. l.4. t.8. c.3.* figulos, argentarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian p 4. t.4. R.138. & Gord. n.t.2 l.6. q.18 cap.6.* versantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores: fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die uno, vel altero, quo non laborant, excusat *Azor. &c.*

cum

„ *cum Dian.p.1.t.9.R.9.* Similiter excusatur qui „ pedibus facit iter per magnam diei partem, „ ut ait *Sanch. in opusc.l.c. Vid. Fill. num.* 119. Ratio horum omnium est, quia communiter „ horum vires non sufficiunt ad hujusmodi „ labores cum jejunio.

„ Dixi, *pedibus*; quia multi non excusant equites; longa tamen equitatio ad „ plures dies, ut docet *Filliuc. tract.* 27. *cap.* 6. meritò excusat. Ubi etiam concedit „ ob labores præcedentes, & subsequentes, „ posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut „ officiò ritè fungi nequeat. V. *Bon. dist. ult. quæst.4.num.* 11. Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non „ possit, quando jejunat; uti & uxorem, quæ „ ob maciem non possit cum jejunio se viro „ gratam præstare. *Bon. loc. cit.* Atque, universim loquendo, nemo tenetur opus, ad „ quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait *Cajet.* Quod intelligo, nisi illa obligatio sit valde levis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunii.

„ 4. Est *Pietas*, vel majus bonum. Unde „ excusantur, qui cum jejunio non possunt „ vacare operibus melioribus, ver. gr. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii, „ Cantores, & quotquot opera charitatis, & „ misericordiæ, tam corporalia, quàm spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum „ jejunio peragere non possunt. *Fill.t.2. tract.* 27.*p.2.cap.6.num.24 Azor.p.1.l.7.c.28. Fern.Navar.Sylvest.Fagund.&c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando „ eorum labores cum jejunio non possunt consistere. *Diana* autem (absolutè loquendo) „ *p.1 t.9.R 9.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat a jejunio excusandos; quia, inquit, summopere laborant: non item eos, „ qui Dominicis tantùm concionantur, nisi „ sint debiles. *Sanchez* tamen *in consil.p.2.l.5. c.1.d.13.num.6.7.& 8.& Trull.lib.3.c.3.d.7.* putat a jejunio Quadragesimæ communiter, & „ regulariter excusari eos, qui ter, vel quater „ in hebdomada concionantur cum fervore. „ De Lectoribus verò *Dian.l.c. cum Fagund p.4. l.1.c 8.num.* 19. censet non omnes excusandos, „ sed eos tantùm, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanch.* licèt *loc.cit.* putet Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate „ faciunt præceptores Grammaticæ) satisfacere, si mediâ Quadragesimâ, sive ter in hebdomada jejunent; eo quòd sit magnus labor, & paucis annis sic fatigentur, ut progredi non possint; sic ille. Verùm præstat, „ ut Superiores, ad tollendum scrupulum, cum „ talibus dispensent; ut monet idem *Sanch l.c.* „ Nam in omnibus istis regula certa, & universalis statui non potest alia, quàm quòd „ lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat *Lay.c.2 num.3.* „

„ 5. *Charitas*, vel etiam urbanitas secundùm quosdam excusat etiam a veniali eum, „ qui die jejunii rogatus ab amico, modicum „ sibi sumit, *Med. Fag. Fill. Dian p.2.t.9.R.29.* vel „ qui ad excitandum infirmorum appetitum „ comedit parum, etiam carnis. *Sanch. Dian. p.3.t.5.R.32.* „

1032 Quatuor igitur sunt causæ excusantes a jejunio; I. Dispensatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. De his seorsim hic, & accuratè censeo disserendum, cùm sint res omnes pertinentes ad praxim, & scitu necessariæ. Sedulò curavi super hoc puncto quamplures Auctores observare, & hic recensere, eo quòd Doctorum auctoritas in hoc redundat in probabilitatem intrinsecam, cùm agatur de re quæ valdè pendet ab æstimatione Sapientum. Et quia plurìes infra in singulis sententiis eosdem AA. sæpe citare mihi opus erit, ideo, ne citationes iterum semper repetam, loca Doctorum de hoc puncto agentium, quos observavi, hic congero: Hi sunt *Sanch. Conf. l.5.c.1.ex dub.1.pag.90.Laym.l.4.tr 8.cap.2 pag 144. Less.l.4.c 2.pag.590. Azorius to.1.l.7. c.17 ex pag. 820. Petrocorens.to.2.ex pag.191.cap.3. Escob.to.12. l.94.Palaus tr.30.D.2.p 2.§.5.pag.22 Bonac.to.2. de Præc.Eccl.D.ult.q.1.p.ult.pag 413.P.Concina to.5.de Pr.Eccl.Diss.2.ex pag 308. Sporer Append.ad 3.Pr. Sect 4.§.1.pag.286. Roncaglia tr 9.de Jejun c.2. pag. 266. Salm. de 3.Pr.c.2.p.7.pag.362. Wigandt tr.5. E.4.pag.137. Holzmann to.1.p.3.de Pr.Eccl.tr.1.c.3. pag.325. Abelly tr.2 c.5.pag.414. Viva de 3.Pr.q to. n.5.ex pag.115. Anaclet. Dec.l.4.cap.5 §.7.pag.392. Croix l.2.p.3.ex num.1308. Tamb Dec.l 4. c.5. §.7. pag 140. Elbel to.2.Conf.18.pag.183. Mazzotta to.1. de 3 Præc.D.1.q 4.§.4 pag.428. Felix Potestà de Pr. Eccl ex pag.308. Renzius tom.2. de Pr. Eccl. ex pag. 592. &c. ut infra.*

I. Causa est *Dispensatio*; circa quam rogatur, quisnam possit in jejunio dispensare? Resp. 1. Papa habet potestatem dispensandi a jejuniis

in universam Ecclesiam, & quidem validè etiam sine justa causa, quamvis non licitè. Quomodo autem peccet dispensando sine causa? Plures censent peccare graviter, ut *P.Concina pag.330.num 2. & Sotus, Covarr.Cordub.Tap. &c. ap.Salm. de Leg c.5. num.61.* qui id putant probabile, quia hoc esset contra bonum commune, ad quod leges ordinantur. Sed satis probabiliter dicunt peccare tantùm venialiter *Sanch de Matr.l.8. D.18 num 7. Laym.l.1. tr.4.c.22. n.13. & Salm.l.c.num 66. cum Basil.Pal.Salas, Vill. &c.* modò tamen scandalum, vel aliud damnum absit. Ratio, quia hoc, quòd non omnes conformentur in observantia legum humanarum, non videtur tam gravis deordinatio, ut damnetur de mortali.

2. Episcopi possunt etiam dispensare cum subditis suis pro casibus occurrentibus, sed nonnisi ex justa causa; aliàs dispensatio erit nulla. Si verò causa non videatur omninò sufficiens ad dispensandum, vel si dubitetur, an sufficiat, poterit Episcopus partim dispensare, & partim commutare jejunium in aliud pium opus, ut ajunt *Roncaglia c.2. Reg.in praxi 4. & Viva num 4. cum Tamb.* Potest etiam Episcopus ob aliquam specialem causam dispensare pro una vice in lege universalis jejunii, aut commutare, cùm ejus Officium sit saluti suarum ovium invigilare, & scandala infirmorum tollere, puta si periculum sit alicubi jejunium non observari, ita *Laym.c.3.num.5.Azor.c.18.qu 5. & Salm. de 3. Pr.c.2.num.160.cum Caj.Armill.Tab. Sanch.Trull.* Vicarii autem Episcoporum non possunt dispensare, nisi ex speciali facultate ipsis concessa, ut ait *Viva a.5.num.5.* Neque possunt dispensare Abbatissæ, aliæque Superiores Monialium, cùm ipsæ nullam habeant jurisdictionem spiritualem; possunt tamen in aliquo casu declarare, Moniales subditas ad jejunium non teneri. Ita *Concina to.5. pag 331.* cum aliis passim. Vide dicenda *lib 4.n.53. & 61.*

3. Parochi, licèt dubitetur inter DD. an ex vi juris communis possint dispensare in jejuniis, jure tamen consuetudinis certè id possunt ex justa causa cum suis subditis particularibus, non verò pro tota Parochia. Ita ex communi sententia, quam tenent *Laym.cap 3. num.8.Less.num.45.P.Concina pag.331. num 4. Elbel num.504 Sanch de Matr.l.8.D.9 num 27. Holzmann pag.336.num.19.* (quamvis hic permittat tantùm ad unum vel alterum diem, sed alii absolutè loquuntur) item *Salm. c. 2. num.155. cum Cajet.Suar.Sylvest.&c.* Ratio, quia hoc expedit ad suave regimen Ecclesiæ; nimis enim grave foret ex locis remotis adire Episcopos ad obtinendam dispensationem, cujus necessitas in jejuniis occurrit in diem. Vide *l. 1. num. 190. & l. 2. num. 288.* Imò valde probabiliter potest Parochus in iis dispensare, etiam præsente Episcopo; quamvis enim Parochi de jure hanc jurisdictionem non habeant, habent tamen, ut dictum est, ex consuetudine, quæ satis potest jurisdictionem tribuere, ex *c. Contingat. de Foro compet.* ita *Sanch. Concina & Salm. locis cit. cum Lop. Azor.* & aliis supra relatis. Id possunt etiam Vicarii Parochorum, qui exercent actus parochiales jurisdictionem exigentes, nisi Parochi expressè repugnent, ut *Salm cum Sanch.Palac.Pasqualig.&c.*

4. Possunt etiam dispensare cum suis subditis, & adhuc cum semetipsis, omnes Prælati Religiosorum, etiam inferiores, atque Vicarii Superiorum localium; Ita *Concina pag.331. num.5. & Elbel num.503.* cum aliis communiter. Ratio, quia Regulares Superiores veram habent jurisdictionem spiritualem supra subditos suos, ut eis provideant in illis, quæ ad ipsorum bonum regimen pertinet.

Hic autem maximè advertenda est de omnibus hujusmodi facultatem dispensandi habentibus doctrina communis, quam tradit *D.Thomas 2.2.q.147.a.4.* nimirum: *Si causa sit evidens, per seipsum licitè potest homo statuti observantiam præterire, præsertim consuetudine interveniente, vel si non posset de facili recursus ad Superiorem haberi. Si verò causa sit dubia debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi.*

II. Causa est *Impotentia*, sive Phisyca, sive Moralis. Ex impotentia *Phisyca* excusantur 1. Infirmi, quibus jejunium timetur posse notabile damnum afferre; Hinc dicunt *Elbel num.527. & Viva a.5. num 2.* quòd, si quis sibi persuadeat ex experientia, vel ex probabili ratione, jejunium graviter nociturum, non tenetur jejunare. Sic ideo etiam excusantur, qui laborant febri tertianâ, vel quartanâ, vel qui ab ea immediatè convaluerunt, *Holzmann num. 14.* Item debiles qui una vice alimentum sufficiens non possunt sumere, ut *Sanch.dub.14.num.11. cum Sylvest. & Angles, ac Holzm num.14. cum Laym.* Item prægnantes, & lactantes, quibus aliquando permittuntur etiam carnes, si puer sit infirmus, aut ei immineat periculum infirmitatis, vel si mater sit debilis, ut *Roncaglia c.2.num.1. & Holzm.num.18.* Imò prægnan- 1033

tes

tes peccarent, si pluries jejunarent; Secus si unum vel alterum jejunium aliqua mulier robusta ferre vellet, ut *Petrocorens. to. 2. pag. 198. cum Nav.*

2. Excusantur pauperes, qui non habent prandium perfectum pro unica congrua refectione; Ita communiter *Lessius cap. 2. num. 40. Sanch. dub 14. num. 1. Elbel num. 507. Sporer n. 55. Holzm num. 13. & alii ex D. Thoma 2. 2. q. 147. a. 4. ad 4.* ubi ait: *Excusari videntur illi, qui frustatim eleemosinas mendicant, qui non possunt simul habere, quod eis ad victum sufficiat.* Hinc valde probabiliter dicunt *Sanch. du. 14. num. 3. cum Anglec, Salm. num. 133. & Roncaglia q. 4. R. 1. contra Mazzott.* quòd si quis non haberet nisi panem & legumina, aut herbas, non teneretur ad unicam refectionem: Licèt enim esset is ad hujusmodi obsonia assuetus, tamen ideo se sufficienter sustentat, quia pluries in die, & in magna quantitate se reficere solet iis cibis, qui sunt modicæ nutritionis.

1034 Impotentia autem *Moralis* etiam excusat a jejunio; & hæc est, quando jejunium non sine gravi incommodo, sive sine magna difficultate extrinseca, quæ magno incommodo æquiparatur, sustineri potest, ut dicunt *Abelly pag 412. num 2. Viva num 3. Tamb. n. 14. & Croix num. 1324. cum Bonac. &c.* Hinc 1. non tenentur jejunare ii, quibus jejunium affert gravem capitis dolorem, ut dicunt *Holzmann num. 14. Elbel num. 507. & Sanch dub. 14. num. 10. cum Abul. Nav. & Gabr.* 2. Excusantur ii, qui jejunando non possunt noctu calefieri, vel per notabile tempus somnum capere, ut communiter docent DD. ut *Sanch. du 14. num 10 & Salm. c. 2. num 125. Pal num 9. Sporer num. 53. Holzmann num. 14. Less num. 40. Laym. num 3 &c.* An autem isti teneantur eo casu mane sumere collatiunculam, ut serò possint comedere, & sic servare jejunium? Affirmant *Roncaglia cap. 1. Reg prax 4 Concina pag. 310. num. 41. Salm. cap. 2. num. 83 & Croix num 1325. cum Sanch. dub. 27. n. 4.* ubi notat, quòd qui non possit jejunare, nisi sumtô mane jentaculô, tenetur antevertere, Ratio, quia ille qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media non difficilia. Sed valde probabiliter id negant *Elbel num 507. Tamb. §. 7. num. 14. Fill. to. 2. tr. 27. cap. 6. num. 130. Viva a 5. num 3. cum Fagun. Diana p. 1. tr. 9. R. 51.* item *Lop. Sanctius, & Loth. ap. Croix loc. cit.* Ratio, ut alii dicunt, quia nemo tenetur ordinem pervertere, sed potest communi aliorum consuetudini se uniformare; At hæc ratio debilis est, nam refectionem ad vesperam transferre, revera non est ordinem pervertere, sed illum perfectiùs servare, cùm hæc erat antiqua disciplina. Ratio potior est, quia dilatio comestionis usque ad vesperam revera medium est extraordinarium & difficile, cùm in eo non leve perferatur incommodum, quâ ratione derogatum est antiquæ disciplinæ, quæ olim tam rigorosè fuit observata.

2. Excusantur milites, sive sint in castris, sive in hospitiis, ut dicunt communiter *Concina pag. 323. num. 9. Roncaglia c. 2. Reg. prax 2. & Salm. c. 2. num. 141. cum Leandr. Pasqual. g & aliis.* Ratio, tum quia ipsi magnos labores perferunt, tum quia statis horis non possunt comedere, nec congruum habent cibum pro jejunio.

3. Excusantur uxores, quæ aliàs jejunando magnam paterentur indignationem a viris, ut *Less. n 44. Azor. c. 18. q. 7. Viva a. 6. n. 6. Sanch. de Ma. l. 9. D. 3. num. 13. & 26. Salm. c. 2. n. 127. Holzmann n. 16. & Sporer n. 65. cum Cajet. Sylvest. Nav. Laym. &c.* Modò jejunium a viro non prohibeatur in contemtum Religionis, vel præcepti Ecclesiæ. Pariter *Sanch. l. c. de Matr. num. 12. Viva a. 6. num. 6. & Tamb. num. 45.* excusant a jejunio puellam petentem nuptias, si timeat jejunando notabiliter deformari; Sed rectè ait *Croix n. 1326.* hoc practicè vix esse probabile, cùm vix accidat ex jejuniis ordinariis Ecclesiæ hanc notabilem deformitatem causari. Bene autem excusantur viri, si jejunando non possent uxoribus debitum reddere, quia præceptum justitiæ debet prævalere præcepto humano jejunii. Ita *Sanch. l. c num. 10. cum Caj. Arm Nav. Sà, Val. &c. Laym. num 4. Holzmann num. 16. Tamb n. 37. & Salm. c. 2. num. 127. cum Less. &c.* Idem sentit *Concina pag. 317. num. 14.* sed censet teneri virum priùs precibus hortari conjugem, ut a petendo desistat; Si tamen hoc omitteret, non putarem eum peccare, saltem mortaliter. Si autem vir servans Ecclesiæ jejunia, & alia moderata ex devotione, redderetur minùs potens ad debitum reddendum, non teneretur ab eis abstinere; quia non tenetur cum spirituali jactura illa omittere, ut potentiorem se reddat, utì dicunt *Sanch num. 5. cum Gabr. Soto, Sylve. Ang. &c. ac Croix num. 1328. cum Cornejo, & Steph* Non autem excusantur conjuges a jejunio, si cum illo debitum petere non possint, ut *Croix l. c. & Tamb. num. 40.* qui tamen *num. 41.* probabiliter excusat conjugem advertentem in altero, nisi petat, periculum incontinentiæ, vel gravem suspicionem, quòd ipse adulteratus fuerit,

rit, vel aliam diligat.

1035 4. Excusantur universè Adolescentes usque ad annum 21. completum, ut docet *D.Thom.* 2.2 *q.*147.*a.*4. cum aliis communiter; Hi enim indigent majori & crebriori cibô, tam ad augumentum naturæ, quàm ad vires solidandas. Sentit autem *Durandus in* 4. *Dist.*15.*q.*13. *a.*4. quòd, si aliquis adolescens esset robustus, & in ipso natura jam attigerit terminum augumenti, is teneretur ad jejunia; Sed hæc opinio est contra communem, & contra *D.Thomam l.c.* qui prorsus deobligat juvenes ante finem tertii septennii, & tantùm subdit: *Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore se ad jejunandum se exerceant.* An verò aliquis adolescens complens 21. annum, v. gr. horâ tertiâ, vel nonâ, teneatur eo die jejunare? Negant *Escob pag.*108.*num.*364. *Sporer pag.*286. *num.*41.*& Trull. Diana, &c. ap. Salm.c.*2.*n.*120. quia, ut hi dicunt, præceptum jejunii respicit totum diem integrum, tanquam unicum objectum præcepti. Sed probabiliùs affirmant *P. Concina pag.* 289.*num.*3. *Sanch. de Ma. l.* 2. *D.*24. *num.*22. *& Salm.l.c. cum Bon.Lez.&c.* Ratio, quia præceptum obligat statim ac tempus obligationis advenit; prout qui perveniens ad locum, ubi tenetur ad jejunium, obligatur jejunare, statim ac pervenit.

1036 6. Excusantur Senes; Sed de his dubitatur 1. an sexagenarii indistinctè sint ab obligatione jejunii immunes? Communiter DD. docent sexagenarios excusari in dubio de validitate virium, nisi oppositum constet; ita *Bon. p ult.num.*4.*Less.num.*41.*Laym num* 2.*Sanch.du.*4. *num.*7. *Abelly num* 2. *Sporer n.*50. *cum Nav. Tol. &c.* Ratio, quia in illis præsumtio in dubio stat pro imbecillitate virium, ut a jejunio excusati censeantur. Sed dubium fit, an teneatur jejunare, si quis certè robustus inveniatur? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Fill. tr.*27.*cap.*6.*q.*4.*num.*112 *Elbel num.*458. *Bon. p.ult. num* 4.*cum Valent. Abul. Rodr. Reg. Laym.num.*2. *cum Nav.Cajet.Tol.Sà, &c.* Ratio, quia illi, qui in ea ætate vires validas habent, non reputantur ut senes. Hæc quidem est probabilis, sed non minùs probabilis est sententia opposita, quam tenent *Sanch.de Matr.l.*7. *D.*22. *num.*17. *Escob.pag.*108 *num.*367, *Holzmann num.*17. *Roncaglia q.*4.*R.*1.qui eam tutam vocat, *Viva a.*6.*n.*8. *cum Trull.Molf.&c.Salm.c.*2.*num.*130. *cum Villal. Leand.&c.* & probabilem putant *Azor.cap.*17. *qu.*4. *Palaus §.*5. *num.*6. *cum Sà, & Angles*, *Elbel pag.*166.*num.*458. *ac Mazzott. to.*1. *pag.*428. Ratio, tum quia sic fert universalis consuetudo, ut testantur communiùs DD. apud *Roncaglia*; tum quia aliàs esset res multis scrupulis obnoxia, examinare an aliquis sexagenarius sit vel ne sufficienter robustus ad jejunium sustinendum; Sed ratio potior est, quia hujusmodi senes, tam ob virium imbecillitatem, quàm ob defectum caloris, nequeunt simul alimentum sufficiens sumere, egentque cibô frequentiori; & licèt nonnulli in tali ætate robusti videantur, eorum tamen robur est de facili illusivum, & inconstans, cùm negari non possit in hujusmodi senibus vires deficere, & prolabi in interitum, ita ut si in morbum incidant, difficulter perfectè convalescunt; unde *Galenus l.*5. *de Sanit. tuenda* sic dixit: *Senibus simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum.* Hinc commune adagium prodiit: *Senectus ipsa morbus est.*

Nec obstat dicere cum *Elbel*, quòd senes ante sexagenarium annum certè tenentur ad jejunium; unde cùm dubium accedat, an deinde ob ætatem excusentur, possidet præceptum. Nam respondetur 1. quòd, cùm dubitatur, an lex comprehendat aliquem casum, aut subjectum, non obligat; quia tunc prorsus perinde est, ac si dubitetur, an existat lex, vel non pro illo casu, aut subjecto; & ideo possidet libertas, ut docent *Sanch. Dec.l.*1.*c.*10. *num.*33.*Palaus to.*1.*tr.*2.*D.*3 *p* 7.*num.*2.*cum Salas, Salm.de Leg.c.*2.*num.*110 *& Tamb. Dec.l.*1.*c.*3.*§.*7. *verb. Leges, num.*1. An verò sexagenarii comprehendantur a lege, vel non, est quidem dubium, imò valde probabiliter negatur, ut ostendimus; unde hoc casu, non lex, sed libertas possidet. Respondetur 2. quòd, etiamsi eo casu possessio staret pro lege, sexagenarii nec etiam tenentur ad jejunium; quia, cùm senes ad eam ætatem perveniunt, duobus ipsi obligationibus obstringuntur, unâ servandi præceptum Ecclesiæ, alterâ tuendi valitudinem: unde sicut in dubio prudens timor gravis incommodi excusat a recitatione Officii, ut communiter dicunt *Holzmann to.* 1. *pag.*451. *num.* 486. *Viva de* 1. *Præc. qu.*3.*a.*6. *num.*3. *Salm. de Hor.Can.c.*3 *num.*36.*cum Sanch. Pelliz. Trull.& aliis*, ac ipse *Elbel to.*2.*pag.*556.*num* 443. Ita excusat etiam sexagenarios a præcepto jejunii; præceptum enim naturale servandi sanitatem præponderat præcepto ecclesiastico jejunii, eùm in talibus senibus adhuc robustis, ut ait *Palaus num.*8. semper adest periculum moraliter certum gravis nocumenti, aut diminutionis virium,

rium, quæ semel amissæ, nunquam recuperantur.

An autem annus sexagesimus debeat esse completus, ad excusandum? Affirmant *Sporer*, *& Elbel ll.cit.* Sed probabiliter dicunt sufficere, ut sit inchoatus, *Busemb. ut supra num.* 1032. *Viva a.6.num* 8. *Mazzott. to.*1.*pag.*428. *Diana p.*5. *tr.*14. *R.*83. *cum Naldo*; & probabile putat *Palaus* § 5.*num.*6. *cum Sà*, *Angles*, *& Llamas*. Ratio, quia in favorabilibus annus inceeptus habetur pro completo.

1037 Dubitatur 2. An excusentur a jejunio feminæ quinquagenariæ? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Escobar pag.* 109. *num.*372. *Renzius pag.*593.*q* 4.*& Narbona*, *Machad. ac Pelliz.ap Diana p.*9.*tr.*7.*R.*73. & hanc approbat etiam *Sanch.* qui licèt *in Tract. de Matrimonio* in dubium revocaverit, in Opusculo tamen Consiliorum *dub* 4. *num.* 6. *cum Cajet. & aliis* eam absolutè docet; & probabilem putant *Viva a.* 6. *num.* 8. *& Mazzot. to.* 1. *pag.* 428. Ratio istorum, quia in feminis antecedit senectus, ita ut quinquagenariæ nequeunt ampliùs generare. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Laym.c.*3.*Salm.c.*2 *num.*131.*Tamb* §.7.*n.*5. *Croix num.*1318. *Holzmann pag.*336. *num.*17. *Elbel pag.* 184.*num.*507. *Anacl.pag.*293.*num.*64. negat quinquagenarias excusari, nisi adsit specialis circumstantia infirmitatis, vel debilitatis; quia experientiâ constat, quòd feminæ sine detrimento valetudinis faciliùs jejunant, cùm ipsæ minori indigent cibô. Primam sententiam non audeo improbare, sed neque audeo probabilem dicere, dum video illam a *Laymann*, *Tamb. Elbel*, *& La Croix* cum aliis omninò rujici, & *Dianam* dubitare de sua probabilitate.

1038 Dubitatur 3. An qui voverit jejunare, puta semel in hebdomada, *toto vitæ suæ tempore*, teneatur ad jejunium in ætate sexagenaria? *Prima* sententia, quam tenent *Sanch. Dec.l.*4. *cap.*11. *num.*54. *Bonac.p.ult. n.*4. *Renzius tom.*2. *pag.*594. *qu.* 6. *Palaus* §.5. *num.*8. *Escobar l.*94.*num.*379.*& Tamb.*§.7.*n* 9.*cum Fag. ac Diana* negat, nisi quis expressè voluerit se obligare ad jejunandum post sexagesimum annum. Ratio istorum, quia votum, cùm sit lex particularis, non obligat nisi ad instar legis Ecclesiasticæ. *Secunda* tamen verior sententia, quam tenent *Laym.num.*3. *Sporer num.*51. *Anacl. n.*78. *Holzmann num.*26. *Elbel num.*528. *& Roncaglia cap* 2. *qu* 4. *R.*3. affirmat teneri, nisi adveniat specialis ratio debilitatis. Ratio, quia votum, quamvis obliget ad instar præcepti Ecclesiastici quoad modum, non tamen quoad personas; unde sicut adolescens ante 21. annum potest se obligare ad jejunandum, ita & senex post annum sexagesimum; & satis præsumitur ad id voluisse se obstringere, qui vovit jejunium *usque ad mortem*, sive *toto vitæ suæ tempore*. Secus autem dicendum cum *Anacl. & Elbel*, si quis voveat sine tali expressione, & non advertat ad ætatem sexagenariam; tunc enim non tenetur, quia eo casu vel censetur se obligasse ad instar præcepti ecclesiastici, juxta primam sententiam; vel quia tunc supervenit notabilis mutatio, ad quam si advertisset, non intendisset se obligare, juxta dicta *pag.* 192. *num.*226.

Dubitatur 4. An Religiosi sexagenarii excusentur a jejuniis Regulæ? Affirmant *Sporer pag.*287.*num.*51.*Holzmann pag.*340.*n.*26.*Tamb.de Jure Abb. D.*12. *q.*5.*n.*7. item *Rodr. Pasqualig. & Sanctius ap. Salm c.*2. *num.*132. Quia pariter dicunt præceptum Regulæ obligare ad instar præcepti ecclesiastici. Sed negant *Azor.q.*3.*Elbel pag.* 167.*n.*460. *Roncaglia q.*4. *R.*1. *& Salm.c.*2.*n.*132. *cum Bordon. &c.* Ego distinguendum puto, & dico non excusari, si in Regula, quam Religiosi profitentur, expressè promittatur observantia *usque ad mortem*. Secus, si promissio fit sine illa clausula *usque ad mortem*, juxta id quod diximus in præcedenti dubio. Et hujus sententiæ videntur quidem esse *Salmanticenses*, cùm asserant in eorum Regula (secundùm quam loquuntur) observantiam *usque ad mortem* promitti. 1039

Dubitatur 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget voventem post 60. annum? Negat *Tamb.*§.7. *ex num.*10. *cum aliis*, quia in illa ætate, ut ait, ipsa senectus, utpote magnis infirmitatibus æquivalens est morbus a jejunio excusans. Affirmat verò *La Croix n.* 1320. dicens, quòd sicut senes tenerentur in ea ætate ad castitatem, sic tenentur ad jejunium illius vice impositum. Sed hæc ratio non convincit, nam nimis probat; probaret enim, quòd si vovens gravi laboraret morbô, adhuc teneretur ad jejunium. Quapropter, cùm senectus morbo æquiparetur, eisdemque ærumnis subjiciatur, non omninò improbabilis videtur prima sententia; Sed cùm res sit valdè dubia, putarem hunc teneri ad impetrandam dispensationem, pro qua ætas illa est quidem sufficiens causa. 1040

III. Causa est *Labor*. Ante omnia hic est advertenda Propos.30. damnata ab Alex. VII, 1041

quæ

quæ dicebat: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii; nec debent se certificare, si labor sit compatibilis cum jejunio.* Meritò Pontifex præfatam Propositionem damnavit, quia secundùm eam omnes laborantes, sive ob officium sive ob recreationem, sive labor esset compatibilis sive non cum jejunio, essent excusati, quod falsum est; Ideo igitur fuit illa proscripta, quia nimis generaliter loquebatur. Cæterum omnes artes, quæ exerceri non possunt nisi cum ingenti corporis agitatione, a jejunio excusant, eo quòd in eis multi spiritus consumuntur. Hujusmodi artes laboriosas exercere, & a jejunio excusari, ex communi sententia dicuntur Fossores, Agricolæ, Lapidicinæ, Figuli, Textores, Lanarii, Fullones, Bajuli, Aurigæ, Nautæ remigantes, Fabri lignarii, ferrarii, & murarii; ita communiter *Salm. c.2.n.136 Concina pag.320 n.2. Eibel n.508 & alii.* His meritò adduntur Cursores cum *Sanch. du. 10 num.6 Wigandt n.92. Ronc c.2. Reg. in prax.2. Sporer n. 58.* Sutores, qui calceos conficiunt, non verò qui coria scindunt, *Sanch. d. dub.10. n.7. Salm.n.136 Eibel n.508. Azor q.8. Pal num 10. Wigandt n.92 & Sporer num 58.* Item Furnarii, *Salm n.136 Holzm n 15. Palaus n.8.* Pistores, *Azor. q.8. Elbel num 508. Pal.n 8. Holzmann n.15.* Coqui, plures dapes & multis personis præparantes, si ferè per diem laborent, ut *Salm. & Sporer ll.cit. Roncaglia Reg. 2.prax. & Tamb. n.27.* Secus, si pauca fercula parent, vel tantùm præsideant inferioribus ministris. Typographi prælum versantes, non verò typos componentes, *Concina pag.322 n 7. Salm.n 136. Holzm.n 15. Elbel n.508.* Famuli, qui vehementer totâ die incumbunt majoribus laboribus, ut *Laymann num 3. & Sporer n 58.* Non verò Ancillæ lanam aut linum nentes, aut similia levia servitia domi exhibentes, ut *Tamb.§.7 n.25.* Secantes lapides, Percussantes urbem ad vendendos merces, *Croix n 1270.* Ornantes Templa, scalas circumferendo, *Tamb §.7.n 20.* qui autem bene advertit omnes hos laborantes non excusari a jejunio, nisi laborent saltem per majorem diei partem, non verò si per duas vel tres horas.

Barbitonsores communiter non excusantur, ut docent *Less.c.2 n 42 Laym.c.3.n.2.& Salm.c.2.n 39. & c.cum communi.* Excipe, nisi aliquis artem suam sine refectione exercere non valeret propter laboris molestiam, vel propter complexionis debilitatem, ut dicunt *Palaus p.2. §.5.n.10 Sanch. c.1. dub.7.n.8. Mazzotta to.1.pag 429. Concina pag.321. num.6. & Led. Facund. ac Leand ap. Salm.l.c. ex Less. d. num.42.* Item *Palaus n 10 & Lea. ac Angles ap. Sanch. du 6.num 7.* excusant etiam Sartores; sed hoc non admittendum, nisi ipsi peculiari debilitate laborent, ut ait *Concina pag. 321.num.6.* Vel nisi aliquando deberent extraordinariò labore etiam per magnam noctis partem suere, ut evenire posset, si aliqua festivitas immineret, & non possent necessarias vestes conficere, ut dicunt *Roncaglia Reg. in prax 2. & Salm.n.139.* Pictores, & Scribæ sive Notarii non excusantur, ut veriùs docent *Salm. num.140. Tamb.num 25. Viva a.6. n.4. & Elbel n. 508. cum communi*, ut asserit (contra *Henr. Machad. Leand. & Pasqu. ap. Salm. ibid.*); Nisi labor sit talis, ut non posset exerceri cum jejunio, sine magna difficultate. Neque Horologiarii, ut ait idem *Elbel*; Sed excipe eos, qui magna horologia conficiunt, ad quæ construenda magnis viribus opus est.

Alii absolutè excusant Molitores, Argentarios, & Sculptores; At *Concina pag.326. n 6.* hos non excusat, nisi ob debilitatem personæ. Sed meliùs puto dicendum, in his attendi debere qualitatem laboris, an sit gravis, & cum jejunio incompatibilis: Regula enim communiter recepta est cum *Lessio num.42.* quòd qui sine magno incommodo nequit aliquam artem, etsi per se non laboriosam, exercere, vel propter debilitatem personæ, vel propter aliam peculiarem circumstantiam, is non tenetur ad jejunium.

Hic quæritur 1. An Artifices divites, qui 1042
ex officio exercent artes laboriosas, peccent, si in die jejunii laborem assumunt? *Prima* sententia probabilis affirmat, quam tenent *S.Antonin 2.p.tit.6.c.11.§ 6 Concina pag 319. num.1. cum Gabr. Durando, & Armill.* Et hanc clarè tenet etiam *S Thomas 2.2. qu.147. a.4. ad 3.* ubi sic ait: *Si operis labor commodè differri possit, aut diminui absque detrimento corporeæ salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ; non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Verùm *secunda* communis sententia, quam tenent *Sylvest. v Jejunium num.4 Navar cap.21. num 16. Salm.num.134. Viva in prop. 30. Alex. VII. Less.num 42 Ronc.c.2. Reg. prax.2. Elbel num 518. Sanch du 7.num.4 cum Tol Lea Met* & alii innumeri, dicit hos non peccare, quamvis non indigeant profui vel suorum sustentatione. Probatur 1. ex Decreto, sive Oraculo vivæ vocis prolato ab Eugenio IV. in an. 1440. ut testantur

tur omnes AA. citati, utque habetur in *Compend. Privilegiorum Fratr. Minor. verb. Jejunium num.2.* In illo enim sic fertur Pontifex declarasse: *Artifices laboriosas artes exercitantes, & rustici, sive divites sint, sive pauperes, non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis. Et quòd absolvi possunt, & induci ad eleemosynas, & alia bona opera facienda*. Alicui hujusmodi Declaratio visa est apocrypha, dicens 1. Inepta videri verba illa, *sub præcepto peccati mortalis*; ergo ne declarat Pontifex teneri sub veniali? & cur? Sed respondetur, quia facilè hujusmodi divites possunt venialiter peccare, assumendo laborem propter cupiditatem lucri, juxta dicta *pag.423. num* 885. Et ob hanc causam rationabiliter monet Pontifex eos inducendos esse ad alia bona opera facienda. 2. Inepta etiam videri alia verba illa, *& quòd absolvi possunt*; Si non peccant, a qua culpa absolvi debent? Sed hoc clarè intelligitur: eo quòd fortè ii tanquam indispositi a Confessariis dimittebantur, propterea Eugenius declaravit bene eos absolvi posse, non quidem a transgressione jejunii, sed ab aliis peccatis confessis. Ceterùm, usquedum mihi non constabit falsitas hujus Declaraionis, nunquam audebo eam apochrypham dicere, postquam tot classici Auctores communiter pro vera illam habent, & super ea suam sententiam fundant. Ratio autem hujus sententiæ mihi videtur esse, quia valde interest Reipublicæ, ne causâ jejunii Operarii intermittant exercere artes, quibus ex suo officio incumbunt; si enim in diebus jejunii tantùm pauperes laborare possent sine jejunii obligatione, plures, quibus non est opus actualiter laborare ad se sustentandum, laborem intermitterent, quod certè verteret in notabile Reipublicæ detrimentum.

1043 Quæritur 2. An Artifices, qui laborando sine gravi incommodo jejunare valent, teneantur ad jejunium? *Prima* sententia negat, quam tenent *Tamb. §.7. num.18. & Leand. & Pasqual. ap. Concina pag.320. num.3.* Ratio, tum quia consuetudo communiter a jejunio eximit omnes, qui laboriosas artes exercent; leges autem non respiciunt, quod rarò, & per accidens evenit, sed quod communiter, & per se contingit; tum quia ab Eugenio IV. in præfata Declaratione omnes hi fuerunt dispensati. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Bonac. p. ult. num 8 Conc. l.c. Viva in prop 30. damn. ab Alex. VII Regin. l.4. c.16. num.216.* affirmat teneri, modò tamen sit manifestum, quòd ipsi jejunando grave non subeant incommodum; cùm ex una parte lex universè obliget omnes, qui valent cum levi incommodo jejunare; & ex altera satis non constat Eugenium voluisse cum eis dispensare. Secus verò dicendum, si dubium sit, an jejunando grave perferant incommodum; quia ex communiter contingentibus in dubio præsumitur jejunium non esse compatibile cum artibus laboriosis. Hæc secunda sententia, speculativè loquendo, videtur probabilior; sed in praxi vix reperietur unus, qui ex hujusmodi labore non graviter relaxetur.

Quæritur 3. An excusentur a jejunio exercentes artes laboriosas in diebus, in quibus vacant a labore? Commune est inter DD. quòd ii qui uno vel altero die non laborant, non tenentur jejunare. Ita *Sanch. dub.7. num* 10 *Bonac. p. ult. num.8. Azor. c.17. qu 8. Roncagl. c.2. Reg. prax.2. Elbel p.189. num 518. Tamb. §.7. num 24. Croix num.1333. cum Mendo, & Diana*. Ratio, quia in primo die excusantur, ad reficiendam lassitudinem propter laborem assumtum in die præcedentis: in altero, ad servandas vires propter laborem in subsequenti die assumendum. Sed quid, si in illis duobus diebus posset aliquis sine gravi incommodo jejunare? *Bonacina l cit. Ledesma, & Med. apud Viva in d. prop.30. Alex. VII. num.9.* affirmant teneri, nisi experti jam fuerint ex præcedenti labore laxatos manere, vel minùs aptos reddi ad laborem pro die sequenti. E contrario *Elbel pag 189. num. 518. Sanch dub 7. num 10. cum Victoria, &c. Diana p.1. tr.9. R.9. cum Fag. & Hurtado* absolutè excusant, quia ipse labor lassitudinem infert. At ego sentio cum *Viva l. cit* pariter distinguendum, ut in præcedenti quæstione, nempe quòd si manifestè ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent, tenerentur jejunare; Secus, si non manifestè; in dubio enim excusantur, quia ex communiter contingentibus præsumtio stat pro necessitate alimenti, ut vel reficiantur a labore exercito, vel idonei reddantur ad laborem exercendum. 1044

Quæritur 4. An qui laborem assumit, ut eximatur a jejunio, excusetur a culpa? Non videtur dubitandum, quòd hic postquam graviter est defatigatus, etiam malo fine, & etiamsi præviderit defatigationem illam fore incompossibilem cum jejunio, ad illud non tenetur, ut communissimè docent *Laym l 4 tr 8. cap.3. num.5. P. Concina tom 5. pag.308. num.2. Sporer num 61. cum Med. ac Diana, & Sylvest. Palud. Sanch. Pal. Fill. & Pasqualig.* (qui asserit communem 1045

munem esse sententiam) *apud Croix l.3.p.2.n.* 1334. Ratio, quia jam ille est factus moraliter impotens ad jejunandum; Et sic intelligendum id quod dixi *pag 62. num.* 152. *v. An verò*; nimirum quòd talis non peccaret contra jejunium. An autem ille, apponendo impedimentum, peccet contra jejunii præceptum? Negant *Salm. de Leg. c.2.num.*164 *cum Pasqualig. Sanctio, & Recafull ap. Croix l.c.* Ratio, ut dicunt, quia tunc ille utitur jure suo, quo potest se extrahere ab obligatione legis; sicut se eximit ab obligatione jejunii, qui egreditur e sua Patria, ubi aderat obligatio jejunandi, ut alium locum adeat, in quo tale præceptum non adest. Sed omninò affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Sanch. Conf. l.5 c.1 du.7.num.13.Azor to.1.l.7 c 17.n.9.P.Concina to.5.pag.*149. *num* 2 *Mazzotta to.* 1. *pag* 126. & *Diana p.2.tr.*14 *R* 11. qui ait ab hac sententia non recedendum, quidquid priùs alibi dixerit: item *Viva q.*10.*a* 6 *num* 7.& *Croix l.c.* qui dicunt contrariam sententiam communiter rejici. Ratio, quia, licèt is non peccet contra præceptum jejunii, omittendo jejunium post defatigationem; peccat tamen, quia operatur in fraudem præcepti; omnis enim lex obligat, ne quid fiat datâ operâ, ut lex eludatur, ex *D.Th.* vide *num. sequ.*

1046 Quæritur 5. An peccet contra legem jejunii, qui sine justa causa laborem assumit, quamvis non in fraudem præcepti? Negant *Roncaglia tr.9.c.2.Reg 2.Bon.Led.Med Leand.Pasqualig. & alii ap.Croix l.3.p.2.num.*1334. Sed oppositum pariter omninò tenendum, ut censent *Laym.l* 4. *tr.8.c.3.num.5. Sanch.Conf.l.5.c.1.du.7. num.1.Palaus tr.30.D.3 p.2.§.5. num.*10. *cum Nav. Cajet.Tol.Abul Fill.&c.communiter*, item *Croix, l c.cum Sanch.Diana, ac aliis;* Et hanc clarè docet *S.Thomas* 1.2. *q.*71. *a.*5. ubi loquens de eo qui *se occupat talibus, quibus ab eundo ad Ecclesiam impeditur* (nempe ad Sacrum audiendum), damnat de peccato omissionis; & rationem adducit: *Qui enim vult aliquid, cum quo aliud esse non potest, ex consequenti vult illo carere.* Nec obstat, dicere quòd, si quis obligatus ad Sacrum audiendum, aliò pergat, ubi non adest tale præceptum, eo fine ut eximatur, vel prævidens sic eximi ab obligatione Missæ, non peccat. Nam bene respondet *Mazzotta loc. cit.* quòd hic talis, aliò eundo, omninò eximitur a debito Sacri audiendi; sed qui opus assumit ad se liberandum, vel prævidens se liberatum iri a jejunio, adhuc remanet ad illud obligatus, licèt postea propter laborem assumtum a jejunio excusetur. Notat autem *Sanch. Conf. l.5 c* 1.*du.7.num.*16.*cum Victor. & aliis*, quòd, si quis non ad recreationem, sed ad finem utilem, licèt non necessarium, assumit laborem, non peccat contra præceptum jejunii, si postea non jejunet. Et idem ait *num.* 17. de itinerante ex aliqua causa honesta, etsi non necessaria, puta ad visendos propinquos vel Patriam, ad venandum, ad ludendum pilæ; tunc enim semel, vel iterum excusat. Sed his non universè acquiesco; præsertim, si solâ delectationis causâ, iter, sive alius labor suscipiatur, ut bene ajunt *Abelly pag.*412. *num.*3. & *Sporer num.*61. Ceterùm probabiliter *Elbel pag.*191.*n.* 526. *Sporer num.*60.*cum Laym.* & *Sanch.du.*7.*n.*2. *cum Caj.Nav.Angles*, & aliis communiter, excusant a culpa eos, qui, licèt ex proprio officio non laborent, tamen laborem aliquem magnum assumunt ob rarum lucrum; sicut probabiliter non peccant, qui ob hujusmodi causam laborant in die festivo, ut ait idem *Sanchez*, utque diximus *de* 3. *Præc. pag.*217. *n.* 301.& *pag.*222.*num.*332.*cum aliis*.

Ratione pariter laboris excusantur a jejunio iter facientes pedester per majorem diei partem, ut probabiliter docent *Sanch. du.* 10. *num.*2. *Less.c.*2.*num.*43. *Holzmann pag.*335.*n.*15. *Pal.* §.5. *num.*10. & alii communiter. Sicque pariter excusantur Muliones, & Agasones pedester mulas, aut asinos ducentes, ut *Salm. c.2.num.*137.*cum Sanch.Pal Tol.Laym.&c.* Hoc tamen intelligitur 1. nisi persona, completo itinere, & aliâ refectione non sumtâ in notabili quantitate, jam postea satis se reficiat; tunc enim nequit secundam comestionem facere, nisi die sequenti iter prosequi deberet. Intelligitur 2. nisi iter commodè differri possit, ut docet *D.Thom.*2.2.*q.*147.*a.*4.*ad* 3. dicens: *Si peregrinatio commodè differri possit . . . non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Et eum sequuntur *Less. num* 43. & *Laym.n.*3. *cum Sylvest. Tol.* & *Medin.* Quando autem, incoeptò itinere, jejunii dies intercurrit, non tenetur itinerans ab illo desistere, ut jejunet, uti docent *Sanch.du.*11. *num.*5.*cum Abul. Laym. c.3.num.*5. & *Sporer n.* 66.*cum aliis communiter*. 1047

Sed dubitatur 1. Quale iter, communiter loquendo, sufficiat ad excusandum? *Pasqualigus ap. Croix num.*1344. dicit satis esse iter septem milliarium, idest duarum leucarum & mediæ (leuca enim importat hic spatium trium milliarium, sive unam horam itineris). Sed hæc

hæc opinio ab aliis non recipitur, qui probabiliter dicunt requiri ad excusandum saltem iter quatuor vel quinque leucarum, ut *Salm. n.* 135. *Pal.§.5.n.10.Viva a.6.n 4 cum Trull.& Dian.*; quamvis *La-Croix cum Bon. Fill. &c.* requirat iter adminus quinque leucarum, idest 15. milliarium. Si tamen via esset tam ardua, aut tempus tam asperum, aut si itinerans esset adeo debilis, vel itineri non assuetus, ut non posset jejunare sine magna difficultate, ob has causas aliquando posset eum excusare a jejunio iter etiam sex milliarium, vel minùs; ita *Sanch du 10 num 3. Salm.num.137. Roneaglia Reg.2.in prax.& Croix l.c.* Sic pariter *Tamb.§.7. num.25. in fine* rectè excusat famulos pedestres comitantes Dominum, qui per totum diem æquitaret per Urbem. Et sic adhuc probabiliter quidam doctus excusabat famulos, qui jugiter per diem inserviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad literas ferendas, & similia.

Dubitatur 2. an iter facientes equis, vel rhedis, excusentur a jejunio? Damnata quidem fuit prop.31. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Excusantur absolutè a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit; & etiamsi iter unius diei conficiant*. Ceterùm communiter a DD. excusantur qui sic itinerantur per plures dies, ut *Salm. num. 138. Sanch. du.10. num.5. Ronc. cap.2. Reg.2.in prax. Laym. num.3. & Viva a.6.num.4. cum Trull.* (*Viva* tamen, & *Laymann* requirunt, ut tale iter sit saltem per octo dies; sed hoc videtur nimis rigorosum). Benè autem advertit *Viva*, quòd hujusmodi itinerantes non excusantur, si constet eos sine magno incommodo posse jejunare. Præterea, rectè dicunt *Croix, Ronc.ll.cit.& Salm.n.137. & 138. cum Sanch.Azor.Tol.Trull.&c.* posse aliquando excusare iter etiam unius diei, si agendum esset cum magna defatigatione, ut evenit Cursoribus; vel si equitans sit debilis, aut tempus sit asperum, vel iter arduum, aut extraordinarium; Iter autem octo, vel decem leucarum putant non esse extraordinarium *Salm. cum Sanch. Tol. Trull. Lastra, Corella, &c.* contra *Mochad.Dianam,Leand.&c.ibid.* Meritò autem hìc notat *Viva d.a.6. num.11. cum Sanch. du.32.* quòd itinerantes, si non habeant cibos quadragesimales sufficientes ad sustentandum, potiùs debent refici lacticiniis, adhuc in Quadragesima, & servare jejunium, quàm aliis legalibus cibis levioribus vesci, & jejunium frangere, quia observantia jejunii præstat abstinentiæ a lacticiniis.

IV. Causa excusans est *Pietas*. Communiter docent DD. propter hujusmodi causam pietatis posse hominem jejunium omittere, scil ob peragendam aliam piam charitatis aut religionis operam, quæ sit majoris boni, quàm jejunium. Ita *Salm.c.2 num.142.cum aliis passim*, ex *D.Thoma 2.2.q.147.ad 3.* ubi sic ait: *Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, & magnas diætas faciendi, vel etiam multùm laborandi, vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, & simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & magis necessarias causas*. Subdit tamen S.Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem; nisi fortè ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso, quòd Prælati dissimulant, videntur annuere*. Sed facilè *S.Thomas* dispensationem hanc potiùs requirit ad majorem cautelam, vel de convenientia, non verò de necessitate, cùm mox priùs jam dixerat ut supra, *propter hujusmodi causas pietatis non obligatur homo ad jejunandum*. 1048

Sed dubium fit, an hujusmodi opera a jejunio excusantia possint suscipi sponte, & non ex officiò, vel obedientiâ? Negant *Sylvest. Nav.Cajet.& alii ap. Salm.num.142.* Sed probabiliùs affirmant *Sanch.du.17.num.2.& Salm. l.c. cum Arm.Gabr.Palac.& Vill.* Idque expressè docet *D.Thom.in 4 dist.15.q 3.a.1.qu.2.ad 3.* ubi dicit: *Si enim sit tanta abstinentia, quòd homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum*. Modò, intelligitur (ut infra explicabimus), opera illa ex justa causa assumatur, & differri non possit.

Hinc 1. Excusantur qui pluribus infirmis cum magno labore inserviunt in Hospitalibus, aut Monasteriis, ut dicunt *Palaus § 5.num.11. Bon.p.ult.n.13.& Salm.c.2.num.143. cum Led &c.* 1049

2. Excusantur peregrinantes ad loca sacra, modò 1. ipsi verò zelò peregrinationem suscipiant, in magnum Dei honorem, aut magnam ædificationem communem, nempe si sint personæ gravis auctoritatis, ut ait *Cajetanus ap. Laym. n.5.* vel si peregrinatio vertat in magnam ipsius peregrini spiritualem utilitatem, ut dicunt *Sanch.du.11.num.5. Holzm.tun pag.336. num.16.*

num.16 & Salm cap 2.num.144 cum Sylvest. Abul. Pal. Vill. &c contra *Ledesm. Palæ. & Met ap. Sanch l.c.* qui excusant a jejunio etiam eos qui simplicis devotionis causâ peregrinationem suscipiunt; Sed hæc opinio non videtur satis tuta, semper ac ipsi commodè peregrinationem differre possunt, ut docet *D.Thom. eod loco supra cit. a 4 ad 3.* ubi ait: *Si peregrinatio, & operis labor commodè differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis . . . vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Et sic alii communiter, ut *Less c 2.num.44 Laym.d.num.5.Holzm.& Salm.ll.cit.* Quando verò peregrinatio jam suscepta fuerit, & interim dies jejunii occurrat, non est obligatio intermittendi eam, ut jejunium servetur, prout communiter inquiunt *Sanch. & Salm.ll.cit cum Abul. Sporer. num. 66. & Laym. d. num 5.* qui ait id ut certum tenendum.

3. Excusantur Concionatores, qui prædicant quotidie in Quadragesima, ut ex communi sententia dicunt *P.Wigandt.Ex.4.n.92. & Salm. cum Nav.Cajet. Tolet. Trull.&c.* quia actio concionandi est valde laboriosa, tum propter studium ad id necessarium, tum propter corporis agitationem. Et hoc maximè locum habebit pro Missionariis, qui in diebus Missionis cum vehementi agitatione concionantur. Ceterùm decet quidem Concionatores omnes, qui non solùm verbô, sed etiam exemplô debent prædicare, ut quantum fieri potest, ad ædificationem Populorum, jejunia satagant observare, ut faciunt qui perfectionis amantiores sunt. An verò excusentur, qui tantùm ter, vel quater in hebdomada Conciones habent? Affirmant absolutè *Sanch. du.13. num.6. Roncaglia c.2. Reg prax.3.Tamb.§.7 n.26. & Henr. Trull.ac Pasqualig ap.Salm.num.149.* Idem sentiunt *Busemb ut supra, Elbel pag.169.num.464.& Viva a.6.num.4.* Modò tamen, ut isti dicunt, cum magno fervore concionentur. Sed meliùs ajunt *Holzm pag 335.num.15.& Salm.l.c.* in hoc standum esse judicio prudentum, nempe si Concionatores isti ob corporis agitationem, & applicationem mentis ita debiles evadant, ut nequeant jejunium perferre, tunc possunt excusari. Et hoc valet, etiamsi ipsi concionentur causâ lucri, ut dicunt *Sporer n.63.Tamb. num.26 Sanch.dub.13. num.3.cum Nav.& Angles,* (contra *Cajet. Led. & Arm.*) *& Salm. d.n.149. cum Less. Bon. &c.* Ratio, quia hujusmodi lucrum, cùm sit justum stipendium talis laboris, licitè intenditur; & aliunde ex tali intentione non impeditur utilitas audientium.

4. Excusantur Cantores, sive Musici, qui jejunium observando vocem amitterent, nec possent suum officium exercere, ut dicunt *Anacl. num.65. Sporer num.63. Elbel num.511. & Less. n. 44. cum Sylvest.Nav.& Tab.*

5. Excusantur Lectores Scientiarum, qui magnô studiô & labore indigerent; non verò qui dictant lectiones jam priùs ordinatas, & sæpius repetitas; ita communiter *Roncaglia c.2.Reg prax 3. Elbel n 464.& Salm.c 2.num.147. cum Less Nav.Cajet.Tol.Azor.&c.* Asserunt *Salm.* contrarium sentire *Sanchez du.13. num.7.* Sed non bene, nam hic Auctor ibi non loquitur de Lectoribus, sed de Scholasticis, qui propter studium non possent jejunare, & dicit cum *Angles*, hos potiùs debere omittere studium, etiam per totam Quadragesimam, quàm jejunium; contra *Azorium q.8. & Pal. num.11.* qui censent Scholasticos excusari, si per quinque horas utilibus studiis vacant. An autem excusentur a jejunio Lectores Grammaticæ? Negant *Salm.num.148.* Sed affirmat *Sanch.num.7.* si in die quatuor legant lectiones: sive si doceant per quinque horas, ut ait *Azorius*; *Palaus* autem, & alii *ap. Croix num.1326.* dicunt Magistros Grammaticæ, qui per quatuor horas docent, non teneri jejunare plusquam tribus diebus in hebdomada.

6. Excusantur Advocati, qui cum jejunio non possent satisfacere suis clientibus, propter studium quô indigent, ita *Ronc.Reg.3.prax. Holzm n.15. Elbel num. 464.* Idem ajunt *Salm.n.140* de Judicibus, qui egent studiô ad sententias ferendas. Idem dicunt *Sporer num.59. Holzm. & Elbel ll.cit.cum Bonac.* de Medicis, & Confessariis, qui magnô indigent studiô, ut suis infirmis, aut pœnitentibus satisfaciant: Hi enim licèt non egeant majori cibô, cùm labor sit mentis, opus tamen habent cibô frequentiori, ut in eis reparetur spirituum consummatio.

7. Confessarii causâ Confessionum excipiendarum communiter non excusantur; nisi extraordinarium laborem subeant, nempe si Confessiones audiant ferè per totum diem (puta per septem, vel octo horas); ita *Palaus num. 11. Salm.n.150 & Ronc.c.2.Reg.prax.3.* Sed meliùs *Sanch.du.13.num.11. Sporer num.59. Viva a 6. n 4. & Diana p.3. tr.9. R.10. cum.Fagund.* ad eos excusandos, ultra laborem extraordinarium, requirunt, ut ipsi sint ita debiles, ut cum jejunio non possent satisfacere frequentiæ pœniten-

nitentium; & idem sentit *Tamb.* §.7. *num.*25. ubi insuper notat, quòd prædicti Professores, nempe Lectores, Cantores, Advocati, Medici, & Confessarii, non per se, sed tantùm per accidens a jejunio excusari possunt, nimirum si ratione alicujus gravis circumstantiæ suis officiis jejunando non possint satisfacere. Et hoc maximè advertendum in hac materia, nam ubi labor per se excusat, in dubio præsumtio stat pro exemtione jejunii; e converso, ubi labor non per se, sed per accidens, nempe ob aliquam circumstantiam debilitatis personæ, vel gravitatem laboris excusat, in dubio præsumtio stat pro obligatione jejunii.

Hic autem ultimò animadvertenda est quædam doctrina, quam tradunt *Sporer num.* 67. *& Laym. c.*3. *num.*6. *cum Nav. Sylvest. Cajet. & Tol.* quòd, si quis non habeat causam absolutè sufficientem ad eum excusandum a jejunio Quadragesimali, & aliqua ratio ipsi probabilis & justa appareat, quà tantùm bis, vel ter in hebdomada jejunet, non est urgendus ad jejunandum, etiamsi causa illa non omninò sufficiat, sed relinquendus in sua bona fide, ne ipse fortè deinde omnia jejunia culpabiliter omittat.

1050 An autem peregrinus obligetur præcepto jejunii, quod servatur in suo domicilio, dum abest ab illo? Vide dicta in *tract. de Leg. pag.*63. *n.*156. An verò e converso, peregrinus degens ubi adest præceptum jejunii, quod non viget in sua Patria, teneatur illud observare? Vide *ibid. vers. Pro majori parte*.

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

„ Cùm omnes Fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, licèt non sequatur transgressio, sit peccatum mortale (*Sylv. Sayr. Sanch. Bald. t.*1. *l.*1. *d.*9. *n.*8. *&* 9.). Hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPUT I.

De Statu Religioso.

DUBIUM I.

Quid sit natura Status Religiosi?

1 *Quid Status Religionis? Et qui sint Religiosi?* 2 *An Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum maneat obstrictus votis?* 3. *An teneatur ad observantiam suæ Regulæ?* 4. *An promotus ad Parochiam teneatur ad Habitum, & Regulam?*

Respond. Status Religionis est fidelium ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus. „ 1

Dico, *ab Ecclesia*; quia, etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant: postea tamen in Concilio Lateranensi sub Innocentio Tertio statutum est, ne nova Religio inducatur nisi approbata a Papa. Ratio est, quia, cùm Religio sit Communitas Sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio, hæc autem a Papa proveniat, decens est, ut talis Communitas ab eodem approbetur. *Laym. l.*4 *t.*5. *c.*1. „

Unde resolvuntur Casus.

1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio est, quia, qui in Societ. JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definivit *Gregor XIII* in Bulla, *Ascendente Domino*, *Laym. l. c. n* 4. „

2. Non sunt Religiosi ii Ordines Militares, qui conjugalem castitatem tantùm vovent: sunt tamen verè Religiosi Milites S. Joannis, & Teutonici, eorumque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex Fratribus, ex Sororibus Tertiariis sive Ordinis Sancti Francisci, sive aliorum, tantùm sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundùm certam Regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ii non sunt, qui, licèt tria illa emittant, & communiter, vel seorsim ha- „

„ bitent, Regulam tamen a Sede Apostolica „ approbatam non profitentur. *Laym.l.c.*

„ 3. Religiosi non sunt, qui, editô votô „ perpetuæ paupertatis, & castitatis, & obe- „ dientiam vovent Confessario, aut Episcopo. „ Ratio est, quia tali votô non subjiciuntur „ jurisdictioni spirituali, quæ a Deo, mediô „ ejus Vicariô, provenire debet, *ibid. n.7.*

„ 4. Etsi Papa in votis solemnibus Religio- „ nis dispensare possit, ut quis desinat esse Re- „ ligiosus: non potest dispensare tamen, ut „ quis manens Religiosus substantialibus vo- „ tis non teneatur; quia ad essentiam Reli- „ gionis illa spectant. *Lay.l.c.n 8.ex Nav.&c.*

„ 5. Religiosus promotus ad Cardinalatum, „ vel Episcopatum, obstrictus manet votis „ essentialibus suæ Religionis, etsi quoad ali- „ quos effectus paupertatis, & obedientiæ ex- „ emtus. Deinde, etsi jugô Regulæ absolu- „ tus sit quoad culpam, & pœnam; tamen „ ex obligatione moralis honestatis, ea ser- „ vare debet, quæ eum decent, & cum ejus „ munere consistunt. Hinc quoad habitum, „ sui Ordinis colorem deferre debet, et quoad „ figuram, Episcopis secularibus se conforma- „ re possit, ut Clemens VIII. concessit apud „ *Sanchez 6. mor. c.6.* Imò, si Episcopatum re- „ signet, vel ob culpam deponatur, absque „ degradatione, tamen non tenetur ad regu- „ larem observantiam redire, quia retinet e- „ minentiam Episcopalem, ob quam ab obe- „ dientia regulari excmtus fuit. *Ibid. ex S.Th.* „ *Rodrig.Sanch &c.* Secus est in Cardinali Re- „ ligioso, qui non est Episcopus; hic enim, „ relicto Cardinalatu, nihil retinet ex digni- „ nitare Cardinalitia; idcoque, si Papa ejus „ renunciationem accceptarit, tenetur redire „ ad obedientiam regularem sui Ordinis. *Pal.* „ *de Rug.resp.mor.l.5.d.12.*

2 Quæritur igitur I. An Religiosus assumtus ad Episcopatum maneat absolutus a votis? (Intellige a votis *Obedientiæ*, & *Paupertatis*, nam votô castitatis remanet quidem obstrictus ratione Ordinis.) *Prima* sententia affirmat cum *Vasq. Sot.Med.Angles*; Et signanter quoad vorum paupertatis, tenent *Palac.Tamb.Dian.* & probabile putant *Sanchez, Villal. cum Salm.tract.15. de Stat.Rel.c.5.num.30.& 32.* Probantque ex *c.unic. 1V. Qu.1.* ubi dicitur: *Monachus, quem canonica electio a jugo Regulæ monasticæ professionis absolvit, & sacra Ordinatio de Monacho Episcopum facit.* Ex hoc igitur dicunt liberari a voto Obedientiæ; Sequitur textus: *Velut legitimus heres paternam sibi hereditatem postea jure vendicandi potestatem habet.* Si enim, dicunt, potest ut legitimus heres sibi vendicare hereditatem paternam, ergo potest illius verum dominium acquirere, dum vendicare solis dominis competit; Et sic etiam liberatur a voto paupertatis.

Secunda sententia, quam sequimur, & tenent cum *Busemb.Lessius d.c 40.num 113. Palaus to 3.tr.16.D.4.p.14.num.4 Sanch l.6. Dec.c.6.n.2. Suar.de Rel.to.4.tr.8.l.3.c.17.num.1. Laym.l.4 tr.5. c.2.num.9.& Salm.l.c.num.31.cum Bon.Lezan.&c. ac Sporer to.3. de Statu Rel. pag.87. num. 165. cum communi*, negat Episcopos Religiosos absolvi a votis, nisi inquantum ipsorum observantia repugnet muneri Episcopali. Ratio, tum quia Religiosus factus Episcopus remanet Religiosus, ut omnes fatentur; utque obligatio deferendi habitum (ex *c.Clerici. de Vita, & hon. Cler.*) ostendit; Ergo manet obstrictus votis, quæ sunt de essentia Religionis, juxta dicta *de Voto pag.204.num.256. v. Quæritur*; Tum quia vota personalia comitantur personam, in quantum sunt compatibilia cum suo statu. Et hanc sententiam expresse tenet *S.Thomas 2.2.q.88. a.11.ad 4.* ubi ait: *Religiosus, qui fit Episcopus, sicut non absolvitur a voto continentiæ, ita nec a voto paupertatis, quia nihil habere debet tanquam proprium. Similiter etiam non absolvitur a voto obedientiæ, sed per accidens obedire non tenetur, si Superiorem non habeat; sicut nec Abbas Monasterii, qui tamen non est ab obedientiæ voto absolutus.* Et alibi in *qu. 185.ad 3.* sic explicat textum in *c.Monachus*, ut supra oppositum: *Proprium autem* (Episcopi Regulares) *nullo modo habere possunt; non enim paternam hereditatem vendicant quasi propriam, sed quasi Ecclesiæ debitam.* Et deinde subdit: *Testamentum* (Episcopus) *nullo modo facere potest, quia sola ei dispensatio committitur rerum Ecclesiasticarum, quæ morte finitur.* Eodem modo præfatum textum explicat *Glossa verb. Legitimus*, sic dicens: *Sed objicitur; si hereditatem vendicat, ergo potest habere proprium, cùm tamen remaneat Monachus, quod esse non debet? Sed dicitur sibi, idest Ecclesiæ suæ.* Et idem videtur expresse sancitum in ipso Canone citato, ubi in fine dicitur: *Postquam enim Episcopus ordinatur ad Altare, ad quod sanctificatur ac titulatur, secundùm sacros Canones, quod acquirere poterat, restituat.* Ex quo *Salm. num. 32.* cum *S.Thom.* inferunt 1. Episcopum regularem non posse de ullis bonis testari. Inferunt

ferunt 2. cum *S.Bon.Sanch.Nav & Lez.* quòd prædicti Episcopi regulares possunt quidem ut alii Episcopi disponere de bonis Ecclesiæ ad moderatam ipsorum sustentationem, sed non ad alia; nam superflua debent in eleemosynas, & pia opera erogare; nisi aliquid ipsi acquisierint, parciùs vivendo: præsumitur enim tunc Ecclesia concedere, quòd de eo liberè ipsi disponant; ita *Salm.eod.num.32.in fine* cum *Nav.Less. Mol.Sanch.&c.*

3 Quæritur II. Utrùm Episcopus regularis teneatur ad observantiam suæ Regulæ? Resp. cum *Bus.& Salm. de Stat. Rel.c.5. num.34.& ibi Caj.Val.Bon.Pal.Sanch.Sot.Suar.Less.* contra alios, probabilius esse, quòd ipsi sub nulla culpa sint ad Regulam obligati, sed solùm ex honestatis debito; quod autem debitum ne sub levi quidem obligat, ut docent *ibid.Less.Sot.Pal.Sanch.&c.* Ratio, quia Episcopus regularis absolutè a jugo Regulæ liberatur, ut ex *d.c.unic.* ubi dicitur: *Monachus, quem canonica electio a jugo Regulæ Monasticæ professionis absolvit, &c.*

Ab aliis autem votis propriis alicujus Religionis Episcopus regularis omninò liberatur, ut *Salm.ex num.38.* cum *Sanch.Pal.Lez.&c.*

Nota, quòd Abbates, propriam Diœcesim habentes cum jurisdictione Episcopali, sunt in omnibus Episcopis similes. Communiter *Salm. c.5.num.29.* cum *Pal. Sanch.&c.*

4 " 6. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm " votis astrictus maneat, tenetur deferre Habitum Religionis, Regulamque observare " in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm " moralem honestatem, sed sub obligatione " gravis culpæ, si ad eam Regula obliget.* " (*Ita probabiliùs Salmant. tract.15. de Statu Rel. cap.5. num 40. cum Sanch. Pell. Bon.&c. contra Suar.& Pal. dicentes teneri ad vota, sed non ad observantiam Regulæ.*)* Ita *Laym.l.4.t.5. cap.1.num.12.& 11.* Ubi addit, etsi Parochus " Religiosus in iis, quæ ad Regulam spectant " subjectus maneat Superiori: jam tamen consuetudine multis locis observari, ut non " tantùm in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab " obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subjiciatur. Vid. *Sanch.l.6.mor.c.6.n.36.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem Professionis Religiosæ?

---

5 *Quæ conditiones requirantur ad Professionem Religiosam? I. Aptitudo voventis.*
Quid de ætate, & exploratione puellarum suscipientium Habitum Religiosum?
6 *II. Requiritur consensus Prælati Ordinis.*
7 *III. Ut Professio sit spontanea.*
8 *Quomodo & quando Professus possit reclamare de nullitate suæ Professionis?*

Respond. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu " aptitudo voventis, scilicet ut, juxta *Trident. sess.25.cap.15.de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, " quod per statuta a Pontifice confirmata, in " isto Ordine substantiale esse censeatur. *Azor. tr.1.lib.12.cap.2.qu.6.& 7. Rodrig.tr.2.cap.6.* " 5

Quoad Moniales, Tridentinum statuit, quòd puellæ non suscipiant habitum regularem ante 12. annum completum: Unde nequeunt antea suscipere, ut tenet *Alex.Conf.Mon.c.2 §.1 Q.X. cum Tamb.Rodr.Naldo* (contra *Sanch. l.4. Dec. c.18 num.33.Villal.&c.*), & affert Declar. S C. Exploranda autem est voluntas puellarum ante susceptionem habitûs, & ante professionem ab Episcopo, vel, eò impeditô, a Vicario, vel alio Deputato. Si utraque exploratio omitteretur, esset culpa gravis, sed valeret Professio, ut de *Alex. l c. cum Sanch. Barb.* cum Declaratione *S.C.& Salm.de Privil.Tr.18.c.3.num.14* qui notant explorationem hanc ex consuetudine fieri semel, & tantùm ante Professionem intra 15. dies. Episcopus autem explorare potest, & debet voluntatem puellarum etiam in Monasteriis exemtis, ut *Salm.ibid.*

2. Conditio est consensus, & acceptatio expressa vel tacita Prælati Ordinis: per hanc " enim Religioni incorporari debet.* (*Error circa substantiam tam ex parte profitentis, quàm admittentis vitiat professionem, Salm. c.4.num.27.*)*. Idque ordinariè, non tantùm " cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè majoris, aut principalioris " partis, secundùm cujuscunque Ordinis statuta. *Navar.Less.c.41.d.7.* " 6

3. Ut Professio sponte facta sit, non cogente gravi metu, qualis esset incarceratio; " alimentorum subtractio, eo quòd in Profes- " sionem 7

,, fionem consentire noluerit. Itemque me-
,, tus reverentialis, non quidem se solò, sed
,, accedente precum, blanditiarum, & impe-
,, rii sæpius repetitâ importunitate, aut gra-
,, vi offensione, aut diu continuatâ indig a-
,, tione consanguineorum, adjunctis etiam mi-
,, nis de subsidiis negandis, si ex Religione
,, egrediatur; hæc enim vel singula, vel cer-
,, tè simul juncta, considera â conditione ho-
,, minis rudis, timidi, &c metum justum in-
,, cutere possunt, & professionem irritare, ut
,, docet *Laym.* cum aliis *l.4 tr.5 cap.5. Less. lib.2.*
,, *cap.41. dist.7.* * (*Vide dicenda de Matrim.*
,, *lib.7. num.1055. Professio enim, & Matrimo-*
,, *nium æquiparantur; ac Salm. de Stat. Rel. c.4.*
,, *num.26.*) *.

Unde resolvuntur sequentes Casus.

8 ,, 1. Is, qui Professionem irritam edidit, ex
,, defectu alicujus conditionis ex jam dictis,
,, nisi eam postmodum tacitè, vel expressè ra-
,, tificaverit, egredi e religione, & uxorem
,, ducere potest; licèt, ob evitationem scan-
,, dali, causam egressûs dicere debeat: &, si
,, ad forum externum causa deveniat, defe-
,, ctum Professionis; post illud enim non au-
,, ditur, juxta *Trid. c.19. sess. ead.* Quia præsu-
,, mitur eam interea ratificasse.

,, 2. Quòd si tamen sciret illam juris præ-
,, sumtionem falsam esse, eo quòd vel igno-
,, rans impedimentum, vel metu gravi, al à-
,, ve justà causâ impeditus reclamare intra quin-
,, quennium non potuerit; vel impedimentum
,, sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem ul-
,, tra quinquennium duret, eo elapso potest
,, reclamare, debetque audiri in judicio, sal-
,, tem extraordinario, vel in integrum resti-
,, tui, ut contra *Bonac. de claus. d.4. q 2 p.16.* do-
,, cent *Navar. Sanch. d.22. num.22. Less. l.2. c.41.*
,, *d.7. Azor l.12. c.4. qu. ult. Dian p 3 t.2. R.53. Barb.*
,, *in Trid. sess.25. c.19. num* 8. Ubi plures alios
,, citat: & nisi aliud quid impediat, fugere
,, potest, ut docet *Laym.* Qui addit, si fuga
,, sine gravi scandalo, vel incommodo tenta-
,, ri non posset, monendum a Confessario, ut
,, Professionem tacitè ratificet: quod fiet, si
,, professorum habitum proprium deferat, a-
,, ctusque iis proprios exerceat, cum inten-
,, tione, quòd professus talis Ordinis esse ve-
,, lit. Vid. *Auct cit & Dian p.8 t 7. R.51.* ubi ex
,, *Trid. sess.25 c 19.* probat Episcopum de nulli-
,, tate professionis sine interventione Superio-
ris regularis sententiam ferre non posse; &, ,,
si faciat, fore nullam. * (*Ita Salm c.5. n.15.* ,,
communiter. Dubius de sua Professione nequit ,,
reclamare, Salm. 9. num 8. cum Fell & Lez. ,,
quia Religio possidet: Inde lege, si dubium su ,,
perveniat. Nec creditur reclamanti, nisi pro- ,,
bet ficte consensisse, ex c.2. de Regular. Salm. ,,
num 9) * ,,

Hic addenda quæ nuper sancita sunt a N.
SS. P. Bened XIV. in sua Bulla, quæ incipit,
Si datam hominibus. (In suo *Bullar. to.2. n.47.*
pag.295.) ibi statuitur I. Omnia quæ decreta
sunt de viris Religiosis, comprehendere etiam
feminas, ubi eadem causa militat. II. Causas
nullitatis Professionis agnoscendas esse a Præ-
lato Regulari Locali tempore motæ litis, &
simul ab Ordinario; pro Monialibus verò non
exemtis a solo Ordinario, & pro exemtis si-
mul ab Ordinario, & a Prælato cui regimen
Monasterii commissum est. III. Non posse
Prælatum ejicere Professum, nisi cognitâ cau-
sâ per ipsum & Ordinarium ut supra, casu
quo agnoverit postea impedimentum; etiamsi
de eo subditum interrogaverit, nullam aliàs
Professionem fore protestatus, & ille occulta-
verit. IV. Posse causam nullitatis agi, etiam
elapsô quinquenniô, si intra illud Professus
serio reclamaverit. V. Cognitionem causæ ad
Sedem Apostolicam pertinere, si Professio e-
missa fuerit extra Novitiatum. VI. Aposta-
tas repelli a judicio, nisi habitum Religionis
reassumserint. VII. Non posse Professum præ-
tendere annullationem suæ Professionis ratio-
ne vis aut metûs illati, si intra quinquennium
non reclamaverit, tametsi allegaret vim &
metum semper durasse. Concedi tamen huic
restitutionem in integrum, dandam tantùm
per Sedem Apostolicam, prævio processu con-
fecto a suo Prælato, & Ordinario; cum assi-
stentia defensoris Professionis, qui debet etiam
Romæ assistere. VIII. Post primam senten-
tiam Professum non posse egredi a Religione,
sed debere expectare secundam, post appella-
tionem faciendam a defensore.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis?

9 *De obligatione Religiosi tendendi ad perfectionem?*

10 *Quan-*

10 *Quando Religiosus peccat graviter contra hanc obligationem?*
11 *An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi?*
12 *An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia?*
13 *An Prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum?*

9 RESP. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi Professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem (licèt secundùm se non sit præcepti, sed consilii); hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S.Th.2.2.q.186.a.1. & 2. & qu.184.a.5. Laym.l.4.t.5.c.1.n.1. Suar. de relig.t.4.l.1.c.4. Bard.de consid.d.7.cap.6.§.5.*

Unde resolves.

1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bard. & c.loc.cit.*

2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Laym.l.c.cap.9.num.13.* 4. Tenetur aliquibus mediis uti, &, si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. *Suarez, Laym. l.c.* dicens, si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & Regulas negligat, eo quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non-præcepta, nec promissa: quia aliàs, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. *Suar.l.c.*

3. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, non per alia; hoc est, servando suas Regulas. *Sanch.l.6.c.5.n.1. & 2.* Hinc peccat, 1. per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subjici, *ibid. num.6.* 2. Si tantùm velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *ibid. num.7.* 2. Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale, docet *Sanch.num.10. Pelliz. & Bard.l.c.*

4. Si quis non tantùm intendat non esse solicitus in observatione Regulæ, sed etiam nunquam servare, etiam si facilè possit; est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemtu formali, *Suarez l.c.n.24.*

5. Si ex remissione animi, & sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemtus, & peccatum veniale, *Suarez l.c.*

6. Frequenter, & ex consuetudine violare Regulam, esse mortale, dicit *Sanchez lib. 6.mor.c.4.num.18.& 20.* Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam est contemtus interpretativus, vel saltem probabilissimum ejus periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad Regulæ laxitatem, *Sanchez, Laym. l.4.t.5. c.9.* Tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit expellendus: tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli, aut, si toleretur, plurimùm nocet: ergo per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanchez c.4.n.18.* Vide *Auct. cit.*

7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel ejiciendum prævidet; & licèt ita dimissus, sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam (sicut in matrimonio, & ceteris contractibus), unde subjacet pœnis apostatarum. *Bonac.de cl.uns.q.1. p.12.§.1.*

8. Scholasticus Societatis JESU, qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber a votis *Less.l.2.c.40.d.15. Sanch. l.6.c.9.num.99. Laym.l.4.t.5.c.9.n.13.*

10 Pro majore hujus puncti intelligentiâ, quæritur I. Quandonam Religiosus, contra obligationem hanc tendendi ad perfectionem, graviter peccet? Resp. I. Peccat graviter, quando Regulas, etsi ad culpam venialem tantùm, vel nullam obligantes, ex contemtu transgreditur; est commune cum *S.Thom. 2. 2. qu. 186. a.2 & 9. Salm.de Stat.Rel.tr.15.c.1.n.20.&c.* Tunc autem Religiosus censetur Regulas prætermittere

tere ex contemtu, quando illas transgreditur animò non subjacendi illis, vel Prælatorum Præceptis. Ita *Busf. infra num.3.* cum *Sanch. & Lessl.1.2 c 41.num.76. Salm c.1.num.20.* cum *Lez.* Item, si eas omittat servare tanquam inanes; non verò, si omittat ex concupiscentia ductus, vel quia putat illas sibi non esse necessarias ad salutem, vel si judicet eas non præcipi sub gravi. Ita *S.Th. 2.2. q.186. a.9.ad 3. Sanch.Dec.l.6.c.5.num 1.Salm.loc.cit.num.20.* cum *Pal.Ant.a Sp.S.* Ideo transgredi Regulas in rebus parvæ materiæ, etiam ex consuetudine, veniale non excedit, ut *Salm. ibid. cum Lez. Azor.Garcia, & de Alexandro Conf.Mon.c.1.§.2. Q.11.*cum *S.Th.2.2.q.186.a.6.ad 3.* Sed vix unquam transgressio a veniali excusabitur, etiamsi Regula ad nullam culpam obligaret, ut rectè notat *de Alexandro d. c.1. §.2. Qu I. & Laym.l.4. tr.5 c.9.n.8. cum Vasqu. Sanch. & Val. ex D.Thom. loc.cit.ad 3.* ubi ait: *Qui tamen possent venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine, seu contemtu.* E converso dicit *Laym. ibid. cum AA. cit.* quòd si quis aliquam transgreditur Regulam ex bono fine, puta Regulam silentii, loquendo, ut Socium mœstum soletur, nullo modo peccat.

Resp II. Peccat mortaliter Religiosus, qui firmiter statuit non tendere ad perfectionem, vel nullo modo de ea curare. *Sanch. d. cap.5. num.10. Salm. num.21. cum Pelliz. Lez. Anton. a Sp. S. & de Alexandro c.1. §.1. Q.111.* Resp.III. Peccat graviter, ratione scandali, si suo exemplo alios inducat ad Regulæ relaxationem *Salm d.num.12. cum Sanch.Sylv.Lez.Pell.* Sed hoc intelligendum, si materia sit gravis, ut notant *Salm.ibi in fine cum Ant. de Sp. S.* Et hic expedit perpendere verba *Sanchez Dec. l.6.c.4. n.17.* ubi sic docet: *Religiosus tenetur sub mortali taliter vivere, ut non sit graviter suæ Religioni perniciosus, inducendo alios suo pravo exemplo ad nimis relaxandam Regulam, ut esset, si nollet unquam servare silentium, nec orare, nec modestè incedere, & ingrederetur omnium Religiosorum cubicula, & similia Religionis Statuta transgrederetur.*

11 His positis, quæritur I. An peccet graviter Religiosus, qui intendit servare tantùm mandata obligantia sub gravi, alia verò statuat omnia transgredi, vel de iis non curare? *Prima* sententia probabiliter affirmat, quia ipsum propositum non curandi de Regulis, etsi præcipientibus tantùm sub levi, est virtualis de iis contemtus. Ita *Croix l.4. ex num 57. Elbel to.2 pag. 612. num.592.* item *Lez. Sylv. Barb. Escob. &c.* apud *Salm. c 1. num.23. Secunda* tamen sententia communior, & probabilior negat talem peccare graviter. Ita *Sanch l.6.c.5.num.9. & c.4. num.18. in fine, Salm.num.24. cum Azor. Pal. Val. Suar. Peyrin. Pelliz. &c.* Et idem expressè docet *S.Thom d.q.186.a.9.* in corpore, ubi S. D. tunc damnat de mortali Religiosum, cùm vel is transgreditur Regulam ex contemtu (intelligitur quidem formali); vel cùm agit contra Regulam, aut Prælati expressum præceptum, obligans, ut intelligitur, sub gravi. Ratio, quia eo ipso, quòd Religiosus velit servare præcepta, quæ respectu ipsius obligant sub gravi: cùm illa de se, & respectu aliorum sint mera consilia, volens ea servare, jam tendit ad perfectionem.

Hoc tamen intellige, quòd sic ille excusabitur a mortali, ratione hujus præcisæ obligationis, quam habet tendendi ad perfectionem; Nam difficillimè excusabitur quidem ex aliis capitibus, nempe ratione periculi transgrediendi vota, vel grave damnum Religioni inferendi quoad regularem disciplinam &c. quæ omnia (ut docet *Sanch. loc. cit.*) est moraliter impossibile evitari ab eo, qui propositum habet transgrediendi, vel negligendi omnia Statuta sub gravi non obligantia.

Quæritur autem hìc obiter II. An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia? Affirmant *Sanch. d. c 5. num.4. & Bonac.* quia, ut docet *S. Th* venialia de se disponunt ad mortale. Negant verò probabiliùs *Palaus, & Anton. a Sp. S.* apud *Salm.d.c.1. num.29.* (secluso tamen contemtu, vel periculo proximo labendi in mortale, habito respectu ad præteritam experientiam). Ratio, quia reverà tale propositum tantùm remotè conducit ad mortale. 12

Quæritur III. An Prælatus aliquando, defectus leves subditorum corrigere negligens, ipse graviter peccet? Affirmativè tenendum (contra *Lorca*) *cum Lugo, Trull. Peyrin. Dian. & de Alexand.Conf.Mon.c.11. §.1.q.1.communiter,* casu quo defectus plures sint, & tales (v. gr. circa silentium, jejunia, &c.), ut disciplinam valeant relaxare; Ratio, quia, licèt quisque Religiosus deficiat in re levi, levem Regulam transgrediendo; Superior tamen, negligens impedire, cùm possit, observantiæ relaxationem, deficit in re gravi; Et ideo tenetur defectus subditorum in damnum totius Communitatis vergentes non solùm corrigere, sed etiam inquirere 13

quirere, ut corrigat, prout docet *S. Thom. 2.2. qu. 33. a. 2. ad 4*. Sine tamen nimiâ sollicitudine, ut notat *Alex. l. c. qu. 15*. Expedit autem, ut aliquando corrigere dissimulet, si defectus scandalum non afferant, vel si prævideat subditum ex correctione pejorem fieri, vel si tempus opportunius sit expectandum. Et hic advertendum, quòd, si oportet ad corrigendum, Superior potest subditum etiam verberare, & conviciis increpare, ex *D. Th 2. 2. q. 72. a. 2. ad 2*. Modò non agat ex ira, nec coram secularibus, aut Novitiis. Et, sicut Superior tenetur corrigere, sic de transgressionibus aliorum tenetur ipsum admonere, qui officium Zelatoris habet. *Alex. c. 11. §. 2. qu. 8. cum Suar. &c.*

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum?

14 *Ad quid obligetur Religiosus ex voto* Paupertatis? *An Manuscripta, Reliquiæ, & Picturæ sint propriæ Religiosorum? 15. An possint habere peculium? 16. Quæ non repugnent voto Paupertatis? 17. An & quomodo peccet Religiosus accipiens, vel absumens sine consensu Superioris? 18. An excuset a mortali licentia præsumpta? 19. An peccet Religiosus absumens bona in alium usum, quàm ei sunt data? 20. An possit renuntiare, vel non acceptare sibi debita? 21. An facere donationes remuneratorias? 22. An testari? 23. An aliis largiri, quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum? 24. Quænam quantitas in Religioso sit gravis? 25. An peccet graviter, si accipiat parva usque ad magnam quantitatem? 26. An impotens restituere teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum? 27. An peccet mutuans res ad usum concessas? 28. An abscondens res, ne Superior de eis disponat? 29. Quid, si Prælatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos? 30. An hæc licentia sit de se invalida? 31. An subditus, absentâ licentiâ generali, peccet contra Paupertatem, & teneatur restituere, tam ipse, quàm accipiens, si expendat in usus turpes? 32. An Superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi? 33. An excuset licentia petita, & injustè negata? 34. An accipiens aliquid a Religioso sine licentia, possit aliquando id retinere? 35. An votum Paupertatis possit per consuetudinem abrogari? 36. An Abbatissa possit liberè bona Monasterii administrare? An instituere Beneficia, & ea auferre? necnon conferre Capellanias &c?*

37 *De Voto* Castitatis. *Hic etiam agitur de* Clausura *Religiosorum*.

38 *Ad quid obligetur Religiosus ex voto* Obedientiæ? *Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si Prælatus non jubeat* in virtute Obedientiæ, *vel sub pœna gravi? 39. An teneatur ad ea quæ indirectè pertinent ad Regulam? 40. An ad ea quæ sunt contra, vel supra Regulam? An teneatur assistere morbô contagiosô infectis? 41. Quid, si Regula obliget sub peccato? 42. Quid, si non sub peccato? 43. An obligentur Religiosi ad nova Statuta Capitulorum? 44. An teneatur obedire Prælatis Regulam reformantibus? 45. An Prælati possint præcipere sub peccato actus internos? 46. An Religiosus non obediendo dupliciter peccet? 47. An teneatur obedire, si dubitat, utrùm res præcepta sit licita? Quid, si habeat opinionem probabilem, quòd non teneatur? 48. An Religiosus validè voveat sine licentia Prælati? 49. An teneatur obedire Prælato jubenti revelare secretum commissum? 50. An Religiosus teneatur ad vota in Professione emissa, etiamsi supervenit aliqua notabilis circumstantia non prævisa? An valeat licentia impetrata a Prælato inferiori, si a Majori fuerit prius denegata?*

51 *Moniales quibus Superioribus teneantur obedire? 52. An Abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in conscientia? 53. An cum ipsis dispensare in Regulis, & votis? 54. An irritare vota emissa cum suo consensu? 55. An vota Novitiarum? 56. Plura notanda circa Obedientiam Monialium debitam Episcopo? 57. An Moniales in actu Visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum Episcopo interroganti?*

58 *De Confessariis Monialium*, remissivè.

59 *Plura notanda de Electione Abbatissæ?*

60 *De Privilegiis Regularium, & Monialium. Et an Moniales gaudeant Privilegiis Religiosorum ejusdem Ordinis? 61. Et I. An Abbatissa possint dispensare in jejuniis, Officio, &c. II. An Moniales possint absolvi ab Episcopo? III. An omnes Regulares possint Divina peragere tempore Interdicti?*

62 *An Laici possint sepelliri in Ecclesiis Monialium?*

63 *De Privilegiis Regularium circa Divinum Officium?*

64 *An Prælatus possit Privilegia limitare?*

RESP. I. Religiosus ex voto *Paupertatis* obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine *proprii* autem intelliguntur bona temporalia pretiô æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi libe- „ 14 „ „ „ „ ram,

„ ram, & independentem in perpetuum ab-
„ dicavit. Constat *ex c. Non dicatis. 12. qu. 1. cap.*
„ *Monachi*.

„ Dicitur 1. *Bona temporalia*: quia retinet
„ Religiosus dominium bonorum spiritualium,
„ honoris, famæ, & similium. Item jus eli-
„ gendi, præsentandi, conferendi regulare be-
„ neficium, &c. *S. Th. 2. 2. q. 186. art. 7. Sanchez l. 7.*
„ *c. 18. Less. l. 2. c. 4. d. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.*

Quæritur hìc, an Manuscripta sint propria Religiosorum? Negat *Henno cum aliis apud Contin. Tournely to. 3. pag. 80.* tum quia, ut ait, Manuscripta sæpe sunt pretiosiora libris impressis; tum quia, sicut picturæ, & quælibet arte facta a Religiosis, etsi postulent multùm ingenii, Religioni cedunt, ita & Manuscripta. Sed probabiliùs affirmant communissimè *Lugo D. 3. num. 230. Sporer to. 3. de Statu Rel. p. 97. num. 149. & Salm. de Rest. tr. 22. c. 2. num. 195. cum Pelliz. Diana, &c.* tum quia Manuscripta sunt quid spirituale, cùm sint partus ingenii, quamvis alienô studiô elaborata; tum quia pertinent ad scientiam, quæ non cadit sub voto paupertatis; tum quia talis est communis consuetudo. Hinc (ut dicemus *num. sequ. vers. Ita respectu.*) ex Brevi Benedicti XIII. Religiosi promoti ad Episcopatum debent omnia bona suis Superioribus resignare, præter Manuscripta. Et insuper Clemens VIII. apud *Spor. l. c.* expressè declaravit, quòd Religiosi possunt ad suum arbitrium sua Manuscripta alienare, etiam sine licentia. Idem sentit *Tournely l. c.* Dummodo (excipit cum aliis) non sit aliter definitum in Ordinis Constitutionibus. Idem, quod de Manuscriptis, dicunt *Salm. ibid.* de Reliquiis. Quoad picturas verò; si Religiosus eas elaboravit animô retinendi, illæ sunt Monasterii: Idem dicendum, si Religiosus sit Conversus, quia tales Conversi ad hoc tantùm recipiuntur, ut artes externas exercitent; excipitur, si Conversus eas faciat die festivo, vel per unam aut alteram horam in die elaborando: ita *Salm. num. 197.* Si autem Religiosus sit Chorista, distinguunt iidem *Salm. & Sporer, cum Bon. Pell. & Diana apud Croix l. 4. num. 232.* & dicunt, quòd si tabulæ, tela, colores &c. tradantur ei a Monasterio, tunc picturæ ad Monasterium pertinent; secus, si illa præstentur ab aliis.

„ Dicitur 2. *Dominium, vel facultatem di-*
„ *sponendi*, propter Religiosos Societatis JE-
„ SU, qui post emissa vota retinent, & ac-
„ quirere possunt dominium radicale bonorum
„ temporalium, non tamen habent jus actua-
le de iis pro suo arbitrio disponendi, vel „
utendi, in cujus abdicatione essentia religio- „
sæ paupertatis consistit, *Sanchez, Laym. l. c.* „
num. 3. „

Dicitur 3. *Independenter*, quia Religiosus, „
etiam professus, potest habere peculium de- „
pendens, & revocabile ad nutum Superio- „
ris, quod nomine proprii non comprehen- „
ditur, *Lay. c. 7. num. 12.* „

An Religiosis licitum sit habere peculium 15
ex Superioris licentia? Et hìc distinguendum jus antiquum a jure novo Concilii Tridentini. De jure antiquo alii, ut *Gerson, Theodored. Felin. Tap. &c. apud Sanch. Dec. l. 7. c. 21. num. 4.* negant licitum esse ullum peculium habere; Ratio, tum quia hoc est contra jus naturale, nempe contra votum paupertatis religiosæ, cùm ex administratione peculii Religiosus jacturam facit præcipuarum utilitatum paupertatis; Tum quia est contra jus positivum ab Ecclesia in Conc. Lateranensi statutum in *c. Monachi. de Statu Monach.* ubi sancitum fuit: *Monachi non pretiò recipiantur, nec peculium permittantur habere*. Alii verò probabiliùs tenent id non esse vetitum ex jure antiquo, ut censent *Sylvest. v. Abbas. num. 3. Nav. Comment. 2. num. 14. Pal. to. 3. tr. 16. D. 3. p. 7. num. 2. Sanch. l. c. n. 5. Salm. tr. 12. c. 2. num. 200.* qui dicunt hanc esse receptam sententiam, & *Felix Potestà de 1. Præc. num. 1083.* ait esse communem cum *S. Antonin. Suar. &c. ac B. Umberto c. 18. in Reg. S. Aug. & B. Jordano l. 3. de Vitis Fratrum c. 12.* Ratio, quia hoc neque est contra jus naturale, cùm, licèt id adversetur fini paupertatis, non tamen est contra paupertatis votum, quod solùm Religiosos obligat, ne rebus ut propriis utantur; Neque est contra jus positivum, cùm ex ipso potiùs contrarium appareat, nam in *c. fin. Insinuare. Qui Clerici vel voventes*, approbetur professio facta sub conditione vivendi in propria domo, ibique retinendi administrationem bonorum in sui substentationem: Ex quo infertur retentionem peculii non esse contra votum paupertatis, neque contra statum Religiosum. Nec obstat textus oppositus in *d. c. Monachi*; etenim, ne dicantur Canones inter se contradici, probabiliter ait *P. Milante in* suo libro (cui titulus *Vindiciæ Regular. pag. 120.*), nomine peculii ibi intelligi appropriationem fundorum, quæ tunc temporis Monachi ex massa communi sibi abdicaverant, ut probat ex Petro Blesensi, & Thomassino; idque solùm vetitum fuisse ostendit a Conc. Lateranensi.

Sed

Sed majus dubium est, an peculia sint vetita ex jure novo? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Palaus d. Disp.3. p.7 num.5. Suar. tom.3. de Relig. tr 8. c.14. num.8. Pontius q.9. Scholast. cap.4. Laymann l.4. tr.5. c.7. num.13. Holzmann tom.1. de Praec. partic. pag 485. num.616. & Salm. num.202. cum Vasq. Valent. &c.* Idem enixè tuetur *P. Concina* in suo Opusculo (*Disciplina Apostolico-Monastica Diss. Theol.*), ubi eruditè quidem loquitur, sed plusquam par est invehit contra Religiosos, quodcumque minimum peculium habentes; hos enim vocat (ut refert *P. Carrattinus pag* 81. in alio libro contra *Concinam* edito) filios iræ, filios perditionis, infames violatores paupertatis; ac perinde dicit eos esse in æternæ damnationis periculo, & Superiores gravissimi peccati reos esse, nisi studeant vitam communem, ubi collapsa est, restaurare; nec posse Regulares in iis Conventibus bonâ conscientiâ manere, ubi non viget vita communis, sed transire debere ad Monasteria vitam communem observantia, sive proprii, sive alterius Ordinis, si aditus pateat: Item juvenes Religionem ingredientes, ubi vita communis absolevit, se exponere periculo æternæ salutis: graviterque peccare Superiores eos acceptantes, & qui consiliô aut favore illos inducunt ad ingrediendum, uti etiam Parentes filios ab ingressu pro viribus non avertentes; quia (ut ait), ubi vita communis sublata est, Religio non est Religio, nec status perfectionis, sed confusionis & damnationis. Ita doctus præfatus Auctor, sed nimis severus Judex. At veniamus ad quæstionem, hæc prima sententia probatur ex Decreto Tridentini *Sess.25 c.2. de Regul.* ubi sic dicitur: *Nemini igitur Regularium tam virorum quàm mulierum liceat . . . bona immobilia vel mobilia, cujuscunque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine Conventûs possidere vel tenere; sed statim ea Superiori tradantur, Conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum, Monasteriorum, seu Conventuum ad solos Officiales eorundem, ad nutum Superioris amovibiles, pertineant. Mobilium verò usum ita Superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat; nihilque superflui in ea sit; nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur. Quòd si quis aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus fuerit, his biennió activâ, & passivâ voce privatus sit, atque etiam juxta suæ Regulæ, & Ordinis Constitutiones puniatur.*

Secunda verò sententia, quam tenent *Nav. Comment.2. num.15. Sà v. Religio, num.48. Sanch. l.c. num.11. Barbos. in cit. loc. Trident. Cabass. T.J. l.1. cap.22. de Alexandr. Confess. Monial. c.4. §.2. q.1. & 4. cum Pellez Rodr. Peyrin. Vill. &c. & P. Milante cum aliis*, dicit Concilium nihil novi statuisse, quàm de jure communi statutum erat; Præcepit quidem Concilium (ut ajunt), nullum Religiosum posse habere peculium cum dominio utili, ita ut illud sine licentia Prælati distrahere possit, vel saltem nulli licere sine justa causa habere; sed non prohibuit, ut Superior ex justa causa possit usum peculii Religioso concedere dependenter a suo arbitrio, sicut & usum aliarum rerum Monasterii ipsi concedere potest.

His tamen non obstantibus, prima sententia probabilior videtur, spectatâ Sanctione Concilii. Ducor primò ex illis verbis: *Nemini liceat bona immobilia, vel mobilia . . . etiam nomine Conventûs possidere*. Ergo non licet qualecunque peculium tenere, nec etiam ex consensu Superioris; non enim aliter poterit Monachus dici bona habere *nomine Conventûs*, nisi ea concedantur ipsi a Prælato, qui vices Conventûs repræsentat. Quòd autem dicitur, hoc intelligi *sine justa causa*, id omninò gratis videtur asseri; Tantò magis cùm ibi subdatur, quòd *bona statim Superiori tradantur, Conventuique incorporentur*; quod verbum *incorporentur* denotat bona illa fieri communia, & ad usum totius Conventûs destinari. Item moveor ex verbis illis: *Administratio bonorum ad solos Officiales pertineat; Mobilium verò usum ita Superiores permittant, ut nihil quod sit necessarium eis denegetur*. Ergo, quoad stabilia, omnis administratio Religiosis interdicitur; & quoad mobilia, tantùm *necessarium* (non verò quod ad delectum, licèt honestum, deserviat) statuitur non denegari; quô verbô excluditur administratio etiam mobilium ad usus indeterminatos. Idque confirmatur ex Tò: *Nec deinceps liceat, &c.* quibus verbis videtur Concilium novum jus statuisse; unde *Laym. l.c. num.13.* infert: *Propositum* (Concilii) *fuisse, hujusmodi stabiles redditus, seu annuas pecuniarias portiones, omninò interdicere*.

Ita respectu ad Decretum Concilii; sed ratione consuetudinis, quæ hodie ferè in omnibus Religionibus, saltem non reformatis, in-

troducta est, puto cum eisdem fautoribus *primæ* sententiæ, ut *San.h. num.11. & 14. Laym. num.13. Less num.32. Pal.num.6. Pontio l.c. Salm. num. 204.* Item *P. Milante pag 169. cum Nav. Barb. Suar. Azor. Cabass. Sylvio, Wigandt, Beja, Luca, Rodr. Miranda, Cordub. de Alex. Lop. Conrad Passer. Led. & Manstrio &c.* rigorem Concilii hodie temperatum esse, & licere singulis Religiosis ex consensu Superioris peculium habere, ut sibi provideant ad usus necessarios vel honestos; modò sint parati bona a se abdicare ad Superioris nutum; semper ac illis sufficienter subveniatur, nam aliàs non tenerentur peculium dimittere, ut dicunt *Salm. cum Sanch. Less &c. ll. cit.* Libet hic adnotare responsum datum a Cardinali Bellarmino (ut refert *P. Milante in cit. lib. pag. 245.*), qui cùm rogatus fuisset a Cardinali Gesualdo Archiepiscopo Neapolitano, an Moniales, non obstante contrariâ consuetudine, tenebantur exactam vitam communem servare, sic respondit: *Si consuetudo inobservantiæ est legitimè præscripta, videntur posse excusari illæ, quæ Religionem sic relaxatam invenerunt; nam talis Religio sic relaxata, in qua tantùm servantur omnia substantialia, est vera & bona Religio; ergo potest eligi, & qui in ea vivunt sunt in statu perfectionis.* Præfatam autem administrationem peculii ad nutum Superioris, dicunt *Palaus, Salm. Pontius, & Sanchez*, licitam esse ratione consuetudinis, non solùm de bonis mobilibus, sed etiam de immobilibus. Idque videtur confirmatum ex quodam Brevi edito a Bened. XIII. anno 1724. incipiente, *Postulat humilitati nostræ*, (ac in extensum relato ab eodem *P. Milante pag. 196.*), in quo Pontifex, loquens de Religiosis promotis ad aliquam Dignitatem, præcipit, *ut omnia bona mobilia, seu immobilia cujuscunque generis, quæ eo tempore suæ promotionis penes se, vel aliàs habere contigerit, exceptis dumtaxat scriptis propriis &c. Superiori locali resignare teneantur.* Ergo Pontifex, licèt expressè hic non approbet, saltem præsupponit tanquam licitum peculium sive mobilium, sive immobilium, quod Religiosi penes se habent.

Hoc quoad peculium bonorum etiam immobilium; sed quoad peculium mobilium, illud expressè approbatum habetur a Clemente VIII. qui (ut refert *P. Milante*) anno 1602. per suum Breve Cardinali Gesualdo declarandum injunxit (en verba Brevis), *quòd liceat Celsitudini cujuslibet Monasterii permittere Monialibus, ut unaquæque earum ex subventionibus, quæ eisdem Monialibus dantur, aliquid expendere possit; absque eo quòd per manus Officialium erogetur, & sine onere aliam de eis rationem reddendi; summa autem hæc erit scuti unius quolibet mense pro minutis causis, &c.* Præcepit tamen ibidem Pontifex, *ut imposterum neque ad Habitum, neque ad Professionem aliqua recipiatur, nisi sub integra reformatione vitæ communis.* Sed, cùm rursus de hoc ultimo Moniales reclamassent, idem Clemens aliud edidit Decretum, quò sic declaravit: *Moniales verò, quæ . . . imposterum admittentur in iis Monasteriis, in quibus subventiones retinentur, nullatenus invitæ cogantur ad vitam communem.* Ergo ex hoc Decreto Pontificis vita communis non pertinet ad essentiam voti paupertatis, & peculia ex consuetudine ritè permittuntur. Idipsum confirmatur pro Religiosis ex alio Brevi Innoc. XI. edito anno 1691. approbante Constitutiones Ordinis S. Mariæ de Mercede, jam priùs approbatas a novem aliis Pontificibus; In iis autem Constitutionibus (*Dist 3. c. de Voto paupert.*) sic statutum erat: *Sancimus, ne quis Fratrum professorum aliquid proprium habeat, neque pecunias, neque vasa argentea &c. neque illa expendat absque sui Prælati licentia . . . Attendant autem Fratres nostri, quòd singulis annis semel omnia, quæ in usu retinent, Commendatoribus suis exponant, & realiter exhibeant, eorum dispositioni relinquendo, & specialem licentiam utendi eis accipiant a Prælato.* Ergo cum licentia bene poterant retinere, & expendere.

Ceterùm (ut proferam quid ego sentio super hac re), licèt præfatam secundam sententiam probabilem censeam, imò probabiliorem, ratione consuetudinis universaliter introductæ; attamen in praxi omnes Prælati tanquam certum sibi persuadeant, quòd si usum peculii in Monasteriis de novo introducent, vix nomen paupertatis ibi supererit; & ex hoc innumera mala Communitati quoad observantiam supervenient. Quapropter, etiamsi ipsi a peccato gravi excusari possunt, usum peculii concedendo, respectu voti paupertatis; non tamen excusabuntur ob Regulæ relaxationem, cui hac concessione procul dubio operam dabunt.

Omnes autem conveniunt, quòd in iis Conventibus, in quibus non observatur vita communis ob paupertatem, vel incuriam Superiorum subministrandi subditis necessaria, possint concedi peculia ad nutum Prælatorum. Ratio, quia Tridentinum tunc præcepit Religiosis vitam com-

communem, cùm a Conventu *Nihil* (eis), *quod sit necessarium, denegetur*. Ita *Poteſt Fagn. de Alex.loc.cit* communiter.

Hinc infertur I. cum *Pelliz. Val. Lop. & Poteſt.num.1078* in dicto caſu non peccare (ſaltem non graviter) Religioſum, qui peculium retinet, non in communi Depoſito, ſed in ſua cella cum licentia Prælati, dependenter ab ejus arbitrio; quia tunc ſubſtantia paupertatis jam ſervatur.

Infertur II non poſſe Regulares vitam communem recuſare, ſi Superiores illam erigere velint, ut *de Alex.c.4 § 2. Q.2 cum Suar. Leſſ. Nav. & Poteſt num 1087. cum communi* Ratio, quia, licèt vitam communem non ſervare, non ſit contra votum paupertatis; eſt tamen contra votum, vitam communem reſpuere, quia eſt habere bona indipendenter a voluntate Superiorum Dicunt tamen *Leſſius, & Peyrin cum de Alex loc.cit.Q 111.* quòd Religioſus non tenetur tradere peculium ſuum Prælato, qui velit illud in uſum Monaſterii convertere; niſi ei conſtet, quòd Prælatus ſuis neceſſitatibus ſufficienter aliunde providebit.

Infertur III. quòd, ſi Religioſo relinquatur legatum cum conditione, ut illud poſſideat indipendenter ab årbitrio Superiorum, tunc certè peccabit Religioſus contra votum paupertatis, ſi ſic retineat; Sed legatum valebit in favorem Monaſterii, quia illa conditio tanquam turpis rejicitur. Ita *de Alex. ibid Qu.V. cum Graff.* & aliis communiter.

16 1. Non repugnat voto paupertatis, quòd Religioſi habeant bona in communi, etiam immobilia. *(*Extrav. Ex iis. de Verb ſignif. & Trident. ſeſſ.25. c.3. de Regular. Vide Salm. tract.12 c.2.num.164. Poteſt tamen Papa, juſtâ urgente causâ, dicta bona in aliud opus pium transferre. Salm. d num.164. cum Pal. Lugo, & Leſſ.*)*. Imò ſine conſenſu Papæ non poſſunt ſe obligare Communitati, quòd ea nunquam ſunt acquiſituri, quia præjudicarent immunitati Eccleſiaſticæ. *C.Lug. Reſp. mor. l.3.d.8.* Neque poſſunt fructus, ſeu redditus a donatore deſtinatos ad ea emenda applicare ad uſus alios, ver. gr. ſolvenda debita, &c. *ibid. d.10.*

2. Non repugnat paupertati, ſi religioſis detur villa, vel alius locus adminiſtrandus nomine Monaſterii, idque in Monaſterii commodum. Imò nec repugnat, ſi detur in commodum, vel incommodum ipſiuſmet Religioſi aliquod Eccleſiaſticum Beneficium. Quo caſu competit ei adminiſtratio reddituum, quos ad ſui ſuſtentationem, piaſque cauſas applicare poteſt, juxta Canonum conceſſionem: quod reliquum eſt, pertinet ad Eccleſiam, vel Beneficium, cui ſervivit: ac conſequenter donationes de redditibus Beneficii factæ ab eo in uſus non pios invalidæ ſunt, & contra juſtitiam, neque accipientes poſſunt tutâ conſcientiâ retinere. *Suar.tom 4. de rel.l 5. Molin. d.276. &c.* communiter. Ratio eſt, quia non habet dominium dictorum reddituum. *C.Lugo de juſt. t 1 d 4 ſ.1.* Nihilominus *Wading.* apud *Dian. p 8 t 6. R.123.* probabile cenſet, quòd, etſi illicitæ, validæ tamen ſint illæ donationes, idemque multò magis de donationibus Epiſcoporum regularium cenſet cum eodem *Dian l.c. R.132. &c.* contra *Sanchez, Suarez, &c.* Ad Monaſterium verò omnia alia pertinent, quæ aliunde, quàm ex Beneficio acquirunrur, niſi ex conſuetudine cedant Eccleſiæ. *Nav Azo.tom.1.l.12.c.10.q 6. & 7. Mol. Laym l c. V Trid ſeſſ 25.c.2. de Regul.*

3. Non tantùm jure antiquo, ſed etiam poſt Tridentinum, probabile eſt, Religioſo in Monaſterio, vel juxta illud manenti annuatim aſſignari poſſe redditum, ut ex eo vivat ſuo commodo, & incommodo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati: Similiter Monialibus victum præberi poſſe, ita ut ipſæ ſibi labore manuum veſtes comparent. Ita contra *Azor. Leſſ. & Molin.* docent *Sanch l.7 mor.c.22. Tann. Lay l.4.c.7.* Qui addit, talem conſuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, ſi commodè poſſit, monetque, non ſine urgentiſſima cauſa introducendam.

4. Peccat contra paupertatem Religioſus, ſi quid, ſeu domi, ſeu foris, etiam ex iis, quæ ad victum, & veſtitum pertinent, ſine Superioris conſenſu *expreſſo*, tacito, vel præſumto, accipiat, retineat, abſumat, permutet, alteri donet, vel accomodet. Ita *Leſſ. l.2.c.41.d.8. & d.9.num.79. Sånchez 7 mor. c.19. num.53. & c.21.num.32. Suarez tom.3. de relig. l.8 c.11. Laym. lib.4.t.5.c.7. Azor. tom.2. lib.12. cap.12.* 17

Dixi, *ſine conſenſu tacito*: quia, ſi Prælatus ſciat, ſubditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè poſſit, tacitè conſentire, & approbare videtur. Unde *Sanchez 6 mor c.19.* ait, ſi in aliqua religione conſuetudo viget aliqua reci-

„ recipiendi, vel expendendi sine licentia, id „ excusari per tacitam licentiam Prælati, qui „ id tolerando, consuetudinem rationabiliter „ declarat. *(*Salm. de Restit. c.6. n.25. cum Pal. Pell. Fag. Boss. &c.*)* Etsi Prælatus subdito „ donet, vel donari permittat imagines, ro- „ saria, &c. sciens non indigere iis omnibus „ ad proprium usum, tacitè facultatem con- „ cedere censetur donandi aliis, ut notat *Lay- „ man.* Monet tamen *Less.* talem consensum „ non præsumendum, nisi in rebus parvis, & „ crebrò occurrentibus.

58 „ Dixi 2. *vel præsumto*: hic enim locum ha- „ bet, cùm res urget, Superiorque non est „ præsens. Ad hunc autem, ut vult *Sanchez*, „ & *Bonacina*, non sufficit, quòd Superior li- „ benter concederet, si peteres (alioqui omnes „ donationes a Prælatis permitti solitæ lice- „ rent sine venia; quod cederet in eversio- „ nem disciplinæ regularis), sed requiritur, ut „ ipse censeatur concedere, quamvis non pe- „ tas, & nolit in iis circumstantiis te petere. „ Addunt tamen *Suarez*, & *Less.* excusari a „ mortali, si præsumatur affectus Superioris „ libenter rem concessuri, si rogaretur. Ra- „ tio est, quia tunc censetur rem habere ex „ voluntate Superioris saltem virtuali, quæ „ in illo affectu latet; ideoque, si Superior „ tantùm fit invitus quoad modum, veniali- „ ter quidem peccari; non tamen contra pau- „ pertatem, docent *Suar. Sanch. Laym. l.5. tr.5. „ cap.7.*

Quæritur igitur, an liceat Religioso res alienare vel accipere ex licentia præsumta? Affirmant DD. communiter, si licentia præsumatur de præsenti, ex voluntate actuali vel virtuali Superioris. Imò *Lugo D.3. num.125. & Salm. tr.13. de Rest. c.6. num.72.* dicunt sufficere ad non peccandum, saltem graviter, contra votum paupertatis, ut Superior non habeat hìc & nunc voluntatem omninò repugnantem quoad substantiam, licèt sit invitus quoad modum. Hinc infertur excusari saltem a mortali (ut ajunt *Less. l.2. c.41. num.79. & Salm. n.71. cum aliis* communiter) Religiosum, qui noverit Superiorem erga ipsum ita esse affectum, ut si hic sciret, libenter licentiam concederet, vel saltem non graviter repugnaret. Idem dicunt *Salm. ibid. & Lugo num.126.* si datio, vel acceptio cederet in utilitatem Monasterii. Idem, si Superior non possit facilè adiri, & urgeat causa aliquid accipiendi, vel alienandi, ut *Continuat. Tournely to.3. pag.81. Less. & Salm. ll.cc. ac Holzmann to.1. de Pr. Partic. pag.482. num.603. cum communi.* Advertunt tamen *Elbel to.2. pag. 632. num.644. & Lugo n.128. cum Suar. & Sanch.* quòd Religiosus post talem acceptionem tenetur, si commodè potest, rem Prælato manifestare, ut deinde licitè possit eam retinere. Idem ait *Elbel pag.631. num.640.* si Superior de facili soleat licentiam concedere pro quibusdam rebus, maximè esculentis, & poculentis; Sed in Monasteriis bene ordinatis non solent passim tales licentiæ concedi, ut ait *Lessius loc. cit.* nisi pro rebus minimis, & crebrò occurrentibus.

Hæc docent præfati AA. quando agitur de licentia præsumta de præsenti. Sed magna quæstio est, an peccet Religiosus contra votum paupertatis, quando aliquid accipit, aut dat, ex licentia interpretativa, sive præsumta de futuro, scil. præsumendo quòd Superior annueret, si rogaretur? *Prima* sententia, quam tenent *Holzmann pag.482. num.599. Elbel pag. 631. num.639. Palaus tr.16. D.3. p.23. num 8. cum Nav. Azor. Suar. Valent. & P.Nav.* item *Teles. & Rosell. ap. Sanch. Dec. l.7. c.19. num 13. & Pelliz. Rodr. ac Bassæus apud Salm de Rest. tr.13. cap.6. num.67.* negat talem Religiosum peccare, saltem mortaliter. Hocque dicunt procedere *Holzm. Elbel, Sanch. & Pal. ll. cit. cum Suar. Nav. &c.* non solùm si ille certè, sed etiam si probabiliter crederet Superiorem licentiam concessurum: Nisi (bene excipit *Sanchez*) in aliqua Communitate observanti vigeat præceptum, ut licentiæ expressè petantur. Hanc sententiam docet etiam *D. Thomas 2.2. q.32. a.8 ad 1.* ubi ait: *Si verò non habet dispensationem* (Religiosus a Prælato) *commissam, quia nihil proprium habet, tunc non potest facere eleemosynam sine licentia Abbatis, vel expressè habitâ, vel probabiliter præsumtâ.* Idemque tradit in *4. D.15. q.2. a.5. qu.4.* ubi dicit: *Non esse proprietarium Religiosum, qui donat aliquid tenens spem in ratihabitione Prælati.* Ratio, quia, ad non peccandum contra votum paupertatis ea sufficit licentia, quæ efficit ut acceptio non fiat nomine proprio, sed cùm dependentia a voluntate Superioris. Idque confirmatur ex *l.46. §.7. de Furto* (cujus verba retulimus *pag. 262. num.700. vers. Quæritur hìc.*), ubi dicitur non esse reus furti, qui aliquid accipit probabiliter credens Dominum consensurum, si peteret. Sicut igitur talis accipiens ex præsumto consensu Domini futuro non lædit justitiam; ita Religiosus non lædit votum paupertatis, quia, acci-

accipiendo ex præsumta ratihabitione Superioris, jam dependenter accipit.

Secunda verò sententia tenet Religiosum accipientem, vel dantem ex tali licentia interpretativa peccare contra votum; & hanc sequuntur *Sanch. Dec. l.7.c.19. num.15. Less. l.2. c.41.num.79 Lugo D.3.num.124. Salm.de Rest. c.6. num.70.cum Bon.Vill. & Garria.* Ratio, quia aliud dicendum (ut ajunt), quando licentia requiritur ad honestatem actûs, aliud quando requiritur ad ejus valorem: Quando enim licentia requiritur ad honestatem, sufficit licentia Superioris interpretativa, sive ratihabitio de futuro; Quando verò consensus Superioris requiritur ad valorem actûs, tunc omninò requiritur voluntas Superioris actualis, vel saltem virtualis, nec sufficit ejus voluntas præsumta de futuro: Sicut non sufficit, ut quis Confessiones excipiat, vel ut carnes comedat in diebus vetitis, eo quòd Superiores licentiam concederent, si peteretur. Nec officit paritas furti; Respondet enim *Lugo num. 127.* quòd ibi bene sufficit ad excusandum accipientem, ut rem accipiat, non invitò Dominò; sed ad valorem actûs dandi vel accipiendi requiritur in Religioso licentia Superioris de præsenti, cùm tales actus a Religioso exerciti non sint validi, nisi dependenter a Prælati voluntate.

Sed, his non obstantibus, probabilior mihi videtur prima sententia, & pace tantorum DD. hujus secundæ sententiæ, puto eos non attigisse punctum quæstionis, in qua agitur non de valore, sed de honestate actionis. Confundunt enim Adversarii valorem actûs cum honestate illius, nam ratio ipsorum probat quidem actum Religiosi non esse validum, nisi postquam Prælatus illum ratum habuerit, quia certum est (ut diximus *de Contract. pag. 396. num. 769. v. Sed dubitatur*), quòd ad valorem contractuum non sufficit voluntas interpretativa, sed requiritur voluntas contrahentium actualis, aut saltem virtualis de præsenti: Et ideo rectè dicitur Sacerdos non posse validè absolvere, nec alius edere carnes in diebus vetitis, nisi habeant concessionem Superiorum, saltem præsumtam de præsenti, eo quòd revera nec Sacerdos validè absolvit sine jurisdictione de præsenti collata, nec alius licitè vescitur carnibus die vetito, nisi jam per dispensationem sit a lege absolutus. Non autem probat ratio allata actum Religiosi accipientis ex licentia interpretativa esse illicitum, & contra votum paupertatis; ad agendum enim contra votum requiritur, ut ipsi Contrarii fatentur, quòd Religiosus agat nomine proprio, & independenter a voluntate Superioris. Non autem agit nomine proprio, & independenter, qui accipit ex consensu Prælati prudenter interpretato, quia tunc verè cum dependentia agit.

Nec obstat 1. dicere, quòd, cùm actus sit invalidus, ideo est illicitus; prout Sacerdos ideo illicitè absolvit cum facultate Episcopi præsumta de futuro, quia invalidè absolvit. Sed dispar est ratio casûs hujus a casu nostro, nam ibi honestas actionis pendet ab ipsius validitate, sed hìc honestas acceptionis non pendet ab ejus valore, sed pendet a non agendo nomine proprio & independenter, hoc solùm enim lædit paupertatis votum; & sic in nostro casu bene poterit esse licitus actus accipiendi hìc & nunc, cùm fiat dependenter a consensu præsumto Superioris, quamvis hìc & nunc invalidus sit, & erit, si Superior non annuet: Sicut aliquis in bona fide contrahens Matrimonium, cum impedimento, licitè quidem contrahit, quamvis invalidè. Nec obstat 2. dicere, quòd, si nostra sententia in praxim deduceretur, locus daretur relaxationi; vix enim esset casus, quò non posset subditus facilè præsumere concessionem licentiæ, si peteret, saltem a Prælatis majoribus, si inferior negaret. Sed respondetur primò advertendum in hujusmodi acceptionibus ex licentia præsumta, ut plurimum accipientes non excusari a culpa veniali, cùm Prælati plerùmque sint inviti quoad modum, si non ad substantiam. Præterea advertendum hujusmodi licentias non esse facilè præsumendas, nisi habeatur certitudo, vel saltem certa probabilitas de ipsarum concessione, dum rectè notat *Tournely to.3. pag.81.* in illis summopere cavendum, ne præsumantur quæ præsumi non debent; imò nec semper quæ sub oculis Prælati fiunt, ab eo tacitè approbata esse censenda, plerunque enim Superiores ægrè coguntur plura tolerare, quæ vident fieri contra ejus voluntatem. Præterea, licentiæ, quæ a Prælatis inferioribus negantur, vix præsumi possunt concedi a Majoribus, dùm ipsi, ad justum regimen servandum Communitatis, vix concedunt quæ ab Inferioribus denegantur; Ideo ipsi in talibus licentiis præsumendi sunt inviti etiam quoad substantiam; nam, si res sint parvi momenti, cùm Prælati majores non se ingerant in hujusmodi levioribus causis, non adest prudens præsumtio de

de ipsarum concessione; si autem res sint magni momenti, quoad eas (ut ait *Holzmann num.*622.) non suffragatur licentia præsumta, aliàs daretur ansa ad res etiam majoris momenti sine expressa licentia accipiendas & retinendas, quod cederet in grave detrimentum religiosæ paupertatis.

19 „ 5. Contra votum paupertatis peccas, si „ quid ex rebus in usum tuum concessis, in „ alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. Ratio est, „ quia in iis tantùm habes usum facti, idque „ precariò, quandiu Superiori videbitur; est„ que actus dominii, posse rem arbitratu suo „ destruere. *Sanchez c.*19. *Laym n.*6. *Less n.*79.

20 Notandum I. Quòd Religiosus, licèt non possit dónare, nec remittere sibi debita, ex communi cum *Salm tr.*13. *de Rest cap.*6. *num.*21. Nec renuntiare legata sibi relicta, sive mercedes suis laboribus debitas, quia horum jus immediatè Monasterium acquirit, ut dicunt *Sanch. l.*7. *c.*12. *a num.*55. & *de Alex c.*4. *§.*2. *Q.*7. Potest tamen Religiosus non acceptare munera; nam votum paupertatis obligat ad non alienandum acquisita, non verò ad acquirendum quæ non dum acquisivit. Ita *Sanch. Dec. cap* 19. *num.*75. *Salm ibid. num.*23. *cum Lugo*, & *Pelliz.* Hinc volenti dare centum tibi Religioso, bene potes eum rogare, ut det tuo consanguineo, vel amico; *Salm. ibid. cum Lugo*, *Trull. Sanch.* &c. & *Tournely to.*3. *pag.*80. *num.*10. qui addit, Religiosum nolentem sine justa causa acceptare, quod sibi offertur, peccare contra charitatem, impediendo bonum suæ Religionis, non verò contra justitiam.

21 Notandum II. Quòd Religiosus sine licentia potest facere donationes remuneratorias ex bonis sibi concessis ad usum, quia tales donationes sunt quasi debiti solutiones; *Salm. loc. cit. num.*24. cum *R dr.* & *Villal.* Immo potest plus donare, quàm accepit, usque ad excessum quartæ partis, ut *Salm. ibid.* quia postulat gratitudo, ut semper plus reddatur, quàm sit acceptum, prout dicunt *Sanch. Bard. Nav. Dian.* &c. ex *S. Th* apud *Salm. d. c* 6 *num.*92.

22 Notandum III. Quòd, licèt Religiosus non possit testari ullo modo, ut est commune cum de *Alexandr. Conf. Mon. c.*4. *§.*1. *qu.*2. Si tamen petat licentiam donandi aliquid post suam mortem, & Prælatus id promittat exequi, dicit *de Alex. §* 4. *qu.*11. tunc teneri Prælatum stare promissis; Sicuti, si dominus aliquid promittit servo, tenetur servare, ut docent *Less.* & *Mol.* cum *Sanch lib.*7. *c.*9. *num.*13.

Quæritur hic 1. an Religiosus possit sine licentia donare, quæ parciùs vivendo sibi subtraxit ex rebus sibi concessis ad usum? Affirmant *Val. Rodr. Arag. Sylv. Dian.* &c. apud *Salm. d. cap.*6. *num.*26. At, licèt id probabile putent *Salm.* modò sit de rebus, quæ usu consumuntur, cùm in iis usus & dominium minimè distinguantur; probabiliùs tamen respondendum esse dicunt, quòd, si Religioso ad suam sustentationem certa quantitas ita assignetur, ut nec Monasterium teneatur aliud ei præstare, nec ipse rationem reddere; tunc sive is intra Claustra commoretur, sive extra, quicquid sibi de illa portione subtraxerit, poterit ad suum beneplacitum erogare, modò eroget ad honestum usum. Secus verò, si nulla certa quantitas ei assignetur, sed omnia necessaria à Monasterio subministrentur; quia tunc non præsumitur, sicut in primo casu, Prælatus licentiam concedere. Ita *Sanch. Dec. l.*7. *c.*19. *n.*100. & 101. *Salm l. c. cum Abul. Pal. Garcia, Mol. Villal. ac Holz num.*615. *cum aliis* communiter. 23

Ab Auctoribus autem communiter permittitur Religiosis, qui cum debita licentia vivunt extra Conventum, eleemosynas moderatè facere ex iis, quæ a Monasterio, vel ab aliis eis subministrantur ad victum. Item permittitur Religiosis elargiri, cui velint, suas pitantias, quæ limitatè eis præbentur, ut ova, carnes, & c ita *Sylv. S. Ant. Arag* &c. cum *de Alex. c* 4 *§* 49. 5. Nisi Superior expresse id vetaverit. Præterea, permittitur eis succurrere pauperi magnâ paupertate laboranti, ex bonis Monasterii, quando aditus Superiori non patet: Item permittitur leves donationes facere amicis, & consanguineis in signum gratitudinis, vel debitæ amicitiæ, vel ad conciliandum aliorum amorem erga Religionem. Ita *Salm. num* 31. & *Croix l.*4. *num.*123. *cum Suar.* & *Pal* Permittit etiam *Bordon. de Paup. Rel. c.*20. *num.*32. Religiosis, dare aliquid esculenti, vel poculenti pauperibus, quia in his Prælatus præsumitur consentiens.

Quæritur 2. quænam quantitas requiratur, ut Religiosus, eam expendens sine licentia, peccet graviter? *Ex Nav. Az. Graff.* &c. *Palaus tr.*16. *D.*3. *p.*20. *num.*3. *Sanch. l.*7. *cap.*20. *num* 3. assignant pro materia gravi quatuor argenteos; Plus verò pro Conventibus pinguibus; Et adhuc plus, si res non sit ex pecuniis, sed ex vestibus, libris, & similibus. *Cardinalis de Lugo de Just. D.*3. *num.*173. pro Conventibus mediocri- 24

diocriter opulentis assignat 7. vel 8. argenteos, si accipiantur a Religioso ex destinatis ad ejus usum; Et plus, si res surripiatur ad usum proprium, & remaneat in Communitate. Si verò res surripiatur ex rebus communibus Monasterii, & detur extraneis putat sex argenteos esse materiam gravem. Plus tamen requirunt *Ledesma*, & *Cenedo ap. eundem Lugo num.* 170 nam censent non esse mortale accipere 8. vel 9. argenteos ex rebus, quæ usu non consumuntur; modò id non plus quàm semel aut bis fiat in anno. Alii, ut *Sotus*, & *Rodriquez ap. Salm. d. num.* 47. (& *Arag.* putat probabile) dicunt requiri ad materiam gravem duos aureos. Alii demum quoad gravitatem materiæ putant, ut *Rebell. Fagund. & c. apud Croix l.* 4. *num.* 133. idem dicendum esse de furtis Religiosorum, quod dicitur de furtis filiorum, juxta dicta de 7. *Præc. pag.* 304. *num.* 543. Et consentiunt *Holzmann num.* 595 *ac Elbel pag.* 633. *num* 646. *cum Hemmo*, & *aliis*, dicentes quòd Religiosi furantes materiam communiter gravem, nisi furtum redundet in grave damnum Monasterii, peccabunt quidem contra votum paupertatis, sed non contra justitiam; unde non erunt obstricti ad restitutionem. Sed probabiliùs id negandum, scil. requiri in Religiosis ad peccandum graviter, ut eam surripiant quantitatem, quæ requiritur in filiis; ita *Lugo D.* 3. *num.* 172. & *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 20 *num.* 3. Ratio, tum quia filii censentur quasi in spe Domini bonorum Parentis, non autem sic Religiosi, qui non possunt Monasterio succedere; tum quia Parentes in furtibus filiorum sunt inviti respectu ad detrimentum temporale, sed Prælati in furtis Religiosorum sunt inviti etiam respectu ad eorum detrimentum spirituale, unde faciliùs præsumuntur inviti Prælati quoad furta Religiosorum, quàm Parentes quoad furta filiorum; Tantò magis, quia filii bene sunt capaces possidendi, non autem Religiosi, qui votò paupertatis obstringuntur.

Cùm autem donatur res Religioso ejusdem Conventûs, certè plus requiritur, ut censent *Salm. num* 47. cum *Suar.* Hinc dicit *ibid. Coriolanus*, quòd ex rebus ad usum concessis donatio 12. regalium tunc non esset materia gravis; *Ledesma* extendit ad viginti argenteos: Immo *Lugo, Sanch. Pell. Rodr.* & *Ant. a Sp. S.* apud *Salm. loc. cit.* ajunt, quòd, si res non sit pecunia, nec etiam valor 5. aureorum tunc erit gravis materia. Si verò accipiatur aliquid ab extraneis ad aliis præstandum, adhuc plus requiritur; tunc enim *Garcia* cum *Pal. Leand. Dian.* &c. apud *Salm. num.* 47. assignant pro materia gravi, valorem majorem 60. argenteis. Regulariter autem non peccat graviter Religiosus clam accipiens, v. gr. librum ad usum temporalem, etiam diuturnum, sed non in perpetuum; quia tunc Prælatus non censetur invitus quoad substantiam, sed tantùm quoad modum. Ita *Salm. num.* 49. cum *Suar. Azor. Pell. Villal.* &c.

25 Quæritur 3. an Religiosus res paulatim accipiens sine licentia peccet graviter, si furtula ad magnam quantitatem perveniant, & teneatur ad restitutionem? Negant *Nav. Tol. Fill. Gran. Rodr. Dian* &c. atque probabile vocat *Pelliz*: Consentitque in aliquo *Lugo*, judicans raro contingere, quòd Religiosus, modica accipiendo sine animo perveniendi ad magna, graviter peccet, quia Prælati contra talem nunquam graviter offenduntur. Attamen veriùs affirmant *Salm de Rest. c.* 6. *n.* 53. cum *Sanch. Bon. Vill. Garc.* &c. quamvis majorem requirant quantitatem pro materia gravi. Bene tamen admittunt *n.* 52. cum aliis, hæc furtula non coalescere, si inter ea intercedat magna interpolatio; Hæc autem, ut magna reputetur, *Sanch.* requirit spatium anni, sed *Salm. d. num.* 54 *in fine* cum *Fill. Dian. Garcia*, & *Ant. Sp. S.* putant sufficere spatium mensis. Vide dicta *de Furto pag.* 300. *num* 530. Admittunt item *Salm. num.* 58. cum *Sanch. Pal. Bon. Lug. Pell.* &c. non esse mortale surripere comestibilia per plures vices, etiamsi perveniant ad magnam quantitatem (modò a Religioso non reserventur, ut *Salm. num.* 57. Et modò damnificatio Conventûs non sit nimia, & in re extraordinaria, & pretiosiore, ut notat de *Alexand. c.* 4. §. 1 *qu.* 5. cum *Suar.*). Ratio, quia præsumitur tunc adesse tacita licentia Prælatorum.

26 Quæritur 4. an Religiosus impotens ad restituendum aliquod debitum suo Monasterio, teneatur sibi subtrahere aliquid ex rebus sibi datis ad usum? Affirmant *Lugo, Bon.* &c. Negant verò *Pell. Fag. Leone,* &c Et probabile putant *Salm. num.* 136. quia minimè præsumitur velle Prælatus obligare subditum cum tanto incommodo; & verè est probabile, si res datæ sint ad usum necessariæ.

27 Quær. 5. an peccet Religiosus, si ad mutuum det sine licentia res sibi ad usum concessas? Affirma, sed non graviter, si tutus sit de restitutione, ut tenent *Laym. Sanch Peyr.*

Xxx quos

quos sequitur *Diana Ref.14. & de Alexand. c.4. §.1. qu.9.*

28 „ 6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud „ liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec „ Procuratores, Oeconomi, Administratores, „ Prælati inferiores quicquam possunt expen- „ dere, contra quàm Regula Ordinis, volun- „ tas Superiorum, vel consuetudo postulat. Ra- „ tio est, quia non sunt domini bonorum com- „ munium, sed tantùm administratores. *Laym.* „ *num.8. ex S.Thom.*

29 „ 7. Si Prælatus permittat subdito, ut bo- „ na ex quacunque causa, aut titulo prove- „ nientia, in usus vanos, turpes, aut illicitos „ expendat, aut superflua, pretiosa, & sta- „ tum suum dedecentia penes se habeat, pec- „ cat & Prælatus, & subditus contra votum „ paupertatis; estque talis donatio, seu alie- „ natio irrita, & restitutioni obnoxia. *Navar.* „ *Sylv.Val. Molin.t.2. d.276. Azor. Less. d.9. San-* „ *chez*, *Laymann*; Quia Prælatus non potest „ dare veniam majorem, quàm ipse habet: „ ipse autem, cùm non sit dominus, non pot- „ est bona suo arbitrio, & inutiliter expen- „ dere, sed tantùm in Religionis necessitatem, „ & utilitatem. V. *C.Lugo de just.d.3 s.7.n.121.*

30 Super hoc puncto I. Quæstio est, an licentia a Prælato data Religioso expendendi aliquid expressè ad usus illicitos, de se invalida sit? Affirmant eum *Buf.* hic *Nav. Pal. Sanch.* apud *Croix l.4.num.114* & hoc absolutè tenent *Salm.de Rest.c.6.num.82.* cum communi, ut asserunt. Ratio, quia Prælatus non est dominus, sed simplex administrator bonorum Monasterii; Rectè tamen concedunt *Salm. num.83.* cum *Pal.Suar.Az.&c.* validam esse licentiam datam retinendi superflua sine notabili excessu; quia aliter res magnis ferupulis esset obnoxia. At contra *Lugo de Just. D.3.num.137.* cum *Less. Az. Tab.& S.Anton.Sylv.Turrecr.Fab.&c.* apud *Croix loc.cit.* tenent licentiam esse validam, quamvis illicitam: si enim, inquiunt isti, Superior licentiam daret ad emenda superflua, quis dicet emtionem esse invalidam? Idem censent *Elbel num.666. & Holz. num.604. cum Ills.* dicentes Religiosum, qui habet superflua ex licentia, peccare quidem contra paupertatem, cùm votum paupertatis obligat, non solùm ad accipiendum cum licentia, sed etiam ad non habendum superflua; sed non peccare contra justitiam, nec esse proprietarium, quando habet cum licentia, quæ nullo jure habetur esse invalida, nisi vertat in grave damnum Monasterii. Hanc sententiam non audeo omninò reprobare propter auctoritatem tantorum DD. Sed prima sententia mihi omninò arridet, nam ut ajunt *Lessius l.2.c.41.num.79.Salm.n.85. Roncaglia Conf.25.num.4.* & alii plurimi, Superior non est dominus, nec aliam habet facultatem super bona Monasterii, nisi in quantum Canones, & Religio ei concedunt: Sed non potest dici concedere ipsi facultatem dandi licentiam ad usus illicitos vel superfluos, neque Sacros Canones, cùm ex iis contrarium eruatur, ut habetur ex *Clement. 1. de Statu Monach.* ubi expressè prohibentur omnia superflua; Neque Religionem, quæ nunquam censetur id concedere in exitium spirituale suorum filiorum.

II. Quæstio est, an, cùm Prælatus dat licentiam generalem Religioso ad expendendam aliquam summam ad suum libitum, si iste illam eroget in usus turpes, aut vanos, peccet contra votum paupertatis, & teneatur ad restitutionem tam ipse, quàm accipiens? *Prima* sententia affirmat; Ratio, quia neque Superior intendit tunc licentiam dare ad usus illicitos, neque ipse Superior posset hanc licentiam concedere, cùm is sit merus administrator. Ita *Sylv.Pal.Mol.Sanch &c.* apud *Croix l 4.num.114.* Et hanc probabiliorem putant *Salm. de Rest.c.6. num.85 & Lugo* vocat communem *D.3.num.* 31

Juxta autem hanc sententiam, dicunt *Sanch. Pell. Mol. Reb.&c.* cum *Salm.ib. num.106.* quòd ille, qui malè accepit rem a Religioso, jam bene satisfacit, si ipsi Religioso rem restituit, quia ponit rem in eodem statu, in quo invenit; modò ipse (excipiunt *Salm. ibid. cum cit. DD.*) non timeat Religiosum re illâ abusurum.

Secunda tamen sententia contradicit, & hanc tenent de *Alexandr.Conf. Mon c.4. §.4.Q.9.* cum *Bordon.Suar.Bann.Lopez,Hurt.Med.Pell. Reb.Salas,&c.* apud *Salm.num.84.* Probabilemque hanc vocant *Lugo D.3.num.137.Diana,Sayr.Math.&c.* & huic adhæret *Croix loc.cit.* dicens non obstare, quòd Superior non sit dominus; nam respondet cum *Reb.* saltem Monasterium esse dominum, ut possit disponere de bonis suis ad omnes usus: & sæpe præsumi Monasterium consentire, quòd subditi expendant in quibusvis usibus maluerint id, quod generaliter est eis concessum ad expendendum, ne periclitetur fama subditi, aut Superioris, ut dicit *Rebellius*. Deinde dicit, *Lugo*, quòd, licèt Superior sit simplex administrator, nullo jure tamen scitur suam potestatem esse restrictam ad solos

solos usus licitos concedendos. Et, ut dicunt *Bann. Lop. Reb. & Salas ap. Lugo num.* 142. (& hoc ipse non putat improbabile) non est censendum, quòd Superior dans licentiam, eam limitet tantùm ad usus licitos; quia ipse dando licentiam generalem, vult & potest tollere impedimentum, quod subditus habet ex licentiæ defectu ad expendendum. Pari modo ac si Pontifex dispenset cum consanguineis ad Matrimonium, non solùm dispensat ad actum conjugii, sed tollit malitiam incestûs, etiam quoad copulam illicitam, (ut tenent *Lugo num.* 133. & *Sanch. de Matrim. l.* 7. *D.* 67. *n.* 8. *cum Met. Gutt. Manuel, Led. Lamas, &c.* Modò Episcopus, cui commissa est dispensatio, jam dispensarit, ut veriùs dicit *Sanchez n.* 9. contra *Major. & Gall. ap. Groix*). Item, si Papa dispenset ad carnes in Quadragesima cum aliquo, si iste comedet carnes nocivas, peccabit utiquè ex intemperantia, sed non contra præceptum jejunii, quod per dispensationem jam sublatum est. (Sed quoad hoc obstat Decretum Clementis XI. relatum in *tract. de Jejunio pag.* 480. *num.* 1015. *v. Quæritur hic*). Ita loquitur *Lugo num.* 133. *cum aliis, ut supra*. Sed, his non obstantibus, quamvis hanc sententiam non audeam reprobare, primam amplector; cùm non satis mihi probetur, quòd Superior hanc facultatem habeat dandi licentiam, neque specialem, neque generalem ad usus illicitos, prout dixi mox in *I. Quæst. num.* 30. Aut quòd Monasterium in hujusmodi licentias consentiat in tantum detrimentum Animarum suorum subditorum.

Concedunt verò *Salm num.* 86. cum *Palao, & aliis*, excusari a restitutione eum, qui pro usu turpi rem accepit a Religioso, quando honor Religionis, vel Religiosi aliàs periclitaretur; aut si, v. gr. cùm mulier ob turpem causam aliquid accepit a Religioso, iste mutet animum, & intendat donare gratis, quia mulier est pauper, vel ne damnum in fama patiatur; tunc enim jam in usum honestum impenderet. Et hinc, quando mulier talem consensum Religiosi rationabiliter præsumere potest, saltem ex hoc capite facilè excusabitur. Ita *Salm. loc. cit.*

32 III. Quæstio est, an possit Superior licentiam subdito præbere, ut aliquam summam ludo exponat? Certum est, quòd potest, si summa sit modica; In quo casu subditus potest uti licentiâ etiam tacitâ, sive præsumtâ. *Less. Mol. Az. &c.* cum *Salm. de Rest. c.* 6. *num.* 94. Quoad quantitatem autem, alii dicunt posse Religiosum exponere quantum posset liberaliter donare; Alii dicunt 4 vel 5. aureos pro centum quotannis ad usum sibi concessis. Ludus autem debet esse licitus, non illicitus, prout est ludus alearum, taxillorum, & omnes ludi merè fortuiti ex *Trident. sess.* 22. *c.* 1. Ceterùm in aliqua Religione permittitur ex consuetudine ludere modicam summam chartis lusoriis, ut *Salm. num.* 95 cum *Peyr. Dic. &c.* Vide dicta *de Ludo pag.* 428. *n.* 873.

Dubium est, an possit Superior validè dare licentiam particularem exponendi ludo magnam summam? Affirmant *Less. L.* 2. *c.* 26. *n.* 36. cum *Hurt. Salas, & Amic.* apud *Salm. loc. cit. n.* 96. quia quæcunque licentia ad ineundum contractum, per se quidem justum, de se valida est. Sed negant veriùs *Salm.* ibi cum *Sanch. Led. Dic. Vill.* quia, ut dicunt, simplex administrator, qualis est Superior Conventûs, non potest licentiam concedere tales ineundi contractus proprios tantùm dominorum, qui pro suo arbitrio res suas prodigere possunt. Quid verò dicendum, si licentia sit generaliter data? Hæc quæstio comprehenditur sub quæstione II. ut supra jam allatâ, quam relegere potes. An verò Religiosus possit ludo plus lucrari, quàm perdere? Vide dicta *pag.* 429. *n.* 874.

IV. Quæstio est, an licentia petitâ, sed indebitè negata, excuset a transgressione voti paupertatis? Resp. non excusare, nisi periculum gravis damni sit in mora: tunc enim præsumitur adesse consensum Superioris Majoris; Et, si iste tunc etiam licentiam neget, potest aliquando prudenter judicari legem, sive votum in tanto discrimine non obligare. Ita probabiliter *Palaus D.* 3. *p.* 23. *n.* 10. *Holzmann p.* 483. *n.* 615. *cum communi, ac de Alex. c.* 4. 6. 3. *q.* 6. Et hoc bene congruit doctrinæ *D. Thomæ* 1. 2. *q.* 6. *in fin.* qui loquens de lege ait: „ (Si verò sit subitum periculum non patiens tantam moram, ut ad Superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi.) „ Idem dicendum de voto, quod est quædam lex particularis, & cujus obligatio non urget, tali periculô imminente. Sed notat *Holz. cum Palao*, quòd licentia negata tùm excusat, cùm est debita tam ex parte Religiosi, quàm Prælati; non autem, si solùm ex parte Prælati, ita ut subditus non habeat jus ad concessionem licentiæ. 33

V. Quæstio est, an valeat Religiosus ex licentia dare aliquid alicui, quem si scivisset Superior, li- 34

 centiam

centiam non concessisset? Respondent *Mol.Disp.* 209. & *Alex.ib.q.7.* tunc videndum, in quanam dispositione sit Superior; nam, si praesumitur, quòd ipse licentiam omninò revocaret, tunc licentia non valet. Secus, si praesumitur Praelatus non velle revocare, licèt ab initiò licentiam negasset, si rem scivisset. In dubio autem praesumitur pro validitate actûs, ideit licentiae datae; Intellige, si non possit Superior adiri.

35 VI. Quaestio est, an votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari? Negant communiter DD. quoad substantiam, affirmant verò quoad modum. Talis autem consuetudo justa praesumitur, quando ipsa passim practicatur a Religiosis etiam timoratis, & scientibus, ac non contradicentibus Praelatis, cùm facilè contradicere possint. Ita de *Alex. cap 4. §.1.qu 16.*

36 VII Quaestio est circa Moniales, an Abbatissa habeat bonorum sui Monasterii administrationem? Resp. Habet quidem, si non obest Regula, aut consuetudo. Ceterùm non potest concedere licentiam donationes immoderatas faciendi, ut *Alexand.c.11. §.1.qu.11.* cum *Sanch.* Sed bene ipsa potest elargiri in eleemosynas bona superflua, etiam sine consensu aliarum: Potest, sed non tenetur superflua in eleemosynas dispensare, si ea applicet in augendo Ecclesiam, vel habitationem, vel reditus Monasterii, ut Monasterium plures Moniales alere possit, vel ut meliùs servetur vita communis, prout tenet *Alexand. loc cit.qu.23.* contra alios. Superior autem in dispensando bona suis subditis debet respicere necessitates, non dignitates personarum, neque proprium commodum, ut *Peyrin. cum Alex.qu.13.*

Potest Abbatissa in rebus modicis contractus per se inire, sed in gravioribus requiritur consensus Capituli, ex *c. Ea noscitur. De His, quae fiunt a Prael.* Praesertim si recipiantur pecuniae ad mutuum, quae postea non applicentur in utilitatem Monasterii; aliter enim Monasterium non remanet obligatum, ut *Tapia, Bard. Alexand.c.11.§.1.qu.16.* Interveniente tamen consensu Abbatissae, & Capituli, saltem quoad majorem partem Vocalium, Monasterium debet stare contractui, ex *c.2. de Ordin.cogn.* An autem valeat remissio debiti, aut renuntiatio legati facta ab Abbatissa, & Capitulo? Affirmant probabiliter, justâ causâ intercedente, *Sanch. Lupo, &c.* apud *Alexand.* Sed non minùs probabiliter ipse *Alex.c.11.§.1.q.17.* cum *Bon. Mol. &c.* negant, quia non possunt Moniales laedere Monasterium, quod jam acquisivit jus ad rem. Et ideo dicunt non posse Abbatissam, & Capitulum alienare bona immobilia Monasterii (sive mobilia pretiosa, quae servari possunt): neque ea locare ultra triennium: neque transigere super bonis jam Monasterio incorporatis, nisi res sit litigiosa, vel praejudicialis: neque illa oppignorare, nisi urgeat necessitas, & non sit tempus adeundi S. Congregationem: neque super iis imponere censum, sive hypothecam: *Alexand. c. 11. §.1.qu.18.* cum *Novario, Quart. & aliis.* Neque recipere pecunias ad cambium cum solutione lucri cessantis, ex Decr. S.C. *ibid.* Neque alienare greges, vel boves ad culturam agrorum Monasterii necessarios; bene verò fructus gregum. *Suar. Alex. ibid.*

Excipitur tamen, si res non excedat valorem 25. scutorum monetae Romanae, & alienatio sit in evidentem utilitatem Monasterii; Vel si res sit Monasterio inutilis. Vide alia apud *Alexand.c.11.§.1.q.18 & 19.*

Potest etiam Abbatissa instituere Beneficia, & Capellanias conferre, quoad titulum tantùm, & possessionem; non autem quoad potestatem Ecclesiasticam, ut *Gonz. Felin &c.* cum *Alexand.c.11.§.1.qu.8.* Ita etiam, licèt non possit ipsa Clericos suos suspendere, potest tamen ab eis auferre titulum, & possessionem Beneficiorum; quâ ablatione positâ, censetur Papa auferre etiam jus spirituale. Ita *Alex.* cum *Pasq.* Potest etiam Abbatissa cum justa causa amovere Capellanum, adhuc invitô Patronô. Vide *Alex. ibid.*

Resp. 2. Religiosus votô Castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venereâ, internâ, & externâ: proindeque, si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriae, & sacrilegii; *Less. & Lay c.8.* (*Et probabilissimè peccat etiam contra bonum commune, si periculum sit, quòd per suum peccatum Religio infametur. Salm. de Statu Relig. cap.6. num.26. cum Pell. Dian. &c.*) 37

Ad majorem autem tutelam Castitatis introducta est Clausura, non solùm Monialium, sed etiam Religiosorum, qui non possunt e Monasterio egredi sine licentia Superioris. Ita ex Constitut. Clementis VIII. quae incipit, *Nullus &c.* (apud *Cherub. in suo Bullar. num.60.*) ubi sic habetur: *Nullus e Conventu egredi audiat, nisi ex causa, & cum socio, licentiâque singulis vicibus impetratâ a Superiore; qui non aliter eam*

eam concedat, *nisi causâ probatâ*, *sociumque exituro adjungat*, *non petentis rogatu*, *sed arbitrio suo*, *neque eundem sæpius*. *Licentiæ verò generales exeundi nulli concedantur*. Sed hîc quæritur, quale peccatum sit egredi sine licentia? Communiter DD. ut ait *Sporer to. 3. pag. 100. num. 158. cum Pelliz. Lezana*, *&c.* dicunt, ex genere suo id esse mortale, quia consuetudo omnium Religionum fert, ut tales egressus tanquam graves culpæ semper puniantur. Censent tamen rationabiliter *Anaclet. tit. 35. de Statu Monach. num. 69. & Spor. l. c. cum Nav. Barb. Miranda*, *Pell. Lez. & communi* (contra *Suarez*) non peccare graviter Religiosum semel vel iterum, exeuntem de die sine licentia, nisi hoc agat ex contemtu, vel cum scandalo; Secus verò dicendum de nocturno, & furtivo egressu. Quoad excommunicationem autem ob violationem Clausuræ Regularium, vel Monialium, vide dicenda *de Censur. lib. 7. num. 239.*

38 „ Resp. 3. Religiosus, ex voto *Obedientiæ*,
„ obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit,
„ secundùm Regulas, & Constitutiones Or-
„ dinis, sive directè, & expressè, sive indire-
„ ctè, & implicitè. Et quidem, si præcipiat
„ in virtute sanctæ Obedientiæ, in nomine Do-
„ mini nostri JESU CHRISTI, vel simili
„ formâ, tenetur obedire sub mortali, quia in-
„ tendit obligare quantum potest: sub veniali
„ autem, si aliâ formâ utatur, vel sub nullo;
„ quod consuetudo in Soc. JESU approbavit.
„ V. *S. Th. 2. 2. 8.* 104. *Sylv. Sanch. l. 6. mor. c. 1. Less.*
„ *l. 2. c. 4. d. 4. Lay. c. 9.* * (*Notandum*, *quòd*, *nisi*
„ *Prælatus mandatum explicet*, *v. gr. dicens ju-*
„ *beo*, *præcipio &c. subditus non tenetur obedi-*
„ *re; ita Salm. ib. n. 47. cum Suar. Pelliz. &c. Et*,
„ *dicente Prælato*, *jubeo*, *præcipio*, *&c. nec etiam*
„ *tenetur subditus obedire sub gravi*, *ut docent*
„ *Sanch. Dec. l. 6. c. 4 num 26. cum Med. Vasq. Suar.*
„ *& de Alexandro Conf. Mon c. 6. §. 1. Q. 14. Nisi*
„ *addatur: In nomine D. JESU CRISTI*, *vel*
„ *in virtute Obedientiæ*; *Vel nisi addatur pœ-*
„ *na excommunicationis*, *non solùm ferendæ*,
„ *sed etiam latæ sententiæ*, *ut dicunt Nav. Vasq.*
„ *& alii cum de Alex. ib.*) *

39 „ Porrò, quæ indirectè pertinent ad Regu-
„ lam, *Sylv.* & quidam alii ampliant ad illa,
„ quæ faciunt ad pleniorem ejus observatio-
„ nem. *Sanchez* tamen arctat ad res valde ne-
„ cessarias, sine quibus Regula commodè ser-
„ vari nequit; alioqui enim Superior quasvis
„ corporis macerationes præcipere posset: or-
dinantur enim ad pleniorem observationem „
Regulæ. *Laym. l. 4. t. 5. c. 9 Less. l. 2. c. 4. d. 9.* „

1. Non tenetur subditus obedire in iis, „ 40
quæ sunt vel contra Regulam (nisi Superior „
in ea possit dispensare, & legitima causa di- „
spensandi subsit) * (*Hinc constandum est*, „
Prælatum dispensasse sine causa, *ut non te-* „
nearis obedire, *prout Salm. de Stat. Rel. c. 5.* „
num. 72. cum Less. Pell. Suar. Peyrin. & com- „
muni.) *, vel supra Regulam, ut essent „
magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel „
ad obligationem votorum necessariæ), vel „
ut acceptet Episcopatum. * (*Ita Salm. cum* „
communi d. c. 5. num 77. Vel ut acceptet Bene- „
ficium curatum, *aut simplex*; *Salm. num. 78.* „
Vel ut eat ad Infideles cum manifesto pericu- „
lo vitæ, *aut servitutis; Salm. ib. num. 73. cum* „
aliis. Tenetur tamen acceptare munus intra Or- „
dinem, *si Prælatus præcipiat*, *communiter Salm.* „
num. 79. Etiamsi præcesserit pactum in contra- „
rium, *quia pactum rejicitur tanquam turpe*, „
ut de Alex. c. 6. §. 1. Q. 10. cum S. Thom.) *. *Dian.* „
p. 6. t. 9. Ref. 33. & alii sex: vel infra Regulam, „
scilicet vana (nisi præcipiat ex causa, quæ „
sit secundùm Regulam, v. gr. ut obedientia „
exerceatur); Nec refert, quòd Regulæ jubeant „
in omnibus obedire; id enim non de obli- „
gatione voti, sed obedientiæ perfectione in- „
telligitur. Ita *Suarez*, *Sanchez 6. mor. c. 2. &* „
Laym. „

An autem Religiosus teneatur obedire Prælato præcipienti, quòd assistat infirmis infectis morbô contagiosô? Resp. affirmativè, si infirmi sunt Religiosi ejusdem sui Monasterii, vel Ordinis, quia hoc pertinet ad bonum commune ipsius Communitatis, ut ipsi inter se invicem sibi subveniant. Secus, si infirmi sint extranei; nisi deesset qui ipsis Sacramenta necessaria ministrarent, quia tunc debent postponere vitam temporalem saluti spirituali proximorum. Ita *Sanch. Dec. l. 6. c. 2 num. 57. Pal. tr. 16. D. 4. p. 4. num. 7. Elbel to. 2 p. 625. num. 624. & Sporer to. 3. p. 101. num. 163. cum Caj. Lez. Rodr. & communi.*

2. Si Regula Ordinis sub peccato obliget, „ 41
ejus transgressio est contra votum, & sacri- „
lega. Ratio est, quia talis Regula non est „
minùs præceptiva, quàm vox Superioris, & „
subditus promittens observationem Regulæ, „
eo modo, quo ipsa intendit, se obligare cen- „
setur; proindeque Carthusianus, v. gr. carnes „
edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non je- „
junans, & contra obedientiam, & contra „
temperantiam peccat; *S. Th. in 2. d. 44. q. 2. art.* „
„ *3. Va-*

3. *Valent Sanch.6.mor.c.1.& 4.Vasq. Rondr.Lay. l c.num 6. Escob.&c.*

42 3. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio est, quia talis Regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur, *S.Thom. Laym.l.c. &c.* Hinc nec transgressio illius, ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. gr. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat: * (*Ita S.Thom.2.2.q.186.a.9.ad 1. Sanch.l.6.c.4.num.14.& Laym.l.4.tr.5.c.9.n.8. cum Vasqu. & Val.*) * Quem ut plurimùm concurrere, adeoque rarò omni culpâ vacare, putant *Valent.Sanch.& Suar.* Qui addunt, quòd, si quis frequenter, & quasi per consuetudinem Regulam transgrediatur, religiosam disciplinam graviter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Laym. l.5.c.9. Sanch. num.*18.

43 4. Etsi Capitulares novum statutum constituere possint, quo ipsi, aliique postmodum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad Regulam Ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Laym. loc. cit. num.*10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem provinciali (juxta cujusque Ordinis institutum), occurrente majore parte suffragiorum; & non sit Regulæ difforme. Vide *Escob. de leg. E.t.c.12.n.15.* Ratio est, quia, quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg.39.in* 6. Addunt *Laym.& Sanch. ex Sylv & Azor.t.1.l.13. c.11.q.19. Less.l.2.c.41.num.22.* nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quàm Instituti prima forma postulat; Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, provenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium Regulæ institutum. Si tamen Regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multòque magis Pontifex illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Syl Less Sanch.Laym ll cc.*

44 Quæritur, an Religiosi teneantur obedire Prælatis reformantibus Regulam collapsam? Certum est, quòd, postquam Regula per legitimam consuetudinem relaxata est, quamvis primi Religiosi peccarint, secundi tamen non tenentur eam observare, ut fusè probant *Salm. de Leg. c.6. a num.*39. & docent *Sanch. lib.6.c.2. n.26.&c. ac de Alex.Conf. Mon.c.1. §.2. Qu 3.* cum *Caj.Turrecr. Palac. &c.* Sed dubium est, si Regula reformetur a Capitulo Generali, an Professi teneantur obedire? Affirmant *de Alexandro Conf.Mon.c.1.§.2.q.4.& Salm.c.6. num.83. cum Corduba, Pell.Suar.* (citantque etiam *Laym. Vasq. Az.& Sanch.* sed non bene, nam *Laymann* est pro secunda sententia, ut infra, & citat pro se *Vasqu.Az.& Sanch.*). Ratio hujus primæ sententiæ est, quia Religiosi Regulam profitentes, eam ut primitus institutam profitentur; unde saltem parati esse debent ad illam servandam, quando de ea instauranda tractatur. Excipiunt tamen, nisi Religiosus tempore Professionis expressè intenderit non se ampliùs obligare, quàm ad illam Regulam sic relaxatam. Alii verò, ut *Palaus tr.16.d.4. p.4.n.11. Laym.l.4.tr.5.c.9.num.13.* cum aliis ut supra, ac *Spòrer to.3.pag.101.num.161.* dicunt non minùs probabiliter (ut loquitur *Tournely to.3. pag 83. Qu.3.*), & fortè probabiliùs, Religiosos ad id non teneri, nisi Reformatio appareat medium necessarium ad Ordinis conservationem, nempe si cum præsenti observantia paucissimi ad perfectionem Religiosam pervenire studeant, vel si cum scandalo Secularium vivant, ut expediret potiùs Religionem dissolvi, quàm ita continuari. Ratio, quia is, qui Professionem emittit, potiùs censetur juxta præsentem statum Regulam profiteri, quàm juxta pristinum Institutum. Ait autem *Laym loc. cit. cum Less.& Sanch.* posse Prælatum ob aliquam publicam necessitatem ad tempus imponere aliquam austeritatem, puta jejunium, &c. Imò addunt *Sanch. Sylv.Vega, & Vasq. ap. Salm.num.82.* Prælatos posse edere nova Statuta, quando essent necessaria, ut vota essentialia, & alia Religionis Statuta serventur.

Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prelati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, ut docent *Laymann, Suar.&c.* Ratio est, quia verisimile est, quòd aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant. 45

Quær.hic, quot peccata committit Religiosus, contra Obedientiæ præceptum agens? *Sotus, Led. Lay n.Tamb.&c.ap.Salm.c.6.n.*100. dicunt unum 46

pecca-

peccatum committere contra votum Obedientiæ, quia tantùm ex voto tenetur obedire. Contradicunt tamen probabiliùs *Salm. n.*110. cum *Suar.Pell.Pal.* &c. qui tenent committere duo peccata, unum contra Religionem ratione voti, aliud contra virtutem Obedientiæ, quam de se debet Religiosus Prælato suo ratione promissionis, & traditionis factæ de seipso in professione, ob quam per se, etiam sine voto, tenetur legitimo Superiori obedire.

47 „ Quæres, an subditus teneatur obedire; si
„ dubitet, utrùm sit res licita, quam Præla-
„ tus jubet, vel justa sit causa imperandi?
„ Respond. 1. Communiter teneri, quia tunc
„ melior est conditio Superioris, qui est in
„ possessione potestatis præcipiendi: in dubio
„ autem nemo spoliandus est jure, quod habet.
„ Nec dicas, subditum etiam esse in posses-
„ sione libertatis, cùm habeat debitum parendi.
„ Respond. 2. Non teneri, si gravè damnum
„ obediendo timeat. Ratio est, quia in dubio
„ favendum est reo, eique de cujus damno
„ agitur. Etsi enim subditus non sit in pos-
„ sessione libertatis, est tamen in possessione
„ juris, quo potest se a periculosis rebus con-
„ servare. *Less. Sanchez 6.mor.c.4.* aliique.

Quæritur I. Utrùm subditus dubitans, an res præcepta sit licita, vel ne, possit, & teneatur obedire? Videtur negare *Adrianus ap. Less.l.2.c.41.num.76.* dicens: *Nullus dubitans de actu, an sit mortalis, an non, licitè obedit, ipso sic dubitante*; idemque tenere *Vasquez, & Rodriqu.* refert *Palaus*. Sed communis & certa est sententia opposita, quòd subditus, licèt dubiò perseverante non possit obedire, cùm omninò sit illicitum operari cum dubio practico (quod tantùm ait *Lessius* intelligere *Adrianum*, & facilè idem intelligunt *Vasqu. & Rodr.*); tenetur tamen eo casu dubium deponere, & sic potest, & debet obedire; ita *Glossa in c. Ad aures. 6. de Temp. Ord. v Obedientia*, ubi dicit: *Si verò dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ* (subditus) *excusatur a peccato, licèt in veritate sit malum. Azor.to.1.l.2.c.19. q.9.* qui ait hanc sententiam esse *omnium communi consensione receptam*, *Cajet.2.2. q.169.a.2. ad 4. du.2. Less.l.2.c.41.num.73. Sylvius q 19.a.5. Cabass. T. J. l.1.c.21.num.17. Contin. Tournely to.3.pag.89. q.5. R.2. Anacl.de Consc. pag.27. n.34. Palaus p.1. D.3. pu.13.num.3. Sporer tom.3. de Stat. Relig. pag.101. num.161. Holzmann de Pr.part.to.1.pag.479.num. 590. Elbel to.2 pag.620. num 612. Salm. tr.15.c.6. num.58. Sanch.Dec.l.6.c.3.ex num.3. cum S.Bonav. S.Antonin. Innoc. Ostiens. Abb. Palud. Soto, Nav. Tol. Mol. Valent. Sà, Sylvest Ang. Arm.* & innumeris aliis. Probatur 1. ex *Deutor. c.17.* ubi sic habetur: *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse prospexeris . . . facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus*. Item ex *c. Si quid culpatur. Dist.23. qu.1.* ubi dicitur subditus *posse obedire, si quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrùm sit, certum non est*. Tò autem *posse* non quidem denotat libertatem, sed honestatem operandi, nempe non lædi præceptum de cujus transgressione subditus dubitat. Idem confirmat *S.Bernardus de Præc. & Disc. cap.12.* ubi: *Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omninò accipiendum est, quàm si præcipiat Deus*. Ipse enim Christus Dominus dixit: *Qui vos audit, me audit. Luc.10:16.* Et Apostolus *Hebr.13.17. Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis*. Item in *Constit. Societ. JESU* sic S.Ignatius præscripsit: *Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur*; idest (ut in *Declarat.*) *in quibus nullum manifestum est peccatum*. Sic pariter habetur in *Reg. FF. Minorum c. 10. ap. Elbel: Obediendum in omnibus, quæ non sunt contraria Animæ, & Regulæ*. Idem docuit *B. Ubertus in lib. de Erud. Rel. c.1.* ubi: *Nisi apertè sit malum quod præcipitur, accipiendum est, ac si a Deo præciperetur*. Item *B. Dyonisius Carthus. in 2. Dist 39. q 3.* scripsit: *In dubiis, an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati; quia, etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus*. Et idem docuit priùs *S.Bonav. in Spec. Disc. c.4.* Probatur 2. ratione, quia Superior est in possessione præcipiendi; unde ab ea non est expoliandus, nisi constet, quòd res præcepta sit illicita. Confirmatur, quia, si in cunctis dubiis de bonitate actionis præceptæ possent subditi se eximere a jugo obedientiæ, utiquè nulla Communitas bene regi, & consistere valeret: Hinc D. Bernardus (*lib. de Gratia, & arb.*) meritò objurgat Religiosos, præcepta Superiorum discutientes, dicens: *Porrò imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis judicium est, hærere ad singula quæ injunguntur, & exigere de quibusque rationem; Quoniam expedit profectò magis omninò non fuisse, quàm nostros permanere; nam qui voluerunt sui esse, utiquè sicut Dii scientes bonum & malum, facti sunt non solùm sui, sed etiam Diaboli*. Neque hìc currit regula pro subdito, quòd in dubio melior sit conditio possidentis;

dentis; nam, cùm ipse jam se subjecerit potestati Prælati, in dubio possessio stat pro Superiore habente jus præcipiendi.

Hinc infertur I. Quòd, si diversæ adsint opiniones probabiles circa rem præceptam, quòd sit licita, vel non, subditus tenetur obedire, ut communiter docent *Sanch. l.c. n.6. & l.1.c.3.n.6. Azor. l.c. & Salm. d.c.6. num. 67. cum Valent. Pell. Lezan Vill. Salas, Cordub. & Prado* (contra *Led. Dian. Sancium, ac Palaum*, qui *tr.1. D.2. p.6. num.5.* probabilem vocat eorum sententiam, sed fatetur contrariam esse communem, atque semper in praxi consulendam). Nec obstat dicere, quòd Superior non habet jus imperandi quod illicitum est; & ideo, cùm præcipit rem probabiliter illicitam, probabiliter nequit eam præcipere; ergo probabiliter nec tenetur subditus tunc obedire. Nam argumentum hoc claudicat ex duplici capite: valeret enim argumentum, si Prælatus rem illam præciperet ut probabiliter illicitam; Sed nos dicimus, quòd eo casu rem illam præcipit, non ut probabiliter illicitam, sed ut probabiliter licitam; & ideo licitè imperat, ac proinde subditus tenetur obedire. Præterea, quamvis tunc sit probabile, quòd Prælatus non possit rem illam præcipere, cùm sit probabiliter illicita; non ideo est probabile, quòd subditus non teneatur obedire; esto enim Superior non habeat jus præcipiendi id quod certè injustum est, habet tamen jus præcipiendi id quod probabiliter est justum, vel quod certum non est esse injustum; idcirco subditus tenetur ei obedire in omni re, quæ vel est probabiliter justa, vel quæ non constat esse injusta. Hinc rectè deducitur, quòd subditus tenetur obedire Prælato, etiamsi res præcepta probabiliùs ei videatur illicita (quidquid dicant *Salm. n.70.* cùm ipsi idem *num.66.* contrarium apertè asseruerint dicendo, Prælatum habere jus imperandi quod vel est probabiliter justum, vel quod non est certè injustum). Ratio, quia jus possessionis, quod habet Superior, prævalet omni opinioni contrariæ, quæ non habet rationes convincentes, fundantes certitudinem moralem, juxta dicta *de Conscientia pag.30.n.83. cum Lugo, Pal. Roncaglia, Spor. & aliis*, utque tenent in præsenti casu *Busemb.l.1.pag.6.vers.5.Superiori, & Laym. l.1. tr.1.c.5.§.2.num 11. cum Vasqu. Corduba, ac Miranda*; & idem docet *Sanch. l.6. c.3.num 6. & l.1.c.10 num 9.* ubi non dubitavit se retractare a diversa opinione, quam olim tenuerat *de Matrim.l.2.D.41.num.19.*

Infertur II. Quòd subditus, etiamsi habeat unicam opinionem probabilem, quòd res præcepta sit illicita, & nulla sibi appareat probabilitas de illius honestate; adhuc tenetur obedire, ut dicunt idem *Pal. l.c.pu.13.num.4. & Sanch.d.c.3.num.6.cum Suar. Sylvest. Ang. Valent. Tab.Sayr.Salas, Rosell. & Corduba*. Ratio, quia, dum non constat de turpitudine actionis, Prælatus habet jus præcipiendi omnia, quæ ipsi licita videntur, quamvis subdito illicita appareant, cùm Prælatus (ut diximus) non est expoliandus suo jure imperandi, nisi constet quòd res præcepta sit illicita; Idque patet ex *c. Inquisitioni de Sen. Excomm.* ubi sancitum fuit quòd conjux habens tantùm probabilitatem, non autem certitudinem, de nullitate sui matrimonii, tenetur reddere debitum alteri, qui adhuc possidet jus petendi. Hoc autem quod dictum est de dubio honestatis rei præceptæ, dicendum etiam est in dubio, an præceptum excedat potestatem Prælati, vel an sit supra Regulam, ut docent *Sanch. l.6. c.3. num.2. & Salm.[illegible] cum Azor.Valent. Cord.Vill Salas, &c.*

Limitant verò communiter DD. præfatam sententiam, & dicunt, subditum non teneri obedire 1. si res sit valde difficilis, & molesta; quia tunc difficultas operis simul cum opinione probabili, quòd res præcepta sit illicita, vel quòd præceptum excedat potestatem Superioris, prævalet illius possessioni. Ita *Bus. ut supra, & Less.l.2.c.41. num.73. Pal. D.3. pu.14. num 16. ac Salm.num.68. cum Soto, Lop Med. Hurtad.Prad.Pelliz. & communi*. Limitant 2. Quando subditus obediendo exponeret se vel alterum periculo gravis incommodi subeundi in vita, fama, honore, aut bonis; ita *Less n.76. Sanch.num.24.Pal.num.16. Holzm.pag.479. n.590. Tournely to.1.pag.138 Elbel to.1.de Consc. num.60. & Salm.num.69.cum Soto, Bann.Hurt.Led.Prado, Rodr. & Pelliz.* Ratio, quia subditus non tenetur tunc se privare jure suo certo, quod possidet circa talia bona magni momenti, ne Superior privetur suâ possessione, quæ in eo casu est aliquo modo incerta.

Sed dubitatur 1. an subditus teneatur obedire, quando probabiliter opinatur præceptum non esse impositum, vel esse abrogatum? Respond. negativè, ut communiter docent *Sanch. Dec.l.6.c.6.num 8. & Salm.c.6.num 63. cum Hurt. Prad. &c.* Imò dicendum, quòd in dubio de impositione præcepti, nulla est obligatio parendi, nisi constet illud fuisse impositum, juxta dicta *pag.19. num.53.* ubi probavimus nullam

lam

lam legem obligare, nisi sit manifestè nota.

Dubitatur 2. an teneatur subditus parere, si dubium vertat, utrùm qui præcipit sit legitimus Superior? Negant *Vasqu. Salas, Dian. &c. ap. Salm. tr. 15. cap. 6. num. 64.* quia (ut dicunt) eo casu dubitatur etiam de possessione Superioris. Sed veriùs dicendum cum *Less. cap. 41. num 76. Cabass. l. 1. c. 21 num. 17. Tournely to. 3. pag. 89. Sanch l. 6. cap. 3. num. 29. & Salm. num. 65.* quòd subditus tenetur tunc obedire, si communiter ille habetur ùt Superior; quia, stante tali communi æstimatione ex una parte, & probabilitate quòd ipse legitimus sit Superior ex alia, suppler Ecclesia jurisdictionem, ex *l. Barbarius. ff. de Offic. Prat.* Eo igitur casu non erit tantùm probabile, sed certum quòd ille sit Superior. Secus, si communiter non habeatur ut talis, quia (ut ait *Cabass. l. c.*) tunc in dubio melior est conditio subditi suam libertatem possidentis.

48 Quæritur II. An Religiosus validè voveat sine sui Superioris licentia? Negant *Palud. Val. Ang. Rosell.* quia Religiosus per votum Obedientiæ privavit se voluntate. Sed veriùs *Nav. Caj Sot. cum de Alexand. Conf. Mon. c. 6. §. 1. Qu. 4 & aliis* dicunt bene posse Religiosum vovere, quæ non repugnant Regulæ, aut præcepto. Prælati, neque obsequio illi debito. Quare possunt emittere vota personalia, vel circa res præceptas, & etiam non præceptas a Regula, si a Regula vetitæ non sint. Potest tamen Superior prohibere subditis, ne voveant, ipsò inconsultô, ut apud *Alexand. loc. cit.* ajunt *Suar. & Bart. a S. Fausto*; Qui autem probabiliter dicit valere aliter vota emissa, non obstante hoc præcepto, quandoquidem materia sit Deo grata, quamvis modus Deo non placeat.

49 Quær. III. An Religiosus teneatur obedire Prælato præcipienti revelare secretum sibi commissum? Resp. tenetur, si aliter damnum eveniret Monasterio, aut alii tertio, sive ipsi Prælato; Quia tunc, etiam sine præcepto, de se urget manifestandi obligatio, quæ per secreti commissionem minimè impeditur. Ita docent *S. Thom. 2. 2. qu. 70. a. 1. ad 2. S. Anton. Nav. Reg. &c.* Secus verò, si absit damnum prædictum, quia tunc urget fidem servandi naturalis obligatio, quæ per præceptum Prælati auferri nequit, ut *S. Thom. ibid.* En verba S. Doctoris: *Quandoque enim sunt talia, quæ homo manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ. Quod quis manifestare tenetur, vel testificando, vel denuntiando . . . Quandoque verò sunt talia, quæ quis prodere non tenetur, unde potest obligari ex hoc, quòd sibi sub secreto committuntur; & tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto Superioris.* An autem possit Religiosus revelare secretum commissum ad vitandum damnum proprium? Negat *de Alex. Conf. Mon. pag. 124. qu. 9. cum Scoto, Sylve. &c.* Sed probabiliter affirmant communius *Less. Laym. Lugo, Spor. Ronc. & alii* plures, quos retulimus *lib. 3. pag. 470. v. An autem.*

50 Hic operæ pretium est videre circa obligationem omnium votorum istorum, an Religiosus, superveniente aliqua circumstantia notabili non prævisa, teneatur ad vota in Professione emissa? Loquendo de votis simplicibus (in *tract. de Voto l. 3. n. 226.*) diximus satis quidem probabilem esse sententiam, non esse obligationem implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, quâ prævisâ quis votum non emisisset; Exceptô verô simplici castitatis, & Religionis; nam licèt *Bon to. 2. D. 4. qu. 2. p. 1. num. 26. & Led. Leand. ac Quintan. ap. Salm. tr. 15. c. 6. num. 32.* sentiant non teneri ad præfata vota eum qui illa emiserit agitatus stimulis carnis, cum evidenti periculo incontinentiæ, stante experientiâ lapsuum, si postea perseverent stimuli & pericula, quia (ut inquiunt) eo casu talia vota non sunt de meliori bono; Attamen meliùs dicunt *Sanch. Dec. l. 4. c. 8. num. 9. & de Matr. l. 7. D. 11. num 8. Pont. de Matr. l. 6. c. 12. num. 2. Salm. tr. 15. de Stat Rel. c. 6. num. 35. cum Suar. Laym. Pal Moja, Dian. &c.* præfatam sententiam non esse practicè probabilem, quia aliàs vix ullus esset casus, quòd prædicta vota firma remanerent, cùm vix ullus inveniretur, qui vel ob suam igneam complexionem, fragilitatem expertam, pravam consuetudinem, vel ob Dœmonis suggestiones non ageretur stimulis carnis. & facilè sibi persuaderet non esse talibus votis obstrictum. Loquendo autem de votis solemnibus emissis in Professione Religiosa, vel in susceptione sacrorum Ordinum, omninò tenendum cum communi DD. quòd nullo modo vota prædicta irritari possunt ob quamcunque notabilem circumstantiam supervenientem, etiam non prævisam, modò non sit circumstantia versans circa substantiam votorum. Ita *Sporer de Voto c. 3. n. 6. Ronc. de Vot c. 2. q 3. R. 3. Sanch. de Matr. l. 10 D. 9. num. 18. Laym. l. 4. tr. 4. c. 7. num 5. Bon. q 2. p 3. §. 2. num. 5. Holzmann de Voto num. 411. Pichler l. 3.*

Yyy Decret.

*Decret.tit.*34.*num* 5. Et idem dicunt, loquendo speciatim de solemni voto Castitatis, *Sanch. Dec.l.*4.*c.*8.*num.*10.*cum Val.* & *Salm. de Voto c.*1. *num.* 44. Ratio, quia Religiosus vel Sacerdos in tali casu non consideratur, ut persona particularis, cui meliùs tunc conveniat non esse voto obstrictum, sed ut pars & membrum Communitatis Ecclesiæ, cui præstat postponere suum bonum privatum bono communi; nam aliàs innumera inconvenientia, scandala, & perturbationes cum ingenti damno Christianæ Reipublicæ procul dubio sequerentur.

Et idem omninò dicendum, ob eandem rationem boni communis, pro votis quæ emittuntur a viris, aut mulieribus oblatis in aliquibus Congregationibus; Maximè si addatur juramentum Perseverantiæ, prout fit in Ven. Congregatione Patrum Missionis S. Vincentii a Paulo, & in nostra minima Congregatione Ss. Redemtoris: Quia (ut diximus *lib.*3. *pag.* 203. *vers. Notandum*.) hìc intervenit contractus onerosus utrinque obligatorius; nulla enim circumstantia superveniens, etiam non prævisa, potest contractus onerosos irritos reddere; Unde sicut Congregatio nequit Oblatum dimittere ob circumstantias supervenientes (exceptis circumstantiis criminum), ita nec Oblatus potest Congregationem relinquere.

Quæritur hìc, an valeat licentia ab inferiori Prælato concessa, quæ a majori fuerit denegata? Probabiliter affirmant *Holzmann tom.*1. *pag.*484.*num* 612. & *Croix l.*4.*n.*116. *cum Pelliz.* Ratio, quia Superior major, denegando licentiam, minimè reddit irritam potestatem inferioris. Secus verò dicendum puto, si Prælatus major positivè prohibeat subdito exequi rem petitam, quia tunc inferior nequit dispensare in mandato Superioris. Quid, si Prælatus major interdicat inferiori concedere licentiam pro aliqua re? Probabiliter adhuc dicunt AA. supra citati, quòd si inferior licentiam concedit, validè concedit (quamvis illicitè); secus, si Superior hujusmodi licentiam irritam declarasset.

51 Circa autem Obedientiam *Monialium*, prænotandum, quòd Moniales ratione voti tenentur obedire I. Summo Pontifici. II. Episcopo loci, si non sunt exemtæ; Si verò sint exemtæ, Prælato Ordinis, eodem modo, quo sui Religiosi illi obediunt. Etiam tamen exemtæ tenentur obedire Episcopo in iis, in quibus ille se gerit tanquam Delegatus Sedis Apostolicæ, prout in observantiâ clausuræ. III. Tenentur obedire Abbatissæ in iis, quæ ad Regulam pertinent: Sed de hàc obedientia, quæ Moniales debent Episcopo, & Abbatissæ, alia necessaria adnotare, & discutere opus est.

Quoad obedientiam debitam Abbatissæ, I. 52 Magna illa quæstio hìc occurrit, an Abbatissa possit præcipere Monialibus in virtute Obedientiæ, obligando in coscientia? *Prima* sententia negat cum *Soto*, *Caram.* &c. Quia, ut dicunt, Abbatissa non est capax jurisdictionis spiritualis exercendæ, sed tantùm ipsa præcipere valet, quæ spectant ad œconomicam Monasterii gubernationem. *Secunda* tamen sententia affirmat, quam tenent *Pasqu.in Lauret. p.*1.*num.*765.& undecim alii AA. apud ipsum; & his adhæret *de Alexand.c.*6.§.1.*Qu* 7. Ratio, quia per votum Obedientiæ obligantur Moniales ad obediendum omnibus suis legitimis Superioribus. Legitima autem, & verè Superior dicenda est Abbatissa in suo Monasterio; cùm enim Pontifex Religionem approbat, approbat pariter inter Moniales ordinem Superioritatis, & subjectionis: aliter quomodo Monasterium, & observantia Regulæ servari potest? Quare, licèt Abbatissa jurisdictionem non possit exercere, ut certum est & commune; potest tamen, saltem tanquam Ministra, exigere obedientiam per votum promissam circa res, quæ a Regula sunt præceptæ, vel quæ ad profectum Monialium juxta Regulam conveniunt. Et hæc secunda sententia, mihi videtur absolutè probabilior, cùm talis obedientia videatur esse absolutè necessaria ad observantiam Regulæ sustinendam, talis enim est in Monasteriis observantibus praxis universalis.

II. Quæstio occurrit, an possit Abbatissa di- 53 spensare cum suis Monialibus in Regulis, aut votis? Certum est, quòd Abbatissa non potest authoritativè modò dispensare quoad observantias Religionis, nempe quoad jejunia frangenda, ad edendas carnes, &c. contra Regulam; Sed bene potest dispensare ex commissione Prælati, ut notant *Lezan.Tamb* cum *Alexand.c.*11.§.1.*qu.*4. Vel potest ipsa se declarare aliquando, jejunium, vel aliud præceptum non obligare. Circa vota autem Monialium, pariter certum est non posse Abbatissam in illis dispensare, vel commutare, uti potest cum eis dispensare Episcopus, vel Prælatus Regularis, si sint exemtæ; Sed conveniunt communiter DD. quòd Abbatissa, ratione potestatis dominativæ, quam ob votum Obedientiæ habet supra suas subditas, sicut habent

bent Parentes super filios, possit irritare earum vota sive de re supererogatoriâ, sive de re circa Regulas, ut docent *Nav. Sot. Tamb. Sylv.* cum *Alex. l. c. qu.* 5 Et hoc etiamsi votum fuerit transeundi ad strictiorem Religionem, ut tenet *Pasq.* & adhæret *Alex. ibid.* contra *Less. Pelliz. &c.*

54 Dubitatur autem, an possit Abbatissa irritare votum Monialis emissum cum suo consensu? Negat *Rich* Sed affirmant communiùs *Sylv. & Armill.* quibus adhæreo cum *Tamb. Pasqu. Alex. qu.* 6. & *Salm.* Modò adsit justa causa; Aliàs, sine causa, peccabit; sed probabiliter non plus, quàm venialiter. Vide dicta *de Voto pag.* 197. *vers. Certum*, *num.* 239.

55 Vota Novitiarum non potest Abbatissa irritare, sed tantùm suspendere eorum executionem, si probationi officiant, ut *Less. & Sylv.* Si verò vota emissa fuerint a Novitia, dum adhuc erat sub potestate Parentum, tunc dicit *Alex. l. c. qu.* 7. posse Abbatissam ea irritare, cùm ipsa tunc succedat in eandem potestatem dominativam erga Novitiam.

56 Quoad autem Obedientiam a Monialibus Episcopo debitam, plura alia adnotare oportet. Notandum I. quòd Moniales non tenentur obedire Episcopo circa electionem Officialium Monasterii, cùm hæc electio omninò ad Moniales spectet, ex Decreto S. C. apud *Pasqual. in Lauret. n.* 770. Et prædictæ Officiales possunt ad nutum eligentium amoveri, ut statuit *Trid. sess.* 25. *de R. g. c.* 2. Notandum II. quòd Episcopus potest Abbatissam ab Officio suspendere casu, quo ipsa Episcopum non præmoneat de professione facienda a Novitia, ex *Trull. l. c. cap.* 17. Notandum III. quòd Episcopus potest numerum Monialium statuere, ut omnes admissæ commodè sustentari possint. Et hoc etiam in Monasteriis exemtis: In his tamen debent intervenire etiam Prælati Ordinis. Ita *Salm. Tr.* 18. *de Priv. c.* 3. *n.* 14. *ex Trid. sess.* 25. *c.* 3. *& Const. S. Pii V. & aliis Declar. S. C.*

Notandum IV. quòd Episcopus singulis annis tenetur visitare Monasteria Monialium sibi subjecta per seipsum, vel per Vicarium cum suo speciali mandato. Monasteria autem Pontifici immediatè subjecta etiam ab Episcopo sunt visitanda, sed authoritate Apostolicâ; Exemta verò visitantur a Prælato Ordinis. Ita ex *Clement. Attendentes. de Statu Monach.* Sed quoad observantiam clausuræ etiam Monasteria exemta visitari debent ab Episcopo, tanquam Sedis Apost. Delegato, itaut nullo modo possit Episcopus impediri, ex Decr. S. C. apud *Barb. de Offic. Episc. Alleg.* 102. *num* 7. Et præsumentes impedire, post tres monitiones, excommunicationem ipso facto incurrunt, ex *d. Clem.* ut supra. Vide *Alexand. c.* 6. §. 4. *qu.* 3.

Notandum V. quòd in actu Visitationis Moniales ab Episcopo interrogatæ, vel a Prælato Ordinis, tenentur veritatem aperire circa observantias Regulæ, ut de *Alex. l. c. qu.* 5. cum *Texeda*; Etiamsi transgressiones sint leves, quia ordinariè ab istis incipit totius Regulæ relaxatio. Excusant tamen *Lezan. & Alex. ibid* Moniales a manifestando veritatem, I. Si crimen sit emendatum: Ex quo inferunt non teneri aperire alterius crimen ab annis plurimis (puta tribus, ut censet *Mascard.*) commissum, quia jam emendatum censetur. Et ob eandem rationem, ordinariè ad denuntiationem semper est præmittenda correctio; Sed de hoc vide dicenda *infra ex num.* 240. II. Excusantur Moniales, si crimen sit occultum, & nulla præcesserit infamia, vel indicium evidens. III. Si constet Prælatum nullum remedium fore adhibiturum; Vel si sciant Moniales crimen jam denuntiasse alias, a quibus ipsæ illud audierunt, quia ad opus inutile nemo tenetur. IV. Si manifestatio vergat in damnum proprium. V. Si crimen cognitum sit sub secreto naturali: Excipitur tamen, si crimen sit causa communis damni. Sed hæc vide fusiùs discutienda *infra ex num* 236. 57

Quoad Confessarios Monialium ab Episcopo approbandos, vide *de Sacr. Pæn lib* 7. *n.* 571. Sed hic libet alia utilia adnotare, I. quoad Electionem Abbatissæ. II. Quoad Privilegia Monialium, & Regularium. 58

I. DE ELECTIONE ABBATISSÆ.

Notandum I. quòd ex *Trident Sess.* 25. *Regular. c.* 7. non debet eligi Abbatissa minor 40. annis, & quæ 8. annis post professionem laudabiliter vixerit; Aliàs electio est nulla, ut ex Declar. S. C. apud *Alexand. Conf. Mon. c.* 9. §. 1. *qu.* 1. Imò aliàs, aliqui dicunt, Moniales privari facultate eligendi pro illa vice; sed probabilius putat oppositum *Passerinus*. Casu tamen, quo desit in Monasterio, quæ talem ætatem habeat, ex eodem Trid. potest eligi Monialis habens 30. annos, & 5. professionis: vel alia ex alieno Monasterio ejusdem Ordinis; & etiam alieni Ordinis, sed hoc nonnisi cum assensu S. C. ut notat *Pasqual. in Laurent. n.* 689. 59

 Si

Si verò adest jam in Monasterio Monialis 40. annorum (nisi ista sit verè inhabilis), nequit eligi alia, etsi habilior, sine dispensatione S.C. ut *Alex.l.cit.qu.2.* ex Decr. S.C. Et hìc notandum, quòd, sicut Abbatissa, sic & Procurator Monasterii debet in quocunque triennio mutari, ex alio Decr.S.C. apud *Alex. cap. 6. §.2. qu.13.*

Not. II. quòd non possunt eligi in Abbatissas illegitimæ, infames: neque corruptæ, ut viduæ, ex Declar. S. C. nisi corruptio fuerit occulta. Vide *Alex.d.c.9.A.1.q.5.* Item neque cœcæ, aut surdæ, ex *c. Hinc. §. Caecus. Dist. 49. &c. Constitutionem. De Verb. signif.* Idem de muta dicunt DD. apud *Alex.qu.6.*

Not. III. quòd ad electionem Abbatissæ non admittuntur Conversæ, sed tantùm Choristæ professæ, *Suar. Lez. Tamb. Alex.c.9.§.2.q.1.* Not. IV. quòd, si qua Monialis est in lecto infirma, ejus votum etiam est recipiendum vel per scriptum sigillô munitum, vel per duas Moniales a Præsidente electionis deputatas. Ita *de Alex. ib.qu. 2.* ex Decr. S.C. Not. V. quòd, si electio ob discordiam non compleatur, non potest Prælatus præsidens dare suum suffragium, ut ex pluribus Decr. S.C. Sed bene potest præfigere tempus ad electionem, quô elapsô, ipse Abbatissam deputabit; Ita pluries declaravit S.C. apud *Alex.q.3.* Not. VI. quòd Monialis, quæ jam suam dedit vocem, nequit ampliùs illam revocare; comm. DD. Cùm autem electio fit per scrutinium, præcipit *Trid. loc. cit.* quòd vota secretè præstentur, Notariô, & 4. vel 5. aliis assistentibus; Aliàs electio est nulla, ut dicunt *Garcia, Zeroll. Rot. & de Alex.qu.5.* etiamsi aliter fiat ex ignorantia, ut *Tamb. & Ricc.* ex Decr. S. C. Ad electionem autem sufficit major pars votorum, ut *Mirand. Rodriq.* &c. cum communi apud *Alex qu.6.* contra *Tamb. & alios*, qui requirunt duas tertias partes.

Not. VII. quòd in electione Abbatissæ, ut præcipit *Trid.eod.l.* Prælati, qui præsident, debent esse extra Claustra. Putant tamen *Pasqu. Miranda, & de Alex.c.9.§.2.qu.7.* quòd, urgente justâ causâ, (puta, si timeantur rixæ, &c. ut ait *Miranda de Mon. q.2.art.15.*) possunt tunc Prælati Claustra introire. Proinde hìc notandum, quòd in Monasteriis non exemtis, vel Sedi Apostolicæ submissis præsidet Episcopus: In exemtis verò Prælatus Regularis unà cum Episcopo, ex *Const.Greg.XV.* Tunc tamen Episcopus tantùm assistit, sed vota non excipit; *Alex.ex Decr.S.C.qu.8.* Factâ autem electione, nisi aliud obstet, debet in eodem loco electio confirmari a Prælato præsidente, scil. ab Episcopo, vel a Prælato Regulari in Monasteriis exemtis, vel a Sede Apostolica, si Monasterium illi sit immediatè subjectum. Vide *Alex.c.9.§.4.qu.1.* Et hæc confirmatio potest fieri etiam a Prælato absente, & adhuc etiam extra Diœcesim degente, ut tenet *Pasq.* (contra *Tamb.*) nisi adsit oppositio, apud *Alex. qu.3.* Item, Abbatissa nequit officium exercere ante confirmationem. Ipsa debet etiam benedici in Ecclesia exteriori ab Episcopo, vel Prælato Regulari intra annum, aliàs privatur officiô; Talis autem Benedictio potest alteri committi, etiam simplici Sacerdoti; *Pasqu & Alex. qu.8.* Sed in his omnibus, ut notant *Tamb. Azor.&c.* cum *Alex.q.4.* attendenda est Monasteriorum consuetudo.

Not. VIII. quòd Abbatissæ possunt eligi per triennium, vel per singulos annos, sed non ultra triennium, aliàs electio est nulla. Et insuper Abbatissa triennalis debet per triennium vacare, *ex Const. Greg.XIII. Exposcit &c.* Neque in Vicariam eligi potest, si fortè nova Abbatissa deficiat, quia præcipit Pontifex, ut Abbatissa anterior *per triennium omni prorsus careat authoritate*. Vide *Alex. c.9.§.3. qu.2.* Dicit autem *Alex. qu. 4.* cum *Rodr.* quòd in Collegiis Oblatarum, bene potest eligi Superior perpetua, quia tantùm de veris Monialibus professis loquuntur Bullæ.

Alia hìc addere expedit

II. DE PRIVILEGIIS MONIALIUM, ET RELIGIOSORUM.

Hìc prænotandum quoad privilegia Regularium, quòd omnes Ordines Regulares communicant in privilegiis aliorum Ordinum, sive Mendicantium, sive non, ut constare ex privilegiis concessis asserunt *Salmant. Tr. 18. de Priv.c.1.num.90.* cum *Lez. Tamb Miranda, Pell. Rodr. & communi*. 60

Hinc notandum I. quòd Moniales gaudent iisdem privilegiis (de quibus sunt capaces) Religiosorum ejusdem Ordinis; Ita *de Alex. Conf. Mon. cap.10. qu.1.* cum *S.Anton. Pal. Rodr. Tamb. &c.* contra *Sanch. Barb. & alios*. Ratio, quia, cùm ipsæ vivant sub eadem Regula, sunt pars Ordinis, & ideo Ordinis privilegiis meritò gaudere debent. Et hoc, etiamsi in Privilegio exprimatur concessio fieri *viris, aut*

ma-

masculis; Et etiamsi Moniales sint Episcopo subjectæ, ut tenent *Salm. loc.cit. num.92.* cum *Suar. Pelliz. Pal. Bon. Bordon. & Alex. c.10. qu.2.* qui notat cum aliis *qu. 3.* gaudere etiam privilegiis aliorum Ordinum suo Ordini communicatis.

61 Ex hoc infertur I. cum *Lez. Pasqu. & Alex. qu.5.* Abbatissam posse dispensare in jejuniis, Officio, &c. juxta Privilegia sui Ordinis Prælatis concessa; Quia, licèt ipsa non possit per se dispensare defectu authoritatis spiritualis, potest hoc tamen ex Prælati commissione, quæ præsumitur ei facta, statim ac fuit electa in Abbatissam. Infertur II. Moniales Episcopo subjectæ bene posse uti privilegiò, v. gr. recipiendi absolutionem &c. a proprio Episcopo, quando cuicunque Regulari privilegium est concessum; Secus tamen, si facultas absolvendi non est Regularibus concessa, sed tantùm Præ'ato illius Ordinis; Ita *Alex.* cum *Cespedes c.10. qu.4.* Infertur III. cum *Salm. Tr. 10. de Censur. c.9. num.65 & Viva, Rone. Rodr. Alex. c.10. qu.6.* (quicquid dicant *Nav. Barb. & c.* apud *Alex.*) omnes Regulares utriusque sexûs tempore Interdicti Generalis posse in suis Monasteriis Divina peragere, prout Officia recitare, Missas celebrare, &c. submissà tamen voce, januis clausis, sine campanis, & exclusis nominatim interdictis, vel qui causam Interdicto dederunt, ut concessum fuit in *c. Alma Mater. de Sent. Exc.* Item posse Eucharistiam suscipere, Missas audire, ut *Salm num.48.* cum *Pal. Laym. Henr. Sayr.* Item suscipere Extremam Unctionem, ut ibi *Salm.* cum *Pal. Avil. Henr.* &c. Et ad hæc Regulares ex privilegio possunt admittere omnes Monasterii famulos, Procuratores, operarios, ut concessit Alex. IV. Et idem concessit Eug. IV. pro Beatis, & Terniariis; Exceptis tamen semper specialiter interdictis, &c. ut supra. *Salm. num.66. Alex. qu 7. & c.* Et possunt etiam publicè celebrare in pluribus Festis, ut Paschalis, Pentecostes, Nat. Domini, Ass. B. V. Mariæ: item SS. Sacramenti & Octavæ, Concept. Annunt. & Nat. B.V. Sanctorum Titularium Ecclesiæ, & Sanctorum proprii Ordinis: item in Festis Circumcisionis, Epiph. SS. Trinitatis, Apostolorum, S. Jo: Baptistæ, S. Lucæ, S. Marci, Omnium Sanctorum, Omnium Defunctorum; Vide *Salm. num.61.62. & 65.* Nec obstat dicere, quòd *Trident. Sess. 25. de Reg. c.12.* præceperit, Interdicta etiam a Regularibus in eorum Ecclesiis servari; Nam probabiliter respondet *Alexand. d. c.10. qu.8. & 10.* cum *Peyrin. Sorb. & c.* mentem Trid. fuisse tantùm compescere aliquos Fratres, qui vi quorundam privilegiorum prætendebant nullo modo Interdicta ab Ordinariis emanata servare; non autem abrogare privilegium Religiosis, & etiam Clericis in *d. c. Alma Mater.* ad commune bonum concessum, ut supra, tempore Interdicti.

Notandum II. quòd in Ecclesiis Monialium non possunt sepeliri personæ laicales, nisi ibi habeant jus Sepulturæ, vel nisi obtineatur concessio a S. C. ut ex pluribus Declar. S.C. apud *Alex. c.10. qu.10.* Et tunc Officia defuncti peragenda sunt vel a Confessario Monialium, vel a Regularibus ejusdem Ordinis, si sint exemtæ, non autem a Clero, ut *Barb. Lez. & c.* cum *Alexand. qu.11.* 62

Notandum III. Circa *Divinum Officium* plura privilegia Regularibus fuisse indulta. Clemens VII. concessit Monialibus Clarissis Privilegium, uti refert *Alexand. c.10. qu.13.* (At *Salm. Tr.16. de Priv. c.3. n.61. & 62.* dicunt hoc privilegium concessum fuisse universis Monialibus) quòd possint satisfaccre per Officium laicarum, si judiciò Prælati, vel Confessarii, vel Abbatissæ non sint satis instructæ ad Officium Chori. Idem Clemens concessit omnibus Regularibus infirmis, vel eis qui infirmis incumbunt, satisfacere per 7. vel 6 Psalmos a Superiore assignandos, cum 7. *Pater*, & duo *Credo*. Item Innoc. IV. per Bullam X. concessit Monialibus S Claræ, & inde aliis per communicationem, satisfacere cum Officio laicarum, si non dicant Horas Canonicas, ex quacunque rationabili causa, nempe si Monialis sit scrupulosa, si sit extraordinariè defatigata, vel occupata in utilibus ministeriis. Ita *Salm. l. c. num.62. Alex. qu.13.* Et notant 1. ibi *Salm.* hoc privilegio uti posse per se, sine licentia Superiorum. Notant 2. *Salm. ib. num.61.* cum *Pelliz.* quòd, si Moniales fortè culpabiliter omittant dicere Officium laicale, non peccant graviter, quia tunc se habent, ut laicæ, quæ ad talem recitationem non tenentur sub mortali. Notant 3. eodem privilegio uti posse omnes Religiosos, qui communicationem habent privilegiorum; Quia ex communi sententia, sicut Moniales privilegiis Religiosorum uti valent, sic e converso. Et pro causa eis sufficiet, si concionentur in Quadragesima (etsi non quotidie) cum magno labore; si constet multitudo pœnitentium: si laxati sint ex itinere, vel concione: Item si sint lectores, aut studentes, qui pro majore parte 63

parte diei vacent studio S. Scripturæ, aut S. Canonum, aut Theologiæ Scolasticæ, vel Moralis. Ita *Salm. ibid. n.* 56. 57. & 62. cum *Pasqu.* &c. Sed vide dicenda ex *num.*

Item Martin. V. concessit Monachis S. Hieronymi, ut qui sine tædio Officium non valent dicere ob infirmitatem, etiam postquam convaluerint, satisfaciant recitando id, quod suis Confessariis visum fuerit. Item Leo X. concessit Fratribus Minoribus Officia prolixiora anticipare, & breviora reservare pro diebus, in quibus minùs occupantur in concionibus, & confessionibus, aut studio, ut putant *Salm. n.* 59 cum *Rodr. Tamb. Pelliz.* &c. contra tamen *Lezan.* Item Leo X. concessit Regularibus privilegium recitandi Officium privatum mentaliter: Et, licèt *Alexand. c.* 10. *qu.* 16. cum *Pelliz. Lez. Tamb. Lugo*, &c. apud *Salm.* teneant hoc privilegium fuisse revocatum a Greg. XV. & Urb. VIII. qui revocarunt omnia privilegia vivæ vocis Oraculo concessa, prout tale fuit hoc privilegium, ut communiter DD. asserunt; Attamen probabiliùs contradicunt *Salm. Tr.* 16. *c.* 3. *num.* 53. cum *Nav. Hurt. Henr. Villal. Tamb. de Sacr. Miss. Rodr. Leand.* &c. Quia, ut ajunt, prædicta revocatio respexit tantùm privilegia oretenus concessa ante S. Pium V. Non autem hoc, quod a S. Pio confirmatum fuit per Bullam, quam referunt *Pell. & Peyr.* Addunt, quia privilegium Leonis fuit declaratio juris communis in *c. Dolentes. de Cel. Miss.* ut idem *Lezana* concedit; At Oracula vivæ vocis, quæ sunt declarationes juris communis, vel Bullarum, tunc minimè revocata fuerunt, ut ferè omnes dicunt, prout testantur *Salm. d. n.* 53. Id autem quod objicit *Peyrin.* nempe quòd dictum privilegium ad summum concessum fuit pro ea parte, quæ secretò dicitur in Officio publico, vel in Missa, ut exprimunt verba Privilegii relata a *Salm l. c. num.* 54. Minimè obstat, nam ibi in fine sic additur: *Et quòd eodem modo possit facere, qui solùm dicit Officium per se; cùm prolatio verbalis sit præcipuè, ut ab aliis intelligatur.* Ergo (rectè arguunt *Salm. num* 54.) recitatio privata, ubi nihil dicitur, ut ab aliis intelligatur, potest ex hoc privilegio tota mentaliter fieri.

64 Sedulò hìc notandum quoad omnia privilegia Religiosorum, quòd Superior potest ex justa causa aliquando limitare privilegia subditorum, quia hæc semper concessa intelliguntur, ut non præjudicent potestati dominativæ, quam ob votum Obedientiæ Superior super subditos habet. Poterit etiam Abbatissa moderari pœnitentiam a Prælato Moniali impositam, si adsit justa causa, & accessus ad Superiorem non pateat. Ita *Alexand. c.* 11. §. 1. *qu.* 28. Ultimò notandum, quòd ex Bulla Pauli V. §. 8. omnes Regulares professi (sicut & Ordinarii locorum) gaudent Indulgentiis concessis cuicunque Ordini Religioso, ut notat *Alex. c.* 10. *q.* 18.

D U B I U M V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem?

65 *Quibus non liceat Religionem ingredi?*
66 *In qua necessitate Parentum probibeatur filiis Religiasos fieri? 67. Quando filii jam professi teneantur a Religione egredi ad subveniendum Parentibus?*
68 *An peccent filii Religionem ingredientes, invitis aut insciis Parentibus?*
69 *Quando prohibeatur Parentibus Religionem intrare ob necessitatem filiorum?*
70 *An liceat relinquere Fratres aut Sorores in necessitate?*
71 *An debitis gravati possint Religionem ingredi? Quid, si jam sint Professi?*
72 *Voventes Religionem quando teneantur vel excusentur ingredi?*
73 *Quando liceat ad aliam Religionem laxiorem, vel strictiorem transire?*
74 *An Parochi possint Religionem ingredi, Episcopo contradicente? 75. An Episcopus possit impedire Clericos a Religione?*
76 *An, & quando Episcopi possint deserere Ecclesias suas, aut permutare?*
77 *An peccent graviter Parentes, avertendo filios a Religione?*
78 *An, & quomodo aliquis vocatus ad Religionem peccet, si Vocationem suam negligat adimplere?*

RESpond. 1. Omnes illi, & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less lib.* 2. *c.* 41. *d.* 3. 65

Unde 1. non possunt ingredi Religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 4. *n.* 1. & supra *l.* 3. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1. 3 Nec servi sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit vir-

„ virginem sub promissione matrimonii. 5. Nec „ is, qui non est solvendo creditoribus, modò in seculo manendo possit intra paucos „ annos solvere. *S.Thom.* tamen, *Sylv. Fumus* „ *v. Religio*, & alii putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit; præterquam „ quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. Nec conjuges post matrimonium consummatum; nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses, qui eis a jure conceduntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim „ innocens ingredi posset.

66 Notandum hìc I, quòd, si filius profiteatur Religionem, relinquendo Parentes in necessitate, professio, hoc non obstante, bene valida est. Notandum II. quòd, si filius in seculo manens nullo modo necessitati Parentum possit subvenire, licitè Religionem ingredi potest. Notandum III. quòd si filius in seculo manere non possit sine gravi periculo labendi in aliquod grave peccatum, licitè etiam ingreditur Religionem quacunque necessitate laborent Parentes, quia temporali vitæ Parentum præferri quidem debet spiritualis salus filii. Ita *S.Thomas Quodlib.* 10. *art.* 9 ubi ait: *Aut iste, qui habet propositum intrandi Religionem, videt in seculo non posse vivere sine peccato mortali, vel non de facili; Si timet sibi periculum peccati mortalis, cùm magis teneatur saluti Animæ suæ providere, quàm corporali necessitati Parentum, non tenetur in seculo remanere*. Sanctum Doctorem sequuntur *Sanchez Dec.l.4. c. 20. n. 11. Pal.tr.16. D.1. p.7.* § 5.*n.7. & Salm. tr.15. de Statu Rel c.3. n.50. cum Lezana, Garcia, Peyrino, &c.* Intellige tamen (ut bene advertunt *Salm l c.*), si periculum sit proximum, & tale ut a filio, manendo in seculo, moraliter vitari non possit.

Sed nunc quæritur, quænam necessitas Parentum prohibeat filios Religionem ingredi? Et e converso, quænam necessitas filiorum prohibeat Parentes Religiosos fieri? Sic respondet, & docet *S.Thom* 2.2 *qu.* 189. *a.*6. loquendo de filiis: *Parentibus in necessitate existentibus, ita quòd eis commodè aliter subveniri non possit, non licet filiis Religionem intrare*. Secus autem dicit, si Parentes *filiorum obsequio non multùm indigeant* Hinc dicunt *Sanch. Dec l.4. c.20. Less.l.2.c.41 num.34. Salm. de Stat Rel. cap.3. num.53.* cum *Suar. Peyrin. Pal. Bon. & communi*, quòd filius nequit ingredi Religionem, relinquendo Parentes in necessitate sive extrema, sive gravi (non autem communi), etiamsi filius votum Religionis emiserit. Secus autem, si necessitas sit communis, aut si illi tantùm aliqualem patiantur status diminutionem, ut videtur docere *S.Thomas Quodl.* 10. *a* 9. ubi. *Si sine ejus obsequio Parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis servire, & alia opera perfectionis prætermittere. Si verò sine ejus obsequio possunt aliqualiter substentari non honorificè, non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere*.

Hoc dicendum de filiis nondum in Religione professis; Sed magna quæstio est, an, Parentibus egestate pressis, Filius jam professus teneatur egredi, ut eis subveniat? In necessitate extrema, certum est teneri; Dicunt tamen *Salm. de IV. Præcepto c. unic. num.* 11. quòd hoc non procedit, si filius e Claustro possit subvenire, quin egrediatur; Nec si Patris necessitas non sit evidens, & Prælatus licentiam neget, judicans necessitatem non esse talem, quia in dubio standum est judicio Superioris. At dubium majus est, si necessitas Parentum sit evidens, sed tantùm gravis? Adest triplex sententia: *Prima* dicit teneri filium egredi, quia per votum non extinguitur obligatio naturalis filii erga Parentes. Ita *Henr. de Pandao, Cordub. &c apud Salm. loc cit num.* 12. *Secunda* sententia distinguit, & dicit, quòd si necessitas Parentum antecedit Professionem, filius tenetur egredi, quia obligatio jam contracta non extinguitur per Professionem; Secus, si Professionem subsequitur. Ita valde probabiliter *Elbel de 4. Præc num.* 552. *cum Less. &c. Tolet. summ.l.5.c.1. n.9. & Nav. Suarez, Sylvest. &c. apud Salmant. n.* 13. *Tertia* sententia probabilior docet in tali casu non teneri, nec posse filium egredi sine licentia, sive necessitas Parentum præcedat Professionem, sive non. Et probatur ex *D. Thoma* 2.2. *q* 101. *ar.*4. *ad* 4. ubi ait: *Ille verò qui jam est in Religione Professus, reputatur jam quasi mortuus Mundo; Unde non debet occasione substentationis Parentum exire e Claustro*. Tenetur tamen, salvâ sui Prælati obedientiâ, & suæ Religionis statu, media adhibere, qualiter ejus Parentibus subveniatur. Probatur inde ratione, quia sicut filius conjugatus non tenetur relinquere uxorem, & adire Parentes, ut eos alat, sive necessitas Matrimonium præcedat, sive non; quia jam statum suscepit, in quo tenetur magis adhærere uxori, quàm Parenti-

rentibus; Sic neque Religiosus tenetur Claustrum deserere ad subveniendum Parentibus. Ita cum *Bus. de 4. Praec.* vide *l.3. num. 335. in fin. num. 5. S. Thom. l. c. & Quodl. 3. a. 16. ac Quodl. 10. a. 9. Sanch. Dec. l. 4. cap. 20. num. 17. cum Caj. S. Ant. Arm. Tab. &c. Bon. de 4. Pr. p. 5. num. 7. Salm. n. 14.* cum *Fag. Bord. Rodr. &c.*

Nota hìc obiter Decretum SS. N. P. Bened. XIV. incipiens, *Pontificia*, editum die 27. Maji 1745. notatum in suo *Bullar. to. 2. pag. 53.* ubi praecipitur, quòd Regulares extra Claustra degentes (sicut & in civilibus) sint subjecti Ordinario, qui eos etiam corrigere debet.

68 Quaeritur inde, an peccent filii Religionem ingredientes, invitis, aut insciis Parentibus? Dixit Lutherus, ut refert *Bellarm. Contr. to. 1. de Monach. cap. 36. num. 1.* peccare filios intrando in Religionem sine Parentum consensu, cùm teneantur ipsis in omnibus obedire. Sed hoc reprobatum fuit à Conc. Toletano X. *cap. ult.* ubi omninò concessum fuit filiis Religionem suscipere sine Genitorum licentia, modò annos pubertatis compleverint: *Parentibus* (verba Concilii) *filios Religioni tradere, non ampliùs quàm usque ad decimum quartum eorum aetatis annum licentia poterit esse. Postea verò, an cum voluntate Parentum, an suae devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum Religionis assumere cultum.* Idem sancitum fuit per Conc. Tiburtinum Can. 24. Idem docuerunt S. Ambr. S. Hieronym. S. August. S. Bern. S. Thom. & alii cum S. Jo. Chys. qui generaliter loquendo scripsit: *Cùm spiritualem* (salutem) *impediunt Parentes, nec cognoscendi quidem sunt.* Hinc communiter docent DD. non teneri filium Religionem omittere, causâ vitandi scandala Parentum. Ita *S. Thom. 4. D. 38. q. 2. a. 4. qu. 2. ad 2. Pal. de Char. D. 6. p. 16 n. 6.* cum *Suar. Vasqu. &c. Sporer de Scand. c. 1. num. 31. cum Val. Salm. tr. 21. cap. 8. num. 87. cum Cano, Led. Hurt. &c.* Quamvis autem praefati AA. advertant debere filium eo casu aliquantulum expectare, donec Parentes moneantur de eorum obligatione; imò, si ipse facilè & tutò possit ipsorum consensum obtinere, par esse, ut non discedat sine Parentum benedictione. Hoc tamen intelligendum, ut mox videbimus, nisi probabile sit periculum, quòd Parentes injustè illi impediant executionem suae vocationis. Ideo ut plurimùm in praxi filii excusantur, si insciis Parentibus domum relinquant.

Certum est, quòd circa status electionem non tenemur Genitoribus parere, ut docent communis sententia DD. cum *S. Thom. 2. 2. qu. 104. a. 5.* qui ait: *Non tenentur nec servi dominis, nec filii Parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel de virginitate servanda, vel aliquo alio hujusmodi.* Dubium igitur fit, an filius teneatur in his consulere Parentes, ut ab ipsis rectum consilium accipiat? Quoad statum conjugalem *Sanch. de Matr. l. 4. D. 23. n. 10. cum Con. & aliis* censent teneri filium Parentes consulere, quia in tali negotio ipsi majorem experientiam, quàm juvenes, habent. Sed adhuc circa matrimonia *Castrop. Henriqu. & Salmant.* cum aliis, authoritati *S. Thomae* innixi (Vide *de Matr. l. 6. num. 850.*) valde probabiliter excusant à culpa gravi filium, insciis Parentibus, matrimonium contrahentem. Quicquid tamen sit de hoc, rectè dicit P. Pinamontius in aureo Libello (cui titulus *Vocaz. vittoriosa c. 3.*) quòd circa electionem Statûs Religiosi nec tenentur, nec expedit, quòd filii consilium Genitorum expectant; quia in hoc non tantùm ipsi nullam experientiam habent, sed etiam quia Parentes ob proprium commodum mutantur in hostes, ut ait *S. Th. 2. 2. q. 189. a. 10.* loquens de Vocatione Religiosa: *Frequenter amici carnales adversantur profectui spirituali.* Etenim frequentiùs Parentes malunt filios perire cum eis, quàm salvari sine eis, ut dicit *S. Bern. Ep. 111.* unde exclamat: *O durum Patrem, o saevam Matrem! O. Parentes crudeles, & impios! non Parentes, sed peremtores; quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filii est. Ibidem.* Hinc sic advertit *Porrecta ap. S. Th. loc. cit.* „(Si Deus vult Animam ad se vocatam oblivisci Patrem, & domum Patris, suggerit utiquè per hoc, quòd vocatus ab ipso ad Religionem, non debet suorum carnalium consilium interponere Vocationis executione.)„ Et S. Cyrillus apud eundem S. Th. ibid. explicans illud: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est Regno Dei. Luc. 9. 60.* inquit: *Aspicit retro, qui dilationem quaerit cum propinquis conferendi.* Ideo *S. Thom. Opusc. 17. c. 10.* absolutè vocatos animadvertit, ut diligenter caveant, ne de sua Vocatione consilium à Parentibus accipiant: *Ab hoc consilio primò quidem amovendi sunt carnis propinqui, dicitur enim: Causam tuam tracta cum amico tuo. Propinqui enim carnis in hoc negotio amici non sunt, sed inimici, juxta sententiam Domini: Inimici hominis domestici ejus.* Ex his omnibus concluditur, non solùm non peccare filios Religionem assumentes, Parentibus inconsultis, sed ordinariè loquendo,

do, valde errare, si participes eos faciant de sua Vocatione, ob periculum cui se exponunt, se ab illa averti; & hoc utiquè confirmatur ab exemplo tot Sanctorum, quorum discessus, Parentibus insciis, aut invitis, Deus etiam miraculis approbavit, & benedixit. Idemque sentit doctus *P. Elbel de 4. Praec. num.* 538. dicens: „ (Si filius se sentiat a Deo vocatum ad statum religiosum, & advertat Parentes id ægrè laturos, atque ex affectu carnali, ac futilibus motivis se oppposituros, non tenetur eos consulere, quia consultiùs aget rem eis celando, juxta illud *Matth.*8. ubi Christus Dom. discipulum reprehendit nolentem eum illico sequi ob Patrem priùs sepeliendum.)„ An autem peccent graviter Parentes avertentes filios a Religione, vide *infra num.*77.

69 E converso docent *S. Thom. eodem loco*, non licere Parentibus Religionem intrare, non solùm cùm filios in necessitate gravi relinquere deberent, sed etiam, si omninò prætermittere deberent eorum curam, *idest, non pravisi* (sunt verba S. D.) *qualiter educari possint*. Hoc tamen intelligitur, ut dicunt *Salm.d.c.3. num.*52. cum *Suar. Pal. Pelliz.* de filiis non emancipatis, quos Parentes nequeunt in seculo relinquere, quin eis provideant de necessariis tam ad sustentationem, quàm ad instructionem morum. Secus autem de filiis emancipatis, quos Parentes, ordinariè loquendo, nec alere, nec instruere ampliùs tenentur, nisi filii per accidens gravi necessitate laborent.

70 Fratres autem, & Sorores non licet deserere in necessitate extrema, sed licet in gravi; quamvis ratione charitatis posset quis differre, & etiam omittere statum Religionis ad subveniendum Fratribus graviter indigentibus. Si verò votum habeat Religionis, in tali casu non posset differre per longum tempus, sine dispensatione. Ita *Salm.ibid. num.*54 cum *Sanch. Suar. Pal. Azor. Pelliz. Bonac.*

71 Quæritur inde, an debitor ære alieno gravatus possit Religionem ingredi? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia cum *Gerson. Pal. Val. Suar. Reg. Mol. Bon &c* apud *Salmant. de Rest. cit. num.*289. & *Holzm. de Rest. num.*518. absolutè negat, quia hoc esset contra naturale præceptum justitiæ, lucrum spirituale quærere cum damno creditoris, cui debitor ex justitia solvere tenetur. *Secunda* sententia, quam tenent *Sanch. Dec l.4.c.*19 *num.*8. cum *Major. Nav. Azor. & Salm loc. cit. num.* 290. distinguit, & dicit, quòd, si debitor, in seculo manens brevi tempore probabiliter, & sine magna difficultate acquirere suâ industriâ possit quod debet, vel notabilem debiti partem, ut solvat, tunc tenetur expectare. Secus, si diu expectare deberet, vel si sine notabili difficultate satisfacere non posset. Quale autem tempus censendum sit breve? *Major* putat triennium, *Sanch.* autem cum *Nav.* biennium. *Tertia* verò sententia absolutè docet debitorem statim posse Religionem ingredi, bona sua creditori cedendo; Hanc tenet *S.Thom.*2.2 *q.*189.*a.*6.*ad* 3 Et eum sequuntur *S. Anton. Sylv. Caj. Palud. Tabien. Ang. Armil. Arag. &c.* apud *Sanch. loc. c. n* 7. ac probabilem putat *Sà*. Et hoc, etiamsi solutio promissa fuerit cum juramento, ut notant *ibid. S. Anton. Syl. Tab. & Sà*. Ratio *S.Thomæ* hæc est: *Propter pecuniam persona liberi hominis secundùm jura Civilia non obligatur, sed solùm res: quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ: Unde licitè potest, exhibitis rebus suis, Religionem intrare; nec tenetur in seculo manere, ut procuret, unde debitum solvat*. Rationem hanc rejicit *Sanchez* cum *Medina d. num.*7. dicens non esse verum, quòd persona debitoris non sit creditoribus obligata; aliàs, ait, iniquè debitor carens bonis in carcerem a Judice detruderetur. Sed respondetur, quòd obligatio personalis, quæ inest debitori, non jam est ratione personæ, sed ratione bonorum, ut docet *S.Th. loc. cit.* & prout certum asserunt *Salm. d. c.*1.*num.*224. Unde, supposito quòd debitor in seculo maneat, & liber potensque sit bona acquirere, bene remanet sua persona obstricta ad bona acquirenda, cùm possit sine magno sui detrimento; Et tunc remanet obligata persona debitoris, non jam directè ratione sui, sed indirectè ratione bonorum, ad quæ acquirenda potens est, cùm teneatur tunc non solùm dare, quæ habet, sed etiam procurare possibilitatem solvendi, dum potest acquirere sine magno damno suæ libertatis. Secus tamen dicendum, supposito quòd velit seculum relinquere, & Deo se totum dicare in Religione, ubi impotens redditur ad solvendum; tunc enim liberam habet personam, ut de ea in Dei obsequium disponere possit: & quoad debitum solvendum sufficit, si omnia sua bona creditoribus cedat. Aliàs, si in seculo manere teneretur, esset directè, & per se obligata persona debitoris ob pecuniam debitam, quod absolutè negatur, quia libertas hominis omnem æstimationem pecuniæ excedit, ut loquitur supra *S. Thomas*. Adde (& sic respondetur ratio-

rationi primæ sententiæ), quòd Præceptum naturale non obligat, quando debitor nequit satisfacere, nisi cum tanto detrimento suæ libertatis, & cum onere subeundi, in seculo manendo, periculum æternæ salutis; Nemo enim in contractu cum hoc onere præsumitur velle se obligare. Et, sicut quis non tenetur in seculo manere ad servandam promissionem Matrimonii (nisi per eam copulam extorserit), ita nec etiam, qui debitum contraxit. Et hoc, etiamsi debitum sit ex delicto, ut tenent *Salm. cum aliis d. num.* 290. Quia pariter iste debitor non est obstrictus cum tanto onere, ut Religionis meliori statu privari debeat. Hæ tres sententiæ sunt omnes probabiles, sed probabilior mihi videtur secunda; modò ex illa brevi mansione in seculo non immineat probabile periculum incidendi in peccata, vel amittendi vocationem ad Religionem. Conveniunt autem DD. ad dicendum, quòd prædicta quæstio currit, cùm debita sunt certa; At, si incerta sint, procul dubio statim debitor Religionem ingredi potest; quia, cùm obligatio elargiendi debita incerta pauperibus non sit ex justitia, & jure naturali, sed ex pietate, & jure Ecclesiastico, ut probant *Salm. de Rest.c.*1. *num.*211. cum *Less.Vasq.Bann.Vill.Led.&c.* contra alios; ideo bene talis debitor potest, omissâ restitutione, Religionem petere, cùm nihil sit tam pium, quàm se suaque omnia Deo in Religionem dicare. Ita *Sanch. loc. cit. num.*4. *Lugo, Sar.Pal &c.* cum *Salm.c.*16.*num.*287.

Advertendum tamen, quod hæc locum habent de jure naturali; At Sixtus V. per Bullam datam anno 1587. reddit inhabiles ad Religionem debitores, qui dilapidaverunt sua bona, vel qui deponere debent rationes, antequam debita solverint, aut rationes reddiderint; Et licèt Clemens inhabilitatem abstulerit, reliquit tamen prohibitionem. Hoc verò intelligendum, ait *Croix l.*3. *p.*2. *num.*444. cum *Sanchez, Dic. & Ills.* de iis, qui aliter non possunt satisfacere, nisi in seculo manendo, & a quibus sperari potest solutio; Item, si magna sint debita, superantia facultates proprias, cùm dicatur in Bulla, *ingenti ære alieno* gravatis. Præterea dicit *Croix* cum *Sanch. & Dic.* hoc non procedere pro Monialibus, nec pro Equitibus Ordinum Militarium, quia hi in odiosis non comprehenduntur nomine Religiosorum: Insuper neque pro iis, qui gravantur debitis tantùm incertis; Nec pro iis, qui sine culpa gravi inciderunt in impotentiam; nam Bulla est tantùm pro dilapidatoribus, ut notat *Croix* ibid. cum *Dic.* nec pro debitoribus ratione donationis, *Croix* cum *Sanchez*. Præceptum autem de reddendis rationibus, intelligitur de rationibus valdè litigiosis, intricatis, fraudulentis, daturis causam litibus, *Croix* cum *Dicast. & Illsunc.*

Si verò quis debitis gravatus jam Religionem professus fuerit, valet Professio, ut *Croix d.num.*444. Nec Prælatus tenetur tunc de justitia licentiam ei date ad laborandum, ut satisfaciat, *Croix num.*450. cum *Lugo, & Navar.* Tenetur tamen ex charitate, si nullum inconveniens obstaret.

Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas. 72

1. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis: * (*Intellige quoad Observantias principaliores, ut Salm. de Stat. Rel.c.*2.*n.*3.) * idque ob periculum perversionis. *Laym. l.*4.*t.*5. *cap.*6. *num.*5.

2. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem; non tamen contra, quia minùs præstaret, quàm promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur a voto strictiorem ingrediendi. Ratio est, quia votum sollemne, quô fit personæ traditio, & religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus Religioni strictiori erat acquisitum. *Lay.l.c.ex S.Th. &c.*

3. Is, qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseverandi in laxiore. Ratio est, quia hoc melius est. *Laym. l. c.* ex *Sanch.&c.*

Communiter DD. dicunt quòd, si quis voverit Religionem ingredi, non tenetur eam quærere extra propriam Nationem, vel Provinciam; vide *Salm.tr.*15.*c.*2.*num* 8. Femina verò quæ vovit Religionem, non tenetur quærere Monasterium extra Patriam, & longè a suis, ut ajunt *Pal.D.*1.*tr.*16.*p.*3. *num.*6. *Sanch. Dec.l.*4. *c.*16.*num.*46.*Tolet.l* 4 *c.*17.*num.*12.*& Salm l.c.cum Garcia, &c.* Ratio, quia regulariter non censentur feminæ Religionem voventes ad id se obligare, cùm hoc gravem & novam involvat difficultatem; ob quam *Tolet.& Garc. ib.* excusant etiam viros votum Religionis habentes.

Quæritur I. An is, qui voverit Religionem, & semel legitimè repellatur ab ea, teneatur iterum ingredi, si Monasterium postmodum velit

sit eum admittere? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Laym.l.4 tr.5.c.6.num 4. Bon.to.2. D 4.q.2.p.5.§.6.num 11.& Sanch. Dec.l.4.cap.16. num.71.cum Abul.* Ratio, quia votum non est factum in favorem Religionis, sed in Dei obsequium; unde, licèt illa cedat juri suo nolendo eum admittere, non ideo tamen vovens liberatur a sua obligatione. *Secunda* verò sententia negat, quam tenent *Pal. D.1.p.3. num.10. Less.l.2.cap.41.num.44. Suar.c.2. num.7. & 10. & Salm.tr.15.cap.2.num.11.cum Arag. Pell. Garcia, Diana, & S. Fausto.* Ratio, quia tale votum, quamvis emissum in honorem Dei, censetur tamen factum sub conditione, *si non repellar*; ergo, conditione non impletâ, extinguitur obligatio. Huic objicit *Bonac.* nullam conditionem reddere votum conditionale, nisi explicitè apponatur. Sed hæc objectio non videtur subsistere, non raro enim in promissionibus conditio implicitè apposita promittentes deobligat juxta dicta *l.3.num 720. v Notandum, pag.373.* Ceterùm in hac quæstione probabiliùs mihi videtur dicendum, quòd si talis vovens habeat probabilem spem se fore imposterum recipiendum, non liberatur a voto; Secus, si nulla probabilis spes appareat.

Quæritur II. An qui simpliciter Religionem voverit, peccet mortaliter, si post ingressum sine causa ab illa egreditur? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Bonac. de Vot. D.4. q.2.p.5.§.6.num 22.& Sotus, Cajet. Arag &c. apud Sanch l.4.c.16.n.90* & probabilem vocant *Salm. c.2.num.23.* Ratio, quia qui vovet Religionem censetur eam vovere sub conditione probationis a jure concessæ; jus autem universè concedit ingredientibus, ut possint sine ulla causa pro libito Religionem deserere, ut patet ex *c. 1. de Regul. in 6. Secunda* verò probabilior sententia, quam tenent *Sanch.l.c.Pal.tr.16.D.1. p.4.num.2.Suar.l.4.c.3.num.2.& Salm.c.2. num.24. cum Pell.Garcia, Miranda, & aliis*, docet hunc a mortali non excusari. Ratio, quia votum Religionis non tantùm obligat ad suscipiendum habitum religiosum, sed etiam ad Deo toto vitæ tempore obsequendum; unde obstringit etiam ad profitendum, nisi justa adsit causa egressûs, puta si ille inveniat Religionem suis viribus imparem, ut ait *Sanchez*. Ad textum autem oppositum respondetur, illum loqui de iis, qui Religionem ingrediuntur, tantùm ad experiendum, nullo tamen præmissô votô. Secus verò dicendum cum *Azor.1.l.11 c.12.& aliis cit. ap. Sanch ut supra*, si vovens non habuerit animum profitendi, sed tantùm experiendi. Idque expresse tradit *D.Thomas 2.2 q.189. a 4.* ubi sic docet: *Si ergo vovens intendit se obligare, non solùm ad ingressum Religionis, sed etiam ad perpetuò remanendum, tenetur perpetuò remanere: Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis causâ experiendi cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifestum est quòd remanere non tenetur. Si verò in vovendo simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc quòd cogitaret de libertate exitûs, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum Religionis secundùm formam juris communis, quæ est ut ingredientibus detur annus probationis; unde non tenetur perpetuò in Religione permanere.* Rectè autem ad 3. advertit: *Quòd ille qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo, quia ipse in vovendo hoc non intendit: & ideo tenetur mutare propositum, ut saltem velit experiri, an ei expediat in Religione remanere: non autem tenetur ad perpetuò remanendum.*

Quæritur III. An si quis habeat votum profitendi, & Religionem ingrediatur animô perpetuò manendi, sed a Religione ejiciatur, quia judicatur ineptus ob inscitiam, ægritudinem, & similia, liberetur a voto? Supponendum, ut certum cum *Sanch.l.4.c.16.num.108.& Salm c 2. num.25.* quòd si is remissè se gesserit, tenetur mediocrem adhibere diligentiam, ut se corrigat, aliter a voto non fit immunis. Difficultas est quando jam diligentiam adhibuerit, & repellatur, an maneat liber a voto? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Pal.D.1.p.4 n.10. Suar.l.4.c.4.num 14.& Garc. ap. Salm.num.26.* qui probabilem putant. Ratio, quia is, qui promisit profiteri, non censetur se ad aliud obligasse, quàm ad media ordinaria apponenda, quæ jam apposuit, nec per ipsum stat quominus profiteatur. *Secunda* verò probabilior sententia negat, & hanc tenet *Sanch.l.c.num.82. Laym.l.4. tr.5.c.6.num.13.Bon.to.2.D.4. Sect.2. p.5. §.6.n.22. & Salm. l.c. cum Pell.* Ratio, quia hic tenetur procurare votum illud implere usquedum apparet probabilis spes implendi; idque non extraordinarium, sed ordinarium est medium adhibere; unde, si ab illa Religione ejicitur, tenetur mediocrem diligentiam apponendo aliam Religionem quærere.

Quæritur IV. An qui voverit profiteri, possit a Religione exire ex causa, non jam urgenti, sed justa, nempe quia talem vitam expertus sit incommodam? *Prima* sententia af-

firmat, & hanc tenet *Diana p.2. tr.17. Ref.*10. citans *Sotum, Reg. Led. Arag &c.* eo quòd tale votum intelligitur emissum sub hac conditione, si talis status conveniens sibi videtur. *Secunda* tamen vera sententia, quam tenent *Sanch. l.4. c.16 num 81 Laym. c.6. num.13. Bon. D 4. p.5. § 6. num.22. & Salm num.28. cum Cajet. Azor. Val. &c.* docet hunc teneri ad profitendum, etiam cum incommodo; modò non sit tale, ut intolerabile videatur. Ratio, quia is ita videtur se voluisse obstringere, ut non possit egredi, si ratio vivendi esset tolerabilis; nam e converso, si difficultatem valde gravem experiretur, non tenetur permanere, cùm non videatur se voluisse obligare ad id quod sibi est moraliter impossibile. Et hanc eandem nostram sententiam tenent *Less. l.2. cap 41. num.45. & Palaus D 1. p.4. num.9.* qui non bene citantur a *Salm.* pro prima sententia.

Per quantum autem temporis is qui votum habet Religionis, differendo illud exequi, peccet graviter? Vide dicta *lib.3 n.221. vers. Quæritur, pag.297.*

73 „ 4. Professo licentiam transeundi ad Ordi- „ nem laxiorem Episcopus, vel Prælatus Or- „ dinis exemtus cum consensu Capituli dispen- „ sativè ex justa causa dare potest. *Laym. l.c.* „ *Less. l.2. c.41. num.102. Sanch.6. mor c.7.*

„ 5. Professus ad Ordinem strictiorem, pe- „ titâ (licèt non concessâ) Prælati sui licentiâ, „ ex justa causa transire potest. Quod addo, „ quia hujusmodi transitus sine causa temerè „ fieri non debet. Quòd si fiat, spectanda est „ austeritas circa silentium, & solitudinem, „ idque non tantùm secundùm institutum Re- „ gulæ, sed etiam secundùm observationem „ præsentem. Probatur *ex c. Licet, de Regula-* „ *ribus V. Lay. Less. Sanch. ll.cc.*

Ex dictis resolvuntur hi Casus.

„ 1. Canonici regulares ad Monachos transi- „ re possunt; non contra, cùm Religio Mo- „ nachorum austerior sit. *Laym. l.c.*

„ 2. Professus Regulam strictiorem, si ea non „ servetur in suo Monasterio, aliove ejusdem „ Ordinis, nec sit spes reformationis, potest „ transire ad Ordinem laxiorem, in quo Re- „ gula servetur: ita ut, considerato præsenti „ statu, ducat vitam strictiorem. *Laym. l.4.* „ *tr.5. c.6 num 10. ex Sanch Rod &c.*

Tres conditiones igitur requiruntur; ut quis possit transire ad Religionem strictiorem, 1. Ne transeat ductus levitate. 2. Ne talis transitus cedat in dedecus primæ Religionis. 3. Ut licentiam petat a Prælato, & sufficit a Prælato illius Conventûs. Prælatus autem graviter peccaret, licentiam negando sine justa causa; vidè *Salm. c.4. num 60. & 68.* Tenent tamen probabiliter *Salm. num.67.* cum *Pell. Pal. Suar. &c.* (contra *Less. Sanch. Azor. num.66.*) quòd transitus sine licentia erit illicitus, non autem invalidus.

Hic plures utiles quæstiones adnectere oportet. Quæritur I. An Parochus possit licitè Religionem ingredi, contradicente Episcopo? Omninò affirmandum ex *c. Duo sunt leges. 19. qu.2.* ubi habetur: *Si quis Clericorum in Ecclesia sua sub Episcopo populum* (scil. *proprium*, ut explicat *Glossa*) *retinet, & seculariter vivit, si afflatus Spiritu Sancto in aliquo Monasterio, vel Regulari Canonicâ salvari se voluerit . . . . etiam Episcopo contradicente eat liber nostrâ auctoritate*; sic Urbanus II. ad S. Rufinum. Rationem autem hujus sanctionis dat *D. Thomas 2.2. qu.189. art 7.* dicens: *Obligatio voti perpetui præfertur omni aliæ obligationi, obligati autem votò perpetuò, & sollemni ad vacandum Divinis obsequiis competit propriè Episcopis, & Religiosis. Præsbyteri autem curati, & Archidiaconi non obligantur votò perpetuò, & sollemni ad curam Animarum retinendam, sicut ad hoc obligantur Episcopi; Unde Episcopi non possunt deserere Præsulatum absque auctoritate Pontificis, ut extra de Regul. &c. cap. Licet. Archidiaconi autem, & Presbyteri curati possunt liberè abrenuntiare Episcopo curam eis commissam sine licentia Papæ.* Deinde *S. Thomas* (*ad.2. d. art.7.*) affert textum *D. Hieronymi* ad Vigilantium sic dicentis: *Tu dicis, si omnes se clauserint, quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit exhortari, &c.* Respondet S. Hieronymus: *Rara est virtus, nec a pluribus appetitur.* Hæc omnia utì certa enunciat N. SS. P. Bened. XIV. in sua Bulla, quæ incipit, *Ex quo dilectus*, edita die 14. Jan. 1747. (*in Bullar. to.2 num.69 pag.169.*); Attamen non dubitat idem Pontifex, quin Parochus omninò teneatur, *non tam officiô* (verba Bullæ) *& honestate, quàm naturalis legis præceptô*, certiorem facere Episcopum de suo suscepto consilio, antequam Religionem ingrediatur, ne grex sine custode deseratur; Si verò Episcopus deinde dissentiat, *Presbyterum non adstringet* (ait Pontifex), *quominus Religionem ingredi valeat.* Insuper decernit ibidem Beneficium non vacare, nisi

nisi post Professionem, & interim Parochum fructus illius lucrari, ac si legitimò impedimentò detineretur. Et idem statuit de omnibus aliis Beneficiariis, juxta opinionem traditam a *Suarez de Rel. to. 3 l. 5. cap. 16. num. 12. & Sanchez Dec. l. 7. c. 4. n. 7 &c.*

75 Quæritur II. Quid dicendum de Clericis, aut aliis Beneficiariis non curatis? Respondeo: Quamvis isti ex officio, & honestate teneantur suos Episcopos certiorare de suo Religionem ingrediendi proposito; non peccant tamen, ut declarat N. SS. Bened. XIV. in Bulla mox citata, si id omittant ob metum reverentialem, ne fortè ab ejus desiderii implemento revocentur. Certum autem est non posse Episcopos impedire suos Clericos, ne Religionem ingrediantur, ut habetur in *c. Clerici. 19 qu. 1.* ubi ex Conc. Tol. IV. dicitur: *Clerici qui Monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopo in Monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Hunc & consimiles Canones laudat, & approbat præfatus N. Pontifex; Necnon affirmat id non tantùm intelligi de Religionibus vitæ contemplativæ, sed etiam activæ.

Declarat tamen, quòd Episcopus bene posset revocare suum Clericum a Religione, si ejus ingressus gravi detrimentò esset Ecclesiæ cui erat addictus, his verbis: *Quòd verò jus certis in casibus certisque de causis competit Superiori Ordinis laxioris, ut suum subditum Regularem ad strictiorem Ordinem digressum, etiam post sollemnem Professionem in eo emissam, repetere & revocare valeat; Idem similiter certis in casibus, justisque exigentibus causis, Episcopo competit, ut suum Clericum secularem Ordini Regulari adscriptum repetere possit. Hoc tradit clarissimus Canonum Doctor Innoc. IV. ad sæpe citatum c. Licet. de Regul. cujus hæc sunt verba:* Clericus potest transire ad Religionem, non petitâ licentiâ, etiamsi contradicatur; Credemus tamen quòd posset eum repetere, si ex transitu suo prima Ecclesia gravem sustineret jacturam . . . *Satis itaque provisum est etiam Episcopo, qui factum Clerici sui ad Regularia Claustra se invitò digressi impugnare velit.* Ceterùm, cùm accidisset casus, quòd Archidiaconus quidam ad Societatem JESU transiisset; & Eminentiss. Cardinalis Quirinus, conquerens quòd se invitò hoc fecisset, integrò libellò typis editò contendebat, ut Papa declararet Clericos non posse sine Episcopi licentia Religionem ingredi; noster Pontifex respondit, uti in simili casu D. Gregorius (*Epist. 35 l. 12.*) cuidam alii Episcopo responderat, tales Clericos nedum a suo proposito non esse impediendos, sed potiùs ad perseverantiam hortandos & confirmandos.

Quæritur III. Quibus casibus liceat Episcopis ad Religionem transire? Jam supradictum est ex *D. Thoma in cit. qu. 189. a. 7. & qu. 185. a. 4.* quòd Episcopi nequeunt deserere Ecclesiam assumtam ob votum perpetuum eam non relinquendi, nisi authoritate Papæ, & ex justa causa, ut etiam exprimitur in *dict. cap. Licet.* Justæ autem causæ, ut Episcopus possit Ecclesiæ suæ renunciare (ut docet idem Angelicus, & habentur in *c. Nisi. de Renunc.*) sunt I. ob defectum proprium, scil. si sit simoniacus, irregularis, vel indoctus, senex, infirmus. II. ob defectum subditorum, si in eis non possit proficere. III. ob scandalum aliorum, non verò si scandalum oriatur ex malitia aliquorum volentium justitiam conculcare. Quapropter dicendum, quòd Episcopi sine aliqua ex prædictis causis nequeunt Ecclesias renunciare, etiam ad finem Religionem ingrediendi. Et ita nec etiam possunt Ecclesias permutare, uti expressè habetur ex *Can. 15. Concilii Nicæni I.* & idem habetur in *Can. 5. Concilii Calcedon & in Epist. II. ad Anastasium*. Rationem affert *S. Hieronymus. Epist 83.* ad *Oceanum*, ubi memorans de prædicto *Canone 15. Nicæni*, ait: *Ne virginis paupercula societate contemtâ, ditiores adulteræ quærat amplexus*. Meritò igitur ait *Cabassut.* (*Hist. Concil. pag. 115.*) has translationes vetitas fuisse, quia vitio cupiditatis adscribuntur, cùm nemo reperiatur, qui a ditiore Episcopatu ad pauperiorem transeat. 76

Hic autem oportet ad trutinam adducere duas alias quæstiones summoperè quoad praxim scitu utiles. Quæritur IV. An peccent graviter Parentes, qui avertunt filios a Statu Religioso, sine justa causa? Si avertunt injuriosè per minas, aut vim, vel fraudem, nullus excusat eos a peccato mortali. Si verò aversio fit tantùm precibus, vel promissionibus, censet *P. Suar. tr. 3 de Rel. l. 5. c. 9 num. 9.* hoc ex genere suo non esse peccatum grave; quia (ut ait) ex una parte ibi non intervenit injuria, licèt enim filius grave damnum patiatur, non tamen patitur involuntariè, sed liberè consentiens; ex altera, filius non inducitur ad malum, sed tantùm abstrahitur a bono ad salutem non ne- 77

cessa-

ceſſario. Sed omninò tenendum cum communi DD. ſententia, hos Parentes peccare graviter, qui ſive fraude aut vi, ſive precibus, promiſſionibus, aut alio modo filios a Religione diſtrahunt. Ita *Nav. Man. c.14. num.44. cum S. Antonin. Palud. Sylveſt. Ang. Tab. & communi*; item *Mol. to.3. tr.4 D.51. §. Secunda verò, Tournely to.3. pag.376. R.2. Abelly pag.344. Salm. de 4. Pr. c.un. num.29. Anacl. eod. tit. pag.319. num.19. Sporer to.2. pag.291. num.21. Elbel to.2. pag.195. n. 538. Mazzotta to.1. pag.483. P. Concina tom.4. pag. 222. num.11. cum Soto, P. Nav. Arag. Sayr. & Led.* item *apud Leandr. D.6. q.17. Trull. Miranda, Fagund. Bord. & Dic.* Et plures horum AA. damnant de mortali, non ſolùm Parentes, ſed etiam extraneos, qui alios avertunt a Statu Religioſo. Ratio, quia hoc non poteſt eſſe ſine gravi damno illius, qui a Religione diſtrahitur, ut fatetur ipſe *Suarez*; Unde, ſive id fiat vi aut fraude, ſive precibus aut alio modo, non poteſt a peccato gravi excuſari. Et idem *Suarez* videtur tandem in noſtram ſententiam deſcendere, dum *loco cit. in fine* ſic concludit: *Licèt verum ſit id non eſſe tam grave peccatum, eſt tamen ſine dubio peccatum multùm repugnans ordini charitatis, & reſpectu Dei, a cujus majori obſequio homo ſeparatur*. Si igitur tale peccatum multùm repugnat ordini charitatis, quis dicet illud non eſſe grave? Hæc autem ratio comprehendit non ſolùm Parentes, ſed etiam extraneos; Sed Parentes avertentes filios a Religione puto duplici peccatô gravi delinquere, nam præter peccatum contra charitatem, ut vidimus, committunt alterum peccatum contra pietatem, dum ipſi ex officio eorum proprio educationis tenentur ſub gravi incumbere ſpirituali profectui ſuorum filiorum, ut bene advertit *Bonac. de 4. Pr. D.6. qu. un. p.5. n.2.* Non tamen propterea nego, quòd plures Parentes excuſari poſſunt a mortali, ſaltem per aliquod breve tempus, ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ, quæ de facili eis ineſſe poteſt ob vehementem carnis affectionem erga filios.

78 Quæritur V. An & quomodo aliquis a Deo vocatus ad Religionem peccet, ſi Vocationem ſuam negligat adimplere? Reſpondemus, quòd negligere Vocationem Religioſam, per ſe non eſt peccatum; Divina enim Conſilia per ſe non obligant ad culpam. Id tamen ratione periculi æternæ ſalutis, cui vocatus ſe committit, electionem ſtatûs faciens non juxta Divinum Beneplacitum, non poteſt ab aliqua culpa excuſari. Et quidem, ſi quis crederet, quòd in ſeculo manens damnationem incurreret, tum ob ſuam fragilitatem, quam inter ſeculi occaſiones expertus eſt, tum ob carentiam auxiliorum quæ in Religione haberet; non poteſt excuſari a peccato gravi, cùm in grave diſcrimen ſalutis ſuæ ſe injiciat. Ita *Leſſius de Statu vit. elig qu.8. num.94.* qui priùs dicit eum, qui nondum votô ſe obſtrinxerit, non peccare, ſi non ingrediatur Religionem, ad quam eſt vocatus; Sic tamen ſubdit: *Si conſcientia dictet tibi (quod ſæpe accidit) te deſertum iri a Deo, niſi Divinæ Vocationi obtemperes; te periturum, ſi manſeris in Seculo &c. tunc peccatum eſt non ſequi Divinam Vocationem*.

Utrùm autem ſit in malo ſtatu conſcientia eorum, qui certi moraliter jam facti de Vocatione Dei ad Religionem, nituntur ſibi ſuadere, manendo in Seculo, vel in illud redeundo, ſalutem ſuam æquè facilè facere poſſe? Non videtur dubitandum, quòd iſti magno diſcrimini ſalutis ſe exponunt; Nam *Habert. de Sacr. Ord. part.3. c.1. §.2.* loquens de eo qui non ſuſcipit ſtatum a Deo ſibi deſtinatum, ſic ait: *Non, ſine magnis difficultatibus poterit ſaluti ſuæ conſulere; manebitque in corpore Eccleſiæ velut membrum in corpore humano ſuis ſedibus motum, quod ſervire poteſt, ſed ægrè admodum, & cum quadam deformitate*. Deinde rectè concludit: *Licèt, abſolutè loquendo, ſalvari poſſit, difficilè tamen ingredietur viam humilitatis, & pœnitentiæ, quâ ſolâ ipſi patet ingreſſus ad vitam*. Ideo S. Gregorius (*Hom. 20. in Evang.*) ſcribens ad Mauritium Imperatorem, qui per ſuum Edictum prohibuerat, ne Milites fierent Religioſi, ſcripſit hanc legem eſſe iniquam, cùm pluribus Cœlum clauderet: *Nam plerique ſunt* (en verba, & ratio S. Doct.) *qui, niſi omnia reliquerint, ſalvari apud Deum nullatenus poſſunt*. Ratio autem hujus periculi eſt, quia qui in Seculo manet contra Dei Vocationem, non habebit congrua Gratiæ auxilia, quæ in Religione Deus ipſi præparavit: & ideo illis deſtitutus difficulter Seculi tentationibus reſiſtet, & ſic ſuccumbens damnationem incurret. Præterea, ſi alter, qui vocato ad Religionem diſſuadet ingreſſum, vel ſuadet egreſſum, etiam ſine vi aut fraude, peccat mortaliter, ut vidimus ſupra in quæſtione præcedenti docere communiter Doctores, eo quòd induceret vocatum ad ſubeundum grave damnum, licèt is omninò ſponte illud patiatur; Si ergo qui alteri conſulit, ut damnum ſibi inferat, non excuſatur

cuſatur

cusatur a peccato mortali, nescio quomodo poterit excusari ille ipse, qui sibi tale damnum infert.

Ceterùm, nolo in hoc puncto absolutum judicium proferre; Sapientibus illud remitto. Interim Deum instanter rogemus, ut ab hoc discrimine per suam Misericordiam nos prorsus avertat, cùm innumeris in eventibus funestis legamus in Historiis tragicè executas minas, quas proferunt Scripturæ in hujusmodi Divinæ Vocationis desertores: In Isaia enim habetur: *Væ filii desertores, ut faceretis consilium, & non ex me; & ordiremini telam, & non per spiritum meum*. 30. 1. In Job: *Deus inultum abire non patitur: ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus*. 14. In Proverbiorum autem Libro id expressiùs legitur in *cap.* 1. *vers.* 24. ubi singula verba animadvertenda: *En proferam spiritum meum* (ecce Divina Vocatio), *quia vocavi & renuistis* ... *Despexistis consilium meum* ... *Ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo, cùm vobis id quod timebatis advenerit. Cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit* (tempestas nempe tentationum, & periculorum, quibus Seculum abundat); *quando venerit super vos tribulatio & angustia, tunc invocabunt me, & non exaudiam. Mane consurgent, & non invenient me, eo quòd exosam habuerint disciplinam, nec acquieverint consilio meo*; (nota quòd loquitur Deus, non de præcepto, sed de disciplina, & consilio) *& detraxerint universæ correctioni meæ*. (hìc improperantur, qui parvipendentes Vocationem dicunt in omni statu æquè securè salutem consequi posse) *Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur*. (en punitio eligentium statum non secundùm Divinum, sed proprium consilium) *Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos*. (ruent isti ad quamcunque levem Seculi tentationem, & ipsa Seculi bona servient eisdem ad perditionem) Hinc S. Bernardus sic alloquitur vocatos ad Religionem: *Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in seculo nequam; Fugite de medio Babilonis, & salvate animas vestras*. Ex his omnibus velim, ut sedulò perpendant ii qui Vocationem Religiosam negligunt, an meritò expavescere debeant, utrùm existant, necne, in malo statu.

Sed dices, omnesne igitur tenentur Religionem ingredi, ut salventur? Respondeo, & distinguo: si loqueris de non vocatis, utiquè non tenentur; quia Deus in Seculo præstabit eis auxilia opportuna ad salutem. Si verò loqueris de vocatis, dico teneri, quia Deus negabit ipsis auxilia, quæ in Religione eis parata habebit, & quibus destituti, licèt auxiliis ordinariis salvari possent, de facto tamen difficulter salutem adipiscentur, cùm proferat S. Cyprianus: *Ordine suo, non arbitrio nostro, virtus Spiritûs Sancti ministratur*.

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti, & fugitivi?

79 *Ob quas causas possint Religiosi e Religione expelli?*
80 *Quæ possint acquirere Ejecti? Quæ Apostatæ?*
81 *Ad quid teneantur Ejecti?*
82 *Ad quid Prælati teneantur erga Apostatas, vel Ejectos?*

SUppono, Religiosum justas ob causas e 79
Religione expelli posse: 1. Si in gravi, vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo tamen casu Moniales perpetuò potiùs carceri mancipandas, quàm ejiciendas, putat *Sanch. l.6. mor. c.9.* 2. Si ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat; 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave, v. gr. lepram, &c. ut docent *Navar. Sà*, ver. *Religio. num.* 34. *Sanchez, 6. mor. c.4. num* 56. Ratio est, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni: Vide *Dian. p.9. t.9. R.*57. ubi docet, quòd, licèt hactenus ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor. Rodr. &c.* Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urban. VIII. editam anno 1624. per nulla privilegia possunt expelli e Religione (exceptâ Societ. JESU), nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejunio, & pœnitentiâ in carcere sint probati.

Hoc supposito. Resp. 1. Professus e Religione ob culpam ejectus manet Religiosus,

votil-

votisque adstrictus. *Laym. l. 4. t. 5. cap. 13.* ex communi.

Unde resolvuntur hi Casus.

80 1. Ejectus rerum, quas acquirit, usum, & administrationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum ampliùs, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet; & exemtus est. Quòd, si non sit exemtus, Episcopo loci. *Laym. loc. cit. ex Mol. & Less.*

Dixi, *Ejectus*; quia fugitivos, & apostatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico acceptata sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud dominii in communi capax sit: sin minùs, Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia Monasterium, instar servorum, eos vendicare, & reducere poterat. *Laym. l. c. Azor. Sylv. &c.*

81 2. Ejectus per culpam, non omninò solutus est votò Obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: quia caret Superiore, a quo dirigatur; Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. l. c. ex Nav. & Less.*

3. Idem a reliquis monasticis observantiis, & regulis, ut a jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est. *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sà num. 40. Navar. & alii.* *(*Cum Bon Lez. Pal. & Salm. d. Stat. Rel. c. 5. num. 94. Nec tenetur ad Officium Divinum, nisi sit in Sacris, ut Salm. de Horis Can. c. 2. n. 10. Idem dicitur de damnato ad triremes ibid. Idem dicunt ibi Lez. Bon. Sot. &c. de perpetuò degente cum licentia extra Monasterium; sed probabiliùs hoc negant Bal. Suar. Nav. cum Salm. loc. cit.*)* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, e quo ille est expulsus.

4. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nav. & Azor.* probatque *Rodr.* ejectum tutò manere extra suum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio est, quia, cùm sit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. *(*Ideo tenetur se corrigere. Salm. d. c. 5. num. 102.*)* Quæ ratio magis probat, si Ordo ipsum revocet. *Laym. l. c. num 6. ex Sylv. Sanch. & Less.*

5. Ejectus potest tutò in seculo manere, si in Monasterio non recipiatur, nisi Religionem laxiorem inire malit; quia aliam non vovit, neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quominus in sua recipiatur. Ita *Rodr. Laym. &c. l. c.* Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur; imò etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quòd tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo vivant. Vide *Lay. l. c. n. 8. & 9.*

Resp. 2. Prælati Ordinum fugitivos, & apostatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint, & non omninò incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio 82
prioris partis est, quia jure Divino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia, si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exierunt, poterunt non recipi. *Laym. l. c. num. 7. Sanch. &c.*

Dixi, *fugitivos, & apostatas*: quia per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos, negant *Sanch. l. c. & Azor. l. 12. c. 17.* affirmant *Nav. Molin. t. 1. d. 140. Less. l. 2. c. 41. d. 15.* Utrique probabiliter.

Quæres, an professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud?

Resp. posse, si plura Monasteria faciunt unum corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis Superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc Conventu. *Laym. l. c. num. 10.* Vide etiam *Sanch. l. 6. mor. c. 32.*

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui Sacris Ordinibus, vel primâ saltem tonsurâ sunt initiati. Ad quorum statum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic

hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

83 Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter Officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l. 4 t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur 1. *Jus perpetuum:* quia in Beneficio duo jura a se mutuò separabilia distinguuntur, 1. Est jus seu potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod, etsi secundùm se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur 3. *Auctoritate Ecclesiæ &c.* quia solius Prælati est officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere; ipsiusque est respicere, quot, & qualibus ministris Ecclesia egeat.

84 Resp. 2. Beneficium dividitur 1. in Seculare, quod pro Secularibus; & Regulare, quod pro Regularibus est institutum. Unde sine dispensatione nec seculare Regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annor. per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

2. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus, & omnia quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconus, Abbatia sive secularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item Personatus, qui est eminentia in Ecclesia sine jurisdictione, v. gr. locus honorificatus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur Officia, habentque administrationem rerum ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & curâ constricta censentur, cùm, præter recitationem precum, omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad Officia Divina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; ut Canonicatus sive seculares, sive regulares, Capellaniæ; V. *Laym. l. c. & Less. l. 2. c. 34 d. 2.*

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

neficium conferatur per concursum? 110. *An eo casu minus dignus electus teneatur resarcire damnum Ecclesiæ, vel digniori?*

111 *An Examinatores teneantur denunciare digniores?*

85 „ RESp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis communiter acquiruntur: 1. Per *electionem*, v. gr. Canonicorum; vel etiam postulationem (quæ est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax), & confirmationem Superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per *præsentationem* Patroni præviam, & institutionem subsecutam a Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio Beneficii per institutionem datur. 3. Per *collationem* liberam, quando Beneficium solo jure Prælati datur, nec Patronatus juri subest. Unde etiam Beneficia ex modo conferendi dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

86 „ Resp. 2. In qualibet Diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem, & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum est Papa. *Less. lib. 2. cap 35. d.* 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua Diœcesi est moderator Sacrorum: ergo ipsius est Officia Sacra conferre. Ratio posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre, 1. Jure præventionis. 2 Jure concursûs. 3. Jure devolutionis, de quibus vide *Less. loc. cit.* ubi notat, jure præventionis, & concursûs ad vitandas lites rariùs Papam uti; imò per Concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per Constitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad Sacra*, &c. alterni tantùm menses Papæ collationi reservantur, scilicet Januarius, Martius, &c. reliqui verò Ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò, si per tres menses, a die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter, mortuô Papâ, quandiu Sedes vacat. *Less. l. c. Laym. cap.* 20. Quòd si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem Beneficium diversis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione, quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur provisus a Pontifice, ob dignitatem provisoris, *Barb & Bard. d.6.c.6. §.10. ex cap. Si a Sede*. Denique, si ultima nocte mensis Episcopalis Beneficium cœperit vacare, in dubio, utrùm ante, an post mediam noctem, qua incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumtio juris est pro Ordinario. *Gonzal. Barbos. Bard. d.6.c.6. §.11.*

„ Quæres 1. Quid, & quotuplex sit Jus-patronatûs? 87

„ Respond. 1. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Resp. 2. Esse duplex, scilicet jus patronatûs Ecclesiastici; & jus patronatûs laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. *Lay. l.4 tr.2.c.13.num 2 & 4.*

„ Quæres 2. Quando Patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? Respond. Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses: 88
*(*Ex c. Quoniam. De jure patr.*)* Si Ecclesiasticus, intra 6. * (*Ex c. unico. §. Verum. De Jure patr. in 6. Si mixtus, etiam intra 6. ut Salm. de Benef. c. un. num.*275.)* intra quos, nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus est instituere præsentatum.

Quæritur hîc, an currat tempus præsentationis, quando vertit lis super jurepatronatûs? Nega, si lis sit inter Episcopum, & Patronum, vel inter ipsos præsentatos. Secus, si lis sit inter Patronos, v. gr. si non conveniunt in præsentando; vel si contenditur, cui competat jus præsentandi; *Salm. tr.28. de Ben. c. un. num.*277. cum *Az. Zer. &c. ex c. Quoniam. de Jurepatr.* Notant tamen *Salm. ib.* cum *Barb.* Episcopum tempus designatum posse per alios 6. menses prorogare; Sed non ampliùs ex *cap. 2. de Conces Preb.* 89

„ Quæres 3. Quid faciendum, si multi præsententur? Resp. 1. Si Patronus, qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere, utrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore 90

„ pore erit potior jure, ex *c. Cum authentic.* „ *de jure patronatus*. Resp. 2. Si ex duobus Patronis, alter Petrum, alter Joannem præsentet, potest collator conferre, utri maluerit. *(*Sed præferre debet digniorem, etsi a minore parte Patronorum præsentatum, ex c. Quoniam.de Jurepatr.Vide alia infra ex n.sequ.*)* Imò juxta *Syl.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eo quod Patroni non conveniant. „ Resp 3. Si multi Patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt. Vide *Less.l.c.d* 8. *Laym l.c.*

91 Hìc oportet plures quæstiones discutere scitu maximè necessarias circa collationem Beneficiorum. Quæritur I. An sit obligatio eligendi digniores ad Beneficia? Certum est 1. nullo modo excusari a peccato mortali eos, qui promovent minùs dignos ad Episcopatus, & Cardinalatus. Habetur hoc ex *Trident.Sess.* 24.*cap.*1. ubi declaratur: *Omnes verò & singulos, qui ad promotionem præficiendorum, quodcunque jus quacunque ratione a Sede Apostolica habent, aut alioquin operam suam præstant . . . In primis meminerint nihil se ad Dei Gloriam, & Populorum salutem utilius posse facere, quàm si bonos Pastores, & Ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant; eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium sugestionibus, sed, eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint*. Ex quo patet peccare quidem graviter Pontifices, & Reges, qui ad præfatas Dignitates non digniores promovent. Ratio, quia, cùm Beneficia, seu Dignitates prædictæ, sint instituta ad commune bonum Ecclesiæ, multùm ipsi detrahunt, qui prætermittunt eligere magis idoneos ad Ecclesiarum regimen. Confirmatur ex Propos. 47. damnata ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Cùm dicit Concilium Trid. eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primò videtur per hoc* Digniores, *non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumtò comparativò pro positivò; Vel secundò locutione minùs propriâ ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; Vel tandem loquitur tertiò, quando fit concursus*.

92 Certum est 2. quòd Episcopi ad Beneficia curata pariter tenentur digniores eligere. Ratio est eadem, quæ supra declarata est, cùm ad Parochos etiam pertineat salus Animarum; Et hoc pariter constat ex *c.*18. *Trident. ejusd. Sess.* 24. ubi dicitur: *Ex hisque Episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit*. Ex verbis autem Tridentini primò locò relatis, *quos Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint*, rectè inferunt cum *S.Thoma* 2.2. *qu.*63. *a.*2. *Salm. App. de Benefic. num.* 307. *cum Soto, Cajet. &c.* quòd major dignitas eligendorum non accipienda est absolutè, sed respectivè ad utilitatem Ecclesiæ & Fidelium. Ceteris autem paribus, dicunt *Salm.loc.cit.cum Barb.Hurt.&c.* censendum esse digniorem 1. Qui est senior. 2. Qui de suis bonis fundavit Ecclesiam. 3. Sacerdos in concurrsu non Sacerdotis. 4. Originarius respectu extranei. 5. Graduatus in aliqua scientia. 6. Qui præditus est majori sanctitate, aut prudentiâ, præferendus est ei qui solâ scientiâ præeminet. 7. Potens & nobilis, quia hæc solent non parùm conducere ad Ecclesiæ bonum. 8. Pauper præferendus est diviti. Ultimò notant *Pass. Leur. & Sigism. apud Croix lib* 4. *num.* 594. quòd si quis sit probabiliter dignior, sed dubiè minùs dignus alterò qui est certè dignus, potest hic certè dignus præferri.

Dubitatur 1. an peccent mortaliter Episcopi eligentes minùs dignos ad Beneficia simplicia, omissis dignioribus? Adest duplex sententia. *Prima* sententia probabilis negat, quia, cùm Beneficia non sint instituta (saltem primariò) in bonum singulorum, sed in utilitatem Communitatis, modicum ei damnum infertur, si illa conferantur dignis, prætermissis dignioribus. Ita tenent *Nav lib* 2. *de Rest. c.*2. *num.*172. *Sà verb. Beneficium,num.*42 *Sotus l* 3. *de Just.qu.*6.*a.*2. *Elbel to.*2.*p.*507.*art.*2.*Sanch.Consl.l.*2. *c.*1.*dub.*2.*num.*20.*cum Salon. Gabr. Alens & Abul.* item *Dic.Hurt.Vega, & Diana apud Salm de Ben. num* 312. & probabilem putant *Salm num* 324. *& Card. in dict. Prop.*47. *damn. ab Innoc XI n.*9. Ad textum autem, qui adducitur ab Adversariis in *cap. un. Ut Eccles. Ben sine dim. &c.* ubi dicitur: *Debuisti Beneficium in persona magis idonea dispensare*. Respondent cum *Lugo de Just.D.*35.*num.*11. ibi reprehendi a Pontifice Episcopum, non quia non dispensavit digniori, sed quia dispensavit non idoneo, ut colligitur, judiciò *Lugonis*, ex ejusdem Canonis initio. Ad alios textus verò, quæ opponuntur, respondent in illis non haberi præceptum, sed tantùm instructionem. Non desunt qui asserunt nullum esse peccatum eligere ad Beneficia simplicia etiam minùs dignos, ut *P.Nav. l.cd.* 93

Gutt.Garz.Nav. & *Diana* apud *Carden. dist. n.9.* qui adhuc probabile putat; Sed puto in hoc non recedendum a communi sententia, quæ saltem a veniali id non excusat: Quinimo rectè *Sanch. num.* 21. & *Continuator Tournely tom.* 1. *pag.* 760 *cum communi* damnant de mortali eligere minùs dignum ad Canonicatus, quibus annexum est munus Pœnitentiatiæ, vel concionandi, aut docendi.

Secunda tamen sententia communior, & probabilior docet sub gravi obligatione etiam ad Beneficia simplicia eligendos esse digniores. Ratio 1. quia, ut ait *S.Thomas* 2.2. *qu* 63. *ad* 1. *Prælatus Ecclesiasticus non est dominus* (Beneficiorum), *ut ea possit dare pro libito*, *sed dispensator &c.* Unde peccat, qui aliis Beneficia distribuit, quàm dignioribus, qui ad illa jus fortiùs habent; Si enim verum est (ut DD. communiter fatentur), quòd Beneficia non solùm sint instituta in bonum commune, sed etiam (licèt minùs principaliter) in præmia meritorum, patet inde ad illa majus habere jus, qui commune bonum magis promovent; Saltem Beneficia sunt bona communia, & ut talia etiam debentur iis, qui meritis præstant. Ratio 2. potior mihi, & *Lugoni*, (qui prædictæ primæ rationi minimè acquiescit) est, quia ipsa utilitas Ecclesiæ, ob quam sunt Beneficia instituta, postulat de se, ut digniores promoveantur; alioquin Clerici parùm incumberent ad digniores se reddendos, & sic valde deficeret Ecclesiæ utilitas; Hoc autem damnum non leve, sed satis notabile videtur. Ita *Less. l.2.c.*34.*dub.*14 *Lugo de Justit.D.*35.*n.*10.*Pal.tract.* 13. *Disp.*2.*p.*11. *n* 8. *Holzmann to.*1.*pag.*432. *num.* 419. *Croix l.*4.*n.*588. *Viva in Propos.*47. *Innoc.XI. n.*6. & 9. *Roncagli* 1 *de Beneficiis c* 5 *qu.*8. qui spectatâ ratione putat contrariam carere probabilitate, item *Salm. de Benefic. n.*314.*cum S.Antonin. Cajet Azor.Fill.Garcia*, & *aliis plurimis*.

94 Limitant tamen DD. & dicunt non esse peccatum mortale, I. Si prætermittatur dignior non passim, sed semel vel bis, ut *Lugo loc. cit. num.*21.*Nav. Azor.* & *Fill.* apud *Croix d.num.*588. item *Less loc.cit.num.*66.*cum Alens.Soto, Sà, Gabr. Angel. P. Nav.* & *Arag.* loquendo de Beneficiis merè simplicibus, ut Capellaniis, & etiam Canonicatibus, non autem de iis quibus annexa est jurisdictio, vel functio magni momenti, ut supra; Ratio, quia tunc parum damni infertur Ecclesiæ. Hoc tamen nullo modo admittendum in Beneficiis curatis, pro quibus damnum Ecclesiæ, communiter loquendo, esset notabile. Imò *Vasqu. Covarr.* & *Cajet.* tenent hoc esse mortale etiam in omnibus Beneficiis simplicibus, quia etiam violaretur in re gravi justitia distributiva. E converso ait *Less. cum aliis num.*67. quòd dignior in his Beneficiis non habet tale jus strictum, ut illud violare sit mortale, cùm violatio justitiæ distributivæ, ut asserit cum *Soto*, non sit semper mortale, nisi redundet etiam in violationem justitiæ commutativæ.

Limitant II. Si excessus dignitatis sit parvus, quia tunc damnum leve censetur. Ita *Less. num.*64. *Lugo n.*21. qui vocat commune cum *Nav. Sot. Gers. P.Nav.* & *Sylvestr. Sanch d. Dub* 2.*n.*17.*Salm. n.*326.cum *Arag.Pal.Prado, &c.* Et in hoc casu dicunt electionem non excedere culpam venialem, etiamsi Electores præstiterint juramentum eligendi digniores, ut *Salm.* cum *Soto, Sanch.Pal.* & *Lugo*, qui *num.*23. hoc admittit in his duabus, & sequenti limitatione. 95

Limitant III. Si Beneficia sint parvi momenti, ut *Lugo* ex *num* 21. communiter cum *Nav. Sylvestr.Gers. Aragon.Salon. Viva loc.cit. n.*6. item *Less. Reg.Reb.Mald. apud Croix n* 568. item *Sotus, Valent. Bann. Rodr.* apud *Dianam p.*5.*tr.*5. *R.*13. 96
Limitant IV. Si ex lege fundationis debeat eligi aliquis de aliqua Familia, Collegio, vel Oppido, ut *Tournely to* 1. *pag.*762. *cum Sylvio.*
Limitant V. Si prævidetur dignior brevi dimissurus Beneficium, ut *Holz. pag.*432 *num.*421. *cum Pichler.*

Dub. 2. an Patroni teneantur sub mortali præsentare digniores ad Beneficia? Distinguendum inter Beneficia curata, & simplicia. Si sint curata, certum est 1. quòd Patroni Episcopatuum, ut sunt Reges, ad id tenentur ex relato *cap.*1.*Trid.Sess* 24. ut supra, ubi hoc declaravit Concilium de omnibus promoventibus, ut vidimus *num* 91. Certum est 2. quòd si Patroni sunt Ecclesiastici, tenentur etiam digniores præsentare, ut sancivit Concilium *cap.*18. *d. Sess.*24. Sed dubium est, si Patroni sint laici? *Prima* sententia, quam tenent *Pal. tr.*13.*disp.*2 *p.*7.*num.*6. *ac Garcia, P. Nav.* & *alii apud Salm de Benefic. num.*281. negat teneri ad præsentandos digniores, sive Beneficium sit simplex, sive curatum. Probant ex *Trident. d cap.*18. ubi dicitur: *Quòd si juspatronatus laicorum fuerit, debeat qui a Patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis examinari*, & *non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti.* Ergo Concilium, ait *Palaus*, non aliud onus imponit laico, quàm idoneum præsentare. Confirmant 97

firmant ex *cap. Monasterium* .33. *Caus.* 17. *qu.*7. ubi dicitur: *Liceat illi Presbytero cui voluerit pro sacro officio illius Diœcesis cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare*. In quibus verbis *ne malus*, commentat *Glossa*: *Sufficit aliquem non malum esse*; Ut notat etiam *Glossa in cap. Licet caus.*8.*qu.*1.

Sed omninò tenendum cum *secunda* sententia, quòd in Beneficiis curatis teneatur sub gravi Patronus adhuc laicus præsentare digniorem. Hoc mihi certum videtur, quia in his Beneficiis eadem utiquè ratio currit, quæ in Episcopatibus, pro quibus jam declaravit Tridentinum, ut supra vidimus, a quibuscunque Patronis promovendos esse digniores. Idque videtur clarè confirmari ex *Prop. damn.* 47. ut ut supra (ut bene advertit *Croix num.*583.), quæ intelligenda est ex verbis, *quando fit concursus*, non solùm de Episcopatibus, in quibus non fit concursus, sed etiam de Beneficiis curatis, quæ per concursum conferuntur. Si verò Beneficia sint simplicia, prout probabile est Episcopos non teneri sub gravi ea dignioribus conferre, ita probabile etiam est ad hoc non teneri Patronos; Sed quia probabilius est, ut diximus, illa dignioribus conferenda esse; Ita etiam probabilius censemus Patronos teneri sub gravi digniores præsentare. Ratio potissima, ut bene ait *Sanch.dict.lib.*2.*c.*1. *Dub.*5. *n.*3. quia aliàs evenirent eadem inconvenientia, quæ sequuntur ex hoc quòd Electores non eligant digniorem, prout supra animadvertimus, cùm Episcopus non possit alioquin repellere præsentatum, si sit idoneus, etiamsi dignior omittatur. Nostram sententiam tenent *Sanch loc.c. Croix num* 584. *Viva loc c.num* 14. *Rone.loc.c.q.*4. *& Salm.* cum *Mol.Ban Vasqu Az Less.* Et eandem tenet *Lugo dict.D* 35 *num.*39. quamvis excipiat Capellanias, quas quis pro libito in aliqua Capella suæ familiæ instituit, contra *Mol. Az. & Vasqu.* apud *Viva Opusc.de Benefic.qu.*4.*ar.*2.*n.*5. qui hoc concedunt tantùm Fundatoribus, non autem successoribus.

98 Dub. 3. an resignantes Beneficia etiam debeant digniorem quærere? In hoc plures diversæ adsunt sententiæ. *Prima* negat cum *Sanch.Consil.l.*2.*c.*1.*dub.*7.*n.*4. *Less.l.*2.*cap.*34.*n.*61. *cum Cajet. Pal.tr.*13.*Disp.*2.*p.*11.*§.*2. *num.*11. item *Az.Hurt.Mercad. Salon* apud *Salm. num.*330. & *Lugo* vocat communem *dict. D.* 35.*num* 49. cum *Malder.Sà*, *& Diana*, & ipse *Lugo* cum *Vasqu.* probabilem vocat. Ratio, quia resignans sive commutans Beneficium non est dispensator boni communis, sed boni sui; unde non peccat contra justitiam distributivam; Nec peccat Episcopus tunc conferens Beneficium resignatario idoneo, quia tunc non tenetur digniorem quærere, decreta enim de eligendo digniore loquuntur de collatione per vacationem, non autem per resignationem. Sentit tamen *Less. loc. cit.* quòd si offeratur resignanti, persona multò dignior, tenebitur ex charitate erga commune bonum illum præferre. *Secunda* sententia omninò opposita absolutè affirmat teneri resignantem quærere digniorem. Hanc tenent *Sotus de Just l.*3.*qu* 6.*ar.*2. *Viva l.c. num.*13.*Cont.Tournely tom* 1 *pag* 762. item *Vasqu. & Palae. apud Salm.n.*329 Ratio, quia resigans, licèt non peccaret tanquam collator Beneficii, peccaret tamen, quia esset causa illicitæ collationis: Cùm alioquin collator, qui certè non tenetur acceptare hujusmodi resignationem, non excusaretur a peccato, si eam acceptaret in aliquem qui vix est dignus, dum aliunde de facili inveniri posset magis idoneus, cui Beneficium conferatur; unde peccat etiam resignans, cooperando peccato collatoris. *Tertia* sententia, quam tenent *Nav.l* 2. *de Rest. cap.*2. *num.*173. *& Salm. num.*331. cum *& Vasqu.* tum tantùm admittit posse resignationem fieri non digniori, cùm resignatarius sit æquè dignus ac resignans, quia tunc nullum Ecclesiæ damnum irrogatur.

Sed de his omnibus sententiis æquior mihi vi- 99
detur sententia doctissimi *Lugonis*, nempe quòd tota ratio culpæ in hoc puncto sumenda est a ratione damni, quod Ecclesiæ obveniret. Ratio, quia, cùm finis intrinsecus principalis institutionis Beneficiorum sit bonum commune, ut compertum est apud omnes (juxta dicta *n* 93. *& l* 3. *num.*492.), Ecclesia illa conferendo sub hoc onere confert, ut casu quo Beneficiarii velint ea a se abdicare, nonnisi in bonum commune resignent; finis autem hic intrinsecus non potest negligi sine culpa. Hinc rectè infert hujusmodi resignationes, præsertim in Beneficiis curatis, & præcipuè in Episcopatibus, rarò esse licitas; tum quia rarò fiunt sine gravi boni communis detrimento; tum quia istæ electiones non fiunt cum ea diligenti inquisitione meritorum, quà conferuntur Beneficia præfata per vacationem; item quia, ut plurimum fiunt cum retentione pensionis, quæ in damnum pauperum vertit; tandem quia sæpe fiunt a senibus in adolescentes, ex quo deinde provenit, quòd ubi digniores in Beneficiis

ciis post resignantium mortem electi fuissent, sint tantùm electi minùs digni: Omnia autem hæc utiquè vertunt in grave damnum commune. Si autem ex circumstantiis censeri posset in aliquo casu nullum, aut modicum detrimentum Ecclesiæ inferri ob resignationem factam in aliquem minùs dignum alio, qui inveniri posset; tunc bene ait *Lugo* excusari posse resignantem, & collatorem a culpa, saltem gravi. Et huic sententiæ adhæret etiam *Croix lib 4 num.586*.

100 Quæritur II. An ad Prælaturas Regulares eligendi sint etiam digniores? *Prima* sententia negat cum *Hurt. Rodr & Valer.* apud *Salm n.332.* nisi agatur de Generalatu, aut Prælaturâ perpetuâ; Quoad tamen Prælaturas amovibiles, dicunt non esse obligationem eligendi digniores; tum quia in Religione jam adsunt Regulæ, quapropter sufficit, ut juxta eas subditi regantur, quod bene potest præstare Prælatus dignus, quin dignior existat; tum quia, si hic damnum aliquod afferret, facilè amoveri potest. Huicque sententiæ adhæret *Lugo D.35.num.56.* casu quo subditi essent adeo observantes, ut Prælatus non dignior, sed dignus possit sine ullo periculo eis præfici.

101 Sed omninò affirmandum cum sententia communi, ut asserit idem *Lugo*, & hanc tenent *Sotus l.3.qu.6.a.2.concl.9. Nav.l.2.c 2.n.159. Carden. loc c.num.5.* ubi id prænotat ut certum, *Viva in dict. Prop 47.n.10. Ronc. c.5.q.7. Sanch. dub.2. num 27.* & etiam habet tanquam certum *Croix l.4. num.582. & 589. Salm. num.333.* cum *Vasqu. Peyrin. Vill. Fern.* & aliis. Ratio, quia eadem valet ratio in Prælatis Regularibus, quàm in Episcopis, incumbendi bono Communitatis, & subditorum, erga quos Prælati sunt quasi Episcopi. Nec penitus valet dicere, quòd cùm adsint Regulæ, sufficiet quòd Prælatus attendat dumtaxat ad ipsarum observantiam retinendam; Nam hæc observantia difficillimè vigebit, si minùs digni eligantur; quia minùs digni facilè tepescunt, & indigni evadunt, aut saltem minùs diligenter observantiæ incumbunt, & deinde ex imperfecta observantia facilè ac cito Regularum relaxatio succedet cum damno irreparabili; nam experientiâ constat, quòd ubi in aliqua Religione abusus aliquis vel semel intruditur, difficillimè postmodum avertitur: Et hujus gravissimi damni profectò sunt causa Prælati minùs diligentes, & ii qui tales Prælatos eligunt. Utinam hujusmodi detrimentum ex hoc capite derivatum in pluribus Monasteriis sæpe non lugeretur! Ideo nunquam auderem absolvere Religiosum, qui minùs dignum Prælatum eligere vellet. Atque rectè *Salm.* cum *Anton. de Spir. Sanct.* hanc doctrinam extendunt ad electionem Diffinitorum, Consiliariorum, Procuratoris generalis, & similium.

Quæritur III. An electio digni in Beneficiis, omissò digniori, sit valida? Si Beneficium est simplex, certum est valere ex communi DD. Vide *Salm. num. 343.* Dubium est, si sit curatum. Negant probabiliter *Palaus l cit. p.11. §.3.num.3. Sanch.l.1 c.1.dub.6. & Salm n 345.* cum *Gonsal. Arag. Hurt. &c.* Ratio, quia in *cap. cit. 18. Trid.* circa Beneficia parochialia, postquam præcipitur eligere digniores, sic additur: *Provisiones, seu institutiones, præter supradictas formas factæ, subreptitiæ esse censeantur*; Inter autem has formas (dicunt), quænam magis præcipua forma est, quàm ut dignior eligatur, prout expressè Concilium jubet? Confirmant ex Bulla S.Pii V. an.1566. *in Bullario num.32.* ubi declarantur nullæ omnes collationes factæ præter formam Tridentini, præsertim in examine; & insuper conceditur appellatio digniori prætérito. 102

Affirmant verò probabiliùs collationem valere *Lugo D.35.num.71.* cum *Garcia, Ugolin. Fill. Vasqu Mol. Gutt. Led.* & idem tenent *Holzmann pag 432. num.122.* cum *Anacl. & Engel, Croix l 4. num.627.* cum *Gonz. Leur. & Lott.* Ratio, quia *forma* revera non significat nisi modum, seu ritum externum in hujusmodi collationibus a Concilio præscriptum, nempe edictum, concursum, examen, &c. Quòd autem alter dignior judicetur ab Episcopo, non pertinet ad formam, sed ad internum Episcopi judicium, a quo non debet pendere validitas collationis; nam aliàs, si Episcopus elegerit eum quem minùs dignum judicaverit, etiamsi ille revera sit dignior, electio erit nulla. Præterea, S.Pius in sua Bulla præscripsit appellationem interpositam *non impedire*, quominus electio per Ordinarium primò locò facta interim executioni mandetur, & provisus, causâ pendente, ab eadem Ecclesia *non amoveatur*. Ergo (bene arguit *Lugo*) electio facta erit valida, donec Judex appellationis eam revocet; alioquin, etiam appellatione non factâ, electio nulla dicenda esset. Omnes autem conveniunt in dicendo, quòd difficillimè poterit in eo casu judicari pro appellante, cùm major dignitas electi non tantùm pendeat a scientia, sed etiam ab aliis requisitis prudentiæ, integritatis, aptitudinis. &c. Et ideo præsumtio semper est pro electione Ordi- 103

Ordinarii, nisi evidenter injusta, & dolosa probetur, ut ajunt *Lugo loc.cit.* & *Salm.n.*347.

104 Quæritur IV. An obligatio eligendi digniores ad Beneficia curata, præsertim ad Episcopatus, ita urgeat, ut debeat Episcopus dignior ab una Ecclesia ad alteram majorem transferri? Hæc quæstio tota pendet ab alia, nimirum an translatio Episcoporum sit prohibita jure Divino, vel humano? Quapropter hanc discutere oportet. *Prima* sententia tenet translationem Episcoporum esse tantùm vetitam de jure Ecclesiastico, ut disponunt *Leo I. Ep.*82. *Gelasius Ep.*6 *&c.* Ratio, quia aliàs, si esset vetita de jure Divino, non sufficeret quælibet utilis, & honesta causa ad dispensandum; sed in *cap. Nisi. De Renunt.* Pontifex loquens de renuntiatione Episcopatûs, expressè dixit: *Ut si propter aliquam causam utilem & honestam in hujusmodi proposito perseveres, de licentia nostra cedas.* Ex quo infertur Papam sine causa validè dispensare, & cum aliqua causa etiam licitè. Ita mordicus tuetur *Suar.tom.*3.*de Relig.l.*1.*cap.*16. cum *Hostiens.* & *Major.* ac sequuntur *Barbos. &c.* apud *Salm.de Benefic.num.*380. *Secunda* verò sententia communior, & mihi longè probabilior, docet Episcopos teneri jure Divino permanere in suis Episcopatibus; ideo nec licitè nec validè posse Papam cum eis dispensare sine valde gravi causa. Probatur ex *c.Inter corporalia. De Transf.Ep.* ubi expressè declaravit Innocentius III. quòd, sicut Deus dissolutionem carnalis conjugii sibi reservavit, sic etiam conjugii spiritualis inter Episcopum & Ecclesiam; & addidit: *Non enim humana, sed potiùs Divinâ potestate conjugium spirituale dissolvitur, cùm per translationem.... auctoritate Romani Pontificis (quem constat esse Vicarium Jesu-Christi) ab Ecclesia removetur.* Ratio autem hujus naturalis indissolutionis est, quia aliàs innumerabilia inconvenientia evenirent: præsertim quia Episcopi multùm deficerent in dilectione suarum Ecclesiarum, & ipsæ Ecclesiæ parùm bene regerentur, si sæpe mutarentur Episcopi. Ita *Vasqu. in* 3.*p.*3.*D.*241. *Cajet.*2.2.*qu.*184.*ar.*6. *Sanch.Consil l.*2.*c.*1. *dub* 3. cum *Salon.* & *Sot.* item *Bann.Arag. cum Salm.* qui *num.*383. rectè addunt cum *Carthusiano*, *Soto Hurtado, &c.* Episcopis esse etiam vetitum suas deserere Ecclesias, propter votum quod ipsi emittunt, dum Ecclesiis præficiuntur, curam habendi ovium ipsarum; quod votum perpetuum est, & in eo solus Papa dispensare potest, ut docet *S.Thomas* 2.2.*q.*185.*a.*4 & clariùs *qu.*189.*a.*7. ubi ait: *Presbyteri autem curati non obligantur votò perpetuò, & sollemni ad curam Animarum, sicut obligantur Episcopi. Unde Episcopi præsulatum non possunt deserere absque auctoritate Romani Pontificis.*

Advertendum hìc verò, quòd, licèt Episcopatus comparetur Matrimonio carnali, non tamen id ita verum est, ut non possit dissolvi hoc conjugium spirituale per dispensationem Pontificis; justâ & valde gravi causâ interveniente, ut omnes fatentur; Vide *Salm. n.*382. Et ita respondetur ad textum oppositum a *P.Suarez.* Causæ autem justæ communiter a DD. censentur esse, nimirum magna utilitas Ecclesiæ universalis, vel particularis, ab alio non supplebilis; Vel necessitas Episcopi propter infirmitatem, aut aëris malitiam; Vel quia in sua Diœcesi ob plebis iniquitatem, aut ob aliam causam non potest bene suum munus exercere. Ita *Salm.num.*390. *Sanch. loc.cit.* cum *Soto*, & *Vasquez*. Hinc respondetur ad quæsitum, quòd si translatio sit vetita tantùm de jure Ecclesiastico, juxta primam sententiam, minor sufficit causa ad translationem, & adest obligatio eligendi Episcopum digniorem, etiam ex iis qui aliis Ecclesiis præsunt. Si verò translatio sit prohibita de jure Divino, juxta nostram sententiam, nulla erit obligatio eligendi digniorem ex Episcopis qui actualem curam habent suarum Ecclesiarum; & si Episcopus nolit transferri, ad id nequit Papa eum cogere: Nisi interveniat causa valde urgens, quô casu potest etiam cogi Episcopus, ut ad aliam Ecclesiam se transferat, ut dicit *Sanch. d dub.*3. *num.*2. *cum Arag.* Et idem censent *Salm. num.* 390. *cum Hurtado* de translatione Parochi. 105

Quæritur V. An qui eligunt ad Beneficia dignum, omissô digniori, teneantur restituere damnum illatum ipsi, aut Ecclesiæ? *Prima* sententia, quam tenent *Cajet.*2.2.*q.*62.*a.*4 *Sylvest. v. Restit.*3 *q.ult.V.asqu.de Ben.dub.*17.*num.*117. & *Salm.num.*359. cum *Bann.Salon.Aragon.Tapia,* & *Lop.* ait teneri compensare damnum digniori omisso; quia, ut dicunt, sicut si aliqua bona essent a Fundatoribus relicta, ut distribuerentur magis benemeritis, aut indigentibus, aut propinquis, illi jus strictum quidem haberent ad illa bona; ita jus habent digniores ad Beneficia, quæ hac lege universali instituuntur, ut sint non solùm stipendia laborum, sed etiam præmia meritorum. Alii verò, ut *Salm.num.*367. *cum Bannez*, & *Salon.* putant damnum resarciendum non solùm digniori, sed etiam Ecclesiæ; quia hoc con- 106

confertur Electori jus eligendi ab Ecclesia, ut eligat meliores; Unde dicunt teneri Electorem ex justitia commutativa ad compensationem damni, quod ipsi Ecclesiæ obveniat ob electionem minùs digni.

107 *Secunda* verò sententia non minùs probabilis, quam tuentur *Nav. in Man. c.17. n.69. Less. l.2. cap.34. dub.15. Sanch. l.2. cap.1. D.45. num.15. Pal. tr.13. disp.2. p.11. §.4. num 5. Lugo D.35. num.83. Tol. l.5. cap 4 num 4. Croix l.4. num.591. & Canus cum Adrian Penna, Cov. &c.* apud *Salm. num. 354.* qui probabilem vocant, docet Electorem neque Ecclesiæ, neque digniori teneri aliquid restituere; Non digniori, quia tunc digniores haberent jus strictum ad Beneficia, quando principaliter, ut supra diximus, Fundatores habuissent rationem meritorum; non verò, quando minùs principaliter, ut est in casu nostro, cùm Beneficia primariò, prout omnes concedunt, imò etiam unicè, prout tenet *Lugo*, sunt instituta in bonum commune, ut Ecclesiæ inserviatur a bonis Ministris; Et licèt secundariò essent etiam instituta in præmia meritorum, ex hac tamen justitia nullum jus rigorosum ad illa acquirunt nec digni, nec digniores. Neque sub alio pacto, seu lege intelligit Ecclesia Electores obligare; neque ipsi intendunt se obligare sub onere restitutionis ad amplius, quàm ad Ministros non indignos eligendos. Unde neque Ecclesiæ tenentur aliquid restituere, ut pro certo vel ferè certo habent *Pal. Mol. & Sanch num.10.* cum *Soto, & Arag.* Secus verò, si eligatur indignus, quia tunc tam ab electo, quàm ab Electore, deberetur Ecclesiæ restitutio damni. Utraque sententia est valde probabilis; sed reddit mihi probabiliorem secundam sententiam, id quod diximus *l.1. pag.20. num.83. & l.3. num 927.* nempe quòd nullus legitimus possessor sui ad restitutionem tenetur, qui pro se probabilem habet opinionem.

108 Sic etiam resolvitur illa alia quæstio, quam retulimus *l.3. num.585.* scil an qui suadet Episcopo conferre Beneficium simplex, aut curatum digno, prætermissò digniore, teneatur ad restitutionem damni? Affirmant *Salm.* in hoc *tract. de Benefic. n.371.* consequenter ad sententiam, quam ipsi tenent, ut supra; Sed nos consequenter ad secundam sententim, cui supra adhæsimus, dicimus cum *Laym. Nav. Sà, Less. Valent. Fill* & aliis apud *Salm. in tract. de Rest. c.1. n.106.* ubi ipsi *Salm.* hoc probabile censent, eum qui Episcopo sine vi aut fraude suadet Beneficium conferre minùs digno, ad nullam restitutionem teneri. Secus verò, si vi vel fraude impediret Beneficium conferri digniori; tunc enim certè tenetur damnum ipsi illatum restituere, cùm quisque jus habeat, ne vi vel fraude impediatur a consecutione juris boni, ut dictum est *l.3. n.582.* Secus etiam, si Beneficium conferendum esset per concursum, ut in sequenti quæstione dicetur. An autem teneatur ad restitutionem is, qui non vi vel fraude, sed tantùm ex odio impediret aliquem dignum a consecutione Beneficii? Probabiliùs negatur; Vide dicta *l.3. num.584.*

Quæritur VI. An quando Beneficia conferuntur per concursum, eligens dignum, omissò digniori, teneatur huic damnum restituere? 109
Prima sententia communis affirmat, quam tenent *Pal. d. p 11. §.4. n.6. Tourn. to.1. pag 763. Holzm. pag.422. n.419. Sanch. l.2. cap.1. dub 46.* cum *Mol. & Merin. Croix l.4. num.858 Lugo D.35. cum P Nav. Less. Cajet. Sylvestr. Pasqu. &c.* qui vocat verissimam sententiam. Ratio, quia eo ipso quòd dignior admittitur ad concursum, acquirit jus ad rem, cùm in communi æstimatione adsit tunc pactum implicitum in edicto inter Episcopum, & oppositores, ut dignior præferatur. Quod procedit in omni præmio, quod promittitur vocatis per concursum ad luctam, ad jactum, &c. Imò ait *Lugo*, quòd, cùm in edicto dicatur, quòd cuique servabitur jus suum, digniores ex pacto explicito ad Beneficium jus acquirunt. Tantò magis, quia in concursu ad Beneficia curata datur ex Tridentino appellatio digniori, si prætermittatur; ergo dicit *Pal. loc cit.* quòd digniores habent jus strictum ad Beneficia. Excipiunt tamen *Renc. c 5. q 2. cum Garcia, Lugo num.21. & Sanch n 5.* si excessus dignitatis sit parvus.

Secunda tamen sententia negat obligationem restitutionis, ut tenent *Sot l 4. de Just. q 6. a.3. sub fin Nav. c 17. in Summ. num.74.* item *Led. Henr. & alii apud Sanch. loc c num 1.* qui probabilem censet. Ratio istorum, quia prædictum pactum, quod supponitur, vel habetur in Edicto, non est pactum rigorosum obligans juxta leges justitiæ commutativæ, sed est tantùm promissio, obligans duntaxat ex fidelitate; imò potiùs est explicatio obligationis, quam per se habet Episcopus ex justitia distributiva, quæ non obligat ad restitutionem. Procul dubio sub gravi debentur, ut ajunt, præmia promissa concurrentibus ad luctam &c. ut supra: quia illa principaliter sunt instituta, ut præmia meritorum

ritorum; sed idem non currit de Beneficiis, quæ unicè vel principaliter instituuntur in bonum commune. His non obstantibus, non audeo recedere a prima sententia communi, & valde probabiliori. Sed hanc secundam nec etiam audeo dicere improbabilem, quia revera non videtur constare, quòd inter Episcopum & oppositores intercedat pactum illud obligans rigorosè ex justitia commutativa; Et non constando de tali pacto, non videtur constare de tali obligatione.

110 Quæritur VII. An dignus se opponens per concursum digniori peccet mortaliter, & teneatur ad restituendum illi damnum, si Beneficium obtineat? Nulli dubium, quòd si concurrat indignus cum digno, peccet concurrendo, & acceptando Beneficium tenetur resarcire damnum Ecclesiæ, illudque resignare; vide *Sanch.Consf.l.2 c.1.Dub.45.num 9.& Salm. de Ben.373.* Si verò concurrat dignus cum digniore, duo dubia occurrunt. Dubium 1. est, an ille concurrendo peccet graviter? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Lessius l.2 cap.34. num.70 Cajet.2.2.q.185.a.3. Azor.2.p.l.6.c.15.qu. 14.Salm.num.374. cum Soto, Bann. Led. &c.* item *Vasqu.& Covarr. ap. Lugo D.35. num.*88. Ratio tum quia non pertinet ad ipsum merita discutere, sed ad Electores; ideo si ipse Beneficium petit, petit sub conditione, si dignior videatur; Tum quia hoc est secundùm mentem Ecclesiæ, ut omnes digni concurrant; aliàs, si non liceret dignis se opponere dignioribus, pauci concurrerent, & fortè digniores a scrupulo territi se retraherent, idque in grave damnum Ecclesiæ utiquè verteret. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Sanch.c.1.du.48.num.4. Pal.D.2.p.11. §.5.num.1. Nav.de Orat.Misc.45.num.89.& 97. ac Lugo D.35. num.91. cum Turriano*, dicit quòd, si talis concurrat gratiâ honoris, ut ad alios concursus gradum sibi faciat, & postea desistat petere, ut eligatur, certè non peccat. Secus si prætendat electionem, apertè cognoscens alterum esse digniorem. Ratio, quia, licèt Episcopus non peccet ipsum eligendo ex errore inculpabili, peccat tamen ille cooperando ad talem electionem, saltem materialiter injustam; maximè quia injustitia illa vergeret in damnum dignioris, qui jus habet ad sui electionem. Hæc sententia, speculativè loquendo, apparet probabilior; attamen in praxi nunquam videtur locum habere posse; nullo enim casu is, qui est dignus poterit esse certus, quòd Episcopus bona fide eum eligendo, non habeat aliquod rationabile motivum, ipsi concurrenti occultum, excludendi alterum, quem ille putat digniorem. Hoc innuit ipse *Lugo num* 89.

Dubium 2. est, an hic dignus, manifestè cognoscens alterum se digniorem, peccet acceptando Beneficium, & teneatur damnum illi resarcire? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Nav.l.2.de Rest c.2.num.173. Pal. d. § 5.n.1.* item *Sylvius, & Tanner. ap. Salm. d num.374.* Ratio, quia ipse acceptando Beneficium concurrit ad injustam electionem in damnum alterius. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Sanch.c.1.du.13. num.2. Sot de Just l 3. qu 6. a 2. Diana to.2 tr.5.Misc.R.110. cum Turr. &c. ac Salm.l.c.* dicit eum nec peccare, nec teneri ad restitutionem. Ratio cur non peccet, quia ex una parte, ut ait *D. Thomas 2.2.q 185.a.3.* loquens de assumtione ad Episcopatum, ille, qui debet assumere, *tenetur assumere meliorem ad regimen Ecclesiæ*; pro eo verò qui assumitur, dicit quòd *non requiritur, ut reputet se aliis meliorem, sed sufficit quòd nihil in se inveniat, per quod illicitum ei reddatur assumere prælationis officium*; Ex alia parte non peccat cooperando peccato collatoris, cùm per ipsam collationem jam Episcopus peccatum consummaverit, & per accidens se habet, quòd ipse acceptet, vel non, juxta dicta in simili casu *l.3 n. 492.q.8.v. Sed admissa, pag* 277. Prout enim (ait *Sanch.*), si Pater & extraneus sint in extrema necessitate, extraneus recipiendo panem a filio, licèt filius peccet panem ei præbendo, ipse tamen non peccat acceptando: Ita in casu nostro. Ratio autem cur ille neque tenetur ad restitutionem est, quia, cùm Beneficium jam est ei collatum, alter dignior nullum jus ampliùs ad illud habet, eo quòd desinit tunc Beneficium esse inter bona communia; Prout, si res duobus vendita, tradatur secundo emtori, non tenetur iste rem emtam primo emtori restituere, cùm per traditionem adeptus sit illius dominium, & extinctum sit jus ad rem primi emtoris. Licèt autem in nostro casu concedatur digniori appellatio, collatio tamen in utroque foro valida est, & electus non potest a Beneficio acquisito amoveri, nisi per sententiam Judicis collatio invalidetur, ut diximus *num.*102. Et hæc sententia mihi probabilior videtur; Tantò magis, quia sicut dignus electus potest licitè Beneficium petere, juxta dicta in præcedenti dubio; sic etiam potest acceptare, eo quòd nunquam potest esse certus collatio-

nem fuisse injustam. Hinc ait probabiliter *Lessius d. num.*70. quòd, si certè existimes Episcopum non judiciô, sed favore te prætulisse, hoc tibi non imputabitur, si Beneficium tibi non sollicitanti fuerit oblatum, vel si bona fide sollicitasti.

111 Quæritur VIII. An Examinatores teneantur Episcopo denuntiare digniores? *Prima* sententia negat eum *Lugo D.*35.*num* 66. *Pal.loc.c.* §.4. *num.*9.*Croix l.*4.*num.*626.*& Barb.Garc. &c.* apud *Salm.num.*338. Et probant ex *cit. c.*18. *Trident. Sess.* 24. ubi dicitur: *Peracto deinde examine renuntientur quotcunque ab his idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrinâ, &c. Ex hisque Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit*. Ergo, ut dicunt, ex verbis Concilii colligitur, quòd solùm ad Examinatores pertinet denunciare idoneos; ita ut Episcopus invalidè eligeret eum, quem ipsi reprobarent; sed contra ad Episcopum unicè pertinet judicare, quis eorum sit dignior. Hoc confirmat *Lugo* ex Declaratione S.C. Concilii, quam refert, ubi dicitur „: (S.Congregatio declaravit non pertinere ad Examinatores, sed solùm ad Episcopum judicare, qui ex concurrentibus ad Parochialem vacantem sit magis idoneus.) „ Et in *Conc.Trid cap.*18.*Sess* 24. tantùm habetur, ut Examinatores peracto examine renuntient Episcopo quotcunque ab his idonei judicati fuerint. Hæc sententia est quidem probabilis, sed probabilior mihi est *secunda* sententia opposita, quam tenent communiùs *Nav.l.*2. *de Rest. cap.*2.*num.*187. *Ronc.c.*5.*q.*9.*R.*1.*& Salm. num.*339. cum *Az.Led.Med.Vill.Lop.Dian.Tap.&c.* Ratio, quia ideo, & præcipuè Concilium præscripsit concursum, & Examinatores, ut Episcopus faciliùs, & tutiùs digniorem agnoscere ac eligere valeret; Unde quamvis ex verbis Concilii non inferatur obligatio Examinatorum denunciandi digniorem, infertur tamen ex mente Concilii. Nec obstat Declaratio allata S. C. ut supra, quia ibi nil aliud decernitur, nisi quòd ad Episcopum pertinet judicare de majori dignitate oppositorum, & hoc est certum; sed ibi non excluduntur Examinatores teneri ad exponendum Episcopo, quem ipsi censeant magis idoneum, ut mens Concilii servetur.

ARTICULUS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum?

„ Resp. 1. Ut Beneficium aliquod validè, & licitè obtineatur, requiritur, ut sit persona capax, & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui Ordo major non est annexus), non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aût facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian p.*3.*t.*6. *R.*64.*ex Azor. & aliis* 5.)* (*Cum Gonzalez. Pal.Filliuc.Barb. & Salm. De Benef c un. n.*160. *communiter.*)* Pro eo, quod Diaconatum, 22. Pro eo, quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. *(*Ut probabiliter Less. & Azor. apud Salm.num.*157. *Quæ ætas sufficit, si Ordinem suscipiat intra annum, juxta Trident. sess.*24. *cap.*12. *Nota, quòd, ætate deficiente, etiam quoad unam horam, provisio Beneficii est nulla: Est commune cum Sanch.Pal.Azor.& Salm. num.*162.)*. Colligitur ex *Trid. sess.*22.23. &c. In his tamen, & similibus casibus multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem, & dominium parit. Ita *Less.dub.*20. „ 112

„ Resp. 2. Qui recipit Beneficium quodcunque habens annexum Ordinem Sacrum, tenetur habere voluntatem saltem conditionatam clericandi, & Sacrum Ordinem accipiendi intra tempus a jure requisitum. *Lay. c* 14. *Less.l.*2.*cap.*34.*d.*26. Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò, si curatum, seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiam ipso „ jure 113

„ jure est privatus, & ad fructuum restitutio-
„ nem tenetur, ut patet ex *c. Commissa §. 7.*
„ *de elect. in 6.* Quòd si tamen, mutatâ volun-
„ tate ante finem anni Sacerdos fiat, fructus
„ retinere potest; * (*Idem docent Nav. Less. Sanch &c. cum Salm num. 190. Et sic tenendum*
„ *contra Sot. & Tol. ut probatur ex dict. c. Commis-*
„ *sa, ubi dicitur, quòd recipiens Beneficium cu-*
„ *ratum animò non suscipiendi Sacerdotium te-*
„ *netur fructus restituere*, nisi voluntate mu-
„ tatâ promotus fuerit; *Vide omnia verba te-*
„ *xtûs citati infra num. 114.*)* Imò & Episco-
„ pus dispensare potest, ut, Vicario substitu-
„ to, studiis per septennium vacet.

„ Dixi 1. *Habens annexum Ordinem Sacrum:*
„ quia, si is non sit annexus, & Beneficium
„ sit simplex, licèt illud acceptet animô fructus
„ lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi
„ venialiter peccat, si aliàs officio suo satisfaciat,
„ ut docent *Lay. c. 17. Sanch. l. 7. de Matr. D. 45.*
„ Ratio est, quia illa perversio ordinis non vide-
„ tur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad
„ nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde
„ *Garzias p. 3. c. 4. num. 42.* tamen ab omni cul-
„ pa excusat.

„ Dixi 2. *Voluntatem saltem conditionatam:*
„ quia, si ex justa causa postmodum status
„ Clericalis minùs illi convenire videatur, pot-
„ est animum mutare, etiamsi Beneficium sit
„ curatum, v. gr. si primogenitus familiæ, aut
„ frater unicus sine liberis decedat: si optimum
„ matrimonium ad conservationem familiæ
„ nobilis, vel ad lites graves sopiendas neces-
„ sarium offeratur. Ratio est, quia non est
„ mens Ecclesiæ, ita Ecclesiasticum statum ob-
„ ligare, ut hæc, & similia bona impedian-
„ tur, *loc. cit.*

Quæritur hìc I. Quomodo peccet, qui re-
cipit Beneficium simplex, animô deinde uxo-
rem ducendi, Beneficiô dimissô? Certum est
peccare graviter, si Beneficium habeat anne-
xum Ordinem sacrum, ut communiter docent
Busemb. ut supra, & Sanch. l. 7. de Matr. D. 45. n. 14. Pal tr. 13. D. 4. p. 7. num. 14. & Salm. tr. 28. num 200. cum Soto, Tol. &c. Si verò Ordinem Sacrum an-
nexum non habeat, tres sunt sententiæ: *Pri-
ma*, quam tenent *Less. l. 2. c. 34. num. 132. Tol. l. 5. c. 5. & Salm. num. 199. cum Soto, & Gutt.* dicit ad-
huc peccare mortaliter, quia similis intentio
est perversio ordinis naturalis & Divini, sta-
tuentis Beneficia recipienda esse tantùm ad ob-
sequium Deo præstandum. *Secunda* sententia,
quam sequuntur *Palaus l. c. & Garcias ap. Bus. ut supra*, censet talem ne leviter quidem pec-
care, quia nullum apparet præceptum hoc pro-
hibens. *Tertia* sententia media, quam tuentur
cum *Busemb. Sanch. l. c. num. 19. & Laym. l. 4. tr. 2. c. 13. num. 11. cum Nav. & Vasqu.* tenet hunc non
quidem excusari ab aliqua culpa, cùm talis a-
nimus aliquam involvat inordinationem; Sed
non peccare graviter, cùm hujusmodi inordi-
natio non sit tanta, ut damnari debeat de mor-
tali; nullo enim jure constat ipsam esse gra-
vem. Nullum autem præceptum (ut rectè do-
cent *S. Antoninus, & P. Concina*, quorum verba
retulimus *l. 3. num. 547. v. Ceterùm. pag. 306.*) est
hominibus sub gravi imponendum, nisi evi-
dens ratio id suadeat. Et ex hoc principio,
tradito priùs etiam a *D. Thoma Quolib. 9. a. 15.*
præfata tertia sententia probabilior mihi red-
ditur.

Quæritur II. An peccet graviter, & tenea- 114
tur restituere fructus, qui recipit Beneficium
curatum cum animo dubio, vel conditionato
suscipiendi Sacerdotium intra annum? Affirmant
Conc. to. 10. pag. 152. & Sotus, Azor. apud *Salm num. 185.* quia lex exigit veram intentionem susci-
piendi &c. Sic enim habetur in *c. Commissa de Elect. in 6: Ceterùm, si promoveri ad Sacerdotium non intendens, Parochialem receperis Ecclesiam, ut fructus ex ea per annum recipias, ipsam postea dimissurus; (nisi voluntate mutatâ promotus fueris) teneris ad restitutionem fructuum eorundem, cùm eos receperis fraudulenter.* Negant verò
Nav. Barb. Garc. Graff ibid. num. 186. quia textus
loquitur de eo, qui accipit fraudulenter Be-
neficium; Non autem dicunt accipere fraudu-
lenter, qui cum animo dubio, aut conditio-
nali accipit. Verumtamen alii opinantur, ut
Less. l. 2. c. 34 num. 131. & 133. Sanch d. c. 45 n 10. Pal. n. 5. & Salm num. 188. qui citant *Lop. Man. Bardi, &c.* accipientem cum dubio peccare mor-
taliter, & teneri ad fructus perceptos resti-
tuendos, quia dubitans revera non habet in-
tentionem; Non verò accipientem sub con-
ditione, quia hic veram habet intentionem,
quamvis conditionatam. Sed prima sententia
est mihi probabilior, quia intentio, ut non sit
fraudulenta, debet esse determinata ad ordinem.

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia? Et quinam Beneficiarii teneantur ad Residentiam?

Bbbb 2 115 *An*

115 *An & quando liceat habere plura Beneficia? vide alia apud Busemb.*

116 *Quotuplicia sint Beneficia? Et quæ sint incompatibilia?*

117 *An pluralitas Beneficiorum sit vetita de Jure Divino, vel Positivo?*

118 *Quæ causæ cohonestent pluralitatem Beneficiorum? Et an, si quis habens unum Beneficium simplex accipiat alterum, vacet primum?*

119 *De obligatione* Residentiæ. *Vide quæ habentur apud Bus.*

120 *Quinam Beneficiarii ad Residentiam obligentur?* 121. *Qu. I. An Curati teneantur residere de Jure Divino?* 122. *Quid notandum circa Residentiam Episcoporum?* 123. *Quid circa Residentiam Parochorum? Dub. 1. An Parochi indigeant licentiá in scriptis? Dub. 2. An Parochi habentes justam causam possint abesse per duos menses sine licentia? Quid si urgeat aliqua necessitas? Quid si absint per modicum tempus?*

124 *Qu. II. Quo in loca Beneficiarii teneantur residere? Et præsertim ubi Episcopi? Et ubi Parochi?*

125 *Qu. III. Quænam causæ excusent Pastores a Residentia? Et I. De causa* Charitatis. *II. De causa* Necessitatis. *III. De causa* Obedientiæ. *IV. De causa* Utilitatis.

126 *Qu. IV. Quando & quomodo Pastores non residentes teneantur restituere fructus Beneficiorum?* 127. *Dub. 1. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia? Dub. 2. Quid, si eorum absentia sit sine culpa? Dub. 3. Quid, si resideant inutiliter? Et an Parochi teneantur per se exercere munia principaliora? Dub. 4. An non residentes teneantur integros fructus restituere?*

128 *Quibus debent restitui fructus a non Residentibus?*

129 *Plura hic de* Residentia Canonicorum. 130. *Quænam causæ excusent Canonicos ab assistentia Chori? Et I. De causa* Infirmitatis. *Dub. 1. An per se excusentur Septuagenarii? Dub. 2. An Cæci, & Surdi? II. De causa* Necessitatis. *Quid, si quis abest a Choro ob excommunicationem incursam? Quid, si Ecclesia sit interdicta? Quid, si polluta? An Canonici irregulares amittant Distributiones, & fructus Præbendæ? III. De causa* Utilitatis. 131. *Quid de Canonica Pœnitentiario? Quid de Theologo, de Examinatoribus, Visitatoribus, &c?* 132. *Quid de Canonicis docentibus? An Parochi docentes gaudeant eodem privilegio? Quid de Canonicis, & Parochis studentibus?*

115 „ RESpond. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præferens; imò ordinariè illicita, & naturali juri repugnans (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat), nisi justa causa ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè *Laymann l.4.t.2.c.8.num.1. ex S.Thom. Less. Azor. &c.* comm. Quia, ut docet *Tridentin. sess.24.* pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus Divinus, Ecclesia operariis, fundator piâ intentione, pauperes utiliores, Ecclesiæ futuri sustentatione privantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus, accepta pacifica possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures Dignitates, Personatus, duo Beneficia uniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ, etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat: qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. gr. Canonicatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Tridentin. sess.14.cap.12. de reform.* ut non liceat ultra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Unde *Laym.c.8.n 6.* docet Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, qui ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medii anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numerandos.

Dixi, *nisi justa causa cohonestetur*; quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi justa causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet *Less n.124.*

Porrò justa causa dispensandi erit evidens necessitas, & utilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogativæ, & merita personæ, ver. gr: insignis nobilitas, dignitas, scientia, auctoritas, virtus, &c. modò caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam personæ, ad privatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia sequentibus casibus haberi possunt.

1. Si utrumque adeo sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem, modò utrumque sit simplex, nec residentiam requirat. *(Secus igitur, si Beneficia residentiam requirant, licèt sint tenuia; Croix l.4.n.918. cum communi.)*

„ 2. Quan-

" 2. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim utrumque per modum unius possidetur, ita tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia a'ere.

" 3. Quando Beneficia legitimè sunt unita.

" 4. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

" 5. Quando unum Beneficium habetur in titulum, alterum in commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita *Regin.ex Sylv.*

116 Beneficia alia sunt *Simplicia*, prout sunt ea quæ instituuntur tantùm ad preces Deo persolvendas, & ad Altaris servitium, nimirum Canonicatus, Capellaniæ auctoritate Pontificia vel Episcopali erecta, Præstimonia quæ dantur Clericis ad studia prosequenda, & similia. Alia sunt *Duplicia*, scil. quæ habent aliquam jurisdictionem, præeminentiam, vel administrationem, ut sunt Dignitates, &c. ut infra. Item alia Beneficia sunt *Compatibilia*, alia *Incompatibilia*. Et horum alia sunt incompatibilia *primi generis*, prout sunt Beneficia curata, vel uniformia sub eodem tecto, nempe quæ ad easdem functiones concurrunt eodem loco & tempore; item Dignitates, Personatus, & Officia. *Dignitates* sunt quibus est annexa aliqua jurisdictio supra Clerum, aut Populum, ut sunt Episcopatus, Abbatiæ, Decanatus, Præposituræ, Archipresbyteratus, Archidiaconatus. *Personatus* autem sunt qui habent præeminentiam aliquam supra Clerum, sed sine jurisdictione, ut sunt munera Primicerii, Præcentoris sive Cantoris, & Sacristæ primarii. *Officia* demum sunt munera Thesaurarii, Præceptoris, Custodis, seu Sacristæ inferioris, Oeconomi, &c. quorum aliquibus est annexa quædam administratio, sine tamen jurisdictione, aut præeminentia. Alia verò sunt incompatibilia *secundi generis*, ut sunt Canonicatus, & omnia quæ residentiam requirunt. Pro cunctis autem his Beneficiis tam primi quàm secundi generis notandum, quòd hoc ipso quòd Clericus unum Beneficium incompatibile obtinuerit, primum vacat: Item, si utrumque retinere præsumserit, utroque manet privatus Ita *Sporer tom.3. de Statu Cler. pag.76. n* 48 *Salm. tr.28. de Benef num.664. cum Gonzal. Azor. Garcia, ac Fagnan. in c. De multa. de Præben.* ex Declarat. SC Idque probari dicunt *Salm l.c. cum aliis* ex Trident. *Sess 7.c.2 & Sess.24.c.17.* contra *Nav. & alios ibid.* putantes Concilium loqui tantùm de Beneficiis curatis, de Dignitatibus, Personatibus, Officiis, & Beneficiis uniformibus sub eodem tecto, non verò de aliis; De præfata autem Declaratione ait *Navarrus* sibi non constare. Sed primæ sententiæ, utpote communissimæ, mihi libet adhærere.

Præterea notandum cum *Salm. num.666. & Abelly Append. de Statu Cler. pag.448.n.2.* quòd in aliquo casu evidentis necessitatis, sive utilitatis Ecclesiæ posset Papa dispensare, ut aliquis obtineat plura hujusmodi Beneficia incompatibilia, etiam curata, prout Gregorius Magnus fertur præfecisse Martinum, Paulinum, & alios duobus Episcopatibus. Idque patet ex Trident. *Sess.7. c.5.* Diximus *casu evidentis necessitatis, vel utilitatis*, nam aliàs habens plura hujusmodi Beneficia, etiam cum dispensatione Pontificis, non erit tutus in conscientia, ut rectè dicunt *Salm.l.c. cum Bellarm. Panorm. Wigandt, & Tolet.*

Hìc autem magna vertitur quæstio, an pluralitas Beneficiorum sit vetita non solùm de jure Canonico, sed etiam naturali? *Prima* sententia negat cum *Innoc. in c. finali, de Cleric. non resid. num.1. & in c. Jamdudum. de Præbendis n.2.* item *Filliuc. Lupo apud Salm. de Benef. num.656. & Val. Led. Tusch. Rebuff. &c. apud Croix l.4. num. 502.* Quia, ut dicunt, si hoc esset contra jus naturæ, Papa non dispensaret ita frequenter in hac pluralitate, ut videmus esse in consuetudine. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Tournely to.3. pag.774. a.2. & Azor. Panorm. ac Hostiens. apud Salm. num.655.* absolutè affirmat tam de Beneficiis duplicibus, quàm simplicibus. Ratio, tum quia nequit unus duabus Ecclesiis satis bene deservire; tum quia intentio Fundatorum talis est, ut plures sint, qui Ecclesiis inserviant; Et ideo pluralitatem Beneficiorum dicunt fuisse expresse damnatam ex Trident *Sess.24. de Ref. c. 17.* ubi sic sancitum fuit: *Cùm ecclesiasticus Ordo pervertatur, quando unus plurium Officia occupat, sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis adscribi. Verùm quoniam multi improbæ cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea quæ bene constituta sunt variis artibus illudere, & plura simul Beneficia obtinere non erubescunt, sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscunque personis quocunque titulo, etiamsi Cardinalatûs honore fulgeant, mandat observari, statuit, ut in posterum unum tantùm Beneficium ecclesiasticum* 117

singu-

singulis conferatur. Quòd quidem si ad vitam ejus cui confertur honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæ que non modò ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia Beneficia tam Secularia, quàm Regularia quæcunque, etiam commendata, pertineant, cujuscunque tituli, ac qualitatis existant. Tertia autem sententia communis, & tenenda docet pluralitatem Beneficiorum sive duplicium, sive simplicium, modò unum sufficiat ad congruam sustentationem, secundùm se esse contra jus naturale, ob rationes mox allatas; ita ut nec etiam cum dispensatione Pontificis valeant retineri sine peccato mortali; sed non taliter quòd id non possit ex aliquibus circumstantiis cohonestari. Ita *S.Thom. Quodlib.9.a.*15. quem sequuntur *Less.l.*2. *c.*34. *num.*137.*Laym.l.*4 *tr* 2.*c.*8. *n.*2. *Pal tr* 13. *D.*6. *p.*4. *num.*26.*Azor.*2.*p.l.*6 *c.*12. *q.*7. *Abelly App de Statu Cleric.a.*3.*qu.*4 *num.*4. *Holzmann to.*1. *pag.* 431. *n.* 417.*Salm.num* 658. *& num* 669 ubi nostram sententiam, ut certam habent cum aliis communiter; item *Bellarm.* (*ap. Tournely l.c.*) qui ait dispensationem Pontificis neminem tutum reddere, nisi adsit urgentissima causa, & Ecclesiæ necessaria.

118 Causæ autem cohonestantes pluralitatem Beneficiorum, ex communi DD. sententia sunt I. *Necessitas Ecclesiæ*, nempe si desint alii Ministri idonei; Ita *P.Concina tom* 10. *pag.*171.*n.*7. *Anacl.pag.*419 *num.*16.*& Salm. n.*661. *& alii, ex D.Thoma*, qui docet *cit. a* 15. tunc posse alicui conferri plura Beneficia, *si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequiô, & ipse possit plus deservire Ecclesiæ, vel tantundem absens, quàm alius præsens*, verba S. Doctoris. II. *Utilitas Ecclesiæ*, nempe si unus solus, licèt absens, magis censetur profuturus suâ auctoritate, doctrinâ, & prudentiâ, quàm alter suâ præsentiâ. Ita *Holzmann to.*1 *pag.*431. *num.*418. *Conc. l.c. & Anacl. n.*17. *cum Pirhing.* Hinc ajunt *Holz. & Anacl.* hac de causa conferri aliquando filiis Principum plures Episcopatus, etiam ante ætatem, ut Ecclesiæ contra Hæreticos potentiùs defendantur. III. *Evidens meritorum prærogativa*, scilicet si aliquis præstaret doctrinâ, consiliô, instructione, aut scriptione. Ita *Laym. l.*4.*tr.*2.*c.*3 *num.*2. *Anacl.l.c. num.*18. *& Holzm. d. num.*418. *ex c. De multa. §. fin. de Præb.* ubi dicitur: *Nullus plures dignitates, aut personatus habere præsumat, etiamsi Curam non habeant Animarum; Circa sublimes tamen, & litteratas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, cùm ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.* Et hoc est conforme doctrinæ Apostoli 1. *ad Tim.* 5. ubi ait: *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore* (idest *munerum largitione*, ut explicat S. Hieronymus *c.*15. *Matth.*) *digni habeantur; maximè qui laborant in verbo, & doctrina.*

Quæritur autem circa Beneficia simplicia, an si quis habens unum Beneficium, jam sufsufficiens ad suam congruam sustentationem, accipiat secundum sine causa cohonestante, primum ipso jure vacet? Negant *Holzmann to.*1. *pag.*431. *num.*415. item *Gonzalez, & Flaminius ap.Salm.num.*669. dicentes hunc Beneficiô non privari, sed esse cogendum per sententiam Judicis, ut alterum dimittat. Sed meliùs, & communiùs affirmant *Barbos.de Pot. Ep.All* 62 *num.* 3. *Fagnan. in c. De multa. de Præb.& Salm.num.* 669 *cum Garcia*, ex quadam Declar. S.C. quam iidem *Fagn & Garc.* referunt; Hoc enim conformius videtur verbis, aut saltem menti Tridentini.

Quæres, An, & quomodo Clerici tenean- ,, 119
tur ad residentiam? ,,
Resp. 1. Episcopos, Parochos, eosque, qui ,,
curatum Beneficium habent, jure Divino ,,
teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, ,,
nisi majus bonum urgeat: quia contra ra- ,,
tionem est, ut hic officium, & fructus, al- ,,
ter onus habeat. *Bon. tr.*1. *D.*5. *de oblig. Be-* ,,
*nef.p.*1. ,,
Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut si ,,
Episcopi intra annum ultra tres, & Paro- ,,
chi ultra duos menses absque legitima cau- ,,
sa per Episcopum cognita, & approbata ab- ,,
sint, mortaliter peccent, & fructus non fa- ,,
ciant suos. Ita *Trid. sess.*23.*de reform.cap.*1. *v.* ,,
Bonac.l.c. Notat autem *Dian.p* 9.*t.*7.*R.*53. *ex* ,,
Bard. supradicta etiam habere locum in Su- ,,
perioribus, sive Prælatis regularibus; ideo- ,,
que eos teneri tempore pestis etiam cum ,,
periculo, suis assistere. ,,
Respond. 3. Qui in Ecclesiis Cathedrali- ,,
bus, vel Collegiatis obtineat dignitates, Ca- ,,
nonicatus, præbendas, vel portiones.* (*Item* ,,
omnes Mansionarii, & ceteri, qui habent in ,,
Collegiatis Beneficium perpetuum cum servi- ,,
*tio annexo in Choro, ut dicunt Salm. tr.*28. ,,
*num.*142. *ex Declar. S.C. contra Azorium, qui* ,,
eos excusat, si alii sint qui Ecclesiæ inserviant)*, ,,
si intra annum ultra 3. menses absint, pri- ,,
mo anno media parte fructuum, secundo ,,

,, vero

„ vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ: ut constat ex Trident. *sess.24.c* 10.

„ Resp. 4. Causas a residentia excusantes esse, 1. Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici; neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones litterarum humanorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel juris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam, ex quavis alia justa causa. 5. Honestam consuetudinem', ubi dispositio Concilii non est recepta. V. *Bon.l.c.*

„ Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

„ Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, juxta Trid. nisi tamen absint ab curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omninò involuntariè, ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, &c. V. *Less. l.2.c.34 dub.29.*

Plura hìc scitu & ad praxim necessaria sunt ad trutinam vocanda circa hanc materiam *Residentiæ*, cujus nomine intelligitur commoratio in loro Beneficii, ad obsequia Ecclesiastica personaliter reddenda; Unde bene infert *Sylvester*, quòd ii qui in loco Beneficii degunt, sed debita officia non præstant, non reputantur residere, ut infra meliùs explicabitur. Ut certum autem sciendum, quòd olim de jure communi omnia Beneficia, simplicia residentiam exigebant, ut patet ex *c. Clericus. Dist 91. & c. Ex parte. 8. de Cler. non resid.* Sed hodie ex generali totius Ecclesiæ consuetudine ipsa talem residentiam non requirunt, cùm sufficiat per Vicarium servitium præstare, nisi Fundatores aliud expresserint. Ita communiter *Continuat. Tournely tom.3. pag.29. Holzmann de Præc. partic.pag.423. num.425. Barbos.in Trid. Sess.24. c.17.num.18.cum Sanch.Azor.Reg.& Sporer to.3.de Stat Cler.pag 73 num.22.* qui de hoc refert Decretum S.C. Tantùm hodie ad residentiam obligantur omnes Pastores curam Animarum habentes, & omnes Canonici sive Præbendati, &c. Cathedralium sive Collegiatarum, de quibus infra postea agemus.

Quæritur I. An omnes curam Animarum habentes teneantur ad residentiam de jure Divino? Negant *Ambrosius Chatarinus, Valerius, &c. apud Salm.tr.28.de Benef.num.91.* qui dicunt teneri tantùm de jure positivo. Sed omninò tenendum ad id obligari de jure Divino, ut communiter cum *Busemb.* docent *Less.l.2.c.34. num.153. Tournely to.3.pag.29. Petrocor. to.4. pag. 503. Anacl.de Ben.pag.414.num 68. Roncaglia eod. tit.c.2.q.3.R.2.Spor.l c.pag.73.n.23. cum Nav. Fagnan.Garc.Barbos.& Salm.l.c. num.94.* cum aliis innumeris. Et probatur ex Conc. Trid. *Sess. 23. c.1. de Ref.* ubi, licèt hoc non fuerit expressè definitum, fuit verò tanquam certum suppositum, his verbis: *Cùm præceptô Divinô mandatum sit omnibus, quibus Animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre, Verbique Divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplô pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, in cetera pastoralia munia incumbere; quæ omnia ab iis nequaquam præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, &c. Declarat S. Synodus, omnes Cathedralibus Ecclesiis Præfectos, etiamsi S. Rom. Ecclesiæ Cardinales sint, obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Diœcesi residentiam, ubi injunctô sibi officiô defungi teneantur &c.* Si ergo de jure Divino est, ut Pastores oves agnoscant, & pascant exemplô, de jure etiam Divino est consequenter, ut resideant ubi oves morantur; aliàs ea nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui *gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Hinc bene ajunt *Tournely pag.31. & Croix l.4 num.865.cum Lugo,* non posse Pontificem in hoc dispensare, sed tantùm posse aliquo casu declarare, quòd jus Divinum non obliget, justis intervenientibus causis, de quibus vide infra *num.125.* 121

Hìc autem notandum I. ab eodem Concilio *dict.c.1.* concessum esse Episcopis per duos vel tres menses abesse a suis Ecclesiis, his verbis: *Quoniam qui aliquantisper tantùm absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt; Sacrosanta Synodus vult illud absentiæ spatium singulis annis, sive continuum, sive interruptum, extra prædictas causas, nullo pacto debere duos, aut ad summum tres menses excedere.* Unde opinantur *Roncaglia c.2.q.3.R.2. Elbel pag.526.num.* 122

360.&

360. & *Anacl. p. 415. num. 73. cum Barb. & Sot. & aliis*, sufficere pro tali absentia excusanda causam etiam relaxandi animum, vel consanguineos aut amicos invisendi. Attamen *Palaus D. 5 p. 4 n. 1. Vasqu. Op. de Ben. c. 4. §. 2. num. 147. & Mazzotta to. 2. pag. 411 num. 2. cum aliis* dicunt præfatas causas non sufficere, nisi fortè ad mensem, qui revera bene satis est ad animum relaxandum; Dum e converso Concilium judicium pro sufficientia causæ æquæ (idest proportionatæ ad talem absentiam) remittit conscientiis Episcoporum, & sedulò monet, ne salutis periculo ob hoc se committant; Sic enim in *eod. c. 1. Trid.* immediatè ad relata verba subditur: *Et haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat, & absque ullo gregis detrimento; Quod an ita, sit abscedentium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam & timoratam fore, cùm Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere, suo periculo tenentur.* Notandum autem, quòd Concilium *ibidem* monet Episcopos, ne absint a suis Ecclesiis Cathedralibus tempore Adventûs, Quadragesimæ, Nativitatis, ac Resurrectionis Domini, necnon Pentecostes, & festi Corporis Christi. An verò causæ supra allatæ sufficiant ad excusandam absentiam Episcoporum pro tribus mensibus a Tridentino concessis, vel causæ majores his requirantur? Perpende id quod in duplici loco de hoc puncto dixit noster SS. P. Bened. XIV. Nam in uno videtur causam absolutè gravem requirere ad excusandum; In altero verò solas causas futiles excludit. En verba Pontificis; in Bulla quæ incipit *Grave* &c. edita die 21. Aug. 1741. (*in Bullar. to. 1. pag. 63.*) scribens ibi ad Episcopos Hibernos, & conquerens quòd aliqui ipsorum vix per mensem in suis Diœcesibus residebant, deinde sic ait: *Episcopi sanè residendi debito satis nunquam faciunt, qui per alium a se substitutum seu Vicarium Ecclesiam regunt, nisi fortè ad breve tempus, & gravi de causa id fieret.* In alia autem Bulla quæ incipit *Ad universæ*, edita die 3. Settemb. 1746. (*in Bullar. to. 2. pag. 28.*) declarans, qualis sit causa *æqua* requisita a Trident. pro trimestri absentia Episcoporum, dicit: *Animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque futiles causæ excluduntur.*

Insuper quoad hanc Episcoporum Residentiam plura alia hìc sedulò oportet adnotare, quæ habentur in Bulla *Ad Universæ*, mox supra citata. In ea ante omnia confirmantur, & præcipiuntur servari in virtute sanctæ Obedientiæ Decreta super hac re edita per S. Pium IV. Greg. XIII. Clem. VIII. Et præsertim innovantur Decreta Urbani VIII. ubi præscriptum fuerat 1. Quòd in Curia possunt Episcopi manere Romæ per mensem (qui tamen ex concessione Ben. XIII. prorogari potest per alios 40. dies a Vicario Pontificis). 2. Quòd Episcopi accedentes ad limina Apostolorum juxta tempora statuta abesse possunt per quatuor menses, & per septem, si ipsorum Ecclesiæ sint ultra mare vel montes positæ. 3. Quòd si Episcopi occupari debeant in Conciliis Provincialibus, aut Congregationibus Ecclesiasticorum, vel in Officiis Reipublicæ, quæ ipsorum Episcopatibus sint adjuncta, possunt abesse pro tempore ad ea necessario. 4. Quòd Episcopi non possunt trimestrem absentiam a Tridentino concessam conjungere cum eo tempore, quo ipsi commorari debent: sive cum eo, quod ipsis conceditur ad sacra Limina visitanda; sive cum eo, quo propter aëris insalubritatem ipsis extra Diœcesim degere permittitur; nec possunt trimestre unius anni conjungere cum trimestri anni sequentis.

Deinde idem Bened. XIV. in præfata Bulla renovat pœnas Episcopis non residentibus impositas a Trident. *sess 6 c. 1. & Sess. 23 c. 1.* Item innovat pœnam amissionis facultatis testandi, & disponendi, si quæ transgressoribus ejusmodi competat, a Pio IV. impositam; necnon pœnam inhabilitatis ad majores Dignitates, & Ecclesias obtinendas indictam a Clem. VIII. Quibus addit privationem omnium Privilegiorum, quæ transgressoribus tanquam Pontificio Solio assistentibus concessa fuerint. Præterea declarat, quinam comprehendantur nomine *Transgressorum*, his verbis: *Decernentes sub Trangressorum nomine comprehendi non solùm eos, qui præter tres menses a Concilio toleratos, absque legitima causa, & expressa Rom. Pontificis licentia extra proprias Diœceses commorantur, sed eos etiam qui hujusmodi licentiam falsis simulatisve causis dolosè extorquere non dubitaverint, vel, eâ semel ritè rectèque obtentâ, præscriptos in eadem limites ac præfinitum tempus prætergressi fuerint.* Vide alia infra, quæ in hac Bulla sanciuntur.

Notandum II. quòd sic pariter non excu- 123
santur a gravi culpa, & a restitutione fructuum Parochi non residentes, ut declaravit idem Tridentinum *eod. cap. 1.* Et hi tenentur residere, quantumcunque modicum sit Beneficium, ut dicunt *Salm. tr. 28. num. 109. cum Barb. & Reg. ex c. Conquerente. de Cler. non res.* Statuit

autem

autem idem Trid. *loc. cit.* Parochos non posse discedere a suis Ecclesiis ultra bimestre, nisi ex gravi causa, & cum licentia Episcopi in scriptis, nec infra bimestre, nisi idem ipsorum Episcopus causam, & Vicarium substitutum approbaverit. Verba Concilii: ***Eadem omninò, etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de Curatis inferioribus . . . Sacrosancta Synodus declarat & decernit; Ita tamen ut quandocunque eos, causâ priùs per Episcopum cognitâ & probatâ, abesse contigerit, Vicarium idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam, in scriptis gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant.***

Hic autem dubitatur 1. an præfata licentia in scriptis omninò requiratur, ita ut non valeat, si oretenus habeatur? Negant *Less. l. 2. c. 34. num. 158. & alii ap. Bon. de Benef. D. 5. p. 5. num. 17.* dicentes scripturam requiri tantùm pro foro externo, non autem ad valorem concessionis. Affirmant verò *Sanch. Dec. l. 6. c. 16. n. 31. Palaus tr. 13. D. 5. p. 5. num. 8. & Nav. ap. Bon. loc. c.* nam, esto de jure naturæ scriptura non sit necessaria ad valorem concessionis, hic tamen est necessaria, cùm a Tridentino licentia in scriptis pro forma expostuletur. At cùm hoc non constet, non puto improbabilem opinionem *Lessii*, quam tenet etiam *Viva Opusc. 3. qu. 3. a. 3. num. 7. in fine*, & probabilem censet *Croix l. 3. p. 1. n. 739.* imò *Continchius*, & *Reg. ibid.* dicunt sufficere licentiam tacitam, saltem si talia concurrant signa, ut constet Episcopum actu consentire. Dicit autem *Mazzotta to. 2. pag. 412.* sufficere etiam licentiam præsumtam; sed ait *Croix loc. cit.* hanc licentiam præsumtam sive interpretativam a nullo admitti. Sed vide dicenda *de Censuris lib. 7. n. 238.*

Dubitatur 2. an Parochus habens justam discedendi causam, possit per dictos duos menses abesse sine licentia Episcopi? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Nav. Man. c. 25. n. 121. Cabass. T. J. l. 5. c. 1. num. 4.* item *Bon. Rodr. Lop. &c. apud Salm. n. 117.* probabilemque putant *Less. l. 2. c. 34. n. 159. Croix l. 3. p. 1. num. 142. Azor. p. 2. l. 7. c. 4. q. 10. & Pal. tr. 13. D. 5. p. 5. num. 3. cum Sà, Zerol. &c.* Ratio, quia (ut dicunt) hoc jam permissum erat ante Concilium, ut patet ex *c. Præsentium. q. 1.* ubi Sacerdos qui causâ infirmitatis aberat a sua Ecclesia per bimestre, ultra tamen tempus ei ab Episcopo præfixum, & ideo fuerat a suo Episcopo remotus, præcipitur a Pontifice in locum suum restitui. Ad absentiam autem duorum mensium quælibet causa honesta sufficit, ut patet ex verbis Tridentini supra relatis; ergo licentia & probatio Episcopi non requiritur pro tali absentia, sed tantùm pro absentia ultra bimestre, pro qua Episcopus debet causæ gravitatem approbare. *Secunda* tamen sententia, quam sequimur, negat, eamque tenent *Barbos. de Potest. Episc. Alleg. 53. n. 96. Elbel to. 2. pag. 527. n. 362.* qui oppositam vocat vix probabilem, *Roncaglia de Benef. c. 2. q. 3. R. 2. Holzmann to. 1. pag. 433. n. 427. & Salm. loc. cit. cum Vasq. Garc. Gom. Fill. &c.* ex quadam declaratione S. C. apud *Garciam*. Ratio, quia, licèt ex Concilio non exigatur gravis causa ad discedendum per bimestre, absolutè tamen requiritur, ut causa ab Episcopo agnoscatur, & probetur, ex illis verbis, *quandocunque eos abesse contigerit, causâ priùs per Episcopum cognitâ & probatâ*. Tantò magis quòd Parochus a Concilio prohibetur discedere, nisi priùs ab Episcopo approbetur Vicarius, qui relinquitur. Dicit tamen *Anacl. pag. 416. num. 77.* in hoc servandum esse usum Diœcesum; Et an rigor iste sit usu receptus, ait *Less. d. n. 159: Credo tamen non esse usu receptum*.

Ceterùm licitè poterit Parochus abesse per breve tempus sine licentia, si aliqua occurrat necessitas, quæ moram non patiatur Episcopum adeundi, modò idoneum Vicarium relinquat, ut rectè ajunt *Sporer to. 3. pag. 74. num. 30. Elbel pag. 534. num. 379. cum communi, & Anacl. pag. 416. num. 78.* qui hoc ut certum habet; Debet verò Episcopum certiorare de suo discessu & causa, ut ille causam agnoscat, & licentiam saltem postea præbeat, nisi brevi fiat reditus; *Elbel cum Garcia, & Spor. ll. cit. cum Fag. Abb. Anacl. &c.*

Item ex parvitate materiæ poterit Parochus excusari saltem a mortali, si discedet per modicum tempus, ut communiter dicunt DD. modò non relinquat infirmos in articulo mortis. Quantum autem sit hoc modicum tempus? S. C. Concilii apud *Garciam*, ut referunt *Salm. num. 113.* sic declaravit: *Parochum non posse abesse absque licentia per hebdomadam, etiam relictô Vicariô idoneô ab Ordinario approbato*. Verumtamen communiter admittunt *Holzm. pag. 433. n. 429. Ronc. q. 3. R. 2. & Spor. n. 31. pag. 74. cum Pal. Barbos. & Anacl.* non peccare graviter Parochum, qui absit sine licentia per sex vel septem dies, relictô tamen Vicariô idoneô; Immo *Tournely pag. 34. num. 5. Cabass.*

l.5.c.1.n.4. Sanch. de Matr.l.7. D.71. n.11. & Reg. Valer.ap.Salm.n.113. id extendunt usque ad 15. & 20. dies. Verùm per Synodum Romanam sub Benedicto XIII. *tit.15. c.6.* vetitum fuit Parochis discedere a Cura ultra biduum sine Episcopi vel Vicarii Generalis licentia in scriptis : Sed per aliquos viros probos tanquam certum mihi fuit affirmatum, præfatam Synodum non fuisse in nostro Regno receptam. Ceterùm non acquiesco opinioni, quam tenet *La-Croix l.3.p.1. num.741.* ubi ait non peccare graviter Parochum, si absit per bimestre sine licentia, sed cum causa, & sine gravi damno ovium. Bene autem poterit Episcopus prohibere, ne Parochi omninò discedant a suis Ecclesiis, esto nequeat eos obstringere per excommunicationem, ne per biduum quidem absint, ut dicunt *Salm.n.103. Ronc.qu.3.R 2.Bon. D.5.p 3.n.8* ex Decreto S.C. *ap.Garc & Barbos.*

124 Quæritur II. Quo in loco Beneficiarii teneantur residere? Papa tenetur residere Romæ, prout etiam Cardinales; ita *Roncaglia de Benf c.2. q 3.R.2.& Salm.tr.28.n.97.* Episcopos autem, alii dicunt, teneri ad residendum in sua Cathedrali; nec satis esse, si resideant in Diœcesi, ut *Salm. num 98. Fagnan. in c.34. de Cler. non resid Roncaglia l.c.cum Barbos. & Sporer pag.73. n.25. ex c. Placuit ut nemini qu.1* ubi ex Concilio Carthag *c. 5.* sic statutum fuit: *Placuit, ut nemini sit facultas, relictâ principali Cathedrâ, ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quàm oportet constitutam curam vel frequentationem propriæ Cathedræ negligere.* Si verò Episcopus habeat duas Cathedrales, potest ubi mavult residere, ut *Salm. l. c.* ex Bulla Urbani VIII. Alii tamen veriùs, ut *Holzmann tom. 1. pag. 432.num.226. Cabass. T.J. l.5 c.1. n.2.* eisque adhæret *Bon. tom.1. D.5. p.3. num 5.* dicunt posse residere Episcopum in quocunque loco suæ Diœcesis; Idque videtur non posse dubitari, cùm in Trident expressè dicantur Episcopi *obligati ad personalem in sua Ecclesia, vel Diœcesi residentiam*. Idemque declaravit N. P. in Bulla, quæ incipit: *Ubi primum*, edita 3. Dec. 1740. §. 4. dicens: *Personalem in Ecclesia vestra, vel Diœcesi servetis residentiam*.

Parochi autem debent habitare in domo suæ Ecclesiæ, si ibi adest; si verò non adest, debent residere in alia domo, quæ sit intra limites Parochiæ, saltem moraliter, nempe quæ sit ita propinqua Ecclesiæ Parochiali, ut commodè possit ei inservire; & quò Parochiani facilè queant ad ipsum recurrere pro Sacramentis suscipiendis; ita *Palaus tr.13.D.5.p.2.num.1. Bonac.de Benef.D.5.p.1.n 4. & Salm. tr.28. n.110. cum Nav. Barb. Hurt. & Garcia*; Hinc rectè dicunt *Bonac. & Salm. ll. cit.* nequaquam residentem censeri Parochum, qui habitaret procul a sua Ecclesia per tria, aut quatuor milliaria; imò etiam per duo, ut non irrationabiliter sentit *Croix l.3.p.2. num.745.* Parochus verò, qui haberet duas Parochias perpetuò unitas, quarum nulla sit dignior, aut frequentior, aut existens in Civitate, hìc poterit habitare in ea qua velit; ut *Salm. ibid cum Nav. Pal. Hurt. Barb. & Garcia*, qui refert hæc fuisse decisa ex variis Declarationibus S. C.

Quæritur III. Quæ sunt causæ excusantes Episcopos, & Parochos a residentia? Quatuor ex Trident. *sess. 23. c.1.* assignantur causæ, nempe *christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesiæ, aut Reip. utilitas.* Has tamen causas decernit Concilium, quoad Episcopos excusandos pertinet, approbandas esse in scriptis vel a Pontifice, vel a Metropolitano, vel eo absente, a suffraganeo Episcopo antiquiori residente, qui Metropolitani absentiam probare debebit. Sed nunc semper ad Papam recurrendum, ut *n. 122. in fine*. Quoad Parochos verò, causæ approbari debent a suis Ordinariis, ut jam supra diximus. Sed de præfatis causis sigillatim agendum. 125

Et I. Ratione *Christianæ Charitatis* excusantur Pastores Animarum, si abesse debeant ad componendas inimicitias, præsertim personarum potentium, ut *Roncaglia c.2. qu.4. Barbos. All 53. Holzm. pag.434. n.428. Elbel to.1. pag 527. num.363 Tourn.to.3.p.33. Salm num 102. cum Sot. Vasqu. &c.* Vel ad opitulandum alteri Ecclesiæ, quæ indigeat eorum prædicatione, ut liberetur ab hæresi, vel aliis gravibus flagitiis; *Palaus tr.13.D.5.p.4. num 4.* item *Ronc Holz. & Elb ll. cit.* Modò, advertit *Palaus cum Tol & Barb.* hoc non fiat cum notabili detrimento propriæ Ecclesiæ.

II. Ratione *Urgentis Necessitatis* excusantur Pastores, quando eis imminet periculum extrinsecum mortis ab inimicis (vel gravis damni in bonis, ut ait *Petrocorens. loc.cit.*), dummodò præsentia Pastoris non sit necessaria ad salutem subditorum, nempe ad confirmandos eos in Fide, vel ad Sacramenta eis ministranda, & aliàs sufficienter ipsis per Vicarios provideatur, ut docent communiter DD cum *S.Thom. 2. 2. q.185.a.5.* cujus verba retulimus *l. 3. num 361.*

v. Dub.

v. Dub. III. pag. 233. Dicit autem *Roncaglia c.* 2. *qu.* 4. *cum Fagn. in c. Clericos de Cler. non resid. num.* 25. *&* 26. ex Decr. S C. quòd, si aliquis Parochus gravem haberet inimicitiam, posset discedere per sex menses constitutò idoneò Vicariò, & obtentâ licentiâ; Quæ posset prorogari, si inimicitia perduraret; sed transactò annò debet Parochus induci omninò ad resignandam vel permutandam Ecclesiam. Insuper animadvertendum, quòd talis absentia tum tantùm permittitur, cùm periculum est particulare ipsius Pastoris, non verò quando est commune totius Populi, prout accidit tempore pestis, ut docent communiter *Fagn. l. c. n.* 38. *Tournely to.* 3. *pag.* 33. *Rone cap.* 2. *q.* 4. *Spor. pag.* 74. *num.* 32. *& Elbel to.* 1. *pag.* 529. *num.* 270. & sic referunt *Fagnanus*, *& Sporer* declarasse S.C. an. 1576. die 11. Octobris, instante S. Carolo Borromæo. Et idem dicendum ait *Spor.* de tempore incursionis hostium.

Sic pariter excusantur Pastores a residentia ob periculum intrinsecum infirmitatis, puta si eis oporteat abesse a suis Ecclesiis propter insalubritatem aëris, ut communiter docent *Cajet.* 2. 2. *qu.* 185. *a.* 5. *Petroc. de Benef. to.* 4. *pag.* 505. *Tournely pag.* 33. *Holzm. p* 433. *num.* 428. *Salm. n.* 102. *& Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 6. *num.* 5. *ex c. Præsentium.* 7. *Qu.* 1. *& c. Ad audientiam. de Cler. non res.* Modò tamen, ut bene advertunt *Tournely*, *& Salmant. ll. cit. cum Bellarm. Vasqu. & Hurtado*, infirmitas non sit perpetua, & absentia non sit ovibus graviter nocitura; nam tunc deberet Pastor vel residere, vel Curam resignare. Hic autem advertendæ sunt Regulæ, quas super hac causa infirmitatis præscripsit Bened. XIV. in Bulla, *Ad universæ*, supra relata; & quas mandavit servari ab iis ad quos spectat; in ea sic loquitur: *Qui verò licentiam abessendi petierint ratione infirmitatis extra Diœcesim contractæ, dum vacatione a Concilio inductâ utuntur, asserentes ea de causa regressum ad propriam Diœcesim sibi prohiberi, exponere debebunt contractæ infirmitatis qualitatem, & super ea testimonium Medici juramentò firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adjectâ quoque clausulâ, si tandiu infirmitas duraverit.*

Ab iis autem, qui hujusmodi licentiam postulaverint, eo quòd aëris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis quos in suis Ecclesiis residendo contraxerunt, exprimendum erit in precibus, quò morbi genere, & quàm graviter laborant, ac proferendum testimonium Medici, qui jurejurando testetur, utile ac necessarium Oratori esse, ut in aliam Regionem atque aërem per aliquod tempus se transferat. Nec illud silentiò prætereundum, an scilicet Orator, antequam morbò corriperetur, trimestri licentiâ a Concilio permissâ usus fuerit: Si enim id nondum fecerit, & tempus a Concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per quatuor menses, in quibus tamen Conciliares menses comprehendantur, a Residentia absens permaneat: At si prædictos Conciliares menses, remotò omni dolò & fraude, jam extra Diœcesim transegerit, tantum temporis ipsi indulgeatur, quantum ad confirmandam ipsius valetudinem verè necessarium esse prudenter judicabitur.

Qui tandem licentiam commorandi extra Diœcesim postulabit propter malignitatem aëris, quem in sua Diœcesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiam atque etiam quid agat: Et quidem pro veritate exponat, quibus anni mensibus perniciosus sit Regionis aër: Item an eadem cœli temperies totam comprehendat Diœcesim, ita ut nullus intra ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremò, an Conciliaribus mensibus usus fuerit. Etenim si nondum eos sibi sumserit, non ægrè obtinebit Indultum abessendi per quatuor menses (quatenus periculum ab aëre tamdiu durare censeatur), in quibus tamen tres illi a Concilio permissi numerandi erunt: Si autem hujusmodi Concilii indulgentiâ jam usus fuerit, frustra novum Indultum prædicta de causa ab Apostolica Sede postulabit; sibique imputare debebit quòd, cùm sciret certo anni tempore in sua Diœcesi aërem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. In omnibus autem absentiæ Indultis, quæ ratione aëris insalubris in posterum conceduntur, hanc clausulam adjici volumus: Dummodo intra Diœcesim aliquis locus non adsit, in quo aër salubris sit, & in quo Episcopus commorari possit.

III. Ratione *Debitæ Obedientiæ* excusantur Episcopi, vel Parochi, si absunt ut obediant Pontifici vel suis Ordinariis ob bonum Ecclesiæ vel Reipublicæ, ut dicunt *Elbel pag.* 527. *num.* 263. *Salm. n.* 103. *& Holzm. pag* 433. *n* 428. vel ob quamcunque aliam gravem causam, ut ait *Tournely pag.* 34. Dummodo absentia sit ad breve tempus, nam aliàs requiritur absoluta necessitas boni communis, ut *Salm. num.* 103.

cum Cajet.Gonzal.Soto, Vasq.&c.

An autem Episcopus possit retinere Parochum, ut sit suus Vicarius, Visitator, aut Secretarius? Affirmant *Nav.Sylvest Oxeda, & alii ap. Salm.num.*121. Sed melius id negant *Bonac. D.5.q.2.n.4.Tournely pag.*34. *Ronc.c.*2 *q* 4. *Salm.n.* 122.*cum Gonsal. Garcia, &c. ac Viva Opusc.*3. *q* 3. *a.*2 *num.* 8. qui refert S. Congregationem sic declarasse: *Episcopus non potest uti operâ Parochi in Visitatione, vel in alio servitio suæ Diœcesis, nisi pro tempore illi permisso duorum mensium*. Excipit *Palaus D* 5.*p.*4.*num* 9 *cum Vasq. Azor. & Barbos.* si talis sit indigentia, ut non sit alius, qui hujusmodi legitimè præstare possit.

IV. Ratione *Evidentis Ecclesiæ, aut Reip.Utilitatis* excusantur Pastores, si absunt causâ assistendi Synodis Provincialibus vel Diœcesanis; Vel ut defendant se vel suos, aut Ecclesiam apud Curiam Regiam in gravi negotio, ut dicunt *Salm.num* 102. *cum Soto, & Vasq Roncaglia c.*2.*q* 4 *& Bonac.D.*5.*p.*5.*num.*12. (contra *Nav.*) cum quadam Decisione Rotæ Rom. ex *c. Ex parte.* 13. *de Cler. non res* ubi dicitur: *Quòd si, non absentando in fraudem, Præpositura tuæ jura fideliter prosequeris, ex hoc censeri debeas residens.* Hoc tamen intelligendum (bene advertit *Ronc. loc. cit.*), modò non sit alius, qui æquè utiliter id implere possit. Insuper præscribit Bened. XIV. in Bulla supra cit. quòd in hujusmodi litibus pro Ecclesia vel Clero tuendo Episcopus exponere debebit gravitatem litis & causas per quas necessaria creditur ejus assistentia, & an mensibus conciliaribus usus fuerit; nam si nondum usus sit, rescribere debebit, ut iis ad hunc effectum utatur: Si verò usus fuerit, concedatur illi licentia, ut absit non usque ad exitum causæ, sed quamdiu necesse erit ad Advocatos & Judices instruendos. Si autem lis pertineat ad suam familiam, alia licentia ipsi non concedetur, nisi pro mensibus conciliaribus.

Nullo autem modo poterunt abesse, etiam cum licentia Pontificis, ad fungendum Officio Proregis, Consiliarii, &c. nisi id exigat bonum commune, ut dicunt *Azor. Sotus, Bardi, Diana, &c. apud Salm. num.*105. Sed meliùs id intelligendum, ut docent *Vasqu. Barb. Garcia, & Molfes. apud Bon.D.*5 *p.*5.*num.*9. si non sint alii qui æquè utiliter, & fideliter talia Officia exercere valeant.

126 Quæritur IV. Quando & quomodo Episcopi, ac Parochi teneantur ad restitutionem fructuum suorum Beneficiorum? Ante omnia advertere oportet, quæ super hoc puncto statuit Tridentinum, nam in *Sess.*6 *c.*1. sic præscripsit: *Si quis a Patriarchali, Metropolitana, aut Cathedrali sibi quocunque titulo commissa ... rationabilibus causis cessantibus, sex mensibus continuis extra suam Diœcesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum unius anni fabricæ Ecclesiæ, pauperibus loci per Superiorem Ecclesiasticum applicandorum pœnam ipso jure incurrat. Quòd si per alios sex menses in hujusmodi absentia perseveraverit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso amittat.* Deinde in *Sess.* 23. *c.* 1. declaravit, Episcopum ultra tres menses, & sine justa causa absentem a sua Ecclesia: *Præter alias pœnas adversus non residentes sub Paulo III. impositas & innovatas, ac peccati mortalis reatum, cum pro rata temporis absentiæ non facere fructus suos, aliâ etiam declaratione non secutâ, sed teneri per Superiorem Ecclesiasticum illos fabricæ Ecclesiarum, vel pauperibus loci erogare, prohibitâ quacunque compositione.* Deinde respectu Parochorum hæc subdit: *Eadem omninò, etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas, de Curatis inferioribus, &c. sacrosancta Synodus declarat & decernit.*

Sed dubitatur 1. an Pastores Animarum 127 teneantur ad restitutionem fructuum, si absint sine licentia, sed cum justa causa? Negat *Viva Opusc.*3. *q.*3. *a.*3 *num.*7. & dicit quòd si causa absentiæ sit evidenter justa, non tenentur restituere fructus, nisi post sententiam Judicis, modò per alios suis ovibus sufficienter providerint. Ratio, quia talis restitutio non debetur, nisi quando violatur jus naturale contractûs, quod hic non violatur; non verò quando læditur solum jus positivum; tunc enim requiritur sententia, ut pœna incurratur. Sed quoad Episcopos aliter hodie dicendum ex Bulla supra relata N. SS P Bened XIV. *Ad universa*, ubi sancitur quòd, si Episcopus ultra menses Conciliares absit *sine licentia expressa Romani Pontificis*, habetur ut transgressor, & fructus non facit suos, & alias incurrit pœnas pro transgressoribus impositas Vide *n.*122.*in fin.*

Dubitatur 2. an restituendi sint fructus, si absentia sit inculpabilis, quia scil. facta fuit bona fide, & cum existimatione causæ excusantis a residentia? Negant *Viva dict a.*3.*n.*9. *& Garcia ap. Bonac.D.*5.*p.*4. *num.*10 Ratio, quia obligatio restitutionis vel est de jure positivo tamquam pœna, & hæc non debetur nisi post sententiam; vel est de jure naturali, & ex benigni-

nignitate Ecclesiæ præsumitur nolle ipsa damnare ad talem restitutionem Beneficiarium, qui inculpabiliter suæ obligationi non satisfacit; prout Beneficiarius inculpabiliter omittens recitationem Officii probabiliùs non tenetur restituere fructus Beneficii, ut communissimè docent DD. vide dicta *l.3. num.665. pag.350.* esto plures Auctores sentiant Beneficiarios de jure naturali ad Officium teneri; Sed huic opinioni minimè acquiesco, nam ut certum habendum puto, quòd hæc obligatio non est de jure positivo, sed de jure naturali & Divino, cùm de jure naturali & Divino teneantur Pastores residere, ut ex Trident. probavimus supra *num.* 121. Positò igitur quòd Pastores tenentur de jure naturali ad residentiam, ad eam quidem non alia ratione tenentur, quàm contractûs initi inter ipsos & Ecclesiam, ex quo dantur eis fructus Beneficiorum sub conditione residentiæ; quâ non impletâ, etiam sine culpa, nullo modo Pastores tales fructus acquirunt. Præsumtio autem illa quòd Ecclesia fructus remittat illis, qui sine culpa non resident, valde dubia est; imò potiùs præsumitur Ecclesia oppositum velle, ne pateat via ad eludendam hanc residentiam tam rigorosè ab ipsa Ecclesia requisitam: Tantò magis quòd N. P. Bened XIV. in citata Bulla *Ad universæ*, expressè declaravit haberi tamquam transgressores, & fructus non facere suos, Episcopos qui *sine legitima causa* a suis Ecclesiis absunt. Nec obstat paritas allata Beneficiariorum inculpabiliter omittentium Officium, nam (ut diximus *lib.3 d.n.665.* & dicemus infra *n.* 145. *Qu I.*) communiter DD. docent, prout fatetur *Covarruvias* contrariæ sententiæ fautor, quòd Beneficiarii non jam tenentur ad restitutionem fructuum de jure naturali, sed positivo ex Conc. Lateran. & ex Bulla S. Pii V. ubi talis restitutio omittentibus præcipitur.

Dubitatur 3. an teneantur restituere fructus Pastores, qui inutiliter in suis Ecclesiis resident? Negant *Garcia*, *& Ledesma apud Viva cit. Opusc.3. qu.3 a 3. n* 8. quia (ut dicunt) absentia est rigorosè explicanda, unde semper ac non absunt, possunt fructus lucrari, satisfaciendo per alios suis obligationibus. Sed veriùs affirmat *Viva loc. cit.* tum quia restitutio fructuum revera, ut diximus, ab his non tantùm debetur de jure positivo ratione pœnæ, sed etiam de jure naturali ratione contractûs, sive conditionis residentiæ in contractu appositæ non impletæ, quæ conditio quidem non potest intelligi de sola residentia corporali. Præterea, etiamsi restitutio fructuum non deberetur de jure naturali, sed ex sola lege pœnali Tridentini, adhuc Pastores inutiliter residentes tenerentur fructus restituere; dum Concilium in *cit. sess.23. c.1.* postquam declaravit ipsos obligari ad personalem residentiam addidit: *Ubi injunctô sibi officiô defungi teneantur*. Atque in Bulla *Grave*, Ben. XIV. declaratur residentia non esse vera, nisi sit formalis.

Hinc communiter dicunt DD. ut *Salm. tr.* 28. *num.*114. *cum Vasq. Barbos. & Garc.* ex Declar. S. C. quòd Parochus non reputatur residere, si per seipsum non exerceat principaliora munera, nempe administrationem Verbi Divini, Sacramentorum, &c. Et quoad Episcopos, ait *Sporer to.3. pag.73. num.*27. quòd licèt ipsi regulariter, juxta consuetudinem non teneantur per se prædicare, & Sacramenta ministrare, debent tamen personaliter invigilare, ut per alios id præstent, & insuper gregem bonô exemplô instruere, ac pauperibus subvenire. Dictum est *regulariter*, nam puto saltem aliquando Episcopos teneri ad concionandum, dum ipsi (ut declarat Tridentinum *d. c.1. sess.23.*) de jure Divino tenentur oves suas, Verbi Divini prædicatione pascere. Hocque per idem Concilium *Sess 5. c.2.* declaratur: *Omnes Episcopos & Prælatos teneri per seipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum . . . Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtè subjaceat ultioni*. Circa autem obligationem Parochorum concionandi & Sacramenta ministrandi, vide dicta *l.3. num.*268. *v. Hic obiter, pag.229 & num* 358. *pag* 232.

Sentit autem *Hurtadus l. 3. de Resid. Paroch. Res 9. contra Sanctum*, non esse tutum in conscientia Parochum, qui degens in Parochia per duos menses, Sacramenta per seipsum non ministraret; nisi in Beneficio constitutus esset alius Vicarius perpetuus, ut dicunt *Salm. n* 114. *cum Gonsal. Barbos & Garc.* Censet tamen *Viva cit a 3. num.9. cum Sancio* esse valde probabile, quòd Episcopus vel Parochus absens cum justa causa, & tantò magis inutiliter residens in sua Ecclesia per tres menses, vel duos, ipsis respectivè a Trid concessos, non teneatur ad restitutionem fructuum. Idque non omninò improbabile videtur, cùm ex Concilio *dict. c.1.* præfatum spatium non reputetur gravis materia; nam pro trimestri Episcoporum absentiâ utitur verbô illô *aliquamdiu per*, & pro bimestri Parochorum gravem non requirit causam.

Dubi-

Dubitatur 4. an Episcopus vel Parochus non residens teneatur ad integram restitutionem fructuum, tempori absentiæ respondentium? Affirmat *Nav. apud. Bon. de Benef. D.5.p.4.n.5.* quia (ut ait) Tridentinum indefinitè absentes privat eos fructibus; propositio enim indefinita æquivalet universali. Negant verò probabiliter *Bon.l.c. Barbos. de Pot. Ep.p.3. Alleg 43.n. 101.& Viva Opusc.3.q.3.a.3.n.3.& 4. cum Vasqu.* & communi, ut asserit; idemque ait *Viva* de omnibus aliis Beneficiariis ad residentiam obstrictis; Ac ejusdem sententiæ, ait *Bonac.* debere esse omnes DD. qui excusant ab integra restitutione fructuum Beneficiatos omittentes recitationem Horarum, ut retulimus *l. 3. n. 672. Qu. 10. pag. 352.* Ratio, quia fructus non solùm dantur Pastoribus pro oneribus residentiæ, sed etiam pro recitatione Divini Officii, & aliis muneribus; Unde Concilium Tridentinum, cùm oppositum non expresserit, benignè interpretandum velle, quòd præfati Pastores teneantur restituere fructus tantùm residentiæ respondentes, juxta rationem naturalem, quæ dictat quòd, si quis duplici onere gravatur, non est privandus integrâ mercede, cùm unum adimplet.

128 Quæritur V. Quibus restitui debent fructus a non Residentibus? Hic notanda est differentia inter restitutionem faciendam a Beneficiario ob omissionem Horarum, & ob omissionem residentiæ; Illa enim potest fieri quibusque pauperibus, & in fabricam domûs Beneficii, sive in emendis, aut meliorandis agris Beneficii; quia omnia hæc veniunt nomine *Fabricæ Beneficii*, ut dicitur in Bulla S. Pii V. vide *dicta l.3 num 672.* Ob omissionem autem residentiæ, restitutio debet omninò erogari vel in *fabricam Ecclesiæ*, vel *in pauperes illius loci*, ut sancitur in Trid. *Seff.23.c.1.* Vide *Bon.q.5.p.4. & Viva Opusc.3 q 3.a.4 num.1.* Nec satisfacit Pastor non residens, applicando restitutionem in Missis vel aliis suffragiis pro Animabus Purgatorii illius loci, quia revera Animæ defunctorum non possunt ampliùs dici pauperes loci illius.

Dicit autem *Viva l. c. cum Less.* & communi ut asserit, quòd bene posset Beneficiarius sibi restitutionem applicare, casu quo ipse verè esset pauper, cùm non debeat inferioris esse conditionis, quàm alii pauperes; Modò id non faciat in fraudem, nempe si non residat eo animo, ut postea applicet deinde sibi fructus ratione paupertatis; fraus enim nulli debet patrocinari, ut diximus *lib.3.num.671.* & sic dicit *Viva num 4.* qui tamen excipit, si fortè Beneficiarius in gravem necessitatem postea incideret, & pœnitentiâ ductus proponeret se emendare in futurum. Insuper *Viva n. 5. & Bon. de Hor.Can.D.1.q.5.p.4.num.10. cum Suar. Nav. Azor. Men.&c.* communiter docent, quòd si pauperes donarent Beneficiario fructus restituendos post ipsorum traditionem, tunc bene posset ille retinere; Secus verò, si donarent ante traditionem, quia tunc donatio est nulla; pauperes enim nullum jus certum & firmum habent ad illos fructus, sed tantùm vagum & incertum, cùm sit in potestate Beneficiarii eligere pauperes quos velit.

Hic ultimò plura adnotare oportet circa residentiam Canonicorum in loco Beneficii. Ante omnia animadvertenda sunt verba Tridentini, quæ circa id habentur in *Seff.24. c.12. de Ref.* ibi: *Præterea, obtinentibus in eisdem Cathedralibus, aut Collegiatis Dignitates, Canonicatus, Portiones, &c. non licet vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses quolibet anno abesse, salvis nihilominus earum Ecclesiarum Constitutionibus, quæ longiùs servitii tempus requirerent. Alioquin primò annò privetur unusquisque dimidiâ parte fructuum, quos etiam ratione Præbendæ ac residentiæ fecit suos. Quòd si iterum eâdem fuerit usus negligentiâ, privetur omnibus fructibus quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente verò contumaciâ, contra eos juxta sacrorum Canonum Constitutiones procedatur.* Insuper ex Diplomate N.SS.P. Benedicti XIV. (quod retulimus *l.3. num.675. v. Dubitatur. 3. pag 354.*) habetur, quòd Canonici Choro non interessentes, sive non canentes psallentesve, non solùm amittunt Distributiones, ut jam statutum erat in *eod c.12.* Concilii (cujus verba retulimus *eod. loc. cit.*), sed etiam fructus omnes Præbendarum. 129

Canonici autem tribus mensibus, in quibus absunt, non lucrantur Distributiones, sed bene lucrantur fructus Præbendæ; Modò, ut bene ait *Concina to.2.pag.535.num.32 Garcia*, reliquo tempore anni residerint, & Chorum frequentaverint, contra *Palaum tr.7. D.3.p.9. num.10. & Bon. de Hor.Can.D.2.q.5.p.4.num.22.& 25.* qui dicunt Canonicos absentes majori anni parte non ideo carere privilegiò trium mensium ipsis concessò, quia privilegium non datum est residentibus, sed obligatis ad residendum; Sed huic opinioni non acquiesco, quia Concilium Præbendatos ultra tres menses absentes, absolutè

lutè illos privat fructibus Præbendæ, atque etiam eos damnat ad restituendam medietatem fructuum quos ratione residentiæ fecerant suos; Quapropter ipsi ex Conciliò post absentiam trium mensium privantur omninò præfatò privilegiò. An autem Canonicus, qui inutiliter prodigit tres menses a Trid concessos, teneatur restituere fructus Beneficii? Affirmant *Palud. & Nav. ap. Concina pag 535. num. 32.* Sed probabiliùs negant *ibid. Sanch Pelliz, & Leandr.* Ratio, quia Concilium absolutè concedit Canonicis per tres menses abesse, nullâ speciali causâ requisitâ. Bene autem possunt Canonici conjungere tempus trimestre concessum cum trimestri anni sequentis, ut dicunt *Pelliz. & Leand.* Nisi (excipit *Concina pag 535. n.33.*) scandalum obveniat, aut cultus Divinus minuatur. Præterea refert *ibid. Concina*, sacram C. apud *Leand.* declarasse, quòd non possint confici præfati tres menses ex horis, quibus Canonici residentes absunt a Choro; Item declarasse non posse Canonicos computare punctaturas pro tribus mensibus ipsis concessis, ita ut nihil teneantur restituere, si omnes punctaturæ anni non excederent quartam partem integræ residentiæ. Ceterùm, regulariter absentes a Choro ex justa causa lucrantur & fructus, & Distributiones; ita communiter *Bon. D.2 q.7.p.1.Salm tr.16 c.4 num.11. Concina tom.5. pag.522.num.2.&c.* Quicquid sit, ut alii negant, de Distributionibus, quæ ex absentia reliquorum Canonicorum ipsis deberentur.

130 Causæ autem excusantes Canonicos ab assistentia Chori tres sunt, ut constituit Bonifacius VIII. *in c. un. de Cler. non resid. in 6.* nempe *Infirmitas*, *Rationabilis corporis Necessitas*, *& Evidens Ecclesiæ Utilitas*. I. igitur excusat *Infirmitas*, non quidem levis, sed tantùm gravis, vel quæ gravis fieri potest per accessum ad Ecclesiam, ut communiter dicunt *Palaus D.3.p 9.§.1.num.2 Bon qu.5. p.1. num.13. Concina to.2.pag.524 num.2.& Salm tr.16.c.4.num.15.cum Pell &c* Excusantur autem etiam ii qui propriâ culpâ infirmitatem contraxerint, ut pariter cum communi docent *Pal. n.2. Bon. n.7. Concina num.3.cum Nav. Sanch & Salm num.16. cum Garc Covar.& Pell.* quia jus indistinctè excusat infirmos. Et hoc, etiamsi quis datâ operâ in morbum se conjecerit, ut absit a Choro, prout probabiliter dicunt *Palaus*, *Salm ll. cit.* & probabile putat *Concina num.4. cum Bon.* Ratio, quia lex ad infirmitatem, non autem ad intentionem, respicit; Et hoc etiamsi ille ante infirmitatem consueverat abesse a Choro, ut probabile putant *Nav.l 2. de Rest cap.11. num 238* item *Concina l.c.num.5.& Salm.cum P. Nav.& Pal.* qui id vocat satis probabile (contra *Bonac.p.1.num.10.cum Covarr Azor.&c.*); & meritò, quia infirmitas hìc & nunc de se excusat. Nec officit, quòd ille nec vellet assistere, si esset sanus, nam leges non puniunt nisi culpabilem absentiam. Secus verò ajunt *Sanch. Conf. l.2.c.2.Dub.90 num 5.Pal.num.6. Salm.num 18 & Concina pag.526 num.6.* cum communi ut asserit, si Canonicus sine legitima causa absit, & infirmetur, quia tunc pro toto tempore absentiæ reputatur culpabiliter absens. Contra hanc sententiam, quam audio vocari communem, nolo judicium ferre; sed durum mihi videtur, ut si quis, licet sine causa, aliò accedat, & ibi contrahat perpetuum morbum, perpetuò debeat distributionibus, & fructibus Præbendæ privari.

Dubitatur 1. an excusentur absolutè Septuagenarii ab assistentia Chori? Affirmant *Leander, & alii*; Sed veriùs negat *P.Concina to.2. pag 526. num 8* si ipsi robusti sint, & ad alia peragenda negotia ordinariè egrediuntur: Secus si sint debiles, & minus apti ad longum iter faciendum, ita ut commodè interesse nequeant, ut ait *Bon p.2.num 6 cum Azo.Men.& aliis* Unde probabiliter dicunt *Salm.c 4.num.19* quòd hujusmodi senes regulariter non tenentur ad Chorum, non autem nunquam.

Dubitatur 2. an excusentur Cœci & Surdi, & lucrentur Distributiones, si absunt a Choro? Affirmant *Barb.Pelliz Diana,&c. ap. Salm c.4. num 18* Idque inferunt, ex *l.1.C.Qui morb &c.* ubi dicitur: *Qui utriusque oculi actum amisit, levamen sentit munerum personalium*. Sed meliùs negant *Sanch Conf l.2.c.2 du 90 & Salm. ibid. cum Suar. P.Nav.& Cov.* quia Chorus istis non nocet, & ipsi assistendo saltem auctoritatem præbent. Excusarem tamen Cœcum, qui sine notabili incommodo non posset ad Ecclesiam accedere.

II. Excusat *Rationabilis corporis Necessitas*, sub qua intelligitur timor cujuscunque gravis damni in vita, honore, aut bonis Unde non privantur Distributionibus, qui domi morantur ad medicinam sumendam, ad venam scindendam, vel proficiscuntur ad balnea, aut locum salubrioris aëris: Item qui ab hostibus capiuntur, aut qui patiuntur injustum exilium, aut detinentur per vim, aut ob timorem gravis nocumenti ab inimicis; ita *Bon. qu.5. p.2 n.7.*

Salm.

Salm tr.16.c.4.num.19.& Concina tom.2. pag.526. num.9.cum communi. Idem probabiliùs dicendum de absente ob metum belli, vel pestis grassantis in loco Beneficii, ut tenent *Bonac.n.7. & 8 Pal tr.7.D.3.p.9 §.2.n.2.& Salm. cum Vasqu. Pell.Covar.Garc.&c.* contra *Concinam l.c. Barbos. &c.* qui concedunt posse quidem talem percipere fructus Præbendæ, non verò Distributiones.

Cùm autem quis abest a Choro ob excommunicationem, amittit Distributiones, si justè sit excommunicatus; Secus si injustè, & curet ab excommunicatione absolvi, *Concina pag.527. num.10.& Salm.num 21*. Idem de Canonico suspenso probabilius esse censet *Concina num.12*. Si verò quis sit justè excommunicatus, etiamsi Choro assistat, putat *P. Concina n.11.cum Abb. Palud.Innoc.Nav.Suar.Tolet.Fill.Sylvest.* & communi ut asserit, hunc amittere tam Distributiones, quàm fructus Beneficii; Sed probabiliter id negant *Sanch.de Matr.l.3. D.51. num.12. Bon p.2 §.2. Pal.p.9.§.2.num.4. cum Conink. Vasq. & Gloss.in c.Pastorali.§ Verùm.de Appell. at Salm. c.4 num.21.cum P.Nav.Pell.&c.* & dicunt, quòd licèt iste peccaret assistendo, & meritò deberet privari a Judice Distributionibus, & fructibus; nullibi tamen constat hanc privationem ipso jure impositam esse. Qui autem esset justè excommunicatus, & resipiscens absolutionem peteret, non amitteret Distributiones, si injustè absolutio ei negaretur, quia tunc per ipsum non stat quominus assistat. Ita *Palaus p.9. §.2. num.4 cum Suar.Vasq. Sylvest. Armill.Sà, Henr. Sayr.Lop.&c. communiter*.

Quando autem Ecclesia est interdicta, Canonici non assistentes non ideo amittunt Distributiones, dummodo non dederint causam Interdicto, *Concina l.c.num.12*. Secus est in Cessatione Divinorum Officiorum, tunc enim etiam non dantes causam Cessationi privantur Distributionibus, ut *Concina l.c. Pal.num.11. & Bonac.p.1.§.5.cum Suar.& Sayr.ex c. Canonici.§. Scitcitari de Off. Ordin. in 6.* ubi statuitur, quòd ii qui causam dederunt Cessationi, debent restituere Canonicis omne interesse, quod ipsi amittunt ex omissa assistentia Divinis Officiis. Sic pariter quando Ecclesia est polluta, non privantur Distributionibus illi, qui causam pollutioni non dederunt. Ita *Palaus p.9. §.2. n.10. Concin.d.n.12. cum Suar. Bonac. Sayr. Trull. Henr. & communi*.

Quæritur autem hìc, an Canonici irregulares assistentes amittant Distributiones, & fructus Præbendæ? Si irregularitas est incursa post collationem Beneficii, certum est & commune, quòd neutrum amittunt; ita *Concina to.2. pag.527.num.12*. Sed dubium fit, quando irregularitas incursa est ante collationem. Hæc quæstio omninò pendet ab alia, an collatio Præbendæ facta Clerico irregulari sit per se invalida? Negant *Palaus de Censur. tr.29. D.6. p.5.num.7.Elbel to.2.pag.457.num.158. Roncaglia de Censur.c.1.qu.5.R.1.& Salm. tr.10.c.7. num.34. cum Sylvest. Felin. Leand. Laym. Less. Suar. Con. Hurt.&c.* hanc sententiam probabilem putant. Hi dicunt collationem istam illicitam quidem esse, & nullam in foro externo, sed validam in conscientia. Ratio, quia cùm nulla irregularitas incurratur, nisi in jure sit expressa, tantò minùs incurritur ejus effectus, qualis est inhabilitas ad Beneficia obtinenda; hic autem effectus nullibi in jure reperitur expressus. Affirmant verò probabiliùs *Concina loc. cit. Contin. Tournely de Irreg. to.2. pag 12. Holzmann tom.1. pag.411.num.320. Bon.de Irreg. D 5.qu.1. p 4. n.6. cum aliis*; & hanc sententiam ipsi *Salm.* fatentur esse communem. Probatur 1. *ex c 2. de Cler.Pugn.in duello*, ubi dicitur dispensari posse cum Clerico irregulari, ut Beneficium possideat; ergo sine dispensatione ipse est inhabilis ad recipienda Beneficia. Probatur 2.& fortiùs ex Trid. *Sess.22.c.4.de Ref.* ubi Concilium loquens de Præbendatis, sic ait: *Ne aliis in posterum fiat provisio, nisi iis qui jam ætatem, & ceteras habilitates integrè habere dignoscantur, aliter irrita sit provisio*. Respondent *Salm. & Roncaglia* ad præfatum textum (quem ipsi *Salm.* fatentur difficilem esse solutione), & dicunt Tò *ceteras habilitates* intelligi de habilitatibus ex jure naturali, non autem positivo; Sed hæc responsio non satisfacit, nam Concilium, cùm indistinctè & integrè habilitates requirat, fanè intelligendum est de omnibus habilitatibus, tam de jure naturali, quàm positivo necessariis; idque videtur expresse ibidem declarari, cùm dicatur, *qui jam ætatem &c.* idest ætatem requisitam ad Ordines recipiendos, ut Concilium præceperat; quæ quidem habilitas certè est de jure positivo. Hinc probabiliùs *P. Concina l. c.* sentit Clericos, qui post irregularitatem Præbendas recipiunt, privari ipso jure etiam in conscientia Distributionibus, & fructibus Beneficii.

III. Excusat *Ecclesiæ Utilitas*, modò utilitas sit gravis judiciò Episcopi, vel Capituli, & sit Ecclesiæ propriæ, vel universalis, aut totius Dioe-

Diœcesis, non verò alterius Ecclesiæ particularis, ut *Concina to.2.pag.528. num.14.& Salm. tr.16.c.4 num.23.* An autem, qui propter utilitatem Ecclesiæ abest a loco Beneficii, lucretur Distributiones? Negant aliqui ex *c. Cùm non deceat. de Cler. non resid. in 6.* ubi Clerici ad Sedem Apostolicam accedentes ob negotium suarum Ecclesiarum Distributionibus privantur. Sed probabiliùs affirmant *Salm. l. c. n.24. cum Pal. Pelliz. &c.* idque satis probabile putat *Concina num.15. ex c. un. de Cler. non resid.* ubi absolutè conceditur privilegium absentibus in utilitatem evidentem Ecclesiæ. Alter autem textus intelligitur de solo casu, quò Præbendatus accedit ad Sedem Apostolicam ob instructionem electionis.

Item ex hac ratione excusatur Canonicus, qui mittitur (nam unus tantùm mitti potest) ab Episcopo ad visitanda Limina Apostolorum, ut communiter omnes cum *Concina num.16.* Idem dicitur de Canonico comitante suum Episcopum ad eadem Limina, ex Decreto Sixti V. apud *Concina*, qui *ibid.* ait Episcopum Limina visitantem posse etiam duos Canonicos secum ducere. Idem dicitur de Canonico misso ad Concilium Provinciale tanquam Theologo, Canonista, aut Procuratore, ut probabiliùs sentiunt *Concina pag.529. num.17. & Salm.c.4. n.24. cum Pal. Pell. &c.* Idem si mittatur Canonicus a Capitulo ad Pontificem, aut Principem tanquam Legatus pro agendis negotiis Ecclesiæ, *Concina ibid.* Idem, si eligatur Vicarius Capitularis Sede vacante, ut communiter docent DD. quia hic incumbit totius Diœcesis utilitati. Secus, si eligatur Vicarius Episcopi, quia tunc Episcopo non Ecclesiæ inservit: Is enim lucratur quidem fructus Præbendæ, sed non Distributiones, *Pal p.9.§ 7.num.2. Salm.c.4 n.34. Conc.p.529.num.18.& 24.*

Minimè autem privatur Distributionibus Canonicus Pœnitentiarius, qui tempore Officii Confessiones excipit, ex Trid. *Sess.24.cap.8.* ubi dicitur: *Pœnitentiarius aliquis cum unione Præbendæ proximè vacaturæ ab Episcopo instituatur, qui Magister sit, vel Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel Jure Canonico, & annorum 40. seu aliàs qui aptior pro loci qualitate reperiatur, qui dum Confessiones in Ecclesia audiet, interim præsens in Choro censeatur.* Sed hîc dubitatur, an lucretur Distributiones Pœnitentiarius, qui tempore Officii manet in confessionario expectans Pœnitentes accessuros? Negant *Barbos. & Garcia ap. Concina pag 529.n.18.* Sed veriùs *Salm.c.4.num.31.cum Barb. Bon. Pell. Roncaglia tr.6.c.2.q.6.R.1. & Concina, cum Pal. & Leand.* affirmant, si Pœnitentes soleant accedere, & Pœnitentiarius eo animo se detineat, ut promtiorem illis se exhibeat, ex Decl.S.C. *ap.Salm.l.c.* ubi mandatur Pœnitentiario assistere in Confessionario, ne pœnitentes perquirere eum cogantur, & ob verecundiam ejus inquisitionis Confessiones omittant. Et idem dicitur de Canonico subrogato Pœnitentiario, modò subrogatio non fiat in fraudem; & de aliis qui Pœnitentiarium adjuvant de mandato Superioris in magno concursu, *Concina ibid.* Idem de Canonico curato, qui tempore Officii opera sui muneris exercet *Pal. p.9. §.3. n.8. Salm.c.4.num.26.cum Barb.Garc.Gut.& Concina p.532.num.22.* Qui sentit idem procedere, etiamsi Ecclesia, de qua is Curam habet, sit diversa ab Ecclesia, ubi est Canonicus; dummodo illa sit intra propriam Diœcesim; Sed huic contradicit *Bonac.D.1.q.5.p.3.§.6.num.5.* Non amittit autem Distributiones is, qui abest ad tuenda jura sui Beneficii: Secus verò si defendat jus suum ad Beneficium adversus alterum, *Concina ibid.*

Sic pariter lucratur Distributiones Canonicus Theologus, qui tempore Officii legit, aut concionatur, ut communiter docent omnes; & etiamsi in aliis Horis ipsius diei (non verò præcedentis) se pararet ad legendum, vel concionandum, ut *Roncaglia cap.2.q.6. R.2.* cum communi, ex Concessione Greg. XIII. & *Concina pag. 531. num.21.* cum communiori ex Decl. S.C. *ap. Garciam*, qui contradicit.

Sentiunt autem *Concina pag.532 num 22. Pal. p.9.§.7 num.1. Ronc. R.3. & Salm.c.4. num.34. cum Garc. Pell &c.* contra *Barbos. & Zechium apud Pal.* quòd Canonici Examinatores, dum absunt a Choro (nisi alia sit alicubi consuetudo), non lucrantur Distributiones. Idem ajunt de Canonicis destinatis ab Episcopo ad visitanda Hospitalia & Ecclesias Diœcesis, quia hi non occupantur in servitium propriæ Ecclesiæ. Episcopus autem potest duos Canonicos in suo servitio occupare ex *c. De cetero. &c. Ad audientiam. de Cler. non res.* qui lucrantur fructus Præbendæ, sed non Distributiones; ut *Roncaglia l.c.& Salm.num.125.* ex Decl. S.C. Dicit tamen *P. Conc.num 23.* quòd Canonici assistentes Episcopo sollemniter celebranti lucrantur etiam Distributiones. Canonici autem absentes a Choro tempore Officii, ut Capitula celebrent, amittunt tam Distributiones, quam

fructus Præbendæ, quia tempore Officii vel Missæ Choralis ipsis vetitum est Capitula celebrare, nisi urgeat grave negotium, quod moram non patiatur; *Concina ibid.*

Ultimò notandum, quòd Præbendati docentes in Scholis publicis (non autem privatis) sacram Scripturam, licèt non lucrentur Distributiones, acquirunt tamen fructus suorum Beneficiorum, ex Trid. *Sess 5 c.1. in fin.* Item dicitur in *c. fin. de Magistris* de docentibus Theologiam. Idque communiter extendunt DD. ad docentes Jus Canonicum, ut *Palaus p.9 §.9 n.1. Roncaglia de Benef.c.2 q.6 R.3. P.Concina tom.2. pag 533 num.24. & Salm. tr.28. num. 129. & 130. cum Sanch. Fill. Garcia*, qui de hoc affert Declarationem S C. Idem dicunt de docentibus Grammaticam *Pal.num 3. Concina num.26. Roncaglia loc.cit. & Salm.tr.16 c.4 n.37.* Necnon *Salm* idem sentiunt de docentibus Philosophiam; quia (ut ajunt) omnia hæc sunt necessariò præmittenda ad Theologiam addiscendam.

An autem Parochi docentes sacram Scripturam, Theologiam, aut jus Canonicum eodem privilegio gaudeant? Negat *P.Concina num.25.* quia in Tridentino Parochis absolutè vetatur abesse ultra duos menses. Sed probabiliter admittunt *Palaus num.4. Salm.d num 37. & Roncaglia l c. cum Gonzal. Barbos. &c.* Ratio, quia in *cit. c. fin. de Magistris* indistinctè omnibus facultatem Theologicam docentibus conceditur privilegium abessendi a Choro, quod a Trid non observatur expressè revocatum.

Idem privilegium sanè conceditur Præbendatis studentibus in Universitate ex Trident. *l.c. & ex cit. c fin. de Mag. & c.11. de Privil. in 6. ac c. Tuæ de Cler.non resid.* Modò ipsi studiis operam dent saltem per majorem anni partem, ut ait *Concin. num.27. & Pal. num.5. cum Bon. Barbos. &c.* Et modò habeant de hoc licentiam (quæ verò non requiritur pro docentibus), ut dicunt *Palaus p.9. §.9. num.7. Roncagl. qu.6. R.3. Conc.num 28 & Salm tr.28 num.130. cum Barb. & Garc.* ex Bulla Pii IV. *Ad aures*, edita 24. Nov. 1564 Hæc autem licentia illis suffragatur pro quinquennio, si audiant sacros Canones; pro septennio verò, si audiant Sacram Scripturam, seu Theologiam, *Salm l.c. cum Garc. & Barb.* An autem Parochi studentes Theologiæ excusentur a residentia post duos menses ipsis a Trid. concessos? Affirmant *Nav. Tolet. Less. &c. apud Palaum n.9.* Idque probabile putant *Palaus ibid. & Salm tr.16.c.4 num 29.* Quia in *cit. c. fin. de Magistris* eodem privilegio gaudent docentes, quò studentes. Sed probabiliùs negant *Concina pag.534. num.29. Roncaglia q.6 R.3 Pal.num 9. Salm. l. c. cum Gonzal. Barbos. Garcia, &c.* Ratio, tum quia Tridentinum declaravit non posse Parochos ultra duos menses abesse, nisi ex gravi causa; & S. C. *ap. Garciam* declaravit hujusmodi causam studiorum nequaquam esse gravem; tum quia privilegium præfatum concessum est tantùm addiscentibus, unde non concedendum Parochis, qui jam edocti supponuntur. Dicunt verò *Salm. num.128* ex Decl. S C. quòd si a Papa detur alicui licentia, ut absit causâ studiorum, hæc non valet nisi consensus Ordinarii accedat; Et sic pariter referunt declarasse Pium IV. de his qui studiis in Curia Romana assistunt. Hic autem obiter notandum, quòd in *c. fin. De Cler. vel Mon.* prohibentur *Archidiaconi, Decani, Plebani præpositi, Cantores, & alii Clerici Personatus habentes, necnon Presbyteri* studere Juri Civili, vel medicinæ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, si intra duos menses a tali studio non destiterint. (Dicit tamen *Bon. de Censur D.2. q.4. p.6. num 4.* cum communi, hoc non intelligi de studio privato; nec si audiatur lector domi, ut probabile putat cum *Tol. Calderin. &c.* Neque intelligi de docentibus, ut sentiunt *Sanch. l 6 c.8. num.91.* & idem *Bon. cum Tab. & aliis.*) Unde tales studentes privantur fructibus suarum Præbendarum, ut dicunt *Palaus l.c. §.9. num.6. & Salm. cap.4. num.38. cum Bon. & Barbosa.*

Diximus autem præfatos Magistros, aut Scholares excusatos, lucrari quidem fructus Beneficiorum, non verò Distributiones; Si tamen Beneficium constaret ex solis Distributionibus, has etiam lucrari dicit *Concina pag. 533. num.27.* cum communi ex Decl. S C. apud *Garciam* (contra *Bon.*); quia tunc Distributiones succedunt loco fructuum. Et idem ait *Concina pag 536. num. 35.* de dispensatis a Choro, quando Beneficium tantùm ex Distributionibus constatur. Excipit tamen *Conc.* contra alios, si sint Distributiones minutæ pro Anniversariis, quia Testatores nolunt has dari nisi assistentibus.

ARTICULUS V

Quibus modis Beneficia amittuntur?

133 *Quibus modis amittuntur Beneficia?*
134 *Quid, & quotuplex sit Resignatio?*
135 *Quid requiritur, ut valeat Resignatio conditionata?*
136 *Quid de Permutatione Beneficiorum?*

133 RESPOND. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur: 1. Per mortem Beneficiati. 2. Ex dispositione juris, idque vel propter alterius Beneficii incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem criminis (v. gr. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ), cui amissio Beneficii ipso facto est annexa, ut v. apud *Less.l.2.cap.34 d.34.* 3. Per sententiam judicis, 4. Per liberam resignationem, de qua

134 Resp. 2. Resignatio est spontanea proprii Beneficii dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Estque duplex, scilicèt tacita, quæ fit ex juris dispositione; ut dum quis Religionem profitetur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine conditione, & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest: & conditionata, seu in favorem: eaque vel est Simplex in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est qualificata, quando scilicet fit reservato sibi jure regressûs, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani, nonnisi in Pontificis manibus fieri potest. Et, quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cùm alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hereditariæ successionis acquirant, quod jura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarii fieri posse, eo quòd permutatio in ejus manibus fieri possit.* (*Sed omninò contradicunt Salm. de Simon.c.3.n.52. cum communi. Vide dicta de Sim.l.3.n.81.*)* Idque a fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, quamvis additâ deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari potest, ubi non est recepta Bulla Pii V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat *Laym. hìc cap.17.*

135 Porrò, ut resignatio conditionata valida sit, requiritur 1. Ut Beneficium sit resignantis, cùm resignatio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat liberè. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel Institutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur a Prælato, in cujus manibus fit, quia sine acceptatione jus suum resignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem, cum clausula consueta, *non aliter, nec aliàs*, est resignatum. 6. Ut is, cui confertur, acceptet; aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum, vel electivum. 8. Si resignans sit infirmus, ut a resignatione supervivat 20. dies, aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Ut si, resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses a supplicatione oblata computandos, in loco Beneficii publicetur: sin autem extra Curiam, intra mensem: alioqui, si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cœpit possessionem, Beneficium vacare censebitur. *Less. & Laym c.17.*

136 Resp. 3. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit cùm duo Beneficiati unum, vel plura sua Beneficia, Pontifici non reservata, in manus Ordinarii, alteriusve Episcopalis auctoritate præditi resignant, cum conditione, ut postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen iis quorum interest, scilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem. V. *Less.cap.31. d.35.& 36. Laym.c.17.Bonac.de Simon.d.1.q.4.§.12.** (*Vide l.3. num.72.*)*

Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis per Concordata Germaniæ? Resp. affirmativè, quia per reservationem Concordatorum non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres 2. An licitum sit permutare Beneficia, compensatâ fructuum æqualitate? Resp. 1. non licere, si Beneficium copiosius, non separatis proventibus a titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso, quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi

potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. 2. posse peti compensationem ob hujusmodi permutationem a Pontifice, pro incommodo temporali quod alter subit, spoliando se proventibus sui Beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium Beneficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. 3. Jura proventuum posse separari a titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris; idque auctoritate solius Papæ. V. *Less. l. c. Bon. l. c.* §. 12. *num.* 11. *(*Vide l. 3. num* 75. & 76.)*

Quæres 3. An licitè permutetur Beneficium hac lege, ut expensæ litis, vel Bullarum refundantur per recipientem? Resp. Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem. V. *Less. l. c. Bon. l. c. num.* 6.

ARTICULUS VI.

Quid, & quotuplex sit Pensio?

⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂⁂

137 *Quid, & quotuplex Pensio?*
138 *A quo & quanta possit Pensio designari?*
139 *An Pensionarius possit de illa libere disponere?*

137 RESpond. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex: 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. gr. Cantori, Æditu, Patrono, & Defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali: ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia Laicis tantùm datur.

138 Porrò circa pensiones *Laym. c.* 18 & *Less.* docent hæc: I. Eius eam designare proprium sit Papæ, id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v. gr. propter paupertatem, & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum. *(*Vide lib.* 3. *num.* 73.)* II. Debere esse moderatam, ita ut Beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio; talis autem plerunque censetur tertia pars fructuum. *(*Cum Salm. de Benef. c. un. num.* 46.)*. III. Ad pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum fit præjudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm habeat jus instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur. IV. Pensionarius post constitutionem Pii V. ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. *(*Intelligitur de pensione, quam quis ut Clericus percipit. Vide Salm de Benef. num* 64. *Item ad tale onus non obligantur, qui dicunt Officium Majus, vel qui sunt Equites Ordinis Militaris, cùm satisfaciant recitando preces a Religione præceptas. Ita Az. Pal. Bon. Led. cum Salm loc. cit. & de Hor. Canonic. c.* 2. *num.* 28)*. V. Pensionem extingui morte Pensionarii, sicut usufructus morte usufructuarii: Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione pensionis v. *Lay. c.* 18. & *Less. l.* 2. *c* 25. *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 12.

Quæritur, an pensionarius possit de redditibus pensionis pro libito disponere? Affirmant *Vasq. Azor Covarr. &c.* apud *Salm de Benef. c. un n.* 63. Quia pensio, ut dicunt, est portio jam extracta ex fructibus Beneficii. Et pro hac sententia adest Decisio Rotæ Romanæ, quam affert *Azor. p.* 2 *l* 7 *c* 9 *qu.* 12. in qua definitum fuit, *pensiones decursas & non solutas non computari inter spolia* (sicut computantur fructus Beneficiorum), *sed transire ad hæredes; quia pensio non est Beneficium, sed consistit in mera temporalitate*. Negant verò, *ibi Nav. Mol. Garcia*, quia pensio eisdem regulis Beneficiorum metiri debet, cùm illis æquiparetur. Verùm *Salm. ibid.* distinguunt, & affirmant de pensione laicali, negant de Ecclesiastica. Hæ tres sententiæ omnes sunt probabiles. *Vide lib.* 3. *num* 491. *Qu. VI. pag.* 284. 139

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

AR-

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

140 *Quinam Clerici teneantur ad Officium? Qualem partem Officii teneantur dicere Subdiaconi eâ die, quâ ordinantur? Et an Subdiaconus, qui Officium recitavit ante ordinationem, teneatur repetere?*

141 *An teneantur ad Horas Canonicas omnes Religiosi, & Moniales?* 142. *An Religiosi non constituti in sacris, & Moniales non dicentes Officium in Choro teneantur recitare privatim? Dub. 1. An teneantur ad Officium Religiosi ejecti? Dub. 2. An profugi? Dub. 3. An ad triremes damnati? An degentes extra Claustra?* 143. *Not. 1. An, & quando Religiosi teneantur recitare in Choro? Quid si sint occupati? Not. 2. An peccent graviter Prælati negligentes Officium recitari in Choro? An teneantur Episcopi recitare in Choro? Not. 3. An teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt, ut Choro inserviant? An ad peccandum graviter in Choro sufficiat omissio minoris partis, quam in Officio privato?*

144 *De Obligatione Beneficiariorum circa Officium. An Beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad Officium? Vide alia ap. Bus.* 145. *Qu. I. Quot peccata committat Sacerdos beneficiatus Officium omittens? Qu. II. An Beneficiarius graviter peccet omittendo Officium, si velit fructus restituere?*

140 RESp. 1. Clerici Majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur tum jure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *Majorum Ordinum*; quia Minorum non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum *Miserere* tenentur, quem, vel simile quid, cùm Episcopus primam Tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantùm fiat aliquoties, vel per modum consilii. *Less. l.2.c.37.d.9.*

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem; nisi in hoc ipso sit dispensatus: quia dispensatio, utpote odiosa, strictè est explicanda, & characterem retinet. *Bonac. & Azor.l.c.cap.5.* contra alios.

2. Clericus incipit obligari a puncto Subdiaconatûs suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur *Bonac. tr. de Horis.q.1.punct.5.* ex communi.

Hinc dicit *Croix l. 4. num.1187. cum Azor. & Stoz.* teneri Subdiaconum die quo ordinatur ad Horam, quæ tunc dicenda esset in Choro. Unde, si ordinatur horâ undecimâ, ait *Croix* cum *Bonart.* probabile esse teneri tantùm ad Vesperas, cùm eo tempore regulariter aliæ Horæ jam persolutæ sint in Choro. Sed huic opinioni non acquiesco, quia veriùs Ordinatus tenetur ad Horam, quæ respondet ad horam, in qua contrahit obligationem; quapropter regulariter tenetur recitare ab Hora sexta, ut rectè ait *P. Concina to.2.pag.397. num.5.* cui adhærent *Palaus, & Gobatus*.

An autem Subdiaconus qui recitaverit partem illam ante Ordinationem, suæ obligationi satisfecerit? Negant *Tournely to.1. pag.619. & Croix l.4.num.1187.cum Bon.Pal.&c.* tum quia debitum nequit satisfieri antequam contrahitur; tum quia Ecclesia exigit Officium a Subdiaconis, ut nomine ejus illud persolvant; at qui non est adhuc Subdiaconus, nequit nomine Ecclesiæ Officium recitare. Affirmant verò *Tamb Dec.l.2 c.5.§.5 num.9.& Lugo, Trull & Gob. ap.Dian.p.6.tr.6.R.38.* & probabile putant *Croix l.c & Viva q.3.a.1.num.8.* quia bene potest debitum illud anticipatè solvi, quod certò moraliter est contrahendum. *Prima* sententia videtur probabilior, quia Ecclesia exigit Officium a Subdiacono, ut nomine ejus illud persolvat, at qui non est Subdiaconus, neque ab Ecclesia, ut publicus Minister destinatus, non potest nomine Ecclesiæ recitare, neque Orationem publicam efficere. Sed huic posset responderi, quòd Sacerdos excommunicatus nec etiam potest orare nomine Ecclesiæ, neque Orationem publicam facere, & hic utiquè tenetur Officium recitare, & recitando bene satisfacit; ergo ad satisfaciendum non est opus, ut recitans nomine Ecclesiæ oret; Unde adhuc probabilem puto secundam sententiam.

Resp. 2. Omnes Religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexûs, obligantur ad Horas: idque ex antiqua, & recepta consuetudine; quam tamen quidam, ut *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, ut peccent mortaliter, si bis, terve omittant. Et de Monialibus dubitat *Cajet. Med. Arm. Dian tr.12.R.17* Imò eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri 141

sub

„ sub onere peccati absolutè, sed nimis laxè, „ docet *Petrus March.* apud *Dian. p.9. t.6. ref.7.* „ contra aliorum communem, & veram sententiam: quæ docet, teneri secundùm suas „ regulas, & consuetudines. *Bonac. qu. 2. p. 2.* „ *num. 5. ex Azor. Less. Malder.*

Unde resolves.

„ 1. Non tenentur ad Horas 1. Novitii. 2. „ Conversi. 3. Religiosi Soc. JESU, Militantes, Hospitalarii, & ceteri Choro non destinati. *Trull. l.c.c.7 d.12. §.5.*

„ 2. Is, qui ex una Religione transit in „ aliam, in qua non est hæc consuetudo, non „ tenetur, quia consuetudo non obligat, ubi „ non est recepta. Ita *Suar. & Lay.* idem dic „ de Religioso ejecto, vel qui dispensationem „ obtinuit perpetuò vivendi extra Monasterium, quia, etsi maneat Religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter *Sotus*, *Sanch.* „ *Bon.d.1.q.2.p.2.num.4.&c.* contra *Suar.*

Hic confert aliqua prænotare de institutione Divini Officii. Horæ Canonicæ, ut fertur, saltem quoad substantiam instituta fuerunt tempore Apostolorum, ut indicatur *Actor.* 2. ubi narratur, quòd Fideles erant *perseverantes in fractione panis & orationibus*; idest *in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus canentes & psallentes*, juxta Apost. *ad Eph.* 5. Idque clariùs significavit Clemens Papa I. *lib.* 8. *Const. Apost.can.*34. ubi suis Clericis sic præcepit: *Precationes facite mane, horâ tertiâ, sextâ, & nonâ, & vespere, atque ad galli cantum.* Gelasius autem I. ut ferunt *Azorius, & Filliucius*, publicam legem constituit, quâ Clerici septies in die preces Canonicas persolvere cogerentur. Quoad verò pertinet ad Breviarii formam, refert Radulphus, ineunte Seculo XIII. in Æde Pontificia illud breviatum fuisse, & ideo *Breviarium* appellari. Vide alia apud *Tommassin. Discipl. Eccl.p.4.l.1.c.40.*

142 Primò locò oportet hìc plura adnotare de obligatione Religiosorum recitandi Officium, & deinde de recitatione in Choro. Ante omnia illa magna quæstio occurrit, an Religiosi non constituti in Sacris, & Moniales teneantur sub gravi recitare quotidie Officium, saltem privatè? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Bordon.in Consil. R.30. Arm v. Horæ, Sà eod. verbo num.1.* item *Marchant. Martin. a S.Jos. Castro, Anton. a Spir.S. Jo. Medina ap. Salm tr.16. de Hor. Can c.2 num.16. & 17.* & probabilem putat *Lessius Ref.Cas. post part.2. D.Thomæ v. Horæ Casu* 14. Ratio, quia, licèt in hoc adsit consuetudo, non tamen constat, ut dicunt *Cajet. Led. Palac.&c. ap. Sanch. Cons. l.7.c.2.du.3.num.4.* eam fuisse introductam a Religiosis cum animo graviter se obligandi. *Secunda* sententia censet non peccare graviter Religiosos & Moniales, quæ aliquoties tantùm & non frequenter Officium omittunt. *Tertia* verò sententia communis, quam sequimur, & tenent *Less. l.2.c.37. num.47. Sanch.Cons.l.7.cap.2 du.3. Anacl.pag.190. num.18.Salm.l.c.n.19. & P. Concina to.2. pag.399. ex num.3. cum S.Antonin. Gonet, Pal. Tamb. Diana, Vasq. ac aliis*; Item *Laym.tr.1.cap 6. num.1. & 2.* qui contrariam rejicit, & *Reg ap.Tamb. l.2. cap.5. Dec. §.1. num.13.* vocat temerariam; ac *Diana* prorsus improbandam; refertque *Contin.Tournely to.1.pag 625.* P. Mutium Vitelleschi Præpos. Gen. Societatis JESU an. 1625. prohibuisse, ne quis suorum opinionem illam doceret ut probabilem; & eandem reprobatam fuisse ab Universitatibus Hispalensi, Conimbricensi, &c. Necnon jussu Pontificis ipsam erasam fuisse e libro *Emmanuel Sà*. Nostra autem sententia docet, quòd ipsi tenentur sub gravi Officium quotidie recitare, ex consuetudine jam præscripta. Nec valet dicere, quòd non constet ipsam introductam fuisse a Religiosis animô se obligandi sub gravi; nam ex regula generali, pro eo stat possessio, pro quo stat præsumtio: Cùm autem consuetudo hæc universè a Religiosis, & Monialibus cum magno incommodo constanter observata fuerit, & Prælati graviter semper reprehenderint eam non servantes; id sufficientem præbet præsumtionem, quòd ipsi recitantes talem consuetudinem verè introduxerint animô se obligandi: Si igitur præsumtio stat pro obligatione, pro ea stat quidem etiam possessio. Vide dicta in simili casu de abstinentia a lacticiniis *l.3. num. 1009. v. Dub. III. pag.483.* Concedunt autem communiter DD. 1. quòd Prælati, etiam inferiores, possint ex causa, puta studiorum, & simili, dispensare sicut in aliis observantiis cum suis subditis, ut non recitent Officium. Ita *Salm.n.20. cum Less.Garc.Vill.Tamb.* Concedunt 2. quòd, si in aliqua Religione constaret non esse talem consuetudinem, talis obligatio in illa non esset; *Salm.ibid.cum Bon.Cajet.Sanch &c.* De Privilegiis autem Religiosorum circa Divinum Officium, vide dicta *num 63. pag.533.*

Dubitatur 1. an Religiosi ejecti per sententiam teneantur ad Officium? Affirmant *Cabass. T.J.l.1.c.2 1.num.18. Concina to.2.pag.403.num.16.*

Anacl.

Anacl pag 191.*num*.23.*cum Azor.& Nav.* quia ipsi retinent statum, & adhuc Religiosi reputantur. Sed non improbabiliter negant *cum Bus.Sanch de Matr l.8 D.8.num*.11. *Less.l.2 cap*.37.*num*.50.*cum Soto,& Laym.l* 4 *tr*.1.*cap* 4.*num*.2. qui hanc tutam vocat sententiam. Ratio, quia in eis jam extincta est essentia status Religiosi, cùm non ampliùs teneantur ad vota, ut supponit *Sanchez* tanquam certum; Nec sit in potestate eorum ad Religionem redire.

Dubitatur 2. an Religiosi profugi obligentur ad Officium (Negat *Bon. de Hor.Can.D*.1. *qu*.11.*p* 2.*num* 6. & probabile putat *Tamb.l.c.* quia (ut dicunt) isti constituuntur in statu, cui non convenit recitatio Horarum. Sed meliùs *Less l*.2.*cap*.37.*num*.50.*& Concina pag*.403.*n* 15. docent teneri. Ratio, quia, sicut ipsi non amittunt statum Religiosum, ita ab illius oneribus non eximuntur.

Dubitatur 3. an Religiosi ad triremes damnati teneantur Horas recitare? Affirmat *Laym cap*.4. *num*.2 *cum Nav. Rodr. Suar. Azor.* saltem pro diebus quibus non remigant; quia hi manent Religiosi. Sed communiùs negant *Cabassut. l*. 1. *cap*. 21. *num*. 18. qui tamen ait teneri Clericos constitutos in Sacris, sed de utrisque negant *Sporer pag*.60. *num* 9. *Less.l* 2.*c* 37. *n*.45. *Sot.l*.10.*q*.5.*a* 3. *Sanch de Matr. l*.8. *D*.8. *n* 11. *Concina to*.2.*pag*.403. *num*.17. *& Salm. c*.2. *num* 4. *cum Pelliz. Diana,&c.* Ratio, tum quia talis recitatio videretur cedere in dedecus Ordinis Religiosi, si in illa damnatorum turba statum suum ostenderent; tum quia in eo tam miserabili statu non videntur ipsi hoc onere gravandi. Religiosi autem ex licentia degentes extra Claustra, ad Officium tenentur, ut *Concina pag*.403.*num*.15.*cum Suar.* (contra *Bon.p*.2. *num* 4 *& c.ap. Bus.*) Sicut etiam in carcere detenti, ut *Sper. l c.*

143 Hìc autem plura opus est adjicere, quæ pertinent ad recitationem Religiosorum in Choro. Notandum 1. quòd nullus Religiosus, aut Monialis in particulari tenetur sub gravi Horas dicere in Choro, ut communiter docent *Concina to*.2.*pag*.377.*num*.4. *Anacl. pag*.191. *n*.21. *Viva de* 1. *Pr.q*.3.*a*.1.*num*.6.*& Salm. cap* 1. *num*.5. *cum Suar. Pal Bon.Pell.Tamb.&c.* Modò tamen Chorus non tollatur, ut bene advertunt *Viva, & alii*. Paucitas autem Religiosorum excusat totam Communitatem a Choro; Ideo nisi adsint adminus quatuor expediti, non est obligatio Chori, ut dicunt *Wigandt de Hor. Can. pag*.429.*num*.84. *R*.2. *Tamb. Dec.l*.2.*c*.5.§.1.*n*.12. *Holzmann to*.1. *pag*. 438.*num* 471. *Roncaglia de Hor.Can.pag*.144.*q*.1.*& Salm. num*.6. *cum Pelliz. Bordon.&c.* Diximus *expediti*, nam si sint infirmi, vel legitimè occupati, nec etiam si quatuor sint, ad Chorum obligantur. Probabiliter autem putant *Viva d. n*.6.*Salm. ibid. cum Pell.& Anton a Spir.S.* (contra *Wigandt pag*.430.) sufficere ad satisfaciendum Choro, ut soli Novitii intersint, quia ipsi in favorabilibus reputantur ut Religiosi. Hìc obiter nota cum *Concina pag*. 377. *num*. 3. quòd ex justa causa licet Religiosis aliquando recitare Horas in Sacristia.

Notandum 2. quòd graviter peccant Prælati, qui ex negligentia permittunt, ut omittatur recitari pars notabilis in Choro, ut communiter docent *Suar.de Rel l*.4.*c*.10 *num*.3. *Concina to*.2.*pag*.385.*num*.19.*Salm.cap*.1.*num*.14. *cum Pal. Pelliz &c.* contra *Bordon.& alios*, quorum sententia non videtur mihi probabilis; quia, si non dubitatur de præcepto dicendi Horas in Choro, nec dubitari debet violari præceptum, si pars notabilis Officii omittatur. Episcopi tenentur invigilare, ut Officium a Canonicis in Choro persolvatur, & ritè. Ceterùm, per se loquendo, non tenentur Episcopi Choro interesse ne Festis quidem diebus; tum quia hæc est consuetudo, tum quia ipsi gravioribus negotiis vacare debent. Ita *Viva de Rest.qu*.7.*a* 9. *num*.14.*vers.Dico tertiò*, *cum Val. Fill. et Bon.* ex *D. Thoma*, qui 2. 2.*qu*.91. *a*.2. *ad* 3. sic docet: *Prælati non debent cantibus insistere, ne per hoc a majoribus retrahantur.*

Notandum 3. quòd in Choro non tenentur omissa supplere ii qui, dum alii cantant, parant aut transferunt libros, perquirunt psalmos, pulsant organa, aut campanas, vel alia Choro necessaria peragunt; tunc enim per socios suppletur, quod ipsi fortè non satis percipiunt; Ita communiter cum *Busemb. infra num*. 155. *Azor.l.*10.*c*.13.*q*.2.*Salm.cap*.1.*num*.19.*Anacl.p*.197. *num*.52. *Laym.cap*.5.*n*.7.*cum Sot.Sylvest.& Henr. ac Croix l*.4.*num*.1300. *cum Valent. Reg. Escob. & Gobat.* Contra *Palaum p*.4. *num*.7. *Bon.p*.2.§.1. *num*.13.*cum Nav. Vasq. Sà, Fill. &c.* qui dicunt hos satisfacere quidem assistentiæ Chori quoad Distributiones lucrandas, sed teneri ad supplendum, si non attenderint ad ea, quæ interim sunt recitata: Et idem sentit *Holzm. pag*.448. *num*.471.qui tamen excusat, si modica sit materia, puta quæ ad integrum psalmum non pertingat. Sed satis probabilis est prima sententia, eo quòd dum aliquis occupatur in rebus

bus ad Officii celebritatem pertinentibus, totus Chorus pro eo supplet; prout qui Missæ inservit, censetur eam audire, dum in re necessaria paranda attendit, ut dicunt *Tolet. & Rodr. ap. Laym loc.cit.* qui notat idem docere *Sotum, Nav. Arag. & Rodr.* de eo, qui Choro alternatim respondet organum pulsando, quin versiculum suæ partis proferat: Sed huic non acquiesco, cùm rectè doceat *Bon.l.c.cum Molfes.* Officium tunc integrè non recitari, quia organum verba non profert. Probabiliter verò satisfacit qui, dùm alii recitant tussit, vel excreat, etiamsi integer psalmus interim dicatur, ut ait *Croix d num.*1300. *cum Sanch & Gob.* Item probabiliter *ibid. Sanch. Escob. & Diana* excusant eum qui in Choro perlegit lectionem, ne erret, alioquin erraturus; hæc enim causa satis excusat ab illa levi omissione.

Sentiunt autem *Salm. c.*1. *num.*17. *cum Suar. Pell. &c.* in omissione recitationis in Choro minorem Officii partem sufficere ad peccandum graviter, quàm in recitatione privata. Sed probabiliter id negant *Bon. p.*1. *num.*3. *& Holzm.pag.*448.*num* 471. *cum Tamb. & Bambess.* qui dicunt illam tantùm esse omissionem gravem in Choro, quæ gravis est in Officio privato.

Notandum 4. quòd ex Bulla S. Pii V. *A Nobis*, omnes qui utuntur Breviariò Romanò deobligantur recitare in Choro Officium B.V. Mariæ, Defunctorum, & psalmos pœnitentiales; Præcipitur verò ibidem servari consuetudinem hæc Officia recitandi in locis ubi viget. Hæc autem obligatio extra Chorum non afficit singulos privatos, sed tantùm Communitatem, ut rectè ajunt *Concina pag.*385.*n.*21. *& Holzm.pag.*450.*num.*474 *cum aliis*.

144 „ Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus „ in re, & plenum dominium Beneficii, si „ fructus percipiant, vel percepturi sint, te„ nentur ad Horas, *Less. & Laym l.*4.*tr.*2.*c.*4. „ ex communi, & *Concil.Later.* sub Leone X. „ Ratio est, quia Beneficium datur propter „ officium. *Unde resolves*.

„ 1. Non tenentur ante acceptam possessio„ nem, nec si sine sua culpa fructus nullos „ percipiant, nec percepturi sint. *Laym. l.*4. „ *t.*2 *c.*4. *num.*3. quia non habent Beneficium „ secundùm omnem effectum. * (*Hoc certum* „ *est. Vide dicta de Rest l.*3 *num* 664.) *. Videtur „ tamen pro ratione fructuum teneri ad ali„ quoties legendum, *Trull l c.*

„ 2. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos „ fructus, recipit tamen tantam partem, quæ „ sufficit ad sustentationem. *Bon.d.*1.*q.*6.*p* 3. „

3. Tenentur ii, qui primò, aut etiam secundò annò non percipiunt fructus, eo quòd „ assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bonac.p.*4. *num.*22. *Laym.c.*5. „ *Suar.Regin* &c. Contraria tamen sententia non „ est improbabilis. * (*Et probabilem vocant* „ *Salm.de Hor.Can. cap.*2. *num.*45. *cum Fill.Bon.* „ *Villal.*) * & negat *Less.* cum *Cajet.* se talem damnaturum, eo quòd vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. „ *Lay l.c. Pal.Trull.d* 13.§.3. „

4. Tenentur & ii, qui habent Beneficium tenue; octo v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus Ordinibus. Ita probabiliter *Syl. Azog. Suar. Palaus*, *Bonac. d.*1. *qu.*2. *p* 4 *num.*17. & communis contra *Sotum. Less.* „ *Rodr & Dian.R.*9.*Malder.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, ut certam partem mediocris sustentationis alicujus Clerici non adæquet, non teneri. Vid. *Dian loc. cit. Escob.tr.*5. *E.*6. *c.*13. quorum sententiam non damno. * (*Vide dicta l.*3. *n.*674.) *. Vid. *Trull. l.*1.*c.*7.*dist.*12. §.3. ubi notat, eum, qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas. „

5. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quòd fructus expendat in substitutum; quia Horarum onus Beneficio annexum est, & personale, cum quo sponte acceptatur. *Bonac.loc.cit.ex Azor. Vasquez*, „ *Fill.&c.* „

6. Si filius a patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur „ ad Horas: secus, si percipiat pater; hic verò ad restitutionem obligatur. *Lay. c.*5. *n.*2. „ *ex Less.l.*2 *c.*34.*d.*3. „

Idem tenent *Tournely to.*1. *pag.*618. *in fin. & Concina tom.*2. *p.*404. Modò metus sit gravis; quò cessante (ait *Tourn.*) tenetur iste Clericus quamprimum Beneficium renunciare.

Quæritur autem hìc, an qui per metum injustè incussum Ordinem Sacrum suscepit teneatur Officium recitare? Affirmant *Concina* 145 *pag.*397.*num.*4.*cum S.Antoni. Sylv. Led. Comit. & aliis*; quia metus non tollit voluntarium. Sed probabiliùs negant *Tournely d.n.*618 *cum Suar. & Henr.*

& Henr. a S.Ign. Sanch. de Matr. l.7. D.29.n.7. Pal. tr.7.D.2.p.1.§.1.num.1 cum Nav & Sà, Salm. tr.8. c.6.num.50. cum Bon. Azor. Dic. &c. Ratio, quia licèt metus non tollat voluntarium, Ecclesia tamen rationabiliter non censetur velle obligare ad onus Officii, nisi eos qui omninò sponte Ordinem suscipiunt. Et ideo tales per metum gravem ordinati nec etiam ad castitatem tenentur, ut dicunt *Salm. l.c. num.46. cum AA. cit.* utque diximus *de Voto l.3. num.197. pag.181. vers. Sed quæstio.*

„ 7. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas; quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. *Trull. l.1. cap.7. d.13. §.3. ex Sanch.* &c.

„ 8. Non tenentur, qui habent præstimonia, quæ solunt dari adolescentibus in subsidium studiorum, eo quòd non sint propriè dicta Beneficia. Ita *Med. Garz. & Less.* contra *Nav. Sot. & Rodriq.* Tamen rectè monet *Lay. c.5. num.6.* considerandam rationem præstimoniorum:. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per Laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas; secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarii, cùm pensiones non sint propriè dicta Beneficia, ut *dub. præc.* videri potest. Quod limitat *Escob. t.5. E.6. c.4. ex Palao*, si fruantur pensione ob secularia obsequia: secus, si titulo Clericali. * (*Vide n.138.*) * Denique neque tenetur Coadjutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium, *Pal. Escob. loc. cit.* V. *Laym. c.5. num.9.* * (*Est commune cum Salm. c.2. num.29.*) *

„ 9. Etsi habens plura Beneficia satisfaciat unicâ recitatione Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt Beneficia, seu patroni Beneficiorum; quia par est omnium ratio. *Bon. Trul. l.c. n.27.*

145 Quæritur I. An qui tenetur ad recitationem Officii titulô Beneficii, & titulô Ordinis Sacri, omittendo illud, committat duo peccata? Tria hìc ut certa supponenda: Certum est 1. quòd iste peccat utiquè contra Religionem ratione Ordinis sacri, propter quem Ecclesia eum obligat ex motivo Religionis ad Horas recitandas. Certum est 2. quòd Beneficiarius omittens Officium semper peccat contra Religionem, etiamsi non habeat Ordinem sacrum, & etiamsi velit fructus restituere, ut dicemus mox infra in quæst. sequ. Certum est 3. quòd talis Beneficiarius, si omittit Officium, & nolit restituere fructus, peccabit non solùm contra Religionem, sed etiam contra justitiam, quia Officium negligendo non potuit fructus acquirere, ut dicunt *Salm. tr.16. c.2. num.32.* juxta sententiam, quam tenent *Sotus, Suar. Azor. &c.* veram ac *Croix l.4. n.1216.* Quicquid dicant alii *ibid.* Id enim patet ex Concilio Lateran. relato *d. l.3. num.663.* ubi dicitur: *Qui Officium non dixerit, fructus suos non faciat.* Sed difficultas est, an Beneficiarius volens fructus restituere, peccet contra justitiam, etiamsi Officium omittat animô restituendi fructus? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Laym. l.4 tr.1. c.4 n.5. in fin. Sanch de Matr. l.9 D.15. num.6 in fin. Bon. D.1. q.5. p.1. n.4. & Less. l.2. c.37. num.52.* Ratio, quia licèt Beneficium principaliter detur pro sustentatione Beneficiarii, attamen datur cum pacto recitandi Officium, morale enim axioma est, Beneficium propter Officium conferri; unde Beneficiarius omittendo Officium peccat contra justitiam, quia pactum non servat. *Secunda* verò sententia probabilior, quam tenent *Palaus D.2. p.5. num.3. cum Henr. & Garc. Anacl. pag.192. num.30. Hölzmann pag 441. num.477. Diana p.2. tr.12. R.22. cum Salas, & Homobon. Salm tr 16 c.2. num.32. cum Salaz. Anton. a Spir. S. & Trull* tenet peccare quidem Beneficiarium contra Religionem, cùm Ecclesia, imponendo illi onus Officii, imponit ex motivo Religionis; non autem contra justitiam, nam ut posset dici Beneficiarium peccare contra justitiam, probandum esset pactum inter Beneficiatum & Fundatorem, vel Ecclesiam. Sed hoc pactum neque habetur respectu Fundatorum, ut rectè dicunt *Filliuc. tr.23. num.157. & Holzm l c.* Aliàs (ut ait idem *Holz. pag.443. num.462. v. Invabis, cum Less l.2. c.34 num.180.*) non potuisset Ecclesia eximere Beneficiarios non recitantes primô semestri ab obligatione restitutionis. Neque habetur pactum respectu Ecclesiæ, cùm illud nullo jure, aut ratione probetur. Donec igitur de hoc pacto non constet, nequit dici Beneficiarium omittentem Officium cum intentione restituendi fructus peccare contra justitiam. Nec obstat, Beneficium dari propter Officium; nam bene respondet *Palaus*, quòd Beneficium non datur ab Ecclesia sub obligatione justitiæ, sed Religionis, cùm obligatio Officii non oriatur ex Beneficio, sed ex præ-

cepto Ecclesiæ ratione Beneficii imposito ex motivo Religionis.

Sed dices: Si nullum intercedit pactum cum Beneficiario, qua ratione ipse peccabit contra justitiam, si fructus non restituet, utì supra tanquam certum suppositum est? Respondetur: Peccabit contra justitiam non ratione pacti initi, sed ratione conditionis non impletæ; bene enim potuit Ecclesia Beneficiariis imponere pensum Officii ob motivum Religionis, vel sub conditione non faciendi fructus suos, si non recitaverint; vel sub pœna negativa non acquirendi fructus, si Officium omiserint, juxta dicta *l.3. num.665.* & ut tenent *Viva ibid. & Lugo Resp.mor.l.5 dub.6.num 6. Holzm.d.pag 443. num.462.* quod valde probabile putat *Azor.p.2. l.10.c.14.q.7.* Idgo enim (ait *Holzmann*) Beneficiarii non recitantes ante omnem sententiam tenentur ad fructuum restitutionem, quia hæc, licèt sit pœna, non est tamen pœna positiva, aut privativa, scil. quæ privet fructibus acquisitis, & ad quam sententia requiratur; sed est pœna negativa, nempe quæ negat posse acquiri fructus a non recitantibus, prout si Ecclesia dicat, non concedo tibi fructus, nisi Officium recitaveris. (Hoc tamen intelligitur, si culpabiliter Officium omittatur; secus verò, si sine culpa gravi, ut docet *Lugo loc. cit.* utque diximus *l 3. num. 665. cum Less. Sanch. Concina, & communiori.*) Unde concluditur, respondendo ad quæsitum, quòd si Sacerdos Beneficiarius omittit Officium nolens fructus restituere, peccat contra Religionem, & contra justitiam, cùm retineat alienum, quod acquirere non poterat omittendo Officium: Si verò omittit volens fructus restituere, tunc peccat tantùm contra Religionem, non verò contra justitiam, quia tunc alienum non retinet.

Quæritur II. An Beneficiarius omittens Officium peccet graviter, si aliàs habeat animum restituendi fructus Beneficii? Affirmandum utiquè cum *Lugo Resp.mor.l.5.dub.6.n.2.* Ratio, quia datur duplex præceptum, unum antiquum, quo obligantur Beneficiati ad Officium; Hic enim fuit finis primarius Ecclesiæ in institutione Beneficiorum, scilicet servitium Ecclesiæ præstandum; aliud novum, ut omittens Officium, fructus restituat. Beneficiatus igitur, etsi fructus restituat, non liberatur ab obligatione recitationis; Quare, qui Officium omittit sex primis mensibus a receptione Beneficii, non tenetur fructus restituere, sed utiquè graviter peccat, ut declaravit S. Pius V. in Bulla relatâ *lib.3.n.663.pag.348.*

ARTICULUS. II.

Quanta sit hæc obligatio?

146 Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes, contra *Angelum*, v. *Horæ*, & *Richardum*: qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi, quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem religionis * (*Et hæc est omninò tenenda cum communi; vide Salm. de Hor. Can. c.2. num.3. Verius autem est, hanc obligationem magis provenire ex recepta consuetudine, quàm ex jure positivo. Ita Salm. loc. cit. cum Less. Pal. Suar. &c.*)* *Ex dictis resolvuntur hi Casus.*

1. Non est mortale omittere unum psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis, contra *Navar.* nec tertiam partem parvæ Horæ, contra *Azor. & Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus lib.1.p.5.* esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ Horæ. *Sanch. in sum. t.1. l.1. cap.18. num.8.* dicit tres lectiones cum responsoriis in feriali Officio esse materiam parvam. In parvis Horis dicit *Fern. Fill & Laym.* dimidium esse notabilem quantitatem. V. *Esc. loc. cit cap.13. num 107* ubi docet unam parvam Horam non esse partem notabilem, respectu totius Officii, quod per modum unius est præceptum. Verùm hoc meritò rejicitur ab aliis.

" 2. Est

" 2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex Horis, quæ sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium: vel dimidiam etiam ex brevioribus, ut docet *Fern. Regin. Fil. Suarez*, *Laymann*, contra *Bonac. & Less.* vel ex Matutino 9. Lectiones cum responsoriis, ut *Sanch. l. 2. mor. c. 18.* aut partem æquivalentem Horæ uni minimæ, ut *Suar. de rel. t. 2. l. 5. c. 25. & Gavantus*; vel, ut alii unum Nocturnum. V. *Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Dian. p. 2. t. 12. R. 26. & 41.*

147 Quæritur, quænam sit parva materia in omissione Officii? *Azorius*, *Nav. Vill. &c. apud Concinam to. 2. pag. 477. n. 4.* tenent peccare mortaliter, qui omittit dimidiam, vel ut alii dicunt, tertiam partem Horæ etiam parvæ, quia talis pars respectu illius Horæ jam est notabilis materia. Sed probabiliùs id negant *Lessius l. 2. c. 37. num. 52. Bon. D. 1. qu. 5. p. 1. num. 2. Contin. Tournely to. 1. pag. 645. v. Dico 2. cum Suar. Pontas*, *Vanroy*, item *Pal. Garc. Trull. Pell. Led. &c. apud Conc. l. c.* Ratio, quia licèt illa pars sit notabilis respectu Horæ parvæ, est tamen levis in se, & respectu totius Officii; unde, circa gravitatem materiæ, totius Officii quantitas respicienda est, non autem cujuslibet Horæ; Verius enim est præceptum Officii non esse septuplex ex septem Horis dicendis, sed unum præcipiens unicum Officium constans septem partibus, ut patet ex *c. Dolentes. de Celebr. Miss.* ubi præcipitur sub uno præcepto Officium recitari his verbis: *Præcipientes in virtute Obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum pariter & Diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter, & devotè*. Proptereaquod *Palaus D. 2. p. 5. num. 1. Bonac. D. 1. qu. 5. p. 1. num. 6. Roncaglia qu. 5. R. 2. pag. 154. Sporer tom. 3. pag. 73. num. 94. Tamb. c. 5. §. 2. num. 11. Elbel to. 2. pag. 537. num. 397. Holzmann to. 1. pag. 441. num. 455. Salm. cap. 3. num. 23. cum Trull. Pell. Leand. &c. Croix l. 4. num. 1220. cum Laym & Fill.* probabiliter dicunt esse levem materiam omittere minus, quàm integram Horam parvam. Sic etiam *Elbel l. c. & Croix num. 1204. cum March. Pell. Tamb. & aliis*, ratione parvitatis materiæ, probabiliter dicunt non peccare graviter, qui omitteret totam Vesperam Sabbati Sancti. Ceterùm, ut rectè ajunt *Busemb. ut supra*, *& Mazzotta* (contra *Sot. Escob. Philib. &c ap. Salm. num. 22*) improbabilis est opinio, quòd una parva Hora, prout Tertia, Sexta, &c. sit levis materia.

Ita etiam tenendum peccare graviter, qui omittit unum nocturnum integrum, ut bene censent *Wigandt pag. 423. Resp. 1. Holzmann p. 441. num. 455. Elbel pag. 539. num. 497. Croix l. 4. num. 1202. & Concina pag. 468. num 5.* cum communi, contra *Leand. Vercell. &c. ap. Cohein.* Qui putat etiam esse gravem materiam omittere tres Lectiones cum Responsoriis; sed probabiliter huic contradicunt *Sanch l. 1. Dec. c. 19. n. 7. & Diana p. 2. tr. 12. R. 41.* Intellige, si Lectiones cum Responsoriis sint tales, ut parvam Horam non adæquent. Unde bene concludunt, *Sanch. dub. 11 num. 2. Pal. p. 5 num. 2. Less. c. 37. n. 57. Bon. p. 1 num. 2. & Salm. d. num. 23. cum Trull. Pell. &c.* illam universè censeri parvam materiam, quæ non pertingit ad quantitatem unius integræ Horæ. Immo *Salm. ibid.* admittunt in Officio longiori, puta Dominicæ, adhuc majorem materiam posse esse levem; Sed huic non acquiesco, nam sic etiam omissio Horæ parvæ respectu totius Officii Dominicalis posset dici parva materia, quod minimè est admittendum, dum Hora etiam parva ex communi DD. sensu videtur materia absolutè gravis respectu cujuscunque Officii. Necnon bene addunt *Holzmann*, & *Croix* censeri gravem omissionem, si de Hora parva aliquid nimis modicum diceretur.

" 3. Sive omissio Horarum (abstrahendo a multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult *Bonac.* sive sint plura formaliter, ut docet *Less.* sive unum multiplex, ut *Suarez*; sive unum pluribus æquivalens, ut *Fill.* loquitur: probabile tamen est in Confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ, eo quòd sit circumstantia tenens se ex parte objecti, & constituens actum in ratione sua individuali, *Bonac. l. c. num 9. Less. Suar. Fill.* 148

Hic igitur quæritur I. Quot peccata committat, qui totum omittit Officium? Alii dicunt committere septem peccata, quia pro singulis Horis diversum adest præceptum; Hancque opinionem probabilem putant *Salm. c. 3. num. 22.* Sed veriùs dicendum unum tantùm peccatum committere; Ita communiter *Less. c. 37. num. 52. Sanch c. 2. du. 11 num. 2. Pal. D 2. p. 5. num. 1. Bon. q 5 p. 1. num 8. Roncaglia p 154. q. 5 R. 3. Tournely to. 1. pag. 646. Concina pag 483. n. 18 Elbel pag 540 n. 398.* Idemque expressè docet *S. Antonin 3. p. tit. 13 c 4.* ubi de hoc veram rationem assignat, dicens: *Qui dimittit omnes Horas unius diei, non propterea committere septem peccata mortalia, sed unum, & tantò gravius quantò plus*

plus de Officio omittit; quam totum Officium unius diei cadit sub uno praecepto. Bene tamen advertit *Eibel l.c.* quòd si quis omitteret plures Horas ex intentionibus moraliter interruptis, tunc plura committeret peccata.

149 Quaeritur II. Quot committat peccata, qui Officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum? Haec quidem quaestio pendet ab alia, an omissio volita in causa sit in se peccatum? In ea quaestione *prima* sententia negat, eamque tenent *Laym.tr.2 c.3.n.5. Azor. to.1.l.4 c.3.q.4 Bon.D.2.q.4.p.4.* item *ap.Salm.tr.20. de Pecc c.10 num.25. S.Bonav. Pal.Vasq. Fill. Cov. Sayr. Gran.&c.* Ratio, quia talis omissio dum accidit non est voluntaria in se, sed in causa, ideo tantùm in causa erit peccatum. *Secunda* tamen verior sententia affirmat, & hanc tenent *S.Thom.1.2.q.76.a.3.ad 3 & q.77.a.7.& 2.2. q 150.a.4* ubi ait: *Si autem actus praecedens fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur a peccato sequenti, quòd scil. redditur voluntarium ex voluntate praecedentis actûs, in quantum scil. aliquis dans operam rei illicitae incidit in sequens peccatum*. Et eum sequuntur *Cajet. ibid. Nav.Man.c.16.num 8. Sanch. de Matr.l 9. D.45. a num.27. Pal.tr.2.D.1.p.3.num 6.& Salm. num.26. cum Abul.Sot.Med.Lop.Vill. & aliis*. Ratio, quia, licèt ad omissionem peccaminosam requiratur, ut adsit voluntarium, sufficit tamen voluntarium in causa, ut patet ex *c. Mulieres. de Sent. Excomm.* ubi dicitur, quòd si quis voluntariè se inebriat praevidens occisurum Clericum, incurrit excommunicationem secutâ occisione. Ergo occisio illa est verè peccatum, aliàs sine peccato externo non posset occisor excommunicationem contrahere. Propterea, quoad casum nostrum respondetur projicientem Officium tot peccata committere, quot sunt omissiones quas praevidet, nisi poeniteat primi peccati, nam alioquin perseverat voluntarium positum in causa: Ita *Sanch.Consf.l.7.cap.2. du.51. Tournely to.1. pag.657.& Elbel pag.556. num.442.* cum communissima. Vide dicenda *l.5.ex n.49.*

150 Quaeritur III. Utrùm, si quis dubitat, an aliquid omiserit de Officio, teneatur id recitare? Resp. Scrupulosi non sunt obligandi ad repetendum, quia in his ut plurimùm dubia non sunt vera dubia, sed inanes apprehensiones. Quoad alios verò distinguendum: Si dubium est merè negativum, utiquè tenentur, quia in dubio possessio stat pro praecepto, ita *Palaus D 2.p.6 num 1.Salm.cap.3. num.12.* & alii communiter. Si verò dubium est positivum, ita ut probabiliter judices dixisse, non teneris repetere, prout docent communissimè *Palaus l.cit.Sanch.Consf.l.7.c.2 du.32.num.3. Tournely to 1. num.645.& Salm. dict. num.12. cum Pelliz. Trull. Diana, &c.* item *Laym. Lugo, Roncaglia, & Viva*, quos adduximus *lib.1.num 76.* Item dicit *Croix l.4 num.1255.cum Sanch l.c.Laym.& Illsune* malè facere, qui habens conjecturam, quòd aliquam partem dixerit, eam repetit, quia viam scrupulis aperit; & idem docet *Navar.* (*apud Concin. to.2.pag.463.n.12.*) sic dicens: *Non solùm non tenetur repetere id quod probabiliter credit se dixisse, verùm etiam malè ageret id faciendo, eo quòd habitum concipiendi scrupulos superfluos sibi quaereret*.

Unde docent *Sanch.l.cit.cum Nav. Major. & Angles, Croix d. num.1255. cum Azor.Suar. Fill. Bon.Tamb.ac Salm.locacit.cum Ang. Trull. & Pell.* quòd bene excusaris a repetendo, si non memineris dixisse aliquid, & habeas justam conjecturam credendi quòd dixeris; puta (ut ajunt *Sanchez cum aliis citatis, & Salm.tr.20.c.7.n.7. cum Nav. Suar. Bardi, &c.*) si recordaris te incoepisse Psalmum, Lectionem, vel Horam, & postea non datâ operâ distractus, vel non interruptus te invenias in fine Horae, legendo, vel memoriter recitando ea in quibus ordinariè non soles errare; Et hoc locum habere dicunt *Gobat. & Tamb. ap. Croix num. 1255.* etiamsi habeas rationem probabilem omissionis, quia praesumtio quòd soleas perficere quod incoepisti, efficit ut nihil tenearis repetere, nisi sis moraliter certus quòd non dixeris. Si verò dubites, an totam Horam dixeris, vel non, censent *Salm. dict. num. 7.* quòd si saepius tali dubio labores, non teneris repetere, quia tunc facilè praesumitur tale dubium oriri a scrupulis; secus, si raro. Ceterùm bene ait *Croix d. num.1255. cum Nav.Suar. Azor Bon. &c.* quòd si ordinariè non soleas dicere Horam posteriorem nisi post priorem, prudenter potes credere nihil omisisse.

Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat „ 151
„ ei onus restitutionis fructuum, pro rata o- „
„ missionis Officii, qui titulô Beneficii ad Ho- „
„ ras tenetur, si elapsis sex mensibus post a- „
„ deptam possessionem (is enim, etsi graviter „
„ peccet omittendo, non tamen tenetur ad „
„ restitutionem) culpabiliter Officium non re- „
„ citaverit. Patet ex Concil. Lateranensi sub „
„ Leone X. Sed quia dubium fuit, utrùm hoc „
„ Concilium esset receptum, Pius V. Bullam „
„ edidit, quae est apud *Navar. c.25.* quâ hoc „
„ decre-

decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum Officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes: verbi gratiâ, qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum, qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem: qui verò unam ex illis, sextam partem: eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym. Fill. Bonac. d.1.q.5. p.2 &c.* contra de la *Crux*, *& Lopez*, apud *Dian. p.2.t.12. Ref.34* qui dicunt, si Beneficiatus intra annum per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eo quòd sit servus liberalissimi Domini, qui multò minus, quàm Domini temporales, ad pauca attendat. * (*Vide dicta l. 3. num. 663. pag 348.*)*

1. Clerici Majorum Ordinum, qui solo titulo Ordinis, & quocunque alio titulo, quàm Beneficii, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus propter onus recitandi Officium. *Bonac. l.c.p.2.num.3.*

2. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justò impedimentò, bonâ fide, invincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscientia non debetur pœna, ubi non est culpa. *Less. Suar. Bon. num.3.* * (*Ita etiam Viva cum Sanch. Vide l 3. num 665.*)*

3. Valde probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v. gr. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eo quòd tantùm obligentur ad restitutionem fructuum respondentium oneri divini Officii. *Nav. Fill Bonac p 3. Dian. p.2. to.12. Ref.8.* citans alios multos * (*Ita etiam probabiliter tenet Croix l.4. num. 1214. cum Sanch. & Gob. Vide dicta l.3 num 672 vers. Quæritur* 10)*

4. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym. l.4. tr.2. cap.5.* Imò *Dian. p.2. tr.12. Ref.9. Mald. tr.10. c.2 dub.3.* dicunt eum, qui habet Beneficium valde tenue, verbi gratiâ, cujus reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.* (*Et est probabile cum Less. Sanch. Pell. Led. Rodr. Vide dicta l.3. num.674.*)*

5. Restitutio hæc fieri potest vel pauperi- 152
bus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam Beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domûs, vel meliorandos agros Beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud *Suarez*, *& Bonac.* * (*Vide dicta d. l.3. num. 672.*)* . Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, ut vid. *Bon. loc. cit. p.4.* * (*Idem dicunt Salm. tr.16. c.2. n.60. Sed vide dicta l.3. num.667. & 672. ubi huic non acquiescimus*)* & sic etiam per alium, seu per Officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & a te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet *Quintan. t.8. sectiion.6.* Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel, verbi gratiâ, vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docent *Sot. Med. Fill c.10. n.316. & 317.* * (*Sed hoc non videtur posse sustineri, ut meritò dicunt Salm. d. c.2. num.55. cùm S. Pius in sua Bulla dicit: Ut qui omnes Horas uno, vel pluribus diebus intermiserit.*)*

6. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas tenetur restituere, sive erogare in usus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam Beneficii, non satisfecit (secundùm jus commune, ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii Quinti est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ Beneficii. Vid. *Bonac. in. quæst.2. p.2. & 4.* * (*Vide dicta l.3. num 672.*)*

7. Posse aliquando Beneficiatum excusari 153
a restitutione, ob Horas neglectas, titulò pecuniæ expensæ; intellige post omissionem Horarum; * (*Nam si ante omissionem, non excusatur; cùm damnata sit Propos. 33. ab Alex. VII. dicens: Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.*)* Etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios usus pios, censet *Dian. p.3. R.57.* ex *Laym. l.3. f.5. t.2. c.12 n.9.* esse probabile: tum quòd quidam Auctores ita sentiant: tum quòd videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quòd leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari.

plicari.* (*Et probabile est juxta sententiam, quam tenent Sanch.Consf.l.2.cap.3.du.121. Lugo D.4.num.46.Laym.l.2.tr.2.c.12.num.9.Salm.c.2. num.63. cum Pelliz.& Croix l.4.num.1215.cum Suar.Gob.& aliis; Vide dicta l.3. num.700. v. Limitant.pag.363.*)* Addit *Jo. de Salas, de leg.d.15.sess.2.num.27.Vasquez*: si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatûs verè, & absolutè lucretur, priùs quàm omittat Officium, non teneri ad restitutionem propter omissionem sequentem, eo quòd pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian.p.t.12.R.8.* ut infra *art.4.§.6. in fine.*

8. Ubi Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, Beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet *Sylv. v. Clericus.*

ARTICULUS III.

Quæ excusent a recitatione Horarum?

154 *Quomodo excuset* Infirmitas? *Not. I. An excuset gravis molestia? Not. II. An excuset Convalescentia? Not. III. Quid in dubio, an Infirmitas sufficiat ad excusandum? Not. IV. Quid si dubites, an possis recitare partem? 155. An excusentur laborantes febri tertianâ, vel quartanâ?*

156 *Quomodo excuset* Justum Impedimentum? *Et an ideo excusentur Concionatores, Confessarii, peragentes necessaria in Choro? (Vide de hoc dicta num.143. v. Not.3.)*

157 *Quomodo excuset* Cœcitas, *&* Carentia Breviarii?

158 *An impotens recitare totum Officium teneatur ad partem? Quid, si non habeas Officium proprium? An tenearis recitare cum socio, si nequis solus? An Beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare?*

159 *Quomodo excuset* Dispensatio?

154 RESp. Hæc sequentia, 1. *Infirmitas* gravis, v.gr. dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo, vel incremento morbi legi non possint. Dixi, *gravis*, quia levis, v.gr. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cùm toto die non affligat. *(*Vel majore diei parte, ut Sanch.Trull.Tamb.Pell.&c. cum Salm.de Hor.Can.c.3.num.35.*)*. Ita *Nav. Fil.Laym.Bon.d.1.q.6.p.1.* Porrò totaliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere* (*Nec alias preces; est commune apud Salm. ibid.num.33.*)*, ut habet *Fill.& Sà, v.Horæ.* Si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, ut habet *Less.& Bon. v. Dian.p.2.t.12.R.43.* *(*Ita veriùs tenendum cum Sanch.Ronc.Spor.Croix &c.contra alios; Vide infra num.158.vers. Item.*)*

Plura hìc sunt notanda scitu necessaria. Notandum I. ratione infirmitatis excusari ab Officio non solùm qui gravi laborant morbô, sed etiam qui non possunt recitare nisi cum gravi incommodo, aut probabili talis incommodi periculo. Unde satis excusantur, qui prudenter credunt vel timent ob Officii recitationem eis fore proventuram notabilem gravedinem capitis, vel cruditatem stomachi, aut virium lassitudinem, vel si credant febrim tardius esse remittendam. Ita *Sanch.cap.2.du.45. num.4.Holzm.to.1.pag 450.num.477.Anacl.de Hor. Can.n.77. Concina to 2. p.507.num.23.& Salm.c.3. num.35.cum Trull.& Pell.ex c.Clericus 2. Dist.91.* ubi dicitur, quòd excusat ab Officio, *inæqualitas corporis*, quod non significat morbum gravem, ut bene advertit *Croix l.4.num.1224.* Et hoc probabiliter admittitur, etiamsi infirmus per magnam diei partem aliquem legeret librum ad animum solandum, ut dicunt *Sanch. l.c.num.4.Holzm.pag 450.num.477.Spor.num.158. Elbel pag.564 num.462.& Salm loc.cit. in fine cum Trull. Pell. Diana, &c.* Ratio, quia licèt ille possit legere librum recreationis, non tamen sequitur quòd possit, & teneatur Officium recitare, ad quod alia quidem major attentio requiritur, quæ majorem affert difficultatem.

Notandum II. non solùm actu ægrotantes, sed etiam convalescentes ex gravi morbo excusari ab Officio per aliquot dies ad arbitrium prudentis, donec vires reficiantur. Ita communiter *Tournely to.1.pag 654.qu.1.Concina pag. 497.num.5.Elbel pag 564 num.461.& alii A.A supra cit.* Et hoc admittendum, etiamsi isti Missam celebrarent, ut *Salm d.n.25.cum aliis.*

Notandum III. quòd in dubio, an infirmitas sufficiat vel ne ad excusandum, potest se committere judicio Medici, ex *c. Fraternitatis. de Frig. & mal.* aut judicio Superioris acquiescere; qui in tali dubio etiam dispensare potest; vel denique potest se remittere judicio probabili viri prudentis. Ita *Sotus.Sylvest.Sanch. Tamb.&c. cum Salm.c.3.num.36.* Et etiam stare

potest

potest judicio proprio, si tale judicium ipsemet prudenter ferre possit, ut probabiliter ait *Gobat ap. Croix num.*1225.

Sed quid, si his præmissis, adhuc dubium perseveret? Respondetur: si dubium sit quòd recitatio graviter læderet, tunc certè non tenetur, immo nequit recitare, quia præferendum est jus naturale servandæ valetudinis præcepto Ecclesiæ, ut dicunt *Viva de* 1. *Prec q.*2. *a.*6.*n.*3. *& Salm.c.*3.*num.*36. *cum aliis*; Nisi id faceret amore virtutis, seclusô periculô mortis, juxta dicta *lib.*3.*num* 371.*cum Lugo*, *Salm.Vill.*&c. Si verò dubium tantùm sit, an indispositio pertingat ad excusandum, ut supra: tunc, cùm lex recitationis possideat, & dubium sit de exemtione, utiquè lex est implenda. Hoc tamen currit, quando sit purum dubium; Secus, si sit probabile judicium; ita *Contin.Tournely pag* 654. *Roncaglia c.*6.*q.*2. *Elbel to.*2. *pag.*556.*num* 443. *Anacl num.*77.*Holzm.pag* 451.*num* 480. *Viva l.c.& Salm.d.n.*36.*cum Sanch.Pell.Trull.& Diana*.

Notandum IV. quòd, si quis ob suam infirmitatem certus est non posse totum Officium recitare, & dubitat an possit partem, probabiliter ad nihil tenetur, ut docent *Laym.l.*4. *tr.*1. *c.*6.*num.*2.*Sanch.c.*2.*du.*47.*num.*4 *cum Nav.Viva in propos.*54.*Innoc.IX num.*16.*Roncaglia c.*6.*q.*2. item *Suar.Sanch.Carden & alii ap. Croix n.*1223. Nam rationabiliter ille a toto Officio excusatur, ne valde scrupulis angatur, nesciens quousque possit & teneatur recitare; hæc enim anxietas magnum illi incommodum afferret; maximè si ex recitatione verisimiliter crederet contrahere capitis gravedinem, virium lassitudinem, aut tardiorem febris remissionem.

155 Quæritur hic, an excusentur ab Officio laborantes febri terrianâ, vel quartanâ? Absolutè excusat *Leander*; Sed veriùs dicunt *Sporer to.*3.*pag.*84 *num.*195. *& Concina to.*2. *pag* 496 *n.*2. *&* 4.*cum Nav.Azor.Bon & Trull* in hoc spectandas esse circumstantias: quando enim infirmus posset recitare sine gravi incommodo diebus quibus est immunis ab infirmitate, non apparet causa cur excusetur. An autem talis infirmus teneatur Horas anticipare, vel postponere? Negant *Canus in Relect.de Pœn.p.*5. *du* 31. atque *Henriq.& alii ap.Salm.c.*3.*num.*49.& probabile id putant *Sanch.du* 55.*num.*6.*Less.c.*37.*n.*43. *& Viva q.*2.*a* 6.*num.*4. Ratio, tum quia quælibet Hora suo correspondet tempori, extra quod non currit obligatio; tum quia anticipatio vel postpositio est privilegium favoris, quô nemo tenetur uti. Sed meliùs affirmant *Concina pag.* 502.*num.*10.*Tournely pag.*655. *Less.l.c. Croix l.*4. *n.* 1226.*Ronc.pag.*157.*q.*3.*v. Ceterùm*, *& Salm. cap.*3. *num.*50.*cum Trull. Sanch. Azor.Villal.& Pell.* Ratio, quia Officium præcipitur recitari intra latitudinem totius diei; unde, cùm præceptum jam urgeat, tenetur infirmus illud implere tempore quô potest: Sicut si in die festo non potes circa meridiem Missam audire, teneris anticipare, ut ait *Concina*; Rectè enim regulam assignat *Busemb.de Leg. du.*2.*num.*6.*pag.*65. quòd, cùm quis manente vi præcepti est impedindus, tenetur prævenire: Hinc meritò *Salm.l.c.* contrariam opinionem laxam vocant. Veruntamen valde probabile est cum *Holzm.pag.*451. *num.*478.*v. Confirmatur*, *Spor.to.*3.*pag.*86.*n.*172.*& Elbel pag.*457.*num.*444. quòd ille, qui non potest recitare Matutinum die sequenti, non tenetur in præcedenti anticipare; tunc enim est obligatio anticipandi Officium, quando obligatio præcepti jam est incœpta; Quòd autem Matutinum possit dici præcedenti die, non est ex præcepto, sed ex privilegio a consuetudine introducta, quô nemo tenetur uti.

„ 2. *Justum Impedimentum*, v.gr. metus proditionis inter hæreticos. Item gravis, vel „ repentina occupatio, vel opera charitatis ma- „ joris momenti, quàm Horæ, quæ sine scan- „ dalo, vel gravi incommodo tuo, vel alte- „ rius omitti non possint. Quo modo, etsi „ Concionatores, vel Confessarii aliquando ex- „ cusari possint; idque ex benigna Ecclesiæ „ intentione, ut docet *Sylv.Suar.& Laym.*&c. „ tenentur tamen anticipare, si possint, v.gr. „ si mane prævideas, te totâ die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. „ Ita *ex Suar.& Azor. Bonac.l.c.p.*2. *num.*1.*&* 2. „ &c. communiter. „ 156

Excusantur ab Horis, qui occupantur tota die in officiis religionis, aut charitatis, quæ sine scandalo, aut magno detrimento proprio vel alieno omitti non possunt; ita communissimè *Salm.c.*3.*num.*37.*Roncaglia c.*6.*q.*3. *Elbel to.*2. *pag.* 557. *num.*444. *Wigandt pag* 432.*num* 96. *Holzm. to.*1.*pag.*450.*num.*477.*& Spor. to.*3. *pag* 85.*n.*161. *cum Sylvest.Nav.Tolet.*&c. Hinc excusantur Concionatores, si nequeunt omittere concionem sine scandalo, aut nota, ut dicunt *Laym.l.*4. *tr.*1.*c.*6.*num.*1. *Salm. num.*37. *Viva q.*3.*a.*6. *num* 6. *& Wigandt l.c.* Item excusantur Confessarii, qui per totum diem Confessiones excipiunt, quas differre non possint, ut *Concina to.*2. *pag.*500. *num.*5.*Laym Wig.& Salm. ll.cit.* Item, qui occupantur in sedandis jurgiis, aut assistendo infirmis,

firmis, *Sanch.du.*52.*Ronc.d.q.*3. Item, qui ex officio attendere debent publicis thesibus; *Sanch. Salm.& Ronc.* Item habentes publicam lectionem ad Cathedram, aut Lauream acquirendam, si occupatio esset totius diei, nec possit differri sine damno proprio, aut aliorum, *IVigandt l.c. Concina pag.*498.*n.*2.*cum Suar.* Item Scholares, qui debeant in aliquo die Actum defendere, *Sanch. d. dub* 52. Super autem hac materia advertenda est Propos. 21. damnata ab Alex. VII. quæ dicebat: *Habens Capellaniam collativam, vel quodvis aliud Beneficium ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit si Officium per alium recitet.* Bene autem advertunt *Laym.c.*6. *num.*1. *Ronc.& IVigandt ll.cit.* quòd, si omnes isti sine magna difficultate possint recitationem anticipare vel postponere, ad id utiquè tenentur: Unde bene concludit *P. IVigandt*, quòd rarissimè accidet casus, quòd tales Officium sine culpa omittere poterunt.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando; nec audiendo), dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo occupatus fuisti, quia chorus totus pro eo, qui in re ad Officii celebritatem pertinente occupatur, videtur supplere, & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine recitare, aut canere. Ita *Laym l.*4.*tr.*1.*cap.*5.*num.*7. *Henr.Syl. Azor.Sot.Molf.Nal.d.Arag.Regin.* citati a *Dian. p.*2.*t.*12.*Ref.*3. Idem de eo, qui choro, organis musicis alternis versibus respondet, dicunt *Navar.Sanchez, Arag.& Rodr.* apud *Laym. loc cit.* scilicet eum non esse obligatum, ut etiam voce proferat: sed negat *Escob t.*5. *E.*6. V. *Trull.d* 16. * (*Vide dicta de his num* 143. *vers. Notandum* 3.)*

157 3. *Cæcitas*; *Bonac.p.*1.*num.*4. &c. communiter.

4. *Carentia Breviarii* inculpata. Quòd si tamen memoriter possis dicere, vel totum Officium, vel unam Horam, teneris. Si verò tantùm scias Psalmos, vel Lectiones, vel Capitula, dicit *Fill t.*2.*tr.*23.*c* 9.*num.*187. citans *Navar.& Suarez*, item *Escob.E.*6.*n.*149. probabile esse, non teneri: quia Psalmi, ut sic non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garz de Benef.t.*1.*p.*12.*c.*1.*n.*221. *Mald.in* 2.2 *t* 10.*c.*2.*d.*5.*& Jo. Sancius in select. d.*15.*n.*1. citati a *Dian.* eo quòd Lectiones, & Capitula sint pars, licèt minor, maximè principalis, ita ut absque illis non sit Officium Canonicum. Idem concedit *Sanch. l.*1 *c.*19. in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. V. *Bon.p.*2.*num.*6. *Dian.p.*2.*tr.*12.*R.*30.*&* 43. Verùm hæc probare non ausim; sed potiùs, quod docet *Bonac.d.*1.*a.*6.*p.*2. impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret Breviariô, quô uti solet, v.gr. Romanô, tenetur legere aliud, quod habere potest; quia per utrumvis impletur substantia præcepti. *Creus. Escob.Dian.p.*9.*t.*9.*R.*25.

Hìc primò advertenda est Propos. 54. damnata ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Hinc certum est quòd is, qui caret Breviariô, & nihil aliud scit memoriter, quàm Laudes, aut Completorium, illud sub gravi tenetur recitare, ut contra aliquos docent communiter *Sporer to.*3. *pag.*87.*num* 177. *Pal.p.*6 *num.*11 *cum Nav.Suar. Valent.&c IVigandt pag* 431 *num* 90.*& Croix l* 4. *num.*1230. *cum Sanch. Bon & Carden.* Unde cæcus tenetur recitare partem, quam scit memoriter, non verò tenetur memoriæ mandare quod nescit, *Concina pag.*494 *num* 6 Dicunt autem *Palaus p.*6 *num.*7 *cum Torre, et Santio, ac Fill.Garc.Tamb.*&c. *ap. Spor.l.c.* quòd, si haberes psalmos, sed non lectiones Matutini, nihil teneris dicere, quia tunc deficit forma præscripta a S. Pio V. At meritò *Busemb. ut supra*, id non approbat, & *Spor.d.num.*177 ait omninò in praxi amplectendam sententiam contrariam, quam tenent *Croix num* 1220.*& Bon. Gob. ac Leand.ap. ipsum Sporer.* Ratio, quia, cùm possis notabilem partem Officii recitare, non est cur ab ea excuseris. Unde *Bus cum Bon Holzm. p.*451.*n.*459. *cum Illsunc, & Croix l c. cum Laym.* ac *Fill.* rectè hanc regulam assignant, quòd si potes recitare quantum est parva Hora, teneris sub gravi eam dicere; Si verò minus, ne sub veniali quidem aliquid recitare obligaris, quia talis modica pars, seorsim sumta, non censetur æstimabilis ad finem a lege intentum.

Præterea, si haberes Officium commune, & non proprium illius diei, teneris ex communi Horas recitare, ut veriùs sentit *Croix l.*4. *num.*1221.*cum Spor.& Gob.* contra aliquos. Idem tenent *Concina pag.*389.*num* 2.*& IVigandt pag.* 430.*num.*88. si careres Breviariô Romanô, & ha-

beres

teres aliud, puta Benedictinum, aut simile, teneris ex illo recitare: Ratio, quia duplex est præceptum Officii, unum universale de Horis persolvendis, aliud de servanda formula cujuscunque diei; unde, si non potes servare unum, teneris ad aliud. Huic verò contradicunt *Salm. c.1.num.*28. dicentes non teneri, quia (ut ajunt) præceptum Officii est indivisibile, idest illud recitandi, & recitandi sub una formula; idque inferunt ex verbis Bullæ S. Pii V. ubi dicitur, *nisi hac solâ formâ satisfacere posse*. Hoc tamen non obstante, prima opinio ut magis pia, & rationabilis mihi sequenda videtur. Certum est autem, quòd Religiosus factus Episcopus bene potest uti Breviariô suæ Diœcesis, *Concina pag.* 391.*num.*9.

Item, qui non potest solus recitare, tenetur adhibere socium gratuitum, si potest sine magno incommodo, ut veriùs censent cum *Busemb.ut supra num.*154.*Sanch.c.*2.*du* 48.*Roncaglia c.*6 *q* 4.*Holzm.p.*451.*num.*478.*Spor.num.*181. *Croix l.*4.*num.*1231. *cum Bon.* & *Suar. Salm. cap.*3.*n* 44. *Concina to.*2.*p.*493.*num.*5.*cum Nav. Azor. Less. Pal. Laym. Valent.* &c. (contra *Leand. Jo. Sanch. Dian.* &c. *ap. eund. Conc.*). Ratio, quia quodcunque præceptum impleri debet, quod mediis ordinariis impleri potest. Diximus *gratuitum*, quia non tenetur socium adhibere stipendiô solutô, ut dicunt *Salm.c.*3.*num.*42. & *Bon.p.*2. *n.*8. *cum Suar. Nav. Fill.* &c.

An autem Beneficiarius teneatur socium conducere ex fructibus Beneficii? Affirmant *Bonac. D.*1.*q.*6.*p.*2.*num.*7. *cum Suar. Laym. Molf.* &c. *Contin. Tournely to.*3.*p.*655.*Holzm.p.*451.*num* 478. *Palaus p.*6 *num.*14. & consentit *Sporer to.*3.*pag.*88. *num.*183. si Beneficium sit pingue. Ratio, quia fructus Beneficii dantur propter Officium; unde Beneficiarius debet illos erogare, ut Officium persolvat. Sed contradicunt *Gobat. Tamb. Diana*, &c. *ap. eund. Spor.* qui meritò id probabile putat. Ratio, quia (ut diximus *pag.*350. *num.*665. *cum Less. Innoc. Panorm. Sylvest. Palud.* &c.) obligatio Horarum probabiliùs non est de jure naturali, seu ex justitia, sed de jure positivo Ecclesiæ illam præcipiente ex motivo Religionis (ut diximus supra *num.* 145. *vers. Quær. I.*), fructusque Beneficii non dantur pro mercede recitationis, sed pro sustentatione Beneficiarii: Quapropter ipse non tenetur Officium persolvere mediô extraordinariô, quale esset conductio socii; tantò magis, quia Concilium Lateranense (ut videre potes *d. n.*665.) absolutè excusat ab onere Officii *legitimè impeditos*. Utraque sententia est probabilis; Hinc dico, quòd si talis Beneficiarius omisit Officium, eo quòd non adhibuit Socium, & in bona fide fructus perceperit, potest eos retinere, quia melior est conditio possidentis. Secus, si ille non adhuc perceperit, sed innixus probabilitati hujus secundæ sententiæ velit percipere; quia non potest inchoari possessio cujuscunque rei, nisi cum certitudine juris, ut pluries diximus, vide *lib.*3.*n.*669. & *num.* 761.*vers. Quær. II.* Propterea dico, quòd si hic velit percipere fructus, tenetur Socium adhibere.

5. *Dispensatio*, quam sine causa solus Papa dat validè, cum causa Episcopi. Et sic subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere Horarum, contra *Bon.* & *Azor.* docet *Sanch. de matr. l* 8.*d.*8.*Dian.p.*8 *tr.*3.*R.*34. 159

Papa potest dispensare in Officio, etiam cum Beneficiario, ut rectè ait *Croix l.*4. *num.* 1233. asserens esse commune; Probabiliùs enim, ut diximus mox supra cum *Sylve. Less. Panorm.* onus Officii non est de jure naturali, sed de præcepto Ecclesiæ; Et ideo potest Papa adhuc sine causa validè dispensare. Episcopus autem non potest dispensare, nisi cum causa, & cum aliquo particulari, necnon ad breve tempus, ut dicunt *Vvigandt pag.*431.*n.*94 *Holzm. p.*451. *num.*477. *Concina pag.*398. *n.*6. & *Croix ibid.* qui cum *Tamb.* inquit sic esse usu receptum. Causa autem justa dispensandi est, si dubitetur de morali impotentia Clerici, ut *Croix loc cit. ex D.Thom.*2.2 *q.*147 *a.*4. Dicit autem *Gobatus ap. Croix*, idem posse Vicarium Generalem; Sed hoc intelligendum, si habeat speciale mandatum ab Episcopo, juxta dicta *l.*3. *n.*1033.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

160 *Requiritur I. Ut recitentur juxta præscriptum Breviarii Romani?* 161. *Qu. I. An sit obligatio recitandi Litanias? Qu. II. An Officium Defunctorum? Qu. III. An liceat Officium in brevius permutare? Qu. IV. An possis te conformare cum Clerico privilegiato? Qu. V. An errans in Officio teneatur repetere?*

162 *Requiritur II.* Pronuntiatio vocalis. 163. *Qu. I. An satisfaciat legens, si se non audiat? An autem satisfaciat submissè recitans in Choro?*

(Re-

(Remissivè ad lib. 3. num. 675. v. Dub. 4.) Qu. II. An si recites Officium in Choro, vel cum Socio, tenearis repetere quæ non percipis? Qu. III. An satisfaciat Surdus, vel Surdaster recitans in Choro?

164 *Requiritur III.* Pronuntiatio integra. 165. *Quomodo peccet mutilans verba? Quid, si recites cum Socio mutilante?*

166 *Requiritur IV.* Pronuntiatio continuata. 167. *An Matutinum possit separari a Laudibus? Et an sit obligatio terminare Horas cum Oratione, & incipere sequentes cum Pater &c? 168. An sit repetenda Hora, si magna intercedat interruptio? Quæ sint causæ justæ interrumpendi?*

169 *Requiritur V. Ne invertatur* Ordo. 170. *Causæ invertendi Ordinem. 171. An in Choro sit gravis obligatio recitandi Horas Ordine debito, & statis horis?*

172 *Requiritur VI. Ut dicantur Horæ* Tempore suo. 173. *Quæ sint causæ justæ anticipandi, vel postponendi? Quo tempore dicendæ sint Horæ? 174. Qu. I. Quando possit dici Matutinum? Qu. II. An Matutinum Defunctorum possit pridie recitari? Qu. III. An in Vespera diei antecedentis possint recitari Litaniæ?*

175 *Requiritur VII. Ut Horæ recitentur* Attentè, & Devotè. 176. *Quænam* Intentio *requiratur? Et quænam* Attentio? *Et I. de Attentione Externa. II. de Attentione Interna. 177. An Attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum? Et an Beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem? Remissivè ad l. 3. num. 669. Regula ad scrupulos abjiciendos.*

178 *An & quomodo peccet recitans Officium existens in peccato mortali?*

179 *An liceat Officium dicere in loco indecenti? An extra Chorum situs recitandi sit de præcepto?*

160 „ RESp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ: I. Ut recitentur *juxta præscriptum Breviarii Romani*, jussu Pii V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus etiam regularibus probabile est, licere ex consuetudine uti Romano, ut docet *Less. c. 37. d. 12. Rodriq. & Sà, v. Horæ, Bon. d. 1. qu. 3. p. 1* Adde, quòd qui eo utitur, ne in choro quidem obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, Officium Defunctorum, excepto die Animarum: Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon.* ex Bulla Pii V. & Clem. VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum, tum quia sunt pars Officii eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bonac. l. c. ex Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Dia. p. 2. t. 12. R. 12. ex Vasquez.* Item *Escob. t. 5. E. 6.* Quòd si ex inadvertentia, vel necessitate, ver gr. quia lectiones de festo nullas habes, Officium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium Officium pertinent: si verò studiò idem mutes, aliud sentiendum videtur: cùm ratio non sit eadem. Quanquam, quòd eo casu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censet *Escob. t. 5. E. 6 c. 5. Dian. p. 3 t. 12. R. 3.* item *Cajet. Sylv. Binsfeld. Azor. Valent. Less. Fill.* &c. citati a *Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. num. 17. & Dian. l. c.* contra alios multos, quos citat, & sequitur *Barb. Lay.* verò *l. 4. t. 1. cap. 4. num. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem, quasi multò longius in multò brevius, v. gr. paschale, mutetur (licèt *Caram* apud *Dian. p. 7. t. 11. R. 16.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari); aut idem pro libito toto anno dicatur; quia est gravis inordinatio. V. *Trull. d. 14. num. 11.* ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. gr. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur: imò ita faciendum esse vult *Quintan. t. 8. sing. 10.* Verùm contrarium rectiùs tenet *Villalob.* eo quòd præstet semel, quàm bis, errare; Idque multis bene confirmat *C. Lugo. Resp. m. l. 5. d. 8.* Similiter eum, qui per errorem, vel oblivionem in festo duplici, vel simiduplici non recitavit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum Officio, docet idem *Quintan. t. 9. s. 9.* esse probabile. Verùm & hoc meritò rejicit *C. Lugo l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique, qui in aliquibus Horis erravit, legendo v. gr. de feria, quando erat de festo, vel contra, agnoscens errorem non debet eum continuare, sed reliquas Horas legere juxta Officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cujus est pars,

„ & ob-

„ & observet legem, quantum potest. *C.Lugo loc.cit.*

161 Quæritur hic I. An sit obligatio sub gravi recitandi Litanias in diebus S. Marci, & Rogationum? *Prima* sententia communior affirmat, eamque tenent *Glossa in cap.3. de Consecr. Dist.3. Pal.D.2.p.2.num.13.Bon.q.3.p.1.num.13. Tournely to.1.pag.631.Concina to.2.p.387. num.23. Viva q.1 a.2.num.2.Spor.to.3.p.74 num 95. Croix l.4.n.1290. Mazzotta to.1.pag.201. Holzm.p.450.num.475. & Salm.c.1.num.23.cum Suar. Bon. Trull. Leand.*&c. Ratio, quia in Rubrica (*post Fer. 2. Dom.5. post Pasch.*) sic dicitur: *Qui non intersunt processioni Litaniarum, dicant illas privatim post Matutinum, cum suis precibus, & orationibus*. Verbum autem *dicant* importat grave præceptum, quando materia est gravis (qualis sine dubio est materia Litaniarum), ut docet *Sanch. Dec. l.6 c.4. num.24.* Idque confirmatur ex Declaratione S. C. (*ap. Gavant. Rubr. Brev. Sect.6.c.16.*) quâ dictum fuit, eos qui intersuerunt processioni, at non cecinerunt, teneri Litanias repetere, vel dicere privatim. *Secunda* verò sententia negat, quam tenent *Diana p.4. tr.4. R. 243. cum Vasq. Graff. & Homob.* item *Machad. Pell. Molfes. Ant. a Spir. S. Philib. Tancredi, & Marchant. ap. Salm l.c.* qui probabilem putant, sicut censet etiam *Mazzotta l.c.* Ratio illorum, quia nullibi adest de hoc præcisum præceptum, obligans sub gravi. Nec obstare dicunt Rubricam allatam, nam verbum *dicant*, inquiunt non continere præceptum, ut tenet *Cajet. 2.2. q.166.a.9.in Solut. ad 2.* ubi dicit: *De modo verò loquendi puta, quià lex utitur imperativò modò, quod non inducit vinculum præcepti; modus enim hujusmodi imperium grammaticè denotat, non juridicè.* Vel censent saltem non inducere præceptum grave, ut docet *Nav. Man. c.23 num.49.* dicens: *Leges autem Canonicæ, quæ non habent præceptiva vel prohibitiva, sed solùm ordinativa, vel constitutiva, etiamsi sint imperativi modi, qualia sunt illa* faciant, dicant &c. *quæ secundùm communem intellectum non significant præceptum*. Et hoc videtur esse juxta doctrinam *D.Thomæ*, qui *l.c. ad 2.* dicit: *Nec in lege Ecclesiæ omnes ordinationes obligant ad mortale.* Et idem dicunt *Sà v. Lex, num 6. & Sayr. l 3. c.7. num.16.* Ideo hanc secundam sententiam improbabilem dicere non audeo; sed prima mihi magis arridet, quia (ut asserunt *Tournely l.c. & Anacl. pag.194. num.26.*) ubique viget consuetudo recitandi Litanias, quæ est optima legum interpres.

Quæritur II. An sit obligatio gravis recitandi Officium Defunctorum? Negant aliqui, quorum opinionem putant probabilem *Mazzotta to.1. pag.201. & Gob. ac Tamb. ap. Croix l.4. num.1289.* Sed veriùs affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Tournely pag. 631. Concina p.387. num.23. Pal. l.c. num. 13. Bon. num.12. Viva qu.3. a.2. num.2. Spor. p.74. num.95. Holzm. p.450. num.475. cum Anacl. Stoz* &c. *Salm. cap. 1. num. 22. cum Anton. a Spir. S. & Pelliz.* qui ait oppositam opinionem non esse practicè probabilem, ac *Croix loc. cit. cum Suar. & Diana* dicit non esse satis tutam. Ratio, quia hæc obligatio jam introducta est ex consuetudine, quæ, cùm universè, & constanter cum gravi incommodo observetur, non est ab ea recedendum, juxta dicta *l.3. num. 1009. v. Dub. III.* Et ob hanc rationem *Diana p. 4. tr.4. R 243.* licèt oppositam sententiam conatus sit patrocinari, tandem dixit non audere a communi sententia recedere.

Quæritur III. An sit peccatum mortale, Officium diei in aliud brevius permutare? Ante omnia notanda est Propos. 34. damnata ab Alex. VII. quæ dicebat: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto.* Et sic pariter excluditur Officium Pentecostes, ut bene ajunt *Salm cap.3.num.19.* & alii communiter. E converso, qui ex inadvertentia dicit unum Officium pro alio, nihil tenetur repetere, ut communiter docent *Busemb. ut sup. num.160. Less. l.2. cap.37. num.77. Anacl. pag 190. num.62 Viva a.2 num.6. Continuator Tournely pag. 629. qu.4. Concina to.2. pag.481. num.13. Laym. l 4. tr.1. c.5 num.5 cum Sylve. Caj Azor. & Less Abelly Append. pag.456. num.2. Croix l.4. num. 1251. & Salm. c.3 num. 21. cum Vill. Trull* &c. Ratio, quia non præsumitur Ecclesia velle, aliquem uno die bis ad tantum onus obligari. Dicit autem *Laym. d. num.5.* consilium esse (non verò obligationem) subjungere propria Officii omissi. Imò rationabiliter advertit *Tournely l.c. cum eod. Laym. Bon.* &c. quòd, si dictum fuerit Officium notabiliter brevius, puta Officium Sancti locò Dominicæ, debet fieri compensatio, recitando novem psalmos ex primo Nocturno. Circa verò quæsitum quatuor sunt sententiæ: *Prima* absolutè negat esse peccatum mortale, hancque tenent *Less. l. 2. cap. 37. num.77. Cajet. v. Horæ cap. 2. Sylvest. eod. v. num 15. Azor. p. 1. l. 10. cap. 10. qu. 2.* item *Vill Diana, Anton. a Spir. S. &c. ap Salm. c.3. num 18.* Ratio, quia ad implendum præceptum Officii sufficit, ut in substan-

substantia impleatur, idque fit cum septem Horæ dicuntur; Et hanc sententiam probabilem putant *Salm num 18. & Carden. ac Gobat. ap. Croix l. 4. num* 1250. Sed immeritò, nam verius censeo *cum Roncaglia c. 5 q. 5.* eam sustineri non posse, quia cùm recitatur Officium notabiliter brevius, tum illud non impletur neque in ejus forma, neque in substantia æquivalenti, juxta secundam sententiam, quam mox afferemus.

Secunda igitur sententia, quam tuentur *Bonac. qu. 3. p. 1. num. 18. cum Suar. & Fill. Laym l. 4. tr. 1 cap. 5 num. 4. & 5.* (quem malè citant *Salm.* pro prima sententia) *Anacl pag. 190 num. 61.* & probabilem putant *Pal. D. 2 p. 2. n. 17. ac Holzm. p 415. v. Sed petes*, tenet non peccare graviter, qui mutat Officium in æquale, vel ferè æquale. Ratio, quia, ut dicitur in *l. Fin. ff. Mandati: Forma reipsa servatur, si per æquivalens id fiat.* Hinc dicunt AA. citati, quòd Pontifex in assignanda forma specifica pro recitatione Breviarii potiùs respexit ad quantitatem tanquam formam substantialem, quàm ad qualitatem Officii, quæ est forma accidentalis, sive modus recitandi. Dicitur non *peccare graviter*, nam mutans Officium, adhuc in æquale, sine causa, nequit excusari a veniali. Causa autem excusans potest esse, ver. gr. necessitas studendi, concionandi, docendi, itinerandi, ut dicunt *Viva qu. 3. a. 2 n. 4. & Sanch. Nav. ac Tamb. apud Croix l. 4. num. 1252.*

Tertia sententia, quam tenent *Palaus D. 2. p. 2. num. 18 Conc ina to. 2 pag. 480. num. 11. Tournely pag 629. Holzmann pag. 444. num. 466. & Salm. cap. 3. num. 20. cum Reg. Suar. Bell. Garc. Trull. Rodr. Fill. Led. Machad.* &c. docet esse mortale Officium mutare, etiam in æquale, etsi semel; Ratio, quia S. Pius V. in sua Bulla, *A nobis*, præcepit Officium recitandum in specie, & in individuo sub forma unicuique diei assignata, dum dixit: *Hoc nostrum Breviarium præcipimus observare quoscunque, qui Horas Canonicas dicere debent, ad dicendum ex hujus Romani Breviarii præscripto & ratione omninò teneri, nemin-mque nisi hac sola forma satisfacere posse.* Unde dicunt Auctores hujus sententiæ, præceptum Officii non esse de recitando in genere, sed secundùm formam præscriptam, nimirum tali die, de tali Sancto, de tali Dominica &c. quod ad substantiam pertinet.

Quarta demum sententia, quam tenent *Sporer pag. 78. num. 624. Roncaglia cap. 5. q. 6 Viva q. 1. a. 2. num 4 Elbel pag. 556. num. 433. Tamb. cap. 5. §. 2. num. 20.* & probabilem putat *Laym. cap. 5. n. 4. cum aliis ap. Salm. num 21.* docet peccare graviter, qui frequenter Officium mutat; venialiter verò qui mutat raro, puta ter vel quater in anno; modò mutatio non fiat in Officium notabiliter brevius; atque sine causa, nam ex aliqua rationabili causa, nempe studii, itineris, infirmæ valetudinis, magnæ defatigationis, vel specialis devotionis erga aliquem Sanctum, nec etiam erit veniale, ut dicunt *Vita l. c. & Nav. Carden. ac Tamb. ap. Croix l 4 n. 1251.* Rationem autem, cur frequens mutatio Officii sit mortale, alii dicunt esse, quia talis mutatio videtur virtualis contemtus Ritûs Officii; Sed hæc ratio non convincit, nam veriùs negatur cum *D Thoma 2. 2 q. 186. a. 9 a 3* (quem sequuntur *Sanch. Dec. l. 1. c. 5. num. 8. & alii*) quòd frequentia transgressionum involvat contemtum legis, sic enim ait S. Doctor: *Dicendum, quòd tunc aliquis transgreditur ex contemtu, quando voluntas ejus renuit subjici ordini legis vel regulæ, & ex hoc procedit ad faciendum contra legem; Quando autem e converso propter aliquam causam, puta concupiscentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, non peccat ex contemtu, etiamsi frequenter peccatum iteret.* Ratio aptior est, quia ipsa frequens Officii mutatio (ut ait *Laymann*) evaderet gravis perversio ordinis; nam, licèt quælibet variatio, seorsim sumta, sit venialis ratione parvitatis materiæ, omnes tamen intra annum coalescunt, & graviter perturbant ordinem Breviarii præcepti pro totius anni Officiis, quæ simul sumtæ unum complexum faciunt. Ex his sententiis (ut meum proferam judicium) prima, pace tantorum DD. qui eam tuentur, vix (ut dixi) sustineri potest; secunda & tertia satis probabiles videntur, sed quartam æquiorem puto.

Juxta autem omnes præfatas sententias, probabiliter excusant a mutatione Officii sequentes causæ, videl. I. Si aliò pergis, potes recitare Officium illius loci, ut dicunt *Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. num 3. Holzmann p 415. num. 466. v. Diximur, cum Stoz. & Bon. ac Tamb. apud Croix l. 4. num 1252.* Excipit verò *Holz. cum Pal. Tam Cherub* &c Religiosos, quia illi tenentur ad Breviarium sui Ordinis ex vi professionis, cujus vinculo obligantur quocunque ierint. Probabiliter autem dicit *Croix num. 1244.* cum *Suar. Quintan & Gob.* quòd si sis alicubi tanquam advena, potes recitare Officia tuæ Patriæ. Additque *Gobat. ib.* quòd si mutes domicilium potes compensare Officia omissa in priori loco. II. Capellanus

nus Episcopi potest illi se conformare in Officio, *Holzm.l.c.cum communi* ex Decreto S.C.Rituum an.1605. Idque magis firmatur ex *Clement. Dignum. de Cel Miss.* ubi Commensalibus & Domesticis Cardinalium, & Episcoporum indulgetur uti Officiò & Breviariò, quò hi utuntur. Idem dicitur de Capellano Monialium, qui cùm possit legere Missam de Sancto Ordinis, ita etiam potest de eo dicere Officium; Rubrica enim monet Officium cum Missa concordandum, *Holzm.l.c. & Croix num.* 1254. *cum Gob.Stoz.Tamb. & Quintanad.* Idem probabiliter dicit *Laym. l c. & Gobat.* apud *Croix n.*1253. de eo qui obit exercitia apud Religiosos. III. Beneficiatus potest recitare sub ritu primæ classis cum Octava Officium sui Tituli, ut *Lugo Resp.Mor l.5.Dub.8.num.*10. *& Holzm. loc.cit.cum Tamb.Gob.Clericato*, &c. Beneficiarius autem, qui habet duo Beneficia, debet recitare Officium loci, ubi residet; *Concina pag* 292. *n.*10. IV. Si recites cum socio, cujus ritui potes te conformare ex causa, ut dicunt alii; sed etiam sine causa, ut sentiunt *Viva q.3.a.2.num* 8. *cum Quintanad.& Henr.Roncaglia cap* 5. *q* 8. *pag* 155. *cum Portell. ac Diana p.*2.*tr.*12. *R.*25. Et hoc satis probabile mihi videtur, modò Officium permutetur in æquale, vel quasi, juxta enim secundam sententiam circa permutationem Officii, quam supra probabilem diximus, quælibet rationabilis causa sufficit ad mutandum Officium in æquivalens; satis autem rationabilis causa hic ipsa societas videtur; dum Clemens Rom *l.*4.*Const c.*24. (*ap.Bon p.*2.§.1.*n.*7.) admonet Fideles, ut *saltem duo, vel tres orent*, juxta illud *Matth.*18: *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi Ego sum in medio eorum*.

Quæritur IV. An possis te conformare cum Clerico privilegiato in Officio breviori? Absolutè negat *P Concina pag.*393.*num.*12. Affirmant verò, adhuc nullâ accedente causâ, *Ronc. l.c.Stoz. ap. Holzm. p* 445.*v. Diximus*, *Diana p.*2. *tr.*12.*R.*35.*cum Portell.Tamb. dict. num.* 27. *cum Henr. & aliis*, item *Trull.Rodr.& Leand. ap.Concinam l. c.* Ratio istorum, quia in correlativis eadem est habenda ratio: unde privilegium unius extenditur ad alium, ex *l. fin. de Acceptil.* Præterea, cùm quisque licitè possit in Officio Socium adhibere, si non posset Officium illud brevius cum Socio recitare, videretur privilegium aliquo modo juri suo derogare. Alii autem dicunt, ut *Croix num*·1256. *Holzm l.c.Spor. pag.* 79.*num.*123.*& Gob.de Gob. de Hor. Can. num.*911. tunc posse Socium conformari cum privilegiato, saltem semel vel iterum, quando iste ob aliquam rationabilem causam, puta infirmitatem, debilitatem visûs, & similem, difficulter posset suo privilegio uti, nisi juvetur a Socio. Veruntamen harum opinionum neutra mihi satisfacit, ratio enim correlativorum, ut supra, non convincit, cùm ipsa quidem valeat pro correlativis necessariis, ut sunt viri & uxores, non verò pro voluntariis, nimirum pro Sociis qui pro eorum libito Socii evadunt. Ratio autem infirmitatis, seu difficultatis Privilegiati in recitando non videtur sufficiens, ut possit excusare Socium ad Officium permutandum in aliud notabiliter brevius.

Quæritur V. An qui hodie ex errore recitavit de Sancto, omissò propriò illius diei, possit aliâ die de Officio prætermisso recitare? Dicunt *Pelliz.tr.*5 *cap.*8.*n.*74 *Quintanadv.sing.*9. *num.*3.*& Salm.c.*3.*num.*21. meliùs facere, se conformando cum communi ritu Ecclesiæ, sed probabiliter posse etiam recitare de Officio omisso. Attamen *Lugo Resp.mor.l.*5. *dub.*8. *n.*2. *& Villal.p.*1.*tr.*22. *num.*3. *cum Busemb. ut supra* tenent omninò recitandum Officium diei currentis; Ratio, quia Ecclesia tum solùm præscribit Officium transferri, cùm est impeditum a Dominica, vel Officio majori. Hæc quidem sententia est probabilior, sed prima non videtur improbabilis *cum Felice Potestà pag.*53. *n.*448. *et Tamb cap.*5.§.2.*num* 29. Ratio, quia, sicut ritè transfertur Officium de Sancto ob impedimentum diei ad alium diem non impeditum, ita videtur rationabiliter posse Officium transferri ob impedimentum morale, quale censetur error, vel ignorantia, ne Sanctus in illo anno suo honore privetur.

Si autem advertas erraſſe postquam multùm processeris in Officio indebito, puta si dixeris Matutinum; tunc potes vel prosequi, vel reliquum recitare de Officio debito, ut dicunt *Less. l* 2.*c.*37.*num.*77. *Roncaglia pag.*155. *qu.*6. *et Salm. c.*3.*num.*21.*cum Vill Quintan.Trull.* &c. Sed puto cum *Croix l.*4.*num.*1255. *et Tamb.d.* §.2. *num* 31. melius esse recitare de proprio, ne errorem prosequaris.

Si verò oblitus es aliquam partem Horæ, sufficit illam recitare, quin aliud repetas, ut rectè dicit *Croix l.*4.*n.*1311. *cum Nav.Vasqu Sanch. Bon. Fill. Abelly*, &c. Secus tamen probabiliùs censent *Armilla*, *et alii ibid.* (contra *Vasquez*) totam Horam esse repetendam, si omiseris partem notabilem ex culpa, quia est obligatio

(sal-

(saltem sub levi juxta nostram sententiam, vide *num* 168.), ut rationem continuatam secundùm ritum præscriptum facias.

162 „ *II. *Pronuntiatio vocalis* exterior; ea enim „ est de substantia præcepti. Et si quidem cum „ socio legis (quod rectè fit, & est conforme „ primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico o- „ randi ritui, estque licitum, etiamsi is ad „ eas non obligetur, nec interiùs attendat. *Bo-* „ *nac.q.*3.*par.*2.§.1.), ea pronuntiatio adhiben- „ da est, ut ab eo exaudiri possis, eumque au- „ dire vicissim. *Sà* tamen *v. Horæ*, putat satis- „ fieri, etsi quædam non percipias, quæ a so- „ cio dicuntur: neque ideo aliquid scrupulosè „ repetendum esse. Si verò solus legas, ita „ legendas esse, ut audire te ipsum possis, do- „ cent *Regin. et Suar.* Sed probabile est, id non „ requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, ut „ docent *Azor.p.*1.*lib.*10 *cap* 11.*quæst.*4 *Bonac. et* „ *Dian. ref.*11. admittitque *Fill.tr.*23.*c.*3.*n.*117. „ proscrupulosis. Si plures duobus recitent Of- „ ficium simul, non debet unus unum, alter „ alterum, tertius tertium versum recitare, „ sed alternatim, factô duplici tantùm chorô, „ sive plures sint ex una parte, sive paucio- „ res; quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ; „ secus est de lectionibus, quarum primus pri- „ mam, secundus secundam, tertius tertiam „ recitat; imò alicubi consuetudo permittit, „ ut omnes ab uno recitentur, aliis audienti- „ bus. *Bonacin dist.*1.*qu.*5.*par.*2 §.1.ex *Suar. Azor.* „ *& Layman*, addens etiam satisfacere eum, qui „ lectiones, vel orationes, vel capitula, vel „ responsoria tantùm audit, & non recitat. V. „ *Bonac l c.Trull.d.*16 *num.*17.

Communis est sententia, ut tradunt cum *Busemb* mox supra *Salm.c.*3.*num.*6 *cum Suar. Pal.Pell. & Croix l.*4.*num.*1298. *cum Bonac. Fill. Reg.Stoz. Tamb.* &c. bene satisfacere, qui audit a Socio Lectiones, Responsoria, Capitula, & Orationes, necnon Antiphonas, ut bene addit *Croix l.c.cum AA.citatis*. Et probabiliter sentiunt *Pelliz.& Anton a Spir.S.ap. Salm.l.c.* (contra Croix *loc. ut supra cum Gob. & Dian. ac Mazz. tom.*1. *pag.*292.) adhuc satisfacere eum, qui solus dicit Psalmos, & Lectiones audit; vel qui partem Psalmorum dicit solus, & partem cum Socio, quia satis communicat in ea parte quam audit, & cui ex recepto usu jam satisfit per auditum.

163 Quæritur autem I. An recitans Officium debeat se audire, ut satisfaciat? Affirmant *Pal. p.*3.*num.*6.*Suar.l* 4.*de Rel.c* 7.*num.*6. item *Pelliz. Reg.& Ant.a Spir.S.ap.Salm.c.*3.*num.*5. Quia (ut dicunt) ad hoc, ut oratio sit vocalis debet voce proferri; verba autem, quæ tantùm inter dentes modulantur, non sunt vox, sed potiùs inchoatio vocis. Sed satis probabiliter dicunt satisfacere *Laym.c.*5.*num.*8. *Azor.p.*1.*l.*10.*c.*11.*q.*4. *Spor pag.*76.*num.*110. *Tournely to.*1. *p.*644. *Diana* 7. *p. tr.*11.*R.*16. *Salm.c.*3.*num.*5.*cum Rodr. Trull. Leand.* &c. & idem docet doctissimus *Sylvius* (*in Ref. v. Horæ, num.*2.), cujus doctrinam noster SS. P. Bened. XIV. in multis locis suarum Bullarum magni æstimat; hic Auctor sic suam sententiam profert, & probat: *Sufficit etiam si te non audias, quia nullo jure probatur recitantem Horas teneri se ad audiendum, cùm præceptum obliget ad dicendum, non ad audiendum Horas*. Quod autem sic recitans jam vocaliter oret, hanc rationem subdit: *Quia oratio potest ore & voce fieri, etiamsi non audiatur ab ipso recitante, & ex se fit sonus quidam formatus ex allisione aëris ad dentes & labia*. Ut enim oratio sit vocalis, & distinguatur a mentali, sufficit, ut exterius proferatur, quod in casu nostro utiquè adimpletur.

An autem satisfaciant Choro, qui submissè recitant psalmos, alteram partem audiendo? Loquendo de Choro in generali, probabiliter satisfaciunt; Secus verò de Canonicis, qui omninò debent canere, aut psallere, ut lucrentur Distributiones. Vide dicta *lib.*3.*n.*675 *v.Dub.*4.*p.*355.

Quæritur II. An si recites Officium in Choro, vel cum Socio, tenearis repetere ea quæ non satis percipis? Communiter omnes dicunt, quòd si propter strepitum aliorum non audis, bene satisfacis Officio; dubium est, an satisfacias, si non audis propter culpam Chori, vel Socii? *Prima* sententia negat, eamque tenent *Bon.D.*1.*q.*3 *p.*2.§.1.*num.*9. *Croix l* 4. *num.*1294 *& Pal. D.*3. *p.*4. *num.*6. qui ait te lucrari quidem Distributiones Chori, sed teneri ad repetendum; modò (ut dicit *Bonac.*) pars non audita sit notabilis, secus si modica. Ratio, quia audiens non potest communicare in iis, quæ non percipit. *Secunda* verò sententia affirmat, & hanc tenent *Sporer to.*3.*num.*107. *Sabinus in sua Luce Mor.p.*2.*tr.*54.*num.*26.*Tamb.l.*2 *c.*5.§.4.*n.*12. *Felix Pot.to.*1.*q.*2.*c.*3. *num.*444. *Sà, & Major ap. Laym. c.*5 *num.*8. qui non reprobat, & probabilem putat *Elbel pag* 558. *num.*447. *cum Pell. & Gob.* Idem censet *Roncaglia pag* 155.*q.*8. *cum Trull.* loquens de recitatione in Choro. Hi censent bene te satisfacere, si attendis quantum potes, & ob defectum Chori, vel Socii non percipis quæ dicunt.

dicunt. Favet *S. Antonin.* qui *2.p.tit.9.c.12.* sic docet: *Si quis lectionem vel aliud, quod in Choro legitur non intelligat propter legentis ineptitudinem, non peccat, dummodo conetur intelligere saltem verba*. Ratio, quia tunc per societatem ipsam, & simul per illam tuam applicationem censeris moraliter communicare in oratione, dum intendis Deo exhibere omnes laudes & preces, quas Chorus vel Socius profert. Hæcque opinio videtur satis probabilis; præceptum enim hoc Officii ex benignitate Ecclesiæ benignè est interpretandum; cùm e converso valde erit anxietatibus obnoxium, quòd Socii in Officio semper solliciti esse debeant, ad quamnam quantitatem pervenerit omissio auditûs, ut teneantur vel non repetere. Certum autem est cum *Holzm.pag.449 & Roncaglia d.q.8. cum Azor. & Reg.* quòd non oportet in Choro audire omnes, sed sufficit unum audire. Sicut pariter est certum, ut docet Innoc. IV. *c.9. de Celebr. Miss.* quòd *si in Choro omittas aliquod dicere verbum* (intellige non ultrò), *non peccas, Chorus enim supplet*.

Quæritur III. An satisfaciat Officio surdus, qui ex obligatione Choro assistit, & suam recitat partem? Affirmant *Suar. to.4. de Rel. c.28. num.18. Escob. de Hor. Can. qu 4 num.6. Roncaglia c.5.q.8. & Sà, ac Recasull. ap. Diana p.9. tr.9. R.28.* qui probabile putat. Ratio, quia hic ex una parte tenetur Choro assistere, ex alia autem non stat per ipsum, quin audiat; unde sufficit, ut præstet assistentiam quam potest, partem suam recitando; Conditio enim, quam aliquis ponere tenetur, censetur impleri, quando per eum non deest, quominus impleatur; & durum est talem ad duplex Officium obligare. Magis tamen mihi placet sententia opposita cum *Palao D.3.p.4.num 6. Sanch c. 1. du.13. Salm.c.3.num 5. & Elbel num.449.* qui dicunt surdum lucrari quidem Distributiones, sed teneri ad repetendum non audita. Nec verum est quòd ille sic obligabitur ad duplex Officium, nam tenetur tantùm ad supplendam partem non auditam. Ultraquamquod bene potest eodem tempore satisfacere, submissè dicendo partem alterius Chori. Secus verò dicunt *Elbel loc. cit. Tamb. c.5.§.4. num.13. cum Suar.* de surdastro, qui possit aliquoties audire, & præstet attentionem quam potest. Et hoc probabile est, saltem si advertat in Breviario, quæ in confuso audit, ita ut bene percipiat quæ dicuntur.

164 III. *Pronuntiatio integra*, sine syncope, & abbreviatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitantia, *Bonacin. dist.1. qu.3. p.1. §.1.* Ex hoc tamen defectu in publico faciliùs peccari potest mortaliter, ratione scandali, & severioris præcepti Ecclesiæ, quàm in privato. *Azor. & Fill tom.2. lib.23 c.2. Escob. Dian. part.2 tr.12. Ref.32.* ubi addit 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat Officium, satisfacere suo Officio, nec teneri repetere. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscissionem syllabarum (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem Officii; nisi adsit contemtus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. V. *Dian loc. cit. Sylv. & Trull. dist.15.* ubi ex *Navar. Azor. Less. & Palao*, negant satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, ut, nondum expletis a socio versiculis, ipsi incipiant; quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusant autem ex *Navar. Sà, & Suar.* surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

Peccas tantùm venialiter, si syllabas ita mutiles, vel syncopes, ut verborum sensus non corrumpatur, vel si mutiles in parva quantitate; Imò nullo modo peccas, si hoc facias involuntariè ob inadvertentiam, vel balbutiem, vel inveteratam consuetudinem, quæ difficulter vinci possit. E converso non excusaris a mortali, si mutilatio esset magna, & sensus notabiliter variaretur. Ita communiter *Lessius l.2.c.37. num 52. Palaus D.2.p.4. num.2. Laym. c.5. num 8. Anacl. pag.197. n.50. Sporer pag.75. n.103. Croix l.4. num 1302. Salm. c.3. n.2 cum Trull. Pelliz. & Viva q.3.a.2. num.4. cum Azor. Fill.* &c. Quo casu teneris utique compensare partem, in qua sensus est corruptus, recitando quantitatem æquivalentem, ut bene ajunt *Mazzotta to.1. pag. 302. et Croix num. 1303.* Et hoc etiamsi involuntariè hoc feceris. Ceterùm probabiliter dicunt communissimè *Palaus l. cit. Sporer num.102.* (qui dicit hoc omnes fateri) *Anaclet. loc. cit. & Croix num.1302. cum Suar. Garcia, et Gobat.* ac probabile putant *Salm. d. num 2. in fine cum Fill. Villal. et Leand.* quòd satis imples obligationem Officii, etiamsi verba notabiliter mutiles, quando servatur aliqua significatio verborum. 165

Hinc probabile est, quòd nec teneris repetere, si recites cum Socio, qui obtruncat syllabas,

labas, sed ita ut sensus notabiliter non mutetur, ut ait *Viva l.c.* Qui bene addit te non teneri ad repetendum, nisi tibi constet Socium notabilem partem omisisse, quia præsumtio stat pro debita recitatione. Putarem tamen te non excusari a veniali, si ultrò recitas cum tali Socio mutilante; nisi adsit aliqua causa, nimirum si inviteris a Superiore, vel persona valde gravi, aut simili causa. Certum autem est non satisfacere eos, qui alternatim recitando non expectant versus absolvi, si hoc fiat in magna quantitate; vide *AA. ap. Bus.*

166 „ IV. *Pronuntiatio continuata* unius Horæ: si autem interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen veniale tantùm, ut ajunt *Fern. Laym. et Less. d.*10. quia singuli psalmi suam completam significationem habent. Si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora; quod verum est, etiamsi animô repetendi interrupisses: consilii tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi, vel nocturni: imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse (quod certum videtur, si justa causa concurrat); quia secundùm quosdam antiquitus ita fiebat, ut docet *Vill t.23. cap.6. et Bonac q 5. par.3. Escob* &c.* (*Idem tenent Salm. d.num.5. sine dubitatione.*)* Addit *Quintan. t.9 sess.3.* lectiones, sive tres sint, sive novem, posse absque culpa gravi, sine causa, & cum hac, absque ulla culpa dividi a psalmodia ejusdem matutini.* (*Sed hoc nihil habet probabilitatis, cùm lectiones unum faciant cum psalmis.*) * Divisio autem matutini a laudibus non dicit interruptionem Officii: unde privatim fieri potest sine causa. *Dian. par.5. t.14. Res.* 48. ex *Bonac. Fill. Sanch.* &c. Item *Trull.l.1 cap.7.d.*11.

167 Commune est, quòd Matutinum potest a Laudibus separari sine ulla causa, ut *Salm.c.3. num.4 Bon.p 3.num.*11.*Concina pag.*368.*cum Suar. Sanch Nav Fill* &c. *Croix l.4.num.*1305.*cum Less. & Abelly*. Sed cùm separantur debet adjici *Pater noster*, ut bene ait *Croix* ex Rubrica, quæ præcipit dici *Pater* post quamcunque Horam, quando terminatur Officium. An autem addenda sit etiam Oratio? Affirmant *Nav. Bon. Gravante*, &c. *ap. Croix ibid.* qui probabile putat, cùm probabile sit Matutinum & Laudes esse duas Horas; Et colligunt ex *Rubr.tit.*31. *num.*4. ubi præscribitur, quòd *Te Deum* dictô, *statim inchoantur Laudes, præterquam in nocte Nativitatis Domini, quia tunc dicitur Oratio, postea celebratur Missa*, &c. Negant verò etiam probabiliter *Salm cap.3.num 4 cum Sanch & Azor. Viva q.3.a.9.n 5. Mazzotta to.1.pag.*303. *& Croix* 1305.*cum Pell. Stoz. Gob.* &c. quia probabile est Matutinum & Laudes unam esse Horam. Illud autem quod præcipitur in *Rubr. cit.* currit tantùm pro Officio illius Noctis. An verò possint Nocturni invicem separari? Negat *Thomassin. ap. Tournely to.1.p.*625.*qu.*5. Sed affirmant probabiliter cum *Bus Bon.p.3.num.*13.*Salm.c.3. num.4.cum Pell. Fill. & Viva loc cit.* saltem, ut ajunt *Bus.* & *Viva*, si quodlibet Nocturnum non distet ab alio plusquam tribus horis, juxta ritum antiquum, ut refert *D.Thomas*; idemque tenet *D.Thom. Henr. a S. Ign. Durand.* &c. *ap. Tourn. l.c.* qui ait tutius esse oppositum, sed non reprehendendos, qui ob justam necessitatem dividunt Nocturnos.

Quæritur autem, an si in eadem Hora, vel Psalmo magna fiat interrumptio, tota Hora sit repetenda? Affirmant *Vasq. Nav. Suar. Covarr.* &c. *apud Croix l.4. num* 1306. quia tollitur tunc unitas præscripta. Negant verò probabiliùs & communiùs *Palaus D 2 p.3 num.3. Bon. q 3. p.2. §.1 num.27. Less.cap.37.num.57. Sanch.c.2. du 19. Laym.ap.c.1.num.6 Salm.c.3.num.3.cum Vill.Pell. Mach. & Croix l.c.cum Sporer, Barbosa, Tamb. Arriagâ, Quintan.Tannerus, Dizma, & aliis*; Ratio, quia singuli Psalmi, & singuli versus completam habent significationem, & satis uniuntur vel per intentionem continuandi, vel per ipsam recitationem adjunctam. Hinc dicunt ibi *Tamb. Gob. Stoz. ap. Croix ibid.* posse eum, qui hodie incœpit Matutinum, illud complere in crastino sine peccato gravi, etsi differat sine causa. 168

Causæ autem justæ interrumpendi Officium, sunt (ut dicunt *Croix l.4 num.*1307. *Anacl p.*197. *num.*54. *& Salm.cap.3. num.4.cum Nav.Vill.*&c.) quælibet utilitas propria, vel aliena, quæ incommodè differretur, item urbanitas, aut devotio, ut dicere Missam, exequi mandata Superiorum, si excipias Confessionem alicujus qui non libenter expectaret, si velis aliquid agere aut notare ut tollas distractionem, sive sollecitudinem ne obliviscaris; modò (ut bene advertit *Gobatus*) hoc non fiat frequenter. Licitè etiam potest intermitti aliqua brevis oratio inter orandum, vel affectus, ut dicunt *Anacl. ap. Gob. &c. apud Croix*.

5. Ne invertatur *Ordo* Horarum absque „ 169 justa causa: quod si tamen fiat, erit tantùm veniale: quia ordo ille (saltem extra chorum)

„ rum) non est sub præcepto, nisi secundariò,
„ & tanquam circumstantia minoris momen-
„ ti. Quòd si autem per inadvertentiam, vel
„ ex justa causa mutes, verbi gratiâ, ut ami-
„ co, vel ægro, qui tecum legere cupit, sa-
„ tisfacias, nullum erit peccatum: vel si in
„ choro dicantur posteriores Horæ, cùm tu
„ needum dixeris priores; vel si inter oran-
„ dum advertas te aliquid omisisse, vel prio-
„ rem Horam nondum dixisse; perges enim,
„ & supplebis in fine. Similiter, si causa, vel
„ necessitas instet Horas dicendi, potes dice-
„ re Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo si-
„ mili, quod ad manus non est. Vide *Bonac.*
„ *qu.3.p.4.*

170 Justæ causæ igitur invertendi ordinem recitationis probabiliter sunt I. Si inviteris ab Amico ad recitandum cum ipso, ut *Anacl. pag 197. num. 57. ac Suar. Pal. Bon. Pelliz. Bassæus, & Stoz. ap. Croix l. 4. num. 1009.* II. Si non habeas promptè Breviarium, nec possis commodè expectare, ut *Palaus, Gob. & Tamb. ibidem*. III. Si serò venias ad Chorum, Officiò jam inceptô, ut *Sanch. Laym. & Gob. ibid. ac Anacl. l. c.* Et sic etiam excusat a veniali quælibet rationabilis causa, ut *Concina pag. 485. num. 5. Salm. cap. 3. num. 8. cum Suar. Pal. Trull. Reg.* &c. Et idem dicendum, si in eadem Hora invertatur ordo, *Salm. num. 10. cum Suar. et Bon.*

Docet autem communis sententia, quòd inversio ordinis non est mortale, ut testantur *Salm. cap. 3. num. 8. & Concina pag. 485. n. 5.* Ordo enim Officii non cadit sub præcepto. Probabiliter verò dicit *Concina ibid. cum Vasquez* (contra *Salm. l. c.*) non excusari a culpa gravi, qui frequenter ordinem inverteret, quia hæc frequens inversio videtur gravis inordinatio, juxta dicta *num. 161. v. Quarta. p. 588.*

171 Quæritur verò, an in Choro sit gravis obligatio recitandi Officium ordine debito, & statis horis? Affirmant *Concina to. 2. pag. 382. n. 15. & Salm. cap. 1. num 11. cum Suar. Azor. Sotus, Pal. Fill. Vill. Reg. & Tamb.* Modò anticipatio, vel postpositio sit notabilis, & desit aliqua legitima causa excusans. Ratio, tum quia Canones pluries repetunt Horas recitandas esse statutis horis & temporibus, tum quia talis inversio gravem involvit deformitatem. Negant verò *Caj. t. v. Horæ, Laym. l. 8. tr. 1. cap. 3. num. 6. Sanch. Conf. to. 2 l. 7. cap. 2 du 42. num. 3. Bon. D. 1. qu. 3. p. 3. num 7. Gavant. in Rrubr. to. 2. cap. 5. tit. 6. num. 9. ac Trull. Tancr. Diana, &c. ap. Salm. l. c. num. 10.* Ratio, quia hujusmodi circumstantia temporis, vel ordinis non pertinet ad substantiam præcepti, sed est quædam cæremonia accidentalis. Utraque est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior, eo quòd non constat de gravi præcepto super hac re imposito.

An sit licitum celebrare Missam ante recitationem Matutini? Probabilius est esse tantùm veniale, si sit sine causa; *Concina tom 2. pag. 490. num. 11.* cum aliis communissimè; Vide dicenda de *Sacrif. Missæ lib. 6. num. 347.*

6. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur „ 172
tempore præfixo a jure, vel consuetudine, quæ „
nunc obtinuit, ut Matutinum, & Laudes, „
absolutò Completoriò in Ecclesia, horâ cir- „
citer quartâ, & secundùm *Bonac.* etiam ter- „
tiâ dicantur; & hyeme quidem, mediâ ho- „
râ ante solis occasum dici posse, ait *Fill.* ex „
communi sententia, cùm etiam Privilegium „
quibusdam concedatur, ut horâ ante occa- „
sum dicant. Quod tamen non est signum „
id sine Privilegio fieri non posse, quia ta- „
lia sæpe dantur ad tollendos scrupulos, & „
dubia, quæ sequuntur ex varietate opinio- „
num. Juxta eandem sententiam non pecca- „
bit, ait *Bonacina*, qui Primam, Tertiam, „
Sextam, & Nonam duabus, vel tribus horis „
post ortum Solis dicit; tum quia est mode- „
rata, & consueta postpositio: tum quia tem- „
pus a jure præscriptum magnam latitudi- „
nem, teste consuetudine, habet: erit tamen „
veniale, Matutinum sine causa ad vespe- „
rum differre; vel ante prandium sine cau- „
sa Vesperas, & Completorium dicere: quia „
hæc est insueta inversio. In Quadragesima „
autem Vesperæ legi possunt privatim post „
prandium, cùm rubrica Breviarii feriâ quar- „
tâ Cinerum non imponat præceptum. *Na-* „
var. Sanchez, Trull dist. 18. num. 6. „
Dixi, *sine causa*: quia, si iter, aliave causa „
urgeat, secundùm *Caiet.* & alios, omnes Ho- „
ræ mane dici possunt, usque ad Vesperas in- „
clusivè. Denique ad vitandum mortale suffi- „
cit dici omnes a media nocte usque ad alte- „
ram mediam noctem: præterquamquod Ma- „
tutinum pridie possit anticipari *(*Nota hic* „
prop. 35. damnatam ab Alex. VII. dicentem: Uni „
cò Officiò potest quis satisfacere duplici præcepto „
pro die præsenti, & crastinò.)* Quòd si intra „
dictum tempus quis Horas non dixerit, pec- „
cavit quidem, non tamen tenetur postmodum „
dicere; quia sunt onus affixum diei; etsi sup- „
plendo possit secundùm quosdam restitutio- „
nem subterfugere, eo quòd rependat æquale, „

 „ Mol-

„ *Molfes.* 3. *tom.* 2. item *Major, Palud. Ledesma,* &c.
„ apud *Henriq. lib.* 12. *c.* 13. *Bonac. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5.
„ ubi dicit, eam sententiam esse probabilem, ci-
„ tatque pro ea *Suar. & Fill.* sed malè, quia hi
„ loquuntur tantùm de primo medio anno, vel
„ spectato solo jure naturæ, & seclusso jure po-
„ sitivo. Expressè autem eam sequitur *Quintan.*
„ *t.* 8. *s.* 6. vocatque veriorem contrariam. V. et-
„ iam *Dia. p.* 2. *t.* 11. *ref.* 24. * (*Sed huic opinioni non*
„ *acquiesco; Vide dicta lib.* 3. *n.* 667. *pag.* 350. *ubi*
„ *diximus eum teneri ad restitutionem*) *.

173 Ut quis licitè possit anticipare vel postponere debitum tempus Horarum, sufficit quævis causa utilis vel honesta, nimirum concio paranda vel audienda, periculum supervenientis occupationis sive laboris, major devotio sive quies, tempus aptius ad studendum, & similes. Ita communiter *P. Concina to.* 2. *pag.* 487. *num.* 5. *Anacl. p.* 200. *num.* 72. *Croix l.* 4. *num.* 1313. *Less. l.* 2. *cap.* 37. *num.* 79. qui admittit etiam pro causa justam Amicorum interpellationem. Meritò tamen ait *Concina loc. cit.* non sufficere ad excusandum solam majorem commoditatem, sine alio motivo honesto, contra *Pellizzarium*, qui pro se citat *Sanchez*, sed non bene, nam *Sanch. Cons. l.* 7. *cap.* 2. *dub.* 36. *num.* 3. id admittit tantùm gratiâ studendi, ut admittunt etiam *Salm. c.* 3. *num.* 14.

Tempus Horarum incipit a puncto mediæ noctis antecedentis diei, & terminat ad punctum mediæ noctis diei sequentis, *Concina to.* 2. *pag.* 485. *num.* 3. *Holzmann to.* 1. *pag.* 446. *vers. Dicitur* 6. & alii communiter. Horæ autem parvæ licitè recitantur a tempore auroræ usque ad meridiem, ut *Salm. cap.* 3. *num.* 13. *Tournely to.* 1. *pag.* 633. *v. Dicitur* 3. cum communi. Nona verò potest dici etiam post meridiem, ut ait *Croix l.* 4. *num.* 1312. Imò juxta alios etiam Sexta, ut asserit *Tournely*. Meritò tamen *Concina p.* 487. *num.* 4. *& Salm. l. c. cum Nav.* rejiciunt opinionem *Molfesii, & aliorum* dicentium posse Horas parvas recitari a Vesperis diei antecedentis, hoc enim nullibi est consuetudine receptum. Vesperæ autem dici possunt a meridie usque ad mediam noctem; *Holzm. Tourn. & Croix ll. cit.*

174 Matutinum hodie ex consuetudine jam præscripta bene potest recitari horâ Vesperarum diei antecedentis, ita communiter *Salm. cap.* 2. *num.* 13. *Croix l.* 4. *num.* 1314. *cum D. Thoma Quodlib.* 5. *a.* 28. *ad* 1. ubi ait: *Quantum ad ecclesiasticum Officium, & sollemnitatem celebrandi, incipit dies a Vesperis; unde, si aliquis post dictas Vesperas, & Completorium dicat Matutinas, jàm hoc pertinet ad diem sequentem*. Juxta enim ritum veteris legis, ad novam translatum, dies Ecclesiasticus, & omnia Festa a Vesperis incipiebant, ut patet ex *Lev.* 23. 32. ubi: *A Vespera usque ad Vesperam celebrabitis Sabbata vestra*.

Hìc quæritur I. An possint recitari Matutinum & Laudes horâ secundâ post meridiem? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Sanch. Cons. l.* 7. *cap.* 3. *du.* 37. *num.* 3. *Diana* 4. *p. tr.* 4. *R.* 9. *&* 10. & probabilem putat *Tamb. l.* 2. *cap.* 5. §. 5. *n.* 3. ac probabilissimam vocant *Salm. cap.* 3. *num.* 15. *cum Trull. Quintanad. Led. Leand. Anton. a Spir. S.* &c. Ratio, quia (ut dicunt) jam in prædicta hora solent Vesperæ recitari; unde, cùm dies ecclesiasticus incipiat a primis Vesperis, pariter eo tempore Matutinum recitari potest. *Secunda* tamen verior sententia negat, & hanc tenent *Concina to.* 2. *pag.* 487. *num.* 6. *Holzmann pag.* 445. *num.* 467. *Tournely to.* 1. *pag.* 633. *& Croix l.* 4. *num.* 1314. *cum Pal. Fill. Comit. & Pelliz.* qui dicunt non posse recitari Matutinum, nisi cùm sol proprior sit ad occasum, quàm ad meridiem. Ratio, quia Matutinum, adhuc juxta hodiernam consuetudinem, non potest recitari, nisi horâ Vesperarum; hora autem Vesperarum, ut communiter traditur, est illa quæ subsequitur horam nonam, quæ est media inter meridiem & occasum; estque diversa pro diversis temporibus, in Æstate enim est hora quarta post meridiem, & in Hyeme non advenit nisi adminus post duas horas cum quadrante a meridie. Ergo, nisi terminata sit hora nona, & incœpta hora Vesperarum, non potest dici Matutinum; Nec valet dicere, quòd Vesperæ recitari soleant duabus horis post meridiem, ex quo fiat, ut jam incœptus sit posterus dies Ecclesiasticus: Nam, etiam posito quòd Vesperæ tali horâ soleant communiter dici (de quo adhuc dubito, & *Concina* penitus negat), non rectè necessariò infertur, quòd sit incœptus sequens dies Ecclesiasticus; consuetudo enim potuit quidem introducere, ut in illa hora sine culpa dicerentur Vesperæ, sicut licitè recitantur in Quadragesima ante meridiem; sed non potuit introducere, ut hora nona sit Vespertina. Id autem quod Contrarii supponunt, nempe quòd consuetudo jam introduxerit, sequentem diem Ecclesiasticum horâ secundâ post meridiem jam incipere, hoc probandum esset, cùm omne factum sit probandum; Sed usquedum id non certè probatur, possidet lex, quæ

vetat

vetat recitari Matutinum, priusquam incipiat dies Ecclesiasticus, qui (ut ipsi Adversarii fatentur) non incipit nisi ab hora Vesperarum.

Ceterùm impunè potest privatim recitari Matutinum juxta Directorium Romanum, quod tradunt *Tournely*, *& Croix ll. cit.* Hinc Tabellæ nostrates dicunt sic posse privatim recitari Matutinum & Laudes, videl.

A die	1. Jan.	horâ	21. $\frac{3}{4}$
A die	1. Febr.	horâ	21.
A die	25. Febr.	horâ	20. $\frac{3}{4}$
A die	17. Martii	horâ	20. $\frac{1}{2}$
A die	11. April.	horâ	20. $\frac{1}{4}$
A die	1. Maji	horâ	20.
A die	1. Junii	horâ	19. $\frac{3}{4}$
A die	13. Julii	horâ	20.
A die	16. Aug.	horâ	20. $\frac{1}{4}$
A die	6. Sept.	horâ	20. $\frac{1}{2}$
A die	28. Sept.	horâ	20. $\frac{3}{4}$
A die	11. Octob.	horâ	21.
A die	16. Nov. & Dec.	horâ	21. $\frac{1}{4}$

Quæritur II. An Matutinum Defunctorum possit pridie recitari? Quoad recitationem in Choro publicam, omninò quidem negandum, ut bene ait *P. Concina to. 2. pag. 386. num. 22.* & patebit ex infra dicendis. Dubium fit quoad recitationem privatam; Adsunt duæ sententiæ: *Prima* negat, quam sequuntur *Holzmann de Hor. Can. to. 1. pag. 450. num. 476. & Croix l. 6. p. 2. num 2066.* licèt ipse priùs *in l. 4 num. 1292.* oppositum censuerat. Citatur etiam pro hac prima sententia *Gavantus*, sed *Gavantus Sect. 9. cap. 2. num. 16.* videtur loqui de sola recitatione in Choro, prout loqui videtur Decretum mox afferendum. Hæc sententia nititur Decreto S. C. Rituum edito 1. Septemb. 1607. in quo (ut refert *Croix l 6. p. 2 num. 2055 Decr. ibi n. 33.*) sic dicitur: *Matutinum Defunctorum pro generali eorum Commemoratione recitandum est mane die secunda Novembris, non verò pridie vesperi. Secunda* tamen sententia satis probabilis, quam tenent *Tamb. Dec. l. 2. c. 5. §. 5. num. 7.* item *Leand. Stoz.* &c. *ap. Croix l. 4. num. 1292.* ac probabilem putat *Viva l. c. qu. 3. a. 5. num. 2.* affirmat, cùm enim Rubrica dicat: *Dictô Benedicamus Domino, absolutè incipit Matutinum Defunctorum*; Probabiliter infertur, quòd sicut pridie undique ex consuetudine permittitur privatè recitare Matutinum diei sequentis, ita etiam Matutinum Defunctorum. Ad Decretum autem oppositum non immeritò respondet *Tamb.* illud intelligi tantùm pro Choro, cùm ibi S. C. prohibeat pridie Matutinum *cantari*, quò verbô videtur prohiberi dumtaxat publica recitatio, non autem privata. Et revera Decretum relatum, ut habetur apud *Meratum Consultorem S. C. Rit. in Addit. ad Gav. to. 2. pag. 651. Decr. num. 28.* (diversè ab eo quod affert *Croix*, ut supra) sic loquitur: *Matutinum Defunctorum pro generali eorum Commemoratione prohibitum est cantari pridie vesperi in festo omnium Sanctorum, sed recitandum est mane die secunda Novembris post Laudes diei; die 1. Septembr. 1607.* Alterum simile Decretum habetur apud eundem *Meratum l. c. pag. 650. n. 7.* priùs editum die 23. Maji 1603. ubi pariter vetatur Matutinum *cantari*: Aliud simile affertur *pag. 679. Decr. num. 220.* ubi expressa fit mentio de Choro: *Matutinum diei Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum non potest recitari in Choro in die festivitatis Sanctorum post Completorium, sed servandæ sunt Rubricæ; die 22. Januar. 1701.* Certum est autem Rubricas præcipere, ut in Choro mane ipsius diei recitetur Matutinum, non autem vesperi diei antecedentis.

Quæritur III. An autem is, qui recitat vesperi Matutinum cum Laudibus, possit etiam recitare Litanias? Affirmant *Gavantus Sect. 6. c. 16. num. 6. & Arnand. ac Locbn. ap. Croix l. 4. num. 1292.* & hanc sententiam olim tenuit *Gobatus tr. 5. num. 615.* Ratio, quia Rubrica conjungit Litanias cum Laudibus, in quibus ideo omittitur versiculus *Fidelium animæ*, & apponitur in fine Litaniarum, ut habetur ex *Rubr. tit. 30. n. 3.* Ergo, cùm faciant quid unum Litaniæ cum Matutino, accessorium sequitur principale. Sed contrarium communiùs, & veriùs sentiunt *Viva, Tamb. Holz. Croix ll. cit. in qu. præc.* & *Meratus l. supra cit. pag. 467. n. 5. cum Stoz, Halden, & Guyeto*; hancque sententiam *Gobatus* in posteriore editione *tr. 5. num. 616.* probabiliorem vocavit. Ratio, quia verum non est, quòd Litaniæ conjungantur cum Matutino, sed sunt quid distinctum; Et hoc patet 1. ex eo quòd ipsæ possunt dividi, & de facto separantur, præcipuè in iis Ecclesiis, ubi Litaniæ dicuntur vesperi; Patet 2. quia illæ recitantur locô assistentiæ ad processionem, quæ assistentia ipsis diebus naturalibus est affixa, & ideo si Officium S. Marci transfertur, non transferuntur Litaniæ, ut præscribitur in *Rubr. ti. 30. num. 3.* Obiter hic notandum cum *Salm. cap. 3 num. 17. Viva a. 5. n. 3. & communi*, non esse audiendos *Leandrum, & alios* dicentes, quòd liceat incipere Officium hodier-

diernum paulò ante mediam noctem diei sequentis, & illud prosequi post mediam noctem; tunc enim jam transactum est tempus ad Officium præfinitum; nam Officium, cùm sit pensum diurnum, cum die omninò terminatur.

175 VII. Ut *devotè, & cum Attentione interna*, virtuali saltem, recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive (ut ait *Cajet.*) ad verba solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animô orandi, & vacandi Deo. Unde attentionem confusam * (*sive generalem, ut Salm. ibid. cum DD. cit.*) * saltem ad Deum attentio ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter, contra *Navar. Syl. & Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animô voluntariè interea distraharis. Quæ sententia, secundùm *Laym & Less.* non est improbabilis, & utilis tum scrupulosis, tum Confessariis, ne Beneficiatis sine attentione Horas recitantibus imperent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum auctoritatem, partim quòd hoc præcepto tantùm materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur, devotio verò tanquam finis præcepti extrinsecùs ad ejus substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur; sine oratione enim interna nulla est oratio; ergo hoc ipso, quòd sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut sunt necessarii ad actus externos debitè præstandos, ut sunt actus virtutis; Quo modo, cùm possit præcipere Confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna virtuali saltem*; Etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis: quam *Bonacin.* & alii communiter dicunt manere ex actuali, quandiu non revocatur expressè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Unde licèt involuntariè distraharis, virtualiter tamen attendis, 1. Si in genere intenderis Officium dicere, modò consuetô, vel animô laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito opus consuetum faciendi recites. Vide *Bonac. d. 1. qu. 3. p. 3.*

1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat se dixisse, vel quia se reperit in fine, v. gr. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoriâ, ceteroqui non errare solitâ, dixit; * (*Idem Salm. num. 12. cum Sanch. Trull. Pal &c. Scrupulosos autem dicunt obligandos esse ad non repetendum in dubio, Salm. ibid. cum M. cit. Quoad ceteros autem, ajunt quemquam habentem justam conjecturam, quòd dixerit, non teneri aliquid repetere, nisi sciat non dixisse.*) * Proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & ut totum Officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. cap. 11. d. 13. Laym c. 5.*

2. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, tenturque secundùm sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devotè oraret. *Sot. Navar. Regin. Fern. Suar. Bonac. & Trull. l. 1. cap. 7. d. 17.* ubi ex *Navar.* addit excusari a mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum, v. gr. si completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem: eo quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multòque magis, ac probabiliùs iidem negant obligationem restitutionis; eo quòd ad illam tantùm teneantur, qui Officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. Vide *Bon. l. c. Less. Laym. & Dian. tr. de Horis; R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 4. c. ult. n. 62:* * (*Vide l. 3. num. 669.*) *

3. Cum recitatione Officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. gr. induendi, abluendi, veniale est, si fiat sine causa; aliàs nullum. *Escob. l. c. cap. 7.* Qui verò advertenter occupat se in aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. gr. in scriptione, lectione, &c. * (*Sive si attendat*

ad

„ *ad spectacula, vel ad fabulationes*. *Pal. Bon.* „ *Suar &c. cum Salm. cap. 3. num. 28.*)* graviter „ peccat, & præcepto non satisfacit; atque a„ deo tenetur petere. *Navar. Suar. Bon. Trull.* „ *loc. cit.*

176 Ad Officium igitur persolvendum requiritur *Intentio*, & *Attentio*. Circa *Intentionem*, certum est non requiri intentionem actualem explicitam, sed sufficere virtualem implicitam, nimirum si de more Breviarium accipias, ut Officium impleas, uti soles, ut communiter docent *Sanch. c. 1. dup. 28. cum Nav. Concina tom. 2. pag. 464. num 2. Tournely to. 1. p. 649. Bon. p. 2. §. 2. num. 22. Croix l. 4. num. 1326. Anacl. pag. 195. num. 41.* & alii passim. Imò rectè addit *Croix num. 1329.* non esse opus renovare intentionem ad singulas Horas, etsi aliqua interruptio intercedat, etiam sine causa; quia illa resumtio fit ex prima intentione: Imò puto semper adesse exercitè intentionem actualem implendi Officium. Dubitatur autem, an satisfaciat Officio, qui recitat sine intentione implendi? Negat probabiliter *Concina l. c. num. 5. cum Nav. Azor. Sylvest. Prado, Med. Led. Rodr. &c.* Ratio, quia ad implenda præcepta requiritur necessariò intentio implendi, si enim tu deberes alteri centum, & conscius debiti centum illi dones, certè non liberaris a debito. Sed probabiliùs affirmant *Suarez in 3. p. D. 88. Sect. 3.* (licèt ab aliquo citetur in contrarium) *Pal. tr. 7. D. 2. p. 3. num. 5. 10. Sanch. Dec. to 1 l. 1. cap. 13. num. 16. Less. cap. 37. num. 59. Croix num. 1330. cum communissima, Tournely pag. 649. cum Vasqu. Val. & Pontas, Salm. cap. 3. num. 24. cum Trull. Tamb. Pell. Garc. Henr.* &c. Licèt enim utiquè is peccaret ob voluntatem non implendi præceptum, jam tamen actu satisfacit. Ratio, quia qui sponte implet opus præceptum, verè exequitur id quod a Superiore præcipitur; ad implendum enim præceptum non requiritur, ut quis habeat animum implendi, sed sufficit ut actum præceptum ponat. Nec obstat paritas adducta, nam respondetur cum *P. Suarez*, quòd ibi, cùm obligatio pendeat a voluntate propria, bene potest debitor illam de novo sibi imponere, & non obstante solutione debiti, remanere obligatus; at cùm obligatio Officii pendeat a voluntate Ecclesiæ, non potest Clericus eam sponte sibi imponere; quapropter dum illam implet, nequit velle non implere.

Circa autem *Attentionem*, hæc potest esse externa, & interna; *Externa* habetur, cùm ponitur actio incompossibilis cum attentione interiori, ut esset fabulari, scribere, attentè audire alios loquentes, celeriter se vestire, magnâ applicatione aliquid agere; Secus, ait *Croix l. 4. num 1336.* si actio non exigat magnam animi curam; Et si sit aliqua difficultas attendendi cum tali actione, potest compensari per majorem curam attendendi. E converso bene satisfacit, qui ponit actionem satis compatibilem cum attentione interna, ut esset ambulare, se lavare, induere non omninò properanter (cùm Sacerdotes imò teneantur orare, dum se induunt sacris vestibus); item colligere herbas, flores, aut uvas, instruere focum, sternere lectum, pectere caput, respicere collem, flumen, &c; ita communiter *cum Bus. Bonac. D. 2. p. 2. §. 2. num. 12. cum Nav. Suar. Fill. &c. Tournely to. 1. pag. 646. Concina to. 2. pag. 450. num. 7. Croix num. 1337. cum Nav. & Gob.* Idem ait *Sanch. ib.* de similibus actionibus, quæ non fiunt valde festinanter. Non permittit autem *Croix loc. cit.* aptare calamum ad scribendum, sed non immeritò id permittunt *ibid. Nav. Cajet. & Beja*, si recitans possit in eo retinere attentionem; Rectè enim advertit *Bonac. loc cit.* quòd aliquæ actiones pro aliquo fortè sunt distractivæ, pro alio non. Communiter autem permittitur, inter recitandum facere necessaria ad ipsam recitationem, ut perquirere Psalmos, Lectiones, &c. dum recitas memoriter, ut *Croix l. c. cum Sanch. Nav. Sylve. & Gob.* Sic pariter satisfacis, si recitas, dum alii fabulantur, canunt, &c. modò his seriò animum non applices, ut ait *Croix num. 1328.* Item notant *Sotus, Nav. Tol. Val. Reg. Diana, & Gob.* apud eundem *Croix num. 1339.* quòd si exerceas aliquam actionem externam, & non advertas per illam impediri internam, non teneris postea repetere: Hoc tamen intelligendum, si actio de se sit compossibilis cum attentione interna. Præterea, notant *Palaus D. 2. p. 4. num 7. & Bon. D. 1. qu 3. p. 5. num. 6.* cum aliis communiter *ap. Croix loc. cit.* non excusari saltem a culpa veniali, qui sine aliqua necessitate Officium diceret in loco distractioni exposito, ut in foro, platea; Imò addit *Bonac. cum Nav. Suar. Molfes. &c.* ex Conc. Basileensi *Sess. 21.* hunc periculo se exponere non satisfaciendi præcepto; nisi is (adderem) magno conatu mentem applicet ad recitationem. Probabilissimè autem satisfacit, qui recitat, dum Missam audit, *Concina to. 2. p 461 n. 10. cum Bus. Suar. Pal. & communissima*; Vide *lib. 3. num. 309.* Si quis autem vexetur a somno, sed adeo resistit, ut pronuntiet suam partem, & distinctè audiat versiculos alterius partis,

diernum paulò ante mediam noctem diei sequentis, & illud prosequi post mediam noctem; tunc enim jam transactum est tempus ad Officium præfinitum; nam Officium, cùm sit pensum diurnum, cum die omninò terminatur.

175 VII. Ut *devotè*, & *cum Attentione interna*, virtuali saltem, recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive (ut ait *Cajet.*) ad verba solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animò orandi, & vacandi Deo. Unde attentionem confusam * (*sive generalem*, *ut Salm. ibid. cum DD. cit.*) * saltem ad Deum attentio ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter, contra *Navar. Syl.* & *Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animò voluntariè interea distraharis. Quæ sententia, secundùm *Laym* & *Less.* non est improbabilis, & utilis tum scrupulosis, tum Confessariis, ne Beneficiatis sine attentione Horas recitantibus imperent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum auctoritatem, partim quòd hoc præcepto tantùm materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur, devotio verò tanquam finis præcepti extrinsecùs ad ejus substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur; sine oratione enim interna nulla est oratio; ergo hoc ipso, quòd sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut sunt necessarii ad actus externos debitè præstandos, ut sunt actus virtutis; Quo modo, cùm possit præcipere Confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna virtuali saltem*; Etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis: quam *Bonacin.* & alii communiter dicunt manere ex actuali, quandiu non revocatur expressè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Unde licèt involuntariè distrahatis, virtualiter tamen attendis, 1. Si in genere intenderis Officium dicere, modò consueto, vel animò laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito opus consuetum faciendi recites. Vide *Bonac. d. 1. qu. 3. p. 3.*

1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat se dixisse, vel quia se reperit in fine, v. gr. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoriâ, ceteroqui non errare solitâ, dixit; * (*Idem Salm. num. 22. cum Sanch. Trull. Pal* &c. *Scrupulosos autem dicunt obligandos esse ad non repetendum in dubio*, *Salm. ibid. cum M. cit. Quoad ceteros autem*, *ajunt quemquam habentem justam conjecturam*, *quòd dixerit*, *non teneri aliquid repetere*, *nisi sciat non dixisse.*) * Proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & ut totum Officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. cap. 11. d. 13. Laym c. 5.*

2. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, tenetur que secundùm sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devotè oraret. *Sot. Navar. Regin. Fern. Suar. Bonac.* & *Trull. l. 1. cap. 7. d. 17.* ubi ex *Navar.* addit excusari a mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum, v. gr. si completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem: eo quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multòque magis, ac probabiliùs iidem negant obligationem restitutionis; eo quòd ad illam tantùm teneantur, qui Officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. Vide *Bon. l. c. Less. Laym.* & *Dian. tr. de Horis*; *R. 1.* & *2. Escob. t. 5. E. 4. c. ult. n. 62*: * (*Vide l. 3. num. 669.*) *

3. Cum recitatione Officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. gr. induendi, abluendi, veniale est, si fiat sine causa; aliàs nullum. *Escob. l. c. cap. 7.* Qui verò advertenter occupat se in aliqua re incompossibili eum attentione interna, v. gr. in scriptione, lectione, &c. * (*Sive si attendat*

ad

„ *ad spectacula, vel ad fabulationes. Pal. Bon.*
„ *Suar &c. cum Salm. cap.3. num.28.*)" graviter
„ peccat, & præcepto non satisfacit; atque a-
„ deo tenetur petere. *Navar. Suar. Bon. Trull.*
„ *loc. cit.*

176 Ad Officium igitur persolvendum requiritur *Intentio*, & *Attentio*. Circa *Intentionem*, certum est non requiri intentionem actualem explicitam, sed sufficere virtualem implicitam, nimirum si de more Breviarium accipias, ut Officium impleas, uti soles, ut communiter docent *Sanch. c.1. dup.28. cum Nav. Concina tom.2. pag.464. num 2. Tournely to.1. p.649. Bon. p.2. §.2. num.22. Croix l.4. num.1326. Anacl. pag.195. num. 41.* & alii passim. Imò rectè addit *Croix num. 1329.* non esse opus renovare intentionem ad singulas Horas, etsi aliqua interruptio intercedat, etiam sine causa; quia illa resumtio fit ex prima intentione: Imò puto semper adesse exercitè intentionem actualem implendi Officium. Dubitatur autem, an satisfaciat Officio, qui recitat sine intentione implendi? Negat probabiliter *Concina l.c. num.5. cum Nav. Azor. Sylvest. Prado, Med. Led. Rodr. &c.* Ratio, quia ad implenda præcepta requiritur necessariò intentio implendi, si enim tu deberes alteri centum, & conscius debiti centum illi dones, certè non liberaris a debito. Sed probabiliùs affirmant *Suarez in 3. p. D.88. Sect.3.* (licèt ab aliquo citetur in contrarium) *Pal. tr.7. D.2. p.3. num.5. 10. Sanch. Dec. 10 1. l.1. cap.13. num.16. Less. cap.37. num.59. Croix num.1330. cum communissima, Tournely pag.649. cum Vasqu. Val. & Pontas, Salm. cap.3. num.24. cum Trull. Tamb. Pell. Garc. Henr.* &c. Licèt enim utiquè is peccaret ob voluntatem non implendi præceptum, jam tamen actu satisfacit. Ratio, quia qui sponte implet opus præceptum, verè exequitur id quod a Superiore præcipitur; ad implendum enim præceptum non requiritur, ut quis habeat animum implendi, sed sufficit ut actum præceptum ponat. Nec obstat paritas adducta, nam respondetur cum *P. Suarez*, quòd ibi, cùm obligatio pendeat a voluntate propria, bene potest debitor illam de novo sibi imponere, & non obstante solutione debiti, remanere obligatus; at cùm obligatio Officii pendeat a voluntate Ecclesiæ, non potest Clericus eam sponte sibi imponere; quapropter dum illam implet, nequit velle non implere.

Circa autem *Attentionem*, hæc potest esse externa, & interna; *Externa* habetur, cùm ponitur actio incompossibilis cum attentione interiori, ut esset fabulari, scribere, attentè audire alios loquentes, celeriter se vestire, magnâ applicatione aliquid agere; Secus, ait *Croix l.4. num 1336.* si actio non exigat magnam animi curam; Et si sit aliqua difficultas attendendi cum tali actione, potest compensari per majorem curam attendendi. E converso bene satisfacit, qui ponit actionem satis compatibilem cum attentione interna, ut esset ambulare, se lavare, induere non omninò properanter (cùm Sacerdotes imò teneantur orare, dum se induunt sacris vestibus); item colligere herbas, flores, aut uvas, instruere focum, sternere lectum, pectere caput, respicere collem, flumen, &c; ita communiter *cum Bus. Bonac. D.2. p.2. §.2. num.12. cum Nav. Suar. Fill. &c. Tournely to.1. pag. 646. Concina to.2. pag.450. num.7. Croix num.1337. cum Nav. & Gob.* Idem ait *Sanch. ib.* de similibus actionibus, quæ non fiunt valde festinanter. Non permittit autem *Croix loc. cit.* aptare calamum ad scribendum, sed non immeritò id permittunt *ibid. Nav. Cajet. & Beja*, si recitans possit in eo retinere attentionem; Rectè enim advertit *Bonac. loc cit.* quòd aliquæ actiones pro aliquo fortè sunt distractivæ, pro alio non. Communiter autem permittitur, inter recitandum facere necessaria ad ipsam recitationem, ut perquirere Psalmos, Lectiones, &c. dum recitas memoriter, ut *Croix l.c. cum Sanch. Nav. Sylve. & Gob.* Sic pariter satisfacis, si recitas, dum alii fabulantur, canunt, &c. modò his seriò animum non applices, ut ait *Croix num.1338.* Item notant *Sotus, Nav. Tol. Val. Reg. Diana, & Gob.* apud eundem *Croix num. 1339.* quòd si exerceas aliquam actionem externam, & non advertas per illam impediri internam, non teneris postea repetere: Hoc tamen intelligendum, si actio de se sit compossibilis cum attentione interna. Præterea, notant *Palaus D.2. p.4. num 7. & Bon. D.1. qu 3. p.5. num.6.* cum aliis communiter *ap. Croix loc. cit.* non excusari saltem a culpa veniali, qui sine aliqua necessitate Officium diceret in loco distractioni exposito, ut in foro, platea; Imò addit *Bonac. cum Nav. Suar. Molfes. &c.* ex Conc. Basileensi *Sess.21.* hunc periculo se exponere non satisfaciendi præcepto; nisi is (adderem) magno conatu mentem applicet ad recitationem. Probabilissimè autem satisfacit, qui recitat, dum Missam audit, *Concina to.2. p 461 n.10. cum Bus. Suar. Pal. & communissima*; Vide *lib.3. num.309.* Si quis autem vexetur a somno, sed adeo resistit, ut pronuntiet suam partem, & distinctè audiat versiculos alterius partis,

partis, bene satisfacit, ut *Sanch. Conf.l.7.cap.2. dub.33.num.1.cum Nav.& Leand.2.p.qu.14.* cum pluribus Theologis. Ait tamen *Sanch. cum eod. Nav.* non excusari a veniali; Modò (intelligendum) possit recitationem differre ad tempus opportunius.

Attentio autem *Interna* habetur, cùm attenditur ad verba, ad sensum, & ad Deum. Attentio *ad Deum* est quidem omnibus perfectior, nimirum cùm mens elevatur ad Deum, meditando v. gr. Divinam Bonitatem, Justitiam &c. aut Mysteria Passionis, ut *Concina pag.457.num.3. Tournely pag.651. & Salm. cap.3. num.25. Croix l.4 num.1333.* cum communi; Sicut etiam gesta B. Virginis Mariæ, aut Sanctorum (ut ajunt *Concina*, & *Croix*), quia hæc proximam habent relationem ad Deum. Ad eam reduci etiam examen conscientiæ dicunt *Salm. ibid.* Sed huic non acquiesco. Attentio *ad sensum* habetur, cùm attenditur ad percipiendam intelligentiam verborum. Attentio tandem *ad verba* est, cùm attenditur ad rectè illa proferenda, ne error fiat mutilando, transponendo, &c. Et hæc quidem, licèt sit omnibus inferior, tamen bene sufficit, ut dicunt *Less. cap.37. num.69.& 70. Salm.l.c. Anacl.pag.195. n. 42. Croix l.4.num.1344. Holzm.pag.218. num.270. Laym.cap.5.n.9.* & alii communiter; Quidquid dicat *Tournely*, qui ait cum attentione ad verba requiri etiam attentionem ad Deum; sed meliùs dicunt *Laym.* & *Salm.* sufficere attentionem ad verba unà cum intentione generali colendi Deum; idque clarè docet *D. Thom. 4. Dist.15.q.4. Sol.5.* ubi dicit: *Primo est attentio ad verba quibus petimus, deinde ad petitionem ipsam . . . Et quæcunque earum attentionem adsit, non est reputanda inattenta oratio; unde etiam illi, qui non intelligunt petitionis verba, ad orationem attenti esse possunt.* Rectèque addit *Croix d. num.1344.* non requiri attentionem ad singula verba, sed sufficere moralem & generalem, quâ quis curet bene omnia dicere cum intentione orandi.

177 Quæritur I. An attentio interna sit necessaria ad implendam recitationem Divini Officii? Adest triplex sententia. *Prima* communior & probabilior affirmat omninò requiri, eamque tenent *Sanch. Conf. to 2.l.7.cap.2.du.28. Sotus l.10. q.5.a.5.concl.6. Cajet. in 2.2.qu 83.a.13. Sà v. Horæ num.19. Azor.p.1.l.10.cap.16.qu.6. Roncaglia cap.9. Vvigandt tr.10.Ex.5.qu.7. Anacl.de Hor.C.pag.195. num.43. P. Concina to 2.pag.443 num 26.* qui fusè & perdoctè hanc sententiam tuetur cum *Nav. Vasq. Gav. Val. Mald. Led. Med.* & aliis innumeris. Diversè autem Auctores hanc primam sententiam probant: Alii probant ex *c. Dolentes. de Celebr. Miss.* Sed ex hoc textu, sapienter ait *Concina cum Suar.* non bene hanc sententiam probari; Ibi enim nullum fit verbum de attentione interna, sed tantùm præcipitur externa, opposita colloquiis Ecclesiasticorum cum laicis in Choro, quæ colloquia causam dederant constructioni hujus Canonis: Unde Pontifex præcepit, quòd recitantes *Officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent, & devotè.* Et hunc Canonem explicans *S. Antoninus 3 p tit.13. cap.4 §.7.* dixit: *Præcipimus, ut unusquisque die, ac nocte dicat Horas suas; intentionem & devotionem in præcepto non ponimus, sed gratiæ Dei, secundùm quod ipse dare voluerit, duximus relinquendum: Et hunc intellectum teneas, quia benigniorem, & quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere.* Alii probant ex Prop. 14. damnata ab Alessandr. VII. quæ dicebat: *Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Ergo (inferunt) bene potest Ecclesia actus internos præcipere; Sed neque præfata sententia hac ratione satis probatur, nam sic non probatur Ecclesia præcipere actus internos, sed tantùm præcipere Confessionem validam, sicut Christus præcepit. Ratio igitur potior est, quia sine attentione interna non constituitur oratio, quæ universè definitur; *Elevatio mentis ad Deum.* Unde, quamvis Ecclesia non imposuerit speciale præceptum positivum attentionis internæ, tamen præcipiendo recitationem Officii per modum orationis ad Deum colendum, veram præcepit orationem, quæ sine attentione interna non est vera oratio; nec Deus colitur per solam recitationem externam ab iis, qui voluntariè se distrahunt; imò Deus de his conqueritur: *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longè est a me. Matth. 15.* Et e converso in *Jo.4.* dicitur: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.*

Secunda sententia, quam tenent *Salm.tr.16. cap.3.num.31.* quærit conciliare prædictam primam sententiam cum tertia, quæ tenet (ut infradicemus) non requiri attentionem internam; & dicit quòd, positò ex una parte quòd attentio ad sola verba sufficiat ad satisfaciendum Officio; & positò ex alia quòd omninò requiratur ad rectam recitationem attentio saltem ad verba cum animo (generali saltem seu con-

confuso) Deum colendi, jam orabit qui tali modo ad verba attendet, cùm non sit incompossibile aliquem ad alia se distrahi, & simul attendere ad verba rectè proferenda; unde is bene satisfaciet, semper ac per contrariam voluntatem non retractabit propositum attendendi: Sed juxta primam sententiam, quæ requirit attentionem formalem & explicitam, meritò dicit *P. Concina*, quòd qui voluntariè se distrahit, minimè potest attendere ad rectam prolationem verborum; vel ejus attentio erit adeo tenuis, ut nequaquam pertinget ad debitam attentionis rationem.

Tertia sententia tenet ad satisfaciendum substantialiter præcepto Officii, non requiri attentionem internam, sed sufficere intentionem recitandi cum attentione externa; hanc tuentur *Lugo de Euch.D.22.ex n.25.cum Palud. Ang. Med. Durando, Rosell.* item *Coninch de Sacram.3.p. qu. 83.num. 291. Sylvest. v.Missa 2 qu.6. Ang. v. Horæ num.17. Machad.tr.11. Docum 9. Gob.tr.5.n.821.qu. 5. Croix l.4. num.1342. Tamb. l.4. cap.2. §.1. n.19. Elbel to.2. pag.541. num.403.* & probabilem vocant *Less.l.2.cap.37.num 63. Laym. l.4 tr.1. cap.5. num.10. Sporer de Sacram. a num.75. Pelliz. tom.2. tr.10.cap.6.num 17. Viva de Rest.qu.7.a.9. num.6.* & alii plures; Et hanc quoque expresse tenet *D.Antoninus*, ut infra afferetur. Ratio 1. quia oratio, ut definitur a Damasceno *l.3. Fid. Ort. c.24.& a D.Thom. in 4. Dist.15.qu.4 a.2.q.1.num.1.* est *Petitio decentium a Deo*; Non repugnat autem posse a nobis Deo repræsentari nostras petitiones etiam cum actuali mentis evagatione; sicut si quis recitaret coram Rege orationem compositam ad aliquam gratiam impetrandam, certè quidem oraret, illam coram Rege recitando, etiamsi esset tunc ad alia mente distractus: Sic etiam recitans Officium, non obstante internâ & voluntariâ distractione, adhuc potest Deum orare; attentio enim externa conjuncta cum intentione recitandi efficit, ut recitatio Horarum fiat quoad substantiam vera oratio. Et ita non potest negari tenuisse *D.Antoninum loco supra cit.* in explicando textum *in c. Dolentes*. Verba S. Doctoris opus est hìc repetere: *Præcipimus, ut unusquisque die ac nocte dicat Horas suas, intentionem, & devotionem in præcepto non ponimus, sed gratiæ Dei, secundùm quod ipse dare voluerit, duximus relinquendum. Et hunc intellectum teneas, quia benigniorem, & quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere.* Ex quibus verbis patet, quòd Sanctus non tantùm expressit textum intelligendum de sola externa attentione, sed ex ratione generaliter adducta, etiam probare intendit Ecclesiam non requirere attentionem internam. Immo *D. Antonin.* non solùm asseruit Ecclesiam hanc attentionem internam non præcipere, sed deinde *eod. loc. §.8.* docuit nec etiam posse præcipere; Ibi enim post relatam doctrinam *D. Thomæ*, quòd attentio in oratione semper debeat manere secundùm sui virtutem, sic subdit: *Non tamen requiritur quòd intentio comitetur actualiter totam orationem ... requiritur tamen quòd orans scienter non distrahat mentem ab oratione; hoc enim non potest esse sine culpa mortali vel veniali*. Deinde explicat, quòd recitans tunc peccaret mortaliter, quando per contemtum internæ attentionis voluntariè se distraheret, vel quando recitaret cum externa quoque distractione. En ejus verba: *Sed si evagatio est advertenter, & solùm secundùm actum interiorem, licèt temerariam & gravis forte, non tamen mortale, nisi per contemtum, quia Ecclesia non habet judicare de actibus merè interioribus; propter quod Minister Ecclesiæ, licèt dicendo orationem cogitet aliud, non videtur transgressor præcepti ex natura facti. Si autem evagatio mentis sit ex hoc quòd aliquis scienter se occupat in actu exteriori, qui non secum patiatur attentionem, videtur esse mortalis, & directè contra præceptum Ecclesiæ, de Celeb. Miss. c. Dolentes, ubi præcipitur quòd Officium celebretur studiosè pariter & devotè. Hoc non observant, qui occupantes se in actu exteriori scienter sibi attentionem subtrahunt*. Ergo procul dubio supponit *S. Antoninus*, attentionem internam neque ab Ecclesia esse præceptam, neque esse de essentia orationis; sed sufficere attentionem externam unà cum intentione priùs habitâ orandi; nam aliàs, si attentio interna esset de essentia orationis, illam Ecclesia non solùm potuisset, sed etiam debuisset præcipere.

Et pro hac sententia clarè videtur esse idem *S. Thom. in 4. Dist.15. q 4. a 2. Solut 4. ad 4. quæst.* ubi primâ fronte videtur stare pro sententia opposita, cùm dicat: *Dicendum, quòd attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandam transgressionem in illa oratione quæ est in præcepto, vel ad meritum in illa, quæ non est in præcepto, quòd attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandam transgressionem in illa oratione quæ est in præcepto, vel ad meritum in illa quæ non est in præcepto*. Attamen inferiùs *ad 2.* explicat, quòd illa

illa *attentio actualis*, omninò requisita ad orationem, intelligitur de sola attentione externa, en ejus verba: *Quando aliquis ex proposito mentem ad alia distrahit in orando, tunc enim sine culpa non est, praecipuè si in aliis sponte se occupat quae mentem distrahunt, sicut sunt exteriora opera: & si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit.* Ubi nota S. Doctorem utiquè distinguere culpam in voluntaria distractione interna, quam ait non esse sine culpa (nempe veniali), ab illa culpa quae est in distractione externa incompossibili cum interna attentione, hancque culpam dicit esse mortalem. Et ita hunc locum *D. Thomae* exponit *S. Antonin. l. c* dicens: *Unde S. Thomas (4 p. Dist. 15.) dicit ibi quòd in oratione, si in aliis sponte se quis occupat in his quae mentem distrahunt, sicut sunt opera exteriora, et si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit: exponit idem Petrus, & dicit quòd loquendo de oratione, quae est praecepti humani, illud verbum* contrarium *non refertur ad orationem, quia bona opera exteriora non sunt contraria orationi, sed est referendum ad attentionem, quando scilicet se exterius occupat circa aliquid incompossibile attentioni orationis.* Ergo (sicut *S. Antoninus* explicat) Angelicus supponit tunc tantùm de esse orationem, quando apponitur distractio externa per opus incompossibile cum attentione interna, dum tunc solùm in transgressione orationis praeceptae culpam mortalem agnoscit.

Ratio 2. quia, si attentio interna necessariò requireretur ad essentiam orationis, ille qui involuntariè distrahitur, nec etiam Officio satisfaceret. Certum autem est apud omnes, quòd per distractionem involuntariam minimè impeditur impletio praecepti recitandi Officium, ex *D. Thoma 2. 2. qu. 83. a. 13. ad 3.* ubi docet: *Evagatio mentis, quae fit praeter propositum, fructum non tollit.* Hoc concedunt adhuc Auctores primae sententiae, sed dicunt quòd ille qui sponte se distrahit, actu revocat primam attentionem, & ideo non satisfacit, cùm ampliùs non oret; qui verò involuntariè distrahitur, manet virtualiter attentus, & propterea orat, & satisfacit. Ego tamen fateor imbecillitatem meam, nunquam potuisse intelligere, quomodo possit attentio virtualiter permanere in eo qui distrahitur, licèt involuntariè: Bene quidem intelligo, quòd intentio, cùm pertineat ad voluntatem, quando semel est habita, & non retractatur, virtualiter perseverat in effectu, seu in mediis susceptis, quia haec media ex illa intentione procedunt; Non intelligo autem, quomodo potest dici virtualiter attentus orationi, qui mentem alibi habet occupatam: Rectè diceretur, quòd hic involuntariè distractus post intentionem habitam attendendi, & non retractatam, velit attendere; sed non poterit dici, quòd attendat, quando alibi est omninò evagatus; Sicut enim repugnat dici virtualiter intelligere, quod legit, eum qui actu non intelligit, licèt habuisset intentionem intelligendi; ita repugnat dici virtualiter attendere, qui actu non attendit. Unde bene concludit *Lugo num. 39.* quòd, si ad orationem requireretur attentio interna, is qui esset involuntariè distractus non effectivè, sed tantùm affectivè oraret: In tantum igitur dicit hunc verè orare, in quantum intentionem internam priùs habitam orandi conjungit cum externa oratione.

Ratio 3. quia Sacerdos conferens Extremam Unctionem (cujus forma est deprecatoria) cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, etsi actu mentem divertat, validè confert; ergo sine attentione interna bene stare potest oratio. Ad hanc difficilem objectionem diversè respondent Fautores primae sententiae. Alii apud *Concinam* dicunt, quòd eo casu invalidè Sacramentum conferretur, quia tunc Sacerdos nullam haberet intentionem, nec attentionem, cùm enim quis aliò mentem distrahit, utramque actu retractat. Sed haec responsio nimis debilis videtur, quia ad rationem universalem Sacramentorum exigitur sola prolatio formae super debitam materiam a Ministro habente potestatem, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, juxta illud celebre dictum D. Augustini *tr. 80. in Joan: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Et magis patet ex Conc. Florent. in Decreto Fidei Eugenii IV. §. V. ubi fuit sancitum: *Haec omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & personâ Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia.* Unde, cùm haec omnia concurrant, debet dici, Ministrum verba formae proferentem cum debita intentione in Extrema Unctione, Sacramentum utiquè validum facere. Aliter respondet *P. Concina*, &c. ait quòd in Sacramentis Deus elevat verba Ministri, quamcunque ille perversam habeat intentionem, ad gratiam conferendam; Sed huic opponit *Lugo n. 39.* quòd, si attentio esset de essentia orationis, hac ablatâ, deesset oratio, & consequenter evanesceret forma Sacramenti Extremae Unctionis, quae

quæ est deprecatoria. Replicat *Concina*, quòd eo casu, licèt destruatur oratio moralis, remanet tamen physica, scil. illa externa verborum prolatio, quam ex sententia aliquorum asserit sufficere: ad implendam autem obligationem Officii, dicit requiri, ut oratio sit moralis; & ut oratio moralis sit, exigi essentialem attentionem. Sed huic respondetur 1. sententiam præfatam illorum improbabilem esse, ut probabimus *lib. 6. num.* 27. ubi dicemus, omninò requiri ad valorem Sacramentorum, ut Minister saltem intendat facere quod facit Ecclesia. Respondetur 2. & petitur: Estne attentio de essentia orationis genericè sumta, vel tantùm orationis moralis? Si dicis, est de essentia orationis moralis, non autem physicæ, conceditur, quia talis oratio non esset meritoria; at esset satisfactoria, cùm esset vera oratio: Ergo recitans Officium voluntariè distractus, careret quidem merito, sed jam satisfaceret, cùm Ecclesia præcipiat absolutè orationem, non autem orationem meritoriam, saltem non constat hanc præcipere. Si verò dicis, quòd attentio est de essentia cujuscunque orationis, debet concedi orationem sine attentione neque moraliter, neque physicè posse dici orationem; attentio enim, si est de essentia cujuscunque orationis, oratio sine attentione erit mera prolatio verborum, non autem oratio, neque moralis, neque physica, cùm deficiat constitutivum orationis. Quapropter, cùm de essentia formæ Sacramenti Extremæ Unctionis requiratur, ut sit deprecatoria, juxta illud S. Jacobi, quòd *Presbyteri orent super infirmum*, Sacramentum erit nullum, si formam Sacerdos proferet sine attentione; Etenim posito, quòd forma hujus Sacramenti debet esse vera oratio, & oratio sine attentione non est oratio, non potest Deus elevare ad conferendam gratiam Sacramenti, nisi formam aptam, qualis non esset illa mera prolatio verborum; licèt enim possit efficere Deus, quòd res non apta ad producendum aliquem effectum, illum producat, non potest tamen efficere, quòd sit oratio illa, quæ non est oratio.

His tamen non obstantibus, prima sententia probabilior videtur, saltem ob auctoritatem extrinsecam, & omninò ut tutior consulenda; Sed secunda tum ob Doctorum auctoritatem, quæ non est contemnenda, tum ob rationes non levibus fundamentis innixas, satis probabilis apparet; saltem quia non constat adesse præceptum de attentione interna in recitatione Divini Officii. Unde non auderem ad restitutionem damnare Beneficiarium, qui bona fide Officium recitasset cum distractione voluntaria, prout ab ea excusant *Croix l. 4. n.* 1213. *& ap. ipsum Sotus, Tolet. Azor. B. Med. Garcia, Gob.at* &c. Vide dicta *lib. 3. num* 669.

Ceterùm ad scrupulos abjiciendos, & ad animum levandum Horas recitantium, valdè refert hic advertere id quod communiter DD. adhuc primæ sententiæ fautores docent, nempe quòd ut dicatur aliquis Officio non satisfacere, non solùm requiritur, ut voluntariè se distrahat, sed etiam ut plenè advertat se distrahere; nam aliàs iste, licèt sponte se divertat, non tamen sponte se divertit a recitatione. Ita *Sanch. c. 1. du. 18. num. 10. & 11. cum Suar. Nav. Soto, & Arm. Concina pag* 451. *Croix l. 4. n* 1346. *cum Fill. Gob. &c. Salm. cap. 3. num* 42 *& Cajet. Summa v. Hora*, ubi sic ait: *Si quis advertit se cogitare extranea, sed non advertit quòd ab Officio Divino distrahatur, quamvis voluntariè illa meditetur, non tamen voluntariè ab Officio animus distrahitur.* Bene enim ait *Concina*, has distractiones esse hominibus impossibile omnes vitare, maximè studiosis, quia hujusmodi exercitia sunt intellectûs, qui, cùm sit necessaria facultas, ex assiduis occupationibus ita inflectitur, ut veluti calcaribus adjectis in suas controversias abjiciatur. Hinc notant *Sanch num. 13. Salm. n. 43. cum Nav. Cajet. & Croix num.* 1346. & aliis communiter, quòd, si quis advertens se distrahi, habeat mediocrem diligentiam ad attendendum, nullo modo peccat. Additque *Sanch. num. 10. cum Gers. Margar.* & pluribus aliis, non oportere ut homo semper totâ conetur sollicitudine, quin tolerari possit aliqua divagatio ad caput refocillandum. 177

Dictum est, *ut plenè advertat*, quia licèt recitans semiplenè adverteret ad distractionem, & venialiter peccaret, adhuc tamen substantialiter Officio satisfaceret, cùm prima attentio sive intentio attendendi semper perseveret, donec cum plena advertentia non revocetur; intentio enim cum plena deliberatione priùs concepta, non desinit existere, nisi cum alia plena advertentia retractatur. Ita *Sanch Salm. Croix, & Conc ll. c.* Unde infert *Sanch. num* 14. *cum Nav. & aliis*, quòd tunc recitans graviter peccaret, juxta sensum primæ sententiæ, quando ex contemtu, vel ex industria se diverteret: *Quandiu ergo* (sic concludit *Caj. t. loc. cit.*) *eis non constiterit evidenter se mutasse propositum, vel advertendo & sciendo circa alia vagates*

gatos fuisse, credere possunt suæ obligationi satisfecisse. Subditque *Croix cum Nav.* quòd non rectè faciunt, qui se occupant in cogitando, an advertant, nec ne; nam hoc ipsum est se distrahi.

Remedia autem opportuniora ad repellendas animi distractiones sunt I. Sub initium formare intentionem Deum laudandi. II. Renovare intentionem ad *Gloria Patri*, vel in principio cujuscunque psalmi. III. Mysterium aliquod Passionis sibi repræsentare. IV. Sensus sedulò custodire, & alia hujusmodi, quæ videri possunt apud *Anacl. & Elbel ll. cc.*

Pro scrupulosis verò advertit *Croix l.4. num.* 1350. & 1351. eos nihil teneri ad repetendum, nisi certi sint mutasse intentionem orandi. Additque *Gobat. ibid. num.*1354. quòd si quis pateretur graves anxietates, posset aliquando etiam ei interdici recitatio Officii, donec videatur posse recitare sine tanto incommodo, cùm magnum incommodum excuset per se a præceptis Ecclesiæ.

178 Quæritur hic II. An mortaliter peccet, qui recitat Horas existens in peccato mortali? *Adrianus ap. Sanch. l. 7. cap. 2. du. 9.* absolutè affirmat, quia exercet actum Ordinis; licèt dicat satisfacere præcepto. Alii, ut *Medina*, & *Ledesma ap. eundem Sanch.* dicunt tunc peccare mortaliter, quando habet actuale propositum peccandi; quia tunc irrogat Deo magnam irreverentiam, cùm eodem tempore, quò petit beneficium a Deo, intendat Illum offendere. *Continuator* autem *Tournely to.*1. *pag.* 653. *in fin.* censet, quòd si recitans habet desiderium exeundi a peccato, tunc jam piè orat, & satisfacit Officio; Si verò habet actuale propositum peccandi, adminus ait dubium esse an satisfaciat, cùm dubitetur an verè oret. Verior tamen & communior sententia est, quòd iste satisfacit, & non peccat mortaliter, ut sentiunt *Sanch num.* 3. *cum Nav. & Croix l.*4. *num.* 1348 *cum Corduba*; Ratio, quia ex una parte recitatio Officii non est actus Ordinis sacri, quamvis imponatur constitutis in sacris; ex alia, quamvis iste nihil sibi impetret, cùm tamen oret nomine Ecclesiæ, bene potest obtinere pro aliis. Quòd autem oret nomine Ecclesiæ cum proposito peccandi, non videtur tanta irreverentia, ut damnetur de mortali, licèt non videatur posse excusari saltem a veniali, ut dicit *Croix cum Corduba*. Ceterùm non auderem de peccato ullo damnare alium ex devotione orantem, qui actualem voluntatem peccandi haberet; Aliàs teneremur hos hortari, ut ab omni oratione abstinerent.

Quæritur III. An sit licitum recitare Officium in locis immundis? Alii, ut *Sotus de Just. l.*10. *qu* 5. *a.*4. *in fin. Viva qu.*3. *a.*5. *num.*5. *Anacl. p.* 191. *num.*67. *Concina pag.* 491. *num.* 1. & *Sporer p.*82. *num.*148. *cum Tamb. & Gob.* sentiunt id esse veniale, si fiat sine causa, quia videtur hoc non carere aliquâ irreverentiâ. Alii verò, ut *Sanch. Conf. l.*7. *cap.*2 *dub.*44. *num.*4. *Salm. c.*3. *n.*11. *cum Trull. Angles, Leand. & Diana p.*10. *tr.*11. *Ref.* 33. *cum Escob. Fausto, &c.* nullam in hoc culpam agnoscunt, quia cùm Deus sit ubiquè, in nullo loco est irreverentia Illum orare; aliàs, si esset irreverentia, nec etiam liceret ullo modo orare mente, aut voce in loco indecenti: quod nemo dicet, imò *Apost. ad Tit.*2. inquit: *Volo viros in omni loco orare*. 179

Quæritur IV. An sit culpa non servare situm in recitatione Officii, scil. stando, genuflectendo, juxta Rubricam? Alii negant, ut *Salm. cap.*3. *num.*11. & *Sporer pag.* 82. *num.* 149. *cum Zeroll.* quia (ut dicunt) id non præcipitur, sed consulitur, & ordinatur majoris devotionis gratiâ; Et idem tenent *Tol. Bon. & Fill. apud Croix l.*4. *num.*1321. qui dicit in hoc potiùs posse peccari ratione scandali, quàm omissionis. Sed probabiliùs affirmant *Viva qu.*3. *a* 5. *num.*7. & *Tournely pag.*646. *qu.*2. quia id præscriptum est in Rubrica; etsi omissio non excedat veniale, ut dicunt *Nav. & Viva l. cit.* cùm hæc Rubrica sit tantùm directiva. Hoc autem intelligitur de Choro, nam extra Chorum communiter docent præfati AA: (quicquid aliqui dicant) nullam esse culpam, situm præscriptum omittere; licèt laudabiliter sit illum servare. Censent autem *Concina pag.*491. *num.*2. & *Viva loc. cit. num.*6. non excusari a veniali, qui sine causa Officium recitaret decumbendo in lecto.

DUBIUM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

180 *An Beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi?*

181 *An quoad non necessaria? Vide etiam l.*2. *n.*491.

182 *Quid notandum circa congruam sustentationem Clerici?*

183 *Quæ-*

183 *Quænam quantitas in vanis expensis censeatur gravis?*

184 *Quæ teneantur Clerici erogare in usus pios?* 185. *Vide Resolutiones.*

186 *Quid intelligatur nomine usûs pii?*

187 *An Clerici possint testari de fructibus Beneficii?*

DE ALIENATIONE *bonorum Ecclesiasticorum.* *Not. I. De pœnis in alienantes bona Ecclesiæ. Not. II. An possint alienari, si talis facultas data sit a donante? Not. III. Quid veniat nomine Bonorum Ecclesiasticorum? Not. IV. Quid si alienatio vetita sit a donante? Et quæ sint causæ justæ alienandi? Not. V. Quæ sollemnitates requiruntur? Et quid, si deficiat causa? Not. VI. Quæ bona possunt alienari sine sollemnitatibus, & in quibus casibus? Not. VII. Quid de Locatione bonorum Ecclesiasticorum?*

180 RESp. 1. Clerici Beneficiarii, quoad eam partem bonotum Ecclesiasticorum quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam statûs, ita fiunt domini, ut de iis possint liberè disponere. Ubi rectè notat *Navar.* hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus, proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimò vivat, de reliquo liberè posse disponere. Ita commun. quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mereedem operis præstiti. * (*Vide dicta lib.3.n.491. v.* II. *Idem. pag.*282.) *

181 Respond. 2. Probabilius etiam est, contra *Nav.* & multos Canonistas; Beneficiatios non regulares (secus enim est de regularibus, ut ait *Cardin Lug.t.1.d.4.s.1.num.2.*) absolutos esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque, & si in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsfeld. Mald. & Bon.d.3.p.1.ex S.Th. Sot. Mol.* &c tum quia fructus faciunt suos, ut supponit *Trid. sess.*24. *cap.*12. tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios usus), omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & ut tales a judice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod, cùm nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. *Card. Lugo d 4. num.*1. * (*Sed vide dicta l.3.num* 491.) *. Quo non obstante, teneri eos bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut *Card. Lug. d* 4. *num.*10. dicat nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest. V. *Card. Lugo l.c.* ubi plurimis pro se citatis *Auct.* ostendit, *Tol. Molin. & Bonac.* malè citari pro contraria sententia, imò ipsummet *Hurt. & Dian.* in ea non perstitisse, atque nullâ vel auctoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat; præsertim ex *Trid. sess.*21. *c.*5. *de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex jure non tantùm humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam *Bonac.l.c.p.*2. * (*Vide l.3.n.*491. *vers. IV. Major.*) * Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad statûs, & familiæ sustentationem, secundùm conditionem statûs, gradûs, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bonac.loc.cit.Molin. Laym. Card Lugo, &c.* * (*Vide l.3.num.*491. *v. Qu.II. pag.*283.) *

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Congrua sustentatio non est æqualis 182
respectu omnium, quia plus requirit Episcopus, quàm Decanus; Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quàm Parochus; debilis, & tener, quàm robustus, & valens: & quod sufficit in uno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timoratæ conscientiæ in eodem gradu, &c. Nec obstat, quòd Beneficiarius emerserit ex humili, quominus possit statui suo convenientes sumtus facere, ut ex *Mol.* docet *C. Lugo l.c. V. Bann.l.c.n.*8.

2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis a *Trid.*), sed etiam urbanos, *Card. Lugo n.*66.

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest solvere ex reditibus Ecclesiasticis: non item quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper, *ibid. num.*67.

4. Potest Clericus ex bonis superfluis licitè in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent; eo quòd parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. *ibid. & Bonac.p* 2.*num.*13.

5. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios ex fructibus Beneficii dotare licet, si

aliunde non potest. * (*Imò tenetur dotare sororem ex parte Patris, ut dicunt Nav. & Burgh. cum Croix lib. 4. num. 1357. A fortiori tenetur alere Matrem. Croix ibid.*) * quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. *Mol. Binsfeld.* &c. Cavendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet, vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis. *V. Laym. l. 4. tr. 2. cap. 3. num. 4.*

183 6. Si bona superflua expendat in usus profanos, ver. gr. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè major est, quàm in genere furti) * (*Palaus apud Croix l. 4. num. 1358. requirit tertiam, vel quartam partem: Conink requirit quartam; Sed Croix cum Lugo, & Haun. hoc reprobant, & dicunt vigesimam partem esse materiam gravem.*) * graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia est dominus fructuum: & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra *Nav. &c. communiter Doctor. alii ex Trid. sess. 21. cap. 1. Azor. t. 2. l. 7. cap. 8. qu. 2.* Vide *Laym. l. 4. t. 2. cap. 3. num. 4. Bonac. d. 4. p. 2. num. 9. & p. 4. n. 1. &c.* * (*Vide l. 3. n. 492. pag. 284.*) *

184 Quæres 1. Quæ teneantur in pios usus expendere?

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt sive ab Ecclesia, sive ab aliis, tanquam procuratores cultûs Divini; non autem illa, quæ vel in cultum Divinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum Divinum sunt expensa. C. *Lugo d. 4.* Ratio est, quia priora habent annexam obligationem Religionis, posteriora non; vel si habuerint, ea jam est extincta per expensionem in pios usus.

Animadverte hic doctrinam *D. Thomæ 2. 2. qu. 185. a. 5.* ubi ait: *Non omnia bona Ecclesiasticorum sunt pauperibus largienda, nisi fortè in necessitate, in qua pro redemtione captivorum, & in aliis necessitatibus pauperum etiam vasa cultui Divino dicata distrahuntur, ut dicit S. Ambrosius; Et in tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona.* Vide dicta *l. 3. n. 491. Qu. V. pag. 284.* Addit verò S. Doctor ad 4. *Non imminente necessitate pauperum, potest de bonis quæ superfluunt emere possessionem, vel ea reservare utilitati Ecclesiæ.*

1. In profanos usus expendi possunt a Clericis bona patrimonialia, eaque quæ hereditate, industriâ, donatione, aliove modo ut Laici acquirunt, vivendo interim ex Beneficiis. Item quasi Patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem Clerici, non tamen ut reditus Beneficii, sed ut stipendia alicujus Officii Clericalis, verbi gratiâ ratione concionis, pro Missa, funere, Officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. *Sanch. Card. Lugo l. c. num. 23. Bon. p. 2. num. 16.* * (*Et hoc vocat longè probabilius Sanch. Conf. l. 2. cap. 2. d. 45. num 4. (contra Innoc.) cum Sot. Nav. Host. Sylvest. Panorm. & aliis communiter. Vide dicta lib. 3. num. 491. pag. 282.*) * 185

2. Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones, sive præsentias (ut vocant), quæ Beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Syl. Bon. C. Lugo n. 24. Bon p. 2. num. 17. contra Sanch. &c.* * (*Vide l. 3. num. 491. pag. 282.*) *

3. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos; quia non sunt fructus Beneficii (hoc enim confertur per collationem Canonicam), sed bona quasi Patrimonialia. Vide *Card. Lugo num. 28.*

4. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in usus profanos; quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficii, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *C. Lugo l. c. contra Bon. &c.* Secus est de eo, qui Beneficium habet in commendam, quia substituitur loco Beneficiarii, *ibid.* * (*Vide dicta l. 3. num. 491. v. Qu. VI. p. 284*) *

5. Partem, quam Clericus parcè vivendo sibi servat ex congrua sustentatione, licitè expendit in usus profanos, quia expensa est jam ante in usus pios. *ibid. Bon. d. 4. p. 2. num. 14. ex Molin.* * (*Vide l. 3. num. 491. v. III. Idem pag. 282.*) *

Quæres 2. Quid intelligatur nomine usûs pii? 186

Respond. Qui vel ad cultum Divinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur, ver. gr. ad cultum Templorum, necessitatem pauperum, hoc est eorum, qui non habent necessaria sive ad naturam, sive ad statum servandum; item in usum Religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro Defunctis, hospitalia, &c. * (*Vide l. 3.*

" *l.3. num.491. v. Qu. II. pag.283. & num. 672.*
" *p.352.)* *

Unde resolvuntur sequentes Casus.

" 1. Si Clericus superflua expenderit in u-
" sus profanos, ver. gr. emerit sibi bona im-
" mobilia, non potest hæc retinere, quia ob-
" ligationi bonis iis annexæ non satisfacit; &
" adhuc potest satisfacere, cùm bona emta
" pretio æquivaleant. C. *Lugo num.43. V. Bon.*
" *num.20.*

" 2. Qui in usum profanum a Clerico bo-
" na accipit dono, ex superfluis, potest excu-
" sari a peccato, si eum non induxit ad talem
" donationem, neque per eam Clericus red-
" ditur impotens ad superflua expendenda in
" usus pios. *Card.Lugo num.40.* Quia Clericus
" ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialt-
" bus potest substituere. * (*Vide l.3. num 491.*
" *v. Qu.VIII.pag.287.*) *

187 " 3. Clerici quidem ex consuetudine, mul-
" tis locis receptâ, licitè possunt restari de re-
" ditibus Beneficiorum, non tamen, nisi ad
" causas pias: etsi enim, ubi consuetudo in-
" valuit, etiam in usus profanos validè testen-
" tur, peccant tamen mortaliter. V. *Less.l.2.*
" *cap.19.d.4.Laym.l.c.Bonac d.4 p 3. num.2. & 5.*
" *Trid.sess.22.cap.1.de ref.* & sequitur ex dictis.
" Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ,
" quæ, licèt superveniat testamento jam con-
" dito, facit tamen illud convalescere. V. *Sanch.*
" *Sal.Dian.p.8 t.3.R.99.supra l 3.t.5.c.4.*

DE ALIENATIONE bonorum Ecclesiasticorum.

Circa hujusmodi alienationem refert hic plura adnotare: Nota I. Quòd Pius II. in *Extrav. Ambitiosæ. de Reb. Eccl. non alienand.* prohibet sub gravibus pœnis alienari bona immobilia, & mobilia pretiosa Ecclesiæ quæ servari possunt; atque alienationem omninò irritam declarat; Vide *La-Croix l. 4. num. 1367.* Et idem declaravit Urbanus VIII. anno 1624. apud *Delbene de Immun. Eccl. cap.17. D.1. num.7.* Idemque dicitur de Loco Pio erecto auctoritate Episcopi, ut dicunt *Wading.de Contr.D 2. dub.8. sect.7. 4. & Dicast. apud Croix ibid.* Præterea declaravit S.C. Religiosos non posse accipere mutuò pecunias cum solutione interesse; Vide *Delbene loc.cit.dub.1. num.12.* Nomine autem *Alienationis* prohibetur etiam permutatio, & transactio super re possessa, si pars ejus sit dimittenda, *Delbene dict.dub.12.* Potest autem remitti caducitas Emphyteusis, *Delbene ibid.* Pœnæ autem in alienantes bona Ecclesiastica sine debitis sollemnitatibus sunt privatio perpetua ab omni Officio, & excommunicatio, *Croix num 1369.* Ibi tamen advertit *Delbene* eum communi DD. quod præfata Bulla Pii II. in *Extrav. Ambitiosæ*, quoad has pœnas paucis in locis est recepta; & quoad obligationem attendenda est consuetudo locorum.

Nota II. quòd, licèt aliquod bonum donatum sit Monasterio cum expressa facultate illud alienandi propriâ auctoritate, non potest tamen alienari sine Assensu Pontificio, ut ait *Lugo Resp.mor.l.3.dub.10.num 2.& dub.12. num.3.* quia tunc res acquirit conditionem bonorum Ecclesiasticorum. Sed non immeritò *Croix l. 4. n. 1364.* probabilem putat sententiam oppositam, quam tenent *Delbene l.c.dub.12.& Bonac.Covarr. Arm.& Quaranta,&c.ap.Croix n. .* Ratio, quia, sicut donans poterat de re disponere, ita etiam poterit donatarius ex illius potestate; Neque res tunc absolutè acquiritur Ecclesiæ, sed tantùm ad beneplacitum donantis: Quod concedit etiam *Lugo*, casu quo donator expressè voluisset, ut res alienaretur, tunc enim certum est nunquam absolutè acquisitam fuisse Ecclesiæ; Ita etiam neque res dici debet absolutè acquisita Ecclesiæ, quando donata est cum tali facultate alienandi; Sicut contra, si donator prohibeat posse ullo casu rem alienari, non poterit quidem alienari, etiam cum Assensu Pontificio, & justâ accedente causâ; nisi causa sit talis, ut faciat præsumere consensum donantis, juxta infra dicenda in *Notâ IV.* Pariter videtur licitum esse repudiare rem immobilem nondum acquisitam, ut dicunt *Croix loc. cit. cum Sylvest.& Abb. ac Delbene dub.5.* qui tamen *dub.6 cum Molina, Barbos.Tamb &c.* ait Prælatum, vel Religiosum non posse repudiare legatum, quia illud acquiritur Ecclesiæ, vel Monasterio etiam ante traditionem, ut habent jura, saltem acquiritur jus ad illud. Contradicunt verò *Sanch.Bonac, Rebell.Abb.Menoch.Gob.& alii apud Croix d. num 1364.* Quia ante acceptationem Ecclesia nullum jus, aut actionem ad legatum acquirit; Sed verior mihi apparet prima sententia, nam ad validitatem donationis requiritur quidem acceptatio, non autem ad legatum, quod statim acquiritur a legatario post mortem legantis. Permittunt autem *Abbas, Covarr. Molina, Delbene, &c. apud Croix loc. cit.* posse sine Assensu Pontificis hypothecari bona Ecclesiastica; sed probabiliùs contradicunt *Vasq.Rodriq. Quartus, &c. ibid.* Ratio, quia hypothecatio est vera alienatio.

Nota III. quòd nomine *Bonorum Ecclesiasticorum*

sticorum veniunt simul jura, & actiones ad immobilia, necnon nomina debitorum, ac servitutes, *Delbene loc.cit.dub.12. Croix l.4.n.1365. cum Vvading. & Piasecio*. Nomine autem *Rerum pretiosarum* veniunt vasa aurea, vel argentea, gemmæ, Bibliothecæ copiosæ, *Delbene dub.2. sect.1. & Croix cum Tamb.* Item greges, & armenta totaliter considerata, *Delbene sect.4.* Item incisio arborum, & silvarum, si fiat cum deterioratione, ut *Laym. l.3. tr.9. cap.10. num.2. Delbene sect. 5. & Piasec. Vvading. apud Croix.* Venit etiam magna pecuniæ summa donata, ac destinata ad emenda immobilia, tunc enim illa censetur quid immobile, *Delbene sect.1. a num.1. & Vasq Fill. Lez. apud Croix, contra Wading. & Tiraq.* Etiam demum pertinent ad immobilia annui redditus perpetui, *Croix ibid. cum Wading.*

Nota IV. quòd alienatio bonorum Ecclesiasticorum facta cum causa, & sollemnitatibus, valet etiamsi donans prohibuerit alienationem, quia prohibitio præsumitur facta, si absit causa debita, ut probabiliter ait *Croix l.4.n.1366. cum Delbene, & aliis*. Causæ autem justæ sunt *Necessitas*, vel *Utilitas, ex Auth. Hoc jus. C. de Sacr. Eccl.* Item *Pietas*, puta pro redemtione captivorum, vel alia gravi necessitate sublevanda. Item *Incommoditas*, si res alienanda valde distat, &c. Ita *Laym. l.c. num 3. cum Mol. Abb. Sylve Nav &c.* communiter. Item quandoque magna *Convenientia*, ut ajunt *Croix, & Delbene Dub.18.* Utrùm alienatio facta sine justa causa a Pontifice sit licita, & valida? Resp. Si alienatio fiat in aliam Ecclesiam, erit valida, sed non licita. Si verò fiat in usus profanos, erit illicita, & invalida; ita rectè *Laym. d.c.10. num.11. cum Nav.* Ratio, quia Papa non est, dominus bonorum Ecclesiasticorum, sed administrator, juxta dicta *l.3.num 921.pag.453.*

Nota V. quòd debitæ Sollemnitates sunt videlicet, 1. Communis consultatio. 2. Consensus Capituli, vel Cleri. 3. Consensus Episcopi, vel Superioris Regularis, & etiam Patroni, si alienatur Beneficium patronatum, ut censet *Piasecius*, sed huic contradicit *Layman. cum aliis apud Croix num.1366.* 4. Subscriptio consentientium pro casibus a jure expressis. 5. Consensus Pontificis, sive Sacræ C. vide *Croix l.c.*

Si autem alienatio fit sine causa, censet *Delbene dub.20.* eam esse invalidam, etiamsi fiat ex consensu Pontificis: Intellige, si fiat in usus profanos; secus si in aliam Ecclesiam, prout rectè ait *Laym. l.cit.* Si autem alienatio fit cum sufficienti causa, sed sine sollemnitatibus, dicunt *Abbas, Sylvest. Ang. Nav. Fill. Rodriq. & alii apud Croix n 1366.* (qui probabile putat) valere pro foro conscientiæ, contra *Covarr. Mol. Vasq. &c.* cum *Delbene dub.21.* qui probabiliùs tenent jura irritare hujusmodi alienationes ob damni periculum, si sollemnitates omittuntur, easque dicunt invalidas esse omninò sine Assensu Pontificio, cùm assensus ad formam prærequiratur. An autem hic Assensus præsumatur concessus per præscriptionem 30. vel 40. annorum? Negant *Quaranta, Fachin.* &c. Sed *Croix ibid. cum Mascardo, Dicast. Delbene, Ricc.* &c. ajunt probabilius esse consensum præsumendum ex generali axiomate, quòd omne factum ritè præsumitur factum, si de jure faciendum erat.

Nota VI. Sine autem causa speciali, & sine sollemnitate licitè alienari possunt 1. Res quæ verisimiliter ad triennium sine notabili deterioratione non perdurant, uti fructus, vestes, singularia jumenta, *Laym d.cap.10. num.2. & Pisacec. ap. Croix l.4. num 1367.* 2. Res exigui valoris respectivè ad possessorem, nempe si non attingant ad summam ducatorum centum, ut ajunt *Pal. & Zerol. ap. Croix l.c.* Attamen *Delbene* cum aliis communiter (ut ait *Croix ibid.*) restringunt summam ad 25. scuta aurea, quæ faciunt 40. scuta monetæ Romanæ; Et rectè advertit *Delbene* hujusmodi rem debere esse ab aliis disjunctam, ita ut pretium totius rei non excedat præfatam summam, aliàs posset totum prædium per partes modicas alienari. 3. Res Accademiæ, Seminarii, Hospitalis, Confraternitatis, modò non sint erecta auctoritate Episcopi, ut limitant *Palaus, & Delbene ap. Croix ibid.* 4. Res ad quam conservandam ejus redditus non sufficerent, ut *Palaus, Bonasp.* Si verò res sit sterilis, requiritur licentia Pontificis, ut dicunt *Quaranta, Bonac &c.* Sed *Wading* dicit sufficere consensum Episcopi cum Capitulo. 5. Si oportet vendere ad solvendum debitum, pro quo creditor urget apud Judicem, *Abbas, Quaranta, & Bonasp. ap. Croix d.n.1367.* 6. In casu magnæ necessitatis, quæ non permittat expectari consensum Superioris, *Delbene du.1. num.16. & Croix l.c. cum Quaranta*. Item in casu notoriæ utilitatis Ecclesiæ, si expectato Consensu Pontificio transiret occasio, *Delbene du.22.num.2. & Croix ibid. cum Bald. Boss. & Bonac.* In his tamen duobus casibus necessitatis, & utilitatis, requiritur saltem Consensus Episcopi, ut dicunt *Felin. Abb. & alii cum Carden. ibid.* Verùm *Delbene* excipit Regulares exemtos,

emtos, quos ait tunc non teneri ad Episcopum recurrere. 7. Si donentur bona iis, qui illa retinere non possunt, *Delbene*, *Barbos. Ricc.* & *Quaranta*. 8 Si fiat remuneratio pro aliquo Beneficio Ecclesiæ collato, *Barbos. Delbene apud Croix loc. cit.*

Nota VII. Quoad Locationem autem bonorum Ecclesiasticorum pertinet, si res fructificet annuatim, non potest locari ultra triennium; Si verò fructificet alternis annis, ultra sexennium; si ternis, ultra novennium, ita *Croix l.4. num.* 1368. *cum Less. Azor. Vasq. Cov. Delbene*, &c. Non prohibetur tamen fieri locatio fructuum usque ad vitam Beneficiarii, cùm successor non teneatur stare tali locationi, ut *Croix ibid. cum Mol. Pal. Sylv. Abb. Cov.* & *Delbene*. Putant autem *Fill Mol. Lugo, Guttier. ap. Croix l.c.* & probabile censet *Delbene* (contra *Vvading.*) licitè posse Beneficiarium se obligare personaliter ad locandum fundum denuo post triennium. Item potest revocari locatio post duos annos, non autem priùs, *Pal. Mol. Delbene*, &c. *ap. Croix ibid.* Hic autem dicta intelliguntur etiam de locatione bonorum cujuscunque Loci pii, qui auctoritate Episcopi sit erectus, *Croix ibid. cum Pal.* & *Delbene*.

D U B I U M IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, Officia, actiones iis prohibeantur?

188 *Quinam Clerici teneantur ad Habitum, & Tonsuram?*
189 *Quæ artes prohibeantur Clericis?*
190 *Quæ Officia?* 191. *Quæ actiones?*

188 „ RESP. 1. Clericos majoribus Ordinibus in-
„ itiatos, vel etiam minoribus, si ha-
„ beant Beneficium, quoad habitum obligari
„ ad ferendam tonsuram, & vestem Clerica-
„ lem, quæ non debet esse virgata, in qua
„ diversi coloris virgæ ducantur, nec partita,
„ seu dissecta. * (*Circa habitum & tonsuram*
„ *vide dicenda de Sacr. Ord. lib.6.n.*805.)*

189 „ Resp. 2. Quoad artes, prohibentur macel-
„ lariorum, tabernariorum, joculatorum, quo-
„ rum etiam ludis, uti & hastiludiis prohi-
„ bentur interesse. Item medicorum, aut chi-
„ rurgorum, ubi opus est incisione, aut adustio-
„ ne; nisi, ut habet *Nav.* erga pauperes, aut
propinquos, aut in necessitate. * (*Vide l.7.* „
*num.*381.)* „

Resp. 3. Quoad Officia, prohibentur (si „ 190
sint Beneficiati, vel initiati sacris) Officium „
Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Pa- „
tronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in „
placitis secularibus. Quod addo, quia in spe- „
cialibus quibusdam casibus hæc licent; ver. „
gr. advocare pro personis conjunctis, & mi- „
serabilibus. Ratio autem est, quia Clericus „
non debet se immiscere negotiis secularibus. „
Sayr. l.12. cap.25, num.6. (qui tamen concedit „
instrumenta ab eo facta valere) *Bonac. in* „
praec. d.10. q.1. p ult Laym. l.2 t.1. cap.8. num 4. & „
notat consuetudine inductum esse, ut Offi- „
ciô Cancellarii, Consiliarii, imò etiam Ju- „
dicis fungi possint in causis civilibus. * (*An* „
autem Clericus possit exercere Officium Admi- „
nistratoris bonorum, *vulgò* Fattore? *Vide lib 3.* „
num 838. *pag.*416. *vers. Valde refert.*)* „

Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma „
portare, nisi in itinere, tabernas intrare, ve- „
nationi clamorosæ vacare (quod addo, quia „
venatio sine strepitu, recreationis causâ, per- „
mittitur) * (*Vide dicta l.3. num.606.*)*; accipi- „
tres, vel falcones alere pro venatione; aleis, „
aut taxillis ludere; mercaturam, aut nego- „
tiationem lucri causâ (non tamen necessi- „
tatis) exercere * (*Vide dicta l.3. num.*831. & „
sequ.)*; cohabitare mulieri, nisi sit mater, „
soror, amita, aut certè talis, quacum nul- „
lum periculum, aut scandalum immineat. „
*Less. l.2. cap.5. d.9. num.*40. *Caj.* tamen *v. Cleri-* „
cus, contra *Ang.* & *Nav.* docet, horum, & „
similium transgressionem non esse mortalem, „
si absit temeritas, contumacia, contemtus, „
& scandalum. Vide *Laym. l 5. t.9 c.12. n.2* & *3.* „
Nec refert, quòd transgressor sit excommu- „
nicandus, quia hæc pœna est sententiæ fe- „
rendæ, quam non nisi contumax post mo- „
nitionem incurrit. Quod tamen universim „
Nav. putat esse laxius, maximè cùm Ca- „
nones utantur verbô, præcipio; Unde ait „
esse mortale, si habitum, vel tonsuram non „
gestent. Quod restringit *Bon. d.8. de Sacr. q.1.* „
*p. ult. num.*8. si sint initiati majoribus Ordi- „
nibus, ut habeant Beneficium, & tonsuram, „
vel habitum longo tempore, absque justa „
causa, non gestent, tunc enim peccare mor- „
taliter; citatque pro se *Reg. Navar. Vasqu.* „
Negat tamen *Sylv.* & *Lay. l. c.* si non sit no- „
tabilis excessus supra loci consuetudinem. „
Negotiari verò esse mortale, concedit idem „
„ *Laym.*

Laym.l.3.s.4. cap.17. & alii commun. Sed de hoc v. supra *l.3. cap.3. d.7.* de Emtione, & Venditione.

CAPUT III.

De Statu, & Officio personarum secularium quarundam, & praesertim judicialium.

DUBIUM I.

Quae requirantur ad legitimum Judicium?

192 RESpond. Haec tria. Primum est *Jurisdictio*, sine qua sententia nulla est * (*Nisi adsit titulus coloratus, & error communis, ut communiter Salm. Append. de Offic. &c. in fine tom.3.n.14.ex l. Barbarius, ff. de Offic. Praetor.*) * & peccatur mortaliter, ut ex *S. Thom. 2.2. q 60.* habet communis. Quare peccat Judex secularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si merè civiles, nisi fortè per accidens, ob defectum justitiae in foro seculari, aut nisi sint causae miserabilium personarum. Porrò, quae causae dicantur merè civiles, quae Ecclesiasticae, quae & mixtae, nosse oportet judices, & jurisperitos, potestque videri apud *Layman l.4 cap.2.Card.de Lugo d.17. Sect.3.*

193 Secundum, *Rectus processus*, ver. gr. ut citetur Reus, & audiatur, &c. nisi fortè expediat aliquando, cùm delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subitò plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare: nam Judici Supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adjudicare, eo quòd factum notorium, & publicum sit loco accusatorum, & testium, neque reo jus defendendi se in judicio relinquat, docent *Navar.cap 2.num 10.Less. Fill. Bon.d.10.in praecept.q.2.p.2.n.5.* Vide etiam *Card. Lugo d. 37. s.5. Tiull l.8.cap.1.d 13.* Ubi tamen notandum, quòd, etsi talia crimina excipiantur a communi dispositione legis positivae, & juris communis, non tamen legis, seu juris naturae: ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali processu, ver. gr. contra Sagas, quidvis licere putat. V. *Cautionem criminalem cap.17. 18. 37. & seq.*

Tertius, *Recta intentio*, ut scilicet procedatur ex intentione justitiae. Unde, si judex procedat ex odio, aliove fine malo, ver. gr. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam, sed charitatem, aliamve virtutem mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bon. d.10.q.2. p.3.* 194

DUBIUM II.

De Potestate, & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice?

REsp. 1. Praeter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. *Doct. & Bonac. d.10 qu.2. p.3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quae pertinent ad proprium Officium, & sine quorum cognitione munus suum, & Officium exercere non potest. 195

Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Petens, aut suscipiens Officium Judicis, *idem est de Medico, & Chirurgo*, ut v. infra *d.7.* quo indignus est, ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nav. cap.25. S. Anton. C. de Lugo d.37.num.1.*

2. Judex carens necessariâ scientiâ non debet absolvi, nisi facta renunciatione Officii, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S.Tom.2.2.qu.66.a.2. Cajet. Clarus reg.l.12. cap.13. num.2. Regin. d.25.n.675. Nav. cap.25. Farin. 3. p. qu 3.a.16.* Ratio est, quia nullus potest Officium, cujus munia obire non potest, retinere, praesertim cum damno, vel periculo proximi.

3. Si Judex ex magna imperitia malè judicet, tenetur ad interesse parti laesae, & ad expensas litis; uti etiam, quotiescunque notabile damnum, sive in substantia litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus accidit; *Bonac. Card. Lugo ll.cc.* * (*Est commune cum Salm. de Offic. cap.1. num.58. Quicquid dicant aliqui Jurisperiti.*) *

4. Si Judex agnoscat, errorem a se (etsi sine

„ sine gravi culpa) commissum in præjudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem v. gr. monendo occulte partem læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *Card. de Lugo l.c.num.3.*

196 „ Resp. 2. Judex tenetur causas judicare, & celeriter expedire, quia ex Officio tenetur cuique tribuere suum; Quod non facit, si sententiam sine justa causa differt.

Unde resolvuntur sequentes Casus.

„ 1. Judex mortaliter peccat contra Officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine justa causa. *Sylv. v. Judex, q.12. Clavis Reg.cap.12. num.8. Nav. c.25.n.14. &c. cum Bon.d.10 q.2.p.3.*

„ 2. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum injusta causa. *ibid. Auct. ll.cc.*

An autem Judex possit accipere pecuniam ad expediendam causam alicujus præ alia? Dicit *Laym.l.3. sect 5. tr.4. cap.4. num.9.* spectatò jure naturali, non audere id damnare, quia illa nova obligatio, quam suscipit, est pretiò digna. Sed veriùs contradicunt *Salm.l.c. num.66.* quia Judex ex justitia tenetur cito expedire causas eorum, qui æquale jus habent ad expeditionem; Nisi extraordinarium susciperet laborem, ad quem ex vi sui muneris non teneretur.

„ 3. Si Judex in exequendâ causâ, & proferendâ sententiâ negligens, aut iniquus sit, non tantùm parti læsæ, sed interdum etiam Fisco tenetur; ver. gr. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. *S.Tho.2.2.qu.67. a.4. ad 3. Sylv. v. pœna q.18.Sal.Laym.l.3.t.2.cap.5.num.7.* contra *Azor.* * (*Et cum Azor. probabiliter sentiunt Lugo de Contr. D.36. n.97. cum Less. Salas, &c. Salm. de Offic.cap.1.num.31.& de Leg cap.2.num.76.cum Gregor. Martin.ad nihil teneri Judicem, si ad mulctam reus nondum sit condemnatus. Ratio, quia ante sententiam nullum Fisco jus acquiritur ad pœnam; hinc, si Judex injustè reum absolvit, peccat contra justitiam legalem, non commutativam. D.autem Thom l.c.loquitur tantum de pœna corporali, & de damno Reip.eventuro ex injusta remissione. Vide dicenda de Accusatore num.237.*)*.

ARTICULUS II.

Quid Judici servandum circa Inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos, 1. Viâ accusationis, cùm est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Viâ denunciationis, cùm deferens crimen non vult suscipere onus probandi. 3. Viâ inquisitionis, quæ est triplex. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæratur, quis Cajum occiderit. „ 197

Resp. 1. Judex sine ullâ data occasione, ex solo Officio suo, potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reip. nec cuiquam fit injuria. Ac, licèt quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem; cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farinac. Less. l. 2. t.28 d.13.* „ 198

Unde resolves.

„ 1. In hac Inquisitione, subditus etiam rogatus sub juramento, non tenetur, imò nec potest prodere criminosum occultum. *Laym. l.3 t.6.c.2. Less l c.* * (*Est commune cum Salm. App.de Offic.cap.1.n 150. cum Trull. Fill.*)*.

„ 2. Si talem revelet, peccat contra justitiam (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quàm certam ejus, qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum); cùm enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus re-

„ velatione non possit aliud sequi, quàm infa-„ mia, nullum habet jus revelandi. *Laym. ibid.* „ *&* *t.3. p.2. cap.4.*

„ 3. Si hac Inquisitione ex relevatione duo-„ rum, vel trium deprehendatur alicujus cri-„ minis auctor, potest per tales testes contra „ illum procedi, ut habet praxis communis. „ *Lay. l.3. t.3. p.2. c.4. num* 12.

199 Revera Judex nullum condemnare potest sine accusatore, ut communiter *S. Thom. Caj. Sanch. Sot. Less.* &c. cum *Salm. Append. de Offic. in fine to.3. cap.1. num.47.* Sed dicitur aliquando sufficere accusatorem virtualem, qui adesse censetur, I. Quando adest notorietas criminis, ita ut probabiliter negari haud possit; In quo casu dicitur in *c. Ad nostram. 2. De Jurejur. Manifesta accusatione non indigent, nec in eis ordo judiciarius observandus.* Vide *Salm. num.48.* II. Quando adest infamia publica judicialiter contestata, saltem per duos testes; vel clamorosa insinuatio, idest rumor multorum de crimine. Hæc tamen infamia sufficit tantùm ad inquirendum *Salm. num.49.* An autem ad inquirendum sufficiant indicia occulta, scilicet quæ particularibus personis nota sint, vel an requirantur manifesta, idest nota majori parti Populi, sive Collegii, aut Viciniæ, aut majori parti hominum graviorum illius? Primum tenent *Sot. Az. Nav.* apud *Salm. de Offic. c.1. n.115.* Secundum tenent *Salm. ex num.119.* cum *Less. Suar. Sanch. & communiter.* III. Quando crimen patratur coram Judice, aliis adstantibus; Maximè, si Judex sit in actu ministrandi justitiam, *Salm. num.50. & 51.* IV. Quando delictum est contra Remp. vel Regem, prout in crimine hæresis, vel læsæ Majestatis; quando delinquitur in Ecclesia contra Ecclesiasticos; quando intenditur vitari electio indigni, aut impedimentum matrimonii; quando reus confessus sit coram pluribus, aut judicialiter coram duobus testibus; quando quis est accusatus; quando adest semiplena probatio, idest unus testis omni exceptione major; quando crimina sunt connexa; quando invenitur occisus Dominus (tunc enim inquiri potest contra famulos); quando crimen pendet in futurum, & quando denunciat Minister Fiscalis, ut *Sylv. S. Ant. Bill. &c. contra Sanch.* &c. & utramque esse probabilem ajunt *Salm c.1. n.143.* In his omnibus casibus potest procedi ad inquirendum sine publica infamia, aut rumore, & aliquando etiam ad sententiam. Vide *Salm. num.53. & ex n.122.*

200 „ Resp. 2. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in „ genere, quis fecerit; * (*Ut Sanch. Vill. Trull. cum* „ *Salm. ibid. num.144. contra Caj. &c.*) * non ta-„ men in particulari, v. gr. an Petrus fecerit, „ nisi infamia aliqua, aut indicia præcesserint. „ Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, „ tum ex incommodis contrariis. Ratio po-„ sterioris patebit ex sequentibus. Vide *Bonac.* „ *d.10. in 8. præcept. q.3. p.5.* „

Communis est sententia cum *Bus.* quòd, nullâ præcedente infamiâ, aut clamorosâ insinuatione ut supra, non possit Judex inquirere in particulari (licet possit in genere). Et tunc, si testis ab eo interrogatur, potest iste, imò debet reum celare, ut *Bus. num.1. & Salm. de Offic. c.1. num.150.* cum aliis communiter. Si tamen testis sponte reum manifestaret, tunc probabiliter posset Judex per inquisitionem contra reum procedere, ut *Sot. Less. &c.* Quia Judex ex vi Officii ritè procedit contra reum, qui sine suo dolo jam est juridicè cognitus; Secus verò, si Judex notitiam rei a teste injustè extorserit, ut *Salm. ibid. num.158.* cum *Nav. Sanch. Less. c.1. & communi.*

Notandum I. quòd Judex procedens per inquisitionem, etiam crimine probato, pœnam diminuere debet; Intelligitur hoc tamen de Judice Ecclesiastico, non seculari. Ita *Salm. de Offic. c.1. num.158.* Et intelligitur, nisi crimen sit tale, quòd per illud incurratur irregularitas, ut *Salm. num.159.* 201

Notandum II. quòd Prælati nequeunt inquirere contra Religiosos in dubio, an adsint indicia sufficientia ut supra ad inquisitionem; quia in dubio possidet illorum fama, quæ per inquisitionem inde deturparetur; Intellige tamen, nisi immineat periculum damni communis, tunc enim prævalet jus Religionis. Ita *Bonac. Rodr. Salm. de Offic. c.1. num.157.*

Notandum III. quòd ad inquisitionem specialem plura requiruntur: I. Probatio corporis delicti, nisi sit crimen difficilis probationis. II Accusator, saltem virtualis, ut supra *n.199.* III. Probatio loci, temporis, &c. IV. Judex competens. V. Ut fiat inquisitio, antequam sint transacti viginti anni a die criminis. Vide hæc, & alia apud *Salm. de Offic c.1. ex num.159.*

Notandum IV. quòd processus per inquisitionem (etiam in causis Religiosorum) sic efformandus est: I. Eligendus est a Superiore Secretarius Actorum. II. Examinandi sunt testes per distinctos articulos, præstitò juramentò. III. Si ex testibus nulla semiplena probatio

batio habeatur, nondum reus potest legitimè interrogari, nec, si interrogatur, ipse tenetur respondere, nisi (ait *Suar.*) sufficienter infamia sit probata, & alia gravia indicia accedant. IV. Demum, si reus fatetur delictum, proceditur ad sententiam; Si non, proceditur ad eum convincendum, vel ad torturam, si ille vehementer sit de crimine suspectus. Hæc, & alia apud *Salm.d.c.1.ex num.167.*

„ Resp. 3. Ut Judex faciat inquisitionem „ specialem, debet saltem regulariter præce- „ dere infamia, vel quid æquipollens, quod ju- „ stam det causam. Ratio est, tum quia alio- „ qui diffamaret sine causa, tum quia Judex „ procedere debet ex scientia publica, quam „ non habet, nisi per accusationem, vel con- „ fessionem Rei, vel evidentiam facti, vel per „ infamiam; ad quam non sufficiunt duo te- „ stes, qui jurent se vidisse crimen admitti, „ quia adhuc est occultum: sed requiritur, ut „ rumor sit sparsus per majorem partem Com- „ munitatis, id est Civitatis, Viciniæ, vel Mo- „ nasterii, neque a maledicis sit exortus; etsi „ hac in re tutum sit sequi praxim commu- „ nem bonorum virorum, & Rerumpub. ut „ habet *Lay.l.c. & Leff.d.15. num.19.* ex aliis „ *Bon.l.c.*

Unde resolves Casus.

„ 1. Antequam Judex procedat ad inquisi- „ tionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia „ priùs examinari debet, & probari per testes, „ saltem per duos; qui nominent personas, a „ quibus id publicè audiverint. *Navar.Rub.de* „ *jud.Trull.l.8.c.1.d.17.*

„ 2. Judex infamatum de uno crimine, v. „ gr. adulterio, non potest interrogare de alio, „ de quo non est infamatus, v gr. furto; quia „ esset inquisitio specialis sine prævia infamia: „ *Salon.Cajet.Trull.l.8.cap.1.d.18.* nisi tamen cri- „ mina sint connexa, vel unum sit circum- „ stantia alterius, *ibid. & Sanch.2.p.conf.l.6.c.3.* „ *d.21.*

„ Dixi in resp. *Regulariter*, quia ad specia- „ lem inquisitionem non requiritur infamia „ prævia in casibus certis, quos v. apud *Leff.* „ *l.2.c.29.d 15: Bon.t.2.d.10.p.5. Sanch. 2.p.conf.* „ *l.6.d.19.Trull.l.c.*

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones, sive torturam?

202 *Quæ requirantur, ut possit procedi ad torquendum Reum?*
203 *Usquequo possit Reus torqueri?*
204 *An semel tortus possit iterum torqueri?*

Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen „ torqueri potest) requiruntur alicujus „ gravis criminis ea saltem indicia, quæ fa- „ ciant semiplenam probationem, id est, red- „ dant rem plùsquàm probabilem; qualia ha- „ bentur, ver. gr. testis unus omni exceptio- „ ne major, Rei confessio extra judicium, item „ probabiliter etiam assertio duorum, vel trium „ criminis sociorum in criminibus exceptis, „ præterquam veneficii (in quo, an ex sola „ denuntiatione complicum, & quo modo „ procedere liceat, v. *Tann.t.3.d 4. de just. d.2.* „ *& 3.Laym l.3.t.6.cap.5.*): item fama publi- „ ca a viris honestis orta, ac per testes pro- „ bata, cum alterius judicii adminiculo (nam „ fama sola non probat, sed habet se instar „ accusatoris) *Laym.l.3.t.6.c.5. n.9.* ex variis. „ Ratio responsi est, quia tortura instituta est „ ad subsidium probationis, quando argumen- „ ta, & indicia sunt valde efficacia, ut sic „ plena probatio eliciatur: nam confessio rei „ (si eam ratificet extra torturam, maneat- „ que in ea usque ad sequentem diem) ex „ semiplena probatione facit plenam. *Leff.l.2.* „ *c.20.d.18. Delr.l 5.f.3.Lay.l.c.* 202

„ Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*, quia quædam personæ prohibentur tor- „ queri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt „ viri in magna dignitate constituti, Officiales „ Principum, urbium Gubernatores, Nobiles „ Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorum- „ que liberi, item impuberes, senes, memo- „ riâ vacillantes, prægnantes, & nondum con- „ firmatæ e partu, *Delr.f.6. Bonif.c.6. C.de Lug.* „ *d.37.f.14.* „

Unde resolves. „

1. Peccat Judex graviter, si non priùs o- „ mnia alia media mitiora detegendæ verita- „ tis tenret, quàm ad torturam descendat. „

2. Torturâ simpliciter abstinendum est, „ quando adest plena probatio criminis, quia „ ad hanc ordinatur tortura. *Nav. Leff.l.c.* „

3. Insufficientia ad torturam indicia sunt: „ si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam „ alicujus, si sagæ non possint lacrymari. Item „

 „ illici-

illicita est probatio per aquas &c. de quibus Vide *Del.l.5.Less.num.176 Trull.l.8.c.1.d.21.*

4. Peccant Judices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramentò astringunt ad dicendam veritatem de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. *Nav.c.18.num.41.& c.25.num.36.* Additque idem esse, si (etsi sine juramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione hominem turbent, & implicent, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, quâ convincatur, & puniatur. V. *Card. de Lugo d.40.num 1.*

5. Si Judex extorserit confessionem per injuriam, ver. gr. si extorserit exemtos, si sine sufficientibus indiciis, si dolô malô, mendaciis, fictâ impunitatis promissione induxerit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substantiam, sive quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Judex ad compensationem damnorum, ut docet C. *Lugo d 37.s.14.n.157.Vide Less.c.19.d.18.Laymann lib 3.t.6.cap.5.* ubi etiam dolos bonos, quos *Delr.* suggerit Judici, planè rejicit. Vide *Tant.t.2.d.2.*

6. Licèt reus confessionem injustè extortam postridie ratificet, nihilominus Judex non potest procedere ad punitionem rei, vel complicis occulti: quia, cùm confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult.ff. de Quæst.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta est injusta. *Nav.Salon.Less.Sayr.Trull.l.c.d.10.*

203 Resp. 2. Graviùs torqueri potest, contra quem graviora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habitâ ratione personarum. Unde si hìc excedatur, confessio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ torturæ. *Lay.l.c.5 num.11.*

204 Resp. 3. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant: quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram judice, repeti tortura potest: tùm quia indicia manent in suo vigore, tum ob inconstantiam. Si verò tertiò tortus, ac confessus tertiò retractet, absolvendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. *Less.c.29.d.7.* Excipiunt quidam, si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumtionem pariant, crimen malitiosè a reo negari. *Lay.l.c.V.C.de.Lug.d.37 num.156. Dia.to.3. tr 6. R.16. & 23. Trull.l.c.* Vide infra hìc *d.6.& 7.* An, quando, & quomodo Judex possit interrogare reum de complicibus. Vide *Trull. l. 18. cap. 1. d. 22.*

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam, & pœnam?

205 Resp. 1. Judex debet judicare secundùm leges. Unde inferior Judex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat; nisi aliquando ad bonum Reipubl. aliud necessarium esse dictaret epikia; vel nisi de privatâ tantùm injuriâ actoris ageretur; *S.Th.2.2 q.65.a.6. Reg. l.25.num.634. Bonac.&c. Trul.l.8.cap.1.d.12.* * (*Vel nisi justè interpretetur Judex voluntatem Superioris; Vel nisi adsit alia justa causa, ver.gr. si ex diminutione pœnæ speretur correptio; Vel si reus sponte fateatur crimen &c. Vide Salm. Append. de Offic. c.1. n.31.*) *

Dixi,

Dixi, *inferior*, quia supremus ob justam causam * (*Puta, si reus sit benemeritus, vel sit occasio publicæ lætitiæ &c.* (*Excipe, si reus sit nocivus Reipublicæ*) *S.Thom Suar. Sanch. cum Salm ibid. num.* 29.) * id, potest: sine tamen causa graviter peccaret, secundùm *Cajet.* verbo *Judex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione rei? Vide *Bonacinam loc. cit. Trull. l.c.* * (*Resp. maximè in iis, quæ Judex licitè facere potest, Sot. Lugo Trull. Salm. num.* 32.) *

206 Resp. 2. Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest, *l. eos in princ. C. de appell.* & *l. præter. de jurisd.* quia judicium ejus habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi DD. docet *Sanch. l.c. Consil. c.un. d* 26. (additque *num* 2. sententiam non fore validam, quod tamen alii negant, si sit Judex ordinarius) *C. de Lugo de just d.* 41. *l.* 1. *num.* 4. Vide etiam *Dian. p.* 3. *t.* 5. *misc. R.* 56 ubi ex *Corduba* sentit talem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundùm leges alterâ parte insciâ, judicet.

207 Resp. 3. Quem Judex privatâ scientiâ scit esse nocentem, si juridicè sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat, ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundùm allegata, præsertim in favorem ait *S.Th.* 2.2. *qu.* 67. *Nav. cap.* 25. *Cajet. Fill. Less. Bon. d.* 10. *q.* 2. *p.* 2.

208 Resp. 4. Quem Judex privatim scit esse innocentem, si juridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, ver. gr. impediendo accusationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem (si sine majori malo potest), remittendo causam ad Superiorem: & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem * plurimi Doctores tenent cum *S.Thom l.c.* * (*Cum Sanch. Tamb. Vasq.* & *Salm: Tract.* 25. *de V. Præc. c.* 1. *num.* 29.) * ob rationem paulò ante datam, quòd possit condemnare: Verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent *Less. l.* 2. *c.* 29. *d.* 10. *Sà, verb. Judex. Petr. Nav. Fill. Bon. d.* 10. *q.* 2. *p* 2. *num* 2. *Tol. &c.* * (Idque valde probabile est, quia damnare innocentem est intrinsecè malum; sicut esset cogere mulierem ad convivendum cum eo, quem privatim scit Judex non esse suum maritum. Ita fusè *Holzmann to. . pag.* 496 *ex num.* 668. *cum Anacl. Less. l.* 2. *cap.* 29. *num.* 78. item *Nav. Sylvius Ang. Panorm. Host. Malder. Corduba, &c. ap. Salm loc. cit. num.* 27.) * Vide *Card. de Lug. d.* 17. *f.* 14. quia directè occidere innocentem est intrinsecè malum: ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum, *Less. l.c.* In causis tamen civilibus, & criminalibus minoribus, ubi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Judex, secundùm hos Auctores, simpliciter procedere secundùm allegata, & probata, tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia respublica habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit, ut in hoc casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. * (*Cum Lugo, Less. Viva, Bann. Bon. ibid. num.* 28. *Ambæ hæ sententiæ probabiles sunt.*) * Vide *Laym. c.* 2. *n.* 8. *Less. d.* 10. *Bonac. l.c. n.* 4.

Quæres 1. Quid faciendum Judici, cùm utrinque sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, ver. gr. an ex testamento minùs sollemni debeatur hereditas? 209

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de jure probabiliorem, saltem si sit Judex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licèt altera probabiliùs. Ratio est, quia Judex est constitutus, ut secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit*: quia, si sententia aliqua communiter sit accepta in Tribunali superiore, Judex inferior videtur secundùm eam posse judicare, licèt minùs probabilem: quia videt probabiliorem cum honoris sui præjudicio revocandam in superiore Tribunali. *Laym l.* 1. *t* 1. *cap* 5. §. 3. *num.* 16. *ex Sylv. Vasq.* &c. V. tamen *C. de Lug. d.* 37. *f.* 10.

Adverte hic Prop. 2. damnatam ab Innoc. 210
XI. quæ dicebat: *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.* Ratio damnationis est, quia Judex a Republica cum hoc pacto constituitur, ut unicuique jus suum tribuat, & quidem jus majus habet is, cui probabilior opinio favet.

Sed notant DD. I. Quòd attendenda est illa opinio, quæ probabilior est secundùm allegata, & probata. Hinc dicunt non posse Judicem aperire alteri parti, quod ipsa posset pro se allegare;

gare; quia hoc esset agere munus Advocati, quod Judici non licet. Ita *Salm. App. de Offic. c.1.num.40.*cum *Vasq.Suar.Pal* contra *Dicast.*Notant II. Propositionem damnatam loqui praecisè de sententia; quare probabiliter dicunt, ex illa non vetari Judici opinionem minùs probabilem sequi quoad actus, prout examinare testes, &c. sententiam praecedentes. *Salm.ibid. cum Tap.&alios cit.*

Quaeritur autem hic I. An in causis civilibus paris probabilitatis possit Judex ferre sententiam pro parte, pro qua maluerit? In aequali probabilitate facti, si jus aeque faveat partibus communiter dicunt DD. tunc omninò rem esse dividendam. Ita *Lugo de Just. D.37. num.115. Sanch.de Matr.l.2 D.41.n.16. Pal. to 1. tr.1.D.2.p.10.num.2.*cum *Su?r.Con.Salon.Ban &c.* contra paucos. Dubium fit, quando sub opinione est, cui partium jus magis faveat? *Prima* sententia tenet in eo casu posse Judicem rem adjudicare cui voluerit, quia, cùm utraque pars tunc habeat juxta diversas DD. probabiles sententias integrum jus ad rem, bene poterit Judex uni ex iis sententiis se conformare, & tunc nullam alteri parti injuriam infert. Ita *Lugo loc.cit. Sanch. num.45.* cum *Sot.Valent. Salas, Led. Man. Metin.* item *Palaus*, qui *num.5.* vocat communem (sed immeritò, ut videbimus). *Secunda* verò sententia, quam probabiliorem putant *Salm tr.29.cap.1. num.42.* cum *Suar.Ban.Con.Villal. Prado, Sayr.&c.* & rectiùs omninò tenendam censet *Roncaglia tract.* 15. *Q.2.c.1.qu.9.& Anacl. tr.1. D.3.§ 3. num.62.* docet adhuc in eo casu rem esse dividendam. Ratio, quia Judex non est rerum dominus, sed distributor juxta jura partium, & ideo, si jura sunt aequalia, aequaliter inter eas rem dividere debet.

Quoniam tamen jus ceteris paribus magis favet possessori, propterea excipitur I. si in eo casu, quo probationes sunt aequales, vel utrinque adsint opiniones aequè probabiles, una pars bona fide possideat; tunc enim ipsi favendum, ut rectè ajunt *Pal.loc.cit. Salm.num.44.* & *Sporer de Consc.l.1.num.69.* & probatur ex *c. Litteris. de Probat.* ubi dicitur quòd, si ambarum partium testes sint aequè idonei, possessoris testes praeferuntur. Excipitur II. si agatur de causis matrimonii, dotis, viduae, pupilli, & aliis caulis piis; nam tunc pro iis judicandum, cùm jura sunt aequalia, etiamsi sint actores, & *c.Fin. de Sent.& re jud.* Secus verò, si pars opposita jus potius habeat, ex *l. Si p..s ff.de Inoff.Test.* Excipitur III. si agatur de causis criminalibus, maximè capitalibus, quia tunc omninò judicandum pro reo, etiamsi pro ipso stet opinio minùs probabilis. Ratio, quia nemo condemnandus, nisi constet de suo crimine, ex *l.Si absentem. ff.de Poenis*, & *l. Sciant.C.de Probat.* ubi ad proferendam sententiam sanguinis probationes debent esse luce clariores. Et hanc fuisse mentem Pontificis, cùm praedictam *Prop.2.* damnavit, dicunt *Lumb. Filguer.* & alii apud *Salm. num.45.*

Quaeritur II. An in causis civilibus debeat Judex judicare contra legitimum possessorem, si Actori faveat opinio probabilior? Certum est 1. quòd si rationes sint aequales, judicandum pro legitimo possessore, ut probat *Sanch. de Matr.l.2.D.41.n.12. cum Soto, Cov. Sylve. Mol.* & aliis innumeris, ex *reg.65. de Reg.Jur. in 6.* ubi dicitur: *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* Ratio, quia, licèt in dubio jus sit aequale quoad proprietatem, potius tamen est jus possidentis, qui certus est juris possidendi. Certum est 2. quòd in dubio possessionis, & proprietatis judicandum est pro eo, qui habet rationes probabiliores; id patet ex Prop.2. damnata ab Innoc. XI. quae dicebat: *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.* Ratio, quia Judex est constitutus a Republica, ut unicuique jus suum reddat secundùm merita causae; unde ipse debet rem adjudicare ei qui pro se jus potius habet. Vide *Sanch Dec. l.1.cap.9. num.47. Lugo D.37. num. 116.& Salm. tr.29 c.1.num.39.* Dubium fit, si pro Actore sint rationes probabiliores, pro quo tunc judicandum? *Tamburrinus Dec l.1.cap.3.§.4. num 6.* respondet eo casu Judicem teneri rem adjudicare Actori ob eandem rationem mox allatam, quia jus possessionis praevalet in pari causa, non autem in causa minùs probabili. *Cardinalis* autem *de Lugo de Just. D.36.num.99.* dicit, quòd Judex non tenetur, sed potest pro Actore ferre sententiam, eo quòd potest sequi opinionem probabilem, nempe quòd Actor, rationes pro se probabiliores adducendo, satis jus suum probet. Alii verò communiùs, ut *Cardenas 1. Crisi D. 16. c.9.num.156.& 192.cum Diana, &c. & in dicta Prop.2.Diss.3.cap.4.num 33.& 59* item *Croix l.4. num.1485 Elbel to.1. pag 70. num.198. Holzmann to.1. pag.37. num.172.* & alius doctus Scriptor neotericus, qui (cum *Filguera* in eadem *Prop 2*) hanc sententiam vocat communem, satis probabiliter tenent, quòd Judex non potest Reum legitimè possidentem re expoliare, si pro ipso stent

stent rationes probabiles, etiamsi pro Actore stent probabiliores. Ratio, quia possessio dat jus certum possidenti ad rem retinendam, donec constet de jure alterius, ut loquitur *Roncaglia*, dicens: *Titulus possessionis ex communiori Theologorum sententiâ elidit rationes probabiliores*. Idque dicit *Cardenas l.c. num.* 143. probari auctoritate communissima Doctorum cum *Bartolo, Innoc. Abb. Jason. Felin &c.* & pluribus textibus. Unde doctissimus *Cardinalis Sfondratus in Reg.Sac.l.1.§.20.num.11.* scripsit, non esse procedendum contra possessionem, nisi ex certitudine. Cùm enim jus possessionis sit jus certum, non potest elidi nisi ab alio jure certo Actoris, & jam probato; Nequit autem dici Actor jus suum probare, qui rationes probabiliores, non autem convincentes, adducit contra possessorem, qui probabile jus habet. Huic sententiæ se adjungit *Bonac.de Rest.D.1.q.2.p.2. num.6.* ubi loquens de obligatione restitutionis, dicit quòd possessor habens pro se rationem probabilem non tenetur ad ullam restitutionem, etiamsi jus alterius ipsi videatur probabilius, has rationes adducens: *Tum quia in foro externo non obligaretur ad ullam restitutionem, ergo neque obligandus est in foro conscientia, cùm idem esse debet judicium fori interni & externi, quando forum externum non nititur falsâ præsumtione; Tum quia possessio certa prævalet rationibus inducentibus in partem oppositam, sed non generàntibus assensum*. Ergo ut certum habet hic Auctor, quòd etiamsi Actor habeat pro se rationes probabiliores, sed non convincentes, possessor non est in judicio expoliandus re possessâ. Nec obstat textus supra oppositus: *In pari causâ potior est Conditio possidentis*. Ergo (ut ait *Tambur.*) non est potior in causa non pari. Nam responderi potest, quòd ex textu illo non necessariò infertur, quòd sententia ferenda sit pro Actore habente rationes probabiliores contra possessorem legitimum, qui pro se rationem probabilem habet; Hoc enim casu potiùs attendi debet illa alia Regula Juris 11. nimirum: *Cùm sunt partium jura obscura, potiùs favendum est Reo, quàm Actori*. Dixi *possessorem legitimum*, quia alioquin (ut supra diximus), si possessio non esset certa, aut non certè legitima, tunc Judex debet jus dicere secundùm opinionem probabiliorem de proprietate, ut omnes docent cum ipso *Carden. l.c. in d. Prop.2.* Et ideo Judices communiter res adjudicant habentibus jus probabilius, quia in foro externo difficulter bona fides possessoris probari potest.

Quæritur III. An sit licitum Judici accipere aliqua munera a litigantibus? Certum est non licere accipere munera magna, quæ vocant *sportulas*, scilicet pecunias, vestes, & alias res pretiosas. Dubium est, an liceat accipere munera parva, quæ vocantur *xenia*, idest esculenta, & poculenta. Affirmant alii, si dicta munera non pertingant ad magnam quantitatem, ita *Bartolus* &c. apud *Salm.c.1.num.73.74. & 80. ex l. Solet. §. Non verò. ff.de Off.Procur.* ubi dicitur, nomine munerum, non venire *xenia*. Probant insuper ex *c. Statutum, §. Insup. de Rescript. in 6.* ubi Bon.VIII. sic ait: *Insuper, ut gratis Judicium procedat, nullum munus (nisi forsan esculentum, vel poculentum merè liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus, vel nisi ipsum propter causam sibi commissam contigerit extra suum domicilium proficisci, moderatas expensas) recipere ab eisdem partibus qualitercunque præsumat*. Probabiliùs tamen contradicunt *Salm.n.79. & 80.* cum *Navar.Sot.Cord.& aliis*, & ajunt prædictam *l.Solet* correptam fuisse ex *§. Scriptum. 2. Auth. & §.1. Auth. Jusjurandum* &c. Textum autem in *§. Insuper* ut supra, ajunt loqui tantùm de Judice Delegato Apostolico, non de aliis, ut constat ex *c. Cùm ab omni. De Vita, & honest. Cler. & c.Romanæ de Censuris. in 6.* Excipi tantùm dicunt Episcopum, dum visitat Diœcesim, aut Ecclesiam consecrat, qui tantùm expensas victûs moderatas accipere potest, ex *c. Romana. §. Procurationes. De Cens. in 6.* Vide *Salm.num.68.* 211

212 Quæritur IV. Utrùm peccet, qui munera dat Judici, aut ejus Ministris? Distingue, si dèt sine justa causa, siquidem peccat, cooperando injustæ receptioni; Secus, si cum causa, nempe ad redimendam injustam vexationem; modò periculum sit probabile, quòd aliàs manifesta injustitia sibi inferretur; tunc enim hæc non est corruptio, sed cautio, ut jus suum sibi tribuatur. Ita communiter *Sanch.Consl.l.3.c.un. D.3.num.2.Lugo D.2.n.126.Mol.Cord.Palud.&c.* ac *Salm.c.1.num.89.* contra *Led &c. ib. num.90.* Nec obstant huic Leges prohibentes, nam Leges intendunt vitare, ne dantes muneribus Judices corrumpant, non autem ut justam sententiam obtineant. Notandum autem, quòd dans munera posset post sententiam repetere in Judicio, quod dedit, & Judex certè ante sententiam illud restituere tenetur, ex *c. N n. anè. 14.9.5.*

213 Notandum denique, quòd Judex secularis bara-

baratriam committens (idest pecuniâ corruptus iniquam ferens sententiam) ex legibus dignitate privatur, inhabilis redditur ad ampliùs judicandum, & relegatione punitur: Insuper reputatur infamis, & tenetur restituere triplum pro pœna, & omnia damna parti læsæ. Hoc in causa civili; Sed in causa criminali, ubi innocentem damnasset ad mortem, capitis pœnâ mulctatur. Judex autem Ecclesiasticus suspenditur ab Officio per annum, & potest aliâ pœnâ puniri; Vide *Salm. cap. 1. num. 94.* Corrumpens autem Judicem, ut iniquam sententiam proferat, punitur eadem pœnâ, quâ Judex ut supra. Ita communiter DD. cum *Sanch. de Matr. l. 2. D. 54. n. 1.* Addunt *Farinac. & Menoch.* quòd corrumpens amittit etiam actionem ad datum repetendum. Dantes autem, aut recipientes pro obtinenda gratia, aut justitia apud Sedem Apostolicam incurrunt præterea excommunicationem ipso facto reservatam, & accipientes ad restitutionem tenentur; Atque Clerici omni Officiô, aut Beneficiô privantur. Vide *Salm. loc. cit. num. 88.*

,, Resp. 2. Si opiniones oppositæ æquè pro-
,, babiles videantur, non licebit uni eorum
,, adjudicare totum pro suo arbitrio, cùm u-
,, terque æquale jus habeat, sed suadebit com-
,, positionem: imò etiam imperabit, in casu ni-
,, mis intricato (aliàs enim non licet) vel uni
,, dimidium, & alteri alterum dimidium ju-
,, ris, aut rei, de qua lis est, adjudicabit, me-
,, mor interim axiomatis, quòd, si partium
,, jura sint obscura, potiùs favendum sit reo,
,, quàm actori, *ibid. Bonac.* de peccatis, *d. 2.*
,, *q. 4. p. 9.*

214 ,, Quæres 2. Ad quid teneatur Judex, qui
,, sententiam injustam tulit?
,, Resp. 1. Si dolô, vel (ut dixi *d. 1. a. 1.*)
,, magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit suam,
,, idest damnum partis læsæ in se transtulit, cui
,, tenetur restituere. *Bon. d. 10. qu. 2. p. 4. ex S. Th.*
,, &c. Vide supra *d. 10 a. 1.*
,, Resp. 2. Si alioqui dignus suo munere
,, (tametsi id petens impetraverit, aliis dignio-
,, ribus neglectis) per oblivionem, ex huma-
,, na fragilitate erraverit, non obligatur in
,, conscientia ad restitutionem ex propriis, cùm
,, injuriam formalem non intulerit, neque ali-
,, quid commodi ex tali sententia acceperit,
,, vel potiùs (secundùm alios) cùm culpam
,, theologicam non commiserit: debet tamen
,, revocare sententiam, si potest sine gravi in-
,, commodo. *L. y. l. 3. t. 6. c. 2. num. 11.*

Quæres 3. An sententia Judicis injusta ob- ,, 215
liget in foro conscientiæ? ,,
Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ,,
ex omissione ordinis juris simpliciter neces- ,,
sarii, sive feratur per falsò allegata, & pro- ,,
bata, sive ex Judicis iniquitate, nullum ha- ,,
bet robur in foro conscientiæ, manetque par ,,
ti læsæ, tametsi non appellet, jus suum, li ,,
cebitque, si absque scandalo possit, recupe- ,,
rare bona. *S. Thom. Sayr. Bonac. d. 10. qu 2 p. 4.* ,,
Trull. l. 8. cap. 1. d. 7. Ratio est, quia sententia ,,
eatenus obligat in conscientia, quatenus ha- ,,
bet rationem judicii, hoc est, ut est deter- ,,
minatio juris, & definitio justi. ,,
Dixi, *in foro conscientiæ:* quia in foro ex- ,,
terno, ubi non tam veritas facti, quàm pro- ,,
batio juridica spectatur, sententia prolata ser- ,,
vanda est, ad evitanda scandala, & incom- ,,
moda; neque elapsô terminô (intra quem ,,
appellare licebat) actio ei conceditur, lege ,,
sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ,,
ob bonum publicum, ut litium sit finis. ,,
Trull. l. 8 cap. 4. d. 7. ex Sayr. &c. ,,
1. Is, cujus bona per sententiam mani- ,,
festè injustam adjudicata sunt alteri, potest ,,
(nisi alter justè præscripserit) per occultam ,,
compensationem ea recipere, quia recupe- ,,
rat jus suum *ibid.* ,,
2. Qui sciens per injustam sententiam ma- ,,
lâ fide accepit bona, tenetur ea semper re- ,,
stituere, neque unquam præscribere potest: ,,
quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nun- ,,
quam præscribit: imò tenetur expensas re- ,,
stituere, & compensare damna, etiamsi pars ,,
læsa non appellaverit, cùm non renuntiet ,,
ideo juri suo. ,,
3. Qui bonâ fide rem postulavit a judice, ,,
& bonâ fide accepit, intelligitque ante tem- ,,
pus præscriptionis finitum, fuisse sententiam ,,
injustam, tenetur eam, non tamen expensas, ,,
restituere. Si verò possedit rem bonâ fide, ,,
tempore ad præscribendum necessario, non ,,
tenetur restituere, quia legitimè præscripsit ,,
Salon, Sayr Trull. l. c. ,,
Quæres 4. Quid liceat Judici circa mu- ,, 216
nera? ,,
Resp. 1. Etsi a partibus munera liberalia ,,
accipiens aliquando peccet, vel ob scanda- ,,
lum, vel ob periculum pervertendi justi- ,,
tiam, acceptorum tamen dominium compa- ,,
rat, spectato jure naturæ. * (*Hoc est com-* ,,
mune, & certum, Salm. de Restit. c. 1 n. 159.) *. ,,
Resp. 2. Etsi lex positiva munerum ac- ,,
,, ceptio-

„ ceptionem prohibeat, accipiens tamen non „ tenetur ad restitutionem ante sententiam Judicis, nisi lex exprimat, quòd non illicita „ tantùm, sed etiam invalida sit acceptio. Vid. „ *Bon.in* 8.*prec.qu.*2.*p.*8. *Lay.l.*3.*t.*4.*c.*4.*n.*9.& 10.

Quæritur hic, an Judex teneatur restituere accepta ante sententiam Judicis? *Prima* opinio, quam tenent *Sotus l.*4.*q.*7.*a.*1. *ad* 2.& *Tapia, Cord. Rodr. Arag. &c. ap. Salm.tr.*13.*c.*1. *n.*172. affirmat, ex *l. Jurisgentium. D.de Pactis*, *l. Si Plagii. D. de Verb.obl.&c.* ubi tales conventiones nullæ declarantur. Et favet huic sententiæ *D.Thomas*, qui 2.2.*qu.*62.*a.*5.*ad* 2. dicit: *Et quia etiam ille, qui accipit, contra legem accipit, non debet sibi retinere*. *Secunda* verò opinio negat, & hanc tenent *Lugo D.*18. *num* 54. *Less.l.*2.*c.*14. *n.*56. & *S.Antonin. Pal. Bon. Nav. Azor. Trull. & alii ap. Salm. num.* 170. qui æquè probabilem vocant. Ratio, quia hæc restitutio non debetur de jure naturæ, juxta dicta *lib.*3.*num.*712.*pag.*367. Nec de jure positivo, quia leges præfatæ, & aliæ vel intelliguntur pro foro tantùm externo, vel de restitutione in pœnam criminis, pro qua semper requiritur sententia, etsi non inflictiva pœnæ, saltem declaratoria criminis. Utraque sententia est satis probabilis, ut rectè dicunt *Salmanticenses*.

„ Resp. 3. Si Judex injustè extorqueat mu„ nera, nolens facere quod justum est, & de„ bet, nisi ea dentur, tenetur restituere: ut „ etiam, si quid datum sit ad redimendam „ vexationem, ver.gr. ne injustè faveat parti „ adversæ, ne causam nimis differat. Quan„ quam hoc casu interdum præsumi possit, da„ torem remittere obligationem restituendi. „ *Laym l c.ex Gab & Reb.&c.*

Certum est igitur, & commune inter DD. quòd quicunque accipit aliquid, ut faciat, aut omittat id quod ex justitia facere, vel omittere tenebatur, acceptum restituere debet. Ita *S.Thom.Pal Lug.Bon &c.* cum *Salm. de Rest.cap.*1. *num.*177. Dixi *ex justitia*, nam qui non tenetur ad aliquid ex justitia, sed ex charitate, aut alià virtute, bene potest pro eo pretium accipere, quandoquidem, quod promittit, est pretiò æstimabile, ut rectè censent *Sot.Bon.Bann. Lugo D.*18.*num.*67 atque *Salm.de Rest.cap.*1.*n.*185. contra *Less. Trull. &c. ib.* Judex igitur, qui ex justitia tenetur justas ferre sententias, certè restituere tenetur pretium acceptum pro justa sententia ferenda; Et hoc etiamsi acceperit, non ab una ex partibus, sed ab extraneo, puta illius amico, familiari, ut veriùs sentiunt *Lugo D.*37.*num.*126.*Tap.Reb.& Salm.d c.*1.*n.*187. contra *Sot.Bann.Led.Dic.Vill.ex c. ib.* An autem Judex teneatur restituere acceptum pro ferenda injusta sententia? Vide dicta *lib.*3. *num.*712. *pag.*367.

Sed hinc quæritur, an, cùm justitia est dubia, sive paris probabilitatis, itaut Judex possit ferre sententiam pro parte, pro qua maluerit (juxta opinionem aliquorum quos retulimus *num.*210. *v. Quæritur autem*; quam verò opinionem ut probabilem non admisimus), teneatur Judex restituere quod accepit ab una ex partibus, ut pro ea sententiam proferat? Certum est talem acceptionem esse illicitam ex *Prop.*26. damnatâ ab Alex.VII. quæ dicebat: *Quando partes pro se habent opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alia*. Sed *prima* sententia negat acceptionem esse invalidam de jure naturali, quia Judex accipit, ut faciat id, ad quod ex justitia non tenebatur. Ita *Less l.*2.*cap.*14. *num.*64. & probabilem vocant *Trull. Fagund.* &c. Et ideo dicunt, si non adsit lex particularis, non deberi restitutionem. *Secunda* sententia verò, cui subscribo, contradicit; quia Judex, semper ac sententiam fert, exercet actum ad quem ex justitia tenetur; Nihil igitur accipere potest pro sententia quam profert, cùm ad id ex justitia teneatur. Ita *Dia. Pal.Mol.Cov* cum *Salm de Rest.c.*1.*n.*181.

Circa autem stipendium Commissarii, seu Executoris, quæritur, an, si Commissarius mittitur ad plures executiones faciendas, possit a singulis debitoribus integrum stipendium diarium exigere? Affirmant *Lugo disp.*37. *n.*138. & *Less.l.*2. *cap.*24. *num.*28 eodem modo, quo quis locans operam suam alicubi pro alicujus negotio, tantundem ab alio pro alio negotio posset exigere. Sed negant *Sanch.Cons.l.*2 *c.un. d.*23.*Tann. Dian* &c.cum *Salm.de Offic cap.*1.*n.*96. qui veriùs dicunt omninò tenendum oppositum; quia, ut ajunt, salarium diurnum non datur Commissario pro numero Executionum, sed pro opere cujusque diei; ideo solum salarium ordinarium exigere potest: & aliquid amplius quidem, si labor ob numerum Executionum sit extraordinarius, ut bene notant *Salm. num.*96. *cum aliis*. 217

Certum autem videtur cum *Sanch. loc. cit. D.*24.*num.*1. *Arag.Salon.Sot.* ac *Salm. n.*98 & 99. non posse Judicem dividere stipendium cum Executore (& tantò minùs posse Executorem dividere cum alio, ut dicunt, sed hoc non placet):

cet): quia Judex ex Officio tenetur eligere Commissarium, idcirco pro tali electione nullum pretium recipere potest.

DUBIUM III.

Quid sit officium Advocati?

218 ,, SUppono secundùm omnes, in Advocato ,, quatuor requiri, scilicet scientiam con- ,, venientem, justitiam causæ, fidelitatem, & ,, pretium justum: quod si taxatum est, non ,, licet ultra hoc accipere: ubi non est taxa- ,, tum, sufficit justum naturale, ut vide apud ,, *Bon.*

219 Sed ante omnia notandum est, vetitum esse munus Advocati exercere impotentibus, infamibus, item Monachis, nisi interveniat utilitas Monasterii, & licentia Prælati, ex *c. Ex parte. De Postulando.* Item Sacerdotibus, sive in foro laicali, sive Ecclesiastico, ex *c. ex Sacerdotibus. Ne Cler. vel Mon.* Nisi sit causa propria, vel propriæ Ecclesiæ, vel pauperum, vel consanguineorum infra 4. gradum; modò isti alium Advocatum ita idoneum non inveniant. In causa tamen criminali non licet unquam Sacerdotibus advocare coram Judice seculari, *Sanch. Sylv.* &c. cum *Salm. de Offic. c.* 4. *n.* 5. Idem dicitur de Clericis in Sacris constitutis, sive in Minoribus si sint Beneficiati, nisi careant patrimonio sufficienti ad victum, ut *Sanch. c.* 1. *d.* 4. *num.* 7. *Panor. Lancell. Sylv. & Salm. n.* 7. & 8. Si quis autem ex his semel, vel bis causas advocaret contra prohibitionem, non peccaret graviter; Secus, si ex professo, ut *Sanch &c.* cum *Salm num.* 10.

Sed notandum I. ex communi sententia non esse vetitum Clericis non Sacerdotibus advocare pro negotiis Ecclesiasticis (ratione vel personæ, vel rei Ecclesiasticæ) in quocunque foro. Ita *iidem AA. ib. num.* 7. Et constat ex *c.* 1. *de Postul.* ubi Clericis tantùm prohibetur advocare in foro laicali pro causis secularibus. Notandum II. quòd Clerici in Minoribus sine Beneficio, possunt quascunque causas civiles in quolibet foro advocare. An verò possint in causa criminali? Aff. alii ap. *Salm. n.* 9. Sed tutiùs negandum ex *c.* 9. *Ne Cler. &c. & c.* 1. *Dist* 51. Probabiliter tamen licet Reum tueri, ut *Sanch. l.* 6. *c.* 7. *d.* 3. *cum Nav.* cùm textus loquantur de tuendo Actore.

Resp. 1. Non potest sub gravi peccato ,, 220
,, suscipere causam, quam scit esse injustam: ,, ex causis autem civilibus, in utramque partem ,, probabilibus, & dubiis potest utramvis, ,, etiam minùs probabilem tueri: dummodo ,, cliens de minore probabilitate moneatur. ,, *Vasq. Salas, C. de Lugo, Dian. t.* 4. *p.* 2. *R.* 4. Quia ,, utraque pars habet jus proferendi suas rationes ,, in judicio: ergo etiam advocatus patrocinandi, ,, neque semper est verius quod ,, videtur probabilius: & forte aliud erit judicium ,, Judicis: *Bon. de pecc. d.* 2 *q.* 4. *p.* 9. & *supra* ,, *l.* 1. *c.* 2. *d.* 2 & *in Præcepta d.* 10 *q.* 2. *p.* 4. ,,

Dixi, *civilibus*: quia in causa criminali ,, dubia non licet tueri partes actoris, qui in ,, tali casu graviter peccat contra reum: ergo ,, etiam advocatus. *Fill. lib.* 47. *cap.* 1. Neque, ,, quando actor contra possessorem agens scit, ,, se nihil posse evincere, sed rem mansuram ,, semper dubiam; quia tunc injustè vexatur ,, possessor; proquo tandem judex debebit judicare, ,, ut vide *Card. de Lug. de just. d.* 41. *n.* 7. ,, *Sal m t.* 2 *d* 1. *f ult. n.* 108. ,,

Resp. 2. In causa criminali potest reum ,, etiam sontem defendere, ut mortem, aliamve ,, pœnam evadat, quia reus non tenetur ,, ad pœnam, nisi convictus; ergo potest per ,, se, vel alium, eam avertere, donec convincatur. ,, *Bonac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *num.* 7. ,,

Resp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in ,, 221
extrema *(*Etiam cum suo incommodo gravi* ,, (*non autem gravissimo*), *ut S. Thom.* 2. 2. *q.* 71. *a.* 1. ,, *quando non apparet in promtu, quomodo possit* ,, *pauperi aliter subveniri, item Sanch. Pal. &* ,, *Salm. de Offic. c.* 4. *n.* 20. & 21. *communiter.*)* vel ,, gravi necessitate gratis patrocinari; sine notabili ,, tamen suo incommodo. Ratio est lex ,, charitatis. *Nav. Cajet. Less. Fill. Bon l. c.* *(*An* ,, *autem in necessitate gravi teneatur pauperes* ,, *tueri sub mortali? Negant Nav. & Caj. Sed* ,, *veriùs affirmant Sotus, Val. Tol. &c. cum Salm.* ,, *ib num.* 25. *quando Advocatus superfluum habet* ,, *suo statui. Tenetur etiam Advocatus causas* ,, *pauperum advocare in necessitatibus communibus;* ,,

*nibus; Sufficit tamen, si ipse in hoc aliquid largiatur ex superfluis, intellige temporis, & divitiarum.)**

222 Magna est quæstio, an possit Advocatus tueri causam minùs probabilem? Quòd possit tunc Reum tueri, commune est; Dicunt tamen *Val.Sylv.Marin.* &c. apud *Salm.de Offic.c.4. num.37.* non posse cum opinione minùs probabili defendere Actorem. Alii tamen communiùs cum *Bus.ut Lugo D.41. Sect.1.n.8. Sanch. Dec.1.c.9.n.53. Azor.Villal. Lorca*, &c. indistinctè concedunt Advocatis tueri tam Actorem, quàm Reum in causa minùs probabili; quia, si potest quisque cum jure probabili litigare, potest etiam alius eum tueri, modò advertat suum Clientem de minori probabilitate suæ causæ. Utramque sententiam *Salm.num.48. in fine* vocant satis probabilem, sed revera huic secundæ sententiæ adhærent, sicut & ego. Ratio, tum quia opinio minùs probabilis decursu temporis potest probabilior evadere; tum quia multoties opinio, quæ Advocato minùs probabilis apparet, ipsa Judici videtur probabilior. Notant tamen I. *Lugo, Malder. Diana, & Lorca* apud *Salm.num.36.* quòd hoc currit, si probabilitas sit juris; nam, si sit facti, etiam in pari probabilitate (quia tunc omninò favendum est Reo) communiter dicunt non licere Advocato Actorem tueri. Notant II. *Salm.d.num.36.* cum *Lugo loco cit.* quòd in causa paris probabilitatis Juris commune est inter DD. licitum esse advocare sive pro Reo, sive pro Actore.

223 „ 1. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustæ* (*Sive qui culpabiliter ignorat causam esse injustam. Salm.l.c.4.num.21.**) tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Unde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiva damni (similiterque, si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injustitia ratione partis adversæ); clienti verò suo tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ injustitiam. Quod addo, quia, si clienti constabat causæ injustitia, non tenetur illi restituere. *Bonac.d.10.q.3.p.4.Less.l.2.c.31.d.8. Fill.Laym.Tann q.4.d.6.num.127.*

„ 2. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet *Trull. l.8.c.5.d.3. ex Cajet.Sayr.* &c. Quia censetur defendere causam injustam.

3. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eo quòd apud Judices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere; tum quia facit, ut cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *Card.Lug.de just. d.41.* Quando autem cliens habet bonum jus in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in causa possessoria (dum de proprietate non agitur)? Quidam affirmant, negant alii. Vide *Fagund.in p.8.cap.47. num.13. Mol.tom.1. tr.2.d.81.Card.de Lugo l.c.num.10.*

Alii igitur dicunt licere Advocato talem Clientem defendere, quia tunc solùm permissivè cooperatur ad peccatum Clientis, cùm eo casu exerceat munus consultoris apud Judicem. Sed veriùs contradicit *Lugo D.41. num 10.cum Mol.Fagund Med.&c* Ratio, quia sicut peccat Cliens rem retinendo, sic Advocatus in tali retentione ei cooperando; Advocatus autem non se habet ex parte Judicis, sed Clientis.

4. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè: si enim falsâ promissione, vel inani spe victoriæ, sumtibus involvat, tenetur ad restitutionem. *Bonac. de pecc.d.2. q.4.p.9.* utì etsi qualitatem, ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens, eò cognitò, litigaturus non fuisset. Quòd si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id ullâ diligentiâ cognosci possit, non teneri Advocatum ad damna resarcienda, docet *Bard. d.4.cap.29.* quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

5. Si clientis causam minùs probabilem, dicat esse omninò justam, tenetur de damno, si cliens, cognitò causæ dubiò, non fuisset litigaturus. *Bon. l.c.*

6. Si in progressu causæ iniquitatem videt, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur; quia, cùm stipendiò sit conductus, tenetur ex justitia monere. *Tann.l.c.* Neque potest, vel ipse, vel Judex suadere compositionem cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, &

 „ metu,

" metu, non tenetur, quia nulli facit injuriam. *Val. Azor. Less. Laym. Bon l.c.*

" 7. Non potest absolvi, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere. *Sayr. l.12 c.2; num.*18.

224 " 8. Non licet cum cliente convenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *cap. infames, 3.q.7.* quia cliens, postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. * (*Si tamen Advocatus procedat sine dolo, & pretium sit justum, non peccat conveniendo de illo, etiam in medio litis; ita Salm. d.c.4.num 57.cum Nav.*)*

" Nec licet pacisci de parte aliquota, v.gr. dimidiâ, tertiâ, vel quartâ litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id graviter prohibetur *L.Sumtus, ff. de pactis, L. Item, C. de Procur.c. Accentur 3.q 7.L Si qui, Cod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas, & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. V. *Sylv v. Advocatus. Nav. cap.*15 *Fill. Laym. Bon Sanch.l.5. consil. cap 7, d.9. & l 37. C de Leg. l c.*

225 Notandum est I. quòd Advocatus non potest exigere pretium, quantum vult, sed debet exigere moderatè, & respectivè ad gravitatem, & difficultatem causæ, ad scientiam, & dignitatem Advocati, adque usum Regionis Si autem pretium sit taxatum a lege recepta, & non abrogata, illi standum; aliàs Advocatus, qui pretium notabiliter excedens recipit, peccat, & restituere tenetur. Vide *Salm c.4.n.43.& 54.*

Notandum II. quòd, si de pretio conveniatur, & Cliens deserat causam, Advocatus potest totum pretium petere, si per ipsum non stet, quominus litem prosequatur; pari modo ac locans operam suam pro aliqua mercede, illam bene exigere potest, si per conductorem stat, ne opera compleatur, ut ex *l. Si uno. ff. de locat* Ita *Salm.c.4.num.*58 *cum Sayr.Vide dicta l.3.num* 332.*v. Peccant pag.*228. Hoc tamen intelligendum dico, si nulla superveniat justa causa litem deserendi; hæc enim conditio semper subintelligitur apposita in conventione facta.

Notandum III. esse valde probabile, quòd, si Advocatus conveniat de salario cum aliquo per totum annum pro omnibus suis causis tuendis, possit salarium exigere, etiamsi nulla lis in illo anno occurrat. Ratio, quia, si altero anno plures concurrant lites, quæ majus salarium merentur, nequit postea majus salarium exigere. Ita *Gutter. Corella* cum *Salm. c.4 num.*55. Hoc autem currit in litibus, & laboribus ordinariis; nam, si occurrat extraordinaria lis, vel labor, non vetatur Advocato majus salarium exigere. Bene tamen advertunt e converso *Azor. & Corell ib. num.*56. quòd, si dum agitur lis, Advocatus in infirmitatem incidat, pro rata temporis debet salarium remittere.

" 9. Peccat Advocatus 1. Si, cùm non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. *l Nomini, ff de Advoc.S.Thom.*2 2. *q.*71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam injustam secundùm dicta *cap.*1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti aliàs justam causam, &c. Vide *Nav. c.*25. *Fill. q.*3. 4. Si utrique parti patrocinetur, quia repugnat, ut utramque partem æquè defendat. *Sylv. Sanch cons. p* 2.*l.6 c.*7.*d.*7. In diversis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex, vel assessor, agat advocatum; quia duo Officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Syl. v. Advocatus, q.* 2. 6. Si, tametsi defendat causam justam, producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta; non tamen peccat, si in causa manifestè justa adversarium decipiat, dummodo nullâ utatur falsitate, v.gr. allegando falsa, &c. *S.Thom.*2.2. *q.*71 *a.*7. *Sylv. Sanchez conf. p.*2. *l.*6. *cap.*7. *d.*7. *Trull. l.c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudensque torqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. V. *Fill Trull l.c.* 9. Si accipiat mercedem injustam. Quando autem a lege pretium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur tale judicio prudentum, attentâ qualitate negotii, dignitate, scientiâ, & peritiâ advocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbatâ. V. *Trull. l.c. d.*5. 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret (unde, si grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare), vel intelligere non studeat. 226

" 10 Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes, & fundamenta clientis, quem juste defendit, vel secreta causæ detegat adversa-

„ versario, ut ex aliis probat *Fag. in p.8. c.47.*
„ *num.15.* V. etiam *C. de Lug. l. c. num 6.* tene-
„ turque ad restitutionem, si eam ob causam
„ cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia
„ fecit contra Officium, nec adhibuit diligen-
„ tiam ad causam obtinendam in favorem cli-
„ entis. *Azor. Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen
„ aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa
„ grave damnum iniquè patiatur; quia, ajunt,
„ quilibet potest sine suo damno grave damnum
„ alterius prohibere. V. *Less. p.2. cap.31. Azor.*
„ *Reg. Fill. Lay. l.1 t.1 cap 5. num.18.* Verùm hanc
„ limitationem cum *S. Th* alii non admittunt,
„ nisi fortè reus capite plectendus esset, &
„ accusator injustè procederet: tunc enim, a-
„ junt, advocatus accusatoris deberet falsita-
„ tem prodere, si tamen spes esset profutu-
„ rum, accusatore priùs monito, ut desistat.
„ V. *C. de Lug. l.c.*

„ 11. Advocatus, si causarum expeditiones
„ cum præjudicio clientum differat, postponat,
„ vel plures acceptet, quàm expedire possit,
„ peccat, ac tenetur ad restitutionem, uti &
„ omnium damnorum, quæ per ejus imperi-
„ tiam, malitiam, vel negligentiam cliens, aut
„ actor incurrit; non tamen tenetur in omni-
„ bus causis adhibere eandem diligentiam, sed
„ majorem, vel minorem pro causæ qualita-
„ te. V. *Bon. in præc.8. d.10. qu.3. Less. l. c.39.*
„ *d.9. Laym t.1. cap.5.*

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

227 „ RESp. Tenentur ii omnes justè, fideliter-
„ que exercere suum Officium, sive ex
„ debito muneris tantùm, sive etiam ex ju-
„ ramento. Item tenentur scire ea, quæ ad
„ suum Officium spectant, debitamque dili-
„ gentiam adhibere, præstando omnia neces-
„ saria, terminos justos petendo, & appellan-
do, cùm fuerit necessarium. *Bona, Escob. &* „
commun. „

Unde resolves sequentes Casus.

1. Peccant, si odiô, vel amore, spe, vel „
timore, abutantur officiis suis, si secreta „
servanda non servent; si partibus, vel ea- „
rum sollicitatoribus, aliisve tradant proces- „
sus, vel scripturas originales, quas non de- „
bent; accipiant stipendium majus justô, vel „
ultra pretium taxatum, si lites iniquas sua- „
deant, &c. „

2. Referens peccat 1. Si defectu studii, vel „ 228
per incuriam malè referat, vel aliquid sub- „
stantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, co- „
neturque unius partis justitiam, quàm alte- „
rius, explicare. 3. Si sententiam alterutri „
parti manifestet, priusquam evulgetur, unde „
possint gravia incommoda sequi, v. gr. Ju- „
dex recusari, &c. V. *Escob.* „

3. Secretarius peccat 1. Si juramentum „ 229
violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si senten- „
tiam nondum publicatam manifestet. 4. Si „
processus, aut sententias non custodiat, vel „
partibus, sine præscripto Judicis, ostendat. 5. „
Si testimonia non fideliter transcribat, sive „
exagerando, vel imminuendo, sive immutan- „
do, aut invertendo. *Escob.* „

4. Tabellio, sive Notarius publicus peccat „ 230
1. Si sine sufficienti peritia (v. gr. clausulas „
communes, &c ignorans) suscipiat Officium. „
2. Si juramentum violet. 3. Si in deposi- „
tione testium aliquid addat, vel detrahat „
non levis momenti. 4. Si ministro transcri- „
ptori (erroris periculô) examen committat. „
5. Si protocolla, & acta negligenter custo- „
diat cum damno partium. 6. Si differat cau- „
sarum expeditionem, ut pecuniam extor- „
queat. 7. Si testamentum scribat hominis „
rationis usu destituti. 8. Si testes falsos ad- „
mittat. 9. Si sollemnitates necessarias ex „
ignorantia culpabili, vel malitia prætermit- „
tat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, „
unius rogatu, & alterius damnô, non exhi „
beat; si conficiat instrumentum usurarium, „
vel falsum, præsertim in damnum tertii; si „
faciat, ut processus, & causæ veniant ad a- „
lios Judices, vel Referentes, &c. quàm ordo „
illius tribunalis postulat: quia multùm in- „
terest habere hunc, vel illum Judicem *Escob.* „
V. Laym. l.3. t.6 c.2. Bon. in præc. disp. ult. p. ult. „
11. Si secretum violet, v. gr. aperiendo par- „
ti adversæ dicta testium ante eorum publi- „
cationem; quod esse mortale contra justi- „
„ tiam

,, tiam docet *Trull.d.7.cap.7.num.2. ex Nav.c.23.*
,, *num.52.* 12. Si parti petenti instrumenta oc-
,, cultet, præsertim quæ continent legata. *Nav.*
,, *l.c.num.35 Sylv. v. Tabellio. Trull l.c.* 13. Si acta
,, occultet, vel parti petenti transumtum pro-
,, cessûs neget. 14. Peccat graviter, si, amissô
,, instrumentô antiquô publicô, vel testamen-
,, tô, aliud simile confingat.

231 Quoad Notarium notandum I. quòd infames infamiâ juris, aut facti nulliter instrumenta conficiunt; *Salm.de Offic.c.5 num.2.* Nota II. Clericos in Sacris, vel Beneficium habentes non posse exercere munus Notarii, nec etiam in foro Ecclesiastico publico; *Salm. cum aliis n.5.* Nota III. quòd Tabelliones nequeunt recipere aliquid a litigantibus ultra pretium justum. Sed dubium est, an lex taxam ipsis statuens obliget in conscientia? Affirmant *Navar. Trull.* &c apud *Salm cap.5.num.*18. cùm sit lex justa. Sed negant *Machad. & Fagund.* quia hæc lex est pœnalis, vel saltem mixta, ideoque non obligat in conscientia (ut de Lege mixta tenent *Vill. Dian. & alii*). Negat etiam *Lugo* cum *Turrian. & aliis ap. Salm.num.*19. sed aliâ ratione ductus, nempe quia, cùm Tabelliones, & alii Ministri justitiæ vivere debeant ex stipendiis proprii Officii, & tractu temporis augentur pretia rerum, ac expensæ, juxta morem circa victum & vestitum, ideo non injustè ipsi aliquid exigunt supra taxam; maximè si attendantur circumstantiæ laboris, & peritiæ. Et hanc sententiam *Lugonis* dicunt *Salmant.* videri hisce temporibus conformiorem æquitati. Ceterùm, communiter loquendo, docent DD. hos Tabelliones peccare, si ultra justum pretium, aliud, etiam per modum doni, a partibus accipiant, quia talia munera coactè, non sponte præstantur. Ita *Navar. Rodr.* &c. cum *Salm c.5. num 22.* Advertunt tamen *Salm. num.24. & 25.* cum *Lop. & Mercat. Rodr. P. Nav.* quòd bene Tabellio extraordinarium stipendium recipere potest, si extraordinarium præstet laborem, nempe, si cogatur celeriùs, quàm par sit, tradere transumtum, adire longinquum locum, vel laborare noctu, &c.

232 ,, 5. Procurator peccat, si litem procuret in-
,, justam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm
,, possit expedire * (*Ita Panorm. & Caj. cum*
,, *Salm. de Offic.cap.6.num.4.*)* 3. Si plus mer-
,, cedis accipiat, quàm justum. 4. Si suadeat
,, reo, vel parti, ut injustè veritatem neget.
,, 5. Si sua incuria, neligentia, aliave culpa,
,, causa sit, ut lis perdatur. 6. Si nomine par-
tis juret, sine particulari ejus informatione, ,,
cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter ,,
tribunali non adsit, futuri incommodi metu, ,,
&c. Vide *Escob. Laym l.c. Bonac. qu. 2 p.4.* Si ,,
partes adducat ad concordiam iniquam. 9. ,,
Si differat causam, vel pervertat Judicem, vel ,,
petat terminos impertinentes, aut dilationes ,,
superfluas. 10. Si falsos testes inducat. Vide ,,
Sayr.l.12.c.14. Fill t 40 c.10 n 294. Trull. l 8.c.6. ,,
dub.1. * (*Vide Salm loc.cit.*)* ,,

Quæritur I. An Procurator, si habeat Advocatum, aut Tabellionem, qui gratis inserviat, possit justum pretium illis debitum sibi retinere? Resp. negativè, si Advocatus, aut Tabellio serviant magis in gratiam Clientis, ut *Bon. Panor. &c* cum *Salm c.5.n.* Si autem serviant in gratiam simul Procuratoris, & Clientis, dicunt *Bon. & Bass. ib* quòd tunc sibi etiam retinere possit, quia in dubio melior est conditio Clientis, qui possidet. Sed (addo) hoc currit in dubio; nam, si verè fiat remissio etiam intuitu Procuratoris, cur ille retinere non poterit saltem partem pretii juxta prudentum arbitrium? Modò, intellige, nisi donatio absolutè fiat Clienti, etsi in gratiam Procuratoris. 233

Quæritur II. An, si Procurator alium substituat Procuratorem, possit partem salarii illi tradere, & partem retinere? Affirmant probabiliter *Salm. c.4.n.7.* cum *Sayr. Ripa, Ang.* Modò illum admoneat de agendis, & insuper suscipiat ipse in se periculum causæ, si fortè ob negligentiam Substituti causa amittatur: Procurator enim tenetur etiam ex culpa levi circa causæ defensionem: Hic enim intervenit duplex contractus justus, unus cum Cliente, alter cum Substituto.

Quær. III. An, si Procurator ipse se offerat ad causam tuendam, possit justum pretium exigere? Alii negant; *Bassæus* verò affirmat, nisi ab initio animum habuerit suum opus donandi; vel nisi Cliens sit amicus, vel consanguineus, & Procurator causam suscipiens, nihil de pretio cogitaverit, tunc enim dicunt DD. censeri voluisse gratis defendere. Sed ego tanquam minùs sapiens dico, quòd Procurator, nisi certè sciat donasse suum laborem, semper justum pretium recipere potest; nemo enim præsumitur donasse, nisi constet, quia donare est perdere. Immo, etiamsi internè donasset, nisi talis donatio ab alio fuerit acceptata, adhuc posset salarium exigere, juxta dicta *de Contract. l.3. num.725. pag.774.* Cliens autem, si Procurator est amicus, vel consanguineus, potest tunc justè præsumere donationem, ut dicunt *Trull. &*
Bass.

Baff. apud *Salm.cap.5.num.10.* Et huic doctrinæ nec etiam acquiescerem, nisi aliæ circumstantiæ concurrerent, quæ præsumtionem certam facerent donationis factæ.

Quær. IV. Si quis litigans mittat Procuratorem ad Advocatum, ut iste efformet aliquam petitionem, aut consilium, sed quia res est facilis, Procurator ipse scripturam conficit, & Advocatus tantùm eam subscribit, utrùm Procurator possit inde ex pretio, quòd Cliens mittit ad Advocatum, partem sibi retinere? Affirmant *Bon. & Trull.* quia, ut dicunt, tunc nemini fit injuria; non Advocato, quia pars illa jam ei sufficit pro sua mercede; non parti, quæ jam habet, quod quærit. Negant tamen *Salm. cap 6.num.11.* cum *Tol.* quia Procurator ageret contra voluntatem Clientis, qui, si scivisset scripturam a solo Procuratore confectam esse, minus pretium dasset, quàm tradidit; Sed hæc ratio non aliud probat, nisi quòd Procurator minorem pensionem sibi retinere debet, non autem nullam.

D U B I U M V.

Quod sit Officium Accusatoris?

234 RESp. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt tria. Primum est calumnia, id est impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, * (*Sed hæc pœna ex generali consuetudine vim amisit, ut dicunt Covarr & Gomez apud Salm. de Offic.cap.2 num.4.*) * vel aliam, arbitriô Judicis. Secundum est prævaricatio, id est, collusio cum Reo, & simulata tantùm accusatio: Quæ in criminalibus, si Reip. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est tergiversatio accusationis inchoatæ, absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, ver. gr. ob imperium Principis, vel Judicis, quòd intersit Reip. talem personam non puniri, vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, incipiat dubitare de crimine, si videat, se non posse probare. *Felliuc. t. 40. c.7. num.705.*

235 Notandum I. quòd ad legitimam Accusationem quinque requiruntur, 1. Ut fiat in scriptis, vel saltem scribatur a Tabellione. 2. Ut ibi exprimatur nomen Accusatoris, & Rei. 3. Ut exprimatur species delicti, & etiam nomen socii, si sit crimen adulterii, sodomiæ, & similis. 4. Ut exprimatur tempus, locus delicti, & etiam hora, si Reus id postulet. 5. Ut Accusator accusationem subscribat, ut sic obligatus sit ad crimen probandum, aliàs ad pœnam subeundam. Et hinc notanda est differentia, quæ est inter Denunciationem fraternam, Denunciationem judicialem, & Accusationem. *Denunciatio fraterna* fit Superiori tanquam *Patri*, ut Reus emendetur. *Denunciatio juridica* fit Superiori tanquam *Judici*, ut Reus puniatur, sed sine obligatione crimen probandi. *Accusatio* autem fit Judici, ut Reus mulctetur, cum obligatione delictum probandi, & ideo hæc omninò fieri debet in scriptis. Ita *DD. comm.* Vide

Vide *Salm.de Offic.cap.2.ex num.2.*

236 „ Quæres, An, & quis teneatur alterum ac-
„ cusare?
„ Resp. 1. Privatum rarò ad id teneri: tum
„ ex praxi timoratorum: tum quia aliàs tri-
„ bunalia essent plena accusationibus, cum per-
„ turbatione Reipub.
„ Dixi 1. *Privatum*, quia si quis a Repu-
„ blica stipendium ob hoc accipiat, v. gr. fi-
„ scalis, &c. tenetur ex justitia, & consequen-
„ ter ad damna, omissione accusationis secutâ.
„ *Fill. Bon.in 8.pr. d.* 10. *q.2.p.*1.
„ Dixi 2. *Rarò*; quia, si ita exigat bonum
„ publicum, v. gr. si proditio imminens, vel
„ grave damnum vitæ innocentis aliter averti
„ non possit, & crimen facilè probari possit,
„ tenetur etiam privatus accusare, vel saltem
„ denunciare; id tamen ex charitate tantùm,
„ quæ restitutionem non importat. *Fill. Bon.*
„ *loc.cit.*

Sed hæc omnia fusiùs examinanda. Quæritur, an aliquando teneamur alium accusare, vel denunciare? Affirma in sequentibus casibus.

Et I. Quando agitur de commum damno vitando, & possit crimen probari; tunc enim docet *S.Thom.2.2. qu.68. a.*1. obligationem esse accusandi. Crimina autem contra bonum commune sunt hæresis, rebellio, falsificatin monetarum, homicidia, & furta ab assassinis, aut viarum grassatoribus: Addunt alii subornationem suffragiorum in Cathedris, & in aliis electionibus: Et *Lugo* addit peccatum Religiosi, quod probabiliter damnum Religioni afferet. Si verò crimen probari nequeat, sufficit, ut Reus denuncietur; Et communiter videntur DD. concludere satis esse in hisce temporibus delictum denunciari, ne ob metum pœnæ incurrendæ, si illud non probetur, deterreantur homines a denunciatione criminum, cum gravi damno communi. Ita *Lugo de Just.D.38.sect.*1. *num.2 Sanch.cons.l.6.cap.2. D.2.num.2. Caj. Sot. Bann.Trull. Villal.*&c. apud *Salm. d c 2. num.*10. Et sic servi, ac filii denunciare tenentur etiam delicta domini, & patris in commune detrimentum vergentia, ut *Salm.ibid.cum eisdem.* Si verò crimen jam sit patratum, nec ullum damnum exinde immineat, quia delinquentem jam constet esse emendatum, tunc (excepto crimine hæresis) non est obligatio denunciandi, ut *Tol. Fill. Trull.* &c. apud *Salm. num.*11.

II. Tenemur denunciare delictum, si immineat grave damnum innocenti. Quòd autem tunc teneamur etiam Reum accusare, si crimen probare possumus, ut dicunt *Tol. Sot.*&c. apud *Salm. num.*12. hoc difficilè accidere posse censeo, cùm hæc obligatio sit tantùm ex charitate, quæ non obligat cum gravi incommodo: hoc enim accusantes ordinariè subire solent; tantò magis si denunciatio, pariter ac accusatio, damnum satis impedire potest. Immo, addo, quòd nec etiam denunciare teneretur is qui ex denunciatione grave incommodum subire prudenter timeret, nisi commune damnum immineret.

III. Tenentur crimen denunciare, vel accusare, qui ad id a Republ. vel a Dominis stipendium accipiunt, ut sunt Fiscales, aut custodes agrorum, gabellarum, &c. Aliàs tenentur ad restitutionem damnorum, quæ Reipublicæ, vel Dominis ob omissionem accusationis obveniunt. Ita *Busemb.* hic cum *Fill. Nav. Bann.&c. communiter* apud *Salm c.2.n* 13.

An autem hi teneantur restituere valorem pœnæ, si non denunciant? Affirmant valde probabiliter *Sotus l.*1.*de Just q.*6 *a.*6. *vel* 9. *Laym l.*2. *sect.*5.*tr.*2.*cap.*7 *num.*4.*Mol.to.*1.*tr.*2. *D* 95.*num.*36. *Sporer tom.*1.*cap.*3.*num.*59. *cum P.Nav. Med. & Salon.* Ratio, quia omittendo denunciationem, ad quam tenebantur ratione Officii, sunt causa ut Fiscus, vel Dominus non exigat pœnam, ad quam jus habebat. Sed satis probabiliter negant *Lessius l.*2.*cap.*13.*n.*73. *Lugo De Contr. D.*37. *num* 102. *Salm. de Rest. cap* 1. *num.* 136. *Sanch. de Matr.l.*10.*D.*8.*num.*14 *cum Nav.Met. Angles, Salon. Bann. Lopez, Manuel, Graff.* item *Diana* 3.*p. tr.*6. *R* 35.*cum Vasqu. Tann. Azor. Arag.* Ratio, quia lex pœnalis non intendit, ut Fiscus, vel Domini mulctis ditentur, sed ut ipsi serventur indemnes, & transgressores puniantur. Indirectè autem & per accidens lex præbet jus, ut inde mulctæ exigantur, sed post sententiam, nam ante illam neque Fiscus, neque Domini ad pœnam jus ullum habent. Unde, licèt Fiscales non denunciando peccent contra justitiam legalem, non autem peccant contra commutativam respectu ad mulctam; & ideo tantùm tenentur resarcire damnum vectigalium, quæ mercatores solvere debuissent. Idem dicunt *Less l.c* & probabile putant *Sporer l.c. ac Lugo de Just.D.*37 *num.*97.*cum Salas, &c.* (contra *Suar. Ang. Sylve. &c. ibid*) de Judice non ferente sententiam de mulcta contra reos convictos; Idem tenent *Salm tr.*11.*c.*2.*n.*76. 237

IV. Tenetur aliquando aliquis denuntiare, immo etiam accusare delinquentem, si hoc sit necessa-

necessarium ad vitandum, seu resarciendum damnum propriæ familiæ, quæ aliàs remaneret dehonorata, vel destituta alimentis. Ita *Sanchez Consf. l. 6. cap. 3. Dub. 26. num. 4. & 7. Sot. Bann. Nav.* &c. apud *Salm. num.* 14. Et notat *Sanchez* cum *Gom. ibid.* quòd Judex aliquando ob bonum commune compellere potest offensum, ut saltem declaret, quis eum læserit, ut inde procedere possit ad inquirendum; intellige, si præcessit infamia, aut manifesta indicia, ut dictum est supra *num.* 200.

Sed exceptis his casibus, nemo tenetur alium accusare; & quamvis possit, si sine odio accuset, sed zelô justitiæ; attamen difficilè expers erit affectûs vindictæ is qui contra suum offensorem accusationem proferet, cùm accusatio de se intendat punitionem Rei, ut diximus de *Præc. Char. lib. 2. n. 29 v. Licet.*

238 „ Resp. 2. Accusare prohibentur 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. 2. Filii, servi, suos parentes, vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. *Less. l. 2. cap. 2. d. 5.*

Quæritur, quinam prohibeantur accusare? I. Prohibentur excommunicati: infames: publici concubinarii, aut usurarii: de majoribus criminibus accusati, nisi priùs innocentes se demonstrent: item feminæ, impuberes. Excipe tamen 1. Si isti prosequantur causam propriam, vel suorum usque ad 6. gradum. 2. Si crimen sit contra Legem Divinam, aut humanam, cujus violatio cedat in damnum tertii. 3. Si crimen sit contra bonum commune. Quicunque autem, etsi non possit accusare, potest tamen denunciare. Vide *Salm. de Offic. cap. 2. num. 26.* II. Filii non possunt accusare Parentes, nec e converso; neque servi Dominos, nisi crimen sit læsæ Majestatis, vel hæresis *Salm n. 27.* III. Laici nequeunt accusare Clericos, nisi Clericus sit dilapidator bonorum Ecclesiæ, aut hæreticus, simoniacus, sacrilegus, &c. Vel nisi laicus causam suam, vel suorum prosequatur. Item nec Clerici accusare possunt Laicos, aut Religiosos, qui tantùm a Religiosis ejusdem Ordinis accusari possunt. *Salm. num. 28.*

Sed hìc quæritur, an Religiosus possit accusare suum Prælatum? Affirma ex *c. Ex parte tua. de Accus.* Tria enim ibi habentur 1. quòd Monachi non sunt repellendi ab accusatione Prælati coram Judice Regulari, aut competenti. 2. Quòd tunc expensæ pro lite de bonis Monasterii eis sunt subministrandæ, si peculium ipsi non habeant. 3. Quòd Monachi nequeunt accusare Laicos sine licentia Abbatis. Vide *Salm. c. 2 num 30. & 31.*

IV. Inimicus repellitur ab accusando delinquentem ex *c. Cùm oporteat. De Accus.* Et hoc valet etiam in criminibus exceptis, ut supra, præter hæresim. Est commune cum *Salm. c. 2. ex num. 35.* Ratio, quia tunc præsumitur accusatio semper procedere ex affectu vindictæ. V. Pariter repellitur socius criminis, ex *L. fin. C. de Accus.* Excipiuntur tamen, quoad hoc, crimina hæresis, læsæ Majestatis, falsificationis monetæ, sodomiæ, furti famosi, & omnia alia, quæ sine socio fieri possunt. Vide *Salm cap 2. num. 37.* VI. Nequeunt Clerici accusare in causa sanguinis, ex *c. Sacerdotum. 2. qu. 7.* Sed dubium est, an valeant accusare ad resarciendam injuriam propriam, vel suorum, vel suæ Ecclesiæ? Affirma, dummodo Clericus (si sit causa sanguinis) præmittat expressam protestationem, se non intendere, ut Judex ad pœnam sanguinis procedat; tunc enim, etiamsi Reus ad mortem damnetur, irregularitatem effugiet; Hoc habetur *ex c. 2. de Homic. in 6.* Vide *Salm cap. 2. num. 39. & 40.* Nomine autem suorum, quinam veniant? Alii censent venire consanguineos usque ad 10. gradum. Alii usque ad 7. vel 6. Alii usque ad 4. Sed *Salm. num* 42. tenent nomine suorum tantùm servos venire: quia textus, ut supra, concedit Clericos accusare tantùm *suos malefactores*; per Tò *suos* igitur non venire inferunt malefactores propinquorum.

„ Resp. 3. Non teneris, imò nec debes, etiam positô superioris præceptô, denuntiare crimen, I. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ est satisfactum; nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequetur. V. supra *l. 2. t. 3. c. 2 d. 4* II. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel Rempub. injustè vexaret, nec vellet desistere. *Card. de Lugo de just. d. 14 num. 142.* III. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum. IV. Si etiam probare cogereris, nec posses. V. *Card de Lugo d 38. f. 2.* „ 239

Quæritur hìc, an accusationem præcedere debeat correctio fraterna? Plura hìc sunt distinguenda. 240

Et I. Si crimen est publicum, quia de eo adest infamia, vel notorietas, nempe coram pluribus in platea, tunc nulla correctio est præmitten-

mittenda. Ita *S.Thom.2.2.q.33.a.7. Sanch.cap.2. dub.28.num.5.Sot.Palud.& Salm.c.2.num.20. cum communi*. Ratio, quia tunc *non est tantùm* (verba *S.Thom.*) *adhibendum remedium ei, qui peccavit; Sed etiam aliis, in quorum notitiam* (crimen) *devenit*. Et ideo crimen publicè est puniendum.

II. Si crimen non est publicum, etsi paucis notum, tunc correctio est præmittenda, si speratur fructus: quia tunc non respiciendum est bonum commune, sed peccantis, qui faciliùs emendabitur per secretam monitionem, quàm per publicam punitionem, ut *ex c. Si peccaverit. 2.q.1.* Ita *Sot.Cajet. Pal. Less.* cum *Salm. c.2. n.21.* Advertit tamen *Less.l.2.cap.30.num.10.11.& 12.* & consentit *Palaus*, quòd, si crimen probare possis in judicio (puta per duos testes), licèt tunc tenearis ex charitate proximum monere ante accusationem, ut a crimine desistat, non peccas tamen contra justitiam, si accuses; Quia semper prodest ad commune bonum crimina puniri. Et tunc tenetur Judex accusationem recipere, & in causa procedere, si aliàs timeat scandalum in Republica eventurum. Secus, si scandalum absit, quia Judex tunc teneretur ex præcepto naturali charitatis acusationem non admittere. Ita *Salm.cap.2.n.47 & 48.*

241 Non peccas verò neque contra justitiam, neque charitatem, si accuses sine prævia monitione, in duobus casibus, I. Quando crimen est in damnum Reipublicæ, ut conjuratio, delictum læsæ Majestatis, &c. & signanter hæresis, pro qua maximè est notanda Prop. 5. damnata ab *Alex.VII.* quæ dicebat: *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis*. Ratio, quia in his criminibus nunquam, aut rarissimè ex correctione speratur fructus, & mora valde nocere potest. Ita *Less. loc. cit. num.13. Pal. Sanch. Vill.Trull.Bon.& Salmant.cap.2.num.22.cum communi*. II. Quando aliâ viâ non possis damnum passum tibi resarcire, nisi invasorem accuses; tunc enim potes accusare, ut saltem per pœnam Rei tibi injuria reparetur: modò absit affectus vindictæ (quod autem difficillimum esse repeto); *Salm.num.23.cum Sanch.Pal. Trull. Sal.n.&c.*

Hic operæ pretium est aliqua adnotare de *Denunciatione*, quæ est duplex, ut supra dictum est. Alia *Evangelica*, quæ defertur Superiori ut *Patri*, ad Rei emendationem; alia *Judicialis*, quæ defertur Superiori ut *Judici*.

242 Et primò quoad Denunciationem *Evangelicam* sive *Paternam*, notandum I. Quòd si crimen proximi est Reip. vel Communitati perniciosum, quamvis sit occultum, statim Prælato denuntiari debet, nullâ fraternâ correctione præmissâ, ut communiter docent DD. cum *S.Thom.2.2.q.33.ar.7.& Laym.l.3. tract.3.p.2.c.4. num.4.* Si verò crimen non est Communitati damnosum, sed tantùm ipsi delinquenti, tunc servandus est ordo correctionis traditus in Evangelio *Matth.18. 15.* ubi legitur: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum; Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; Si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ*. Notandum II. Quòd si post secretam correctionem frater non emendatur, tunc crimen, antequam aliis manifestetur, denunciandum est Prælato tanquam Patri, ut paternè corrigat. Ita *S.Thom. d.q.33. ar.8. ad 4. cum S. Augustino in Epist. 109. ad Mon.* cujus verba affert *Laym. loc cit. num.6.* Ratio, quia Superior, ut spiritualis Pater, magis idoneus est ad juvandum fratrem, quàm alii; Nec decet in Congregatione, ut alii crimen sciant priùs quàm Prælatus, qui salubriùs medelam afferre potest.

Sed quæritur I. An liceat deferre Prælato ut Patri crimen occultum, Communitati non perniciosum, secretâ correctione omissâ? Tres adsunt sententiæ. *Prima* generatim affirmat 243 cum *Angel. v. Denunciatio, num.10.& Gabr. Rosel.Turrian. apud Laym.l.3. de Just.tr.3 cap.4 n.5.* qui dicunt hoc saltem in Religionibus permissum esse ob bonum observantiæ commune. *Secunda* sententia huic omninò opposita cum *Adrian.Cordub. Sot &c. apud Sanch. Dec. l.6 c.18. num.46* tenet necessariò præmittendam esse correctionem secretam. *Tertia* longè communior, & longè probabilior sententia docet, benè posse denunciari crimen occultum Prælato prudenti tanquam Patri, nullâ præmissâ correctione, si speretur sic meliùs emendatio fratris obtineri. Ratio patet, quia finis hujus Præcepti fraternæ correctionis, ut dicunt *S. Thom. & alii ut infra*, alius non est quàm charitas erga fratrem; Sed hic finis charitatis duplex est, alter principalis, alter minùs principalis: Finis principalis est, ut frater emendetur, & ideo præcipitur correctio: Finis minùs principalis est, ut servetur quantum fieri potest fama fratris, & ideo præscribitur ordo secretæ correctionis præmittendæ; Quare, cùm creditur

tur magis expedire ad finem principalem, scilicet ad emendationem fratris; ut correctio fiat immediatè a Prælato, cessare debet finis minùs principalis, & ideo rectè omittendus ordo secretæ correctionis. Ita *S.Thomas Quodlib.XI. ar.13.* ubi S. Doctor distinguit Inquisitionem, Accusationem, & Denunciationem, in qua dicit observandum esse finem ejus, nempe ut frater emendetur: *Utrùm autem* (addit) *statim, cùm quis scit fratrem suum peccasse, debeat denunciare Prælato, dico quòd in his distinguendum est de conditionibus Subditi, & Prælati; Nam, si ego scio, quòd frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denunciare Prælato; Si autem videtur quòd hoc meliùs fiat per Prælatum, & Prælatus nihilominus sit pius, discretus, & spiritualis, non habens rancorem seu odium adversus illum Subditum, tunc licitè potest hoc denunciare sibi: Et tunc non dicit Ecclesiæ, quia non ei sicut Prælato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi & emendam.* Et paulò post subjungit: *Ideo tenendum est hoc pro regula, quòd in omnibus istis semper servanda est Charitas, & quod meliùs & magis expedire videtur. Et si hoc intendat, scil. emendam proximi, servet quantum potest bonum charitatis, tunc denunciando non peccat.* Idem docent *S.Bonav.* in illud S.Lucæ: *Si peccaverit &c. c. 17.* & ita dicunt *Sanch. Dec l.6.c.18 n 46 cum S.Antonin. Gers. Abulens. Salmer. Sà, Sylv. Tabien. Ricc. Ang. Waldens. Armill. Graff. Arag. Manuel, Philiarch. Ricc. &c. ac Laym. lib.3. tr.3. p.2. c.4. n.5. cum Sot Henr. Pal Nav.*

244 Quæritur II. An, si Reus sit emendatus, possit crimen Prælato denunciari? Affirmant *Angelus v. Denunciatio. num. 10. & Gabr. Ricc. Turr apud Laym. d num* 5. quia dicunt semper præstare, ut Prælatus sciat vitia subditorum. Sed negandum cum *S.Thom. Quodlib.XI. a.12. Laym. cit. cap.4. Sanch. cit. cap.18. num.49. & aliis.* Secus verò dicendum (ait *Sanch. ibid.*), si dubium sit; an frater sit plenè emendatus, vel an frater sit in probabili periculo relabendi, aut an plenè cessarit periculum relapsûs: quia tunc bene potest crimen Prælato ut Patri deferri, cùm priùs consulendum sit profectui fratris, & bono Religionis, quàm modico detrimento famæ illius.

245 Quæritur III. Quid, si dubium sit, an correctio meliùs fiat per Prælatum, vel an Prælatus prudenter procedat? Respondet *Sanchez cit. cap. 18. num. 47.* quòd, nisi crimen vertat in damnum commune, vel alterius privati, præmitti debet secreta correctio. Sed hic advertendum I. Quòd in dubio, nisi constet de imprudentia Prælati, in Religionibus bene institutis (ut notat *Laym. cit. cap.4. num 5. vers. Fateor tamen.*) Prælati præsumuntur prudentes. Advertendum II. Id quod notat *ibid. idem Layman*, nempe quòd in talibus Ordinibus crimina occulta Fratrum, si nondum emendata sint, vel relapsus timeatur, frequentiùs sine secreta monitione deferri possunt ad Prælatum tanquam Patrem: tum quia Prælati sunt viri pii & prudentes, qui admonitione magis prodesse possunt: tum quia ipsi magis idonei sunt ad crimen emendandum, & ad occasiones relapsûs amovendas; Nam, ut rectè dicunt *Suarez de Charit. disp 8. sect 6. num 12. & Sanch. l.6. cap.18. num.50.* vel peccatum Religiosi est leve, & tunc, cùm infamatio levis sit, major plerunque utilitas ex denunciatione proveniet, quàm damnum fratris erit; Prætere quamquod hujusmodi consuetudo denunciandi Prælato levia delicta, ut ait *Suarez*, est quasi necessaria ad Religionis statum conservandum; Vel crimen fratris est grave, & tunc aut frater peccavit ex fragilitate, & meliùs occurret Superior, occasiones auferendo, quod alius nequit præstare: aut ex malitia, & tunc rarissimè ex monitione fratris speratur emenda, ut dicit *Sanch ibid. cum Cajet.* qui asserit rectiùs dubitandum, quòd reus ex correctione secreta potiùs fingat se emendatum, quàm emendetur. Addunt rectè *Suar. & Sanch.* vix fieri posse, quòd crimina Religiosorum non redundent in maximum Religionis damnum, tum ob scandalum fratrum, tum ob Religionis infamiam; Hinc dicit *Suarez*, omnia crimina gravia bene denunciari posse Prælato, tanquam Communitati perniciosa; imò sæpe obligationem esse denunciandi, præsertim si Prælatus interroget; Saltem inquit *Sanchez* valde expedire, quòd Prælatus sciat vitia fratrum, ut meliùs amoveantur lapsuum pericula. Addo & ego, quòd maximum inconveniens facilè eveniret, si Prælatis crimina denuntiari non possent ante secretam monitionem; Nam, si ex illa delinquens non emendetur (quòd ut plurimum timendum est, uti supra notavimus cum *Sanch.*); aut crimen deferes ad Prælatum, & tunc reus, facilè suspicans tuam denunciationem, sæpe odium adversus te conservabit; aut tu ob hujusmodi timorem omittes denunciare, & sic crimen non emendabitur, scandala augebuntur, & sic denique bonum Communi-

tatis corruet. Quare ex his omnibus rectè concludit *Layman loc.cit.num.5.in fin.* rarum esse in Congregatione Religiosorum, ut subditi sint æquè idonei, quàm Prælati ad corripiendum: Et ideo in *cap. Qualiter, & quando. 25. De Accus.* relatô ordine servandô in Inquisitionem, Accusationem, & Denunciationem, sic concluditur: *Hunc tamen ordinem circa regulares personas non credimus usquequaque servandum.*

Quæritur IV. An liceat renunciare juri fraternæ correctionis, ita ut possit deferri crimen ad Superiorem, nullâ præmissâ correctione? Tres adsunt sententiæ: *Prima* communior sententia affirmat, & hanc docent *Sanch. Decl.6. cap.18. num 43. Palaus tr.6. D.9.p.9. num 4. Suar. D.8.sect.6.num.12.* item *Valent. Hurtad. Diana* & alii plures *ap. Salm. tr.21. cap.7. num 87.* Ratio, quia ob honestum finem quisque potest juri suo renuntiare, & ideò plurimi Sancti viri suæ famæ cesserunt. *Secunda* autem sententia absolutè negat, eamque tenent *Philiarch de Offic. Sacto 1.p 2.l.4.cap. 14.* item *Rodriqu. Lorca, Lopez &c. ap Salm. num.85.* Ratio, quia nemo potest prodigere jus quod habet ad suam famam. *Tertia* verò sententia, quam tenent *Salm. n.88. cum Arauso, & Prado*, censet quòd licèt unusquisque possit ob honestum finem renuntiare ordini correctionis, ab alio tamen nequit talis ordo prætermitti, nisi prudenter credatur efficaciùs per Prælatum correptio fieri; Sed huic sententiæ rectè contradicit *Concina to. 2. pag. 139. num.23.* Si enim potest quisque isti juri cedere, bene poterit alter sua cessione uti. His tamen non obstantibus prima sententia omninò ut vera tenenda mihi videtur; Ratio, quæ mihi sufficit, est quia in Societate JESU adest Constitutio hujusmodi renunciationis, & ipsa fuit approbata a Paulo III. & Julio III. (ut testatur *Palaus loc.cit.*) qui approbarunt, & confirmarunt Institutum, & omnes Constitutiones præfatæ Societatis, & præcipuè eas quæ contradictiones patiebantur; Imò Gregorius XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, addidit excommunicationem contra tales Constitutiones impugnantes. Unde insipienter & temerè puto locutum fuisse *Philiarcum*, qui notam impietatis inurit huic Constitutioni renunciationis Societatis JESU, cùm Ecclesia non possit errare in approbatione Religionum, & suarum Regularum, ut docent. *Bellarm.Valent.&c.apud Viva in Quæst. Prodroma ad Propos.damn.num. 12.* Earum enim approbatio spectat ad materiam morum, in qua saltem impium, & temerarium est dicere Pontificem posse errare, juxta nostram Dissertationem adductam *lib.1 ex n.110.pag.42.* Advertit tamen *Palaus n.6.* quòd talis renuntiatio non dat potestatem manifestandi delictum alterius, nisi in casu dubio de emendatione, idest (ut explicat *punct.12.num.4.*) si dubitetur, an delinquens fuerit emendatus, vel an sit relapsurus; quia e converso, si constet de emendatione, & nullum sit periculum relabendi, rectè probabilius censet non posse crimen deferri ad Superiorem, dum ex Declaratione in Congreg. 7. ipsiusmet Societatis dicitur revelatio facienda esse *tantùm iis, qui remedium adhibere poterunt*; Ergo, cessante necessitate remedii, non poterit crimen manifestari. Præterea advertit idem *Palaus pu 9 num.7.cum Suar. & Sanchez*, quòd prædicta cessio fit, ut crimen reveletur Prælato tanquam Patri, non verò tanquam Judici.

246 Hæc quoad Denunciationem Evangelicam; Quoad autem Denunciationem Judicialem pertinet, hæc ad triplicem finem fit, 1. Ob publicam criminis punitionem. 2. Ut damnum læso resarciatur. 3. Ut quis tanquam indignus officiô privetur, aut ne indignus eligatur, aut ne ad Ordines promoveatur, aut ne matrimonium contrahat. Et de hac Denunciatione juridica præcipuè hic tractandum.

Et notandum I. quòd fraterna monitio non est necessariò semper præmittenda ad denunciationem Judicialem, juxta dicta mox supra *n.239.* Notandum II. quòd Denunciatio Evangelica transire potest in Judicialem ex communi sententia, quando post Evangelicam Reus non corrigitur; *Azor. Abb.* cum *Salm. num.54.* Notandum III. quòd si Prælatus aut per Denunciationem Evangelicam, aut per se, aut per indicia sufficientia noverit subditi delictum, primò poterit clam eum monere, pœnitentiam secretam ei injungendo, & etiam illum ab Officio, & a Conventu amovendo; modò ex hoc nulla ei obveniat infamia. Deinde poterit ad alia remedia devenire; sed, licèt ista nec etiam profuerint, & crimen vertat in damnum solius Rei, tunc non poterit judicialiter procedere, nisi crimen probari possit saltem per duos testes. Vide *Salm.cap.2. ex num.55.* Notandum IV. quòd, qui fraternam fecerit Denunciationem, potest inde ut testis adhiberi post Denunciationem judicialiter factam, ut tenent *Salm. num.53.* cum *Sot. &c.* Quia alius est processus Denunciationis fraternæ, alius Denunciationis judicialis.

247 Sed

247 Sed quæritur I. Utrùm, si crimen sit occultum, nec laboret infamiâ, & fraternaliter denunciatus non corrigatur, possit Prælatus cogere Denunciatores Evangelicos, ut faciant Denunciationem judicialem, & inde juxta illam Reum pœnis juris punire? Affirmat *prima* sententia cum *Sylv.Cordub.* &c. apud *Salm. cap.2.num.61.* quotiescunque crimen saltem per duos testes posset probari; & huic sententiæ consentiunt *Sanch.Cons.l.6.cap.2. d.11.n.332.* & *Nav.Sot.* &c. apud *Salm.cap.2.num.60.* casu, quo adsit spes, quòd delinquens ob pœnas emendabitur; Secus autem, isti dicunt, si talis spes non effulgeat, tunc enim vix permittunt posse Reum clam excommunicari. Probabilius tamen contradicit omninò *secunda* sententia cum *Suar. Pal.Led. Bann.* & *Salm. num 61.* & *62.* semper ac ex crimine nullum immineat damnum Communitati, aut particularibus Ratio, quia tunc delinquens adhuc possidet famam; nec punitio est necessaria ad bonum commune, quando crimen non est publicum.

Sed hic notandum 1. cum *Salm.n.68. Palao, Torres, & aliis*, quòd in tali casu poterit quidem Prælatus aliquibus viris prudentibus crimen manifestare, si hoc judicet necessarium ad remedium subdito adhibendum. Notandum 2. quòd Prælatus inferior, si ipse possit per se subditum corrigere, peccabit, si crimen Superiori manifestabit. Ita *Salm.* cum *Pal. n.21.*

248 Quær. II. Utrùm, si per publicum edictum, seu monitorium præcipiatur omnibus aliqua delicta denunciare, teneamur? Resp. quando crimina sunt notoria, procul dubio quilibet ea denuntiare tenetur; Secus verò, si sint occulta, etiamsi probari possint per duos testes; nisi crimina vergant in damnum Communitatis, aut tertii; Cum hac tamen differentia, quòd in criminibus in damnum tertii, tenemur fraternam monitionem præmittere, & correctione obtentâ, denunciatio judicialis est omittenda: si autem Reus non corrigatur, tunc judicialiter tenemur eum denunciare; dummodo possimus sine gravi nostro incommodo, ut *Salm. cap. 2. num.82.* In criminibus autem in damnum commune, nullâ prævîâ monitione, & etiam cum gravi nostro damno, Denunciationem judicialem proferre tenemur. Quamvis etiam in his *S.Thom 2.2.qu.33.num.2.* sic doceat: *Nisi fortè aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam monitionem possit mala impedire*. Sed hoc rarò accidit. Hæc ferè communiter a DD. docentur; Vide *Salm.c* a *ex n.74.*

Notandum hîc autem I. quòd, qui delictum sub secreti sigillo noverit, ut remedium, aut consilium delinquenti præberet, nunquam tenetur illud denunciare, quia jus positivum non potest juri naturæ derogare. Ita *S.Thom. 2.2. qu.70.a.1.ad 2.Sanch cap.2.d.20.* & *Salm.c.2.n.83.* cum *Nav.* &c. contra *Sotum*.

Notandum II. quòd, si quis rem aliquam accepit in compensationem sui certi crediti, non tenetur manifestare, quia edictum imponens Denunciationem intelligit loqui tantùm de rebus injustè acceptis. Ita *Sanch. cap.24.* & *Salm.num.83.* cum *Sylv.* Idem dicunt *Sanch d. dub.24.num.3.* & *Salm.num.85.* cum *Nav.* de debitore rei furtivæ, qui ob inopiam a restitutione excusetur.

Notandum III. quòd nemo, ut supra dictum est, tenetur denunciare cum gravi suo incommodo, nisi crimen redundet in damnum commune Reipublicæ, aut Religionis, ut crimen læsæ Majestatis, hæresis &c.

Sed hinc quær III. An sit obligatio denunciandi hæreticos cum periculo gravis damni? Distinguendum, si denunciandi sint tantùm suspecti de hæresi, uti sunt sortilegi, blasphemi, Confessarii sollicitantes, abutentes Sacramentis, commune est non esse tunc obligationem. Ita *Salm de Primo Præc. Dec.cap.4 n 89. Potestà de Denunc. num.267.* Nisi (dicunt *Salm. num.91.*) adesset damnum commune, nempe, si Sacerdos magnæ auctoritatis frequenter pœnitentes sollicitaret, &c. Si verò denunciandi sint hæretici formales, etiam excusare periculum gravis damni, nisi illi dogmatizent, tenent *Mazzotta to.1 pag.278. Less.Nav.Filliuc.* &c. apud *Salm.cap.3.num 108.* Sed veriùs oppositum est tenendum cum *Potestà d. num 267.* & *Salm. num.109.* cum *Suar.* & *Farinac.* Ratio, quia hæresis formalis de se serpit ut cancer, & ideo semper in damnum commune vergit. 249

250 Quær. IV. An teneamur denunciare conjunctos, quos hæreticos formales noverimus? Fratres sine ullo dubio tenemur denunciare; Filios verò a denunciandis Parentibus excusant *Abul.* & *Simanca* apud *Salm. de Primo Præc. cap.3. num.100.* Sicut ibidem *Bon Fill.Barb* &c. excusant etiam uxores a denunciando viros suos. Sed dicendum omnes ad denunciationem teneri, ex eadem ratione, ut supra, quia hæresis est pestis ita noxia, quòd difficilè habet remedium, & facilè in damnum vergit commune. Ita *Roncaglia pag 169 q ut.R.3. Bon de Oblig denunt.to.2.d.6.p.2.num.3.* cum *Farin. Azor. Salm.*

Salm. De 1. *Præc. c.* 4 *num.* 106. cum *Caj. Pal. Sanch. Dian. &c. cum communi*, ut testantur *Potestà num.* 268. *& Viva super Prop.* 5. *Alex.VII. num.* 15.

Hoc tamen dicitur, quoad hæreticos formales. Si verò denunciandi sint tantùm suspecti de hæresi, *Salm. de Primo Præc. cap.* 4. *num.* 83. pariter obligant etiam filios ad Parentes denunciandos; Sed nimis rigorosè, satis enim probabiliter tunc a denunciatione excusantur, non solùm filii, sed etiam conjuncti usque ad 4. gradum, ut tenent *Diana, Bordon. Lez. Homob. & alii* apud *Potestà num.* 221. Ratio, quia denunciare conjunctum, idem est ac grave damnum sive incommodum subire; quod rationabiliter excusat (quando periculum abest damni communis), ut diximus mox *n.* 249. & dicunt ipsi *Salm. de Offic. cap.* 2. *num.* 82.

251 Quær. V. Quænam sint crimina denuncianda tanquam de hæresi suspecta? Sunt I. Nuptiæ contractæ, vivente conjuge, ut *Salm. de* 1. *Præc. cap.* 4. *num.* 6. *cum communi*. II. Nuptiæ Clerici in Sacris constituti, vel Religiosi professi; etiam communiter *Salm. num.* 7. III. Si quis sine Sacerdotio Missam celebrat, aut aliud Sacramentum conficit: Ita ex Constitutionibus Pontificiis; vide *Salm. num.* 8 qui extendunt ad Sacerdotem celebrantem pluries in die, vel non jejunus, sine justa causa. IV. Alii pariter censent suspectum esse de hæresi Confessarium sigillum violentem, ut *Viva, de Leone, & Quintan.* At hoc negant probabiliùs *Salm. num.* 9. cum *Lugo, Bon. Mol. & communiori*, nisi ille errorem teneat non adesse hanc obligationem sigilli, vel istud non ita rigorosè obstringere. V. Extendunt etiam *Salm num.* 10. & 11. cum *pluribus* ad crimen sodomiæ, & bestialitatis, sed ipsi loquuntur pro Regnis Hispaniarum; Hoc tamen non viget in nostris partibus. Hic tamen obiter advertendum, quòd Clerici, & Regulares sodomitæ ex Constit. S. Pii V. privantur omni Officiô, & Beneficiô; modò I. Crimen sit consummatum. II. Adsit hujus criminis exercitium: ideo non sufficit, si patratum sit bis, vel ter, *Salm.* cum *Bon. ibid.* III. Adsit insuper sententia Judicis; nam, licèt Bulla dicat: *Præsentis Canonis auctoritate privamus.* Attamen sic videtur recepta, ut dicunt *Bon, Sanch. Henr.* &c apud *Salmant loc. cit.*

252 Quæritur hinc VI. An sint denunciandi blasphemi? Distinguendum: Qui preferunt blasphemiam hæreticalem certè denunciandi sunt. Sed hic advertit *Potestà num.* 219. quòd prorumpens in blasphemiam hæreticalem, non advertendo ad significationem, non peccat graviter, ideoque nec denunciandus. Secus verò, si blasphemet advertens, quamvis ex ira: quia tunc jam fit saltem suspectus de levi. Ceterùm probabiliter *Bon. loc. cit p.* 1. § 8 *num.* 5. *in fine, & Ronc. pag.* 170. *qu.* 4. *R.* 3. *cum Nav. &c.* dicunt non esse denunciandos, quos constet per lapsum linguæ errorem protulisse, & huic videntur expressè adhærere *Salm. de* 1. *Præc. c.* 3. *num.* 107 ubi ajunt ad obligationem denunciationis requiri pertinaciam hominis denunciandi. Immò *Sanch. Trull. &c. contra Salm. ibid. n.* 129. universè excusant ab obligatione denunciandi blasphemos hæreticales, semper ac ipsi per correctionem resipiscant.

Quoad autem simplices blasphemos, advertendum, quòd olim duæ aderant obligationes: una increpandi, & hæc abiit in desuetudinem, ejusque in loco successit obligatio correctionis, si fructus speratur, ut docet *Sanch l.* 2. *c.* 32. *n.* 46. *Pal Bon. &c.* Altera denunciandi Judici Ecclesiastico, vel seculari, & hæc etiam per desuetudinem non videtur ampliùs obligare, ut dicit *Viva de* 2 *Præc. q* 6 *a.* 2. *in fine cum Tamb. & Mazz.*

Rogabis autem, infra quantum temporis blasphemi hæreticales denunciandi sint? Loquendo genericè de criminibus suspectis de hæresi, juxta Edictum Inquisitionis Generalis Romanæ, tempus assignatum ad denunciationes est mensis a die scientiæ legis, & cessantis impedimenti, ut asserunt *Felix Potestà de Denunc. n.* 238. *pag. mihi* 535. *Mazzotta to.* 1. *pag.* 276. *q.* 5. & Auctor libri (*Istruz. per li Novelli Confess.*) *to.* 2. *c.* 14. *n.* 284. Loquendo verò præcipuè de tempore requisito ad denunciandos blasphemos hæreticales, dicunt *Sporer de* 1. *Præc Dec. c.* 10. *n* 12. ex Decreto Alex. VII. *de Suspectis de Her. & Salm. eod. tit. c.* 3. *num* 129. (sed fortè hi loquuntur juxta Edictum Hispaniarum) esse denunciandos infra sex dies; ita etiam *Viva de* 1. *Præc. q.* 5. *a.* 2. *n.* 11. qui idem ait de denunciatione Confessarii sollicitantis; sed Auctor præfatus (*Istruz. ut supra*) pro hae denunciatione assignat mensem.

Quær. VII. An superstitiosi sint denunciandi? Affirmant DD. generaliter loquendo, si superstitio fiat cum conscientia peccati, & suspicionem fundet de hæresi. Et hoc accidere dicunt, 1. Quando intercedit pactum expressum cum Dæmone. 2. Quando miscentur in ea res sacræ, ut Chrisma, Oleum Sanctum, Hostia sacrata. 3. Si Dæmon adoretur, vel ei porrigantur preces nefariæ, vel aliqui psalmi, qui in ejus honorem proferri videntur, ut psal- 253

mus

mus 108. *Deus laudem meam ne taceueris, &c.* 4. Quando Dæmon rogatur de his, quæ naturaliter nequit ipse scire. 5. Quando ex superstitione provenit effectus. 6. Quando quis ex professo alios instrueret. 7. Quando intervenit expressa Dæmonis invocatio (etsi, hac tantùm intercedente, excusant alii ab obligatione denunciandi). Ita *Suar. Azor. Pegna, & Simancas, vide Salm. de 1. Præc. loc. cit.*

Dixi *generaliter loquendo*, quia in hoc Regno denunciantur tantùm superstitiones, in quibus intervenit abusus Hostiæ Consecratæ, vel Olei Sancti; non verò aliæ. Et hæc est praxis hodierna; Horum enim criminum, quæ ad Mixtum Forum pertinent, præsens Rex noster Carolus VI. sibi animadversionem abdicavit, quando sortilegus est secularis, secus si est Ecclesiasticus.

254 Quæritur VIII. An sint denunciandi, qui denunciare tenentur, & omittunt? Si agatur de denunciando hæretico tantùm suspecto, probabiliùs negatur cum *Carena, & Lupo, & Potestà num. 284.* Ratio, quia non oritur suspicio ex suspicione. Si verò de denunciando hæretico formali, dicit *Potestà num. 286.* denunciandos esse eos qui ex officio tenentur denunciare, & negligunt; Et idem dicit de teste crimen falsò negante, vel de dissuadente denunciationem debitam; quia isti verè censentur de hæresi suspecti, nisi omissio fiat ex causa amicitiæ, consanguinitatis, &c. Ita *Potestà cum communi*. Alios verò non denunciantes, licèt etiam ipsi fiant de hæresi suspecti, si nullam habeant causam occultandi, ut dicunt *Salm. de 1. Præc. cap. 3. num. 116.* tenent tamen *Lupus, & Bordon. apud Potestà* non esse denunciandos, ne detur processus in infinitum.

Notandum autem super hac materia I. Neminem teneri denunciare seipsum; nec socios sui criminis, cùm hoc esset idem ac seipsum denunciare. Verùm, si quis de crimine legitimè a Judice interrogetur, tenetur tam se, quàm socios manifestare. *Salm. n. 104. cum Caj. Suar. Trull. &c.*

Notandum II. Certum esse, quòd non tantùm Superiores Regulares, quibus directè imponitur onus denunciandi ex Decreto Alex. VII. edito in anno 1660. Sed omnes Fideles tenentur ad denunciandum criminosos de hæresi, etiam leviter suspectos, ut loquitur Decretum; Dum in fine ejus statuit Pontifex: *Decretum hoc omnes ubique existentes arctare, & afficere*; Et ita cum communi sentiunt *Salm. cap. 4. num. 104.* Sed bene hìc advertunt 1. minimè esse denunciandum illum, de quo habeatur suspicio ex levibus indiciis, ver. gr. si audias crimen alicujus a testibus parùm fide dignis. Ita *Nav. Sayr. Cordub. cum Salm. cap. 3. num. 117.* Advertunt 2. quòd, ut sit obligatio ad aliquem denunciandum, requiritur, ut ille sit hæreticus proprius, & pertinax, non verò, si nimirum per ignorantiam, metum, incuriam, lapsum linguæ Fidei protulerit injuriam, de qua, si secretò corrigatur, sine dubio censeatur abjuraturus. Ita *Salm. loc. cit. cum aliis*. Hinc inferunt *Bon. & Farinac. apud Salm. ibid. ac Potestà num. 258.* minimè esse denunciandum hominem simplicem & pium, seu Concionatorem aliquam propositionem hæreticalem ex incuria proferentem; præsumitur enim non ex animo locutus esse.

Notandum III. Juxta jus commune ex *Extravag. Excommunicamus.* eos, qui advertenter negligunt hæreticos denunciare, incurrere excommunicationem ferendam: etsi juxta edictum Hispaniarum ibi incurratur excommunicatio ipso facto, & reservata. Utrùm autem in aliis Regionibus hæc excommunicatio sit reservata? Affirmant *Salm. cap. 4. num. 70. & Potestà num. 641.* qui affert Decretum S. C. Sed negant *Lupus ap. Potestà & Bonac. l. c. Vide to. 2. D. 6.*

DUBIUM VI.
De Testibus.

255 *Quomodo debeant esse, & testificari Testes ad probandum?*
256 *Qui rejiciuntur? 1. Servi. 2. Mulieres. 3. Minores; 4. Inimici. 5. Conjuncti, & Domestici. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Personæ inopes & viles.*
257 *In quibus casibus sufficit dictum unius Testis?* 258. *Quid si unus Testis deponat de una propositione hæretica, & alius de altera?*
259 *An semper sufficiant duo testes ad probandum?*
260 *Quales debent esse testes, ut plenè probent?*
261 *An Laici repellantur a testificando contra Clericos? Quid e converso?*
262 *An testes inepti, ut supra, faciant indicium?* 263. *An Religiosi probent in causa sui Monasterii?*
264 *An, & quando quis testari teneatur?*
265 *An Testis teneatur fateri veritatem Judici non legitimè interroganti?*
266 *Quando Judex legitimè interroget?*
267 *An Testis teneatur manifestare crimen, si Accusator unicum testem afferat?*
268 *Non teneris manifestare Judici etiam legitimè inter-*

interrogant, I. Si scias rem ex Confessione. II. Sub secreto. III. Si tibi immineat damnum. IV. Si accepisti a parum fide dignis. V. Si rem accepisti per injuriam. VI. Si alter probabiliter non peccavit.

269 *Ad quid teneatur falsum testatus?*

270 *Quando peccent testes? Dub. 1. An peccent contra justitiam, si se abscondant, ne citentur? Dub. 2. An si fugiant post citationem? Dub. 3. An si interrogati veritatem occultent?*

271 *Quomodo facienda est depositio testium?*

255 „ SUppono, ad legitimam, & plenam in judicio probationem requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur: 2. De eodem facto, & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quominus testari possint, juxta vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

256 „ Hinc a testando rejiciuntur 1. Servi 2. Mulieres. *(*Intellige tamen hoc de jure Canonico, ex c 33. qu. 5. Non verò de jure Civili, tam in causis civilibus, quàm criminalibus, ut Gomez, Sanch. Trull. apud Salm. de Offic. cap. 3. num. 6. Verumtamen ad Reum damnandum nec plures etiam mulieres sufficiunt. Vide Salm. n. 7.*)* 3. Minores 20 annis in criminalibus; in civilibus autem impuberes. *(*Isti tamen, etsi ad probandum non sufficiunt, nisi in crimine læsæ Majestatis, fundant tamen indicium etiam ad torturam. Salm. cap. 3. n. 8. & 9.*)* 4. Inimici *(*Licèt sint reconciliati, sed de recenti (secus, si ex longo tempore). Et hoc etiam in delictis læsæ Majestatis: Et etiamsi inimicitia non fuerit gravis, ut dicunt Salm. d. c. 3. n. 12. cum communi*)* 5. Sanguine juncti *(*Usque ad 4. gradum, ut Salm. ibid. num. 21. nisi sit crimen hæresis. Vide alia circa hoc punctum apud Salm. ex d. n. 21.*)* & domestici *(*Ut famuli, coloni.*)*; exceptis quibusdam casibus apud *Less. l. 24. cap. 3. n. 38.* 6. Infames *(*Sive de jure, idest per sententiam, sive de facto. Quinam autem dicantur infames? Vide c. Infames 6. q. 1. & Salm. c. 3. n. 10. & 11.*)* 7. Perjuri. 8. Socii criminis. *(*Excipe, si crimen sit hæresis, vel maleficii, vel tale, quod non possit sine socio patrari. Salm. cum aliis cap. 3. n. 15. & 16. An autem duo socii criminis faciant saltem semiplenam probationem contra tertium socium? Affirmat Less. cap. 29. dub. 17. Sed plures alii negant apud Salm. de Offic. cap. 6. num. 2. in fine.*)* 9. Personæ inopes, & viles. *(*Nisi sint probatæ vitæ. Vide Salm. cap. 3. n. 17.*)* 10. Deliri, & semifatui, ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis.

Notandum, quòd unicus testis sufficit ad probandum in aliquibus casibus, etenim I. Testimonium unius sat est ad impediendum Matrimonium illegitimum, ex *c. Præterea. 2. De Sponsal.* Debet hic tamen jurare se impedimentum certò scire; & non sufficit, si testis sit de solo auditu, nisi impedimentum sit consanguinitatis, & adsit alius testis de certa scientia, licèt hic deponat sine juramento. Ita *Sanch. Cons. l. 6. cap. 5. d. 10. num. 1. & Salm. Tract. 9. de Matrim. cap. 8. num. 102.* Sola tamen fama sufficit ad impediendum Matrimonium. II. Testimonium solius Episcopi sufficit ad probandum in judicialibus attinentibus ad suum munus, si testetur in scripturâ suo sigillo obsignatâ; *Salm. de Offic. c. 3. num. 24.* cum *Bald. Mascard.* &c. III. Ad delicta Religiosorum punienda sufficit testimonium unius, si delictum sit tale, ut aliter probari non possit; Et ita Religiosus sollicitans pœnitentem, per illam tantùm denunciatus potest puniri aliquâ pœnâ arbitrariâ, sed non ordinariâ; *Sanch. cap. 5. d. 12. num. 4. Salm. ibid. num. 35. cum aliis*: Et idem docent ibi *Val. & Sot.* pro culpis levibus. Ceterùm in criminibus gravibus, quæ gravem merentur punitionem, rectè tenent, & absolutè *Salm. n. 35.* cum *Peyr. & Pell.* contra *Sanch. & alios*, requiri omninò saltem duos testes, quia fama Religiosorum non debet minùs æstimari, quàm fama secularium. IV. Credendum est Officiali publico testificanti de aliquo crimine levi; secus, de gravi; *Barbos. Farinac.* &c cum *Salm. n. 36.* Et idem dicunt de perito in sua arte, ver. gr. si Medicus testificetur mortem alicujus causatam fuisse a vulnere; *Salm. ibid. cum aliis*. V. Unicus testis probat, quando agitur de læsione Minoris; *Barb. Gabr. Salm. num. 37.* Sic etiam probat interpres alicujus linguæ ignotæ. Sic etiam probat persona, cui standum dixit Testator in suo testamento. Unicus quoque testis probat Miraculum; *Salm. n. 37. cum aliis*. 257

Sed quæritur hic, si unus testis deponat de una propositione hæretica, & alius de altera, an isti plenè probent aliquem esse hæreticum? *Gom. Barb.* &c. affirmant probare illum esse hæreticum in genere. Sed longè probabiliùs *Les-* 258

sius

sius lib.2 cap.30 num.33. Rodr.Vill.&c. cum *Salm. de Offic.cap.3.num.*38. Negant tales testes facere plenam probationem, licèt faciant plusquam semiplenam. Ratio, quia, cùm non probatur priùs hæresis in specie, non potest probari hæresis in genere. Excipe tamen crimen sollicitationis in Confessione, quod per testes singulares comprobatur, concurrentibus tamen aliis indiciis, & præsumtionibus.

259 Exceptis autem supradictis casibus, ad probandum requiruntur, & sufficiunt duo testes in causa tam civili, quàm criminali, ex *Deutor. 17. 6: In ore duorum, vel trium testium peribit, qui interficietur*. Et ex *Joan.8: Duorum hominum testimonium verum est*. Ratio quia ad humanas actiones probandas sufficit certitudo moralis, & probabilis. Ita *S.Thom 2.2.qu.70. a.2. Less Sot.& Salm. de Offic.cap 3. num.43.communiter*. Ab hoc tamen excipiuntur aliqui casus, in quibus Jus positivum requirit majorem numerum testium, nempe ad probanda testamenta, ad damnandos Episcopos, vel Clericos; nam ad condemnandum Episcopum, requiruntur 12. testes, & ad condemnandum Sacerdotem, seu Clericum requiruntur saltem plusquam duo. Vide *Salm cap.3.num.*44 *&* 47.

260 Præterea testes, ut plenè probent requiritur I. Ut sint contestes, ita ut conveniant non solùm in substantia actûs, sed etiam in principalibus circumstantiis, ideit personâ, locô, tempore, modô; nisi circumstantiæ sint parvi momenti, puta, si unus dicat casum contigisse horâ tertiâ, alius quartâ: unus tempus fuisse nubilosum, alius serenum, & similes. Ita *S.Thom.2.2.q.70 a.2.a 1 2.Salm c.3.n 46.&* 48. Requiritur II. Ut testes deponant cum juramento, aliàs non probant, ex *cap.51 de Test.&c. Tus q.29.de Test.* Ubi ait *Panormit: Nec Episcopo quidem, ut testi credi in alterius præjudicium, nisi jurato*. Requiritur III. Ut testes per se immediatè rem perceperint externè eo sensu, quo res percipitur, puta, ut ipsi viderint occidentem, audierint blasphemantem, &c. *l Sola. 4. C. de Test. & c.4. §.Solam. qu 3.* Vide *Salm c.3. num* 48. *&* 49. cum *Sylv.Pan Tab.& communi*. At in hoc notandum, quòd nec etiam sufficiunt ad plenè probandum testes, qui deponunt audivisse quidem per se, sed mediatè, ideit mediò pariete, cortinâ, quin viderint etiam loquentem, ut *Salm.* cum *Farinac & aliis num.*50 *&* 51. Hoc autem currit in causa criminali, non autem civili; exceptò Testamentô, ubi requiritur, ut testes non solùm audiant, sed etiam videant testatorem loquentem, ex *l. Si non speciali C.de Testam.Salm ibid.* Testes autem de auditu alieno, nempe qui crimen narrari audiverint ab uno, vel duobus testibus de visu, non solùm non probant, sed nec etiam semiplenam probationem faciunt, ut *Salm.c.3.num* 52. cum *Miranda, Farinac & communi Juristarum*. Quando verò adsint plures contestes pro Reo, & plures contra, standum est pro Reo, ut docet *S.Th. 2.2.q 70 a.2. ad 2.* Etiamsi testes contrarii sint majores dignitate, ut *Salm. num.*14. cum *Pan. Men.&c.*

Adde, quòd Laici in criminalibus repelluntur a testificando contra Clericos, ex *c.2 q.*1 2. In aliquo tamen casu possunt Episcopi uti laicis testibus probatæ vitæ ad probanda crimina suorum subditorum: E converso Clerici, & Religiosi possunt testificari contra Laicos, etsi ad hoc non possint compelli a Judice seculari, ex *c. Quanquam.* 14. *q.*2. Ex præfato tamen textu clarè deducitur non posse Clericum testificari coram Judice seculari, sine licentia sui Superioris. An autem testimonium Clerici sine licentia Prælati valeat? Affirmandum probabiliùs cum *Sanch.Conf.l.6.cap.5.d.17. num.2. Trull. Azor. &c. ac Salm. cap.3. num.*28. contra alios qui dicunt non valere testimonium Clerici, sed tunc tantùm, cùm is vi compulsus deponit. Clericis autem, & Religiosis non videtur esse vetitum testes esse in instrumentis, cùm hoc nullibi interdicatur; Vide *Sanch Dec tom.2 l.6. c.12.num 106 & Salm ibid.num 29.* 261

Notandum I. quòd testes inepti (numerati ut supra *ap Bus*) si deponant, faciunt aliquod indicium, sed non plenum, nec sufficiens ad torturam; Immo servi, vel graviter inimici omninò repelluntur. Sed, si crimen commissum est noctu, vel in aliquo loco secreto, tunc facilè admittuntur. Deinde, si testes sint inepti principaliter ob favorem partis, ut inimici, domestici, &c. si pars eos admittit, Judex non valet eos repellere. Vide *Salm c.3 n 31.* 262

Notandum II. quòd Religiosus in causa sui Monasterii bene potest testificari, ex *c. Statuimus. De Test*. Et idem dicitur de Canonico in causa sui Capituli, de Clerico in causa suæ Ecclesiæ, & de Collegiali in causa sui Collegii, quotiescumque in causa ipsi nullum interesse habeant particulare. Advertendum tamen est, illorum testimonium non esse omninò integrum, & insuper non esse admittendum, quando alii testes haberi possint; *Salm. cum aliis cap.3.num.*45. 263

Mmmm „ Quæri-

264 „ Quæritur 1. An, & quando teneatur quis „ testari? 2. Ad quid teneatur, qui non vult „ testari, aut qui falsa est testatus?
„ Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel „ ex charitate, cùm ita necessarium est, ad „ avertendum grande malum proximi, aut „ Reip. vel ex præcepto, cùm Judex, seu Superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo ultimo casu, si fugias, aut „ occultes te, antequam ad testandum citeris, „ non peccabis contra justitiam; ideoque nec „ teneberis restituere, ut, contra multos, docent „ *Valent. & Less.* Ratio est, quia tibi necdum „ est præceptum; Si quod autem jus nascatur „ parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò, etsi sit communis sententia, ad „ restitutionem teneri eum, qui a judice citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit, cùm sit efficax, & moralis causa, ut „ Judex sententiam ferat in alterius damnum: „ non tamen est improbabile, quod docent „ *Mol. & Less.* non teneri. Ratio est, quia citatio intimata non inducit obligationem justitiæ, sed tantùm obedientiæ; proindeque „ non compatens contumax tantùm est, & „ inobediens, non autem injustus. *Less. l. 2. „ c.17. & 30. Vid. Bon. Laym. ll.cc.*

265 Hic notandum certum esse, quòd Judici non legitimè interroganti testis non tenetur fateri veritatem: Tunc enim poterit licitè respondere (etiam cum juramento) *crimen nescire*, ita ut teneatur illud ei manifestare. Ita *S.Thom. 2.2. qu.69. a.1.* ubi ait, quòd eo casu: *Non tenetur accusatus respondere, sed potest vel per appellationem, vel aliter licitè subterfugere.* Et idem *communis DD.* dicit etiam de teste. Vide dicta *de Restrictione non purè mentali lib.3. n.11.*

266 Sed quæritur I. Quandonam Judex legitimè interroget? Resp. quando adest semiplena probatio, puta, unus testis de visu, vel auditu proprio, ut supra; vel si adest notorietas, aut infamia criminis, vel indicia evidentia: vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testibus probandum (aliàs, etiamsi plures testes adsint de aliquo crimine; nemo eorum teneretur crimen revelare); Omnia hæc enim æquivalent semiplenæ probationi; quâ interveniente, delictum non dicitur ampliùs secretum, ideo Judex tunc habet jus, ut testis veritatem manifestet. Ita communiter *Less. l.2. c.3. d.5. & 6. Navar. & alii cum Salm. c.3. n.56. & 57* qui advertunt *num.62.* cum *Sayro*, quòd, ut testis teneatur tunc respondere, requiritur, ut infamia, vel semiplena probatio, vel indicia, ut supra, sint jam probata, & a Judice testi manifestentur; nisi constet Judicem esse probum, & asserat se legitimè interrogare.

Quær. hinc II. Utrùm, quando non adest semiplena probatio, sive infamia, vel evidentia indicia criminis, ut diximus, si Accusator unicum testem tantùm afferat, teneatur testis veritatem manifestare? Affirmant *Salm. cap 3. num.60. & 61.* cum *Soto*, *Val. &c.* quia (dicunt) quando adest Accusator conscius de crimine, & unicus testis, jam Reus censetur æquivalenter infamatus. Sed probabiliùs negant *Roncaglia pag.481. q.4. R.2 cum Less. Passer.* item *Sylve. Nav. & Bann apud Salm. n.59.* juxta supra posita. Et idem clarè videtur docere *S.Thom 2.2. q.70. a.1.* ubi dicit tunc legitimè testem interrogari, *quando vel de manifestis, vel de his, de quibus infamia præcessit, interrogatur.* Ergo non legitimè interrogat Judex, quando non præcessit vel notorietas (hoc enim significat Tò *de manifestis*), vel infamia, aut alia semiplena probatio, ut supra. 267

Resp. 2. Etiam legitimè, & juridicè interrogatus non teneris testari sequentibus „ casibus: I. Si scias rem ex Confessione. II. „ Si accepisti sub secreto naturali * (*Etiam „ sub secreto tantùm commisso, ut S.Thom. 2.2. „ qu.20. a.1. & communis cum Sylv. & Salm. ibid. „ ex num.65. contra Sotum; Quia præceptum naturale præferendum est præcepto Judicis; Vide „ dicta l.4 num 49. pag 529. Intellige tamen, nisi „ immineat damnum commune, vel nisi aliunde „ scias; tunc enim teneris ad manifestandum, „ ut communiter DD. cum Salm. num. 20.*)*, „ ut Consiliarius, Advocatus, Medicus, &c. „ modò tamen non sit necessarium ad magnum „ Reipublicæ, vel proximi malum avertendum * (*Ut S.Thom loc.cit. & Salm. num.68. cum „ communi.*)*; tunc enim licet tale secretum „ detegere, etiamsi jurasses te nulli dicturum: quia tale juramentum non obligat, „ cùm jure naturæ teneatis ad contrarium. „ Vide *Laym cap.4. num.9.* III. Si ex testimonio tibi, vel tuis immineat notabile damnum: „ nisi tamen damnum publicum, vel privatum „ alienum prævaleat, ut notat *Card. de Lugo „ de justit. disp.30. num.10.* Unde communiter „ non teneris testari contra consanguineum. „ IV. Si a viris non fat fide dignis accepisti: „ tunc enim potes te habere, ac si nihil scires * (*Immo Sanch. Dec.l.5. c.2. num.5 & Nav. „ Sot. Arag. & alii cum Salm. cap.3. num.69. dicunt „* 268

„ *testem*

" *testem de auditu alieno non teneri ad manifestandum, quando Judex nihil aliud ab eis exigit, nisi ut dicant id quod sciunt; quia, ajunt, scire propriè non est credere, sed veritatem perceptam visû, vel alio sensu in mente retinere: quæcunque autem alia notitia pertinet ad judicium, non ad scientiam.*)" V. Si factum intellexisti per injuriam, ver. gr. aperiendo literas, cogendo alium ad revelationem, &c. *Laym. l. 3. t. 6. cap. 4. num. 5. Mol. d 5. num. c.* VI. Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti; ex quo, tanquam de fure, inquiratur. Ratio est, quia mens Judicis est inquirere de delicto. Vide *Azor. 3. p. t ult. cap. 27. Fill. Bon. d. 10. qu. 3. p. 3. Laym l. c.*

269 " Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur revocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si Reus de ea periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus; Ita communiter. Ratio est, quia in damno æquali potiùs habenda est ratio innocentis. *Vid. dub. seq. a. 1.*

" Dixi 1. *Sciens*: quia, si ex ignorantiâ, inadvertentiâ, aut oblivione inculpabili falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit; non tamen ad restitutionem, etiamsi Reus damnetur. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque ex delicto.

" Dixi 2. *Causa efficax*: quia, si a parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, ver. gr. quia per falsa testimonia aliorum jam tota causa damni erat data, ita ut judex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l. 2. cap. 30. & Laym. l. 3 t. 5 c. 8.* & alii.

270 " Testis peccat 1. Si affirmet, quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Judici justè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

Sed dubitatur 1. An peccet contra justitiam, & teneatur ad restitutionem testis, qui se abscondit ne citetur a Judice? Affirmant *Sotus de Just. l. 5. q. 7. a. 1. & alii apud Lugo D. 39. num. 4.* Sed communissimè, & veriùs negant idem *Lugo num. 5. Less l. 2. cap. 30. num. 58. cum Salon. & Penna, ac Bon. de 8. Pr. D. 10 qu. 3. p. 3. num. 12. cum Nav. Fill. Bann. Reb. Sayr. & aliis.* Ratio, quia licèt possit ille graviter peccare contra proximi charitatem, non tamen peccat contra justitiam, cùm nemo teneatur præcepto Superioris parere, antequam ei imponatur.

Dubitatur 2. An teneatur ad restitutionem testis, qui fugit post citationem? Affirmant *Sotus l. c. Sanch. Consl. 6. c. 5 du. 3. num. 4.* item *Nav. Azor. Fill. Salon & Reg. apud Bonac. l. c. n 13.* Quia eo ipso, quòd testis est citatus, tenetur ex justitia testimonium dicere; Prout si Judex præcipit alicui, ut proferat scripturam ad causam pertinentem, tenetur ipse ex justitia illam exhibere, aliàs debet damnum parti restituere. Negant verò communiùs & probabiliùs idem *Lugo l. c. num. 5. & Mol D 83. v. De teste*, & probabile putant *Bonac. num. 13. ac Less. num. 59. cum Sylvest. v. Testis num* 8. Ratio, quia citatio illa non imponit obligationem justitiæ, sed tantùm obedientiæ. Nec obstat paritas allata scripturæ proferendæ; nam bene respondet *Lessius*, quòd scriptura illa sine dubio ex justitia proferri debet, cùm sit res externa de qua Respub. justè potest disponere, sicut de aliis bonis Civium, quando oportet ad jus illorum tuendum; Non sic de obligatione testificandi.

Dubitatur 3. An teneatur ad restitutionem damni testis, qui legitimè interrogatus a Judice veritatem occultat? Certum est teneri si ipse positivè falsum deponat circa factum, puta si dicat domum Petri scire esse Pauli; vide *Lugo D. 39. num. 4.* Idem dicendum putat *Holzmann to. 1. pag. 503. num. 710.* de teste, qui fuerit præsens in datione mutui, & postea interrogatus id negat, quia jam ille infert injuriam alteri damnosam. Sed quid, si testis veritatem celet, negativè se habens circa factum, nempe si respondeat illud nescire, cùm revera sciat? Affirmant etiam teneri ad restitutionem *Salm. tr. 27. cap. 1. num. 20.* & idem dicere debent omnes AA. citati pro prima sententia dubii antecedentis; ob eandem rationem, ut supra, quia testes, positô præceptô Judicis, tenentur ex justitia veritatem patefacere: Et sicut Judex contra justitiam peccat, si sententiam non proferat, sic dicunt peccare testes, qui veritatem non manifestant. Sed contradicunt *Mol. D. 83. v. De teste, & Lugo l. c. n. 5. cum Rainaudo, & aliis*, ac meritò probabile putat *Less. ap. eundem Lugo.* Ratio, quia testis non tenetur veritatem deponere, nisi aut ex præcepto Judicis, aut ratione juramenti præstiti; unde tacendo veri-

tatem

tatem non peccat contra justitiam, sed tantùm contra obedientiam, vel etiam contra Religionem. Dispar est autem Judex a teste, Judex enim ex quasi contractu cum Republica inito, ratione officii assumti, tenetur ex justitia justam sententiam ferre; testis verò non tenetur ex justitia, sed tantùm ex obedientia officium testis peragere, & ideo tantùm contra obedientiam peccat, veritatem non manifestando. Huic sententiæ adhæret etiam *Bonac. l.c.n.14.* Hic tamen Auctor addit, quòd si testis juravit se dicturum veritatem, tenetur tunc ex justitia illam dicere, quia ex juramento promissorio oritur obligatio justitiæ; Sed probabiliùs contradicit *Less. num.60.* quia testis, jurando se dicturum veritatem, non intendit se obligare ex justitia, sed tantùm ex virtute Religionis ad illam manifestandam.

Sed dices: Qui fraude, aut mendaciò impedit aliquem a consecutione justi boni, tenetur utiquè ad restitutionem damni illati, prout diximus *l.3.num.587.pag.320.* Sic igitur pariter tenetur damnum restituere testis, qui dicendo se nescire, quod verè scit, jam impedit per tale mendacium proximum a consecutione sui juris. At respondetur hoc procedere, quando mendacium est causa positiva, sive influxiva damni; secus si tantùm negativa. Testis autem qui dicit se nescire veritatem, quam scit, est causa tantùm negativa damni, cùm nullum apponat impedimentum positivum, ne alter suum jus consequatur, sed solùm non removet impedimentum alteri obstans, scilicet defectum probationis: ad quod removendum poterit quidem Testis ex obedientia, & Religione, ut diximus, aut etiam aliquando ex charitate esse obstrictus, sed non ex justitia, nisi fortè peculiare pactum cum parte inierit de veritate manifestanda.

271 Pro complemento hujus puncti, quæritur I. An sufficiat depositio facta tantùm in scriptis, & non oretenus? Affirmant aliqui, & *Salm. cap.8 num.72.* probabile putant; Atque Prælatos, & Visitatores hac opinione bene uti posse dicunt ad strepitum vitandum; Et hanc tenent *ibi Rodr.&c.* saltem si causa sit levis momenti. Communis tamen sententia, & probabilior negat hoc sufficere in causa criminali, ut habetur ex *c. Testes. 3. qu.6. & c. A nobis. Qui Matr. acc. &c.* ubi: *Nullius momenti est subscriptio, quoad sententiam proferendam*; Licèt valeat hæc ad probandam infamiam extrajudicialiter, ut *Felin.& Far.* apud *Salm. cap.3. num.74.* Debet igitur depositio fieri oretenus, & tactâ aliquâ re Sacrâ, ut Cruce, vel Evangelio; Sacerdotes tamen, sufficit quòd jurent tacto pectore; *Salm. num.76.*

Judex autem per seipsum debet testes examinare, ut docent communiter DD. cum *Covarr. & Salm. cap.3. num.76.* Potest tamen Judex examen alteri digno committere, prout *Salm. ibid.* dicunt constare ex praxi omnium Tribunalium, si Judex sit impeditus, vel si testes non possint ob senectutem, vel paupertatem Judicem adire, ut patet ex *c. Si quis. De Test.* In causis verò criminalibus ipse Judex examen solet excipere, ex *Auth. De Testib. §. Hæc omnia.*

Testis interrogandus est de sua ætate, nomine, cognomine, & conditione; Interrogandus inde per articulos de facto & ejus circumstantiis, nempe de loco, tempore, de aliis personis adstantibus ad factum: Item de ratione suæ notitiæ, præsertim in causa criminali; Vide *Salm. num.78.* Item debent scribi verba testis, prout ipse profert. Item cavendum, ne testis sciat depositionem ab alio teste factam: *Salm.n.80.*

Testi deprehensio in aliquibus falsum dixisse, in aliis non est credendum; *Salm. num 82.* Depositio demum debet denuò ante testem legi, & ab eo ratificari; & in ratificatione notandum est id quod a teste additur, vel mutatur. Et in fine Secretarius scribere debet: *Quæ omnia affirmavit verissima esse juramentò, quod præstitit: Et, cùm omnia, quæ deposuit, lecta et fuissent de verbo ad verbum, illa ratificavit, propriâque manu subscripsit.* Et in fine depositionis cujuslibet testis, Judex, testis, & Secretarius se subscribere debent. Et, si testis scribere nesciat, signet crucem, & alius pro ipso subscribat, & Secretarius ibidem hoc notet. Sic autem ratificatâ depositione, nulla ampliùs habenda est ratio de iis, quæ testis aliter postea dicat, etiam in articulo mortis, ut dicunt *Bald. Felin. & Men.* Vide *Salm. num.83. & 92.*

Factâ autem Rei citatione, vel oretenus, vel realiter per incarcerationem Rei, vel per edictum, si Reus fugerit; ac lite sic contestatâ (quod certè est necessarium ad essentiam processûs), iterum repetendi sunt testes cum juramento; excepto casu, quo procedatur in Reum absentem, ut contumacem; vel si testes, qui deposuerant, defuncti sint; vel si Judex procedat ex officio, & non ad instantiam partis. Ita communiter DD. apud *Salm. ex num.85.* Licèt *Rodr. Suar. Lez. &c. ibid. num.88.* teneant in

causis

causis Religiosorum hanc ratificationem non requiri. In hac autem ratificatione magis credendum est Tabellioni, qui depositionem scripsit, quàm testi asserenti aliud deposuisse, quàm scriptum est; Ita *Covar. Bald. &c.* apud *Salm. num.* 92.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

An, & quomodo Reus teneatur fateri veritatem?

272 *Quid respondere potest Reus non legitimè interrogatus?*
273 *Quando Reus non tenebitur crimen fateri?*
274 *An teneatur Reus crimen fateri cum timore magnæ pœnæ?*
275 *An peccet graviter Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit?*
276 *Quando autem tenetur Reus suam Confessionem revocare?*
277 *An Reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta Testium, aut Accusatoris? Et an peccet graviter, si crimina falsa eis imponat?*
278 *An Reus teneatur revelare complices?*

272 RESP. 1. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, ut mendacium absit. Ratio est, quia tunc Judex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less. & t.6. l.3. cap.5. Bon. d.10. q.3. p.2.* * (*Ita Caj. Azor. Sanch. Ronc. & alii, juxta dicta l.3. num.154. ex D.Thom 2.2. qu. 69. a. 1.*) * *Unde resolves.*

273 1. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Judex non sit legitimus. 2. Si a seipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extant. Ratio est, quia in his Judex non interrogat legitimè. *Azor. Less. Fill. Lay. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d. 40. num.* 1.

2. Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitimè interroget: quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, Superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Laym. l.c. Sanch. l.6 conf. cap.2. d.31. Salas, Card. de Lugo, &c. contra Sylv. Bon.* & alios. * (*Ita absolutè tenent Salm. de Offic. cap.7. num.2. cum Sot. Sanch. & Navar. & Sanch. Conf. l.6 cap.2. du 31. num.2. cum Soto, Cord. Caj. Nav. Palac. &c.* (*contra Palud. Sylve. & S. Antonin.*) *Ratio, quia reus possidet suam vitam, & famam, unde in dubio habet jus eam servandi, usquedum constet de legitima interrogatione.*) *

3. Judex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quomodo probetur delictum, &c. ut Reo constet, an legitimè interrogetur, quia non tenebitur respondere; alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bonâ fide possidet, spoliare. *Cajet. Nav. cap.25. num.43.* C. *de Lugo d. 40 n.1.* * (*Idem dicunt Sot. Tol Less. &c. cum Salm. ibid. num.3. communiter.*) *

4. Si Reum juridicè quidem interroget Judex, sed nonnisi ex falsa præsumtione delicti, ver. gr. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest Reus (idem est de teste), licèt sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia, si Judex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum *S. Thom. q.66. a.1. Sot. Fag p.8. c.34 Diam. p.3. t.5. misc. R 65 C. de Lugo dub 40. n.4.* * (*Idem dicendum, si quis occidit ob justam sui defensionem; tunc Judici interroganti potest respondere, non occidisse, hoc est cum culpa*; Ita *Sotus, Salon. cum Salm. c.6 num.19.*) *

274 Resp. 2. Etsi communior, & verior sententia sit *S.Th. 2.2. qu.69.* si Reus legitimè interrogetur a Judice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere; probabile tamen est etiam, quod ex *Sylv.* docent *Sà, & Less.* non teneri saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum Reip. timeatur. *Tann. q.4. d.5. Card. de Lugo d.40. num.15.* ubi dicit esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio est, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, ver. gr. mortis; tum quia inhumanum videtur, qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem pœnam, ver. gr. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. *Bon. in 8. præc. d.10. qu.3. p.2. num.17.*

Cele-

Celebris est hæc quæstio, an teneatur Reus fateri crimen Judici legitimè interroganti, cum timore magnæ pœnæ? Affirmat *prima* sententia cum *S. Thom. 2. 2. q. 69. a. 1. ad 2. Sot. Less. Sanch. Tol. Sylvest. & Salm. de Offic. cap. 7. num. 9.* qui dicunt hanc in praxi tenendam, quamvis contrariam vocent probabilem ob authoritatem DD. Ratio, quia Judex jus habet præcipiendi, quando legitimè interrogat, ut Reus crimen ei revelet; ideoque Reus peccat contra justitiam, si hac in re gravi ei non obediat. *Secunda* tamen sententia, quam satis probabilem etiam intrinsecè puto (quamvis primam censeam probabiliorem) cum *Bus. & Sà, Suar. Fill. Elbel de Jur. num. 144. Rodr. Vill. Henr. Peyrin. Fagund. &c.* apud *Salm. num 6.* & quam probabiliorem censet *Lugo de Just. D. 40. num. 15. in fin.* Hæc sententia negat teneri Reum crimen suum revelare casu, quo damnandus foret ad mortem, aut ad triremes, ad carcerem perpetuum, vel ad amissionem omnium bonorum, vel totius famæ, & honoris. Ratio, quia videtur non adesse hanc duram legem, tanquam humano modo impossibilem, ut quis teneatur quasi ipsemet se condemnare ad gravissimam pœnam, crimen suum confitendo; nisi commune damnum immineat ex reticentia confessionis delicti, puta hæresis, læsæ Majestatis, &c. tunc enim Reus tenetur se ipsum prodere, vel saltem socios, quantum opus est ad commune damnum avertendum, etiamsi ipsi mors immineat ex revelatione sociorum, ex quibus evadet in judicio convictus. Casu verò quo tale damnum non timetur, cùm lex obligans ad crimen fatendum probabiliter non extet, probabiliter Judex non habet jus veritatem in tali casu exigendi, nec Reus obligationem eam manifestandi; & ideo Reus, amphibologiis crimen celando, contra justitiam non peccat, juxta dicta *l. 3. n. 156.* Nec obstat dicere, quòd Reus tunc tenetur damnum illud subire pro bono communi, nam, si hæc ratio valeret, Reus ad pœnam damnatus nec etiam posset e carcere fugere; in utroque enim casu viget ratio communis boni, & tamen Reus licitè potest fugere, ut fatentur ipsimet *Salm cap. 7. num. 57. cum communi, ex D. Thom. 2. 2. q. 69. a. 4. ad 2.* ubi ait: *Non tenetur* (Reus) *facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem.* Et hoc etiamsi Judex præcipiat, ut non aufugiat, ut pro certo habet *Lugo l. c.*

Omnes autem conveniunt, ut par est, ad dicendum, quòd si Reus sit in bona fide, & censeatur quòd difficilè inducetur ad fatendum crimen interrogatus a Judice, Confessarius in sua bona fide eum relinquere debet, ut *Sanch. Dec. lib. 3. c. 7. num. 8. Salm. c. 6. n. 24. &c.*

Dixi 1. *in capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicialis.

Dixi 2. *si sit spes evadendi*: quia, absque ea, cessat ratio celandi veritatem. *Unde resolves.*

1. Non semper opus est, juxta dicta Resp. 2. ut Confessarius Reum urgeat ad crimen fatendum. *C. de Lugo d. 40. num 20.*

2. Post sententiam latam Reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injustè negavit, quia, finitò judiciò, finitur obligatio Rei. *Lay l. c.* * (*Idem dicunt Sanch. Dec. l. 3. cap. 7. & Salm. cap. 7. num. 20. Idemque dicitur de teste. Vide l. 3. num. 155.*)* Imo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, etiamsi adhuc sit in potestate Judicis, donec iterum interrogetur. *Card. de Lugo d. 40. n. 17.* * (*Ita etiam Sanch loc. cit. num 8. & Salm. num. 21. &c. contra Nav. Bann &c. Ratio, quia justitia legalis non obligat, nisi tunc tantùm, cùm Judex interrogat; Nisi Judex tempus ad respondendum præscribat, nempe si præcipiat, ut Reus infra mensem veritatem dicat, & mensis adhuc duret. His tamen non obstantibus, probabiliùs docent Sotus l. 5. de Just qu. 6. a. 1. 2. Nav Sum cap. 25. num. 36. item Sayr. Angles, & &c. ap. Sanch. num 7. qui fatetur communem sententiam. Ratio, quia quandiu sententia pendet, adhuc censetur perdurare præceptum Judicis, ut justum servetur judicium.*)*

Resp. 3. Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Navar.* & alios docet *Angel. Syl. Less l. 2. cap. 11. d. 7. Tan de just. d. 4. qu. 4. dub 5.* Ratio est, quia non est mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conservare. *Vid. Card. de Lugo l. c.* 275

Quæritur hìc, an Reus ad evitanda gravia tormenta peccet graviter confitendo falsum crimen? *Prima* sententia negat, quam tenet cum *Bus. Less. l. 2. cap. 11 num. 4. cum Ang. Sylvest. Tol. & Soto*, & probabilem putat *Lugo D. 14. num. 174.* Ratio, quia nemo tenetur vitam servare cum tanto cruciatu, qui morte ipsâ durior videatur, juxta dicta *lib. 3. num. 372.* *Secunda* verò sententia probabilior affirmat, & hanc tenent *Molina D. 37. num. 18. & Lugo loc. cit. cum Nav.*

Nav. & Covarr. Ratio, quia, licèt nemo teneatur tueri vitam adhibendo medium visum ipsâ morte durius, nemo tamen potest positivè cooperari suæ injustæ morti, quod est intrinsecè malum, cùm homo non sit dominus suæ vitæ. Unde probabiliùs infert *Molina n.16.& 18.* contra *Busemb. ut infra*, quòd si causa sit adhuc in eo statu, ut per retractationem possit mors impediri, debet Reus se retractare, quia falsa illa confessio pergit influere ad suam injustam mortem, & ideo tenetur causam illam auferre; sicut qui ignem culpabiliter accendit in domo aliena tenetur etiam cum suo damno illum extinguere. Advertit hìc autem *Lugo n.187. cum Molina*, quòd etsi a principio peccasset Reus confitendo crimen falsum cum infamia alterius, non tenetur postea se revocare ad reparandam alienam infamiam, se denuò exponendo ad sustinenda illa gravia tormenta, quia nemo tenetur famam restituere cum tam longè graviore suo damno.

276 „ 1. Talis non tenetur postea crimen revocare, quamvis antea perjurio confirmasset, „ si prudenter metuit, ne ad tormenta revocetur: quia etsi pejeratione graviter peccarit, hoc jam transiit, & non retractando nemini facit injuriam: ideoque sufficit coram Deo pœnitere. V. *Less. Tann. loc. cit. & qu.5. d.4.*

„ 2. Si ex illa falsi criminis confessione grave damnum aliis sequitur, ver. gr. bonum Reip. aut fama Religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in hæresim lapsuri essent, quævis potiùs tormenta perferenda essent. *Tann l.c.& q.5.d.4.*

„ 3. Si reus tormentis coactus denuntiavit alium innocentem, tenetur sub mortali ante suam condemnationem, & si tum non facit, etiam post sententiam damnationis, revocare, ad quod etiam a Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol.lib.5 cap 6 num.7. Less c ult.d.15. Tann. d.4.qu.5. dub.4. num.102.* „ Ubi subjungit 1. Si quis tamen sequatur, ipsâque praxi servari advertat eam sententiam, quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, ut docent *Delrio l.5. sect.5. Valent. d.6. qu.13.p.4.* is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo, saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali, obligatum non esse ad revocationem, quia inutilis. Ita *Tann. l.c.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minùs esse probabile. „

4. Monet idem *Tann.num.105.* cavendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius reo damnato inculcet retractationem denunciationis iniquè factæ, vel retractationem factam imprudenter, & cum scandalo evulget. „

Quæritur hìc, ân Reus ad sui defensionem possit revelare crimina occulta testium, vel Accusatoris? Et an peccet graviter, si falsa crimina eis imponat? Hìc ante omnia advertenda Propositio 44. damnata ab Innoc.XI. quæ dicebat: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit alteri falsum crimen, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et, si hoc non est probabile, vix erit opinio probabilis in Theogia.* Resp. igitur I. Quòd falsum crimen testi, vel Accusatori opponere, ad suam causam tuendam, illicitum semper est, & culpa gravis; Ita communiter *S.Thom.2 2. qu.69. a.2. Sanch. Conf. l.6.cap.5.Dub.20.num 4. Sot Less.& Salm. de Offic. cap.7. num.27.* Et hoc, etiamsi accusatus esset verè innocens, & injustè aliàs damnandus esset ad mortem; Rationem assignant *Salm.ibid.* quia nunquam licet se defendere cum gravi damno proximi innocentis. Sed hæc ratio sic genericè sumta minimè suadet, nam juxta legem charitatis, cùm vita sit bonum ordinis majoris, quàm sunt bona temporalia, & fama, si quis innocens est in necessitate extrema suæ vitæ, bene potest suam vitam defendere cum jactura bonorum, vel famæ alienæ. Et, si ad hoc Reus adhibeat mendacium, erit quidem peccatum, sed non plùs quàm veniale; quia ratione damni tenetur tunc proximus damnum suæ famæ sufferre, ad servandam vitam innocentis in extrema necessitate constituti. Ratio, quam puto magis in hoc casu valere, est, tum quia injusta læsio famæ alienæ vel non est unicum medium ad tuendam vitam Rei, vel facilè est obnoxium periculo hallucinationis; tum quia mendacia gravia in judicio dicere, est contra bonum commune, cùm sit pervertere omnem justitiæ ordinem; & ideo illud quisque præferre debet privato bono etiam propriæ vitæ. 277

Resp II. Quòd opponere crimen verum, sed occultum testis, vel Accusatoris, licitum est Reo, ut *Sanch.loc.cit.num.1. Ronc cap.2.qu.4. Salm num.30 Viva in d. Prop 44 n.12. & Milante Ex.24. Vide dicta l 3.num.969.* Dummodo hoc sit absolutè necessarium ad suæ innocentiæ defensionem; item dummodo aliàs Reus non leve, sed

sed grave damnum sit passurus, licèt majus damnum eveniat Accusatori, vel testi, ut ait *Sanch. loc. cit. num. 4*

Sed quid, si Reus verè commisit crimen, sed occultè, ita ut nullo modo probari possit, utrùm tunc possit dicere, Accusatorem mentitum fuisse; vel possit opponere crimen illius occultum? Affirmat *Corella* in expositione *Prop.* 44 damnatæ ab Innocentio XI. ut supra, & probabile rectè putant *Salm. d. cap 6 num. 35. & Ronc. cap. 2 qu. 6.* Quia accusans Reum de crimine omninò occulto, censetur in jure, ac si de crimine falso accusaret, & calumniam afferret, ut dicit *Glossa in c. Cùm dilectus. De Calumn.* his verbis: *Si renuncians non probat, quod intendit, calumniari præsumitur.* Et ob eamdem rationem dicunt *Sanch Cons. l. 6 cap. 5. dub. 20. num. 1 & Salm. cap. 7. num. 20.* casu quo crimen Rei est occultum, & nequit plenè probari, posse eum revelare delictum occultum testis ad sui defensionem; modò (tamen addunt) testis sponte deponat, & non coactus; sed id admittunt *Milante, ac Viva in d. prop. 44.* Inn XI. *num. 12.* & expressiùs *Lugo D 9. num 23.* etiamsi testis sit coactus ad deponendum; juxta enim communem sententiam traditam a *D. Th. 2. 2. qu 7 a. 2.* & relatam *l. 3. num. 996. pag. 468.* (quam rogo ut relegas) nemo tenetur cum suo gravi damno famam proximi servare.

278 „ Quæres, An Reus teneatur revelare complices?

„ Resp. 1. Si omninò occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis convinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less. l. c. & Laym. l. 3. t. c. c. 5.*

„ Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque, si nolit, secundùm *Nav.* non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

279 *An liceat Reo injustè damnato vim vi repellere, aut positivè resistere?*

280 *An Reus, qui verè deliquit, possit fugere a carcere?*

281 *An damnatus ad mortem teneatur fugere si possit?*

282 *An Reo ad fugiendum liceat decipere Custodes, & effrangere carcerem? Et an tunc teneatur ad damnum carceris fracti?*

283 *An liceat aliis Reum adjuvare ad fugiendum, aut ad carcerem effrangendum?*

284 *An damnatus, ut fame pereat, teneatur sumere cibum oblatum?*

285 *An, & quando liceat Reo appellare?*

RESp. Quando sententia est materialiter 279
injusta, lata tamen secundùm allegata, & probata, etsi in conscientia non obliget, non potest Reus Judici positivè resistere, tum ab scandalum, tum quia tali casu Judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanch. contra Vict. Bon. C. de Lugo d. 4. num 38.*

Dixi, *positivè*: quia Reo, etiamsi verè Reus sit, licet ante, & post sententiam (quoad mortem, vel pœnam morti æquivalentem, ver. gr. perpetuum carcerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana obligare possit ad eam non conservandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. cap 21. d. 5.*

Sed clariùs distinguendum, & dicendum I. Si Reus est damnatus injustè, non solùm secundùm rei veritatem, sed etiam secundùm allegata, & probata, non potest quidem vim vi repellere, occidendo, vulnerando, &c. Proscripta enim fuit *Prop 18.* ab Alexandro VII. quæ dicebat: *Licet inficere falsum Accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare.* Ratio hujus est, quia, cùm facilè Rei sibi persuadere possint injustè esse damnatos, si eis occidere permitteretur, quamplura homicidia cum communi damno acciderent; Ideo, ratione periculi facilis hallucinationis, fuit præfata Propositio justè damnata.

Potest tamen tunc Reus licitè non solùm fugere, sed positivè resistere, ver. gr. satellites pellendo, vel eos etiam armis terrendo, ut e manibus eorum se eripiat. Ita *S. Thom 2. 2. qu. 69. a 4. Ronc de 8 Præc. cap. 2 qu. 7. Salm cap 7 n. 51.* Modò (ut iidem AA. advertunt) ex hoc non oriatur publicum scandalum, & perturbatio.

Dicendum II. E converso, quòd, si sententia est omninò justa, quia verè crimen Reus patravit, & satis fuit probatum; tunc non licet ei positivè resistere, ut docet *S. Thom. ibid. cum Bus. hic, Salm. num. 50 & aliis communiter.* Ratio, quia sententia, cùm sit justa, Reum

ad

ad obediendum obligat, ut ait *S.Thom.*

280 Sed quæritur hic I. An Reus, qui verè deliquit, possit a carcere fugere? Affirmatur 1. Si Reus nondum ad pœnam sit sententiâ damnatus; quia nemo ante sententiam tenetur solvere pœnam, ut *Ronc. cap.2.qu.8. Salm.cap.7. num.53.cum Sayr.Salon.* Affirmatur 2. Si quis sit damnatus ad mortem, aut ad aliam gravem pœnam, ut infra, modò illi carcer non sit assignatus ad pœnam, sed ad custodiam, ut docent *S.Thom.2.2.qu.69.a.4. ad 2. Caj. Sot. Tol.Sà, Bus. hic, Ronc.loc.cit. & Salm.num.57. cum communi*. Ratio, quia sententia non damnat Reum ad non fugiendum, sed tantùm ad non resistendum ministris, cùm sententiam exequuntur. Idem autem, quod de pœna mortis, dicunt de pœna mutilationis, & flagellorum *Salm.Ronc.loc cit.* Et idem de pœna triremium dicunt *Lugo Disp 40.sect 4 & Roncaglia*.

Si verò carcer sit jam per sententiam assignatus ad pœnam, etiam perpetuò, tunc negandum Reo licere e carcere fugere, quia in executione sententiæ justæ tenetur utiquè Reus obedire. Ita *Nav. Syl. Caj. &c. cum Salm. cap.7. num.54. & Ronc.loc.cit.cum comm. contra Bus.* Excipiunt tamen aliqui, si in carcere non dentur ei necessaria ad sustentationem, ut *Salm. ibid.* Vel si carcer esset nimis tristis, quia videtur supra vires humanas aliquem obligari ad se non liberandum, cùm possit, sine vi & resistentia, a pœna valde dura. Ita *Bonac. cum Pal.* Confirmat hoc illud, quod dicit *S.Thom. 2.2. qu 69.a.4. ad 2.* quòd damnatus ut fame pereat, licitè cibum sumit. Eâdem ratione probabiliter a *Lugo, Sanch.& Nav. cum Salm. cap.7. num.60. in fin. contra Sayr.* excusantur damnati ad triremes, si fugiant a carcere; Et etiam ab ipsis triremibus, ut tanquam probabilius tenent *Sanch Dec. l.6. cap.8 num.16.& Lugo, Less. Bann. Led. Card. Nav cum Salm. & Ronc. loc. cit. contra Vasqu.& alios*. Item probabiliter *Salm & Ronc.ibid.cum Navar.Salon.Lop.&c.* excusant debitorem damnatum ad carcerem, donec solvat, si fugiat sperans facturum solutionem, quam in carcere exequi non posset.

281 Quær. hinc II. An Reus justè damnatus ad mortem teneatur fugere a carcere, si possit? *Prima* sententia affirmat, quia a liàs videtur esse sui ipsius homicida. Ita *Immola, & Felin. apud Salm.cap.7.num.61.* Et asserunt sic colligi ex *S Thom.* qui 2.2. *qu.69. a.4. ad 2.* dicit, quòd justè damnatus ad mortem *non tenetur facere id, unde mors sequatur; quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem*. Quamvis hanc sententiam probabilem vocent *Salm. c.7. n.63.* Longè veriorem tamen, & tenendam puto *secundam* sententiam, quæ docet tam detentum in carcere pro crimine capitali, quàm justè damnatum ad mortem, fugere non teneri, ut dicunt *Syl. Sot. Sà, & plures cum Salm. cap.7.n.63.* Ratio, quia, quamvis Reus non possit facere actum immediatè tendentem ad mortem, ut sua mutilare membra, e furca se dejicere, venenum potare, &c. licent tamen ei actus mediati, ut ascendere scalam furcæ, extendere collum ad patibulum, & sic in carcere manere; maximè, si justum finem habeat, ut crimini satisfaciat, ut sua punitio aliis ad exemplum prosit, & sic intelligendus est *S.Thom.* ut supra, qui non dicit Reum fugere teneri, sed tantùm non teneri in carcere manere, cùm fugere possit.

Sed doctrinæ, quæ usque adhuc relatæ sunt, loquuntur in casu, quo sententia fuit omninò justa, vel injusta. At remanet dubium a *Salm.* non satis distinctum, videlicet quid dicendum, si sententia fuit tantùm materialiter justa, nempe tantùm justa secundùm allegata, & probata, sed non secundùm veritatem, quia revera damnatus esset innocens, an tunc ipse posset ad pœnam vitandam, non solùm fugere e carcere, sed etiam positivè resistere? Negat *Bus.* & videntur assentire *Salm. num.51.* dicendo, quòd Reus tenetur obedire sententiæ justæ secundùm probata. Attamen *Ronc. loc cit. cap.2. qu 7. & Lugo D.40.num.29* sat probabiliter dicunt, quòd in hoc casu bene posset Reus positivè se defendere; quia præsumtio debet cedere veritati, & ipsa innocentia tunc ad defensionem jus præbet; modò ex ea non oriatur publicum scandalum, & perturbatio, ut supra diximus cum *S Thom. & aliis supra*.

" 1. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi
" custos carceris grave damnum inde passurus sit (saltem nisi juraverit se mansurum);
" quia utitur suo jure, & nulli facit injuriam.
" *Fill t 40.c.4 num 274 Azor. Less d.5 num 31.* nisi
" tamen charitas aliud suadeat, ob damnum
" custodis præponderans. V. *Bon d.10. q.3. p.2. num.12.*
" Multò magis licet fugere, ne capiatur,
" vel etiam a ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid. & Regin. l.24. num.4.*
" 3. Licet etiam, saltem in foro conscien- 282

" tiæ,

„ tiæ, custodes (præcisâ vi, & injuriâ) deci-
„ pere, tradendo ver gr. cibum, & potum, ut
„ sopiantur, vel procurando, ut absint; item
„ vincula, & carceres effringere, quia, cùm
„ finis est licitus, etiam media sunt licita. Et
„ licèt alii captivi per effractum parietem si-
„ mul elabantur, non tenebitur de damno;
„ quia tantùm est ejus causa per accidens, cùm
„ jure suo utatur. Nec refert, quòd leges, &
„ magistratus quidam tales effractores graviter
„ puniant; id enim fit, quòd vel contrariam
„ sententiam sequantur, vel ex præsumtione,
„ quòd vim intulerint custodibus; vel quòd
„ propter bonum Reip. ea pœna statuta sit.
„ *Fill.l c.Tan.d.4.qu.4.dub.5.* ex aliis multis. *V.*
„ *C de Lugo. d.40.f.4.*

Idem probabiliùs sentiunt cum *Buf.Caj.Sot. Val.Nav.Tol.Less.Lugo, Sà*, & quamplures cum *Salm cap.7.num 67.& Ronc.cap.2.q 8. Resp.3.* contra *Covar.Syl.Tab.&c.* An autem tunc Reus teneatur reficere damnum illatum in carcerem, ferra, vel parietes frangendo, &c? Affirmant *Less.Caj.Sot.cum Salm.num.78.* Sed probabile est oppositum cum *Salm. num 77. Bann. Val. Sayr.* Quia illud damnum evenit per accidens; ceterùm, qui habet jus ad suam vitam tuendam, habet etiam jus ad damnum alteri inferendum in bonis, si pro defensione vitæ opus sit damnum illud inferre.

Consentiunt etiam cum *Buf. Salm c.7.n.65. & Ronc.cap.2.qu 8.R 5.* in dicendo, quòd liceat Reo decipere custodem, ut possit fugere; modò tamen, addunt, tales actus, & verba adhibeat, ut possit custos fraudem agnoscere; Secus tamen, si custos advertere nequeat, quia tunc nullo modo dici potest, quòd custos sciens, & volens damnum ex fuga illi obveniens patiatur. Ita *Salm.* quorum authoritati absequium servo; sed non valeo intelligere, cur Reo, cui licitum est fugere, non liceat etiam artes adhibere ad fugiendum (dummodò mendacia non adhibeat), etiamsi illas custos non possit advertere, & ex fuga damnum ei sit obventurum, cùm Reus tunc utatur jure suo, & damnum custodi per accidens eveniat. Favet mihi doctrina, quam cum *Buf.* & pluribus tenent iidem *Salm.cap.7.num 67.* nempe, quòd damnatus ad mortem bene potest effringere carceres ad fugiendum, licèt ex fuga damnum obveniat custodibus, ut expressè docet *Caj. apud Salm num 77.* Ratio, quia tunc Reus dat operam rei licitæ.

Afferunt autem *Ronc.loc.cit. & Salm.num.64. cum Tamb. Ang.&c.* bene licitum esse Reo carceris custodem corrumpere pecuniis; quia, ut dicunt, Reus jus habet ad suam vitam servandam, & nullum præceptum adest id prohibens. Sed huic doctrinæ nec etiam possum acquiescere; nam, licèt quisque jus habeat ad vitam, nemo tamen potest alterum inducere ad faciendam actionem intrinsecè malam; actio autem custodis, si ostium Reo aperiat ad fugiendum, certè est intrinsecè mala, cùm peccet contra suum Officium; nescio igitur, quomodo possit ad illam custos positivè induci.

4. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, „ 283
licet non solùm consiliô juvare Reum, ut „
fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, „
ver.gr. funibus, limâ, &c. quia finem alteri „
licitum illi suadere, & ad eundem media „
proponere licet. *Less.l c.1 6. num.40. Tann.l.c.* „
Sylv Torr Vasq. * (*Ita etiam probabiliter tenent* „
Caj Less Sanch.Lugo, Sà, &c. cum Salm. cap.7. „
n.72. & Ronc. qu.8.R.4. contra Sot.Syl.Tab Val. „
&c. ap. Salm. & contra Elbel de Hom num.17. „
Rectè verò limitant Ronc.ibid. & Salm.num.75. „
cum Lugo, si fuga Rei esset perniciosa Reipublicæ, „
puta si Reus esset grassator viatum, aut simi- „
lis.) * „

5. Non tamen licet juvare in effractione „
carceris, ut habet communis; * (*Cum Ron-* „
caglia loc.cit.) * tum quia executio ipsa ef- „
fractionis soli Reo licita est, propter jus vi- „
tæ conservandæ; tum ne alioqui omnis se- „
curitas carceris pereat. *Less.l.c. Bonac.d.10.* „
qu.3.p.t. „

Quæritur hìc I. An damnatus, ut fame pereat, teneatur cibum sumere, si ei offeratur? 284
Certum est, quòd potest, ut docet *S. Thom. 2. 2. qu.69. a.4. ad 2. cum communi*. Alii tamen dicunt, etiam sumere teneri, quia quilibet debet suam vitam servare omni licito modo, quo potest. Ita *Caj. Bann. Cov. &c. cum Salm. cap.2. num.31.* & his consentit *Lugo D.10.num.30.* qui tamen admittit posse Reum semel vel iterum respuere cibum clam oblatum. Sed probabiliùs non tenetur, quia aliud est vitam positivè perdere, aliud vitam negativè non conservare; hoc enim licitum est Reo ex recto motivo justitiæ, ut pœnam subeat sui criminis, sicut potest non fugere, cùm possit, ut diximus. Ita *Ronc. loc cit cum Sayr. Sot. Tab. Major. apud Salm. num.81.* qui satis probabile vocant; & oppositum censendo probabilius, non sibi conveniunt, cùm in *cod. tr. de Rest.cap.2. num.34.* teneant bene posse aliquem in naufragio cedere

dere tabulam amico, ob eandem rationem nostram, quia hoc non est directè se necare, sed vitam non tueri, quod ex causa honesta licitum est.

Quæritur II. An liceat aliis cibos Reo subministrare? Respondetur ex communi DD: Hoc licet omnibus, præterquam ministris; Sed nemo ad id tenetur, quia, eo ipso quòd quis ad fame pereundum damnatur, privatur jure, ut sibi ab aliis in extrema necessitate succurratur. Ita *S.Thom.2.2.q.69.a.2.ad 3.Caj. Sot. Sà, &c. cum Salm.cap.7.num.*84. & 85. An autem Reus ex præcepto Judicis possit ipse se occidere? Duplex est probabilis sententia. Vide dicta *de 5. Præc.l.3.num.369.*

Quæres, An Reo liceat appellare?

285 „ Resp. Si sciat sententiam esse justam, & „ justè processum esse, non licet (licet tamen „ supplicare); quia id esset Judici calumniam „ imponere. Imò injustè appellans tenetur de „ dammo. Si verò putet sententiam iniquam „ esse, aut injustè processum esse, aut si di- „ versæ sint opiniones, potest appellare. V. „ *Trul.l.c num.*10.

Pro majori intelligentia, dicimus licere quidem Reo ad Judicem supremum appellare, non solùm si sententia inferioris fuerit injusta, sed etiam si secundùm allegata fuerit justa, at Reus habeat pro se novas probationes. *Salm. cap.7. num.38. cum Nav.* Secus tamen, si sententia lata fuerit omninò justa, nec oppositum probari possit. *Salm.num* 42.

Quid, si justitia sententiæ latæ sit dubia? Resp. in causa criminali, & capitali potest profectò Reus appellare ad Judicem Superiorem, ut *Salon. Sot. Bann Salm.cap.7.num.*57. Et hoc, etiamsi jus Rei sit minùs probabile, quia dicunt DD. citati cum *Corella, Lumbier, Turresill. & Filguera apud Salm.num* 48. quòd, existente pro Reo opinione probabili, licèt minùs probabili, pro ipso est judicandum, ex regula juris *in 6: Cùm sunt partium jura obscura, potiùs Reo, quàm Actori est favendum*. Vide dicta *num.*210.

Secus autem dicendum in causa civili, quando certè jus contra Reum minùs probabile est; quia tunc Superior, si juxta opinionem minùs probabilem pro Reo judicabit, certè iniquè aget, ex Prop. 2. damnatâ ab Innoc. XI ut *Salm. cap.7.num.46.* Sed quid, si dubium sit, an Judex Superior justè laturus sit sententiam pro Reo? In tali casu probabiliter *Salm. num.48. cum Bus.* dicunt posse Reum appellare, etiam in causa civili; quia, cùm mentes hominum sint diversæ, fortè opinio, quam Judex inferior minùs probabilem censuerit, Superiori probabilior apparebit, & hoc experiri non sine justa causa licitè potest Reus, cùm jus probabile jam pro se habet; & ita esse praxis videtur omnium appellantium. Vide dicta *pag.616.Qu.II.*

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

RESpond. Observanda sequentia: 1. In- „ 286
struat eum, quòd quæ secum in foro „
conscientiæ agit, cum Judicibus non com- „
municentur, ideoque, sive sit nocens, sive „
innocens, id ei nec prodesse, nec obesse pos- „
sit. Ratio, quia aliàs multi conantur se falsò „
probare innocentes, ut a Confessario juven- „
tur: alii contra falsò se innocentes dicunt, „
quòd timeant, ne Confessarius conferat cum „
Judicibus, ipsique revocentur ad torturam. „
Unde expedit 1. Ut non temerè evulget „
Confessarius accepta extra Confessionem. 2. „
Ut ad Confessionem sacramentalem reum „
non admittat, nisi postquam in foro profa- „
no res sunt liquidæ; vix enim adigi poterit, „
ut omnia fateatur ob timorem, ne vel de- „
feratur, vel cogatur eadem fateri Judici: an- „
te tamen de contritione agendum est. *Delrio* „
l.6.c.1.f.3.Tann d.4.q.5.dub.4. „

2. Ne cogat importunis modis reos, ut „ se tales fateantur: tum quia verè quidam „ rei non sunt, & victi illâ importunitate, ne „ moriantur incommunicati, vel a Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi „ fiat ex contritione, & verâ ad Deum conversione; de hac ergo laboret, & sequetur „ bona confessio, non autem contra. *Tann. loc cit.* „

3. Caveat, ne coram reo censurat modum „ procedendi judicialem: proindeque communiter non admittat querelas de injuria facta, „ cùm non sit Confessarii ea judicare, sed ad „ pœnitentiam disponere. „

4. Etsi quidam auctores permittunt Judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum, non „ tamen id licet Confessario, ne ministerium „ ejus infametur. „

5. Non licet secundùm Concilium Antiochenum, *cap.33 & 35. non licet*, palam in- „

 „ teresse

„ tereſſe tormentis, aut ſuggerere modum tor-
„ quendi, niſi mitiorem. *Vide Tann. d.4.q.ult.*
„ *d.5.num 128.*
„ 6. Expedit habere cognita judicia, & pro-
„ bationes deprehenſas in judicio, ipſumque
„ modum proceſſus, ut & prudentiùs poſſit
„ in ſuo foro agere, & judicem, ſicubi opus,
„ prudenter admonere.
287 „ 7 In confeſſione examinet, 1. An con-
„ ſortes criminis providerit (ſi ſecundùm ſu-
„ pradicta tenebatur); & quidem ſi falsò alios
„ infamarit, inducat ad revocationem, etiam
„ cum periculo torturæ. V. *Tann. d 4. q 5. d.4.*
„ *num 104 & dicta dubio ſuperiore n. 2.* Si ſaga
„ ſit, quo tempore, qua occaſione, in magiam
„ ſit lapſa, ut, ſi poſtea neger, convinci poſſit
„ in eodem foro. 3. In qualitatem ſuperſti-
„ tionis, an ex animo Chriſtianæ Fidei renun-
„ tiaverit, dæmonem adoraverit, falſa de Deo,
„ & æternitate ſenſerit, rebus ſacris abuſa ſit,
„ hominibus nocuerit, prætertim conjunctis,
„ ut marito, liberis, & an alios ſeduxerit. Item
„ de peccatis carnalibus. Denique confeſſæ a-
„ periat fraudes dæmonis, inſtruatque, quomo-
„ do iis deinceps occurrendum, atque inter ce-
„ tera ſuadeat Fidei profeſſionem, & frequen-
„ tem Symboli repetitionem.
288 „ 8. Sæpe non expedit poſt ſupplicium Ju-
„ dici ſignificare, Reum in extremis denuntia-
„ tiones revocaſſe, tum quia Judices id parvi
„ faciunt (quàm rectè, v. apud *Laym. & Tann.*
„ *l c.*); tum quia frangit ſigillum Sacramenta-
„ le, ſi non petitâ licentiâ, innocentiam de-
„ nuntiari evulget, cùm eo ipſo revelet pec-
„ catum denunciantis. Quare, ſi aliquando
„ Judicem monere expediat, rogandus eſt reus,
„ ut id extra confeſſionem, & coram teſti-
„ bus dicat, eo fine ut Judex moneatur.
289 „ 9. Si alicujus innocentiam ex confeſſione
„ colligeret (quod etſi difficile, non tamen
„ impoſſibile eſſe docet *Tanner. diſt.4. q.5. dub.*
„ *4 num 85*), id Judici aperire, ac pro reo in-
„ tercedere, periculoſum eſt; tum quia poſt
„ publicatam Rei confeſſionem, ei non crede-
„ tur; tum quia, ſi plures audiat, hoc ipſo
„ aliorum innocentiam de illis tacendo videtur
„ confirmare, cum fractione ſigilli; tum quia,
„ ſi Rei cognoſcant eum pro innocentibus in-
„ tercedere, occaſionem arripient eum callidè
„ ſua facinora celandi. *Vid. Laym.l.3.t.6. cap.5.*
„ *Tann.d.4 q.5.p 4.num 95.*
290 „ 10. Etſi pro reis, etiam juſtè damnatis,
„ intercedere aliquando poſſit, maximè apud
Magiſtratum ſupremum, juxta Scripturam „
Prov. 24. Erue eos, &c. valde tamen pruden- „
ter, & moderatè id faciendum, quia relaxa- „
tio poteſt eſſe illicita, judexque (non tamen „
Confeſſarius, niſi ea præviderit) fieri reus „
malorum omnium, quæ ex liberatione ſe- „
quuntur; imò & ipſi imputabuntur, cùm ex „
Officio debuerit impedire. Vide *Bon. in 8.* „
Præc.d.10 qu.2. & 3. Tann. de juſt. d.4. q.5. d.4. „

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, & Pharmacopæorum; & Chirurgorum?

RESpond. Tenentur ii in primis quando „ 291
tale officium petunt, vel ſuſcipiunt, „
ſub gravi obligatione, ſufficientem habere „
ſcientiam, ſive peritiam. *Nav.c.25.n 60. Anton.* „
Card. de Lug. d.26. num.1. Deinde, in curan- „
dis infirmis ſervare ſequentes regulas: I. Or- „
dinariè debent ſequi opiniones medicorum „
ſecuras, & tutas. Ratio eſt, periculum, & „
damnum proximi. Ita *Bon. Laym. Sanch. 1.* „
mor cap.9. II. Quando certum aliquod eſt „
pharmacum, quod nimirum certò infirmis „
profuturum eſt, tenentur illud adhibere, o- „
miſſo eo, de quo dubitatur, quia aliàs im- „
prudenter proximum in periculo relinquere- „
rent. III. Si non ſint certa pharmaca, de- „
bent habere probabiliora; tum quia alioqui „
ſalutem proximi in diſcrimen adducerent: „
tum quia tenentur fungi officiô quantum „
poſſunt, cum minimo proximi periculo, & „
damno. IV. Quando nulla eſt ſpes de ſalu- „
te infirmi, nec adeſt remedium, niſi dubium, „
de quo ſcilicet dubitatur, num profuturum, „
an nociturum ſit, poſſunt, imò debent illud „
adhibere. Ratio eſt, quia ſic infirmi nego- „
tium utiliter geritur, & ſi mors ſequatur, „
ipſis non imputabitur, cùm aliàs ſpem vitæ „
non habeat. *Laym.l.1.tr.1.cap.5 Filliuc.n.152.* „
Bonac.de pecc.d.2.q 4 p.9. * (*Eſt probabile, juxta* „
dicta lib.1.n.28.pag.9 Qu.2.) * *Unde reſolves* „
1. Medicus peccat 1. Si abſque ſufficien- „
ti peritia gravem morbum curare tentet. 2. „
Si occurrente gravi, & inſolito morbo, ſpe- „
ciali ſtudio operam non impendat. 3 Si det „
pharmacum infirmo, quod probabiliùs cre- „
ditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si „
medicamenta inexplorata explorandi gratiâ „
„ adhi-

adhibeat, præsertim quando de iis non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia. 5. Si non bene perspectâ morbi naturâ, temerè adhibeat remedia obvia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel gravis læsionis. 6. Si, agnitò ægroti periculò, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, ver. gr. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facilè, & sine necessitate a jejunio absolvat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. V. *Bon.l.c. Nav.c.15. Azor 1.p.l.2.c.17.q.11. Escob.l.2.E.3.c.9.* *(*Rectè hinc dicit Croix l.4.n.1524. peccare Medicum, qui omittit medicinas præscribere pauperibus in gravi periculo constitutis.*)*

2. Pharmacopola peccat 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si sine arte, vel diligentiâ medicamenta conficiat. 3. Si melle in potionibus pro saccharo utatur. 4. Si unum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non majoris pretii) contra medici præscriptum, cum gravis damni periculo porrigat *(*Vide dicta de Contract.l.3.num.821.*)*. Vide *Salas d.34.* 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fetum expellendum vendat. Si pharmaca vendat inutilia, &c. V. *Escob.l.c.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes mercatorum, Opificum, & ceterorum secularium?

292 RESP. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus resolves?

1. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione pravi usûs *(*Vide dicta lib.2.num.71.*)*. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam injustum, ab emtore accipere. 3. Si rem cariùs, quàm supremò pretiò vendat, ob dilatam solutionem. 4. Si mercium defectum gravem occultum non aperiat: pondus, & mensuram imminuat. 5. Si in emtorum injuriam monopolium injustum instituat, merces omnes unius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libito vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles novis admisceat, & vendat eodem pretio utraque. 8. Si justa tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non solvat creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus solvat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si juret falsò, se tantò pretiò merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de ejus justitia. 14. Si emat res furtivas, &c. V. *Escob. t.2. E.2. c.12.* *(*Vide dicta de Restit.l.3.num.569.*)*

2. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos, vel lascivos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. V. *Esc.cap.13.*

3. Argentarius, sive Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Si auro, vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emtoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

4. Sartor, Sutor, & ceteri opifices peccant: 1. Si jurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, vel dubitant non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate Domini. 3. Si diem festum sine gravi causa violent, per se, vel per suos famulos. V. *Escob. l.1.cap.13.*

LIBER V.

De Ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPUT I.

De peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum?

1 *Quid est peccatum?*

2 *Quæ*

2 *Quæ conditiones requirantur ad peccatum?*

3 *Quid notandum circa* Advertentiam *requisitam ad peccandum? 4. An ad peccatum mortale requiratur formalis Advertentia, vel sufficiat virtualis?*

5 *Quid notandum circa* Consensum *requisitum ad peccandum?*

6 *An peccet graviter, qui negativè se habet quoad motus inordinatos? 7. Quid, si sint motus carnales? 8. Quæ remedia quoad ipsos? 9. An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi?*

10 *Quomodo, & a quo tempore imputentur peccata omissionis?*

11 *An peccatum veniale sit contra Legem Divinam?*

1 „ RESpondeo: Est transgressio legis, sive (ut ait *Tolet.*) est voluntarius recessus a Regula Divina; per quam regulam intelligitur præceptum tam naturale, & humanum, quàm Divinum: per *recessum* intelligitur actus, vel ejus omissio, qui sit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ; quod addo, quia, ut docet *Sanchez 1. mor. c. 16.* cum *Vasquez d. 2. q. 2. p. 3. num. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, quâ scilicet quis advertere poterat, & debebat; nec quæcunque actualis, quâ scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in objecto attendat: sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cùm non sit cognitum, quia quandiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inadvertentia naturalis, & invincibilis oblivio. Addit tamen *Tanner. d. 4. de pec. d. 5. q 5. dub 5. n. 106.* non est necesse, ut consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; sed satis esse, ut vel actu, dum peccatum durat, vel virtute maneat, ita ut cum ea vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ut fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed prætentæ deliberationis. V. *Bald. l. 1. d. 36.* Verùm Recentiores communiter docent, talem ver. gr. ebrium, non peccare formaliter, quando usu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit: ajuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, ut v. apud *Scol.* nam in ordine ad praxim, parùm refert, utrolibet modo loquaris. „

Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, ut patet ex prima responsione: 1. Ut sit voluntarium, idest, ut fiat a voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum, idest, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia. *Underesolves.* 2

1. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque a voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec impedit Communionem, sive is sit internus, ut cogitationes contra Fidem blasphemæ, obscœnæ; motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis; sive externus, ac violentus, ver. gr. stuprum virgini per vim illatum.

2. Defectu secundæ conditionis, subinde a peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus usus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

3. Defectu tertiæ non peccat, qui de jejunii, de præcepto nihil cogitans, cœnat, vel carnes comedit, etsi advertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum læsionis: vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem, *Sanch. l. 1. c. 16. num. 21. Reg. l. 15. num. 75.*

4. Damna, & eventus (licèt alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: eâ verò adhibitâ, etsi postea eveniant, culpâ vacant: Uti etiam, quando juxta loci, & temporis circumstantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq. 1. 2. d. 124. cap. 3.* Quibus conformiter *Less. l. 4. cap. 3.* docet, si negligentia ebrietatem, aut eventus ex ea sequi solitos præcavendi fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantùm venialia fore; quia, cùm non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quàm ipsa causa. „

Circa *Advertentiam*, & *Consensum* requisitum ad peccatum aliqua necessaria adnotemus. Et 3

I. circa

I. circa *Advertentiam intellectûs* notandum 1. quòd modus, quô peccatum perficitur hic est: Primò objectum repræsentatur sensibus, & suâ delectabilitate physicâ commovet appetitum sensitivum. Deinde intellectus ad illud, & ad suam malitiam advertit. Demum voluntas in illud sic cognitum consentit. Notandum 2. quòd intellectus duplici modô advertere potest, vel *plenè*, nimirum quando nos mente expeditâ discernimus; Vel *semiplenè*, quando rem cognoscimus mente non plenè expeditâ, quia fortè sumus vel semidormientes, vel semiebrii, vel aliò distracti. Potest autem intellectus ita rapi a delectabilitate objecti oblati, ut nihil malitiæ moralis in illo advertat: Hinc triplici huic cognitioni correspondent tres motus, videl. I. *Motus primò primi*, qui antevertunt omnem advertentiam rationis, & hi sunt omninò culpâ expertes. II. *Motus secundò primi*, qui fiunt cum semiplena advertentia, & hi culpam venialem non excedunt; Quia, cùm in eis non præcesserit plena advertentia, voluntas in eos non consentit cum perfecta libertate requisita ad mortale. III. *Motus deliberati* denique, qui fiunt cum plena advertentia intellectûs clarè discernentis malitiam moralem, saltem confusè in genere, & cum pleno consensu voluntatis: & hi sunt mortalia, si objecta sub gravi sunt vetita. Ita communiter *S.Thom.de Malo q.7.a.6.Caiet.Vasq. Sanch.Az. Bon.Nav.&c.cum Salm. Tract.20.c.13. num.2.3.& 4.*

4 His præmissis, quæstio fit, an ad peccatum mortale requiratur expressa, & formalis advertentia, vel sufficiat virtualis? Respondetur (quicquid aliqui aliter dicant, sed fortè idem sentiunt) omninò requiri advertentiam expressam, & formalem, saltem in principio primæ actionis, advertendo ad ejus gravem malitiam, vel ad gravem obligationem eam advertendi; quâ obligatione quidem animadversâ, sequentes actiones erunt mortalia cum advertentia virtuali; Et sic conciliantur DD. diversimodè loquentes. Ita communiter *Sanch. Dec.l.1.c.1. num 8.& c.16.num.21. Croix l.5.n.216. Wigandt tr.4.Ex.2.num.49. Continuator Tournely to.2.pag. 283. v. Dico 2. Salm. d.c.13. ex num.6. cum Vasqu. Cajet. Sylvest.Lugo, Laym.Bann. Med.&c.* Idque expresse docet *S. Antonin.p.2.ti.5.c.1.§.5.in fine*, ubi ait: *Aut tamen manet talis complacentia per sufficientem deliberationem, & animadversionem periculi, & tunc est mortale.* Ratio, quia non datur perfecta aversio a Deo, nisi homo cum perfecta libertate peccet; Et ad perfectam libertatem omninò requiritur perfecta advertentia malitiæ. Quapropter rectè dicunt *Salm. num.8.* Authores, qui dicunt aliquando sufficere ad mortale advertentiam virtualem, nempe cùm quis peccat ex ignorantia crassa, ut ajunt *Caj.Med.& alii citati num 5.* intelligendos esse loqui, cùm in principio actionis, etsi non advertitur malitia objectiva actionis, saltem cognoscitur malitia illius confusa, & insuper (præcedente dubiô) obligatio advertendi, ut supra dictum est: atque ista negligitur, prout evenit in Hæreticis, & Infidelibus; Tunc enim omnes sequentes actiones verè sunt mortalia, licèt in eis advertentia sit virtualis. Aliàs, quando non advertitur objecti malitia, nec obligatio eam advertendi, nemo tenetur tunc scire qualitatem actionis; Et ideo non peccat, cùm ignorantia tunc sit invincibilis, ut docent *S.Thom.2. 2. qu.* 10. *a.*1. *Sanch. l.1. cap.16.num.21.Vasq. Pal. Caj.Tap.&c.cum Salm. Tr.20. cap.14. num.10. & communi.* Vide *lib.1. num.169. p.70.* ubi probavimus cum *S. Thoma, S.Antonin.* & communi, bene posse dari ignorantiam invincibilem circa jus Naturæ, contra *Sinnichium, Contensonium, &c.*

Ex omnibus his infertur I. non excusari a veniali motus inordinatos, qui insurgunt in nobis, advertente ratione, si statim efficaciter non repellantur, ut notant *Salm. num.10. in fine cum Caj.& Durand.* Infertur II. non peccare mortaliter, qui non plenè a somno excitatus pollutionis voluptate fruitur; Quia non plenè tunc adverti potest ad ejus malitiam. *Salm. num.11. cum Cajet.* Infertur III. non incurrere excommunicationem Canonis, qui occidit hominem non advertens, vel non considerans esse Clericum, ut *Vasq.Bon.Sanch.cum Salm ibid.* Hoc de Advertentia, transeamus ad Consensum.

II. De Consensu voluntatis. 5

Certum est *peccatum voluntate committi*, ut docent omnes cum *S.Aug.& S.Thom.1.2.q.74. art.1.* Sed hîc prænotandum I. ad peccatum mortale requiri omninò perfectum consensum, sive deliberationem voluntatis; Id commune & certum est apud DD. adhuc rigidioris sententiæ, ita enim rigidissimus *Contensonius in sua Theol.to.1.pag.164.Spec.3. Continuator Tournely to.2.pag.284. v. Quod Concina to.10.pag.508. num.7. Wigandt tr.4. Ex.2. num.44. Genettus tr.1. cap.9.de Pecc.qu.12. in fin.* ubi ait: *Cùm peccatum ex voluntate tantùm proveniat, si deliberatio sit imperfecta tantùm, peccatum erit tantùm veniale.*

le. Salm.tr.20.c.11.num.5.cum Caj. Vasqu. Sanch. Pal. & aliis innumeris, ex *D.Thoma* 1.2.qu.88.a.6. ubi docet: *Potest quod est mortale esse veniale propter imperfectionem actûs, quia non plenè pertingit ad perfectionem actus moralis, cùm non sit deliberatus, sed subitus.* Hancque rationem clariùs explicat *Contensonius l.c.* dicens, quòd ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio, quia motus nostri in tantum sunt culpabiles, in quantum sunt voluntarii, in tantum autem sunt perfectè voluntarii in quantum sunt deliberati, porro ad peccatum mortale, quod est plena & consummata culpa, requiritur perfectum voluntarium. Prænotandum II. consensum posse esse expressum, sive directum: & implicitum sive indirectum, quando scilicet quis vult causam, ex qua necessariò oritur effectus; tunc enim si vult causam directè, indirectè vult etiam effectum. Prænotandum III. quòd post advertentiam intellectûs triplici modo potest se ferre voluntas erga objectum malum propositum, 1. positivè consentiendo in illud, 2. non consentiendo, nec resistendo, sed tantùm negativè se habendo, 3. positivè resistendo.

6 Hinc oritur magna illa quæstio inter DD. an peccet graviter, qui negativè se habet, & positivè non resistit motui appetitûs sensitivi circa objectum sub mortali prohibitum? Hic præmittendum certum esse de Fide, contra Novatores, motus sensualitatis sine ullo voluntatis consensu non esse lethales, ex Trident. *Sess. 5. de Pecc. orig.* ubi dicitur: *Concupiscentiam, quam aliquando peccatum Apostolus appellat, S. Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat; Si quis autem contrarium sentit, anathema sit.* Imò (quicquid dicant *Cajet & Gonet.*) videtur certum, tales motus ne veniales quidem esse, ex eod. *Trid loc cit.* ubi simul dicitur, quòd concupiscentia nocere non consentientibus, & viriliter per gratiam Christi repugnantibus non valet: Vide *Wigandt tr. 4. Ex 2. num. 44.* Hinc pro responsione ad quæsitum tres adsunt sententiæ. *Prima cum Val Less Vasq &c. apud Salm. Tract 20.cap.12. num.13.* affirmat peccari graviter, etiam cessante periculo consensûs. Ratio illorum, quia voluntas tenetur, non solùm non consentire, sed etiam resistere motibus inordinatis appetitûs sensitivi. *Secunda* sententia *cum Tamb. & aliis apud Croix lib. 5. ex num.*109 dicit talem ne venialiter quidem peccare, remotô periculô consensûs; sed hanc sententiam asserunt *Salm.num.*14. communiter rejici; unde meritò dicunt cum *Croix* in praxi nullatenus esse tenendam. *Tertia*, & vera sententia cum *S.Thom qu.15.ar 4 ad 10. Sanch. Dec. lib.1 cap.2.num.13. Gers. Pal. Rodr. Gran. & Salm. loc.cit num.15. &* 16. tenet, cessante periculo consensûs, esse veniale non resistere positivè motibus illicitis, sed non mortale. Idque videtur expressè confirmare *S.Thom.2.2.q.74 a.4.* ubi ait: *Peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solùm in ratione.* Ratio, tum quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate, quæ cùm non positivè consentit, non committitur mortale; Et ideo committitur veniale, in quantum homo cavere debet, ne appetitus trahat post se voluntatem: Sed hæc obligatio, quando periculum consensûs non est proximum, est tantùm levis; Tum quia, si sub gravi teneremur omnes motus inordinatos positivè repellere, teneremur ad impossibile: impossibile enim est (ut ait *Caj.*) omnes hos motus collectivè sumptos positivè coercere.

Ex his tamen infertur, quòd, quando delectatio venerea supervenit, tenemur sub gravi ei positivè resistere, quia hujusmodi commotiones, 7
quando sunt vehementes, plerunque, si positivè non repellantur (saltem per actum simplicis displicentiæ), trahunt secum consensum voluntatis, ita *Croix l 5. ex num.109.& Bus. infra D.2.A.2 in fin Holzmann to.1.pag.325 & Sporer to.1.pag.81.num.14.& Salm. num.19. cum communi DD.*

Notandum tamen hic I. quòd ad repellendas 8
tentationes carnales, quoad sensum, valde prodest pro commotionibus compescendis, partes commotas vestibus tegere, ac comprimere, ut advertit quidam Author modernus. Quoad mentem autem præservandam a consensu, prodest sanè cogitatio de Passione Jesu Christi, vel de pœnis Inferni, vel de morte, &c. & etiam de afflictione remorsûs, quem patitur Anima post peccatum patratum. Magis verò necessarium erit in hujusmodi concupiscentiis ad orationem recurrere; Castitas enim nonnisi a Deo obtinetur, ut fatetur *Salomon Sap.8.21: Et ut scivi, quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det &c.* Et ordinariè Deus non dat nisi petentibus, ex illo *S Joan 16. 14: Petite, & accipietis.* Hinc tentatus auxilium tunc imploret a Domino, a Deipara Immaculata, a Sanctis purita-

puritatem amantioribus, ut a S. Aloysio Gonzaga, a S. Philippo Nerio, &c. Præ omnibus autem sufficiet & erit remedium aptius, quia brevius, & facilius, invocare confidenter, & pluries veneranda, & potentissima Nomina *Jesus*, & *Mariæ*. Maximè etiam juvabit ferventem actum Amoris erga Deum elicere, propositum renovando mortem potiùs subeundi quàm peccare. Sufficit etiam in actu commotionis animum ad alia divertere, cùm hoc etiam sit positivè resistere, ut bene advertunt *Spor. pag.82. num 16. Contens. to.1. pag.164. Spec.3. & Croix l.5. num 111.* Et, si motus sint leves, melius erit eos contemnere sine positiva resistentia, *Croix ib. cum Bonasp.*

9 Notandum II. non esse obligationem motibus carnalibus resistendi, si justa adsit causa non resistendi, nempe si quis expertus sit resistendo magis motus excitari, & augeri; vel si motus ortum habeant ex actione necessaria, vel utili, ver. gr. ex auditione Confessionum, ex lectione rerum turpium scitu utilium, ex tactu necessario ad medendum, & simili. Tunc enim ex una parte, causâ motuum non tenemur operam relinquere, ut docent DD. communiter cum *Spor. pag.81. num.13. Contens. l.c. & Salm. c.13. num 20. Croix l.5. num.111. Suar. & aliis.* Et ex alia neque tenemur tunc motibus positivè resistere, si non facile negotium sit illos repellere. Sat est igitur tunc negativè se habere cum firmo proposito nunquam consentiendi: Ipsa enim non consentiendi actualis cura sufficit tunc ad liberandum hominem a culpa, saltem mortali, etsi non a veniali, si resistentia sit tepida, ut dicunt *Tol. Caj. Lay. &c. cum Salm. d. c.13. num 20.* Verùm *Croix loc. cit. cum Az. & Sanch.* ut certum supponit, quòd in casu prædicto, quando tentatio diu durat, & nimis molestum foret jugiter motus positivè repellere, nullum peccatum sit eos permittere, negativè se habendo.

10 Hic demum adnotanda sunt aliqua circa peccata omissionum; & notandum I. cum *S. Thom. & Salm cap 10 n.11.* ad quodlibet peccatum omissionis requiri actum positivum voluntaris; voluntas enim non exercetur, nec peccat, nisi per actum. Notandum II. Actus omissionem concomitantes, ut ludere, edere, dum ver. gr. omittitur Sacrum, non esse peccaminosos, nisi sint causa omissionis, puta, cùm lusus est causa omittendi Sacrum. Ita *Salm. de Princ. mor. c.10. num.16. Corn. Montes. &c.* Tunc autem actus influentes eandem malitiam omissionis induunt, non verò diversam, ut contra *Suar. Gran. &c.* tenent *Contin. Tournely to.2. pag.353. v. Dico 2. Lugo, Bec. Bonac. Az. Fill & Salm. c.10. cum aliis, & communi*: Quare sufficit tunc tantùm omissionem confiteri. Si verò actio, quæ est causa omissionis, sit etiam grave peccatum, nempe si quis omittat Sacrum ob furandum, tunc furtum potest dici in Confessione seorsim ab omissione Sacri, quia tunc furtum non est nisi causa aggravans, non autem mutans speciem. Ita *Navar. Lugo, Dian. Leand. cum Salm. c.10. n.21. contra Cornejo.*

Notandum III. quòd peccatum omissionis incipit imputari a tempore, quo advertenter ponitur illius causa. Ita dicendum cum *Sanch. Bon. Fill Bec. &c* apud *Salm. cap.10. num 22. contra Sylv. Pal. &c.* qui tenent, sed non satis probabiliter, quòd peccatum non committitur, nisi verè Sacrum omittatur. Dicendum præterea, quòd omissio voluntaria in causa etiam imputatur ad peccatum, etsi voluntas postea non possit operari, puta si quis se inebriet prævidens causâ ebrietatis se omissurum Missam, tunc tenetur confiteri causam, & effectum illius, ebrietatem scil. & omissionem Sacri, ut meliùs dicunt *Salm n.28 cum Sot. Sanch. Pal Led. & aliis communiter contra Vásq. Bon. Laym. &c.* Modò ante effectum sequutum nòn retractetur voluntas, ut probabiliter docent *Sanch Azor. Vil. & Salm num. 29* &c. tunc enim est probabile non teneri confiteri effectum sequutum. Vide dicta *l 4. num 149. pag.580.* Ex hoc etiam deducitur, quòd si effectus accidat post retractationem, non incurritur censura contra peccantes imposita, quia illa requirit contumaciam in actu peccati.

Quæritur hìc, an peccatum veniale sit contra Legem Divinam? Negare videtur *S Thom. 1.2 qu.88 art.1. ad 1.* dicens, *non esse contra, sed præter legem, quia non observat modum rationis quem lex intendit.* Affirmant autem *Æstius, & Vasq. Sot Med. Azor. apud Salm. Tract 20. de Princip. mor. cap.8 de Pecc. num 4.* Et ratio istorum valde urget, quia peccatum veniale revera etiam est a Deo prohibitum, prout *Eccli. cap.7: Noli velle mentiri. Matth.5: Non jurare omninò.* Ergo veniale etiam est contra Divinum Præceptum. Et hæc est vera sententia, nam, ut bene explicant *Salm. loc. cit. num.6* distinguit *S. Thomas* substantiam legis, & modum legis; Quare, licèt culpa venialis non sit contra legis substantiam, est tamen contra modum legis observandæ, qui modus certè etiam a le- 11

ge Divina præcipitur, quando dissonat a recta ratione. Ideo semper verum est, quòd peccatum veniale sit contra legem Dei, si non substantialem, saltem (ut ita dicam) modalem.

Hic aliqui agunt de culpa originali, & de ejus effectu; sed, quia hæc materia non est præsentis instituti, potes observare Scholasticos de ea tractantes.

Circa autem censuras impositas asserentibus Beatam Virginem Mariam non fuisse a labe originali exemtam, vide fusè, quæ super hoc puncto dicemus infra *lib. 7. de Cens. ex num.* 240.

DUBIUM II.

An, & quomodo desideria, & delectationes sint peccata?

PEr desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor, & complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non a mora temporis, cùm momento possit perfici: sed quòd voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

12 *An desiderium sumat speciem ab actu exteriori?*
13 *An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali?*
14 *An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus?*

12 „ REsp. 1. Desiderium absolutum, sive cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex *Matth. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam objecto. Ita commun.

13 „ Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale, ver. gr. vellem prædari, si a Deo mihi permitteretur; si Judex essem, malefacto rem istum occiderem. *Valent. t. 2. d. 6. q. 4. p. 4. Sayr. Sal. in 1. 2. tr. 13. d. 10. s. 27. Vasquez d. 116. c. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum; ut ver. gr. si cogites, si non esset infernus, mœcharer: si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, ulciscerer, occiderem te: item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem: intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu; secus enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu. *Bon. de matr. q. 4. p. 8. num. 9.* Ratio responsionis est; quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisà conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. *Cajet. Sanch. l. 1. mor. cap. 2. Vasqu. Laym. l. 1. tr. 3. c. 6. n.* 10.

1. In omnibus solo jure positivo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac (si prohibitum non esset), ver. gr. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ a sola prohibitione est, aufert. *Azor. l. 4. c. 6. quæst. Sanch. l. 1. cap. 2. Vasq. d. 16 cap. 2.*

2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur; ver. gr. occiderem Petrum, si Deus mandaret: suspenderem furem, si essem Judex: ducerem uxorem, si liceret, si non essem liber a voto: Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sà. v. Peccatum,* hujusmodi desideria esse periculosa, & vitanda: atque, ut ait *Cajet. ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes. *ibid. & Laym. l. 1. t. 3. cap. 6. num.* 10.

3. Etsi idem quidam, ut *Caj. Sal. & Vasq.* universim affirment de omnibus jure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab objecto; ut si dicas, si non esset peccatum fornicarer, eo quòd tunc consensus non videatur

„ deatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent *Azor. Sanch. & Laym.* esse peccatum; eo quòd sit intrinsecè malum, nec malitiâ suâ (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia, si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. *Sanch.l.1.c.2.n.25. Laym.l.1.t.3.cap.6.num.11.* V. *Card. de Lugo d. 16. num.377.*

Quæritur igitur, an peccet qui optat aliquod objectum malum sub conditione si liceret? Distinguendum: Si conditio auferret malitiam objecti, tunc non peccaret saltem graviter. Hocque accidere potest non solùm in vetitis de jure positivo, prout si diceres: Ederem carnes in Quadragesimâ, nisi Ecclesia prohiberet; Sed etiam in vetitis de jure naturali, casu quo objectum posset esse licitum, nempe dicendo: Si Deus permitteret, vellem rem illam Titii arripere; Nisi essem Sacerdos, uxorem ducerem, & similia; ita cum *Busemb. ut supra, Sanch. Dec.l.1.cap.2.num.24. Laym.l.1.tr.3.c.6.num.*10. *Sporer to.1. pag.*82. *num.*18. & alii communiter. Diximus *saltem graviter*; nam ordinariè hujusmodi desideria non excusantur a veniali, cùm communiter sint periculosa, aut saltem otiosa. Peccaret verò lethaliter, quando conditio non auferret malitiam objecti, nimirum dicendo: Peccarem, si non esset Infernus; Occiderem inimicum, si ensem haberem: Fornicarer, si non essem Religiosus, &c. Hoc certum est apud omnes. Sic etiam pariter dicunt *Sanch.l.c.num.*23. *Spor.num* 20. *& Laym.n.*11. *cum Adriano, & Azor.* peccari in talibus desideriis conditionatis, quando malitia nequit sejungi ab objecto, puta si diceres: Si non esset peccatum, vellem blasphemare, pejerare, mœchari, fornicari, ulcisci, & similia; quia hæc sunt intrinsecè mala, & nunquam a peccato immunia esse possunt. Unde censet *Laymann* non excusari a culpa gravi, qui deliberatâ & efficaci voluntate hujusmodi objecta desideraret, quamvis sub conditione, si licerent. Verumtamen satis probabiliter sentiunt *Bonac. de Matr. D.4.p.8. num.*31. *cum Valent. & Suarez, Palaus to.1.tr.2.D.3.p.10.§.3.num.4. cum Sà, Vasq. Sayr. & Salm tr.20.cap.13.n.62. cum Cajet. Tap. Salas, &c.* quòd, cùm voluntas desiderat aliquod objectum malum impossibile, sub conditione si liceret, nunquam efficaciter in illud consentit: quando enim objectum illud tu optas, dicendo si liceret, & scis non esse nec posse esse licitum, non verè optas, sed tantùm tuam propensionem ostendis. Aliud verò esset, si optares malum illud objectum non esse prohibitum, quia per se malum est velle inverti ordinem, & legem naturæ, ut rectè dicunt *Salm.l.c.cum aliis.* Et sic conciliari possunt diversæ præfatæ sententiæ.

„ Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione (si liceret), ver. gr. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari a peccato secundùm quosdam DD. si fiat tantùm secundùm appetitum rationalem, sive voluntatem (secluso omni alio periculo consensûs illiciti, & turpis motûs; qui tamen, quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi), non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitûs sensitivi, quæ propriè delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in objectum abstractum a malitia; cùm sequatur intellectum, cujus est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in objectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de objecto absolutè malo. Vide *Laym. & Bon de matr. qu.* 4. *pag.* 8. 14

Veriùs tamen dicendum, quòd adhuc semotâ delectatione appetitûs sensitivi, quælibet delectatio de objecto hîc & nunc intrinsecè malo sit per se illicita, ut tenent *Sanch. Dec.l.1. cap.2.num* 5. *Azor.to.1.l.4.cap* 6.*qu* 1. *Salm.cap.13. num.61. Roncaglia tract.2. cap* 3. *qu* 3. *& Laym. Suarez apud Croix l.5. num.82.* Ratio, quia (ut benè ait *Croix ibid.*), quamvis consensus sit conditionatus respectu ad objectum, respectu tamen ad delectationem est absolutus; & cùm delectatio reddat objectum præsens, hîc & nunc tale objectum, cùm sit sejunctum a conditione cohonestante, est simpliciter malum; ergo voluntas delectatur de objecto hîc & nunc simpliciter malo, & ideo non potest a peccato excusari. Vide dicenda *infra num.*24. Secus verò dicendum, si quis diceret, delectarer de hoc, si non esset malum, ut rectè ajunt *Salm.c.13. num.61.cum Azor. Palao, & communi.*

ARTICULUS II.

An delectatio moroſa ſit ſemper peccatum?

15 PRænotandum ante omnia circa pravas cogitationes, aliud eſſe *Deſiderium*, aliud *Gaudium*, & aliud *Delectationem moroſam*. *Deſiderium* eſt voluntatis actus tempus futurum reſpiciens, quô quis deliberatè intendit opus cogitatum, puta fornicationem conſummare; Et hoc deſiderium dicitur *efficax*, quando quis media ſuſcipit ad ducendum illud ad effectum: *Inefficax* verò, ſi non proponit exequi, ſed conſentit, quòd exequeretur ſi poſſet, cùm ver. gr. diceret: *Si poſſem furari Theſaurum Eccleſiæ, furarer*. E contrario *Gaudium* reſpicit præteritum, & eſt cùm quis ſibi complacet de malo opere patrato. *Delectatio moroſa* denique reſpicit tempus præſens, & eſt quando per imaginationem fantaſiæ quis reddit ſibi præſens opus peccati, nempe actum fornicationis, & de illa deliberatò conſenſu delectatur, tanquam actualiter fornicaretur, ſine tamen deſiderio exequendi. Valde autem probabilis eſt ſententia *Lugonis de Pœn. diſp. 16. cap. 6. num. 347. Bon. de Matr. q 4. p. 8. n. 3. cum Vaſqu. & Con. Sporer to. 1. p. 84. n 24. Laym. l. 1. tr. 2. c. 6. n. 15. Azor. l. 4. c. 6. q. 3. Tamb. Dec. l. 10. c. 3. n. 3. Pal. tr. 2. D. 2. p. 10. §. 14 n. 2.* item *Vaſqu Sayr. Reg. Dian.* (*apud Salm. tr. 20 c. 13. num.* 30. qui contradicunt *num* 31. cum *Cajet. Leſſ. Sanch Roncaglia, &c. &c.*) Hi tenent, quòd ſi quis delectatur de copula cùm nuptâ, non quâ nuptâ, ſed quâ muliere pulchrâ, &c. non contrahit malitiam adulterii; Circumſtantia enim adulterii tunc non intrat in delectationem, idcirco tantùm caſtitas, non juſtitia læditur. Et idem dicit probabiliter *Tamb.* ſi quis affectu venereo, ſine deſiderio, nuptam aſpiciat. Hoc tamen non obſtante, valde mihi placet id quod ait *Holzmannus t. pag. 316. n. 698.* nempe, quòd, licèt ratione delectationis non ſit obligatio explicandi circumſtantiam adulterii, eſt tamen in praxi explicanda ratione periculi proximi concupiſcendi (ſaltem inefficaciter) mulierem illam nuptam, in quod ſe conjicit qui de ea delectatur. Nulli verò dubium committi adulterium, quotieſcunque habeatur gaudium, ſeu complacentia de copulâ habitâ, vel deſiderium de copula habenda cum conjugata, quia tunc voluntas amplectitur totum objectum pravum cum omnibus ſuis circumſtantiis, nec ab illis præſcindere poteſt, ideoque caſtitatem, & juſtitiam lædit. Item, ſi quis delectetur de copula ſodomitica. Item, ſi perſona, quæ delectatur, ſit votò caſtitatis obſtricta, etiam contra votum peccat. Hæc ſunt certa cum *Tamb. Dec. l. 10. cap. 3. ex num. 2.* apud omnes.

Reſpond. Si terminetur id cogitatum opus malum ſecundùm ſe, eſt peccatum mortale, vel veniale, prout ipſum opus mortale, vel veniale eſt. Ita commun. ex *D. Thom. 1. 2. q. 27. a. 8.* 16

Dixi, *ſecundùm ſe*: quia ſi delectatio ſit tantùm de ipſa cogitatione, non autem de opere, non eſt peccatum, quia ſicut cogitatio, ver. gr. de rebus obſcœnis, in ordine ad docendum, vel concionandum, &c. bona eſt; Cogitatio autem de iiſdem rebus ex curioſitate eſt mala venialiter: ita conſequenter delectatio de tali cogitatione tanquam objecto, non eſt mala, ſed quandoque bona, quandoque venialiter mala.

Alia igitur eſt delectatio de opere malo, ita ut opus malum ſit objectum delectationis, quæ ſemper eſt mala; Alia eſt delectatio de cogitatione 17

tatione objecti mali, ita ut non opus malum, sed ipsa cogitatio de opere sit per se objectum delectationis; Et hæc vel potest esse bona, si adsit justa causa cogitandi, ver. gr. causa studii, consultationis, &c. cum abominatione objecti; Vel potest esse venialiter mala, si fiat ex curiositate, &c. Vel potest esse aliquando etiam graviter mala, si adsit periculum proximum consensûs; Ita *S. Thomas* 1. 2. *qu.* 74. *a.* 8. ubi ait: *Si igitur aliquis de fornicatione cogitans, potest delectari de ipsa cogitatione, vel de ipsa fornicatione cogitata . . Delectatio de cogitatione fornicationis (sicut cùm vult quis de ea prædicare, vel disputare) non est de genere peccati mortalis, sed quandoque est veniale, quandoque nullum.* Dicit autem esse mortale, quando *quis cogitans de fornicatione delectatur de ipso actu cogitato.* Et communiter S. Doctorem sequuntur *S. Antonin. Less. Sanch. Bon. cum Salm. Tract.* 20. *cap.* 13. *num.* 27.

18 „ Similiter nec peccatum erit, si delectatio „ versetur circa modum malè operandi, non „ circa ipsum opus malum: quo modo sine „ peccato sæpe nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus „ hominis, ver. gr. ex equo, &c. non secundùm „ se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, „ & industrius, modus cadendi inopinatus *Laym.* „ *l.* 1. *t.* 3. *c.* 5. *num.* 2. * (*Ita Sanch. Bon. Az. Pal. & Salm. Tract.* 20. *c.* 13. *n.* 39. *communiter.*)* *Unde resolves.*

19 „ 1. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: „ quia delectatio non est de objecto malo.

„ 2. Si talis effectus sit secutus ex opere „ secundùm se quidem malo, hìc tamen & „ nunc culpâ vacante, ut ver. gr. quia factum „ est in somno, amentiâ, ebrietate, inculpabili „ ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere „ aliquando delectari, non quidem secundùm „ se, sed ut est causa talis boni effectûs, docet „ *Less. l.* 4. *cap.* 3. *num.* 105. & 106. ex *Vasquez* 1. 2. „ *d.* 105. *cap.* 2. ver. gr. de solutione naturæ factâ in somno. Ratio est, quia objectum delectationis istius non est malum. Vid. *Bon. de matr. q.* 4. *p.* 8. *num.* 8. *Sanchez l.* 1. *mor. cap.* 2. „ *num.* 18. *Card. de Lugo de pæn d.* 19. *n.* 389. Imò „ addunt, licere aliquando desiderare (affectu „ simplici, & inefficaci desiderio) ut tale quid „ fiat sine culpa; ver. gr. ut in somno eveniat „ naturæ solutio, ob finem bonum: dummodo desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter causet: neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. „ Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desi- „ derii, aut gaudii non est malum. V. *Less.* „ *& Bon. l. c.* „

Quæritur igitur hìc I. An liceat delectari de opere malo, ob bonum effectum inde secutum? Distingue: Si opus fuerit formaliter malum, nempe quia cum peccato patratum fuit, peccat qui de illo delectatur, etiamsi delectetur de opere malo, non ut peccatò, sed ut causâ effectûs secuti. Ita omninò tenendum cum *Sot. Tap. Ronc. & Salm tr.* 20. *c.* 13. *n.* 47. contra *Vasq. Less. Pal. Bon. ib.* Si verò opus malum patratum fuit sine peccato, sentiunt *Less. & Vasq.* quibus adhæret *Bus.* licitum esse de illo delectari, non per se, sed ut causâ boni effectûs. Sed veriùs tenendum est oppositum cum *Sanch. Dec. l.* 1. *cap.* 2. *num.* 16. *Az. Croix l.* 5. *num* 91. *Ronc. tract.* 2. *c.* 3. *q.* 4. *R.* 11. & *Salm cap.* 13. *num.* 49. Ratio quia, licèt actio non fuerit peccaminosa, fuit tamen objectivè mala; Et hoc, ut rectè notant *Salm. num.* 59. *Ronc. & Croix*, in dubium non videtur ampliùs revocandum post Prop. 15. damnatam ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.* Nec obstat doctrina *S. Th. in* 4. *Dist* 9. *q.* 1. *a.* 4. *q.* 1. *ad* 5. ubi S Doctor dicit: *Si autem placeat* (idest nocturna pollutio, de qua loquitur) *ut naturæ exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur.* Et Eum sequuntur *Nav. Less. Sà, Sanch. & ipsi Salm. cap.* 13. *num.* 52. *cum communi.* Nam rectè dicunt *Sanch. num.* 18 *Salm. & Ronc. loc. cit.* intelligendum esse *S. Thomam* loqui de pollutione purè naturali, quæ naturaliter provenit a natura se exonerante; & ideo, cùm illa non sit objectivè mala, licet sibi complacere, non quidem de delectatione ex ea causata, sed de exoneratione ob illam obtentâ. E contrario non licebit delectari de opere objectivo malo, nimirum de pollutione nocturna, quæ evenerit ex tactu, seu ex turpi somnio, quia tunc fuisset hæc objectivè mala. Secus, si evenerit ex moderato cibo, aut ex studio utili, &c. quia tunc pollutio etiam esset naturalis, & liceret de ea habita delectari, modò absit commotio spirituum. Ita *Salm. num.* 54. Sed hoc mihi non placet.

In quocunque casu tamen licet cuique delectari, non de causa, sed de effectu secuto, nempe de exoneratione causata a pollutione, etiam voluntariâ; vel de consecutione hereditatis ob homicidium, modò causa detestetur; quamvis hæc

hæc non careant periculô. *Ronc.loc.cit. Resp.1.in fin. Salm tr.20.c 13.num 46.*

21 Quæritur II. An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem? Prænotandæ hic sunt duæ Prop. damn. ab eod Innoc. XI. Propositio 13. dicebat: *Si cum debita moderatione facies, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare: Non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Prop. 14: *Licitum est absolutò desideriò cupere mortem Patris, sed ut bonum cupientis; Quia nimirum obventura est pinguis hereditas.* Hæ Propositiones justè quidem proscriptæ fuerunt, quia, secundùm charitatis ordinem, vitam proximi cuicunque nostro temporali emolumento præferre tenemur. Non damnandum tamen, qui gaudet de effectu secuto, scil. de hereditate obtenta ex morte alterius, si non gaudet de causa, hoc est de morte; Licèt materia sit periculosa, ut mox supra diximus cum *Salm. & Roncaglia.*

Licitum est autem gaudere de malo proximi, ob majus bonum illius, vel innocentis, nempe si delector de proximi infirmitate, & etiam de morte, ut sic desistat a peccatis, a scandalis, &c. ut bene ajunt *Ronc ibid. cum Bon. Reg. & Salm. cap.13.num.43.* cum *Nav. Bon. Tol.* &c. Idque expressè docet *S. Thom. 3.Sent Dist. 30.q.1 a.1.ad* 4. ubi ait: *Unde, quia charitas ordinem habet, & plus debet diligere quisque se quàm alium, & propinquos quàm extraneos . . . Potest aliquis, salvâ charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit; non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel Communitatis, vel Ecclesiæ.* Hoc tamen semper intelligendum, servatô ordine charitatis, nempe quando malum quod evitatur præponderat vel coæquat malum proximo optatum. Sic pariter aliqui opinantur, & adhærent *Salm.n.44. & Roncaglia*, posse Patrem optare mortem filii, si timet ex ejus flagitiis dehonestandam esse familiam. Licitum est autem gaudere de malo temporali personæ privatæ ob bonum temporale commune, ut *Less l.2.cap 47. n.21. Ronc. ibid.* cum *S. Thom.* ut supra, & *Salm. cap.13.n.45.* cum *Tol. &c.* Hine licet etiam gaudere de supplicio malefactoris, ad exemplum aliorum. Et quod dictum est de delectatione, dicendum pariter est de desiderio, ut *Salm.num.43.*

22 An liceat sibimet mortem optare, ad vitandam vitam nimis duram causâ infirmitatis, servitiæ viri, mendicitatis, & similium? Negant *Salm.cap.13.num.46 cum Nav. Abul.* & *Reg.* Ratio, quia non licet velle mortem ob effugienda aliqua mala minoris momenti. Sed non improbabiliter affirmant *Palaus tr.6.D 4.p.1. n. 11. Viva in Prop.14. Inn.XI. num.3. Felix Potestà de 1.Præc. num.298.* item *Sotus, Gran. Sancius, & Trull. ap. Busem. l.2.num.20. vers.2. Licet, in fin.* casu quo vita tam molesta æstimaretur durior ipsâ morte. An autem liceat Matri optare mortem filiæ, eo quòd filia ob deformitatem, vel inopiam nequit nubere, vel quia ob illam Mater malè tractatur a viro? Affirmant *Azor.1.p. l.3. cap.12.qu.2. Palaus tr.6.D.4.p 1.num.11. & Bon.de Char.D.3.qu.4.p.ult num.7.* Ratio, quia tale desiderium non tam est de malo, quàm de bono inde secuturo Sed id rectè rejiciunt *Salm. n.46. & Roncaglia pag 18.q.4.R 1* Ratio, tum quia nunquam licet ob bonum temporale mortem proximi optare; Hocque videtur non dubitandum cum *Roncaglia post Prop. damn. 13. &* 14. supra relatas: Tum quia malum Matris non præponderat malo filiæ optatum.

23 3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantùm rationali de actu conjugii præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali;* quia si sponsus, aut vidua voluntariè consentiat in delectationem sensitivam, & carnalem (quæ ex recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur), mortaliter peccat, ut docet *Less.l.c.t.2. cap.6. Bonac. Tann. Palaus.* V. *Dian.t.5.misc. Resp.2.* contra *Medin.* &c. Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiva, & carnalis ut plurimùm, immo etiam periculum consensûs in fornicationem consequitur, oblectationem illam voluptatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter conjuges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitivam, & veneream delectationem non esse mortale, docent *Filliuc. Bonac. de Matr. qu.4. Sanchez, Lessius loc cit.d.1. & Dian.t.3.misc.R.36.* Tum quia status matrimonii hæc excusat: uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale,

,, licèt

„ licèt per accidens opus non exerceatur.

24 Duo hìc quæruntur multùm scitu necessaria: Quæritur I. An sponsis, & viduis liceat delectatio de copula futura, vel præterita? Respondet *Bus.* quòd licet ipsis delectari, modò delectentur appetitu rationali, non autem carnali. (At rectè addit in praxi vix hoc posse admitti, cùm delectatio carnalis, ut plurimùm rationali adnectatur). Hanc tenent etiam *Salm. tract.* 20. *cap.* 13. *num* 57. cum *Nav. Caj Val. Bon.* &c. dicentes licere sponsis gaudere non de copula ut præsenti, sed de futuritione copulæ. At, etiam seclusò periculò delectationis sensitivæ, veriùs dicendum cum *Holzmann to.* 1. *pag.* 318. *num* 701. *Ronc tract.* 2. *c.* 3. *q.* 5. *& Sanch. ac Vasq. Azor. Laym. Pal. Dian. &c.* apud *Salm. n.* 56. quamcunque delectationem voluntatis in sponsis, & viduis de copula futura, vel præterita esse malam. Ratio, quia delectatio reddit sibi objectum præsens, & ideo, semper ac objectum præsens hìc & nunc est malum, cùm absit hìc & nunc conditio cohonestans matrimonii, mala etiam est omnis actualis delectatio de illo. Aliud dicendum cum *Ronc.* de desiderio, quo sponsus vult copulam futuram; hoc enim licet, quia, cùm voluptas fertur in objectum futurum, potest illud desiderare sub conditione, quâ objectum licitum erit.

25 Quær. II. An conjugibus liceat delectari de copula, etiamsi alter conjux sit absens? Negant *Salm. & Ronc. de matr. cap.* 15. *num.* 90. cum *Nav. Sà, Rodr* &c apud *Croix l.* 6. *p.* 3. *num.* 337. quando delectatio habeatur cum commotione spirituum; Quia dicunt talem commotionem non esse conjugibus licitam, nisi ordinetur ad copulam. Sed *Ronc. & Salm.* non congruenter loquuntur, nam ipsimet *Salm.* admittunt *n.* 84. *& Ronc. eodem loc. R* 11. cum *S. Ant. Con. Dian.* (& est communis, ut dicemus alibi de *Matrim. c.* 2. *D* 2.) quòd tactus impudici (qui certè nequeunt ut plurimum esse sine commotione) inter conjuges, absente periculo pollutionis, sint liciti, saltem non graviter illiciti, etiamsi ob solam voluptatem capiantur, & ad copulam minimè ordinentur. Ideo ajo, cur non est idem dicendum de delectatione? Quare verè probabilem censeo sententiam *Busembai*, *& Less. Sanch. Fill. Bon.* &c. licitum esse conjugibus delectari, etiam carnaliter de copula habita, vel futura, semper ac absit periculum pollutionis. Ratio est, quia (prout dicunt *Salm. d. num.* 84. loquendo de tactibus impudicis) ipse status Matrimonii hæc omnia licita reddit; aliàs status matrimonialis nimiis scrupulis esset obnoxius. Et ita tenet etiam *Croix l.* 6. *p.* 3. *num.* 337. cum *S. Thom. S. Anton. Gers. Suar. Sanch. Vasqu. Laym. & aliis plurimis*; Et etiam *Salm.* probabilem vocant.

Ultimò hìc notandum cum *Salm. tract.* 20. *cap.* 3. *num.* 66. *&* 67. cum *Lug. Caj. Nav. Pal. Dic.* &c. Quòd, si quis se jactet de peccato gravi a se verè patrato, debet explicare in Confessione etiam speciem peccati; quia tunc communiter jactantiæ additur complacentia de peccato facto, quæ sumit eandem speciem peccati. Secus autem, si jactantia sit de peccato ficto. 26

4. Delectatio morosa, de rebus solo jure „ 27
positivo prohibitis, non est illicita, modò „
non fiat sub ratione prohibitionis: ver. gr. „
si Carthusianus, vel alius die jejunii se ob- „
lectet de cogitato esu carnium, quia non „
est de opere malo, cùm lex tantùm vetet „
comestionem externam. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *cap.* 6. „
num. 9 *Less. l.* 4. *cap.* 3. *d.* 14. *n.* 111. *&* 113. * (*Et* „
ita tenendum cum Salm. cap. 13. *num.* 37. *&* 38. „
Pal. Vasqu. Sanch. Less. communiter, & Ronc. „
Tract. 2. *cap.* 13 *qu.* 3. *R.* 11. *quicquid dicat Croix* „
l. 5. *num.* 81. *Non licet autem delectari de Missa* „
ob oblivionem relicta, et simili; Quia omissio „
est objectivè mala, ut Ronc. ib. qu. 5. *cum Az.* „
et Sanch.)* „

5. Qui delectationem morosam mortalem „ 28
confitetur, addere debet circumstantias ope- „
ris, de quo fuit delectatio: ver. gr. in ma- „
teria iræ, an fuerit de occidendo fratre; an „
alio; uno, an pluribus: in materia carnis, „
an de conjugata, moniali, consanguineâ. Quod „
tamen limitant *Azorius*, *Sà*. V. *Luxuria*, *Sa-* „
las t. 7. *tr.* 13. *d.* 16. *f.* 6. *num* 59. &c. si delectatio „
feratur in objectum apprehensum secundùm „
totam suam malitiam, non autem si tan- „
tùm secundùm partem, ver. gr. in feminam „
apprehensam, ut non suam, non tamen ut „
alieri nuptam, vel ut monialem: tunc enim „
probabile esse ajunt, delectationes tales re- „
duci ad speciem simplicis fornicationis. Ita „
etiam *Fill. Less. Bon. Dian. Palaus*. V. *Lugo d.* „
16. *num.* 363. Aliud est de ipso opere exter- „
no, quod semper fertur in objectum, secun- „
dùm totam suam malitiam: aut etiam de- „
siderio efficaci, quod fertur in opus exter- „
num, secundùm se, & ut est a parte rei; „
ac proinde est ejusdem cum illo speciei; „
ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ „
sunt. Vid. *Auct. cit.* * (*Vide dicta n.* 15.)* „

29 „ Resp.

29 Reſp. 2. Si quis ſine cauſa, & neceſſitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram (ver. gr. ex curioſitate legit, vel audit turpia), tamen ſine directa intentione, & ſine periculo conſensûs, peccat venialiter; ſi verò juſtam cauſam habeat, nihil peccat.* (Vide ſupra *in 6.Præc.num.*481.*v.6.Si pollutio.*)*

Quæres, An voluntas delectationem carnalem poſitivè reprimere teneatur?

Reſp. 1. Si voluntas plenè eam advertens negativè, & permiſſivè ſe habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipſius delectationis complacentia, nec periculum ſit ulterioris conſensûs, probabile eſt, quod docet *Cajetan.* & *Sanchez 1.mor.cap.*12. non peccare mortaliter: tum quia non conſentit in delectationem: tum quia moraliter eſt impoſſibile, omnes illos motus evitare: tum quia ex juſta cauſa illos licet permittere, etiam ſecundùm adverſarios.

Reſp. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent *Vaſquez*, *Azorius*, *Leſſius*, *Becan.*1.2.*t.*2.*q.*5.*cap.*5. ſine juſta cauſa eis non reſiſtere, eſſe mortale: quia ferè ſemper voluntas eſt expoſita periculo conſensûs; & contrarium credere, eſt nimia ſui confidentia, & præſumtio. Moderatè *Layman* utramque ſententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortale, niſi ſaltem actum ſimplicis diſplicentiæ circa illam elicias: etſi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cùm facilè poſſis, & ſperes, te tali modo poſſe depellere. Vide *Laym.l.*1. *t.*3 *cap.*6.*n.*3. *(*Vide fusè dicta ſuper hoc puncto l.*5.*num.*7.)*

D U B I U M III.

De diſtinctione peccatorum.

A R T I C U L U S I.

Quæ peccata diſtinguantur ſpecie?

30 *Quomodo peccata differant ſpecie quoad materiale, & quomodo quoad formale peccati?*
31 *Ex quatuplici radice deſumatur diverſitas ſpecierum?*
32 *An peccata ſpecie diſtinguantur ex oppoſitione ad virtutes, vel ex diverſitate objectorum?*
33 *An ex præceptis diverſis peccata ſpecie diſtinguantur?*
34 *An peccatum ex objecto levius poſſit excedere gravitatem peccati ſuperioris ſpeciei?*

RESpond. Peccata, quoad materiale, ſive entitatem poſitivam, ſpecie diſtinguuntur ex objectis formalibus, & circumſtantiis ſpeciem variantibus, quatenus ex objecti formalis rationem habent; quoad formale autem, proximè diſtinguuntur ab oppoſitis formis, ſive rectitudine virtutis, quâ privant: remotè autem, & fundamentaliter ex objectis. Ita *Trull. dec. de pecc. d.*1.*qu* 2. Ratio primæ partis eſt, quia omnes actus ſpecie diſtinguuntur ex objectis, peccata autem quoad materiale, dicunt ipſos actus. Ratio ſecundæ partis, quia privationes proximè diſtinguuntur ſpecie a formis, quibus privant, ſed peccata formaliter ſunt privationes rectitudinum oppoſitarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis ſpecificatur proximè ex objecto: ergo privatio rectitudinis ex eodem remotè. *Unde reſolves.* 30

Peccata ſpecie differunt, non tantùm quæ diverſis virtutibus, ſed etiam quæ eidem opponuntur extremè, ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione diverſæ difformitatis, id eſt, quæ adeo diverſâ ratione, & malitiâ ejuſdem virtutis materiam attingunt, ut quantum eſt ex natura ejuſdem peccati, non ſit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propenſio utrumque peccatum committendi; qualia ſunt homicidium, furtum adulterium, detractio.

Docet *Tridentinum ſeſſ.*14.*c.*5. circumſtantias illas in Confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant. Hinc quæritur 1. ex quotuplici radice deſumatur diſtinctio ſpecifica peccatorum? Reſp. cum *Buſemb.* & ſententiâ communiori, ſumi ex duplici radice, nempe I. Ex oppoſitione ad diverſas virtutes. II. Ex diverſa difformitate contra eandem virtutem, prout accidit in perjurio, & violatione voti, ſive blaſphemiâ; licèt enim hæc peccata ſint contra eandem virtutem Religionis, ſpecie tamen ſunt diverſa. Quoad hanc ſecundam radicem conſentiunt DD. 31

Sed quoad primam, ſcil. ex oppoſitione ad virtutes, quæſtio magna eſt inter *S. Thomam*, & *Scotum*, an diſtinctio ſpecifica proximè ſumatur ab objectis diverſis peccatorum, vel a diver- 32

diversis virtutibus, quibus peccata opponuntur? *S.Thomas* 1.2.*qu.*72.*a.*1. *Salm. tract.*20.*c.*12. *n.*1.2. *& alii* tenent proximè desumi ab objectis specie diversis. Ratio *S.Thomæ*, ut ait *a.*6. *ad* 2. quia *peccatum non habet speciem ex parte aversionis, sed ex parte conversionis, secundùm quod est actus quidam*. *Scotus* verò cum *Bus.* hîc, & *Bec. Val. Bon.* tenent distinctionem specificam desumi a virtutibus, quibus opponuntur peccata; Quia peccatum, formaliter sumtum, consistit in oppositione ad virtutem, quâ privat. Utraque sententia est probabilis, & utraque revera in idem coincidit, ut bene dicunt *Salm.* Sed secunda, distinguendo peccata per oppositiones ad virtutes, planior est & facilior, ut rectè fatetur *Tapia*, quamvis Thomista. Advertit tamen *Ronc. tract.*20.*de Pecc.cap.*2.*qu.*1. quòd, licèt peccata commissionis distinguantur ex virtutibus oppositis, ut ipse tenet; peccata verò omissionis omninò distinguuntur per oppositionem ad objecta, sive ad actus quibus privant: prout omittere Sacrum, & jejunium, sunt peccata specie diversa contra obedientiam Ecclesiæ debitam; quia Sacrum, & jejunium sunt objecta specie diversa.

33 Deinde quæritur 2. an ex diversis præceptis peccata specie distinguantur? Affirmant *Nav Gran.Tann.* &c. Sed dicendum cum *S.Th.* 1. 2. *qu.* 72. *a.* 6. *ad* 2. *Caj Val. Az.Laym. Con. Pal.Bon Ronc.loc.cit Croix l.*4.*num.*47.*Salm d.c.*12. *num.*5. *&* 6. *ex communi*. Quòd, si præcepta distinguantur tantùm ex parte Legislatorum (ut est in furto, quod prohibetur Lege Divinâ, & Humanâ), minimè inducunt distinctionem specificam peccatorum; quia diversitas Legislatorum non efficit præceptum esse formaliter diversum, sed tantùm materialiter. Secus tamen, si præcepta distinguantur ex parte motivi ad prohibendum, quia tunc diversæ virtutes læduntur; prout si quis frangeret jejunium præceptum ab Ecclesia, & ad quod voto simul ipse se obstrinxerit; tunc enim læderet temperantiam, ex qua Ecclesia jejunium imperat, & Religionem, ex qua Deus præcipit vota observari.

Ad agnoscendum verò, quandonam Leges sint conditæ ad diversos fines, dicunt *Salm. n.*9. videndum, si præceptum humanum trahit actum ad specialem aliam virtutem, sive ad oppositionem cum alia speciali virtute. Hinc infertur I. Si quis occidit Sacerdotem, non solùm peccat contra justitiam, sed etiam contra Religionem, ex cujus motivo Ecclesia vetat Sacerdotis læsionem. Infertur II. Sacerdos beneficiarius omittens Officium Divinum, committit unum peccatum contra Religionem, non autem contra justitiam, si velit restituere fructus Beneficii; quia ex eodem motivo Religionis Ecclesia præcipit recitationem ei, qui est Sacerdos, & est Beneficiarius: qui ex justitia tenetur tantùm non facere fructus suos; Ita *Az. Trull. Dian.* &c. cum *Salm. cap.*12. *n.*12. contra *Suar. Laym. & Bon.* Vide dicta *lib.*4.*v. Qu.I. l.*4.*num.*145.

Quæritur hîc 3. an peccatum ex objecto levius possit ratione circumstantiæ excedere gravitatem peccati superioris speciei? Negant *Durand. Vasq. & alii*; Sed affirmat probabiliùs *S.Th.*2.2.*qu* 10.*a.*3.*ad* 1. ubi ait: *Nihil prohibet peccatum quod est gravius secundùm suum genus, esse minùs grave secundùm aliquas circumstantias*. S. Doctorem sequuntur *P. Concina to.* 10 *pag* 524.*n.*6. item *Caj. Suar. Az. Pal* &c. cum *Salm cap.*12. *num.*22. *& aliis communiter*; Quia, licèt regulariter gravius peccatum est illud, quod perfectiori virtuti opponitur, ut dicit *S.Thom.* 1 2.*qu.*73 *a.*4. Attamen, cùm gravitas peccati superioris speciei sit finita, ideo, etsi physicè non possit excedi a malitia peccati speciei inferioris, potest verò moraliter. Hinc sodomia, & bestialitas sunt graviora peccata, quàm perjurium, ut docet *S.Thom.* 2. 2. *qu* 144. *a* 2. cum *Salm. ibid.num.*22. Et ideo regula prædicta metiendi gravitatem peccati ex oppositione ad superiorem virtutem currit tantùm, quando peccata sunt maxima contra unamquamque virtutem, non autem quando comparatio fit maximi peccati ad minimum. 34

An autem circumstantiæ speciem tantùm aggravantes sint confitendæ, nimirum gradus incestûs, quantitas furti, tempus durationis peccati? Vide dicenda *de Sacram.Pœn.l.*6.*n.*463.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numerò?

35 *Vide omnia quæ super hoc puncto dicuntur a Busemb.*

36 *Ex quibus radicibus desumatur Distinctio numerica? De Prima Radice, quæ est* Multiplicitas actuum moraliter interruptorum. 37. *Et I. Quomodo interrumpantur* Actus interni *circa peccata* Cordis? 38. *Quomodo circa pecca-*

 ta

to Oris, & Operis. 39. An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus? 40. Quid si tamen voluntas permaneat in aliquo effectu?

41 *II. Quomodo interrumpantur, aut uniantur Actus externi? 42. An explicanda omnia media opposita ad peccandum? 43. Quid si quis ob initio voluerit tangere, sed postea fornicetur? 44. Quid si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ob initio furandi centum? Et quot sacrilegio committat celebrans tres Missas in die Nativitatis Domini?*

45 *De secundo Radice, quæ est* Diversitas objectorum totalium. *46. Illationes hujus Radicis. 47. Qu. 1. Quot peccata committit qui eodem actu blasphemat 12. Apostolos? 48. Qu. 2. Quot si quis detrahit vel conviciatur aliquem diversis contumeliis? 49. Qu. 3. Quot si quis detrahit alicui coram pluribus? 50. Qu. 4. Quot si quis negat plures articulos Fidei? Qu. 5. Quot si quis optat diversa mala inimico? Qu. 6. Quot si Confessarius in mortali plures absolvat? Quid si Sacerdos pluribus Eucharistiam ministret? Quid si Sacerdos projiciat Breviarium in mare prævidens reddi impotentem ad recitandum? De hoc vide dicta l. 4. num. 149.*

35 RESpond. Numero distinguuntur duobus modis, 1. Ex diversis objectis numerò totalibus, non materialiter, & physicè tantùm, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Filliuc. t. 21. cap. 8.*

Dico, *moralem*; quia, etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quævis interruptio, in ordine tamen ad confessionem non multiplicantur, nisi moraliter multi sint; quia, sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretativè manere censeantur, 1. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem involuntariam, & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cùm in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera, & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasqu. &c.* Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm *Fill. t. 21. c. 8. n. 317.* Ratio est, quia, etsi per hanc interruptionem physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipso, quòd animus involuntariè distrahitur, remanet interpretativè prior voluntas, cùm non sit retractata, aut aliter interrupta. V. etiam *Bald. d. 21. n. 3.*

Unde resolves.

1. Unum numerò peccatum committit, qui uno actu odii, vel detractionis fertur in 10. homines, qui uno ictu duos occidit, qui uno actu vult omittere Officium Horarum per mensem, jejunium per quadragesimam. Quia, etsi hæc objecta physicè sint plura, sunt tamen unum moraliter, & formaliter, quatenus in uno actu hic, & nunc conjunguntur. Ita *Navar. Fill. Bon. d. 2. qu. 4. p. 1. contra Azor. Vasq.* &c. qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm sive 10. peccata dicas, odisse ver. gr. 10. homines, sive unum, parum refert; cùm unum hoc illis decem æquivaleat; proindeque objecti gravitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali constituit, ut notat *Fill. Bon. Suar. de Pœn. d. 22. s. 5.*

2. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licèt physicè sit multiplex, moraliter tamen est unum numerò peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis sibi invicem subordinatis ad eundem finem. Hinc verbi gratiâ, qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum, & qui ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio est, quia est una actio externa, ab internis intenta, & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur. V. *Baldell. d. 21. num. 4.*

3. Actiones externæ, licèt numerò distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem. Hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò et-

iam

" jam comitantia, & subsequentia, tanquam " complementa, & appendices operis, unum " numerò peccatum sunt, ut docent *Nave 6. num. 17. Azor.l 4 c.4.q.6. Fill &c.* Ratio est, quia " sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, ejusdem actûs humani, & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

" Dixi, *Complementa*: quia si similes actus " non sint initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei " non consequantur, distinguuntur numerò; " ut ver. gr. si quis de fornicatione glorietur: " proindeque illi in confessione explicandi sunt " séparatim, non autem priores, ut docet *Suar. t.4. de Pœn. d.22. s.5.*

36 Ad intelligentiam hujus tam difficilis materiæ de numerica distinctione peccatorum, circa quam valde DD laborant, & valde dissentiunt: Et ut clariùs intelligantur omnia, qua a *Busemb.* dicta sunt, prænotandum constare ex Trid. non solùm in Confessione species peccatorum esse explicandas, sed etiam numerum, cùm *sess. 14. Can. 7.* sic doceat: *Si quis dixerit in Sacramento Pœnitentiæ, necessarium non esse Iure Divino confiteri omnia, & singula peccata mortalia, anathema sit.* Hinc videndum, ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica peccatorum? Respondetur desumi ex duabus radicibus, nempe I. ex *Multiplicitate actuum moraliter interruptorum*, & in hoc omnes conveniunt. II. ex *Diversitate objectorum totalium*, quamvis de hac radice alii dubitent, ut infra videbimus *num. 49.* Et I. loquendo de prima radice, dubium magnum est, quandonam actus voluntatis moraliter interrumpantur? Et hic ad clariorem intelligentiam distinguendi sunt actus *interni* interrupti, ab actibus *externis*.

37 Et I. Quoad actus *internos*, distinguere insuper oportet peccata *Cordis* a peccatis *Oris*, & *Operis*. Si sunt enim peccata *Cordis*, quæ internè omninò perficiuntur, ut sunt odia, hæreses, delectationes morosæ, desideria turpia, &c. ista, statim ac multiplicantur, interrumpuntur; ita ut tot sunt peccata, quot sunt actus voluntatis in illis consentientis: Ratio, quia quoad tales actus non pendet unus ab alio, & ideo nequeunt moraliter continuari. Ita communiter *Suarez, Vasqu. Az. Pal Bon.* &c. cum *Salm. Tr. 20. cap. 12. num. 32. Rone. Tr. 2. de Pecc. cap. 2. qu. 2. P. Concina to. 10. pag. 526 num. 13. Continuator Tournely to. 2. pag. 274. num. 3.* contra *Lugo D. 16. Sect. 14. ex num. 566. Canum, Homob.* &c. apud *Tamb. Meth. Conf. cap. 1. §. 5 num. 32.* qui dicunt hos actus non interrumpi per somnum, distractionem, &c. sed tantùm per contrariam voluntatem: Et huic opinioni videtur adhærere *Busemb.* cum *Fill. hic vers. Porrò, in fine*; & vocat probabilem *Tamb. loc cit.* (licèt *Tamb.* dicat semper explicandum esse tempus, quo voluntas prava duraverit). Sed hanc opinionem, ut falsam rejiciunt *Concina, ac Vasq. Suar. Dian* &c cum *Salm. loc. cit num. 34.* Quare opinio *Lugonis*, & *Cani*, saltem tanquam dubiè probabilis, non est tenenda. Et ideo pœnitens quidem debet explicare, si potest, quot vicibus in voluntate consensit; si verò non potest, quia pravus animus fuit diuturnus, tunc sufficit fateri tempus, in quo cum tali animo perseveraverit, ut dicunt *Rone. & Viva de Sacr. Pœn. qu. 5. a. 7. num. 2.* cum *Vasqu.* Meritò autem notant I. *Conink & Lugo* apud *Tamb. num. 53.* (licèt *Tamb* non assentiat) cum *Viva n. 5. & Antoine*, quòd explicari debet, si interruptiones fuerint notabiliter raræ, vel frequentes. Notant II. *Tamb. loc. cit. num. 48* cum *Lugo, & Viva d. num. 5.* quòd, si plures hujusmodi actus ex eodem impetu concupiscentiæ procedant, unum peccatum morale constituunt, etsi aliquod breve intervallum inter actus intercedat.

38 Hoc currit quoad actus internos circa peccata *Cordis*. Quoad actus autem *internos* circa peccata *Oris*, & *Operis*, quæ externè consummantur, uti sunt blasphemiæ, furta, &c. hi actus moraliter interrumpuntur I. Per retractionem voluntatis. II. Per liberam cessationem, nimirum, si quis voluntariè, & liberè cesset a proposito pravo; tunc enim, si iterum redeat ad malam voluntatem, novus actus erit moraliter diversus a primo, cùm a primo non procedat, & ideo erit novum peccatum. Ita *Bus. Roncaglia, & Croix lib 5. n 170.*

39 Utrùm autem malum propositum interrumpatur per communes interruptiones, ut per somnum, distractionem, comestionem, &c? Negat *Lugo d. D. 16. num. 567.* & adhæret *Tamb. §. 6. num. 35. & 36.* etiamsi magna mora intercedat; sed hæc opinio est contra communem, & meritò rejicitur, ut ait *Croix l 5 num 178* E converso probabilis est sententia omninò opposita cum *Henno, Vasq. Num. Dian.* &c. apud *Viva*, qui dicunt actus internos interrumpi per quamlibet distractionem, etiam involuntariam. Sed probabiliùs videtur dicendum cum *Salm. d. cap 12. num. 38. Viva de Sac. Pœn. Q 5. A. 6. n. 6. in fin.*

*fin. Ronc.qu.*2. quòd, si intercedat tempus breve, actus non discontinuantur; Secus, si intercedat tempus diuturnum. Quale autem æstimandum sit tempus diuturnum? *Viva* dicit annum, *Salm.* mensem, *Ronc.* duos dies, *Concina* autem unum; sed ego puto impetum unius actûs difficulter posse protrahi, ordinariè loquendo, plusquàm ad duos, vel tres dies ad summum. Hinc qui perseverat in mala voluntate ultra duos, vel tres dies, explicare debet tempus, ut sic intelligatur moraliter numerus actuum internorum circa peccata externa.

40 Notandum tamen, quòd actus voluntatis, si ex prima voluntate procedant, & moraliter permaneant in aliquo effectu, qui conducat ad consummandum peccatum externum, per qualecunque tempus duret prava voluntas, unum solum peccatum constituunt. Hinc infertur I. quòd, si quis proponat occidere hominem, & idcirco arma præparet, viam arripiat, & inimicum occidat, unum peccatum committit, licèt per multos dies illum quæsierit, & pluries voluntatem repetierit. Ita communiter *S.Bon.Vasq.Caj Navar.Bonac.*&c. cum *Salm c.*12. *num* 86 *& S.Thom. in* 2. *Dist.*42. *qu.*1. *a.*1. Ratio, (ut docet *S.Thom.*), quia omnes hi actus, *non habent rationem peccati, nisi secundùm quod per unam voluntatem in perversum finem ordinantur*. Infertur II. quòd, si quis statuit non restituere rem alienam, & in eâdem voluntate semper, adhuc per annum, maneat, unum peccatum committit: Quia in illâ retentione nunquam retractatâ virtualiter permanet prima voluntas, ut probabiliter dicunt *Roncaglia de Pecc. pag.*16. *qu.*2*R. I. Lugo de Pœnit. D.*16. *num.*549. *cum Nav.Gabr.& Tanner.Salm tr.*13.*c.*1.*n.*264 *& tr.*20.*c.*12.*num.*37. *cum P.Nav & Trull* item *Diana p.*2. *tr.*16. *R.*27. *cum Malder. Arag. & Sayro* (contra *Suar.Vasqu.Bon Tapia,& c.ap.Salm.d.n.* 264. qui tenent interrumpi voluntatem per somnum, distractionem, &c. quorum sententia etiam probabilis est). Immo *Lugo* dicit voluntatem non interrumpi, etiamsi retractatio, sed brevissima, intersuerit voluntatis. Vide dicta *l.*3.*num.*683.*p.*357. Meritò tamen censet *Diana l.c. in fine* cum AA. ab ipso citatis, quòd si fur redditur impotens ad restituendum, & deinde factus potens, datâ opportunitate, non restituit, novum peccatum committit; Ratio, quia eo casu per illud tempus impotentiæ voluntas non restituendi non perseverat in effectu.

41 II. Quoad actus autem *externos* peccatorum, tunc isti moraliter interrumpuntur, quando non subordinantur ad aliquem actum principalem completum, puta cùm quis habet plures tactus, sine intentione copulæ; vel si pluries percutiat, sine intentione occidendi; vel si pluries furetur partes ex cumulo, sine intentione totum cumulum auferendi; quia tunc quilibet actus habet suam completam malitiam. Ita communiter omnes cum *Holzmann to.*1. *pag.*145 *num.*681. E converso actus externi duobus modis uniuntur, ita ut unum constituant peccatum: *Primo*, si ex eodem impetu procedant, puta cùm quis ex eodem impetu plures percutiat, plures inhonestè tangat, eundem Sanctum, vel plures dies Sanctos blasphemet, pluries aliquem in eadem materia convincietur, vel detrahat, ut rectè dicunt *Salm. tr.*20.*cap.*12.*n.*41. *cum Nav. Tap. Less. & Covarr.* item *Concina to* 10.*pag.*529 *num.*21. *Viva de Pœn. qu.*5. *a* 6.*num.*6 *cum Pal. Dic. Bon. ap. Croix l.*5. *n.* 179. Utrùm autem unum peccatum committat, qui una vice plures Sanctos blasphemat; aut pluries eodem impetu aliquem contumeliis afficit in diversis materiis; aut Confessarius, qui in mortali successivè plures absolvit? Vide infra ex *num.*47.*qu.*1. 2. *&* 6.

Secundo modo actus externi moraliter uniuntur, si ad ejusdem peccati consummationem diriguntur, sicut diximus supra de actibus internis erga idem peccatum externum repetitis, qui ex prima voluntate procedant. Hinc, si quis ad homicidium patrandum emit arma, viam carpit, quærit hostem, & occidit, unum peccatum committit. Ita etiam, si quis ad copulam consummandam præmittit tactus, oscula, & sermones, sufficit si confiteatur tantùm copulam obtentam. Utrùm autem explicandi sint tactus, qui statim copulam sequuntur? Adsunt tres sententiæ. *Prima* absolutè affirmat cum *Suar. & aliis*. *Secunda* cum *Dicast. & Croix l.*5. *num.*168. negat, si hujusmodi actus intendantur velut complementum prioris voluptatis; Secus verò, si in eis tanquam in nova voluptate sistatur. Hæc est quidem probabilis, sed non minùs probabilis est *tertia* sententia *Busembaus* cum *Lugo de Pœn D* 16.*num.*553.*Pal Nav. Az Viva loc.cit.num.*6 *& Salm cap.*12 *num* 45 qui cum communi dicunt omnes hos actus, sicut & complacentiam de copula habita, non esse novum peccatum, si statim post copulam habeantur, & minimè ad novam copulam intendantur: quia verosimiliter adhibentur tanquam complementum copulæ obtentæ.

42 No-

42 Notandum tamen I. quòd etiam explicanda sunt, tanquam distincta peccata, omnia media posita ad peccatum consummandum, si postea peccatum non consummetur, ut ait *Viva cum communi ibidem num* 6. Et hoc, non solùm si prædicta media per se sint mala, ut sunt tactus, & sermones inhonesti; sed etiam si sint indifferentia, ut carpere viam, ascendere domum ad mulierem cognoscendam, parare arma ad homicidium &c. Ita valde probabiliter dicit *Viva ibid. num.*6 Ratio, quia tunc peccatum non manet tantùm internum, sed externatur in illis actionibus, quæ omnes malæ deveniunt, cùm a malitia pravi finis omnes informentur.

Notandum II. quòd, si quis habens oscula, tactus &c. noluisset ab initio copulam, sed postea ob libidinem auctam copulam perfecerit, non sufficit, si tantùm copulam confiteatur; tunc enim omnes actus tanquam distincta peccata debent explicari, quia, cùm in illis sistitur, quivis actus habet in se malitiam suam consummatam. Ita communiter *Tournely p.* 272. *Less. Dic.* cum *Croix l.*5.*num.*169. *& Salm cap.*12. *num* 45. cum *Nav Lugo*, &c. Et idem dicendum de eo, qui animum habuit tantùm hostem vulnerandi, & inde irâ accensus occidit, is duo peccata committit, ut *Salm. ibid. cum iisdem*.

44 Opinatur autem *Croix ibid. num.*170. quòd, si quis ex intentione furandi centum aureos, centenis vicibus moraliter interruptis ea surripiat, tunc centum peccata committit; quia singuli actus habent in se consummatam malitiam: Sed huic probabiliter contradicit *Holzmann*, *ut supra num.* 41. quia ablationes illæ tendunt ad unum furtum totale intentum. Tria verò sacrilegia committit, qui in die Nativitatis tres Missas celebrat in mortali, quia sunt actus de se completi. Dixi *tria sacrilegia*; hoc tamen currit in sententia eorum (ut tenent *Sporer de Pœn cap.*3.*num* 425.& quidam Neutericus) qui dicunt celebrare in mortali esse unum sacrilegium, quia actiones celebrantis, licet sint plures, tamen integrant unum ministerium Sacrificii. Sed veriùs dicendum hæc esse novem sacrilegia, cùm celebrans in mortali in unaquaque Missa veriùs tria sacrilegia committat; & quamvis unum offerat Sarificium, attamen ad illud offerendum plures actiones per se completè sacrilegas operatur, nimirum indignè consecrando, ministrando sibi indigno, & indignè sumendo. Vide dicenda *lib.*6.*n.*35. Secus dicendum, si post sumtionem sumat Particulas superfluas, quia hæc ultima sumtio pertinet ad unum Sacrificium. Ita *Croix loc. cit.* cum *Viva num.*7.

Loquendo autem de secunda radice distinctionis numericæ, scilicet an peccata multiplicentur ex diversitate obiectorum totalium, celebris est quæstio inter Doctores. *Prima* sententia negat, & hanc tenent cum *Busemb hic num.*37. *Suarez to.*4. *in* 3. *p. D.*22. *Sect.* 5. *num.*34 *Lugo de Pœn. D.*16.*num* 135. *Laym. l.*1. *tr.*3. *cap.*3. *num.*2. *Viva de Pœn. qu* 5 *a.*6. *num.*9. *Anacl. pag.* 81.*num* 57 *cum Nav. March. &c. ac Tamb. Meth. Conf. l.*2.*c.*1.*§.*9. *a num.*58. item *Bonac. Fill. Gob. &c ap. Croix l.*5.*num.*150 probabilemque putant *Vasqu. Rodr. &c. ap. Lugo l.c.* Diversis autem rationibus præfati AA. hanc sententiam tuentur, nam *Suar. Laym. Fill. &c.* probant, quia in eodem actu, entitativè uno, non possunt esse plures malitiæ numerò diversæ, cùm in eodem subjecto nequeunt esse plura accidentia numerò distincta. Aliâ ratione utuntur *Lugo*, *& Tamb.* dicentes quòd, licèt in eodem actu possint esse plures malitiæ, tamen ex præcepto Tridentini tenemur quidem explicare numerum peccatorum, non autem numerum malitiarum. *Secunda* verò sententia communior, quam sequimur, & tenent *Continuat. Tournely to* 2.*pag.*273.*v.Dico* 2 *Concina to.*10.*pag.*537. *num.* 29.*Croix l.*5.*num.*149. *Holzmann tom.*1. *pag.*142. *num.*668. *ac Salm tr.*20.*cap.*12.*num* 61. *cum Azor. Hurt. Vasq Diana*, *Dicast* & aliis innumeris, docet diversitatem objectorum totalium bene constituere diversa numerò peccata. Ratio 1. quia, sicut actus respiciens plura objecta specie diversa includit plura specie diversa peccata in Confessione explicanda, ita actus respiciens plura objecta numerò diversa includit plura diversa numerò peccata. Ratio 2. quæ fortiùs probat, est quia idem actus non solùm potest includere plures malitias specie diversas, sed etiam numerò. Id patet exemplò, si enim conjugatus copulam habet cum conjugata, nemo negat (ut ipse *Lugo num.*241. fatetur) duplicem committere injustitiam, unam quia violat jus suæ uxoris, alteram quia cooperatur, ut illa violet jus sui mariti: Ergo cum eodem unico actu bene possunt esse plura peccata numerò diversa contra eandem virtutem. Objicit *Lugo*, quòd tunc alio modo tendendi conjugatus ille justitiam lædit, quando violat jus suæ uxoris, alio quando cooperatur, ut altera violet jus viri sui, & ideo duo pecca- 45

peccata injustitiæ committit. Sed hæc responsio non subsistit, nam eadem virtus justitiæ eodem modo, non diverso, quo obligat eum ad servandam fidem suæ uxori, obligat etiam ut non cooperetur, ne illa frangat fidem suo viro debitam.

Nec obstat ratio *Suarii*, nempe quòd in eodem subjecto nequeunt esse plura accidentia numerò distincta. Nam respondetur hoc valere in physicis, non autem in moralibus; in his enim, licèt actus physicè sit unus, moraliter tamen bene potest esse multiplex, quando juxta prudentum judicium unicus ille actus æquivalet pluribus, habitâ ratione ad objecta totaliter diversa, prout patet exemplò copulæ conjugati cum conjugata, & docet *D.Th.* 2. *D.*42. *q.*1 *a.*2. Nec etiam obstat ratio *Lugonis*, nimirum quòd in Confessione tenemur tantùm explicare numerum peccatorum, non autem diversas malitias peccati; Nam respondetur, posito quòd malitiæ in illo actu sint plures, plura etiam esse peccata, cùm peccata diversa non sint nisi diversæ malitiæ.

46 Hinc infertur diversa numerò peccata committere, I. eum qui uno ictu plures homines occidit, vel pluribus detrahit, ut dicunt *Tournely to.*2. *pag* 271. *Coll.*1. *Concina to* 10. *pag.*530. *n.* 23. *Bonac. de Sacr. D.*5 *qu.*5. *p.*2 § 3. *diff.*3. *num* 16. *& Salm. cap.*12. *num.*42. *&* 43. *cum Vasq. Azor. Henr. &c.* (contra *Anacl. pag.*81. *num.*57. *& Tamb l.c. num.*61. *&* 62. *cum Lugo, &c.*) Et idem dicendum, si quis intendit occidere sive infamare totam familiam, ut tenent *Salm num.*49. *Tournely l.c. Concina num.*28. *& Holzm. pag* 143. *num.* 671. contra *Roncaglia pag.*16. *q.*2. *R* 2. *& Anacl. l.c.* Nec obstat dicere, quòd familia pro unica persona reputatur, ex *l.*1. *ff. Si familia &c.* Nam, licèt fictione juris familia una persona dicatur, attamen occisio aut detractio illa, cùm uniuscujusque jus lædat; quod personæ illius familiæ distinctè habent ad vitam, aut famam, idcirco diversa peccata constituit. Secus verò esset dicendum, ut bene censent *Salm. num.*51. si quis læderet bona quæ possidet aliqua Civitas, Monasterium, aut Capitulum in communi; tunc enim non competit jus individuis in particulari, sed tantùm toti Communitati, unde unum jus læditur. II. Qui unico actu optat ad pluras feminas accedere, contra *Tamb. num* 62. *cum Lugo*; Vel pluries ad eandem feminam, contra *Less. ap. Tamb. num.*5. Tantò magis qui eadem nocte pluries eandem feminam cognoscit, ut *Salm. num.*65. cum aliis communiter, contra *Zanardum*; quælibet enim fornicatio habet suum terminum completum. III. Qui a pluribus furatur, ut *Salm. num* 44. *cum Azor. & Mol.* contra *Lugo, & Tap.* IV. Qui pluribus unicâ vice scandalum præbet, contra *Tamb. num.* 64. *cum Lugo.* V. Qui unicò actu vult per plures dies Horas Canonicas, vel jejunium omittere, ut *Croix l.*5. *num* 164. *Holzm. n.*673. *& Salm. n.*44. (contra *Busemb. Lugo, &c.*). Vide dicta *l.*4. *num.*149 VI. Qui uno actu malum tribus personis desiderat, ut *Croix num.*158. cum *Dicast.* Sed de hoc vide *Qu.*5. *n.*50.

Quæritur autem 1. quot peccata committat, 47
qui unicò actu blasphemat duodecim Apostolos? *Tournely to.*2. *pag.*271. *Coll.*3. *& Concina to.* 10. *pag.*529. *num.*21. censent committere duodecim peccata, quia uniuscujusque Apostoli honorem lædit, & quidem probabiliter; sed non est improbabile id quod sentiunt *Anacl. pag* 82. *num* 58. *& Salm. cap.*12. *num.*40. *cum aliis*, nempe quòd iste unum committat peccatum, quia cùm omnes blasphemiæ in Sanctos malitiam desumant ex una relatione ad Deum, moraliter loquendo unica injuria per talem blasphemiam mediatè Deo infertur.

Quæritur 2. an committat diversa peccata, 48
qui detrahit alicui in pluribus materiis, vel eum diversis contumeliis afficit? Negant *Salm. cap.*12. *num.*4. *Lugo de Pœn. D.*16. *num.*265. *cum Cajet. Sà, Azor. Reg. & Molin.* item *Bonac. Dic. Diana, &c. ap. Croix l* 5. *num* 161 dicentes unum committere peccatum, quia licèt tales detractiones, aut contumeliæ materialiter specie distinguantur, moràliter tamen unam famam, aut honorem lædunt. Sed probabiliùs censent plura peccata committere *Tournely to.* 2. *pag.* 273 *Holz. num.*674 *Concina to.*10. *pag.*529 *n.*21. *& Croix l.c. cum Sylvio, Nav. &c.* Ratio, quia læduntur diversa jura ad famam vel honorem, quæ alteri competunt; per hoc enim quòd aliquis est diffamatus in uno crimine, non ideo est diffamatus in alio. Nec obstat quòd is qui aufert plures diversas res alicui, unicum committit furtum, nam tunc unicum læditur jus quod ille habebat ad bona sua; Sed quando aliquis diffamatur in pluribus materiis, plura ejus jura læduntur, juxta plures respectus quos fama habet ad diversas virtutes, unde plura committuntur peccata. Bene tamen hîc advertendum cum *Salm tr.*13. *cap.*4 *num.*13. *& Concina loc. cit in fin.* quòd mulierculæ, & plebæi, qui simul rixantes eodem impetu diversis contumeliis se onerant, unum peccatum committunt;

Ratio,

Ratio, quia juxta communem æstimationem hi non lædunt famam, & honorem, eo quòd ex una parte convicia inter hujusmodi personas non apprehenduntur ut gravia, & ex alia audientes nullam ipsis fidem præstant, putantes illa potiùs proficisci ex impetu iræ, quàm ex animo, & rei veritate; Et ideo tales rixantes ut plurimum excusantur a mortali, nisi fortè de aliquo particulari facto adversarium improperent.

49 Quæritur 3. an qui detrahit alicui coram pluribus, plura peccata committat? Affirmant *Croix l.5 num.162. & Holzm to.1. pag.143. n.675.* quia (ut dicunt) tot jura is lædit, quot sunt personæ apud quas alter infamatur. Sed probabiliter unum tantùm peccatum committere censent *Lugo de Pœn. D.16. n.112. Tamb. Meth. Conf l 2.cap.9.§. num.2. Azor.to.3.l.13.cap.9. du.1. & Mol. de Just.to.5.tr.4.D.19.num.3.* Ratio, quia detrahere coram pluribus est tantùm circumstantia aggravans, cùm jus ad famam sit unicum apud omnes, non autem multiplex; unde cùm satis probabilis sit sententia, juxta dicenda *de Pœn.l.6. num.463.* quòd non sit obligatio explicandi in Confessione circumstantias aggravantes, probabile etiam est in casu proposito non esse obligationem explicandi numerum personarum coram quibus facta est detractio, sed sufficere quòd dicatur: *Dextraxi coram pluribus.*

50 Quæritur 4. quot peccata committat qui plures articulos Fidei negat? Plures censet *Borgia apud Croix l.5 num.156.* quia (ut ait) unusquisque articulus est distinctum Fidei objectum. Sed veriùs negant *ibid. Diana, & Oviedo*: Ratio, quia objectum Fidei nequit dici multiplex, cùm revera unicum tantùm sit, nempe veracitas Dei revelantis; idcirco, qui unum Fidei articulum negat, non minùs est infidelis, quàm qui omnes negat; & ita contra, qui plures negat articulos, non magis est infidelis, quàm qui negat unum.

Quæritur 5. quot peccata committat qui diversa mala optat inimico, puta infamiam, mortem, paupertatem, &c? *Prima* sententia, quam tenent *Lugo de Pænitentia D.16.n.160.cum Valent. Turr. Bon. de 1. Prac. D.3.q.5.p.ult. §.1.n.10 Diana 1.p.tr.7.R 30.& 3.p tr.4.R.67.* item *Cajet. & Trull. apud Busemb.* vide *l.1. num.30. v. In Confessione*, dicit committere unum specie peccatum, (& etiam numerò, si mala optentur in eodem impetu); quia peccata odii non sumunt speciem diversam a diverso malo optato, quando omnia appetuntur sub ratione mali, ut contraria virtuti dilectionis; Nulli dubium verò, explicandas esse species malorum, si desiderium sit efficax. *Secunda* sententia, quam tenent *Busemb. l.cit.cum Suar. & Palao, ac Salm. de Rest.c.4. n 29. cum Bann. Salon. Prado, Villal. Soto, Fill. & Dic.* dicit, committere plura peccata, prout sunt species malorum optatorum, si specificè exprimantur; quia desiderium sumit speciem a diverso objecto desiderato, ut inquit *S. Thom. 2. 2. qu.76 a.4. ad 2.* dicens: *Si ille qui maledicit velit malum occisionis alterius, desiderium non differt ab homicidio*. Secus si optetur malum in communi, prout si dicat: *Maledictus sis; malum tibi eveniat*. *Tertia* tamen sententia satis probabilis, quam tenet *Croix l.5. num.159.* dicit committere unum specie peccatum, casu quo mala illa apprehendantur sub uno genere mali, nempe ut media ruinæ inimico optatæ; secus, si voluntas feratur ad optanda ei illa diversa mala specificè considerata, ut dicunt *ibid. Sylvius, Mol. Con. &c.*

Quæritur 6. an plura sacrilegia committat Confessarius, qui in mortali successivè plures absolvit? Negant *Salm. cap.12.num.46. Viva de Pœn qu.5. a.6.num.6. Lugo eod.ti. D.16. num.558. cum Rodr.* item *Sporer, Gob. Diana, &c. apud Croix.l.5. num.171.* dicentes unum peccatum committere, quia formaliter unam irriverentiam Deo irrogat, sicut qui plura sacra vasa furatur, unum sacrilegium committit. Sed veriùs *Concina to.10. pag.531. num. 27. Tournely pag.271. Coll.4. & Croix l.c. cum Bon. Dic. Escob.* & aliis docent tòt sacrilegia committere, quot absolutiones impertit, quia singulæ absolutiones sunt singula Sacramenta. Idem dicit de Sacerdote pluribus Eucharistiam successivè ministrante *Croix num.172.cum Con.Vasqu.Pal.&c.* quia singulæ Communiones sunt singula convivia completa respectu communicantium; Sed probabiliter *Viva, ac Fill.Bus. Diana, & alii ap. eundem Croix l. c.* (qui etiam id probabile putat) dicunt in hoc unum peccatum committi, cùm una sit administratio, & ideo unum convivium. Utrùm autem ministrare Eucharistiam in mortali sit mortale? Vide dicenda *l.6. n.36.*

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali, & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

51 *Quid*

---

51 Quid mortale, & quid veniale?
52 Quotuplici modo peccatum potest esse mortale? Notabile advertendum pro iis qui de facili damnat de mortali.

15 „ RESp. 1. Mortale est, quod ob sui gravitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo solvit, pœnamque æternam meretur. Dicitur mortale, quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem, tollit, & mortem Animæ affert.

„ Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etsi fervorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur veniale, quia salvo vitæ spiritualis principio, scilicet gratiâ, languorem Animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

52 „ Resp. 2. Mortale peccatum duplex est, aliud est mortale ex genere suo; aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita *Azor.l.4.cap.9 Sanch. l.1.mor.c.3 Unde resolves.*

„ 1. Peccata, contra bonum proprium commissa, ut plurimùm sunt venialia ex genere: ut ver.gr. inutilis, & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultûs, & vestitûs, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugii, timore, tristitiâ, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

„ 2. Peccata contra virtutes Theologicas sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, ver.gr. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ divinæ, ejusque honori externo, vel interno; quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut juri proximi.

„ 3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo: quia non omnia graviter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

„ Resp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis venialis, aut indifferens fit per accidens mortalis, de quo infra. „

Bene hìc advertendum id quod ait *Roncaglia tr.2. de Peccat. pag.15. Reg.1. in praxi*, nempe quòd „ (ubi clarum non est aliquod esse peccatum mortale, non præceps sit Confessarius in judicando aliquem transgressorem gravem esse, & talis peccati reum suum pœnitentem pronunciare) „. Etenim valde periculosum est Confessariis damnare aliquid de culpa gravi, ubi certitudo non elucet, ut docuit *S Thomas Quodlib 9.a.15.* dicens: *Omnis quæstio in qua de peccato mortali quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur.* Et rationem de hac doctrina paulò post adducit, nempe quia *error quo creditur esse mortale quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale.* Quapropter ait *S Antoninus* (*p.1.ti 2.c.11. §28.*): *Nisi habeatur auctoritas expressa S. Scripturæ, aut Canonis, seu determinationis Ecclesiæ, vel evidens ratio, nonnisi periculosissimè* (peccatum mortale) *determinatur . . . Nam si determinetur quòd ibi sit mortale, & non sit mortale, peccabit contra faciens, quia omne quod est contra conscientiam ædificat ad Gehennam.* Hinc animadvertatur in quale discrimen se immittant illi, qui rigidam doctrinam sectantes facilè damnant homines de peccato mortali in iis in quibus gravis malitia evidenti ratione non apparet, eos sic exponendo periculo damnationis æternæ; Et idem dicendum de iis, qui de facili notam laxitatis inurunt sententiis, quæ apertè improbabiles non videntur. Vide dicta *lib.1.n.72. pag.25.*

DUBIUM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale?

---

53 Quæ requirantur ad peccatum mortale?
54 Ex quibus causis mortale possit fieri veniale? Et I. Ex imperfectâ advertentia.
55 II. Ex imperfecto consensu.
56 III. Ex parvitate materiæ.
57 Vide Resolutiones.
58 Quid si quis voviffet dare ter mille aureos, & tres non solveret?

RESp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. Ex parte „ 53

te intellectûs, plena advertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis perfectus consensus. 3. Gravitas materiæ, saltem ut plurimùm. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia, spectatâ fragilitate humanâ, non videtur decere Divinam Bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimùm.

54 Resp 2. peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectûs non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti esse malum. 2. Si post, ubi meliùs consideras, judicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissimâ passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita ut ferè nescíveris, quid ageres *(*Vide dicta supra num.*4.)*

55 Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. *Ut docet S. Th.* 1. 2. *q* 88 *a.*6. *(*Vide dicta supra de consensu num* 5.)*. Signa autem imperfecti consensûs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, ut, licèt facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet, num consenserit, præsertim, si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valde timidè, & suspensè processisse se meminit. 5 Si semisomnis fuit non plenè sui compos, &c. judicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. V. *Sanch.* 1. *mor. c.*10. *Baldell. l.*10 *d.*8.

56 Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali judicio prudentis, cui sequentes regulæ servient. 1. Ut de materia judicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam respectivè ad finem intentum: ad quem si parum facit, levis est: gravis autem, si multum, ut docet *Vasq.*1.2 *d.*158.* (*Regula sit: Non datur parvitas materiæ, ubi ob parvitatem non excusatur ratio offensionis, ut accidit in infidelitate, odio Dei, simonia, perjurio, re venereâ, & blasphemiâ.*)*

2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpe fit, ut res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolutè, & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ parvæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus a se productos, moraliter conjungantur, fit materia gravis; quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra verò non censetur materia gravis, si parvæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se uniantur. *Unde resolves.*

1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis, si sæpe modicum furaris, & non restituis, juxta dicta *l.*3. *t.*5 *cap.*1. *d.*3. *cas.*1., item, si interruptim psalmos aliquot ex eodem Officio omittas; si eodem die jejunii sæpiùs parum comedas, eodem festo sæpiùs parum labores. 57

2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas; quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia, cùm ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. V. *Sanch. l. c.*

3. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel parvam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei; quia, cùm quotidie cujusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere, quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imò, contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diversæ speciei, in materiis valde levibus, uno die implenda habeat: quia materiæ illæ, cùm sint independentes a se, non uniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm dies præfigatur ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

4. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000 aureos in causas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret, quia, etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valde videtur æstimanda. Vide *Laym. l.*1, *t.*3. *c.*5. 58

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actu indifferens, transeat per accidens in mortale?

59 ,, QUinque modis id fieri communiter, do-
,, cet *Sanch* &c. 1. Ratione finis adjun-
,, cti. 2 Ratione finis ultimi. 3. Ratione con-
,, temtûs. 4. Ratione scandali. 5. Ratione pe-
,, riculi. De singulis dicam breviter.
,, Resp. 1. Peccatum veniale transit in mor-
,, tale ratione finis adjuncti; ut si quis levi-
,, ter mentiatur, ad copulam carnalem extor-
,, quendam: quia, cùm finis mortalis ametur,
,, mortale est. Non tamen necessarium est in
,, confessione exprimere illud mendacium, sed
,, solum desiderium fornicationis; quia, seclusâ
,, malitiâ mortalis finis, manet veniale.
60 ,, Resp. 2. Transit item in mortale, ratio-
,, ne nimii affectûs in rem aliquam: ut si ver.
,, gr. ultimum finem in ea constituas. Ad quod
,, non sufficit valde intensè, & vehementer
,, ferri in objectum, sed requiritur, ut appre-
,, tiativè illud ita æstimes saltem virtualiter,
,, ut paratus sis ejus causâ transgredi præce-
,, ptum obligans sub mortali, ut si quis ita
,, inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, per-
,, sonam, ut malit festo omittere sacrum, &c.
,, quàm illis privari. * (*Qui omittit Sacrum causâ*
,, *lusûs, sufficit, ut confiteatur omisisse Sacrum; Vi-*
,, *de dicta n.10. Si quis autem amore lusûs paratus*
,, *sit committere quodcunque peccatum mortale,*
,, *esset peccatum temeritatis, & quidem gravis-*
,, *simum, sed sine specie: Salm.Tr.20.c.12.cum*
,, *Pal. Azor.Bon.Reg.*) * Notat autem *Bon.* hunc
,, affectum non tantùm habitualem, sed actua-
,, lem esse debere, ut peccatum contrahatur,
,, quia non imputatur ad culpam id, ad quod
,, committendum habitu tantùm es paratus.
61 ,, Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale,
ratione contemtûs absoluti, & formalis. ,,
Dico autem *contemtum absolutum, & for-* ,,
malem, quando nimirum ideo formaliter, & ,,
absolutè præceptum violatur, quia ipsi, aut ,,
superiori subjici renuis, quod est peccatum ,,
superbiæ consummatæ: vel quando ideo non ,,
vis obedire præcepto, quia præceptum est, ,,
& est peccatum inobedientiæ formalis, quo- ,,
rum utrumque graviter pugnat cum chari- ,,
tate debitâ superiori. * (*Aliud igitur est con-* ,,
temnere Legem, seu Legislatorem, etiam hu- ,,
manum, non quâ talem personam, sed quâ ,,
Legislatorem, quod est mortale; Aliud conte- ,,
mnere rem præceptam, quod est veniale, si ,,
materia sit levis. Salm. cap.12. num. 18. Vide ,,
dicta l. 4. num.161. v. Quarta. pag. 583.) * *Ex* ,,
quibus resolves. ,,
1. Non est mortale, si velis quidem obe- ,,
dire, & subjici absolutè, nolis tamen hìc, & ,,
nunc in re modica; aut si auctoritatem le- ,,
gis, vel præcipientis admittas, executionem ,,
tamen hìc, & nunc contemnas. Ratio est, ,,
quia non est contemtus absolutus, & simpli- ,,
citer, sed tantùm secundùm quid. ,,
2. Si præcisè ex indignatione, malitiâ, ,,
prava consuetudine, aliâve causâ præceptum ,,
violetur, & non ex contemtu potestatis su- ,,
perioris, non est mortale; quia non est con- ,,
temtus formalis, sed tantùm interpretativus. ,,
3. Est mortale, facere, vel omittere ali- ,,
quid, ex contemtu justæ legis humanæ. Item ,,
ex contemtu Dei præcipientis, vel etiam ,,
consulentis (quod propterea tacitam bla- ,,
sphemiam continet, quasi Deus inutilia præ- ,,
ciperet, aut consuleret); & denique, facere ,,
aliquid ex contemtu Prælati, ut sic, & ut ,,
a Deo auctoritatem habentis, non tamen ,,
ut talis hominis, indocti, imprudentis, im- ,,
perfecti: quia hoc posterius non est conte- ,,
mnere absolutè, & simpliciter, sed tantùm ,,
secundùm quid. Vid. *Sanch.1.mor.cap.5. Bon.* ,,
de peccat.dub.2.qu 3.p.5. ,,
Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens ,, 62
habens mali speciem transit per accidens in ,,
mortale, si ruina per illud proximo causan- ,,
da sit mortalis. Ratio est, quia tali operi ,,
superadditur aliquid graviter repugnans cha- ,,
ritati. Vide dicta de scandalo, & *Fill.t 21.* ,,
cap 6.qu.10 num.212. ,,
Resp. 5. Veniale, vel opus indifferens transit ,, 63
in mortale, ratione periculi incidendi in mor- ,,
tale, quando quis sine sufficienti cautela, aut ,,
necessitate aliquid facit, per quod veniat in ,,
,, mor-

„ mortale, ac proximum periculum peccandi „ mortaliter; quia talis salutem Animæ contemnit, cùm tam probabili ejus periculo temerè se exponat. Unde in confessione explicanda est species peccati, cujus periculo „ se objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

Quæritur hìc, an peccet mortaliter, qui se exponit periculo tantùm probabili mortaliter peccandi? *Prima* sententia negat cum *Sporer de Pœnit. cap. 2. num. 324. & Gob. Hozes, Lumbier, Murc. &c. apud Croix l. 5. num. 257.* Quia (ut dicunt), cùm sit eo casu etiam probabile quòd non adsit periculum peccandi, non operatur temere qui tali occasioni se committit; ubi enim periculum non est certum, non potest ibi adesse certa obligatio illud effugiendi. Sed omninò tenendum oppositum cum *Busemb. ut supra*, quem sequitur *Croix loc. cit. cum Carden. Eliz. & aliis*. Ratio convincens, quia, si est illicitum uti opinione probabili sine justa causa cum periculo damni alieni spiritualis vel temporalis, ut certum est apud omnes cum *Buf. l. 1. num. 20. in fine v. Dixi*; quantò magis id non licebit, ubi periculum imminet propriæ Animæ? Nec obstat dicere, quòd ubi periculum est probabile, ibi etiam probabile est non esse periculum; Nam respondetur, quòd eo casu, licèt peccatum sit incertum, an sit vel ne committendum, certum tamen est periculum peccandi. Diximus, *sine justa causa*; nam ubi justa causa adest, non est obligatio tale periculum vitandi, nisi certò moraliter prævideatur lapsus in peccatum. Vide *dicta l. 2. num. 6. v. Pariter*. Et sic excusantur Chirurgi, si periculo se exponunt in medendis feminis, cùm aliquoties in præteritum ob talem occasionem jam lapsi fuerint; sic Parochi, qui in excipiendis Confessionibus eandem miseriam fuerint experti; sic etiam excusantur alii qui proprium officium, puta curialis, militis, cauponis, aut mercatoris, non possunt deserere sine gravi detrimento. Ita *Salm. de 6. Pr. cap. 2. num. 47. cum Nav. Hurt. Ant. a Sp. Sancto, &c.* item *Elbel de Pœnit. num. 102. Roncaglia eod. tit. cap. 4. qu. 3. Spor. eod. tit. num. 326.* & alii passim. Ratio, quia periculum de se proximum tunc fit remotum tam ratione circumstantiæ necessitatis, quàm ratione simul mediorum præcaventium, quæ persona proponit (ut tenetur) adhibere, nempe diligenter avertendo animum a delectatione turpi, vel ab alia passione; & insuper se muniendo piis cogitationibus, orationibus, ac Sacramentorum frequentiâ; Quæ utiquè media, licèt non sufficiant ad excusandum, ubi non adest justa causa, eo quòd Deus non adjuvat temere se periculo exponentes; bene tamen opem suam præstat ei qui ex justa causa occasionem non deserit, dum is eo casu non ex affectu ad peccatum, sed ex quadam necessitate in illa occasione permanet. Secus verò dicendum de simplicibus Confessariis, qui pluries lapsi fuerint in audiendis Confessionibus, quia hi tenentur a tali exercitio abstinere, si possint sine gravi detrimento famæ, vel facultatum, juxta dicta *lib. 3. n. 438. & n. 483. v. Quid.* Quid verò, si aliquis in iis occasionibus semper vel ferè semper lapsus fuerit, & spes non effulgeat emendationis? Vide dicta *eod. num. 438.* ubi diximus hunc teneri cum quacunque jactura occasionem deserere, & Animam suam salvam facere. Vide etiam dicenda *l. 6. num. 456.*

Utrùm autem sit in statu peccati mortalis, qui propositum habet committendi omnia venialia? *Vide dicta l. 4. n. 12. pag. 512.* 64

CAPUT III.

De peccatis Capitalibus in specie.

DUBIUM I.

Quid sit Superbia, & quale peccatum?

RESP. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis in „ genere suo, si sit consummata, & perfecta, „ id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, „ superioribus, eorumque legibus subjici nolit. „ Imperfecta tamen, quâ quis subjici non renuens iis, quibus debet, in suo tantùm affectu sese magnificat, est tantùm veniale, ut „ docet *Cajet. &c. V. Superbia*: quia sine Dei, „ & aliorum despectu, plùs justo se efferre; non „ est gravis inordinatio: esset tamen gravis, „ si fieret cum notabili aliorum contemtu, complacendo in aliorum abjectione. 65

Resp. 2. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est „ præsumtio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale „ tantùm; sit tamen mortale, si damnum Deo, „ aut proximo afferat: ver. gr. si præsumas ju- „ 66

risdictionem Ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri. Item officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia. *Less. lib. 3 c. 2. d. 3. & supra l. 4. t. 3 dub. 9.*

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris: ut si ambias Beneficium, vel Officium, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, ver. gr. per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique, si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ut docet *Laym.*

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re malâ, falsâ, aut fictâ, aut quæ non est digna gloriâ, vel non tantâ, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re judicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpe per accidens, ut dictum est de ambitione. Imo ut contra *Angelum* rectè docent *Sylv. Navar. cap. 17* &c. est tantùm veniale, res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam: ver. gr. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, juxta *S. Thom. 1. 2. qu. 13.* I. *Directè*, idque vel per verba, estque jactantia, quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, ver. gr. jejunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpe ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, uti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, ut *Ezech. 28. Deus ego sum.* 2. Si prorumpat in contumelias, ver. gr. *Non sum, sicut ceteri hominum adulteri, &c. ut hinc.* 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de re mortaliter malâ; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit *Navar. Palaus, & Diana t. 2. tract 4. R. 116.* docent contra *Sanchez, Lopez, Rodriqu.* &c. non necessariò explicari. Vide *Card. Lugo d. 16. num. 267.*) Vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum: hæc enim solet vulgus admirari, ut peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat juventutem, vel mores: si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; ver. gr. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum injuria, vel contemtu Dei, & proximi. II. *Indirectè*, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est Pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti: vel si sit conjuncta cum periculo tertii: ver. gr. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est discordia, quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem Animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi, quod debet, & est inobedientia. V. *Bald.* 67

Resp. 3. Hic tribus superbiæ filiabus respondet Pusillanimitas, quâ quis nimiùm sibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est. Veniale est ex genere suo; & fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. V. *Less. l. 3. cap. 2. Laym. l. 3. s. 5. Unde resolves.*

1. Audiens laudem alterius, vel suam; de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suscipiat, admiretur, ut laude dignam. *Sanch. Bald d. 29. num. 3.*

2. Vituperans alium ob vindictam non sumtam, aliudve grave malum, vel peccatum omissum, ver. gr. fornicationem, peccat mortaliter: quia est species jactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi: *ibid.*

3. Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quòd suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, ut sumtus faciant supra vires, & postea non possint alere, quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat graviter. *Baldel. l. c.*

4. Exornare se nimiùm ex animi levitate, vel vanitate, per se tantùm est veniale. *ibid.*

5. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Bald. l. c.*

6. Simulare improbitatem est peccatum (quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fe-

cerunt

cerunt sanctè, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ut signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DUBIUM II.

Quid sit Avaritia?

68 *Quid est avaritia?*
69 *Quæ sint filiæ Avaritiæ?*
70 *Quando, & quomodo peccent aperientes, & legentes literas alienas?*

68 Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium.
Unde ex hoc, & regulâ supra traditâ de peccato mortali, resolves sequentes Casus.

1. Est ipsa ex genere suo venialis.

2. Cùm verò ea excrescit, ut ejus causâ divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: levior, quàm avaritia, quia minùs abit a virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & uxori pauperiem crees: si impotentem te reddas ad solvenda debita: si profundas bona Ecclesiastica, piis causis obnoxia. Vid. *Less. l.2 cap 47 l 8.*

69 Resp. 2. Filiæ Avaritiæ sunt sequentes.

1. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est solvendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non subvenitur. *Navar.cap.27. Tol l.8. cap.26.* Vide dicta de charitate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conservandas divitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit a spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligantur (ver gr. auditione Missæ), vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si fit de re bona, sed tempore, vel loco indebito, ver gr. de familia, messe, vindemiâ, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. *S.Thom.2.2.q.55.a.6.Reg.l.23.c.2.q.3.Escob.*

3. Violentia mortalis est, quando est injusta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, sive dolus in verbis potest esse mortalis ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, sive dolus in facto, est mortalis ex genere suo, contingetque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (ver. gr. si ea vitium habeat, vel non sit, qualis existimatur), quàm ratione pretii. *Navar.c.23. Tol. l.8 c.47. Escob.*

6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum alicujus, mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter. 1. Circa personas, quo modo Judas Christum, Dalila Sampsonem prodidit. Circa res, vel immobiles (ut si miles manifestet hosti modum capiendi arcem), vel mobiles, ut si pecuniam, vestem, &c. cujuspiam absconditam prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum revelando (quod est contra fidelitatem, & justitiam, si quidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, ut docet *Card.de Lug l.14. n.139.* & quidem mortale, si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam, aliàs veniale), vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, ut scias secreta alterius, est curiositas: & si sit in re gravi, per se est mortale: quod, quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale, docent *Tol.l.7.cap.46.Bald l.3.d 11.Nav.c.pen.d. 6.de pœn.Mol.Lay l 3.t 3.p 1 cap 4.* (qui addit eum, qui dolosè alienas literas aperit, & legit eum alterius injuria, vel damno, crimen falsitatis committere). Dixi, *per se esse mortale*, quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, justa ex causa fiat. *Unde resolves.*

1. Literas alienas aperire, & legere, sæpe non est peccatum, si probabiliter scias, scripturas esse in tuum injustum damnum, vel in injuriam tuam cedere, quam intendas avertere: quia potes tibi consulere: Sic Princeps potest aperire literas non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici; quoties bono publico necessarium esse judicant. *Nav.c.18 Regin l.24. num.60.* 70

,, *num.60. Ecob. Card. de Lug. d.14. num.148.* * (*Et*
,, *hic procedit non solùm pro Principe, & Mini-*
,, *stris, sed etiam pro privatis, ut Lugo d. n.*
,, *148. & Roncaglia de 7. Præc cap.4. qu.5. R.2.*
,, *cum Sanch. Nav. & Bon. Sed vide dicta lib.3.*
,, *num 970. in fine.*)*
,, 2. Communiter etiam peccatum non est,
,, si consensus expressus habeatur ejus, a quo,
,, vel ad quem mittuntur (neque lex specia-
,, lis vetet, *C. de Lugo l. c.*), vel tacitus saltem:
,, ut si facias sub ratihabitione, confidens ra-
,, tionabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob.*
,, *ex Nav Regin. &c. l. c.*
,, 3. Superior Religiosus literas suorum sub-
,, ditorum (dummodo non mittantur ad su-
,, periorem majorem, vel talem, quem statu-
,, ta eximant, nec ab eo veniant) licitè ape-
,, rit, & legit; sive ex Religionis statuto, aut
,, consuetudine: sive ex suspicione probabili,
,, quòd mali aliquid contineant. Vide *Peyrin.*
,, *de Relig. t.1. q 2. c.1. Dian. p.3 t 6. R.55.*
,, 4. Nec est peccatum, si necesse sit, vel
,, expediat ad injuriam alteri imminentem a-
,, vertendam: dummodo non plùs legatur, quàm
,, ad eum finem necesse est: *C. de Lugo l. c.*
,, 5. Qui aperit, & legit, existimans non
,, contineri res magni momenti, venialiter
,, tantùm peccat. *Card. de Lugo l. c.*

Ita communiter DD. cum *Lugo D.14. n.148. Roncaglia de 7. Pr. c.4. qu.5. R.2.* Dicit autem *Bon. de Rest. qu.2. num.5. cum Mol. Nav. Sà, &c.* quòd, etiamsi materia lectionis sit levis, legens potest mortaliter peccare, si alter id accipiat ut gravem injuriam. Bene admittimus hoc posse esse peccatum mortale, at non contra justitiam, ut videtur sentire *Bonac.* quia gravitas injuriæ desumenda est ex ipso objecto, sive materia, quæ per se apta sit, juxta communem hominum æstimationem, gravem contristationem afferre, ut ait *Croix l.3. p.2. n.2. cum communi*; Sed contra charitatem, ratione gravis tristitiæ, quam ex illa etsi levi injuria alter patitur.

,, 6. Si literas ab alio dilaceratas, & in pu-
,, blicum a domino abjectas recolligas, & jun-
,, ctis partibus legas, ex sola curiositate, pec-
,, catum veniale est: nullum autem (per se)
,, si, ut ex illa notitia tibi provideas; quia,
,, quod pro derelicto habetur, in usum suum
,, convertere licet. *Bald. ex S. Anton. & Ros.*
,, *Sylv. v. Emtio, q.17. Laym l.3 s 5. t.3. p.1. cap 4.*
,, *num.4. Dian. t.2. tr.6. m. R.5.* * (*Ita etiam Lugo*
,, *D.14. num.150. & Ronc de 7. Præc. c.4. q.5 R.11.*
,, *etiamsi dominus in minutas partes lacerasset,*
quia tunc videtur cessisse juri suo. Sed proba- ,,
biliùs contradicit Croix l.3. p.2. num.1236. cum ,,
Reb. & Pelseh. Ratio, quia hoc ipso quòd minu- ,,
tim dilaceravit, satis significavit nolle, ut le- ,,
gantur, & ideo noluit cedere juri suo.)* Re- ,,
ctè tamen notat *Lay. l. c.* talem ex charita- ,,
te teneri non manifestare secretum iis con- ,,
tentum, si damnum inde cujuspiam prove- ,,
nire possit, imò (addit) revelans ejusmodi ,,
secretum (cujus notitiam etiam injustè ac- ,,
quisivit) contra justitiam peccabit, si intel- ,,
ligat, audientes eà notitià usuros, ad da- ,,
mnum injustè inferendam. Vide *Laym. l. c.* ,,
Dixi 1. *a domino projectas*: quia si vel ab ,,
alio projectæ (domino inscio), vel ab ipso- ,,
met casu perditæ fuerint, non licet legere. ,,
Dixi 2. *in locum publicum*: quia si in ignem, ,,
vel fornacem ver. gr. projectæ sint, ut com- ,,
burantur, peccas, si extrahas, & legas. V. ,,
Card. de Lugo d.15. num 130. ,,
Dixi 3. *per se*: quia fieri potest, ut ea con- ,,
tineantur, quorum lectio sit perniciosa. ,,
7. Qui furtivè, scripta alterius secreta, ipso ,,
invito, legit, peccat. Et 1. quidem peccato ,,
curiositatis: etsi faciat animo discendi, & ,,
sine suspicione damni. 2. Injustitiæ; quia ,,
quisque habet jus secreti in suis scriptis; quæ ,,
aliis non vult esse communia. *Nav. cap.15.* ,,
Mol. t.5. d.36. num.2. Reg l.24. c.6. num.119. pot- ,,
estque aliquando esse mortale, si nimirum ,,
fiat cum notabili damno: vel alter valde ,,
cupiat esse secreta, gravissimèque sit latu- ,,
rus *Bald. d.11.* Vide etiam *Card. de Lug l. c.* ,,
8. Quicunque secretum violat absque ju- ,,
sta causa cum alterius damno; vel qui lite- ,,
ras alterius injustè aperit, ex quo damnum ,,
alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon.* ,,
d.2. de rest. q.1. p.1. Trull. l.7. cap.10 d.32. ,,

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria?

RESp. Est appetitus inordinatus venereo- ,, 71
rum, quorum usus cùm ex natura sua ,,
institutus sit ad conservationem generis hu- ,,
mani, quod est magnum bonum hominum, ,,
& externum Dei, proinde qui abutitur, læ- ,,
dit Deum, & homines. Est mortalis ex ge- ,,
nere suo. V. *supr. l.3. t.4. c.2. & l.5. c.1. d 2.* ,,
Resp. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerun- ,,

,, que

„ que sequuntur, sunt octo: quatuor ex par-
„ te intellectûs, & quatuor ex parte volun-
„ tatis.
„ 1. Cæcitas mentis: cùm quis adeo est ad-
„ dictus turpitudini, ut de cœlestibus non co-
„ gitet.
„ 2. Præcipitatio, quâ quis ex eadem causa
„ sine consilio operatur.
„ 3. Inconsideratio; quando in modo delin-
„ quit, inconsideratè agens, quæ statum, vel
„ personam dedecent.
„ 4. Inconstantia; quando quis ex eodem
„ affectu voluptatum a piis propositis mox
„ deficit.
„ 5. Amor sui; talis enim homo ob volu-
„ ptates seipsum finem suarum actionum fa-
„ cit, non Deum.
„ 6. Odium Dei; lascivus enim solet a re-
„ bus Divinis abhorrère, imò ab ipso Deo, tan-
„ quam peccatorum vindice.
„ 7. Affectus præsentis seculi; amor enim
„ voluptatum carnalium ita animum afficit,
„ ut subinde etiam beatitudini æternæ paratus
„ esset renuntiare, si præsentibus frui semper
„ permitteretur.
„ 8. Horror futuri seculi; quando volupta-
„ tibus immersus mortem inordinatè timeret,
„ & de ea nolens cogitare, vitam illicitis me-
„ diis propagare studet, &c.
„ Priores quatuor sunt mortales, quando fi-
„ nis ultimus in creatura ponitur, vel præce-
„ ptum aliquod Dei, graviter obligans, præ-
„ termittitur; Posteriores quatuor, si planus
„ sit voluntatis consensus, per se sunt morta-
„ les; ex indeliberatione, vel aliâ actuum im-
„ perfectione, sæpe veniales. V. *Esc. & Bald. ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid sit Invidia?

72 „ RESp. Est tristitia de alterius bono, prout
„ illud est diminutivum propriæ excel-
„ lentiæ; ita ut hæc directè sit contra charita-
„ tem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod
„ invidia destructum optat, vel non destructum
„ dolet. * De hoc peccato cùm disputas, ani-
„ madverte Prop. 13. 14. 15. inter damnatas ab
„ Innoc. XI. *Unde resolves.*
„ 1. Est ex genere suo mortalis, & graviffi-
„ ma quidem, atque in Spiritum Sanctum, si
sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei. „
2. Filiæ similiter ex genere suo mortales „
sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo „
supra. 2. Detractio, de qua in *Præc.* 8. 3. Gau- „
dium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ „
est oblocutio mala de proximo, ad tollen- „
dam amicitiam ipsius cum aliis: quam pro- „
inde susurro restituere tenetur, & iterum „
reconciliare, non secus ac detractor famam. „
Vide in præc. 8. „

An citra infamationem possit quis dissolve-
re amicitiam alicujus, narrando scilicet illius
defectus naturales, aut similes, ut ipse succe-
dat loco expulsi? Negant *Azor. Trull. Fill. &c.
apud Salm. de Rest. c. 4. n. 22.* Sed affirmant *Salm.
ibid. cum Soto, Bonac Arag. Serra, Prado*; Quia li-
cet sine vi vel fraude procurare sibi bonum gra-
tuitum alicujus, cum exclusione alterius. Sed
probabilior est prima sententia, dum *Less. l. 2.
cap. 11. num. 14.* & ipsi *Salm. cap. 4. n. 45. cum Nav.
P. Nav. Bon. Sayr. & Diana* communiter docent,
quòd propalatio defectuum naturalium erit pec-
catum grave, si inde impediretur alius a con-
secutione alicujus boni temporalis; Cùm igi-
tur hujusmodi propalatio per se sit injusta, frau-
dulenter expellitur alter ab amicitia acquisita.

3. Si tristitia sit de bono alterius, in quan- „
tum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, „
v. gr. inimicus tuus est evectus ad officium, „
ut tibi faciliùs possit nocere, non est invidia, „
sed timor, qui per se non est peccatum, nisi „
sit inordinatus. *Laym l. 3. t. 3. cap.* 10. „
4. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit „
bonum, quod alter habet, ita tamen, ut il- „
lud alteri non discupiamus, non est invidia, „
sed æmulatio, seu zelus, qui, si est circa bo- „
num honestum, est laudabilis; si autem cir- „
ca temporalia, interdum est venialis, ut si „
bonum dolenti sit improportionatum, qua- „
le esset, si rusticus doleret, se non esse re- „
gem. *Laym l. 3. t. 3. c. 10. n. 2.* „
5. Si tristitia est ex bono alterius, in quan- „
tum ille est indignus, non est invidia, sed „*
indignatio; quæ non est peccatum: erit ta- „
men, & quidem mortale, si vel Dei pro- „
videntiam arguat (estque blasphemia), vel „
si ita afficiat, ut ducat homines ad malum „
imitandum. *Cajetan. Laym. l. c.* „
6. Si doleas, quòd alter tibi æqualis, vel „
non multùm inæqualis in excellentia crescat, „
ita ut te fiat superior, & ipsum incremen- „
tum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, „
est propriè dicta invidia: invidus enim dicit „
„ tu-

tur, quòd non ſit videns, quia bona alterius ſine triſtitia videre non poteſt. *Bald.d. 29.l.3.* & ſic peccare ſolent, 1. Ambitioſi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cùm in eo ponant, ut in illa re ſint ſoli, ac ſingulares, dolent, & triſtantur, ſi alii accedant. 2. Puſillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui ſuum, ſic mulieres ver. gr. facilè apprehendunt, ac dolent, ſe ſuperari bono alterius, ver.gr. formoſitate. 3. Senes reſpectu juvenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facilè conſequuntur. *Bald l.c.*

7. Qui in adverſis ſuis, vel ob aliorum proſperitatem, optat ſe non fuiſſe natum, vel ſe brutum animal factum fuiſſe, vel diem eſſe maledictum, quo natus eſt, vel alterum primo vidit, aut conjugem accepit, ſi tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, ver. gr. diei (ſive ſit nativitatis, ſive conjugii), qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur eſſe tantùm veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi), ſi autem deliberatè intendat optare malum homini, ſive ſibi, ſive alteri illo die natis, vel conjugatis, mortale eſt. *Eſc. & Marchant. man. cap.3.*

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid ſit Gula?

73 RESp. Ea eſt inordinatus appetitus cibi, & potûs, opponiturque abſtinentiæ, & committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2 Si nimis exquiſita. 3. Si plus juſto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquiſitè præparata. *Lay l.3.ſ 4.num.5. Unde reſolves.*

1. Gula ex genere ſuo eſt peccatum tantùm veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi. *(*Nota hìc trep 8 damnatam ab Inn XI:* Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum. *Licet tamen uti delectatione ad cibum percipiendum pro corporis ſalute, ut Salm.de 5.Præc.c.2. num.4. ex S.Auguſt.)**

2. Hinc probabile eſt, quod docent *Nav. Tol.&c.* & non repugnat *Lay.* ſecluſò ſcandalò, & aliis, veniale tantùm eſſe, uſque ad vomitum ſe cibo, & potu implere: idque etiam, ſi quis vomat, uti iteratò poſſit bibere: quod tamen v. *Comedere, Sà*, aliique multi putant mortale. V. *Bald. Eſcob. t.2. E.2.cap.5.* *(*Comedere vel bibere uſque ad vomitum probabile eſt eſſe tantùm veniale ex genere ſuo, niſi adſit ſcandalum, vel notabile nocumentum valetudinis, ut communiùs dicunt Holzm.to.1.pag 154 num.732. & Salm.tr. 25. cap.4.num.8. cum Caj Nav. Henr. & Laym. l.3.ſect 4. num.2. Qui autem ſponte evomunt quod ſumſerunt, ut iterum edant, aut bibant, vix excuſantur a mortali, hoc enim videtur involvere magnam deformitatem; ita probabiliter (contra Euſem.) Holz.l.c. & Wigandt tr.5. Ex.3.num.70.R 2.)**

3. Vix dubium eſt, licere eſu, aut potu, aliterve creare vomitum, ſi is ſalubris eſſe judicetur.

4. Mortalis interim cenſetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his caſibus. 1. Si quis gulæ causâ violet jejunia Eccleſiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas ſub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; ſecus, ſi leviter tantùm: ut ver. gr. ſi febricitans hauſtu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comeſſationes, & compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex merâ gulâ veſcatur carnibus, aut ſanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia eſt contra inſtinctum naturæ abhorrentis. Excuſandum autem erit, ſi fiat causâ medicinæ, aliâve juſtâ causâ, ver gr. extremæ famis in obſidione; in qua tamen ſic vitam conſervare non teneberis. *Sanch.1. mor c.8. Leſſ. Lay. l.3.ſ.4. Sà, Bon. Bald l.3.cap.29.* Sic etiam excuſant quidam lictores illos, qui, ut officium ſuum meliùs adminiſtrent, hauſtu ſanguinis humani ſe animare dicuntur, prætertim cùm ſanguis ſecundùm multos, animatus non fuerit. V. *Auct. cit.*

5. Ex genere quoque ſuo venialia ſunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte Animæ 1. Hebetudo mentis, ſeu ſtupiditas nata ex crapula, ver. gr. ut non poſ 74

fit

„ fit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis
„ inordinatè bibendo, vel comedendo volun-
„ tariè fit ineptus ad intelligenda, vel præstan-
„ da ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria,
„ vel ad quæ ex officio, aut aliàs sub gravi
„ peccato tenetur. *Bald.d.29.l.3.n.15.*
„ 2. Inepta lætitia, per quam intelligitur
„ non quævis inordinata, quæ omne pecca-
„ tum sequitur; sed quæ movet ad cantiones
„ obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas
„ inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est
„ inductiva alterius ad consensum, vel dele-
„ ctationem mortalem, vel ad eam ordina-
„ tur. *ibid.*
„ 3. Multiloquium.
„ 4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitiâ, &
„ multiloquio differt, quòd illa fit in appeti-
„ tu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus:
„ diciturque semper aliquam inhonestatem, licèt
„ per se, & secluso scandalo, venialem v. gr.
„ scurrilia dicere, vel canere, ventum emitte-
„ re, &c. ex levitate ad risum exeitandum;
„ mortale tamen esset, si fieret causâ delecta-
„ tionis venereæ. *Bald.l.c.Esc.t.2.E 2.c.4.*
„ Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus,
„ & seminis effusio. Quæ ultima, si volunta-
„ ria sit, mortale erit. V. *Lay.l.3.f.4. Less.l.3.
„ c.3. Bald.lib.3.cap.29.*

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas?

75 *In quo consistit peccatum Ebrietatis? Et quando est mortale?*
76 *An sit peccatum se inebriare ex præscripto Medici? vel ex metu mortis?*
77 *An sit semper mortale aliam inebriare?*
78 *Quando Ebrietas excusetur a mortali? An sint peccata omnia mala commissa in Ebrietate?*

75 „ RESp. Malitia ebrietatis plenæ, & perfe-
„ ctæ in eo consistit, quòd quis sine ju-
„ sta, gravi causa, tantùm ob voluptatem, aut
„ ingluviem sciens volens privet se usu ratio-
„ nis; non simpliciter, id quod fit in somno,
„ modo naturali instituto ab auctore naturæ ad
„ virium, & imaginis Dei conservationem: sed
„ violenter, & modo innaturali, rationem per-
„ turbando, & Dei imaginem deturpando, in
„ modum amentis bruti, ac simul insuper pri-
vando se proximâ potestate utendi ratione, „
ad omnem subitam necessitatem. Ita docent „
commun. DD. *Unde resolves.* „
1. Perfecta ebrietas, quâ prædictô modô „
ratio planè sopitur, est ex genere suo mor- „
tale: quia censetur Deo injurium, ejus ima- „
ginem sic deturpare. Est communis DD. „

Certum est apud omnes, quòd ad hoc ut ebrietas sit peccatum mortale, requiritur ut sit perfecta, nempe quæ omninò privet usu rationis, ut enim docet *D.Thomas 2.2.q.150.a.2.* & cum ipso omnes DD. in hoc consistit malitia ebrietatis, quòd *homo volens & sciens privat se usu rationis*. Unde non peccat mortaliter qui ex potu vini non amittit totaliter usum rationis, quamvis mens perturbetur, ita tamen ut discernere valeat inter bonum & malum, ut communiter dicunt *Tolet.de Pecc. mort. c.5 1.n.3. Cajet.in D.Th.l.c. Salm.tr 25. cap.2. num.21. Elbel to.1.pag.225.num 663. Wigandt tr.3 Ex.3.num.70. Holzmann to. pag.154.num.730. in fin. Laym. l 3. Sect.4 num.5. & alii*; Additque *Croix l 5. n.317. cum Ang.Tann.Fag.Gob.*& communi, ebrietatem non esse mortalem, si per modicum tempus privet ratione. Dicit autem *Croix* longum tempus videri unam horam; sed hoc videtur nimium. An autem qui vinum bibit usque ad vomitum, quin se inebriet, peccet mortaliter? Vide dicta *num 73. v. 2. Hinc.*

2. Non est peccatum inebriare se ex præ- „ 76
scripto medicorum, si aliter sanitas recupe- „
rari non possit. *Sylv.Cajet Laym.* „

Quæritur hic I. An liceat se inebriare ex consilio Medicorum, quando inebriatio æstimatur absolutè necessaria ad morbum expellendum? Valde DD. laborant in hac quæstione, licèt videatur casus vix unquam accidere posse. *Prima* sententia affirmat, quam tenent cum *Busemb. Lessius l'4.cap.3.num.13.Tol.de Pecc.Mort cap 61. num.4 Laym.l.3.sect.4.n.5. Pal.tr.30. D.3.p.5.n 2. Roncaglia pag.23.qu.3.R.3.Sporer to.1 pag 95.n.69. Tamb de Præc.Eccl. cap.3. num.31. & Salm tr.25. cap.2.num.35. cum Sylvio,Cajet.Sylv est Escob.&c.* Ratio, quia cibus & potus tunc sunt peccata, quando sunt immoderati; e converso *D Thom. 2.2.qu.150.a.2.ad 3.* docet quòd *cibus & potus est moderatus secundùm quod competit corporis valetudini; & ideo quandoque contingit . . . . ut ille, qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo.* Ergo potus vini, etiam inebrians, non est dicendus superfluus respectu infirmi, cui est necessarius ad valetudinem. Et huic sententiæ videtur favere idem *S.Thom.1.2.qu.88.a.5.* ubi ait:

ait: *Quòd enim aliquis absque necessitate reddat se impotentem ad utendum ratione, per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia evitat, ex sola vini voluptate, hoc expressè virtuti contrariatur.* Nota Tò *absque necessitate*, ergo, si adsit necessitas, virtuti non contrariatur. *Secunda* verò sententia negat, & hanc tenent *Continuator Tournely to.2. pag.369. in fin. Petrocorens.to.2 pag 181.q.3. Holzman to.1. pag. 155.n.736. Felix Potestà de Vitiis Cap.n. 3782. &c.* Ratio, quia voluntaria privatio rationis per ebrietatem est intrinsecè mala; unde, sicut fornicatio nunquam permitti potest, ita neque hæc. Veruntamen prima sententia satis probabilis, imò probabilior mihi videtur casu quo potatio vini præbetur ad expellendos sive corrigendos pravos humores; tunc enim privatio rationis per accidens & indirectè evenit, & ideo licitè permitti potest; sicut licitum est matri sumere pharmacum directè tendens ad servandam suam vitam, quamvis indirectè eveniat expulsio fœtus, ut diximus *lib.3.num.394.pag.246.v. Quæritur igitur*. Secus verò dicendum, si potatio daretur directè ad ebrietatem sive ad privationem rationis causandam, hoc enim esset semper intrinsecè malum. Hinc, ut bene advertit *Croix l.5. n.331. cum Tann.Dic. & Gob.* nunquam licitum est se inebriare ad sensus sopiendos, ne cruciatus sentiantur.

„ 3. Nec item est peccatum, si quis coga-
„ tur ad bibendum intentô ense. Vide *Less.*
„ *l.4.c.2.d.4.n.37. Azor. Reg. & Bald.*

Quæritur II. An liceat alicui se inebriare ad vitandam mortem, quam alter ei minitatur, nisi inebrietur? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent cum *Busemb. Less. l.4. cap.3. n.37. Bonac.de Præc.Eccl.D.ult.qu.1.p.1.num.3. Pal.tr.30. D.3.p.5.num.2.* & probabilem putat *Laym.l.3.sect. 4. num 5.* Ratio, tum quia homo, licèt non habeat dominium usûs rationis, illum tamen habet in ordine ad bonum totius, ac proinde potest de tali usu disponere, prout est necessarium ad totius conservationem; tum quia privatio rationis hìc non est intenta, sed solùm permissa, unde non tenetur quis eam impedire cum jactura suæ vitæ. *Secunda* verò sententia probabilior negat hoc licitum esse, eamque tenent *Holzm.to.1.pag.155.num.736. Wigandt tr.5. Ex.3 num.71. Azor.p.1.l.7 cap.3 q 5. in fin. Tournely to.2. pag.269. & Salm.tr.25.cap.2. num.45. cum Cajet.* Ratio, quia (ut diximus) privare se directè usu rationis est intrinsecè malum; neque tunc adest causa excusans, sicut in casu præcedentis quæstionis, ibi enim vinum est medium per se ordinatum ad expellendum morbum, non autem hìc. Præterea, in illo casu periculum vitæ est ab intrinseco, nempe a morbo vexante, & ideo licèt eum expellere per vini potationem; hìc autem periculum est ab extrinseco, unde illicitum est ab illo se liberare per ebrietatem; Sicut licet matri per pharmacum expellere fœtum inanimatum ad suam vitam servandam, sed non licèt expellere, ut mortem effugiat a propinquis, juxta dicta *lib.3. num.394. pag.247.* Nostra sententia firmatur auctoritate *D. Augustini Serm. 232. de Temper.* ubi ait: *Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, aut bibas, aut morieris, melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem Anima moreretur.* Nec valet dicere cum *Lessio num.38.* hunc textum intelligendum esse, quando quis cogitur ad bibendum in contemtum virtutis, nam ibi S. Doctor nullum facit verbum de contemtu, sed tantùm loquitur de ebriosis, qui *solent* (ut ait) *ita se excusare, ut dicant: Persona potens me coëgit, ut ampliùs bibam, & in convivio Regis non potui aliud facere.* Instabis: potest quis licitè velle sibi abscindi manum ne occidatur, ergo poterit quis pariter licitè velle se inebriari, ut mortem vitet. Sed respondetur cum *Holzmann*, disparem esse rationem, nam pars per se ordinatur ad conservationem totius corporis, usus tamen rationis non ordinatur ad corporis vitam, sed ad integritatem Animæ servandam.

Et hìc rursus repeto id quod sub initio protestatus sum, nempe quòd cùm aliquam opinionem unicè probabiliorem appello, non ideo contrariam dicere probabilem intelligo. Sicut pariter, cùm dico de aliqua opinione, *non audeo damnare*, sive *improbabilem dicere*, non ideo admitto ut probabilem, sed de ejus probabilitate dubito. Item, cùm aliquam sententiam veriorem voco, intelligo oppositam non solidâ probabilitate pollere.

4. Mortale est alium inebriare, vel pro- „ 77
vocare ad æquales haustus, cum intentione „
inebriandi, aut advertentiâ secuturæ ebrieta- „
tis in se, aliove. *Less.l.c.* „

5. Si justa causa est, ut ver. gr. si grande „
malum non possit aliter impediri, nisi au- „
ctor inebrietur, licèt eum inducere ab ebrie- „
tatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria; „
ut scilicet præter intentionem, ideoque in- „
culpabiliter inebrietur; ver. gr. vinum fortis- „
simum, aut medicatum propinando, cujus vi „
„ igno-

„ ignoratâ decipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent proditori urbem, vel te abducturi. *Less.loc.cit.& Sanchez l.2. de matr.d.*11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam ? Dubium est. *Less.l.4.cap.3.d.4.num.*32. affirmat; quia, inquit, licet suadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. *Laym.l.3.f.*4. *num* 6. rectiùs negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

Quæritur igitur, an licitum sit aliquem ad ebrietatem inducere, ut ille impediatur a graviori malo, puta sacrilegio, vel homicidio committendo ? Adsunt tres sententiæ. *Prima* affirmat, hancque tenet *Less.l.4.cap.3.num.*33. & probabilem censent *Med.Gob.Diana, & alii ap. Croix l.2.num.*224. Ratio, quia licitum est paratum committere majus malum inducere ad minus patrandum. *Secunda* sententia, quam tenent *Laym.l.3. Sect.4.num.6. Bon. to.2. D.ult. de Pr.Eccl.qu.1.p.1.num.3.Pal. to.7.tr.30. D.3. p.5.& Salm.tr.25. cap.2. num.*51. dicit licitum esse alterum inducere ad ebrietatem materialem, idest quando alter se inebriet sine peccato, puta apponendo illi vinum fortissimum, aut medicatum; quia tunc ex una parte ille non peccat, & ex altera damnum ebrietatis permittitur ad vitandum gravius damnum aliorum; Non autem licitum esse dicunt eum inducere ad ebrietatem formalem, nempe cum suo peccato, cùm hæc sit intrinsecè mala, ac ideò nunquam permittenda. Nec obstat (ut ajunt) ratio *Lessii*, nam hoc valere respondent, quando minus illud malum est inclusum in malo majori, prout si volenti occidere inimicum inducas ad tantùm percutiendum; non verò quando malum est disparatum. *Tertia* demum sententia, quam tuentur *Tournely to.2.pag.*369. *in fin. & Holzmann to.1. pag.*155. *num.* 735. *cum Arsdech.* dicit non licere inducere ullum ad ebrietatem neque formalem, neque materialem, ob quodcunque malum effugiendum; quia (& in hoc rectè loquuntur) malum, etsi materiale, contra legem naturalem est verè malum, unde nunquam licèt ei cooperari. His tamen non obstantibus, prima sententia satis probabilis videtur mihi, & aliis viris doctis a me consultis, sive ebrietas sit materialis, sive formalis, ob rationem jam allatam, quia licitum est inducere alterum ad minus malum, ut impediatur a majori, juxta quæ diximus *lib.*2. *num.* 57. *pag.* 113. Nec obstat id quod dicunt *Salm.l.c.* contra *Lessium*, nam licèt malum ebrietatis non videatur inclusum in illo malo majori sacrilegii, vel occisionis, cùm sint mala per se disparata; tamen revera virtualiter jam includitur in illo malo majori spirituali, cùm omne malum spirituale includat, imò excedat quodcunque malum temporale, adeo ut quisque tenetur potiùs pati quodcunque malum temporale, ad vitandum quodvis etiam minimum malum spirituale. Neque officit dicere, quòd non licet suadere minus malum inferendum tertio, quia tunc suadens esset directè causa damni tertii, quod ei non eveniret, nisi ipse suasisset: Hoc enim currit, quando malum est inferendum tertio innocenti, qui non tenetur damnum illud sufferre, ad vitandum malum spirituale alterius; non verò in casu nostro, ubi ille qui inducitur ad ebrietatem, tenetur utiquè tolerare (ut diximus) quodcunque malum temporale ad majus malum spirituale effugiendum.

6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens vento turbatus est, nec hoc prævidit, vacat culpâ. Unde multi excusantur, qui prudenter sæpe judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa; desinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se experientiam habeant. „ 78

Ita communiter DD. cum *D. Thoma* 2. 2. *qu.* 150.*a.*2. ubi ait: *Tripliciter contingit (ebrietas), uno modo sic quòd nesciat potum esse immoderatum, & inebriare potentem, & sic ebrietas potest esse sine peccato; Alio modo sic quòd aliquis percipiat potum esse immoderatum, non tamen æstimet potum esse inebriare potentem, & sic ebrietas potest esse cum peccato veniali; Tertio modo potest esse, quòd aliquis bene advertat potum esse immoderatum, & inebriantem . . . & sic ebrietas est peccatum mortale, quia secundùm hoc homo volens & sciens privat se usu rationis.* Addit autem ad 1. *Quòd assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter solam iterationem actûs, sed quia non potest esse quòd homo assiduè inebrietur, quin sciens & volens ebrietatem incurrat, dum multoties experitur fortitudinem vini, & suam habilitatem ad ebrietatem.*

7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licèt nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas: ideoquè tan-

,, tùm peccatum veniale, quamvis ex gravio-
,, ribus, si deliberatè sit commissum. Vide
,, *Laym. l. c.*
,, 8. Plena ebrietas notatur ex his signis,
,, quæ dat *Less. d. 2. n. 30. & Reg.* 1. Si quis non
,, meminerit dictorum, factorum, quomodo,
,, vel quando domus deductus. 2. Si commi-
,, sit ea, quæ nunquam aliàs sana mente so-
,, let: ver. gr. si præter morem turpia sit lo-
,, cutus, turbarit domum, uxorem verbera-
,, rit, &c.
,, 9. Mala in ebrietate commissa, si prævi-
,, sa non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ
,, vacant.

Quid si mala sint prævisa? *Salm. tr. 20 c. 10. num. 17* & fusiùs *de V. Præc. cap. 2. num. 31. cum Scto* distinguunt, & dicunt quòd si mala sint operis, ut sunt occisiones, fornicationes, &c. imputantur ad culpam; Secus verò si sint mala Oris, ut contumeliæ, blasphemiæ, & perjuria; quia, ut ajunt, verba illa prolata ab ebrio non sunt verba formalia actu significativa, quatenus non dicta ab homine rationis compote; sed sunt simplices soni, seu verba materialia, tanquam prolata a psittaco, vel pica. Hanc sententiam non audeo improbabilem dicere, sed magis adhæreo sententiæ oppositæ cum *Sanchez. dec. l. 1. cap. 16. num. 44.* qui *cum Caj. & Tolet.* docet blasphemias prævisas esse vera peccata formalia in causa, cùm ipse liberè eam posuerit: verba enim contumeliosa in homines in ebrietate prolata rectè dicit nullam dehonorationem hominibus irrogare; Secus autem, si proferantur in Deum, juxta *dicta l. 3. num. 123. circa finem*, ubi diximus blasphemias, etiam sine affectu sive materialiter prolatas, non excusari a peccato, cùm sola prolatio ipsarum voluntaria vergat in diminutionem Divini honoris; Et in nostro casu, licèt prolatio non sit voluntaria in actu, videtur tamen esse voluntaria in causa.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira?

79 *Quando ira sit peccatum?*
80 *De peccatis quæ oriuntur ab ira?*
81 *An Contumelia aliquando culpa vacet?* 82. *Quotuplex est Contumelia?*
83 *Quæ requirantur, ut maledictio, sive imprecatio contra homines sit mortale?*

RESP. Est inordinatus appetitus vindictæ. ,, 79
Quæ inordinatio, secundùm *D. Thom.* ,,
dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi ira- ,,
scendi, ut ver. gr si nimiùm interiùs exar- ,,
descat, vel exteriùs per signa nimis patefa- ,,
cias. 2. Ex parte objecti, ut si vindictam ,,
appetas planè injustam ob causam, vel si ju- ,,
sto majorem, ver. gr. optando inimico mor- ,,
tem, quam non est meritus, vel exequen- ,,
dam propriâ auctoritate, vel denique, licèt ,,
vindicta justa sit, non tamen eam appetas ,,
ut justam, sed ut satiativam animi tui ma- ,,
levoli. *Unde resolves.* ,,
1. Si ordinatè appetatur vindicta, non est
peccatum iræ: ut cùm superiores irascuntur ,,
culpis subditorum eosque puniunt, seu vin- ,,
dicant. ,,
2. Ira inordinata, primo modo ante di- ,,
cto, est ex genere suo peccatum veniale, ,,
potest tamen fieri mortale ex accidente, ut ,,
si addatur blasphemia, maledictio, scanda- ,,
lum. ,,
3. Ira inordinata, secundo modo est ex ,,
genere suo mortale; quia est directè contra ,,
charitatem. *Bald. l. 3. d. 21.* ,,
4. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex ,, 80
corde, ut indignatio, & Tumor mentis; par- ,,
tim in ore, ut Clamor, Blasphemia, Con- ,,
tumelia, Maledictio: partim in opere, ut Ri- ,,
xa, Pugnæ, Seditiones, Vulnera, diversimodè ,,
loquendum est, secundùm regulam supra da- ,,
tam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordina- ,,
tio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quòd ,,
quis reputet se indignè a tali tractari, com- ,,
muniter est veniale; imò si ex justo ratio- ,,
nis judicio procedat, nullum est. Posset ta- ,,
men esse mortale; si cresceret usque ad de- ,,
liberatum odium, & contemtum personæ ,,
gravem. 2. Tumor mentis, quo quis mo- ,,
rosè excogitat diversas vias vindictæ, iisque ,,
cogitationibus animum tumefacit, quale pec- ,,
catum sit, judicandum est ex qualitate vin- ,,
dictæ, quæ excogitatur. V. *Tol. l 8. cap. 58.* ,,
3. Clamor, cùm iratus extollit vocem, mul- ,,
ta inordinatè, & confusè effundens; est ve- ,,
niale communiter, nisi aliud addatur. 4. Bla- ,,
sphemia est mortale, de qua supra *l 3. t 2. c. 1.* ,,
5. Contumelia, quâ quis proximo malum ,,
aliquod objicit, cum intentione illum inho ,,
norandi, est ex genere suo mortale. ,,

,, Dixi

81 Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest Superior verbum aliquod aliàs contumeliosum objicere; quomodo Christus vocavit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus graviùs dehonoretur, quàm per delictum meruit. V. *Bald. d.24. num* 10. Item, ut docet *Cajet.* potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parva tantùm, vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi: modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur saltem a mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines conviciis se onerantes: quia cùm fides iis non habeatur, non læditur graviter honor. V. *Bon.t.3.q.2.p.5.* Denique, si joci causâ, per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundùm *S. Th.* 2. 2. *qu.*72.*a.*2. dummodo alter non contristetur, nec ad iram moveatur.

82 5. Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, ut si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directè, ut si virum honestum fuste cædas, ad januam ejus cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, ut naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem, quæ, si sit gravis, vel saltem proximus eà graviter contristetur, mortalia sunt. *Bonac. Molin. Bald. l.3.d.3. &c. ex S.Thom.* Circa quæ nota, quòd qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel invitationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit gravis. V. *C. de Lugo d.*15.*num.*53. Adde, quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, ut contra *Fill.* &c. docent *Azor. Sà, Mol. C. de Lugo d.*56 *de pœn num* 269. * (*Vide dicta l.3 n.984. pag* 475.) *

83 6. Maledictio, quâ quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

Docet *D. Thom.* 2. 2. *qu.*76. *a.*3. quòd maledictio seu imprecatio contra homines, *secundùm suum genus est peccatum mortale, & tantò gravius quantò personam cui maledicimus magis amare, & revereri tenemur. Contingit tamen verbum maledictionis prolatum esse veniale vel propter parvitatem mali quod quis alteri imprecatur, vel etiam propter affectum proferentis, dum ex levi motu, vel ex ludo, aut ex subreptione talia verba profert; quia peccata verborum maximè ex affectu pensantur.* Ex qua doctrina S.Doctoris infertur, quòd, ut maledictio sit mortalis tria requiruntur, 1. Ut malum prolatum verè optetur. 2. Ut optetur cum perfecta deliberatione. 3. Ut malum optatum sit grave. Ita communiter omnes; vide *Salm.de Rest.c.*4. *num.*28. Utrùm autem omnes maledictiones sint ejusdem speciei? Vide superiùs dicta *n.*50.

7. Rixæ, si modum non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt; secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæ communiter peccata ex parte incipientis rixam; alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia?

RESP. Acedia, sive animi tædium, potest ex *D. Thom.* 2.2. *qu.*35. *a.*2. dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quòd labor aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia, & tædio de divina amicitia, eo quòd per virtutum exercitia laboriosa servari debeat, & sic amicitiam illam non curet. 84

Unde resolvuntur.

1. Acedia accepta primo modo tum demum est peccatum mortale, cum ideo committitur opus vetitum sub mortali.

2. Acedia accepta secundo modo ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile judicari potest, quæ sunt sequentes.

1. Mali-

„ 1. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur; aut qua contemnit Dei Beneficium, ver. gr. desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. est autem ex genere suo mortale.

„ 2. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

„ 3. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

„ 4. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito fervore.

„ 5. Evagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium evagatur circa illicita; sive per cogitationem, & dicitur curiositas; sive per locutionem, & dicitur verbositas; sive per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. V. *D.Th. qu.*35. *Laym. l.*2.*t.*3.*cap.*9. *Tol. l.*8.

„ Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v. gr. in recitandis Horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Reg. Pal. de Char. t.*6.*d.*1. *p.*3. *Trull. l.*1. *cap.*6. *d.*1. contra *Tamb. de exped. sacrific. l.*2. *cap.*3. ubi docet, distractum esse voluntarie, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem, esse mortale, propter gravem irreverentiam, & periculum erroris.

„ Dixi, *ad implendum praeceptum*: nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum. *S.Thom. Nav. Suar. Less. l.*2. *cap.*37. *d.*11. imo nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando pio exercitio se occupare; quia non formaliter, sed materialiter tantum orat: v. gr. cum quis manibus laborans, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanchez. cons. p.*2. *l.*7. *cap.*2. *d.*13. *Trull. l.*1. *cap.*7. *d.*10. V. supra *l.*4. *cap.*2. *d.*2. „

QUÆDAM ADVERTENDA.

Dubitatum fuit 1. An dispensatus ad carnes tempore jejunii possit comedere aliquem pisciculum? Quidam Neutericus (*De Petro* relatus *l.*3. *num.* 1014. *pag.*485.) affirmat, si id non fiat in convivio, neque cum scandalo, aut ad delectationem gulæ, sed in privata mensa, & ad stomachi appetentiam. Attamen hìc advertendum, quòd attentis duabus Bullis N. SS. P. Benedicti XIV. (allatis *loc. cit. num.* 1013.) quarum prima incipit, *Non ambigimus*, secunda, *Libentissimè*, præfata opinio non videtur probabilis, quia, licèt in prima Bulla fiat obiter mentio de conviviis, tamen non ideo infertur prohibitio fuisse facta tantùm pro conviviis: primò quia Bulla generaliter prohibet dispensatis, ne piscibus vescantur; secundò quia Pontifex asserit hanc Bullam emanasse ad instar alterius sui Præscripti eodem anno facti, quò, cùm dispensasset generaliter ad carnes, expressè vetuit promiscuè apponi licitas atque interdictas epulas: Quis autem dicet, tunc Pontificem prohibuisse dispensatis esum piscium tantùm in conviviis? Deinde per alteram prædictam Bullam, *Libentissimè*, & per insertam ibi Constitutionem, *Si Fraternitas*, videtur hoc dubium omninò ablatum; ibi enim Pontifex præcepit Medicis, ne darent facultates vescendi carnibus tempore vetito, nisi geminis adjectis conditionibus, videlicet *unica in die comestionis*, & *non permiscendarum epularum*. Ergo dispensatis ad carnes interdicti fuerunt pisces generaliter tam in conviviis, quàm in mensa privata, cùm licentiæ Medicorum non dantur ad convivandum, sed tantùm ad carnes edendas. Demum in præfata Constitutione, *Si Fraternitas*, *ad Quæsi-*

Quæsitum 4. tantùm dispensatis ad ova conceditur esus piscium, & negatur dispensatis ad carnes, nec ullam ibi Pontifex mentionem facit de conviviis, sed genericè loquitur.

Dubitatum fuit 2. An dispensati ad carnes possint sine læsione jejunii edere carnes non salubres, nempe porcinas, & similes? Affirmant communissimè DD. & quidem probabiliter, tum quia licentia ad carnes generaliter impertita, non est restringenda ad solas salubres; tum quia aliàs dispensati pluribus subjicerentur scrupulis, non raró dubitando, quænam carnes noceant, vel prosint. Ita *Lugo de Just. D.* 3. *num.* 139. *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 1. *num.* 59. *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1313. *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *num.* 8. *& Salm. tr.* 23. *de* 3. *Præc. cap.* 2. *num.* 21. *cum Villal. Trull. Diana, &c.* Veruntamen (ut retulimus *l.* 3. *num.* 1015. *v. Quær. hic, pag.* 486.) *P. Concina to.* 5. *pag.* 173. *num.* 6. adducit quoddam Edictum Clementis XI. Romæ publicatum die 24. Febr. an. 1703. & confirmatum an. 1704. ubi dispensatis in Quadragesima permittuntur tantùm carnes salubres. Sed advertendum cum *P. Viva de Jejun. q.* 10. *a.* 1. *num.* 4. *& Capellotto, ac aliis apud eundem Concina*, Edictum illud non fuisse generale pro tota Ecclesia, sed tantùm pro Statu Romano. Idque declaratum fuit a N. SS. P. Benedicto XIV. prius in libro Notificationum (*to.* 1. *Notif.* 15. *num.* 24.), ubi testatur hujusmodi Edictum, emanatum fuisse a Clemente tanquam Episcopo Romæ. Deinde expresiùs id declaravit in sua Bulla de Jejunio, *Non ambigimus*, in qua loquens de præfato Edicto (ubi, ut diximus, vetitum fuit dispensatis edere carnes insalubres, & insuper in eodem Edicto simul præscriptum fuit dispensatos teneri ad unicam comestionem) dicit: *Nolumus tamen vos ignorare cum hujusmodi necessitate, & servandam esse unicam comestionem, sicut aliàs hìc Romæ, ac nos ipsi hoc anno, urgentibus causis dispensantes, expresè præscripsimus*. Nota Tò *sicut aliàs hìc Romæ*, ergo clarè exprimit noster Papa Benedictus Decretum illud, ubi simul præscripta fuit quoad dispensatos unica comestio, & esus carnium tantùm salubrium, fuisse particulare solùm pro Roma. Noster autem Pontifex tale Decretum ampliavit quidem pro tota Ecclesia quoad partem unicæ comestionis, non verò quoad prohibitionem carnium insalubrium.

Dubitatum fuit 3. An Leges Civiles obligent in conscientia? De hoc puncto valde scitu necessario nihil in Opere actum est, unde oportere duxi aliqua principaliora hìc adnotare. Aliæ Leges Civiles sunt expresè a jure Canonico approbatæ, aliæ expresè correptæ, aliæ verò neque approbatæ, neque reprobatæ. Hinc dicendum I. Leges approbatæ sine dubio in conscientia obligant; ita est Lex Justiniani in *Novel.* §. *Per occasionem*, in qua datur triennium ad experiendam conjugum impotentiam: Hæcque approbata fuit a Cœlestino III. in *c. Laudabilem.* 5. *de Frig. & Mal.* Ita pariter Nicolaus I. *in Resp. ad Bulgares, in c. Ita.* 30. *q.* 3. approbavit Leges invalidantes Matrimonium inter Adoptantem & Adoptatum, atque ab hoc descendentes, ut ex *l. Quin etiam.* 55. *ff. de Ritu Nupt.* item inter Adoptatum, & filios Adoptantis, ex *l. Per adoptionem.* 17. *ff. eod. tit.*, item inter Adoptantem, & uxorem Adoptati, & contra, ex *l. Adoptivus.* 14. *ff. eod. tit.*

Dicendum II. Leges Civiles a jure Canonico correptæ non obligant quidem in conscientia; talis est lex *in princ. Instit. de Nupt. & in l. Nuptiæ.* 2. *ff. de Ritu Nupt.* ubi invalidantur Matrimonia filiorumfam. inita sine consensu Parentum; Sed hæ Leges correptæ sunt in *c. Cùm locum. de Sponsal. & Matr. & c. Licèt. ac c. Tua. de Spons. duor.* & ultimò in Tridentino *Sess.* 24. *c.* 1. *de Reform. Sacr. Matr.* Ita etiam in *c. Cùm haberet. de Eo qui duxit Matr.* abrogatur lex Civilis prohibens alimenta dari filiis spuriis. Sic pariter in *l.* 6. §. 1. *ff. de Adulteriis, & l.* 2. *C. eod. tit.* Conjugatus cognoscens solutam non tenetur adulterii judicio, licèt damnetur conjugata solutum admittens; Sed in *c. Nemo.* 32. *qu.* 4. uterque judició subjicitur, quia utrinque fides conjugalis adhibenda est. Item in *l. Liberorum.* 81. *ff. de His, qui not. infam.* Vidua nubens intra annum luctûs multis subjicitur pœnis; Sed hoc abrogarunt Urbanus III. in *cap.* 4. *& Innoc. III. in c.* 5. *de Secund. Nupt.* Item in *l. Marito. ff. ad Legem Jul. de Adulter. & l. Gracchus. C. eod. tit.* datur facultas viro occidendi adulterum turpiter cum uxore agentem, & in *l. Quod ait. ff. eod. tit.* conceditur Patri facultas interficiendi filiam in adulterio deprehensam: Sed hæc reprobantur in *c. Inter hæc.* 33. *qu.* 2. & ab Alexand VII. in Prop damn. 19. Dubitatum autem fuit, an fuerit abrogata *l. Uxorem. de Ritu Nupt.* quæ invalidabat Matrimonium inter vitricum, & uxorem privigni? Sed S.C. Concilii die 28. Martii an. 1721. (apud

N.SS.

N. SS. P. Benedictum XIV. in Op. de Synodo pag. 418. *num.* 2.) Declaravit validum esse tale Matrimonium.

Dicendum III. Leges Civiles non reprobatæ videntur tacitè approbatæ a Jure Canonico; nam in *c.* 1. *de Novi Oper. nuntiat.* sic dicitur: *Sicuti Leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur*. Item in *c. Super specula. de Privil.* sic habetur: *Sancta Ecclesia Legum secularium non respuit famulatum, quæ æquitatis & justitiæ vestigia imitantur*. Hinc *Fagnanus in c. Cùm esses. de Testam. num* 18. & noster *P. Benedictus XIV. loc. cit. pag.* 420 *num.* 1. *cum Abbate, Menoch. & communi*, dicunt Judicem Ecclesiasticum in quæstionibus, in quibus de jure Canonico nihil reperitur decisum, debere se conformare juri Civili. Et Gelasius Papa *Epist.* 4. *ad Anast. Imperat.* scripsit: *Quantum ad Ordines pertinet publicæ disciplinæ, legibus tuis ipsi quoque parent Religionis Antistites.*

F I N I S.

INDEX

INDEX

Rerum, & Verborum, quæ in hoc Primo Tomo continentur.

Littera l. *librum denotat*, p. *paginam*, n. *numerum marginalem*, v. *versiculum*.

Dispen-

GA

HA

Indi-

LA

MA

Myste-

casio

PA

Per

An

VA

F I N I S.

Vivat Jesus, Maria, Joseph, & Teresia.

ERRATA	SIC CORRIGE
Primus numerus denotat paginam, secundus columnam, tertius lineam.	
7. 1. 19. mortalem	moralem
7. 1. 31. dubietatem	dubietate
15. 1. 38. plebæi	plebeii
15. 2. 36. censerunt	censuerunt
15. 2. 43. crudelitatem	credulitatem
32. 2. 1. valitudine	valetudine
33. 2. 16. Asperni	sperni
33. 2. 20. crudelitate	credulitate
37. 1. 8. interiore	exteriore
38. 1. 42. esemtæ	exemtæ
38. 2. 4. indipendenter	independenter
38. 2. 13. Ponteficium	Pontificiorum
42. 2. 5. amplexatam	amplexatum
42. 2. 24. ab Alexandro	Alexander
45. 1. 48. plausuerint	plauserint
47. 1. 11. Ciri	Cypri
51. 2. consentiones	consensiones
55. 1. 3. dissentiones	dissensiones
55. 1. 10. præstavit	præstitit
55. 1. 13. hunc Basileensem	hoc Basileense
57. 1. 39. turatus	turatum
59. 1. 11. reciperet	recipere
64. 1. 14. veritis	vetitis
64. 2. 14. usque	quousque non
71. 2. 14. concupiscientiam	concupiscentiam
72. 1. 4. volontarium	voluntarium
76. 1. 25. Dispensatione	Dispensationem
76. 2. 50. savoribilis	savorabilis
81. 1. 7. item	idem

ERRATA	SIC CORRIGE
Primus numerus denotat paginam, secundus, columnam, tertius lineam.	
81. 1. 19. habetatio	hebetatio
81. 2. 49. extentio	extensio
83. 1. 49. læthale	lethale
90. 2. 15. opponantur	opponatur
91. 1. 18. solent	solet
91. 1. 43. modicua	mordicus
91. 2. ult. hæresi	hæresis
95. 2. 15. penitentiam	pœnitentiam
95. 2. 47. deficiet	deficient
97. 1. 36. esset	esses
102. 1. 27. secunda tamen sententia contraria. *Corrige* secundam tamen sententiam contrariam.	
108. 2. 29. communicati	communicatis
110. 2. 10. ad conspiciendam	conspiciendam
112. 2. 22. exprobare	exprobrare
116. 2. 20. habet	habent
122. 1. Charomantia	Chiromantia
145. 2. 10. fruxtra	frustra
146. 1. 12. aboleta	abolita
151. 1. 27. concessaa	concessæ
157. 1. 37. Etruriæ	Etruscæ
158. 2. 43. reperii	reperi
168. 2. 29. mortaliter	moraliter
169. 2. 16. solututam	soluturum
286. 1. 16. recreerentur	recrearentur
289. 2. 21. illud	illum
289. 2. 23. positi	positæ
290. 1. 30. duo	duobus